SVMMÆ

SYLVESTRINÆ,

QVÆ SVMMA

SVMMARVM MERITO

NVNCVPATVR.

PARS SECVNDA,

Ab Reuerendo Patre SYLVESTRO *Prierate, abſolutiſſimo Theologo, ex ſacra Prædicatorum familia, ſacri Palatij magiſtro digniſſimo edita.*

Nunc recens diligentiſſimè correcta.

Additionibus autem, ex ſacro Concilio Tridentino & Catechiſmo, Pij V. Pont. Max. iuſſu editis, hac in editione in fine appoſitis.

PETRO VENDRAMÆNO ECCLESIASTICI VENETIARVM *fori Aduocato Authore, locupletata & illuſtrata.*

Cum Indice [illegible]

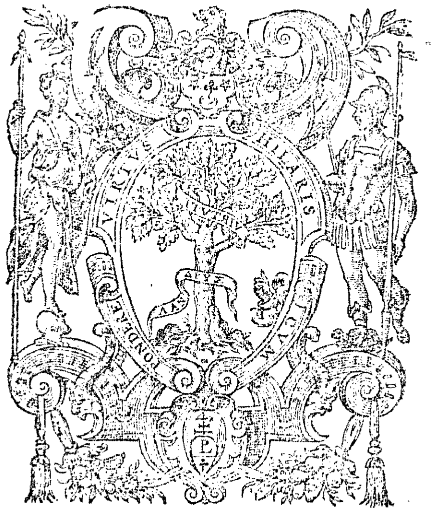

LVGDVNI,

SVMPTIBVS PETRI LANDRY.

M. D. XCIII.

2

SVMMÆ SYLVESTRINÆ, QVÆ SVMMA SVMMARVM MERITO NVNCVPATVR.

PARS SECVNDA,

Ab Reuerendo Patre SYLVESTRO *Prierate, abſolutiſſimo Theologo, ex ſacra Prædicatorum familia, ſacri Palatij magiſtro digniſſimo edita.*

Nunc recens diligentiſſimè correcta.

Additionibus autem, ex ſacro Concilio Trident. & Catechiſmo, Pij V. Pont. Max. iuſſu editis, hac in editione in fine appoſitis.

PETRO VENDRAMÆNO ECCLESIASTICI VENETIARVM fori Aduocato Authore, locupletata & illuſtrata.

Cum Indice bipartito, qui vti Summa bipartitus eſt.

LVGDVNI,

SVMPTIBVS PETRI LANDRY.

M. D. XCIII.

DE IACTANTIA.

1 *Iactantia, cuius ſinitio hic luculentè traditur, tum verbis, tum factis conſtat, at quæ in verbis conſiſtit, propriè: quæ factis, impropriè dicitur.*

2 *Iactantia, quæ & vanitatis & cupiditatis filia eſſe dicitur: tribus modis peccatum mortale efficitur.*

1 IACTANTIA, *ſecundùm ſanctum Thomam ij.ij.q.cxxij. à iactando dicta, eſt vitiũ, quo quis ſe effert ſuper id, quod in eo eſt, vel homines in eo eſſe opinãtur, ad ſimilitudinem eorum quæ volumus iactare, quæ.ſ. leuamus in altum. & conſiſtit propriè in dictis, impropriè verò in factis, ſicut cum quis ſe effert veſtibus & aliis põpis. & ex ſuperbia oritur, ſicut ex cauſa motiua, ſm eundẽ ibi, aliqñ ex vanitate, ſicut ex fine, aut ex inani gloria, ſcilicet, frequentius, aliquando etiam finaliter procedit ex cupiditate acquirendi diuitias, vnde & à Greg. ponitur filia
2 vtriuſque. Et *vt dicit, eſt peccatum mortale tribus modis. Primò quando eſt contra gloriam Dei, ſicut dixit Tyrus. Ezech. vigeſimo octauo, Deus ego ſum. Et multi ſe iactãt de peccatis mortalibus. Secundò, quando eſt contra honorem aut charitatem proximi, ſcilicet, in notabile præiudicium. Tertiò, quando procedit ex ſuperbia quæ ſit mortale peccatũ, vel ex inani gloria mortali, adde aut generaliter ex quocunque mortali fine.

De ieiunio, & Abſtinentia.

1 *Ieiunium ab ieiuno inteſtino dictum, quandoque impropriè & ſecundum ſpiritum, quandoque propriè ſumitur, & ad corporis macerationem refertur.*

2 *Ieiunium, iuxta triplicem legis, ſcilicet, naturæ, veteris, & humanæ differentiam, tripartitum eſt, ad ieiunandi autem cauſas relatum, bipartitum, ſicuti etiam cum ad ciborum delectum refertur.*

3 *Ieiunium naturæ, item & eccleſiæ quidnam ſit, clarè oſtenditur, quorum autem vſus aut eſus idipſum diſſoluat, ſubinde traditur. Definitio autem ab Iſidoro tradita, qualiter ſuppleri, perfici ac intelligi debeat, ibidem habetur, quibus Goffredi definitio ieiunij ad idem ſubijcitur.*

4 *Ieiunium, an ſub præceptum eccleſiæ, conſilium aut prohibitionẽ, & quibus diebus cadat. Ieiunium autẽ ad peccati emendationẽ expectatũ, aut ſatisfactionem relatum, ad legis naturæ præcepta, temporis autem ac ieiunandi rationis definitio, ad iuris poſitiui diſpoſitionẽ pertinet. At in quibus Scriptura nihil certi ſtatuit, in his populi mos, Dei mos eſt.*

5 *Quibus temporibus ex eccleſiæ præſcripto ieiunare quis obſtringi dicatur. Et an ieiunium priuilegij Pentecoſtes, & quod exultationis dicitur, ſit de præcepto. Et quid de eo, quod in aduentu Dominico fieri ſolet, ac pariter Rogationum tempore.*

6 *Ieiunare diebus Dominicis, an ſit peccatum.*

7 *Cõſuetudo nũ ad ſtatis diebus ieiunandũ quem obliget, aut eundẽ à ieiunio excuſet & ſoluat. Et an ad non indigenas, & tranſmeãtes, aut ibidem inhabitandi cauſa conſidentes, porrigatur. Et quid de conſuetudine laicorum, num clericos liget.*

8 *Conſuetudo in his, quæ in dicta ſunt ieiunijs, nihil poteſt. Et id quatenus accipiendum, ex Panor. Cuius limitationes viciſſim ab Authore limitantur.*

9 *Ieiunij integritas in quibus conſiſtat, & qua ratione ieiunãdum, aut quomodo reſpectu vnicæ comeſtionis ieiunium perfringatur. Et num lectores, aut ſeruitijs præſtandis deſtinati, prægustantes, aut propter inſtantem neceſſitatem à menſa ſecedentes mox regreſſuri, ieiunium ob repetitam comeſtionem infringere dicantur. Et quid de eo qui aut vinum, aut ceruiſiam ſub noctem aut mane bibit, aut electuaria, delectationis cauſa comedit.*

10 *Comeſſatio ſerotina, ſi quando id facere expediat quibus conſtare debet.*

11 *Ieiunium quo ad edendi horam definitum, qualiter obſeruandum ſit, vbi dies artificialis primum in duodecim horas, deinde in quatuor partium dimenſionem diducetur.*

12 *Ieiunanti quænam ad comeſtionem horæ definita ſit. Et qui horam præuenit, num peccato ſe alliget. num. 13. Et quid ſi differatur. num. 14.*

15 *Ieiunanti carnium eſus interdictus. Et quid de ouis, lacte, caſeo, & ſimilibus. In his autem ad conſuetudinem, quæ lex in hoc habetur, maximè ſpectandum.*

16 *Ouorum ac caſeorum quibus vſus eſt conceſſus, an lardi quoque vſus conceſſus intelligatur. Et quid de Britonib. qui butyro veſci conſueuerunt.*

17 *A ieiunio, qui ætate, labore, aliáve cauſa rationabili ſoluti ſunt, à carnibus, lacticinijs & ouis ex voluptate tempore Quadrageſimæ ſibijpſis non temperantes, ad mortem peccant. Quod locum habet & in alijs eccleſiæ ieiunijs.*

18 *Præceptum ieiunij quamnam ætatem liget. Et ibi quod auricularis ſacerdotis, aut Prælati in ſubditos arbitrio committendum, num quis ex habitudine ad ieiunium potens ſit.*

19 *Ieiunia ex præcepto indicta, num transferri redimi, aut commutari ex ſuperioris permiſſione diſpenſationéve, aut ſine ea poſſint. Et an alius à Papa ſoluere ac diſpenſare queat. Et quid de his quæ ex voto ſuſcepta ſunt. Et ibidem regula ſuper ſolutione ieiunij. num. 20.*

21 *Obligati ad eccleſiæ ieiunium, ſi citra canonis ſolutionem illud violent, num mortaliter, & quoties peccent. Et quid ſi de ieiunio non cogitans illud infregerit, num certè, quod diei reliquum eſt, ſi ieiunarit noxæ eximetur.*

22 *Ieiunij infractor, an alio die ieiunare teneatur. Et num quoties, quo die ieiunium violarit, comedet, toties noxius fiet.*

23 *A ieiunio quinam liberi ac immunes ſint. Et quæ cauſæ excuſationem præſtent, vſque ad num. 27.*

24 *Peregrinatio non neceſſaria à ieiunando non liberat, nec excuſantur operarum ſuarũ locatores, qui hac lege conducti ſunt ſi ieiunium non obſeruent. Et ibidem circa artifices & operarios, Eugenij Papæ circa ieiuniorum non obſeruationem, modificatio.*

25 *Fæminæ quanquam à votiuis & voluntarijs ieiunijs, maritis ipſis renitentibus, excuſationem mereantur, non tamen æquè in his quæ ab eccleſia indicta ſunt, niſi euitandi ac depellendi ſcandali cauſa maritis audientes ſint.*

26 *Prædicatio non neceſſaria à ieiunio prædicantem non eximit. Et an qui ex grandi maceratione & corporis attenuatione ad opera ex officio debita impotens redditur peccet.*

27 *Carnes die Veneris comeſſe, ſine infirmitatis aut alia iuſta ratione, peccatum eſt. Et quid ſi eodem die Natalis Dominici occurrat. Et quid ſi quis voti reus eſt, de non eodẽ die carnibus edendis, an certè in Domini natali veſci citra ſolutionem poſſit. Et qui vouit oua non comeſſe, an & carnes quoque non eſſe vouiſſe intelligendus ſit.*

28 *In Francia ac Cathalònia die ſabbati carnibus veſci ex conſuetudine ac vſu receptum eſt, at qui alio ſe transferunt, vbi is mos receptus non ſit, ſi veſcantur, peccant. Et qui eo commigrant, vbi id receptũ eſt, veſcentes peccati participes non ſunt, quando apud ſe id receptum non ſit.*

1 IEIVNIVM, *ſecundùm Pan. in rubr. de ob. ieiu. dr à quodam inteſtino ſic vocato, eò q ut plurimũ vacuum ſit & exinanitũ, & ſumitur qñque impropriè & ſpiritualiter, & ſic eſt abſtinentia à vitiis, ſm illud Iſa. lviij. Nonne hoc eſt ieiuniũ q elegi? diſſolue colligationes impietatis, &c. & propriè ſiue corporaliter, & ſic eſt ſubtractio vel priuatio cibi ac potus. Ieiunium aũt propriè eſt multiplex.

2 ¶Nam * ſi diuidatur ſecundũ leges,quibus inducitᷣ,eſt tri-
plex.¶ Primum,eſt ieiunium legis naturalis,quod eſt quod
dam generale, id eſt, ſubtractio cibi ac potus,non habens
determinatum modum,vel diem, vel horã comedendi,vl̃
cibi quantitatẽ,ſed ſm quod ratio dictat ad carnẽ doman-
dam.¶ Secundum,eſt legis veteris,in qua erat cęremonia-
le præceptum ieiunandi certis diebus, ex cauſis quas ponit
Hierony.diſt.lxxvj.c.ieiunium : ad quod modo non tene-
mur:quia cæremonialia ceſſauerunt.¶ Tertiũ,eſt legis hu-
manæ , de quo j̃. per totum. Si verò diuidatur ſm cauſas
ieiunandi,ſic eſt duplex, vt dicitur ij.ij.q.cxlvij.& iiij.diſt.
q.iij.art.j.q.ij.ſcilicet luctus,id eſt, cum amaritudine pecca
torum & præſentis vitæ,& exultationis,quæ duo ſic intel-
ligo, vt ieiunium luctus ſit ad ſatisfaciendum pro peccatis
præteritis , vel ad cauendũ futura. Ieiunium verò exulta-
tionis fit ad mentem in diuina leuandam. ¶ Si verò diui-
datur ſecundũ modos abſtinendi à cibis , ſic etiam eſt du-
plex,ſcilicet naturæ & eccleſiæ.ij.ij.q.clxvij.& iiij.diſt.viij.
3 q.j.art.iiij. ¶Eſt * autem ieiuniũ naturæ,quo quis ieiunus
dicitur ante cibum ſumptum illa die:etiã ſi poſteà pluries
comeſturus ſit, quod quia dicitur ex priuatione cibi præ-
ſumpti,ideo quęlibet cibi ſumptio hoc ieiuniũ ſoluit.Ieiu-
nium verò eccleſiæ eſt,quo dicitur quis ieiunans ſecũdùm
modum ab eccleſia inſtitutũ ad carnis afflictionem , quod
quidem manet etiã poſt vnicam comeſtionẽ ,nec ſoluitur
niſi per ſecundã ſumptionem illorũ,quę in cibum & refe-
ctionem de ſe conſueuerũt aſſumi, ideoq; ea quæ propter
alios cibos accipi conſueuerunt , vel digerendos ſicut ele-
ctuaria , vel deducendos per membra , ſicut potus vini aut
aquæ,hoc ieiuniũ non ſoluunt,quãuis nutriãt aliquo mo-
do.hæc ex illo. Et ſic patet ſecundũ mentem eius qũo ie-
iunium eccleſiæ debeat diffiniri & gloſſari, vel perfici diſ-
finitio Iſidori dicentis, ꝙ ieiuniũ eſt parſimonia victus ab-
ſtinentiaq; ciborũ,quia ſcilicet addendũ eſt,ſecundùm or-
dinationem vel conſuetudinem eccleſiæ , id eſt, ſemel tm̃
in die naturali ſumendo cibum p modum cibi & ſatis con
cordat Panor.vbi s̃.& ſimiliter Gofr.dicens,quod eſt ſub-
tractio prandij,& poſt cœnam cuiuſlibet cibi priuatio vſq;
in diem ſequentem , & abſtinentia à carnibus & trahenti-
bus ſeminalem originem ab ipſis, vt à lacte, caſeo & ouis:
quæ diffinitio elicitur ex diſt.iiij.c.denique.& recitatur ac
declaratur à Panor.vbi s̃. Pro quo etiam aduerte primò,ꝙ
ſecundùm Gregor.prandium in hora nona apud antiquos
vocabatur cœna : quia ſcilicet nulla cibatio ſequebatur, &
ſecundò ꝙ abſtinentia à carnibus & reliquis cõpetit ſolùm
ieiunio Quadrageſimali,aliis autem ieiuniis ſecundũ con-
ſuetudinem regionis:quod Iſidorus notauit in parſimonia
4 ciborum. ¶ Primò * verò quæritur,vtrum & quando ſiue
quibus diebus ieiunium cadat ſub præcepto eccleſiæ , vel
ſub conſilio,vel ſub prohibitione?Et dicit S.Thom ij.ij.q.
cxlvij.quod ieiunium inquantum pertinet ad neceſſitatem
correctionis peccati , vel ſatisfactionis in pœnitentia . vel
ad eleuationẽ mentis in ſpiritualia,ſic in cõmuni cadit ſub
præcepto legis naturæ.ſed determinatio temporis & modi
ieiunandi cadit ſub præcepto iuris poſitiui:quia ab eccle-
ſia ſic ſtatutum eſt,ſcilicet vt aliquibus diebus fideles ieiu-
nent.qđ patet. Primò, quia dr̃ diſt.xj. quod in his rebus in
quibus nihil certum ſcriptura ſtatuit,mos populi mos Dei:
nec refert vtrum voluntas principis verbis aut factis decla
retur.ff.de legib.l.de quibus : vnde obligat rationabilis &
præſcripta conſuetudo.diſt.ij.c.illud. & cap.illa. Secundò,
quia hoc videtur expreſsè præcipi, de conſecr.diſt.iij.non
liceat.& cap.non oportet. & cap.placuit. & diſt.v.quadra-
5 geſima. ¶ Quibus * autem diebus ex mandato eccleſiæ
quis teneatur ieiunare, dico quod j̃.ſcriptis.Primò in qua-
drageſima tota , exceptis dominicis diebus , de conſecrat.
diſtin.v.quadrageſima, & de conſecrat.diſt.iij. non liceat.
Secundò , in quatuor temporibus.diſtin.lxxvij.ſtatuimus:
de quibus in hoc verſu,Vult crux, & Lucia,cinis & chariſ-
mata dia,Vt ieiunetur quarta ſequẽs feria, id eſt,ieiunium
quatuor temporum celebretur prima quarta feria, quæ ſe-
quitur feſtum ſanctæ Crucis de menſe Septembris , & fe-
ſtum ſanctæ Luciæ,& cinerum, & Pentecoſten. Tertiò,in
vigilia Pentecoſtes, vt not.diſtin.lxxvj.cap. de ieiunio. &
licet Grat. ead. diſtinct. in §. neceſſario teneat quòd ſit de
conſilio,verius tamen eſt quod ſit de præcepto,ſecundùm
Ioan.gloſ. ibi in d.§. & allegat d.cap. de ieiunio. Sed ego
dico primo quod non eſt de præcepto ex iure canonico
ſcripto, vt tenet Grat. quia ſecundùm S.Thom.ij.ij.quæſt.
cxlvij.artic.v. ad tertium:ieiunium exultationis non eſt in
præcepto eccleſiæ , & tale eſt non ſolùm quod eſt in vigi-
lia Pentecoſtes, ſed & quod euenit intra octauas eiuſdem,
vt idem dicit in iiij.diſtin.xv. quæſt.iij.artic iij.quæſt.j. ad
quintum.Dico ſecundò quòd eſt de præcepto,vt dicit Ioã.
non eſt ratione eius , ſed propter generalem conſuetudi-
nem fidelium.Quartò in vigilia natiuitatis Domini noſtri
Ieſu Chriſti, extrà eod.cap.j.Quintò in vigilia Aſſumptio-
nis beatæ Mariæ,vt in d.c.j.non autem in vigilia natiuita-
tis eiuſdem,ſecundùm Petr.de Palu. & communiter Doct.
licèt Archidiac. in ij.parte.titu.vj. dubitet. Sextò in vigilia
Ioannis Baptiſtæ, & Laurentij , & omnium ſanctorum ex
generali eccleſiæ conſuetudine , ſecundùm Innocentium
& communiter Doctor. licet nullo iure inueniaᵗ expreſ-
ſum. Septimò , in omnibus vigiliis duodecim Apoſtolo-
rum : præter vigiliam Philippi & Iacobi ac Ioan. Euange-
liſtæ,extrà eod.conſilium noſtrum:& ſunt hæ,ſcilicet ſan-
cti Matthiæ , de qua ſuprà Biſſextus. Petri, Pauli , Iacobi,
Bartholomæi, Simonis & Iudæ,Andreæ, & Thomæ:dicit
tamen Petr.de Palu. quòd vigilia Bartholomæi , Iacobi &
Matthiæ eſt de præcepto ſolùm vbi eſt conſuetudo:ſed pri
mum eſt tutius,communius & magis iuridicum. Si tamen
prædictarum vigiliarum aliqua in Dominica euenerit,ſab-
bato præcedenti ieiunanda eſt,extrà eod.cap.j.& ij.Ex con
ſilio autem, & non de præcepto eccleſiæ ieiunium indici-
tur in Aduentu Domini, ſecundùm communem opinionẽ
doctorum, de quo in cap. conſilium, extrà eod. & in Ro-
gationibus de quo in c.rogationes.de conſecr.diſtin.iij.&
in quarta ac ſexta feria,vt in c.ieiunia.ead.diſt.& in omni-
6 bus ſabbatis,vt in cap.ſabbato.ead.diſt. Ex * prohibitione
verò eccleſiæ quis ieiunare non debet in die dominico, de
conſecr diſt.v.quadrageſima.vbi dies dominicales ſubtra-
huntur ab obſeruantia ieiunij quadrageſimalis,& à fortio-
ri in aliis temporibus,& diſtin.xxx.ſi quis presbyter.Vnde
S.Thom.in iiij.diſtin.xv.& ij ij.q.cxlvij dicit, quòd qui ea
die ieiunaret quaſi agens contra conſuetudinem populi
Chriſtiani, vel ex ſuperſtitione , peccaret , quod intelligo
de ieiunante ad afflictionem:quia ieiunium luctus non li-
cet tempore lætitiæ,id eſt,tempore Paſchali,vel in Domi-
nica,vt dicit ij.ij.vbi s̃.Secus ſi quis ieiunaret ſine ſcandalo
ieiunio exultationis:quia nõ peccaret,& idem ſi ieiunaret
ad ſanitatẽ, vel ſtudiũ, vel ad mortificationẽ corporis,quæ
differri non poteſt propter præſentẽ carnis petulantiã, vel
7 huiuſmodi. ¶ Secundò * quæritur, qñ quis circa ieiunium
obligetur, vel deobligetur, ſed excuſetur ex cõſuetudine?
Et dico duo.¶Primũ.Secundũ Pet.de Pal.in iiij.diſt.xv.ad
ieiunia cõſuetudinaria ipſa conſuetudo ligat,ẽt ſi ſcriptura
non

non dicat. arg.c.in his rebus.diſt.xj. vnde ſi in aliqua diœ-
ceſi conſueuit certo die ieiunari , tenentur ieiunare illi de
diœceſi, ſiue indigenæ : ſicut & ſi eps̃ ieiunium indiceret.
Alienigenæ verò ſi veniunt animo habitãdi, ex tunc ligã-
tur ieiunio conſuetudinario ſicut & ſcripto.ſi ſi aũt trãſeãt
ſolùm,non ligantur conſuetudinibus & ſtatutis terræ , li-
cet in comedendo cauere debeant à ſcandalo:quia ſi eſca
fratrem meum,&c.arg.diſt.xij.illa.Secundùm Arch. tamẽ
conſuetudo laicorum non ligat clericos , nec clericorum
ſecularium religioſos,quia diſtincti ſunt modi abſtinẽtię
inter hos tres ſtatus : & plures abſtinentias habent clerici
quàm laici , & religioſi quàm clerici ſeculares. vnde non
oportet,ꝙ ad eorum ieiunia ligentur,quorum etiam con-
ſuetudinibus à ſuis ieiuniis non abſoluuntur, ſm regulam
8 iuris.Quem non honoro,nec onero.¶ Secundùm.* Vbi ie-
iunium eſt iure ſtatutum.Hoſt.in c.ij.ext.eo.dicit,ꝙ in ie-
iuniis ſolennibus.i.per eccleſiam in dictis,nihil poteſt fa-
cere conſuetudo.quod Pan. verum limitat, primò quãtum
ad ieiunium tollendum ex toto ſine cã rationabili : ſecus
quantùm ad interpretationem qualiter ſit explendum,pu-
ta quo ad cibos,horam,collationem,& hmõi : quia con-
ſuetudo eſt optima legum interpres.Et ſecundò , niſi Pa-
pa ſciret & toleraret.vnde in d. c.ij. facit magnum feſtum
de quadam gloſſ.ibi dicente , ꝙ conſuetudo eſt ieiuniorũ
relaxatiua.Ego verò primam limitationem approbo, & ſi-
militer ſecundam,concurrentibus duobus.Primò, ꝙ Papa
toleret ſine reclamatione:ſecus vbi reclamaret per prædi-
catores,ſicut vbique facit de ieiunio Quadrageſimæ,quod
à minori parte fidelium ſeruatur, & tamen conſuetudo
non excuſat. Secundò , ꝙ conſuetudo talis ſit apud timo-
ratos , & non eos qui non ieiunant , credentes tamen &
ſcientes ſe ieiunio obligatos:quia non eſt conſuetudo,ſed
corruptela.Vnde ſm Arch.excuſantur indigenæ terrę, vbi
viri timorati non ieiunant in vigiliis Iacobi,Bartholomęi,
& Matthiæ:non autem,ſi non ieiunent ribaldi:& ſimiliter
excuſantur à ieiunio ſuæ terræ alienigenæ , aliò ſe trans-
ferentes animo habitandi , non autem ſi tranſeant ſolùm,
ſicut nec ad illius terræ ieiunia ligantur. ¶ Tertiò, cùm
9 de* integritate ieiunij , ſecundùm Rich.in iiij. tria ſint. ſ.
comeſtio vnica,determinata hora comedendi, & abſtinẽ-
tia à carnalibus,ouis,& lacticiniis in Quadrageſima:quæ-
ritur qualiter ſit ieiunandum,vel frangatur ieiuniũ quan-
tum ad vnitatem comeſtionis ? Et dico multa.¶Primum.
Circa iſtud varia fuit doctorum opinio : nam aliqui di-
cunt nullo iure caueri , quòd ſemel tantùm in die ieiunij
comedatur , & conſequenter licere pluries in die come-
dere ſine fractione ieiunij , modò fiat ex cauſa rationabi-
li , & ſecundùm conſuetudinem eorum quibus conueni-
tur,quam opinionem ſequitur Pan. in rub. de obſer. ieiu.
quia,inquit,cùm non habeamus ius ſpecificum,recurren-
dum eſt ad conſuetudinem loci.& facit c.vtinam. diſt. 79.
ex quo infert ad collaционem ſerotinam,vt j̃.partic.4. Pro
hac opinione facit ꝙ no.Innoc in d.rub. ꝙ prandere plu-
ries in die eſt contra conſuetudinem approbatam eccleſię:
& ſic videtur ſentire,ꝙ non ſit contra ius ſpecificũ. & idẽ
ibi dicit,ꝙ Ciſtercienſes licitè ſtatuerunt , ꝙ ſeruitores in
die ieiunij aliquid ſumant ſ ante prandium , item , ꝙ ſer-
uientes dominus faciendo credentiam ieiuniũ non ſoluũt.
Alij verò dicunt , ꝙ geminata comeſtio ieiunium ſoluit,
quia eccleſiæ vniuerſalis conſuetudo,quæ pro lege habẽ-
da eſt,ſic obtinuit vt ſemel tm̃ comedatur , quam opinio-
nem ſequitur Gofr & communiter Theologi in 4.diſt.15.
Pro hac facit,ꝙ fideles communiter pluries in die bibunt
ſine conſcientia frangendi ieiunium , non autem pluries
comedunt.S. Thom. autem has opiniones concordat. di-
cens , ꝙ ieiunium ſoluitur ſi comedatur pluries per modũ
cibi,non autem ſi per modum medicinæ,id eſt,ad reparã-
dum ne potus noceat,vt Archid.doctè & eleganter expo-
nit. Igitur non frangunt ieiunium propter pluralitatem
comeſtionum,qui comedunt in ordine ad potum, vt infrà
particul.iij.nec lectores,aut ſeruitores prægustantes , aut
qui ſurgunt à menſa propter inſtantem neceſſitatem de-
nuo regreſſuri,vt prandeant , quia tota eſt vna comeſtio
& vna menſa,ſecũdùm Rod.ſ.propter continuum exerci-
tium circa prandium , vel ex intentione interrumpentis,
nec facientes credẽtiam quo ad carnes in Quadrageſima:
quia hoc non eſt per modum cibi, nec qui mane , vel ſerò
bibit vinum vel ceruiſiam,aut comedit electuaria delecta-
tionis cauſa ſecundùm Rich.quia.ſ.hoc non fit per modũ
cibi , nec ſecundùm Pet.de Pal. qui non propter famem
aut voluptatem , ſed timore deficiendi præ anxietate in
die ieiunij ficus,vel porrectam,vel aliquid hmõi prælibа-
ret ante horam comeſtionis,quaſi per modum medicinæ.
Frãgit verò ieiunium quicunque aliquid comeſtibile , vel
potabile ſumeret extra prandium in fraudem.i. ad ſuble-
uandam non quidem debilitatẽ,ſed famem,vt ponit Arch.
quia iſte ex ſua intentione pluries cibatur ſumendo aliqđ
per modũ cibi.¶Secundùm. Licèt potus aliquomodo nu-
triat,tñ ſm S. Th. quia magis ſumitur ad corporis altera-
tionem & digeſtionem ciborum quàm ad nutrimentum,
licitum eſt ieiunantibus pluries intra diem vnam potare:
licet immoderantia circa hoc poſſit eſſe peccatum,& me-
ritum ieiunij perdere.Et idem dicit Pe. de Pal.ſ. quòd po-
tus ieiunium non ſoluit,ſiue poſt, ſiue ante prandium:niſi
fiat in fraudem.i. ad ſubleuandam famem. Et idem Albe.
& Pet. & Rich. dicens de bono & æquo magis abſtinen-
dũ eſſe à potu vini , ceruiſiæ & huiuſmodi in mane quàm
in ſero:quia tunc vt plurimum nocet ſtomacho ieiuno.Et
ſi,vt iſti dicunt,licitus eſt mane potus etiam vini ſine frau-
de , licitum etiam aliquid ſumere pro ſtramento potus ne
obſit,modò ceſſet omnis fraus circa intentionem,& indiſ-
cretio circa quantitatem.Et hoc expreſsè tenet S. T. in 4.
diſt.15.in quæſt.de ieiunio.ar.iij. q. licèt non loquatur de
pane & fructibus vel herbis, quæ communiter veniunt in
cibum hominis,ſed de electuariis & hmõi medicinalibus.
10 ¶Tertium. * De collatione ſerotina generaliter ſciẽdum
eſt,quòd quædam ſunt,quæ nec ſumuntur, nec ſunt ordi-
nata principaliter ad nutriendum , licet nutriant aliquali-
ter,vt potus etiam vini,& electuaria, & aliæ medicinæ, &
hmõi:de quibus intelligitur,ꝙ ex ſenſualitate ſumpta non
frangũt ieiunium. quædam verò ſunt ordinata principa-
liter ad nutriendum,quæ in cibum ſumi conſueuerunt,vt
panis,& ſm Pet.de Pal.& fructus, & herbæ, principaliter
panis.De primis ergo & de ſecundis excepto pane , nõ eſt
dubium,ꝙ licitè de ſero ſumuntur cauſa medicinæ,id eſt,
ne noceat potus : licet non per modum cibi. ſed & ſi non
ſumantur per modum medicinæ ſm Archid. piè interpre-
tandum eſt ratione conſuetudinis, quæ de cauſa vĩ intro-
ducta, quod etiam ſentit Pan. quia conſuetudini ſtandum
eſt,ex quo ius non eſt in oppoſitum : quod ſecundùm eos
limitatur,niſi fiat exceſſus in quantitate vltra conſuetum,
vel niſi fiat in fraudem;id eſt, ſtudioſè ad nutriendũ cõtra
famem , ſecus ſi ſtante quantitate conſueta fiat ad aliũ ra-
tionabilem finem:puta ad dormiendum,ad ſuſtentandum
naturam,aut vocem conſeruandam , & hmõi:imò & ſi ex
ſenſualitate,imò ex ratione famis , ſm mentem Panorm.

quia ſufficit non exire terminos conſuetudinis, vnde dicit
Direc.ſm quoſdam poſſe ſtatui, vt in ieiunio eccleſiæ bis
comederetur,ſed parum.De pane tamen dicit Arch. quòd
eius bucella ieiunium ſoluit,ſed ex S.Th.& Pet. de Pal. &
aliis doctor. præcipuis hæc diſtinctio panis ab aliis, quæ
veniunt in cibum hominis, haberi non poteſt niſi de cõ-
gruo. vnde quia circa hoc legem aliam præter conſuetu-
dinem non habemus,dico,ꝙ vbi eſt conſuetudo,licitè ſu-
mitur panis,ſi aliud non habetur:vel ſi habetur, illud ſto-
macho nocet,vel non reparat ſufficiẽter contra potũ.Imo
etiam licet eo caſu vbi eſt conſuetudo de non ſumẽdo pa-
nem: quia in foro conſcientiæ conſuetudo non obligat,
niſi inquantum legiſlator intendit, vt patet ex dictis ſ.Cõ-
ſuetudo.§.xiij.qui non intendit vt ſine pane bibas, qñ ſine
pane potus,quo indiges, obeſſet:vt quia fructus non ha-
bes:vel ſi habes, non habes ſtomachum fructibus oppor-
11 tunum.¶ Quartò,*quæritur qualiter ieiunandũ ſit quantũ
ad horam comedendi?Et dico multa.¶ Primum.Dies arti-
ficialis ſecundùm Aſtrologos habet duodecim horas inę-
quales,quarum extrema ſunt ortus & occaſus Solis,mediũ
verò ad quod ſexta terminatur,eſt punctus meridiei. To-
tam autem diem artificialem partimur in quatuor partes
æquales,quarum duæ ſunt ante meridiem,& duæ poſt: &
quarum quælibet continet horas tres, ex quo fit vt horas
numeremus per triplicitates.i.accipiendo extrema illarum
quatuor partium,& dicendo,tertia,ſexta,nona, & duode-
cima. Et ſic factum eſt vt primum triũ horarum ſpatium
poſt meridiem dicať hora nona, & aliud immediatè præ-
cedens dicať hora ſexta,ita, ꝙ hora ſexta finitur in pũcto
12 meridiei,& ibi incipit nona.¶ Secundùm, * In iure ſcripto
nulla hora eſt determinata comedendi in die ieiunij, niſi
hora veſperarum tempore quadrageſimali, vt de conſecr.
diſt.j.ſolent,& per Pan. in rub.de obſer. ieiu. vnde in hoc
conſuetudo eſt lex & ſtatutum eccleſiæ,& hoc ſm omnes
eſt, vt hora nona comedatur. Sed quia hora nona dicitur,
& in prin.& in fi.S.Tho.in iiij.diſt.xv. q.iij. videtur velle,
quòd in omni ieiunio prandẽdum ſit hora nona comple-
ta.i.hora tertia poſt meridiem,quod Pet.de Pal. verũ dicit
quo ad ieiunium quadrageſimale tantùm, quo ad alia ve-
rò dicit licitum eſſe prandere in principio nonæ,id eſt, in
meridie, ſed quia hîc lex eſt conſuetudo, conſuetudini
ſtandum eſt populi Dei in omni ieiunio, vt in meridie,
non per aſtrolabium.ſed groſſo modo computato come-
13 datur.diſt.xj.in his.¶ Tertium.*Pręuenire notabiliter ho-
ram comedendi ex cauſa rationabili, ſecundùm Innoc. in
rub.de obſer.ieiu.non eſt peccatum, & ſic dicit debere in-
telligi c.ſolent.de conſec. diſt.j. quod intelligo verum in
his qui ſunt obligati ieiunare, ſi interueniat ſuperioris
poſſibilis haberi commodè diſpenſatio.Sine cã verò ratio-
nabili præuenire horam etiam per notabile ſpatium,Sum.
Ang.dicit eſſe veniale tantùm,allegans.§.aliàs ea demum.
xxv.diſt. vbi dicit Aug. ꝙ ſi quis corpore ſanus aliis ieiu-
nantibus prãdere voluerit.ſ.ante horam,eſt peccatum ve-
niale.ſed vt dicit ibi gloſſ.Aug.loquitur de ieiuniis volun-
tariis,non de neceſſariis. vnde ſecundùm Pet. de Palu. eſt
mortale,& idem dicit gloſſ.in d.§.aliàs., & videť eſſe text.
in d.c.ſolent.quod licet ſecundùm d.Sum. loquatur de cõ-
ſilio,tamen hoc nec certum eſt nec probabile Poteſt ta-
men ſecundùm Petr.de Palu.circa horam diſpenſari pro-
pter debilitatem,vel lectionem,vel iter, aut aliàs pias cãs.
14 ¶ Quartum.*Tardare ieiunium poſt nonam, quantũcun-
que tardetur,non eſt peccatum, ſecundùm omnes docto.
15 niſi fieret ex aliqua ſuperſtitione.¶ Quintò*quæritur,qua-
liter ſit ieiunandum quantum ad abſtinentiam carnium &
huiuſmodi?Et dico multa.¶ Primum.Eſus carnium in om-
ni eccleſiaſtico ieiunio interdictus eſt, & illud frangit ſe-
cundùm omnes doct.eſus verò ouorum & lacticiniorum
interdictus eſt in quadrageſima:vt diſt. iiij. denique. non
autem in aliis ieiuniis,ſecundùm Pet. de Palu.& S.Thom.
& communiter doctor.niſi conſuetudo hoc habeat,quam
vbique ſeruanda in ieiuniis dicit Auguſt. Ambroſ.& Hier.
diſt.xij.illa.& diſ.lxxvj.vtinam.vnde in omnibus ieiuniis,
præter Quadrageſimam,iſta comedi poſſunt,vbi conſue-
tudo eſt,ꝙ comedantur.Vnde ſecũdùm Pet.de Palu.is cui
iniunctum eſt ieiunare ſimpliciter, non tenetur niſi à car-
nibus abſtinere.Sed & ſi alicubi ſit conſuetudo,ꝙ non co-
medantur,Sum. Ang. non putat frangi ieiunium ſi come-
dantur nõ ex guloſitate,ſed ex cã rationabili.Sed qa con-
ſuetudo in his eſt lex,dico, ꝙ ex hoc ieiunium frangitur:
nec excuſatur comedens à mortali, niſi ſicut excuſatur ie-
16 iuniũ frangens:de quo ĩ.§.ix.¶ Secundùm. * Tenet Hoſt.
in Sum.eod.tit. ꝙ cuicunque conceditur vſus ouorum &
caſei,conceſſus intelligitur vſus ſagiminis ſiue lardi,arg.
c.preſbyter.diſt.lxxxij.& ibi gl. & idem Pan. in c.conſul-
uit. de Iudæ. licèt tunc non ſit licitum vti carnibus, quia
quaſi mutãdo formam vr̃ rei ſubſtantia immutata. ¶ Ter-
tium. Secundùm Pet. de Palud. Britones comedentes in
Quadrageſima butyrum, videntur excuſari: quia in illis
partibus,in quibus eccleſia diſpenſare põt,ſciendo & diſſi-
mulando diſpenſat, ſi tamen ita diſſimulat, ꝙ nec punit
excommunicatione,nec prohibet verbo,alioquin cùm ad
correctionem teneať,participaret in crimine, vñ fornica-
tionem ſimplicem etſi non puniat, prædicat tñ eſſe illici-
tam. Vñ cùm eccleſia ſileat,nec eis prohibeat, nec prædi-
cet eos male facere, etſi aliud priuilegium non habeant,
17 excuſantur,hæc ex illo.¶ Quartum. * Secundùm Archid.
qui excuſať à ieiunio propter ætatem,vel laborem,vł aliã
cauſam rationabilem,& poteſt in Quadrageſima vti qua-
drageſimalibus cibis:& vtitur carne,lacticiniis,vel ouis ex
voluptate,vel incuria,mortaliter peccat, & idem dicit de
quocunque comedente carnes in aliis ieiuniis eccleſiæ.
18 ¶ Sextò quæriť,qñ, id eſt, qua ætate ex præcepto ſit ieiu-
nandum? Et dico duo, quantum. ſ. ad iuuentutem & ſe-
nectutem.¶ Primum. Qua ætate incipiat quis obligari ie-
iunio,Ioã.And.Ian.ſuper c.conſilium.de obſeruantia ieiu-
niorũ multas recitat opin. in nulla ſe firmans. Opinio aũt
Innoc.in rub.de obſer.ieiu. eſt, ꝙ teneantur omnes ſanæ
mentis,doli capaces,potentes ieiunare,cùm peccare poſ-
ſint,& peccata deflere.de delic.pue. c. j. & idem vr̃ tenere
Suppl.tanquam tutius contra Roſ.& Sum.Angel. Sed ve-
ritas & communis opinio eſt quam ponit S.Thom.& Pet.
de Pal.& Archid.ꝙ poſt finem tertij ſeptennij,id eſt, poſt
xxj.annum:quia licèt antea teneať quis carnem ſubiugare
ſpiritui, non tamen per hoc medium, propter indigentes
multo cibo ad nutrimentum & augmentum. Nec tamen
eſt ſimile ſecũdùm Pet.de indigentibus multo cibo ad ge-
nerationem:qa diebus ieiunij coniuges abſtinere debẽt à
coitu & ſemel in anno ſufficit fœcundare, & cum ieiunio
plus abundat ſemen q̃ ſit neceſſe. Quia tamen circa illud
tempus quidam aliis ſunt fortiores, ſecũdùm eundem Pet.
de Pal.relinquitur arbitrio confeſſoris & conſilio medici
ieiunare vel non, & in religionibus diſcretioni prælatorũ,
ſecundùm Veruec.Profeſſi tamen regulam, in qua præce-
ptum eſt aliquibus diebus ieiunare,ad hoc obligantur an-
te dictam ætatem.¶ Secundùm.In ſenibus nullum tempus
ab aliquo determinatum eſt, in quo ab obligatione ieiu-
nij abſoluanť, vnde excuſari pñt eo modo quo infirmi &
debiles,de q̃bus eſt eadem ratio,ſecũdùm Inno.,& Aſten.
ratione verò ſenectutis tantùm non excuſantur, ſi ſunt ad
ieiunium fortes.Rich.tamen in iiij. dicit non obligari ni-
mium ſenes, id eſt, decrepitos, quia propter debilitatem
caloris indigent crebro refici:huiuſmodi ſunt regulariter
qui ſeptuageſimum annum compleuerunt,ſecundùm me-
dicos: & gloſſ. in procœmio 6. ad quod facit illud pſalmi.
Anni noſtri in ipſis ſeptuaginta annis.& l.fi.C.qui ætate.
lib.x.iũcta l.2.§.fi.ff.de decur.vbi maior lxx. annis excuſať
à muneribus perſonalibus,& à fortiori à ieiunio,quod eſt
19 maximum onus.¶ Septimò*quæritur, vtrum ieiunia quæ
ſunt de præcepto, transferri poſſint aut redimi vel com-
mutari cum diſpẽſatione vel ſine?Et dico multa.¶ Primũ.
Ieiunia ab eccleſia præcepta de die in diem transferri pñt
ex cauſa, ſecundùm Inn. in dicta rubr. ſicut ſi feſtum ac-
cidit ſecunda feria,vigilia ieiunatur in ſabbato,& non in
dominica:extrà eod. c. j. & ita pari ratione ſi vigilia acci-
dat in feſto ſolenni,propter eius venerationem põt priori
die ieiuniũ explicari,ſicut in Frãcia vbi ſunt eccleſiæ ſan-
cti Quintini,vigilia omnium ſanctorũ ieiunatur die præ-
cedenti:ꝙ Panor.in d. rub. limitat, modo fiat authoritate
epiſcopi,arg.c.2.de obſer.ieiu.in fi.¶ Secundùm.Quantum
ad redemptionem ieiuniorum eccleſiæ Innoc.& Panor.in
d.ru.tenent quod aliquis citra Papam diſpenſare non põt,
niſi cauſa ſit in debẽte ieiunare:ex cauſa autem poteſt eps
diſpenſare, & in bonum aliud compenſare, & cauſa ſatis
ſufficiens eſt debilitas perſonæ ex defectu naturæ,vel ex-
teriori proueniens exercitio, imo ſecũdùm Archid. eſt ẽt
vtilitas publica, puta bona, & neceſſaria prædicatio, vel
diſcurſus propter neceſſitatem vel vtilitatem eccleſię, quã
ieiunij commutationẽ.Sum.Roſ. intelligit non poſſe fieri
propria authoritate:quod verum eſt, vbi dubium eſſet an
cauſa excuſaret à ieiunio nécne:ſecus vbi eſſet manifeſtũ:
vt ĩ.§.ix.In ieiuniis autem ad quæ quis ſe voto obligauit,
diſpenſare poteſt epiſcopus, etiam ſine cauſa exiſtente in
vouente modò illud,in quod fit commutatio,ſit melius.i.
acceptius.Deo,vt in c.j.de vot. Quæ verò imponuntur in
pœnitentia, redimi poſſunt authoritate ſuperioris, vel
etiam æqualis confeſſoris: de quo ſ. Confeſſio.j.§.xxvij.
20 ¶ Tertium. * Quantum ad diſpenſationem ſuper ſolutio-
ne ieiunij talis regula ſeruanda videtur ex mente omnium
doct. Si certũ eſt, ꝙ quis ieiunare nõ poſſit,ex cauſæ eui-
dentia poteſt q̃s ieiunium propria authoritate dimittere,
ſecũdùm Veruec.& omnes.Si verò ſit dubiũ, conſulendus
eſt vir bonus & peritus, puta medicus aut confeſſor,vel
alius,& ſi iudicio eius cã eſt euidens, iterũ poteſt q̃s pro-
pria authoritate dimittere, ſm mentem eiuſdem Veruec.
quia eo caſu cauſa eſt euidẽs:ſi verò ipſe ſit dubius, opor-
tet adire ſuperiorem, id eſt, epiſcopũ vel propriũ ſacerdo-
tem,qui declarare poteſt authoritatiuè diſpenſando in du-
bio.Limita tñ totam regulam,ceſſante ſcãdalo, quia etiam
cauſa extante euidente in ſe vel aliquibus, ſi inde aliqui
ſcandalizarentur,petenda eſſet diſpenſatio. ¶ Quartum.
Superior à quo in ieiunio eccleſiæ huiuſmodi diſpenſatio pe-
tenda eſt,ſecundùm Hoſt. in c. conſilium. eod.tit.eſt eps,
nec ſufficit licentia ſimplicis ſacerdotis,etiam ex iuſta cã,
niſi ſumma neceſſitas immineat, ita ꝙ ſine periculo ad
epiſcopũ recurſus haberi non poſſit. Rod. autem ſentire
videtur quòd hoc poſſit proprius ſacerdos, qui eſt iudex
ordinarius conſcientiæ,quia dicit ꝙ arbitrio boni viri po-
tius quàm per doctrinam generalem limitandum eſt pro
quanta neceſſitate ieiunium ſit ſoluendũ.S. Thom. autem

in iiij.diſt.xv.tenet ꝙ ſacerdos põt diſpẽſare,& prælat⁹ in
religione,adde verò tu, quod medicus poteſt declarare&
ſimiliter quantũ ad carnes comedendas diebus prohibitis:
peccat tamen medicus ſine cauſa rationabili, vel ſaltem
dubia,ſecũdùm Arch.talia mandans.ar.xxiij.q.j.quid cul-
21 patur.¶ Octauò*quæritur,vtrum obligati ad ieiuniũ eccle
ſiæ, & illud ſine diſpenſatione ſoluentes peccent mortali-
ter& quoties?Et dico multa.¶ Primũ.Secũdùm Car.in cl.j.
de obſer.ieiun.frangens ieiuniũ eccleſiæ ad quod tenetur,
non peccat mortaliter, niſi ex contemptu vel inobediẽtia
hoc faciat, puta quia non vult ſe ſubiicere præcepto, &
dicit hoc tenere Archid.in §.aliàs ea demum.diſt.xxv.qui
tamen ibi recitat Ioan.de Fan. hoc tenentem. Et iſtã opi-
nionem ſequiť Sum.Ang.cõtra Roſ.& Suppl,addens, vel
nec ex conſuetudine,vt ĩ.Inobedientia.S. Tho. verò dicit
ꝙ peccat mortaliter,q̃ hoc facit ex contemptu, vel ſic qđ
impediatur finis quem intendit legiſlator, non aũt qui ex
cã rationabili,& intendit ſecũdùm Archid.illud quod ſen-
tit Pe.de Pal.& gloſſ.in d.§.aliàs.& cõmunis opinio.ſ. qđ
hoc non eſt mortale, niſi ex contemptu, vel ſcienter ſine
cauſa rationabili vera vel æſtimata,vnde ſecũdùm Pet.de
Pal.ſi hoc fiat ex cauſa ſufficienti,non eſt peccatum, ſi ex
cauſa non ſufficienti, ſed ſupple, quæ credatur ſufficiens
eſt veniale,vt legentes Inſtituta in completorio ſi ſine cã,
eſt mortale,ſi aduertit eſſe diem ieiunij. ¶ Secundùm. Se-
cundùm Pe.de Pa q̃ mane comedit de ieiunio non aduer-
tens, ſi quidem ſcire tenebatur quod eſſet ieiunium, non
excuſatur à fractione eius, nec tamen eadem die ieiunare
tenetur, cum iam ſit, inquit, obligatus ad ieiunandum in
alia,& ſi non liceret ſibi plus comedere,nimium grauare-
tur,nec cum toto hoc eſſet ieiunium propter nimiam an-
ticipationem, ſed ſi non tenebatur ſcire,non reputať fra-
ctio ieiunij,vnde ac ſi eſſet ieiunus,poteſt illa die ieiunare
comedendo ſua hora pro prandio, qa ieiuniũ homini in-
dictum non ſoluitur niſi per actum humanum, qui req̃rit
intentionem,& deliberationem veram vel præſumptam,
22 hæc ex illo, ſed vide particula ſequenti. ¶ Tertium. Qui
non ieiunat vna die, licet videatur ad ieiunium teneri in
alia,per Pet.de Pa.& text. in c.j. de obſ. ieiun. tamen dico
oppoſitum per c.ij. eod.tit. vbi ieiunium frangẽtibus non
imponitur vt alio die ieiunẽt.ad quod facit quod not.Inn.
in c.j.de cele.miſ.de eo qui officium dimiſit, qui illud re-
ſumere nõ tenetur,quaſi ſit ſeruitus cuiuſcũque diei. Nam
ſi teneor præſtare operas certo tempore,& impedior,non
ſum obligatus alio tempore, quia non ſunt eædem ope-
ræ,ſed variantur ex tempore, vt eſt textus not. in l. ſi non
ſortem.§.libertus.ff. de conditione indeb. & ſi relinquitur
mihi vſusfructus per biennium proximè futurum, & im-
pedior,non poſſum petere vſumfructum alterius biennij,
qa nõ eſt idem vſusfructus.l.ſi vſusfructus mihi. ff.de vſu
& vſufruct.& redi.& hab.& tex.c.j.debet intelligi de trãſ-
latione facienda ex cã propter ſolennitatem.¶ Quartum.
Fractor ieiunij pro qualibet vice qua comedit in die ieiu-
nij vltra vnam vicem peccat mortaliter, ſecũdùm Ioan.de
Neap.in quolib. qa iſtud præceptũ reduciť ad negatiuam,
ſcilicet,ne comedas niſi ſemel: quod verum eſſet, ſi nouo
cõtẽptu ſemper comederet,aliàs aũt verius & communi⁹
eſt dictum Durã in 4.ꝙ tñ ſemel peccat mortaliter, aliter
obligaretur ad impoſſibile,qa ex quo ſemel ieiunium fre-
git,illa die ieiunare non poteſt:in Quadrageſima tñ ſecus
vbi ieiũnare poteſt alia die, vnde quot dies quis omittit,
23 tot peccata committit.¶ Nonò*quæritur, quæ ſint perſo-
næ excuſatæ,vel cauſæ rationabiles excuſantes à ieiunio?

Et dico multa. ¶ Primum. Ad cognoſcendum quis poſſit &
teneatur, vel nõ poſſit, ſiue nõ teneatur ieiunare, accipien-
da eſt regula, & maximè quæ ex S.Tho. in iiij. colligitur,
talis ſcilicet, quod quilibet poteſt & debet conſeruare ſibi
vitam & robur neceſſarium ad ea, quæ ſibi incumbunt fá-
cienda neceſſariò pro vita, vel officio, vel ſocietate conui
uentium, vel reſpectu eorũ quæ facere põt meliora ieiunio,
intelligendo tñ primò ꝙ incumbere dicitur neceſſariò ali-
quid, & qñ aliàs eſſet notabile damnũ vel incommodũ, &
ſecundò intelligendo de officio & ſocietate, q̃ quis relin-
quere nõ poteſt ſine periculo vel incõmodo: vt quia fortè
incideret in latrones, ſi ſolus eſſet, vel quia vix poſſet viue-
re ſi officiũ deſereret, vt curſor vel laborator, & huiuſmo-
di: & tertiò ꝙ in omnibus dubiis circa prædicta ſtandũ eſt
arbitrio boni viri, vt dictũ eſt s̃. § vij. partic. iij. ¶ Secundũ.
Iuxta mentem S.Tho. ij. ij. q. cxlvij. & iiij. diſt. xv. peregri-
nantes aut multum laborantes quibus neceſſitas imminet
tunc faciendi magnas dietas, vel multũ laborandi, ſi volũt
ſe & ſuos ſuſtentare, vel nõ incurrere notabile detrimen-
tum ſui ſtatus, & cum labore vel itinere nõ poſſunt obſer-
uare ieiuniũ, excuſantur: aliàs ſi poſſent vtraque facere cõ-
modè, tenentur ieiunare: & ſimiliter ſi poſſunt iter differ-
re, & ſubtrahere, vel minuere laborem, ita vt poſſint ieiu-
24 nare ſine detrimento ſui ſtatus. ¶ Et * addit Petr. de Palu.
quod ſi peregrinatio non eſt neceſſaria, peccat illã aggre-
diens indiſcretè, id eſt, eo tempore quo ieiunandum eſt: ea
tamen aggreſſa licet incõpoſſibile ieiunium frãgere, ſicut
licet infirmo ex ſua culpa durante infirmitate. Addit etiam
S.Tho. quod nolentes conducere operarios, niſi ieiunium
frangant, nõ ſunt immunes à culpa, niſi fortè ſit cauſa ne-
ceſſaria quæ feſtinationem operis expoſcat: item quòd ex
parte operãtis intentio maioris lucri nõ neceſſarij non ex-
cuſat. Adde quòd Eugenius iiij. anno M.ccccxl. circa hoc
fecit magnam modificationẽ, indulgens ꝙ artifices labo-
rioſa opera exercentes, & ruſtici, ſiue diuites ſint, ſiue pau-
peres nõ teneantur ad ieiuniũ ſub præcepto, vt refert Sum.
Roſ. & aliàs à viris doctis audiui. Quod autem de labora-
toribus dixit S.Tho. intellige etiam de itinerantibus cauſa
lucri. ¶ Tertium. Curſores, ſi hoc exigit ſuum currere præ-
teritum vel futurum, excuſantur à ieiunio: & hoc ſecũdùm
Petr. de Palu. non ſolùm ſi ſine tali officio viuere non poſ-
ſent: quia tunc excuſaret paupertas, ſed etiam ſi aliter poſ
ſent viuere, ſed nõ æquè benè: quia aliud eſt de illis qui ad
certum diem ſe locant, qui non debent ſe locare, niſi tunc
poſſent ieiunare, ſi aliàs habent vnde viuant, aliud de eo
qui locat ſe ad totũ annum, & ad totale ſeruitiũ. quia ſi ex-
ciperet ꝙ nunquam diebus ieiunij itineraret, non inueni-
ret receptorem. ¶ Quartum. Excuſantur etiã pauperes, qui
ſufficientem cibũ pro vna refectione habere non poſſunt,
& ſimiliter qñ propter præcedentem inediam ieiuniũ nunc
ferre nõ poſſunt, ſecundùm S.Tho. ij. ij. vbi ſuprà. Sub quo
etiam ſecundùm Archid. videtur poſſe comprehendi illos,
qui nec poſſunt parare, nec habent parantes neceſſaria ad
ieiunium. ¶ Quintum. Excuſantur ſimiliter, ſm Veruec.
prægnantes, & lactantes, ſi debilitas eas impediat, vel ſi ex
hoc timetur de periculo earum, aut abortu vel defectu ali-
menti pueri. imò ieiunium debẽt dimittere. ¶ Sextum. Ex-
cuſantur etiam infirmi. & debiles, qui ſi neceſſariũ cibum
vna vice ſumerent, obeſſet, pro quo tamen ſtatur arbitrio
boni viri, ſecundùm Archid. ¶ Septimum. Excuſantur etiã
25 ſenes & paruuli, vt s̃. dictum eſt. §. vj. ¶ * Octauum. Excu-
ſantur etiam vxores, ſecundùm Innoc. & Panor. in rubr. de
obſ. ieiun. contradicentibus viris quò ad ieiunia votiua ſeu
voluntaria. xxxiij. q. vlt. manifeſtum: non autẽ quò ad indi-
cta ab eccleſia: quia magis vicario Dei obediendum eſt,
quàm maritis iniuſta præcipientibus. xj. q. iij. Iulianus: niſi
inde inter ipſas & maritos ſcandalum oriretur: puta verbe-
ra, blaſphemiæ, odia notabilia: quia tunc ſaltem ex licentia
ſacerdotis poterunt frangere. argu. c. vt conſtitueretur. diſt.
50. in fin. quia præceptũ iuris poſitiui non obligat aliquem
cum ſcandalo, vt in c. ij. de nou. oper. nunc. & cap. nihil de
26 præſcript. ¶ * Nonum. Excuſantur etiam prædicatores, ſi
eorum prædicatio ſit neceſſaria ex officio: puta ex obediẽ-
tia, vt patet ex dicta maxima, vel etiam ſi non ſit neceſſaria
ex officio, ſed tamen ſit neceſſaria ex carentia prædican-
tium, aut magna, ſiue excellenti vtilitate: quia ieiuniũ alia
opera meliora non impedit, dicente S.Tho. in iiij. quòd ſi
abſtinentia ſit tanta, ꝙ homo ad operibus vtilioribus im-
pediatur, quãuis ad ea de neceſſitate non teneatur, indiſcre
tum eſt ieiunium, etſi non illicitum. Et in quintò quolibe-
to, art. xviij. dicit ꝙ ſi quis intantum virtutem naturæ de-
bilitat per ieiuniũ, & alia huiuſmodi, ꝙ non ſufficiat debi-
ta opera exequi: puta prædicator prædicare, doctor doce-
re, cantor cantare, & ſic de aliis, abſque dubio peccat: hæc
ille, qui loquitur de prædicãtibus, & docentibus ex debito.
Si autem aliquis voluntariè prædicet, id eſt, nõ miſſus, aut
ideo miſſus: quia vult mitti, & ſua prædicatio nõ ſit neceſ-
ſaria: quia alij ſunt qui æquè bene poſſunt ſupplere vel me
lius, non video quomodo ſit tutus ſi ieiuniũ frangat: quia
non eſt neceſſitas, vnde talis debet aliis operibus vacare.
27 ¶ Decimò * generaliter quæritur, quid iuris de abſtinẽtiis
aliis à ieiunio? Et dico multa. ¶ Primum. Comedere car-
nes ſexta feria ſine cauſa infirmitatis eſt mortale. de cõſec.
diſt. iij. de eſu carnium: quod tamẽ fallit ſi ſit dies natiuita-
tis Domini: quia tunc licitè ab omnibus comeduntur, niſi
ab his qui voto vel regulari obſeruantia ad non comeden
dum tenerentur. de obſer. ieiun. cap. fin. & multo magis qñ
natale eſt in die ſabbati. Ex quibus elici poteſt, primò ꝙ
die feſto non ſolũ ſpiritualiter, ſed etiam corporaliter poſ
ſumus honeſtè lætari in cibis & veſtibus ad ſolennitatem
diei: & ſecundò ꝙ prælatus in religione potens diſpenſare
in eſu carniũ, poteſt cum ſuo ſubdito diſpenſare feria ſex-
ta, ſi ſit natale: quia cùm ibi ſint duæ prohibitiones, ſcilicet
eccleſiæ & religionis, ſublata prima per eccleſiã ſtat ſolùm
ſecunda, ſuper quã poteſt prælatus. Nec obſtat, ꝙ eccleſia
cum iſtis non diſpenſat: quia verum eſt quantum ad obliga
tionem voti & religionis: nõ quo ad obligationẽ eccleſiæ:
vnde ſi cum tali fiat diſpenſatio in voto, iam poterit come-
dere carnes, ſi deinde natale veniat in feria ſexta. ¶ Secun-
dum. Qui vouit non comedere oua in feria ſexta, ſi ſit dies
natalis Domini, non poteſt ſecundùm aliquos comedere
carnes: quia abſtinentia ouorum includit abſtinentiã car-
nium, non econuerſo. Vnde qui vouit abſtinere ab ouis,
etiam vouit abſtinere à carnibus. Ego diſtinguo, quia ſi ha
bitualiter intendebat ſe eo caſu velle priuare carnibus: vt
quia ſi hoc memoriæ occurriſſet, hoc deliberaſſet, non po-
teſt comedere. Si verò intendebat ſe non priuare, poteſt:
quia tantũ obligatur: quantũ intendebat. Si verò non ſcit
diſcernere vtrum ſic vel ſic, non comederet, non propter
dictam rationem, quæ potiùs eſt ad oppoſitum: quia pri-
uans ſe minùs dilecto, nõ priuat ſe dilecto magis: ſed ideo,
quia in dubiis tenenda eſt via ſecurior, de ſpon. iuuenis: ſed
quia hoc non eſt neceſſariũ ſed ſufficit eligere tutam: ideo
contra faciens non eſſet iudicandus de mortali, niſi fortè
28 ratione erroneæ cõſcientiæ. ¶ * Tertium. Comedere carnes
ſabbato, vbi nõ eſt conſuetũ, eſt mortale. de cõſe. diſt. v. quia
dies,

dies, non autem vbi eſt cõſuetudo comedendi, vt in Fran-
cia, Catalonia & aliis partibus: quia ſtabitur conſuetudini.
diſt. xij. illa autem. & idem Pan. in c. ij. extrà eod. Ad c. autẽ
ſabbato. de conſecr. diſt. v. dic ꝙ loquitur de conſilio, ſicut
cauetur de die Mercurij, & idem de c. quia dies. de conſec.
diſt. iij. de quo vide gloſ. in c de eſu. de conſecra. diſt. iij. in
quo habetur, quod ibi de eſu carniũ dicitur, incipere diem
à termino cœnæ, eſt conſilium, ſecundùm Dire. autem in-
cipit à media nocte præcedente vigiliam, & durat vſque
ad aliam mediã noctem ſequentem. ¶ Quartum. Qui car-
nes dies ſabbati in ſuis partibus comedere conſueuerunt,
comedendo in partibus aliis, vbi hoc non eſt conſuetum,
ſecundùm Direc. peccant. d. c. quia dies. xij. diſt. illa. à con-
trario ſenſu: quia qui de patria vbi hoc non eſt conſuetũ,
veniunt ad illam vbi hoc eſt conſuetum animo habitandi
ſcilicet totaliter, comedendo non peccant, niſi adſtringan
tur voto vel abſtinentia regulari, extrà eod. cap. fin. Multa
etiam pertinentia ad abſtinentiam à carnibus, habes infrà
Religio, per totum.

DE IGNORANTIA.

1 *Ignorantia, quæ propriè ſcientiæ priuatio eſt, nonnunquam & ne-*
ſcientia, & error, latius ſumpto verbo, dicitur. Et ea quoque tri-
partita eſt.
2 *Quæ propriè ignorantia dicitur, eadem quoque in tria genera*
deducitur. Aut enim bona, aut mala, aut neutro modo, & indif-
ferens eſt.
3 *Ignorantia mala multiplex quoque dicitur, ídque tum ex parte*
rei ignoratæ, tum ex parte actus, quem ignorans elicit, aut igno-
rat, & denique ex parte ignorãtis. Et vnaquæque ſecundum ius,
aut factum, circa quæ verſatur, multifariam ſecernitur. Et ibi
clarè quid vnumquodque.
4 *Ignorantiæ primo, ſecundo, ac tertio modis acceptæ, qui ſint ef-*
fectus.
5 *Ignorantiæ ex parte ignorantis, multiplex eſt differentia, cuius*
partes identidem diuiſiones ac ſubdiuiſiones recipiunt. Quibus
etiam alia quoque ſpecies additur, quæ prauæ electionis dicitur,
ex qua malus omnis ignorans cenſetur. Dicitur autem propriè ex
cauſa peccati veniens inconſideratio.
6 *Scire quiſque ea tenetur, ſine quorum cognitione actum ex officio*
aut præcepto debitum nemo rectè exercere poteſt. Vnde quæ fidei
ſunt & iuris vniuerſalia præcepta, ſcire omnis homo tenetur, quo
ad alia verò, quiſque ſingulatim quæ ad officium vel ſtatum ſuũ
pertinent, ſcire debet. Et quid de præceptis eccleſiæ, & de horum
intellectu.
7 *Ignorantia peccati cauſam eſſe poſſe, non tamen quamlibet. Ea*
autem peccati cauſa eſſe dicitur, quæ ſcientiam actus peccati
prohibitoriam tollit.
8 *Ignorantiã non quæuis peccatum eſt, ſed ea, quæ eorum quæ quis*
ſcire tenetur. Nec ignorans quouis tempore actu peccat, ſed tum
demum cùm ſcientiam acquirendi tempus eſt.
9 *Ignorantia quantum ad legem diuinam pertinẽt quatenus excu-*
ſare dicatur. Et quæ ſint in hoc conſideranda.
10 *Ignorantia non excuſat à peccato in parte illud minuendo. Et ibi-*
dem quòd illa ſola peccatum minuere poteſt, quæ peccati eſt ratio,
ea tamen à peccato ex toto non excuſat, quoniam eatenus volun-
tarium peccatum minuit, quatenus voluntarium quoque minuit.
Quæ ſi voluntarium non minuat, nec peccatum quoque minuit.
Quot modis autem ignorantia peccatum minuens cõtingere poſ-
ſit, hic apertè traditur.
11 *Ignorantia facti à iuris pœna in animæ foro quatenus ac quomo-*
do excuſet, aut id minimè, eleganti diſtinctione planum facit. Et
qui diligentiam circa factum adhibet, ſi quid præter agentis pro-
poſitum contingat, imputari ipſi non debet.
12 *Ignorantia iuris, quomodo à pœna eiuſdem iuris in animæ foro*
excuſet, aut contrà.
13 *Ignorans Summi Pontificis conſtitutionem ex negligentia, an ſi*
contra illam faciat, excuſetur à culpa, abs qua excuſatur, ſi ſuffi-
cienti impedimento diſtrictus, illam ſcire nequiuerit. Et qui vult
ignorantiam ad deuitandã pœnam probare, audiendus eſt. Quod
limitat, niſi ſint prælati, officiales, & medici, & huiuſmodi: qui ea
exercere habent, quorum ignorantia notabile damnum proximo
illatura eſt.
14 *Ignorantia in humano iudicio, ſiue foro contentioſo, qualiter à*
pœna excuſet. Et qui agit contra, aut Dei, aut naturæ legem,
pœnam legis poſitiuæ annexam ignorans, ex huiuſmodi ignoran-
tia eam effugit.
15 *Sententiis per ſtatuta ordinariorum, an ignorantes ligentur. Et*
ibidem huius declaratio & limitatio. Et ſubinde ſi Papæ gene-
ralis conſtitutio, aut ſtatutum factum damnatum includa qui
contra facit, regulariter ob ignorantiam non excuſatur.
16 *Mulieres ac monachi ab ignorantia iuris excuſationem minimè*
habent, quando ipſius iuris quotannis in locis vbi agunt, publi-
catio fit. Et ibidem argumentum à contrario ſenſu apud Canoni-
ſtas non perpetuum eſſe.
17 *Scoti fundamentum, quo Summa Roſella aduerſus Ang. Sum. vſa*
eſt conuellitur. Et ſubinde, qualiter regula, quæ habet, quòd fa-
cti, non iuris ignorantia excuſet, intelligi debeat.
18 *Conſtitutio generalis vel prouincialis, vbi in contra facientibus*
dolum expreſſim, aut tacitè requirit, in ignorantibus locum non
habet, quoniam ab eius pœna excuſantur, quanquam factũ dam-
natum huiuſmodi conſtitutio contineat.
19 *Conſtitutionem, aut ſtatutum dolum expreßè requirere, aut taci-*
tè, qualiter intelligatur. Et quid ſi ignorans in leui, aut leuiſſima
fuerit culpa qualiter tum puniatur, criminalitérne, an ciuiliter.
20 *Iuris ignorantiam quò ad fructuum conſecutionem bonam fidem*
non adimere. Et huius ibidem limitatio. Legis autem aut iuris
ignorantia poſt tempus abs quo ligare occœpit, non præſumitur.
21 *Concluſiones deciſiuæ ex his, quæ de ignorantia dicta ſint, quæ-*
nam colligantur. Et ibidem de his, qui aduerſus extrauagant.
Pauli ambitioſè committunt.

1 IGNORANTIA * licèt propriè ſit priuatio ſcientiæ,
tñ largè qñque ſumitur pro neſcientia, quæ negationem
ſcientiæ importat, quæ & in lapide & in Angelis, ſecũdùm
Theologos, & in natura hominis integra quò ad aliquid
eſſe põt: quandoque etiã largè ſumitur pro errore, ſcilicet
habitu ſcientiæ falſæ. ¶ Vnde conſueuit dici, ꝙ ignorantia
eſt triplex. Prima ſcilicet negationis, qua ſcientia negatur:
nec tamen aptitudo ſciendi ponitur. Secunda, priuationis,
qua ſcientia negatur, & aptitudo ſciendi ponitur. Tertia,
prauæ diſpoſitionis, quæ ponit errorem ſcientiæ rectè con
2 trarium. Sed * nunc intendimus de ignorantia ꝓpriè, quæ
eſt priuationis: & eſt propriè priuatio ſcientiæ poſſibilis
adipiſci. Et hæc in genere eſt triplex, quædã ſcilicet bona,
qua ſcilicet ignorantur ea, quæ ſcita, eſſe poſſent occaſio
peccati, vt diſt. xxviij. quamuis. quædã verò mala, qua ſcili-
cet quis ignorat quæ ſcire tenetur: alia nec bona, nec mala,
qua. ſ. quis ignorat quæ ſcire, neque expedit neq; tenetur,
ſicut ſunt locutiones & particularia facta hominum ad ſe
nullo modo pertinentium, puta loquentium in India. Sed
nunc intendimus de ignorantia mala. Et hæc ſi diſtingua-
tur, ex parte rei ignoratæ, eſt duplex: quia quædã eſt igno-
rantia iuris, qua ſcilicet ignoratur aliquod ius, vt ſi, neſcio
me poſſe ſuccedere cognato meo decedẽti. ff. de iur. & fac.
ignor. l. j. quę ignorantia diuiditur, ſicut ius ignoratũ, quod
eſt multiplex, ſcilicet naturale, diuinum, humanum, tam ci-
uile, quàm canonicum, & municipale. Quædam verò eſt

ignorãtia facti,vt ſi neſciam illum deceſſiſſe,qui mihi co-
gnatus eſt vel aliquid ſimile,quæ ignorãtia diuiditur ſicut
& factum,quod eſt multiplex,ſcilicet factum neceſſarium
ad ſalutẽ,vt quòd Chriſtus ſit paſſus,& neceſſariũ ad offi-
ciũ, vt in preſbytero manuũ impoſitio, & factũ proprium
3 ac alienũ.¶ Si verò * diſtinguat̃ ex parte actus,quẽ igno-
rãs elicit vel impetrat,eſt triplex,ſcilicet antecedẽs & con-
comitans,& ſequẽs,quã diſtinctionẽ vide diffusè 12.q.vj.
ar.8.Vbi S.Tho.dicit quòd ignorantia ad actum volunta-
tis ſe habet cõcomitanter, quando eſt de eo quod agitur,
& tamen ſi ſciretur,nihilominus ageretur, ſicut, ſi volens
occidere hoſtẽ,occidat illum,credens ſe occidere ſeruum.
Si verò ſe habet cõſequenter inquantũ ipſa eſt volũtaria,
vel quia volũtas in ipſam fertur volens ignorare,quo caſu
ignorãtia eſt affectata:vel qa non curat ſcire qđ ſcire põt,
& debet,ſic enim nõ agere & non velle volũtariũ dr̃,vt cũ
quis actu nõ cõſiderat quod conſiderare põt & debet,quæ
eſt ignorãtia malæ electionis ex habitu vel paſſione pro-
ueniẽs:ſiue qa notitia,quam debet habere, acquirere non
curat, quomodò ignorãtia vniuerſalium iuris dicitur vo-
luntaria, quaſi per negligentiam proueniens.Antecedẽter
verò ſe habet,quãdo nõ eſt voluntaria,& tamen eſt cauſa
volendi quod aliàs homo nõ vellet, ſicut cum quis igno-
rat aliquam circunſtantiã actus , quã ſcire non tenebatur,
& ex hoc aliquid facit quod nõ faceret ſi ſciret, puta cum
adhibita diligentia proiiciens ſagittã interficit tranſeun-
4 tem,neſciens aliquẽ trãſire.Ignorãtia * igitur primo mo-
do nõ inducit ad volendum, ſed accidit ſimul aliquod eſ-
ſe factum & ignoratum, & non facit inuoluntarium:quia
nihil cauſat repugnãs volũtati , ſed facit nõ voluntarium,
quia ignoratum nõ põt eſſe volitũ. Secundo autem modo
nõ cauſat inuoluntariũ ſimpliciter,quia eſt voluntaria,ſed
ſecundùm quid , inquantùm præcedit motum voluntatis,
ad aliquid agendum, qui non eſſet ſcientia præſente. Ter-
tio autem modo cauſat inuoluntarium ſimpliciter.hęc ex
5 illo. Si * verò diſtinguatur ex parte ignorantis,ſic eſt val-
de multiplex ſecundùm diuerſos gradus negligentiæ &
culpæ,in ſciendo ea quæ ſunt iuris aut facti.Nam quędam
eſt ignorantia affectata , illa ſcilicet qua quis nõ vult ſcire
qđ tenet̃, ſed placet ipſum neſcire vt liberius peccet con-
ſcientia nõ repugnante.Quædã verò non eſt affectata : &
iſta eſt duplex,quia quædã eſt inuincibilis,id eſt,humano
ſtudio inſuperabilis,ſiue quia nullo modo ſuperari poteſt,
vt ea quę eſt in pueris & amentibus,ſiue quia ſuperari po-
teſt , ſed cum maxima difficultate , vt in ſenſu debilibus.
Vnde ſecundùm Verucc. dubitãs & conſulens viros do-
ctos falsè cõſulẽtes, laborat ignorãtia inuincibili.Quædã
autẽ eſt vincibilis.Et iſta eſt duplex , quia quædã eſt craſ-
ſa & ſupina,quæ de mente Doct.eſt illa, qua quis ſcienda
non ſcit ex negligentia lata, ſiue latæ culpæ , vt quia non
ſcit publica & manifeſta,quæ oẽs ſciunt,ad ſimilitudinem
hominis craſſi & ſupini, qui nõ videt etiam poſita coram.
Quædam verò nõ ſupina.Et iſta eſt duplex,quia quædam
eſt improbabilis , qua ſcilicet quis ignorat probabile , id
eſt,id quod oẽs vel maior pars ciuiũ ſcit.ff.de iuris & fact.
igno.l.regula.§.ſed facit.Quædã verò eſt probabilis , qua
ſcilicet quis ignorat improbabile,vt eſt illud quod omnes
vel maior pars ignorat.Et iſta de mẽte doct.vr̃ etiã diſtin-
guenda, quia aliquando ex leui,aliquãdo ex leuiſſima aut
nulla procedit à diſcendi negligentia.¶ Pręter omnes ta-
men recitatas ignorãtias eſt ignorantia prauæ electionis,
ſecundùm quam omnis malus dicitur ignorãs, tertio Eth.
qua ſcilicet id quod in vniuerſali ſcitur eſſe malũ in par-
ticulari creditur bonum,ſicut qui fornicatur,fornicationẽ,
quàm aliàs ſcit eſſe peccatũ & malũ,hic & nunc credit bo-
num,ſed hæc nõ eſt ignorãtia propriè, ſed inconſideratio
veniens ex cauſa peccati,id eſt,ex habitu,vel paſſione, vel
aliquo ſimili ꝓhibente rationem à cõſideratione actuali.
6 ¶ Primò * verò quæritur , quæ ſint illa quæ quiſque ſcire
tenetur?Et dicit S.Tho.ij.ij.q.lxxvj.art.ij.quod quiſque te-
netur ſcire illa, ſine quorũ ſcientia actum debitũ exercere
rectè non poteſt,vnde oẽs tenentur ſcire ea,quæ ſunt fidei
& vniuerſalia iuris præcepta , ſinguli verò ea quæ ad eorũ
ſtatum vel officiũ pertinent, non aũt theoremata geome-
triæ,vel particularia cõtingentia,niſi in caſu.hæc ille. Sed
intellige ꝙ quiſque tenetur ſcire ea,quæ ſunt fidei eo mo-
do quo s̃.Fides.§.iij.dictũ eſt:& vniuerſalia iuris pręcepta,
id eſt,decalogũ, quantũ.ſ.ad ſubſtantiã, vt ſciatur ꝙ furtũ
eſt peccatum,& hm̃õi:nõ aũt quantũ ad ordinem.Quantũ
autem ad præcepta eccleſiæ quiſque tenetur ſcire ſolũ ea,
quæ nõ poteſt ſine lata negligẽtia ignorare, vt ꝙ clericus
non ſit cedendus,& hm̃õi : pro leui autẽ non tenetur quis
de mortali regulariter, de quo vide ſuprà Culpa.§.ij.& iij.
7 ¶Secundò * quæritur , vtrum ignorantia poſſit eſſe cauſa
peccati ? Et dicit S.Tho.ij.ij.q.lxxvj.art.j.ꝙ ſic ꝑ accidens,
ſicut remouens prohibens:quia eſt priuatio ſcientiæ perfi-
cientis rõnem,quæ prohibet actũ peccati,inquantũ dirigit
actus humanos,& hoc ſiue ſit ignorantia vniuerſalis prin-
cipij,vt pater nõ ſit occidẽdus,ſiue particularis circunſtan
tiæ,vt quòd hic ſit pater:quia ſm̃ vtranque ſcientiam ratio
eſt actus directiua. Igitur nõ quælibet ignorãtia eſt cauſa
peccati,ſed illa tantùm, quæ tollit ſcientiam prohibentem
actum peccati,vnde ille,cuius voluntas ſic eſt diſpoſita, ꝙ
non prohiberetur ab actu parricidij , etiã ſi patrem agno-
ſceret,ignorantia patris nõ eſt cauſa peccati,ſed concomi-
tanter ſe habet ad peccatũ, ideo qđ talis nõ peccat propter
8 ignorantiã,ſed ignorãs.3.Ethi.hæc ex illo.¶Tertiò * quæ-
ritur,vtrum ignorãtia ſit peccatum?Et dicit S.Tho.ibi,art.
ij.quòd nulla ignorantia inuincibilis,id eſt,ſtudio inſupe-
rabilis,eſt peccatũ:quia non eſt voluntaria, nec imputatur
ad negligentiã,ſi quis neſciat quod ſcire nõ poteſt:ſimili-
ter nec ignorãtia vincibilis, ſi ſit eorum quæ quis ſcire nõ
tenetur,eſt peccatũ, ſed ſolùm ſi ſit eorũ.quæ quis ſcire te-
netur:quia quicunq; negligit habere vl̃ facere,quod face-
re vel habere tenetur, peccat peccato omiſſionis:vnde ta-
lis ignorantia eſt peccatũ ratione negligentiæ:licèt priua-
tio ipſa ſcientiæ, ſecundũ ſe non ſit peccatũ. Nec tñ igno-
rans quolibet tẽpore peccat actu,ſed qñ tempus eſt acqui-
rendi ſcientiam,quã non habet,ſicut in aliis peccatis omiſ-
ſionis, ſolo illo tempore homo actu peccat, pro quo obli-
9 gat præceptum affirmatiuum.¶Quartò * quæritur, vtrum
ignorãtia excuſet à peccato ex toto?Et dico hic aduerten-
dum eſſe,ꝙ hic & quęſtione ſequenti non quæritur de ex-
cuſatione à peccato in ordine ad leges humanas, ſm̃ quas
interdum excuſatus non excuſatur , & reus non condem-
natur,ſed in ordine ad legem diuinam & forum conſcien-
tiæ,ad quem intellectum intelligo reſpondere S.Tho.ij.ij.
vbi ſuprà art.iij. ſic virtualiter dicentem : Ignorantia,quæ
non eſt cauſa actus peccati , iuxta dicta ſuperiùs in princi-
pio huius tituli,non excuſat à peccato:quia non cauſat in-
uoluntarium,vt quælibet ignorantia conſequens vel con-
comitans actum peccati , quæ verò eſt cauſa actus , de ſe
habet quod excuſet à peccato, de cuius ratione eſt eſſe vo-
luntarium : quia ipſa cauſat inuoluntarium. Sed tamen ex
duobus contingere poteſt , quòd non totaliter excuſet à
peccato. Primò ex parte rei ignoratæ:quia ſcilicet aliquid
ignoratur,

ignoratur,quod ſcitum retraheret à peccato,& tamen ali-
quid ſcitur , per quod cognoſcitur illud eſſe actum pec-
cati, ſicut ſi quis percutiat patrem : ignorans eſſe patrem,
& ſciens eſſe hoĩem,quod ſufficit ad rationẽ peccati.vnde
licèt propter ignorantiam peccet,non tamen totaliter ex-
cuſatur à peccato,quia adhuc remanet ei cognitio pecca-
ti.Secundò ex parte ipſius ignorantiæ , quia.ſ.ipſa eſt vo-
luntaria vel directè , ſicut cùm quis ſtudiosè vult neſcire,
vel indirectè,ſicut cùm quis propter laborem vel alias oc-
cupationes negligit addiſcere illud quo retraheret̃ à pec-
cato, & quod ſcire tenetur & põt:quia talis negligẽtia fa-
cit ignorantiam eſſe voluntariam & peccatum , modò ſit
eorũ quæ quis ſcire tenet̃ & põt.Si verò ſit talis ignoran-
tia, quæ omnino ſit inuolũtaria, ſiue quia eſt inuincibilis,
ſiue quia eſt eius quod quis ſcire non tenetur , omnino à
peccato excuſat. hæc ex illo. vide etiam.§. ſequen.vide j̃.
10 Prædicatio.§.vij.¶ Quintò quæritur, * vtrum ignorantia
excuſet à peccato in parte diminuẽdo illud?Et dicit S.Th.
ij.ij. vbi ſuprà.art.4.ſic:Illa ſola ignorantia poteſt minue-
re peccatum,quæ eſt ratio peccati, & tamẽ à peccato non
excuſat ex toto , quia ignorantia voluntarium peccatum
in tantum minuit inquantum minuit voluntarium , & ſi
voluntarium non minuit , nullo modo minuit peccatum.
Vnde ignorãtia totaliter à peccato excuſans illud nõ mi-
nuit,ſed omnino aufert,quia totaliter aufert volũtarium:
quæ verò non cauſat peccatum, ſed concomitatur pecca-
tum,nec minuit,nec adauget.Talem autem ignorantiam,
quæ poteſt minuere peccatum , contingit quandoque eſ-
ſe per ſe & directè voluntariam,ſicut cùm quis ſponte ne-
ſcit vt liberius peccet,& tunc augere videtur voluntarium
pctm̃,quia ex intentione voluntatis ad peccandum prone-
nit,ꝙ velit quis ſubire ignorãtiæ damnum propter liber-
tatem peccandi. Quandoque verò eſt voluntaria indire-
ctè,vel per accidẽs,puta cùm quis nõ vult in ſtudio labo-
rare, ex quo ſequitur illum eſſe ignorantem:vel cùm quis
vult immoderatè vinũ potare , ex quo ſequitur eum ine-
briari & diſcretione carere : & tunc minuit voluntarium,
& cõſequenter pctm̃.Cùm enim aliquid non cognoſcitur
eſſe peccatum,dici non poteſt,quòd voluntas per ſe & di-
rectè feratur in pctm̃, ſed per accidens : vnde eſt ibi con-
temptus minor, & conſequenter minus pctm̃.hæc ex illo.
Ex quibus omnibus breuiter colligendum eſt quomodò
ignorantia excuſet in foro cõſcientiæ in ordine ad legem
Dei.Si em̃ ignorantia tanta eſt,ꝙ auferat rationẽ volũta-
rij,vt inuincibilis in infante & furioſo, excuſat à toto, niſi
ex ſua culpa incurriſſet:quo caſu,ſecundum aliquos,excu-
ſat ſolùm à tanto,quod nõ intelligitur quaſi tunc fiat pec-
catum : ſed quia quod fit,addit accidentalem grauitatem
pctõ:vt s̃.Ebrietas.§.iiij.dictũ eſt.Et idem dic ſcđm S.Th.
in quolib.de eo qui habet ſufficiens impedimentum,pro-
pter quod ſcire nõ potuit : ſicut qui fuit in carcere vel ter-
ris,ad quas conſtitutio papæ non peruenit,contra eam fa-
ciendo non peccat.Si verò omnino priuat ratione volun-
tarij,ſic ſi eſt ignorãtia commiſſionis,qua.ſ.quis vult non
ſcire,nec excuſat nec alleuiat.Si verò eſt omiſſionis,qua.ſ.
quis negligit ſcire quæ tenetur , & ſatis faciliter ſcire po-
tuiſſet,ſic ſecundùm Card.excuſat à tanto,ſed non à mor-
tali, ſi eſt circa præcepta legis diuinæ aut naturalis.xxiiij.
q.j.ſi quis dederit.& diſt.xxvj.qui ea.quod intelligo quã-
do negligentia eſt lata : vt quia eſt contra contenta in di-
ctis legibus expreſsè & nõ ſubtiliter reductiuè. Si verò ſit
circa præcepta à iure poſitiuo,excuſat etiam à culpa mor-
tali,vbi non eſt craſſa, ſiue cum negligentia lata,& etiam
aliter , iuxta dicenda j̃.Inobedientia. Et ſecundũ prædicta
intellige quod dicitur 6.q.j.quæro.& xxiiij.q.j.ſchiſma.&
xxij.q.vij.quemadmodum.& xviij.q.j.§.ex his. ¶ Sextò
11 quæritur , * qũo ignorantia facti excuſet vel non excuſet
à pœna iuris in foro animæ ? Et dico,ꝙ ſecundũ Decreti-
ſtas in ordine ad canones põtificales,diſt.50.de his.& ext.
de hom. ſicut dignum diſtinguitur ſic , Aut qui in facto,
quod agit,dat operã rei licitæ aut illicitę.Si illicitæ,vt quia
ſolatiatur ludo periculoſo , vnde mors aut mutilatio ſe-
quitur,imputatur ei quo ad pctm̃, intellige vt puniendum
canonicè,& nõ quo ad Deum,niſi iuxta prędicta priori.§.
& quo ad irregularitatẽ, & generaliter pœna iudicialem,
& ſimiliter ſi cæcus ſagittam aut lapidem iaciat , quia dat
operam rei illicitę:vnde Lamech cæcus non excuſatur ab
homicio Cain , quem ſuus puer ferã iudicauerat.Et quod
de maiori & adulto dictum eſt, dici poteſt de minori qui
eſt doli capax , ſi det operã rei illicitæ. de delict.pue.c.vlt.
Si verò dat operam rei licitæ , aut adhibuit diligentiã de-
bitam, aut non.Si non adhibuit, non excuſatur à peccato,
licet malum ſequens ſit cõtra eius volũtatem, puta ſi quis
proiiciat tegulas de tecto non clamans,nec aliter ſignum
faciens,& hoĩem interficiat, imputatur illi quo ad pecca-
tum & pœnam iudicialẽ, ſed intellige quo ad pctm̃ in or-
dine ad canonicam punitionẽ,& non aliter,alioquin quot
tegulas proiecerat,tot committeret homicidia, cùm illud
peccatum nõ conſiſtat in ipſa occiſione, ſed in proiectio-
ne,alioquin ſi quis poſt proiectionem & ante occiſionem
occideretur , adhuc poſt mortem committeret peccatum
nouũ homicidij.Si verò diligentiam adhibuit, non impu-
tatur illi quod præter intentionem ſequitur.diſt.50. ſæpe.
& xv.q.j.ſi quis nõ iratus. vnde & Iacob cognoſcens non
vxorẽ loco vxoris.i.Liam loco Rachelis, excuſatur.¶ Se-
12 ptimò quæritur,* quomodò excuſet vel nõ excuſet à pœ-
na iuris in foro animæ ignorantia iuris ipſius ? Et dico ꝙ
aliquando aliquis non eſt irregularis vel excõicatus iuris
præſumptione in foro cõtentioſo,qui tamen iſtas pœnas
incurrit in veritate:vt quando delictum,propter quod in-
feruntur,probari non poteſt,aliquando verò eſt econtra-
rio, vt ſi delictũ falſo vel malè probetur.Loquendo ergo
ſcđm veritatem,& in foro animæ,dico, ꝙ faciens aliquid
ex ignorantia,quod non eſt contra legem Dei vel naturę,
credens illud nulla lege fore prohibitũ , cùm tñ ſit prohi-
bitum, ſi talis ignorantia non eſt affectata nec craſſa,puta
quia laborat pro viribus ſcire neceſſaria ſibi , vt quia ſi eſt
mulier,ruſticus,mercator,vel hm̃õi,libenter vadit ad prę-
dicationem,& alia loca,vbi talia declarãtur, & facit quod
cõiter faciũt alij de ſua qualitate.Si verò eſt religioſus, li-
bẽter ſtudet,& interrogat, & hm̃õi,excuſat̃ ab omni pœ-
na,etiã excõicationis in iure poſita, & ab omni culpa,per
text.clarum in c.fin.qui mat.accuſ.poſſ.& per rationem.c.
cognoſcentes.de cõſt. & facit.l.ſi.ff.de decre.ab or.facien.
13 Et * quod dicit S.T.in j.quol.art.xix.quod ignorans con-
ſtitutionem ſummi pontificis ex negligentia non excuſa-
tur à culpa agendo contra illam,à qua excuſatur ſi habuit
ſufficiẽs impedimentũ ſciẽdi : puta ſi fuit in carcere,vel in
terris,ad quas conſtitutio non peruenit, vel huiuſmodi.Et
ratio eſt,quia ignorantia, quando ex cauſa actus,niſi ipſa
ſit pctm̃ , excuſat à pctõ , quia cauſat inuoluntarium.Iura
verò quæ vidẽtur innuere contrariũ,fundant ſe ſuper prę-
ſumptione, vt euidẽter colligit.gl.in l.j.C.de interd.matr.
approbata ꝑ doctores ibi.& in l.fin.ff.de rit.nup.& in l.qui
cõtra.C.de inceſt.& inut.nup. & adhuc magis apertè col-
ligit̃ ex his,quæ not.in d.c.cognoſcẽtes.vbi determinatur
quod

quod volens probare ignorantiam ad euitandam pœnã,
audiendus eſt. Fallit quod dictũ eſt in prælatis, officiali-
bus, medicis, & huiuſmodi artificibus, qui exercere habent
aliqua, ex quibus notabile damnum proximo ex ignoran-
tia inferri poſſet, quia officia talia non debẽt aſſumere, niſi
ſint ad talia exercenda ſufficienter inſtructi, aliter eis im-
putatur. Si autem ignorantia ſit affectata, non euitat pœ-
nã: quia in dolo eſt. Similiter nec ſi ſit craſſa vel ſupina: pu-
ta quia neſcit quod ſciunt cõiter omnes ſuæ conditionis,
vt quia illud prædicatur, ſed ipſe nunquam vult ſermones
audire, nec intereſſe curat vbi talia declarantur, cũ tamen
cõmodè poſſet, vt in c vt animarum, de conſt. lib. vj. Si ve-
rò, id quod ex ignorantia facit, eſt contra legẽ Dei vel na-
turæ, diſtinguo: quia aut eſt de his quæ quilibet ſcire te-
netur tãquam neceſſaria, ad ſalutẽ, & ſic nullus excuſatur:
quia faciens quod in ſe eſt ad ſciẽdum, ſemper ſcit, etiam
ſi oporteret Deum reuelare. Si verò eſt de aliis, iterum di-
ſtinguo, quia aut expreſſum & explicitum eſt in eis: & ſic
ignorantia non excuſat à mortali. 16. q. j. ſi cupis, quia talia
quilibet ſcit, cùm ſint de naturali inſtinctu, niſi ſit lata ne-
gligentia, vel ſaltẽ dubitat, & inquirere tenetur ante factũ,
nec à pœna illi debita iure poſitiuo excuſatur, ſcd̃m Scot.
in 4. diſt. vj. & facit quod not. glo. in cle. eos. de conſang.
& affin. & l. venia. C. de in ius voc. & §. ſi. j. q. 4. quod quan-
tum ad pœnã iuris poſitiui: limita vt dictum eſt s̃. Excõi-
catio. x. §. 3. Si verò non eſt explicitum, ſed reducibile ma-
ximè cũ ſubtilitate, ſic credo excuſari & à pœna & à culpa
eos qui ſunt ignorantes non affectatè nec craſſe: quia du-
rum eſt eum peccare mortaliter, qui illicitum contractum
admittit ignoranter, propter rei ſubtilitatem, credens lici-
tum fore. & facit. xv. q. j merito. & c. ſi. xxxvij. diſt. ſi autem
14 dubitarẽ: ſecus eſſet. ¶ Octauò quæritur, * qũo ignoran-
tia excuſet à pœna in humano iudicio, ſeu foro cõtentio-
ſo? Et dico multa. Primũ. Ignorãtia, quæ eſt ſine omni cul-
pa euitat omnem pœnam legis, & hoc tenet Pan. in c. co-
gnoſcentes. de cõſtit. dicẽs hoc probari per text. clarum in
c. cum in tua. qui matr. accuſ. poſ. & pro hoc facit d. c. co-
gnoſcentes. in prin. ibi, rem quæ culpa caret, in dãnum vo-
cari non conuenit. Et ex hoc infertur à Sum. Roſ. contra
Ang. ꝙ ſciens ſe agere cõtra legẽ Dei vel naturæ, vt occi-
dẽs hoĩem, vel cædens clericũ, & ignorãs annexã pœnam
legis poſitiuę, puta irregularitatis & excõicationis, nihilo-
minus eã incurrit, quia eſt in culpa, & ita tenet glo. in c. à
nobis. el j. de ſent. exc. & Scot. in 4. diſt. vj. Sed hoc limita
vt s̃. Excõicatio. 2. notabili. 3. & Excõicatio. x. §. 3. & hîc j̃.
15 part. 3. ¶ Secundũ. * Sententiis per ſtatuta quorumcunque
ordinariorum non ligãtur ignorãtes, niſi ignorãtia craſſa
fuerit vel ſupina, vt probatur per c. vt animarum. de conſt.
lib. vj. quod ſcd̃m glo. ibi verum eſt, etiam ſi talia ſtatuta
ordinariorum puniãt factum aliàs damnatum, & pro hoc
videtur text. ibi, quia ſtatutum excõicabat fures: & tamen
non ligat ignorantes, quanquam factum ſit damnatum. &
hoc tene, licèt glo. in d. c. à nobis cõtrarium teneat, dicẽs,
quòd ignorantes non excuſantur, ſi puniant factum aliàs
damnatum, quia ſcire debebant factum eſſe damnatum,
& ſic allegare non poſſunt ignorantiam, & idem Bart. &
Legiſtæ in l. cunctos populos C. de ſum. trin. ¶ Tertium.
Secundùm aliquos aliter eſt de ſtatuto vel conſtitutione
generali papæ, quàm de ſtatutis ordinariorũ, quia ſi inclu-
dit factũ damnatũ, regulariter nõ excuſantur ignorantes,
vt probatur per d. c. vt animarũ. à contrario ſenſu, & tenet
ibi Io. An. in gl. in verbo, ſtatuta, dicens, ꝙ de generalibus
ſtatutis canonum vel legum non loquitur, quæ ab omni-
bus ſciri & cuſtodiri debent. ſed vt patuit s̃. Excommuni-
catio. x. §. 3. ſi loquamur de facto damnato à lege poſitiua,
excuſantur ignorantes, niſi eſſet ignorantia affectata, quæ
ſcientiæ æquipollet, aut craſſa vel ſupina. Si verò loqua-
mur de facto damnato lege diuina aut naturali ſunt opi-
niones cõtrariæ, quas, vt ibi dictũ eſt, Sũ. Ang. nititur con-
cordare, vt ligentur, ſi ignorãtia ſit craſſa, ſeu latæ culpæ:
nõ aũt ſi leuis, dicẽs virtualiter ſic: Aut loqmur de excõi-
cationibus illatis iure cõi, vel per extrauagantes, aut quæ-
cunq; ſtatuta, ſuper facto diuina lege dãnato, quæ cõiter
in diœceſibus prædicantur & ſciuntur, vt eſt illa de non
cõtrahendo in gradu prohibito, de non verberando cleri-
cum & hmõi, & ſic ligantur ignorantes, quia lata culpa eſt
ignorare quod ſciunt omnes ſuæ conditionis: quia ſi ec-
cleſias & prædicationes adiret, non ignoraret, & ſic limito
tenentes, ꝙ ligantur. Aut loquimur de his, quæ cõiter in
diœceſibus non publicantur nec ſciuntur, & ſic non liga-
tur ignorans, niſi ſit perſona, cui nõ liceat ignorare, & ſic
16 limito tenentes, ꝙ nõ ligãtur. Et * iſta ſolutio eſt de mẽte
Arch. in 3. par. tit. xxv. c. xxxiij. in fin. poſt d. Ant. de But. di-
centem in lectura, ꝙ mulieres & monachi ab ignorantia
iuris nõ excuſantur, vbi iuris omni anno ſit publicatio in
locis vbi ſunt alias excuſantur, vt in l. cum indebita ff. de
probat. Et ratio eſt, quia quantitas pœnæ proportionari
debet quantitati culpæ. de pœn. fœlicis. lib. 6. talis autẽ le-
gem diuinam offendit, non autem canonis conditorem:
cùm canonẽ ignoret, & ſine omni culpa. ſ. lata, quã canon
requirit, vnde puniri debet ſolùm pœna legis diuinæ, non
pœna legis humanæ, quã nõ contẽnit, quia data ignorãtia
ceſſat contemptus, ſm dom. Ant. in d. c. à nobis. & facit. c.
fin. qui matr. accuſ. poſ. & quod no. Inn. & Doct. in c. ſi ve-
ro. el ij. de ſent. excom. vbi excuſatur ab excõicatione qui
clericum percuſſit, ignorans illum eſſe clericum: licèt fa-
ctum illud ſit diuina lege damnatum. Sed Sum. Roſ. malè
& inualidè nititur euertere dictam ſolutionem. Primò, in-
quit, quia nullo iure probatur, ſed dico, ꝙ probatur ſuffi-
cienter, vt patuit: nec oportet in tali materia habere de-
mõſtrationes. Secundò, quia eſt contra. d. c. vt animarum.
quod loquitur de ſtatutis ordinariorum, & conſequẽter à
cõtrario ſenſu non loquitur de ſtatutis ſummi pontificis.
Sed dico argumentũ à cõtrario ſenſu nõ ſemp valere, ſm
Decretiſtas, nec probatur, ꝙ hîc valeat: vbi ratio. d. c ſ. vt
animarum periculis obuietur. æquè militat in papa, & ma-
gis quia eius ſtatutum plures ligat, & minus publicatur.
Tertiò, qa ſuperfluè in d. c. vt animarũ. poneretur, ordina-
riorum: ſed ſuffeciſſet dicere, quorumcunque. Sed dico, ꝙ
neceſſario addidit ordinariorum, ad differentiam ſtatuto-
rum, quæ faciunt cõitates, quæ animã per ſpirituales pœ-
nas non ligãt, & non dixit, quorumcunque ordinariorum
locorũ, cuiuſmodi ſunt epi, ſcd̃m glo. in d. c. vt animarum.
ſed quorumcunque ordinariorum ſimpliciter, vt include-
retur etiam papa, qui eſt omnium ordinariorum ordina-
rius: licèt iſte hoc neget ſine valida probatione Quartò,
quia ſolicitans diuina, ſicut & cæteri homines ſuæ condi-
tionis, ſi eo ignorãte publicetur ſtatutũ cõtra factũ dãna-
tum, in quod ille incidit, non caſurus ſi talem excõicatio-
nem ſciuiſſet: ſecundùm iſtam diſtinctionem erit excom-
municatus: quia ſcd̃m iſtos, inquit, ad incidendum duo re-
quiruntur. ſ. factum damnatum, & publicatio ſtatuti, &
rurſus non erit excommunicatus ſecundùm illos, quia eſt
extra omnem culpam ignorantiæ. Sed dico, ꝙ nõ erit ex-
cõicatus, ſi non eſt in lata culpa neſciendi, nec illa duo ſuf-
ficiunt ſecundùm iſtam opinionem, ſed requiritur publi-
catio

catio talis, quã omnes aut ferè omnes ſciunt: puta quæ ſit
frequenter aut taliter ſine lata culpa ignorari non poſſit.
Et ideo dico idẽ eſſe de ſtatutis ſummi põtificis, maximè ſi
non includerent factũ damnatum, ita ꝙ ignorans nõ affe-
ctatè aut craſſè vel ſupinè euadit pœnas legis, quæ. ſ. infli-
guntur pro culpa, licet nõ eas, quæ ex ipſo facto infligun-
17 tur, vt irregularitas. Et * per hoc euacuatur fundamentum
Scoti, quòd dicta Sum. Roſ. habet ꝓ Achille ad impugnan
dum Sum. Ang. Et ad regulam ꝙ ignorãtia facti non iuris
excuſat, & alia iura idem dicentia, dico ꝙ intelliguntur in
foro contentioſo, qñ ignorantia eſt craſſa vel ſupina, vel
quando eſt leuis, ſed non probatur, quam ignorãtiæ pro-
bationem in dubio iura admittunt, vt in d. c. cùm in tua.
quomodo autem admittatur, vide j̃. Lex. §. vij. ¶ Quartum.
18 * Vbi conſtitutio generalis vel prouincialis & huiuſmodi
requirit dolũ expreſsè vel tacitè nõ habet locũ in ignoran
te, ſed à pœna eius excuſantur ignorãtes, licet talis conſti-
tutio includat factũ damnatũ: quod probatur per c. ſi quis
ſuadente. xvij. q. iiij. iuncto d. c. ſi verò. & idem Pan. in d. c.
cognoſcentes, dicens, ꝙ licet talis fuerit in lata culpa, non
tamen incidit in ſententiã, licet pro modo culpæ aliter ſit
puniendus. Ad hoc facit quod not. Innoc. in clem. eos. de
conſan. & affin. dicens, ꝙ cùm ille tex. dicat, ſi quis ſcienter
contraxerit, non comprehendit caſum ignorantiæ, etiam ſi
caderet in latam culpam: quia dicendo, ſcienter, videt̃ do-
lum requirere: licet gloſ. ibi contrariũ innuat. Et idem ſm
Panor. ibi eſt dicendũ in caſibus, in quibus lata culpa non
æquiparatur dolo, ſi pœna ſit corporis afflictiua, vt in l. in
actionibus. ff. de in lit. iur. & plenè per Bart. in l. quod ner-
ua. ff. depoſ. Si verò ſumus extrà dictos caſus, tunc igno-
rans lata culpa punitur, ſicut ſi doloſè feciſſet: quia regu-
lariter lata culpa æquiparatur dolo. ff. de reg. iur. l. magna
19 negligentia, & in d. l. quo Nerua. ¶ Quintũ. * Dicitur autẽ
requiriri dolus, ſecundùm Panor. vbi s̃. expreſsè, qñ verba
ſtatuti hoc importãt, tacitè verò qñ punit actum, qui ſit in
perſonã alterius: puta ſi dicat ſtatutũ, quicunq; percuſſerit
clericũ vel alium, puniatur tali pœna: quia iniuria non po-
teſt eſſe ſine dolo. xv. q. j. c. j. ¶ Sextum. Si verò ignorans
fuit in leui, aut leuiſſima culpa, tenet Cy. in l. ſi quis nõ di-
cam. C. de epiſc. & cler. & in l. data opera. C. qui accuſ. non
poſ. ꝙ non punitur criminaliter, ſed ciuiliter, puta ad reſar-
tionem damni, ſm modũ culpæ, & alleg. bonum text. in l.
qui ædes. ff. de incen. rui. nau. gloſ. & Bart. tenent contrariũ
in l. reſpiciendũ. ff. de pœn. quod etiam do. Ant. ſequitur: ſed
Pan. pro concordia diſtinguit: quia prima opinio eſt vera,
vbi ciuiliter puniri poteſt: quia leuis culpa leuiter eſt pu-
nienda. de accuſ. cùm dilecti. & iſte eſt caſus d. l. qui ædes.
Secunda verò vbi nõ põt puniri ciuiliter, vt quia nõ dedit
damnũ, ſed aliter venit contra legem. hæc ex illo. Sed ad-
uerte, ꝙ etiã ſi talis punitur criminaliter, non tamen pœna
ſtatuti, ſed arbitraria: quia ſi ſtatutũ nõ habet aliquãdo lo-
cum in lata culpa, vt dictũ eſt, multo minus in leui aut le-
20 uiſſima. ¶ Septimum. * Ignorãtia iuris nõ tollit bonã fidẽ
quò ad faciendum fructus ſuos. tex. eſt in l. ſed & ſi lege. §.
ſcire. ff. de pet. hæred. qd̃ limita, niſi ſit affectata vel craſſa.
¶ Octauum. Ignorãtia autem legis aut iuris nõ præſumitur
poſt tempus, in quo lex incipit ligare, de quo j̃. Lex. §. vij.
21 ¶ Nonò * quæritur, quæ cõcluſiones quæſtionũ deciſiuæ
ſequantur ex præmiſſis? Et dico multa. ¶ Primam. Exigen-
tes augmenta noua pedagiorum à laicis, puta in quintum,
vel aliquid tale, ignorantes ſententiam excõmunicationis
probabiliter, id eſt, non craſsè, non incidunt: maximè quia
factum non eſt damnatũ, ſecus ſi à clericis: quia talis igno-
rantia non poteſt eſſe ſine lata negligentia. ¶ Secundum.
Qui intrant monaſteria monialium prædicatorum & mi-
norum contra ſententiam excõmunicationis papalem vel
quarumcunque monialium cõtra ſententias excommuni-
cationis à diœceſanis aliquando latas, ignorãtes probabi-
liter cenſuras, nõ incidunt ſi intrant bona intentione: quia
factũ non eſt damnatũ, nec ſi mala intentione contra ſñias
diœceſanorũ, licèt factũ ſit damnatũ: imò nec contra ſen-
tentiam Papę, vt patet ex dictis: licet Sum. Roſ. ſentiat con-
trarium, aduerte tamen ꝙ de hoc dubitans laborat igno-
rantia craſſa: quia diligens homo in cauendo cenſuras, tũc
interim caueret donec inquireret. ¶ Tertium. Idem dico
de excommunicatione Pauli in extrauaganti, quæ incipit,
ambitioſè, contra alienantes res eccleſiaſticas, ſiue facien-
tes pactum, per quod earũ dominium transferatur aut con
cedentes, hypothecantes, infeudantes, vel in emphyteuſi
concedentes, aut locantes in caſibus iure non expreſſis, ex-
ceptis fructibus & bonis, quæ ſeruando ſeruari non poſ-
ſunt, & contra taliter alienata recipientes, & eſt epiſcopalis,
licèt alicubi non fuerit admiſſa. Sic etiam de multis aliis
dici poteſt, quæ ſine lata negligentia ignorantur.

DE ILLEGITIMIS FILIIS, PRÆcipuè quantum ad promotionem.

1 *Illegitimi quot, ac quibus de cauſis, à promotione ad ordines arceantur. Et an ad dignitates ſaltem ſeculares promoueri queant.*
2 *Illegitimi ad ordines per ignorantiam promoti an excuſentur, & quid de promotoribus. Et quid ſi promotus conſcientiam habeat, quòd legitimus non ſit.*
3 *Filij Sacerdotum ex iuſtis nuptiis ante ſacerdotium initis nati in iiſdem eccleſiis vbi & patres, & his quoque viuentibus non modò promoueri poſſunt, ſed & ad dignitates & canonicatus accerſiri poſſunt, ſi modò illa patres non tenuerint.*
4 *Filius patri ſi in eccleſiaſtica diſpenſatione ſuccedat, eidem quoque deinceps frater ſuccedere poteſt. Et quid ſi prior frater de facto duntaxat obtinuerat.*
5 *Natus ex illegitimo concubitu, an ex eo quòd pater deinde eandem in vxorem duxerit, velut legitimus de iure communi ad ordines promoueri queat. Et an ad epiſcopatum acciri poſſit.*
6 *Presbyter, ſi filium ex vxore legitima, cum qua ante promotionẽ contraxerat, genuerit, an filius legitimus cenſendus ſit.*
7 *Illegitimus ab quo legitimari poſſit. Et ibidem quòd à Papa & epiſcopo. Et ad quæ tum legitimari cenſeatur.*
8 *Diſpenſatio circa illegitimos, quid conferat. Et ibi diſtinctio, quòd aut monaſterium ingreditur, aut in ſeculo permanet, qui diſpenſationem obtinuit.*

1 ILLEGITIMVS * filius, id eſt, nõ de legitimo matri-
monio natus, quis & quotuplex ſit, & qũo ſuccedat in
bonis, dictum eſt s̃. Filius: qũo verò legitimetur, j̃. Legiti-
mus: nunc autem de eo agimus in ordine ad promotionẽ
ad ordines eccleſiaſticos, à quibus oẽs illegitimi, ſiue man-
zeres, ſiue ſpurij, ſiue nothi, ſiue naturales arcentur prohi-
biti ordinari, de electio. innotuit. qui fil. ſint legitimi. c. per
venerabilem. Cauſa autem prohibitionis eſt primò digni-
tas clericalis, quæ huiuſmodi vilibus conferri non debet.
de exceſ. prælat. c. inter dilectos. in ſecularibus tamen di-
gnitatibus tales non ſemper prohibentur. ff. de decur. l. ſpu-
rij, & l. generaliter. §. ſpurios. & vbi præfertur illegitimus
legitimo competitori. Secundò, deteſtatio criminis pater-
ni. de hæred. vergentis. Tertiò, quia ſolent tales imitato-
res eſſe criminis paterni. vj. quæſt. j. ſi quis cum militibus.
2 ¶ Primò * verò quæritur, quid iuris, ſi fuerint per igno-
rantiam promoti? Et dicit Hoſtien. quòd probabilis igno-
rantia omnes excuſat, ſcilicet promotores. argu. C. de teſt.
l. j. &

l.j.& ff.de offi.præto.l.iij.ipſe illegitimus,ſi veritatẽ nouit
in conſpectu Dei, credit quantumcunque ſit occultum.de
tempo.ord.c.ſi.ſi autem nihil ſcit, excuſatus eſt.Et licet in
hoc ſecundùm eundem Hoſti. prima facie credendum ſit
matri.de probat.per tuas.& de præſum.afferte.& c.literas.
§.j. illi tamen credere non cogitur.arg.C.de teſtamẽ.l.nec
profeſſio.Si tamen conſcientiam habet,diſpenſationẽ im-
petret, quã hoc caſu ſatis facilè debet obtinere.De hoc ſ.
3 Adulterium.§.ij.¶ Secundò * quęritur,quid de filiis ſacer-
dotum, quos ſuſceperunt ex legitima vxore ante ordinem
ſacrum?Et dicit Ray.tales iure communi promoueri poſ-
ſe ad omnes ordines & dignitates, niſi in illa eccleſia, in
qua patres eorum immediatè fuerint prælati vel canoni-
ci, vbi nõ poſſunt canonicari vel ꝓmoueri,quod intellige
ad eaſdem dignitates & præbendas,quas patres eorum te-
nuerunt, ad aliàs autem etiam in eadem eccleſia poterunt
canonicari & promoueri, etiã viuẽtibus eorum patribus,
in eccleſia in officio ſuo manẽtibus.de fil.preſbyt.ad hoc.
& c.ad extirpandas. & c.ad abolendã Et idem Hoſt.Bern.
& Gof.qui addit, quòd cùm pater habuit perſonarum,aut
perpetuã vicariam in aliqua eccleſia,filius immediatè ipm
vel ipſam habere nõ põt.d.c.ad extirpãdas. & c.quoniam.
eo.ti.Item ſi pater habuit perſonatum,filius nõ poteſt ha-
bere vicariam, nec econuerſo.c.Michaël.& c.conſtitutus.
de fi.preſbyt.intelligendo iſtud econuerſo, ꝙ ſi pater ha-
buit vicariam, filius perſonatum immediatè habere non
4 poteſt.d.c.cõſtitutus.Et * ratio eſt,quia perpetuus vicarius
curam habet eccleſiæ, cuius vicarius exiſtit.de offi. vic.ex
parte, ꝙ ſi filius diſpenſatiuè ſuccedat patri, frater iſtius
bene poterit poſteà ſuccedere patri, ſecundum Hoſt.quia
in hoc patri immediatè nõ ſuccedit, ſecus ſi primus frater
habuiſſet eccleſiam ſolùm de facto, quia ſecundus ſucce-
dere nõ poterit. Quomodo autem hæc prohibitio exten-
5 datur adnepotes, vide ſ.Beneficiũ.iij.§.vj.& vij.¶ Tertiò
quæritur,an natus de coitu illegitimo poſſit de iure com-
muni tanquam legitimus promoueri, ſi pater deinde ma-
trem duxerit in vxorẽ?Et dico,ꝙ ſi tempore cõceptus po-
terat eam habere in vxorem,& poſtea duxit: legitimatus
eſt filius, & ad omnes actus legitimos admittetur, etiã ad
hæreditatem,ſecundũ Rayn.etiam ſi poſt natiuitatem filij
mater nupſerit alteri,quo mortuo contraxit cum iſto: vel
ecõuerſo pater duxit aliã,qua mortua contraxit cum iſta.
Secus autem ſi tempore cõceptus non poterat eſſe matri-
monium inter illos:quia tunc licet ſublato impedimento
duxerit illam, non legitimatus eſt filius: extrà, qui fil.ſint
legit.c.tanta. in authen.quib.mod.na.effic.leg.col.vj.circa
prin.Concor.Gof.& Hoſt.& Ray.qui addit ꝙ id,quod di-
ctum eſt,talem legitimatũ eſſe quo ad omnes actus legiti-
mos,fallit in epiſcopatu, ad quem promoueri non poterit
abſque diſpenſatione papæ, vt patet ſecundũ vnam lectu-
ram extrà, de elect. innotuit. & idem recitant Gofred. &
Hoſt.ſed magis approbant,ꝙ etiam in hoc caſu diſpenſa-
tione non egeat in fauorẽ prolis.extrà,qui fi.ſint legiti.ex
6 tenore.qui matri.accuſ.poſ.c.vident.in fi.¶ Quartò * quæ-
ritur, quid ſi preſbyter filium generet ex vxore legitima,
cum qua contraxit, dũ erat laicus, vel in minoribus,nun-
quid filius erit legitimus? Et diſtinguit Hoſti.quia ſi inui-
ta vel ignorãte vxore fuit promotus,talis fauore ꝓlis erit
legitimus: ſi verò ea conſentiente,nõ erit legitimus.xxij.
diſt.feriatim. Et ſic ſecundũ hanc diſtinctionem concor-
dãt opiniones Ray.& Gof.quæ videtur contrariæ.Idẽ dic
ſi ea ſciente & non contradicente.diſt.liiij.ſi ſeruus ſcien-
te.Vide etiam gloſ.in c.miniſtri.lxxxj.diſt.quæ dicit quòd
ſi vir poſt ſuam ordinationem cognoſcat vxorẽ, cum qua
votum emiſit,committit inceſtum,& filij erunt illegitimi.
7 ¶ Quintò * quæritur,quis diſpenſare poſſit cum illegitimo
vt promoueatur? Et dico, quòd eps quantum ad ordines
minores & beneficiũ ſine cura,aliter non, nec ad dignita-
tes ſeu perſonatus,niſi Papa,de fil.preſbyter.c.is qui.lib.6,
vbi etiam patet, ꝙ ſi per Papam fuerit cum tali diſpenſatũ,
vt poſſit beneficium curatum obtinere, intelligitur ſolùm
de vno.Et ſi ab epiſcopo fiat diſpenſatio,non extendit niſi
ad ea quæ poteſt.Si verò fiat à Papa promoueri poterit ad
parochialem eccleſiã, non ad perſonatũ vel rectoriam, ad
quam per electionẽ procedi conſueuit.de præb.c.vlt.Con-
cord.Rayn.Gofr. & Hoſt. ſed in his & ſimilibus, vide ſ.
8 Beneficium.iij.§.vij.& ſeq. ¶ Sextò * quæritur,quæ diſpẽ-
ſatio eſt circa illegitimos? Et dicit Ray.quòd ſi monaſte-
rium intrant,de iure communi poſſent ad omnes ordines
promoueri.diſt.lvj.§.j.extrà de fil.preſbyt.c.j.quia religio-
nis ingreſſus tollit irregularitatẽ, ſicut & ingratitudinem.
xix.q.vlti.c. non liceat. ad prælationem tamen promoueri
non poſſunt abſque diſpenſatione Papæ.d.c.j.imò ſecundũ
Petr.de Pal.in iiij. illegitimus etiam ingreſſus religionem,
curam animarum iure ordinario,ſiue per electionem,ſiue
per commiſſionem habere non poteſt,& intelligit etiã per
diſpenſationem epi,ſecus Papæ. Si verò remanent in ſecu-
lo,nec ad ordinès nec ad prælaturã poſſunt abſque diſpen
ſatione promoueri, ſed circa eos quandoq; adhibetur di-
ſpenſatio magna, ſcilicet vt ordinentur & inſtituantur in
eccleſiis aliis à paterna,ſi ſunt filij preſbyteri,aliter verò in
quibuſcunque eccleſiis,argu.extrà de fil.preſbyt.c.præſen-
tium:aliquando maior, ſcilicet vt etiam in paterna, aliquo
tamen medio,extrà eod.ex tranſmiſſa:aliquando maxima,
vt ſcilicet in paterna,nullo medio,extrà eod.c.ex tua.

DE IMAGINIBVS.

1 *Imagines ideo depictæ habentur, vt qui literas non nouerint, di-*
ſcant in eis, quid ſequendum & imitandum ſit. Et qua venera-
tione colendæ ſint.
2 *Imagines ſanctorum ob ceſſationem à diuinis & excommunica-*
tionem,in terram proſternere, lapidibus obruere, aut ſpinis ſubij-
cere non licet.
3 *Chriſti imago non ſub agni figura depingi, ſed ſub humana licet.*
4 *Pictura agni in præcurſoris Ioannis manu,num toleranda ſit. Et*
qualiter agnina illa effigies Chriſtum repræſentet.
5 *Crucis ſignum tumulis, qui pedibus teruntur, num inſculpere*
fas ſit.

1 IMAGINES * ſanctorum,ſm Greg.de cõſec.diſt.iiij.
perlatũ.depinguntur,vt idiotæ qui literas neſciũt, legãt
in eis quod ſequi debeant. ¶ Quæritur verò quid iuris de
eis? Et dico multa.¶ Primum.Imagines ſanctorũ ſunt ado
randæ dulia, quæ ſolã reuerentiã exhibet, ſecundũ gl.in c.
venerabiles.de conſec.diſt.iij.non autẽ latria.Vnde violan-
dæ non ſunt.de conſec.diſt.iij.planum. cum duobus.c.ſeq.
2 ¶ * Secundum. Non licet autẽ eas in aggrauationem ceſ-
ſationis aut excõicationis in terrã proſternere, lapidibus
obruere,aut ſpinis ſupponere,vel huiuſmodi: quia id fieri
diſtrictè prohibetur in cap. ſi canonici. de offic.ordi.lib.6.
3 ¶ * Tertiũ. Imago Chriſti ſub forma agni pingenda non
eſt,ſed in forma humana,vt in c.ſextam ſanctã ſynodũ. de
conſec.diſt.iij.quia præſente veritate debẽt ceſſare figuræ:
vbi dicit gl.ꝙ hoc credit ideo dici:quia in cruce agnus ſo-
lus depingebatur, vnde inquit,nõ eſt prohibitũ depingere
Chriſtum in ſpecie humana,& ſub ipſo agnum.ſed ſolùm
4 pingere Chriſtum in agno, imò * ibi videtur prohiberi
pictura agni in manu præcurſoris. Sed conſuetudo con-
trarium

trariũ obtinuit,& ſeruãda videtur, vbi Chriſtus non exhi-
betur adorãdus.i.vbiq; extra crucem,quia non pingitur vt
imago ducens in illum repræſentatiuè, quæ adoratur, ſed
vt figura ducens in illum arguitiuè, quæ non adoratur.
5 ¶ Quartũ. * Signũ crucis in ſilice aut marmore humi po-
ſitis ſculpere non licet.C.nemi.lice.ſig.ſal.l.vnica.& vide-
tur eſſe præceptũ, quia vult hoc puniri pœna grauiſſima.
vbi glo.fortè mortis.ex quo patet quantum repræhenſibi-
les ſint qui ſepulturis in humo poſitis imprimunt cruces.

DE IMMVNITATE ſeu libertate eccleſiæ primò in ſe,& quò ad loca,res,& perſonas.

1 *Immunitas, quæ alio quoque nomine Emunitas dicitur, quorum*
munium ac officiorum vacationem priuationémque notet. Et ibi-
dem eius authore Gofr.finitio.
2 *Immunitatis beneficio quænam loca donata ſint.*
3 *Immunitas eccleſiaſtica quo ad cœmeteriorum & ſacræ ipſius*
Baſilicæ ambitum,quatenus pateat, & ad quæ, vt quæ in ipſis
agantur,efficacia ſint,aut id minimè, porrigatur.ad nu.8.vſque.
4 *Diſpoſitionem odioſam de quaſi contractu conceptam, ad contra-*
ctum purum non porrigi, nec contrà. Et ibidem quid de ſtatuto
cauente mulierem circa deſinitam iuris ſolennitatem contrahere
non poſſe,an tum adire ipſi hæreditatem fas ſit.
5 *Flagitium mortale eſſe,ea in ſacris locis exercere,quæ orationum*
munia ac functiones,quo tempore fieri debent,interpellare ac im-
pedire poſſunt,alia verò non item.
6 *In ſacris Baſilicis quinam ſepeliri queant. Et an probabilis ſit*
mos,quo qui fidelium nomine cõtinentur,in ipſis hodie cõduntur.
7 *Eccleſia inſtar arcis, caſtri, aut propugnaculi extrui non debet,*
ſed nec in ea pugnæ fieri,aut ludi,aut quæ diuinæ domus decorem
labefaciant, exerceri: venditiones autem contrahi num ibidem
fas ſit. & quid de funalium cereorum diſtractione, hìc quoque
perſtringitur.
8 *Eccleſiaſtica immunitas, quantum ad res eccleſiaſticas iuráque*
pertinet, quatenus ſe efferat.Vbi de colonorum emigratione,reli-
ctis eccleſiæ factis donationibus, citra inſinuationem dominij, in
eccleſiam tranſlatione, emptione, & lucratiua deſcriptione, vbi
quid lucratiua deſcriptio.
9 *Laicorum ſtatuta in res eccleſiaſticas vim non habent. Et num*
id perpetuo verum.
10 *Statuto dictante teſtamentum inutile eſſe, quod non intra men-*
ſes ſex inſinuatũ fuerit, num corruet teſtamentum, quo clericus
hæres inſtitutus ſit,ſi non intra idem tempus,inſinuatum fuerit.
11 *Prælatos indictiones,canones,exactiones,tallias,vt vulgus loqui-*
tur,nouóſque cenſus eccleſiæ imponere, aut huius generis fun-
ctiones augere non poſſe, nec grauamen alioqui inijcere. Archie-
piſcopis tamen atque epiſcopis nonnulla quandoque licent, de
quibus hìc, ſed & inferioribus quoque rectoribus ſi modo id ne-
ceſſitas exigat.
12 *Rector eccleſiæ,ſi qua ob negligentiam non acquiſierit,aut res ec-*
cleſiæ præſcribi,aut vſucapi paſſus ſit,num ipſi eccleſiæ obnoxius
fiat. Et an deperditorum aut non quæſitorum, cum quæſitis com-
penſatio admittatur.
13 *Aduerſus eccleſiam Prælato deſtitutam non currit præſcriptio,*
quamlibet antiſtes ſuperior ſuperſit, qui pro ea agere queat. Et
ſub hæc, an res eccleſiæ abſque ſolennitate vendi, aut de his iu-
dex ſecularis cognoſcere ac iudicare poſſit.
14 *Pia loca eccleſiæ iuriſdictioni & tutelæ ſubſunt, & qui in ea of-*
fendit,ſacrilegus eſt:non tamen quiſquis in clericorũ bona impe-
gerit,nulla in perſonam vi illata.
15 *Relicta vel in minus rite facto teſtamento eccleſijs vel pijs locis*
valere. Et ibidem an eccleſia eiúſve poſſeſſiones pro alienis debitis
obligari poſſint. Et quid de illas obligante, regalia vſurpante, &
de eccleſiam ex laici collatione tenente. Et an ornamenta eccleſiæ
in vſum ſecularium conuerti poſſint. Et demum,quorum iure frui
eccleſia dicatur.
16 *Eccleſiæ immunitas quo ad perſonarum eccl. prærogatiuam qua-*
tenus vires protendat. Et an quod clerici ad iudicem laicum per-
trahi nequeant, id ipſis priuilegium ſit, an vero aliud ſpectet. Et
ibidem quibus aut obnoxij fiant aut eximantur muneribus. Et
ſub hæc,quid de Lege,neminem.C.de ſacroſanct.eccl.
17 *Clerici de vniuerſitate non habentur,nec in ea vocem habent.*
Cæterùm quæ munera ordinaria, aut extraordinaria dicantur,
ſub finem remittit.
18 *Clerici ad ciuitatum aut municipiorum cuſtodiam non, niſi ne-*
ceſſitas aliud ſuadeat,adſtringuntur, ad bellum ſubeundum non
coguntur,etiam ſi de terrà ſancta agatur.
19 *Eccleſiæ immunitas,quo ad perſonarum,rerũ & prædiorũ ſimul*
ac promiſcuè inſpectorum priuilegium, & libertatem, quorſum
diſtendatur. Et ibidem munera patrimonialia duplicia eſſe, tri-
buſq; modis indici, de quibus ſigillatim. Et an Italia hodie tri-
butis obnoxia ſit. Et ſub hæc de muneribus ſordidis ac miſtis.
20 *Eccleſia ad pontium ac viarum inſtructionem, murorum, fon-*
tium ac puteorum ædificationem & refectionem, num teneatur.
Et ibidem quid de diſpoſitione Legis,ad inſtruction.ſimileſq; Et
qualiter intelligendum ſit.c.j.de no.ope.nunt.diſponente,quòd le-
gibus ſtandum ſit, vbi canon contrarium non inducit.
21 *Poſſeſſio ſi qua hoſpitalitatẽ & albergũ debeat, & ad eccleſiam*
deinde perueniat, num ad idẽ quoque eccleſia cõpelletur. Et quid
ſi quis in eccleſia in recognitionem beneficiorum à ſe collatorum
hoſpitiũ retinuerit,an debeatur. Et quid ſi denegetur, an violen-
ter ingredi poſſit. Et quid ſi iuriſdictionem in eccleſia habeat.
22 *Eccleſia ac clerici,an gabellis & vectigalibus pro rebus ſuis alijs*
tranſuectis obnoxij ſint. Et quid de frumento, vino, & ſimilibus.
Et idem quid ſi conſules vino, aut carnibus imponunt gabellam,
num ad eas teneantur.

1 IMMVNITAS * quaſi nõ munitas,importat negatio-
nẽ muniũ.i.officiorũ vel onerum,à quibus eccleſię ſunt
immunes, vt extr.eod.eccleſiæ.vel importat negationem
munerum ſordidorum.ſ.quæ eccleſia non ſubit, vt calcis
coquendæ,arenæ fodiendę,& ſimiliũ,& alio nomine dici-
tur Emunitas, quaſi extra munia vel munera libertas.Eſt
tamen immunitas eccleſiæ, ſecundùm Gof.in Sum.eo.tit.
libertas conceſſa eccleſiis vel eccleſiaſticis perſonis & re-
bus ad eas ſpectantibus, vel eſt priuilegium eccleſiaſticæ
libertatis, vel perſonarum aut rerum ad eam pertinẽtium.
vnde eccleſiaſtica immunitas & libertas ſunt idem.¶ Pri-
2 mò * verò quæritur, quæ ſunt loca eccleſiaſtica immuni-
tate gaudentia? Et dico multa.¶ Primum.Non ſolũ eccle-
ſia conſecrata eccleſiaſtica gaudet immunitate, ſed etiam
nõ conſecrata: intellige fundata authoritate põtificis pri-
marium lapidem imponẽtis:etiam ſi non fuerint ibi cele-
brata diuina, ſecundùm Hoſt.quem ſequitur Pan.in c.ec-
cleſia.eo.tit.vbi videtur tex.Et mouetur,quia palatium epi
gaudet hac immunitate.xvij.q.4.id conſtituimus, & con-
ſequenter multo fortius eccleſia etiam facit, quia omnia
priuilegia conceſſa eccleſiis,extenduntur ad hoſpitalia,epi
authoritate fundata,in l.omnia priuilegia C.de epi.& cle.
Item quod de proximo faciendum eſt,habetur pro iam fa-
cto,vt l.non tantùm.in prin.ff.de excu.tut.& in l.pen.ff.de
teſt.mil.Hanc opinionem tenet Io.de Lig.poſt Lau.in cle.
j.de pœ.& re.Car.& Inn.& Ray.vide j.Locatio.§.4. ¶ Se-
cundum.Eccleſia quoque interdicta ſimiliter gaudet, ſm
Gof.& Vin.arg.d.cap.eccleſia. & ſequuntur cõiter doct.Et
idem dic de cœmetero, licet in aliquibus caſibus non ſit
idẽ iudiciũ qđ de eccleſia. ſicut dictũ eſt ſ. Cœmeteriũ.in
princ.¶ Tertiũ,& ſimiliter hoſpitale,& priuata oratoria,ſi
ſunt

ſunt epi authoritate fundata, ſcd̄m mentem Go.r.& facit
quod ipſe no.in c.ſi.de ecc.ædi.& tenet Lau.in d.cle.j pla-
cet Pan.in d.c.eccleſia.per d.l.omnia.aliàs non, quia quod
eſt hodie oratoriū, cras erit camera poſſibiliter.¶ Secūdò
3 quæritur, * ad quæ ſe extendat immunitas eccleſiaſtica
quātū ad eccleſiā & cœmeteriā? Et dico, ꝙ ad multa. ¶ Pri-
mò, qa in eis retractāda nō ſunt placita ſecularia: eccleſia-
ſtica tn̄ poſſunt, vt in c.j.de immu.eccle.& c.cū eccleſia.&
omnis proceſſus ac ſnīa iudicis ſecularis data in ea, nulla
eſt ipſo iure.e.tit.decet.lib.vj.maximè ſnīa ſanguinis, quæ
ibi ſub anathemate fieri prohibetur.in d.c.cum eccleſia.qd̄
de alia à ſanguine limita, niſi ſit data per viam voluntariȩ
iuriſdictionis, quia ſic tenet, ſecundùm Pā.in d.c.cū eccle-
ſia. & ſimiliter tenet de cauſis eccleſiaſticis.ar.c.qua frōte.
de app.& ſimiliter ſnīa data in domo eccleſiæ, ſecundùm
Pan.licet fieri nō debeeat, quia cū d.cōſtitutio ſit pœnalis
non debet extendi. Et intelligit, ꝙ in domo eccleſiȩ iudex
ſecularis ius reddere non debet, quod propria authoritate
quaſi ex iure publico eligit ibi māſionē, ſecus vbi haberet
illā domum conductam ab eccleſia, vel gratis conceſſam.
Pōt tn̄ aliquis in eccleſia doctorari, ſcd̄m Io.And.in c.de-
cet.eo.tit.lib.vj.& placet Pan.in d.c.cū eccleſia. Tenēt etiā
contractus ibi facti, licèt ſit peccatum, ſecundùm Pan.in d.
c.cū eccleſia. poſt glo.in d.c.decet.quia illud.c.decet.cū ſit
pœnale, & loquatur ſolum de ſtrepitu iudiciorum, ad con-
4 tractus extendi non debet. Ex * quo aduerte, ꝙ diſpoſitio
odioſa concepta ſuper quaſi contractu, non extenditur ad
contractum purum. Nam in iudicio quaſi contrahimus.
l.iij.§.idem ſcribit.ff.de pec. Nec concepta ſuper contractu
puro extenditur ad quaſi contractum, ſcd̄m Bar.in l mo-
re.ff.de acquir.hær.vbi vult. ꝙ ſi ſtatutū prohibet mulierē
cōtrahere ſine certa ſolēnitate, nihilominus hæreditatem
poteſt adire: quia tunc non verè contrahit cum debitori-
bus hæreditariis. ad quod vide quod legitur in l.apud Iu-
lianum.ff.quib.ex cau.in poſ.eatur.§.vlt.& pen. ¶ Secūdò
ſe extendit ad hoc, ꝙ nō debent in ea vel cœmeterio fieri
conclamationes, ſeditiones, impetus vniuerſitatū & qua-
rumlibet ſocietatū contentiones, publica parlamenta, ne-
gotiationes, præcipuè nūdinarum & fori, vt in c.decet eo.
tit.lib.vj. Poſſent tn̄ ſcd̄m Ioā.And.ibi fieri parlamenta &
ſocietates ꝓ actu pietatis aut ſpiritualitat.s, vt refert Pan.
in d.c.cū eccleſia. Non tamen eſt peccatū mortale, quod-
libet prædictorum, quia text.in d.c.decet.dicit quod ordi-
narij locorum hæc faciant obſeruari, ſuadenda ſuadeant,
5 interdicta cōpeſcant. Ex * quibus concludi pōt, ꝙ mortale
eſt exercere ibi ea quæ orationem tempore debito impe-
direnti alia nō niſi ex ſe ſint mala, vel habeant ex ſe maxi-
mā irreuerētiā, vt ſpectātia ad ſanguinē quæ ſub anathe-
mate ꝓhibētur, & pollutiones ēt alias licitæ propter ma-
ximā fœditatē, & furta quæ ex ſe ſunt mala, & maximam
irreuerentiā continent diuinorum, vel niſi quis faceret ex
6 contēptu.& ſic intellige.c.vlt.& pen.diſ.xlij. ¶ Tertiò, *qa
in eccleſia ſepeliri non debēt, niſi epiſcopi vel abbates, vel
digni preſbyteri, aut laici fideles xij.q.iij.nullius.quod in-
telligunt aliqui de laicis facientibus miracula virtute fi-
dei. Hoſt.verò de quolibet fideli in dignitate cōſtituto, vt
comite, rege, imperatore, gl.verò de quolibet fideli Chri-
ſtiano, niſi aliàs deceſſerit in mortali, vel in torneamētis,
vel eccleſia ſit interdicta, & ſic ſm̄ eam excluditur gētilis.
Sed opinio gl.quȩ hodie ſeruatur, de iure non placet, quia
ibi cū tex.diſtinguat de ſepultura infra & iuxta eccleſiam,
g̃tilis ſepeliri poſſet iuxta.i.ī cœmeterio. placet verò opi-
nio Hoſt.& opinio prima ſic intellecta, vt fideles dicantur
à fidelitate præcipua, quam ad Deum & homines ſerua-
runt: maximè ſi ad gratiā miraculorū attigerunt. Poſſunt
ergo in eccleſia ſepeliri pſonæ dignæ, aut dignitate eccle-
ſiaſtica vel mūdana, aut dignitate virtutis excellentis: hoc
tn̄ hodie non ſeruatur, & male: quia de iure ciuili nullus
debet in eccleſia ſepeliri: vt not. Albe.in l.nemo apoſtolo-
7 rum.C.de ſac.ſan.eccl.& Azo.in Sum. ¶ Quartò *non de-
bet eccleſia incaſtellari, nec in propugnaculum ædificari,
ſecundùm Inn.& Ray. vt inde bellum fiat contra hoſtes,
vel vt ibi recipiātur bellum faciētes, niſi iuſta neceſſitate,
& ſm̄ Hoſt.authoritate epiſcopi, ſi commodè haberi pōt.
de cuſt.euch.relinqui.ſ.vt boni viri etiam laici defendan-
tur à malis, puta piratis, hæreticis vel paganis: & eadē ra-
tione malis Chriſtianis.& hoc cōiter tenent doct.ſecundū
Pan.in d c.cum eccleſia ¶ Quintò, intra eccleſiā vel cœ-
meterium nō debent ſupellectilia poni, vel hoſpitalarij in
illa iacere vel conuiuari, niſi propter hoſtiles incurſus, &
alias neceſſitates, q̄bus ceſſantibus ad priſtina loca repor-
tentur: aliàs videtur mortale in hoc caſu, & in priori: vt in
d.c.relinqui.& diſt.xlij.c.vlti.pen.& antepen.niſi exceſſus
eſſet modicus. De venditione tamen candelarum in eccle-
ſia, videtur tenere Sum.Ang ꝙ indiſtinctè ſit tolerabilis,
non obſtante ꝙ dominus eiecit de templo vēdentes: quia
ibi fiebant pacta, & multa perturbantia cultum diuinum:
quod non eſt hic: ſecus de alia negotiatione. Sed Sū.Roſ.
cū Arch.dicit hoc licere ſi fiat principaliter ad ſatisfacien-
dum fidelium deuotioni: nō autem ſi fiat principaliter ad
lucrum: imò illud dandum eſt pauperibus de conſilio, &
ſic tene, quia ibi eſt ꝓhibita negotiatio: vnde laici, qui ad
lucrum & negotiationem huiuſmodi vendunt, ſtant extra
eccleſiam. ¶ Sextò, in eccleſia vel cœmeterio nulla debet
fieri violentia, aut aliquis inde violenter extrahi, aut eius
confinia frangi.xvij.q.iiij.ſicut antiquitus.nec ea, quæ in
ea poſita ſunt, per vim aut furtū auferri: aliter ſacrilegium
eſt.ea.q.quiſquis inuentus. & ſic eſt mortale, vt ibi patet.
De immunitate tamen eccleſiæ, quo ad illam confugien-
tes, agetur ſpecialiter j̃.Immunitas.iiij. ¶ Septimò, eccle-
ſia non debet in ſeculare habitaculū aut vſum ſecularium
conuerti.de conſ.diſt.j.ligna.& quinque c.ſequentibus.de
relig.do.c.ad hæc. ¶ Octauò, ludi theatrales cum laruis &
ſimilibus inhoneſtis in eccleſia fieri non poſſunt. de vita
& honeſt.cle.cùm decorem. Secus de honeſtis ducentibus
ad deuotionē: vt repræſentare prȩſepe Domini, Herodem
& Magos: vel huiuſmodi.arg de conſe.di.ij.ſemel.& diſt.
8 iiij.quæris.quaſi in fin. ¶ Tertiò quæritur, * ad quæ ſe ex-
tendat immunitas eccleſiaſtica quantum ad res eccleſia-
ſticas, & eccleſiaſtica iura? Et dico, ꝙ ad multa. ¶ Primò,
quia ruſtici non poſſunt eccleſiæ rura deſerere, & alio ſe
transferre: ext eo.c.iij.quod intellige ſecundùm gl.ibi de
adſtrictis glebæ, & qui ſint vide s̃.Colonus. ¶ Secūdò, qa
quilibet poteſt regulariter ſuam rem eccleſiæ relinquere.
l.generali. & l.iubemus.C.de ſacroſan.eccle. & etiam do-
nare inter viuos ſine inſinuatione in infinitum.l.illud: ibi-
dē.& in auth. de nō alie.reb.eccl.§ ſi minus.coll.ij quam-
uis glo.in d.§.teneat contrarium: quia primum eſt verius:
vt s̃ Donatio.j.§.xvj. Tertiò, quia transfertur dominium
rei in eccleſias ſolo pacto, id eſt, ſola nuda promiſſione,
cùm in aliis ſit neceſſaria traditio.l.vt inter diuinum.C.de
ſacroſ.ſanct.eccleſ.in gloſſ.quod Alberic.idem ſequitur &
idem eſt ſecundùm Rodo.quando datur aliquid eccleſia-
ſticæ perſonæ intuitu eccleſiæ: & idē, vt patet in d.l. circa
hoſpitalia & conceſſa in redemptionem captiuorum: ſed
intellige de promiſſione facta homini, non Deo, vt in vo-
to.j̃.

to.j̃.Votum.ij.§.xix.Votum.iiij.§.vij. In emptione tn̄ req-
ritur ſolutio pretij, vel fides de eo, aliter dominium nō ac-
quiretur, ſm̄ gl.prædictam. ¶ Quartò, qa quicquid emptū,
fuerit de pecunia eccleſiæ, reuerti debet ad eccleſiam.xij.
q.ij.apoſtolicos.& q.v.fixum.& hoc ſiue nomine eccleſiæ
emptum ſit, ſiue non.de pecu. cler. c.j. & c. inquirendum.
¶ Quinto, qa nec eccleſia, nec monaſteria, vel hoſpitalia
tenent ad lucratiuam deſcriptionē, vt in §.ſancim⁹.xxiij.q.
viij. Eſt aūt lucratiua deſcriptio quartapars bonorū, quȩ à
curialibus relinquebat, q̃ fiſcus vendicat exceptis relictis
curialibus, & eorū coniunctis, de quo habes. C. q & à qui.
quarta pars.l.j.& ij.C.de impo.lucra.deſcri.l. vni. libr. 10.
9 ¶ Sextò, *quia laicorū ſtatuta non hn̄t locū ſup rebus ec-
cleſiæ: de reb.eccl.non alie.c.ſi j̃.Statutum.§.ij.ꝙ quidā ve-
rum limitant, niſi Papa tale ſtatutum approbaret, de cōſtit.
eccleſia ſanctæ Mariæ, in gl. qd̄ verum puto ſm̄ Bald. ibi,
qn̄ expreſsè & nominatim approbatur à Papa: ſecus ſi ge-
neraliter approbaret ſtatuta, quia per talem approbationē
contra eccleſia non valerent, cùm ſint contra eccleſiaſti-
cam libertatem, & ſic tene, & vide eūdem Bald. in c.j.per
quos fiat inueſtitu.& j̃.eod.tit.§.6.& 7. Imò, ſm̄ aliquos,
dictum priuilegium extenditur ad res patrimoniales cle-
ricorū, & ita tenet gl.in c.eccleſia ſanctæ mariæ. de cōſtit.
& in c.ſi.de vita & hone.cl.& in c.ex literis.de pig. & xv.
q.j.c.ſimiliter, & eſt ēt gloſſ.ſing.apud Legiſtas, ſm̄ Fran.
Tigr.in l.ſi.§.patrimoniorum, in verbo, pontifex.ff.de mu.
& ho. Sed in contrarium faciunt, quæ dico j̃.Præſcriptiò.§.
vij.parti.6. Statuta autem laicorum impedientia quocunq;
modo liberam facultatem donandi eccleſiis, aut ꝓ anima,
ſm̄ Pan.in c.relatum. el j.de teſta.non valent, vt no.in l.j.
de ſacro ſan.eccl.ſicut & ſm̄ Io.And.c.ſi.de immu.ecc.li.6.
non obſtante ſtatuto, quod prohibet forenſibus ſeu non
ſuppoſitis iuriſdictioni, poteſt donari eccl. quia inferior
10 auferrre non poteſt priuilegium ſuperioris.* Et ſm̄ Bald.
in auth.caſſa.C.de ſacroſan.eccl. ſi cauetur ſtatuto ꝙ non
valet teſtamentum, niſi intra ſex menſes inſinuetur: ſi cle-
ricus ſit hæres, & non inſinuet, non ſit teſtamentum nullū:
quia ſtatutum non adſtringit clericum, nec à fortiori ec-
cleſiam, ſi fuiſſet inſtituta. Et ex his infert Pan.ibi, ꝙ quā-
uis ſtatuto caueatur, ꝙ mulier donare non poſſit eccleſiæ,
ſeu ad piā cauſam, ſeu teſtari, & ſe obligare eccleſiæ, vł ad
pias cauſas, ſine præſentia duorū agnatorum, tn̄ hoc pote-
rit ſine hac ſolennitate, quia talia relicta determinari dn̄t
ſm̄ canones, & non ſm̄ leges, vel ſtatuta, quæ ſunt pars
iur.ciui.l.omnes populi.ff.de iuſt.& iu. & idē tenet domi.
Ant.in d.c.relatum.& per Bart.in l.j.C.de ſum. trinit. Sed
Bal.in c.eccleſia ſanctæ Mariæ, & c.quæ in eccleſiarum, de,
conſtit.tenet valere ſtatutum, ſi diſponat de re immobili.
Sed contra eum eſt in c.ſi.de reb.eccl.non alie.& ibi Imo.
& bene. Pn̄t tn̄ laici ſm̄ Io.de Imo.in d.c. ſi. ſtatuere ſuper
mortuariis in his, quæ non applicantur eccleſiæ, & addit
Pan.ibi, aut concernunt diuinum cultum, vel refrigerium
animæ, quia cum hæc ſint annexa iuri ſpirituali, non vale-
ret, puta qa non dent niſi tot cerei, vel nō inuitēt, niſi tot
clerici, vn̄ ſolum valet in cōcernētibus pompas mūdanas,
quæ ſunt potius cōſolationes viuorum, q̃ mortuorū ſuf-
fragia: nec eccleſia talia approbat.xiij. q.ij. q̃ præpoſterū.
Et quia ſm̄ Bal.in l.j.C.de Lati.liber.tol.equi ducti ad ſe-
pulturam militis, & arma dn̄t remanere apud clericos, vel
fratres ſepelientes, quaſi ſequela cadaueris, ar.l. medico. §.
ſi.ff.de aur.& argen.leg. ideo non valeret ſtatutum laico-
rum, vide etiam de his tit.ſequenti.ferè per totum. ¶ Se-
11 ptimò, *quia nec etiam prælati, aut, aut eccleſiaſticæ per-
ſonæ poſſent eccleſiis talias, vel exactiones, aut nouos c
ſus imponere, aut veteres augere, aut alio modo grauare:
de quo s̃.gabella.ij §.j.pn̄t tn̄ archiepiſcopi, & epiſcopi ſm̄
Pan.in c.cum apoſtolus.de cenſi.exigere à clericis obuen-
tionem eis conceſſam in d.c.cum apoſtolus, aliud non: de
quo j̃.Viſitatio.§.v.quam tamen ab oratoriis, & locis reli-
gionis, etiam ratione viſitationis exigere nequeunt, de cē-
ſib.c.vlt.& ibi Pan. poſſent etiam cōpellere ad charitatiuū
ſubſidium, ſi rationabilis, & manifeſta cā ſubſit, vt ſi volūt
ire Romam pro communi vtilitate, & hmōi. Poteſt etiam
rector eccleſiæ pro ſua neceſſitate obligare rem eccleſiæ:
puta, quia eſt infirmus, vel indigēs indumentis, ſm̄ Ioan.
An.in c.ex præſentium, de pig. Adde & pro neceſſitate ec-
cleſiæ, de ſol.c.j.& ſucceſſor tenebit. Et cum eo communi-
ter tranſeunt doctores. Sed Pan.in d.c ex præſentium, di-
ſtinguit dicens hoc verum eſſe, ſi eccleſia ſit potens, licet
ipſe morte præuentus non ſoluerit: ſecus ſi à principio, vel
ex poſtfacto eccleſia ſit impotēs. Ibi vide ſi placet. ¶ Octa-
12 uò *quia vt no.Pan.in d.c.ex præſentium. de pig. ſi rector
eccleſiæ potuit eccleſiæ aliquid acquirere, & non fecit, vel
ob negligentiam paſſus eſt rem eccleſiæ prȩſcribi, tenetur
ipſi eccleſiȩ, pro quo habes tex.cum gl.xij.q.iiij.c.ſi.ad in-
ſtar tutoris, qui ad hoc tenet, vt in l.quicquid.C.arbi.tute.
& ſic patet, ꝙ ēt tenet de leui culpa, ſi non laborat vt acq-
rat eccleſiæ, vt in d.l.quicquid.& in d.c.ſi. ꝙ non intelligas
quaſi teneatur laborare perſonaliter, aut ex doctrina vel
artificio acquirere eccleſiæ, ſed cum ſolicitudine agēdo, &
promouendo res eccleſiæ, ex qua ſolicitudine acquiſitum
eſt eccleſiæ. Vn̄ licet ſm̄ Pe.de An.in c.conſenſus, de reb⁹
eccl.non ali.fieri poſſit compenſatio cum perditis ex eius
negligentia, & ex eius diligentia acquiſitis, qui allegat l.cū
quærit.ff.de admi.tu.& l.Caius, vbi Bald.eum ſequit.ff. de
vſu.tn̄ ex tali ſolicitudine acquiſitum in recompenſationē
dari nō pōt, cùm ſit eccleſiæ. Sed dictum Pe.intelligitur de
acquiſito ſibi per exercitium vel aliter, de quo s̃. Clericus.
13 iiij.§.6. ¶ Nonò, *quia eccleſiæ carēti proprio prælato prȩ-
ſcriptio non currit, licet ſuperior prælatus poſſit agere pro
ea, ſm̄ In.in c.olim.el j.de reſti.ſpo.& tex.eſt in c.j.de reb.
eccl.non alie.lib.6.licet Bart.dubitauerit, ar.l.ij.ff.de aqua
plu. ¶ Decimò, quia res eccleſiæ ſine certa ſolēnitate alie-
nari non pn̄t, de qua s̃.Alienatio. ¶ Vndecimò, quia de re-
bus eccleſiaſticis, & etiā patrimonialibus clericorum, aut
de cauſis ſpiritualibus iudex ſecularis non poteſt iudicare,
14 de quo s̃.Exc.ix.§.v. ¶ Duodecimò, *qa loca pia ſunt ſub
eccleſiȩ iuriſdictione.de rel.do.ad hæc.& in cl. quia cōtin-
git.eo.tit.de reli.do.ſm̄ Pan. in c. cùm ſit generale: de fo.
compe. Vnde lædentes ea, cenſendi ſunt ſacrilegi.d.c.cum
ſit generale.non aūt lædentes, in bonis clericorū ſine vio-
lētia perſonæ: licet ipſa ſint ſub iuriſdictione iudicis eccl.
15 de fo.compe.ſi clericus. ¶ Decimotertiò, *qa relicta, in te-
ſtamento minus ſolenni eccleſiis & piis locis valēt. de te-
ſta.c.cum ōēs.c.relatū.& c.indicante.de quo j̃.Legatū. iiij.
§.ix. ¶ Decimoquartò quia eccleſia, vel eius poſſeſſiones
pro alienis debitis obligari non poſſunt, & obligans eſt
ſuſpenſus ab adminiſtratione temporalium, & ſpiritualiū,
de ſolut.c.ij. quæ tn̄ ſuſpenſio per epiſcopum relaxari pōt
primò eccleſiæ indemnitati cōſulto.c.ex parte.el j.de ver.
ſign. Non comprehendit tn̄ iſta ſuſpenſio epos.de ſen.exc.
quia periculoſum.lib.6. ¶ Decimoquintò, quia excōicatur
vſurpantes regalia, cuſtodiam, & hmōi, de quibus s̃. Ex-
communicatio.ix.§.xiij. ¶ Decimoſextò, qa clericus tenēs
eccleſiam ex laici collatione, ſi non reſignauerit, ſuſpenſus
eſt ab officio & beneficio: laicus verò excommunicandu;

de iure pat.prætereà.& c.relatum,iuncto c.ſi aũt vobis.xj.
q.iij.c.cum non ab homine.de iud.¶ Decimoſeptimò,quia
eccleſiaſtica ornamenta in vſum ſecularium conuerti non
dñt,nec vaſa eccleſiaſtica,aut cortinæ,aut cætera ornamẽ-
ta dñt pollui conuiuiis nuptiarum de conſe.diſt.j. lingua,
& quinq; c.ſe.xij.q.ij.nulli licet.xix.q.iij.ſemel.Dicit tñ gl.
Ray.ꝙ ſi legatus apoſtolicæ ſedis,vel archieps̃,aut eps̃ re-
ciperetur à monaſterio,vel epõ,dom⁹ eccleſiaſtica,in qua
reciperetur ornari poſſet cortinis,& ornamentis eccleſiæ:
& idem credo ſi pręparetur illi altare,vel capella in domo
laicali.¶ Decimooctauò,quia eccleſia vtitur iure minoris,
& reipublicæ: ita ꝙ omnia priuilegia conceſſa reipublicæ
videntur conceſſa eccleſiis,ſm gl.in c.auditis,& ibi Pan.de
reſt.in inte.& gl.in c.j.eod.tit.item poteſt vti iure imperij.
16 ¶ Quartò*quærit̃,ad quæ ſe oſtendat immunitas eccleſia-
ſtica,quantum ad eccleſiaſticis perſonas? Et dico quòd ad
multa.ſ. vt clericus percuti ſine percutientis excõicatione
non poſſit.xvij.q.iij.ſi qs , nec poſſint ẽt conueniri coram
laico iudice.de fo.cõp.c.ij.nec poſſint laici cum eis ſtare in
choro:de vi.& ho.cle.c.j.de conſe.di.ij.ſacerdotũ. Pan. tñ
in d.c.j.dicit hoc non eſſe priuilegium clericorum , ſed vt
pſallentes non impediant̃,nec poſſint fatigari angariis,&
perangariis.i.ſeruitutibus perſonarum,ac rerum, ſm Ray.
ſed ſint immunes à muneribus perſonalibus.C. de epiſ.&
cle.l.oẽs,& l.præſbyteros.xij.q.ij.eccleſiarũ, ſed ꝑ hoc di-
co multa.¶ Primum.Munerum merè perſonalium,quę cũ
prouiſione, & corporali labore ſine aliquo gerentis detri-
mento perpetrantur,vt in l.fi.de mu.& ho.quędã ſunt ſor-
dida:vt cloacæ mundandæ,calcis coquendæ,arenæ fodiẽ-
dæ,foſſati,vł ſtabuli purgandi,& hmõi,de quibus in l.ma
ximarũ.C.de excu.mun. quædam verò non ſunt ſordida,
ſed honeſta,qa hñt annexum honorem,vt ſunt officia ſe-
cularia,quædam verò ſimplicia,nec honorem,nec vitupe-
rium habentia annexũ,quę poſſunt dici neutra,vt legatio,
tutela,vel cura & hmõi, de quibus omnibus habet̃ s̃. Ga-
bella iij. ¶ Scdm ad munera ſordida nõ tenentur eccleſię,
nec earum mancipia aut elerici,vel eorum vxores,aut fa-
miliæ,& coloni.xvj.q.j.generaliter.§.nouarũ, & §. placet.
ij.C.de epi.& cl.l.ij.& l.neminẽ.C.de ſa.ſan.ecc. quę vult,
ꝙ teneatur in aduentu principis,nõ valet,quo ad clericos,
eccleſias, atq; ſeruos, quæ ſunt dñio eccleſiarum ſubiecti:
quia iure diuino ſunt exempti:vt in c.ſi Impera.di.xcvj.&
notat Inn.in c.ij.de maio. & facit l.reſcripto , & ꝙ ibi not.
Bart.ff. de mu. & ho. & hoc intellige de familia perpetua
eccleſiarum,& earũ ſeruis:ſed bene, & valet quo ad colo-
nos liberos,qui ſeruiunt pro mercede,cum ſint ſub Impe-
ratore,iuxta not.in cap.iudicatum.lxxxix.diſt.& ab ipſo à
multis exempti:vt in l.j. & ij.C.de epi.& cl.ideoq; potuerit
eorum immunitatem limitare:vt in ſimili no.gl.in c. cum
ſm le.de hære libr.6. vñ tales tenentur ad gabellas & alia
onera de parte eis contingente , ſm Fed. conſ. iiij. Ad
munera ẽt honeſta clerici non tenentur , per c. ſacerdoti-
bus.& c.ſed nec procurationis.ne cl.vł mo. & in l. placet.
C.de epiſ.& cle.vbi dr̃. Placet noſtræ clementiæ vt clerici
nihil commune cum publicis actionibus, vł ad curiã per-
tinentibus cuius corpori non ſunt annexi, habeãt.Ex quo
17 patet,*ꝙ non ſunt de vniuerſitate,nec in ea poſſunt habe-
re vocẽ,vt tenet Inn.in c.dilecta.de exceſ.prælato. A mu-
neribus aũt neutris ſint exempti,vt in l. generaliter.C. de
epi.& cle.poſita in c.generaliter.xvj. q. j. tamen ſm gloſſ.
iuncto text.in c.peruenit.diſt.lxxxvj.q.j.poſſunt ſi volunt
legitimam tutelam accipere non datiuam teſtamentariã,
ſed epi,aut monachi non.lxxxviij.diſt.eps̃. & xvj.q.j.mo-
nachi. tutelam autem miſerabilium perſonarum oẽs cle-
rici & monachi poſſunt ſuſcipere:quia officium pium eſt,
vt in d.c.peruenit.Et in omnibus prædictis munerib⁹ per-
ſonalibus,quo ad eccleſias,& clericos habent locum præ-
dicta,tam in ordinariis, quàm extraordinariis muneribus
ſeu indictis,vł ſuperindictis:vt in l.placet. C. de ſacroſan.
ecc.& in auth.item nulla communitas. C.de epiſc.& cle.&
c.quamquam.de cenſ.lib.6.Qñ aũt dicantur ordinaria , vł
extraordinaria indicta, & ſuperindicta,vide s̃. Gabella. v.
18 §.iiij. ¶ Tertium. * Non tenentur ẽt clerici cuſtodire ciui-
tatem,vel oppidum, ſm Pan.in c.peruenit.eod.tit.niſi ſub-
eſſet neceſſitas maxima:vt no.gl.xvj.q.j.§. placet,quę qui-
dem per laicum diſcerni non debet, ſm Hoſt. in Sum. ſed
per epiſcopum:& per eum compellentur : vt in c. eccleſia
ſanctæ Mariæ.de conſtit. quia aliter ſine eis defendi non
poteſt:quo caſu tenerentur:arg.l.nullus penitus.C.de cur-
ſu pu.& in d.c.peruenit,& facit text.in c. pe. de homi. vbi
tpe inuaſionis clerici pñt vnà cum laicis ſumere arma , &
pugnare:nec ſunt irregulares , ſi multi ſunt occiſi , modò
nullum propriis manibus occiderint,etſi vulnerauerint.
¶ Quartum. Non tenentur etiam ire ad bella,vbi impu-
gnandi ſunt alij, ſm Pan.in d.c.peruenit, ẽt ſi ageretur de
recuperatione terræ ſanctæ: quia clericatus reddit eos in-
habiles ad pugnam,etiam cum Saracenis , vt probat̃ in c.
19 ex multa:§.fi.de voto.¶ Quintò*quæritur, ad quæ ſe extẽ-
dat immunitas eccleſiaſtica quantum ad perſonas,& res ſi-
ue prædia ſimul? Et dico ꝙ ad gabellas,vt §.ſeq.& ad mu-
nera patrimonialia ſiue realia , ad quæ non tenetur eccle-
ſia.Sed circa hoc dico multa.¶ Primum.Munera patrimo-
nialia,ſeu realia.i.quæ ſumptibus patrimonij , & damnis
adminiſtrantis expediuntur:vt in l.fi.§.patrimoniorum.ff.
de mu.& ho.duplicia ſunt quædam.ſ.merè patrimonialia,
& quædam mixta,ſic dicta,quia hñt onus cum ſumptu. d.
l.fi.§.miſta.quia,participãt de munere perſonali,quatenus
hñt onus annexum & de patrimoniali quatenus ſunt cum
ſumptu.¶ Secundum. Munera merè realia tripliciter indi-
cuntur vł imponuntur.Primò rei de eo, ꝙ faciendũ eſt de
ipſa re:vt ꝙ nauis,aut currus, vł equus eccl.vadat ad ſerui
tium reip. Scdo,ſup eo,qđ percipitur ex ipſa re, vt ſi detur
certa pars fructuum,& de his in d.§.patrim.Tertiò ipſi rei
de eo qđ nec percipitur ex ipſa re,nec eſt in ipſa re:vt prę-
ſtare certam pecunię ſummam annuatim.de quo habes in
l.hactenus.§.j.ff.de vſur.& in c.j.de cenſi.Miſta quoq; du-
pliciter imponunt̃.Primò pſonę habito reſpectu ad rẽ,ſeu
bona patrimonij,q modus differt à tertio modo imponẽ-
di onera rebus merè patrimonialibus:quia ibi quęlibet res
tenet̃ pro munere ꝙ eam reſpicit,& non vltra.l.Imp. ff.de
pub.hic verò eſt perſona obligata,& conſequẽter oẽs res
patrimonij.l.aufert.§.fiſcus.ff.de iur. fiſc. Scdò imponunt̃
perſonæ nulla facta mentione de re : & ſic dr̃ capitatio:qa
per capita imponit̃ nõ habito reſpectu ad bo.matrimonij,
vt in l.vna.C.de capitatione ciui.¶ Tertium.An aũt eccle-
ſia, vł eccleſiæ prædium teneãt̃ ad munera merè realia.Pa.
in c.fi.de vi.& ho.cl.dicit ꝙ ſi res quibus imponuntur talia
munera,habebãt onus tale perpetuum annexum:inuaria-
bile,ac certũ,ſiue ex diſpoſitione publica , puta principis,
ſiue ex diſpoſitione priuata,vt in c.quanto.de cenſi. & an-
tequam venirent ad eccleſiam: ſicut patet exẽplum de tri-
buto,vt l.Imperatores.ff.de pub.& c.j.in fi.de cenſi.vbi in-
nuitur, ꝙ quælibet poſſeſſio ab antiquo eſt onerata onere
ſoluendi tributa:& ſic eccleſia de talibus rebus teneret̃, qa
res tranſit cum onere ſuo,de dec.paſtoralis.de pig.c.ex.li-
teris.Fateor tñ , ꝙ Italia tanquam princeps prouinciarum
non

non obligat̃ hodie ad talia tributa,vt nota.in l.j.ff.de cẽſi.
Si verò nõ erãt oneratæ onere tali certo & inuariabili qñ
peruenerunt ad eccleſiam,ſic nõ tenetur eccleſia,quamuis
eſſent oneratæ onere incerto & variabili , vt ſunt iſtæ de-
ſcriptiones,quæ fiunt hodie:qa æſtimantur bona cuiuſcũ-
que , vt ſoluat plus vł minus ſm impoſitionem collectæ.
Et hanc opi.tenuit Ray.addens aliquid de muneribus ſor-
didis,& dicẽs , ꝙ eccleſiaſtica prædia grauari non debent
muneribus ſordidis.xvj.q.j §.nouarum. ad honeſta verò,
ſicut ſunt ordinaria tributa,tenent̃.xxiij.q.fi.tributũ , ꝙ tñ
fallit in domibus,atriis & hortis iuxta eccleſiam poſitis,&
in mãſo , de quo eccleſia dotata eſt,de quibus nullum dẽt
dari tributum,ſed de aliis, niſi ſit expreſsè remiſſum:quia
res ad eccleſiam tranſit cum onere ſuo.xxiij.q. vlt. ſm ca-
nonicã.de cenſi.ſancitum.ad extraordinaria verò & de no
uo inducta non tenentur.xvj.q.j.placuit, niſi. ſ. quatenus
antiquitus tenebantur , ſm gloſſ. ſimiliter nec ad ea quæ
ſubitò iniunguntur niſi reſpiciant ad pias cauſas, & neceſ.
ſitas expoſcat:de quo dic vt j.parti.quarta virtualiter. Eã-
dem etiam tenuit Inn.in c.nõ minus.eo.tit. & recitat Pan.
ibi.Io.de Lig.in cle.præſenti.de cenſi.& Io.And.poſt Arch.
in c.j.eo.tit.lib.6.& placet,licèt aliqui teneant,ꝙ ſi poſſeſ-
ſiones prius erãt adſcriptæ,vt tm̃ ſoluatur pro libra, ꝙ tũc
teneatur eccleſia.Sed prima opinio eſt tutior,licet iſta non
ſit condemnanda.Sunt tñ aliqua onera,quę ratione natu-
21 rali,ſuccumbunt ipſis reb⁹, vt reficere viam ante domum:
& ſic eccleſia tenet̃,vt nota.Bart.in l.ad inſtructiones. C.
de ſac.ſan.eccl.item in purgatione putei neceſſarij toti vi-
ciniæ,in qua eſt eccleſia.vt no.Spec.tit.de cenſi.Itẽ ſoluere
ad portam vel põtem pro plauſtro ad ipſius portæ vł põ-
tis cõſeruationem,quia deſtruunt viam,vt no.in d.l.ad in-
ſtructiones.& no.Bal.de pa.Conſtã. & idem de ſimilibus.
Ad munera vero miſta impoſita primo modo eccleſia nõ
tenetur:nec ẽt laici nõ ſubditi, licet habeãt patrimonium
in lo co.l.reſcripto.§.fi.& ibi ꝑ Barto.ff.de mun. & ho. niſi
aliud habeat cõſuetudo quo ad laicos:vt no.Bar.l.vna. C.
de capit.ciui.non quo ad eccleſiam : quia cõſuetudo non
valet.auth.caſſa. C.de ſac.ſan.ecc.iuncta auth. item nulla
cõmunitas.C.de epiſ.& cle.Et iſto modo põt intelligi tex.
c.nõ minus.eo.tit.& c.fi.de vita & hõ.cle.& c. quanquam.
de cenſi.li.6.Similiter nec tenet̃ eccleſia nec clerici ad mi-
ſta impoſita ſecũdo modo:qa nõ ſunt ſubditi Imperatori,
in d.c.quãquam,imò nec laici ciuiles,ſed tm̃ ruſtici , vt in
22 d.l.vna.nõ.Bar.Et hæc oĩa procedunt regulariter.¶ Quar-
20 tum.*De cõcernentibus aũt pietatem,vt eſt inſtructio põ-
tium & viarum,dubitatur.Et dicit Inn. ꝙ eccleſia tenetur,
per d.l.ad inſtructiones,& per c.j.eo.ti. ſimiliter in ædifi-
catione murorum ciuitatis aut villæ,& idem gl.in d.c.non
minus,& Inn.& Hoſt.& do.Car.& Philip.& Pet.de Anch
& Albe.in d.l.ad inſtructiones,addẽs ꝙ idem putat de fon
tibus & puteo communi,arg.ff.ne quid in loc. pub.l. ij. §.
viarum,& dicit hmõi opinionis eſſe Dy.& Old.Sed in cõ-
trarium eſt communis opinio Canoniſtarum in c.fi.de vi-
ta & hone.cle.in cle. præſenti. de cenſi. & patet per Io. de
Lig.& Bart.in l.reſcripto.ff.de mun.& hon.& in d.l.placet.
& gl.xvj.q.j.§.nouarum.& Pan.in d.c.nõ minus,per mul-
ta motiua.Vñ dic ꝙ d.l.ad inſtructiones,& ſimiles, nõ va-
leant,quia licet c.j.cum ſimilibus.de no.oper.nũ.dicat ſtã-
dum legibus,ex quo in canonibus contrarium nõ reperit̃,
tñ hoc nõ eſt verum, qñ lex imperialis eccleſiis eſt dãno-
ſa ſeu eccleſiaſticis perſonis:quia tunc non tenet, niſi ſpe-
cificè approbetur ab eccleſia , vt eſt communis opinio do.
in c.fi.de lo.& in c.eccleſia ſanctæ Mariæ.de conſti.& c.fi.
de re.ecc.non alie.& diſt.x.ſi in adiutorium.Diſtinguo tñ
ſic ſm Pan.in d.c.nõ minus,& eſt mens Ray.Piſa.& Arch.
Nam aut neceſſitas vł pietas imminens concernit vtilita-
tem eccleſiarum à remotis per quandam conſequentiam:
& tunc eſt tex.apertus in d.c.nõ minus.ꝙ non tenetur,niſi
ſpõte velit,approbãte epõ cũ clero,& pri⁹ cõſulto Roma-
no põtifice,per c.aduerſus.eo.tit. vbi tñ aduertendum eſt,
ꝙ ſi tanta eſſet neceſſitas vel pietas ꝙ non poſſet ſine ſcã-
dalo & periculo recurſus prius haberi ad Romanum pon-
tificem, ſufficeret deliberatio cleri cum epõ. facit c. fi. de
ecc.ædifi.& ꝙ ibi no.Aut neceſſitas vel pietas concernit de
directo & principaliter vtilitatem eccleſiarum & laicorũ,
vt puta qa praua ſocietas territoriũ ciuitatis incendit,prę-
dia deuaſtans,in quo eccleſia multas hẽt poſſeſſiones, tũc
dẽt eccleſia contribuere, non tñ ad deliberationem ſolius
populi,ſed oportet,ꝙ clerus & populus principaliter con-
ueniãt & deliberẽt:qa ꝙ oẽs tangit,debet ab omnibus ap-
probari,in cle.j.& ij.de cenſi.& c.ad hoc.de offi.Arch. Fa-
tetur tamen Pan.vbi s̃.in d.c.non minus,ꝙ ſi clericus nol-
let ſine legitima cauſa conſentire , poſſent laici implorare
auxilium ſuperioris eccleſiaſtici,vt compellat eos: vt in c.
nullus.de iu.patr. Et in hoc caſu non hẽt locum diſpoſitio
d.c.aduerſus,de conſultatione Romani pontificis:qa hæc
impenſa nõ fit ꝑꝑ publicam vtilitatem, ſed ꝑꝑ priuatã ec-
cleſiarum,& ſic ſumus extra caſum pręfati c.aduerſus,Fa-
cit cl.j.& ij.de cenſi.¶ Quintum. * Si poſſeſſio aliqua vel
domus tenebatur alicui facere albergum, & poſtea ad ec-
cleſiam peruenit, ſm Ho.& In.eccleſia tenebitur ad idem,
aut ad vendendum,& ſi quis in recognitionem bñficiorũ
ſuorum in aliqua eccleſia ſibi hoſpitium reſeruaſſet , illud
ſm In.ſibi debetur.xviij.q.fi.Eleutherius , non tñ licet tali
violenter irrumpere domos ratione alicuius iuris ſibi de-
biti,aliter ſacrilegium cõmittit.xij.q.ij. nulli. & eadẽ rõne
nõ tollere inde neceſſaria violenter hoſpitium ingredien-
do, ſm In.quis ẽt ſm eundem Inn.extra eo.c.ij.in tali caſu
nulla domus vel res eccleſiæ debet hanc ſeruitutem, vł ad
hoc eſt obligata,ſed ipſa eccleſia , contra quam competit
actio perſonalis & nõ realis. Secus tñ in habente iuriſdi-
ctionem in eccleſia,quia poſſet iniquè intrãtem violenter
domum irrumpẽdo repellere , & idem de eo qui poſſidet
eccleſiam quaſi prælatus, ꝙ tñ abbas nõ põt reſpectu do-
morum capellæ,quia capellam nõ poſſidet, licet habeat in
eum ius ſubiectionis:arg.ff.ad l.Aquil. l. quemadmodum.
¶ Sextò*quærit̃ , quõ ſe extendat eccleſiaſtica immunitas
circa gabellas & hmõi? Et dico multa. ¶ Primum. Eccleſia
vel clerici nõ tenẽtur ad gabellas,quæ hodie ponuntur in
vino,& ſimilibus, ſm Pan.in d.c.non minus,per d.auth.itẽ
nulla communitas,& tenet Bal.in d.l.placet.C.de ſacroſã.
ecc.niſi gabella fuiſſet impoſita pro oneribus ad quę tenet̃
eccleſia:quia tunc ſuccedit in loco onerum, vt voluit But.
in d.l.ad inſtructiones.¶ Secundum. Si clericus res eccle-
ſiæ ad alium locum trãsferat cauſa negotiationis,exigi nõ
põt pedagiũ vł gabella, ſm Pan.in d c. fi. de vita & hon.
cle.quia delictum clerici eccleſiæ nocere non poteſt. vide
Feder conſ.ecc.ſecus ſi ſunt ſuæ,non eccleſiæ.¶ Tertium.
Clerici ſoluere non debẽt gabellam pro vino aut frumẽto
ꝙ ex ſua præbẽda habitũ vendunt, ſm Bal.Pet.& Cy.in l.
omnis.C.de epiſ.& cle.nec etiam ad portam,& idem Bart.
in d. l.placet. nec etiam de patrimonio dñt ſoluere peda-
gia,vel gabellas,ſecundum Pan.in d.c.fi.& facit cl.prçſen-
ti.de cenſi.& c.quanquam.eo.tit.lib.6.¶ Quartum.Poſito,
quod ꝑꝑ debita aut aliud conſules gabellam ponant ſuper
carne , aut vino,& huiuſmodi , quam eccleſiæ ſoluunt in

directè,

directè,cùm emant carius, ſecundùm Richar.in quoli. cui conſentit Aſten.lib.6.tit.xxx.diſtinguendũ eſt.Nam ſi eam ponunt propter abuſum & exceſſum eorum,ſcilicet quod fecerunt, ſic non licitè ponunt, ſed ſoluant de ſuo , ſi verò ponunt propter cõmunẽ vtilitatẽ tã clericorũ q̃ laicorum, ſic licet eis. Si verò propter vtilitatẽ laicorũ principaliter, clericorũ verò indirectè & à remotis,puta quia ciuiũ proſperitas in eccleſiæ & eccleſiaſticarũ perſonarũ vtilitatem redundat,iterũ diſtinguitur. Nam aut faciũt animo extorquẽdi pecunias ab eccleſiaſticis,quas extorquere alio modo non poſſunt,& ſic nõ licet. Aut non faciunt eo animo, quia etiam ſi non eſſent eccleſiaſticæ perſonæ adhuc eam imponerent,& ſic licet eis,habita authoritate domini temporalis,& habita moderatione ponat̃ magis ſuper his,quæ ſæpius emuntur à clericis,aut ab extraneis , aut à pauperibus, quàm ab aliis ciuibus , & ſi clerici conqueri non poſſunt , maximè cùm alibi poſſint emere,licet non ita commodè. Probantur hæc ff.de noui oper.nun.

RVRSVS SECVNDO DE IMMVNITAte ſeu libertate eccleſiæ,quantùm ad eius violationem.

1 *Immunitas ſecundò modo conſiderata in quo conſiſtere, & item quid in ſe complecti dicatur. Et ibidem priuilegia, quæ eccleſiis conceſſa ſunt,aut à Deo,aut ab homine indulta eſſe,& id aut in vniuerſum & generaliter, aut in ſpecie & certis ꝑſonis aut locis datum. Ad quod ſubijcitur regula. Et ibidem quàm variè violari huiuſmodi priuilegia poſſint.*

2 *Immunitas eccleſiæ qua ratione,& quando violari cenſeatur,vbi quòd priuilegium generalis ac Catholicæ Eccleſiæ duobus modis intelligendum ſit.*

3 *Libertas eccleſiæ non imminui,ac violari ob hoc dicatur, ꝙ communitas id ſtatuat, ne ꝑ ſuos iudices Eccleſiaſticos ius reddatur. Et quid ſi ſtatuto cautum ſit,ne quis allegare præſumat, quem ex prælatis iuriſdictionẽ quaſi epiſcopalem in certo loco non habere.*

4 *Violato certæ ac ſingularis eccleſiæ priuilegio,non ob id violata ac immunita eccleſiæ libertas cenſenda ſit. Et ſubinde quid de laicorum ſtatutis ex authoritate, ac præcipuè de his quæ ad eccleſias pertinent diſponentibus , licèt non directò id fiat , vt quod bona immobilia non ſubdito non poſſint diuendi:an ſi ab eccleſia contra fiat,vt pote, quæ emat à laico, corruet contractus. Et ibidem in hoc Ioan.Andr.conſilium.*

5 *Statuto dictante donationem ipſo iure inefficacem futuram, quæ poteſtati intra menſem denunciata non fuerit, aut teſtamentum in publica documenta non redactum : an huiuſmodi ſolennitate omiſſa donatio, aut teſtamentum eccleſiæ intuitu ac contemplatione facta, inefficacia iudicanda ſint.*

6 *Franciſci de Alberg. dictum de ſtatuto prohibente alienationem rerum in non ſubditos,qualiter intelligi debeat,vt huiuſmodi ſtatuto eccleſia,quanquam non ſubdita,non contineatur. Et ibidem de quadam Bart.cautione & conſilio.*

7 *Statuto diſponente,vt nullus forenſis beneficiũ eccleſiaſticũ obtinere,vel eius poſſeſſionẽ apprehẽdere,citra cõmunitatis cõſenſum poſſit, num libertas eccleſiaſtica ex hoc ſtatuto violari dicẽda ſit. Et quid ſit de ciue. Et ibidem,quid ſi ſtatutum à laicis factum eccleſiaſticam libertatem violans,à clericis vnius eccleſiæ aduerſus aliam fiat,num libertatem eccleſiaſticam violare dicatur.*

8 *Violantes eccleſiaſticam libertatem qua pœna plectendi ſint. Et quid de inducentibus aduerſum immunitatem eccleſiaſticam ſtatuta. Et quid de clericis aut eccleſiis collectas indicentibus.*

1 IMMVNITAS * ſeu libertas eccleſiaſtica ſecundò conſiderari põt quantum ad violationem, qñ ſcilicet & qũo agatur contra eam, & violetur,& quæ violantiũ ſit pœna. ❡Primò verò quæritur, in quo conſiſtat, & quid comprehendat dicta immunitas? Et dico, quòd licet patere poſſit ex titulo priore, abundantius tamẽ ex Franc.de Zab.in repetitione decretalis,perpendimus,de ſen.excom.vt recitat Archid.iij.par.tit.xij.iſta immunitas vel libertas ſeu exemptio eccleſię in perſonis,rebus, iuribus cõprehendit omnia priuilegia collata eccleſiæ à Deo vel hominibus , quibus libera eſt ab oneribus, quibus alij ſubijciuntur, de quibus ſ̃.Eccleſ.j.§.iiij. & ſ̃.Immunitas primò per totum, & ſparſim per totũ hoc opus. Quorum priuilegiorũ quædã ſunt data à Deo,vt illud : Quodcunque ligaueris ſuper terram. Matth.xvj.& xiiij.q.j.quodcunque.Quædam verò à Papa, vt illud:Si quis ſuadente.xvij.q.iiij.Quædam ab Imperatore,quæ aliquãdo conceduntur loco,vt quod loco ſacro nõ fiat iniuria,aliquando autẽ eccleſiæ generaliter, id eſt,toti congregationi fidelium.C.de ſacroſ.ſanc.eccl.l.j. Aliquando minus generaliter,vt omnibus eccleſiaſticis,vel epiſcopis,vel aliis ordinibus clericorũ. C.de epiſc.& cle.l.nemo. & multa alia quæ proſequitur Innoc.in c.nouerit.eod. titu. Quædam verò data ſunt ab inferioribus,vt de reſtit.in integr.auditis, & de fide inſtru.inter. & de deci.c.dudum, de quibus datur regula generalis, quod quilibet poteſt eccłæ dare priuilegiũ in his quæ ad ſe ſpectant, de do. cum dilecti.priuilegium tñ generale cõcedere, ad ſolùm principem ſpectat, Papam.ſ.& Imperatorẽ , cum ad eum ſolũ ſpectet vniuerſaliter diſponere de orbe.ix.q.iij.cũcta,& c. ꝑ principalem,& de vſu pal.ad honorẽ.Quædã rurſus priuilegia ſunt generalia.i.conceſſa toti eccleſiæ,vt illud:Si quis ſuadente.Quædam particularia ſeu ſpecialia,vt cõceſſa alicui ordini vel particulari eccleſiæ,vt de reſcri.cũ ordinẽ,& de præſcr.c.auditis.Quædã rurſus ſunt perſonalia,id eſt,concernẽtia perſonas clericorũ,vt quod clericus ſine excõicatione percuti nõ poſſit.d.c.ſi quis ſuadente, nec corã laico iudice cõueniri.de foro cõpet.c ij.Quædã realia.i.concernentia res & iura clericorũ & eccleſiarum, vt C.de epiſ.& cle.l.gñaliter,& de vit.& hon.cle.c.fi.hæc ex illo.Cui adde ꝙ dupliciter iſta priuilegia violantur.ſ.ſimplici facto:& in hoc nõ incidit̃ ſemp in excõicationem,ſed interdũ, vt dici
2 tur,aliqñ ꝑ ſtatutũ,& tunc ſecus.❡Secundò * queritur,qũo aut qñ dicatur eccleſiaſtica libertas vł immunitas violari? Et dico ſic, Circa hoc dicit Innoc.ꝙ non violatur,violatis priuilegiis particulariũ eccleſiarum : ſed violatis illis, quæ conceduntur eccleſiæ vniuerſali. Bar.aũt.ff.qua.re.act.non dat.de l.j.§. quæ onerãdæ, dicit fieri cõtra libertatẽ eccłæ, qñ ſit aliqua diſpoſitio vel ſtatutũ, per qđ clerici efficiũtur timidiores, qđ non nego,ſed fit etiã contra eã,cum ſit contra priuilegia vniuerſalis eccleſiæ, ſm Inn.Franc.aũt Zab. vbi ſ̃.dicit cõtra libertatẽ eccleſiæ eſſe, quoties tollitur vel minuitur libertas eccleſiæ etiã particularis, qñ illa libertas non eſt vnius eccleſiæ particularis, ſed generalis aliorũ, vt de immu.eccl.c.j.lib.6.in verbo, lædere,vel minuere, & j̃. Et violatio libertatis eccleſiæ, ſi laici aliquid diſponũt authorizabiliter in aliquo de rebus eccleſiaſticis,vt diſt.xcvj. bene,& de conſt.eccleſia. Et ſic conſuluit do.Lau.optimus in iure canonico theoricus & practicus, & tandẽ cõcludit ꝙ fit contra libertatẽ eccłæ qñcunque violatur priuilegiũ conceſſum ſup generali libertate eccłæ, & hoc ſiue violet̃ quo ad oẽs eccłas,ſiue clericos, ſiue quo ad vnã eccleſ. per clericum,quia oẽs eccłæ ſunt vna.xxiiij.q.j.loquitur, & de ſum.trinit.c.j. ſecus de libertate particularis eccleſiæ.i.non competenti generali eccleſiæ. Hæc ille valde bene,intelligendo,ꝙ priuilegiũ generalis eccleſiæ dupliciter intelligitur.ſ.vt conueniat omni.fidelibus, & vt cõueniat omnibus clericis, vel eccleſiaſticis, vt priuilegium fori & canonis ſi quis ſuadente, quæ violãdo non eſt dubium quin eccleſiæ libertas

3 libertas violetur.❡Tertiò*quæritur,vtrum violetur eccleſiæ libertas,ſi cõitas ſtatuat , ne per ſuos iudices reddatur ius alicui prælato:puta epo contra ſuos debitores?Et dico, ꝙ prima facie ſm dictum Inno.non vr̃ violari, quia. ſ. fit contra particularem eccleſiam : & ſicut potuiſſet ex toto ciuitas reuocare iuriſdictionem à ſuis iudicibus:ita in parte limitare.ff.de of. deleg. paſtoralis , ſed tamen ſm Zab. hoc non eſt verum,& ratio eſt, quia fit contra priuilegiũ conceſſum omnibus clericis.C.de epi. & cle. auth. ſtatuimus,& hoc probat tex.de excep.c.ij.lib.6. quia hic nõ læditur particularis prælatus tãtum, ſed tota vniuerſalis eccleſia,& eius libertas: ſicut & cùm vnus clericus conuenit̃ coram iudice laico , fit iniuria toti ordini clericali.xj. q.j. inolita.& de for.comp: ſi diligenti. Et ſimiliter quum ab vna eccleſia particulari exiguntur collectæ per laicos : qa violatur libertas eccleſiaſtica,de qua in c.nouimus.de immu.ecc.& eo.tit.c.clericis.lib.6. Violatur tamen hæc libertas eccleſiæ indirectè,ſicut de imm.ecc.c.fi.lib.6. vbi dicit̃ violare eam,ſtatuens,ꝙ nullus coquat panem clericis vel contrahat cum eis.❡Quartò quæritur , quid ſi ſtatuto caueturꝙ nullus præſumat allegare , ꝙ aliquis præpoſitus, puta , Pratenſis eccleſiæ non habeat iuriſdictionem quaſi epiſcopalem in loco?Et dicit idem Zab.patere ex dictis,ꝙ turbans iuriſdictionem vnius ordinarij, facit iniuriam eccleſiæ vniuerſali, vñ prædictum ſtatutum eſt cõtra eccleſiaſticam libertatem : quia per illud violatur libertas epi diœceſani,qui in ſpirituali iuriſdictione fundat intentionem de iure cõi in tota diœceſi,vt de of.ord.c.j.& eo.ti.cũ eps.lib. 6. ita ꝙ nullus inferior poteſt habere iuriſdictionẽ in tota diœceſi.Item eſt violatio libertatis , ſi laici authorizabiliter diſponunt de rebus eccleſiæ , vt dictum eſt.

4 ❡Quintò,*quid ſi violetur particulare priuilegium particularis eccleſiæ,vel particularis ordinis:puta,illud Ciſtercien.de quo de præſc.cum ordinem,vt ſi legatus apoſtolicus vrget Ciſtercienſem, ad reſpondendum coram ſe per reſcriptum,non faciens de ordine eorum mentionem? Et dicit idẽ ꝙ non eſt contra eccleſiæ libertatem: qa oportet hoc caſu citatum allegare ſuum priuilegium , fortè enim negabit̃ eſſe Ciſterci. ꝙ ſi notorium ſit , videtur obligari ad veniẽdum vt proponat:qa licet excuſet̃ ab onere probandi,nõ tñ proponendi,vt de accu.veniens. Patet etiã ad hoc quæſitum ex dictis ſ̃ §.ij.❡Sextò,qđ de ſtatutis laicorum diſponẽtibus authorizabiliter,& præcipuè de aliquibus concernẽtibus eccleſias,etſi nõ directè:putà,qa aliqua bona immobilia vendi pñt non ſubdito cõis, & annullãt contractum ſi fiat : nunquid deſtruet̃ contractus, ſi laicus vendat eccleſiæ obſtante ſtatuto? Et dicit Zab. ꝙ ſic, ſm Fran.de Alberg. quia ſtatutum nõ eſt contra libertatẽ eccleſiæ:quia in contrahendo eccleſia non fungitur iure ſpeciali,ſed cõi cum aliis: & conſequenter in hoc eccleſiæ libertas non verſatur , quæ non omnibus , ſed eccleſiæ tm̃ conueniat.arg.ff.de leg.iij.l.legatum.Sed Io.Cal. cõſuluit contrarium.ſ.ꝙ in tali ſtatuto nõ includuntur eccleſię,nec eccleſiaſticæ perſonæ:qa ſi ſtatutum hoc exprimeret,eſſet illicitum in eo, ꝙ prohibetur contractum de ſe licitũ fieri cum eccleſi.ad ꝙ de priuil c.quãto.& de imm.eccl.c.fi.li.6. ſed nec in verbis generalibus includitur eccleſia. ad ꝙ de mag.conue.l.j.Et hoc tenet Io.And.in d.c.fi.dicens,ꝙ tale ſtatutum quo ad prohibendos contractus factos cum nõ ſubditis laicis bene valet,per l.dudum.in fi.ff.de cõtrahen. emp.iuncta l.cum ita ſed in eccleſiis ſecus , quæ ſunt priuilegiatæ in donationibus,vt fieri poſſint in eccleſiam.C. de ſacroſ.eccl.l.illud,& ſic ſuper aliis contractibus, vt trãſeat dominium in eccleſiam ſine traditione.eo.ti.l.fi.Item ſic intelligendo ẽt contra libertatem eccleſiæ,de conſtit.c. eccleſia,& ſi fuiſſet expreſſum,ſtatuentes,& qui ſeruare facerent,eſſent excommunicati, vt eo.tit.nouerint. Et dicit idem Io.And.non eſſe abſurdum dicere,ꝙ iudex eccleſiaſticus poſſet cogere illos, ad quos pertinet declarare ſtatutum illud reſpicere contractus faciendos cùm eccleſia:qa etſi nõ de iure, tñ de facto impeditur per illud vtilitas eccleſiæ, vt de arb. peruenit. Et idem determinauit Old. de
5 quo Fed.conſ.lxxvij.❡Septimò,* qđ ſi ſtatutum diſponat ꝙ donatio ſit ipſo iure nulla, niſi poteſtati denuntiet̃ intra menſem:aut ꝙ non valeat teſtamentum , niſi fuerit regiſtratum in memoralibus communitatis intra certum diẽ; vtrum teneat donatio , teſtamentum reſpectu eccleſiæ non ſeruata tali forma?Et tenuit Io. Cal. ſtatutum quo ad eccleſiam,non ligare, per ſ̃. poſitas rationes. Zab. aũt arguens in contrarium poſt multas rationes, dicit ꝙ tũc talia ſtatuta non tenent,cùm apparere poſſint ea vergere in derogationem eccleſiaſticæ libertatis,ꝙ qñ fiat ſic diſtinguendo docet: Nam ſi in eis fiat mẽtio de eccleſiaſtica, vł eccleſiaſticis perſonis,eo ipſo apparet , ꝙ ſunt contra libertatem eccleſiæ in eo ꝙ laici ſtatuunt de non pertinẽtibus ad ſe,per c.fi.de reb.eccl.nõ al. Si verò de eis nulla fiat mentio,vt in duabus prædictis quæſt. tunc aut ſtatutũ nõ ſimpliciter prohibet contractum, ſed certam formam requirit:puta, ꝙ non valeat donatio, niſi inſinuata poteſtati: aut ſimpliciter prohibet contractum. Si prohibet contractum,non ſimpliciter,ſed ſub certa forma, aut illa eſt ſine magna difficultate obſeruabilis,aut non, & ſi eſt ſine magna difficultate obſeruabilis,aut adiicitur contractui , qui de ſui natura eſt de foro eccleſiaſtico,vt ſuper legato , vel aliis contractibus ad pias cauſas , aut adiicitur alteri contractui.Igitur ſi prohibet ſub certa forma ſine magna difficultate obſeruabili contractũ, qui de ſui natura ſit de foro eccleſiaſtico,non tenet , tanq̃ de non pertinentibus ad iuriſdictionem ſtatuentis,cum talium regulatio ad iudicẽ eccleſiaſticum ſpectet:vt de teſta. nõ quidem,& C.de epiſ. & cle.l.nonnulli.Si verò ſub forma ſine magna difficultate obſeruabili,prohibet contractum, qui de natura ſua ſit de foro iudicis ſecularis , vt regulariter ſunt oẽs contractus, & diſpoſitiones laicorum : tunc per hoc eccleſiæ libertas non violatur in aliquo:qa quamuis eccleſiaſticis perſonis fauendum ſit ,non tñ ita vt turbetur iuriſdictio laicorũ:vt de iud.nouit.ꝙ maximè dico:quia ex iuſtis cauſis talia ſtatuta iuſtificari pñt,ne.ſ.bona ad nutum habentium in non ſubditos alienentur : ſed ſolum ſubeſt cauſa rationabilis, aliàs de facili poſſet ciuitas exui tributariis , & aliis ſuſtinentibus onera communitatis:& idcirco ſi diſponat ſtatutum,ꝙ venditio nõ teneat niſi fiat proclamatio in palatio, ſi quis velit in aliquo contradicere, vł niſi alienans ſit annorum xxx. vł niſi interſint duo proximiores, nõ tenebit alienatio facta in eccleſiam tali forma non ſeruata:quia in hoc nullo ſpeciali iure munita eſt eccleſia, nec in aliquo ꝑ hoc ſibi præiudicabitur.Si verò forma adiecta non eſt ſine magna difficultate ſeruabilis,dicit idem ſicut & qñ cõtractus præcisè prohibetur , comparando in hoc difficultatẽ impoſſibilitati,vt de iureiur.c.breui,& hoc intelligẽdo de difficultate,quæ ſit maxima , & talis ꝙ cenſeatur impoſſibilitas.Et ꝑ hoc deciditur alia quæſtio. Cùm enim ſit ſtatutum,ꝙ non fiat tranſlatio immobilium in non ſubeuntẽ onera communitatis,niſi de licentia communitatis,vł habentis ius communitatis,ſi quæritur, vtrum teneat trãſlatio facta in eccleſiam non ſeruata tali forma, reſpondetur

quòd ſic,nec põt dici nulla:quia cùm talis obtentio licẽtię
dependeat ab vno ſolum,habetur pro impoſſibili : vñ tale
ſtatutum eſt ita limitandum,ꝙ non extendat̃ ad eccleſias.
Et idem dicendum eſt ſi difficultas ſit magna,quamuis nõ
tanta ꝙ cenſeatur pro impoſſibili.Qñ aũt difficultas dicat̃
talis,& qñ non,patet per exempla s̃.& j̃.poſita,in quo per
maximè debent attendi circunſtantię,ex quibus actus va-
riatur:vt de iureiu.cum quidam. Si verò ſtatutum ꝓhibet
contractum ſimpliciter , vt cum diſponit bona in nõ ſub-
ditum transferri non poſſe, vł in non ſubeuntem onera
communitatis:tunc ſi contractus eſt de foro eccleſiæ,non
tenet ſtatutum, ſicut dictum eſt in alio mẽbro pręcedenti:
ſed ſi non eſt de foro eccleſiaſtico, vt cũ prohibet vẽdi nõ
ſuſtinenti onera cõmunitatis:tunc aut ex obſeruantia eius
multum præiudicatur eccleſiæ,aut parũ, vel nihil.Si mul-
tum præiudicatur eccleſiæ,ad illam,vel clericos nõ exten-
ditur:ſicut eſt ſtatutum prædictum,ꝙ prohibet vendi non
ſuſtinẽtibus onera cõmunitatis:quia licet ea nõ ſuſtineãt:
v: de imm.eccl.nouimus , non tñ pp hoc dñt minus bene
tractari,q̃ laici illa ſuſtinentes, aliàs priuilegium eccleſiæ
eſſet damnoſum,cõtra illud de reg.iur.c.quod ob gratiam
libr.6. Item ex hoc violaretur libertas immunitatis eccle-
ſiæ,ex quo per eum efficerẽtur deterioris cõditionis,vt de
priui.quanto. Sed ſi nullum , vel paruum præiudicium ex
eius obſeruantia inferret̃,ſuſtineri poſſet:puta,ſi diſponit,
arma non alienari in nõ ſubditos, vel quid ſimile , de his,
quæ clericis iure prohibentur , & reciperentur gabellæ ab
omnibus , qui deferunt res cauſa negotiationis, & hmõi,
extrà,ne cle.vł mona. per totum , imò ẽt ſi ſunt talia quæ
poſſent competere clericis,dum tñ non ſit notabile prę̨iu-
dicium eccleſiarum,& appareat cauſa rationabilis aliqua,
pp q̃ moti ſunt ſtatuentes, procedunt hæc de radice iuris,
& innitũtur maxima æquitate vt eccleſiæ conſeruent̃ in
iure ſuo,& laicorum iuriſdictio nõ ex toto confundat̃, ad
6 quòd accedit.xj.q.j.peruenit.Quod*aũt dicit Fran. de Al-
berg. ꝙ per ſtatutum prohibẽs alienationem rerum in nõ
ſubditos,non agitur contra libertatem eccleſiæ, ẽſt verum
de non ſubdito.i.de alieno territorio,nõ aũt de non ſubdi-
to.i.exempto,vt clerici & eccleſiæ, quia priuilegium cleri-
corum non dẽt eis eſſe damnoſum,quod eſſet,ſi exclude-
rẽtur à beneficio , quod hñt ciues & ſubditi , quo etiã ipſi
debent gaudere.de fo.comp.dilecti.Dictum etiam Bart. de
quo s̃.Excommunicatio viij.excommunicatione v. parte
v. qui dat̃ cõſilium vt omnia prædia ciuium fiãt tributaria
communis , vt ſic ad eccleſiam tranſeant cum onere ſuo:
non procedit in Italia:cùm in prędia nõ ſint tributaria.C.
de epiſc.& cle.l. de his.ſed appareret factum in fraudẽ ec-
cleſiæ,maximè ſi tributum eſſet maximum,& ſolum eſſet
impoſitum,& nõ exigeret̃. vñ communiter à Moder. non
tenetur licitè fieri poſſe illud conſilium. Et ex hoc apparet
ſtatutum Florentiæ factum circa annum Domini 1425.ꝙ
omnia immobilia tunc inuẽta apud laicos , ſeu portantes
onera communitatis, tranſirent cum onere impoſitionum
communitatis,in quemcunque tranſirent,nõ poſſe ad cle-
ricos,vł eccleſias extendi,ſi emant,vł eis teſtamento legẽ-
tur,cùm nõ fuerint ab antiquo tributaria , nec ſeruatus ſit
modus datus à Bar.qui tñ licitus non reputatur,qa in frau-
7 dem factus.¶ Octauò, *quid ſi ſtatuatur, vt nullus forenſis
poſſit obtinere eccleſiaſticum beneficium, vł eius capere
poſſeſſionem,niſi prius obtineretur in cõſilio ciuitatis? Et
dicit Arch.& Zab.cõiter teneri hoc eſſe contra eccleſiaſti-
cam libertatem,& ita declaratum per Papam.Et idem eſſet
ſi hoc ſtatueretur de ciue.¶ Nonò quæritur, vtrũ ſtatutum
quo violatur eccleſiaſtica libertas,ſi fiat à laicis, eam vio-
let;ſi fiat à clericis vnius eccleſiæ contra aliam,vt ſi aliqui
canonici ſtatuant ne quis de ſua parochia ad funus vocet
religioſos,niſi vocet totum capitulum?Et dico ꝙ ſic, quia
poſſe diuinas laudes circa funera perſoluere tanquã Dei
miniſtros,& inde aliqd eleemoſynaliter accipere, eſt pri-
uilegium totius cleri, vñ eo violatur eccleſiaſtica libertas,
ꝙ patet,quia eam violant laici reſtringendo hmõi funera-
lia ẽt circa particularem vnam eccleſiam, ꝙ tãto eſt dete-
rius,quantò grauamen ab eccleſia infertur eccleſiæ , ac ſi
idem non amet ſeipſum.Sicut enim ẜm S.T.in iij.cæteris
parib⁹ melius eſt bene facere amico,& coniũctiori, quàm
aliis , ita econtrario ei malè facere peius eſt. ¶ Decimò
8 quæritur*quæ ſit pœna violantium eccleſiaſticam immu-
nitatẽ?Et dico,ꝙ ſi violetur ſtatuto , pœna eſt ſemper ex-
communicatio latæ ſententiæ,vt s̃.Excõmunicatio.ix.§.x.
Si verò violet̃ ſimplici facto, ſemper eſt mortale in re no-
tabili,qa eſt contra iuſtitiam , ex quo talis immunitas ei
debetur. Aliqñ verò pœna eſt excommunicatio non latæ,
ſed ferendæ ſententiæ,qũo intelligo dictum Gof.dicentis,
ꝙ qui aliquo modo eccleſiam violant, vł pſonas, vł ab ip-
ſis rapiunt violenter,ſeu vſurpãt bona ipſarum,ſacrilegiũ
committunt , & excommunicandi ſunt.xvij.q.iiij. nullus.
& c.ſi quis deinceps, quæ dicta intellige circa caſus ſtatim
dicẽdos.Aliquando enim pœna eſt excõicatio latæ ſentẽ-
tiæ,ſicut circa incendiarios,& effractores ſacrorum loco-
rum,& occupantes bona vacantium eccleſiarũ, & vſurpã-
tes in eccleſiis,vel aliis piis locis guardiã,vel ius patronat⁹
de nouo,& circa multos alios, de quibus habes s̃. in tract.
de excõicationibus,in diuerſis titulis. Sed quia dictæ pœ-
næ ſunt ſpirituales,etiam pœna pecuniaria huiuſmodi ec-
cleſiaſticæ libertatis violatores puniendi ſunt,quandoque
quidem maiori,qñque verò minori.xvij.q.iiij.quiſquis. ꝙ
iudicis arbitrio relinquendum eſt. Et perſonæ vel loco eſt
pecunia danda , cui iniuria facta eſt. ea. q. ſi quis in atrio.
Specialiter autem dicit Albe. in auth.caſſa. C. de ſacr.ſan.
eccl. ꝙ facientes ſtatuta contra libertatem eccleſiaſticam,
puniuntur pœna priuationis iuriſdictionis , & mille mar-
charum,& rectores,ſtatuarij,ſcriptores,iudicantes ẜm ta-
lia ſtatuta ipſo iure ſunt infames, & eorum ſententiæ nul-
læ , & alij actus legitimi nihil valent , vt patet in corpore
vñ hæc auth.ſumit̃, ꝙ multi hñt poſt lib.feudorum,& eſt
conſtitutio Federici iunioris. Specialiter ẽt ẜm Pan. in c.
aduerſus.de imm.eccl.do.Ant. in ſuis repert.voluit , ꝙ ec-
cleſias vel clericos collectantes.i.collectas illis imponen-
tes , poſtquam poſt monitionem excommunicati fuerint
per c.nõ minus,ſiue tolerent̃,ſiue ignorent̃, eorũ ſentẽtiæ
aut ſtatuta ipſo iure nõ teneant,ſiue contra eccleſiam,ſiue
contra quãcunque perſonam, etiam laicam edita ſint. Alij
aũt volũt, ꝙ ſubitò ex quo cum effectu collectauerũt,ipſo
iure ſint nullæ,cuius opinio.vr̃ Pan.& placet, quia ex ver-
bis prooemij colligitur mens diſponentis.ff.de hære. inſti.
l.ſi & per Bar.in l.ambitioſa.ff.de decret.ab ordi.fa. ex quo
patet, ꝙ d. c. aduerſus , voluit aliquid addere ad ius anti-
quum,quod patet ibidem in verb.adiicimus.

Rurſus de eccleſiæ Immunitate 3.ſpecialiter quantum
ad confugientes ad eccleſiam.

1 *Immunitas eccleſiaſtica iij.modo conſiderata,puta quo ad tutelã,*
& aſylum perſonarũ ad eccleſias confugientiũ in quo cõſiſtat,&
quam latè porrigatur.Et ea,quæ loca gaudeant ac fruantur.
Et quid de his qui ad Chriſti ſacroſanctum corpus confugiunt.
2 *Immunitatis eccleſiæ quot hominum genera participes nõ ſint.Et*
contrà,qui participes ſint,exinde traditur.

3 Fugiens

3 *Fugiens ad eccleſiam propter æs alienum,num exinde extrahi de-*
beat.Et ibidem Canon.ac Leguleiorum de hac re definitio.
4 *Ad eccleſiam qui confugit,quo modo,& quatenus ab ea defen-*
di debeat.
5 *Ad eccleſiam confugiens,cuius impendio foueri debeat.*
6 *Immunitatis eccleſiæ quiſnam violator intelligendus ſit.*
7 *Exportans quempiam de platea , vt illum extra plateam feriat,*
eumq́ ibidem demum percutiat , an pœna percutientis in platea
puniendus ſit,vbi Bart.egregia deciſio.
8 *Statuto cauente quemlibet poſſe in ſuam poſſeſſionem ingredien-*
tem impunè percutere , quid ſi ibidem impetere ac ferire nequeo,
extra autem perſecutus percutio.vbi Bart.dictum & declaratur
& limitatur.
9 *Qui eſt in eccleſia , mandat delictum extra eccleſiam committi,*
vel contra:num immunitatem eccleſiæ infringere dicatur : aut ſi
ad eccleſiam confugiat,ea gaudere debeat.
10 *Locus delicti an ſit vbi mandatur, vel vbi patratur.*
11 *Immunitate indignũ violenter extrahens,an reſtituere teneatur.*
12 *Pœna extrahẽtis quẽ ab eccleſia,vel loco immunitatis,qualis ſit.*

1 IMMVNITAS*eccleſiæ tertiò conſiderari põt ſpeciali-
ter quantùm ad malefactores vel alios ad eam confu-
gientes,quæ immunitas in hoc i ſo conſiſtit.Primò,quòd
nullus quantumcunque malefactor confugiens ad eccle-
ſiam vel ſpatium priuilegiatum circa ipſam, de quo j̃. dẽt
per vim abſtrahi.Scdò,ꝙ de cætero pro eodem maleficio
puniri non poteſt morte vel pœna corporali, ẜm Pan.in c.
inter alia.eo.tit.ſed debet ab eccleſia defendi , niſi in caſi-
bus,de quib⁹ j̃.§.ij.& iiij.vt in c.ſicut antiquitus.xvij.q.iiij.
Primò ergo quæritur,quę loca gaudeant iſta immunitate?
Et dico,ꝙ omnis eccleſia conſecrata,& etiam non conſe-
crata , ſed tamen epiſcopi authoritate fundata & interdi-
cta,vt s̃.Immunitas.j. §. j. & ſimiliter hoſpitalia ac priuata
oratoria,ſi dicta ſint authoritate fundata, & palatium epi
etiam ſi non ſit coniunctum eccleſiæ.xvij. q.iiij.id conſti-
tuimus,ꝙ c.abſolutè loquitur de domo epiſcopi , etiam ſi
ſit extra ſpatium priuilegiatum, ẜm Pano.quem de prædi-
ctis omnibus vide ſi vis , extra eod. eccleſiæ , & ſimiliter
ſpatium in circuitu eccleſiæ xl. paſſuum quo ad maiorẽ,
id eſt,matricem,& xxx.quo ad minores eccleſias.xvij.qõ.
iiij.ſicut,vbi dicit gloſſ.quòd paſſus ẜm Iſido. eſt menſura
quinque pedum,pes autem ſpatium xxv.digitorum, quod
tamen non tenet in capellis quæ ſunt ambitu caſtellorũ,
vbi propter loci anguſtiam obſeruari non poteſt,vt vij. q.
iiij.quiſquis,ſimiliter & religioſorum monaſteria, ſecũdũ
Arch. Et ſecundùm Hoſt. licet non ſit expreſſum in iure,
etiam corpus Chriſti hac gaudet immunitate,vt cõfugiẽs
ad illud debeat eſſe tut⁹,puta ſi obuiauerit ſacerdoti illud
portanti,& ſe adiunxerit, quia vbi eſt ratio maior , ibi &
ius maius & mulier tangẽs fimbriam Chriſti ſanata eſt,
Matth. ix. Nec tamen ſic ſaluatur damnatus ad mortem
recipiens corpus Chriſti, quia occiditur,licèt rationabili-
ter in aliem diem differatur. Et ratio eſt: ẜm eum , quia ad
eccleſiam fugiens liber ad eam venit,ideoq́ue debet in ea
libertate defendi,corpus autem Chriſti datum in eo q̃ eſt
2 in carcere non inuenit libertatem. ¶ Secundò*quæritur,
qui de numero fugientium ad dicta loca hac immunitate
non gaudeant,nec ſint tuti? Et dico ꝙ tria genera pſona-
rum.¶ Primũ eſt latronum publicorum.i. ẜm Pan.in.c.in-
ter alia.eo.tit. qui palàm & publicè furantur , vel publicè
ſtant ad ſtratas , vel in caſtris , vt tranſeuntes prædentur.
¶ Scdm eſt eorum, qui ſunt nocturni populatores agrorũ,
id eſt,ẜm Inn.qui nocte agros populantur.& vaſtant, ſiue
etiam ẜm Pan.qui noctu obſident ſtratas : tales enim ab-
ſtrahi ab eccleſia poſſunt.xvij.q.iiij.ſicut,& extrà eo. inter
alia.¶ Tertium eſt eorum , qui maleficium aliquod enor-
me cõmittunt in cæmeterio vel eccleſia ſub ſpe , ꝙ ab illa
defendantur,quod ſecundùm Hoſt. ſemper præſumit̃ niſi
probetur contrarium,qui ab eadem eccleſia non defendũ-
tur,extrà eo.immunitatem,nec etiam ab alia ſi ad eã con-
fugiant, ẜm Veruec. quia cùm vna ſit per orbem eccleſia,
licet ſint multæ particulares,qui facit iniuriã vni eccleſiæ,
omnibus facit.Contrarium tamen de conſuetudine ſeruat̃
apud aliquos, fortè putantes ſecundùm eundem , ꝙ ſicut
minor vtitur ſuo priuilegio cõtra alium minorem,ita vna
eccleſia contra aliã.Et licet d.c.immunitatem,loquatur de
homicidio & mutilatione,tamen ẜm Pano.ibi locum hẽt
in omnibus aliis grauibus delictis propter identitatem ra-
tionis,vñ ſecus in non enormibus ibi commiſſis : qa gau-
det. Si aũt cõmiſit quis maleficium in eccleſia vel cœme-
terio,ſed non ſub prædicta ſpe, ẜm Panor.non defenditur
aliàs non habet locum ratio illius c.quæ eſt in eccleſia vel
cœmiterio delinquere.ſub dicta ſpe.Qui etiam ſub prędi-
cta ſpe extrà eccleſiam vel cœmiterium delinquit, gaudet
immunitate:ar.d.c.immunitatem.& de hoc ẽt vide. §. ſeq.
parti.v.¶ Quartum genus ẜm Pet. de Anch. eſt raptorum
virginum,adulterorum,& homicidarum,per aut.de man.
prin.§.quod ſi delinquentes,tñ communiter tenetur,& ve-
rius, ꝙ illa auth.per ius canonicum eſt correcta, & ꝙ ſolũ
excipiantur prædicta tria genera,& quartum ꝙ excipiatur
ẜm quid,id eſt,ſeruorum,qui ſi pręſtita à domino cautio-
ne de impunitate exire nolint de eccleſia,inuiti compellũ-
tur,& redduntur domino xvij.q.iiij.id conſtituimus,& ex
trà,eo.inter.¶ Tertiò quęritur,qui gaudeant prædicta im-
munitate confugij?Et dico in genere ꝙ oẽs,prædictis ex-
ceptis,ẽt Iudæi,& Pagani, ẜm Hoſt.Ber.& Inn.ſed quia de
multis poteſt eſſe dubium,multa ſpecialiter dico.¶ Primũ.
Iudæus ad eccleſiam fugiens gaudet iſta immunitate, ẜm
gloſſ.in d.c.inter alia. de immu. eccl & Inno. & Hoſt. &
Ber.& Veru.ẜm gloſſ.verò in l.j.C.de his qui ad eccl.con-
fug.non gaudet,& hoc Pan.in d.c. inter. dicit eſſe verius,
quia lex prædicta inducit præſumptionem iuris & de iu-
re,contra quam non admittitur probatio.diſt.l.ferrum,qa
confugit non propter zelum fidei, ſed propter euaſionem
debitorum vel criminum.Sum. verò Ange.contra Sup.te-
nentem indiſtinctè ꝙ gaudet , diſtinguit , quia gaudet ſi
petit baptiſmum,aliàs non:quia vr̃ eueniſſe vt effugiat,nõ
cauſa fidei.Sed ego dico cum prima opinione indiſtinctè,
ꝙ gaudet:quia gratioſam conſtitutionem non excipien-
tem eum,nos reſtringere non debemus , maximè qa mo-
tiuum aliorum eſt friuolum,quia malefactores ad eccleſiã
confugientes iure defendendi pro maiori parte cõfugiunt
timore pœnarum,quam zelo fidei vł religionis. ¶ Scdm.
De Pagano idem ꝙ de Iudæo tenet Inn.Bern. & Hoſt. &
Verue.ꝙ gaudet.& ita tenet.nõ obſtante ꝙ Pano. vr̃ velle
vbi s̃.ꝙ ſolus catholicus gaudet. De excõicato verò licet
quidam dubitent,tñ idem ſentit Veruec. ꝙ de prædictis,&
hoc tene:quia lex eum non excipit:licet idẽ Veru. ſequẽ-
dam dicat in hoc conſuetudinem approbatã. Et idẽ puto
de heretico quantùm ad maleficia alia ab hæreſi.¶ Tertiũ.
Clerici & religioſi hac immunitate non gaudent , ſecun-
dùm Pan.in d.c. inter alia. ſi iudex eccleſiaſticas cã diſci-
plinæ vult eos de eccleſia extrahere & flagellare,vł in car-
cerem trudere:quod apertiſſima ratione probatur, pręſer-
tim in religioſis, qui raro aut nunquam exeunt clauſtrum
monaſterij:quia in monaſterio ſecundum eorum regula,
& iura cõia per ſuperiores poſſunt in monaſterio arceri,

 verbe:

verberari, & incarcerari, & ſi opus eſt de monaſterio ex-
pelli, & in arctiori detrudi, vt in c. vniuerſitatis, de ſent. ex-
com. ¶ Quartum. Fugiẽtes ad eccleſiã tempore belli gau-
dent hac immunitate, ſi eã non incaſtellarũt, aut inde non
pugnarũt. arg. c. fi. eo. tit. nec capi debẽt: res eorũ ibi repoſi-
tæ, niſi eſſent de nõ gaudẽtibus hac immunitate. xvij. q. iiij.
ſicut antiquitus. ¶ Quintũ. Retentus & ſub iuramento re-
deundi dimiſſus, ſi fugiat ad eccleſiam, ſecundũ Io. And. in
addit. ad Spec. de iure. non redibit, ſi iniuſtè detinebatʳ, ma-
ximè ſi imminet periculũ mortis vel mutilationis, ſed petet
abſolutionem à iuramento. Si verò iuſtè detinebatur, com-
pellendus eſt redire, vt voluit Bart. in l. relegati. ff. de pœn.
Non tamen debet pati eccleſia vt inuitus abſtrahatur, niſi
præſtita cautione de impunitate mortis vel mutilationis.
5 ¶ * Sextum. Fugiens ad eccleſiã propter debitum, an iſto
priuilegio gaudeat? Pan in d. c. inter alia, extrà eod. dicit, ꝙ
Legiſtæ in l. præſenti. C. de his qui ad eccleſ. confu. diſtin-
guunt. Nam ſi debitũ eſt propter tributũ, ſcilicet debitum
principi, vt in auth. de mand. princ. §. publicorũ verò tribu-
torum, coll. iij. & ibi not. in glo. ſm Pet. vt refert Cyn. tenet
ꝙ non extrahetur, ſed ibi citabitur, & ſi ſe defenderit, bene
quidem, ſin autem, proceditur ad miſſionem in poſſeſſionẽ
bonorum, & ita intelligitur d. authent. & placet Pan. quia
non potuit Imperator per ius ſuum nouiſſimũ præiudica-
re immunitati eccleſiæ per canones conceſſæ. Si verò de-
bitum eſt propter aliud, nõ extrahetur inuitus, ſm omnes
in d. l. præſenti, ſed in modo ꝓcedendi ſunt opiniones. Sed
mihi placet opinio Iac de Rau. dicentis, ꝙ dabitur ſibi ſe-
curitas ſtandi & exeundi extrà eccleſiã per xxx. dies. intra
quos reſpõdebit aduocatus ad iudiciũ, & iudex ſi dabit ſen
tentiam contra eũ, condemnabit ꝙ aut redeat ad eccleſiã,
aut ſententiæ pareat. Et cum hac opin. tranſit Cyn. & adde,
quòd ſi nullo modo vult exire, conſtituet procuratorem.
4 ¶ Quartò * quæritur, quomodò ab eccleſia defendi debet,
qui ad illam cõfugit in caſu, in quo eſt iure defenſandus?
Et dico ꝙ exceptis prædictis caſibus de quibus dictum eſt
§. ij. qualitercunque aliter grauiter deliquerit, debẽt eccle-
ſiæ rectores ſeruare illi vitam & membra, imò etiã immu-
nitatem ab omni corporali tormẽto ſeu pœna corporis af-
flictiua. xvij. q. iiij. conſtituit, & poterunt illũ petenti cõce-
dere, recepta prius ſuper impunitate eius idonea cautione,
ſcilicet vel iuratoria tantùm xvij. q. iiij. id conſtituimus, vel
fideiuſſoria & pœnali, ſi timeatur quòd petens iuramentũ
non ſeruet. arg. de reſt. ſpol. ex tranſmiſſa, ſuper eo ꝙ fecit
is qui cõfugit, aliàs legitimè puniendus, extrà eo. inter alia.
Porrò quandiu eſt in eccleſia, nec extrahendus, nec veſtis
aut victualia illi neganda, nec moleſtandus. C. de his qui
ad eccleſ. confug. l. præſenti. Quòd ſi quis contrafecerit,
ſciat ſe crimine læſæ maieſtatis irretitũ vel vltimo ſuppli-
cio puniendum. d. l. præſenti. & eo. tit. l. ij. Ad requiſita na-
turæ debitis exeat locis, ita tamen, ꝙ ad domos alias non
accedat. vij. q. iiij. diffiniuit, tunc enim capi poſſet. Igitur ſi-
cut dicit Pan. in d. c inter alia: talis nõ conſequitur prorſus
remiſſionẽ, ſed tantum quantũ ad duo principaliter. primò
vt inde violenter extrahi nõ poſſit: ſecundò vt amplius de
illo delicto damnari non poſſit ad mortẽ, aut aliã pœnam
corporis afflictiuã, ſed poterit damnari pecuniariter, & ali-
ter quàm in perſona, & dum eſt in eccleſia, poterit agi con
tra eum non ſolùm ciuiliter, ſed etiam criminaliter ſecun-
dùm eum. Et aduerte, ꝙ licèt exeat de eccl'a, ex quo ſemel
confugit ad eam, iam non poteſt de illo maleficio corpo-
raliter damnari, ſecundùm glo. in c. reum. xvij. q. iiij. & fuit
5 ſentẽtia Hug. & ſequitur ibi Arch. ¶ Quintò * quæritur,
quis prouidebit ibi confugienti de expenſis? Et dicunt qui-
dam indiſtinctè ꝙ eccleſia, vt in l. præſenti, in fin. ſicut re-
ctor carceris prouidebit captiuis. C. de epiſ. audien. iudices,
& hoc notatur xvij. q. iiij diffiniuit. Sed melius Pan. in d. c.
inter alia, diſtinguit poſt Hug. & Archi. quia aut ille habet
proprium, & ſibi prouidebit, aut non habet, & victum ma-
nibus quæret: aut neutrum poteſt, & prouidebit eccleſia,
tanquã pauperi. Et adde, ꝙ ſi habet propriũ, & eo vti non
poteſt, & eccleſia illi ſubueniret, tenetur ad reſtitutionem
vbi ſua poterit rehabere, argu. eorum quæ dicit S. Thom.
6 quintò quolibet. artic. xvij. ¶ Sextò * quæritur, quis ſit hu-
ius immunitatis violator, quaſi faciens violentiã in eccle-
ſia? Et dico planum eſſe de eo qui locũ ſacrũ ingreditur,
inde violenter confugã abducens, ſed citra alios, de quibus
eſt dubium dico multa. ¶ Primum. Qui exiſtens extra cœ-
meterium vel eccleſiã trahit violenter eum qui eſt intra ꝑ
partem chlamydis exterius exiſtentem, offendit hanc im-
munitatẽ, ſecundùm Vinc. in c. fin. eo. tit. nam & ſic trahens
clericum, incideret in canonẽ, ſecus ſecundùm Gof. ſi quis
de loco immunitatis trahat violentẽ ad mortem vel aliam
pœnam: quia canon ſolam violentiã condemnat, quæ nõ
ſit volenti: adde etiam ſi dolo decipitur. Et idem Panorm.
¶ Secundum. Qui exiſtens in loco immunitatis percutit
exiſtentem, extrà ſecundùm Pan. in c. fin. eo. tit. violat eccl'ę
immunitatem, quia delictũ fuit ibi principiatum licet alibi
conſummatũ: & habet locum c. fin. eo. tit. vt ſcilicet nõ de-
fendatur ab eccleſia, ſupple niſi probet ſe id non admiſiſſe
7 ea ſpe vt protegeretur ab eccleſia. Bart.* autẽ in l. ꝙ ait. ff.
de adult. dicit, ꝙ portans aliquẽ de platea extra plateam, &
ibi illum percutiens, nõ punitur tanquã percutiens in pla-
tea: & ibi dicit, ꝙ quando initium & finis loci & temporis
ſunt illicita, fauore rei inſpicimus finem, vt de vtroque pu-
niatur. Sed qñ principium eſt licitũ, habens cauſam licitã,
illud principiũ inſpicimus: pro quo facit optimè l. qui cum
maior. ff. de bon. lib. Et per hoc ſoluitur dicta quæſtio & ſe-
quens. Pone quod aliquis inſultauit aliquẽ in platea, & fu-
gauit eum extra plateam, ibiq; percuſſit, non vr̃ eum per-
8 cutere in platea. Pone alium caſum.* Stante ſtatuto quod
quis ſine pœna poſſit in ſua poſſeſſione percutere eum qui
illam ingreditur, ſi ingredientẽ meam poſſeſſionẽ aggre-
dior, & extra illã proſequor fugientẽ, ibiq; eũ percutio, li-
citè percutio, ſeu occido, quia initiũ licitũ fuit. Tene menti
prædicta, hæc ex illo, qui etiã ex d. l. quod ait: infert, quod
in maleficiis dicitur incontinenti fieri, quod ſit vno impe-
tu, licet duret ꝑ horas illa rixa. Sed tamen dictum Bart. eſt
verum vbi ſunt plures actiones, vt aggreſſio, ſequutio, &
percuſſio: dictum verò Pan. vbi eſt vna tantùm, puta vnus
motus teli proiecti, qui incipit in vno loco, in alio finitur.
9 ¶ * Tertium. Qui exiſtẽs in eccleſia mandat delictũ com-
mitti extra eccleſiã, vel contrà exiſtẽs, extra eccleſiã mãdat
delictũ cõmitti in eccl'a, vtrũ violet immunitatẽ, vel gau-
deat immunitate cõfugiẽs necne? Dicẽdũ eſt, ꝙ iſta quæ-
10 ſtio depẽdet ab illa,* vbi dr̃ delinquere mãdator, in loco. ſ.
vbi mãdauit, an vbi delictũ fuit expletũ? Et dico, ꝙ text. in
c. paſtoralis. de re iu. in ver. deſipiſceret, iũcta gl. videtur in-
nuere quod ibi delictũ cõmittat, vbi illud ſequitur vel ex-
pletur: quia ibi dr̃ quod citatio facta intra fines Imperij, ci-
tatum extra Imperiũ conſtitutum non arctauit, & ita ſentit
Bart. in l. ſi vt proponit. ff. de fide. & in l. non ſolũ. §. ſi man-
dato. ff. de iu. Sed tñ dr, quod attribuetur factũ in loco vbi
mandatur, quando exequens exequitur neceſſitate iuris.
11 ¶ Septimò * quæritur, vtrũ violenter in caſu illicito cõfu-
gam extrahens de eccleſia teneatur illũ reſtituere? Et dicit
Pan.

Pan. in d. c. inter alia. cùm Bart. in l. præſenti. C. de his qui
ad eccleſ. confu. ꝙ de iure põt petere ſe reſtitui priſtinę li-
bertati, cùm de facto ſit priuatus, & concor. Old. conſi. liij.
etiam eccleſia poteſt agere, cum ſit ſpoliata, vt in c. minor.
xvij. q. iiij. vbi dr̃ ꝙ eccleſia debet per excommunicationẽ
ad reſtitutionẽ cõpellere extrahentem, ac etiã interdicere
ne à tota domo ſua recipiantur oblationes, ꝙ procedit ẽt
in extrahente ſeruũ. Nec euitat iſtam reſtitutionẽ, etiam ſi
ſit dñs volens præſtare iuramentũ vel cautionẽ, de impu-
nitate, quia iniuriæ ſatisfieri debet eccleſiæ, & iuramẽtum
ante extractionem præſtari debet, & non poſteà. Et facit
hoc ad quæſtionẽ, an captus in alieno territorio peti poſ-
ſit? Et dico ꝙ ſic, per d. c. minor. & firmat Bart. in l. ſi cui.
12 ff. de accu. ¶ Octauò * quæritur, qua pœna punitur qui ta-
les extrahit violenter, aut conſtringit, vel negat requiem,
vel veſtes, vel victum? Et dico ꝙ de iu. ci. incurrit crimen
læſæ maieſtatis, vltimo ſupplicio feriendus. d. l. præſenti.
iure verò canonicò debet excõicari, & condemnari pecu-
niariter, & imponi ſibi publica pœnitentia, nec reſtitui cõ-
munioni, niſi reſtituat extractum, vt in d. c. minor. iuncto c.
ſi quis contumax, & c. quiſque, & quod ibi not. xvij. q. iiij.

1 *Impenſæ triplices, neceſſariæ, vtiles, voluntariæ, & quando re-
petantur.*

1 IMPENSÆ * ab impendendo, ſm Azon. ſunt triplices,
ſcilicet neceſſariæ, id eſt quibus nõ factis res erat peritu-
ra, vel futura longè deterior. l. impenſæ. ff de verb. ſignific.
vtiles id eſt, quibus nõ factis res non erat peritura, ſed eis
factis melior efficitur, vt ſi fiat in domo, feneſtra, & volun-
tariæ, id eſt. quibus nõ factis res non erat peritura, nec eis
factis eſt melior, ſed amœnior, vt ſi fiant in domo picturæ.
Voluntariæ non repetuntur, nec deducuntur, ſicut neceſſa-
riæ & vtiles, ſed licitũ eſt abradere ſine læſione prioris ſta-
tus, ſi abraſæ poſſunt mihi aliquam vtilitatem afferre, alio-
quin non licet, ſed ſibi imputet qui fecit, quia donaſſe vi-
detur iuris fictione, vide s̃. Expenſæ.

IMPEDIMENTVM quo ad matrimonium, vide j̃.
Matrimonium vj. vij. & viij.

¶ Imperator, vide Papa §. x. item s̃. Electio iij. §. iiij. & v.

IMPERIVM merum eſt habere gladij poteſtatem ad
animaduertendũ in facinoroſos homines, ꝙ & poteſtas
appellatʳ. Imperium verò miſtũ in danda poſſeſſione conſi-
ſtit, vt in l. Imperium. ff. de iur. omn. iud. vbi gl. vide de iura-
mento Imperatoris coronandi. j̃. Iuramentum. j. ad fin.

1 *Impoſſibile quot modis dicatur.*

1 IMPOSSIBILE * dicitur, quod fieri aut eſſe non põt,
& hoc dupliciter, ſcilicet primò quia ſimpliciter fieri nõ
poteſt, ſiue de facto, vt cælũ ſit terra, ſiue de iure, vt ꝙ ho-
mo furetur, & ſecũdò, quia fieri quidẽ poteſt, ſed cùm dif-
ficultate, vt ꝙ claudus velociter currat, ſicut inuiſibile dici-
tur, quod cum difficultate videtur, vnde iuridicè impoſſi-
bile dicitur tripliciter, primò quod non poteſt fieri iuſtè.
xxiiij. q. ij. ſane. el j. & eſt in argu. quòd illud poſſumus, qđ
de iure poſſumus, ſecundò quod non põt fieri commodè,
& ſic diſt. lxj. Catanenſis eccleſiæ. ff. de verb. ſignifi. l. nepos
Proculo. tertiò quod non poteſt fieri honeſtè, vt de condi.
inſtit. l. filius, vide etiam s̃. Facere.

1 *Impubes quis dicatur.*
2 *Impubes an ſit aliquando teſtis, & qualiter torqueatur.*

1 IMPVBES * à pube, id eſt, à pubentia corporis dictus,
quia hæc loca primò lanuginẽ ducunt, de deſpon. impu.
puberes, dicitur maſculus donec cõpleuerit xiiij. annũ, fœ-
mina verò xij. C. quando tut. vel cu. l. fi. & Inſtit. quib. mo.
fid. tu. in prin. quod Sum. Ang. verũ dicit quo ad tutelã, non
quò ad matrimoniũ contrahendũ, ſed tandiu eſt impubes
maſculus vel fœmina, quandiu generare non põt, vt in d. c.
puberes, in tex. & in gloſ. Sed hoc nõ bene dr, quia illud c.
loquitur de pubertate naturaliter, quæ quia cõmuniter in
xiiij. anno quò ad maſculũ, & in xij. quò ad fœminã com-
pletur, ideò iuridicè loquendo etiã in dicto termino com-
pletur, vt patet in c. ex literis. de deſp. imp & ita cũ Ray. &
cõiter aliis Doct. tenet Ro.* Impubes autẽ ſm Bart. in l. ta-
2 lis. C. de his quib. vt indi. licet non ſit idoneus teſtis in ma-
leficiis, vt in l. in teſtimonium. ff. de teſtib. tñ hoc eſt verum
quantum ad plenam probationem, ſed ad iudicium bene
põt examinari, & ſic dictũ eius eſt ſufficiens iudicium. Non
debet etiã impubes torqueri, terreri tñ ſolet, & habena vel
ferula cædi. ff ad ſenat. Sillanianum. l. j. §. impubere. Non
poteſt etiã impubes vel furioſus cõmittere capitalẽ fraudẽ,
id eſt, non poteſt mereri pœnã qua capite puniendus ſit. ff.
de ædil. edict. l. cùm autem. §. j. & facit. C. de fal. mo. l. j.

¶ INANIS GLORIA, infrà Vana gloria.
¶ INCANTATIO, vide infrà Sortilegium ij.
¶ INCARCERATVS, vide ſuprà Carcer.

DE INCENDIARIO ET INCENDIO.

1 *Incendiarius quis dicatur.*
2 *Incendiarij pœna ciuilis & canonica.*
3 *Incendiarius quid reſtituere teneatur.*
4 *Igne ſi quis quid eripiat, an reſtituat.*
5 *Domum vicini diruens ob appropinquãs incendium, an teneatur.*

1 INCENDIARIVS * propriè, ſm Ray. Gof. & Hoſt. eſt,
qui authoritate ꝓpria incẽdit ciuitatẽ, villam, manſionẽ,
ſegetem, & ſimilia aliena incendit malo ſtudio, puta odio
aut vindicta. xxiij. q. vlti. peſſimam. xij. q. ij. cùm deuotiſſi-
mam, de iniu. ſi quis domũ, & ſimiliter q ad hoc dedit man
datum, auxiliũ, vel conſiliũ ſcienter, vt in d. c. peſſimũ. Non
ergo eſt incendiarius, qui hoc facit authoritate potẽtis in-
dicere bellũ, nec qui in domo vel ſegete ꝓpria, niſi ex do-
lo, vt incenderet aliena, ſecundũ glo. Ray. peccaret tñ abu-
tendo re ſua, nec qui malo ſtudio, ſed caſu vel negligẽtia,
quia licèt ex negligẽtia teneatur ad intereſſe, vt de iniu. c.
fin. non tñ tenetur pœna incendiarij, niſi fuerit culpa tam
lata, vt luxurię aut dolo ſit ꝓxima, vt in l. pen. ff. de incend.
2 & concord. Gof. & Hoſt. ¶ Primò verò * quæritur, quæ ſit
pœna incendiarij? Et dico, ꝙ de iure ciuili eſt, vt ipſe igne
cremetur, vel ſubijciatur beſtiis, ſi humiliori loco exiſtens
id fecerit, ſi verò in aliquo gradu, capite punitʳ, aut depor-
tatur in inſulam. ff. de incend. l. qui ædes. & l. vlti. & pe. & ff.
de pœnis. l. capitulũ. ff. ad l. Cor. de ſic. l. ſi quis dol. De iure
verò canonico incendiarius eccleſiæ vel religioſi loci, aut
cœmeterij vel ſpatij priuilegiati in circuitu eccl'æ, eſt ipſo
iure excõicatus, poſt denũciationem à ſolo Papa abſoluen
dus, vt dictũ eſt s̃. Excõicatio. vij excõicat. vij. Incendiarius
verò aliorum locorũ cum mandantibus, conſulentibus, &
fauentibus, eſt excõicandus. xxiij. q. viij. ſi quis membrorũ,
& cap. peſſimã, qui etiã à ſolo Papa poſt denunciationem
abſoluuntʳ, vt dictũ eſt vbi s̃. imo tales alicubi ipſo facto ha
bentur pro excõicatis ex conſuetudine, licèt re vera ſine
conſtitutione aut ſentẽtia excõmunicatio nõ feratur, vt s̃.
3 Excõmunicatio vij. §. vij * Vltra hoc aũt qui ſciẽter & vo-
luntariè facit, vel ex culpa lata, tenetur de omni dam. de in-
iu. ſi egreſſus, cum c. ſequẽti, & facit l. ſi fortuitu. ff de incẽ.
& non ſolùm de damno incendij, ſed etiã rerum perditarũ
cauſa incendij, arg. c. fi. de iniur. Si verò culpa fuit leuis aut
leuiſſima, ſimiliter tenetʳ ad reſtitutionem, ſi de huiuſmodi
culpis tenebatur, de quo s̃. Culpa. §. iiij. non tamen credẽ
peccaſſe mortaliter. Si verò de cõtingentibus nihil omiſit,

nõ tenetur. ¶ *Secundò quęritur, vtrũ rapiens bona eorũ q patiũtur incendiũ, teneatur ad reſtitutionẽ? Et dico, ꝙ ſic, de iniu. ſi quis domũ. niſi haberẽtur ꝓ derelictis: puta quia ignis tantum inuoluit, ꝙ nullus ſine periculo vitæ poteſt illis ſuccurrere: & dominus relinquebat illa incẽdio, quo caſu rapiẽs nõ tenet̃ reſtituere neceſſariò, ar. l. ſi quis merces. ff. ꝓ derelict. ¶ *Tertiò quęritur, vtrũ euertẽs domum
5 vicini, timẽs ſuæ ex incendio, teneat̃ ad reſtitutionẽ? Et dicit Dir. ti. de incẽdiariis, ꝙ nõ, ſi metus erat iuſtus, puta qa iam ignis peruenerat ad domũ vicini, vel probabiliter dubitatur, vt quia tẽpus erat ventoſum, & huiuſmodi. l. iij. §. qđ ait prętor. ff. de incen. Vnde dicit tex. in l. ſi alius fecerit. §. eſt & alia exceptio. ff. ꝙ vi aut clam. ꝙ nullã iniuriã aut dãnum dare vr̃ æquè perituris ædibus, & facit. l. ſi qui fumo. §. quod dicitur. ff. ad l. Aquil. Si verò nõ fuit iuſtus metus, & tunc non tenetur ad damnum ſimplum. ſm Ho. qui tñ addit, ꝙ ſi à vicinitate domus alicuius diruta eſt iuſto metu incẽdij, ꝙ iudex ex officio & ſumma ęquitate facere dẽt, vt ei quiſque vicino: ũ ſatisfaciat pro ſua pte. arg. l. j. §. æqſſimũ. ff. ad l. Rho. de iac. & l. interdũ. ff. q po. in pig. ha.

¶ INCERTORVM reſtitutio declaratur infrà Reſtitutio. viij. per totum.

¶ INCESTVS, infrà Luxuria.

1 *Incorrigibilis de facto, & de iure quando quis dicatur.*

1 INCORRIGIBILIS * dr̃ qui corrigi non pót, qđ dupliciter eſt, ſcilicet de facto, & iuridicè. Incorrigibilis de facto dicit̃ dupliciter, ſcilicet ſimpliciter, & ſic quo ad vitia nullus eſt in via, quia ſunt voluntaria, & ſm quid, ſiue difficulter, & ſic eſt is qui aſſueuit vitia, aut ex complexione naturali inclinatur ad illa, quia difficile eſt conſuetudinem aut naturalẽ ſenſualitatis inclinationem euincere. Incorrigibilis ṽò iuridicè eſt, de quo iura, & Iuriſtæ loquũtur. Incorrigibilis igitur ſm Bal. dicitur, qui iudici non paret in extremo iuriſdictionis, ꝙ eſt ſn̄ia. Contumax verò qui non paret. In principio, ꝙ eſt citatio. Scđm Ant. verò de Butr. dicitur incorrigibilis, qui poſtquã penitus eſt cõdemnatus, iterũ fertur ad idem crimẽ. de ſent. exc. vt famæ. Et licet non faciat pœnitentiam, non dr̃ propterea incorrigibilis, niſi reuertatur ad delictũ ſimile vel peius, nec faciat ſui præſentiam iudici, vt lit. non conteſt. qm̃ frequenter. §. j. quia dum facit ſui præſentiam vt iudex poſſit eum appræhendere, non eſt incorrigibilis, quia eccleſia adhuc habet quid vltra faciat. de iudi. cùm non ab homine.

Indefinita quando æquipollet vniuerſali.

INDEFINITA * propoſitio. ſ. cuius depoſitũ eſt nomẽ appellatiuũ ſine ſigno vniuerſali & particulari, vt vẽditor tenetur de re vel euictione, aliquãdo ſumitur pro vniuerſali in iure, vt cùm lex dicit, fur eſt puniendus, quod patet ex omnibus legibus ſic loquẽtibus cũ eorũ intellectu, quia natura legis eſt, omnia, in quib. eſt mediũ ſuum, eadẽ regula concludere, cùm vbi eſt eadẽ ratio, idẽ ius debeat eſſe. ff ad leg. Aquil. l. illud. Item qua rõne detraheret vnus de iſta lege, & alius, & ſic eſſet fruſtratoria. Differt tamen indefinita ab vniuerſali, ſm Bar. quia vniuerſalis comprę hẽdit omnia ex ſuo proprio ſignificato, nõ autẽ indefinita, ſed ex ſua rõe, iuris interpretatione, vnde vniuerſaliter tenetur ly hæres, cũ dicitur promitto, ꝙ hæres meus non tibi obſtabit: id eſt, nullus hæres meus ff. de ver. obl. l. ij. §. fi. aliàs non eſſet certitudo, de quo diceretur, & ſimiliter ly ſeruos meos textores: dicendo, Lego ſeruos meos textores: & omnes ſunt textores, id eſt, lego omnes ſeruos textores, nõ autẽ oẽs ſimpliciter. l. præallegata. quia ly textores, reſtringit ab aliis. Et vniuerſaliter omnis indefinita legis vel canonis ius tradere intendentis æquipollet vniuerſali, ſi lege vel canone non definitur, id eſt, limitatur. xxxj. q. j. quod ſi dormierit, quod Io. Andr. limitat, ſi eadem ratio ſit omnium particulariũ in vniuerſo comprehenſorũ, aliàs non. Vnde ſi legatur lana, non cõtinetur tincta in legato. l. ſi cui. in princ. ff. de leg. iij. ſed ſi legatur omnis lana, etiam tincta cedit legato. l. pediculis. §. Labeo. ff. de auro & argẽ. leg. in c. vt circa, de elect. lib. 6. Similiter etiam, ſm alios, ſi obligo bona mea, nõ ſignificat vniuerſaliter, qa ſuppellex, filij naturales, & concubina nõ continentur: quia ex natura iſtarum rerũ quis ita ad illas afficitur, ꝙ nunquam vel raro ea obligat, & conſequenter in obligatione eas noluit comprehendere, imò nec comprehenduntur, ſi dicatur, omnia bona mea, quia ſignificatum ſumitur ex verbis & communi modo agendi ſeu obligandi, cum debeant verba deſeruire intentioni, non econtrario. xxiij. q. v. humanæ aures. xxviij. diſt. ſedulò. j. q. j. Marcion. de verb. ſign. intelligentia.

DE INDICIIS.

1 *Indicium quid & quotuplex.*
2 *Indicium qualiter probetur.*
3 *Indicium vnum, an ſufficiat ad torturam.*
4 *Indicia non ſufficiunt, niſi reo detur eorum copia.*
5 *Fama an ſit ſufficiens indicium, & an cum vno teſte probet.*
6 *Socius criminis quale contra ſocium faciat indicium.*
7 *Teſtes ſingulares an faciant indicium vel probationem.*

1 INDICIVM * dictum ab indicando ſeu notificãdo, eſt medium intellectuale veritatis eliciendæ ex aliqua ſingulari circunſtantia inſurgens. C. de rei vendit. l. indicia, & melius in l. ſi. C. de proba. vide s̃. Fama. §. vij. Indicium aũt plenum, ſm Bart. in l. ea quidẽ. C. de accuſ. eſt diuinatio rei per ſigna ſufficientia, per quæ animus in aliquo tanquam verò quieſcit, & plus inueſtigare non curat, vt d l. indicia. Semiplenum verò eſt præſumptio fortiter mouens animũ ad aliquod credendũ vel dicendũ, de quo in l. cum ꝓbatio. ff. de probat. Pro quo nota, ꝙ triplex eſt indiciũ, ſcilicet leue, abijciendũ, violentũ, & probationẽ facit, & probabile, ꝙ media inter hæc, & facit præſumptionẽ, & ſufficit ad torturam, de quo j̃. Inquiſitio. j. § xj. in fin. & Inquiſitio. ij. §. ix. Adde ſecundùm Paridem de Puteo in ſuo tractatu de ſyndicatu, ꝙ indicium, cui frequenter contingit abeſſe veritatem, eſt leue. argum. in l. non homo. C. vnde cogn. Eſt verò graue, ſi ei frequenter veritatem contingit adeſſe, & æquiparatur præſumptioni iuris, vt not. per Cyn. in l. metum. ff.
2 de dolo. ¶ Primò * verò quæritur, qualiter probetur indicium? Et dico, ꝙ ad minus per duos teſtes, vt eſt gl. & ibi Doct. in l. ſi. C. fam. erciſ. & Bar. in l. ſi. ff. de quęſt. & Ang. in l. quod met. cau. & Bal. in l. quum ꝓponebatur. ff. de leg. ij. & vt reo præiudicent, oportet teſtes citare atque iurare, aliter non pręiudicant, vt not. in l. ſi quis. ff. de adulter. ¶ Secundò
3 * quæritur, vtrũ ſufficiat indicium vnum ad procedendum contra aliquem, maximè ad torturam? Et dico, ꝙ non regulariter, ſed oportet ꝙ ſint plura, vt not. gloſ. & Bart. & in l. j. occiſorum. ff. ad Sillania. & Bald. in l. congruit. ff. de offi. præſid. Teneret tamen proceſſus, ſi non opponeretur, quãuis plura non præceſſiſſent indicia, ſed tamẽ damnari non poſſet, etiam ſi in tormentis eſſet confeſſus, & poſtea ratificauit, vt eſt text. cum gloſ. & ibi Bart. in l. pen. de quæſtio. ſecus ſi ſponte & ſine tortura eſſet confeſſus, ſecundũ Per. de Anchar. in clem. j. de homicid. Aliquando tamen ſufficit vnum indicium, puta teſtis vnus integer & bonæ famæ, & omni exceptione maior, id eſt, nulla exceptione repellibilis, ſecundùm Panor. in cap. j. de confeſ. & in cap. j. de teſti. qui teſtificatur, quòd vidit aliquem cõmittere tale

maleficium,

maleficium, & tunc poteſt poni ad torturam ad inquirendum: vt dicit Pan. in c. Cùm in contemplatione: de reg. iu: & not. gl. & Doct. in l. ſi quis. C. ad l. Iul. maie. & Bart. in l. j. §. ij. & l. maritus. & l. pe. ff. de quæſt. & Bal. in l. ſi. C. fami. er: & Sali. in l. ſi. C. de quæſtionib. & Ang. in l. ſi. ff. de quæſtio. Sed intellige ſi teſtificatur ſuper facto, vt vidi Titium occidere, ſecus ſi ſuper indicio, vt vidi Titium cum gladio euaginato. de quo Bart. in l. ſi. C. fami. erciſ. & in d. l. fin. de quæſt. & Pan. in c. tertio loco. de prob. & in c. ſuper eod. el ij. de teſti. Et ſimiliter cõfeſſio extraiudicialis rei, ſi eſt homo malæ vitæ & cõditionis, vt dicit Bart. in l. ſi. de quæſt. Item ſi iuuenis inuenitur exire de domo pulchræ mulieris, vel cũ ea inuentus eſt in locis ſecretis & aptis ad fornicandum, vt no. in c. literis: de præſump. & huiuſmodi. & ita videtur arbitrio iudicis relinquendũ, quando indicium vnum ſufficiat, maximè ſi procedit ex officio ſuo. Cõcluſiue ergo no. dictum Pan. in d. c. cùm in contẽplatione, & Bar. in l. ſi. de q. quòd quæ indicia ſufficiant ad quæſtionẽ, nõ poteſt dari certa doctrina, ſed relinquendũ eſt iudicis arbitrio, & ſimiliter eius arbitrio relinquitur, vtrum ſufficiat indicium vnũ, vel plura requirantur, ſecũdùm Ang. in lib. de malef. Adde etiam, ꝙ duo indicia leuia conſtituunt vnum ſufficiens ad torturã, ſecundũ Bar. in l. ſi. ff. de quæſt.
4 ¶ Tertiò quæritur, * vtrũ ſufficiãt indicia, ſi reo non detur copia & aduocato ſuo? Et dico, ꝙ nõ: vt l. cuſtodias. & ibi glo. Bar. Ang & Imo. ff. de publ. iud. quod limitat Ang. in l. ſi vacantia. C. de bo. vacãt. niſi qñ iudex procedit ex mero officio ſuo, & nõ ad querelã, vt no. do. Anto. in c. qualiter
5 & quando. el. ij. de accu. ¶ Quartò quæritur: * vtrum fama ſit ſufficiẽs indicium? Et dico, ꝙ non. ſ. quo ad torturã, ſm Bald. in l. j. §. idem Cornelio. ff. de quæſt. niſi iungatur cum aliis indiciis. Fama tamen cum vno teſte in ciuilibus facit plenã probationẽ, vt in c. veniens. el j. de teſt. Secus in criminalibus, & ipſa ſola aliquando inducit purgationẽ canonicã, vt j̃. Infamia. §. ij. Aliqui tñ volunt, ꝙ infamia vehemẽs faciat indicium ſufficiens, de quo vide Parid. vbi s̃.
6 ¶ Quintò quæritur, * vtrum partices criminis interrogatus, vel ſua ſpõte dicẽs, faciat indiciũ contra ſocium. Et dico, ꝙ non, vt not. Bart. in l. j. §. ſi ſeruus. ff. de q. maximè cũ omne indiciũ debeat probari per duos teſtes, vt §. j. dictũ eſt. Similiter nec pater nec filius, aut alij commenſales, de quib. in l. parentes & liberi. C. de teſta. vt no. gl. Bar. in d. §. idẽ Cornelio & hoc, qñ nulla alia indicia vrgentia pręcedant. Et ideò ſocius de ſocio non eſt interrogandũs. l. ſi. C. de accuſ. Fallit in aſſaſſinis, vt not. glo. in d. l. non ideo minus. C. de accuſ. & in delictis in offenſam generalitatis: vt no. Bar. in l. reperi. ff. de quæſt. ſicut ſunt latrones, & huiuſmodi vide j̃. inquiſitio. §. iij. partic. v. Vnde licet vnus teſtis omni exceptione maior deponẽs directè ſuper facto principali, puta quia vidit cõmitti tale maleficium, faciat indicium ſufficiẽs ad torturã, vt dictum eſt. §. ij. tamen ſupradictus ſocius, ex quo ſuũ crimẽ eſt cõfeſſus, eſt infamis, ſaltẽ infamia facti, ideoq; nõ eſt teſtis omni exceptione maior. Vnde Bal. in c. j. §. ſacramentum. de cõſuc. re. feu. dicit, illud dictum. ſ. vnũ teſtẽ facere indiciũ, debere intelligi, ſi eſt vitæ probatæ, vel bonæ opinionis, nec poteſt haberi ſuſpectus familiaritate vel mala fama, aut alia cauſa. iudicis arbitrio: ideò, ſecundum eũ, infamis infamia facti non eſt idoneus teſtis, vt no. etiam ipſe Bal. in ſi. C. de requi. re. per bo. ibi per gl. quod tñ fallit, quando de crimine agitur ciuiliter, ſecundum Pan. in c. qm̃. de teſtib. de quo vide s̃. Cauſa. §. v. Si verò agatur criminaliter, vide eundem in c. j. de confeſſ. & dic, ꝙ tunc materia eſt per Legiſtas & Canoniſtas inuoluta: & fortè dici poſſet, quòd particeps criminis tunc facit indicium dupliciter. primò, qñ ſine ſocio delictum committi nõn potuit, vt fornicatio, & ſodomia: & nõ apparet ratio quare magis nominet hunc ſocium, q̃ illum, & ſcđò generaliter, qñ ex coniecturis tollitur illa præſumptio, qua ratione infamiæ ſuſpectus eſt de veritate, vt quia nõ eſt aſtutus, nec ſubornatus, nec impœnitens, & res eſt veriſimilis, & huiuſmodi, quę iudicis arbitrio relinquũtur, & maximè ſi procedit ex officio ſuo, & ita ſentit Bald. in c. j. in §. ſacramẽtũ. de conſ. recti. feu. ſ. quòd ſtetur iudicis arbitrio. & tertiò in caſibus, in quibus pót quis interrogari de ſociis, ſm And. & Paridem vbi s̃. Quando autem poſſit quis interrogari de ſociis, vide Pan. in c. j. de confeſſi. & in cap. quoniam. de teſtib. ¶ Sextò quæritur,
7 * quid ſi eſſent duo, vel tres teſtes ſingulares, iuxta dicenda j̃. Teſtis. §. iij. Et dico, quòd nullo modo, coniungi poſſunt ad faciẽdum indiciũ, niſi aliquis ſit teſtis omni exceptione maior, vt dictũ eſt §. ij. & v. & multò minus ad faciẽdam probationẽ. Ratio quia cùm duo teſtes requirantur regulariter, vt dictum eſt, tales nõ ſufficiunt: quia vnũ quodq; dictum de per ſe imperfectum eſt, & ita no. Bal. in l. ſi quis ex argẽtariis. §. j. ff. de eden. & patet per no. per do. Ant. in c. licet. de teſti. dum loquitur de probatione per teſtes ſingulares. Nec obſtat, ꝙ vnus teſtis deponens ſuper facto principali, iungatur cũ ꝓbatione famæ: vt probatur in l. iij. §. eiuſdẽ. ff. de teſti. & per Bart. in l. admonendi. ff. de iureiur. Iſtud enim eſt, quia hic eſt, perfectum. ſ. vnus teſtis integer, vt dictũ eſt, & fama, quæ faciũt perfectũ indicium. vt no. Bar. in l. de minore. §. ſi plures. ff. de quęſt. Item nõ obſtat, ꝙ duæ probationes ſemiplenæ diuerſi generis cõiungãtur ad vnã plenã faciẽdã, iuxta not. Bart. in d. l. admonendi, quia illud verũ eſt, qñ cõiunguntur ad eundẽ actum, ſed diuerſæ probationes diuerſorum actuũ & generum nunquam ad faciendam plenam probationẽ coniunguntur. Iſte eſt caſus, & ita deducit Bald. in l. obſeruare. C. quorum ap. non re. & poſuit do. Anto. in c. veniens. el j. de teſtibus. Ex quibus infertur, quòd duę mulieres dicẽtes ſe peccaſſe cum aliquo, iungi non poſſunt ad faciendum indicium perfectum, nec ad arctandum ad veritatem dicendum, etiam cum aliquibus coniecturis, maximè cùm deponant de delicto in earum corpore perpetrato, iuxta notata per Bar. in l. ſi quis in graui. ff. ad ſenatuſconſul. Sillanianum. vbi dicit, quòd nullum faciũt indicium, & idem Ang. in l. ij. C. de calumniatoribus.

INDIGNATIO eſt iræ filia, quæ audire aut videre nõ valet eum cui iraſcitur: & communiter eſt veniale: mortale verò per accidens, vt fortè ratione ſcandali, vel quia negat loquelam aut reſponſum, vel huiuſmodi, in caſu, in quo diuino præcepto tenetur, de quo vide ſuprà. Charitas. § quarto & quinto.

¶ INDVCIÆ ſecundum glo. ſum. iij. quæſtio. ij. ſunt quintuplices. Vide ibi.

DE INDVLGENTIIS.

1 *Indulgentia variè ſumitur. & num. 3.*
2 *Indulgentia an ſit aliquando ius commune.*
4 *Indulgentiarum quæ eſt ratio, & quod fundamentum.*
5 *Indulgentiæ ad quid valeant, & qua menſura. & nu. 6. 7. & 8.*
9 *Indulgentias quis poſſit dare. & nu. 11. & ſeq.*
10 *Eccleſia cui congregationi aſſimulatur.*
12 *Sacerdos an concedere poſſit indulgentias.*
13 *Epiſcopus nondum conſecratus an concedat indulgentias.*
14 *Indulgentias quãdo cõcedant prælati hominibus ſibi nõ ſubditis.*
15 *Indulgentiæ à prælato conceſſæ vltra ſummam, an ſint nullæ.*

Indulgentiæ

16 *Indulgentiæ an expirent morte concedentis.*
17 *Indulgentiæ reuocatio an debeat notificari.*
18 *Indulgentiam quibus ex cauſis facere liceat.*
19 *Indulgentiæ vt alicui proſint, quid requiratur. & num. 21.*
20 *Confeſſio an requiratur ad obtinendam indulgentiam.*
21 *Indulgentiarum clauſulæ qualiter ſint exponendæ.*
23 *Indulgentia an tollere poſſit pœnitentiam iniunctam.*
24 *Indulgentia plenaria à quo & quando detur.*
25 *Articulus mortis qualiter intelligatur ad obtinēdā indulgētiam.*
26 *Confiteri qualiter debeat quis in articulo mortis ad obtinendam plenam indulgentiam.*
27 *Venialia non confeſſa an impediant effectum indulgentiæ.*
28 *Forma abſolutionis plenariæ.*
29 *Sacerdotem non oportet eſſe eum, qui plenam remiſſionem confitenti dat virtute bullæ.*
30 *Satisfacere an debeat quis, vt habeat indulgentiam.*
31 *Electio confeſſoris qualiter intelligatur.*
32 *Peccatum mortale tempore impletionis indulti an impediat indulgentiam.*
33 *Indulgentiam plenariam aſſequutus mox volat ad cælum.*
34 *Religioſi prædicātes indulgētias indiſcretas, qualiter puniantur.*

INDVLGENTIA nobis per ſcripturam minimè innotuit, licet inducatur illud ij. Cor. j. Si quid donaui vobis, ſed nec per dicta antiquorum doctorū, ſed modernorum. Dicitur enim Gregor. indulgentiam ſeptēnem in ſtationibus Romæ poſuiſſe: & quia eccleſia hoc facit & ſeruat, credendum eſt ita eſſe: quia regitur Spiritu ſancto.
1 * Indulgentia ergo ab indulgeo dicta eſt, quod multa ſignificat. Primò ſ. gratiæ collationē: ſicut Papa alicui dicitur poteſtatem aliquam indulſiſſe. Secundò aſſiduitatem alicuius exercitij, vel operis, vt idē ſit indulgere quod operam dare: ſicut dicitur quis indulgere gulę, & tertio remiſſionem debiti vel actionis, cuius habetur ius aduerſus aliquem: ſicut qui habet actionē iniuriarū aut pecuniarū indulget per remiſſionē: & Deus indulgere peccata dicitur. Igitur per aliquam ſimilitudinem ad prędicta indulgentia multa ſignificat, de quo vide Arch. & Gem. in c. indulgentiæ. de pœn. & re. libr. vj. à quibus ſolum diſſentio in hoc,
2 * quia indulgentiā dicunt aliquando vocari ius cōmune. xxiij. q. ij. interfectores. & xxxv. q. v. de inceſtuoſis, ſed hoc non dicitur propriè: ſed quod aliquando fuit indulgentia, bene poteſt eſſe ius commune, ſecūdùm gl. in d. c. interfe-
3 ctores. *Vnde dico, ꝙ indulgētia primò ſignificat conceſſionem gratię: vt lite pen. c. fin. de priuil. dudum, & ſecundò, ipſam alicuius operis aſſiduitatē, licet alio modo, quā verbū, & tertiò, propriiſſimè ſignificat remiſſionē ſiue relaxationem debiti ex parte eius cui indulgetur, ſiue actionis ex parte indulgentis: ſiue relaxat actionē in iuris rigore diſpenſando: vt di. lxxviij. c. ſi. in fine. de elect. dudū. el ij. ſiue pœnā, ad quā quis ei obligatur. ij. q. iij. ſi quē. §. vnde. Et quia quantum ad effectū idē eſt remittere debitū, & dare vnde illud ſoluatur: inde quartò dicitur indulgētia donatio illius, quo quis debitum ſoluit: ſicut ſi factor, vel œconomus alicuius magni dñi de theſauris, quos habuit à domino vel ſeruis eius, eo volēte daret debitori eiuſdem dñi vñ ſolueret illi, vel offerret ipſi domino ꝓ eo, diceretꝛ debitū indulgere, non quia indulgeat, ſed quia fecit, vt illi debitū non imputetur à dño, ac ſi eſſet remiſſum, & ſic ſumitur indulgētia in propoſito, vt patebit per S. Th. ſtatim. Vnde indulgentia non eſt remiſſio pœnæ, vt diffinit Sum. Ang. nec relaxatio eiuſdē, vt dicit Sum. Roſ. quia eccleſia facit indulgētias quantū ad omnes pœnas, & tamē nō abſoluit ab omni pœna. Vnde S. Tho. in iiij. diſt. ij. q. j. art. iij. q. j. ad ſecundum, ſoluens illud motiuū, quia inferior ipſo Papa abſoluere non poteſt à pœna, ad quam ſuperior ligauit, id eſt, Deus, dicit, ꝙ iſte, qui indulgentiam ſuſcipit, non abſoluitur, ſimpliciter loquendo, à debito pœnæ, ſed datur ſibi vnde debitum ſoluat. Eſt ergo indulgentia eccleſiaſtica, donatio alicuius ſumpti de theſauro ſpirituali eccleſiæ facta peccatori, vt inde ſatisfaciat Deo pœnarū cre-
4 ditori, & hoc clarum patebit. §. ſeq. ¶ *Primò verò quæritur, quid eſt fundamentum & ratio faciēdi huiuſmodi indulgētias? Et dicit S. Th. vbi ſ. ſic, Ratio quare valere poſſunt indulgētiæ, eſt vnitas corporis myſtici, in qua multi in operib. pœnitētiæ ſupererogauerunt ad menſurā debitorum ſuorum, & multas tribulationes iniuſtè ſuſtinuerūt patienter, per quas multitudo pœnarum poterat expiari, ſi eis deberetur. Quorum meritorum tanta eſt copia, ꝙ oēm pœnā debitā hanc viuentibus excedunt, & præcipuè propter meritū Chriſti, quod etſi in ſacramētis operetur, non tamē eius efficacia in ſacramentis includitur, ſed ſua infinitate efficaciā ſacramētorum excedit. Dictū eſt autē ſ. ꝙ vnus pro alio ſatisfacere poteſt. Sācti aūt, in quibus ſuperabundantia operum ſatisfactionis inuenitur, nō determinatè pro iſto qui remiſſione indiget, huiuſmodi opera fecerunt, aliàs abſq; omni indulgētia remiſſionē cōſequeretur, ſed communiter pro tota eccleſia: ſicut Apoſtolus dicit ſe implere ea, quæ deſunt paſſioni Chriſti in corpore ſuo pro eccľia, ad quā ſcribit 2. Cor. 1. & ſic prædicta merita ſunt communia toti eccleſiæ. Ea autem quæ ſunt cōia multitudini alicui, diſtribuuntur ſingulis de multitudine ſcd̄m arbitriū eius qui multitudini præeſt. Vnde ſicut aliquis cōſequeretur remiſſionē pœnę, ſi alius pro eo ſatisfaceret, ita ſi ei ſatisfactio alterius ſibi per eū: qui poteſt, diſtribuatur. hæc ille. & eſt cōis opinio Theologorū in iiij. diſt. xx. & Canoniſtarum in c. indulgētię. de pœ. & re. li. vj. & cle. vnic. de reli. & ve. ſanct. & in d. c. quod autem. Sum. autē Ang. ab iſto fundamēto declinās, dicit cum Franc. de Mairo. ꝙ cùm merita ſanctorū ſint vltra condignū remunerata à Deo & exhauſta, dātur ſolum ex merito Chriſti & paſſionis eius. Sed iſtud argumētum fuit ſolutū antequā factū à Pet. de Palu. in iiij. ea. di. ſic dicēte, opus bonū pœnale ſanctorū dupliciter cōſiderari poteſt, primò ſ. inquantum meritoriū; & ſic nō trāſgreditur perſonam merentis, niſi ſolū meritū Chriſti, qui ſibi & aliis meruit, & ſic nullus plus meruit, quàm acceperit, vel accepturus ſit in ſeipſo. Et ſecūdò inquantū eſt ſatisfactoria, & ſic multi ſancti plus ſatisfecerunt, q̄ debuerunt. Quia ergo ſancti plus ſubſtinuerunt, q̄ meruerint, & nō ſolum animo merendi, ſed etiā ſatisfaciendi: & pro ſe quidem primò, deinde pro omnibus indigentibus ſecundū intentionem eccleſiæ, &c. hæc ille. Ex cuius dictis & Sancti Th. elice, ꝙ actu aut virtute tripliciter ſancti fecerūt opera ſatisfactoria. Primò ꝓ ſe. Secūdò ꝓ aliquibus determinatis perſonis vna vel pluribus. Tertiò, pro eccľia. Adde ſecundùm eundem, ꝙ liberatio à pœna tota, vel parte eius eſt in ſacramētis & indulgētiis ſed in indulgētiis ex ſolutione, in ſacramētis ex mera liberalitate Dei, quia dicere, ꝙ in eis Deus nihil remittat niſi inquantū ſibi ſoluitur, aut de theſauro cōmuni eccľæ, aut de theſauro cordis, vel corporis, vľ aniis, eſt dicere Deū minus liberalem. hæc ex illo. ¶ Secundò quæritur
5 *vtrum indulgentię valeant, & ad quid, ſeu quæ pœnę per indulgentias remittantur? Et dicit S. Tho. vbi ſuprà, ꝙ ab omnibus cōceditur, indulgentias aliquid valere, qa impiū eſſet dicere, ꝙ eccleſia aliquid vanè faceret, ſed ad qd valeāt, fuerūt multæ opiniones, vt colligitur ab ipſo ibi, & à glo.

gloſ. in c. quod autē. de pœnit. & remiſ. Sed oēs aut ſunt ita abſurdæ, ꝙ nec reprobare nec recitare eas dignum eſt, vel reducunꝛ ad illam quam S. Doctor ibi recitat, & quæ dicit, ꝙ non valent ad abſoluendum à reatu pœnæ, quam quis in purgatorio ſecundum iudicium Dei meretur, ſed valēt ad abſoluendum ab obligatione, qua ſacerdos obligauit pœnitentem ad pœnam aliquam, vel ad quam etiā ordinatur ex canonum ſtatutis. Sed hæc opinio, inquit, non videꝛ vera: primò, quia eſt expreſſè cōtra priuilegium Petro datum, vt ꝙ in terra remitteret, remitteretur & ī cælo. Vnde remiſſio, quę fit quantū ad forum eccleſiæ, valet etiā quantum ad forum Dei. Et præterea eccleſia huiuſmodi indulgentias faciēs, magis damnificaret q̄ iuuaret, quia remitteret ad pœnas grauiores. i. purgatorij, abſoluendo ab iniunctis. Et ideo aliter dicendum, ꝙ valent & quantum ad forum eccleſię, & quantū ad forum Dei ad remiſſionē pœnæ reſiduæ poſt contritionē & confeſſionē & abſolutionem, ſiue ſit iniuncta, ſiue non: hæc ille, id eſt, ſiue ſit iniuncta ꝑ ſacerdotem vel canones, ſiue non ſit ab eis iniuncta, ſed à Deo iniungenda. Et hæc eſt vera & cōmunis opinio, quā ſequitur Goſ. Ioan. And. & Pan. in d. c. ꝙ autem, & cōmuniter alij Canoniſtæ ibi, & Theologi in iiij. diſt. xx. ¶ Tertiò
6 * quæritur, quantū indulgentiæ valent in remittendo prædictam pœnam? Et dicit S. Tho. de hoc multas eſſe opiniones. ¶ Prima dicit, ꝙ indulgētiarum valor menſuratur, ſecundùm internā ſuſcipientis deuotionem, nec valent quantum prædicantur, ſed eccleſia pronunciat, vt quadam pia fraude homines ad bene faciendū alliciat. Sed contra, quia ſicut ſcriptura iam non haberet robur authoritatis, ſi in ea depræhenderetur aliquid falſitatis, ſecundùm Aug. in epiſtola ad Hier. ita & eccleſia non haberet. ¶ Secunda dicit, ꝙ tantum valēt quantum pronūciantur ſecundùm iuſtam æſtimationem, non tamen dantis indulgentiam, qui fortè minus æſtimat quod dat, aut recipientis, qui minus parum æſtimare poſſet ꝙ datur, ſed ſecundū iudicium bonorum penſata conditione perſonæ & vtilitate & neceſſitate eccleſiæ. Sed hæc opinio ſtare nō poteſt. Primò quia ſecundum hoc indulgentiæ non valerent ad remiſſionem, ſed magis ad quandam cōmutationem, & præterea prędicator eccleſiæ non excuſaretur à mendacio, cùm quandoque indulgentia prædicetur longè maior q̄ iuſta æſtimatio poſſit acquirere, penſatis omnibus prędictis, ſicut cùm adeunti vnam eccleſiā dantur ſeptem anni, cuiuſmodi indulgētias Greg. Romæ inſtituit in ſtationibus. Adde, ꝙ aliquando ꝓ re minore prædicatur indulgentia maior, & pro eadē aliquando maior, aliquando minor. ¶ Tertia dicit, ꝙ quantitas remiſſionis nō menſuratur, ſecundū deuotionem ſuſcipientis tantùm, nec eius ꝙ datur, ſed ſecundùm cauſam ꝓ qua indulgentia datur, ad quā ſecundùm ꝙ homo accedit, ſecundùm hoc conſequitur remiſſionē indulgentiæ, vt in toto, vel in parte. Sed contrà, quia ſecundū hoc ſaluari non poteſt eccleſiæ cōſuetudo, quæ pro eadem cauſa interdum maiorem interdum minorem indulgentiā ponit, ſicut rebus eodem modo ſe habentibus viſitantibus vnam eccľam aliquando annus, aliquādo dies quadraginta dantur, prout gratiam facere voluerit Papa indulgentiam concedens. Et
7 * ideo dicendum ꝙ quantitas effectus conſequitur quantitatem cauſæ, cauſa autē effectiua remiſſionis pœnæ in indulgentiis non eſt deuotio aut labor, aut datum recipientis, vel cauſa pro qua fiunt, ſed abundantia meritorum eccleſiæ, quæ ſufficit ad totam pœnam expiandam, vnde nō oportet ad aliquod illorū proportionare quantitatem remiſſionis, ſed ad merita eccleſiæ, quæ ſemper ſuperabundant, ideoq; ſecundum quod applicantur ad iſtum, remiſſionem conſequitur. Ad hoc autem, ꝙ iſti applicentur, requiritur authoritas diſpenſandi huiuſmodi theſaurum, & vnio eius, cui diſpenſatur, ad eum, qui merebatur, quod eſt per charitatē, & ratio diſpenſandi, ſecundùm q̄ ſeruatur intentio eorum, qui opera meritoria fecerunt qui fecerunt ad honorem Dei & vtilitatē eccleſiæ in generali, vnde omnis cauſa vergens in vtilitatem eccleſiæ, & honorem Dei eſt ratio ſufficiens indulgentias faciendi, vnde & dari poſſunt pro tēporalibus, nō ſimpliciter, ſed ordinatis ad ſpiritualia, puta repreſſionē inimicorū eccleſiæ pacē eius perturbantium, conſtructionē eccleſiarū, & pontiū, & huiuſmodi, vñ non datur ibi ſpirituale ꝓ temporali, ſed pro ſpirituali. Et ideo dicendū eſt, ꝙ indulgentiæ ſimpliciter tantū valent, quantū prædicanꝛ, modò ex parte dantis ſit authoritas, ex parte recipientis charitas, & ex parte cauſæ pietas, quæ honorem Dei & vtilitatē proximi cōprehendit, & in arbitrio dantis eſt taxare quantū de pœna ꝑ indulgentiā remittaꝛ, quia iſta remiſſio eſt effectus clauis iuriſdictionis, cùm nō pertineat ad clauem ordinis, vt dicetur. Talis autē effectus ſubiacet hominis arbitrio, nō autē effectus clauis ordinis, nec in hoc fit nimis magnū forū de miſericordia Dei, aut diuinæ iuſtitiæ derogatur, quia nihil de pœna dimittitur, ſed pœna vnius alteri cōputatur. Si tñ quis inordinatè remittat, ita ꝙ homines quaſi pro nihilo ab operibus pœnitentiæ reuocentur, peccat faciēs tales indulgētias, & nihilominus quis plenam indulgentiā cōſequitur. hæc ex S. Th. Ex quibus patet, ꝙ ſi dr̄ indulgentia eſſe decem dierū, valet decem dies, & ſi centum, valet centū, & generaliter tm̄ valet quantū ſonat, modò adſint illa tria, quæ dicit S. Tho. & adde quartū quod ipſe tanquā manifeſtum tacuit, ꝙ ſeruetur forma conceſſionis, id eſt, fiat id ꝙ mandatur, & ſub
8 cuius conditione indulgentia cōceditur. ¶ Quartò * quæritur, quomodo intelligēdus ſit iſte valor decem aut centum dierū, vel huiuſmodi? Et dico, ꝙ ſm communem doctrinam, præcipuè Albert. & Piſan. & Archid. & eſt mens S. Tho. cum dicitur, ꝙ tantum valent quantū ſonant, intelligitur, quod ſi dicuntur dies eſſe centū, & ſunt tantùm nonaginta, ſed ſunt centū valentes tantū ad remiſſionē pœnæ, quantū centum dies pœnitentiæ ſecundū taxationem factā à iure vel ſacerdote vel iuſtitia diuina, qa iſti dies nō ſunt dies cæli ſeu purgatorij, ſed mundi. Et intendit, ꝙ iſti dies centum tantū valent quantū, ſi quis centum diebus faceret pœnitentiam, ſecundū communem iuris vel ſacerdotū vel iuſtitiæ diuinæ impoſitionem factā vel faciendam, intelligendo, quod iſta taxatio fiat ſecundum diuinam iuſtitiam principaliter, ſecundū canones verò ad arbitriū ſacerdotū ſecundario, inquantū taxant ſecundum iuſtitiam Dei non declinando ad minus, quia valerēt plus, nec excedendo in plus, quia valerent minus, licet ad illud plus iuſto impoſitū iam non teneretur peccator: quia eſſet illi remiſſum, non ratione indulgentiæ, quæ non datur niſi in ordine ad verū reatum pœnæ, & non exiſtimatum, ſed ex implicita voluntate imponentis, qui ſuperueniente indulgentia nō intendit ligare ad aliquid ſi fortè plus iuſto per errorem impoſuit. Iſti autem dies ſic taxati non valent præciſè centum purgatorij, quia cùm forum ſit diuerſum, fortè quod dies non reſpondet diei, ſed paucis diebus pōt quis hic ſoluere pœnitentiā ibi longo tēpore peragendā: ideoq;, ſecundum prædictos, centū dies indulgētiæ æquipollentes centū diebus pœnitentiæ nō ſunt dies purgatorij. ſ. quantum eſt ex intentione eccleſię, ſiue iſti dies reſpondeant illis, ſiue non. Vnde ſecundùm Veruec. in iiij. diſtinct. xx. & Piſanum & communem

communem doctrinã, ſicut centum dies pœnitentiæ plus
valent vni quàm alij rõne maioris deuotionis, ita & cen-
tum dies indulgentiæ, ita.ſ.ꝙ vnus per hoc abolere pote-
rit magnum tempus purgatorij, puta annum, alius verò
paruum, puta dimidiũ annum, ꝙ tñ locũ habere nõ vide-
tur vbi plenariè datur, vel pro aliqua determinata parte
peccatorum, puta tertia, vel dimidia, & huiuſmodi. Cum
opinione prædictorum tranſit Supple. & Summa Roſ. ſed
Sum. Ang. diſſentit. Tñ ad hoc, ꝙ illi dies plus valeant vni
quàm alteri ratione maioris deuotionis, quia, inquit, vr̃
derogare verbis indulgentiæ, cùm dicatur ꝙ datur indul-
gentia tot annorum, & debeant intelligi de annis veræ &
optimæ pœnitentiæ faciendæ, quia verba in potiori ſigni-
ficato ſunt intelligenda, & latiſſimè in beneficio Princi-
pis, de verb. ſigni. c. olim tibi. Sed iſtud ſuum motiuum ni-
hil eſt, quia quæ dicit de latiſſima intellectione verbo-
rum, verum eſt, ſi hoc patitur intentio Principis, per ver-
ba & alia indicia depræhenſa, ꝙ non eſt in propoſito, quia
cùm dicit Papa, centum dies de iniunctis ſibi pœnitentiis
relaxamus, loquitur de pœnitentia explenda per iſtum &
9 non de optima explebili per alium deuotiorem. ¶ *Quin-
rò quæritur de indulgentia ex parte dantis, quis. ſ. & quali-
ter eam dare poſſit & debeat? Et dico multa. ¶ Primum.
Sanct. Thom. in iſta qu. fundamentum tribuit in quarto
ſen. vbi s̃. ar. iiij. q. j. ſic virtualiter dicens, Indulgentiæ ha-
bent effectum ſecũdùm ꝙ opera ſatisfactoria vnius com-
putantur alteri, non ſolùm ex vi charitatis, ſed intentione
operantis aliquo modo ad illum directa. Sed intentio al-
terius ad alterum poteſt tripliciter dirigi. Primò in ſingu-
lari, ſicut cùm quis pro alio determinate ſatisfacit, & ſic
quilibet poteſt alteri ſua opera communicare. Et ſecundò
in ſpeciali, vt cùm quis orat pro ſua congregatione & fa-
miliaribus & benefactoribus, & ad hoc ordinat etiam ſua
opera ſatisfactoria, & ſic qui congregationi præeſt, poteſt
illa alteri communicare, applicando intentionem illorum
qui ſunt de congregatione ſua, ad hunc determinari. Ter-
tiò in generali, ſicut cum quis opera ſua ordinat ad bonũ
eccleſiæ in generali, & ſic qui præeſt eccleſiæ generaliter,
poteſt opera illa applicare communicando intentionem
ſuam ad hunc vel illum. Et quia homo eſt pars congrega-
tionis, & congregatio eccleſiæ, ideò in intentione pri-
uati boni includitur intentio boni congregationis, & bo-
ni totius eccleſiæ, ideò qui præeſt eccleſiæ põt communi-
care ea, quæ ſunt congregationis, & huius hominis, & qui
præeſt congregationi, ea quæ ſunt huius hominis: ſed nõ
conuertitur. Sed neq; prima communicatio, neq; ſecunda,
indulgentia dr̃, ſed ſolùm tertia, propter duo. Primò, quia
per illas cõmunicationes quamuis homo ſoluatur à reatu
pœnæ, quantum ad Deum, tamen ſi ſoluitur à debito fa-
ciendi ſatisfactionem iniunctam, ad quam obligatus eſt
ex præcepto eccleſiæ, à quo etiam debito abſoluitur per
ſecundam. Secundò quia in vna perſona vel in vna con-
gregatione nõ eſt indeficientia meritorum, vt ſibi & om-
nibus aliis valere poſſit, vnde iſte non abſoluitur à pœna
debita pro tota, niſi tantùm determinatè pro eo fiat, quan-
tum debeat, ſed in eccleſia tota eſt indeficientia meritorũ
præcipuè propter meritum Chriſti: ideóque, ſolus ille, qui
10 præficitur eccleſiæ, poteſt indulgentiam facere. * Sed cùm
eccleſia ſit congregatio fidelium, congregatio autem ho-
minum ſit duplex. ſ. œconomica, vt eorum qui ſunt de
vna familia, & politica, vt eorum qui ſunt de vno populo,
eccleſia aſſimilatur cõgregationi politicæ, quia ipſe popu-
lus eccleſia dicitur, ſed conuentus diuerſi vel parochiæ in
vna diœceſi ſimilantur congregationi in diuerſis familiis
vel officiis. Et ideo ſolus epiſcopus propriè prælatus eccl'æ
dicitur: ideoq; ipſe ſolus quaſi ſponſus annulum eccleſiæ
recipit: ideoq; ſolus hẽt plenam poteſtatẽ in diſpenſatione
ſacramentorũ, & iuriſdictionem in foro cauſarũ, quaſi per-
ſona publica, alij autem ſm̃ ꝙ illis ab illo committitur. Sed
ſacerdotes, qui plebibus præficiuntur, non ſunt ſimpliciter
prælati, ſed quaſi coadiutores, vnde in conſecratione ſacer
dotũ epiſcopus dicit: Quantò fragiliores ſumus tantò ma-
gis his auxiliis indigemus, propter quod etiã non omnia
ſacramẽta diſpenſant. Vnde ſacerdotes parochiales vel ab-
bates, aut alij huiuſmodi prælati nõ poſſent huiuſmodi in-
dulgentias facere, hæc ille, qui intendit, ꝙ hoc poteſt Papa
ex propria authoritate, epiſcopus verò eo ipſo ꝙ eſt ẽps ex
commiſſione generali Papæ hoc poteſt particulariter in
ordine ad ſubditos ſuos, reliqui verò ſolùm ex commiſſio-
11 ne ſpeciali, & hoc etiã innuit Hoſt. ¶ * Secundum. Secun-
dùm Doct. in c. quòd autem, & in c. cùm ex eo. de pœnit. &
remiſ. indulgentiã concedere poteſt, primò ſolus Papa ple-
nariè in toto orbe, quia ſolus aſſumptus eſt in plenitudine
poteſtatis. d. c. cùm ex eo. & xxiiij. q. j. quodcunque, & ſe-
cundò legati domini Papæ poſſunt concedere perpetuam
in terminis ſuæ legationis, ſicut & ſtatuta perpetua facere.
de offic. legat. c. fin. in text. & in glo. Et tertiò Archiepiſco-
pus in ſua prouincia, & epiſcopus in ſua diœceſi, modò nõ
excedant ſummã dierum quadraginta, etiamſi detur à plu-
ribus, vel vnum annũ in dedicatione Baſilicæ, & nõ plus,
etiam ſi dedicetur à pluribꝰ, vt in d. cùm ex eo. & c. noſtro.
eo. tit. & not. Card in clem. ij. de pœnit. & remiſ. ꝙ Inno. in
d. c. cùm ex eo. limitat niſi in foro pœnitentiali, in quo po-
terunt concedere plures annos, modò faciãt diſcretè, & idẽ
Gemi. in c. indulgentia, de pœnitent. & remiſ. lib. 6. & idem
Ioan. Andr. Et quartò alij prælati inferiores, ſiue ſeculares,
ſiue regulares, vt abbates, & huiuſmodi, ex ſpeciali conceſ-
ſione, aut priuilegio, vel cauſa legitima, puta præſcriptio-
ne, non aliter, vt in cap. accedentibus, de exceſſib. prælat.
quia hoc eſt dignitatis epiſcopalis, vt in text. in d. cap. acce-
dentibus, poſſunt tamen communicare bona ſui collegij.
12 * Et quintò omnes ſacerdotes in foro pœnitentiali dare
poſſunt indulgentiam his, quos poſſunt abſoluere, ſecun-
dùm Sum. Ang. & Roſ. contra Supple. quæ adducit ad hoc
multos Doctor. Sed ex præmiſſis patet hoc eſſe impoſſibi-
le propriè loquendo. Doctores autem, quos allegat, nihil
aliud ſentiunt, niſi quòd ſacerdos poteſt pœnam debitam
minuere peccatori, non applicando merita per modũ in-
dulgentiæ, ſed augendo erubeſcentiam & contritionem
virtute clauium, & exhibendo miniſterium in ſacramen-
to in quo Deus aliquid remittit, & orando pro peccatore,
& etiam minuendo pœnam canonum, & ab alio iniun-
ctam, in caſu quo minui & mutari poteſt quantùm ad
aliquid particulariter iniunctum, ſed non ſic quin verè
peccator teneatur ad illud, aut ad æquiualens ſi illud me-
ruit hic vel in purgatorio, quòd facit indulgentia. ¶ Ter-
13 tium. * Electus & confirmatus in epiſcopum, ſed non-
dum conſecratus, concedere poteſt indulgentias, ſi eſt
preſbyter, ſecundùm Hoſtien. in cap. accedentibus, & non
aliter. Ioannes autem Calder. poſt ſanctum Thomam te-
net, quòd etiam ſi non ſit ſacerdos hoc poteſt: & idem
in legato, & idem Panormitan. quia poſſe concedere has
indulgentias, conſequitur iuriſdictionem, quam diaco-
ni, & alij non ſacerdotes poſſunt habere, vel commiſ-
ſam, ſicut legati, vel ordinariam, ſicut electi, licet non con-
ſecrati in epiſcopos aut ſacerdotes, vt in capit. ex tranſ-

miſſa. de elect. nec tollitur p̱ peccatũ dicta poteſtas quam-
diu ab eccleſia tolerãtur, ſm̃ Rayn. & Hoſt. & facit. c. dictũ
14 eſt. j. q. j. ¶ Quartum. *Non poſſunt autem dicti prælati in-
dulgentias concedere non ſubditis ſuis, vnde ſecundum
Pet. de Palu. præciſi, quia nõ habent ſubditos, non poſſũnt
indulgentiam facere. Fallit quod dictum eſt in duobus ca-
ſibus. Primò in c. noſtro. de pœnitẽtiis & remiſ. vbi archie-
piſcopi cõcedunt ſimpliciter per totam prouinciam, licet
non ſint eius ſubditi, niſi in caſibus iure expreſſis: quod ta-
men intellige quoad non habẽtes ibi domicilium. Secun-
dò quando illi, qui volunt eas accipere, habent licentiã à
proprio epiſcopo, ſcd̃m aliquos: vt not. Inn. in c. quod au-
tem. de pœ. & re. Imò ſcd̃m alios de licentia proprij ſacer-
dotis parochialis. & cum hoc tranſit Hoſt. Gul. in Spec. di-
cit tutius eſſe, ꝙ habeatur cõſenſus epiſcopi: & ſufficit, ſe-
cundùm eum, conſenſus metropolitani. d. c. noſtro. Addit
etiam idem Gul. ibi, ꝙ ex cauſa poteſt epiſcopus ſtatuens
in ſua diœceſi cõcedere vt indulgentiæ ſuæ proſint veniẽ-
tibus de diœceſi aliena, cũ epiſcopi. ſ. proprij cõſenſu & fa-
cit. d. c. quod autem. nõ tñ poſſet cõcedere, ꝙ indulgentiæ
ab aliis epiſcopis in eius diœceſi cõceſſe valeãt: q̃a in pri-
mo caſu illuc accedẽtes quodammodo forum cõſequun-
tur. de foro cõpet. Romana. §. cõtrahentes. lib. vj. in ſecũdo
verò alienã diœceſim, vt ibi iudicent, ingrediuntur, in qua
alienum parochianum ligare aut ſoluere nõ poſſunt: alio-
quin vnus epiſcopus poſſet centum annos indirectè con-
cedere. Ex quo patet: ꝙ literæ habitæ à diuerſis epiſcopis
dãtibus indulgẽtias his, qui aliquibus faciũt eleemoſynas,
nõ valẽt, niſi ſubſint epiſcopo faciẽti, vel habeãt licentiam
à proprio epiſcopo vel ſacerdote, vt tales indulgentiæ eis
proſint, de fo. cõp. ſignificaſti. de pœ. & re. quod aũt. vbi di-
cit Pan. ꝙ tutũ & valde expediẽs eſt, vt volens peregrinari
& pia loca viſitare, licentiã habeat à proprio iudice parti-
cipãdi indulgentiis alienis, quod tñ de indulgentiis Papæ
15 non intelligitur. ix. q. iij. cuncta. ¶ Quintum. *Si dicti præ-
lati cõcedunt indulgentias vltra dictã ſummã, non valent:
vt in c. indulgentiæ. de pœ. & re. li. vj. quod gl. ibi intelligit
quo ad exceſſum, non quo ad terminum conceſſum: ſed
Gemi. in c. fi. eo. tit. & lib. dicit ſecundum Io. Mo. ꝙ talis in-
dulgentia eſt omnino nulla: per tex. qui dicit, ita tamen ꝙ
ſtatutũ generalis concilij non excedatur, & conſequenter
videtur poteſtas eorum limitata in tantũ, ꝙ ſi ſtatutũ ex-
cederẽt, poteſtatem non haberent: & ſic videretur facta à
non habente poteſtatem. Sed prima opi. eſt verior: quia, vt
dicit Io. And. hic eſt quædam liberalitas, & in his & in do-
nationibus dicimus, ꝙ valẽt pro parte vſq; ad modũ legi-
timũ, & in reſiduo nõ: hoc videtur approbare Pan. in ſimi-
li de quinquageſima epiſcopi, aut cẽteſima, de quo s̃. Do-
natio primò. § xviij. ¶ Sextum. Si in largitione indulgen-
tiæ concurrunt multi, puta archiepiſcopus & epiſcopus,
vt quia vterq; eã dat faciẽtibus tale quid, puta quia vterq;
in cõſecratione alicuius baſilicæ dat annũ: dico ſecundum
Hoſt. in d. c. ex eo. & dir. in lib. j. ꝙ ſubditi epiſcopi habe-
bunt vtramque, puta biennium: alij verò comprouinciales
alteram tantùm. ſ. archiepiſcopalem. Si verò epiſcopus de-
dit xl. dies indulgentiæ & ſucceſſor eius totidem, nõ valet
vtraq;, ſecundum Gemi. in c. fi. de pœ. & re. lib. vj. ex mente
Io. And. in add. Spec. quia per talem multiplicationẽ veniri
poſſet contra conſilium. c. cum ex eo. s̃. alleg. ¶ Septimum.
16 * Indulgentiæ durãt poſt mortem concedentis, ſecundum
Innoc. in c. quod tranſlationem. de offic. leg. & facit quod
no. Lap. in c. fi. de reſcr. lib. vj. & ſequitur Gemi. ibi, & ſimi-
liter facit quod not. glo. & Doct. in c. cùm ad hoc. de cler.
non reſi. & Lau. in cle. fi. de ele. Et facit ad literas, ꝙ ſaluus
conductus nõ expirat morte concedentis, pro quo etiam
vide gl. ſing. in c. cùm ex eo. de elect. lib. vj. Nec obſt. l. fi. ff.
de pœ. quia lõquitur in pœnalibus, & idem dicit gl. in c. fi.
de offic. leg. de indulgentiis, quas legati concedunt veniẽ-
tibus ad reparationem põtium, vel loci religioſi: quia du-
rant poſt finitam legationem, quemadmodum & eorum
ſtatuta, etiam ſi in eis contineatur pœna excommunica-
tionis, & conſentit ibi Pan. Secus de indulgentia ſeu licen-
tia, puta eligendi ſibi confeſſorem, vel nõ reſidendi in be-
neficio, ſed tenet, ꝙ expirat morte concedentis, ſeu finito
eius officio, niſi facta cum cauſæ cognitione, & conſenſu
ſui capituli: quia eſt in præiudicium eccleſiæ. Et ſic tene, ꝙ
in conceſſione præiudicatiua gratia conceſſa per inferio-
res Papa ſine cauſæ cognitione expirat: ſed ſecus ſi con-
cederetur à Papa, vel non eſſet alteri præiudicatiua: adde,
vel concederetur authoritate Papæ, vt s̃. Gratia. §. ij. Et ſic
concordant Doct. Et idem dic de indulgentiis aliorũ præ-
latorum, ſecundum Pet. de Palude, ꝙ. ſ. non finiuntur mor-
te concedentium, niſi per accidens ſubſequatur alia eiuſ-
dem rationis, quæ priorem non compatiatur, vt s̃. particu-
la priore. Deſtituuntur tamen ſecundum Petr. de Palude,
deſtructo totaliter loco, vt reædificatione indigeat. Et ra-
tio eſſe poteſt, quia conceduntur authoritate Papæ & non
17 præiudicant. ¶ Octauum. * Reuocatio indulgentiæ ante
certificationem non nocet, ſecundum Gemi. de conceſ.
præb. c. j. lib. vj. ſed ipſa durat quouſque certificati fuerint
illi quibus conceſſa eſt: niſi in reuocatione eſſet clauſula
decreti, vel quid ſimile, per quod expreſsè appareret de
voluntate Papæ contraria. Et huius exemplum eſt, quia
olim Calliſtus conceſſit indulgentiam dantibus ſubſidiũ,
&c. quam ſucceſſor reuocauit: & tamen ſecundũ doct. in
d. c. j. illi qui ſubſidiũ dederunt medio tempore. ſ. à die re-
uocationis vſque ad diem notitiæ, illam habuerũt. De pri-
uilegio autem, vtrum ſumat vires ſtatim à conceſſione:
j̃. Priuilegium. S. vlt. ¶ Nonum. Quæſtoribus indulgentiæ
dandæ ſunt ſub forma, quæ habetur in d. c. cum ex eo.
18 ¶ Sextò quæritur, * quibus ex cauſis poſſit quis facere in-
dulgentiam? Et dico multa. ¶ Primum. Secũdum commu-
niter doct. fieri poteſt indulgentia pro Dei laude & glo-
ria, quæ præcipuè relucet in ſanctis eius, qui honorantur
in cõſtructione eccleſiarum, & commemoratione ſuarum
virtutum. Et ideò rectè datur indulgentia ædificantibus
eccleſias, celebrantibus feſta ſanctorũ, aſtantibus prædica-
tioni & diuinis officiis. Item pro communi vtilitate, vt fi-
dei defenſione, terræ ſanctæ promotione ſtudij, & huiuſ-
modi. ¶ Secundũ. Poteſt etiã dari pro ſpiritualibus tãtùm:
ſicut Inn. quartus dedit orantibus pro rege Franciæ indul-
gentiam x. dierum, vt refert S. Tho. in iiij. non autem pro
temporalibus tantùm, ſed vt ordinantur ad ſpiritualia, vt
dictum eſt. ¶ Tertium. Non poteſt autem dari pro remiſ-
ſione iniuriarum, quia ſecundum S. Bonauen. in hac da-
tione debet attendi aliquid, quod ſit meræ voluntatis, &
non neceſſitatis, cuiuſmodi eſt dicta remiſſio. ¶ Septimò
19 quæritur, * quot requirantur ad hoc vt indulgentiæ ali-
quibus valeant? Et dico multa. ¶ Primum. Secundum Pet.
de Palude requiruntur quatuor. Duo quidem ex parte
dantis: primò ſcilicet authoritas, de qua ſuprà. §. v. parti-
cula ſecunda, non autem requiritur bonitas, quia, vt di-
cit ſanctus Thomas, poteſtas faciendi indulgentias con-
ſequitur iuriſdictionem, quæ per peccatum mortale non
amittitur, & ſecũdò cauſa rationabilis, id eſt, opus ad ho-
norem Dei, vel ad vtilitatem eccleſiæ, ſeu proximi. Ex

quo infert Arch. & S. Tho. ꝙ Papa non poteſt ad libitum
euacuare purgatorium:quia hoc eſſet indiſcretum & irra-
tionabile.Ad hoc autem, ꝙ indulgentia valeat, requiritur
cauſa conueniens, vt dicit S.Tho.in iiij.di.xlv.Et ſimiliter
duo ex parte ſuſcipientis:primò ſcilicet vt ſit in ſtatu me-
rendi,id eſt,in charitate : vnde non valent exiſtentibus in
mortali,ſaltē pro tunc:quia manēte cauſa,id eſt, culpa vel
offenſa,effectus,id eſt,reatus pœnæ tolli nō poteſt.Secun-
dò vt faciat illud,pro quo indulgentia datur:volūtas autē
faciendi illud, ſufficit quidē quantùm ad mereri augmen-
tum gratiæ,vel gloriæ,ſed non quantū ad remiſſionē pœ-
næ,ſeu adeptionē indulgentiæ , ſecundùm S.Tho.& Petr.
Sum.autē Ang.ponit alia duo, primò ſcilicet, ꝙ accipiens
credat eccleſiam habere hanc auctoritatem:ſed hoc redu-
citur ad eſſe in charitate.Secūdò,ꝙ ſit ſubditus dantis:ſed
20 hoc reducitur ad habere authoritatem.¶ Secundū.*Con-
feſſio actualis nō requiritur neceſſariò,etiam de mortali-
bus,quantū eſt ex natura talis cōceſſionis, ſecundùm oēs:
ſed ſufficit contritio,quæ nō eſt ſine charitate : requiritur
verò actualis cōfeſſio,ſi hoc intendit indulgētiæ largitor.
Vtrum hoc intendat,vel nō intendat,cùm dicit,verè con-
feſſis & contritis:licèt probabiliter aliqui dicant, ꝙ ſic, ita
ꝙ intendit dare ſolū his qui poſt confeſſionem non inci-
derunt in mortale:mihi tamen probabilius videtur, ꝙ in-
tendat dare omnibus quibus poteſt, ſi ſemel in anno ſunt
cōfeſſi vel volunt cōfiteri,id eſt omnibus qui ſunt in cha-
ritate,faciētibus id, pro quo datur:quia Papa non largitur
indulgentiā, vt ſuppono, principaliter vt inducat ad con-
feſſionem, ſed ad aliud, puta eleemoſynā,vel huiuſmodi.
Vnde quod dicitur,confeſſis, intelligitur ſecundū Petr.de
Pal.in propoſito:vel, ſecūdùm alios, quod tamē fortè idē
eſt,intelligitur confeſſis,ſecundùm ſtatutū eccleſiæ.id eſt,
ſemel in anno,adde, vel cōfiteri volētibus.Et hāc opinio-
nē expreſsè tenet Pan. in c.omnis. de pœ.& re.& Io.And.
in d.c.quod aūt.& gl.in cle.vnic. de relig.& ve.ſanct.Imo.
& Car ibidē.& ſic fuit reſponſum, & declaraui in concilio
Conſtantienſi, ſicut habetur in quodā libello ſcripto ma-
nu reuerēdi quondā patris fratris Ioānis de Galophia or-
dinis Prædic.viri docti & veridici. debet tamē quiſq; cōfi-
teri : quia plerunq; homines maximè ſeculares credunt ſe
cōtritos, & ſunt ſolùm attriti:qui tñ per confeſſionem de
attritis fiūt contriti. ¶ Tertiū.Charitas actualis neceſſariò
requiritur de mente docto. qui indiſtinctè dicunt requiri
charitatem.Arch.tñ ex hoc, ꝙ aliquando dicitur,& cōfeſ-
ſis,vel qui intra mēſem fuerint cōfeſſi, arguit, ꝙ videatur
ex mente & pactione cōcedētis, ꝙ qui nō eſt in ſtatu me-
rēdi, recedēte fictione effectū recipiat, quod quia eſt poſ-
ſibile,& ex cōcedentis voluntate dependens, piū eſt dice-
re,ꝙ ſit verum:quia, vt dicit glo.in d.cle.vnic.huiuſmodi
conceſſiones non decet , nec expedit amarè interpretari:
tum etiā quia veriſimile eſt,ꝙ cōcedēs ſic virtualiter intē-
dat : & ſic exprimeret ſi de hoc cogitaret : quia veriſimile
eſt,ꝙ intēdat his,qui faciūt id,pro quo datur indulgentia,
eam valere omnimodo quo eſt poſſibile. Et ideo nullus,
quātumcunq; in mortali exiſtēs, ceſſet ab indulgentia ca-
pienda:quia fortè aliquādo cōteretur,& illam cōſequetur.
21 ¶Septimò quæritur,*quibus indulgētiæ valere poſſint?Et
dico multa.¶ Primum.Exiſtētibus in mortali indulgentiæ
nō valent quantum ad remiſſionē pœnæ, ſm omnes.imò
nec ad acquirendā gratiam , ſm S.Tho.quāuis hoc aliqui
dixerint:quia licet merita per indulgentiam diſpenſata ad
hoc poſſint valere , non tamen propter hoc diſpenſantur,
ſed determinatè ad remiſſionem pœnæ. Si autem fieret
communicatio per hunc modum,facio te participem me-
ritorum totius eccleſiæ,vel vnius congregationis,aut ſpe-
cialis pſonæ:ſic valere poſſet ad merēdū aliquid ei, qui eſt
in mortali.hæc ille.¶Secundū.Valent autē ſm S.Tho.etiā
religioſis ſi obſeruent tenorē bullæ:vt.ſ.de licentia præla-
torum dent aliquid aut faciant:quia non ſunt peioris con-
ditionis quā alij ; non tamen per eas remittuntur illis im-
poſita in foro capituli : quia illud nō eſt pœnitentiale,ſed
iudiciale. Nec tñ oportet religioſos exire clauſtra pro in-
dulgentiis:quia licèt illę plus valeant quo ad remiſſionem
culpæ,quàm obſeruantia, ecōtrario tñ eſt quo ad acquiſi-
tionem præmij , quod eſt melius.hæc ex illo. ¶ Tertium.
Valent etiā, ſcđm eūdem in quarto.di.xlv.defunctis,ſi cō-
tinetur in tenore bullarū,modò pro eis faciat aliquis quod
mādatur:vtrū aūt eis valeant per modum indulgentiæ,vel
ſuffragij,modò nō eſt curandum.¶Quartū.Prelato autem
qui illas cōceſſit,etiā ſi faciat id,pro quo conceſſit non va-
lent,ſcđm Vin.in d.c.cum ex eo.& Gul.in Spec.& Arch.in
d.c. indulgentiæ.C. ne quis in cau.ſu.l.j.& l. inquiſitio.C.
de ſol.Sed verius S.Th.& alij Theologi in quarto diſt.xx.
dicunt , ꝙ licet principaliter nō poſſit ſibi prælatus indul-
gentiā dare:quia.ſ.nō habet cauſam vt ſe prouocet ad ea,
quæ vergunt in Dei honorē, & vtilitatem eccleſiæ, gratia
cuius dantur indulgentiæ:quia horum cura eſt illi cōmiſ-
ſa:tamē data aliis vti pōt ſub eadem forma : & idem tenet
Gaſpar.in d.c.noſtro.& ſequitur Gem.in d.c.indulgentiæ.
de pœ.& re.li.vj.& facit quod no.docto.in c.per venerabi-
lē,q fi.ſint legi. vbi princeps legitimare poteſt filios ſuos,
non tanquā pater,ſed tanquā princeps.& ſic gaudet priui-
legio,quo & cæteri participes.¶ Octauò quæritur, * quo-
22 modo intelligenda ſunt multa,quæ circa indulgentias di-
cuntur & fiunt?Et dico multa. ¶ Primum. Cùm datur in-
dulgentia porrigentibus manus adiutrices , vel dantibus
auxiliū,aut facientibus hoc vel illud,ſcđm.S.Th.& S.Bon.
intelligitur ſi hoc faciat ſcđm quod eis congruit. Vnde ſi
pauper dando vnum denarium totam aſſequitur , non ta-
men idem erit de diuite , qui dando obolum non dicitur
dare auxilium,pro quāta tamen parte faciet id quod mā-
datur,pro tāta habebit indulgentiam, vt innuit vterq; eo-
rum, licet aliqui ſentiāt cōtrarium.Prædicta tamen intel-
lige quādo mandatur aliquid generaliter & indetermina-
tè:ſec⁹ ſi determinatè, vt dare aureū,vel dicere ſemel Aue
Maria,quia in talibus nō exquiritur decentia perſonæ vel
ſtatus,ſed effectus operis impoſiti.¶ Scđm.Cùm datur fa-
cientibus certum quid determinatè,vel etiā generaliter &
indeterminatè quantū ad ipſam indulgētiā & remiſſionē
pœnæ,non refert vtrū illud fiat cū magno labore,vel ſine,
quia indulgentia non proportionatur labori , ſed meritis
diſpenſantis , licet referat quantū ad meritū.Vnde dicit S.
Thom.in quarto,ꝙ clerici & alij eccleſiæ vicini æqualiter
habent indulgentiā ſicut aduenæ, niſi aliquid exprimatur
in forma,ſed nō ęqualiter merētur.¶Tertium.Cum datur
indulgentia faciētibus certū quid puta viſitātibus aliquam
eccleſiā, ſi determinetur tēpus, puta à veſpera ad veſperā,
vel vſq; ad tale tempus, ſcđm S.Tho.intelligitur facienti-
bus ſemel tātùm,ſed ſi ſit perpetua, intelligitur toties quo-
ties , ſicut in eccleſia bea.Petri Romæ eſt indulgentia pe-
rennis x. dierū & conſentit Io.Cal.alle.c.j.de fil.preſby.li.
vj.& c.nō poteſt.de præb.lib.vj. & ſequit Io. An.& Gemi.
Inn.tamen & Gul.in Spe.tenent , ꝙ etiā ſi tēpus eſt deter-
minatū , intelligitur toties quoties.Et hoc ſequitur Sum.
Ang & Roſel. contra Supple. Sed opinio B. Thomæ pra-
cticatur, & eſt in cōſuetudine, quæ eſt optima legū inter-
pres

pres:vnde & communiter illam approbant doct.in c.fi. de
pœnit.& re.lib.6.& ſequit Albe.& Feli.in ſuo tract. de in-
dulgentia.¶Quartum.Cùm datur indulgentia aliquorum
dierum, vel temporum, forma inſpicienda eſt. Nam ſi dr
xl.dies , vel annos de iniunctis pœnitentiis , remittuntur 24
ſolùm pœnæ iniunctæ à ſacerdote in foro pœnitentiæ , ſi
xl.dies ſimpliciter ſic remittuntur pœnæ 40. diebus pera-
gendæ ex taxatione diuinæ iuſtitiæ,vł canonum , aut ſa-
cerdotis conformiter ad illam,id eſt,claue non errante. Si
dicitur , peccatorum , de quibus fuerint ore confeſſi : ſm
aliquos non remittuntur non confeſſa:ſiue quia ſunt obli-
ta,ſiue quia ſunt admiſſa poſt cōfeſſionem , ſufficit tamen
quo ad oblita,ſecundùm Arch. confeſſio generalis. Si dr,
tertiæ partis peccatorum : illa ita remittitur in foro eccle-
ſiæ & Dei,ac ſi per pœnitentiam eſſet abolita, quorū om-
nium fundamentum eſt,quia tm valent,quantum ſonant,
non ſunt tamen amarè,ſed piè interpretandæ,vt dictū eſt.
¶ Quintum. Dies vel anni indulgentiæ an ſint vtiles , vel
continui.Pan.poſt Hoſt.in c.cùm ex eo,de pœ.& re. dicit
ꝙ dies ſunt vtiles,anni vero continui. Et vult dicere , ꝙ ſi
alicui iniunctum eſt ieiunare xl.dies continuè , vel etiam
interpolatè, accepta indulgentia xl.dierum erit abſolutus.
Si verò iniuncta eſt pœnitentia annalis , ét ſi non ſit con- 25
tinuè,ſed certis diebus ſeptimanæ peragendo : puta ieiu-
nando ſexta feria,ꝙ eſt ieiunare lij. dies in anno,illa abo-
leri nō pōt per indulgentiam totidem dierum , ſed ſolùm
per annalem:ꝙ verum puto qñ datur annus indulgentię,
quo ad pœnas iniunctas : ſi autem daretur annus ſimplici-
ter,puto ꝙ eſſet vtilis:ita ꝙ cui iniūctum eſt ieiunare duo-
bus annis alternatis diebus, habito vno anno indulgentiæ
ſimpliciter,abſolutus eſt:quia idem eſt vnus annus, quod
23 dies ccclxv. Nonò*quæritur , vtrum is, qui indulgentiam 26
pœnitentiarum iniunctarum ritè conſecutus eſt, teneatur
illas explere:puta, ſi alicui iniuncta erat pœnitentia ſeptē-
nis,& indulgentiam ſeptēnem aſſecutus eſt? Et dico ꝙ nō:
quia per contritionem pœna æterna dimittitur,& in tem-
poralem commutatur,de pœ.diſt.j. verbum. Temporalis
verò per ſatisfactionem , aut per indulgentiam , quæ illi
æquipollet.vñ per indulgentialem ſatisfactionem eneruat
pœnitentialis ſatisfactio:vt d.c.quod autem.Et ibi Pan.re-
probat opinionem dicentium indulgentias prodeſſe , quo
ad pœnitentias hic iniunctas , dummodo ſacerdos iniun-
gens hoc concedat, vt compenſari poſſit pœnitentia cum
indulgentia,& non aliter: dicens,ꝙ dicta opinio nimis re-
ſtringit poteſtatem,& effectum indulgentiarum : qa cùm
proficiſcantur ex theſauro eccleſiæ , cuius poteſtatem hēt
Papa,prodeſſe dñt omnibus,quibus ille concedit, vł alius 27
ab eo habens poteſtatem, vñ non eſt neceſſaria licētia ſa-
cerdotis:Non tñ pp indulgentia ceſſandum eſt in hac vita
ab operibus pœnitentiæ, ſecundùm S. Thom. & commu-
niter omnes Do.tum quia,vt dicit S.Th. opera pœnitētiæ
non ſolùm ſunt in ſatisfactionem,ſed etiam in remedium
contra peccata,pręcipuè,quia interdum quis debet plura, 28
quam credat:tum etiam quia neſcitur an ſacerdos pœni-
tentiam debitam totam iniunxerit:& conſequenter ad ali-
quid eius non iniunctū,& per indulgentiam ex cōſequēti
aliquando non relaxatum teneamur Summa tñ Ro.innixa
gloſ.in c.menſuram. de pœ.diſt.j.dicit quòd ſufficit pœna
minor iniuncta à ſuo ordinario iudice , ſiue ſacerdote , ſi
hoc fecit animo diſpenſandi:& ſimiliter ſi per errorem fe-
cit & credebatur peritus.Sed iſta nō bene dicuntur loquē-
do de ea,quæ eſt minor debito poſt remiſſionem , q̄ fecit
Deus authoritatiuè in ſacramento pœnitentiæ, vel homo
per modos dictos ſ.§.v.partic.ij.in fi.vel cōſimiles.& hoc
patet per S.T.vbique.¶ Decimò quæritur ſpecialiter , quid
iuris de indulgentia plenaria, maximè in articulo mortis?
Et dico multa perſtringendo breuiter , de quibus diffusè
Arch.in iij.parte.tit.x.c.iij.§.iiij.& v.¶Primum,Indulgen-
tia plenaria ſolùm à ſummis pontificibus dat: primò om-
nibus certum locum viſitantibus ſimpliciter, id eſt , omni
tempore,vt de ſepulchro Domini.Secūdò omnibus viſitā-
tibus certum locum certa die intra annum : vt de eccleſia
ſanctæ Mariæ angelorum Ferrariæ ordinis prædicatorū:
& in bauma beatæ Peccatricis per Eugenium quartum:&
iſtæ perpetuò durant,niſi reuocentur.Tertiò omnibus fa-
cientibus certum opus:vt aſſumentibus crucem cōtra in-
fideles.Quartò certis nominatis perſonis in vita , vel in
morte facientibus certo tpe in bulla taxato aliquod opus:
& hoc ſine dubio durat poſt mortem concedentis , ꝑ reg.
decet cōceſſum à principe beneficium eſſe māſurum.lib.6.
Quinto viſitātibus certas eccleſias vrbis certis diebus tpe
Iubilæi , quæ indulgentia plenaria vulgariter dr de culpa
& pœna,ꝙ propriè nō eſt verum,quia ſolus Deus culpam
remittit,ſed ideo ſic dicitur; quia ibi demittit culpa à Deo
in contritione , quæ præexigitur : & pœna à Papa per in-
dulgentiam,quæ ſubſequitur.¶Secūdum.*Articulus mor-
tis in hac materia , niſi aliud exprimatur,non eſt articulus
verus,quo.ſ.quis moritur:ſed præſumptus,quo qs ęſtima-
tur ſecundùm commune iudicium moriturus : ſicut & in
extrema vnctione.Vnde qui in articulo præſumpto abſol-
uitur,conſequitur effectum indulgentiæ, & gratia expirat
in poſterum,quod non eſſet,ſi in forma diceretur, & caſu
quo nō moriaris,tibi reſeruetur gratia iſta in finem : quia
tunc nec effectum cōſequit,nec gratia expirat.¶Tertium.
Qui*in hmōi articulo vult huiuſmodi indulgentiam cō-
ſequi,non habet neceſſariò confiteri de peccatis aliàs con-
feſſis:nec etiam generaliter : quia remiſſio in tali caſu fa-
cta non eſt ſacramentalis : ideoque peccatorum notitiam
non requirit,aut formam abſolutionis ſacramentalis, ſed
præſupponit,nec hoc exprimit forma indulti: qa nō dicit,
ore cōfeſſus ſibi:ſed confeſſus ſimpliciter.Oporteret tamē
confiteri mortalia poſt confeſſionem admiſſa.Et ſi loque-
lam,& nō vſum rationis amiſiſſet,poſſet cōſequi remiſſio-
nem pœnæ vigore indulti per ſigna æquipollentia cōfeſ-
ſionis:nō aūt ſi nullo modo pōt intimare talia peccata , vt
vr : quia nunquam eſt ea confeſſus , ſimiliter nec ſi vſum
rationis amiſit poſt mortale,de quo eſt contritus : ꝙ quia
ſciri non poteſt,niſi quis in notorio vſque ad illud vltimū
manſiſſet,pōt ſacerdos facere ꝙ in ſe eſt,vt illi abſolutio-
nem tribuat,& plenam remiſſionem.¶Quartum.* Venia-
libus quoq; non cōfeſſis indulgentiæ valor non tollitur,ſi
mortalia ſunt cōfeſſa,& contritio de venialibus adeſt,quę
ſi non adſit,licet nō impediatur quis à ſalute,quia gratiam
venialia nō tollunt:impediretur tamen remiſſio pœnarum
pro venialibus debitarum:quia pœna non remittitur cul-
pa remanente,etiam veniali.¶Quintum.*Forma verò ab-
ſolutionis,aut remiſſionis plenariæ , quæ ad clauem iuriſ-
dictionis pertinet , nō eſt ſicut abſolutio ſacramentalis à
peccatis,quæ.ſ.habet certam formam:quæ nec mutari,nec
ab alio,q̄ à ſacerdote proferri poteſt cum effectu:ſed caret
determinata forma:& poteſt ſine certa forma concedi, vt
dicendo,ſic faciens ſic habeat:ſed tamē illa debet eſſe for-
ma eius,quam indultū decernit : ꝙ quia communiter ha-
bet , ꝙ confeſſor plenam remiſſionem tali perſonæ lar-
giatur,& conſequenter hæc debet eſſe forma:Authoritate
ſedis apoſtolicæ mihi pro nunc commiſſa , concedo tibi

plenariam,remiſſionem omnium peccatorum tuorum, de
quibus es contritus,& ore confeſſus,præterea quæ ex cō-
fidētia huius indulti cōmiſiſti,hæc ex Arch. Sed intellige,
ꝙ iſta eſt conueniēs forma: Autoritate apoſtolica mihi in
hac parte cōmiſſa, cōcedo tibi plenā indulgētiam omniũ
peccatorũ tuorũ. Quod aũt additur,de quibus & c. verum
2 eſt ſolùm ſi hoc exprimatur in indulto. ¶ Sextum.* Non
eſt neceſſe, concedentem hanc remiſſionem eſſe ſacerdo-
tem, niſi hoc expreſsè in commiſſione mandetur : quia ſi
dans pōt non eſſe ſacerdos,ergo & exequens:imò ſicut ſi-
ne forma,ita & ſine miniſtro dari pōt : imò ſi dicatur , ꝙ
miniſter ſit idoneus cōfeſſor,nō addendo,ſacerdos:poteſt
eſſe laicus,ſi ſacerdos vel clericus haberi nō poteſt:& cō-
feſſio talis facta,quæ non eſt ſacramentalis, valet ad con-
ſequendam indulgentiam per iſtum,ēt ſi forma nō vtatur,
30 ſed quibuſcunque verbis æquipollentibus. ¶*Septimum.
Cùm in forma hmōi indulti cōtinetur, ꝙ ſatisfaciat ſi hēt
alij ſatisfacere,intelligitur ſi pōt,vnde ſi aliàs eſt bene di-
ſpoſitus,fructum conſequitur indulgentiæ,& remiſſionis.
31 ¶Octauum.*Si quis ante electionem confeſſoris priuetur
vſu rationis , ſi in ſanitate mentis conſtitutus dicit ſibi in
tali caſu velle impartiri abſolutionem per quemcunq; po-
terit ſacerdos eam impendere quantum ad omnia, his ex-
ceptis , quæ ex forma indulti excipiuntur : imò ſufficit ſi
hoc habitualiter intendebat,licet dicto modo nō elegerit:
imò & aliquibus vr̄ , ꝙ ēt laicus poterit in abſentia ſacer-
32 dotis. ¶Nonum.*Qui in peccato mortali explet , id quod
in hmōi indulto mandatur,puta,eleemoſynam , vel pere-
grinationem : nihilominus indulgentiam conſequi pōt,
modò tempore remiſſionis ſiue mortis ſit in gratia , hæc
33 omnia Arch. ¶ Decimum.* Qui plenariam indulgentiam
ritè aſſequut⁹ eſt, ſi eo inſtanti moreretur, euolaret ſtatim
ad cœlum,ſm Hoſt.quod tñ ſm Auguſtinum de Ancho.
propter quatuor fallit.Primò ſi datur indulgentia genera-
lis de pœnis iniunctis, & maior fuerat iniungenda: quia
talis in purgatorio luet.Secundò , ſi detur de peccatis ore
confeſſis:& aliqua ex obliuione non fuerunt confeſſa ,ſed
intellige non confeſſa ſpecialiter,nec generaliter,ſecundũ
Archi.quia quo ad oblita ſufficit confeſſio generalis.Ter-
tiò,ſi poſt indulgentiam quis committat peccatum mor-
tale:quod tamen eſt contra caſum noſtrum. Quartò, ſi in
effectu ſtet aliqua culpa venialis : quia illa per indulgen-
34 tiam remitti non pōt quouſq; eſt affectus ad illam. ¶*Vn-
decimò quærit̄, quæ pœna eſt religioſorum prædicantiũ
indulgentias indiſcretas ? Et dico de hoc haberi in clem.
religioſi,de priuileg. vbi præceptum eſt eis ne hoc faciāt.
Et dicuntur indiſcretæ,primò ſm gl.ibi quando ſunt qdē
conceſſæ , ſed concedi non potuerunt. ſ. de iure. & idem
Paulus:vt quia concedens excedit quantitatem. d. c. cum
ex eo,& tertiò, ſm Zenzeli. qñ probari non poſſunt. arg.
de proba.quoniam,& c. poſt ceſſionem : & de fide inſtru.
c.ij.Peccant igitur mortaliter , qñ prædicant indiſcretas:
primo,& ſecũdo modo,indubitatè, & ſimiliter tertio mo-
do ad hunc ſenſum , qñ prædicant eas quæ probari non
poſſunt.i.nō ſunt probabiles,ſeu veriſimiles, ſed ſunt du-
biæ:ſecus ſi eſſent certæ ſed probari nequirent.

¶ INEPTA lætitia eſt filia gulæ , quæ quando ſit
peccatum, vide Ludus. §.ij.

DE INFAMIA.

1 *Infamia quid,& quotuplex.& num.2.*
3 *Infamia quomodò contrahitur.*
4 *Infamia facti,quem habeat effectum.*
5 *Teſtis infamis quando admittatur.*
6 *Accuſator infamis,an repellatur.*
7 *Infamia facti,quomodò tollatur.*
8 *Infamia iuris ciuilis quomodò incurratur.& num.9.*
10 *Duo actus faciunt conſuetudinem in criminibus.*
11 *Infamia canonica quomodò incurratur.*
12 *Confeſſio delicti in iudicio an reddat quē infamem infamia iuris.*
13 *Prælatus propter dolum remotus,an efficiatur infamis.*
14 *Teſtis de falſo condemnatus,an efficiatur infamis.*
15 *Infamia iuris,an tollat executionem ordinum.*
16 *Infamiam iuris quis tollat.& num.18.*
17 *Papa an reſtituat laicum ſibi non ſubditum.*
19 *Reſtitutus per Imperatorem,an egeat alia diſpenſatione. vt promoueatur.*

1 INFAMIA*dicta quaſi ſine fama :ab in,qđ eſt non:eſt
læſæ dignitatis qualitas,vita & moribus reprobata , per
arg.à contrario ſenſu:ſicut fama eſt illæſæ dignitatis ſta-
tus, vt ſ̄.dictum eſt loco ſuo.Vnde infamis dr̄ , cuius ſta-
tus,vita & moribus eſt reprobatus,ſicut colligitur. ff.de in
ius voc.l.ſed ſi hac lege.§.prætor.in glo.& ff. de obſe.à li-
2 be.l.honori.& l.licet. ¶ Primò*verò quæritur quotuplex
ſit infamia ? Et dico ꝙ triplex. ſ.facti,iuris ciuilis, & iuris
canonici.Nam infamia ſic diuiditur:quia quædam eſt in-
famia facti prouenīēs ex communi hominũ loquutione,
de qua ꝑ Bar.in d.l.de minore.§. tormenta. ff. de quæſt.&
eſt qua de facto dr̄ infamis,ſm glo. Ray.is cuius apud bo-
nos , & graues opinio grauata eſt ſuper crimine aliquo,
quædā verò eſt infamia iuris,qua ſ.dr̄ quis infamis à iure,
quæ duplex eſt. ſ. iuris ciuilis , & canonici. ¶ Secundò
3 quæritur,*quomodo contrahitur , vel incurritur infamia
facti? Et dico ꝙ multipliciter. Aliquando enim incurritur à
crimine , ita ꝙ crimen eſt proxima cauſa infamiæ. Aliqñ
cauſatur ab alio:puta, quia fuit incarceratus.ſ.iuſtè:vel ꝑꝑ
crimen repulſus à teſtimonio.de teſti.c.teſtimonium , vel
quia pater per verba turpia inſtituit eum hæredem : vt
dicendo,filium meum proditorem,nequam , & huiuſmo-
di,hæredem inſtituo,& ei lego. C.ex quibus cau.infa.irro.
l. ea quæ pater , vel per verba iudicis dicentis poſtulanti,
calumniaris:vel, bene faceres , ſi ad frugem vitæ melioris
ea conuerteres, & hmōi.C.eo.l.verbũ. & l. interloquutio.
Multis etiam aliis modis incurritur:vt generaliter quoties
apud bonos, & graues viros infamatur quis ex aliquo fa-
cto.d.l.licet ff.de obſe.à libe.& vj.q.j. ſunt plurimi. vt no.
in c.licet ex quadam.de teſtibus.non autem infamiam fa-
ciunt dicta paucorũ nec multarũ leuiũ perſonarum,modò
apud bonos,& graues non ſit opinio læſa. Dicuntur autē
hi graues,qui non ſunt leues:puta, ſi ſit homo bonæ famæ
& opinionis antiquus : ſicut benemeritus dr̄, qui non de-
meruit.ff.de leg.ij.l.cùm pater.§.rogo. & l. cum quædam,
in princ.& de ſeru.c.vno.in huiuſmodi tamen credo ſtan-
4 dum arbitrio iudicis. ¶ Tertiò*quæritur , quem effectum
habet hæc infamia facti? Et dico primò, ꝙ repellitur à di-
gnitatibus.de exceſ.prælat.inter dilectos,quia vilibus , &
indignis portæ dignitatum patere non debent : ſimiliter
nec infamibus,de reg.iur.c. infamibus.libr.6. Et intellige
ſm Archid. de dignitatibus eccleſiaſticis, & ſecularibus:
quia infamis iudex eſſe non poteſt.iij.q. vij. infamis , nec
procurator , de iudiciis deputati , & d c.infamibus , licèt
poſſit eſſe arbiter,ead.quæſt.tria,ver.cognitores. ¶ Et ſe-
5 cundò*repellit à teſtimonio in cauſa criminali : in aliis
autem admittuntur plus , & minus, ſecundùm quod ſunt
infamati,vt not.Ioan.And.& Pan.in c.teſtimonium.de te-
6 ſtibus,& in c.inquiſitionis.§.penul.de accu. ¶Et*tertiò ab
accuſando.l.qui accuſare.ff.de accuſa. Et quartò à poſtu-
lando.

lando.ff.de poſtulan.l.j.de qua poſtulatione vide ĵ. Poſtu-
latio Et quintò à promotione ordinum.de acc.omnipotēs
Deus.diſt. lxxxj.tantis Daniel.imò iam promotum ſuſpē-
dit, ſm Inn.de poſtul. præla.c.ſi.de elect.ſuper eo.de renũ.
niſi cum pridem. ¶ Et ſexto inducit querelam inofficioſi
teſtamenti contra teſtamentum fratris , ſi infamem hære-
dem inſtituit,& rumpit.C.de inof.teſta.l.fratres. ¶ Et ſepti-
mò inducit purgationem canonicam ſi iudici videbitur,
de accuſ.veniens,& ibi de hoc Hoſt.& glo.in l.nullam.C.
7 ex quib.cau.infa.irrog. ¶ Quartò*quæritur,qũo tollit̄ iſta
infamia facti? Et dicit Panor. in c. ex diligenti. de ſimo. ꝙ
tollitur per contrarium factum , vt not.Ioan.And. vj.q.j.c.
omnes.in glo.Poteſt etiam princeps diſponere vt talis in-
famia non habeat effectum,vt no.Pan.in c.cùm te.de ſent.
8 & re iud. ¶ Quintò quęritur,quomodo incurritur infamia
iuris ciuilis? Et dico , ꝙ duobus modis. Primò per iudicis
ordinarij ſententiam diffinitiuam criminis publici,vel ali-
quando priuati,vt furti vel iniuriarum,nō autem per ſen-
tentiam interlocutoriam , vel etiam arbitri l.quid ergo.§.
ex compromiſſo.ff.de his qui not inf. & regulare eſt ꝙ in
criminibus publicis nō incurratur,niſi per ſententiā.l.j.ff.
de his qui no.inf.& not.Dy.in d.reg.infamibus.& Pa.in c.
teſtimonium.de teſtibus. Quæ a'ũt ſint crimina publica,
habes Inſtit.de pub.iud. per totum. & ſ̄.Crimen. §.iij.
9 ¶ Et.* ſecundò incurritur ipſo facto in caſib.in quib.iure
cauetur ꝙ incurratur ipſo facto, vt cùm Imperator militi
aufert inſignia,vel aliquem in exiliũ mittit.l.ꝙ ait.§.igno-
minioſa.ff. de his q not.inf. Et q exercēt improbũ fœnus,
exigētes vſuras vſurarũ.iij.q.vij.§.porrò , & ibi vide mul-
ta de iſta materia in tex.& in gl. Et qui depræhenditur in
adulterio.ff.de rit.nup.l.palam.§.q in adulterio,vel cōtra-
hit ſimul cum duabus,vel ſimul habet duas ſponſas. l.qd
igitur.ff. de his qui not.inf.de biga. nuper à nobis. Et qui
locauit operas ſuas vt pugnaret cum fera ff.de poſtu.l.j.§.
beſtias,ſecus ſi cauſa virtutis exercendæ. Et qui faciũt lu-
dos periculoſos per plateas & alia loca,ꝑ d.l j. pro quo ēt
vide glo.in l.ij.ff.de his qui not.inf.quæ vult ꝙ omnes io-
culatores ſint infames ipſo iure : quia mercedis gratia lu-
dibrium ſui faciunt,quod limitandum vr̄ de mente Pano.
in c.cùm decorem , de vi. & ho.cler. ſi quis his exequatur
artem illam.arg.in l.palam, de ritu nup. vbi habetur mu-
lierem dici meretricem,ſi admiſit duos cā quæſtus , & fa-
cit xxv.q.ij.& approbat hoc Archi.in c.illud.xij.d. dicēs ꝙ
in malis actibus,& in delictis ,ſufficit binus actus ad ꝓ-
bandum conſuetudinem quo ad homines & animalia. C.
de epiſ. aud.l.nemo.Inn. tñ in d.c. cùm decorem, limitat ſi
hoc hiſtriones faciant in publico. Ibi ēt innuit ꝙ conſue-
tudinem non faciant duo actus,ſed primum eſt verius:Se-
cus autem de locantibus operas, & aſcendentibus arbores
gratia colligendorum fructuum, aut turres gratia capiēdi
aues,q nō ſunt infames, ſm Bar.in d.l.j. quia ſit gratia pu-
blicæ vtilitatis. Et qui lenocinium exercet , vel filias aut
neptes ꝓſtituit.l.athletas.§ ait prætor.ff.eo. & ibi de mul-
10 tis aliis vide:& ſimiliter in d.§.porrò * Ex his aũt tria no-
tabilia patent.Primũ, ꝙ in criminalibus binus actus indu-
cit conſuetudinem:quod facit ad caſus reſeruatos epo, qñ
aliquid eſt in conſuetudine. ¶Secundum, ꝙ mulier , quæ
duos admiſit cauſā quæſtus, eſt meretrix , & ſic quicquid
deinceps lucratur, poteſt retinere : ſecus de fornicantibus
hincinde principaliter cauſa libidinis:quia ſi recipiũt mu-
nera, reſtituere tenentur. vt ĵ. reſtitutio ij. ¶ Tertium, ꝙ ex
duabus vicinis inducitur frequentatio monaſteriorum, ꝙ
eſt peccatum, vel habet ſpeciem peccati , niſi bene circun-
ſtantionetur,& hoc patet c.monaſteria,de vi. & ho. cleri.
11 Sextò quæritur,*qñ incurratur infamia canonica. Et dico
ꝙ regulariter omnes infames ſecundùm leges , etiam ſm
canones ſunt infames:vt probat tex̄.in c.omnes, vj.q.j. &
not. Innoc.in c.qualiter & quando.el ij.de accuſat.& ſimi-
liter omnes, qui ſuis culpis ad ordines promoueri nō pñt,
vt in d.c.omnes , & in text. & in gloſſ. de quo etiam d.§.
porrò,& ſecundùm Panorm.in c.ex diligenti.de ſimo.in-
curritur generaliter ex quolibet peccato mortali:vt 6. q.j.
infames,& ibi in gloſſ.ſumma,& hæc durat donec ſubla-
tum ſit crimen:vt in d.c.infames, & gloſſ. in c.illi. 7. q. 1.
ideoque poſt pœnitentiam ceſſat infamia talis. ¶ Septimò
12 quæritur ſpecialiter , * vtrum confeſſio delicti in iudicio
reddat aliquem infamem infamia iuris? Et dicit Bart. in l.
infamem.ff.de pub.iud.& not.Pan.in c.at ſi clerici.de iud.
ꝙ non:quia ad infamiam videtur iudicium prætorum re-
quirere, vt quis ſit condemnatus de crimine.l.j. ff. de his
qui not.infa.& in c.criminis,cōfeſſus non habetur ꝓ cō-
demnato:vt in l.ſi confeſſus.ff.de cuſto.& exhibit.reo. Vñ
Bart.in l.furti.ff.de his qui not.inf. dat cautelam vt qñ re-
quiritur ſentētia ad infamiam, ſoluatur condemnatio an-
te ſentētiam:& ſic quis euadet.arg. l.ſi quis res.ff.de procu.
Similiter nota aliam cautelā. ſ.ꝙ talis nō litiget per ſe, ſed
per procuratorē:quia licet ipſe condēnetur, & procurator
procuratorio nomine , hoc tamen caſu nec dominus nec
procurator efficitur infamis : vt probatur in d.l. furti. §. ſi
quis alieno,per text. & gloſſ. & ibi Bart. hoc not. & doct.
Et loquitur quando quis conuenitur vt condemnetur
actione famoſa , vel ex crimine ex quo ſequitur in amia.
Prima tamen cautela non valet , vbi infamia irrogat̄ ipſo
iure:vt in c.teſtimonium, de teſti. quia per ſolutionem vi-
detur reus fateri crimen, l.ad ſolutionem.C.de re iudica.&
13 l.qm̃.ff.de his qui not.infa. ¶ Octauò quæritur , * vtrum
efficiatur infamis prælatus remotus propter dolum? Et di-
cit Pan.in c.licet,de ſimo.& ibi gloſſ.ꝙ ſic : ſicut iura vo-
14 lunt in tutore. ¶Nonò quæritur,*vtrum condemnatus de
falſo commiſſo in officio teſtificādi, efficiatur infamis? Et
dico ꝙ ſic , ſi directè fuit condemnatus , de ordin. cog. c.
cùm dilectus.in ſi. Secus ſi directè non fuit actum contra
eum,ſed vt repelleretur à teſtimonio,arg.d.capit.cùm di-
lectus,& l.Lucius.ff.de his qui not.infa. ¶ Decimò quæri-
15 tur , * vtrum infamia iuris tollat executionem ordinum?
Et dicit Pan.vbi ſ̄.ꝙ ſic:& exercitium cuiuſcunque digni-
tatis,& adimit honorem quæſitum & quęrendum,vt dicit
tex.in l.infamia.C.de decurio. & ideo prælatus non expe-
ctet ſententiam,ſed reſignet ſpōnte à principio , & ſic vi-
tabit infamiam. Et ſecundùm eundem in c. querelā.de iu-
reiu. infamia talis priuat ipſo facto dignitatibus & hono-
ribus circa titulos beneficiales , vt probatur ex text.l. ij.§.
miles.ff. de his qui not.inf.vbi dicit gloſſ. ꝙ ſicut infamia
priuat ipſo facto militem militia , vt ibi : ſic pari ratione
priuat militia cœleſti in aliis dignitatibus & honorib⁹. Et
idem videtur velle gl.in l.fruſtra.C.de reſtit mil. In bene-
ficialibus aũt dicit ſe non inuenire tex.hoc dicentem : vñ
hanc ſpiritualem pœnam nō debemus ponere in ipſis , ex
quo iure canonico non cauetur expreſsè:vt in ſimili dicit
gloſſ. in c.ſi.de iur.pat. Fatetur tñ ꝙ collatio facta infami
ipſo iure nulla eſt,reg.infamibus de reg.iur.lib.6.& l.ij.C.
de dig & facit c.inter dilectos,de exce. præl. Repellit etiā
infamia talis nō ſolum à promotione , ſed etiam ab accu-
ſando,teſtificando,poſtulando, & hmōi , ſicut de infamia
16 facti dictum eſt. ¶ Vndecimò*quæritur , qs poſſit auferre
hanc infamiā iuris? Et dicit Pan.in d.c.cum te.de ſent.& re

iudic. quòd ſolũ per principẽ tollitur quo ad illos,qui ſunt
ſibi ſubiecti, nõ quo ad ſubiectos Papæ, ſed per ipſum Pa-
pam ſolùm, vt in l.j.ff.de poſtu.& in d.c.cum te.& hoc di-
rectè. Indirectè autem hoc poteſt aliquando epiſcopus : vt
diſpenſando in caſibus ſibi à iure permiſſis:puta cõdemna-
tus de adulterio, efficitur infamis : & tamen epiſcopus di-
ſpenſare poteſt ſuper adulterio , & ſic cõſequenter in infa-
mia, ſed non principaliter ſeu directè, de quo vide Bart.in
17 d.l.j.& in l.infantẽ.in fi.ff.de pub.iud.¶Duodecimò * quæ
ritur , vtrum Papa poſſit reſtituere laicũ non ſubiectũ ſuæ
iuriſdictioni?Et dico, ꝙ nõn de iure.ij.q.iij.§.hinc colligi-
tur, niſi fortè eſſet ſibi neceſſarius in clericatu:& tunc ipſe
tantùm,& nõ alius poſſet,de plenitudine tamen poteſtatis
hoc poteſt , iuxta dicenda j̃.in verb. Papa, & s̃.Caſus.§.j.
caſu xliiij. Eos autẽ qui de ſuo ſunt patrimonio, reſtituere
poteſt,& eos, qui iuri aliorũ non ſubſunt, & oẽs clericos,
vt in c.per venerabilẽ,qui fil.ſint legit.not.Bern.& Inno.&
Hoſt.in d.c.cùm te. Similiter tenent Doctor.ꝙ collegium
Cardinalium poteſt ſicut & Papa. Sed Pan.in d.c.cùm te.
contrarium tenet, ſcilicet ꝙ non poteſt, quod ego verum
puto , niſi periculũ eſſet in mora expectandi futurũ ponti-
ficem,vt in ſimili dictum eſt s̃.Excommunicat.vij.excom-
municat.xiij. dub.iij. Item excommunicat.ix. excommu-
18 nicatione xij. dub.ij.ix. ſeruando. ¶ Decimotertiò * quæ-
ritur,vtrum reges tollere poſſint hanc infamiam iuris ? Et
dico,ꝙ non,ſecundùm Inno.ſi ſubſunt Imperatori:ſed be-
19 ne illi qui ſuperiorem non recognoſcunt,ſecundùm dom.
Anto.in c.cùm te. ¶ Decimoquartò * quæritur, vtrum re-
ſtitutus per Imperatorẽ indigeat alia diſpenſatione vt pro-
moueatur ? Et dicit Panor.in c.cùm te. ꝙ non,modò ege-
rit pœnitentiã. Et idem dic de reſtituto per regẽ , qui non
ſubijcitur Imperatori. Qualiter autem & quando infama-
tis ſit indicenda purgatio. j̃.Purgatio, per totum.

DE INFIDELITATE ET INFIDELIB.

1 *Infidelitas quid,& quotuplex,& num.2.*
3 *Infidelium acta an ſint omnia peccata.*
4 *Infideles in ſuis ritibus an ſint tolerandi.*
5 *Peccétne fidelis commercium habens cum infideli,& num.6.*
7 *Infidelium dominium an ſit fidelibus tolerandum.*
8 *Infideles ſuis rebus ſpoliare an liceat.*
9 *Infidelis an ſit teſtis idoneus.*
10 *Infidelium habitum an liceat aſſumere.*

1 INFIDELITAS * oppoſita fidei, quæ eſt virtus theo-
logica,ſm̃ S.Tho.ij.ij.& Rom.x.& Aſten.in Sum.dupli-
citer dicitur. Primò.ſ.purè negatiuè , vt in his qui de fide
Chriſti nihil vllo tẽpore audierũt : & ſecundò contrariè,
vt in his qui audita fide credere recuſant : in quo propriè
ratio infidelitatis cõpletur. Et primò quidẽ modo non ha-
bet rationẽ culpæ; ſed pœnæ, quia eſt ſequela peccati Adæ
talis ignorãtia diuinorũ:vnde tales infideles non damnan
tur propter infidelitatẽ, ſed propter alia peccata, quæ ſine
fide remitti nõ poſſunt:pro quo facit illud Ioan.15. Si non
veniſſem,& locutus eis nõ fuiſſem, peccatũ non haberent,
ſcilicet infidelitatis ad Chriſtũ; ſecundũ Aug. Sed ſecundò
modo eſt peccatũ grauiſſimũ,vt patet vbi s̃. Et iſto modo
2 nunc de infidelitate proſequimur.¶Primò * verò quæritur,
quot ſunt ſpecies infidelitatis ? Et dicit S.Th.& Aſtenſ.vbi
ſuprà, ꝙ ſunt tres; Paganorũ,Iudæorũ,& hæreticorũ, quæ
peſſima eſt:qa cõtrarietas ad fidẽ aut eſt ad nõdũ ſuſceptã:
& conuenit Paganis, aut ad ſuſceptã,& hoc dupliciter:ſ.ad
ſuſceptam in ſua figura,& conuenit Iudæis:aut ad ſuſceptã
in ſe:& cõuenit hæreticis:vnde Marani propriè ſunt hære-
3 tici:quia fidem aliquãdo ſuſceperunt. ¶ Secundò * quærit,
vtrum omnia quæ faciunt infideles, ſint peccata ? Et ex S.
Thom.ij.diſt.xlj.& iiij.diſt.xxxix.& ij.ij.q.x. & Rom.xiiij.
& ex glo.ibi ſuper illud:Omne quod non eſt ex fide, pec-
catum eſt,& Aſten.reſpondeo, ꝙ non omnis vita vel ope-
ratio infideliũ, peccatum eſt:ſed ſolùm qñ faciunt aliquod
opus ex infidelitate, vel relatũ ab infidelitate:quia quando
Saracenus ieiunat vt ſeruet legem Machometi, vel Iudæus
ſabbatizat,& huiuſmodi,quo caſu mortaliter peccant:aliàs
autẽ poſſunt habere actus bonos ex obiecto,vel circũſtan
tiis placẽtes Deo:licet nullus eorũ ſit meritorius. ¶ Tertiò
4 * quæritur, vtrum infideles ſint in ſuis omnibus in quibus
peccant, tolerandi ? Et dicit S.Tho.ij.ij. vbi s̃. ꝙ ritus Iu-
dæorum tolerantur ab eccleſia ꝓpter figurã in teſtimoniũ
Chriſtianæ veritatis:non autẽ ritus aliorũ infideliũ, niſi vt
vitetur maius malũ,vel facilius cõuertãtur. Et idem Aſten.
dicens infideliũ ritus tolerari poſſe ſine peccato:vel ꝓpter
bonum inde ſequens : vel propter malũ vitandum. Vtrum
autem ad fidem ſint cogendi, vide s̃.Baptiſmus.iiij.§.vj.&
5 vij. ¶ Quartò * quæritur, vtrum peccent mortaliter fideles
vendentes, vel alio titulo concedentes infidelibus aliqua:
puta carnes, oliuas, & huiuſmodi, quibus ad eorum ritum
vtuntur ? Et dico ꝙ ſic,ſi ad hunc finẽ venderent:quia eſ-
ſent cooperatores. Si verò nõ vendant hoc fine,nec ſciũt,
aut probabiliter credunt vel dubitant, ꝙ vtentur ad illum
finem, nullo modo peccãt, per ea quæ dicta ſunt s̃.in titu.
Ars. Si verò hoc ſciunt, vel probabiliter credunt, ſeu dubi-
tant. Sum.Ange.in tit.Infidelitas:videtur tenere ꝙ non ſit
mortale:aliter,inquit, eccleſia eos tolerans,cùm ſciat quòd
quaſi omnibus vtuntur ſecundum aliquam conditionem
ſuarum ſectarũ, videretur Chriſtianis damnationis laqueũ
ponere. Summa verò Roſ. in tit.Iudæus ſecundò, tenet ꝙ
ſit mortale, allegans ꝙ hic eſt permiſſio tertio modo, quæ
ſcilicet non licet in re illicita, de quo j̃.Permiſſio. Ego aũt
diſtinguo , dicens ꝙ ex neceſſitate & rationabili cauſa vti
poſſumus malo, id eſt, peccato alterius ad hoc diſpoſiti ad
bonum noſtrũ,modò non cooperemur immediatè ad ali-
quid, quod ex ſua natura ſit peccatum:ſicut ex cauſa acci-
pio mutuum ab vſurario ab hoc parato participando cum
eo ſolùm in acceptione & datione mutui, quæ de ſe nõ eſt
mala. Secus autem ſine cauſa, vel ſi non ſit paratus, & in-
duco ad fœnus : vel ſi cooperaretur in aliquo de ſe malo:
vt in ſoluendo maleficium per virtutem diaboli. Igitur ex
cauſa rationabili licet iſtis vendere,puta ex magna neceſ-
ſitate vel vtilitate, quia ſunt parati ad hoc:nec participatur
in aliquo de ſe malo:ſicut etiam ex cauſa rationabili emo
agrum mihi valde vtilem ab eo, quẽ ſcio tota pecunia vel
eius parte male vſurũ,ſine cauſa autem non licet:quia dare
occaſionem peccati ſine cauſa, eſt peccatum:non autẽ cum
cauſa:puta ſi mulier ad eccleſiã vadat.Dicit tamen S. Tho.
ij.ij.q.clxix.artic.vlt.ꝙ ſi qua eſſet ars ad faciendum opera,
quibus homines ſine peccato vti non poſſunt, artifices talia
faciendo peccãt:vt pote præbẽtes aliis directè cauſam pec
candi:puta ſi quis fabricaret idola,vel aliqua ad cultũ ido-
latriæ pertinẽtia:ſed loquimur de faciẽtibus illa intẽtione:
6 cum non ſit ratio quare alia cauſa fiant. Quintò * quærit,
vtrum cum infidelibus poſſint fideles conuerſari ? Et dicit
S.Tho.ij.ij.vbi s̃.quòd ad hoc non ſunt prohibendi fideles
in fide firmi, ita ꝙ inde magis ſperetur illorum conuerſio,
quàm horũ ſubuerſio:ſed prohibendi ſunt ſimplices & in-
firmi,ne ſine magnã neceſſitate cõuerſentur cũ eis. Aſten.
quoque idem ſapit, dicẽs quòd ſi eccleſia hoc interdiceret
propter aliquod eorum peccatum puniendum , ſic non li-
ceret : ſi verò non interdiceret , ſic diſtinguit vt S.Thom.
¶ Sextò

7 ¶Sextò *quæritur,vtrum permittendi ſint infideles habe-
re dominium ſuper fideles? Et dicit S.Tho.ij.ij.q. vbi s̃. ꝙ
nõ dominium nouum,ſed ſolum antiquum,quo ẽt priuari
8 pñt, vide ibi art.x. & j̃.Iudæus.§.iiij. ¶ Septimò*vtrum in-
fideles poſſint licitè à fidelibus rebus ſuis ſpoliari? Et dicit
Hoſt.in c.ꝙ ſuper his,de vot. ꝙ ſic , ſi eccleſiæ dominium
non recognoſcunt:per illud Matth.vlt. Data eſt mihi om-
nis poteſtas in cœlo & in terra,quam. ſ. poteſtatem tran-
ſtulit in vicarium ſuum. Secus ſi eccleſiæ dominium reco-
gnoſcunt,& non ſunt infeſti Chriſtianis.Pro quo eſt tex.
cum gloſſ.xxiij.q.vij.ſi de reb.& hoc tenet Sum. Ang. ſed
in d.c.ꝙ ſuper his. tenet ꝙ non , niſi ſint infeſti Chriſtia-
nis, vel aliter delinquant in legem naturæ , & facit pro eo
tex.xxiij.q.viij.diſpar.& hoc tenet quia S.T.ij.ij.q.lxvj.art.
viij. ad ſecundum,dicit , ꝙ ſpoliari poſſunt ſuis bonis pu-
blica,& non priuata autoritate, ea ratione qua ſecundùm
leges terrenorum principum ea poſſident iniuſtè ꝙ ſup-
ple eſt dupliciter, vt innuit Inno. ſ. vel quia illa ſubripue-
runt Chriſtianis,vel quia per dominos fideles condemnã-
tur in bonis propter delicta eorum , de quibus eos punire
9 poſſunt. De Iudæis autem,infrà, Iudæus. ¶ Octauò*quæ-
ritur, vtrum infidelibus ſit credendum in aliorum præiu-
dicium? Et dicit Panor.in c.j.de hære. ꝙ nõ:arg.d.c.j. quia
ex quo ſunt infideles Deo,nõ præſumuntur fideles homi-
nibus:ideóque teſtes non admittuntur cõtra Chriſtianos.
ij.q. vij.non poteſt,&c. Pagani. ꝙ tamen fallit in materia
10 hæreſis,vt j̃,Iudæus.§.iiij.part.viij. ¶ Nonò*quæritur,vtrũ
liceat aſſumere habitum infidelium , & ſic ſe ſimulare in-
fidelem? Et dicit Rodo.ꝙ ſic,ex cauſa rationabili, ſicut fe-
cit ſanctus Sebaſtianus: modò in tali veſte non ſit aliquod
ſignum , vel aliquis character principaliter inſtitutus ad
diſcernendum profeſſores alicuius infidelitatis : quia ſic
non liceret , eo ꝙ per tale ſignum mentiretur contra fidei
profeſſionem. Sine cauſa verò rationabili nullo modo li-
cet. Vtrum dubitare de fide,ſit mortale, ſiue infidelitas: vi-
de s̃ Hæreſis.j. §, iij. Vtrum etiam cum infidelibus ſit di-
ſputandum,vide s̃. Diſputare,per totum.

¶ INFIRMVS famulus an debeat habere ſalariũ,
vide s̃.Familia.§.ij.

INFRA aliquando excluſiuè , aliquando incluſiuè ſu-
mitur. Vide per Inn.de fide inſtrumen c.inter dilectos,
& Ioan.Mon.de exce.piã.ſuper verbo,octo.lib.6. & Ioan.
And.de cler.coniu.

INGENVVS eſt is, cui ex natiuitate competit libertas
qui non eſt factus liber.ſed natus. Inſti.de inge.in pr.de
ſeru.non or.inſtruendi. in gl. & ſic nulli tenetur obſequi:
poteſt tamen libertus conſequi ingenuitatem.ſ.ſi à domi-
no ſuo non fuerit expoſitus.

De ingratitudine,& ingratis.

1 *Ingratitudo an ſemper ſit peccatum,& ſpeciale peccatum.num.2.*
3 *Ingratitudinis quot ſunt gradus.*
4 *Ingratitudo an ſit mortale peccatum.*
5 *Ingratis an debeat beneficia ſubtrahi.*
6 *Ingratus an excuſatur ex impotentia.*

INGRATITVDO eſt vitium oppoſitum gratiæ , ſiue
gratitudini : vnde ſicut gratitudo eſt virtus retribuens
benefactori quod debet , ita ingratitudo eſt vitium nõ re-
1 tribuens benefactori qđ debet. ¶ Primò*verò quæritur,
vtrum ſemper ſit peccatum? Et dico ex S.T. ij ij.q.c.vij.ꝙ
ſic:qa cùm duplex ſit debitum.ſ.legale , ad qđ reddendum
inducit iuſtitia: & morale , ad qđ inducit honeſtas virtu-
tis : & qđ reddidit gratitudo,ingratitudo tollit hoc debitũ
honeſtatis:& conſequenter opponitur gratitudini, quę eſt
2 virtus:& conſequenter eſt vitium & peccatum. ¶*Secũdò
quæritur,vtrum ſit ſpeciale peccatum? Et dico ex S.T.ij.ij.
vbi s̃.& iij.quęſt.lxxxviij.& iiij.diſt.xxij.& Pet.Aur.quòd
ingratitudo materialiter ad Deum eſt in quolibet pecca-
tum,inquantum.ſ.homo facit aliquid , quod poteſt ad in-
gratitudinem pertinere:vt ſi quis voluptate ductus forni-
cationi conſentit contra Deum benefactorem: & tunc eſt
circunſtantia,formaliter autem eſt, quando actualiter be-
neficium contemnitur,vel non appretiatur , aut nõ reco-
3 gnoſcitur:& ſic eſt ſpeciale peccatum. ¶ Tertiò*quæritur
quot ſunt gradus ingratitudinis? Et dico ex eodem , quòd
ſicut gratitudo habet diuerſos gradus,quorum primus eſt
beneficium recognoſcere:ſecundus, gratias & laudes age-
re:tertius , tribuere pro loco , & tempore ſecundum pro-
priam volũtatem, ita ingratitudo oppoſita habet ſimiliter
diuerſos gradus. Et quia primum in generatione eſt vlti-
mum in reſolutione: primus gradus ingratitudinis eſt nõ
retribuere,ſecundùm quòd decet:ſecundus eſt diſſimula-
re, id eſt,nõ laudare,nec gratias agere:tertius eſt, non re-
cognoſcere , ſiue per obliuionem , ſiue per quemcunque
alium modum. Et quia in negatione intelligitur oppoſita
affirmatio, ideo ad primum gradum ingratitudinis perti-
net, quòd aliquis retribuat mala pro bonis:ad ſecũdum ꝙ
beneficium vituperet : ad tertium, quòd illud maleficium
4 reputet.¶ Quartò*quæritur, vtrum ingratitudo ſit pecca-
tum mortale? Et ex S.Th. colligitur , quòd cum dupliciter
ſit quis ingratus:primò per omiſſionem, vt nõ retribuen-
do,non regratiando, non recognoſcendo:& ſecundò per
commiſſionem,agendo contrarium:quantum ad primum
eſt mortale,ſi prætermittatur aliquid quod neceſſariò erat
faciendum ſimpliciter, vel in caſu , vel ratione interioris
contemptus : & ſimiliter quantum ad ſecundum erit mor-
tale,ſi aliquid fiat ꝙ neceſſariò erat omittendum : vł rõne
5 contemptus interioris,alias eſt veniale.¶ Quintò* quæri-
tur,vtrum ingratis ſint beneficia ſubtrahẽda? Et dicit S.T.
vbi ſuprà , aliud eſſe ꝙ ingratus dignus eſt pati : quia ſine
dubio meretur ſubtractionem : aliud ꝙ beneficium opor-
tet facere : quia primò non debet eſſe facilis ad ingratitu-
dinem iudicandam : quia fortè beneficiato non occurrit
facultas aut debita opportunitas retribuendi. Secũdò de-
bet tẽdere ad hoc, ꝙ de ingrato faciat gratum: ꝙ quidem
ſi non poteſt primo,fortè ſecundo beneficio faciat: ſed ſi
ille ex beneficiis multiplicatis ingratitudinem augeat, &
fiat peior,debet à beneficiorum exhibitione ceſſare. Et idẽ
dicit gl.in c.non omnis.v.q.v. dicens , ꝙ ſi præſumitur ex
beneficiis trahentes ad gratitudinem, vel ad minus malũ,
non ſunt ſubtrahenda:ſed ſi ad peiora , vel ad perſeueran-
6 dum in malo inducitur, ſubtrahi debent. ¶ Sextò*vtrũ ex
impotentia poſſit quis ab ingratitudinis vitio excuſari? Et
dico quod non : quia ad debitum gratitudinis reddendum
magis attenditur voluntas, quàm opus. Vñ dicit Seneca.
in libro, de benefic. quòd beneficium non in eo quod ſit,
aut datur,cõſiſtit,ſed magis in dantis,aut facientis animo.
Et ideo ſufficit voluntas recompenſandi,cùm deeſt facul-
tas. Vtrum autem propter ingratitudinem reuocetur do-
natio,ſuprà Donatio.j.§.xiij.

IN integrum reſtitutio,eſt prioris ſtatus,vel iuris reinte-
gratio,per quam ſubuenitur minoribus,& eccleſiis vt in
l.j.C.de ſen. paſ. & ſecundùm Spec. eſt audientiæ reinte-
gratio.ff.de min.l.ꝙ ſi min. §. ſi reſtitutio. Et in integrum
reſtituere, eſt reducere in eũ ſtatum,in quo quis erat ante
læſionem.extrà.eo.auditis.in gloſſ. Quandoque etiam per
hanc ſubuenitur maioribus ex legitima , & iuſta cauſa. ff.

ex quibus cauſ.maior.per totum, & ſic intelligitur c.ex li-
teris. eod.tit.& c.cùm Bertoldus,de re iudica. & c. ſignifi-
cante,de pignoribus.

DE INIVRIIS.

1 *Iniuria quot modis dicatur, & quot modis fiat.& num. 2.*
3 *Iniuriam quis faciat, vt teneatur.*
4 *Iniuriam an ſemper faciat, qui vocat furem, vel homicidam.*
5 *Iniuria non ſit matronæ, quæ in habitu meretricis eſt inuenta.*
6 *Iniuriam repellere an liceat, etiam percutiendo.*
7 *Iniuriam an teneatur quis remittere.*
8 *Iniuriarum actio cui competat.*
9 *Iniuria qualiter æſtimari debeat.*
10 *Iniuriarum actio qualiter tollatur.*
11 *Iniuriæ ſatisfactio: vel condemnatio quando faciat quem infa-
mem.*

INIVRIA, ab in,id eſt,non, & ius dicta eſt : quaſi non
iure aut contra ius facta : aut ſecundùm etymologiam,
1 quaſi iniqua iura,& multipliciter dicitur. ¶ Primò*enim
dicitur generaliter non iure factum. ſ. vt iniuria opponit
iuri priuatiuè , vel cõtradictoriè:vel quia nullo iure præ-
cipitur,aut vetatur,vt leuare feſtucam.¶Secundò ſpeciali-
ter dicitur culpa:vt in l. Aquilia.ſ.vt iniuria opponitur iu-
ri contrario.¶Tertiò dicitur iniquitas, vel iniuſtitia iudi-
cantis,quaſi ius iniquum,& iniuſtum : Inſtit. eodem tit.in
princip.ſ.vt iniuria cõſiſtit in iuris abuſu.¶Quartò ſecun-
dum vſum loquentium propriè dicitur quod fit cõtra ali-
2 cuius honorem,vt ff.eo.l.j.& l.apud Labeonem.*Et fit tri-
bus modis,primò re,ſicut cùm manus inferuntur, vt in d.
l.j. §.j.& xvij.q.iiij.ſi quis ſuadente , ſecundò verbis , ſicut
conuiciando,aut contumeliando, vt in d.§.j. facit c. olim.
eo.ti.c. in liter.ſicut cùm quis ad infamiam alicuius libel-
lum,vel famoſum carmen,aut hiſtoriam conſcribit.ff. eo.
l.lex Cornelia.§.ſi quis verborum, & idem ſi aliquid ma-
lo dolo fecit,vt aliquid horum fieret,puta,dimiſit ſcriptu-
ram cadere in platea,arg.ff.de verb.ſign.l.latæ.Nec diſtin-
guitur vtrum nomine ſuo,vel alterius ediderit, vel vtrum
nomen expreſſerit eius , quem intendebat infamare néc-
ne:modò per circunſtantias agnoſci poſſit. Eodem modo
tenetur,ſi ſine ſcriptura notam , vel ſignum aliquod iſto-
rum prodiderit:puta , quia veſte lugubri vtitur in alicuius
iniuriam,vel cornua poſuit in porta,& huiuſmodi.ff. eo.l.
item apud Labeonem. §. ait prætor , ne quid infamandi
cauſa fiat, & v. q.quidam maligni ſpiritus,& de iſta quar-
3 ta eſt hic ſermo. ¶ Primò*verò quæritur quis poſſit iniu-
riam facere,ſeu de iniuria teneri?Et dico, quòd ille tãtùm,
qui etiam pati illam poteſt: quod tamen fallit in furioſo
& puero,qui non eſt doli capax,& in dormiente,qui eam
pati poſſunt,& non facere.Aduertendum eſt tamen,quòd
nullus iniuriam facere poteſt, aut de iniuria tenetur, niſi
ſciat aut ſcire debeat, ſe iniuriam facere : quia ſi quis per
locum percutiat,aut dum certat, non tenetur iniuriarum.
4 ff.eo.l.illud.¶Secundò*quæritur, vtrum teneatur de iniu-
ria is,qui verè alicui dicit,latro, fur , homicida , & huiuſ-
modi?Et dicit Hoſtien.quòd non,ſi faciat animo accuſan-
di,aut denuntiandi delictum , & probauerit. ff. eo.l. eum
qui.in princip.vbi dicitur,peccata nocentium nota eſſe,&
expedire & oportere,& C.eod.tit. l. ſi quidem. Et idem ſi
faciat excipiendo vt eum repellat à teſtimonio.de teſtibus
ex parte , vel ab ordine , aut beneficio.de accuſ.ſuper his.
quia hoc iure conceditur:& nemo facit iniuriam , qui vti-
tur iure ſuo,de elec. cum eccleſia Volaterrana. Si verò di-
cit ad infamandum tantùm,quòd præſumitur,quando nõ
habet iuſtam cauſam dicendi,iniuriam facit , & condem-
nandus eſt.d.l.ſi quidem.& l.iij. C. eod.vj.q. j. ex merito.
& c.deteriores.& not.Hoſt.& Ber. in c.ſi culpa.eod. titul.
5 ¶Tertiò*quæritur,vtrum fiat iniuria matronæ deprehen-
ſæ in veſte meretriculari,ſi intentetur? Et dico quod non
facit c.in audientia. de ſent. excom. nec iniuriatur matri-
monio,ſecundùm Hoſt. & Ber. qui illud ignorauit. C. de
adul.l.ſi ea.ſicut nec militiæ,qui militem ignorat.ff.locati.
6 l.ſi ignorans.Secus in habitu honeſto. ¶ Quartò*quæri-
tur,vtrum poſſit quis iniuriam repellere? Et dico,quòd de-
fendendo ſolùm ſecundùm omnes licet:ſed percutiendo,
ſunt opiniones : quia dicit Hug. §. ſi verò ita. diſtinct. 50.
quòd non licèt,quòd Ber. & Lau. in c. ſuſcepimus. de ho-
mic. reſtringit ad clericos : ego verò dico iuxta dicta ſ.
Bellum.ij.§.j.quòd licet etiã clericis , ſi aliter iniuria vitari
non poteſt , intelligendo de perſonali cum moderamine,
inculpatæ tutelæ, & eſt mens Alex.in iij. parte Sum.Si ve-
rò ſit verbalis,idem dicendum videtur, quod de fuga tur-
pi,vt ſuprà,Bellum.ij.§.iij.dictũ eſt. Intellige omnia dum
iniuria eſt in fieri,non in facto eſſe : ſed tunc dic vt §.ſeq.
7 ¶ Quintò * quæritur , vtrum iniuriam paſſus teneatur il-
lam remittere? Et dicit gloſſ.in c.ſi quis contriſtatus. xc.
diſtinct.quòd non,quo ad actionem.ſ.vt ei ſatisfiat. xxiij.
q.iiij.ſi illic.imò dicit, quòd agendo benefacit , vt ſatisfa-
ciat.xlv.diſt.& qui.& xxiij.q.v. de occidendis , quia iniu-
riator tenetur nedum petere veniam,ſed etiam ſatisfacere
de damno dato ex iniuria ſi poteſt:aliter abſolui non po-
teſt , niſi iniuriatus remittat actionem iniuriæ liberaliter,
quo ad conſcientiam. Rancorem verò cordis etiam iniu-
riatore non ſatisfaciente tenetur iniuriatus dimittere. de
pœn.diſt.v.c.vlt.imò nunquam debet admittere,quia non
licet aliquem odire. xxiij. q. iiij. cùm lege.xj.q. iij. inter
8 verba. ¶ Sextò*quæritur , cui competat , vel detur actio
iniuriarum?Et dico,quòd ipſa non naſcitur ex pacto , ſed
ex contumelia.l.ſi vnus.ff.eod. vnde competit ei , qui in-
iuriam patitur:vt not.Inſtit.eod.tit.in rubrica contra eum,
qui illam intulit, vel inferri procurauerit.Inſt.eod. titul.§.
non ſolùm. Notandum eſt verò , quòd nedum iniuria fit
alicui in perſona propria,ſed etiam ſi fit filio,vel ei, quem
habet in poteſtate.Inſti.eo.§.patitur.dum tamen iniurians
ſciebat eum filiumfamilias,licet ignoret cuius. Datur etiã
actio filiofamilias in nomine ſuo. l. ſi filiusfamilias. ff. de
actio.& obligationi.Item in ſponſam , vel vxorem : & ſic
datur actio viro & mulieri:& ſi ſit filiis familias,etiam pa-
tri.l j.§.vlti. ff.eo.non tamen patitur ſponſa, vel vxor in-
iuriam factam viro:quia vxores à viris,non viri ab vxori-
bus defenduntur.ff.eo.l.ij.de ſponſ. dicitur in l. item apud
Labeonem.§.ſponſum.Item datur hæredi ob iniuriam fa-
ctam cadaueri defuncti,cuius eſt hæres,vel ſi fama eius ſit
laceſſita.d.l.j. §. ſed ſi fortè cadaueri. Item datur domino
ob iniuriam atrocem factam ſeruo.d.l.item apud.§.prætor
ait.& Inſtit.eod.§.ſeruus. Item datur epiſcopo pro iniuria
facta clericis,& abbati ſuis monachis : vt not. in c. paro-
9 chianos.de ſent.excom.¶ Septimò*quæritur , quanti con-
demnabitur reus in hac actione? Et dico quòd tanti,quãti
actor iurauerit ſe nolle illam iniuriam ſubſtinuiſſe : præ-
miſſa tamen iudicis taxatione.Inſtit.eod.tit.§.pœna.ff. eo.
l.inſtitutionibus. In iſto autem iuramento duo modi tra-
duntur.Nam quidam dicunt,quòd ſufficit actorem iurare,
quòd nollet lucrari tantum, vel tantum pro eo : quòd ta-
lem iniuriam ſubſtineret. Sed alij dicunt verius , ꝙ debet
iurare ſe potius velle de ſuo perdidiſſe tantum , vel tan-
tum,quàm talem iniuriam ſubſtinuiſſe : quod Hoſtien. in
Summa,de iniuriis & dam.dato,videt approbare, & Spec.
eod.
10 eod.tit.¶Octauò quæritur, * quomodo tollitur vel abole-
tur actio iniuriarum?Et dico quòd multis modis.¶ Primò
remiſſione:vt per ſupplicationem aut preces, xxiij.q.iiij.ſi
illic.aut per pactum.ff.de pact.l.ſi tibi decem.§.j.¶ Secun-
dò diſſimulatione.ff.eod.l.non ſolùm.§.j.vbi dicitur,quòd
ſi ſtatim paſſus iniuriam ad animum non reuocauerit,po-
ſtea ex pœnitentia remiſſam iniuriam non poterit reco-
lere,& Inſtit.eod.§. vlt.Vnde illata iniuria actor,ſi per an-
num vtilem.quando eſt per metum,aut continuum, ſi eſt
alio modo illata,non agit,aboletur.l.ſi cum exceptione.§.
in cauſæ.ff.quod met.cau.& C.de iniur.& quòd not. in gl.
l. ſi non conuicij , poſſet tamen etiam poſt annum agere
indirectè per viam exceptionis, puta ſi iniuriator eſſet ex-
communicatus,non abſolueretur,ſecundùm Hoſt.& Pan.
in c.ea noſcitur, de ſent.excommunica. ¶ Tertiò,ſaluta-
tione , deoſculatione , comeſtione , & huiuſmodi ſignis,
quæ ſunt ſigna reconciliationis , ſicut ſubtractio ſignum
eſt inimicitiæ,vt not.gloſſ.in c.cùm Adrianus,diſt.lxiij. &
in c.cùm ſuper abbatia, de offi. deleg. quòd intellige ve-
rum,niſi à principio prouocaſſet aduerſarium,citare eum
faciendo, quia tunc per oſculum , & prædicta ſigna non
tolleretur,niſi expreſsè renuntietur, vel tranſigatur , & ſic
intellige prædictam l.non ſolùm §.j. ¶ Non credo etiam
quòd tollatur dicta actio , ſi homo exhibet ſigna quæ ini-
mico exhibere tenetur neceſſariò, quia per illa nõ dicitur
quis reconciliatus,pro quo facit quod not.Bartol. in d.l.ſi
tibi decem, quod infirmus dicendo ſacerdoti ſe remittere
ſibi illatam iniuriam, intelligitur remiſiſſe odium , & non
ſatisfactionem iniuriæ.¶ Quartò tollitur,quoties quis iu-
dicẽ incitat ad torquendum iniuriantem , eo ipſo ꝙ eum
torquet aut condemnat ad vindictam, vnde aliam ſatisfa-
ctionẽ actor petere nõ poterit pro iniuria,vt eſt bon⁹ tex.
& ibi Bartol.in l ſed & ſi vnus.§.ſi ante iudicem.ff.eod.niſi
proteſteris ꝙ ex hoc nõ vis tibi præiudicari, quin pro tuo
intereſſe poſſis agere actione iniuriarum,vt l.ſi.ff.de iniur.
Quintò per mortem,quia talis actio non tranſit ad hære-
dem ante litis conteſtationem moriente iniuriato, vt l.in-
iuriam.ff eo.Et hæc oĩa limita vera, ſm Pan.in c.olim. de
iniur.quo ad actionem iniuriarum , ſed non quo ad dam-
na & expenſas,quia per hoc non tollitur quin agere poſſit
ad reſtitutionem,arg.cap.j.de iniur.& ſic ſerua in conſciẽ-
tia.Et etiam ſi iniuriatus non ageret,tenetur reus ad inter-
eſſe & damna quæ intulit, niſi velit illi remittere , vt in d.
cap.j.¶ Nota tamen ſecundùm Hoſt.in Summa ti. de pœ-
niten. quòd ſi iniuriatus nollet cum iniuriante compone-
re,vel nimis eum grauaret, tunc iniuriator in conſcientia
tenere poſſet arbitrium iudicis pœnitentiæ.arg.ca.veniẽs,
de iureiu & cap. ij. de arbit. * Aduerte etiam quòd ſi quis
pœnam ſoluat pro remiſſione iniuriæ obtinenda , effici-
tur infamis , niſi pactum fiat iudicis authoritate. ff. de his
qui not.infam.l.furti.§.pactus,& not.Ioan.in dicto c. ſi il-
lic. Similiter eſſet infamis , ſi eſſet condemnatus per iudi-
cem , ſiue ciuiliter , ſiue criminaliter agatur. ff. de his qui
not.infam.l.athletas.§. vltimo. Et ideo cùm agitur contra
aliquem,procuratorem conſtituat,vel faciat compromiſ-
ſum , vt ſ.infamia.§. vij. Quando autem iniuria dicatur
atrox vel enormis, vide ſ. Enorme.§.ij.& abſolutio quæ-
ſtio, in principio.

INIVSTITIA ſecundùm S.Thom. ij.ij. quæſt. lix. &
alios Theologos,eſt duplex,quædam.ſ. illegalis oppo-
ſita iuſtitiæ legali, & quædam conſiſtens in quadam inæ-
qualitate oppoſita iuſtitiæ ſpeciali,de qua j.Et iſta cum in
proximi nocumento conſiſtat , ex ſuo genere eſt peccatũ
mortale, quia eſt contra charitatem. Excuſatur tamen vt
non ſit mortale vel ratione ignorantiæ, ſecundùm Philo-
ſophum v. Ethi. vel ratione paruitatis rei: quia deficit à
ratione perfecta eius, quod eſt iniuſtum facere,inquantum
reputari poteſt non eſſe omnino contra voluntatem eius
qui hoc patitur : puta ſi quis alicui auferat vnum pomum
vel aliquid tale , de quo probabile eſt quòd non lædatur,
nec ei diſpliceat.

DE INOBEDIENTIA.

1 *Inobedientia conſiſtit in committendo & omittendo.*
2 *Inobedientia quando ſit veniale peccatum, & quando mortale.*
3 *Lex quando obliget ad peccatum.*

1 INOBEDIENTIA*dicta eſt quaſi non obedientia:vñ
eſt priuatio vel negatio obedientiæ conſiſtens in duo-
bus.ſ.in omittendo quo ad præcepta vel mandata affirma-
tiua quæ imperant opus : & in agendo quo ad negatiua
quæ opus vetant : ſicut obedientia econtrario conſiſtit in
faciendo quo ad affirmatiua , & omittendo quo ad nega-
tiua.Quando autem alicubi ſit præceptum,& quando mã-
2 datum,vel conſilium,vide j,Præceptum.¶ Eſt*autem du-
plex inobedientia,ſecundùm S.Thomam, ſecunda ſecun-
dæ.quæſt.ciiij.vna.ſ.ſpecialis , quæ eſt contemptus præce-
pti,de quo ſuprà.Contemptus. Eſt iſta,vt ibi dicit,ſemper
eſt peccatum mortale,& intellige , etiam ſi non ſit contra
præceptum,ſed ſolùm contra mandatum : quia ipſe con-
temptus eſt formaliter ſuperbia,quæ eſt peccatum grauiſ-
ſimum.Et alia generalis,id eſt, omnis receſſus à præcepto
vel mandato:& iſta non videtur ſemper eſſe peccatũ mor-
tale:ſed ſic videtur diſtinguendum. Aut enim eſt contra
conſilium:& tunc ſi ſit conſiliũ perfectionis, vt illud , Va-
de,vende omnia quæ habes:non eſt peccatum , & ſic in-
tellige gloſſam in cap.generali.de electione.libr.6.& iura
quæ allegat.Si verò ſit conſilium reuerentiæ quod dicitur
mandatum, vt quando ſubditus deberet facere , ſed ſupe-
rior non vult præcipere:vt eſt illud, veritatem loquimini:
ſic eſt veniale,vt notat Archidiaconus in cap.teſtamẽtum.
diſt.6.& diſt.xxv.§.alias ea demum.Aut eſt contra præce-
ptum.Et dupliciter:Nam aut eſt contra præcepta Dei, ſi-
ue iuris diuini:aut eſt contra præcepta hominis , ſiue iuris
humani,vel poſitiui.Si eſt cõtra præcepta Dei , ſic eſt ſem-
per mortale , ſi eſt ſcienter vel ex ignorantia nõ excuſan-
te,facit.§.porro.xxxij.diſt.& diſt. lxxxj. ſi qui preſbyteri,
vbi dicitur idolatria.& xiiij.quæſtio.j.quiſquis. Si verò ſit
ignorantia excuſante,de qua ſuprà , Ignorantia. §. vij.ſic
3 non eſt mortale.*Si verò eſt circa præcepta iuris poſitiui,
diſtingue. Nam ſi talis lex ſeu præceptum per longa tem-
pora receptum non fuit,ſciente ſuperiore & tranſgreſſo-
res non puniente, ſic non eſt mortale : & facit quod notat
Pan.in cap.cùm olim. de cleric.coniug. vbi declarat Græ-
cos clericos non peccare , licet accipiant vxores. Ex quo
nota , ꝙ quando lex generalis recipitur in vſum à certo
genere perſonarum, & ab alio non recipitur : non obſer-
uantes non peccãt,ſaltẽ poſt tempora longa.iiij.diſt. §. le-
ges,& ꝙ notãt doctores in c.j.de treuga, & pace.non ob-
ſtante eo quod ibi tenet Hoſt.quia loquitur quando talis
præuaricatio eſt peccatum de ſua natura : quo caſu nõ re-
ceptio non excuſat.Secus ſi eſſent eiuſdẽ generis:& maior
pars acceptaſſet:quia licet ſuperior non puniret,tamẽ pars
minor nõ excuſaretur:ſed haberet locum illud. Multa per
patientiam tolerantur,&c.de præb.cum iamdudum.Idem
dico ſi talis lex fuit recepta,ſed per conſuetudinem abro-
gata:quia non peccant inobedientes : vt ſuprà Conſuetu-
do. §. ſexto. Si verò talis lex non eſt repudiata , ſeu non

accepta,nec abrogata conſuetudine : tunc diuerſa eſt opi-
nio inter doctores.Nam quidã,vt Collect.in c.j.de conſti-
tutionibus,& multi alij dicunt,ꝙ talis inobedientia nõ eſt
mortale, niſi fiat ex contemptu, quã opinionẽ Sum. Ang.
aſcribit etiam beato Bern.lib.11.de præcepto & diſpen. ſed
non eſt verum : quia Bern. non loquitur de inobedientia
præceptorũ,ſed mandatorũ,vt patet intuenti. Alij verò di-
cunt, ꝙ eſt mortale ſolùm ratione contemptus vel cõſue-
tudinis:quæ eſt quidam contemptus interpretatus,ꝙ Sum.
Ang.adſcribit Richar.j.quol.quæſt.xix.ſed de hoc ſ.Con-
temptus.§.j. Et hanc opinionem Sum.Ang. ſequitur cõtra
Roſel.inobedientiam,quæ non eſt ex contemptu aut con-
ſuetudine, dicens veniale peccatum:quia non eſt totaliter
contra finem legis:ſed hoc non bene dicitur:quia ſequitur,
quòd ſcienter contrahens in gradibus ab eccleſia prohibi-
tis,non ex cõtemptu, ſed ex voluntate non peccaret mor-
taliter:cum hoc nõ faciat ex conſuetudine,ꝙ eſt abſurdum
cùm ſit iure excõmunicatus:nec eſt verũ quin tunc agatur
contra legis intentionem. Alij verò dicũt eſſe mortale ſo-
lùm,quando fit ſcienter contra pręceptum,ſic ꝙ fruſtratur
intentio præcipientis , ꝙ tunc dicunt eſſe , quando fit ſine
cauſa rationabili,intellige vera vel æſtimata:ita ꝙ non eſt
mortale primò nõ obedire ex ignorãtia,niſi eſſet affectata
vel craſſa,nec ſecundò agendo præter aut cõtra verba ſer-
uando intentionẽ, ita ꝙ probabiliter credi poteſt, quòd ſi
adeſſet legiſlator,non vellet obligare:nec tertiò etiã agen-
do contra intentionẽ & veritatem , non autẽ ſecundũ exi-
ſtimationem nõ obedientis , niſi laboraret prædicta igno-
rantia,& iſta eſt vera mens S.Tho.in iiij.diſt.xv.& ſecunda
ſecundæ,quæſt.clxvij. vbi loquitur de ieiunio,vt etiam ſ.
patuit,& Panor.in rubr.de obſ.ieiu. & Archid.diſt.lxxvj.in
c.vtinam,& Gemin.in c.generali.de elect.lib.6.pro qua fa-
cit ead.ij.de maior. & obed. & cap. quòd præcipitur.xiiij.
q.j. & gloſ. in c.quiſquis.iiij. quæſt.v. Sicut autem dictum
eſt de præceptis ſtatutorũ , ita dicendum eſt de præceptis
prælatorum & ſuperiorũ, excepto quod quo ad punitionẽ
& tranſgreſſionem mitius agitur cum lege,&c. ¶ Quæ au-
tem dicta ſunt de inobedientia ſtatutorum , quòd ſcilicet
eſt peccatũ : Henr.de Gan.iij.quolib.q.xxij.quem ſequitur
Sum.Angel.non intelligit indiſtinctè etiam quo ad ſtatuta
pœnalia:ſed circa ea diſtinguit:quia aliquãdo ibi ſunt duo
præcepta:vt ſtatuimus ne fiat tale quid : & qui fecerit, ſol-
uat decem : & tunc obligant ad culpam.Aliquando vnum
tantùm:vt ſtatuimus,ꝙ qui ſic fecerit,ſic ſoluat:& ſic obli-
gat ſolùm ad pœnam. Sed iſta diſtinctio eſt verbalis tan-
tùm & puerilis : quia nullus apponit pœnam ſtatuto , niſi
quia vult aliquid fieri vel omitti:ideò dic indiſtinctè cum
S. Thoma , quòd omnes leges humanæ obligant in con-
ſcientia , ſiue ad culpam , modò ſint iuſtæ , & ſic intellige
Gemin.& gloſ.in c.vt animarum,de conſtitutioni,lib.6. &
not.in c.quòd ſuper his,de vot.& Ioan.And.in c.relatum,
ne cler.vel monach.& Gemin.in c.perpetuæ de elect.lib.6.
qui dicunt indiſtinctè, quòd ſtatutũ pœnale præceptiuum
licet contineat aliam partem corporalem , obligat tamen
ad mortale , ſuprà Gabella iij.§.viij. De hac materia infrà
Lex.§.ix.& infrà Statutum.§.j.

INOFFICIOSVM dicitur , quod eſt ſine officio , vel
contra officium,ideſt,obſequium,vnde inofficioſum te-
ſtamentum dicitur,quod eſt contra officium pietatis,vt j.
Teſtamentum.j.§.vj.& inofficioſa dicitur donatio,quæ eſt
contra officiũ pietatis,ad ſimilitudinẽ inofficioſi teſtamen-
ti,vt C.eod.tit.l.j. quia ſcilicet per eam liberi vel parentes
excluduntur à bonorum ſubſidio ex propoſito donantis,
vel re ipſa,quod etiam ſufficit ad reuocationem, per nota.
in l.ſi liqueat,in gloſ.C.eod.

¶ INQVILINVS eſt,qui conducit rem vrbanã.l.
errorem,in gloſ.iuncta l.licet.C.locat.vide j.Locat.§.ix.

INQVIETVDO mentis eſt auaritiæ filia:& communi-
ter eſt veniale peccatum, niſi interueniat omiſſio alicu-
ius neceſſarij ad ſalutem.

DE INQVISITIONE ET INQVIrente primò in genere.

1 *Inquiſitio quid & quotuplex ſit.*
2 *Inquirere qui poſſint.*
3 *Inquiſitio de quibus fiat in ciuilibus & criminalibus,& nu.ſeq.*
5 *Inquiſitio contra quem fiat.*
6 *Inquiſitus an recuſare poſſit iudicem.*
7 *Inquiſitus an teneatur veritatem reſpondere.*
8 *Inquiſitus confitens an de alijs criminoſis interrogetur.*
9 *Inquiſitio impugnari poteſt,quando deficit in ſubſtantialibus.*
10 *Inquiſitionem an præcedere debeat infamia.*
11 *Inquiſitionis quæ ſit forma, & num.15.& 17.*
12 *Inquiſitio habet quinque ſubſtantialia.*
13 *Teſtes de quibus iurent & deponant in inquiſitione.*
14 *Inquiſitio quando fiat,& ex quibus cauſis.*
16 *Inquiſitio ex alicuius promotione,& ex fama differunt.*
18 *Probationes quales eſſe debeant,vt ex inquiſitione ſequatur condemnatio.*
19 *Fama an faciat plenam fidem vel probationem.*
20 *Inquiſitionis quis ſit effectus.*

1 INQVISITIO ab inquirendo,importat inueſtigationẽ
alicuius incogniti:quæ & iuridica vel canonica dicitur,
ſi fiat ſecundùm iura vel canones, & de eius ſubſtãtia ſunt
quinque,vt j.§.iij. * Eſt autem inquiſitio triplex, ſecũdùm
quòd colligitur ex Panor.in c.qualiter & quando. el ij. de
accuſa.ſ.generaliſſima,qua inquiritur ſuper ſtatu totius ꝓ-
uinciæ vel diœceſis,& generalis,qua inquiritur ſuper ſtatu
alicuius ciuitatis,caſtri, vel loci:& ſpecialis contra certam
perſonam, ſiue ad imponendã pœnam , ſiue ad peccatum
euitandum ex debito officij. Vel dic quòd eſt triplex , pri-
ma,ſcilicet generalis ſimpliciter,id eſt, quantum ad perſo-
nas & delicta:vt cùm præſes inquirit an ſint homines faci-
noroſi , de qua in l. congruit.ff.de offic. præſid. & ſecunda
ſpecialis ſimpliciter, id eſt , quantum ad perſonas & deli-
cta : vt cùm de certo & limitato delicto contra certam &
limitatam perſonã præſes vel prælatus inquirit , de qua in
l.ea quidem. C.de accuſ.& tertia generalis ſimul ac ſpecia-
lis ſecundum quid : ſiue ſit generalis quo ad perſonas , &
quo ad delicta ſpecialis:vt cum præſes inquirit contra eos,
qui Titium occiderũt,de qua in l.mandatis, de condictio-
ne ob turp.cauſ.ſiue contrario ſit generalis quo ad delicta,
& quo ad perſonas ſpecialis : vt cùm poteſtas vel alius pu-
2 nitur ad ſyndicatum. ¶ Primò * quæritur, ex parte inqui-
rẽtis,quis poſſit inquirere ? Et dico tria. ¶ Primũ. Quilibet
prælatus inquirere poteſt contra ſubditum ſuum : imò te-
netur, ne ſubditorum ſanguis de manibus eius exquiratur
in die iudicij , de offic.ordin. irrefragabili, de regul. ... lti.
facit etiam c.licet Heli. de ſimo.xxxvij.diſt.ligant.& dictũ
c.qualiter.el ij. ¶ Secundum.Generaliter ſecundùm Ange.
de Peruſ.inquirere poteſt iudex,ſi eſt competens:aliàs non
tenet inquiſitio , de ſent.& re iudicata, ea quæ fiunt, lib.6.
Vbi ſciendum eſt , ſecundum ipſum , quòd in cauſis meri
imperij, vt ſunt criminales, ſolus iudex habẽs merum im-
perium poteſt inquirere : quia huius negotij ipſe ſolus ha-
bet iuriſdictionem.ff de iuriſdict. omnium iudic. l. iubere,
incidenter autem etiam iudex ciuilium cauſarum poteſt,
inqui-
inquirere de cauſis meri imperij. C. de teſtib. l.nullum , vt
cùm teſtis corã eo falſum deponit:quia tunc ratione inci-
dentis cognitionis cauſa meri imperij deuoluta eſt ad ſuã
iuriſdictionem : & punit talis inquirens inquiſitum pœna
extraordinaria ſecundum aliquos , vel ſm alios pœna or-
dinaria : & ſi clericus falſum deponat coram iudice laico,
puniri quidem poteſt per eum,ſecundùm Cyn.gloſ.in d.l.
nullum,ſecundùm Rayn.verò puniri non põt,per c.ſi dili-
genti.de for.cõpet.Et primũ dictũ verum eſt iure ciuili an-
tiquo:dictum verò Ray.iure canonico & ciuili nouo,vt C.
de epiſ.& cler.l.ſtatuimus.In cauſis verò ciuilibus peculia-
ribus ſpectãtibus ad publicam vtilitatem inquirere poteſt
omnis iudex,ad iuriſdictionẽ,officium, & cognitionẽ talis
cauſa ſpectat:ad priuatã verò vtilitatẽ,vel ad remouendum
tutorem vel curatorem tanquã ſuſpectum , Romæ prætor
inquirit vel ſubdelegatus,& in ꝓuincia proconſul. Et cùm
hodie poteſtates terrarum, in terra,quã regunt, teneãt lo-
cum præſidis, corã eis agenda eſt quæſtio ſuſpecti tutoris.
Ad inquirendum tñ contra vſurarios, vt vſuras reſtituant,
inquirere poſſunt ordinarij locorum,& eorum vicarij , de
vſur.ad noſtram. ¶ Tertium.Monachi & religioſi deputari
non poſſunt à ſede Apoſtolica generales inquiſitores , ſe-
cundùm Pan.in cùm dilecti. de accuſ. niſi ſint in dignitate,
de reſcript.ſtatutum,lib.6. Vbi not. ſecundùm eundem in
c.cauſam.el j.de iudic. ꝙ in ſtatutis & odioſis monachi nõ
veniunt nomine fratrũ,nec monachæ nomine ſororum &
dicuntur propriè fratres & ſorores mendicantes:nõ men-
dicantes verò & habitãtes ſolitariè, monachi vel moniales
3 appellantur. ¶ Secundò * quęritur,ex parte materiæ inqui-
rendæ,de quibus poſſit inquiri ? Et dico,quod Ang.de Pe-
ruſ.vt recitat Arch.iij. part.tit.ix. ſic virtualiter dicit:Inqui-
ſitio fieri non põt,ſecundùm gloſ.iuris ciuilis in §.ſi publi-
co,niſi in his caſibus.Primò ratione iniuriæ illatæ preſby-
teris aut eorum miniſtris, etiã in loco occulto exiſtẽtibus.
Secundò in crimine ſuſpecti tutoris. Tertiò in charta falſa
producta coram iudice. Quartò in falſo teſte. Quintò in
crimine notorio. Sextò in caſibus notatis in d.§.ſi publico,
ſed contrà, inquit, quia poteſt inquiri etiã contra omnem
ſacrilegum, latronem,& plagiarium.l.iiij.§ mandatis.ff.ad
leg.Iul.pecu.& cõtra facientẽ ſeditionẽ in ciuitate, in auth.
de mand.princ.§.fin.& vt videtur, regulariter cõtra omnẽ
malum hominẽ,de offic.præſid.l.congruit. Nicolaus verò
de Nacta.in quadã ſua diſputatione recedens ab opinione
illius gloſ.dicit inquiſitionẽ fieri poſſe in ſex caſibus, quos
pro regulis Bart. in d.§.ſi publico, ſibi aſſumit. Primò ſ.ad
denũciationem officialis.ſ.publici ad hoc deputati, vt cùm
per ſtatutũ deputantur in comitatu officiales,ne maleficia
committantur.l.diuus,de curato. Secundò propter præce-
dentem incidentẽ cognitionẽ:vt in falſo teſte. C.de teſtib.
l.nullum.Tertiò ꝓpter præcedentẽ generalẽ inquiſitionẽ:
vt ſ.inuento malefactore fiat ſpecialis inquiſitio , vt con-
demnari poſſit,aliàs fruſtra fieret.l.congruit,de offi.præſi.
Quartò vbi maleficium coram iudice committitur:vt falſa
charta.C.de probatio.l.iubemus. Quintò propter atrocita-
tem criminis, & iniuriã clericis factã.C.de epiſc.& cler.l.ſi
quis in hoc genus. Sextò propter criminis notorietatem,
vt in l.ea.C.de probat.Septimò ſecundùm Bart.vbicunque
ſine metu calumniæ & ſine ſolennitate inſcriptionis pro-
cedit accuſatio:ſed hoc ſeptimũ reprobat gl.quæ etiã reci-
tatis multorum opinionibus dicit virtualiter ſic:Inquiſitio
fit duabus ex cauſis.ſ.ad priuatã aut ad publicã vtilitatem,
ad priuatam autẽ regulariter nõ fit inquiſitio.ſ.ex officio:
quia quæ in iudicio agũtur,ad partis poſtulationẽ agenda
ſunt non ex officio.ff.de iudic.& vbi quis age.l. qui ſemel,
quòd tñ fallit in caſibus. Primò in ſuſpecto tutore,quia ad
vtilitatem populi inquiritur nullo poſtulante. Secundò in
donatione tutoris,qui dari põt ex officio nemine petente.
Tertiò , quia cenſitor ad vtilitatem priuatam poteſt inqui-
rere.Quartò,quia & prætor ſimiliter cõtra executores pu-
blicos ad priuatã vtilitatem, ne vexent tributis & aliis hu-
iuſmodi,vt in auth.de mand.princ.§.coges,coll.iij. Quin-
tò,epiſcopus ſimiliter in cauſa vſurarum, vt reſtituant pri-
4 uato, de iur.ad noſtram. * Ad publicã verò vtilitatẽ ſi fiat
inquiſitio, aut erit in cauſis ciuilibus & tunc regula eſt, ꝙ
in omnibus cauſis merè ciuilibus & numariis principali-
ter vtilitatẽ reipublicæ concernentibus procedi poteſt per
inquiſitionẽ. C. de bono.poſſ. l. ſi quis aut in criminalibus:
& tunc dãtur quatuor regulæ. ¶ Prima vbicunque crimen
eſt tale, ꝙ accuſando ſolẽnitas relaxatur:de illo põt inqui-
ri,ꝙ probatur.C.de accuſ.l.ea.ꝙ etiã not.Inno.in c.veſtra,
de coha.cler. & muli. & idem eſt ꝙ ad denuntiationẽ pu-
blici officialis poteſt inquiri:quia per talẽ denunciationem
fit crimen notoriũ. ¶ Secunda. Vbicunque cõmittitur cri-
men coram iudice,ita ꝙ offendatur pars, vel iudicis maie-
ſtas,põt inquiri de eo,ꝙ ꝓbatur.C.de teſti.l.nullum. Vnde
ſi quis corã iudice producit falſum teſtem,vel vtitur falſo
inſtrumẽto:quia iudicis aures offendit & partis,meritò põt
inquiri. ¶ Tertia. Vbicunque crimen eſt de atrocioribus,
fama publica præcedẽte à fide dignis, poteſt inquiri, ꝙ ꝓ-
batur.l.iiij.§.mandatis.ff.ad leg.Iul. pecul.quia in iſtis accu-
ſationibus iuris ſolennitas relaxatur. Et inter atrociora re-
putatur iniuria facta clericis, vt C.de epiſc. & cle.l. ſi quis
in hoc genus. ¶ Quarta. His caſibus exceptis nõ poteſt in
criminalibus cauſis inquiri, ꝙ probatur per l.reſcripto.§.ſi
quis accuſatus.ff.de mun. & hono. Quod intellige de iure
ciuili:quia de canonico inquiri poteſt etiã in aliis caſibus,
vt quoties præcedit infamia , de qua j.§.iiij. vel accuſatio
aut denunciatio. Vnde & idem Ang. dicit, ꝙ de iure cano-
nico,quo inquiſitio eſt remediũ ordinarium, de ſent. excõ.
cùm dilecti , vera eſt ſequens opinio. Nam ſecundùm ali-
quos,duplex eſt inquiſitio:vna principaliter ex officio iu-
dicis nobili:alia mercenaria ſeu incidens ex officio iudicis
mercenario ſeu incidenter. Prima tribus modis fit.Primò,
quando per famam imploratur , vt in l.iuſtiſſimos. C. de
offic. rec. prouinc. nam fama tenet locum accuſatoris , de
accuſ.qualiter & quando. Secundò, quãdo per promotorẽ
prouocatur, de accuſ.cùm oporteat. Tertiò,qñ excitatur p
5 publicam denunciationẽ,vt d.l.ea. ¶ Tertiò * quæritur,ex
parte perſonæ contra quã inquiritur, quid de illa iura tra-
diderint?Et dico multa.¶ Primum.Oportet inquiſitum ſeu
perſonã,contra quã inquiritur, eſſe de iuriſdictione inqui-
rentis quantum ad articulũ,de quo inquiritur:aliter contra
ipſum inquiri non poteſt , de foro compet. ſi diligenti. &
6 authent.ſtatuimus.C.de epiſc.& cler. ¶ * Secundum.Inqui-
ſitus recuſare poteſt iudicẽ, ſi habeat illum ſuſpectum , de
app.cum ſpeciali.puta quia ex odij fine ꝓcedit,vel quia eſt
criminoſus,arg.iij.q.vij.iudicet, poteſt etiã negare infamiã
præceſſiſſe , & conſequenter oportebit iudicem primò co-
gnoſcere hoc : vnde ſi infamatũ non inuenerit, procedere
non poterit:aliàs ſic,de appel.cũ oporteat,& c. cùm opor-
teat,& c. qualiter.el ij. Et licet accuſator probet infamatũ:
nihilominus reus probare poterit , quòd ſit bonæ famæ,
argum.de purg.cano.c.cùm in iuuentute, & potentius erit
priuilegium bonæ famæ,quàm infamiæ,arg.de accu.licet,
in fin.& not.Bern. in d.c.qualiter. el ij. Iſta tamen quò ad
omnia ſeruanda non ſunt in inquiſitione regulariũ : quia
 facilius

facilius & liberius poſſunt à ſuis adminiſtrationibus amo-
ueri.d.c.qualiter, quod limita, niſi infligendum ſit graue
præiudicium,arg.d.c.qualiter,in fi.in verb.facilius & libe-
7 rius. ❡ * Tertium. Inquiſitus an teneatur de omnibus re-
ſpondere veritatem.Pet.de Pal.in iiij.diſt.xix.dicit, ꝙ ſic,
tam de ſe quàm de alio, quando certũ eſt,iudicẽ inquire-
re in cauſa, in qua de iure poteſt, quia in iudicio mentiri
eſt mortale.Si verò certum eſt, ꝙ iniuſtè inquirit, puta,
quia nõ præceſſit accuſatio, nec denuntiatio, nec clamo-
ſa inſinuatio,nec infamia illius, nec factum eſt diuulgatũ
nec denunciatũ in ſpeciali:vt talis iacet occiſus, nec ſcitur
à quo:non in generali, puta tale monaſteriũ eſt diffamatũ
de religionis diſſipatione,non tenet᷑ nec de ſe nec de alio,
quia ille in hoc non eſt ſuus iudex.Si verò ſit dubium iu-
ris aut facti,pręſumendum eſt pro iuſtitia iudicis,& debet
homo dicere veritatem.hæc ex illo.Pro quo tñ aduerte ꝙ
ex ſola denũtiatione vel notorietate facti in generali vel
ſpeciali licet iudex licitè inquirat in genere, tamen nullus
tenetur fateri veritatẽ:etiam inquiſitus in ſpecie:quia ſpe-
cialiter iudex inquirere non poteſt, niſi de iſto inquiſito
præcedat infamia, vel huiuſmodi, vt s̃. Correctio.§.viij.
❡ Quartum.Eo ipſo ꝙ quis habet aliquod crimẽ, propter
quod iudex contra illum iuſtè inquirit, ſecundum Pet.de
Palu.etiam de aliis criminibus poteſt inquirere:quia non
propter occupationẽ peccati,ſed peccatoris homo de oc-
cultis iudicare prohibetur: vnde vbi iã per vnicum crimẽ
eſt diffamatus, etiã de aliis debet dicere veritatẽ. Et ſimi-
liter ſi ſocij ſui ſunt in ſtatu, ꝙ iuſtè cõtra eos agi poteſt
pro vnico crimine,etiam de omnibus aliis poteſt & debet
prodere illos,quando eorũ correctionẽ non ſperat:maxi-
mè cùm peccatum illorũ eſt in periculum communitatis:
vt quia ſcit eos fures & latrones & impœnitentes, eũ autẽ
qui iã pœnituit, accuſare nõ debet, niſi iuſtè de eo nomi-
natim interrogaretur, hæc ille.Et intellige in occultis, ſe-
cus in his quę ꝓbari poſſunt,vt s̃.Accuſatio.§ ix.❡ Quin-
8 tum.*Inquiſitus & confitens propriũ delictum, an debeat
vel poſſit de aliis crimino ſis interrogari. Bart. in l. reperi.
ff.de quæſt.diſtinguit: nã quædã ſunt crimina,quæ prin-
cipaliter in alterius offenſam vel odiũ non committũtur,
ſed propter cõmittentium cõmodum, vt falſare vel fabri-
care monetã,latrocinia facere, & in his poteſt interroga-
ri de ſociis, vt probatur in l.diuus.ff.de cu.& exh.reo.& in
l.prouinciarum.C.de fer.Quædam verò cõmittũtur prin-
cipaliter in odium offenſi,& in iſtis ſecus, vt in d.l.reperi.
& l.vlt. C.de accu. quod tamen fallit in caſu.l. prius.ff. ad
Silla.& ſm Pan.in c.j.de confeſ.etiam fallit in crimine læ-
9 ſæ maieſtatis.Sextũ.* Inquiſitus poteſt impugnare inqui-
ſitionem quoties deficit in aliquo de ſubſtantialibus, nec
ex tali inquiſitione cõdẽnari põt, niſi cõfeſſus ſit crimen,
vel talem defectũ ſubſtantialiũ nõ opponat,quia tunc ſe-
qui poteſt condemnatio,de conf.c.j.lib.vj.Huiuſmodi aũt
ſubſtãtialia,ſecundũ Ang.de Peru.ſunt quinque, vt j̃.§.vj.
❡ Quartò quæritur ex parte cauſæ motiuæ ad inquiren-
10 dum,* vtrũ neceſſariò pręcedere debeat infamia? Et dico
multa.❡ Primũ.Fama publica & clamoſa inſinuatio à fide
dignis procedens,incitat iudices ad inquirendum,adeò ꝙ
inquiſitio fieri non poteſt,niſi diffamatio procedat à viris
honeſtis,nõ maleuolis & maleficiis, nõ ſemel,ſed pluries.
de ſimo.licet Heli.de accuſ.qualiter & quan.el ij. vbi not.
Pan.& expreſsè patet in text. ꝙ in prælatis.ſ.ſecularibus,
oportet infamiã eſſe tantã, vt tolerari nõ poſſit ſine ſcãda-
lo,vt quia infamãtur de incontinentia, vel periculo, vt quia
infamantur de hæreſi vel de dilapidatione, ſed cõtra ſub-
ditum ſufficit præcedens infamia,etiam non ſcandaloſa,&
ſimiliter contra prælatum regularem. ❡ Secundũ.Infamiã
neceſſariò præcedere inquiſitionẽ,ſecũdùm Ang.de Peruſ.
& Arch. fallit primò vbi inquiritur ad remotionem præla-
torum regulariũ:quia non eſt neceſſe, ꝙ pręcedat pericu-
loſa vel ſcandaloſa. Secundò vbi ſit præſente parte & non
opponente, q. non præceſſit infamia,vel non legitimè, de
accuſ.c.ij.lib.6. Tertiò, vbi ſit contra eum, qui crimen eſt
confeſſus, de confeſ.c.j.lib.6. quod dupliciter poteſt intel-
ligi:primò ſecundũ dicta Pet.de Pal.§.priore,par.iiij.quan-
do quis iuſtè inquiritur de vno crimine,quia inquiri poteſt
de aliis,etiã ſi de illis nõ ſit infamatus, ſecundò de crimine
confeſſo,ſed nõ iuridicè.Quartò,vbi ſit generaliter contra
caput & membra alicuius eccleſiæ,ciuitatis,caſtri, vel loci
de delicto in genere,de offic.ordin.c.j. & ita tenet Hoſt.in
Sum.Vnde hoc poſſunt ſyndicatores rectorũ,qui ſyndicãt
caput & membra, puta poteſtatẽ,capitaneum,vel eius offi-
ciales,& ita de conſuetudine ſeruatur.Quintò,quãdo ſit ad
denunciationem publici officialis,de offic.ord.c.j.in fin. &
ita tenet Hoſt. Sextò,cum iudex inquirit ex mero & puro
officio ex ſua voluntate, non ad inſtigationem alterius:&
idem vbi inquirit ex neceſſitate officij, etiam in criminali
vbi nõ eſt neceſſaria diffamatio, etiã ſi ex volũtate, non ex
neceſſitate inquirat ſine alterius petitione,ex mero officio,
vel ad denunciationem publici officialis. Adde tu ſeptimò
quando procedit aliquo accuſante,& ſemiplenè probante,
vel apparentibus expreſſis indiciis,quia tunc ſecundùm S.
Tho.ij.ij.q.vi.art.j.& ij.& primo quolibeto,artic.xvj.& iu-
dex per iuramentũ, & prælatus per præceptũ põt exigere
veritatem, quod eſt inquirere. ❡ Tertium.De iſta præceſ-
ſione infamiæ Panor. etiã vbi ſuprà,ſparſim ſic dicit. Si in-
quiſitio ſit generaliſſima, non requiritur infamiam præce-
dere,quia ad illam tenetur prælatus quolibet anno,de cen-
ſibus,cap.cùm venerabilis,& c.Romana.eod.tit.lib.6.Simi-
liter nec ſi ſit generalis,& in c.j.ff.de offic.ord.& l.cõgruit.
ff.de offic.præſid. Similiter nec ſi ſit ſpecialis,id eſt,contra
certam perſonam,& fiat non ad pœnam imponendam,ſed
ex debito officij,vt ne matrimonium contrahatur propter
impedimentum, vel non promoueatur quis ad prælaturã,
vel electus non confirmetur, ſi reperitur vitioſus, ad quod
cap.poſtquam,& c.cùm dilecto,& c.nihil.de elect.& c.fin.
de cland.deſpon.& quod not. Inno. in c.j.de exceſ.prælat.
Similiter nec ſi ſit ſpecialis, & fiat ad pœnã imponendam
ad denunciationem publici officialis. C. de accuſ l.ea qui-
dem, de teſtib.cogen c.præterea, ſed non denunciatur niſi
notoria,aliàs non creditur denunciatoribus,de quo tamen
dic vt iiij.q.iiij.vlti.hæc ex illo: cui adde,quòd etiam non
requiritur,quòd præcedat infamia,ſi iudex procedat ad ac-
cuſationem alicuius ſemiplenè probantis,vel præcedenti-
bus indiciis. Si autem nullum horum præcedat, regulari-
ter in ſpeciali inquiſitione ad pœnam requiritur infamia,
qua non præcedente non poteſt inquiri, vt in d.c qualiter
& quando, & not.Panor.in c.ad noſtram, de iureiur. el ij.
In caſibus tamẽ poteſt inquiri, vt dictum eſt partic.priore:
Adde etiam, quòd iſta infamia,quæ præcedere debet, ali-
quando à doct.dicitur eſſe publica. Vnde dicit S.Th.quo-
lib.xj.artic.xiij. quòd debet præcedere clamor congrega-
tionis,& verum eſt,ſi inquiratur ad inſtantiam alterius,ali-
quando verò dicitur ſufficere, quòd ſit apud bonos & gra-
11 ues,& verum eſt ſi procedatur ex officio. ❡ Quintò * quæ-
ritur, quæ ſit forma inquiſitionis? Et dico, quòd Angel.
de Peruſ. tradit formas inquiſitionum habentium aliquid
ſpecialiter, & recitat Archidiac.iij.parte,titu.ix.cap.vij.viij.
ex quo

ex quorum dictis colligo multa. ❡ Primũm. Forma
inquiſitionis generalis quo ad perſonas, ſed ſpecialis
quo ad delicta, quantum ad ſubſtantiam vel eſſentiam
ſuam,includit quinq;, primò vt nominetur modus proce-
dẽdi,qui eſt inquiſitio: & ſecundò perſona inquirẽs cum
officio importãte iuriſdictionem ad inquirendũ: & tertiò
ꝑſonæ in genere,cõtra quas inquiritur: & quartò delictũ
de quo inquiritur:& quintò locus ac tempus,quibus deli-
ctum cõmiſſum eſt ſic:Hæc eſt inquiſitio,quo ad primum
quæ ſit per A.ſyndicum vel Poteſtatem talem,quo ad ſm
cõtra oẽs & ſingulos, quo ad tertium:qui Titium occide-
runt, quò ad quartum: tali loco & tempore,quo ad quin-
tum. ❡ Secundum. Forma inquiſitionis generalis quo ad
delicta, ſed ſpecialis quo ad ꝑſonas, quantũ ad ſubſtantiã
vel eſſentiã ſuã includit etiã quinq; prædicta,& eodẽ mo-
do: excepto,quòd perſonas exprimit in ſpecie, & delicta
in genere,ſic:Hęc eſt inquiſitio, quo ad primum: quæ ſit
per A.ſyndicum talem,quo ad ſecũdum cõtra N.olim Po-
teſtatẽ talem & miniſtros eius,quò ad tertium: ſuper eo ꝙ
iniquè egit, quo ad quartũ, intra tale tempus,& in tali lo-
co,puta palatio ſuæ reſidentiæ,quo ad quintum.❡ Tertiũ.
Forma inquiſitionis ſpecialis quo ad perſonas, & delicta
quantum ad ſubſtantiã, vel eſſentiã ſuã includit prædicta
quinque.ita tamẽ,ꝙ ꝑſonã & maleficiũ ſpecificet inquirẽ-
dum:& vlterius addit ſextũ,id eſt,infamiam præcedentem
ſic,Hæc eſt inquiſitio,quæ ſit per talem cõtra talẽ,de eo ꝙ
fama publica præcedẽte, & clamoſa inſinuatione referen-
te,non quidem à maleuolis & ſuſpectis,ſed ab honeſtis &
fide dignis,ad aures eius peruenit,quòd Titium interfecit
tali tempore & loco.❡ Quartum.Inuentis malefactoribus
ſpecialibus per generalẽ inquiſitionẽ, cõtra eos ſit ſpecia-
lis inquiſitio,ex qua ad cõdẽnationẽ venitur, nõ ex gene-
rali: & oẽs teſtes examinati in prima inquiſitione,exami-
nari debẽt in ſecunda:aliter ex primis atteſtationibus in-
quiſitus dãnari nõ poſſet, cum teſtes depoſuerint eo non
citato,& ſic teſtimonium eorum erat nullum in eius prę-
12 iudicium.C.de teſti.l.ſi quando.❡ Sextò quæritur, * quot
ſint de ſubſtantia inquiſitionis? Et dico ſecundùm Arch.
poſt Ang.de Per.ꝙ quinq;,Primò,ꝙ iudex inqrẽs ſit cõpe-
tens de ſen.& re iudi.ea quæ.li.vj.Secundò,ꝙ inquiſitus ſit
de iuriſdictione inquirentis,quo ad illũ articulum.de foro
compe.ſi diligenti.Tertiò.ꝙ materia talis ſit,de qua poſſit
inquiri,iuxta dicta ſuperius.§.ij.Quartò,ꝙ præcedat infa-
mia,niſi in caſibus,de quibus s̃.§.iiij.Quintò,ꝙ inquiſitio
habeat formam, de qua in §.priore.aliter ſequi non poteſt
cõdẽnatio: vt in c.qualiter.& c.inquiſitionis.& c.cũ opor-
13 teat.de accu.❡ Septimò quęritur,* quid de teſtibus in cau-
ſa inquiſitionis iura tradiderint?Et dico multa.❡ Primum.
Forma iuramenti teſtium in cauſa inquiſitionis hæc eſt:Si
eſt inquiſitio cõtra perſonã & crimẽ determinatum, iurat
teſtis, ꝙ ſuper crimine dicit plenam veritatem.de ſimo.li-
cet Heli.Si verò eſt ſuper ſtatu eccleſię,iurat dicere de his
quæ ſcit,vel credit in eccleſia reformanda,vel reſpondere
ad interrogata.de acc.cùm dilectus. Nec tamen in talibus
debet iurare de occultis,id eſt, ſecundum Veru.de quibus
quis nõ eſt informatus,quia ſecretorum ſolus Deus iudex
& cognitor eſt di.xxxij.erubeſcant.& ij.q.v.conſuluiſti.&
ſolũ Deum habẽt vltorẽ.C.de iureiu.l.iuſiurandũ ❡ Secun-
dum. Si teſtes interrogentur ſuper occultis:ſi inquiſitio ſit
generalis,reſpõdere non debẽt niſi de crimine, de quo in-
famia pręceſſit.de acc.qualiter & quãdo.el ij.& multò mi-
nus ſi ſit ſpecialis contra aliquẽ. Si verò præceſſit infamia
cõtra aliquẽ, dicẽt veritatẽ ſuper omnibus, quæ ſciunt de
eo quo inquiritur,etiã ſi illud, ꝙ ſciunt,ſit occultum: vt ſi
de fornicatione agitur,& vocatur is, qui cum eo fuit, de-
bet dicere ſecretas circunſtantias, etiã quia ſecretò nouit:
etiã ſi iurauit tenere ſecretum, quia vel iuramentum fuit
illicitum:vel intelligẽdum erat, ꝙ nõ reuelaret niſi ex iu-
ſta cauſa: ſi tamen eſſet infamatus de fornicatione,ſed nõ
cũ iſta muliere, nõ eſſet reuelãda occulta fornicatrix.Cõ-
cor.In.& Ho.in c.qualiter.el j. de accu. & Io. & Arch.ij.q.
v.habet hoc & Veru.❡ Tertium.Si tamẽ in generali inqui-
ſitione teſtes aliquid dixerint de occultis, de quibus non
præceſſit infamia: dictum eorũ non valebit ad puniendũ,
de accuſa.inquiſitionis.In ſpeciali autẽ inquiſitione, ſi in-
quiratur ſuper certo capitulo,vel crimine,ſecus eſt: ſi ta-
men vnum crimẽ, puta homicidiũ, ſit propoſitũ in forma
inquiſitionis,& teſtes deponãt de alio, puta furto:condẽ-
nari reus de furto non poterit: quia reſpectu eius non eſt
determinatus locus aut tempus:ꝙ tamen fallit ſi de crimi-
ne cõſtaret per propriã confeſſionẽ, de cõfeſſis.c.ij.lib.vj.
Et ratio eſt, quia nullæ ſunt partes iudicis in confeſſum,
14 niſi condemnando.❡ Octauò quæritur, * quando,ſiue ex
quibus cauſis ad inquiſitionem procedendum ſit? Et dico
quod de hoc Richardus in iiij. diſtinctione xix. ſic dicit.
Malã famam talẽ, vt ꝓpter eã prælatus debeat procedere
ad inquirendũ, nõ faciunt dicta paucorum:quia dicit glo.
in cap. inquiſitionis, de accuſationib. ꝙ dicta paucorum
nõ infamant: & debet fama eſſe per villã ſiue parochiam,
ad hoc vt fiat inquiſitio, ſecunda quæſtione prima.Deus
omnipotens. Quando igitur mala fama ortum habeat ab
incerto motore, vel authore, ſi ad aures prælati deuenerit
per clamoſam inſinuationẽ,& ex ea ſcandalum in populo
generetur,debet ad inquiſitionẽ procedere, quãuis nullus
ſe offerat ad accuſandum factum,vel famã: ſed cum pro-
cedit ad inquirẽdum,inquirere non debet de quibus infa-
mia non pręceſſit.Quando verò ortum habet à certo au-
thore, vel certis authoribus: tunc ſi illi non ſunt inimici,
ſed prouidi & honeſti,debet pręlatus procedere ad inqui-
ſitionem. Et ſimiliter ſi ſunt quidem inimici & maleuoli,
ſed hoc non conſtat certitudine, ſed per præſumptiones
non violentas. Si verò conſtet eos eſſe tales per legitimas
probationes,vel eorum confeſſionem,vel pręſumptiones
violẽtas,& infamatus aliàs fuerit boni nominis, & perſo-
na notabilis:nõ eſt ad inquiſitionẽ procedendum:de pur-
gatione canonica capite quum in iuuentute. Quidã tamẽ
dicũnt procedendum eſſe ad inquirendum, vndecunque
procedat mala fama: & infamato canonicam purgationẽ
indicendã,ſaltẽ propter ſcandalum, de accuſationibus.ca.
qualiter & quando.Sed intelligitur quãdo illi,à quibus in-
famia ortum habuit, non probantur eſſe inimici vel ma-
leuoli.hæc ex illo.Vbi nota, quòd ſecundùm Raynerium,
cuius eſt dicta opinio, ſufficit, ꝙ quis ſit infamatus apud
bonos & graues; non diſtincto à quibus ortum habeat
infamia: cùm ab incerto authore procedat: de conſecra-
tion.diſtinct.4.ſanctum. & concordant Bernardus & Ho-
ſtienſis.Igitur ſecundùm Veruec.& Summam Confeſſ.li-
bro tertiò,titulo xxxiij.quęſtione.v.ad inquiſitionem pro-
cedendum eſt ex quatuor cauſis. Primò ex clamoſa inſi-
nuatione,vt dictum eſt: quod Summa Angelica in inqui-
ſitione particulari ad pœnam limitat, quando fama pu-
blica defertur iudici ſedenti pro tribunali ad banchum,
aliàs, inquit, in ſecreto non valet, ſecundùm Angelum
in lege, ſi vacantia. C.de bon. vacantib. & cum aliis in-
diciis: aliter iudex ad aliquem actum procedere non
poteſt. Sed oppoſitum eſt verum, vt ſuprà patuit ex di-
ctis

ctis Richardi: quia inquiritur aliquando, etiam ſi nullus famã accuſat, & ipſa fama denunciat locum tenens accuſatoris: de ſimo.licet Heli.Ang.autẽ loquitur ſecundũ ius ciuile.Secundò propter timorem ſcandali, ꝙ poteſt eccleſiã turbare,ſiue ſit vnus adeò potens,ꝙ ipſe ſcandalizatus poteſt eccleſię ſcandalum ſuſcitare: ſiue ſint plures: quia ad remotionem talis ſcandali inducitur purgatio, & illa inquiſitionẽ ſequitur.Tertiò contra eum qui eſt ſuſpectus ſuo prælato,vel principi terrę,vel aliis bonis viris:quia ex hoc indicitur purgatio. Et intellige de ſuſpicione probabili,etiam ſine infamia,ſed nõ ſine indiciis:vt j.Purgatio. §.ij.Quartò propter periculum etiam ſine infamia:ſicut fit in hæreſi & aliis criminibus, quæ ſerpunt in occulto, non tamen ſine indiciis.Quintò adde,ex denuntiatione publici officialis,vel famã probare volentis.de accuſa.cũ oporteat. Sed tamen in nullo crimine procedi poteſt ad inquirendum ex ſola denũtiatione publica, niſi præceſſerit fraterna correctio.de ſimo.licet Heli.Vnde eam ſe feciſſe denuntiator probabit proprio iuramẽto ſecundum Arch. ij. q.j.ſi peccauerit,quãtum ad primã, quæ fuit inter ſeipſum ſolum:& per teſtes inductos, quãtum ad eam quæ fuit corã teſtibus:licet etiã ad iſtã putẽ ſufficere iuramentum,vbi teſtes prædicti haberi non poſſunt. Sextò ex accuſatione cũ ſemiplena probatione.Septimò ex cõmiſſione iuris, vel hominis.Et hæc omnia patẽt ex dictis. ¶ Nonò quæritur,
15 *qualiter in inquirẽdo ſit procedendum?Et dico multa in genere & in ſpecie. ¶ Primũ.In inquiſitione primò debet poni locus delicti & tẽpus, vt dictũ eſt, tãquã ſubſtãtialia: alia verò opportuna,ſed in libello accuſationis neceſſaria ſm formam.l.libellorum.Inſti.de publi.iu. in inquiſitione obſeruari non debent, ſm gl.ibi.& ſm Inn.ſecundum tñ Iac.But.quẽ ſequitur Ang.excepta inſcriptione,omnis alia ſolemnitas, quæ ſeruatur in accuſatione, ſeruanda eſt in inquiſitione.Et ſecundò debet procedi contra pręſentem: & ſi eſt abſens nõ per cõtumaciã, citãdus eſt.Sed tamẽ ſm Arch.hoc de cõſuetudine nõ ſeruatur:quia ſemper inquiritur de delicto,etiã ſi inquiſitus ſit abſens,& nõ ꝑ cõtumaciam:eſt tamen contra omnia iura, & ꝙ condemnetur.Et tertiò debet inquirendus ante formationem inquiſitionis interrogari de inquirendis,vt habeat facultatem defenſionis:& ſi ante formetur quã interrogetur, eſt nulla:vt in d. c.qualiter.tñ de cõſuetudine cõtrarium ſeruatur, & valet: vt in c.j.eod.tit.lib.vj.ſi non fuit oppoſitum.¶ Secundum.
16 *Inquiſitio, quã facit iudex alio ꝓcurãte ſiue ꝓmouente, & quam facit ex officio ſuo ad clamorem famę dupliciter differunt.Primò, quia in illa inquiſitus iurare nõ cogitur, ne ex hoc poſſit inſtrui promotor inquiſitionis:ſed ipſe tenetur probare ſuam intentionem:aliàs puniretur ſuſpẽſione ab officio,& beneficio,vel aliter, donec ſe purgauerit, ꝙ non animo calũniandi crimina impoſuit:de calum. cum dilectus. In iſta verò inquiſitus cogitur iurare, ꝙ reſpondebit veritatem ad interrogata:ſiue inquiſitio ſit cõtra priuatã perſonam, ſiue contra conuentam.Et ſecundò qa in illa publicatis atteſtationibus nõ recipiuntur alij teſtes, quia timeretur de ſubornatione: in iſta verò poteſt denuò ab aliis teſtibus veritas inquiri. ij. q. v. habet. & c.
17 Mennã.¶ Tertiũ.*In generali inquiſitione cum alicui cõmittitur inquiſitio eccleſiæ cõtra caput & membrum,procedendum eſt primò de plano ſine ſtrepitu iudicij:cum nõ deceat ſeruos Dei talibus implicari. de accu.olim. non tñ, ꝙ ordo iudiciarius omnino prætermittatur: ſed per modum, qui dicetur j. Iudicium.§.iij Et ſecundò inquiſitor dabit iuramentum clericis, ſi eſt contra eccleſiã ſuper his quæ ſciũt,vel credunt in ſua eccleſia reformanda tã in capite q̃ in membris, exceptis criminibus occultis de mera veritate dicenda:vt in d.c.qualiter.de acc. Nec iuramentũ, vel interdictum,vel excõicatio lata ab Abbate,vel alio inferiore contra ſubditos ne reuelent inquiſitori, valet,aut ligat:imò tenẽtur inquiſitores talem temeritatem caſtigare.de offi.or.pleriq;.lib.vj.Et tertiò ꝓcedet ad recipiẽdum dicta eorũ,quos inquirit,vel teſtiũ,ſi qui ꝓducũtur ab aliquo,quibus exponet obiecta & nomina teſtiũ: ꝙ tñ fallit in caſu, de quo s.Hęreſis.ij.§.iiij.& in tali inqſitione recipiũtur teſtes tales, quales in eccleſia inueniũtur:quia quæ domi fiunt,ꝑ domeſticos ꝓbari oportet.de teſt.veniens.& quartò exceptiones cõtra teſtes & alios, & replicationes legitimas admittet,vt deponendi falſum ꝓhibeatur audacia.v.q.ij.ſi primates.& d.c.qualiter.§.debet. ¶ Quartum. In inquiſitione verò cõtra ſingularem perſonã ſic ꝓcedẽdum eſt,ꝙ primò fieri debet in loco, in quo illa cõuerſata eſt.xxiij.q.j. paratus.& de præſum.quorundã,ꝙ intellige ſi cõmodè fieri poteſt; aliàs nõ eſt neceſſe.Et ſecundò citãdus eſt inqrendus.d.c.ſi primates.& d.§.debet.&ſic debet eſſe pręſens, niſi ſe per cõtumaciã abſentauerit.Tertiò fieri debet corã eccleſię ſenioribus:& exponenda ſunt inquirendo capitula,de quibus inquirendus fuerit:& danda illi dicta & nomina teſtium: ꝙ tamen ſm An.de Per.fieri debet poſt teſtiũ depoſitionem,id eſt, atteſtationem & nõ ante: vt ceſſet omnis materia corrumpendi teſtes.Ita not. Ho.ſuper d.c.qualiter. Et quartò ſecundum Gul & An.teſtes nõ poſſunt examinari parte nõ citata:per d.l.ſi quãdo. C.de teſti.aliter nõ inferũt præiudiciũ nõ citato. Et quintò admittendæ ſunt exceptiones: vt s.particula priore.Et ſextò inquiſitor debet facere iurare & teſtificari etiam eos qui denuntiauerunt.de ſimo.licet Heli. ſecus in via accuſationis:quia accuſator non poteſt eſſe teſtis.de accu.cum P. Et ſeptimò inquiſitus poteſt opponere cõtra inquiſitorem ꝙ ſit ſuſpectus,vel criminoſus: vel cõtra denũtiationem vel literas ad inquirendũ impetratas, & contra teſtes & dicta eorum.de acc.cum oporteat.Et octauò poſtquam inqſitus cõfeſſus fuerit aliqua crimina corã eo,qui contra eũ ſup illis fuerat deputatus, nõ poterit impugnare cõfeſſionẽ,quo minus puniat: dicẽdo,ꝙ ſup illis nõ fuerat ante diffamatus,vel ꝙ per eũdem inquiſitorẽ capitula, ſuper quibus volebat inquirere, ſibi tradita nõ fuerunt. de accu. poſtquam.lib.vj.Et nonò, ꝙ ſi inquiſitor talis proceſſerit ad veritatem inquirendã omiſſa inquiſitione infamiæ, inquiſito præſente,nec reclamante,aut quicquam ſuper hoc excipiente,non poterit ob hoc inquiſitus impugnare proceſſum, quia non fuit de infamia primitus inquiſitum, de accu.ſi is.li.vj.Et omnia prædicta intellige etiã in inquiſitione ſpeciali, ad quã ex generali venitur.¶ Decimò quæ-
18 ritur,*quæ ꝓbationes requirãtur, vt ex inquiſitione ſequi poſſit cõdemnatio?Et dico ꝙ quãdo inquiritur cõtra laicũ de crimine, requiruntur probationes apertæ & neceſſariò concludentes, vt in l.ſciant.C.de probat.Contra religioſum verò,ſi de crimine inquiritur,adhuc requiruntur exactores, de ſimo.licet Heli.Diuerſimode tamen probationes cõtra religioſum requiruntur.Nã ſi inquiritur ad correctionem ſecundùm regulã, ſm eam de plano inquirendum eſt, non ſeruata forma dicti c.qualiter.vt no.de app. reprehenſibilis.Si verò inquiritur ad remouendum ab adminiſtratione: tunc quando agitur de priore, vel Abbate curã habente, authoritate diœceſani inſtituto, quantum ad quædã ſeruanda eſt forma dicti cap.qualiter. licet non quo ad omnia:qa non vocabitur modo prædicto,vt ſe defendere

fendere poſſit,de accuſ.ad petitionem,& remoueri poterit leuius & ex leuioribus cauſis quã clerici ſeculares,in quos ſpectanda eſt cõſuetudo ſpecialis locorũ religioſorum, de appel.quia verò.Quando verò agitur de priore ſimplici,vel alio officiali: tunc talis inſtituitur & diſtituitur ad abbatis
19 arbitrium,vt no.Inn.in d.c.qualiter. ¶ Vndecimò * quærit, vtrum fama faciat plenã fidem vel probationem? Et dico, quòd Bart.in l.de minore.ff.de quæſtio. refert Dyn.& Cy. tenere, ꝙ fama cum vno teſte facit plenã probationem in ciuilibus,nõ in criminalibus,in quibus requirũtur ꝓbationes luce clariores.Ipſe verò dicit, ꝙ quædã ſunt in quibus ſufficit famã ſic eſſe,licet in veritate ita nõ ſit:& tunc ſufficit probatio famæ,vt l.Barbarius.ff.de off.præt. Quandoq; verò requiritur probatio veritatis,ꝙ ita ſit:& tunc quando ipſa fama ſeu communis opinio facit & inducit veritatem, ſufficit probatio famæ, vt l.j.§.j.ff.de flu.& facit l.cùm delanionis.§.aſinam.ff.de fun.inſtru.Quando verò fama non inducit veritatem, dicit ꝙ ſi fama probetur ſolùm ex voce populi nõ probata aliqua pręſumptione,ex qua dicta fama & opinio trahat originẽ,tunc fama non probat:ſed magis dicetur vana vox populi:quæ nõ eſt audienda: adiuuat tñ probationem iam factã,vt l.iij.§.eiuſdem.ff.de teſtib.Si verò iſta fama eſſet probata, quæ traxit originẽ ex aliquibus præſumptionibus legitimis præcedentibus, in quibuſdam caſibus facit probationẽ plenam:puta in cauſis breuioribus vel modici præiudicij,non aliis.Sed an faciat ſemiplenam: ita,quòd cum vno teſte probet:dicit, ꝙ debemus conſiderare illa indicia & illas præſumptiones qualiter vrgeant:& ſecundùm qualitates illas dicam, inquit, eam facere ſemiplenam probationem,vel non facere. Et ita debet intelligi glo.in l.excuſantur.§.j.de excuſ. tut. & diſt.l.iij. Et ex hoc habes etiã perpendere, vtrum fama ſit ſufficiens indiciũ ad
20 torturam,vel non. hæc ex Bart. ¶ Duodecimò * quæritur, quis ſit effectus inquiſitionis? Et dico,ꝙ ſi inquiritur contra prælatũ, vel habentẽ adminiſtrationẽ, & conuincitur: pœnã eius eſt remotio,exemplo villici diffamati, cui dictũ eſt,Iam non poteris villicare.Luc.xvj.de accuſ.qualiter. Si verò non habet adminiſtrationẽ, pœna eſt arbitraria ſm merita perſonę & qualitatem exceſſus.de accuſ.inquiſitionis.in fin.quod tamen fallit in criminibus enormibus,quæ ordinis executionem & beneficij retentionem poſt peractam pœnitentiam impediunt:vt eſt in ſimoniaco in ordine & beneficio. d. c. inquiſitionis. Quæ autem dicantur enormia, vide s.enormе, & s. crimen. De inquiſitoribus verò hæreticorum, vide s.Hæreſis ij.

RVRSVS DE INQVISITIONE II. ſpecialiter quò ad religioſos.

1 *Inquiſitio contra clericos,& religioſos qualiter fiat.*
2 *Torqueri poteſt clericus,& religioſus via inquiſitionis.*

INQVISITIO rurſus ſecundò, ſpecialiter conſiderari poteſt quo ad religioſos & clericos:in qua etſi obſeruãda ſint oĩa dicta tit.priore, præterea de quibus ſpecialiter cautum eſt, tamen ad pleniorem notitiã ſciendũ eſt, quòd Archid. poſt magiſtrum Simonem virtualiter dicit multa.
1 ¶ Primum.* Aut talis inquiſitio fit in generali ſuper ſtatu eccleſiæ vel capituli, aut contra determinatam perſonam. Et ſi in generali:ab omnibus tunc inquirendum eſt,& oẽs tam beneuoli quàm maleuoli audiendi. Sed ſi cõtra determinatam perſonam, maleuoli & extranei poſſent omnino repelli,& ſimiliter infames. ¶ Secundum.Quando ſic proceditur, ſcilicet contra determinatam perſonam:deponentes contra eam, primò iurent antequã eorũ teſtimoniũ vel depoſitio admittatur.iij.q.ix.hortamur,& de accuſat qualiter & quando. ¶ Tertium. Et ſi omnes vel multi dicant ſe nihil ſcire de perſona per certã ſcientiam, ſed ſolũ per famam,& fortaſſe credulitatẽ:per hoc non fit conuictio,nec poterit in aliquo puniri: quia nihil per huiuſmodi depoſitionem probatur,niſi ſola fama, quæ ad puniendũ nõ ſufficit. Vnde niſi adſint teſtes alij, ſolùm infamato purgatio canonica indicenda eſt,ſecundũ arbitrium iudicis, & qualitatem perſonæ,& modũ infamiæ ſuſcitatæ: & hoc habet de acc.in c.inquiſitionis.& ij.q.v.preſbyt.per totũ. ¶ Quartum.Cùm autem inquiritur contra determinatã perſonam ad petitionẽ partis agentis cõtra eam:Primò iudex deſcendens ad inquiſitionẽ habita perſona pręſente debet inquirere de fama perſonæ delatæ, quã ſi diffamatam inuenerit, procedat teſtes admittẽdo,aliter nõ eſt in inquiſitionis negotio procedendũ contra ipſam.de accuſ. c. cùm oporteat. Imò quãuis actor probauerit eam infamatam, adhuc reus probare poterit ſe bonæ famæ. de purg. can. c. cùm oporteat, & tunc præſtantius erit priuilegiũ bonæ famæ, quàm probatæ infamiæ:& hoc tenendum eſt, niſi probetur factũ: quod ſi probari nõ poterit, procurans inquiſitionem grauius puniatur.de calum.c.cùm dilectus. ¶ Quintum.Fama autẽ inuerta de perſona apud paucos vel leues perſonas; nec cogit dat occaſionẽ prælatis ad inquirendũ, præcipuè de pſona,quæ prius fuit claræ & bonæ famæ: ſecus ſi apud plures bonos & graues: quia fama apud tales cum ſuſpicionibus violentis ſecundũ conditionem perſonæ, de qua agitur,facit quodammodo probationem:quia etſi ſingula non poſſint, ſimul tamen collecta valent. Nihil eſt enim aliud in hac materia probatio, quàm rei dubiæ per teſtes vel inſtrumenta vel præſumptiones oſtenſio.xxij.q.j.dicit. ¶ Sextum. Igitur procedens contra perſonam inquirendo ex fama, primò eam citabit aut vocabit ſecundũ modum religioſorũ, qui arctius obligantur ad obediendũ prælatis ſuis:& facient eam iurare ſuper veritate dicenda de his,de quibus infamatus eſt.de accu.c.cùm dilecti.licet aliqui religioſi ex cõſuetudine hoc faciant per præceptũ, addentes quandoque excõmunicationem propter pertinacẽ inobedientiam aliquorum. ¶ Septimum.Cùm autem inquiritur ſolùm ad correctionẽ vel pœnitentiã, valdè liberius procedendum eſt, q̃ cùm proceditur ad depoſitionem & pœnam,maximè circa ſeculares:quia primo caſu ꝓceditur in fauorem eius contra quem agitur:non ſemper in ſecundo. ¶ Octauum. Quando prælatus ex inquiſitione profectum nõ ſperat,dimittere non debet inquiſitionẽ generalem, ad quã tenetur ex officio certis tẽporibus.diſt.xviij. quoniam quidem:ſpecialem etiã contra determinatã perſonã,quam facere non tenetur, niſi fama deferente, vel aliqua perſonã acclamante:in his caſibus facere tenetur ſecundũ formam iuris:ſiue credat ex ea inquiſitum proficere,ſiue non: quia proficiet circa alias perſonas,quæ ſunt ſcandalizatæ ex fama audita, donec viderint fieri quod iura diſponunt. Et ſi inter alios, qui ſunt in congregatione, ſunt aliqui,quibus ad vtilitatem:alij,quibus ad ſcandalũ eſt,& animæ damnũ: & diferri poteſt, & quæri opportunitas faciendi coram illis,quibus cedere poteſt ad bonũ, ita tamen ꝙ ſimpliciter nõ ſuperſedeatur ab actu iuſtitiæ propter malum aliquorum, maximè cum bonum inde ſequens maius reputetur quàm malũ in genere ſuo. Sed hoc dictum Archid.& magiſtri Simon.intellige vbi ſcãdalum iam incipit eſſe Phariſæorum, & non puſillorum. Et ſi multitudo ſit in culpa,& timeatur ne velit inſurgere ad defendendum,ſuperſedeatur ad tem-
2 pus.diſt.lxxxij.plurimos. ¶ Nonum.* Clericum autem vel religioſum de crimine vehementer præſumptum, & nolentem

recognoſcere veritatem, vt q; licet ponere ad quæſtiones, ideſt tormenta: quia quamuis ſm iura ciuilia liber homo ad torturam poni nõ debeat, ſed ſerui tantũmodo.ff.de quæſt.per totum, tñ quia faciens peccatum, ſeruus eſt peccati, Io.viij.ideò talis vt ſeruus poni põt ad quæſtiones: vt vj.q.j.c. illi. & poſſunt arreſtari ſeu detineri.ſ.in cuſtodia, dicente Benedicto.xij.in ſtatuto ad minores, q frater de enormi crimine ꝓbabiliter ſuſpectus poteſt arctari. Nullo tñ modo eſt a quæſtionibus inchoandum, de reg.iur. c.cùm in contemplatione quia ſiue prælatus, ſiue alius de eius mandato vim inferens clerico parato corrigi & obedire volenti, excõmunicatus eſt, de ſen.exc.vniuerſitatis, & hoc tenent Hoſt.& Archi. Et ſi ſtatim hoc fieret, præſertim nulla præſumptione præcedente, eſſet locus appellandi.ij.q.vj.non ſolent Quæſtiones tñ huiuſmodi circa clericos debent eſſe moderatæ ꝓpter periculum excõmunicationis: vt propter hoc, q iudicium peſſimum eſt, quod procedit ex ſuſpicione vel extorta confeſſione: ſicut dicitur xv.q.vj.ſi ſacerdotibus, & ff.de q.l.ſeruus. quia aliqui duritiam cõtemnunt: alij cum tanta impatientia ſuſcipiũt, vt potius velint mẽtiri quàm pati. Intellige verò, q enormia crimina in religioſo hic dicuntur omnia mortalia, arg.d.c.illi.vbi dicuntur compellẽdi ad correptionem, qui perpetrant peccata: quæ qui agunt, regnum Dei nõ conſequentur, & pro quolibet tali poteſt religioſus arctari ad cuſtodiam, ſi expedit correctioni, non autem ad pœnam: ſed pro his quæ exprimuntur in ſtatutis ſui ordinis, vel eis arbitrio diſcretorum æquiparantur. ¶ Decimum. In vitiis corrigendis, vbi deficit ius, loci conſuetudo in modo puniendi ſequenda eſt: nec debet prælatus introducere nouã cõſuetudinem ſimpliciter, vel alicuius alterius loci ad puniendum, propter hoc vt vitia efficacius corrigantur, ſi ex hoc ſcandalum oritur: quia nõ ſunt facienda mala, vt eueniant bona. Roman.iij. ¶ Vndecimum. Cùm etiam in religioſorũ priuilegiis dicitur, q poſtpoſitis rimulis & apicibus iuris poſſint prælati liberè procedere ad correctionem vitiorum: per hoc non eximuntur à iure cõmuni, ad quod omnes catholici tenentur: de conſti.c.j. ſed non tenentur ad ea, quæ nõ ſunt de ſubſtãtia iuris ſeu ordinis iudiciarij, ſine quibus in iudicio contentioſo procedi non poteſt, ſicut dicitur in conſtitutionibus fratrũ prædicatorum, q electiones prælatorum fiant ſm formam canonicam, aliis ſolennitatibus iuris relegatis, ſi quid omitteretur, cum proceditur per ſcrutinium, quod ſit de ſubſtantia formæ, ceſſaretur electio: ea verò quæ non ſunt de ſubſtãtia formæ, vt collatio zeli ad zelum, & huiuſmodi, per illa verba tolluntur. ¶ Duodecimum. Dicitur etiam in c.quamuis, de præb.lib.vj. q quamuis carcer ſit deputatus ad cuſtodiam reorum, ſi tamen prælatus clericos confeſſos vel conuictos de criminibus eorum, exceſſibus, cæteriſq; circunſtantiis, prouida deliberatione penſatis, in perpetuum vel ad tempus carceri mancipet, non eſt improbandum. Non eſt tamen de facili clericus carceri mancipãdus, quia excommunicatus eſt qui iniurioſè clericum detinet, de ſent.exc.c.nuper. Nec eſt à quocunque exiſtimandum, q per hoc quis efficiatur infamis, q eſt carceri mancipatus, cum de carcere & cathenis quis quandoq; egrediatur ad regnum. Eccl.4. ſicut patet Gen.39. de Ioſeph incarcerato iniuſtè, & de Petro Act.5. & de Paulo 2.Corin.6. & de Ioãne Baptiſta Matth.14. Ex iuſto tamen carcere eſt quis infamis: vt ſuprà Infamia.§.ij.

2 *Inſcribere quid.*
3 *Inſcriptio quando fiat & nu.3.*

1 INSCRIPTIO, *ſeu inſcribere, ſm aliquos eſt accuſatorem profiteri vera, quæ in libello ſunt: vel ſecundùm alios, profiteri ſe velle proſequi vſque ad finem, vel ſecundùm alios, obligare ſe ad pœnam talionis, i. ſimilẽ ei quam reus debet pati, vel quã accuſator intendit inferre ſi probauerit: quia talis importat propriè relationẽ ſimilis quæ eſt inter eos qui dicũtur tales. Et hanc opinionẽ tenet Io.And. & glo.in c.ſuper his, de accu.& probat in c.tuæ.de procur. & ſequitur Pano.in d.c.ſuper his, de quibus opinionibus dr̃ in l.ſi cui.in princ.ff de accuſ. & l.in cauſis.C de accuſ. Re vera ſm ſignificationem vocabuli, Inſcribere eſt actus ſcribentis in aliquo: & inſcriptio eſt idẽ actus alicuius, id eſt, per modũ nominis ſignificatus, & ſimiliter eſt ipſa ſcriptura. Ex vſu verò loquentiũ eſt accuſare inſcriptis: & inſcriptio eſt ſcriptio accuſationis, & ipſa accuſatio ſcripta.i.libellus, quem accuſator offert iudici ſub hac forma: ego N. corã vel apud N. prætorẽ vel iudicẽ refero talẽ reum legis Iuliæ de adulteriis, de adulterio qd̃ cõmiſit cum B.dum eſſet cum ea menſe tali, in domo tali, cõſule tali regnãte, de quo libello qd̃ continere & qualiter formari debeat not.in l.pen.C.de accuſ. Sed quia huius accuſationis effectus eſt obligari ad talionẽ, id eſt, talẽ pœnã: inſcriptio dr̃ talis obli-
2 gatio ex cõſequenti, ſiue ſcribat̃, ſiue non. *Habet aũt inſcriptio locum ſolùm in criminibus, vbi per modum accuſationis opponũtur non ſi opponuntur per modũ exceptionis vel de eis ſine accuſatore cognoſcat̃, vt l.qui crimen, cum ibi not.C.de his qui accuſ.poſ. Vnde nõ eſt neceſſaria inſcriptio opponẽti crimina accuſatori vel teſti, vt ab accuſatione vel teſtificatione repellantur: vel electo, ne confirmetur. Si verò obijciantur iam confirmato, puta in conſecratione, obijciens debet ſe obligare ad pœnã extraordinariã ad arbitriũ iudicis citra vinculũ inſcriptionis: qa electus crimine ſic ꝓbato perdit acquiſita per electionem, & cõfirmationẽ: non aũt habita prius vt in d.c.ſuper his, &
3 c.qualiter & quãdo.el ij.de accuſ. * Accuſanti verò neceſſaria eſt inſcriptio, ſm gloſ.& doct.in d.c.ſuper his, niſi in octo caſibus, & ibi vide, & licet inſcriptio non fiat. i. talis obligatio, deficiens tñ puniri debet pœna talionis, ſecundùm Accurſ.in l. ij.C.de fide inſtru.& Bart.in d.l.ſi cui.

1 *Inſignia quiſque ſibi poteſt conficere.*
2 *Inſignia alterius quando poſſit quis aſſumere.*

1 INSIGNIA propriè videntur dici ſigna nobilitatis aut famoſitatis: ſicut inſignis dicitur valde nobilis & famoſus etiam in malo, vt Barrabas. Inde conſueuerunt inſignia dici arma, ſiue diſtinctiua ſigna, quæ conſueuerũt vt plurimum eſſe nobilium.* Poteſt autem quilibet ſibi aſſumere inſignia & arma, ſecundũ communiter Doct. vt refert Pan. in c.dilecta.de exceſ.præla.ſicut & nomẽ aſſumitur ad placitum, vt quis agnoſcatur ab alio. Inſtitu.de legat.§.ſi quis in nomine, & l ad recognoſcendũ.C.de ingenu. & manu-
2 miſ.* Imò poteſt quis aſſumere ſibi inſignia alterius, ſm eundem ibi, ſicut & nomen: quod verũ limitat, niſi ille, cuius ſunt, prætenderet aliquod damnum: puta ſi facinoroſus aſſumat arma alterius, poſſet ille loco facinoroſi offendi. Vnde talis implorare poteſt officium iudicis, & ille poteſt prohibere: quia ſpectat ad illũ quies populorũ.l.j.§.quies. ff.de offic.præfect.vrb. Et idem dic vbi intereſt reipublicæ: ſicut ſi quis accepit inſignia boni artificis, qui non eſt ita bonus: & ita populi decipiuntur, de quo habes per Bart. in tractat.de inſigniis & armis. Non poteſt autem quis aſſumere inſignia dignitatis, niſi habeat iſtam dignitatem: alias eſt falſarius.l.eos, quod ibi not. ff.de fal. & facit cap.j. de cleric.non ordin.min. vide etiam ſuprà habitus.§.j.

IN

IN ſtirpes ſuccedere, ſecũdùm Hoſt. eſt ſuccedere filio præmortuorum in eam partẽ, quam eorũ parẽtes erant habituri ſi viuerent. Vnde ſi quis ex vno filio vnum nepotẽ habuerit, ex alio decẽ vel plures: tantum capiet vnus ex parte vna, quantum decem ex altera, in ſucceſſione ſuccedentium: quia collaterales ſemper viriliter ſiue in capita ſuccedũt, id eſt, æquis portionib.auth.de hær.ab inteſt.l.ſi.

INSTITOR ab inſtando dictus, is eſt qui vinis vendendis, vel alteri alicui negotio præpoſitus inſtat.l. inſtitor la j.ff.de inſtit.act.

1 *Inſtituere qui poſſunt.*

INSTITVTIO, ſeu inſtituere ſecundum Hoſt.eſt ec-
1 cleſiæ ſeu eccleſiaſtici beneficij collatio.*Inſtituere autem poteſt iure communi epiſcopus. Item ſede vacãte capitulum.de inſti. & ſi capitulum.lib.vj. Item is, qui habet ex delegatione epiſcopi de inſti.ex frequentibus. Item qui hoc habet ex conſuetudine, modò ſit clericus: vt in c.cum veniſſent.eo.tit.tñ inſtitutus ab iſto, adminiſtrare non debet, nec eccleſiæ poſſeſſionem adipiſci: niſi de conſenſu & authoritate diœceſani.d.c.ex frequentibus. Item Abbates in eccleſiis ſibi pleno iure ſubiectis, id eſt, in ſpiritualibus & in temporalib. poſſunt curam committere ſine præſentatione epiſcopo facta, arg.à contrario, de præb.in Lateranenſi.de capel.mo.c.preſbyteri.lib.vj.xvj.q.ij.c.viſis.

¶ INSTRVMENTVM, infrà Tabellio.

DE INTENTIONE.

1 *Intentio bona an ſufficiat ad bonam voluntatem & bonum opus.*
2 *Euentus præter intentionem an augeat bonitatem, vel malitiam actus.*
3 *Intentio an faciat opera vnius alteri applicari.*
4 *Actio omnis ex intentione deliberata procedens, an ſit neceſſariò bona vel mala.*

INTENTIO dicitur dupliciter: primò.ſ.ipſe motus voluntatis tendentis in finem per aliquod medium: puta volentis ſanitatem per medicinam.j. ij. quæſt.xij. art.j. ad vltimum, & ſecundò ipſe finis intentus vt ſic, id eſt, vt terminat prędictum motum, ſeu vt acquiſibilis à volente per aliqd: & hoc modo principaliter hic de intentione eſt ſer-
1 mo. ¶ Primò verò quęritur, * vtrum intẽtio bona ſufficiat ad bonã voluntatẽ & bonum opus? Et dico, q non: quia ſi voluntas eſt bona, eſt etiã bona intẽtio: cùm voluntas nõ dicatur bona, niſi habeat bonum obiectum, & bonum finẽ, nõ autẽ ecõtra: ſed poteſt intentio eſſe bona & obiectũ malum: ſicut cùm quis vult furari vt largiatur pauperi nõ patienti extremã neceſſitatem. Vide j.ij.q.xix.art.vij.ad vltimum, & ſubtiliter ij.diſt.xviij.art.v.& diſt.xi.art.ij. Quod autem dicitur, cuius finis, bonus eſt, ipſum quoq; bonũ eſt verum eſt de fine rerum: ſicut ſi equitatio eſt bona, equus eſt bonus: verum etiam de fine actuum: ſicut ſi bonum eſt obiectum, puta iuſtitia, bonus eſt actus, puta velle iuſtum: nõ autẽ eſt verum de fine volẽtis, ſicut non eſt bonus qui vult malum ad finẽ bonum cõtra Apoſtolum, Romanorũ
2 iij. ¶ Secundò quęritur, *vtrum euẽtus pręter intentionem ſequens aliquid addat ad bonitatem, vel maliciã actus humani? Et dico ex mente S.Tho.& S.Bonauen.& Theologorum, q bonitas & meritum actus humani principaliter conſiſtit in bonitate actus interioris voluntatis: quia ſolus ſufficit ad meritum, ſi ſit completus & perfectus, ita q ſequeretur actus exterior, ſi adeſſet facultas & oportunitas: vnde actus exterior non addit ad bonitatem, niſi quãtum ad meritum pręmij accidentalis. Euentus autẽ ſequens vt patet prima ſecundæ, quęſt.xx.art.v.ſi ſit præcogitatus, addit in bonitate: & ſimiliter ſi non ſit præcogitatus, ſed per ſe conſequitur in pluribus: quia conſtat ad actum in genere ſuo eſſe meliorem, ex quo plura bona: & peiorẽ, ex quo plura mala ſequi poſſunt. Si verò ſequitur per accidens in paucioribus, non addit: quia non datur iudicium de re per illud quod per accidens, ſed tantùm per illud q per ſe eſt. Vide etiam prima ſecundæ.q.lxxiij.ar.viij.& s.Ebrietas.
3 Tertiò quęritur,* vtrum per intentionem poſſit quis opera ſua alteri applicare? Et dicit Aſten.& eſt mens S.Th.in quarto, in materia de indulgentis, quod ſit tripliciter: & intellige non quantum ad meritum, q neceſſariò eſt proprium, quia ſic intelligitur illud Pſalmi: Reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua, ſed quãtum ad ſatisfactionem. ¶ Primò in ſingulari, vt cum quis pro alio determinatè ſatisfacit, & ſic quilibet poteſt alteri ſua bona communicere. ¶ Secundò in ſpeciali: vt cùm quis orat pro congregatione ſua, vt ſuis familiaribus, & benefactoribus, & ad hoc etiam ordinat opera ſua ſatisfactoria: & ſic ille, qui præeſt religioni, poteſt illa opera communicare, alij, applicando intentionem eorum qui ſunt de ſua congregatione ad hũc determinatè. ¶ Tertiò in generali.ſ.orando & benefaciendo pro eccleſia in communi: & ſic qui præeſt eccleſiæ generaliter, poteſt illa opera communicare, applicando tuã intentionem ad hunc, vel illum. Et ideò qui præeſt eccleſiæ generali, communicare poteſt ea quæ ſunt congregationis & huius hominis, ſed non econtrario. Prima cõmunicatio & ſecunda non dicuntur indulgentiæ, ſed tantum tertia, vt dictum eſt s.Indulgentia.§.v. Et ex his patet ad quid valeãt literæ receptionis ad beneficia alicuius ordinis: quia valent ad participationem ſatisfactionis ſuperfluentis in illo ordine tantam, quantã intendit concedens, cuius intentio debet eſſe ſecundum q iuſtitia & ſapientia
4 diuina diffinit. ¶ Quartò quæritur,* vtrũ omnis actio humana, id eſt, procedens ab intentione deliberata, ſit neceſſariò bona, vel mala? Et probat S.Tho.in tertio, quæſtione 18.artic.viij.quòd ſic: quia aut eſt ordinata vt debet, & eſt bona: aut non, & eſt mala: non tamen eſt ſemper meritoria & demeritoria: ſed medium datur in operatione bona, ex genere: puta ſi detur eleemoſyna ex pietate naturali; ab eo qui non eſt in gratia, puta infideli: quia eſt bona, ſed non meritoria. Contra hoc autem Summa Ang. dicit ſe colligere aliqua ex S.Bon.ij. diſt. xlij. ſed malè procedit, non diſtinguens inter bonum ac malum, & meritorium ac demeritorium.

DE INTERDICTO I. QVID. & quotuplex ſit.

1 *Interdictum quid.*
2 *Interdictum eccleſiaſticum.*
3 *Cenſuræ eccleſiaſticæ nomine continentur excommunicatio, interdictum, & ſuſpenſio.*
4 *Excommunicatio, interdictum, & ſuſpenſio in quibus conueniãt, & in quibus differant. & nu.5.*
6 *Interdictum quotuplex ſit.*
8 *Interdictum locale quotuplex ſit.*
Interdictum perſonale quotuplex.

1 INTERDICTVM, * cum ſit terminus vtroq; iure vſitatus ſm ciuile ſiue prætorium, dici videtur ab inter, & dico: vnde dicitur quaſi inter duos dictum. Inſtitut.eo.tit. §. exhibitoria. & olim erat quædam formata & ſolennis conceptio verborum, quibus prætor fieri aliquid iubebat aut prohibebat, q tunc maximè fiebat cum de poſſeſſione vel quaſi inter aliquos contendebatur: & nouem ſunt publica, & xxviij.priuata.de quibus glo.& doct.in c.paſtoralis.de cauſa poſ. & propriet.& in c. itẽ cũ quis.de reſt.ſpo

Non,

Non autẽ dicitur ab interdicendo, cùm non ſemper pro-
hibeat: ſed aliquando aliquid fieri iubeat. Inſt. eod. §. j. ſed
hic dicitur ſm ius canonicum, ꝙ eſt eccleſiaſtica cenſura,
2 aliquorũ prohibitiua: & ſic de eo hic agitur. ¶ Eſt * autem
canonicum vel eccleſiaſticum interdictũ ſeparatio à iure,
vel à iudice facta à certis ſacramentis, & omnib. diuinis
officiis, & eccleſiaſtica ſepultura, iuxta declaranda j. Inter-
dictum iiij. per totum, vt haberi põt extrà, de ſpõ. non no-
3 bis. & de pœ. & rem. ꝙ in te. ¶ Primò verò quæritur, * cum
nomine eccleſiaſticæ cenſuræ ſm do. veniant excommu-
nicatio, interdictũ, & ſuſpẽſio: quomodo iſta conueniant,
& diſtinguantur, & de ceſſatione à diuinis? Et dico, ꝙ ſm
4 Arch. poſt Hoſt. cõueniunt in multis. Primò * quia omnes
iſtæ ſententię fieri debent in ſcriptis cõtinentibus cauſam.
Secundò, quia nõ relaxantur per ſequentem, ſed per ante-
cedentẽ appellationem. Tertiò, quia ligati aliqua earũ, nec
eligere nec eligi poſſunt. Quartò, quia nullus earũ aliqua
ligatus debet celebrare diuina: aliter irregularis efficitur.
Quintò, quia tales ſentẽtias debet præcedere monitio, ſci-
licet cum feruntur ab homine. Sextò, quia eis ligatus ante
abſolutionem iurat de cætero non contrauenire, & in eis
poteſt fieri relaxatio ad cautelã: excepto generali interdi-
cto, in quo nõ habet locum, extrà de ſent. exc. præſenti. lib.
vj. Interdicto verò ſpeciali poſito in aliqua eccleſia, quam-
uis dicat Arch. ꝙ nõ poſſit relaxari ad cautelam, ſi dicatur
nullũ. Io. tñ Mo. Cal. &, vt videtur, Io. An. dicit cõtrarium.
Septimò, quia huiuſmodi ſentẽtiæ debẽt obſeruari per ſu-
periores. Octauò, quia nullus eorũ durante ſentẽtia poteſt
teſtificari. de teſti. veniẽs. Nonò, quia ſuperior non debet
eas reuocare, vel pronũtiare nullas, vel de ipſis aliquid di-
ſponere, niſi vocatis partibus. Decimò, quia illi qui per pri-
uilegiũ ſunt recepti in proprios ſpeciales eccleſiæ Roma-
næ, vel ſedis apoſtolicę filios, licet propter hoc non eſſent
exempti, tñ ſicut nec excõicari, ita nec interdici, vel ſuſpẽ-
di poſſunt ab alio quã Romano põtifice, vel legato de la-
tere. de verb. ſig. c. j. lib. vj. Et idẽ Ioan. Cal. excepto primo
5 quod non ponit. ¶ Differunt verò * illa tria ſm Arch. poſt
Ioan. Cal. in multis. Primò, quia excõicatio & ſuſpẽſio fe-
runtur propriè contra ſingulares perſonas, licet ſuſpenſio
feratur contra clericos tantũ: interdictũ verò fertur cõtra
loca propriè & vniuerſitates & collegia: interdũ autem &
cõtra ſingularẽ perſonã, ſed non ita propriè. Secũdò, quia
cũ ſuſpẽſo & interdicto participari poteſt in omnibus, ex-
ceptis ſacramẽtis certis & diuinis officiis, nõ autem cum
excõmunicato. Tertiò, quia effectus excõmunicationis la-
tæ ſuſpẽdi nõ poteſt: ſed effectus aliarum ſic. Quartò, quia
epiſcopi nõ incurrunt aliquã ſententiam ſuſpenſionis, vel
interdicti prolatam ab homine vel à iure, niſi ſpecificè ex-
primantur. de ſent. exc. quia periculoſum. lib. vj quod pri-
uilegium non habent quantum ad excommunicationem.
Quintò, quia interdictũ generale relaxari non põt: adde,
vel potius non oportet ad cautelam: ſed ab aliis ſententiis
poteſt quis abſolui ad cautelã. Sextò, quia interdictum ge-
nerale in locũ proferri nõ poteſt ſine licẽtia Papæ ſpecia-
li pro debito pecuniario: ſed bene excommunicatio & ſu-
ſpẽſio. de appel. præterea ſecus de ſpeciali, id eſt, ſingulari
cõtra aliquã eccleſiã. Ceſſatio autẽ à diuinis, vt not. Pan. in
c. dilect⁹. de app. differt ab interdicto: quia ipſa eſt quid fa-
cti: cùm nõ ſit aliud, quam ſuſpẽdere organa miniſtrorum
vt ibi nõ celebrent: ſentẽtia verò interdicti eſt quid iuris.
Vnde quãdo ſupponitur locus interdicto, ibi celebrãs etiã
forenſis incurrit irregularitatem: vt in c. is qui. de ſen. exc.
lib. vj. Secus autẽ in ceſſationem à diuinis, vt volũt doct. in
6 c. irrefragabili. de of. or. ¶ Secũdò quæritur * quotuplex eſt
interdictum? Et dico, ꝙ in genere eſt triplex. ſ. perſonale
tantum, id eſt, quo interdicitur perſona, nõ locus, vel habi-
tatio perſonæ; & locale tantum, id eſt, quo interdicitur lo-
cus, vel habitatio, & non perſona loci: aliud locale & per-
ſonale ſimul. Sciendum eſt aũt, ꝙ aliud eſt interdicere lo-
cum aliud homines loci, vel homines & locum: quia ſi lo-
cus tantũ eſt interdictus, homines loci, q nõ dederũt cau-
ſam interdicto, alibi poſſunt audire diuina, & eccleſiaſtica
recipere ſacramenta. Si verò homines, aut locus & homi-
nes ſunt interdictũ: tenebuntur ẽt alibi ſeruare interdictũ
niſi in caſibus expreſſis à iure: vt colligitur in c. ſi ſenten-
7 tiis. de ſen. exc. li. vj. in tex. & in gl. ¶ Tertiò quęritur, * quo-
tuplex ſit interdictũ locale? Et dicit Sũ. An. ꝙ eſt triplex. ſ.
generale: vt cùm interdicitur regnũ, vel ꝓuincia, vel diœ-
ceſis, & ſpeciale: vt cum interdicitur ciuitas, caſtrum, aut
villa & ſingulare: vt cũ interdicitur certa eccleſia, vel certę
eccleſię: Sed cõtrà primò, quia Sum. Ro. & Supp. & oẽs Sũ-
miſtę ordinis eius dicunt, ꝙ nõ eſt niſi duplex, generale. ſ.
& ſpeciale. Secundò quia in iure nõ reperitur interdictum
locale ſingulare: imò quod ipſe dicit ſingulare, in iure di-
citur ſpeciale, vel particulare, & quod dicit ſpeciale in iu-
re dicitur generale: vt patet expreſsè ex intentione cano-
nis, de verb. ſign. cùm in partibus, & de ſent. exc. ſi ciuitas.
lib. vj. Et ideò dico, ꝙ eſt tantum duplex. ſ. generale & ſpe-
ciale ſeu particulare. Eſt autem interdictum locale gene-
rale quo interdicitur regnum, vel prouincia, vel ciuitas, vel
caſtrum, aut villa. de verbor. ſignific. cùm in partibus, vbi
declaratur ſic debere intelligi interdictũ terrę generale in
priuilegiis. Interdictum verò locale ſpeciale ſiue particu-
lare, eſt quo interdicitur vna certa eccleſia, vel plures certę
eccleſiæ: nõ aũt omnes eccleſiæ alicuius ciuitatis, vel loci.
Vnde dicitur interdictũ generale, quia totum aliquid ſine
exceptione cõpræhendit, vt innuit gl. in d. c. cùm in parti-
bus. & Pã. ſpeciale verò, quia nõ cõpræhẽdit totũ, ſed par-
tẽ. Et propterea dicit Arch. poſt Cal. ꝙ eſt interdictũ ſpe-
ciale, cũ interdicitur aliqua eccleſia, ac etiã cũ interdicun-
tur oẽs eccleſiæ vnius ciuitatis aut ꝓuinciæ: quia etſi non
in illis eccleſiis, tamen in aliis locis illius ciuitatis extra ec-
cleſiã poſſent celebrari, & audiri diuina ab hominibus il-
lius loci. hęc ille. qui intẽdit, ꝙ ſit ſpeciale: qa nõ cõprehẽ-
dit omnia loca ciuitatis, ſed quędã, id eſt eccleſias. ¶ Quar-
8 tò quæritur, * quotuplex eſt interdictum perſonale? Et di-
cit Sum. An. ꝙ triplex. ſ. generale, quo interdicitur populus
regni, caſtri, villæ vel ciuitatis, & ſpeciale, quo interdicitur
aliquod collegiũ, vel vniuerſitas in populo incluſa: & ſin-
gulare, quo interdicitur certa perſona, vel etiã incerta: vt
cũ dicitur: q fecerit hoc, ſit ipſo facto interdictus. Sed quia
iſta nullo iure probãtur, melius Sum. Roſ. & alij dicunt, ꝙ
eſt duplex tantum. ſ. generale, & ſpeciale, ſiue particulare.
Eſt autem interdictũ perſonale generale, quo interdicun-
tur homines regni, prouinciæ, ciuitatis, caſtri, aut villæ
vniuerſaliter. ar. d. c. cùm in partibus. Interdictũ verò per-
ſonale, ſpeciale, vel particulare, ſeu ſingulare, eſt quo in-
terdicitur pars vnius ciuitatis, vel caſtri, aut villæ, vt certa
perſona, vel certæ perſonę, aut ẽt incerta: vt cũ dicitur, qui
fecerit hoc vel illud, ſit ipſo facto interdictus. Vnde ſi inter
dicatur tota aliqua vniuerſitas, quæ ſit pars alicuius popu-
li puta totũ ſtudiũ Ticinenſe, non eſt interdictũ generale,
ſed ſpeciale, ſiue particulare, dictum à parte alicuius terræ.

RVRSVS DE INTERDICTO II.

& quos liget.

1 *Interdictum qualiter promulgandum, & quando liget. & nu. 2.*
3 *Interdicta alicuius terra, quatenus ſe id extendat.*
4 *Interdictum regni quo ſe extendat.*
5 *Interdicta ciuitate, an comprehendantur ſuburbia.*
6 *Interdicta eccleſia, interdicuntur capellæ, & cæmeterium.*
7 *Interdicto loco ob delictum rectoris, non ſunt homines interdicti.*
8 *Interdicta eccleſia non ſunt clerici interdicti.*
9 *Interdicto clero non eſt locus, nec populus interdictus.*
10 *Interdicta vniuerſitate, ſi quis de ea alio ſe transferat, an ibi cẽ-
ſeatur interdictus.*
11 *Interdictus an cenſeatur, qui ab interdicta vniuerſitate banni-
tus eſt.*
12 *Interdictus ſi ingrediatur poſteà monaſterium, an ibi poterit or-
dinari.*
13 *Interdicta vniuerſitate, an ligentur abſentes, & contradicentes.*
14 *Interdicto ciuitatis non includuntur aduena. & num. 20.*
15 *Ciuitate interdicta, an comprehendantur, qui ſunt in ſuburbijs,
& nobiles. & num. 16.*
17 *Interdicta familia alicuius, an in ea contineantur clerici.*
18 *Impuberes an comprehendantur in interdicto.*
19 *Mulieres an ſint interdictæ, interdicto populo.*
20 *Interdicti ſententiam proferens, tenetur illam obſeruare.*

INTERDICTVM ſecundò conſiderandum eſt, quan-
tum ad hoc vt ſciatur, qñ, & quos liget. Et dico multa.
1 ¶ Primum. * Ad hoc vt ſententia interdicti obliget, ſufficit
eam publicè promulgari, nec poſteà neceſſe eſt eam ſin-
gulorum auribus inculcare. diſt. xvj. quod dicitis, ſufficit
etiam cùm quis ſcit vicinos ſuos maximè eccleſiam me-
tropolitanam recepiſſe, & ſeruare ſententiam. de poſtul.
præla. c. j. Inſuper oẽs religioſi, tam exempti, q̃ nõ exẽpti,
qui viderint, vel ſciuerint eccleſiam matricem loci. i. maio-
rem iuxta dicta s̃. Excõicatio. ix. §. xlvij. ſeruare quodcun-
que interdictum poſitum autoritate ſedis apoſtolicæ, vel
ordinariorum, dñt & ipſi ſeruare, alioquin ſunt excommu
nicati, & idem in interdictis, & ceſſationibus à diuinis in-
ductis per ſtatuta prouincialium, conciliorum, vel epiſco-
porum autoritate: & in generalib⁹ ceſſationibus à diuinis
ciuitatum, terrarum, & aliorum locorum, quas aliquando
ex conſuetudine capitula, collegia, vel conuentus ſecula-
rium, aut regularium eccleſiarum ſibi vendicant, non ob-
ſtantibus quibuſcunq; appellationibus ante ea, etiã ad ſedẽ
apoſtolicã vel aliũ interiectis, & aliis obiectionibus qui-
buſcũque: vt in cle. ex frequentibus. de ſent. excom. & hæc
quidem dicta ſunt ex corpore iuris. Sed per extr. Martini
quinti, quæ incipit, inſuper ad euitandum ſcandala, quam
habes s̃. Excõicatio. j. notabili iiij. non tenetur qs obſerua-
re interdictum eccleſiaſticum à iure, vel homine genera-
liter promulgatum, niſi talis ſententia fuerit contra pſonã,
collegium, vniuerſitatem, eccleſiam, communitate, vł lo-
cum certum, vel certam, à iudice publicata, vel denũtiata
2 ſpecialiter & expreſsè. ¶ Imo * etiam eo ſic publicato ipſo
iure in duobus caſibus non ligat. Primò, qñ fertur contra
participantes cum excõicatis in caſu, quo minorẽ incurrũt
excommunicationem ſine canonica monitione præmiſſa:
quo caſu ipſo iure nullum eſt, ſicut & ſuſpenſio quælibet,
intellige ſi feratur ab inferiori à Papa de ſent. exc. ſtatutũ.
lib. 6. quæ monitio dicitur canonica, & legitima, qñ nomi-
natim admonentur: aliàs non: vt in c. conſtitutionem. eo.
tit. & lib. Contra alios autem licet debeat præcedere mo-
nitio quando fertur pro contumacia, ſm Inn. in c. ad hæc
quoniam. el iij. de app. tamen tenet, & ſimiliter ſi profera-
tur ſine ſcriptis, quamuis iudex incurrat pœnam, de qua in
c. j. de ſent. excom. libr. 6. Et generaliter puto interdictum
non ligare in omni caſu, in quo excõmunicationis ſen-
tia non ligat, de quo s̃. Excommunicatio. ij. notabili j. Se-
cundò qñ interdictum eſt latum ꝑꝑ aliquos, & illi nõ ſer-
uant allegantes ſua priuilegia. de priui. periſtis. ꝙ Hoſt. li-
mitat, qñ eſt poſitum ad eorum querelam ꝑꝑ eorum vtili-
tatem: quia tunc alij ſeruare non tenentur: & ſic efficitur
nullũ, quod limita, quando priuilegiorum fines excedunt,
vt ibi: ſecus ſi non ſeruatur ab his, ꝑꝑ quorum delictum
poſitum eſt: quia licet ipſi violẽt, alij tñ ſeruare tenentur.
3 ¶ Secundum. * Cùm interdicitur terra alicuius domini, ſm
Archi. poſt Ioan. Cal. intelligitur primò de ea, quæ eſt ſua
quo ad dominium iuriſdictionale, & multo fortius ſi eſſet
illius domini ſimpliciter, & abſolutè propria. Et ſecundò
de ea, quam ab alio tenet in feudum, vel emphyteuſim: cũ
ad eum ſpectet, vtile dominium, cuius contrarium tenuit
Rodo. de feu. ſed contra eum eſt dicta ratio, & text. in c. j.
de po. præl. in verbo, terrarum. Et tertiò de ea, quæ ꝑtinet
ad illum ratione dotis vxoris: qa conſtante matrimonio
maritus eſt dominus dotis. Et quartò ſecũdùm Io. Andr. &
Gemi. in d. c. ſi ſententia. de ſent. exc. lib. 6. de ea, in qua ſo-
lum habet vſumfructum. Et quintò ſecũdùm Inn. & Hoſt.
de ea, quæ ſibi fauet in crimine, & concor. Ber. Non autem
intelligitur de ea quæ eſt ſibi pignorata, de qua tamen in-
telligeretur, ſi diceret iudex, Interdico terram, quam ille
tenet, ſecundùm Ioan. And. quia creditor habet poſſeſſio-
nem veram pignoris. ff. de vſuc. l. ſerui. Et ſi talis dñs, cuius
terra interdicitur, habet terram in diuerſis prouinciis, aut
locis, ſm Cal. & Gemi. ſi habet eam pro parte, & pro diui-
ſo, omnes illæ partes ſunt interdictæ: ſed ſi pro indiuiſo,
ſecus, ne innocens puniatur: arg. j. q. iiij. c. fi. Et ſi talis dñs
poſteà nouam terram acquirat, illa nõ ſubiacet interdicto,
niſi lator ſententiæ expreſſiſſet, tam de habita, q̃ de habẽ-
da. Et ſi vendat, aut perdat terram interdictam, non ꝓpter
hoc tollitur interdictum, cùm onus rei huius tranſeat cũ
ipſa: de deci. paſtoralis. Nec eſt iſte modus tollendi inter-
dictum, quod debet relaxari per iudicem: qui tñ ceſſante
4 cauſa interdicti ſe facilem exhibet. ¶ Tertium. * Si dicat iu-
dex, Interdico regnum Franciæ: extenditur interdictũ ad
totam terram adhærentem ei ꝑpe latæ ſententiæ, ſiue rõne
dominij, ſiue ratione feudi, de poſt. præl. c. j. vel ſm glo. ibi
extenditur ẽt ad terras, quæ adhærent ei præſtando auxi-
lium tempore prolati interdicti. Si verò dicat, Interdico
5 terram regis Franciæ: dic vt §. priori. ¶ Quartum. * Si inter
dicitur ciuitas, caſtrum aut villa, interdicta intelliguntur
ſuburbia, & continentia ædificia illius loci. de ſent. excõ. ſi
ciuitas. lib. 6. licet propriè non omnia iſta habeant ſubur-
bia. Et hoc ẽt ſi dicta ſuburbia, & continentia ædificia in
nullo erãt ſubiecta dicto loco, vel vniuerſitati interdictæ:
modò in eis habeat iuriſdictionem, qui interdicti ſentẽtiã
profert. Quam iuriſdictionem ſi non habet, licet iure ſcri-
pto non videantur interdicta ſuburbia: tñ ponderata rõne
dicti cap. ſi ciuitas, quæ eſt, ne vilipendatur cenſura eccle-
ſiaſtica, ſm Archid. dici poſſet, ꝙ etiam tunc intelligantur
interdicta, non ab homine, ſed à iure: de ſen. excom. c. nu-
per. Intelliguntur aũt ſuburbia ſm Ioan. de Deo ea, quæ
ſunt intra vltimam portam, & faciunt cum ciuitate publi-
cas functiones, & vocantur ad conſilia & conciones, vel
ſm Gemi. dicuntur burgi extra, & prope ciuitatem, in qui-
bus domus ſunt contiguæ, vel ſm Archid. dicuntur do-
mus, per quas eſt iter rectum eundi ad ciuitatem, vel lo-
cum. Et omnes iſti virtualiter dicunt idem, intendentes, ꝙ
ſuburbia ſunt burgi, qui incipiunt ad portam ciuitatis, &
iuxta publicam viam extenduntur tantum, quãtum & vſus
loquentium burgos appellat: quod eſt aliquando vſque

ad vltimam portam,ſiue ſm vallum, vbi.ſ. eſt vltima por-
ta,& ſm vallum, ſeu refoſſum, vt Mediolani : non autem
ſemper. Continentia verò ædificia communiter à docto.
dicunť domus circa ciuitatem non computatę intra ſubur
bia,nec directè ducentes ad ciuitatem. Sed gl.in d. c.ſi ci-
uitas.dicit iudicis arbitrio relinquendum,quę dicanť con-
tinentia ædificia:quia non dr̃ ex contiguis, ſed continẽti-
bus,ꝙ intellige quantùm ad terminum , vel extenſionem
talium ædificiorũ,quam iudex aut bonus vir arbitrari dẽt
tm̃ extendi,quantùm exigit ratio.d. c. quæ eſt, ne cenſura
eccleſiaſtica villipendatur,vt dictum eſt. Vñ ſi ita iacent,
ꝙ commodè populus confluere poſſet illuc pro diuinis,
ſunt continentia ædificia & interdicta:aliàs ſecus:puta , ſi
diſtent per milliare, nec paſſim põt popul⁹ illuc cõuenire.
6 ¶Quintũ.*Interdicta eccleſia, interdicta eſt capella eius,
& cœmeteriũ,ſi ſunt eccleſiæ contingua : nec poterit quis
celebrare in capella,vel in cœmeterio ſepeliri: aliàs ſecus.
d.c.ſi ciuitas.Contigua aũt,ſm glo.ſunt,quorum extrema
ſe contingunt:ita ſupple,ꝙ remanẽt diſtincta, ſiue duo ſi-
ne medio:vt ſi duæ domus habeant duos muros ſe tangẽ-
tes:vt patet v.Phyſi.Continua verò,vt ibi dr̃ ſunt quorum
vltima ſunt vnum:vt ſi duæ domus habeant ſolum vnùm
7 murum communem inter medium.¶Sextum.* Interdicto
loco generaliter, aut ſpecialiter pp delictum domini , vel
rectoris,non ſunt interdicti homines, vel clerici talis loci:
vnde extra illa loca pñt audire diuina,& ibi ſepeliri, ſi ibi
mortui fuerint, vel elegerint ſepulturam : & clerici cele-
brare,qa non ſunt interdicti,niſi fuerint in culpa interdi-
cti ponendi,qa tales vbiq; ſunt interdicti, & tex.eſt in c.ſi
ſententia.de ſent.excom.lib.6.& not.Pan. in d. c. quod in
te.de pœn.& remiſ.& c.non eſt vobis, de ſpon.Sed limita,
niſi & ipſi fuerint interdicti pp dominum puniendum in
eis:quia tunc vbique ſunt interdicti.de ſent.excom.ſi ciui-
tas.lib.6.Similiter ſi locus,vel eccleſia interdicta eſt ꝓpter
delictum clericorum tantùm,vel quia fuit violata , paro-
chiani non ſunt interdicti:ſed pñt in alia eccleſia non in-
terdicta eligere ſepulturam , & audire diuina , ſm Hoſt.
ſed ſecundùm Inn. ſi eſt interdicta eccleſia aliqua in pœnã
populi,licet multi ex eis non deliquerint , ſed ſolùm vni-
uerſitas , vel fortè quia deliquit dominus,& in hoc puni-
tur,qui non eſt in culpa, non poteſt alibi eligere ſepultu-
ram,niſi ex priuilegio ſpeciali.Et idem Archid. poſt Ioan.
Cal.Et licet cõtrarium dicat Sum.Ang. quia c.ꝙ allegat. ſ.
vt priuilegia. de priui. loquitur quando populus eſt inter-
dictus.Tu tamen dic cum eis : quia eo caſu totus populus
eſt interdictus,licet non totus ſit in culpa: ſicut & cùm in-
8 terdr̃ propter delictum dñi. Septimũ.* Interdicta aliqua
eccleſia, pp hoc non intelligitur cler⁹ eius eſſe interdictus:
vnde clerici eius licitè celebrabunt in alia : arg. de priuil.
per exemptionem.lib 6.& econtrario interdicto clero ali-
cuius eccleſiæ,non pp hoc intelligitur eccleſia interdicta:
vnde in ea licitè celebrabunt alij clerici,ſm Ioan.And. in
9 d.c.ſi ſenten.¶Octauum. * Cùm interdiciť clerus alicuius
loci,non ex hoc intelligitur locus , vel illius loci populus
interdictus,ſecundùm Ioan.Cal. nec contrario interdicto
populo intelligitur clerus, aut locus interdictus , ſed ſin-
guli de populo : vnde nec in illa terra , nec alibi poterunt
admitti ad diuina,niſi in caſibus iure expreſſis : vt in d. c.ſi
ſentẽtia:quia iſta ſunt diuerſa:vt in d.c.ſi ſentẽtia, & aliud
eſt interdictũ loci,aliud vniuerſitatis, vel collegij : de vſu-
ris.c.j.lib.6. Et nomine cleri dicit contineri non ſolũ pro-
motos ad ordines,ſed etiam religioſos,& religioſas, con-
uerſos,& conuerſas,qui ita ſunt ad eccleſiam tranſlati , ꝙ
de populo propriè dici non pñt.xij.q.j.duo ſunt.Vñ cleri-
ci poſſent celebrare ſicut prius,ſm Ioan.And.in d.c.ſi ſen-
tentia,id eſt,alta voce,pulſatis campanis, interdictis tamẽ
excluſis:vt ei imponit Sum.Ang.& poterunt admitti om-
nes,qui non ſunt de populo illo , & non ſunt cauſa inter-
dicti & ita tenet Arch.in d.c.ſi ſententia,& Fede.conſ.lxx.
& ſimiliter ſecundùm Cal admitti poſſunt , qui erant de
populo illo,ſed domicilium tranſtulerunt, ſi non fuerunt
in culpa,ꝙ eſt verius.Et ſequitur Gemi.in d.c.ſi ſententia.
licèt Aſten.dicat, ꝙ remanent interdicti , donec ſententia
relaxetur,ſaltem circa eos.Dicit tñ Cald.ꝙ eo caſu ſerua-
ri debet moderatio c.alm.vt.ſ. celebrentur diuina ſubmiſ-
ſa voce,ianuis clauſis,non pulſatis campanis,&c.alioquin
præſtari videretur occaſio periculi , quia audirentur vo-
ces,& cenſura vileſceret.Vnde conſulendum eſſet clericis
vt durante tali interdicto, abſtinerẽt à publica celebratio-
ne,ꝙ Sum.Roſ.approbat cum Arch.& S.Ang.malè repro
bat dicens,quòd moderatio c.alma.& c.qđ in te. de pœ.&
remiſ.intelliguntur quando locus eſt interdictus , & non
expreſſo loco in ſententia interdicti , non hẽt locum ceſ-
ſatio diuinorum,& alia,quamuis ſit generale.Sed re vera
opinio Cal.eſt tutior,& d.c conformior,vt patet intuenti,
nec Io.And.dicit illud,ꝙ iſte ille imponit. Et ſi interdicto
populo clerus põt celebrare ibi diuina , multo fortius in
generali interdicto terrę clerici,licet illud ſeruare teneanť
ſm Veru.tñ poterunt celebrare alibi,quia eorum perſonę
10 non ſunt interdictæ. ¶ Nonum. * Si quis de vniuerſitate
interdicta ſe transferat ad aliquem locum primo dimiſſo,
ſecundùm Cal.ſi eſt ſpecialiter interdictus, aut de populo
interdicto,ita ꝙ fuit in culpa,propter quam latum fuit in-
terdictum.quocunque ſe transferat remanet interdict⁹. d.
c.alma.§.illis,ſed ſi non fuit in culpa,ex toto deſinit eſſe de
populo interdicto , credit circa eum ceſſare interdictum,
quia in eo ceſſat cauſa ſufficiens,& conſeruans, & conſe-
quẽter effectus.di.lxj.Neophytus.Aſten.tñ tenet, ꝙ ligeť,
donec relaxetur ſentẽtia circa eum,niſi fortè iudex ligare
eum nõ intẽdebat, niſi quãdiu erat ſubditus illi⁹ dominij.
Sed hoc dic verum,qñ fuit tẽporaliter interdictus,aut fuit
in culpa.Si verò econtrario exiſtẽs de populo nõ interdi-
cto ſit de populo vel de vniuerſitate interdicta,credit ꝙ ex
tunc ligeť ſicut & alij , cum factus ſit membrum corporis
11 illius,&ſic dẽt eodem iure cẽſeri.diſt.xij.c.j.¶Decimũ.*Si
exiſtens de populo,vel vniuerſitate interdicta bãniať ſim-
pliciter,& nõ ad tempus,ſm eundem Cal. circa illũ ceſſat
interdictum,qa nõ amplius cenſeť de vniuerſitate illa, vel
populo.Secus de confinato, vel de relegato ad tp̃s , qa eſt
ciuis,& de populo,vt ff.de inter.& re.l.relegati. Sed intel-
12 lige ſi nõ fuit in culpa.¶Vndecimũ. * Si verò talis exiſtẽs
de vniuerſitate,vel populo interdicto ingrediatur mona-
ſterium , poſt profeſſionem indubitãter poterit ordinari,
ſm eundem Cal.qa deſinit totaliter eſſe de populo, ꝙ in-
telligo,ẽt ſi fuit in culpa , cum religio ſit maxima pœna,&
mors ciuilis,ar. eorum quæ diceť.§.de cruce ſignatis,ſed
ante profeſſionẽ tuti⁹ eſt,ꝙ nõ ordineť durãte interdicto,
tñ ſi fuerit ordinatus,putat ordinationẽ tenere,ar. de ſent.
exc.c.religioſo.lib.6.Et ante profeſſionem,ſm Gemi.in d.
c.ſi ſententia.& ſequiť Fe. poterit intereſſe diuinis ſine re-
13 laxatione interdicti.¶Duodecimũ,* Abſentes tp̃e quo in-
terdicti ſententia fertur in vniuerſitatẽ,vel populum,& ſi-
militer præſentes nõ cõſentientes,ſed cõtradicentes alio-
rum culpæ.Io.An.in d.c.ſi ſententia , refert quoſdam reli-
gioſos tenere , ꝙ non ligentur ẽt quò ad eccleſiam , quia
abſens & ignorans ex maleficio non obligatur.xv.q.j.ali-
quos,

quos,& c.nõ eſt,& quia pœna ſuos oportet tenere autho-
res.de pœ.diſt.j.nemo.Sed non ponderant,inquit,ꝙ pœna
interdicti puniuntur ẽt qui non peccauerunt,de ſponſ. nõ
eſt,vñ ſm eum ligantur,ꝙ probat d.c.ſi ſentẽtia, licet fa-
teatur eos inſontes quò ad Deum, & hoc placet Cal. Et ſi
talis abſens eſt de alia ciuitate vel populo, licet receptus
fuerit in ciuem aut popularem populi interdicti , & fortè
ibi nũquam habitauerit,vt faciũt Veneti,credit Cal. dicto
populo interdicto eſſe interdictum,quod ego verum non
puto,ſi non ſit in culpa,quia non eſt ratio maior , cum ſit
ciuis duarum communitatum,ꝙ magis ligeť cum vna , q̃
14 remaneat ſolutus cum alia.¶Decimumtertiũ. * Habitãtes
in ciuitate non ciues nec de populo illius exiſtentes , non
includunť in interdicto illius vniuerſitatis vel populi , vt
in d.c.ſi ſentẽtia , ſi tñ locus eſſet interdictus in eo audire
diuina nõ poſſent,ſed extrà,ſm Cal.¶Decimumquartum.
15 Ciues*habitantes continuò extra ciuitatem , ſuburbia vel
continẽtia ædificia,interdicto populo vel ciuibus ciuitatis
intelliguntur ſm Cal. & ipſi interdicti , ẽt vbicunque ha-
bitent , ex quo põnũť ciues vel de vniuerſitate interdicta.
16 ¶Decimumquintum.* Nobiles & marchiones , comites,
barones,& hmõi habitantes in ciuitate interdicta,ligãtur
ſm Cal.ſi ſunt de tali populo vel vniuerſitate, ꝙ inde pa-
tet, quia ſubeunt onera,& habent honores ſicut & alij , &
idem ſi per priuilegia eſſent exempti ab oneribus. Secus ſi
eſſent ſui iuris,vel ex conſuetudine , vel ex priuilegio im-
periali, ita ꝙ dictæ vniuerſitati tanquam de eius corpore
17 in nullo participarent.¶Decimumſextum.* Interdicta fa-
milia alicuius ſm Rod. erunt interdicti clerici de eius fa-
milia,niſi ſpecialiter eximantur,& idem Aſten.ſi aũt inter-
dicanť oẽs doctores alicuius ciuitatis, non ſunt interdicti
clerici,qui ſunt doctores,per gl.in d.c.ſi ſententia. Simili-
ter ſi interdicunť clerici,non veniunt religioſi nõ habẽtes
dignitatem,& de hoc ſ̃.Clericus j.§.j.Nec eſt verũ ꝙ dicit
Gemi.in d.c.ſi ſentia,ꝙ interdicto clero veniunt etiam re-
gulares conuerſi & conuerſæ , qui ita ſunt ad eccleſiam
tranſlati, ꝙ de populo dici nõ pñt:quia gaudent eodẽ pri-
uilegio cum clericis ſuæ religionis, qui in materia odioſa
non veniũt nomine clericorũ,vt ſ̃.Clericus j. ¶ Decimũ-
18 ſeptimum.* Interdicto populo interdicti ſunt impuberes
eius,ſm Ioan.de Deo, ſi ſunt doli capaces,qa ætas illa eſt
plena malitiis & mendaciis,de del.pue.pueris.Si verò ſunt
doli capaces,pñt audire diuina in terra non interdicta, nõ
aũt in interdicta:qa nõ eſt eis iure conceſſum.¶ Decimũ-
19 octauum *Interdicto populo nihilominus interdictę ſunt
mulieres viris ſuis,quantum pñt , in culpa interdicti con-
tradicentes, qa ſunt de eodem corpore,ſicut &de viris cõ-
tradicẽtibus aliis dictum eſt ſ̃ §.xij.in quo tñ Sum.Ro. &
Ang.Ioan.de Deo imponũt contradictoria.¶ Decimũno-
20 num.* Homines non interdicti aliũde venientes ad terrã
interdictam,ibi ſunt interdicti ad hũc ſenſum,ꝙ ſm Aſtẽ.
de mente Ho.nõ pñt ibi celebrare,nec audire diuina,quia
loco interdicto intelligitur omnibus interdictum audire
diuina,niſi ſuper hoc ſint aliqui priuilegiati: puta accipiẽ-
tes crucẽ pro ſubſidio terræ ſanctæ,& hoc nũc eſt expreſ-
21 ſum,de pri.licet.lib.6.¶Viceſimũ.*Proferẽs ſentẽtiã inter-
dicti teneť illã obſeruare,& eius ſuperior, vt patebit ex di-
cendis j̃.Interdictũ.vj.§.j.& ſi eã nõ ſeruat , nõ tñ pp hoc
alij excuſantur,vt j̃.eo.§.ſed tenẽtur ſeruare, ẽt ſi ipſe in-
tendebat relaxare,ſed hoc non expreſſit,& de hoc ibid.

RVRSVS DE INTERDICTO TER-
tio,à quo ponatur aut ſuſpendatur.

1 *Interdictum contra quem ponatur.*
2 *Interdictum à quo ponatur,& num.3.*
4 *Interdictum contra priuilegiatos.*
5 *Interdictum ob quas cauſas ponatur.*
6 *Monitio an præcedere debeat interdictum.*
7 *Interdictum an in ſcriptis,& ſub qua forma feratur.*
8 *Interdictum an poſſit ſuſpendi,à quo,& qualiter,num. 10. & 11*
9 *Interdictum non ſuſpenditur per appellationem.*
12 *Interdictum qualiter relaxetur ſeu tollatur.& num.13.*
14 *Interdictum generale non relaxatur ad cautelã:ſecus de ſpeciali.*
15 *Interdicta ciuitate ſi aliqui ciues ſatisfacere volunt,an eis rela-
xetur interdictum.*
16 *Interdictum à quo relaxetur.*
17 *Superior an relaxet interdictum inferioris.*
18 *Interdictus ſi ſe offert ad iuſtitiam eorum pro quibus ſententiã
accepit,an abſoluatur.*
19 *Interdictum an tollatur,ſi ille,cuius culpa latum eſt , vult ſatiſ-
facere.*

INTERDICTVM tertiò conſiderandum eſt à quo po-
ni poſſit,quæ ſit forma ponendi aut relaxandi illud. De
poſito enim ab homine quantum ad hoc certa regula dari
1 non põt.¶Primò*verò quæritur,contra quid vel quẽ po-
ni poſſit interdictum?Et dico,ꝙ generaliter cõtra omnem
perſonam ſubditam cuiuſcũque conditionis,& cõtra om-
nem vniuerſitatem, & contra omnem locum à ſuo prę la-
to:aliter ſententia lata à iudice nõ ſuo nõ ligat:de offi. de
leg.ſanè.el ij.& de iu.at ſi clerici. de priuilegiatis tamẽ ne
poſſint interdici.j̃. §. iiij. de filiis etiam Romanæ eccleſiæ
vel apoſtolicæ ſedis.ſ̃.interdictum.j.§.j. ¶ Secũdò quæri-
2 tur,* à quo poni poſſit interdictum?Et dicit Archid.ꝙ ab
homine,& à iure,& ab vtroq;, quãdoque interdictum ge-
nerale, qñque ſpeciale , & qñque ſingulare,ꝙ non eſt ſic
intelligẽdum quaſi interdictum diuidatur in hæc tria : ſed
locale intẽdit diuidere in duo.ſ.generale & ſpeciale,quod
etiam dicitur ſingulare,ſed quia de generali,locali, & per-
ſonali ſimul agit , ideo ponit tantum tria membra prædi-
cta.ſ.generale,tam locale quam perſonale, & ſpeciale lo-
cale,& ſingulare perſonale, & iſta patent conſiderãti diſ-
finitiones eius,tertia parte,titul.xxvij.cap.ij.imò hoc ipſe
3 dicit expreſſè ibi c.v.circa princip.¶ Tertiò quæritur,* à
quo homine poni poſſit interdictum generale locorum,
& perſonarum,& ſpeciale,& ſingulare?Et dico,quòd hoc
poteſt primò in genere omnis potẽs excommunicare vel
ſuſpendere ratione iuriſdictionis ordinariæ vel delegatæ
ſuper interdicendos,de verborum ſignif.quærenti.de offi-
cio delega.quia pontificali.libr.6.Et ſecundò Papa in tota
eccleſia, vt planum eſt.Et tertiò,delegatus etiam cõtra ſuę
iuriſdictionis epiſcopũ. de offi.deleg.c.ſanè.& ſubdelega-
tus.de offi.deleg.c.ex literis , quod planum eſt ſi in literis
delegationis eſt clauſula cõſueta.ſ. contradictores per cẽ-
ſuram eccleſiaſticam compeſcendo,de verb.ſignif.quærẽ-
ti , & ſimiliter ſi datus eſt ſimpliciter ſine dicta clauſula,
quia tunc poterit hanc pœnam imponere,maximè vbi eſt
expreſſum à iure.de offi.dele.de cauſis.Et quartò ordina-
rius epiſcopus contra eos qui ſunt ſuæ iuriſdictionis:non
tamen debet ſuſpẽdere vel interdicere clericos aut eorum
eccleſias perpetuò vel ad longum tempus, niſi de conſen-
ſu capituli.de exceſ.præla. c. j. maximè qñ procedit ex of-
ficio. regulariter tamen ſentẽtia paſtoris ſolius de iure &
de conſuetudine timenda eſt & tremenda.xj.q.ij.ca.j.xvj.
quæſt.ij.viſis.de offi.ordi.cùm ab eccleſiarum.Et hoc po-
teſt electus cõfirmatus,nõdum conſecratus ,quia hoc eſt
iuriſdictionis.de elec.tranſmiſſam.Et quintò inferior prę-
latus habẽs iuriſdictionem ordinariã contra ſibi ſubditos

deconſuet.cũ inter.de offic.ord. cùm ab eccleſiarũ,vbi no-
tatur qui & qñ inferiores ab ipſis habeant iuriſdictionem
ordinariam.Et ſextò ſede vacante capitulũ.de ma.& obed.
c.is qui.Non põt autem interdicere mulier prælata & prio-
riſſa vel abbatiſſa, q̃a hæc ad poteſtatẽ clauiũ pertinet, de
pœn.& rem.no. Nec canonici eccleſiæ cathedralis poſſunt
ſimiliter interdictum ponere in aliquo loco,vel eccleſia,de
4 his quæ fi.à ma.par.cap.quæ ſunt.¶ Quartò *quærit̃,à quo
homine poni poſſit contra priuilegiatos ne poſſint inter-
dici.Et dico multa. ¶ Primum,exempti à prælatis nõ poſ-
ſunt ab eis interdici etiã indirectè, imò prohibetur eis ne
in exemptorũ odium aut priuilegiorũ fraudẽ interdicant,
vel excõicent vendentes eis aut ab illis ementes, aut eis
communicãtes,aliter cõtrafacientes ſunt puniendi. de pri.
quanto. Si tñ exemptus ab vna parte beneficiũ habet, ra-
tione cuius non ſit exemptus, in hoc diœceſani ſui ſenten-
tiis ſubiacet,de priuile.cum capella. Similiter ratione deli-
cti & cõtractus interdici poſſent, vt ſ. Exemptio v. §.viij.
¶ Secundum. Priuilegia, ꝙ aliqui excõicari vel eorũ terræ
interdici nõ poſſint, conceſſa ſingularibus ꝑſonis eccleſia-
ſticis vel ſecularibus,nõ extendunt̃ ad ſñias ordinariorum:
quia ipſi tales excõicare & interdicere poſſint, niſi cõceſſa
fuerint regibus,reginis, vel eorum filiis,aut religioſis,non
ratione perſonarũ,ſed ordinum vel locorum, de priuil. ne
aliqui.lib.6. ¶ Tertium.Si dominus tẽporalis ſupponat ter-
ram ſuã,& proroget in ſe iuriſdictionẽ alicuius epi, poteſt
terra eius ab illo interdici,ſecundũ Hoſt.ſi ordinarius con
ſenſit in prorogationẽ,de fo.cõpet.c ſignificaſti.ſi verò nõ
conſenſerit,adhuc putat ꝙ poſſit, & clerici tale interdictũ
ſeruare tenent̃,de iureiu.ex reſcripto. & de offi.deleg.c.P.
& G. Licet enim laicus per ſpecialẽ conuentionẽ nõ poſſit
ſupponere aliis eccleſias vel perſonas eccleſiaſticas terræ
5 ſuæ tñ cum vniuerſitate tacitè tranſeunt. ¶ Quintò * quæ-
ritur, vtrũ impoſitio interdicti requirat cãm aliquã, & quã?
Et dico multa. ¶ Primum ſm Inn.Hoſt.Bern.interdictum
poni non poteſt ſine cauſa rationabili, ſicut nec ceſſatio à
diuinis, vt ſ.Ceſſatio.§.j.dictum eſt,extrà eo.cùm medici-
nalis,lib.6. & de his quæ fi. à ma.par.ca.c.quæſiuit. quã de-
cretalem Inn.& Hoſt.ſic intelligũt, ꝙ ſententia interdicti
non eſt ferenda pp culpam particularis ꝑſonæ,ſed vniuer-
ſitatis,niſi ſit dñs loci,de ſponſa.nõ eſt vobis.de offic.dele.
ſanè. Igitur ferri põt pp delictum dñi vel capituli,ſiue ali-
cuius cõmunitatis.¶ Secundum. Nullus locus poteſt inter-
dici authoritate ordinaria, vel delegata pro debito pecu-
niario,vel cuiuſuis pecuniæ quantitate:aliàs non tenet:niſi
fieret de ſedis Apoſtolicæ ſpeciali & expreſſa licentia, per
extrau. Bonifac.viij.quæ incipit,prouide, ꝙ Arch. videt̃ li-
mitare de interdicto generali,dicens poni poſſe ſpeciale ꝓ
dicta cauſa:qui nõ loquitur de ponendo authoritate Papę,
quia ſic poni põt generale:ergo loquitur de ponendo au-
thoritate epiſcopi: ſtandũ tamen eſt conſuetudini in hoc.
6 ¶ Sextò * quæritur, vtrum poſitio interdicti requirat mo-
nitionem? Et dico,ſecundũ Cal. ꝙ ſi fertur ab homine pp
contumaciam,neceſſaria eſt monitio præcedens, & forma
quæ traditur, de ſent.excom.c.j.lib.6 & ſic intellige de ap-
pellat. c. reprehenſibilis. Si tamen ſine ea fiat,tenet, vt ibi
innuit glo.Si verò fertur ꝓpter delictum, ſecundùm Sum.
Roſel.indiſtinctè non eſt neceſſaria monitio.Sed tu limita
propter delictũ cõmiſſum,ita ꝙ inferatur in pœnam,vt di-
cit Inn.quia tunc ꝓbata culpa,vel notoria exiſtẽte,imponi
poteſt ſine monitione & pœnitenti,& correpto,ſicut & de
ſuſpẽſione patet.v.q.iiij.in loco.qđ Suppl. limitat de pœna
ſtatuta per canonẽ,quæ incurritur ipſo facto,quia ſi impo
natur ab homine pro pœna, debet præcedere,vt dicit,mo-
nitio.Sed eſt impoſſibile, quia reſpectu præteriti vt præte-
ritum,non hẽt locũ monitio,niſi quatenus eſt aliquo mo-
do futurũ,quo modo intelligitur c ſicut.de coha.cl.& mul.
quod allegat.Si verò inferatur à iure propter delictum, fit
ſine monitione, ſm Archid. poſt Cal.ſiue ſit ſpeciale, ſiue
7 generale. ¶ Septimò * quæritur,vtrum interdictũ ferendũ
ſit ſub aliqua forma verborum? Et dico, ꝙ interdictũ ferri
quidẽ debet in ſcriptis continentibus cauſam,& exemplar
tenetur iudex tradere interdicto intra menſem ſi fuerit re-
quiſitus,ſub pœna ſuſpẽſionis ab ingreſſu eccleſiæ ꝑ men-
ſem,vt de ſenten.excom.cum medicinalis,lib.6.tñ non eſt
aliqua forma verborũ neceſſariò obſeruanda, ſed põt eſſe
iſta,vel ſimilis,ſeu æquiualens:Nos propter talem cãm,ec-
cleſiã, ſiue terram talẽ ſupponimus interdicto, de verb.ſig.
cum partibus,& de offic.deleg.ſanè, & vt dicit Inno.cõiter
additur, eccleſiaſtico, ad differentiã interdicti legalis. Po-
teſt aũt iudex ſententiam talem ꝓ ſua voluntate determi-
nare,puta interdicendo miſſam cũ cantu,vel horas,aut ſe-
pulturas,& huiuſmodi:vel excipiendo aut ſubijciẽdo quos
vult, & qñ vult, puta qñ dominus terræ eſt ibi præſens &
8 huiuſmodi,de ſpon.nõ eſt vobis.¶ Octauò *quæritur, vtrũ
interdictum ſuſpendi poſſit, ita ꝙ liceat celebrare diuina?
Et dico multa. ¶ Primã.Secũdùm Ber.de appel.ad hæc.qñ
epiſcopus ſuſpendere nõ poteſt ſuum interdictum dando
licentiã celebrãdi in eccleſia à ſe interdicta,ſed eſt hoc ſo-
lius Papæ. Sed verius dicit Inn. & Hoſt. ꝙ qñ locus eſt in-
terdictus,talis ſentẽtia ſuſpendi poteſt, & tunc licet ibi ce-
lebrare, de priuil. vt priuilegia. Intellige ſi eſt interdictus
ab epiſcopo,ſecus ſi à Papa, ſimiliter ſi eſt interdicta perſo-
na ſeu ſuſpenſa pro delicto alterius: quod aliquando fit, vt
xvij.q.iiij.miror.& cap.felix, talis ſententia per epiſcopum
ſuſpendi poteſt, ſicut & tolli. Sed ſi hoc factũ ſit pro culpa
ſuſpenſi vel interdicti,non poſſet de licentia alicuius cele-
brare,vel huiuſmodi ſententia ſuſpendi. Sed intellige ali-
cuius, citra ſummũ pontificem, quia ipſe poſſet cũ tali di-
ſpenſare,cũ ſit iuris humani, niſi adhuc ꝑſeueraret in deli-
cto,quia tunc diſpenſare non poſſet in celebratione miſſæ
9 ſed tm̃ in aliis.¶ * Secundum.Per appellationẽ ſequentem
non ſuſpenditur interdictum, ſi tñ eius effectus ſit ſuſpen-
ſus ad tempus, ſm Hoſt.intra tempus ſuſpenſionis appella-
ri poteſt à ſuſpenſa ſententia,ſicut à conditionali.de appel.
præterea,& cap.dilectus.Et idem de ſententia ſuſpenſionis.
Secus in ſententia excõmunicationis, cuius effectus nun-
quam relaxari poteſt ad tempus niſi omnino tollatur, de
ſent.excom. c. cùm deſideres. Et hæc omnia limita de in-
terdicto à diuinis & ſpiritualibus, non à temporalibus, pu-
ta ne quis ingrediatur poſſeſſionẽ Petri.ff.de appellat.l.cõ-
ſtitutionis,pro quo vide Io.Andr.in c.is cui.de ſent.excom.
10 lib.6.¶ * Tertium. Priuilegium conceſſum à legato de la-
tere,ꝙ quis tempore interdicti valeat celebrare interdictis
& excõmunicatis excluſis valet quãtũ ad ſententias ſuas
& ſuorum ordinariorum, ſm Laud. niſi ſpecialiter à ſuc-
ceſſore reuocetur,& tenet idem ꝙ etiam valet quò ad ſen-
11 tentias Papæ,arg c.dilectus.el ij.de reſcriptis. ¶ * Quartũ.
Sententia interdicti & ſuſpenſionis nudo verbo ſuſpendit̃,
12 vel totaliter relaxatur cùm iuramento tamẽ, de ſent.excõ.
alma.lib.6. ¶ Nonò * quæritur, vtrum interdictũ relaxari
poſſit,& quomodo? Et dico multa. ¶ Primum.Secundùm
Hoſt.licèt in ſñias excõicationis expreſſa ſit ſolẽnis forma
quam habes ſ. Abſolutio iij.§.iij.in ſententia tamen inter-
dicti & ſuſpenſionis ſecus eſt, quia nudo verbo relaxantur,
cùm iuramento tamen, vt ſuprà proximè dictum eſt,vnde
in eius

in eius abſolutione,vel relaxatione, ſi ſit latũ ſimpliciter,
nõ ad tempus,licet nõ ſit tradita ſpecialis forma, neceſſa-
riò ſeruanda:tamen ſm Hoſt. & alios docto. oportet vti
aliqua forma verbali:ſed ſufficit dicere,reuoco,remoueo,
abſoluo,aut quid ſimile: nõ ſufficit., autem ſi Papa det li-
centiam celebrãdi in eccleſia à ſe ſpecialiter interdicta:q̃a
ſm Hoſt.per hoc interdictum non relaxatur.ſ.niſi pro il-
lo caſu. Si verò ipſe, vel alius,qui protulit interdictum,nõ,
ſeruãdo illud intendit per hoc relaxare,ita quòd ipſe pro-
ferens hoc dicit, ſm Cal.eſt relaxatum: cùm non ſit certa
forma relaxandi. Sed vbi proferens hoc non dixit, licet
mente gereret relaxare,nõ eſt relaxatum, q̃a ſicut verba-
liter fuit lata ſententia,ita verbo debuit relaxari, de re iu.
c.j.ꝙ verum eſt præterquã in Papa, q̃ legibus nõ ſubiici-
tur. ff.de legi.l.princeps.Vnde ſi mente ſola relaxet, eſt re-
laxatum:nec violãtes incurrũt pœnas iuris,licet peccẽt, ſi
13 hoc ignorant, ſm Cal.¶ Secundum.* Si interdictum ſit la-
tum ad tempus,puta vſque ad annum,vel donec ſatisfece-
rit,vel donec talis ibi moretur, vel huiuſmodi: poſt tale
quid abſolutio nulla requiritur, ſed ipſo facto interdictũ
remouetur,& licitè poſt hoc celebratur,vt not.Pan.c. non
eſt vobis.de ſponſa. & hoc intellige ſiue à iure fuerit, ſiue
ab homine,& idem de qualibet alia ſuſpenſione.Secus au-
tem de ſentẽtia excommunicationis ad tẽpus:quia requi-
ritur abſolutio, vt no.doc.in c.fi.de matri.con.cõtra inter.
ecc.Et ibi reddũt rationem: quia excommunicatio requi-
rit certam formam in abſolutione,ſed in interdicto,& ſu-
ſpẽſione ſufficere conſtaret de mẽte iudicis.Et licet aliqui
dubitẽt de excommunicatione lata à Papa ad tempus: tñ
tenẽdum eſt,ꝙ requiritur abſolutio, niſi apertè cõſtet Pa-
pam velle eum eſſe abſolutum,vt not.do. Ant. & ſequitur
14 Pa.in d.c.fi.¶ Tertium.* Interdictum generale ad cautelã
relaxari nõ poteſt:de ſent.excõ.c.præſenti.libr.6. Sed ſi ſit
particulare,ſeu ſpeciale cõtra perſonam,ſic poteſt relaxari
ad cautelam:arg.à cõtrario ſenſu.d. c.pręſenti.Vñ ſpeciale
interdictum poſitum in aliqua eccleſia,quamuis Arch. di-
cat,ꝙ non poteſt relaxari ad cautelam,ſi dicatur nullũ. Io.
tñ Mo.dicit contrarium:ꝙ Io. And. fatetur. videri ſibi ve-
rius,& placet etiam Cal.quia c. præſenti. de ſent. excom.
lib.6.loquitur de generali interdicto, ꝙ.ſ. ad cautelam re-
laxari non poteſt:ſecus ergo de ſpeciali. xxv. diſt. qualis.
Sed tamen per ly poteſt, intellige ly oportet: quia nihil
obeſt ſi relaxet̃,licèt non oporteat,arg.d.c.præſenti.Quic-
quid aũt ſit de ſpeciali quantum ad locum, tamen quantũ
ad ſpeciale perſonale hoc tene,& ratio eſt, quia ſpeciali-
ter interdicto,donec abſoluatur,omnia ſacramenta negã-
tur:& ſic idem eſt ꝙ & de excommunicatione, à qua quis
abſoluitur ſub conditione:vt in c.ſolet.de ſent.excommu.
libr.6.Et hoc tenet Ioan.And. in c. præſenti, quod limita
15 quando videtur expediens relaxatio.¶ Quartum.* Ciui-
tate interdicta,ſi qui volunt ſatisfacere,Tancre.dicit,ꝙ in
eis relaxatur interdictum.Sed Hoſt. dicit ꝙ non: quia ſic
rigor eccleſiæ diſſolueretur, & idem tenet Bern.Ioan. &
Inno.de pœni.& remiſ.c.quod item, pro eo quòd ibidem
hoc ſpecialiter conceditur ſumẽtibus ſignum crucis,& pe-
regrinis: & conſequenter hoc intelligitur in aliis prohi-
16 beri.¶ Decimò quæritur, * à quo poſſit interdictum rela-
xari.Et dico multa. ¶ Primum Si ſententia interdicti, vel
ſuſpẽſionis lata eſt ab homine,abſoluere, ſeu relaxare põt
ille,qui eam tulit, vel eius ſuperior, non aũt alius, niſi de
eius mandato. xxiiij. q.j. c. ſi Petrus. Si verò ſit à iure:aut
conditor canonis nihil ſibi reſeruauit: & tunc poterit hoc
ẽps ordinarius, niſi eſſet latum ad certum tempus, quia
ante illud nõ poſſet,per ea,quæ not.gl.in c.cupiẽtes.§.cæ-
terum,in verbo,ſuſpenſos,de elec.libr.6. Ex quo infertur
limitatio ad c.nuper.Et ſimiliter hoc poterit legatus ſedis
apoſtolicæ,ar.c.nuper.de ſent. excom. imò & quilibet or-
dinarius prælatus,etiam ẽps inferior, quantum ad perſo-
nas ſuæ iuriſdictionis:licèt non quo ad locum.arg.eorum
quæ dicta ſunt de abſolutione excommunicationis, Ab-
ſolutio.ij.§.j.maximè vbi haberi nõ poſſet copia ſuperio-
ris abſolutoris.arg. eorum,quæ dicta ſunt ſ. Diſpenſatio.
§.ix.Nec obſtat probatio Summæ Roſellę in contrarium,
ſcilicet,inferior ẽpo non poteſt minus:puta,tollere vincu-
lum pollutionis ab eccleſia per recõciliationem:ergo nec
maius.ſ.tollere vinculum interdicti,quòd eſt maius, cum
inde ex hoc contrahatur irregularitas ibi celebrando, nõ
hic. Dico enim nõ valere argumentũ à minori in genere
diuerſo:ſicut angelus non poteſt guſtare, ergo nec intelli
gere,& ita eſt hic: quia reconciliare eccleſiam pollutã eſt
conſecrationis, vel ordinis: abſoluere verò ab interdicto
eſt iuriſdictionis, & præterea probatio procedit de inter-
dicto loci,& nos loquimur de interdicto perſonæ.Aut cõ-
ditor canonis reſeruauit ſibi aliquod antecedens ad inter-
dictum:puta, abſolutionem ab excommunicatione latam
contra ſingularem perſonam,ſed nõ abſolutionem ab in-
terdicto, ꝙ iure ſequitur ex eodẽ delicto contra vniuerſi-
tatem,vel locum:& tunc ſm Arch.licèt non expreſsè, ex
cõſequenti vr̃ ſibi reſeruaſſe relaxationem interdicti: quia
quoties vitium ex vna radice naſcitur, conſequens eſt vt
eadẽ lege tollatur.C.de nupt.l.ſi libertam,& facit ſimilitu-
do rõnis: q̃a interdictum & excõicatio nomine cenſuræ
continentur,de ver.ſig.quærenti, & ꝙ de vno dr̃, de alio
intelligendum eſt. Sed hoc dictum Io.An. non placet hac
ratione, quia de duobus ſuppoſitis,vno ſolo reſeruato, al-
terum vr̃ conceſſum,& hoc videtur placere gloſſæ in cl.j.
de hær. & hoc videtur ſequi Sum. Roſ. Sed mihi placet
magis opinio Arch. & improbatio Ioan. And. procedit in
duobus diſparatis,non autem conſequenter ſe habẽtibus.
Si aũt ſibi reſeruauit abſolutionẽ ab interdicto, ipſe ſolus
17 poterit,aut alius de eius mandato.¶ Vndecimò*quæritur,
vtrum ſuperior prælatus debeat, aut poſſit relaxare inter-
dictum latum ab inferiore.Et dico multa. ¶ Primum. Ar-
chiẽps,vel eius officialis non põt relaxare interdictũ, ſiue
excõicationem, vel ſuſpenſionem latam ab officialib⁹ Ar-
chidiaconorum:ſeu aliis iuriſdictionem habentibus ſub-
ditis ſuffraganeorum,ipſis,qui tulerunt,omiſſis, niſi eſſet
conſuetudo contraria.ſ.eo.Rom.li.6.vbi dr̃,nõ relaxat,vñ
ſi relaxauerit: licet malè egerit,tenet tñ relaxatio, niſi ali-
qua conſuetudo obſtaret,vt in Sum.Conf.lib.co.xxxiij. q.
cclxix.& ibi ſm Inn.¶ Secũdum.Poſtquam ſentẽtia inter-
dicti per aliquos inferiores rationabiliter lata eſt,maiores
non dñt eam relaxare abſq; congrua ſatisfactione, & cõ-
ſcientia eius qui tulit eam:de offi.ord. cum ab eccl. Sed ſi
non ſit rationabiliter lata,dẽt ſine difficultate relaxare,qui
eam tulit:de offic.or.graue.ſeu ſuperior, ad quẽ recurrit̃,
18 de ſen.exc.c.cũ medicinalis.lib.6.¶ Duodecimò*quęritur
quid de eo,qui interdicto, vel excommunicatione adſtri-
ctus offert ſe ad iuſtitiam eorum, pro quibus ſententiam
accepit?Et dico,ꝙ iudex eum,ne ſic decedat, põt abſolue-
re:& ſi aduerſa pars appellet ne abſoluatur,ante abſolutio
nem tñ dẽt ab illo accipi ſufficiens cautio, ꝙ in præſentia
Romani põtificis,ad quem appellatur, ſi voluerit appella-
tor,vel coram iudice,qui cauſam delegauerit,iure parebit.
Et idem de his, qui dicunt ſe iniuſtè interdictos, vel ex-
communicatos:etiam ſi ad ſedem apoſtolicam hi,q̃ hmõi

ſententiam protulerunt, appellarent: de app. qua fronte.
19 ¶ Decimotertiò*quæritur,qd ſi tpe generalis interdicti is, pp cuius culpam latum eſt, vult ſatisfacere? Et dicit Ioan. And.ꝙ tolletur interdictum. Si verò fuit culpabilis tãquam conſiliarius, vel auxiliarius, licet accipiatur cautio, & iniungatur pœnitentia, non relaxabitur tñ interdictum: de ſent.excom.alma.lib.6. ꝙ ſi nõ pp eius culpam latum eſt, ipſe quidem punitur, ſed eius ſatisfactio non requiritur: de ſent.excom.ſi ſententia.lib.6.

RVRSVS DE INTERDICTO QVARTÒ quando à iure proponatur.

1 *Interdictum generale, quando ipſo iure inducatur alio loco.*
2 *Interdictum generale, perſonale, quando inducatur ipſo iure.*
3 *Interdictum locale ſpeciale quando à iure inducatur.*
4 *Interdictum ſpeciale perſonale, quando inducatur ipſo iure.*

INTERDICTVM quartò aliquando eſt alicubi ipſo iure poſitum: & de hoc nunc agẽdum eſt. ¶ Primò verò
1 quæritur, * quando à iure latum ſit interdictum generale locale? Et dico, ꝙ in multis caſibus. ¶ Primò qñ ciuitas, ſiue repræſentãtes ciuitatem, in qua moritur ſummus pontifex, non ſeruat diſpoſitionem c.vbi periculũ.de elec,li.6. qa tunc ipſo facto eſt interdicta: vt ibidem. ¶ Secundò, qñ ciuitas dat auxilium, conſilium, vel fauorem inſecutorib⁹, aut captoribus Cardinalium, aut percuſſoribus, & mãdatoribus, prædictorum, aut ſociis talia facientium: vł ſi intra menſem tales delinquentes nõ punierit, ſi põt: qa ipſo facto eſt interdicta.de pœn.felicis.libr.6. Excipitur Roma. ¶ Tertiò, qñ collegiũ vel vniuerſitas ciuitatis aut loci ab eccleſiis vel eccleſiaſticis pſonis exigit pedagia, guidagia, vel alia per ſe, aut per alium de rebus ſuis, quas nõ cauſa negotiandi deferunt, aut ad hmõi ſoluenda compellũt: qa ipſo facto omnis ciuitas, caſtrum, aut villa, aut alius locus dictæ vniuerſitatis, vel collegij ſubiacet interdicto: vt de cenſi.c.quanquam.lib.6. Io. aũt Cal. dicit iſtum caſum, nec receptũ eſſe, nec ſeruari: licèt poſteà ſancitũ fuerit pœnas prædictas debere per locorum diœceſanos publicari: vt in cl.præſenti.de ſen.excom. Sed cõiter iſta opinio ſm Arch. non tenetur: quia etſi de lege dicat̃, ꝙ confirmatur, cum moribus vtentium approbatur, & pp contrariam conſuetudinem abrogatur.diſt.iij.§.leges, non tñ ſic eſt de ſententia excommunicationis, adde, vel interdicti, quæ ſubitò trahit ſecum effectum ſuum: & prætereà in d.c.quãquam: dr̃, contraria conſuetudine non obſtante. ¶ Quartò, quando collegium, vel vniuerſitas ſuſtinent per menſem pœnã quam meruerunt in conducendo, aut permittendo vſurarios alienigenas, aut illis locando domos: quæ imponit̃ in c.j.de vſu.libr.6. de qua ĩ. Vſura.§.xxij. quia poſt menſem oẽs terræ ipſorum ſunt interdictæ, quãdiu iidem vſurarij in illis commorant̃: vt in d.c.j. ¶ Quintò, qñ ciuitas committit aliquid in epiſcopum ſuum, vt capiatur, percutiatur, banniatur: quia ipſo facto eſt interdicta.cle. ſi quis ſuadẽte.de pœ. Caſus aũt c.de immu.eccl.lib.6. reuocatus eſt per cle. quoniam.eo.tit. ¶ Sextò, qñ in aliquo loco, vel in aliquibus locis epſ detinetur inuitus: quia ſunt interdicta ipſo iure, dicta cle. ſi quis. ¶ Septimò, quando dominus regni, caſtri, vel loci impedit ne legatus, aut nuntius Papæ poſſit exequi ſuum officium: quia eſt interdictum regnũ, caſtrum, vel locus ipſo facto: & tamdiu, donec perſtiterit in tali contumacia: de offi.deleg.ſuper gentes.lib.6. extrauagans eſt. ¶ Octauò, qñ vniuerſitas concedit repræſalias, aut conceſſas extendit ad perſonas eccleſiaſticas, vł eorũ bona, niſi intra menſem reuocet: quia ipſo facto eſt inter-
2 dicta.de iniu.& ſi pignorationes.li.6. ¶ Secundò *quæritur, quando à iure latum ſit interdictum generale perſonale? Et dico ꝙ in duob⁹ caſibus. ¶ Primò in omni caſu, quo infertur generale locale pp crimen vniuerſitatis: vt in omnibus prædictis: non autem pp crimen domini tãtum, niſi ſpecialiter populus exprimatur, vt patet ex dictis ſ. Interdictum.ij.§.6. ¶ Secundò, qñ communitas, vel vniuerſitas imponit, exigit, vł recipit collectas ab eccleſiaſticis, &c. de quibus in c.clericis.de imm.ecc.lib.6. ſeu qñ bona depoſita in eccleſiis arreſtauerit, occupauerit, vel arreſtari, aut occupari fecerit, ſeu dederit in his auxilium, conſiliũ, vel fauorem ſcienter: quia ipſo facto eſt interdicta, nec abſoluitur niſi de ſpeciali mandato ſedis apoſtolicæ: nõ obſtantibus quibuſcũq; priuilegiis, vt in d.c clericis, ſed tñ vacat per cle.vnicam.eod.titul. licèt ſtent dicta.§.priore, part.iij.
3 ¶ Tertiò*quæritur, qñ à iure latum ſit interdictum locale ſpeciale? Et dico ꝙ in multis caſibus. ¶ Primò, qñ eccleſia aliqua polluitur per iniurioſum homicidium, vel iniurioſum ſanguinis effuſionem, aut effuſionem humani ſeminis, iuxta dicta ſ. Conſecratio eccleſiæ.ij.§.v. qa tũc ita eſt interdicta, ꝙ ante reconciliationem non dñt in ea officia diuina celebrari.de conſe.di.j ſi motum.& c.eccleſiis. ¶ Secundò qñ clerici vel religioſi inducunt aliquem ad vouẽdum aut iurandum, vel fide interpoſita, ſeu aliàs promittendum de ſepultura, ſi in eorũ eccleſia vel cœmiterio illũ ſepeliant: quia ſi intra decennium non reſtituant eccleſiæ, vbi de iure venit ſepeliẽdus, oĩa quæ occaſione ſepulturæ habuerunt, ẽt ſi non petãtur, & cadauer ſi petatur, ipſo facto eorum eccleſiæ & cœmiteria ſunt interdicta.c.animarum periculis.de ſep.lib.6.& tãdiu, donec ſatisfecerint, vt ibidem. ¶ Tertiò, qñ epſ in aliquo loco detinet̃ inuitus: cl.ſi quis ſuadente. de pœn. & hoc interdictum poteſt eſſe ge-
4 nerale, & ſpeciale. ¶ Quartò quæritur, *quando iure ferat̃ interdictum ſpeciale perſonale, ꝙ etiam aliqñ dr̃ ſingulare? Et circa hoc dico multa. ¶ Primum, ꝙ vt patet ex dictis, interdictum ſingulare perſonale eſt, qñ ſingulari perſonæ interdicuntur diuina officia, & eccleſiaſtica ſacramenta omnia, vel particulariter quædam officia, vel quædam ſacrameta.de offi.dele.ex literis.& de pri.c.j.& c epiſcoporũ. lib.6.& de temp.or.vel non eſt compos, & iſtud etiam põt dici ſuſpenſio. ¶ Secũdùm eſt, ꝙ interdictus ab aliquo actu reſpiciente diuina, intelligitur interdictus etiam ab omni alio, qui includitur in illo, vel qui ſine illo interdicto exerceri non poteſt, de app.ſolicitudinẽ. Vnde interdictus ab officio ſacerdotali, nõ debet primò exercere officia, quæ propriè competunt ſacerdoti, ſecus ſi eſſet ei ſolùm interdictum altaris miniſterium, nec ſecundò officium põtificale, qa illud ſine ſacerdotali exercere nõ põt, de exc.prę l. ex literis. Et eadem rõne interdictus ab ordinibus minoribus promoueri nõ põt ad maiores, nec interdictus.i.ſuſpẽſus ab exercitio inferioris ordinis, exercere actum ſuperioris, quem ſine exercitio inferioris exercere nõ põt ſicut econtrario prohibitus à maiori non intelligit̃ prohibitus à minori. Probatur hoc xcv.diſt.illud.& diſt.54.geſta. ¶ Tertium eſt, ꝙ epſ ſuſpẽſus, vel interdictus à pontificali officio, ſi exercet ſacerdotale, ẽt cum pontificalibus, nõ eſt irregularis, ſed ſi exercet aliquid per ſe ſpectans ad officiũ epiſcopale reſpectu conſecrationis epiſcopalis, ſiue cum Miſſa, & conſecrando ordinariè, ſiue ſine Miſſa, vt chriſmate in fronte, eſt irregularis. ¶ Quartum eſt, ꝙ ſacerdos, cui interdicta ſunt ſacerdotalia, ſi conficiat corpus Chriſti ſine miſſa, eſt irregularis, non aũt excõmunicatus minori celebrans ſcienter licet peccet mortaliter. ¶ Quintum eſt, ꝙ ab ingreſſu eccleſiæ eſt quis interdict⁹ in multis caſib⁹.

Primò, ſi ferat ſentẽtiam excommunicationis aliter quàm iura tradiderint.ſ.in ſcriptis continentibus cauſam, & præmiſſa monitione coram teſtibus, per quos probari poſſit ſi oportuerit, eo.tit.ſacro.itẽ eo.tit.lib.6.c.j. Et ſcdò, ſi qs nõ ſeruauerit conſtitutionem Innocentij quarti, quæ eſt in c. Romana.de cen.lib.6. præcipientis procurationes à viſitãtibus recipi in victualibus, non in pecunia, & non recipi munera, nec ẽt procurationes in victualibus à locis nõ viſitatis, quia patriarchis, archiepiſcopis & epiſcopis ſi intra menſem duplum non reddiderint eccleſiæ grauatæ, interdictus eſt ingreſſus eccleſiæ; inferiores verò ab officio & bñficio ſunt ſuſpenſi, donec reddiderint, de cen.exigit.li.6. Et tertiò, ſi recipiat epiſcopatum vel abbatiam aut inferiorem dignitatẽ de manu laicæ perſonæ, donec reſipiſcat & laica perſona iſta conferens.xvj.q.vij. ſi quis deinceps. Et quartò, ſi celebrat ſcienter, ſeu aliàs participat in diuinis præſentibus publicè excõicatis vel interdictis, vel eos admittit ad eccleſiaſticam ſepulturam, donec ſatisfaciant ad arbitrium eius, cuius ſententiam contempſerunt, de priui. c.epiſcoporum.li 6. ꝙ Arch. intelligit de ſentẽtia hominis, pp illud verbum, ad arbitrium, &c. Hodie tñ admittẽs tales ad eccleſiaſticam ſepulturam eſt excommunicatus, per cle.eos.de ſen.excom. Quæ autem ſit pœna talis. ſ. qui ab ingreſſu eccleſiæ eſt interdictus, ſi non obſeruet ſententiam, vide ĩ. Interdictum vj.q.ij.

RVRSVS DE INTERDICTO QVINTÒ, quantùm ad effectum, quid ſcilicet, eo tempore liceat, & quid non liceat.

1 *Interdicti tempore qualiter celebrentur diuina officia, & nu. 2.*
3 *Feſtum quando incipiat, & quando finiatur.*
4 *Sepulturæ tempore interdicti quando ſint ſolennes.*
5 *Interdicti tempore quæ prohibeantur fieri.*
6 *Interdicti violatio quando inducat irregularitatem.*
7 *Interdictum quibus modis violetur à clericis vel laicis, & nu.8.*
9 *Interdicti tempore quæ fiant.*
10 *Sepulturæ qualiter fiant tempore interdicti.*

INTERDICTVM quintò conſideratur quãtum ad effectum, videndo quid tempore interdicti liceat, & quid non liceat, ſtante duplici conſideratione c.alma.de ſent.exc.li.6. Et circa hoc multa quæruntur. ¶ Primò enim quæritur, quæ ſit, & qualiter intelligenda circa diuina officia moderatio prima.d.c.alma? Et dico multa. ¶ Primum.
1 Secundum * antiqua iura in loco ſuppoſito eccleſiaſtico interdicto nulla permittebantur eccleſiaſtica officia celebrari vł audiri, de pœn.& re.ꝙ in te.de ſpon.nõ eſt vobis, niſi ſemel in hebdomada celebrari cauſa conficiendi corpus Chriſti.de ſent.exc.c. permittimus. Sed per noua iura iſtud extitit moderatum per d.cap.alma, primò per iſtum, ſcilicet, modum, ꝙ ſingulis diebus in tali loco poſſunt & debent in eccleſiis & monaſteriis miſſæ & alia officia celebrari ſicut prius, ſed cum his quatuor conditionibus. ſ. ſubmiſſa voce, ianuis clauſis, non pulſatis campanis excommunicatis & interdictis excluſis, & non venientes ad diuina ita perdunt diſtributiones, ac ſi non eſſet interdictum, prædicta aũt moderatio locum non habet in interdicto populi ſeu vniuerſitatis non expreſſo loco in ſentẽtia, quia d.c.alma, loquitur ſimul de interdicto generali loci & vniuerſitatis, villæ, caſtri, regni, & huiuſmodi. Similiter ſm gloſſ. nec ipſa, nec ſequens habent locum in eccleſia vel monaſterio ſpecialiter interdictis, quia nullo modo ibi poſſent celebrare diuina, etiam cum dicta moderatione, habent tñ locum æquè in exemptis ſicut in nõ exemptis. Non habet etiam locum iſta limitatio, quæ ibi continetur in §.adiicimus, ſm Gemin.poſt Ioã.And. ſuper d.c.alma. in nouel. qñ clericus iubetur exire relictis parochialibus miniſtris pro dandis ſacramentis, ſed ſtatur d.c. permittimus, vt ſemel tantum in hebdomada celebretur. Sed quia ad hoc nihil allegant, & in d c.alma. eccleſia intendit ampliare antiqua iura, & ꝙ eccleſiæ non priuentur debitis obſequiis ſine culpa, vt patet in text. dico hoc non habere locũ qñ clerus iubetur exire ex impoſſibilitate facti, quia.ſ.ſi exit collegium, diuina celebrari nequeũt collegialiter, nõ aũt ex aliqua iuris prohibitione, ideo ſi qui tunc licitè remaneant, poterunt celebrare, & nõ ſacerdotes cõicare, vt prius, cum illa moderatione, niſi in ſñia aliter cõtineatur, quia intentio illius cap eſt, ꝙ diuina celebrent̃ quantum compatitur pœna eorum qui iuſtè puniunt̃, quã nullo modo impedit illa celebratio ſic moderata, ad quod etiam facit regula iuris, odia, in.6. quia gratiæ & fauores, maximè in ſpectantibus ad animam, debẽt ampliari. Vñ ẽt dico, ꝙ eo caſu nõ interdicitur pœnitentia religioſis ſanis. qui nõ fuerunt in culpa, & licitè remanent, tum ex rõne d. c. tum ẽt qa ſi licitè celebrant, licitè conſcientias purgant. Eadẽ ẽt rõne moniales, quæ licitè remanẽt, licitè celebrãt diuina, & communicãt vt prius, & confitent̃ cũ eadẽ moderatione. De pœnitẽtia aũt ſeculariũ non decedẽtiũ, dico ꝙ olim in generali interdicto nõ licebat, de ſpon. nõ eſt vobis, nũc aũt licet p d.c. alma §.qa verò, modò non ſint excõicati, nec cãm dederint interdicto, vt ĩ §.vij. ꝙ qdem vtrũ ſit verum, qñ clerus iubetur exire, nec tex. nec glo. inuenio hoc negantem, nec ad hoc eſt rõ efficax, & ideo niſi in ſentẽtia aliter contineatur, ita tenendum eſt. Dicere aũt, ꝙ Papa nulli poſſit negare pœnitẽtiam in ſanitate, eſt erroneũ, quia contra c.ꝙ in te.de pœ.& re.& fuit error olim Gof. Tanc. Greg.& Vinc. vt refert gl.in d.c.alma. ¶ Secundum. Prædicta aũt officia ſub tali moderatione, ſm Arch. in c. alma. celebranda ſunt à propriis eccleſiarum clericis vł monachis monaſteriorum, niſi & ipſi eſſent interdicti, quia de interdicto ſingulariter aut generaliter, qui etiam vbique eſt interdictus, c.iſtud non loquitur. Poterit autem celebrari miſſa etiam peculiaris, ſm Gemin.& Io. Andr.& Io. Cal. in d.c.alma. licet Io. Mod. dixerit ꝙ ſolùm conuentualis, quod non habet rationem, cùm celebrandum ſit vt prius, ſeruatis prædictis. ¶ Tertium. Ad iſta diuina admitti non debẽt ſeculares nõ interdicti, ſiue de terris nõ interdictis, ſm oẽs, vt in c.licet.de priu.libr. 6. de clericis autem aliarum eccleſiarum vł monaſteriorum monachis, tenet Arch.in d. c.alma. ꝙ non poſſent admitti. Sed Ioan. And. vĩ tenere cõtrarium, dicens, ꝙ qui nimis emungit, elicit ſanguinẽ, & hoc cõtrarium tenet, & pbat p multa Cal.& Fed. conſ.lxxxvij. dicens, ꝙ tales nõ admittere eſt abſurdum: & hoc tene ex intẽtione c.alma, & per regulã iuris, odia. in 6. & dic ꝙ tam verbũ, canonici, q̃ clerici eccleſiarũ reſtringit diſtributionem, non auditionẽ vł celebrationem, quę permittitur ſicut prius. ¶ Quartum. Cũ alicui ſingulari pſonę concedit̃, vt cum dicta moderatione poſſit audire diuina tpe interdicti, eius familiares, qui non dederunt cauſam & domeſtici admittuntur ad audiendum cum illa, & ſibi cõcelebrandum, vt in d.c.licet vobis.§. conceditur niſi ob iſtã cauſam in fraudẽ ſint aſſumpti.de verb.ſig.c.vlt.lib.6. Secus aũt de familiaribus alicuius collegij, quia non admittuntur, niſi ſint priuilegiati, vt in d.c licet. Si tñ in collegio deficiunt oẽs, præter vnũ vel infirmantur, dubitatur an ille celebrare poſſit cum familiari. Sed Hoſt. in c.nonnullis, de priui. tenet ꝙ poterit, ne priuilegium ſit inutile.& idem Io. And.& idem Cal. ratione cogentis neceſſitatis, vt

habeat ſeruitorem.¶ Quintum.Priuilegium,quo aliquibus religioſis conceditur tempore interdicti poſſe recipere ad diuina confratres ſuos,de illis confratribus debet intelligi, qui licèt remaneant in ſeculo, eorum tamen ordini ſunt oblati mutato habitu ſeculari,vel etiã quid inter viuos dederunt illis bona ſua retento vſufructu in vita,de priuil.vt priuileg.§.j.& in cap.cùm & plantare.§.de fraternitatibus.

2 ¶ Secundò * quæritur,quæ ſit,& qualiter intelligẽda moderatio ſecũda.d.c.alma. Et dico multa. ¶ Primum.Ibidem conceditur,ꝙ in quatuor feſtiuitatibus.ſ.Natiuitatis,Reſurrectionis, Pentecoſtes,& Aſſumptionis beatæ Mariæ campanæ pulſentur,& ianuis apertis alta voce diuina celebrentur in locis interdictis, excõmunicatis excluſis,ſed interdictis admiſſis,ita tamen ꝙ illi propter quos latum eſt interdictum,altari nõ propinquent,nõ obſtantibus quibuſcunque priuilegiis, & per extrau.Martini v.& Eugenij iiij. additur ſolennitas corporis Chriſti,& eius octaua. Et ſecundùm Io. Cald. dici poteſt miſſa etiam alia q̃ de ipſo feſto.

3 ¶ * Secundum. Quod de prædictis feſtiuitatibus dictum eſt,ſecundùm Arch.de vna die tantũ pro ſingulis debet intelligi,vnde & quærunt docto. quando talis incipiat & qñ finiatur. Et quidem quantũ ad principiũ quaſi omnes concordant,ꝙ à veſperis vigiliæ incipiant,licet dicat Io.Mon. quòd quãdo dies incipiat luceſcere,quantũ ad finem.Ioan. And.in glo.tenet,ꝙ finitur in veſperis. Archid. verò tenet, ꝙ in completorio:quia in beneficiis eſt larga interpretatio facienda:& in veſperis completorium continetur.xj.q.iij.ſi quis epiſcopus.el ij.& xcij.diſt.c.vlt.vbi Lau.Hug.& Hoſt. hoc not.& concord.Feder.conſil.iij.¶ Tertium.Quid verò liceat in prædictis feſtiuitatibus. Arch.poſt Ioan.And.dicit non poſſe dari corpus Chriſti, niſi ſicut & aliis diebus, ſcilicet infirmis decedentibus, de ſent.excom.c.reſponſ.vnde dicitur ꝙ in can. de conſec.diſt.ij. & ſi non frequentius, & de pœnit.& remiſ. omnis, ꝙ fideles communicare debent in natali, paſchate, & pentecoſte, intelligitur interdicto & alia prohibitione ceſſantibus. Et idem ſecundũ eoſdem de extrema vnctione dicendum eſt. ſ. quòd dari non poteſt. Poteſt autem ſecundùm Feder.conſil.iij. cùm hoc priuilegium ſit fauorabile & principis,& conſequenter ampliandum & latè interpretandũ: epiſcopus altaria & virgines in iſtis feſtiuitatibus cõſecrare, vela benedicere,& imponere monialibus,calices,paramenta,aquam,abbatiſſam, & abbates, & huiuſmodi, quia ſub nomine diuinorum iſta veniunt, cum ſacramenta nõ ſint:& ſimiliter poteſt ſacerdos benedicere ſponſam, aquã quoque,& eam aſpergere,candelas, oliuas. Intellige tamen ꝙ fiant hæc à perſonis non interdictis, aliter eſſent irregulares cum pertineant ad ordinem:ſecus de aliis quæ ratione ordinũ non cõueniunt, vt eſt benedictio menſæ, gratiarum actio poſt menſam,& ſimilia. Notandum tamen eſt,quia nuptiarum benedictio, ſecundùm Hoſt. habet locum in feſto aſſumptionis beatæ Mariæ:adde tu etiam corporis Chriſti,non autem in aliis, quia nuptiæ in eis in omni loco ꝓhibentur.xxxiij.q.iiij.nõ oportet. Poſſunt etiam ſecundùm Feder. aliis diebus iſta fieri tempore interdicti,ſed ſolùm ſecundùm modificationem primam,de qua §.priore.

4 ¶ *Quartum.De eccleſiaſtica verò ſepultura eſt dubium:quia Io.And.dicit,quòd non liceat,idem Gemin. & Ioan. de Lign. ſed Ioan.Cald. dicit poſſe in dictis diebus mortuos publicè & ſolenniter ſepeliri, vbi aliud non obſiſtat: puta quia ſepeliendus non eſt ſpecialiter & nominatim interdictus, nec in cauſa interdicti.Et mouetur:quia ideo prohibetur,quia ad diuinum officium accedit, cùm debeat funus ad eccleſiam deferri cum officio diuino.xiij.quæſt.ij.quia diuina. Diuinum autem officium his diebus permittitur ſolenniter celebrari. Et hæc opinio mihi placet: quia ſepultura tempore interdicti prohibetur propter duo.Primò,ratione diuini officij annexi. Secundò, ratione dependentiæ ad ordinẽ ſacrum propter conſecrationẽ & benedictionem cœmeterij,vnde nec in cœmeterio ſine officio, nec extra cum officio fieri poteſt,ea verò in quibus iſta duo concurrunt,in prædictis ſolennitatibus licent,vt cõſecrationes,& benedictiones,de quibus dictum eſt ſtatim.Si tñ adhuc vera eſſet prima opinio ſecundùm Fede. non ſunt irregulares clerici officiãdo circa ſepulturam,quia quantũ ad officiũ relaxatum eſt in-

5 terdictũ. ¶ Tertiò * verò quæritur, quæ ꝓhibeantur exerceri tempore interdicti, vel in loco interdicto ſine tali moderatione d.c.alma.Et dico,colligendo ex Innoc.& Pan.& communiter Doct. in c.non eſt vobis, de ſponſ.& c.fin.de exceſ.prælat.& c.quod in te. de pœn.& remiſ.& cap.fin.de ſent. excõ. lib.6. ꝙ prohibent exerceri oĩa ſpiritualia quæ reducuntur ad ſex,ſemper tali tempore prohibita, niſi ſint iure ſpecialiter conceſſa.Primum,quod prohibetur,eſt generaliter omne exercitium deputatũ certo ordini eccleſiaſtico,ſiue clerici ſint preſbyteri,ſiue inferiores,vt no.Pan. in c.ij.de cler.excom.min.¶ Secundum,celebratio diuinorum,de ſent.excom.reſponſor.de cleric.excom.min.c.ij.& iij. quæ nõ licet tempore generalis interdicti, etiã in locis exemptis, niſi ſicut in aliis,de quo ĩ.§.v.& ſ.§.j. & ij.quorũ diuinorum nomine venit ſolùm ordinatũ in breuiario vel miſſali.¶ Tertium eſt adminiſtratio ſacramentorum,niſi vt ĩ.§.vij. ¶ Quartum eſt collatio ordinum,niſi vt ĩ.§.vij. ¶ Quintum eſt eccleſiaſtica ſepultura,id eſt, in eccleſia vel cœmeterio, & extra iſta cum officio,non autem extra ſine officio.¶ Sextum eſt pulſatio campanarũ, ſi ꝓ diuinis.Adde ſeptimum eſſe apertionem ianuarũ eccleſiæ tẽpore quo diuina celebrantur, niſi vt ĩ.§.ij.partic.j. Quæ oĩa ita prohibentur in eccleſiis exemptis, ſicut in aliis, vt in c.authoritate,de priuil. lib.6. & ita illæ ſeruabũt ſicut & aliæ celebrando ſm modificationem c.alma, de ſent. excom.lib.6. de qua §.ſeq.& omnia pertinent ad diuina vel ſacramenta. Sciendum tamen, vt not.Panor.in c.tanta,de exceſ.prælat. quòd per interdictum non ſuſpenditur iuriſdictio prælati, etiam circa ſpiritualia,ſed virtus interdicti refertur tantum ad exercitiũ ordinis. Sciendum etiam, ꝙ prohibetur miſſa ſicca,id eſt,ſine conſecratione ſacramẽti, cùm ſit de anno-

6 tatis miſſali,& ita interpretat̃ conſuetudo.¶ Quartò * quæritur, quomodò clerici agendo ex ordine ſuo præter dictã moderationem violent interdictum, & conſequenter ſint irregulares? Et dico multa. ¶ Primum. De hoc Pan.in c.ij. de cler.excom.miniſt. ſic dicit in ſimili:Si clericus ſuſpenſus vel excommunicatus attentat aliquid attributum alicui ordini,efficitur irregularis. Secus ſi attendat aliquid exercibile per laicum, vt quia cantat vnũ reſponſoriũ in eccleſia,vel dicit aliquem verſum de Pſalmo, vnde licèt peccet non dicendo officiũ, tamen debet dicere vt priuata perſona & priuatim, vt not.in c.illud.eo.tit.& conſequenter non debet dicere,dominus vobiſcũ,quia non eſt verbũ priuatæ perſonæ: hæc ex illo ibi,vbi vide. In c.autem fin.de exceſ. prælat.ſic dicit:Conclude poſt Inn & Doct. quod illi incidunt in irregularitatẽ non ſeruando interdictũ,qui exercent aliquid deputatũ alicui ordini eccleſiaſtico, & hoc faciunt tanq̃ clerici, ſiue ſint preſbyteri, ſiue clerici inferiores,vt ſi diaconus dicat Euangelium,vel ſubdiaconus epiſtolam tanquã ſubdiaconus, vel acoluthus exercet officiũ ſuum tanquam acoluthus, ſecus vbi exercetur aliquid non deputatum

deputatum certo ordini.Vnde cãtans reſpõſoria,vel dicens Pſalmos nõ officiãdo principaliter eccleſiã, ſed vt quilibet alius laicus,nõ efficitur irregularis,ſm Inn.& bene, & idẽ in benedicẽre menſam, qđ non eſt deputatũ certo ordini: ſed de cõſuetudine exercetur indiſtinctè etiam à non ordinatis, ſicut & epiſtola dr̃ ſine apparatu ex cõſuetudine per quemcunq;,& idem ſi exerceret ea quæ ſunt iuriſdictionis, vt abſoluendo excõicatum, modò nõ abſolueret vt ſacerdos,id eſt,cum ſolẽnitate,de qua in c.à nobis.el ij.de ſent. excom. Conclude ergo breuiter, ꝙ iuriſdictionalia nõ ſũt prohibita tempore interdicti,nec exercens ea tempore excõicationis efficitur irregularis,& idem ſi nõ ſunt deputata certo ordini,vel ſi ſint deputata,ex cõſuetudine exercentur ꝑ quemcunque.hæc ex illo.Vel,quod tamen idẽ eſt, dr̃ clericus, ſecundùm Arch.poſt Cal.agere vel ingerere ſe in officio ſuo,ſicut prius, & violare interdictũ, cùm celebrat ſolenniter,vel ſm alios principaliter, vel quaſi clericus agens in officio vel ordine ſuo,ſecundùm Panor.& Doct.in d.c.tanta, horas diurnas vel nocturnas, vel aliud officium cõpetens ratione alicuius ordinis quẽ habet.ij.q.iij.epiſcopus, adde vel cũ facit hebdomadariã in horis canonicis qđ eſt ſacerdotis. Et idem not.Inno.& alij poſt eum in c.fi.de exc.prælat. ſecundùm quos etiam violat illud in miſſa nõ ſolùm celebrando vt ſacerdos,ſed etiã legendo Euangeliũ vt Diaconus, calicem offerẽdo vt Subdiaconus,vel vrceos vt Acoluthus,& huiuſmodi,quod ſecundùm Innoc.limita, niſi vbi eſſet conſuetudo, quod pertinens ad certum ordinem, puta cantare epiſtolã ſine ordinis diſtinctione indiſtinctè fiat,quia tunc non eſſet irregularis.Secus aũt exercendo aliquid non deputatũ certo ordini eccleſiaſtico, vt ſi legit Pſalmos,vel legit Euangelia, quod quilibet poteſt in terra interdicta,ſicut & prædicare,de ſent.excõ.c.reſpõſo,vel ſi in Matutinis legit Lectiones, vel cantat reſponſoria,quia ſm Hoſt.& Veruc.non eſt irregularis. ꝙ intellige ſi non facit officiãdo principaliter,id eſt, ex officio ſuo, ſed tanquam laicus,etiã ſi iſta faceret in choro.Vnde etiam,ſecundùm multos,nõ eſt irregularis qui intereſt officio, etiã ſi cum aliis cantet,vel ſm Inno. dicat officium vt quilibet alius, modò non celebret, nec aliquid in officio ſuo agat. Hoſt.in c.tanta,de exceſ.prælat. & Spec.limitat qñ intereſt ex quadam deuotione non contemnendo, ſecus ſi ex contemptu & authorizando, vt quia prælatus facit celebrari diuina,quia ſic eſſet irregularis,ſm gl.in cle.Archiepiſc.de priui.& concord.Veruec.Dur.Ex his intelligo, ꝙ per celebrationem horarum incurratur irregularitas ſolũ ab eo, qui intereſt authoritatiuè, & ab eo qui officiat principaliter,ſcilicet quaſi ſoluendo horas ſuas vt clericus, ſolenniter officiando eccleſ.vel populũ, & inchoando vel perficiẽdo, vt eſt hebdomadarius,qui dicitur agere ex officio ſuo,puta hoc ꝓprium eſt ſacerdotis,ſecus de cãtoria. ¶ Secundum. D Pſalmiſta verò interdicto,ſeu etiã non interdicto,ſed in loco interdicto,vtrũ ſolenniter agendo in officio ſuo violet illud,& ſit irregularis, Cald.dicit ꝙ non, ſm Theologos,quia Pſalmiſtatus,ſecundùm eos nõ eſt ordo,ſm Canoniſtas verò, ſecus,ꝗ tenẽt, ꝙ ſit ordo.xxij.diſt.clericos, & ꝙ tali ordini cõpetit cantare.ſ.in choro pſallendo,& lectiones ac reſpõſoria legẽdo,vnde iſta faciendo eſt irregularis. Sed tu dic, ꝙ Theologis in hac parte ſtandũ eſt, cùm eorũ ſit decidere an ſit ordo,& ipſi dicunt,ꝙ non eſt ordo, ſed officium annexum ordini lectoratus, intellige per attributionem,& nõ per ſequelam, vt ĩ.Ordo j.§.j.vnde iſta facere nõ eſt ei propriũ,ſcilicet legere & cantare.¶ Tertiũ. Clericus ſimplex habens tantùm primã tonſuram, ſi cantet in officio ſuo eſt irregularis, ſm Hoſt.& Veruec.Dur. in Spec.Sed quia prima tonſura, ſm Theologos,quibus in hoc ſtandum eſt, non eſt ordo, ſed diſpoſitio ad ordines, ideo dic, ꝙ talis nihil ex ſuo officio facere põt, & ſic nec efficitur irregularis cantando vel pſallendo. ¶ Quartum.Si clericus dicat Epiſtolam ſine apparatu, ſecundũ aliquos, & placet Inn. & ſequitur Piſ.nõ eſt irregularis, vbi eſt cõſuetudo,ꝙ ſine diſtinctione ordinis aliqs dicat Epiſtolã. Irregularitas.§.xij.vel portet cereũ,aut faciat aliud pertinens ad aliquem ordinẽ,ſed ſolũ vbi nõ eſt,ꝙ quidẽ dictũ Cald.reprobat,quia illa diſtinctio nõ tollit quin illa de iure cõueniant alicui ordini.Sed tu dic cum Inn. quia illa diſtinctio facit,ꝙ ea,quæ conueniunt ratione ordinis,nõ fiant ex ordine vel officio,qđ ſufficit ad vitandam irregularitatẽ,ſicut de clerico aſtãte officio & cãtãte ex quadã deuotione, nõ quaſi ſoluendo horas,dictũ eſt. ¶ Quintum.Quantũ pertinet ad benedictiones,dicit Innoc.ꝙ in benedictione aquæ contrahitur irregularitas,quia eſt annexa ordi. de conſecr. diſt.iij.aquam,quod intellige,ſm Arch.qñ hoc ageret clericus interdictus, ſecus ſi non interdictus eã faciat in loco interdicto ſeruata prædicta moderatione,quia cũ hodie liceat celebrare cum dicta modificatione, à fortiori licet aquàm benedicere,& idẽ de ſimilibus.Aquã autẽ benedictã aſpergere laicis loci interdicti ſacerdos nõ debet niſi in dictis ſolennitatibus. Si tñ aſpergat,ſm Cald.nõ eſt irregularis,quia nõ eſt iure cautũ,adde, quia nõ eſt propriũ alicuius ordinis, quod fallit ad verſum, Aſperges, in principio Miſſæ,quia eſt propriũ ſacerdotis, & gñaliter vbicunq; ingreditur aliqua ſacerdotalis bñdictio. Benedictio aũt menſæ etiam à clerico interdicto nõ inducit irregularitatem, ſm Cald. quia nulli eſt ordini deputata. Nec benedictio q̃ conſueuerũt priores aut epĩ in ſua diœceſi itinerando obuiantibus dare,ſm aliquos,licèt tutũ ſit abſtinere.qđ Cald. dicit verũ in benedictione ſimplici, ſecus de ſolenni, ad q̃ præmittitur.Sit nomen domini benedictũ,quia talis competit ei ratione ordinis. diſt.xcv.c.ecce. imò ego dico eſſe idem etiã in ſimplici, qñ expetitur aut datur ratione ordinis,ſecus ratione ætatis vel ſanctitatis eadem ratione.Benedictio verò calicis,paramentorũ, corporaliũ, candelarũ in feſto Purificationis,aut oliuarũ in die Palmarum,fieri non poteſt,ſm Cald.à clerico interdicto, vel etiã à nõ interdicto in loco interdicto, niſi ſm dictam moderationẽ,aliter ſupple inducit irregularitatẽ. Et idem de officio baptiſmi in Sabbato ſancto,vel ꝓ confectione chriſmatis in cœna Domini,quod cõceditur in c.qñ, de ſent.excom.lib.6. ſed cum dicta moderatione,vel ꝓ anniuerſario defunctorum, & ꝓ introductione mulieris in eccleſiã poſt partum cum Pſalmis & orationibus & ſolenni introductione, quia eſt officiũ ordinis clericalis, ſed ſine officio facta ſolùm cõfeſſione,vt moris eſt, poterit mulier ꝑ ſe intrare grãs agendo. Et idẽ tenet Hoſt.de benedictione nuptiarũ.ſ.ꝙ non licet, ſed intellige de ſolẽni. Benedictio autẽ peræ & baculi peregrinorum à ſacerdote, ſm Veruec. videtur cõceſſa, cùm nõ ſit in iure prohibita, adde quia non eſt ordinis alicuius, & idẽ de benedictione veſtium volentium intrare aliquã religionẽ,vel etiã ordinem tertiũ. ¶ Sextum.Officium commendationis animarũ decedentiũ,iuxta morẽ credit Cald. poſſe fieri loco & tempore interdicti,quia videt̃ annexum abſolutioni factæ in pœnitẽtia,quæ tunc conceditur, vt ĩ. §.vij.partic.iij. ¶ Septimum.Orationes etiam quæ fiunt in capitulis religioſorum nõ violant interdictum, modò non dicatur,Dominus vobiſcum,quod ſecundùm aliquos, ante orationem videtur certi ordinis, ſed loco eius dicatur

Domine exaudi orationem meã, quia talia non ſunt certi
7 ordinis.¶ Quintò quæritur,* quomodò à clericis vel epi-
ſcopis violetur interdictũ per celebrationẽ diuinorũ ſine
modificatione.d.c.alma.Et dico multa. ¶ Primũ.Per quã-
libet quatuor cõditionũ dictarũ in modificatione prima,
ſi nõ ſeruetur,violatur interdictum, & eſt clericus irregu-
laris,etiã ſeruatis aliis ſi celebrat,vel aliqd alicuius ordinis
agit,vt in officio ſuo, puta ſi pulſatis cãpanis celebrat, vel
etiam ſi alta voce tantùm , ſm Hoſt.Io.An.& Io.Cal.Et ſi
aliis celebrantibus facit tantùm vnũ prædictorũ,puta ape-
rit ianuam, vel campanam ſonat, & huiuſmodi,Arch.cre-
dit ipſum irregularem , quia participat in crimine crimi-
noſo,de ſent.exc.c.nuper.ſecus ſi aliquid prædictorum fa-
cit vt celebrentur diuina, quæ tamẽ de facto nõ celebran-
tur, cùm irregularitas requirat actũ perfectum.xv.q.j.c.ſi.
¶ Secundum. Clerici dicentes officium tempore interdi-
cti generalis vel ſpecialis locorum per viã vel extra eccle-
ſiam,violãt interdictũ,ſi hoc faciãt ſtudioſè, vt audiãt ſe-
culares, cùm hoc ſit officiare populum.arg.c.fin.de priuil.
lib.vj.vbi patet,ꝙ etiã diuinorũ celebratio extra eccleſiam
tali tempore prohibetur. Secus autem ſi ſic dicendo à caſu
ſeculares tranſeuntes audiuerint,tum quia qđ modicũ eſt,
ratio appræhendit quaſi nihil.ij. Phyſic. tum quia non eſt
contra rationem legis. Cõſuluit tamen Cal.ꝙ non dicant
horas in via quando ſunt duo vel plures , quia non audet
dicere quin violetur interdictũ, ex quo audiri poſſunt ab
aliis. Ex quo infero de mente eius , ꝙ tempore interdicti
generalis clerici non interdicti etiam in loco interdicto
poſſunt ſimul dicere horas bini,modò nõ agãt clarè, nec
aĩo officiandi populũ vel eccleſiã & idẽ dico in ſpeciali,ſi
ſit poſitũ propter populũ puniendum vel affligendũ, & de
hoc de pœn.& remiſ.quod in te.¶ Tertium.Tempore ge-
neralis vel ſpecialis interdicti locorũ poſſunt non ſolùm
clerici,verùm etiã ſeculares,orare in eccleſia oratione pri-
uata, ſm Mo.quia talis actus nõ cõtinetur ſub aliquo ꝓ-
hibitorum.s̃.§.iij. & idem Rodo. etiam ſi orantes ſint in-
terdicti,vel ipſa eccleſia.¶ Quartum.Violatur etiam diui-
norum celebratione,quoties agunt clerici aliquid alicuius
ordinis cũ orationibus , iuxta dicta s̃.§.iiij.per totũ.niſi in
caſu iure conceſſo in adminiſtratione ſacramentorũ,quia
ſm mentem Fed. omnia talia veniũt nomine diuinorum.
¶ Quintũ.Epiſcopis cõceditur & aliis ſuperioribus,vt vbi-
libet poſſint cũ altari portatili celebrare & celebrari face-
re,& audire diuina, quãuis ſit interdicta terra, ciuitas, aut
caſtrũ,ſeruato tñ quod dictum eſt, ianuis clauſis, cãpanis
non pulſatis,interdictis excluſis,de priuil.c.fin.lib.vj.Et ſi-
mile priuilegiũ habẽt fratres prædicatores & minores. de
priuil.quia in his, & no.in d.c.fi.in gl.Si tñ eſſet interdicta
eccleſia, vel aliqs locus ſingularis, nec epiſcopus,nec prę-
dicti fratres poſſent ibi celebrare, vt no.Io.And.in c.quæ-
ſiuit.de cle.nõ reſi.& ſequitur ibi Pan.¶ Sextum.Pro dicẽ-
dis horis canonicis aut miſſis tẽpore interdicti nullo mo-
do licet pulſare campanas etiam paruas, vel procul ab ec-
cleſia exiſtentes, ſm Arch.poſt Cal.poſſunt autem pulſari
pro prędicatione ſm generalem conſuetudinem,quia iſta
pulſatio eſt quoddam pręambulum ad actum permiſſum,
id eſt prædicationẽ,quæ fieri poteſt in loco interdicto,in-
terdictis & excõicatis,de ſen.exc.reſponſo.Poſt quã præ-
dicationẽ in fine etiã generalis confeſſio fieri poteſt inter-
dictis.Similiter pulſari poſſunt ꝓ Aue Maria, quia illa ſa-
lutatio nulli ordini eſt annexa,& ſimiliter ꝓ oſtẽſione ali
quarũ literarũ, vel in aduetu alicu⁹ pręlati,& huiuſmodi:
& ſimiliter pro horis diei notificandis quantum ad laicos,
quantũ autem ad clericos,ſecundũ eundem Cal.non licet:
quia ex quo dicto tẽpore ſolẽt diuina celebrare,præſume-
retur ꝙ pro hoc ſonarent.xxviij.diſt.Syracuſanæ,ſed tamẽ
propter hoc,inquit,nõ efficerentur irregulares.Sed ego di-
co,ꝙ vbi propter hoc nõ pulſarent,nec pulſare crederent,
nullo modo eſt clericis illicitum. ¶ Septimum.Priuilegiati
ante cap.alma ꝙ in ſuis feſtiuitatibus publicè poſſint cele-
brare,vel in ſuo iucundo aduentu,hoc facere non p̃nt ſine
prima d.c.moderatione, quia per illud eorũ priuilegia re-
uocantur. Secus de priuilegiatis per d.c quia tales poterũt,
ſicut in ſuis feſtis prædicatores & minores. Et ſm Inno.&
Hoſt.tales alios ad celebrandum admittere non poſſunt,ſi
priuilegiũ eſt datũ perſonaliter ſic : Concedimus vobis vt
poſſitis celebrare:ſecus ſi in perſonaliter ſic : Concedimus
vt in veſtris eccleſiis celebret,vt in d.priuilegio.¶ Octauũ.
Priuilegiati vt admittantur tp̃e interdicti ſi dederunt cau-
ſam interdicto,vel eorũ culpa,dolo vel fraude fuit prola-
tum,vel ad perpetrandum delictũ,cuius cauſa interdictum
latum eſt,dederũt auxiliũ,conſiliũ,vel fauorẽ : nõ obſtante
priuilegio , nullo modo p̃nt admitti, vt in c.licet vobis de
priuil.lib.6. ¶ Nonum. Tempore interdicti obligati ad of-
ficium,nõ excuſantur ab illo,ſed illud dicere tenent,etiã ſi
ipſi ſint, ſingulariter interdicti:debent tamẽ eo caſu dicere
ſigillatim,ſicut s̃. de excõicatis, excõicat. iij.§.iij.dictũ eſt.
¶ Decimũ. Cruce ſignati cõtra hæreticos habentes ex pri-
uilegio, quòd tempore interdicti ĩ terra interdicta poſſint
admitti ad diuina,ſm Ioan.de Deo, ſi poſſunt cõtradicere
poteſtati & officialibus, & nõ contradicunt,videntur con-
ſentire,ideoq; nec ad diuina, nec ad eccleſiaſticã ſepulturã
debent admitti. Si tamen de taciturnitate poſtea dolentes
contradicunt, eorũ priuilegiũ reuiuiſcit per ſanum intelle-
8 ctum.c.duobus,de ſenten.excom. ¶ Sextò * quęritur,quo-
modo laici violent interdictum ? Et dico, ꝙ in gerendo ſe
his quæ illis prohibent. Non licet autẽ eis tẽpore interdi-
cti, nec excõicatis audire diuina etiã ſtando extra eccleſiã,
ſm Hoſt. quod de mente eius Aſtenſis limitat, ſi dicantur
in eccleſia,ſi verò dicantur in domo,vel in via,non prohi-
bentur audire,ſecundũ quoſdam,vt dicit Rodo.ſed nõ pla-
cet,niſi qñ non ſtudioſè ad hoc dicerentur : alioquin eua-
cuari poſſent iſtæ cẽſurę in fraudẽ legis:nec ſunt ad offer-
toriũ admittendi : nec eſt eis portãda pax,aut feneſtra vel
oſtium aperiendũ vt videãt corpus Chriſti:nec clericis li-
cet ita altè dicere, vt foris audiant:& colligunt hæc extrà,
de pœn.& remiſ.c.quod in te. & concor.ſatis Ray.& Veru.
Sed intellige,ꝙ clericis nõ licet ita altè celebrare ſtudioſè,
quia poſſunt ita altè dicere, vt ſe inuicẽ audiant in choro,
etiã ſi hoc faciẽdo præter ſuã intentionẽ audiantur extrà.
arg.d.c.alma.Poſſunt autẽ laici interdicti orare in eccleſia,
etiã interdicta extra tempora celebrationis diuinorũ , niſi
ſint excõmunicati maiori,vel ab ingreſſu eccleſiæ interdi-
cti, ſm Mona.& Veruec. & ſimiliter exercere quæ nullius
ſunt ordinis:vt aduocando, docendo,& huiuſmodi,& di-
cere Litanias vel ſuas Laudes,vt faciunt fratriæ.¶ Septimò
quæritur, quomodo interdictũ violet circa ſacramẽtorum
adminiſtrationẽ? Et dico,tempore interdicti nõ eſſe mini-
ſtranda eccleſiaſtica ſacramẽta,de ſent.excõ.reſponſo.& de
extrema vnct.præſertim eſt verũ, ſm Pan.in d.c.reſponſo.
& Anto.de Butr.in c.non eſt vobis,de ſponſa.quæ etiã nec
clericis nec religioſis conceditur,ſm Ioan.And.& Cal.qui
9 ſunt de loco interdicto,licet non interdicti.* Fallit tamen
quod dictum eſt , & habet multas exceptiones vt patebit.
¶ Prima. Nam excipitur baptiſmus, non ſolũ paruulorum,
ſed etiam adultorum, de ſenten.excom.c.quoniam,lib.6.&
conſe-

conſequenter officium baptiſmi tanquam acceſſorium,&
omnia per quæ venitur ad baptiſmum , & ſine quibus ex-
pediri nõ debet,cuiuſmodi eſt cathechiſmus,de conſ.diſt.
iiij.añ baptiſmũ.nec eſſet irregularis ſecundũ Cal.clericus
baptizans in eccleſia ſpecialiter interdicta. & idem intelli-
ge de pœnitentia & aliis conceſſis. Vnde ꝓbat cla.doctor
Mat.de Vgonibus in ſuo tract.de interdi.ꝙ in eccleſia ſpe
cialiter interdicta licitũ eſt audire confeſſiones:& hoc ra-
tionabiliter : quia permiſſa permittuntur, ſecundũ ꝙ iura
diſponunt,& obſeruat vſus,vt infrà particula.iiij.Si tamen
commodè fieri poſſet,iſta eſſent alibi exercenda.¶ Secun-
da.Excipitur confirmatio, quæ etiam adultis exhiberi ſo-
let.de ſent.exc.reſponſo.& d.c.quoniã.& cõſeqnẽter con-
fectio chriſmatis in die cœnæ, quo in baptiſmo & confir-
matione vtimur , vt d.c.reſponſo.& d.c.quoniam, quæ ta-
men confectio ſm Archi.in c.quoniam.de ſent.exc.lib.vj.
fieri non poteſt,niſi cum moderatione prima.c.alma.
¶ Tertia.Et ſimiliter pœnitentia non ſolùm decedentium,
ſed etiã ſanorum, dũmodo nõ fuerint excõicati, intellige
ratione delicti, propter ꝙ poſitũ eſt interdictum:quia non
poſſunt abſolui niſi in morte : ſecus de excõicatis ex alia
cauſa, dummodò etiam non ſint de illis, propter quorum
culpã,vel dolum lata eſt ſententia interdicti:vel quæ præ-
buerunt conſilium,auxiliũ,vel fauorem : niſi prius ſatisfe-
cerint, ſi poſſint,vel de ſatisfaciẽdo præſtiterint idoneam
cautionẽ:aut ſi hoc nõ poſſunt,niſi iurauerint,ꝙ cum po-
terunt ſatisfaciant:& ad ſatisfactionem faciendam per eos
qui tenentur,dabunt conſilium, auxiliũ & fauorem, & ad
hoc fideliter iuxta ſuum poſſe laborabunt : vt in d.c.alma.
Et habẽt locũ iſta,etiam ſi clericus iubeatur exire : niſi ali-
ter cõtineat in ſentẽtia:vt s̃.§.j.part.j. Nec tamen propter
aliqđ prædictorũ fieri debet relaxatio interdicti:vt in d.c.
alma.ſed ſolum iniungenda pœnitentia ſalutaris. Vbi etiã
notandum eſt,ꝙ nõ ſolùm tempore interdicti licet abſo-
lutio ſacramentalis in pœnitentia,ſed etiam generalis,nõ
quia nõ ſit officium diuinum , vt dicit Cal.alioquin inter-
dictus eam faciens non eſſet irregularis,ſed quia conceſſa
pœnitentia conceditur omnis abſolutio generalis & ſpe-
cialis,cùm ordinẽtur ad emundationem peccati.De abſo-
lutione tamen ab excõicatione dicit Inn. ꝙ ſi clericus in-
terdictus vel non interdictus,ſed in loco interdicto excõ-
cõmunicat aliquem , vel ab excommunicatione abſoluit,
nõ eſt irregularis:quia huiuſmodi nõ ſunt ordinis, ſed iu-
riſdictionis.ij.q.j.nemo.ꝙ de excommunicatione non eſt
dubium.vnde idẽ de abſolutione dicendũ eſt, de pœ.diſt.
j.verbũ.abſolutionis tamen ſolennia exhibere,vt eſt dice-
re cũ ſtola pſalmos & orationes,vel in eccleſiam introdu-
cere excõicatum,quia eſt ordinis & officij,huiuſmodi fa-
ciẽs eſt irregularis,ſecundũ Inn & Spe.& concor.Hoſt.&
Lã.& Pan.in c.fin.de exce.præla.& ſequitur Sum. Roſ.cõ
tra Sum.Ang.Sed ego valde dubito,& falſum credo : quia
ſi licitum eſt mihi nõ interdicto aliquẽ abſoluere à pec-
catis, qđ eſt ordinis:non apparet quin poſſim etiam abſo-
lutionẽ,quæ ſit ordinis, impendere excõmunicato, quem
neceſſariò antè ab excommunicatione quàm à peccato
abſoluo,Vnde dictũ illorũ eſt verum,ſi hoc faciat interdi-
ctus:nõ ſi in loco interdicto.¶ Quarta exceptio eſt de eu-
chariſtia.Nã dari & deferri poteſt moriẽtibus,de ſen.exc.
permittamus. & de pœ.& re. ꝙ in te.etiam cũ cãpanula &
lumine, in præſentia aſtantiũ & veniẽtiũ, & cum aliis cõ-
ſuetis.ſecundũ Cald.quia cũ aliquid permittitur,niſi aliud
appareat,intelligitur permitti ſecũdum quod ius diſponit
& obſeruat vſus , arg.iiij.di.erit autem lex.diſtinct.xij.illa.
Dari etiã poteſt ſanis damnatis ad mortem, ſecundũ Cal.
cle.j.de pœni.& re.quia cenſentur in articulo mortis. Su-
mi etiã poteſt à clericis quãdo licitè celebrãt , quia ſume-
re tenentur.de cõ.diſtin.ij.cõperimus.Dari etiam põt cle-
ricis non celebrantibus:quia licet Cal.videatur in hoc tre-
pidare,vt pote quia videbat religioſos generaliter ſuis fra
tribus , ſororibus , vel monialibus indifferenter tempore
interdicti cõcedere hoc ſacramentũ,& ex alia parte cõtra
riũ ei videbatur de iure : quia in dictis permiſſoriis certo-
rũ caſuum, cuiuſmodi eſt percipere euchariſtiã, vt viaticũ
tẽpore interdicti,ꝙ ratione nõ inuenitur expreſsè permiſ-
ſum, ſubiacet regulæ prohibitiuæ.ij.q.iiij.cõſuluiſti.& eſt
expreſſum in clem.exiui.de verb.ſign.§ porrò.tamen Ge-
mi.in d.c.alma.dicit,ꝙ dari poteſt clerici illius eccleſiæ:qa
non eſt eis prohibita participatio ſacramentorum,nec di-
uinorum officiorum : vt in d.c. patet:quia poſſunt ſecretè
celebrare , & ſic ſumere corpus Chriſti : & ſic eis hoc ex-
preſsè permittitur:& hoc eſt verius.alioquin aliquis nulla
eo facta variatione in ordine ad interdictum poſſet hodie
percipere euchariſtiam,qui heri nõ poterat:vt ſi diaconus
fiat ſacerdos & celebret. ꝙ eſt irrationabile,qa non muta-
ta cauſa non mutatur effectus. Non autẽ poteſt dari ſanis,
qui non ſunt dãnati,vel clerici:etiã ſi ſint ſeculares, quib.
permittitur audire diuina, per d.c.alma.quia ſm Arch.ibi.
licet aliqui dixerint ꝙ poteſt dari:verius tamen eſt ꝙ non:
quia in c.ſi ſententia, de ſent.exc.lib.vj.ponũtur vt diuer-
ſa auditio diuinorum & perceptio ſacramẽtorum:& adde
quod dictũ eſt de edictis permiſſoriis.De pręgnãtibus au-
tem eſt diuerſa opinio, ſed bene Pan.in d.c.quod in te.di-
cit mulieris conditionẽ ponderandã, vt ei detur,ſi proba-
biliter imminet periculum mortis,nõ aliter,& eſt mẽs Io.
And. Qua diſtinct.etiam circa obſeſſos & mare intrantes,
vtendũ eſt.Nec obſtat prædictis,ꝙ conceditur viaticũ,cui
conceditur pœnitentia.de pœ.& re.quod in te.quia verum
eſt de viatico vt viaticũ,qđ eſt ſolũ, quando dat ꝓbabili-
ter morituro,vel dubio de morte, nõ autẽ vt eſt euchari-
ſtia. ¶ Quinta excep.eſt in ſacramẽto mr̃imonij quod ta-
li tempore licitè contrahitur, etiã ab interdictis,ſm In.ſi-
cut & apud infideles. xxvj. diſt. deinde benedictio tñ nu-
ptialis prohibetur,ſecundum Inno.¶ Sexta eſt in ordinum
collatione,qa ſi populus interdictus eſt,& nõ clericus,cle-
rici illius loci extra locũ illũ poterũt ad alios ordines pro-
moueri,ſecundũ Inn.ſed nõ laici,quod intelligo etiam de
clericis habẽtibus ſolũ primã tonſurã, quia ſunt de clero,
& cõſequenter nõ interdicti eo caſu.Si verò locus tantùm
ſit interdictus, licet ibi nullus valeat ordinari, laici tamen
qui non fuerunt in culpa delicti propter quod interdictũ
latũ eſt,extra locũ interdictũ poterunt ordinari, niſi locus
eſſet interdictus propter delictũ vniuerſitatis , ſecundum
Cald.quia tunc nullus de vniuerſitate poſſet ordinari. In
loco autem interdicto ſine neceſſitate nec laici nec clerici
poſſunt ordinari,ex neceſſitate verò videt poſſe attentari,
ꝙ ſic, ſecũdũ Pan.in d.c.nõ eſt vobis.& in d.c.quod in te.
ſed verius eſt,ꝙ non, cum hoc ſit certi ordinis.¶ Octauò
10 quęritur* quõ violetur interdictũ circa eccleſiaſticã ſepul-
turam ? Et dico multa.Primum.Tẽpore generalis interdi-
cti denegatur laicis eccleſiaſtica ſepultura, etiam ſi pœni-
tentiã egerint,de pœnitent.& remiſſion.c.quod in te.quia
tales adhuc interdicti ſunt , etiam ſi peccatores non ſunt.
xvij.q.iiij.c.miror.ſicut & interdicti, qui cùm abſoluuntur
ab aliqua excõicatione,remanent interdicti, donec ſolua-
tur interdictum.Et ſi in eis ſic interdictis morientib.appa-
ruerint pœnitentiæ ſigna , non debent in eccleſia ſepe-
liri

lir, ſed extra, & ſoluto interdicto ad eccleſiam transferri.
arg.de ſent.exc.cum illorum. in qua ſi de facto contra iu-
ra fuiſſent ſepulti,nõ ſunt exhumãdi, cùm ad eum ſtatum
venerit res,à quo potuit incœpiſſe.¶ Secundũ.Sicut autem
laici non ſunt eo tempore in eccleſia ſepeliendi:ita nec in
cœmeterio.de priui.vt priuilegia, id eſt, in loco deputato
ad ſepulturã,licet non ſit per epiſcopum benedictus,ſecũ-
dum Stepha.vel melius,vt dicatur cœmeteriũ oportet, ſe-
cundum Io. Andr. ꝙ ſit locus ad vſum cœmeterij per epi-
ſcopum benedictus, de conſe.diſt.j.nemo.& idem virtua-
liter Cal.addẽs, ꝙ hoc oportet fateri quantũ ad ſentẽtiam
excommunicationis, quæ ponitur in cle.eos.de ſepul.Di-
cit autem Veruec.Dur.ꝙ irregularis eſt clericus ſepeliens
ſolenniter hominem interdictum in cœmeterio.ar. c. j. de
poſtu.Sed ego addo idẽ eſſe, ſi ſepeliat ſolẽniter etiam nõ
interdictũ in loco interdicto,id eſt, cũ officio ſolito, quia
hoc competit certo ordini, ſm ꝙ communiter ſeruatur.
¶ Tertiũ.Extra eccleſiã & cœmeteriũ poſſunt tempore in-
terdicti laicorum corpora ſepeliri ſine officio diuino, ſm
Cal.quia remanere nõ debent inhumata:non autem cum
officio diuino, ſed clerici illud celebrantes ſunt irregula-
res.¶ Quartum,Clericis,qui nõ fuerũt interdicti,& inter-
dictũ ſeruauerunt, conceditur eccleſiaſtica ſepultura ſine
pulſatione campanarum,& ſine ſolẽnitate cùm ſilentio.d.
c.ꝙ in te. ꝙ tñ hodie non eſt verum de ſilentio officij fu-
neralis,cùm miſſa cõcedatur & horarum ſolutio,ſm mo-
derationem.c.alma. vnde ſepeliri poſſunt cum officio ſine
nota,per ar.c.cui licet.de re iu.lib.vj.moderatione tñ præ-
dicta obſeruata ſecundum Fed.& in diebus,in quibus po-
teſt publicè celebrari, poterunt ſepeliri cum campanis &
aliis cõſuetis,vt dictum eſt.Et ſi qui ſint clerici, qui aliquo
caſu ſepeliri nõ poſſint apud eccleſiã ſuã,vel quia non ha-
bẽt, vel quia impeditur,ſepeliri poterunt in alia.art.dicto-
rum ſ̃.§.j.par.iij.& quia d.c.ꝙ in te. non limitat ad eccle-
ſiã propriã,ſed abſolutè concedit eis eccleſiaſticã ſepultu-
ram,laicis autẽ nõ interdictis nõ cõceditur ſepeliri in cœ-
meterio ſito in loco interdicto cum officio clericorũ ſub
ſilentio ceſſantibus aliis ſolennitatibus, ſecundũ Cal.quia
illud ex gratia conceditur clericis,& conſequenter intelli-
gitur aliis denegatũ.Confratres quoque qui ex Priuilegio
religioſorum,quorum ſunt confratres,admittuntur ad di-
uina, ſepeliri non poſſunt in eccleſia interdicta. intellige
etiam generaliter, ſecundum Sum.Ang.licet in aliis poſſit
liberè ſepeliri.de priu. vt priuilegia. ꝙ tamen Panor.ibi in
fine,limitat quãdo elegerunt ſepulturam in eccleſia nõ in-
terdicta, aliàs poſſunt etiam in interdicta ſepeliri.vide ibi,
¶ Quintum.Si autem eccleſia aliqua ſit ſpecialiter, ſeu ſin-
gulariter interdicta,quidam, vt Io.And.dicunt non poſſe
ibi clericos ſepeliri, vt refert Pan.in d.c.ꝙ in te.ſed Hoſt.
tenet contrarium: quia tãtum valet interdictum generale
quo ad omnia, quantum ſpeciale quò ad quędã.Pan.verò
bene diſtinguit, qa clerici illius eccleſiæ ibi poſſunt ſepe-
liri, non alij, cùm habeant in loco eccleſias non interdi-
ctas.Adde,ꝙ ſi alias eccleſias nõ haberent, aut ſunt impe-
ditæ,etiã ipſi poſſent ibi ſepeliri, vt dictum eſt: laici verò
in dicto caſu ſpecialis interdicti localis, ſi ipſa eccleſia eſt
interdicta propter delictum clericorum tantum, vel quia
violata fuit,parochiani poſſunt in alia nõ interdicta ſepe-
liri & audire diuina: ſecus ſi interdicta eſt in pœnã popu-
li,licèt multi ex eis non deliquerint, ſed fortè vniuerſitas,
vel magna pars,vel fortè dñs, & in hoc puniũtur,quia nõ
poſſunt in alia etiã nõ interdicta ſepeliri. ¶ Sextũ.Priuile-
giatus poſt c.alma.ſuper auditione diuinorũ,& ſacramen-
torum perceptione, vel etiã ſuper ſacramentorum perce-
ptione ſine mentione diuinorum, ſm Cal.admitti põt ad
eccleſiaſticam ſepulturã quamuis de illa mentio non fiat,
ſed ſi priuilegiũ eſſet factũ ſuper auditione diuinorum,nõ
facta mentione de perceptione ſacramentorum, ſatis vi-
detur dubium: tamen tenet, ꝙ ſit eccleſiaſtica ſepultura
conceſſa per regulã, cui communicamus viuo,& c.xxiiij.
q.ij.ſanè.ſolennitatibus tamen ceſſantib. vt dicitur de cle-
ricis. ¶ Septimum.Tempore interdicti etiã àb & pro ipſis
interdictis licet recipere mortuaria, & orari ſi mortui ſunt
pœnitẽtes.xj.q.iij.quicunq; intra.ſi verò nõ pœnituerunt,
nec illa recipi poſſunt,nec pro eis orandũ.lxxxviij.di.c.ſi.
Quomodò autẽ ſint excõmunicati admittentes ad ſepul-
turã nominatim interdictos, vel publicè excõmunicatos,
& ſepeliẽtes tempore interdicti defunctos in cœmeteriis,
vel eccleſiis,in caſibus iure non conceſſis: vide ſuprà,Ex-
communicatio.ix.§.xxxv.& in cle.eos.de ſepul.

RVRSVS DE INTERDICTO VI.
quantùm ad pœnas violantium illud.

1 *Interdictum violans quando non incurrat pœnam.*
2 *Interdictum violantes clerici quas pœnas incurrant.& nu.3.*
4 *Interdicti clerici vel alterius quæ ſit pœna.& nu.5.& 6.*
7 *Laicus violans interdictum quam pœnam incurrat.*
8 *Conſuetudo an excuſet violatorem interdicti.*

INTERDICTVM ſextò conſiderandum eſt quantum
ad pœnas quas incurrunt violantes illud, q̃ ſ.de mente
doctorum dupliciter fit.ſ.dum interdictus exercet aliquid
ſibi illicitum, vel non interdictus in loco interdicto præ-
ter moderationes dictas in princ.ti.prioris. ¶ Primò verò
1 quęritur,*quãdo locum habeant,vel nõ habeãt pœnę iu-
ris contra violatores interdicti?Et dico eas locum non ha-
bere,primò vbi interdictum eſt relaxatum verbaliter,quia
iã nec violatur, cùm nõ ſit.nec ſimiliter vbi eſt relaxatum
mentè ſola à ſummo pontifice, quia ipſe ſolus hoc modo
poteſt relaxare,vt ſ̃.Interdictũ.iij.§.ix.vnde tunc celebrã-
tes in loco & tẽpore interdicti ignorãtes mentalẽ relaxa-
tionẽ,licèt peccẽt,non tñ ſunt irregulares,ſm Cal.habent
verò locum vbi à Papa non eſt relaxatum verbo, aut mẽ-
te,vbi nõ eſt relaxatum ab inferiorib.Verbaliter: quia tũc
irretiunt omnes violatores, etiam ſi ipſe ferẽs ſentẽtiam,
vel eius ſuperior, eam violet.Vnde ſm Cal.ſunt irregula-
res ligati à canone,per c.is qui.de ſen.exc.lib.vj.de conſe.
c.j.& ſin.ꝙ limita de ſuperiori citra pontificem ſummum.
2 ¶ Secũdò quęritur,*quas pœnas incurrant cõmuniter cle-
rici religioſi habentes aliquẽ ordinẽ violando interdictũ?
Et dico,ꝙ tres.ſ.irregularitatem, ineligibilitatẽ, & impo-
ſtulabilitatẽ,pro quorum intellectu dico multa. ¶ Primũ.
Clericus interdictis generaliter aut ſpecialiter ſiue ſingu-
lariter, nullibi poteſt exercere actum pertinentem ad ali-
quẽ ordinẽ aut celebrationem diuinorũ,quorum nomine
veniunt miſſæ,horæ canonicæ,& exequiæ,benedictiones
ſolẽnes,& omnia de quib.rubricæ traduntur in breuiario
vel miſſali:de quib.ſ̃.interdictum.v.§.iiij.ꝙ tamen fallit, ſi
quid horũ ſit diſpoſitio,vel ſequela ad aliquod ſacramen.
tũ eo tẽpore licitũ exhiberi,ſicut eſt catechiſmus reſpectu
ſequẽtis baptiſmi, & cõmendatio animæ reſpectu prioris
abſolutionis in pœnitẽtia.Non interdictus autẽ talia exer-
cere poteſt quidem,ſed nõ in loco,vel tempore interdicti,
niſi ſm quod eſt iure permiſſum. ¶ Secundum. Clericus
interdictus exercens prædicta alicubi ſiue vbicũq;, & non
interdictus exercens ea in loco interdicto, intelligẽ ſine
moderatione.c.alma.& vt clericus,eſt irregularis.c.is qui.
& c.is cui.de ſent.excom.lib.vj. & c.cum æterni,de ſent.&
re iudic.

re iudic.lib.6.& ineligibilis:ita, ꝙ nec eligi poteſt, nec eli-
gere.d.c.is qui.& impoſſibilis,de poſtul.prælat.cap.j.Quod
quidẽ quantũ ad ſecundum limitatur primò à Fed.quando
non interdictus publicè & palã more ſolito celebrat. Se-
cundò limitatur ſi locus ſit interdictus propriè:quia ſi quis
ſcienter celebraret in eccleſia nõ interdicta ꝓpriè,ſed vio-
lata: ſemine vel ſanguine,nõ eſt irregularis, licet grauiter
peccet,vt in d.c.is qui. & conſequenter à fortiori, nec per-
ſoluens horas canonicas,vel aliquid aliud diuinorũ. ¶ Ter-
tium.Si clericus non interdictus ſcienter celebret,nõ qui-
dem in loco interdicto,ſed tamen perſonis interdictis à iu-
re vel ab homine, vel recipiat publicè interdictos ad diui-
na officia,vel ſacramẽta,vel ſepulturã, non eſt irregularis,
eſt tamen interdictus illi ingreſſus eccleſiæ, donec ſatisfa-
ciat ad arbitriũ eius, cuius ſententiã contempſit. de priuil.
c.epiſcoporũ, lib.6. & ſi in ea ſe ingerit in officio ſuo effi-
citur irregularis,de ſent.excom.is cui.lib.6.vbi licèt ponan
tur multi, quibus interdicitur ingreſſus eccleſiæ,tamẽ hoc
eſt diuerſimodè:quia cum hoc etiã aliqui ſunt irregulares,
iuxta dicta in tit.priore,& aliqui excommunicati,vt ſ̃.Ex-
communicat.ix.§.xxxv. Et idem eſt ſecundùm Fed. quan-
do admittũtur laici aliunde aduenientes ad diuina in eccl.
non interdicta exiſtente in loco interdicto generaliter aut
ſpecialiter.¶ Quartum. Si autẽ prædicti,ſcilicet clericus in-
terdictus, in loco interdicto exercent aliqua non deputata
certo ordini, vt cantare in choro, legere Pſalmos vel epi-
ſtolam,ſicut faciunt alij laici,non officias principaliter ec-
cleſiam,ſecundùm Inno.in c.tanta,de exceſ. præl.& ſequi-
tur Pan.in c.ij.de cler.excõ.dep.vel inter. miniſt. nõ inci-
dunt in præfatas pœnas: & de his dictum eſt in titu.priore
ferè ꝑ totum.¶ Quintum.Si aũt clericus decedat interdictꝰ,
3 priuatur eccleſiaſtica ſepultura d.c.is qui.¶ Tertiò *quęri-
tur,quæ ſint pœnæ,quas diſtinctè & ſeorſum præter prædi-
ctas incurrunt clerici & religioſi,ſubditi vel prælati? Et di-
co multa. ¶ Primum.Clericus violans interdictũ modo di-
cto in §. priore, eſt ſuſpenſus ab officio & beneficio & iu-
riſdictione,ſecundũ veriorẽ intellectũ,de exceſ.præl. tanta
in tex.& in gl.& ſequuntur cõmuniter Doct.& eſt benefi-
ciis ſpoliandus, de cle.ex.miniſt.poſtulaſtis. ¶ Secundum.
Religioſus etiã non ſeruans interdictum, quod ſcit eccle-
ſiam matricem ſeruare, eſt excõmunicatus per cle.ex fre-
quentibus,de ſent.excom.vt habetur ſ̃.Excõmunica.vij.§.
xlvj. ſi tamen violator interdicti ſit religioſus ad nullum
ordinẽ ordinatus, etſi irregularitatẽ nõ incurrat, qa nõ eſt
expreſſum in iure: nam c.is qui.loquitur de ſola irregula-
ritate,quæ procedit ex ſola celebratione diuinorũ, vel or-
dinum executione: poterit tamen aliter puniri ſecundùm
Cald. vt recludi in arctius monaſteriũ:& idem videtur de
moniali:imò tam ille q̃ iſta eſt ineligibilis actiuè & paſſi-
uè:quia etſi non habent ordinẽ clericalẽ,ratione tñ ſtatus
ſui habẽt officiũ celebrãdi diuina ſecundũ ſuam conditio-
nem:vnde illam pœnã incurrũt,cuius ſunt capaces. ¶ Ter-
tium.Secundùm Inno.& Hoſt.violãs interdictũ & ad vio-
landum inducens ſuſpẽſus eſt, & ſic ſi prælatus eſt, omnis
eius inſtitutio,deſtitutio collatio præbendarũ, beneficiorũ
ac dignitatum, & ſententiæ in quoſcunq; prolatæ ſunt ir-
ritæ & inanes. Non ergo põt præmiſſa facere.Et (vt aiunt)
idem fortè dicendũ eſt in aliis ſpiritualibus.ſ.quòd ſicut ei
conferri nõ poſſunt,ſic nec facta ab eo collatio valet, vt in
d.c.poſtulaſtis,& de æta.& qual.ord.cùm bonæ. ¶ Quartò
4 *quæritur,quę ſit pœna clerici interdicti aut illi participã-
tis?Et dico tria. ¶ Primum.Nominatim dñr interdicti oẽs,
qui ꝓprio nomine vel alia certa circumlocutione per ſen-
tentiam deſignantur.Inſtit.de exhæ.li.§.nominatim,& ſimi
liter tanquã nominatim interdicti ſunt oẽs, de quibus con
ſtat,ꝙ ſunt interdicti,vt ſi ciuitas vel caſtrũ interdicatur, ſi
verò interdicantur fautores ſiue participantes in crimine,
non dicũtur nominatim interdicti, ſed tantùm in genere,
niſi notoriè conſtet eos eſſe fautores, vide j̃.Nominatim.
¶ Secundum. Secundùm Inn.Hoſt.& Bern.in diuinis ſunt
vitandi oẽs nominatim vel tanquã nominatim interdicti,
non autẽ quis tenet vitare interdictos generaliter vt parti-
cipes,quouſque per iudicẽ ſpecificẽtur: niſi fortè eorũ par-
ticipatio eſſet valde notoria,ita, ꝙ inficiationi nõ eſſet lo-
cus,de coha.cle.& muli.tua nos. ¶ Tertiũ.Si ſacerdos pro-
babiliter credit aliquos interdictos eſſe in eccleſ.ſ.tempore
celebrationis diuinorũ,debet monere in generali vt exeãt.
aliàs non tenet eos vitare, maximè publicè,donec conſtet
de ſentẽtia,imò hodie ſeruãda eſt moderatio cõcilij Con-
ſtantienſis,q̃ habes ſ̃.Excommunicat.v.not.iiij. Si verò ſa-
cerdos ſuſcipiat ſcienter interdictũ, alij nõ tenentur ex ire,
ſm Veruec. ipſe tamẽ ſacerdos peccat, & incurrit pœnam
c.epiſcoporum,de pri.lib.6. vbi dicitur ſuſpẽſus ab ingreſ-
ſu eccleſiæ,vt dictum eſt, ꝙ intellige de interdictis publicè
iuxta Decretum Conſtãtienſe, de quo ſ̃.quia idem eſt iu-
dicium quo ad vitare de interdictis & excommunicatis.
¶ Quartum. Si clerici exiſtentes nominatim interdicti ce-
lebrauerint diuina, ſunt irregulares, ſm Innoc.xj.q.iij. ſi
quis eps̃,& perpetuo deponendi, niſi,ꝙ ſi multi ſunt prin-
cipales, ſunt deponendi, cum aliis verò ſuper irregularita-
te poterit diſpenſari,ſed non niſi per Papã, & facit de cler.
exc.min.latores,vbi etiam dr̃,quòd multitudo intelligitur,
5 cùm excedit xl. ¶ Quintò *quæritur,quæ ſit pœna clerici
interdicti ab ingreſſu eccleſiæ ab homine, vel à iure? Et
dico, ꝙ ſi talis ingerat ſe diuinis in eccleſia in officio ſuo,
efficitur irregularis, de ſent.excom.is cui.lib.6. Si verò in-
gerat ſe diuinis extra eccleſiam, puta ſubdio vel tentorio,
ſm gloſ. ibi, non efficitur irregularis. Si verò celebrat in
oratorio dic,ꝙ ſi eſt oratoriũ ſtrictè,ita, ꝙ non eſt eccl'a,
non eſt irregularis,ſi verò eſt eccleſia, ſed nondũ cõſecra-
ta,quę propriè dicitur baſilica,eſt irregularis:quia ſatis eſt,
6 ꝙ ſit epiſc.authoritate fundata. ¶ Sextò *quæritur, quæ ſit
pœna participantis in diuinis cum eo cui interdicitur in-
greſſus eccleſiæ?Et dico ſic:Preſbytero celebrãte Miſſam ĩ
eccleſia,ſi ſubdiaconus,cui eſt interdictus ingreſſus eccl'æ,
dicit epiſtolã extra eccleſiã in illa Miſſa, vel Diaconus ſic
interdictus Euangelium, ipſe preſbyter ſcienter tales, vt ſ̃.
admittens, eſt irregularis participando in crimine crimi-
noſo, ꝙ participium vr̃ eſſe in eccleſia, quia & illi eo caſu
efficiuntur irregulares, propterea, ꝙ vnum eſt officium &
principaliter in eccleſia celebratũ, cui in actu ſibi prohibi-
to cooperãtur,diſ.50.ſi quis viduã.Si verò econtrariò ſub-
diaconus cui eſt interdictus ingreſſus eccleſiæ, dicit Epiſt.
in eccleſ.in Miſſa,q̃ ſacerdos celebrat extrà eccleſiã,irregu
laris eſt: quia in eccl'a verè & de facto id fecit,& ſic in lo-
co prohibito.c.is qui.de ſent.excõ.lib.6. & idẽ de diacono
& Euãgelio,preſbyterũ aũt Sum.Roſ.nõ audet dicere irre-
gularẽ, licèt videat participare ĩ culpa,ne principale vl' di-
gnius trahatur ad acceſſoriũ vel minus dignum.Ego verò
dico, ꝙ eſt irregularis, quia æquè vel magis participat ſi-
cut in priori caſu, quo idẽ dixit eũ irregularẽ, regula autẽ
iuris, ꝙ acceſſoriũ naturã ſequi congruit principalis,fallit
vbi eſt periculum aĩæ,vt de iu.debitores, & c.cùm contin-
gat,& præterea celebrationi nõ accedit cũ iſto ſubdiaco-
7 no,qa celebrari põt cum alio vel ſine. ¶ Septimò *quæri-
tur,quæ ſit pœna laici violantis interdictũ? Et dico,ſecun-
dùm

dùm Inn.ꝙ quamuis non incurrat irregularitatem vel ſu-
ſpenſionem,grauiter tamen peccat, puniendus per eccle-
ſiaſticũ iudicem pœna arbitraria.de ſent.exc.grauis.in cle.
& ſm Arch.peccant mortaliter, quia faciunt contra obe-
dientiam eccleſiaſticam. diſt. lxxxj. ſi quis, quod videtur
mihi verum,quando id faciunt ex contemptu, non aliter,
niſi in quatuor caſibus poſitis in cle. j. de ſepul. & in cle.
grauis.de ſent.exc.quos habes ṡ.Excommunicatio.vij.ex-
communicatione vij. & Excõmunicatio ix. excõmunica-
8 tione xxxv.¶ Octauò quæritur,* vtrum ex ſola conſuetu-
dine poſſit quis venire contra interdictũ ſine pœna? Et di-
co,ꝙ non.de conſue.cum intra.ſm In n.& Hoſt.Quomo-
dò autem fratres prædicatores & conſequenter minores
tempore interdicti ſint priuilegiati, habes ab Archi.in iij.
parte.tit.xxvij.c.v.in fine.& in mari magno.

1 *Intereſſe quid & quotuplex ſit.*

1 INTERESSE, * ſm Bart.in l.vnica.C.de ſent.quæ pro
eo ꝙ inter.profe. propriè & ſtrictè eſt æſtimatio alicu
ius vtilitatis nõ habitæ propter alicuius factum iniuſtum
vel conceſſionem iniuſtam.Eſt autẽ duplex, aliud.ſ.lucri
ceſſantis,& hoc eſt quãdo homo impeditur à lucro ꝙ fe-
ciſſet ſi talis pecunia ſibi reſtituta fuiſſet, vel non fuiſſet
læſio talis illata, & huiuſmodi, aliud eſt damni emergen-
tis,& hoc eſt duplex : aliud ſcilicet in re, aliud extra rem.
Intereſſe damni emergentis in re vel circa rem etiam dr̃
intrinſecum,ſm Bar.ibi,& eſt ipſa res,ſeu eius æſtimatio,
vel id ꝙ prouenit immediatè ex re,vt fructus,& partus,&
huiuſmodi, Exemplum.Vendidiſti mihi vinum ꝙ vale-
bat viginti,& pretiũ tibi tradidi,nec dediſti nũc autem va-
let xxxx. & ſi traditum fuiſſet, tantum habiturus eram.&
de hoc.ff.de act.empt. & ven.l.ſi ſterilis.§.cùm ꝑ vẽditorẽ.
Intereſſe extra rem,vel extrinſecum, eſt ꝙ prouenit nõ ex
ipſa re, ſed ꝓpter ipſam rẽ.Exemplũ,Vendidiſti vinũ nec
tradidiſti : ſed ſi tradidiſſes, ex eo potuiſſem negotiari &
lucrari.Vendidiſti granum : & quia nõ tradidiſti,ſerui mei
fame perierunt.Et iſtud qñ petatur in contractibus habes
in l.Iulianus.§.j.ff.de act.empt. & ven.& l.cùm venditorẽ.
C.de act.emp.& ven.ff.de verb.obli.l.ſi inſulam. Quando
autem teneatur quis in conſcientia.j̃. Reſtitutio.iij.§.ix.&
vſura.j.§.ix. intereſſe quando habet certam quantitatẽ vel
ſpeciem, duplum excedere nõ poteſt.Quando autem du-
plum excedat, habes in d l.vnica.in text.& in glo.ſed quò
ad conſcientiam,habes infrà Vſura.j.§.eodem.

¶ INTERLOCVTORIA ſententia, vide infrà
ſententia ſed vtrum ipſa tranſeat in rem iudicatam, vide
cap.cùm ceſſante.de appella.

DE INTERPRETATIONE.

1 *Interpretatio quotuplex ſit.*
2 *Interpretari legem ad quem ſpectet.*
3 *Interpretatio priuilegij an ſpectet ad ſolum principem.*
4 *Interpretatio an ſit in contractibus faciẽda,vt res potius valeat.*
5 *Interpretatio in ambiguis qualiter ſit facienda.*
6 *Interpretandi ratio varia vnde ſumi debeat.*

INTERPRETATIO eſt vnius verbi ꝑ aliud,vl' vnius
ſententiæ per aliã declaratio, ſicut interpres vnam lin-
guam per aliã manifeſtat, & eſt multiplex,vt not.Pan.in
1 c.j.de poſtulat.prælat. * Quædã enim eſt generalis & ne-
ceſſaria, ac redigenda in ſcriptis, vt principis.de ſent.exc.
inter alia.xj. q. j. §. ex his omnibus.C.de legi.l.vlt. & hæc
ius facit quo ad oẽs.de conſti.c.ſi. Alia generalis & neceſ-
ſaria,ſed non redigenda in ſcriptis, vt conſuetudinis.ff.de
leg.l.ſi de interpretatione. Alia non generalis, ſed neceſſa-
ria,& in ſcriptis redigenda, vt iudicis.ff.de legi.l.non poſ-
ſunt.argu.etiã.l.nam vt ait,qui ſententiam ſuã interpretarĩ
poteſt.argu.ff.de re iud.Paulus,vbi ſupplere poteſt quæ de
ſunt ſententiæ:& ſic interpretari,ſicut & prætor.ff.de præ-
tor.ſtipu.l.prætoris. Alia nec generalis,nec neceſſaria, nec
redigenda in ſcriptis,vt magiſtrorũ.C.de profeſ.qui in vr-
be Conſtan.l.vna.lib.12.vide Pan.in c.j.de poſtul.prælato.
2 ¶ Primò * verò quæritur,ad quem ſpectet legis interpreta
tio. Et dico, quòd interpretatio diuinæ aut canonicæ legis
pertinet ad Papã:& ſimiliter legis ciuilis, inquantũ cõcer-
nit clericos,vt in c.j.de iur.cal. inquantum verò concernit
laicos, pertinet ad Imperatorem.l. fin.C. de legib.quia eſt
eius interpretari,cuius & condere.de regu iur.lib.6. Quod
intellige verùm generaliter,quantũ autẽ ad vnam cauſam,
etiã iudex poteſt interpretari, vt not.Inn.in c.cum ſpeciali.
de app.de quo etiã vide bonam glo.in c.j de poſtu.præl.&
facit l.vnica.C.de profeſſ. qui in vrbe. niſi eſſet aliquid ita
arduum, ꝙ certus intellectus dari non poſſit:quia tunc re-
currendum eſſet ad principem.l.pen.& fin.C.de legi.Hæc
Pan.in cap.j.de iur.cal.An etiam legatus poſſit interpretari
reſcriptum,vide eundem in c.j.de poſt.præl.Sciendum tñ,
quòd lex humana ſeruari nõ debet qñ eſt in damnum, ſed
pro interpretatione recurrendũ eſt ad principem,niſi peri-
culum ſit in mora, vide ij.q.lxvj.artic.vj. & ij.ij.q.lx.art.v.
3 ¶ Secundò * quæritur, vtrum interpretatio priuilegij per-
tineat ad principem ſolum.Et dicit Pan.in c.cùm veniſſent.
de iudic.ꝙ aut dubium eſt ſuper poteſtate,ſcilicet ſi potuit
dare:& ſic nulli inferiori à principe licet,vt in c j.de tranſ-
lat.prælat.xvij.q.iiij. §. qui autem.ix.q.iij.cuncta per mun-
dum.Aut dubium eſt ſuper validitate vel ſurreptione,& ſic
poteſt inferior iudex,ſecundùm cõmuniter Doct. Aut du-
bitatio eſt circa verba ſolùm, & tunc ſi caſus eſt clarus &
deciſibilis de facili:ſic poteſt inferior cognoſcere ad præ-
iudicium partiũ,ſecundùm cõmuniter Doct. quia inferior
interpretatur legem ſuperioris in præiudicium partium,vt
not.Inno.in d.c.cum ſpeciali,& facit c.inter alia.de ſenten.
excom.& d.c.fin.Si verò caſus eſt dubius,ſic ad principem
pertinet ſi eius præſentia de facili põt haberi.argu.d.c.cùm
veniſſent, & d.c.inter alia. & l.ex facto.§.j.ff.de vul. & pu-
pil.ſubſtit. Quòd ſi de facili non põt adiri princeps ꝓpter
diſtantiam longam,ſic poterit interpretari per rationẽ na-
turalem & veriſimilem,quę notari poteſt per expreſſa ver-
ba.Pro quo eſt caſus in d.l.ex facto.§.ij.vbi Iuriſconſultus
interpretatur legem ex naturali ratione, & facit quòd not.
Innoc.in d.c.cum ſpeciali.& text.in c.cùm perſonę, de pri-
uil.lib.6.Aut dubium verſatur circa intentionem principis,
& decidi non poteſt ſine dubio magno, & ſic interpreta-
tio eſt ſolius principis.Ad prædicta facit text.c.venerabilẽ,
de elect. Dicit etiam Spec.in titu.de leg.§.nunc oſtenden-
dum:quòd epiſcopus poteſt interpretari iurium allegatio-
nes,de pign.ſignificante,& d.cap.venerabilem,procedit in
4 arduo negotio, vt dictum eſt. ¶ Tertiò * quæritur, vtrum
in contractibus ſit interpretatio facienda,vt res potius va-
leat quàm pereat? Et dico, quòd ſic, de fide inſtrum. inter
dilectos, in gloſ.& ff.de reb. dub. l. quoties in actionibus,
de verbor.ſignificat. abbate.§.ſuprà quid fiat. Si autem res
valeret ſecũdum intellectum vtriuſque,tunc accipiendum
eſt illud, quòd eſt magis veriſimile.ff.de reb.dub.l.cùm in
teſtamento.ff.de verb.obli.l.eum qui.& ꝙ conſueuit.xviij.
diſt.de Syracuſanæ,& ꝙ magis conuenit iuri.de conſuet.c.
cùm dilectus.§.fin.vbi interpretatio fit contra eum,qui le-
gem potuit apertiùs dicere.ff.de pac.l.veteribus, de priuil.
c.quia in gloſ.Interpretatio autem in contractibus fit ple-
na, in teſtamentis plenior, in beneficiis quoq; pleniſſima,
de don.cum dilecti.Interpretatio quoque loquutionũ fieri
debet ſm perſonas quæ loquuntur,vel quibus quis loqui-
5 tur.xxvj.di.deinde in gl.¶ Quartò quęritur,* quomodo ſit
intelligenda illa regula iuris.in vj. contra eum qui legem
dicere potuit apertius, eſt interpretatio facienda.Et dico,
ꝙ gl.ibi poſt multa complectitur iſtam materiam, dicens:
Obſcuritas, vel ambiguitas aut ponitur in vltimis volũta-
tatibus,aut in cõuẽtionibus,aut factis in iudicio,aut in cõ-
feſſionibus,aut in contractibus & pœnis, aut in ſententiis.
Si in vltimis voluntatibus,ſubdiſtingue : quia aut conſtat
de voluntate expreſsè,aut tacitè, & ſic expreſsè,illa ſerua-
tur : quia nihil eſt ꝙ tm̃ debeatur hominibus,q̃ ꝙ vltimæ
voluntatis liber ſit ſtylus.xiij.q.vltima,volũtas.& de teſta.
officij.Si verò conſtat tacitè aut per coniecturam, illa ſer-
uatur.xxvj.q.vj. qui recedunt.& de teſta. requiſiſti. & hoc
niſi dicta voluntas turpis eſſet: vt ff.de condit.inſt.l.quidã.
vel aliàs cõtra ius.pone exemplum.de teſta.tut.Si nõ con-
ſtet expreſsè nec tacitè,ſtatur verbis teſtamenti : ad quod
xxij.q.ij.is autem.de celeb.miſſ.in quadã.Si aũt verba ſunt
minus larga,ſequimur benignius & minimũ.de re.iur.lib.
vj.in obſcuris minimum eſt ſequendũ. & ſic eſſet hæredis
electio.Si verò nõ apparet quæ pars ſit benignior,vel mi
nor, neutra tenetur.ff.de teſta.l.ſi duo ſunt.Si quæratur,ad
quẽ ſpectet indagatio:dic,ꝙ ad iudicem.C.de fideic.l.vo-
luntatis defuncti. Si verò in iudiciis ſit ambiguitas fit in-
terpretatio pro proferente.Ratio:quia debitor ſemper ne-
garet de hoc ſenſiſſe C.de ann.exc l.vlt.& hoc in litis ex-
ordio,de quo, de reſti.ſpo.cum ad ſedẽ.Si verò in ꝓbatio-
nibus ſit ambiguũ, interpretabitur cõtra producentem de
cõd.app.ꝑ tuas.& de proba.in præſentia.debẽt enim ꝓba-
tiones eſſe claræ.de præſcri.auditis,ſaluo eo,ꝙ poſſent te-
ſtes obſcurè deponentes interdũ iterum interrogari:vt de
teſtibus.cùm clamor. In cõfeſſionibus aũt ſi confiteatur in
certum, certificare cogitur.ff.de confeſ.l.certum.alioquin
acciperetur ꝙ magis expediret aduerſario, vt ibi.de con-
feſ.c.j.In cõtractibus verò,aut eſt certũ de cõſenſu, aut de
diſſenſu, aut dubium.In primo caſu ſtatur ei ꝙ ſenſerunt.
de ſpon.c.j. in ſecũdo nihil valet.xxvij.q.ij. ſufficit.xxx.q.
ij.vno.de rapt.incend.ex cũ cauſam.xxix.q.j.§.j.& ibi ergo
non ſolum corporis,ſed & materiæ vendicationem impe-
dit.quia nil tã contrariũ conſenſui, ſicut error.ff.de iu.l.ij.
& errare eſt aliud pro alio putare. xxxviij. diſt. quãuis nõ
tñ omnis error impedit matrimoniũ;vt j̃. Matrimonium.
viij.§.j.In tertio aũt caſu,ſcilicet dum eſt dubiũ ſubdiſtin-
gue : quia aut poteſt valere ſecundùm intellectum vnius
tãtùm,aut vtriuſq;.Et ſi ſecundùm intellectum vnius tan-
tùm,valeat ſecundùm quem valere poteſt.ff.de verb.obl.l.
quoties, ꝙ etiã habet locum in contractu matrimoniali in
foro iudiciali.In foro aũt animæ ſtaretur ei,qui in tali du-
bio diſſenſiſſet:vt de ſpon.tua nos. Si aũt ſecũdùm intelle-
ctum vtriuſq;poteſt valere,valeat illud ꝙ eſt veriſimilius.
ff.de verb.obl.eũ qui ita.& in regula,inſpicimus in obſcu-
ris ꝙ eſt veriſimilius, vel ꝙ plerunq; conſueuit fieri. cum
ſuis concor.de reg.iur.lib.vj. & ſi dubitatur quod ſit veri-
ſimilius:ſeruatur ꝙ in hac regula dicitur.ff. de verbo.obl.
l.quicquid.Et hoc verum,ſi neuter dolum committit : ſed
ſi alter dolũ committat,contra eum fiet interpretatio.xxij.
q.v.§.ex his.& c.quicunq;. Si verò vterq; dolum commit-
tit,ad communem ſignificationẽ recurretur, vt in dict.de-
cret. ex literis.& xxij. q. v. §. ſi ergo. & idem reputatur in
iuramentis, vt ibi no.In ſententiis autem interpretari po-
terit præſes prouinciæ, vel procurator Cæſaris.ff.de app.l.
ab executore:non autẽ minor:quia functus eſt officio ſuo
ſiue bene ſiue male iudicãdo.quod intellige de diffinitiua
ſentẽtia.ſecus de interlocutoria.de quo dic vt notatur, de
app.cap.cum ceſſante.De fructibus tñ & expenſis ſupplere
poteſt eadẽ die.ff.de re iu.l. Paulus. De hoc nota. xxxv.q.
ix.§.quia ergo.aliàs incipit, his ita.in gl.xj.q.j.§.1.& his.in
6 gl.hæc ex illa gl.¶ Quintò quæritur, * quid ſit dicendum
in genere de interpretatione canonum, legum, reſcripto-
rum, priuilegiorum, ſtatutorum, vltimarum voluntatum,
cõtractuum,diſpoſitionum fauorabilium,vel odioſarum,
aut promiſcuarum,de quibus ſuis locis agetur? Et dico,ꝙ
clariſſimus iuris vtriuſq; doctor dominus Baptiſta de Fli-
ſco in quodam ſuo præclaro opuſculo dicit,ꝙ leges & ca-
nones & reſcripta,& priuilegia,& ſtatuta,& vltimæ volũ-
tates, & conſuetudines, & contractus recipiũt interpreta-
tionem,vel à conſueto modo interpretandi, vel à ſimilib.
vel aliis iuribus ſcriptis.De lege,tex eſt in l.ſi de ĩterpreta-
tione.& l. non poſſunt.ff.de legib.De edicto prætoris tex.
eſt in l.ſi quis id ꝙ.ff.de iur.om.iud. De priuilegiis, & be-
neficiis.text.in l.beneficij.ff.de cõſti.prin.l.j.§.in inuito.de
off.præ.vr.De vltimis voluntatibus,in l.liberorũ.ff.de leg.
iij.De contractibus.in l.veteribus.ff.de pac.De cõſuetudi-
nibus.in l.de quib.ff.de legi. De ſtatutis, in l. Cæſar.ff.de
pub.& vect.in l.ij.C,de noxa.De reſcriptis,in c.cauſam.de
reſc.in c.licet.de præben. ¶ Secũdum.Interpretatio eſt fa-
cienda, vt vitetur delictũ.Me.in l.j. C.de his quib. vt ind.
§.ſi fundum.¶ Tertium.Illa interpretatio eſt fugiẽda,quæ
trahit ius ad gratiã.Me.in l.ſi marito.ff.ſol.ma. ¶ Quartũ.
Diſpoſitio quantũcũq; pœnalis, eſt latiſſimè interpretan-
da : quando ſi non latiſſimè interpretaretur, vel in totum
euerteret,vel magnã plagã acciperet.Hoc probatur in l.j.
§.ſed & ſi quis.ff.de Car.ed.& in l.j.§.pecuniam.ff.de calũ.
Quintũ. Item interpretatio eſt faciẽda ne actus pereat.l. ſi
qñ.de leg.j.Itẽ eſt facienda vt verba non ſint ſuperflua.l.ſi
quãdo.in prin.de le.j.de ver.ſig.abbate.¶ Sextum.Quantũ-
cunq; in vna le.ſint poſitæ multæ pœnæ,nõ habent locũ,
niſi in caſu,in quo oẽs illæ pœnæ poſſent verificari.glo.in
l.mãcipia.C.de ſer.fug.vñ c.quanquã.de vſu.in vj.non põt
habere locum in Iudæis.¶ Septimum.Quando lex dicatur
odioſa vel fauorabilis, intelligit' ex prooemio Bar.in l.qui
exceptionẽ.ff.de.cõ.inde.Bal in l.fi.ff.de leg.tut.Attenditur
etiã ad hoc principalis cauſa.Ang.in l. mater decedens.de
teſta.vbi aũt diſpoſitio cõcernit qualitatẽ agẽtiũ & patien-
tiũ,licèt ſit pœnalis,tñ non eſt odioſa & reſtringenda,niſi
ex parte eius cui venit imponẽda pœna, ex parte verò ei⁹,
cui⁹ fauorẽ reſpicit, eſt fauorabilis & extẽdẽda, Alex.in l.
venia.C.de in ius voc.Bar.& l.ij.C.ꝙ vi me.Si aũt ñ cõcer-
nit qualitatem agẽtium & patientium, ſed qualitatẽ facti,
tũc illa diſpoſitio de ſui natura fauorabilis efficitur odio-
ſa & reſtringẽda, ſi addatur pœn.ita ibi tradit' ꝑ multa iu.

INTESTATVS quis decedit quatuor modis,Primò,ſi
nullũ teſtamentum fecit.Secũdò,ſi fecerit, ſed non iure.
Tertiò,ſi fecit iure,tñ poſtea ruptũ eſt poſthumi natiuita-
te, vel irritum factum eſt capitis diminutione teſtatoris.
Quartò,ſi nulli sũt hr̃des ex eo teſtõ:vt ĩ auth.ď hæ.ab in-
teſta.in princ.coll.9.Pñt addi & duo alij modis ex poſt fa-
cto.Primus.ſ.ꝑ q̃relã expugnato teſtõ.Scd̃us.ꝑ bono.poſ-
ſeſſionẽ cõtra tab. Vide Azo.in Sũ.C. de ſuis & legi.hære.

INTRVSVS dicitur,qui non canonicè,ſed per violen-
tiam occupat honores vel beneficia eccleſiaſtica: vnde
eſt fur & latro exiſtens in mortali, & reſtitutioni obno-
xius omnium,quæ inde recepit,de reſt.ſpo.grauis.

DE INVENTIS.

Inuenta an ſint reſtituenda ſub pœna furti.

2 *Inuenta res cui reſtituatur.& num.3.*
4 *Inuentæ aues,& feræ ceptæ,an ſint accipientis.& nu.6.*
5 *Fera vulnerata ab vno vel irretita,& ab alio capta,cuius ſit.*
7 *Aues domeſticæ non fiunt accipientis.*
8 *Theſaurum quomodò liceat quærere,& cuius efficiatur,vſque ad nu.13.*
14 *Theſaurus in domo empta inuentus an ſit venditoris.*
15 *Inſula in mari,vel flumine facta,cui cedat.*

INVENTA duplicitei dicũtur,ꝓpriè ſcilicet,& ſunt ea,
quæ prius quærebantur, ſicut propriè aurũ inuenit, qui
huius gratia terrã effodit , & impropriè, & ſunt quæ caſu
inuenimus:ſicut dicitur aurũ inuenire,qui ſepulchrũ effo-
dit ꝓ tumulãdo cadauere.C.de theſau.l. vnica. in gl.& de
1 vtriſq; hic intẽdimus.¶Primò verò quęritur,vtrũ inuenta
ſint reſtituenda ſub pœna furti ? Et dico multa.¶Primum.
Hier.xiiij.q.v.multi. & Ang.eadẽ q.dicũt rapinã eſſe inuẽ-
ta nõ reddere,quod impropriè dicit:propriè verò eſt fur-
tũ.ff.de furt.l.falſus, ꝙ ſecundum S.Tho.ij.ij.q.lxvj.& Ri-
char.& alios doc.eſt verũ , quando quis animo retinendi,
nõ aũt reddẽdi domino accipit rẽ inuentã,quæ de propin-
quo fuit in bonis alicuius,ita ꝙ habet dominũ,qđ intelli-
ge,niſi haberetur pro derelicta : imò idẽ puto etiam ſi ab
antiquo domino caruit,vt theſaurus inuentus, & quis ac-
cepit animo nõ faciendi partẽ illi cui debet,quia etiam eo
caſu illa res pro illa parte dominũ habet non antiquũ:ſed
nouũ.i.eũ cui debetur, quo inuito attrectatur, in his verò
quæ nunquam fuerunt in alicuius dominio , vt lapilli in
litore maris,& aues & piſces, & huiuſmodi,quæ occupãti
2 conceduntur,nõ habet locũ furtũ.¶ *Secundum.Si autem
habẽs rem inuentã reſtitutioni obnoxiã neſcit dominum
rei,publicè, denuntiari faciat, ſm Arch.& ſi nõ inuenitur,
dabitur pauperibus,ſecũdùm Pan.& omnes do.ar.de vſur.
cum tu.& in auth.oẽs peregrini.C.cõ.de ſucce.niſi inuen-
tor ſit multum pauper , ſecundum Archid.quia de licentia
epiſcopi, vel pœnitentiarij eius , vel confeſſoris illud ſibi
3 retinebit.¶ Tertium.*Ad ſciendum verò cui debeãtur in-
uenta, ſm do.ſic diſtinguendum.Nam aut nunquam fue-
runt in bonis alicuius,vt lapilli in litore maris, & aues pi-
ſces,beſtiæ,& omnia animalia nõ domeſtica ante captio-
nẽ:& iſta occupãti cõcedũtur etiã in fundo alieno , modò
ingreſſum fundi nõ prohibuerit dominus:ſed de feris.j. §.
proximo : aut fuerunt in bonis alicuius ſolùm ab antiquo
vt theſaurus:& de huiuſmodi,ſecundùm S.Tho.eſt eadem
ratio,id eſt, ſunt occupantis, niſi ꝙ ſecundùm leges ciui-
les medietas eſt domini agri. ſed de hoc j. §. proxim.aut
fuerũt de ꝓpinquo:& talia inueniẽs reſtituere tenet.xiiij.
q.v.ſi quid inueniſti.& d.l. falſus.etiã ſi ſint amiſſa ex rui-
na.vel incẽdio,vel naufragio:vt ff.de incen.ruin.nauf.per
totum.& idẽ eſt de iactatis in mare gratia nauis alleuian-
dæ.ff.ad leg.Rho.de iact.l.qui alleuiãdæ.Quæ quidẽ vera
ſunt,niſi haberẽtur pro derelictis, quod Fed.cõſ.xvij.cre-
dit eſſe ſi dominus tacet, nõ perquirẽs per ſe,vel per alios:
quia d.l.qui alleuiãdæ.videtur imponere neceſſitatem ſta-
tim perquirendi res amiſſas ,& ſic iſta negligẽtia nõ quæ-
renti tollit primã præſumptionem quam facit lex , ſcilicet
ꝙ nõ habeantur pro derelictis,niſi aliter conſtet per qua-
litatem actus de volũtate domini, cùm nemo præſumatur
iactare res ſuas.d.l.falſus.§.ſi iactantiũ.& d.l.qui alleuian-
dę.Quod nota pro limitatione dicendorũ j.Naufragium.
§.j.& iiij.Nec poſſent talia inuẽta nõ habita pro derelictis
vſucapi:quia in eis deficit titulus pro derelicto:vt in l.ſi qs
merces.ff.pro derelicto. Vnde cõſuetudo occupãdi iacta-
ta in mare, vel rapta à fluminibus , vr̃ expreſsè reprobari
per d.l.qui alleuiãdæ.& ibi gl.no.non obſt.quòd loquitur
de iactatis in mare, qa idẽ eſt de ablatis à flumine, vt ſunt
ligna, & huiuſmodi,cùm parũ differãt ab illis,vt dicit tex.
Inſt.de rerũ diui.§.vl.& facit authe.nauigia.C.de fur.¶ Se-
4 cũdò ſpecialiter quæritur, * cuius ſint feræ inuentæ, aues
& huiuſmodi animalia.Et dico multa.¶ Primũ ſecundum
Direc.lib.iij.volucres, piſces, feræ, & huiuſmodi, quæ in
nullius ſunt bonis, & quæ vadũt quò volũt,naturali ratio-
ne capiẽti cõcedũtur:nec diſtinguitur vtrũ in ꝓprio fundo
vel in alieno:licet is, qui alienum fundum ingredi. venã-
di,vel aucupãdi gratia , poſſit à domino prohiberi ne in-
grediatur:& ſunt capiẽtis:quãdiu ſua cuſtodia coercẽtur:
ſed in libertatẽ redduntur , qñ locum effugiunt capientis.
5 Inſt.de rer.diui.§.feræ.¶ Secundum.*Si autẽ prædicta fue-
rint ab aliquo ſic vulnerata vt capi poſſint,ſecundũ eundẽ
Dir.ſtatim intelliguntur eſſe vulnerantis:modò ea perſe-
quatur : quia ſi deſinit perſequi , rurſus erunt occupantis:
ſtandum tamen videtur conſuetudini in his.Si autẽ eſſent
capta in laqueo vel rete alieno,non ſunt accipiẽtis,ſm gl.
in l.in laqueum.ff.de acq.rer.do. & Inſt.de rer.di.§.ſingu-
lorũ.licet rigor iuris videatur velle,ꝙ ſint capientis ibidẽ.
6 ¶ Tertium.* Feræ ſilueſtres , ſed domeſticæ factæ , ſicut
pauones,columbæ,cerui,cuniculi, apes in alueo,& huiuſ-
modi habentia conſuetudinem eundi & redeundi ad cer-
tum locũ alicuius poſſeſſoris,tãdiu ſunt poſſidentis locum
quandiu habent animum reuertendi domum,& non vltra
efficiũtur capientis,ſecundum Dire.quem animum reuer-
tendi depoſuiſſe videntur , cùm reuertendi cõſuetudinem
deſeruerint.d.Inſti.§.ceruos.Vnde ſi bis aufugiãt , nec ho-
ris debitis nõ impedita reuertãtur, fiunt capientis:qa con-
ſuetudo inducitur per binũ actũ.l.iij.C.de epiſc.aud.Si au-
tẽ eſſent incluſa in pratis, vel in aliis locis, furtum cõmit-
teretur.Et idẽ de piſcibus.arg.de Inſt.§.apum.Si quis autẽ
occupet examen apum in arboribus cuiuſcunque,aut etiã
fauum mellis, furtum nõ cõmittit : licèt dominus arboris
poſſit ingredientem prohibere.Intelligo autem prædicta
quando huiuſmodi habent conſuetudinem redeundi, in-
teruenientе aliquo opere poſſidentis locum : vt patet de
alueo apum : alioquin non liceret occupare apes aut aues
7 in arboribus, vbi fauum habent aut nidum.¶ Quartum *
Animalia naturaliter domeſtica,vt gallinæ & huiuſmodi,
ſemper ſunt domini,& vbiq;, & etiã ſi caſu aliquo territæ
euolauerint à facie domini ſui:& capiẽs : ea reſtituere te-
netur rem cũ fructibus.d.Inſti.§. gallinarũ.& ff. de acq.re.
8 do.l.natralẽ.§.pauonũ.¶ Tertiò ſpecialiter quæritur * cu-
ius ſit theſaurus,ſi inueniatur,id eſt, vetus depoſitio pecu-
niæ,cuius nõ extat memoria , ſecundum Petr.de Palu.vel
condita ab ignotis dominis tempore vetuſtiori mobilia.
C.de theſau.l.vni.Et dico multa.¶ Primũ.Theſaurũ ex in-
tẽtione nullus poteſt quęrere alicubi,etiã in ſuo fundo,ar-
te magica : aliàs erit fiſci , ſm Arc.C.de theſau.l.vnic.nec
in fundo alieno inuito domino:nec etiã domino volente,
ignorante opus abditas,ſuo nomine, id eſt, quærentis.d.l.
vnica.iuncta glo.Poteſt autem quis quęrere in fundo ſuo,
vt ibi,& in alieno,volẽte domino nomine ipſius domini:
ita ꝙ quærẽs intelligatur locaſſe operas.ar. ibi. imò etiam
nomine quærentis , ſi dominus ſciat quæri opes abditas,
& conſentiat : quia poteſt quęrenti totũ ius ſuum tribue-
re. Secus vbi ignoraret ibi eſſe theſaurum , & conſenſum
præſtaret quærenti ex alia cauſa ficta.Sic intelligo.d.l.vni.
9 ¶Secundum. * Si quis theſaurum inuenit in ſolo ſuo , ſe-
cundùm mentem S.Tho.& ſecundum omnes doct.eſt to-
tus inuentoris : & hoc eſt de iure naturali,ſecundum glo.

Inſti.de rer.diui.§.theſauros,nec diſtinguitur, an caſu vel
ex intentione inuenerit,quia d.l. vnica. quæſitionem iſtã
10 permittit. ¶ Tertium.*Si verò in loco alieno alicui⁹.ſ.pri-
uati inuenit,aut hoc eſt à caſu,& ſic medius inuẽtoris eſt,
& medius domini loci,vt ad pacem ſeruandam ſtatuerunt
iura ciuilia,licet de naturali æquitate ſit inuẽtoris, aut de-
dita opera, & in hoc ſunt opiniones,quia Ho.dicit, ꝙ to-
tus eſt inuentoris,& ſequuntur Piſa.Pet.de Pal. Archid.&
multi alleg.d.l.vnicam,&iſta opinio eſt vera,ſi conſentiat
dñs non ignorans,& totum tribuat quærenti, vt quia ipſe
non vult quærere , vel alia cã. Et ſm iſtam ẽt opinionem
ſcripſi in Aur.Roſ.in communi virgi.Euangelio primo,&
caſu xxxix.Alij verò,vt Supp.Roſ.& Sum.Ang. dicunt , ꝙ
totus erit dñi fundi, ſi eo inuito quærit , ꝙ planum eſt per
d.l.vnicam.imò ẽt ſi eo volente,& ſuo nomine quærit, qa
d.l.vnica,hoc prohibuit fieri , & in pœnam totum ſtatuit
eſſe dñi.Et iſta opinio eſt vera, qñ dñs conſentit quæren-
ti,ignorans, ꝙ theſaurum quærat,vel quando non tribuit
quærenti totum ꝙ inuenerit,nec aliquid paciſcitur:vtroq;
ñ caſu ſm Iuriſtas, quærens habebit operarum mercedẽ.
Sed iſta opinio eſt falſa eo modo , quo alia eſt vera. ſ. ſi
dominus ex certa ſcientia cõſentiat,quia ius ſuum,ꝙ hẽt
in quærendo,transferre poteſt in alium,nec d. l. vnica di-
cit indiſtinctè,ꝙ totus theſaurus ſit dñi , ſi quis quærat eo
volente , ſed eo volente ignorante opes abditas , vt quia
conſentit quæſitioni,ne ſciens, quòd theſaurus quæratur.
11 ¶ Quartum.*Si autem inuenerit in loco ſacro vl̃ religio-
ſo.d. §. theſauros dr̃ idem eſſe ꝙ ſi inueniſſet in loco ſuo,
vnde totus erit inuentoris indiſtinctè,ſiue à caſu , ſiue ex
intentione inuenerit , & hoc tenuit Ioan.xiiij.q. v. ſi quid
inueniſti.in gloſſ. & ſequitur Sum. Roſ. ſed hoc reprobat
Sum. Ang. & vult eſſe idem ac ſi inuentus fuiſſet in loco
alieno & à caſu,erit medius inuentoris, dedita verò opera
ſine volũtate,aut cum voluntate dñi ignorantis, totus erit
prælati:vt expreſsè tenent doc.in d.§.theſauros, qa hodie
eccleſiæ & loca ſacra ſunt prælatorum , & iſta eſt veritas,
& ſi qua eſt inter leges diſſonantia , vide doct. in d.§.the-
12 ſauros,& d.l.vnica.¶ Quintum.* Si autem inuenerit in lo-
co publico fiſci vel ciuitatis,dimidius erit inuentoris,& di-
midius fiſci,vel ciuitatis d.§.theſauros,quod gl.in d.l.vni-
ca,intelligere vr̃ iuxta prædictam diſtinctionem, vt. ſ. ſi à
caſu inueniatur,diuidatur,ſi ex intẽtione,totus ſit domini
loci , ſi non acceſſit voluntas domini ſcientis. Et hoc eſt
verum,quia d.l.vnica,loquitur de loco alieno indiſtinctè.
Hic tamen aduerte , ꝙ in ſuo loco inuenire non dr̃ vſu-
fructuarius,nec ille,qui habet bona hypothecata, nec ma-
ritus,ſi inuenit in feudo dotali, vnde tenebit quidem the-
ſaurum in vita vxoris ſed ſoluto matrimonio reſtituere
tenetur.Vide Bart.in l.ſi is.§.ſi.ff.de acquirendo rerum do-
mi.Emphyteuta verò,qui hẽt vtile dominiũ, diuidet cum
domino habente directum.Vide Bart.in l.in cauſæ , circa
fi.ff. de procur. Et ſi dñs directus inuenerit , vtilis poterit
dimidium petere,ſecundùm Angel.de Aret.d.§. theſauros.
13 ¶Sextum.*Secũdùm Pet. de Pal. hodie vbicunq; inueniat̃
theſaurus,de conſuetudine eſt principis.Sed ego dico iſtã
conſuetudinem in conſcientia non ligare,quia nõ eſt in-
troducta per modũ legis, ſed violentiæ , nec fuit vnquam
moribus vtentium approbata,niſi violenter , eſt ẽt contra
iura canonica,quæ volũt bona incerta , ſi reſtituenda ſunt
eſſe pauperum:& ſi nõ ſunt reſtituẽda,eſt contra iura ciui-
lia,& contra naturalem æquitatem:vt patet in d.§. theſau-
ros,vbi dr̃,ꝙ diuus. Adrian⁹ naturalem æquitatẽ ſequutus
& c. contra quam æquitatem conſuetudo non poteſt.
14 ¶Quartò*quæritur, vtrum emens domum pro centũ , in
qua poſt reperit theſaurum valentem ducẽta, teneat̃ dño,
Et dicit Ludoui.de Roma.ꝙ tenetur, & ꝙ ſic conſuluit,&
obtinuit in curia ꝙ in hoc hẽt locum remedium c. cũ cau-
ſa.de emp.ſ.ꝙ reſcindat̃ cõtractus, vl̃ reſtituat plus:ſed de
iure verius eſt,ꝙ nõ teneatur:quia theſauri nullus eſt dñs;
vt ex diffinitione patet,& caſus eſt in l.j.C.de eui.& l. nũ-
quã.§.theſaurus.ff.de acquir.rer.domi.& ſic remanebit in
diſpoſitione iuris communis:vt.ſ.totus ſit inuentoris,ſi in-
uenit in ſuo ſolo:vt d.l. vnica , iſte autem emptor eſt dñs;
vnde erit ſuus totus.Et hoc eſt indubitatum ſi emptor ni-
hil ſciuit de theſauro,& confirmatur per l.à tutore, iuncta
gloſſ. ff. de rei vendit. vbi pecunia inuenta per modum
theſauri cedit empori. Secus ſi non per modum theſauri,
vt qa murata fuit in muro,ita.ſ.quòd ibi non fuit ab anti-
quo.Nec obſtat,ꝙ venditor theſaurum non vendidit:quia
non ideo dicitur eſſe inuentoris,quia emit, ſed quia inue-
nit.Si verò ſciebat,& propterea emit , dubium eſt : ſed ta-
men S.Th.ij. ij.q.lxvj.art.v.vr̃ tenere, ꝙ licitè ematur:qđ
Summa Ang.verum dicit ſecũdùm iuris rigorem:de ęqui-
tate tamen partem deberet vẽditor habere:quo ad cõſciẽ-
tiam verò videtur inueniſſe,ex quo ſciebat:& ſic ſi à caſu,
medius erit ſuus:ſi à propoſito,totus cedet domino.l. vni-
ca.Sed ego dico , ꝙ quia ſecundùm leges dominus poteſt
ingreſſum ſui fundi prohibere ad quærendum ea, quę dño
carent,puta aues,& theſaurum:ſi inuenit dedita opera dño
prohibente , totus erit dñi,vt planum eſt: quia violenter
contra iura intrauit. Si verò domino conſentiẽte ex igno-
rantia,ſimiliter totus erit domini:quia dolus fuit in cauſa.
Si autem domino conſentiente ſcienter,totus erit quærẽ-
tis : quia etiam de burſa dñs potuit tradidiſſe theſaurum.
Si verò à caſu, & tacuit:totus eſt quærentis naturali ęqui-
tate, vt dictum eſt, & etiam hoc loco ius ciuile , ꝙ dño ad
pacem dat partem,non dabit eam : quia ceſſat ratio cõſer-
uandæ pacis : ex quo dominus fundi nihil ſcit de inuen-
15 tione theſauri,ante fundi venditionem. ¶Quintò*quęrit̃,
quid de inſula inuenta in mari, aut terra , per alluuionem
addita alterius terræ? Et diſtinguo,vt Inſtitut.de re.diui. §.
inſula. Nam inſula nata in mari eſt occupantis : in medio
verò fluminis eſt communis habẽtibus prædia iuxta flu-
men hincinde : ſi verò non eſt in medio , eſt eius cui eſt
proximior.Si tamen fluuius diuidatur,& cingat agrũ, eius
remanet ager,cuius erat.Si aũt fluuius mutat alueum, pri-
mus alueus efficitur eorum , qui prædia iuxta illum hñt,
ſecundus verò eſt publicus.Et ſi reuertitur ad primum, ſe-
cundus erit habentium prædia circa illum. Ager autẽ inũ-
datus aqua,ea recedente remanet eius cuius erat, hæc ibi.
Si tamen aliud haberet conſuetudo,ſtãndum erit illi.

INVENTARIVM eſt libellus, in quo bona hæredita-
ria,vel etiam alia,apud aliquem inuenta ſcribuntur , qđ
quidem hæredi facere eſt vtile:quia ſi non fecerit , tenebit̃
de oĩbus legatis & debitis,ſi aũt fecerit,grauari nõ poterit
vltra vires hæreditatis,modò cœperit facere intra tres dies
à morte teſtatoris,vel poſtquam ſcit ſe inſtitutum hęredẽ,
& ſcribat omnes res defuncti ſub teſtibus,& perficiat intra
quadraginta dies,vel intra annum,ſi res ſunt remotæ.

INVESTITVRA propriè eſt poſſeſſionis rei traditio:
impropriè verò alicuius corporei loco poſſeſſionis in
manibus poſitio , vt quando dñs dat haſtam vaſallo , vel
quid ſimile,dicens ſe facere inueſtituram,vt in lib.feud.in
ti.quid ſit inueſtitura.Et quidem eſt fiẽda inueſtitura corã
teſtibus,ſed non,quia nõ valeat ſine teſtibus,& inſtrumẽ-
to,ſed vt veritas probari poſſit. Et ſi fiat de beneficio no-

no,tunc ſi hẽt iueſtiẽs pares.i.vaſallos alios,coram tribus,
vel ſaltem duobus ex eis,tenetur facere:ſi verò non habet,
faciat coram aliis idoneis teſtibus. Si verò de veteri inue-
ſtiat bñficio,fieri poteſt coram quibuſcunque idoneis te-
ſtibus:vt in ti.qui teſtes ſunt neceſſarij.Et ẽt idem eſt ſi eſt
clericus,qui de propriis bonis inueſti.de rebus verò eccle-
ſiç admittuntur omnes idonei teſtes,ſecundùm.Hoſt.

DE INVIDIA.

1 *Inuidia quid.*
2 *Triſtitia de bono alterius eſt quadruplex.*

1 INVIDIA,*quantum ex S.Th.ij.ij.q.xxxvj. colligitur,
eſt triſtitia de bono alieno,inquantum maculam ꝓpriè
2 gloriæ videtur inferre.*Pro quo ſciendum,vt ibi patet, ꝙ
quadrupliciter homo triſtatur de bono alieno.¶ Primò qa
inde timetur malum ſibi,vel aliis bonis:& hoc non eſt in-
uidia,ſed effectus timoris;ſ̃m Philoſophũ ſecundo Rhe-
tho,& pōt eſſe ſine peccato. ſ. quãdo timetur iniuſtũ ma-
lum,ſicut Exod.xv.lætatus eſt Iſraël de ſubuerſione Ægy
ptiorum iniuſtè perſequentium.¶ Secundò ex hoc,ꝙ illud
bonum nobis deeſt,ꝙ propriè dr̃ zelus,ſ̃m Philoſophum
ibi,qui eſt laudabilis,ſi ſit circa honeſta ſeu virtutes, ſ̃m
illud j.Cor.iiij. Æmulamini chariſmata meliora. Si verò
ſit circa temporalia , poteſt eſſe cum peccato vel ſine , eo
modo.ſ.quo & appetitus temporalium.¶ Tertiò,inquan-
tum ille,cui accidit bonum,eſt eo indignus:ꝙ circa hone-
ſta, ex quibus quis iuſtus efficitur , accidere non poteſt,
ſecundùm Philoſophum ibi : ſed circa diuitias , & huiuſ-
modi,quæ dignis, & indignis poſſunt accidere:quæ triſti-
tia , ſ̃m eundem , vocatur nemeſis , & pertinet ad bonos
mores:quia. ſ. conſiderauit diuitias , & huiuſmodi ſ̃m ſe,
prout poſſunt magna videri non aſpicientibus ad æterna.
Sed ſecundùm ſacram ſcripturã iſta triſtitia repræhendi-
tur : quia huiuſmodi bona indignis ex iuſta Dei diſpoſi-
tione proueniunt ad correctionem,vel damnationem, ſe-
cundùm illud Pſal.Noli æmulari,&c. ¶ Quartò, triſtatur
quis de bono alterius , inquantum illud eſt diminutiuum
propriæ gloriæ vel excellentiæ:& hoc propriè eſt inuide-
re.Vnde inuidia ſemper eſt peccatum, ſ̃m S Th. & Philo-
ſophum vbi ſ̃.quia dolet de eo,ſuper quo gaudendo eſt.ſ.
de bono:& de genere ſuo eſt peccatum mortale,ſecũdùm
S.Thom.quia directè contrariatur charitati,quæ de bono
proximi gaudet , primi tamen motus eius ratione imper-
fectionis,vel indeliberationis actu non ſunt peccata mor-
talia:nec etiam ſi bonum,de quo dolet,ſit quid minimum:
vt patet ma.q.x.art.ij.filiæ autem eius ſecundùm Greg. in
Mor.ſunt quinque.ſ.odium,ſuſurratio,detractio, de quibꝰ
vide in titulis ſuis:& ſimiliter exultatio in aduerſis, & tri-
ſtitia in proſperis:quæ de genere ſuo ſunt peccata morta-
lia,quando propter inuidiam hoc eſt, niſi excuſet indeli-
beratio actus,vel modicitas rei.

DE IRA.

1 *Ira quid,& quotuplex ſit.*
2 *Ira an ſit illicita,& an ſit peccatum,& num 3.*
4 *Ira omnis,an ſit mortale peccatum.*
5 *Ira quas habeat filias.*

1 IRA ſecundùm*Aug.eſt appetitus vindictæ , ſecundùm
Ariſt. verò eſt accenſio ſanguinis circa cor.ſed ſ̃m S.T.
qõ. xij. & ij. ij. q. clviij.ira vtrumque prædictorum com-
plectitur:ſed primum formaliter,ſ̃m vero materialiter:vñ
completa diffinitio eſt , vt ira ſit accenſio ſanguinis circa
cor propter appetitum vindictæ : & idem dicit Do.Albe.
iiij. diſt.xxxv.Ex quo ſequitur ꝙ ira,vt dicit S.Tho.in iij.
diſt.xv.ſumitur tripliciter, primò vt ſonat habitum vitio-
ſum , ſecundo vt eſt actus voluntatis appetentis vindictã:
tertiò vt eſt paſſio,id eſt, actus vel motus ſenſitiuus con-
formis prædicto actui voluntatis, qui eſt cum tranſmuta-
tione corporali,id eſt,ſanguinis accenſione : vt autem eſt
paſſio tres ſunt eius ſpecies , ſecundùm Philoſophum iiij.
Ethicorum.& S.Thom.ij.ij.vbi ſ̃. ſ. acuta quæ eſt eorum,
qui facilè iraſcuntur,& citò quieſcunt:amara quo ad eos,
qui diu tenent memoriam iniuriæ:& grauis quo ad eos,q
nolunt iram deponere, niſi ſubſecuta vindicta. ¶ Primò
2 verò*quærit̃,vtrum ira ſit illicita?Et dicit S.Tho.ij.ij. vbi
ſ̃.ꝙ in paſſionibus appetitus ſenſitiui dupliciter eſt malũ,
primò.ſ.quia paſſio eſt malum ſiue repugnans rationi;cu-
iuſmodi eſt inuidia,quæ dolet de bono : & ſecundùm ſu-
perabundantiam , vel defectum. Et primo modo ira non
eſt mala:quia eſt appetitus vindictæ,quam quis poteſt be-
ne appetere,puta ad correctionem vitiorũ,& conſeruatio-
nem iuſtitiæ ſecundùm ordinem rationis , quo caſu fit à
Deo,cuius miniſter poteſtas puniens dr̃ , Rom.xiij. & ſi-
militer malè:puta ad malum eius , qui eſt puniendus. Sed
ſecundo modo in ira poteſt inueniri malum , quando. ſ.
aliquis iraſcitur plus , vel minus præter rationem rectam.
Vnde rationem, ſi ſe habeat antecedenter , trahit eã à ſua
rectitudine, & habet rationem mali:ſi verò ſe habet con-
ſequenter , prout. ſ. appetitus ſenſitiuus mouetur contra
vitia ſecundùm ordinem rationis eſt ira bona , quæ dicit̃
per zelum, quæ rationis oculum turbat,quia in executio-
ne actus iudicium rationis aliqualiter impedit,eius tamen
rectitudinem non tollit. Non eſt autem contra rationem
virtutis,vt intermittatur deliberatio rationis,in executio-
nẽ eius,ꝙ eſt ratione deliberatum: quia etiam ars impedi-
retur in ſuo actu,ſi dum debet agere,deliberaret de agen-
3 dis,hæc ex illo virtualiter. ¶ Secundò*quæritur vtrum ira
ſit peccatum?Et dicit S.Thom.vbi ſupra. artic.ij. quòd ira
cum ſit paſſio ſenſitiui appetitus eſt mala , ſi ordinem ra-
tionis excludat. Qui quidem ordo in ira pōt conſiderari
dupliciter.Primò quantum ad appetibile, in quod tendit,
ꝙ eſt vindicta,quam ſi quis ſ̃m rationis ordinem appetat,
eſt ira laudabilis,& vocatur ira per zelum. Si verò contra
rationis ordinem appetat qualitercunque, puta,ꝙ puniat̃,
qui non meruit,vel vltra quam meruit,vel non ſecundùm
legitimum ordinem,intellige per habentem autoritatem,
vel non ꝑꝑ debitum finem,qui eſt conſeruatio , & corre-
ctio culpæ , eſt appetitus vitioſus & vocatur ira per vitiũ.
Secundò quãtum ad modum iraſcendi:vt.ſ. modus irç nõ
immoderatè ferueſcat,nec interius,nec exterius , ꝙ quidẽ
ſi permittatur,non erit ira abſque peccato, ẽt ſi quis appe-
4 tat iuſtam vindictã:hæc ex illo virtualiter.¶ Tertiò*quæ-
ritur vtrum omnis ira ſit peccatum mortale?Et dicit idem
vbi ſ̃.art.iiij.ꝙ qñ eſt inordinata ex parte appetibilis iuxta
dicta.§.priore,de genere ſuo eſt pctm̃ mortale : quia con-
trariatur iuſtitiæ,& charitati,licet poſſit eſſe veniale,pro-
pter imperfectionem actus, quia. ſ. præuenit deliberatio-
nem:vel eſt de aliquo modico , qđ quaſi nihil eſt reputã-
dum,ira ꝙ ẽt ſi actu inferat̃ , non erit peccatum mortale:
puta,parum trahere puerum per capillos , vel hmõi. Qñ
verò eſt inordinata quantum ad modum iraſcendi , non
habet ex ſuo genere rationem peccati mortalis , licèt poſ-
ſit eſſe mortale,puta , ſi ex vehementia iræ excidat quis à
dilectione Dei & proximi. hæc ex illo. Ex quibus omni-
bus patet, ꝙ ſuppoſita deliberatione actus , & notabilita-
te vindictæ quinque modis ira eſt mortale.ſ.ſi quis primò
appetat puniri eum , qui non meruit , vel ſecundo plus,
quàm meruit , vel tertiò ab eo, qui iure non poteſt: vel
quartò

quartò ſine debito, vel quintò ſi ex iræ feruore quis cadat
à charitate Dei vel proximi,ꝙ tñ non erit, niſi actu aliqđ
fiat,dicatur , vel cogitetur contra Deum vel proximum,
puta blaſphemando Deum , aut maledicendo proximum
5 vel non ſuccurrendo in neceſſitate.¶ Quartò * quæritur,
quot ſunt filiæ iræ?Et dico ſ̃m S.Th.vbi ſ̃.poſt Gregor.ꝙ
ſunt ſex.prima.ſ.rixa, qua duo vel pauci contradicunt in
factis ſe percutiendo,ſecunda, tumor mentis , qui eſt qñ
homo cogitat diuerſas vias vindictæ & talibus cogitatio-
nibus replet animum ſuum,tertia contumelia , qua verba
iniurioſa contra proximum dicuntur,quarta blaſphemia,
quia ſimilia dicuntur contra Deum,quinta clamor, id eſt,
inordinata & confuſa loquutio,ſexta indignatio, qua.ſ.qs
aliquem indignum reputat , ꝙ contra eum tale quid fece-
rit. Addunt quidam maledictionem,ſeditionem, bellũ , &
vindicationem, ſed oĩa hæc reducuntur ad prædicta ? Et
tumor quidem mẽtis eſt veniale,vel mortale, ſ̃m ꝙ & ira,
à qua procedit,clamor aũt eſt veniale, niſi per accidẽs ra-
tione ſcandali,& ſimiliter indignatio. Vindicatio verò eſt
propriè effectus iræ,& eſt pctm̃ ſicut & illa.De rixa aũt &
contumelia,& blaſphemia, & de aliis,vide in locis ſuis.

DE IRONIA.

IRONIA ſ̃m S.Thom.ij.ij.q.cxiij.& alios,eſt menda-
cium verbo aut ſigno circa propriam perſonam,dum qs
aut negat maiora,aut aſſerit minora de ſe , quàm veritas
habeat , & eſt peccatum mortale aut veniale ſ̃m circun-
ſtantias & finem.

DE IRREGVLARITATE.

1 *Irregularitas quid.*
2 *Irregularitas differt à ſuſpenſione.*
3 *Irregularitas quibus modis contrahatur.*
4 *Irregularitas an contrahatur ſuſcipiendo ordines in excommu-*
nicatione maiori.
5 *Irregularitas an contrahatur , eo quod quis eodem die ſuſcipit*
minores ordines & ſubdiaconatum.
6 *Irregularitas an contrahatur per iterationem ſacramenti.*
7 *Irregularitas an cõtrahatur per infidelitatẽ,an per infamiã n.8.*
9 *Irregularitas an contrahatur per ſuſceptionem ordinũ ab epiſco-*
po excommunicato , vel qui ren ntiauit epiſcopatui , vel alie-
no epiſcopo,vel extra tempora,vel per ſaltum vſque ad nu.13.
14 *Irregularis an fiat miniſtrans in ordine,quem non habet.*
15 *Irregularitas quibus alijs modis contrahatur,vſque ad finem,&*
quomodò tollatur.

1 IRREGVLARITAS,*quaſi priuatio regulæ, ab in,id
eſt,non, mutato.ſ.in r.& regula , & irregularis priuatus
regula dicitur. Et eſt irregularitas ſ̃m Specul. nota ſeu
impedimentum canonicum ex facto ſiue de facto proue-
niens , quo quis ad eccleſiaſticos ordines promoueri , &
iam promotus in eis miniſtrare prohibetur. arg. de temp.
2 ord.c.vlt.*Vnde differt à ſuſpenſione , quia eam includit,
& addit, cum ſuſpenſio importet inhabilitatem ad execu-
tionẽ ſolũ:irregularitas aũt ad executionem & ordines,vt
3 ĩ.Suſpenſio.in pr.* Contrahitur aũt irregularitas in gene-
re tribus modis.ſ.ex delicto,ex defectu corporis , ex defe-
ctu ſacramenti,de quibus habes per doct.in c. niſi cum.§.
perſonæ , verò , de renun.ſed ſpecificando contrahitur in
caſibus xxiij. quantum ad hoc ne poſſit aliquis ꝓmoueri,
aut iam promotus miniſtrare, de quibus caſibus patebit ꝑ
ſequentes quæſtiones,præſuppoſitis regulis quæ datç ſunt
ſ̃.Homicidium.iiij.§.j.¶ Primò ergo quæritur , vtrũ irre-
gularitas contrahatur per homicidium & mutilationem?
Et dico ꝙ ſic,vt ſ̃ Homicidium iij.per totum. ¶ Secundò
4 quærit̃,*vtrum contrahatur irregularitas,ſuſcipiendo or-
dines in excommunicatione maiori?Et dico ꝙ ſic,vt in c.
j.de eo q fur.ord.ſu.& c.cum illorum.de ſent.exc.Et licet
inferior Papa aliquando poſſit abſoluere talem ab excõ-
municatione in qua erat, non tamen poterit diſpenſare ſe
cum in tali irregularitate, niſi de mandato Papæ ſiue ſciẽ-
ter excõicatus exiſtẽs ordines ſuſceperit,ſiue ignorãter. ſ.
facti memoriam non habens, aut ignorantia iuris hoc nõ
credens ſibi eſſe prohibitum , vt in d.c. cũ illorũ.Si tñ iſte
efficiatur religioſus , poſt laudabilem conuerſationem in
religione per aliquod tempus poteſt ep̃s diſpenſare cum
apoſtolica authoritate , vt in c.fi. de eo qui fur.ord.ſu.di-
ſpenſat etiam abbas cum monachis , ſ̃m ꝙ dictum eſt ſ̃.
Abbas.§.ij.& ꝙ de excommunicato dictum eſt,ſ̃m Rayn.
locum habet in ſuſpenſio, vel interdicto , vel ſimpliciter,
vel à talibus ordinibus,ſi ipſos recipit ſic ſuſpẽſus. ¶ Ter-
5 tiò quærit̃,*an contrahatur, qñ qs vna die ordines mino-
res & ſubdiaconatum recipit?Et dico ꝙ ſic,c.cùm H.de eo
qui fur.ord. vel ſi duos ſimul ſacros ordines ſuſcipit. c. fi.
de eo qui fur.ord.ſiue hoc faciat vno diſcreto , ſiue ficti-
tio,ſicut cùm qs continuat ieiuniũ vſque ad dominicam,
de temp.ord.c.literas.Sed cum iſto pōt ep̃s diſpenſare , vt
in ordinibus non furtiuè ſuſceptis poſſit miniſtrare, dum
modo ei non fuerit prohibitũ ſic ordinari ſub pœna ex-
communicationis latæ ſententiæ,qa tunc non poſſet, niſi
ſicut dictum eſt de eo,q excõicatus ordines ſuſcipit,in or-
dine aũt ſic furtiuè ſuſcepto vel ad maiores nullus pōt niſi
Papa diſpenſare,ſ̃m Io.And.& vr̃ ſequi Pan.in ca.j. de eo
qui furt ord.& facit text.d.c.in fin.iuncto c. ſeq. & d.c. li-
teras,ꝙ intellige,niſi intrauerit religionem , qa poteſt ep̃s
tunc Papæ authoritate diſpenſare,vt d.c.fi.& etiam abbas.
6 c.ij.de eo qui furt.ord.ſu.¶ Quartò quæritur, * vtrum cõ-
trahatur per iterationem ſacramentorum imprimentium
characterem?Et dico ꝙ ſic, ſi fiat ſcienter tam quo ad mi-
niſtrantẽ,q̃ quo ad ſuſcipientem.arg. lxviij.diſt.c.j.& de
conſe.diſt.j.dictũ,& ſic indiſtinctè tenet Arch. ſed limitat
Scot.in iiij.diſt iiij.de baptiſmo tm̃ , qa de aliis imprimẽ-
tibus characterem nõ inuenit̃ expreſſum , ſicut de baptiſ-
mo,vt in c.ij.de apoſt.ideo ſcienter rebaptizans ſ̃m Hoſt.
ſi eſt clericus,deponendus eſt,ar.c.q bis.& c. eos. de cõſe.
diſt.iiij.ſi verò laicus eſt excõicandus,nec poterit ordina-
ri,vñ ẽt acoluthus , q miniſterium præbuit ſcienter preſ-
bytero baptizanti,ſi publicũ ſit,non dẽt ad ordines ꝓmo-
ueri,niſi religionem intrauerit,quo caſu poteſt ep̃s ſecum
diſpenſare. Si verò ſit occultum , promoueri poterit poſt
pœnitentiam.d.c.ij.licet quidam,& malè ſ̃m Pan.ibi dicãt
illud c.intelligi,ꝙ iſte acoluthus rebaptizauerit, vel fuerit
rebaptizatus.Si verò rebaptizat quis ignoranter ignoran-
tia facti adhibita prius debita diligentia,omnino excuſa-
tur,non aũt ex ignorantia iuris, cùm hoc non ſit cõtra ius
diuinum.Si verò quis rebaptizatur ſcienter,eſt irregularis:
ſi verò ignoranter ignorantia iuris, ſimiliter eſt irregula-
ris, & ſimiliter eſt irregularis , ſi fuit ignorantia facti , &
poſtquam ſciuit,habuit ratum.diſt.l. confirmandum. & j.
quæſt.vij.q in qualibet.Si verò non habuit ratum, eſt ir-
regularis , ſ̃m Goff.indigẽs diſpẽſatione ep̃i. Sed verius di-
cit Hoſt.& ſequitur Sco. ꝙ non eſt irregularis, ſed excu-
ſatur,ſicut & conferens ex ignorãtia probabili. arg.c.pla-
cuit.j.q.iiij.Nec obſ.d.c.qui bis.& q ibi not. quia ſecũdũ
Scot.illud c.cùm accipiatur ex pœnitentiali Theodori ep̃i
Cantuarienſis , infligere non poteſt irregularitatem, niſi
forte dicatur , ꝙ omnia cap.à Gratiano poſita in Decreto
ſunt confirmata per Papam,ꝙ non eſt manifeſtum:& ad-
de,ꝙ confirmatio ſimplex nihil addit. diſt. xij. præceptis.

de confir.vti.vel inuti. cum dilecta, cum cap.ſeq. de priuil.
quia intentionis.Vnde etiã ſi forent cõfirmata, irregulari-
tatem nõ inducerent.Si verò rebaptizat quis,aut rebaptiza
tur in dubio.ſ.poſt debitã diligentiã, nõ inducitur irregu-
laritas, quia non dicitur iteratum, ꝙ neſcitur factum eſſe,
de conſec.diſt.j.ſolẽnitates, & diſt.iiij.ſi nullã,& de preſby.
non bapti.veniens. Similiter non eſt irregularis,qui coactè
coactione abſoluta fuit rebaptizatus, ſecus in cõditionata,
7 vt not.Inno.c.eos,de cõnſec.diſt.iiij. ¶ Quintò * quæritur,
vtrum contrahatur per infidelitatem? Et dico, ꝙ ſic, ſi ſit
apoſtata à fide,ſicut fecit Iulianus, vt in c.Iulianus.xj.q.iij.
verum eſt tamen, ꝙ ſi qui apoſtatauerint propter iuſtũ ti-
morem,ſi erant ſacerdotes, ſolus Papa diſpenſabit, ſi verò
diaconi vł inferioris gradus,aut laici,epiſcopus poterit di-
ſpenſare,ſi autẽ voluntariè ſine timore aliquo apoſtatarũt,
ſolus Papa diſpenſat cum eis, vt in c.preſbyteros.diſt.l.ſe-
cundùm Inn.in c.j.de apoſta.& Hoſt.omnes tales apoſtatę
hodie ſunt verè hæretici,& in ipſis habent locũ omnia iu-
ra de hæreticis,& pœnæ contra eos ſtatutæ.De irregulari-
tate apoſtatarũ à religione, vide ſ̃.Apoſtaſia.§.viij. Si autẽ
fidelis fiat hæreticus,ſi clericus erat, poterit poſt pœniten-
tiam & abiurationem in ordine ſuſcepto miniſtrare,ſed in
ſuſcipiendis tam clerici quàm laici ſunt irregulares,vt j.q.
vij.ſaluberrimũ,& idem eſt de eo qui in contemptũ ab hę-
reticis ſe fecit ordinari,cum quibus ſolus Papa diſpenſat.j.
8 q.vij.conuenientibus. ¶ Sextò * quæritur,vtrũ incurratur
per infamiam iuris aut facti? Et dico, quòd ſic, de quo ha-
bes ſ̃.Infamia.§.iij.& exemplum j̃.Superſtitio.§.vlt.de ſor-
9 tilegio manifeſto. ¶ Septimò * quæritur, vtrum incurratur
per ordinari ab epiſcopo excommunicato? Et dico, ꝙ ſic,
quia executionẽ conferre non poteſt qui eam non habet.
j.q.j.gratia,& cap.ſtatuimus,& q.vij. Daibertum.Si tamen
hoc fecit ignorãter,ſic diſpenſare poterit epiſcopus tam in
ſuſceptis, q̃ in ſuſcipiendis, ſi verò ſcienter, ſolus Papa,de
ord.ab epiſc qui re.c.ij. Et idem dico de ordinatis à ſchiſ-
maticis,de ſchiſm.fraternitati, ſecundùm Bern.ibid. Vnde
not.quòd licet hęretici, excõmunicati, ſimoniaci in ordine
vel beneficio,ſchiſmatici,depoſiti, ſuſpẽſi,interdicti, & de-
gradati verum Chriſti corpus cõficiant & veraciter ordi-
nes conferant, ſi veram formam ſeruent eccleſiæ. diſt.xix.
ſecundùm,& j.q.j.dominus,& c.quod quidam,de conſecr.
diſt.iiij.oſtẽditur, ordinati tamen à talibus nõ habent exe-
cutionem,& ſic tales ordinationes irritæ dicũtur, de ſchiſ.
cap. j.Secundùm Gof.tamen,& Hoſt.ordinati à talibus co-
actione per metũ cadentem in conſtantẽ virũ, nõ indigẽt
diſpenſatione,& magis placet,vel epiſcopus poterit diſpen
ſare.Hodie tamen iſta habent moderationem magnam ex
conſtitutione concilij Conſtantienſis, vt ſ̃. Excõicatio.v.
notab.iiij.vnde nõ incurritur irregularitas iſta niſi quò ad
illos, quos per dictam conſtitutionem vitare tenemur.
10 ¶ Octauò * quæritur, vtrũ incurratur p̃ ſuſceptionem or-
dinis ab eo q̃ renunciauit epiſcopatui? Et dico,ꝙ non,ſi re
ſignauit loco ſolùm,& nõ dignitati, & nõ interuenerit li-
centia epi proprij,quia ſic remanſit eps,ſed ſi dicta licentia
nõ interceſſit,efficitur irregularis, de ord.ab epiſ.qui re.c.j.
Si verò reſignauit non ſolùm loco, ſed etiã dignitati, tunc
ordinatus à tali cum licentia ſui epi in minoribus ordini-
bus,nõ eſt irregularis,ſed ſine licẽtia ſui pręlati,vel ſi ma-
iores ordines à tali ſuſceperit ſcienter , vel ex ignorantia
craſſa,ſic irregularis eſt,& ſolus Papa diſpenſat, ſi verò ex
ignorantia probabili,ſic etiam irregularis eſt,ſed eps pote-
11 rit diſpenſare,vt in d.c.j. ¶ Nonò * quæritur, vtrum incur-
ratur per receptionem ordinis ab alieno epiſcopo ſine li-
centia ꝓprij prælati? Et dicunt aliqui ꝙ ſic,ſi ordinator ſit
ſuſpenſus p̃ annum à collatione omniũ ordinum,de temp.
ord.eos,lib.6. quòd intellige ſi ordinatus erat clericus,& d̃
anno cõtinuo & integro, de elect. prouida, lib.6. Sed ſm
gloſ.in d.c.eos,& Gofr. licet ordinator ſit ſuſpẽſus, tamen
ſic ordinati non ſunt ipſo iure irregulares, ſed ſunt ſuſpen-
dendi per c. ꝙ tranſlationẽ,de tẽp.ord. vbi tenet idem do.
Ant. & ſi celebrẽt antequã ſuſpendãtur, nõ efficiunt irre-
gulares, & hoc ſequit̃ Hoſt.Gual.& Gul.& magis placet,li-
cet grauiter peccent celebrando antequã eorũ prælati ha-
beant ratã talem ordinationẽ, vt not.in d.c.eos. Fallit hoc
quando prælati ſunt manifeſtè ſuſpenſi propter alienorum
ordinationẽ,quia quandiu ſic ſunt ſuſpenſi,eorum ſubditi
ſine eorũ licentia poſſunt ab alienis vicinis epiſcopis ordi-
nari,vt in d.c.eos. Sunt autẽ manifeſti per iuris euidẽtiam,
quia conuicti ſunt in iudicio, vel confeſſi , aut quia mani-
feſtè ordinauerunt alienum.Et non ſolùm in epiſcopis,ſed
in abbatibus & quibuſcunq; ordines cõferentibus locum
habent prędicta.Quo ad vltramontanos autem ab epo ci-
tramontano ordines ſuſcipientes ſine licentia epi, de cuius
diœceſi traxerunt originẽ, vel in cuius diœceſi beneficiati
ſunt,quæ conſtet per literas patentes cauſam rationabilem
continentes, quare ipſos nolit vel non poſſit ordinare, te-
ne ꝙ ſunt ipſo iure ſuſpenſi tali ſuſpẽſione, ꝙ ſi celebrant
efficiuntur irregulares,nec poterunt à tali ſuſpenſione ab-
ſolui,niſi per Papã,vt in c.j.de temp.ord.lib.6. Et hæc pœ-
na locũ habet in quibuſcunque ordinibus receptis ab epo
Italico,& à quocunq; vltramontano,ſecundùm cõmunem
opinio. in d. c. j. non autem ab Italico ordinato ab vltra-
montano epiſcopo,vt ibi tenet gloſ.ſimiliter nõ habet lo-
cum in exiſtẽtibus intra montes, ſi ab Italico epiſcopo or-
dinentur,vt ibi not. Et ſi quæratur,quis poſſit dare iſtam li-
centiam accipiẽdi ordines ab alieno epiſcopo? Dico quòd
epiſcopus, de cuius diœceſi eſt oriundus,vel in cuius diœ-
ceſi habet beneficiũ eccleſiaſticum aut domiciliũ,licet inde
non ſit oriundus , & epo agente in remotis eam dare põt
vicarius eius generalis in ſpiritualibus, & ſede vacante ca-
pitulum,non aũt alij officiales epiſcoporũ,etiam archidia-
coni,de offi. archid.c.ſignificaſti,nec quicunq; alij inferio-
res prælati, religioſi,vel alij, niſi ſint priuilegiati per Papã,
vel ſm Io.And.niſi habeant hoc ex pręſcripta cõſuetudine.
Religioſi tñ in prioratibus non exemptis per ſuos prælatos
deputati priores & eorũ ſocij poſſunt , dum ibi morantur,
ordinari à locorũ ordinariis,licet non ſint ibidem oriundi,
de temp.ordi.nullus, lib.6.Epiſcopus aũt cui mittũtur cum
licentia,poſſet cum huiuſmodi diſpenſare,& eos abſoluere
ſicut proprius prælatus,quia omnia videntur conceſſa, ſine
quibus ordinatio non poteſt expediri, de offic.deleg.præ-
12 tereà. ¶ Decimò * quæritur, vtrũ incurratur per receptio-
nem ordinum extra tempora ſtatuta.Et dico, quòd ſic,diſt.
lxxv.c.vlti.de temp.ord.c.ij. & cap.cum quidam, & c.con-
ſultationi:credit tamen Inno.& Hoſt.ꝙ tales ordinati non
ſunt ipſo iure ſuſpenſi ab ordine ſuſcepto,ſed ſuſpendendi,
argu c.literas,in fin. de temp.ordi. & ſic exponunt d.c.cùm
quidam.ibi, debes expertes reddere.ſ.per ſententiã. Sed di-
cit dom.Ant.in d.c.literas, ꝙ ſunt ipſo iure ſuſpenſi,& or-
dinantes ſuſpendendi, & hoc eſt verius, vt patet in c.ij. de
temp.ordin. Conceditur tñ epis diſpenſatio in ſuſpenſis,vt
miniſtrent.d.c. conſultationi, in ſuſpendendis autem non,
ſecundùm Roden. cùm ibi dicatur ſolùm de ſuſceptis.
Non poterit tamen diſpenſare epiſcopus qui ordinauit,ſe-
cundùm dom.Anto.in d.cap.conſultationi,ſed eius ſucceſ-
ſor. Hodie autem recipiens ordines ſacros extra tempora,
vel

vel ante ætatem,aut ſine literis dimiſſoriis , ſunt ipſo iure
ſuſpenſi:& ſi celebrant,fiunt irregulares , à ſolo Papa ab-
ſoluendi , & pñt ipſo iure beneficiis priuari per extrauag.
Pij ſecundi,quæ incipit,cùm ex ſacramento, & renouatã
per regulas cancellariæ Inn.viij.& Alex.vj.q̃bus ſtandum
eſt,vt habetur in c.j.& ij.diſt.xl.& not.in c.ij.de reſcr.& c.
13 paſtoralis.de fide inſtr. ¶ Vndecimò quærit̃,* vtrũ incurrat
eam is , qui per ſaltum promotus miniſtrat in ordine ſu-
periori? Et dicit Arch.in c.ſolicitudo. diſt.lij. ꝙ iſte non ſit
ſuſpenſus,niſi ſicut ille,qui eſt in mortali , ſed ſuſpenden-
dus: vñ ſi celebrat in ordine ſuperiori antequam ſuppleat̃
omiſſum, peccat mortaliter , ſed non efficitur irregularis,
& hoc ſequitur Sum.Ang.& Roſel. & quidam alij allegã-
tes c.ſolicitudo.diſt.lij.quod hoc non probat: cùm ibi non
dicatur,ꝙ ille miniſtrauerit in tali ordine, vnde Hoſt. di-
cit,ꝙ eſt irregularis: & hoc probo,quia talis eſt ſuſpenſus
per d.c,ſolicitudo,miniſtrando autem in ordine, à quo eſt
quis ſuſpenſus efficitur irregularis , per c.cum medicina-
lis.de ſen.excom.lib.6. vnde dico , ꝙ talis ſuſcipit chara-
cterem ſuperioris ordinis communiter ſm Theologos:
ſed de hoc j̃.Ordo.ij.§.vij.& ſi miniſtrat in ordine præter-
miſſo ſcienter,dico ꝙ eſt irregularis,iuxta dicta ſ̃.Diſpẽ-
ſatio.§.x.& j̃.§.ſeq.Si verò miniſtrat in ordine ſuperiori.i.
per ſaltum adepto,dico ꝙ eſt irregularis de rigore iuris,&
debet deponi,etiam ſi non ex malitia , ſed ex ignorantia,
vel negligentia aliquem ordinem prætermiſit : ſed tamen
ex diſpenſatione epiſcopi ad ordinem prætermiſſum po-
terit promoueri, ſuſpenſus interim ab executione ſuperio
ris:diſt.xlviij.ſicut olim.diſtinct.lij.ſolicitudo.ext. de cle.
pro.per ſal.c.vnico. & ſimiliter poterit cum eo diſpenſari
ſi miniſtrauerit interim in illo ordine , credens ſe grada-
tim promotum.d.c. vnico. ſi autem in ordine ſic ſuſcepto
ſcienter ſine diſpenſatione miniſtrauerit , diſpenſari non
põt,ꝙ vlterius aſcendat niſi per Papam:ſed in ordine ſuſ-
cepto adhuc põt diſpenſari per epm, ſicut cũ non ordina-
to adminiſtrante.ſ̃.Diſpenſatio.§.x. In hac autem ſenten-
tia concor Hoſt.Veruec.& Rayn.& Suppl. ¶ Duodecimò
14 quæritur,* vtrum contrahatur ab eo, q̃ adminiſtrat in or-
dine,quem non habet? Et dico ꝙ ſic:vt in c.j.& ij.de cl.nõ
or.mi.ꝙ intelligo etiam in eo,q̃ eſt per ſaltum promotus:
quia ex ſua culpa non debet commoditatem reportare, ꝙ
tamen S.Thom.videtur limitandum , ſi illi ordo ſit ſacer:
q̃a dicit in iiij.diſt. xxiiij. ꝙ officia quatuor ordinũ mino-
rum exerceri licitè poſſent à non ordinatis.Secundò limi-
tandum eſt,quando talia non ioco,ſed ſeriò fiunt:q̃a licèt
peccaret,non tñ eſſet irregularis, ſm Hoſt.xv.q.j.illa , q̃a
voluntas,& propoſitum maleficia diſtinguunt, de ſenten.
exc.c.voluntate.Tertiò limitatur, ꝙ non ſit merè laic⁹: q̃a
talis ſm Dir.non incurreret irregularitatẽ, & placet Sum.
Angelicæ,licet Cal.in c.ij.de cle. excom.mi.teneat cõtra-
riũ.& hoc eſt verius,vt patebit.Quartò,ꝙ non faciat igno
ranter quo ad non promotũ per ſaltum:q̃a ſi probabiliter
credit ſe ordinatum,non eſt irregularis.Quintò,limita qñ
talem ordinem non habet quantum ad ſubſtantiam:ſecus
ſi in ordinatione dimiſſum eſt aliquid , quod certum eſt
non eſſe de ſubſtantia : q̃a ſi miniſtret antequam ſuppleat̃
omiſſum,non erit irregularis:q̃a nullo iure hoc exprimi-
tur,licet peccet mortaliter. Sextò ſm oẽs limita , ſi mini-
ſtret ſolenniter,id eſt,exercendo aliquid deputatum certo
ordini tanquam in officio illo conſtitutus: puta , legendo
Euangeliũ,vt diaconus,vel epiſtolã,vt ſubdiaconus,& hu-
iuſmodi:ſecus ſi legeret non tanquam in tali officio, ſicut
ſimonialis legat Euangelium in matutinis.xxvij. q.j. dia-
coniſſam,in gl.& clericus deficiente ſubdiacono in ſolen-
nitatibus indutus ſine manipulo cãtat epiſtolã,vt no. in c.
vt quiſq; preſbyter.de vi.& ho.cle.q̃a non eſt irregularis,
ſm Hoſt.& Inn.ibidem,ꝙ verum eſt,quo ad clericum , ſi
cantet ſolùm indut⁹ dalmatica,modò careat manipulo,&
non offerat calicem. Et idem redit,ꝙ dicit Pa.in c.vt quiſ-
que.eo.ti.ꝙ non effugit irregularitatem, ſi cũ veſtib⁹ ſan-
ctis cantet epiſtolam:q̃a intelligit̃ cũ veſtibus omnib⁹, ẽt
manipulo. Conclude ergo,quòd celebrare in aliquo ordi-
ne eſt exercere actũ ſecũdarium , vel principalem illius eo
tpe & loco,& modo,quo ſolet exerceri, ſicut actu princi-
paliter legere epiſtolam,vbi & qñ celebrat̃ miſſa , quo ad
ſubdiaconũ,vel Euangeliũ,quo ad diaconum,vel cõſecra-
tionem,quo ad ſacerdotem: miniſtrare verò ſolẽniter eſt
miniſtrare cum propriis ornamentis illius ordinis,ſicut cũ
manipulo quo ad ſubdiaconũ,& cũ ſtola,quo ad diaconũ,
& planeta quo ad ſacerdotem.Igit̃ non habens aliquẽ or-
dinem efficitur irregularis,ſi loco,tpe, & modo conſuetis
exercet principalem actũ eius, vel ẽt ſecundarium cũ pro-
priis ornamentis,imò & ſi exerceat actum principalem,ẽt
ſine ornamentis,ſi verò exercitium ſit ſine vtroque.ſ.orna
mentis:& principali actu,non efficit̃ irregularis: vt ſi epi-
ſtolã cantet ſine manipulo,& ſine calicis porrectione.Ad-
dit Arch.ſi ſit conſuetudo, ꝙ illo modo cantet̃ à cõſtituto
in minoribus:ſecus aũt,inq̃t, vbi cum manipulo, vł porri-
gendo calicem,vel vbi non eſt mos, ꝙ cantẽt niſi ſubdia-
coni.Non diſpẽſat aũt cũ iſto,niſi Papa, ſm Hoſt.& Gof.
vt ad maiores ordines aſcẽdat:ſed in ſuſceptis poterit eps
15 diſpenſare. ¶ Decimotertiò * quæritur,vtrum incurratur:
quando q̃s ſuſpenſus,excommunicat⁹, vel interdictus in-
gerit ſe diuinis celebrando , vel faciendo aliq̃d attributũ
certo ordini eccleſiaſtico,ẽt minori,puta acoluthat⁹,exor-
ciſtæ,& huiuſmodi? Et dico multa.Primum. Talis eſt irre-
gularis ſm communem opinionem,vt no. Hoſt. & Ioan.
And.& Pan.c.ij.de cle.exc.mi. ꝙ limita ſi hoc facit tanquã
clericus:vt patet per not.à doct. & Pan. in c.fin. de exceſ.
præla.ſiue ſolenniter, ſm Veruec. & diſpenſat ſolus Papa:
vt in c.j.de re iud.libr.6. Secus ſi attentet aliquid exercibi-
le,ẽt per laicos,vt quia cantat.Requiem æternam,aut ver-
bum pſalmi,& hmõi,q̃a licet grauiter peccet non vitando
communionem ſibi interdictam, tñ nõ efficitur irregula-
ris,vt in c.tanta.de exceſ pręla.niſi quis audiret diuina au-
thorizando: vt ſi eps faciat coram ſe celebrari , qu a tunc
efficitur irregularis,ſecus non authorizando,vt vult gl.in
cle.ij.de priu.& Pan.in c.illud.de cleric.excom. mi. Dato
etiam,ꝙ illud ſit deputatum certo ordini, tamen de cõſue-
tudine exercetur per aliam quancunq; indiſtinctè,ẽt à nõ
ordinatis, talis exercens non eſſet irregularis , ſecundùm
Inn.ꝙ intellige ſi exerceat illud ſine ſolennitate: vt ſi can-
tet epiſtolam ſine manipulo,q̃a non eſſet irregularis talis
ſubdiaconus,imò ẽt ſi ſit ſacerdos,vel diaconus,ſecũdùm
Veruec. q̃a pœnæ non ſunt extendendæ.ſimiliter nec ſm
Pet.de Pal. ſacerdos baptizans in neceſſitate , ſicut vetula
ſine ſolennitate,ſecus cum ſolennitate, vnde ſm eundem
Pet.irregularis eſt ſacerdos, ſi excommunicatus ſolẽniter
baptizet,licet baptiſma conferatur ab omnibus:& ſi in fo-
ro conſcientiæ abſoluit palàm , vel occultè. Fallit tñ hoc
ſm Veruec.& Aſten.contra Hoſt.ſi excõmunicatus exer-
ceat actum minorum ordinum,ẽt ſolenniter , q̃a non eſt
irregularis,cum hoc ẽt per non ordinatum fieri poſſit.Sed
Hoſt.tenet,ꝙ talis omnino irregularitatem incurrat, p̃ c.
cum medicinalis.de ſen.exc.lib.6.& ſic diſpenſari non põt
niſi per Papam,& idem Pan.in c.ij.de cle.exc.dicẽs, ꝙ hæc
opinio

opinio eſt communis & vera, qa iura loquuntur indiſtinctè, & idem Dire. lib. iij. quo ad incurrendam irregularitatem, ſed quo ad diſpenſationem vr̃ tenere, ꝙ ep̃s poſſit diſpenſare, ſm Rayn. & Hoſt. & Arch. & Pan. in c. clerici, de cle. excom. concordat. Sed tu tene ꝙ pertinet ad Papam. ¶ Secundum. Si ep̃s tulit ſententiam excommunicationis contra celebrantem in aliqua capella, celebrans ibi prima vice non eſt irregularis, ſm Arch. niſi eſſet interdicta, ſed eſt excommunicatus: ſecunda autem vice celebrans efficitur irregularis. ¶ Tertium. Recipiens ordines, ẽt minores, in excommunicatione maiori efficitur irregularis p ſolũ Papam diſpenſabilis, de ſen. exc. cum illorum. vbi ſm Gul. Duran. non diſtinguitur inter maiores, & minores, ſi erat in excommunicatione minori, quia nõ inuenitur iure expreſſum, ſm gloſſ. Rayn. ¶ Quartum. Si ſacerdos excommunicatus ſolẽniter officiaret eccleſiam in matutinis, veſperis, vel aliis horis, ſm Arch. incurrit irregularitatem: ſecus pſalmodizando cum aliis, qđ ẽt faciunt laici. Et ſimiliter, ſm aliquos, vt refert Rich. in iiij. diſt. xviij. ſi extra eccleſiam dicat horas ſuas officiando populum, vt in exercitu, vel naui, ſecus ſi dicat horas ſuas cum vno, vel pluribꝰ non officiando eccleſiam, vel populum. Et ſimiliter ſm Gem. & omnes penè doctores, ſi adeſt diuinis authorizãdo. Vñ ſm Pan. in c. fin. de exceſ. præl. cauendum prælato tempore excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti, ne faciat coram ſe celebrari diuina, aut ne interſit celebrationi, qa tunc vr̃ authorizare, & ſimiliter ſm Gem. in c. cum medicinalis, de ſent. excom. lib. 6. ſi facit actum principalem chori, vt, qa dicit capitulum, & orationem, vł facit officium cantoris in choro. Secus autem ſm Gem. ſi nec authorizat, nec exercet aliquod officium chori, licet diuinis interſit, aut legat, & cantet cum aliis. Aduerte tñ ꝙ de hebdomadario ſolenniter officiante in horis, ſm Aſten. non eſt dubium, ꝙ incidat, ſi etiam talis ſacerdos non ſolẽniter officiaret, ſed à caſu ſuppleret pro hebdomadario, ẽt incidit, qa de conſuetudine illud officium exercet́ per ſacerdotem ſolum, maximè cum habeat dicere, Dominus vobiſcum, quod eſt certo ordini deputatum. De cantore autem, & aliis officialibus chori, credo ꝙ non incidant, qa etſi de iure ſint deputata certo ordini, de conſuetudine tñ quaſi generali exercentur indiſtinctè à quocunque ẽt non ordinato, etiam à nouitiis, etiam laicis. De benedicente aquam. s̃. Aqua. §. vlt. ¶ Quintum. Si clericus ignorat ſe excommunicatum, ſuſpenſum, vel interdictum, ſm Rod. nõ efficitur irregularis celebrando antequam ſciat, ſi ignorãtia fuit facti probabilis, puta, quia miſit procuratorem qui non comparuit, & ſic fuit excommunicatus: ſecus ſi craſſa, vt ſi citatus noluit comparere. Et ſic intellige c. apoſtolicę, de cle exc. mi. Item ſecus ſm eundem Rod. ſi probabiliter dubitabat de excommunicatione, puta, quia conſcius de culpa, qa ſi fuit excommunicatus, & celebrauit, irregularis eſt. Et vbi ignorantia non eſt probabilis, diſpenſat abbas, ſi talis eſt regularis, ſm Pet. de Palu. Si verò ſecularis, ſolus Papa. de ſent. exc. cum illorum. ¶ Sextum. Secundùm Pan. in d. c. illud, habens notitiam excommunicationis per ſolam famam, ſi non abſtinet, irregularis eſt, ſi modò verũ cõperit poſtea. Sed tñ aduerte ſecundùm gl. in d. c. illud, ꝙ dicta paucorum famam nõ faciunt, de accuſ. inquiſitionis, nec tenetur credere, licet dicatur ei ab aliquibus. ix. qõ. iij. non ſolum ille. ꝙ verum eſt, niſi ex conſcientia culpæ, vel dictis plurium inſurgeret notabile dubium, qa ſic nõ abſtinendo irregularitatem non effugeret. ¶ Septimum. Secundùm Pan. in c. ſi celebrat. de cle. exc. mi. excommunicatus minori celebrando non fit irregularis. Ratio, qa talis excommunicatio non inducit ſuſpenſionem ordinum, vel officij, ſed tm̃ priuat participatione ſacramentorum, vt ĩ d. c. ſi celebrat. ¶ Octauum. Si iudex dicat, ſuſpendo te ab officio, vel bñficio, ſm gl. in c. quanto. de magi. talis ſentẽtia non valet rõne incertitudinis. l. iij. C. de ſen. quæ ſi. cer. ſm do. aũt Ant. aut conſtat de intentione, & ſic ſerua. aut non conſtat, & ſic tutius eſt abſtinere ab vtroque, tñ ſi nõ abſtinet, non efficitur irregularis. Et hoc placet Pan. ibidem dicẽs, ꝙ licet ſentẽtia iniuſta liget, hoc tñ đet intelligi qñ apparet de illa, hic aũt non apparet, an ab officio, vł beneficio ſuſpẽdere voluerit. Vtrum aũt oĩs ſuſpenſus celebrãs ſit irregularis, vide j̃. Suſpenſio. §. v. Quomodo ẽt excommunicatus efficiat́ irregularis, ingerendo ſe diuinis ſine exercitio alicuius deputati certo ordini. j̃. §. xxvij. ¶ Decimoquartò quærit́, vtrum incurratur rõne criminis? Et dico ꝙ ſic, xxv. diſt. primum xxxiij. diſt. qm̃. j. q. vij. ſi quis omnem, ſed diſtingue, vt no. in c. ex tenore. de temp. ord. & s̃. dictum eſt. Crimen. §. ij. & iij. & hic perſtringendo dr̃. ¶ Enorme em̃ impedit promouendum, & deiicit pmotũ: ẽt ſi ſit occultum. ¶ Mediocre verò ſi occultum, neutrum illorũ facit, nec indiget diſpenſatione, ſed ſufficit pœnitẽtia ſacramentalis, de temp. ord. ex tenore. & c. quæſitũ, ſi ẽt manifeſtum per confeſſionem extra iudicialem nõ inducit irregularitatem, quamuis talis ſi ſit clericus, ſit ſuſpẽdẽdus ab officio & bñficio, de exceſ. præl. q̃ ſit graue. Si ẽt ſit manifeſtum per famam deficiente accuſatore, vel probatione legitima, non inducit irregularitatem, ſed indicẽda eſt tali purgatio canonica: qua præſtita abſoluet́: & ſi in ea defecerit, deponet́. de adul. ſignificaſti. Si verò ſit manifeſtum per ſententiã, vel cõuictionem, vel cõfeſſionẽ metu probationis factam, inducit irregularitatẽ: & idẽ ſi ſit notorium per euidentiam facti, ꝙ nulla põt terg. uerſatione celari, cuius. ſ. teſtis eſt populꝰ, & inficiationi nõ eſt locus, de temp. or. quæſitum, põt tñ in hmõi notoriis de iure, vel de facto per ep̃m diſpenſari ſuper tali irregularitate, ſm Inn. in gl. ſuper d. c. ex tenore. Leuia autem crimina, ſiue minora, ſiue ſint occulta, ſiue manifeſta, nec impediũt promouendum, nec promotum deiiciunt. de coha. cle. & mu. veſtra. ¶ Decimoquintò quærit́, an incurrat́ ex bigamia? Et dico ꝙ ſic, extrà, de biga. per totum, & de hoc s̃. Bigamia. ¶ Decimoſextò quærit́, vtrum incurratur per contractum matrimonium? Et dico ꝙ ſic dupliciter. Primò, ſi cõtrahẽs ſit in ſacris, & habeat votum ſolẽne: vt s̃. Bigamia. in pr. Secũdò ſi contrahẽdo ducat vxorem vilem mulierẽ, puta ancillam, vel ioculatricem, vel aliquam ex his, quæ publicis ſpectaculis mancipãtur, licet virginẽ. diſt. xxxiiij. ſi qs viduã, quem qdam dicunt eſſe bigamũ ſed nõ eſt verum, ſi ſit virgo, niſi dicatur bigamus quantũ ad effectum, quæ eſt irregularitas. ¶ Decimoſeptimò quærit́ vtrum incurratur per ſolennẽ pœnitentiam? Et dico ꝙ ſic. diſt. 50. ex pœnitentibus, põt aũt cũ his in minoribus pp neceſſitatem, vel vtilitatem eccleſiæ diſpenſari. diſt. 50. placuit, & hoc per ep̃m ex quo non eſt ei prohibitum. in maioribus aũt ſolus Papa diſpenſat. d. c. ex pœnitentibus, & diſt. 50. q in aliquo. Dicit tñ Inn. & Hoſt. ꝙ hoc curia non ſeruat: & ſic vr̃ hodie locum non habere irregularitas iſta. Publica aũt pœnitẽtia irregularitatem nõ inducit: qa non eſt iure cautum. ¶ Decimooctauò quærit́, vtrum ĩducatur per celebrationem in loco interdicto? Et dico ꝙ ſic, de ſen. exc. is qui. lib. 6. de quo s̃. Interdictum vltimò, per totum, & ſolus Papa diſpenſat. ¶ Decimononò quærit́, vtrum inducitur vitio adueniente in corpore, ſiue à propoſito, ſiue à caſu?

Et

Et dico ꝙ ſic, modo quo ſuprà. Corpore vitiatus, p totum. Et idem eſt de hermaphrodito, ẽt ſi plus vergat ad ſexum virilem, qa licet ſit ſuſceptiuus characteris ordinis, prohibet́ tñ ordinari, & ordinatus miniſtrare. ar. di. xxxvj. illiteratos. Si aũt magis ad fœmineum vergat, vel ſecundum Rodo. ẽt ſi ſit parilitas, non eſt ẽt characteris ſuſceptiuus. ¶ Viceſimò quæritur, vtrum incurratur per illegitimitatẽ? Et dico ꝙ ſic, de fil. preſbyt. c. j. & c. is qui. eod. tit. libr. vj. in minoribus tamen ordinibus poteſt epiſcopus diſpenſare in ſacris, aũt ſolus Papa, vt in d. c. j. Si tamen efficiantur tales religioſi, poſſunt iure cõmuni promoueri ad omnes ordines ẽt ſacros. d. c. j. Et ſi illegitimatio ſit ſecreta, ita ꝙ ſolus illegitimus eam ſciat, ſm Direc. ſi ſe facit ordinari mortaliter peccat, nec debet vti ſuſceptis ſine diſpenſatione. ¶ Viceſimoprimò quæritur, vtrum incurratur in adultis per dilationem baptiſmi vſque ad ægritudinem? Et dico ꝙ ſic. diſt. lviij. ſi quis, quia præſumit eccleſia, ꝙ talis non ex voluntate, ſed ex neceſſitate baptizetur, vt ibi, vel in pœnã negligentię circa ſalutem. Nec per baptiſmum tollitur iſta irregularitas ſm gloſſ. ibi, quia idem non operatur cõtrarios effectus, de bap. maiores, nec parit obligationem & liberationem. ff. de ſolu. l. q hominem. §. vlt. Poteſt tamen talis admitti in duobus caſibus. Primò, ſi poſt baptiſmum fides & vita eius probabilis apparuerit. Secũdò, ſi hoc exegerit raritas clericorum. d. c. ſi. qs. aliàs nõ poterit ordinari ſine diſpenſatione Papæ, ar. d. c. ſi. quis ¶ Viceſimoſecũdò quæritur, vtrum incurratur à religioſo ingrediente clauſtrum ad audiendas leges vel Phyſicã? Et dico ꝙ ſic, ſi ante duos menſes non fuerit reuerſus, & ſolus Papa diſpẽſat. ne cle. vel mona. c. vlt. ¶ Viceſimotertiò quæritur, vtrũ incurrat eam ep̃s, preſbyter, aut diaconus, q prætextu iniuſtæ excommunicationis recurſum hẽt ad Imperatorẽ? Et dico ꝙ ſic, & ſolus Papa diſpenſabit. xxj. q. vlt. c. pen. & in c. ſi qs xxiij. q. vlt. ampliatur dicta irregularitas ad oẽs, qui ſunt ſub eccleſiaſtica regula, ſed non ipſo iure, ſicut in prædictis. ¶ Viceſimoquartò quæritur, vtrum ſint irregulares hæretici? Et dico ꝙ ſic. j. q. j. veruntamẽ, ſi tñ reuertãtur, poſt abiurationem recipiuntur ad laicam communionem, poſtquam fuerint reconciliati. j. q. vij. Daibertũ, & cũ eis fit diſpenſatio qñque ẽt pleniſſima, vt promoueri poſſint ad epiſcopatum & ſuperiores dignitates. xij. diſt. nos conſuetudinem. xxiij. q. iiij. ipſa pietas. ¶ Viceſimoquintò quæritur, vtrùm contrahatur per curialem eſſe? Et dico ꝙ ſic. j̃. Ordo. iiij. §. vlt. ¶ Viceſimoſextò quæritur, vtrum cõtrahatur per ſeruitutem? Et dico ꝙ ſic, vt j̃. Ordo. iiij. §. pen. ¶ Viceſimoſeptimò quæritur, ad intellectum multorũ quę dicta ſunt, qñ contrahatur irregularitas per indebitam celebrationem vel executionẽ ordinum? Et dico, ꝙ Arch. poſt Cal. & Ant. de But ſic diſtinguit, Aut enim vtens officio ordinis eſt fœmina, & ſic non fit irregularis, etiam ſi ſit religioſa, quia non eſt capax ordinis, & conſequenter nec irregularitas, per quam quis prohibetur ordinari vel ordinis officium celebrare. Aut eſt vir, & tunc aut eſt furioſus, & ſic non efficitur irregularis, ſimiliter infans clericus, de homicid. ſi furioſus, aut ſanæ mentis, & tunc aut eſt laicus, aut clericus. Et ſi eſt laicus vr̃ irregularis, ſi cum ſolẽni apparatu celebrauit, exequendo. ſ. actum alicuius ordinis, ſiue ſit conuerſus religioſus, ſiue ſecularis, de clerico non ordin. mi. c. j. & ſolus Papa diſpenſabit, ſicut & cum ordinato ſuſpenſo celebrante, quod ſm S. Thom. intellige de ordinibus ſacris, vt §. xij. dictum eſt, ſecus ſi ſine ſolenni apparatu, & hanc opinionem tene contra Direct. & Sum. Ang. inquantum irregularitas impedit ab ordine ſuſcipiendo, qa huius ſecularis eſt capax, & minus illi congruit ꝙ agit, quàm ſi eſſet clericus, licet non habens ordinem talẽ. Si verò eſt clericus, aut celebrat in ordine, quem non habet, aut quem habet. Et ſi quidem non hẽt in ordinibus ſacris eſt irregularis, excepto, ꝙ exiſtens in minoribus põt cantare epiſtolam, ſm Gul. ſine ſolennitate, quod Inn. limitat in abſentia ſubdiaconi, & ſine eius ornamento, id eſt, ſolenni apparatu, qui eſt manipulis, dicente Pet. de Pal. ꝙ tunicellam licet etiam non ſubdiacono portare: qa non eſt ei propria veſtis, ſicut manipulus, quem nullus eo inferior portare đet. Si verò clericus celebrat in ordine quem habet, tunc aut eſt excommunicatus maiori, aut celebrat, ſeu officium exercet in loco interdicto ab homine vel à iure, aut eſt ſuſpenſus. Si primum aut ſm, eſt irregularis, & à ſolo Papa diſpenſabilis, de ſen. excom. is qui. li. 6. ſm Gul. tñ conſtitutis in minoribus excõicatus miniſtrãdo ſeu exercendo officium ſuum ẽt cum ſolennitate, non efficitur irregularis, qa illa duo c. ſi quis epiſcopus. j. & ij. xj. q. ij. non loquuntur de eis, & pœnæ ſunt reſtringendæ, ſed ſecus de ſubdiacono. ſ. ſi ſolenniter legat, ſi autem ſine ſolennitate legat epiſtolam ſubdiaconus, diaconꝰ, vł preſbyter excõicatus, credunt qdã, ꝙ non incurrat irregularitatem. Si autem clericus eſt ſuſpenſus, ſumendo ſuſpẽſionem largè. i. quo ad ſe tm̃, puta pp mortale, vel minorem excommunicationem, vel iniunctionem à confeſſore, celebrando non fit irregularis, ſed ſumendo pprìè. i. quo ad ſe & alios, aut eſt ſuſpenſus ab homine ſiue iudice, aut à canone. Si aũt eſt ſuſpenſus ab homine pprìè. i. quo ad ſe & alios eſt irregularis, ſi hoc ſciuit, & ſi hoc ignorauit ignorantia craſſa aut ſupina, nõ aũt ſi pbabili, & hoc quomodocunq; ſit ſuſpẽſus ſimpliciter, ſiue ad tp̃s determinatum, ſiue non determinatum, ẽt ſi rõne defectus, vł infamiæ talis durante ſuſpenſione ſi celebrat eſt irregularis, diſpenſandus ſolùm per Papã. Ad quod ij. q. iij. ſi qs preſbyter, de ſen. exc. c. cũ medicinalis. li. 6. Si verò eſt ſuſpẽſus à canone, tũc aut rõne criminis aut rõne defectꝰ, aut rõne ſcandali, vel infamiæ. Si rõne criminis, aut ſimpliciter eſt ſuſpẽſus, & ſic celebrando eſt irregularis. ij. q. iij. ſi qs ep̃s. Au ad tempus & tunc ad tempus determinatum, & ſic interim celebrando eſt irregularis. Aut ad tempus indeterminatum, & tunc aut cum cõditione donec ſatisfaciat, aut cum conditione donec pœniteat. Si cum conditione donec ſatisfaciat: vt diſt. lxxxj. ſi q ſunt, & c. ſequenti, & de cohabit. cleri. & mul. ſicut, & in clem. j. de deci. cum ſimilibus, & tunc ſi ſic ſuſpenſus ante abſolutionem celebret. eſt irregularis, licet qdam contrarium dicãt, qa in hoc factũ iudicis eſt neceſſarium vt habeatur p abſoluto, vt dixi, in q̃ Cal. de æta. & quali. c. cum bonæ, & ſic cum factum hominis, ſit neceſſarium, ſeqtur ꝙ quo ad ſuſpẽſionem Dei canõ aliqđ addit. vt in decretali, ſicut. de cohabitatione cler. & mulier. Si verò eſt ſuſpenſus cum cõditione donec pœniteat, vt de electiõe. c. officij. tũc æquũ eſt tenere, ꝙ ĩterim celebrando nõ efficiat́ irregularis, qa talis ſuſpẽſio vr̃ eſſe Dei, ad q̃ nihil addit canon, nec vt habeatur pro ſublata, aliquod factum hominis eſt neceſſarium, ideoque dicendum eſt de ea vt de ſuſpenſione Dei tm̃. Si verò ſit ſuſpenſus à canone ratione defectus, aut ratione defectus ordinis, vt clericus per ſaltũ promotus, quãtũ ad ordinẽ omiſſum, in quo ſi exercet officium antequã recipiat, eſt irregularis, ſed celebrando in ordine, ad quẽ eſt p ſaltũ pmotus, quẽ hẽt, non eſt irregularis. diſt. lij. c. ſolicitudo. Sed adde contrarium eſſe verum, vt s̃. §. xj. aut ratione alterius defectus, vt bigamus, illegitimus, corpore vitiatus, ordinatus

ante legitimã ætatem, vel à non ſuo epo, quo caſu omnes
concordant, ꝙ celebrando nõ eſt irregularis, quia hoc nõ
eſt expreſſum in iure, & quia curia, cuius ſtylus eſt atten-
dendus, de cri.fal.quàm graui. quando mãdat cum iam or-
dinatis in ſuprà dictis defectibus diſpenſari, nihil dicit de
irregularitate.diſ.lvj.Apoſtolica,&c.Cenomanenſem.Nec
obſtat, ꝙ ordinatio ante legitimã ætatem, vel ab epo non
ſuo, fuerit cum peccato, quia principalis cauſa ſuſpẽſionis
in talibus eſt defectus, non peccatũ. Et hac ratione putat, ꝙ
licet irregularis ex celebratione diuinorum ſit ſuſpenſus à
canone ꝓpter hãc irregularitatem, ſi tñ aliàs nõ eſt ſuſpen-
ſus à iure vel ab homine, puta quia abſolutus eſt ab excom
municatione & ſuſpẽſione, ſed non eſt ſecum diſpenſatum
ſuper irregularitate, vel non ſuſpenſus cõtrahit irregulari-
tatem, talis non cõtrahit nouã irregularitatẽ, quia hoc nõ
eſt expreſſum in iure. Si autem tertio modo eſt ſuſpẽſus à
canone, ſcilicet ratione ſcãdali, vel infamiæ, celebrãdo nõ
eſt irregularis, de cle.peregr.c.j. Ex quo ſequitur ſm Inno.
ꝙ hi, quorum crimina ſunt notoria, quę etiã poſt pœnitẽn
tiam prohibentur celebrare pp ſcandalum & infamiam, vt
de cohab.cleric.& mul.c.fin. ſi ante abſolutionẽ celebrent,
non incurrunt nouã irregularitatẽ. Et ex allegatione quã
facit, videt̃ intelligere de notorio fornicatore, quod pium
eſt tenere, & quod not.in c.j.de ſent.excom.lib.6. intelligi-
tur de notorio fornicatore ante pœnitentiã celebrante, ne
videatur ſibi ipſi cõtrarius. Tamen de rigore ſola pœniten-
tia non tollit ſuſpenſionẽ canonis in notorio fornicatore,
vt videtur expreſſum diſt.50. peruenit, quia requiritur iu-
dicis factum vt s̃. dictum eſt de ſuſpenſo à canone donec
ſatisfaciat. Abſolutione tñ facta à ſentẽtia canonis, & à qua
poteſt hoc caſu eps abſoluere: quia conditor canonis ſibi
non reſeruauit, ſi pœnitet, remanente irregularitate quàm
contraxerat huiuſmodi fornicator ex celebratione diuino-
rum, de qua nondum eſt diſpenſatus, ex noua celebratione
nouam irregularitatẽ non incurrit. Et hæc omnia no.dom.
Anto.de Butr.de cler.excom.miniſt. ſi celebrat. excepto eo
quod de S.Tho.Petr.de Pal.& Veruec. dictum eſt. Et addit
Aret. quòd ex prædictis videtur ordinatus ante legitimam
ætatem eſſe ipſo iure ſuſpenſus ab executione ordinis ſic
recepti. Sed tñ ſolennes doct. tenent ꝙ non, ſed eſt ſuſpen
dendus, & illi dicti ordinis executio interdicenda vſque
ad legitimã ætatẽ, poſt qđ ſi eo vtatur, erit irregularis. Et ſic
ſenſit Rayn.Butr.Arch.in iiij.diſt.lxxvij.Bern.de cleri. per
ſal.promo.c.j.Ant.de Butr.de tempo.ord.vel non eſt com-
pos.Paul.Zaba.ſuper cle.generalẽ de ætat.& quali. ¶ Vice-
ſimooctauò quæritur, quomodo irregularitas tollatur? Et
dico, quòd tribus modis. ¶ Primò per baptiſmũ, quo ſcili-
cet tollit̃ omnis cõtracta ante illũ cum peccato, ſm Archi.
xxvj.diſt.c.deinde, & Pan.in c.gaudemus, de diuort. & etiã
ea quæ venit ex ſequela peccati, vt eſt infamia, & etiã om-
nis irregularitas homicidij, ſiue fuerit cum peccato, ſiue
non, pro quo facit c.ſi quis viduam.diſt.50.§.j. & c.ſi quis
poſt.diſt.lj. non aũt irregularitas bigamiæ propter defectũ
ſacramenti.diſt.xxvj.acutius, & c.deinde, nec illa quæ pro-
uenit ex defectu nataliũ. Et hæc eſt cõis opinio, licet aliꝗ
tenuerint, ꝙ per baptiſmũ nulla irregularitas deleatur, vt
dicit Rich.ij.quoli.q.ij. aliqui verò, ꝙ non deleat illã quæ
venit ex homicidio ſine peccato, vt not.Pan.in d.c.gaude-
mus. Sed tene quod dixi, & vide etiam s̃. Baptiſmus vj.§.j.
¶ Secundò tollitur per religionis ingreſſum, vt not.glo.in
c.ij.de apoſt. ſed non omnis, vt ibi dicitur, ſed ea ſolũ quæ
non prouenit ex proprio delicto, vt in c.j.de fil.preſbyt. ita
ꝙ promoueri poteſt ad ordines ſine diſpenſatione, ſed nõ
ad dignitates, ſiue prælationes, vt in c.fin.de fil.preſbyt. &
Hoſt.in c.ij.de apoſt. & ſic dicit intelligẽdum auth.de mo-
na.in prin. vbi dicitur, ꝙ religionis ingreſſus omnem tollit
irregularitatem. Panor. verò in d.c.ij. dicit ꝙ tollit̃ ea ſolũ,
de qua eſt iure expreſſum ꝙ tollatur, licet inducat facilio-
rem diſpenſationẽ. ¶ Tertiò per diſpenſationẽ Papæ, quæ
omnem irregularitatem tollere pôt, cùm omnis ſit de iure
poſitiuo.ij.q.vij.item Daniel.& tenet Inno.de renun.c.niſi,
& ſic communiter tenetur. Quomodo autem epiſcopi di-
ſpenſare poſſint, dictum eſt s̃. Diſpenſatio.§.x. Licet autem
conueniens & cõſuetum ſit vt ſuper ea verbis diſpenſetur
ſub hac forma vel ſimili: Ego diſpenſo tecũ in tali irregu-
laritate quàm contraxiſti propter talem cauſam, vel ſi con
traxiſti, quando dubitatur, tamen epiſcopus ordinando eũ
cum quo diſpenſare poteſt, ipſo facto diſpenſat, ſi hoc in-
tendit, licet verbis non vtatur, & idem ſecundùm Archid.
eſt de prælato mittendo ad ordinationes.

¶ IRRISIO, vide ſuprà Deriſio.

DE IVDÆIS.

1 *Iudæi qui, & vnde dicti.*
2 *Chriſtiani nimiam familiaritatẽ cum Iudæis habere non debent.*
3 *Chriſtianus quatenus poſſit Iudæo ſeruire.*
4 *Iudæo non licet habere nutricem Chriſtianam, nec ſeruum Chri-ſtianum. num. 6.*
5 *Chriſtianus emere poteſt ſeruum Iudæum.*
7 *Iudæi nullum officium publicum aut dignitatem poſſunt inter Chriſtianos obtinere.*
8 *Iudæi debent geſtare ſignum quo diſcernantur à Chriſtianis.*
9 *Iudæi ad quæ cogantur, & à quibus prohibeantur.*
10 *Iudæi quomodo puniantur, & eorum conſortes Chriſtiani.*
11 *Iudæos non licet cogere ad fidem.*
12 *Iudæis quæ facere prohibeantur Chriſtiani.*
13 *Examinationem à Iudæis an facere poſſint domini.*

1 IVDÆI * ſunt qui legem Moſaicam literaliter tenẽt &
obſeruãdo ſequuntur. Vnde Chriſtiani literæ nimis ad-
hærentes, iudaizare dicuntur, de ſacr.vnct.c.vnic.§.penul.
quod facere non debent.diſt v.§.j.& diſt.vj.§.vlti.& de ce-
lebr.miſſ.c.cum Marthæ.§.cæterũ. de conſtit.tranſlato. Et
dicti ſunt, ſm Rayn.& Hoſt. à nomine principalis tribus,
ſcilicet Iudæ. & prius dicebantur Hebræi ab Heber, cuius
familia cultum Dei tenuit, cęteris idololatria fœdatis: quã-
uis hoc aliqui negent, dicentes, ꝙ Hebræi dicuntur quaſi
transfluuiales. ¶ Primò verò quærit̃, quomodo ad Iudæos
ſe debeant habere Chriſtiani in genere? Et dico multa.
2 ¶ * Primum. Chriſtiani nimiã familitatẽ & conuerſatio-
nem cum Iudæis habere non debent, extrà eod.ad hæc, &
c.fin. quod tamen ſecundùm S.Th.ij.ij.q.x. fallit in his qui
ſunt firmi in fide, ita ꝙ ex conuerſatione cum infidelibus
non timetur de eorum ſubuerſione, ſed ſperari pôt ex hoc
infidelium conuerſio, quia tales nõ ſunt prohibendi com-
municare cum illis: ſed infirmi, de quibus timeri pôt, pro-
hibendi ſunt ex caſu neceſſitatis conuerſari cum illis. ¶ Se-
cundum. Igitur cum Iudæis Chriſtiani comedere non de-
bent, nec habitare, nec eos ad ſua cõuiuia recipere.xxviij.
q.j.nullus, & c.omnes, qđ tamen Hug.in d.c.omnes, limi-
tat qñ volunt cibos diſcernere, quia vbi non diſcernunt,
licet mãducare cũ eis, & eos inuitare. Quam limitationem
ſequitur Sum.Ang.& Roſ. contra mentem Supple. ſed ma-
lè, quia ratio prohibitionis nõ eſt ſolùm illa quæ tangitur
in d.c. omnes, ne ſ. illi videant̃ eſſe ſuperiores Chriſtianis,
id eſt, ſanctiores, dum illi diſcernunt, & non Chriſtiani,
ſed etiam alia, id eſt, nimia familiaritas.arg.diſt.c. ad hæc.
& glo.in d. c.omnes, quæ dicit potius prohiberi conuiuia,
quàm

quàm loquelam: quia maior eſt in cibo quàm ĩ colloquio
familiaritas: quæ eſt ratio quę militat vbi Iudæi nõ diſcer-
nunt, imò magis, tum etiã, quia comedere cum Iudæis nõ
diſcernẽtibus cibos, eſt participare cũ eis in peccato mor-
tali, quia ſm eorum conſcientiã erroneam diſcernere te-
nentur ex præcepto Moſaicæ legis. Vnde cum Piſan.Arch.
Suppl.Rayn.Lau.Ioan.Inno.& Gof. dicendũ eſt indiſtinctè
prohibitam eſſe cibi ſumptionem cum Iudæis: & oppoſitũ
faciens mortaliter peccat. Et eadem prohibitio, ſm omnes
prædictos, eſt circa Saracenos, ſiue Gentiles, quia ſicut dicit
gloſ.in d.c.omnes, licet nõ contineantur verbis huius edi-
cti, vt xj.q.iij.in c.ad menſam, vbi cõceditur mãducatio cũ
eis, tñ continentur ſentẽtia: quia & ipſi hodie cibos diſcer-
nunt, ſiue, vt dicũt prædicti doctores, iudaizant, tñ qui va-
dunt ad prædicandũ Saracenis & aliis infidelibus cibis eo-
rum vti poſſunt ſm tempora licitis, niſi fuerint idolis im-
molati, quibus etiã in extrema neceſſitate vti poſſent, dum
modo nõ in venerationẽ idoli, vt in Sum.Confeſ.lib.1.tit.
iiij.q.v. & eſt mens omnium prædictorũ, vt patet extrà, de
Iudæ. q̃ ſit laudabile. ¶ Tertium. Azyma quoq; Iudæorum
comedere prohibitũ eſt Chriſtianis.d.c.nullus, & intellige
etiam ſeorſum ab eis. Et ratio eſt, quia eſt cibus diſcretus
ab eis, qui etiã inhibetur.d.c.oẽs, clericus aũt contrafaciens
debet deponi, & laicus excõicari.d.c.nullus, quod tñ fallit
in duobus caſibus, in quibus licitè manducatur, primò ſm
gloſ. ibi, qñ quis prædicat illis, de Iudæis, quã ſit laudabile:
quod intellige vbi alij cibi non haberentur, ſicut de ido-
lothito dictum eſt. ſecundò, in neceſſitate, ſm Roden. &
Veruec. quod intellige, non vt azyma, ſed vt eſt ſimplex
panis. ¶ Quartum. Nulli Chriſtiano licet in ſuis infirmita-
tibus vocare Iudęos, aut ab eis recipere medicinas.d.c.nul-
lus, & d.c.omnes, dicit tñ gloſ.in d.c.nullus, ꝙ medicinalia
pñt ab eis emere Chriſtiani, & ea præparare, arg.C.de iud.
l.nemo, & addit Sum.Ang.& Roſ. ꝙ non licet emere ab eis
medicinas præparatas, qđ eſt irrationabile, cum non poſſit
reddi ratio de medicina potius q̃ de alio venali, nec text.
ꝓhibet medicinã ab eis emere, ſed accipere, in quo tex. in-
terdicit familiaritatẽ quæ eſt inter medicũ & infirmũ, non
inter emptorẽ & venditorem. Fallit tñ quod dictũ eſt, ſm
Hug. in neceſſitate, qñ alius medicus non habetur, & idem
dic qñ non habetur peritus ſufficienter pro pręſenti infir-
mitate. ¶ Quintum. Non licet etiam Chriſtiano ſe cum Iu-
dæo in balneo lauare.d.c.nullus. Et quia omnia prædicta
prohibentur laicis ſub pœna excõicationis, & clericis ſub
pœna depoſitionis, ideo cõtrafacientes mortaliter peccãt,
niſi excuſent̃ probabili iuris ignorãtia, & idẽ vr̃ de ſequen
tibus. ¶ Sextũ. Nulli Chriſtiano licet in teſtamento aliquid
relinquere Iudæis aut Paganis, alioquin etiã poſt mortem
iudicabitur anathema. xxiiij.q.ij.ſane.el ij. de hære. ſi quis
epiſcopus, quod Hoſt. limitans dicit nihil poſſe legari vni-
uerſitati Iudæorum. C.eo.l.j. ſed ſingulis fortè, ſic ſm Azo.
quod quantũ ad ſingulos intellige, ſm Veruec. ratione ex-
tremæ vel multum arctæ neceſſitatis, non autem ad ditan-
dum, etiam ſi eſſent fratres, vt d.c.ſi quis, quod Sum.Ang.&
Roſ. indiſtinctè cõcedunt licere, ſed Supple. dicit nõ licere
clerico, per d.c.ſi quis eps. Sed eſt factũ, quia nullũ ius hu-
manũ prohibet illud ad quod tenemur iure diuino vl̃ na-
turali, quantum aũt ad vniuerſitatẽ, non limitatur, quia illa
non patitur. ¶ Septimũ. Non peccant Chriſtiani cõicantes
Iudæis in mercimoniis, ſm Panor.in d.c.poſt miſerabilẽ,
de vſuris, per argu. à contrario illius text. quia in pœnam
interdicitur eis cõmunio, & conſequenter, regulariter non
eſt interdicta, ſed tantũ nimia familiaritas & conuerſatio,
vt extrà eod.ad hæc, & d.c.nullus, cum ſimilibus. Vnde ad-
monitus nolens abſtinere ab eorum nimia familiaritate,
peccat mortaliter. ¶ Secundò quærit̃ ſpecialiter quomodo
Chriſtiani ſe debeãt habere ad Iudæos quantũ ad ſeruire?
3 Et dico multa. ¶ * Primum. Iudæi ſiue Saraceni, neq; ſub
alendorũ puerorũ ſuorum obtentu, neq; pro ſeruitio, vel
qualibet alia cã Chriſtiana mancipia in domibus ſuis per-
mittãtur habere, extrà eo.Iudæi: & ſic non licet Chriſtiano
ſeruire Iudæo: quod Hoſti. per d.c.Iudæi. limitat in domo
Iudæi, ſecus extrà. Sed melius Pan.in d.c.ad hæc, dicit hoc
non licere etiam extra domũ aſſiduè, quia text.d.c.ad hæc,
prohibet continuam conuerſationẽ, & aſſiduam familiari-
tatem, non habita mentione de domo, & nutritione infan
tium in domo eorũ, & ſic voluit æquiparare aſſiduũ ſerui-
tium extra domũ, & ſeruitium factũ in domo. Et certè iſta
ſunt paria habito reſpectu ad cauſas ꝓhibitionis, quæ ſunt
duæ: prima, ne ſimplices ex aſſidua familiaritate ſubuertan
tur, ſecunda, ne Iudæi videantur ſuperiores Chriſtianis,
cum debeant ſe Chriſtianorũ ſeruos recognoſcere, extrà
eod. & ſi Iudæos. ¶ Secundum. Conſtituta mercede licet
Chriſtiano locare operas ſuas in ſeruitio Iudæorum extra
domũ, & etiã in eorũ domo, ſi abſint Iudæorũ pſonæ, vt ſi
colat agros eorũ, quod eſt licitũ, extrà eod.multorũ, vel ſi
fabricet ædificium, quia ratio legis, quæ eſt eius aĩa, ſtat in
aſſidua familiaritate, quæ hic ceſſat. Vnde pôt Iudæus ha-
bere colonum Chriſtianũ adſcriptitiũ, & originarium.d.c.
multorum, non aũt ſeruũ, vt ibi. ¶ Tertium. Non licet mu-
lieribus Chriſtianis nutrire filios Iudæorum, ſm Pan.in d.
c.ad hæc, & gloſ.Io.And.& dom.Ant. etiam extra domum,
ſm Card. autem nõ licet eis hoc in domo, ſecus extra do-
mum, ꝓpter text.d.c.ad hæc, qui dicit in domo. Sed ſecũda
opinio eſt vera ſecundùm verba legis, prima verò ſecundũ
ſenſum, qñ ex nutritione extra domum ſequitur familiari-
4 tas nimia, argu.c.nullus iuncto cap.ad hæc. ¶ * Quartum.
Non poteſt epiſcopus diſpenſare, vt Iudæi habeant in do-
mo ſua nutrices Chriſtianas, ſecũdùm Card. quia iſta pro-
hibitio eſt in honorem fidei, placet Pan. in d.c.ad hæc, &
ſic tene, quia in faciendis contra ius non diſpenſat, niſi hoc
ſit ei expreſsè vel tacitè cõceſſum, vt s̃. Diſpenſatio.§.iiij.
¶ Tertiò ſpecialiter quæritur, quomodo ad Iudæos ſe de-
beant habere Chriſtiani quantum ad eſſe ſeruum? Et dico
5 multa. ¶ * Primum. Chriſtianus emere & habere pôt ſer-
uum Iudæum, extrà eod.& ſi Iudęos.xxiij.q.viij.diſpar. nõ
tamen debet cum eo morari, ſic, ꝙ eum habeat familiarẽ.
xxviij.q.j.ſæpè nullus, & cap.omnes, quia ſm Ioan. Iudæi
ſunt difficiliores ad conuertendũ, & peritiores ad ſubuer-
tendum q̃ Gentiles. Si autem Chriſtianorũ ſerui fieri vo-
luerint Chriſtiani, ſiue Iudæi ſint, ſiue Gentiles, non pote-
runt eorum domini prohibere. x.q.ij. duo ſunt, tamen ſe-
cundùm Rayn.& S.Tho. per baptiſmũ à ſeruitute non li-
berantur, ſed remanent ſerui, quia ſeruitus eſt introducta
iure diuino, arg.diſt.xxxv.ſexto, & iure gentium.diſt.j.ius
gentium, & iure canonico comprobata.xij.q.ij.eccleſiam,
ſm Hoſt.& Gofr. Et addit Rayn. ꝙ vbi ex bona conſuetu-
dine Chriſtiani non ſolent eſſe ſerui, dñs de conſilio eos
manumittet, vel ſaltem pecunia mendicata aut ſeruitio ad
tempus præſtito ſe rediment. xij.q.ij. cum redemptor, qui
tñ eos teneret in ſeruitute, vel alteri venderet, nõ peccaret,
quia qđ non eſt prohibitũ, intelligitur eſſe cõceſſum. argu.
xiij.q.ij.Ebron. Et hoc etiã aſſerit do.Io.in l.qui dr̃ lucula
6 noctis. ¶ Secundum. * Non aũt econtrario eſt licitũ Iudæo
habere ſeruum Chriſtianum, extrà eod. multorum, & C.
de epiſc. & cle.l.Deo nobis.§.his ita, vbi iubetur vt nullus

Iudæus,vel Paganus,vel hæreticus Chriſtianos ſeruos ha-
beat,ꝙ ſi in tali reatu fuerint inuẽti,ſancitur ſeruos omni-
bus modis liberos eſſe.¶ Tertium.Seruus ergo Iudæi,etiã
ſi erat vernaculus de ancilla eius natus, factꝰ Chriſtianus,
ſtatim eripit̃ in libertatẽ nullo p̃tio dato.d.l.Deo nobis,
& diſt.liiij.fraternitatem, nec redigetur iterũ in ſeruitutẽ,
etiã ſi dñs eius poſtea baptizetur , vt dicitur in d.l.Deo.Et
ſimiliter ſi Iudæus emat vel qualitercunque acquirat ſer-
uum Chriſtianum, qđ ei ꝓhibet̃ extrà eo.c.j.& vlt.ſtatim
nullo pretio dato efficit̃ liber.diſt.liiij.mancipia. Et ſimili-
ter ſi ſeruũ nõ Chriſtianum emit cã ſeruitij ſui, & vult ef-
fici Chriſtianus, quia hac volũtate patefacta ſtatim vẽdi-
cat ſibi libertatẽ, nullo dato pretio d.c.fraternitatẽ.Si autẽ
talẽ, ſcilicet nõ Chriſtianũ emit nõ cã ſeruitij, ſed merci-
monij,& intra tres menſes venalem nõ expoſuerit,ſimili-
ter ſtatim liberat̃ nullo pretio dato.d.c.fin.qa pręſumit̃ ad
ſeruitiũ ſuum emiſſe, ſed ſi venalẽ intra dictum tp̃s expo-
ſuit,& per cũ nõ ſteterit quin vẽderetur, & ipſe intra illud
ſpatiũ vel poſt vult effici Chriſtianus , non liberabitur ab
eius ſeruitute , niſi pro quolibet bono ſeruo dentur ſolidi
duodecim,vt d.c.fraternitatem.& extrà eo.c.j.ij.& vlt.pro
ſeruo autẽ nõ ita bono, ſecũdùm Pã.in d.c.j.defalcabitur:
quia ibi bonus accipitur ꝓ optimo. Et prædicta intellige,
niſi dñs eum voluerit circũcidere,vel alterius ſectæ ſigna-
culum imprimere, ſcilicet cùm diceret ſe velle fieri Chri-
ſtianum, quia tunc propter iniuriã corporis ſine pretio li-
berabitur.diſt.liij nulla.& idem Gof. Dicti autẽ mẽſes in-
cipiunt currere à die emptionis, ſecundùm Hoſt.in d.c.fi.
vel à die quo petiit Chriſtianitatem,ſecundùm Io.And.&
Pã.in d.c.j.& dicti ſolidi debẽt eſſe aurei, ſm̃ Vincen.Gof.
& Pan.ita, ꝙ hic ſolidus capitur pro aureo, vt Inſt.de pœ-
na te.lib.§.fi.vbi gl.dicit, ꝙ in legibus capitur ſolidus pro
aureo.Alij verò dicũt,ꝙ capitur pro ſolido vſualis mone-
tæ.ff.de leg.iij.l.numis.vbi dicitur , ꝙ in legato numerorũ
in dubio intelligitur minor moneta.Et hanc opinionẽ vi-
detur tenuiſſe Sum.Ang.& eſt vera ad hunc ſenſum , quia
duodecim ſolidi, id eſt, aurei ſoluendi ſunt ex vſuali mo-
neta illius loci.extrà,de maled.ſtatuimus, non aũt ad iſtũ,
vt duodecim ſolidi ſumantur ſecundùm vſum vulgarem,
quia videtur truffa, ꝙ lex ei qui ſeruum bonum emit pre-
tio magno, reſarcire voluerit pretio tam exiguo.¶ Quar-
tum. Si dictum ſeruum emptum cauſa mercimonij nullus
Chriſtianꝰ vult redimere,& ipſe pretiũ duodecim ſolido-
rũ,quo ſe redimat non habuerit, nihilominus liberabit̃,&
oſtiatim pretiũ quæret.ff.de manumi.l. quarta §.ſuis autẽ.
vel ſi nullo modo poteſt habere. ſeruiet ei ꝑ quinquẽniũ,
vt not.xxxvj.q.j. de raptoribus.& patet.C.de capt.l.vlti. Si
verò redimatur ab aliquo, ſm̃ Ray. ꝓpter hoc nõ erit eius
ſeruus,ſed erit liber,& reſtituet ei pretiũ.arg.Inſt.de noxa.
act.§.dñs.qđ pretiũ ſi nõ habet, quæret oſtiatim,vel ſi ſta-
tim habere non poteſt, ſm̃ glo.extrà eod.c.j.ſeruiat ei tan-
tum,ꝙ cum pretio ſeruitiũ cõpenſetur, & poſtea quò vult
eat.d.l vnica.& d.c.de raptoribus. & tempus ſeruiendi põt
intelligi ſm̃ aliquos de quinquẽnio, ad inſtar eius, qui eſt
redẽptus ab hoſtibus, vt C.de poſt.re.& re.ab ho.l.fin.vel
ad arbitriũ boni viri, ſm̃ Ray.Si verò plures emptores ap-
paruerint, ſm̃ Gof.ep̃s loci magis eliget idoneum.ff.de ac.
l.ſi plures,vel ſi ſunt pares,gratificet epiſcopus cui volue-
rit.arg.de iur.patro.cùm autem.Et idem Hoſt.Et intellige
prędicta,niſi pietatis cauſa fuerit redemptus,quo caſu nec
reddere pretium nec ſeruire tenetur arg.ff.de nego.geſt.l.
Neſennius.& ff.de reli.& ſumpt.fun.l.at ſi quis. Sic autem
factum fuiſſe præſumitur, niſi quis contrarium proteſte-
tur.arg.d.l.at ſi quis.Concord. Gof. & Hoſt. ¶ Quintum.
Secundùm Ray.idem per oĩa dicendum eſt de ſeruis Sara-
cenorũ,& concord.Laur. & Ioan. quia, vt dicunt,idẽ peri-
culũ eſt in vtriſque:& quod dr̃ ad Epheſ.6.& 1.Pet.2. quòd
carnalibus dominis ſerui obediant,dicunt intelligi debere
ſecundum ſtatũ eccleſiæ primitiuæ,intellige in quo Genti-
les non iudaizabant vt modò, vel ſm̃ Hoſt.intelligitur de
ſeruientibus in gleba,non domi.de cenſ.omnis, ſed primũ
eſt melius. Secundùm Rayn.etiam ſerui hæreticorũ impu-
nè poſſent relinquere dominos ſuos , & ad eccleſiã confu-
gere.C.de hæret.l.Manichæos.¶ Quartò quęritur,quomo-
do cogẽdi ſunt Iudæi ſe habere ad Chriſtianos,ſiue à qui-
bus ſunt cõpeſcendi Iudæi inter Chriſtianos cõuerſantes?
7 Et dico multa.¶ Primum. * Non debent Iudęi permitti in-
ter Chriſtianos habere officia publica, nec aliquã dignita-
tem vel miniſteriũ, ne occaſionẽ habeãt ſæuiendi.diſt. liiij.
nulla.xvij.q.iiij.conſtituit,& extrà eod.cum ſic,& c.pen.&
C de Iudæ.l.fin.& ſi talia officia ſuſceperint,eis negari dẽt
cõmunio Chriſtianorũ, donec officiũ dimiſerint, & quic-
quid inde acceperint , per diœceſani prouidentiam in vſus
pauperũ conuertatur,extrà eod.cùm ſit,vbi etiam patet, ꝙ
hoc obtinet in Pagano.Arch.aũt poſt S.Tho.ij.ij.q.x.art.x.
dicit,ꝙ dominiũ & prelatio infideliũ ſuper fideles nouiter
inſtituenda nullo modo permitti debet, qa caderet in ſcan
dalum & periculũ, cùm faciliter ſubiecti ſuperiorũ ſequan-
tur imperiũ, niſi ſint magnæ virtutis , & ſimiliter infideles
fidem contemnerent, ſi ſcirent fideliũ defectus, & ſic pro-
hibet hoc eccleſia in d.c.conſtituit, ſed dominiũ & præla-
tio iam præexiſtens auferri quidẽ per eccleſiã poteſt, quia
illi immerito infidelitatis merent̃ amittere ius prælationis
ſuper fideles, qui in Dei filios transferuntur,& quandoque
illud eccleſia aufert, ſcilicet illis infidelibus, qui tempora-
liter ſubijciuntur eccleſiæ aut mẽbris eius,vt de Iudæis, in
d.c.fraternitatem,nec eis iniuriã facit,quia cùm ſint eccle-
ſiæ ſerui,poteſt de bonis eorũ diſponere,quandoque verò
non aufert, ſcilicet illis infidelibus, qui ſic ei temporaliter
non ſubſunt,& hoc ad ſcandalum vitandum. ¶ Secundum.
Secundùm Panor.in c.ex ſpeciali.eod.tit.per prędicta pro-
hibitum eſt Iudæis & Paganis omne cõmercium , ꝑ quod
Chriſtianis aliquod grauamẽ poſſet inferri.Vnde licet ven
datur eis reditus regalis, & illi poſſint emere illum,vt in d.
c.ex ſpeciali. collectio tamen per ipſos fieri nõ poterit, ſed
per Chriſtianos , qui colligendo poſſet Iudæus commit-
tere fraudes. ¶ Tertium. Ex d.l.vlti.C. de Iudæ. vbi dici-
tur , quòd nullum honorem , nullam dignitatem , nullam
præeminentiam inter Chriſtianos Iudæi poſſunt habere,
Bartol.infert, quod doctorari non poſſunt, cùm doctora-
tus dignitas ſit & præeminentia. Non obſt.l.generaliter.§.
fin.ff.de decur.quę permittit Iudæos promoueri ad digni-
tates, quia intelligitur inter ipſos Iudæos, non inter Chri-
ſtianos. Imò Panor.in c.j.de Iudæ.dicit quod de rigore iu-
ris non poſſunt intrare ſcholas cauſa addiſcendi,quia cap.
nullus.diſtin.liiij. prohibet à Iudæis recipi medicinam , &
cum illis eſſe in balneo , propter periculum corruptionis,
vbi tantùm contrahitur conſortium & cohabitatio tempo-
ralis, & quaſi momentanea,& conſequenter à fortiori de-
bet prohiberi ingreſſus ſcholarum,vbi non ſolùm conſor-
tium,ſed amicitia contrahitur intrinſeca. Item,quia de fa-
cili iuuenes habẽtes ętatẽ mollem corrũpi poſſent ab aſtu-
tia Iudæorũ,quod tñ in ſcholis Theologorũ ego non cre-
do procedere,quia ſunt velut prædicatores quidã & Theo
8 logi ſunt firmiores in fide.¶ Quartum. * Prohibendi ſunt
etiã procedere in publicũ ſine habitu vel ſigno diſtincto à
Chriſtia

Chriſtianus:ext.eo.in nonnullis,quod verum eſt patẽtur,
& non ſub plica,tam in maſculis, quàm in fœminis,ſcđm
9 Doct.ibi.¶ Quintũ. * Prohibendi ſunt etiã nouas erigere
ſynagogas.eod.tit.cõſuluit.& c. Iudæi antiquas tñ refice-
re poſſunt.& reſarcire ruinoſas,ita tamẽ,ꝙ ædificatio no-
ua nõ perdat formam antiquam:quia vbicunque mutatur
prima forma,puta qa ædificiũ fit pretioſius,vel magis am-
plũ, dicitur nouũ, & cadit ſub prohibitione noui ædificij:
vt probatur ex d.c.cõſuluit.Et facit quod in ſimili notatur
in glo.c.admonere.xxxiij.q.ij.& in c.preſbyter.lxxxj.diſt.
& in c.cãm.de teſti.in ver.in tẽpore. & in gl in l.Iulianus.
§.ſed & ſi quis.ff.ad exhibẽ.Et ſi antiqua ex toto & fundi-
tus corruit,reædificare non poterunt,ſecundùm Pan.in d.
c.conſuluit. quia eſſet nouam facere. Ad quod facit quod
legitur & no. in l.inter ſtipulantẽ.§.ſacrã.ff.de verb.obl.&
vide gl.in ſimili de iure patro.c.iij. Et ſi nouas ſynagogas
erexerint,in 50.libris auri ſunt puniendi.C.de Iudæi.l.hac
victura.¶ Sextum.Prohibẽdi ſunt etiã in diebus lamenta-
tionis & dñicæ paſſionis prodire in publicum. extr eo. in
nonnullis,& ſm̃ glo.Ray.fortè idẽ eſſet,ſi eccleſia lamen-
taretur pro communi aliquo infortunio Chriſtianitatis:
quin etiã in die paraſceues nõ debẽt habere oſtia,vel fene
ſtras apertas.ext eod.quia ſuper his.¶ Septimum.Cogendi
ſunt etiã ſoluere decimas prædiales.ext. de deci.de terris,
& ſi totam aliquam parochiam occupauerint emẽdo quæ
à Chriſtianis poſſideri ſolebãt,tenent̃ nihilominus ſolue-
re dictas decimas prędiales & oẽs cẽſus,& alia quæ Chri-
ſtiani de prædictis ſoluere tenebãtur.de vſur.quanto non
autem decimas, vel oblationes perſonales, cùm non reci-
piãt eccleſiaſtica ſacramẽta,nec audiant diuina.¶ Octauũ,
Cogẽdi ſunt etiã Chriſtianos teſtes recipere cõtra ſe , ſed
cõtra Chriſtianũ teſtimoniũ ferre nõ poſſunt. de teſti. Iu-
dæi. imò repellũtur ab omnibus actibus legitimis.ij.q.vij.
alieni.in crimine tamen hæreſis pro teſtibus admittuntur:
vt in c.contra Chriſtianos.de hære.lib.vj.¶ Nonum.Pro-
hibẽdi ſunt etiam agere & conuenire apud ſeniores eorũ.
qđ tñ eis licet apud iudices noſtros : ſicut etiã in cauſa ci-
uili arbitrũ poſſunt eligere Iudæũ : cuius ſñiam exequitur
ordinarius.C.eo.l.Iudæi.¶ Decimum.Cogẽdi ſunt etiã ne
exigãt vſuras, ſed exactas reſtituãt.de vſur.poſt miſerabi-
lem.& ad hoc cõpelli poſſunt & debẽt ꝑ principes , vt ibi:
quod ſi nõ faciunt, cõpelli debent per iudicẽ eccleſiaſticũ
cenſura eccleſiaſtica:vt dicit Hoſt.& Ioan.And.Inn.in d.c.
poſt miſerabilem.& facit.c.poſtulaſti.de Iudę. & quod ibi
no.Vnde & ipſi principes mortaliter peccant , eos ad hoc
nõ cogẽdo:& Chriſtiani cõmercium cum eis nõ reſtituẽ-
tibus habentes poſt monitionem:vt in d.c.poſt miſerabi-
lem.& in c.quãto.de iud.¶ Vndecimũ.Prohibẽdi ſunt etiã
ne quenquã nõ exiſtentẽ de ſua natione, vel ſecta circun-
cidere præſumãt,etiã ſi ſit ſeruus eorũ:vt in d.l.vnica.C.ne
Chriſtianum mãcipium.& ibi eſt eis pœna capitalis.i.per-
petui exilij, quæ aliqñ dicitur capitalis:vt ff.de pœnis.l.rei
capitalis.¶ Duodecimum.Similiter etiam ne Iudęus Chri-
ſtianam accipiat in vxorẽ:alioquin punitur adulterij pœ-
na C.eo.l.ne quis.¶ Tertiumdecimũ.Cogendi ſunt etiam
per Papam & alios principes, quibus ſubduntur, laborare
manibus:alias turpis lucri & peccatorum,quę faciunt ſunt
participes. Non obſtat.c.ſicut. de Iudæ. vbi dicitur , quòd
ab eis nullus exigat coacta ſeruitia:qa illud intelligitur de
ſeruitiis ad vtilitatem dominorũ ſuorũ.¶ Decimumquar-
tum. Prohibendi ſunt etiã ne fidẽ catholicam impugnent
dogmate peruerſo:alioquin ſanguine puniuntur:vt in d.l.
hac victura, & generaliter ne intentent contra eã quicquã
deteſtabile:ſicut eſt,ꝙ nutrices Chriſtianę proiiciãt lac in
latrinã poſt ſuſceptionem corporis Chriſti : ext.eod.ſi Iu-
10 dæos.¶ Quintò quæritur, * quõ ſint puniendi participãtes
cũ Iudæis cõtra caſus prędictos,vel ipſi Iudęi cõtra prędi-
cta facientes ? Et dico duo.¶ Primũ.Participantes cũ eis,ſi
ſunt clerici, & moniti nõ deſiſtunt, priuãdi ſunt officio &
bñficio:ſi verò ſunt laici vt principes nolẽtes exequi præ-
dicta,vel alij aliquod afferẽtes impedimentũ : ſi admoniti
nõ ſatisfaciunt, debẽt excõicari.xxviij.q.j.nullus.¶ Scđm.
Iudęi verò cõtra prędicta facientes ſic puniũt,vt Chriſtiani
ab illorum cõione & cõſortio ſeu cõmercio tandiu ſepa-
ren : ſub pœnas excõicationis,donec illi emendauerint,&
ſatisfecerint:ext.eo.& ſi Iudęis.& poſſent etiam per eccle-
ſiã verberari,vel alio modo corporaliter mulctari de præ-
cepto ep̃i,vel principis.arg.xvij.q.iiij.conſtituitur,aut etiã
puniri alia pœna.de vſur.poſt miſerabilem. Quòd autem
dicitur eccleſia non iudicare de his q̃ foris ſunt.xxviij.q.j.
ſæpe.dicit glo.eſſe verũ quo ad ſpritualem pœnã,quia eos
nõ excõicat:ſecꝰ quò ad corporalẽ.Vñ ſi nimis cõuerſẽt̃
cũ his qui ex eis ſunt cõuerſi ad fidem, vel eos peruertere
nitũtur debent flagellari.d.c.ſæpe.& ſi aliquẽ ex ſuis fieri
Chriſtianum ſaxis aut alio genere furoris intentent , pu-
niunt̃ igne.C.de Iudę.l.Iudæis.& ſimiliter ſi Chriſtũ blaſ-
phemauerint , ſm̃ leges , vt dicit Hoſt.debent decapitari.
Vñ principes ſeculares Iudæos Chriſtũ blaſphemãtes pu-
nire debent grauiter pœna pecuniaria, vel ẽt grauiori.ext.
eod.in nonnullis , & ſm̃ S.Th.ad Duciſſam Lothoringię,
licet Iudæus delinquens nihil habeat præter vſuras , nihi-
lominus puniri põt pœna pecuniaria, ne ex ſua iniquitate
commodũ reportet,& maiori,quã quicunque alius vſura-
rius in ſimili caſu,quãto pecunia,quę aufertur ab illo,mi-
nus ꝑtinet ad illũ:& inſuper addi põt alia pœna,ne ſuffice
re videatur ad pœnã,ꝙ pecuniã debitam aliis deſinat poſ-
ſidere.Pecunia tamen ablata ab eis nomine pœnæ retine-
ri nõ poteſt à dominis ſeu officialibus punientibus,ſed de
ea fieri debet vt ĩ §.vij.dicetur.hoc tamen dictum S.Tho.
procedit quò ad vſuras incertas , non autẽ quò ad certas:
niſi quatenus pręſupponeret̃ de voluntate ſpoliati.¶ Sextò
quæritur , quid prohibentur facere Chriſtiani contra Iu-
11 dæos?Et dico multa.¶ Primò*enim non debent eos ad fi-
dem cogere violẽt:ext.e.ſicut de quo dic,vt ĩ.Baptiſmus.
iiij.§.vj.Pecunia tñ & aliis blandimentis ipſos & alios in-
fideles allicere poſſumus ad fidem , ſm̃ gloſ.Io.And.in c.
debet homo.xxiij. q.iiij. quæ allegat.c.quod autem.xxiiij.
q.vij.& c.qui ſyncera.xlv.diſt.& ſimiliter ſub tali cõditio-
ne põt Chriſtianus aliquã ducere in vxorẽ,vt fiat Chriſtia
na.viij.q j.caue.& ſic in ſpiritualibus licitè fit pactum, vbi
agitur de conuerſione alicuius ad fidem:& ſic non obſtat.
j.q.ij.quàm pio.hæc ibi.Sed aduerte,ꝙ in ſpiritualibus li-
citè fit pactum de ſpirituali pro alio ſpirituali reddendo:
puta de matrimonio pro conuerſione,ſed non de tempo-
rali reddendo pro ſpirituali:quia ſicut illud vendere,ita &
emere nõ licet.Et de hoc in ſuo ſimili dicit Sanctus Tho-
mas,quarto quolibeto, art.xxiij.ad xvij.quòd illicitum eſt
ad religionem inducere per temporalia cum pacto : ſecus
ſine pacto. prima , quæſt.prima. quàm pio.& ſic Silueſter
dona promiſit volentibus baptizari : vt in d.c.quàm pio.
12 not.Vide ĩ.Simonia.§.viij.part.iij.¶ Secũdò.*Non debent
eos offendere in perſona, vel in bonis, ſiue iudicio terre-
næ poteſtatis.d.c ſicut. ¶ Tertiò, non debent eos impedi-
re obſeruare conſuetudines ſuas in ſuis feſtiuitatibus,mo-
dò nihil faciant in opprobrium Chriſtianorum.xlv. di-
ſtinct. qui ſyncera. & dicto capite , ſicut. & C de Iudæis.l.
Iudæis,

Iudæis. Pro quo ſciendum eſt ex ij.ij.q.x.ar.xj.ꝙ humanũ
regimen debet imitari diuinũ,à q o deriuatur, quod per-
mittit aliqua mala in vniuerſo,quæ poſſet prohibere : ne
ſublatis eis maiora collãtur bona,aut mala maiora ſequã-
tur:& ſic tolerãtur ritus infideliũ in quibus peccãt.Ex hoc
aũt,ꝙ Iudæi ritus ſuos obſeruant, in quibus aliquãdo ve-
ritas fidei figurabatur : hoc ſequitur bonũ,ꝙ fidei noſtræ
teſtimonium habemus ab hoſtibus:ideoque tollerãtur,vt
diſt.xlv.de Iudæis.& ex t.eo.conſtituit. Aliorum verò infi-
delium ritus, quia nihil vtilitatis aut veritatis afferũt,non
ſunt aliquatenus tolerãdi, niſi ad vitãdum maius malũ,vt
ſcandalũ,vel diſſidiũ, vel impedimentum ſalutis eorũ, qui
tolerati paulatim conuertuntur.¶ Quartò,non debent ab
eis exigi coacta ſeruitia, quæ facere non conſueuerunt.d.
c.ſicut.de quo s̃.Baptiſmus.iiij.§.vj.¶ Quintò,non debent
effodi eorũ ſepulchra, vel corpora humata obtentu pecu-
niæ,nec eorũ cœmeteria,quiſquã mutilare aut inuadere.d.
c.ſicut & contrafacientes Chriſtiani, ſi ſunt clerici,priuari
debẽt officio & beneficio;ſi laici,excõicãdi, vt in d.c.ſicut.
¶ Sextò non debent in ſabbatis ſuis ad iudiciũ trahi.C.de
Iudæ.l.die ſabbati.& d.c.ſicut.¶ Septimò,non debẽt impe-
diri ſua,prout melius poterũt,vẽdere,ſicut nec Chriſtiani.
C.eo.l.nemo.¶ Octauò,non ſunt ſpoliandi bonis iniuſtè
quæſitis ſi cõuertantur ad fidem,nec debita ſucceſſione:&
ſi ablata fuerint, præcipitur poteſtatibus locorũ ſub pœ-
na excommunicationis, quod faciant eis reſtitui.ex.eod.
Iudæi.el ij.Ex quo infert Pan.ꝙ non perdunt agnationem
ſuam:vnde ſuccedere debẽt ſuis attinẽtibus, & multo mi-
nus bona legitimè quæſita : cuius contrarium exiſtimant
vulgares,quod erroneum eſt.¶ Nonò nõ ſunt prohiben-
di ad fidem conuerti & ſuſcipere baptiſmum,etiam ſi ſerui
ſunt Chriſtianorum.art.c,duæ ſunt.xij. q.ij. remanent ta-
men ſerui ſi priùs erant ſerui alicuius Chriſtiani,cùm ſer-
uitus ſit approbata iure diuino,ciuili, & canonico.xij.q.ij.
& ſi quos, dulcius tamen tractandi ſunt quàm alij ſerui,
qui nõ ſunt Chriſtiani,argu.de maio.& obedien.per tuas.
13 ¶ Septimò quæritur, * vtrum domini exactionem facere
poſſint in Iudæos?Et dicit S.Tho.in epiſtola ad Duciſſam
Brabãtiæ ꝙ licet, ſicut iura dicunt, Iudæi merito ſuæ cul-
pæ ſint addicti ſeruituti, & ſic domini res eorum poſſint
accipere tanquam ſuas, ita tamen, ꝙ vitæ neceſſaria non
ſubtrahãtur, quia tamẽ oportet nos ambulare honeſtè ad
eos qui foris ſunt, ne nomen domini blaſphemetur, hoc
videtur obſeruãdũ,vt in exactionibus,quas facere nõ con-
ſueuerunt,nõ prægrauẽtur:ad cõſuetas autẽ cogi poſſunt.
Cùm tamen nihil habent præter vſuras, vt idẽ ibidẽ dicit,
cùm non poſſint ipſi Iudæi talia licitè retinere, cõſequen-
ter nec domini recipiẽtes collectas à talibus poſſunt talia
retinere licitè, niſi fortè eſſent talia, quæ ab ipſis dominis
vel eorũ anteceſſorib. Iudæi extorſiſſent:extorta autem ab
aliis illis debent reſtituere,quibus Iudæi tenebantur, ſi in-
ueniũtur:alioquin in pios vſus, ſm conſilium diœceſani,
vel aliorũ proborum,vel cõem vtilitatem terræ, ſi neceſſe
eſt,eroganda ſunt. Nec eſſet illicitum, ſi nouiter domini
exegerũt talia à Iudæis,ſeruata tñ ſuorum prædeceſſorum
cõſuetudine,hac intentione,vt in pios vſus expendantur.
hæc ex illo.Ex quibus patet, ꝙ bona incerta vſurariorum
Iudæorũ, licet ſint per diœceſanũ diſpenſanda,qñ ad aliũ
non deuenerunt:vt j̃.Reſtitutio.viij.§.v.ſecus vbi deuene-
runt ad manus dominorum.Pro prædictis tamen, vt ſcia-
tur quid liceat principi, etſi fortè nõ ſemper expediat:no-
ta,ꝙ Iudæi, cùm ſerui ſint, per dominum ſuum vẽdi poſ-
ſunt, arg.C.ſi ſer.expor.vene.l.j. & ij.propter quam ratio-
nem tenet Arch.quòd eis poteſt auferre bona eorũ, cùm
ea non habent niſi vt peculium, & alleg.c.Iudæi.el ij.eod.
tit.vbi ſtatuitur,ꝙ ſi cõuertantur, non auferãtur eis bona:
& conſequenter ſi non cõuertantur,poſſunt auferri,à con-
trario ſenſu,& melius facit.c.ſicut Iudæi.eo.tit.vbi prohi-
bentur eorũ bona auferri ſine iudicio terrenæ poteſtatis,
& conſequenter hoc princeps poteſt. ¶ Octauò quæritur
vtrum recipi & retineri licitè poſſint dona & mercedes,
quas Iudæi tribuũt pro labore?Et dicit Veru.ꝙ de his,quæ
habent Iudæi per aliũ modum quam per vſuras & rapinas
puta ex artificio,nõ eſt dubium,ꝙ ſic:ſi autẽ nihil habent
præter vſuras, tunc ſi recipiens certat de ſuo damno vitã-
do,non peccat:ſicut qui damnificatus eſt à fure,vel rapto-
re,puta per incendiũ,non peccaret ſi acciperet ab eo dam-
num ſuũ,licet ipſe fur aut raptor nihil haberet, niſi quæ-
ſitum furto,vel rapina:dummodo nõ recipiat pro damno
ſuo in ſpecie res ipſas alienas. Dona autem & eleemoſy-
næ accipiendæ non ſunt ab vſurariis, quãdo per hoc effi-
cerentur non ſoluendo, niſi ea intentione vt reſtituantur
creditoribus eorum, & idem dic ſi quocunque alio titulo
oneroſo, vel lucratiuo bona hmõi acceptẽtur:ſi verò ſunt
ſoluendo, non obſtante tali acceptione, dic vt j̃.Reſtitu-
tio.ij.§.vij. Vtrum autem eis vendi poſſint illa quibus illi-
citè vtuntur a ritum ſuum:vide s̃.Infidelitas.§.iiij.

DE IVDICE IN SE, PRIMO.

1 *Iudex quid & quotuplex ſit.*
2 *Iudex laicus quis & cuius eſſe poſſit.*
3 *Clericus non poteſt à iudice ſeculari iudicari, etiam volens, niſi in caſibus.num 4.*
5 *Clericus ſi petat ſe ad ſuum iudicem remitti,quis de hoc iudicabit.& num.6.*
7 *Delegatus Papæ ſi delinquat, an corã ordinario loci cõueniatur.*
8 *Laicus laicum quando ſub papa conueniat.*
9 *Iudex eccleſiaſticus quis & cuius eſſe poſſit,*
10 *Iudicis mandatum de iudicando, qualiter ſeruandum.*
11 *Iudex ſecularis vel eccleſiaſticus de quibus poſſit vel non poſſit iudicare.*
12 *Iudex quid agere poſſit & debeat circa iudicandos.*
13 *Iudex qualiter ſe gerere debeat erga munera ſalarium & ſportulas.*
14 *Iudex qualiter expenſas itineris recipiat.*
15 *Salarium quale ſibi & ſuis taxet iudex.*
16 *Iudex quid poſſit circa pœnas reorum.*
17 *Iudicis iniuſtè iudicantis aut aliàs delinquentis quæ ſint pœna.*

IVDEX dictus eſt quaſi ius dicens populo : ſiue, ꝙ iure
diſceptet.i.iuſtè iudicet, de verb.ſign.forus.§. in omni.
vnde iudex eſt is, qui iure poteſt iuſtum cuique decerne-
re & reddere:ar.d.c.forus.¶ Primò verò quæritur,*quotu-
plex ſit iudex? Et dico, ꝙ S.T.ij.ij.q.lxvij.art.x.tangit tria
iudicum genera, ad quos omnes reducũtur.tenẽdo iſtam
concluſionẽ,ꝙ nullus poteſt iudicare,niſi ſubditũ ordina-
riè,vel ex commiſſione ſuperioris, vel propria ſpõte,qui-
bus ſuppoſitis ſic diſtinguo. Nam iudex quidam eſt ordi-
narius, & quidam extraordinarius.Ordinarius quis ſit,Io.
And.ſecundũ Inn.& Hoſt. multa notat in c.cum ab eccle-
ſiarum.de offi.ord.& breuiter dico,ꝙ Arch.poſt Inno.vi-
detur diffinire vt ſit is,qui eſt ab vniuerſitate, vel collegio
electus,& per ſuperiorem cõfirmatus, vel vniuerſitati,aut
collegio præfectus ab eo, qui habet adminiſtrationem cũ
iuriſdictione : cùm ſecundum Inn.ordinarius dicitur, qui
eſt ab vniuerſitate electus,& per ſuperiorem confirmatus:
vt in auth.de defenſ.ciui.§.interim. Vnde & rector cuiuſ-
libet vniuerſitatis eſt ordinarius:& qui eligitur ab his qui
ſunt

ſunt alicuius profeſſionis, negotiationis, vel artis, vt ſunt
piſtores,cerdones,phyſici, canoniſtæ, & ſimiles. Alij verò
diffiniunt,vt ſi is qui habet vniuerſitatẽ cauſarũ,vt s̃.hære-
ticus ſecundo. Extraordinarius verò iudex eſt is qui non
præficitur alicui vniuerſitati vł collegio, & eſt duplex,qui-
dam habẽs iuriſdictionẽ ex partiũ voluntate,vt arbiter, de
quo s̃.in loco ſuo,quidã verò ex cõmiſſione ſuperioris,vt
delegatus ad certam cauſam,& ſubdelegatus. Sunt tamẽ &
aliæ iudicũ differẽtiæ,ſed ad prædictas reducunt. Quidam
enim dñr pedanei,quorum officium eſt de minutis & infi-
mis cauſis cognoſcere, & inutilibus aut vilibus, licet ſint
ordinarij, maiores aũt cauſas tenentur maioribus referre,
cùm ipſi per ſe terminare non poſſint. C. de peda.iud.l.ij.
Quidã etiã olim dicebant chartularij,qui erãt ab Impera-
tore priuilegiati,vt corã eis poſſent litigare qui vellent,li-
cet ipſi ad hoc aliquẽ cogere nõ poſſent.¶ Secundò * quæ-
ritur, quis & cuius poſſit eſſe iudex laicus? Et dico multa.
2 ¶ Primum.Iudex eſſe põt omnis qui nõ prohibetur, arg. c.
cum apud,de ſpon.& l.mutus.ff.de proc.prohibetur autem
ſurdus,mutus,perpetuò furioſus,impubes, fœmina, ſeruus,
excommunicatus,conſanguineus rei, inimicus actoris,vel
alia cauſa ſuſpectus,& imperitus, ſeu illiteratus, de quibus
diffuſè non proſequor cauſa breuitatis. ¶ Secundum.Lai-
cus põt conſtituere ſuũ iudicem oẽm qui aliàs iuriſdictio-
ni præeſt, & non aliũ.C.de iur.om.iud.l.j.& l.priuatorũ,&
intelligitur velle & conſentire qñ ſcit eum non eſſe ſuum
iudicem, & tamen litigat ſub eo.ff.de iud.leg.ij. quod ſm
gl.in c.ſi diligẽti.de fo.cõp.limita verũ in cã ciuili,ſecus in
cauſa criminali,de quo vide Panor.ibi.Si autem is cui vult
ſe ſubijcere,non habet iuriſdictionem in actu,non poteſt,
arg.de fo.comp.ſignificaſti,& in c.ſi diligenti.Clerici verò
non poſſunt in non ſuum iudicem conſentire, etiam pro
bonis tẽporalibus,niſi ſit perſona eccleſiaſtica,& de cõſen
ſu epi ſui,de fo.comp.ſignificaſti, & ibi Pan.in c.ſi diligen-
ti.Nam & ſecularis iudex nullam põt in eo habere iuriſdi-
ctionem, neque in criminalibus, neque in ciuilibus. C. de
epiſ.& cler.auth.ſtatuimus,& de foro comp.ſecularis,lib.6.
3 ¶ * Tertium.Clericus huic priuilegio renunciare non po-
teſt,& ſi renunciat reſpondendo corã iudice ſeculari,ſi cã
eſt ciuilis, cadit à ſua cauſa, in criminalibus aũt ſuũ locum
amittit de fo.comp.ſi diligenti,& ſi nõ habẽt locũ, ſiue di-
gnitatem,põt aliàs extraordinariè puniri.Si aũt iudex laicus
iudicat de clerico, priuari debet officio iudicãdi, ſi eũ vo-
cat ad iudicium ſuum.ij.q.j.inolita,nec ſentẽtia valebit, de
iud at ſi clerici.Sed & is, qui fecit eum vocare, debet amit-
tere cauſam, p ſniam tñ, & debet excõmunicari.d.c.inoli-
ta,quã pœnã, ſm Hoſt.patietur ex ſola vocatione, ex quo
clericus tractus eſt,iudex autẽ non,niſi iudicauerit,vel for-
tè citra litis conteſtationẽ locus eſt pœnitentiæ,& vterque
peccat mortaliter,& ſimiliter clericus reſpõdendo, niſi eſ-
4 ſet in minoribus,& vellet deſerere clericatũ. ¶ *Quartum.
Fallit quod dictum eſt, primò in cauſa reconuentionis ci-
uilis, quia ſi clericus conuenit laicum corã iudice laico, &
ille reconuenerit clericũ ciuiliter, & feratur ſententia con-
tra clericũ,tenet,quia factus eſt ſuus iudex p reconuentio-
nem,de mut.pet.c.j.& ij.& iij. q.viij.etiam in agendo.Cri-
minaliter verò laicus corã laico ſicut non poteſt clericum
conuenire,ita nec recõuenire.iij.q.ij.negãda. Fallit ſecun-
dò quando clericus eſt traditus curiæ ſeculari. Et tertiò qñ
interuenit epiſcopalis authoritas, quia tunc poſſet iudex
laicus iudicare clericum in cauſa tẽporali mere, aliàs non,
vt in c.ij.de iudic. Et idem ſi interueniat authoritas abbatis
quò ad monachum in exemptis, quia habet quaſi iuriſdi-
ctionem epiſcopalem,vide Panor.de iud.at ſi clerici. Gloſ.
autẽ ſummaria,quæ ponitur.ij. q.j.in prin.ponit duos alios,
ſcilicet in cauſa feudi,etſi ſit incorrigibilis. diſt.xvij.nec li-
5 cuit. ¶ Quintum. * Cùm clericus captus pp maleficium à
iudice laico petit ſe remitti ad curiã eccleſiaſticã,vel iudex
eccleſiaſticus illũ petit,dicò, ꝙ ad quẽ ſpectet cognitio pa-
tebit.§.vj.partic.iij.Modus autẽ procedendi eſt, ꝙ ſi noto-
rium eſt,ꝙ ſit clericus tali priuilegio gaudẽs, ſtatim debet
reſtitui abſque aliqua cognitione. Si autẽ fama publica de
hoc eſt, vel ipſe pro clerico communiter habetur, vel prius
nõ ſe gerebat pro laico, & deprehenſus eſt cum tõſura &
habitu clericali, debet etiã reddi incõtinenti, ſed cum cau-
ſæ cognitione de clericatu, ita tamen, ꝙ probandi neceſſi-
tate nõ ipſe, ſed aduerſarius cõſtringatur. Si verò ante de-
prehenſionẽ pro laico publicè gerebat, & pro tali commu
niter habebatur,etiam ſi tpe deprehenſionis erat in habitu
clericali, nõ eſt reſtituendus, quouſque fidẽ fecerit de cle-
ricatu, ſed tñ interim quieſcet proceſſus iudicialis, de ſent.
6 excõ. ſi iudex,lib,6. ¶*Sextum. Si clericus poſt delictũ,puta
homicidium, efficiatur clericus, allegat clericatum ne pũ-
niatur à iudice laico.Dy.in l.item Vlpianus.ff.de excuſ.tut.
vt refert Bart.in l.j.ff.de pœn. determinauit, ꝙ ſi ſe clericũ
fecit in fraudẽ,non prodeſt illi dicta allegatio.l ſi maritus.
§.j.ff.de adult.& leg.hos accuſare. §.hoc beneficio. Si verò
certũ eſt hoc eum feciſſe ſine fraude, prodeſt allegatio.d.§.
hoc beneficio. Si verò eſt dubiũ, tunc ſic.ſi erat accuſatus
vel infamatus de crimine, præſumitur hoc feciſſe in frau-
dem,& concor.Gui. de Suppl.& Spec.in tit.de reo.Sed Bar.
dicit totam iſtam determinationẽ loqui ante inchoationẽ
proceſſus contra eũ.Si verò fuiſſet inchoatus,vel ſnia lata,
& poſt efficiatur clericus,vř text.cum glo. ꝙ iſta allegatio
non proſit.l.ſi quis poſtea.ff.de iud. & l.eum quædam.ff.de
iuriſd.om.iud. quod Io.And.in c.j.de obli.ad ratio.dicit ve-
rum,quantum ad executionẽ faciendam in rebus,ꝙ autem
perſona capi poſſit, vel in carceribus detineri, aut decapi-
tari,fieri non poteſt,cũ perſona clerici ſit exempta à manu
iudicis ſecularis. Et idem concludit Bart.dicens,ꝙ eum pu-
nire non poteſt iudex ſecularis, niſi prius degradetur. Et
quod de clerico dicit,dic de omni profeſſo,ſic, ꝙ fiat reli-
gioſus,quia mortuus eſt mũdo, vt l.Deo nobis.C.de epiſc.
& cler. Prædicta autẽ non ſunt vera, ſi profeſſionẽ faceret
in carceribus,vt ibidem not.Io.And.nec ſi mutaret habitũ,
& efficeretur Beguinus, aut miles gaudens, poſito, ꝙ ha-
beat priuilegium vt ſit exemptus à curia ſeculari, quia illa
regula nõ facit eum clericũ,aut religioſum,& idem Gul.de
7 Laud. ¶ * Septimum.Si delegatus Papæ in ſua delegatione
delinquat, aũt corã ordinario loci cõueniri poſſit, in auth.
qua in prouincia. C.vbi de cri. agi opor. Legiſtæ tractaue-
runt,& Ioan.And.in c.ſi.de reſcri.& Pan.ibidem, ſm quem
eſt concluſio,quòd ſi delinquit in procedendo,cùm ſolùm
contra Papam delinquat, non parendo eius mandatis per
alium inferiorem puniri non poteſt : imò ſecundùm Pan.
in c.prudentiam,de offic. deleg. non poteſt eum cogere ad
exequendũ. Si verò delinquat, peruerſè agendo puniri põt
per ordinarium loci, quia non conuenitur vt delegatus,ſed
criminoſus. Quod Ioan.And.videtur limitare,quando per
hoc nõ impediretur procedere in cauſa ſibi delegata, quia
dicit ſe credere, quòd pendente cauſa coram eo conueni-
ri poſſit coram ordinario, ſaltem vbi impediretur proce-
dere in cauſa ſibi delegata, quia reſpectu eius duntaxat eſt
maior omni ordinario, vt in cap.ſtuduiſti,de offic.delegat.
¶ * Octauum. Laicus laicum ſub Papa in re ciuili conue-
nire non poteſt, ſecundùm gloſ.xj.q.j.in Sum.& Pan.in ct.

licet ex ſuſcepto, de foro comp. Fallit in xvj.caſibus.Primò,ratione conſuetudinis de foro comp.ſi clericus.Secũdò,in terris ſubiectis eccleſiæ quo ad temporalem iuriſdictionẽ, vt ibi not.Tertiò quando cauſa, ſuper qua aditur, ſpectat ad eccleſiaſticum de iure.de ord.cogni.quam,.& de foro comp.cùm ſit generale.Quartò, qñ vacat imperium, & aditur Papa in cauſa ſpectante ad Imperatorẽ,vt in d.c. licet. Quintò , data negligentia principis in iuſtitia miniſtranda.d.c.licet,& d.c.cùm ſit.Sextò,quando impetratur à perſona miſerabili & oppreſſa,vt in d.c ex parte B.de foro comp.Septimò,qñ iudex ſecularis non habens ſuperiorem in prouincia,allegatur ſuſpectus , aut non vult iuſtitiã facere , vt no.in auth.vt differẽt iudi.§.j. & ij.coll.ix.Octauò, in cauſa recõuentionis.iij.q.viij.§.cuius in agẽdo.Nonò , ſm Hoſt.in cauſis mortuariorũ à defunctis relictorũ, auth.de eccleſia.tit.§.ſi autem. Decimò , quando ſecularis iudex inuocat auxiliũ eccleſiæ.xxiij.q.v.adminiſtratores, ſecundùm Inno.puta quia ſubditi ſibi non obediunt. Vndecimò,ratione adminiſtrationis aſſumptæ à laicis,ꝙ intellige vt not.in c.iudicatum.lxxxix.diſtin.Duodecimò, ſi eccleſiarum ſerui vel homines ſeruientes indebitè à laicis collectentur.xij.q.ij.eccleſiarum ſeruos,& in auth.itẽ nulla communitas.C. de epiſc.& cler. Decimotertiò quando in prouincia non eſt iudex aut ſuperior laico , quia tunc adiri poteſt epiſcopus, vt eſt caſus in authen.vt diffe.iudi. § ſi verò contigerit. Decimoquartò , quando aliquid eſt ambiguum, & vt difficile inter iudices variatur , qui filij ſint legi.per venerabile.Decimoquintò, quãdo agitur per viam denũtiationis Euãgelicæ.de iudic.c.nouit. Decimoſextò,quando cauſa profana eſt annexa cũ cauſa ſpectante principaliter ad eccleſiã, cuius exẽplũ ponit gl.de dote, in c.de prudentia.de dote poſt diuort.reſtit. & hoc quando non agitur principaliter de dote , ſed ex conſequentia. Circa prędicta autem vide Pan.in d.c.licet.Et adde ꝙ prędicta ſunt vera loquendo iuridicè, de plenitudine aũt poteſtatis ſub Papa verſari poteſt omnis cauſa à quocũque, cùm ſit omniũ iudex,habens in ſua voluntate omnia iura

9 humana ¶ Tertiò quæritur , * quis & cuius poſſit eſſe iudex eccleſiaſticus ? Et dico multa.¶ Primũ.Perſona eccleſiaſtica poteſt eſſe iudex,& cauſas ventilare,& iudicare inter ſubditos,in quibus habet iuriſdictionẽ, præſertim clericos.ij.q.j.c.ij. & c.experientiæ.de foro comp. per totum. ¶ Secundum. Omnis Chriſtianus ratione ſpiritualitatis, puta quia cauſa eſt ſpiritualis , & ratione peccati efficitur de foro eccleſiæ.de iudic.cap.ij. & c.nouit. Vnde ſi iudex laicus negligit de ſubditis iuſtitiam facere eccleſiaſticus iudex põt illũ cõpellere ad iuſtitiã tenendã,& ſupplere defectum eius, cognoſcendo de cauſa, & ſic de ſubditis eius iudicare.de foro cõp. ex tranſmiſſa.xxiij.q.v. adminiſtratores. Glo etiam ſum.xj.q.j. vltra caſum negligẽtiæ ponit alios.vt ſi iudex eccleſiaſticus conueniat laicum ſuper rebus ſpiritualibus.de iudi.cap.ii & iij. vel ſi ruſtici eccleſiæ cõueniãtur.lxxx x.diſt.iudicatum.de appel.c.ſi duobus,vel ſi quis rapuerit res eccleſiæ , adde vel eccleſiaſticorũ,quia potius ex conſuetudine quàm de iure conuenitur ſub clerico,de for.cõp.c cùm ſit,& c.ſi clericus. vel ſi iudex ſecularis fuerit ſuſpectus , vel habeatur querela contra ipſum, in auth.vt diffe.iudic.coll.ix.§.j & ij.& penult. Non tamẽ econtrario propter negligentiã iudicis eccleſiaſtici poteſt clericus conueniri corã laico de iud.qualiter.in §. ¶ Tertium. Quamuis iudex eccleſiaſticus directè iudicare non poſſit de infidelibus , ſecundùm Rayn.quia foris ſunt ſci. [illegible] aliquas religionis regulas imponendo, indirectè tamen iudicat, ſubtrahendo Chriſtianos ab eorum communione, vt patet de Iudæis, præcipuè ſi attẽtarent ſubuertere Chriſtianos, aut Chriſtũ blaſphemare, vt ſ. Iudæus.§.j. & breuiter iudicat in omnibus pertinentibus ad fidei defenſionem , ac etiam delictorũ correctionẽ quo ad infideles ſeu temporali iuriſdictione ſubiectos, argu.C.de Iudæ. l.Iudæi Romano. ¶ Quartò quæritur,qualis debeat eſſe iudex quantũ ad intellectũ,ſiue ſcientiam? Et dico, ſm Bern. de reſcri.ſuſcitatus, ꝙ debet ita eſſe peritus,vt quærere nõ habeat ab alijs quicquid eũ loqui oporteat, de conſang. & affin.ex literis,& in auth.de iud.in princ.collat. vj.Sed & ſi ſit illiteratus, habeat tñ conſuetudinẽ & peritiã iudicandi, põt ei cauſa cõmitti.C.de iuriſ.om.iudi.l.certi iuris. Sed iudex maximè eccleſiaſticus eſſe nõ põt,niſi ſit peritus, ſaltẽ mediocri iuris ſcientia,vt not.diſt xx.c.j.& de elect.c.cum nobis olim.Et hoc videtur velle gloſ.in c.ſciſcitatus,de reſcrip.ex qua infert ibi Pan.ꝙ contra iudicẽ delegatũ poteſt excipi, ꝙ iudex eſſe non poſſit , quia eſt illiteratus, & non habet peritiã iudicandi. Secus ſi eã haberet ex conſuetudine,licet eſſet illiteratus, vt eſt text.in d.l.certi iuris, & hoc ſecundùm mentẽ eius locũ habet indiſtinctè in iudice ſeculari & eccleſiaſtico, non tñ oportet iudicẽ eſſe peritiſſimum,cùm ex defectu ſcientiæ concedat̃ illi aſſumere poſſe aſſeſſorẽ expenſis partiũ, de reſcrip.ſtatutum.§.aſſeſſorẽ, l.b.6.Et hæc nota,quia faciũt ad cauſam, cùm à ſede Apoſtolica cauſæ religioſis cõmittuntur nõ habentibus theoricam vel practicã iudicandi, quia contra eos põt excipi,ꝙ iudices eſſe nõ poſſint,niſi ſit data certa pſona. ¶ Quintò

10 * quæritur , quomodo intelligi debeat iudicis mandatum vel commiſſio?Et dico multa.¶ Primum.Si dicatur,iudices ſimpliciter & purè, dico per hoc non remoueri ordinẽ iuris,ſed tantùm pernicioſam ſubtilitatẽ,quia prędicta verba important ex ſuo proprio ſignificato idem ꝙ ſine plica & malitia.Ad ꝙ glo.in cle.ſæpè,verb.ſign.in verbo,ſimpliciter,& iudiciarius ordo non eſt inuentus ad inuoluendum, de iudic.c.dilecti filij:ideoq; non remouebitur,ſecundùm Pan.ibi. ¶ Secundum. Si dicat̃,procedas ſine iuris ſolennitate, ſm Pan.in d.c.dilecti, cenſetur ſublata ſolennitas iuris ciuilis & canonici,ſed non diuini & iuris gentiũ,ideoq; duo teſtes ſufficerent,licèt fortè plures requirerẽtur, & ſimiliter ſi eſſent infames,quia infamia eſt de iure poſitiuo, de ſimo.c.p tuas.non tñ recipiunt̃ nõ citata parte,quia citatio eſt ſpecies defenſionis, quæ eſt de iure gentiũ, nec põt tolli,vt in cle.paſtoralis,de re iudic. Poterit autem eos recipere ſine iuramento, & diebus feriatis in honorem Dei: cùm hæc ſolennitas inducta ſit iure ciuili , ſm Bart.in l.filiusfam.ff.de don. & ſimiliter eos poterit recipere, etiam ſi ſint perſonæ iure reprobatæ , puta relegatæ vel infames.ff. de teſt.l.cum lege. ¶ Tertiò.Si dicatur,iudices vt volueris, ſm Panor.ibi intelligitur ſolùm dolus excluſus,argu.in l. creditor. §. Lucius.ff.mand.& ideo ius alterius tollere non põt ſine cauſa,ſicut nec cõmittens,quia nemo plus iuris in alium transfert,q̃ ipſe habeat:de dote poſt diuor.teſt.c.nuper.propter ꝙ dicit Bart.in extrauag.ad reprimendũ,ꝙ ille cui cõmittitur vt faciat ꝙ vult,vel ſicut l bueri, licet non teneatur ſequi regulas iuris ciuilis , remanet tñ ligatus regulis iuris naturalis gentiũ,ſeu naturalis æquitatis, ꝙ idem eſt,vt in d cle.paſtoralis, vbi Imperator inualide egit,quia regulas exceſſit iuris naturalis. ¶ Quartum. Si dicatur, iudices ſecundũ veritatem,& æquitatem, ſm Pan. in c.literas, de iur. cal. ſeruari debẽt ſolennitates etiam rigoroſæ iuris poſitiui.Sed melius dicit dom.Anto. ꝙ ad rigoroſas nõ tenetur.Verbum autẽ hoc, bona æquitate,omiſſis ſolennitatibus

tibus iuris nõ intelligit̃ , quaſi nõ debeat haberi reſpectus ad ciuilia iura:quia eſt cõtra l.bona fides.ff.depo.ſed quaſi nõ debeat haberi ad illa iura,quæ ponũt quaſdã ſolẽnitates,vel ſubtilitates negotij veritatẽ nõ tãgẽtes, quæ vocãtur apices iuris , ſcdm Bar.in l.ſi fideiuſſor.ff.mand.negotiũ verò principale per iura debet decidi. ¶ Quintũ.Si dicatur,iudices vt tibi videbitur, ſm Pan.in c.j.de iudi.iudicare debet iudicio intellectus , cui congruit hoc verbum, videbitur. Et ita no.Bar.in l.qui tamen.§.arbiter.ff.de arb. Et idẽ cum dicitur,relinquo arbitrio, vel iudicio, aut prudentiæ tuæ:quia tunc denotatur arbitriũ boni viri ratione regulari : ſicut cum dr̃,vt viſum fuerit, vel tibi videbitur: vt no.Pan.in c j.de ſeq.poſ.Et ſimiliter per hęc verba,ſi æſtimaueris,ſi arbitratus fueris, ſi tibi placuerit:importatur arbitriũ prędictũ,& nõ propria & nuda volũtas,vt probatur in l.fideicõmiſſa.§.quanq̃.ff.de leg.iij. & in l. Thais.§. ſororẽ.ff.de fideic.li.vide tex.cum gl.in c.ij.de cor.vitia.& per Bart.in extrauag.ad reprim.& Pan.in cap.j.de conſtit. vnde tenetur ſequi omnes regulas iuris ciuilis, ſecundum Bar.in d.extrauag.alle.l.j.ff.de arb. Et breuiter omnia verba,exceptis iſtis,volo,libet arbitriũ plenũ, vel liberum, vt ibi no.Bar.important arbitriũ boni viri. ¶ Sextũ.Si dicatur ſine ſtrepitu & figura iudicij,quomodo ſit intelligendum, & quomodo omitti tunc poſſunt omnia:quæ non ſunt de iure gentium vel naturali,vide d ¶.ſè in cle.ſępè.de verb. ſign. ¶ Septimũ.Verbum,ſummariè, intelligẽdum eſt breuiter, ita ꝙ tota ſubſtantia negotij comprehendatur , nec de ſubſtantialibus quicquã omittatur:vnde libellus æquè formatur, ſicut ſi procedatur ordinariè, & lis conteſtatur, & datur diffinitiua ſentẽtia.Verbum autẽ,de facto,intelligitur manu regia.l.ij. in princ.ff.de orig.iu.& ſic omittitur omnis iuris ſolẽnitas, ſed alterius iura nullo modo lædũtur contra naturalem æquitatẽ.Verbum etiam , poſtpoſitis rimulis & apicibus iuris, ſm mentem Arc.ius commune nõ tollit̃:ſed ſolum ea quæ nõ ſunt de ſubſtantia ordinis iudiciarij:ſine quibus in foro cõtentioſo pcedi nõ poteſt.Verbũ etiam, de plano, exponit Pan.in cle.diſpendioſam.de iudi.i.ſine ſtrepitu iudiciorum:de quibus omnibus vide Arch.iij.par.tit.vj.c.xv. ¶ Octauũ.Prædicta notanda ſunt,ex quibus patet multarum deciſio quęſtionum.Nam ſi dicat̃ alicui, impone pœnitentiã vt tibi viſum fuerit, nõ datur libera poteſtas,nec ad ſuã voluntatem poteſt imponere; ſed denotat̃ arbitriũ boni viri,vt no.gl.in c.ij.de cor. vitia.& Pan in c.ſignificauit.de pœn.& re Et idẽ à fortiori ſi dicatur, relinquo prudentiæ vel diſcretioni.Si etiã mercator pactus eſt cum factore ſe daturum ſolum illud ſalariũ qd̃ ſibi videbit̃ ſiue parũ, ſiue multũ lucret̃, dare tenebitur ad arbitriũ boni viri honeſtũ, ſm quod alij factores habere cõſueuerũt, & nõ p ſua volũtate,& facit.l.ꝙ ſi nolit.§.quia aſſidua.ff.de ædi.edi. Si tñ addita fuiſſent aliqua verba reſtrictiua illius,ad nudã volũtatẽ, vt ſi dixiſſet,nolo tibi dare aliquid certi,nec tantum aut quantum,ſed ſolum,vt mihi vr:nec volo alleges cõſuetudinẽ vel hmõi, p quę intelligeretur ſe velle ſtare in nuda volũtate,ſecus eſſet nec teneretur de neceſſitate, etſi de æquitate:qa ſcienti & volenti nõ fit iniuria,neque dolus.Si ẽt religioſi habeãt ex legibus ſuis,ꝙ prælatus poſſit in ordinis rigore diſpenſare,vt ſibi videbitur:requiritur arbitrium boni viri.i.non voluntas ſimpliciter,ſed rõne regulata.Et idẽ ſi cõpromittatur in arbitros,vt ei videbit̃,& huiuſmodi.¶ Sextò quę-

11 ritur,* de quib. poſſit vel õn poſſit iudex ſecularis aut eccleſiaſticus iudicare?Et dico multa.¶ Primum.Iudex ſecularis iudicare põt de his,quæ ſunt peccata,vt de vſura,furtis,& huiuſmodi, ſecundùm Pan.in c.cùm ſit generale, de fo.cõp. dũmodo non diſputetur vtrũ ſit peccatũ principaliter , vt patet.ff.& C.de cond.indeb. per totum & hæc eſt communis opinio & vera:quia coram eo poteſt obiici de iuramento,ſi non vertitur dubium de eius validitate,vt in c.rex debet.xxij.q.v.Si verò dubitatur vtrum ſit vſura vel ne,peccatũ vel ne,iudicare non poteſt,ſed ad eccleſiam eſt recurrẽdum.qui fil.ſint leg.per venerabilem,& in cle.vnica.de vſur.Fallit hoc in crimine hęreſis,de quo nullo modo niſi exequendo,ſe intromittere põt.Fallit etiam ſecundũ gl.in d.c.cũ ſit generale , in multis alijs caſibus.Sed dico cũ Pan.nullum alium eſſe,niſi in dubio, vt dictũ eſt,de quo vide glo.xxiij.q.v.Chriſtiana religio.& ibi per Arch. & ſ. Crimẽ.§.j ¶ Secũdũ.Prælatus vel iudex eccleſiaſticus habens temporalem iuriſdictionẽ ſecundùm Rayn.debet conſtituere iudicem ſecularem,qui audiat cauſas ſanguinis ; quia.ſ.de his ſe intromittere non poteſt , licet poſſit mandare vt fiat iuſtitia, etiam in ſpeciali ſuper aliquo maleficio,puta homic dio,& interrogatus quid agendum,reſpõdere poſſit, cõſulendum eſſe peritos, ſine irregularitate ne cleri , vel mõne.epiſcopus.lib.vj.Ex quibus patet, ꝙ põt iudex ſecularis compellere ad reſtitutionem vſurarũ. ¶ Tertium.In caſu de quo ſ.§.ij.particula v.quando.ſ.clericus pro maleficio tenetur à iudice laico , & allegatur, ꝙ eſt clericus,& petitur remiſſio ad curiã eccleſiaſticã,ad iudicem eccleſiaſticum ſpectat cognoſcere,quia de re agitur ſpirituali ſiue eccleſiaſtica : ſed vocari debet iudex ſecularis aut alius,cuius intereſt.de ſen.exc ſi iudex.lib.vj.Septi-

12 mò quæritur , * in genere , quid iudex poſſit aut debeat circa iudicandos ? Et dico multa. ¶ Primum.Malus iudex aut prælatus ſm Alex.in tertio , ſubditos iudicando mortaliter peccat.de quo dic. vt ſ. Correctio j.§ xvj.¶ Secundum. Ordinariè autẽ procedendo ſine accuſatore iudicare non poteſt.de accu.ſi legitimus , extraordinariè autem poteſt:vt in inquiſitione & denuntiatione,vt ſ.patuit ſuis locis:infamia habere locum accuſatoris.de accu.c.euidentia. ¶ Tertium.Non põt etiã indiſtinctè partes cogere ad compoſitionem. Nam ad pacem quidem , & poteſt & debet partes reducere & cõpellere tã ſecularis , quam eccleſiaſticus iudex reſpectu ſubditorum ſuorum , ſecundùm Pan.in rub.de treug. & pace.xc.diſt.c.ſi quis.c.cõtriſtatus, & c.placuit,ꝙ etiam tenet Bar.in l.congruit.ff.de offi.præſidis. In cauſa verò ciuili nõ poteſt ad compoſitionem inducere, etiam princeps ex poteſtate ordinaria.l.j.ff.de no. oper.nunciat.Limita, niſi lis ſit lõga & intricata qa iudex poteſt partes ad concordiã compellere.Et videtur eſſe tex. in c.placuit.xc.diſtin. & ita videtur limitare Pan.in c.ſi.de tranſact.dicẽs,quod hoc iudex poteſt,ſi iura partium ſunt ignota:ſi verò iam ſunt clara,vt quia cõcluſum eſt in cauſa : & ſic iudici liquet pro qua parte debeat facere ſententia, ſm Io.And.niſi aliquæ circunſtantiæ ſuadeant, abſtinere debet à tali compoſitione : quia de iure vnius alteri tradere non debet ſine cauſa.Ex circunſtantiis autẽ poſſet hoc facere : & cæteris parib. magis debet ſuadere actori vincenti, q̃ reo abſoluẽdo,quia ſententia ferẽda p actore eſt mandanda executioni, & in executionis actu fieri poſſet litigium longum,quæ ratio ceſſat ex parte rei,licet etiã ex parte eius poſſet ſubeſſe cauſa, vt qa actor eſt pecunioſus & paratus appellare.¶ Quartum.Poteſt etiam & tenetur compellere potentiores, ne cõtumeliis afficiant viliores.l.illicitas.§.ne potentiores.ff.de off.præ.¶ Quintũ.Poteſt etiam ac tenetur cõpellere aduerſariũ ad pręſtandum cautionem de non offendendo actorem, vel ſuos,quando tales

talis veriſimiliter timens implorat eius officium: vt in d. §.
ne potentiores. & ibi per Bart. & eſt tex. in l. denuntiamus. C.
de his q ad eccle. cõfu. & ibi p Cyn. & facit tex. in c. de be-
nedictio. xxxij. q. j. & in c. literis. in fi. de reſt. ſpo. ¶ Sextum.
Poteſt etiam ac tenetur ex neceſſitate officij, purgare pro-
uinciã malis hominibus. & tex. eſt in l. iij. & l. cõgruit. ff. de
offi. præſi. ꝓpter qđ dicit Bal. in l. Gallus. ff. de lib. & poſthu.
& Rapha. & Inno. ꝙ licet ſtatutũ ciuitatis dicat, ꝙ poteſt
punire: ly põt, importat neceſſitatẽ. d. l. Gallus. in princ. vn-
de ſi nõ facit, tenetur de negligentia. Facit ꝙ nota Bald. &
Ang. in l. mancipia. C. de ſer. fug. Debet ergo inquirere de-
licta, aliter tenebitur in ſyndicatu. qđ limita, ſi habet me-
rum imperiũ. l. imperium, & ꝙ ibi no. Bar. in l. iubere caue-
re. ff. de iur. om. iud. & in l. j. ff. de offi. eius cui mã. eſt iuriſd.
¶ Septimum. Tenetur iudex ſecularis brachium præſtare
eccleſiaſtico cõtra ſubditũ reſiſtentẽ ei de facto: ſecus ſi de
iure, vt quia appellauit ad ſuperiores, & epiſcopus dicit ꝙ
non põt, & petit brachiũ ſeculare: & ita not. Pan. in c. j. de
offi. ord. & idẽ in exemplo, qui allegat exceptionẽ, quã epi-
13 ſcopus non admittit. ¶ Octauò quæritur ſpecialiter, *quid
poſſit circa munera, quantũ ad ſe & ſuos officiales? Et di-
co multa. ¶ Primum. Ea, quæ à iudicibus quocunq; titulo
recipiuntur, in genere tria ſunt, quantum ex Doct. & iure
colligitur. ſ. expenſæ, ſalarium, & munera, ſiue ſportulæ,
quæ ſunt munera, quorum quantitas non eſt lege diffini-
ta, vt in auth. generaliter. C. de epiſc. & cle. ¶ Secundũ. Se-
cundùm iura ciuilia iudex ordinarius ſecularis petit ſpor-
tulas ſolùm, nec aliud petere põt. iij. q. iij. offeratur. & ita
tenet cum Azo. Sum. Ang. cuius allegationes nõ probant.
vñ melius tenet Roſ. ꝙ ordinarius ſecularis ſportulas non
petit nec accipit, cùm habeat ſuas ꝓuiſiones: ſed ſi eas non
haberet, vel non ſufficientes, eſt vera opin. prima Delega-
tus verò ſportulas petit, ſed non habet niſi duos aureos, in
principio, etiã ſi ſit à principe, & duos in fine, quando cau
ſa excedit centum aureos, quos ſi non excedit, nihil ha-
bit, in auth. de iudi. §. ne aũt labor. no. glo. in c. cum ab om-
ni. de vita & hone. cleri. Excipiũtur eſculenta & poculen-
ta, id eſt, comeſtibilia & potabilia ex mera liberalitate
oblata, id eſt, ſine petitione etiã interdicta, ſi talia ſunt, quæ
diebus paucis conſumi poſſunt, ſm gl in c. ſtatutũ. de reſc.
lib. vj. & ff. de offi. præſi. l. plebiſcito, & hoc boni viri arbi-
trio iudicabitur, ſm gl. in d. c. ſtatutum, & penſata qualita-
te dantis & accipientis, ſm Gul. de ſimo. & ſi quæſtiones.
Et iſta eſculenta & poculenta dicuntur xenia moderata.
diſt. 18. de eulogiis, quæ ab omnib. recipi poſſunt. Alia au-
tem omnia, etiam ſi ſit vnus denarius prohibentur omnes
iudices accipere. ff. de offi. præſid. l. plebiſcito, & l. ſolent. ff.
de offi. procon. no. gl. in l. iij. C. de cond. ob tur. cau. facit. l. j.
C. de pœn. iud. etiam ſi recipiat vt expediat cauſam, aliter
reſtituere tenẽtur talia munera. arg. d. c. ſtatutum. & c. exi-
git. de cenſi. lib. vj. imò ſi talis iudex ſit delegatus eccleſia-
ſticus, nõ liberatur facta remiſſione à dante, niſi reſtituat,
& ſi reſtitueret in fraudem, vt ſibi poſteà redonaretur nõ
valeret. ſm glo. in d. c. ſtatutũ, ſecus ſi reſtitueret ſine frau-
de, & ille liberaliter redonaret, ſm d. gl. quod intellige fi-
nito iudicio. ¶ Tertium. Iudex eccleſiaſticus ſiue ordina-
rius ſiue delegatus, ſm Pan. in c. cum ab omni. de vi. & ho.
cle. ſportulas recipere nõ põt, vt in d. c. cum ab omni, quod
licet de delegato loquatur, tamẽ idem tenet ibi Pan. & Io.
An. & cæteri de ordinario, eadẽ, imò potiori ratione, quia
ideò eſt beneficiatus, vt iuſtitiam reddat, & eſt glo. ad hoc
in c. non licet. xj. q. iij. Poteſt tamen ſecũdum Gul. ordina-
rius habere quod datur apparitoribus & ſcriptoribus ſcri-
bentibus acta cauſæ & huiuſmodi, & cogentur partes ad
huiuſmodi ſportulas, niſi litigantes ſint pauperes, & ſecũ-
dum Alex. de Ales, nuntij, & huiuſmodi inferiores officia-
les nõ habentes reditus deputatos, aliquid exigere poſſunt
à litigantibus ſm conſuetudinem terræ, ſed non per vim
aut immoderatã improbitatem, imò & ſm Hoſt. in Sum-
ma, etiam ſi habeãt reditus deputatos, poſſunt aliquid par-
uum recipere ſine vi & improbitate immoderata; aſſeſſor
tamen habens ſalarium, hoc non poteſt, aliter reſtituere
tenetur, arg. d. c. cùm ab omni. Eſculentum tamen & pocu-
lentũ recipit licitè delegatus prædicto modo, vt in d. c ſta-
tutũ, & idẽ eſt de ordinario, vt placet multis, quia iſta non
præſumuntur dari ad corruptionẽ, ſed ad curialitatẽ. & idẽ
puto de omnibus inferiorib. Quantum ad ordinarium ta-
men Ray. videtur velle, ꝙ huiuſmodi recipere quidẽ poſ-
ſit, non tamen à partibus propter ſuſpicionẽ, quod verum
eſt, niſi propter circunſtãtias perſonarum, vel temporum,
aut locorum hoc daret ſuſpicionis materiam, non aliter.
Quantum etiam ad delegatum vult ibidem Pan. ꝙ ſi non
ſit ſufficienter beneficiatus, poſſit petere ſportulas, ꝙ verũ
puto, ſi inde iacturã patitur alicuius honeſti exercitij, alias
placet opinio contraria. ¶ Quartum. Vtrum cõſuetudo ac-
cipiendi ſportulas excuſet ordinarium, vel delegatum ec-
cleſiaſticum. Card. in clem. ſtatutum. de elec. diſtinguit, di-
cẽs, ꝙ nõ, ſi conſuetudo ortum habuit ab exactione, ſi ve-
rò ab exactione ortum non habuit, compelli poſſunt par-
tes ad obſeruandum laudabilem conſuetudinem. de ſimo.
ad apoſtolicam. Sed licet hæc diſtinctio quantũ ad primũ
membrũ vera ſit: quia tunc eſt contra honeſtatẽ & mentẽ
d. c. cùm ab omni, & facit. c. ex multis. j. q iij. quantũ tamẽ
ad ſecundũ non eſt vera, quia ſi non præcedit exactio, cũ
ſit ex mera liberalitate donatum, non inducitur conſuetu-
do, ſed qualibet donatio habet effectum ſuũ, iuxta ea quæ
not. in glo. & Bar. in l. cùm de in rẽ verſo. ff. de vſuris. c. au-
tem ad apoſtolicam. loquitur quando aliquid fuit datum
in piã cauſam, quo caſu videtur laici voluiſſe inducere cõ-
ſuetudinẽ. Et ideo dico cum Ioanne Andr. & Pan. & com-
muniter Docto. ꝙ non valet iſta conſuetudo. Et licet dicat
ibi Card. quòd iſta conſuetudo excuſat à mortali modera-
tè recipientem, quia habet pro ſe Doctores famoſos, iuxta
not. ff. de re iudi. l. cum prolatis, & de poſtula. prælat. c. vni-
co. lib. vj. tamen hoc nõ credo verum, nec iſtum à reſtitu-
tione excuſari, niſi vbi nõ diſcerneret veriorẽ opinionem.
14 ¶ Nonò quæritur, quid iudex poſſit quantùm ad expen-
ſas ſuas & ſuorum? Et dico multa. ¶ Primum. Iudex ſecula-
ris delegatus principis, vel ordinarij, cum extra domiciliũ
proficiſcitur, expenſas moderatas, & æqualiter à partibus
exhibendas poteſt expetere. d. c. ſtatutũ. ſicut & teſtis cum
proficiſcitur extra domicilium. iiij. q. iij. §. venturus. cùm
nemo ſuis ſumptibus cogatur militare, & idẽ quidam te-
nent de ordinario ſeculari, licet oppoſitum, ſit eccleſiaſti-
co, vt dicetur, quia prouiſionẽ ſuam habet cum onere ma-
iori. Si tñ litigãtes ſint pauperes, & delegatus à ſumptibus,
vt d. c. ſtatutum, & ordinarius à ſportulis abſtinebit. auth.
de man. prin. §. ſi tibi quoque. ¶ Secundum. Delegatus ec-
cleſiaſticus ſi ſit à principe, cum extra domiciliũ ſuũ pro-
ficiſcitur, ſecundũ Gul. habebit expenſas nõ ſolùm pro vi-
ctu, ſed etiã pro victuris equorum, & huiuſmodi, licet non
ſalariũ. d. c. cùm ab omni. xij. q. ij. charitatẽ, quia nemo co-
gitur ſuis ſtipẽdiis militare, & munera, non ſumptus pro-
hibentur. j. q. j. iudices, quod quidẽ videtur Gul. indiſtinctè
tenere contra dominũ ſuũ Hoſt. qui hoc videtur limitare,
quando nõ habet ſufficiens beneficiũ. d. c. cũ ab omni. Sed
primum

primum eſt verius: arg. d. c. cum ab omni. & d. c. ſtatutũ. §.
inſuper, quæ indiſtinctè loquuntur: quia beneficia tali nõ
conferuntur cum onere, cùm nõ habeat ordinariã iuriſdi-
ctionem. Et ita tenet Pan. in d. c. cum ab omni. Nec obſtat
ꝙ minores facere potuiſſet. ff. mand. l. ſi qs impendia. nec
tenetur deducere eas, quas domi feciſſet, cum illa iura ex-
penſas indiſtinctè permittant, & ita tenet Pan. cõtra gl. in
d. c. cum ab omni. Et ſi hac occaſione perdit equum, vel
cappa ſpoliatur, vel eius familia infirmatur, ſicq; oportet
eum moram facere longiorem, ſm aliquos, hoc à partib⁹
petere non poteſt. ff. man. l. inter cauſas. §. non omnia, ſm
Hoſt. verò põt, quatenus plus, quàm in domo ſua expen-
dit, de procu. cum pro cã. Recipiet aũt expenſas ab vna ſo-
la parte, ſi ad eius petitionem iuit vltra duas dietas, de re-
ſcrip. nõnulli. ſi verò ĩ. duas dietas, ſm Ber. eas recipiet ab
actore: niſi fuerit impetratus de cõſenſu partium. iiij. q. iij.
venturis. de reſcr. diſpendia. ſed ſecundùm Gul. etiam ſi ab
altera partium ſit impetratus, communiter procurabitur,
quia eius officium eſt commune. xiij. q. v. nõ ſane. In domo
autem ſua, vel ciuitate iudicans, nihil ſuo nomine pro ex-
penſis obtinebit. xxiij. q. j. ꝙ militare, ẽt ſi ſit ſcholaris Bo-
noniæ, vel Pariſiis morã trahens, q interim ſtuderet, lo-
quẽdo de ſtricto iure ſm aliquos: licet arg. videatur in cõ-
trarium. xij. q. ij. charitatem, propter quod vr̃ Gul. titubare.
Sed ego dico primum verum eſſe, vbi cauſa breui com-
pendio poteſt expediri: ſecus vbi eum oporteret pp hoc
tempore multo & notabili, puta per menſem eſſe in ſtu-
dio, quia inde non debet notabiliter damnificari, de fide
iuſ. peruenit. ¶ Tertium, delegatus ordinarij eccleſiaſtici, ſi
ſit delegatus ad vniuerſitatem, vt ſunt cõmuniter epiſco-
porum vicarij, ſm Gul. in Spe. lib. j. cum extra domicilium
proficiſcitur, expenſas non habebit. ſ. à partibus, ſicut nec
ordinarius, cum idem ſit cõſiſtorium, de appel. Romana,
imo illas dabit ordinarius, de offi. ord. inter cætera, quãuis
fortè poſſit cõſuetudo valere, vt quid certum recipiat. ar.
de offi. ord. cum dilectus. Si verò ſit delegatus ad ſpecialẽ
cauſam, & malitioſè, eſt idem: quia ſ. nõ recipiet expenſas,
ſed ei prouidebit ordinarius, ar. d. c. inter cætera, & gloſ. in
d. c. ſtatutum, de offi. dele. paſtoralis. Si verò ſine fraude, vt
parcatur partium laboribus, & expenſis, ſm Sum. Ang. ha-
bebit expenſas, ſicut & delegatus principis, vel ordinarij
ſecularis: & intellige à partibus, & idem glo. in d. c. ſtatutũ:
& placet Pan. vbi s̃. Sed Gul. de hoc dubitat, & dicit fortè
hoc eſſe verum, ne officium ſuum ſit illi dãnoſum, & hoc
dixit tenere Vinc. vt iiij q. iij. §. venturus, & iiij. q. v. nõ ſa-
nè. glo. verò in d. c. cum ab omni tenet contrarium, dicẽs,
ꝙ ordinarius tenebit illi prouidere, & iſta eſt veritas, qñ
ordinarius eſt potens ad expenſas: qa ordinarius tenetur
ſuis expẽſis ius reddere, vt dicetur: & conſequenter ſi hoc
alicui delegat, mandat ei facere id, ad quod ipſe tenet: &
conſequenter alium aggrauat ſine cauſa, ſecus ſi non põt.
Non eſt aũt ſimile de principe: quia ad hoc à nullo arcta-
tur. Ex conſuetudine tñ induci poteſt, vt tam delegati, q̃
ordinarij extra domicilium pro cauſis proficiſcentes pe-
tant omnes expenſas, ſm Gof. & Gul. in Spec ¶ Quartum.
Ordinarius eccleſiaſticus etiam cum extra domicilium
ſuum proficiſcitur ad locum ſuæ iuriſdictionis, expenſas
non habebit, qa reditus habet, ſm Gul. vt ſtipendium ſuũ,
arg. d. c. cùm ab omni. & x. q iij. illud, niſi proficiſcatur ꝓ
conſecratione eccleſiæ, de ſimo. cùm ſit Romana, vel ſuam
prouinciam viſitet. de cenſi. cùm apoſtolus. & c. exigit. eod.
15 tit. lib. 6. ¶ Decimò *quæritur, quid poſſit circa ſuũ, & ſuo-
rum ſalarium? Et dico multa. ¶ Primum. Eccleſiaſtici iudi-
ces, & delegati gratis iudicare dñt: nec exigere poſſunt de
cimam, vel aliam quotam litis, ẽt ſi hoc habeat conſuetu-
do, vt ſummat Pan. in c. cum ab omni. de vita & ho. cl. ad-
dens tñ, ꝙ talis conſuetudo valeret in foro ſeculari: in ec-
cleſiaſtico verò non vr̃ poſſe induci, per text. in d. c. cùm
ab omni. Io. aũt And. Ant. de But. Pe. de Anc. & Zab. vt re-
fert Arch. tenere videntur, ꝙ tam ordinarij, q̃ delegati de
conſuetudine aliquid petere poterunt pro ſalario: & ſeruã
da erit cõſuetudo loci, modò aliqd moderatũ petatur. Sed
contra hoc videtur eſſe text. prædictus, dicẽs nihil eſſe ac-
cipiendum pro ſalario vltra expenſas: ẽt ſi hoc habeat cõ
ſuetudo. Et licet dicat Gul. in Spec. ꝙ ibi reprobatur con-
ſuetudo, qñ fit pactum à iudice cum partibus ſuper ſala-
rio: vt ſm Pet. de Anch. reprobetur conſuetudo præterita,
& non futura, vt in cle. ſtatutum. Sed dubium vtrum repro
bata conſuetudine per iura, intelligatur de præterita ſolũ,
non de futura, quæ ſuper induceret, ideo ex dictis Ioã. de
Imol. Arch. dicit ſic poſſe diſtingui, vt conſuetudo valeat
circa expẽſas: puta, ꝙ ordinarij percipere poſſint expẽſas,
ſi extra domiciliũ proficiſcant: circa ſalaria verò nõ valet,
ſi habeat ꝙ cũ litigantibus iudex poſſit cõuenire à princi-
pio litis, ſed reprobat in d. c. cũ ab omni, ſm Gul. in Spe. Si
verò hẽt ſimpliciter ꝙ poſſit aliquid percipi pro ſalario,
licet ſint opiniones, tñ vr̃ ꝙ non valeat, ſm gloſſ. in cle.
ſtatutum. de ele. & facit text. d. c. cum ab omni. & hoc quò
ad iudicem eccleſiaſticum: quia quò ad ſecularem tolera-
ri poſſet: vt in auth. de iud. §. ne aũt. in gl. ¶ Secundũ. Aſſeſ-
ſor ſalarium recipere põt à partibus ſm Gul. in Spe. ꝑ c.
non licet. iij. q. ij. vñ illud habebit, licet delegatus moriatur
ante terminũ cauſę, vel ſi poſt cõcluſionẽ partes ante ſen-
tentiam componant. Nec obſtat d. c. cum ab omni, qa lo-
quit qñ in fraudem quæritur aſſeſſor. Diſtinguit tñ, qa aſ-
ſeſſor delegati põt quidem accipere ſalarium, ſi aſſumptus
eſt ſine fraude, & ad illud iudex partes cogere põt, de re-
ſcri. ſtatutũ. li. 6. vel ſi illud exigit aſſeſſor, iudex illud mo-
derabit, ſi ſit immoderatum, ſm Gul. Sed ſi eſſet aſſumptus
in fraudẽ, puta vt nihil ageret, ſed vt ſub hoc nomine de-
legatus ſalarium acciperet ꝓ eo: vel ſi tãquam peritus nõ
agebat, ſed ſic voluit grauare partes: accipiet illud à iudice,
nõ à partibus: vt d. c. cum ab omni. & d. c. ſtatutũ. Aſſeſſor
verò ordinarij non habebit ſalarium à partibus, nec ꝓ eo
iudex ſalarium exiget, ſed de ſuo ſoluet: qa non dẽt igno-
rare canones. x. q. iij. cognouimus. & diſt. xx. §. j. de cõſang.
& affi. c. j. Sciendo aũt canones, rarò eueniet caſus, in quo
nõ poſſit iudicare; qa ſm eos in foro eius ſunt cauſæ ter-
minandæ, de foro compe. ꝙ clericis, ſi tñ eueniet, ſoluet
de ſuo, cum hoc ex reditibus poſſit. arg. c. cum ab omni. &
concor. Io. de Mon. Mur. & Io. An. & hoc in ordinario ec-
cleſiaſtico: quia ſecularis cum leges ſcire nõ teneatur, ſed
ſufficiat illũ habere experiẽtiam de cauſis. C. de iud. l. cer-
ti. poterit pro aſſeſſore ſalarium petere, ſm Io. de Imo. qui
tñ dicit ſup hoc conſuetudinem ſeruandam. ¶ Tertium. Si
duobus aſſeſſoribus aſſumptis, vt de eorum conſilio ꝓnũ-
tietur, eis diſcordantibus tertius aſſumatur in fraudem: vt
quia ad ſui exonerationẽ fingunt ſe non poſſe cõcordare:
illi ſuum ſalarium participabũt cum tertio, ne ex ſuo dolo
commodum reportẽt, & iudex obuiabit huic fraudi: ceſſã-
te verò fraude, tertius ſalariũ habebit à partibus. ¶ Quar-
tum. Ordinarius ſm Sum. Ang. ſalarium petere põt ꝓ no-
tario. Sed ego dico ꝙ non: quia ſi tenetur ad iuſtitiam ex-
hibẽdam ſine ſtipẽdio pp ſuos reditus, tenetur ad oĩa, ſine
quibus hoc facere non põt, vt de aſſeſſore patuit: delegatus
verò hoc põt, modò non participet cum eod. d. c. ſtatutũ.

¶ Quintũ.Perſonæ,quæ hñt recipere ſalaria ſm Gul.exi-
gere dñt illi ante calculum ſentẽtiæ:qa partes de victoria
ſperantes ad ſentẽtiam properant,& libẽtius ſoluũt,quàm
16 condẽnatæ.¶ Vndecimò quærit̃,* quid iudex poſſit circa
pœnas reorũ?Et dico multa.¶ Primum. Quantum ad do-
talẽ relaxationẽ pœnæ legis,vel ſtatutorum.S.Th.ij.ij qõ.
lxvij.dicit ꝙ iudex dupliciter impeditur,ne hoc poſſit.Pri-
mò ex parte accuſatoris,ad quem aliqñ ptinet ius , vt reus
puniatur,puta ratione iniuriæ illatæ:& hmõi relaxatio nõ
eſt in arbitrio iudicis : quia debet cuique ius ſuum redde-
re.Secundò ex parte reipublicæ,ad cuius bonum pertinet,
ꝙ malefactores puniantur: & quantum ad hoc differentia
eſt inter iudices inferiores,& ſupremum , cui plenariè re-
ſpublica commiſſa eſt : qa illi abſoluere non pñt à pœna
contra legẽ à ſuperiori poſitam : princeps verò qui habet
plenariam poteſtatẽ ſup republica , hoc põt, cum hoc illi
viderit expedire:& cum paſſus iniuriam velit ius ſuum re-
mittere.Et intendit ꝙ ſi pœna exigitur pp cõmune,& pri-
uatum bonum,ſimul relaxare põt princeps,ſtantibus duo-
bus.ſ.ꝙ expediat bono communi,& offenſus aſſentiat:ſed
inferior nullo mõ.Si verò exigit̃ ꝓ bono cõi tm̃ , hoc põt
princeps ſtante primo illorum duorũ:inferior verò nullo
modo.Si verò exigit̃ pro bono priuato tm̃: vterq; põt reo
conſentiẽte,& princeps ẽt ſi ille diſſentiat,& expediat bo-
no cõi:quia gratia eius poſtponit̃ priuatum.¶ Secundum.
Quantum verò ad diminutionem dicit Hoſt. ꝙ reo cõui-
cto certa pœna imponenda eſt,ſi inueniat̃ in iure.ꝙ Arch.
limitat quantum ad inferiorem:ſupremus verò ſi relaxa-
re , ẽt minuere põt. Tu verò ẽt limita quantũ ad delegatũ
procedentem ordinariè,q nec minuere põt,nec augere,vt
no.in c.de cauſis.de offi.dele. Si verò procedat extraordi-
narius,hoc põt.l.qd ergo.ff.de his qui not.infa.Ordinari⁹
aũt põt hoc,ẽt in proceſſu ordinario ex cã,vt no.Bar.ĩ d.l.
quid ergo,& ſequitur Pan.in c.ij.de emp. & vend. & facit
c.at ſi clerici.de iud.& Ber.in d.c.de cauſis.& in c. ſup his,
de accuſ.dicit verum qñ pñt diſpenſare ſuper crimen,aliàs
non.Si autem non inuenitur in iure , committitur iudicis
arbitrio.de tranſac.c.fin.C.de vi.pu.vel priua.l.ſeruos, qui
ſemp in humaniorem partem debet declinare, & ſic miti-
gare:maximè ſi cã alleuians ſubeſt,quod ſm.S.Th.vbi s̃.
limitandum eſt in his, quæ iudicis arbitrio relinquuntur:
quia in talibus locum habet ſm eum iudicis miſericordia.
Sed & ſi quis accuſatus ſponte, & non metu probationum
confitetur,de mente vtriuſque iuris eſt, ꝙ pœna dimittat̃,
aut minuatur:niſi immineret periculum animæ,vel eccle-
ſiæ,ſm Hoſt.¶ Tertium. Quantum verò ad augmentum,
dico augendam eſſe aliqñ pœnam ad aliorum terrorem,q
proni ſunt ad culpam , quia multis graſſantibus opus eſt
exemplo.ff.de pœ.l.aut facta.§.fi. ꝙ Sum. Ang. dicit poſſe
fieri,eo modo,quo de diminutione dictum eſt.Sed melius
indiſtinctè hoc Sum.Roſ.& Supple.concedunt , & ſic etiã
hoc poterit delegatus ordinariè procedendo.¶ Quartum.
Quando põt pro delicto eòdem pluribus pœnis puniri, ſi
ab aliquo iudice imponatur minor, alia puniri nõ poterit.
C.de accuſ.l.qui de crimine.& ibi Ang.& Sal.¶ Quintum.
Pœnam dimittens in caſu ſibi non conceſſo , ſm S.Tho.
tenetur ad reſtitutionem communitati, vel accuſatori , ſi
eius intererat vt puniretur:qui verò auxit,tenet̃ reo.Conc.
Hoſt.& Ray.¶ Sextũ.Secundùm Pet.de Pal.in iij.diſt.xxij.
nullus iudex Chriſtianus dẽt confeſſionem negare petẽti
& parato facere debitum , ẽt ſi timeret ne eriperetur: quia
vtilius ſcandalum naſci permittitur,quàm veritas deſerat̃.
de iudi.qui ſcandalizauerit , & hoc niſi crederetur non ex
deuotione petere,ſed ſpe ereptionis , vt quia ſub patibulo
petit,q non petiuit in carcere. Vñ rei ſunt animarum hoc
negantes:cum ẽt relapſis,q ſine vlla audientia tradẽdi ſunt
iuſtitiæ ſeculari,eccleſia gremium non claudat , quin pœ-
17 nitentiam & viaticum miniſtret.¶ Duodecimò*quæritur,
quæ ſit pœna iudicis iniuſtè iudicantis,aut aliàs in ſuo of-
ficio delinquentis?Et dico multa.¶ Primum. Si iudicis ne-
gligentia pars incurrit aliquod damnum,tenet̃ ad reſtitu-
tionem,ſm gl.in c.qm̃ contra.de proba. in verbo , negli-
gẽtiæ,& ſequunt̃ cõiter doct.qd̃ Pa.ibi limitat in foro aĩę,
ſi fuit in dolo,vel lata culpa,& de hoc s̃.Culpa.§.iiij.¶ Se-
cundum. Si iudex tenebatur , & nullo modo voluit ferre
ſentẽtiam,& inde aliquis ſuum ius amiſit, ſm Rayn.tenet̃
iudex,& facit litem ſuam.i.tenet̃ ad totam litis æſtimatio-
nem læſo.xxxiij.q.ij.dñs.ij.q.v.adminiſtratores.in auth.vt
diffe.iu.§.pen.col.ix.& idem Gul.¶ Tertium. Si aduerſam
partem iudex non condemnauit in expenſis : de ſuo alteri
parti reſtituere tenet̃.l.ſancim⁹.C.de iud.ꝙ limitat gl.in c.
fi.de reſcr.ſi fuit petitum:aliàs non.¶ Quartum.Iudex non
terminans ſententiam intra certum diem, incidit in pœnã
ſtatuti,hoc mãdantis,ſm Pa.in c.licet. de proba. ſi fuit re-
quiſitus,quia non tenet̃ impẽdere officium ſuum ad priua
tam vtilitatem,niſi requirat̃,vt l.iij.§.hoc aũt.ff.de dam in-
fec.& ibi Bar.¶ Quintũ.Secundũ Aug.xj.q.iij.c.non licet,
non licet iudici vẽdere iuſtum iudicium , etſi liceat aduo-
cato vendere iuſtum patrociniũ, & Iuriſconſulto iuſtũ cõ
ſilium.Sẽtẽtia igit̃ lata interueniẽte pecunia,nulla eſt ipſo
iure,ſm gl.& ſeqt̃ Pa.in d.c.cum ab omni.j.q.6.§.venales.
C.qñ prouo.nõ eſt ne.l.venales.in text.& in gl.ſentẽtia tñ
arbitri tenet,licet agẽs ex ea repellat̃ exceptione doli.C.de
arbit.l.iij.& in gl.prædicta. Secus ſi ꝑ gratiã dat̃ , qa tunc
non eſt nulla ipſo iure,ſed dat̃ reſtitutio,vt in d.gl.¶ Sex-
tum.Secundũ Ray.ſi iudex accepit pecuniam, vt malè iu-
dicaret,nõ ſolùm punit̃,vt ſcienter malè iudicãs,de quo j̃.
particula vij.ſed dictam pecuniam reſtituere tenetur, non
ei, q dedit,cum turpiter dederit,ſed ei, in cuius iniuriã re-
cipit.j.q.j.iubemus.ar.xvij.q.j.ſi quis in atrio , qd̃ verũ in-
tellige in foro cauſarum , non aũt in foro pœnitentiæ , in
quo nõ ſuccedit obligatio:niſi ad ſolum intereſſe, non ad
pœnã,niſi ſucceſſerit ſentẽtia iudicialis,ſm gl.xij.q.ij. fra-
ternitas, ꝙ ẽt ſentit gl.Ray.Si verò eam accepit, vt bene iu-
dicaret,ſm eundem reſtituere tenet̃ ei q dedit,qa cum ex
ſuo officio teneat̃ gratis iudicare,& bene,turpiter accepit.
xiiij.q.v.non ſanè,& crimen concuſſionis commiſit.Et idẽ
dicit,ſi ex cauſa aliqua oportebat eum non iudicare,& ni-
hilominus,vt non iudicaret aliqd accipit.j.q.j.iubemus.de
ſimo.nemo. Sed pro his aduerte , ꝙ datum iudici ad eum
corrumpendum non debet̃ danti,nec repetit̃,& ſm glo.in
d.c.qui rectè iudicat.xj.q.iij.cõiter ſic præſumitur.Datum
autem vt iuſtè iudicet alias nõ iudicaturus , vel vt iniuſtè
non iudicet,debet̃ danti:nec liberat̃ iudex dando pauperi-
bus,quia dãs repetere põt in ſcientia,vbi non ſtamus pręſumptioni,ſed veritati.j.q.j.iubemus.de ſimo. nemo.xj. q.
iij.non licet.Datum verò ſimpliciter vt iudicet, non repe-
titur,ſed dans amittit cauſam principalem. ff.de cond. ob
cau.l.ij.§.fi.& facit gl.in d.c.qui rectè,ꝙ limita,niſi qñ ali-
ter nolebat iudicare,quia eo caſu repetit̃. Vtrum autem in
hmõi ſit ſimonia.j̃.Simonia.§.x.¶ Septimum. Si iudex in-
iuſtè iudicauit,ſi quidem doloſè,ſeu ſcienter fecit, ſecũdũ
Ray.tenet̃ læſo præciſè ad omne intereſſe, niſi poſſet in-
ducere illum, pro quo tulit ſentẽtiam ad plenariã ſatisfa-
ctionẽ.C.de pœ.iu.qui ma.l.fi.ij.q.iij.quatuor,& ſm leges
multas aliàs pœnas debet ſuſtinere,& ei pœnitẽtia impo-
netur

netur tanquam pro grauiſſimo crimine.ij.q.iij.quicunque,
& ſm Gul.hoc eſt grauius rapina,qa abutendo authorita-
te diuina iniuriat̃ Deo,& ſi ſit iudex eccleſiaſticus ordina-
rius,vel delegatus , & contra iuſtitiã in grauamen alterius
partis in iudicio qcquã fecit per gratia vel ſordes,puta pe
cuniam,ſuſpẽſus eſt ꝑ annũ ab executione officij,& debet
cõdẽnari parti ad æſtimationẽ litis,de ſen.& re iud. cùm
æterni.lib.6.Si verò fecit ꝑ ignorantiam,ſm leges tenetur
læſo, inquantũ bonũ & æquum vr̃ religioni iudicantis. ff.
de va.& extraor.cog.l.fi.ſed in foro animæ tenet̃ vt in pri-
mo caſu ſi fuit in culpa,quia.ſ. ſciuit vel ſcire debuit ſe in-
ſufficientem,& tñ cauſam talem iudicare præſumpſit.Si tñ
erat delegatus ex neceſſitate obedientiæ bona fide, de pe-
ritorum conſiliq malè iudicauit,non tenet̃,ſm Gul.& idẽ
ſm Rayn. ſi deceptus fuit per aſſeſſorem,qui communiter
ſufficiens putabat̃.Si aũt hoc fecit ꝑ negligentiam,qa.ſ.cũ
eſſet ſciens & valens,neglexit ſtudere & videre qd̃ debuit.
idem eſt,ſm Rayn. ſicut de ignorante. Si verò hoc fecit
per metum,ſi quidem erat iuſtus , & cum accepit officium
non credebat veriſimiliter ad hoc venire , non tenetur ad
reſtitutionem,peccat tñ.Si verò metus non ſit iuſtus,vl̃ cũ
accepit officium de hoc dubitabat , vel poterat credere ve-
riſimiliter,tenetur ad omne damnum,ſm Bald. in l.fin.C.
de pœn.iud.qui ma.iud.ij.q.j.in primis.Et tam ipſi quã alij
officiales occidentes malefactores ſine ſacramentis qñ illa
petunt,mortaliter peccant. Clem.j.de pœn.& remiſ.

RVRSVS DE IVDICE SECVNDO quantùm ad eius officium,id eſt,iudicare.

1 Citati qui poſſint vel non poſſint.
2 Iudex quibus temporibus iudicare poſſit vel non poſſit.
3 Iudex quo loco iudicare debeat.
4 Iudex qualiter iudicare debeat.
5 Iudex an iuxta allegata & probata iudicet contra conſcientiam.
6 Sententiæ iniquæ executor an peccet.
7 Iudex an iudicet ſecundum ſtatuta loci inter non ſubditos.
8 Sententiam ſuam an poſſit iudex interpretari.

IVDEX ſecundò conſiderandus eſt quantũ ad eius offi-
cium.i.iudicandi , quod citationem,proceſſum, ſenten-
tiam,& executionem comprehendit.¶ Primò verò quęri-
1 tur,*qui vocari poſſint ſeu citari,vt iudicẽt? Et dico mul-
ta.¶ Primum. Citari ſeu vocari in iudicium multi nõ poſ-
ſunt,de quibus.ff.de in ius vo.l.ij.& iij.& ſunt, cõſul,præ-
fectus,prętor,magiſtratus habẽs imperium merum vl̃ mi-
ſtum,ep̃s dum agit ſacra,qui vxorem ducit , quæ ducit̃ in
vxorem,qui funus familiare proſequit̃, q iuxta mortuum
facit obſequia, qui pp religionem loci ſe mouere nõ põt,
vt regularis vel incluſa. Alibi ẽt ponuntur alij , vt ſunt in-
fames & furioſi.ff.de condict.furt.l.ij.quod intellige ꝑ ſe,
ſecus ꝑ tutores & curatores.Et præterea nec ſeruus domi-
num , nec libertus patronum in famoſis actionibus , niſi
venia impetrata in ius vocare põt,de qb⁹ not. ff. de in ius
voc.l.ij.& iij.& ſeq.¶ Secundum. Si pupillus vocet̃ in iu-
dicium,& nullus eum defendat,iudicium nullum erit.ff.de
re iudic.l.contumacia.¶ Tertium.Mulier inuitè vocari nõ
poteſt perſonaliter in iudicium cã teſtimonij,vel alia qua-
cunq; in iure non expreſſa,ſecus ſi velit, de iud. mulieres.
lib. 6.Vñ ſi neceſſarium eſt earum teſtimonium,mittat iu-
dex expenſis producentis ad eas tabellionem,vel aliã ido-
neam perſonam,aut ſi hoc iure prohibente non põt, per-
ſonaliter vadat,vel ſi ire non deceat, alium mittat , aliter
totum erit irritum & inane,vt ibi.¶ Quartum. Caſus autẽ
iure expreſſi,in quibus vocantur,ſunt iſti.Primus,in cauſa
criminali.ff.de public.iudic.l.penul.§.ad crimen. Secũdus,
inferendo teſtimonium in cã criminali,qñ poteſt admitti,
de quo j̃.Teſtis.§.j.Tertius quando eſt nutrix filiorum, ſi
non vult actorem conſtituere.Inſtit.de cur.§.vlt.¶ Quin-
tum.Mulieres autem,religioſæ præſertim quæ debent ſub
clauſurà morari,ex quacunq; cã vocari non poſſunt , ẽt ſi
velint,intellige perſonaliter,vt in d.c.mulieres.¶ Sextum.
Si contra præmiſſa de facto citentur aliquæ mulieres, to-
tum eſt irritum ipſo iure,vt in d.c.mulieres,& fingens ca-
ſum vt iudex ad mulierem vadat pro teſtimonio,excom-
2 municatus eſt,vt ibidem.¶ Secundò quæritur ,* quo tpe
iudex debeat vel poſſit iudicare ? Et dico, ꝙ iudicare non
põt tpe feriato,vt s̃.Feriæ, & Dominica dies. Nec vltima
die ſui officij.ff.de iuriſd.omn.iu.l.eum qui, ſi tamen iudi-
cat,tenet,vt in l.meminiſſe.ff.de off.procõ. Sed limita pri-
mò in ordinario , qa delegatus etiam vltima die iudicat,
vt in c.conſuluit.ff.de offic.delegati,& ſm Bart.in d.l.eum
qui,limita poſt aduentum ſucceſſoris, quoniam antè licitè
iudicat.d.l.meminiſſe.Nec dẽt hora nocturna, de of. dele.
conſuluit. Si tamen procedat nocte cum lumine candelæ
ad litis conteſtationem, vl̃ ſententiæ prolationem , valet
quo agit,qa multa ꝓhibent̃,quæ tñ facta tenent,de reg.ad
apoſtolicam.de iureiu.quemadmodum.§.ꝙ ſi poſt,de quo
no.in auth.de iudicibus.§.ſedebunt.col.6.¶ Tertiò quæri-
3 tur,*quo loco iudex poſſit aut debeat iudicare? Et dico ꝙ
in loco ſuæ iuriſdictionis,niſi de conſenſu partium & iu-
dicis territorij.viij.q.j.epiſcopum,cum duobus ſeq. c. pro
quo ẽt vide gl.in c.vt litigantes,de offic.ord.li.6. Fallit ẽt
hoc in epiſcopo expulſo, & in his quæ ſunt volũtariæ iu-
riſdictionis,quæ vbiq; poſſunt exerceri.ff.de offi. procõ.l.
4 ij.& c.nouit.de offic.leg.& ibi gloſſ.¶ Quartò * quæritur,
quomodo iudex debeat iudicare ? Et dico ꝙ ſedendo, vt
not.in dicto.§.ſedebunt,& ſm allegata & probata, ſecũdũ
omnes ferè Canoniſtas,vt refert Archid. poſt Rayn. licet
hoc limitetur , niſi conſtet de veritate in contrarium,
quo caſu dic vt j̃. §. ſequenti. Et ſm ſtatuta & conſue-
tudines locorum,iuxta dicta s̃.Conſuetudo, & dicenda j̃.
§.vij. Et quandoque ſm æquitatem. Pro quo aduerte qd̃
Panorm.in c. fin. de tranſact.ſecundùm gloſſ. dicit ꝙ ius
ſemper eſt præferendum æquitati , & pp æquitatem non
ſcriptam non debet iudex à iure ſcripto recedere, quia nõ
debet velle clementior lege videri, vt dicit tex.in authen.
de iudic.§.oportet.Doctor. autem tria communiter faciũt
membra.Nam aut neutrum eſt ſcriptum. ſ. nec ius nec æ-
quitas,& tunc iudex debet ſeruare æquitatem , vt in d. c.
fin.ad quod adde notabile verbum Inn.in c. j. de conſt. ꝙ
ſequitur Bart.in l.j.C. de litig. ꝙ in his quæ relinquuntur
iudicis arbitrio, ſemper debet ſeruare æquitatem. Aut al-
terum tantum eſt ſcriptum,& illud eſt ſeruandum. Aut eſt
ſcriptum vtrunque,& tunc aut ius eſt ſcriptum in genere,
& æquitas in ſpecię,vel econtrario, & ſeruãdum eſt quod
in ſpecie reperitur ſcriptum, quia ſpecies generi derogat.
Aut ambo ſunt ſcripta generaliter , vel ambo ſpecialiter,
& tunc communiter tenetur,ꝙ æquitas ſit præferenda.
5 ¶ Quintò*quæritur,vtrum dato caſu, ꝙ probetur in iudi-
cio contra veritatẽ,puta qa innocens cõuincit̃, debeat iu-
dex iudicare ſecundùm allegata & probata , aut ſm veri-
tatem,ſi eã nouit? Et dico , ꝙ ſi iudex procedat extra iudi-
cium,vt in dãdis officiis,& aliis,quæ illius arbitrio cõmit-
tunt̃,non eſt dubium qa teneatur propriam conſcientiam
ſequi,& non allegata,& per teſtes falſos probata.ff.de iur.
om.iud.l.j.& ij.Et ſimiliter in diſpẽſationibus, vt j̃.qõ.vij.
exigũt.Et ſimiliter ſi ꝓcedat in iudicio,põt abſoluere quos
ſcit reos in veritate, ſed nõ legitimè cõuictos,qa iura hoc

volunt expreſsè, vt nemo publicet alterius peccatum quod
probare nō poteſt, vt in c.ſi ſacerdos, de offic.iud.ord.& in
l.illicitas.§.neque licita.ff.de offic.præſid.& ff.de fer.l.eadē
oratio.iuncta glo.& in c.ſi tantum epiſcopus.vj.q.ij.& cap.
quoties, & c.Mennam.ij.q.v.abſoluitur infamatus, ex quo
probando fecerunt accuſatores. Si verò ꝓcedat in iudicio,
an poſſit condemnare eum, quē ſcit innocentem legitimè
conuictum, ſunt opiniones duæ ſolēnes. ¶ Prima eſt anti-
quorū Theologorum & Canoniſtarū dicentium, ꝙ iudex
talem poteſt condemnare ſine peccato, cōcurrentibus duo
bus. Primò, ꝙ iudex ſit talis, & in tali caſu, ꝙ tenetur de iu-
re fori cauſarū iuſtitiā exhibere tunc, ita ꝙ neceſſario in-
cumbat ei abſolutio vel condemnatio. Secundò, ꝙ nulla
occaſione aut via, puta cedendo officio, vel remittendo ad
ſuperiores, vel diligētius perquirendo veritatem poſſit eū
liberare de iure. Et probatur iſta opinio.ff.de offic.præſid.l.
illicitas.§.veritas.& iij.q.vij.iudicet.xj.q.iij.ſummopere.vj.
q.ij.ſi tantum, & cap.placuit. ¶ Quàm quidem opinionem
qui ſequuntur, tres diſtinctiones mente gerunt, per quas
ſoluunt omnia quæ adducūtur in contrariū. Prima. Dupli-
citer quis eſt innocens. ſcilicet de facto, ſi crimen in veri-
tate non admiſit, & de iure, quia ſcilicet crimen illū admi-
ſiſſe iuridicè non probatur, & ſimiliter dupliciter dr̃ quis
nocens vel reus, ſcilicet de iure, quia ſcilicet iuridicè con-
uincitur crimen admiſiſſe, & de facto, quia.ſ.crimen in ve-
ritate admiſit. Et ſic innocēs de iure pōt eſſe reus de facto,
& econtrario, & reus de iure pōt eſſe innocens de facto, &
econtra. ¶ Secunda. Duplex eſt veritas.ſ.veritas facti, ſiue
rei, & veritas iuris, ſiue præſumptionis, & ſic de facto vera,
aliquando ſunt falſa præſumptione iuris, & econtrario.
¶ Tertia. Duplex eſt conſcientia iudicis, ſicut & duplex
ſcientia, vna.ſ.inquantū eſt priuata perſona, quæ ſcit aliq̄d
ſicut ī facto accidit, alia inquantū eſt perſona publica, quæ
ſcit aliquid ſicut in iudicio probatur. Iſtā opinionē quidā
ſequuntur ſimpliciter quantū ad omnes cauſas tam crimi-
nales quā ciuiles. ¶ Et hæc opinio eſt Petr.Rayn.in Sum.
Ioan.iij.q.vij.iudicet, vbi multa allegantur, & Arch.ibid. &
Bart.ac Hoſti.de offic.ord.c.j.& Inno.de cenſib. venerabi-
lis, dicentis, ꝙ epiſcopus in ordine iudiciario debet ſm al-
legata potius, q̃ ſecundum veritatē iudicare, allegans præ-
dicta iura: addens q̄a perſonæ publicæ non eſt iudicare de
probatis.vj.q.j. ſi omnia, & gloſ.in c.paſtoralis.de offic.de
leg.§.quia verò, & in c.j.de offic.ord. & glo.& Bart.in l.il-
licitas.§.veritas.ff.de offi præſi.& dom.Car.vt refert Pan.in
d.c.paſtoralis, & etiā Io.And.qui ſentit hoc nō eſſe illicitū,
niſi ratione cōſcientiæ, contra q̃ nullus vnquam iudicare,
vel aliquid facere pōt ſine peccato, etiam ſi de ſe ſit licitū,
vt ſ̄.dictum eſt conſcientia. Vnde in addit.ad Spec.in titu.
de allegat, & diſt.dic, ꝙ poteſt quis triplicē ſcientiā habe-
re, ſcilicet vt Deus, ſicut ſacerdos per confeſſionē, vt iudex,
quia ſcilicet conſtat ei per acta publica, & vt priuatus. Igi-
tur ſi iudex habeat conſcientiā contra acta publica, ſm illā
procedere non debet, quia illam ſcientiā non habet vt iu-
dex, ſed vt priuatus, & ipſe habet iudicare vt iudex, ſed de-
bet laborare ad inquirēdā & habendā veritatem, & ſi nō
poteſt, inſtet vt alleuietur ab onere iudicādi, & ſi non pōt,
informet conſcientiā ſecundum illam diſtinctionē, vt ſci-
licet non curet de ſcientia quā habet vt priuatus, & ſi non
poteſt, nō pronunciet, ſed ſuperſedeat, & ferat patienter ſi
ſuperior eum de hoc puniat. ꝙ non vult iudicare, ad quod
cap.literas, & cap.inquiſitioni, de ſententia excommunica-
tionis; non tamen debet propter conſcientiam pronuncia-
re contra acta publica, nec abſtinere ab officio iudicandi,
alioquin tenendo contrarium, ius totum poſitum confun-
deretur: hæc ex illo, qui intendit, ꝙ conſcientia ad hoc nō
liget, cùm ſit erronea, niſi eo caſu quo deponi nō poteſt,
quia tunc dixit ſuperſedendū. Et ſm opinionem iſtorum
locutus eſt S.Tho.ij.ij.q.lxvij.art.ij dicens, ꝙ iudex in iu-
dicando magis debet ſequi legitima documēta per inſtru-
menta, & teſtes, & huiuſmodi, quàm id quod ipſe nouit tan
quam priuata perſona, tamē ex priuata cognitione iuuari
poteſt vt diſtrictius diſcutiat probationes inductas, vt poſ-
ſit earum defectum inueſtigare, quas ſi non poteſt de iure
repellere, debet eas in iudicādo ſequi. Et queſt.lxiiij.art.vj.
ad tertium, dicit, ꝙ ſi iudex non poteſt inuenire occaſionē
liberandi conuictū, vt occidatur, quem ipſe ſcit innocentē,
debet eum remittere ad ſuperiorem. Si autē hoc nō poteſt,
non peccat ſecundum allegata ferens ſententiā, quia ipſe
non occidit eum, ſed illi qui aſſerunt eum nocentem, hæc
ille, quem cōmuniter ſequuntur prædicatores, & ſecūdùm
Archid. iſta opinio cōmunis tenetur. Et ſi obijciatur, quòd
Pilatus non peccaſſet occidendo Chriſtum, negatur, quia
non habuit teſtimonia conuenientia ſecùndùm Euangeli-
ſtas, & examinatis accuſationibus Iudæorū ipſemet dixit,
ꝙ nihil dignum morte inuenit in eo, & poterat remittere
ad ſuperiorem. Ex quibus patet, ꝙ iſta opinio intelligitur
concurrentibus duobus, de quibus dictū eſt, & tenet etiam
in cauſis criminalibus. ¶ Alia verò eſt opinio, ꝙ nullo mo-
do debet iudicare contra veritatē, ſed debet omni modo
& via eum liberare de iure ſi poteſt: & ſi non poteſt, eum
abſoluat, aut ceſſet à iudicādo. Quam quidem opinionem
qui ſequuntur, vnam diſtinctionē mente gerunt, ſcilicet, ꝙ
probata dicuntur aliqua dupliciter, ſcilicet verè & falſè, &
primo modo iudicandū eſt, ſecundum probata, non ſecun-
do. Et hæc opinio videtur originaliter eſſe Hugo. q̃ qui-
dam ſequuntur ſimpliciter, non ſolùm in criminalibus, ſed
etiā in ciuilibus, & hæc opinio eſt opin.Sum.Ang.dicentis
in omnibus eſſe mortale iudicare contra veritatē. Sed iſta
opin. ſtare non pōt quantū ad cauſas pecuniarias, quia eſt
contra gloſ.in d.c.paſtoralis, & Innoc.ibi, & omnes penè
doct. qui licet loquantur de executione iniuſtæ ſententiæ
ad dirimendū lites, tamen idem eſt de eius prolatione ea-
dem ratione, eſt etiā ſpecialiter contra doct.ordinis ſui, pu-
ta Sum.Roſ.& Supple.vt patebit ſtatim, & cōtra Richar.in
quolib.iij.q.xxv. ¶ Ex his duabus conflatur tertia media a-
liquorum tenentiū partim cum prima, partim cū ſecunda.
Nam Ang.& Imol. in l.à diuo Pio.ff.de re iudic. tenere vi-
dentur cum prima in ciuilibus, & cum ſecūda in crimina-
libus, quod Sum.Roſ.ſequitur, & Supple.limitans in crimi-
nalibus, vbi venit imponenda pœna corporalis, & idē glo.
Rayn.dicens, ꝙ debet potius iudex omnia mala tolerare,
quàm condemnare talem ad mortē aut mutilationem, etiā
ad præceptū ſuperioris, vel exponere condemnandum, qd̄
Sum.Roſel. videt̃ intelligere de malis perſonalibus, dicēs,
ꝙ potius debet magis pati puniri pœna pecuniaria, quā in
mortem hominis conſentire, ſaltem ſm Canoniſtas, ſed ſi
veniret iudex puniendus perſonaliter, potius debet con-
demnare, & condemnationē exequi, quā hoc pati, quia pri
ma charitas incipit à ſeipſo. ¶ Sed iſta probatio nō eſt bo-
na, q̄a licet prius debeā perſonā meā defendere q̃ ꝓximi,
& ſic illum occidere, ne ipſe me occidat, non tñ licet mihi
occidere aliquē, ne occidat à tertio, quia non licet priuato
occidere, niſi ſe defendēdo, vt patet ex dictis ſ̄ Homicid j.
Vnde potius debeo mori quàm occidere, niſi defendendo
me ab inuaſore. Hoſt.in d.c.paſtoralis, diſtinguit, quia ſi
iudex habet conſcientiam indubitatam, qua ſibi clarè con-
ſtet de contrario eius, quod probatum eſt: nec contra eam
pronūtiare debet, nec eam deponere: ſed inſtare vt exone-
retur: ꝙ ſi non poſſet, appellet ad ſuperiorem, ſi verò non
habet indubitatam, deponat eam ſi pōt: & ſi non pōt, non
debet contra eam iudicare, ēt ſi ſit erronea, per c.per tuas.
de ſimo.& c.literas.de reſt.ſpo.hæc ex illo, vt recitat Pan.
ſed inſufficienter: q̄a ſi nihil agere poſſit apud ſuperiorem,
non docet quid agendum. Vñ Io.And.qui in eo.c.paſtora-
lis, ſimpliciter cum illo tranſire videbat̃, remiſit ſe ad ea,
quæ dixit ad Spe.quæ ſ̄.recitata ſunt. Cal.ēt, vt recitat Pa.
in d.c.paſtoralis.diſtinguit, q̄a conſcientiam contra acta
per argumenta leuia debet deponere, & ſecūdū acta iudi-
care, ad ꝙ d.c.inquiſitioni, ꝙ ſi non pōt, nullo modo iu-
dicet contra eam.d.c.per tuas, cōſcientiam verò indubita-
tam nullo mō dēt deponere, ſed ſubdiſtinguendū eſt. Nā
ſi illa conſcientia eſt contra reū: vt q̄a Titium accuſatū de
homicidio, ſcit illud admiſiſſe, ſed teſtes non probāt: tunc
non debet eum pronūciare innocentem cōtra conſciētiā,
nec condemnare ſecūdùm conſcientiam, ſed eū abſoluere
ſm acta: q̄a non hēt iudicare ſecūdùm conſcientiam, q̃ hēt
vt priuatus: & ſic non facit contra conſcientiam. Si verò il-
la conſcientia eſt pro reo, puta, q̄a teſtes probāt de homi-
cidio, & ipſe ſcit, ꝙ illud nō admiſit: tunc nō dēt eum cō-
demnare, nec cām delegare, nec remittere ad ſuperiorē, ſi
vehementer ſuſpicat̃, ꝙ ex remiſſione damnaret̃: ſed dēt
ſup ſedere, niſi credat, ꝙ ſucceſſor eum damnabit: quo caſu
dēt eum abſoluere ſecūdùm conſcientiam ſuam: q̄a vt iu-
dex informari non pōt, q̄a ex quo hēt certam ſcientiam vt
hō, contrariam non pōt recipere, vt iudex. hæc ille, quaſi
dicat ꝙ ſcientiæ contrariæ in eodem ſubiecto concurrere
non poſſunt. Sed contra, quia licet bene dicat in primo &
ſecundo membro, in tertio tñ deficit in duobus. Primò in
ſuo fundamento principali ꝙ ſcientiæ contrariꝗ ſimul nō
poſſunt eſſe in eodem: ꝙ eſt verum in ſcientiis propriè
dictis: ſecus ſi vna ſit ſciētia ꝓpriè, aliæ præſumptiuè, vt ea
quæ eſt iuris, vt quiſque in ſe experitur. Secundò, quia vt
obiicit Pan. ſi iudex contra acta poſſet abſoluere reū.i. ac-
cuſatum, licet innocentem hoc eſſet confundere totū ius
poſitiuū, & dare iudici materiam calumniandi. Non enim
debet credi iudici dicenti ſe habere ſcientiam alicui⁹ facti
in alterius prꝗiudiciū: vt vj.q.ij.ſi tñ.& c.placuit.c.qm̄ cō-
tra.de proba. Pa.aūt in d.c.paſtoralis, approbat diſtinctio-
nem Cal.in hoc tñ ab eo diſſentiens, ꝙ dicit iudicem nō
debere abſoluere reū contra acta. Sed contrà: q̄a ſi nō dēt
abſoluere: ergo ſi neceſſitatur ad iudicandū, coget̃ illum
condemnare contra conſcientiam. Nec valet dicere, ꝙ in
tali caſu nūquā cogi pōt iudicare ab aliquo homine cùm
ſit contra illud præceptū Dei ſuperioris. Innocentem &
iuſtū non occides. Exo.xxiij. q̄a hoc eſſe contra præceptū
Dei, non eſt certum, ſed probabile eſt ꝙ non: cū hoc dicāt
plures, & peritiores, ac ſolenniores doctores ex diffinitio-
ne probabilis.j.Eth. vel ſaltem eſt dubiū. In dubiis autem
quiſq; tenet̃ obedire ſuperiori, ſm oēs: vt j̄.Obedientia. Et
patet rōne: q̄a ſi q̄s ſit dubius de præcepto Dei, & cert⁹ de
præcepto ſuperioris, qd̄ ēt eſt Dei, eligere debet certū:
alioquin etiam in ciuilibus hoc non eſſet licitum: q̄a ſicut
eſt contra præceptum Dei ꝙ nullus occidatur, ita etiam &
ꝙ nullus furet̃, vel auferat contra iuſtitiam bona alterius.
Et ideo ſimpliciter tenenda eſt prima opinio concurrēti-
bus illis duob⁹, licet hoc ſit penè impoſſibile. Quod patet
primò autoritate d.l.illicitas.§.veritas. ff. de off. præſi. vbi
dr̃, ꝙ veritas rerum erroribus geſtorū non vitiat̃, & ideo
præſes prouinciæ id ſequat̃, qd̄ conuenit eum ſeq̄ ex fide

eorum, quæ probant̃. Nec valet gloſſare, vt gloſſat Cal.&
Pan. qd̄ intelligitur de probationibus veris: q̄a oppoſitum
intellexit ibi gl.or.& Bar.cōiter Legiſtꝗ: ſimiliter gl.in l.ea
dē.ff.de fer.& bene, quia aliter intelligendo, ſemper iudex
pecunia corruptus poſſet calumniari, & reū abſoluere, di-
cendo ſe habere notitiam facti, ſm autoritatem doc. præ-
dictorum, maximè S.Thomæ, cuius doctrina nihil conti-
net notabile contra mores aut fidem, cū ſit per eccleſiam
probata, maximè, q̄a in prꝗdictis cautiſſimè inceſſit, ſemp
oratione præmiſſa, adeo vt in huiuſmodi dubiis, vbi opus
erat, certificaretur p reuelationem: ſicut patet, ꝙ Petrus, &
Paulus expoſuerunt illi textum dubium Iſaïæ, & Chriſtus
quæſtionem de ſacramento, q̄ & tandē eius doctrinā, ma-
ximè quantū ſpectabat ad Chriſtū.i.quantum ad fidem &
mores probauit: dicens, Bene ſcripſiſti de me Thoma. Ter
tiò patet ex rōne, q̄a in dubiis obediendū eſt, vt dictū eſt.
Vñ q̄ iuxta hæc pōt conſcientiam ſuā formare, iudicet ſm
probata, q̄ verò non pōt eam formare, nō iudicet, q̄a licèt
peccet, ſiue iudicet contra conſcientiam, ſiue non iudicet
contra ſuperioris obedientiam, tñ primū eſt grauius, cū ſit
contra præceptum Dei immediate, ſm verò contra prꝗ-
6 ceptū hominis. ¶ Sextò quærit̃, *vtrū peccet miniſter exe-
cutor iniuſtæ ſententiæ? Et dicit Gul. ſimpliciter, & indi-
ſtinctè, ꝙ ſic. Sed iſta reſpōſio venit ex falſa opinione ſu-
periore.§.damnata, ꝙ non ſit contra ſcientiam priuatā ſm
publicas atteſtationes iudicādū: & ideo dico ſm S.T. ij.ij.
q lxiij.& Alex.de Ales in iij.parte.& Rich.in quoli.iij. qō.
xxv. ꝙ peccat, ſi ſentētia continet intolerabilē errorē, aut
manifeſtam iniuſtitiā, nec dēt obedire: aliter excuſarentur
carnifices martyrum occiſores. Si verò non continet ma-
nifeſtā iniuſtitiā, non peccat: q̄a ſuperioris ſententiam diſ
cutere non dēt, nec ipſe occidit, ſed iudex. Qd̄ q̄dē dictū
Sum.Ang.limitat, qñ nō eſt certus de innocentia condem-
nati, q̄a in dubio excuſatur, ſed ſi ſit certus, peccat mortali-
ter. Sed iſta limitatio ꝓcedit ex alio falſo.ſ.ꝙ peccet ēt iu-
dex eo caſu iudicans ſm probata, de quo in ſuperiori.§.
Ray.aut dicit ꝙ exeq̄ dēt, ſi dubitat de innocentia, q̄a ex-
cuſatur pp obedientiæ bonum.ij.q.iij.q̄d ergo.& xxiij.q.j.
q̄d culpatur, non aūt ſi eam pro certo nouit. Sed iſta debēt
intelligi de innocentia in ordine ad iudicem, vt.ſ.exeq̄ de-
beat ſi dubitat eū innocentem.i.iniuſtè damnatum, nō aūt
ſi de hoc ſit certus, q̄a ſi ſm eum, iuſtè iudex damnat inno
centem conuictū, qñ tenet̃ obedire ſuperiori, nec pōt ali-
ter eum iuuare, eadem ratione, & miniſter tenetur exequi,
qñ tenet̃ obedire iudici, nec poteſt abſolutionem ab exe-
7 quutione obtinere. ¶ Septimò *quæritur, vtrum iudex te-
neat̃ iudicare ſm ſtatuta, vel cōſuetudines loci inter eos,
quorum vnus eſt ſibi ſubditus, & non alter? Et dicit Pan.
in c.clericis, de foro compe. ꝙ aut ſtatutum concernit ſo-
lennitatem actus exhibendi tempore contractus, & tunc
ſiue ſit ſtatutum laici, ſiue clerici, non valebit actus, ni ſo-
lennitas illa fuerit obſeruata, q̄a ſubditus contrahere non
potuit ēt cùm non ſubdito ſpreta lege ſui ſuperioris, imò
peccauit, de maio.& obe.c.ij.& c.requiſiſti.de teſta.& nul-
la fuit contracta obligatio lege ſibi reſiſtente, & inhabili-
tante conſenſum ſuum.l.cùm lex.ff.de fideiuſ. & ꝙ no. in
c.ſi diligenti.de foro compe.& in c.cùm contingat.de iu-
reiu.& ſic non tenuit contractus, cùm debeat eſſe vtriuſq;
obligatorius, l.Labeo.ff.de ver.ſig. ſicut videmus, ꝙ dona-
tio facta ēt non ſubdito vltra quingentos aureos ſine in-
ſinuatione non valet.l.ſancimus.C.de don. Et ideo iudica-
bit ſm hoc ſtatutum in vtroq; foro inter clericum & lai-
cum, & facit, ꝙ determinat Fede.cōſ.lxxvij. ꝙ ceſſio actio-
nis

nis contra plebeium facta nobili ab eccleſia non valet, ex quo ſtatuto prohibet ne nobilis eam poſſit recipere. Rõ, qa ſtatutum diſponit in caſu licito,& inter ſubditos,& nõ in fraudẽ libertatis eccleſiaſticæ.Ex quo patet,ꝙ laicus tenet in teſtando ſeruare oẽs ſolẽnitates ſuæ legis : alias nõ valebit,quantũcunq; inſtituat clericum,niſi hoc fecerit ꝑ anima ſua,qa in talibus ſufficit ſeruare diſpõnem iuris gẽtium.c.relatũ.el j.de teſt.& in l.j.C.de ſacroſ.eccl.Aut ſtatutum cõcernit rem:exemplũ, ſtatuto cauet ne res dotalis ſine certa ſolẽnitate poſſit alienari,& non valeat alienatio ipſa non ſeruata,ẽt facta clerico,per ꝙ nõ dico , ꝙ ſtatutũ laicorum liget clericũ,ſed tñ ſubditum , & impedit obligationem oriri.l.non dubium.C. de legibus ideoq; ſi clericus vult illũ obligare,faciat illum ſeruare ſeruanda. Aut ſtatutũ concernit pſonam , puta , ꝙ debeat aliquid facere poſt contractum perfectum, vt apprehendere poſſeſſionẽ intra certum tps,aut probare per tot teſtes,& hmõi, & tũc clericus non arctat reſpectu ſtatuti laici, ẽt litigans in foro ſeculari, nec laicus reſpectu ſtatuti epalis ipſius clerici, nec forenſis:ꝙ limita verum qñ aliquid eſt explicandum per partes extra iudicium,qa dẽt iudex eccleſiaſticus ẽt litigantes ſecũdum ſuam legem iudicare,& facit ꝙ no. in l. ij.C.de conſt.pecu.Secus vbi aliquid eſt explicandũ in iudicio , quia nõ põt iudex eccleſiaſticus arctari ſtatuto laicorum:vñ ſi eorum ſtatuto cauetur, ꝙ non poſſit probari mutuum per teſtes, ſi laicus litigat contra clericum in foro eccleſiaſtico,non aſtringitur laicus illi ſtatuto , & facit ꝙ no.in c.ij.de arb.lib.6.& no.per Bar.in l. cunctos populos.C.de ſum.trin.vbi dicit, ꝙ ẽt ſi tale ſtatutum cõcernẽs perſonam indirectẽ tangit bona, ꝙ non ligantur. Exemplum,Statuto cauet,ꝙ primogenitus ſuccedat. Certẽ forenſis non ligatur,ẽt ſi habeat ibi bona. Secus ſi principaliter concerneret bona:vt ſi diceret,ꝙ bona deferantur ad primogenitũ.Facit l.j.ff.de tut.& cur.dat, ab his , vbi licet præſes prouinciæ poſſit dare tutorem,nõ tñ eũ qui nõ eſt eiuſdem prouinciæ,vł hẽt ibi domicilũ. Et ſic fuit diſputatum per do.Laur.in quæſtione facti. Statuto cauet Mutinæ,ꝙ ſi res ab aliquo poſſeſſa euincat,non teneatur poſſeſſor eam reſtituere,niſi dato ſibi pretio quo emit.Bononenſis litigat Mutinæ contra Mutinenſem , & ſententiam obtinet.Nũquid dabit ſibi pretium ? Certẽ non:quia illud ſtatutum non porrigit vires ad forenſes, licet ibi litiget. Facit ad hoc quod no.Pe.de Anch.in c.canon.de conſtitu. Ex quo infert Pan.vbi ſ.ꝙ quãuis ſtatuto caueat,ꝙ vſurarius non teneatur reſtituere pignus,ẽt ſi probet quis ſe eſſe dominum,niſi reſtituto precio, pro quo eſt impignoratũ, ꝙ non extendetur ad rem clerici,vel forenſis, impignoratam domino inſcio : quia ſi res eſt clerici , non ſubiicitur iuriſdictioni laicorum:de vit.& hone.cle.c.ſi.in clemen.Si verò ſit laici extranei,& ibi eſt delata furtiua,non põt dici de iuriſdictione ſtatuentis:ſicut dicimus de re mobili,quę non eſt per manſura in loco,vt no.in c.ſi. de foro compe. & facit lex,hæres abſens.§.nunquid ff. de iud. Aut ſtatutũ dat modum decidendi cauſam & tũc ſi præfigit legem iudici,iudex tenet, & ſub eo põt allegari.Exemplum, ſtatuto cauetur,vt iudex ſequatur libros mercatorum & tũc in foro ſeculari facit fidem in præiudicium ſubditorum,non aũt clericorum,vel extraneorum. Si tñ vult recipere librũ pro ſe vigore ſtatutorum,tenetur recipere contra ſe.arg c. cum olim.de cenſi.cũ ibi not. Si verò nõ præfigit legẽ iudici,ſed loquitur generaliter, adhibeatur fides libris mercatorum:tunc vbiq; põt allegari cõtra ſubditum ſtatuẽtis, niſi in caſu quando non vult inſcipere contra ſe. Secũdum aũt quam conſuetudinem ſit iudicandum, vide ſ.Conſue-
8 tudo.§.x.& xx. ¶ Octauò*quæritur, quid iura velint circa ſententias iudicum interpretandas? Et dico multa ſ.tractãda in tit.Sententia, de ſententia ipſa in ſcin ordine aũt ad iudicem nunc dico ſic, Si lata ſententia dubium circa eam nouiter oriatur,vtrum poſſit eam iudex interpretari.gl.in c.j.de poſtu.præla.arguit ꝙ ſic:ſed Pano.in d.c.j.& in c.ex parte.el ij.de ver.ſig.poſt Bart.& glo.in l.ab executore.ff de app.dicit ꝙ non poteſt, ſi eſt delegatus per c. in literis de offi.dele.ſimiliter non põt,ſi eſt ordinarius,& inferior, vt in d.l.ab executore,vbi tex.not. maiores autem iudices poſſunt,vt videtur tex.in eadem l. ſed ita debet interpretari,vt non corrigat,vel mutet,ſed tñ declaret.Arbiter aũt videtur hoc non poſſe:per text.in c. cum olim. de arbit. & ibi Pan.Et prædicta faciunt ad quæſtionem , an ſtatutarij deputati à populo,ſua poſſint interpretari ſtatuta, ſi dubitatio ſuboriatur,& Io.And.in d.c.ex parte,& Bart.& communiter Legiſtæ in l.oẽs populi.ff de iuſt. & iure , communiter concludunt ꝙ nõ , ex quo functi ſunt officio ſuo,ſecundũm Pa.in d.c. ex parte. Nec obſtat ſi dicatur eius eſſe interpretari,cuius & condere, qa iſti non videntur ſtatuta in veritate condidiſſe,ſed populus:quia is dẽ facere, cuius autoritate fit.de præſcr.ſi diligenti,& ideo ad populũ , ſeu ad generale concilium recurrendum eſt. Quod intellige qñ interpretatio eſt valde dubia, quia ſi eſſet clara, & iuri conſona,iudex coram quo vertitur quæſtio , poſſet interpretari ſtatutum: ſicut dicimus in lege communi , & principum priuilegiis:vt no.Inn.in c.cũ ſpeciali.de ap.& facit l.vnica.C.de profeſ.q in vr.Conſtan.lib. xij. vbi datur inferioribus,& Doctoribus poteſtas interpretandi. Adde tñ quod no.Lu.de Ro.in ſuis ſingularibus, per l.Paulus, la j. de re iud.ꝙ iudex poteſt eadem die poſt ſententiam latam ſupplere acceſſoria:& idem in arbitrio,per gloſſ.ſing. in l. quia arbiter & ſi errauerit.ff.de arbi.

DE IVDICIO.

1 *Iudicium quot modis dicatur.*
2 *Iudicium & arbitrium qualiter differant.*
3 *Iudicium quotuplex ſit.*
4 *Iudicium extraordinarium multiplex.*
5 *Iudicium tribus modis redditur illicitum.*
6 *Iudicium quot modis redditur nullum.*
7 *Iudicium vbi incipit, & quot modis finitur.*

IVDICIVM ſecundũ S.Th.ij ij.q.lx. ſecundum propriam impoſitionem ſignificat rectam determinationẽ iuſtorum, & eſt actus iudicis in quãtum eſt iudex.i.ius dicens , ſed poſt ampliatum eſt nomen eius ad ſignificandũ omnem rectam determinationem ſpeculatiuam , aut pra-
1 cticam. ¶ Et*ideo ſumitur iudicium primò pro ſententia iudicis.ff.de re iud.l.j & ſecundò pro caſu fortuito , qui.ſ. venit ex iudicio Dei , vt patet ex conſuetudine loquentiũ, tertio pro actione,qua ad iudicium tenditur, vt iudicium fami erciſ.ff de iudi.l.in famil.æ,quartò pro pœna, quę ex ſententia infligitur.diſt.50.expurgabat.quintò pro vſurationis quo iudicatur:ſicut dicimus in pueris non eſſe iudicium,& facit Inſti.quibus non eſt permiſ.facere teſtamẽt. §.præterea.ſextò pro inſtantia, vel ordinatione cauſæ diſcutiendæ in iure coram iudice : quemodo ſumitur in l. properandum.§.j.C.de iudi.& ff.eod.l. proponebatur. Et iſto modo hic de iudicio intendimus principaliter : & eſt actus legitimus duarum perſonarum.ſ.actoris,& rei ſuper eadem quæſtione,ſub eodem iudice contractus. de verbo. ſignif.forus.in gl.Et ſic adiuncto iudice tres perſonæ concurrunt. Vnde & ab aliquibus dicitur actus trium perſonarum.ſ.verè vel ſictè , quia aliquando fama locum tenet actoris, vel ſm Car.& redit in idem, eſt inueſtigatio quã ſecundũm iuris ordinem facit iudex per varios modos ad veritatem eliciendam & cuſtodiendam.xxx.q.v.iudicantẽ.

2 ¶ Primò*verò quæritur, quomodo iudicium ſe habeat ad arbitrium? Et dico ſm Gofr. ꝙ arbitrium & iudicium eodem modo poſſunt diffiniri , excepto ꝙ iudicium eſt de cauſa ciuili & criminali , arbitrium verò de ciuili tantùm, & iudicium neceſſariò,arbitrium verò volũtariè ſubimus. ¶ Pro quo ſciendum eſt , ꝙ ſm Azo. arbitrium eſt actus certarum perſonarum exequentiũ compromiſſum , limita ſuper ciuili quæſtione. Vnde ſm alios eſt actus triũ pſonarum ſuper ciuili quæſtione, quaſi in iudicio contenden-
3 tium. ¶ Secundò*quærit,quotuplex eſt iudicium? Et dico ꝙ duplex principaliter.ſ.ordinarium. i.quod fit coram ordinario ordinariè,& extraordinarium,quod ſic dr. ¶ Pri-
4 mò*ſi fit coram delegato,vt not.Bern.Inno.& Hoſt.in c. quoniam contra.de prob.& ibi gloſſ.Et ſecundò , qñ non procedit in figura iudicij, ſed ex iudicis officio ꝑ modum inquiſitionis vel denuntiationis,de accuſ. ſuper his , & c. qualiter.el ij. Et tertiò in cauſis electionis , poſtulationis, aut prouiſionis,ſuper dignitatibus,perſonatibus , officiis, canonicatibus,præbendis,ſeu quibuſcunq; aliis beneficiis eccleſiaſticis,aut ſuper decimis, matrimoniis,& vſuris, in quibus procedendum eſt ſimpliciter & de plano , de quibus no.in c.olim.de accuſ.per Inn.& Hoſt. & in c.ſtatuta. de hære.lib.6.& Io.Mo & Io Andr.pro quo etiam videtur tex.iuncta gl.in c.quoniam contra.de probat.¶ Et quartò dici poteſt extraordinarium , qñ iudex eccleſiaſticus cognoſcit de temporalibus rebus laicorum rõne peccati annexi.de iud.nouit. Quædam etiam iudicia dicuntur capitalia,quibus.ſ.caput eximitur à ciuitate morte , vel exilio. Inſt.de publ.iud.§.publicorum.Quædam publica,quę ſunt de publicis cauſis , quaſi publica , quia cuilibet de populo commiſſa eſt executio , vt in crimine læſæ maieſtatis , in quo omnes de populo poſſunt accuſare , quandoq; etiam publica dicunt à crimine,de quibus Inſt.vbi ſ.in pr.Quędam verò dicũtur priuata,quæ ciuiliter pertractãtur.Et dr iudiciũ ciuile,qñ finis tendit ad commodum partis:criminale verò qñ ad commodum reipublicæ,ſiue pœna ſit corporalis,ſiue pecuniaria.gl.not.in l.prætor.ff.de ſepul.viol, & fuit opinio Inn.in c.qualiter & qñ.el ij.de acc. vide etiã
5 ſ.Cauſa.§.v.¶ Tertiò*quæritur,quot modis iudicium redditur illicitum?Et dico ꝙ tribus,primò qñ deeſt iudici authoritas ſuper reo vel cauſa,& dr iudicium vſurpatum, ꝙ prohibetur,de pœnit.diſt.6.§.fin.6.q.2.ſcriptum,& hoc eſt mortale iure naturali. Secundò quando iudex habens authoritatem iniuſtè procedit amore, odio , vel alia paſſione,& dr iudicium iniuſtum,quod prohibetur xj.q. iij. quicunque,& eſt ſimiliter mortale. Tertiò,quando iudex hns authoritatem,& ſecũdum iura procedens , vel quicunque alius extra iudicium , ex leuibus ſignis aliquem condemnat,ſiue ex ſuſpicionibus , & dr iudicium temerarium, ꝙ prohibet.ij.q.j.primò ſemper.Vbi gl. diſtinguit triplicem ſuſpicionem.ſ. violentam , vt ſi reperitur ſuſpectus cũ ſuſpecta,nudus cũ nuda in eodem lecto,& hęc inducit condemnationem,tanquam ſufficienter probatũ ſit. xxxij.q.j. dicit dñs,& probabilem, vt cùm oritur infamia de aliquo ẽt apud graues perſonas,& hæc licet non faciat probationem,inducit tñ purgationem,q̃ põt prælatus exigere.ij.q. iiij.preſbyter.& temerariam , vt cum oritur ex leuibus indiciis,puta ex loquutione leuium perſonarum. Et hæc hẽt multos gradus,ſm S.Thom.ij.ij.q.lx. Primus cùm quis ex leuibus & inſufficientibus ſignis dubitat de bonitate vel malitia alicuius,& hoc eſt leue & veniale pctm. Secundus cùm pro certo malitia creditur , & hoc in re notabili eſt mortale,qa proximus cõtemnitur.ſ.iniuſtè & notabiliter. Tertius cum procedit exterius ad ſententiam ſm talia
6 ſigna,& hoc ſimiliter eſt mortale. ¶ Quartò*quærit, quot modis iudicium redditur nullum ? Et dico ꝙ multis. Primò, ratione iudicis incompetentis, puta qa non hẽt poteſtatem ſuper eum quem iudicat,vt de iudic.c. at ſi clerici, cum ſuis concor.Secundò rõne perſonæ agentis, puta qa eſt minor,& agit ſine authoritate curatorũ. C. de iudic.l. properandũ,& C.q legiti.perſon.in iudic.habeant.l.j.ſimiliter qa eſt ſeruus,vel monachus,aut excommunicatus,& hmõi, qa ſimiles agere non pñt,niſi in caſibus expreſſis à iure. Tertiò,ex defectu rei, puta , ꝙ ſub tali iudice tractari non põt,ſicut ius patronatus ſub laco. de iudi. quanto. vel
7 res eccleſiaſtica.de iud.decernimus. ¶ Quintò * quæritur, vbi incipit, & quot modis iudicium finitur?Et dico, ꝙ incipit in litis conteſtatione,& hoc reſpectu cauſæ.C. eo.l.j. non aũt reſpectu aliorum actuũ iudicialium , vt ſunt examinatio partium,& confeſſio,& c.finit,verò ſm Gof.quatuor modis.Primò,tpe,vt cauſæ criminales biennio. C. vt intra cer.temp.cau.cri.ter.ꝑ totum,cætera verò triẽnio. C. de iud.l.properandũ.Secundò,ſententia, qa iudicium finẽ accipit ex re iudicata,vt in c.iudiciũ.de re iud.Tertiò,prohibitione,& quartò,ſtatus mutatione , quia iudiciũ ſoluit vetante eo qui iudicare iuſſit, vel qui maius imperium in eadem iuriſdictione hẽt, vel ſi ipſe iudex eiuſdem imperij eſſe cœperit,cuius eſt ipſe qui iuſſit.ff.eo.l.iudicium.

DE IVRATIONE ET IVRAMENTO primò in ſe,quid,& quotuplex ſit.

1 *Iuramentum quid.*
2 *Iurandi varij modi.*
3 *Iuramentum quotuplex ſit.*
4 *Iuramentum an ſit,dicere,in veritate ita eſt.*
5 *Iuramentum an fiat per creaturas non ſacras.*
6 *Iurandi formulæ in & per.*
7 *Iuramentum an dicatur omnis fidei præſtatio.*

IVRARE ſm S.Tho.ij.ij.q.lxxxix.eſt Deum teſtem inuocare,vnde eſt actus latriæ , dicente Hieronym. ſuper Matth.ꝙ qui iurat,aut veneratur , aut diligit eũ per quem iurat.Iuramentũ ſm Gof.& Hoſt. & Arch. vt refert ac ſequitur Sum.Angel. eſt aſſertio & negatio de aliquo licito poſſibili & honeſto ſacræ rei atteſtatione firmata. Sed hoc non bene dicitur, quia ſecundùm hoc nullus poſſet male iurare,ſm Rayn verò,vt refert & ſequit Supple. iuramentũ eſt affirmatio de aliquo,ſacrę rei atteſtatione firmata.Sed neq; hac ſufficienter dr.quia non ſolùm aſſerẽs, ſed etiam negans aliquando iurat. Et ideo ſecũdùm Arch.
1 & eſt mens S.Thom.* iuramentum eſt affirmatio vel negatio de aliquo facto vel fiendo,ſacræ rei atteſtatione firmata. ¶ Pro quo nota primò , ꝙ hic affirmatio & negatio ſumitur non ſolùm formaliter,id eſt,oratio prolata.ſed ẽt virtualiter,ſicut cùm aliquo dicente alicui,iura ita eſſe , & ille tangit librum nihil dicens, ille tactus habetur pro iuramento & loquutione iuratoria. ¶ Nota ſecũdò ꝙ iſta ſacra res,per quam iuratur,eſt Deus, aut aliquid Dei inquantum eſt Dei,cum iurare ſit Deum teſtem inuocare , vnde per creaturas iuramus,non ſm ſe ſumptas,ſed inquantum manifeſtatur in eis veritas diuina. Vnde cùm iuramus per fidem,per Euangelia,vel ſanctos , intelligitur iuramẽtum eſſe per Deũ, cuius veritas continetur in fide & Euãgelio,
2 & per ſanctos eſt prædicata. ¶ Primò*verò quæritur,quot modis

modis iuratur? Et dico, ꝙ duobus in genere. Primò ſimpli-
ci verbo, vt dicēdo, per Deũ ita eſt, nec eſt neceſſe, ſm Pan.
in c.& ſi Chriſtus, de iureiur. ꝙ dicatur, iuro. Secundò in-
teruenięte aliqua ſacra re, vt cum iuratur in manu epi, aut
ſuper Euangeliis, aut cruce, vel huiuſmodi. Primũ fit mul-
tis modis, de quibus certa regula dari non poteſt, ſicut in
legę veteri iurabāt dicendo, viuit dominus, viuit aīa mea,
hoc addat mihi dominus, & huiuſmodi 1.Reg.22.& in pri-
mitiua eccleſia dicendo, teſtis eſt mihi Deus, Deum teſtem
inuoco, veritatē dico in Chriſto, nō mētior, teſtis eſt mihi
conſciētia.xxij.q.j.ſi peccatũ, & ſic Deus me adiuuet.xxxv.
q.vj.de parentela. Similiter & ſm, vt per Euāgelium Chri-
ſti, per corpus, per crucē Chriſti, per ſacramentum, vel or-
dinem ſacrũ, aut ſanctos, vt not.in c.ſi aliqua.xxij.q.j. Vnde
Ioan.And.dicit in cle. ꝙ iuramentũ ex iuris ordine factum
multipliciter fit. Quædam enim iura dicũt ſimpliciter de-
bere iurari, quædam corporaliter, quædā ſuper ſancta Dei
Euangelia, quædā addunt ipſorũ tacturam.j.q.vij.quoties.
Apud Italicos interpretat̃ conſuetudo, ꝙ ſufficit quemlibet
librum, vel quamlibet ſcripturam tangere, quod ſatis puto
procedere vbi etiā de iuramēto corporali exprimitur: non
ſic autem vbi de tactu Euangeliorum ponitur, vt in clem.
3 multorum, de hære. ſuper verbo, tactu. ¶ Secundò * quæ-
ritur, quotuplex eſt iuramentum? Et dico, ꝙ eſt duplex,
ſcilicet iudiciale, id eſt, delatum in iudicio etiā coactè, &
extraiudiciale, id eſt, non in iudicio, ſed extrà ex partium
voluntate & cõuentione exhibitũ & ſuſceptum, vnde con-
uentionale dicitur. Et iudiciale quidem aliquando dr̃ iura-
mentum de calumnia, quo ſcilicet quis iurat ſe bona fide,
non animo calumniandi cauſam mouiſſe vel reſpondere,
ſeu aliquid proponere, vt C.de iur.cal.l.ij.§.j.ff.fa.erciſc.l.
inter cohæredes.§.qui famil.erciſc. Et debet hoc iuramen-
tum eſſe non tantũ de præterito, ſed etiā de futuro, vt ibi.
Eſt autē calũnia falſa petitio vel iniuſta repulſio facta ſcien
ter, arg. eorum quæ not.ff.ad Turp.l.j.§.calumniari.ij.q.iij.
§.notandum. Aliquādo verò ſolùm dicitur iudiciale, & eſt
in litem, ex eo ſcilicet, ꝙ propter litem, ſiue propter rem
in lite, id eſt, in iudicio petitam præſtatur. Vnde aliquando
datũr à iudice qñ deficientibus probationibus habens vnũ
teſtem vel famā pro aliquo, cõpellit eum iurare, ſuper quo
eſt fama. Et dicitur neceſſariũ, quia pars cui defertur, ſine
cauſa illud recuſare nō poteſt, vt in c.fin.de iureiu.in prin.
& in l.generaliter. C.de non nu.pe. Dicitur etiā deciſoriũ,
quia præſtatur ad litis deciſionē. Aliquādo tñ iuramentum
iudiciale datur à parte parti, & tunc recuſari poteſt, vt in d.
c.fin. Extraiudicialia quoq; ſecundùm Rayn. & S.Tho. in
iij.diſt.xxxix. & ij.ij.q.lxxix.eſt duplex.ſ.aſſertorium, quo
iuratur de præterito vel præſenti ſic eſſe vel non eſſe, vt in
c.ſi verò, de iureiur. & promiſſoriũ ſeu obligatoriũ de fu-
turo, vt cum quis iurat aliquid ſe daturum, vel facturũ, aut
non daturũ vel non facturũ, vt in c.cum cõtingat de iurei.
Addit Sum.Ange.tertium.ſ.confirmatoriũ, ſicut cũ filia re-
nũciabit bonis paternis, & iuramentũ tali renũciationi in-
terponit, vt in c.j.de pac.lib.6. & in auth.ſacram. puberum.
C.ſi adue.ven.ſed iſtud iuramentũ eſt promiſſoriũ, vt patet.
Eſt autē & iuramentũ execratoriũ: vt cũ quis inuocat Deũ
non ſolùm vt teſtē, ſed etiā vt iudicē punitorē, ſicut dicen-
do, ſi nō ſic eſt, nō ſit ſalus animæ meæ. Sed iſtud nō ponit
in numerũ cum prædictis, ſed iſta execratio ſemp eſt cum
iuramento aſſertorio vel promiſſorio, licet nō econuerſo:
4 quia illa interdũ ſine execratione fiunt. ¶ Tertiò * quærit̃
ſpecialiter, vtrũ ſit iuramentũ dicere, in veritate ita eſt? Et
dicit Pan.in d.c.& ſi Chriſtus, ꝙ ſic: quia interponit̃ Deus,
qui eſt veritas, ad cõfirmationē actus, de celeb.miſ.in qua-
dam, quod limita, qñ iurans intendit iurare, ſeu inuocare
veritatē primam, & nō aliter, alioquin Chriſtus, qui horta-
tus eſt ad nō iurandũ, ſcilicet ſine cauſa & neceſſitate, ali-
quando ſine neceſſitate iuraſſet, quia dixit, in veritate dico
5 vobis, ꝙ multæ viduæ, &c. ¶ Quartò * quæritur, vtrum ſit
iuramentũ iurare per creaturas nō ſacras, puta cælũ, ignē,
& huiuſmodi. Et dico, ꝙ ſic, ſi apponatur Deus obliquè, vt,
per iſtũ ignē Dei, vel huiuſmodi, quia Deus inuocatur con
ditor eius. Et hoc idem innuit S.Th.ij.ij.vbi s̃.& alij doct.
qui dicunt dominum prohibuiſſe iuramentũ per cælum &
terrā, & alias creaturas, nō ſimpliciter, ſed ita, ꝙ eis diuina
reuerentia exhibeatur, ſicut Iudæi ꝑ Angelos & creaturas
iurabant, vt dicit Hieron. Et hoc expreſsè tenet S.Tho. in
iij.diſt.xxxix. & S.Bon.in iij.diſt.xxxix. dicens, ꝙ licet iu-
rare per creaturā relatā ad creatorē, hoc eſt, prout relucet
in ea veſtigium diuinæ veritatis. Imò ēt ſi non apponatur
Deus explicitè, & tamē illa creatura ſit aliquid, in quo pe-
culiariter fiat nobis memoria Dei, quando illud nominat̃,
videtur ꝙ per illam fiat iuramentũ, vt per animā, & per cõ-
ſcientiam, ſicut etiā innuit S.Bonau.imò etiā per cælum, vt
6 innuit S.Tho.in iij.vbi s̃. ¶ Quintò * quæritur, vtrũ æquè
iurari poſſit per in, ſicut per ly per? Et dicit S.Bonau.vbi s̃.
ꝙ duplex eſt modus iurādi, ſcilicet per ly per, & per ly in,
ſed ly per, magis dicit ipſam veritatē ſub ratione teſtifican
tis & principantis, ſed ly in, habitudinem importat diuinæ
veritatis ſub ratione teſtificātis & exemplantis. Vnde ſm
rem idem eſt iurare in Deum & per Deum, & dicere, teſtis
eſt mihi Deus. Et ideo dici poteſt ꝙ dicere, in conſcientia
mea ſic eſt, vel ĩ anima mea, eſt iuramentũ, & idē eſt in re,
7 quod per conſcientiā meā, & animā meam. ¶ Sextò * quæ-
ritur, vtrũ omnis fidei præſtatio, id eſt, promiſſio ſuper pro
pria fide ſit iuramentum? Et dicit Pan.in c.querelā.de iure-
iur. ꝙ ſic, ſed nō econtrario omne iuramentũ eſt fidei præ-
ſtatio, quia dicitur quis pręſtare fidem qñ promittit aliquid
dicendo ꝑ fidem meā, vel, ſic Deus me adiuuet, & huiuſ-
modi, & ſic fidei præſtatio non includit niſi iuramentum
promiſſoriũ, & non aſſertorium. Sed malè ſumit fidei præ-
ſtationem eſſe ſolùm in promittēdo, cùm ēt quis poſſit aſ-
ſerere aliquid per fidē ſuā, & dicēdo, ſic me Deus adiuuet,
quod propriè eſt iuramentũ execratoriũ. Sum.autem Ang.
dicit, ꝙ fidei præſtatio eſt ꝓmiſſio per fidē ſine ṽbo, iuro.
Sed iuramentum eſt, cum dr̃, iuro per Deum, vel per aliud.
Sed contrà, quia nō eſt neceſſe, ꝙ in iuramēto vtamur hoc
verbo iuro, ſed ſufficit Deũ explicitè vel implicitè interpo
nere, ſm Pan.in c.& ſi Chriſtus, de iureiur. Et ideo alij di-
cunt iſta differre, quia iuramentũ fit ſacræ rei interuentu,
non autē fidei præſtatio, vnde ipſa non eſt iuramentũ, niſi
ſumeretur fides pro virtute Theologica, ſed eſt promiſſio
facta ſuper propria fide, id eſt, fidelitate, vt ꝗ& ipſum nomē
ſonat. Vnde aliquādo iſta dicũtur idem, quia inter ea quo
ad peccatũ mortale non eſt differentia. Vnde ſm Archi.in
c.j.de ſepul.lib.6.& Innoc.& cõiter doct. in d.c.& ſi Chri-
ſtus, ſicut iuramentũ eſt dicere, iuro tibi per fidē meā, vel
Euangeliũ, ſic etiā & dicere, promitto tibi per fidē, ſiue ſub
fide mea: aliquando verò ponũtur vt diuerſa, vt in c.perue-
nit, de fideiu.& in c.querelā, ne præl.vi.ſu.& in c.ij.de ſpõſ.
quia ſcilicet quo ad pœnam periurij, vt depoſitionis in cle
rico non ſunt idem, vt ĵ.Periurium.§.ij. Simplex verò pro-
miſſio dicitur, quæ nec iuramento, nec fidei præſtatione
firmatur. De forma autem iuramenti quod Imperator fa-
cit Papæ: aut epiſcopus exemptus, aut rector eccleſiæ epi-
ſcopo, vide Archid.ij.parte.tit.x.c.iiij.

RVRSVS DE IVRAMENTO SECVNDÒ, an & quando licitum ſit vel illicitum.

1 *Iurare an ſit licitum.*
2 *Iurare per creaturas an liceat.*
3 *Iuramentum quibus competat.*
4 *Iuramentum cui, quando, & propter quid, exhibeatur.*
5 *Iuramentum licitum quos comites habere debeat.*
6 *Iurare falſum an ſit mortale peccatum.*
7 *Iurare quid iniuſtum an ſit mortale peccatum.*
8 *Iurare indiſcrete non eſt mortale peccatum.*
9 *Iurare alium inducens an mortaliter peccet.*
10 *Iurare per membra Dei, & & ſanctorum an ſit mortale peccatũ.*

1 IVRAMENTVM ſecundò conſiderādum eſt an & qñ
licitum ſit vel illicitum. ¶ Primò * verò quæritur, vtrum
licitum ſit aliquādo, aut etiam frequenter iurare? Ad quod
dicit S.Tho.ij.ij.q.lxxxix.art.ij. ꝙ iuramentum ſecundùm ſe
eſt licitum & honeſtum, quod patet ex origine, quia intro-
ductum eſt ex fide, qua homines credũt Deum habere in-
fallibilem veritatem, & vniuerſalem omniũ cognitionē &
prouiſionem, & ex fine, quia inducitur ad iuſtificandũ ho-
mines, & ad finiendũ controuerſias, vt dicitur ad Heb.11.
Nihil aũt prohibet aliquid eſſe ſm ſe bonũ, quod tñ cedit
in malũ eius, qui nō vtitur eo cõuenienter, ſicut eſt ſuſce-
ptio Euchariſtiæ. Iuramentum autē cedit in malum alicui,
ex eo, ꝙ malè vtitur eo, id eſt, ſine neceſſitatę & cautela de-
bita, quia videtur paruam reuerentiā habere ad Deum, qui
eum ex leui cauſa teſtē inducit, quod non præſumeret etiā
de aliquo viro honeſto. Imminet etiā periculum periurij,
quia de facili homo delinquit in verbo, vt patet Iac.iij.vn-
de iurationi nō acquieſcat os tuum. Eccl.xxiij.hæc ex illo,
qui ibidem.art.v.dicit, ꝙ iuramentũ non eſt habendũ inter
ea quæ ſunt per ſe appetēda, ſed inter ea quæ ſunt huic vi-
tæ neceſſaria, ſm Aug.de ſerm.Domi. quibus indebitè vti-
tur quicunq; vtitur vltra terminos neceſſitatis, quia quod
non quæritur niſi ad ſubueniendũ alicui defectui, nō nu-
meratur inter ſe appetenda, ſed inter neceſſaria, vt medi-
cina, quæ requiritur ad ſubueniendũ infirmitati, iuramentũ
autem quæritur ad ſubueniendũ alicui defectui, quo.ſ.vnus
homo alteri decredit. Nec tñ eſt ſimile dę voto, quo aliqd
in reuerentiā Dei ordinatur, & de iuramento quo reueren
tia nominis diuini aſſumitur ad confirmationem alicuius.
2 ¶ Secundò * quęritur, vtrum liceat iurare per creaturas? Et
dicit idē vbi s̃.art.vj. ꝙ iuramentũ quod ꝑ ſimplicem con-
teſtationē fit, principaliter refertur ad ipſum Deũ, cuius te-
ſtimoniũ inuocatur, ſecundariò verò ad illud aſſumuntur
aliquæ creatuæ non ſm ſe, ſed inquantũ in eis diuina veri-
tas manifeſtatur: de quo tit.priore.§.iiij. in iuramento autē
facto per execrationē inducitur creatura aliqua, vt in qua
diuinũ iudiciũ execratur, quomodò ſolet homo iurare per
caput ſuũ, aut filiũ, aut aliā rem dilectā. Quòd autē Ioſeph
iurauit per ſalutē Pharaonis, Gen.42. vtroque modo poteſt
intelligi, ſcilicet per modũ execrationis, quaſi ſalutem Pha
raonis obligauerit Deo, vel per modũ cõteſtationis, quaſi
conteſtando veritatē iuſtitiæ diuinæ, ad cuius executionē
3 principes terræ conſtituuntur, hæc ex illo. ¶ Tertiò * quæ-
ritur, quibus cõpetat iuramentum? Et dico, ꝙ pueri ſm S.
Tho.art.viij.ad iuramentũ nec coguntur, nec admittuntur
ante annos pubertatis.xxij.q.v.pueri, vbi etiā dicitur, ꝙ ſi
iurauerint, & pater vt audiuerit ſtatim contradixit, irrita
ſunt iuramēta. Si tñ iurant habentes vſum rationis, ſiue in
iudicio, ſiue extra, ita peccant venialiter aut mortaliter, ſe-
cundùm qualitatē periurij, ſicut & alij, de delic.pue.c.j. Si-
militer nec aliàs periuri.xxij.q.v. paruuli quod Arch.intel
ligit de conuictis in iudicio, qui repellũtur in iudicio & in
contractibus, vt infames: de periuriis aũt notoriis ex facto
dubitat, cum innumeri ſint tales in quotidiana locutione.
Sed ego puto idē in iſtis, ſi iuramentũ fuit euidēs quātum
ad verba, & deliberationē, & factũ, vt ſi quis coram multis
deliberatè iuret per ſancta Dei Euangelia tacta de aliquo,
qđ euidēter eſt falſum, ſecus ſi ṽba potuerũt fuiſſe iurato-
ria & nō iuratoria, aut ſi ex ira vel alio dubitetur de animo
iurādi, aut ſi dubitet̃ an factũ ſciuerit eſſe tale. Nec furioſi.
xv.q.v.meritò. Sacerdotibus etiā non licet iurare, ſm S.T.
vbi s̃. Vnde clerici iurare nō poſſunt cuicunq; laico ſuper
Euangelia.xxij.q.v.nullus, quod intellige, niſi de licentia
prælati ſui, vt in c.j.de iura.cal. quod verũ eſt ſi iurauit tan
quam ſuperiori, & ſic intellige d.c.nullus, aliter ſic, etiā ſi-
ne licētia, vt in c.ex reſcripto, & c.peruenit, de iureiu. Non
poſſunt etiā iurare de calumnia ſine licētia ſui ſuperioris,
niſi ille, corā quo litigat, ſi eius ſuperior, ſed habita licētia
pñt etiam in manu iudicis laici.xxij.q.vij.nos. Non pñt ēt
iurare in actu teſtificādi ſine licētia ſui ſuperioris.xiiij.q.ij.
quanquā.& intellige in manu laici. Exceptis aũt tribus ca-
ſibus prędictis poſſunt licitè iurare etiam in manu laici, &
ſine alia licentia, vt in d.c.ex reſcripto, & c.peruenit, & no.
Pan.in c.j.de iureiu. Sed hoc limita, ſm S.Tho. quò ad ſa-
cerdotes eſſe licitum ꝓ aliqua neceſſitate vel magna vtili-
tate, præcipuè pro ſpiritualibus negotiis. Ponit autem Ray.
ſeptem caſus, in quibus pñt & debent iurare. Primò ne pro
defectu ꝓbationis aliquis lædatur, aut rem ſuā perdat, de
quo ĵ.Teſtis.§.vj. ſecundò pro fide. tertiò pro obedientia.
quartò, pro pace. quintò pro indemnitate eccleſiæ, quod tñ
ad primum reducitur. ſextò qñ ab excõicatione abſoluun-
tur. ſeptimò cũ infamati debēt ſe purgare. Probantur hæc
omnia de elect.ſignificaſti.vltra mediũ.xxviij.diſt.de Syra-
cuſanæ, de offic.ord.ad reprimendam.ij.q.v.preſbyter. Põt
etiā hodie addi, ꝙ ſi litigēt in cauſa ſpirituali vel alia, iura-
re debēt de calũnia, ſcilicet vt dictũ eſt, & ſimiliter de ve-
4 ritate dicenda, de iur.cal.ſi de calũnia, lib.6. Quartò * quæ-
ritur, cui, quando, & propter quid ſit iurandum? Et dico, in
iudicio iurandũ eſſe iudici competenti, extra iudiciũ verò
cuicunque iurari poteſt. Non autem licet iurare in iudicio
diebus feriatis, niſi ꝓ pace & piis cauſis, vt de feri.conque-
ſtus. Vnde & ſecundùm S.Tho. in ſolennibus diebus, qui-
bus eſt rebus ſpiritualibus vacandum, non ſunt iuramenta
præſtāda pro rebus tēporalibus, niſi fortè ex magna neceſ-
ſitate, ſed ſolùm pro ſpiritualibus. Similiter iurandũ eſt ante
cibum & potũ, id eſt, ſtomacho ieiuno.xxij.q.v.honeſtum,
ſed hoc eſt de honeſtate, vt ibi. Propter qđ aũt ſit iurandũ,
dico quo ad cauſam materialē, ꝙ iuramēto aſſertorio lici-
tum eſt de omni, ſiue ꝓ omni re iurare, ſi expedit iuranti,
vel alteri, ꝓmiſſorio verò ꝓ omni re licita, iuſta & hone-
ſta, ꝓ re aũt turpi, illicita vel iniuſta factũ iuramentũ non
tenet, arg.c.vlt.de pact. & clarius ĵ. Quantũ verò ad finalē,
dico, ꝙ pro cauſa illicita & mala iurare illicitũ eſt & malũ,
vt ſunt coniurationes, conſpirationes, & huiuſmodi, arg.c.
vlti.de pact. & de re iudic.c.j. ſed pro licita & vtili ſibi aut
5 alteri iurandũ eſt. ¶ Quintò * quæritur, quomodo iurandũ
ſit? Et dico, ſm omnes tres debere eſſe comites iuramenti
vt rectè fiat, ſicut etiam patet Ierem.4.& de iureiuran. & ſi
Chriſtus.§.Iacobus, & xxij.q.ij. animaduertendum, ſcilicet
veritas, iuſtitia, & iudiciũ. Et intelligitur ſecundùm S.Th.
Primò veritas, vt ſcilicet id quod iuramento firmatur fal-
ſum non ſit, & adde quod not.glo.in d.c.animaduertendũ,
hoc intelligendũ eſſe de veritate rei & cõſcientiæ, vt ſcili-
cet verùm ſit qđ iuratur, & verũ eſſe ſciatur, & ſi neſcitur

eſſe verum, ſed creditur, de credulitate iuretur, & non de ſcientia, neq; ſimpliciter ita eſſe: & multo minus, ſi dubitatur. Et ſecũdò iuſtitia, vt ſcilicet quod iuratur, nõ ſit illicitum. Et ſic videtur S. Tho. veritatẽ referre ad iuramentum aſſertoriũ, & iuſtitiã ad ꝓmiſſoriũ. Et tertiò iudicium, ſcilicet diſcretionis, vt non leuiter, ſed diſcretè ex neceſſaria cauſa iuretur. adde vel ex vtili. Vnde in hoc, vt dicit, intelligitur deuotio, fides, & omnia requiſita ad debitum modũ iurandi. Et ſi aliquod prædictorum trium defuerit, nequaquã erit iurm̃, ſed periurium, vt in d.c. animaduertendum. & primò quidem ac principaliter ſecundùm S. Tho. ij. ij. q. xcix. ſi defuerit veritas, quia iuramẽtum ordinatur principaliter ad confirmationem dicti humani, cui cõfirmationi falſitas opponitur, ſecundariò autem quãdo deeſt iuſtitia: quia iurans illicitum obligatur ad faciendũ contrariũ. tertiò ſi deeſt iudicium, quia indiſcretè iurans periculo ſe cõmittit iurãdi falſitatem. Vtrum autẽ ſemper ſit mortale quãdo aliquid prędictorum defuerit: dicit Panor. in c. & ſi Chriſtus, quòd non, ſed aliquãdo veniale, vt not. Archi. in d.c. animaduertendum. de quo infrà Periurium. in princi.
6 ¶ Sextò quęritur, * an ſit peccatum mortale iurare ſine primo comite, id eſt, veritate? Et dico, ꝙ ſic regulariter ſecundùm omnes. Vnde propter defectũ veritatis iurans peccat mortaliter in multis caſibus. ¶ Primò ſcienter iurando falſum in iudicio. ¶ Secundò etiã extra iudiciũ, ſi quis aduertat de falſitate, & iuramento ſimul, aliàs autem ſi aduertat qdẽ de iurõ, ſed nõ de falſitate, vel ecõtra de falſitate, ſed nõ de iuramẽto, vel de neutro, eſt veniale, vñ iurãs ex impetu iræ, ſi iurando aduertit ſe iurare falſum, & tñ ꝓſequitur, eſt mortale. Si verò nõ aduertit ex dolo vel lata culpa, ſimiliter eſt mortale, aliàs autem veniale. ¶ Tertiò, iurãdo falſitatẽ iocoſe, & iſte ſecundum Docto. quantum ad aliquid grauius peccat, quàm ſi ſeriò iuraret, quia magis vanè aſſumit nomen domini. ¶ Quartò, quando aliter eſt in re quàm in cõſcientia iurãtis, quod tripliciter accidit, quia aliquãdo qs iurat verum, credens iurare falſum, quod eſt propriè mentiri: aliquãdo verò iurat falſum, credens iurare verũ, & hoc eſt mortale ſecundùm aliquos, qa ſi factum neſcit, non debet iurare ita eſſe, ſed, ita ſe credere, quod tñ ego verũ putarem, ſi diligentiam nõ adhibuit, aliquando verò iurat dubius, an ſcilicet ita ſit nécne, & hoc indubitã-
7 ter eſt mortale. ¶ Septimò quęritur, * an ſit mortale iurare ſine ſecũdo comite, id eſt, iuſtitia? Et dico, ꝙ ſic tripliciter. Primò qñ quis iurat ſe facturum vel omiſſurum, quod faciendo vel omittẽdo peccat mortaliter, puta ſi iurat ſe occiſurũ hominẽ, vel nõ honoraturum parentes. ¶ Secundò, quãdo quis iurat ſe nõ facturũ aliquod bonum notabile, licet ad illud nõ teneatur, puta ſe nõ ingreſſurum religionem, quod quidem S. Tho. dicit eſſe graue peccatum, quia præcluditur via ſpiritui ſancto. Archi. autem videtur velle eſſe mortale, vnde ꝓpter tale iuramẽtum prohibetur quis ꝓmoueri ad epiſcopatum. diſt. lxxxv. Florentinum. Secus ſi quis iuret ſe non facturum aliquod bonũ modicũ, puta ſe nõ daturũ pomũ puero, aut facturum aliquod leue malum, puta veniale, qa hoc eſt veniale, ſm Veruec. & Monal. & Piſ. & Arch. & veritatẽ, licèt Hug. tenuerit eſſe mortale, quia illa authoritas xxij. q. iiij. in malis. impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur, hoc nõ probat: cũ veniale propriè nõ dicatur ſcelus. Et hoc maximè verũ eſt, quãdo iurãs intẽdebat implere iuramentũ. Sed cõtrà, quia S. Tho. talem appellat periurũ. ij. ij. q. xcviij. arti. j. ad primũ. & in multis alijs locis. Sol. etiã eum qui iurat ſine iudicio diſcretionis appellat periurum, & tñ non ſemper peccat mortaliter, vt §. ſeq. ¶ Tertiò, qñ quis iurat ſe facturũ aliquid qđ poteſt eſſe bonũ & malum, ſicut Herodes iurauit puellæ ſe daturũ quicquid peteret: quod ſanè intelligendo potuit eſſe licitum: puta ſi peteret aliquid licitè dabile, malè verò intel-
8 ligendo potuit eſſe mortale. ¶ Octauò * quęrit̃, an ſit mortale iurare ſine tertio comite, id eſt, iudicio, puta ex leuitate, ſine neceſſitate vel vtilitate? Et dico, ꝙ non, ſm omnes Doct. niſi primò interueniret cõtemptus, aut ſecundò exponat ſe periculo notabili deierandi: aut tertiò, ꝙ dubitetur vtrum iuretur ꝓ vero, pręcipuè in alterius præiudiciũ, quia ſecundùm Doct. iurare debet ſecundũ quod recolit, ſcilicet dubiè, vel certè. Vnde ſecundùm Veruec. Hoſt. & Bart. mulier confeſſa adulteriũ ſacerdoti, non põt iurare marito ſe peccatũ iſtud non habere, quia nõ eſt certa ſibi eſſe dimiſ-
9 ſum, de purg. cauſa. c. accipimus. ¶ Nonò * quæritur, vtrum inducens aliũ ad iurandũ, quẽ ſcit falſum iuraturũ, vel non ſeruaturum ꝙ iuret, peccet mortaliter? Et dicit Rich. in iij. diſt. xxxix. ꝙ aut facit vt perſona publica ad inſtantiã partis, & ex ordine iuris, & ſic non peccat. Si verò facit vt perſona publica, tñ contra ordinem iuris, vel vt perſona priuata, ſic peccat grauiter. Card. autem in cle. vnica de iureiur. dicit, ꝙ talis vincit homicidam. xxij. q. v. ſi quis conuictus, & cap. ſeq. & ſic patet, ꝙ eſt mortale. Et ex hoc infert Pan. in c. clericos, de cohab. cler. & mul. ꝙ nunquã eſt deferendum iurm̃ illi, contra quẽ eſt vehemens ſuſpicio de tranſgreſſione eius, & deferẽs peccat, intellige mortaliter, iuxta prædictam diſtinctionẽ, & alleg. c. ille. xxij. q. v. & facit optime tex. d.c. clericos, qui nõ vult cogi clericos ad iurandum dimittere concubinas. Quod nota contra confeſſores recipientes à ſecularibus iuramenta de abſtinendo ab aliquo, vnde potius pœnam ſtatuant. Non credo tñ verum quod dictum eſt, quãdo is, quem quis ſcit falſum iuraturum, eſt iam paratus iurare, puta quia obtulit ſe, & eſt aliqua rationabilis cã recipiendi tale iuramentum, nec de tali loquitur d.c. ille, ſed de eo qui ad iurandũ inducit vel diſponit eum, quem ſcit vel probabiliter credit periuraturum. ¶ Decimò
10 * quæritur, vtrũ ſit mortale iurare per mẽbra Dei vel ſanctorum? Et dicit Sum. Ang. quòd tales, ſi iurant per mẽbra inhoneſta, ſunt blaſphẽmi, vt patet per c. ſi quis ꝑ capillum. xxij. q. j. ibi, vel alio modo blaſphemia, &c. Si verò iurãt per honeſta, & cum reuerẽtia, eſt veniale. Sed primum dictum eſt falſum, quando talia membra ſunt in Deo vel ſanctis, vt patet ex diffinitione blaſphemiæ: nec hoc probat d.c. ſi quis, quia ſecundùm Bonau. vbi ſ. loquitur contra eos, qui credebant Deum ſecundum deitatem hr̃e talia membra: eſt tamen blaſphemia verè, ſi non ſunt in Deo, vt cùm iuratur ꝑ ſexum fœmineum Dei, vel ſecundum modum, qñ per talia membra irreuerenter iuratur, aut etiã ſi ſine iuramento nominentur & attribuantur Deo. Et ideo quantum ad hoc dico, ꝙ aliquando ſunt blaſphemi, aliquãdo non, ſemper tamen peccant mortaliter, cum ſint blaſphemi verè vel modaliter ratione contemptus & irreuerentiæ, argum. extrà de malefic. ſtatuimus, & ita ſentit Archi. & communiter doctor. Secundum etiã dictum eſt falſum, quia ſi iurando per creaturas ſeparatas à deitate, non peccatur niſi per defectum debitarum circunſtantiarum, puta per Euangelia & crucem, multo magis per coniunctas, vt per ſanctũ corpus, aut ſanguinem, vel caput Dei, ad ſanum intellectũ fidei, iſta ſcilicet attribuendo Deo humano. De iuramento etiam infrà periurium.

RVRSVS DE IVRAMENTO TERTIO, quomodò intelligendum ſit, & interpretandum.

1 *Conditiones quæ in iuramento ſubintelligi debeant.*

2 *Iuramentum qualiter ſit interpretandum.*
3 *Iuramentũ præſtitũ in materia iuris, debet ſecũdũ ius reſtringi.*
4 *Iurans non alienare bona eccleſiæ ſine licentia ſuperioris, qualiter intelligatur.*
5 *Iurãns aliquam ducere an ſubintelligatur, niſi intret religionem.*
6 *Iuramẽtum an interpretari poſſit vt habeat locum in caſu ficto.*
7 *Iuramentum interpretari an poſſit inferior à Papa.*

IVRAMENTVM rurſus tertio, indiget conſideratione quantum ad aliqua in eo ſubintellecta & præſuppoſita. Vnde nunc de eius intellectu vel interpretatione agendũ eſt, quæ interpretatio valet & locum habet quando iurãs nõ habet expreſsè & ſpecificè animum obligãdi ſe ſup aliquo determinato, cõtra ipſam interpretationẽ, aliter autẽ nõ valeret, vt no. Pan. in c. veniens. de iureiur. & facit. c. iu-
1 ramenti. xxij. q. j. ¶ Primò verò quæritur, * vtrum in omni iuramento etiã ſimpliciter facto ſubintelligendę ſint multæ conditiones? Et dicit gl. in c. quemadmodum. de iureiu. ꝙ in aſſertorio nulla conditio ſubintelligitur, ſed in promiſſorio ſubintelliguntur multæ: nec tamen illud erit cõditionatum, etiam ſi ipſæ exprimantur, ſecundùm Panor. ibi: vt in c. ſignificaſti. & quod ibi no. de elect. & in l. ij. ff. de leg. j. & l. aliquando. ff. de cond. & demon. de quo dic vt j. Matrimonium. §. j. ¶ Subintelligitur autem primò ſi Deo placuerit. xxij. q. ij. beatus. §. j. Et ſecũdò ſi placuerit Papæ: vt in d.c. venientes. de iureiur. imò in omni iuramento excipitur authoritas ſuperioris cuiuſcunque, ext. eod. ea te. in rebus tamen, vel iuribus Papæ non ſubiectis, ſecundùm Pan. in c. conſtituimus, de reſcript. non ſubintelligitur illa clauſula. d.c. venientes. Vnde ſine cauſa rationabili abſoluere non poteſt à iuramento præſtito ſuper rebus nõ ſpectantibus ad eum: vt not. glo. in c. v. de iureiur. & Inn. in c. cùm inter P. de renunt. Ex his Fed. conſi. xcj. format hanc quæſtionem. Quidam clericus in minoribus ſcholaris filiusfam. exiſtens in ſtudio, de voluntate patris, obligatus eſt iuramento non exire diſtrictum Bononien. niſi prius ſolueret debitum, ſed reuocatus à patre ad certam diem, petita & obtenta licentia à creditore, rediit ad patrem, vel epm̃, nunquid eſt periurus? Et concludit ꝙ primò excuſatur propter pręceptum patris, ad quod multipliciter ex lege eſt obligatus: & cõſequenter videtur, ꝙ omnis obligatio facta per filiũ, etiam cum iuramento, intelligitur ſaluo iure patris: & inter alias conditiones, quas habet iuramentum, iſta eſt potior, ꝙ in eo intelligitur ſaluum ius alterius, extr. eod. cum contingat. & c. quanto. & d.c. venientes. Et hinc eſt, ꝙ filiusfam. non poteſt vouere ſine conſenſu patris: excepto voto religionis, per quod ſoluitur patria poteſtas. xxxij. q. v. pueri. Concludit etiam, ꝙ iſte excuſaretur à periurio etiam propter iuſſum epĩ: addens ꝙ prædicta intelliguntur vera vbi filius non procurauit ſe reuocari: aliàs ſecus. Et ita tenet Sum. Roſ. Ego verò dico, ꝙ ſiue pater ſiue epſ conſenſerit iuramento, & generaliter quicunque ſuperior filius ex obedientia non excuſatur: quia nulla eſt, cũ ſuperior ſe ſpoliauerit iure ſuo, & de hoc vide j. Iuramentum. iiij. § xvj. in fin. poſſet tamen excuſari ex aliqua alia conditione vna ex ſequentibus. ¶ Nam tertiò ſubintelligitur, ſi res in eodẽ ſtatu permãſerit extra eo. quemadmodum. Vnde qui iurauit accipere Bertam in vxorem, ſi fuerit illa fornicata, aut effecta leproſa, vel incurabiliter aliàs infirma, nõ tenetur obſeruare iuramẽtum. d.c. quemadmodũ. Et ſecundùm Arch. qui iurauit reddere gladium, nõ tenetur ſi reperatur in furia: nec erit periurus, quia cum promiſit nõ cogitabat de furia, quæ ſuperuenit: de qua ſi cogitaſſet nõ promiſiſſet. Et ob hoc Bart. in l. qui ſeruum de verb. obl. determinat hãc quæſtionem: Fecit pactũ cum inimico meo, & promiſi nõ offendere illum. Demum ipſe fuit ex bãnitus & ex forma ſtatuti quis poteſt illũ occidere: an occidendo eũ videar frãgere pacẽ? Oldr. determinauit ꝙ non: ar. d. l. qui ſeruũ. iuncta. l. ſi ſeruũ de verb. oblig. Et idẽ tenet Bart. probãs hac rõne: quia illa promiſſio non offendendi, intelligitur, niſi lege permittẽte, vt l. quæro. §. inter locatorem. ff. loc. Item quia ita videtur facta pax. ſ. rebus ſic ſtantibus. d c. quemadmodum. Idem videtur tenere Io. An. in c. fruſtra. in quæſt. mer. de re iur. lib. vj. & iſta rerũ permutatio excuſans à iuramẽto dupliciter intelligitur. Primò, ꝙ caſus nouiter emergẽs eſt talis, ꝙ ſi fuiſſet à principio, iuramentũ fuiſſet temerariũ, & hoc per ſe patet. Secundò quãdo eſt talis, ꝙ ſi fuiſſet à principio iurãs non iuraſſet, ſecundùm multos Doct. & bene: qm̃ iuramentum interpretãdum eſt ſecundũ intẽtionem iurãtis, quia in tali caſu nõ intendebat ſe obligare actu, vt patet, nec habitu, quia ſi de eo cogitaſſet, non ſe obligaſſet. ¶ Et quartò intelligitur, ſi ſeruetur mihi fides ſeu promiſſum. ext. eo. peruenit. Et ob hoc dicit Bar. in l. ſi cũ venerit. ff. pro ſoc. ꝙ ſi promiſi non diuidere ſocietatem, intelligitur ſi ſeruetur mihi promiſſum. Et addit, ꝙ iſta conuentio habet etiã iſtã cõditionem, niſi ſocius ſit rixoſus, vel moleſtus, quod eſt vtile ad q. ꝙ pupillus prouocare nõ poteſt ſocium ad diuiſionẽ. l. ſi pupillorum. ff. de reb. eo. quod intelligitur, niſi habeat ſocium odioſum, vel moleſtum. Et hoc etiam facit ad teſtatores, q ſæpe apponũt in teſtamẽto ꝙ fratres diuidere nõ poſſint, qa intelligit̃ ſub dictis cõditionibus. Quãdo aũt hmõi promiſſiones obligent, vide Iuramentũ. iiij. §. xiij. ¶ Et quintò intelligitur, ſi res ſit honeſta & poſſibilis. d.c. quemadmodum. & c. Quintauallis. ext. eod. ¶ Et ſextò, ſi facultas ſubſit. ext. eod. querelam. & c. breui. vbi habetur, ꝙ difficultas excuſat à periurio, licèt ſecundũ gl. ibi nõ liberet à pœna conuentionali. ¶ Septimò, ſi iuraueris mihi reddere pecuniam ſpe futuræ numerationis, ſubintelligitur, ſi ego tibi numerauero. C. de nõ num. pec. l. indubitati. ¶ Et octauò, ſi iuraui dare dotem, intelligitur, ſi nuptię fuerint ſubſecutæ. ff. de iu. do. l. ſtipulationem. ¶ Et nonò, ſi iuraui ſtare præceptis alicuius, intelligitur ſi non præcipiatur quid immoderatum à ſuperiore, vel arbitrio, vt exhæredare filios, vel vxorẽ repellere. d.c. Quintauallis, vel curiã principis nõ intrare, ſi erat cõſiliarius, vel aduocat⁹. ext. eo. veniẽs. Pro hoc facit, qa iuramentũ nõ extẽditur ad veriſimiliter non cogitata, vt in d.c. quẽadmodũ. nec obligat vltra conſenſum. facit. d.c. Quintauallis. & d.c. veniens. & not. Pan. in c. cum gratia. de cõm. ¶ Et decimò, ſi iuraui tibi reddere centũ libras vſque ad certũ tp̃s ſubintelligitur niſi iudex interdicat. ar. ext. de cenſib. ſignificauit. ¶ Et vndecimò, ſi iuraui tibi reddere granũ aut vinũ, & hmõi, intelligitur eiuſdẽ bonitatis. ff. ſi cer. pet. l. cũ quid ¶ Et duodecimò, cum quis iurat factũ alterius, ſubintelligitur, ꝙ ad hoc perficiendũ bona fide laborabit, de ſpõ. ex literis. el ij. ¶ Et decimotertiò ſi iuraui tibi fidelitatẽ, aut, ꝙ nõ ero tibi cõtrarius, ſubintelligit̃, niſi ius meũ, vel meorũ petendo, vel defendẽdo. ext. eo. petitio. ¶ Et decimoquartò, ſi vir & mulier iurẽt contrahere, ſubintelligitur niſi alteri accidat qđ turpe, & hmõi, vt dictum eſt, vel niſi ex mutuo conſenſu inuicẽ ſe abſoluãt. de ſpon. c. ij. ¶ Et decimoquintò, ſi iuro tibi tanquã regi, vel epo: intelligitur ſi non deponaris, qa te depoſito non obligor. Et idem videtur ſi tu tanquã epſ iures mihi reſtituere pecuniam quam mutuaui, quia depoſitus non teneberis, quod limita, ſi in vtilitatem eccleſiæ pecunia verſa eſt. xv. q. vj. alius. ¶ Et decimoſextò, ſi iuro

facta pace cum aliquo de non offendendo:reſtringitur ad
offenſam ratione inimicitiæ pręteritę, nõ ad nouã ex poſt
facto inſurgentem, ſecundũ Bart.in l.aut facta.ff.de pœ.&
ſequitur Pan.in c.cum inter.de renũtiatio.¶ Decimoſepti-
mo, ſi quis renuntiauit cũ iuramento iuri quod habet vel
habere ſperat, aut poteſt in aliqua re, non extenditur ad
ius ſuperueniens ex noua cauſa vel ſpe, ſecundũ Pan.in d.
c.cùm inter.¶Et ſimiliter decimooctauò,ſi quis iurat non
expellere inquilinum: intelligitur, ſi ſoluerit penſionem,
ſecundùm Pan.in c.tua nos.de iureiur. ¶ Et decimononò,
ſi pater iurauit non exhæredare filiũ, intelligitur, niſi cri-
men ingratitudinis cõmiſerit.l. quidã cum filiũ.ff.de verb.
oblig.¶ Et viceſimò, ſm Bart.in l.quæro.§.inter locatorẽ.
ff.loc. vbi dicitur ꝙ ſi conductor præterit id, ad quod te-
netur ex natura cõtractus,nõ teneri ei locatorẽ ex promiſ-
ſione locationis.Dictus.§.facit ad omnes cõtractus,in qui-
bus aliquid vltro eitróque promittitur:vt quilibet non te-
neatur ſeruare quod promiſit,ſi per aduerſam partem non
ſeruatur id,propter quod ſunt promiſſa:de quo tit.ſequẽ-
ti.§.j Vnde ſi vir iurauit nõ dimittere vxorem:intelligitur,
niſi faciat cõtra legẽ cõiugũ & ſi promiſit dotem, dimitte-
re poteſt ſi nõ ſoluit, iuxta not.in c.veſtras.de do.poſt di-
uor.reſt.¶ Sciendum tamẽ eſt,ꝙ ſpeciales cõditiones non
ſubintelliguntur in iuramento,ſi non exprimãtur, quãuis
mẽte concipiãtur.xxxij.q.vlt. niſi vbi lex exprimit aliquid
agi tacitè inter cõtrahẽtes:quia tũc pro expreſſo habetur.
2 d.l.cum quid.¶ Secundò quæritur generaliter,*quomodò
iuramentũ interpretandũ ſit? Et pro fundamento adduco
duo dicta S.T.nam.ij.ij.q.lxxxix.art.vij. ad quartum dicit
ꝙ iurans ſine dolo, obligatur ſecũdùm intentionẽ iuran-
tis,iurãs verò cum dolo, ſecundũ ſanum intellectum eius
cui iuratur. In tertio verò, diſt.xxxix.q.j.art.iij.q.iij. dicit
ꝙ iurans ſine dolo,in foro conſcientiæ non obligatur,niſi
ſecundũ ſuam intentionem:ſed in foro cõtentioſo,vbi in-
tentio ignoratur, obligatur ſecundùm quod verba cõiter
accipi ſolent. hæc ille. cuius verba intelliguntur de iura-
mẽto promiſſorio:quia in aſſertorio non cadit obligatio.
¶Ad quæſtionem igitur dicit Inn.in c.veniens.de iureiur.
ꝙ iuramentũ generaliter præſtitum pro obedientia præ-
ſtanda mandatis, interpretatur ſic,* vt non extendatur niſi
ad ea, de quibus cogitatum eſt, vel debuit meritò cogita-
ri:vt in c. Quintauallis.de iureiur.& de dec.ex multiplici.
de reſti.ſpo.audita.xxij.q.ij.ne quis. Alij tamen dicunt, ꝙ
interpretatur generaliter,niſi ſit contra prius iuramentum:
vt in d.c.veniens.vel contra ius:vt in d.c.Quintauallis,vel
cõtra præſumptionem cõem,ꝙ ſi hoc mãdari credidiſſet,
nunquam iuraſſet.ar.c.petitio.de iureiur. Sed primum eſt
verum in foro animæ: quia iuramentum promiſſorium
factum bona fide & ſine dolo,trahit obligationẽ ab intẽ-
tione iurantis, & ſecundũ illã debet interpretari Secundũ
verò procedit in foro cauſarum.¶ In iuramento verò de-
terminato ſuper aliquo particulari, ſecundũ eundem Inn.
vbi ſ.interpretatur in foro animæ ſm intentionem iuran-
tis.ext.eo.venientes. & c.ad noſtram.el ij.Iudicio verò in-
terpretabitur ſecundum iura, ext.eo.venientes.facit.c.hu-
manæ aures.xxij.q.v. quod quidẽ dictum quãtum ad forũ
animæ procedit, quantum ad perſonã priuatam exigẽtem
iniquè.i.vi.& quãtum ad iudicem exigentem ſimiliter ini-
què. Vnde ſecundũ Ro.quẽ ſequitur Aſten.cùm vir exigit
ab vxore iuramentum ſuper adulterio: quia iniquè agit,
poterit iurare ꝙ eſt verum ſecundũ ſuam intentionem,li-
cet ſit falſum ſecundùm intellectum audientis, & ſecun-
dum Ric.in iiij.diſt.xviij.circa literã,obſtetrices non pec-

caſſent,licet nõ reſpõdiſſent ad intentionẽ Pharaonis:quia
non fuit ei data authoritas ad aliquid agendũ contra Deũ.
Et ſimiliter cũ iuramento ab aliquo aliquid exigitur,quod
ſine pctõ præſtare non põt cùm iurat illud facere, põt ha-
bere intentionem faciendi quãtum poterit ſine pctõ:ſicut
mulier habens impedimentum excõicata:quia non poteſt
probare, cùm in mortis articulo oporteat eam iurare de-
ſtãdo cũ viro, debet intelligere quãtum poterit ſine pctõ:
& non ſtando, non periurabit:vt not.in c.literas de reſtit.
ſpo.¶ Si verò is.qui exigit, ſit iudex in bona fide,exigens
in caſu licito ſecundùm ordinem iuris: tunc habet locum
illud xxij.q.v. quacunq; arte verborũ quis iuret. Deus tñ,
qui conſcientiæ teſtis eſt,ita hoc accipit,ſicut ille,cui iura-
tur, intelligit:& ſcienter non iurans ſecundũ intentionem
exigentis peccat mortaliter,& eſt periurus: & implere te-
netur ſicut ille intellexit.¶ Si verò exigens ſit perſona pri-
uata,quæ nõ exigat vi aut iniquè: tunc diſtinguo.Nã aut
iurans eſt in dolo,& malitioſè iurat,& exigens in bona fi-
de:& tũc interpretabitur ſecundũ intẽtionẽ ſanã recipien-
tis, & alius fuit piurus.ar.d.c.quacũq;.Nec obſtat ꝙ votũ
doloſum non obligat:quia votum fit Deo propriè,ſed iu-
ramẽtum homini, & ruſus obligatio in voto contrahitur
per intentionẽ:in iuramento verò per deliberatã verborũ
atteſtationẽ.Aut ecõuerſo exigens eſt in dolo,& iurans in
bona fide:& ſic interpretabitur ſm intentionem iurantis:
quia in ea fundatur obligatio in iuramento voluntario:&
fraus ac dolus nemini dẽt patrocinari. de reſcr. ex teno-
re.Et iuxta hæc intellige quæ dicit S.Th.ij.ij.q.lxxxix.art.
vij.ad quartum. & tertio vbi ſ.Si verò vterq; fuit in bona
fide,ſed vnus vno,& alius alio modo intelligebat:ſic in fo
ro animæ interpretabitur ſm intentionem iurãtis:vt not.
in §. ex his omnibus colligitur.xxij.q.v. in foro autẽ con-
tentioſo ſtabitur verbis.de ſpon.ex literis,quę ſi duplicem
habeant intellectum,in ſtipulationibus, & aliis contracti-
bus, contra ſtipulantem & vendentem interpretabitur.l.
inter ſtipulantẽ.§.j.ff.de verb.obl.& l.Labeo.la j.ff.de con-
trah.empt.In iudiciis verò in principio pro actore,in me-
dio pro vtroq;,in fine pro reo interpretabitur.de pba.ex
literis.vt eccl.be.c.vt noſtrum. In delictis autem cõtra de-
linquentẽ, niſi aliud appareat.de præſump.c.j.Licet autem
omnia recitata in hoc.§.dicta ſint à doctor. de iuramento
pmiſſorio principaliter:tñ etiam vera ſunt in aſſertorio,vt
patet per exẽplum & dictum Rod.& Aſten. excepto ꝙ nõ
videtur diſtinguẽdum vtrum iuramẽtum fiat ſuper re ge-
nerali aut particulari: ſed ſolùm vtrũ exigatur iniquè:pu-
ta à iudice,vel ſuperiore contra iura:à particulari autẽ vi:
& tũc dic vt dictum eſt.Et adde, ꝙ etiã ſi priuatus nõ exi-
gat vi iuramentũ,ſed ſponte offeratur, ſm aliquos non eſt
iurandum doloſe:quia hoc eſt vti iuramento ad alium fi-
nem quã ſit inuentũ:quia hoc eſt vti ad falendũ, & inuen-
tum eſt ad certificandum.Si autem exigat quidem, ſed nõ
vi,ſed deprecatiuè, licitum eſt iurare cautelosè:nõ ad fal-
lendum,ſed ad occultandũ,quæ nõ expedit reuelare.¶Ex
quibus patet,ꝙ religioſi in materia peſtis iurantes ad por-
tas ciuitatum doloſè & ſophiſticè,deierãt,quia illud iura-
mentum ſeu teſtimonium ſuæ conſcientiæ, quod idem
eſt,exigitur quidẽ ab eo qui nõ eſt ſuperior, ſed nõ exigi-
tur violenter cõminando,nec ipſi violenter iurant,ſed co-
gũtur ſolùm ex ſuppoſitione ſi volunt iurare, vnde illi li-
citè hoc exigunt, & illi tenentur iurare ad intentionẽ ſanã
eorum propinquam, vel remotã, quæ eſt principaliter ad
quã propinqua ordinatur.Quod idem dico,qa aliquando
tales officiales credunt aliquem locum eſſe peſtilentẽ qui
non

non eſt:quia tũc nõ credo periurare iurantem cauteloſè:
quia iurat ad intentionẽ prædictorũ remotã, quæ eſt ſcire
an fuerit in tali loco infecto. Et idem ſi quis fuit quidẽ in
tali loco infecto,ſed non ſic vt potuerit infici:vt quia non
erat aër corruptus,& tranſiuit celeriter in equo.Et genera-
liter idẽ eſt quoties tales officiales cõcederent, aut conce-
3 dere deberẽt ingreſſum,ſi ſcirent veritatẽ. ¶Tertiò * quæ-
ritur, vtrum iuramentũ præſtitum in materia iuris,ad iuris
limites reſtringatꝰ.Et dicit Pan.in c.tua nos, de eccl.ædi.ꝙ
ſic,ita,ꝙ recipit oẽs limitationes & reſtrictiones quas reci-
pit illud ius.Facit tex.in l.fi.C.de condi.indeb.& l.fi.C.qui
ſatiſ.cog.& not.per Inn.& gl.in c.per tuas, de arbit.vbi di-
cit, ꝙ cum quis iurat ſtare ſententiæ arbitri ſub certa pœ-
na,nõ obligatur niſi vel parere ſñiæ, vel ſoluere pœnam:
ideoq; ſufficit ſi pœnam ſoluit. Similiter ſi iurauit non ſub
pœna,quia tenetur vel ſeruare ſententiam,vel ad intereſſe.
ff.de arbit.l.idem.§.fi.quia intelligitꝰ iſta clauſula,ego pare-
bo ſñiæ, vel ſoluam pœnã, cum iſte intellectus ſit ſibi datꝰ
à iure.Pan.autem in c.quintauallis,de iureiur.dicit hoc ve-
rum in ſentẽtia arbitri, non autem arbitratoris,quia in tali
ſententia nõ eſt datus talis intellectus.Itẽ ꝓ hoc facit Inn.
in c.cùm omnes,de conſtit. dicens, ꝙ prælatus qui iurauit
non alienare bona eccleſiæ, põt nihilominus alienare in
cauſa neceſſaria,vt in c.ij.de eccl.ædif.& etiã vtili, cùm in
hoc caſu neceſſitas & vtilitas æquiparentur à iure.xij.q.ij.
ſine exceptione, & ſic iuramentũ intelligitꝰ de alienatione
illicita ſolùm. Facit c.petitio.de iureiur. vbi iurans nõ eſſe
contra aliquẽ,intelligitꝰ illicitè,ſecus legitimè,etiã ꝓ vtili-
tate propria. Facit etiam c.ex parte tua.de cler. nõ reſid.vbi
iurans reſidere in eccleſia, põt iuramento non obſtante ſe
abſentare pro neceſſitate vel vtilitate eccleſiæ. Facit etiam
quod not.in c.prout nobis, de dolo vbi is qui iurauit pare-
re mandatis eccleſiæ vel iudicis, ſi ſe grauatũ ſentit, poteſt
appellare, quia iuramentũ non ſe extendit ad hoc, qñ eſt
generaliter latum. Et quod not.in c.ex tenore,de ſent.exc.
vbi tenet idem Pan. ꝙ etiam ex cã noua ſuperueniente:vel
ſi erat prius,erat occulta,poterit ille, q iurauit, reſpondere
corã aliquo iudice, nõ obſtãte iuramento gñali, illũ recu-
ſare.Nec obſtat prædictis ꝙ iuramentum habet clauſulam
aut vim clauſulæ, ſi nõ valet quod ago, vt ago; valeat quã-
tum põt, vt in c. quãto,& in c.ad noſtrã.el iij.de iureiu.no.
in l.cùm pater.§.filius matrem.ff.de leg.ij.& per Bart.in l. ſi
quis pro eo.ff de fideiuſ.& in l.ſciendũ.ff.verb.obl. & con-
ſequenter debet aliquid operari, quod non faceret ſi præ-
dicta eſſent vera. Dicitur enim, ꝙ aliquid operatur, quia
adijcit vinculũ,& ſtrictius ligat iurantẽ:& quandoq; accu-
mulat forũ foro,vt in c.fi.de for.compet.lib.6.In caſu autẽ
vbi nihil aut parũ operaretur, verũ eſt, ꝙ habet vim illius
clauſulæ,ſed hoc nõ eſt in caſibus prædictis, quia ſtrictius
ſtringit,& ideo ſufficit. Facit etiã pro prædictis quod not.
Ant.in c.ex literis.el ij.de ſpon. & ſequitꝰ ibidẽ Pan. ꝙ ſicut
æquitas prætoria facit vt in ſtipulationibus prætoriis pro-
mittendo factũ alienum in dubio interpretetur promiſiſſe
ſe facturũ & curaturũ,quantũ in eo eſt,vt in l. quoties.ff.de
verb.obl. ita æquitas iuris canonici hoc inducit in materia
canonica,vt patet in d.c.ex literis,& in glo.ibidem.vbi pa-
rentes qui iurant ſpõſalia pro filiis,nõ peccant,licet nõ ſe-
quantur, nõ ex eorũ defectu, quia illud iuramentũ intelli-
gitur,quantũ in eis eſt ſe facturos.Facit etiã quod not.Pan.
in c.cùm clerici.de verb.ſign.vbi dicit, ꝙ iuramentũ gene-
raliter præſtitũ, debet reſtringi quantũ põt, vt minus obli-
get iurãtem,quia vbi tractatur de obligatione,eſt facienda
ſtricta interpretatio.alleg.c.ad noſtram.el iij. de iureiur.&

c.j.eo.tit.lib.6. & l.quicquid adſtringendæ.ff.de verb.obli.
Et in c.quemadmodũ,dicit idem Pan. ꝙ iuramentũ in ali-
quo contractu recipit omnes conditiones, & limitationes,
& ſubauditiones, quas habet ille contractus, & ſimiliter ſi
apponitur in alia diſpoſitione vel obligatione, quia regu-
latur ab illa, & facit pro hoc l.fin.C.de nõ nu.pecu.& not.
per Bar.in l.ſi ſocietatem.§.arbitrorum.ff.pro ſoc.quæ not.
4 quia faciũt ad multa,vt §.priori dictũ eſt.¶ Quartò * quę-
ritur, quomodo interpretetur,ſi prælatus iurauit nõ aliena-
re bona eccleſiæ ſine licentia Papæ autẽ ſuperioris? Et dicit
Pan.in d.c.tua nos, ꝙ interpretabitur vt alienare nõ poſſit
ſine licentia,quia de ſignificato huius verbi licentia, eſt,ꝙ
debet primò peti etiã in caſu licito,quaſi prælatus reſeruet
in ſe cognitionẽ,vtrũ caſus ſit licitus an non.Pro quo facit
in ſimili c.licet,de regula.Item quia ſi intelligeretur de illi
cita alienatione ſolùm,iuramentum nihil valeret,quia nec
cum licentia ſuperioris fieri poſſet, & cõſequenter oportet
ꝙ intelligatur de omni licita.concor.Io.And.poſt Hoſt.in
c.j.de his quæ fiunt à prælat. Non obſtante tñ iuramento
imminente neceſſitate vrgenti poſſet alienare, ſi ſuperior
adiri non poſſet,arg.in l.tutor.qui repertorium.ff.de admi.
tut. vbi ex cauſa neceſſitatis poteſt tutor inuentario nõ fa-
cto adminiſtrare bona pupilli, quod alias neceſſitate ceſ-
ſante non poteſt. Facit quod not.Ioan.xij q.ij.c.ſine exce-
ptione,& c.placuit.Hug & Arch.ead.q.& Io.de Franco.in
clem.j.de reb.eccleſ.non alien.vbi dicit in caſu illius clem.
alienationẽ poſſe fieri impunè,ſi neceſſitas nõ patitur tan-
tam dilationem,& tenuit Pan.in diſputatione,quę incipit,
condemnatus,& ſequitur Card.in d.clem.j.& Pan.in c.fin.
de eccl.ædific. quod no.pro religioſis habẽtibus prælatos
5 in remotis. ¶Quintò * quæritur, vtrum iuramentũ illius q
iurauit aliquã accipere, interpretandum ſit vt poſſit intrare
religionem? Et dicit Pan.in c.commiſſum,de ſpon.ſecun-
dùm vnam lect. quæ ſibi placet, ꝙ ſic, & ideo interpreta-
tur,ꝙ eam accipiet,niſi ingrediatur religionẽ. Nec obſtat,
ꝙ vt cõtrahat ibi cõſulitur, & poſtea ingrediatur, qa iſtud
fit propter vulgi opinionẽ, ne appareat periurus, cũ in ve-
ritate non ſit.Si verò dicatur, quomodo inuenitur iſta in-
terpretatio? Dico, ꝙ ſubintelligitur,niſi moriatur ciuiliter,
vel dic quod habetur in c.peruenit.el ij.de iureiurã.vbi dr,
quòd promiſſum non infringit,qui in melius cõmutat, vel
dic,ꝙ ſicut non valet iuramentũ non faciendi aliquod bo-
num,ſic non valeat iuramentũ faciendi bonũ melioris im-
6 peditiuũ.¶ Sextò * quæritur,vtrũ interpretabitur iuramen-
tum,vt locũ habeat in caſu ficto? Et dicit Pan.in c.ex parte.
el ij.de cler. non reſid. ꝙ ſi iuramentũ non tendit in aliquã
læſionẽ illius qui iurauit,& facit ad bonũ illius cui præſti-
tum eſt, tunc ſubeſt cauſa largè interpretandi, vt in d.c.ex
parte. vbi ille qui iurauit reſidere, ſi ſe abſentat ꝓ neceſſi-
tate eccleſiæ,hr pro reſidente.Si verò iuramenti obſeruan-
tia tendit in damnũ illius cui fit, licet reſpiciat vtilitatem
alterius tantùm,tũc nõ verificatur in caſu ficto, qđ proba-
tur ſm communem lect.in c.ad noſtrã. el j.de iureiur.vbi
dicitur, ꝙ iuramentum debet ſeruari in caſu ſpecifico, &
nõ in caſu ficto.Nam ibi tenent Inn.& Ioã.And.ꝙ ſi debi-
tor iurauerat nõ moleſtare creditorẽ ſuper pignore, donec
ſoluiſſet ſibi debitũ,non ſufficit,ꝙ creditori ſit ſatisfactum
ex fructibus pignoris, ſed oportet primò, ꝙ fiat realis ſo-
lutio debiti,licet fictè ſoluerit,ex quo percepit debitum ex
fructibus pignoris. Facit l.Lucius.ff.de cond & demon.vbi
not. ꝙ conditio fieri debet in forma ſpecifica. Bart.tñ in l.
amplius.ff.rem rat.habe.determinat contrariũ in iſto caſu,
quia iuſſus dare ſeu ſoluere, implet cõditionem compen-
ſando.

ſando.l.ſi peculium.§.j.ff.de ſtat.lib. Item impeditus iuſta de cauſa facere quod promiſit non eſt periturus.l.ſi.ff. qui ſatiſd. cog. & c. ſignificante.de pig. Si autem tibi non ſoluo, quia tu mihi non ſoluis, facto tuo impedior: & conſequenter non ero periurus. Et hæc opi.mihi videtur de iure verior, nec eſſe contra caſum.d.c.ad noſtram, quia iſte debitor certat de dãno vitando, & creditor, nullũ dãnum habet, & ideo habebit locum fictus intellectus in tali caſu. Et ſic procedit opinio Bar. & d.c.ad noſtrã, nõ probat cõtrariũ, quia ſm Io.And.ibi, ex forma iuramenti requireba-
7 tur numeratio pecuniæ. ¶ Septimò quæritur, * vtrũ inferior Papa poſſit interpretari iuramentum? Et dicit Spec.tit. de leg. ꝙ ſic, qñ dubitatur de validitate eius. Quòd autem in c. venerabilem. de elect. videtur contrarium dici, dicit dupliciter habere locum. Primò quando proceditur in arduo negocio, & inter magnas perſonas. Secundò quando vult dare licẽtiam cõtraueniendi ſine commutationem in aliud. Et ſic hoc poteſt epiſcopus, & qui eius habet authoritatem. De periurio infrà ſuo loco.

RVRSVS DE IVRAMENTO QVARtò quantùm ad virtutem obligatoriam.

1 *Iuramentum promiſſorium priuati an ſit ſemper obligatorium.*
2 *Iuramentum vniuerſitatis an ſemper, & quomodo liget.*
3 *Iurans alicui ſubiectionem, an ſucceſſoribus teneatur, & an ſui ſucceſſores teneantur,*
4 *Iuramentum Pagani per falſos deos an obliget eum.*
5 *Obligatio quæ ſit maior, voti aut iuramenti.*
6 *Iurans in genere an obligetur ad ſpeciem.*
7 *Iuramentum metu extortum an ſit obligatorium.*
8 *Iuramentum dolo extortum an ſit obligatorium.*
9 *Iuramentum factum ex impetu iracundiæ an obliget.*
10 *Iuramentum vergens in diſpendium corporis an obliget.*
11 *Iuramentum contra bonos mores naturales an obliget.*
12 *Iuramentum ſecundum contrarium primo an obliget.*
13 *Iuramentum an ſit frangenti fidem ſeruandum.*
14 *Iuramentum non obligat contra mandatum legis vel ſuperioris.*
15 *Iuramentum an obliget in alterius præiudicium.*
16 *Iuramentum contra legem poſitiuam aut ſtatutum an obliget.*
17 *Iuramentum an obliget in contractu ſimulato.*
18 *Iuramentum an obliget, vbi ſuperuenit difficultas magna.*
19 *Iuramentum non obligat, vbi eſt dolus.*
20 *Iuramentum non obligat, quando in melius commutatur.*
21 *Iuramentum ad factum an obliget.*
22 *Iuramentum conditionale vel ob cauſam, an obliget.*
23 *Iurans ſeruare ſtatuta, an teneatur ad futura.*
24 *Iurans ſe certo loco obſidem fore, ſi ibi non habet victum, an teneatur.*
25 *Iurãs ſe ſoluere certo termino vel loco, an impedimẽta excuſetur.*
26 *Iurans redire ad carceres an teneatur.*
27 *Iurans ſoluere an obijciat compenſationem.*
28 *Iuramentum an impediat ſecreti reuelationem.*
29 *Iurans non fideiubere, quando fideiubeat.*
30 *Iuramentum puellæ, quòd dote contenta non habebit regreſſum ad bona paterna, an obliget.*
31 *Iuramenti, & ſimplicis loquela, an ſit coram Deo differentia.*

IVRAMENTVM quartò conſiderandũ eſt, in quantũ eſt promiſſorium, habens vim obligandi ad aliquid faciendũ aut omittendum, quæ quidem obligatio, ſm San. Tho. vbi ſuprà, non habet locum in iuramento, quod non eſt de fiendo per nos vel omittendo, ſed de præterito aut præſenti, neq; in aſſertorio de futuro per alias cauſas fiendo, vt quòd cras erit pluuia, ſed ſolùm in his quæ ſunt fiẽ-
1 da per iurantem. ¶ Primò igitur quæritur, * vtrum iuramentum promiſſoriũ priuati ſit ſemper obligatorium? Et dicit S.Tho.ij.ij.q.lxxxix. quòd ſic, niſi vergat in peiorem exitum, quod quidẽ tripliciter in genere cõtingit, vt colligitur ab eo ibi.artic.vij.ad ſecundũ. Primò, quia iurat quis facere aliquid ſecundũ ſe malum, puta fornicari, quo caſu malum eſt iurare & ſeruare iuramentũ. Secundò, quia iuratur aliquid maioris boni impeditiuum, puta non ingredi religionem, quo caſu peccatum eſt iurare, quia ponitur ob ex Spiritui ſancto, ſed non eſt peccatũ ſeruare iuramentũ, licet ſit melius non ſeruare. Tertiò, quia nouiter aliquid emergit, faciens eſſe illicitũ ſeruare iuramentũ, quòd à principio ſanè intellectum potuit eſſe licitum, vt patet in iuramento hæredis. Sed Archid.in cap. ſi aliquid. xxij.q.iiij. & Pan.in c.ſi verò, de iureiur. magis particularizãt. Ex quibus habetur, ꝙ iurans aliquid ſe facturũ obligatur ad illud, niſi primò vergat in interitum ſalutis ſpiritualis, quia ſcilicet eſt aliquid mortale animæ, vel ſecundò niſi vergat in interitum ſalutis corporalis, quia ſcilicet eſt aliquid mortale corpori, vel tertiò, niſi vergat in diſpendiũ ſalutis æternæ ſeu ſpiritualis, quia ſcilicet eſt aliquid veniale, quaſi diſponens ad mortale, & conſequenter ad interitum, vel quartò niſi vergat in peiorem exitum. ¶ Et hic quartus caſus eſt multum generalis, ſub quo S.Tho. omnes comprehendit, & illum diuidit in tres, vt dictũ eſt. Sed ſecundùm Arch.in d.c.ſi aliquid, & gloſ.Rayn. hoc eſt ſex modis. ¶ Primò, qñ iuratur aliquid quod eſt mortale. ¶ Secundò, quando iuratur aliquid in ſe veniale. ¶ Tertiò, quando iuratur aliquid ex ſe indifferens, quod tamẽ ex circunſtantia efficitur veniale aut mortale vt nõ eſſe negotiatorem, vel militem, vel non recipere fundum à tali domino, quia dato caſu, in quo quis viuere nequeat, niſi veniat cõtra iuramentũ, illud ſeruare non tenetur, quia ſi à principio fuiſſet iſte caſus, iuramentum fuiſſet temerariũ, vnde contrauenire põt propria authoritate. ¶ Quartò, cum iuramentũ excludit opus faciendũ ex charitate, vt quando quis iurat ꝙ nihil ex charitate dabit tali, quia non eſt veriſimile, ꝙ Deus qui mandat opera charitatis, acceptet talia iuramenta, quæ nõ debent eſſe vinculum iniquitatis, extrà eo.quanto. ¶ Quintò, cùm excludit opus de genere bonorũ, vt cum quis iurat, ꝙ non erit epiſcopus, vel religioſus, vel non ieiunabit ꝓ ſuis peccatis, & huiuſmodi, quæ quidẽ iuramenta, cùm ſcilicet non iuratur, veniale aut mortale. Hug.xxij.q.xliiij.in prin. notauit eſſe ſeruanda, & idem Gratianus ead.q.§.vlti. ſed Archid.in cap.Florentinum. diſt.lxxxv. poſt B.Tho.ij.ij.q. lxxxix. hoc reprobat, non obſtante dicto text. per quem ab epiſcopatu repellitur qui iurauit, ꝙ non erit eṗs, quia hoc non eſt, quia teneat iuramentũ, ſed quia peccauit mortaliter iurando cõtra ſecundã partem iuſtitiæ, ſcilicet fac bonum, ſicut ſi iuraſſet cõtra primam, ſcilicet declina à malo. ¶ Sextum, cum excludit opus indifferens ꝓ Deo vel proximo pia intentione faciendũ, vt, ꝙ non loquetur Martino, vel non intrabit domum eius, & huiuſmodi. Vnde ſecundùm S.Tho.in quoli.xij. iurans, ꝙ non communicabit aliquod experimentũ, peccat, nec tenetur ſeruare iuramentũ, niſi qñ docens eſt præſens, & vult illo vti. ¶ Sed ꝓ his ſciẽdum eſt, ꝙ primus quidem, id eſt, iurans de mortali peccat mortaliter iurando & ſeruando, ſecundus autẽ, id eſt, iurans de veniali, peccat venialiter iurando, vt S. Iuramentũ. ij.§.vij. Seruando autẽ iuramentum, ſm Hug. peccat mortaliter, quia facit cõtra c.in malis.xxij.q.iiij. Sed melius dicta Roſ. ꝙ ſolùm venialiter, & ratio, qa nõ eſt hoc tale ratione operis, vt patet, nec ratione obſeruationis iuramẽti: quia illa nõ eſt de ſe mala, nec cõſequenter aggrauat. Sum.

autem

autem Ang. dicit eſſe veniale, quando ſimpliciter cõmittitur veniale: mortale verò quãdo quis ideo cõmitteret veniale, quia iurauit: qa nomẽ Dei aſſumit in malũ. ſed male, qa illa intẽtio nõ aggrauat, ſed alleuiat, cũ veniat ex reuerẽtia Dei: nec tũc aſſumit nomẽ ad malũ, ſed quãdo iurauit: & tamen etiam tunc non peccauit mortaliter, vt dictum eſt, quia res eſt modica. ¶ Circa hoc aũt ſic dicit Archid. Si quod iuratur eſt illicitum & veniale de ſe, vt bibere quater, quod eſt minus, iuranti ſeruare iuramentum eſt veniale, & ſimiliter ſi quod iuratur eſt aliquid indifferens, vt ire ad villã, vl aliquod licitũ in ſe vel vtile alteri, nulli⁹ tamẽ, vel paruiſſimæ importantiæ: vt verberare filium, vel dare aliquid paruũ, vt pomũ & hmõi: non ſeruare tale iuramẽtum nõ videtur mortale, quãuis iurãs intenderet ſeruare. Si aũt qđ iuratur eſt licitum, & alicuius importantiæ, vt dare pecuniã ex cõtractu, vel dono, vel ingredi religionem: ſi iurans intendebat nõ ſeruare, eſt mortale: qa mentitur, & tenetur implere, ſi poteſt in foro iudiciali tantùm ſm aliquos: vel etiã in conſcientia ſecũndum alios, quod eſt tutius, & cõſulendum ſecundùm Arch. Si verò intẽdebat ſeruare, obligatur, ſed implere non tenetur, ſi non põt,
2 vel eo modo quo nõ poteſt. ¶ Secundò quęrit̃, * vtrũ ſemper & quomodò obliget iuramẽtum collegij, vel vniuerſitatis, vel ſocietatis? Et dico multa. ¶ Primũ. Quando vniuerſitas alicuius ciuitatis, vel collegij iuramento ſe obligauit, & iurantes iam ſunt mortui: ſucceſſores illud iuramentũ nõ ſeruãtes nõ ſunt periuri, ſm Ray. & S.T.ij.ij.q. xcviij. qa obligatio iuramẽti eſt pſonalis, & non trãſit ex parte iurantis ad ſucceſſores, quãtum ad periuriũ. j.§.ſeq. tenentur tamen ex quadã fidelitate illud implere. ext. eo. veritatis & de vſuris tua. Ex parte verò eius, cui iuratur, trãſgreditur perſonam, vnde promittens obedientiã prælato & ſucceſſoribus, nõ tenetur denuò ꝓmittere ſucceſſori: qa eſt ei obligatus ſicut anteceſſori cui promiſit: Quod tamẽ fallit in liberto, q teneť profeſſionẽ facere intra annũ nouo patrono.xij.q.ij.longinquitate. & c.ſæpe fit. not. Inn. & Ber.in d.c.veritatis. ¶ Secundũ. Si multitudo iurauit aliquid facere vel nõ facere, ſm Veru. tenetur quilibet obſeruare, ſi abſolutè & in omnem euentum iuratum eſt. Si verò ſub conditione ob determinatam cauſam, puta ſi alij ſeruarent, & hmõi: non tenetur quis niſi extante conditione. arg. de cõd.appoſ.verum.extr.eo.peruenit. Vnde ſi omnes alij, vel plures non ſeruant, hoc caſu alij videntur abſoluti. Si verò pauci ſunt qui non ſeruant, recurrendũ eſt ad intentionẽ iurãtium, videlicet, ꝙ ſi intẽdebant, ꝙ quocunq; nõ obſeruãte ipſi nõ tenerentur: aut ſolũ ſi multi eſſent illi qui non ſeruarent: & ſi de intentione neſcitur, tutius eſt ſeruare, vbi autem nullam conditionem habebat in mẽte, vel dubitať an fuerit ſimplex, vel ſub conditione, diſtinguit. Nam ſi iuramentũ ſpectet tãtum ad commodũ iurantiũ: & medietas, vel maior pars nõ ſeruat, & hoc vergit in dãnum ſeruantium, & lucrũ non ſeruantiũ, benignè interpretandũ eſt, ꝙ alij nõ tenẽtur, ſed ſi ſeruãtes nullum dãnum patiuntur, non eſt tutum contrauenire: ſed denuntiẽt prælato, vt cogat ſeruare, vel ſibi inuicem remittere. Si verò cõcernit cõmodum aliorum, non poſſunt ſibi remittere, aut aliis non ſeruãtibus non ſeruare, ſine periurio, ſi ſimpliciter iurarunt: & ſi dubitant an ſimpliciter, vel ſub cõditione iurarunt, dimittant incertũ. ſ. non ſeruare, & ſeruent quod certũ eſt. hęc ex illo. Sed adde ꝙ ſi iſta non obſeruatio aliquorum talem reddit caſum, ꝙ ſi à principio talis fuiſſet, nõ iuraſſent, nõ tenentur: vt patet ex dictis tit. priore.§.j.conditione tertia. j. Iuramentũ.v.§.x. ¶ Tertiũ. Quando ſingulares perſonæ firmant iuramento ſtatuta collegij, ſublatis ſtatutis per ipſam vniuerſitatẽ non obligat iuramẽtũ, ſm Io.An.in c.j.de iis quæ fi.à ma.pa.ca. Sed Pan.in c.dilecto.de præb. egregie diſtinguit. Nã ſi ſingulares de collegio iurãt, vt ſingulares, vera eſt opi.Ioan.And. ſicut ſi ſtatuto cauetur vt nullus det vocẽ niſi matriculatus: aut, ꝙ nullus vadat de nocte, & iurauerunt ſinguli ſeruare: quia hoc cõcernit obſeruantiã ſingulorum, ſi collegiũ tollat ſtatutum, non peccabunt cõtrauenietes: quia iuramentum erat ſtatuto acceſſorium: & remoto principali, remouetur acceſſoriũ. Si verò iuramentũ aſtringit eos ad obſeruãtiam, vt collegialiter: ſic ſine periurio cõtrauenire nõ poſſunt ẽt collegialiter, cauſa rationabili nõ ſubſiſtẽte. Exemplũ, vt in d.c.dilecto, de canonicis iurantibus, vt etiã collegialiter nõ recipiãt canonicos: quia non eſt dubiũ, ꝙ vt ſinguli non poſſunt. Aduerte tamen, ꝙ ſi ſtatuentes, vel eorum ſucceſſores veniunt ſciẽter contra ſtatutum, videtur illud tollere etiam vnico actu. ſ. collegialis, ſm Pan. & Hoſt. & Io.And. Aduerte etiam, ꝙ eo caſu quo nõ poſſunt contrauenire collegialiter: intelligitur niſi propter fauorẽ publicum, qa hoc intelligitur exceptum, vt not.Pan.ibi. Et ſecundũ prędicta intellige gl.in c.in his.xj.diſt. Aduerte etiam, ꝙ in caſu eodẽ ex cauſa poſſent contrauenire aliquando authoritate propria, vel ſuperioris, iuxta dicenda j.tit.ſeq.per totum. ¶ Quartum. Singuli de collegio, vel vniuerſitate, qui iurarũt ſeruare multa contenta in ſuis ſtatutis, an ſint periuri contraueniendo. Pan.in cle.j.de regu. diſtinguit. Nam ſi iurarunt ſeruare ſtatuta, ſi contraueniũt collegialiter, non incidunt in periurium, quia tollunt ſtatutum, & conſequenter tollitur iuramẽtum ſtatuto acceſſorium, quod limita, vt particula priore dictum eſt. Si verò iurauerunt ſeruare contenta in ſtatuto incidunt in periurium veniẽdo contra ſinè cauſa rõnabili. Quod quidem Pan.in d.c.dilecto. intelligit qñ iurauerunt ſeruare cõtenta in ſtatuto, nulla habita mẽtione de ſtatuto, vt puta, ſi dixerunt, iuramus nõ recipere aliquẽ, qui non ſit graduatus, ſecus ſi adiiſſent, ſicut continetur in ſtatuto, quia hoc caſu videntur iuraſſe ſeruare ſtatutum. Et idem ſentit Car.in d. cle.j. Io.autẽ de Lig.in d.cle.j. dicit, ꝙ in primo membro.i. qñ iurauerunt ſeruare ſtatuta, cõtraueniendo etiam collegialiter incidunt in periurium. Tu verò dic diſtinguendo cum Pan. vt particula priore. ¶ Quintum. Si autẽ talia ſtatuta eſſent confirmata ab epiſcopis aut principibus ciuitatum vel terrarum, poſſunt inferiores indiſtinctè cõtrauenire dicto modo, ſm Bar.in l.omnium.C.de teſta. & in l. oẽs populi.ff.de iuſt. & iu. Sed Bal.in d.l.omnium tenet, ꝙ nõ. Pã. autẽ in c.cum acceſſiſſent.de cõſt. cõcordat, qa primum eſt verũ ſi ſtatutum cõcernit principaliter fauorem ſtatuẽtium. facit.c.ꝓ illorum.de præb. etiã ſi ſtatutũ contineat talẽ materiã, ꝙ non valuiſſet ſine ſuperiore, vt idem Pan.not.in c.cum M.de cõſti. quia confirmatio habet vim priuilegij, qui ſtatuẽtes tanquã priuilegio poſſunt renuntiare. Si verò concernat fauorem aliorum, vel bonum publicum, ſic verum eſt ſm, quia ſuperior cõfirmando videtur ſuam facere diſpoſitionẽ, quia omnia noſtra facimus, quibus authoritatem impartimur. de præb. ſi apoſtolicæ. libr.vj. & l.j.C.de veteri iure enucle. ¶ Sextum. Statuta terrarum non permittentia vinum aliunde allatum vendi in ſuo territorio.i. quandiu vinum illius terræ inueniatur tanto, vel tanto pretio venale, etiam ſi ſint iuramento firmata, non ſunt obſeruanda, ſecundùm Monald. quia illicita ſunt ipſa, & iuramenta, cùm etiam circunſcripto ſtatuto & iuramento talia facere intentione corrupta,

illicitum

illicitũ ſit. Secus ſi aliqua bona intentione ad bonũ reipu-
blicæ,puta quia ibi ſunt vina corruptioni obnoxia,quæ in
longũ tempus ſeruari nõ poſſunt,quæ vendi nõ poſſent,ſi
aliunde portaretur vinũ, & ſic terra illa pateretur grauem
iacturã. Quomodò autem intelligendum ſit quando quis
iurat ſeruare ſtatuta vniuerſitatis,vide ĵ.§.xxiiij.¶ Tertiò
3 quæritur,* vtrum iuramentum factum ab aliquo ſubdito
alicui,obliget eum ad ſucceſſores eius cui iuratur,aut ſuc-
ceſſorẽ iurantis?Et ad primum.Arc.poſt Pan.in c.veritatis.
ext.eod.dicit, ꝙ aut in iuramento facta eſt mentio de ſuc-
ceſſoribus,& tunc non cogitur amplius iurare,licet tenea-
tur ſe recognoſcere libertum ſeu vaſallum, vel ſubditum,
de qua recognitione loquitur.c.de longinquitate.xij.q.ij.
Aut ſimpliciter fuit præſtitum nulla facta mẽtione de ſuc-
ceſſoribus,& tũc aut fuit præſtitũ ſimpliciter perſonaliter,
& tunc ſm Goſ.& Hoſt.cuilibet ſucceſſori iurare tenetur.
facit.l.imperialem.de prohi.feu.alie.Sed cõtra hoc eſt d.c.
veritatis.& Pan.limitat hoc verum, ſi fuit præſtitum ſub
nomine ꝓprio,vel appoſito aliquo verbo pſonali,vt ꝓmit-
to tibi ſi tamen is,cui fuit iuratum,remouetur à dignitate,
nõ tenet iurãs illi amplius ad iuramẽti obſeruantiã:qa in-
telligitur præſtitum perſonæ ratione dignitatis.& de hoc
eſt tex.in c.venerabilẽ.in fi.de elect. Aut fuit præſtitũ ſim-
pliciter ſub nomine dignitatis:& tũc tranſit ad ſucceſſores
quãtuncunq; nõ fuerit facta mentio de ſucceſſoribus,vt ſi
dixit,ꝓmitto obedire epõ Seneñ,vel Romano põtifici: qa
dignitas ex diuerſitate præſidentium non variatur.xij.q.ij.
liberti.de reſcr.ſi gratioſè.li.vj. & facit.c.qñ abbas.de off.
dele.& quod no.Bar.in l.centeſimis.ff.de ver.obl.Ad ſecũ-
dum dicit idem Pan. ꝙ Hoſt. & cõiter Doct. dicunt iura-
mentum non tranſire in hæredem,vel ſucceſſorem iuran-
tis,etiam ſi iuraſſet pro ſe & ſuis ſucceſſoribus,vel hæredi-
bus,quia licet poſſit quis hęredẽ obligare tẽporaliter, imò
etiam non faciendo mentionem de hæredibus, pactum
regulariter tranſit in eos:ſpiritualiter tamen non põt:quia
licet ſit honeſtum vt in ſpiritualibus obligationibus filius
ſequatur voluntatem patris, non tamen eſt neceſſarium,
vt in c.j.de deſpon.impu.& in c.ex literis.de ſpõ.¶ Quartò
4 quæritur,* vtrum paganus iurãs per falſos deos non con-
ceſſos teneatur?Et dicit Ray.ꝙ cùm iurauit, pctm̃ cõmiſit
in iurando,ſed ſi modò nõ obſeruat fidem promiſſam,ad-
dit pctm̃ pctõ Et concordat S.Th.addẽs, ꝙ licitum eſt re-
cipere iuramentum eius qui paratus eſt per falſos deos iu-
rare,nõ tamen licet eum ad hoc inducere.¶ Quintò quæ-
5 ritur,*quæ obligatio ſit maior,voti,vel iuramẽti? Et dicit
S.T.ij.ij.q.lxxxix. ꝙ votum ex ſui ratione eſt magis obli-
gatorium:quia eius obligatio ex fidelitate cauſatur,quam
debemus Deo, cuius tranſgreſſio infidelitatem, & conſe-
quenter irreuerentiam continet, obligatio verò iuramen-
ti cauſatur ex reuerentia, quam debemus ei:ex qua tene-
mur quod verificemus id quod per nomen eius promitti-
mus:cuius tranſgreſſio continet irreuerentiam tantùm.
6 ¶ Sextò quęritur,*vtrum iurans aliquid in genere,oblige-
tur ad ſpeciem?Et dicit Hoſt.ꝙ cum generalitas obſcurita
tẽ pariat,non videor cogitaſſe de his,ſuper quibus ſpecia-
liter iuraturus nõ fuiſſem. Et ſic interpretandum eſt iura-
mẽtum ſecundùm intentionẽ iurãtis, quãdo ſine dolo, qs
iurat.Secus autẽ quãdo ipſe cum dolo eſt,& ille,qui iura-
tur eſt ſine dolo.igitur ſi emergat caſus inopinat⁹, de quo
ſi cogitaſſem,nullo modo iuraſſem,non teneor.Satis con-
cor.Ray.& Veru.Sed adde ex Pan.in c.veniens.ext.eo.vbi
habetur ſecundùm Inn. ꝙ ſi iuramentum fuit generaliter
præſtitum,non extenditur niſi ad ea,de quibus cogitatum
eſt, vel debuit meritò cogitari,ext.eod.Quintauall's.vt ſ.
Iuramentũ.iij.§.ij.dictum eſt. Si verò fuit ſpecialiter præ-
ſtitum, recipit interpretationem ſecundũ ius in foro con-
tentioſo:in pœnitentiali verò ſecundum intentionem iu-
rantis.& de hoc ſ.Iuramentum.iij.§.ij. Per hoc autem ab-
ſoluitur iſta quæſtio. Quidam clericus iurauit ſtare man-
dato epiſcopi:qui præcepit vt renuntiaret beneficio,& nõ
appellaret.Certè ex quo non erat veriſimile, ꝙ de his co-
gitaſſet,poterat præcepto non obſtãte appellare,& ita ter-
minatum fuit per Doct.de Rota.¶ Septimò quęritur*vtrũ
iuramentum per metum extortum ſit obligatorium: puta
ſi depręhenſus à latronibus iurauit ſe daturum pecuniam?
Et dico multa.¶ Primum. Secundùm Ray.ſi fuit de re li-
cita eſt obligatorium:ſecus de illicita. & idem S.Tho.ad-
dens,ꝙ poterit tamen in iudicio repetere quod ſoluit, vel
denuntiare prælato,qui ex iuſta cauſa huiuſmodi obliga-
tionem poterit relaxare,etiã ſi contrariũ iuraſſet:quia tale
iuramentũ vergeret in deteriorẽ exitum:cũ ſit cõtra iuſti-
tiã publicã.Intelligunt aũt quidã, vt Io.Cal.& gl.xv.q.vj.
authoritatẽ, qs in foro cõſcientiæ ſit hoc iuramẽtum obli-
gatoriũ indiſtinctè, quidã verò, vt Io.And.tenent melius,
ꝙ ſit obligatorium in foro conſcientiæ ſolũ, ſi intendebat
ſe obligare: ſed in foro iudiciali hoc ſibi non crederetur.
Et hoc ſequitur Pan.in c.ſi verò.eo.ti.& eſt verius,& ꝙ ta-
lis quo ad Deum non indiget abſolutione ſi non intende-
bat ſe obligare,quia Deus iuramentũ accipit prout ex cor
de procedit.xxij.q.v.humanæ aures. In foro autẽ conten-
tioſo eccleſiæ, ſecundũ S.Bonauen.iuramentum coactum
non eſt obligatoriũ:quia præſumitur, ꝙ quis non iuraue-
rit voluntate implẽdi. Et iſta eſt etiã opinio.S.T.ſ.ꝙ obli-
get in conſcientia iuramentum coactum.ſ.ſi erat intentio
ſe obligandi:nõ autem in foro contentioſo.vt patet in iij.
diſt.xxxix.& iiij.diſt.xxix.ij.ij.q.lxxxix.art.vij.ad tertium.
q.xcviij.art.iij.ad primum. Oppoſitum videtur tenere Io.
And.& tenet Pan.ibi dicens, quòd iuramẽtum non debet
eſſe obligatorium,ſi quis non habuit animũ obligandi ſe:
& ſic deberet præſumi: ſed eccleſia aliter ſtatuit, ne detur
materia allegandi metum, & ſic deierãdi:cùm frequenter
iuramentum interueniat in actibus hominum.Sed hoc nõ
bene dicitur,quia ſi iuraui dare latroni centum aureos in-
tẽtione non dandi,ſed euadẽdi: in cõſcientia non teneor,
ſecundùm eundem Pan. in foro contentioſo præſumitur,
ꝙ eo animo iurauerim,vt ipſemet dicit: & cõſequenter ſi
eccleſia ſtatuit me dare centum,iniquè agit contra me ob
reuerentiam iuramenti, & ſic facit malum, vt veniat bo-
num,cõtra Apoſtolum Rom.iij.Et pręterea,vt dicit S.Th.
in tertio, ei qui vim intulit.ſ.cadentem in conſtantem vi-
rum, non competit actio ex obligatione talis iuramenti.
Nec valet dicere poſſibile eſſe, quòd nõ eo animo iuraui,
ſed animo dandi,quia cùm hoc non conſtet,ſi ſtatuiſſet vt
darem,exponeret ſe periculo faciendi iniuſtitiam.Capitu-
lum autem,ſi verò,& c.verum.quæ adducit Pan.non pro-
bant in oppoſitum:quia loquuntur in caſu quo iuramen-
tum tenebat ex intentione iurantis, vel ſaltẽ cum hoc erat
dubium.Cal.etiam qui adducit S.Th.pro opinione cõtra-
ria, eum non vidit in tertio, vbi clarè loquit.& in ij.ij.vbi
eum allegat, nõ intellexit ad plenum.¶ Secundum.Iuran-
do verò talis cum tali animo.ſ.ſe nõ obligandi,ſecundùm
eundem Pan.ibi peccauit, quia aſſumpſit nomen Dei ſine
effectu,ſed venialiter ſi erat homo perfectus:aliàs nõ pec-
cauit:pro quo facit quod habetur in ſimili xxij.quæſt.ij.ne
quis.Sed ego diſtinguo, quia ſi in nullo ſenſu intendebat
facere quod iurabat, verè & formaliter deierauit, & pec-
cauit

cauit formaliter.Et ſic intellige Arch.dicentem, ꝙ pecca-
uit mortaliter,facit c.querelam.de iureiu. & c.illud.ij. q.v.
& quòd not.gl.in d.c.autoritatem.Si verò in aliquo ſenſu
intendebat facere ꝙ iurabat, licet non in ſenſu eius, cui
iurabat:vt quia iurauit dare centum,ſubaudiẽdo in animo
ſuo,ſi debuero, tunc non peccat, qa non tenet iurare ſm
intentionem eius,cùm non ſit ſuus iudex, ſed vtitur ſimu-
latione licita, quæ licet,vt in c.vtilẽ.xxij.q.ij.¶ Tertiũ. Eo
caſu,quo iuramentum hoc eſt obligatorium, ſi contraue-
niat qui iurauit ante abſolutionem à iuramento,peccat,&
ſm aliquos venialiter tñ,pro eo quod c.verum.eo.tit. di-
cit,pro tali tranſgreſſione non eſſe imponendam pœnitẽ-
tiam,vt pro mortali,& hoc ſequitur Sum.Ang. ẽt quando
habuit animũ ſe obligandi.Sed Io.Cal.S.T.Arch.& Arch.
& Pan.& Sum.Roſ.tenent,ꝙ peccet mortaliter, & hoc eſt
indubitatum: quia deierat.Ad c.autem,verum.Ioan.Cal.re
ſpondet tripliciter.Primò,ꝙ loquitur poſt abſolutionem à
iuramento,ſed hoc non placet Io.And.& bene, quia tunc
cùm non peccet, nulla eſt illi imponenda pœnitentia. Se-
cundò, ꝙ procedit in foro iudiciali,ſecus in pœnitentiali.
Tertiò,ꝙ non dicit iſtũ non peccare mortaliter, ſed non
puniendum tanquam pro mortali.ſ.voluntariè commiſſo,
quia metus alleuiat culpam. Et eodem modo vr̃ reſpon-
dere Pan.dicens,ꝙ ſi conſtaret ipſum habuiſſe animum ſe
obligandi, deberet puniri pro mortali,licet nõ ita acriter,
ſicut ſi iuraſſet contra iuramentum libere præſtitum, &
ita reſtringit d.c.verum.§.cæterũ.¶ Quartum. Si ſumus in
dubio,vtrum habuerit animum ſe obligandi necne, dicit
Sum.Ang ꝙ non obligatur ad ſeruandum,vt eſt tex.in c.j.
ꝙ met.cau.ſed illud c.non loquitur qñ interuenit iuramẽ-
tum,in quo,ſicut dicit S.Tho.eſt duplex promiſſio.ſ.facta
homini,quæ non eſt efficax,& facta Deo quæ ligat,qñ qs
intendebat ligari.vnde melius Sum.Roſ. poſt Arch.& Pa.
dicit, ꝙ tunc propriè loquitur d. c. verum. quia in dubio
præſumendum eſſet, ꝙ non habuit animum ſe obligandi,
ſed quia poſſet accidere contrarium,ne eccleſia daret ma-
teriam deliberandi,voluit ꝙ in dubio iuramentum obſer-
uaretur, ſed poſt factum reſpectu pœnæ eſt reſtringendũ
in mitiorem partem,vt non puniat tanquam pro mortali.
¶ Quintũ.Prædicta intelligenda ſunt primò in iuramento
promiſſorio,non aũt in aſſertorio,quia in hoc nullus me-
tus excuſaret à mortali iurantem falſum xxxij.q.v.ita ne.
& S.Thom.iij.diſt.xxxix. Et ſecũdò intellige de metu ca-
dente in conſtantem virum,ſm gloſſ.in d.c.verũ.& S.Th.
in iij.diſt.xxxix.q.j.art.iij.q.ij. leuis autem metus non ex-
8 cuſat.¶ Octauò*quæritur,vtrum iuramentũ extortũ dolo,
ſit obligatoriũ?Et dicit Arch.poſt Pan.ꝙ ſi contractus ſu-
per quo præſtatur, eſt alias reprobatus: fauore ipſius iu-
rantis tale iuramentũ non eſt obligatoriũ,& caſus eſt in c.
cũ contingat,à contrario literæ,vbi dr̃, ꝙ mulier conſen-
tiens alienationi rei dotalis, & iurans non contrauenire,
vbi non ſuperuenit dolus,nec metus, non eſt audienda.ſ.
quò ad relaxationem iuramenti, vel annullationem con-
tractus.Ergo ſi interuenit dolus,ſecus eſt,quia text.excipit
dolũ,& ſic etiam in c.ij.de pac.lib.6.& c.licet.eo.tit. & lib.
& in auth.ſacramenta puberũ. Et idem dicendũ cũ inter-
uenit metus, ex quo enim talia iuramenta contra legem
ſunt,non ligant,niſi ſint volũtaria omnino, ꝙ etiam tenet
Bar.Tutius tamen eſt ſi petatur abſolutio,ſed primũ veri⁹.
Si verò iuramentũ non venit contra diſpoſitum à iure, &
interuenit dolus,ſubdiſtingue. Nam aut tantus eſt dolus,
ꝙ excipit mentem iurantis: puta, qa ceſſante dolo nullo
modo ſe obligaſſet, & tũc non ligat iuramentũ, & poteſt
contrauenire nulla obſtante abſolutione:arg.per id quod
no.Ioan.Andr.in c.vnico.de commo. Et ſic intellige Fed.
conſ.cxciiij.vbi hoc expreſsè ſentit,ponendo terminos in
minore xxv.annis, & in muliere ſeducta à fratribus hęre-
ditati paternæ renũciando,quæ valebat longè plus, q̃ ha-
buit in dote, ꝙ eſt notandum pro limitatione c.ij.de pact.
libr. 6. ſ. ꝙ non procedat,qñ dolus dedit cauſam contra-
ctui:qa vbi dolus dat cauſam contractui,excluditur volũ-
tas.l.j.ff.de dolo.& iuramentũ non obligat vltra intentio-
9 nem iurantis.extra eod.veniens.¶ Nonò*quęritur, vtrum
obliget iuramentũ factum ex impetu iracundiæ? Et dico
ꝙ Panorm.in c.ſicut ex literis, de iureiu. & Sum. Ang. ac
Roſ.attribuũt Io.And. in d. c. ꝙ iuramentũ factum calore
iracũdiæ non obligat,ꝙ quidem dictũ Ioã.And. & omnes
prædicti limitant, qñ calor fuit tantus, ꝙ quis deliberatè
illud iuramentum non feciſſet:quia cùm procedant de pa-
ri votũ,& iuramẽtũ,vt no.in c.j. & ij.de iureiu. ſicut in vo-
to,ſm S.Thom. deliberatio requirit, ita & in iuramento.
Sed ego dico ꝙ Ioan.And. ibi loquitur de iuramento mo-
nachi iurans non redire ad clauſtrum: ꝙ non ſolùm fuit
ex iracundia,ſed etiam de ſe temerarium,& illicitũ, vt ibi
patet ex text. Et ꝙ prædicta limitatio eſt contra mentem
eiuſdem Io.And.q in c.dudũ.de conuer.coniu.videt limi-
tare qñ tantus eſt calor, ꝙ homo non aduertit plenè, di-
cens, ꝙ votum emiſſum calore iracundiæ non obligaret,
verum eſt,qñ eſt talis,& tanta turbatio, ꝙ ſapit quandam
mentis alienationem ex multo furore,aliàs votum ex ira-
cundia obligat:quia ea quæ in ſe ſunt bona, non indigent
deliberatione:intellige longa & multa:vt in dubiis,cũ hęc
ſub.tò fieri poſſint.Eſt etiam dicta limitatio contra Verue.
dicentem,ꝙ qui ex impetu iurauerit,quod deliberatè non
iuraſſet,ſeruare tenet,ſi licitum eſt,& ſic etiam ſentit ſum-
ma Confe.& Sum.Piſ.& Arch. Nec valet prædictorũ fun-
damentum:qa deliberatio dupliciter ſumitur:aliquando.ſ.
pro concluſione conſilij,quæ aliquando penè repentè etiã
in homine paſſionato fit, & iſta eſt,quæ in voto, & iura-
mento requirit.Aliqñ verò ſumitur pro concluſione præ-
dicta facta animo quieto,& iſta in prædictis non requiri-
tur,vt patebit ex dicendis ĵ.Votũ ij.§.xiij. Et iuxta hęc in-
tellige,ꝙ iuramentũ ex abrupto,id eſt, ſine deliberatione
factum,non obligat,ſm Arch.poſt Pan.quem refert, quia
non habet in ſe conſenſum, licet peti poſſit abſolutio ad
10 cautelam.¶ Decimò*quærit, vtrum obliget iuramentum
vergens in diſpendium propriæ ſalutis corporalis? Et di-
cit Pan.in c.ſi verò.eod.tit.ꝙ non,quia ſicut non valet iu-
ramentũ tendens in mortem alterius. xxij.q. iiij.c. j.ita &
fortius valere non debet,ſi tendit in propriam,vt in c.ſi nõ
licet.xxiij.q.v.Hoc limitat gloſſ.in d.c.ſi verò, qñ directè
vergit in mortẽ,ſecus ſi occaſionaliter, ſicut q iurauit ſta-
re Romæ de menſe Auguſto,tenet ibi ſtare, qa licet multi
moriantur,non tamen ſemper. Hanc etiam limitationem
limitat Ioan.And.veram,niſi ex imminenti infirmitate,vel
complexione iudicaret ſic iurans ex tali mora moriturus.
Et ſic collige ex dictis eius,ꝙ ſi ex qualitatib⁹ veriſimiliter
præſumitur de morte,non obligat. Et ſimiliter dico ꝙ nõ
obligat iuramentum,qñ cedit in mutilationem, qa nemo
membrorum ſuorũ eſt dominus.l.liber homo.la j.in prin-
cipio.ff.ad l.Aquiliam.Item qa ſi à principio talis caſus af-
fuiſſet,iuramentũ fuiſſet temerarium,vnde tali caſu emer-
gente temerarium eſſet illud obſeruare.Prædicta tamen li-
mita, niſi mors aut mutilatio infligenda eſſet ex iuſtitia,
qa tũc non poſſet qs fugere contra iuramentum: vt ſuprà
Accuſatio. §. vlt. Ex prædictis inuehit Pan. cõtra Cartu-

ſienſes dicens, ꝙ ſi à peritis medicis diceretur fratrẽ Car-
tuſienſis ordinis non poſſe aliter mortem euadere, niſi per
eſum carniũ, non obſtante regula, aut voto deberet carnes
comedere: qa ſicut iuramentum, ita & votũ non ligat pp
periculum mortis, & cũ paribus paſſibus ambulat. vt no. in
c.j. & c. debitores. ext. eod. & c. licet. & c. magnæ. de vo. Fer-
tur tamen ꝙ magiſter Rayn. de Villa noua, fecit tractatũ
in quo concludit vitam poſſe reſtaurari ſine eſu carnium,
dicens ꝙ vinũ mediocre maximè aromaticum, & vitella
ouorũ mediocriter mollia, quæ acutiſſima digeſtione cõ-
uertũtur in laudabilem & multũ ſanguinem; ſunt ad hæc
magis competentia q̃ carnes. Et certè ſi hoc eſt verũ, ceſ-
ſat primũ dictum: ſed vbi ex circunſtantiis medici dicerẽt
contrariũ, procederet dictum meũ. Item poſſet contingere
ꝙ infirmo oua eſſent faſtidio & horrori, & ꝙ non poſſet
illa capere, quo caſu indubiè illud eſſet tenendum: qa ne-
ceſſitas excuſat ab omni peccato: vt in c.ij. de obſer. ieiu.
hæc ille. Vnde Cartuſienſes indiſtinctè non reprobat, ſed
11 tñ in caſu: & meo iudicio, bene dicit. ¶ Vndecimò* quæ-
rit̃, vtrum obliget iuramentum factũ contra bonos mores
naturales, puta quia præbet occaſionem delinquendi. Et
dico ꝙ non, vt in c. quemadmodum. de iureiu. & in reg. nõ
eſt obligatoriũ, de reg. iu. lib. 6. Sicut ſi vir iurat non agere
contra vxorem rerum amotarum, non valet: vt ff. de pact.
dot. l. conuenire, qa præbet̃ mulieribus occaſio furandi. Si-
militer q iurauit non denuntiare aliquem, non tenet̃, quia
eſt contra bonũ animæ delinquentis, & Charitatis. ij. q. j. ſi
peccauerit, & de iud. nouit. & facit l. ſi vnus. §. pacta. ff. de
pac. Hoc tñ exemplũ limitat Hoſt. verum eſſe. ſ. ꝙ non te-
netur niſi quando vellet denuntiare ſolùm pp commodũ
proprium: quod non licet. Et facit c. ad noſtram. el j. de iu-
reiu. ſed oportet denuntiare, vel agere propter bonum cõ-
mune principaliter: & ſic ſecũdario propter propriũ, quod
intellige in iniũriis, quia ad vitandum intereſſe rerũ, non
eſt peccatum quærere ſuum in iudicio: arg. dictorum ſ.
12 Accuſatio. §. 6. ¶ Duodecimò* quæritur, vtrum obliget iu-
ramentũ contra iuramentũ prius factum? Et dico primò,
ꝙ non: vt in c. ſicut ex literis. de ſpon. & in c. quanto. de
iureiur. & in c. intellecto eo. tit. ꝙ Hoſt. Inn. & Pan. in d.c.
ſicut, intelligunt etiam ſi ſit promiſſio. quãuis poſtmodum
Inn. videatur tenere contrarium in c. veniens, de iureiur.
ſed non eſt verũ per c. iuramenti. xxij. q. v. Dico ſecũdò, ꝙ
actus geſtus contra primum iuramentũ non eſt ipſo iure
nullus indiſtinctè, ſed ſm Pan. d.c. intellecto, ſi actus de-
pendet à mera volũtate iurantis, puta, quia nullo iure pro-
hibetur, ſic tenet. Vnde ſm Inn. in c. dilecto. de præben. ſi
quis iurauit non alienare librum, & tamen alienauit, tenet
alienatio, licet ſit periurus. & facit c. vltima voluntas. xiij.
q. ij. in gl. vbi tangit̃, ꝙ q iurauit non mutare teſtamentũ,
& mutat tenet ſm, licet ſit periurus. niſi in caſu alicuius cõ
ditionis ſubintellectæ excuſantis. Hoſt. tamen in c. cum
Marthæ de cele. miſſ. tenet non valere ſm teſtamentum.
Sed Ioan. And. in regu. quod ſemel. lib. 6. tenet illud valere,
quia nullo iure cauet̃, ꝙ ſit nullum factum, per qđ ſit cõtra
iuramentum, quod verum eſt, quando actus dependet à
mera facultate iurantis. Si verò ab ea non dependeat, puta
quia interdicitur à lege fauore ipſius iurantis. Exemplũ in
muliere, & minore, qui alienare non pñt, vel aliũ contra-
ctum facere ſine certa ſolennitate, tũc actus etiam iuratus
contra primũ iuramentũ non valet ipſo iure, & ſic intelli-
go gl. in c. licet. de iureiu. l. b. v. Et rõ eſt, quia actus ſine iu-
ramento erat ipſo iure null9, obſtante legis prohibitione,
ratione aũt iuramenti ſuſtineri non poteſt, quia iam obli-
gauerat ſe Deo per prius iuramẽtũ: & ſm fuit illicitum. Et
idem dic quando actus prohibetur ratione publicæ vtili-
tatis, & iſte eſt caſus c. intellecto. Igitur dic, ꝙ ſi lex ſeu ſta
tutum non reſiſtit actui iurato, ſi contrarium fiat, actus nõ
eſt ipſo iure nullus, ſecus ſi reſiſtit. Et ita tenet Arch. in c. ſi
à ſede, de præben. lib. 9. Gaſpar de Cal. in c. cùm contingat.
de iureiu. & Spec. de emp. & vend. Quod nota pro cautela
mulierum timentium ne inducantur ad aliqua facienda in
ſuum præiudicium. Iurent enim prius in manibus alicuius
coram teſtibus ſe nolle tales alienationes, vel renuntiatio-
nes facere, dummodò qñ contrarium faciunt, intendant
non facere contra iuramentum primum, id eſt, nõ effectua
liter renuntiare, ſed ſolùm verbaliter, qa ſic non erũt per-
iuræ eo caſu, quo non tenentur iurare, ſm intentionẽ exi-
gentis iuramentum. de quo ſ. Iuramentum iij. §. ij. dictum
13 eſt. ¶ Decimo* tertiò quærit̃, vtrum obliget iuramentũ qñ
is, cui fit, frangit fidem iuranti? Et dicit Pan. in c. peruenit.
el ij. de iureiurando, ꝙ qñdoque duæ obligationes reſpi-
ciunt ſe adinuicem: puta, promiſi equum, pp quod alius ꝓ-
miſit mihi centum, & ſi ego non ſeruo promiſſum, nec ille
tenebit̃ mihi de centum. Et ſic intellige illud, frangenti fi-
dem. ff. pro ſocio. l. ſi conuenerit. xxviij. q. ij. ſi infidelis. ff. de
inoffi. teſt. l. inſtituta. C. de pact. l. cum proponas la ij. & ſic
intelligit d.c. peruenit. & c. conſtitutus. de pœn. & idẽ dico
qñ conditionaliter promiſi: puta, iurauit ire Romam, ſi de
deris centum, ſi non das, non teneor, qa promiſſio mea nõ
purificat̃, niſi à tpe exiſtentis conditionis. l. cedere diem. ff.
de verb. ſig. Inſt. i de verb. obl. §. ex conditionali. Et ſi is, cui
iuraui, non implet promiſſum ex aliqua neceſſitate, puta,
quia non poteſt, nihilominus ego teneor ad iuramentum
factũ pp illud, & hoc tenet do. Ant. & Pan. in c. ſicut. el iij.
de iureiu. & placet, licet alij teneant ſolum me nõ teneri,
quando alius ex negligentia, aut voluntate non attendit.
Quãdoque aũt obligationes nõ referũtur adinuicem, ſed
ad diuerſa, puta, promiſi tibi ſimpliciter centum, & nõ ex
hoc, ſed ſimpliciter promiſiſti mihi aliquid facere, & tunc
licet ego nõ impleam promiſſum, tñ tu teneris, quia nõ ꝓ-
miſiſti mihi ratione meæ promiſſionis, ſed ſimpliciter &
de ſpecie ad ſpeciem non fit compenſatio, vt no. in c. ij. de
depo. Et hoc tenuit Cy. in d. l. cùm proponas, & ſic intelli-
ge. c. noli. xxiij. q. j. vbi dr̃, ꝙ Hoſti ſeruanda eſt fides. Nec
obſt. c. ꝙ Deo patri. xxxiij. q. v. de voto viri & mulieris, vbi
licet alter frangat, alter tenetur ſeruare, quia ibi quilibet
eorum ſimpliciter vouerat Deo, non conditionaliter, & ei
eſt obligatus, ſecus ſi conditionaliter, ſaltem tacitè, quia ſi
de hoc cogitaſſet, nõ vouiſſet, qa ſic nõ tenetur, per ea, quę
14 dicta ſunt ſ. Iuramentum. iij. §. ij. ¶ Decimo* quartò quæri-
tur, vtrum obliget iuramentum, qñ mãdatum legis, aut ſu-
perioris cõtrarium vult? Et dico ꝙ nõ. Exemplum, ſi iuraui
dare tibi decem, & iudex ex aliqua legitima cauſa hoc in-
hibet, vtiq; nõ teneor, de cenſi. ſignificauit. l. ſi. ff. q ſatiſd.
cog. Item ſi fuiſti excommunicatus poſt iuramẽtũ tibi fa-
ctum de aliquo tibi dãdo, nõ teneor: vt ſ. Excõicatio iij. in
pr. effect. xiij. item Excõicatio. §. iij. dub. xij. Vñ in omni iu
ramento ſubintelligitur, ſaluo iure ſuperioris, vel alterius,
ſm Io. And. in d.c. quemadmodum. extrà eo. & facit c. ve-
15 niẽs. eo. tit. ¶ Decimo* quintò quæritur, vtrum obliget iu-
ramẽtum in alterius præiudicium, vt puta ſi iurent cano-
nici, ꝙ ſi qs eorum efficiat̃ eps, ſeruabit quædam in præiu-
dicium epiſcopalis dignitatis? Et dico ꝙ nõ, vt in c. ſicut
ex noſtris. de iureiu. Et idẽ ſi cardinales iuraſſent in præiu-
dicium ſedis apoſtolicæ, quia aſſumptus in Papam nõ te-
neretur. Et idem ſi vir iurauit nõ ſtare cum propria vxore
propter

propter odium: qa nõ tenetur, imò nec ẽt ſi pp continẽtiã,
ſed eo caſu tenet̃ reddere, licet exigere nõ poſſit, qa illud
eſt ſolùm in præiudicium ſuum. Et hoc vr̃ tenere Hoſt.
Tancr. Gof. & Io. And. pro quo vide gl. in c. tua nos. de iu-
reiur. Et ſi iurauit in præiudicium alterius, cuius poteſtati
ſubiicit̃, puta, ſi vxor iurauit peregrinationem vl' abſtinẽ-
tiam: ſimiliter ſeruus, monachus, & hmõi, vnde implere nõ
poſſunt, cùm eis à ſuperiori contradicitur, de quo j. Vo-
tum iij. §. iij. Et idem cùm quis promiſit tenere ſecretum:
quia nõ tenetur qñ eſt alteri nociuum, quin poſſit & de-
beat reuelare his, qui poſſent prodeſſe, & non obeſſe. xxij.
q. v. hoc vr̃, & ſentit. gl. in c. ego. de iureiuran. Aut ſi produ-
catur in teſtem: quia ſm Innoc. in c. qualiter & quando.
el j. de accuſ. tenetur dicere, etiam ſi cogitaſſet de hoc qñ
iurauit, & facit c. quia plerique. de offi. ord. libr. 6. & c. con-
ſtitutus. el j. de teſtibus. & c. olim. de accuſa. Si tñ is, qui
exigit iuramentum ab aliquo de veritate dicenda, ſit ho-
mo ferus, de quo veriſimiliter præſumitur, ꝙ procedet or-
dine iuſtitiæ non ſeruato, ſic non tenetur reuelare ꝙ ſcit,
etiam ſi poſſet probare. Et ſimiliter quamuis non ſit cru-
delis, ſed qui procedet ordine debito, non dẽt ei reuelare,
ſi probare nõ poteſt. ſ. in iudicio. arg. c. ſi peccauerit. ij. q. j.
& xx. q. vij plerunque, ſm Rodo. illis tamen qui poſſunt
prodeſſe, non obeſſe, tenetur ſi iurauit. xx. q. v. hoc videt̃.
Et idem de eo qui iurauit non præſtare auxilium tali, quia
intelligitur iniuſtè, ſecundùm Ioan. alle. cap. petitio. de iu-
reiur. & c. j. de his quæ fiunt à ma. par. cap. & c. grauem. de
exceſ. præ. & ſi etiam iuraſſet de iuſto auxilio non dando,
non tenetur, quia iuramentum non ligat ad illicita & con-
tra ius. d.c. quanto. eod. tit. Et idem de eo, qui exiſtens in
dignitate, & alienans bona, iurat non reuocare, quia non
tenetur, vt in d.c. intellecto. eo. tit. quia eſt in præiudicium
alterius. ſ. dignitatis. c. cùm contingat. in ſi. eodem ti. & c. ij.
de pac. lib. 6. Et hoc tene, ẽt ſi non iuraſſet prius non alie-
nare, licet gl. ſentiat oppoſitum. d.c. intellecto, per prædi-
cta. Sed limita in notabili alienatione, per quam dignitas
notabiliter læditur, ſecus in re modica, qa propriũ eſt prĩ-
cipum donare, de dona. c. j. & in iuramento facto à prælato
de nõ alienãdo niſi cõſulto Papa, non dẽt fieri relatio ad
alienationem modicam: quia iuramẽtum nõ extendit̃ ad
veriſimiliter nõ cogitata. c. veniens. eod. tit. & cõſentit Fed.
16 conſ. cciij Decimoſextò* quæritur, vtrum obliget iuramẽ-
tum factum cõtra legem poſitiuam aut cõtra ſtatutum? Et
dico multas de hoc fuiſſe opiniones, vt recitat Pan. in c. cũ
contingat. de iureiu. tñ hoc vr̃ verius. Nam aut lex poſiti-
ua ſeu ſtatutum aliquid prohibet propter bonos mores
naturales conſeruandos, & tũc non valet iuramentũ, vt in
reg. non eſt obligatorium. de reg. iur. lib. 6. ſicut iuramẽtũ
mulieris, quæ viuente viro dedit fidem adultero de cõtra-
hendo poſt mortem viri: quia ſi lex eſt indiſpenſabilis, &
inuariabilis. v. diſt. in pr. & viij. di. quæ contra. Secus in bo-
nis morib9 ciuilib9: qa iuramẽtum valet cõtra eos. de pig.
ſignificãte, vbi valet iuramẽtum contra pactum legis cõ-
miſſoriæ. Aut lex ſeu ſtatutum fundat̃ ſuper bono publico
principaliter, & ſic non tenet iuramẽtum: qa pactis vl' iu-
ramentis priuatorum ius publicũ remitti non põt: ad qđ l.
ius publicum. ff. de pact. Aut lex ſeu ſtatutum nõ fundat̃ in
bonis moribus naturalibus, nec ſup bono publico princi-
paliter, ſed in odium aliquorum, & ſic tenet iuramentũ, qñ
poteſt ſine diſpendio ſalutis impleri, licet nõ ſine diſpen-
dio rerum corporalium, vt in d.c. ſignificante, & in c. de-
bitores. de iureiu. Idem dicendum eſt, qñ lex eſt fundata
principaliter ſuper fauore priuato, licet cõſequẽter & ſecũ-
dariò ſuper publica vtilitate: quia iuramentum ligat, & eſt
iſte caſus propriè. c. ſi. de pact. lib. 6. & hoc qñ nõ continet
aliquam turpitudinem cõtra bonos mores naturales, nec
ex parte iurantis, nec ex parte materiæ, ſuper qua iuramẽ-
tum præſtat̃, nec cõtra bonum publicum principaliter. Et
rõ quare teneat iuramentum in iſtis duob9 caſibus eſt, qa
iurãdo nõ peccauit: qa talis lex eſt potius priuilegiatiua, q̃
præceptiua: ideoque eius cõtrarium nõ eſt in diſpendium
ſalutis æternæ, ſed ſolum eſt rerum temporaliũ, aut ſi pec-
cat trãſgrediẽdo, tñ poteſt ſeruari ſine peccato, ideoq; te-
net iuramẽtum: de iureiur. & ſi Chriſtus, iuncto. §. illicitũ.
xxij. q. iiij. Secus aũt qñ eſſet contra bonos mores natura-
les, vel ius publicũ principaliter: quia ſine peccato ſeruari
nõ põt. Actus aũt geſtus contra legem vel ſtatutũ princi-
paliter fundatũ ſuper fauore vel odio priuato, iuramẽto ita
firmatur, ꝙ ẽt obligat hæredes: ſm communem opinio-
nẽ, vt dicit Pan. in d.c. cùm contingat, quia iuramentũ con-
firmatoriũ validat actum inualidũ, & ex illo orit̃ actum, vt
in auth. ſacramẽta puberum. C. ſi aduer. ven. ꝙ limita niſi
dolo, vi, aut metu ſit iuramentum extortum, vt in c. cùm
contingat. eo. tit. & c. licet. eo. lib. 6. & in c. ij. de pact. li. 6. &
dic. auth. ſacramẽta. Secus aũt in ſacramẽto introductorio
obligationis, puta, iuro dare tibi centum, nulla cauſa præ-
cedente, qa iſte nõ eſt modus inducẽdæ obligationis, niſi
in liberto, vt in l. iuriſiurãdi. in pr. ff. de ope. liber. & l. ſi. ff.
de lib. cauſa. & ibi Gul. de Cu. & Bart. in l. iuſiurandũ. la ij.
ff. de iureiu. Et ideo nõ ligaret hæredẽ de iure ciuili, ſed de
iure canonico, ſi fuit in culpa nõ implẽdi, & iuramẽtũ erat
ſimplex, puta iurauit dare decẽ: & pœnituit de pactis ſuis:
vñ credo ꝙ teneatur, per id ꝙ dixi ſ. Hęreditas. iij. §. vij. Si
aũt in dicta lege vel ſtatuto fundato ſuper priuato bono
vel odio dicat̃, ꝙ nõ valeat cõtractus, nihilominus vale-
bit ſi interponatur iuramentũ, & facit qđ notat Inn. in c. ij.
de reg. vbi dicit, ꝙ in iſtis ſpũalibus ius naturale præfertur
poſitiuo. Si verò in ſtatuto addat̃, qđ ſi ſeruata nõ fuit ſo-
lẽnitas debita, præſumitur dolus vel alia illicita cã: adhuc
tñ ligat iuramẽtum, ſi conſtat contractum eſſe verũ, & nõ
fictitiũ aut doloſum quo ad ipſum minorẽ, & hmõi, pro
quo ſit, & hoc tam in foro animæ, vbi credit̃ pro ſe, & cõ-
tra ſe, vt in c. ſignificaſti. el j. de homi. & no. in cl. j. de pœ. q̃
ẽt in foro cõtẽtioſo, qa ceſſat rõ ſtatuti. Si verò fuerit dolus
vel fraus, tũc ſi ſtatuto ſuberat cã præſumẽdi dolũ, vt quia
cõiter in loco decipiebant̃ doloſè minores, tũc ſaluabitur
opinio Bar. & Bal. & aliorum tenentium iuramẽtũ nõ va-
lere, qa nõ tollit præſumptionẽ ſtatuti legitimè inductam:
ſed ſecus ſi ſtatuto non ſuberat cã præſumẽdi dolũ, qa tũc
ligat iuramentum. ¶ Sed pone, qđ eps ſtatueret quemlibet
clericũ abſentẽ intra certam diẽ reuerti ſub pœna excõica
tionis, cleric9 aũt de licentia epi iuerat ad ſtudiũ, & iurauε-
rat creditori ſuo non recedere ante eius ſolutionem, quæ-
rit̃ an obliget iuramentũ vel pręceptũ ſuperioris aut legis?
Et dico videri qdẽ iuramentũ eſſe nullũ, quia contra obe-
diẽtiam ſuperioris ſeruari nõ põt ſine interitu ſalutis. d. c.
cũ cõtingat. & c. ij. de pac. lib. 6. Sed tñ in rei veritate tenet,
quia dicit Pa. in c. veniẽs, de iureiu. & eſt dictũ Io. Andr. in
mer. in regula, in malis promiſſis. lib. 6. ꝙ ex quo cũ licẽtia
epi fuit in ſtudio, & pro neceſſitate ſtudij debitum contra-
xit, vr̃ ſe obligaſſe cum licentia epi, quia, vno conceſſo cõ-
ceduntur omnia, ſine quibus illud non habet effectum, de
offic. dele. c. præterea. & c. prudentiam. & l. ad rẽ mobilẽ, &
l. ad legatum. ff. de procu. & ſic recedere nõ dẽt, ſed ſeruare
iuramentum. Secus verò ſi ſine licentia epi adiuit ſtudiũ,
vel non pro neceſſitate ſtudij, ſed pro laſciuia debitum

contraxit,quia tunc non valet iuramentũ cõtra obedientiã
ſuperioris.Idem dico in patre reuocante filiũ,qui prędicto
modo iurauerat,& idem de quolibet ſubdito. Et facit pro
mercatoribus,qui cõtra prohibitionẽ ſuorũ dominorũ va-
dunt ad certa loca prohibita,ſm quod ꝓhibere poſſunt,vt
in l.fi.& quod ibi not.ff.de decre,ab or.fa. & l.mercatores.
C.de commer.& mer.l.relegatorum.ff.de inter.& releg.&
quod ibi not.quia ad ſtandũ ibi ſe obligare nõ poterũt,niſi
ſuperiores tacitè vł expreſsè cõſentiãt. ¶ Decimoſeptimò
17 * quæritur, vtrum obliget iuramentũ poſitum ſuper con-
tractũ ſimulato? Et dico,ꝙ Panor.in d.c cùm cõtingat,di-
ſtinguit.¶Nam aut ſimulatio eſt de cõſenſu vtriuſque par
tis tam ſuper cõtractu, quàm ſuper iuramẽto,& tunc ſi ex
iuſta cã, puta ex iuſto timore, vel quia indigebat mutuo,
concepit pignus in forma venditionis,vt creditor lucraret
fructus, & ſic non obligat iuramentũ, quia defuit conſen-
ſus,& fuit iuſta cã ſimulandi, ad quod c.j.quod met.cau.&
l.fin.C.de non nume.pecu.Si verò fit ex cauſa iniuſta,puta
cauſa fraudãdi gabellas, vel aliter ad deceptionẽ proximi,
ſimulauit vnũ contractũ eſſe alium,& iurauit ſingula con-
tenta in inſtrumento vera, tũc eo ipſo eſt periurus,quia ſi-
mulatio intẽtionis ex iniuſta cauſa nõ excuſat, vt not.in c.
interrogaſti.xxvij.diſt. ſicut ille qui prece vel pretio depo-
ſuit falſum.c.j.de crimi.fal. & volens contrauenire nõ de-
bet audiri.Sed ſi iuraſſet ſolùm nõ contrauenire illi cõtra-
ctui quem ſimulabat in deceptionem populi,licet grauiter
peccauerit iurando in damnũ proximi, tñ non obligatur,
quia defuit cõſenſus, vnde reſpectu Dei non exigitur ab-
ſolutio à iuramento,arg.c.tua.de ſpon.ſed in foro conten-
tioſo cõpellitur obſeruare, nec auditur volẽs allegare tur-
pitudinem ſuã,& hoc verũ inquantũ eſt ſolùm in præiudi-
cium ſuum,& non imminet periculũ animæ.¶ Aut ſimula-
tio ſolùm erat ſuper contractu ex parte vtriuſque,ſed iura-
mentũ interuenit ne agatur contrà tacitè vel expreſsè, &
hoc ne contractus fœneratitius detegeretur,ſicut ſi pigno-
rauit quis res,& tñ ſimulauit vendere,vt mutuãs faciat fru-
ctus ſuos, & iurauit nõ detegere,ſed ſeruare pignoratitium
contractũ,& tunc obligat iuſm, & perinde eſt ac ſi iuraſ-
ſet,ſoluere vſuras,& facit quod not. Cyn. in l.ex cautione.
C.de non nume.pec. vbi concludit, ꝙ iurans nõ opponere
exceptionẽ de non num.pec.obligatur,licet ſimpliciter re-
nunciatio nõ valeret.In foro tñ animæ ſi non habuit intẽ-
tionem obligãdi ſe,non tenetur, vt dictũ eſt ſ.Iuramentũ.
iij.§.ij. ¶Aut ſimulatio eſt de vno cõtractu ad aliũ contra-
ctum,qui ſine peccato ſeruari non põt,vt contractus ſimo
niacus,licet concipiatur ſub alio contractu,& tunc iurans
ſcienter peccat mortaliter,& tenetur nõ ſeruare.xxij.q.iiij.
per totum.Aut ſimulatio fuit ex parte iurantis tantùm ſup
contractu ſolùm ab eo ſimulato, vt quia aliud gerebat in
corde, aliud in verbis, vel vſus eſt ṽbis duplicibus callidè
iurando, & tũc ſecundùm Panor.ibi intelligitur ſm inten-
tionem recipientis,& ſic Deus vř recipere.ij.q v.quacunq;.
& §. ex his omnibus, & ſic ligat iuramentũ ſecundùm di-
ſtinctionem,de qua ſ. Iuramentum iij.in principio,& §.ij.
18 ¶ Decimooctauò * quæritur,vtrum obliget iuramentum,
ſi ſuperueniat impoſſibilitas,vel neceſſitas,aut magna dif-
ficultas? Et dico,ꝙ non.Nam de impoſſibilitate dicitur,im
poſſibilium nulla eſt obligatio.ff de regu.iur.de neceſſita-
te verò & magna difficultate dicunt doctores in c. quere
lam, de iureiur.& in c.breui.eod.tit. ꝙ excuſat à periculo.
Ratio,quia Deus reſpicit animum,non manum.xiiij.q.v ſi
quid inueniſti, & facit l.fin.ff.qui ſatiſd.cogan. Vnde dicit
Innoc in cap.venerabilem,de elect.ꝙ vrgente neceſſitate
poteſt quis propria authoritate frangere iuramentũ,ſi non
poteſt haberi ſuperior,à quo petatur abſolutio.xj.q.iij. an-
teceſſor.Et ſi tempore iuramẽti credebat ſe iurans nõ poſſe
implere, vel non habebat probabilem cauſam credendi ꝙ
poſſet implere,ſecundùm Hoſt.peccauit mortaliter iuran-
do:quia defuit in primo veritas,in ſecundo iudicium:& ſic
eſt periurus:ſecus ſi probabiliter credidit ſe facere poſſe ſ.
19 Votum ij.§.j. ¶ Decimononò * quæritur, vtrum obliget
iuramentum,qñ quis non habuit animũ obligandi ſe cùm
iurauit:puta quis dolo inductus iurauit quod omnino non
iuraſſet niſi dolus fuiſſet? Et dico, ꝙ non,etiã ſi dolus ve-
niret re ipſa,facit l.tres fratres.ff.de pact.& l.ſi ſoror. C.de
col.& Fed.conſil.cxv. vbi determinat filiã minorẽ ſeductã
à fratribus, quæ renunciauit bonis paternis, credens quòd
non valeant multo plus quàm ſua dos: non obligari iura-
mento, qñ multo plus valebant:quia vbi dolus eſt:exclu-
ditur voluntas.l.j.ff.de dolo. Tenet etiam S.Bonau. vbi ſ.
q.iiij.art.j. quòd vniuerſaliter non obligat iuramentum,ſi
iurans animum ſe obligandi non habuit:debet tñ idemni-
tati proximi ſatisfacere, ſi eum doloſè decepit, ſecundùm
Rich.ead.diſt.art.j.q.ij.An autem peccet mortaliter iuran-
do,dic vt ſ.§.vij.facit c.veniens,& c.Quintauallis,extrà eo.
20 ¶Viceſimò * quæritur,vtrũ obliget iuramentũ, qñ in me-
lius cõmutatur? Et dico, ꝙ non, vt in c. peruenit.el ij. de
iureiur. Sed hoc habet duas limitationes. Primam, quando
vtrunq; non poteſt impleri, ſm dom.Ant.in d.c.peruenit,
quia tunc qñ iuramentũ eſt impeditiuum vel turbatiuum
maioris boni, licet ſit tutũ habere licentiã à ſuperiore, tñ
non eſt neceſſaria:quia poteſt contrauenire iuramẽto.all.c.
commiſſum,de ſponſ.& c.licet,de reg.allego etiam c.ſcri-
pturę,de voto, vbi hoc tenet Inn.apertè,facit glo.in c.mo-
nachum.xx.q.iiij.& xxxiij.q.v.noluit. Secus ſi bonũ iuratũ
non eſſet impeditiuũ maioris boni,ſed vtrunq; fieri poſſet:
quia cõtrauenire nõ poſſet iuramẽto ſine authoritate ſupe
rioris:licet epſ poſſet diſpẽſare vt cõtraueniat ratione ma-
ioris boni,ſm Inno.in c.debitores.eo.tit.Et ſimiliter dic ſi
eſſet dubiũ an eſſet maioris boni impeditiuum, neceſſario
requiri diſpenſationẽ epiſcopi.arg.c.j.de voto.Secundã,qñ
iuramentũ non concernit propriã vtilitatẽ alicuius:quia ſi
concerneret,nõ eſſet vera dicta regula:etiã ſi vnũ ſit totali-
ter impeditiuũ alterius,nec prodeſt ĩ hoc ſuperioris autho-
ritas:& facit qđ not.in c.quanto.eo.tit.& ſ.in c.cùm inter P.
de renun. & Io.And.in merc.in regula,in malis,dereg.iur.
lib.6.quia debitor,qui iurauit dare vnã rem,nõ poteſt dare
meliorem aliã pro illa inuito creditore.l.ij.§.j.ff.ſi cert.pet.
& Inſtitu.quib.mod.tol.oblig.in princ.niſi velit in propriã
religionis obſeruantiã commutare, & vnũ eſt impeditiuũ
alterius: quod placet fauore religionis, & etiam ſequitur
21 Pan.in d.c.peruenit. ¶ Viceſimoprimò * quæritur, vtrum
obliget iuramẽtum, qñ id, quod iuratur,conſiſtit in facto?
Et dico,ſecundùm aliquos,ꝙ non obligat ſic, vt iurans te-
neatur præciſè ad factum, quia ſecundũ aliquos, obligatus
ad factũ ſufficit,ſi ſoluat intereſſe, vt in l.ſtipulationes non
diuiduntur.ff.de verb.oblig. & in l. ſi quis ab alio.in fin.ff.
de reg.iur. quia ſecundũ communiter doct. tenetur vel ad
factũ,vel ad intereſſe, & non præciſè ad factũ,vt not.Bart.
in d.l.ſtipulationes. Sed ego dico, ꝙ diuino & canonico
iure tenetur ad factum præciſè, ſi poteſt impleri & non ſit
contra bonos mores, aut aliquod prædictorũ, in quo non
obligat iuramentum,& hoc probatur per c.j.& c.qualiter,
de pact.& cap.iuramentum. xxij.q.v. & facit cap.licet, de
voto,& cap.ex literis.el ij. de ſponſal.& cap.nouit.de iudic.
& hoc etiam videtur ſenſiſſe Bartol. vbi ſuprà. Quando
autem

autem factum eſt alienum,nõ tenet quis facere,niſi quan-
tum in ipſo eſt bona fide,de ſpon.ex literis.¶ Viceſimoſe-
22 cundò quęritur*vtrum obliget iuramentum cõditionale,
vel pp cauſam?Et dico,ꝙ nõ,niſi extet conditio, vel cauſa,
de condi.appo.c.verum,& de iureiur.c peruenit,ꝙ intelli-
ge qñ tota obligatio ponebatur in conditionis euentu, vł
propter cauſam:aliàs teneretur.Vnde iurans adire S.Iaco-
bum,vt fratrem ſuum videat, & redimat ſua pctã,licet fra-
ter ſuus deceſſerit, tenetur nihilominus ire propter aliam
23 cauſam.¶ Viceſimotertiò quæritur,* vtrum iurans ſeruare
ſtatuta alicuius eccleſiæ, vel ciuitatis, aut vniuerſitatis, ſi
aliquod fiat nouum,aut ſit illicitum, teneatur ad illud? Et
tenent communiter doc.in c. clericus,ext.eod. ꝙ ſi iurauit
ſeruare ſtatuta edita,nõ extendit iuramẽtum ad futura: qa
non extendit ad ea, de quibus nõ fuit veriſimiliter cogi-
tatum,& hoc eſt indubitatum ex mente S.T.ij.ij. q.xcviij.
art.ij.ad quartum.Si verò nõ fuit appoſitum hoc verbum,
edita,ſed ſimpliciter iurauit ſeruaſſe ſtatuta, extenditur ẽt
ad edenda, ſm Io.An.& Car.indiſtinctè, ſm alios verò in
diſtinctè ad futura non extẽditur,ꝙ melius Sum. Ang. aſ-
ſerit,q̃ Sum. Roſ. diſtinguat,vt extẽdatur ad futura, quæ
ſunt modici præiudicij:nõ aũt ad ea,quæ ſunt magni, qa
hoc ſentit S.Thom. vbi ſ. dicens, ꝙ talis non tenetur ex
iuramẽto ſeruare futura,niſi intẽderet ſe ad hæc obligare,
& bene hoc probat Pan. quia propter periculum periurij
iuramentum eſt grauis præiudicij, & ſtrictæ interpreta-
tionis:ideoq; nõ extendẽdum, ſed potius reſtringendum
vt nõ comprehendat, ẽt ꝙ ex lata verborum ſignificatio-
nes poſſet comprehendere,ꝙ vult Arch.in c.ne quis, xxij.
q.ij.Et ſi dictus iurans addidit, ꝙ per prius præſtitum iu-
ramentum ſeruabit, ẽt futura: non eſt obligatus ex iura-
mento illa ſeruare,ita ꝙ ſit periurus non ſeruando, ſed ex
promiſſione:vt in c.clericus.eo.tit.quod limita ſm Panor.
niſi conſtare in foro animæ,vel iudiciali,ꝙ intendebat no-
uiter iurare:quia obligaretur de iuramento.ar.ext.eo.& ſi
Chriſtus. Quòd ſi interdicta, ſtatuta, vel conſuetudines
continent aliqua illicita, vel impoſſibilia,aut eccleſiaſticæ
libertati contraria,ſi iurans,hoc ſciuit,nõ debuit ſic gene-
raliter iurare,nec ſunt hmõi ſtatuta aliquatenus ſeruanda,
ſed alia ſolum:ſed iurando peccauit mortaliter,iuxta prę-
dicta.Si verò neſciuit,ſimiliter non ſunt ſeruanda. ext. eo.
contingit.lib.6.ſed non ſimiliter peccauit,ſed plus,vel mi-
nus ſm qualitatem ignorantiæ.Sciendum eſt etiam,ꝙ ta-
lis nõ tenetur ſeruare ſtatuta abrogata per cõſuetudinem
rationabilem,& præſcriptam,de conſue. c.fi. qa iam non
24 habẽt vim ſtatuti.arg.diſt.iiij.§.leges. ¶ Viceſimo*quartò
quæritur, qđ ſi quis iurauit tenere obſtagia in certo loco,
& nõ hẽt ibi quod comedat,vel vnde ſoluat? Et dicit Hoſ.
ꝙ ſi tpe obligationis iam erat nõ ſoluendo,tenetur obſta-
gia ſeruare,quia vř ad hoc ſe obligaſſe, vt victum quærat
manibus ſuis,vel mendicando.Sed ſi tunc erat ſoluẽdo, &
nunc deuenit ad paupertatem,diſtingue qa ſi eſt talis,qui
poſſit ſine verecundia mendicare,idem dic quod prius,ſed
ſi eſt nobilis, & in dignitate, tali ſubueniendum eſt iuris
beneficio.extrà eo.querelam.& c.breui.¶ Viceſimoquintò
25 quæritur, * quid ſi debitor iurauit creditori ſe ſoluturũ in
certo termino,& impeditus non põt?Et dicit Hoſt. ꝙ ſi cũ
iurauit credebat ſe non poſſe ſoluere,vel non habebat ꝓ-
babilẽ cauſam credẽdi:in vtroq; caſu periurat, qa in pri-
mo deerat veritas:in ſecũdo iudiciũ.Si verò ab initio pro-
babiliter credebat ſe poſſe ſoluere,nõ periurauit,& ſi poſt
ea fecit poſſe ſuum,nõ eſt periurus.Et multo magis excu-
ſatur,ſi pecuniam miſit tempore debito,ſed caſu fuit ꝑdita,
de iureiu.querelã.Et ſi poſteà lapſo termino poſſet,& non
ſolueret,efficeret periurus, qa lapſus termini nõ ſubſtulit
obligationem iuramẽti.de do.& contu cum dilecti. ¶ Vi-
26 ceſimoſextò*quæritur, qđ ſi quis iurauit redire ad carce-
rem?Et dico, ꝙ ad hoc nõ tenetur, ſi carcer erat iniurio-
ſus.i.cõtra iura.qđ met.cauſa.c.j. ſec⁹ ſi nõ erat iniurioſus:
qa tenet,ẽt ſi immineret periculum mortis, ſm glo.in cle.
paſtoralis.de re iud.& Bar.in l.relegati.ff.de pœ.& Panor.
vt ſ.Accuſatio.§. vlt. hoc aũt limita vt non teneatur,ſi iu-
rauit animo euadendi, ſecus ſi animo ſe obligandi, iuxta
27 ea quæ dicta ſunt ſ.eo.tit.§.vij.¶ Viceſimoſeptimò*quęri-
tur,vtrum poſſim compenſare ſi iuraui dare tibi decem,&
tu mihi debes alia decem?Et dicit Pa.in c.ad noſtram.el j.
extrà eo.ꝙ nõ,quia iuramẽtum eſt obſeruãdum in forma
ſpecifica,nec ſufficit illud adimplere in effectu, qđ ibi pa-
tet ꝑ tex.illũ,quia iurãs tenet prius actualiter ſoluere:nec
ſufficit cõpenſare, quãquam compẽſatio ſit ficta ſolutio. l.
ſi peculium.§.j.ff.de ſtatu liber.Et dicit idẽ,qđ noſtri doct.
cõiter ſentiũt,quòd dictũ eſt,ſed contrariũ ſenſit Bart.in l.
amplius.ff.rem ra.ha.vbi cõcludit, qđ cõpenſans non erat
periurus.Nã cõditiones dñt quidẽ impleri in forma ſpeci-
fica:ſicut iuramentũ,vt in l.qui hær.& l.Męuius.ff.de cõd.
& demo. ſed iuſſus ſtare implet conditionẽ cõpenſando,
vt in d.l.ſi peculiũ.Ergo &c. Præterea ſi ego impedior iu-
ſta de cã facere quod ꝓmiſi, nõ ſum periurus, vt in l.fi.ff.
qui ſatiſ.cog.ſed ſi ego nõ ſoluo tibi, qñ tu dẽs mihi tan-
tundem,ego impedior à te, vñ quaſi facto tuo impeditus
nõ debeo eſſe periurus.Hanc rõnem facit text.in l.iij.ver.
item quærit.ff.de ſta.lib.Et cõcludit Pa. ob rationes Bart.
ꝙ ante factum ſequenda eſt opinio prima,q̃ tenet.Io. An.
& Inn.ſed poſt factum,vt quis excuſet à periurio,ſequen-
da eſt opinio Bar. Ego verò dico, qđ ſi ideo non poſſum
ſoluere tibi,quia tu mihi nõ ſoluis,indubitãter, & ante fa-
ctum opinio Bar.eſt tenẽda:quia ſi impotẽtia me excuſat à
ꝑiurio,vt patet ex dictis,multo magis impotẽtia,q̃ ex tuo
defectu patior.Si verò poſſum ſoluere:ẽt ſi mihi nõ ſoluas
adhuc eſt vera,ſaltem in conſcientia,niſi iurans intẽdiſſet
ſe obligare ad dandũ decem formaliter, vel ad dandũ ẽt
ſi alius ſibi nõ ſoluiſſet,mõ liquida ſint decem, quæ mihi
dẽs,quia recompenſãns ſoluit,licet non ſoluat formaliter,
ſed virtualiter,& ſic intelligit d.l.ſi peculium. ex iuramẽ-
to aũt non teneor ſoluere formaliter,niſi expreſſerim, vel
intẽderim ſoluere decẽ,ẽt alio mihi nihil ſoluẽte, quo ca-
ſu loquit d.c.ad noſtrã,vbi erat reddẽda pecunia mutuata
ſuper pignore non computatis fructib⁹, & in d.c. debito-
res.eo.tit. vbi erãt promiſſæ vſuræ.¶ Viceſimooctauò quę-
ritur,vtrũ is, qui iurauit non reuelare ſecretum, indiſtictè
28 teneatur illud celare?*Et dicit Pa.de mẽte gl.in c.ego. ex-
trà eo.quòd ſi quis iurauit non reuelare ſecretũ, intelligit
de honeſto,& non de alteri nociuo,ſed illud poſſum reue-
lare,nõ omnibus,ſed his,qui poſſunt ꝓdeſſe, ꝓ quo vide
29 tex.iuncta gl.in c.nerui.diſt.xiij. Viceſimononò*quęritur,
quid ſi quis iurauit nõ fideiubere.Et dicit Io.An. qđ obſer-
uare non tenet,vbi periclitat ſalus ꝓximi, niſi fideiubeat,
quia iuramentum non extenditur ad hunc caſum incogi-
tatum:de quo ſi tunc cogitaſſet,iuramentum fuiſſet teme-
rarium,& hoc Pa.in c.ſi vero.eo.tit.hẽt ꝓ indubitato:quia
in tanta neceſſitate tenetur quis proximo ſubuenire. diſt.
lxxxvj.paſce. Imò ſentit idem Pano.& valde bene,qđ tale
iuramentum non obliget, vbicũq; proximus verè indiget
fideiuſſione,licet nõ periclitet eius ſalus, nec eleemoſyna
ſit dẽ neceſſitate, niſi in neceſſitate extrema:quia licet hoc
caſu fideiuſſio nõ ſit de præcepto,eſt tñ de cõſilio, & opus
ex

ex pietate faciendum pp Deum & proximum: nõ põt autẽ
quis obligari: vt nõ faciat opera pietatis, & perfectionis:
quia non eſt veriſimile, ꝙ Deus talia iuramenta ſuſcipiat
30 contra conſilium ſuũ. ¶ Triceſimò quæritur, an obliget iu-
ramentum puellæ, ꝙ dote contenta non habebit regreſſũ
ad bona paterna? Et dico, ꝙ ſic, vt s. dictũ eſt in ti. Dos. in
prin. Si tñ dolus interuenit, ita ꝙ non iuraſſet, niſi dolus
affuiſſet, tunc ſecus, vt s. eo. §. xix. Adde tamen ꝙ ſingula-
riter not. Pan. in c. non ſine. de arb. vbi ponit regulam, ꝙ
quantũcunq; iuramentum prohibeať quacunq; lege, etiã
canonica vel diuina, tñ ſi non continet in ſe peccatũ, teneť
iurans obſeruare illud, licet peccauerit iurando. Et facit
pro hoc c. etſi Chriſtus. Vtrum autem mulier, quæ facit
donationem, & iurauit nõ cõtrauenire, poſſit reuocare ſu-
peruenientibus liberis. s. Donatio. j. §. xviij. ¶ Triceſimo-
31 primò quæriť, *quomodo, intelligitur illa autoritas. xxij.
q. v. c. iuramẽti, ꝙ Deus non facit differentiã inter iuramẽ-
tum, & ſimplicem loquelam? Et dicit Pa. in prooemio De-
cretalium, prope finẽ, hoc eſſe qñ ſimplex loquela cõtinet
perfidiam, vel mendacium: vt quia venit ad decipiendum,
& intellige mẽdacium pernicioſum, & ſic ẽt ſentit gl. ibi,
qa, inquit, vtrũq; eſt mortale, licet alterum altero grauius.
Sed tñ aduerte, ꝙ textus non dicit illud, ſed dicit, ꝙ Deus
inter iuramentum, & loquelam noſtram nullam vult eſſe
differentiam: quia. ſ. in vtroq; vult eſſe veritatem, vt patet
intuenti. ¶ Vtrum ẽt is, q iurauit ſtare ſentẽtiæ arbitri, poſ-
ſit petere reductionem ad arbitrium boni viri. s. Arbiter.
§. v. Vide ẽt s. Familia. §. viij. de famulo, qui iurauit reuela-
re domino fures, de Periurio. j. ſuo loco.

Rurſus de Iuramento quintò quantùm ad relaxa-
tionem, vel abolitionem.

1 *Iuramento quando liceat propria autoritate contrauenire.*
2 *Iuramentum an poſſit ſemper diſpenſari, vel abſolutio impendi.*
3 *Epiſcopus an poſſit in iuramentis diſpenſare.*
4 *Papa qualiter ab epiſcopo differat in iuramenti diſpenſatione.*
5 *Iuramento quod tenet, quando quis abſoluatur.*
6 *Iuramenti commutatio à quo, & quando fiat.*
7 *Iuramentum à quo poſſit irritari.*
8 *Iuramentum an tollere poſſit ille, cui promiſſum eſt.*
9 *Iurantes inuicem, an ſibi iuramentum relaxant. & num. 10.*
11 *Iurans non contrauenire venditioni, an dicere poſſit ſe deceptum.*
12 *Iuramento per dolum extorto an liceat propria autoritate con-
trauenire.*
13 *Iuramenti abſolutio an petatur poſt periurium.*
14 *Iurãs ſoluere vſuras, an petere poſſit abſolutionẽ antequã ſoluat.*
15 *Iuramenti relaxatio, an fieri debeat parte vocata.*

IVRAMENTVM quintò conſiderari põt, quantum ad
eius abolitionem, quæ quidem locũ non habet vbi ma-
nifeſtè iuramentum non obligat, qa tunc põt, qui iurauit
propria autoritate contrauenire, vt patebit: ſed ſolum vbi
per iuramentum cõtrahiť verè, vel apparenter obligatio:
quæ alicuius autoritate, aut volũtate aboleri, aut relaxari
põt. Hoc aũt fit quatuor modis, primò. ſ. abſolutione ſupe-
rioris, puta epi vel Papæ: & ſecundò, commutatione boni
melioris, & tertiò, irritatione gubernatoris: & quartò, rela-
xatione creditoris, de quibus omnib⁹ ſtatim patebit. ¶ Pri-
1 mò *igitur quæritur, vtrum & quando poſſit quis contra
ſuum iuramentum propria autoritate contrauenire? Dico
duo: vnum. ſ. in genere, aliud in ſpecie. ¶ Quantum ad pri-
mum, vt colligo ex Inn. in c. cũ qdã. de iureiur. dico, ꝙ qñ
dubium eſt an iuramentũ ſit obligatoriũ néc ne, nemo cõ-
trauenire põt ſine autoritate ſuperioris: nec iudex ſecula-
ris eo caſu poteſt ſe intromittere, ſed remittere debet
ad eccleſiaſticum, ita no. Pa. in c. cum contingat. eo. tit. Qñ
verò non eſt dubium de eius obligatione, ſed certum eſt,
ꝙ nõ obligat: tunc ſi ſeruari poteſt abſq; aliquo diſpendio
ſalutis, dẽt peti abſolutio pp reuerentiam ſacramenti, qđ
Pan. in c. cum quidam. eo. ti. dicit verum, non quãtum ad
neceſſitatem, ſed ſolũ ne notetur de tranſgreſſione iuramẽ
ti. i. ratione ſcandali: & ita tene. Si verò ſit in diſpendium
ſalutis: vt quia derogat charitati, vel eius perfectioni, vel
diſponentibus ad illam poteſt homo propria autoritate
contrauenire. Conſonat aũt S. T. ij. ij. q. lxxxix. ar. ix. ad ter-
tium, dicens, ꝙ in dubio dẽt peti abſolutio, quam eps põt
impendere, ſed qñ manifeſtè iuramentum repugnat iuſti-
tiæ, vt quia iuratum eſt illicitum, puta homicidium: vel
impeditiuum maioris boni, puta non intrare religionem:
non eſt opus diſpenſatione: ſed in primo caſu teneť qs nõ
ſeruare iuramentũ: in ſecundo ſeruare poteſt, & nõ ſerua-
re. ¶ Quantũ ad ſm, cũ dictum ſit iuramentum vergere in
peiorem exitũ ſex modis: primò, ſi iurať aliquid mortale:
ſecũdò: ſi veniale: tertiò, ſi indifferẽs, ꝙ ex circũſtantia, põt
fieri mortale, aut veniale: quartò, ſi excludiť aliquid fien-
dũ ex charitate: quintò, ſi excludiť opus de genere bonorũ,
ſextò, ſi excludiť qd indifferens pia intentione faciendum:
vt s Iuramentũ. iiij. §. j. Cũ inquantũ ſic dictũ ſit, dicit Mo-
nal. ꝙ in tribus primis caſib⁹ põt qs propria autoritate cõ-
trauenire: ſed imponenda eſt tali pœnitẽtia pro temerario
iuramento, in reliqs aũt tribus quamuis hmõi iuramenta
non ſint obligatoria, nec imponenda ſit pœnitentia pro
tranſgreſſione eorũ, tanquam pro mortali: non expedit tñ
propria autoritate contrauenire: niſi pp vrgentem neceſ-
ſitatem, tum pp reuerentiam iuramenti, tum pp ſcandalũ.
hæc ex illo. Quem tñ intellige iuxta diſtinctionem primi
dicti. i. in generali. ſ. de certo & dubio: qa in omnibus his
ſex caſibus põt qs autoritate propria contrauenire, ſi certũ
eſt ꝙ iuramentũ non liget. Adde etiam, ꝙ ſm Inn. in lici-
tis, licet ex iuſta cauſa propria autoritate contrauenire vr-
gente neceſſitate, ſi non põt haberi ſuperior, à quo petatur
2 abſolutio. s. Iuramentum. iiij. §. viij. ¶ Secundò *quæritur,
vtrũ in iuramentis poſſit diſpenſari ſemper, vel impendi
abſolutio? Et dico ſm S. Tho. ij. ij. q. lxxxix. & oẽs doct. ꝙ
in iuramẽto promiſſorio aliquando, in aſſertorio verò nũ-
quam diſpenſari poteſt, quorum omnium rationem vide
ibi. Vtrum aũt ſemper diſpenſari poſſit in promiſſorio per
aliquem hominem. Sum. Roſ. recitãs Dir. in libr. ij. dicit, ꝙ
ſi qs iuret aliqd licitè, & honeſtè ſeruabile, nec ſubeſt cã:
Papa illud mutare nõ dẽt, ſi tñ abſoluat aliquẽ, tenet ab-
ſolutio: qa eſt s ius poſitiuum, ẽt contra ius diuinum põt
diſpenſare, dum tñ contra euangelium, vel articulos fidei
non diſpenſet. hæc ille. Et ſm hoc ſemper fieri poſſet ab-
ſolutio à iuramẽto promiſſorio de plenitudine poteſtatis
papalis. In qbus paucis verbis ſunt multæ falſitates. Pri-
ma. ſ. ꝙ Papa poſſit diſpenſare, licet non debeat, in iura-
mento licitè, & honeſtè ſeruabili, ſine cauſa. Secũda, ꝙ ob-
ſeruatio talis iuramenti ſit de iure poſitiuo. Tertia, ꝙ plus
poſſit Papa diſpenſare contra vetus, quam contra nouum
teſtamẽtum. Quarta, ꝙ plus poſſit diſpenſare circa omnia
ſacramenta, quam circa articulos fidei. Sed cõtra primã, &
ſecundam adduco S. Th. ij. ij. vbi s. ſic dicentem. Diſpenſa-
tio in iuramento non ſe extendit ad hoc, ꝙ aliqd contra
iuramentũ fiat: qa hoc eſt impoſſibile, cùm obſeruatio iu-
ramenti cadat ſub precepto diuino, ꝙ eſt indiſpenſabi-
le: ſed ad hoc, vt id, qđ ſub iuramento cadebat, ſub eo non
cadat, quaſi non exiſtens debita materia iuramenti: ſicut
de voto dictũ eſt: hec ex illo. Nec eſt verum, ꝙ in c. veniẽ-
tes.

tes. eod. tit. dicatur in omni iuramento autoritas ſuperioris
excepta, ſed ſuperioris ius. Et ideo Pan. in c. quanto. extrà
eo. quando iuramentum ex omni parte licitum eſt. ſ. tã ex
parte iurantis, quàm iuramentum recipientis & materiæ,
reſpondet cum diſtinctione dicens: aut tale iuramentum
fuit præſtitum per inferiorem in materia ſpectante prin-
cipaliter ad Papam, vt ſi iurauerint canonici non recipere
aliquem in canonicum vltra numerum talem, & tunc põt
Papa abſoluere à tali iuramento ſine cauſa, quia in tali iu-
ramento intelligitur excepta authoritas Papæ, vt in c. ve-
nientes. eo. ti. & hoc ibi no. Hoſt. Aut fuit pręſtitum in alia
materia, & tunc aut materia, in qua præſtatur, eſt ad hono-
rem Dei principaliter: puta pro fabrica eccleſiæ vel reli-
gionis ingreſſu, & ſic ſine cã nullus poteſt abſoluere niſi
Deus. Et ſic intellige Io. And. poſt Vincen. in cap. ij. de ſpõ-
ſal. quia Papa nõ poteſt remittere obligationem Deo quę-
ſitam ſine cauſa. xxiiij. q. j. manet. xxij. q. iiij. ſi is qui. & mul-
to minus poteſt abſoluere ſeipſum, de iure patron. per ve-
ſtras. Si tñ alium abſoluit, præſumitur in dubio abſolutus
quo ad eccleſiam militantem. Si autem ſubeſt cauſa, Papa
poteſt abſoluere, vt in c. ſi verò. eo. ti. imò & eps, ſicut &
votum commutare, vt dicit Inn. & in c. debitores. & Pa. in
c. cùm contingat, eod. ti. qui etiam poterit interpretari ſm
do. Ant. in d. c quanto. & Specu. in ti. de delegato. qñ. ſ. du-
bitatur de eius validitate, & aliis dubiis. Quæ autem ſit in-
ter papam & epiſcopum differentia, dicitur. §. iij. & iiij. Eſt
autem iuſta cauſa ſcandalum vitandum, ſecundùm Innoc.
in c. venerabilem. de elect. & gl. in c. quanto. de iureiurãd.
vel cùm maior vtilitas imminet in commutatione, vt not.
Innoc. in d. c. debitores, & eſt tex. in c. peruenit. el ij. eod. ti.
vel ſecundùm Direct. ſi malum exemplum prorogetur in
multos, vel quæcunq; alia eorum arbitrio iudicanda, meo
iudicio de quibus cauſis in c. nos ſanctorum. xv. qõ. 6. & c.
authoritatem. Aut materia in qua eſt præſtitum, nõ ptinet
ad Papã, nec ad honorem Dei, ſed commodum hominis,
& ſic Papa ſine cã remittere non põt, vt no. Arch. in c. au-
thoritatem. xv. q. 6. ſed poteſt ex cauſa, vt in c. quanto. ex-
3 trà eo. & in c. ij. de voto. ¶ Tertiò *quæritur, vtrum epiſco-
pus poſſit in iuramentis diſpenſare? Et dicit Rayn. ꝙ idem
iudicandum eſt de abſolutione à iuramento & à voto, &
gl. eius dicit ꝙ non ſolùm Papa, ſed etiam eps diſpenſare
poteſt in iuramento, ſicut & in voto. Et ſm S. Thom. ij. ij.
q. lxxxix. art. ix. ad tertium, diſpenſare poteſt, quando du-
bium eſt, vtrum id, quod ſub iuramento cadit, ſit licitum
vel illicitum, proficuum vel nociuum, aut ſimpliciter, aut
in aliquo caſu, & intellige à fortiori ſi ſit manifeſtum. Si
autem ſit manifeſtè licitum & vtile, non videtur, inquit,
habere locum diſpenſatio vel cõmutatio, niſi aliquid me-
lius occurrat ad communem vtilitatem faciendum, ꝙ ma-
ximè vr pertinere ad poteſtatem Papæ, qui habet curã vni-
uerſalis eccleſiæ. hæc ille, cuius mens eſt, ꝙ iuramentum
licitum ex omni parte. ſ. iurantis, & eius cui iuratur, & ma-
teriæ, ſit indiſpenſabile, & vtile ſit incommutabile, niſi oc-
currat vtilius ad commune bonum, quod ſi ſit bonũ diœ-
ceſis, commutabit epiſcopus, alioquin Papa, vt innuit illud
verbum, maximè. Igitur in iuramento manifeſtè licito. ſ.
ex omni parte, epiſcopus non diſpenſat, ſed Papa, & hoc
ex cauſa. Sed ſi ſit turpe ex parte iurantis vel materiæ, vel
ex parte recipientis, poterit diſpenſare, vnde ſecundùm
Innoc. diſpenſat in iuramentis, ſi ſunt dolo, metu aut vi
extorta. Et ſecundùm Pan. in c. j. de iureiurand. ſi notoriè
conſtat de turpi receptione, poterit diſpenſare abſque hoc
ꝙ citet ſuſcipientem, vel cogat relaxare, puta ſi quis metu
exigit iuramentum ſuper eo, de quo aliàs ẽt de iure tene-
tur: vt exemplificat idem Pan. in c. ad noſtram. el. iij. eo. tit.
4 ¶ Quartò *quæriť, quæ differentia in diſpenſando ſit inter
papam & epiſcopum? Et dicit Arch. poſt Pan. ꝙ Papa hoc
poteſt reſpectu totius orbis, epiſcopus verò reſpectu ſuæ
diœceſis. Item ille poteſt reſpectu magnarum perſonarũ,
& in multũ dubiis, quomodo poteſt intelligi c. venerabi-
lem. eod. tit. Iſte vero hoc poteſt in aliis. Item, vt dicit Pa.
in c. propoſuit. de conceſ. præben. epiſcopus non liberat ex
toto à voto, ſed commutat in cauſam magis acceptam,
extrà de voto. c. j. ꝙ intellige qñ votum tenet & ligat: Pa-
pa aũt poteſt ex toto liberare, quemadmodum ipſe Deus.
Sed de hoc tertio. j. Votum. iiij. §. iij. Inferior aũt epiſcopo
non habens epiſcopalem iuriſdictionem: non poteſt à iu-
ramento abſoluere, ſicut nec in voto diſpenſare, vt not. in
5 c. j. de voto. ¶ Quintò *quæritur, vtrum licitè qs poſſit pe-
tere abſolutionem à iuramento in caſu in quo tenet? Et
Pan. in c cùm contingat. eo. tit. reſpondet cum diſtinctio-
ne: Nam aut iuramentũ continet turpitudinem ex parte
ſuſcipientis, maximè concurrente materia turpi, ſuper qua
pręſtať, ex parte iurantis nullo imminente peccato, & ſic
põt peti abſolutio non obſtante cõtradictione aduerſarij:
& caſus eſt in c. debitores. eo. tit. Aut iuramentũ nullã aliã
turpitudinem hẽt, niſi qa eſt contra legem præſtitũ, & in
hoc diſtingue. Aut enim lex reſiſtit pp fauorem Reipubli-
cæ principaliter, & nõ eſt neceſſaria abſolutio, qa iuramẽ-
tum non valuit, de foro compe. ſi diligẽti. Aut reſiſtit prin-
cipaliter pp fauorem iurantis, licet ſecũdariò in fauorem
publicũ, vt muliere, minore, & hmõi, & tũc ſi ſeruari põt ſi-
ne diſpendio ſalutis, abſolutio peti non põt. c. ſi verò, cum
ſimilibus. eo. tit. ꝙ intellige quando ſine dolo, vi, aut metu,
ſed ſponte & ſcienter eſt iuratũ. Si verò iuramentum ſit in
contractu, & dať enormis læſio, licet iurauerit nõ cõtraue-
nire, petere tñ poterit abſolutionem, qa præſumiť dolus. l.
oẽs. §. Lucius. ff. de his quæ in frau. cred. & l. q teſtium. ff. de
proba. & qa nihil intereſt vtrum interueniat dolus à pro-
poſito, vel re ipſa. l. ſi qs cũ aliter. ff. de verb. obl. & qa ver-
ba iuramenti debent intelligi ciuili modo. ſ. ꝙ non contra-
ueniat vlla ratione vel cã, exceptis grauib⁹ læſionibus, ar.
l. creditor. §. Lucius. ff. manda. Intellige niſi ſcienter iuraſ-
ſet, qa ceſſat dolus, & re ipſa, & ex propoſito, ideoq; non
poterit. Sic etiam ſi non intellexit enormem læſionẽ, licet
dixerit non contrauenire, neq; paruæ neq; magnæ, vt po-
nunt notarij, non propterea prohibeť qn poſſit petere ab-
ſolutionem, de quo vide s. Arbiter. §. vij. circa fin. ¶ Sextò
6 quæriť, *vtrũ & à quo in iuramento poſſit fieri cõmutatio?
Et dico, ꝙ de hoc in c. peruenit, ſummatim dr, ꝙ non deie-
rat, qui iuramenti complementũ in meli⁹ commutat. Cir-
ca ꝙ Pa. ibi ſubdiſtinguit. Nam iuramentũ aut concernit
vtilitatem priuatam, aut honorẽ Dei. Si concernit vtilitatẽ
priuatam: cõmutari non põt ẽt in meli⁹, ſine cõſenſu eius,
cui præſtitũ fuit, nec in hoc prodeſt ſuperioris authori-
tas, ex hoc ꝙ no. in c. quãto. eo. tit. & per Inno. in c. cũ in-
ter. de renũ. Pro quo ẽt facit: qa debitor vnam rem etiam
meliorem pro alia inuito creditore ſoluere non põt. Inſti.
qb⁹ mo. tol. in pr. Si verò concernit honorem Dei, requi-
ritur ſuperioris authoritas in commutatione, ſm Ant. ſi
dubium eſt vtrum illud, in quod vult qs commutare, ſit
maius bonũ. Et idem ſi euidenter eſt maius bonũ, ſed ob-
ſeruatio eius ꝙ iurauit non impedit illud vel turbat, puta,
qa iurauit adire S. Antoniũ, & nũc vult adire ſepulchrũ, põt
enim implere primũ, & poſtea ſm, qa requiritur ſuperio-
ris authoritas ſaltem epiſcopi, qui ſicut votum, ita & iu-

ramentum pôt cōmutare,ſecundū Inno.in c.debitores.eo.
tit. Si verò ſeruari nō poteſt iuramentū ſine perturbatione
vel deſertione maioris boni, propria authoritate cōtraue-
nire poteſt, ſm dom.Anto. ſicut ſi iurauit adire ſepulchrū,
aut cōtrahere cum aliqua, pôt propria authoritate intrare
religionem:quia ꝓ temporali obſequio impendit domino
perpetuā ſeruitutē.arg.de vot.c.ſcriptura.Sed not.ꝙ ſi non
ſit ad honorē Dei, nec priuatā vtilitatē, ſed pp bonū com-
mune, idem vř ſicut ſi eſſet ad priuatā vtilitatē,quia cōmu
tari nō poterit ſine cōſenſu eius qui habet curā boni cōis.
7 ¶Septimò * quæritur, vtrum aboleri poſſit iuramentum ꝑ
irritationem gubernatoris ſeu domini?Et dicit S.Tho.ij.ij.
q.lxxxix.ꝙ ad vnumquemq; pertinet irritare,id eſt,annul-
lare iurm ſibi à ſubditis factum,circa ea quæ eius poteſtati
ſubduntur: ſicut pôt př irritare iurm puellæ,& vir vxoris,
vt dicitur Nume.30.quod ſecundùm Veruec.videtur intel-
ligendum in his quæ non pñt fieri ſine ſcandalo & præiu-
dicio virorū. Et idem ſecundùm Arch.de filiis & ſeruis vř.
8 ¶Octauò * quæritur, vtrū ille cui iurando aliquid promit-
titur, poſſit abolere iuramentum relaxando illud? Et dicit
S.Tho.ij.ij.q.lxxxix.ꝙ ſi promiſſum erat aliquid pertinens
ad eius vtilitatem, puta ſeruitium vel pecuniā,quia intelli-
gitur ei ſoluiſſe ꝓmiſſum, qñ fecit Deo ſecundū eius vo-
luntatem. Si verò promiſſum pertinet ad honorē Dei, vel
vtilitatē aliorum, vt religionis ingreſſus,vel opus pietatis,
tunc abſoluere nō pôt ille cui ꝓmittiť,quia promiſſio non
eſt facta illi principaliter, ſed Deo, niſi forte ſit interpoſita
conditio, ſi illi videbiť cui promittit, vel aliquid aliud tale.
9 concor.Hoſt.& Rayn. ¶ Nonò * quæritur,quid ſi duo vel
plures ſibi inuicē aliquid ſub iurō promittunt? Et dicit Io.
And.in c.ij.de ſponſ.& Ioan.de Lign.in cle.j.de vſur. quòd
poſſunt ſibi inuicē relaxare iurm,quod concernit vtilitatē
iurantium tm̄,ſecus ſi cōcerneret cultū Dei, vel religionē,
aut pietatem:puta quia iurauerūt ingredi religionē,dicere
duo pſalteria pro inuicē, vel ꝙ de ſuo lucro dabunt certā
partem pauperibus: quia huiuſmodi ſibi remittere nō pñt.
Similiter nec ſi iurauerunt id, ad quod tenebantur,puta ꝙ
non faciāt furtum,ꝙ non falſificabūt merces.Similiter nec
ſi iurauerunt facere vel nō facere aliquid ſimpliciter quod
non pertinet ad eum cui iuratur, vt ꝙ non negotiabūtur,
vel non facient talē artem : ſi tamen tale iuramentū reſpi-
ciat incōmodum alterius,puta cōmunitatis vel aliorū,non
valeret,vt dictum eſt.Similiter non tenetur qñ iurando de
aliquo faciēdo,vel non faciēdo intendebat ꝙ ille,cui iura-
tur,ſimiliter faceret : qa ſi ille non ſeruat, nec iſte tenetur.
conc.per omnia Direc.facit quod not.Hoſt.Inn.& Bern.in
10 c.peruenit.el ij.& facit cap.ſicut.el iij.de iure.¶ *Decimò,
quid ſi duo habētes menſurā vel ſtaterā cōitatis , quā con-
ſueuerāt portare ad vendētes, & inde mercedē recipeř iu-
rauerunt ſibi inuicem eām de cætero nō portare ? Et dicit
Verue. ꝙ ſi ex hoc multū dānificati ſunt, vt qa ꝓuiſum eſt
de alia mēſura, nō poſſent authoritate ꝓpria venire contra
iuramētum:ſi forte ex hoc ad extremā neceſſitatē deueni-
rent,vel nullo modo habere poſſent vnde viuerent, eps̄ tñ
abſque tanta neceſſitate poſſet iuramentū in melius com-
mutare,cū nulli ſit vtile,ſed aliq̄bus damnoſum. Et ſi alter
eorū periurat portādo,reliquus nō tenebitur iuramento,ſi
intendebat iurare ſub cōditione, ꝙ alter ſeruaret iuramen
tum,tenebiť verò, ſi iurauit abſolutè, & ſi neſcit qūo iura-
uit vel intēderit,tunc ſi emolumentū erat cōmune:nihilo-
minus tenetur,quia nullū ex hoc fit ei præiudiciū. Si verò
emolumentū eſt ſolùm portātis, tunc benignius eſt inter-
pretandum,ſcilicet ꝙ fidē nō ſeruanti nō promiſerit, cum
damno ſuo & lucro alterius,quia generaliter, ſm Hoſt.&
Bern:ſi duo aliquid inuicem ſibi iurarūt, vno non ſeruan-
te,alius nō tenetur,extrà eod.ſicut. el iij. niſi illud eſſet in
honorē Dei,puta dicere pſalteriū pro inuicem,vel certam,
eleemoſynam elargiri,ſ̃.Iuramentum iiij.§.ij.¶Vndecimò
11 * quæriť,vtrum vēditor iurans nō cōtrauenire vēditioni,
& nūc dicēs ſe deceptū vltra dimidiā,debeat audiri?Et dicit
gloſ.in c.cùm cauſa,de empt.& vend. ꝙ non, ſi eſt maior,
ſecus aūt ſi minor : quia per tale iuramentū nō excluditur
niſi beneficio ætatis, non autem ꝙ renunciet iuri cōmuni,
vnde poſſunt agere ad ſupplementū ꝑtetij, aut venditionis
reſciſſionem,niſi iuraſſet rem aut pretium nō repetere, eò
ꝙ vltra dimidiā eſſet deceptus,quia tūc vtraq; via eſſet illi
præcluſa pp iuramētum. Addit tamen Pan.ibi, ꝙ ſi minor
eſſet enormiter læſus , poſſet petere abſolutionem à iura-
mento,etiā ſi interueniſſent verba magis ſpecifica,vt quia
dixit ſe velle donare totum , qđ plus valebat etiam in ma-
gna quātitate, qa in minore præſumiť deceptio, arg.l.ſi qs
cū ſciret.ff.pro emp.Et idē credit de maiore,vt poſſit pete-
re abſolutionem rōne enormiſſimæ læſionis, intelligendo
ꝙ non donauerit quod plus valebit, quia non præſumitur
in tanta quantitate donatio, ſed deceptio,hæc ille ibi, ſi tñ
12 præſumereť donatio,ſecus. ¶ Duodecimò * quæritur,vtrū
poſſit quis propria authoritate venire cōtra iuramentū ex-
tortum dolo?Et Arch.poſt Pan.diſtinguit.Nam ſi iuramē-
tum venit ſuper contractu reprobato, pôt,vt ſ̃.Iuramentū
iiij.§.viij. Si verò iuramentū nō venit cōtra diſpoſitū à iu-
re,diſtinguendū eſt,quia ſi tantus eſt dolus,ꝙ excedit mē-
tem iurātis,puta quia eo ceſſante nō iuraſſet, ſimiliter pôt,
arg.per id quod not.Io.Andr.in c.vnico,de cōmo.de quo
etiā vide in d.§.viij.Si verò dolus nō excludit conſenſum,
vt quia non dat cām contractui, requiritur abſolutio, quæ
præſtari debet non obſtante cōtradictione aduerſarij , pp
eius turpitudinem & dolum.Et ſimiliter requiritur vbi in-
teruenit metus,qui in odiū aduerſarij metū inferētis facili-
ter debet impendi, vt in c.verum.eo.tit. nō ſolùm ſi metus
cadebat in cōſtantem virū,vt vult ibi glo. ſed etiā ſi metus
fuit vanus, ſm Hoſt. quod magis placet Pan.in odium co-
gentis,ne commodum ex ſuo dolo reporter. Sed intellige
qñ iurans intēdebat ſe obligare , aliàs propria authoritate
13 conuenire poteſt,iuxta prædicta.¶*Decimotertiò, qñ tur-
pitudo reperitur ex parte recipientis iuramentū , ita ꝙ lo-
cus eſt petitioni abſolutionis,ſed iurās antequā abſoluere-
tur incidit in periuriū , quæritur vtrū poſſit abſolutionem
petere ſicut ante periuriū?Et dicit Arch.poſt Pan.extrà eo.
c.j.quòd aut iam eſt elapſus terminus ſolutionis, & nō de-
bet audiri, qa fruſtra implorat legis auxiliū,qui cōmittit in
legē,de vſuc.quia fruſtra.Et hoc ſentit Fed.cōſi.cclxxxviij.
& hoc nō perſeueret in periurio , ſed debet ſoluere vſuras,
& poſtea repetere, vt in c.debitores, extrà eod.ſi verò non
eſt elapſus terminus, ſed mora cōmittitur ex ſola interpel-
latione,ſic inſtante termino ſolutionis peti nō poteſt rela-
xatio à iuramēto, ne in termino incidat in periurium, ſm
Io.And.& ſic ſolùm poteſt petere relaxationem antequam
conſtituatur in mora ſolutionis. Sed non placet dom.Ant.
dictum Fede.ſcilicet ꝙ audiri non debeat periurus relaxa-
tionē petens:quia cùm eſſet obligatus ad ſoluendū in ter-
mino,& ad ſoluendū ſimpliciter, quatenus remaneat obli-
gatus poſt terminū pôt petere relaxationē,quod Pan putat
verū,ſi non perſeuerat in peccato, licèt inciderit in periu-
rium,de quo eſt ſibi pœnitētia imponenda,ſecus ſi in pec-
14 cato ꝑſeueret. ¶Decimoquartò * quæritur,vtrū iurās ſol-
uere, quod alter turpiter accipit, puta vſuras, poſſit petere
abſolu-

abſolutiōnem ante ſolutionem? Et dicit Arch.poſt Panor.
in c.j.eo.tit. quòd ſi ſimpliciter iurauit ſoluere vſuras,tunc
habet plura remedia. ¶ Primum,vt ſoluendo impleat iura-
mentū,deinde repetat, extrà eod.debitores. ¶ Secundū, vt
petat creditorē compelli ad relaxationē iuramenti,vt in d.
c.j.& hoc niſi inſtaret terminus ſolutiònis, ita, ꝙ ex mora
incideret in periuriū:quia tunc nō audiretur,ſed prius ſol-
uat,& poſteà repetat,& idē ſi terminus eſt elapſus. ¶ Ter-
tium, vt petat abſolutionē ab epiſcopo, quod quidē reme-
dium Inno.putat eſſe ſubſidium ſubſidiarū, id eſt, non va-
lens niſi ſeruato ſecundo remedio, & conſentit Ioan.And.
ſed dom.Ant.tenet, ꝙ ſit ſubſidium,id eſt, valens per ſe,qđ
magis placet Panor.quia ſi eps̄ abſoluit à iuramento metu
præſtito, nec eſt neceſſe recurrere ad iuramentū recipien-
tem, vt in cap.ad aures , extrà de his quæ vi metúſve cauſ.
fiunt. multo magis in caſu iſto. ¶ Quartum,vt conuentus
excipiat,ſe non teneri ad obſeruantiā iuramenti,cum ipſe
creditor pp ſuam turpitudinē illud relaxare teneatur, & il-
lud relaxari petit,quod tñ facere debet ante terminū ſolu-
tionis elapſum. ¶ Quintum,vt iudex ex officio ſuo cōpel-
lat creditorem deſiſtere ab vſurarū exactione.Si verò iura-
uit ſoluere, & nullam ſuper hoc querimoniā mouere , vel
iudici denunciare,tūc habet etiā plura remedia.¶Primum,
vt ſoluat,& poſtea repetat,quia non iurauit nō repetere, &
hoc iuramentū eſt ſtrictè intelligendū , vt in c.ad audien-
tiam,de his quæ vi me. &c. ſed hoc ego nō approbo, quia
virtualiter , & ſecundùm ſuam mentem iurauit non repe-
tere,ſi non mentiebatur. ¶Secundum, vt denunciet eccle-
ſiæ:quia nullum iuramentum obligare poteſt , quin poſſit
quis eccleſiæ denunciare criminoſum, vt in c.quemadmo-
dum.eod.tit.quod Pano. poſt Hoſt.videtur limitate vt de-
nunciet, ſi videt intentionē ſuam ſuper ſalute proximi fun
datam,& non ſuper intereſſe ſuo principaliter:quia obſta-
ret illi iuramentum. Sed ego dico de mente S.Tho.eſſe, ꝙ
hoc poſſit intendēs principaliter ſuū intereſſe:quia ex quo
iuramentū nullū eſt,illud me nō adſtringit ad hanc inten-
tionem vel illam.¶Tertium eſt,vt faciat ſe abſoluere ſine
citatione creditoris,ſecundùm Io.And.quod Pan.non pla-
cet : quia hoc implicitè querela continet, q̃ abiurauit. Sed
ego dico,ꝙ iuramentum non querulandi non valuit, cùm
ſit contra publicam iuſtitiam. ¶ Quartum eſt, vt iudex ex
officio ſuo cōpellat creditorem relaxare iuramentū,vel ab
exactione deſiſtere. Si verò iam ſoluit vſuras, poteſt repe-
tere, ꝙ ſi iurauit nō repetere vel querulari , ſemper rema-
net ſibi via denunciandi , quæ per iuramentū excludi non
15 poteſt. ¶ Decimoquintò * quæritur,vtrum vocāda ſit pars
aduerſa , cùm quis petit relaxari ſibi iuramentū factum ad
inſtantiam eius?Et dicit Arch.poſt Panor.quòd ſi iuramen
tum cōtinet aliquam vtilitatē ex parte recipientis relaxari
non debet,niſi vocata parte, quia nihil fieri debet in præ-
iudicium abſentis, de cauſ.poſſeſ.c.j.& ſi aliter fiat,abſolu-
tio non valet,quod tñ limitat,niſi notoriè conſtet iuramē-
tum continere turpitudinē ex parte recipientis, ita, ꝙ parti
abſenti certū ſit nullā defenſionem competere in hoc,quo
caſu valet abſolutio parte non vocata,ad quod c.bonæ,de
elect. Sed ſi non conſtet manifeſtè de turpitudine , vt quia
nō conſtat,ꝙ iurauerit ſoluere vſuras, puta quia cōtractus
erat ſub forma licita conceptus, & ſic non pôt conſtare de
turpitudinē ante finē termini , vel propter abſentiā partis,
vel quia terminus inſtabat,tūc nō fiet abſolutio parte non
vocata,vt in c.debitores,eod.tit. Dom.autē Anto.dicit,ꝙ ſi
tanta ſit turpitudo ex parte recipientis iurm, quòd ei nulla
actio acquiratur, nec cōtractus iuramēto firmetur, non eſt
neceſſe partē vocari,quia nullum poteſt intereſſe ꝑtende-
re,ſed ſuppoſito ꝙ debeat pars vocari , ſi tñ abſolutio fiat
parte non vocata, tenet:ſicut dicitur de abſolutione ab ex-
communicatione, quod ego verum puto, qñ iuramentum
iuſtè petebatur relaxari, aliàs ſecus , niſi eo caſu quo rela-
xans poſſet de iure partis auferre,& dare alteri parti.

1 *Iuriſdictio quid, & quotuplex ſit.*
2 *Ordinariam iuriſdictionem quæ donent.*

1 IVRISDICTIO ſecundùm Azon.* eſt poteſtas de pu-
blico introducta,cū neceſſitate iuris dicendi,vel æquita-
tis ſtatuēdæ,& dř iuriſdictio quaſi iuris dictio à iure dicen
do,& eſt facultas quædā cōceſſa ei, qui iuri dicēdo præeſt,
qua cōmiſſa, intelliguntur oīa conceſſa, ſine quibus expli-
cari non pôt.ff.de iur.om.iud.l.ij.Secundùm Herueum ſic
deſcribitur : Iuriſdictio eſt,qua præſidēs alicui Reipublicæ
poteſt dicere ius ſtatuēdo,ſententiādo, vel cū obligatione
ſubditorum ad habendū id quod dř pro iuſto. Iuriſdictio-
2 num quædam eſt ordinaria, & quædā delegata. * Ordina-
riam dant quatuor. Primò lex inanimata vel canon,& hoc
in dubio,ſecus ſi appareat, ꝙ velit delegatam. Secundò lex
animata,vt Papa vel Imperator, & nō inferior,niſi eps̄ ſuo
vicario.Tertiò,conſuetudo. Quartò,vniuerſitas approbata,
vt mercatorū, cerdonum, & aliorū artificū,qui poſſunt de
ſuo corpore creare & eligere iudicē ordinariū, & ſimiliter
vniuerſitas facultatū artium, vel legiſtarū, de quo not.in c.
cum ab eccleſiarū,de offic.ordi. Item alia eſt plena, ſcilicet
ſolius principis,alia ſemiplena, ſcilicet aliorum à principe,
de quo vide C.eo.tit.l.iij. Item quædam eſt voluntaria, qñ
ſcilicet nemo ſe opponit , quæ exerceri poteſt omni tem-
pore & loco.ff.de adop.l.mancipari. quædam contentioſa,
ſcilicet qñ litigatur, quæ expediri non poteſt à iudice pro-
cedente ſeu ſedente non pro tribunali,nec diebus feriatis,
nec de nocte.iij.q.iij.ſpatium,de offic.deleg.conſuluit.

1 *Ius quid.*
2 *Æquitas quid.*

1 IVS dictum eſt * quaſi iuſtum.diſt.vij.c. ius autē, & ſm
Iſido.5.Etym.cuius multas ſignificationes ponit Io.And.
de re iud.in princ.lib.6. & S.Tho.ij.ij.q.vij.art.j. & in pro-
poſito ſumitur prout eſt pars boni & æqui , cuius meritò
quis nos ſacerdotes appellat, id eſt, ſua iura cuilibet mini-
ſtrantes , ſeu ſacrorū præceptorū miniſtros.ff.de iuſ.& iur.
j.ij.reſponſ.& eſt quid mediū inter æquitatem & rigorem.
Eſt autem rigor exceſſus,ſiue auſteritas iuris aliquoties ad
terrorem ſcriptus , qui ſeruandus non eſt, niſi vbi timetur
exemplū mali.diſt.xlv. ſed & illud, quandoque tñ ſumitur
aliis modis,vt j̃.Rigor.* Æquitas verò eſt iuſtitia dulcore
2 miſericordiæ temperata,& hanc iudex ſemp debet habere
præ oculis.ff.de eo quod certo loc. l.quod ſi Epheſi. & di-
ſtin.xlv. diſciplina, & diſt.50.ponderet, quia melius eſt de
miſericordia quàm de ſeueritate reddere rationem.xxvj.q.
vij.allegant,quod Rayn.intelligit,niſi ex cauſa iuſta ſeruet
rigor, aut fiat diſpenſatio. Et quia iura humana ſemp inten
dunt cum miſericordia punire , quia deriuantur à diuino,
ideo æquitas etiā in ipſo rigore ſeruanda eſt , qñ expedit,
vnde propriū eius eſt diſcedere à verbis legis ſeruata eius
intentione,vt ſ̃.Æquitas,dictum eſt.Vide autem multa de
iure canonico & ciuili j̃.Lex. Diuiditur autē ius in ius na-
turale, gentium,ciuile,& publicum,de quo vide diſt.j. per
totum, & ff.de iuſtit. & iure. per totum. Vtrum autem va-
leant ea, quæ fiunt contra ius, vide j̃.Lex.§.vlti.

IVSIVRANDVM, vt dicit Pan. extrà eo.in rub.& iu-
ramentum & ſacramentum ſunt ſynonyma,id eſt, idem
ſignificantia,vt ibi probat. Dicitur verò iuſiurandum , ſm

aliquos, vt not.in authenti.ſacramenta.C.ſi aduer.vendi.
quia ius ponitur pro expreſſione verborum,quod nõ pla-
cet ibi Petro & Cyn.& dicunt, ꝙ multa ſunt neceſſaria vt
iuridice iuretur,vt ſit ſenſus, cùm dicitur de iurando iure,
id eſt, iuramento iure facto, & dicit Hoſtien.in Summa.
eod.tit. §.j. quòd melius diceretur de facto iurato, vel de
iure iurato. Eſt autem multiplex, iuxta dicta ſuprà Iura-
mentum.j.§.ij.

DE IVRE PATRONATVS, ET Patrono.

1 *Ius patronatus quid.*
2 *Patronus quibus modis quis fiat.*
3 *Patrono quale,& quotuplex ius acquiratur.*
4 *Patronus an poſſit aliquid exigere in recognitionem.*
5 *Ius patronatus quomodò tranſeat ad hæredes vel legatarios.*
6 *Ius patronatus quomodò vendatur,& confiſcetur.*
7 *Præſentatio,& inſtitutio qualiter,& quando fieri debeant.*
8 *Patronus qualem præſentare debeat.*
9 *Patronus quando poſſit præſentando variare, & quis præſenta-
torum præferatur.*
10 *Patronatum ſi duo contendant,qualiter inſtituet epiſcopus.*
11 *Patronus qualiter debeat præſentare.*
12 *Patroni vnius contemptus an impediat inſtitutionem.*
13 *Patroni plures ſi in præſentando diſcordent,quis præferatur.*
14 *Patronorum maior pars qualiter ſit accipienda.*
15 *Præſentare qui ſint idonei.*

1 IVS patronatus* à iure & patrono dictũ multipliciter in
iure nominatᷣ.Dicitur enim quãdoque aduocatio, extrà
eod.quia clericus, qñq; vicedominatus, vel cuſtodia, ſeu
guardia:extrà eod.præterà, qñque ius frequentationis vel
confeſſionis:xvj.q.vij.pia mentis,& c.Frigentius,quæ no-
mina pro eodem ſupponunt.de ſtatu monach.in ſingulis.
§.fi.Eſt igitur ius patronatus,ſecũdùm Hoſt.poteſtas præ-
ſentandi inſtituendũ ad beneficium eccleſiaſticũ,intellige
ſimplex & vacans, ſecundùm Ray.Gofred.Innoc.& Bern.
Vel eſt ius honorificũ,oneroſum, & vtile, alicui cõpetens
in eccleſia, pro eo quod de conſenſu diœceſani ea funda-
uit,cõſtruxit,vel dotauit ipſe,vel is, à quo cauſam habuit,
ſecundùm Io.And.& Pan.in rub.de iure patro.Quomodo
autem ſit honorificũ,oneroſum,& vtile,vide j.§.ij.per to-
tum.Patronus quoque dupliciter ſumitur, loquendo iuri-
dicè,ſcilicet ciuiliter,ſeu ſecũdùm iura ciuilia:& ſic patro-
nus eſt,qui ſeruum manumiſit, & aduocatus, qui patroci-
natur in cauſis,& canonicè,ſeu ſm iura canonica:& eſt is,
qui habet dictam poteſtatem præſentandi. ¶ Primò verò
2 quæritur,* quomodo quis poſſit eſſe patronus, ſeu acqui-
rere ius patronatus?Et dico multa. ¶ Primũ,ꝙ tribus mo-
dis fit quis eccleſiæ patronatus:quia patronũ faciunt dos,
ædificatio,fundus,vt dicit verſus,& intellige,ꝙ per quod-
libet horum efficitur quis patronus,ſecundum Ioan.And.
quod Archid.limitat, ſi fiat authoritate epiſcopi.Et ſic pa-
tet, quod multi poſſunt eſſe patroni, vt quia vnus dedit
fundum,alius ædificauit, alius dotauit, vel etiam ſi plures
fundauerunt, aut ædificauerunt, aut dotauerunt, vt infrà,
particula tertia, circa prin. Primò ergo eſt quis patronus:
quia eccleſiam fundauit,id eſt, fundum ad ædificandũ de-
dit: de iure patro.c.à nobis. & c.abbatẽ xvj.q.ij.ſed ſi fun-
dus pereat eccleſia facta vel fienda, perditur hoc ius.Secũ-
dò quia eccleſiam conſtruxit.xvj.q.ij.monaſterium, quod
intellige ſi de cõſenſu epiſcopi fiat:cùm alio modo eccle-
ſia fieri nõ debeat de conſecra.diſtinct.j.nemo.de iure pa-
tron.c.quoniam. & cap.nobis fuit.xvj.q.vij.filiis. Et idem
eſt, etiam ſi mulier ſit quæ conſtruxit, ſecundũ Archid.&
idem ſecũdùm Hoſtien. & ſi quis funditus deſtructam de
conſenſu epiſcopi reparauit, & intellige etiam de eadem
materia:quia perinde eſt,ac ſi de nouo feciſſet,de Iud.con
ſuluit,& in authẽ.vt nullus ædif.orato.dom.§.j.col v.ſecus
ſi ſolũ refecit,ſecundũ Laurent.& primus ędificator perdit
ius patronatus,niſi fundũ dediſſet,ſecundùm gloſ.in c.quo
niam,eod.tit.vel dotem,æquum tñ eſſet, ſecundùm Hoſti.
vt antequam reædificationi epiſcopus conſentiat,antiquus
patronus requiratur, & ipſe in reædificãdo,ſi voluerit,cæ-
teris præferatur.Tertiò,quia eccleſiã dotauit.d.c.filiis,& c.
quicunque, ibidem quod quidam intelligunt de dote ante
conſecrationẽ data:quia nulla ſeruitus rei ſacrę poteſt im-
poni.l.ſeruitutes.ff.de ſeruit.l.ij.§. vlti. & qđ humani iuris
deſinit eſſe,ſeruitutem nõ recipit.ff.commu.præd.l.caueri.
Sed quia habere bonũ patronum non videtur ſeruitus, ſed
beneficium, cùm non gratia ſui, ſed eccleſiæ patrocinetur
quo ad temporalia, ideo melius Inno.& Hoſt. hoc intelli-
gunt de data etiam poſt conſecrationẽ,quia ſine ſubſtantia
rerum non poteſt eccleſię deſeruiri.j.q.iij.ſi quis obiecerit,
& eo caſu ſecundùm Ioan.Andr. efficitur dotans patronus
cum ædificante,quod Panor.in c.quoniam.ead.tit. limitat
verum, quando fundator ad dotationem compelli nõ po-
teſt,vt ſit in iſtis capellis.Archid.verò limitat primò, ſi fiat
authoritate diœceſani,& à cõſecrari faciente, vel ipſo epõ
conſecratore dos haberi non poteſt. limita etiam ſi detur
nomine dotis:quia ſi quis aliquid magnum dederit eccle-
ſiæ ante conſecrationem, vel poſt,non dotis nomine: erit
quidem benefactor,ſed non patronus,ſecundùm Innoc.&
Panor.in d.c.quoniam,& Archid. ¶ Secundum.Quantum
ad fundationem & conſecrationẽ eccleſiæ remanent mul-
tæ quæſtiones,quas Archid. poſt aliquos Doctores ſic de-
terminat:Si vnus materiam in conſtruendo,alius gratis o-
peras ponit,vt faber,aut ſoluit ponenti:ambo erunt patro-
ni, ſi de hoc cum authoritate epiſcopi conuenerunt, aliàs
non:ſed ſupple erit ſolus ille,qui materiam poſuit.Si tutor
nomine pupilli, vel de eius pecunia, aut in eius fundo ec-
cleſiam fundet,conſtruat,vel dotet, ius patronatus acquiri-
tur pupillo, & non tutori: quia omnia acquiſita per tuto-
rem ex rebus pupilli,acquirũtur pupillo, de pecul.cler.c.ij.
Si clericus de pecunia propria eccleſiam conſtruat in fun-
do eccleſiæ,vtrique,id eſt, clerico & eccleſiæ acquiritᷣ hoc
ius: quia eccleſiæ ſuæ conditionem deteriorem facere
non potuit,de donat.cap.ij. & idem ſi in fundo proprio ex
pecunia eccleſiæ, vt ſentire videtur Ioan. Andr. Sed ſi ex
pecunia eccleſiæ emptus eſt fundus, & facta conſtructio,
licet non eius nomine,eccleſiæ tantùm acquiritur hoc ius,
argum.xij. quæſt.ij. apoſtolicos. Et ex his patet, quòd ſi
laicus capellam in eccleſia conſtruat & dotet, non acqui-
ritur hoc ius illi ſoli, ſed etiam eccleſiæ ſimul, ſecundùm
Panormit.cap. ad audientiam, de eccleſ.ædifican. quia ec-
cleſia fundum ponit.Si ex pecunia militis non ſciente,nec
eius nomine alius eccleſiam conſtruat,non acquiritur hoc
ius militi, quia non fuit conſenſus epiſcopi ad militem. d.
cap. quoniam, nec fortè expedit eccleſiæ militem habere
patronum, nec etiam conſtructori, quia fraus & dolus ne-
mini debent patrocinari, de reſcript. cap. ſedes, ſed rema-
nebit eccleſia libera. Si de pecunia fenebri vſurarij eccle-
ſia conſtructa eſt, licet de talibus non ſit eccleſia con-
ſtruenda,de vſur.cap. quia fruſtra, nec eleemoſyna facien-
da.j.quæſt.j.non eſt putanda,ſed reſtituenda ſunt: propter
hoc tamen non eſt eccleſia illa demolienda.xiiij.quæſt.vj.
cap. comperimus, & ius patronatus acquiritur ipſi vſu-
rario, quia dominium pecuniæ erat ipſius, imò & res
empta ex ea, vt notatur per Modernos in cap. cùm tu, de
vſur.

vſur.quod limitãt, ſi aliunde habet vnde ſoluat his,à qui-
bus extorſit,aliàs eccleſia ſit libera.ar.eorum quæ no.j.q.j.
non eſt putãda.Et idẽ dicendũ de eccleſia ædificata ex pe-
cunia furis, aut ſimoniaca, vel acquiſita per meretricium,
vel aliũ illicitũ modũ.In vltimo tamen caſu non eſt pecu-
nia reſtituenda,vel erogãda pauperibus,vt in aliis.¶ Ter-
tium.Quãtum etiam ad omnes actus inducentes hoc ius,
remanent multæ quæſtiones, quas Arch.poſt aliquos ſo-
lennes Do.ſic determinat:Si plures inæqualiter tribuũt ad
actum inducentẽ ius patronatus,hoc non impedit æqualẽ
acquiſitionẽ illius iuris.ar.de cõſue.c.fin.lib.vj. Non enim
requiritur,ꝙ quilibet det ſufficientem dotem, ex quo ſunt
plures.Vnde ſecundũ Inn.poſſunt eſſe plures in cõſtituen-
do dotem,& quilibet erit patronus.& idem gl.lxiij.diſt.in
Sum.& ſic gl.in c.quicunq;.xvj.q.vij quæ vult,ꝙ dãs mo-
dicã dotem non ſit patronus, limitatur quãdo vnus ſolus
dat, ſecus ſi plures dant ſufficientẽ.Et idem dic in ædifica-
tione & fundatione. Et ſi vnus habuit licentiã à diœceſa-
no,alij non,ille ſolus erit patronus,& intellige,à diœceſa-
no,nõ quidẽ ædificãtis, ſed diœceſis in qua eſt fundus.eo.
tit.nobis.de for.cõpe.ſanè.Si epſ licentiã dare non vult, vt
quia vult pecuniam,vel alia de cauſa, referatur hoc Papæ
qui eum compellet.eod.tit.nullus.vel licentiam dabit, niſi
ſubſit iuſta cauſa negandi.Vtrũ autẽ hoc caſu recurſus ha-
beri poſſit ad metropolitanũ.Tan.Vin.& Gof.videtur ſen-
tire,ꝙ ſic,contrarium ſenſit Hoſtien.Sed alij dicunt,ſi epſ
monitus licẽtiam dare recuſauerit, vel neglexerit ſine iu-
ſta cauſa,eam dare poterit archiepiſcopus,quia negligen-
tiam ſuffraganei ſupplet.ix. q.iij. cùm ſimus, negligentia
autem eſt lapſo tẽpore monitionis nulla cauſa aſſignata.
Si vacauerit ſedes,capitulũ poterit dare licentiã ædifican-
di eccleſiã:quia in his quæ ſunt iuriſdictionis,non ordinis
vt eſt hoc, capitulum ſuccedit.de maio.& obe.cùm olim.
3 ¶ Secundò * quæritur, quotuplex & quale ius acquiratur
patrono?Et dico,ꝙ quadruplex,iuxta illud,Patrono debe-
tur honor,onus,emolumentũ:Præſentet,præſit, defendat,
alatur egenus.¶ Primũ ergo eſt, ꝙ habet hunc honorẽ vt
præſentet inſtituendũ ad præbẽdas,ſiue eccleſias non col-
legiatas,ext.eo.ferè per totũ.in collegiatis autẽ in electio-
ne iam facta nõ fienda poſtulatur aſſenſus patroni.eo. tit.
à nobis.vel etiã in fiẽda, ſi in fundationẽ hoc cõceſſit epſ
patrono clerico,& Papa laico: vt in d.c.à nobis.iuncta gl.
Et ſi epiſcopus, vel alius prælatus ſine patroni præſenta-
tione rectorem inſtituit, inſtitutio ipſo iure nulla eſt, per
c.decernimus.xvj.q.vij. ſecundũ Io.An.in c.ij. de off.vica.
lib.vj.Quod fallit primò, ſi patronus fuiſſet negligens in
præſentando, qa elapſo tpe epiſcopus bene inſtituit:& ſe-
cundò ſi inſtituens ſit Papa, quia inſtituere põt ſine præ-
ſentatione patron: licet ſecus ſit in aliis prælatis citra Pa-
pã,ext.eod.cũ dilectus.& ſimiliter poteſt legatus de latere
ſi patronus ſit eccleſiaſticus, ſecus ſi ſecularis, pro quo vi-
de gl.in cle.per literas.de præb. & Pan.in c.qm.ext.eod.&
eſt caſus,d.c.cum dilectus. ¶ Secundum eſt,ꝙ habet hunc
honorẽ,ꝙ quaſi principalis & primus in ꝓceſſionibus in-
cedit.xvj.q.vij.piæ mẽtis.& c.Frigentius.¶ Tertium eſt,ꝙ
habet hoc onus,ꝙ ſit defenſor præcipuus eccleſiæ,ideò,ꝙ
tenetur eã defendere ab omnibus oppreſſoribus.xvj.q.vij.
filiis. vnde ei tenetur de adminiſtratione rationẽ reddere
pręſentatus.intellige,ſi patronus ſit eccleſiaſticus,vt no.in
c.cũ & plãtare.de priu.& Pan.in c.ex literis. & c.cũ ꝓpter.
eo.tit.non tamen valde ſtrictè dicẽdo quid expẽdat quoti-
die,ſed in genere,vt no.Pan.in c.ex literis.ext.eo.¶ Quar-
tum, vt habeat hanc vtilitatem, ꝙ ſi vergat ad inopiam,
alatur de bonis ipſius eccleſiæ. d.cap.filius, ita ſcilicet ꝙ
ex reditibus vltra neceſſaria remanẽtibus eccleſia tenetur
alimẽtare patronũ pinguius, quã alios pauperes.xvj.q.vij.
quicunque.el ij. & c.nobis.in fin.de iure patron. ¶ Tertiò
4 quæritur, * vtrũ patronus aliquid poſſit exigere in reco-
gnitionẽ iuris patronatus?Et dico,ꝙ nõ,ſm Pan.in c.prę-
terea.el ij.eod.ti.niſi in fundatione hoc à diœceſano fuiſ-
ſet ſibi reſeruatum. Nam in ipſa fundatione põt patronus
laicus de cõſenſu epiſcopi certũ retinere cenſum.d.c. præ-
terea.non tamen poteſt ſeruitiũ aliquod exigere poſt fun-
dationẽ:vt dicit ibi Pan.niſi reſeruatum fuerit per epm tpe
fundationis, vel aliàs iure cautum.Vnde ſi epiſcopus au-
thoritatem pręſtitiſſet, poſſet tale ius vendere,titulo apud
ipſum remanẽte.¶ Et dicit primò per illũ tex.ſe aliàs con-
ſuluiſſe, ꝙ populus patronus exigere non põt à preſbyte-
ro certos cereos in recognitionẽ iuris patronatus, ex quo
illud non fuit reſeruatũ tpe fundationis: nec poteſt patro-
nus propria authoritate aliquod ſeruitium, vel aliud tem-
porale ſibi reſeruare: ſed hoc facere debet epiſcopus ad
eius petitionẽ.Infert etiã ſecundò, ꝙ ſi patronus in teſta-
mento mãdauit eccleſiã conſtrui,& reſeruauit aliquã pen-
ſionẽ annuatim filiis ſoluendã, ꝙ eã exigere nõ poterunt,
niſi epiſcopus illud reſeruet patrono per ſtatutũ. ¶ Et ter-
tiò, ꝙ patronus donare nõ põt ius patronatus ſine cõſen-
ſu epiſcopi:& intellige laico,vel clerico ratione patrimo-
nij.Secus ſi vult donare eccleſiæ.ext.eo.illud.Imò ſecundũ
Doct.ſi epſ ſtatuiſſet pẽſionẽ patrono immoderatã reſpe-
ctu redituum eccleſiæ,vel quæ ex poſt facto incipiat mul-
tum grauare: reduci poterit ad moderationem debitam.
¶Fallit quod dictum eſt de reſeruatione cum authoritate
epiſcopi: primò, qñ patronus non dedit dotẽ pinguem,&
abundantẽ,ſed ſolũ neceſſariã ad ſuſtẽtationem miniſtro-
rum:quia tunc nullũ ſeruitiũ poterit ſibi retinere, vt not.
Pan.in c.j.de cenſib.¶Scdò, qñ locus religioſus,puta mo-
naſteriũ, in ꝓprio ſolo ꝓpriis expenſis eccleſiã cõſtruxit:
qa talis locus habet in ea oĩa tẽporalia bona, ſicut epſ oĩa
ſpiritualia.de priu.cũ & plantare.§.in eccleſiis.& de capel.
mo.c.j. & nihilominus habet dictus locus ius præſentãdi.
5 de ſupp.neg.præl.c.ſicut.¶ Quartò* quęritur ſpecialiter v-
trum,& quo ius patronatus tranſire poſſit ad hęredes, vel
legatarios?Et dico multa. ¶ Primũ.Pro intellectu dicẽdo-
rum aduerte, ꝙ dupliciter hoc ius tranſit in alium.Primò
ſm ſe,ſicut cũ permutatur cum alio ſpũali.Secundò gratia
eius cui eſt annexũ:vt cũ vẽditᷣ,vel donatᷣ,aut aliter tranſit
in alium villa, vel huiuſmodi: vnde & dicitur tranſire in
alium cum vniuerſitate bonorum: vt xvj q.vij.nemini.&
ext.eod.ex literis.& c.cum ſeculum.niſi ſpecialiter de ipſo
excipiatᷣ ſm Hoſt.ſic ẽt trãſit ius ſepulchri.ff.de cõtr.emp.
l.in modicis.& ſimiliter oĩa iura quæ poſſunt p laicos poſ-
ſideri.Sed ſecus de decimis,& eccleſiis,& aliis iuribus me-
re ſpũalib. ſm Inn.qa illa cũ vniuerſitate nõ trãſeũt. quod
Hoſ.limitat,niſi vniuerſitas trãſiret in eccleſiã, vel locũ re-
ligioſum,quia tunc etiã illa tranſeũt.Nõ põt aũt ſm Arc.&
Io.An.tolli à patronis etiã à legato de latere,ſed ſolũ à Pa-
pa:q ẽt hoc nõ facit, niſi ex cã vrgẽti, ne laici retrahantᷣ à
cõſtructione & dotatione eccleſiarũ.Ius igitur patronatus
trãſit ad hęredes,ſm Pã.in c.j.de iure patr.& oẽs doc.Et erit
hoc ius apud quẽlibet hęredũ inſolidũ,ẽt ſi ex inęqualibus
partibus ſint hæredes, ſm gl.in c.j.eo.ti.modò nõ ſit aliqs
hęres conſtitutus in certa re:& cuilibet patronorũ cõpetit
quo ad oẽs effectus pter ſacerdotis pręſentationẽ, quæ ita
eſt apud oẽs cõiter,ꝙ nõ eſt apud aliquẽ ſingulariter:ext.
eo.c.j.& ij.vt cõiter tenent Doct.licet forſan, vt dicit Inn.
pinguior

pinguior ſit vox illius qui plus habet in hæreditate? Et ratio eſt ſecundũ glò. quia cum hoc ius ſit indiuiſibile, non poſſumus dicere vnũ habere duas partes in eo ſicut in hæreditate. ¶ Secũdum. Nec poteſt diuidi hoc ius inter heredes, ſecundùm Pan. in d.c.j. qualitercunq; intelligatur iſta diuiſio, cùm ipſum ius ſit incorporale: poſſent tamen cõuenire patroni vt alternatis vicibus præſentent. d. cle. ſi. & de hoc poſſunt paciſci ſm Hoſ. & Ber. licèt cõtrariũ ſenſerit Inn. quod intelligi poteſt vt honeſtius ſit ſi ſemp cõcordent. & ſimiliter ſi habẽt plures eccleſias, poſſent conuenire vt vnus in vna, & alius in alia præſentet: quia ſicut in tẽpore, ita & reſpectu locorum eſt permiſſa diuiſio, & hæc non eſt ea quæ prohibetur in d.c.j. de iura pa. ¶ Tertium. Et nõ ſolùm ad ſuos, ſed ẽt ad extraneos hæredes trãſit ſecundũ Pan. in c. cum ſeculum. eod. tit. de mente Io. And. & Inn. quia ſi filij ſolum ſuccederẽt, nõ poſſet patronus illud transferre in aliã perſonã etiam cum vniuerſitate. qđ patet falſum in d.c. cũ ſeculum. & in c. illud. eod. tit. Vnde trãſfertur in quoſcunq; hæredes, & non ſolùm in mares, ſed etiã in fœminas. arg. cle. ſi. de conceſ. præb. & ſentit gl. in c. qm̃ inueſtituram. xvj. q. vij. & ideò ſecundùm Fed. conſ. iij. filius, qui repudiauit hæreditatem paternã, non erit patronus: ſimiliter nec filia dotata non ſuccedens patri: quia renũtiat hæreditati. Ex his collige duo. Primum, ꝙ ſi filia eſt hæres, ſuccedit ſicut maſculus, vt dictum eſt. Secundum, ꝙ ius patronatus regulatur ab hæreditate etiam inter filios, & ſic filius, qui nõ eſt hæres, nõ ſuccedit in hoc iure, quod ſentit Io. And. in c. ſi verò. eo. tit. dicẽs, ꝙ vbi eſt conſuetudo, ꝙ ſolus primogenitus ſuccedat, vt in Anglia, alij filij nũ ſuccedent in iure patronatus: imò ſm Pan. in d.c.j. eo. tit. ſi pater inſtituit filium in certa re, & extraneum hæredem vniuerſalem: ius patronatus in extraneum tranſibit, & non in filium: vt d.c.j. ¶ Quartum. Succedunt autem heredes, per ſtirpes, & non in capita, ſecundùm Pan. in d.c.j. & hodie determinatum eſt in cle. ſi. ext. eod. vnde ſi plures ſuccedunt vni ex duobus patronis eccleſiæ, oẽs habentur loco vnius. Quintum. Nec poteſt hoc ius adiudicari vni ex hæredibus, ſecundùm Pan. in c. querimonia. eod. ti. quia ſi æqualiter diuidunt: tunc ſi datur habenti minus pro reſtauratione, illicitum eſt, & ſimoniacum. eod. ti. præterea. ¶ Sextũ Pan. in d. cum ſeculũ. refert Io. An. dicere, quemadmodum ius patronatus poteſt donari, & legari: quia legatum eſt donatio quædam facta à teſtatore: vt Inſti. de leg. in prin. ideóque infert, ꝙ ſi donatur eccleſiæ, nõ eſt neceſſe interuenire conſenſum epiſcopi, ſicut in donatione inter viuos. Si autem legatur laico, vel etiam clerico nomine proprio: tunc debet interuenire conſenſus ep̃i ſicut in donatione. Dicit tñ hoc ſpeciale fauore vltimæ voluntatis, vt conſenſus epiſcopi poſſit interuenire etiam ex poſt facto: licèt ſit conſilium vt habeatur conſenſus tempore teſtamenti, vel ante mortem teſtatoris Et idem ſentit Io. And. in dicto cap. cum ſm eod. tit. dicens, ꝙ ſine licentia epiſcopi tenet legatum factum de eo eccleſiæ: ſed non priuatæ perſonæ. Fed. autem fuit in ſingulari opinione, ꝙ titulo legati trãſferri poſſit ſine conſenſu epiſcopi. Sed moderni communiter tenent quod dictum eſt, maximè Cal. dicens, quòd ante cõſenſum epiſcopi ius patronatus conſiſtit apud hæredem: quia ex ordinatione laici ius hoc nõ poteſt in alium transferri: & hoc plus placet Pan. quia iura cõmuniter loquũtur de filiis, vel hæredibus, non autem de legatariis: vt in c. filiis. xvj. q. vij. extr. eod. c.j. ¶ Quintò
7 quæritur, * quo generaliter tranſeat in alium etiam in fiſcum? Et dico multa. ¶ Primum. Hoc ius directe non dicitur ſpũale: quia cadit in laicum, ſed ſm quid, inquantum per ipſum præſtatur via ad cõſequendum ſpirituale beneficium, vnde etiam vocatur annexum ſpirituali. ext. eo. de iure. ¶ Secundum, Summariè loquendo ſm Hoſt. hoc ius transfertur in alium quatuor modis. Primò. ſ. ſucceſſione, vt dictum eſt, & ſecundo: permutatione ad aliud ſpirituale. de re. permu. ad quæſtiones. & c. ſi. & tertiò, donatione, ext. eo. præterea. & quartò, vẽditione, quia licet ſpecialiter vendi non poſſit, ext. eo. de iure. tamen tranſit cum vniuerſitate, niſi de ipſo excipiatur, vt dictum eſt, ext. eo. ex literis. & c. cùm ſeculum. Adde ꝙ ſimiliter trãſit cum vniuerſitate in conductione ad firmam, ſeu ad penſionem. d.c. ex literis. & ſimiliter ſm Io. And. in legatione, quæ eſt quædã donatio. ¶ Tertium. Donatione hoc ius ſic trãſit in alium, ꝙ donari non poteſt cuicunque laico ſine licentia ep̃i ext. eod. præterea. maximè vbi dubitatur ne fiat in fraudem, & in potentiorem transferatur, vt ibi innuitur, clerico autem ſine tali licentia donari poteſt. quod Pan. in d.c. cum ſeculum. videtur limitare ſi clericus recipiat nomine eccleſiæ ſuæ: ſi verò nomine proprio, requiritur dicta licentia. & idem ſentit Io. And. in d.c. cùm ſeculum. vt patuit. §. priore, part. vj. Eccleſię verò, & loco religioſo, ſm Doct. communiter: ſine licentia epiſcopi donari poteſt, vt not. in c. nullus. & c. ex inſinuatione. & c. illud. & c. vnico. eo. tit. lib. vj. ¶ Quartum. Si autem vendatur ſpecialiter eſt ſimonia: ſi verò ematur intentione priuandi, aut præſentandi quem velit ſpoliari debet emptor, & eccleſia eſſe libera, ſm Inn. Sed ſi ematur cum vniuerſitate temporalium, cum qua & ipſum tranſit, non eſt ſimonia, ſecundum Hoſt. & Cald. & patet ex c. ex literis. eod. tit. Quod in c. quia clerici. limitat Pan. niſi illa tẽporalia principaliter emantur propter hoc ius conſequendũ: quia eſſet ſimonia. ſ. ex parte emptoris. Limita etiam, niſi & ipſum cũ talibus in venditione exprimatur, quia ſecundùm Io. And. in c. vnico. eod. tit. lib. vj. ſi dicatur, vendò tibi villam, & ius patronatus quod habeo in villa, non valet venditio, ſed ſecus ſi ſimpliciter villam vendit, vt in cle. paſtoralis. de re iud. Et idem ſi vendatur palatium. in quo eſt capella, quia licet contrarium notet Inn. & Hoſt. in d.c. ex literis. tamen verior eſt opinio dicẽtium, quòd tranſit illud ius patronatus cum palatio, ar. l. ſi mercede. §. ſi cum fundum. ff. de actio. emp. Et ideò emptor & feudatarius cùm acquirant directũ, vel vtile dominium rerum, ſimiliter acquirunt ius patronatus licitè, ſicut alios fructus habẽt. ff. de cõtra. emp. l. in lege. §. dolia. ¶ Quintũ. In feudum hoc ius dari poteſt cum vniuerſitate, vt in d.c. cum ſeculũ. non aũt ſpecialiter & expreſſe, ſm Hoſt. quia feudũ requirit homagiũ, qđ eſt rei tẽporalis, pignori autem dari nõ poteſt ſimpliciter, vt planum eſt, nec cum vniuerſitate: ſecundum Inn. licèt alij ſint in contrarium. Et ratio poteſt eſſe, quia dato oppoſito. ſ. ꝙ eſſet pignoratum cum vniuerſitate, non poſſet præſentare creditor, quia nõ poteſt vti re pignorata, nec debitor, quia tranſtulit in creditorem. & ſic fieret detrimentum eccleſiæ, quod eſſe non debet. d.c. cũ ſeculum. ¶ Sextũ. Publicatis bonis omnibus patris, nõ confiſcatꝛ hoc ius, nec eo priuatur filius, ſi publicatio fiat ab Imperatore vel iudice ſeculari, etiam pro crimine læſæ maieſtatis, quia Imperator priuare hoc iure laicũ nõ põt, cũ habeat illud à Papa, vt not gl. Arch. in c. filij. xvj. q. vij. quod intellige verũ, niſi hoc ius eſſet in aliqua vniuerſitate ſeculari, quia cũ ea trãſiret. Vide etiã gl. in c. ſatis peruerſum. diſt. lvj. quæ dicit, ꝙ licet pater commiſerit crimẽ læſæ maie ex quo filij efficiuntꝛ infames. l. quiſquis. C. ad l. Iul. ma. Infames autẽ etiã promoti deiiciuntur. vj. q.j. infa-

mes, filij aũt clerici non perdũt beneficia: quia non efficiuntur infames, & ſic nec ius patronatus, imò ẽt ſi non ſunt clerici, niſi cum vniuerſitate, vt dictũ eſt. ¶ Septimum. Secundùm Arch. diſt. lxxj. c. hortamur, ius patronatus præſcribi non poteſt à laicis etiã parochianis. Sed Ioã. And. in Nouel. ſuper regula, quod alicui gratioſè, in vj. diffuſè diſputãs efficaciter deſtruit rationes Arch. & cõcludit cõtrarium, vide ibi. ¶ Sextò, cùm patronus habeat præſentare epiſcopo rectorẽ inſtituendũ in eccl̃a, cuius eſt patronus. xvj. q. vij. decernimus, quæritur qñ debeat præſentate, vel epiſcopus inſtituere? Et dico multa. ¶ Primum. Patronus, ſi eſt laicus, præſentare tenetꝛ intra quatuor menſes à tẽpore vacationis. Si verò eſt eccleſia, monaſteriũ, vel clericus, intra ſex, etiam ſi ius patronatus habuit ex collatione laici, extrà eo. ſi laicus, lib. 6. aliter epiſcopus ordinabit de eccleſia. arg. extrà eo. qm̃, & c. cũ propter. Sed intellige ſi patronus ſciẽter omittit præſentare: quia ei ignoranti nõ currit dictum tẽpus, ſm Fede. & Io. And. in c. ij. de ſup. neg. præla. & Pan. in c. cùm propter. extrà eo. tit. ¶ Secundum. Si autem patroni ſint ſimul laicus & clericus, vel eccleſia ſeu monaſteriũ habebũt ſimiliter tempus ſex menſium ad præſentandum, ſm Io. And. & Arch. in c. vnico, eo. tit. lib. 6. & gloſ. in d.c. ſi laicus, contra Hoſt. ita, ꝙ ratione cõmunis priuilegium eccleſiæ tranſibit ad laicum, ad inſtar eius quod dicitur de eo qui habet rem communem cùm pupillo, quæ vſucapi non põt vel præſcribi propter pupillũ, vt in l. ſi communem. ff. quemad. ſer. amit. & ita per eccleſiã conſequitur qđ per ſe nõ poſſet. Et idem Pan. in c. eã te. eo. tit. quia magis dignũ trahit ad ſe minus dignũ, de cõſec. eccl. vel alta. c. qđ in dubiis. Sed intellige de patrono eccleſiaſtico habẽte hoc ius ratione eccleſiæ, quia ſi haberet ratione patrimonij, eſſet idem per omnia ſicut in laico. eo. tit. cùm dilectus, & gl. in cle. ſi. eo. tit. & no. Pan. in d.c. eam te. ¶ Tertium. Si patroni ex contentione de patronatu occupati intra dictũ tempus non præſentãt, nihilominus ep̃s prouidebit. Nam duo ſunt caſus, vt not. Pan. in d.c. quoniã, in quibus ep̃s ſine præſentatione patroni rectorẽ inſtituit. Primus qñ præſentatus ſine ſcandalo inſtitui nõ poteſt. Secundus, quando cõtentio ſuper patronatu nõ deciditur intra tẽpus præfixũ patronis ad præſentandũ. Ex hoc vltimo habes caſum, in quo non valenti agere currit tempus. Nec tñ eſt ſimile de electoribus & præſentatoribus, quia ſi nõ deciditur quæſtio inter electores intra tẽpus ad eligendũ præfixũ, non deuoluitur propter hoc ad ſuperiorem poteſtas liberè ordinãdi eccleſiam, ſm Hoſt. & Ioã. And. quia non eſt qđ imputetur habentibus ius eligẽdi, cum per eos nõ ſteterit, ſed per litẽ ſibi motã: vnde cũ contrariũ ſtatutũ nõ ſit niſi in præſentatione, nõ debemus hoc ius extẽdere ad electionẽ, vbi hr̃ pinguius ius, & eſſet præiudiciũ maius, cũ fortè daretur ſuperior non gratus vel nõ expediens, pro quo vr̃ tex. c. ij. de in integr. reſtit. vbi longo tempore fuit certatũ ſuper iure eligendi, nec tñ fuit ad ſuperiorẽ deuoluta poteſtas. ¶ Quartum. Semeſtre, quod in c. nulla, de conceſ. præb. datur ſuperiori, cùm facta eſt deuolutio ad eũ beneficio cõferẽdo, non habet locũ in habẽte inſtituere præſentatũ per patronum, ſm dominos de Rota, vt refert Pan. in d.c. nulla, quia ille text. loquitur in eo qui habet cõferre, non aũt extenditur ad habentẽ inſtituere, quia in inſtitutione nõ debet eſſe tempus ita prolixum, cum inſtitutor habeat ſolùm examinare præſentatũ, alioquin longo tẽpore poſſet vacare bñficiũ. i. per annũ, ſi inſtitutor haberet ſex mẽſes, ſicut & eccleſiaſticus patronus. Et quia reſpectu inſtitutionis non habetur tempus à iure præfixũ, remediũ eſt, ad ſuperiorẽ recurrere, qui præfigat tempus inſtitutori. Et idem in eo qui habet confirmare electionẽ, vt ſcilicet tempus ſibi per ſuperiorẽ præfigatur, ſi differt intra tempus debitũ cõfirmare, hæc ex
8 illo. ¶ Septimò * quæritꝛ, quales poſſit vel teneatꝛ patronus præſentare? Et dico multa. ¶ Primũ. Patronus tenetur præſentare alium à ſe, & quantumcunq; idoneus ſeipſum præſentare non põt, extrà eod. per veſtras, poteſt tñ pater præſentare filium ſuum vel nepotem, ſi ſit idoneus, ſm Hoſt. Gof. & Bern. quin potius vr̃ præſentandus quàm alius, ſcilicet cæteris paribus, de cohab. cle. c.j. Si etiam ſint plures patroni, poſſunt præſentare vnũ de ſeipſis, arg. de elect. c. cùm in iure. Similiter vacante eccleſia, poteſt ep̃s vocare patronũ, & illi motu proprio conferre, ſm Hoſt. arg. d.c. cùm in iure, & idem Pan. in d.c. per veſtras & cõiter doct. Et ſi obiiciatur, quia inſtitutio facta ſine præſentatione patroni eſt irrita vel irritanda, vt in c. illud. eo. tit. reſpondet idem Pan. ꝙ patronus acceptãdo collationem, vr̃ conſentire, nec tñ ſe ingerere, cùm hoc non habuerit originem à ſe, ſed à ſuperiore. Item præſentatio interuenit aliquando ex poſt facto, vt in c. ſi verò, extrà eod. ¶ Secundum. Si patronus præſentet non idoneũ ſeu indignũ, ſi ipſe eſt collegiũ vel perſona eccleſiaſtica, priuatus eſt pro ea vice iure præſentandi, & deuoluitur ad ſuperiorẽ, extrà eod. cum in cunctis, & de ſupp. negl. pręla. ſicut. Et idem, ſm quoſdam, ſi ſit laicus, ſaltẽ eſt priuandus, licet ſm Inno. bene faciat ep̃s ſi iterum remittat prouiſionem patrono laico. Et hoc ſequitur Sum. Roſ. ſed Supple. & Sum Ang. melius tenent, ꝙ nõ ſit priuatus, quod etiam tenet Archid. in c. ſuſpecti, de præb lib. 6. & Inn. & Bern. in c. cùm vos. de offic. ord. vbi dicit glo. ꝙ non eſt priuatus vel priuandus, quia laicus eſt minus expertus circa eccleſiaſtica, & minus habet tẽpus ad præſentãdum, quàm clericus, vnde & variare põt non clericus, extrà eod. cum autẽ Ex hoc elicitur ſubtiliter ex d.c. cùm vos, & hoc ſequitur Arch. addens, ꝙ poteſt priuari. Peccaret tñ mortaliter patronus etiã laicus ſcienter præſentãdo indignũ, quia
9 infideliter agit in officio ſibi cõmiſſo. ¶ Octauò * quæritur poſito, ꝙ multi poſſunt variando præſentari, quis eorũ ſit præferẽdus? Et dico multa. ¶ Primũ. Poteſt patronus laicus duos ſucceſſiuè præſentare, ita, ꝙ variare poteſt antequam ep̃s confirmet. Et iudicio epiſcopi relinquitur quẽ velit inſtituere, extrà eod. cùm autem. Ex quo patet, vt ibi elicit Pan. ꝙ variare poteſt accumulatiuè, ſed non ex totò recedendo à primò: aliàs epiſcopus non haberet illã facultatẽ. Si verò patronus ſit collegiũ vel eccleſiaſtica perſona, variare non põt, ſed primus eſt præferendus, extrà eod. cùm aduocat. & Pan. addit de mente Innoc. ꝙ eius præſentatio habet vim electionis, quia ſicut electores variare nequeũt, de elect. publicato. ita nec præſentãtes, & idẽ ſentit Archi. ita, ꝙ poſſet appellare acquiſito ſibi iam iure, ſi ſine cauſa repelleretur, ſm Gof. arg. extrà eod. paſtoralis. Et intellige de patrono eccleſiaſtico, cui cõpetit pręſentatio iure eccleſiæ, ſecus iure patrimonij, quia idẽ eſt per oĩa in eo qđ in laico, pro quo vide glo. in cle. ij. eo. tit. ¶ Secundùm. Si duo ſint patroni laicus & clericus, qui primò præſentauerunt vnum, & deinde variando laicus præſentauit alium. Pan. in c. cùm autem. eo. tit. dicit, ꝙ nõ habebit locũ diſpoſitio d.c. cùm autem, vt ſcilicet ep̃s poſſit gratificari, quia primus eſt potior, cùm præſentatus fuerit ab vtroque, ſecundus verò à laico tm̃. Item quia licet patronus variare poſſit in pręiudicium præſentati, non tñ compatroni. ¶ Tertium. Et ſi præſentatus ſecũdo ſit idoneus magis, ſm Pan. in d.c. cùm autem, epiſcopus non habebit optionem, licet Io. And. videatur ſentire contrarium per c. ſi fortè. lxiij. vbi dicitur, ꝙ

vb

vbi vota ſunt paria, preferendus eſt qui maioribus iuuatur meritis. & facit. d.c. cùm autem. dum ponderat, ꝙ ſecundus erat æquè idoneus, ſecus ergo ſi idoneus magis. Imò putat Panor. ꝙ ſi magis idoneus poſtergaretur, poſſet appellare: quia id committitur iudicio epiſcopi tanquã boni viri: quia verbum, iudicium, ſapit diſcretionem & arbitriũ boni viri. ¶ Quartũ. Si autẽ patroni variant in pari numero, vt quia vnus vnũ & alius alium præſentat, quidã dicunt epiſcopũ non habere optionẽ. Io. Andr. verò dicit ꝙ ſic, adducens d. c. cùm autem. ſed Pã. ibi tenet primum. alleg. gl. xvj. q. vij. ſi plures. & Inn. in cap. j. eod. tit. & ſequitur Gal. de Cal. & do. Car. quinimo de iuris rigore poſſet attentari, ꝙ epiſcopus inſtituere poteſt extraneũ, ex quo patroni nõ cõcordant, ſm eundem Pan. ¶ Quintum. Si pupillus, ſiue puer, qui eſt patronus, habens ſeptẽ annos & vltra, præſentet idoneũ, & eius tutor alium quãuis æqualẽ, ſm Arch præferendus eſt is quẽ præſentauit pupillus, quia pupillus eſt dominus, & idẽ Bart. Brix. ¶ Sextũ. Epiſcopus, qui præſentatum idoneum malitioſè recuſauit admittere, ad prouidendũ ei in competenti beneficio compellatur, extrà eo. paſtoralis, quod quidem c. ſm Archi. loquitur qñ primò præſentatus erat dignior ſecundo, ſecus ſi ſecundus erat æquè idoneus, & variare patrono cõceditur, & epiſcopus in hoc hẽt liberũ arbitrium, vt in c. cùm autẽ. eod tit. & ſic puniri non debet. quod etiam no. Goff. in Sum. Imò ſm Io. And. poſt Hoſt. ſi non erat æquè idoneus, dũmodò idoneus. Dicit etiã Pan. in d.c cùm aũt. ꝙ epiſcopus incidit in dictã pœnã poſtergando primũ ſine cauſa. Secus ſi nõ ſpreuit inſtituere primum: ſed diſtulit, vt haberet cãm examinandi, & ante inſtitutionẽ patronus aliũ præſentauit, quia nõ debet puniri aliqua pœna, quia vſus eſt legis authoritate, quod intellige, ſi ſecũdus fuit ęquè dignus, vel ſaltem dignus, & patrono licebat variare.

10 ¶ Nonò * quęrit, quid iuris ſi dubitatur quis præſentantiũ ſit patronus? Et dico, ꝙ ſi quęſtio ante prædictũ tempus quatuor menſiũ quo ad laicũ, & ſex quo ad eccleſiaſticũ, finita non fuerit, epiſcopus inſtituet ſaluo iure eius qui vicerit. extrà eo. ſi verò, & c qm in quibuſdã. qui inſtitutum ab epiſcopo debet repræſentare, vt in d.c. ſi verò.

11 ¶ Decimò * quæritur, quo debeant patroni præſentare? Et dicit Arch. poſt Archi. ſuper. c. decernimus. xvj. q. vij. ꝙ fieri ſolet, vt patroni ſiue parochiani, ſi ſunt patroni, conueniant in eccleſia, ſicut monachi in capitulo, & coniungunt in aliquẽ vt preſentetur, & illũ eligũt vt præſentãdum, qd fieri conſueuit per ſcripturã. Poſſunt etiam compromittere in aliquẽ, vt nomine eorũ eligat vel præſentet vt ſibi vr. Sed per talem electionem nõ acquiritur ius electo. de iureiur. c. ſi. & ea nõ obſtante poſſunt patroni variare, quia illa electio, nõ eſt niſi quędã poſtulatio, quæ antequã ſuperiori preſentetur nõ impedit aliam, de poſtula. c. bonæ. el j. Vtrũ autẽ ſit neceſſariũ, ꝙ ſic cõueniant, vel debent eſſe. vide. §. ſeq.

12 ¶ Vndecimò * quæritur, vtrũ cõtemptus alicuius patroni impediat inſtitutionẽ alicuius præſentati ab alijs? Et dico multa. ¶ Primũ. Secũdũ Archi. in d. c. decernimus, tribus modis ſpernitur patronus, vel quia nõ vocatur, cũ expectari & vocari cõmodè põt, vel ſi adeſt, ſed repellitur, vel non auditur ſiue admittitur ad conſiliũ. ¶ Secundum Io. Andr. in nouel. ſuper c. qm. eo. tit. dicit, ꝙ ſi patroni habeant præſentare vt collegium cõtemptus alicuius patroni impedit inſtitutionẽ præſentati ab aliis, ſicut in electionibus vt extrà. de præb. cum in eccleſiis. lib. vj. Et ratio eſt, quia non ſinguli vt ſinguli, ſed vt corpus habent preſentare, & cõſequenter neceſſe eſt vocari exiſtentes de corpore, & ita ſeruatur. Si verò prętendent vt ſinguli, dato, ꝙ aliqui præſentationẽ ſuam faciãt aliis nõ vocatis, tenet, & illis non vetatur, quin poſſet eundẽ vel aliũ præſentare, & in inſtitutione ſeruabitur qđ dicitur in d.c. qm, vt ſcilicet inſtituatur habens plures voces, ſi eſt idoneus. Et hoc ſequitur etiam Feder. Pan. aũt dubitat an hoc ſit verum per theoricã Bart. in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. vbi dicit ꝙ ſiue à collegio cõſenſus ſit explicandus, ſiue à pluribus, vt ſunt ſingulares, dũmodò in actu maior pars præiudicet minori, ſemp debent ſimul eſſe, per l. iuris gentiũ. ff. de pac. & hoc plus placet Pan. quia ex contrario dicto maior pars patronorũ poſſet negligere minorem, quæ ſi fuiſſet pſens, potuiſſet inducere aliam ad cõſenſum alterius. ꝓ quo facit

13 c. ij. & quod ibi not. de arbi. lib. 6. ¶ Duodecimò * quęritur, quid ſi patroni ſint plures, & in pſentando diſcordent? Et dicit Sum. Piſa. poſt Sum. Confeſ. quòd ille debet præfici, qui maioribus iuuatur meritis, & à pluribus eligitur, extrà eod. tit. qm. Et ſi numerus eſt ęqualis, ad merita recurrendũ eſt. diſt. lxiij. ſi fortè. Si verò omnia ſunt æqualia, poteſt eps dicere, ꝙ concordent, & iterũ præſentent. diſt. lxxix. ſi duo. & ſi non cõcordant, locus eſt gratificationi. de elect. c. venerabilem. §. obiectioni. Si tamen neuter põt poni ſine ſcandalo, tunc eps eccleſiam ordinabit, vt melius videbit expedire, vt in d.c. quoniam, & cõcordat Hoſt. addens, ꝙ ſi eps talem eccleſiã ordinare non poteſt, eam interdicat, extrahens reliquias in patronorũ ruborem, extrà eod. c. j. & ij. quod ſm Inno. Bern. & eundem Hoſt. intelligendũ eſt de reliquiis, quæ ſunt extra altare in capſis, aliàs non liceret. Quòd ſi nec ſic poſſunt cõpeſci, vel ad concordiã reuocari: putat recurrendũ ad brachium ſeculare, de offic. ord. c. j. Et hæc intelligenda ſunt, niſi inde maius ſcandalũ orietur, quia tunc eſſent omittenda. diſtin. 50. vt conſtitueretur. Et interim durante diſcordia ponetur ab epo in eccleſia œconomus, appellatione ceſſante, qui eius fructus aut expędet in vtilitatem eccleſiæ, aut fideliter inſtituendo reſeruabit, de offic. ord. cùm vos. Archi. vide ſi oportet iij. parte. tit. xij.

14 c. vlti. ¶ Decimotertiò * quæritur, vtrum maior pars patronorum, quæ in inſtitutione alicuius requiritur, intelligẽda ſit reſpectu omniũ patronorũ, vt ex decẽ vocibus habeat ſex, vel reſpectu minorũ partium, vt ex decem vocibus habeat quatuor, ſi nullus alius habet plures quã tres? Et dicit Panor. in c. quoniã. extra eod. poſt Ioã. And. ꝙ ſi præſentatio fit ab iſtis vt à collegio, requiritur maior pars reſpectu totius collegij, & vr tex. in c. eccleſia. el j. de elect. Aut præſentant tanquã ſinguli, & tunc ſufficit maior pars reſpectu aliarũ partiũ, & ſic intellige d. c. qm. Hoc autem dictum notandum eſt, quia facit ad multa. Vbi enim plures habẽt explicare aliquem actum, aduertendũ eſt vtrũ habeant hanc poteſtatẽ vt collegiũ, vel vt ſinguli, vt primo caſu requiratur maior pars totius collegij, ſcẽdo verò ſufficiat maior reſpectu minoris. Aduerte tamen pro prædictis, ſm Innoc. & Hoſti. ꝙ in huiuſmodi licet tantã vocẽ habeat vnus ex patronis quantum alius, tñ attendenda ſunt merita perſonarum, ſicut & in electionibus eccleſiaſticis, de elect. dudũ, & in teſtibus, vt de teſtib. in noſtra. ¶ Decimoquartò * quæritur, cuius ætatis vel cõditionis debeant eſſe qui vocãtur, ꝙ ſecularis vniuerſitas habet præſentare? Et dicit Archid. poſt Archiepiſ. & Hug. quos refert, ꝙ cum vniuerſitas ſecularis vocari dẽt ad eligendũ ſeu nominandũ rectorẽ eccleſiæ omnes maiores xiiij. annis vocari debent, ſiue ſint mares ſiue fœminæ, ſiue virgines, ſiue cõiugatæ, ſiue viduæ, & minorum tutores. ff. ad munici. l. filium. §. ſi vidua. & ſimiliter filijfamilias, ſi alibi q̃ in iudicio patris habent domicilium. Iſtud tamen, vt dicit Arch. quòd vocẽtur fœminæ de populo

populo ad eligendum, communiter nõ ſeruatur, & in hoc conſuetudini ſtandum eſt, ſi tamen aliqua in particulari habet hoc ius in aliqua eccleſia, ad ipſam bene ſpectat præſentatio, ſicut ad viros. hæc ille.

IVSTITIA, ſecundum quod ſonat habitum virtutis, vt colligitur à S. Th. j. ij. q. lx. ij. ij. q. lxviij. & lxj. ij. diſt. xx. & xxvij. ij. diſt. ix. & xxxiij. ſic diuiditur. Nam quędam eſt infuſa, & quædam acquiſita, & vtraque eodem modo diuiditur. Acquiſita eſt duplex. ſ. generalis, quæ eſt ordinans ad bonum commune, & particularis ordinans ad ſingulares perſonas. Generalis eſt duplex. ſ. per cauſalitatem, quæ eſt iuſtitia legalis, ordinans omnes virtutes ad bonum commune, differens realiter à qualibet alia virtute: & per prædicationem quæ eſt virtus in communi, vt imperata à legali, ſeu vt ordinata ad cõmune bonum, differens ab aliis virtutibus ſecundum rationem tantùm. Iuſtitia etiam particularis ſimiliter eſt duplex. ſ. cõmutatiua, quæ dirigit vnam priuatã perſonam ad aliã, in his, quæ inter eas cõſiſtunt: & diſtributiua, quæ eſt directiua ordinis eius qđ eſt cõe ad ſingulares perſonas, diſtribuens ſingulis vt decet.

DE LAICIS.

1 *Laicus an poſſit eſſe procurator vel ſyndicus eccleſiæ.*
2 *Laicus an poſſit eſſe procurator clerici ad eligendum.*
3 *Laicus an poſſit eſſe vicarius epiſcopi.*
4 *Laicus an poſſit accuſare clericum.*

LAICVS à λαὸς Græcè, Latinè populus dictus eſt quaſi popularis. i. de populo, non de clero. Sicut enim patet per Hier. xij. q. j. duo ſunt Chriſtianorum genera. ſ. clerus electus in ſortem domini, diuinis officiis mancipatus, à cleros ſors, & laici. i. populus, quamuis quidam de vtroque participent, vt Deo deuoti. i. conuerſi, quia ſunt de clero, & tamen laici dicuntur, fortè à laos quod eſt lapi, quaſi lapidei & duri, non facilè ſuſceptiui impreſſionis literariæ. Vnde propriè ad clerum ſpectant clerici. i. qui per primam tonſuram ordinantur tandem ad horas canonicas & ſacrificium altaris, ad populum verò, ſeculares,

1 medij autem ſunt conuerſi & oblati. ¶ Primò * verò quęritur vtrum laicus poſſit eſſe procurator, vel ſyndicus rerum eccleſiaſticarum? Et dicit Coll. vt refert Pan. in c. decernimus. de iud. quòd generalis adminiſtrator eſſe non poteſt loco prælati abſentis, vel qui reputatur abſens ſicut minor, vt de ætate & qualit. c. ij. Sed ſi prælatus præſit ſpiritualibus, bene poteſt committi laico temporalium, cura, maximè vbi clericus non reperitur idoneus. Allegat no. per Inn. dicentem, ꝙ laicis generalis adminiſtratio committi non poteſt, vt ſuper omnes dominentur, ſed ſpecialis quarundam rerum, ita vt ſuperiori adminiſtratori reſpondeat, quod placet Pan. qui alleg. glo. in c. iudicatum. lxxxix. diſt. Et ideo d.c. decernimus. dicit, ꝙ non poteſt eſſe œconomus, nec habere generalem adminiſtrationem omnium bonorum eccleſiaſticorum, tam temporalium, quàm ſpiritualium, & ſic præſit omnibus, ſed bene poteſt eſſe œconomus eccleſiæ in temporalibus. xvj. q. vij. in noua. Et hoc idem tenet Gaſp. de Cal. & Hoſt. & Ioan. And.

2 in c. vnico. de ſynd. ¶ Secundò * quæritur, vtrum laicus poſſit eſſe procurator clerici ad eligendum? Et dicit, quòd non, vt not. Doct. in d.c. decernimus, quia vbi habet exercere actum ſpiritualem, iudicio ſuo non poteſt conſtitui laicus, vt no. Ioan. An. in regula quod alicui ſuo non licet. de reg. iur. lib. vj. Et ſic limita. c. j. de proc. lib. vj. vt ſolum habeat locum in iudicialibus, vbi etiã in cauſis ſpiritualibus admittitur ad agendum & defendendum. ¶ Tertiò

3 * quæritur, vtrum laicus poſſit eſſe vicarius epi? Et dico, ꝙ non: vt no. Doct. in d.c. in noua. & in c. contingit. de arbit. & in c. vno. de ſynd. & facit gl. in. d.c. decernimus. dicens, ꝙ cauſæ ſpirituales non poſſunt committi laicis, etiam nunquam delegatis per epiſcopum. Quod intellige in ſpiritualibus, quia ſi epiſcopus habet iuriſdictionem temporalem in loco, poteſt laicum facere vicarium ſuum, vt in c. fin. ne clerici vel mona. lib. vj. ſed in ſpiritualibus non: imò nec clericum coniugatum, ſm Doct. de cler. coniu. c. vno. lib.

4 vj. ¶ Quartò quæritur, * vtrum laicus poſſit clericum accuſare? Et dicit Bar. Brix. ij. q. vij. in princ. ꝙ ſic, ſi eſt bonæ famæ. ij. q. vij. clericos. & idem Gratianus, vt patet per totã quæſtionem, & ſm aliquos accuſare põt proprium prelatum propter delictum: quia ſua intereſt habere bonũ prelatum, vt xxiij. diſt. illud. Sed certior eſt opinio, ꝙ nõ poſſit, niſi proſequendo iniuriam ſuam. iiij. q. vj. omnibus. de teſti. de cætero. & in crimine hæreſis, & ſimoniæ, & læſæ maieſtatis. xv. q. iij. ſanè. de ſimo. tanta. & in crimine ſacrilegij ſm quoſdam. xvij. q. iiij. §. qui autem. In his autem omnibus ita demũ admittuntur laici, ſi bono zelo denunciant crimen. de ſim. licet autem. Et ſi accuſatus fuerit vitæ ſuſpectæ, admittuntur laici malæ vitæ. Si verò fuerit bonæ vitæ, admittuntur ſolũ laici bonæ vitæ, de ſimo. per tuas. Clerici verò admittũtur contra clericos, niſi fuerint criminoſi, vel irregulares. ij. q. vij. præſumunt. & c. ipſi apoſtoli. Imò & ſi ſint irregulares, admittuntur ad accuſationẽ eorum, qui ſunt eiuſdem ordinis, vel inferioris: vt in d.c. ipſi apoſtoli. Et hæc intellige de ſolenni accuſatione. Vtrum laicus poſſit prædicare. j. Prædicator. Vtrum verò ei poſſit committi verberatio. j. Excõicatio. vj. §. iiij. caſu. xj.

DE LATRIA, ET OMNI adoratione.

1 *Latria, dulia, & hyperdulia quomodò differant.*
2 *Adoratio latria quibus debeatur.*
3 *Adoratio hyperdulia quibus conueniat.*
4 *Adoratio dulia in quibus locum habeat.*
5 *Adorare an poſſit quis aduerſariũ, qñ credit eũ eſſe Chriſtum.*

LATRIA Græcè, Latinè dicitur religio, ſecundũ Auguſt. x. de ciuit. Dei. c. c. iiij. & eſt virtus moralis, qua Deum adoramus & colimus: ſecundum Auguſt. habet quatuor nomina: quia apud Græcos dicitur latria, id eſt, cultus: & theoſebia, id eſt, diuinus vel bonus cultus, apud Latinos verò dicitur religio, & pietas. Huius virtutis actus imperati, mediante alia virtute, eliciti ſunt actus omnium virtutum, quos omnes ordinat in reuerentiam Dei, vt viſitare viduas. Ia. j. eliciti verò immediatè ab illa interiores & principales ſunt deuotio & oratio exteriores verò, & ſecundarij ordinati ad interiores, quibus ipſa veluti ſignis vtitur ad mentem excitandam & mouendam in ſpiritualia, ſunt adoratio quæ corpus exhibet ad reuerendum Deum, & alij quibus Deum rebus exterioribus colit, vel promittendo, vt in voto, vt in ſacrificiis, decimis, primitiis, & huiuſmodi, de quibus omnibus S. Tho. agit. ij. ij quæſt. lxxxiiij. & ſequentibus multis, ſignificat etiam actum ip-

1 ſius virtutis. ¶ Primò * verò quæritur, quomodò conueniant & differant latria, dulia, & hyperdulia? Et dico, quòd in hoc conueniunt, quia ſunt virtutes, quibus honoramus honoranda, differunt verò ſic, Nam latria Deum honoramus & colimus, vt patet ex dictis & eſt ſeruitus, quæ ſoli Deo per ſe debetur, & hoc ratione principij, creationis, & gubernationis. iij. diſtinct. ix. & ij. quæſt. lxxxj. aliquibus verò aliis ratione Dei, vt j. §. ſequent. Dulia verò honoramus creaturam, & eſt ſeruitus, quæ debetur creaturæ. iij. diſt. ix. & ij. ij. q cv. Hyperdulia verò eſt potiſſima

potiſſima ſpecies duliæ cõueniens creaturæ ex vnione ad
Deum.ij.ij.q.ciij.art.iiij.ad ſecundum.iij.diſt.ix.q.ij.ij.cor.
¶Secundò quæritur,* quæ adoranda ſint latria? Et dico,ꝙ
primò tota trinitas : & hoc vna adoratione.iij.diſt.ix.ij.ij.
q.lxxxj.¶Et ſecundò humanitas Chriſti.j.ij.q.xxv.& hoc
vt eſt vnita verbo.ſ.in perſona, non autem ſecundũ ſe,ſed
hyperdulia,vt ibidẽ.¶Et tertiò caro Chriſti,iij.diſt.ix.& j.
ij.q.xxv. ¶ Et quartò imago Chriſti.ij.q.lxxxj. & j. ij.q.
xxv.¶Et quintò diuinæ relationes.j.ij.q.xxviij.¶ Et ſextò
hoſtia,ſub conditione tamen habitual.,ſi ſit ritè cõſecra-
ta iij.diſt.ix.q.j.ar.ij.q.vlt.ad ſecundum.¶ Et ſeptimò crux
Chriſti,vt repręſentãs Chriſtũ extẽſum,& tangens ipſum,
& eius ſanguine pfuſa:ſed crux in alia materia debet ado-
rari latria,vt imago tñ.ij.ij.q.xxv.ij.ij.q.ciij.iiij.tertium,vt
res aũt quędã adorat hyperdulia.iij.diſ.ix.¶Et octauò oĩa
talia quę fuerunt Chriſti,vt claui,lancea,corona,veſtes,&
hmõi, ratione cõtractus tñ.j.ij.q.xxv.In prædictis tamen
ſunt aliquæ difficultates, quas diffuſè tetigi in additioni-
bus ad Porta.iij.diſtin.ix. & in Roſa aurea caſu.xij. & lix.
3 ¶ Tertiò quęritur, quæ adoranda ſint hyperdulia.Et dico
primò,ꝙ humanitas Chriſti ſecũdum ſe, vt dictum eſt.Et
ſecundò crux Chriſti vt res quædã,vt dictũ eſt:quod non
intelligitur vt in ſe,nec ẜm ſe præciſe:quia rei irrationali,
vt ſic nullus honor debetur , vt patet iij.par.xxv.neque vt
tãgens,vel repręſentãs Chriſtũ,ſeu illi actu cõiuncta:quia
ſic adorat latria : ſed vt res Chriſti ſeparata à Chriſto,vi-
de vbi ſ.Et tertiò mater Chriſti,quæ ratione ſui licet ado-
retur dulia:tñ vt mater Chriſti,adoratur hyperdulia.iij.di.
4 ix.¶Quartò quæritur,*quæ adoranda ſunt dulia? Et dico,
ꝙ primò mater Dei in ſe,vt dictũ eſt:& ſecundò,reliquiæ
ſanctorũ.j.ij.q.xxv. & tertiò viri ſancti.iij.diſt.ix. & intel-
lige ſancti, ẜm noſtram opinionem.¶ Quintò quæritur,
5 * vtrũ poſſit quis adorare aduerſariũ ſine peccato,quando
creditur eſſe Chriſtus? Et dico, ꝙ non,niſi ſub conditione
ſi ita eſt actu, voce aut mente expreſſe : quia ipſa nouitas
inſolitæ rei conſiderationem & diſcuſſionem requirit : ſi-
cut beata virgo cogitabat qualis eſſet angelica ſalutatio.

LATRO publicus dicitur , qui inſidiatur & aggredi-
tur in publicis ſtratis:nocturn⁹ verò populator agro-
rum, qui nocte agros incẽdit & vaſtat.de quo ſ.Fur.§.j.&
Excõicatio.vij.§.ij. hos ſecundùm leges impunè licet occi
dere.de quo ſ.Homicidium.j.§.ij.particula.vj.nec gaudẽt
immunitate eccleſiaſtica ſi confugiunt ad eccleſiam:vt ſ.
Immunitas.iij.§.ij.Vide etiam j.Prædo & Raptor.

LAVDEMIVM eſt ſolutio quinquageſimę partis, vel
æſtimationis rei fienda domino ab eo qui de nouo
acquirit emphyteuſim.Vide ſ.Emphyteuſis.§.xx.

DE LEGATIS I. IN GENERE, & abſolutè.

1 *Legatum quid.*
2 *Legatum quot modis fiat.*
3 *Si,an,& quando ſit conditionalis.*
4 *Cùm dictio,quid importet.*
5 *Si,& cùm,qualiter differant.*
6 *Fructus medij temporis an debeantur ex legato in diem.*
7 *Legatum conditionale quando valeat,non impleta conditione.*
8 *Legatum ſub conditione impoſſibile vel inhoneſta an valeat.*
9 *Legatum vxori, ſi caſtè & honeſtè vixerit, an prohibeat ſecundas nuptias.*
10 *Legatum factum eccleſiæ ſub conditione ſepulturæ, an valeat.*
11 *Legatũ ſub cõditione vt fiat aliquid quod iã factũ eſt,an valeat.*
12 *Legatum an teneat,ſi legatarius præmoriatur.*
13 *Legatum,ſi nupſerit,an debeatur ingredienti religionem.*
14 *Legatũ an valeat,ſi legatarius moriatur ante euentũ cõditionũ.*
15 *Legatum conditionale an expiret , ſi purificetur conditio ante mortem teſtatoris.*
16 *Legatum an vitietur falſa demonſtratione,vel falſa cauſa.*
17 *Legatum ſi valuerit,an tranſeat ad hæredes.*
18 *Legata qua actione petantur.*
19 *Legata quando peti debeant.*
20 *Legatarij quo ordine petant.*
21 *Legatum quibus modis efficitur caducum.*

1 LEGATVM eſt * donatio quædã à teſtatore relicta
& ab hærede præſtanda. Debetur enim poſt mortem
teſtatoris,& poſt aditã hæreditatem ab hæredem:vt colli-
gitur Inſtit.de leg.§.j.Et hodie legatũ & fideicommiſſum
ſunt ferè idem:& quicquid iuris eſt in vno,eſt etiã in alio.
ff.de leg.j.l.j.ſed fideicõmiſſum dictũ eſt, quia olim pẽde-
bat ex fide hæredũ.Et ideò fideicõmiſſarij dicuntur, quo-
rũ fidei legata ſoluenda cõmittuntur:qui etiã dicuntur te-
2 ſtamentorum executores.¶ Primò verò quæritur, * quo-
modò poſſit fieri legatum? Et dico,ꝙ omne legatum fieri
põt quibuſcunq; verbis aptis & idoneis:vt ſi dicatur,lego,
do,dari iubeo,volo,rogo, poſco, opto vt des.l.ij.C.cõi.de
le.ſi tamen verba demonſtratiua ſint annexa,vide ſ.Con-
ditio.§.iiij.Et hoc multipliciter fit.¶ Primò quidem purè:
vt cũ dicitur,lego tali centũ:& tũc ſtatim mortuo teſtato-
re legatũ cedit legatario : vt j.§.xv.¶Secundò verò in diẽ
vt,lego tali ad paſcha.Et tũc ſi dies eſt omnino incerta:vt
lego tibi centũ die qua inimicũ vicero:legatũ eſt cõditio-
nale.l.dies.ff.de cond.& demon.& l. ſtipulatio iſta.§.inter
certam.ff.de verb.obl.& not.gl.in l.Seius Saturninus.ff.ad
Treb.Si verò eſt certa omnino : vt lego Titio in paſchate
futuro,vel quando curret M.ccccv.& hmõi:vel eſt certa
ad minus in ſe,licet ſit incerta in proprio ſubiecto:vt lego
Titio quando erit xxv. annorũ. quod.ſ.tempus certo eue-
niet:ſed fortè tunc non viuet Titius:tunc legatum factum
tali tempore , vel die ſtatim à die mortis teſtatoris cedit
legatario quo ad tranſmiſſionem : quia ſi legatarius mo-
reretur poſt mortem teſtatoris , & ante illũ diem, nihilo-
minus legatum debetur hæredibus eius : vt patet in l.vni-
ca.§.cum igitur,C.de cad.tol. Et idem dic quando legan-
tur fructus,qui naſcentur ex tali fundo : quia licet moria-
tur legatarius, tamen ad ſuos hæredes tranſmittit, vt not.
glo in l.item quia.ff.de pact.Sed intellige niſi aliud impe-
diat.l. ſi ea quæſtio.C.de his qui. vt indig. Patet quod di-
ctum eſt.l. ſi cũ hæres.ff. quando dies le.ced. & l.hæres.in
prin.ff.de cond.& demon.vbi patet, ꝙ quando quis legat
Titio poſſeſſionem cũ morietur,licet ſit incertum quando
morietur:quia tamen certum eſt, ꝙ morietur,legatum eſt
ad diem certum:& ſic debebitur eius hæredibus. Sed ſi le-
garet ſic,hæres dato poſſeſſionem Titio cum morieris,ſe-
cus eſt:quia ſic eſt conditionale, quia eſt in diem incertũ:
quia ignoratur qs prior ſit moriturus , hæres.ſ.vel Titius.
¶Et tertiò,ex die:vt lego tali à paſchate antea : & tunc di-
ſtingue,vt de legato in diem.¶ Et quartò,ſub conditione
per ly ſi:vt,lego tibi centum, ſi filiam meam acceperis,vel
per cum:vt lego tibi centum cùm fueris xiiij.annorum,&
tunc ineſt conditio hæc , dum completus fuerit. xiiij. an-
nus,& non aliter.C.de leg.l.fi.Hoc tamen fallit in liberta-
te : vt dicendo, ſeruum meum liberum eſſe iubeo,cùm fi-
lius meus fuerit quatuordecim annorũ, vt videatur potius
relicta eſſe in diem, quàm ſub conditione.C.de fideicom.
lib.l.fideicõmiſſaria.¶ Et quintò, purè & ſub cõditione ſi-
mul,vnde ſi in ſingulos annos aliqd alicui legatum ſit,plu
ra ſunt legata,& primi anni erit purũ,ſequentiũ verò con-
ditionale.ſ.ſi viuat : vnde eo mortuo non tranſmittitur ad
hæredes.l.ſi in ſingulos.ff.de ann. leg. Qñ igit̃ fit ſub cõ-
ditione , legatum ante conditionis euentum non cedit le-
gatario : vnde ſi moriatur ante conditionis impletionem,
remanebit apud grauatũ, & non tranſmittet ad ſuos hęre-
3 des:ſed tamen limita, vt j.§.iiij.& x.¶ Sed*pro notitia pre-
miſſorum ſciendum eſt primò, ꝙ ly ſi,non ſemper condi-
tionem facit. Nam qñ apponitur tempori præterito , vel
præſenti,non facit conditionem propriè.l. inſtitutio talis.
in fi.ff.de cond.inſt.& l.eas.in pr.& l. ſi ita ſtipulatus fuero
hanc ſummam.ff.de verb.obl.nec obſtat l.ſi ſic.ff.de leg.j.
quia impropriè loquitur. Similiter ly ſi , non facit condi-
tionem: qñ reſpicit euentum futuri temporis certum om-
ni certitudine,ẜm Bart.in l.j.ff.de cond.& demonſt. & idẽ
dic quando conditio eſt impoſſibilis.l.j.ff. de cond. inſtit.
Quando autem euentus eſt certus , ſed incertum eſt quã-
do,vt mors:ſic facit conditionem,ẜm Bar.vbi ſ.& gl.in l.
in omnibus obligationibus.ff.de reg.iur. & ſimiliter con-
ditionem facit , quando euentus eſt omnino incertus.
Quandoq; ẽt ly ſi,ponit̃ pro quia.l. videamus , in prin. ff.
de in lib.iur.& l. Titium & Męuium. ff. de adminiſt. tuto.
Quandoq; etiam pro quamuis.l.fi. C. de lib.& eorũ lib. &
quãdoq; ſimul cùm ly &, hoc modo:etſi negotiis familia-
ribus præpediti,& ſtat pro quamuis.l.j.§.nũtiatio.ff de no.
4 ope.nuntia.& diffuſè Bart.vbi ſ.¶Sciendum*eſt ſecundò,
ꝙ ly cùm,aliqñ habet vim copulæ.l.illi cũ illo.ff.de vſufr.
leg.& ſic non facit conditionem, niſi ante appareat volũ-
tas diſponentis.l.ſi ita fuerit.§.fin.ff.de teſt. manum. & l. ſi
ancilla.ff.de leg.j. Aliquando verò eſt coniunctio , videli-
cet,qñ apponitur verbo præteriti,vel præſentis temporis:
& ſic etiam non facit conditionem: ſed ponitur cauſatiuè
cum pro quia: vel aduerſatiuè pro quamuis.l. demonſtra-
tio.§.j.ff.de cond.& demonſt.& ibi Bar. Aliquando reperi-
tur aduerbium.ſ.cum pro quando : quod eſt cùm apponit̃
verbo futuri temporis:& ſic tunc videtur, ꝙ non ſit diffe-
rentia inter ſi,& cum, & ꝙ vtrunque faciat conditionem.
l.qui promiſit.ff.de cond.inde.cum multis aliis in glo.d. l.
5 demonſtratio. ¶ Sed*quia multæ leges videntur cõtrarię:
ſciendum eſt tertiò,ꝙ Bar.ibidem dicit , ꝙ eſt triplex dif-
ferentia.¶Prima,qa ſi,principaliter denotat conditionem,
ſecundariò verò tp̃s:quia nulla eſt conditio , quæ nõ ha-
beat in ſe futurũ tempus :cum verò principaliter tempus,
quia eſt aduerbium temporis , ſecundariò verò conditio-
nem:ꝙ probatur in l.ſi Titio.ff.quãdo dies leg.ce. Et ideo
quando ponitur circa ſubſtantiam obligationis , vel circa
voluntatem,quæ exprimitur per verbũ futuri ſubiunctiui:
ſi ponit̃ per ſi,non valet,ſed bene per cũ.verbi gratia : Sti-
pulatio quæ fit ſic, promitto tibi cẽtũ ſi volueris:nõ valet,
ſecus dicendo,promitto tibi centũ,cum volueris.l.centeſi-
mis.§.fi.ff.de verb. obl. qa in primo conditio eſt expreſſa
per ſi,in ſecundo eſt tacita per cùm & expreſſa nocẽt.l.nõ
nunquam.ff.de cond.& demonſt. ¶Secũda differentia eſt,
qa ſi legas mihi decem cùm petiero, non facit cõditionẽ.
l. ſi decem cũ petiero.ff. de verb.obl.& l.Titia.ff. de cond.
& demon.ſed bene ſi legas decem ſi petiero,vt no.in d.l. ſi
decem,quia per ſi,eſt conditio expreſſa,per cùm.tp̃s prin-
cipaliter,& conſequenter cùm talis expreſſio temporis ſa-
piat exactionem de præſenti,ſiue executionem , nullã ſu-
ſpenſionem inducit , ideoq; licet moriat̃ antequam petat,
non deficit conditio.l.liber homo.§.decem.ff.de verb.obl.
¶ Tertia differentia, qa ly ſi,ſiue apponatur circa diſpoſi-
tionem,ſiue circa executionem, facit diſpoſitionem con-
ditionalem.l.quibus diebus.§.quidam Titio.ff.de cond. &

demonſt. ſed cum , facit diſpoſitionem conditionalem in
vltimis voluntatib⁹, vt in d.§ quidam Titio.vbi nota,ſecus
in contractibus,ſed bene diſpoſitionem reſoluendam ſub
conditione.vt.ff.de in diem addict.l.ij.& ibi bona gl.Cùm
tamẽ faceret d.ſpoſitionem conditionalem in vltimis vo-
luntatibus , limita verum qñ additur diſpoſitioni vltimæ,
quæ concernit volũtatem diſponendi ſiue diſpoſitionem.l.
ſi cui legetur. ff. de legat. j. niſi qñ relinquitur coniunctæ
perſonæ,quia tunc in dubio facit diem.d.l. Seius Saturni-
nus.ff.ad Treb.Sed ſecus qñ diſpoſitio concernit pręceptũ
ſoluendi ſiue executionem,& tempus certum,ſaltem in ſe,
ſicut eſt tempus certæ ætatis, qa tunc non facit conditio-
nem,ſed dilationem,qa de natura ly cum, eſt facere tp̃s. l.
his verbis,& ibi Bald.C. qñ di.leg.ced. Aduerte etiam , ꝙ
licèt dicatur,lego tibi centum ea conditione, vt facias ta-
le quid,legatum non eſt conditionale, ſed modale. l. Me-
uia.ff.de manu.teſt.& l.ij. ff.de dona.Et ſic verbum, ea cõ-
ditione,accipitur impropriè,ẜm Bar.in d.l.quibus diebus.
6 Secundò*quæritur , vtrum relictum in diem debeatur cũ
fructibus intermedij temporis ? Et diſtinguo. Nam ſi dies
fuit appoſitus gratia legatarij,puta qa puer, ſic debent̃ , ſi
verò fuit appoſitus gratia hæredis,ſic non debentur.Et ſic
concorda.l.in fideicommiſſaria.ff.ad Treb.& in l. fideicõ-
miſſi.§.cum Polidius.ff.de vſuris.& l. cum de annu.leg. &
7 eſt gl.in l.his verbis.C.qñ di.leg.ced. Tertiò*quærit̃ vtrũ
valeat legatum conditionale nõ impleta cõditione ex de-
fectu legatarij,vel alio modo? Et diſtinguo:Aut enim cõ-
ditio reſpicit factum eius,cui relinquit̃ ſolùm , puta ſi ma-
numiſerit ſeruum ſuum, & tunc ſi conditio deficit per ca-
ſum,vt qa ſeruus naturali moritur morte , ſic cõſequenter
legatum.ff.de cond.inſt.l. qui ſub conditione. §. quoties ,
niſi fuerit in mora.ff.de cond.& demonſt.l.pen.Si verò de-
ficit per alium,puta,qa fuit interfectus:tunc aget cõtra in-
terfectorem lege Aquilia.l.inde Neratius. §. idẽ Iulianus.
ff.ad l. Aquiliã.& ſi occiſor eſt non ſoluendo , de æquitate
admitti debet ad legatum.l.Titio.§.fi. de cond. & demon.
& in fi.ff.de eo per quẽ fa.eſt.Aut cõſiſtit in facto eius,cui
relictum eſt, & etiam alterius: & tunc ſi per caſum fortui-
tum euenit ne impleat,amitteret legatum, niſi fauore ali-
mentorum.l.annua.ff.de ann.leg. Si verò non per caſum,
ſed per factum alterius,ſic nõ amittet,ſed habebit. Probat̃
hæc diſtinctio in l.in teſtamento.ff.de cond.& demon. &
in gl.& in l.j. C.de inſti.& ſubſti.& eſt æqua, niſi aliud in
aliquo caſu dicat̃ fauore libertatis.l. cum ita legatur. ff. de
cond. & demonſt. vel etiam niſi conditio eſſet inhoneſta,
qa ſic habetur pro non adiecta.l.cùm ita legatum ſit.ff. de
8 cond.& demonſt.¶ Quartò*quæritur,vtrum expiret lega-
tum factum ſub conditione impoſſibili, vel inhoneſta. Et
dico,ꝙ conditio ſic impoſſibilis,non vitiat legatum, vt l.
obtinuit.ff.de cond.& demon.imò nec ſi ſit poſſibilis , ſed
per legatarium fieri non põt, vt ſi legatur aliquid alicui, &
eius fidei committitur, vt emptum alienum ſeruum manu
mittat, & dñs eum vendere non vult. Habebit enim lega-
tum, qa per eum non ſtetit,quo minus fideicõmiſſum prę-
ſtiterit: vnde etſi ſeruus mortuus fuiſſet,à legato non ſub-
moueretur.l.ſi Titio.ff.de leg.j.Et idem dico de conditione
inhoneſta:quia habenda eſt pro non adiecta.Vñ legatum
factum ſub conditione,ſi nupſerit Sempronio,ſi non nup-
ſerit illi,nõ expirat,ſi ſit indign⁹ eius nuptiis, ſecus ſi poſ-
ſit illi honeſtè nubere.ar.d l.cum ita legatum ſit. & l. cum
tale legatum.§.Męuiæ.ff.de condi.& demon.Et idem ſi le-
gatum ſit,vt nubat ſecundùm arbitrium Sempronij , quia
perinde eſt,ac ſi hæc conditio non ſit adiecta.l.filię ſuę. ff.

9 de cond.& demonſt.¶ Quintò quærit̃,* qd ſi leget̃ vxori
ſub conditione,ſi caſtè,& honeſtè vixerit,& illa transfert
ſe ad ſecunda vota?Et dicit Bart.in l.mulier.§.cum propo-
neret̃.ff.ad Treb.ꝙ legatum non amittet:qa hoc eſt caſtè,
& honeſtè viuere.xxxj.diſt.Nicena. Sed limita,niſi aliud
ſenſerit teſtator,vel habeat vſus loquendi.Pro quò facit,ꝙ
no.idem in l.Labeo.ff.de ſupell.lega.& in l. oẽs populi. ff.
de iuſt.& iure.& Inn.in c.olim.de verb ſign.& gl.in c. nõ-
nulli.de reſcrip.qa communis vſus loquendi præfert̃ pro-
priæ ſignificationi verborum in quacũque materia. Et idẽ
tenet Pa.in c.vt clericorum,de vita & hone. clericorũ. ad-
dens,ꝙ cautè addendum eſſet,ſi caſtè vixerit, & in vidui-
tate. Oldradus autem dicit ſtandum communi intellectui
teſtatoris,qui intendit,ꝙ alteri non nubat,ꝙ quidam verũ
dicunt,ſi talis ſit ſimplex , & idiota : quia poteſt ignorare
in matrimonio eſſe caſtitatem:ſecus ſi doctus eſſet. Ange.
autem de Are.in §.iuris præcepta.Inſt.de iuſt.& iure.dicit,
ꝙ intelligitur,donec alteri non nupſerit, vel corpus ſuum
corruperit:ſi talia verba prolata ſunt à marito,vel filiis, vł
hæredibus,qui læduntur per tranſitum ad ſecũda vota: vt
no.gl.in l.ſi.& ibi doct.C.de indic.vidui.tol.ſecus ſi profe-
rantur à lege,vel à patre,matre,vel aliis coniunctis mulie-
ris,vel penitus extraneis:quia nubendo legatum non per-
det:vt §.cum proponeretur.l.mulier.ff.ad Trebel.niſi fortè
nubat tali,qui eſſet dedecori agnationi ſuæ, & relinquẽti,
arg.l.iij.§.ſi emancipatus.ff.de contra tabu. ſecus ſi corpus
ſuũ corruperit. Intellige tñ Ang. in auth.quomodo opor.
epi.§.hæc de Deo.col.j. ſi nubat tm̃ ſemel , pro quo tex.l.
boues.§.hoc ſermone.ff.de verb.ſignif. per quem textum
quidam dicunt , ꝙ ſi quis mandauit bona ſua diſtribui in
dotandis mulieribus,indiſtinctè intelligitur de primis, vel
ſecundis nuptiis,non de tertiis. Ego autem dico prædicta
omnia vera eſſe,ſi voluntas teſtatoris ignoret̃ , ſed ſi ſciat̃
aut probabiliter coniecturetur, in vtroque foro ſeruabitur
ſine prædictis diſtinctionibus,quia vltima voluntas teſta-
toris pro lege ſeruanda eſt.xiij.q.ij.c.vlt.¶ Sextò quæritur,
10 an*teneat legatum factum alicui eccleſiæ ſub conditione,
ꝙ ibi ſepeliatur : ſi quid accidat , pp quod ibi non debeat
ſepeliri.i.vt quia ſe occidit,vel moritur excommunicatus,
& hmõi?Et dicit Bartol. poſt Dyn. in l.miles.§.ream. ff.de
adult.ꝙ nihilominus ſoluetur legatum eccleſię:cùm facto
legantis,& eius culpa hoc acciderit,& ſequitur Bal. in l. ſi
quis ad declinandam.C.de epiſ.& cle.& l.j.C. de his quæ
pœn.no.Rõ, quia in legato ad pias cauſas attendit̃ duplex
fauor.ſ.legantis, & cui legatur , & conſequenter licet hoc
caſu ceſſet fauor alicuius legantis , non tamen ceſſat fauor
eccleſiæ,cui legatur.Nec obſtat, ꝙ non ſit impleta condi-
tio:quia eſt impoſſibilis, & conſequenter non vitiat lega-
tum: vt l.obtinuit.ff.de cond.& demonſt.¶ Septimò quæ-
11 ritur,*vtrum valeat legatum factum ſub conditione,ꝙ fiat
aliquid ꝙ iam factum eſt:puta,ꝙ fiat altare in tali loco ad
honorem talis ſancti,& hoc iam legatarius fecerat? Et di-
co ꝙ non,ſed efficitur caducum,per l. [illegible]onem. ff. de
cond.& demonſt. Et hoc vr̃ i[illegible] tenuiſſe Bart. vbi dicit , ꝙ
ad actionem conſequendam non ſufficit aliquid fieri fa-
to.& vr̃ eſſe tex.ibi in fin.dicens.ſi fato fecerit , non videt̃
obtemperaſſe voluntati , ſed ad pœnam euitandam dicit
de mente Dy.non referri qualiter fiat:vt l.ea quidem. C.ſi
man.ita alie.Et ſic patet , ꝙ non debetur prædictum lega-
tum : nec ligaretur talis ſi fieret excommunicatio contra
non ſoluentes legata , nec incurreret alienam pœnam , ſi
eſſet appoſita.pro quo facit,ꝙ no.Lud.de Roma.& Bar. in
l.cum ſeruus.ff.de verb.obl.& l.forma.§.ſi cum ego. ff. de
cenſi.Et valet ad multa prædicta Bar.diſtinctio.¶ Octauò
12 quærit̃,*vtrum teneat legatum,ſi legatarius præmoriatur
leganti?Et dico ꝙ non,ſed remanebit hęredibus legantis,
ſecus autem ſi moreretur poſt mortem quidem teſtantis,
ſed antequam hęres adiret hæreditatem , qa tunc debetur
hæredibus legatarij.l.vnica.§.ſed vt manifeſtet̃.C.de cad.
13 tol.Limita tñ iſta,vt ĵ.Legatum.ij.§.v.part.j.¶ Nonò,* qd
ſi legetur aliquid alicui ſub cõditione, ſi liberos habuerit,
vel nupſerit,& ille religionem ingreditur? Et dico , ꝙ ni-
hilominus debet habere legatum:vt ŝ.Hæreditas. iiij.§.vl.
Vñ & ſi puellæ relinquantur mille,ſi nupſerit:& ſi religio-
nem intrauerit,centum : nihilominus ſi intrabit , habebit
14 mille,vt dictum eſt ibidem.¶ Decimò*quæritur , quid fiet
ſi legatarius morit̃ ante euentum conditionis,ſub qua fa-
ctum eſt legatum?Et dicit Pan. in c.nos quidem. de teſta.
quòd aut legatum eſt factum perſonæ intuitu animæ:pu-
ta quia alij perſonæ fuiſſet teſtator relicturus:& tunc defi-
ciente illa perſona conuerti debet in alium vſum pium, vt
volũtas defuncti,vel effectus impleat̃, ſicut dicimus in le-
gato facto in ciuitate pp perpetuam memoriam defuncti,
quod alibi fiet,ſi fieri non poſſit,vbi ordinauerat , vt l.le-
gatum.ff.de vſufru.leg. Si verò relictum fuit contempla-
tione perſonæ , vel collegij certi , non habito reſpectu ad
piam cauſam:tunc deficiente legatario , expirat legatum,
& remanet apud grauatum:vt l.pater.§.Tuſculanus. ff. de
leg.iij.C.de cad.tol.l.vnica.§. ſi aũt aliquid ſub cõditione.
Si autem dubitatur,an habuerit reſpectũ ad animam , vel
perſonam:tũc in dubio fauore animæ, vel religionis præ-
ſumere debemus, ꝙ ad piam cauſam reliquerit , arg.l.ſunt
perſonæ.ff.de reli.& ſum fu.Et notat,& ſequitur Bar.in d.
§.Tuſculanus.Et hæc deputatio ad alium pium vſum fieri
debet de conſenſu epiſcopi,& hæredis ſimul.d.l. legatum.
& no.in clem.quia contingit.de re.dom. ¶ Et faciunt iſta
ad quæſtionem , ſi relinquitur aliquid puellæ maritandæ,
ea mortua antequam relictum aſſequeret̃ vtrũ expiret,vel
ſit conuertendũ in aliam puellam maritãdam? Et dicit Pa.
in d.c.nos quidem,ꝙ ex variis cõiecturis iudex cõiectura-
bit,an teſtator reſpectum habuerit ad animam, vel ad fa-
uorem puellæ,fortè qa ſibi diu ſeruierat:nam tũc pręſum-
ptio eſt, ꝙ voluerit eam potius remunerare. Secus ergo ſi
ex coniecturis hoc non poterit conſtare:qa tunc dẽt con-
uerti ad aliam puellam maritandam:qa vr̃ factum contẽ-
platione animæ. Et idem de omni legato , quod conſequi
15 non põt ſuum effectum.¶ Vndecimò,* quæritur,an expi-
ret legatum conditionale,ſi purificet̃ conditio antequã le-
gatum firmetur morte teſtatoris?Et dico ꝙ ſic, puta, quia
legauit quidam centum puellæ maritandæ.i.ſi vel quando
maritabitur,& ante eius mortem illa nupſit.Non eñ poſt
eius mortem poterit hoc petere,ſi teſtamentum nõ reuo-
cet̃, qa ſicut expirat legatum abſolutè factum,ſi legatarius
præmoriat̃ abſolutè,ita expirat factum ſub aliqua cõditio
ne , ſi legatarius quantum ad illam conditionẽ moriatur,
ꝙ ſit cùm illa conditio iam eſſe non poteſt,& pręterea idẽ
eſt,ac ſi relictum eſſet aliquid vt fieret , quod iam erat fa-
ctum.Si tamen aliter conſtaret de voluntate legantis , ſer-
16 uanda eſſet.¶ Duodecimò*quærit̃ , vtrum falſa demõſtra-
tio vel cã vitiet legatum?Et dico ꝙ falſa demonſtratio nõ
officit,qa ibi conſtat de re,& voluntate,vt dicendo : lego
tibi ſeruum meum emptum à Titio, cũ ſit emptus ab alio,
modò cõſtet de ſeruo.Inſti eo.§.huic ꝓxima.vide ŝ. Cõ-
ditio.Similiter nõ vitiat falſa cã:vt,lego Petro centũ, quia
mihi tale ſeruitium fecit:cũ tñ nõ fecerit.Inſt.eo.§. longè,
ſecus ſi cõditionaliter, vt ibidem. ¶ Decimotertiò quæri-
tur

17 tur,*quid ſi legent̃ centum Titio ſub conditione,ſi volue-
rit?Et dico,ꝙ legatum non tranſibit ad hæredes Titij,niſi
ille expreſſe[illegible] ſe velle.l ſi ita legatum ſit.§. illi ſi volet.ff.
18 de lega.j.¶ Decimoquartò quærit̃, * qua actione petuntur
legata? Et dico ꝙ non ſolùm per actionem perſonalẽ , ſed
ẽt per in rem,& hypothecariam in res mortui , & idẽ dico
in fideicommiſſis,vt Inſti.de leg. [illegible] noſtra.& C.communia
19 de lega.l.j.¶ Decimoquintò quæritur , * quando poſſunt
peti legata? Et dico ꝙ ſolùm poſt aditam hæreditatem niſi
ſint ad pias cauſas.Vñ ſcito,ꝙ rei legatæ dominium,poſt-
quam adita eſt hæreditas, ipſo iure tranſit ab eo qui lega-
uit ad legatarium recta via.ff.de furt.l.à Titio.not.gl. in c.
Raynaldus.de teſta.Et ideo ex tunc pertinet ad legatarium
fructus rei legatæ:no.gl.in l.legatis.C.de vſur.l.à Titio.ff.
de furt.l.legatum.la ij.ff.de leg.ij.& l. ſi tibi homo. §. cùm
ſeruus.ff.de leg.j.Fallit hoc,qñ legatur res aliena.l.cũ alie-
nam.C.de lega.& l.nõ dubium.ff de leg.iij.Et in legato re
licto in genere.l.apud Officium.ff. de op.lega. Et in reli-
cto alternatiuè.l.hmõi.§.Stichum.ff.de legat.j.& l.ſtatu li-
berum.§.Stichum.ff.de lega.ij.Et in relictum in diem , qa
niſi adueniente die non tranſit.l.Sempronius.ff.de vſuf.le.
Et qñ aggrauat hæredem ad vendendum rem.l. vxorẽ.ff.
de leg.iij.Ad quem aũt pertineat ſoluere legata, ad hęredẽ
videlicet,vel ad proprietariũ,an magis ad vſufructuarium
omnium bonorum,vide ĵ.Vſus,& vſusfructus.§.ix.part.v.
20 ¶ Decimoſextò quærit̃,* quo ordine capient legatarij? Et
dico ꝙ nullum ordinem obſeruamus, ſed ſimul æqualiter
tuemur.l.is cui.§.ſi plures.ff.vt in poſſeſſ.legat.¶ Decimo-
21 ſeptimò quærit̃,*quibus modis legatum efficitur caducũ?
Et dico,ꝙ tribus in genere.¶ Primò, qñ id ꝙ legatur in te-
ſtamento,habetur pro non ſcripto, ꝙ tripliciter cõtingit.
Aut.ſ.quia deceſſit legatarius,quem teſtator viuere crede-
bat. Aut quia id quod legatur,nec eſt , nec eſſe poteſt in
rerum natura,vt equus mortuus,quem teſtator viuere cre
didit.Aut quia rei legatæ nullum eſt commercium,vł quę
alienari prohibentur,& dicit Azo , ꝙ ẽt ſi ſit commerciũ,
ſed cum difficultate grandi , vt in prædiis neceſſariis Cæ-
ſaris,nõ valet legatum,nec ẽt æſtimatio dabitur.Inſt.de le.
§.ſed ſi talis res , nec voluntas teſtatoris appareret velle
æſtimationem dari quando ęſtimari poſſent.ff.de leg.j.l.ſi
quis inquilinos.Excipitur, ſm eundem,caſus , qñ redemit
hominem liberum ab hoſtibus , quia poteſt liberari à pi-
gnore ꝙ tacitè habeo in eo, donec ſoluatur pretium , vel
ſeruierit per quinquennium.l.ſenatus.ff.de leg.j. Item ad-
uerte,ꝙ ſi commercium rei legatæ ſit in communi,ſed nõ
hæredi ſic damnato ad dãdum,tñ valebit legatum, & prę-
ſtabit talis damnatus. Si verò commercium non ſit ei cui
præſtari dẽt,aut pp eius delictum,puta,qa hæreticus , aut
pp ſectam,puta,qa Iudæus,qui nõ põt habere mancipium
Chriſtianum,tũc nec res,nec æſtimatio debet̃.Aut pp cõ-
ditionem ſtatus,vt qa eſt ſeruus , cui militia non debetur.
Aut per vitium corporis,quia eſt claudus,& legatur ſtipẽ-
dium curſoris,& ſic ſi teſtator ſciebat, dabitur æſtimatio,
aliàs nõ,vt no.gl.in l.ſed ſi res.ff.de legatis j. Item ea quæ
ſunt coniuncta ædibus,ne vrbs deformetur , non ſunt in
commercium.ff.de legatis j.l.cætera.Item nec res ſacræ.
¶ Secundò , dr legatum caducum in caſu caduco tripliciter,
aut quia legatarius præmorit̃ quàm teſtator,vel efficit̃
ſeruus pœnæ,aut quia teſtamẽtum improbè inofficioſum
dicit.ff.de inoffi.teſtamen.l.Papinianus. §. meminiſſe. aut
etiam propter graues inimicitias exortas inter legãtem &
legatarium:ſi tamen redeant ad amicitiam , reintegrat̃ le-
gatum : ſed pp leues inimicitias non efficitur caducum.ff.
de adi.lega.l.iij.in ſi.& ff.de his qbus indi.l.ſi inimicitiæ.
¶ Tertiò dr̃ propriè caducum, ꝙ poſt mortem teſtatoris
deficit quacunque rõne, vt ſi legatarius ſpernat, vel cõdi-
tio,ſub qua legatum eſt,deficiat.C.de cad.toll.l.vnica.

RVRSVS DE LEGATIS SECVNDO, à quo fieri poſſint,aut cui facta eſſe intelligantur.

1 *Legare quis poſſit.*
2 *Legari cui poſſit.*
3 *Legari an poſſit fratribus mendicantibus.*
4 *Annuos reditus an liceat habere fratribus minoribus.*
5 *Legatum factum duobus re coniunctis,quando accreſcat vni.*
6 *Legatum factum epiſcopo an cenſeatur factum contemplatione eccleſiæ.*
7 *Legatum factum eccleſiaſtico non habenti adminiſtrationem , an cenſeatur factum fauore eccleſiæ.*
8 *Legatum factum eccleſiæ ſanctæ Mariæ,cuius erit, ſi multæ ſint tales eccleſiæ.*
9 *Legatum factum filiofamilias , an cenſeatur factum contemplatione patris.*
10 *Legatum factum canonicis,an cenſeatur factum contemplatione eccleſiæ.*
11 *Legatum via ad eccleſiam,an cenſeatur factum contemplatione eccleſiæ.*
12 *Legans Titio & filijs eius, cenſetur medietatem patri legare.*
13 *Legatum cædendi lapides,an tranſeat ad hæredes.*
14 *Legatũ ſi quis faciat alicui adimi,& ſibi relinqui, an teneatur.*
15 *Legatum non vitiatur errore nominis.*
16 *Legatum an vitietur ob vitium legatarij, quod ſi teſtator ſciuiſſet,non legaſſet.*

LEGATVM ſecundò conſiderandum eſt quantum ad
eum,qui legare põt, & cui legare intelligit̃. ¶ Primò
1 ergo quæritur,*quis poſſit legare?Et dico multa.¶ Primũ.
Legare poteſt omnis , & ſolus ille, qui poteſt teſtari.ff.de
legatis j.l.ij.Et ratio eſt,quia legatum relinqui non poteſt
niſi in teſtamento vel codicillo , vñ teſtari, codicillare,&
legare,quantũ ad hoc æquipollent,vt qui vnum põt, poſ-
ſit & reliqua.ff.de iur.cod.l.diui.§.codicillos is demũ. Fal-
lit hoc in legatis ad pias cauſas,vt ĵ.Legatum.iiij.§.x. Qui
aũt poſſint teſtari.ĵ.Teſtamentum.§.j.¶ Secundum.Minor
tñ,prodigus , aut furioſus ingrediens religionem , teſtari
legare,& diſpenſare põt de rebus ſuis, etiam ſine authori-
tate curatoris,ſm communiter doct.vt dicit Panor.in c.in
præſentia. de proba. dummodo tempore diſpoſitionis &
ingreſſus non ſit furioſus.Et hoc apertè ſentit Ioan. And.
ibi:quia in iſtis ſpiritualibus non curamus de patria vł cu-
ra oris authoritate,vt in c.ſi annum.de iudic.lib.6. ¶ Ter-
tium. De filio autem familias quantum ad bona caſtrenſia
vel quaſi,nõ eſt dubium ꝙ de his poteſt teſtari, ſecũdùm
Cyn.in authen.ingreſſi.C.de ſacroſanc.eccleſiis,nec quã-
tum ad profectitia, ꝙ de his non poteſt teſtari , ſed dubiũ
remanet in bonis aduentitiis,& Panor. ibidem putat bona
aduentitia ingreſſo , indiſtinctè acquiri monaſterio : tum
quia amplius non eſt filius in poteſtate patris,& ſic nõ ac-
quiritur vſusfructus patri : tum qa clerici & perſonæ reli-
gioſæ ſunt priuilegiati ſuper bonis aduentitiis,ita vt plenã
habeãt ipſorum adminiſtrationem:ita ꝙ illud [illegible] laicis eſt
aduentitium,clericis reputatur caſtrenſe vel quaſi. Et hac
rõne fortè idem dici põt de bonis acquiſitis prius , vt ſta-
tim per ingreſſum gaudeant illo priuilegio:de quo vide ŝ.
2 Clericus iiij.§.xiiij.¶ Secundò quæritur,* cui poſſit aliqd
legari?Et dico multa.¶ Primum. Regulariter illi ſoli põt
legari, qui põt hæres inſtitui , de quo vide ŝ. Hæredita .

iij.§.ij.& quæ ſit perſona certa, aliter non valet.l.vulgo.ff.
de ſtat.hom.fallit tamē hoc in aliquibus caſibus, de quibus
in §.ſeq.& ī.Legatum iiij.§.iij.¶Secundum.Poteſt tñ pater
legare filiis ſpuriis ratione alimentorū,vel relinquere do-
tes filiabus ſpuriis, cùm dos ſuccedat loco alimentorum,
ſm Bart.in auth.ex complexu.C.de inceſt.nup. licet ſpurij
non poſſint hæredes inſtitui.¶Tertiū.Eccleſiæ conſtruen-
dæ,ſm Panor.in c.nos quidem, de teſta. poteſt aliquid le-
gari,ſed nō donari,quia non valet donatio facta loco con
ſtruendo, vt in c.abbate ſanè, de re iudic.lib.6. Rationem
diuerſitatis ponit Bart. in l.ſeruos ad cuſtodiam.ff.de ali.&
cib.leg. quia donatio requirit perſonam & ſcientiam:ideò
abſenti licet poſſit donari, non tñ fit dominus antequam
ſciat & cōſentiat.l.abſenti.ff.de donat.& de præben. ſi tibi
abſenti,lib.6. Incertæ etiā perſonæ legari poteſt, dummo-
do ex euentu poſſit certificari. l. cum pater. §. ſurdo.ff.de
leg.ij.ſecus ſi certificari nō poſſet euentu,vt not.gloſ.in d.
c.nos quidem.¶Quartū.Fratribus minoribus,qui.ſ.annuos
reditus habere nō poſſunt, per cle.exiui.§.quicunq; annui.
de verb.ſignif.poteſt aliquid legari, vt in d.clem.§.cupien-
tes,modò non ſit valor hæreditatis, vel tanta eius pars, ꝙ
præſumatur fieri in modo & forma legati fraudulēter pro
ſucceſſione hæreditatis, de qua nō ſunt capaces. ¶ Tertiò
3 * quæritur,vtrum legari poſſit aliquid fratribus mendicā-
4 tibus? Et dico multa. ¶Primum.* Fratribus minoribus nō
licet habere annuos reditus, vt §.priore dictum eſt, tamē
hoc debet intelligi pro victu aut veſtitu,& ad tempus non
modicum,vnde ſm Cardi.in d.cle.exiui.poſt Fed.eos poſ-
ſunt habere,ſi relicti ſunt ad certū vſum diuini cultus, pu-
ta vinum pro ſacrificio,frumentū pro hoſtiis, & cōuentus
eſt capax:& ſimiliter ſi relicti ſunt pro victu aut veſtitu, vr̃
indiſtinctè non in perpetuū, ſed ad modicū tempus, quia
vr̃ legatum vinū,cuius ſumma quò ad ſolutionē diuiſa eſt,
nec per hoc tollitur mendicitas,ſed ſubleuatur, ſed ſi relin
quuntur ad tempus non modicū,non valet, quia compu-
tantur inter immobilia, vt in d.§. quicunq; annui. Dicitur
autem tēpus nō modicum, ſm Sum.Ang.id quod eſt vltra
decennium, ſed melius dr̃ ſecundùm Sum. Roſ. decenniū,
vel vltra,vt not.in cle.j. de rebus eccleſ.non alien.in gloſ.
Addit etiā ipſe Card. ꝙ non repugnat mendicitati ſeruare
victualia, qñ timetur ꝙ alio modo haberi non poterunt.
¶ Secundum. Legata autē quæ fiunt eiſdem fratribus mi-
noribus, dum quidā indirectè relinquunt hoſpitalibus aut
collegis cum onere ſoluēdi ſingulis annis duas petias pan-
ni,vel huiuſmodi, ſm Pan.in c.in præſentia.de probatio.&
in c.nimis praua,de exceſ.prælat.non valent:quia eſſet ha-
bere quandā proprietatē, & poſſent eſſe tot annui reditus,
ꝙ eos nō oporteret mendicare, quod eſt cōtra eorū regu-
lam. Prædicatores tamen nō ſunt incapaces ex eorū regu-
la,ſed ex conſtitutionibus.Sed intellige iſta nō licere,non
quidē indiſtinctè, vt tenuit Sum.Roſ. ſed qñ poſſideantur
quaſi reditus & proprietates,exigendo etiam in iudicio,ſe-
cus eleemoſynaliter extra iudiciū petendo,vt §.ſeq. ¶ Ter-
tium Petr. de Palu.ordi. prædica. in epiſtola ad magiſtrum
ordinis eiuſdē,loquens de dicto ordine, & cōſequenter de
omnibus mendicantibus, de anniuerſariis perpetuis ſic di-
cit: Sicut non eſt contra ordinem; imò de ordine recipere
quotidianas eleemoſynas,ita etiam anniuerſaria perpetua:
nec hoc eſt habere reditus recipiēdo gratis, & petēdo ex-
tra iudiciū,nec eſt in hoc neceſſaria diſpēſatio,ſicut nec in
quotidie mendicando: ſed repetere illa in iudicio,tanquā
reditus ſibi debitos,non licet abſq; diſpenſatione,quæ fieri
non debet,nec illud diſſimulari, niſi ex cauſa neceſſitatis:
puta,in locis vbi ita charitas refrigit, ꝙ fratres ſeminantes
ſpiritualia non poſſunt aliter metere corporalia. hæc ille,
addens idē eſſe de cenſibus annuis & reditibus fratrum ad
vitam,& concor.Arch. & Farinerius ordi.min.generalis in
conſtit. dicens, ꝙ non licet fratribus inducere aliquem ad
talia legata facienda: quòd ſi facta fuerint, in iudicio non
petant,quaſi innuens, ꝙ extra iudiciū: per modū eleemo-
ſynæ peti poſſunt.Ex his Sum.Roſ.infert, ꝙ annuum pro-
uentum locorū,poſſeſſionis vel huiuſmodi, nō licet mino-
ribus etiā extra iudicium exigere:ſed recipere ſponte obla
tum. Sed per exactionē ſi intelligit cōpulſionem ad dan-
dum, nihil eſt quod dicitur:quia hoc extra iudiciū non fit
niſi per violentiā.Si verò intelligit petitionem, dico ꝙ hoc
poſſunt,ſm Sum.Angel.licet is quis eſt daturus, ad hoc in
conſcientia teneatur,ſicut poſſunt petere eleemoſynam ab
eo,qui ad eā tenetur ratione ſuperfluitatis.Prædicta limita
de reditibus & ꝓuentibus ad magnū tempus,quia ſi ſint ad
modicū,poſſunt mendicātes illos petere in iudicio, exce-
ptis minoribus, quibus non licet per dictam cle.§.verū, de
verb.ſigni. Pro prædictis etiā aduerte ſequi ex dictis Petri,
ꝙ idem ꝓuentus reſpectu vnius fratris pōt repugnare mē-
dicitati,nō reſpectu alterius, vt quia vnus intendit in iudi-
cio repetere,& non alius.¶Quartum.Quod dictum eſt de
perpetuis anniuerſariis,idem à fortiori dici poteſt de pro-
uentibus,quos aliquando domini ordināt annuatim fratri
bus dari ſuper datiis vel gabellis iuſtis:quia ſunt eleemoſy
næ,cùm ſponte & ad beneplacitum dentur & reuocentur.
5 ¶Quartò * quæritur,vtrū legatū factū duobus re coniun-
ctis,ſi vnus repudiat, aut viuo teſtatore moriat̃,aut depor-
tetur, vel huiuſmodi,accreſcat alteri? Et dicit Pet.de Peru.
in tract.de ca.porti.epiſcopi, ꝙ ſic.l.re coniuncti.ff.de leg.
iij.& l.vnica.§.his ita.C.de cad.tollen. non autem accreſcit
cognatione legali coniunctis.l. mulieri & Titio.ff.de con-
dit.& demonſt.Eſt autem notandum,ꝙ legatarij dñr con-
iuncti re & verbis, qñ vna res legatur eis copulatim,vt le-
go Stichum meū Petro & Martino:& re tantū,quando le-
gatur diuiſim,vt lego Petro Stichum meū:item,lego Mar-
tino Stichum meum,vt Inſtit.de leg.§.ſi eadē res, in tex.&
gloſ. & verbis tantū, vt quando Petro & Martino legatur
fundus æquis portionibus.Præfertur autē coniunctus re &
verbis,aliis cōiunctis re tantum, an verò cōiunctus verbis
tantùm, præferatur coniunctis re tantū,eſt opinio diuerſa.
Sed dic,ꝙ nō æqualiter veniunt,vt not.in d.l.re coniuncti.
Vnde dicit Ange.Aret.inſtit.de pupil.ſubſtitu.§.ſingulis, ꝙ
quando teſtator dicit, lego filiabus meis centum ꝓ quali-
bet, licet ſint verbaliter coniunctæ,tñ quia quælibet ad ſua
centum,& ſic ad rem diuerſam vocantur, nō eſt inter eas
ius accreſcendi,& caſus eſt,& ibi Bar.in l.huiuſmodi.§.j.ff.
de leg.j.¶ Quintò * quæritur, vtrum legatū factum epō,in
dubio præſumatur factū contemplatione eccleſiæ? Et dico
6 duo. ¶Primum.Cùm aliquid relinquitur conſtituto in di-
gnitate non ratione dignitatis,ſed ratione ſuę perſonæ,il-
lud eſt ſuum,& ſi ante diem cadentem legati moriatur,ex-
pirat legatū, vt ſuprà dictum eſt Legatum.j.§.viij. & arg.l.
cum princip.& ſequen.ff.de legat.ij. Sed ſi legatū aſſequa-
tur,erit ſuum,& ab inteſtato ſuccedunt propinqui. argu.c.
quia nos,de teſtam. Si verò relinquitur ei ratione dignita-
tis,vel loci,in quo habet dignitatem, etiā ſi moriatur ante
diem cadentem legati, debetur ſucceſſori: quia dignitas
non moritur. xij.quæſt.ij. liberti. ¶ Secundum. Ad quæ-
ſtionem igitur moram dicunt aliqui,quòd cùm aliquid re-
linquitur principi, videtur legatum eſſe dignitati, ex hoc
quòd relictum eſt ſub nomine dignitatis: vnde ſucceſſori
debetur

debet̃,ſi ille moriatur ante diem legati cadentem, qa di-
gnitas non morit̃.d. c. liberti. Sed vbi relinquitur aliquid
Auguſtæ,ſi illa morit̃ ante diem legati cadentem,legatum
periit.l.cum principi.& ſeq.ff.de leg.ij.quia cum dignita-
tem habeat,non ex ſe,ſed ex Auguſto, non vr̃ ei relinqui
ſub nomine dignitatis, ſed ſub nomine proprio: vñ non
debet̃ Auguſtæ ſuccedenti, niſi alio medio probabili con-
cludat̃ teſtatoris voluntas.Et ex his de mente Bar.faciunt
theoricā, ꝙ ſi quid relinquat̃ expreſſo nomine ꝓprio tm̃,
vr̃ relictum perſonæ, expreſſo verò appellatiuo tm̃, relin-
quo principi, vel epiſcopo, vr̃ relictum dignitati, expreſſo
verò vtroque,ſi præcedit proprium, vr̃ cedere perſonæ, ſi
appellatiuum dignitatis,vel eccleſiæ,cedit dignitati, & de
hoc per Card.in l.ciuilibus.ff.de reb.dub Pan. autem in c.
requiſiſti.de teſt.dicit,ꝙ in dubio ad coniecturas eſt recur
rendum: vt ſi factum à perſona coniuncta, non præſumat̃
factum cōtemplatione eccleſiæ,quamuis dixerit, relinquo
hoc epiſcopo, vel domino Ioanni, non expreſſo epiſco.&
ſic erit ſuum,& ſuccedēt propinqui ab inteſtato.c. qa nos.
de teſta.Si verò leget̃ ab extraneo, præſumit̃ factum con-
templatione eccleſiæ, & idem per omnia dic de quocunq;
habente adminiſtrationem,ſeu prælationē in eccleſia.Sed
ego dico,ꝙ poteſt conuictus non amare coniunctum, &
econtra extraneus extraneum amare: & ſimiliter nomine
proprio poſſumus ſignificare dignitatem,Imperatorē vo-
cando Cæſarem,&econtra nomine appellatiuo certā per-
ſonam:ſicut cum ruſticus cognominat̃ rex. Ideo volūtas
teſtatoris in dubio ex coniecturis exploranda eſt proba-
bilibus,primò qdē ex realibus,& verbalibus ſimul, ſi poſ-
ſibile eſt,vt innuit tex.in d.c. reqſiſti. deinde verò ex ſum-
ptis à rebus, vt facit Pan.deinde verò ex ſumptis à nomine
ſi reales deficiunt,vt facit Bar.Eſt aūt notandū,ꝙ verbum,
adminiſtratio,hic verificat̃ in habente dignitatē,ſeu mini
ſterium in eccleſia ſeparatū à congregatione,& ſm Inn.in
d.c.reqſiſti.adminiſtrationem hēt,q pōt abſoluere:præla-
tio ēt hic ſumit̃ largè,vt comprehendat ēt habētes eccle-
ſiam curatā.Extraneus ēt dr̃,q non eſt cōiunctus in quarto
gradu conſanguinitatis,vel affinitatis:vt eſt tex.in auth.li-
centiam.C.de epiſ.& cl.& in auth.de eccl.ti.§.interdicimꝰ.
coll.ix.& idem glo.xij.q.iij.c.j.& eſt cōis opinio, quamuis
7 aliq aliter teneant.¶Sextò quærit̃,*cuius contemplatione
præſumat̃ factum legatum eccleſiaſtico,non habenti tamē
adminiſtrationem in eccleſia?Et dico, ꝙ de habēte admi-
niſtrationem dictum eſt §.priore,de non habente verò, q
tñ eſt eccleſiaſticus,dicit Pan.in d.c.reqſiſti,de teſta. ꝙ in
dubio præſumet̃ factum intuitu pſonæ, ſi propriū pōt ha-
bere ſi verò habere nō pōt propriū:puta,qa religioſus, ſic
præſumit̃ factum intuitu monaſterij,vel eccleſiæ. Facit l.
Deo nobis.C.de epiſc.& cle.& xviij.q.j.c.vnico. Et ſic qñ
factum eſt intuitu eccleſiæ,diſponere nō poterit, niſi ſicut
8 de rebus eccleſiæ.¶Septimò*quærit̃, cuius erit legatū fa-
ctum eccleſiæ ſanctæ Mariæ indiſtinctè, cum in loco ſint
multæ? Et dicit Pa.in c.indicante. de teſta. ꝙ in dubio da-
bitur eccleſiæ parochiali, ſi vocatur illo nomine:alioquin
dabitur pauperiori, ſm communiter doct. & ſi ſint æqua-
les,ſm communiorem opinionem dabitur epō, vt diſtri-
buat,vel gratificet alteri, & ſi nulla ſic vocetur in loco il-
lo,ſm gl.in d.c.nos quidē.de teſta.dabitur eccleſiæ cathe-
drali:vt no.in gl.præfati c.indicāte, & facit l.quæ cōditio.
ff.de cond. & demon. vbi ſi teſtator mādauit aliquid fieri
in foro,& non dixit in quo, intelligitur de foro illius mu-
nicipij vbi habitat:& hoc de autoritate epiſcopi,& execu-
toris.Similiter qñ legatur aliquid eccleſiæ faciendæ,& nō
dr̃ de loco: epiſcopus & executor prouidebunt de loco
conſtructionis:& hoc fauore piæ cauſæ, niſi aliter conſtat
9 de mēte teſtatoris.¶Octauò*quærit̃, vtrum legatum factū
filiofamilias in dubio præſumatur factum intuitu patris?
Et dicit Bar.in l.cum aliquis.C.de iur.delib.& refert Pa.in
c.Raynutius.de teſta ꝙ ſi fit per iſta verba,lego filio Mar-
tini:intelligit̃ contemplatione patris: maximè ſi exprimat̃
nomen filij: puta Titio filio Martini: & nominatio patris
intelligitur facta cā demonſtrationis. non obſt.d. l. cū ali-
quis,quæ loquit̃ in ſeruo:quia exprimitur qualitas, quæ ſi
eſſet vera,legatum de iure acquireretur dño,& ſic vr̃ con-
templatione domini factum,ſed ſecus in filio: quia filiatio
non facit relictum acquiri patri:quia poſſet eſſe emācipa-
tus, & maximè hodie, cum in aduentitiis acquiratur filio
proprietas.Si verò fieret de patre mentio, & de patria po-
teſtate,idē eſſet ſicut de ſeruo: de quo tñ dubitat Pan. quia
filiationis qualitas non impedit proprietatē acquiri filio:
& ideo vr̃,ꝙ ſolum vſusfructus acquiratur patri. ¶ Nonò
10 quæritur,* vtrum legatum factum omnibus canonicis ta-
lis eccleſiæ,ēt expreſſis nominibus, præſumatur eccleſiæ
contemplatione factum?Et dico ꝙ ſic,per l.ciuilibus.ff. de
reb.du.vbi dicit tex. ꝙ ciuibus ciuitatis legatum,vel fidei-
commiſſum datum,ciuitati relictum vr̃,ꝙ verū eſt, ſm gl.
niſi datum ſit vt ſingulis:qa non ciuitati, ſed ipſis ciuibus
acquirit̃.Facit l.anima.§. à Titia.ff.de annu.leg.Secus ſi vni
non habenti adminiſtrationem,vel prælationem, qui eſt
ſimplex canonicus,qa ſibi, nō eccleſiæ acqrit̃, vt dictum
eſt,niſi probaret̃ legatum factum fuiſſe intuitu eccleſię,vr̃
niſi legatarius fraudem adhibuiſſet,d.c.reqſiſti. in c. ſi. de
11 teſt.& facit l.nonnunquam.ff.ad Treb.¶ Decimò*quærit̃,
cum legatarius vti nō pōt legato,niſi reſpectu eccleſiæ,vt
quia legauit quis clerico viam ꝑ ſuū fundum,qua vadat ad
eccleſiam, vtrum in dubio intelligatur factum intuitu ec-
cleſiæ?Et dico ꝙ ſic:& ſic acquiritur eccleſiæ,& ita intelli-
go ꝙ no.gl.in l.non plures.C.de ſacroſan.ecc.ne legatū ſit
inutile.Vide ēt q notant doct.in l.j.C.eod. ¶ Vndecimò
12 quærit̃,*quid ſi quis legat ſic, lego Petro & filiis eius poſ-
ſeſſionem,vel aliud?Et dico, ꝙ Petrus habebit medietatē,
& filij eius aliam medietatem conſequentur. ff. de vſufr.
accr.l.ſi quis Titio.& de teſta.c.Raynaldus.in gl.¶ Duo-
13 decimò quærit̃, * vtrum legatum, quo mihi licet cædere
lapides in ſolo teſtatoris,tranſeat ad meos hæredes? Et di-
co ꝙ nō,& eſt tex.in l.apud Iulianum.§.ſi quis. ff.de leg. j.
14 Et rō ſm gl.eſt,qa eſt ius perſonale.¶Decimotertiò*quæ-
ritur, vtrū faciēs legatū alicui adimi, & ſibi relinqui per
ſuggeſtionē,ſolicitudinē, vel importunitatem, teneatur?
Et dicit do.Bar.Cepo.in ſuis cautelis, ꝙ teneatur actione
de dolo,vel in factum ſubſidiaria ei,cui ademptum eſt,vr̃
cui ideo non eſt relictum.ff.de doli excep.l.j.not. Ang.in
l.ſi.C.ſi quis ali.teſta.prohi.& facit l.j.& ibi no.C. de peti.
bo.ſubla.lib.x.ſed melius dic vt ī.Reſtitutio.ij.§.vj.qui in-
15 cipit,aliquando.¶Decimoquartò quæritur,* quid ſi teſta-
tor erret in nomine?Et dico non officere, modò conſtet
de quo ſentit.l.ſi in nomine.C.de teſta.Facit.ff. de leg.j.l.
iij.Inſti.de leg.§.ſi quis in nomine.¶ Decimoquintò quæ-
16 ritur de quotidiana quæſtione.*Pone ꝙ legatarius com-
miſerit aliquid,ꝙ ſi teſtator ſciuiſſet, vt quia vxorem eius
corrupit,quæritur,an legatarius repellatur exceptione? Et
vr̃ dicere gl.in l.fideicommiſſum.C.de fideic.ꝙ ſic, quod
Bar.dicit procedere ſine ſcrupulo,ſi hoc commiſit viuo te-
ſtatore,ſi verò commiſit poſt mortem eius: eſt dubiū: qa
dici nō pōt,ꝙ teſtator tacitè reuocauerit,& ideo tunc pu-
tat dicendum,quòd legatum non extinguitur,ſed à legata-

rio auferť tanquam ab indigno,vt no.in l.ſorore. C.de his
qui,vt indi.hæc ex illo.Et ſic ex prædictis vr̃ dicendum ꝙ
talis legatarius poſſit tenere cum bona conſcientia dictũ
legatum,donec per iudicem aliter fuerit iudicatum. Secus
tamen videtur dicẽdum,ſi teſtator diceret,relinquo vxori
meæ centum,ſi caſtè vixerit, quia ſi fornicetur,non pote-
rit in conſcientia illa habere,ſeu vſumfructum.

Ruſus de Legatis tertiò, quantum ad rem legatam,
quid.ſ.poſſit,aut quid intelligatur legari.

1 *Legari quid poſſit.*
2 *Legari an poſſit res aliena, etiam in foro conſcientiæ.*
3 *Legata vna re,an intelligantur legari ei annexa.*
4 *Legatum in genere,an valeat.*
5 *Legatæ quatuor menſuræ olei,quæ ſunt in tali vaſe,an debeãtur ſi ibi non reperiantur niſi duæ.*
6 *Legato omniũ bonorũ mobiliũ,an cõtineantur fructus,& deaita.*
7 *Legans lancem minorem,qualem debeat.*
8 *Legans vni fundum,& alteri vſumfructum,quid intelligat.*
9 *Legato alimentorum,quid debeatur.*
10 *Legatum annuum,an ſingulis annis debeat peti.*
11 *Legatum dotis quid valeat.*
12 *Legans creditori,an videatur velle compenſare.*
13 *Legato ſi ſit annexum onus,an rõne eius detrahat de gabella.*
14 *Legans ancillam nomine Bertam ſi eam vendat, & aliã Bertam emat,an debeatur ſecunda.*
15 *Legatam rem ſi vendat teſtator,an poſteà teneatur hæres.*
16 *Legatis Titio centum,quæ ſi perdat,iterum lego alia centum, an ſemel tantùm debeantur.*

LEGATVM tertiò conſiderari poteſt, quo ad rem le-
gatam,quid.ſ.poſſit,aut quid intelligatur legari, pro
quo etiam vide ĩ.Lex.§.xvj.ad fin. ¶ Primò igitur quæri-
1 tur,*quid legari poſſit ex bonis non alienis? Et dico mul-
ta.¶Primum.Legari poteſt, quod nondum eſt in rerũ na-
tura,modò ſit futurum,vt fructus futuri,in tali fundo, aut
quod naſcetur ex ancilla,& huiuſmodi.Inſtit.de lega.§.ea
quoque res.¶Secundùm.Quælibet res teſtatoris,& hære-
dis ſimiliter legari poteſt,nec refert an ſciuerit, vel igno-
rauerit eſſe ſuam,vel hæredis.Iuſt.eo.§. ſi quis rem ſuam.
Et rõ huius patebit.§.ſi quidem.¶Tertium.Iura, actiones,
& ſeruitutes,& hmõi incorporea, ſimiliter legari poſſunt,
niſi viuens teſtator debitum exegerit, vel remiſerit. Et in
dubio præſumiť legatum voluiſſe adimere exigendo , vel
remittendo.Inſt.de lega.§.cum aũt.in tex.& in gl.¶Quar-
tum.Debitori ſua liberatio legari põt.Inſt.eo.§.ſi quis de-
bitori,niſi teſtator viuus exegerit.Inſt.ibidem. §. cauſam.
2 ¶Secundò quæritur,* vtrum teſtator legare poſſit rẽ alie-
nã ẽt in foro cõſcientię? Et dico ꝙ ſic,ſi ſcienter legauit,
& hæres tenetur eam emere,& præſtare, vel ſoluere æſti-
mationem,ſi eã habere non poteſt,vt poſſit æſtimari.Inſt.
de lega.§.non ſolùm,& §.quod autem. Sed pro intellectu
prædictorum dico multa.¶Primum.Quantũ ex Pa.extrà,
de teſta.in c.filius.colligitur,intellige, quod dictũ eſt cum
tali diſtinctione: Aut enim res legata ſciẽter erat teſtatori
pignorata,vel in ea habebat aliquod aliud ius, & tunc nõ
præſumiť legaſſe,niſi ius quod habebat, & ſic non dabitur
æſtimatio,vt in l. ſerui electione.ff.de leg.j.& ſic ſi legauit
fundũ,quẽ conduxerat ꝑ quinquẽnium,hæres ſoluet pen-
ſionẽ,& legatarius habebit vſum fundi , ſine aliqua ſolu-
tione.l.qui cõcubinam. §. qui hortos.ff.de le.iij.Aut res le
gata erat ſimul communis teſtatori & alteri , & ſic intelli-
giť legaſſe partẽ ſuam ſolùm, niſi dixiſſet totam talẽ rem,
vel aliquid æquiualẽs,qa ſic æſtimatio deberetur , vt not.
Bart.in l.cum alienam.C.de lega. Aut res omnino eſt alie-
na,& tunc ſi eſt hęredis,debeť res omnino.& eſt text.in l.
vnum ex familia.§.ſi rẽ.ff.de leg.ij. Si verò non eſt hære-
dis,ſed alterius,ſi legauit ſciẽter,debeť res, vel æſtimatio,
ſi æſtimari põt.d.l.cum alienam. ſed ſi illius rei cõmerciũ
haberi non põt,legatum eſt inutile,vt qa legauit rẽ ſacrã,
vel principis.l.apud Iulianum.ff.de lega. j. Si verò legauit
ignoranter,tunc aut extraneo:& non valet indiſtinctè,ſm
Sum.Ang.vel melius ſm Sum.Piſa.non valet,niſi res eſſet
hęredis:quo caſu teneť eam præſtare.d.l.vnum.§.ſi rẽ tuã.
aut niſi reliquerit perſonæ coniunctæ , cui aliàs tñ de ſuo
erat relicturus,ſi ſciuiſſet.d.l.cum alienam.Et Bal.in l.j. C.
de ſacroſ.eccl. tenet eccleſiam eſſe coniunctam perſonam,
cùm ſit omniũ fidelium mater.xij.q.ij. qui abſtulerit. Sed
Pan.in c.filius.de teſta.tenet ꝙ non,ſed ſolum cõiunctum
ſanguine eſſe hic coniunctam perſonam:vt in c.nonnulli.
de reſc.Ego aũt dico,ꝙ coniunctam perſonam, vel extra-
neã ꝑ accidẽs ſe hẽt,ſed ꝑ ſe conſiderandum eſt,ſi ei aliàs
erat relicturus,& teneť hæres,ẽt extraneo:tum quia ſi aliàs
erat relicturus,eſt rõ legis , tum voluntas eius ꝙ lege ſer-
uãda eſt.xiij.q.ij.c.vlt.¶Secundùm. Quæ deciſa ſunt par-
ticula priore,cõiter doc.tenent eſſe vera , ẽt in foro cano-
nico,& conſciẽtiæ,vt refert Pan.in d.c.filius. de teſta. ipſe
verò ibi tenet contrarium ꝑꝑ text.dicentem , ꝙ ſm leges
ſeculi hæres cogitur ſoluere rem alienam legatam, ſed qa
lege Dei,non lege huius ſeculi viuimus,valde iniuſtũ vr̃,
vt res tibi legatæ, quæ cuiuſdam eccleſiæ eſſe perhibẽtur,
à te teneantur. Sed ſuum motiuum eſt inefficax:quia ſm
Inn.tex.loquiť in rebus eccleſiæ,legatis alteri eccleſiæ, in
quibus legatum non tenuit,vnde indubitãter in omni fo-
ro tenenda ſunt prædicta : qa procedunt in virtute huius,
ꝙ voluntas teſtatoris ſeruanda eſt,ſi ſciť, aut probabiliter
depręhẽditur ꝑ coniecturas,& eo caſu idẽ eſt,ac ſi legaſſet
alternatiuè rẽ principaliter,aut ſaltem pretium eius.¶Ter
tium.Per prædicta ſoluitur quæſtio,quę de facto accidit.ſ.
vtrum muliere legante monaſterio pro ſalute animę veſtẽ
alienam.i.ſoceri,teneat legatum?Et dico ꝙ ſic , iuxta præ-
dictam diſtinctionẽ,nõ obſt.d.c.filius : qa communior eſt
lectura Inn.ꝙ loquatur in rebus eccleſiæ,quẽ ẽt intellectũ
tenet gl.in c.ſi epſ.xij.q.v.vbi Arch.vr̃ dicere , ꝙ hoc caſu
legatarius agere poterit ad æſtimationem.Et hoc. ſ. lega-
tum valere,& ſaltem æſtimationem deberi , communiter
3 tenẽt doctores in d.l.cum alienam.¶Tertiò*quæriť, vtrũ
legata vna re aliqñ debeat intelligi legata eſſe etiam alia
in dubio?Et dico multa.¶Primum.Legata domo , debetur
etiam hortus ei cohærens, ſm Pan.in c. Raynuti. de teſt.
ff.ſi ſerui.ven.l.teſtatrix.& ff.de act.emp.& vend. l. ſi cre-
ditor.in fin.quod limita primò in dubio : quia ſi aliter cõ-
ſtaret de voluntate legantis,ſecus eſſet:& ſecũdò qñ eadẽ
ianua claudit domum & hortum,ſecus ſi ſic non cohæret:
qa nõ debeť.Et ſic intellige gl.in c.ſi. xij.q.ij.& Pa. vbi ſ.
De hoc in c.ſancitum. de cenſi. vbi domus ac hortus po-
nuntur vt diuerſa.¶Secundùm.Legatis veſtibus vxori,or-
namenta aurea , vel argentea earum non videntur legata:
qa acceſſoria pretioſiora ſuo principali nõ accedũt.Sed tñ
Lud.de Ro.tenet,ꝙ veniãt ẽt pretioſiora,& accedãt prin-
cipali,vt l.& ſi non ſunt.§ ꝑueniamus.ff.de aur.& arg. leg.
& Bar.ibi in l.cum aurũ,dicit gl.falſam in l.ij.ff.de pec.le.
q vult ꝙ acceſſoria pretioſiora non extinguentur deſtru-
cto principali.Eſt aũt aduertendum, ꝙ Bar.in l.nulli prorſus.C.nulli licere in fræ.& eque.ſel.lib.xj. notat mulieribꝰ
non eſſe de iure prohibita ea , quæ ſpectant ad earum or-
natum:ſed hodie in multis ciuitatibus eſt ſtatutum, quod
aliqua ornamenta eis portare non liceat. Propter ꝙ dicit,
co

eo caſu quo ſunt prohibita , non poſſunt dici acceſſiones
veſtium.arg.dictæ l. Et eodẽ modo non poſſent dici mu-
lieris cauſa empta ea,quæ gratia eius ſunt prohibita. Hæc
ex illo.¶Tertium. Legato chirographo , intelliguntur le-
gatæ actiones quæ ſunt in eo l. qui chirographum. ff. de
lega.iij.*Quartum. Legato lecto venit ornamentum eius,
4 vt in l.librorũ.§.ſi.ff.de leg.iij.¶* Quartò quæritur, quid
debeatur qñ legatum ſit in genere? Et dico ꝙ legatũ nullũ
eſt,ſi genus illud ſit generaliſſimum : vt,lego ſubſtantiam
vel rem.Si verò eſt ſubalternum:vt,lego animal , corpus,
& huiuſmodi, ſimiliter eſt nullum , quia data muſca eſſet
quis liber.Si verò eſt genus inferius , ꝙ impropriè dicitur
genus,ſed eſt ſpecies ſpecialiſſima, tunc diſtinguendũ eſt.
Nam ſi res huiuſmodi generis habet certos fines à natura
deſignatos,vt bos,equus, & huiuſmodi , eſt varia opinio.
Sed placet mihi opinio Ioan.quam ſequitur Accur.in l.le-
gato generaliter.ff.de le.j. ſ. ꝙ aut teſtator equos reliquit,
ſeruos vel boues incertos, & de incertis ſunt in ſuo patri-
monio:& tunc eligit legatarius,vt Inſtit.eo.§. ſi generali-
ter,dum tamen non eligat optimum.d. l.legato. Aut non
ſunt in ſuo patrimonio,& ſic electio erit hæredis,vt. ff. de
tritico leg.l.iij.in princip. & l.iiij. Et ſimiliter vbi teſtator
de certis ſeruis ſenſit incertum:puta, qa legauit vnum de
ſeruis ſuis,ſic electio erit legatarij.l. qui duos.ff. de lega.j.
Si verò habet certos fines ex ſola diſtinctione hominis: vt
fundus.ff.de lega.j.l.quod in rerum.§.ſi quis,ſic non valet:
quia videtur deriſorium:quia hæres præſtãdo fundũ vnius
digiti vel vnguis liberaretur.d. l. quod in rerum. §. ſi quis
aũt.Si verò habet facto hominis,vt domus, quæ per factũ
hominis de duabus ſit vna:diruendo parietem , & huiuſ-
modi:vt ff.communia prædio.l.ſi quis duas. §.j. ſic aut le-
gans domum in genere reliquiť domos aliquas:& electio
erit legatarij,aut non reliquit,& legatũ erit deriſorium.ff.
de lega.j.l.ſi domus. Aduertendum eſt tamen , ꝙ quando
electio datur hæredi rebus legatis in genere , & iſtud ge-
nus eſt talis qualitatis, ꝙ in ipſo ſunt quædam nihil valẽ-
tia, & quæ nõ habere magis expedit quàm habere:tũc nõ
poteſt talia dare,ſed debet rem mediocrem: vt in d.l lega-
to.& C.de dona.l.ſi quis argentũ.§.j.& C. commu. de le-
gat.l.fina.§.j.Si verò ſumus extra talia, potuerit hæres da-
re numum in tali genere.l.ſi ita ſcriptũ ſit.in fin.& l. apud
Iulianum.§.Seio.ff.de leg.j.& ff.de reg.iu. l. ſemper in ob-
ſcuris.ff.de verb.obli.l.ſi ita ſtipulatus.Fallit hoc in legatis
ad pias cauſas, quia debetur id quod melius eſt fauore
piæ cauſæ,vel ſaltẽ mediocre:puta , legatũ eſt vas:dabitur
argentum inter aurũ,& orichalcum,vel ſtannum,vt habe-
tur & nota.in l.Titia.§.Seia.ff. de aur.& argent. legat. vbi
dicit Bart. quòd ſi legatur calix, intelligitur argenteus , ſi
5 planeta,intelligitur de ſerico,& ſic de ſimilib.¶ * Quintò
quæritur, quid iuris ſi quis legauit quatuor lagenas olei,
quæ ſunt in tali vaſe,quæ ſ.non ſunt niſi duæ,vel ſi de pe-
cunia quæ eſt in tali capſa legauit vni xxx.alij xx.alij x.&
non ſunt niſi triginta ? Et dico ſolùm deberi id quod in-
uenitur.l.ſi quis teſtamento.ff. de leg.j.& vnicuique ꝓ rata
defalcabitur, ſ. is cui xxx. legauerat , non habeat niſi xv.
alius x.alius v.Facit l. cum certus numerus. ff. de tri. vi. &
oleo leg.& de lagenis eſt caſus in l.ſi quis ſeruũ. ff.de leg.
6 ij. ¶ Sextò quæritur, * vtrum legãs mihi omnia bona ſua
mobilia,in dubio intelligatur etiã omnes fructus & debi-
tores legaſſe? Et dico ꝙ ſic,omnes fructus, qui tẽpore mor
tis teſtatoris erant à ſolo ſeparati.ff.de rei vendi.l.fructus.
ſed nõ habeo de tali legato nomina debitorũ ſuorum, niſi
aliter de mente conſtiterit: quia nomina debitorum non
ſunt mobilia nec immobilia , ſed in tertia ſpecie , ff. de re
iudic.l.à diuo Pio.§.in venditione. Item quia non eſt no-
ſtrũ quod nobis debetur, ſed tantũ illud qđ poſſumus vẽ-
dicare.ff.de auro & argen.leg.l.ij.Sed de hoc dic vt ſ.Alie-
natio.§.ix.Et idem dic de lignis & lapidibus ad ædificium
præparatis,quòd non veniunt, arg.ff.de leg.iij.l.ligni ap-
7 pellatione.§.ſi. ¶ * Septimò quæritur,quid ſi habens lan-
cem maximam,minorem,& minimã, legat lancem mino-
rem? Et dico ꝙ debetur mediæ magnitudinis in dubio. ff.
8 de auro.& argen.leg.l.qui lancem. ¶ * Octauò quæritur.
vtrũ is qui legauit vni fundum,alij vſumfructum fundi,in
dubio debeat intelligi legaſſe vnicuique ipſorũ dimidium
vſusfructus dicti fundi? Et dicit Ludo.de Ro.ꝙ ſic.l.ſi alij.
ff.de vſufruct.lega.ſecus in iudicis ſentẽtia , vt l.& puto.§.
9 j.ff.famil.erciſ. ¶ * Nonò quæritur,quid habebit is cui le-
gatur victus,& veſtitus,ſeu alimẽta, quod idem eſt?Et di-
co ꝙ habere debet cibũ potum, veſtes, lectum,habitatio-
nẽ,& ea,ſine quibus viuere non poteſt.ff.de alimẽ.& ciba.
lega.l.legatus.ff.de ver. ſignifi.l.victus. non tamen ea quæ
pertinent ad diſciplinam.d.l.legatus. intellige nõ neceſſa-
10 riam,vt ſ.Alimenta.in principio.¶ * Decimò , ſi teſtator
legauit filiæ ſuæ nuptæ quotãnis aureos decem pro indu-
mẽtis,& illa per quatuor annos dictam ſummam à fratri-
bus nõ petiuit,quæritur an petere poſſit ſummã præteri-
torum annorũ?Et dico ꝙ non,arg.l.quidam prædia. ff. de
11 vſufruct.lega. ¶ * Vndecimò quæritur, quid vxori valeat
legatũ quo legatur ei ſua dos?Et dicit Aſtẽ. ꝙ plenior eſt
actio ex legato quàm ex dote.Inſtit. de legat.§.& ſi vxori.
quia vt ibi dicit gl.legatũ ſtatim debetur,dos verò, ſi cõſi-
ſtat in mobilibus, debetur poſt annũ.Itẽ valet, qa ñ habe-
bit probare dotẽ fuiſſe tãtæ quãtitatis ſi exprimatur:aliàs
12 ſic.C.de falſ. cauſa adiect.l.iij. ¶ * Duodecimò quæritur,
vtrũ legãs creditori ſuo in dubio videatur voluiſſe cõpen-
ſare?Et dicit Pã.in c.officij.de teſta.ꝙ ſic, per l.ſi cũ dotẽ.
§.ſi pater.ff.ſol.ma.vbi dicitur, ꝙ filia , cui debebatur dos,
& factũ eſt legatũ,non poteſt repetere vtrũq;:quia videtur
teſtator legaſſe animo cõpenſandi cum dote. & ibi Bar. &
cõiter moderni hoc limitãt,verũ , qñ relictum eſt per de-
bitorẽ neceſſarium , qui ex neceſſitate iuris tenebatur ad
debitum. Secus per debitorem voluntariũ,qui ſ. ſua volũ-
tate ſe obligauit ad debitũ:qa hoc caſu nõ vr̃ factum ani-
mo cõpenſandi,niſi ſit expreſſum , vt probatur in l.vnica.
§.ſciendũ.C.de rei vxo,act.vbi habetur, ꝙ ſi maritus,q te-
neť ſ.ex volũtario cõtractu matrimonij , reſtituere dotem
poſt mortem, aliquid vxori ſimpliciť legauerit:illa poterit
petere vtrũque.Et ſimiliter dic de legato facto cuicunque
creditori à debitore.ad ꝙ C.de hęr.inſt.l.ſi cõpenſandi. ff.
de leg.j.Lucius.& ff.de leg.ij.l.vlt.§.pe.& in d.cap.officij.
vbi legatũ epiſcopo ſimpliciter factũ,non minuit portionẽ
ſibi debitã ex alijs legatis factis eccleſijs, quamuis, vt dicit
ibi Pan.legator nõ eſt debitor epi neceſſarius aut volũta-
13 rius, ſed eccleſiæ ipſæ , quibus reliquit. ¶ * Decimotertiò
quæritur,ſi legato ſit annexũ certũ onus , an ratione dicti
oneris ſit legatarius abſolutus à ſoluẽda gabella,qua ex ſta
tuto debetur ſolidus ꝓ libra,vel hmõi?Et dico,ꝙ tãto mi-
nus ſoluere tenetur , quãta eſt oneris æſtimatio,vt vr̃ vo-
luiſſe Dy.& Bal per l.ſed ſi hoc.ff.de cõd. & demo.Et hoc
facit ſm Sum.Ro.contra gabellarios,quibus ꝓ ſacco fru-
menti debentur quatuor ſolidi, vel hmõi. vt ſolui non de-
beat de eo quod accepit molens:quod rationabiliter dice-
retur,ſi per portã tranſiret frumentum ſolùm dũ ferť ad
molendinum,ſed vbi tranſit propter multas cauſas. de his
non hẽt iudicare datiarius , ſed accipere quod ſtatutũ eſt.

14 ¶ Decimoquartò * quæritur, ſi legans ancillã nomine Ber-
tam eam vendiderit, & emerit aliam vocans eam ſimiliter
Bertam, an debeatur Berta ſecunda? Et dico, quòd ſic.ff.de
condi.& demonſt.l.filiæ ſuæ, quod limita niſi teſtator ven
dendo habuerit animum adimendi legatum, de quo dic̃ vt
15 §.ſeq. ¶ Decimoquintò * quæritur, vtrum legatis aliquib⁹
rebus & poſtea venditis per teſtatorẽ, teneatur hæres? Et
dico, quòd ſic, niſi vendendo teſtator habuerit animũ adi-
mendi legatũ.Inſtit.eod.§.ſi rem, & in dubio probabit hæ-
res voluntatem defuncti eſſe mutatam, vt not.glo.in d.§.ſi
rem. Et idem dicendum ſi rem legatam pignori tradidit,
quia niſi habuerit animum adimendi legatũ, tenetur hæres
eam redimere & tradere legatario. d. §.ſi rem Inſtitu.eod.
16 ¶ * Decimoſextò. Quid ſi teſtator dicit, lego centum Titio,
& ſi ea perdiderit, iterum lego alia centum? Et dico, quòd
hæres ſemel tantùm reſtituere tenetur.ff.de leg.iij.l. fidei
cõmiſſa. §. ſi quis decem. Quomodò legari poſſit vſusfru-
ctus, & quomodò intelligantur talia legata, relinquo vxo-
rem meã dominam & vſufructuariam, vide ĩ.Vſus.§.xiij.

RVRSVS DE LEGATIS quartò ad pias cauſas.

1 *Legatum quod dicatur eſſe ad pias cauſas.*
2 *Legatum pro malè ablatis incertis, an dicatur ad pias cauſas.*
3 *Legatum incertum, an cenſeatur eſſe ad pias cauſas.*
4 *Legatum conſanguineo pauperi, an ſit ad piam cauſam.*
5 *Legata ad pias cauſas, an gaudeant eodem priuilegio cum legato eccleſiæ.*
6 *Legato ad pias cauſas facto, an detrahatur Falcidia vel Trebellianica.*
7 *Legatum ad pias cauſas vt valeat, quot teſtes requirantur.*
8 *Legata ad pias cauſas, an valeant ſine inſtitutione hæredis.*
9 *Legata ad pias cauſas, an valeant in teſtamento minus ſolenni.*
10 *Legata ad pias cauſas, an vitientur vitiato teſtamento.*
11 *Legatum ad certum vſum, an poſſit ad alium vſum conuerti: à quo fiat talis commutatio: & an requiratur conſenſus hæredis. num.12.13.& 14.*
15 *Legata præſtari quis iudex compellat.*

LEGATVM quartò conſiderandum eſt, quando eſt ad
1 pias cauſas. ¶ Primò * verò quæritur, quod legatũ di-
catur eſſe ad pias cauſas? Et dico, ꝙ tale eſt omne quod re-
linquitur pro anima, vt ſentit glo.& clarius Bar.in l.ſi quis
Titio.ff.de leg.ij. Et quod relinquitur miſerabilibus perſo-
nis, vt pupillis, viduis, peregrinis, pauperibus, & huiuſmo-
di auxilio proprio deſtitutis, ſecundũ Pet.de Peru.in tract.
de canonica portione epiſcopi, alleg.lxxxvij.diſt.c.j. quia
huiuſmodi perſonæ in iudicio & extra quadam prærroga-
tiua lætantur.C.quando Imperat.inter pu.& vid.per totũ,
& in l.ſi quis ad declinãdam.C.de epiſc.& cler.& in auth.
de eccl.tit.§.fin.& de verb.ſign.c.ſuper quibuſdam, in fin.
quod verum limita de pupillis, & viduis pauperibus, de fo.
compet.ex tenore, de offic.deleg.ſignificantibus. Et quod
relinquitur eccleſiæ, vel aliis piis locis, de teſti.c.fin.Pia au-
tem loca ſunt hoſpitalia, monaſteria, & quælibet alia loca,
in quibus ſenes, pauperes, & languidæ perſonæ aluntur, &
alia opera charitatis exercentur.d.l.ſi quis ad declinãdam,
& l.orphanotrophos:ibidem, & de relig.domi.de xenodo-
chiis.Et ſecundũ quoſdam quod relinquitur ad cuſtodiam
ciuitatis, vel aliorum locorũ communiũ ſeu publicorum,
argu.c.ij.de immun.eccleſ.& C.de donat.l.penult.§.ij. ſed
clarè.l.illud.C.de ſacroſanct.eccle.& quæ ibi not.& quod
relinquitur ad refectionẽ pontium, & viarum, vt dicit glo.
in l.j.§.ad municipium.ff.ad legem Falcid. ſimiliter muro-
rum & foſſatorũ vrbis, aut caſtri, & ſimiliũ, & hoc ſi neceſ-
ſitas immineat, aliàs non, argu.l.ad inſtructiones.C.de ſa-
croſanct.eccle.& l.omnes prouinciarũ, & l.ad portus.C.de
oper.publ.& l.vnica.C.de quibus mun.& l.pe.C.de priuil.
do.Aug.& c.ij.& c.non minus, & c.aduerſus, de imm.eccl.
Et quod legatur in ornamentis eccleſiæ, pro luminaribus,
fabrica, libris, & aliis ad cultũ diuinũ pertinentibus, ſiue ſit
ad temporalẽ, ſiue ad perpetuũ cultum, de teſta.c.ſi.& facit
glo.C.ad l.Falc.auth.ſimiliter.Et quod relinquitur pro re-
dimendis captiuis.l.nulli.C.de epiſc.& cler.in auth.de ecl.
tit.§.ſi quis, coll.ix.Et qđ relinquitur ꝑ maritandis puellis,
ſecundũ Bar.in l.j.ff.ſol.mat.& in l.ſi ego, in prin.ff.de iure
do.& in l.ij.ff.de donat.& arg.c.ſi.de fer.vbi dicunt docto-
res, ꝙ dos eſt pia cauſa, & cõſequenter relictũ pro dote, eſt
ad piam cauſam.Et quod relinquitur ꝑ alimentis:intellige
egentium.xij.q.ij.aurũ. Et generaliter quod Deo relinqui
tur, pro anima cenſetur relinqui.Et ideo conclude, ꝙ pro-
priè dicitur relictũ ad pias cauſas, quando relinquitur pro
Dei honore aut ſanctorũ, vel pro ſalute animę, quibuſcun-
que perſonis aut locis relinquatur, quia pium eſt qđ fit pp
cultum diuinũ, ſecus pro honore mundi, aut perpetua fa-
ma:quia non dicitur piũ.In foro tñ cauſarũ, ſi dubiũ fuerit,
præſumetur omne relictũ ſupradictis, ad piam cauſam eſſe
2 relictũ, id eſt, pro Deo & animæ ſalute. ¶ Secundò * quæ-
ro, vtrũ dicatur ad pias cauſas legatũ ꝑ malè ablatis incer-
tis? Et dicit Ioã.And.in addi.ad Spec.de inſtru.edit.ꝙ ſic, ſi
relinquatur pauperibus, vel eccleſiis, & huiuſmodi, aliàs
non, vnde dicit potius cõſiderari cui, q̃ quare legat.l.illud.
C.de ſacroſ.eccl.vbi dicit gloſ. ꝙ quando legatur diuiti ꝑ
anima, non eſt ad pias cauſas, ſecus ſi non diuiti.d.l.ſi quis
Titio:quod verũ eſt quò ad præſumptionem, ſecus quo ad
veritatem, quæ principaliter reſpicit intẽtionem. ¶ Tertiò
3 * quæritur, quid ſi leget centũ, non expreſſa cauſa propter
quã, nec perſona cui legat? Et dicit Io.And.vbi ſ.illud eſſe
legatũ ad pias cauſas. Et vt not.Alberi.in d.l.ad inſtructio-
nes.C.de ſacroſ.eccl. legatũ incertũ ad pium vel publicum
vſum, puta viarũ & pontiũ refectionẽ, valet, vt ff.de leg.ij.
4 l.quidam in teſtamẽto.¶ Quartò * quæritur, vtrũ relictum
conſanguineo pauperi, ſit ad piam cauſam? Et dicit Bart.in
l.j.C.de ſacroſ.eccl.ꝙ non, niſi dicat pro anima & pro Deo
hoc ſe facere. Et facit qđ not.Car.in d.l.j.ſed intellige quo
5 ad præſumptionem.¶ Quintò * quæritur, vtrum legata ad
pias cauſas gaudeant eodẽ priuilegio cũ relicto eccleſiæ?
Et dicit Panor.in c.relatum.el j.de teſta.ꝙ ſic, quia eccleſia
priuilegiatur propter animã contemplatione Dei, facit qđ
not.Io.And.in c.j.de in integ.reſtit.lib.6.vbi voluit, ꝙ ſicut
eccleſia, ita & alia pia loca poſſunt petere reſtitutionem in
6 integrum. ¶ Sextò * quæritur, vtrũ de legatis ad pias cau-
ſas poſſit Falcidia vel Trebellianica detrahi? Et dicit Pan.
in c.Rayn.de teſta.cõmuniter teneri, ꝙ non, quo ad Falci-
diam, quò verò ad Trebellianicã, Bart.in l.Marcellus ff.ad
Trebel.& Bal.in l.id quod pauperibus.C.de epiſ.& cleri.&
multi alij tenet etiam ꝙ non detrahat̃, ſed Ioan.Andr.tenet
contrariũ in glo.ſua. & multi alij, vt not.Alberi.in l.ſi quis
ad declinandã.C.de epiſc.& cler.Prima autẽ opinio eſt ma
gis pia & tenenda: quia rationabilibus eſt hoc de Trebel-
lianica q̃ de Falcidia: ſicut potior eſt in hæreditate hæres,
cui abſolutè relinquitur, q̃ hæres cui relinquitur vt reſti-
tuenda alteri, vñ teſtator ſicut poteſt ꝓhibere Falcidiã, ita
7 & Trebellianicã, vt ĩ.Legitima.§.xij.¶ Septimò * quæritur,
quot teſtes requirãtur aut valeant ad legata pia? Et dico, vt
ĩ.Teſtamentum.j.§.v.& vij.¶ Octauò * quæritur, vtrũ va-
8 leãt legata ad pias cauſas ſine inſtitutione hęredis? Et dicit
Pan in c.indicãte, de teſt. ꝙ ſi teſtator noluit mori inteſta-
tus, nõ valent.Inſt.eo.§.ante hæredis, quod intellige ĩ foro
cauſarum,

cauſarũ, vt patet ex dicendis.§.ſeq. ſed vbi quis eligit mori
inteſtatus, valent nedũ legata ad pias cauſas, ſed & quæcun
que alia. Qui autem talia legata facit, in dubio vr̃ voluiſſe
mori inteſtatus, vt probatur text. in d.c.indicante, & facit
9 qđ legit̃, & not.in l.iij.ff.de iure codi. ¶ Nonò * quæritur,
vtrũ legata ad pias cauſas valeant in teſtamẽto etiã minus
ſolenni voluntate facto? Et dico, ꝙ ſic, extrà de teſt. cùm
eſſes: quia in tali legato ſufficiunt duo vel tres teſtes, cùm
tamen dicat ibi dom.Ant.de Butr.ꝙ de iure ciuili in teſta-
mento requirũtur ſeptẽ, niſi ſit ruſticorũ, in quo ſufficiunt
quinque, ſicut & i codicillis.C.de teſt.l.fin.Sed quia d.c.cũ
eſſes, vr̃ cùm duobus aut tribus teſtibus requirere ẽt preſ-
byteri præſentiã, quærit an valeat teſtamentũ nõ aſſiſtente
preſbytero parochiali? Et dicit, ꝙ ſic, quantũ ad legatũ ad
pias cauſas, ſ̃m cõmuniter Docto. non aũt in aliis, niſi ad-
ſit preſbyter cum duobus teſtibus, & ſic d.c.debet intelligi
ſ̃m c.ſequens.ſ.c.relatum, quod de duobus teſtibus, nõ de
preſbytero mentionẽ facit. Et dicit Spec. ꝙ ſi adeſſent tres
alij teſtes, & nõ preſbyter, nõ valeret, & idem ſi alius preſ-
byter, & nõ ſuus, quia à ſolennitate legali recedi nõ debet,
niſi quantũ expreſſum eſt in iure canonico: vnde cum tex.
requirat preſbyterũ ſuũ, dempto preſbytero ſuo ramane-
mus in diſpoſitione iuris ciuilis: & iſta eſt cõis opinio. Ipſe
10 tñ aliter determinat, vt ĩ.Teſtamentũ.§.v.¶ Decimò * quæ
ritur, vtrum ex defectu teſtamenti vitientur legata ad pias
cauſas? Et dicit Pan.in c.indicãte, de teſta.ꝙ non, ſecũdùm
vnam opinionem, vt not.in l.j.C.de ſacroſan.eccle.& in l.
eam quam.C.de fideicõ.pro quo facit quod not.Bar.in l.j.
& Bal.in l.illa inſtitutio.ff.de hære.inſtit.qui tenẽt, ꝙ cùm
quis relinquit ſua reſpectu piæ cauſæ diſpoſitioni Titij va-
let, licet nõ valeat teſtamentum, qñ hæres ponit̃ in volun-
tate alterius, de quo ĩ.Teſtamentũ.j.§.ix.Ratio diuerſitatis
eſt:quia talis, cuius arbitrio cõmittitur, habet regulã iuris
diuini, humani, & gentiũ, limitantem eius voluntatẽ: quæ
eſt vt præ omnibus Deo & religioni debeãtur, & ad redi-
menda peccata. xiij. q.ij.animæ, de pœnit.diſt.j. medicina,
ideoq; aliud facere non põt.In profanis aũt nulla eſt regu-
la limitans:ideoq; poſſet aliud velle q̃ teſtator, & propter-
eà cum volũtas teſtatoris ſit incerta, ideo eſt captatoria.i.
adulatoria, ſeu deceptoria, ſ̃m gl.in c.cùm tibi, de teſt. Ad-
uertendũ eſt hic ſecundũ Bar.de Saxofer.in ſua Minorica,
ꝙ aut teſtator voluit, ꝙ teſtamentũ valeret iure directo te-
ſtamenti, & nõ aliter, & ſic ſi teſtamentũ eſt nullũ, quia in-
ſtituit hæredẽ incapacẽ:hæres, ad quẽ veniũt bona, nõ te-
netur ĩ conſciẽtia, aut voluit, ꝙ ſi nõ iure teſtamẽti, ſaltem
valeret iure codicillorũ, & omni alio mõ quo poſſet, & tũc
ille, ad quẽ bona peruenerũt, tenetur implere legata defun-
cti, & ſic eſt pręſumendũ, niſi qñ teſtator prouidit ſibi, puta
alium ſubſtituendo, vel qñ ordinauit quid faciendũ ſit, qđ
ordinauerat, non habebit effectũ, & facit l.cùm proponas.
C.de hæred.inſtit.Item dic ſ̃m Bart. in l.in teſtamento.ff.
de fideicom.lib & Panor.in c.j.de ſucceſ. ab inteſta.ꝙ licet
volũtas defuncti nõ fuerit perfecta ratione publicationis,
vt puta, quia teſtamentũ manu ſua cõſcripſit, volẽs poſteà
redigi in publicã formam, ſed morte vel furore præuentus
non potuit, ꝙ nihilominus hæres tenetur.Item ſi teſtamẽ-
tum facere cœpit, ſed cõplere non potuit, legata facta va-
lent, quia negari non poteſt, quin ſit perfectus conſenſus
ratione volũtatis, licet nõ ratione operis. Item Bart.in l.cũ
quis.C.de iur.& fact.igno.tenet, quòd ſi teſtamentum eſt
nullũ, vel quia deficit voluntas defuncti, vel ex præteritio-
ne hæredis, ignorãdo, quòd eum habeat, ſic legata non va-
lent, quod limita, niſi ſint reali, ꝙ etiam ſi filium ſe habere
ſciuiſſet, nihilominus feciſſet.argu.xvij.q.iiij.c.fin. Sed qñ
eſt irritum ex præteritione vel exhæredatione nominis,
debentur omnia legata, vt in auth.ex cauſa.C.de libe.præ-
teri. Quando etiam eſt nullũ, quia nõ ſunt teſtes ſufficien-
tes, vel deficit ſolẽnitas aliqua iuris ciuilis: ſi conſtat hære-
di de volũtate defuncti, vel per duos teſtes probari poteſt,
obligatur naturaliter iure gentium ad illam implendam.
11 ¶ Vndecimò * quæritur, vtrũ legatũ ad certũ vſum: poſſit
ad aliũ conuerti? Et dicit Arch.poſt Lap.in cle.quia cõtin-
git, de relig.do.ꝙ ea, quę ad certũ vſum largitione ſunt de-
putata fideliũ, ad illũ debẽt, & nõ ad aliud, ſalua ſedis Apo-
ſtolicæ authoritate, cõuerti, de relig.dom.qui cõtingit. Et
ſicut, hoc ſcilicet mutare legata, nõ licet in facto: ita nec in
modo, nec in loco, de reſtit.ſpol.Piſan. Ex cauſa tñ, puta qa
in loco illo fieri nõ põt vbi eſt legatũ, licet mutare, de teſt.
nos quidẽ: & hoc etiã per epm vel aliũ inferiorem à Papa.
Sed Petr.de Peru. vbi ſ.diſtinguit.Nam ſi ipſe vſus impleri
poteſt de iure & de facto: puta, quia legauit quis vt mona-
ſteriũ fiat in tali diœceſi, eps eſt cõtentus, & ſic de iure te-
net, de conſecr.diſt.j nemo, & nullũ eſt impedimentum in
facto, quia pecunia eſt parata, & cætera neceſſaria: nec eſt
qui aduerſet̃, & poteſt fieri de facto, tunc dicit, ꝙ in alium
vſum cõuerti non põt, & eſt caſus c.nos quidẽ, de teſta. &
ff.de admi.re.ad ciuit.perti.l.j.de quo etiã eſt caſus in l.nul
li.C.de epiſc.& cle. Imò ſi per legatariũ non impletur, tale
legatũ redit ad hæredẽ, & ꝑ hoc eſt caſus in c.cùm dilecti,
de dona.& facit quod no.de condi.app.c.verum.Et hæc in-
tellige vera niſi in legatis ad pias cauſas, ſi interueniat di-
ſpenſatio Papæ. Si verò ille vſus poteſt impleri de iure ſed
nõ de facto, puta pp guerras, vel quia pecunia eſt modica,
vel nõ eſt locus in eccleſia vbi legauit pro capella fienda,
& hmõi, tunc iſte caſus eſt in l.legatã.ff.de admi.re.ad ciu.
perti.& in d.c.nos quidẽ.ibi, impleri non põt: quod verbũ
intelligitur etiam de potentia, facit de reſcr.ſciſciratus: &
poteſt fieri cõmutatio authoritate ſuperioris, etiã ſi in te-
ſtamento ſit clauſula, ꝙ ad alium vſum conuerti nõ poſſit
q̃ deputatum. Ratio eſt, quia voluntas teſtatoris interpre-
tanda eſt ſecundũ ius commune, vt res magis valeat quàm
pereat, de verb.ſignif.abbate, ideoq; cum de iure cõi poſſit
in aliũ vſum cõuerti, talis clauſula nõ obſtabit.Et ex his di-
cit Specu. ꝙ ſi mihi legatur vt vadam vltra mare, & nullus
audet ire, ꝙ aſſequar legatũ, licet non vadã, modò vadã ad
ſimilem locum. Similiter ſi teſtator legat ꝑ labore itineris
vel pœnitẽtiæ ſibi iniunctæ, vt vadam Romam: & propter
impedimenta nõ poſſum, ꝙ aſſequar legatũ, modò vadam
ad locum ſimilem.d.l.legatũ. Excipitur tñ, quod legatur ꝑ
ſubſidio terræ ſanctæ: quia ſi nõ poſſum modò, expectabi-
tur tempus, & ſeruabitur legatũ, de vo.magnæ.Si verò talis
vſus poteſt impleri de facto, ſed non de iure, tunc aut hoc
eſt, quia nõ eſt ad aliquem finem honeſtũ: puta, quia lega-
uit quis centum vt fiat ludus theatralis in eccleſia, qui eſt
illicitus de iure.de vita & hon.cle.cùm decorẽ, & ſic lega-
tum inutile eſt, nec fiet conuerſio, arg.eorum quæ not.glo.
in l.j.ff.de cond.inſtit.aut hoc eſt nõ: quia non fit ad finem
honeſtum, ſed quia ius habet, & tunc fiet cõuerſio in aliũ
vſum honeſtum, vt eſt caſus in l.legatũ ciuitati.ff.de vſu-
fruct.lega.& ſic intellige d.c.nos quidem, in verbo, nõ põt
impleri, ſcilicet de iure. Exemplum, Teſtator legat, ꝙ præ-
dicatores aut minores ſe cõferant ad habitandũ in ſuis do-
mibus, & ibi diuina celebrent ꝑ ſalute animæ ſuæ, quod
de iure fieri nõ poteſt, per c.vnicum, de exceſ.prælat.lib.6.
tamen vſus eſt honeſtus, quia pro anima & cultu diuino.
¶ Similiter legat, ꝙ fiat eccleſia in tali loco quod fieri non

poteſt ꝓpter priuilegiũ quod habent Prędicatores & Mi-
nores, vel huiuſmodi, ideóq; fiet in loco cõgruo & hone-
12 ſto: ¶ Duodecimo* quęritur, cuius authoritate talis cõmu-
tatio fiet? Et dicit Pet. de Peru. vbi ſ. ꝙ ſi non ſubeſt cauſa,
intellige ex parte rei vel legati: puta, q̄a poteſt de iure &
de facto impleri: adde, & nihil apparet in q̃d ſit bonũ mu-
tare; tunc, inquit, ſolus papa poteſt. l. legatũ. ff. de admi. rer.
ad ci. perti, & clemen. quia contingit. de relig. dom. Si verò
ſubeſt cauſa legitima, poteſt diœceſanus, etiã ſi poteſt im-
pleri de facto & de iure: niſi teſtator ꝓuidiſſet quid fiẽdũ
de legato, vſu nõ impleto: quo caſu fieri non poteſt com-
mutatio: vt no. Bar. in l. liberto §. Lucius. & ibi tex. ff. de an-
nu. legat. intellige ſaltẽ per diœceſanũ. Bar. aũt in d. l. lega-
tum. aliter diſtinguit per illã. l. Quando enim relinquitur:
vt fiat opus nõ licitũ, intellige nõ quia ſit in ſe inhoneſtũ:
ſed quia ius prohibet, vt §. priore. tunc cõuertitur in aliud
authoritate proximi ſuperioris cã cognita, & vocatis his
quorũ intereſſe pôt, vt. l. legatum. ff. de vſufr. lega. Quando
verò pôt licitè fieri: tunc ſi pecunia pro hoc relicta ſuffi-
cit, nõ poteſt in alium vſum cõuerti, niſi authoritate prin-
cipis, vt d. l. legatum. in prin. ſi verò non ſufficit, conuerti
pôt abſq; principis authoritate, vt d. l. legatum. hęc ex illo.
vide ꝓ his etiã no. per Bal. Ang. & Sali. in l. ſi teſtamẽtum.
C. de teſt. vbi ſtrictius dicunt, ꝙ non licet papæ alterare
vſum illarum rerum, quæ per fideles ſunt relictę; quod in-
tellige de poteſtate ordinaria, & in nõ piis, ſecus de abſo-
luta, vł in piis legatis. Ex quibus omnibus cõclude, ꝙ vo-
lũtas ac legata teſtatoris circa pias cauſas poſſent per pa-
pam mutari in alium pium vſum, etiã ſine cauſa ſe tenẽte
ex parte rei: nõ aũt ſine cauſa ſe tenẽte ex parte ipſius pa-
pæ; quia oportet, ꝙ faciat bono fine, quæ eſt cauſa. Vñ ſe-
cundùm Bald. in l. reſcripta. C. de pre. Impe. offe. omnis ra-
tio motiua principis: habetur ꝓ cauſa: Per epiſcopũ verò,
ſm aliquos, indiſtinctè mutari non poſſunt. quod Sum.
Roſ. videtur tenere in ti. Legatus. §. vij. alle. cle. quia cõtin-
git. de relig. do. licet ibidem. §. ix. ſentiat oppoſitum. Secũ-
dùm alios verò poſſunt per epiſcopũ mutari: primò ex cã
legitima, ſcilicet ſe tenẽte ex parte rei, non autem ſine cã.
& ſecundò in dubio an cã ſit legitima néc ne. & hoc tenet
Pet. de Peru. & Archid. poſt Lap. vbi ſ. & Bar. de Saxo fer.
vbi ſ. & facit dictũ Lu. de Ro. in no. ꝙ legatum factum ꝓ
calice vel reparatione eccleſiæ. ſi eccleſia non habet opus,
poteſt per epiſcopum ſolum fieri cõuerſio in alium vſum
pium. Ad d. verò cl. dico, quòd limitatur communiter: ma-
ximè ſecundũ Lap. vt epiſcopus hoc non poſſit ſine cauſa.
Et idem eſt ſecundùm glo. ordinariam, & Lap. in d. cle. de
legato ſedis apoſtolicæ, quia ſcilicet hoc non poteſt ſine
cauſa. Et idẽ videtur tenere Zab. ibi, dicẽs, ꝙ legatus de la-
tere hoc poteſt, quãdo cõuerti nõ poteſt ad vſum deſtina-
13 tum. ¶ Decimotertiò * quęrit', vtrũ in tali cõmutatione re-
quiratur conſenſus hæredis grauati? Et dicit Pet. vbi ſ. ꝙ ſi
impleri non poteſt de iure vel de facto, requiritur conſen-
ſus hæredis grauati, & eccleſiæ cui legatũ eſt, & ita loqui-
tur. l. legatum. ff. de vſufruct. legat. Et idem dic quãdocun-
que ex cauſa legitima debet fieri mutatio. Et ſi eccleſia cui
legatur: conſentit commutationi, hæredes verò diſſentiũt,
epiſcopus fauebit eccleſiæ legatariæ fauore voluntatis de-
functi adimplendæ, & non hæredi. & eſt caſus in d. l. lega-
tum. Quod tamen fallit in legato pro monaſterio fiendo,
quod ſine conſenſu heredis cõmutari nõ poteſt, niſi fuerit
negligens, quo caſu epiſcopus elapſo termino hoc poteſt
ſine eius conſenſu. d. c. nos quidem. Prædicta autẽ faciunt
ad quæſtionem quam notauit Specu. & Ioã. And. de eo qui
relicto hęrede & tribus commiſſariis iuſſit ædificari & do-
tari eccleſiam, quo mortuo duo cõmiſſarij voluerũt lega-
tum conuertere in transferendo vnum monaſterium malè
ſituatum, ſed tertius & hæres diſſenſit, & tenent, ꝙ nedum
duo ex his, ſed nec omnes cõtra voluntatẽ hæredis potue-
runt, quia in eccleſia nouiter conſtructa ius debet acquiri
patronatus: & per id memoria defuncti conſeruatur. Et re-
mittit Io. And. ad ea quæ no. in c. nos quidẽ. de teſta. Verũ-
tamen in prædictis excluditur authoritas ſedis Apoſtolicę:
quia vt dicit Guliel. de monte Laud. Papa poteſt in legatis
ad pias cauſas quicquid voluerit facere. ¶ Decimoquartò
14 * quæritur, vtrum legatũ factũ pro conſtruendo hoſpitali
in quo poneretur rector ad arbitriũ certi prælati, poſſit per
hæredes mutari in ædificationẽ monaſterij religioſorum?
Et dicit Lap. in d. clem. quia contingit, & refert dom. Ant. in
d. c. nos quidem, ꝙ Ioan. And. cum quibuſdam Iuriſtis con-
ſuluit, ꝙ ſic, cum licentia epiſcopi, etiã contradicente illo
prælato: quia qui melius facit, non aliud, ſed idem facit, de
iureiur. peruenit. el ij. & facit c. ſcripturæ, de vot. & regula,
plus ſemper, de reg. iur. lib. 6. Sed contrà, quia voluntas de-
functi pro lege ſeruari debet, vt patet. xiij. q. ij. c. vltima vo-
luntas, de celeb. miſſ. c. cum Marthæ, & cõſequenter forma
mãdati debet diligẽtiſſima accuratione ſeruari, nec eo ca-
ſu plus cõtinet in ſe quod eſt minus, vel ecõtrario, de pręb.
c. cùm de beneficio. lib. 6. & in hoc videtur reſidere Lap. &
Zab. & dicũt illud nõ eſſe ſimpliciter maius q̃ hoc, ſed ſunt
diuerſa opera pietatis, quæ ſe habent ſm excedẽs & exceſ-
ſum. Dicit autẽ ad hoc dom. Anto. ꝙ iſta ſunt vera in ma-
teria odioſa vel ambitioſa, & cõſequenter reſtringibili, de
præb. c. quamuis. lib. 6. Opinio verò Io. And. loquitur in ma
teria fauorabili, maximè animæ defuncti, in qua fit plena
interpretatio, de donat. cap. cùm dilecti. Vnde veriſimiliter
præſumitur, ꝙ defunctus nõ contradixiſſet demonſtrãdo
ſibi vſum vtiliorem. Facit ad hæc quod not. Bart. in l. fin. de
15 oper. publ. ¶ Decimoquintò * quæritur, quis poſſit ſuũ of-
ficium impendere, vt legata cõſequantur ſuũ effectum? Et
dico duo. ¶ Primum. Secundùm Pan. in c. nos quidem, de
teſta. hoc poteſt etiam iudex ſecularis: etiam in legatis ad
pias cauſas. tex. eſt in auth. de eccl. tit. §. ſi quis ædificationẽ.
Similiter tam ſecularis quàm eccleſiaſticus poteſt cõpelle-
re vt legata ſoluantur, quæ fiunt non certæ perſonæ, vel ſi
certæ, tamen eſt talis, ꝙ nõ poteſt in iudicio petere, vt ſunt
fratres minores. d. §. ſi quis. Secus ſi legatum ſit factũ certæ
perſonæ nõ ad piam cauſam, quia tũc oportet, ꝙ ſolùm ad
inſtantiã partis compellat. ¶ Secundum. Secundùm eũdem
Pan. in c. ſi hæredes, de teſta. ſi teſtator prouidit ſibi de exe-
cutore, epiſcopus non ſe poteſt intromittere in legatis ad
pias cauſas, niſi in defectũ, vt j. Teſtamentum. ij. §. iij. & viij.
& in c. tua nos. de teſta. & in auth. de eccleſ. tit. §. ſi quis pro
redemptione. Si verò de executore ſibi nõ prouidit, tunc in
legatis ꝓ redemptione captiuorũ, & alimoniis pauperum
prouidebit epiſcopus, vt in d. §. ſi quis pro re. & l. nulli. C. de
epiſc. & cle. in aliis autẽ hæres, vt in d. c. ſi hæredes. & cap.
tua. & c. nos quidem, de teſta. niſi in negligentiã, vt j. Te-
ſtamentũ. ij. §. vj. De cautela danda volenti legare pro ani-
ma, ſed timenti parentes, vide j. Pactum. §. xij.

LEGATVS, vide ſ. Delegatus. §. x. Et adde, ꝙ impe-
dientes legatos vel nuntios apoſtolicos, ne exerceant
ſua officia, ipſo facto ſunt excõicati, & terræ, regna, vel lo-
ca, eorũ ſunt interdicta tãdiu, quãdiu in cõtumacia pſtite-
rint eorũ domini. c. ſuper gẽtes & regna, de offic. leg. lib. 6.

DE LEGITIMO, & Legitimatione.

1 *Legitimus filius quis ſit.*
2 *Legiti-*

2 *Legitimare quid ſit.*
3 *Legitimatio triplex.*
4 *Legitimatio facta à iure quotuplex ſit.*
5 *Legitimatio iure ciuili quot modis fiat.*
6 *Legitimatio iuris ciuilis an valeat quoad ſpiritualia?*
7 *Legitimatio facta ab homine quotuplex ſit.*
8 *Legitimatio qualiter fiat.*
9 *Legitimatio papæ quo ad temporalia an valeat in terris Imperij.*
10 *Imperator vbi poſſit legitimare.*
11 *Comites Palatini an legitimare poſſint in præiudiciũ agnatorum.*
12 *Legitimatio quatenus extendatur ex parte legitimati.*
13 *Legitimatio perſequens matrimonium an fiat in filio clerici, in quatuor minoribus conſtituti.*
14 *Legitimum ſe pronuntiari an quis petat.*

1 LEGITIMVS * filius eſt, ſecundũ Ray. qui de legiti-
mo matrimonio natus eſt, vel de eo, quod legitimum
reputabatur, ſupple, licet intereſſet impedimentum. extrà,
qui fil. ſint legi. cùm inter Ioannem. & hoc ſiue ambo in
facie eccleſię coniuncti ſunt bona fide, credentes ſe legiti-
mè copulatos, cùm tamen non eſſent: ſiue ſi alter tm̃ hoc
credebat, quia ſic etiã legitimus eſt filius, & vtriq; parẽti
ſuccedet: ext. eo. ex tenore. Secus ſi clandeſtinè contraxiſ-
ſent: quia videtur fuiſſe ignorantia affectata: & multo ma-
gis ſi ambo impedimentũ ſcientes publicè contraxerunt.
de clan. deſpon. cũ inhibitio. Conſentit S. T. & Pet. Sed ad-
de, ꝙ etiã ſunt legitimi qui nati ſunt de ſponſa, ſi ſponſalia
fuerũt cõtracta in faciẽ eccleſiæ, & ibi nõ fuit impedimen-
tũ, nec copula fornicaria. Et ſic intellige Pan. in c. per tuas.
qui fil. ſint legi. imò etiam ſi copula fuit fornicaria: vt vr̃
caſus in c. is qui. de ſponſa. & ibi hoc videtur tenere Pan.
Si verò ſponſalia fuerũt clandeſtina, non tamẽ fuit impe-
dimentum, nec copula fornicaria, dicit glo. fi. in c. lator. qui
fil. ſint leg. ꝙ clandeſtinè cõtrahentes nõ dicũtur cõiuges,
Sed Ala. dicit hoc procedere reſpectu nubentiũ, nõ reſpe-
ctu filiorũ, ſed dicũtur coniuges, & placet Pan. Ex quo in-
fertur, ꝙ natus ex maſculo & fœmina ſimul habitantibus,
præſumitur legitimus, quaſi fauore legitimationis, maxi-
mè ſecundũ Inn. ſi ſe vocabant coniuges. de quo vide ibi
Pan. & idẽ in caſu noſtro fauore matrimonij. Si aũt ſpon-
ſalia fuerunt clandeſtina, & copula fornicaria, ſed nullum
erat impedimentum: vr̃, ꝙ filij ſint illegitimi, niſi ex diu-
turna cohabitatione pręſumat' matrimoniũ, vt ſ. Filius. §.
viij. quia non eſt matrimoniũ verum, nec præſumptiuum.
2 ¶ Legitimare aũt,* eſt habilitando de illegitimo legitimũ
ex gratia facere, & legitimatio, eſt habilitatio illegitimi ad
actus legitimos, ad quos ex illegitimitate erat inhabilis. de
3 quibus j. eo. ferè per totum. ¶ Licet autem* legitimatio in
ordine ad legitimantem diſtinguatur, vt j. §. j. & ij. tamen
in ſe & in ordine ad ſuũ effectũ eſt triplex, vt colligitur ex
Ant. de But. in c. per venerabilẽ. qui fil. ſint legi. dicentem,
ꝙ legitimatio eſt triplex. Quædã eñ eſt pleniſſima, ꝑ quã
deletur fundamentum vitij, à quo legitimationis & illegi-
timationis differẽtia conſurgit, quã ſolus papa facere pôt,
quia ſolus diſponere poteſt ſuper matrimonio. Quædam
verò eſt plenior, quæ integrat ad iura primeuæ naturæ,
non diſponendo in vitiũ, quam poteſt & papa & Impera-
tor, ſecundum ea quæ ſpectant ad illos. Quædam verò eſt
plena, vt diſpẽſatio cum illegitimo in aliquo effectu legi-
timationis, nõ integrando ex toto, quã ẽt facere pôt eorũ
vterq;. hæc ex illo. Sed intellige, ꝙ diſponere in vitium, &
facere, ꝙ illicitè coeuntes licitè coniũgantur: puta conce-
4 dendo matrimoniũ in quarto gradu. ¶ Primò* verò quęri-
tur, quotuplex ſit legitimatio facta à iure? Et dico, ſecun-
dum Petrum de Pal. in iiij. diſt. xlj. q. xxxvij. ꝙ eſt triplex.
Quædã enim eſt cõmunis iuri canonico & ciuili: vt qñ in
vxorẽ ducitur concubina, ex qua prius nati ſunt filij: quia
tunc perſequens matrimonium filij prius ex illa ſuſcepti
fiunt legitimi quo ad omnia, ſi tempore conceptionis po-
terat eſſe vxor legitima, quamuis aliàs meretrix commu-
nis ſiue mediatè ſiue immediatè ducta fuerit, aliter nun-
quam. de quo ſ. illegitimus. §. iij. ¶ Quædam verò eſt iuri
canonico propria, quæ eſt per religionis ingreſſum. ſ. cum
effectu profitendo, quo legitimat' ingrediens quo ad om-
nes ordines, & nullam dignitatem propriè dictam; vt ꝙ
ſit prælatus per electionem. de fil. preſby. c. j. quia curam
animarum iure ordinario, ſiue per electionẽ, ſiue per com-
miſſionem habere non poteſt. Et quod dicunt aliqui, epi-
ſcopum poſſe diſpenſare cum ſpurio religioſo ad curam
& abbatiã, nõ legi, inquit, ſimiliter, ꝙ poſſit ex hoc ſucce-
dere, vel ordo pro eo, qui ſuccederet, ſi eſſet legitimus. C.
de ſacroſan. eccl. l. Deo nobis. nõ credo, quia eſt ſtricti iu-
ris. Vnde ſi eſt legitimatus quò ad ordines, non ꝓpter hoc
5 eſt quo ad ſucceſſionẽ. ¶ Quædam verò eſt * propria iuri
ciuili, quæ fit multis modis, de quibus expreſsè habentur
iura ciuilia in diuerſis locis. ¶ Primus eſt quando pater
(intellige non habens filios legitimos) filium naturalem
tradit curiæ ciuitatis ſuę vnde eſt oriundus: vel ſi eſt oriũ-
dus de veteri, aut noua Roma, offert eum curiæ cuiuſque
ciuitatis metropolitanæ, & fit officialis in ea. Inſt. de nupt.
§. vlt. ¶ Secundus eſt, quãdo pater offert illum Imperatori,
& fit curialis. in auth. qui mo. na. effi. ſui. §. ſi quis igit'. coll.
vij. Sed tñ iſte nõ ſuccedit agnatis aſcendẽtibus, vel deſcẽ-
dẽtibus, vt ibidẽ. ¶ Tertius eſt, quãdo pater filiã naturalem
matrimonio copulauerit officiali ciuitatis, vnde eſt oriun-
dus: vel ſi eſt pater oriũdus de veteri, aut noua Roma, co-
pulet officiali ciuitatis metropolis. C. de nat. liber. l. iij. & l.
fi. ¶ Quartus eſt, q̄a nullo alio legitimo exiſtẽte, vel ſi exi-
ſtit, nõ cõtradicit, ſed cõſentit, filius naturalis patre defun-
cto offert ſe ipſum curiæ in officialem, & illa eum recipit,
vt in d. §. ſi quis igitur. Erit enim legitimus, vt ſuccedat pa-
tri ab inteſtato, nõ tñ aliis cognatis ex parte patris, nec ipſi
illi, vt in d. §. auth. filium verò. ¶ Quintus, qñ pater, deficiẽ-
te prole legitima, offert principi preces pro filiis naturali-
bus, vt ſint legitimi ſucceſſores, etiam ſine matrimonio,
dũ tamen princeps preces admittat. d. auth. §. illud tamen.
¶ Sextus, qñ pater in teſtamento dicit eum ſibi velle ſuc-
cedere, ſi tñ filius poſt mortẽ patris principi ſupplicauerit,
& teſtamentum oſtẽderit: quia tunc dono principis & le-
gis erit hęres legitimus, modò ſequatur voluntatẽ patris,
vt in d. auth. §. ſi verò is qui. ¶ Septimus, qñ pater in vltima
voluntate nominat filium, & hæredẽ inſtituit. C. de na. lib.
auth. item ſi quis. quod limita ſm quod in caſu ſequenti.
¶ Octauus, qñ in publico inſtrumento. i. ſcripto per nota-
rium, aut etiam ſi ſit ſcriptum propria manu cum ſubſcri-
ptione trium teſtium, nominauerit eum filium, nec adiece-
rit naturalẽ. q̃d Bald. in c. innotuit. de electio. limitat, ſi ad-
dat ſuum, quaſi dicat, in ſua poteſtate, & ſic legitimum:
nec ſufficeret ſola nominatio, ſm eundem. Et hoc caſu ſi
ſunt plures filij naturales ex eadẽ matre nati, licet teſtimo
nium dederit vni tm̃, oẽs tñ erunt legitimi. Et hoc intelli-
ge qñ nõ ſupereſt pro legitima, ſm glo. in c. per tuas. qui
6 fil. ſint leg. quam ſequuntur cõiter Doct. ¶ Eſt autem * no-
tandum, ꝙ prædicta legitimatio iuris ciuilis propria ſm
Pet. de Pal. non tenet quo ad ſpiritualia, nec etiam quo ad
alia, q̄a leges, inq̄t, Imperatoris in his quæ nec eccleſiaſti-
ca nec ſpiritualia ſunt, ligant, niſi per papã reprobentur: in
eccle

eccleſiaſticis autẽ & ſpiritualibus,cuiuſmodi eſt cauſas le-
gitimationis & matrimonialis,nõ ligant,niſi per canones
approbẽtur, etiã ſi nõ reprobẽtur ſpecialiter.Sũ.verò Ang.
videtur aliud extremũ tenere.ſ.ꝙ indiſtinctè dicta legiti-
matio valeat.Ego verò dico,ꝙ melius dicit Sum.Roſ.cum
Inn.& Ber.eam valere ad ſecularia & temporalia, quo ad
ſucceſſionem & dignitates in terris ſubiectis poteſtati le-
gitimantis:& in aliis : vbi non fit alteri præiudicium,non
autem ad ordinem, vel dignitatem eccleſiaſticam. Et ad
Petrum dico,ꝙ legitimatio,quoad ſecularia & temporalia
nõ eſt cauſa eccleſiaſtica, vel ſpiritualis merè, alioqn quo
ad hæc cõditor legũ Imperator non poſſet legitimare, qđ
falſum patebit.Contra Sum.verò Ang.dico, ꝙ legum po-
teſtas non põt ſe plus extendere:quàm Imperatoria,à qua
habẽt efficaciam, quæ poteſtas Imperatoria nõ ſe extẽdit
ad legitimãdum quò ad omnia indiſtinctè,vt etiã patebit.
Spurij verò,quantũ eſt ꝑ leges,legitimari non poſſunt,ſed
ſolùm per papã, vel Imperatorẽ, aut aliũ eius authoritate
7 ſecundùm Ray.Pet.& Al.¶ Secũdò * quæritur,quotuplex
ſit legitimatio facta ab homine? Et dico, ꝙ eſt triplex,ſe-
cundum eundẽ Petrum, vbi ſ̃.Quædam enim fit per epi-
ſcopum,quẽ certum eſt poſſe legitimare quantum ad mi-
nores ordines & ſimplicia beneficia.i.quæ nec curæ ſunt,
nec dignitatis.de filiis preſby.c.j.& de facto diſpenſare vi-
detur,ſi ordines, vel beneficiũ illegitimo cõferat ſcienter,
quod de ſubditis intelligendũ eſt,cùm nõ ſubditũ ſoluere
nõ poſſit à pœna legis, ſicut nec ligare:vnde ei nec bene-
ficium nec minorũ ordinũ executionem dare poteſt,niſi à
ſuo epiſcopo fuerit legitimatus. Ad antecedentia autem
legitimatus : videtur etiã & ad ſequentia legitimatus eſſe.
Vnde quia canonici: maximè cathedraliũ eccleſiarum,in
iudices impetrantur, videtur, ꝙ ſi aliàs illegitimi iudices
eſſe nõ poſſunt:quia de hoc ſunt opiniones:tamen eo ipſo
ꝙ canonici ſunt,in iudices, ſicut & cæteri : poſſunt impe-
trari,quia cui licet quod maius eſt, nõ debet qđ minus eſt
non licere.Ad ſucceſſionẽ verò hæreditatis nec epiſcopus
nec aliqs prȩlatus papa inferior põt legitimare:qa non eſt
ei permiſſum.¶ Quædam verò fit per papã: ext.eo.per ve-
nerabilẽ.quẽ certũ eſt legitimare poſſe ad omnẽ ordinem,
beneficium, dignitatem eccleſiaſticam : cum hoc nihil ſit
aliud quàm impedimenta iuris canonici amouere : & ad
omnes actus ſeculares & ſpũales,& ad ſucceſſionẽ hȩredi-
tariam in terra ſibi ſubiecta,ſi ſit illegitimus iure poſitiuo:
qã omne tale põt remouere nõ ſolùm à principio,ſed etiã
ex poſt facto,nõ faciẽdo,ꝙ legitimatus ſit natus legitimè,
ſed faciẽdo,ꝙ à ſucceſſione nõ repellatur ratione illegiti-
mitatis, imò ſecundũ Pet.de Pal.etiã ſi ſit illegitimus iure
diuino aut naturali:quia cùm non priuetur per hoc,ꝙ na-
tus eſt illegitimè, alioquin à quocunq; legitimatus priua-
retur:ſed per hoc, ꝙ nunc iudicatur illegitimus : eccleſia,
cuius eſt iudicare an ſit illegitimus, etiã ad ſucceſſionem
poteſt eũ facere haberi ꝓ legitimo:hæc ex illo: q intẽdit,
ꝙ licet illegitimitas ſit de iure diuino aut naturali, tamen
inhabilitas illegitimi ad ſuccedendum eſt de iure poſitiuo,
& cõſequenter tolli poteſt ab eo. De terra verò nõ ſubie-
cta illi,patebit.ĩ.§.iiij.¶ Quȩdã verò fit per principẽ ſecu-
lare,Imperatorem, aut alium principem eius authoritate,
aut aliũ non recognoſcentẽ ſuperiorẽ in temporalibus:de
quo vide per Doct.in c.per tuas qui fi.ſint.leg. Quẽ quidẽ
Imperatorem certũ eſt poſſe legitimare ſuper prole præ-
ſenti in temporalibus,puta in ſucceſſionibus & honoribus
ſeculi in terris ſibi mediatè, vel immediatè ſubiectis, non
autẽ in terris eccleſiæ:cùm abſurdũ ſit, eũ maioris eſſe po-
teſtatis in terris eccleſiæ, q̃ papa,ſm multos,in terris impe
rij.Itẽ quia in illis non habet iuriſdictionẽ tẽporalem, ſed
papa, ſimiliter nec in ſpiritualibus:puta in promotione ad
ordines, etiam in terris ſuis, vnde legitimatus ab eo ſim-
pliciter, vel ab alio eius authoritate,indiget diſpẽſatione,
ſi vult promoueri. Vide gl.x.diſt.c.lege.nec erit legitimus
in dominio eorũ,qui Imperatorẽ nõ recognoſcũt, quantũ
ad ea,per quæ fieret alteri præiudicium:puta, quantum ad
ſucceſſionẽ bonorum ab inteſtato:vt not.in d.c.per vene-
rabilẽ.Similiter nec ſuper prole futura, quia nõ poteſt ſua
lege tollere gradus conſanguinitatis & affinitatis. Et hæc
procedunt de Imperatore iam coronato. de nõ coronato
autẽ magis eſt dubiũ,tñ Iac.de Are.& Io.And.tenẽt,ꝙ po-
teſt.¶ Quantum verò ad alios principes legitimare poteſt
ſubditum ſuũ quicunq; in tẽporalibus non habet dominũ
temporalem ſuperiorem, quia ex hoc poteſt pœnas tem-
porales ſuorum ſubditorũ ſtatuere, vel deſtituere, vt vult
ſm Arch.& Pet.de Pal.Vnde ſi lex ciuilis dicit ſpurium nõ
ſuccedere,non ligat ſpurium Franciæ, niſi inquãtùm pla-
cet regi Francorum. hæc omnia ex Arch.poſt Pet.de Pal.
Sed intellige de non recognoſcẽte ſuperiorẽ licitè & iuri-
dicè propter cõceſſionẽ eccleſiæ, vel cõſuetudinem rõna-
8 bilem & præſcriptam,vel huiuſmodi.¶ Tertiò * quæritur,
de qualitate,vel modo legitimationis ab homine? Et dico
multa.¶ Primum.Secundùm Pan.in d.c.per venerabilem.
quatuor requirũtur,vt valeat legitimatio.Primò,vt expri-
matur qualitas legitimationis.ſ.an ſit ſpurius,vel inceſtuo
ſus,vel naturalis tãtum.Secundò,vt exprimatur an habeat
fratres legitimos aut naturales.Tertiò,ꝙ pater & filius le-
gitimãdus cõſentiãt. Vnde Bar.in l.inuiti.ff.de iis qui ſunt
ſui,vel alie.iur.concludit,ꝙ pater legitimare non poteſt fi-
lios baſtardos ipſis inuitis & idem dicit de naturalibus na-
tis ex concubinis : niſi filius ſit infans, vt l.iubemus.C.de
eman.lib.Et eſt ratio, ſm Lud.de Ro.quia liber homo nõ
poteſt nolens alterius ſubiici poteſtati. dicũtur tamẽ con-
ſentire, ſi ſciant ſuam legitimationem impetrari, & non
contradicunt.& eſt glo.ſing in l.adoptionibus.ff.de adop.
aliquãdo tamen cõiter cõtrarium tenebatur, quia in præ-
iudicialibus taciturnitas non habetur pro conſenſu.Quar
tò, ꝙ ſi pater mortuus fuerit, vocentur agnati vt conſen-
tiãt,niſi princeps legitimare vellet ex certa ſciẽtia ipſis nõ
vocatis, quia poteſt ex certa ſciẽtia reſtituere in integrum
cum præiudicio alterius, vt not.in l.j.C.de ſen.paſ.& in l.
in cauſæ.ff.de minorib.Si tñ pater viuit, ſufficit ſi ipſe con-
ſentiat,& ſimiliter ſi eſt mortuus, & diſponit vt legitima-
retur poſt mortẽ ſuam, nec tũc eſſet neceſſe, ꝙ agnati vo-
carẽtur, quia tunc etiã ipſis inuitis poſſet legitimari, adeò
ꝙ etiã ſuccedet ab inteſtato ipſis agnatis.¶ Secundũ.Adde
quo ad primũ prȩdictorũ, ꝙ ſm Io.And.in addit.ad Spec.
in tit. qui fil.ſint legit. ſi quis impetrando legitimationem
dicit ſe ſpurium, & ſit ſpurius duplicatus, vt quia ex vxo-
rato & vxorata,ſi hoc nõ exprimat̃,impetratio non valet,
ſed reputatur ſubreptitia, facit in ſimili cle.j.de præben.&
de fil.preſby.c.fin.¶ Tertium.Adde quo ad ſm & tertium,
ꝙ ſecundùm Ant.de Butr. ſi legitimatio fiat in vita patris,
poteſt diſponere de hæreditate,quod vult in præiudicium
ſperãtis hȩreditatẽ,& valet legitimatio nõ citata parte,ſed
tamen exigitur, ꝙ mentio fiat agnatorum.& idem ſi fiat
ad inſtãtiam filij intuitu patris:ſed tamẽ requiritur aſſen-
ſus patris à principio, vel ex poſtfacto. ¶ Quartum.Dicit
aũt generaliter,quòd omne tacitũ, quo expreſſo princeps
non legitimaſſet,habet vitiare legitimationẽ,& eam facit
ſubreptitiam, imò ſecundùm Pan.in d.c.per venerabilem.
etiam

etiam ſi non ita de facili legitimaſſet, ad quod de reſcript.
poſtulaſti,ſed ſaltem primum eſt verum.¶ Quintum.Adde
pro quarto,ꝙ ſecundùm Anton.de Butr.qñ legitimatio fit
poſt mortẽ patris, ſi fiat per verba reſtrictiua, vt dicendo,
conferimus tibi legitimationem:tunc nõ retrotrahatur. Si
verò fiat per verba reſtrictiua,vt dicẽdo,integramus te ad
omnia primæua naturæ, ac ſi legitimè natus eſſet, qđ fieri
debet,quando legitimans vult totaliter integrare:tunc re-
trotrahitur,ſed diuerſimodè ſecundùm diuerſos. Nam ſe-
cundùm aliquos ſic retro trahitur, ꝙ tollit ius aliis medio
tempore quæſitum,ſm Bar.autem in l.Gallus.ff.de libe.&
poſt.non tollit, niſi aliud legitimato ſpecificetur reſtitutũ.
Et hoc tenet Io.And.in addi.Spec.& Ant.de Butr.dicens,ꝙ
ſi non appareat de expreſſa voluntate principis, ꝙ voluerit
alteri prȩiudicare,nec exprimatur aliud de iure alteri quæ-
ſito,valet legitimatio,ſed nõ ad præiudiciũ alterius.Et hȩc
intellige de legitimatione, quã quis facit in terris ſuis:ali-
bi autẽ non poſſet,etiã citatis illis,quibus ius eſt quæſitũ,
9 niſi cõſentiant.¶ Quartò * quȩritur, ſpecialiter,vtrũ Papa
legitimare poſſit quo ad ſucceſſionẽ hæreditariam, & alia
temporalia in terris imperij? Et dico,ꝙ ſicut Arch.recitat,
in hoc duæ ſunt opiniones. Quidam enim dicunt,quòd ex
quo aliquis legitimatur à Papa in ſpiritualibus, videtur per
conſequentiã legitimatus in temporalibus, quò ad ſucceſ-
ſionem ſcilicet & dignitates, ne ſit abſurdũ & quaſi mon-
ſtroſum,vt legitimatus ad ſpiritualia,illegitimus ad tempo
ralia cenſeatur:quã opinionem tenet Gofr.in Sum.& con-
cordat.d.c. per venerabilem. Alij verò dicunt, ꝙ hoc non
poteſt quo ad ſucceſſionẽ, quæ eſſet præiudicialis hæredi,
ſed quo ad actus ſpirituales, & dignitates ſeculares, quod
de facto tenuit in regno Franciæ: quia primogenitus co-
mitis Flandriæ legitimatus non ſucceſſit in comitatu, ſed
alius minor legitimus. Veritas aũt quantum ex Archi.poſt
Pet.de Pal.colligitur, eſt vt in terris ſibi temporaliter non
ſubiectis legitimare poſſit, primò quantũ ad actus ſpiritua-
les, & ſecundò quantũ ad dignitates vel officia publica nõ
præiudicãtia alteri: puta,eſſe iudicẽ ordinariũ,vel delega-
tum, & tertiò quantùm ad ſucceſſionẽ reſpectu iuris quæ-
rendi:puta,viuente patre,qñ conſtat de mente Papæ expri-
mentis quaſi ad ſucceſſionẽ, vt iuxta dicendã ĩ.§.vij. quia
hoc ſpectat ad ius poſitiuum,vt ſ̃.§.ij.dictũ eſt, quartò ve-
rò reſpectu iuris iam quæſiti,vt quia legitimatur poſt mor
tem patris iam acquiſito aliis iure in hæreditate paterna,
aliud eſt,quia obſtat non ſolũ ius poſitiuum, dicens ipſum
non debere ſuccedere,ſed etiam naturale,dicens rem iuſtè
quæſitam, ſine culpa & facto ſuo perdi non debere. Vnde
Papa facere non poteſt, niſi ſit dominus temporalium, in
caſu, in quo hoc princeps poſſet:hæc ex illis. Adde quintò
quãtum ad prolem futuram,ſecundùm Ant.de But.ſcilicet
faciendo,ꝙ legitimè naſcatur,qui aliàs illegitimè naſcere-
tur,ſcilicet remouendo aliquem gradũ conſanguinitatis vł
affinitatis generaliter, ſicut Gregor.ix.remouit quintum &
ſextum:vnde hodie in his gradibus naſcũtur legitimi. Vel
particulariter cum aliquibus diſpenſando, vt cõtrahant in
gradibus ſtantibus, puta tertio vel quarto, & generaliter
remouẽdo omne impedimentũ matrimonij iuris poſitiui.
Omnes autem Doct. communiter concordant quo ad tria
prima & quintum : ſed in quarto eſt tota diuerſitas, & te-
nent multi Canoniſtæ, ꝙ non poteſt in terra non ſua ſine
conſenſu temporalis domini nõ recognoſcentis ſuperiorẽ
legitimare prolem præſentem, cum præiudicio iuris quæ-
ſiti aliis,vt Ioan.& Bern.& Pan.vt illi imponit Sum.Ange.
quæ hoc ſequitur. Alij verò, quos ſequitur Sum.Roſ.con-
tra Angel.hoc limitant, & melius, & ſicut Ant.de Butr.qui
limitando excipit,qñ legitimat ſibi ſuppoſitum,vel de pro-
ximo ſupponendum, puta clericum factũ,vel de proximo
clericandum,quia tunc legitimando ſimpliciter, intelligit̃
legitimatus quo ad ſucceſſionem & honores,& ſimpliciter
Panor.qui in d.c.per venerabilem, ſimpliciter excipit, qñ
hoc facit ex maxima & ardua cauſa:puta, quia inde ſequit̃
maxima fidei dilatatio, vł huiuſmodi:quia tunc Papa exer
cere poteſt iuriſdictionẽ temporalem, vt in d.c.per vene-
rabilem,& in c.pro humani.de homic.lib.6.& quando do-
minus temporalis non recognoſcens ſuperiorẽ conſentit,
& qñ ipſum non recognoſcentem ſuperiorem legitimat,
aut filios eius, & qñ vult incipere à radice matrimonij, vt
in c.tanta,qui filij ſint legit. & in c.quia circa,de conſang.
& affinit. Alij verò adhuc magis appropinquantes veritati
dicunt duo.Primum, quòd Papa in hoc abſolutè & ſine di-
ſtinctione poteſt,& ſecundum, quòd hoc non põt directè,
ſed indirectè tantùm, per hoc, quòd legitimare poteſt in
maioribus,id eſt,ſpiritualibus,vel per hoc, ꝙ poteſt in ra-
dicem matrimonij, id eſt, per hoc, ꝙ illud matrimonium
potuiſſet facere legitimum.Et quantum ad primum verum
dicunt,vt patet per dictum c.per venerabilem,in prin. vbi
Papa virtualiter ſic arguit,& dicit:Sedes Apoſtolica legiti-
mat non ſolùm naturales, ſed etiam adulterinos filios ad
actus ſpirituales,etiã ad epiſcopalem dignitatem,in quibus
maior prouidẽtia,authoritas, & idoneitas requiritur:ergo
legitimare poteſt ad ſeculares,quia quod in maiori conce-
ditur,licitum eſſe videtur & in minori, præſertim ſi præter
Romanum pontificem inter homines ſuperiorem alium
non recognoſcant:quod etiam vr̃ poſſet probari ꝑ ſimile,
quia eo ipſo,ꝙ aliquis ad apicem epiſcopalis dignitatis at-
tollitur, eximitur à patria poteſtate:hæc ibi, vbi clarè patet
propoſitũ.Et ſi dicatur, ꝙ intelligitur in terris eccleſiȩ tan-
tùm,ſiue in patrimonio beati Petri,contrà primò:quia hoc
excluditur per ly præſertim,quod Ioan.gloſſat, id eſt, ma-
ximè, quãuis alij cõtra intellectũ dictionis gloſſent, id eſt,
tantũ. Secundò, quia probatio adducta, ſcilicet quia ſpiri-
tualia ſunt maiora, vbique probat, cum vbiq; ſint maiora,
etiã in terris Imperij. Si etiã dicatur, ꝙ intelligitur de acti-
bus ſecularibus nõ præiudicantibus iuri quæſito alicuius:
contra primò, quia hunc ſenſum dicta probatio excludit,
cum & illi ſint ſpiritualibus minores: ſecundò, quia etiam
excludit illũ ſimile adductũ,quia epiſcopalis dignitas con-
fertur cũ præiudicio patris. Secundum verò dictũ, ſcilicet
ꝙ hoc poſſit ſolũ indirectè, eſſet falſum, quia qui directè
poteſt maius,directè poteſt & minus.Vnde decepti ſunt in
textu,nõ diſtinguentes inter poſſe & facere, quia text.non
dicit,ꝙ diſpenſans in ſpiritualibus, conſequenter poſſit di-
ſpenſare in ſecularibus,ſed,ꝙ conſequenter diſpenſat.ſ.etiã
ſi nihil aliud exprimatur, quod in non præiudicãtibus in-
dubitanter eſt verũ:& ſimiliter in aliis,ſi conſtet de volun-
tate pontificis.Sed cõtra prædicta arguo per tex.ibi dicen-
tem:Id autem ſcilicet legitimare quo ad ſecularia in patri-
monio beati Petri,liberè põt Apoſtolica ſedes, ex quo vr̃,
ꝙ alibi hoc liberè nõ poſſit. Sed dico,ꝙ vtiq; in terris ſibi
nõ ſubditis tẽporaliter hoc Papa liberè non põt,ſed requi-
ritur cauſa nõ ſolùm ex parte legitimandi, vt in dicto pa-
trimonio, ſed etiã ex parte Imperatoris vel Principis, cui
præiudicare non poteſt, diſpenſando cum ſubditis eius eo
modo quo ſunt ſubditi,id eſt,quo ad temporalia,ſine cau-
ſa,vel licentia eius:ex cauſa tamẽ poteſt:puta, quia illa de-
beret legitimare, & non vult, vel non poteſt de facto, aut
de iure, vel huiuſmodi. Cõcludo igitur, & dico,quòd cùm
poteſtas

poteſtas Imperatoris, & à fortiori aliorum principum, vt
probant Herue.& Aug. de Ancho. & recitat Archid.tertia
parte, titu.xxiij.ſit ſubdelegata reſpectu Papæ.ij.q.j.c.qui-
cunque litem,& ſic deriuata à Deo mediante Papa,qui ſe-
cundùm Sanct. Tho.in ij. diſt. xliiij. in lege tenet apicem
in poteſtate ſpirituali & temporali,& tota iuriſdictio Im-
peratoris à Papa depēdeat, qui illum inſtituit & deſtituit,
vt j.tit.Papa ſtultum eſt dicere,quod non poſſit circa ſub-
ditos eius,quicquid ille poteſt,vel vltra,maximè de pleni-
tudine poteſtatis,quicquid ſit de poteſtate iurium,quæ ta
men non legi aliquid contra hoc apertè dixiſſe , imò ex-
preſsè.d.c.per venerabilem.concludit , quòd ex cauſa hoc
poteſt,etiam extra patrimonium beati Petri,& hoc nō ſo-
lum,ſi ad ipſum recurrātur, vt videtur velle gl.ſed ſimpli-
citer, modò ſubſit cauſa ex parte domini temporalis, qua
non extante,hoc non poſſet immediatè de iure,quia præ-
iudicaret domino ſine cā.Et ſi de facto contrarium tenuit
in regno Franciæ, hoc non fuit quia Papa hoc nō potue-
rit:ſed quia non expreſſit ſuam voluntatem quantum ad
ſucceſſionem,vel ex alia cauſa.Quòd etiam hoc nō ſerue-
tur in practica,non eſt quia papa non poſſit,ſed quia non
10 vult, vel certè non expedit.¶ Quintò * ſpecialiter quæri-
tur de Imperatore,vbi poſſit legitimare ? Et dico, quòd in
terris ſibi ſubiectis mediatè vel immediatè : Imò de iure
ipſe ſolus poteſt in toto Imperio,non autem alij reges vel
principes recognoſcentes eum in dominum , quia legiti-
matio,ſicut & famæ reſtitutio, & ſimilia,reſeruata viden-
tur principi , cuius eſt proprium diſpenſare circa ſuam le-
gem.Secus ſi eſſent principes vel ciuitates nō recognoſcē-
tes in temporalibus ſuperiorem , quia iſti tantam habent
poteſtatem , quantā Imperator in ſuo Imperio.vnde & in
c.per venerabilem,dicitur, quòd videtur aliquibus,regem
Franciæ ex hoc quòd ſuperiorem non recognoſcit poſſe
legitimare filium ſuum,nō inquantū eſt pater, ſed inquā-
tùm eſt princeps. In terris autem eccleſiæ non pōt legiti-
mare per reſcriptum,maximè quātum ad ea quæ preiudi-
cant iuri quæſito vel quærendo , quia in eis nullam habēt
iuriſdictionem , poteſt tamen in eis legitimare per legem
generalem, ſecundùm Anto.de Butr.quia virtus legis eius
ſe extendit ad exiſtentes in terris eccleſiæ, non ex virtute
legis ſolùm , ſed ex generali approbatione eccleſiæ.diſt.x.
ſi in adiutorium,& Papa approbare cenſetur,eo, quòd nō
reprobat. Similiter legitimare non poteſt in terris eorum,
qui ſuperiorem in temporalibus licitè non recognoſcunt
eadem ratione,& multominus hoc poteſt,qui eius autho
ritate legitimat , ſed hoc poteſt ſolùm vbi & Imperator.
Pro hoc autem ſciendum eſt,ꝙ vt patet in c.per venerabi-
lem.rex Francorum ſuperiorem in temporalibus nō reco-
gnoſcit,quod gl.dicit verum de facto, de iure tamen ſub-
eſt, inquit , Imperio Romano.vij.qō.i.in apibus.ad quod
etiam,de elect.c.per venerabilem.multa adducit, & idē te-
net Hoſti.contra Inno.dicentem , ꝙ de iure tamen ſubeſt
Papę,& non Imperio,quia omnes principes ſeculares Im-
peratorē recognoſcere debēt in dominū.lxviij.di ſ.Adria-
nus.Ex quo dicit, quòd reges Hiſpaniæ , Angliæ & Fran-
ciæ tenentur de iure obedire Imperatori, licèt de facto nō
obediant , & ſentit, ꝙ contra Imperium præſcribere non
potuerūt,niſi præſcripſiſſent paſſiuè, id eſt nomine eccle-
ſiæ Romanæ, fortè tamen , inquit , interim excuſantur à
peccato , dum Imperator non exigit ab eis obedientiā, ſi-
cut in ſimili notatur de decimis, & conſentit Io.And.Pan.
autē in d.c.per venerabilē.dicit,ꝙ præſcribere non potue-
runt,vt ipſi nō ſubſint Imperio, quia ſine poſſeſſione præ-
ſcriptio non procedit:non poteſt autem quis poſſidere ſe-
ipſum, iura autem Imperij in ſuis regnis præſcribere po-
tuerunt.Ad quod facit quod not.Io.Andr.in c.cùm epiſco-
pus,de offic ordin.lib.6. & cum hoc tranſit Sum. Roſ. Sed
dom.Anto.dicit poſſe defendi,quòd iſti contra Imperium
præſcripſerūt,quia plures poſſunt eſſe Imperatores:quem-
admodum quando plures eliguntur in diſcordia, de con-
ſuetudine vterq; miniſtrat,vt not.glo.in clem.Romani. de
iureiur. & hoc tenet etiam quantum ad non ſubijci , quia
licet nemo poſſit eſſe in poſſeſſione ſui eo modo quo do-
minus ſerui, ſecus eo modo quo liber homo eſt in poſſeſ-
11 ſione libertatis. ¶ Sextò * quæritur, vtrū comites Palatini,
vel alij habentes authoritatem legitimādi ab Imperatore,
legitimare poſſint in præiudiciū agnatorum?Et dicit dom.
Anto.in d.c.per venerabilem,ꝙ non:& ſimiliter ſi habeant
illam à Papa:quia huiuſmodi cōceſſiones,tanquā præiudi-
ciales aliis, ſunt reſtringendæ , vt l.j.§.ſi quis à principe.ff.
ne quid in loco publi.& intelliguntur ſine aliorū preiudi-
cio.ff.de offic.deleg.ſuper eo. Bald.autem in rubr.C. eſt in
contrariū,quando ſimpliciter eſt conceſſa authoritas legi-
timandi Pan. autē in d.c.per venerabilem,dicit inſpicien-
da fore verba poteſtatis collatæ, & vbi eſſet data ſimplici-
ter,credit, ꝙ poſſint legitimare in præiudiciū agnatorum,
quemadmodū & Imperator,quia in hac legitimatione iu-
ra non loquuntur niſi de patre,cùm agnatis nō præiudice-
tur,niſi reſpectu ſpeciei.Poſſet autem dici,ꝙ dictū Baldi &
Pano. eſt verum quod ad filios naturales tantùm,maximè
cùm præiudicatur ſolùm in ſpe, non autē in ſpuriis & aliis
natis ex coitu legibus damnato, niſi expreſsè cōcedatur,&
facit quod not.Ioan.And.in addi.ad Spec.in tit.qui fil. ſint
leg.dicens,ſi ſpurius dupliciter,ſcilicet ex patre vxorato,&
matre maritata,impetrat reſcriptū legitimationis, non va-
let,ſi non ſit expreſſum vtrunq;:facit etiā quod dictum eſt
ſ.§.iij.dicto tertio,facit etiā quod dicetur §.ſeq. ¶ Septimò
12 * quæritur,quomodo intelligenda ſit legitimatio ex parte
legitimati ? Et dico multa. ¶ Primum.Legitimatus quo ad
ordinem & beneficium eccleſiaſticū, ſi quidem hoc fiat ab
epiſcopo, nō intelligitur legitimatus niſi ad ea ad quæ eps
poteſt,ſcilicet ad ordines minores,& beneficium ſine cura
& dignitate,& poterit etiā in alia diœceſi promoueri, quia
hoc eſt de iuriſdictione eccleſiaſtica,& in nullius præiudi-
cium : non tamen erit legitimatus ad actus ſeculares , ſm
Sum.Piſa.niſi in terris ſubditis tēporaliter Papæ,quod non
intelligas quantum ad ſucceſſionem quæ ſummo pontifi-
ci reſeruatur , vt dictum eſt,ſed quantū ad dignitates ſecu-
lares , & alia nulli præiudicantia. Si verò hoc fiat à Papa:
poterit promoueri ad parochialem eccleſiam, non ad per-
ſonatum vel rectoriā:ad quam per electionē procedi con-
ſueuit,de præben.c.vlti.& conſentit Rayn.Goſ.& Hoſtien.
¶Secundum.Si Papa aliqua exprimat, ad quæ aliquem le-
gitimat,ſecundùm Ant.de Butr.non propter hoc intelligit
legitimare ad alia,niſi quando ſunt minora & non præiu-
dicatiua aliis:ſicut ſi legitimat ad dignitates, nō legitimat
propter hoc ad ſucceſſionem ſed ad poſſe eſſe cōſeruato-
rem,& huiuſmodi. ¶ Tertium.Legitimatus à Papa ſimpli-
citer in foro cōmuni,ſecundùm Anto.de Butr.non intelli-
gitur legitimatus ad ſucceſſionē, niſi exprimatur, etiam ſi
legitimaretur quò ad omnia:nec ſecundùm Goſ.eſt legiti-
matus quo ad dignitates,ſed verius ſm Hoſt.eſt,ꝙ ſic:quia
talis eſt perinde, ac ſi ex legitimo matrimonio eſſet natus,
cùm hoc faciat lex mortua.c.tāta,qui filij ſint legi. & mul-
to magis viua.ff.de conſtit.prin.l.beneficium, & ſicut ſim-
pliciter reſtitutus, ad omnia reſtituitur.C.de ſen.paſ.l.j.ſic
ſimpliciter

ſimpliciter legitimatus , intelligi debet ad omnia legiti-
matus.ex.de priuil. quia circa.& idem Aſtenſi.lib.viij. Sed
intellige ſemper excepta præiudicialia,vt dictum eſt.
¶ Quartum.Legitimatus à Papa ad dignitates, ſecundùm
Goſ.in Sum. & Hoſt. non intelligitur legitimatus ad epi-
ſcopatum, & alias dignitates maiores, ſed tantùm quo ad
inferiores : de conceſ.præb.dilectus.quia cùm hæc indul-
gentia ſit odioſa, eſt reſtringenda, ext.de cōſanguin.quod
dilectio.¶ Quintum.Si papa diſpenſat in matrimonio cō-
tracto in gradibus prohibitis iure canonico,non propter
hoc legitimat filios antè conceptos, ſed cōceptos poſt le-
gitimat quò ad omnia , & ſi expreſsè legitimet antè cōce-
ptos,nō erunt quo ad omnia.i.quo ad temporalia in terris
papæ non ſubditis,ſecundum dominum An.Sed verius ſe-
cundùm Io.And. & Pan.in d.c.venerabilem. legitimando
matrimonium, vt extunc, erunt legitimi per omnia, mo-
dò proles fuerit generata ex coitu matrimoniali ſaltē ef-
fectu:licet de iure poſitiuo non tenuerit.¶ Sextum.Legiti-
matus ab aliquo principe ſeculari vel ciuitate , ſecundum
Inn.intelligitur legitimatus quo ad omnes actus ſeculares
in terris ſubditis legitimanti:ſed non intelligas de præiu-
dicantibus,niſi ſpecialiter exprimantur, iuxta prædicta:in
aliis autem terris,quo ad præiudicantia tantum, & intelli-
ge, etiam ſi expreſsè fuiſſet legitimatus ad præiudicantia:
ſed propter hoc non erit legitimatus ad ſpiritualia. ¶ Se-
ptimum.Legitimatus ab Imperatore cum clauſula iſta , ſi-
ne præiudicio filiorum legitimorum : ſecundùm Lud. de
Bolog.in additio.cōſilij.xxix.Ioannis de Ana.inci.in Chri
ſti nomine.debet intelligi, ꝙ æqua lance ſuccedat, nō au-
tem,quòd in totum ab hęreditate excludatur, quia in om-
nibus literis, maximè gratioſis , debet euitari maligna &
callida interpretatio , & eligi ſana.de decimis, ad audien-
tiam.& de clericis non reſiden.Interpretatio autem,ꝙ iſte
in totum excludatur à ſucceſſione , parum aut nihil pro-
deſt,quod eſſe non debet,vt in c.ſi papa.de priuilegiis.lib.
vj.& eſſet contra mentem & verba legitimantis,& produ-
ceret effectum contrarium, contra omnia iura mundi, vt
patet in l.legata inutiliter.ff.de leg.j.Et prætereà, quòd ta-
le præiudicium non attenditur virtute dictæ clauſulæ,ex-
preſsè probatur per tex.iuncta gl.fi.in c.ij.de pactis.lib.vj.
13 ¶ Octauò * quæritur , vtrum filij nati ex clerico non exi-
ſtente in ſacris,ſed in minoribus, & cōcubina,legitimen-
tur per ſequens matrimonium ? Et tenuit Rich.Mal.quòd
non, quia coitus concubinarius in clericis eſt totaliter re-
probatus à lege , vt in auth.de ſan.epiſco.§. clericos.vnde
non poſſunt dici filij naturales,nec cōſequenter legitima-
ri:per ſequens matrimoniū.Sed Io. And. in mercu.in reg.
ſine culpa:recitato dicto Ric determinat contrarium, per
regulam,quòd ex quocunque coitu ſint nati,modò potue-
rit eſſe vxorius, ſi conſenſus affuiſſet,legitimantur per ſe-
quens matrimonium , ſecus ſi tunc non poterat eſſe vxo-
rius.Bart.autem in l.cōcubinam.ff.de concu.diſtinguit an
ille clericus fuerit beneficiatus nécne.ſed hoc nihil facit
contra Io.And:quia dato,quòd eſſet beneficiatus , nihilo-
minus ſi contraheret matrimonium,teneret,& cōſequen-
ter legitimaretur,per d.c.tanta.Et per dictam regulam pa-
tet , ꝙ ſi ſaracenus habuit filium ex Chriſtiana, & poſteà
effectus Chriſtianus contrahat cum illa, non propter hoc
filius legitimatur : quia tempore conditionis non poterat
eſſe matrimonium , vt in c.caue.xxviij.q.j. Et idem dic de
nato ex coitu inceſtuoſo, licet poſtmodum ex diſpēſatio-
ne eccleſiæ contrahatur matrimoniū, niſi aliud in diſpen-
ſatione dicatur,quia tēpore conceptionis non poterat eſſe
matrimonium, obſtante impedimēto conſanguinitatis &
affinitatis.Et ſic Pan.in d.c.tanta.cōcludit,quòd vbi coitus
non poterat eſſe vxorius,obſtante impedimēto perpetuo,
non remouibili ſine diſpenſatione eccleſiæ:filij per ſequēs
14 matrimonium non legitimantur.¶ Nonò * quæritur, vtrū
poſſit quis petere ſe pronuntiari legitimum ? Et dicit Inn.
quòd non, niſi ad aliquem effectum:puta, ſi agitur de ſuc-
ceſſione, & imputatur ſibi, quòd non eſt legitimus, quia
tunc hoc poteſt petere,vt in c.j.qui filij ſint legi.vel ſi dif-
famatur de illegitimitate.Et idem Pan.in c.cauſam.eo.tit.

DE LEGITIMA PORTIONE.

1 *Legitima portio quotuplex ſit, & quid in eis cōputetur. & n.2.*
3 *Legitima debita iure naturæ an poſſit ſtatuto , vel conſuetudine tolli.*
4 *Legitima an perdatur per non confectionem inuentarij.*
5 *Legitima filij an perdatur per crimen patris in læſum maieſtatē.*
6 *Legitima an priuari poſſet filius non implens voluntatem piam patris.*
7 *Hæres inſtitutus an poſſit repudiare hæreditatem retenta legitima.*
8 *Legitimæ ſupplementum petit,qui eſt inſtitutus minori parte.*
9 *Falcidia in quibus caſibus ceſſet.*
10 *Falcidiā an detrahatur etiam de legatis ad pias cauſas vnà cum alijs.*
11 *Falcidia quæ ceſſat in legatis ad pias cauſas , an pertineat ad onus hæredis,vel aliorum legatariorum.*
12 *Trebellianica in quibus caſibus ceſſet.*
13 *Legitimam & Trebellianicam an quis ſimul deducat.*
14 *Inſtitutus in re certa an per omnia habeatur loco legatarij.*
15 *Eccleſia hæres adiens ſine inuentario an teneatur inſolidum.*
16 *Legitimam an ſufficiat habere quoquo titulo relictam.*
17 *Legitimam an debeant habere parentes iure inſtitutionis.*
18 *Legitima an ſit aucta in aſcendentibus ſicut in deſcendentibus ad trientem vel ſemiſſem.*

LEGITIMA portio, eſt pars hæreditatis aliquibus à
lege decreta. Cùm enim olim poſſet teſtator totam
hæreditatem ſuam alteri relinquere, lex ſtatuit aliquid re-
linqui legitimis hæredibus,vt patebit.¶ Primò ergo quæ-
1 ritur , * quotuplex eſt legitima portio ? Et dico, ꝙ eſt tri-
plex. ¶ Prima dicitur legitima : vt C.de inoff.teſtamen.l.
omnimodo. dicitur etiam aliquando debita pars , vt in
l.ſcimus.C. eodem. aliquando debitum ſimpliciter , vt in
auth. de triente. & ſemiſſe.§. j. aliquando debitum bono-
rum ſubſidium, vt C.de inoffic.donatio.l.ſi totas.aliquan-
do dicitur pars debita iure naturæ , vt in authentica , de
trient. & ſemiſſ. §. hoc nos.coll.iij. Hæc debetur iure na-
turæ filiis , qui ſine cauſa exhæredari non poſſunt , & eis
mortuis debetur nepotibus ex eis legitimè natis , & huic
nullum grauamē poteſt imponi per legata aut fideicom-
miſſa, ſed per debita tantùm. non poteſt etiam ei imponi
dilatio,vel conditio, aut modus, & ſi apponantur, haben-
tur pro non adiectis.d.l. omnimodo. & duabus ſequenti-
bus.Et hæc eſt talis.Si filij ſunt quattuor , vel infra.debent
habere tertiam partem,ſi quinque, vel vltra,debent habe-
re medietatem. C. de inofficio. teſtamen. authen. nouiſſi-
ma.Et intellige etiam partem , vel medietatem eius quod
eis deferebatur ab inteſtato : vt not. glo. in l.ſi arrogator
de adoptio. & ibi Bartol. pro hoc allegat. l. Papinianus.§
quoniam autem.ff.de inofficio.teſtament. Et intellige de
tractis debitis , ſi quæ eſſent. Pro quo facit.l.veniſſet.ff.de
verbor.ſignific. ¶ Secunda, dicitur Falcidia à Falcidia au
thore , quæ debetur iure inſtitutionis , & eſt quarta par-
totius hæreditatis , quam inſtitutus hæres retinet & des
trahi-

trahit ſibi de ſingulis legatis,niſi ad pias cauſas,ſi hæredi-
tas eſt exhauſta legatis, vt quia ſupra dodrantem in tres
partes hæreditatis eſt aliquid legatum vel fideicómiſſum.
de teſt.Raynaldus.auth.ſimiliter.C.ad legē Fal.Inſt.eod.j.
reſpon.¶ Tertia dicitur Trebellianica à Trebellio autho-
re, quæ debetur iure inſtitutionis:& eſt quarta pars totius
hęreditatis,ſicut cum inſtitutus hęres vniuerſaliter, vel in
certa quota hæreditatis,rogatur vt alteri reſtituat hæredi-
tatē ſine liberis moriendo:pōt ſic inſtitutus retinere quar-
tā partē totius hæreditatis. Inſt.de fidei.hær.§. ſed quia. &
C.ad Treb.per totum.etiā ſi plures fuerint hæredes,tamen
inſtitutus hæres in certa parte eā non habebit, ſecundùm
Bald.in l.j. ff.ad legem Falc.Vnde no. ſecundùm Pan.in c.
Raynutius.de teſt.ꝙ hæc quarta Trebellianica non detra-
hitur per hæredem conſtitutū in re certa , ſed per vniuer-
ſalem:vt conſuluit Bal.per l.j.ff.ad l.Fal.i.per conſtitutum
hæredem inſolidum,vel in quota hæreditatis, ſicut Falci-
dia detrahi poteſt per inſtitutum in dimidia , vt probatur
in c.Rayn.de teſt.Et hæc detrahit̄ de tota hæreditate,ſicut
Falcidia deducitur non ex tota hæreditate,ſed ex ſingula-
2 ribus relictis. ¶ Secundò quæritur, * quid computetur in
iſtis legitimis? Et dicit Pan.in c. Raynutius. de teſta.ꝙ in
Falcidia non computātur niſi ea , quæ obuenerunt hære-
di iure inſtitutionis:nō autē legata, vel alio titulo proue-
niētia. in Trebellianica verò cōputantur nō ſolū quæ ob-
uenerunt illi iure inſtitutionis,ſed etiā quæ ex teſtamēto:
puta,iure legati,vel donationis, non aūt alia obuenientia
extra teſtamētū,& de prędictis eſt caſus,vt ibi Bar.& Ang.
& Imo.in l.in quartā.ff.ad legē Falc.& ibi ponunt rationē
differentiæ,cum gl.quæ dicit, ꝙ ideò eſt, quia in Falcidia
plus grauatur hęres,cùm onera hæreditaria remaneāt pe-
nes eū inſolidum : ideoq; releuatur in hoc,vt illud ſolùm
computatur in Falcidiam , quod iure hæreditario capit:in
Trebellianica aūt nō ſuſtinet onera, niſi pro parte:ideoq;
plus grauatur.In legitima verò,ſeu in portione debita iu-
re naturę cōputantur non ſolū prouenīētia ex teſtamento
quocunq; titulo , ſed etiā vndecunq; ſint profecta ſ.à de-
functo, ſecus ſi quid caperetur extrà patrimonium defun-
cti,quia illud in quartam non imputatur, vt l.ſcimus §.re-
pletionem.C.de inoff.teſta. quod etiam vult Bar.in d.l.in
quartā.Et ſic patet, ꝙ captū extra teſtamētum nō compu-
tatur in quartā Trebellianicā , vt l.pater filium.ff ad Tre-
bellia. & tñ cōputatur in legitimam debitam iure naturæ.
Cuius ratio eſt , ſecundùm Bart.in d.l.in quartā.quia Fal-
cidia,& Trebellianica debetur occaſione teſtamenti,ideò
in eam non cōputatur,niſi quod venit ex teſtamēto,debi-
ta verò iure naturæ venit aliunde, cū non propriè proue-
niat ex voluntate patris,ſed ex legis diſpoſitione:quia,ve-
lit, nolit pater , oportet filium habere legitimā ſuam.¶ Et
ex his patet,ꝙ in aliis quartis,quæ deberētur ex aliis diſpo
ſitionibus,vt mulieri, vel viro ex forma ſtatuti, cōputatur
quicquid extrinſecus venit,vt in authen.pręterea.C.vnde
vir & vxor.¶ Aduertendum eſt tamen circa hoc vltimum,
ſecūdùm Pan.in d.c. Raynutius. ꝙ aut pater donauit filio
ob cauſam, puta dotis, vel donationis propter nuptias, &
illud imputatur in ſuam legitimā,vt in auth.ex teſtamen-
to.C.de collatio.aut fuit donatio facta ſimpliciter:& tunc
ſi tenuit,vt quia facta fuit filio emācipato,vel filio vt bene
merito, illud non computatur:quia valet hæc donatio, ac
ſi fuiſſet facta extraneo. Aut donatio non tenuit in vita,&
tunc cōputatur in legitimā,etiam ſi morte confirmetur.Et
ex his infert Pan.in d.c. Raynutius , quòd Falcidia magis
eſt priuilegiata,quàm Trebellianica, & iſta eſt magis,quā
legitima.¶ Aduertendū eſt etiā, ſecundùm Aſten.quātum
ad modùm inchoandi huiuſmodi quartas , ſi hæres inſti-
tutus ſit de liberis teſtatoris, ad quem pertinet portio na-
turalis:primo ex tota hæreditate deduces legitimam por-
tionem.ſ.tertiam.i.quatuor vncias : ex reliquis verò octo
vnciis defalcabit per legem Falcīdiam iure inſtitutionis,
quartam.i.duas vncias : reliquas verò ſex.i.medietatem
hæreditatis diuidet inter legatarios pro rata. Inſt. ad legē
3 Falcidiam.§.cùm autem.¶ Tertiò quæritur,* vtrum legi-
tima debita iure naturæ poſſit per ſtatutum,vel conſuetu-
dinem tolli in totum?Et dicit Alb.in l.quoniā in prioribus,
C.de inoff.teſt.ꝙ Doctores communiter , & etiam Vltra-
montani tenent,quòd non : alij verò magni tenent,ꝙ ſic.
Sed prima opinio videtur eſſe verior.ſ.quòd non in totū,
licet poſſit per ſtatutum , vel cōſuetudinem minui aut di-
ſtingui:quia ſicut à natura dependet alimentatio filij à pa-
tre.ff.de iuſt.& iur.l.j.§.hinc deſcendit, ita poſt mortē pa-
tris alimentatio filij ab hac portione iure naturæ depen-
dere videtur , vt innuitur in auth.de triē.& ſemi.§.j.ad fin.
& §.prohibemus autem.ibi, ſi vult filiorū. &c.Pro hoc fa-
cit Inſt.de iur.natu.§.j. ff.de pact.l.ius agnationis.Cy.autē
in l.ſancimus.C.de nuptiis.& Dyn.in regula, indultum,&
Bar.in l.Titio.§.fi.ff.de cōd.& dem.tenet,ꝙ tolli pōt in to-
tū, quia iſta portio eſt de iure ciuili , cùm olim non eſſet.
Sed hæc rō non cōcludit : quia eſt de iure ciuili ſolū,quā-
tū ad taxationem talis quātitatis,non autē abſolutè.Poteſt
tamen in d.c.Raynutius diſtingui, & bene.Nam aut filius
non habet vnde viuat aliūde, & ſic vera eſt opinio prima,
& mouetur, quia iure ciuili ſpurio nihil debet̄,vt in auth.
ex cōplexu.C.de inceſt.nup.& tamen ius canonū ſequēdo
naturalē æquitatē diſponit vt habeat alimenta , de eo qui
duxit in mat.c.cū haberet, ergo fortius in legitimo,ſi hoc
vult ius ciuile , poſſet ius canonicū hoc tollere. Aut habet
vnde viuat,& ſic eſt vera ſecunda.Aduertendū eſt tamē,ꝙ
licet in legitima iſta filius grauari nō poſſit per fideicom
miſſum,ſm opinionē communem,per l.qm̄ in prioribus.
C.de inoff.teſt.& l.cū patronus.ff.de leg.ij. de quo Bart.&
Dy.dubitauerūt in l.j.ff. de vulg. & pupilla.ſubſtitutio.ta-
men ſuccedentes ab inteſtato ipſi filio,ſi illū decedere cō-
tingat impuberem,poſſunt grauari,& eſt caſus in l.ſi fun-
dum per fideicommiſſum.cum l.ſeq.ff.de leg.j. Vnde dicit
Bal.in l.cū virum.C.de fideicom.ꝙ ſubſtitutus filio impu-
beri, poterit grauari vt reſtituat legitimam filio debitam.
Et ſi verba ſunt dubia : puta,teſtator dixit, poſt mortē filij
mei impuberis hæreditas integra reſtituatur Seio, nec ex-
preſſit,per filium,vel ſuccedētes ab inteſtato filio meo,vel
per ſubſtitutū datum filio meo , fideicommiſſum debebi-
tur in legitima , etiam ſecundùm Bart. in l. qui duos.ff.de
vulg.& pupil.ſubſtit.& communiter ſequuntur ſcribentes
ibi. & refert Pan.fuiſſe conſultū per Io. de Imo.& Fulg.in
c.Raynutius.de teſt.licet Bart.in l.cohæredi.ff.de vulga.&
4 pupil.ſubſt.aliter dixerit. ¶ Quartò * quæritur,vtrum per
non confectionē inuentarij perdatur legitima debita iure
naturæ? Et dico,ꝙ Bar.in auth.ſed cùm teſtator.C.eo.re-
fert gl.tenere, quod non, in auth.hoc amplius.C.de fidei-
5 com.¶ Quintò * quæritur, vtrum legitima debita iure na-
turæ amittatur per crimen patris in læſam maieſtatem?
Et dico,ꝙ Car.in cle.paſtoralis, de re iud.refert Landu.te-
nere,ꝙ non,& filios audita condēnatione patris,ſi furtim
ſubripiant legitimā,non teneri ad reſtitutionem principi,
ſaltē in foro animæ,quia poſſunt tenere de iure naturę,qđ
per ius poſitiuum tolli non poteſt.Ad hoc,de teſt.Raynu-
tius, quia pater nō poteſt priuare filiū legitima,niſi in ca-
ſu in
ſu ingratitudinis. C. de inoff.teſt.l. qm̄ in prioribus. & fa-
cit c.ius dictum.de verb.ſign.& auth. de hære. & falci. §.ſi
quis autem nō implens.coll.j. vbi dicitur, ꝙ etiam pp rea-
tum inobedientiæ filius priuari non poteſt legitima. Sed
Zen.tenet contrariū:quia per contractū pōt tolli legitima:
cùm debeatur deducto ære alieno : vt l. Papinianus.§. iiij.
ff.de inoff. teſt. In delictis autem quaſi contrahimus:quia
per quaſi contractum quis ſe obligat ad pœnam. ff.de iu-
re fiſ.l.Imperatores. Hanc opinionem tenet Ioan.de Lig.
& dicit veriorē: quia legitima eſt quota bonorū, quā pater
habet tēpore mortis:nihil aūt habet, qñ ſunt confiſcata.ff.
de inter.& releg.l.iij.Et pro iſta opinione facit quod not.
Bar.in auth.ſi qua mulier.C.de ſacroſan.eccle.vbi dicit, ꝙ
portio legitima filio debita, non debetur , niſi poſt mortē
naturalem,vt l.j.§.ſi impuberi.ff.de coll. bo. vbi dicit Bar.
ꝙ ille §.facit ad quæſtionem , an pater debeat ſoluere cō-
demnationem vſque ad legitimam, ſi filius condemnetur
pro maleficio?Et dicit,ꝙ videtur tex.ibi , ꝙ nō:quia in vi-
ta patris non debet legitima ſeparari:vt in d.§.ſi impuberi.
& in l.fi.ff.de lib.agno.dicit.ꝙ filius nullū ius habet in de-
bito bonorū ſubſidio viuēte patre. Et de hoc vide caſum
in d.l. fi. quia patronus nullū ius habet in bonis liberti. ꝓ
quo l.ij.ff.ſi à pa.quis fue. manu. Sed quòd dicit Bar.legi-
timam non deberi,niſi poſt mortem naturalem:intellige,
vel ſibi æquiualentem.ſ.mortem ciuilem,puta, religionis
ingreſſum qñ hæc habet, quo ad bona temporalia omni-
no eundem effectum , quem habet mors naturalis : puta,
ſi ingrediatur religionem fratrum Minorum , vt not.Bar.
in d.auth.ſi qua mulier. Pro quo etiam facit c.cùm ſimus.
de regula.& idem eſt de quacunque religione , in qua in-
greſſus bona ſibi retinere nō poteſt etiam in cōi. Primam
opinionem Landul.Sum.Ang. tenet , tanquam magis piā,
licet de rigore iuris minus veram : quia per titulum lu-
cratiuum,& donationem , pater in præiudicium filij alie-
nare non poteſt.C.de inoff.do.per totum.& de dona.& qđ
ibi no.c.ſi.fiſcus autem hoc capit ex titulo lucratiuo:ideó
que non poteſt in præiudiciū filij.Ad Zen.dicit verum di-
cere,qñ ex quaſi cōtractu dānificauit principem in bonis,
aliàs non eſt æs alienum , nec propriè pater tenetur ex
quaſi contractu,ſed ſimpliciter ex delicto.Ad Io.de Lig.di-
cit patere,quia alienatio facta titulo lucratiuo in fraudem
filij,nō valet.Ad Bar.nihil dicit , nec illū adducit. Summa
autem Roſ.tenet opinionem ſecundam , & ita tenendum
eſt,quia Sum.Ang.malè probat,& malè ſoluit. Patet pri-
mum,quia quod dr̄, patrē alienare nō poſſe titulo lucra-
tiuo in præiudiciū filij,verum eſt , ſponte ſua , quod non
eſt hic,vbi cogitur,& prætereà hic ipſe nō alienat,ſed ius.
Patet etiā ſm quo ad Zen. quia princeps damnū patitur,
in honore ſaltem : & eſt æs alienum , non ex ſublatione,
ſed ex legis condemnatione.Et quo ad Ioan. de Lig.quia
6 valet talis alienatio,quando eſt coacta,& à lege.¶ * Sex-
tò quærit̄,cùm dicitur in teſtamento , ꝙ ſi filij nō fuerint
executi voluntatem teſtatoris,ſint exhæredati , & priuati
legitima debita iure naturæ, an incurrant dictā pœnā nō
exequēdo,maximè ad pias cauſas?Et dico ꝙ gl.in c.ſi hæ-
redes.de teſtamen. limitat auth. hoc amplius. C. de fidei-
commiſ.dicens,ꝙ filius inſtitutus nō implens voluntatem
in relictis ad non pias cauſas , ſolùm priuatur ſucceſſione
defuncti,non autem debito iure naturæ,ſed ſi relicta ſunt
ad pias cauſas,priuat̄ etiam debito iure naturæ.Et licet gl.
in fi.non videatur iſtā opinionē firmare, eam tamē ſequi-
tur Hoſt.licet fateatur,ꝙ ſi filiū pœniteret , eccleſia poſſet
illi facere aliquam eleemoſynam.Panor.autem dubitat de
hoc, quia iura loquuntur de relictis in teſtamēto,hæc au-
tē portio filio debetur extra omne teſtamentum , cùm ſit
quaſi debitū naturæ. Vnde iura ſolū voluerunt excludere
à cōmodo habito per defectum,quia ex quo noluit onus,
non debet habere honorem , ſeu emolumentū.Quæ ratio
ceſſat in debito iure naturæ, quod debet̄ ſine aliquo one-
re, vt l.quoniam in prioribus.de inoffi. teſta.Item negare
non poſſumus quin res ſit dubia , & in dubiis ſequi debe-
mus partem benigniorē,vt in regu.odia.de reg.iur.libr.vj.
7 vide etiā §.ix.caſu iiij.¶ Septimò * quæritur, vtrum filius
inſtitutus hæres poſſit repudiare paternā hæreditatem re-
tenta ſibi legitima? Et dicendum eſt quòd non,quia cùm
etiam in legitima fuerit inſtitutus , nō pōt pro parte acce-
ptare,& pro parte repudiare, ſm Bar.in l.gerit.ff.de acqui.
hære.& Bald.in l.vnica. C. quando non petent.par. Et ea-
dem ratione idem dicendum eſt parte decedente ab inte-
ſtato, quia non poteſt agnoſcere hæreditatem paternam
8 pro parte,& pro parte abſtinere.¶ Octauò * quæritur, qđ
ſi filius inſtitutus ſit in minori parte?Et dico, ꝙ nihilomi-
nus aget vſque ad ſupplemētū.d.l.omnimodo.quia hęc le-
9 gitima datur in bonorū ſubſidiū de iure naturæ.¶ *Nonò
quæritur , in quibus caſibus ceſſet Falcidia? Et dico ꝙ in
multis.¶ Primò,in his,quæ ſic legātur, ꝙ alienari nō poſ-
ſunt, vt ꝑueniant ad ſucceſſores eius,cui relicta ſunt.C.ad
le.Fal.auth.ſed in ea re.¶ Secūdò,in his , quæ ad pias cau-
ſas relinquūtur, vt in auth.ſimiliter.C.ad leg.Fal.& Bal.in
l.à iure.§.à Titiò.ff.de cōdi.& demonſt. Si tamen eccleſia,
vel pius locus inſtitueretur hęres,tunc detraheretur Falci-
dia de legatis factis alteri eccleſiæ,vel pio loco , quia cur-
rit priuilegiū cū priuilegio , & ſic concurrentibus priuile-
giis vtuntur iure communi.Pro quo facit l.aſſiduis. C.qui
po.in pigno.hab.& no.Pan.in c.in præſentia. de proba. &
idē tenet.Dy.& ſequitur Alberi.in l.ſi quis ad declinandā.
C. de epiſc.& cle. Et quod dictum eſt, Falcidiā non debe-
ri de legatis ad pias cauſas. Bald.in d l. auia. dicit verum,
etiam ſi indirectè relinquātur : puta, cū legatur mihi fun-
dus,cū pacto,ꝙ reſtituatur eccleſiæ.¶ Tertiò in teſtamen-
to militis. C.ad l.Falc.l.in teſtamēto. Sed hodie corrigitur
per auth.de hæred.& fal.§.fi.ideoq; non ceſſat.¶ Quartò,
in malè ablatis,certis vel incertis legatis , & ſimiliter in a-
liis alienis.l. imponēda. C.ad l.Falc.& tenet Sum.Ang.ſed
melius Sum.Ro.cū Bar.in l.j.C.de ſacroſan.ecc.diſtinguit,
qa ſi ſunt incerta , ceſſat Falcidia , qa ſunt ad pias cauſas,
id eſt, ꝓ anima illius,cuius erant.Si verò ſint certa relicta
his,quibus debētur,nō ſunt ad pias cauſas , quia proxima
cauſa relinquendi,eſt debitū,& nō cā pia , quæ eſt ſolùm,
qñ nulla neceſſitas ſubeſt,ſed ſola religio, & liberalitas in
Deum.Vnde in his videtur concludere , ꝙ Falcidia poſſit
detrahi , ſi probari nequeunt , ſi verò is cui relinquuntur
probaret ſibi debita eſſe aliunde,q̃ ex teſtamento, detrahi
nō poſſet,ſed ceſſaret, ff. de auro & argen.leg.l.qui vxori.
Hæc ex Bar.quē ſequitur Sum.Ro.indiſtinctè. Sed melius
dr̄,ꝙ Bar.loquitur in foro cauſarum , in foro autem ani-
mæ etiā ſi probari nequeūt,modò hæres ſciat,vel probabi
liter credat eſſe aliena,nō pōt Falcidiā ſubtrahere,quia eſ-
ſet ſubripere aliena.Et ſi pater pro malè ablatis tantum le-
get,ꝙ legitima iure naturæ debita minuatur , dicit Aſten.
lib.iij.tit. xxv. poſt Monal. ꝙ ſi talia malè ablata probari
non poſſunt,hæres ſoluere non tenetur, vt debitū.i. vt æs
alienū,ſed vt legatum.Vnde ſi legitimā iure naturæ debi-
tā minuit,ſoluere non tenetur,intellige in foro cauſarum,
etiā in foro conſcientiæ, niſi ſciat , vel probabiliter credat
ita eſſe. Secus in illo, cui Falcidia cōpetit,quia cū talia le-

gata ſint ad pias cauſas, ceſſat hodie, vt dictum eſt: ideoq́;
illam nō detrahet. Conſilium autem datur tali patri à Mo
nal. ſi filiū inducere non poteſt, vt velit ea reſtituere male
ablata, quæ quaſi totã hæreditatẽ exhauriunt, vel ad hoc
ſe obligare, legitima non detracta, vt reſtituat ipſe dū vi-
uit, vel faciat codicillum, in quo ordinet omnia bona ſua
diſtribui pauperibus, pro male ablatis incertis: aſſerens : ꝙ
plura ſunt male ablata, quàm ſua bona, & ſimiliter, quæ
ꝓbari nequeūt relinquat his, quibus debentur. ¶ Quintò ſi
teſtator certus de quantitate ſui patrimonij prohibeat ex-
preſſe deduci Falcidiã: in auth. ſed cū teſtator. C. ad l. Fal.
¶ Sextò ſi hæres non fecerit inuentarium ſm modum, &
tempus ſtatutū à iure: vt in dicta authen. ſed cum teſtator.
¶ Septimò, ſi hæres intra legitimū tempus voluntati non
paruerit teſtatoris, de teſt. Raynaldus ad fi. vbi dicit gloſ.
tempus legitimū eſſe tẽpus anni à iuſſus iudicis cõputan-
dū, intra quod ſi nō paruerit, dicit etiam, ꝙ perdit omnia,
excepto eo, quod ſibi debeť ex fideicõmiſſo. ¶ Octauò, de
legato dotis: vt l. ij. §. idẽ quęſiuit. ff. de dote præle. ¶ Nonò,
in libertate legata. l. Papinianus. ff. de inoff. teſtament.
¶ Decimò, quando legatur inſtrumentum rei alterius.
¶ Vndecimò, in caſus legis beneficio, quando. ſ.. occulta-
uit, vł negauit res hæreditatis. ff. ad legẽ Falcidiã. vide etiã
10 j̃. §. xij. caſu. ¶ Decimò quæritur, * vtrum factis multis le-
gatis, tam ad pias cauſas, quàm non pias, excedentibus fa-
cultatem hæreditatis, debeat fieri detractio de vtriſque, an
ſolū de his, q̃ nō ad pias? Et dicit Alberi. in l. ſi quis ad de-
clinãdam. C. de epiſc. & cler. quòd fit cõmuniter de vtriſ-
que non obſtãte, ꝙ ceſſet Falcidia in his, q̃ ad pias cauſas:
quia non eſt Falcidia, ſed declaratio legati inaniter facti
ab initio. ff. ad Treb. l. j. §. ſi is qui quadraginta. ¶ Vndeci-
11 mò quæritur, * cū in legatis ad pias cauſas ceſſet Falcidia:
vtrū hoc ptineat ad onus hæredis, an aliorū legatariorū?
Et dicit Bar. in auth. ſed & in ea. C. ad legem Falcidiam. ꝙ
onerãtur hæredes, & legatarij, quia iſta legata debẽt ante
omnia detrahi, vt æs alienū. ff. ad l. Falcid. l. æris alieni. &
ſic ex hoc hæres minorẽ quartã, & alij legatarij minus ha
12 bebūt de legato. ¶ Duodecimò quæritur, * in quibus caſi-
bus ceſſet Trebellianica? Et dico, ꝙ in multis. ¶ Primò, in
legatis ad pias cauſas: vt dictum eſt s̃. Legatum. iiij. §. vj.
¶ Secundò, ſi teſtator prohibuit: vt in auth. de hær. & Falc.
§. ſi verò expreſſim. coll. j. ¶ Nam ſi poteſt tollere. Falcidiã,
multo magis Trebellianicã, quæ minus eſt priuilegiata: vt
ff. ad l. Falc. l. in quartam Et licet cõtrariū teneat glo. in au-
thent. ſed cū teſtator. C. ad l. Falc. tamen Bar. in l. Marcel-
lus. ff. ad Treb. concludit quòd poteſt: dicens idem tenere
Odof. Iac. de Aret. & Cy. & eſt opinio cõmunis, & verior:
vt in d. §. ſi verò. ¶ Tertiò, quando ſubſtitutio euaneſcit:
vt puta, qa reſtituere rogatus ſi decederet ſine liberis, vel
nō maritareť, & huiuſmodi, ingreditur religionẽ, vt in au-
then. niſi rogati. C. ad Treb. ¶ Quartò, quando ſolo iudicis
officio compulſus adiit hæreditatem : quia totū reſtituet.
Inſt. de fideicom. hære. §. in primis. ¶ Quintò, in fideicom-
miſſo vniuerſali relicto ad pias cauſas, quod vniuerſale
dr̃, quando tota hæreditas venit reſtituenda, ſicut dicitur
particulare, quando reſtituenda veniunt ſolū quædã par-
ticularia bona. Hoc eñ tenet Bar. in authẽ. ſed in ea. C. ad
leg. Falci. contra gl. in c. j. de teſta. li. vj. nō obſtãte ratione
in contrarium, ſcilicet quia ſi in fideicommiſſo vniuerſali
nō detrahatur, fruſtra erit hæres. Dicit enim in lege, Mar-
cellus. ff. ad Trebellia. hoc eſſe contra textum in corpore:
vnde ſumitur auth. ſimiliter. C. ad leg. Falcid. vbi loquitur
qñ tota ſubſtantia eſt exhauſta. Nec eſt in vacuum hæres:
quia tex. in dicta auth. de hæred. & Falc. §. ſi verò expreſ-
ſim. dicit, ꝙ habet meritū quo ad Deū: quia exercuit actū
pietatis. ¶ Sextò, amittitur tã ipſa, quàm Falcidia, ſecun-
dùm Bal. in l. ſcimus. § licentia. C. de iure delibe. per nega-
tionẽ fideicõmiſſi in qualitate, vel quantitate facta, ſi ille,
cui fideicõmiſſum eſt factū, probauerit qualitatẽ, vel quã-
titatẽ fideicõmiſſi : nec aliquã ex ipſis poterit detrahere.
¶ Septimò, ſm aliquos, per non confectionem inuentarij.
Sed verius eſt ſm Bar. in d. auth. ſed cum teſtator. ꝙ non
debet induci correctio legis corrigentis : vt l. præcipimus.
C. de adop. & idem tenet Iaco. de Bel. & Cy. ¶ Decimoter-
13 tiò * quæritur, vtrum quis poſſit deducere duas legitimas
portiones, ſcilicet debitam iure naturæ, & Trebellianicã?
Et dico de hoc olim fuiſſe opiniones : vt patet in l. quan-
quam. C. ad le. Falc. hodie verò diſtinguendum eſt cum
Bart. in l. Papinianus. §. meminiſſe. ff. de inoff. teſta. & Bal.
in l. filiū quẽ habentẽ. C. famil. erciſc. & Canoniſtis in c.
Raynutius. & in c. Raynaldus. de teſta. Nam ſi ſubſtitutio
aut rogatio ſit facta purè, aut ad certū diẽ, intellige de prę-
ſenti, quod pinde eſt, ac ſi ſit purè facta, tūc detrahere nō
poterit, niſi vnã quã voluerit. Sed ſi ſit facta ſub cõditione:
puta, ſi decedat ſine liberis, vel ad incertū diem : tunc po-
terit deducere ambas. Et ſic cõcordat ius canonicū & ciui-
le. & hæc eſt opinio cõmunis, ſm Pan. in d. c. Raynutius.
vbi etiam approbatur, ſicut & d. c. Raynaldus. licet con-
trarium videatur de iure ciuili: vt in auth. de teſt. §. quam-
obrẽ. coll. vij. Vñ dicit Bar. ꝙ vbi qs eſſet rogatus de reſti-
tuendo incontinẽti, vel pure, nō obſeruareť illa decretalis
de duplici portione deducẽda, vt ſæpe conſuluit. Quod
quidẽ ſæpe accidit, qñ diſpoſitio non valet iure teſtamẽti:
& eſt appoſita clauſula, ꝙ valeat ſaltẽ iure codicillorū. de
qua vide j̃. Teſtamentū. j. §. xj. Tunc enim ſi teſtamentum
non valeat aliqua ratione, vt quia in eo nō ſunt teſtes de-
biti, vel alia cauſa: teſtator vr̃ voluiſſe ꝙ hæreditas reſti-
tuatur venientibus ab inteſtato ſtatim : vt no. in auth. ex
cauſa. C. de liber. præterit. & ſic non detrahetur, niſi vna
quarta. hæc ex illo. Ratio aūt diuerſitatis ſecundū doct. vt
refert Aſten. lib. iij. tit. xxv. & Pan. in d. c. Raynutius. eſt, qa
in reſtitutione fienda purè de præſenti concurrunt eodẽ
tempore duæ deductiones, quod regula iuris ciuilis non
patitur: vt l. in ratione. §. quod vulgo. ff. ad l. Fal. & in l. iu-
bemus. C. ad Treb. & in d. l. filium quem habentem. Vbi
verò nō eſt fienda purè, vel ad certã diem de præſenti, ſed
ad incertam, poſſet incontinenti deduci quarta debita iure
naturæ: quia eã ſine omni grauamine debet habere, in ꝓ-
ceſſu verò temporis deduceť Treb. in qua cū fructus per-
cepti computantur, minus diminuitur ſubſtantia hęredita-
tis, quam ſi fieret reſtitutio incõtinẽti, vbi ſubſtantia eius
minueretur. Et per hoc videtur, ꝙ ſi dies illa incerta, vel
cõditio emergeret ante pceptionẽ fructuū, detraheret al-
14 tera portio tm̃. ¶ Decimoquartò * quæritur, vtrū inſtitu-
tus in re certa habeatur per omnia loco legatarij? Et dicit
Pan. poſt gl. in d. c. Rayn. ꝙ habetur loco legatarij, quo ad
quædã, & quo ad quædã loco hæredis: de quo dicẽdū, vt in
l. quoties. C. de hære. inſti. Et inter cæteros effectus opera-
tur hoc vnū notabile in inſtituto in re certa: qa cohærede
nō potente, vel nolẽte adire hęreditatẽ, iſte habebit illã in
totū: qa nō põt teſtator decedere pro parte teſtatus, & ꝓ
parte inteſtatus l. j. §. ſi ex fundo. ff. de hære. inſti. quã vtili-
tatẽ iſte non aſſequeretur, ſi eſſet purus legatarius, qnimo
pderet legatū, ex quo nō adiť hæreditas ex teſtamento. C.
ſi quis omi. cau. teſt. quaſi p totū. niſi ad piã cauſam : quia
talia debẽtur, etiam non adita hæreditate: vt voluit Bar. l. j.
C. de ſacroſ. eccl. De quo vide s̃. Legatū. iiij. §. vij. ix. &
15 x. ¶ Decimoquintò quæriť * qd ſi eccleſia vel hoſpitale
inſtituitur hæres, & adeat abſq; beneficio inuẽtarij, an
teneãtur inſolidū? Et Bar. in d. aut. ſed cū teſtator. rñdet
per verbum cogitabitis ſed in l. j. C. de ſacroſ. eccl. tenet
ꝙ nō : quia iura ciuilia non poſſūt obligare eccleſiam. &
pia loca, vltra vires hæreditatis: cū talis obligatio nō ſit
de iure naturali, vt in legatis ad pias cãs ceſſat omnis
ſolẽnitas iuris ciuilis. Si tamẽ aliquis ſacerdos inſtitua
tur hæres rõne cõſanguinitatis vel amicitiæ, nō intuitu
diuinæ religionis: tunc putat teneri in ſolidū; vt in aut.
de hære. & Falcid. §. penulti. Secus ſi amore Dei, vel pro
16 anima ſua. ¶ Decimoſextò quæriť, * an filio ſufficiat ha-
bere legitimã, quocūq; titulo relicti? Et dicit. Bar. ĩ aut.
nouiſ. C. de ino. teſt. quod hodie habere debet iure inſti
tutiõis: vt in aut. vt cū de ap. cogn. §. aliud. col. viij Ra-
tio, quia eſt titulus magis honorabilis. Itẽ, quia habet
ius accreſcẽdi in hæreditate, vt no. in l. quoties. C. de hę
re. inſt. Et dẽt eã habere cū vſufructu, vt ĩ aut. de triẽ. &
ſemiſ §. ꝓhibemus. col. iij Et ſic l. vxori meę. đ vſufru-
ctu le. eſt correcta in filiis. Dicit ẽt glo in d. §. aliud ꝙ
inminimo facta inſtitutio excludit quęrelã, vt in d. aut.
vt cū de appe. cogn. §. cęterum ſi qui. aget tamẽ ad ſup-
plementum: vt C. de inoff. teſta. l. omnimodo. Nec ſuf-
ficeret, ſi filio relinqueretur fideicõmiſſū vniuerſale, vt
vult Bar. in l. ita tamẽ. §. q. rogatus. ff. ad Treb. & in l. ſci
mus. §. cum aūt. C. de ino. teſta. vbi glo. reprobat: qa tex.
in corpore, vnde ſumitur aut. nouiſſima, pręallegata, ex-
preſſam mentionem facit, ꝙ non valet iure fideicom-
miſſi: quod etiã videtur expreſſum in dicto. §. qui roga-
tus. Glo. tamen ſingularis in dicta aut. nouiſſima. de qua
ibi Alexander de Imo. facit magnum feſtum, diſtinguit;
quia ſi teſtamentū fiat ſolẽne, debet inſtitui. Si verò mi
nus ſolenne, puta inter liberos, ſufficit quocūq; relicti
titulo, dūmodo aliquid relinquatur, quia defectus ali-
cuius ſolẽnitatis, iuris poſitiui, illud nō vitiat, vt in. §. ex
imperfecto. l. hac cõſultiſſima. C. de teſt. & aget vſq; ad
ſupplemẽtū. Secus ſi pręteriti fuerint aliqui ex ipſis fi-
liis: qa teſtamẽtū eſſet nullū. l filio præterito. ff. de iniu
ſto ruptóq; teſt Itẽ limita, ꝙ debet habere iure inſtitu-
tiõis, niſi inſtitutio omittereť in fauorẽ filij, vt in caſu
l. multi de libe. & poſth. vt notabiliter videť cõcludere
Bar. & Imo in l. cū ex filio. de vulgari & pu. ſubſt. Itẽ fal
lit ſi ſtatutū hoc nō ſic diceret: ſecūdū Bal. in l. fi. C. de
bon. quę lib. Et nota, ꝙ mater nō dẽt habere legitimam
filij, niſi qñ filius facit teſtamentū, vel moritur ab inte-
ſtato: ſecus ſi pater facit teſtamẽtū filio impuberi, vt in
17 c. ſi pater de teſt. lib. vj. ¶ Decimoſeptimò quæriť, * vtrū
hodie parentes debeãt habere legitimã iure inſtitutio
nis? Et dicit Bar. in d. auth nouiſſima. ꝙ glo. in l. j. §. j ff.
ſi à pa. quis fue'ma tangit iſtã quæſtionẽ in patrono, &
cõcludit ꝙ patronus põt habere quocūq; relicti titulo.
Pater aūt & patronus æquiparãť ad omnia, exceptis qui
buſdam, quę notãť in d. l j. inter quæ nō reperitur iſta
diuerſitas, ergo &c. Præterea, ꝙ nō mutatur expreſſe, re
manet incorrectū, vt l præcipimus. C. de appe. hęc. Bar.
Bal. autẽ in l. j. C. de bonor. poſſeſſio. cõtra tab. lib. tenet
contrarium, vbi dicit, ꝙ filius dẽt relinquere parẽtibus
iure inſtitutionis, & fundat ſe per tex. expreſſum in d. l.
omnimodo. circa principiū, & idem. Iac. de Bel. Et hæc
opinio eſt tenenda, vbi filius teſtans nullos filios relin
quit, quoniã vbi filij ſupereſſent, nulla legitima vide-
tur debita patri, imò in nihilū ſuccedit, vt eſt gl. valde
nota. Inſt. quib. mod. ius pat. pot. ſol. §. noſtra aūt. in ver
bo, paterno. Et nō mirū, quia in ſucceſſione prima cau-
ſa eſt liberorū, vt in auth. de hære. ab inteſt. circa prin.
Gl. tamẽ in l. pater filiū. ff. de inof. teſt. tenet debere in-
ſtitui patrem, etiã extantibus liberis, ſed primū eſt ve
18 rius. ¶ Decimo octauò quæritur, * vtrū in aſcẽdentibus
ſit aucta portio legitima, ſicut eſt aucta in filiis, vſq; ad
trientẽ & ſemiſſem? Et dicit Bar. in d. auth. nouiſſima. de
mẽte glo. & doct. ꝙ ſic. vt in auth. de trien & ſemi. §. j.

LENO, ſecundum glo. in. §. quod ſi in adulterio. xxiij.
queſt. j. eſt qui damnatam adulteram ducit, vł q eã
ſibi recõciliat. C. de adul. l. caſtitati. vel qui ſciẽť adulterã
tenet, vt in d. §. quod ſi. vel qui recipit pecuniã pro adul-
terio. ff. de adul. l. ij §. lenocinij. Sed limita prædicta in
tribus primis caſibus vera, niſi eſſent emendata. Itẽ leno-
cinium committit qui hẽt emancipia quæſtuaria, quia
hoc nō eſt minus quàm proprio corpore facere quæſtū.
l. palam. §. lenocinium. ff. de ritu nup.

DE LEPRA ET LEPROSO.

1 *Lepra ſuperueniens ſoluit ſponſalia de futuro, ſed non matrimonium. & num. 2.*
3 *Lepra an excuſet ab obligatione reddendi debitum, vel cohabitatione.*
4 *Leproſi an teneantur ad decimas.*
5 *Leproſi an habere poſſint eccleſiam & presbyterum.*
6 *Leproſus factus an tollatur à prælatione ecclæſiæ, & an celebret.*

LEPRA inť morbos cõtagioſos cõputať, vnde ſecū-
dum iura leproſi ab hominum habitatione ſeparãť.
de cõiu. lepro. c. j ¶ Primò verò quæriť, * vtrū lepra ſupue
1 niẽs ſoluat ſponſalia, ſ. de futuro ad inſtãtiã ſani? Et dico
ꝙ ſic: extrà eod. literas. & idẽ eſt de qualibet alia enormi
tate ſuperueniẽte : qa in obligatione generali de cõtra-
hendo matrimonio ſubintelligitur, niſi quicquã turpe
ſuperueniat, vt in c. qnẽadmodū. de iureiu. ¶ Secūdò quę
2 ritur, * vtrū lepra ſuperueniẽs ſoluat matrimonium, vel
impediat contrahendū? Et dico ꝙ nō ſoluit matrimoniū
extrà eo. c. j. & c. literas. in quo licet dicatur cõſummatū,
tamẽ ſecūdū Ho. & Pan. debet intelligi, id eſt, contractū.
Similiter nec impedit, quia poteſt cõtrahere leproſus, ſi
3 inueniat volentem. extrà eod. cap. ij. ¶ Tertiò quæritur,
* vtrū ſoluat coniugẽ ſanum ab obligatione reddendi de
bitum coniugale vel ſeruitij, aut cohabitationis? Et di-
co quò ad debitum coniugale ꝙ non, ſecūdū glo. in dic.
j. niſi eo modo quo dictum eſt ſuprà, Debitum. §. j ſcili-
cet propter periculum infectionis probabile: nō obſtãte
quòd in cap. ij. eo. tit. in hoc caſu nulla exceptio inueni-
tur, quia intelligitur ꝓpria, ſecus de communi & genera
li, quę in multis caſibus inuenitur, ſcilicet ratione dicti
periculi, vel etiã ratione impoſſibilitatis, ſicut fortè quis
ex horrore reddere nō põt, ſicut nec moueri: qui & ſi ob
hoc excõmunicaretur, haberetur. ꝓ excõmunicato apud
eccleſiã, nō tamen quò ad Deū, ſecūdū Pan. ar. ca. literas.
de reſti. ſpo. & in c. inquiſitioni de ſenten. excom. Simili-
ter non abſoluit à debito ſeruiendi in neceſſariis, cùm
hoc ſit minus periculoſum quàm debitum cõiugale. Ab
ſoluit autem ſecundum S. Tho. in iiij diſtin. xxxij. à de-
bito cohabitandi in eodem lecto, vel in eadem domo:
quia non ita inficitur ex coitu, ſicut ex frequẽti coha-
bitatiõe, & idem gloſ. in d. cap. j. Filij quoque leproſorū
debent manere cum ſano, ne inficiantur, ſecundum om-
nes. ¶ Quartò quæritur, * vtrū leproſi teneantur ad deci
4 mas? Et dicit gloſ. in cap. ij. de ec. ædi. ꝙ ſic, niſi de hor-
tis & nutrimẽtis animaliū ſuorū, quæ ſolæ ibi excipiun-

tur:ſed intellige qñ cõmuniter viuũt, vt ibi.aliàs de omnibus ſimpliciter dare tenentur vt alij Chriſtiani. ¶ Quintò
5 * quæritur, vtrũ leproſi habere poſſint eccleſiã & presbyterũ q celebret eis? Et dico, ꝙ ſic, ſi tot ſunt ſimul cõmuniter viuentes, ꝙ eam cum cœmeterio poſſint conſtituere: modò veterib⁹ eccleſiis de iure parochiali nõ fiat iniuria.
6 d.c.ij. ¶ Sextò * quęritur, vtrũ ſacerdos factus leproſus poſſit in eccl'a parochiali prælationis officio fungi? Et dico, ꝙ ſi ſine ſcandalo & abominatione populi non poteſt illud exercere, debet ab officio remoueri, ita tamen ꝙ ſecũdùm facultates eccleſiæ adminiſtrẽtur illi neceſſaria quouſque vixerit, vt in c.tua nos.de cler.ægro. Rectoribus verò eccleſiarũ, qui ſine ſcãdalo eorũ qui ſunt ſani, altari ſeruire non poſſunt, dãdus eſt coadiutor, qui curã habeat animarũ, cui adiutori ad ſuſtẽtationẽ cõgrua portio de facultate eccleſiæ eiuſdẽ aſſignetur, vt in c.de rectoribus, de cler.ægrot. Ex quo etiam patet, ꝙ non prohibetur celebrare, qñ hoc ſine ſcandalo poteſt, vt in ſecreto, & huiuſmodi.arg.d.c.de rectoribus, vide de hoc ſuprà, corpore vitiatus.§.vij.

L E X.

1 *Legis ſeptem ſpecies.*
2 *Legis naturalis, canonicæ, & ciuilis, quæ ſunt partes.*
3 *Legis naturalis quæ ſint peculiaria.*
4 *Legem quis poſſit facere.*
5 *Lex eſſe iuſta ex quibus dicatur.*
6 *Lex vt obliget, quæ requirantur. & num.7.*
8 *Lex omnis an tranſgreſſores obliget ad mortale. & num.9.*
10 *Leges ciuiles iniuſtæ enumerantur multæ, nec ligantes laicos. & num.11.*
12 *Leges iniuſtas ſtatuentium quæ ſit pœna.*
13 *Canonicæ leges an inueniantur aliquæ non obſeruandæ.*
14 *Lege an omnes ligentur.*
15 *Leges & ſtatuta laicorum an ligent clericos.*
16 *Lex quomodo ſit interpretanda & extrahenda etiam in odioſis ac pœnalibus, vſque ad.num.19.*
20 *Legis mens comprehenſiua & extenſiua quomodò demonſtretur.*
21 *Prohibitum an intelligatur quicquid non eſt lege conceſſum.*
22 *Legis indulgentia an intelligatur ſaluo iure partis.*
23 *Conſtitutio an reſpiciat præterita.*
24 *Lex loquens per verba præteriti, an extendantur ad futura.*
25 *Leges humanæ an ſint mutandæ faciliter.*
26 *Lex quibus modis tollatur.*
27 *Lex quid tollat.*
28 *Legi contrarius actus, an ſit nullus ipſo iure.*
29 *Fraus ſi fiat legi, an valeat factum.*

LEx dicta eſt, ſm S.Tho.j.ij.q.xc. à ligando, quia obligat, qđ omni legi eſt cõmune, vel à legendo, qa ſcripta eſt, qđ omni nõ conuenit, ſed ei primò quæ apud nos legis nomẽ habuit.i.humanæ cõſtitutionis, deinde ẽt diuinæ. Sunt verò quatuor gñalia nomina ex diuerſis ſumpta ad ſignificandũ idem.ſ.lex, eo ꝙ liget vel legatur, ius redactũ, maximè in ſcriptis, eo ꝙ per hoc iuſtũ cognoſcatur & reddatur, ſtatutum, eo ꝙ firmeť deliberatione, quaſi in ſtatu, id eſt, in gradu immobili ſitum vel poſitũ, & cõſtitutio: quaſi ſimul ſtatuitio, eo ꝙ ad eã deliberandã multi, id eſt, populus conuenirent. Nec tñ ſignificat conſtitutio ſolùm id qđ populus ſtatuit: ſed ampliatur ad omne ſtatutum & legem. Eſt igitur lex, ſm eundem ibi, ordinatio ſ.actiua rationis.ſ.practicæ: ad bonum cõmune.ſ.terræ, ciuitatis, prouinciæ, regni, aut mũdi, ab eo qui curã hẽt communitatis, de iure non de facto promulgata. Ex qua diffinitione ſic intellecta ſequiť primò, ꝙ lex ſit aliquid rationis.ſ.propoſitiones vniuerſales rationis practicæ actu vel habitu conſideratæ, vt dicitur.j.ij.q.xc.art.j. ſiue dictamen practicæ rationis, vt ibi.q.xcj.art.j. Et ſecundò, ꝙ voluntas principis nõ habet vim legis, ſed iniquitatis, niſi vt regulatur aliqua ratione, vt etiam dř ibi art.j.ad tertium. Et tertiò, ꝙ nullum præceptũ habet vim legis, niſi ſm ordinem ad bonũ, ſcilicet cõmune, ad quod omnis lex, vt ad finem, ordinatur, vt ibi art.ij. Et quartò, ꝙ nullum præceptum vel ordinatio iniuſtè præſidentis eſt lex, nec obligat in aliquo foro. Primò
1 verò * quæritur, quot, & quæ ſint propinquæ partes ſeu ſpecies legis in communi? Et dico, ꝙ quantũ ex S.Tho.j.ij.q.xcj.& Thomiſtis colligitur, ſunt ſeptem. ¶ Quarum prima eſt lex æterna, quæ eſt ordinatio rationis Dei ad bonũ cõmune totius mũdi: ſeu ſub aliis verbis, eſt cõceptus gubernationis rerũ in Deo.j.ij.q.xcj.art.j.q̃ legem ſeu pręceptũ Deus dedit cælis, & cõſequenter aliis, iuxta illud Pſal. Præceptũ poſuit, & nõ præteribit. Secũda eſt lex naturalis, quæ eſt participatio quędam legis æternæ, & impreſſio diuini luminis in creatura rõnali, qua inclinatur ad debitum actũ & finẽ.j.ij.q.xcj.art.ij. ſiue ſub aliis verbis, eſt ordinatio rationis in homine impreſſa à Deo in ordine ad finẽ debitũ. ¶ Tertia, eſt lex Moſaica. ¶ Quarta, eſt lex Euangelica. Omnes hæ quatuor ſunt leges diuinæ. ¶ Quinta eſt cõſuetudo, quæ eſt quædã lex humana, inquantũ hẽt vim legis ex principis ſeu populi voluntate, quæ quid ſit, dictũ eſt ſ̃.ſicut & de omnib.ſpectantibus ad illã. ¶ Sexta eſt lex canonica, quæ applicãdo diffinitionem legis in cõmuni ſ̃. poſitã ex mente S.Tho. ſi non ſit vniuerſalis, eſt ordinatio rationis ad bonũ cõmune eccleſiaſticum, ab eo qui hẽt authoritatẽ promulgatã, ſi verò ſit vniuerſalis, eſt ordinatio rationis ad bonũ cõmune eccleſiaſticũ totius orbis à ſummo põtifice ꝓmulgata. Si verò ſit particularis, eſt ordinatio rationis ad prouinciæ, vel loci cõe bonum eccleſiaſticũ, à metropolitano, vel diœceſano, aut eccleſiaſtico collegio habente authoritatem promulgata, & tunc propriè dř lex municipalis, quæ videť appropriare ſibi nomen ſtatuti. ¶ Septima eſt lex ciuilis ſiue politica, quę ſi diffiniať communiter ad iuſtã & iniuſtam, vniuerſalẽ & municipalem, ſic lex eſt conſtitutio populi, qua maiores natu ſimul cum plebe aliquid ſanxerunt.diſt.ij.lex. Sed ſi diſtinguamus ad mentem S.Th. ſi ſit vniuerſalis & iuſta, eſt ordinatio rõnis ad bonũ cõmune ciuile totius vrbis à tota multitudine vel gerente vices eius promulgata. Si verò ſit particularis, eſt ordinatio rationis ad bonũ cõe, prouinciæ, vel loci, à tota multitudine, aut gerente vices eius promulgata. Et ẽt quædã lex ſpecialis cõformis generali, id eſt, reſcriptũ, & quædam priuata, quaſi generali aduerſa, id eſt, priuilegium, de quibus ĩ.in locis ſuis. Cũ aũt ſint ſeptẽ genera legũ vniuerſaliũ, de æterna non intẽdimus, cũ ſpectet ad Theologos, niſi quatenus ĩ.in tit. Volũtas.§.vnico dicetur de cõformitate volũtatũ, ſimiliter nec de Moſaica, qa hodie nõ viget niſi quatenus cõtinet naturalẽ, ſimiliter nec de Euangelica, niſi quatenus cõtinet præcepta, de quibus ĩ. Præceptum, per totũ, & cõſilia, de quibus ĩ. Religio. nec de cõſuetudinaria, qa de hac dictũ eſt ſ̃. Cõſuetudo, ſed ſolùm de naturali ex parte: & de canonica, inquantũ hẽt aliquid cõmune cum ciuili, & de ciuili principaliter, & de vtraq; principaliter, inquantũ eſt vniuerſalis, inquantũ verò eſt particularis vel municipalis ſecundariò, inquantũ in ea ſoluantur quæ de lege in cõmuni dicũtur. ¶ Secundò * quæritur, quæ ſint partes harũ triũ legũ, naturalis, canonicæ, & ciuilis: & qũo allegẽtur? Et dico quantũ ad naturalem, ꝙ cum partes eius accipianť ſolũ penes cõtenta in illa, licet numeraliter ſint nobis innumerabilia, in genere tñ ſunt tria, ſcilicet principia,

cipia cõcluſiones, & particulares determinationes, de quibus ſ̃ Cõſuetudo.§.ix. quæ tñ tria diſperſa ſunt per totum ius Canonicum ac ciuile: vnde particulariter nõ allegantur. ¶ Quãtũ verò ad ius canonicũ, dico, ꝙ partes eius dupliciter ſumũtur. ¶ Primò quantũ ad conditores, vľ modũ cõdẽdi tales leges: & ſic diſtinguũtur ſm nomina ſignificantia hmõi legis præcepta, quæ ſunt canõ decretum decretalis. Canon aũt Græcè, Latinè dicitur regula. iiij. di. canon. quomodo in medicina ſunt canones regulantes in medicando, & ſcriptura dicitur canonica: quia regulať in credẽdo & agendo, & omne quod habetur in corpore iuris canonici, etiam ſi non ſit conſtitutio eccleſiaſtica, ſed dictũ alicuius doctoris, ſed ſtrictè, & in propoſito dicitur canõ cõſtitutio eccleſiaſtica facta in cõcilio vniuerſali, vľ ꝓuinciali: & ſic capitur de cõſt.canonũ. Decretũ verò ſecundũ Spe. dř qñque ſententia diffinitiua.ff. de re iud.l.decretum, vel interlocutoria.ff. de aſſeſ.l. j.in fi. Quandoque eſt conſenſus eligentium in ſcriptis redactus. ij.q.j.legum. de elect.innotuit. Quandoque illud, ꝙ capitulũ, vľ ordo, vel vniuerſitas, vel maior pars ordinauit.ff. qđ cuiuſ. vni.l. planè, & quaſi ꝑ totũ. Quãdoque autoritas iudicis in alienationibus rerũ præcipuè minorum interpoſita: vt C. de præd.mi.l.interpoſita, & per totum. Quandoque autoritas principis in reſcriptis beneficialib.interpoſita. Quandoque vt in propoſito dř, id qđ Papa ſtatuit de conſilio cardinalium, nulla facta conſultatione: qđ & in ſcriptis redigitur: vt de reſcrip.c.præſenti.xx.diſ.decreta.& c.ſeq. Decretalis verò epiſtola eſt, in qua Papa ad cõſuetudinẽ alicuius reſpondet.de reſcr.c.j. ſiue ſolus, ſiue de fratrũ conſilio, vt de elec. bonæ memoriæ. Inueniũtur & alia noïa ſignificantia iuris canonici præcepta, ſed ſemper ſignificant aliqd ꝑdictorũ ex alia rõne: vt dogma, qđ conſiſtit in doctrina fidei: mandatũ in doctrina morũ, interdictũ, in quo nulla pœna adijcitur: ſanctio, vbi adijciť pœna, tñ vnũ ꝓ alio frequẽter ponitur.xxv.q.ij.ſi qs. ¶ Secundò ſumũtur partes iuris canonici ſm libros in quibus continẽtur, q̃ ſunt quatuor.ſ. Decretũ. Decretalis, Sextus, ſic dictus, ꝙ poſt quinque libros Decretaliũ ſit editus. & Clemẽtinæ, ſic dictus, qa cõſtitutiones cõtineat Clementis quinti. Aliæ aũt cõſtitutiones papales, q̃ emanarunt poſt cõpilationẽ Decretaliũ, nõ habẽt vim, niſi de eis mẽtio fiat in vj. vel niſi ſint editæ poſt Sextũ: vt probatur in prologo dicti Sexti. Decretũ diuiditur in tres partes, primò.ſ.in diſtinctiones centum, vel centum & vnã, ſm eos, qui vltimã diſtinguunt. Allegatur aũt ſic, xxvj.diſ.acutius, ita ꝙ ly acutius, eſt principiũ capituli. Et ſecũdò in cauſas xxxvj.diſtinctas ꝑ quæſtiones, diſtinctas ꝑ capitula, excepta tertia qõne xxxiij. cauſæ, quæ diſtinguitur per ſeptem diſtinctiones, & vocatur tractatus de pœnitentia, & allegatur ſic, xvj.q. decimæ quæſtio. tamẽ de pœnitentia allegať ſic, de pœ.diſt.iij. ſepties. Et tertiò in tractatũ de conſecratione, diſtinctũ ꝑ quinq; diſtinctiones: & ſic allegať, de cõſe.di.j.vaſa. Liber verò Decretaliũ in quinq; libros diuidiť diuiſos ꝑ rubricas, & capitula. & ſic allegatur, extrà, de Iudæ. & ſi Iudæos. imò melius omittitur ly extra.i.extra decretum, ſm Pan in procœmio decretalium: quia allegatio quãto breuior, tanto melior, modò intelligatur. Sextus verò. & Clemẽtinæ eodẽ modo ꝑ eaſdẽ rubricas diſtinguũtur, ſicut & Decretales. & eodẽ modo allegãtur, excepto ꝙ additur li.vj.vel in cle. ſic. De ſen.exc.ſi iudex.lib. vj.de ver.ſig.ſæpe.in cle. Quantum verò ad ius ciuile dico, ꝙ partes multis modis ſumuntur, de quibus proſequitur S.T.j ij.q.xcv.ar.iiij. & ibi vide ſi vis: ſed quãtum pertinet ad præſentẽ cõſiderationẽ, dupliciter ſumũtur. ¶ Et primò quantũ ad modũ deſcendendi à iure naturali: & ſic diuiditur in ius naturale. i.gentiũ, quod.ſ.à natura, etiam ſine lege habet autoritatem: & ius legale.i. lege poſitum: vt patet v. Ethic. & ius gentium deriuatur à naturali, vt cõſuetudo: vnde & ipm eſt aliquo modo naturale, ius verò legale deriuatur, vt particularis determinatio: de quo vide §. ſeq.partic. iij. Pro quo ſciendũ eſt, ꝙ ius ſiue iuſtum naturale dř, qđ ex ſui natura eſt alteri adæquatum: quod dupliciter contingit, ſ. ſm ſuam abſolutam rationem: ſicut fœmina adæquatur maſculo, vt inde fiat generatio, & ſm aliquid inde conſequens, ſicut ager adæquatur iſti, vel illi, vt ſit ſuus proprius, non ſm ſuam rationem abſolutè, ſed ſm oportunitatem colendi: & ſimiliter hic homo illi, vt ſit eius ſeruus, non ſm ſuam rationẽ abſolutè, ſed in quantum vtile eſt huic regi ab illo, & illi iuuari per iſtũ. Naturale aũt primo modo conuenit omnibus animalibus, ſicut & apprehendere aliqd abſolutè, ſed naturale ſcđo modo eſt hominis proprium, qa ꝓprium eſt rõnis conſiderare aliquid cõparatiuè ad illud, quod inde ſequitur: & hoc eſt ius gentium. Vnde dicit Iuriſconſultus, ꝙ naturalis ratio inter homines conſtituit id, quod apud oẽs gẽtes cuſtoditur, vocaturq; ius gẽtium. ¶ Secundò diuiditur, quãtũ ad libros, in quibus cõtinetur: & ſic diuiditur in tres partes principales, quarũ prima dř Digeſtum: & ſic ſcribitur, ff. & continet 50. libros, diuiſos in tria volumina, Digeſtorũ, vetus, & Infortiatũ, & Digeſtum nouũ quorũ quodlibet diuidiť ꝑ libros, & libri ꝑ rubricas, & rubricæ ꝑ leges, ſeu capitula, & hæc aliqñ per §§. vnde Digeſtũ vet⁹ continet xxiij libros, & partes xxiiij.i.dictas rubricas. Infortiatum verò continet xiiij.libros, & rubricam vnam. Digeſtum aũt nouum continet libros xij. vnde totũ.ff cõtinet 50.libros. Secũda dř Codex. & ſcribitur ſic, C. vel ſic, Co. & continet nouem libros, vt ſ̃. Tertia verò dř volumen, ꝙ in ſe continet quatuor volumina, ſeu opera: primum dř Inſtituta: ſm tres libri Codicis numerati cum nouẽ prioribus, licet ſint in alio volumine. tertiũ Authenticũ. quartũ, liber ſeu vſus feudorũ. Quidã tñ eius ciuile diuidunt in quatuor partes principales.ſ. ff. C. authen. Inſti. ¶ Allegatur autem ius ciuile ſeptẽ modis. Primò ſic, ff.de edẽ.l.ſi quis ex argẽtariis.§.j.i. Digeſtis de edẽdo.l. ſi quis. §.tal vel tali. & ſignificatur hoc eſſe in aliquod 50. librorũ. ff. Secũdo ſic, C.de epiſ.aud.l.minime.i. Codice de ep̃opali audientia.l.tali, vel tali. Tertio ſic, C.de agri.& cenſi.l.cum ſcimus.lib.xj.& patet totum, excepto ꝙ additur lib.xj.ad denotandum dictam legem non eſſe in nouẽ primis libris Codicis, ſed in tribus, qui ſunt in volumine, quorũ prim⁹ eſt decimus, ſecũd⁹ vndecim⁹, tertius duodecimus. Quartò ſic, C.de epiſ.& cle.auth.ſtatuimus.i. Codice de epiſcopis & clericis.auth.ſtatuimus. Pro quo aduerte, ꝙ quædam ſententię ſunt extractæ de libro Authenticorũ, & denotatæ in margine Codicis, vel etiã in aliquibus codicib.infertæ textui ſm conuenientiam rubricarum, q̃ non ſunt quærendæ in Authentico, ſed in Codice ſub rubrica allegata. Quintò ſic, Auth.de leno.§.ſancimus.i. authentico, de lenonib.§.tali. & alia ponitur collatione tali: & deſignatur allegata eſſe in lib. Authẽticorũ q continet nouẽ collationes, vende ly authẽtica in gñe fœminino importat legẽ, in neutro verò librũ Authenticorũ. Sexto ſic, in libro, vel in vſi.feu. de prohi.feu.alie.c.qm̃.i.in lib. vel vſibus feudorũ.de ꝓhibita feudi alienatione.c.tali. & patet totũ. Septimo ſic, Inſt.de re.di.§.itẽ ea. & patet totum ex dictis. Et ſic patet, ꝙ quãtũ ad allegationes diuidiť in quinque li. ſ. Digeſtum, Codicem, Authenticũ, librũ feudorũ, & Inſt. quia

Codex tribus modis allegatur. ¶ Tertiò * quæritur, q̃ ſunt tradita per doctores de lege naturali, quæ expedit noſtræ intentioni eſſe ſcita? Et dico, ꝙ ſunt multa. ¶ Primum. Secundum S.Th.ij.ij.q.xciij.ar. ij. lex naturalis nõ eſt eſſentialiter habitus rõnis, quo.ſ.ratio agit: quia ipſa eſt quodda actum, ſiue conſtitutum per rõnem: ſed eſt habitus.i. aliquid habitualiter tm̃, inquãtũ principia eius aliquando habitu tm̃ cõſiderantur.i.ipſa principia humanorũ actuum contenta in habitu, qui eſt ſynteresis: puta, non inferre iniuriam, reddere depoſitũ, vim vi repellere, & huiuſmodi: quæ oĩa habẽt rõnem vnius legis naturalis, inquantũ oĩa referuntur ad vnum principium.ſ.bonũ eſt faciendum, & malũ vitandũ: quod eſt primũ præceptũ legis naturalis, vt ibi ſubtiliter probatur, ſuper quo, inquit, fundãtur oĩa alia præcepta: vt.ſ.omnia alia faciẽda, aut vitãda, pertineãt ad pręcepta legis naturalis, quæ ratio practica naturaliter apprehendit eſſe bona. Hæc ex illo. ¶ Secundum. Sicut dicit S.Th.j.ij.q.xciiij.art.v. aliquid dupliciter põt intelligi eſſe de iure naturæ. primò, quia ad illud natura inclinat, vt ꝙ nemini facienda eſt iniuria. Secundò, quia natura contrarium non induxit: ſicut dicere poſſumus de lege naturæ eſſe ꝙ hõ ſit nudus, qa natura illi veſtimenta non dedit: & ſic eſt etiã de lege naturæ cõis omnium poſſeſſio: qa.ſ.diſtinctio poſſeſſionum, proprietas, & ſeruitus non ſunt inducta à natura: ſed per hominum rationem inuẽta ad vitæ vtilitatẽ. ¶ Tertium. Sicut dictũ eſt ſ̃. Conſuetudo. §.ix. in lege naturali tria ſunt.ſ.prima eius principia: vt, declina à malo, & fac bonum, nulli nocendum, ſm rõnem viuendũ, & hmõi, & quædam concluſiones principiorum communium, quæ ſunt quaſi ſecundaria præcepta: vt non occides, depoſitũ reddes, iniquum punies. & oĩa præcepta decalogi: vt j.ij.q.c. art. iij. & art. v. ad primum. & quædam particulares determinationes: vt. iniquum punies, hoc vel illo modo. ¶ Quartum. Ius naturale tẽpore nõ variatur, ſed ꝑmanet immutabile: vt dicit Gratia.di.5o.§. j.qđ S. T. j.ij. q.xciij.art.v. ſic exponit: qa cum duplicit̃ hæc lex intelligatur mutari.ſ. per ſubtractionem, vt iam non ſit de lege naturæ, quod prius erat: & ꝑ additionẽ primo modo quãtũ ad ſua prima principia eſt omnino immutabilis: quantum verò ad ſecunda præcepta, quæ ſunt quaſi propinquæ primorum concluſiones, eſt immutabilis in pluribus, ſed in paucioribus põt mutari, vt dicetur in ſequẽti particula. Secundo verò modo mutari põt: quia multa ad naturalẽ legem ſuper addita ſunt, tã ꝑ leges diuinas, quàm humanas, ꝑtinẽtia ad vtilitatem humanæ vitæ. Tu verò adde, ꝙ etiã primo modo mutari põt, quo ad particulares determinationes: ſicut & lex humana, à qua habent vigorem. ¶ Quintum. Ius naturale, ſm Iſid. in lib. Etym. eſt commune omniũ nationum, quod Sũ. Tho. j.ij.q.xciiij. art.iiij. dicit eſſe verum quantum ad j. principia ſecundum rectitudinem: quia.ſ. ſemper ſunt recta, & obſeruanda: & ſm notitiam, quia.ſ. ſemper. & ab omnibus cognoſcuntur eſſe recta, & ſeruanda. Et ſimiliter eſt verum, quantum ad concluſiones ſm rectitudinem & notitiam, vt in pluribus: ſed in paucioribus deficit, quantum ad rectitudinem ꝑꝑ particularia impedimenta: ſicut depoſitum in caſu non eſt reddendum, quia eſſet dãnoſum: & cõſequenter irrationabile: vt ſi repetat̃ ad impugnandũ patriã: & ſimiliter deficit in paucioribus quantũ ad notitiã, ex hoc, ꝙ aliqui habent rõnem paſſionibus deprauatã: vel malã cõſuetudinẽ ſeu malã habitudinẽ naturæ: ſicut Germani olim ñ reputabant latrocinia eſſe peccata: vt refert Iulius Cæſar. Nec obſtat quod dicit Gratia. in prin. Decretorum, ius naturale eſſe quod in lege, & Euãgelio cõtinetur, quæ nõ ſunt omnibus communia: quia, vt dicit S.Th. non ideo ſic dr̃ quaſi oĩa contenta in illis ſint de iure naturæ, cũ ibi quædam tradãtur ſupra naturã, vt ſpectantia ad fidẽ, ſed qa ea, quæ ſunt de iure naturæ ibi plenæ cõtinent̃, vt qđ fiat, vel non fiat alteri, qđ qs ſibi vult fieri, vel non fieri. Quantum verò ad particulares determinationes nõ eſt omnibus cõe, quia vt patet vbi ſ̃.q.xcv. illæ nõ habẽt vigorẽ, niſi ex humana lege, quæ.ſ.non eſt eadẽ apud omnes. ¶ Sextum. Ius naturale prius eſt omni lege creata, qa cœpit ab exordio creaturæ rationalis, vt dicit Grat. diſt.vj. in ſi. & poſt hoc exor-

4 dium habuit ius cõſuetudinis. ¶ Quartò * quæritur, quis poſſit facere legem? Et dico ꝙ ſm Hoſt. canonem, id eſt, eccleſiaſticã conſtitutionẽ facere põt Papa generalem in omnibus ſpiritualibus, & eccleſiaſticis. de cõſti.c. & generale cõciliũ eius authoritate factũ. diſt.iij. regula. & legatus in prouincia ſua. de offi.leg.c. de loca. & cond ex reſcri. & conciliũ prouinciale, ſiue legatus ad faciendum illud ſpecialiter deſtinatus. diſt. xvj. quod dr̃, & metropolitanus cum ſuo cõcilio prouinciali de paruis negotiis, & ſpectãtibus ad onus ſuũ: nõ aũt de magnis, vt ſpectãtibus ad fidem. xvij. diſt. multis, ſed ſui canones obligant ſolùm ſibi ſubditos.i. prouinciales. & ſm Archi. diſt.iij. §. j. durant ẽt eo recedẽte. de offi.leg. nemini, de aliis aũt pręceptis, inhibitionibus, & interdictis, dicit, ꝙ ſi prohibeat aliquem aduocare poſt tẽpus ſuæ adminiſtrationis, ille aduocare poterit. ff. de pœ.l. vl. ſm Vin. & ſimiliter, ſi ad tempus prohibet illud ff. de pœ.l. mortis. Si verò ſententialiter cum cãæ cognitione, ſuo officio finito nihilominus tenet ſtatutum. & ita intelligit̃ C. de poſtu.l.i. Et ſimiliter canonem facere põt epiſcopus in ſua diœceſi, de maio. & obe. ſi quis, & hoc ſaltẽ in ſuo concilio ſynodali, ſm gl. diſt. xviij. §. j. licet ꝓpriè nõ conſueuerit dici canon, ſed cõſtitutio ſynodalis. Et ſimiliter capitulum põt ſibi cõſtitutionem facere, extrà eo.c. cũ acceſſiſſent, & vniuerſitas clericorũ ac magiſtrorum, extrà eo. ex literis, & ſimiliter ſtatuere aliquod ius, diſt. xj. catholica, vbi dicit Arch. ꝙ nullũ ſtatutũ facere põt eccleſia cathedralis, vel alia ſine conſenſu epiſcopi. de cõſue. cum conſuetudinis, & de his, q̃ ſi. à præla. nouit. niſi ſint aliqua minima. Et ratio eſt, qa epiſcopus eſt caput cathedralis eccleſiæ & aliarũ, de teſti. requiſiſti. & ſine capite nihil eſt faciendum, ſm Inn. qui ſic no. de conſt. cũ acceſſiſſent. & quod vr̃ contradicere, extrà, de conſti. cum oẽs, & de cle. nõ re. cum dilectus. Dic, ꝙ illa iura ꝑñt intelligi, qñ illa conſtitutio facta fuit authoritate epĩ: vel non erat qui illã impugnaret, aliàs non valeret, niſi Papa ex certa ſcientia illam confirmaſſe, ſm Ber Cõpoſt. q ita not. in d. c. cũ omnis. ¶ Legẽ verò ciuile generalẽ facere põt in tẽporalibus Imperator. C. de legib.l.ij. & l ſi. & præfectus prætorio, & oẽs quibus Imperator hoc mandat, & populus Rom. & Romanus ſenatus. & oĩs ciuitas, ſeu populus põt ſibi legem facere. Et probantur hæc oĩa Inſtit. de iur. na. §.j. & ij Dicit autẽ Bald. in l. oẽs populi. ff. de iuſt & iur. ꝙ quantũ quis habet de iuriſdictione, tm̃ habet de authoritate condendi legẽ vel ſtatutũ, nec vlterius extenditur, niſi hi, quorũ intereſt, cõſentiant, vel ad minus ſint præſentes, ſecundum Inno. in c.j. de loca & in c. à nobis. el j. de ſent. excõ. & alleg. c ſin. de his quæ fiunt à præla. Ratio ſecundũ do. Ant. in c. cũ laicis, de reb. eccle. non alie. qa poteſtas ſtatuendi dependet à iuriſdictione, & imperio in ſtatuente, & ſubiectione quod ad eum, in quem ſtatuitur. de cõſtit. eccleſi. xcvj. diſt. bene quidem glo. & Bar. in l.j. ff. de iuriſ. om. iud. ¶ Omniũ autẽ dictorum in hoc §. quo ad canones & leges rationẽ aſſignat. S.Th o. j.ij q.xc. quia inquit, ordinare aliquid ad bonũ cõmune, quod facit lex, eſt vel totius multitudinis, vel alicuius gerentis vices eius. vnde legẽ cõdere pertinet ad totam multitudinẽ, vel ad ꝑſonã publicã, quæ hẽt curã totius multitudinis. Et dicit etiã idẽ in ij diſt. xliiij. in liter. ꝙ poteſtatis ſpiritualis & ſecularis papa apicẽ tenet. Vnde dico, ꝙ ipſe poteſt quo ad ciuilia ex cã facere legẽ vbiq; melius q̃

5 Imperator, vide ſ̃. Legitimatio. §.iiij. ¶ Quintò quęritur quæ vel quot requirũtur ad legẽ eſſe iuſtã? Et dico ſecũdum Arc. poſt S.Th j.ij.q xcvj. ar ii.j. ꝙ leges dicuntur iuſtæ vel iniuſtæ, ſecundùm quadruplex genus cauſarũ, quod ſic intellige, quia requiritur ad iuſtitiã earũ iuſtitia ſecũdũ omnes cauſas ſimul ad iniuſtitiã verò ſufficit iniuſtitia ſecundum vnam, quia ſecundũ Dion. bonum, ex totali & integra cã, malũ ex ſingulis defectibus. ¶ Ex fine igitur dicitur lex iuſta, qñ ordinatur ad bonum commune, ꝗ eſt finis eius iniuſtitia verò qñ eſt contraria bono communi, ſicut quãdo imponitur ad priuatã vtilitatẽ imponentis, vel cupiditatem aut gloriã, iniuſta eſt. ¶ Ex cã verò efficiente iuſta eſt, ſi ſtatuens non excedit ſuã poteſtatẽ. qa ſcilicet eam facit ſubditis ſuis, iniuſta verò ſi fert eã ſuper eos, in quibus nõ habet poteſtatẽ, puta, ſi laicus quicũq; ẽt Imperator, facit legẽ etiã ſuper clericos, vt ꝙ reſpõdeãt in foro ſuo, vt ſoluãt talias, & huiuſmodi. ¶ Ex forma verò iuſta eſt, quando ſecundũ æqualitatẽ ꝓportionis impoñũt onera ſubditis in ordine ad bonum cõmune, qa cùm vnus homo ſit pars multitudinis, quilibet homo quod eſt & quod hẽt. eſt multitudinis, ſicut & quælibet pars qđ eſt, totius eſt, vnde ex cauſa iuſta à rectoribus imponũt̃ collectæ, ſecũdũ ꝓportionẽ, puta ad ſe defẽdẽdũ in bello iuſto, iniuſta verò quando nõ imponũtur onera ꝓportionaliter, ſed aliqui alleuiantur, aliqui nimis notabiliter aggrauãtur. ¶ Ex natura verò iuſta eſt, quãdo eſt de rebus in ſe iuſtis, iniuſta

6 vero qñ eſt de illicitis, puta cõtra ius diuinũ aut naturale. ¶ * Sextò quæritur, quæ & quot requirãtur ad hoc ꝙ lex habeat vim obligatiuã in ſe, ſiue in communi? Et dico ꝙ multa. ¶ Primò, ꝙ ſit iuſta, quia aliàs non habet rationẽ legis, ſecũdũ S.T. vt dictũ eſt. ¶ Secũdò ꝙ ſit publicè ꝓmulgata, aut ſolẽniter edita, puta, in cõcilio populi, ſecundũ Pan de poſtu prælato. c.j. ¶ Tertiò, ꝙ elapſũ ſit tempus, poſt quod incœpit obligare, circa quod ſciẽdũ eſt, ꝙ Hoſti & ſimiliter Bern. quos ſequitur Supp. dicit indiſtinctè cõſtitutionẽ generalẽ incipere arctare poſt duos mẽſes à publicatione, vt in auth. vt fac. no conſt. in rubro & nigro. colla. v & idẽ Io. And niſi aliud in cõſtitutione caueatur: qa, inquit, cũ hoc ſit iure ciuili expreſſum & iure canonico cõtrariũ nõ ſit cautũ, illud ſeruabimus, quoniã ẽt roboratũ videtur. extrà, ne cle. vel mo. ca. vlt. & de ſẽ. excõ. nouerit. inferiorũ autẽ cõſtitutio ſecundùm eũdem Ho puta, capitulorũ & vniuerſitarũ, vel epiſcopi, & huiuſmodi, ligat incõtinẽti facta promulgatione, niſi fortè abſentes & ignorãtes, qbus neq; tẽpus dabitur, neq; limitabit̃, ſed relinquitur iudicis arbitrio, extra, qui ma. accu poſ. c ſi Sum. verò Ang. indiſtinctè dicit legẽ, poſtquã eſt ſolẽniter edita, ligare ſciẽtes ſine expectatione tẽporis alterius. Sũ verò Roſ. melius diſtinguit Pan in c cognoſcẽtes, extrà eo Nã aut cõſtitutio ponit tempus, poſt cuius lapſũ vult ligare, & ſtãdum eſt tempori, & ſic intelligendũ, c cùm ſingula. de prębẽ. lib. vj adeò ꝙ ſi cõſtitutio dicat, ꝙ ex nũc vult ligare, immediatè ligat. ꝙ intelligit reſpectu retractationis actus, nõ autẽ reſpectu pœnæ, quia abſurdũ eſſet ad pœnã obligari ignorãtes, vt in d.c. cognoſcẽtes nã verba generalia debẽt reſtringi ad hoc vt abſurditatem nõ includãt. Aut cõſtitutio nõ apponit tẽpus, ſed loquitur ſimplicit̃, & tunc ſi eſt inferioris à principe, immediatè ligat omnes facta promulgatiõe, niſi fortè abſẽtes & ignorãtes, quibus nec tẽpus dabo nec limitabo, ſed iudicis arbitrio relinquo. in cõſtitutionibus tamẽ inferiorũ à principe opinio eſt determinata, ꝙ non ligant ignorantes, extrà eo. vt animarũ. li. vj. Si verò eſt cõſtitutio principis, ſecundũ omnes dantur duo menſes, vt in d. auth. vt fac. no. cõſtit. qđ quidẽ tẽpus incipit currere ſecundũ aliquos à publicatione facta in prouincia, vt videtur velle d auth. ſecundũ alios verò à publicatione facta in curia Romana, ꝓ quo vide gl. ſuper data lib. vj. vbi dicit Io And. primũ eſſe verũ in cõſtitutiõe Imperatoris q̃ diſcurrit ꝑ ꝓuincias, ſecũdũ verò in conſtitutione papæ, qui ſic non diſcurrit. Et ita expreſſe tenet Pan. in c. nouerit. de ſen. excõ. dicẽs nõ eſſe neceſſe cõſtitutionẽ papæ publicari in qualibet prouincia, ſed ſatis eſſe ſi in curia Romana. Et ita tenet Sum Roſ. & tenendum eſt, cũ eius ſtatuta nõ ſint ſingulorũ auribus inculcãda, de poſt. præla. c.j. licet ipſe Pa. in. d.c. cognoſcentes, dicat ſe de hac opinione Ioã. And. dubitare. Sũ. tamẽ Ang. idẽ tenet eſſe de vtraq; cõſtitutione, cõtra illud qđ ſeruatur in practica, & præterea cũ nulla fortè decretalis publicata ſit in omnibus ꝓuinciis, nulla vbiq; ligaret. Si verò ante terminum dicti tẽporis cõſtitutio veniat ad notitiã immediatè ligat, ſecundũ gl. in c. ij. de reb. eccl. nõ alie. lib. vj. & idẽ Pa ibi, & idẽ Ho. & idẽ Pan. in c.j. de poſt præla & placet Io de Lig. quia fruſtra expectatur euentus, cuius nullus eſt effectus, de offi. deleg. cũ cõtingat. ¶ Quarto, ꝙ per inferiores ſit ſuſcepta & approbata. diſt. iiij. in iſtis, §. leges, vbi & virtualiter hæc ratio aſſignatur: qa ſi mores vtentium poſſũt legẽ cõfirmatã abrogare, poſſũt ẽt facere ne firmetur & accipiat vim obligatiuã. Et ſi opponatur, ꝙ hoc ſit abſurdũ, qa ꝑtãs cõdẽtis legẽ pẽderet à ſubditorũ arbitrio, dico primò hoc non eſſe inconueniens in principe ſeculari, id eſt, Imperatore, qa, vt recitat & ſequi videtur Arc. diſ. iij. lex. quidã: vt Lãdu, dicunt populũ poſſe auferre Imperatori authoritatẽ, q̃ in eũ trãſtulerũt, iuxta. §. ſed qđ principi. Inſti. de iur. natu. ſicut iudex q̃ delegauit, ſed omnes eccleſiæ nõ poſſũt auferre authoritatẽ à papa, qa eã hẽt à domino. Vide ſi vis Arc. iij. parte tit. xviij. c. vnico. col. iij. Eſto tñ ꝙ illud ſit inconueniens in Imperatore, ſicut in papa, dico ꝙ hoc non ſequitur, qa põt princeps deputare executorẽ compellentẽ ad obſeruantiã legis: quo caſu neceſſaria erit ſuſceptio legis ſubditis cõpulſis. Et dato, ꝙ compelli nõ poſſint, adhuc nõ ſequitur illud incõueniẽs, quia eo caſu, quo princeps vult cõpellere, ſed nequit, nõ receptio nõ impedit vim legis, cùm eo modo eam impediat quo cõſuetudo tollit, ſcilicet quia princeps ſcit & tolerat. ¶ Circa hoc Car. in procœ. clemẽ. duo dicit, primum ꝙ non receptio tunc excuſat, qñ lex per cõſuetudinẽ cõtrariã eſt nõ recepta, q̃ princeps ſcit & tolerat, quod intelligo, quia alibi, vel à maiori parte eſt recepta. & ſic intelligit̃ dictũ c in his. & c. ſeq. ſecũdũ qđ aliàs nõ receptio nihil operatur. Ego aũt approbo primũ dictũ & ſecũdũ, qñ maior pars recipit, vel princeps nõ receptionẽ nõ tolerat, ſecus ſi eã ſcit & tolerat: puta ſi cõdita lege antequã veniat tẽpus receptionis actualis ſeu vſus, propoſitum mutat, & tolerat nõ vſũ. ¶ Pro maiori autem horum notitia ſciẽdum eſt. ꝙ glo. ſing. a

ius in c.quia circa de conſang.& affin.dicit ꝙ tolerantia & diſſimulatio principis in actu de iure prohibito inducit diſpenſationẽ,quod dom.Ant.intelligit,qñ conſtitutio Papę à principio nõ recipitur, Papa ſciente & tolerãte:quo caſu tolerantia excuſat à peccato,non aũt à principio recipitur ab aliquibus,& ab aliquibus non : hoc autem Pan.limitat, qñ maior pars populi recipit rem,quia tunc minor peccat, ſecus econtra.Et ex hoc nota pulchrã theoricã, ꝙ vbicunque lex generalis recipitur in vſu à certo genere perſonarum,ab alio verò nõ:non recipiẽtes non peccant, ſaltẽ per longa tẽpora,ad quod diſt.iiij.leges. Secus ſi in eodẽ genere perſonarũ maior pars recipit, quia minor nõ excuſatur, ſed poteſt habere locũ illud.de præb. cũ iamdudũ, ſcilicet: Multa per patientiã tolerãtur,&c.Et ex his etiã colligi põt alia theorica.ſ. ꝙ etiam lex præceptiua tollitur, ſi moribus vtentiũ nõ recipitur,licet aliud cẽſeat Hoſt. cuius dictũ eſt verum,qñ lex eſt principis inducens ex natura ſua peccatũ ex cõtrauentione,vt quia cõcurrit cũ lege diuina.ſ.Cõſue-
7 tudo.§.iij. ¶ Septimò * quæritur,quot,& quæ requirantur ad hoc vt lex obliget,& liget iſtũ hominẽ,vel illũ in particulari? Et dico,ꝙ requirunť quatuor requiſita ad hoc,ꝙ in ſe habeat virtutẽ obligatiuã, de quibus in §.priore dictum eſt,& vlterius requiritur,ꝙ nõ ignoret legẽ ſine culpa,ſed eam ſciat,aut ignoret ſua culpa,iuxta ea quæ dicta ſunt ſ. Ignorãtia.§.viij. Et qui voluerit ignorantiã probare,poſtquam ſcientia præſumitur.i.poſt tempus quo lex cœpit arctare, indubitãter admittendus eſt, ſm Pan.in d.c.cognoſcentes,& in c.fin.qui ma.accu.poſ.& in l.fi.ff.de decret.ab ord.& in c j.de poſtu.prel.vbi diciť,ꝙ non facilè admittiť, ex quo ſeqtur,ꝙ admitti põt.Ex quo etiam patet, ꝙ in conſcientia nõ ligať ignorãs ſine culpa ſua,alioquin fruſtratoriè admittereť ad probandũ ſuã ignorantiã.Admittitur aũt ſm Direc.& Io.And.proprio iurõ,de ſent.excom. ſi verò. el ij.vel alio modo ſi probare põt, quia fuit in alio loco,vł extra diœceſim, ſm Bern.Inn.& Hoſt.in c.cùm in tua, qui ma.accu.poſ. Si tñ præſumptio aliqua eſſet cõtra eum,non crederetur iurõ,quia in dependẽtibus à cõſcientia alicuius nõ ſtatur iuramẽto eius,vbi ſunt cõiecturæ aliquæ in contrariũ,vt dicit Pan.in c.vidua,de reg.quod intellige in foro cõtentioſo,ſecus in foro animæ,vbi cõſcientiæ ſuæ ſtatur.
8 ¶ Octauò * quæritur , vtrum lex canonica vel ciuilis aut quæcunq; cõſtitutio vel ſtatutũ obliget ex ſua trãſgreſſione ad mortale ſemp & in omni caſu? Et dico,ꝙ lex vel ſtatutum quandoq; præcipit,quandoque mandat,quandoque conſulit,quod qñ fiat,vide ĩ.Præceptum.§.ij.Omnis igitur tranſgreſſio præcepti,mãdati,vel cõſilij,ſi fit ex cõtemptu, eſt peccatũ mortale eo modo, quo dictũ eſt ſ. Contẽptus. §.ij.Tranſgreſſio verò mãdati ceſſante cõtemptu eſt venialis tm̃, ſm Doctor.quod intelligo etiã in conſtitutionibus ciuilibus,quia ſecundũ Aret.poſt Ang.leges Imperiales iuſtæ obſeruationis neceſſitatẽ imponũt etiã in foro cõſcientiæ. Tranſgreſſio verò præcepti ſeu ſtatuti præceptiui,humani,canonici,vł ciuilis, ceſſante contẽptu, de ſe & regulariter eſt peccatũ mortale, niſi fiat ex rationabili cã,ſecus ſi fiat ex cauſa rationabili vera,vel ſaltẽ probabiliter credita.Hoc enim ſentit S.Thom.quo ad ius canonicum.ij.ij.q.cxlvij.art.iij.ad ſm,vbi dicit,ꝙ tranſgrediens præceptũ de ieiunio ex contẽptu,vł impediẽdo finẽ legiſlatoris,peccat mortaliter,niſi ex cauſa rationabili.Et ſimiliter quãtum ad ius ciuile.ij ij.q.xcvj.art.vj.vbi dicit, ꝙ omnis lex ordinať ad bonũ cõe.Sed cõtingit,ꝙ aliqd ſeruari cõi ſaluti ſit vtile in pluribus, quod tñ in caſu eſt nociuũ.& tunc lex non eſt ſeruanda, vt ſi lex mandet non aperiri portas dum ciuitas eſt obſeſſa,nihilominus aperiẽtur cõtra verba,& ſecũdùm mentẽ legis, eo caſu quo hoſtes inſequerẽtur aliquos, per quos ciuitas conſeruatur.Hoc tñ cõſiderandũ eſt,ꝙ ſi obſeruatio legis ſm verba nõ habeat ſubditũ periculum, cui oporteat ſtatim occurri, nõ pertinet ad quẽlibet interpretari quid ſit vtile , ſed eſt ſolius principis, quis propter huiuſmodi caſus habet authoritatẽ diſpẽſandi in legibus. Si verò ſit ſubditũ periculũ, nõ patiens tantã moram vt ad ſuperiorem poſſit recurſus haberi,ipſa neceſſitas diſpenſationem habet annexam,quia neceſſitas nõ ſubditur legi.Hæc ex illo,& ſic verũ eſt illud : Neceſſitas non habet legẽ:ſed ipſa ſibi facit legem.j.q.j.remiſſionẽ. §. ſed notandũ. Idem etiã ſentit Arch. in c.vtinam.diſt.lxxvj.dicens, ꝙ præcepta quæ per modũ ſtatuti vel conſtitutionis proponuntur, nõ eodem modo obligant omnes,ſed ſm quod requiritur ad finem,quẽ legiſlator intendit,cuius authoritatẽ ſi quis trãſgrediendo cõtemnat,vel alio modo tranſgrediatur, ꝙ impediatur finis quẽ intendit,peccat mortaliter. Sed ſi ex rationabili cauſa nõ ſeruet,& præcipuè ſi nõ decerneret eſſe ſeruandũ legiſlator ſi adeſſet, nõ eſt mortale. Et ſi obijciatur,ꝙ pręcepta ecclæ obligãt ſicut præcepta Dei, ſm illud Lucæ 10. Qui vos audit,me audit:dic quòd præcepta Dei ſunt iuris naturalis, & ſm ſe neceſſaria ad ſalutẽ, ſed ſtatuta eccleſiæ ſunt de his , quæ non ſunt per ſe de neceſſitate ſalutis, ſed ſolùm de inſtitutione ecclæ, vnde poſſunt eſſe aliqua impedimenta, propter quæ quis ad obſeruãda ieiunia non tenetur, ſecundùm S.Tho. Hæc ex illo.Et cõſentit Pan.ſuper rub.de ob.ieiu.dicens, ꝙ in omni pręcepto legis poſitiuæ admittiť exceptio cauſæ rationabilis,vt in c.ſi qñ, de reſcript.aliàs tranſgreſſio eſſet mortale,etiam ſine contemptu. Nec eſt facienda diſtinctio an tranſgreſſio fiat ex conſuetudine vel ne:quia iteratio actuum de ſe ex veniali nõ facit mortale.Et ſi obijciatur, qa ebrietas, ſi eſt aſſidua, eſt mortalis.xxv.diſt.§.aliàs ea demũ, dic vt ſ Ebrietas.§.j. Opinio autẽ Sum.Ang.eſt, quòd nõ ſit mortale facere contra præceptũ legis humanæ, niſi ex cõtemptu vel cõſuetudine. De hoc etiam ſ. ieiunium.§.viij. & ſ. Inobedientia.
9 ¶ Nonò * quæritur, vtrũ leges humanæ, canonicæ, vel ciuiles obligẽt in foro cõſcientiæ,ſic ꝙ ſemp ſint ſeruandæ? Et dico, quòd ſm S.Tho.j.ij.q.xcvj. & ij.ij.q.lx. leges humanæ, ſi ſunt iniuſtæ,habẽt vim obligãdi in foro cõſcientiæ à lege æterna, à qua deriuantur,ſecundũ illud Prouer. 8. Per me Reges regnant,&c. non autẽ ſi ſunt iniuſtæ,niſi ratione ſcandali vitandi in his , quæ ſunt cõtra Deum. Sed hæc dicta ſunt vera regulariter, in caſu tñ aliter eſt. Vnde Pan.in c.quia plerique.de immu.eccle.ex mente doctorum ponit duas regulas ad cognoſcendum qñ ligant in foro conſcientiæ. ¶ Prima eſt, ꝙ vbicunq; ius poſitiuum habẽs concurſum legis ſeu æquitatis naturalis,diſponit ſuper reſtitutione vel retentione,ſeruanda eſt talis lex,etiã in foro conſcientiæ, & probatur regula , quia lex poſitiua peccati non nutritiua,eſt ſeruanda etiã in foro cõſcientiæ:ex quo nulla alia lex diſtinguit eo caſu inter forũ iudiciale & pœnitentiale,nec ſubeſt cã diſtinguendi. ¶ Secunda. Vbicunq; inter legem poſitiuã & naturalem datur diſcrepantia, ſeruanda eſt lex ſeu æquitas naturalis in foro animæ, niſi lex poſitiua ex aliqua iuſta & vera cã diſponat contra illam, quod quomodo fieri poſſit, vide ſ.Conſuetudo.§.ix. ¶ Adde terriã,quando ius ciuile non continet in ſe peccatũ,nec ab eccleſia reprobať , quia ſeruari debet in foro conſcientiæ, quia vbi Euãgelicis & canonicis decretis nõ obuiauerint,omni reuerẽtia digne habeãtur.ſ.leges ciuiles.diſt.x.§. eccle.niſi vt ĩ.§.eod.caſu x & §.xv. per totum.Et quantum colligitur ex Inno.in c.quia plerique.de immu.eccleſ.& de homi.in c.ſicut dignum,& ex conſil.xxj.& Feder.& Ioan. Cal.& Pan.in prolo.Decretalium, & Io.And.in c.quãquã. de vſur.& multis aliis in caſibus vndecim,lex canonica, ciuilis, aut etiam præceptiua, in foro cõſcientiæ non eſt ſeruanda. ¶ Primò,qñ lex poſitiua diſtinguit inter forũ conſcientię & cõtentionis:quia nõ ſeruabitur in foro cõſcientiæ authoritate ipſius legis.c.tua. & quod ibi not.de ſponſ. ¶ Secundò,qñ ius ſe fundat ſuper præſumptione, & nõ ſup veritate, quia in foro cõſcientiæ attendimus ad veritatẽ, vt credamus cõfitenti de omnibus:quia ſolũ agitur de præiudicio animæ eius.de homic.ſignificaſti.vñ ſi veritas ſit cõtra præſumptionẽ,nõ ſeruabitur.Vnde licet hæres non fecerit inuentariũ:tñ in conſciẽtia nõ tenebiť, niſi inquãtum veritas ſe extendit, quãuis ius aliter velit:quia præſumitur plus eſſe in hæreditate,vt in auth.de hæred.& fal.no.& ꝓbatur in d.c.tua.& in c.literis,in fi.de reſt.ſpol.& in c.à nobis.el j.de ſen.excom.ꝓ quo vide Bal.in l.j.C.de ſacroſan. eccl.Si aũt ius hoc faceret in pœnã,vide ĩ.Pœna. ¶ Tertiò, qñ lex nõ eſt ad vtilitatẽ cõmunem, ſed princeps ꝓp vtilitatem propriã edidit,facit c.erit autem lex.diſ.iiij. quo caſu dr̃ lex iniuſta ex fine, ſecundùm Pan. in c.canonum. de conſtit.& S.Tho.j.ij.q.xcvj.art.iiij.Adde idem eſſe ſi ſemel inſtituta ſit ad ad bonũ cõmune, ſed iam ad illud non militat:puta cũ inſtitutũ eſt pedagiũ ad ſecuritatẽ & cõmoditatem viarum:& nõ cuſtodiuntur viæ, vel non reficiuntur pontes,& huiuſmodi. ¶ Quartò,quando lex non diſtribuit æquè onera ſubditis : quia eſt iniuſta ex forma,ſecundùm eoſdem. ¶ Quintò,qñ excedit authoritatẽ ſtatuentis:vt patet in ſtatuto epiſcopi,ꝙ non ligat delinquẽtes extra ſuam diœceſim et ſubditos ſuos,vt in c.vt animarũ. de conſt.lib. 6.quia eſt iniuſta ex authoritate,ſine cã efficiente. ¶ Sextò, qñ inducit ad peccatũ cõtra legẽ Dei, vel naturæ,vel iuris canonici:quia eſt iniuſta ex materia,cuius ſunt multæ, de quibus ĩ. §. ſeq. quod limita niſi in pœnã deneget aliquid ꝓp æquum bonũ publicũ:vt ꝙ nõ ſoluens gabellã non audiatur:vel inſtrumentũ nõ regiſtratũ in libris cõis nõ reputetur authenticũ, ſed falſum:quia locũ habebit etiã in foro conſcientiæ, ſm Bald.in c. ſi quis triginta.ſi de feu.contro. fue.& idẽ exemplificat Bart.in extrauag. ad reprimendũ.in verb.denũciationẽ in Macedoniano & Velleiano. ¶ Septimò,qñ eſt pœnalis:quia ante condemnationẽ non tenetur quis ſoluere pœnã in foro animæ, vt eſt gloſ.in c.fraternitas.xij.q.ij.de quo dic vt ĩ.Pœna.§.xxvj. ¶ Octauò,qñ ratio legis ceſſat in foro animæ:quia licèt lex cauſam vel rationem non exprimat, eam tñ non debemus cõiectari , & ad limites eius legẽ limitare vł ampliare,iuxta theoricã Doc. in l.nõ dubiũ.C.de legib. cuius exemplũ vnũ eſt ĩ clauſione portarũ,de qua ſ.§.viij.propè mediũ.Aliud verò, ſi ſtatuto caueatur , ꝙ vir lucreť dimidiã dotis vxore moriente cauſa nõ expreſſa:cuius cã debemus cõiectari expẽſas mariti in deducẽda vxore ad ſuã domũ:& conſequenter ſi eã nõ deducit, nõ lucratur:ſecus ſi æquè lucraretur mulier vt vir,quia tũc cauſa æſtimaretur affectus maritalis:ideóq; et ſi nõ duxiſſet,lucraretur. Et hoc no.Pan.in c.ex publico.de cõuer.coniu.& facit quod idẽ not.in c.quia ĩ inſulis.de ſta. mon.de quo ĩ.§.xvij. ¶ Nonò,qñ verba legis nõ adaptanť ad aliquẽ caſum : quia nec eius diſpoſitio adaptabitur,ſi de mente aliter non conſtiterit:vt eſt notabile dictũ Bar.in l. iiij.§.toties.ff.de dam.infect.& in l. ita autẽ.ff.de admi.tut. vbi dicit,ꝙ ſi ſtatuto caueatur, ꝙ ſoluantur pro gabella de quolibet cõtractu ſex denarij ꝓ libra:iſtud nõ habebit locum in re inæſtimabili : quia cùm verba nõ adaptẽtur,nec diſpoſitio,& facit c.in dẽnitatibus. §.ſed cũ eas, & ibi Gemi. de elect.lib.6.& Bart.in l.conſtitutũ.ff.de teſta.mili. ¶ Decimò, qñ lex ciuilis, licet non ſit improbata iure canonico, tñ fouet lucrũ odioſum proximo , vel rigorem quendam, cuius exemplũ eſt in c.filius noſter, de teſta.vbi lex ciuilis diſponat valere legatum rei alienæ:non eſt tñ fouenda in foro animæ,quia fouet lucrũ odioſum hæredi, nec eſt fundata ſuper naturali æquitate apertè nõ conſtito de voluntate defuncti, & facit in ſimili c.ex parte.in fi.de cenſ.& c. dilecti.de iud.& c.j.de dolo & cõtu. de quo dic vt ſ.Legatum.iij.§.ij. ¶ Vndecimò , qñ lex ciuilis non fuit moribus vtentium recepta,& canon aliter nõ diſponit expreſsè, qa non obligat de neceſſitate,vt no.Pan.in c.literas.de iuram. cal. De lege autẽ canonica vel ſtatuto, dic vt ſ.§.vj.ad fin.
10 ¶ Decimò * quæritur, quę ſint leges imperiales iniuſtæ ex materia,vel ſecundùm animã non ligãtes,& nõ ſeruandæ? Et dico,quòd ſunt multæ. ¶ Primò, illæ , quæ concedunt filiũ germani vnius poſſe copulare matrimoniũ cum filia alterius germani,vt Inſtit.de rapt.§.inter eas,& C.de nupt. l.nemini , quia ſecundùm Deũ tales debent penitus ſeparari,de conſang. & affinit.non debet, & xxxv.q.iij.progeniem. ¶ Secundò, illæ quæ dicunt puellã raptam nõ poſſe contrahere matrimonium cum ſuo raptore.C.de rap.vir.l. vnica,quia hodie ſecundùm Canones põt, de rap.c.fi.licet ſm antiquos Canones nõ poſſet. ¶ Tertiò,illæ quæ cõcedunt homini ſoluto tenere mulierem ſolutam in cõcubinam, vt in auth.quib.mod.nat.effi.ſui.§.ſi quis.coll.vij.quia ſm Deum etiam ſimplex fornicatio eſt peccatũ , & excludit à regno Dei.1.Cor.6. ¶ Quartò, illæ quæ cõcedunt viro occidere adulterũ vxoris deprehenſum ĩ adulterio,ſi eſt perſona vilis, & cui nõ debeatur reuerẽtia.ff.de adul.l.marito,la j.& l.ſi adulterium,& C.de adult.l.Gracchus,hodie autẽ iure nouo non ſolùm deprehenſum in adulterio , ſed etiã vbique poſt trinã denunciationem poteſt occidere,vt in auth.vt liceat matri & auiæ.§.pen. & vlti. & quæ concedunt patri habẽti filiã in ſua poteſtate,occidere adulterum filiæ in domo ſua vel generi fornicantem,& ipſam filiam. ff.de adult.l.pater,& l.nõ in ea,& etiam inuentum in reb⁹ venereis,per l.quod ait ff.de adul.quę ſecundũ gl.ſunt antecedẽtia ſcelus,ſcilicet apparatus,colloquia,locus cõſtitutus,conuiuia,baſia,tactus,& idẽ Bart.& ſimiliter de latrone & populatore agrorum:quia ſm Deum nihil horum licet, ſm illud Exod.20. Non occides, de quo etiã vide ſ. Homicidium.j.§.ij.partic.v. ¶ Quintò,qui damnant tenentem in vxorem deprehenſam in adulterio,C.de adult.l.crimen, & l.caſtitati, quia ſm Deum & iura canonica põt illam tenere ſine pœna,modò velit ab adulterio recedere.xxxj.q.j. §.obanditur. ¶ Sextò, quæ cõcedunt in multis caſibus repudium vxoris,& diſſolutionẽ matrimonij ritè cõtracti, & maximè in caſu qui not.in c.lege. diſt.x. & xxvij.q.ij. ſunt qui dicũt:quia hoc in eiſdem c.prohibetur. ¶ Septimò,illæ quæ vxorẽ nubentẽ intra tẽpus luctus mariti, id eſt, vnius anni,dãnant infamia,& multis pœnis.C.de ſecun.nupt.l j. & ij.quia dicit Apoſtolus, ꝙ nubat mulier cui vult.de ſecũ. nupt.c.j.in fin.vbi not. Innoc. ꝙ ei remittuntur oẽs pœnæ quæ ſunt tantùm ad pœnã ipſius,ſecus ſi inde ꝓueniat aliquid ad alios,quod dom.Anton.de Butr.magis ibidem declarat,dicens, ꝙ pœnæ fundatæ ſuper odio ſecũdarum nuptiarum,vel feſtinatione tranſitus, ſint correctæ, vt in d.c. fin.quia cõtrahere matrimoniũ non eſt odioſum neq; prohibitum, ſed ab Apoſtolo permiſſum:quæ verò fundantur ſup fauore primi matrimonij,adhuc durant, ſicut ſi mater cõſequitur aliquid ab inteſtato, vel ex teſtamento alicuius

filiorum prioris matrimonij, habet ſolùm ſup eo vſumfructum dum viuit, remanente proprietate apud filios eiuſdẽ matrimonij ſi extant: quibus nõ extãtibus cõſequitur plenum ius: vt l.fœminæ.§.ſi. de ſecun.nup. Adde quòd reſtãt pœnę poſitę in fauorem filiorum, & propter culpã matris: ſicut lex imponit pœnã matri, quæ agnouit tutelam filij, & trãſiuit ad ſecũda vota, nõ petito tutore filio: vt in l.omnẽ matri.C.ad Tertul. ¶ Octauò, illæ quæ filium ſpurium dicunt nõ eſſe alendũ, vt ſ.Filius.§.iiij. ¶ Nonò illæ quæ dicunt hæredem, ſi non fecerit inuẽtarium, teneri ad omnia debita defuncti, cuius cõtrarium dictum eſt ſuprà Hęreditas.iij.§.v. ¶ Decimò, illæ quæ in certis caſibus dicũt hęredem non teneri de maleficio defuncti, quia vt ibi ſ.patet, tenetur ad omnia eius debita etiã ex maleficio, inquãtum hæreditas ſufficit. ¶ Vndecimò, illæ quæ volũt relictum in vltima volũtate nõ valere, niſi habeat ſeptẽ vel quinq; teſtes.C.de teſta.l.ſi vnus.& l.ſi.quia ſecundùm Deũ in relictis ad pias cauſas ſufficiunt tres aut etiã duo teſtes.de teſta.cum eſſes.& c.relatũ. ¶ Duodecimò illæ quæ dicũt hominem nõ teneri ex promiſſione nudo pacto ſine alia iuris ſolẽnitate: cũ nõ oriatur inde actio.ff. de pactis.l. iuriſgẽrium, quia ſecũdum Deũ & Canones mortaliter peccat recedens à pacto.extrà, de pact.c.j.xxij.q.v iuramẽti.cum his quæ ibi not.& idem ſi promitto vni recipiẽti pro alio, quia ſecundùm Deum tenẽor, non autẽ ſecundùm leges, niſi promiſſio facta fuerit perſonę exiſtẽti ſub alterius poteſtate, vt ſeruo, ſeu filiofamilias, vel ꝓcuratori, ſeu negotiorum geſtori, quia per hos bene acquiritur patri & dño. Inſti.per quas perſo.nob.acqui.obli.per totum. & ff.& C. de ꝓcu.& de neg.geſt. ¶ Decimotertiò, illæ quæ ĩter emẽtes & vendẽtes cõcedunt vł ꝑmittũt deceptionẽ, iuxta dicta ſ.Emptio.vij. ¶ Decimoquartò, illæ ſm quas non licet emere ſeu vendere iura & actiones quæ qui habet contra aliũ ꝙ minori pretio quã ſit debitũ principale, aliter non valet emptio, nec peti põt, niſi vſq; ad id qđ ſolutũ eſt, nec etiã poſſunt talia iura ꝓ parte vendi, & pro parte donari. C.man.l.per diuerſas.& l.ab Anaſtaſio. ſed ſecundùm Deũ talis emptio licet, modo nõ fiat in fraudẽ vſurarũ, ſed propter intereſſe, aut laborẽ, qui forſitã erit in rehabendo. ſeu quia dubitatur ne debitor fugiat, aut veniat ad paupertatẽ. Sed de hoc vide ĩ. Vſura.ij §.j. ¶ Decimoquintò, illæ ſm quas poſſeſſor malæ fidei longiſſimo tempore, id eſt, xxx. vel xl.an.præſcribit, quia hoc eſt falſum ſm iura canonica extrà, de reg.iur.c.poſſeſſor.lib.vj.vide infrà Præſcriptio. ¶ Decimoſextò, illę quæ maleficia cogitationum regulariter non puniunt.ff.de pœ.l.cogitationis.quia omnis mala cogitatio vel à Deo vel per pœnitentiã puniẽda eſt.xxxiij.q.ij.omnis. ¶ Decimoſeptimò, illæ quæ licet puniant magos & veneficos, tamen qui hæc fecerint contra imbres, ventos, & grandines, ſm eas præmiãtur.C.de male.l eorum: quia ſm Deum talia etiam ſic facere eſt grauiſſimum peccatum, vt probat S.Th.ij.ij.q.xcvj. Decimooctauò, illę ſecũdùm quas licitũ eſt in cauſa ſanguinis corrumpere accuſatorẽ.ff.de præuari.l.ſi.quia hoc ſm Deum nõ licet.ij.ij.q.lxix. ¶ Decimononò, illæ quæ vſuras permittunt, ſed hodie etiã per leges omnes abrogatæ ſunt, vt ĩ.Vſura.§.j.q.j. quæ puniebãt mulierem in lupanari, vt di-
11 cit S.Tho. ¶ Vndecimò quæritur,* quæ ſint leges iniuſtæ non ligantes etiã laicos, nec ſeruandæ in foro cõtentioſo, eccleſiaſtico, vel ciuili? Et dicit Inn in c.ſi.de reb.eccle.nõ alie.& ſequitur Pan.in c.j.de reſt.in inte.ꝙ vbi ius canonicum in aliqua materia dat regulam ſpecialẽ, nõ debemus illã diſtinguere per ius ciuile, verbi gratia, canon inducit ſuam ſolennitatẽ in alienatione rei eccleſiaſticæ: ideo ſeruare nõ debemus illam iuris ciuilis poſitã in auth.hoc ius. C.de ſacroſan.eccleſ. Ex hoc elicio, ꝙ in foro eccleſiaſtico nulla lex valet, cui aliquis canon ſpecialiter cõtrariatur. qđ etiã patet, quia, diſ.x.per totũ, patet, ꝙ leges ſeculares legibus canonicis cõtrariæ nullius ſũt momẽti, & leges ſacros Canones ſequi nõ dedignantˀ, præcipuè ĩ matrimoniis, vſuris, & huiuſmodi, in auth.vt nõ lux.cõ.na.colla.vj. in auth. vt cler.apud propri.epiſ.col.vj. ſi verò eccleſiaſticũ, qđ ſaltem in foro eccleſiaſtico eſt indubitatũ, vt ẽt ſentit Io.An. in regula, poſſeſſor.lib.6. relinquens ſub dubio de foro ciuili, vtrum in eo poſſit Papa leges corrigere vel auferre, & expreſsè Pan.in c.clerici. de iu.dicit, ꝙ in materia eccleſiaſtica non datur contrarietas inter Canones & leges, quia ſupple leges ſuccũbunt: in materia verò indifferenti ſeruatˀ canon in foro ſuo, & leges in ſuo: in foro aũt ciuili an ſint ſeruandæ leges, quibus contrariantur aliqui canones, ſunt opiniones. Quidã enim dicunt indiſtinctè, ꝙ Papa põt leges quo ad vtrunq; forũ tollere, & cõſequẽter edendo Canones contrarios eas corrigit, id eſt, deponit, ad qđ diſt.x. cõſtitutione, & de teſt.cũ eſſes. quidã verò indiſtinctè dicũt illũ nõ poſſe leges tollere, niſi quo ad ſuũ forum. Inter hos verò Ioan.And.in glo.ſup regula, poſſeſſor, dicit ſe mediũ incedere, dicẽdo, ꝙ eas tollere põt quo ad forũ ciuile ſolũ in terris, in quibus habet temporalẽ iuriſdictionẽ, quia ptãtes diſtinctæ ſunt.xvj.d.cùm ad verũ.x.d.quoniã.in his tñ, in quibus periculũ aĩæ vertitˀ, eas tollere põt quantũ ad vtrunq; forũ vbique, vt ꝓbatur, de ind.nouit.de præſcri.c.fin.& de ſecun.nup.c.pen. quia in his leges ſacros Canones imitari nõ dedignantur, auth.vbi ſ.hæc ex illo. Et verùm dicit de facto: & fortè quo ad poſſe iuridicũ ceſſante cã rõnabili, & ita practicatˀ, vt.ſ.ſolũ in cauſis eccleſiaſticis Canones corrigãt leges ĩ foro ciuili, quantũ ad poſſe aũt abſolutæ poteſtatis, vbiq; eas põt corrigere quantũ ad vtrunq; forũ, quia omnia iura poſitiua ſubſunt eius voluntati, ſm S.Thom.& alios Theologos, non obſtãte, ꝙ poteſtates illæ.ſ.Papæ & Imperatoris ſint diſtinctæ, quia hoc non dicitur quaſi ſint diſparatæ, vt vna nõ poſſit contra aliam: ſed quia ſunt ſubordinatæ, & vna dependet ab alia ſimpliciter, vel ſm quid. Vide tamen de his etiã hic §.xv.poſt mediũ, & ĩ.Obedien-
12 tia.§.x. ¶ Duodecimò * quæritur, quæ pœna ſit ſtatuentiũ leges iniuſtas? Et dico, ꝙ ſi tales leges ſint ſimpliciter contra Dei vel eccleſiæ mandata: puta, quod liceat ſic & ſic facere ſimoniã, vel alienare feudum eccleſiaſticũ, vel huiuſmodi, ipſo iure nõ valent.d.viij.quę cõtra.xxxij.q.vij.flagitia, extrà de ſim.c.cùm in eccleſię, & c.nõ ſatis, extrà de cõſtit.quæ in eccleſiarũ, & facientes, inducentes, conſentientes, & ſeruãtes peccãt mortaliter.d.c.cùm in eccleſiæ, & d.c. non ſatis, quod intellige ſi ſint cõtra mandata Dei, vt patet, vel naturæ, vel etiã ſi ſint cõtra ius poſitiuũ, ſm Hoſt. ad pauperes opprimendũ, & impediendum iuſtitiã. quod intellige etiam de iure ciuili, vt cum imponuntur indebita grauamina, & ſimiliter ſi contra mandata eccleſiæ priùs edita, quia eſt ſuperbia & inobedientia diſponere contra diſpoſitionẽ ſuperioris. Secus ſi eſſent cõtra eadẽ mandata poſterius edita, quia dictũ eſt, ꝙ per ſuperuenientes Canones nõ tolluntur in foro ciuili, niſi fortè in his, in quibus legũ conditor non habebat poteſtatẽ, puta diſponendo de cauſis eccleſiaſticis, quia tũc videtur mortale, ſi cõtra volũtatem eccleſiæ fecit, quia cõtra iuſtitiã vſurpatiuè egit, qđ eſt mortale in re notabili, ſm S.Tho. Si verò eſſent contra libertatem eccleſiaſticam, tunc cõdentes & ſeruantes ſunt excommunicati ipſo facto, vt ſ.Excommunic.ix.§.x. Et ſi quod

quod lucrum eis, vel aliis dãnum ex talibus legibus iniuſtis ſequutũ eſt, cõditores & hæredes eorũ, & q̃ eos ad cõdendũ induxerunt, tenẽtur inſolidũ, & ſimiliter ſeruantes tenẽtur de omni lucro quod eis earũ occaſione peruenit, & de omni dãno quod intulerunt: ſicut in ſimili dicam de participãtibus cũ raptoribus. Et vltra prædictũ caſum etiã aliis irrogatur excõicatio: vt patet ſi cõſiderent ſuper vſuris faciẽdis, vel nõ reſtituendis, vt in cle.ex graui.de vſur. & idẽ videtˀ Supplemẽto, ſi ſuper ſimonia faciẽda: cũ hodie ſimonia cadat ſub excõicatione papali per extrauagãtem Eugenij quarti, cum deteſtabile. Sed quia excõicãtur ſimoniaci, & non ſtatuentes, aut deliberantes de ſimonia: & pœnæ ſunt reſtringẽdæ: hoc nõ credo verũ: ¶ Decimo-
13 tertiò * quæritur, vtrum in iure canonico ſunt aliqua non ligantia, & nõ tenẽda, quãtum ad tex.autˀ glo.aut doctores eccleſiaſticos in genere, licèt eccleſia non poſſit errare determinãdo de fide & moribus: vt dictum eſt ſ.Eccleſia.j. §.ij. ſimiliter nec papa vt papa: vt ĩ.Papa.§.v.& dico tria, iuxta tria quæſita. Primũ, quãtũ ad textũ iuris canonici attinet, in decretis ſunt multa per cõtrarium conſuetudinẽ abrogata, ſeu reuocata: ſicut, ꝙ clerici inchoent ieiunium quadrageſimale immediatè poſt ſexageſimã. diſt.iiij. ſtatuimus.cũ duobus c.ſeq.& tamen contrariũ facere non eſt pctm̃: vt di.ea.§.vlt. Et ꝙ dies rogationũ ante Aſcẽſionem ferientur.de cõſ.diſt.iij pronuntiandũ, & ieiunẽtur.ea.diſt. rogationes. Et ꝙ hebdomada ſancta ac paſchæ ferietur.d. d.c.pronuntiãdũ. Et ꝙ certa forma ſeruetˀ in literis dimiſſoriis clericorũ tranſeuntiũ ad officiãdum in alia diœceſi. diſt.lxiij quod ſm gl.abiit in deſuetudinem: ſed licet illa forma non ſeruetur, ſeruandum tamen eſt, ſecũdum Arch. quod traditur diſt. lxxij.ſ.ꝙ clericus alienæ diœceſis non recipiatur ad officiãdum ſine literis dimiſſoriis.i.teſtimonialibus ſui epiſcopi: quod quia nõ obſeruatur, & non ſine pctõ, ſequitur, ꝙ ſcelerati ſuũ iudicẽ fugiẽtes non cogniti admittuntur: imò aliquãdo nullũ ordinẽ penitus habẽtes. Et ꝙ iuramentum fiat à ieiuno.xxij.q.v.honeſtũ.&, ꝙ nõ exigatur ſolenne.i.in iudicio, & huiuſmodi, in quadrageſima, aut aduentu, vel diebus dominicis: vt ibi in c.decreuit, quorũ vtrunq; per conſuetudinem abrogatum eſt, ſm gl.ibi. Et ꝙ reperto furto in monaſterio ignorato authore, ſic fiat purgatio, vt abbas, vel ali⁹ ex monachis celebrata miſſa omnibus det cõionem, ſub hac obteſtatione, corpus domini ſit tibi ad probationem, quod ſm glo.ibi, hodie eſt abrogatũ: qa indebitè fieret: cũ qua concor.S.T.in iiij. Et ꝙ ſacramenta.ſ.altaris, non debent niſi à ieiunis celebrari.i.cõfici, excepto die cœnæ domini: de cõſec.diſt.j. quod ſecundùm gl.eſt abrogatum quantum ad illã exceptionẽ. Et quod dr̃, de cõſec.diſt.ij.in c.triforme.de vna ex tribus partibus hoſtiæ reſeruanda in fine miſſæ, qđ hodie nõ ſeruatur, ſed ſimul duæ ſiccæ ſumũtur. Et quod dr̃ in c. tribus gradibus. de ieiunio ſeruãdo p aliquas horas.ſ.poſt ſumptũ ſacramentũ, qđ hodie non ſeruatur, ſed paulo poſt comedi poteſt, ſecundùm S.T. Et qđ dicitur in c.omnis.de cõtinendo ab actu coniugali per tres, quatuor, vel quinq; dies ante cõionem. quod gl.dicit eſſe de conſilio: & conſequẽter eſt debitũ honeſtatis, nõ neceſſitatis. ¶ Multa etiam edita antiquo iure in eiſdem decretis ſunt immutata, vt ꝙ electio papæ fieret nõ ſolũ à cardinalibus, ſed etiã ab aliis religioſis & clericis diſt.xxiij. in nomine. quæ hodie fit p cardinales: ext.de elect.per totum. & c.vbi periculũ.eo.tit. lib.vj. Et ꝙ electio epõrum fieret nõ à canonicis tantùm.ſ. maioris eccleſiæ, ſed etiam ab aliis religioſis clericis.diſt. lxiij.obeuntibus, quæ dudum ſm iura cõia ſic fiebat à canonicis cathedraliũ eccleſiarum, & cõfirmabatur à metropolitanis: hodie verò, qñ ambitio & laſciuia totã eccleſiam deturpauit, papa reſeruat ſibi collationẽ omnium dignitatũ, ſm Arch.i.patriarcharum, metropolitanorũ, epõrum, abbatum, præpoſiturarum, & plebanatuũ, ſeu prioratuum eccleſiarum collegiatarum: & capitula in his ſe non habẽt intromittere. ¶ O quis det illa tempora redire, quibus populi ſibi eligant & acclament antiſtites: qui ideo nunc rarò ſunt ſancti, quia crebrò inſtituuntur iniqui, & omnium clericorũ peiores! Et ꝙ certa tẽpora circa ætates ordinandorũ, puta anni xx.ad ſubdiaconatũ, ad diaconatum xxv. xxx.verò ad ſacerdotium, & certa interſtitia ſeu interualla ſeruẽtur.diſt.lxxvij.& lxxviij.per totum, quæ hodie per cle.de æta.& qualit. ord. ſunt immutata, iuxta dicenda ĩ. Ordo.iiij.§.ij. Et ꝙ certi gradus.i.ſex conſanguinitatis & affinitatis ad contrahendum obſeruarentur.xxxv. q. ij. iij. & iiij.quæ hodie immutata ſunt per decretalem, non debet.de cõſangui.& affinit & reducta ad quartum eõſan.& affinit.incluſiuè. Et ꝙ oẽs in cœna domini, & ter in anno communicent.ſ.Natiuitate, Reſurrectione, & Pentecoſte. de cõſ.diſ.ij.in cœna.& in c.ſeculares, & in aliis tribus capitulis, quod ex modo loquẽdi videtur eſſe ſub præcepto, quod hodie eſt ſub conſilio, excepto die Reſurrectionis, qui ſolus eſt de præcepto, per cap.omnis.de pœn.& re.

¶ Multa etiam Gratianus monachus author illius libri ex ſuo ſenſu in illo loquitur, quæ nõ tenentur. ¶ Primò. Nam in diſt.xiij.§.j.dicit.ꝙ ei, qui vrgetur inter duo mala, licitũ eſt minus eligere: vnde videtur, ꝙ quis poſſit eſſe ꝑplexus inter duo peccata, ita ꝙ neceſſe ſit alterũ cõmittere, quod ibi gl.ſum.reprobat. cui cõcor.S T. ¶ Secũdò. Nã diſt.xcv. §.ſed illud.poſt c.preſbyteros.dicit, ꝙ fortè neceſſitate, vrgente in abſentia epiſcoporum, vbi eſt cõſuetudo, preſbyteri poſſunt in fronte chriſmare, quod eſt falſum, in quacunq; neceſſitate, & cõſuetudo in hoc eſt corruptela, nihil faciẽs.de conſue.quãto.& ſic tenet S.T.& alij Theologi, & vř gl.firmare, nec epš in hoc põt diſpenſare, ſed papa hoc põt, ſecundùm S.Th.& alios Theologos, licet aliqui hoc negent, qđ patet, quia Greg.aliquando in hoc diſpenſauit, vt patet diſt.ea.peruenit. ¶ Tertiò. Nam ij.q.j.c.de manifeſta.ſentit, ꝙ in notoriis, quæ ibi vocat manifeſta, non requiritur iudiciarius ordo, quod ſimpliciter nõ eſt verum: ſed loquitˀ diminutè, vnde & gl.ſuper c.de manifeſta.notanter ponit triplex notorium.ſ facti, iuris, & præſumptionis: & quæ & qualis in eis requiratur probatio, vide ibi, & ĩ.Notoriũ §. v. Quartò. Nam.q.ea.in c.Deus omnipotens. in §.quando, dicit ꝙ qui probatus eſt notorius peccator, poſt ſecundam & tertiam correctionem.i.monitionem, ſi incorrigibilis, inueniatur, eſt dãnatus per ſententiam, non tenetur: quia in huiuſmodi notoriis non requiritur monitio pręcedens. ¶ Quintò. Nã xj.q.iij.§.euidenter itaq; poſt c.ad menſam, dicit, ꝙ imponẽs manus violẽtas in perſonã eccleſiaſticã incurrit anathema, ſm illud xvij.q.iiij ſi quis ſuadẽte, & exponit anathema.i.ſeparationem à ſacramentis, & ingreſſu eccleſiæ: non autẽ cõmunione fideliũ, quod eccleſia nõ tenet, ſm glo.ibi: quia in contrarium eſt.c.peruenit, de app. Nec valet correctio Io.vt dicatur, ꝙ talis non eſt vitandus antequã denuntietur, quia eſt expreſsè cõtra c.cum nõ ab homine, de ſen.exc. ¶ Sextò. Nã ea.q.§.cũ ergo ſñia.poſt c.nõ ſolum reus: illud Greg. ſñia paſtoris ſiue iuſta ſiue iniuſta timẽda eſt.i.ſeruanda, exponit iuſta i.lata pro crimine, quod verè eſt in illo homine, iniuſta verò cum nõ eſt in eo illud crimen ꝓ quo fertur, puta furtũ, ſed aliud, puta adulterium, & malè, deceptus ſecundum gl.ex eo, ꝙ

eo,ꝙ Grego.ſubintulit, ne ipſam ſententiam ex alia culpa
mercatur:qui Greg. aliã culpam vocat ipſum cõtemptum
ſentẽtiæ.De hoc s̃.Excõicatio.iij.§.iiij. ¶ Septimò.Nã xij.
q.j. quærit vtrum liceat clericis habere propria bona, ar-
guens pro & cõtra.& demum in c.præcipimus.§.cũ ergo.
ſoluit:ꝙ hoc licet clericis oriẽtalibus, quibus licet vti ma-
trimonio: & occidentalibus,qui ante ſuã ordinationẽ le-
gitimè habuerũt vxores & filios:aliis aũt nõ.quod eſt fal-
ſum ſecundùm gl.ſummariã: quia omnibus clericis licet,
niſi renũtiauerint propriis, vt religioſi, vel ſe voto ad hoc
adſtrinxerint, vel tempore eccleſiæ primitiuæ.& concor.
S.Th.¶ Octauò.Nam xiiij.q.j.quærens vtrũ clericis in iu-
dicio liceat ſua repetere, reſpondet dupliciter, primò lice-
re clericis etiã perfectis,in iudicio cõtendere, non pro ca-
ptando lucro,ſed pro damno vitãdo.ſecundò,ꝙ & ſi non
pro ſuis rebus, tamen pro cõibus eccleſiarum ſuarum de-
fendendis licet ſtare in iudicio. Sed imperfecta eſt iſta ſo-
lutio:& glo.ſum.perfectius ſoluit,dicens hoc poſſe omnes
clericos,qui poſſũt habere propriũ,& ſi nõ habẽt,vt reli-
gioſi,poſſunt repetere bona eccleſiarũ,vel monaſteriorum
ſuorũ,ſi ſunt prælati, vel de mandato prælatorũ, ſi præla-
ti nõ ſunt: omnes etiã clerici poſſunt agere in iudicio pro
miſerabilibus perſonis de mandato ſuperioris.xvj.q.j.per-
uenit.quãuis magis deceat per alios,id eſt, laicos litigare.
¶Nonò.Nam xvj.q.j.dilectio.§.poteſt etiam aliter dici,ꝙ
ad prĝſcribendũ ſufficit habuiſſe bonã fidẽ,cũ quis cœpit
poſſidere, licet medio tempore habuerit conſcientiam rei
alienæ:ſed licet hoc ſit contra iura ciuilia,tamen glo.dicit
hoc non tenere ſecundũ ius canonicũ,cui in hoc ſtandum
eſt:ſed oportet habere bonã fidem.i.credere ſe iuſtè poſſi-
dere omni tempore quo præſcriptio currit. de re.iud.poſ-
ſeſſor.lib.vj.¶Decimò.Nam xxij.q iiij.§.vlt.dicit,ꝙ iurans
aliquam ducere in vxorẽ poſt votum caſtitatis,nõ prohi-
betur ſeruare hoc iuramentũ:ſed iniũgenda eſt ei pœnitẽ-
tia de violatione voti. quod quidem licèt ſit verum con-
ſummato matrimonio,quia eam dimittere nõ poteſt,non
obligatione iuramẽti, ſed maiori vinculo ſacramẽti:tamẽ
ſi nõ cõſummauit, prohibetur ſub mortali nõ ſeruare iu-
ramentũ:quia maius,& prius, & cõſequẽter obligatius eſt
vinculum voti,quàm illius iuramenti.Ibi etiam ſubdit, ꝙ
iurãs ſe nõ fieri clericũ,vel religioſum,iurat illicitè,nõ ſe-
cundũ ſe,ſed ſolũ ex modo:puta quia inconſideratè: quia
nõ adimitur per hoc ſalus animæ, vel corporis:ſed ſecun-
dum S.Th.hoc iuramẽtum eſt illicitum ſecundũ ſe, quod
eſt non ſolùm quãdo adimitur ſalus animæ,vel corporis:
ſed etiã quando minuitur,vel impeditur profectus animĝ
per obſeruãtiã iuramẽti.¶Vndecimò.Nã xxiiij.q.v.§.j.di-
cit, ꝙ cogens aliquem ad iurandum, peccat mortaliter, ſi
periurat,quod & gl.affirmat:ſed intelligitur ſi ſcit, aut ve-
riſimiliter credit, ꝙ iurabit falſum:vt declarat Ang.in c.il-
le qui ca.quĝſt.de hoc tamẽ s̃.Iuramẽtum.ij.§.viij.¶Duo-
decimò Nam xiiij.q.j.audiuimus.§.ſi autem poſt.dicit, ꝙ
lapſus in veterem hæreſim, eſt excommunicatus, & con-
ſequẽter ſuſpẽſus ab executione ordinis & iuriſdictionis,
& conſequenter excõicare nõ poteſt:ſed ſi nouam cõfin-
gat, non eſt excõicatus:& cùm toleretur ab eccleſia.ſ.cum
eſt occultus,poteſt excommunicare,& alia agere.Sed glo.
dicit indiſtinctè,quod eſt excõmunicatus: nec poteſt ex-
cõicare, ſiue ſequatur veterem, ſiue nouam cõfingat.ſ.niſi
ſit omnino occultus,iuxta illud quod dictum eſt s̃.Excõ-
municatio.iij.§.xj. Valent tamen alia quæ facit dum tole-
ratur. Et idem dicit de ſchiſmaticis: niſi fortè in ſummo
pontifice cum duo creantur, & quilibet credit ſe eſſe pa-
pam:quod intellige quando haberent cauſam credendi,&
pro vtraque parte eſſent rationes vehementes, ſecundùm
arch.vt accidit inter Vrbanum,& Clementem.¶ Decimo-
tertiò. Nã etiam diſt.50. quærens vtrum lapſi poſt baptiſ-
mũ,ſed pœnitẽtes poſſint promoueri ad ordines, dignita-
tes,vel curas,vel iam promoti in eis permanere:ſoluit du-
pliciter.Primò in c.ſacerdotes.§.quomodo, ꝙ ſic, ſi verè
pœnitent.non ſi fictè.i.non in odium criminis,ſed alio re-
ſpectu.Secundò in c.preſbyteros §.poſſunt & aliter. ꝙ ſic,
ſi peccata ſunt occulta, ſed ſi ſunt manifeſta, quia ſcanda-
lizãt:ſic nec ꝓmoueri poſſunt,nec exequi in ſuſceptis.Sed
vtraq; ſolutio eſt imperfecta & cõfuſa: nec vera ſimplici-
ter,licet ſaluabilis cum additione,ſecundùm Arc.iiij.parte,
tit.xj.c.viij.§.ij. Quantũ enim ad primam dicendum eſt,ꝙ
ſi crimina inducunt irregularitatem,non poſſunt his irre-
tiri,quãtumcunq; pœniteant, ſine diſpẽſatione ordinarij,
vel beneficiarij, vel vti ſuſceptis. Exẽplum in enormib.vt
in homicidio,mutilatione, hæreſi, ſchiſmate, ſimonia in
ordine ſuſcepto,dignitate,& beneficio curato,etiã occul-
tis in qbus ſolus papa diſpẽſat:& in mediocrib.cũ ſunt no
toria: vt in adulterio,ſacrilegio,inceſtu,& hmõi,in quib.
etiam epiſcopi aliquãdo diſpenſant.Si verò non inducunt
irregularitatem, poſſunt peracta interiori pœnitentia, &
promoueri, & exequi in prædictis.Quantum tamẽ ad de-
bere, vel non debere diſpenſare cum prædictis, procedit
prima ſolutio vt fiat,ſi verè pœnitẽt,nõ aũt ſi fictè.Quan-
tũ verò ad ſolutionẽ ſcdam, ſupplẽdũ eſt:qa ſi talia occul-
ta ſint enormia,neceſſaria eſt diſpenſatio.Si verò non ſunt
enòrmia, per ſecretã pœnitentiã purgata non impediunt.
Manifeſta verò, ſeu notoria per cõfeſſionẽ in iudicio,vel
conuictionẽ,vel euidentiã facti,quæ nulla poſſit tergiuer-
ſatione celari,ſiue ſint enormia, ſiue mediocria, indigent
diſpenſatione, ſi tamen ſint mediocria & non notoria,ſed
tamen à multis ſcita,nõ indigẽt diſpenſatione,ſed priuata
pœnitentia purgantur. Et hæc ſatis poſſunt elici ibi ex gl.
ſum. ¶ Decimoquartò. Nam de pœ.diſt.j. quærens vtrum
ſola cõtritione & ſecreta ſatisfactione abſque confeſſione
ſacramentali, cùm tamẽ adſit facultas,poſſint pctã deleri,
arguit pro & cõtra & demum in §.vlt.non determinat,ſed
relinquit iudicio electoris,quã ſequatur opinionem: licet
ſcdm glo.ſum.videatur ad hoc declinare, ꝙ ſit neceſſaria
confeſſio.ad quod facit.c.fin.Et codẽ modo magiſter Sen-
tent. hanc quæſtionem motã in quarto indeterminatam
relinquit.Sed B.Tho.ibi in expoſitione literæ dicit, ꝙ tũc
ſine præiudicio ſalutis potuit vtraque opinio teneri: ſed
poſtquam eccleſia per Innocentium tertiũ hoc determina
uit,ſecus eſt: & cõcor.gl.ſum.in fi.poſt multas falſas opi-
niones recitata.¶ Scdm dictum principale hoc eſt.Quan-
tum ad gl.Decretorum dico,ꝙ ſunt ſatis bonæ & neceſſa-
riæ, & ſimiliter gl.ſummariæ, quæ ponuntur in principio
diſtinctionum, vel quæſtionum, in quibus cùm multæ re-
citẽtur opiniones,vltima eſt melior.Sunt tamẽ in diuerſis
capitulis aliquæ gl nõ veræ aliquãdo.¶ Primò.Nã xiij.q.
ij.in c.tẽpus.glo.videtur tenere ꝙ his, qui ſunt in inferno
mediocriter mali, valẽt ſuffragia facta pro eis ad diminu-
tionẽ pœnæ: licet nunquã liberentur.quod S.Th.in quar-
to improbat.Decepta eſt autẽ.male intelligẽs ibi Aug.qui
dicit mediocriter malos eos,qui deſcẽdunt ad purgatoriũ,
quibus dicit valere ſuffragia, vt tollerabilior ſit ipſa dam-
natio.i.condemnatio ad pœnam purgatoriam, vt.ſ.alle-
uietur.¶ Secundò. Nam de conſ.diſt.ij.ſuper c.tribus.po-
nit multas opiniones de ſpeciebus euchariſtiæ cùm ſu-
muntur.ſ.ꝙ non deſcendunt in ſtomachum miſtæ aliis
cibis,

cibis,vel deſcendunt quidem, ſed per ſudores aut occultos
meatus exeunt ſeu reſoluuntur, vel ꝙ quàm citò atterũtur
dentibus, deſinit ibi eſſe corpus Chriſti, quæ omnes ſunt
falſæ per S.Tho.& alios Theologos,ſm quos eſt idem iu-
dicium de eis vt de aliis cibis quantum ad digeſtionem &
nutrimentũ, & tandiu ſub eis eſt corpus Chriſti, quandiu
durãt in ſtomacho,etiã ſi ſumãtur à mure,contra aliã glo.
ea.diſt.in c.qui bene.dicentem, ꝙ ſtatim ibi deſinit eſſe,cũ
à mure ſpecies ſumũtur,de quo vide s̃.Euchariſtia.iij.§.iij.
& Euchariſtia.iiij.§.j.in fin. ¶ Tertiò. Nam ead.diſt.ſuper
c.timorem, vr̃ dicere, ꝙ poſt inſtitutionem euchariſtiæ,&
ante reſurrectionẽ Chriſti, ſolus Chriſtus poterat cõfice-
re, & ꝙ ſi in triduo mortis aliquis apoſtolorũ cõſecraſſet,
nõ fuiſſet ibi corpus Chriſti ſine anima,& quædã alia quĝ
communiter non tenetur,licet ſm Capreo.dici poſſit hoc
ſacramentum ſic inſtitutum fuiſſe,vt ſolùm Chriſto viuẽte
conficeretur. ¶Quartò. Nam diſt.xl.ſuper c.ſi Papa,tenet,
ꝙ non ſolũ pro hæreſi,ſed ꝓ quolibet notorio crimine,ex
quo ſcãdalizatur eccleſia, poſſet deponi Papa, ſi poſt mo-
nitionẽ eſſet incorrigibilis,quod eſt falſum,vt s̃.Conciliũ.
§.iij.¶ Quintò.Nam xxij.q.ij.ſuper c.ne quis arbitretur:te-
net mendacium officioſum, quod alicui prodeſt, & nulli
nocet eſſe peccatũ mortale in viris ꝑfectis, id eſt, perfectè
abrenunciantibus omnibus temporalibus, quod ſecũdùm
S.Thom.ij.ij.q.cx.eſt falſum:quia perfectio perſonalis aut
ſtatus perfectionis nõ facit veniale de ſe eſſe mortale, niſi
ratione ſcandali, quod tñ in huiuſmodi non ſemper eſſet
mortale, ſed raro quod determinare difficile eſt. ¶ Sextò.
Nam ij.q.j.ſuper c.ſi peccauerit: quærit primò,vtrum fra-
terna correctio intelligatur de occultis vel manifeſtis? Et
videtur tenere,ſm Ioan. ꝙ de occultis, quæ tamẽ ſciuntur
à paucis,& probari poſſunt, ſed S.Tho.dicit ſimpliciter de
occultis mortalibus. ¶Secundò quĝritur,vtrum ad eam te-
neantur omnes ex præcepto? Et dicit,ꝙ quantũ ad pecca-
tum perpetrandũ tenentur omnes,quantũ ad perpetratum
prĝlati ſolùm ex præcepto,ſubditi verò ex conſilio, ſed B.
Thom. probat ſimpliciter ad hoc omnes teneri. ¶ Tertiò
quæritur, vtrũ ad denunciationẽ admittant̃ omnes,vt cri-
minoſi & infames? Et dicit,ꝙ admittuntur oẽs,modò bo-
no zelo denuncient, quod de criminoſis non præſumitur,
quia ſua vitia non correxerunt. Sed veritas eſt, ſm.Arch.ꝙ
ad denunciationẽ euangelicã,id eſt,charitatiuã,vbi inten-
ditur ſolùm emendatio, omnes admittũtur, niſi præſumat̃
ꝙ hoc intendãt,ſed ad iudicialẽ,vbi etiã intendit̃ punitio,
ſeruandũ eſt quod dicitur,extrà de accu.qualiter & quãdo,
& c.inquiſitionis, vide s̃.Denunciatio. ¶ Tertium dictum
principale eſt hoc.Quantum ad doctrinas eccle.triplex eſt
genus.Quædam enim ſunt reprobatæ tanquã falſæ & hæ-
reticæ.xxiiij.q.iij.c. pen. & diſt.xv.ſancta Romana, in pa-
lea,extrà de ſum.tri.& fid.cath.damnamus.Quædam verò
in d.c.ſancta Romana,declarãtur apocryphæ,id eſt, quaſi
occultæ ſeu ſecretæ,ſm Archid.diſt.xvj.in princ. quia ſci-
licet non in eccleſia, ſed remotè & ſecretè ſunt legendæ:
quod intellige de apocryphis ex dubietate veritatis,de qui
bus loquitur d.c.ſancta Romana, de quibus quiſque liber
eſt ad credendũ quod vult,vel non credendum, nõ autem
intelligitur de apocryphis ſolũ ex dubietate authoris, cu-
iuſmodi ſunt aliqui libri in Biblia, qui tñ publicè legũtur.
Quædam verò ſunt approbatæ,de quibus vide in d.c.ſan-
cta Romana,& adde,ꝙ inter doctrinas Doctorũ ſolẽniter
approbatas,eſt etiã hodie doctrina S.Doctoris,vt patet per
extrauagãtem.Ioan.xxij. & per bullam Vrbani v.directam
Archiepiſcopo & cãcellario & magiſtris & vniuerſis in ci-
uitate Tholoſana, cuius vltima verba ſunt hæc. Volumus
inſuper, & tenore præſentium vobis iniungimus, vt dicti
B.Tho.doctrinã tanquã veridicam & catholicã ſectemini,
eamq; ſtudeatis totis viribus ampliare. Adde etiam, ꝙ ſm
Ang.& Arch.in c.noli.diſt.ix. in doctrinis Doctorũ appro-
batis aliquid põt reprehẽdi:quod hinc patet, ꝙ inuicẽ ali-
quando cõtraria ſcripſerũt, ſicut Hier.tenuit nõ eſſe biga-
mũ eũ,qui vnã vxorẽ habuit ante baptiſmũ,& aliã poſt, &
Augu.tenuit contrariũ,cuius etiã ſnĩa præfertur.diſt.xxvj.
acutius.In ſpectãtibꝰ tñ ad fidẽ & mores neceſſarios ad ſa-
lutem nullo mõ diſcordant S.Doct.realiter ſm Arch.Adde
etiam ſecundũ Arch.ſuper c.quis neſciat.diſt.ix.ꝙ rubricæ
Decretaliũ authenticantur in proœmio Decretaliũ,vbi dr̃,
vtantur,& extrà,vt lit.pend.nihil inn.in gloſ.rubricæ,& ſi-
militer rubricæ vel tituli legales ſunt authẽtici.ff.de in in-
tegr.reſtit.l.j.non aũt rubricæ Decretorum, vnde aliquãdo
inueniuntur falſæ.xvj.q.j.placuit,ſecundũ Inno.qui ita no.
in proœm.Decret.quæ tñ ponuntur ibi dicta conciliorum
vel ſummorũ pontificum vel Doctorũ,approbata ſunt:ſed
14 nõ dicta Gratiani, ſm Ioan.And. ¶ Decimoquartò * quæ-
ritur, vtrum oẽs ligẽtur lege,quaſi legi ſubiecti? Et dico ex
Arch.& S.Tho.ij.ij.q.xcv.art.v.ꝙ cũ lex habeat duo.ſ.quòd
ſit regula,& habeat vim coactiuã:dupliciter aliquis ſubdit̃
humanæ legi:primò ſcilicet vt regulatus regulæ:& ſecun-
dò ſicut coactus cogenti. Primo modo humanæ legi oẽs
ſubijciuntur, ꝗ ſubdũtur poteſtati eius ꝗ fecit legẽ:nõ aũt
alij, ſiue ſimpliciter ſint abſoluti à ſubiectione poteſtatis,
vnde ꝗ ſunt de vna ciuitate vel regno,nõ ſubdunt̃ legibus
principis alterius ciuitatis aut regni:ſiue ſint abſoluti quã-
tum ad aliqua ſolùm,ſicut ſubiectus proconſuli regulatur
eius mãdatis:ſed nõ in his quæ diſpenſant̃ ab Imperatore.
Secundo aũt mõ ſubdũtur mali,quorũ voluntas à lege diſ-
cordat, nõ boni,quorũ voluntas legi cõſonat, qa quod eſt
coactũ,eſt violentũ & contrariũ volũtati:vñ iſto modo lex
iuſto poſita non eſt.1.ad Tim.1.ſed impiis.Igitur vt dicitur
xxx.q.ij.in c.duæ,qui lege priuata.i.Spiritus ſancti ducitur,
non adſtringitur lege publica: quia ſcilicet illa lex eſt ſuꝑ
omnẽ legẽ humanã:vñ ſecundum ꝙ ea ducuntur viri ſpi-
rituales, nõ ſubdunt̃ humanæ legi, quantũ ad ea quæ ſunt
contraria ductioni Spiritus ſancti:ad quam tñ ductionem
pertinet,vt viri ſpirituales ſubdantur humanæ legi, ſecun-
dùm illud 1.Pet.2.Subiecti,&c.&, Omnis anima poteſtati-
bus ſublimioribꝰ ſubdita ſit.xj.q.j.magnũ.Princeps etiã, vt
dicit Iuriſconſul.ſolut.eſt legib.ſuis.ſ.quantum ad vim co-
actiuã:qa nullus ſeipſum cogit,nec alius in eũ poteſt ferre
ſnĩam,& ſic dixit Dauid: Tibi ſoli peccaui.i.à te ſolo ſum
puniendus,vt patet de pœn.diſt.iij.totã, non aũt quantũ ad
directiuam,ſed eſt ſubiectus ſcdm iudicium Dei,vnde de-
bet eã ſeruare ꝓpria volũtate,vt de conſtit.cùm oẽs.Eſt ẽt
ſupra legẽ,inquantũ põt eam mutare,& in ea ꝓ loco & tpe
diſpẽſare. hæc ex illis. Igitur põt diſpẽſare ſecum ex cã,ſi-
cut cum aliis:ſine cauſa verò nõ ſeruãdo peccaret. ¶Deci-
15 moquintò * quæritur,vtrũ leges aut ſtatuta laicorũ ligent
clericos,& alias eccleſiaſticas ꝑſonas, vt teneãtur hæc ob-
ſeruare? Et dicit Pan.in c.eccleſia ſanctæ Mariæ,de conſti.
ꝙ aut lex diſponit ſpecificè ſuper rebus eccleſiaſt.& bonis
earũ,& ſic eſt nulla,& non ſeruanda, tanquã condita ab eo
ꝗ non hẽt ꝑtãte: qa nec Imperator,nec alius ſecularis hẽt
poteſtatẽ ſuꝑ eccleſias aut eccleſiaſticas ꝑſonas, vt in d.c.
eccleſia. Et hoc verũ eſt,niſi in duobus caſibus: primò qñ
eſt priuilegiatiua:qa põt quis priuilegiare etiã nõ ſuũ ſub-
ditum:& ſic intelligit̃ c.nouit,de iud.vbi allegat̃ lex Theo
doſij. Secundò qñ eſt fundata ſuper naturali ratione: quia
tunc

tunc ſeruare debet non ratione legis, ſed ratione iuſtitiæ
naturalis.l.ſcire oportet.ff.de excu.tu.§.qui non iuſtè. Aut
lex diſponit generaliter nō faciendo mentionē de clericis
& eccleſiaſticis:& tunc ſi non poteſt ſeruari ſine peccato,
vt in præſcriptione malæ fidei,non eſt ſeruāda à quocun-
que:de præſcri.c.fin. & c.licet mulieres.de iureiu.lib.vj. Si
verò eſt rationabilis,& nō cōtradicens Canonibus, ſeruā-
da eſt,etiā quo ad clericos & eccleſiaſticas perſonas, ſi eſt
fauorabilis:vt in c.reqris.el ij.de app. Vnde ſtatutū diſpo-
nēs vt exiſtētibus maſculis mulier nō ſuccedat, porrigitur
etiā ad clericos:vt no.Pan.in c.cōſtitutus. de reſt.in integ.
Et ſimiliter priuilegiū cōceſſum hominibus alicuius loci,
cōprehendit etiā clericos illius loci,licet nō exprimat. Ad
quod facit.c.dilecti.de foro cōp. & not.per Io.de Lig.in c.
quod clericis.de for.comp. Bal.in l.cunctos populos.C.de
ſum.tri.Vbi etiā notādum eſt,ꝙ ꝗn̄ talis lex generaliter di-
ſponens, poteſt ſe hr̄e ad cōmodum & incōmodum, non
poteſt dici pręiudicialis:ſicut ſi ſtatutū diſponit,ꝙ primo-
genitus ſuccedat:ſecūdo genitus, licet ſit clericus, nō ſuc-
cedet.Similiter in ſtatuto, quo maſculi excludūt mulieres,
nō ſuccedet mulier, licet ſit effecta religioſa.Vnde omnes
leges diſponentes ſuper cōtractibus emptio. venditio.lo-
catio.commoda.& huiuſmodi,ſi nō cōtradicūt canonibus
vel legi naturę,ſunt ſeruādę,etiā quo ad eccleſiaſticas per-
ſonas.Pro quo facit.c.j.de no.oper.nū.& eſt de mēte Hoſ.
& Io An.in c.eccleſia.vt lite pend. Sed ſi afferunt præiudi-
ciū ſimpliciter, ſecus eſt:vt qui nō facit inuētariū vel intra
tale tēpus nō adiuit hęreditatē,ſit priuatus, & huiuſmodi:
ꝗa nūquā poteſt eſſe ad cōmodum eccleſiaſticorū : ideóq;
nō tenetur.ſimiliter quādo ſtatuitur ne poſſit aliquid vēdi
nō ſubditis. Si verò lex ciuilis eſt generalis & rationabilis
ſed deuiās à canonibus:cuius exemplū eſt in c.ij.de arbit.
lib.vj.tūc in foro ſeculari ſeruabitur,ſed nō in eccleſiaſti-
co, neq; in terris ſubiectis dominio eccleſiæ:ꝗa debet ſer-
uari tūc lex Canonica in vtroq; foro.ꝓ quo facit.c.ſi duo-
bus.de app. & quod no.in c.quod clericis.de for.cōp. Aut
lex ciuilis diſponit ſuper materia ad eccleſiā pertinēte, nō
diſponēdo de ipſa materia, ſed tollēdo lucrū.quod a?s de-
clarat,vel imponēdo pœnā actū explicanti.exemplū primi
de raptore cōtrahēte matrimoniū cū rapta,in quo caſu lex
priuat omnibus bonis datis ſibi à raptore:& ſic nō valet:
vt vult gl.no.in c.de puellis.xxxvj.q.ij.& eam ſequi videt̄
Federi.conſil.xxxv. & mihi placet, quia videtur intimida
re matrimonium:& ſic nō eſt ſeruanda,etiam quo ad non
eccleſiaſticos.Exemplū ſecūdi,Statutū punit cōtrahentem
ſine cōſenſu patris vel agnatorū,& nō valet ſecundū Pan.
vbi ſuprà.Item aliud exemplum : Lex punit mulierē con
trahentē intra annū luctus,vt C.de ſec.nup.quaſi per totū,
& nō valet, ratione prædicta, qđ limita.vt ſ.§.x.caſu.vij.
Aut lex ciuilis diſponit circa accidentia tēporalia ad actū
ſpiritualē,vt in dote.& tūc ſi nō cōtradicit canoni, valet.c.
Raynutius.& c.Raynaldus. de teſta.& quod not.in c.ij.de
dote poſt diuor.re.& hoc verū, niſi intimidet contractio-
nē matrimonij Si verò contradicit canoni, tūc pendet ab
illa quæſt.cuius fori ſit cauſa dotis.& Innocen.in c.de pru
dentia.de dote poſt diuor.re.& Pan.tenuit, ꝙ eſt miſti fo-
ri.& ſic lex ſeruabitur in foro ſuo, & locus erit præuētio-
ni.c.cū ſit generale.de fo.comp.Aut lex ciuilis ꝓcedit cir-
ca actū ſpecialē præſumēdo, & lex canonica inuenit̄ con-
traria:puta lex pręſumit matrimoniū,ſi maſculus & fœmi-
na ſimul habitāt.l.in liberæ.ff.de ri.nup.ſi ſit libera, & non
facit quæſtū de corpore,vt ibi:lex verò canonica pręſumit
adulteriū ſiue fornicationē.xxx q.v.aliter. & ſic ſtandū eſt
in vtroque foro iuri Canonico:quia lex imitatur canones,
de iudi.c.clerici. Et ſm̄ hæc limita iura dicentia leges ſer-
16 uandas,quæ Canonibus nō cōtradicunt. ¶*Decimoſextò,
circa legis intellectū quæritur,quomodò lex ſit interpretā-
da? Et dico,ꝙ quid,& quotuplex ſit,& à quo fiat interpre
tatio legis,dictū eſt ſ.Interpretatio, quomodò autē debeat
ſe habere interpres interpretando,vt veniat ad legis intel-
lectū, dico ex Pan.in c.ad audientiam.de dec. ꝙ diuerſitas
vocabulorū inducit diuerſitatē rerū:& rarò cōtingit, quòd
duo vocabula idem per oīa importent, aliàs ars induceret
ſuperfluitatē.Et de hoc eſt pulcher tex.in l.ſi ijdē codicilli.
C.de codic.& ad hoc d.c.ad audientiā? Et ibi dicit Ioā.de
Lign.ꝙ ſi apparet de mente legis,eſt ei ſtandū, etiam con-
tra propriū verborum ſignificatum,vt in l.cùm pater.§.dul
ciſſimis.ff.de legat.ij. vbi verba reſtringūtur per rationem
expreſſam. Ratio eſt,quia verba deſeruiūt intentioni,non
econtrario:cum ſe habeāt verba & intētio ſeu ratio vt cor-
pus & anima,quia ſicut anima corpori,ita ratio legis verbis
dominatur. ad quod.l.non dubium.C.de legat. Si verò de
mente nō conſtat,tunc ſi verba ſunt clara,nō eſt ab eis re-
cedendū,vt in c.fin.de verb.ſign. Quod intelligo,vbi ratio
non eſt expreſſa in lege:nec coniectari pōt ratio naturalis
eius:quia vt ſingulariter dicit Cyn. & alij poſt eū in d.l.nō
dubium,vbi ratio nō eſt expreſſa in lege,debemus conie-
ctari ꝑ ſimilia rationē naturalē, quæ mouere potuit legiſ-
latorem, qui ſine ratione nō fuit motus:cū ſine ratione nō
ſit lex.iiij.diſt.erit aūt, & ſecundùm illam rationē cōiecta-
tam poſſum reſtringere & extendere legē etiam odioſam,
vt §.ſeq.Sed vbi dictā rationē cōiectari nō poſſumus, pro-
cedit dictum Io.de Lign.videlicet, ꝙ recurratur ad verba,
ſi clara ſunt.Si verò ſunt dubia, tunc facienda eſt interpre-
tatio ꝑ alias leges,ſi fieri pōt,quia iura debēt iuribus con-
cordare,vt in c.cū expediat. de elect.lib.6. Si verò per alia
iura apparere non pōt intellectus, tunc recurrendū eſt ad
conſuetudinem ciuitatis, vt l.minimè, & l.ſi de interpreta-
tione.ff.de legib.& in c.cum dilectus,de conſuet.Si verò n̄
apparet de cōſuetudine loci,recurrendū eſt ad ſimilia,vt in
l.non poſſunt ff.de legib. In defectu verò omniū,recurren
dum eſt ad principem, quia eius eſt interpretari, cuius eſt
condere. Quod debet intelligi,ꝗn̄ per remedia ſupra dicta
vel ſimilia haberi nō poteſt legis certitudo : & ſic intellige
legem vnicam.C.de profeſ.qui in vrb.Conſtant.lib.12.vbi
datur Doctoribus poteſtas interpretādi, & idē in iudicib⁹,
iuxta not. in c.cùm ſpeciali.de app. Vide tamen quod not.
Bart.in l.non aliter.ff.de leg.iij.vbi dicit,ꝙ primò debemus
inſpicere quid ſenſerit teſtator:quia ante omnia voluntas
teſtatoris dominatur.l.cùm virū.C.de fideic. Quod ſi non
apparet, debemus deinde inſpicere quod eſt veriſimile.l.ſi
mater.C.de inſtit. & ſubſtit.ſub condi.fa. & l.mulier.ff.ad
Treb.Et ſi non apparet quid ſit veriſimile, tunc inſpicimus
propriā ſignificationē verborū:& ita loquitur d.l.non ali-
ter.Vide etiā glo.ſing.quam omnes ſequuntur,in l.tale pa-
ctum.§.ſi.ff.de pact. quæ dicit, ꝙ diſpoſitio facta in vnū ca-
ſum trahitur ad aliū:de quo ſi diſponentes cogitaſſent,ve-
riſimiliter idē diſpoſuiſſent.Quod nota,quia facit ad mul-
ta.De prædictis aūt domi.Bap. à Fliſco in quodā opuſculo
ſic dicit : Quantū ad interpretationē legū & canonū,quod
quantū ad hoc vniuerſale eſt,cōcluſio eſt,ꝙ vnius diſpoſi-
tionis vnus eſt intellectus,& nō plures:nam intellectus ſu-
mitur à ratione,non à cortice verborum.l.ſcire leges.ff.de
legib. & ideo in illa lege dicit Bald. ꝙ cuius eſt multiplex
intellectus,eius veritas ignoratur.Et ideo Bar.in l.in ambi-
guo.ff.de reb.dub.dicit, ꝙ ꝗn̄ vna lex habet plures intelle-
ctus,

ctus,qui oēs poſſunt eſſe veri:illa lex reputatur inutilis,niſi
probētur per alias leges.In hoc autē aduertendū eſt, ꝙ il-
la lectura,ſeu ille intellectus,eſt magis tenendus,qui vitio
caret, ſi alij vitio nō carent:quod ꝓbatur per reg.l.in am-
biguo.ff.de leg.& in l.capienda.ff.de reg.iur. Prætereà ille
intellectus eſt magis tenendus, qui eſt minus dubitabilis,
per reg.l.quod Labeo. & ibi no.ff.ad Carb.& declarat do.
Abb.in c.cū in iure.de elect. Bar.tamen in d.l.in ambiguo.
vult,ꝙ ille intellectus ſit magis tenēdus,qui probatur per
meliores rationes & leges.Pręterea,ꝗn̄ ex proprietate ſer-
monis duo intellectus includuntur, ille eſt magis tenēdus
qui colligitur magis propriè. Ita probat.l.nepos Proculo.
17 ff.de verb.ſign. ¶ Decimoſeptimò * quæritur ſpecialiter,
quomodo lex ſit interpretāda ex ſua ratione,ſeu cā finali?
Et dico,ꝙ ꝗd ſit rō,vel dicta cauſa,& quomodò importet̄
& cognoſcatur,dictum eſt ſ.Cauſa.qūo verò ex ea debea
mus legem interpretari, & duci in mentem eius, patet ex
ſtatim dicendis hic,& §.ſeq.nam ratio legis plus debet at-
tendi, quàm lex ipſa.i.quàm legis verba.l.j.C.quæ ſit lon-
ga conſu.& diſt.j.conſuetudo.vbi dicitur : ꝙ lex eſt quic-
quid in ratione cōſiſtit.Vnde Bal.in c.j.de conſt.dicit,ꝙ l.
conſiſtit in ſubſtantia rationis. & Bar.in l.cū mulier.ff.ſol.
mat.dicit, ꝙ ratio legis & mens legis idē eſt,quod intelli-
ge cauſaliter, & de ratione finali, quæ dicitur ipſa lex, ſe-
cundùm Bald.in c.dilectus.el ij. de reſc.qui etiam dicit in
l.ſi ꝗs ſeruo.C.de fur.ꝙ rō finalis eſt anima legis. Et ideò
vbicunque habet locum ratio legis,habet locū etiā.l.C.de
interd.l.j. ſm̄ Arc.& ſequitur Gem.in c.vbi periculum.de
elect.lib.vj.& hoc etiā ſi verba contradicāt,vt l.ſcire opor
tet.§.aliud.in verbo, ſed & ſi maximè verba legis.ff.de ex-
cuſ.tu,quia non in foliis,ſed in ſenſu cōſiſtit Euangelium.
j.q.j.Marcion.& c.intelligentia.de verb.ſignif.& facit.tex.
in l.iij.C.de liber præteri.quia vbi,inquit,manifeſtiſſimus
eſt ſenſus teſtatoris, interpretatio verborū nuſquā tm̄ va-
let, vt melior ſenſu exiſtat.Bal.etiam in l.commiſſoriæ.C.
de pac.inter empt.& vend.dicit, ꝙ licet iudici ſit impoſita
neceſſitas ſeruandi ſtatutum ſecundùm formam,prout ia-
cet ad literam, argu.l.j.§.ſi is qui nauem.ff.de exercito.ta-
men non habebit locum hæc neceſſitas, niſi ſaluo intelle-
ctu : quia litera occidit, & ſpiritus viuificat.Pro quo facit
gl.in c.illo vos. in ver.pignus.de pig.Vnde ſi qua iura di-
cunt legem ſeruandam etiam in foro animę:verum dicūt,
quādo eadem eſt ratio in vtroq; foro,quia ſic in foro ani-
mæ non ceſſat, ſecundùm Pan.in c.tua.de vſur.in fin.Sed
tm̄ pręd icta intellige iuxta dicenda.§.ſeq.¶Decimooctauó
18 * quæritur, vtrum ex ratione legis ſic debeamus interpre-
tari & intelligere legem, vt eam in ſimilibus & odioſis ac
pœnalibus extendamus? Et dico,quòd de extenſione legis
ad ſimilia,dictum eſt ſ.Argumentatio.§.j.Quantum verò
ad odioſa & pœnalia, dictum eſt etiam ibi aliqualiter, ſed
plenius patet ex ſtatim dicendis. ¶ Nam ſecundùm Ioan.
de Imo.& Gem.in c.ſi poſtquam.de elect.lib.vj.duplex eſt
mens legis.ſ.comprehenſiua & extenſiua. de quibus ĩ. §.
xx.quæ duo ſic intellige, non quia dicunt duas mētes,ſed
eandem comparatam dupliciter, vel ad duo.ſ.ad rem de
qua agitur in lege,cuius eſt ratio,ſiue ad caſum in ea com-
prehēſum,& ſic dicitur comprehēſiua:& ad aliā rem ſimi-
lē ſiue ad aliū caſum,& ſic dicitur extēſiua.¶Igitur,ſecun-
dum mentē cōprehenſiuā ſit extenſio legis in pœnalibus,
& à fortiori in fauorabilibus,ſecūdùm Io.de Imo.& Gem.
vbi ſ.Sed ꝓpriè nō eſt extēſio. Et ſic intelligo quod dicit
Pan.in c.ꝗa in inſulis.de ſtatu mon. ꝙ lex debet ampliari
& reſtringi ad limites rōnis expreſſæ,etiā ſi verba non pa-
tiātur vt in l.adigere.§.quāuis.ff. de iure patro. & in l.cùm
pater.§.dulciſſimis.ff.de legat.ij. & in l.pater.§.fundum.ff.
de leg.iij. & facit.c.cū dilecta.de confi.vti.vel inuti.& bo-
nus tex.in reg.ſi.de reg.iur.lib.vj. & quod not.Bar.in l.itē
quæritur.§.qui implet.ff. locat. Et idem Pan.in c.j.de iura.
cal.dicit,ꝙ etiam in pœnalibus, ſeu odioſis,quando ratio
eſt expreſſa, extenditur & ampliatur diſpoſitio legis ad li-
mites rationis expreſſæ,not.glo.in cle.j.in verbo,eligatur,
de ele.& in clem.ij.in verbo,pileum.de vita & hon.cler.&
in d.reg.fin.& quod not.ibi Dy.& Io.And.in mercurial.&
quod no.in d.§.dulciſſimis. Secus aūt eſſet in dictis pœna-
libus,ſm̄ eundem Pan.in c.j.de ſent.& re.iud.vbi allegare-
tur ſimile ſub terminis faciliorib⁹, vel paribus:vt no.Inn.
in c.cum ſpeciali.de appel. Secundùm mentem verò legis
extenſiuam non ſit extenſio legis in pœnalibus ex identi-
tate rationis : ſed ſolùm in non pœnalibus,ſm̄ eūdem Io.
de Imo.& Gem.& de elect.cap.ſtatutum.lib.vj.¶ Pro quo
ſciēdum eſt,ꝙ in hoc eſt magna difficultas inter Canoni-
ſtas.Nam Ioan.And.fuit ſibi multum contrarius in gloſſis
ſuis,ꝗa in c.diſpendia.de reſcriptis.lib.vj.dicit,ꝙ per iden-
titatem rationis habet locū diſpoſitio, ſed non pœna, ſed
in clement.j.de elect.aliter ſentit.Gloſſa verò dicti capitu-
li,ſæpe.dicit, quòd conſtitutio pœnalis extenditur ad aliū
caſum, quàm comprehenſum, quando eſt eadem ratio &
omnimoda ſimilitudo:& tunc propriè non dicitur exten-
ſio : quia.ſ.qđ eſt ex ratione legis,eſt ipſa lex, & dominus.
Pet.dicit iſtam glo. eſſe ſingularem. Sed Io.de Imo.& Io.
And.dicunt non fieri extenſionē legis, ſeu conſtitutionis
pœnalis, etiā ſi ſit omnimoda ſimilitudo, & ſubſit eadem
ratio, vt etiam no.Io.And.in reg.odia.de reg.iur.lib.vj.Et
hoc communiter tenetur pro concluſione & regula vera:
& probat conſtitutionem.de reg.iur.li.vj.vbi patet, quòd
conſtitutio loquens de Prædicatoribus & Minoribus, nō
habeat locū in aliis mendicantibus, licet ſubeſſet eadē ra-
tio, vnde propter identitatem rationis lex eam prorogauit
ad alios mendicantes. Fallit tamen hæc regula in multis,
ſecundùm Gem.in d.c.ſæpe.quam ibi vide ſi vis. Ego au-
tem teneo opinionem dictæ glo.in c.ſæpe.cum limitatio-
ne, quòd ratio ſit expreſſa, ſaltem indubitatè præſumpta.
Et dico,quòd conſtitutio pœnalis,cuius ratio eſt expreſſa
per legem,extenditur ad caſum alium non expreſſum, ſi
ratio ſit par ſimpliciter,ſeu eadem,aut certè maior:& legi-
ſlator particulariter non diſponat in cōtrarium declinan-
do à ratione legis propter aliquam particularem aut pri-
uatam conſiderationem, quia ſicut philoſophicè loquen-
do,eſt impoſſibile eſſe eandē cauſam,quin ſequatur idem
effectus : ita,loquendo iuridicè,impoſſibile eſt eſſe eandē
rationem, & non eſſe idem ius:cùm ratio ipſa ſit formali-
ter ius & lex:niſi hoc ſit ex voluntate legiſlatoris, vt dictū
eſt:quā tamen ſequi non tenemur, niſi exprimatur:vt pa-
tet per S.T.de virtu q.xxiij.artic.vij. & ĩ.Obedientia.§.vl-
timo.vnde niſi ipſe ſpecialiter diſponat contra, vel præter
rationem legis, ſemper fiet dicta extēſio in pœnalibus,vbi
ratio eſt expreſſa in lege,& eſt eadem : vt l.his ſolis.C.de
reuocandis donationibus ; ad quod etiam textus optimus
in l.ij.§.quid ſi curatoris.& §.quid ſi deceſſerint.ff.ad Ter-
tyl.& l. palam.in §.ſenatus.ff. de ritu nuptiarum. Nec po-
teſt dici propriè, quòd ſit interpretatio extenſiua, ſed po-
tius intenſiua, ſeu intellectiua : quia lex non eſt aliud,
quàm ratio legis:vt probatur in l. non dubium.C.de legi-
bus.Et quòd lex pœnalis extendatur,ſi in ea eſt ſcripta ra-
tio naturalis, aut ciuilis, tenet Bald.poſt Bart.& ſimiliter
Pan.or.etiam ſi ratio non ſit expreſſa, modò ſit indubitatè
præſumpta:

præſumpta: vt ſ̃.Argumentatio.§.j.Sed,vt dixi,limita niſi
legiſlator ſpecialiter & expreſsè diſponat in cōtrarium di-
ctæ lationis declinãdo ab ea.Vnde gl.j.in c.cōſtit.de elect.
lib.vj. vult conſtitutionē pœnalem non extendi ad caſum
aliū,etiã ſi ratio legis ſit expreſſa, quando ipſa conſtitutio
eſt exorbitãs.Vide etiã j̃.Pœna.§.iiij.¶ Decimonono quę-
19 ritur, * vtrum lex, vel conſtitutio pœnalis debeat aliquo
caſu late interpretari? Et no.Bar.vnum ſingulare in l.quē-
admodū.C.de agri.& cē.li.xj. ꝙ licet.lex pœnalis & odio-
ſa extra proprium ſignificatum nullatenus extendatur, vt
in regula, odia.tamē vbi extenſio tēdit in fauorem reipu-
blicæ,ita debemus ipſam extendere ſicut legē fauorabilē,
vnde cùm pertineat ad fauorem reipublicę puniri malefi-
cia, vt ꝓuincia quieta permaneat.l.cōgruit.ff.de off.præſi.
per ſtatutū punitur faciens, punitur etiã fieri faciens.Hu-
ius ratio,licet Bar.nō dicat,eſt: quia pars totum quod eſt,
totius eſt:vnde cū ſtricta interpretatio in pœnalibus ſit in
fauorē alicuius hominis, qui eſt pars totius multitudinis,
cōtemni debet ille fauor propter fauorem totius cōitatis.
Pan.quoque in c.ex tenore, qui fil.ſint leg.dicit, ꝙ conſti-
tutio pœnalis debet & poteſt extēdi,& largo modo inter-
pretari,quando emanat,vt euitentur pericula animarū.cu-
ius rōnem intellige eſſe,quia pro ſalute animę cōtēnenda
eſt corporis ſalus.Sed limita quando etiã ipſa larga inter-
pretatio expedit ſaluti animarū. Et ex his fieri poteſt regu
la gñalis philoſophica, ꝙ quoties illud, in cuius fauorem
tendit larga interpretatio cōſtitutionis pœnalis, eſt fauo-
rabilius eo, in cuius fauorē tēdit interpretatio ſtricta, lar-
ge interpretandū eſt:quia eius,qđ magis diligimus,oppo-
ſitū magis ordinis regulariter, ſecundū Philoſophū.¶ Vi-
20 ceſimo quęritur, * qūo mōſtretur & depræhendatur mens
legis comprehenſiua & extenſiua:Et dico, ſ̃m Io.de Imo.
& Gem.in d.c.ſi poſtquã.de elect.lib.vj.ꝙ comprehenſiua
mōſtratur ex quatuor.¶ Primò,ex cōmuni vſu verborum,
quia præualet omni rigori & ſignificationi verborum.ff.
de le.iij.l.librorum.§. quod tamē Caſſius. & de conſue.cū
dilectus.¶ Secundò,ſi aliter intelligēdo ſequeretur abſur-
dus intellectus: cùm lex debeat eſſe poſſibilis & honeſta.
iiij.diſt.erit autē.& no.Bart.in l.omnes populi.ff.de iuſt. &
iure.Exemplū.Lex dicit, qui occiderit hominē, capite pu-
niatur.S ad literã debet intelligi, ſequitur, quòd occidens
ſeipſum defendendo, vel furioſus, deberet occidi, contra
clę.ſi furioſus.de hom.qđ eſt abſonū.¶ Tertiò, quando in
lege eſt expreſſa ratio legis, quia ex illa,vt dictū eſt,colli-
gitur mēs legis.& facit cle.j.de elect.Exēplū in c.ex parte,
de poſtulan.vbi prohibitio de aduocãdo facta monachis,
extēditur ad canonicos,quia licet ſint diuerſi, tamen quia
conſtitutio fundat ſe ſuper religione,extēditur etiã ad ca-
nonicos. Et ideo omnis cōſtitutio quæ habet reſpectū ad
religionē,licet loquatur de monachis, cōprehendit etiam
canonicos, & oēs q̄ tria vota promittūt.Secus ſi loquere-
tur de religione cū aliqua qualificatione, puta monachus
niger,& hmōi.¶ Quartò quãdo per eandē cōſtitutionem,
vel per aliã apparet id quod ibi eſt poſitum, gratia exēpli
fuiſſe poſitū:ſicut.l.j ff.vti poſſi.dicitur, ꝙ licet verba edi-
cti loquantur de æde,tamen in fundo etiã habent locum:
vt in §.hoc interdictum omnibus,ibidem.mens autem ex-
tenſiua ſecundū eoſdem comprehenditur ex idētitate ra-
tionis non ſcriptæ.vt in l.j.C.de interd.& releg.facit.c.in-
ter cætera.de reſcr.& c.ij.de tranſla.præl.quia de ſimilibus
ad ſimilia idem iudicium eſt:vt dicitur in d.c.¶ Viceſimo-
21 primò quæritur, * vtrū ſi lex aliquid non prohibet, intel-
ligatur eſſe conceſſum? Et dico, ꝙ in c.inter corporalia.
de tranſla.habetur duplex argumentum, vnum ſcilicet, ꝙ
prohibita intelligantur omnia quæ non ſunt conceſſa:di-
cente text. quod nōnunquã intelligitur prohibitū qđ non
eſt cōceſſum:aliud, quòd cōceſſa intelligãtur oĩa, quæ nō
ſunt prohibita:& vtrũque argumentum habetur ibi in gl.
quæ & ſoluit, dicens primum habere locum in iudiciis,
adde & contractibus ſtricti iuris,vt in arbitriis, & priuile-
giis, & reſcriptis licitis:ſecundum verò in iudiciis & con-
tractibus bonę fidei,in beneficiis,abſolutionibus, & in edi
ctis prohibitoriis,in quibus quilibet admittitur,q̄ nō pro-
hibetur.Dicit autē Hoſt.quòd ſi cōſtitutio promulgata eſt
affirmatiuè,oĩa quæ cōtinet,& ex eis ſequētia videtur cō-
ceſſa,niſi reperiantur prohibita:puta cōceſſum eſt contra-
here matrimonium: ergo cuilibet,& ſemper,niſi reperia-
tur prohibitū. Si verò promulgata ſit negatiua, omnia ex
ea ſequentia intelliguntur prohibita, niſi reperiantur cō-
ceſſa:ſicut prohibetur ne quis occidat ergo ſemper & om
nibus prohibetur,niſi qñ inuenitur cōceſſum.¶ Viceſimo-
22 ſecūdò quæritur, * vtrū lex indulgens aliquid quod pōt
tendere in alterius prętudiciū, intelligatur ſaluo intereſſe
partis?Et dico,ꝙ ſic,vt tenet Bal.de pa.iura.fir.& Pan.in c.
23 j.de iud.¶ Viceſimotertiò quęritur,*vtrū cōſtitutio intelli-
gatur reſpicere prętertia,vel futura? Et dico, quòd futura
ſolū.de cōſtit.c.cognoſcentes. & ibi Pan. & hoc niſi in ea
nominatim de prętertis caueatur.eo.tit.c.fi. Sed adde ſin-
gulare dictū Pan.in c.qm̃ ſimonia.ca.de ſimo. ꝙ conſtitu-
tio iuris antiqui declaratoria addens nouã pœnã, non ex-
tenditur reſpectu pœnæ ad præterita:& ſic reſpectu illius
pœnæ cenſetur cōſtitutio noua, quod optime ꝓbatur ibi.
Nam licèt ante illã conſtitutionem cōcilij ſimonia com-
mitteretur in receptione monialiū pretio dato,tamen iſta
pœna non erat ſic ſtatuta.ſ.quòd moniales cōmittentes ſi-
moniã in earum receptione de monaſterio pellerentur in
arctiore ad agendum pœnitentiam detrudendæ:quæ pœ-
na non extenditur ad moniales ante dictã conſtitutionem
per ſimoniã receptas.Hanc opinionem tenet Pau.de Elea.
in procemio Clem. & idē Card.per glo.in cle.ex graui.de
vſur.& idem Laud. Et dicit idem Pan.in d.c.fin. quòd vbi
conſtitutio eſt declaratoria iuris naturalis, extenditur, ad
præterita:quia is qui declarat, nihil de nouo inducit.l.hæ-
redes palam.ff.de teſt. Vnde potius ligat conſtitutio anti-
qua,quàm noua declaratoria.Sed vbi cōſtitutio eſt partim
declaratoria,& partim noui iuris editoria,licet concernat
præterita,inquantum eſt declaratoria,non tamen inquan-
tum eſt noui iuris editoria Exemplum:Dicit cōſtitutio,ꝙ
nemo audeat vſuras exercere, & quicunq; exercuerit, pu-
niatur publicatione omnium bonorū. Nam certè licet fa-
ctum ſit dãnatum de præterito, tñ pœna publicationis cū
ſit de nouo,non extenditur ad eos, qui vſuras exercuerunt
ante iſtã cōſtitutionē.¶ Et per hæc ſoluitur quęſtio ſubſe-
quens:gabellarij exigentes pedagia à clericis ſunt iure cōi
excōicati epiſcopaliter ſolum, vt in c.quanquã.de cen.lib.
vj.ſed deinde per extrauagãtes,& proceſſum curię,à tem-
pore Pauli ſecundi ſunt excōicati papaliter. Quæritur er-
go vtrum illi qui inciderunt in ante dictas extrauagantes
ſint excommunicati epiſcopaliter tantùm,vel etiam papa-
liter? Et dico, quòd epiſcopaliter tantùm: quia licet illæ
poſteriores conſtitutiones ſint iuris veteris declaratoriæ,
pœnæ tamē in eis cōtentæ ſunt nouæ,& ad præterita non
24 extēduntur,& idem in ſimilibus dicito.¶ Viceſimoquartò
quęritur,* vtrū lex,vel ſtatutū loquens per verba præteriti
temporis indulgendo aliquid,extendatur ad futura?Et di-
cit Pan.in d.c.cognoſcentes de conſti.quòd non, ne detur
materia

materia delinquendi:vt eſt tex. limitans hãc materiã in l.
cum lex.ff.de legi.per quam dicit Bar. ꝙ ſi ſtatuto cauetur
ꝙ quilibet bãnitus ſoluens decem, eximatur de bãno:non
habet locū reſpectu eorū, qui bannientur de futuro: quia
daretur materia delinquendi.Secus aūt ſi ceſſaret hæc rō:
quia licet loquatur per verba præterita, vel præſentia,ex-
tenditur ad futura: quia lex ſemper loquitur. l. Arriani.C.
25 de hær.¶ Viceſimoquintò * quæritur, vtrū leges humanæ
ſint mutandæ faciliter? Et dicit Aug. in primo de lib. arb.
ꝙ lex temporalis quamuis iuſta ſit,mutari tñ per tempora
iuſtè poteſt,quod ſ̃m S.Th.j.ij. q.xcvij.art.j.dupliciter cō-
tingit,ſi lex ſit quid directiuum actuum humanorum.Pri-
mò.ſ. ex parte rationis, cui naturale vr̃ gradatim ab im-
perfecto ad perfectum venire. vnde ſicut primi philoſo-
phantes tradiderunt imperfecta quædam, per poſterio-
res magis perficienda:ita in operabilibus primi intenden-
tes inuenire aliquid vtile hominum cōitati, inſtituerunt
imperfecta quædam in multis deficientia,quę poſteriores
mutauerunt, inſtituentes aliqua, quæ à communi vtilitate
deficere poſſent in paucioribus.¶ Secūdò,ex parte homi-
nis per mutationem conditionis hominum: quibus ſ̃m
diuerſas eorum conditiones diuerſa expediunt: ſicut ſ̃m
Aug.vbi ſ̃.ſi populus ſit moderatus & grauis,& cōmunis
vtilitatis diligentiſſimus cuſtos: rectè fertur lex: qua ſibi
liceat creare magiſtratus:q̄ poteſtas ſibi rectè adimitur, ſi
paulatim deprauatus flagitioſis regimē cōmittatur. Vnde
ſicut ciuil a, ita & canonica iura aliquando mutata ſunt:
ſicut patet diſt lxiij.c.vota.circa electionē pontificū, quæ
principibus catholicis vſu, & cōſtitutione præſentabatur,
vt illa eorum autoritate roborata nullus hæreticorum,aut
ſchiſmaticorū auderet contraire:ſed q̄a Imperatores ſuum
modū ignorãtes,aliquãdo nō in numero conſentientium,
ſed deſtruentiū,imò exterminantiū eſſe voluerūt, frequē-
ter etiã in hæreſim lapſi vnitatem eccleſiæ impugnare co-
nati ſunt:ſanctorū patrū contra eos inſtituta prodierūt, vt
ſe electioni non ingererent: & qui eorū ſuffragio eccleſiã
obtineret, anathematis vinculo innodaretur.Non tamen
debent leges ſine cauſa multū vtili, vel neceſſaria mutari.
diſt.xij.ridiculū.quia,vt dicit S.Tho. cum ipſa legis muta-
tio, quantum in ſe eſt,habeat detrimētum cōis ſalutis,ſiue
vtilitatis, eò ꝙ conſuetudo iuuat ad obſeruantiam legis,
quæ ab ea habet maximã virtutē ſ̃m Philoſophum, ſecū-
do Pol.nunquam debet lex mutari, niſi ex alia parte tm̃
recompenſetur cōi ſaluti,quantum ex iſta derogatur:quia
in tm̃ rectè mutatur,inquantum per eius mutationē pro-
uidetur bono communi, hoc autem contingit ex aliqua
maxima & euidenti vtilitate, prouenīēte ex nouo ſtatuto,
vel ex eo,quod ex maxima neceſſitas:quia lex,aut graua-
26 men aut iniquitatem,aut nocumentū continet.¶ * Viceſi-
moſextò quæritur, quibus, & quotupliciter lex tollatur?
Et dico ꝙ multis,& multipliciter. ¶ Primò,per conſuetu-
dinem contrariã,vt dictū eſt ſ̃. Cōſuetudo.§.vj.& j̃.Statu-
tum.§.iiij. ¶ Secundò,tollitur etiam per non vſum aliquo
modò:pro quo ſcito, ꝙ vt colligitur ex Pan.in c.Ioannes.
de cle.cōiu.ſi nō vſus habet in ſe actū tacitum cōtra diſpo-
ſitionē iuris, inducit conſuetudinem derogatoriam legis.
Exēplum: lex defert hæreditatē cōiter, & æqualiter filiis,
tàm maſculis,quàm fœminis.l. maximū vitiū. C. de libe.
præ.ſed cōſuetudo defert ſolū primogenito, vel ſolū ma-
ſculis.Licet igitur ſecūdo geniti, vel fœminæ nūquam ſint
vſi illa lege cōi,tamen conſuetudo inducitur pp actum ta-
citum cōtrariū legi.Si verò nō vſus nō habet actū contra-
rium legi tacitū, vel expreſſum, non inducitur cōſuetudo
contra legē per non vſum:ſicut verbi gratia,licet ſint plus
q̄ centum anni,ꝙ nullus vendidit hermaphroditum:non
tamen eſt abrogata lex,quæritur.ff.de ſtatu.hom.quę vult
vt æſtimetur ſ̃m ſtatum præualentem.Similiter licet non
agam contra eum,qui mihi damnum dedit, actione legis
Aquiliæ,non tñ per hoc abrogatur illa lex:quia ipſa non
neceſſitat ad agendum,ſed dat facultatē.¶ Tertiò tollitur
per legē,ſiue conſtitutionē cōtrariã.pro quo no.ꝙ Pan.in
c.cum acceſſiſſent.de conſt.& Bar. poſt Cy. in d.l. oēs po-
puli.ff.de iuſt.& iur.dicit, ꝙ prior lex,vel conſtitutio tol-
litur per legem contrariã poſteriorē:licet nō fiat mentio
de prima.de cogna.ſpir.c.j.niſi habeat clauſulã derogato-
riam ad ſecundã:quo caſu opus eſſet facere mentionē de
prima.arg.l.ſi quis in principio.ff.de leg.iij. & in c.nōnul-
li.de reſcri. Aliqui tñ dicunt oportere facere mentionem
de prima habente dictam clauſulam derogatoriam ad
ſecundã,ſi loquamur de priuilegio, & reſcripto, quæ ſunt
priuatæ leges:nō aūt ſi de legibus & ſtatutis: per clemen.
dudū.de ſepul. quia cū princeps præſumatur omnia ſcire.
vr̃ velle reuocare ſcienter ſtatuendo in contrarium. ſed
ſecus in priuata,q̄ eſt in facto,& placet hæc opinio, etiam
ſi lex prior priuata nō habeat dictã clauſulam. quia dicit
Arch.ſimpliciter,ꝙ poſterior conſtitutio priorē tollit,etiã
ſi de illa nō faciat mētionē:niſi prior ſit reſcriptū. de reſc.
cæterū.vel priuilegiū, vt not.diſt.xviij. quoniam.in gl. vel
niſi ſit conſuetudo:quia non tollitur per ſequentem con-
ſtitutionem, niſi fiat mentio de ea.de conſtit.licet.lib. vj.
Vnde etiã ſi non habeant dictã clauſulã, adhuc poſteriori
lege nō tolluntur,niſi de his fiat mentio. ¶ Viceſimoſepti-
27 mò * quæritur, quid lex tollat? Et dico quòd tollit multa.
¶ Primò legē, vt dictū eſt §. priori.& ſecūdò conſuetudi-
nem generalem,iuxta dicta ſ̃.Conſuetudo.§. vj. Conſue-
tudines aūt & ſtatuta particularia locorū, vel perſonarum
ſingulariū,cōſtitutio noua principis non tollit, modo ſint
rationabilia,cùm ſint facti,& in facto cōſiſtant:& ea poſ-
ſit Papa rōnabiliter ignorare: niſi de hoc conſtitutio ex-
preſſam fecerit mentionē.de cōſt. licet.lib.vj. Vnde tertiò
tollit cōſuetudines,& ſtatuta ſpecialia,ſi de eis faciat mē-
tionē.¶ Quartò etiã tollit ſtatuta ſpecialia, etiam ſi de eis
non fiat mētio ſpecialis, qñ illa continent ſolum ius cōe:
quomodo intelligo dictū Dir. Nam ſi epiſcopus fecit ſta-
tutum, quo ſolum cauetur ius commune: & Papa deinde
fecerit nouam conſtitutionē cōtrariam illi ſtatuto: vt ext.
de æta.& qual.præterea. quæ quantum ad præſentationes
patronorū eſt hodie reuocata. de inſtit. ſi is.li.vj.dicit idē,
ꝙ ſicut ſublatū eſt ius cōe,ita & ſtatutum epiſcopi, quod
ſimpliciter continebat id,quod & dicta decretalis:q̄a illud
nō eſt facti,nec conſiſtit in facto:imò eſt iuris,& conſiſtit
in iure:quia hoc loco ceſſat ratio d. c. licet. ſ̃m Innoc. &
Hoſt.Etſi contrariū diceretur,iam epi poſſent tollere au-
toritatem ſummo pōtifici faciēdi iura in ſuis diœceſibus,
ſtatuendo ſimpliciter,quæ iure cauētur.hæc not. Arch.&
28 Io.And.in d.c.licet. ¶ Viceſimooctauò * quæritur:vtrum
actus geſtus contra legem,ſit nullus ipſo iure? Et dicit re-
gula iuris,ꝙ quæ contra ius fiunt,debent pro infectis ha-
beri. ¶ Quam regulam quidam,vt refert Io. And. dicunt
habere locū ſolum qñ ius prohibet aliquid non ſimplici-
ter,ſed addit, & ſi cōtrariū fiat,nō valeat. Sed hoc inquit,
reprobatur per l.nō dubiū.C.de leg. vbi habetur expreſsè
ꝙ ſufficit legiſlatorē aliquid prohibuiſſe:licet nō adiece-
rit,ſi contra factum fuerit,non valere. ¶ Quidam verò,vt
Sum.Piſ.& Suppl.tenēt regulam ſine illa limitatione, di-
centes,ꝙ indubitanter tenēdū eſt quæcūque lex prohibet

nullo alio addito:quæ contra fiunt ipſo iure non valere,
niſi ſint talia, quòd eorũ effectus reuocari non poſſit, vt
homicidiũ, quod ſcilicet tenet de facto. Et ſi q̃d aliud lex
addit,hoc poteſt eſſe tripliciter.Primò addendo verba an-
nullantia:vt dicendo,ſi contra factum fuerit, ſi irritum, &
inane:& tunc eſt planũ.ff.de tut.l.mutuo. §. ſub conditio-
ne.Secundò addendo verba exprimentia modum,per quẽ
illud factum annullatur:vt dicẽdo,qui cõtrafecerit,remo-
ueatur exceptione tali vel tali,vt Macedoniani, aut Velle-
iani,de dolo,& huiuſmodi:& tunc valet factũ contra legẽ
prima facie, ſed remouetur exceptione oppoſita. Tertiò
addẽdo verba cõfirmatiua:vt, ſi contra factũ fuerit, vale-
bit q̃dem & c.& tũc valet.ff.de fideiuſ.l. Græcè §.à tutore.
& de interd.& releg.l.relegatorũ.§.ad tẽpus.& ff.q̃n appel-
lan. ſit. l.j.§.biduũ.Et hæc eſt ſententia Dy.& Cy.Sed cõ-
tra hanc opinionẽ obiici poteſt eo modo,quo Ioan.And.
obiicit in gl.contra regulã prædictã, de matrimonio con-
tracto poſt ſimplex votũ q̃d tenet:vt de vot.c. vno. lib. vj.
& cõtracto cõtra interdictũ eccleſiæ.extrà eo. per totum.
& inter cõpatres ex catechiſmo, de cog.ſpi. c.ij.li.vj.& de
ſententia ſub cõditione data,q̃ tenet.ij.q.vj.biduũ.& de ec-
cleſia conſecrata per alienũ epiſcopũ, & de omnibus quæ
fieri prohibentur, tñ facta tenent:vt in d. §. ad tempus.&
de his,quæ fiunt cõtrarius,& poſtea cõfirmantur,quæ idẽ
allegat in regula,nõ firmat̃.de reg.iur.lib.vj. & ſoluit ipſe
primò ſm Io. Ber. & Accur. hanc regulam habere verita-
tem in his,quæ habent perpetuam prohibitionis cauſam:
contraria verò in his quæ temporalem. Vel ſecundò, in-
quit,dic hanc regulã eſſe verã,niſi eodẽ, vel alio iure tol-
leretur.i.ad annullandum certa actio, vel exceptio para-
tur,vt in his,quæ fiũt dolo vel metu, ſm Dy. quia factum
tenet:licet non teneat conſiderato effectu.ff.eo. l.nihil in-
tereſt,& ſic intelliguntur contraria.Vel tertiò, inquit, dic
ꝙ illa nõ ſunt cõtra ius:quia licet ius non aſſiſtat, non tñ
plenè reſiſtit.hæc ex illo.Sed tu ſi vis tenere primam opi-
nionem,ſolue per ſecundam reſponſionem Ioan. And. ꝙ
omnia illa iura tollerẽtur,quia addũtur prohibitioni ver-
ba cõfirmatiua,vel per tertiã,quæ redit in ſecũdam.¶ Pan.
autem videtur opinionem Sum.Piſ.diſtinguẽdo limitare,
quia in c.in nomine Domini.de teſta. ad quæſtionẽ prin-
cipalẽ reſpondet diſtinguẽdo.Nam ſi diſpoſitio,id eſt,cõ-
ſtitutio non eſt pœnalis,regulariter actus eſt nullus,vt in
regula,quæ contra ius.& in l.non dubiũ.C.de legib.quod
intellige q̃n lex habet perpetuam cauſam prohibitionis,
id eſt,ratio prohibendi eſt perpetua,ſecus ſi temporalis,de
quo vide ĩ.Matrimoniũ. viij.impedimento xvj.& in c.vi-
des.x.diſt.vbi eſt bona glo.Si verò diſpoſitio eſt pœnalis,
quidã dicunt,ꝙ per appoſitionem pœnæ ſuſtinetur actus:
quia lex tunc non vr̃ ſimpliciter prohibere, ſed vltrà pro-
ceſſit apponendo pœnã,quod verum eſt,niſi lex vltra pœ-
nã inducat actus nullitatẽ,vt in l.iubemus. C.de ſacroſan.
eccle.& in c.quia pp.de elect. Et licet hæc opinio non vi
deatur placere Bar.in l.prætor.ff.de no. ope. nũ. quia alle-
gat d.l.iubemus.& multa iura, quæ vltra pœnam inducũt
actus nullitatẽ:tñ reſponderi poteſt,ꝙ in iuribus illis lex
non fuit contenta pœna, ſed etiam voluit inducere actus
nullitatẽ. ¶ Ego vero ſuppoſito,ꝙ regula non intelligatur
in maleficijs,quæ.ſ.tenent de facto,ſicut occiſus reuiuiſce-
re non poteſt:ſed,vt dicit Io.And.tenet in his, quæ de iu-
re ſortiuntur effectum,id eſt,aliàs ſortiri poſſent: nec in
habentibus temporalem cauſam prohibitionis, ſed in
habentibus perpetuam. Colligendo omnia prædicta, quæ
vera ſunt ad rectum ſenſum. dico,ꝙ contra ius fit aliquid
duobus modis.Primò ſimpliciter,quandó ſcilicet ius pro-
hibet nullo addito, vel addita actus nullitate:& tũc indu-
bitanter non valet,& ſecundò ſecundũ quid,id eſt,aliquo
addito,q̃d eſt prohibere ex parte, & ex parte cõcedere:vt
patebit,& fit tribus modis,& quidem ſi prohibitioni adda-
tur pœna extra ea,quæ ſm ſe ſunt illicita, id eſt, malefi-
ficia,factũ tenet,niſi expreſſe annulletur,quia ſic prohibe-
tur:puta dicẽdo,nullus emat à tali ſub pœna decẽ,eſt pro-
hibere vno modo,& alio modo cõcedere:quia eſt dicere
nullus emat ab illo, & ſi quis vult emere,ſoluat decẽ, vn-
de tenet emptio.Si verò addatur cõfirmatio actus prohi-
biti & contra legẽ facti, etiã eſt prohibere aliquo modo.i.
ante factum,& aliquo modo non,id eſt, pro factum.& ſic
etiã tenet.licet interuenerit peccatum. Si verò addat̃ mo-
dus annullãdi,etiã eſt prohibere aliquo modo,id eſt, ante
factum, & aliquo modo concedere, ſcilicet poſt factum,
donec irritetur:vnde tenet in ſe prima facie,ſed nõ conſi-
derato effectu,& ſic patet,ꝙ factum cõtra ius,eo mõ, quo
eſt factum cõtra ius, nunquam tenet de iure, licet teneat
alio mõ,quo à iure toleratur. ¶ Sed tñ aduertendum eſt,
& iam aliqualiter patet ex dictis, ꝙ ſm Pan.non ſemper
ex non obſeruantia legis inducitur ipſo iure nullitas,ſed
aliquando irritat ipſo facto, aliquando præſtat cãm irri-
tandi.Si enim lex iubet aliquã ſolennitatem adhiberi tpe
cõtractus,ſi aliter fiat,actus eſt nullus ipſo iure,vt in c.ſiue
lex.xij.q.ij.& c.auditis.de elec.& in d.l.non dubium. & C.
de teſt.l.hac conſultiſſima.Si verò iubet aliquã ſolennita-
tẽ adhiberi poſt contractum,vel alium actum perfectum:
tunc ſi ſolennitas illa nõ interuenit, nõ inducit̃ nullitas a-
ctus ipſo iure,ſed non valet in effectu : quia debet annul-
lari,niſi aliud expreſſe caueatur in diſpoſitione:& hoc vi-
detur probari in l.vniuerſa.C.de preci.Imper. offe.Exem-
plum ſtatutum dicit,de quolibet cõtractu ſoluatur gabel-
la in decẽ ſolidis pro libra,certè ſi nõ ſoluitur, contractus
remanet validus,licet poſſit annullari, quod procedit etiã
ſi lex dicat,aliàs non valeat,quia dẽt intelligi nõ valet.ſ.in
effectu,vt in d.l.vniuerſa.ſecus ſi diceret, non valeat ipſo
iure,vel ipſo facto. Ex prædictis poteſt colligi rõ, quare
aliqui actus contra legẽ facti tenere dicuntur,& non ſunt
nulli ipſo iure,& ſunt quatuor. ¶ Primus eſt ſecundùm
gl.in c.tua fraternitatis.de ſpon.duo.& Ioan.An & Ber. &
Accur.q̃n cauſa prohibitionis eſt tpalis, & non perpetua,
vt in c.j.de matr.con.contra inter. eccl. quæ dr̃ tempora-
lis,q̃n eſt reſtricta ad certum tempus:puta, ſi prohibeatur
matrimoniũ propter venerationẽ certæ diei: vel ſi prohi-
beatur profeſſio fieri intra annum,vt in c.ad apoſtolicam.
de reg iur.li.vj. Secus ſi prohibitionis cauſa eſt perpetua:
puta cùm prohibetur aliquid ſm ſe propter malum, quod
inde ſequi poteſt,vel bonum:q̃d poſſet impediri,vt matri-
monium in certo gradu.& ſic intellige dictam legẽ, non
dubium.& c.vides.diſt.x.& c. contradicimus. xxxv. q. iij.
& c.non oportet.xxxiij.q.iiij. ¶ Secundò ſecundum Car-
di.in clemen.j.de reſcrip.quando lex punit contra facien-
tem:quia tenet,ſi expreſſe non annulletur factum contra.
ſecus quando punit, ſed ſolùm prohibet, & ſic loquitur
d.l.non dubium. ¶ Tertiò ſecundùm Panor.in cap. ad a-
poſtolicam de reg.i. quoniam prohibitio legis concernit
principaliter fauorem alicuius:quia talis prohibitio habet
potius vim exhortationis reſpectu illius, pro cuius fa-
uore principaliter fit, qui renuntiare poteſt. Pro quo
facit iiij. diſtinct. §. hæc & ſi legibus. & infert poſſe per
hoc interpretari, licet ſtatuto caueatur, ne mulier poſſit
contractum facere ſine præſentia duorum agnatorum,
quod

quòd valeat cõtractus ſine præſentia eorũ,ſi ſtatutũ ex-
preſſe actũ factũ nõ annullet. facit l.ſi quis in cõſcribẽ-
do.C.de pact. & dictũ c.ad apoſt. vbi patet obligationẽ
acquiri Deo,licet actus ſit prohibitus à lege fauo re vo
lentis profiteri. ¶ Quartò, ſecũdũ Card.in cle. j.de iure
patro cõcordãt gl.ibi. & Paul.quando lex dat certã for
mã ſuper eodẽ, quod alicui conuenit ex ſua poteſtate:ſi
cut ſi epiſcopo qui abſoluere põt ex ſua iuriſdictione ab
excommunicatione, quã ſibi cõditor canonis nõ reſer-
uauit,lex mandat ꝙ non abſoluat, niſi faciat ſic vel ſic:
quia ſi cõtrariũ faciat, abſolutio tenet Secus quãdo lex
dat talẽ poteſtatem ei, qui aliàs eã nõ habebat cũ tali
forma:quia forma nõ ſeruata nihil facit. ¶ Viceſimono-
29 no quæritur,* vtrũ teneãt facta in fraudẽ legis? Et dico,
ꝙ in fraudem legis nihil agendum eſt. ff.de legibus.
l.contra legem, quia cùm quid prohibetur vna via,intel
ligitur prohiberi & alia.de regulis iur.c.cùm quid.li.vj.
Vnde facta in fraudẽ legis, nõ tenent:vt no.Bar. in l.am
plius.ff rem. ra.hab. alleg.ſi libert⁹ minorẽ.& ibi tex.
ff.de iure patro.Secus autem ſi quid fieret in fraudẽ ho
minis,etiã principis Vide Pa.in c. dilectus.el.ij.de preb.
& quod no.in d.l.ſi libertus. Quomodo autẽ fiat fraus
legi,vide ſ.Fraus § j.

¶ De materia etiam Legis,vide ſuprà Con-
ſuetudo,& infrà Statutum

DE LIBELLO ACTORIS, & famoſo.

1 *Libellus quid,& quotuplex ſit.*
2 *Libellus quid continere debeat.*
3 *Libelli oblatio an ſit de ſubſtantia ordinis iudiciarij.*
4 *Libellus famoſus quid,& quæ ſit pœnæ componentis.*
5 *Libellum famoſum componens qua pœna feriatur.*

LIBELLVS diminutiuè quaſi paruus liber dictus
iuridicè dicitur multis modis :poteſt enim hoc di-
minutiuũ deſcẽdere à liba libæ:vel à libũ libi.& eſt pa-
nis azym⁹ ſiue ſubcinerici⁹, de quo ĩ l.iudices.C.de epi.
aud.vbi text dicit, ꝙ incarceratis debet tradi libellus
duobus aut tribus diurnis.gloſ.ĩ.panibus.poteſt etiã de
ſcẽdere à liber libri:& ſignificat primò generaliter om
nem paruum librũ,quicquid contineat:ſicut & codicil
lus paruum codicem. Secũdò ſumitur pro ſcriptura de-
mãdatoris:vel tertiò ꝓ ſcriptura recuſationis:vel quar-
tò pro ea quam dat vir vxori repudiatæ,q̃ etiã dicitur
libellus repudij : vel quintò ꝓ ſcriptura appellatiõis.ff.
de appella.l.j. ſextò pro ſcriptura,quã iudex dat appel-
lãti apoſtolos,de appel.c.cordi.lib.vj.ſeptimò pro ſcri-
ptura cõtinẽte preces oblatas principi.C.quãdo libel.
princip.ob fa.lit.cõreſ.octauò pro ſcriptura infamato-
ria;quæ dicit̃ libellus famoſus.nonò propriè ꝓ ſcriptu-
ra agẽtis, quæ continet quæſtionẽ & futurã actionẽ.
¶ Primò igit̃ quæritur,* q̃d quotuplex, & qualis ſit li-
1 bellus agẽtis? Et dicit Cy,ꝙ eſt breuis ſcriptura,intẽtio
nẽ actoris vel accuſatoris cõtra reũ clarè depromẽs,vł
eſt breuis ſcriptura actoris petitionẽ & cauſam cõtinẽs,
& actionẽ cõplectẽs.Eſt autẽ duplex, ſ.accuſationis, q̃.
in criminalibus,& cõuentionis,qui in ciuilibus locũ ha
bet,vt eſt gloſ.in prin.c.j.de libel.obla.&,vt patet ex de
ſcriptione,nõ debet libellus eſſe verboſus vel vtẽs ſuper
fluis,nec obſcurus,vel alternatiuus: q̃a alternatiua ob-
ſcuritatẽ ponit, vt no.in gl.iij. l.ſi rem.ff de rei.ven.eſt
tñ libellus incertus admittẽdus, vbi incertitudo venit
ex facto aduerſarij, iuxta no.in c.ſignificãtibus.de li.o-
blat.de quo vide ibi, & gl.aureã in c.abbate ſanè.de re-
gul.iur in verbo,dominij.lib.vj.¶ Secundo quæritur̃,* quę
2 & quot debeat cõtinere dictus libellus? Et dico,ꝙ plura,
vt in his verſibus: Quis,q̃d, corã quo,quo iure petat̃,&
à quo,Rectè cõpoſitus quiſq; libellus erit.nã libellũ cõ-
uẽtionis oportet cõtinere quis ſcilicet ſit q̃ cõuenit a-
liũ.i.nomẽ actoris, & q̃d petatur,i.rẽ petitã,& corã quo
agitur,i.nomẽ iudicis, & quo iure q̃s petit, & ſic cauſã
petẽdi,& à quo petiturus,i.nomẽ rei, debet etiã cõtine
re diẽ,in quo libellus datur,ſed in libello accuſatiõis cõ
tineri debet nomẽ accuſatoris,rei,& iudicis,& crimẽ de
quo agitur,& quãdoq; perſona,cũ qua crimẽ dicitur cõ
miſſũ,locus & dies accuſationis,& mẽſis,ĩ quo crimẽ eſt
cõmiſſũ, ſed diẽ & horã ponere nõ eſt neceſſe,ſm Gof.
vide Pan.in rub.de libel.obla. ¶ Tertiò quæritur.* vtrũ
3 oblatio libelli ſit de ſubſtãtia ordinis iudiciarij? Et di-
co ꝙ Bern.cap.j.de libe.ob.ponit opiniones ꝓ & cõtra:
& cõcludit ꝙ ſic. Vnde ſẽper offerẽdus eſt iudici in prin
cipio litis & in ſcriptis,& per eũ reo,vt deliberare poſſit
iij.q.iij.offeratur.in modicis tamẽ cauſis ſcriptura nõ re
quirit̃.xj.q.j.ſi q̃s cũ clerico. ¶ Quartò quærit̃,* q̃d ſit
4 libellus famoſus? Et dico,ꝙ ſecũdũ doc.eſt cõpoſitio in
ſcriptis facta in infamiã alicuius, eius quod probare nõ
vult, & in publico iactata, vel in loco vbi inueniatur.
¶ Quintò quærit̃,* quę ſit pœna cõponẽtis libellũ famo
5 ſũ? Et dico,ꝙ eſt quadruplex ,ſecũdũ q̃d quatuor modis
põt agi cõtra eũ.Si enim agat̃ criminaliter ,& ſm leges,
& ſit certũ de authore,ſi ſit conuictus, ſecũdũ gl.ſũ.v.q.
j.ſecũdũ leges decapitat̃,ſiue deportat̃ v.q.j hi.q̃ inuẽti.
& l.vnica. C.de fa.libel.& ſic.inteſta.iiij.q.iij ob carmẽ.
ff.qui teſta.fac. nõ poſſũt.l. qui.Si verò agatur ſecundũ
canones,verberãd⁹ eſt.v.q.j.c.ij.& anathematizãdus. vt
in c.hi,qui. & cap. ij.ead. q. Sed ſi ſponte confitetur
cùm non poſſit probare,mitius agitur cum eo.v.q.j.c.ij.
& ſic intellige, quòd punitur ad arbitrium iudicis, de
officio delegati.de cauſis.in fin.Si verò de authore cer-
tum non eſt,debet moneri vt prodeat in publicum, &
probet quod ſcripſit, quod ſi non fecerit, primò priua-
bitur ſacramentis:poſtea excommunicabitur:& hoc eſt
cum innocens aliquis infamatur,ſecus ſi fuerit reus qui
accuſatur :quia expedit peccata nocentium nota eſſe.
ff de iniu.l.eum qui in princip.hæc.glo.quæ videtur to-
ta contineri ibi in c.ij.& adde quod etiam poterit depo-
ni,cùm illud crimen ſit graue,& damnatione digniſſimũ
xxv.diſt §.nũc autem.Circa quam gloſſ. aduerte, quod
Sum. Ang.multipliciter deficit : primò, quia eam tenet
indiſtinctè, cùm tamen Sum. Roſel.ſequens Azo.dicat
talẽ gl.locũ habere in iudicio,quia extra nemo debet a-
liũ prodere.vj.q.j.ſum. de pœn.diſt.j. homicidiorum &
de hoc vide infrà.Rixa.§ j.per totum.Secundò,quia de
prauat.glo.quantum ad illud,ſi verò ſponte confitetur,
cũ nõ poſſit probare locũ.cui⁹ de ſum.habet, ſed ſi ſpõ-
te confitetur, non timore probationum, mitius cum
eo agitur, in quo habet ſenſum, ſcilicet quod non mi-
tius agatur cum eo,ſi ſponte quidem fatetur, ſed timẽs
ne conuincatur:quia cùm etiam minor culpa ſit confi-
teri,quàm obſtinate perſiſtere vſq; dũ conuincatur, de-
bet eſſe minor pœna. Aduertendum eſt etiã ſecundo de
mẽte dictæ gloſſæ & textus in d.c.ij.ꝙ ſi author hu-
ius rei occultus prodeat ĩ publicũ,probatur⁹ quæ cõti-
nẽtur in libello,liber eſt dicta pœna. Aduertẽdũ eſt ter
tiò, ꝙ ſecũdũ iura ciuilia, q̃ hũc libellũ inuenerit ignar⁹

 & non.

& nõ ſtatim deſtruxerit vel occultauerit,ſed vim eius manifeſtauerit, ſcilicet dolo, quaſi author huiuſmodi delicti capitali ſententiæ ſubiugatur, vt in d.l.vnica. Et ſic etiam ſecundùm canones punietur vt author. Si verò agitur ciuiliter,ſcilicet actione iniuriam, quæ non publici iudicij, ſed priuati continet querelam.C.de iniur.l.iniuriarũ.pœna erit ſecundùm iuramentum actoris,& iudicis taxationem: Inſtit.de iniur.§.pœna. Si verò agatur in foro pœnitentiali, tenetur ſicut & alij detractores ad reſtitutionem famæ, ſcilicet alium libellum in cõtrarium faciendo:& vltra hoc tenetur de omni damno ſatisfacere.

DE LIBERO, LIBERA, ET LIBERE.

LIBER dicitur is, qui nullius ſubeſt poteſtati.ff.de captiu. & poſtlim.reuer.l.non dubito.§.liber autẽ populus,ſiue liber eſt,qui ex ingenuis naſcitur,& à libertate dicitur.Et ſunt liberi filij,filiæ,& cęteri omnes in recta linea deſcendentes vſque ad trinepotes:& vlterius dicuntur inferiores ſeu poſteriores:ſicut etiã parentes dicũtur omnes aſcendẽtes per paternã ſeu maternã cognationẽ nobis cõiuncti vſque ad tritauum:& vlterius dicũtur ſuperiores ſeu maiores.ff.de verb.ſignific.l.liberorum. Videtur autem, ꝙ appellatione liberorũ veniant legitimi tantùm, aut etiam naturales.Vide Panor.in c.in præſentia.de probat.intricantem.& eo viſo,dic cum gloſ.in clem. vnica.de bapti.quòd nomine liberorũ non veniunt naturales domini quò ad liberorum commodum vel honorem: licet veniant quò ad parentum reuerentiam. Appellatione autem filiorum, regulariter non comprehenduntur nepotes. Inſtitu. qui da. tuto.poſſunt in fine.& eſt glo.ſuper verbo,liberi. in clem. vnica.de baptiſm. & facit gloſ.in cap.in præſentia. de probatio. ¶ Hoc autem verbum,libera, adiunctum poteſtati, videtur excludere alterius cõſenſum: vt dicatur libera poteſtas, quando poteſt quis ſine alterius conſenſu diſponere. de poſtul.prælat.cap.fin. Non tamen ſignificat vltra mandatum generale,cùm datur libera poteſtas aliquid faciendi:& conſequenter non videntur conceſſa quæ requirunt mandatum ſpeciale de communi vſu: licet ſecus ex ſignificato attento de iure ſcripto: quia tunc ſignificat poſſe fieri quod ſine mandato ſpeciali non fieret,excepta donatione.l.procurator cui generaliter.ff.de procur.iuncta.l. filius.ff.de donation. Significat ergo, quòd poſſit alienare: quod non poſſet procurator,cui conceſſa eſt generalis adminiſtratio, non expreſſo verbo,libera:cuius ſignificatum additur & operatur: non autem ſignificat donationem, quæ ex ſua natura eſt gratuita. Vide Bart.in l.qui Romæ. §.Callimachus.ff.de verb.obligat. ¶ Hoc autem verbum, liberè, excludit omnem moram, & conditionem,de præbend.extirpandæ.§.penul.& cap.ſi beneficia. eod.tit.lib.6. & de offic.ordin.cap.ordinarij.§.quod ſi fortè.lib.6.ibi per Ioan.Andr.& Archidia.de homicid.pro humani.lib.6. imò ſecundùm multos denotat quandam prærogatiuam abſolutam, ſeu dominium ſuper actum cui adijcitur, vt l.procurator cui libera.ff.de procur.l.iuſiurandum quod ex conuentione.§.fin ff.de iureiuran.de elect.cùm nobis olim. in fin. vide per Bartol. in l.alio.ff.de aliment. & ciba.legat.& Panormit.in cap.cùm liberum.de ſepul.& in cap.veſtra.de loca. Vnde liberum dominium non habet quis ſuper actum,circa quem,cùm illum vult exercere,impeditur aliqualiter. Omnis enim prohibitio,ſiue temporalis,ſiue perpetua contradicit libertati.l.liberta.ff.de ſtatu homi. quod nota: quia facit ad multa.

LIBERTVS, eſt ſeruus manumiſſus, de quo infrà Manumiſſio.

DE LITE, ET LITIGIOSIS.

1 *Lis quid, & quod ſit eius principium.*
2 *Litis conteſtatio quid ſit.*
3 *Litis quaſi conteſtatio quid ſit.*
4 *Litem pendere quid ſit.*
5 *Litigioſa res quæ ſit.*
6 *Litigioſus quis dicatur.*
7 *Litigioſi quæ ſit pœna. & num.11.*
8 *Cedere quando quis poſſit actionem litigioſam.*
9 *Ceſſio actionis an poſſit fieri in clericum.*
10 *Litigans an teneatur ad reſtitutionem expenſarũ & damnorum.*

LIS à contentione limitis dicta eſt,ſecundũ illud Vergilianum, Limes erat poſitus,litẽ vt diſcerneret agri. de verb ſign.forus.& dicitur mota lis cum fuerit conteſtata,de verb.ſignific.ex parte.el ij.& c.aduerſario,de except. Eſt autem lis idem quod litigium, vt innuit S.Tho.ij. ij.q. cxvj. & de mente eius ibi ſic diffiniri poteſt:lis eſt contradictio verbalis, oppoſita amicitiæ ſeu affabilitati facta aĩo contriſtandi. Si enim cõtradictio fiat ratione perſonæ,cui non vult quis aſſentire, pertinet ad diſcordiam:ſi verò fiat ratione perſonæ quã quis contriſtari non veretur,ſic eſt litigium oppoſitum affabilitati ſiue amicitiæ, cuius eſt aliis delectabiliter conuiuere. Et ſic lis ſemper conſiſtit in hoc ꝙ quis alicui malum infert,vel aufert bonum:quia triſtitia ſiue contriſtatio non eſt:niſi de malo inhærente, vel bono recedente.Eſt autẽ duplex lis:quædã ſcilicet priuata, id eſt, quæ vertitur inter aliquos nullo pręſente:vel præſente priuata perſona, aut publica non vt publica, ſed vt priuata:& quædã publica ſeu iudicialis,quæ vertitur inter aliquos coram publica perſona vt publica,de qua gl.in d.c.forus, dicit ꝙ importat cauſam ciuilẽ,non criminalẽ: quod verum eſt quantũ ad primã nominis deriuationẽ, quæ eſt à limite agri:tamen nõ video quare agitatio cauſæ criminalis non poſſit dici litigiũ,ſecundùm principia S.Th. ¶ Primò verò
1 * quæritur,quid ſit principiũ litis in iudicio? Et dico,ꝙ eſt conteſtatio,quæ eſt initiũ actionis & conflictus,nõ obſtante, quòd oporteat ad libellũ præcedere,ſuper quo fiat conteſtatio, vt de libel obl.c.j. quia ipſa oblatio libelli eſt diſpoſitio ad conteſtationẽ;vnde ſemper neceſſe eſt, ꝙ præcedat libelli oblatio.extrà eod.c.j.niſi de partium conſenſu
2 remittatur. ¶ Secundò * quærit̃, quid ſit litis conteſtatio? Et dico, ꝙ ſecundùm Gof.eſt negotij principalis hincinde apud iudicẽ facta narratio. & ſubſecuta reſponſio ſiue negando,ſiue cõcedendo:quod primò eſt intelligendũ iudice interrogante,& ſecundò verbaliter,id eſt,ore tenus, ſecundùm Panor.extrà eod.c.vni.& tertiò intellige, ꝙ hæc fiant procedendo in cauſa & ea intentione directè & à propoſito:& quartò ꝑ principales perſonas,nõ per aduocatos, niſi fortè principales adeò fuerint indiſcreti: vt eorũ defectus de licentia iudicis ſuppleatur ꝑ alios, vt in c.paſtoralis.de
3 iud.¶ Tertiò * quęrit̃,quid ſit litis quaſi conteſtatio?Et dico, ꝙ eſt, qñ aliqs cõuentus in iudicio ſuꝑ reb⁹ mobilib⁹, quas poſſidet nomine alieno, nominat dñm in iudicio, & accipit inducias ad denunciandũ dño, vt ad iudicẽ veniat, aut mittat, ſi ipſe dñs nõ cõparet in termino ſibi dato,tunc eñ lis dr̃ quaſi cõteſtata cõtra dñ:n:ſiue habet̃ ꝓ conteſtata ad interrũpendũ longi temporis præſcriptionẽ, vt in c. qm̃ frequẽter.§.in aliis.ver.quod ſi ſuper, vt lit.nõ conteſt.
4 ¶ Quartò * quærit̃,qd ſit litẽ pẽdere? Et dico, ꝙ eſt litem conteſtatã eſſe vſque ad ſñiam diffinitiuã vel terminũ litis: ſed lis dr̃ pendere quò ad hoc vt nihil innouet̃:cum citatio legitimè ꝑuenerit ad partẽ,vel per eã ſteterit quò minus per ueniret,cũ tali expreſſione quæ potuit:inſtrui ſuꝑ quo cõueniatur, vt ſumat Io.And.in cle.ij.eo.ti.& poteſt addi, vt
5 ibi not.ꝙ perueniat debito tempore.¶ Quintò * quæritur, quæ ſic res litigioſa? Et dico ꝙ eſt res mobilis,vel immobilis,vel ſe mouens, de cuius dominio cauſa mouetur inter petitorẽ, & poſſeſſorẽ iudiciaria cõuentione, vel precibus principi oblatis,& iudici inſinuatis,& ꝑ eũ futuro reo cognitis.ita dicitur in auth. litigioſa res. C. de litig.& ſic res efficitur litigioſa ante litis cõteſtationẽ per ſolã iudiciariã citationẽ,vel libelli, id eſt,ſupplicationis oblatione, ſcilicet factam principi.& ita tenet glo.in c.eccleſia:el j.vt lit.pend.& in c.j.eo.titu.lib.vj.& Pan.in d. c. eccleſia. licet quidã teneant, ꝙ ſolũ efficitur litigioſa per litis conteſtationem:vt in d.c.j.glo.recitat,& improbat.Sed tñ Pan.ibidem dicit,ꝙ glo. imperfectè loquitur, nihil attingens de actione, an & qñ efficiatur litigioſa, ita ꝙ cedi ſine vitio litigioſi alteri nõ poſſit.& ideo ipſe ibi ſic diſtinguit, & limitat. nam cum agitur tripliciter. ſ. actione reali, perſonali,aut miſta: vt ſ. Actio.illud,quod dictum eſt, verũ eſt quando agitur actione reali,& agitur de dominio. C. de litig.in auth.litigioſa.& idem de quaſi dominio:vt Publiciana.de qua gl.in c.abbate ſanè. de re iud.lib.vj.puta, cũ petitur res bona fide empta, & recepta à nõ domino:quia Publiciana eſt eiuſdẽ naturæ:vt no.in d.aut.Et idẽ ſi agatur de parte dominij, vt de vſufructu: qa res erit litigioſa ꝑ conuentionem ſolã.arg.in d.auth.& ibi not.& Bar.in l.j. ff de litigio. Et hoc de ipſa re. An verò, & ipſa actio realis cum agitur de dominio vel quaſi, vel de eo,ꝙ eſt pars dominij,efficiat̃ litigioſa ꝑ cõuentionẽ ſolã,vt ſic nõ poſſit vlterius cedi ſine vitio litigioſi. Bar.in d.l.j.ff.eo.& in l. ij.C.eod tenet idẽ in actione,quod in re ipſa. ſed Io.And. in c.fi.extrà eo.tenet: ꝙ reſpectu actionis requiritur litis conteſtatio:vnde antè vendi poterit,licet non ipſa res. Et hoc plus,inquit,mihi placet:quia cũ dicta auth.faciat mẽtionem ſolùm de re,nõ de actione ad rem,reſpectu actionis ſtabimus iuri antiquo,quod vr̃ requirere conteſt. lit.vt l.ij.& l.fi.C.de litig.Sed ſi agitur nõ de verò dominio,vel quaſi, ſed de alio iure,puta hypothecaria: tunc res non efficitur litigioſa:vnde põt vendi cum onere ſuo: vt in d. auth.ſed ipſa actio efficitur litigioſa tantum per litis cõteſta.vt erat de iure antiquo.d.l.ij.& l.fi.Si autẽ, inquit agat̃ actione conſeſſoria,vel negatoria,ſupple quod ẽ etiã agere actione reali: tunc ſubdiſtinguo,nã ſi actor dicit ſe ius habere:puta,agit ad præbendã tentã ab alio, quam dicit ſuã:& tũc res efficitur litigioſa:intellige per conuentionẽ, ſeu citationem:quia,inquit,licet in corporalia non ſint in bonis noſtris,ſunt tamen in quaſi bonis.Secus ſi dicat aliquod ius deberi:quia cùm nõ cõtendatur de dominio,vel quaſi,nõ efficitur ipſa res, ſeu ipſum ius litigioſum:vt no. Inn.in c.cũ M.de conſti.& limitandum eſt, & diſtinguendum dictũ Bar.in d.l.j.ꝙ in corporalibus res non efficitur litigioſa:vt in auth.eo.§.ad hoc.col. viij. Ipſæ tñ actiones efficiũtur litigioſæ per litis cõteſt.arg.in d.l.ij.Si verò agitur actione perſonali:Bar.in d.l.j.dicit,ꝙ ſi non contenditur de re ipſa,ſed de aliquo opere facto in re:res ipſa nunquam efficitur litigitioſa,etiã ſi illa actio ſit in rẽ ſcripta.Si vero cõtendatur de re ipſa, efficitur litigioſa ipſa,& actio ꝑ litis cõteſt.vt d.l.ij.C.eo.ſed ipſe in l.ij.C. eo.ſimpliciter dicit,ꝙ ipſa res nõ efficitur litigioſa: ſed ipſa actio efficit̃ litigioſa per litis conteſt.& idẽ Ioan.And. extrà eo.c. fi. & clarius Inno.in d.c.cũ.M.vbi ſentit, ꝙ licet per actionem perſonalẽ agatur ad ipſam rẽ, nihilominus nõ impeditur alienatio ꝑ litis cõteſtationem:quia nõ efficitur litigioſa, ex quo nõ contenditur de ipſius dominio.Et hoc plus placet Pan. & videtur ei textus expreſſus in auth.de litig.poſt prin.Si verò agatur actione miſta:ſecundum Bar.in l.ij.C. eo.& l.j.ff.eo.ſi actio ſit vniuerſalis olim, & hodie efficitur litigioſa res, & actio per ſolã cõtrouerſiã, ſeu citationem, vt l.diuus.ff.de peti.hære.& l.alienationes. ff. fam.er. & no.in gl.vbi patet, ꝙ poſt citationẽ non debet poſſeſſor hæreditatis alienare regulariter aliquã rẽ hæreditariã: ſiue agatur petitione hæreditatis, ſiue iudicio fami. erc. & hoc placet Pan.quãtũ ad res ipſa,de quibus dicta iura loquũtur,ſed ipſæ actiones non prohibentur cedi ante litis cõteſtatione.Vnde ſtarẽ,inquit,iuri antiquo, vt ipſa actio vniuerſalis efficiat̃ litigioſa per ſolã conteſt.vt d.l.ij.& fi. C.eo.Si verò actio eſt particularis,vt cõmuni diuidundo, quæ datur ad diuidendũ rem particularem communẽ,tam res,quàm actio efficitur litigioſa per litis conteſt. vt l.j.C. cõmu.diui.iũcta l.j.& no.gl.in d.l. alienationes. & Bar. in
6 iuribus præalleg.¶ Sextò * quæritur,quis ſit litigioſus? Et dico,ꝙ philoſophicè eſt is,q ad omnia contrariatur cauſa contriſtandi:vt patet in ij.Ethi.id eſt.ille. qui non eſt cum viuẽtibus affabilis,ſeu delectabilis vt decet,ſed oneroſus, quia facilè verbis contẽdit.Sed iuridicè litigioſus eſt, qui tenetur litigioſo cõtractu:qui eſt quãdo res,vel actio litigioſa transfertur in aliũ,vel pignori datur, aut obligatur. Vnde dicit gl.in d.c.eccleſia.vt lit.pen. ꝙ vitium litigij dicitur,cũ quis rẽ litigioſam transfert in aliũ lite pendente: ſiue ſint res,ſiue actiones.C.de litig.l.vlt.& in auth.ibi poſita.imò in d.c.eccleſia. dicit Pan. ꝙ res litigioſa ſine vitio litigioſi non poteſt pignorari,vel aliter obligari, vt videtur text.in l.ſi filius.§.fin.aliàs eſt in l.j. ff. quæ res pig.ob. po.& ſentit.gl.in l.j.C.commu. diui. & ſequitur Bart. in d. l.j.imò ſecundum gl.ibi in c. eccleſia.el ij. incidit quis in vitium litigioſi per contractum locationis.quod Pan.in d. c.eccleſia el j. dicit verũ in locatione ad tempus longum vel longiſſimum,quia tũc conſtituitur ius in re.ff.de ſuperfic.l.j.& ij.ff.ſi ager vec.vnde prohibitus vendere, & obligare, prohibetur in longũ,vel lõgiſſimum tẽpus locare: vt dicit gl.in clem.vni.de reb.eccl.non alie. ſecus in locatione ad tẽpus modicum, quia res litigioſa lege prohibetur ſolùm alienari,pignorari,vel obligari,vt in d.l.fin.C.de litig.& d.l.ſi filius.prohibitus aũt alienare, vel obligare,nõ ꝓhibetur locare ad modicũ tẽpus:vt eſt tex.maximè iuncta gl.in d.clem.vna.& in l.pen.§.inſtituto.ff.de leg.ij. vbi hæc not.Dy.& Bar.quod tamen Pan.vbi ſ.limitat,niſi locatio ad tẽpus modicũ ſit facta in potentem ſerioſe, ita ꝙ rehaberi non poſſet de facto: quia ſatis tunc res videtur alienata & obligata:& ratio magis,quàm verba attendenda eſt:vt l.cùm pater.§.dulciſſimis.ff.de le.ij.& in c. fin.de re.iur.lib.vj.& quod not.ibi Dyn.& in l.nõ dubium. C.de leg.ſit enim fraus legi.de priu.quanto. & de immu. eccl.c. fin.lib.vj.Sũt tñ caſus,vt dicit gl.in d.c.eccleſia.el j. in quibus litigioſa res alienari poteſt: qui ponũtur in d.l.vlt. C. de litig.ſ.nomine dotis, donationis ante nuptias, tranſactionis,& dimiſſionis rerũ hæreditariarũ factæ, vel per legati,vel per fideicõmiſſi cauſam.Et hoc locũ habet in ſpecialibus iudiciis:in vniuerſalibus verò,cũ agitur de hæreditate, prætor permittit quandoque fieri alienationem. ſ. pro impẽſis funeris, ꝓ ſolutione debiti, pro cibariis familiæ.ff.de pet.hær.l.diuus.hæc in gl.dicit tamen ibi Pan. ꝙ inquantùm illa excipit caſum legati,& fideicõmiſſi, hodie illa lex fin. quantum ad hoc recipit correctionem, per auth.de litig.vbi dicit,quòd ſi res res litigioſa legat̃ alicui, tũc hæres debet iudicium ad finem perducere, & ſi euicerit,rẽ tradat legatario,aliàs liberatur, cùm videatur teſta-

tor legaſſe litis euentum, legando rem litigioſam, ipſe tamen legatarius, ne fiat colluſio contra eum, poterit in lite aſſiſtere hæredi, vt in d. auth. de litig. Adde etiã prædictis ſecundùm Ang. in auth. de litig. quòd litigioſa res alienari
7 poteſt ab aliis, inter quos de ea nulla eſt lis. ¶ Septimò * quæritur, quæ ſit pæna eius, qui eſt iuridicè litigioſus, ſeu quid operatur vitium litigioſi? Et dicit Pano. vbi ſuprà, quòd olim erant multæ pœnæ, de quibus per Bar. in l. j. ff. de litig. quæ hodie videntur ceſſare per pœnam legis nouæ, quæ latius videtur prouidere, ſcilicet C. de litig. l. fi. & ſunt principaliter duæ pœnæ. Prima, quia contractus non tenet. Secunda, quia contrahentibus ſcienter imponũtur certæ pænæ, de quibus in d. l. fi. quas ipſe poſt Hoſt. ſic declarat. Si vterque contrahentium ignorat probabilis ignorantia excuſat. de conſtitu. cognoſcentes. de cleri. excommu. apoſtolicæ. licet ipſa in venditore, vel aliter alienãte difficulter reperiatur: cùm nõ poſſit ignorare rẽ eſſe litigioſam, niſi ſucceſſerit alteri, per reg. is qui in ius. de reg. iur. lib. vj. vnde hoc caſu contractus non tenet, ſed aliæ pœnæ ceſſant. Si verò vterque ſcit, tunc non tenet contractus, & procedet lis ſuo more, vt prius, ſed pænæ committentur, quia emptor perdit pretium, & vẽditor cogitur tãtundem conferre de ſuo, & vtraque quantitas applicatur fiſco, vt d. l. fi. & adde, ꝙ emptor reſtituet rem, ſ. venditori. ¶ Si verò alter tantùm ſciuit, tunc ille ſolus punitur, & ignorans lucratur tertiam partem pretij. Si verò emptor recuperat pretium ſuum, & lucretur tertiã partem de eo, quod vẽditor ſoluere de ſuo tenetur, reliquæ duæ partes applicantur fiſco. Et idẽ dic in donatione: quia æſtimabitur res, & procedetur ad pœnas modo prædicto. Addit Pan. Primò, quod ſi quis rem litigioſam ſacræ domui dedicauerit, punitur in duplũ applicandum petenti. ff. de litig. l. penul. & vlt. ſecundum Hoſtien. Addit etiam ſecundò, quòd eſt alius effectus huius vitij, quia ſententia lata contra alienantem, mandatur executioni abſque alia tela iudicij contra eum, in quem facta fuit alienatio, vt notat Bart. in d. l. j. & latius per eum declaratur in lege, creditores. de pig. Addit tertiò has pœnas procedere, ſi fiat alienatio durante litigio. Si autẽ inſtantia eſt perempta: tunc aut per lapſum triennij de iure ciuili, & nõ impeditur cõtractus, nec habẽt locum ſupraſcriptæ pœnæ: ſed durat vitium litigioſi quò ad quid. vt l. j. C. de præſcri. longi tempo. & per Bar. in d. l. j. aut quia actor renũciauit liti, & tunc ex toto ceſſat vitium litigioſi, arg. l. poſtquã liti. C. de pac.
8 not. glo. in d. l. j. C. de præſcri long. tem. ¶ Octauo * quæritur generaliter, an & quando quis poſſit cedere actionem litigioſam vel aliam, vt valet ceſſio? Pan. in c. fin. de ali. iud. mu. diſtinguit ſic: Si enim ceſſio facta eſt in vltima voluntate, tenet: vt not. in l. nomen. ff. de leg. iij. ſic tamen ꝙ ſi actio erat in iudicium deducta per defunctum, non debet agere legatarius, ſed hæres: & ſi euicerit, omnem talem vtilitatem, quam conſequetur, debet legatario reſtituere: & ſi nihil cõſequetur, nihil reſtituat, vt dictum eſt §. priore. Sed ſi actio non erat deducta in iudiciũ, poterit legatarius poſt ceſſionem agere: vt in auth. nunc ſi hæredi. C. de litig. & hoc ſecundùm gl. in auth. nunc ſi hæres. ſumptibus hæredis, ſi erat litigioſa cum legabatur. l. cum ſeruus. ff. de leg. j. Si verò facta eſt litigioſa viuo, aut mortuo teſtatore, ſumptibus legatarij. ff. de leg. j. l. ſeruus legatus. niſi hæres fuerit in mora, arg. ff. de leg. j. l. cùm res. ¶ Si verò ceſſio facta eſt, non in vltima voluntate, ſed inter viuos, diſtinguendum eſt. Nam ſi ſit potentiori ratione officij, ſeu dignitatis præcipuè, non valet, & cedens perdere dẽt omne ius quod habeat. & iſte eſt proprius caſus l. ij. C. ne li. po. & hoc verum, ſecundùm Specu. in tit. de ceſſio. actio. poſt Vincen. quando fit potentiori malitioſè cauſa opprimẽdi aduerſarium: ſecus ſi bona fide. arg. l. qui ſtipendia. ff. de procu. & placet Pano. Si verò ceſſio fit potentiori, non ratione officij, vel dignitatis, ſed ratione nobilitatis, vel quia ditior, vel alio reſpectu: tunc ſi fuit facta ceſſio, ratione iudicij mutandi, poteſt excludi ceſſionarius per exceptionẽ: vt l. penul. & quod ibi not. ff. de alie. iud. mut. cau. fac. non perdit tamen actionem cedens, ſed punitur ſecundũ vnam opinionem, quia non poteſt amplius cedere iſtam actionem alteri: nec poteſt in ea conſtituere procuratorem, ſed tenetur proſequi: vt videtur innuere d. l. pen. Sed glo. in d. l. pen. dicit, ꝙ in iſto caſu videtur tranſtuliſſe magis rem quàm litẽ: & ſic ceſſionarius habebit rem ſi euincatur, & cedens expenſas litis facit in damnum ſuum: ſecus ſi non fuit facta rõne iudicij mutãdi: quia tenet, vt patet ex no. in gl. in l. j. C. ne lice. po. ¶ Si verò ceſſio fiat inter viuos, & non potentiori: diſtinguitur. Nam ſi eſt dubitata, quòd eſt eo ipſo, ꝙ in litigium deducta eſt: quia dubius euentus litis ſic regulariter alteri cedi non poteſt: ſed cedens incidit in vitiũ litigioſi: vnde puniri debet, vt in l. fin. C. de litig. & per glo. in c. eccleſia. el j. ne lite penden. quod tamẽ fallit in caſibus ibi enumeratis. Vbi tamen notandum eſt, ꝙ in caſibus, in quibus poteſt fieri ceſſio, proſecutio actionis non fiet à ceſſionario, ſed à cedente, ſecundùm Inn. in quadam gl. in d. c. fin. qui allegat in arg. l. quanquam. ff. de aqua plu. arcen. ¶ Si verò actio non eſt dubitata, tũc regulariter poteſt cedi titulo donationis venditionis, vel alio titulo legitimo: vt probatur C. de hær. vel actio. vend. l. nominis venditio. & in l. per diuerſas. C. man. ¶ Prætenditur tamẽ ſimulatus contractus ex multis. Primò ex pretij modicitate: & æſtimatur iſta actio ſecundùm Pan. ibi ſecundùm dubium, expenſas, labores, & huiuſmodi. ¶ Secundò, quando in ceſſio non exprimitur titulus: vt quando dicit, cedo actionẽ, &c. nec dicitur pro qua cauſa: vt probatur in d. l. per diuerſas. & tenent communiter doct. ¶ Tertiò, quã ceſſio fuit pro parte vendita, & pro parte donata: vt d. l. per diuerſas. Ratio, quia iſta ceſſio eſt odioſa, ſecus in aliis, quia valet. Et iſto caſu admittitur ceſſionarius vſque ad quantitatem quam exburſauit: in alia verò perditur actio, vt d. l. p diuerſas. ¶ Quartò, quãdo ceſſio purè venditur, tamen pretium nõ ſoluitur niſi pro parte, & de reliqua confitetur ſe recepiſſe. ¶ Quintò, quando dicit ſe donare propter benemerita, quæ non ſunt: fallit in caſibus contentis in d. l. per diuerſas. vbi non præſumitur ſimulatio: vt puta, ſi inter cohæredes eſt facta ceſſio, vel cum eſt facta in ſolutum, vel pro munimine rei ſuæ, vt cũ domus tua minatur ruinam domui meæ: ego timens mei, emo ius tuæ, item ſi ſit inter legatarios, & fideicommiſſarios, & vel quã hæres ceſſit actionem legatario, ſimiliter in ſocietate. ſcã
9 ſocij ſibi cedunt actionem. ¶ Nonò * quæritur, an ceſſio actionis poſſit fieri clerico? Et dicit Pan. in d. c. fi. ꝙ nõ per venditionem. quia vilius emere, & carius vendere clerico non licet: poſſet tamen clerico, vel eccleſiæ bona fide do-
10 nari ſecundùm eundem ibi. ¶ Decimò * quæritur, vtrum litigans teneatur ad reſtitutionem expenſarum, & damnorum parti aduerſæ? Et dico, ꝙ ſic, ſi ſciebat ſe iniuſtam cauſam fouere, aut ſi à principio hoc neſciuit. ſ. tamẽ cognouit in cauſæ proceſſu, & non deſiit, arg. c. Dominus. de ſec. nup. & in l. ſi quis inficiatus. & ibi Bar. ¶ Vndecimò quæritur, quæ pæna litigioſi philoſophicè, de quo ſ. §. vj. Et dico, quòd de iure non debet ordinari. xlvj. diſtinct. § j

LITERÆ

LITERÆ alienę non debẽt aperiri: vt ſ. Falſarius. §. j literæ autẽ propriè aliquando præiudicãt ꝓximo, & teneť ſcriptor ad reſtitutionẽ: vt j. Reſtitutio. §. x. aliquando verò præiudicant ſcribẽti. Et de hoc Pa. in c. fraternitati. de cler. nõ reſi. cõcludẽdo poſt Bar. in l. Lucius. ff. de fideiu. diſtinguit. Aut enĩ ſũt literæ generales: ſicut cũ dicitur, præſentiũ latori fidẽ adhibeas: & iſto caſu cũ iſte lator nõ poſſit cõtrahere, aut aliquid intẽtare in ꝑiudicium ſcribentis: ſi is, cui ſcribitur, mutuaret illi pecuniã, & huiuſmodi nõ præiudicaret ſcribenti, vt in l. fi. C. ꝙ cũ eo, q in ali poteſtat. quia ſunt literę cõmendaritiæ, niſi aliud addatur, puta ſub periculo meo, & huiuſmodi, vel niſi doloſe dedit illi literas, qa tũc teneretur. arg. l. venditor. ff. de dolo. Aut ſunt literæ magis ſpeciales: puta qa dicitur in eis, tali de mea intẽtione plenè informato plenã fidem adhibeas, quia tũc tenetur, & aget actione mandati cõtra ſcribentem ille, cui ſcribitur, ſed non debet ei credere in aliquo quod ei appropríetur. facit. l. ſi verò remunerandi. ff. manda.

LITIGATOR, eſt non ſolùm actor, ſed etiã reus, & litigatoris nomine etiam reus cõpręhenditur. de lit. conteſt. c. j lib. vj.

LIVELLARIVS cõtractus, qui diciť datio vel acceptio ad liuellũ, idem eſt quod emphyteuſis: & ibi vide de laudemio ſoluendo, & licet quidã. vt Bar. in l. ſi finita. § ſi de vectigalibus. ff. de dam. inf. teneant ꝙ differt: quia emphyteuſis fit à domino: datio autẽ ad liuellũ à non domino, id eſt, à vaſallo, emphyteota, & huiuſmodi, tamẽ temporibus noſtris communiter non differunt, niſi quando iſta datio fit illicitè, & in fraudem vel in formam vſurarum. vt infrà Vſura. ij §. xv.

DE LOCIS RELIGIOSIS.

1 *Locus quotuplex ſit.*
2 *Cæmeterium inter loca religioſa annumeratur.*
3 *Hoſpitale vel oratorium vt fiat locus religioſus quid requiratur, & in dubio quomodo cognoſcatur. & num. 4.*
5 *Locus eſt circunſtantijs religioſus aut profanus iudicatur.*
6 *Loca quæ ſint religioſa.*
7 *Baſilica dicitur eccleſia nondum conſecrata: & an eadem immunitatis gaudeat priuilegijs.*
8 *Locus vt immunitate gaudeat, ſufficit quòd authoritate epiſcopi ſit conſtructus.*
9 *Priuilegia, quæ eccleſiaſticis cõceduntur, ad hoſpitalia epiſcopi authoritate fundata extenduntur.*
10 *Hoſpitalia ad ſe confugientes tuentur à ſeculari poteſtate.*

LOCA hic non ſumũtur philoſophicè, vt ſunt ſuperficies corporũ ocantiũ & continentiũ alia corpora, eo modo quo communiter corp⁹ dicitur eſſe in loco: ſed ſumũtur pro humanis habitationib⁹ in vita vł poſt mortem, quæ diuiduntur in profanas ſiue priuatas, religioſas ſiue publicas & ſacras: vt colligitur ex gl. & Pan. in c. abolendæ, de ſepul. ¶ * Primò verò quærit, quotuplex ſit lo-
1 cus: Et dico ꝙ triplex: vt iam patet ex dictis. Nam Pa. ibi ſupra dicit: Quidam locus eſt omnino priuatus: vt quia non eſt deputatus ad vſũ publicũ, ſcilicet ad diuina: adde ſiue ſit perſonæ priuatæ, ſiue Reipublicæ: & talis poteſt licitè vendi, etiã vt ibi fiat cœmeteriũ vel eccleſia. xij. q. ij. aurũ. Quidam verò eſt religioſus ſed non ſacer, vt ille in quo ſepultus eſt aliquis de volũtate domini. C. de rel. & ſum. fu. l. ij. & talis vẽdi nõ poteſt, ſecũdũ gl. & verũ eſt ſecũdũ Inn. de iure ciuili: quia immediate quatenus corp⁹ maximè Chriſtiani, vt addit Lud. de Ro. tangit illũ locũ, deſinit eſſe in dominio alicu⁹. l. quãquã. ff. de aqua plu. arc. nõ autem de iure canonico. Vnde putat locum nõ effici religioſũ, niſi authoritate pontificis deputetur ad talẽ vſũ, pro quo in c. ad hæc. de relig. dom. & hæc opinio fuit originaliter gloſſatoris decreti. xiij. q. ij. in c. eccleſiaſtico. Sed Pa. diſtinguit ſoluẽdo dictã gl. & ius ciuile, Nam iſte locus ſtrictè nõ eſt religioſus quo ad hoc, ꝙ gaudeat priuilegio religioſi loci & publici, ſed largè, qa deputatus ad vſum piũ, ſicut dicimus ꝙ laici valde boni poſſent appellari religioſi, quaſi ad diuinum cultũ reli-
2 gati, & in capite, eccleſia. de cõſtit. * Quidã verò eſt locus religioſus & ſacer, vt eſt locus cœmeteriatus. i. deputat⁹ ꝓ cœmeterio eccleſiæ, & iſte indubiè vẽdi nõ poteſt quia nõ eſt in bonis alicuius, de præbẽ. ratio & ff. de re. diui. l. in tantũ. §. ſacer. Dicitur autẽ ſm Pan. ſacer largè propter epiſcopalẽ benedictionẽ, ſed non ſtrictè, qa nõ fit ibi cõſecratio ſeu vnctio cũ oleo ſancto, vt in eccleſia vel altari, vnde ſolùm benedicitur, eccleſia verò cõſecratur. de conſe. diſt. ij. nemo. Vnde dicimus cœmeteriũ minus dignum quã eccleſia. ¶ * Secundò quæritur, quid re-
3 quiritur ad hoc, ꝙ hoſpitale vel oratorium fiat locus religioſus gaudens eccleſiaſtica immunitate? Et dicit Arc. poſt Lud. de Ro. in quodam ſuo concil. ꝙ oportet in ei⁹ conſtitutione interuenire authoritatem epiſcopi. de reli. do. ad hæc. Simplex autẽ hoſpitale ad pauperes recipiẽdos ſine altari, cœmeterio, vel alio iure epiſcopali, conſtrui põt per priuatã perſonã ſine licẽtia epiſcopi, vt no. Innoc. in d. c. ad hæc. & gl. in c. quædã, xviij. q. ij. & in cle. quia contingit. de relig. dom. imò & oratoriũ ſimplex vt ibi. oratorium, licet miſſa ibi celebrari nõ poſſit ſine epiſcopi conſenſu. de cõſe. diſt. j. vnicuiq;. & c. clericos. ꝙ etiã no. Hoſt. & Ioan. And. de cenſib. c. fi. imò in tali oratorio fieri non poteſt erectio cãpanariũ. de priui. patentibus. Sed talis locus nõ eſt religioſus, quia ſecũdũ gl. in clem. quia contingit. de rel. dom. poteſt per ędificatorem ad ꝓfanos vſus cõuerti, quod nõ eſſet, ſi effectus eſſet religio-
4 ſus, vt in reg. iur. ſemel Deo. ¶ * Tertio quęritur, quomodo hoſpitale vel oratorium in dubio cognoſcitur eſſe locus religioſus, id eſt, epiſcopi authoritate fũdatus? Et reſpondet Arc. poſt. Lud. de Ro. ꝙ recurrendũ eſt ad præſumptiones ex qualitate circunſtatiarum talis loci, ſi enim habet omnes circũſtantias loci profani, eſt profanus ad epiſcopi curã non pertinens, quãuis eſſet celebrationi & orationi deputat⁹, prout ferè eſt in omnib⁹ palatiis magnorũ, vbi ſunt capellę habẽtes formã oratorij, quæ circũſtãtiæ ſũt nõ habere cœmeteriũ vel ſignũ ſepulturæ, & ſi inſtitutio vel datiũ eius fiat per laicos nõ requiſita authoritate diœceſani, nec eo exiſtente in poſſeſſione excercẽdi epiſcopalia iura, & ſi ex bonis eius ſoluatur collectæ cõmunitati laicorũ, & ſi oratoriũ, ſi ꝙ eſt, regatur per laicos & ſi nõ hẽt cãpanile vel cãpanã ſuper tectũ, ſi verò hoſpitale habet oratoriũ ædificatũ in forma eccleſię, habẽs campanile erectũ ſupra tectũ, & campanã qua pulſatur cũ ibi celebratur, & altare in forma lapidea, ſcilicet fixũ, ſicut habẽt alię eccleſię ibiq; ꝑ ſacerdotes celebratur publicè, præſumẽdum eſt locũ eſſe religioſum. Et ita determinat Arc. de conſec. diſt. j. nemo. & eũ ſequitur Io. Cal. in ſuo conſi. ar. c. quod interrogaſti. diſt. xxvij. & c. vidua. xxvij. q. j. & de regul. vidua. & idẽ ſi ſit ibi cœmeteriũ vel ſignũ ſepulturæ, quãuis enim perceptio decimarum & oblationũ. & onus baptizandi non cenſeantur facere eccleſiã curatã, vt tenet Hoſt. & Ioan. And. in nouel. in c. quia nõnulli. de cler. non reſi. quod ſequitur Fed. in ſuis cõſi. Arguũt tñ locũ ipſum eccleſiaſti

cum & religioſum, vt not.gloſ.in clem.quia contingit. de
relig.do.in verb.altare.conſentit Io.Cal.in ſuis conſil. Sed
quia iſtæ circunſtantiæ variari poſſunt multis modis : ideo
5 ipſe Fede.conſi.cxxv.& Arch.* videtur velle,ꝙ iudicabitur
locus profanus vel religioſus ex pluribus circunſtantiis:
quia pro eo iudicandũ eſt , pro quo faciũt plures rationes.
de dec.ſuggeſtum.quod intellige ſi ſunt pares:alioquin ex
potioribus iudicabitur, vt etiã ipſe Arch.innuit:vnde con-
cludit,ꝙ hoſpitale nõ debet cenſeri locus profanus ex hoc
ſolo ꝙ nõ habet campanile ſupra tectũ , vel habet nomen
alicuius laici:puta domini Bonifacij, & nõ alicuius ſancti,
vel quia datur per laicos , & adminiſtratur in tẽporalibus:
ſi cum is officiatur ꝑ clericos in horis,& celebrãtur ibi cõ-
tinuè miſſæ:aut habet cœmeteriũ vel ſepulturã : quia tunc
ex potioribus circunſtantiis cenſebitur religioſa domus:&
viſitabitur à diœceſano,niſi ſit exemptum:quo caſu ſerua-
bitur cle.quia contingit.de relig.dom.imò dicit idẽ Lud. ꝙ
in dubio eo ipſo, ꝙ ipſæ miſſæ celebrãtur, præſumitur au-
thoritate epiſcopi ædificatũ, & dictum eſt ſingulare Arch.
de conſecr.diſt.j.nemo.quod verum eſt, qñ continuè cele-
brantur,& per clericos in horis officiatur,vel concurrenti-
bus aliis adminiculis,de quibus ſuprà,aliàs nõ videtur ſuf-
ficere, licet in locis profanis dicãtur aliquãdo miſſæ. Dicit
etiam Pan.in c.inter dilectos.de dona. ꝙ ſi longo tempore
ibi fuerunt celebrata diuina publicè, & omnibus admiſſis
indifferenter,& eleuata campana:ſignũ eſſet, ꝙ locus eſſet
6 publicus,id eſt, religioſus. ¶ Quartò * quæritur, quæ loca
ſint religioſa ? Et dico,ꝙ licèt iam aliqualiter pateat ex di-
ctis:tamen adduco text.in c.ad hæc.de relig. domi.vbi ha-
betur ꝙ religioſus eſt locus authoritate epiſcopi etiam ad
vſum hoſpitalitatis deputatus:& ad mundanos vſus redire
non poteſt : & à fortiori loca religioſa ſunt eccleſiæ & ca-
pellæ & monaſteria,authoritate epiſcopi vel Papæ ad cul-
tum diuinũ deputata.Et ibi à contrario ſenſu infert Pan. ꝙ
hoſpitale nõ efficitur religioſum , quod nõ eſt authoritate
pontificis ædificatum, vel deputatum ad hoſpitalitatẽ : ſed
redire poteſt ad humanos vſus. quod intellige eo viuente
qui ędificauit:ſecus autẽ ſi deceſſerit, per auth.de eccleſ.tit.
7 §.ſi quis ædificationem.col.ix. ¶ Prædicta * faciũt ad mul-
ta:& primò ad quæſtionẽ, an baſilica,id eſt,eccleſia nondũ
conſecrata , gaudeat priuilegio immunitatis , licet diuina
myſteria ibi non fuerint celebrata.glo.in c.eccleſia.de im-
mun.eccl.dicit ꝙ non, mota per tex.ibi,in qua diuina my-
ſteria celebrantur à contrario ſenſu. & idem Abb.& idem
Clemens,vt refert Hoſt.qui fuit egregius Iuriſta. Sed ipſe
8 Hoſt.tenuit contrarium: * quia ſufficit,ſecundùm eum, ꝙ
locus ſit ædificatus authoritate pontificis primarium lapi-
dem imponentis:intellige per ſe vel per alium : cùm non
poſſit redire ad vſus humanos, vt in d.c. ad hæc. & textus
in eo quod dicit,celebrantur,exponit,id eſt celebrare poſ-
ſunt.Hunc ſecutus eſt dom.Card.quia cum iſta materia ſit
fauorabilis,non eſt reſtringenda,ſed relaxanda.Sequuntur
ſimiliter alij doctores,vt recitat Panor.in d.c.eccleſia,quia
multũ facit textus pro eo:cum nõ ſe fundet ſuper celebra-
tione,licet de ea fiat mentio in narratione, ſed ſuper depu
tatione:quia eſt deputata diuino obſequio.Quę ratio ven-
dicat ſibi locum,licet ibi nõ fuerit celebratum. Sequitur &
ipſe Pan.adducens vltra prædicta.l.omnia priuilegia.C.de
9 epiſ.& cler.vbi probatur,* ꝙ omnia priuilegia cõceſſa ec-
cleſiaſticis extenduntur ad hoſpitalia , ſcilicet epi authori-
tate fundata:ergo fortius ad eccleſiã de proximo cõſecran
dam, & iſta opinio indubitãter tenenda eſt:quia dicit Ar-
chidia.in c.diffiniuit.xxvij.q.iiij. quem referendo ſequitur
Bal.in l.ſi quis ad declinandam.C.de epiſ.& cler.ꝙ fugiens
ad hoſpitale , tutus eſt à iudice ſeculari : ſicut ſi fugiſſet ad
eccleſiã. quod verũ eſt hoſpitali authoritate epiſcopi fun-
dato , per quod ſcilicet vr̃ eius authoritate deputatum ad
vſum pauperum,etiam ſi adhuc fortè nullus ſit repertus.Si
ergo hoc verũ eſt de hoſpitali ad receptionẽ pauperũ or-
dinato : ſtultũ eſt hoc negare de eccleſia ordinata ad tam
ſancta myſteria. Quod tamen Panor.videtur limitare, niſi
conſuetudo ſit in oppoſitũ:cui dicit hodie ſtandum,vt no.
Inno.in c.inter.de immun.eccl.Vtrum autem mendicantes
poſſint noua loca recipere,vel antiqua mutare, vide ſuprà
Excommunicat.ix.excommunic.xliij.

DE LOCATIONE ET CONDVCTIONE.

1 *Locatio quid,de quibus fiat,à quo,& cui.& num.2.& 3.*
4 *Locatio vſque quò fieri poſſit.*
5 *Locationis merces quandò ſoluenda.*
6 *Conductor an teneatur quærere dominum pro ſoluendo.*
7 *Locans familiæ vſum molendi, an teneatur molere, ſi ea multi-*
plicetur in infinitum.
8 *Conducens partem fundi, non facta mentione de arboribus, an*
habebit partem fructuum.
9 *Locator an aliquando expellere poſſit conductorem.*
10 *Conductor an aliquando poſſit diſcedere ante finitum tempus.*
11 *Colonus poſtquam ſeminauit agrum , quem dominus vendit , an*
expelli poſſit per emptorem.
12 *Conductor ſi vti non poſſit,an ſit minuenda penſio.*
13 *Conductionis pretium an diminuatur propter ſterilitatem,& au-*
geatur propter fertilitatem. & num.14.
15 *Penſio vel cenſus in quibus caſibus remittatur.*
16 *Expenſæ conductoris an reſtituantur.*
17 *Conductor an teneatur de damno quod accidit in re locata.*
18 *Locans vaſa vitioſa an teneatur de vino perdito in eis.*
19 *Probatio culpæ an incumbat locatori vel conductori.*

1 LOCATIO * eſt perſonæ, vel rei ad vſum facta con-
ceſſio, mercede in pecunia numerãda cõuenta:aliàs ſi
res vel ſpecies pro mercede daretur, non eſſet locatio, ſed
alius cõtractus innominatus,ſcilicet do vt facias:& ageret
præſcriptis verbis.ff.depoſi.l.j.§.ſi quis ſeruum.Conductio
verò eſt perſonæ vel rei ad vſum acceptio interuentu pe-
cuniariæ mercedis. Igitur locator eſt , qui ſub pecuniaria
mercede locat rem vel perſonã ſuam. Conductor verò eſt
qui huiuſmodi accipit ſoluẽdo penſionẽ.d.§.ſi quis. Vnde
ſi meã domũ te inhabitare patiar ſub pecuniaria mercede
mihi data vel danda, ego locator,tu verò conductor es:&
ſi tu operaris in re mea certa mercede pecuniaria tibi dan-
da:tu locator operarũ tuarũ,ego verò conductor earũdem
dicor.ff.eo.l.qui operas. ſed reſpectu operis eſt è contrario.
quia ego locator,tu cõductor diceris.ff.eo.l.item quęritur.
§.j.& §.ſi gemina. Aduertẽdum tñ eſt, ꝙ contractus inno-
minatus inducitur ſm naturã contractus nominati cui aſ-
ſimilatur,niſi aliud actũ fuerit, vt in d.§.ſi quis, & ſequitur
Bart. ¶ Primò autẽ quæritur,quid locari poſſit? Et dico,ꝙ
omnes illæ res quæ vendi poſſunt,niſi ſint ſeruitutes præ-
diales : puta iter, actus,via,&c. quæ locari nequeunt, vt eſt
tex.& gl.in l locare.ff.loc.ſeruitutes autem perſonales,quę
ſunt vſusfructus, bene poſſunt locari.ff.de vſufru.l.arbori-
bus,ſed non ſeruitus vſus,vt Inſtit.de vſu & habi.§ minus,
ſed ſi fit ab vſufructuario,extinguitur locatio per mortem
ipſius vſufructuarij,vt C.de iure dot.l ſi ſocrus, & ꝑ maxi-
mam & mediã capitis diminutionẽ. Inſtit de vſufr.§.finit,
à proprietario aũt fieri non põt locatio ſeruitutis perſona-
lis. Res tñ venalis locari non põt æſtimata periculo con-
ducentis quò ad perditionẽ & deteriorationẽ : ſed videtur
fieri

fieri in fraudem vſurarũ:quia res æſtimata intercedit loco
pecuniæ.l.ſi verò §.quod ait.ff.ſol.matri.nec eſt vera loca-
tio:quia locator rem ſuo periculo tradit.¶ Secundò * quę-
2 ritur,quis poſſit rem locabilẽ locare ? Et dico multa.¶ Pri-
mum. Locare nõ poteſt aliquis prælatus religioſus ad vitã
vel certũ tempus,ſcilicet longũ, reditus, vel partem eorũ,
aut iura vel poſſeſſiones monaſteriorũ , vel aliarũ admini-
ſtrationum ſibi commiſſarũ,niſi neceſſitas vel vtilitas con-
uentus, ſiue loci expoſcat,& accedente cõſenſu conuentus
vel ſuperioris,ſi conuentũ non habeat : aliter ſuſpenſus eſt
ipſo facto : nec conductori acquiritur ius aliquod : tñ hoc
non extenditur ad locationes aut venditiones fructuũ vel
redituum ad modicum tempus, vt in clem. monaſteriorũ,
de rebus eccleſ.non alienan.cum ibi not.¶ Secundum.Be-
neficiatus locare poteſt reditus eccleſiæ ſuæ ſine aliqua li-
centia,ſecundùm Panor.in c. veſtra.de locat.quod intellige
ad tempus nõ magnum, puta annorum nouem,& facit gl.
in cle.j.de rebus eccl.non alienan. Nec impedire valet hoc
ſtatutum aut prohibitio ſuperioris in contrarium propter
verbum,liberè,ꝙ ponitur in litera. ¶ Tertium.Et ſi benefi-
ciatus ante tempus finitũ locationis moriatur, extinguitur
locatio:quia clericus comparatur vſufructuario vel vſura-
rio.de pec.cler.cap.fin.& ideo extinguitur ſicut ius vſufru-
ctuarij.de don.conſultationib.de pig.c.fin.& ſic not.Ioan.
Monal.in c.hoc conſultiſſimo,de rebus eccleſ.non alienã.
lib.6.& ſi conductor ſoluit penſionem, non habebit à ſuc-
ceſſore in eodem beneficio : niſi ſit conuerſum in vtilitatẽ
eccleſiæ,vt not.Hoſt.c.ij.ne præl.vic.ſuas. ¶ Quartum.Sa-
cerdoti nunquam licet locare operas ſuas pro diuinis offi-
ciis dicendis. de ſim.c.cùm in eccleſiæ, & multis capitulis,
aliter eſſet ſimoniacus:licet tñ ei paciſci cum aliquo,quòd
moretur in aliqua eccleſia,vt celebret ibi diuina. Ita tamẽ
ꝙ non habeat intentionem ad diuina,ſed ad manſionem
quam ibi facit,vel ad laborẽ quem ſuſtinet , vel ad damnũ
quod patitur ratione moræ,vt in c.ad quæſtiones, de rerũ
permut.per arg.& not.Inno.in c.pen.ne præla.vic.ſuas.ſed
de hoc vide ĩ.Simonia.§.ix. ¶ Pro temporalibus aũt exer-
citiis poteſt locare:ſed intellige ſi perſonæ ſuæ cõueniant.
¶ Quintum.Conductor locare põt alteri rem conductam,
niſi aliud conueniſſent.C.locat.l.nemo, & tunc res poſte-
rioris conductoris ſunt obligatæ domino principali vſque
ad illam quantitatẽ , qua ſecundus conductor tenetur pri-
mo.ff.eo.l.ſi lege. Vnde ſcholaris cõtrahens ſocietatẽ cum
alio ſcholari, recedens ſecundùm Pano.in c.inter dilectos,
de fide inſtru. poteſt alium loco ſui ponere in domo vel
camera conducta.& idem Bal.in d.l.nemo,niſi vellet loca-
re partem ſuam perſonæ inhoneſtæ:quia tunc non poſſet.
Et idem intellige de omni perſona iniuſtè præiudicante,
eadem ratione, vel niſi inter eos aliud eſſet cõuentum.d.l.
nemo.An autem hoc poſſit inuitis ſociis:Bal.videtur tene-
re,ꝙ ſic.& idem Ceſ.in l.viam.C.loca.Sed melius gl.Inſti.
loca.in fi. dicit, ꝙ licet poſſit alteri locare iure conductio-
nis:ratio tñ ſocietatis prohibet,quæ præualet iuri locatio-
nis, cum videatur electa induſtria perſonæ. Inſtit.pro ſoc.
§.ſoluitur. & idem tenet Spec.de iudic.§.ij.& clarius Azo,
per l.perceptione.ff.de his qui deiec. vel effu. addens , ꝙ ſi
ſcholaris nõ degit in domo vt verſari debet, poteſt cõtra
eum agi actione pro ſocio,ſed vtili : quia directè datur qñ
contrahitur ſocietas ad commodiorem vſum, & quæſtum
vberiorem:de qua leges loquuntur, vt not. Spec.vbi ſ. Ex
quo videtur,ꝙ in materia odioſa nõ venit ſocius in domo.
Vnde ſi ſtatutum dicit,ꝙ ſocius teneatur pro ſocio,nõ ve-
niet ſocius in domo:quia non eſt propriè iſta ſocietas : &
in odioſis verba ſtrictè capiuntur.l.iij.§.hæc autẽ verba.ff.
de neg.geſt.& c.in noſtra.de iureiur. Inſuper dicit Pan.in
d.c.inter dilectos.ꝙ ſi malè verſatur , & cõpeſci nõ poteſt
ſua inſolentia poterit expelli per l. ſi conuenerit.in fin.ff.
pro ſocio.& v.q.iiij.in loco. ¶ Sextum.Si duo ſocij habẽt
domũ communem , & vnus vult habitare,alius vult eam
tradere ad pẽſionem , præferẽdus eſt is qui vult habitare,
de quo vide gloſſ. in l.Sabinus.ff.commun. diuidun. Pro
quo etiam not.ꝙ id quod eſt mihi cõmune cum alio, non
eſt meum propriè.C.qui teſtam. face.poſ.l.quanquam,per
qđ infert Bart. ꝙ ſi ſtatuto caueatur vt amputetur manus
vulneranti in domo percuſſi:nõ intelligitur de domo cõ-
muni:cùm verba in ſtatutis debeant propriè intelligi.l.ille
aut ille.& l.non aliter.de leg.iij.Licet autem cõmune pro-
priè non ſit meũ:tamen ſocius peregrè profectus penſionẽ
petere non poteſt à ſocio,ſi totam domum cõmunem in-
habitauit:ſed bene petere poſſet ſi eam alteri ſub penſione
locaſſet, ſecundùm Bal & Imo.in l.duo fratres.ff.de acqui.
hæred.quod Pau.de Caſt.dicit ſe habuiſſe de facto. ¶ Ter-
3 tiò * quęritur,cui poſſit res locabilis locari?Et dico multa.
¶ Primũ. Res locabilis locari poteſt omnibus qui poſſunt
eã emere:niſi ſit miles vel curialis , quibus non poſſint lo-
cari prædia ad colendum , ne omiſſo vſu armorũ ad opus
rurale ſe transferant.C.loca.l.milites.l.curialis, & l.vltima,
Subuenitur tñ ignorãter facienti.ff.loca.l.ſi quis ignorans,
vbi dicitur, ꝙ poteſt exigere mercedem:& idem videtur ĩ
clericis & monachis, niſi ex cauſa neceſſitatis.ne cleri. vel
mon.in c.j.& ij.vbi hoc not.Ber.& Hoſt.¶ Secundũ.Fruct⁹
decimarũ locari poſſunt ad annuum cenſum laicis , ſecũdũ
Pan.in c.veſtra.de loca.¶ Tertiũ. Domus ꝓpinqua vni ma-
giſtro, locari non põt alteri magiſtro, ita, ꝙ voces adinui-
cem confundãtur, & ſi factũ fuerit, primus expellere pote-
rit ſecundũ.C.de ſtu.li.vrb. Rom.l.vnica.in fin. Et hæc cã
tractari poteſt in feriis tempore meſſis, ſecũdùm Hoſt. de
iudi. ſignificauerũt. Quartum. Id quod in particula priore
dictum eſt, dici poteſt ſecundùm Sum.Ang.indiſtinctè de
quocunque alio impediente lectionẽ dicti magiſtri. arg.d.
l.vnicæ. Sed melius diſtinguendũ eſt aut dicẽdũ vt ſtatim.
Vnde ad quæſtionẽ, an Doctor poſſit expellere fabrũ qui
moratur iuxta ſcholas.Bart.in l.j.ff.ſol.matr.refert Ioan.de
Arct.diſtinguentẽ. nam ſi doctor præuenit fabrũ, præfert̃,
vt l.ij.§.ſi quis.ff.ne quid ĩ loco pub.Si verò faber pręuenit
Doctorẽ , tunc aut Doctor non põt cõmodè ſcholas alibi
facere:& tunc etiã præfertur:quia propter neceſſitatẽ fran
gitur diuina reuerentia.l.omnes.C.de fer.Aut poteſt ſcho-
las alibi cõmodè facere:& tũc ſecus, eo, ꝙ præuenit faber,
vt l.ſi pluribus.ff.de leg.j.Si verò cõcurrũt præfert̃ Doctor:
quia maior præfert̃ minori. Et hoc ꝓcedunt, niſi aliæ cir-
cunſtantię præponderent.Vnde Bar.dicit hoc tantùm pen-
dere ex officio iudicis, cõſiderata diſpoſitione locorum,&
antiqua conſuetudine patriæ:quia fortè eſt conſuetũ ſem-
per legi : & ex aliis circunſtantiis præferat Doctorẽ vel fa-
brũ. & idẽ in duabus ſcholis ſe impedientibus. C.de ſtud.
li.vrb.Ro.l.j.lib.11.& in ambiguis pręfertur Doctor fabro:
quia in eo verſatur publica vtilitas,& in cõmuni & in quo-
libet particulari:cũ quilibet poſſit audire Doctorẽ & addi-
ſcere,& per ſcientiam quis efficitur Doctor, & fortè Papa.
Et idẽ puto ſi faber ſtat iuxta domum vnius ſcholaris vel
plurium,ad quod propriè facit d.l.j.ſolu.matr.hæc Bart. Et
per hoc etiã dici poteſt, ꝙ ſcholaris vel Doctor poteſt in-
hibere alij ſcholari vel Doctori vt legat voce demiſſa.Præ
dictis adde text.in c.pridem.xv.q.vij. vbi epiſcopo volenti
facere baptiſterium propè monaſteriũ Gelaſius Papa inhi-

buit: quia propter ſtrepitum aduentantium monachi non
poterãt quietè & ſecurè deuota officia celebrare, & ſic poſ
ſunt religioſi expellere fabrũ inquietantem officia diuina,
vel infirmorũ quietem, & huiuſmodi. ¶ Quintum. Non li-
cet etiam locare, ſicut nec vendere aliquid alicui, ſi creda-
tur eo principaliter vſurũ ad peccatũ mortale: vt gladium
ad iniuſtè occidendũ, & domũ ad fœnerandum, vide infrà
4 Vſura.ix.§.vlt. ¶ Quartò quæritur, * vſque quò poſſit fieri
locatio? Et dico, ꝙ ad tẽpus & in perpetuũ. ff. ſi ager vecti.
l.j dicũtur enim agri vectigales, qui perpetuũ locantur, ſci-
licet quãdiu vectigal ſoluatur: vt d.l.j. & ſuccedit hæres in
locatione & cõductione, ſi moritur conductor intra tem-
pus locationis in iure cõductionis: ſecus in vſufructu qui
perſonalis eſt, & extinguitur cũ perſona. ff. loc. l. ſi quis do-
5 mum.§.ſi fructuarius. ¶ Quintò quæritur, * quo tempore
merces ſit ſoluenda? Et dicit Azo & Gof. & cõiter Doct.
in c.propter ſterilitatẽ.extr.eo. ꝙ ſi quid actũ eſt, illud ſer-
uabitur, aliàs cõſuetudo regionis: de qua ſi non appareat,
id quod minimũ eſt, id eſt, in fine anni: vt dicit.l.ſemper in
ſtipulationibus.ff.de reg.iur. & not.Hoſt. & Ber.de cen.c.
ex parte. & facit de reg.iur. in obſcuris lib.vj. ff.de verbor.
obl.l.qui hoc anno. & l.cum qui, & ff. quando dies vſusfr.
leg.ced.l.j.in prin. & hæc ſecundùm Pan. in c. propter ſte-
rilitatem.eod.tit. vera ſunt etiam in aliis contractibus, vbi
quis ſe obligat ad aliquid faciendũ pro certa mercede, niſi
cauſa, quare datur merces, aliud requirat: puta: quia datur
pro ſumptibus: quia tunc ſm Pan.in prin. debet fieri ſolu-
tio: quia vr̃ hoc tacitè actum. Si verò ſoluitur pro labore
vel remuneratione: conſideranda eſt qualitas perſonæ, &
veriſimiliter iudicandũ: qua conſideratione veriſimili ſol-
uendi ante finem ceſſante, in fine ſoluetur, adde ſecũdùm
Pan.in c.peruenit. de arbit. ꝙ qui promiſit ſoluere annua-
tim, tenet̃ ſoluere in principio anni: qui verò ſingulo an-
6 no, tenetur in fine. ¶ Sextò quæritur, * an cõductor in ſol-
uendo penſionẽ teneatur quærere dominum? Et dicit Pan.
in c.ſignificante. de pig. ex mẽte Bar.in l.itẽ illa.ff.de con-
ſti.pec. ꝙ aut ſolutio debet fieri reſpectu alicuius rei, vt pro
aliqua re, aut nõ, & ſi primũ: tunc ſi creditor eſt eiuſdẽ fo-
ri, in quo eſt illa res ſituata, ire debet debitor ad domum
creditoris. Si verò ſunt diuerſi fori, nõ tenetur ire, ſed ſuffi-
cit, ꝙ dicat in domo ſua, ſum paratus facere, ſi quis eſſet
qui reciperet, ideo infert Pã. ꝙ ſi emphyteuta nõ eſt de fo-
ro domini, nõ tenetur pro ſoluendo canone dominũ quę-
rere, ſecus ſi eſt eiuſdẽ fori. & ſic intellige.c.propter.de lo-
ca. Si verò ſolutio nõ eſt fienda reſpectu alicuius rei. vide
7 eum ibi. ¶ Septimò quæritur, * vtrum is qui alicui locauit
molendinũ ad molendũ ei & filiis ac hęredibus eius, certa
mercede in perpetuũ tenebitur illis omnibus eodẽ pretio
molere, ſi fiat illorũ multiplicatio in infinitum? Et dicit Pil.
& Hug. ꝙ nõ: quia nõ videtur de hoc cogitaſſe.l.ſi quis in
vna.ff.de peric. & cõ rei vend. Sed Alb.in auth. hoc ius.C.
de ſacroſ.ecc.dicit, ꝙ imo tenetur de ſtricto iure, ad quod
facit.l.ſi ſeruus.ita.ij.reſponſo.ff.de ſer.vrb.præd. ſed de æ-
8 quitate cõſcientię tene primũ. ¶ Octauò quæritur, * vtrum
is qui cõduxit fundũ ad mediũ vel certã partẽ, nulla facta
mentione de arboribus, habebit aliquã partem de fructi-
bus arborum? Et dico, ꝙ non, ſed locator habebit omnes.
ff.de vſufructu.l.fructus. & ſi colonus deſtruat arbores, te-
nebitur. ſimiliter eius culpæ imputatur, ſi quis eius odio
arbores excidat.l.ſi merces.§.culpæ.ff.loc. quod limita ſm
gl.in d.§.culpæ. qñ ſuo dolo vel culpa tale odiũ eſt cauſa-
9 tum, aliàs non. ¶ Nonò quæritur, * vtrum aliquando loca-
tor poſſit expellere cõductorẽ vel inquilinũ? Et dico, ꝙ in-
quilinus propriè eſt, qui conduxit rem vrbanã.l.errorem,
in glo.iuncta l.licet.C.loca. & propriè vrbanũ prædiũ. Co-
lonus verò licet largè ſit omnis conducẽs prædia colendo
ſub pecuniaria mercede, ſm Ioan.Andr. tamen propriè dr̃
qui ruſticã rem conducit. Vnde inquilinus reſidet in ciui-
tate, colonus aũt in villa, vt ff.de acquir.poſ.l.qui pignoris,
& l.ſi quid qđ §.etiã per colonos eo.tit. cõductor verò eſt
quoddã generale vtriq; cõueniẽs, vt ex diffinitione patet.
Vnde quantũ ad præſentẽ quæſtionẽ nihil differt inter in-
quilinũ & conductorẽ. Dico ergo, ꝙ poteſt ſm Doct.in d.
c.propter.in quatuor caſibus. ¶ Primò, ſi domus locata ne-
ceſſaria facta ſit ſuæ habitationi, puta ſi deſtructa eſt do-
mus ſuæ habitationis, vel poſtea duxit vxorem, vel ſimilis
neceſſitas occurrit, quod intellige ſi neceſſitas ſuperuenit
locationi iam factæ, & aliter prouidere nõ põt, vt l.ædem.
C.loca. aliter nõ diceret̃ neceſſitas, ſecus ſi tẽpore locatio-
nis aliã domum nõ habebat: quia imputabit ſibi, nec pote-
rit expellere.ff.locat.l.ſi quis domũ.§.huic ſubiungi. Secun-
dò, cũ domus eget refectione, quia ruinã minatur, q̃ tem-
pore locationis nõ minabat̃, quo caſu, ſicut & ĩ præcedẽti,
fiet remiſſio penſionis pro temporis rata, de locat.propter
ſterilitatẽ, & d.l.ædẽ, & l.quæro.§.inter locatorem.ff.locat.
vel ꝓuidebitur de alia domo æquè idonea.ff.eo.l.cũ plu-
res, in prin. & refecta domo poterit cõductor petere in ea
reponi, ſm gloſ.iuncto tex.in l.ſi duo.§.cum inquilinus.ff.
vti poſ. & ibi per Bartol. ¶ Tertiò, qñ conductor in domo
peruerſè conuerſat̃, etiã ſine læſione rei, vt puta tenet pu-
blicas meretrices, vel etiã peruerſos homines, vt lenones,
& huiuſmodi.arg.in auth.de leno.§.ſancimus. & ſic nõ re-
mittitur penſio, ſm Hoſt. vel ſi verſatur peruerſè cum læ-
ſione rei, tenendo porcos in ſolario, incidẽdo arborẽ, non
colẽdo ſuo tpe, & tũc recipitur penſio, ſed aget locator ad
intereſſe de damno dato, ſm Hoſt.in d.c.propter ſterilita-
tem. ¶ Circa hoc ſcito, ꝙ in iſto tertio caſu dixerunt aliqui
non eſſe remittendã partẽ penſionis pro rata tẽporis quaſi
cõpenſando, ſed poteſt agere contra inquilinũ pro damno
dato actione legis Aquiliæ, vel ex locato. quod Pan. ſecun-
dùm Ioan.And.limitãdo dicit verum, qñ peruerſè verſatur
dãdo damnũ, ſed ſi ſe haberet peruerſè in domo ſine dam-
no, poteſt expelli non remiſſa penſione pro rata: quia dñs
non debet ſuſtinere hoc damnũ ex culpa inquilini, quod
intelligitur, qñ dominus ignorabat conditionẽ inquilini,
aliàs damnũ erit ſuũ, quia expelli nõ poterit ante tempus.
¶ Quarto, qñ inquilinus per bienniũ non ſoluit penſionẽ,
ſed ſi paratus ſit ſoluere, audiendus eſt.ff.locat. l. quæro.
¶ Circa hoc aũt Pan.ibi diſtinguit. Nam ſi locatio facta eſt
ad longũ tps, id eſt, decẽ annorũ, tũc hoc eſt dupliciter, qa
aut primò fuit cõſtituta vna penſio pro toto tpe, & poteſt
expelli ſi nõ ſoluit tpe cõuento, qa ſi nõ ſeruat contractũ,
nõ eſt ſibi ſeruãda fides, aut ſecundò fuit cõſtituta ſingulis
annis, & tũc habet locũ d.c.propter. vt ſi nõ ſoluerit p bié-
nium, poſſit expelli, qđ ꝓcedit etiã ſi factũ fuit vt nõ poſſet
expelli durãte tpe, quia debet intelligi eo ſoluente penſio-
nem, vt eſt tex.in l.quæro.§.inter locatorem.ff.eod. Si verò
locatio fuit ad tps modicũ, non eſt neceſſe expectare bien-
nium, ſed expelli põt ſi nõ ſoluit tpe debito, et authoritate
ꝓpria. Et eſt ratio diuerſitatis hic & ibi, qa hoc caſu inqui-
linus nõ habet ius in re, vñ ſi expellitur nõ cõpetit ſibi ali-
quod interdictũ contra dñm, arg.in l.colonus.ff.de vi & vi
arma. ſed in priori caſu colonus poſſidet naturaliter, & hẽt
pinguius ius, ad quod l.ij.ſi ager, vect g. vnde nõ põt ſic re
pente expelli, ſed expectat̃ bienniũ, licet poſſit dñs agere
actione locati ad recipiẽdum penſionem tempore debito.
Adde

Adde quod not. do Alex.de Imo.conſil.cxxvij. ꝙ ſi condu-
ctor iurauit ſoluere canonẽ ſingulo anno, & ceſſat ſoluere
anno vno, ipſo iure cadit à iure ſuę cõductionis, qui eſt p-
iurus.l.ſi quis maior.C.de tranſac. & in terminis in cõtra-
ctu locationis decidit Bald.in c.querelam. de iureiu.ſuper
glo.prima. imò dicunt cõiter Doct.in d.l. ſi quis maior. ꝙ
diſpoſitio illius legis habet locũ in omni cõtractu iurato.
10 ¶ Decimò * quęritur, vtrũ inquilinus poſſit ſimiliter pro-
pter neceſſitatem dimittere domum ante finitum tempus
contra Domini voluntatem? Et dicit Pan.in d.c. propter.
ꝙ ſic, ſecundùm Vin. & Ioan.And.quod etiam tenet gl.in
l.ſi in lege.§.ſi domus.ff.loc. Ex quo inferri poteſt, ꝙ di-
mittere poteſt propter peſtem: quia eſt probabilis neceſſi-
tas. & facit text.in l.habitatores.ff.eo. & intellige, ꝙ poteſt
dimittere remiſſa penſione pro rata: aliàs nihil ei prodeſ-
ſet iſta facultas. Et ſic in conſcientia ſeruãdum eſt, quãuis
ſecũdùm Pan.in practica vix poſſit obtinere. ſ.in foro cau
11 ſarum. ¶ Vndecimò * quæritur, vtrum colonus poſtquàm
agrum ſeminauit, ſi Dominus eũ vendiderit, expelli poſſit
per emptorem? Et dico, ꝙ non, ſed medietatem fructuum
habebit, vel vt cõuenerant: ſi tamen venditor omnes fru-
ctus accepiſſet, aget colonus cõtra vẽditorem.ff.de leg.j l.
nihil ſpeciale, tñ colonus habet priuilegiũ fiſci, ſecundùm
Rod Hic tamen aduerte, ꝙ ſuccedens in re locata, ſi eſt de
beneficiis eccleſiaſticis, & locatio ſit facta ab habente ad-
miniſtrationem, & cum debitis ſolennitatibus & cauſis, de
quibus s̃. Alienatio. & ad debitũ tẽpus: tenetur ſtare loca-
tioni, & ſi eccleſia foret læſa, poſſet petere reſtitutionẽ in
integrum.c.j.de reſt.in integr. & c.j.de re.eccl.non alien. Si
verò locator nõ habuit adminiſtrationẽ, vt ſunt canonici
ſimplices: ſic non tenetur ſtare: quia æquiparatur vſufru-
ctuario, qui locare non põt vltra tẽpus vitę ſuæ.l.ſi qs do-
mum.ff. loc. niſi cũ cã rõnabili & epiſcopi authoritate fe-
ciſſet. Cùm verò res locata non eſt eccleſiaſtica, tunc ſuc-
ceſſor vniuerſalis tenetur ſtare.l. viã veritatis.C.loc. Suc-
ceſſor verò particularis in dicta re non tenetur ſtare, niſi
locator habuiſſet adminiſtrationem plenam, vt maritus
in prædio dotali, quia ſic tenetur, vt in l.ſi filio.§.fi.ff.ſolut.
mat. & idẽ in tutore reſpectu pupilli.l.ſi tutelæ.ff.de admi-
12 niſtra.tut. ¶ Duodecimò * quæritur, vtrum minuenda ſit
pẽſio, qñ cõductor vti nõ potuit re cõducta? Et diſtinguo,
quia aut locator locauit res, aut operas. Et quidẽ ſi locauit
res, ſi ſtetit p locatoris voluntatẽ quo minus conductor re
conducta vteret̃: ſic tenetur ei ad intereſſe.l.ſi de fundo.C.
locat. Si verò ſtetit nõ p eius volũtatẽ, ſed p caſum fortui-
tũ ex parte locatoris contingentem: puta, quia propter eius
delictũ publicatus eſt fundus locatus, vel ex parte rei lo-
catæ, puta ſi ædes locata cõbuſta eſt, vel ager terræ motu
corruit: ſic penſio remittitur pro rata.l.ſi quis domũ.in fin.
& l.ex cõducto.§.j. & l.ſed addes.§.ſi quis.ff.loc. Et idẽ di-
cendũ eſt, qñ ex neceſſitate locatori adueniente oportuit
cõductorẽ expellere, vel ꝓpter refectionẽ domus.l.qui in-
ſulã.in princ & l.ſi funduss.ff.eod. Si verò ſtat p cõducto-
rẽ, vel eius culpã quo minus re locata vtatur, nihilominus
totam penſionẽ ſoluere tenetur.l. colonus.§.nauem.ff.loc.
¶ Si verò ex caſu fortuito. ſ.ex parte eius accidẽte, ſtetit, ſi-
militer tenetur, qñ locator alteri locãdo veriſimiliter mer-
cedẽ habuiſſet, aliàs non, vt patet ex l.ſi.§.fi.ff.ad l.Rho.de
iac.facit.l ſed ædes.§.cum quidam.ff.loc. Si verò quis lo-
cauerit operas, ſi per eum nõ ſtat quo minus eas ſoluat, ſed
per cõductorem, præſtabit cõductor penſionẽ, etiã ſi caſu
fortuito impediatur, vt eſt caſus in d.§.cum quidam. quod
verũ puto in conſcientia, qñ locator aliàs inueniſſet mer-
cedem, ſi tali non locaſſet. Si verò ſtetit per locatorem nõ
impeditum caſu fortuito tenetur ad omne intereſſe, nec
mercedẽ habebit. Si verò impeditum caſu fortuito, ſic re-
mittitur pẽſio pro rata tpis: vt eſt caſus in l. ſi vno.§.itẽ cũ
quidam.ff.loc. & in l.ſi hi.C.loc. & in l. aduocationes.C.de
cond.ob cauſ. non autem tenetur ad intereſſe. & ſi iam in-
choaſſet operas, vel feciſſet aliquas expẽſas ad ſe pręparã-
dum, & tali caſu fortuito impeditur, repetet illas expenſas
quas fecit propter hoc, vt habetur in l.pecuniã.in princ.ff.
de cond.ob cauſ.de eo qui parauerat ſe ire ad locũ, & fuit
impeditus tẽpeſtate: fallit hoc, vt nõ remittatur penſio, qñ
ex caſu fortuito ſtat per locatorẽ in aduocato, quia nõ re-
petitur ſalariũ ab eius hęredibus eo moriente.l.j.ff.de var.
& extraor.cog. & idẽ de quocunq; habẽte officiũ publicũ,
quomodo loquitur.l.arborib.§.de illo ff. de vſufr. & l.diẽ
functo.ff.loc. & l.diem functo.ff.de off.aſſe. Item fauore li-
uore libertatis, vt in l cum hęres.§.Stichus.ff.de ſtatu libe.
Hæc eliciũtur ex Azo. & Bar. & aliis Doct.in d.§.cũ quidã.
& ſic tene, niſi conſuetudo aliter haberet. vide s̃.Fam.§.ij.
13 ¶ Decimotertiò * quæritur, vtrum rei vſu non impedito ſit
facienda remiſſio propter ſterilitatem in fructibus? Et di-
co ꝙ ſic aliquando, ſed nota, ꝙ quando ſit tanta ſterilitas,
vt fiat remiſſio, ſunt opiniones, vt recitat Pan.in d.c.pro-
pter. ¶ Prima eſt, vt tunc ſit, quando fructus ſeminis non
potuerunt colligi, ſed hęc non tenetur communiter. ¶ Se-
cunda eſt, vt in hoc ſtetur opinioni vulgari.arg.in l.cùm
delanionis.§.aſinam.ff. de fundo inſtructo. & ſatis eſt iſta
ſuſtentabilis, ex quo lex non determinat. ¶ Tertia eſt, vt ſi
vltra dimidiã iuſti pretij læſus eſt conductor, fiat remiſſio
pro rata. quam tenuit Cynus in l licet.C.eod. & expreſſius
ibi Bar. quia iſte contractus eſt bonæ fidei, quæ in condu-
ctore non patitur tãtum damnum ſine culpa ſua ¶ Quarta
eſt, quam poſuit Bar.in l.ſi merces.§.vis maior.ff.loc.hoc
hoc eſſe, qñ deductis ſumptibus nihil percipit colonus. ſed
hanc Pan.ibi meritò improbat. ¶ Quinta eſt, quam idem
Batt.in eadem l.licet poſuit, vt hoc ſit quando vix colligit
duas ex tribus partibus eius quod ſolebat colligi. Quam
opinionem Ioan.And.videtur fouere, dum ponit exemplũ
in eo qui pro tribus ſextariis terræ ſolitus erat colligere
quindecim, & ſoluebat Domino tres aureos, ſi colligit de-
cem, ſoluat duos, ſed ſi anno ſequẽti colligit xxx. fit com-
penſatio. Et hanc opinionem ſequitur Sum.Ang. Ego au-
tem dico ſtandum conuentioni, quę ſi in hoc nulla ſit, ap-
probo ſecundam opinionem, quæ eſt Gof. ſecundũ quod
vulgaris, id eſt, communis opinio eſt informata conſue-
tudine patriæ, ita ꝙ in hoc certa regula dari non poteſt.
Sed cùm locatio & conductio ſint contractus bonæ fidei.
Inſti.de actio.§.actionum. merces debet conuenire arbi-
trio boni viri.l.ſi in lege.ff. locat. Quando igitur propter
dictam ſterilitatem fiat recompenſatio pro rata, dico hoc
eſſe, quando euenit præter conſuetudinem caſu fortuito
ſine culpa coloni: puta ex grandine, vel alia aëris intem-
perie, quod limita ſecundùm Hoſt. & Pan. quando nõ po-
teſt fieri cõpenſatio cum fertilitate anni præcedentis, vel
ſequentis immediatè durante eadẽ locatione. Si verò hoc
non contingat caſu fortuito, ſed vitio & debilitate terræ,
ſecundùm Dir. nulla fit remiſſio, vt quia vinum coacuit.
vel herbis ſegetes ſunt corruptę, quia hoc poteſt imputari
colono, qui herbas nõ remouit. Et idẽ dicit, etiam ſi ſolua-
tur certa ſpecies, quia licet non ſit propriè locatio, tamen
quò ad hoc idẽ eſt iudiciũ. ¶ Sed aduerte, ꝙ iſta de partia-
rio non intelligũtur, qui lucrũ & dãnum patitur cũ dño,
qa nõ fiet illi remiſſio, vt not.in gl.in d.c.ꝓpter. ¶ Aduert
etiame

etiam,ꝙ ſi fructus affuiſſent,ſed poſt collectionem emar-
cuerint,vel exercitus eos conſumpſit,& hmõi, nõ dicetur
ſterilitas, nec fiet remiſſio:ſecus ſi erãt colligẽdi:vt in l.ex
cõducto.§.ſi vis.ff.de loc.& l.dãnũ.C.eo. ¶ Decimoquartò
14 *quęritur,vtrũ augẽda ſit pẽſio propter fertilitatem?Et di-
cit Pan.vbi ſ̃. ꝙ non, primò ſi hoc ſit quia fructus valent
plus ſolito:ſicut nec fieret minutio, ſi minus valerent,nec
ſecundò,ſi ſit propter induſtriam coloni, ne ſua induſtria
ſit ſibi damnoſa:vt ff.eod.l.ex conducto.& l.fin.C.de allu-
ui.nec tertiò, ſi contingat propter bonitatem rei.quia bo-
nitatẽ dominus locauit meliori pretio,quàm potuit,ſed ſit
ſi contingat caſu fortuitu : puta ſi locaui molendinum ex
quo conductor percipiebat ſolùm 50.ſed propter alia mo-
lendina nunc deſtructa hoc anno percepit centum , fiet
penſionis augmentum pro rata , ſicut fit remiſſio propter
ſterilitatẽ caſu fortuito contingentem:quia contrariorum
eadẽ eſt diſciplina.xxxj.diſt.c hoſpitiorum. & l.j.ff.de his
qui ſunt ſui vel alien.iur.& idem glo.in l.ſi merces.ff.eod.
15 ¶Decimoquintò * quęritur,quibus caſibus generaliter ſit
faciẽda remiſſio cẽſus,vel pẽſionis? Et dico,ꝙ fit primò,ſi
cõductor expellitur, iuxta dicta ſ̃.§.xij.& ſecũdò propter
vim maiorẽ, cui reſiſti nõ potuit:& tertiò propter id quod
prçter cõſuetudinẽ à caſu euenit, puta tempeſtatẽ,vel aliã
intẽperiem aëris in deuaſtatione fructuũ:vt in d.l.ex con-
ducto.&quartò ſpecialiter propter ſterilitatem:vt ſ̃.§.xiij.
16 ¶ Decimoſextò*quæritur,quid iuris ſi conductor aliquid
expẽdit in re cõducta? Et dicit Hoſt.ꝙ ſi expendit neceſſa-
riò,vel vtiliter auxit,ædificauit,vel inſtituit,aget cõtra lo-
catorem , vt reſtituat expenſas.ff. loc.l.dominus. & in d.l.
ſed addes.§.inquilinus.& ibi gl.Sed clarior tex.eſt in l.co-
lõnus.primo reſponſ.ff.eod. Si tamen poſſet tollere impẽ-
ſas ſine illęſione rei,nõ tenetur locator:ſed conductor eas
tollere põt:vt in d.§.ſi inquilinus. Prædicta autẽ nõ intel-
ligas de expẽſis factis ꝓ animali locato paſcẽdo, vel colẽ-
da poſſeſſione,& hmõi:ſed de aliis,puta curatione morbi,
reparatione ruinæ,plantatione vinearum,& hmõi,de quo
17 etiam vide Ædificium,in prin.¶ Decimoſeptimò * quæri-
tur , vtrum conductor teneatur locatori de damno , quod
in re locata contingit:& ex qua culpa? Et dicit Hoſt.ꝙ te-
neatur ſi contingit ſua culpa,vel eorum,quorũ opera vtit'.
Et tenetur de dolo & lata & leui culpa, quia gratia vtriuſ-
que celebratur iſte cõtractus.Inſt.qui.mo. contrah.obli.§.
vlt.& ita cõiter tenẽt gl. & Doct.in l.ſi quis domũ.§. Cel-
ſus.& in l.ſi merces.§.qui columnam.ff.loc. de damno ve-
rò illato ab alio non tenetur,ſi obuiare non potuit.ff.eod.
ſed de damno.ſimiliter nec de caſu fortuito, niſi eo modo
quo dictũ eſt ſ̃.Cõmodatum.§.ix.tenetur tamen de cuſto-
dia.d.l.qui mercedem , quia & mercedẽ pro ſola cuſtodia
accipiẽs,tenetur etiã de leuiſſima.extr.de depo.bona fides.
Et idem intelligas de locatore operarum. Quidã autem,
vt Mar.in d. §. qui colũnam. dicunt locatorem operarum
ad tranſuehendas colũnas,& ſimilia,quæ faciliter frãgun-
tur,teneri etiã de leuiſſima,propter tex.dicẽtem,culpa ab-
eſt,ſi omnia facta ſunt quę diligẽtiſſimus quiſq; obſeruaſ-
ſet.Sed cõcordia fit ſic , vt teneatur de leuiſſima, ſi locauit
operas in re quæ curã diligẽtiſſimã requirit,vt in adamã-
te expoliendo,veſte aurea incidẽda, aliàs vera erit opinio
gl.ꝙ teneatur ſolùm de leui.Nec obſtat gl.in l.qui merce-
dem.in l.dominus.ff.eod.vbi dicit , ꝙ ſi ſpecialiter merce-
dem accipit pro cuſtodia,tenetur de leuiſſima:quia ꝓ hoc
ſciendũ eſt,ꝙ ſi ſumus in contractu,in quo quis tenebatur
ſolũ de lata culpa,vt in depoſito, acceptio mercedis ꝓ cu-
ſtodia facit, vt teneatur etiã de leui, & ſic intellige c.bona
fides.de dep.& l.j.§. ſi veſtimenta.ff.depo. Si verò quis te-
nebatur de leui culpa,vt in locato : acceptio mercedis pro
cuſtodia rei locatę facit, vt teneatur etiã de leuiſſima:& ſic
loquitur & intelligitur d.l.qui mercedem.& d.l.dominus.
Et hoc quidẽ Sum.Ang.& Ro.tenuit indiſtinctè. Sup.au-
tem limitat, qñ quis obtulit ſe cuſtodiæ.ar.l.j.§.pen.ff.de-
poſ.& hoc tene:quia eſt regula doctorum, vt patet ex Pã,
in d.c.bona fides.iuncto.c.vnico , de cõm. ꝙ in contractu
celebrato gratia alterius tantum, venit culpa leuiſſima:nõ
autẽ gratia vtriuſque niſi aliud addatur : ſed tantùm leuis,
modò etiam ipſa acceptio mercedis pro cuſtodia, eſt qui-
dã contractus & fit gratia vtriuſq;.Vnde niſi aliud addatur
limitans,nõ venit leuiſſima.¶ Ex his patet, ꝙ multi cõdu-
ctores rerũ & locatores tenentur de dãno.Qui enim reci-
pit palliũ meũ,& ꝑ errorẽ dedit alteri,tenetur : quia error
in facto proprio non toleratur.l.item quæritur.§.itẽ ſi pal-
lio.ff.eod.qui etiam veſtimẽta polienda accepit , tenetur ſi
mus ea corrodit.d.l.item quæritur.§.ſi fullo.Si etiam nau-
ta me inuito ponat res meas in alia naui quàm ego poſue-
rim,tenetur ſi perierũt.d.l.item quæritur.§.j.vbi patet; ꝙ
non tenetur ſi tranſtulit nõ inuito domino, ſed bona fide,
& ſine culpa,etiã ſi mala fide trãſtulit:ſed eadem nauiga-
tione vtraq; nauis periit.ff.ad l. Rho.de iac.l.fi.§.j. quia li-
cet fuerit in culpa rem meã infideliter pertractãdo , ex illa
tñ culpa non periit,ex quo omnino erat peritura quod eſt
18 valde notandũ.¶ Decimooctauò*quæritur,vtrũ locãs va-
ſa vitioſa ignorãter,propter qđ emarcuit vinũ,aut effuſum
eſt,teneatur?Et dico,ꝙ ſic,ad reſtitutionem in intereſſe &
vini , nec ignorantia eum excuſat. Secus autem in paſcuis
locatis, vbi locatore ignorante fuit herba peſtifera, & in-
terierunt animalia conductoris:quia nõ tenetur, vt in d.l.
ſed addes.§.j.vbi dicit gl.hoc eſſe ſpeciale in locato:vt in-
tereſſe extra rẽ hic veniat.Ratio diuerſitatis eſſe põt,quia
dicta ignorãtia ibi nõ prçſumitur ſine negligentia ſciendi
quod ſcire debuit : ſecus in herbis.In cõſcientia tamẽ non
haberet locũ dicta lex, niſi qñ locaſſet talia vaſa ꝓ bonis.
ſecus ſi ſimpliciter exhibuiſſet videnda per conductorem,
ignorãs an eſſent bona,vel ne:quia nũc cùm non ſit in ali-
qua culpa, nõ tenetur.Et quod dictũ eſt in vaſis, intellige
in omni re vitioſa, ex qua dãnum ꝓuenire poteſt:niſi vi-
tiũ ſine culpa ignoretur cũ locatur. A fortiori autem tene-
tur ad reſtitutionẽ intereſſe,qui locat rem vitioſam ſcien-
ter:arg.d.l.ſed addes.quod no.ꝓ his qui locãt equos ſe de-
mergentes in aquas:quia tenentur ſi veſtes deſtruãtur, ſe-
19 cus in cõmodato.¶ Decimononò*quęritur,qui incumbet
probatio,vbi in locato vnus affirmat dolũ aut latã culpam
interueniſſe,& alius negat:puta paſtor qui locauit operas?
Et dicit Sũ.Ang. ꝙ vbi quis tenetur de dolo & lata culpa,
probatio incũbit dicenti interueniſſe dolũ, vel latã culpã.
Sed vbi tenetur de leui aut leuiſſima:tunc tenetur condu-
ctor ꝓbare ſe caſu amiſiſſe. Sed Sũ.Ro.& Sup.dicũt ꝓba-
tionem incũbere paſtori:& bene, quia cõſuetudo legũ in-
terpres obſeruat:& Hoſt.hoc probat dicẽs,ꝙ cũ ipſe rõne
officij debeat habere cuſtodiã,ſi dicit amiſſam ouẽ,probet
abfuiſſe dolũ ſiue culpã : ſicut argẽtarius probare debet ſe
amiſiſſe rõnes cum ruina vel incendio.ff. de eden.l.ſi quis
ex argentariis.§.fi.& idẽ vr̃ Dominus in lege veteri deter-
minaſſe,vt patet Exod.xxij.& idẽ in cuſtode carceris.ff.de
cuſt.re.l.fi.Aliàs autẽ , qui dolũ allegat l.quoties.§.qui do-
lo.ff.de probat. Vide etiã ſ̃.Cuſtos.§.iiij.an liberetur con-
ductor à cuſtodia,ſi dominus aliã cuſtodiã,ponat,vide aũt
multa ſ̃.in verbo Familia.lucrũ non dicitur, niſi deductis
expenſis.l.illud. in gloſ.C.de col.& ff.pro ſocio.l. Mutius.

DE LVDO, ſeu ioco in genere, & in ſpecie.

1 *Ludus quid & quotuplex ſit.*
2 *Ludus humanus an ſit peccatum.*
3 *Ludus ludibrioſus alearis, & quaſi alearis , an & quomodo ſit peccatum.& num.4 & 5.& 6.*
7 *Habitum religioſorum an ſumere liceat in ludo.*
8 *Ludorum inſpectores, an & quantùm peccent.*
9 *Ludum prohibitum publicè tenens qualiter puniatur.*
10 *Clericus ludens ad aleas qualiter puniatur.*
11 *Ludens quando,& cui reſtituere teneatur.& nu. 12.13.& 14.*
15 *Ludi particeps an teneatur reſtituere.*
16 *Lucrata in torneamentis an debeant reſtitui.*
17 *Compenſatio in ludo quando fiat.*
18 *Ludens cum pluribus ſucceſſiuè,an dicatur pluries luſiſſe.*

1 LVDVS * vel iocus eſt locutio vel operatio, ĩ qua ni-
hil quæritur,niſi delectatio animalis.ij.ij.q.clxxiij.art.
ij.Vnde eſt in remediũ contra fatigationem animalẽ , dans
animæ quietẽ. i.delectationẽ.ibi.& j.ij.q.j.art.vj. ad primũ
& iij.cõtra.c.xxv. pro quo aduerte, ꝙ ſicut etiã quantũ ad
appetitum ſenſitiuũ eſt duplex cõcupiſcentia.ſ.naturalis &
animalis.j.ij.q xxxiij. ita eſt & duplex delectatio.ſ.natura-
lis,quæ eſt de eo quod abſens apprehẽditur vt naturæ con
ueniens : cuiuſmodi.ſ. ſunt oĩa pertinentia ad conſeruatio-
nem indiuidui:vt cibus,potus:& pertinẽtia ad potẽtias ve-
getatiuas, & animalis,quæ eſt de eo quod apprehendit' vt
conueniens ex diſcurſu.i. operatione rõnis particularis ſeu
cogitatiuæ. ¶ Primò verò quærit',in genere & ſummatim,
quid de ludo ſcripſerit S.Tho. Et dico,eũ ſcripſiſſe funda-
mẽta totius materię ludicrę:vnde ſuppoſita diffinitione de
qua ſtatim dictũ eſt, ſic dicit : Triplex eſt ludus.ſ.turpis vt
theatralis ad luxuriã prouocans:recreatiuus. ſ. qui honeſtè
ad recreationẽ fit:& deuotus, qui venit ex vbertate deuo-
tionis:de quo dixit Dauid:Ludam & vilior fiam. 2.Reg.6.
Quorum primus à quolibet debet euitari:tertius dẽt à quo
libet aſſumi:ſecundus debet ſumi,ſed à pœnitẽte tempera-
tius.iiij.diſt.xvj.q.iiij.art.ij.q.j. ¶ In ludis autem, intellige
recreatiuis,cauenda ſunt tria : primò ſcilicet dicta ac facta
turpia vel nociua:ſecundò reſolutio grauitatis. Vnde dicit
Tullius in primo de offic.ꝙ ſicut pueris nõ omnẽ ludendi
licentiã damus , ſed eã quæ ab honeſtis actionibus non ſit
aliena, ſic vt ĩ ipſo ioco aliqd probi ingenij eluceat:tertiò
indebitæ circunſtantiæ ſecundũ perſonam, tempus, locum
& huiuſmodi.ij.ij.q.clxviij.art.ij Et ſi quis ad recreationẽ
debitè ludat, eſt meritoriũ in habẽte charitatẽ.ij.diſ.xl.art.
v.in cor.ſi verò ludat indebitè ad recreationem,opponitur
eutrapeliæ:ad quietem verò inordinatè ludere pertinet ad
mollitiem.ij.ij q.clxviij.art.j.ad tertiũ ¶ Exceſſus autem in
lud.ſ.recreatiuo , eſt duplex.ſ.ratione turpitudinis vel no-
cumẽti:& ratione circunſtãtiæ indebitæ:quorũ primus eſt
peccatũ mortale,intellige in re notabili:ſecũdus eſt venia-
le,niſi in eo ponat' finis.ij.ij.q.clxviij.art.iij.& ſi obijciatur,
ꝙ poteſt eſſe tertius exceſſus, nimis ſoluendo grauitatem:
dico hoc eſſe non poſſe, niſi vno illorũ duorũ modorum:
vnde ille modus reducitur ad alios. ¶ Defectus etiam ludi
eſt peccatũ:ſed minus quàm exceſſus. ibid. argum.iiij.hæc
ſunt quæ ille ſummatim docuit:quæ diffuſè,vide ibi ſuprà.
¶ Et ſi quæratur, de alea ad quẽ ludũ pertinet ? Et dico, ꝙ
ſm ſe pertinet ad recreatiuũ:quia de ſe non eſt peccatum
etiã ea ratione qua innitit' fortunæ:alioqnin in nullo caſu
liceret:eo tamen modo quo diuina aut humana lege pro-
hibetur,de quo j̃.§.ix. dico, ꝙ pertinet ad turpẽ, inquãtum
eſt cum peccato inobediẽtię:& ſic etiã patet quomodò ſit
intelligẽda quorundã diuiſio dicentiũ ludũ diuidi per di-
uinum.i.deuotũ:& humanũ. i.recreatiuum:& diabolicum,
id eſt,turpẽ,qui eſt triplex.ſ.ludibrioſus.i.conſiſtens in lu-
dibriis,qui ſecundùm ſe eſt turpis:alearis ab alea,cuiuſmo
di,ſecundũ Veruec.eſt' omnis,qui fortunæ innitit': & quaſi
aleari.i.miſtus ex fortuna & ingenio , vt ludus tabularũ cũ
taxillis:quia reſpectu taxillorũ viget fortuna:ingeniũ verò
reſpectu tabularũ ducendarũ : & idẽ de chartis. & iſti ſunt
turpes,vel ſecundũ ſe, vel ex humana ꝓhibitione. Quidã
dicitur vulgariter ludus qui nõ eſt ludus: vt qui fit ſup ali-
2 quo euẽtu, & huiuſmodi,de quo j̃.§.vj. ¶ Secundò* omiſ-
ſo ludo diuino, quæritur de humano vtrum ſit peccatum?
Et dico, ꝙ ludus humanus eſt,qui fit ad recreationem pro-
priam vel aliorũ:ad quod reducitur ſi fiat cã virtutis expe-
riendæ. Et iſte aliquando dicitur theatralis à loco apto ad
theorandũ.i.ſpectandũ:aliquando larualis, ab impoſitione
laruarũ,quæ vulgò dñr maſcaræ : aliquãdo hiſtrionalis,qñ
quis de ſua ꝑſona facit ludũ,vt bagatellator, & q inſeruiũt
exercitio prouocandi homines ad ridendũ, ad quod redu-
citur ſi quis ſit ſtragitator,ſine vitæ periculo:nam cũ peri-
culo vitæ iam ludus nõ eſt humanus,ſed diabolicus:aliquã
do haſtiludialis, vt qñ lanceis certatur , & vulgariter dicit'
gioſtra.Aliqñ dr̃ torneamentalis,in quo olim ſe milites in-
tra circulũ ad pugnandũ concludebãt : ſed hodie nõ eſt in
vſu. Aliqñ pilealis,balliſtalis, ſchacalis, chorealis,& hmõi,
qui ſunt vocabulis plures, vt l. natura.ff.de præſcript.verb.
Iſte igitur ludus de ſe nõ eſt malus, ſed potius eſt virtuo-
ſus,pertinens ad materiã virtutis eutrapeliæ , vt patet.ij.ij.
q.clxviij.art.ij.aliqñ eſt prohibitus, & hoc aliqñ etiam ſub
præcepto ratione materiæ in qua fit, quia ſcilicet eſt turpis
vel nociua,aut ratione circunſtantiæ. Vnde eſt prohibitus
primò quoties ſibi vel alij imminet ex ludo probabiliter
periculũ mortis corporalis aut mutilationis, vel grauis de-
bilitatis mẽbri alicuius, vt in torneamento, extrà eod. per
totũ.hoc eſt mortale,qa eſt contra præceptũ illũ Matt.20.
Diliges ꝓximũ tuũ & te à fortiori, & facit l.cruenta,iuncta
glo.C.de glad.& l.nã ludus.ff.ad leg.Aquil. Secus qñ non
immineret ꝓbabiliter,licet aliqñ rarò accidiſſet,vt in haſti
ludio. ¶ Secundò eſt prohibitus ratione probabili periculi
animæ ſuæ vel alterius , & hoc etiã eſt mortale, vt crebro
accidit in choreis,& generaliter quoties continet in ſe tur-
pitudinem. ¶Tertiò ratione circunſtãtiæ loci,& erit mor-
tale ſi fiat in eccleſia cum irreuerentia magna,quæ tñ arte
diffiniri nõ põt,ſed prudẽtis arbitrio. De hoc Sum.Ang.ſic
dicit:Tales ludi, qui de ſe non ſunt mali, nullo modo fieri
poſſunt in eccleſia aut loco ſacro. de vit.& hon.cler.c.cùm
decorẽ.& d.c.decet.de immu.eccl.lib.6.Vnde nõ excuſatẽ
à mortali,qui talẽ faceret in eccleſia,niſi foret quid modi-
cum,cum videatur iure diuino prohibitus ibi,Domus mea
domus orationis vocabitur.hæc ibi.Sed ſua concluſio non
vr̃ vera,quia nõ eſt rationabile,ꝙ ludens ad ſchacos ĩ lo-
co ſacro ſine cõtemptu peccet mortaliter. Sua etiã ꝓbatio
eſt inualida,quia c.cùm decorẽ. loqtur de ludis theatrali-
bus, q erant cũ quodã ludibrio & turpitudine.c.aũt.decet.
non eſt præceptiuũ, cùm prohibeat in eccleſia etiã fabula-
tiones,de quibus nullus ſapiẽs diceret,ꝙ ſint mortalia. Nõ
etiã eſt mortale omne quod eſt cõtra ius diuinũ, alioquin
mortale eſſet omne mendaciũ,cum ſit cõtra illud, Pacẽ &
veritatem diligite.Zach.viij.dico ergo, ꝙ eſſet mortale ibi
choreizare,aut ꝑ laruas reprçſentare vana,& hmõi impor
tantia irreuerentiã magnã:nõ aũt vniuerſaliter eſt morta-
le ibi ludere,nec etiam eſt veniale reprçſentare ibi deuota,
puta præſepe domini, & huiuſmodi , ſecundùm Gloſ.in c.
cùm decorem. ¶Quartò eſt aliquando prohibitus ratione
perſonæ.

perſonæ:nã clericis, & multo magis religioſis prohibitus
eſt omnis ludus cũ armis:vt in c.cõtinebatur.de homi.qa
& arma portare prohibẽtur,& ſub pręcepto,cũ inde excõi
centur:vt in c.clerici arma.de vita & hon.cle.niſi ex cauſa
iuſta,quæ ſm gl.intelligitur ſi per loca periculoſa tranſie-
rint:quia licet eis illa portare ad terrorẽ latronũ:ſed percu
tere non debent:quod intellige niſi eo caſu quo oporteret
eos aut percutere aut percuti, vel ſpoliari Similiter prohi
betur illis ludus hiſtrionalis:vt no.in c. donare.di.lxxxvj.
de quo dic vt ſ.Ars.§.vij.& ſ.Clericus.iij.§.viij.& genera-
liter ratione honeſtatis clericalis omnis ludus, in quo ex
propria perſona facerẽt ludũ in publico:vt ſaltatio,chorei
zatio,& huiuſmodi: vñ eſſent eis huiuſmodi mortale.arg.
c.pro dilectione.in fi.de conſe.diſt.ij.& quod not.Doct.in
d.c.cũ decorẽ.Secus in ſecreto cũ aliquibus domeſticis.Et
ſimiliter interdictus eſt eis ludus larualis,qa habitũ muta-
re nõ poſſunt,niſi ex cauſa rationabili:vt ſ.Excõicatio.vj.
§.v.Prohibetur etiã eis ludus ſchacorum, ſm Iac.de Aret.
in l.ſi quis cum ſciret.ff.pro emp. & Cy.& Petr.in auth.de
ſan.epiſ.& cle.§.interdicimus.cl ij.coll.ix. Et ratio eſt ſm
Mar.in d.c.§.interdicimus:quia à diuino officio,cui debẽt
inſiſtere:vt l.gñaliter.C.de epiſc.& cler. nõ minus deuiare
facit ludus ſchacorũ, quã ludus alearũ, qui eſt eis ibidem
prohibitus.Et hoc ſequitur Sum Roſ.cõtra Sũ.Ang.pręſer
tim in religioſis. Sed iſta pbatio nõ eſt bona:alioquin eſ-
ſet illis interdictũ omne exercitiũ mentis implicatiuũ:puta
ſtudiũ Muſicę vel Aſtrologię, aut piſcatio,vel hmõi.Vnde
dico cũ gl.in d.§.interdicimus.C.de epi.& cle.ꝙ dicta opi-
nio nõ eſt vera,niſi vbi propter hunc ludũ omitterent of-
ficia diuina,ad quæ tenẽtur,aliàs licitũ eſt eis,ſicut & ſecu
laribus ludere ad ſcachos,ſm Rich.in iiij.diſt.xv.& Laud.
niſi ratione ſcãdali vel inhoneſtatis clericalis:puta luden-
do publicè,vel etiam niſi ludẽdo cum ſecularibus.ij.q.vij.
laicos.xxiij.di.his igitur. & idẽ dic de cantu ſeculari in ci-
tharis & hmõi.¶ Quintò,eſt phibitus ludus humanus ra-
tione ſcandali:vt ſi clericus vel religioſus aliquem ludum
exerceret in publico, ex quo ſeculares ſcandalizarentur:
quod poſſet eſſe mortale iuxta dicenda ĩ.Scandalum.§.iij.
¶ Sextò rõne cupiditatis:vnde tenet Mat.vt no.Car.in cle.
ij.de vj.& ho.cle.ꝙ ludẽs ad ſchacos cã cupiditatis peccat
mortaliter:quod quidẽ verũ eſt quãdo ipſa cupiditas eſſet
peccatũ mortale, de quo ſ Auaritia.§.j.ſicut & quoties qs
ludit ex intẽtione alicuius quod ſit mortale:aliàs autẽ nõ
licet ſemper ſit illicitũ ludere ex cupiditate:quia ludus nõ
eſt cõceſſus niſi gratia neceſſarię recreationis ſuę vł ſocij.
Sed aduerte, ꝙ ludus dicitur fieri ex cupiditate lucrãdi,qñ
quis non luderet ceſſante ſpe lucri:ſecus qñ luderet,etiã ſi
crederet nec perdere nec lucrari.¶ Septimò rõne tẽporis:
puta ſi qs vellet ludere ad pilã in paraſceue:qñ nõ eſt tẽpꝰ
recreationis, ſed doloris:& poſſet eſſe mortale pper ma-
gnitudinẽ irreuerentiæ,quæ arte diffiniri non põt: ſed ar-
bitrio boni viri.Sum.autẽ Ang.hic tenet, ꝙ ſit mortale in
die feſto,in quo phibetur opus ſeruile:ludus vnus,in quo
requiritur multa ſeruitus, vt haſtiludiũ.quod etiã Rich.in
iiij.di.xxxvij.dicit eſſe mortale: non autem eſt mortale in
aliis requirẽtibus modicã ſeruitutẽ:niſi quis in eis tota die
occupetur omiſſis diuinis.Sed iſta concluſio non eſt vera,
alioqn nõ liceret die feſto ludere ad pilã,in quo ẽt requi-
ritur magnũ exercitiũ corporale:& ſimiliter nõ eſſet poſ-
ſibile ſine mortali choreizare in die feſto quacunq; hone-
ſtate vel cautela data,qđ nullus ſapiẽs diceret:non eſt etiã
pctm,maximè mortale, haſtiludiũ, qñ fit ſine periculo p-
babili: qa ſi licet exercere militiã, licet etiã illã addiſcere,
quod illo exercitio fit, de quo ĩ.§.viij.in fin. & ĩ.Tornea-
mentũ. Probatio etiã ſua nõ eſt bona,quia opus corporale
ordinatũ immediatè ad ſpirituale vel animale, ñ eſt ſerui-
le, nec illicitũ in die feſto:ſicut qui ſtudet ad intelligendũ,
licitè libros defert,mutat,& reuoluit, & ſi quis ludit ad re-
creationẽ, imò & ſi quis araret ludo & ioco,nõ eſſet opus
ſeruile,vñ idẽ exercitiũ,puta piſcari,ex fine eſt ſeruile & ñ
ſeruile:ſicut & licitũ ac illicitũ.Dicit aũt eadẽ Sum.Ang.ꝙ
in ludis q fiunt gratia ingenij, aut virtutis exercendæ.i.in
quibus iſta exercitatur,alius non eſſet ludus ſi fieret ſolùm
illo fine,vt patet ex dictis ſ.in prin.nõ licet ludere vno lu-
do,niſi per vnũ ſolidũ, id eſt, aureũ, vt in auth.alearũ.C.de
relig.& ſump.fun. & dicitur ludus vnus, ſm Bart.in l.infi-
ciando.§.inſanus.ff.de fur. pro toto illo tẽpore continuato
quo aliqui inuicẽ ludunt.Ex quo infert d.Sum.limitando,
ꝙ ſi magnis in ludo nõ conceditur niſi ſolidus, paruis non
cõceditur niſi groſſus. Sed iſta nõ ſunt de mẽte illius legis,
quæ ſolùm intendit prohibere diſſipationẽ patrimonij, &
ſi eſſent hodie,nõ tenent ob cõtrariam conſuetudinẽ,quia
etiã militibus in haſtiludiis præmia magna proponuntur.
3 ¶ Tertiò * quæritur, vtrũ & qũo primus ludus diabolicus,
id eſt,ludibrioſus ſit peccatũ? Et dico, ꝙ ludibrioſus à lu-
dibrio,qđ eſt deriſio,dictus eſt, vñ aut eſt ludibrioſus,quia
eſt in deriſum proximi,& ſic dico,vt ſ.Deriſio.vel eſt ludi
brioſus,quia eſt de his,per quæ quis venit in ludibriũ.i.de-
riſum.quod ſi eſt, quia per hæc ludens deridetur,tanquam
deficiẽs in intellectu ſeu ſtolidus, nõ videtur mortale, niſi
rõne ſcandali. Si verò deridetur quantũ ad voluntatẽ,quia
ſcilicet per hoc reputatr vitioſus vel puocatiuus ad vitia,
vt qa ludendo vtitur ṽbis,actibus,aut rebus prouocãtibus
4 ad laſciuiã:ſic eſt peccatũ mortale.Quartò * quæritur,vtrũ
& quomodo ludus diabolicus alearis ſit peccatũ? Et dico,
ꝙ hic ludus non eſt peccatũ,vel eſt veniale, qñ luditur ali-
quid modicũ cauſa recreationis vel conuiuij, & in hoc oẽs
Doct.conueniunt quò ad laicos ſaltẽ, qa hoc pmittit.ff.de
alea.l.qđ in cõuiuio. Et intellige modicũ reſpectu perſonæ
ludẽtis,& tale modicũ qđ quis faciliter donaret, ĩ quo ceſ-
ſat ratio prohibitionis huiuſmodi ludi, quæ eſt multitudo
malorũ ex ludo ſequentiũ. Hoc tñ intellige eſſe licitũ, niſi
interueniat aliquid eorũ quæ ludũ humanũ faciũt eſſe pec-
catum,de quibus.§. priore dictum eſt. Quantũ ad clericos
verò gl.in auth.de ſan.epiſ.§.interdicimus. vr̃ tenere, ꝙ ſit
eis mortale,etiã in modico,ex recreatione,ſed inſpecta ra-
tione allegandarũ legũ, & cõſiderato, ꝙ legũ correctionẽ
debemus euitare.de elect.cũ expediat.lib.6.dico hoc ñ eſſe
verũ,quia hoc non prohibuit eis Papa, nec Imperator põt
prohibere,quia illi nõ ſubdũtur.Si verò luditur,ſed non ex
recreatione aliquid modicũ eo mõ quo dictũ eſt, ſic ſemp
hic ludus eſt peccatũ ludenti,participãti,& inſpiciẽti, quia
phibetur lege ciuili.ff.de alea.p totum,& C.eo.in cõſtitu-
tione Græca.& C.de relig.& ſump.fu.auth.alearũ.& maxi-
mè ſi ſunt clerici. & in auth.de ſanc.epiſ.§.interdicimus, &
ſimiliter iure canonico,vt de vi.& hon.cle.vbi phibetr cle-
ricis:& tamen vacat ibi argumentũ à contrario ſenſu, quia
alibi phibetur ẽt laicis, vt diſt.xxxv.c.j.& eſt mortale, ſm
Ray.qđ patet ex pœna quæ eſt excõicatio vel depoſitio, vt
diſt.xxxv.epš.imò dicit ibi Hug.ꝙ eſt mortale ſemp,quod
tñ non eſt verũ,nec illud c.hoc probat,quia dicit deſeruiẽs.
& ly de,auget,vt ff de po.l.j.in prin.& ideo eſt mortale:pri
mò ſecundũ Gloſ.ibi,& Rodo.ei qui valde ſeruit ludo.i.in
conſuetudinẽ ducit.& hoc ſequitur Sum.Ang. ſed quia ſm
Aret.poſt B.Tho.conſuetudo etiã ſi aggrauat peccatũ,ſpe-
ciem tamẽ eius non mutat,vt de veniali fiat mortale, ideo
melius

melius Sũ.Ro.& Suppl.ſequendo doctrinã ordinis noſtri,
dicunt hoc eſſe mortale laicis qñ luditur ex auaritia, ꝙ
ſm Arch.eſt, qñ quis ludit non ob recreationẽ, ſed ad ac-
quirendũ aliquid notabile per ludũ.Vñ intelligo,ꝙ ludus
fit ex auaritia, qñ ludens non luderet niſi cũ ſpe lucrandi.
Ex ſolatio verò,qñ ludens luderet, etiam ſi neutrã partem
crederet lucratiuã, licèt deſideret & ſperet lucrari.Et ratio
eſt qa qñ aliqua duo,puta ludus & ſpes lucrandi,ita ſe ha-
bent,ꝙ poſito,vel remoto vno,puta ſpe, alterum ponitur
vł remouetur,oportet alterũ eſſe cãm alterius: ſed ſi mo-
ta ſpe ſtat ludus, illa non erat cauſa ludi.Vnde non omnis
qui appetit lucrari,ludit propter lucrũ:& iſta auaritia ſup-
poſita ludi prohibitione, eſt mortale in rẽ notabili: quia
intendit ſpoliare proximum modo indebito, & hoc etiam
clericis,cum prohibeatur iure canonico,eſt multo magis,
5 quã laicis.¶ Quintò*quæritur,vtrũ & qũo ſit pctm ludus
quaſi alearis,vt chartarũ,& huiuſmodi? Et dico, ſm Arch.
idẽ eſſe iudicium quod de aleari, quia in ludo chartarum
principaliter valet fortuna, & idem dic in ludo tabularũ,
& idẽ in omnibus, in quibus principaliter fortuna victo-
riam parat, quia omnes iſti ſm mentẽ Veruec.veniũt no-
6 mine ludi alearum.¶ Sextò * quæritur,quid iuris de eo lu-
do,qui vſitatur crebro apud omnes,dum duo litigant ſu-
per veritate alicuius ſententiæ ſub aliqua pœna, puta vno
dicẽte,talis princeps eſt mortuus,alio verò dicente,ꝙ nõ,
ludũt aureũ lucrandũ à veridico,& à falſidico ſoluendum?
Et dico hoc nõ eſſe pprię ludũ, cũ hoc inuẽtum nõ ſit ad
recreãdum vires animales, ſed potius cũ ſit idem ac ſi dica
tur, do ſi dixeris verum:reductiuè eſt contractus innomi-
natus.ſ.do vt facias,ſiue ſi feceris,quia ad facere reducitur
dicere.Et dico ſecundùm mentem Arc.hoc eſſe peccatum:
quia dicit hoc lucrum non eſſe licitum.ſ.turpe ex auaritia
deſcendẽs,& nulli vtilitati,ſed vanitati deſeruiens & pro-
digalitati. Non tñ tenetur reſtituere neceſſariò qui lucra-
tur,ſed pauperibus debet erogare magis ex conſilio,quam
ex præcepto.arg.xiiij.q.v.nõ ſanè.& c.qui habetis.Etſi eñ
lex diuina, vel naturalis prohibeat omnem actũ auaritiæ
& illicitæ acquiſitionis,vt meretricij torneamẽti, & hmõi,
nulla tñ lex in hmõi reſtitutionẽ mandat.Eſt autem quæ-
dam ſimilitudo quantum ad futurum euentum, inquan-
tum.ſ.ibi aliquid valet fortuna, tñ ludẽtes principalius fi-
dunt ſe in ingenio coniectando quàm fortunę.¶ Septimò
7 *quæritur: vtrum in ludo aliàs licito licitum ſit vti habitu
religioſorum?Et dico,ꝙ nõ.ſ.grauiter punitur hoc faciẽs,
vt in auth.de ſanct.epiſ.§.fin.& pen.& ar.C.de epiſc.aud.l.
minimè.Sed,vt ibi patet,vtraque lex de ſecularibus loqui-
tur & prima loquitur maximè de theatralia exercentibus,
ſcďa verò de turpibus mulieribus, & in publico. vnde ſe-
cus eſt in religioſo ſecretè, ſicut ſi ex recreatione frater
minor induat habitum prædicatoris, vel econtrario.& idẽ
8 in ſimilibus.de hoc ſ.Apoſtaſia.§.iiij.¶ Octauò*quæritur,
vtrũ & quãtum peccent inſpectores ludorum, ſpectaculo-
rum, & hmõi? Et dicit Monal.ꝙ inſpectores & participes
ludorũ,intellige prohibitorum,ſaltẽ venialiter peccãt,ma-
ximè ſi ſint clerici.auth.de ſan.epiſc.§.interdicimus.de vi-
ta & ho.cler.clerici.Et idem diceret de ſpectaculis, cum ſit
rõ par,vtrum verò peccent mortaliter inſpectores, qñ lu-
dus exercetur cum mortali.glo.in d.§.interdicimus,vr̃ te-
nere,ꝙ ſic,ſi ſunt clerici.Sed hoc nõ bene dr̃.qa hoc pctm
cõſiſtens in vidẽdo nõ puenit ex aliqua phibitione legis
poſitiuæ, quæ clericos plus quàm laicos in hoc coërceat,
vñ puenit ſolũ ex phibitione legis naturalis, ex hoc.ſ ꝙ
aſpiciẽdo faciunt aliquid ſm ſe malum, quæ lex naturalis
nõ diſtinguit inter clericos & laicos. Sũ.verò Aug.contra
id quod ſ.Curioſitas.§.iij.dictum eſt, dicit hoc eſſe mor-
tale ſolũ ſi ex iſto aſpectu aliqui inducuntur efficaciter ad
ludendũ, vel ad ludũ cõtinuandum.Si verò nõ inducũtur,
nõ eſt mortale,niſi aliqd mali miſceatur,vł nõ eſſent tales
q corrigẽdo poſſent facere ceſſare,qa tales peccarẽt mor-
taliter, cũ videãtur cõſentire errãti.84.di.error.Sed iſta nõ
dicuntur ſufficiẽter,quia cũ tales non videant,niſi ex dele-
ctõne,ſi eſſent cõtẽti talia fieri,vt ipſi viderẽt,etiã cõſenti-
rent in pctm mortale,quod eſt mortale.¶ De his Arc.vir-
tualiter in ſecũda parte.tit.3.c.7.§.11.ſic dicit, Si ſpectacula
repræſentãt pia,vt adoratio magorum, & hmõi,ſicut lici-
tũ eſt ea exercere,ita & videre,licèt in eis reſecãda ſint va-
na & turpia.Si verò nõ ſunt talia,tũc aut ſunt expreſſe pro-
hibita à iure,vt torneamenta & duella.ext.de tor.per totũ.
& 2.q.4.monomachiã.vel etiã ſi ibi probabiliter imminet
periculũ vitę,aut notabilis lęſionis:horũ exercitiũ eſt mor
tale,nõ autẽ inſpectio,niſi qs ita eſſet affectus, vt etiã vel-
let videre ſi præciperet cõtrariũ,vł niſi pper hoc omittã-
tur diuina in diebus feſtis, intellige diuina de pręcepto.&
ſic intellige.c.q die ſolẽni.de cõſ.di.j.vł niſi dẽt operã effi-
cacẽ ad hęc faciẽda.Si autẽ nõ ſunt expreſſe phibita,tũc ſi
repręſentãtur multũ turpia,mortalẽ eſt exercere,& volũta
riè videre,cũ ſit delectari de turpibus, tum ẽt qa eſt expo-
nere ſe periculo tẽtationis.Et ſic intellige illud Aug.diſt.
86.q.venatorib.de vidẽtibus venatorẽ, qui delectãtur, væ
miſeris.qa loquitr de hiſtrionibus & venatorib.cum beſtia
dentata.reſpiciẽs verò à caſu, neſciẽs talia fieri, non vr̃ de
facili condẽnãdus p leui & incauto aſpectu. Si autem alia
vana & ſolatioſa repręſentẽtur non in opprobriũ eccleſię,
vel cleri,aut religionis,de ſe non eſt mortale exercere,aut
videre,vt facere laruas, aſpicere choreizãtes, currentes ad
brauium,ſe exercentes in palæſtra,vel haſtiludiis,aut aliis
ludis,licet per accidẽs poſſit eſſe ibi mortale rõne intẽtio-
nis,aut periculi,aut ſcãdali.Hæc ex illo.Ex quo & omnib.
pręmiſſis infero duo.Primum,ꝙ haſtiludiũ nõ eſt tornea-
mentũ,nec de ſe mortale,ſm ꝙ per ſe loquendo inſpectio
ſpectaculorũ nõ eſt mortale pctm,niſi rõne efficacis indu
ctionis ad mortale,aut cõplacentiæ in illud, volendo tale
quid fieri vt videatr:aut ceſſionis à corrigẽdo,per accidens
verò eſt mortale rõne intentionis aut periculi animæ,vel
corporis,vel ſcandali, vide etiam ſ.Curioſus.§.3.¶ Nonò
9 *quæritur,quę ſit pœna cõtra tenẽtes ludũ alearũ prohibi-
tum? Et dico,ꝙ eſt multiplex.¶ Primò eñ domus,in qua
ludit,debet publicari,vt in d.auth.alearum: in verbo,do-
mibus eorũ publicatis.¶ Secũdò,quia ſi tenens ludum ver-
beret,ex tali iniuria actio nulla orit,nec punit verberans,
aut danũ illi dãs,qñcunq; & vbicunq; factum fuerit, ſiue
tpe quo luditur,ſiue alio, ſm Bal.in d.rub.& Bart.& etiam
tex.in l.j.§.notandũ.ff de alea.¶ Tertiò,quia ſi fuerit ei ali-
quid ſubtractũ tpe quo in domo eius luditur,ſiue à luſori-
bus,ſiue ab alio,repetere non poterit, nec habet rei proſe-
cutionem, nec etiã pœnalẽ furti,vt eſt tex.in d l.j.§.j.ff.de
alea.in cõſciẽtia tñ illud retineri nõ põt,nec illi reſtituen-
dum,quia lex eum priuat in pœnã.ſ.pauperibus erogandũ
eſt.ar.c.cum tu.de vſuris. ¶ Quartò,quia ſi aliũ cõpulit ad
ludendũ,etiã ex metu nõ cadente in conſtantẽ virũ,puniri
põt iudicis arbitrio,& carceribus tradi,vt in d.tex.§.j.ibi,q
cõpulit.& iſta cõpulſio ĩtelligẽda ẽ etiã eo mõ quo grauis
tẽtatio,vel perſuaſio hominẽ impellere,vel compellere dr̃
eo ipſo,ꝙ ſtat cum altari parato.hoc eſt, pręſtat domũ,ta-
xillos,ſcãnum,lumina,& hmõi,qa iſtis ſuaſionibus,& ille-
cebris dicitur compellere iuuenes non valentes refręnare
calore

calores iuueniles.l.fi.§. filij autem.C de bon.quæ lib.Sicut
dicimus in materia Macedoniani.l.j.& iij.ff.ad Mac.& per
totū.Aliter niſi ita acriter dicta lex intelligeretur, non ha-
beret effectū:quod nō eſt dicendū.l. ſi prætor.in prin.ff.de
iud. quæ lex prędicta poteſt etiā intelligi in omnibus aliis
blanditiis & ſuaſionibus inducentibus homines ad ludū,
vt dicātur compellere ad ludum:ſicut dicimus de virginū
raptoribus, ꝙ niſi eſſet qui ſolicitaret, qui doloſis artibus
circūueniret,non faceret eā puellā in tantum dedecus ſeſe
prodere.tex.eſt in l.vnica.§.ij.C.de rap.virgin. ¶ Quintò,
quia omnis contractus celebratus inter inuicem ludentes
non tenet:vt no.Bar.in l.ſi quis cùm ſciret.in fi.ff.ꝑ empt.
Vnde etiam non valet tranſactio in ludo facta, ſecundùm
Pan.in c.clerici.de vit.& hon.cler. Nec vēdens in ludo te-
netur de euictione : vt in l.ſi filiofamiliàs.§.j.ff.quarū rer.
act.non da.¶ Sextò, quia mutuans pecuniam luſoribus,vt
ſecum ludant, eam repetere non pōt:vt eſt gl.ordinaria in
l.j.in princ.& in l.fi.ff.de aleator.quod verum credo , non
ſolum ſi mutuans ſit ludens,ſed etiam ſi non ludat,modo
mutuet ludenti ſcienter, vel ludere volēti:quia videtur ca-
ſus in l.verum.§.pen.ff. de min.non obſtante , ꝙ loquatur
de minore , ſicut & l.ſi verò non remunerandi.§. ſi adole-
ſcens.ff.mand.quia idem eſt de maiore : tum quia hoc di-
cit gl.in d.§.ſi adoleſcēs, tū quia.d.l.verū.loquitur quando
minor priuilegiatus mutuat minori etiam priuilegiato:&
tamen ibi licet ſint in pari priuilegio , potior eſt conditio
perdentis pecuniā. Et facit quod not.Bart.in d.l.ſi quis cū
ſciret,ſi autē mutuaret alteri,quam colludēti,licet in ludo,
ſm Pan.vbi ſ.competit repetitio. Ad quod vide text.cum
gl.in l.j.ff.de alea.& in l.pen. & vlt.C eo. vide etiam.§.ſeq.
10 ¶ Decimò*quęritur,quæ ſit pœna clerici ludētis ad aleas?
Et dico , ꝙ de hoc ſic legitur.diſt.xxxv.c.j.Epiſcopus, aut
preſbyter aut diaconus aleæ aut ebrietati deſeruiens , aut
deſinat,aut certè dānetur:ſubdiaconus autē,aut lector,aut
cātor,aut deſinat,aut cōione priuetur.Et,vt ibi patet,idem
eſt in laico , quod in clerico in minoribus.Hodie etiā idē
eſt in ſubdiacono quod in diacono ſecūdum Hoſt.extr.de
ſer.non or.mirantur. Ad hoc tñ vt dictas pœnas.ſ.depoſi-
tionis,vel excōicationis incurrant, duo requirunť, vt col-
ligitur ex doctoribus.Primò, ꝙ habeāt ludum in conſue-
tudine,ſecundùm Ray.Vnde dicitur,deſeruiens.Secundò,
ꝙ prius moneātur, & non corrigantur:quia etiā pro mor-
tali nullus eſt excōicandus , niſi ſit contumax , ſecundùm
B.Th.in iiij.vnde dicitur,aut deſinat : debet tñ in vtroque
caſu pœnitentiam agere de peccato. Sed prædicta intelli-
ge de ludente cum mortali peccato:ſecus de ludente licitè
aut cum veniali:puta ex recreatione quid modicum:quia
ſecundùm Ray.dictæ pœnæ non inferūtur, niſi pro mor-
tali.¶ Vndecimò * quæritur,vtrum aliquo caſu reſtituere
11 teneatur qui vicit per aleæ ludū? Et dicit B.T.ij.ij.q.xxxij.
ar.vij.ꝙ in tribus caſibus tenetur quis diuino iure reſtitue-
re illi,à quo eſt lucratus,nec ſufficit dare pauperibus.¶ Pri
mo, quando lucratus eſt ei qui rem ſuam alienare nō po-
tuit.Et huiuſmodi ſecundùm Arch.poſt Rayn.ſunt furioſi
& prodigi.i.quibus ratione prodigalitatis dati ſunt tuto-
res:vt exponit Arch. & minores xxv.ann.maximè pupilli,
& mente capti,& ſurdi, & cæci, & perpetuo morbo labo-
rantes : quia hi cum rebus ſuis ſupereſſe.i.prouidere non
poſſunt,dandi ſunt tutores, vel curatores.Inſt.de cura.per
totū.& ſerui, & filij nō emancipati:niſi habeant peculium
caſtrēſe,vel quaſi:& clerici quò ad bona eccleſiaſtica,quæ
pauperū ſunt.xvj.q.j.qm̄.& religioſi & vxores. Qui enim
lucratur,his tenetur reſtituere,ſecundum S.Thom.Rayn.
& Pet.& alios,niſi ſit quid modicū,de quo præſumitur, ꝙ
curator nō curat.¶ Secundò,quando quis lucratur fraude:
quia hoc vt furtū reputatur , ſecundùm S. Tho.& Ray.ar.
xiiij.q.v. nō ſane. & ſecundū Piſ.intellige fraudē etiā ante
ludum : vt quia finxit ſe inſciū ludi.¶ Tertiò, quando quis
traxit aliàs non luſurū per vim aut nimiam importunita-
tem,ſiue in principio ludi,ſiue in medio,ſecundum B.Th.
& Azo.& Ray.qui adducit ad hoc d.c.non ſanè.¶ Duode-
12 cimò * quæritur , vtrum is qui lucratur per aleas , præter
tres caſus,de quibus in §.priore dictum eſt:vt qui lucratur
ei qui poteſt alienare ſine fraude, & ſine attractu,teneatur
reſtituere,vbi non viuitur legibus imperialibus : aut ſi vi-
uitur , ſunt per contrariam conſuetudinem abrogatæ ? Et
dico,ſm Ric.ꝙ licet ludus fortunę vtroq; iure ſit prohibi-
tus:tñ reſtitutio non mandatur fieri niſi per ciuile:imò le-
ges non mandant reſtitutionem,ſed concedunt repetitio-
nem vſque ad 30.annos:vt l.fi.C.eo.& in d.auth.alearum.
Igitur vbi non viuitur legibus imperialibus,aut ſi viuitur,
ſunt abrogatæ ipſæ & ſtatuta municipalia, ſi qua ſunt:qui
lucratur,reſtituere nō tenetur. ſm cōmunem ſententiam:
quia ſolo iure ciuili iſta reſtitutio mādatur,quod abroga-
tū ſupponitur:lucrū tñ ipſum erogandum eſt pauperibus,
ſm pene omnes:quia eſt turpe : vt ĩ. Turpe lucrum quod
quidē dicunt aliqui eſſe verum ex neceſſitate prǽcepti:alij
verò melius dicunt hoc eſſe conſiliū,ne.ſ.pateat via ludis.
Et iſta eſt opin.Mo.Aſca.Ang Arc.Fran. Zaba.Petr.de Pal.
Ray.qui dicunt, ꝙ conſuetudo potuit dominiū transferre
in vincentem.& Ioan.de Imo.qui allegat iſta , nec repro-
bat : & Ioan.An.& Io.Cal.qui in d.c. clerici.dicunt tutum
eſſe dari pauperibus , non autē neceſſarium.& Aſten.& vt
ibi videtur etiam S.Th.& Ric.qui dicūt, ꝙ talis reſtituere
non tenetur : & tamen nihil dicunt de dando pauperibus.
Et pro hæc facit theorica Veruec. ꝙ vbi reſtitutio non eſt
facienda certæ perſonæ,ſed pauperibus:talis reſtitutio eſt
de conſilio : exceptis tamen quibuſdam caſibus,in quibus
ius præcepit expreſsè fieri reſtitutionem : vt ĩ.Reſtitutio.
viij.§.ij.& ideo iſta opinio tenenda eſt,vt non negetur ab-
ſolutio nolēti erogare pauperibus : ſed alia tanquàm ma-
gis miſericors & ſecura eſt conſulenda.Nec obſtat prędi-
ctis,ꝙ epiſcopus auxilio præſidis poteſt talia lucra ,ſi non
repetuntur,exigere, & pauperibus diſtribuere:vt dicit tex.
in d.auth.alearum.& ſic videntur eſſe pauperum:tum quia
hoc eſt abrogatum,vt ſupponitur:tum quia licet in pœnā
illa poſſit auferre,non ſequitur,tamen,ꝙ ipſi dare teneantur,
ſicut nec in aliis caſibus, in quibus fiſcus turpiter ac-
quiſita tollere poteſt:vt in l.j. C.ad legem Iul.rep.& in l.j.
ff.de iure fiſci.Eſt tamen hic notandum,ꝙ Sum.Ang.tenet
hmōi leges Imperiales non eſſe abrogatas : quod verum
eſt eo modo quo dicit.ſ.per non vſum : vt patet ex dictis
ſ.Lex.§.xvj.ſed ſunt abrogatæ per contrarium vſum , in-
quantum aliquando repetentibus non fit ius. Vnde dicit
Alex.Lon.in tit.de vſur. ꝙ ſunt abrogatæ per cōſuetudinē
contrariam:quod patet,inquit, quia repetenti ludo perdi-
ta in foro ciuili & iudiciali non datur actio, nec ſententia
reſtitutionis ſibi fiendæ , & idē tenet Sco.in iiij.diſt.xvj.&
ſequitur Sum.Ro.& eſt verum in multis locis.¶ Decimo-
13 tertiò * quæritur,vtrū is qui lucratur potenti alienare ſine
fraude & tractu,vbi viuitur legibus Imperialibus,vel mu-
nicipalibus nō abrogatis quò ad reſtitutionē,teneať reſti-
tuere? Et dico de hoc eſſe multas opiniones.¶ Prima dicit
indiſtinctè,ꝙ talis reſtituere nō tenetur,ſed de neceſſitate
tenetur erogare pauperibus.& ſic tenuit Hug.& Place.hac
rōne:quia cū turpitudo vertiť ex parte vtriuſq;,melior eſt
condi

conditio poſſidentis.ff.de cond. ob tur.cau. l.iij.& iiij. Sed
hæc opinio eſt falſa, quantū ad primū dictū & ſm , vt pa-
tebit.Ad rationem verò dicit Azo.hoc eſſe verum fortè cū
dedi aliquid vt turpe qđ faceres, ſecus ſi dedi cōtrahendo,
vbi lex contractū ꝓhibet.C.de agri.& cēſi. l. quēadmodū.
¶ Secunda diſtinguit dicēs, ꝙ tenetur reſtituere,ſi per ſen-
tentiā iudicis ad hoc fuerit arctatus,ſeu cōdemnatus,aliàs
nō:quia iura non mādant fieri reſtitutionē , ſed concedūt
poſſe fieri repetitionē. tenetur aūt dare pauperibus, ſic ꝙ
ſi priùs dediſſet, & poſterius fieret repetitio,excipere poſ-
ſet corā iudice, ſi poſſet ꝓbare erogationē factā pauperi-
bus.& ſic tenuit Pet. de Pal.in quarto,& Sū .Ang.quantum
ad hoc,ꝙ reſtituere nō teneť,niſi fiat repetitio,quod pate-
bit falſum. licet dicat non eſſe neceſſariò lucrū erogandū
pauperibus.quod patebit verū.& addit,ꝙ vbi lex imperia-
lis ,quam.ſ.nullibi credit abrogatam,non ligat , vt in ter-
ris eccleſiæ,& ſimiliū,non poteſt fieri repetitio. quod etiā
eſt falſum:qa huiuſmodi leges ſi nō ſunt abrogatæ,ligant
etiam in terris eccleſiæ:vt patet ex dictis ſ.Lex.§.ix.¶ Ter
tia aūt opinio dicit,ꝙ tali iure durāte ſic acquiſitū eſt ſim-
pliciter reſtituendū ei,à quo acquiſitū eſt ex iure poſitiuo:
quia iura prohibent non ſolùm ludum , ſed etiā acquiſitū:
per ipſum:& malæ fidei poſſeſſor dicitur, qui contra legū
iura mercatur.de agri.& cen.l.quēadmodū.& hæc eſt opi-
nio Azo.& gl ſuper c.epiſcopus. diſt. xxxv.& c.clerici.de
vit.& hon.cleric.& S.Th.vbi ſ.& in iiij.diſt.xv.& Rich.in
iiij.& Ray.& Ber.in d.c.clerici. & breuiter Hoſtien. dicit,
vt refert Archi.& ferè omnes doct.ſic ſentire.Fallit tamen
quod dictum eſt ſm Archi.in eo, qui lucratus eſt, ei, qui
traxerat ad ludū , qui non tenetur reſtituere ei, qui amiſit,
ſed erogare pauperibus,ſecundū Ray.& Inn.in c.quia ple-
rique.de immu.eccl.quod intellige de cōſilio,& non præ-
cepto.Fallit etiam in eo , qui modicū ex recreatione luſit,
quia reſtituere nō tenetur, ſi ludus fuit licitus & honeſtus.
14 Decimoquartò * quæritur,vtrū vincens per ludum huma-
num,qui ſcilicet innititur viribus , aut ingenio , teneatur
reſtituere,ſicut per ludū pilæ & baliſtę,ſchacorū,& huiuſ-
modi?Et dico huiuſmodi ludos non eſſe prohibitos, vt di-
ctum eſt,& eſt tex.in l.pe.& vlt.ff.de alea.vbi conceſſus vi-
detur omnis ludus,qui fit gratia virtutis experiēdæ:intel-
lige niſi aliter ius naturale,vel eccleſia prohibuerit,vt tor-
neamentū.& dicūt qdā,vt recitat Pan.in d.c.clerici.ꝙ hoc
caſu quod vincitur,nō ſubiacet reſtitutionis, cum nō ſub-
mittant ſe hoīes fortunæ,ſed exinde proueniat bonū,cum
exerceantur ingenia:nō tñ debet ludi in magna quantita-
te:quia iam non fieret ex recreatione, ſed cupiditate Pap.
etiam dicit,ꝙ vbi quis luderet pp lucrū , eſſet idē quod de
15 ludo fortunæ. ¶ Decimoquintò * quæritur,quomodò te-
neatur particeps in ludo illicito ? Et dicit Archid. de dante
pecuniā ad partē lucri, ꝙ tenetur de eo, quod ad illū puenit,
& idē vř de aliis,qui concedunt domos , vel taxillos,
vel cōſulūt:qa iſta dānificatio fit volēte dānificato expo-
nere ſe tali periculo : ſecus in furto & rapina. & de hoc ĩ.
16 Reſtitutio.iij.§.vj.par.ij.¶ Decimoſextò*quæritur,vtrum
poſſit quis licitè retinere,ꝙ lucratus eſt in torneamentis?
Et dicit Rich. vbi ſ. ꝙ ſic : qa eccleſia & ſi prohibuit tor-
neamentum,non tamē acquiſitionē per ipſum : vnde peccat
quidem, ſed reſtituere non tenetur,vnde debet paupe-
ribus erogare,de cōſilio tñ magis,quā de præcepto , dicit
17 Arch.¶ Decimoſeptimò*quæritur, vtrū poſſit fieri cōpen-
ſatio , ſi is , qui lucratus eſt cum obligatione reſtituendi,
perdat cū eo,qui & ipſe reſtituere tenetur? Et dico multa.
¶ Primū.Non fit compēſatio ſi perſona ſit alia:quia ſtaret
inæqualitas iuſtitiæ,cū is nō recipiat, q amiſit.¶ Secūdum.
Si verò perſona ſit eadē,ſed ludus alius genere:puta , quia
vnus erat licitus,& nō alius, nō fit etiā cōpenſatio:qa vnū
lucrum.ſ.ludi illiciti,eſt obnoxium reſtitutioni , & non a-
liud:ideo qui perdit ad pilam decē, & lucratus eſt ad aleas
alia decē,nihilominus teneť ſoluere decē,quæ ipſe in ve-
ritate debet:nec pōt cōponere alia decē:quia ſibi in veri-
tate nō debētur,cū ea reſtituere teneatur ſi accepit.¶ Ter-
tiū.Si verò perſona ſit eadē,& ludus idē in genere , & ſpe-
cie diuerſus:vt vterq; licitus , vel vterq; illicitus , & multo
fortius ſi ſit idē ſpecie,numero diuerſus, puta, qa vterque
eſt alearis vel pilaris:aut ſi ſit idē numero,quod eſt qū ad
alia non diuertitur.ſ. per notabile ſpatium,ar.l.continuus.
in princ.ff.de verb.obl.tunc ſi vterque ludentium perdere
pōt,fit cōpēſatio tripliciter. primo ſi ludus ſit vnus nume-
ro,vt planū eſt:qa in his,quæ ſunt eiuſdē rōnis cōſiſtentia
in numero, pondere, & menſura, & eiuſdem liquiditatis.
tenet compenſatio,vt ſ.eo.tit.§.j.& facit quod no.Bar.in l.
inficiando.§.infans.ff de fur, Secūdò ſi ſit vnis ſpecie eadē
ratione : quia ſemper vterque erit licitus , vel illicitus , &
eadem erit ratio obligationis hinc inde. Tertiò ſi ſit vnus
genere:quia eadē eſt ratio.Nec obſtat ſi vterq; ſit illicitus:
tum quia ſi hac ratione,quia ludus eſt illicitus,ille cui vici,
non tenetur mihi,eadem ratione nec ego illi. & ſic fit cō-
pēſatio ſaltē impropria,falſo credito extinguendo falſum
debitū:tū etiā quia & ſi dare ſit caſum,in quo quis non te-
neatur ei,cui vicit ratione paris turpitudinis, pōt tamē illi
reſtituere:& reſtituendo liberatur, vt no.in Sum. Con.lib.
ij.tit.viij.q.xxv.ad fi.Si verò vterq; perdere nō pōt,iterum
fit cōpenſatio tripliciter,vt ſ.quia ratio par eſt , & neuter
eorū debet etiā in ludo licito pro tunc:quia non habet vñ
perdat.Si verò aliter tm̄ perdere non pōt, ſi ludus ſit vnus
numero, fiet cōpenſatio ſaltē impropria quantū ad totū,ſi
vterq; æqualiter vincit aut perdit, quia nullus lucratur,cū
lucrū ſit, qđ reportatur in fine:vel pro rata , ſi alter altero
plus vincit,quia non eſt alter lucratus , niſi quod excedit
partē illā.Si verò ludus ſit alius,& alius numero vł ſpecie,
nō poterit cōpenſare de ſubtilitate iuris is, q vicit,perdere
nō valenti,quia acquirit patri vł domino, nō autē perdit.
De æquitate tñ conſcientiæ credo , ꝙ fieri poſſit.art.eius
quod no.Panor.in c. filius de teſta.& c.ex parte. de cenſi.
¶ Quartū.Circa iſtā materiā Sum.Roſ.tenet vnum falſum
cōtra prædicta,& cōtra mentē Summiſtarū ſui ordinis , id
eſt.Sū.Ang.& ſup.& hoc ex friuola ratione,dicēs,Si ludus
ſit cū eadē pſona,ſed alio & alio tēpore, nō fit compenſa-
tio,quia per interitū rei moroſus debitor nō liberatur.l.in
re furtiua.ff.de cond.fur. tangit etiā aliud fundamentum,
quia quæ prius vicerat:danda erāt pauperibus, ludēdo aūt
nō pauperū bona,ſed ſua amiſit. Sed dico ad primū moti-
uū,ꝙ iſta lex intelligiť in re certa & determinata , ſicut ſi
debeo iſtū equum,aut ſummā decē librarū in iſta moneta
numero vel ſpecie,nō liberor,ſi pereat equus,vel iſta mo-
neta.Secus in re certa, cuiuſmodi eſt aliqua ſum. puta x.
librarū:qa iſta nō interit,quādiu ſtāt aliqua bona ludētis:
quia ſi perdit aurū,quærat argētū,& ſoluat, & econtrario.
Ad ſm dico,ꝙ illa non erat pauperum,quæ prius lucratus
erat ēt contra legē,vt iſtemet doctor prius dixerat,ſed etiā
18 ipſius lucratoris. ¶ Decimo octauò * quæritur, occaſione
prædictorum de vſitata quæſtione , epš enim ſtatuit , vt
ludens ad azardū ſit excōicatus, vel puniatur in tm̄:modo
vnus vno ſerò luſit cū pluribus,& pluries vicit ac perdidit.
Quæritur an ſint hic plures ludi,& plura delicta, & plures
excōicationes,necne?Et dicit Bar.in l.inficiando. ff.de fur.

quòd totũ illud vř vnus ludus, donec ſit habitus pro cõpleto & ſoluto reddentibus luſoribus, vt l.contractus. C. de fid.inſtr.nec põt dici perfectè viciſſe, donec ludus non ſit perfectè cõpletus, qa adhuc ſupereſt ſpes perditionis. Itẽ circa lucrũ dico,ꝙ pluralitas perſonarũ,cum qbus vnà ſimul ille luſit,non dř facere plura delicta: quia illæ non dicuntur offenſę ab illo,ſed magis reſpublica:ideo vnũ eſt delictũ:vt l.ſi plures.ff.arb. fur. cæ. Sed prædicta intellige, niſi illo ſero magno ſpatio diuertatur ad alia, qa eo caſu diuideretur actus,vt patet ex v.Phyſi. & cõſequenter delictum:quod eſt actus humanus malus. diuerſæ etiã pſonæ colludẽtes ſimul cõtinet,vel quaſi, nõ multiplicãt delictũ: qa omnes tenẽt locũ vnius colludẽtis.Si verò colluderent ſucceſſiuè, videretur ludus diuidi, & multiplicari, ſicut multa facit peccata,ſm doct. qui ſucceſſiuè, continuè,vel quaſi multas fœminas cõcupiſcit.& p hoc dici ſolet ad illud ſtatutũ dicẽs, ꝙ nullus poſſit ducerẽ vltra tres famulos, & vnus duxit viginti:dicit enim Bar.ꝙ eſt vnum tm̃ delictum,& nõ vnũ ꝓ quolibet famulo vltra dictũ numerum, cũ ipſi ex tali ductione nõ offendãtur,ſed reſpublica, quæ eſt vna Et idẽ ſi mandetur ſub certa pœna,vt ad conuiuiũ nullus habeat plus quàm decẽ:quia vnũ eſt delictũ ſi quis habuerit xxx.vel xl. ¶ Decimononò quæritur iterũ occaſione prædictorum de hac qõne:dicit ſtatutum ad nuptias nõ poſſe inuitari vltra xij.dominas , modò quidã vxorem ducebat ipſe,& filius ſuus,quætitur vtrum inuitari oſſint xxiiij.dominæ,tanquã ſint duæ nuptiæ, an xij.tm̃? Et dicit Bar.ꝙ licet ſint duo matrimonia, & ex hoc reſpectu dici poſſint duæ nuptiæ:tamen quia hoc fit vnà ſimul, quò ad ſolennitatẽ vnicæ nuptiæ dicuntur, vt l.patris & filij.ff.de vulg.& pup.Sed Ang.hoc non admittit: quia d.l.nihil ad hoc facit:quia ibi teſtamentũ filij ſine paterno eſſe nõ põt, vnde filiale à paterno depẽdet,ideoq; dicũtur vnum, ſed nuptiæ patris,& filij nõ ſunt dependentes, vel inſeparabiles,ideoq; fortè cõtrarium eſſet dicẽdũ. Et hoc indubitate tenendũ eſt,vt patet ex rõne ſtatuti, quæ eſt vt non multiplicẽtur nimis expẽſæ,& cõpetẽter honorentur propinqui ſponſi & ſponſæ,qui hîc ex parte ſponſarum duplicantur.

DE LVXVRIA in genere,& in ſpecie.

1 *Luxuriæ quot ſint ſpecies.*
2 *Luxuria quomodo,& quando ſit peccatum mortale.*
3 *Fornicatio quando ſit peccatum mortale.*
4 *Inceſtus quæ ſint pœnæ.*
5 *Stupri quæ ſint pœnæ.*
6 *Raptoris quæ ſint pœnæ.*
7 *Sodomitæ quæ ſit pœna.*
8 *Sacrilegæ luxuriæ quæ ſit pœna.*

LVXVRIA à luxu.i.ſolutione,ſeu fluxu dicta,importat quãdã ſolutionẽ in voluptates. Vnde & ſecũdum Iſid.in lib.Ety.luxurioſus dicitur quaſi ſolutus in voluptates. Et quia voluptates venereæ maximè hominem ſoluunt,ideo ſecundum S.T. ij. ij.q. cliiij.luxuria primò , & principaliter eſt circa voluptates venereas, ſecũdariò etiã exceſſum dicit in alijs. & ſic luxuria dupliciter ſumitur. Primò.ſ.largè,& eſt abundantia ac ſuperfluitas rerum corporalium,q̃uo dicit Amb.in c.poteſt fieri.de pœn. diſt.j. ꝙ ægritudo corporis peccatum repellit , luxuria carnis. i. abundantia delicium peccatum adolet.i.nutrit. & ſecundò ſtrictè & propriè.& eſt inordinatus appetitus venereorũ. ¶ Primò* verò quæritur, quot ſunt ſpecies luxuriæ? Et dico,ꝙ ſex,de quibus xxxvj.q.j.§.cũ ergo.aliàs incipit,lex.& S.T.ij.ij.q.cliiij.& iiij.diſt.xlj.fornicatio.ſ.ſimplex, adulterium,inceſtus,ſtuprum,raptus,& vitium contra naturam: additur, etiam ſacrilegium:vt cum quis abutitur perſona ſacra: ſed iſta ſpecies nõ eſt luxurię ꝓpriè,ſed reperiri põt etiã in alio genere,puta furti,homicidij,vel hmõi:de quo dic vt S.T.ij.ij.q.cliiij.ar.x.Quamuis Sum. Roſ.dicat abuſum monialium ad inceſtum pertinere, quod etiam patet in c.hi ergo.xxij.q.j.iũcta gl. ¶ Fornicatio propriè eſt coitus ſoluti cum ſoluta,ſecundum S.T.iiij.diſt.xlj.& dicitur fornicatio ſimplex,licet largè ſit omnis illicitus coitus viri ad fœminam,imò largiſſimè eſt omne peccatũ. ij. ij. q. clj.ar.ij.& iiij.diſt.xxxix.ar.vj.ſecundum. ſed intellige ſoluti quolibet vinculo.ſ.coniugij,cõſanguinitatis, affinitatis,ordinis,& religionis,ſeu voti. ¶ Adulterium autem eſt alieni thori violatio.xxxij.q.vj.nõ mœchaberis,vt dictum eſt s̃. ¶ Inceſtus autem eſt coitus , cum perſona cõſanguinea,vel affines: vnde inceſtuoſi dicũtur,q̄ conſanguineis, vel affinibus abutũtur.xxxvj.q.j.§.cũ ergo. ¶ Stuprũ verò propriè eſt illicita virginum defloratio ſub cura parẽtum exiſtentium.ij.ij.q.cliiij.art.vj.& diſt.xlj.aliquando tamen largè dicitur ſtuprum quælibet alias ſpecies luxuriæ,ſicut adulteriũ dicitur ſtuprum.xxxij.q.iiij.nemo. & Numeri v. ¶ Raptus verò ſecundũ Ray.in tit.de rapto.§. not.eſt cum puella violenter & cõtra eius,vel parentũ voluntatẽ educitur,vt corrupta habeatur in vxorẽ xxxvj.q.j.§.cũ ergo.vř etiã vt habeať in concubinã. extra , de raptoribus,cũ cauſa.& gl.eius in verbo,vxorẽ.dicit,ꝙ raptus quoq; cõmittitur,ſi quis rapiat, aut etiã ſemel abutať muliere renitẽte. xxxvj.q.j.§.ex hac ſecundũ S.T.autem ij.ij.q.cliiij. art.vj. raptus ſic poteſt deſcribi: Raptus eſt violẽtia facta mulieri,vel parentibus , ꝓp coitum aſſequendum etiam matrimonialem , vnde eſt raptus ſi violentia adhibeatur mulieri,non patri,vt qñ non ipſa , ſed vſus eius violenter rapitur.xxxvj.q.j.§. ex hac.vel econtrario patri & nõ mulieri. puta,quia conſentit,ſiue inferatur virgini, ſiue puellę corruptæ,aut viduæ,vel maritatæ.adde ex S.Th.vel etiã ſanctimoniali.xxxvj.q.ij.raptores.c.ſi quis nõ dicã. ¶ Vitium verò cõtra naturam,ſecundùm S.Th.vbi ſuprà. arti.xj.eſt actus venereus repugnans non ſolũ rationi rectæ , qđ eſt cõi in omni vitio luxuriæ , ſed etiam ipſi ordini naturali actus venerei , qui conuenit humanæ ſpeciei,qui.ſ.eſt, vt ſit inter maſculum & fœminam eiuſdem ſpeciei in vaſe & ſitu debito. Quod quia pluribus modis põt contingere, ideo iſta ſpecies luxuriæ tãquam ſubalterna, continet ſub ſe multas ſpecialiſſimas. ¶ Prima dicitur mollicies, vel immunditia , quæ eſt cùm quis ſine coitu ſponte polluitur. ¶ Secunda dicitur Sodomia,quę eſt,ſecundùm S.T.quãdo coitus eſt inter maſculũ & maſculũ,vel fœminã & fœminã, ita ꝙ ſexus debitus nõ ſeruatur vñ male Sũ.Ang.diffiniuit Sodomiã,ꝙ eſt turpitudo in maſculũ facta,& c.vſus. quod adducit xxxij.q.vij.eſt expreſſe cõtra eum. ¶ Tertia dicitur beſtialitas , quæ eſt qñ coitus eſt cum re alterius ſpeciei. ¶ Quarta retinet ſibi nomẽ cõtra naturã, & dicitur vitium contra naturam, & eſt quando quis coit cum ſexu fœmineo,& eiuſdẽ ſpeciei,ſed nõ ſeruatur modus naturalis coëundi quantũ ad inſtrumentũ non debitũ , aũt alios monſtruoſos,& beſtiales cõcũbendi modos , vt dicit S.T. qui videtur velle,ꝙ vbi ſexus eſt debitus,licet vas, ſeu locus ſit indebitus,quòd non ſit Sodomia,ſed peccatum cõtra naturam tantùm,qui.ſ.eſt vbicunque ſequi non poteſt generatio. quod intelligo niſi raró,vt ſi mulier præbeat terga,vel forte etiã ſi ſupergrediatur.& de hoc s̃.Debitũ.
2 §.iiij.per totum. ¶ Secundò * quæritur quomodò,& quando in luxuria ſit peccatum mortale ? Et dico , quòd omiſſo peccato contra naturam cum propria vxore ſeruato debi

debito vaſe,de quo s̃.Debitũ.§ iiij.omnis alius actus venereus omniũ prædictarũ ſpecierum eſt de ſe peccatum mortale:& ĩ huiuſmodi eſt mortale multipliciter. ¶ Primò,ſi opus ipſum ꝑpetretur. ¶ Secundò,ſi deliberetur ipſa perpetratio,ſecũdũ illud Math.v.Qui viderit mulierẽ &c.& in hoc omnes do. cõueniunt, ꝙ hoc peccatũ eſt eiuſdem ſpeciei cum ipſo opere exteriori. quot etiã Sũ. Ang.concedit:ſed tamẽ dicit nõ eſſe neceſſariò cõfitendã iſtã circunſtantiam.ſ.an quis deliberauit de ſoluta an de coniugata:quia hoc eſt tantũ cõtra vnam prohibitionẽ,ſ.non concupiſces vxorẽ proximi tui. ¶ Sed tamen hoc ſtultum eſt dictu : tũ quia pari ratione nõ tenebitur eã cõfiteri,qui actu perfecit opus,quia nõ egit cõtra plures prohibitiones plus quàm is qui deliberauit: tũ quia iſta circunſtantia.ſ.cõiugata, variat ſpeciem : & eo caſu fit cõtra caſtitatẽ & cõtra iuſtitiã,propter iniuriã factã marito in perſona coniũcta:& cõſequẽter fit contra duo pręcepta,nec ſua ratio aliqđ valet , vt patuit. ¶ Tertiò, deliberãdo, & cõſẽtiendo circa delectationẽ operis expreſſe vel tacitè , etiã ſine ĩtẽtione perficiẽdi,iuxta ea
3 quæ dicta ſunt s̃. Delectatio.§.j.& iiij ¶ Tertio quærit,* quid iura & doctores de fornicatione tradiderint?Et dico multa. ¶ Primum. Fornicatio ſimplex ſecundùm omnes docto.indubitatè eſt peccatũ mortale:vt patet ex rationib⁹ Sancti Th.tertiò , cõtra c.cxix. & ex tex.Apoſt. Gal.v vbi patet,ꝙ excludit à regno Dei:& ſimiliter Ro. j.Nec ĩ hoc excuſat ignorãtia:qa eſt cõtra legẽ naturalẽ: nec poteſt eſſe ſine lata culpa addiſcẽdi quæ pertinẽt ad ſalutẽ,cũ penè ab omnibus prædicetur & ſciatur. ¶ Secũdũ.Qui accedũt ad publicas meretrices , neſciẽtes hoc eſſe ꝓhibitum,non excuſantur à mortali , & toties quoties:qa ignorãtia iuris naturalis & diuini ĩ caſu tã claro neminẽ excuſat.j.q.iiij.p totũ.& ſimiliter eſt mortale aliquẽ ad hoc ĩducere.de pœ.diſt.j.noli.& ij.q.j.no. ¶ Tertiũ.Fornicatio ſimplex eſt peccatũ grauius in viro quã ĩ fœmina:ſed ecõtra eſt de adulterio:qa grauius eſt in fœmina,quã in viro,ſecũdũ.S.Th.iiij.diſt.xxxv. & ibi vide rationẽ.Quartum. Simplex fornicatio ĩ clerico publicè tenẽte cõcubinã inducit depoſitionẽ,ſi monit⁹ nolit corrigi:qa talis primò qdẽ debet monitus ſuſpẽdi à beneficijs: & ſi ſe nõ correxerit , dẽt ab eis ꝑpetuò remoueri: ſiue ſit in ſacris.extr.de coh.cle.& mu.ſicut ſiue nõ : vt ibi.in c.ſi aũt clerici.vbi videtur innui,ꝙ requiratur monitio trina,quod ſi tale crimẽ ſit notorium , ſuſpẽſus eſt ipſo iure, vt dictũ eſt s̃. Clericus.ij.§ iiij.& xxx.Si verò ſit publicũ ex fama tantũ,ita ꝙ meritò talis habeať ſuſpicio,ꝙ ſcãdalũ generetur,et ſi non appareat accuſator, erit purgatio indicẽda:in quaſi defecerit,aut ſe purgare noluerit,canonicè punietur,extrà, de coh.cle. tua. & interim nõ debet ĩ officijs euitari. ¶ Quintũ.Cleric⁹ ĩ ſacro ordine aliquã ducẽs in vxorẽ priuari debet ordine & bñficio eccleſiaſtico:& mulier,ſi erat libera,redigi ĩ ſeruitutẽ eccleſiæ.diſt.32 eos qui.ſi ancilla debet vẽdi.d.81.quidã clerici.& filij inde nati redigũtur in ſeruitutẽ eccleſiæ.xv.q.vlti.multæ.Itẽ talis cleric⁹ eſt excõicat⁹ ipſo facto:vt s̃.Excõicatio.ix.§.iiij.& qñ ab ea ſeparatur,debet illã abiurare.ſ.ꝙ de cætero ad illã nõ acceder.nec comedet aut bibet cũ illa,nec in eadẽ domo manebit, nec in alio loco niſi tã publico,ꝙ mala ſuſpicio eſſe nõ poſſit: nec loquetur cũ ea, niſi corã idoneis teſtib⁹ , & certa neceſſitate,& hoc ĩ eccleſia, vel alio publico loco.xxxv.q. vj ab iſto die.q cle.vel vo.ex literarũ.Si tñ habeť ſuſpect⁹,ꝙ forſitã iuramẽtũ nõ ſeruabit,exigi nõ debet,ſed p ſẽtẽtiã interdicti,aut ſuſpẽſionis, vel aliorũ huiuſmodi eſt cõpeſcẽdus.extrà de coh.cle.clericos.& cõcor.Ray.& Hoſt.qui etiã addit,ꝙ nihil per iuramẽtũ iniungẽdũ eſt alicui,ſi de trangreſſione veriſimiliter timeatur. Addit etiã Ray.ꝙ ſi ducta eſſet ancilla,& filij paruuli,nõ vẽderetur , ne filij ꝓpter ei⁹ abſẽtiã perirẽt,ſed in monaſterio truderetur.di.xxxiiij fraternitatis.Sed ibi gl.dicit,ꝙ pœnarũ diuerſitas, quæ hic inducit,dat epiſcopo optionẽ, vt ſ.eligat quã voluerit,imò innuit,ꝙ ĩ caſu.d.c.fraternitatis , non fuit contractũ matrimoniũ. & idẽ Ray.
4 ¶ Quartò quærit,* quid iuris de inceſtu,omiſſo adulterio de quo ſuo loco dictum eſt?Et dico multa. ¶ Primum. Inceſtuoſus ſecũdũ Pa.in d.c.j de eo q cog.cõſan.vxor ſuę duplicẽ pœnam incurrit.Prima eſt,qa priuatur facultate cõtrahẽdi matrimoniũ.Secũda, qa nec exigere põt debitũ à ꝓpria vxore, q̃ prius habuit antequã cõmiſit inceſtũ.xxvij.q.ij.q dormierit.niſi.ſ.cũ eo diſpẽſetur,& ſi exigit mortaliter peccat,ſm Vinc.qa facit contra præceptũ canonis. ar.c.ij.de maio. & obe.Sũ.vero Ang.cõtra Roſ.hoc intelligit vniuerſaliter de quocũq; inceſtuoſo, & nõ ſolũ cũ vxoris cõſãguinea , ſed dic vt j̃.Matrimoniũ.vij.impedimẽto vltimo. ¶ Secũdũ.Si aũt inceſtuoſus cõtrahat de facto, ſm Pa.in c.trãſmiſſæ.de eo qui cogn. cõſ.vx.ſuæ.matrimoniũ tenet,& reddere tenetur debitũ: exigere tamẽ nõ põt ſine mortali,niſi cũ eo diſpenſetur, hoc tamẽ idẽ Pan.in c.literis.de præſũ.videtur velle hãc pœnã.ſ.ꝙ inceſtuoſ⁹ cõtrahere vel exigere nõ poſſit, habere locũ ſolũ qñ cõſtar de inceſtu qualitercũq; ar.d.c. ex literis.& xxvij q j.ſi quis ſpõſã.Tertiũ:ſi aũt vxor cõmiſit inceſtũ cũ mariti cõſãguineo de cõſenſu mariti , ſi fuit violẽtata abſolutè,ſm Rich.nullũ ei præiudiciũ generatur,vt ĩ c.diſcretionẽ.de eo qui cog.cõſ.vx.ſuæ.vbi ſine culpa ſua ñ debet ſuo iure priuati. Si verò p coactionẽ cadẽtẽ in cõſtãtẽ virũ mortaliter peccauit, & cõmiſit ĩceſtũ, credit tñ ĩ deteſtationẽ criminis viri, nõ eſſe mulieri interdictũ debitũ petere à viro,& illi reddere tenetur. Si verò fuit inducta leui motu,nõ licet ei debitũ petere,ſed tamẽ ſi vir petat,reddere nõ tenetur,qa põt ei adulteriũ illud obiicere,vir aũt debitũ petere nõ põt,ſm eũdẽ,ꝓpter affinitatẽ cõtractã ſua volũtate & præcepto. Quartũ.Marito inceſtuoſo vxor põt debitũ negare, ſm Ho.vt refer.Pa.ĩ c.trãſmiſſę.de eo q cog.cõſ.vx.Si tamẽ ipſa ſemel petierit,reddere tenetur,quaſi ſit recõciliata. Sed Pa.dicit melius tenere oppoſitũ do.Ant. & Car.qa iſto caſu nõ priuatur exactione cõtẽplatione vxoris,ſed atrocitate delicti,ideoq; nõ põt ſibi hãc pœnã remittere, nec etiã exigẽdo debitũ vř ſibi velle remittere. Quĩtũ.Secũdũ Pa.in d.c.j ſi inceſtus eſt verè cõmiſſus, puta cũ ꝓprijs,aut vxoris ſuæ,cũ qua matrimoniũ cõſummauit cõſanguineis , tunc epiſcopus diſpẽſare non põt vt cõtrahat vel exigat,niſi ex cã,puta rõne iuuẽtutis,& huiuſmodi , quo caſu bene poterit.xxxv.q.vj ſi duo.& idẽ tenet & dicit cõiter tenere doct.in c.trãſmiſſæ.de eo q cog.conſ.vx.ſuæ.Si verò inceſt⁹ nõ eſt verè cõmiſſus,puta,qa cognouit cõſanguineã ſpõſæ nõdũ cognitæ, ſic epiſcopus poterit diſpẽſare etiã ſine cauſa vt cõtrahat, non tamẽ cũ ſponſa illa de futuro, ſi cõmiſtus eſt in vaſe.& ibi cõſummauit cum eius conſanguinea , ſed cum alia quæ ſibi non ſit affinis. quod etiam Sum.Angel.dicit poſſe ſine diſpẽſatione,adducens gl.ĩ c.quidam.37.q. 2.ſed nec gl.hoc dicit,nec eſt verũ,vt patet ex Pan.in.d. c.j in vltimis verbis,iuncto.c.ſe.vbi iuncta glo.patet expreſſe hoc eſſe factum,quia is qui cognouit matrẽ ſpõſę

glo.id eſt,de futuro, aliã ſponſam habere nõ poteſt,niſi ex
5 diſpẽſatione.¶ Quintò * quæritur,quid de ſtupro iura tra-
diderint? Et dico,vnã ſolùm quæſtionẽ circa hoc deciden
dum.ſ.an ſtuprator virginis teneatur ad aliquid?Et dico,ꝙ
Dominus determinauit Exod.22. ꝙ ſi eam ſeduxit, tenetur
habere in vxorẽ,ſi pater voluerit, & dotare:vel ſaltẽ dota-
re.Et Deuter.22. dicit, ꝙ tenetur patri in 50.ſiclis:ſed quia
hæc pertinebãt ad præcepta iudicialia, hodie non obligãt,
niſi quatenus eccleſia vel aliqua ciuitas ea aſſumpſerit tan
quam æqua:vnde nec S.Tho.qui iſta recitat.ij.ij.q.cliiij.in-
tendit aſſerere ita ſeruandũ eſſe , vt patet.j.ij.q.ciiij.art.iij.
ſed vult ꝑ hæc probare, ꝙ ſtuprator ex naturali iure tenet̃
virgini & patri ſatisfacere ſm taxationẽ factã à iure poſi-
tiuo:qui quantũ ad virginis dotationẽ eſt eadẽ, vt dicetur:
quantũ verò ad patrẽ nõ eſt iure cõi poſitiuo determinatũ
quid debeat. Circa hoc aũt dicit canon,ꝙ ſi eã ſeduxit, te-
netur eã dotare,& ducere,aut ſaltẽ dotare, ſi pater eã dare
noluerit.de adul.c.j.quod quidẽ gl.limitat verũ de iure an-
tiquo:hodie verò aut ducit eam,aut verberatus,& à ſacra-
mentis excluſus detrudit̃ in monaſteriũ , de adult.c.ij. Sed
hæc limitatio ſtare nõ põt,vt patet intuenti d.c ſecundum,
qđ loqtur,qñ nõ vult eã ducere,quo caſu dabit dotẽ,& va-
pulabit,vt ſ.Quidã verò alij,vt Ray.& Sum.Conf.lib.2.ti.
v.q.vj. & quidã alij gloſſatores limitãt hoc verũ de rapto-
re,vt intelligat̃ ſi ſeduxit.i.ſeorſum duxit à domo paterna,
extrahens eã per violentiã. Sed certè iſta limitatio cõiter
nõ tenetur:& de adul.c.ij.patet,ꝙ capitur ſeducere ꝑ deci-
pere,& nõ pro rapere:& præterea bonus ſenſus non patit̃,
vt quæ in titulo de ſtupro dñr , per extortas expoſitiones
trahant̃ ad titulũ de raptoribus.Et ideo loquẽdo de ſtupra
tore,dicit Pan.in c.j.de adul.ꝙ ſi eã ſeduxit vel decepit,te-
netur eam dotare,& vlterius accipere in vxorẽ,ſi pater vult
eã ſibi dare,vt ibi.c.j.& ij.& ſi eã non vult accipere, debet
corporaliter caſtigari,nec ſola cõſtitutio dotis eũ liberat,ſi
pater eã vult dare:& ſi eã nõ vult dare, nihilominus tenet̃
ad dotẽ iuxta cõſuetudinẽ patriæ, & ſi ſit clericus, ꝗ cõtra-
here non põt,nihilominus tenet̃ ad dotẽ, vt patet per Pan.
ibid.c.ij.Et ſi vir neget eã virginẽ fuiſſe, ñ incũbit ꝓbatio
patri aut virgini,ſm Pan.in d.c.j. & cõiter doctores: quia
præſumitur virgo,ex quo habetur pro virgine, & imputet̃
iſti qui abuſus eſt:quia rõne delicti probatio trãsfertur in
illum. Si verò illam non ſeduxit, ſed ſponte acquieuit, ſm
Pan.adhuc habet locum d.c.j.quod loquitur de ſeducente:
quia virgo ſemper præſumit̃ ſeducta & decepta:quia ſi nõ
eſſent hominis inſidiæ,tantũ facinus non perpetraretur.C.
de rapt.vir.l.vnica. Prædicta autẽ vera ſunt,ſm Sum.Ang.
etiam in foro cõſcientiæ:ſed quia ad pœnas legales nullus
tenetur, niſi cõdemnatus:tu intellige in foro contentioſo,
ſcilicet ſi quis fuerit cõdemnatus,ſm Archid.& Roman.&
Suppl.ſed in foro cõſcientiæ dicit Archid. poſt Veruec. ſic
ſeruandum,ꝙ ſi eam deflorauit volentẽ, non tenetur:quia
non ſeduxit, ſi autẽ inuitã vel ſeductã, puta promiſſionibꝰ
& mendaciis,nõ videtur fuiſſe voluntaria:vnde iniungen-
dum eſt ei,ꝙ ſatisfaciat ad arbitrium boni viri,vel cùm ea
componat:& ſi ꝓmiſit eã ducere vt copulam extorqueret,
ſeruet promiſſum: & multo fortius ſi iurauit. Et hoc ſm
Archid. niſi eſſet nimis diſtans eorũ conditio : puta ſi mu-
lier eſt plebeïa,vir nobilis & potẽs:quia nõ præſumit̃ mu-
lier fraudẽ ignoraſſe:vel etiã ſi magnũ aliquod ſcandalum
creditur prouenturũ:& tũc petat remiſſionẽ ꝓmiſſi, & ali-
ter ſatisfaciat ſm ſuam facultatẽ, & mulieris indigentiam.
Quæ quidẽ notanda ſunt propter eos qui ſub deceptione
accipiẽdi puellas in vxores eas trahũt ad copulandũ inten-
tione nõ accipiendi:quia tales ex quo eas accipere ꝓmiſe-
runt,vel à fortiori ſi eas acceperũt, tenẽtur eas accipere &
dotare ſm aliquos,licet animũ habuerint decipiendi:& ſi
eas accipere nõ poſſunt,vt quia iam contraxerũt cum alia,
vel pater eam tradere non vult,tenentur dotare, vel aliter
ad arbitriũ boni viri ſatisfacere. Vide etiam j̃.Matrimon.
iiij.§.viij.Secundum leges autẽ ſtuprator debet regulari,&
dimidia pars bonorũ eius publicari,aut ſi eſt vilis perſona,
debet verberari.Inſtitu.de publ.iudi.§.ij. Si autem per vim
6 fecerit,capite plectitur.Inſt.vbi ſ.§.ſin autẽ.¶ Sextò * quæ-
ritur,quid iuris de raptu? Et dico multa.¶ Primum.Rapto-
ris pœna,vt nunc loquimur de raptore,ſm leges eſt,vt ca-
pite puniatur, & eius ſubſtãtia raptæ appplicetur.ſ.ſi inge-
nuam rapuit:ſecus ſi ancillam vel libertã, quia decapitatur
quidem, ſed ſubſtantiã non perdit:nec diſtinguitur vtrum
volentem quis rapiat vel inuitam , ſponſam propriam aut
alienã,coniugatam vel nõ coniugatam:& ſimiliter omnes
fautores raptorũ capite puniuntur. Probantur hæc omnia.
C.de rap.vir.l.raptores.Secundum canones autẽ raptor ef-
ficitur ſeruus raptæ, niſi velit ſe redimere:& ſi mulier vo-
luntariè rapta eſt obligatur raptor ſeruire patri , aut ſe re-
dimere.xxxvj.q.j.de raptoribus, quæ tñ pœna ſm gl.Ray.
imponi põt in foro iudiciali, non pœnitentiali:& ſimiliter
ipſe raptor cum ſuis fautoribus debet excõicari. xxxvj.q.j.
ij.c.j.& iiij. ¶ Secundum. Has tñ pœnas aliquando raptor
non incurrit, primò, ſm Panor.in c.cùm cauſa de rap.vbi
præceſſit tractatus de nuptiis , & pro matrimonio contra-
hendo puella fuit abducta, quo caſu de iure canonico non
committitur raptus , quia matrimoniũ debet eſſe liberum,
& puella fortè non poterat contrahere liberè in domo pa-
rentum , vnde ius canonicũ libertatẽ matrimonij, ius verò
ciuile delictũ raptoris conſiderauit.Vbi verò tractatus non
præceſſit,ſemper cõmittitur raptus.Secundò,qñ quis rapuit
ſponſam propriam.xxxvj.q.j.lex illa.& q.ij.ſi quis virginẽ,
& extrà eod. cùm cauſam. non obſtat , quòd l.vnica.C.de
rapt.vir.velit raptum cõmitti etiã in ſponſa de futuro,quia
vt dicit Panor. vbi ſ.potius iuri canonico in hoc ſtandum
eſt.argum.cap.vlti.& pen.de ſecun.nupt. & quod not.in re-
gula. poſſeſſor. de reg.iur.lib.6. Dicit tamen S.Tho.ij.ij.q.
cliiij.art.vij. ad quartum, ꝙ ſponſus peccat violentiam in-
ferendo, licet excuſetur à crimine raptus, quia ex deſpon-
ſatione habet aliquod ius in ſponſa ſua, quod quantum ad
ſponſam de præſenti poſt debitũ tempus ad debitũ redden
dum intelligo,qñ rapit nõ tentatis aliis viis pacificis, ſecus
vbi omnia tentaſſet,& non proficeret.argu.gloſ. in d.c.lex
illa,& c.ſi quis virginẽ.Adde ex Hoſt. ꝙ ſponſa de præſen-
ti monaſteriũ intrare nõ poterit, ſi vir eam raptã cognouit
carnaliter, quia vſus eſt re ſua,licet indebitè. Tertiò, qñ
puella conſentit, vt in d. c.cùm cauſam. intellige in matri-
monium, etiã cõtra voluntatẽ parentũ, ſecus ſi conſentiat
ſolũ in rapinã, quia eſt verè raptus, & raptor punitur.d.c.
de raptoribus. Quartò,qñ rapuit fœminã turpem, quia di-
ctæ pœnæ,ſecundùm Gofr. intelliguntur infligendæ ſi ra-
puit mulierem honeſtã,ſecus ſi meretricem,quia ſm leges
non punitur dicta pœna.C.de adult l.qui adulteriũ. ¶ Ter-
tium.Si quis ſeruam ſcilicet ſuã inuitam violauerit,aut ſer-
uum,iniuriarum actione tenetur,de pœn.diſt.j.ſi quis.& ſi
perſeuerat in vitio in petẽdo illã,nec poteſt reſiſtere , quin
ſibi violentiã inferat, ſi aliter ſuæ pudicitiæ conſulere non
poteſt,licitè poteſt inire fugam, ſm Archid.ſicut etiam li-
cet vxori recedere à viro trahente ad mortale, & econtra-
rio.xxviij.q.j. idololatria,tenetur etiam ſerui corrupti, ſe-
cundùm gloſ.ibi,vt ff.de ſer.cor.l.j §.vlti.C.de fur.l.ſi quis
ſeruo.

ſeruo.¶ Quartũ.Secũdum Ray.ſi princeps cõmittat iudici
eccleſiaſtico poteſtatẽ puniendi tales : ipſe citra mortem
vel mutilationẽ,vel enormẽ ſanguinis effuſionem poterit
iubere raptorẽ incarcerari,& flagellari:ita tñ ꝙ flagella,in
vindictam ſanguinis tranſire nõ videãtur:vel pœna pecu-
niaria mulctari.¶ Quintũ. Aduertẽdũ etiã , ꝙ ſm leges ra-
ptores filiorum,ſeu filios ſeducẽtes à parẽtibus,ſi ſunt no-
biles,dãnãtur in metallũ:ſi verò ñ ſunt nobiles, aut ſi plu-
ries hoc cõmiſerũt,dãnãtur ad mortẽ , & ſeruus vel liber-
tus ſubiicitur beſtiis. C.de plagia. l.ſi. & ibi gl. Vtrũ autem
poſſit eſſe matrimoniũ inter raptã & raptorẽ : vide j̃.Ma-
7 trimoniũ.viij.§.xj.¶ Septimò * quæritur,quid iuris de vi-
tio cõtra naturã.Et dico,ꝙ pœna Sodomitæ eſt,ꝙ ſi cleri-
cus eſt, deponatur:vel ſi apparet corrigibilis traditur reli-
gioni ad ꝑpetuã pœnitẽtiã:ſi verò eſt laicus,debet excom-
municari,& à cœtu fideliũ vſque ad cõdignã ſatiſfactionẽ
fieri alienus, de exceſ.præl.clerici.& ſm leges vltimo ſup-
plicio condẽnat̃,auth.vt nõ li. cõtra na.co.vj. Nec mirum,
quia eſt peccatũ maius adulterio.xxxij.q. vij. vſus.& gra-
uius,q̃ cum matre coire:vt ibidem in c.adulterij. Vnde ꝑꝑ
ipſos actus Sodomitarum,fames,terræmotus, & peſtilen-
tiæ fiũt,& ciuitates cũ hominibus pariter pereũt:vt dr̃ in
8 auth.vt ſ. ¶ Octauò * quæritur , q̃d iuris de ſacrilegio,vt
eſt ſpecies luxuriæ?Et dico,ꝙ ſacrilegiũ eſt ſi quæcunque
luxuria in loco ſacro cõmittatur :& ſimiliter cum perſona
eccleſiaſtica, vt ſunt moniales,beguinę,clerici,& religioſi:
& generaliter ſm S.T.ij.ij.q.cliiij. art. x. quælibet ſpecies
luxuriæ ſecundum quod violat aliquid pertinens ad cul-
tum Dei,eſt ſacrilegium.Vnde,vt ibi dicit,concurrere põt
cũ diuerſis luxuriæ ſpeciebus.Si enim quis abutatur perſo-
na cõiuncta ſibi, ſm ſpiritualem cognationem,eſt ſacrile-
gium ad modũ inceſtus:ſi verò abutatur virgine ſacrata,
inquãtũ eſt ſponſa Chriſti,eſt ſacrilegiũ per modũ adulte-
rij , inquantũ verò eſt ſub ſpiritualis patris cura cõſtituta,
erit quoddã ſpirituale ſtuprũ:& ſi inferatur violentia, erit
ſpiritualis raptus : qui etiam ſm leges ciuiles grauius pu-
nitur,quàm alius raptus. Vnde Iuſtinianus Imperator di-
cit.Si quis,nõ dicã rapere , ſed attẽtare tantũmodo matri-
monij iungendi cauſa ſacratiſſima vigines auſus fuerit,
capitali pœna feriatur.De pœna autẽ ſacrilegij, j̃. Sacrile-
gium.¶ Nonò quæritur de cõparatione ſpecierũ luxuriæ,
quæ.ſ.ſit grauius peccatum?Et ſumendo dicta doct. maxi-
mè.S.T.ij.ij.vbi ſ.dico ſic:Horum prædictorum maximũ
eſt,quod fit contra naturam , in quo infimũ eſt mollities:
ſupremum beſtialitas:medium,ſodomia:deinde maius,eſt
inceſtus,deinde adulterium:deinde ſtuprum,quorũ vtrun-
que aggrauatur violentia. Vnde raptus virginis , aut vxo-
ris alterius grauius eſt ſimplici ſtupro vel adulterio. om-
nia autem hæc aggrauantur ſacrilegio : infimum autem
omnium eſt fornicatio. Vtrum autem in tactibus & oſcu-
lis,& huiuſmodi ſit peccatum , vide ſ. Delectatio. §.iiij.

DE MAGISTRO.

MAGISTER dicitur dupliciter. ſ. appellatiuè, & de
hoc ſ. Doctor , & antonomaſice , & ſic eſt magi-
ſter Sententiarum , qui non tenetur in multis : ſed ap-
probatur per S. Thom. & alios Theologos. ¶ Primò,
nam dicit in primo , di. xvij. quòd charitas , qua diligi-
mus Deum, & proximum , non eſt aliquis habitus crea-
tus, ſed eſt Spiritus ſanctus. ¶ Secundò , nam in diſtin.
xxiiij.eiuſdem, dicit, quòd termini numerales , vt trinus,
vnus, & hmõi,non dicunt poſitionem, ſed priuationem:
quod ſic intelligit,vt cum dicitur , Deus eſt vnus:ly vnus,
nihil ponit,ſed priuat multitudinem deorum : & ſimiliter
cum dicitur,perſonæ ſunt tres:excluditur ſingularitas, &
ſolitudo.¶ Tertiò,nã in diſt.xxxj.eiuſdẽ, dicit,ꝙ ſimilitu-
do,& æqualitas nihil ponunt, ſed tantum priuant,ſicut &
termini numerales, vt ſit ſenſus , Pater eſt æqualis filio.i.
nec maior nec minor,& ſimilis.i. nõ diuerſus nec alienus.
¶ Quartò,nam in v.diſtin.ij.dicit, ꝙ præmium in angelis
præceſſit meritũ.¶ Quintò, nã diſt.xxx.eiuſdem, dicit, ꝙ
nihil de cibis tranſit in veritatẽ humanæ naturæ.¶ Sextò,
nam eadẽ diſt.dicit,ꝙ ſemel eſt de ſubſtantia patris. ¶ Se-
ptimò,nã in iij.diſt.iij.dicit , ꝙ humana anima ſeparata à
corpore eſt perſona. ¶ Octauò,nã diſ.xxij.eiuſdem, dicit,
ꝙ Chriſtus in triduo ſuæ mortis fuit homo.¶ Nonò, nam
in j.diſt.iiij.dicit,ꝙ ſacramenta veteris legis nullo modo
iuſtificabant,etiã ex charitate facta. Decimò , nam diſt.ij.
eiuſdẽ,dicit,ꝙ baptizati baptiſmo Ioannis,nõ ponẽtes in
eo ſpem,non rebaptizabantur.¶ Vndecimò,nam in v.diſt.
eiuſdem,dicit,ꝙ Deus potuit cõicare creaturæ potentiam
creatiuam.¶ Duodecimò , nam xiiij.diſt.eiuſdem,dicit, ꝙ
hæretici,præciſi,ſuſpenſi,ſchiſmatici, & degradati conſe-
crare nõ poſſunt.Decimotertiò,nã d.xxvij.eiuſdem, dicit,
ꝙ maritus alicuius ſponſæ per conſenſum de præſenti , q̃
tamen non cognouit,bigamus vocatur,& ad ſacros ordi-
nes promoueri non põt.Decimoquartò.nam diſt. xxxiiij.
eiuſdem , dicit , ꝙ cognoſcens ſororem ſponſæ legitimæ
poſtremò non poteſt vxori debitum reddere. De his vide
S.T.in ſuis locis,& Archi.iiij. parte.ti.xj.c.viij.

DE LÆSA MAIESTATE.

MAIESTAS dicta eſt à maioritate , quaſi maior po-
teſtas,& primò ac principaliter Deo, ſcđò Chriſtia-
no Imperatori : licet crimẽ læſæ maieſtatis cõmittatur et
in his,qui imperatorẽ repræſentant.Nam hoc crimen eſt
vbicunq; q̃s cõtra vrbẽ aliquid molitur,intellige ſine or-
dine iuris:aut ꝓfugit ad hoſtes , vel eos iuuat qualicũque
cauſa.ſ.armis,conſilio,vel pecunia:aut ſubiectas prouin-
cias nititur facere rebellare, vel ſeditiones & bella mouet
in ciuitate vel prælatũ,magiſtratũ;aut principẽ occidit:aut
cõtra latus eiꝰ militat,vel arma fert , aut accipit cõtra Rẽ-
publicam.Et idem dr̃ crimen perduellionis, i.hoſtile per-
duelliones enim hoſtes dicũtur. ſecus ſi committitur non
contra rempublicam : quia nõ vr̃ perduellionis , ſed ſim-
pliciter læſæ maieſtatis. Et nota , ꝙ non ſubditus crimen
læſæ maieſtatis non cõmittit:vt in §.rurſus.in cle.paſtora-
lis.de re iud. vbi rex Siciliæ Robertus non eo mõ ſubfuit
Henrico imperatori,ꝙ crimẽ læſæ maieſtatis in eũ com-
miſerit.Notandũ eſt etiã ꝙ in confiſcatione bonorum ꝑꝑ
læſam maieſtatem eccleſiaſticã, eſt neceſſaria ſententia:vt
ſ.Excommunicatio.vij.§.xj.dubio iij. Et ſimiliter propter
læſam maieſtatem diuinã , vt ſ. Hæreſis.j.§.viij.partic.iij.
multo magis hoc eſt neceſſarium ꝑꝑ læſam maieſtatem
humanam ciuilem.vide vbi ſ.Maior dr̃ is, qui xxv. anno-
rum impleuit ætatẽ.de quo no.Inſt. de cura.per totum. &
per doctores,extra de reſti.in integ. c.j. vide etiam j̃.Mi-
nor.Maioritas non requiritur à ſeruo Dei , ſed minoritas
ſiue inferioritas,diſt.xj.multi.diſt.xciij.diaconi ſunt.& ſe-
cundum Ray.principaliter cõſiſtit in quatuor. & intellige
de eccleſiaſtica. Primo quidẽ in ordinis prærogatiua, ſi-
cut preſbyter maior eſt diacono.d. xciij. legitimus. in fin.
extrà eo.ſtatuimus.Secũdò in prærogatiua cõſecrationis,
ſicut epiſcopus maior eſt preſbytero. diſt. xcv. olim. & c.
epiſcopus. Tertiò in prærogatiua adminiſtrationis , ſicut
Archidiaconus eſt maior archipꝛ̃ſbytero,& ei ſubeſt,atque
debet obedire. diſt. xxv. plectis. Quartò in prærogatiua
antiquitatis,ſecundũ quod maior eſt,vel qui prius fuit or-

dinatus,vel religionē prius intrauit, vel q prior eſt ætate.
diſt.lxxv.ordinationes. extrà eod.c.j.de elect.dudum.el ij.
¶Quintò additur ſecundùm Hoſt.ſecundū prærogationē
eius, qui ordinauit: quia ordinatus à ſuperiore inter alios
eiuſdē ordinis magis eſt honorandus.extrà eod. c. p tuas.
Adde,ꝙ ſecundū gl.in c.lex.in verbo maiores. d.ij. maio-
res natu dicunt nobilitate, antiquitate, dignitate, ſcientia:
vt ij.q.vij.quærendū.& c.criminatio.ſed maioritas eſt ciui-
lis. ¶ Maior pars in collegiis præualet regulariter. vnde
qđ fit à maiori parte capituli, vel collegij regulariter vires
obtinet.lxv.d.c.j.& ij.& iij. niſi ex alia pte præponeret au-
thoritas.de ele.dudū.de reſti.in præſentia. Quandoque tn̄
præualet minor pars.ſ.qn̄ ab ea aliquid rationabiliter fue-
rit obiectū, vel oſtenſum.extrà eo.c.j.Nec oportet vocari
abſentes,niſi in electione.vt ſ.Electio j.S.v.& ſimiliter in
ceſſatione à diuinis:vt ſ.ceſſatio.§.j.& & concordat. Albe.

DE MALEDICTIONE.

1 *Maledici quid poſſit.*
2 *Maledictio quando ſit licita.*
3 *Maledictio illicita an ſit peccatum mortale.*

MALEDICTIO,vt ipſum nomen ſonat, eſt ꝓlatio
mali, ſiue per linguā exterius, ſiue per intellectū in
corde, à qua deſcēdit maledicere in vi vnius dictionis,qđ
importat malum proferre,ſicut in vi duarum importat de-
fectū prolationis,ſicut balbutiens male dicit ſiue loquitur,
etiam ſi loquatur de bonis. Tripliciter aūt contingit male
dicere,ſecundū S.T.ij.ij.q.lxxvj.ſ. enunciatiuè detrahēdo,
& cauſalit̄, ſeu imperatiuè,iubendo.ſ. vt alicui fiat malū:
puta,ꝙ fur ſuſpēdatur,& optatiuè ſeu imprecatiuè optā-
do alicui malum.& hoc dupliciter.ſ.per accidens, id eſt,
ſub ratione boni,vel quia hoc eſt iuſtum,vel quia eſt vti-
le,vt ſcilicet melior fiat,aut aliis nō noceat iniuſtè,& per
ſe.i.ſub ratione mali,& ſic eſt peccatum. & de hoc hic lo-
quitur.¶Vn̄ maledictio propriè eſt imprecatio, ſeu exo-
ptatio mali alicui facta ſub rōne mali.i.intendendo ipſum
malum,vt colligitur ibi ab eo. & xxiij.q.iij. Deus largè tn̄
accipitur etiā pro blaſphemia Dei, vel ſanctorum, vt in c.
ſtatuimus.de male.de qua dictū eſt ſ. Blaſphemia. in fine
1 principij.& §.viij.¶Primò verò * quærit̄, quid poſſit, vel
non poſſit maledici de facto & cum effectu? Et dico ſm
S.Tho.ij.ij.q.lxxvj.ꝙ benedictio, vel maledictio propriè
conuenit ei ſolū,cui pōt bene vel male cōtingere.i.creatu-
ræ rationali, aut etiam aliis, non ſm ſe: quia eſt vanum,
cùm eis malū non eueniat,ſed in ordine ad Deum,vel ad
creaturā rationalē,& hoc tollendo ſubuētionē,ſicut Deus
maledixit terrā, vt p eius ſterilitatē homo puniret̄:vel ad
ſignificationem,ſicut Chriſtus maledixit ficum, in ſigni-
ficatione Iudeæ.vel etiam gratia contenti, ſicut Iob male-
dixit diei ſuæ natiuitatis pp culpam originalem,quam na-
ſcendo contraxit. & Dauid montibus Gelboe pp cædem
populi in eis factam. ¶Secundò * quæritur qn̄ maledictio
ſit licita,vel illicita?Et dico ex S.T.vbi ſ.ꝙ quātū ad crea-
turas rationales,ſi loquamur de maledictione indicatiua,
qua.ſ.malum alterius refertur,eſt idem quod detractio,in-
tellige ſi malum illud ſit culpæ, & nō pœnæ quia non eſt
detractio,ſi dico,ille eſt infirmus, nec pctm̄, vnde eodem
mō eſt licita,vel illicita,ſicut & detractio. Sed de iſta hic
nō intēdimus.Si verò loquamur de imperatiua, & optati-
ua,eodē mō vtraq; eſt licita vel illicita,qa facere aliquid,
& velle illud,ſe cōſequuntur in bonitate vel malitia.Vnde
vtraq; eſt licita,ſi imperetur,vel optetur malū p accidēs. i.
ſub ratione alicuius boni eo modo, quo in §. priore dictū
eſt,& vtraque illicita,ſi imperetur,vel optetur malum p ſe
quaſi ipſum malum intēdendo. Adde illud S.T.ꝙ velle &
facere ſe cōſequuntur in bonitate vel malitia, eſſe verum,
niſi illud facere ſpectet ad publicā poteſtatē, qa licet mihi
optare ab bonū mortē alicuius,quā tn̄ mihi non licet im-
perare,vel inferre.Adde ēt ſpecialiter de diabolo, ſm eum
ibi, art.j.ꝙ eius naturam,cum bona ſit à Deo maledicere
nō licet, culpa tn̄ eius eſt maledicenda, ſm illud Iob.iij.
Maledicāt ei,qui maledicunt diei.Nec obſtat illud Eccleſ.
xxj.cum maledicit impius diabolum.ſ.propter culpā, ma-
ledicit ipſe animā ſuā,qa intelligitur,ꝙ ſimili rōne oſten-
dit ſe maledictione dignum. Quantum verò ad creaturas
irrationabiles,ſi maledicāt imperatiuè, vel optatiuè in or-
dine ad Deum:inquātum creaturæ Dei, eſt pctm̄ blaſphe-
miæ,in ordine verò ad creaturas rōnales, dicit Sū. Roſ.ꝙ
non licet eas maledicere niſi ex ſpeciali Dei reuelatione.
Sed ego dico,ꝙ eſt idem iudiciū ſicut de maledictione rō-
nalium,ſm mentē S.T.ibi,licet hoc expreſſe nō dicat, qa
tunc propriè creatura rōnalis eſt, quæ maledicitur, vnde
eſt licita,ſi ſit pp bonum, illicita verò, ſi ſit propter ma-
lum.Et ita tenet Alex.de Ales xxij.tract.de maledictione.
ſed ſi maledicantur ſm ſe,eſt,vt dicit,vanum & otioſum,
& conſequenter illicitum,quantum verò ad Deū, planum
eſt,ꝙ ſemper eſt illicita ēt indicatiua,qa ei nullum malum
conuenit.Et de hoc ſ.Blaſphemia.in princ.& §.vij.¶Ter-
3 tiò, * quærit̄,vtrum maledictio illicita ſit peccatum mor-
tale?Et dicit S.T.ij.ij.vbi ſ.art.iij. ꝙ maledictio ſub ratio-
ne mali,tam imperatiua, q̄ optatiua, ſm ſuum genus eſt
peccatum mortale,qa repugnat charitati, qua proximum
diligentes volumus ei bonū, vnde neque maledici regnū
Dei poſſidebunt.j.Cor.vj.tāto grauius,quātò perſonā,cui
maledicimus,magis amare,& reuereri tenemur.Vnde, qui
maledixerit patri ſuo & matri, morte moriatur. Leui. xx.
Contingit tn̄, inquit, ꝙ aliquando ſit veniale, vel pp mali
paruitatem,quod quis imprecatur,vel pp affectū ꝓferētis,
dū ex leui motu,vł ludo,vł ſurreptione talia verbū ꝓfert,
qa peccata verborū ex affectu pēſantur. Quæ aūt ſit pœna
Deum publicè maledicentis.vide ſuprà, Blaſphemia.§.vij.

¶ MALEFACTOR an poſſit fugere, vel ſe de-
fendere,vide ſ.Accuſatio.§.xvj.

DE MALEFICIO,& Maleficiatis.

1 *Maleficium quid, & quot modis ſumatur.*
Diaboli ſcientia ad quid ſe extendat.
2 *Diaboli poteſtas quò ad corpora, & animas. & nu.3.*
4 *Diaboli voluntas qualis.*
5 *Dæmoniacorum facta qualia.*
6 *Dæmones qualiter vexent homines circa copulam carnalem.*
7 *Maleficia quomodo poſſint auferri.*
8 *Maleficium vnum an liceat tollere per aliud maleficiū. & nu.9.*

1 MALEFICIVM * à maleficiendo dictum, vt ex ipſo
noie patet,importat malum illatum alicui, & conſe-
quenter damnum iniuſtū, quia dānum iuſtè illatum non
eſt malum ſimplr,licet ſit malum iſti vel illi. Igitur male-
ficium tripliciter ſumitur. ¶ Primo pro dāno iniuſto vo-
luntario rerum.¶Secūdò pro dāno iniuſto perſonæ, vt ſi
qs vulneretur aut occidatur, & hoc ſimiliter voluntariè:
qa ſi nocumentum pter propoſitum inferat̄,vt cum iudex
pp imperitiam male iudicat, vł de domo aliquid eiectum
eſt quod nocuit,nō dr̄ maleficium, ſed quaſi maleficium,
Inſt.de oblig.quæ ex quaſi deli. per totum. ¶ Tertiò pro
damno iniuſto perſonæ illato à diabolo,quo quis ſecun-
dùm vſum communē loquendi dicitur maleficiatus, quia
illud dānum patitur,& maleficus, vel malefica dicitur,qui
illud damnum procurat fieri à diabolo pacto expreſſo, vel
taci

tacito interueniēte:& ad hoc tertiū maleficiū pertinet ſi
gnū fœderis quod eſt inter diabolū & maleficū: quod ſi
gnū etiā maleficiū dicit̄: vt infixio gladij ītra circulum,
plumarū inuolutio,imago cerea cū acubus infixis, & hu
iuſmodi Ad hoc etiā maleficiū reducitur omnis diuina-
tio & incātatio ſiue alligatura,qa,vt patet xxvj.q.v.nec
mirū ad hoc pertinet ſortilegiū,quod eſt diuinatio,& o
mnis incātatio.De iſto aūt tertio maleficio ſolùm hęc in
tēdo ſpeculatiuè,declārādo quomodo fieri poſſit aut de
ſtrui.Ad cui⁹ intellectū oportet aliqua quęrere de ſciētia
& poteſtate diaboli. ¶Primò ergo quęritur,ad quid ſe ex
tēdat ſciētia diaboli? Et dico ex S.T.j.q.lxiiij.ar.j.ad quī
tū.& ij.diſt.xviij.q.ij.ar.j.& iij.cōtra c.cliiij.ꝙ demones
tripliciter cognoſcūt veritatē,ſ.p naturā,reuelationē, &
experientiā. Et per experientiā quidē præcipuè adducit
dæmō hominū inclinationes & modos ſuperādi illos,di
cēte Cypria. ꝙ diabolus omnia tētandi genera inſidiāſ-
quæ deiiciēdi vſu ipſo vetuſtatis edidicit:quod quomo-
dò fiat,cū nō ſyllogizet, alibi aut dixi, aut Deo volēte
dicā.Per reuelationē aūt cognoſcit quārū Deo placuerit
reuelāri.Per naturā verò,vt patet j.q.lxxxix.art.iij.& q.
cxix art.v.& ver.q xx.art.iiij.& ij.cōtra.c.xcvij à princi
pio ſuæ creationis ſtatim cognouerūt dæmones omnes
ſpecies rerū creatarū à Deo p ſpecies inditas: & per ſimi
litudinē ſpecierū ſtatim qlibet eorū pōt omnia indiui-
dua ſub vna ſpecie cōtēta cognoſcere diſtinctè,vt patet
j.q.l.vij art.ij.& ij diſt.iij.q.iij art.iij.& ij.cōtra.c.xcviij.
Ex quib⁹ patet,ꝙ quilibet diabolus pfectè cognoſcit vir
tutes omniū angelorū,& cœlorū,& ſtellarū, & volucrū,
& animaliū,& piſcū,& arborū,& herbarū,& metallorū
& lapidū.& elemētorū.vnde cognoſcūt quæ hominibus
2 quocūq;modo prodeſſe poſſunt,aut etiā obeſſe. ¶ * Secū
dò quæritur, ad qd ſe extēdat diabolica poteſtas quātū
ad motū corporū? Et ex.S.Th.j.q.cv art j.& q.cx.ar.ij.&
iij.& iiij.q.cxiiij.& q.cxvij.& ij.diſt.vij. q.iij.ar.j.& diſt.
viij.q.j.& iij.cōtra.c.ciij.dico tria.¶Primū.Angeli in ma
li,vt de bonis taceā,nō poſſūt naturaliter īprimere aliquā
formā in aliquod ſuſceptiuū.ꝙ intellige primò de corpo
ral b⁹, cuiuſmodi ſūt formæ ſubſtātiales & accidētia
corporū,ſec⁹ de ſpiritualib⁹:qa poſſunt illuſtrare phātaſ
mata,imò & intellectū abſolutè, licet nō ex ſuppoſitio-
ne ſui iniqui finis:licet ibi nō ſit propriè impreſſio leuis,
ſed cōfortatio:& ſecūdò intellige de formis habētib⁹,eſ
ſe p modū quietis:ſec⁹ de habētib⁹ eſſe p modū trāſeun
tis ēt corporalib⁹: quia poſſunt mouere localiter,& cōſe
quēter imprimere illā formā,ad q̄ ſequitur motus loca-
lis violētus,quæ eſt quædā impreſſio nō durās.¶Secūdū.
Angelis malis obediunt omnia corpora inferiora ad nu-
tū qtū ad motū localē, vt probat S.T vbi ſ ita ꝙ ſicut a-
nima humana ſe habet ad mouēdū vnū ſolū corp⁹ ſibi
vnitū,ita illi ſpirit⁹ tāquā eleuatiores ſe habent ad mouē
dū oīa īferiora:vt dicit Aug.excepto ꝙ nō poſſēt moue-
re totā terrā aut vnū aliud elemētū.vt dicit S.Th.q.xvj.
ar.x.ad octauum.& ī opus:qa hoc eſſet euertere ordinē
naturæ.ſed bn̄ poſſēt mouere turrim aut mōtē. ¶ Ter-
tiū.Angel⁹ malus naturaliter tāta celeritate moueri pōt
vt in tpe imperceptibili ab oriēte in occidētē, & à cælo
ad terrā,& ecōtrario,moueri poſſit,nullo medio pertran
ſito,& ēt motu cōtinuo: cum ſuum moueri ſit,ſuum opa
ri,ꝙ eſt contractus rerū, circa quas mouetur,eo mō quo
mouetur noſtra imaginatio,vt patet j.q.liij.& in multis
aliis locis, & cōſequēter pōt aliquod corp⁹ celerrimè de
ferre.Ex his tribus ſequitur,ꝙ Angelus malus facere pōt
omnia quæ fieri poſſunt per motū localē: aut p applica
tiōē virtutū actiuarū naturaliū,vt pluuias,vētos,& huiuſ
modi:& ſimilit̄ cōdēſare aërē,& illū fugare, & ī eo appa
rere ī forma viri aut mulieris,vł beſtiæ & hmōi,vt expe-
3 riētiæ docēt,& ſancti tradiderūt.¶ * Tertio quæritur, ad
qd ſe extēdat diabolica ptās ſpālit̄ circa hominē quātū
ad animā & corpus & res,ac famā?Et dico multa,quę ha
bent̄ à S.Tho.in diuerſis locis ī allegandis.¶Primū.Bo-
ni angeli imprimere poſſunt in noſtrū intellectū.ij.diſt.
lxxxv.ſextū.j.ij.q.lxx.ſcđo ij.ij.q.cxx.ij.primū.iij.c.cliii
ſed hoc nū eſt īprimēdo lumē, ſed cōfortādo. ſcđo vbi ſ.
& veri.q.ij.iij.c.tertiū.angeli verò mali nō pn̄t īmprime
re in intellectum noſtrū:vt patet in locis pręal.qd nō in
telligitur abſolutè,qa cū hoc cōſequatur naturalē ꝓprie
tatē angelicā cōuenit bonis & malis:ſed ītelligit̄ ex ſup
poſitione ſui iniqui finis:qa cū intēdāt hominē decipere:
cū hoc nō ſtat,ꝙ intēdāt ei⁹ lumē cōfortare: qa p hoc e-
uaditur deceptio:pn̄t aūt priuare hoīem vſu rōnis.j.ij.q.
lxxx.ar.iij.qa.ſ.pn̄t localiter mouere oēs humores ho-
minis,& reducere ad caput:imò poſſent organa potētia-
rū ſēſitiuarū mouere & auferre de capite, ſi pmitteretur
¶Secūdū.Pōt demō nr̄am īmutare volūtatē, nō directè
mouēdo,ſed pſuadēdo, & cōcitādo paſſiones.j.q.iij.& j.
ij.q.ix.ar.vj ma.q.xvj ar.xj. ¶ Tertiū. Tā boni quā mali
angeli agūt in nr̄a phātaſmata,applicādo lumē ſuū,& ea
ordinādo.2.diſt.2.& 1.2.q.lxxx.ar.2.qđ.angel⁹ mal⁹ non
facit,vt hō illuminetur ad ītelligēdū:ſed vt ſciat percipe
re dubitatiōes quas ſoluere neſciat,vt accidit in ſcrupu
loſis,q ſubtiliſſimè dubitāt & ineptiſſimè errāt ac fallū-
tur,nullū penè habētes lumē aut iudicium intelligētes.
¶Quartū. Dæmones ad aliqđ peccatū hominē efficaciſſi
mè inclināt opādo interius.ſ.in phātaſiā & appetitū ſē-
ſitiuū.1.2.q.80.ar.ij.ma.q.xvj.ar.ij.qđ ītellige, qa pn̄t p
motū ſpirituū,in quib⁹ ſūt phātaſmata,reducere ad ima-
ginationē illa phātaſmata,quæ habēt allicere cōcupiſcē
tiā,vel iraſcibilē cōcitare,& inclinare intellectū ad iudi
cādū,& nolētē ad volēdū,qđ expedit ad ppetrādū pecca
tū.Et adde ꝙ ſpiritus,q ſūt in hoīne,pn̄t mouere,& p il-
los cōcupiſcētiā excitare.Et ſimiliter adde,ꝙ ēt p exte-
riora ad idē inducūt tripliciter,Primò exteri⁹ ſuadēdo ſi
cut Chriſto tētator apparuit ī forma humana loquēs, &
aliquib⁹ ſāctis in forma iuuēcularū blādiētiū. Scđo exte
rius aliqd oſtēdēdo fictū.ſicut Antonio oſtēdit diſcū argē
teū,& euntib⁹ ad ludū oſtēdit viros & fœminas & ſolatia
carnalia,aut aliqđ verū ſicut ꝓcurare pōt,ꝙ eccleſiā adeū
ti occurrat mulier,aut videat aut audiat aliqđ laſciuū &
turpe.Tertiò,aliquod corp⁹ exteri⁹ intus mittēdo:qa cū
ad nutū poſſit corpora mouere localiter homine dormiē
te,vel aliter pōt in nr̄o ſtomacho dæmō ponere inflam-
matia iræ aut cōcupiſcētiæ: puta aromata,aut vinū, vel
hmōi.¶ Quītū.Dæmō pōt immutare oēs ſēſus hominis
tā interiores quā exteriores.j.q.iij.ar.iij.& iiij.ver.q.j.iij
q.xij viij.q.vj.iij.decimūtertiū.ma q.xvj.j.ſextūdecimū.
qđ intellige vt ēt homo decipiatur aliter apprehendēdo
quā ſit:qđ fieri poſſet multipliciter:primò per hoc,ꝙ dia
bolus ex aëre corpora format,oſtēdens q̄ nō ſūt:ſicut:li
cos terruit ſub forma draconis: & monialis credidit ſe
mādocare lactucā, & erit corpus aëreū. Scđo applicādo
p modū localē quædā actiua naturalia, quę hoc facere
pn̄t,ſicut ſm S T quędā herba fumigās facit trabes ap-
parere ſerpētes Tertio reducendo ſpūs,q ſunt ī hoīe ad
Phātaſiā, & eā ſuo modo immutando: vt patet in phre-
neticis, & arreptitiis,& inſanis Quartò per accriſiam vel

aoraſiā

aoroaſiam, quæ eſt cæcitas, qua celantur nobis nõ omnia, ſed quædã: ſicut oculi diſcipulorũ euntium in Emaus tenebantur, ne Ieſum agnoſcerent: & de hoc diffuſè dixi feria ſecunda Paſchæ in aurea roſa. ¶ Sextũ. Diabolus poteſt in corpus humanũ inducere infirmitates: vt patuit in Iob. & intellige oẽs infirmitates inducibiles ꝑ corpora inferiora: quia nouit virtutes oĩm eorũ, & eas põt corporibus humanis applicare. ¶ Septimũ. Poteſt etiã nocere in rebus: vt patuit in Iob, quẽ ſubitò accepta licẽtia rebus omnibus ſpoliauit: & ſimiliter in forma: quia põt ſumere formã humanam, & obloqui, & fingere caſus, in quibus videant̃ delinquere: ſicut ꝑmiſit ſe inueniri ſub lectulo cuiuſdã ſancti vi-
4 ri in forma puellæ. ¶ Quartò * quæritur, quid appetat aſtuta & iniqua diaboli volũtas? Et dico multa ex S.Th. ¶ Primum. Liberũ arbitriũ dæmonũ obſtinatũ eſt in malo, nec reuerti poteſt ad bonũ. ma.q.xvj.art.v. & veri.q.xxiiij.ar.x. vnde omnis motus liberi arbitrij eorũ eſt inordinatus. veri. vbi ſ̃.art.xj. quia ſcilicet omnia volunt in ordine ad ſuũ malũ finẽ: & in oĩbus quæ agunt propria volũtate peccant mortaliter. j.q.lxiiij.ij.quintum.j.ij.q.lxxxix.artic.iiij. & ij. diſt.vij. ¶ Secundũ. Dæmones fingũt ſe eſſe animas defunctorum, vt viuẽtes ducãt in errorẽ. j.q.lxxxix.viij.ſecundũ. q.cxvij.iiij.ſecũdum ma.q.xvj.art.j. ¶ Tertium. Et ſimiliter faciunt aliquas leuitates, vt faciãt ſe hominibus familiares, quos decipere conantur. j.q.lxxxix.art.iiij.tertiũ ma.lxxix. ad quartũ. ¶ Quartũ. Et ſimiliter inuocati per mendacia & vanas ſuperſtitiones aduenıũt, vt homines talia credãt. po. q.vj.art.x. ad octauũ. ¶ Quintũ. Et ſimiliter alliciuntur diuerſis generibus herbarũ, animaliũ carminũ, & rituũ, vt ſignis aliquorũ ſibi placentiũ, non vt rebus. cxv.art.v.ad tertium. & po.q.vj.art.x. ¶ Sextũ. Et ſimiliter aduenıunt ad inuocationẽ diuinæ virtutis: ne omnino credant̃ excluſi à iuſtitia diuina, po.q.vj.art.x.ad quintũ. ¶ Septimũ. Et ſimiliter vocati ſub certa cõſtellatione, licet nõ ſubſint cælis, tñ adueniunt: & hoc vt decipiãt & errare faciãt homines, vel coacti à ſuperiorib⁹ dæmonibus. j.q.cxv.art.v. & po.q.vj.art.x. & quolib.ij.q.vij. ¶ Octauũ. Et ſimiliter vocati à virginibus veniũt vt ducãt homines in opinionẽ ſuæ diuinitatis, quaſi ament munditiam. po.q.vj.art.x. ad quartũ. ¶ Nonũ. Et ſimiliter inuocati per necromãticos alligãt alios inferiores aliquibus corporibus, puta annulis, vel ampullis, vt patet. ij.quolib.q.ij.art.j. & quolib.iij.q.j. art.j. quod ideo faciunt, vel qa odiunt illos, vel vt lucrẽtur necromãticos: vñ etiam ſuperiores expellunt inferiores à corpore, licet non ab anima, vt patet iij.q.xliij.art.ij.ad tertium, quod ſcilicet faciunt eadẽ ratione vt homines lucrẽtur, qui eos ad hoc inuocant, vel alios. ¶ Decimum. Et ſimiliter *plus* vexãt lunaticos in augmento lunæ, vt eam infamẽt. ſ. quaſi malam creaturã Dei: & rurſus, quia tunc illorũ cerebrũ eſt ad pa-
5 tiendum diſpoſitũ magis. ¶ Quintò * quęritur, quomodò reddi poſſit ex præmiſſis, ratio eorum quæ fieri videmus ꝑ homines diabolicos? Et dico, eam reddi poſſe ex dictis dæmonibus: ad quorum intellectũ dico multa. ¶ Primũ. Homines diabolici, qui mirãda operãtur virtute vel ope diabolica, oẽs habẽt cum diabolo expreſsè vel tacitè pactum, ſm Aug. ſcilicet vt eis expreſsè inuocantibus illũ, vel tacitè. ſ. dum quædã faciunt, ad quorũ factionẽ conſueuit operari ipſe illis ſuffraget̃, in quo pacto diabolus expreſsè, vel tacitè ſpondet ſuffragiũ, & illi expreſsè vel tacitè ſpondent obſequiũ & famulatũ eius volũtati ſimpliciter, ſiue in omnibus, aut quantũ ad aliquid. ¶ Secundũ. Huiuſmodi effectus omnes, quantum mihi occurrit, reduci videntur ad quinque: quia aut ſunt primò diuinationes: aut ſecundò infirmitates: aut tertiò ſanationes: aut quartò falſæ apparitiones: aut quintò effectus mirabiles, & iudicio vulgi impoſſibiles. ¶ Tertiũ. Quantum ad diuinationes dictũ eſt ſ̃. Diuinatio. quomodò poſſunt dæmones ſcire & docere futura: præſentia aut occulta omnia norunt, aut noſcere poſſunt, ſm omnes Theologos, exceptis cordiũ cogitationibus: vñ ſciunt omnia principũ conſilia, & tractatus hominũ, & corporum diſpoſitiones: & breuiter, exceptis cogitationibus, ſciunt oĩa, niſi à Deo prohibeantur: ſicut ꝓhibiti ſunt ſm S.Tho. ſcrutari virginitatem B.Mariæ: vnde ſciunt de his omnibus diuinare, ẽt de his quæ à præſentibus deriuentur, licet cõiecturaliter: ſicut ſi ſit determinatũ eſſe in conſilio alicuius regis, quẽ ſcit nõ eſſe leuẽ neque mutabilem, probabiliter enuntiat ꝙ tale bellũ erit: præſentia quoq; diſtantia oĩa ſimiliter norunt: & quia ſubitò mouentur, ea ſubitò nuntiant. ¶ Quartum. Quantũ verò ad infirmitates & ſanationes, patet ꝙ ſciunt oĩa proficua & nociua, & ea poſſunt ſubitò à longiſſimis partibus afferre, & viſibiliter & inuiſibiliter locis opportunis applicare, non ſolùm exterius, ſed etiã interius inferendo ꝑ os dum homo dormit, aut dum putat ſe bibere, vel quid aliud ſumere: & hinc eſt, ꝙ vetula aut alio incãtante ſanant̃ infirmitates: & malefico torquente imaginẽ, torquet̃ homo multũ diſtãs: quia hoc diabolus operatur ex pacto tacito vel expreſſo cũ prædictis. Quintũ. Quantum verò ad apparitiones, patet ꝙ per aëris cõdenſationẽ poſſunt q̃ voluerint formã oculis oſtendere, licet aliquando cogãtur apparere aliter q̃ velint per diuinã prouidentiam. Vnde dicit S.Th. ſuper Iob, ꝙ frequenter apparet in figuris beſtiarum, quæ deſignãt conditiones eorum ex prouidentia diuina. & ij.diſt.xxj.q.ij.art.j.& ij.ij.q.clxv. art.ij.ad tertium, & ſuꝑ Iob dicit, ꝙ tentaturus dęmon primos parentes non potuit q̃ voluit formã aſſumere, ſed tm̃ ſerpentis. Quantum verò ad effectus mirabiles, vt quòd quis euomat acus, clauos, pilos, oſſa magna, vel ꝙ plumæ ſint ingenioſiſſimè cõſertæ, & hmõi, patet, quomodò iſta fieri poſſunt: qa aut iſtæ ſunt illuſiones, ita ꝙ videntur ea quæ non ſunt, ſiue per actiua naturalia hoc efficientia, ſiue per acriſiã, ſiue ꝑ aëris condenſationẽ, aut ſi ſunt verè res, ipſe diabolus inuiſibiliter hmõi ſtomacho intulit, & inde viſibiliter educit, nõ obſtante, ꝙ videãtur ita magna, quia põt ea diuidere & integrare ſaltẽ apparenter, cum localiter hmõi corpora & partes eorum ad nutum moueantur ab
6 eo, & inuicẽ conglutinentur. ¶ Sextò * quæritur ſpecialiter, quare, & quomodò dęmones poſſunt vexare homines circa copulã carnalem? Et dicit S.Tho. in iiij.diſt.xxiiij.art.iij. ad primum, ꝙ poteſtas maleficiorũ permittitur dæmonibus à Deo in actu generatiuæ potentiæ magis quã in aliis, quia per eam peccatũ originale trãsfunditur. Pet. autem de Palu. in iiij. dicit, ꝙ hunc actũ ſeu copulã poſſunt multipliciter impedire. Primò ex hoc ꝙ poſſunt motum localem corporũ facere aut prohibere, vnde poſſunt impedire corpora ne mutuò propinquent, directè vel indirectè ſe interponendo aſſumpto corpore. Secundò, quia poſſunt ad factum illud inflammare vel infrigidare, adhibendo occultè virtutes ad hoc validas. Tertiò, turbando imaginatiuam & æſtimatiuã, quæ reddãt mulierẽ exoſam. Quartò, ꝓhibẽdo directè rigorẽ mẽbri, ſicut & motum localẽ cuiuſcunque organi. Quintò, prohibẽdo miſſionẽ ſpirituũ ad mẽbra, in quibus eſt virtus motiua, quaſi intercludẽdo vias ſeminis, ne deſcendat ad vaſa gñationis, vel ne ab eis recedat, vel
7 ne excidatur aut ne emittatur. ¶ Septimò * quæritur, q̃uo maleficia poſſint auferri? Et dico, ꝙ ſolùm tribus modis. ¶ Primò, diuina virtute, ſiue Deus immediatè ſoluat, ſiue Angelo vel homini det ſupernaturalem virtutẽ ſoluẽdi, & hoc planũ eſt: & ſic ſancti viri & fideles deſtruũt aliqñ per orationes & adiurationes. ¶ Secũdò, virtute naturali angeli mali, ſi ſit natura ſuperior angelo malo authore maleficij: qa angeli mali natura ſuperiores pñt inferiores alligare & ſoluere, ſiue expellere de corporibus: & cõſequẽter remouere pñt actiua naturalia, ꝑ quæ inferiores faciũt maleficia vel nocumẽta in corporibus maleficiatis. ¶ Tertiò, virtute naturali angeli boni, ſi ſit natura ſuperior angelo malo authore maleficij: qa nõ eſt de eo rõ minor q̃ de angelo malo ſuperiore. Non aũt põt alio modo remoueri maleficiũ, ſi angelus author eius velit illud durare: qa ſi hoc fieri poſſet, eſſet maximè per hominẽ medicum applicãtem actiua naturalia cõtraria ad ſanandũ: quod tñ eſt impoſſibile: qa homo eſt minoris poteſtatis q̃ diabolus, cui corpora inferiora obediũt ad nutũ in motu locali: vnde diabolus ſempꝛ remouere põt actiua applicata ab homine, & conſeruare applicata à ſe in nocumẽto: ſi tñ diabolus ceſſaret à nocendo vel malefaciendo, & homo ſciret actiua naturalia, quibus illud nocumẽtũ ſanari poſſet, & ea poſſet applicare, poſſet homo ſoluere maleficiũ. Et ſimiliter ſi ad ſanandũ non requirãtur aliqua actiua, poſſet homo ſoluere maleficium deſtruendo ſignũ fœderis inter dæmonẽ & maleficũ: quo ſcilicet durante durat maleficiũ, quod tñ ſi diabolus nollet, homo facere nõ poſſet: quia nunquã poſſet tale ſignum inuenire: aut ſi inueniret, deſtruere: puta plumas congluti-
8 natas. ¶ Octauò * quæritur, vtrũ licitũ ſit vti opere diaboli in ſoluendis maleficiis, tollẽdo ſcilicet vnũ per aliud? ¶ Et dico primò, ꝙ vt ſ̃. in prin. huius tit. patuit, maleficiũ, à quo maleficus dicitur, ſumitur dupliciter, primò ꝓ iniuſto nocumento illato à diabolo ad requiſitionem malefici: & ſecundò pro ſigno fœderis inter diabolum & maleficũ: ſicut maleficiũ dr̃ imago, ad cuius torturã torquet̃ maleficiat⁹. ¶ Dico ſecundò, ꝙ ſm S.Tho. ij.ij.q.xcij. ſuperſtitio eſt vitium oppoſitũ religioni per exceſſum, in quantũ diuinum cultum exhibet, vel cui nõ debet, vel eo modo quo nõ dẽt. Huius vitij ſunt duæ ſpecies ſubalternæ, quarũ prima conſiſtit in exhibẽdo diuinũ cultũ Deo vero modo indebito. Secundò verò in exhibendo cultũ diuinũ ei, cui nõ debet. Et hæc diuiditur in tres alias ſpecies: quarũ prima eſt idololatria. Secunda eſt diuinatiuã: quæ & ipſa in multas ſpecies diuiditur, vt ĩ. Superſtitio. §.iiij. Tertia eſt obſeruãtia: ad quã pertinet ars notoria, & omnes obſeruationes ordinatæ ad corporũ immutationes, puta ad ſanitatẽ & ægritudinem, id eſt, omnes incãtationes & ligaturæ. ¶ Dico tertiò, ꝙ generaliter omnes diuinatores & incantatores dñr malefici, & ſpecialiter magi, vt patet in d.c. nec mirũ. xxvij. q.v. ¶ His præmiſſis ad quæſtionẽ dico, ꝙ licitè maleficiũ deſtrui poteſt per orationes & adiurationes, vt patet ex dictis ſ̃. Adiuratio. §.iiij. Poteſt etiã quilibet ſciẽs maleficiũ, id eſt, ſignũ fœderis prędictũ deſtruere, quicunq; illud ſcit, ſi poteſt, diabolo ſcilicet non impediente: ſed tñ nulli licet hoc facere ꝑ aliud maleficiũ, id eſt, per aliquã incantationẽ vel obſeruantiã, quia hoc eſſet eſſe maleficũ, & habere pactum cum diabolo. Similiter nulli licet aliquẽ inducere ad ſoluendũ maleficium per maleficũ: quia eſſet inducere ad peccatũ, ſimiliter nec licet vti parato ſoluere ꝑ maleficiũ, vt patebit. ¶ In hoc tñ ſunt opiniones inter Summiſtas: qa cum Sum. Roſ. & Supple. ſequentes doctrinã ſanam S.Th. Archid. & aliorum Theologorũ dicunt aliquo pacto hoc non licere. Summa verò Ang. ſuo more in determinando audax & periculoſa, dicit hoc licitum eſſe, probans authoritate Petri Aureo. & ratione: quia malo alterius vti licet ad bonum noſtrũ, & exemplo, ſicut ſm Aug. licitè vtimur iuramento infidelis iurãtis in nomine Dei ſui, & põt addi de parato fœnerari, à quo licitè accipitur mutuum. Sed iſta opinio eſt nefanda, & occaſio infinitorũ peccatorũ, & maximè conferens ad dilatandũ regnũ diaboli: quod ſic patet. Nam eſt contra legẽ naturalẽ requirentem reuerentiã & fidem ad dominũ ſuum: quia ſuo domino non eſt fidelis, q ab eius inimico certante cum eo de ſtatu, petit aut accipit auxiliũ, etiam parato auxiliari, quia hoc pertinet ad habere amicitiam cum illo: cum naturale ſit amare benefactorem, diabolus aũt eſt inimicus Dei, quærens vſurpare ſibi dominum mundi, & volens adorari vt Deus, ſm Theologos: & ſcripturas, & experientiã. Eſt etiam contra legem Dei: quia magi ſunt malefici: & parati exercere opera diaboli, cũ artem iſtam exerceãt: & tñ dicitur Leuit. 20. Anima quæ declinauerit, id eſt, acceſſerit ad magos & ariolos, ponam faciem meã contra illã, & interficiã illam. Eſt etiã cõtra ius canonicũ, quod nõ ſolũ prohibet alicui ſuadere, vt talia faciat, ſed ẽt ad domũ taliũ accedere, nec mihi dubium, quin Aug. taliter determinantẽ appellaret apoſtatam à fide, qui in c. non obſeruetis. xxvj.q.vj. enumeratis multis ſpeciebus diuinationum, & alligaturis, ac incantationibus, concludit: Qui has. ſ. obſeruantias, & quaſcunq; diuinationes, obſeruat, aut attendit, aut conſentit obſeruantibus, & qui talibus credũt, ad domũ eorum euntes, aut ſuis domibus introducunt, & interrogãt, ſciant ſe fidẽ Chriſtianã & baptiſmum præuaricaſſe, & tanquã paganum & apoſtatantem, id eſt, retro abeuntem, & Dei inimicũ, iram Dei grauiter in æternum incurriſſe. hæc ibi. vbi nota nõ ſolũ prohiberi ſuaſionem ad faciendũ maleficiũ, ſed etiã conſenſum. Eſt etiam cõtra iura ciuilia, quæ prohibẽt iſtos cõſulere: vnde etiam iſte compilator dicit ĩ.tit. Mathematicus, ꝙ diuini ad limẽ alterius accedere nõ debent, aliàs concremantur, nec aliquis eos ſuſcipere ſeu conſulere, aliàs deportantur, & bona eorũ confiſcantur, & diuinator gladio vltore feritur, vt C. de malef. & mathem. l. nullus, l. nemo, & l. culpa. Ecce ergo, ꝙ quantumcunq; ſint parati, nõ licet eorum operibus vti. Eſt etiã iſta opinio occaſio innumerabiliũ peccatorũ, quia aperit viam omnibus incãtationibus, cum vbiq; ſint viri & fœminæ parati incãtare, & ſoluere maleficia ꝑ maleficia, & conſequenter multi currẽt ad hmõi, in quo diaboli regnũ conſiſtit, quia adire hmõi eſt ab eo expetere beneficia ſanitatum. Ad authoritatẽ autẽ quã iſte adducit, dico, ꝙ ille Doctor nullius eſt authoritatis, quia fundauit multas falſas opiniones, vtpote cuius ſtudium fuit omnibus contradicere. Ad rationẽ dico, ꝙ licitum eſt malo alterius vti ab bonum noſtrum, qñ ipſe actus, quo vtimur, de ſe nõ importat aliquid illicitum, ſicut Deus licitè vtitur peccatis ad ſui gloriã, ea permittendo & puniendo, & inde bona eliciendo, quia ea permittere, non eſt aliquid in ſe illicitum. Secus autem ſi ipſe noſter vſus eſſet in ſe illicitus, ſicut parato occidere inimicũ meum non licet mihi vti ad homicidium, quod cedit in bonum meũ, quia ipſe vſus eſt aliquid in ſe malus, id eſt, conſenſus directus in homicidium. Vnde S. Doctor. inde ma.xiiij.q.iiij. ſic dicit: Aliud eſt conſentire alicui in malitia, aliud eſt vti malitia alicuius ad bonum, ille enim alicui in malitia conſentit, cui placet vt ille malitiam exerceat, & ad hoc fortè eũ inducit, & hoc eſt ſemper peccatum, vtitur autem malitia alterius, qui hoc malũ, quod aliis facit, retorquet ad aliquod bonum. hæc ille. Et ita eſt in propoſito, tum quia ipſe vſus eſt, cum acceſſit ad tales, quod iura prohibent: tum quia eſt cum conſenſu directo in aliquid, quod ſine peccato fieri non poteſt, & ideo

eſt conſenſus in peccatum. Ad exemplum autē dico ꝙ nō
eſt ſimile:quia in tali iuramento ipſe vſus eſt conſenſus in
aliquid,quod de ſe nō eſt malum,& ſine peccato fieri pōt,
id eſt,in hoc ꝙ ille dictum ſuum firmet iuramēto,licet ip-
ſe ex ſua malitia hoc faciat cū peccato:ſicut à ſimili dicit
S.Th.ꝙ accipiens mutuum ſub vſuris,nō dat occaſionem
vſurario vſuras accipiēdi,ſed mutuandi:ille autē ſumit oc-
caſionē peccandi ex malitia ſui cordis. Et ita patet rōnem
diſſimilitudinis ſtare in hoc, ꝙ ibi directè conſentitur in
peccatum, nō aūt hic:vt patet ex verbis Aug.ad Publi di-
cētis,ꝙ qui fide vtitur per falſos deos iurātis ad bonū, nō
pacto illius ſe ſociat qui ꝑ dęmonia iurauit,ſed pacto eius
bono,quo fidē ſeruauit.Et ſimilr̃ ex verbis.S.Th.2.2.q.78.
art.4.dicētis, ꝙ accipiens mutuū ſub vſuris,nō cōſentit in
peccatum vſurarij,ſed vtit̃ eo, nec placet ei vſurarū acce-
ptio,ſed mutuatio,quæ eſt bona.Vnde in 4.diſt.32.ar.3.ad
9 tertium,iſtam opinionē dānat.¶Nonò quæritur,* vtrum
in diſſoluendis maleficiis licitū ſit vel tolerabile retūdere
vana vanis,id eſt,aliquibus de ſe nō illicitis,vt dicit Hoſt.
in c.literæ veſtræ.§.mulier.de frigid.& malef. Et pro ſolu-
tione quęſtionis declaro qn̄ ſit illicitum credere maleficis,
& dico hoc nō eſſe quaſi ſit illicitū credere,ꝙ malefico fa-
ciēte opera ſua ſequat̃ aliquis affectus, puta ſanitatis:quia
hoc aliqn̄ eſt verū ad ſenſum,ſed peccatum eſt credere,ꝙ
effectus,qui vident̃,ſint à malefico virtute verborū ſuorū,
aut eorū quæ facit, ſi talia ſunt quæ de ſui natura non ſint
nata ſic efficere:quia talia fiunt à diabolo mediāte aliquo
pacto cū malefico.Et iſta eſt mēs Hēr.de Gan.quolib.v.&
ſimiliter Sco.& patet idē 26.q.5.nec mirū.iungendo finem
principio.& ibid.q.2.illud.Ad quæſtionē igitur dico,ꝙ il-
lud dictū habet veritatē.Primò, qn̄ quis faceret illa vana,
id eſt,indifferētia,& de ſe nō illicita, credēs aut volēs ex-
periri an per talia ſoluatur maleficiū,nō per operationem
diaboli,ſed per eius ceſſationē ab operādo,vtpote qui ha-
bebat pactum cum malefico vt à vexādo deſiſteret, ſi fie-
ret tale quid ablatiuum ſigni prioris:talia enim aliqn̄ dia-
bolus aliquibus reuelat, & deinde veniūt in notitiā homi-
num.Secundò, qn̄ quis talia facit, neſciens eſſe illicita &
peccata,quia tūc tolerari pōt quaſi nō mortaliter peccans:
& credo iſtam fuiſſe mentē Hoſt.Eſt autē falſum illud di-
ctū, ſi quis talia indifferentia exerceat ſuperſtitioſè, quaſi
credēs talibus eo modo quo & aliis incantationibus, quia
omnia remedia vana non naturalia ſunt illicita & perni-
cioſa.26.q.2.illud,& multo magis eſt falſum ſi quis credat
quidem talia vana eſſe vana, ſed tamen ad exercitium ta-
lium diabolum cooperari ad ſolutionem maleficij.

MALITIA, eſt priuatio abſtractiuè ſignificata,à qua
malus denominatur malus, ſicut mors eſt malitia
corporis,à qua dicitur mortuus,& cæcitas,malitia oculi à
qua dicitur cæcus. Diuiditur autē malitia ſm priuationes
formarum & perfectionum: ſed tn̄ inquantum ex malitia
dicimur peccare, malitia tripliciter dicit̃.1.2.q.78.art.1.ad
tertium.& ma.q.3.art.12.octauum.¶ Primò habitus vitio-
ſus,ex quo peccat,qui ex malitia dicitur peccare.¶ Secūdò
dicitur malitia ipſa mali electio actualis. ¶ Et tertiò culpa
præcedens, ſicut cùm quis ex inuidia impugnat gratiam
fraternam.Sum.aūt Ang.dicit,ꝙ malitia dicitur primò ha-
bitus vitioſus.ſecundò,contēptus & abominatio ſpiritua-
liū.& tertiò,peccatū in ſpiritum ſanctū.addens,ꝙ his duo-
bus modis ſemper eſt mortale. ſecundùm S.Tho.2.2.q.55.
Sed quicquid ſit de diuiſione,quæ ex dictis patet ſuſtēabi
lis, tamen falſum eſt, ꝙ dicta abominatio ſemper ſit pec-
catum mortale, vt ibi, art.3.ad ſecundum argumentum,
cuius ſolutionem iſte non vidit,ſed ſolùm corpus articuli:
& de hoc s̃.Acedia.§.j.in fine.

DE MANDATO, Mandatore & Mandatario.

1 *Mandati quæ actio competat mandatori vel mandatario.*
2 *Mandatum quatenus ſe extendat.*
3 *Mandatum quando expiret.*
4 *Mandans delictum an puniatur pœnis ſtatuti ſicut committens.*
5 *Mandans an teneatur de delicto poſt multum tempus commiſſo.*
6 *Mandans an teneatur de caſu fortuito.*
7 *Mandatarius non ſeruans formam mandati an faciat aliquid
validum.*

MANDATVM dicitur quaſi manu datū, quia per aliū
propriè fiat,& Theologicè loquendo eſt iuſſio facta
de bono meliori, id eſt, ad quod quis nō obligatur ex ne-
ceſſitate,vt colligitur à S.Tho.ij.ij.q.xix.ar.v.Sed loquen-
do iuridicè,mandatum ſm Azo. eſt officium,id eſt, obſe-
quium ſeu miniſteriū ab eo q̃ gratuitum gratis ſuſcipit ex-
hibendum, vel clarius, eſt imperiū, quo quis aliquid iubet
ad ſatisfactionē ſuæ voluntatis,nulla data pecunia vl̃ alio,
quæcunque verba interueniant, quod ideo dicitur, quia ſi
mādetur aliquid alicui ad ſatisfactionē ſeu vtilitatem eius
cui mandatur, dicitur perſuaſio, & perſuaſor, non manda-
tor, vt not.Bart.in l.non ſolùm §.ſi mandato.ff.de iniur. Si
autem data pecunia, aut nō eſt circa delictum,& mandata-
rius dicitur locator,& mandans cōductor,& non eſt man-
datum propriè:aut eſt circa delictum, & ſic mandatū acci-
piens dicitur aſſaſſinus,de quo in c.pro humani.de homic.
lib.6.mandator verò eſt is, qui aliud mandat alicui, man-
datarius verò eſt, qui mandatum ſuſcipit adimplendum.
1 ¶ Primò * verò quæritur, vtrum inter mandatorē & man-
datarium oritur actio? Et dico, ꝙ ſic hincinde:nam man-
datori & eius hæredi contra mandatariū cum primò cogi
non poſſet, ꝙ reciperet mandatum, competit actio man-
dati directa, inquantum mādatoris inter fuit factum fuiſſe
quod mādabatur.ff.eo.l.ſi verò §.fin.& l. ſi mandato Titij.
& rurſus ipſi mandatario, qui mandatū ſuſcepit, competit
actio mandati contraria,ſi quas expenſas fecit, vel impen-
ſas ratione mandati ſuſcepti,inquantum non exceſſit fines
mandati.ff.eo.l.ſi verò non remunerandi.Si verò mandata
exceſſit,eas non repetit actione mandati contraria, ſed a-
ctione negotiorum geſtorum, ſi vtiliter expendit, ſecun-
dùm Mar.lib.10.& Accurſ.contra. prout legitur & not.In-
ſtit.eod.§.is qui.& ff.eod.l.ſed Proculus, cum l.ſequenti.&
C.de neg.geſt.l.fin.in gloſ.vlt. Si autem mandaui tibi fun-
dum emere, & nondum ſoluto pretio ages mecum man-
dati vt ſuſcipiam obligationem qua teneris venditori,quia
& ego agere poſſum tecum vt cedas mihi actionem empt.
ff.eo.l.ſi mandato meo. primo reſponſo.vide etiam j.§.vj.
2 ¶ Secundò * quęritur,in genere,quomodo obliget vel in-
telligitur mandatum? Et dico multa. ¶ Primum.Si manda-
tum fiat poſterius,nō denegat primò,niſi de eo faciat men
tionem,de offic.ord.graue. ¶ Secundum.Similiter ſi man-
datum ſit generale, nō prohibet niſi illicita.de verb.ſignif.
ſuper quibuſdam, & tantum valet quò ad omnia,quantum
ſpeciale quò ad quædam. de vot.& vot. red. magnæ.§.rei.
¶ Tertium.Si autem mandatum ſit ſpeciale, derogat gene-
rali,etiam ſi de eo non faciat mentionem.de reſcrip.paſto
ralis, ſm Bart. quod tn̄ in quatuor caſibus fallit. Primò in
generali, quod effectum eſt ſpeciale.de offi.deleg.ex parte.
Secundò, in priuilegiis,de reſcri.cum ordinem. Tertiò,qn̄
res nō eſt integra,& quartò in legatis.ff.de ſuppel.leg.l.iij.
¶ Quartum.Mandatum rei turpis,nullum eſt.ff.mand.l.iij.
¶ Quintum. Mandatum qualificatum, ſecundùm Panor.
in c.de

in c.de reſtit.ſpo.diſtribuitur in duo mandata:& ſi impleri
non pōt in facto,ſeu in ſubſtantia,impleri debet in modo
ſeu in qualitate.Ex quo infertur,ꝙ ſi duo mādātur, ēt da-
ta certa forma,licet nō poſſint ſimul impleri, debet tn̄ fie-
ri qđ pōt:& valebit actum, facit quod not.per gl.& Doct.
3 in c.conſtituimus.de reſcr.¶ Tertiò * quæritur,qn̄ expiret
mandatum?Et dicunt quidā tam mandatū quā pręceptum
finiri morte mandantis & præcipientis, ſi nominibus ex-
preſſis ſcribantur, ſm Io.And. xiiij.q.j. quod præcipitur.
Alij verò dicunt:ꝙ præceptum nō præcipitat mors pręci-
pientis:mandatū autē mandatore cadente cadit:vt not. de
reſcr.eam te.& c.in his.de verb.ſig.Sed cōiter Doct.tenent
in cap.gratum.& in c.relatum. de offic.deleg.ꝙ re integra
expirat mandatum morte mandatoris.C. mand.l. manda-
tum,aliàs non.Qūo autem res dicatur integra:vide ibi per
Doc.Sed prædicta intellige de pręcepto & mandato iuriſ-
dictionali.i.quo datur iuriſdictio ad aliquid exequendum
circa aliquam cauſam.ar.d c.gratum.& c.relatum.non au-
tem de obligatiuo præciſe, quo quis obligatur ad aliquid
faciendum,puta ieiunandum:quia talia præcepta expirant
morte præcipientis,niſi fiant per modum cōſtōnis, vt cō-
4 ſuetudo interpretatur.¶ Quartò*quæritur,vtrum mandās
delictum, includatur ſub diſpoſitione iuris, vel ſtatuti pu-
nientis eum qui fecerit tale delictum? Et Pan.in c.mulie-
res.de ſent.exc.ſic diſtinguit. Nam aut verba ſcripta ſunt
in rem: puta,dicit ius ſiue ſtatutum,Pro homicidio impo-
natur talis pœna: & ſic includitur ex propria ſignificatio-
ne verborum:& de homicidio quod mandauit, tenetur.l.
hæc verba.ff.de all.& l.aut qui aliter.§.hæc verba.ff.quod
vi aut clam.& vtrobique per Bart.& per Cyn.in l.nō ideò
minus.C.de accu. Aut verba ſunt ſcripta in perſonam: vt
quia dicitur,ſi quis commiſerit homicidium,puniatur tali
pœna:& ſic ſi cōmittit per inſtrumentū qđ neceſſariò opè-
ratur neceſſitate facti, ſicut mittens ſagittā:vel neceſſitate
iuris, ſicut qn̄ ꝓcuratori,vel ſubdito aliquid mādat̃ licitū,
ſic includitur mādans:quia ipſe verè facit, qm̄ actus attri-
buitur principio. & facit.l.itē Mela.§ j.ff.ad l. Aquil. & pro
hoc text.in l.ſi pater.in fin.ff.de manu.vin. & l.iij.§.ſi pro-
curator.ff.quod quiſq; iur. Vnde ſi ſtatutum punit propo-
nentē exceptionē cōtra inſtrumentū:mādans procuratori
proponere, tenetur pœna ſtatuti.Si verò inſtrumentū per
quod explicatur,operatur voluntate propria,nō neceſſita-
te facti,vel iuris: puta,quia mandauit delictum cōmitti,&
mandatarius non tenetur obedire:tunc in diſpoſitione iu-
ris cōis mādator cōprehendit̃, nō ex propria ſignificatio-
ne,ſed iuris interpretatione: quod vult parū intereſſe, vel
per ſe vel per aliū facere: vt dicit tex.in l.j.§.deieciſſe.ff.de
vi.& vi.ar.ſed non habebit locum in ſtatuto, in quo fictio
nō habet locum.l.iij §.hæc verba.ff.de neg.geſt.& hoc te-
ne:licet Bal.in d.l.nō ideo minus,aliter diſtinxerit.Diſtin-
guo tn̄ ſm Bar.in l.oēs populi.ff.de iuſt.& iur.ſic, nam aut
ſtatutū indulget, puta homicidę remittatur certa pars pœ-
næ,& ſic comprehenditur: quia ceſſat odium,& fauor eſt
ampliādus.re.odia.lib.vj.aut punit,& tunc aut in pœna re-
gulari, quæ non multū exorbitat à iuris cōis diſpoſitione,
& ſic includitur:quia tunc ſtatutū dēt interpretāri ſm ius
cōe: vt in c.cū dilectus de cōſue.not.Inn.in c.cām quæ.de
reſcr.& Bart.in d.l.oēs populi, qua qdē pœna ius cōe vult,
vt cōprehēdatur, vt dictum eſt.Exemplū.De iure cōi non
eſt expreſſa pœna,ſtatutum exprimit pœnam, & loquitur
de faciente, & tunc includitur.Aut punit pœna irregulari,
& quæ exorbitat à iure cōi,& ſic nō includitur,ſed habebit
locum in caſu ſuo.& hoc ſenſerunt Doct.antiqui in ſimili
in l.quæcunque.C.de ſer.fug.in illa qōne, nūquid maſcu-
linum concipiat fœmininum,quod in odio regulari com-
præhēditur:ſed in irregulari,nō.Nec obſt.prędictis.c.mu-
lieres.de ſen.exc.in verbo, verè.quod innuere vr̃,ꝙ nō in-
terpretatiuè:quia illud verū eſt ſm Bar.in l. ſed ſi vnus.ff.
de iniu.in pctō,ſed nō in pœna.Et ꝙ nō verè comprehen-
dat,facit tex.vt famæ:de ſen.exc.vbi,inquiēs,facere videa-
tur: ergo interpretatiuè.Ad idē,de cler.pugn.in duel.c ij.
vbi pugil.verè homicida dr̃,& mandans nō,licet teneatur
de homicidio.Itē quia tex.ponit vt diuerſa,facere,& man-
dare.diſt.50.c.ſi quis viduā.& de hom.ſicut dignum.Ergo
in pœnis à iure cōi irregularibus,ꝑ ſtatuta nō habebit lo-
cum,vbi fictio nō habet locū,vt dixi.Itē dic,ꝙ quò ad ef-
fectus naturales,qui ex ipſo facto proueniūt, vel requirū-
tur,nūquā ſunt paria,facere per ſe, vel per alium.Et facit
quod no.Bar.in d.§.deieciſſe.vbi vult,ꝙ nō eſt idē,adulte
riū facere per alium, ſicut per ſe, ſed quò ad effectus ciui-
les,qui conſiſtunt in reprimendis iniuriis,tene quod s̃.di-
ctū eſt, niſi qn̄ ius punit aliquē qui perſonaliter fecerit,q̃a
tunc nō includitur in pœna faciens per aliū. Et ſic intelli-
ge & limita gl.in c.ſciāt cuncti.de elect.lib.vj.& iura in ea
5 allegata.¶ Quintò * quęrit̃,quid ſi quis mandauit delictū,
& mādatarius poſt multum tēpus exequitur? Et concludit
Inn.in c.ad audiētiā.de hom.ꝙ tenetur,ſi nō reuocauit ex-
preſsè, vel tacitè:puta q̃a fecit pacē cū inimico,vel paren-
telam.l.iij.§.fin.& ibi gl.& Bar.ff.de adimen.leg & hoc ſe-
6 quitur Bal.in d.l.nō ideo minus.¶ Sextò * quæritur,vtrum
mandans teneatur mandatario de caſu fortuito? Et dicit
Pan.in c.ſicut de iureiu.ꝙ agēs actione mādati petit dam-
na,quæ veriſimiliter cōtingere potuiſſent, quaſi mandans
ea cogitare debuerit à principio, ſecundùm Inn.in d.c.ſi-
cut & ſic petit expenſas & damna.ar.ff. de neg.geſt.l. Ne-
ſennius. & ſic dicit intelligendam.l.inter cauſas.§.nō om-
nia.& l.ſi quis aliqui.§.impendia.ff. man. niſi damna con-
tigiſſent ex caſu fortuito,q̃ veriſimiliter nō fuiſſet cogita-
tus.d.§.non omnia. Et hoc etiā tenet Io.And.in reg.dam-
num.in mer.lib.vj.Sed Accur.dicit illū.§.nō omnia.de cu-
rialitate nō debere ſeruari,nec ſm aliquos de iure,ſi in ca-
ſum fortuitum incidat, nō incurſurus niſi propter imple-
tionē mandati principl̃r,vt vult Inn.in c.ſecus.el iij.de iu-
reiu.Bart.autē in l.ſeruus cōis.ff.de fur. videtur diſtingue-
re & concordare, vt prima opinio ſit vera, ſi ambaſiaria
fuit procurata.Si verò non fuit procurata, tunc aut porta-
bat res nō neceſſarias:vt puta,propter pōpam duxerūt plu
res equos q̃ deberēt,vel alias res,& tūc nō debet ſibi emē-
dari, vt d.l.ſeruus.§.quod verò, quia eſt quod eis impute-
tur. Si verò portabant res neceſſarias, & tunc iſtæ debent
eis emendari.ſ.ſi aliàs nō erant perituræ naturaliter.l. cum
duobus.§.damna.ff.eod.& d.§.quidam ſagariam.Et ita di-
cit determinaſſe quendam ſolennem Doctorem. Et hoc
tanquā æquiſſimū tene quò ad omnia neceſſaria, etiam ſi
cum eis portaſſent ſuperflua, modo nō fuerint cauſa per-
dēdi neceſſaria.Vnde omnia decide & determina ſub hac
maxima,ꝙ quicquid abeſt, & aliàs non abeſſet, mandata-
rio ratione mandati etiā à caſu ſine omni ſua culpa,reſar-
ciendum eſt à mādatore.Et intellige prędicta in eo q̃ gra-
tis ſuſcipit mādatum:nā mandatum debet eſſe gratuitum.
l.j.§.j.ff.mand.Vnde iſti ſtipendiarij,qui pretio adducūtur
ad bellum,agere nō poſſunt ad damna,quia nō ſunt man-
datarij,vt dictū eſt:ſimiliter nec qui cauſa pietatis, vel pa-
rētelæ,& huiuſmodi hoc faciunt.xxxij.q.iij.nō inferenda,
nec qui ex debito tenetur.ij.q.iij. ſi dominus.& c.Iulianus.
Vide quod not.in d.l.Neſennius.& etiā s̃.Bellū primò.§.x.

¶ Septimò

7 ¶ Septimò * quæritur, vtrum mādatarius non ſeruans for-
mam mandati, faciat aliquid validū? Et dico, ꝙ non: quia
geſta contra formam mandati nulla ſunt, & non ſolum qn̄
ſit expreſsè contra formam, ſed etiam qn̄ ſit præter & ci-
tra formam: quia qn̄ ad actū datur certa forma, paria ſunt
agere contra, præter, & citra illam. Pro quo vide tex. cum
gl. in c. ſi cui. de elect. lib. vj. & c. prudentiam. de officio de-
leg. & facit. l. diligenter. in princ. ff. mandat. & not. Pan. in
fin. de reſt. ſpo. quod limita, vt s. Abſolutio. iij. §. j. De man-
datis Dei & eccleſiæ, vide j. Præceptum per totum. Qui
autem ſint caſus requirentes ſpeciale mandatum, vide per
glo. magnam in c. qui ad agendum. de proc. lib. vj.

MANIFESTVM tripliciter præſumitur. ¶ Primò. ſ.
vt eſt idem quod notoriū: & ſic eſt id quod per con-
feſſionem, vel probationem legitimè notum fuerit, aut
rei euidentia, quæ nulla poſſit tergiuerſatione celari, de
verb. ſign. cùm olim & ibi dicit gl. ꝙ propriè manifeſtum
dicitur, quod nō indiget probatione. ¶ Secundò, vt eſt ſpe-
cies diuiſa contra notoriū: & ſic manifeſtum dicitur, quod
ſemper ex ſcientia & certo actore procedit poſſibile pro-
bari. C. de teſt. l. hæredes. Sed intellige poſſibile ꝓbari ſuf-
ficienter, ſed non per omnes, aut partē maiorem: quia eſſet
notorium. Vnde manifeſtum, ſm̄ aliquos, dicitur quod
probari poteſt de facili per multos teſtes, vel authores, ſed
non per tot, ꝙ fiat notoriū, quod probatione non indiget.
Vel ſecundùm Spe. eſt, quod patet pluribus, ſed non om-
nibus, ſicut notorium omnibus patet. & not. in l. ciues. C.
de appel. per Bald. & Butr. & intellige omnibus. i. maiori
parti: & eſt idem cum priore dicto, & hoc modo intellige
gl. iij. in fin. in c. conſtitutionem. de verb. ſign. lib. vj. dicen-
tem, euidens & manifeſtū eſt, cuius probatio eſt in euidēti
& manifeſto, quod intellige etiā ſi talis ꝓbatio colligatur
ex coniecturis & veriſimilibus præſumptionibus: pro quo
eſt tex. in l. licet. ff. de leg. j. vbi dicitur, euidens voluntas te-
ſtatoris, quæ coniecturis elicitur, & Abb. Sicul. in cap. j. de
cle. non re. manifeſtū aūt hoc modo aliquādo dicitur etiā
occultum. C. de appel. l. eas. quia occultum dicitur, quod
quinq; ſciunt. de pœ. diſt. j. §. hæc aūt ſecreta. & gl. in c. ma-
nifeſta. ij. q. j. ¶ Tertiò ſumitur cōiter ad notorium & ma-
nifeſtum propriè: & ſic manifeſtum eſt idem quod patens
omnibus. ſ. vel aliquibus. Eſt autē notandū ſecundùm Pan.
in d. cap. cùm olim. ꝙ in diſpoſitione, in qua fit ſimpliciter
mentio de manifeſto, ad ſciendum an debeamus accipere
manifeſtū propriè. i. vt diſtinguitur à notorio, cōſiderare
debemus materiam ſubiectam, vt not. in c. Rom. j. q. iij. &
etiam vſum loquendi: arg. c. quāuis. de verb. ſig. Sed in du-
bio debemus capere propriè, ad quod l. non aliter. ff. de
leg. iij. & in c. fin. de verb. ſign. & maximè in pœnalibus.

DE MANVMISSIONE, ET MAnumiſſore, & Manumiſſis.

1 *Manumiſſio quid, qualiter & quando fiat.*
2 *Manumiſſio quomodò reuocetur.*
3 *Manumiſſio facta in fraudem creditorum non valet.*
4 *Manumittere quis poſſit vel non poſſit.*
5 *Manumiſſor an poſſit in manumiſſione retinere aliquod ſerui-
tium ſpirituale.*
6 *Patronus quod ius habet in libertum.*
7 *Manumitti an poſſit, qui propter delictum incidit in ſeruitutem.*
8 *Manumiſſus ab eccleſia & priuata in quibus differant.*

MANVMISSIO à manu & miſſione dicta eſt, quaſi
emiſſio rei de manu, vel extra manū, quæ prius ma-
nu detinebatur: & in propoſito ſumitur à manu metapho
rice dicta. i. poteſtate, quam dominus habet in ſeruum: vn-
de manumiſſio eſt datio, ſeu collatio libertatis: manumiſ-
ſus verò dicitur ſeruus libertati donatus: Inſti. de liberti.
in princ. poſt quam donationem dicitur libertus. i. liberti
donatus: manumiſſor verò eſt dominus donans libertatē,
1 qui deinde dicitur patronus. ¶ Primò * verò quæritur, qua-
liter & qn̄ fiat manumiſſio? Et dico, ꝙ fit multis modis.
Aliqn̄ em̄ fit in eccleſia ſub aſpectu epiſcopi & plebis, de
quo debet ad cautelā fieri ſcriptura. C. de his qui in eccle.
ma. l. j. de ſer. nō or. c. j. Aliqn̄ verò fit coram iudice, & dici-
tur manumiſſio vindictæ: quia vindicta appellabatur virga
prætoria, qua tāgebantur à prætore qui manumittebātur.
Inſtit. de liberti. §. multis. & ibi glo. & quidē ſi ad hoc fiat,
vt manumiſſus ordinetur, potius corā eccleſiaſtico, quam
corā ſeculari iudice fieri debet: ar. de ſer. non or. c. j. Aliqn̄
fieri poteſt in ſecreto: vt dicente domino, eſto liber: vel in-
ter amicos: vel per epiſtolam, vel per teſtamentū, aut quā-
cunque vltimā voluntate: etiā diebus feriatis, tam de die,
quā de nocte: & à iudice in via. i. nō pro tribunali ſedente.
d. §. multis. & ſi fiat à principe, per ſolam voluntatem fieri
poteſt. C. de com. ſer. man. l. cum apud. Inſuper ſerui fiunt
liberi aliter, quàm per manumiſſionem: vt j. Seruus. §. v.
2 ¶ Secundò * quæritur, qūo manumiſſio reuocatur? Et dico,
ꝙ propter, omnes cauſas, ex quibus reuocatur donatio, de
quibus s. Donatio. j. §. xij. in auth. vt liber. de cæt. §. illud.
3 col. vj. & de do. c. fin. ¶ Tertiò * quæritur, vtrū valeat ma-
numiſſio facta in fraudē creditorū? Et dico, ꝙ non. C. qui
manumit. nō poſſ. l. j. & Inſtit. ex qui. cau. ma. §. j. ¶ Quartò
4 * quæritur, quis poſſit, vel nō poſſit manumittere? Et dico,
ꝙ hoc poteſt dominus maior xx. annis, niſi careat aliàs
adminiſtratione, vt furioſus, & prodigus: minor vero xx.
annis manumittere non pōt inter viuos, niſi ex cā, & tunc
ſi eſt maior xvij. an. C. qui ma. non poſſ. l. ſi minor. ſed in
vltima volūtate pōt, ex quo pōt teſtari. i. poſt xiiij. annum.
C. eod. auth. ſed hodie. Item epiſcopus poteſt manumitte-
re ſeruos eccleſiæ benemeritos. xij. q. ij. ſi quos. & alios nō
benemeritos, dum tamen det eccleſiæ pro vno duos eiuſ-
dem meriti & peculij. xij. q. ij. ep̄s qui mancipium. quod
intelligit Verucc. ſi de ſuis bonis propriis, nō de rebus ec-
cleſiæ. Item poteſt manumittere cauſa miſerationis. xij. q.
ij. cum redemptor. quod quidam dicunt poſſe intelligi de
bene meritis. Sed tu intellige ſimpliciter: quia alia & alia
rō manumiſſionis eſt pietas, & benemeritum eſſe, vt patet
in d. c. cū redemptor. & d. c. epiſcopus: iunctis gl. Abbas aūt
nō poteſt manumittere ſeruū monaſterij, niſi de conſenſu
ep̄i & monachorū. diſt. liiij. Abbati. Intellige niſi ſit cōſue-
tudo cōtraria. de his quæ fiunt à præl. c. neſcitur. Intellige
etiam de monaſteriis non exēptis. Item ſeruus cōis pluriū
manumitti pōt ab vno: ſed manumiſſor alios ſeruare de-
bet indēnes. C. de com. ſer. ma. l. j. Sū. autē Ang. ſimpliciter
concedit, ꝙ libertatem inter viuos dare poteſt, qui habet
rerū ſuarū adminiſtrationē, & xviij. annū incœpit. allegās
Inſt. quib. ex cau. ma. non lic. §. pen. ſed melius Sum. Rol. &
Supp. poſt Arch. & Piſ. hoc limitāt ſi faciat ex cauſa, vt eui-
tetur contradictio legum. ¶ Quintò quæritur, vtrum ma-
numiſſor in manumiſſione poſſit aliquod ſpirituale ſerui-
tium imponere: puta, ꝙ ſibi dicat horas, & hmōi? Et dico,
ꝙ ſic: ita ꝙ ſi ſeruare noluerit, etiam ſi fuerit ordinatus, de-
gradatur, & priſtinæ ſeruituti ſubiicitur. de ſer. non ord.
nullus. Et ſi obiiciatur contra: arg. c. quæcunque. diſt. liiij.
vbi non ordinantur qui manumittuntur, retento ſeruitio
aliquo: dicit glo. in d. c. nullus, illud intelligi de obſequio
tēporali, qđ retinetur in eo qui manumittitur, nō ad ordi-
nes, ſed vt laicus remaneat: nō autē in eo qui manumitti-
tur ad

6 tur ad ordines. ¶ Sextò * quæritur, in quibus conſiſtit ius
patronatus, quod patronus habet in libertum? Et dico, ꝙ
in multis, vt not. in l. ſi. C. de bo. lib. in glo. ¶ Primò ſcilicet
vt nō proponat turpē actionem aut exceptionē aduerſus
patronū. ¶ Secundò, vt ei reuerentiam exhibeat tam in fa-
ciendo q̄ in nō faciēdo. ¶ Tertiò, debet illi præſtare alimen
ta, ſi aliàs non habet. ¶ Quartò, poteſt eum in ſeruitutem
reuocare ratione offenſæ in illum cōmiſſæ. ¶ Quintò, ha-
bet ius ſuccedendi illi, ſcilicet liberto. nā libertus tenet̄ illi
relinquere legitimā, quæ eſt tertia pars ſuorū bonorū, ſi in
bonis habet plus quàm centū aureos, & nullos habet libe-
ros cum decedit. Si verò minus q̄ centum aureos habet in
ſubſtātia, nō tenetur ei aliquid relinquere, quòd ſi mortuus
fuerit ab inteſtato, nullo liberorū relicto ſuccedit in totū,
& nomine liberorū veniunt legitimi tantùm, vt s. Liber in
princ. vide s. Hæreditas. j. §. iiij. vide etiam inſtit. de ſucceſ.
lib. §. ſed noſtra conſtitutione. Ad quid autem tenetur pa-
tronus liberto. glo. in §. libertinorum. Inſtit. de lib. ¶ Septi-
7 mò * quæritur, vtrum poſſit manumitti is, qui propter
delictum incidit in ſeruitutem? Et dicit Panor. in c. ita quo-
8 rundam. de Iudæis ꝙ non, ſm̄ Ioan. And. ¶ Octauò * quæ-
ritur, in quo differūt manumiſſus ab eccleſia, & manumiſ-
ſus à priuato? Et dicit Hoſt. quòd in multis. ¶ Primò, ſcili-
cet, quia iſti liberti eccleſiæ reuocātur in ſeruitutem ꝓpter
operas nō præſtitas. xij. q. ij. diaconi. quod Inno. in c. de fa-
mulis, extrà de ſer. non ord. intelligit de impoſitis, non de
aliis: quia ad ea nō tenentur: imò nec de impoſitis, niſi ſint
obſequia multùm neceſſaria: puta, quia negāt alimenta: ſe-
cus de illis. ſ. libertis priuatorum s. de lib. c. ſolo. ¶ Secun-
dò, quia iſtorū filij etiā nati poſt manumiſſionem obnoxij
ſunt eccleſiæ. xij. q. ij. de libertis, & c. liberti. el ij. ſecus in il-
lis. C. de libert. l. j. & ij. ¶ Tertiò, quia iſti tenentur eccleſiæ
ſeruire, etiā ſi eis nulla opera ſint impoſita. xij. q. ij. diaconi.
in fin. & c. liberti. el ij. ſecus in illis. C. eod. d. l. j. & ij. & not.
Inno. in d. c. de famulis coniunctis, quæ not. ſecundū Rayn.
in Sum. Confeſ. lib. 3. titu. xvij. q. xiiij. ¶ Quartò, quia iſti ſi
iniurientur eccleſiæ, vel illā accuſent, aut contra eā teſtifi-
centur, reuocantur in ſeruitutē, etiā ſi fuerint ordinati. diſt.
liiij. qui ex famulis, & in prædicto c. diaconi. & d. c. de fa-
mulis. ¶ Quintò, quia iſti manumiſſi vt ordinentur: nō poſ
ſent de acquiſitis quocunq; modo ad alios trāſmittere ſm̄
aliquos: quin potius oīa ad eccleſiā pertinebunt, ſed verius
eſt, vt hoc ſit verū ſolùm, qn̄ in manumiſſione fuit dictum:
aliàs etiam teſtamentū condere poſſunt de his quæ acqui-
ſierunt. xij. q. iij. c. j. & ij. Et idem tenet Ray. Vld. & Hoſt.

MARTYRIVM eſt idem quod teſtificatio Chriſtianæ
veritatis aut doctrinæ: ſicut & martyr Græcè, Latinè
dicitur teſtis: ad quā teſtificationē, ſecūdùm S. Tho. ij. ij. q.
cxxiiij. & Pet. de Palu. in iiij. diſt. xlix. tria requirunt̄. ¶ Pri-
mò requirit̄ pœna quæcunq;: ſed quæ eſt mors, vel ex qua
ſequitur mors. ¶ Et ſecunda cauſa. i. veritas fidei, vel opus
virtutis, ita, ꝙ dicta pœna ſuſtineatur pro cōfeſſione fidei,
aut ꝓ quocunq; bono opere faciēdo, vel peeccato vitādo.
¶ Et tertiò volūtas, vt voluntariè dicta pœna ſuſtineat̄: li-
cet innocentes ſine vſu volūtatis fuerint martyres ex gra-
tia: de quo, & de prædictis omnibus, vide S. Tho. vbi s. Ex
quo etiā in diuerſis locis multa de martyrio & martyrib⁹
colligunt̄. Nam martyr non baptizatus, ſi reſurgat, dēt ba-
ptizari, Heb. vj. col. iij. Et in martyrio fit plena abſolutio à
pœna & culpa. iij. diſt. iiij. & iij. q. lxviij. Et martyres in tor
mentis percipiebant aliquid de gloria Dei: eſſentiam tamē
diuinam nō videbant. veri. iiij. xiij. art. iij. ad nouum. Et mar
tyrium eſt opus maximè perfectionis, nō ſecundùm ſe, ſed
vt imperatur à charitate, & eam oſtendit. ij. ij. vbi s. Et quo
ad actum, id eſt, mortem, poteſt eſſe ſine charitate: ſed quo
ad modū, id eſt, promptè & delectabiliter eſſe non pōt ſine
magna charitate, quolib. iiij. q. x. Et martyrium oblatū to-
lerari debet patienter: ſed quæri non debet, cum dari non
debeat occaſio agendi iniuſtè. ij. ij. vbi s. art. j. ad tertium.
Sed intellige, ꝙ dicta occaſio dari non debet ſine neceſſi-
tate: ſecus ex neceſſitate, ſicut licitum eſt indigenti accipe-
re mutuum ab vſurario, & mulieri pulchræ adire eccleſiā
ſub oculis laſciuorū, quos euitare nō poteſt. Et eſt marty-
rium de præcepto ſecundùm præparationē animi. ij. ij. vbi
s. & iiij. diſt. xlix. quod dictum S. Bonauent. diffundit in iij.
diſtin. xxxix. dicens: ſi adeſt neceſſitas aut amittendi vitam
aut iuſtitiā, quilibet tenetur magis dilecto Deo mori, quā
illo offenſo viuere. Si quis etiam videt, ꝙ per ſuam mortē
poteſt ſeruari fides vel iuſtitia, & perſecutio non eſt perſo
nalis, ſed vniuerſalis, tenetur de præcepto mortem ſuſtine-
re: ſicut prælatus quando videret, ꝙ ex ſua fuga ſequeretur
diſpendium in fide vel iuſtitia in eccleſia, & ſimiliter qui-
libet alius tenetur ex præcepto ſuſtinere mortem: ſicut fe-
cit B. Thom. Cantuarienſis. Si verò adeſt ſolùm opportuni-
tas manifeſtandi gloriam diuinam, & ædificandi eccleſiā,
martyrium eſt ſupererogationis, & non neceſſitatis. Si ve-
rò homo daret ſe morti pro Chriſto eo, quòd vitam ha-
beret exoſam, mortaliter peccaret: quod intellige extra
caſum neceſſitatis: & quando non fieret principaliter pro
Chriſto, ſed pro vita effugienda.

MASCVLINVM concipit aliquando fœmininum. ff.
de verb. ſignifi. l. j. ff. de pac. l. tres fratres, & de elect. c.
generali. lib. 6. ſed diſtinguit, nam aut ipſum maſculinū eſt
adiectiuū, vt quicunq;, quiſquis, quidam: & ſic intelligitur
homo vel perſona, & concipit fœmininū in omni materia,
in qua ratione, vel lege, aut ſtatuto, vel vſu, nō eſt differen-
tia inter virū & mulierem: quia tunc ad paria iudicātur: ſi-
cut ibi, qui noctu proiecerit nocēs de feneſtra, ſoluat decē:
venit ēt mulier. l. quicunq;. C. de ſer. fug. & ſumit̄ ſignifica-
tum ex paritate delicti, ſecus ſi dicat̄, quis pōt poſtulare in
ætate xvij. anno. nec ibi intelligit̄ fœmina: qa in contrariū
eſt edictū de poſtulādo, quo fœminæ ꝓhibent̄ poſtulare,
ſaltē pro aliis. l. j. §. ſexū. ff. de poſtul. & idē de eſſe procura-
torem in iudicio. l. fœminæ. ff. de procur. & idē ad eſſe teſtē
iure ciuili Romanorū, vt in §. teſtis. Inſtit. de teſta. etiam ſi
exprimatur nomē cōmunis generis: vbi tn̄ numerus teſtiū
non adhibetur, duo ſufficiunt. l. vbi numerus. ff. de teſti. &
continetur etiam mulier. Si verò maſculinū eſt nomen ap-
pellatiuum, vt filius: tunc diſtinguo. Si enim de fauore agi-
tur, cōcipit: ſi de odio, non cōcipit, vt not. in l. quicunq;. C.
de ſer. fug. & in l. j. ff. de verb. ſign. vbi ponit exceptiones: &
ita cōmuniter dicitur ſecundùm gl. in d. c. generali. vnde ſi
dicitur, filiis meis do tutorē: etiā filiæ veniunt. ff. de teſt. l. ſi
ita. Ratio eſt, voluntas ex æquali affectione prouidendi
eis: ſed ibi filios meos exhæredo: fœmininū non cōcipitur.
l. j. §. quæritur. ff. de vent. in poſ. mitten. quia maſculinū de
ſe nō ſignificat fœmininū, nec eſt ibi coniectura ꝓbabilis,
qua hoc concludat̄, ſed ibi eſt odium exhæredationis, qđ
dictat ſignificatū verbi nō extendi, vt in reg. odia. lib. 6. Sed
hoc intellige, ſi verbū odioſum ſit prolatum ab homine, &
ſic intelligitur d. §. quæritur, ſed ſi à lege profertur, ſiue ſit
odioſum, ſiue nō, fœmina cōtinetur. ff. de iur. om. iud. l. ſi qs
id quod, patet in crimine læſæ maieſt. vbi ponit̄ crimino-
ſus cum filiis, vbi & filiæ cōprehenduntur, licet mitiùs pu-
niantur. l. quiſquis. C. ad leg. Iul. maieſt. Vn̄ indiſtinctè tam
in odioſis quàm fauorabilibus, & neutris, Ioan. And. in d. c.
generali.

generali dicit ſm Car.dicendũ, ꝙ maſculinũ prolatũ à lege cõprehendit fœmininũ,vt probaẽ ex c.ſi quis ſuadente. 17.q.4.iuncto.c.mulieres.de ſent.exc.niſi eadẽ vel alia cõſtitutione excipiatur fœmina. de elec.indẽnitatibus.§. ſed cùm eos.Et licet Card.ſm aliquos intellexerit de lege puniẽte aliquod delictũ, tñ tu vniuerſaliter intellige, niſi vbi ratio,lex,vel ſtatutum,vel conſuetudo aliter ſentit de fœmina quam de maſculo:niſi in materia contractuum:vt ſ̃. Emphyteuſis. in prin. ecõuerſo aũt fœmininũ nõ concipit maſculinũ.l.ſi quis in fundi vocabulo.ff.de le.j.cũ ibi not.

MATHEMATICI à Matheſis dicti dupliciter dicũtur,ſicut & matheſis:qa ſi ſcribaẽ matheſis ſine aſpiratione,& ꝓferaẽ media lõga,eſt idẽ qđ diuinatio, & mathematici ſunt diuini,ſi verò ſcribaẽ cũ aſpiratione,& proferatur media breui:ſic eſt quadriuiũ, & mathematici ſunt quadriuiales,iuxta illud, Scire facit matheſis:ſed diuinare matheſis.De diuinis aũt vide ſ̃.Maleficiũ.& j̃.Superſtitio.

DE MATRIMONIO, PRIMO IN SE.

1 *Matrimonium quid.*
2 *Matrimonium à quo,quando,& propter quid fuerit inſtitutum.*
3 *Matrimonij eſſentialia quæ ſint.*
4 *Copula carnis an ſit eſſentia matrimonij.*
5 *Matrimonium quotuplex ſit.*
6 *Vir & vxor an dicantur ante copulam.*

MATRIMONIVM dictũ eſt quaſi matris muniũ.i. officiũ,vel matrem muniens aut mouens, vel mater vnius,vel à matre & nato 4.diſt.27.vbi etiã patet:ꝙ magis à matre dicitur quã à patre : quia ad eam magis quam ad patrẽ pertinet:cũ ſit facta ꝓpter hoc,& magis ſit officioſa circa prolem,& eſt matrimoniũ, coniunctio legitima viri & mulieris, indiuiduã vitæ cõſuetudinem retinens.27.q.2.c.1.extr. de præſum.illud. & Inſt.de nupt.§.1. item Inſt.de patria poteſt.in princ.vbi ſm Ray.dicitur viri & mulieris, nõ virorũ & mulieris, nec viri & mulierũ:qa nec vnus vir plures vxores, nec vna mulier plures viros habere põt:licet aliquãdo Deo diſpẽſante vnus habuerit plures.de quo j̃.Papa.§.17.Dicitur ẽt cõiunctio.ſ.animorũ : & matrimonialis, & indiuidua , &c.vel quia neuter ſine alterius conſenſu põt continentiam profiteri, vel orationi vacare,ſm Ray.nec ſe alteri copulare. Vel ſm Veruec.intelligitur de cõſummato inter fideles,quod ſeparari nõ põt : matrimonium aũt infideliũ nõ eſt omnino firmũ , niſi ratificeẽ per fidẽ Chriſti,ſm S.Tho.in 4.diſt.39.ideo diſſolui poteſt:vt j̃.Matrimonium.8. impedimento x. & ſimiliter non conſummatũ inter fideles , vt j̃.Matrimonium.8.§.12.part.4.

1 ¶ Primò * verò quæritur, quid de matrimonio in ſe ſummariè tradiderit S.Tho.Et dico, ꝙ ex iiij.diſt.xxvij.& j.ij. q. xxix. & aliis locis doctrinæ ſuæ ſummariè & concluſiuè,præter ea quæ dicta ſunt ſ̃ Debitum,de actu cõiugali, & præter ea quæ nõ ſpectant ad hoc opus,colligũtur iſta. ¶ Matrimonium formaliter & eſſentialiter eſt coniunctio animorũ & cõiugum relatiõ:& ratione eſſentiæ.i.coniunctionis dr̃ coniugium:ratione cauſæ.i.diſpenſationis, vel conſenſus,nuptię.rõne finis,id eſt, prolis,dr̃ matrimoniũ. Eſt autẽ ſacramentũ, etiã ſi ſit ſm,tertiũ aut ſequẽs : cuius forma ſunt verba exprimentia conſenſum : materia verò ſunt actus exteriores tantum:vnde dicti actus ſunt ſacramentum tm̃, obligatio autẽ mutua eſt res & ſacramẽtum, effectus aũt eius ſunt tm̃ res contentę,ſed vnio Chriſti ad eccleſiã eſt res ſignificata, nõ contenta, & ſimiliter cõmiſtio carnalis,quę ẽt eſt de ſecũda matrimonij perfectione, non de prima.¶ Cauſa prima matrimonij eſt diuina virtus illud inſtituẽs : inſtrumentalis aũt eſt cõſenſus,etiã in occulto expreſſus ꝑ verba vel nutus, in mutis, vel alia ſigna, vel ꝑ nõ cõtradicere in deſpõſatione.Et ſi exprimaẽ cõſenſus per verba de futuro,nõ facit matrimoniũ,etiam addito iuramento, imò nec addita copula carnali,niſi in foro eccleſiæ, ſimiliter nec ſi exprimatur per verba de prę̨ſenti,& ipſe mutuus interior cõſenſus deſit,nec ſimiliter facit matrimoniũ cõſenſus ad tp̃s. ¶ Quælibet ꝑſona libera cõtrahere põt ſine parentum conſenſu, & religionẽ intrare,ſed nec cogi põt ad matrimonium filius à patre,licet poſſit inducere cãm rationabilẽ,& tunc ad eius præceptũ obligaẽ, ſicut ad cauſam. ¶ Poteſt autẽ quis cõtrahere ꝑ nuntiũ vel procuratorẽ, ſed ſi ante alterius cõſenſum pœniteat,nõ eſt matrimoniũ,etiã in foro eccl̃æ, ſi probeẽ. ¶ Finis matrimonij per accidẽs eſt ille,quẽ contrahens intẽdit,qui.ſ. poteſt eſſe bonꝰ & malus,vt diuitiæ,pulchritudo,virtus,& hm̃õi, finis verò ꝑ ſe principaliter vel primò eſt proles generãda & educanda : deinde vitatio fornicationis, mutuum obſequium,fides & ſacramentũ, & ꝓꝑ horum tria, quæ ſunt de eius ratione.ſ.fidem, prolem, & ſacramentũ, excuſaẽ actus eius, ne ſit malus ex hoc, ꝙ habet annexã iacturã rationis, & carnis tribulationẽ. ¶ Tribuit autẽ matrimoniũ tria remedia contra cõcupiſcentiã:primò reprimẽdo eam ꝑ gratiam,q̃ cauſat,ſecundò honeſtãdo eã ꝑ bona ſua,tertiò explendo actus eius, ꝑ qđ dum ſatisfit ei in actu cõiugali,nõ ita incitat ad alias corruptelas.Hæc ex illo.Ex quibꝰ patet, ꝙ matrimonium eſt officiũ naturæ ad generandũ, & remedium contra concupiſcentiã, & ſacramentũ, quod quõ intelligatur, ſcilicet,ꝙ ſit ſacramentũ,vide ipſum,qa diuerſimodè à Doct.hic aſſignatur forma,materia,& hm̃õi. ¶ Ex his tñ.ſ.ex hoc,ꝙ matrimonium eſt ſacramentũ,infert Archid.poſt Pet.de Pal.ꝙ contrahere matrimonium, ꝑ verba de præſenti ei,qui eſt in mortali, tã viro q̃ mulieri eſt mortale:imò vr̃ aliquando ipſe Pet. tenere,ꝙ requiraẽ confeſſio,nec ſufficiat contritio ſola,vt in diſt.xvij.q.ij. & hoc ei adſcribit Sum.Ang.tñ in rei veritate hoc nõ tenet,vt patet ibi in fin.vbi dicit, ꝙ cõtritus cùm ſit iam Deo cõiunctus, nõ peccat mortaliter miniſtrãdo & ſuſcipiẽdo ſacramentũ, ſcilicet aliud ab euchariſtia,nec eſt verũ,vt ſ̃.Confeſ.j.§.ij.
2 Euchariſtia ij.§.vij.¶ Secundò * quæriẽ, à quo,& qñ, & ꝓꝑ quid matrimoniũ fuerit inſtitutũ ? Et quantũ ad primũ dico, ꝙ fuit inſtitutũ primò à Deo dicente:Creſcite,& multiplicamini,& deinde etiã fuit inſtitutũ ab hoĩbus tenentibus locũ Dei.i.legiſlatoribus. ¶ Quantum verò ad ſm dicit Tho.in iiij.diſ.xxvj.ꝙ vt eſt in officiũ generandi ꝓlem quæ erat neceſſaria,ẽt peccato non exiſtente, inſtitutũ fuit à Deo etiam ante peccatũ Adæ,dicente Gen.2.Creſcite,&c. Sed vt eſt in remedium cõtra peccatũ, inſtitutum fuit poſt peccatũ tp̃e legis naturæ:ſm verò determinationẽ ꝑſonarũ cõtrahentiũ,inſtitutũ fuit in lege Moyſi:ſm verò qđ eſt ſacramentũ repræſentãs coniunctionẽ Chriſti & eccl̃æ inſtitutum eſt in noua lege ,& ſm hoc eſt ſacramentũ nouæ legis:hæc ex illo.De prima autem & ſecunda inſtitutione. xxxij.q.ij.§.his ita.& extrà de diuor.gaudemus. Quantum
3 verò ad tertium,patet ex dictis §.priore.¶ Tertiò *quæriẽ, quæ ſint de integritate ſeu rõne matrimonij,ſine quibus.ſ. eſſe ñ põt?Et dico ex S.Th.ꝙ ſunt multa,vt patet ex dictis. ¶ Primò enim requiritur legitimitas cõtrahere volentium, quia aliquorũ matrimonia ẽt facta dirimũtur tanq̃ nulla, vt patebit.¶ Secũdò cõſenſus mutuus.iiij.diſ.xxvij.q.j.ar.ij. q.iiij. ¶ Et tertiò expreſſio conſequens per verba de præſenti , vel æquiualentia ſigna. ibi. quæſtiuncula ſecunda. Et quartò requiruntur bona matrimonium excuſantia, quia ſunt de eius ratione.iiij.diſt.xxxj.q.j.art.j.quæ ſecundùm

eundem & Rayn.& xxvij.q.ij.omne.ſunt tria.ſ.fides, ne.ſ.coniux cum alia vel cum alio miſceatur : proles.ſ.vt amãter ſuſcipiatur, & religiosè educetur, & ſacramentũ.ſ. vt matrimonium non ſeparetur:& hæc tria adeò ſunt ſubſtantialia coniugio, ꝙ conditio cõtra aliquod eorum appoſita vitiat contractum matrimonij, extr.de cond.app.c.
4 ſi.& de hoc plenè j̃.Matrimoniũ.iij.§.xj.¶ Quartò * quæritur, vtrum concubitus,ſeu copula carnalis ſit de integritate matrimonij?Et dico,ſecũdùm S.Th.& Rich.ꝙ duplex eſt matrimonij perfectio.prima.ſ.eſſentialis, & ſecũda accidentalis : & quantum ad primam nõ eſt de eius integritate, quia ſine ea eſt ratum : eſt tamen de eius integritate quantum ad ſecundum : quia per eam matrimonium efficitur conſummatum : ſicut puer per deductionẽ ad quantitatẽ perfectã efficitur vir conſummatus,qui tñ puer exiſtẽs habebat totã ſuã perfectionẽ ineſſe primo:quæ reſpi-
5 cit hominis eſſentiã.¶ Quintò*quęritur,quotuplex ſit matrimonium.Et dico,ſecundùm omnes, ꝙ eſt duplex.ſ.non conſummatum : quod.ſ.factum eſt per verba de præſenti ſine copula : & conſummatum per copulam.Primum , ſecundùm gl.in c.ex publico.de cõuer.coniu.ſignificat conformitatem fidelis animæ ad Chriſtum, & in paradiſo eſt inſtitutum : ſm verò coniunctionẽ eccleſiæ ad Chriſtum per incarnationẽ,& vtrunq;,vel propriè nõ conſummatũ, ſm mentẽ Ray.eſt triplex:quorum primum dicitur legitimum,ſed non ratum, vt quod legali tantùm inſtitutione, vel prouinciæ moribus inter infideles cõtrahitur:qđ ideò dicitur non ratũ:quia ſine fide dicente Aug. non eſt ratum coniugium,quod ſine Deo eſt.Secũdum verò eſt ecõuerſo ratum , ſed non legitimũ.ſ.quod eſt inter fideles & legitimas perſonas , ſed ſine legitima ſolennitate contractum. Tertium verò eſt legitimũ:& ratum,quod.ſ.inter fideles & legitimas perſonas & cum legitima ſolennitate contrahitur.probatur hæc diſtin.xxviij.q.j §.illud. & extr.de diuor.
6 quanto.& c.gaudemus.¶ Sextò * quæritur, vtrum matrimonium non conſummatum denominet virũ & vxorem, ſeu vtrũ appellatione viri & vxoris veniãt ſponſi,qui contraxerũt per verba de pręſenti ſine copula? Et dicit Pan.in c.ex publico.de cõuer.coniug.per tex.illũ, ꝙ appellatione viri & vxoris intelliguntur illi qui matrimonium cõſummauerunt, non autem qui ſolùm contraxerunt per verba de pręſenti.& ita ſe cõſuluiſſe Senis.Vnde quia ſtatuto cauebatur ibi, ꝙ vxore decedente ſine filiis,maritus lucraretur dimidiã partẽ dotis,& puella quædam quæ de pręſenti cõtraxerat,incognita deceſſit:multi dicebant,ꝙ ſpõſus lucrari debeat mediam partem dotis : tum quia interueniẽte conſenſu de præſenti matrimonium dicitur , & coniuges appellãtur:quia cõſenſus matrimoniũ facit.xxvij.q.ij. ſufficiat.tum quia tales ſponſi.i.promiſſi, à ſpondeo dici non poſſunt : quia nõ eſt ꝓmiſſa,quæ de præſenti cõtraxit.Sed in contrariũ & ꝓ opinione Pan. facit ſingulariter ille tex. d.c.ex publico:quia cum matrimonium cõſummatum dicatur magis firmum in hac materia odioſa, vbi ſpõſa ſine cã perdit dimidiũ dotis,debemus intelligere verba in potiori ſignificato:arg.§.ſed quoties.Inſt.de iur.nat. Item ex cõi vſu loquendi ſpõſa non amittit nomen ſponſæ,niſi ſit cognita.Pro quo tex.in d.c.ex publico.ibi à viro deſpõſata.Ad quod etiã facit,quia vbi in lege nõ exprimitur cauſa legis,eã cõiectari debemus, & ad eius limites reſtringere, & ampliare legis diſpoſitionẽ,iuxta theoricam doctorum in l.nõ dubium.C.de leg. Cã autẽ deferẽdi lucrũ tale marito, nõ potuit eſſe alia, niſi ꝓꝑ nimios ſumptus inducẽdo vxorem ad domum:quæ cauſa ceſſat in ſpõſa nõdum traducta ad domum viri.Nã ſi hoc lucrum cõtingeret ꝓꝑ affectum cõiugalem , ſtatutũ dediſſet cõſimile lucrum vxori ex morte mariti.Vnde ſi lucrũ pariter eſſet vtrique cõe, bene crederẽ,ꝙ ſub verbis ſtatuti cõprehẽderentur ſpõſus & ſpõſa de præſenti nõ cognita. & ſic intelligerem.l.Deo nobis.C.de epiſ.& cler.ſicut & generaliter comprehenditur in materia larga ſub nomine viri & vxoris ſpõſi de futuro , vt ſingulariter probatur in l.non ſine.C.de bo. quæ lib.Cy. quoque in l.vni.C.de rei vxo.actio.videtur tenere dictã opinionẽ Pan.addẽs tale ſtatutũ eſſe Ferrariæ , & factũ propter expẽſas mariti in vxorẽ, etiã propter nuptias. & idẽ Salicetus in l.cum te.C.de do.ante nup.dicens ita ſe conſuluiſſe vnà cum multis apud Florentiã. Sed Bart. in l. nihil.ff. rerum amot. in terminis q̃õnis propoſitæ contrarium tenet, modò contractũ fuerit matrimoniũ per verba de præſenti, ẽt ſi cum ea nõ habitauerit.allegãs ad hoc d. l.nihil.& idẽ videtur ſentire Bal.in l.Deo nobis.C.de epiſ. & cler. licet cõtrarium teneat in l.nõ ſine C.de bonis quæ lib.Ang.autem de Aretio Inſtit.de actio.dicit, ꝙ licèt opinio Saliceti de mera ſubtilitate iuris ſit verior, tamẽ aliam partẽ gl.ord.in l.ea quæ.la ij.ff.ad munic.& Bart.& Bal.ſaluaret in practica,potiſſimè ſm quod ait Raph.in d.l.nihil, ſi iam maritus ante mortẽ vxoris cœperat ſuſtinere onera matrimonij in veſtibus,& aliis, vt docet experientia Et quãuis iſta expenſa & damnũ mariti nõ ſit tantum , quantum lucrum eſſet dotis:tñ integram medietatem dotis lucrari & habere debet. ar. l. creditor. §. ſi inter maritum.ff. mãd.Sicut econtrario poſſet contingere marito,ꝙ fructus dotis,vel etiam media pars eius nõ ſufficeret ad onera matrimonij inchoãdi,ſiue iã inchoati,& copula carnali conſummati.ar.c.ſalubriter. de vſur. & tñ ipſe debet ſuſtinere integra onera matrimonij.l. pro oneribus. C. de iure do. Vnde de hoc pendet à fortuna, & cõſequenter vr̃ maritus emiſſe iſtum caſum ſiue alium.l.in venditione. & l.ſi.ff.de actio.emp.& vend.Si autẽ maritus iã non ſuſtinuit onera, vel parua attenta quãtitate dotis:tunc eſſet magis dubium an deberet lucrari partẽ dotis ex ſtatuto , quia ceſſat dicta rõ,& cõcludit Sum.Roſ.poſt multa hîc, ꝙ eã lucraẽ,& ſic eſt contra Sum.Ang.tenentẽ opinionẽ Pan.in tit.Lex.Ego autẽ magis approbo opinionẽ Pan.& Cy.& Salic.& dico, ꝙ dictã partẽ nõ lucratur, qui matrimoniũ nõ cõſummauit,ẽt ſi iã fecit expẽſas aliquas, quia aut ſunt donationes, de quibus dicendũ eſt , vt ſ̃.Donatio.ij. Aut ſunt circa res extãtes,puta veſtes,& iocalia.& hm̃õi,quæ penes eum remanebũt.Aut ſunt penes nullæ:& ſic nõ ęſtimandæ.Quæ autem adducit Sum.Roſ.in cõtrarium,nõ procedunt:imò aſſumũtur falſa,vel dubia,vt patet intuẽti.¶ Septimò quæ-
7 ritur,* vtrũ ſponſa de futuro dicatur maritata:quantum ad ſtatutũ,dicens, ꝙ mulier maritata nõ admittatur cũ fratribus ad ſucceſſionẽ fratrum? Et dicit Pan.ſuper rub.de ſpõ. ꝙ nõ:qa ex quo agitur de odio,appellatione maritatæ nõ venit ſpõſa.Secus ſi ageretur de fauore. Pro quo eſt tex.in l.nõ ſine.C.de bon.quæ lib. pro quo etiam vide gl.Inſt.de nup.§.ſi vxor.& idẽ Cy.in d.l.nõ ſine.& Iac.de Are.& Pet.

RVRSVS DE Matrimonio ij:quomodò contrahatur quantùm ad verba abſolutè.

1 *Conſuetudo & ſtatutum differunt in matrimonijs.*
2 *Statutum laicorum an poſſit aliquid circa matrimonium.*
3 *Conſuetudo an poſſit aliquid circa matrimonium.*
4 *Conſuetudo loci mariti an vxoris debeat attendi.*
5 *Matrimonium per quid contrahitur principaliter.*
6 *Conſenſus partium in matrimonio an debeat præſtari ſimul & eodem tempore.*

7 Matrimonij conſenſus an debeat neceſſariò exprimi per verba in valentibus loqui.
8 Conſenſus ſigna quomodo cognoſcantur.
9 Conſenſum quæ verba probent.
10 Matrimonium ex quibus verbis colligatur vſque ad num. 14.
15 Sponſalia de futuro ſi ſequatur copula, an ſit matrimonium.
16 Sponſalia de futuro quando tranſeant in matrimonium abſque copula carnali.
17 Matrimonium contrahentes ſine iuris ſolennitatibus quas pœnas incurrant.

MATRIMONIVM ſecundò, cõſiderari poteſt quã-
tum ad modũ quo cõtrahitur, quod dupliciter con-
tingit.ſ.quantũ ad verba, & ſigna, quę in foro cauſarũ con-
ſiderantur: & quãtum ad intẽtionem, quæ attẽditur in fo-
ro animæ, & vtroq; modo contingit dupliciter.ſ.purè ſiue
abſolutè, & ſub conditione. Nunc igitur conſideremus de
eo qũo contrahitur quantum ad verba & abſolutè. Primò
1 autem quæritur. * vtrum in diſponendo de contractu ma-
trimonij, ſit differentia inter ſtatutum laicorum, & con-
ſuetudinem regionis? Et dico, ꝙ ſic de mente Pan. in c.j. de
ſpon. quia circa matrimoniũ ſtatutum laicorũ eſt nullum,
quia materia non pertinet ad eos. Secus de conſuetudine:
quia in ea interuenit cõſenſus epiſcopi & clericorum. Vn-
de dicit Fed. ꝙ leges & ſtatuta laicorum circa matrimo-
nium nullius ſunt momenti, quia hæc materia non eſt de
2 foro ſeculari, niſi vt in §. ſeq. ¶ Secundò * quæritur, vtrum
patriæ ſtatutum poſſit aliquid diſponere circa modũ con-
trahendi matrimonium? Et iuxta Pan. in c.j. de ſpon. Dom.
Ant. diſtinguit. Nam aut diſponit circa ſubſtantialia matri
monij: puta inualidando contractũ, aut perſonas, & nõ va-
let: vt in d.c.j. de ſpon. & idem dic ſi habilitaret inhabiles.
Aut diſponit circa pœnam erga ſubſtantialia: quod ſi facit
imponẽdo pœnã de nouo: ſic inferendo damnũ, nõ tenet:
vt diſputat Io. And. in c. ſtatutum. de hær. lib. vj. puta ſi di-
ſponit, ꝙ contrahens cum filiofamilias ſine conſenſu pa-
tris, incurrat certam pœnã: aut ꝙ contrahens cum minore
xxv. annis, niſi pręſentibus agnatis, ſimiliter certã pœnam
incurrat: quia intimidatur matrimoniũ, quod liberum eſſe
debet. de ſpon. cum locũ. Et hæc opinio Pan. magis placet.
& eſt cõior quàm opinio Gaſ. de Cal. dicentis in cap. ij. de
clan. deſpon. hoc caſu valere ſtatutũ. de quo vide in d.c.j.
per do. Io. Ant. de S. Geor. Si verò imponit pœnã auferẽdo
lucrum, quod lex ſecularis attulerat, valet ſecundum eun-
dem d. Ant. & hoc ſequendo gl. ordinariã Io. An. in c. cum
ſecundùm leges. de hęret. lib. vj. Sed tamen Pan. plus placet
gl. in c. de puellis. xxxvj. q. ij. quæ tenet contrarium. & idẽ
ſentit Fed. conſ. xxxv. vbi tenet, ꝙ generaliter ſtatuta lai-
corum circa matrimonium ſunt nulla: quia hæc materia
non eſt de foro ſeculari, ſed eccleſiaſtico: vt in c. tuam. de
ord. cog. & facit quod not. Bart. in l. Titia. ff. ſol. mat. & per
Doct. in c. fi. de ſecun. nup. Si verò diſponit non circa ſub-
ſtãtialia matrimonij, ſed circa dependentia, puta circa do-
tem, valet. ſecundùm Inn. arg. c. Ray. de teſt. Si verò diſpo
nit circa ſolennitatem, dicit Dom. Ant. valere ſtatutum, &
peccare non ſeruãtes. ſed Pan. dicit, ꝙ doct. loquuntur non
de tali ſtatuto laicorum, quod non valet: quia materia nõ
pertinet ad eos. ſed de cõſuetudine patriæ, quæ valet, cum
interueniat cõſenus epiſcopi & clericorum: vnde illã non
ſeruantes, ſaltem quando eſt talis, ꝙ ex eius præteritione
eccleſia reddatur incerta de cõtractu, peccant mortaliter.
Et ſic intellige dicta Doct. in d.c.j. & ita dictum Panor. te-
net Sum. Roſ. indiſtinctè, & benè. licet Sum. Ang. velit cõ-
cordare, dicens Pan. dicere verum in ſolennitatibus nihil
facientibus ad honeſtatem matrimonij. Do. autem Ant. &
Bart. & Bal. in facientibus ad hæc: quia iſta diſtinctio non
euacuat rationem Pan. & ſi euacuat, potius dicendum erat
econtrario, ꝙ laici diſponere poſſunt circa ſolennitates
matrimonij nihil facientes, vel attinẽtes ad eius honeſta-
tem & certitudinẽ, ſed ſolùm ad aliquid vtile bono com-
muni: puta ad reprehẽſionem pomparum, vel huiuſmodi;
non autem circa facientes ad illa. ſ. honeſtatem & certitu-
dinẽ matrimonij: alioquin poſſent diſponere, ꝙ non con-
traheretur coram teſtibus, quod ad eius certitudinem, vel
coram propinquis, ad eius pertinet honeſtatem, niſi dare-
tur alia diſtinctio, ꝙ in iſtis poſſunt ſtatuere ſolum in fa-
uorem, quod tamen non eſt verũ: quia ſic etiam ſtatuendo
poſſent minuere libertatem matrimonij. Eſt tamẽ notan-
dum, ꝙ licet ſpõſalia & matrimonium in c cùm haberet,
de eo qui duxit in matrimonium æquiparentur: quòd ve-
rum eſt quãtum ad diſpoſitionem, tamẽ quantum ad pœ-
nam diſpoſitam circa contractum matrimonij, dicit glo.
cõiter approbata in clem. eos. in verb. contrahere. de con-
ſan. & affi. ꝙ non habet locum in ſponſalibus. Vide etiam
3 ad prædicta ſ. Lex. §. x. particula ſeptima. ¶ Tertiò * quæri-
tur, vtrũ aliqua conſuetudo poſſit aliquid circa matrimo-
nium? Et dicit Hoſt. ꝙ ſi eſt approbata per Papã matrimo-
niũ contrahatur, & vt contractum ſeparetur, impedit & di-
rimit, in quibuſcunque caſibus hoc poſſet facere canonica
cõſtitutio, de cog. ſpi. c.j. & c. ſuper eod. de cõſan. & affi. c.
quod dilectio. quia approbatio Papæ habet vim conſtitu-
tionis. Sed ſi ipſa nec approbata nec reprobata ſit, tunc ad
euitandum ſcandalum impedit, ſed non dirimit. Et idem
Ber. & Inn. Sed Pan. in c. ſuper eod. de cogna. ſpi. ſic diſtin-
guit: Aut enim cõſuetudo habilitat aliàs inhabiles per ius
canonicũ: puta, ꝙ contrahatur in ſecundo, vel tertio gra-
du conſanguinitatis, & huiuſmodi: & ſic non valet, vt pro-
batur in d.c. ſuper eod. ſecundùm veram ſignificationem,
iuncto c. quod ſuper his. de conſan. & affi. quod etiã tenet
Hoſt. ꝙ ſit irrationabilis. Ex quo infero, ꝙ cõſuetudo non
approbata per Papam, tollere non poteſt impedimentum
publicę honeſtatis: cùm non valeat cõſuetudo contra ho-
neſtatẽ eccleſiæ. de vit. & ho. cle. cum decorem. Aut ſolùm
inhabilitat aliàs habiles: vt in filiis duorũ compatrum per
quorum neutrum ventum eſt ad cognationem ſpiritualẽ
& tunc valet, vt non contrahatur. facit. ver. cæterũ. d.c. ſu-
per eo. & c. olim. de cleric. coniu. Aut non ſolùm inhabili-
tat, vt non contrahatur, ſed etiam habet vt diſſoluatur ad
tempus: & ſic valet, vt voluit Inn. quia peccauerunt con-
temnendo cõſuetudinem patriæ. xxx. q. v. aliter. Aut inha-
bilitat ſic, vt contractum diſſoluatur in perpetuum, tunc ſi
eſt approbata per Papam, ſaltem tacitè, valet: vt probatur
in d.c. ſuper eod. ſecũdùm lecturam Hoſt. Sed ſi de appro-
batione Papæ non apparet, tunc nõ valet, ſecundùm Hoſt.
ibi: & propterea dicit caſum d.c. nõ extẽdendum. ſed Pan.
cõtrarium tenuit, vbi ſcãdalum concurrit: quia ſicut Papa
poteſt ius diuinũ interpretari, & addere, & minuere, vt no.
Inn. in c. quæ in eccleſiarum. de conſt. ita ꝙ conſuetudo, vt
tenet idẽ Inn. in c. fi. de cõſuet. & notabilis, inquit, gl. ſ. glo.
magnam in d.c. ſuper eod. quæ vult, quòd vbi eſſet cõſue-
tudo, quòd non contraheretur in quinto gradu: ſi ex con-
tractu generatur ſcandalum, non valet matrimonium: li-
cet c. non debet. de conſang. & affin. hoc permittat. Et põt
eſſe duplex ratio. Primò, quia hæc cõſuetudo concurrit cũ
iure antiquo, nec cẽſetur ſublata per ius nouũ, ex quo per
illud nõ reprobatur, & cõcurrit ſecum ſcandalum, & hanc
rationem ſentit glo. Secundò, quia conſuetudo continens
in ſe

in ſe ſcandalum ex præteritione poteſt inhabilitare aliàs
habiles, ſed vbi à principio nullũ fuiſſet impedimentũ, ſo-
lum ſcandalũ ſuperueniens nõ poteſt matrimoniũ diſſol-
uere: vt dicit d. gl. quia propter ſcandalum eſt recedendum
à veritate iuris diuini: vt in c. ij. de noui ope. nun. & regu-
la, qui ſcandalizauerit. de re iudi. Et ideo concorditer ad
Pan. & d. glo. Ant. de But. in d.c. ſuper eo. dicit ꝙ conſuetu-
do habẽs cõcurſum iuris antiqui, dirimit in perpetuũ in-
teruenientе ſcãdalo niſi dirimatur. Et ſimiliter ſi nouo iu-
re, vel à Papa approbat, licet nõ habeat dictũ concurſum:
Si verò nõ habet cõcurſum iuris antiqui vel noui, aut ap-
probationẽ Papæ, nõ põt creare nouũ impedimentũ ad di-
rimendum perpetuo. hæc ille. Ex quibus patet, ꝙ Pan. ap-
probat gl. cui conſonat do. Ant. Sed idem Panor. vlterius
vult, ꝙ ſcandalum cũ impedimento conſuetudinis diri-
mat perpetuo, etiã ſine concurſu iuris, quod nõ eſt verum,
niſi Papa tacitè approbaret ſciendo & tolerando: quia, vt
patuit ſ. Cõſuetudo. §. iij. & x. cõſuetudo nõ habet vim le-
gis, niſi ex voluntate potentis in illa re lege cõdere. quod
in propoſito eſt ſolus Papa. Vide etiã qđ no. Pan. poſt glo.
in c. quod ſuper. de cõſang. opi. tamen Hoſt. quam Aſten.
dicit cõmuniorem vř eſſe clauis, & maximè ad deciden-
4 das huiuſmodi quæſtiones. ¶ Quartò * quæritur, quæ cõ-
ſuetudo attendi debet, vbi eſt diuerſa mariti & vxoris? Et
dicit Pan. in d.c. j. de ſpõ. ꝙ aut cõſuetudo diſponit ſuper
ſolennitate contrahendi, & debet ſemper ſeruari ea, quæ
eſt patriæ vbi matrimoniũ contrahitur, etiã ſi ambo con-
trahentes ſint forenſes: qa nõ debẽt peregrini patriæ cõ-
ſuetudinem violare cũ ſcandalo aliorũ. viij. diſt. quæ con-
tra. Aut diſponit conſuetudo, vel ſtatutum ſuper executio-
ne vel aliis obſeruandis poſt contractũ: & debet attẽdi cõ-
ſuetudo domicilij mariti. l. fi. §. itẽ reſcripſerunt. ff. ad mu-
nici. Vnde animi deſtinatione matrimoniũ cõtractum vi-
detur in domicilio mariti. arg. in c. Romana. §. contrahen-
tes. de foro cõpe. lib. vj. vnde ſi conſuetudo, vel ſtatutũ do-
micilij mariti habet, ꝙ ſi maritus ſuperuiuẽs lucretur di-
midiam dotis, ſeruabitur ibi: licet in loco vbi fuit contra-
ctũ matrimonium ſit alia cõſuetudo, vel ſtatutum. Et hæc
ſunt de mente Bar. in l. exigere. ff. de iud. Et idem ſequitur
in effectu do. Ant. in d.c.j. de ſpõſ. dicẽs ſe putare, ꝙ ſi ma-
ritus domicilium mutaret poſt contractũ matrimonium,
attenderetur cõſuetudo domicilij tempore contractus, &
non domicilij, vbi diſſoluitur matrimoniũ: quia debet at-
tendi locus, vbi orta eſt obligatio, & nõ vbi recipit purifi-
cationẽ. Et per prædicta patet ad qõnem, vtrum iudex ec-
cleſiaſticus inhibere poſſit iudici laico, ne procedat ad pœ
nã cõtra eũ, qui cum filiafamilias contraxit ſine conſenſu
patris contra ſtatutũ? Refert enim Gemi in c. ſtatutũ. el j.
de hære. lib. vj. quęſtionem iſtam diſputatam Bononiæ, &
multos tenuiſſe, ꝙ nõ. ſed ipſe tenet ibi ꝙ ſic: & ꝙ ſtatutũ
non valet. Et facit quod not. Panorm. in c.j. de ſpon. in ſi-
mili quæſtione de mente Ioan. And. ꝙ non valent huiuſ-
modi ſtatuta, ꝙ non contrahat quis cũ puella ante xxv. an-
num ſine cõſenſu duorũ agnatorũ ſub certa pœna, vel ꝙ
non contrahat ſine præſentia decem perſonarũ, & huiuſ-
modi: qa per hoc intimidatur matrimonium, quod debet
eſſe liberum, licet Gaſpar. de Cal. tenuerit contrarium.
5 ¶ Quintò * quæritur, per quid matrimonium cõtrahatur
principaliter, an. ſ. per conſenſum mutuum verbis, aut ſi-
gnis expreſſum? Et dico ꝙ ſic, ſecundum omnes doct. &
p c. tua nos. de ſpon. & ſine conſenſu mutuo ſecundũ cõ-
muniter doct. nõ cõtrahitur, quò ad Deum & veritatem,
quicquid exterius fiat. xxvij. q. ij. ſufficiat etiam ſi interue-
niat copula carnalis. extrà, de ſpon. duo. tuas. & c. dudũ. &
de ſpon. ſi inter. & c. cũ apud. licet eccleſia in foro conten-
tioſo aliter qñque iudicet: vt in c. is qui. de ſpon. ¶ Sextò
6 * quæritur, vtrũ requiratur neceſſario conſenſum præſtari
ſimul eodem tempore? Et dicit Pan. in c. dilectus. de ſpõ.
ꝙ ſic de ſubtilitate iuris: qa dicit gl. in l. conſenſu. ff. de act.
& oblig. & in l. j. de contrah. emp. ꝙ in contractibus, qui
perficiũtur iure gentium, debẽt cõſenſum ſimul præſtare.
& Spec. in titu. de ſpon. dicit, ꝙ reſpõſio alterius debet ſe-
qui immediatè, per l. continuus actus. in princ. & l. j. ff. de
verb. oblig. Sed Hoſt. in c. ex literis. de ſpon. quẽ ſequitur
Io. And. dicit ſufficere, ꝙ vnus conſentiat per prius, & du-
ret in ſuo propoſito, & poſteà alterius conſenſus accedat
ex poſt facto. & eſt verior opin. vt eſt tex. in d. l. j. §. ſi verò
præſens interrogauerit. vbi dicitur, ꝙ interuallum medij
tẽporis nõ vitiauit obligationẽ. Secus ſi in primo propo-
ſito nõ perſeuerat: quia vera eſſet prima opinio, etiã ſi al-
ter poſtea conſentiret. Et hoc tene indubitatè, quia ſufficit,
ꝙ cõſenſus vtriuſq; pro eodẽ inſtãti concurrãt, ẽt ſi diſta-
7 rent contrahentes. ¶ Septimò * quæritur, vtrũ neceſſariũ ſit
cõſenſum exprimi per verba, in his qui loqui poſſunt? Et
dico, ꝙ in hoc cõtractu neceſſaria ſunt aliqua ſigna expreſ-
ſiua conſenſu: nec ſufficit ſolus cõſenſus interior, ſm Ma-
gi. Sen. & Pet. quia matrimonium eſt ſacramentum, & cõ-
ſequẽter res ſenſibilis: & cõſequenter in eo requiritur ali-
quid exterius expreſſiuum, nõ obſtãte, ꝙ contrahitur per
legitimum viri, & mulieris cõſenſum. de ſpõ. tuæ fraterni-
tatis. quia ille mutuus cõſenſus intelligitur eſſe expreſſus,
quod nõ fit niſi per ſigna, quibus eis innoteſcit ad inuicẽ.
Vnde, ſicut dicit Pan. in c. tua nos. extrà eo. ſi vir ignoret
mẽtem mulieris, & ecõuerſo, nõ eſt ibi cõſenſus, id eſt, ſi-
mul aſſenſus, ſed diſſenſus, & ſeparatus aſſenſus. Eſt autẽ
cõueniens, ꝙ huiuſmodi ſigna ſint verba: quia cõuenien-
tius exprimũt conceptus: imò in valentibus loqui, vt ſunt
non muti, nec diſtantes, verba ſunt neceſſaria, ſm Supp.
Sed in hoc non ſolum ſenſit contra Sum. Ange. & Roſ. ſed
etiã cõtra omnes penè do. Theologos in iiij. diſt. xxvij. &
Moderniores Canoniſtas, vt no. Pan. in d. c. tuæ. & Sũmi-
ſtas, q ſentiũt, ꝙ ſunt neceſſaria verba, vel ſigna æquipol-
lentia. quod etiã patet, quia aliquando ſufficit nõ contra-
here, vt cùm puella ex verecũdia tacẽs permittit ſe deſpõ-
ſare conſentiẽbus parentibus: quia ipſum nõ contradicere
eſt ſignũ ſufficiẽs ad cõtrahendũ: vt patet in c. honoratur.
iuncta gl. xxxij. q. ij. & ita ſentit S. T. ſecundum quem etiã
ſcriptura ſufficit, & Richar. & Archi. & Piſ. & Hoſt. & cõi-
ter Moderni, quos licet Sum. Ang. limitet, ſi illi, p quibus
cõtrahitur, aliquo ſigno annuant, tamen non eſt neceſſe,
quia ipſum tacere in tali caſu eſt ſenſibile ſignũ ſufficien-
ter oſtenſiuum cõſenſus, niſi aliud in cõtrarium appareat.
Si tñ nullũ appareret ſignum de conſenſu eius, non eſſet
præſumẽdũ de matrimonio. Nec obſtat prædictis d.c. tuæ
fraternitatis. quod dicit verba requiri pp eccleſiam, quia
ſicut patet ibi per gl. & ſummariũ, per verba intelliguntur
generaliter ſigna expreſſiua, in quibus verba tenẽt princi-
8 patum. ¶ Octauò * quæritur, qũo in dubio cognoſcentur
ſigna expreſſiua conſenſus de præſenti? Et dico, ꝙ in foro
animæ recurrendum eſt ad intentionem. Si verò de inten-
tione cõſtare nõ poſſit verè, vel præſumptiuè, dicendũ eſt
ꝙ ſi aliqua verba præceſſerunt, dicta ab aliquo cõtrahen-
tiũ, vel ab aliquo alio in eorum præſentia, ſignificãtia cõ-
ſenſum de præſenti: & ſic poſtea ſigna ſecuta ſunt, ſic
ſm verba prædicta indicabitur, & determinabitur de ſi-
gnis: vt puta ſi alter dixit, Ego te accipio in vxorẽ, & ſi tu

ſimiliter cõſentis accipere me in virũ, bibe, vel annue capite, & huiuſmodi: ſic iudicabitur conſenſus de præſenti, & matrimoniũ, ſi illa biberit. Si verò ꝓcedentia verba denotant conſenſum de futuro: idẽ iudicabitur de ſignis. Si aũt nulla verba præceſſerũt, nõ iudicabitur matrimoniũ eſſe, ex quo de intẽtione ñ cõſtat, nec de verbis, nec de ſignis. tutius tñ eſt pro matrimonio præſumere: qa nullum periculum imminet: aliàs ſic. quod Sum. Ang. indiſtinctè verum credit. Sed tu limita qñ ſperatur, ꝙ vterque aſſenſum de nouo præſtabit coniugio: qa aliter inciderent pericula
9 magna, vt patet. ¶ Nonò * quærit̃, quomodo in dubio cognoſcentur verba, qñ de intentione non conſtat? Et dico, ꝙ verborũ quædã ſunt clara, quæ demonſtrant cõſenſum de præſenti, vt cum dicit quis, Accipio te in meã vxorẽ, & illa replicat, Et ego accipio te in meum virum, & ſimilia. Quędã verba ſunt dubia: & ꝓ his nota, ꝙ circa hoc ſunt tres Theologi, ſcilicet Veruec. do. Ant. & Pan. nam Verue. dicit, ꝙ qñ ly volo, coniungitur infinitiuo verbi ſubſtantiui, vt eſſe, vel verbi nõ ſignificãtis actũ, ſed relationẽ, vt habere ſeu tenere: tũc pro ly volo, exprimi debet voluntas potius cõcomitans, quàm præcedẽs, vnde præſumẽdũ eſt matrimoniũ eſſe contractũ. de ſpon. ex parte. præſertim qñ præceſſit interrogatio: vt, vis me habere. adhuc expreſſius ſi additur, de cætero volò. Secus autem ſi iungeretur infinitiuo ſignificãti aliquẽ actũ, vt volo comedere aut bibere, aut te accipere, vel in te cõſentire tãquã in meã: qa importatur potius volũtas præcedẽs, quã concomitans: vnde non erit matrimonium. Sed do. Ant. in c. ex literis. el j. de ſpon. ponit theoricã aliã in verbis: ſed eandem in ſñiam, dicẽs, ꝙ ly placet, & ly volo, denotãt tẽpus præſens, verbũ aũt infinitiuũ nihil perfectè ſignificat, ſed ſm præcedentia verba determinabitur ad præſens vł futurũ. Igitur ſi huic verbo placet, aũt volo, addatur verbum infinitiuũ denotãs actũ non dependentẽ ſolũ à libera voluntate ꝓferẽtis, nõ inducitur diſpoſitio de præſenti, ſed de futuro: vt cũ dicit quis, placet, aut volo arborẽ conſcẽdere. Si autẽ denotet actũ dependentẽ ſolũ à voluntate proferentis, & tũc ſi denotat principium actus, nõ inducit̃ ſimilr̃ diſpoſitio de pſenti, vt volo tecum contrahere, aut te deſpõſare, ſed ſi denotat executionem actus, inducitur diſpoſitio de præſenti: vt volo te habere in vxorẽ, vł placet mihi te retinere pro vxore, & ſic erit matrimoniũ: qa qui vult conſequens, vult & antecedẽs. de offi. deleg. pterea. & in c. prudentiam. Pan. aũt in c. ex parte. extrà eo. dicit fortius. ſ. ꝙ ſi verba tunc eſſent de futuro, qñ important executionem, eſſet matrimoniũ, nã qñ, inquit, in contractu verba proferuntur de præſenti, indubiè contrahitur matrimoniũ illico: vt ſi dicatur, accipio te in vxorẽ, & ecõuerſo: vt in c. pe. extrà eo. Quando verò ſonant in futurum, ſi denotãt principium actus, contrahuntur ſolum ſponſalia de futuro: vt promitto, ꝙ te ducã in vxorẽ, vel me ducturum talẽ, aut quid ſimile. & iſte eſt caſus. c. de illis. extrà eo. Si verò denotãt executionẽ actus conſummati, vel perfecti, vt promitto ꝙ habebo te pro legitima vxore: & ſic vr̃ quis de præſenti contrahere tacitè: quia non põt haberi pro vxore, niſi præceſſerit mr̃imonium, cuius executionẽ denotãt verba ſimilia. Pro quo facit, ꝙ notatur in c. cũ M. de conſtit. vbi dicũt doctores, ꝙ ſi præbenda, quæ ſolũ canonico cõferri ſolet, cõferatur extraneo: vr̃ tacitè collatus canonicatus. Et hoc maximè ꝓcedit, ſi apponatur ly verbum, ad hoc tẽpore, vel de cætero: quia immediatè quis ſe obligat ad executionẽ matrimonij, & cõſequenter tum tacitè cõtrahit de præſenti, ſed & ſi nõ opponãtur illa verba denotantia extremitatẽ tẽporis, idem eſt quoniã ſi in obligatione nõ apponatur dies, vr̃ incontinenti obligatio contracta. l. in omnibus. ff. de reg. iur. & iſte eſt propriè caſus d. c. ex parte. Et ꝓcedũt iſta, niſi hæc verba denotãtia executionẽ ſequant̃ ſponſalia de futuro: puta dicẽdo, ꝓmitto ꝙ ducã te in vxorẽ, & tenebo te pro legitima coniuge: qa per verba præcedẽtia ſequentia reſtringũtur in tẽpus matrimonij cõtracti, id eſt, qñ matrimonium erit cõtractum.
10 ¶ Decimò * quæritur, quomodò intelligẽda ſint quædam, verba, quibus vt plurimũ vtuntur contrahentes, aut de huiuſmodi contractu loquẽtes? Et dico multa. ¶ Primũ. Si dicat vir: Prouidebo tibi tanquã vxori meæ: & illa ſimiliter idẽ reſpondeat, ſm Hoſt. in c. ex parte. de ſpõſ. pro matrimonio eſt iudicãdum, niſi aliud proteſtetur. ¶ Secũdum. Si verò dicat, promitto tibi, ꝙ habebo te ꝓ legitima vxore. & ſimiliter reſpondet mulier: cõtrahitur de præſenti, vt in d. c. ex parte. in tex. & in gl. & iij. q. v. nec illud. §. ſed obiicitur. quia verbũ, habebo, referri põt ad tempus præſens. de ma. con. contra inter. ecc. c. ex literis. ideoq; ſm Ho. Go. ſubauditur, de cætero, vel ab hoc tẽpore. ¶ Tertiũ. Si tantùm dixiſſet, Promitto tibi, ꝙ ducã te in vxorẽ, ſecundum Io. And. in d. c. nec illud. eſſent ſponſalia tantum, & de hoc ſ. §. priore. ¶ Quartũ. Si aũt vir dicat mulieri, Promitto tibi, ꝙ non habebo aliã mulierẽ in vxorẽ, niſi te, ſecundùm Io. And. & Spe. eſt matrimonium contractum, ſ. muliere econuerſo ſic dicente: quia dictio, niſi, cùm ſequitur negatiua, facit poſitionem, vt not. in reg. peccatum. de reg. iur. lib. vj. Dominus aũt Ant. vr̃ oppoſitum ſentire dicens, ꝙ dictio, niſi, facit qñque poſitionem ſm habitum, qñque ſecundum actum. Vnde cum illa verba ſint de futuro, ſcilicet non habebo aliã niſi te, videtur ſe diſponere, ꝙ in futurum, ſi eſt cõtracturus, cõtrahet cum ea. Si autem fuiſſent de præſenti, vt nolo aliam habere in vxorem niſi te, tunc dictio, niſi, denotat actum de præſenti. & ſic tenet Sũ. Ang. contra Roſ. Pan. aũt per dicta §. priori dicit cõcludendum eſſe pro prima opinione, nã ſi dixiſſet, promitto ꝙ te habebo in vxorem, ſtatim eſſet matrimonium. Ergo idẽ, ſi dico, ꝙ nõ habebo aliã niſi te, quia videtur velle, ꝙ iſtam habebit in vxorẽ, ergo incontinẽti, cùm non ſit appoſita dies. Et ita tenere cogitur Sum. Ang. quæ concedit hîc eſſe matrimoniũ, Promitto, ꝙ habebo te pro vxore legitima. quod patet nõ ſolum ex dictis, ſed etiã ex regula logicali, quia illa exceptiua, Promitto, ꝙ nõ habebo aliam niſi te, ſm omnes Dialecticos, ſic exponitur, Promitto, ꝙ te habebo, & aliã à te non habebo. ¶ Quintũ. Si aũt dixerit, Promitto, & nõ dimittam te ꝓ meliori vel peiori, ſecundum Hoſt. in talibus dubiis eſt pro matrimonio iudicandum. de ſenten. & re iud. c. ſi. de teſt. licet ex quadã. ¶ Sextum. Si verò dicat quis, Vis: aut placet tibi talis? & reſpondeatur, volo, aut placet, ſecundum Io in Sum. Conf. præſumitur matrimonium. Si verò quis dicat. Promitto tibi ꝙ retinebo te perpetuò mecum, & reſpondeatur ſimiliter, nõ eſt matrimonium, ſm ius ciuile, vt in auth. qui mona. effi. leg. §. pen. col. vj. Sed Io. in c j. xxx. q. v. & glo. in c. ſcelet. xxij. q. ij. tenet cõtrarium de iure canonico, & ita tenet in dubio. Sed tñ qñ de mente, vel intentione contrahentium conſtat, de verbis, quo ad Deũ, & in foro cõſcientiæ curandũ nõ eſt, quia quoties intendunt contrahere, ſ. quocũque ſigno cõcomitãte, ſemper eſt matrimonium, etiam ſi verba ſonẽt cõſenſum de futuro. arg. de verb. ſig. intelligentia. In foro aũt contentioſo ſtandum eſt cõi ſignificationi verborum, ſeu iuris interpretationi, vt in c. j. eod. ti. Suppl. tamẽ limitat illud dictũ, ꝙ in conſcientia intẽtioni,

corũ ſtãdum eſt, ſcilicet ſi illud ſine aliorũ ſcandalo vel præiudicio cõtingat: aliàs etiã in foro conſcientię ſtãdũ eſt communi ſignificationi verborũ ſeu iuris interpretationi: vt in c. ex literis. el. j. de ſpon. Sed neq; illud ca. hoc dicit vel probat: neque eſt in ſeverũ: qa ſcãdalũ facere nõ poteſt, quod qui nõ cõſenſit, cõſẽſerit. Vnde ſecundum omnes doct. ſtãdũ eſt intentioni in cõſciẽtia etiã expreſſè cõtra verba clara: vt in eo qui aliquã deſpõſat ſolùm intendens copulã: de quo inf. à. 4. §. 3. 4. & in quo tamẽ eſt præiudicium alterius, & poſſibiliter ſcãdalũ maximũ.
11 ¶ Vndecimò quæritur, ſi quis dicat pluribus ſororibus, promitto vel etiã iuro ꝙ vnã ex vobis ducã in vxorẽ: & omnes reſpõdẽt, placet: deinde vnã ex eis cognoſcit: vtrũ ſit cõtractũ matrimonium cũ illa, ſicut dicetur infrà eo. §. xv. & Matrimoniũ. 3. § 11. particula. xv. vbi poſt ſpõſalia de futuro ſequitur copula. Et dicit gl. in c ex literis. de ſpon. el 2. ꝙ non. eo ꝙ ſponſalia fuerint nulla: quia cũ nõ poſſint cõſiſtere ex parte vnius tantùm, cõtracta fuerunt cũ omnibus ſororibus: & ſic nullã ducere poſſet obſtãte publica honeſtate. Et hoc etiam ſequitur Io An. Sed Hoſt dicit ibi eſſe matrimonium: & ꝙ ſponſalia à principio fuerint incerta, & ſub quadam tacita cõditione accipiẽdi quã elegerit: & cõſequẽter non eſt nata publicas honeſta, ſed copula ſubſequens opata eſt purificationẽ illius tacitæ cõditionis c. de illis, de cõdi. appo. qa tũc ipſo facto videtur cõſẽtire in iſtã, eligẽdo illã. Sum. autẽ Ang. diſtinguit, qu a prima opinio eſt tenẽda poſt trãſitum ad ſecũda vota: ſecũda verò ante dictũ trãſitũ: ſed quia tranſiſſe, aut non trãſiſſe nihil prodeſt aut obeſt ad veritatẽ matrimonij in dicto caſu: ideo melius Sum. Roſ. poſt Sum. Confeſ. & Piſ & dom. Ant. in d. c. ex literis. qui dicit ita cõiter tenere doct. tenent indiſtinctè opinionem Hoſt. quod etiã ſequitur Panor. in d. c. ex literis. nam in dubio præſumi non debet duplex peccatũ. ſtupri ſcilicet & periurij: ſed potius in fauorẽ matrimonij præſumẽdũ eſt copulã fuiſſe licitã, & illũ voluiſſe adimplere iuramẽtum ſuum: quia in dubio ſemper pro matrimonio iudicandum eſt: vt in c. licet ex quadã. de teſti. ¶ Duodecimò quæritur, * ſi quis iurauit ſe ductorũ vnã de cer-
12 to loco: & deinde vnã cognoſcit: vtrũ ſit ibi matrimoniũ Et dicit Hoſt ꝙ non: nec eſt iſte caſus ſimilis priori: qa ibi ꝓpter copulã erat nata affinitas cũ aliis ſororibus, ideoq; debuit cogi cõtrahere cũ cognita: hic aũt põt cũ alia cõtrahendo adimplere iuramẽtum ſuum. quod etiã ſequitur Pan & Car. Vnde ſi quis promiſit & iurauit regi Francorũ accipere vnam ex ſubditis eius, & vnã ex eis cognoſcit, nõ eſt matrimoniũ Decimotertiò quæritur, *
13 quid ſi quis alicui promiſit dicẽs, Promitto ꝙ nunquam deficiã tibi in vita mea, & ſecuta eſt copula? Et dicit Mõ. ꝙ nõ debet ꝓ matrimonio pręſumi ex iſtis verbis, niſi iudici cõſtaret, ꝙ ſpõſalia cõtrahere voluiſſent. & per huiuſmodi verba negatiua, nõ deficiã tibi, & huiuſmodi, non conſueuerunt ſponſalia, vel matrimonium cõtrahi. ¶ Decimoquartò quęritur, * vtrũ cõtrahant matrimo-
14 nium illi, qui poſt datã fidem de cõtrahẽdo dicũt: bibamus, vel oſculemur nos inuicẽ ĩ nomine matrimonij. Et dicit Veru. ſe credere ꝙ non, niſi hoc agẽdo recedere voluerint à ſponſalibus de futuro, & cõtrahere de præſẽti: quia quod dicunt nomine matrimonij, intelligẽdũ eſt cõtrahẽdi, potius quàm contracti, cũ antè actũ non ſit de matrimonio, ſed de ſpõſalibus, & hoc niſi conſtet de intẽtione cõtraria: & multò minus eſt matrimoniũ: ſi nihil actũ eſſet ẽt de ſponſalibus: ſed ſimpliciter, quilibet dicit talia verba, & ſequitur oſculũ: niſi aliter de ĩtẽtione cõſtiterit, vt idẽ dicit: ad quã indagãdã recurrẽdũ eſt ad circũſtãtias verborũ præcedẽtiũ & ſubſequentiũ, & hmõi
15 indicia. ¶ Decimò quintò quæritur, * vtrũ contrahatur vel ſit matrimoniũ ſi poſt ſpõſalia de futuro ſequatur copula carnalis? Et dico ꝙ S. Th. in 4. & in quolib. & cõiter tàm Theologi quam Canoniſtę diſtinguunt vt diſtinguit Pan. in c. is qui. extra. eo. ꝙ ſi vir ſpõſã de futuro cognouit affectu maritali, id eſt, tãquã vxorẽ, intendens. ſ. cõſummare matrimoniũ: non eſt dubiũ ꝙ eſt matrimoniũ. quod intellige, vt innuit Rich. in 4. di. 28. & expreſſe dicit Monal. ſi & illa ſimiliter intẽtionem habeat, & ſi poſt hoc ſm matrimoniũ cõtrahatur. nullũ eſt, quia primũ in veritate tenet ex cõſenſu. ſ. pręſenti tacitè præſtito in copula. quod tamẽ fallit ſi cognita à viro ſit minor ſeptẽnio, ſm Pan. in c. cõtinebatur, de deſp imp. quia nõ videtur habere cõſẽſũ aptũ ad matrimoniũ. Si verò cognouit eã nõ effectu vxorio, nec animo cõſentiẽdi in eã tanquã in vxorẽ, quod ſecũdũ Mo. eſt, ſi ea vtitur intentione fornicaria, vel vt ſua in futurũ, & nõ de pręſẽti, tũc quo ad forũ iudiciale matrimoniũ eſt validũ, & ſecũdũ poſt cõtractũ iudicabitur nullũ. Vñ tũc filij erũt legitimi. & ꝓ hoc tex. in d. c. is q. Quãtũ Vò ad Deũ & forũ cõſciẽtiæ ſunt opiniones, nã Ho. vt imponit illi Pa. qui primò tenuit ſequẽtẽ opiniõnẽ, dicit ꝙ in vtroq; foro parẽdũ eſt papæ, q ĩ matrimonio nõ cõſummato ſtatuere potuit quicqd voluit. Et ſic videtur velle, ꝙ teneat primũ. Pro quo ſciẽdũ eſt, ꝙ papa ſecũdũ Gul. de Lau. in ſuo ſacramẽtali, ſtatuere poſſet, ꝙ poſt carnalẽ copulã ſpõſæ nõ poſſet quis cũ alia cõtrahere decernẽs irritũ qd ĩ cõtrariũ attẽtaret, & tũc matrimoniũ ſequẽs nõ tenetur, & eſſet cã iuſtior quàm cognatio legalis, aliàs nõ eſt obediendũ papę. n. ſi ĩ foro cõtẽtioſo & nõ põt facere cõſenſũ, quã ũ ad veritatẽ. vbi nõ eſt. vt no. Ho. ĩ d. c. is q. Alij Vò dicunt. q; tenet ſm, & nõ primũ, qa ſine conſẽſu expreſſo vel tacito nõ põt eſſe verũ matrimoniũ ĩ cõſcietia, licet ſit præſũptũ vbi eſt cõſẽſ⁹ præſumpt⁹. Vñ Vicẽt. dicit ꝙ poti⁹ deberet qs excõicationẽ ſubſtinere, quã adhærere primæ ſpõſæ cũ ſpõſalia prima ſint ſoluta p matrimoniũ ſequẽs. Et hoc approbat d. Ant. & videtur opinio veriſſima, qa papa nõ põt ſupplere cõſẽſũ quo matrimoniũ cõtrahitur. & tex. in d. c. is q annullat ſm matrimoniũ nõ diſpoſitiuè, ſ. nõ ſtatuẽdo legẽ eo modo quo imaginatus eſt Ho. ſed illatiuè ſ. ſi primũ eſt præſumptũ de iure, ergo ſequitur, ꝙ ſm eſt nullum, ita ꝙ illatio nullitatis eſt fũdata ſup præſumptione, q̃ ſi ſit falſa, corruit quicqd ſequitur. Idẽ tenuit S. Th. Rich. Mon & eſt cõis opin. Si autẽ ſimus in dubio, vt qa nihil de hoc cogitauit, ſ. an coiret vt cũ ſua de præſenti vel de futuro, iudicãdum eſt ꝙ non habuit cõſenſũ actualẽ, qui ad matrimonium requiritur, & copula videtur fornicaria. Si verò cogitauit quidẽ, ſed neſcit qd, tunc ſi non conſtat ei, de cõſenſu alterius, iterũ nõ eſt matrimoniũ donec alius cõſẽtia. & interim eo vel altero diſſẽtiẽte non erit matrimonium. Si verò innotuit ei conſenſus alterius, de præſenti per ſigna tẽpore coitus, præſumetur cõſenſiſſe ¶ Decimo
16 ſextò quæritur, * vtrũ ſpõſalia de futuro aliis modis quã per copulã carnalem trãſire poſſint in matrimonium? Et circa hoc dicam duò: quia primò ponam fundamenta, deinde dicam ad quæſtionem. ¶ Quantum ad primũ, ex dictis Frãc. de Are in cõſ. 144 incipien. ex facto ꝓponitur, eliciũtur duæ cõcluſiones ¶ Prima Spõſalia verbis & mẽte de futuro etiã pura iurata nõ trãſeunt in matri-

monium per cohabitationẽ vel traductionẽ ad domũ,præ-
ſertim in virgine, nec per oſcula:nec quod his oĩbus lõgè
fortius eſt,per nixũ ad copulã.Probatur cõcluſio per c.fin.
de ſpon.& ita plenè tradũt doct.ibi,& in c.j.de matri. con-
tract.contra inter.eccl. ¶ Secunda.Spõſalia verbis & mente
de præſenti,ſed iuris interpretatione de futuro,ꝑꝑ minorẽ
ætatẽ vtriuſque, vel alterius cõtrahentiũ, ſi peruenian ad
ætatem legitimã,& interueniãt oſcula,amplexus,iocalia,&
ſimilia,tranſeunt in matrimoniũ Et de hoc eſt tex.cum gl.
in c.vnico.de deſpon.impub.lib.6.vbi gl.in ver. modũ aliũ
exemplificat, vt q̃a ſimul habitauerũt,vel ſe cõiuges nomi
nabant & amplexabant vt coniuges.Ratio aũt huius ſc:æ
cõcluſionis,ſm eundẽ d.Fran.eſt hęc.Nã ideo mrĩmonium
contractũ inter inhabiles ꝑ verba de ꝓ̃ſenti trãſit in matri-
moniũ præſumptũ ꝑ actus ſupradictos poſt ætatem legiti-
mam:quia ex verbis & mẽte partium fuit mrĩmonium de
præſenti : ſed ſolũ iuris interpretatione fuerunt ſpõſalia de
futuro. Vnde ꝑꝑ mentẽ & verba partiũ, quæ eſt quantũ eſt
in ipſis,verũ matrimoniũ cõtraxerũt,facilius tale matrimo
nium ratificatur:ſecus in ſpõſalibus,verbis & mente de fu-
turo:quia vt dictũ eſt, ẽt nixus ad copulam nõ facit illa in
matrimoniũ trãſire,vt in d.c.fi. Et ita cõiter tenent Docto.
reprehendẽtes Gaſ.de Cal.Imò plus dicit Inn.in d.c.fi. ꝙ ſi
ſponſus deflorauit ſponſam : ex quo tñ non fuit ſubſecuta
ſeminis cõmiſtio,non eſt iudicandũ ꝓ matrimonio.Et ra-
tionem reddit ibi Pan.quia cũ copula ſequẽs inducat matri
moniũ ex ꝓ̃ſumptione iuris deuiantis à cõibus regulis, nõ
debemus iſtã præſumptionẽ ſeu fictionẽ extendere ad ca-
ſus nõ expreſſos. Et hæc opinio eſt cõmuniſſima:de qua vr̃
tex.cum gl.in d.c.vnico.& idẽ tenet Inn.in c.atteſtationes.
de ſpon.imp.& do.An.& Gemi. in d.c.vnico.& Pan.in d.
c.fin. ¶ Quantũ ad ſm, patet, ꝙ ſi ſponſalia ſint de futuro
verbis & mente,non aliter tranſeunt in matrimoniũ ꝗ̃ per
copulã carnalem,ſm Gemi. vbi ſ̃.& Pan.in c.adoleſcẽtes.
de ſpon. Si autẽ verbis & mente ſunt de præſenti,ſed iuris
interpretatione de futuro, tranſeunt in matrimoniũ præter
copulã,ſm Gemi.in c.ſi infantes,de ſpon.impu.lib.6.vt per
ſigna ſupradicta, ſi poſt ſigna pubertatis euenerint. Et ra-
tionẽ aſſignat do.Ant. q̃a actus ſuperueniẽs declarãs con-
ſenſum,intelligitur declarare ſecundũ naturam verborum
præcedentiũ,vt ſi ſint de præſenti,intelligatur de præſenti:
ſi de futuro,intelligatur de futuro.¶ Sed aduerte, ꝙ prædi-
cta ſunt dicta de ſponſalibus de præſenti cõtractis per im-
puberes:ſi verò cõtrahantur per ambos infantes vel alterũ
tm̃:& poſt pubertatẽ appareant dicta ſigna præter copulã:
videtur ꝙ ſit matrimoniũ, per rationẽ do.Anto.ſ̃.poſitam.
Item ſi infantes poſt ſeptenniũ contrahãt hmõi ſignis ſpõ
ſalia,vt in d.c.infantes. quare poſt pubertatẽ nõ contrahãt
matrimonium. Tamen dico,ꝙ hmõi ſignis poſſet quidem
cõtrahi matrimoniũ, iuxta dicta ſ̃.§.vj.& vij. non tñ poſ-
ſent ſpõſalia de futuro iuris interpretatione,ſi nulla fuerũt,
tranſire in mrĩmoniũ. Et ita tenet do.Io.An.in c.fi.de deſp.
impub.& d.cit ꝙ eſt deciſio Rotæ in deciſ.454. quæ inci-
pit,itẽ fuit dubitatũ,duo infantes. Et horũ ratio vr̃:quia ab
extremo in extremũ ñ itur,niſi ꝑ mediũ. Cùm ergo iſte ſit
ordo in his.ſ.ſpõſalia nulla, ſpõſalia de futuro ṽbo & mẽ-
te,ſpõſalia de præſenti verbo & mente, ſed de futuro iuris
interpretatione, & matrimoniũ:ſicut dicta ſigna ſponſalia
de præſenti.ſ.valida trahunt ad matrimonium:ita ſponſalia
nulla etiã ſi ſint de præſenti,trahunt ſolùm ad naturã ſpon
ſalium. Et ratio do.Ant.intelligitur, qñ verba præcedentia
habuerunt effectũ.Vide matrimonium.v.§.viij. ¶ Decimo-
17 ſeptimo * quæritur, quid iuris ſit in contrahendo, ſi omit-
tantur iuris ſolennitates, & fiat matrimonium clandeſtinè
ſiue occultè? Et dico multa. ¶ Primum.Solennitas in matri
monij cõtractu obſeruãda multa requirit. Primò,vt mulier
petatur ab his quæ habent curã eius.Secundò,vt à propin-
quis ſpõſetur,& legibus dotetur.Tertiò,vt ſuo tẽpore à ſa-
cerdote benedicatur. Quartò,vt à paranymphis ſm cõſue-
tudinem cuſtodita , cõgruo tẽpore à proximis petita legi-
bus dotetur,ac ſolẽniter accipiatur:vt biduo vel triduo ora
tioni vacãtes caſtitatẽ cuſtodiãt:quæ quatuor patent in c.
aliter.xxx.q.v. Et quintò, ꝙ antè publicè in eccleſiis bãna
proponãtur per preſbyteros,præfinito termino cõpetenti,
vt legitimũ impedimentum opponat qui voluerit,extrà de
clan.deſpon.c.fi.¶ Secundum.Clandeſtinũ matrimonium,
ſm gloſ.in d.c.fi.fit tribus modis:qui tñ reducunt ad duos.
Primò.ſ.quia nõ ſunt teſtes:vel ſecundò, quia ſolẽnitas nõ
ſeruatur.c.aliter.vel tertiò,quia nõ ſeruat ea quæ eſt d.c.fi.
ſm Hoſt.autẽ fit multis aliis modis:& tandẽ dat regulam,
vt ſit clandeſtinũ,qñ eſt cõtra eccleſiæ ꝓhibitionẽ genera-
lem vel ſpecialẽ,expreſſam vel tacitã:& habet locũ diſpoſi-
tio d.c.fin.Sed ſm Pan. ibi dicendũ eſt, quantũ colligit ex
Io.And.in addi.ad Spec.tit.de cland.deſpon. & Old.conſil.
cclvj.& Inno.in d.c.fin.ꝙ modo fiat in faciẽ eccl'æ matri-
monium,ex aliis nõ põt clandeſtinũ appellari.Pro quo fa-
cit cap.conſtitutus.de relig.do.& c.quod nobis.de cland.
deſpon.Et in ꝓpoſito ſumit eccleſia pro congregatione fi-
deliũ,facit de conſec.diſt.j.eccleſia. Et ſic cõtrahens coram
multitudine, ſm conſuetudinẽ patriæ, non dr̃ contrahere
clandeſtinè. Hoc autem Pan.habet indubitatũ, vbi edicta
mitti non conſueuerũt : ſed vbi eſſet talis conſuetudo, du-
bitat ſi quis cõtraxerit in faciẽ eccleſiæ bannis nõ præmiſ-
ſis,ſed tñ potius credit tunc nõ habere locum pœnã.d.c.fi.
quia pœna ponitur cõtra contrahentes clandeſtinè, & non
contra cõtrahentes edictis non præmiſſis.Gloſ.autem con
trarium tenuit:ſed de hoc infrà ſcilicet particula ſequenti.
¶ Tertium. Si quis omiſſis conſuetis ſolẽnitatibus clande-
ſtinè, ſiue occultè contrahat, ſm Rayn. non præſumitur
coniugiũ, ſed adulterina fornicatio.xxx.q.v.aliter. & ſi qs
cõtrahat bãnis nõ præmiſſis,intellige vbi eſt conſuetum,
ſecundũ Arch.poſt Pet.de Palu.aut poſt prohibitionem in
gradu prohibito,etiã ignorãter,filij erũt illegitimi & idem
eſt ſi præter omne interdictũ, etiã in faciẽ eccleſiæ contra-
xerunt aliqui vtroq; ſciente legitimũ impedimentũ, vt in
d.c.fi.& inſuper peccat mortaliter contrahens clandeſtine,
ſecundũ Doct.arg.d.c.fi.& c.rogo.xj.q.iij.quia materia eſt
ponderoſa,& cõſequenter præceptiua. Vnde ſi nolunt pu-
blicare tẽpore congruo arbitrio boni viri, ſunt in mortali:
& ſimiliter ſecundũ Arch.poſt Pet.de Palu.contrahens ſi-
ne bannis,vbi ſunt cõſueta:quod intellige ſi fiat ſine teſti-
bus:vel cum teſtibus, ſed ſine cauſa rationabili:quia vbi ex
cauſa fieret coram teſtibus ſine bannis,maximè de licentia
epiſcopi, ſi haberi commodè poteſt:vt quia timetur ne in-
iuſtè obijciatur impedimentũ:vel quia eſt ſenex & erube-
ſcit,excuſatur.arg.eorũ quæ notantur in §.fin.& Hug.xx.
quæſt.v.in princ.conſulentis,ꝙ fiat de licentia epiſcopi.&
Piſan. poſt Petr.dicentis, ꝙ conſenſus clandeſtinus eſt du-
plex,ſcilicet coram teſtibus,omiſſa eccleſiaſtica & publica
ſolennitate , & ſine teſtibus , quorum primus facit matri-
monium verum & præſumptum : ſecundus verò facit ve-
rum, ſed non præſumptum : vnde talibus conſuluit Rayn.
contrahere denuò & publicè. ¶ Quartum. Si quis contra-
hat quidem publicè coram teſtibus,ſed tamen ſine bannis
vbi eſt conſuetum præmittere banna:non incurrit dictam
pœnam.d.c.fi.vt ſcilicet filij ſint illegitimi, ſi erat impedi-
mentum,

mentum ſecundũ Inno.& Pan.licèt glo. ibi teneat contra-
rium:quia iſti nõ contraxerunt clandeſtinè ex quo in fa-
ciem eccleſiæ nemine prohibente,contraxerũt. Secus ta-
men ſi ambo ſciuiſſent impedimentũ,vt ibi.Vtrum autem
ſit mortale contrahere matrimoniũ in peccato mortalis:
vide ſuprà,Matrimonium.j.§.v.in fin.

RVRSVS de Matrimonio. iij. quomodò contra-
hatur,quantum ad verba ſub conditione,
vel modo, & huiuſmodi.

1 *Matrimonium factum ſub conditione an teneat.*
2 *Conditio neceſſariò futura, an ſuſpendat matrimonium.*
3 *Cõdõ neceſſariò ſub intellecta non facit matrimonium cõdõnale.*
4 *Matrimonium ſub iſta conditione, ſi pater conſentiat, an valeat.*
5 *Conditiones variæ in matrimonijs.vſque ad num. 10.*
11 *Conditio vt matrimonium ſuſpendat:multa requiruntur.*
12 *Contrahere ſub conditione, modo vel cauſa, qualiter differant.*

MATRIMONIVM tertiò conſiderari põt quomodo
cõtrahat,quantũ ad verba ſub cõditione, quæ à mõ,
& cauſa diſtinguitur, iuxta dicta ſ̃. Conditio. per totum.
1 ¶ Primò*verò quæritur, vtrũ matrimoniũ factũ ſub con-
ditione teneat?Et diſtinguo de conditionibus. Nam circa
matrimonium poſſunt incidere multa genera conditionũ.
Quædam enim ſunt generales, de quibus Iacob iiij. vt, ſi
Deus voluerit,ſi vixerimus. Quædã verò ſunt neceſſariæ
in contractu matrimonij,ſine quibus impediretur, vt ſi eſt
Chriſtiana, aut nõ affinis,vel cõſanguinea , & huiuſmodi.
Quædã verò ſunt neceſſariæ in ſe,vt ſi ſol orietur cras,vel
tali tẽpore eclipſabitur luna.Quædã verò ſunt in ſe impoſ
ſibiles,vt ſi cœlũ digito tetigeris. Quædã verò ſunt cõtin-
gentes inhoneſtæ tantũ.i.nõ contra ſubſtantiã matrimo-
nij:vt ſi furtũ feceris,vel occideris hominẽ.Quædã verò
inhoneſtæ, & cõtra ſubſtantiã,& bona matrimonij,vt cõ-
traho tecũ donec inueniã meliorẽ, quod eſt cõtra ſubſtã-
tiam matrimonij,qđ eſt inſeparabile:vel ſi generationem
prolis euites,quod eſt cõtra bonũ prolis:vel ſi pro quæſtu
te adulterãdã tradideris,quod eſt cõtra bonũ fidei. Quæ-
dam verò ſunt cõtingentes,& honeſtæ , quæ in matrimo-
nio apponi pñt & non apponi, vt, ſi pater meus voluerit,
aut,ſi dederis mihi centũ. Igitur cõditiones gñales nullũ
contractũ ſuſpendunt:neceſſariæ verò matrimonio ſem-
per intelligũtur appoſitæ:nec vitiant iſtũ contractum,ſiue
apponãtur,ſiue nõ apponãtur.Neceſſariæ verò in ſe ſi ap-
ponantur,ſtatim eſt matrimonium,ſm S.T. in iiij.d.xxix.
quia talia futura iam ſunt præſentia in ſuis cauſis:impoſ-
ſibiles aũt habẽtur pro non adiectis , nec vitiant cõtractũ:
& ſimiliter inhoneſtæ tm̃ : vnde nec matrimonium vitiãt
nec ſponſalia.extrà,de cõdi. app.c. fi. ſed inhoneſtæ cõtra
ſubſtãtiã vel bona ſi apponãtur, nihil agitur, ſed annullãt
contractũ.xxij.q.iiij.inter cætera.xxxij. q. ij. aliquando.&
c.ſolet quæri.& d.c.fi.vbi etiã expreſſè patet de illã cõdi-
tione,ſi te adulterandã,& c.tamen ſi poſtea talis conditio
remittatur,& ſequatur copula carnalis:iudicabitur ꝓ ma-
trimonio.Et ſimiliter pro matrimonio iudicabitur, ſi alter
tm̃,coniugũ eã ponit,& reliquus contradicit, aut tacet:vt
in d.c. aliquando. Honeſtæ autem ſi apponantur , non vi-
tiant contractũ:ſed ſuſpẽdunt vſque in euentum cõditio-
nis:etiã ſi fuerit contractũ ꝑ verba de præſenti , vt in c.ſu-
per eo.extrà,de cõdi appo. & interim ſi cũ alia contrahat
abſolutè,tenet,licet poſteà cõdõ eueniat. Quod aũt dicit
Sum. Piſ. ꝙ ſuſpendunt contractũ vſque in euentũ condi-
tionis,niſi interim conſenſus de præſenti, aut carnalis co-
pula fuerit ſubſequuta : quia videntur à conditione receſ-
ſiſſe, vt in c.de illis.& c.ſuper eo.& cap.per tuas.de condi.
appo.intelligitur quando cõditio fuit appoſita in contra-
ctu ſponſaliũ de futuro:vt in d.c.patet , vel de cõſenſu ab
ſoluto.Sunt aũt prædicta de mente S.Th.Inn. Hoſt. & Io.
And.in Sum.Conf.Sed tamen notandum eſt primò, ꝙ iſta
dicta ſunt de conditionibus propriè,id eſt,de futuro,quia
ſi ſint de præſenti,ſtatim eſt matrimonium,ſi ſunt, vel nõ
eſt,ſi non ſunt , ſiue ſint honeſtæ ſiue non:niſi ſint contra
ſubſtantiã matrimonij, aut bona eius,ſecundum S.Tho.in
iiij.d.xxix.Notandum eſt ſecundò , quò ad illud verbum,
niſi carnalis copula fuerit ſubſequuta: ꝙ ſi ſequat carnalis
copula fornicario animo,non eſt matrimonium verũ in
conſcientia,ſed præſumptũ quò ad eccleſiã.& hoc verum
eſt:q̃a ſine conſenſu mutuo non eſt matrimoniũ.¶ Secun-
2 dò verò*dubitatur circa ea , quę dicta ſunt de conditione
in ſe neceſſaria.Et dico, quantũ ad conditionẽ futurã ne-
ceſſario,ꝙ gl.in d.c.per tuas.vult , ꝙ ſuſpendat mrĩmoniũ
vſq; ad conditionis euẽtũ:& ſi interim cũ alio contrahat,
tenebit.& idem Io.And.& gl.Ray. & Bernar. & Gofr. ꝑꝑ
quod tenet,vt videtur,Supp. ꝙ eo caſu ſponſalia contra-
huntur,& non matrimonium.Sum. verò Roſ. tenet fortè
tutius eſſe diſſimulandum,ſi interim trãſeatur ad ſecunda
vota,aut ad religionẽ,allegãs Mo & Rod.Sum. verò An-
ge.audacior non dubitãdo,ſed aſſerendo ſequitur opinio-
nem ſecundã.Sed contra omnes iſtos eſt ſuus doct. San.
Bon.in iiij diſt.xxviij. & San.Th. cuius doctrina nihil po-
teſt continere aduerſum fidei,aut bonis moribus , cum ſit
per eccleſiã ſolẽniter approbata,& per Chriſtũ ac beatam
virginem : imò nunquã in dictis materiis dubius ſcripſit,
niſi prius certificatus à Domino , cuius ſignũ eſt ꝙ dubius
in textu ſcripturæ,noluit procedere, ſed ieiuniis ſe afflixit,
donec Dñs eum per apoſtolos Petrum,& Paulum pleniſ-
ſimè docuit.& ſimiliter contra eſt Hoſt. Car. & Panor. in
d.c.per tuas.& tex.apertus in l. ſi pupillus. §. j. ff. de noua.
vbi ſtipulatio facta ſub conditione, quæ omnino extitura
eſt,purè dicitur fieri,vnde nec ꝓpriè conditio dici debet.
l.hæres meus ff.de cond. & ratio euidenter hoc oſtendit,
quia talia, quæ omnino ſunt extitura , iam ſunt prætia in
ſuis cauſis.Vnde hoc deducto ad forũ contentioſum,iudi-
cabit,ꝙ ſub tali cõditione ſeriò cõtrahens,ſi ſol cras orie-
tur,intẽdebat contrahere ſtatim, & non in diẽ craſtinum:
quia nõ eſt veriſimile, ꝙ ſuã mẽtẽ expreſſiſſent modo lo-
quendi ſic incõſueto,ſed dixiſſet, cõtraho tecũ ꝓ inſtãti,
quo ſol cras orietur,quo caſu eſſent ſpõſalia de futuro , vt
dixit Suppl.In foro autem animæ ſtabitur intentioni cõ-
trahentis.Sed cõtra obiicit Sum.Ang. quia licet ſtipulatio
facta ſub cõditione omnino extitura nõ ſit conditionalis,
eſt tñ in diẽ , ita ꝙ non debetur aliquid antiquam veniat;
vt not.in d.§.j.& facit l.hæres meus.ff.de cond.& demon.
vbi l cet legatum factũ.Titio cùm morietur,nõ ſit condi-
tionale,tamen hæres ante eius mortem ſoluere non tene-
tur.Sed dico,vt patet ibidẽ,hoc nõ eſſe verũ , quantum ad
obligationẽ,quæ naſcitur ex contractu,& quantũ ad con-
tractũ ipſum,quia ſtatim & de præſenti fit, licet ipſa actio
vel executio nõ ſtatim cõpetat, vt ſi legat Titio vnus fũ-
dus,ſi moriatur,& alius purè ſine cõditione, eodẽ momẽ-
to naſcitur ius legati in vtriſque , ſed primũ fundum non
accipiet,niſi in morte,& tũc trãſibit ad hæredes.Igitur ip-
ſa obligatio matrimonij,& cõtractus non erit in diẽ , ſed
ſolùm executio, puta redditio debiti, vel huiuſmodi , niſi
tantum tardetur,ꝙ repugnet matrimonio, vel bonis eius,
aut etiam iuri canonico,quod circa huiuſmodi ſtatuit de-
3 terminatum tempus.¶ Tertiò*etiã dubitatur, & quæritur,
vtrum conditio neceſſariò ſubintellecta in contractu ma-

trimonij,puta,ſi eſt Chriſtiana,aut generaliter in alio cō-
tractu faciat illũ cōditionalē ſi exprimatur? Et dico ꝙ nõ,
vt in l.hæc verba teſtatoris:ff.leg. j. & l.conditiones. & l.
aliqñ.ff.de condi.& demon.Nam legatum factum ſub iſta
conditione,ſi hæres adierit hæreditatē:non eſt cōditiona-
le:qa neceſſariò ſubintelligitur:vt in dictis iuribus patet.
Et ita tenet Archi.& Piſa.& eſt communis doctrina. & eſt
tex.in l.aliquando. ff. de condi. & demon.Summa autem
Ang. virtualiter diſtinguit de conditione neceſſariò ſub-
intellecta,ꝙ eſt duplex:vna ſcilicet ſine qua non pōt fieri
cōtractus:& alia,ſine qua fieri poteſt:& iſta,ſi apponatur,
facit cōtractũ conditionalem. Sed idem eſt,ac ſi diuidere-
tur animal per hominē & lapidem:quia conditio:ſine qua
pōt fieri contractus , nõ eſt neceſſariò ſubintellecta. Vide
etiam ĵ.Matrimoniũ viij.§.xiiij.part.vij. Et ſic patet,quòd
non eſt conditionale matrimonium,vel ſponſalia,dicēdo,
Cōtraho cũ tali,ſi cōſentiat illa in me , vel huiuſmodi.Se-
cus dicendo , ſi Deo placuerit , quia poteſt eſſe matrimo-
nium contra voluntatē Dei.quod Sum.Angelica diſtinctè
concedit.Sed tu diſtinctè:quia iſta cōditio,ſi Deus volue-
rit, voluntate beneplaciti eſt generalis ſubintellecta ne-
ceſſariò in omni re,vt dictũ eſt,qa illa voluntas ſemp im-
pletur,& ita cōiter loquuntur homines. Iſta verò , ſi Deus
voluerit,volũtate ſigni nõ eſt gñalis ,& aliquãdo,ac ſæpe
non implet̃ talis volũtas,& iſta ſi exprimatur facit contra-
ctum conditionalem & ſuſpenſum,quouſque cōſtiterit, ꝙ
diſpliceat Deo,vel non diſpliceat.Si verò ſumus in dubio
de volũtate,præſumetur de ea,quæ eſt ſigni,cũ ſit hoc ani-
4 mæ tutius. Quartò * verò quæritur, quid ſi quis contraxit
ſub iſta conditione,ſi patri ſuo placuerit, & antequã pater
conſentiat,ille pœnitet?Et dico multa.¶ Primũ. Si conſen-
tiat quidem pater,ſed ante eius conſenſum filius mutatur,
ſecundùm Veruec.non eſt matrimonium : quia non vr̃,ꝙ
debeat dici cōſenſus, niſi duret quouſque pater cōſentiat
tñ anteaquam tranſeat ad ſecunda vota,cōpelli debet,ſiue
induci vt illã accipiat, ex quo ſemel in eam conſenſit ſub
cōditione quæ extitit,arg.de deſpon.impu.de illis.& idem
Hoſt.& Ber.& Io.in Sum.Con.¶ Secundũ. Si verò reperi-
tur,ꝙ pater eo tēpore erat mortuus , ſecundum Vinc.non
valet matrimoniũ,quia mortui non eſt cōſenſus neq; pla-
citum.de reſcri.ſi gratioſè.lib.vj.Sed Ioã. And. diſtinguit,
qa ſi iſte ſciebat patrē ſuũ eſſe mortuũ,iſta cōditio habe-
tur ꝓ impoſſibili & nõ adiecta.vnde tenet matrimonium.
de cōd.app c.fi.Si verò hoc ignorabat , cũ animus ſuus nõ
eſſet cōtrahere de præſenti,ſed ſuũ arbitriũ cōferre in alie
nũ,nõ eſt matrimoniũ. ¶ Tertiũ.Si verò pater primò diſ-
ſenſit:& poſtea aſſenſit , non erit matrimonium , ſm Io.
And.per l.boues,§ hoc ſermone.ff.de ver.ſig. & l.hæc cō-
ditio.la picola.ff.de cond.& demon.quia prædicta cōditio
verificari debet de primo conſenſu patris.quod Sum Roſ.
indiſtinctè concedit,ſed Sum.Ang.diſtinguit, dicens hoc
tenendũ,poſtquã aliã accepit,licet do.Car.in d.c.ſuper eo.
dicat tenere matrimoniũ,ſit aliter cōtrahētes perſeuerabãt
in primo propoſito.& hoc eſt melius.¶ Quartum.Si pater
expreſsè nõ cōſentit,nec expreſsè diſſenſit cōtradicendo,
ſm Car. in d. c. ſuper eo. vt recitat do. Io. And.de mente
Hoſt.eſt matrimonium:quia taciturnitas habetur pro cō-
ſenſu fauore matrimonij,& ſic erit ſpeciale in matrimo-
nio.Et ita tenet Sum.Ro. ſed Sum. Ang. dicit ſe credere,ꝙ
ibi nõ ſit matrimoniũ,per l.qui hæredi.§ j.& l. Meuius. ff.
de cond.& dem.vbi patet,ꝙ cōditio debet impleri in for-
ma ſpecifica,& cōſequenter requirit̃,ꝙ expreſsè cōſentiat.
Ego aũt dico,ꝙ requirit̃ ꝙ expreſsè cōſentiat,quod quidē
ſi tacendo facit,vt quia quantũ vr̃ tacet , quia plenè tenet
cōtractus,ſi tacendo non facit, vt quia tacet, quia ſibi diſ-
plicet,quantum colligitur ex apparētibus,nõ tenet,in du-
5 bio aũt præſumitur pro matrimonio.¶ Quintò*quęritur,
vtrũ teneat iſta cōditio.Accipio te in vxorem , ſi donaue-
ris mihi centum ? Et dicit tex.in l. ſi ita ſtipulatus fuero.§.
ſi tibi nupſero.ff.de verb.obli.ꝙ nõ:qđ limita, qñ talis ſti-
pulatio ſit nõ cã dotis,vel nõ ſubeſt iuſta cã petēdi illud,
aliàs ſic,qa ſm Bar.nõ eſt inhoneſtum ſi nobilis cōtrahēs
cum plebeia, in recōpenſationē nobilitatis aliquid exigat.
6 concor.Pan.in c.de illis de cond.appo.¶ Sextò*quæritur,
qd ſi B.contraxit cum A.ſub conditione,ꝙ det illi cētum,
& ante conditionis euentum contraxit cum C.ſub eadem
conditione,& deinde A.& C.eodē tpe dēt cētum , & con-
ditionem purificent , quod matrimonium præualebit? Et
dico ꝙ do.Io.And.reiectis tribus opinionibus ponit quar-
tã,q̄ tenet Gaſp.Cal.& Iac.Zochus,quia neutrũ valet ra-
tione incertitudinis.& facit c.ex literis. el ij. de ſponſ. vbi
communiter concluditur, ꝙ incertitudo vitiat matrimo-
nium.facit ēt l.ſi ita fuerit.in prin. ff. de reb.dub.& l. duo
ſunt Titij.ff de teſta.tu.Itē quia contractus conditionalis
ſuſcipit robur ab implemento. l. cedere diem. ff. de verb.
ſig.ideoq; perinde eſt ac ſi cũ duobus contraheretur eo-
dem tpe.Nec obſt.l.potior.§.videamus.ff.qui pot.in pign.
hab.d.l.nec emptio.ff.de contrah. emp. vbi implementum
conditionis trahitur ad diē contractus celebrati, vt perin-
de habeatur ac ſi à principio fuiſſet contractus : vt ſic pri-
mum videatur valere:quia prædicta iura intelliguntur,qñ
non eſt in poteſtate gerētis ſm tollere,quia ſi eſſet in po-
teſtate eius tollere,vt in caſu noſtro , bene tolleret̃ , vt in
d. l. potior. in princ. nec ſm poteſt primo præiudicare,
quia non eſt maius vinculum.Si autē aliquis eorum citius
impleſſet conditionem,illud eſſet matrimonium. ¶ Septi-
7 mò * quæritur,quid ſi quis ſub hac conditione,ſi coitũ ꝑ-
miſerit, contrahat ſponſalia cum aliqua, vel dicat,ſi coitũ
permiſeris cōtrahã tecũ,& ſequitur copula?Et dico, ꝙ ſm
Inn. Ber. & Verne. pro matrimonio iudicandum eſt:quia
ſi de fornicario coitu intelligitur , turpis eſt conditio, &
habenda pro nõ adiecta.ext.eo.c.j.& vlt.Vnde ſecuta co-
pula ſtatim eſt matrimonium, ſaltē præſumptum. Si verò
intelligitur de coitu legitimo,& matrimoniali,multo for-
tius pro matrimonio præſumendũ eſt.quod Sum. Ang.ita
intelligitur,vt ibi dr̃ iudicandum eſſe pro matrimonio,ſit
matrimoniũ,& non ſpōſalia tm̃.Et idē Sum.Roſ.& Supp.
Mihi autem vr̃,ꝙ ſi quis contraheret de præſenti ſub iſta
cōditione,vera ſunt prædicta.Si verò quis contrahat ſpō-
ſalia,vt eſt in omnibus predictis caſibus:vbi dr̃,accipiam,
& nõ accipio,cōditio ſi ſit turpis,nõ plus facit,q̄ ſi abſolu-
tè contractũ fuiſſet ꝑ verba de futuro , quia hr̃ ꝓ non ad-
iecta.Si verò ſit honeſta,ſuſpendit ſolũ contractũ ſponſa-
lium,& nõ matrimonij,qa ſuſpēdit ſolũ eũ,in quo ponit̃,
& cōſequenter ſi purificetur,non perficit niſi ſponſalia. Si
tñ cōſtaret,ꝙ copula eſſet matrimonialis , eſſet matrimo-
nium,ſed nõ ex virtute dictæ conditionis.Vnde in prædi-
ctis caſibus dico eſſe ſola ſponſalia, quæ.ſ.ſunt diſpoſitio
ad matrimonium. Et hac ratione dicunt doc. & Archid.
& Sum.Piſ.iudicandum eſſe pro matrimonio.Eſt aũt idem
iudicium,ſi dixit,ſi permiſeris coitum, contraham tecũ, ſi
vnquã contraxero , ſm omnes.Et ſi idem dixit, ducam te
poſt annũ.Et multo magis ſi dixit , nunquã deficiam tibi,
vt ſ.Matrimoniũ.ij.§ xij.Si autē dixit, ſi ꝑmiſeris coitum,
contrahã tecũ,aut dabo tibi centũ , ſi ſequat̃ copula, dicit
Veru.nõ eſſe matrimoniũ, quia ſic dicēs, habet optionem
ſe

ſe liberandi,vtrumlibet faciēdo:nec eſt inducta præſum
ptio à iure ꝙ intelligatur receſſiſſe ab optione ꝓpter co
8 pulã carnalē.¶*Octauò quæritur,quid ſi quis dicat, ac-
cipiã vel accipio te,ſi virginē te inuenero:& ſecuta copu
la non inuenitur virgo?Et dicit Bern.Inn.& Hoſt.iudicã
dũ eſſe pro matrimonio, ſicut & in § .priore. qđ primò
debet intelligi referendo ſingula ſingulis:vt ſcilicet ſint
ſpōſalia,ſi eſt verbũ fuit futuri tēporis:vel matrimoniũ,
ſi præſentis,& ſecundò debet intelligi ſm Hoſt.in foro
iudiciali propter hoc ꝙ haberi non poſſunt aliæ proba-
tiones:in iudicio tñ animæ non eſt matrimonium.extrà,
de cond.appo.de illis.& c.ſuper eo,& c.per tuas.Nam be
ne eſt ꝙ mulier,quæ mentita fuit in fraudē, decepta per
maneat,& viro ſubueniatur: qui fortè intendebat vitare
bigamiã,& fuit honeſta conditio,licet actus inhoneſtus:
& ſic ſi probare poſſet per confeſſionē propriã vel aliàs
ꝙ virgo nõ fuerit,etiã in foro iudiciali non teneret ma-
trimonium.Sed Car.in d.c per tuas.dicit,ꝙ ſi iſta condi-
tio,ſi te inuenero virginem , non referatur ad coitum,
ſed ad aſpectũ matronatũ vel hmõi, non eſt turpis , ſed
honeſta:& ſuſpendit actum. Si verò referatur ad coitum
eſt cōditio turpis:quia præſupponeret rē cũ futura vxo-
re prius quã eſſet vxor:& ſic tãquam turpis reiicitur , &
matrimoniũ tenet:licet non ſit virgo. Et ſic intellige gl.
in d.c.per tuas. & doct.communiter eam ſequentes. Frã.
autem de Aret.in ſuo conſ.incipiente,in Chriſti nomine
idem tenet : limitans tamen quod de ſuſpēſione dicitur,
eſſe verum, quando conditionis verba ſunt concepta in
futurum:vt,ſi te inuenero,ſed ſi eſſent concepta de prę-
ſenti,vt accipio te in vxorē ſi es virgo : incōtinēti valet
matrimoniũ ſi tēpore deſponſationis eſt virgo: aut non
valet, ſi nõ eſt : qa cōditio de præterito vel præſenti hu-
ius eſt naturę,vt incōtinēti valeat act⁹, ſi eſt vera:vel nõ
valeat ſi eſt falſa,vt probatur in l.cùm ad pręſēs.ff.ſi cer.
9 pet.¶*Nonò quęritur, ſi habētes legitimũ impedimen-
tum contrahant ſub conditione , ſi papa diſpēſabit: vtrũ
papa diſpenſante ſit matrimoniũ ſine alio cōſenſu? Quæ
quæſtio facit ad ſciēdũ an trãſire poſſint interim ad ſecũ
da vota.Et ſicut refert Pan.in d.c.ſuper.eo,quidam tenēt
ꝙ ſic, vt Cald.& d.Ant. & quidam alij : quorum opinio-
nem Sum.Ang.ſequitur cōtra Roſel.& dicit veriorē, per
l.ſi rem meã.ff.de verb obl.vbi poſſum ſtipulari rē meã
in tēpus conditionis.quãdo mea nõ erit,licet nũc : cùm
ſit mea,nõ poſſim.Et facit ſimiliter l. 3 .iuncta pe.ff.de o-
per.pub. vbi valet mãdatũ priuati de opere publico faciē
do principe annuente:quod tamē aliàs non valeret. Sed
hæc nõ concludunt propoſitum:vt patet, maximè d.l.3.
vt patet intuenti. Vnde contrariũ ſcilicet ꝙ non valeat ſi-
ne nouo conſenſu, tenet ibi Inn.& quidã alij : quia pri-
mus cōſenſus erat omnino à iure reprobatus. de quo l.ĩ
ter ſtipulãtem §.ſacrã.ff.de verb.obl. vbi nõ valet ſtipu-
latio de re ſacra vel publica,vel hmõi,de quibus non eſt
commerciũ & l.cōtinuus §.cùm quis.eo.tit.& l.apud Iu
lianũ.ff.de leg.j.vbi non valet ſtipulatio de prædiis Cæſa
ris,vel hmõi,de quibus ſine iuſſu principis non eſt com-
mercium.Ad dictũ autē §.ſacram.dicit Sum.Ang.ꝙ non
obſtat:quia ibi res nõ erat in cōmercio,nec eſſe poterat:
quod nõ eſt hic:quia ſublato impedimēto per diſpēſatio
nē nihil obſtat. Sed hoc ſimile nõ tollit,quia etiã à repu-
blica ſublato impedimento per publicam poteſtatē quę
velit illã vendi priuato etiã valebit ſtipulatio. Ad dictã
autem l.apud Iuliã.dicit debere intelligi, ꝙ conditio ſit
impoſſibilis,quãdo pendet ex voluntate principis, in his
quæ princeps concedere nõ ſolet ſecus in ſolitis cōced.
diſpenſatiuè:vt eſt tex.in l.interdicit.ff.de cond.& dem
Sed dico,ꝙ d.l.apud loquitur in omnibus,in quibus ſine
conſenſu principis nõ eſt cōmerciũ. Et hæc eſt ratio o-
mniũ exemplorũ,quæ ibi ponuntur: vt patet in ſi.l.autē
interdicit.nihil penitus loquitur ad intentionē allegãtis
Hanc etiam opinionem ſequitur ibi Card.dicēs ſe ſic in
facto cōſuluiſſe:quia illud quod depēdet principaliter à
poteſtate alterius , dicitur impoſſibile.l.apud Iulianũ ff.
de leg.j.& quod fit per remediũ extraordinariũ , dicitur
fieri non poſſe:vt notat Inn.in c.paſtoralis.de cã poſſe &
propr.& ſic illud matrimoniũ videtur contractũ ſub cō-
ditione impoſſibili Pan.quoq; idē ſentit, aſſignans ibi a-
liã rationē:quia ad hoc vt actus retro trahatur,oportet ꝙ
potuerit incidere à principio, vt no.in l.ſi quis pro em-
ptore.ff.de vſuca.matrimoniũ autē nõ poterat eſſe à prĩ-
cipio tēpore cōtractus obſtãte impedimēto:& cōſequē-
ter nõ poterat retrotrahi.Ric.etiã in quarto,videt̃ idem
ſentire in ſimili de his,qui ante conciliũ generale capitu
li nõ debet.de cōſangui.& affin.in quo linea cōſangui-
nitatis reſtricta eſt ad quartũ gradũ,cōtraxerãt in quĩtò
vel ſextò, aut ſeptimo gradu, de quibus cōcludit , ꝙ cũ
dicta matrimonia fuerint nulla, nõ debuerũt ſimul habi
tare carnaliter,niſi nouiter cōtraxiſſent expreſſè vel taci
tè.Domin⁹ quoq; Frãc.de Are.idē tenet indubitatè ĩ cōſ.
143.incipiēte,ex facto proponitur,quia ſicut nõ poſſunt
cōtrahi ſpōſalia ſimpliciter,vel nõ pōt fieri à parentibus
promiſſio de ſponſalibus facientis inter perſonas prohi
bitas ſimpliciter,ita non poſſunt fieri ſub iſta cōditione,
ſi ſũmus pontifex diſpēſaret , quia videtur fieri ſub con-
ditione impoſſibili,cùm depēdeat à volũtate ſolius prin
cipis.d.l.apud Iulianũ.Addo ꝙ conditio impoſſibilis vi-
tiat ſtipulationē ſeu contractũ:non ſolũ ſi ſit impoſſibi-
lis natura,ſed etiam de iure:vt in l.ſi ſtipuler.ff.de verb.
obl.& hoc ſiue cōcipiatur affirmatiuè , ſiue negatiuè, vt
patet per Bar.in l.impoſſibilis.ff.eo.Et ſi obiiciatur ꝙ cō
ditio impoſſibilis vitiat alios contractus,non autē matri
monium,vt no.Pan.in d.c.ſi dico verũ eſſe ſi ſit impoſſi-
bilis per naturã: ſecus ſi ſit impoſſibilis de iure ſtipulã-
10 di.¶*Decimò quærit̃,quid ſi quis cũ vna ſub cōditione,
& poſtea cũ alia purè cōtraxerit? Et dico quod remane-
bit cũ ſecũda,ēt ſi ſit cōſãguinea primæ:q nulla publicæ
honeſtatis iuſtitia orta eſt:vt ĵ. Mr̃imoniũ 8. impedimē-
11 to 14.part.7.¶* Vndecimò quæritur generaliter,quid re
quiritur ad hoc vt cōditio contractũ iſtũ ſuſpēdat:Et di
co requiri multa.¶Primò,vt ſit appoſita in principio:qa
ſi primò eſſet matrimoniũ contractũ, & poſtea conditio
apponeretur : illũ ſuſpēdere aut reſcindere non poſſet.
xxx.q.j.dicit.& facit quod no.d.Ant.& Pan.in.c.j.de cō-
di.appo.¶ Secũdò,ꝙ in cōditionē vterque expreſſe con-
ſētiat,vnde ſi alter expreſſe nõ cōſentiat, etiam ſi taceat,
erit matrimoniũ purum:vt in c.fi..de cōd.app. & teneret
matrimonium quamuis conditio eſſet cōtra ſubſtãtiam
eius vt,ibi no.Inn.&.Pan.& facit c.aliquãdo.32.q.2.ſaltē
quo ad eccleſiam.¶ Tertio,ꝙ conditio non ſit neceſſariò
futura : de quo dic vt ſuprà Aut ꝙ non ſit turpis vel im-
poſſibilis,quia habetur pro non adiecta , excepta ea quæ
eſt cōtra ſubſtantiam aut bona matrimonij. ¶ Quartò,
quòd non interueniat cōſenſus abſolutus de præſenti
poſt cōditionem & ante eius impletionem. ¶ Quintò,
ꝙ ante eius euentum non interueniat copula carnalis,
quia ſtatim erit matrimonium, ſi fuerit contractum per
verba de præſenti ſub illa conditione,etiã ſi præceſſerat

conditionis defectus,modò alter eſſet ignorans:puta,quia
contraxit,ſi patri placeret:& pater contradicit:tamen alter
ignorabat hoc, & cõſentit in copulã, vt notat do.Ant.in c.
per tuas.de cond.app. adducens in ſimili not.in c.ex parte
decani.de reſcri.& ſimiliter Hoſt.ibidem:quod tamen ve-
rum intellige quo ad præſumptionem fori contentioſi:&
eſſe in conſcientia, ſi ambo matrimonialiter intendebant
copulari:aliàs non,vt ĵ.Matrimon.iiij.§.vj. ¶ Sextò, ꝙ ſit
propriè conditio,non modus,de quo ĵ.§.ſeq. ¶Septimò,ꝙ
conditio non ſit de præterito vel de præſenti:quia non eſ-
ſet propriè conditio, vt in l.inſtitutio talis.ff.de cond.inſti.
licèt vitiet ſi non fuit,vt dicit ibi glo. ſed debet eſſe de fu-
12 turo.¶Duodecimò * quæritur,quæ differẽtia ſit inter con-
trahere ſub conditione vel modo, aut cauſa vel demõſtra-
tione ? Et dico, horum differentiam in contractibus poſſe
haberi plenè ſ.Conditio, ferè per totum:& horũ exemplũ
breuiter eſt,vt vendo tibi fundũ iſtum , ſi hoc vel illud fe-
ceris, quò ad conditionem:aut vendo tibi vt hoc vel illud
facias:quo ad modũ,alioquin reuocetur:aut vendo qa hoc
eſt vel fuit, quò ad cauſam:: aut vendo tibi fundũ quẽ emi
à Titio, quo ad demonſtrationem. Et quidẽ contractus ſi
fiat ſub cõditione,non tenet nõ extante conditione, vt de
matrimonio dictũ eſt : ſi verò fiat ſub modo, ſtatim tenet,
ſed modo nõ ſeruato poterit reuocari. Dicit ergo Veruec.
ꝙ licet matrimoniũ vel ſpõſalia ſub cõditione cõtrahi poſ
ſint,non tñ ſub modo:ita.ſ.quòd illo nõ ſeruato diſſoluať:
qa ſi ritè fiant nõ diſſoluuntur,ſm Petr.verò de Pal.in iiij.
idem de modo ſicut de cõditione dicendũ eſt, & ſm ean-
dem diſtinctionẽ,excepto vt ĵ.Nam ſi eſt contra ius matri-
monij,& apponitur in ipſo cõtractu, vitiat contractum,vt
accipio te vt procures venena ſterilitatis , ſecus ſi apponať
ſtatim poſt cõtractum.Si verò ſit impoſſibilis,habetur pro
nn adiecto,& purè tenet contractus : vt accipio te vt miſ-
ſam celebres,vel cælũ digito tangas.Si verò ſit neceſſarius,
habetur pro impleto : vt accipio te vt moriaris. Si verò ſit
inhoneſtus,ſimiliter habetur pro non adiecto,& matrimo
nium tenet:vt accipio te vt fureris. Si verò ſit poſſibilis &
honeſtus, non ſuſpendit obligationẽ vt conditio : quia de
natura modi eſt vt poſterius impleatur:tñ tenetur implere
celebrato matrimonio.ſ.is cui imponitur,niſi ſit appoſitus
ſolùm eius fauore:vt accipio te cum decẽ libris, vt habeas
vnde emas tibi fundũ : quia non tenetur talis ante vel poſt
emere.ff.de cond.l.Titio. Cùm verò in cõtractu matrimo
nij ſit appoſitio cauſæ : ſiue vera ſit ſiue falſa, ſm eundem
Petr.habetur pro non adiecta, & purè intelligitur contrahi
matrimoniũ,& ſimiliter ſponſalia vt accipio vel accipiam,
quia pater tuus deſpõſauit te mihi vel me tibi:ẽt ſi hoc nõ
ſit verũ, eſt matrimoniũ vel ſpõſalia, ẽt ſi cauſa ponatur in
futurũ:vt accipio,quia dabis decẽ pro dote,niſi eſſet neceſ-
ſaria,ſiue cõtineret impedimentum:puta contraho tecum,
quia es libera,qa ſi eſſet ſerua,non valeret, ſimiliter,cõtra-
ho tecum,quia eſt Ioannes filius Titij,& hmõi:quia ſi eſ-
ſet error conditionis vel perſonæ, vitiaret matrimonium.
Et idem eſt, qñ in tali contractu ponitur demonſtratio,qa
ſiue ſit honeſta,ſiue inhoneſta,ſiue contraria matrimonio,
ſiue non,ſiue de præſenti, ſiue de futuro, per ſe nunquam
impedit matrimonium vel ſuſpendit, ſed habetur pro non
adiecta:vt accipio vel accipiam filiam tuam,quæ procura-
nit venena ſterilitatis,vel quæ eſt ſterilis , aut quam audi-
ui eſſe diuitem,& huiuſmodi:quia falſa demonſtratio non
vitiat legatum.ff.de condi.& demonſtra.l.falſa.nec conſe-
quenter matrimonium: niſi interueniret error conditionis
aut ſubſtantiæ:vt accipio filiam tuam, quæ eſt libera, quia
ſi eſt ancilla,& hoc ignorabat,non valet matrimonium.Et
idem ſi demonſtratio feratur ad ſubſtantiam , quia error
ſubſtantiæ & conditionis impedit, non autem error quali-
tatis. Vtrum autem matrimonium contractum ſub hac
conditione duret ſolùm vſque ad tempus, aut ſit verum
matrimonium,vide titu.ſeq.§.v.

RVRSVS DE MATRIMONIO QVARtò,quomodò contrahatur quantùm ad intentionem abſolutè vel conditionaliter.

1 *Matrimonium an ſit inter eos qui verbis contrahunt , & animo diſſentiunt. & num.8.*
2 *Coniugi qualiter conſulatur,cùm alter affirmat ſe nunquam conſenſiſſe. & num.9.& 10.*
3 *Matrimonium ob cauſam inhoneſtam an vitietur, & num.ſeq. vſque ad num.7.*
11 *Matrimonium an impediatur ob proteſtationem præcedentem.*

MATRIMONIVM quartò conſiderari põt quomo-
dò contrahatur abſolutè vel conditionaliter quantũ
1 ad intentionẽ ſiue animũ. ¶Primò * verò quæritur, vtrum
ſit matrimoniũ inter eos q contrahentes verbis animo diſ
ſentiebant ? Et dicit Verue.ꝙ ſiue vterque,ſiue alter animo
diſſentiat,non eſt matrimonium.Si tñ de verbis conſtiterit,
eccleſia coget eos ſimul eſſe , cum de intentione conſtare
non poſſit.Vnde nec credetur dicenti ſe nõ intendiſſe con
trahere, aliàs quilibet ſic poſſet dicere, & ſepararet matri-
monium:quia, vt dicitur,extrà de proba.per tuas.nimis in-
dignũ eſt iuxta legitimas ſanctiones , vt quod quiſque ſua
voce lucidè proteſtatus eſt , in eum caſum proprio valeat
teſtimonio infirmare.Si tñ ſignis euidentibus appareat de
ſimulatione, eccleſia nõ iudicabit matrimoniũ eſſe,& con-
ſequenter is qui conſenſerat,poterit denuò cõtrahere.Hoc
autem Sum.Roſ. dicit poſſe intelligi , qñ vterque vel alter
ſtatim poſt contractũ reclamaret ſe nõ conſenſiſſe,ſecus ſi
poſt tempus notabile, etiã ſi iuraret ſe nunquã cõſenſiſſe,
ſm Richar.in iiij.diſt.xxix.Sed melius dicendũ vř,ꝙ totũ
iudicis arbitrio relinquatur, qa etiã ſi quis ſtatim reclama-
ret, poſſent eſſe cõiecturæ in oppoſitũ:vt, quia nouiter põt
2 melius cũ alia cõtrahere,vel huiuſmodi.¶ Secundò * quæ-
ritur, quid conſulendũ ſit alteri coniugũ cum reliquus af-
firmat ſe nunquã cõſenſiſſe? Et dicit Rich.in iiij.diſ.xxvij.
conſulendũ eſſe illi ꝙ hoc nõ credat, quia nec credere illi
tenetur.d.c. per tuas. Si verò illi temerariè credit, durante
iſta credulitate nõ licet ei carnaliter cũ illo miſceri,nec ad
petitionem ꝓpriam,quia credit, ꝙ non ſit coniunx, nec ad
petitionem alterius, qa ille ſibi in hoc præiudicat,quandiu
affirmat ſe coniugem non eſſe.Si autem poſteà affirmet ſe
eſſe mentitum,& debitũ petat,ſi reliquus permanet in pri-
ſtina credulitate, perplexus eſt quandiu durat illa creduli-
tas:quia ea durante nõ credit alterum ſuũ coniugem eſſe,
& ſi redderet debitum , contra conſcientiã faceret, ſi autẽ
non redderet, etiam peccaret:quia quamuis alter coniunx
in dicendo ſe non eſſe coniugem præiudicaſſet ſibi quo ad
poteſtatem exigendi debitũ, quandiu hoc non reuocabat,
tamen quando reuocat,credo, ꝙ expiret illud præiudiciũ,
quia reuocatio concordat verbis, quibus in contractu ex-
preſſit ſuum conſenſum. Intellige verò totum hoc proce-
dere de credulitate temeraria,quia ſi prius illi probabiliter
credidiſſet, non teneretur ſtatim ad eius teſtimonium cre
dere oppoſitum & reddere debitum, ſed poſſet expectare,
quòd euacuarentur indicia credendi quæ prius habuit, &
3 alia inducerentur. ¶ Tertiò * quæritur, vtrum contrahere
ex intentione alicuius finis ad matrimonium ſe habentis
non per ſe,vt proles, fides , ſacramentum, vitatio fornica-
tionis,

tionis, & huiuſmodi:ſed per accidens,vt pulchritudo,diui-
tiæ,& huiuſmodi, vitiet matrimonium ? Et dicit S.Bonau.
in iiij.diſ.xxx. quòd ſi quis moueatur ex aliqua huiuſmodi
cauſa,ſicut ex cauſa principali, eſſet minus honeſta, & con
tra ſacramenti vtilitatẽ:non tñ contra eius veritatẽ, niſi ita
eſſet finis,ꝙ non quæreret quis niſi libidinem, aut diuitias,
non vxorẽ,quia ſic eſſet contra ſacramenti veritatẽ. Et ita
cum iſta limitatione vel diſtinctione tenet Sum.Ang. Sed
quia eſt impoſſibile, ꝙ quis quærat ſolã libidinẽ,vbi ad eã
per matrimoniũ vult attingere:ſed neceſſariò quærit ma-
trimoniũ medium pp illã vt finem:ideo melius Sum.Roſ.
cum S.Tho. & Petr.& Rayn.dicit, ꝙ hoc nõ vitiat contra-
ctum,ſed tenet matrimoniũ:quia ſufficit,ꝙ contrahere in-
tendunt,& cõſentiunt ꝑ verba de præſenti.xxxij.q.ij.ſolet.
4 Deuter.21.Si videris mulierem pulchrã.¶Quartò * quæri-
tur , vtrum mortaliter peccet contrahens principaliter pp
dictas cauſas? Et dicit Petr. de Palu. quòd contrahens pp
finem matrimonij per ſe,ſed ſecundariũ ſecundariò, ſcili-
cet propter vitationẽ fornicationis, non peccat:quia nulla
eſt deordinatio.Si verò contrahit principaliter propter ſe-
cundarium,eſt veniale:quia.ſ.deordinatio:& hoc qñ eſt ta-
lis qui ſm communem ſpeciẽ poteſt generare:aliàs non.
Vnde licet finis matrimonij primus & ꝑ ſe ſit intentio ge-
nerandi : tñ qñ principale factũ eſt impoſſibile, ſicut in ſe-
ne vel ſterili, licet de ſecũdario fine,qui eſt vitatio fornica
tionis,facere principalẽ:aliàs ſenes ſine peccato cõtrahere
non poſſent,aliæ aũt contrahendi cauſæ, vt reformatio pa-
cis,acquiſitio amicitiæ aut diuitiarũ, pulchritudo, & hmõi,
etſi ſecundariò poſſint intendi cum veniali & ſine:& ſi ẽt
in ſe ſint honeſtæ,vt reformatio pacis:non tñ in matrimo-
nio,ſi primò & per ſe intendãtur:cum ad hoc matrimoniũ
non ſit principaliter ordinatum. Sicut etiã peccat qui ba-
ptizatur vel cognoſcit vxorẽ gratia ſanitatis , non tñ eſſet
mortale, ſi hoc principaliter intenderet : ſicut nec diuitias
aut pulchritudinẽ principařr intẽdere:aliàs nõ cõtracturus
matrimoniũ:cum homo nolit talia niſi modo licito : ſicut
etiã nõ eſt mortale cognoſcere vxorẽ propter delectatio-
nem infra limites matrimonij.Quidã dicũt,ꝙ cum matri-
moniũ ſit verũ ſacramentũ, non põt in eo principařr inten-
di finis extraneus & ꝑ accidẽs omnino inſtitutioni matri-
monij : ſicut ſi quis principaliter baptizareť pp ſanitatem
vel quæſtũ. Sed hæc opinio eſt multũ dura, qa multos in-
uoluit:& vř eſſe contra illud 3.Reg. vbi Dauid in vxorem
duxit Abiſac,non ſpe prolis aut timore fornicationis, cùm
eã non cognouerit:ſed ſolùm vt eũ calefaceret,nec pecca-
uit. hæc ex illo. ¶ Circa iſta aũt Sum.Ang.deficit in duob':
primò,quia dicit Pet.de Pal.tenere, ꝙ ſit mortale cõtrahe-
re pp voluptatẽ principaliter , quod falſum patet ex dictis
& dicendis ſtatim.Secundò,quia dicit, ꝙ ſecurius eſt ſic te-
nere : cũ tñ hoc ſit falſum & durũ & inducẽs deſperationẽ
multis.Vnde intẽdit ipſe Petr.ꝙ contrahere pp hmõi fines
per accidens & generaliter vti aliquo ſacramento princi-
paliter ad finẽ,ad quem nõ eſt inſtitutũ, puta baptiſmo aut
matrimonio ad ſanitatẽ,eſt veniale, qñ quis ideo hoc facit,
quia ad illum finem pertingit per mediũ in ſe licitũ, id eſt,
ſacramentũ, licet malè huic fini vel affectui applicatũ : eſt
verò mortale qñ quis de iuſtitia medij non curat , paratus
quocunq; modo talem finẽ aſſequi. Et idẽ ſentit S.Tho.in
iiij.diſt.iij.dicẽs,ꝙ ſine peccato vel cũ veniali potuit Iacob
contrahere cum Rachele pp faciei pulchritudinẽ ſecunda-
riò, ſi autẽ principalis cauſa eſſet libido pulchritudinis,nõ
excuſaretur à mortali, ſi eſſet effrænata libido.hæc ille, qui
per libidinem effrænatam intendit eam quæ nõ ſiſtit intra
limites matrimonij:ſed in ea conſtituitur finis,vt bene ex-
ponit Archid. Et prædicta intellige & limita qñ talis effe-
ctus,ad quẽ quis vtitur, cõpetit naturaliter ſacramento, vt
ſanitas in matrimonio:vel miraculoſè,vt ſanitas in bapriſ-
mo:& cum hoc ipſe vſus de ſe non eſt cũ irreuerentia:ſed
ſi qua irreuerẽtia interuenit, eſt ex fine vel intentione ve-
ritatis.Addit autẽ idem Petrus dicens:Dato, ꝙ contrahere
propter voluptatẽ principaliter,eſſet mortale : non tñ co-
gnoſcere propter voluptatẽ eſſet mortale, dummodo non
eſſet idẽ cum alia facturus:quia nõ eſt ita damnabilis abu-
ſus rei communis,id eſt, non ſacræ, puta vxoris ad coitum
propter voluptatẽ,ſicut rei ſacræ, puta matrimonij ad finẽ
indebitũ, ſicut ſi biberet ex voluptate cũ ſcypho cõmuni,
non eſt niſi veniale, nõ ſequitur quin peccet mortaliter, q
calicem ſacrũ ex voluptate defert bibiturus ad tabernam.
hæc ex illo:qui in ſuis verbis vltimis decepit Sum.Ang. vt
imponeret illi prædictũ falſum, nõ intelligens ꝙ iſte vſus
calicis ex ſe eſt cum irreuerentia eius etiam ceſſante omni
mala intẽtione ſeu voluptate potandi. Et infert dictus Pet.
eſſe ex dictis argumentũ, ꝙ ſi iudex pœna pecuniaria pu-
nit malefactores, qui tñ aliàs eſſet puniturus , licet quærat
pecuniã nihil cogitans actu de iuſtitia,dum tñ non ſit fa-
cturus iniuſtè,non eſt niſi veniale. hæc ex illo. Ex quibus
patet , ꝙ eſt veniale qñ quis quærit huiuſmodi fines ꝑ ac-
cidens, aliàs nõ facturus ſi deeſſet iuſtitia medij, per quod
5 acquirit. ¶ Quintò * quęritur, vtrũ intentio peruerſa circa
ſubſtantiã matrimonij , puta ſi quis contrahat cum inten-
tione aliquando ſe ſeparandi, ſeu cum cõſenſu ad tempus,
vitiet matrimonium?Et dicit Petr. ꝙ ſic,nec eſt matrimo-
nium.de cond.app.c.fi.quia inſeparabilitas eſt eſſentialitas
matrimonij, vnde requiritur cõſenſus ad inſeparabilitatẽ.
Hoc tñ intellige & limita,ſecundum mentem Inno.dom.
Anto. & Pan. ſi talis cõditio deducatur in pactum expreſ-
ſum ab vtroq; coniuge. Secus ſi talis cõditio ſit retenta in
corde, aut etiam expreſſa per vnũ , reliquo contradicente
aut tacente, hoc enim ſingulariter voluit Inn.vt refert Pan.
in d.c.fi.vbi diſtinguit. Nam ſi vterque coniugũ conſenſit
cõditioni appoſitæ cõtra ſubſtantiã matrimonij, tũc matri
monium nõ tenet.Si autẽ contradixit aliter,tenet matrimo
nium ſi proceſſum fuit ad conſummationẽ eius. Et idẽ di-
cit fauore matrimonij, ſi alter tacuit:& ſic tacẽs habebitur
ꝓ contradicente.arg.xxxij.q.ij.aliquãdo,vbi not. ſm Pan.
dictũ Inn.quia vř per hoc, ꝙ in aliis cõtractibus tacens vř
conſentire cõtractui ſm proteſtationẽ alterius, licèt one-
roſam & odioſam. Et idẽ ibi tenuit Hoſt. & ſimiliter idem
do.Ant.Et ratio, quia pp ea proteſtatio huiuſmodi vř con-
ditio vitiat actũ, quia partes agendo detrahere ſubſtãtiam
actus, ñ videnť conſentire in actũ,quod ceſſat,qñ vnus ſo-
lus agit detrahere , & alius tacet , ſiue non exprimit , quia
tunc deſcendendo poſtea ad actum qui perficitur mutuo
cõſenſu, & copulam conſummãdo in matrimonio, ex quo
vtraq; pars turpitudini nõ cõſentit cõtra ſubſtantiã actus:
videtur receſſum à cõditione vel ꝓteſtatione.Et hoc com
muniter approbatur,vide etiam §.ſeq.in fi. ¶ Sed nota pri-
mò ꝙ iſta non ſolũ ſunt vera quò ad forũ contentioſum,
ſed etiam in foro animæ ſecundũ mentem prędictorum,&
etiam S.Th.qui in diſt.xxxiiij.q.j.art.iij. loquens de bonis
matrimonij, quæ ſm eũ ſunt de ratione matrimonij, dicit
ꝙ non eſſet verum matrimoniũ ſi quid contrarium eis ex-
primeretur in conſenſu faciente matrimoniũ, & etiam eſt
de mente legis in d.c.fin.vt ibi patet. ¶ Nota ſecundò, ꝙ
conſummatio matrimonij, de qua loquitur Innoc. ſecun-
dùm do.Ant.intelligitur copula,tamen,vt patet ex ratione

allegata, poſſumus intell gere per conſummationem per-
fectionẽ matrimonij primam, quæ conſiſtit in prolatione
verborũ de præſenti ab vltimo proferẽte.¶ Sextò quærit̃,
6 *vtrum intentio peruerſa circa bona matrimonij,puta in-
tentio nõ ſeruãdi fidẽ,aut nõ exigendi debitum,vel prolẽ
euitandi,vitiet contractum matrimonij?Et dicit Sum.Ang.
ex opinione Rich.in 4.diſt.31.ꝙ ad hoc,ꝙ cõſenſus faciat
matrimonium,oportet ibi eſſe tria bona matrimonij, ſiue
cõtrahẽtes in ea cõſentire ſaltẽ implicitè & in habitu,pri-
mò in vinculi inſeparabilitatem quò ad bonũ ſacramenti,
ſecundò in bonum fidei quantum ad eius eſſentiale,qđ eſt
nõ negare debitũ,niſi Deo abſoluente ad hoc,licet hoc ſit
ſolum quò ad bene eſſe quantũ ad accidẽtale ſeu acceſſo-
riũ bonum fidei, qđ eſt nõ exhiberi alteri quàm ſuo cõiu-
gi vſum corporis ſui, tertiò in bonũ prolis quantũ ad eius
eſſentiale, quod eſt eã ſuſcipere cõditionaliter ſi Deus eã
dederit,vel non procurare ne eueniat,licet quantũ ad eius
accidẽtale,ſcilicet abſolutè eã velle & educare non ſit ne-
ceſſariũ.hęc illa,in quibus dicit duo, pręcipuè contra S.T.
qui in 31.diſt.4.vult , ꝙ ad bonũ fidei vtrũq; pertineat de-
bitum nõ negare coniugi, nec alteri commiſceri,licet pri-
mum principalius , & ad bonum prolis non ſolùm ſuſce-
ptionem,ſed etiam educationem eius.Ex quibus etiam in-
fert multa,in quibus Supple.& Ro.diſſentiunt.¶ Primum.
Nã dicit nõ eſſe matrimoniũ,ſi quis cõtrahat cũ intentio-
ne ſeparabilitatis,quò ad vinculum,qđ Ro.negat,niſi hoc
deducatur in pactũ ab vtroq;,vt dictũ eſt.§.priore.¶ Secũ-
dum.Nam dicit non eſſe matrimonium, ſi quis contrahat
cum intentione negãdi debitum petenti ſine reuelatione
diuina, quia eſt cõtra bonũ fidei.Ro.autẽ & ſimiliter Sup-
ple. diceret hoc eſſe verũ ſolùm ſi iſta cõditio deducat̃ in
pactum,quod patet,quia cum ad bonũ fidei dicat pertine-
re ne cũ alio commiſceatur,dicit,ꝙ ſm Veru.tenet matri-
monium cõtractum cum propoſito nõ ſeruandi fidem,ſed
adulterãdi,dummodo hoc nõ deducatur in pactum.Si ve-
rò deducatur in pactum, ꝙ liceat adulterari,vel proſtitua-
tur vxor,nõ tenet matrimonium,de condi.app.c.fi.¶Ter-
tium. Nã dicit nõ eſſe matrimonium ſi quis cõtrahat cum
intẽtione nõ ſuſcipiẽdi prolem,ſi Deus eam daret,aut non
educandi, aut procurãdi venena ſterilitatis ne proles con-
ciperetur, naſceretur, vel educaretur Ro.autem & Suppl.
poſt Pet.dicunt,ꝙ firma intẽtio euitandi prolem excludit
matrimonium,maximè ſi deducatur in pactum,ſed inten-
tio nõ educandi nõ excludit.Et cõcordat Hug.& glo.Ray.
& Summa Conſ. Ego autem dico,ꝙ ſecundum S.Th.om-
nis conditio quæ eſt , non ſolùm contra ſubſtantiam, ſed
etiam contra bona matrimonij ſuprà expoſita,illud vitiat
ſi deducatur in pactum , quia dicta bona ſunt de ratione
matrimonij ſm eum. Si verò non deducatur in pactum,
ſic, ꝙ exprimatur ab vtroque contrahentium , etiam ſi te-
neatur in mente, non vitiat matrimonium, vt patet ex di-
ctis.§.priore,& cõmuni doctrina Canoniſtarum &Theo-
logorum.Ratio etiam horum eſſe poteſt , quia cauſa ma-
trimonij proxima & immediata eſt conſenſus ſignis ſen-
ſibilibus expreſſus.Vnde nec ſigna ſine conſenſu,nec con-
ſenſus ſine ſignis operatur,& ideo quæcunq; cõditio non
annectitur dictis ſignis,nihil facit vel operatur ſicut com-
muniter dicitur, ꝙ conditio in mente retenta nihil opera-
tur,vnde ſtat matrimonium, modò ſit intentio cõtrahen-
di expreſſa.vide autẽ.§.priore , quaſi ad fin.aliã rationem.
Septimò quæritur,* vtrũ intẽtio nõ exigendi debitum vi-
tiet matrimonium?Et dicit Pan.in c.commiſſum.extrà,eo.
vt imponit illi Summa Roſ.ꝙ non , modò non deducatur
in pactum. Sed ego dico,ꝙ nõ vitiat,etiam ſi deducatur in
pactum,quia nõ exigere non eſt contra bonũ fidei,nec de
rogat proli quæ generari poterit, ſi reddat altero petente.
Dico etiam, quòd malè adducitur Pan. quia non loquitur
de intentione non exigẽdi debitum,ſed non cõſummandi
matrimonium, in quo includitur intentio negandi debitũ,
quæ matrimonium vitiat ſi exprimatur. Vnde Veruec. re-
ſpondens ad iſtam quæſtionẽ inter illas intentiones diſtin
guit dicens,ꝙ ſi ſit intentio nõ exigẽdi,contrahitur matri-
monium,ſicut inter beatam Virginem,& Ioſeph, imò etiã
ſi ſit intẽtio negãdi,modò nõ deducatur in pactũ. ¶ Octa-
8 uò * quæritur , vtrum ſit matrimoniũ ſi quis contraxit per
verba de futuro vel etiam de præſenti,nõ habens intentio
nem comprehendi,& ſequuta eſt copula? Et dico,ſecundũ
S.Tho.in iiij.diſt.xxviij.& in quol.v.q.viij.& Rich.ꝙ præ-
ſumi debet ꝑ matrimonio in foro, ſcilicet cõtentioſo,ex-
trà eod.tua & ita in dicto foro iudicaret̃,ſed in foro con-
ſcientiæ ſi ille nõ propoſuit illam ducere,nec vnquam aſ-
ſenſit in eam,nõ debet ex illo facto matrimoniũ iudicari,
quando ex altera parte dolus affuit, & defuit omnino con
ſenſus,ſine quo nequeunt cætera fœdus efficere coniugale
d.c.tua. Et ille ex parte cuius non fuit dolus , excuſatur à
peccato.Si autem alius interim cum alia contraxerit,tenet
matrimonium ſm Docto.communiter.& probat S.Tho.in
dicto quolib. qui licet loquatur in caſu ſponſaliũ de futu-
ro:tamen ſua ratio probat etiã ſi fuerant de præſenti, quia
ĩ primo matrimonio ceſſat cõſenſus,qui eſt cauſa,& con-
ſequenter ceſſat effectus,& in ſecundo ponit̃ cauſa,id eſt,
conſenſus verbo expreſſus,ergo & effectus. Tenetur tamẽ
deceptor antequam contrahat cum ſecunda,eam ducere in
vxorem,ſi eſt ſibi æqualis vel maior ſecundùm S.Tho.vel
etiam ſi eſt quaſi æqualis, ſecundũ alios,quia modicum eſt
quaſi nihil. ſecundo Phyſi. & poſtquã ſecundo nupſerit, ſi
illa ex hoc patitur notabile damnũ in honore vel huiuſ-
modi,tenetur ei neceſſario ſatisfacere, & ſecundùm S.Th.
prouidere de nuptiis,id eſt, de dote, niſi fuerit multò me-
lioris conditionis, vel aliud euidens ſignum fraudis appa-
ruerit,ſic, quòd poteſt probabiliter præſumi eã non fuiſſe
deceptam, ſed deceptã finxiſſe , quia tunc non tenetur ad
prædicta ſecundùm aliquos,vt S.Tho.in iiij.diſt.xxviij.re-
citat , & videtur tenere. Si tamen mulier probare poſſet
contractum de præſenti vel futuro, & copulam ſequẽtem,
cogetur vir illam ducere,nec admitteret̃ probatio in con-
trarium,vt not.in c.is qui. de ſponſ. niſi vt ĩ.§.ix.& ſi cum
alia contraxiſſet, cogeretur ad primam redire, licet ipſe ſi
non habuit conſenſum in primam , & illum habuit in ſe-
cundam,etiam ad præceptum eccleſiæ redire non deberet
ad primam, ſed potius humiliter etiam excommunicatio-
nem pati,& cum ſecunda taliter habitare, quòd inde ſcan-
dalum non generetur. Et licet quidam dicant , ſecundum
non eſſe matrimonium , quia eccleſia talem inhabilitat ad
contrahendum cum quacunque alia à prima, in dicto cap.
is qui. tamen tu dic vt ſuprà , quia eſt communis opinio,
vt not. ibi Panor. nec eccleſia talem inhabilitauit ad con-
trahendum cum alia : licet fortè hodie benefaceret illum
inhabilitando , quia prædicta ex indiſcretione multorum
venerunt ad aures virorum , & non puellarum in paucis,
9 & ſic multæ illaqueantur. ¶ Nonò * quæritur , quid con-
ſulendum ſit iſtis mulierculis , quæ exiguitate cerebri &
carnis voluptate tam crebro illaqueantur à contrahenti-
bus cum eis clandeſtinè verbo , ſed non animo ? Et præter
id quod dictum eſt ſ. §. ſecundo. dico tria eſſe remedia.
¶ Primum.Si enim vir ſtatim reuocauit, & patefecit, quòd
non

non conſenſit:& inde ad ſecunda vota tranſiuit,tunc eſſet
tolerabile,& ſi ipſa ſimiliter ad ſecũda vota tranſiret.¶ Se-
cundum. Nam ſi inter eos erat magna diſproportio , viro
exiſtente multò melioris conditionis quàm ſit mulier , ita
ꝙ non eſt veriſimile , ꝙ ille iſtam accepiſſet in vxorem:
vt dicit Richard. ſi aliquod aliud euidens ſignum fraudis
appareat,per quod poteſt probabiliter præſumi,ꝙ ſponſa
non fuerit decepta, ſed ſe decipi finxerit : tunc ſi vir cum
alia contraxit,etiã mulier poterit cum alio cõtrahere:viro
autem non contrahente,non eſt tutum,quòd ipſa contra-
hat:quia videmus ſæpe multos diuites & nobiles propter
pulchritudinem cõtraxiſſe cum vilibus , etiam ſi inter eos
eſſet diſproportio magna.¶ Tertium. Dato, ꝙ iſte ſtatim
non diſſenſerit, nec inter eos ſit diſtantia magna,tamen ſi
poſt interuallum temporis hoc iurat , & ex ſuæ vitæ qua-
litate poteſt ſic præſumi:puta quia omni anno confitetur
& communicat,& cum viris bonæ vitæ conuerſatur:tunc
eo tranſeunte ad ſecunda vota poſſet & ipſa tranſire.Et ſi-
militer ſi in aliquo trium prędictorũ caſuũ tranſiret ille ad
religionem, & in ea profiteretur.Iſti autem tres caſus ſub
iſta regula militant,quòd mulier tranſire poteſt ad ſecũda
vota viro aſſerente ſe in eam non conſentiſſe,quando eſt
probabile & veriſimile , ꝙ verum dicat, arbitrio pruden-
tum:ſi ipſe de facto ad ſecunda vota tranſiuit : vel ſi eam
omnino accipere recuſat : aliàs tenetur viuere caſtè. Et ſi
de facto ſine tali probabilitate contraxit:quantũ in ſe eſt,
tenet̃ viuere caſtè : licet præiudicare nõ poſſit cõiugi ma-
ximè ignoranti:vnde nõ põt exigere,ſed reddere tenetur:
niſi probabiliter crederet , ꝙ in rei veritate prior coniux
conſenſerit : licet modo neget : quia tunc nec exigere nec
reddere poſſet.ar.eorũ quę no.in c.inquiſitioni.de ſen.exc.
10 ¶ Decimò*poſito,ꝙ iſte qui cum aliqua contraxit animo
extorquendi copulã, & nõ conſentiendi:audiat à cõfeſſo-
re,quòd fuit verum matrimonium,propter copulam,& ꝙ
cum alia cõtrahere nõ poteſt, & ſic credens dicto confeſ-
ſori habitat cum ea, & illam cognoſcat tanquã cõiugem,
quæritur an ꝓpter hoc ſit matrimoniũ? Et dico,ꝙ nõ quo
ad Deum:quia ex quo nullum vinculum præceſſerat,talis
copula nõ facit matrimoniũ quo ad Deũ:vt not. in c.is q.
de ſpon. vbi dicunt Doct. ꝙ ſi ſponſalibus ſolutis copula
ſequatur,non inducitur matrimonium, ex quo ſpõſalium
vinculũ ſolutũ eſt.Idem dicunt vbi interuenerit promiſſio
de contrahendis ſponſalibus in futurum. Pro quo facit.l.
fin.de cond.ob cauſam. Item error iuris non inducit con-
ſenſum matrimonialẽ:quia nihil tam contrariũ conſenſui
eſt quã error.l.ſi per errorẽ.ff.de iuriſd.om.iud.Et facit qđ
no.Bart.in l.multum.ff.de cond.& demonſt. vbi dicit non
valere proceſſum ſi iudex erat in fundamento iuriſdictio-
nis: licet in veritate haberet iuriſdictionem,& probatur in
cap ſciſcitatus. de reſcrip.iuncto cap.prudentiam. de offic.
deleg vbi ſi iudices delegati cum clauſula , ſi non omnes,
procedunt ſine alio,ignorantes impedimentum,& creden
tes ſe poſſe ſine eo procedere , non valet proceſſus , licèt
habeant iuriſdictionẽ,quia errant in fundamento iuriſdi-
ctionis. Similiter enim iſte errauit in fundamento matri-
monij,cum cõſenſus ſit eius fundamentũ, & de ſubſtantia
ius : vt in c.tuæ.de ſponſ.Et ſi iſte informatus à peritis, ꝙ
ibi ſit matrimoniũ, de nouo conſenſit , quia putauit ſe li-
gatũ,aliàs non conſenſurus ſi crediſſet ibi nõ eſſe matri-
moniũ,& ſic faciens de neceſſitate virtutẽ : adhuc non eſt
matrimoniũ quo ad Deũ. Pro quo facit quod not.Docto-
res in c.j.de reg.lib.vj.vbi not.ꝙ ſi quis ante annos puber-
tatis facit votũ religionis,non obligat̃ ad tale votũ maior
factus,niſi illud ratificauerit, qđ ſi faceret credens ſe obli-
gatum,aliàs non ratificaturus, non tenetur ad illud.Vnde
ſi talis aliam accepit,dimittere non põt in foro animæ,aut
religionẽ exire,ſi quam profeſſus eſt, & ſtatur eius cõfeſ-
ſioni in hoc vltimo:vt no.gl.in d.c.is qui. & ibi ꝑ Doct. &
in c.ſignificaſti.de hom.& idem conſuluit doct.Alexan.de
11 Neuo.in facto.¶ Vndecimò*poſito quòd quis coram plu-
ribus proteſtetur , quòd quicquid facit non facit animo
contrahendi,poſtea verbo contraxit,& carnaliter cogno-
uit:quæritur vtrum iudicabitur ibi matrimonium?Et dicit
Veruec. ꝙ ſic:quia recurrendum eſt ad communem intel-
ligentiam verborum, quod contra eum, qui dolum adhi-
buit,interpretatio faciẽda eſt, & quia licet ſic proteſtetur,
potuit tamen mutaſſe voluntatem. Et concor.Hoſt.& Sũ.
Confeſ.quod tamen limita, quãdo quis doloſè eſt prote-
ſtatus ; ſecus ſi ob iuſtam cauſam,puta vitandum ſcanda-
lum, & copula non eſt ſequuta:quia tunc nõ eſt matrimo-
nium propter defectum conſenſus:nec iſte ad aliquid te-
netur,vt not.in Sum.Con.eod.tit.q.xvij Dicit tamen Ver-
uec.ꝙ ſi quis animo decipiendi cõtrahens non vtitur for
ma conſueta verborum , ſed mutato ſuo nomine dicit,Io.
vel Petrus deſponſat te : ſicut contingit in caſu.c.tua nos.
de ſpon. tunc contra huiuſmodi matrimonium præſum-
ptum propter copulam carnalem ſubſequutã admitti po-
teſt probatio in contrarium ad probandam fraudem,qua
probata pronunciabitur nullum fuiſſe matrimoniũ,& po-
terit ad ſecunda vota trãſire.Nec negatur in illo cap.quin
de fraude iſta conſtare poſſit : ſed dicitur tantum,qualiter
tibi conſtiterit non videmus, & non, qualiter cõſtare po-
terit Si autem eſſet vſus verbis conſuetis, nõ admitteretur
probatio in cõtrariũ dictę pręſumptionis : vt in d.c.is qui.

RVRSVS de Matrimonio v.à quo,& per
quem contrahi poſſit.

1 *Matrimonium quis contrahere poſſit.& nu.2.*
3 *Malitia quando ſuppleat ætatem.*
4 *Pubertati proximus quando quis dicatur.*
5 *Matrimonium an valeat vltima die anni decimiquarti vel duodecimi.*
6 *Matrimonium contrahentes ante legitimam ætatem,an peccent.*
7 *Matrimonium an validè contrahat qui eſt inhabilis ad coitum.*
8 *Matrimonium contractum ante pubertatem.an validetur poſtea per oſcula.*
9 *Matrimonium an contrahatur per procuratorem , & qualiter. num.14.*
10 *Matrimonium an contrahatur per procuratorem , ſi quis antea pœniteat.& num.11.*
12 *Matrimonium qualiter contrahatur per literas & nuntios. & num.13.*

MATRIMONIVM quintò, conſiderari poteſt quã-
tũ ad perſonas,à quibus & per quas contrahi poteſt.
1 ¶ Primò ergo quæritur,* quis poſſit matrimoniũ contra-
here? Et dico,ꝙ quilibet qui eſt debitæ ætatis,ſanus inge-
nio, & lege non prohibitus:quia edictum de matrimonio
eſt prohibitorium, ſecundũ Ray.ita ſcilicet, ꝙ omnis qui
nõ prohibetur,cõtrahere poteſt, de ſpon.cùm apud.Ætas
autem legitima ſecundũ Doct.eſt annorũ xiiij: completo-
rum in puero, & xij.in fœmina.extrà, de deſpon.impub.c.
impuberes.& c.cõtinebatur.Vnde ſi ante cõtrahunt matri-
moniũ,nõ erit matrimoniũ,ſed ſponſalia,iuris interpreta-
tione. de deſpon.impu.c.vnico.lib.vj. niſi eſſent pubertati
proximi,& malitia ſuppleret ætatẽ.extrà de deſpon impu.
c.de illis.el ij.& concord.S.Tho.& Pet.Sanitas verò inge-
nij requiritur, vt quis poſſit conſentire:vnde furioſus,niſi
habeat

habeat lucida interualla, contrahere non poteſt, ſicut nec
conſentire, & idem eſt de ebrio. Quis autem impediatur
lege contrahere, patebit j. cùm de impedimentis agetur.
2 ¶ Secundò, cùm c.de illis.in his qui non ſunt debitæ æta-
tis, requirat, ꝙ ſunt proximi pubertati, vel malitia ſuppleat
ætatẽ, quęritur vtrũ neceſſariò vtrunq; horum requiratur?
Et dicit Pan.in d.c.de illis, ꝙ ſi incipitur à primo.i.proxi-
mitate pubertatis, neceſſario requiritur ſm: quia proximi-
tas ętatis ſola non ſufficit ad contrahendum matrimoniũ,
ſed etiam requiritur ſm.i.malitia, quæ quo ad hoc expo-
nitur.i.vigor naturalis ſeu potentia coëundi: vt colligitur
ex dicto tex.ibi, potuerint coniungi. Non enim ſufficeret
malitia in rebus agendis: vt in c.puberes de deſponſa.im-
pu. Secundum autem bene ſufficit ſine primo, dummodo
ſint doli capaces: ita ꝙ potuerint diſcernere vires matri-
monij, ſicut de illo puero nouem annorum, qui reddidit
nutricem ſuam prægnantem, vt dicit glo.xx.q.j.in Sum.&
Alb.in iiij.dicit ſe vidiſſe puellã in nono anno concepiſſe,
& peperiſſe in x. imò ſm Ioan. de Deo, ſi minor ann.vij.
fuit cognita à maiore quatuordecim, erit matrimonium:
quod tamen eſt verum ſolùm ſi erat multum diſcreta &
doli capax: aliter non, ſm Pan.in d c.continebatur, quia
non habet conſenſum aptum ad contrahendum. ¶ Tertiò
3 quæritur,* quomodo deprehendatur potentia iſta coëun-
di, quæ habet ſupplere defectum ætatis? Et dicunt quidam
requiri, ꝙ verè inter eos copula interceſſerit, quod etiã ſe-
quitur Hoſt. ſed Gof. Inn. Abb. & Io. And. tenent oppoſitũ,
dicentes ſatis eſſe, ꝙ potuerint coniungi: quia ſi maſculus
minor annis xiiij. alias mulieres cognouit, aut fœmina mi-
nor annis xij. ab aliis fuit cognita: nemo negabit matrimo
niũ conſiſtere inter iſtos, ex quo apparet, eos potentes ad
copulã. Et pro hac ſentẽtia. arg. in c.vnico.de deſpõ.impu.
lib.vj. Si autẽ clarè hoc non conſtat, ſed tantùm per ſigna:
puta ſi ex aſpectu corporis vel aliis ſignis extrinſecis fœ-
mina aut maſculus vr̃ aptus ad copulam, ſentit Inn. hæc
ſigna ſufficere. quod placet Pan. ar. c. atteſtationes. de deſp.
impub. vbi nixus ad copulã cum cõſenſu adhibito prope
ætatẽ legitimam ſufficit ad matrimonium. Ad prædicta vi-
de Nic.de Ly.Exod.xxj. vbi dicit ſecundùm Rabbi Salo. ꝙ
ortus pilorum & menſtruorum ſunt ſigna pubertatis: imò
ſm medicos menſtrua ſola arguunt pubertatem in mulie-
re, quæ ſi incipit habere, eſt apta ad generationem: & ſi nõ
habet, generare non poſſet, & conſequenter tunc malitia
ætatẽ nõ ſuppleret. Puer verò dicitur aptus ad contrahen-
4 dum, ſi põt ſeminare. ¶ Quartò quæritur, * qualiter debet
intelligi, ꝙ quis ſit proximus pubertati? Et dicit glo.in d.c.
continebatur, ꝙ qñ diſtat per ſex menſes, quod Pan. dicit
facere ad ſtatuta, vt dicatur aliquis proximus alicui æta-
ti, cùm ab illa diſtat per ſex menſes, aut minus. Et bene fa-
cit.l.non tantùm.ff.de excu.tut. quæ probat, ꝙ diſtans per
ſex menſes, dicitur eſſe prope illam ætatẽ. & idẽ Innoc. ac
Hoſt. Pan. autem dicit, ꝙ hoc communiter non tenetur, vt
eſt glo.in §.furioſus.Inſt.de inut.ſtipul. & in §.in ſumma.
Inſtit.de oblig. quæ ex delic.naſc. quæ dicunt, ꝙ maſculus
dicitur proximus pubertati, cùm eſt decem annorum cum
dimidio, fœmina verò cùm eſt in nono cũ dimidio. Et eſt
ratio, quia poſt pueritiam, quæ cõtingit in ſeptimo anno,
reſtant ſeptẽ anni vſq; ad pubertatem in maſculo, vnde ex
quo tẽporis huius medietatem excedit, videtur proximior
pubertati quàm infantię, & idẽ dic in fœminam. ¶ Quintò
5 quæritur, * vtrũ valeat matrimoniũ vltima die anni xiiij.
vel xij. cõtractum? Et dicit Pan.in d.c.atteſtationes ſe cre-
dere, ꝙ ſic, ſicut dicimus in teſtamento.l.qua ætate.ff.de
6 teſt, & hoc fauore matrimonij. ¶ Sextò * quæritur, vtrum
peccent mortaliter aut venialiter ante ætatem legitimam
contrahentes? Et dicit gl.in c.vbi non eſt, de deſpon.impu.
ꝙ ante ætatẽ legitimã nõ debent aliqui coniungi tam re-
ſpectu matrimonij quàm ſpõſalium. Idem Inn. & expreſ-
ſius Hoſt. in Sum. dicẽs cauſam huiuſmodi prohibitionis
fuiſſe bonũ publicũ, quia ex ſpõſalibus, quæ tenent oritur
publicæ honeſtatis iuſtitia, & cùm de facili diſſoluantur,
ſi per minores cõtrahantur, iam nõ poteſt ſponſa cõtrahe-
re cũ ſpõſi cõſanguineis, neq; ecõuerſo, vt in c.ſpõſam.de
ſponſa. Aliam rationẽ aſſignat gl. in d.c.vbi. quare prohi-
beantur ſponſalia inter iſtos, quia ſæpe mutata voluntate
oriuntur diſcordiæ, & diuertentes cõſanguineis copulan-
tur.de ſponſali.iuuenis. & dicit Pan.in d.cap.vbi.hunc eſſe
communem intellectum glo. & Doct. licèt ipſe in ell gat
dictum text.non de coniunctione verbali, ſed de carnali.
An verò ſit mortale, Io.And.videtur tenere, ꝙ non, quia
illa decretalis loquitur de honeſtate, ſed Panor.dicit huic
obſtare illud verbum, diſtinctè prohibemus, & Archid.in
c.interdixit. xxxij. diſt. dicit, quòd in omni prohibitione
intelligitur pręceptio, & ecõuerſo, & ideo hoc verbò pro-
hibitiuum ponitur pro præceptiuo, ſecundùm Hugo. &
Io.de Fan. Et de hoc vide ſ̃.Lex.§.xxj. Vnde Petr.de Palu.
dicit, quòd peccant mortaliter, ſi ſine iuſta cauſa & licen-
7 tia epiſcopi. ¶ Septimò * quæritur, vtrum habilis ætate,
ſed inhabilis coitu poſſit matrimonium validè contrahe-
re? Et dicit glo.in c.puberes.de deſpon.impub.quòd non,
ſed Doct.ibi cõiter tenent contrarium, vt Pan.refert glo.
reprobando, quia ex quo ætas eſt legitima, nec apparet de
perpetuo impedimento, matrimoniũ tenet, aliàs ſequere-
tur, quòd impotens ad coëundum propter infirmitatem,
matrimoniũ contrahere non poſſet. Vnde iſte adoleſcens
debet expectare vſq; ad pubertatẽ plenã, quę eſt xviij.an-
norũ: qua adueniente ſi generare non poſſet, & mulier in-
ſtaret propter diſſolutionem matrimonij, diſſolutio fieri
poſſet: quia tunc præſumeretur eſſe impedimẽtũ perpe-
tuum, & hæc opinio Doctorum videtur æquior. ¶ Octauò
8 quęritur,* vtrũ matrimoniũ contractum poſt annũ ſepti-
mũ, & ante pubertatẽ vtriuſq;, vel alterius, quod.ſ.eſt ſpõ-
ſalia, vel habet vim ſpõſaliũ iuris interpretatione: vt in c.
vnico.de deſpon.impub lib.vj. efficiatur verum matrimo-
nium ſi in pubertate interueniũt oſcula, amplexus, & mu-
nera? Et dico, ꝙ ſi interuenit copula text.eſt clarus in d.c.
vnico, ꝙ efficitur matrimoniũ.ſ.verum, aut præſumptũ: ſi
etiam interuenit conſenſus expreſſus per verba ſine copu-
la & nixu, eſt idem: quia hoc ſolum ſufficit, etiam ſi aliud
non præceſſiſſet, vt patet ex dictis ſ̃.Matrimonium.j.& ij.
Si verò nullum horũ interueniat, Doctores variè loquun-
tur. Nam Rayn.dicit, ꝙ ſi intendebant contrahere matri-
monium, nõ ſunt ibi ſponſalia, quia hoc nõ intendebant,
nec matrimonium propter ętatem: & conſequenter copu-
la adueniens in pubertate non faciet matrimonium verũ,
aut præſumptum. Si verò intendebant contrahere, ſi non
vt agebant, ſaltẽ inquantum valere poterat, ſic erunt ſpon-
ſalia.ſ.non inducent matrimonium, niſi per copulam, aut
conſenſum euidenter expreſſum. Hoſt. autem variauit at-
teſtationes in c.atteſtationes. de deſponſa. imp. Inn. verò
inter actus tenet, ꝙ ad hoc ſufficiat copula ſola, vel nixus,
& non aliquis alius actus. Archid. autem in d.c.vnico.poſt
multas opiniones concludere videtur, quòd non fit ma-
trimonium, niſi interueniat copula, vel traductio ad do-
mum. quod ſequi videtur Ala. Vincen. & Gof.in c.literas.de
deſponſa.impub. Panorm. verò in cap.fin. de ſponſa.tenet
quòd

quòd ſit, ſi interueniunt oſcula, amplexus, iocalia, & hmõi,
Ego aũt omnibus viſis & penſatis, dico, ꝙ vt ſit matrimo-
nium requiritur nouus cõſenſus expreſſus ſignis: quia aut
præceſſerũt ſola ſponſalia, aut nihil, vt patet ex dicto Ray.
& vtroque caſu requiritur quod dictũ eſt: quia adhuc non
eſt matrimoniũ quod ſolo cõſenſu expreſſo per ſigna effi-
citur: vt autem ſit matrimoniũ verum in foro animæ, ſuffi-
cit quodlibet ſignum per quod conſenſum mutuũ cogno-
ſcunt, ſiue ſint verba, ſiue aliud, vt patet ex dictis ſ̃. Matri-
monium ij.§.v.vj.& vij. Vt autem ſit matrimonium præ-
ſumptum in foro cauſarũ requiritur cõſenſus expreſſus ſi-
gnis vniuocis, id eſt, ſolitis fieri legitimè & irrepræhenſi-
biliter ſolũ cum vxoribus vel ſpõſis de præſenti: quia hæc
videtur cõmunis opinio Theologorũ in iiij.diſt.xxviij. &
patet arg.l.minorẽ.ff.de rit.nup. & d.c.atteſtationes. & not.
eorum ibi. hmõi aũt ſigna ſunt, copula, vt dictũ eſt, & ni-
xus ad copulã, quod ſufficit ratione publicè honeſtatis &
dubij, vt in c.iuuenis.de ſponſ. & cohabitatio mutua ſeor-
ſum, traductio ad domũ: item oſcula & amplexus in aliqui
bus locis, & iocalia ſponſalitia, & quæcunque huiuſmodi
ſunt arbitrio boni viri, id eſt, iudicis loci. Si verò ſigna ta-
lia ſunt, ꝙ ſoleant etiã ſponſis de futuro exhiberi, vt in ali-
quibus locis oſcula & amplexus, & hmõi, nõ faciũt matri-
monium præſumptũ: quia hoc non probat eſſe, qđ ab hoc
contingit abeſſe.l.neque natales.C.de prob.de tranſl.præl.
c.ij.& ſic concordantur Doct. quam concordantiã videtur
tenere do. Anto.in d.c.atteſtationes, & d.c.vnicum, qđ lo-
quitur de primis, & nõ de iſtis vltimis ſignis, dum dicit,
conſtiterit euidenter. & gl. quæ dicit, ſi ſe amplexabantur,
non ſimpliciter: ſed addidit, vt coniugẽs. Vtrum autem iſte
nouus conſenſus requiratur ex parte vtriuſque vel alterius
tantùm: dico, ꝙ vtriuſque, ſi vterque erat impubes, vt in c.
vnico de deſponſ.impub.lib.6.ibi, contrahentes, in plurali.
Si verò alter erat pubes, ſufficit nouus cõſenſus impuberis
adeuntis pubertatẽ: quia vſque tunc durat cõſenſus pube-
ris, cum interim ab eo nequiuerit reſilire ſeu diſſentire, vt
in c.de illis el j.eo.tit. Nec obſt. ꝙ ibi ſint ſola ſpõſalia, ſm
glo.in d.c. de illis. quia non ſunt ſponſalia ſimpliciter, ſed
iuris interpretatione: quæ ſcilicet ex vna parte ſunt poſſi-
biliter conſenſus matrimonialis, ſiue matrimoniũ inchoa-
tum. Non obſtat etiã dictum verbum cõtrahentes, in plu-
rali.d.c.vnico. quia cum pręmiſiſſet tex.de pubere & impu-
bere & duobus impuberibus, loquitur de contrahentibus
impuberibus: quia nominati ſunt plures, non autem de pu-
bere: quia ex quo durat conſenſus de ſe legitimus ad con-
tractum matrimonij, per dictum c.de illis. non oportet illũ
iterare. Et hoc tenendũ videtur in fauorẽ matrimonij tan-
quam tutius: licet aliqui aliter ſentiant, volentes, ꝙ etiam
puberem oporteat repetere ſuum conſenſum: & ita vt dixit
tenendum, videtur tenere S.Tho.in ſimili in iiij.diſt.xxx.
q.j.art.ij.q.ij.ad ſecundum. vbi dicit, quòd ex conſenſu li-
bero illius qui fuit prius cõuentus, non fit matrimonium,
niſi inquantum conſenſus præcedens in altero adhuc ma-
9 net in ſuo vigore. ¶ Nonò * quæritur, vtrum abſentes poſ-
ſint per procuratorem contrahere? Et dico, quòd ſic, ſicut
Iſaac cum Rebecca.xxxij.q.ij.§.cùm dicitur. ſed nõ eſt ido
neus procurator, niſi ſuper hoc habeat ſpecialiſſimũ man-
datum: & exprimatur perſona, cum qua debeat matrimo-
nium contrahi, vt in l.generali.ff.de rit.nup nec poteſt aliũ
ſubſtituere, niſi ſit ei ſpecialiter cõmiſſum: & ſi antequam
contraxerit, fuerit reuocatus, licet ille vel illa, cum qua cõ-
traxerat, hoc ignorauerit, tamen non tenet matrimonium
poſtea contractum, extrà de procur.cap.procurator.lib.6.
10 ¶ Decimò * quæritur, quid ſi quis conſentit in abſentem
per verba de præſenti: deinde, mittit procuratorem ad cã:
& antequã illa ſimiliter cõſentiat, ipſe diſſentit: & illa poſt-
eà conſentit, credens illum in primo durare conſenſu? Et
dicit Aſten. lib.8. quòd ſi antequam illa conſentiat, reuo-
catio venit ad procuratorem, nil actum eſt, vt patet. Sed ſi
peruenit poſtquã iam illa cõſenſerat, & de hoc poteſt fieri
eccleſiæ fides, ſcilicet, ꝙ ille prius diſſentit, ſimiliter nõ te-
net matrimoniũ: quia nec verè nec interpretatiuè concur-
runt cõſenſus, ſed ſi nõ conſtaret de diſſenſu priuato, co-
geretur vir propter defectum probationis matrimonium
conſummare: quia eccleſia non iudicat de occultis. Et ſic
ſm hoc diuerſimodè diuerſa iura loquuntur de hoc: & ali-
qua loquuntur in primo caſu, aliqua in ſecundo. Si autem
poſtquam miſit procuratorem, nec conſenſit: nec diſſenſit,
tradens fortè hoc factum obliuioni propter occupationes
vel alias cauſas, videtur ſtandum ſimpliciter pro matrimo-
nio, tum eius fauore, de re iudic. c. duobus. tum quia non
habet obicem contrariæ voluntatis, de baptiſ.maiores. in
11 fin.& idem Ray. ¶ Vndecimò * quæritur, quid ſi eum, qui
conſenſit, pœniteat antequam abſens conſentiat, reuoca-
tio tamen ad procuratorem vel abſentem non peruenit cũ
quo contraxit, an ſcilicet tenebit factum procuratoris? Et
dicit Aſten. vbi ſuprà, quòd non. intellige coram Deo &
eccleſia, ſi conſtet de diſſenſu, quia ibi deficit conſenſus, ſi-
ne quo matrimonium non tenet.xxvij.q.ij.ſufficiat. Argu-
mentum autem in contrarium eſt de procuratoribus. c in
præſentia. Sed hoc eſſe credimus ſpeciale in matrimonio,
ſcilicet, quòd non teneat, etiam ſi reuocatio ad procurato-
rem non peruenit, modò conſtet de diſſenſu cõtrahentis,
vt dicit Inn.in c.iuuenis.de ſponſ.& habetur, extrà de pro-
12 curat.c.fin.lib.6. ¶ Duodecimò * quæritur, vtrum & quo-
modo poſſit matrimonium cõtrahi per literas & nuntios?
Et dico, ꝙ ſecundùm Rayn.iuncta glo.ſua contrahi poteſt
per literas aut nuntium: ſed ſi ille vel illa, cui mittuntur,
nulli exprimat conſenſum ſuum, credit ſine præiudicio, ꝙ
quantumcunque conſentiat, non ſit matrimonium, ſed tũc
demum erit, quando notificauit, ſignificando illi, qui miſit
literas, vel etiam alij. Ratio autem eſt, quia ad matrimoniũ
conſenſus non ſufficit, niſi fuerit expreſſus, facit cap.cum
apud art.xxxij.q.ij.honorãtur. Et idem Rodenſis & Aſten.
& ſi ipſi nuntio procuratorio notificaret, non eſſet dubiũ,
quòd valet, quia; vt dicit Aſtenſ. idem eſt ac ſi notificaret
mittenti, ſi autem notificet ipſi mittenti, vel etiam alij, vo-
13 lunt prædicti, quod valeat. ¶ Decimotertiò * quæritur, vtrũ
teneat reuocatio, ſi dominus nuntij vel procuratoris iura-
uit non reuocare? Et dicit Dire.lib.1.quòd ſic, licet ſit per-
14 iurus. ¶ Decimoquartò * quæritur, quis ſit modus contra-
hendi matrimonium vel ſponſalia per procuratorem? Et
dicit Ioan. Andr.in cap.procurator.de procurat.lib.6. quòd
ſi contrahantur ſponſalia, dicendum eſt ſic. Promitto tibi
de mandato talis domini mei, & nomine eiuſdem, quod
ipſe te ducet in vxorem, & hoc in animam ſuam iuro. &
verſa vice puella reſpondebit: Promitto tibi nomine do-
mini tui recipienti, & ſibi per te, quod ego ducam ipſum
in virum, niſi ſteterit per ipſum, & hoc iuro. In matrimo-
nio verò de præſenti dicetur ſic: Talis Dominus meus mã-
dat tibi, quòd ipſe per me, ſiue mediante me, & tibi nun-
ciante, accipit te & conſentit in te tanquam in vxorem
ſuam: & econtrario reſpondet puella: Et ego te mediante
Dominum tuum recipio in meum virum, cùm ipſe te me-
diante me in ſuam recipiat, & in eum conſentio tanquam
in dominum, & maritum.

RVR-

RVRSVS DE MATRIMONIO SEXTÒ, quantùm ad eius impedimenta in genere.

1 *Matrimonij impedimenta varia. & num ſeq.*
5 *Papa an diſpenſet in impedimentis matrimonij.*
6 *Epiſcopus quando diſpenſet de impedimentis matrimonij.*
7 *Impedimenta matrimonij qualiter inquirenda, & quid de ſciente. & num. ſeq.*

MATRIMONIVM rurſus ſextò. conſiderari poteſt
quantũ ad impedimẽta impedientia illud, ſiue impe-
diant & nõ dirimãt, ſiue faciant vtrũq;:& quantũ ad vtra-
que ſeorſum, & communiter, ſiue in genere, vt modò faci-
1 mus. ¶ Primò ergo quæritur quid circa impedimenta ſcri-
pſerit S.Th Et dico, ꝙ vt colligitur 4. Sent. & 4. cõtra Gen-
tiles, ſummariè & cõcluſiuè ſcripſit ſic. ¶ Impedimẽta di-
rimentia matrimonium contractum ſunt 16. vt j̃. quod tñ
intelligitur ſi illud præcedat: quia matrimoniũ ritè cõtra-
ctũ per nullũ impedimentũ ſequens põt dirimi. Quicquid
autem impedit matrimoniũ in vno coniugum, impedit in
alio: quia claudicare nõ põt. ¶ Vis tollit matrimoniũ, & ſi-
militer metus, ſi cadat in cõſtantẽ virũ, & nõ aliter. ¶ Quę-
libet perpetua impotentia coëundi dirimit matrimonium
cõtractũ, nõ aũt temporalis, ſed nõ põt impedimentũ eſſe
perpetuũ in viro reſpectu vnius perſonę, & nõ alterius, ſed
accidentale, vt abcminatio mulieris. ¶ Quælibet frigiditas
impedit matrimoniũ, ſi ignoratur: nõ autẽ ſi ſciatur: & ad
frigiditatẽ reducitur calor ꝑpetuò impediẽs coitũ: & quili-
bet alius defect⁹ naturalis: quia frigiditas magis & ſæpius
impedit. ¶ Ecçleſia dat trienniũ ad experiendũ efficaciter ſi
impedimentũ impotentiæ ſit perpetuũ. ¶ Senes ſunt calidi
ſufficienter ad coitum, nõ ad generationem: ideò permit-
titur eis matrimonium, vt eſt in remedium, non autem vt
eſt in officium. ¶ Frigiditas in muliere non impedit matri-
monium, ſed arctitudo: cuius eſt indiciũ idẽ ſicut de frigi-
ditate in viro, ſimiliter nec ſterilitas, qa nõ caret ſine ma-
trimonij, vt eſt in remedium, ſed ſolùm vt eſt in officium.
¶ Statur iuramẽto viri aſſerentis ſe cognouiſſe vxorẽ, niſi
ipſa probet oppoſitũ per aſpectũ ſui corporis. ¶ Lepra nec
matrimonium impedit, nec actum eius primum nec diri-
mit illud, ſed dat aliqua grauamina quò ad actus ſeruan-
dos. ¶ Error perſonæ vel conditionis impedit matrimoniũ
iure naturali, & dirimit cõtractum, non autẽ error nobili-
tatis vel dignitatis, niſi inquãtum redundat in errorẽ per-
ſonæ. Furia & defectus ętatis reducuntur ad impedimentũ
erroris, & primum, id eſt, furia, ſi præcedit matrimonium
impedit illud, & dirimit, niſi habeatur lucidũ interuallum,
qñ cõtrahitur, reliqua verò. i. delectus ætatis ſiue ante pu-
bertatem, de qua titulo priore. §. j. ſimiliter impedit & diri-
mit. Poſſent tñ pueri citius ſe obligare matrimonio quam
religioni & aliis contractibus, qa ad illud natura inclinat,
& minus rationis requiritur. ¶ Seruitus ignorata impedit,
& dirimit matrimonium cum perſona libera, non autem
cum alia perſona ſerua, ſiue ſit ignorata ſiue ſcita, ſimiliter
nec libertas, ſiue ſit ignorata ſiue ſcita. ¶ Seruus põt cõtra-
here matrimonium, & vouere cõtinentiã, neſciẽte aut etiã
cõtradicente domino, & ſi volente domino contrahit, de-
bet pretermittere dominum propter coniugem, ſed econ-
uerſo ſi nolit. ¶ Infidelitas ſi præcedit, impedit matrimo-
nium cum fideli, & dirimit, ſed ſi fidelis cõtrahat cum in-
fideli hæretica baptizata, matrimonium tenet, cum fideli
autem nõ baptizato. i. catechumeno. nõ tenet. ¶ Tenet au-
tẽ matrimonium infidelium in gradibus prohibitis ab ec-
cleſia tm̃, nõ autẽ in prohibitis à Deo, quia ſubduntur ſta-
tutis Dei, non autẽ eccleſiæ. ¶ Et ſi baptizetur infidelis ha-
bens plures vxores, debet ſtare cum prima tantum, etiam
ſi ſit repudiata, ſi eſt cõuerſa. ¶ Si autẽ recedat fidelis à con-
iuge infideli nitente cõtra fidẽ, cõtrahere põt cum alia, nõ
autẽ ſi cohabitare velit ſine iniuria. Põt ẽt ingredi religio-
nem, vel ſumere ordines, nec reſtituetur infideli, ſi poſteà
2 conuertat, modò prius moueatur. ¶ Secundò * quæritur, q̃
& quot ſunt impedimẽta matrimonij? Et dico, ſm S. Tho.
iiij. diſtin. xxxiij. q. j. art. j. ꝙ quædam impedimenta impe-
diunt matrimoniũ contrahendũ, ſed nõ dirimunt contra-
ctum, in quantũ ſcilicet faciunt, vt contrahi non poſſit ſine
peccato, ſi tñ contrahatur de facto, tenet ſicut interdictum
eccleſiæ & tẽpus feriatum: vnde verſus, eccleſiæ vetitum,
nec non tempus feriatum. Impediunt fieri, permittũt iun-
cta teneri. Quædam verò impediunt & dirimunt, quia. ſ. ſi
de facto cõtrahatur cum peccato vel ſine, nõ tenet, quæ in
his verſibus cõtinentur: Error, conditio, votum, cognatio,
crimẽ: Cultus diſparitas, ius, ordo, ligamen, honeſtas: Si ſis
affinis, ſi fortè coire nequibis: Hæc ſocianda vetãt connu-
bia, facta retractant: hæc ex illo. Et ſic Thomiſtæ attribuũt
illi, ꝙ prima impedimenta ſunt duo: quod verũ eſt de im-
pedimentis, quæ directè impediunt, & ad alia impedimen-
ta nõ reducuntur, aliter ſunt multo plura, quia impedit &
nõ dimittit etiã vinculũ ſponſaliũ, ſed indirectè inquantũ
ratione datæ fidei ad iſta quis prohibetur contrahere cum
alia, & quædã crimina, ſed reducuntur ad impedimentum
criminis: & catechiſmus, ſed reducitur ad cognationẽ ſpi-
ritualem, & votũ ſimplex, ſed reducitur ad impedimẽtum
voti. Conſuetudo verò etiã aliqñ impedit ſolũ, aliquãdo ẽt
dirimit, vt ſ̃. Matrimon. ij. §. iij. ſed reducitur ſemper ad ali-
quod prædictorũ, vt ibi patet, vbi etiã patet de ſtatutis ci-
uitatum. ibid. §. iiij. Et ſimiliter attribuunt ei, ꝙ ſecũda ſunt
ſedecim: quod verum eſt cognatione diuiſa in tria, vt j̃. &
crimine ſumpto pro vno impedimento, quãuis ſint plura,
& errore diuiſo in duo. Sed intellige, vt dictum eſt, ꝙ ſe-
cunda dirimunt ſi præueniant matrimoniũ, non quia diri-
mant verum matrimoniũ, vt idẽ dicit, ſed quia dirimũt il-
lud qđ contractũ eſt de facto & nõ de iure. Si verò ſequan
tur, nõ dirimunt niſi votum religionis cum effectu, quãdo
ſcilicet quis cõtracto & non conſummato matrimonio re-
ligionem ingreditur, vt in c. verum. de conuer. coniug. &
c. ex publico, & c. ex parte. el ij. Et intellige profitendo, ſm
Tho. in iiij. diſt. xxj. id eſt, quouſque ſit religioni ſaltẽ cita-
ta profeſſione obligatus, intra quod tẽpus beneficiũ ingre
dientis non eſt alteri conferendũ ſine eius aſſenſu. de re-
gula beneficium, lib. 6. quod Supple. intelligit de religione
etiã in genere, ſed malè, quia in genere nõ poteſt obligari
profeſſione, ſed ſolo voto ſimplici, quod non dirimit. Et ſi
obijciatur de eo qui voluit abſolutè vitam mutare, dico, ꝙ
hoc nõ eſt profiteri propriè, niſi aliquis ſuſcipiat iſtam pro
feſſionem, & tunc eſt tali religioni obligatus, ſed eſt voue-
re aut profiteri impropriè, id eſt, quantũ in ſe eſt, & de hoc
j̃. Religio. v. §. viij. Ante profeſſionẽ etiam, ſaltem tacitam,
non dirimitur etiã ſecundùm Petr. Quidam etiam dicere
voluerunt ꝙ dirimitur per ſacri ordinis ſuſceptionem. Sed
contrarium declaratũ eſt hodie per extrauag. Ioan. 22. quæ
incipit, antiquæ, vt dicit gl. in c quod votum. de vot. & vot.
3 re. lib. 6. per c. ex parte. el ij. de conu. coniu. ¶ Tertiò * quæ-
ritur, quid agendum qñ Doctores diſcordãt circa aliquod
impedimentum matrimonij? Et dicit Hoſt. quòd tolerabi-
lius eſt aliquos cõtra ſtatuta hominũ copulatos dimittere
ſimul, q̃ ſic coniunctos cõtra Dei ſtatuta ſeparare, extra de
teſt. c. licet ex quadã: & ꝙ vbicunq; dicunt ſolui matrimo-
nium, ſi non adducunt ius expreſſum, dicenti contrarium
adhæ-

adhæreas. arg. d. c. licet. in ſi. Pro quo facit quod no. Pan. in
c. ſi vir. de cogna. ſpi. dictum Hoſt. eſſe verum: ſed limitat
illud, niſi opinio cõis haberet quaſi text. pro ſe. in aliis aũt,
vbi Doctores in aliquo articulo ſunt varij, ſequenda eſt
opinio humanior. i. rationabilior & æquior, & ſi vtrá-
que opinio eſt rationabilis ſequendum eſt iudicium plu-
rimorum, ſm Hoſti. & Ber. Ad quod bonus text. in ſimili
xix. diſt. j. canonis. Idem ferè dicit in c. ſi. de ſent. & re iud.
& dicit confirmari dictum præfatũ. Hoſt. per d. c. ſi. Sed li-
mitat, niſi opinio illius Doctoris ſit euidẽter falſa, vel pro-
babilibus rationibus cõuincibilis. Limita etiã tertiò quan-
do illud matrimonium poteſt habere ſuũ effectum, aliàs
nõ eſſet iudicandũ pro eo ad dictũ vnius cõtra cõem opi-
nionem: vt j̃. Matrimonium. viij. impedimẽto xiij. ſcilicet
4 de impotentia coëundi in ſi. ¶ Quartò quæritur, * quid ſi
eccleſia pręcipiat alicui coniugum cohabitare cum altero:
& ille, cui præcipitur, ſciat inter ſe impedimẽtum? Et dicit
Hugo, ꝙ hoc caſu obedire debet quantum ad cohabita-
tionẽ & neceſſariorũ exhibitionẽ: quãtum verò ad reddi-
tionẽ debiti, nõ tenetur. Nã obedire debet quantũ põt ſine
peccato, vt in c. inquiſitioni de ſent. exc. ¶ Quintò quæri-
5 tur, * vtrum Papa diſpenſare poſſit in omnibus prædictis
impedimẽtis? Et dico tria. ¶ Primũ. In impedimentis, quæ
remouẽt cõſenſum, ſine quo nõ eſt matrimoniũ, cuiuſmo
di ſunt impedimentũ erroris, perſonæ, & metus: Papa di-
ſpẽſare nõ poteſt quia etiã non poteſt ſupplere cõſenſum.
¶ Secũdum. In illis ſimiliter impedimentis, quæ ſunt diui-
ni, aut naturalis iuris, cuiuſmodi eſt cõſanguinitatis & af-
finitatis vſque ad ſm gradum in linea inæquali, nõ poteſt
diſpenſare generaliter ea tollendo, vtrũ autẽ hoc poſſit in
particulari caſu ex cauſa, ſicut tenuit Io. An. & refert ac ſe-
quitur Pan. in c. literas. de reſtit. ſpol. vide j̃. Papa. §. xvij. &
vit. & per Canoniſtas in d. c. literas. & in c. per venerabilẽ.
qui filij ſint legi. & in c. propoſuit. de conceſ. præben. vbi
variè loquuntur. Similiter etiam quantum ad impedimen-
tum ligaminis, inquantũ eſt de iure diuino, vide j̃. Papa. §.
xvj. in illis verò impedimentis quæ ſunt ex ſtatuto eccle-
ſiæ, cuiuſmodi eſt impedimẽtum interdicti eccleſiæ, feria-
rum, & conditionis ſeruilis, ſm Rich. & Pet. de Pal. & voti
caſtitatis: niſi ſolennizetur profeſſione, de quo j̃. Votũ. iiij.
§. v. & cognationis ſpiritualis ac legalis, & criminis, & di-
ſparitatis cultus, & ordinis, & publicę honeſtatis, & cõſan
guinitatis, ac affinitatis, quantum ad aliquos gradus, puta
in iiij. & iij. im ſm Arc. poſt Pet. de Pal. qñque in ſecun-
do, puta collateraliũ æqualiter, cuiuſmodi ſunt filij duorũ
fratrum, & cõſuetudinis, Papa diſpẽſare põt: & ſi poſt ma-
trimonium, quod nullum fuit ꝑꝑ aliquod impedimentum
Papa diſpenſet, nõ ratificatur ꝑꝑ hoc matrimoniũ quo ad
Deum, etiã ſi interueniſſet copula, ſm Arc. ſed opus eſt no-
uo conſenſu: qui ſi copulã ſequatur, ſufficit etiã ſine ver-
bis, vt vř dicere Rich in iiij. diſt. xl. in quodã ſimili. ¶ Ter-
tium, de impotentia coëundi dicit Sum. Ang. ꝙ eſt ex ec-
cleſiæ ſtatuto: quia poſſe generare non eſt de ſubſtantia
matrimonij: alioquin ſenes cõtrahere nõ poſſent. Sed op-
poſitum eſt de mente S. Th. in iiij. diſt. xxxiiij. q. j. ar. ij. qui
dicit ꝙ poſſe coire eſt de eſſentia matrimonij, in quo da-
tur poteſtas in corpus vtriuſq; quantũ ad copulã carnalẽ:
& ꝙ ſenes, licet nequeant generare poſſunt tñ coïre: & ſic
matrimonium competit eis, vt eſt in remedium, & ita te-
net Arc. licet aliter recitet teneri à Pet. de Pal. Sextò quęri-
6 tur, * vtrum epiſcopus poſſit ſimiliter diſpenſare in aliquo
prædictorum impedimentum? Et dico, ꝙ ſic in interdicto
eccleſiæ ſpeciali facto à ſuo inferiori: & in impedimento
criminis impedientis ſolùm, & non dirimentis, de quo j̃.
Matrimonium vij. impedimento vj. nõ autẽ in interdicto
facto à ſuperiori ſuo, neq; in gradibus conſanguinitatis,
vel affinitatis, neq; in criminibus dirimentibus, de quibus
j̃. Matrimoniũ viij. impedimẽto ix. aut in aliis quibuſcũq;
impedimẽtis matrimonij ne cõtrahatur, diſpẽſare nõ põt,
niſi in caſibus, de quibus ſ̃. Diſpẽſatio. §. ix. dictum eſt, epi-
ſcopum poſſe diſpenſare contra canonem, vel concilium.
7 ¶ Septimò quæritur, * vtrum & quomodò ante matrimo-
niũ inquirendũ ſit de prædictis? Et dico multa. ¶ Primum.
Ante matrimonium debent in eccleſiis banna publicè per
preſbyteros proponi, vt intra cõpetentem terminum qui
ſcit impedimentũ proponat: & ſi apparuerit ꝓbabilis con-
iectura cõtra copulã futuram, interdicatur expreſſe, donec
cõſtet quid fieri dẽat, aliter ſi cõtraherent ſine bannis, aut
poſt prohibitionẽ, & exciterit impedimentũ, puta gradus
prohibiti: tunc filij dicentur illegitimi: & non excuſabũtur
propter ignorantiã parentum, necnon ſacerdos, qui tales
cõiunctiones inhibere contẽpſerit, vel regularis, qui inter-
eſſe præſumpſerit, per trienniũ ab officio ſuſpendatur, qui
verò falſum impedimẽtum malitiosè obiecerit, canonicã
nõ effugiet vltionem. extrà, de cland. deſpon. cũ inhibitio.
¶ Secundum. Huiuſmodi autem ſolennizatio regulariter
cadit ſub præcepto, ſic, ꝙ ſecundùm Arch. poſt Petrum de
Pal. vbi ſeruatur, mortale eſſet illam omittere: quod limi-
ta, ſecundùm eundem Pet. niſi tales eſſent iuris ignari, ſm
Aſtenſem de mente Rodentonis, ſi fiat ſine cauſa: quia ex
cauſa dimitti poſſent huiuſmodi banna & conſuetę ſolen-
nitates, ſm Hug. puta, quia fortè vir eſt ſenex & erubeſcit
contrahere cum tanta ſolennitate: aut accepit ignobilem
cùm ipſe ſit nobilis: aut econtrario, & timet eius parentes,
vel fortè quia diu manſerunt ſicut vir & vxor, & mõ eru-
beſcunt adhibere ſolennitatẽ. de hoc ſ̃. Matrimonium. ij.
§. xvij. par. iij. Credit autem, ꝙ in talibus ex cauſa per epi-
ſcopum, & nõ per inferiorem prælatum, diſpenſari poſſit.
¶ Tertium. Laici autem præſtantes ſuam pręſentiam ma-
trimoniis clandeſtinis, comprehenduntur, ſecundùm Do-
cto. ex mẽte literę, licet nõ ex verbis: & ſic eſt eis pœniten-
tia imponẽda ſicut & clericis. ¶ Quartum. Licet autẽ dica-
tur in eccleſiis: tamen ſecundùm Pan. vbi ſ̃. ſi antiqui eo-
rum, qui volunt contrahere, moram traxerunt in certa pa-
rochia: ſatis eſt in ea edicta proponi. Si verò in diuerſis,
proponi debent in diuerſis, vel in locis publicis: puta, in
prædicationibus. Secundùm Abb. autem quidam epiſcopi
non admittunt forenſes ad matrimonium ſine literis te-
ſtimonialibus, quod eſt optimum: quia aliquando alicubi
vxorati alibi accipiunt vxores. ¶ Quintum. Dicit autem
Panor. in d. cap. cum inhibitio, ꝙ eius diſpoſitio ſecundùm
Doctores ex mente literæ habet locum in ſponſalibus de
futuro: quia in multis caſibus tranſeunt in matrimonium
ipſo facto, vt in capite, is qui. de ſponſalibus, & facit lex,
oratio. ff. de ſponſalibus, vbi dicitur, quòd prohibito ma-
trimonio, prohibita videntur eſſe etiam ſponſalia. ¶ Sex-
tum. Ex quo elice, quòd contrahentes ſponſalia clandeſti-
nè, peccant, & iudex loci poteſt illa interdicere. Vbi tamẽ
eſt conſuetudo, quòd iſta banna nõ fiunt, ſed ſolùm con-
trahuntur ſponſalia ſolenniter & publicè multũ ante ma-
trimonium, & interim manifeſtari poſſit, an ſubſit impedi-
mentum, dicit Archiepiſcop. poſt Petrum de Palude, quòd
omiſſio bannorum ratione contrariæ conſuetudinis non
eſt peccatum. ¶ Septimum. Non peccant etiam mor-
taliter, ſecundùm Aſtenſem de mente Rod. reges & prin-
cipes & milites ſine bannis contrahentes, vbi non eſt
conſuetum

cõſuetum eorum matrimonij banniri:nec quod dicitur in
d.c.inhibitio.extẽditur ad matrimonia nobiliũ, qui in ec-
cleſia banniri non conſueuerunt: nec ſecundum Hoſt.ad
eum qui vxorẽ vocat à remotis,& publicè nuntios mittit:
quia ſic in faciem eccleſiæ contrahere dicuntur. ¶ Octauò
8 * quæritur,quid ſit de illo qui audiuit perpetuum impedi-
mentum eſſe inter ſe & vxorẽ ſuam?Et dico,ſm Veruec.ꝙ
ſi audiuit à fide digno etiam iurato,aut compatre ſuo,aut
à publica fama,vel proprio ſacerdote,nõ ita credere tene-
tur,ꝙ non credendo peccet mortaliter:tenetur tñ inquire-
re, cũ nõ debeat eſſe negligẽs ſuæ ſalutis:aliàs eſſet igno-
rãtia affectata, quæ nõ excuſat.Et ſi de dicto alicuius pro-
babiliter dubitat,debitũ tenetur reddere: ſed exigere non
debet. Si verò inuenerit ita eſſe pro conſtanti:nec exigere
nec reddere debet.facit,de ſen.exc.inquiſitioni.Si verò in-
quirendo nihil inuenit,vel audit hoc non à fide dignis:ſic
9 debet conſcientiam deponere.¶ Nonò * quæritur,vtrum
peccet ſacerdos, vel alius ſciens impedimentũ indicando
hoc alteri coniugum,vel ambobus,vel alter alteri?Et dicit
Veruec.ꝙ ſi probari non poteſt, dicendo agit indiſcretè,
niſi credat,ꝙ audiẽs paratus ſit in hac parte peritoriũ con-
ſilio obedire.Si verò probari poteſt, & ſciat hoc ſacerdos
parochialis,vel alter coniugum,tenetur ſolẽniter diuortiũ
agere, niſi de conſenſu velint cohabitare vt germani. De
10 hoc ſ.Confeſſio.iij.§.xij.¶ Decimò * quæritur, quas pœ-
nas incurrat contrahens cum prædictis impedimentis? Et
dico,ꝙ aliquando peccat mortaliter,& eſt excommunica-
tus:vt in impedimento conſanguinitatis,vel affinitatis,vel
ordinis,aut voti ſolennis,vt ſ.dictũ eſt.Excommunicatio.
ix.§.xl.Aliquando verò peccat mortaliter ſolum:vt in im-
pedimento interdicti & feriarum,& in omni impedimẽto
dirimente, niſi ſit impedimentum erroris: in quo tamen
mortaliter peccat:qui alium fallit ſciẽter,aut impedimen-
tum metus, in quo eſt mortale cogere ad contrahendum.

RVRSVS de Matrimonio vij quantùm ad im-
pedimenta,quæ impediunt tantum.
& non dirimunt.

Impedimenta quæ impediunt,& non dirimunt ſunt ſeptem.

1 *Interdictum qualiter impedit matrimonium.*
2 *Feriæ qualiter impediunt matrimonium.*
3 *Sponſalia qualiter impediunt matrimonium cum alia.*
4 *Catechiſmus impedit contrahi matrimonium.*
5 *Votum qualiter impediat matrimonium.*
6 *Crimen qualiter impediat matrimonium.*

MATRIMONIVM rurſus vij. conſiderari põt quã-
tũ ad impedimẽta quæ ſolũ impediũt,& nequaquam
dirimunt,ita ꝙ ſi de facto contrahatur,peccatur quidẽ etiã
mortaliter:ſed tamen matrimonium tenet, quæ in genere
ſunt ſeptem:vt patet ex dictis titu.priore.§.ij.ſcilicet inter-
dictum,feriæ,ſponſalia,catechiſmus,votum ſimplex,con-
ſuetudo, de qua Matrimonium.ij.§.iij.& crimen.Sed cri-
mẽ nõ dirimẽs,ſed impediẽs,diuiditur in ſex, quæ ſunt in-
ceſtus,vxoricidiũ, raptus alienæ ſponſæ,ſuſceptio proprij
filij per dolũ de fonte:interfectio presbyteri,& pœnitentia
1 ſolẽnis.¶ Primò ergo quæritur,* quid iuris circa impedi-
mentũ interdicti?Et dico multa.¶ Primum.Dupliciter ma-
trimonium eſt cõtra interdictũ ſecundùm Pet.de Pal.Pri-
mò: quia eſt cõtra ſtatutũ iuris,ſiue quia prohibet̃ tali tẽ-
pore fieri:vt dicetur.§.ſeq.ſiue quia prohibet̃ fieri tali mo-
do,vt de clandeſtino dictum eſt ſ.tit.priore.§.vij.& ſuprà
Matrimonium.ij.§.xvij.Secundò: quia eſt contra interdi-
ctum,id eſt,cõtra præceptum hominis miniſtri iuris & ec
cleſiæ, propter aliquam legitimã cauſam prohibẽtis con-
tractum ¶ Secundum. Dicit autem Sũ.Ang.quòd tale in-
terdictũ facere non poteſt,niſi is, qui poteſt de cauſa ma-
trimoniali cognoſcere:ſicut epiſcopus,vel alius ordinari⁹,
& qui habeat peritiam canonũ. de conſangui. & affini.c.j.
Sed quia in d.c.dicitur ſic:Cauſæ matrimonij ſunt tractã-
dæ per iudices diſcretos,qui poteſtatem habeant iudican-
di,& ſtatuta canonũ non ignorent:ideo dico,ꝙ d.Sũ.mul-
tipliciter deficit.Primò, q̃a putat idẽ eſſe pertractare cau-
ſam matrimonij,& illud interdicere: cũ tamen parochia-
lis ſacerdos poſſit ſecundum,& nõ primũ, & ſecũdò, quia
innuit,ꝙ delegatus hoc non poſſit:cuius contrarium dicit
ibi glo.iij.quia innuit, ꝙ ordinarius nõ habens peritiã ca-
nonum hoc nõ poſſit, cùm tamẽ text.intelligat, ꝙ habeat
peritiam per ſe,ſi cauſa eſt ei delegata:& hoc innuit glo.Si
autem eſt ordinarius,ſufficit, ꝙ habeat aſſeſſorem peritũ,
alioquin nullus poſſet eſſe epiſcopus, niſi canoniſta.Et iõ
dicit Pet.de Palu.ꝙ miniſter ad interdicendum matrimo-
nium eſt ſacerdos parochialis, qui poteſt matrimonium
diſpenſare,etſi non iudicare: quia ipſe habet inquirere de
impedimẽto, & inhibere.Aut eſt officialis epiſcopi nõ ſa-
cerdos,qui ſolus benedicit nubẽtes:aut archidiaconus,vel
abbas habentes hoc ex cõſuetudine, vel priuilegio, & ha-
bẽt iudicare,etſi nõ diſpenſare,ſi non ſunt ſacerdotes.Aut
eſt eṗs,vel eo ſuperior, qui habet iudicare ratione iuriſdi-
ctionis, & diſpenſare ratione ordinis cum cura.¶ Tertiũ.
Cõtrahentes cõtra iſtud interdictũ eccleſiæ, vel miniſtri,
ſecundùm Doct.peccant mortaliter: niſi fuerit diſpenſatũ
ab eo qui poteſt:& ſi cauſa, propter quam factũ eſt inter-
dictũ,eſt perpetua,id eſt,ad nullũ tempus reſtricta:puta ſi
prohibetur fieri propter malũ quod inde ſequi poteſt,ſm
glo.in c.tua. deſpon.probato impedimento data ſententia
diuortij omnino ſeparabuntur de matri.contra.contra in-
ter.eccle.c.vlt.Si verò erat temporalis, id eſt, reſtricta ad
certũ tempus:vt ſi prohibetur propter venerationem diei
vł donec cognoſcat̃,tenebit matrimoniũ:ſed in pœnã de-
bent ad tempus ſeparari extrà.eo.c.j.& ij. Et addit Petr.de
Pal.ꝙ ſi inhibitio facta fuit ab inferiore à papa, vt ab epi-
ſcopo,vel parochiali:quãuis ſit peccatũ,tñ ſi non eſt aliud
impedimentũ,intellige perpetuũ, tenet. & idẽ ſi à papa fa-
cta eſt ſimpliciter, ſecus ſi prohibuerit decernendo irritũ
& inane ſi ſecus factum fuerit,quia eſt nullum,cũ per hoc
reddat eos inhabiles,ſicut & prohibendo matrimoniũ per
cognationẽ legalẽ ſpiritualem, vel carnalem in gradu nõ
ꝓhibito lege diuina,huiuſmodi reddit inhabiles.¶ Quar-
tum. Sponſalia legitima de futuro nõ dirimunt matrimo-
nium poſtea cõtractũ per verba de præſenti cum alia cõ-
tra interdictum eccleſiæ, extrà.eod.c.ij.Quid autem poſſit
papa circa inhabilitationem perſonarũ ad matrimonium,
2 vide infrà Papa.§.xvij.¶ Secundò*quærit̃,quid iuris circa
impedimẽtum feriarum? Et dico multa.¶ Primũ.Tempꝰ
feriarum in propoſito quantum ad nuptias, ſecundùm S.
Th.in iij. diſt.xxxiij. eſt ab Aduentu vſq; ad Epiphaniam,
propter communionem, quæ ſecundùm antiquos cano
nes fieri in Natiuitate communiter ſolet, & à Septuageſi-
ma vſque ad octauam Paſchæ propter communionẽ Pa-
ſchalem,& à tribus diebus ante Aſcenſionem vſq; ad octa
uam Pentecoſtes, propter præparationem ad cõmunionẽ
illo tempore ſumẽdam. Et de primis duobus temporibus
habetur.xxxiij.q.iiij.nõ oportet. & tribus cap.ſeq. de vlti-
mo verò extrà, de fer.capellanus.vbi etiam Verue.dicit ar
quòd contrarium faciens mortaliter peccat.¶ Secundũ.In
prædictis tẽporibus nõ includitur octaua Epiphaniæ cum
dicitur,vſque ad Epiphaniam,quia,vt dicit Ioan.And.licet
hoc

hoc multorum locorum approbet conſuetudo, nõ tñ vi-
detur iure probari:vñ putat, ꝙ poſt primum diẽ Epipha-
niæ cõtrahũt̃ nuptiæ. Et hoc tenet, ceſsãte oppoſita con-
ſuetudine:quia in d.c.non oportet.nihil dicitur de octa-
ua:nec inuenitur iure prohibitum.Et ſi canon hoc voluiſ-
ſet,certè expreſſiſſet,ſicut expreſſit de octauis Paſchæ in
d.c.non oportet.& de octauis Pentecoſtes,in d.c.capella-
nus.Sed nec S.T.aut Magiſter ſententiarum de hoc ali-
quid dicunt:& aperta ratio hoc ſuadet:quia illę duę octa-
uæ ſub interdicto includuntur, vt ſumpta communionę
aliquãto tempore vacetur diuinis,ꝙ in cõmunione Na-
talis ſit ſatis,etiã remota octaua Epiphaniæ. Opinio tñ
Hoſt.& Pet.de Pal.tenẽtium contrarium ſeruãda eſt, vbi
hoc habet conſuetudo: quia in contrahẽdo matrimonio
ſeruanda eſt conſuetudo honeſta.de conſang.& affin.c.
quod dilectio.& l.ſi de interpretatione.ff.de legib.¶ Ter-
tium. Similiter in prædictis tẽporibus non includitur illa
dominica,quæ eſt poſt Pentecoſten,quæ eſt octaua dies à
feſto Pẽtecoſtes,ſed in ea poſſunt nuptiæ celebrari: cum
feſtum Pentecoſtes non habeat diẽ octauam,vt in d.c. ca-
pellanus.& ita tenet Supple.poſt Archid.& Piſa.& Sum.
Con.Rayn.& Pet.de Pal.& eſt tex.clarus, & apertus, in d.
c.capellanus.qũid licet variè loquatur, modo alludẽs ad
opiniones,quas ibi recitat,modò ad cõſuetudinẽ aliquo-
rum:tñ in deciſione dicit,ꝙ ſiue ſecundum canones à Se-
ptuageſſima vſq; poſt octauas Paſchæ, ſiue iuxta conſue-
tudinẽ eccleſiæ Rom.vſq; poſt ſeptem dies feſti Penteco-
ſtes ꝙ caret octauis,nuptiæ ſuſpẽdũtur in dominica quæ
ſequitur, & deinceps poſſunt licitè celebrari. Sed Sum.
Ang.innixa nouæ expoſitioni Pan.dicit interdici nuptias
à primo die Rogationum vſq; ad octauã Pẽtecoſtes inclu
ſiuè:quia dicit tex.in d.c. capellanus.poſt ſeptẽ dies poſt
feſtum Pẽtecoſtes,non enim eſſent ſeptem, niſi domini-
ca includeretur.& facit ꝙ ibi dicit tres ſeptimanas,q̃ non
eſſent,niſi includeretur.Sed tam iſte,quàm Pan.malè ad-
ducit text.qui non dicit poſt feſtũ;ſed feſti Pẽtecoſtes,ita
ꝙ ipſe dies primus eſt vn⁹ de ſeptẽ:& ipſe tres hebdoma-
dæ ſunt ſaltẽ per ſinecdochen.Et quia vterq; male ponde
rauit tex. & conſequenter ceciderunt in malã opinionẽ:
ad ſaluãdum literam coguntur dare expoſitiones extor-
tas,& ridiculoſas:vt patet intuenti,Summ.etiã Roſ.con-
ſenſit ei ex eodẽ motiuo. Illud tamen eſt aduertendum,
nõ eſſe idẽ de octaua die Paſchæ,in quo nuptiæ celebrari
non poſſunt ſecundùm oẽs.Vñ notãter dicit tex. poſt o-
ctauas Paſchæ,& poſt ſeptẽ dies feſti Pẽtecoſtes. Et ratio
diuerſitatis eſt,tum quia feſtum Pẽtecoſtes non habet o-
ctauã:tum quia in octaua die occurit feſtum ſolẽne Tri-
nitatis,in quo tñ non fit communio:vnde in eo concedũ
tur nuptiæ,quæ in die ſolẽni fieri conſueuerunt.¶ Quar-
tum.Secundùm Arch.aũt poſt Pet.de Pal. ante Septuage
ſimã vſque Completorium licitè nuptiæ celebrãtur:quia
licet ſecundùm verã & nouã legẽ à veſpera ad veſperã fe-
ſta celebrẽtur, tñ in Septuageſima officium ſibi propriũ,
ꝙ abdicat cantica lætitiæ,incipit in Completorio,q̃n pri-
mo intermittitur halleluia. Officium verò Aduẽtus ꝓ-
prium perfectè incipit à veſperis ſabbati præcedentis.vñ
ex tunc contrahere non licet. In alijs autem diebus non
ſolùm veſperæ,ſed ẽt completoriũ ſunt de tẽpore præce-
dẽte ꝑ ſe loquẽdo:licet ꝑ accidẽs ſuperueniẽte maiori fe-
ſto nihil fiat de illo completorio, vel ſolùm memoria in
veſperis.Vñ non à primis veſperis Trinitatis licet contra
here, ſed à principio noctis,vel media nocte, aut verius à
mane in antea.Et licet ita ſit de iuris ſubtilitate, quia tñ
conſuetudo eſt optima legum interpres,ſequẽda eſt con-
ſuetudo terræ,diu àprælatis ſcita & diſſimulata.vñ in
multis terris,etiã nocte profunda in vigilia Aduẽtus & ſe
ptuageſimæ nuptias faciunt,ſed ſi poſt mediã noctẽ face-
rent, eſſet corruptela, quia media nocte,more Romano
dies incipit.ff.de ferijs l.more.vñ ſicut nulla conſuetudo
excuſaret in die, ſic nec poſt mediã noctẽ, ſed certum
eſſet contra canones eſſe.¶ Quintum.Circa ea,q̃ his tẽpo
ribus ꝓhibẽtur.S.T.in iiij.diſt.in c.xxxij.ſic dicit.Quan
do nouæ ſponſæ traducuntur animus coniugum magis ex
ipſa nouitate ad curam carnalium occupatur, ideoq; in
nuptijs conſueuerunt mala ſigna oſtẽdi lętitię diſſolutę,
ꝓpter ꝙ in tẽporibus illis,in quibus præcipuè debẽt ho
mines ſe ad ſpiritualia eleuare,prohibitum eſt nuptias ce
lebrare,quæ ſunt tempora prædicta.hæc ex illo.Igitur ſe-
cundùm oẽs dictis tẽporibus prohibetur traductio vxo-
ris,& omnis celebratio nuptiarum,& ſecundum oẽs ẽt li-
citum eſt contrahere ꝑ verba de futuro. Sed de quibuſdã
eſt dubium.Primò de contractu ꝑ verba de præſenti. Nã
Pet.de Pal.dicit hoc non licere,quia talis contractus non
debet fieri clandeſtinè,ſed in faciem eccleſiæ.In faciẽ aũt
eccleſiæ non videtur faciẽdum,ſicut nec bñdictio nuptia
lis.Et idẽ eadẽ ratione ſenſit Hoſt. in Sum.dicens, ꝙ his
diebus eccleſia ſuã autoritatẽ non interponit. licet in d.
c.capellanus.ext.de fer.hoc non affirmet.Ray.autẽ dicit
hoc licere,niſi fiat cum magnis ſolẽnitatibus conuiuio-
rum,& huiuſmodi:quia fit ſolo cõſenſu, prohibetur autẽ
ſolùm traductio vxoris,& omnis celebritas nuptiarum.
ext. de matr.cont.contra inter eccl.ꝑ totum.xxxiij q.iiij.
non oportet.cũ tribus c.ſequẽ.Soluit aũt Arch.dicẽs ſtã-
dum eſſe conſuetudini.Et bene dicit,& conſequẽter vtra-
que opinio eſt vera ex conſuetudine in diuerſis locis, vel
tẽporibus.Soluitur ẽt & aliter, ꝙ prima opinio eſt vera,
vbi celebritas interuenit,ſecunda verò,vbi fit ſine cele-
britate ꝑ verba de præſenti in faciẽ eccleſiæ, quomodo
põt omni tẽpore contrahi, vt expreſſe patet in d.c.capel-
lanus.vbi iſtã ſolutionẽ intẽdit,vt innuit Pan.vt ibi patet
ꝑ multa.Ad rationẽ autẽ Pet.de Pal.dico,ꝙ poteſt contra
hi in faciẽ eccleſiæ, id eſt,corã teſtibus abſq; benedictio-
ne ſine peccato, quia ipſa benedictio non datur in ipſo
cõtractu,ſed in traductione,vel ꝓpter traductionẽ.¶ Du
bitatur ſecũdò de traductione ſine ſolennitate conuiuij.
Nã Sum.Ang.contra Roſ.ſẽtit,ꝙ licitè fieri poſſit,q̃n vir
prius habuit aliã vxorem,& vxor alium virum.Sed oppo
ſitum tenuit Sum.& Roſ. etiã Pan.vbi ſ.& Mo.& Aſtẽ.
& eſt de mente S.T.etiã ceſſante conuiuio ex ipſa no-
uitate traductionis animus circa carnalia & voluptuoſa
occupatur,vnde in c.nec vxorẽ.xxxiij q iiij dicitur ſim-
pliciter,nec vxorẽ ducere.& ſic non ꝓhibetur ibi ſolẽni-
tas ſolùm,verum etiam traductio.¶ Dubitatur tertio de
copula carnali cõſummãte matrimonium.Nã Sum.Ang.
ſentit ꝙ liceat,ſi ſponſi non ſunt virgines,ſed aliàs contra
xerunt.vt patet ex dictis. ſed Sum.Roſ.tenet,ꝙ conſum-
matio matrimonij prima vice ſit mortale, & conſentit
Arch.& Pet.de Pal.& Pan.vbi ſ ꝙ tñ fallit,ſecundùm Pe.
de Pal.primò ſi vxor eſſet ritè benedicta,quia non eſſet
mortale exigere.ſecundò poſt primã conſummationẽ.
licet S.T.vbi ſ dicat non eſſe prohibitum his diebus de-
bitum exigere,tñ loquitur quãdo iã ſponſa eſt traducta.
¶ Sextum.Cõtrafacientes autẽ prædictis ſunt puniendi,
nã contrahẽtes ſunt ſeparãdi ad tẽpus.Et intelligitur ſe
cundùm Pan.donec durant feriæ.& idem gloſſ.in c.non
oportet.xxxiij.q.iiij.ſi tñ eſſet periculum incontinen-

tiæ,ſecundum Pet.de Pal.imponenda eſt alia pœniten-
t a,& ĩ iſta diſpẽſãdũ:ſacerdos aũt,qui dedit benedictio
nem huiuſmod itẽporibus,graui pœna, licèt arbitraria,
plectendus eſt. ¶ Tertiò * quæritur. quid iuris de impe-
dimento ſponſalium? Et dico ꝙ qui ſponſalia de futuro
cõtraxit,niſi ipſa ſpõſalia aliquo licito modo ſoluãt,te-
netur ſub peccato mortali contrahere de pręſenti cũ ea
dẽ vel eodẽ:ſi tamẽ de facto facta ſi de contrahat de prę
ſenti cum alia vel alio,tenebit ſecundus contractus. De
4 his,j̃ Spõſalia. ¶ Quartò * quęrit, q̃d iuris de catechiſ-
mo? Et dico ꝙ ex catechiſmo cõtrahitur ſpiritualis cõ-
gnatio,vt notatur in quarto Sen.diſt.iiij.& habetur in c.
quãuis de cogna.ſpi.lib.vj.ſed hæc cognatio ĩpedit qui-
dẽ matrimoniũ contrahendũ, ſed nõ dirimit contractũ.
extra eo.c.contracto.xxx.q.j.c ſi quis filiaſtrã.& eo.tit.
li.vj in c p catechiſmum. Quomodo aũt in catechiſmo
computetur gradus:vide tit ſequẽti, vbi agetur de co-
gnatione ſpirituali. Quid etiam ſit catechiſmus vide s̃.
5 loco ſuo. ¶ Quintò * quærit,q̃d iuris de voto ſimplici? Et
dico multa. ¶ Primũ. Votũ de ſeruanda continentia ſim-
plex,id eſt,non ſolẽnizatum profeſſione tacita, vel ex
preſſa religionis approbatæ,nec ſacri ordinis ſuſceptio-
ne,impedit matrimoniũ cõtrahẽdũ, ſed non dirimit cõ-
tractũ diſt. xxv j.p totũ.& in tex.in gloſ.& ſecũdùm S.
T.Ray & not.Inno.c. ruſſ⁹,& c.cõſuluit.& c.inſinuã e. q̃
cleri. vel vo.nõ obſtãte opinione Hug.quã Ber in d c.
ruſſ⁹,dicit tutiorẽ:quia licet vtrũq; votũ ęqualiter obli-
get quo ad Deum:tamen eccleſia per ſuam conſtitutio-
nẽ noluit inhabilitare ad cõtrahẽdũ vouẽtes ſimplici-
ter,ſed ſolùm vouẽtes ſolẽniter, vt patet per c. vnicũ,
de vo.li.6.& eſt cõmunis opinio,tã Canoniſtarũ in tit q̃
cle.vel vo q̃ Theologorũ in iiij.diſt.xxxviij. Vnde dicit
gl.in c ruſſus.ꝙ ſi nõ eſſet eccleſiæ cõſtitutio,teneret ma
trimoniũ à religioſo,vel ſacerdote ſeculari cõtractum.
Sed de hoc j̃.tit.ſeq.§.v.determinabitur.& j̃ Votũ iiij.§.
v.vtrum eccleſia diſpenſare poſſit in voto ſolẽni caſtita-
tis. ¶ Secũdũ:Dicit autẽ Gaſpar Cald.in d.c.ruſſus.ꝙ ha-
bẽs tale votũ mortaliter peccat,cõtrahẽdo cũ intẽtione
cõſummãdi:quia agit cõtra votũ ſuum.xxvij.q.j.in mul
tis.nõ autem ſi nõ habuit animum conſummãdi,ſed in-
trãdi religionẽ:quia in nullo facit contra votũ ſuum:Et
ita ſentit Sum.Ang.cõtra Roſ.ſed tamen ſecũdùm S.T.
agit implicitè contra votum ſuum : quia implicitè con
ſentit in copulã carnalẽ:dãdo alteri poteſtatẽ ſui corpo
ris.Et licet nõ agat cõtra votũ,agitur tñ cõtra iura.diſt.
xxij.ſi vir & in c conſuluit.& in c.ruſſus.q̃ cle vel vo.&
contra datã fidẽ de ludendo alterũ:& maximè ſecũdùm
iſtum,ſecundũ quem eo caſu nõ eſſet matrimoniũ,cum
adſit intentio denegandi debitũ:vnde eluditur ſacramẽ-
tum, exponendo etiam ſe periculo inconſtantiæ carnis.
Et ideò indiſtinctè dicẽdum eſt cũ Archi.poſt mẽtẽ S.T.
& Rich.ꝙ cõtrahẽdo mortaliter peccat,niſi certificetur
per Spiritum ſanctum,ꝙ copula non ſequatur, vt dicit
Rich & donec vxorẽ cognoſcat,tenetur implere votum
ſuũ cũ adhuc poſſit,ſcilicet intrando religionẽ,ea ẽt in-
uita.Ea verò cognita religionẽ intrare nõ poterit ea in-
uita,& tenetur reddere debitum petẽti: ẽt interpretati-
uè.ſecũdũ S.T.& Rich.petere verò ſibi nõ licet, ſed eſt
mortale,ſecũdùm Rich toties quoties:quia adhuc ſerua
re debet votũ ſuũ,quãtũ in ipſo eſt.ꝙ etiã S.T.diceret.
¶ Tertiũ.Qui poſt tale votũ ſimplex caſtitatis matrimo
niũ contraxit,ſecũdùm Sum.Ang.ſicut potuit ſine mor-
tali cõtrahere, puta cũ intentione intrandi religionem,
ita ſine mortali poteſt cõſummare illud,vt ſi mutet p-
poſitum,ꝙ poteſt facere ſine peccato,cùm illud non ſit
voto firmatum,& deinde reddat debitum exactus, quia
ad hoc tenetur.Sed Sum.Roſ.hãc opinionẽ cõfutat pdi
cta Rich.dicẽs eam eſſe periculoſam,& bene,& patet ex
ratione S.T.quia talis adhuc tenetur ad votum ſuum
implendum,inquantũ poteſt,& conſequẽter tenetur ad
religionem. ¶ Quartum. Quantũ autem ad exactionem
debiti,vtrum talis ſine peccato poſſit exigere, duæ ſunt
principales opiniones.vna ꝙ peccet ſolùm exigẽdo pri-
ma vice,vt recitat in gl.in c.ſi quis votũ.xxvij.q.j.q̃a vo
tũ extinguitur p ſequens matrimoniũ,vt notatur ibi in
c.de viduis cl.ij.& ſequit Hoſt.in d.c.ruſſus & vt dicit
Sum Ang.& cõmuniter doct.maximè Card.in d.c.ruſſ⁹,
dicens eã eſſe veriorem.alia verò eſt, quòd ſemper pec
cet mortaliter, quam tenet gl.in c.Agathoſa.xxvij.q.ij.
& in c.quidam.& in c.placet.de conuer.coniu quam Io.
And.Vincen.& communiter Theologi ſequuntur.Sum.
autẽ Ang.licet cõcordet vt prima ſit vera,quãdo ſi nun
quam peteret, redderet coniugium nimis oneroſum al-
teri vnde petit gratia alterius,maximè ſi ſit vir:ſecunda
verò quãdo petit ꝓpter ſuũ appetitũ,tamẽ dicit, ꝙ illa
quæ dicit,ꝙ exigere poſſit,nõ eſt minus vera quàm alia,
Sed Sum.Roſ.licet recitet Direc.dicentẽ, ꝙ ſi votum ſe
quitur matrimonium,exigere non poteſt,ſi verò pręceſ
ſit,peccat exigendo prima vice tantùm:tamẽ tãdẽ hanc
opinionem meritò euertit per ſentẽtiam Rich.iiij.diſt.
xxxviij indiſtinctè tenens,ꝙ exigere non poteſt,q̃ ante
vel poſt matrimoniũ fecit votum caſtitatis,& per ratio
nem S.T.quia adhuc tenetur ſeruare votũ ſuum, quan-
tum ad ea,in quibus non eſt factus impotens ad ſeruan-
dum.Et abducit S T.pro ſigno, quia mortua vxore con-
trahere non poteſt quod etiam concedit Hug.& Arch.
xxx q.j.de eo.& xxvij.diſt.ſi vir.& xxxiij.q ij.antiqui.q̃a
votum non erat ablatum,ſed executio voti.Et hanc opi-
nionẽ tenet Pan.tranſiens cũ dictis.glo.& Scot & Rich.
Pet.S.T.& cæteri Theologi & Canoniſtæ.Iura autem al-
legata per alios concludũt.ſolùm.ꝙ votum ſimplex im-
pedit quidem ſponſalia de futuro,ſed nõ dirimit matri-
moniũ ſequens.Diſtinctio verò,quam concordando ad
ducit Sum.Ang.eſt optima,& eſt S.T.in iiij.diſt.xxxviij.
q.j.art.iij.q ij.in fi.ſed ipſa concludit opinionem no-
ſtrã,quia taliter petẽs gratia alteri⁹ dicit reddere,& non
exigere, vt innuit S.T.vbi s̃.& expreſſe tenet gl.in d.c.
de viduis.& Aug.de Anchona,ſup Epiſtolis pauli, dicẽs,
ꝙ vxor tripliciter petit debitum,ſcilicet verbis, ſignis,
& naturæ conditione,puta,quia vir ſcit conditione na-
turæ ei⁹ hoc debere petere,& tenetur vir etiã hoc tertio
modo petenti reddere debitum,ne ſit oneroſus. ¶ Quin-
tum.Votum ſimplex ſic impedit matrimonium contra-
hendũ ſecundũ Rayn.quòd ſi talis, q̃ ſic vouit, poſtea
iurauit alicui,quòd eam duceret,debet implere votum,
& agere pœnitentiam de illicito iuramẽto.d c ruſſus.&
idẽ Hoſt Quòd ſi primò intrauit,& poſtea vouit ſecun-
dùm Hoſt.& Gof.præualet iuramentum,licèt poſſit in-
trare religionẽ.de ſpon.c.commiſſum.Vnde ſi votũ eſſet
de religione intrandã,præualeret.Nec tenetur pri⁹ exeq̃
iuramentũ ſecũdùm Pan in d.c.commiſſum:quia in cõ-
trahendo matrimonio intelligitur,ſi res in eodẽ ſtatu p-
manſerit, vt in c.quemadmodum de iureiu. ꝙ non eſt
hic,quia ſi poſt matrimonium contractum per verba de
pręſenti licitũ eſt intrare relgionẽ ſpõſa inuita,vt in c.
ij.& c.ex publico.de conuer.coniug fortius poſt ſponſa
lia

lia de futuro,quia turpius elicitur, quam nõ admittitur.
hoſpes, vt in c.quemadmodum.de iureiur.Nec obſtat d.
c.cõmiſſũ,quod vult talem,ſi vult intrare religionẽ, pri
mò cõtrahere,vt iuramentum ſeruet, q̃a ſ̃m Panor.hoc
eſt de cõſilio tantum,quòd ideo datur,ne notetur periu
rus quò ad opinionẽ vulgi. ¶ Pro his aduerte quod ſecun
dum dom.Anto.in c.veniens.qui cler.vel vo.votum cõ-
tinentiæ,vel ſponſalia de futuro,ea tollit, tanq̃ fortius:
& idem ſẽtit Gaſ.ſed Hoſt. ſentit contrarium in d.c.rur
ſus. dicens quod ſponſalia non valent, ſi votum præce-
dit:ſed ſi ſequitur,compellitur vouẽs ſolẽnizare, aut p-
ficere ſpõſalia,& hoc verius,quia cùm ſponſæ ſit orta o-
bligatio, in præiudicium eius nõ potuit vouere. Et hoc
ſentit Pauormi.ĩ d.c.veniẽs,& Dir.ſed vide j̃.Spõſalia.§.
vij. ¶ Sextum.Si ambo contrahentes habent votum ſim-
plex caſtitatis,matrimonium nõ tenet,ſecũdũ Io. xxvij.
q.j.ſi quis votum.de viduis.cl.ij.Secundum alios autem
cõmũniter dicitur ꝙ tenet : ſed neuter põt exigere nec
reddere,& multo min⁹ poſſũt exigere aut reddere,ſi am
bo vouerunt poſt matrimonium.Et ita tenet Sum.Roſ.
ſed deficit ſecũdũ aliquos,quia vterque poterit reddere,
ſed neuter exigere,vt ſtatim patebit.Sum.autẽ An. dicit
quod ſ̃m Ioan.Matrimoniũ tenet:ſed re vera deficit:q̃a
Ioan.malè allegatur,qui dicit quod non tenet,vt meli⁹
allegat Sũ.Roſ.quia neuter poteſt exigere,& in hoc Io.
male,dicit,& ſe impugnat ſubiũgẽdo caſum, & dicẽdo,
Pone eos voluiſſe ꝙ nunquã exigerẽt, & dico ꝙ bene te
net matrimonium, q̃a vterq; põt reddere, q̃a vterq; ſi
ſciat alterũ indigere,nec poſſe exigere,reliquo dẽt com
miſceri:& vterq; reddere dicetur Et ita in primo caſu di
cendum eſt,ſecundum Sũ.Ang. contra Roſ.ſed verior ẽ
opinio.Roſ.vt neuter poſſit reddere ſine diſpẽſatione,d̃
qua infra part.vlt. Et ratio eſt:quia alter ſolus habẽs vo
tũ prædictũ,ideò poteſt reddere ſine peccato,quia alteri
obligatur ius petẽdi,cui perſonę præiudicare nõ potuit.
Vnde ſi alter nõ haberet ius petẽdi,quia etiã ipſe vouit:
iſte nõ accuſaretur reddẽdo:quia faceret cõtra votũ ſuũ
ſine cauſa neceſſaria.Et ita eſt in propoſito in vtroq; ca
ſu.ſ.ſiue votum præcedat matrimoniũ, ſiue ſequatur:q̃a
neuter habet ius exigendi expreſſè vel tacitè,nec ex in-
clinatione naturæ:quia talis inclinatio iſto caſu non eſt
exactio debiti,ſed tẽtatio fragilitatis,ſicut & in ſoluto.
Et hęc intellige quãdo vterq; ſcit impedimẽtũ alteri⁹.
Si autẽ nõ habẽs votũ cõtraheret ſcienter cum habẽte,
peccat: quia participat cũ eo in crimine:tamẽ matrimo
nium tenet,& poterit iſte etiã exigere. ¶ Septimũ: Si q̃s
vouit ſe nunquã redditurũ debitum, ſi eum vxorẽ duce
re contingat,ſecũdum Io.vbi ſuprà,nõ obligat tale vo-
tum:quia eſt cõtra præceptum Apoſtoli debito redden
do.xxiij.q.4.§.his. ¶ Octauum. Si quis vouerit caſtitatẽ
reſpectu alicuius religionis, ſed non omnia ſubſtãtialia
regulæ:dominus Anto.in c.ruſſus.qui cler.vel vo.vt re-
fert Pan.ibi,poſt multa cõcludit quod aut vouit omnia
ſubſtãtialia religionis,ſed nõ reſpectu certæ religionis,
& tunc votũ eſt ſimplex,nec matrimonium dirimit,aut
vouit omnia ſubſtãtialia reſpectu certæ religionis,itaꝙ
efficaciter eſt obligatus religioni,& tunc certum eſt ma
trimoniũ non tenere, vt in c.vnico.de voto, lib.ſexto.
aut vouit tantùm caſtitatẽ reſpectu certæ religionis, &
tunc dicit votum eſſe ſolennizatum,& ſequẽs matrimo
niũ nõ tenere, licèt iſte nõ ſit verè & ſtricte religioſus,
vt quia ſe ad paupertatem & obedientiã nõ obligauit,&
hoc per dictũ caput vnicum.Sed quãtũ ad hoc Panorm,
tenet contrariũ,quia illud caput vnicum,ad ſolennitatẽ
voti requirit ꝙ ſit profeſſio alicui probatæ religioni:&
conſequenter quod profiteatur religionem probatam,
ita vt verè ſit religioſus illius religionis.Et ſi obiiciatur
de muliere,de qua in c.fin.qui cler.vel vouen.vide infrà
Profeſſio.§ j. ¶ Nonum. Si habens votũ ſimplex ĩquirat
an poſſit contrahere matrimonium,ſecũdũ Hoſt.reſpõ-
dendum eſt quod non.Et ſi adiiciat quærere, vtrũ tene-
bit ſi contraxerit:nõ debet quis reſpõdere:quia daret oc
caſionem peccandi mortaliter aut mentietur.Ego v̾ò di
co quod nulli eſt illicitum,ſaltẽ ſub pœna mortalis pec-
cati docere veritatem,vt dicendo quod tenebit quidem,
ſed tamẽ,motaliter peccabit:nec eſt dare occaſionẽ pec
candi,ſed ſumere,alioquin,occaſionem darẽt,qui cano-
nes & lecturas, exhibẽt oculis omniũ ad legendum : de
bemus tamen tales prudenter deludere, ſecundũ Hoſt.
quia non ſolum non debem⁹ dare occaſionẽ peccati,ſed
etiam debemus ab eo,quãtũ poſſum⁹, auertere peccare
paratos.Dicit autem Sum.Ang.quod ſi votũ non ſeruat,
ſe non videre quomodo facere volenti maius malũ, nõ
poſſit dici vt eo dimiſſo faciat minus xiij.diſ.nerui. cum
ſimilib⁹.Sed iſtud eſt verũ, vt ibi dicit,ſine peccato nul-
lus patet aditus : quia eo caſu eſſent eligẽda minora : q̃
caſus nõ ẽ poſſibilis abſolutè, alioquin neceſſario pecca
remus,ſed ſolũ ex ſuſpẽſione alicuius iniquæ volitionis
Et ideo ſicut nõ ſũt faciẽda à nobis mala minora, vt alij
euitent maiora : ſic nec conſulenda ſunt alioquin licitũ
eſſet nobis cõplacere in eo,quod nõ licet facere. ¶ Deci-
mum. Idem iudicium quantum ad hoc & omnia p̃dicta
eſt de muliere reſpectu viri,ſicut de viro reſpectu mulie
ris,& ſimiliter de iuramẽto, ſicut de voto,vt ſi q̃s iura-
uit tenere caſtitatẽ,cõtrahere nõ poſſit, licet teneat cõ-
tractus.De quo vide.xxvij.q.ſi quis votum.in gl. ¶ Vnde
cimũ.Vtrum autẽ diſpẽſare poſſit epiſcopus in voto ca-
ſtitatis,aut nõ nubendi.j̃ Votum.iiij.§ iij. Quantũ autẽ
ad poſſe exigere eum qui cõtraxit poſt ſimplex votũ ca
ſtitatis cõmuniter tenent moderniores. in d.c.ruſſus.ꝙ
epiſcopus poteſt diſpẽſare ex cauſa legitima.quod verũ
eſt modo quo dictũ eſt s̃.Debitum § viij Et cauſa legiti
ma eſt periculũ animæ,aut ex mora,aut ex ĩpoſſibilita-
te omnino adeũdi Rom aliàs requiritur autoritas apoſt.
vt dicit.S.Th.in iij.quoli.q.vj.art.j.Et ratio ex doctrina
eius ſumitur, vt s̃.dictum eſt,quia iſta obligatio nõ exi
gẽdi venit ex obligatione voti,vñ ille ſolus poteſt hanc
6 tollere,qui & illã. ¶ Sexto quæritur,* q̃d iuris circa im-
pedimẽtũ criminis nõ dirimẽtis? Et dico multa. ¶ Primũ.
Sicut ſuprà dictũ eſt, ſex crimina matrimoniũ ĩpediunt,
ſed nõ dirimunt. Primũ eſt inceſtus,extrà, de eo q̃ cog.
conſan c.primo.Secundum eſt vxoricidiũ.xxxiij q.ij.ad
mouere.& c.inferiores.non tamen lego quod econuer-
ſo mulier occidẽs maritum contrahere nõ poſſit, niſi fe
ciſſet intentione habendi adulterum.Tertiũ,raptus ſpõ
ſæ alterius.xxvij.q.ij.ſtatutum.Quartum,leuatio ꝓprij
filij de ſacro fonte inſidiãdo matrimonio,vt ſcilicet poſ
ſet vxorẽ priuare debito cõiugali.xxx.q.j.de eo. de quo
titu.ſequẽ.impedimẽto vj.Quintũ, interfectio ſacerdo-
tis.de pœniten.& remiſſio. qui preſbyterũ.& ibi Panor.
in verbo coniunctus,dicit ſecundum vnam expoſitionẽ
hoc non habere locũ,niſi prius interfector ſit conuictus
in foro contentioſo.Sextũ eſt id,propter quod quis ſolẽ
niter pœnitet.xxxiij.quæſtio.ij.de his & c.antiqui.Sep-
timum eſt, cùm quis monialem ſcienter accipit in vxo-
rẽ.xxvij.q.j.hi verò.Sed iſtud reducitur ad inceſtum : vt

patet per glo.ibi. Hæc omnia crimina no.glo.in d. c.q̄ preſbiterū.& xxxiij. q.ij.in c.de pœnitētibus.& S.Th.& Rayn.& Hoſt.¶Secundum.Si tamen de incontinētia timeretur, ſecundum Ray debet epiſcopus concedere licentiam nubendi.arg.xxxiij.q.ij antiqui.& c.ī adoleſcētia.& extra,de eo qui cog.conſan.vxo.c.ex literis.imò ſecundum Veru. ſufficit licentia proprij ſacerdotis.imo ſecundum eundem,de conſuetudine nō ſeruatur iſte rigor petēdi licētiā.& idē Mona. & Rod.Vñ & Io.in d.c. in adoleſcētia,tenet quod iuuenis inceſtuoſus cōtrahere poteſt ſine diſpēſatione,ſed nō ſenex. & ita tenet Sū. Ange.Archi. tñ poſt Pet.de Pal. dicit quod ſine diſpēſatione expreſſa non licet inuoluto aliquo prædictorum contrahere vel exigere,nec dicta conſuetudo valet,niſi conſtet epiſcopos hoc diu ſciēter diſſimulaſſe:aliter cōtrariū faciens peccat mortaliter.Et idē videtur ſentire S.Tho in iiij.diſt.xxxiiij.arti.vlti.& ita tene cum Sum. Roſ.contra Ang.q̄a aliter conſuetudo dictas leges non tolleret,vt patet ex dictis s̄. Cōſuetudo.§.vij.¶Tertiū. Inceſtuoſ⁹ non poſſe contrahere aut exigere,Sū.Angel. dicit, verū non ſolùm de inceſtuoſo cū vxoris conſāguinea,ſed vniuerſaliter.Sum.Ro.verò dicit hoc verū eſſe & intelligi cū q̄s cognoſcit conſāguineā vxoris,vł cognoſcitur à conſāguineo viri,ſi eſt mulier, vt addit Arc. & hæc eſt opinio Richar.& Arch.& Sancti.Th. non obſtante ꝙ non ſit minus,ſed maius peccatum cognoſcere ꝓprias conſanguineas, vł permittendo ſe cognoſci à proprijs ſi ſunt mulieres: q̄a dicit Archi.ꝙ non reperitur ī iure hoc de ꝓprijs conſanguineis,ſicut đ conſāguineis coniugis.& Richar.dicit ꝙ non tātū iniuriatur matrimonio maritus per inceſtū cū conſanguinea ꝓpria. quātū cū vxoris conſanguinea.& S.Th dicit quod inceſtus ponit impedimentū non tā ratione culpæ,q̄ ratione affinitatis q̄ cauſat.Capitula autem,quæ allegat Summa Ange.nihil faciunt ad oppoſitum,imo vbi dicit textum eſſe clarum,eſt clarus ī oppoſitū.Vide ſuprà Luxuria,§.iiij.multa ad hoc oppoſitum.¶Quartum.viro licitū eſt vxorē adulterā occidere per viam iudicij ex zelo iuſtitiæ,non liuore vindictæ: extra iudicium vero nūq̄ hoc licet ſm legem diuinā, ſecūdum ciuilem verò licet eo modo quo dictū eſt s̄. Lex.§ x.vbi nihil habetur de vxore ſed de filia & adultero.

RVRSVS de Matrimonio octauò quantum ad impedimenta,quæ impediunt & dirimunt.

1 *Error qualiter impediat & dirimat matrimonium.*
2 *Conditio qualiter impediat & dirimat.& nu ſeq.*
5 *Votum quando impediat & dirimat.*
6 *Cognatio qualiter impediat & dirimat.*
7 *Cognatio ſpiritualis qualiter impediat & dirimat.*
8 *Cognatio legalis qualiter impediat & dirimat.*
9 *Crimen qualiter impediat & dirimat.*
10 *Cultus diſparitas qualiter impediat & dirimat.*
11 *Vis & violentia qualiter impediat & dirimat.*
12 *Ordo qualiter impediat & dirimat.*
13 *Allegatio qualiter impediat & dirimat.*
14 *Publica honeſtas qualiter impediat & dirimat.*
15 *Affinitas quando impediat & dirimat matrimonium.*
16 *Impotentia coëundi qualiter impediat & dirimat.*

MATRIMONIVM octauò conſiderari poteſt quātū ad īpedimēta, quæ illud impediūt,inquātū ſcilicet ꝓpter illa eſt ꝓhibitū:& dirimūt,inquātū,ſi đ facto contrahatur, nullū eſt, huiuſmodi aūt impedimēta ſunt ſexdecim,eo modo quo s̄ Matrimonium.vj.§.ij. dictū eſt, contenta in dictis verſibus.Error,conditio, &c.

1 ¶* Primò ergo cùm error dirimēs ſit duplex in propoſito.ſ.ꝑſonæ & conditionis,quæritur quid iuris de errore perſonæ? Et dico multa.¶Primum.Error conſenſū remouet. Qui errat enim,non conſētit.l.ꝑ errorē.ff.de iuriſ. om.iu. & errātis volūtas nulla eſt.l.cū teſtāmentum.C. de iuris & fact.ignor.& errātis conſenſus nullus eſt: vt ibi dicitur in l.non idcirco.& facit xxix.quæſt.ij.his ita reſpondetur.Et ratio horū eſt,quia error cognitionē remouet,quæ eſt cauſa conſēſus,& omnium actuū voluntatis:dicēte.Augu.v.de trini.quod inuiſa diligere poſſumus,incognita nequaq̄.¶Secūdū.Omnimoda ignorātia alicuius remouet errorē circa ꝑſonam eius.Vñ ſm Ray, ad errandū in perſonam alicuius requiritur aliqua eius notitia per viſum,vel auditum, vel famam, de perſona abſente,quæ creditur eſſe iſta præſens:quia errare eſt alium pro alio accipere,xxij.q.iij.in quibus, ꝙ eſſe non poteſt niſi de illo,loco cuius aliū ponimus aliqualē notitiam habeamus,q̄a,vt dictū eſt,in penitus ignotū nec affectum nec conſenſū poſſumus dirigere.ar.l.cū ab eo. §.maſſam.ff.de contrahē.emp.¶Tertiū Circa matrimonium quadruplex eſt error,ſecūdū.Dir.ſcilicet fortunæ, qualitatis,ꝑſonæ,& conditionis:ſcilicet ſeruilis. Igitur error conditionis,matrimoniū tollit & dirimit. de quo tñ §.ſequenti,& ſimiliter error perſonæ, puta quia credit q̄s ſe cōtrahere cū Berta,& cōtrahit cū Margarita,q̄ credit eſſe Bertā. Cuius ratio iam patet ex dictis, quia non eſt conſēſus,qui eſt cā matrimonij. & eam aſſignat S.Thom.in iiij.diſtinct.xxx.dicens, quod errorem, qui matrimoniū impedit, oportet eſſe alicuius eorū,q̄ ſunt de eſſētia matrimonij: quod quidem cum duo includat, ſcilicet perſonas,quæ coniunguntur,& mutuam inuicē poteſtatem,in qua matrimoniū conſiſtit:primum tollitur per errorē perſonæ,& ſecūdum per errorē conditionis.Error autem qualitatis,cùm putatur nobilis illa,q̄ eſt ruſticus:vel caſta illa, quæ eſt meretrix:aut virgo illa,q̄ eſt corrupta,non tollit matrimoniū: quinimo illud tenet.xxix.q.j.error.& c.is ita.niſi ſecūdū.S. Thom. iſte error redundaret in perſona:vt part.ſeq. Notauit tñ Hugo.xxxvij.q.ij.raptor.ꝙ q̄ de futuro deſponſauit corruptam,quam virginē credebat,comperta poſtmodū veritate ante copulā,non eſt compellēdus conſūmare matrimonium cū ea,q̄a ꝑ hoc impediretur eius promotio ad ordines eccleſiaſticos.Similiter nec error fortunæ,vt cū q̄s putatur diues, & eſt pauper, mr̄imonium non tollit, vt patet ex iurib⁹ alle.¶Quartū.Si aliqua nobilis mulier Romana cōtrahat cū ruſtico Gallicano,aſſerente ſe filiū regis Angliæ,cū non ſit, ſicut aliquādo accidit de facto, quidā, vt Ray, ſm Supple. dicūt matrimonium tenere, q̄a fuit error qualitatis,& non perſonæ.Sed Hoſti. dicit contrariū,quia eſt error,inquit,perſonæ,cū vbique habeatur noticia regis Angliæ,q̄a conſēſit in perſonā filij regis Angliæ,& non in perſonā p̄ſentē.S. Thom.autem in iiij.diſt.xx.virtualiter diſtinguit dicens,Si error nobilitatis vel dignitatis redundat in errorem perſonæ,tunc impedit matrimonium. Vnde ſi conſenſus mulieris feratur in iſtam perſonam directè, error de nobilitate ipſius non impedit matrimonium:ſi autem directè intendit conſentire in filium regis,quicunque ſit ille, tunc ſi alius præſētetur illi quàm filius regis,eſt error perſonæ, & impedit matrimonium.Et nota,quod S. Tho.non loquitur de rege ī communi,quia dicit filiū alicuius regis: ſed

ſed de rege determinato,puta,Frācię vel Sicilię,in cuius regno fortè erat quando ſcribebat.¶Quintū.Si autē dictus ruſticus in gn̄ali dixiſſet ſe eſſe filiū regis,vel comitis,& nō diceret cuius,vel ſi ſpecificat,nulla habetur notitia filij neq; patris nō tollitur matrimoniū:quia nō eſt error,perſonæ,ſed fortunæ aut qualitatis. Et idē dicēdū eſt ſi quis dicat ſe primogenitū magni comitis,& nō ſit. ¶Sextū ſi aliqua ſciat aliquē multos habere filios, quorū nullū cognoſcit:ſi aliquis eorū falſo dicat ſe primogenitū,& illa cōſentiat in eū,ſecundū.Hug.xxix.q.j.in prin.eſt error fortunæ & nō impedit.Sed Cal.in c.ij.de cōiu.ſer.& Io.xxix.q.j.& Hoſ.in Sū.& Ray dicūt,q̄đ eſt error fortunæ,nec tenet matrimonium.ꝙ verū eſt ſi cōſenſus ferebať in eū,nō vt in pręſentē,ſed vt in primogenitū,iuxta diſtinctionē S.T.¶Septimum.Si cōſenſus ſit in aliquē,qui eſt mortuus, & loco cuius alius præſentetur,īpeditur matrimoniū,ſecundùm Dire.& Io.quia eſt error perſonæ.¶Octauū.Matrimoniū dolo cōtractū tenet,ſecundū gloſ.in c.cū dilectus.quod met.cauſa.licet dolus dederit cauſam contractui.Et idem Gof.in l.à diuo Pio.ff.de rit.nupt.& in c.conſtituit.xx.q.iij.ꝙ Pan.limitat in d.c.cùm dilect⁹.niſi ſit talis dolus,qui cōſenſum excludat,quia ſic nō teneret & facit ꝙ no Io.And.in c. vnico de cōmo.facit ēt c.cū locū.de ſpō.& Inno in c.cū dilectus.poſt gl.illā ſingularem.ꝙ dolus, qui nō cadit in cōſtātē virum.nō impedit religionis ingreſſum, ſecus de dolo,quid peritiſſimos falleret.Quod eſt bene notādū: quia facit ad multa,vt in votis,iuramētis,& huiuſmodi ſpiritualibus,quia cōmuniter tenetur ꝙ tenent,vt in dictis gloſſ.¶Secundò * q̄ritur,quid iuris de īpedimēto erroris conditionis,ſcilicet ſeruilis, quātum ad ipſum vinculū matrimonij?Et dico multa.¶Primū.Error circa cōditionē ſeruilē aliquādo dirimit matrimoniū ex ſua natura,quia ſcilicet repugnat poteſtati q̄ traditur ī matrimonio,cùm nō poſſit liberè vti ancilla, & principaliter ex cōſtitutione eccleſiæ inhabilitatis perſonas,& cōtractū irritātis,vt de cōiu.ſer.propoſuit.¶Secūdū Triplex eſt error circa conditionē ſecum cōtrahētis.Primus ſcilicet circa meliorē,q̄ ſit ſua,aut quā credat,vt cùm ſeru⁹ aut liber cōtrahit cū libera,quā credit ancillā,vel ecōtrario.& ſecundus circa parē vt cùm ſeruus cōtrahit cū ancilla,quā liberā credit,vel ecōtrario.& tertius circa deteriorē,vt cum liber cōtrahit cum ancilla, quā credit liberā vel econtrario.Primus & ſecundus error matrimoniū nō dirimit,quia nō læditur errans, nec habet ꝙ obiiciat alteri,& eccleſia ſic ſtatuit:arg.eorum quæ not de cōiu.ſeru.c propoſuit.& c.ad noſtrā.xxix q ij ꝑ totū.de diuor.ſignificaſti.cōſentit Ray.Per.Al.Inn.Gof & S.T.& eſt cōmunis doctrina Theologorū & Canoniſtarū,licet cōtrariū tenuerint quidā.Tertius autē dirimit matrimoniū,vnde nō tenet,xxix q.ij.ſi quis ingenuus.& c.ſi fęmina Quod tñ limita,niſi defuiſſet error,quia ſi liber contrahit cum ancilla ſciēter,vł libera cum ſeruo,tenet matrimoniū xxix q.ij ſi quis liber & c.ſi quis ancillā, cum duob⁹ ſequē & ſic liber teneť ſequi ancillā ſecūdùm Pā. de cōiug ſer.c.j Et licet de iure ciuili non teneat matrimoniū,ſi ancilla vel libera cōtrahit ſciēter cū ſeruo. C. de inceſt.& inut.nupt.l.cū ancillis.tñ hac ī materia ſpirituali ſtādū eſt iuri canonico,vt ī c.vlt.& pē.de ſecū.nup. & not Bart.ī l priuilegia.C de ſacroſan eccl.& eſt gloſ. ī c.ij.de reg.iu.li.vj.Limita ſecūdò,vt niſi poſtquā liber ſciuit cōditionē ſeruilē cōſēſerit verbo vł facto vt ꝑ carnalē copulā,vt ī d.c.ſi quis ingenuus, & c.ſi fęmina de cōiu.ſer.c.propoſuit,& c.ad noſtrā.ꝙ tñ ītellige ſi pro certo ſciuit ſeruiturē:vel ex auditis habuit de ea ꝓbabilem opi.Secus ſi leuē aut temerariā,cui credi nō debet:quia cōſentiēdo copulæ ſibi nō præiudicat,arg.de ſent.excō. inquiſitioni,cū etiā titubans pro ignorante habēdus ſit. C de cōdi.inde.l.vl.& no.etiā gl.Ray. in tit.de impedimēto cōditionis.Limita tertiò,niſi habēs probabilē cām credēdi ad p̄ceptum eccleſiæ debitum reddat:quia p̄iudicat ſibi,ſecundùm Tanc.Inn & Io.And.& Pan in d.c.ꝓpoſuit.quia nihil velit cum ea eſſe,tāquā cum vxore ꝓpria:non debet in hoc obedire,de hoc vide §.ſeq ¶Tertium.Si liber cōtrahat ignorāter cū ancilla, cui data eſt libertas in tēpus,vel ecōtrario, matrimonium nō tenet: quia, vt dicit l.ſtatuliber.ff de ſtatuliber.ea quę interim facit,vt ſeru⁹,nō vt liber facit,¶Quartū.Si aūt tali ignorātia durāte ipſa contraxit cum alio nō ignorāte cōditionē ei⁹,ſecundùm Veruec.tenet matrimonium.Quintum.Si dominus tradit alicui libero ancillā ſuā in matrimonio vt liberam, vel ſcienter tacuit, quā tñ contrahēs ignorabat ancillam,tenet matrimoniū, quia ſtatim efficitur libera,& intelligitur dominus ei libertatem dediſſe:vt auth.de nup.§.ſi verò ab initio.Et hoc tenet.Pā. & gl.in d.c.ad noſtrā de cōiug.ſer.& Gof.Hoſt.& Bart. ¶Sextum.Liber cōtrahens cum ancilla ignoranter, quā dominus poſt latēter manumittit, & liber poſt hoc eā cognoſcit,non tenetur ſtare cum ea: quia matrimoniū nullū fuit:& ſemp ei ſe cōmiſcuit ex primo cōſenſu,qui null⁹ fuit:arg C.ad Velle.l.quāuis.ſecūdū Io.xxij.q.ij.ſi quis ingenuus.& Bern.ī c.vlt.de cōiu.ſer.& Gof.& Dir. & ita tenet Sum. Roſ.Dicit tamen Sum Ang.verius eſſe, ꝙ ſi illa poſt manumiſſionē cognouit eū intēdēs contrahere,matrimoniū ſit ſublato impedimēto,ꝑ ea quæ no. gl.in d.c.ad noſtram.quia videtur antiquus conſenſus ꝑſeuerare,niſi cōtrariū exprimatur de bapt.maiorem.in fi.Sed dico,ꝙ gl quā allegat, determinat expreſſe cōtra hoc,& ſimiliter ſua ratio valet ad oppoſitum,quia ſi durat antiqu⁹ cōſenſus,virtute ei⁹ nō cōtrahitur:quia nullus eſt.Si aūt cōſenſus antiquus fuiſſet de ſe ſufficiēs ad cōtrahēdū verum diceret:ſicut in ſimili dictum eſt pri⁹. s̄.Matrimonium.ij.§ iiij.part.iiij.¶Septimum.Error cōditiōis libertinæ,vel adſcriptitiæ aut originariæ nō īpedit matrimonium,ſicut error cōditiōis ſeruilis, ſecundùm Veru.quia omnes illi ſunt liberi,licet ad q̄dā opera pl⁹ cæteris teneātur.& idē Hug.xxix.q.ij in prin.Qui autē ſint originarii & adſcriptitij,vide ī.Seruus ¶Octauū. Si conſuetudo eſt in loco, ꝙ part⁹ ſequatur conditionē patris,& nō ventris nat⁹ ex libero & ancilla,liber eſt, & vt liber matrimonium contrahere pōt, vt ſummat Pan. in c.licet.de cōiu.ſer ¶Nonum.Si liber ignorāter cōtraxit cū ancilla,& poſtea ſciēs cōditionē ancillæ,vult cum ea eſſe& illa nō,ſed vult diſcedere, ſecundum Ber.nō erit matrimoniū, ſed tñ illa debet ab eccleſia cōpelli,niſi ad ſecunda vota tranſiſſet.Et ſimiliter econuerſo dicendum eſt de libera reſpectu ſerui.¶Decimum.Liber cōperiēs,q. illa,cum qua cōtraxit ignorāter,ſi ſerua,pōt eā ꝓpria authoritate dimittere quo ad thorum, ſecundùm oēs,& planū eſt:ſed nō quo ad cohabitationē,ſecūdùm Rich.ſi cōtraxit in facie eccleſiæ,aut corā teſtibus:ſecus ſi clādeſtinè Et hoc patet ī c.porro.de diuor.licet.Hoſt. & multi alii teneāt cōtrarium,q̄ñ ſeruitus eſt notoria ſicut & ī adulterio de quo habes s̄.Diuortium.§.vij.¶Verum.n.dicit Hoſt.ꝙ ad copulā,& Richar.quo ad cohabitationē,de qua loquitur d.c.porro.ſecundùm gloſſā

¶ Vndecimum. Si liber, qui contraxit matrimonium, efficiatur ſeruus ſe vendendo vel aliter, non diſſoluitur matrimonium: nec illa venditio valet, niſi conſentiẽte vxore: quia nõ habet poteſtatem ſui corporis. xxxiij. q. v. ꝙ Deo. quod Sanctus Thom. in. iiij. diſtinct. xxxvj. limitat quo ad ſeruitutem impedientem redditionem debiti. ſecꝰ in alia nõ impediente. Vide infrà Seruitus. §. vij. ¶ Ter
3 tiò quæritur, *quid iuris circa actũ cõiugalẽ quando in contractu matrimonij interuenit error conditionis? Et dico multa. ¶ Primum. Alter cõiugum, qui ignorat matrimonium eſſe nullum propter ſeruilem cõditionem ĩ reliquo, ſecundum Archi. quandiu hoc ignorat, licet nollet cõſentire ſi ſciret, excuſatur à peccato coeundo: ſicut Iacob in facto Liæ ꝓpter ignorãtiam facti probabilem: & filij erunt legitimi, ſi in faciem eccleſiæ ſit contractũ. Quin etiã ſi ſcit ſe eſſe ſeruum, ſi credat ꝙ reliquus coniunx, qui ſcilicet eſt liber, hoc ſciat, aut ꝙ adeo affectuoſè diligat: ꝙ ẽt conſentiret ſi ſciret eſſe talẽ, excuſatur à peccato, ex quo vxorio affectu cognoſcit vł cognoſcit. Qui verò ſcit ſe ſeruum, & reliquum eſſe liberum, & ſic matrimoniũ non tenere: fornicatur quouſque alius de ſua ſeruilitate ſit certioratus, & nihilominus in eum cõſentiat. ſecꝰ ſi ignorat matrimonium nõ tenere ignorantia excuſante. Et idem dic de quocunq; ſciente mr̃imoniũ non tenere ex quocunq; impedimento. ¶ Secundũ. Quando de tali matrimonio ignoranter cõtracto dubitatio incipit oriri: ad ſciendum qd agẽdum ſit quãtũ ad Deum, ſecundùm Arc. diſtinguendũ eſt ĩter ſciẽtiã, quæ habet euidentiã, & non eſt niſi verorũ, & conſcientiã q̃ eſt firma credulitas: quãuis clarè nõ ſciatur: quia ſcilicet poteſt ex cauſa nõ ſolùm leui, ſed etiã falſa: & ſcrupulũ qui eſt dubietas, quæ ſcilicet eſt, quoties homo hinc inde æqualiter pẽdet, vł quaſi æqualiter, modico reputato ꝓ nihilo. Adde ad Arc. ꝙ etiam diſtinguẽdum eſt de motiuo ſiue cauſa, quæ mouet ad ſcientiam, conſcientiam, & ſcrupulũ: quia q̃dã eſt certa & euidẽs de facto: vt qa video vel iure: vt quia quis conuicitur aut confitet iuridicè. q̃dam probabilis: vt quia audio à grauibus fide dignis: & quædam leuis ſiue temeraria, vt quia audio à leuibus. Qui ergo habet ſcientiam de hoc ĩpedimento vł alio, aut etiam conſcientiam ꝓcedentem ex leui aut ꝓbali cauſa, coẽundo mortaliter peccat, niſi ille coitꝰ eſſet matrimonialis: quia tunc ſm Ric. ſiue ſequatur ſciẽtiã, ſiue ꝓbabilem præſumptionem, i. conſcientiam, corã Deo eſt ratificatiuꝰ matrimonij, qui verò hẽt ſcrupulũ, ſi eſt ex leui aut temeraria cauſa, debet illum deponere, & ſic reddere & exigere poterit ſine peccato, argu. c. inquiſitioni de ſen excõ. Si verò eſt ex cauſa ꝓbabili, reddere poteſt, & debet exactè: quod eſt obedire ſaltẽ Deo præcipienti reddere vnicuiq; quod ſuum eſt, quia in dubiis obediẽdũ eſt xxij q. j. quid culpatur. & c. ĩquiſitioni. Sed exigere non põt ſine mortali, quia exponeret ſe periculo: niſi ille coitus eſſet mr̃imonialis, i. affectu matrimoniali: quia etiam hoc caſu corã Deo ratificaret matrimonium, ſi hoc eſſet in intentione. ¶ Tertiũ. Quando verò in tali ĩpedimento oritur dubitatio, ad ſciendũ qd faciendum ſit quo ad homines, dicit Ric. in xxxv. diſt. 4. ꝙ ſiue copula ſequatur certã cognitionem in libero de ſeruitute alterius, ſiue ꝓbabilem præſumptionẽ, ſiue ad præceptum eccleſiæ ſiue non, ſemper ratificatur matrimonium in conſpectu eccleſiæ, etiam ſi eſſet ex affectu fornicario. Si verò ſequatur leuem & temerariã ſuſpicionẽ, cui credi non debet, ſecundũ omnes non præiudicat ei, etiam ad mandatũ eccleſiæ, quia titubans pro ignorãte habendus eſt. hæc ille, valde bene. Sed intellige primò hæc vera eſſe, ſi eccleſiæ conſtaret de ſcientia, vel pſumptione, aut leui ſuſpicione: quæ quia ei conſtare nõ põt de affectu, ideo nõ diſtinguit inter matrimonialẽ, & fornicarium. Intellige ſecundò, ꝙ quò ad homines, vt patet ex mẽte iſtius doctoris, & ex. d. c. inquiſitioni. & ex v̄bis S. Th. ſ. poſitis, par. v. nõ diſtinguitur ĩter cõſciẽtiã & ſcrupulũ ex cauſa ꝓbabili: quia eccleſia ipſam cõſcientiam aut ſcrupulũ nõ videt, ſed ſolùm cauſam motiuã ad hęc quæ vtrobiq; eſt eadẽ, ſcilicet cauſa probabilis, qñ ſcrupulus non eſt ex cauſa leui vel temeraria. ¶ Quartũ. Quãdo verò de tali impedimẽto oritur quæſtio, ſiue lis in iudicio, ad ſciendũ quid faciendum ſit, dico, ꝙ quo ad Deũ ne quis peccet, diſtinguendum eſt, vt s̄. part. ij. Et eccleſia præcipiente copulã, ſemper poteſt quis obedire ſine peccato, ſi vult matrimonium ratificare, qa coitus erit matrimonialis. Si verò nõ vult ratificare, eccleſia p̄cipiẽte copulam, ſi habet de impedimẽto ſciẽtiã, vel cõſcientiam ex cauſa ꝓbabili, nõ tenetur obedire, quia nõ poteſt eccleſia facere, ſecundum Arc. vt non maritus fiat maritus contra ſuã voluntatem. quod faceret, ſi obediret. Sed neq; obedire põt ſtãte ſuppoſito, ꝙ nolit ratificare, quia coitus eſſet fornicarius. Si verò habet de impedimẽto ſcrupulum ex cã leui, aut temeraria, deponat, & reddat, &, ſi vult, ẽt exigat. d. c. inquiſitioni. Si verò ex cauſa ꝓbabili & diſcreta, reddat, quia in dubiis tenetur obedire: nõ autẽ exigat, quia exponeret ſe periculo fornicandi. ¶ Quintum. Ad ſciendum verò quid agendũ ſit in iudicio quo ad homines, ne. ſ. qs præiudicet iuri ſuo, diſtinguendum eſt ſolùm ex parte cauſę, vel motiui ad credendum impedimentum. Si enim ſit leuis aut temeraria, debet obedire eccleſiæ præcipienti copulam, ſecũdũ oẽs, qa ſibi nõ præiudicat, ſed ſi ſit euidẽs, & certa, faciens ſcientiã, nõ debet obedire, ſm omnes, quia ſibi p̄iudicaret. ſimiliter ſi cauſa eſſet ꝓbabilis, quia etiã ſibi præiudicaret ſecũdum Tanc. Inn. Ioã. And. Ric. & Pan. in d. c. propoſuit. Non obſt. quod tenet Hoſt. in Sum. & glo. in d c propoſuit, ꝙ debeat obedire, niſi ſit certus, quia prior opinio eſt communior, & verior, quã etiã S. T. ꝓbat in iiij. diſt. xxxvj in expoſitione literæ, dicẽs. Si antequã ſit detecta ſeruitus vxoris, de qua dubitatur, ipſa petat debitũ, ſi leui ſuſpicione moueatur, debet reddere debitum, nec ex hoc ei aliquod præiudicium generatur. Si autem ex cauſa probabili dubitet, vel vehementer prǽſumat, aut certè cognoſcat, nõ debet ei debitum reddere eccleſia præcipiente, quia vel ſibi præiudicium faceret, ſi eã vxorio affectu cognoſceret aut aliàs fornicaretur. Hæc ille. quia ſumit ly nõ debet ꝓ ly nõ tenetur. Suppl. autem contra opinionem Sum. Ang. & Roſ. & Ric. & omnium Canoniſtarum dicit, ꝙ debitum negare non debet ex cauſa ꝓbabili, ſed tãtũ ex euidentia, allegans dictum caput, inquiſitioni ſed illud c. loquitur diſtinguendo nõ ex parte cauſæ, ſed ex parte dubitantis, quãdo cauſa procabilis nõ dicit extra terminos ſcrupuli, ita ꝙ hoc quis credit quidẽ, ſed nõ firmiter, ſed quaſi titubans. S. Th. verò, cum dicit, ſi ex cauſa probabili dubitet, vel vehementer præſumat, non ſumit, dubitare propriè, ſed large pro formidare, vt opponitur ſcientiæ, vel euidẽtiæ, eo modo quo opinans dicitur dubius quouſque ſciat vnde, ly vel, ſtat expoſitiuè pro i. potius, quam diſiunctiuè, ſicut patet ex allegatione Piſ. illum adducentis. De opinione autem. Hoſtien. vide Pan. in d. c propoſuit dicit tamen

Aſten

Aſten. quòd Hoſtien. in d. c. propoſuit correxit dictum ſuum. ¶ *Quartò quęritur, quid iuris circa actum coniu
4 galem, quando in contractu matrimonij incidit cõditio ſeruilis ſine errore conditionis, ita quod matrimonium tenuit? Et dico vt infrà Seruus, per totum. ¶ *Quinto q̃
5 ritur, quid iuris circa impedimentum voti? Et dico quod votum non ſolemne caſtitatis matrimonium ĩpedit ſiue prohibet, ſed nõ dirimit, vt dictum eſt tit. priore. §. v. ſed ſolenne, quod ſcilicet comitatur profeſſio expreſſa vł tacita alicuiꝰ religionis approbatæ, vel ſuſceptio ordinis ſacri, matrimonium non ſolum impedit, ſed etiã dirimit: ita ꝙ matrimonium nullum eſt: imo incurrit excommunicatio, vt in clem. eos. de conſang. & affin. Si tamen hoc fiat poſt ꝓfeſſionem in aliqua regula nõ approbata, vel ẽt in regula approbata tertij ordinis beati dominici vel
6 Franciſci, teneret matrimonium, ſicut dicit Archi. ¶ *Sextò quæritur, quid iuris de impedimento cognationis carnalis ſeu conſanguinitatis? Ad cuius intellectum hic cõſanguinitatis arborẽ ſtatuo, ĩ qua numeri ſuperiores gradꝰ ſecundum canones, ĩferiores v̄ò ſecundum leges ſignificãt

ARBOR CONSAN-
GVINITATIS.

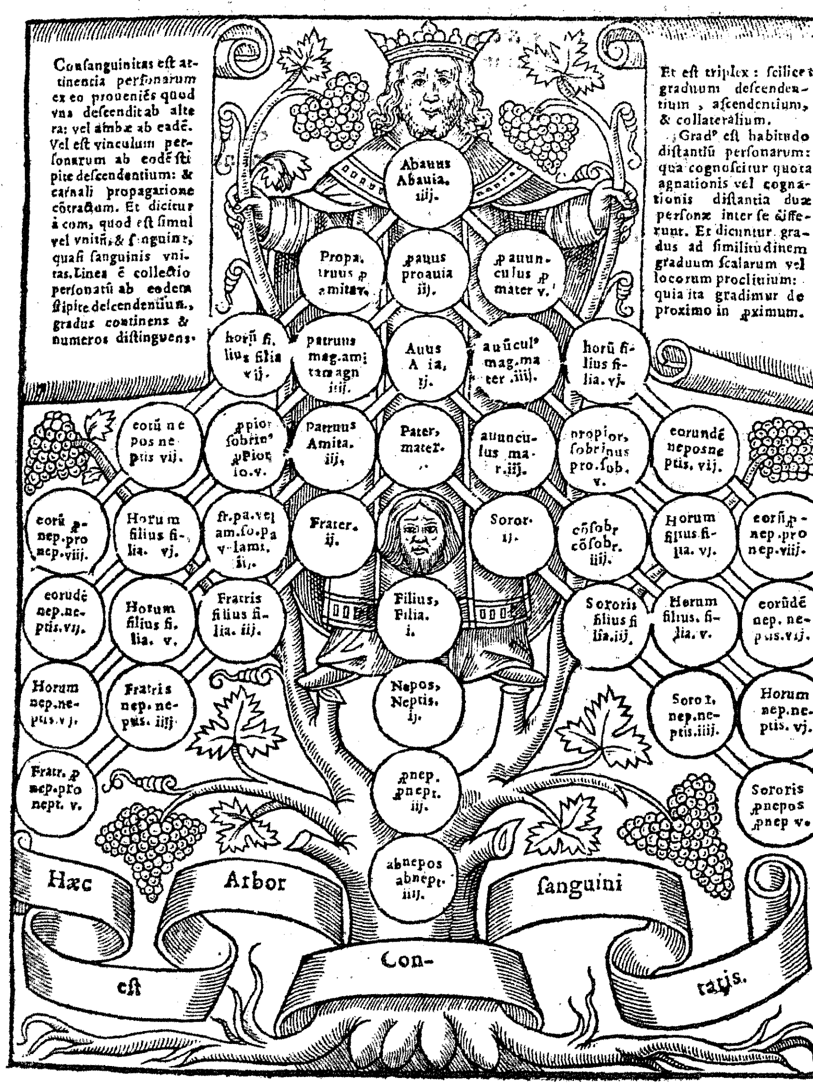

Arbore aũt cõſtituta, cuius intellectus habet̃ ex dicẽdis,
maximè part.iiij.dico multa.¶ Primũ. Triplex eſt cogna
tio.ſ.carnalis, quæ dicit̃ cõſãguineitas, vel cauſa eupho-
niæ cõſanguinitas, quæ cõueniẽtiã ĩ ſanguine importat,
ſpiritualis, quæ dicit̃ cõpaternitas: & legalis, quæ dicitur
adoptio. cõſanguinitas igitur ſecũdũ S.Th. Pet. de Pal.
Ray. Hoſt. & omnes, eſt vinculũ ꝑſonarum ab eodem ſti
pite, ſ. ꝓximo deſcẽdentium. i. ab eadem ꝑſona carnali ꝓ
pagatiõe cõtractum, ꝑ ꝗ.ſ. excluditur Eua à cõſanguini-
tate Adæ, nõ autem Chriſtus à cõſanguinitate virginis,
quia ei' ꝓpagatio fuit carnalis ex parte virginis. In hac
cognatiõe, vt docet arbor, ſunt lineę, gradus, & ꝑſonæ: ſic
ꝙ in vna cognatiõe ſunt plures lineæ, in vna linea plu-
res gradus, in vno gradu plures perſonæ.¶ Secũdũ. Linea
conſãguinitatis dicitur metaphoricè: & ſecũdum. Pe. de
Pal. eſt ordinata collectio perſonarũ cõſanguinitate cõiũ
ctarũ, & eſt triplex ſecundum S. T. & cõiter doct. Prima
aſcẽdentium, ĩ qua ſunt pater, auus, ꝓauus, atauus, & c. &
ſimiliter mater, auia, atauia, & c. Secunda deſcẽdentium,
ĩ qua ẽ fili', nepos, ꝓnepos, abnepos: & ſimiliter filia, ne
ptis, & c. & hæ duæ lineæ realiter ſũt vna, diuerſæ ſolum
in mõ computandi, incipiẽdo.ſ. poſterioribus, vt ĩ prima,
vł à prioribus, vt ĩ ſecunda. Eſt & tertia, quæ reſpicit eos
q ab eodem qdem tertio deſcendunt, ſed nõ ad ĩuicẽ: &
dicitur linea collateralium, ĩ qua ſunt fratres & eorũ fi-
lij, q patrueles dicũtur, & filij patruorũ, & idẽ ĩ fœminis.
Probatur aũt hæc omnia xxxv. q. iiij. c. j. & ꝑ tot. ff. de gra.
l. j. & l. iuriſcõſultus.¶ Tertium. Gradus aũt ſecũdum Io.
An. eſt habitudo quædã diſtãtium ꝑſonarũ, qua cogno-
ſcitur quota generatiõis diſtãtia duæ ꝑſonæ diſtãt ĩter
ſe. & colligitur ex c. literis. & c. quod dilectio. de cõſan.
Cõputãtur autem gradus ĩ linea aſcẽdẽtium & deſcẽdẽ-
tiũ vniformiter ſecũdum leges & canones, omiſſa cõmu
tatiõe Iſid. quæ habetur in diſt. 4. & 25. q. 3. & 4. & 5. q̃ nõ
eſt ĩ vſu, hoc mõ. Cõputãdę ſunt enim ꝑſonæ mediæ in-
ter eas, & de quibus quæritur, & ſi nulla ſit media, ſũt in
primo gradu, vt pater & filius deſcẽdẽdo, & fili' ac pater
aſcẽdẽdo. Si verò ſint aliæ ꝑſonæ mediæ cõputatis eis cũ
extremis, quot ſunt ꝑſonæ vna minus, tot ſunt gradus, ſi
cut auus & nepos ſunt ĩ ſecũdo gradu aſcẽdẽdo, & deſcen
dẽdo, quia ibi ſunt tres perſonæ, duæ extremæ. ſ. auus &
nepos, & vna media. ſ. pater reſpectu vni', & filius reſpe-
ctu alterius, vñ quia remoto vno remanẽt duo, nepos &
auus ſunt ĩ ſecũdo gradu, ꝓauus & ꝓnepos ĩ quarto. Et
rõ eſt, quia cum gradus ſit diſtãtia, nõ eſt eiuſdẽ ad ſe, vñ
pater ſolus nõ facit gradum, ſed addito filio cõſtituitur
primus gradus ex duabus ꝑſonis, & addito nepote cõſti-
tuitur ſecũdus gradus ex tribus, & ſic de alijs. In linea V̄ò
collaterali ſiue trãſuerſali, q̃ nõ eſt eorũ, quorũ vnus de-
ſcendit ab alio, ſed eorũ, qui deſcẽdunt à cõi prĩcipio, ali
ter computãtur gradus ſecundum canones, aliter ſecũdũ
leges. de quo S. T. in. 4. di. 40. ar. 2. Nã ſecundum canones
ſi ꝑſonæ de quib. quęrit̃, æqualiter diſtãt à cõi ſtipite: quo
to gradu quælibet earum diſtat à cõi ſtipite, toto gradu
diſtãt ĩter ſe: ſicut duo fratres attinẽt ſibi ĩ primo gradu,
horũ filij ĩ ſecũdo: & ſic vlterius. Si V̄ò diſtãt inæqualiter
quoto gradu remotior eorũ diſtat à cõ iſtipite, toto gra-
du attinẽt ſibi. Vñ ſecũdũ S. T. ſicut duo fratres attinẽt ſi
bi primo gradu, ita filius vnius fratris diſtat à reliquo fra
tre in ſecũdo gradu, quia tantum diſtat à cõi radice. Et ĩ-
tellige ꝙ etiã econtrario frater, qui à cõi prĩcipio diſtat
ſolũ vno gradu, à filio fratris diſtat, ſecundo gradu, qa ñ
põt eſſe vicinior alij deſcendenti à cõi prĩcipio quã ipſũ
principium, ꝓpter ꝙ eſt ei vicinus, licet poſſit eſſe remo-
tior à tali deſcẽdẽte q̃ à cõi principio, qa fortè ille alius
deſcendentibus plus diſtat q̃ ipſe, ſicut filius alterius fra-
tris plus q̃ alius frater: & ſecũdũ remotiorem diſtantiam
oportet cõſãguinitatem cõputari. Hæc ex illo. Et ſi con
ſuetudo patriæ eſſet, ꝙ computãdo ĩciperet à ꝓpinquio
ri, illa ſeruãda eſſet, ſecundum Aſten. ꝓpter ſcãdalũ eui-
tãdum, vt ĩ c. ꝙ dilectio. de cõſã. & affi. Quod ĩtellige & li-
mita iuxta ea quę s̃. Matrimonium. 2. §. 3. Secundum le-
ges V̄ò aliter computãtur gradus ĩ linea tranſuerſali, qa
ſecundum eas duo fratres ſunt ĩ ſecundo gradu, filij duo-
rum fratrum ĩ quarto, nepotes ĩ ſexto. Diuerſitas aũt ra-
tionum vide xxxv. q. v. ĩ c. ad ſedem. Quartũ. Pro maiori
notitia p̃dictorũ ſciendũ eſt, ꝙ Io. And. ĩ explicatiõe p̃di-
ctæ arboris ſic virtualiter, & colligẽdo dicit, In arbore cõ
ſãguinitatis eſt cellula vacua ꝓpter hoc, ꝙ ꝓpriũ nomẽ
habere non potuit, cũ omnes aliæ, exceptis his quæ ꝑ ge
nitiuum nominãtur, ſumãt nomẽ ab ipſa, & dicitur filius
patris, & pater filij, & frater fratris, & ſic de alijs, ſed eã à
nomine ſui bidelli Petrutiũ vocauit. Suprà ipſam & ſub
ipſa in recta linea ſunt aliæ cellulę, aſcendentium & deſ-
cendẽtium, q̃ cõpetenter diuiderẽtur ꝑ medium, vt à late
re dextro earũ nomina mariũ, à ſiniſtro V̄ò nomina pone
rẽtur fœminarũ, quia poſiti à latere dextro deſcẽdunt à
maribus, & ecõuerſo, ſ. poſiti à ſiniſtro deſcẽdunt à fœmi
ni. Supra Petrutium ſunt quatuor cellulæ, q̃ cõtinẽt iſta,
quæ ſunt pater mater, auus auia, ꝓauus, ꝓauia, abauus a-
bauia, quarũ ꝓxima habet pũctũ vnũ duplicatum, ſecun
da, 2. tertia, 3. quarta, 4. Infra vero Petrutiũ ſunt ſimiliter
cellulæ quatuor, quæ cõtinent iſta q̃ ſũt filius filia, nepos
neptis, ꝓnepos ꝓneptis, abnepos abneptis, quarũ prima
hẽt vnum punctum duplicatum, & ſic de aliis, vt aſcendẽ
tib. dictum ẽ. Ad cognoſcendum ẽt gradus ĩter iſtos aſcẽ
dẽtes, & deſcendentes, ſciẽdum eſt ꝙ quot ſunt ꝑſonę, de
quib. q̃ritur cõputatis ĩtermediis, vna dẽpta, tot ſunt gra
dus ĩter eas: ſicut ĩter abauum & Petrutium quatuor ſunt
gradus, cum ſint quĩq; ꝑſonæ: & ſimiliter ĩter ipſum & ab
nepotem ſunt quatuor: ĩter abauum autem & abnepotẽ
ſunt octo gradus: qa ſũt nouẽ ꝑſonę. Nõ hẽt tñ iſte Petru
tius totã ſuã cõputationem ĩ arbore: quia quilib. habet
duos parentes, 4. auos, 8. ꝓauos. xvj. abauos: & ſic ſemꝑ aſ
cendentes duplicãtur. Accedendo V̄ò ad collaterales, fa-
ciendo ſtipitem de patre: ĩde ex parte dextra deſcendunt
cellulę quatuor cõtinentes iſta q̃ ſunt, frater, fratris filius
& filia fratris, nepos, & neptis: quarum puncta ſuperius
ſunt, i. ij. iij. iiij. ſignificãtia gradus eorum q̃ ſunt in cellu
lis ad Petrutium ſecundum canones: ĩferi' V̄ò ſunt, ij. iij.
iiij. v. q̃ deſeruiunt legi. Et hi omnes ſunt collaterales ad
Petrutium. Facto V̄ò ſtipite de auo, ab eo deſcendunt à
dextris quatuor cellulæ cõtinẽtes iſta, q̃ ſunt, patruus, &
amita, frater patruelis, & ſoror patruelis: horum filius &
filia: horum nepos & neptis, quarum pũcta ſuperius ſunt
j. ij. iij. iiij. ĩferi' V̄ò, iij. iiij. v. vj. q ſunt grad' p̃dictorum ad
Petrutium ſecundum canones & leges. Facto V̄ò ſtipite d
ꝓauo, ſub eo à dextris deſcendunt quatuor cellulę cõti-
nẽtes vt ĩ arbore: quarum puncta ſuperius ſunt. j. ij. iij. iiij.
ĩferius aũt ſunt, iij. iiij. v. vj. vij. Facto V̄ò ſtipite de abauo
ſimiliter habes 4. cellulas: & ſuperiora pũcta ſunt, iiij. iiij
iiij. iiij ĩferius autẽ ſũt, v. vj. vij. viij Et hr̃ vna medietas
arboris, per quam intelligitur reliqua. De prædictis au-
tem lateralibus ſunt regulæ. Prima. Secundum canones
collateralium in linea æquali, quoto gradu aliquis di-
ſtat à communi ſtipite, toto diſtant inter ſe: ſicut Petru-

tius

tius & ꝓnepos propatrui ſũt in quarto gradu, abauo exi
ſtẽte ſtipite, à quo vterque diſtat quarto gradu, ſed ſm̃
leges quoto gradu quis diſtat à cõmuni ſtipite, toto du
plicato diſtãt ĩter ſe, vñ ꝓnepos ꝓpatrui eſt Petrutio at
tinẽs vł diſtãs in octauo gradu. Secũda. In linea V̄ò inæ
quali ſm̃ Canones, quoto gradu remotior diſtat à cõi
ſtipite, toto diſtãt ĩter ſe ſicut facto abauo ſtipite Petru
tius & fili' ꝓpatrui, q ſũt ĩ linea inæquali, diſtãt quarto
gradu, & ſimiliter omnes deſcẽdẽtes vſq; ad lineã ęqua
litatis: quia Petruti' ab ipſo abauo diſtat quarto gradu,
ſed ſecũdũ leges quot ſũt ꝑſonæ collateraliũ ĩ linea inę
quali ſtipite dẽpto, tot ſũt gradus. Vñ Petrutius à ſtipi-
te diſtat quarto gradu, à ꝓpatruo quĩto, à filio ſexto, à
nepote ſeptimo, à ꝓnepote octauo. Ex dictis patet rõ
oĩũ pũctorũ arboris, & ꝙ Petruti' cõtrahere nõ põt cũ
aliqua de arbore.¶ Quintũ. Prohibitio mr̃imonij rõne
cõſãguinitatis, quãtũ ad legẽ naturæ ſecundum S. T. &
Rich. eſt inter patrẽ & filiã, matrẽ & filiũ, ꝓpter reuerẽ-
tiam, ne ſcit ſocius q debet eſſe ſubiectus. Gen. j. Relin
quet homo patrẽ & matrẽ, & c. eſt tñ magis cõtra talem
legem, ꝙ filius habeat matrẽ ĩ tali turpitudine ſubiectã.
Vñ q̃dã bruta horrent coitu cũ matre, quãdiu apud illa
manet cognitio matris, & reuerẽtia quædam ad ipſã, vt
recitat Philoſoph' in 8. de Animalibus. de camelo, q co-
operã cognouit matrẽ, & deinde hoc cõperto ĩterfecit ĩ
geniatorẽ, & de equo qui ob hoc ſe præcipitauit. Quãtũ
verò ad legẽ diuinã ꝓpter concupiſcẽtiã refręnãdã ꝓ-
hibitũ eſt matrimoniũ ĩ lege Moſaica cũ aliqb' ꝑſonis,
quæ ſimul habebãt cohabitare, & numerãtur Leu. 18. &
his verſib' cõtinentur, Nata, ſoror, neptis, matertera, fra
tris & vxor. Et patrui cõiũx, mr̃, priuigna, nouerca, Vxo
riſque ſoror priuigni nata vtriuſque, Atq; ſoror patris,
cõiugi lege vetãt. Pro his nota, ꝙ dictũ de vxore fratris
nõ intelligitur p̃mortui ſine liberis: qa eã debebat acci-
pere ad ſuſcitãdũ ſemen defuncto. de diuor. c. ſi. Nota ẽt
ꝙ ibi prohibent̃ copulari cõſanguinei in primo gradu,
& in ſecundo in linea inæquali cõſanguinitatis. ꝙ S. T.
in 4. di. xl. & Nico. de Ly. Ioſu. xv. limitat verum, ne ami
tã nepos accipiat ꝓpter reuerẽtiã, vel melius ſecundum
S. Th. quia nõ ita conſueuit cohabitare, ſed ꝙ patruus
accipiat neptem, conceditur, vt patet ibidem: qa frater
Caleb accepit eius filiã capta ciuitate. Quomodo autem
in his papa diſpẽſare poſſit, vide j. Papa. §. 17. & 18. Quã
tum V̄ò ad ius canonicum olim fuit ꝓhibitum matrimo
nium vſq; ad ſeptimũ gradũ, vt in d. c. ad ſedem, ſed pro-
pter cãs aſſignatas à S. Tho. in 4. diſt. xl. hodie prohibet̃
ſolũ vſq; ad quartũ gradũ cõſãguinitatis & affinitatis,
præciſe, vt in c. nõ debet. de cõſan. & affi. Hoc aũt Sum.
Ang. & Roſ. cũ Gof. dicit verũ, etiã in aſcendentibus &
deſcendentibus ꝑ lineã rectã: qa cũ, inquit, d. c. nõ dẽt.
loquatur indiſtinctè, nos diſtinguere nõ debem'. Sed cõ
trariũ eſt verum. primò, qa ſi nõ licet filiæ contrahere cũ
patre ꝓpter reuerentiã, multo min' licet cũ auo vel ꝓ-
auo aut abauo: quia ei debetur reuerentia maior, quãtò
eſt antiquior, ita, ꝙ ſi Adã viueret, ei deberet̃ ſum ma re
uerẽtia. Vnde & ipſe pater eum debet reuereri, & ei ſub-
iici, & multo magis filia. Vnde & vulgo pater nõ dicit̃
dominus, ſed auus quãdiu viuit: & idẽ de filio reſpectu
auiæ. & ſic de nepotibus. Secundò, quia ius ciuile ĩdiſtin
ctè ꝓhibet inter tales matrimoniũ, vt Inſt. de nup. §. ĩter
eas quoque & ĩ l. nuptiæ. ff. de rit. nu. & hoc ĩ ĩfinitum, qd̃
quidẽ ius nõ inuenitur expreſſè correctũ, & eſt fundatũ
ſuper maxima honeſtate, & cõſequẽter propter gñalem
canonũ diſpoſitionẽ cõtrariũ dicere nõ debem'. Et licet
Sum. Roſ. dicat, ꝙ corrigitur per d. c. non dẽt. tñ nõ cor-
rigit̃ expreſſè: qa nõ loquit̃ in ſpecie de iſta linea recta:
imò nec implicitè: qa loquitur ſolũ de his, quorũ diſpo
ſitio ſubiacet iuri poſitiuo, nõ de linea recta, quæ ſubii-
citur iuri naturali quãtũ ad omnes, ſicut & quãtũ ad pa
trẽ & filiã, vt ꝓbatũ eſt. Et hãc opinionẽ tenuit Pe. de Pal.
Archi. Sum. Piſ. Hoſt. Io. And. Pet. Hug. & Azo. & Rich.
quã etiã Pan. in. d. c. non debet, putat veriſſimã. Notãdũ
eſt tñ ſecũdũ Hoſt. licet cõſãguinitas duret vſq; ad quar
tum gradum ſolùm, quãtũ ad cõtrahere matrimoniũ, vt
quis euitet ĩceſtũ, tñ quãtũ ad ſucceſſionẽ hęreditatis du
rat vſq; ad decimũ. vt s̃. Hęreditas. j. §. 2. par. 4.¶ Sextum.
Si duo cõtrahãt. quorum alter diſtat à ſtipite quĩto gra
du, reliqu' V̄ò 2. vel 3. tenet mr̃imonium ſecundum oẽs:
qa tales attinent ſibi in quinto gradu, & in cõſãguinita
te ſemꝑ ſtãdum eſt remotiori perſonæ. de cõſan. & affi.
c. vlti. Sed ſi reliquus diſtaret ſolùm in primo, Hoſt. eſt
ĩ ſingulari opiniõe, ꝙ nõ tenet. extrà eo. qd̃ dilectio. vbi
ſibi cauit litera, q̃ nõ fecit mẽtionẽ de primo gradu, qui
immediatè deſcẽdit à ſtipite, & cũ eo vna caro cẽſet̃, ſed
de ſecundo & tertio, ſecundum Dir. Gof. tenet mr̃imo-
nium, & ita tenet Sum. Piſa. qa licet ibi nõ fiat mẽtio de
primo, qa rariſſimè cõtingit, tñ in regula p̃dicta, q̃ ibi ꝓ
batur, hoc cõtinet̃. Ex hoc cõclude cum Pa. ĩ d. c. ꝙ dile-
ctio. ꝙ impetrãs diſpenſationem cõtrahendi ĩ tertio vł
quarto gradu conſanguinitatis, quãuis ex alio latere ꝑ-
ſona cum qua vult cõtrahere, ſit ĩ ſecundo gradu, & hoc
nõ exprimatur, nihilominus valet diſpẽſatio: qa quãuis
diſpẽſatio cõtra i' ſit ſtrictè interpretãda, tñ ĩterpretari
qs põt ſecundum diſpoſitionem iuris cõis, quod vult vt
cõputatio fiat à gradu remotiori. A fortiori poterit cum
talibus diſpẽſare ille, cui gñaliter cõceſſa eſt authoritas
diſpẽſãdi ĩ tertio vł quarto gradu. & ſic cõſuluit Io. Cal.
vt recitat do. Io. Ant. de ſan. Geo. ĩ d. c. qd̃ dilectio.¶ *Se-
7 ptimò q̃rit̃ qd iuris de ĩpedimento cognatiõis ſpiritua-
lis, q̃ cõmuniter eſt cõpaternitas? Et dico multa.¶ Pri-
mũ. Cognatio ſpiritualis eſt quędã ꝑſonarũ ꝓximitas, ꝓ
ueniens ex hoc, ꝙ qs cõfert ſacramentũ baptiſmi vł cõ
firmatiõis: ſeu tenet vel ſuſcipit illum cui tale ſacramen
tum cõfert̃. De qua cognatione habet̃ xxx. q. j. eos & de
co. ſpi. c. ſi. & de ea S. T. in 4. di. 42. & quoli. 6. q. 3. cõcluſi
uè ſic dicit: Hæc cognatio eſt vĩculum cõtractum ex ſta
tuto eccleſiæ ꝑ baptiſmum & cõfirmationẽ ꝑ ſuſcipiẽtẽ
& dãtẽ & tenẽtẽ: nõ aũt ꝑ plures tenẽtes adinuicẽ, qa ꝑ
accidens eſt ꝙ ibi ſint multi, cum ſufficiat vn', & ex ea
cauſat̃ ĩ virõ ſpiritualis affinitas cum qualibet muliere
cognita matrimonialiter vł fornicariè, nõ tñ cõtrahit̃
hæc cognatio inter patrẽ ſpiritualẽ, & matrẽ ſpiritualẽ,
& ñ cõtrahit̃ ĩ catechiſmo, licet, ſecũdum aliquos, cõtra
hatur ibi ĩpedimẽtum cõtrahẽdi tãtum: nec ſimiliter cõ
trahitur à ñ baptizato, qa ẽ expers vitæ ſpiritualis, ſimi-
liter nec ĩ pœnitẽtia, alioqn fili' ſacerdotis vxorẽ nõ in-
ueniret in tota parochia. Eſt autẽ triplex. ſ. paternitas,
cõpaternitas, & fraternitas, quarum q̃libet ĩpedit & diri
mit, ſi p̃cedat mr̃imonium, ſi V̄ò ſequatur, ñ dirimit qui-
dẽ vĩculum mr̃imonij. Sed tñ q̃tum ad actum, diſtĩguen-
dum eſt, quia ſi ĩducitur ex neceſſitate, vt quia pater pue
rum ĩ mortis articulo baptizat, ſi ex neutra parte ĩpedit
actum mr̃imonij. Si verò inducitur extra caſum neceſſi
tatis, ex ignorãtia tñ, tũc eſt eadẽ rõ, ſi ille, ex cui' actu ĩ
ducitur, diligentiã adhibuit, ex ĩduſtria autem extra ca-
ſum neceſſitatis ille, ex cui' actu inducitur, admittit i' ꝑ

ſed tamen reddere debet:qa alius ex culpa eius nõ debet incõmodum reportare.Hæc ex illo.¶ Secundũ.Effectus illud cognationis eſt impedire & dirimere matrimoniũ, ſi illud p̃cedit, ſi verò illud ſequit̃,videtur innuere Ber. & Rod.in c.ſi vir de cog.ſpi.quòd etiã ſi cõtrahatur ſcienter & ſine neceſſitate,nõ impedit exactionẽ, quia nullo iure cauetur.Et idẽ tenet.Car.ibi.quod videtur poſſe dici quando quis ſcit factum,& ignorat ius,& facit:ex ſimplicitate.Sed gl. 30.q.j.in c.noſce.& Io. And.& do.Ant.ĩ c.ſi vir.de cog.ſpi.& Pet.de Pal.& Hoſt.& Gof.& S.T.tenent.quod exigere nõ poteſt is,ex cuius actu ſcienter & ſine neceſſitate cõtrahitur.& hoc tene, quia regulariter omne impedimentũ , quod facit matrimoniũ eſſe nullũ ſimpliciter,ſi illud præcedat,facit etiã illud eſſe nullũ ſecũdũ quid,ex parte eius,qui eſt in cauſa,ſi illud ſequatur quantum impedit exactionem.Et ſi hoc fecit non ad cõplacẽdum amico , vel alia ſimili cauſa,ſed inſidiãdò matrimonio : vt quia tenuit ꝓprium filiũ,vt cõſortem poſſet debito cõiugali priuare,primò non poteſt exigere,& ſecundò mortuo cõiuge debet perpetuò ſine ſpe cõiugij remanere.30.q.j.de eo.& ſi vterque ſic fecit,ſecũdũ Hoſtiẽ.neuter debet exigere,& neuter ſubtrahere,id eſt,debẽt exactus reddere,poteſt tamen ſuper iſta exactiõe epiſcopus diſpenſare,ſecundũ Arch.poſt Pet. de Pal.¶Tertium.Sunt autẽ tres ſpecies huius cognationis,ſecũdùm S.Thom.& Rich.Prima dicitur paternitas quæ contrahitur,& eſt inter regeneratũ & regenerantẽ,id eſt,miniſtrantem ſacramentũ,qui eſt ſicut pater,ſecundũ S.Tho. & Rich.& tenẽtem ad illud qui eſt ſicut mater, etiã ſi tenentes ſint plures,vt in c.quanuis.eo.tit.lib.6.quod intellige ſi iſti ſunt baptizati:quia ſicut ſacramentorum,ita & cognationũ per illa cõtractarum baptiſmus eſt ianua,vt j.particu.xij.Secunda dicitur cõpaternitas.quę eſt inter regenerãtem, miniſtrantem,vel tenentẽ,ſeu tenentes,& genitores carnales regenerati.Qui etiam miniſtrãs & tenentes,ſi ſunt coniugati,& matrimoniũ cõſummauerũt, tranſmittunt hanc cõpaternitatẽ ad vxores , ſi ſunt viri, aut ad viros ſi ſũt vxores,ſic,quod & hi,ad quos trãſmittitur,ſunt compatres parẽtum carnalium ipſius regenerati, extra eo.Martinus.& lib.6.eo.tit.necdum.& 30.q.4. ſi quis.Secus ſi vxor non eſſet cognita.30.q.iiij.poſt vxoris.Vnde ſucceſſiuè põt quis habere duas cõmatres vxores.Licet autem vir & vxor cõmunicẽt ſibi iſto modo actiones,ita quòd per actiõem vnius alter efficitur compater, non tamen communicãt ſibi paſſiones,vt no.Pan. in d.c.Martinus.Vnde ſi quis teneat filiũ cõceptũ ex altero eorum,nõ efficitur leuans cõpater vtriuſque,ſed tñ eius,cuius eſt fili⁹,quãuis in matrimonio ſit illi cõiũctus 30.q.iiij ꝗ ſpiritualẽ,ĩ gl.& in.c.j.extrà,eo.lib.6.Tertia dicitur fraternitas, quę eſt inter regeneratũ maſculũ vel fœminã,& filios regenerãtis,miniſtrãtis, vel tenẽtis.30. q.iij.pictatium.& eo.tit.ex literis.& hoc ſiue nati ſunt ante iſtã cõpaternitatẽ , ſiue poſt .eod.tit. c.tua nos.Secus in adoptiuis,ſecundùm Innoc.ſecus etiam in filijs,quorum neutro ad compaternitatẽ deuẽtum eſt : quia poſſunt inter ſe liberè cõtrahere,niſi cõtrarium habeat cõſuetudo, quæ ſcãdalum generaret: cõtractũ tamẽ teneret,vt communiter tenetur in c.vtrum.extrà eod.niſi vt ſuprà Matrimonium.2.§.iij Et iſta ſecundùm Ioãnẽ de Neapo.in quolib. ix.habent locum etiã ſi vir aliquẽ teneat contra voluntatẽ vxoris vel parentũ ipſius leuati; quia quod eſt ex eccleſiæ ſtatuto,non dependet ex volũtate ſubiectorum ſtatuto.¶Quartum.Ad horum autem notitiã quaſi quædã arbor huius cognationis hic ſtatuitur,in qua eſt quaſi trũcus baptizatus,& inde procedũt tres rami paternitatis reſpectu baptizati ſiue cõpaternitatis

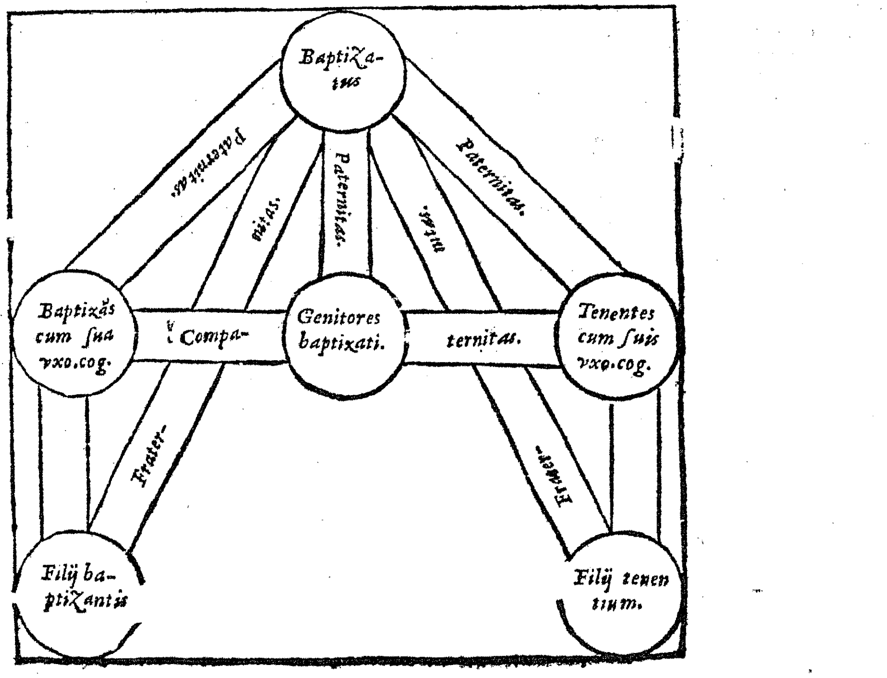

tatis ad inuicem:qui ſunt baptizans cũ ſua vxore,genitores baptizati,tenentes ad baptiſmum cum ſuis vxoribus. & ab extremis eorũ procedunt duo rami fraternitatis.i. filiorum prædictorum , ſic:Inter has perſonas prohibetur matrimoniũ,non autẽ inter alias:quia hæc cognatio non habet gradus.& hoc edictum eſt prohibitoriũ & cõſequẽter oẽs,qui non excluduntur,admittuntur, nec egreditur perſonas expreſſas, quæ , vt patet in c.j.eo.tit lib.vj.ſunt iſtæ.Baptizatus & leuans,leuãs,& parentes leuati:leuatus & filij leuãtis,etiã illegitimè nati,ſecũdùm cõiter Doct.ĩ d.c.Martinus.non autem adoptiui leuatus & vxor prius cognita leuati,vxor prius cognita leuantis , & parentes leuati,ita tamen,vt ibi patet , ꝙ dicatur de baptizante id ꝙ de leuante dictum eſt.¶Quintum.Et quod dictum eſt de vxore cognita,dicendum eſt etiã de muliere cognita fornicariè , ita ꝙ ad eã leuans aut baptizans transfundit iſtã ſpiritualẽ cognationẽ,ſecũdùm S.T.&gl.ſup c.ſi quis ex vno coniugio.xxx.q.iiij.Et horum ratio eſt , quia ꝑ fornicarium coitum duorum fit vna caro.Sed Richar.& Pet.de Pal.ſentiunt contrarium.& idem Arch & Io.And. in c.j.eo.tit.li.vj.in nouel. & Pã in d.c.Martinus.& hoc ſequitur Sũ.Ang. Ro.& Supple Sed omnes iſti falluntur. ex conſideratione turpitudinis peccati,rationem legis nõ aſpicientes.Ratio enim quare vir in vxorẽ aut econtrario cognationem iſtam transfundat,eſt,quia ſunt per cõnubiũ vna caro,vt patet per c.ſciſcitatur.xxx.q.iiij.& ꝑ c. Martinus.ext.eo.ſunt autem vna caro cõnubium,nõ ratione vinculi quod.ſ.coniungit animos,ſed ratione copulæ carnalis.Vnde gl.in d.c.ſciſcitatur.& in d.c.Martinus.exponit ꝑ cõnubium.i.per carnalẽ copulã , allegãs c.Agathoſa.xxvij.q.ij.vbi hoc expreſsè patet in fi.vbi q̃dã gloſula dicit ſuper verbo, copulatione coiugij.i.carnalis commiſtionis, quod etiam patet quia in matrimonio non fit iſta transfuſio ſine copula. Quia igitur hęc rõ legis locum habet ĩ coitu fornicario:quia qui adhæret meretrici,vnum corpus efficitur:oportet ibi etiã habere locũ & legẽ.vt patet ex dictis ſ̃.Lex.§.xvij.& tantomagis quanto hæc ratio in lege ipſa expreſſa eſt, & nõ implicita.Et.Inn.in c.Martinus.dicit, ꝙ canones vim cõſtituunt in vnione carnali,quãtũ ad acquirendã ſpiritualẽ ꝓximitatẽ.Sed econtra, inquit Pet.de Pal.quia cognatio ſpiritualis ortũ habens à ſpiritualibus, nõ trãsfertur per vinculũ carnale temporale , vt eſt ĩ coitu fornicario. Sed dico hoc eſſe falſiſſimũ,maximè qñ ille trãſitus cauſatur ex voluntate eccleſiæ , vt hic etiam ſecũdũ ipſum. Vnde nec matrimonium cauſat iſtũ tranſitũ ratione ſuę ſpiritualitatis,ſed ratione carnalitatis .i.copulæ : vt patet ex dictis.Cõtra enim.inquit Supplementum:primò, qa eſt mirabile dictu,ꝙ ex pctõ abominabili oriat̃ ſpiritualis parentela,ſicut ex glacie calor.Sed dico,ꝙ iſte ſermo eſt rud⁹,qa ex ñ tali formaliter, fit formaliter tale ĩſtrumẽtaliter:ſicut vinũ frigidũ recens potatum calefacit motũ ab anima : & corꝑis ablutio abluit ſpũaliter ĩ baptiſmo virtute Spũs Sãcti,& coit⁹ fornicari⁹ ĩducit affinitatẽ volũtate eccleſię,& ſic ĩ ꝓpoſito.Cõtra,ĩqt,ſecũdò,qa publica meretrix poſſibiliter eſſet ſpũalis mater & cõmater omniũ de ciuitate.Sed dico ẽt hoc dictũ eſſe rude:quia ſi hoc põt eſſe per ſe,puta ſi ipſa baptizetur aut leuet omnes,quid mirũ ſi ita poſſit eſſe per accidẽs.i.rõne viri ſecũ coeuntis.Contra , inquit tertiò,quia ꝓpter multas fornicationes multa eſſent matrimonia illegitima.Sed dico etiã hoc ñ eſſe mirum:quia vno incõuenienti dato plura cõtingunt,primo Phyſi.Alioquin idẽ argu-

poſſet de affinitate,quæ etiam per fornicationẽ inducitur.¶Sextum.Pone ꝙ vir cognita vxore leuet aliquẽ,puta Petrum de ſacro fõte,ita ꝙ vxor efficiat̃ mater ſpũalis eius,& deinde mortuo viro vxor tranſiẽs ad ſecunda vota ex ſecundo marito habeat filiam:vtrúmne illa filia poterit cõtrahere cũ Petro?Et refert Gem.in c.j.de cogn. ſpirit.li.6.dom.Ant.tenuiſſe,ꝙ poteſt,nec eſt eius frater ſpiritualis : quia non reperitur iure expreſſum. Sed ipſe Gem. tenet contrariũ,quia ſatis eſt iure expreſſum, ſaltem ſub regula generali,ꝙ filij duorum cõpatruum, per quorum alterum deuentum eſt ad cõpaternitatẽ , cõtrahere nõ poſſunt. vt ext.eod.c.j.Sed quia iſte caſus eſt dubius ante factum tenendum eſt cum Gem.quia tutius: ſed poſt,cum domino Ant.quia verius:cùm iã talis mulier deſierit eſſe vna caro cum eo,gratia cuius erat cõmater,& effecta ſit alia.¶Septimum.Licet is, qui aliquã baptizauit aut tenuit,cum illa contrahere nõ poſſit, etiã ſi ſit laicus:vel in minoribus ordinibus,quia filia ſpiritualis eſt,ext.eod nedum.li. vj.ſimiliter nec baptizans ducere poſſit filiã carnalẽ baptizantis vel tenentis:ext.eod. cap.fin.tamen pater ſpiritualis contrahere poteſt cũ ſorore carnali filij ſpiritualis.xxx.q.iij.c.illud etiã:& cum eius filia,& cum eius vxore,& cũ filia ſpirituali ſui filij carnalis.xxx.q.iii.illud.quia licet cognatio ſpiritualis à patre in filiũ trãſeat,nõ tamen econuerſo. Vnde non habet ramos vel gradus , nec tranſit ad nepotes aut perſonas non expreſſas,vt dictum eſt.¶Octauum. Filij duorũ cõpatrum poſſunt inuicem cõtrahere,ſiue ante, ſiue poſt compaternitatem ſint geniti,exceptae a perſona ſola, per quam compaternitas contracta eſt,quæ nũquam copulari põt alicui filiorum ſui patris ſpiritualis,xxx.q.iij.ſuper auibus.ext.eo.c.i.& c.ſuper eo.niſi conſuetudo eccleſiæ ſcandalum generans aliter haberet,vt in d.c.i.quod nõ ſolùm de conſuetudine eccleſiæ propriæ : ſed etiã eccleſiæ metropolitanæ,vel aliarũ circùmpoſitarũ intelligendũ eſt.ſecũdũ Ric.vt in d.c.ſuper eo. Et multo minus copulari poſſunt ſi cognatio iſta contracta eſt per vtrũque,vt quia pater carnalis tenet filiũ patris ſpiritualis,qui prius tenuerat ſuũ,quod fieri licitè poteſt,vt not.Pan. in c.ſuper eo.eod.tit.Et ſic c.poſt ſuſceptum.xxx.q.iij.quod dicit filios compatris & cõmatris non poſſe coniungi quãtum ad hoc abrogatum eſt.¶Nonũ Spirituales filij cõtrahere poſſunt inuicem , & etiam cum adoptiuis, vt no.in c.vnico de cogn.leg.¶Decimum.Secundũ Aſten.lib.viii. ti.xvj.iij.inter patrẽ & matrẽ ſpiritualẽ nulla ſpiritualis cognatio cõtrahitur.Vnde & ſecundũ Inn vir & mulier, qui ſimul vnum filium leuauerunt,poſſunt ſimul cõtrahere.& facit tex.cum glo.xxx.q.4 c.fin.Et ſic patet,ꝙ vir & vxor poſſunt ſimul vnum leuare:licet non ſit honeſtũ. Et ſi leuẽt ſimul, cõtrahunt duplicem cognationem,vnã directam per actum propriũ,& aliam indirectã per actũ alteri⁹,quod non magis inconuenit , quàm quòd aliqua mulier alicui ſimul ſit cõſanguinea & affinis.¶Vndecimũ.Si plures teneãt vnũ in baptiſmo vel confirmatione, hoc quidẽ eſt prohibitũ de cõſ. diſt.4.nõ plures & peccant,niſi excuſet patriæ conſuetudo.ſecũdùm Io.And.& Arc.in c.quãuis.de cogn.ſpi.li.6.vel niſi interueniat diſpenſatio epiſcopi,qui hoc poteſt,ſecũdũ do.Io.And.de S. Geor.& gl.in d c.quãuis. tamen cum omnibus contrahitur cognatio ſpiritualis,vt in d.c.quanuis.ſ.à leuato & genitoribus eius, & baptizante vel confirmante , licet iſti leuantes illam inter ſe non contrahant,ſecundùm Inn & Hoſt .vt etiam dictum eſt part.priore. ¶Duodecimum

Si non baptizatus baptizet aut teneat. Sum. Ang. & Roſ. poſt gl. in c. in baptiſmate. de cōſec. diſt. 4. diſtinguit, quod ſi leuet, non cōtrahit ſpiritualem cognationem, quia cùm non poſſit eſſe pater ſuſcepti, per d. c. in baptiſmate. non erit cōpater, quã tamē cōtrahit, ſi baptizet, quia eſt pater baptizati: & cōſequēter eſt cōpater. Sed iſta ſunt friuola, & contra Rich. Pet. & S. T. dicentes, ꝙ ſiue leuet, ſiue baptizet, nullã cōtrahit huiuſmodi cognationē, & cōtra apertã rationē, quia ſicut nō poteſt eſſe carnalis cognatus, qui nondum eſt carnaliter natus ad vitam carnalem, ita nec poteſt eſſe cognatus ſpiritualis, qui ad ſpiritualem vitam per baptiſmum non eſt regeneratus. Quod voluit dicere S. T cùm dicit, quia talis eſt expers vitę ſpiritualis. Si tñ baptizatus teneat filium non baptizati, puta Iudæi, ſecundùm Arch. & gl. in c. j. xxx. q. j. cōtrahit cōpaternitatem. Vnde baptizans cōtrahere nō pōt cum patre baptizati, ſi cōuertatur ad fidē, & ſimiliter ſecundùm Archid. ſi alter coniugum eſt baptizatus per eū, nō trãſit cognatio ad reliquum. Et idem S. Th. De hæreticis autem videtur idem dicendum quod de fidelibus & malis: quia cùm ſint baptizati, cum eis eodem modo contrahitur. Baptizatus etiã nō confirmatus tenēs in cōfirmatione, nō cōtrahit compaternitatem ſecūdùm Sum. Ang. attribuentem etiã Hoſt. Pet. & S. T. Sed contrarium tenuit Sum. Roſel. & verius: quia baptizat⁹ eſt capax: & ibi verè percipitur ſacramētū. nec S. T. contrarium dicit. ¶ Tertiumdecimum. Qui leuando puerum tangit quidem, ſed non reſpondet, ne efficiatur patrinus: ſecūdùm Roden. nihilominus efficitur patrinus, & contrahit ſpiritualē cognationē, quia reſpōſio nō eſt de ſubſtantia, ſed tactus ſeu tentio vel leuatio. Et ita tenet Arch. & cōiter Summiſtæ, maximè Piſ. & hoc ſi ītēdit agere vt verus patrinus, id quod agit patrinus, etiam ſi nō intendat eſſe compater. Et per hoc reſpondetur ad argumentum in hoc faciēs dubium, quia. ſ. in talibus requiritur intentio, quod videtur voluiſſe Pã. in c 2. ext. eo. & verum non eſt in baptizãte. vt dicit eſſe caſum ext. eod. in c. fin. vbi baptizans nō intendebat contrahere iſtam compaternitatem, quam tamen contraxit, eſt tamē verū ī tenēte ſed ſufficit, ꝙ intēdat facere quod facit patrinus. Nec obſt. l. conſenſu. & l. in omnibus negotiis. ff de actioni. & obligationi. quia habent veritatem, qñ nihil voluntariè fit: hîc autē licèt nolit eſſe cōpater, tñ vult baptizare vel tenere: & cōſequenter eſt compater, quia volens principale, neceſſario vult acceſſoriū. ſ. per accidens, vt in l. ſi is qui. ff. commo. Si verò econtrario reſpōdeat, ſed nō tãgat, ſed tãgere fingat puerum, ſecundùm Veru. non efficitur patrinus in baptiſmo vel cōfirmatione. & idem Io. And. in regula qui p alium. in 6 & idem Arch. in c. j. eod. tit. li. vj. & facit c. de his & c. ad limina & c. omnes. & c. primū. xxx. q. j. Si verò tãgat linteum ſolū, ſecūdū Arch. in c. quãuis. eod. tit. li. vj. nihilominus efficitur cōpater: & idē Hug. & Io. And. in linteo tenetur puer dū baptizatur & Gem. in d. c. quãuis. & Dir. addens, ꝙ ſi multi tenent linteum circunquaq; & puer in medio ponitur: ſuſcipiunt eū in linteo, & ſufficit. Et hoc tene: quia ſufficit ꝙ teneant puerum, ſi ſacerdos non tenet. vel ſi tenet, vt dum baptizat immergendo, tãgãt immediatè, vel mediatè ſibi annexo indumento, nec Pet. de Pal. dicit oppoſitū, vt īponit illi Sum. Ang. ſed dicit idem. ¶ Quartumdecimum. Per procuratorem contrahi poteſt compaternitas, ſecundùm Mar. & Card. vt recitat Pan. in c. veniēs. ext. eod. quia regulariter omnis actus explicari nō poteſt per procuratorem, niſi expreſsè prohibeatur à iure: vt l. j. §. vſus. ff. de procu. & in regula, poteſt quis. de reg. iur. in vj. Sed Io. And. in d. regula, poteſt quis in mere, tenet contrarium, & principale ſuū fundamētū eſt ſup c. de his. & c. ad limina. xxx. q. j. vbi videtur requiri act⁹ corporalis. & idem Arch. in c. j. eod. ti. li. vj. & idē Bald. in l. poſt mortem. ff. de adop. vbi abſens non arrogat, vel adoptat, vel facit huiuſmodi ſolēnitates. & idē Bar. ī l. Gallus. §. forſitan. ff. de liber. & poſth. Pan. autē in c. veniēs eod. tit. dicit præceptorē ſuum Card. tenuiſſe opinionē Mar. & ad iura allegata in contrariū dicit, ꝙ loquūtur qñ quis per ſe vult iſtam cognationem contrahere. quo caſu requiritur tactus tpe ſacramenti. Sum. Ang. cum Pan. dicit ante contractum matrimonij tenēdum eſſe quòd ibi ſit cognatio ſpiritualis: poſt contractum verò tenēdum eſt cōtrarium. Sed quia hoc eſt non determinare veritatem: ideo dic, ꝙ ibi nō eſt dicta cognatio, p rationē quę tãgitur ſ. Adoptio. §. ij. Et quod videtur cōtra de proc. c. fi. li. vj. vbi per procuratorem cū ſpeciali mandato matrimoniū cōtrahitur, ſoluitur ſecundū Arch. per id quod not. in c. aqua. de conſec. eccl. vbi epiſcopus cōmittere nō poteſt reconciliationē eccleſiæ ſimplici ſacerdoti, & ſic ꝙ perſonæ cohæret, nō poteſt per aliū adimpleri, arg. c. fin. de offic. del. expreſſio aūt conſenſus, per quē matrimoniū contrahitur, bene pōt fieri per aliū. d. c. fi. de procur. ¶ Quintūdecimum. Ipſe aūt procurator in prædicto caſu contrahit cōpaternitatem, ſecūdum Io. And. vbi ſ. qa licet nō intēderet obligari, tñ reipſa interuenit, ideoq; ēt extra id quod agitur, naſcitur obligatio, vt l. ſi is qui. ff. cōmo. Sed Fed. conſil. xv. tenuit contrarium, quod Pan. verius putat in d. c. vlt. Sum. autem Ang. iterum concordat per ante & poſt factum. Sed dicendū eſt, ꝙ ibi nō eſt cōpaternitas, quia vbi non eſt conſenſus, nō naſcitur obligatio. l. in omnibus. & l. conſenſu. ff. de act. & obl. & ſi interuenit re ipſa, hoc tamen non fuit nomine proprio, & conſequenter nec principale nec acceſſorium voluit. Iura autē quæ allegat Io. And. probãt ꝙ ſępe aliqd inducit extra id quod intēditur, ſed loquūtur quãdo quis habebat animū obligãdi ſe, & ſic nō deficiebat animus, ſed error in materia, hîc aūt deficit intentio. & facit quod not. Pet. de Anc. dicens ꝙ tenens filium vnius, quē credebat filium alterius, cum quo intendebat contrahere cōpaternitatem, non cōtrahit cōpaternitatem. ¶ Decimumſextum. Vniuerſitas cōpaternitatē p procuratorē cōtrahere nō pōt. ſecundū Fed. d. cōſi. xv. vt refert. Pã. vbi ſ. quia nō habet animã. i. non eſt baptizata, & conſequenter nō eſt capax illius cognationis. pro quo facit c. Romana. §. vniuerſitatem & c. ſi ſententia de ſen. excom. li. vi. Sed Pan. credit poſſe attentari vt ipſi conſtituentes ſyndicum efficiãtur cōpatres, quia diſpoſitio cōcepta in vniuerſitate reſoluitur vt cōcernat ſingulos de ipſa, ſi actus nō cadit in vniuerſitatē, vt res nō careat effectu, & iſte eſt tex. notabilis, qui facit ad multa in d. c. ſi ſentētia. & c. nouerit. & c. grauē. de ſent. excō vbi excōmunicãtur ſinguli ſtatuentes contra libertatē eccleſiaſticã, licet ſtatuãt nomine vniuerſitatis. Sū. aūt Ang. diſtinguit rurſus per ante & poſt factū. Sed tu dic iuxta pdicta, ꝙ fieri nō pōt nec per procuratorē, nec per ſyndicū, nec per nuntium: vt cōiter tenent Canoniſtæ. Et licet conſuetudo ſit in cōtrariū tamen hoc nihil eſt quantū ad ipſam ſpiritualē cognationem, licet hoc valeat quantùm ad quandã effigiē cōpaternitatis, & contractum amicitiæ. ¶ Decimūſeptimū. Si baptizatus in neceſſitate per laicū vel mulierē, vel quicunq; alius iteratò ſciēter vel ignorãter baptizetur, nulla ſpiritualis cognatio in ſecunda baptizatione cōtrahit: qa nec ſacramētū iteratur ī ſe, ſecūdū Arc. in c. preſbiteri. §. ꝙ verò. di. 67. licet dicatur iterari propter iteratã verborū ſolēnitatē, vel ablutionis aut vnctiōis exterioris. Tenuit tamen Tanc. vt recitat glo. in d. §. quod vo, ꝙ ſi quis millies ordinetur preſbyter, tot preſbyterales ordines. i. characteres recipit, & idē dicit de baptiſmo, aliter nō fieret iniuria ſacramento, vt de cōſe. di. 4. oſtenditur, nec diceretur quis bis baptizari, vt de cōſe. di. 4. qui bis. & c. eos. Itē quoties accedit vbū ad elemētū, fit ſacramētū. j. q. j. detrahe. & idē videt tenere gl. in. c. 2. de apo. Sed Pa. ibi dicit Gof. tenere, ꝙ nō imprimit alius character, & idē gl. in d. §. quod vò Sacramento aut fit iniuria nō in ſe, ſed quantū eſt ex parte iterantis, nec iteratur ī ſe, ſed in aliquo ſui, & accedente verbo ad elemētū, fit ſacramētum, niſi iam ſit factū. ¶ Decimūoctauū. Leuantes chriſma poſt cōfirmationē, ſpiritualē cognationē nō cōtrahunt: quia non interfuerunt ī actu cōfirmationis, nec leuarunt. ¶ Decimūnonum. Poſſibile, eſt aliquem ſucceſſiuè duas habere cōmatres in vxores, vt patet ex dictis. Nã ſi prima tua vxor tenuit filiū alterius antequã eſſet cognita à te, ea mortua illã aliã poteris habere, nō autē ſi tenuiſſet poſtq̃ fuit cognita à te: qa es cōpater illi⁹ alterius. Si ēt aliqua mulier tenuit filium vxoris tuæ ex alio viro, illa mulier eſt cōmater vxoris tuæ, ſed nō tua: ſiue tenuerit antequam inter vos eſſet carnalis copula, ſiue poſt, ideoq; potes illã habere. Similiter ſi qs ſuſcipiat filiū tuū, quē de alia habuiſti, eſt cōpater tu⁹, non vxoris tuę, vñ te mortuo vxor tua poterit illū habere. Et ratio omniū horū eſt cōmunicatio actionū, nō paſſionum. de qua ſ. parti. 3. vñ verſus, Quæ mihi, vl cui⁹ mea natū fōte leuauit, Hæc mea commater, fieri mea nō valet vxor. Si qua meę natum; nō ex me, fonte leuauit, Hãc poſt facta meæ nō ide vetabor habere. Ambos cōpatres facit actio, paſſio nunq̃. ¶ Viceſimum. quę dicta ſunt de tenente ad baptiſmū erga legatū & parentes ei⁹ quò ad cognationē ſpiritualē, intellige etiã de baptizante, & quæ dicta ſunt de baptiſmo quò ad baptizãtē & tenētē quãtū ad cognationem, intellige etiã de cōfirmante, & ad cōfirmationē

8 tenentē. ¶ Octauò quæritur, *quid iuris de impedimēto cognationis legalis? Et dico multa. ¶ Primum. Cognatio legalis ſecūdum S. Tho. in 4. di 42 eſt quædam proximitas proueniens ex adoptione, intellige perfecta, quæ eſt arrogatio: & imperfecta, quæ eſt ſimplex adoptio, đ qua ſ. Adoptio. Intellige etiã, ꝙ vigorē habet iſta cognatio ab inſtitutione eccleſiæ, & non à lege ciuili ſolùm, q̃ nō ſufficeret, vt dicit. Eius aūt affectus eſt impedire matrimoniū ſimpliciter, vel ad tempus, ſecūdū omnes, & etiã dirimere, ſecūdū cōmuniorē opinionē, quæ eſt S. T. Ric. Io. de Lig. Pan. & gl. in c. vnico. de co. leg. vbi dicitur, ꝙ adoptione durãte nuptię conſiſtere non poſſūt. & facit c. j. & c. per adoptionē. 30. q 3. licet. Io. And. & Spec. tenеant, ꝙ impediat ſolum. Ratio autem huiuſmodi prohibitionis ſecūdū S. Th. fuit cohabitatio, q̃ ſolet eſſe inter tales: quia lex diuina præcipuè illas perſonas à matrimonio, quod concupiſcentiã reprimit, excluſit, ſecundùm Rabbi Mo. quas neceſſe erat cohabitare, ne ſi ad eas liceret copula, facilis pateret aditus cōcupiſcētiæ. ¶ Secūdū. Huius cognationis ſecūdū S. T. & alios Doctr. tres ſunt ſpecies. Prima eſt quaſi aſcendentiū & deſcendentiū īter adoptãtem patrem, & filiū, vel filiã, nepotem, & neptē, & huiuſmodi adoptatos. Adoptato enim patre, ſecūdū S. T. adoptãtur & filij & nepotes, qui ſūt in poteſtate adoptati q̃ indiſtinctè īpedit in perpetuū, ſecūdū. Pe. de Pa. etiã ſoluta adoptione: quia adoptãs cōtrahere nō poteſt cū filia adoptata, aut nepte, & hmōi. 30. q. iij. ita diligere. etiã poſt emancipationem. Inſtit. de nup. §. ergo. Inter adoptãtē tñ, & patrem vel matrē adoptati nulla cōtrahitur cognatio, ſecūdū S. T. & Pe. Secūda eſt quaſi collateraliū īter adoptãtis filiū naturalē & adoptiuū, q īpedit quãdiu durat adoptio, ſiue ſūt ī ptãte patris eiuſdē: qua ſoluta p mortē patris vl emãcipationē filij naturalis vl adoptiui nō īpedit extrà eo. c. vnico. l. qui ī adoptionē. ff. de ado. Itē īter filios filiorum adoptiuorum. Inſt. de nup. § īter eas quoq̃, qđ limitat Sū. Ang. ſi eorum patres ſunt arrogati. Sed melius eſt verum ſimpliciter, vt j. par. 4. vñ qui vult naturalē filium tradere filiæ adoptiuę, emãcipet illum vel illã. 30. q. 3. per adoptionē. & q vult adoptare generum, emãcipet filiã. Inſt. de nup. §. īter eas quoq;. & d. c. p adoptionē. Tertia eſt quaſi legalis affinitas īter patrē adoptãtē & vxorē filij adoptiui, & inter filium adoptiuum & vxorē patris adoptãtis. & hęc etiã impedit perpetuò, etiã poſt emãcipationē. ff. de ritu. nup. l. adoptiu⁹. & ſimiliter poſt mortē patris, vt ibi, ēt ſi ante mortē fuiſſet emãcipatus. ¶ Tertium. Ad horum ītelligētiã hic arborem cognatiōis huius ſtatuo, cuius truncus vl radix aut cētrum eſt adoptãs cum ſuo coniuge, ſiue ſit maſculus, ſiue fœmina, ex quo procedunt quaſi ī formã circuli quatuor rami, quorum duo ad cētrum cōparãt ī rōne deſcēdētium vl quaſi, ſed adīuicē ī ratione lateralium, ſ. filiorum naturalium & adoptiuorum. tertius vò. ſ. filiorum adoptati, ī ratione deſcēdētium quò ad cētrum, ſed ī ratione collateralium quò ad filios naturales. quartus vò in ratione affinitatis quò ad cētrum, licet in iſtis requiratur aliqua limitatio, vt j. eo. § p totum, q̃ omnia patent ī hac figura. ¶ Quartum. Fili⁹ adoptat⁹, qui non trãſit ī poteſtatē patris adoptãtis, contrahere poſſet cum filia naturali & legitima patris adoptãtis, q̃ eſt in ei⁹ poteſtate, ſecundum Hu. xxx. q. iij. in prin. & idē videt ſētire Inn. ſecūdum. Pa ī c. vnico. & gl. in d. q. j. §. q. autē. arrogatio verò hoc impedit, cum durat ſolùm. Sed Pan. vbi ſ. dicit, ꝙ communiter Doct. & Spec. tenent, ꝙ non poteſt, quanquã non tranſeat in poteſtatem adoptantis: quia p adoptionē acquiruntur quædam iura, quæ per emãcipationē diſſoluuntur. l. pen. C. de adopt. ſicut adoptiuo tali datur ſucceſſio ab inteſtato, q̃ non datur emãcipato, vt ibi, & ius canonicum īdiſtinctè tenet, & loquit de adoptato. ſ. in genere, & non diſtinguēdo de arrogato, & ſimpliciter adoptato. Et ex his infert Sum. Ang ꝙ etiã filius illegitim⁹, q non eſt ī poteſtate patris, contrahere ñ poteſt cū filia adoptiua patris. de quo j. partic. viij. Sed op. j. ſcilicet Hug. & gl. eſt vera ſecundùm mentē S. T. & Pe. de Pal. & communiter Theologorum: quia licet p adoptionē acquirãtur aliqua iura, illa tamen non ſunt ratio prohibitionis matrimonij. Licet ēt ius canonicum non diſtīguat, diſtinguit tñ ratio iuris, quę eſt cohabitatio. ¶ Quintum. Filius naturalis arrogãtis contrahere pōt cum filia filię arrogatę ſecundum Aſt. quia cum mulier neminē habeat in ſua poteſtate, filia arrogatę mulieris trãſire non poteſt ī poteſtatē arrogãtis matrē, ideóq; nulla cognatio orta eſt īter arrogãtē & filiã arrogatæ, ff. de ado. l. ſi pater. Nō poſſet tñ talis fili⁹ naturalis cōtrahere cum filia arrogati viri à ſuo patre, ſi habeat eã ī ſua poteſtate qñ fuit arrogatus. & idē Hoſt. ¶ Sextum filij adoptiui īter ſe poſſunt contrahere ſecundum Aſtē. & Veruec. ſicut notat Hug. xxx. q. iij. ita ſicut etiã & ſpirituale filijs

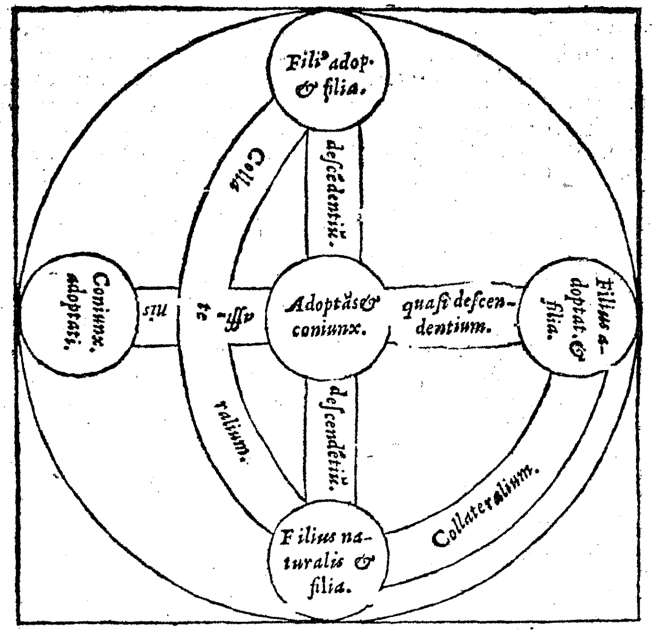

filij alicuius poſſunt ĩter ſe cõtrahere : & etiã ſpirituales
cum adoptiuis,per glo.in d.c.vnico,quia hoc non inue-
nitur ꝓhibitum.quod etiã indiſtinctè videt̃ tenere Ber.
Sed Hoſt.diſtĩguit inter arrogatos & adoptatos : quia ĩ-
ter omnes exiſtẽtes ĩ poteſtate alicui⁹ adoptãtis nuptiæ
prohibẽtur vſq; ad gradũ per legẽ prohibitum. Vñ inter
duos arrogatos ab eodẽ cõtrahi nõ poteſt: ſed ĩter duos
adoptatos poteſt. Primũ autẽ ſequitur Archid. & eſt ve-
rius:quia vt innuit S.T.non eſt minor,ſed maior cogna-
tio inter filios ſpirituales , qui contrahere pñt, quã ĩter
adoptiuos. ¶ Septimum. Si adoptiuus durãte adoptione
contrahat de facto cum filia legitima adoptãtis : quidã
dicunt,ꝙ matrimoniũ non diſſoluetur ,eo ꝙ impedimẽ-
tum ſit tẽporale, vt not,gl.in d.c.vnico. cuius opinionis
eſt Inno.vt refert Panor.ibi.ſed contrarium tenet,quam
etiam dicit communem, & idem Spe.quia licet illud im
pedimentum ſit temporale ſecũdũ ſe,inducit tamen per
petuum effectum & ponit exemplum in gl.ibi,quia ali-
quis hodie cum iſta coniugata contrahere non põt,cum
qua mortuo viro poterit die craſtina cõtrahere. ¶ Octa
uũ. Filius adoptiuus ſecũdũ Pã.vbi ſupra,cõtrahere non
poteſt cũ filia illegitima patris adoptiui:vt queadmodũ
filius illegitimus non põt contrahere cũ ſorore carnali
illegitima vel alia cõſãguinea, ita nec cũ filia adoptiua,
ſicut etiam nec cum ſpirituali. Et hoc ſequitur.Sũ Ang.
dicens,ꝙ illegitimus filius,etiã ſi non ſit in poteſtate pa
tris cõtrahere nõ põt cum filia adoptiua. Sed Sum. Roſ.
innititur.Aſtẽ.& tenet contrariũ: quia filius illegitimus
nõ eſt ĩ poteſtate patris. Et hæc opinio tenẽda eſt cõtra
Ang.& Pa.ſicut tenet Hoſt.Inno.& gl.in c.vnico. de co-
gna.leg.& Verucc.& Richar.& Io.de Plat.& Ang.Are.&
Aſten.& Arc. tertia parte,tit.j.c.xiij.& Piſa. Non poteſt
tñ filius illegitimus. contrahere cum filia ſpirituali ſui
patris,ſecũdũ Richar. & Aſten. quia hic maior eſt vis.

9 ¶ Nonò quæritur,* q̃d iuris de de impedimẽto criminis
impedientis & dirimẽtis? Et dico, ꝙ cũ illa crimina ſint
tria,ſcilicet adulterium cum homicidio, adulterium cũ
fide data de contrahendo , & contractus de præſenti cũ
ſecundo coniuge viuente primo , vt patet per S. Tho.4.
diſtin.35.& diſtinct.32.q.ij.artic.ij.circa hoc dicẽda ſunt
multa. ¶ Primum. Crimen primum eſt adulterium cum
homicidio effectualiter machinato, ſecũdum San.Tho.
vt ſi vir occidit virum eius cum qua adulteratur, vel ꝓ-
priam vxorem, vt habeat adulterã,vel econtrariò , vxor
occidit vxorẽ eius cum quo adulteratur, vel propriũ vi-
rum, vt adulterum habeat. Hoc autem quidam,vt Inno.
& Hoſt.intelligunt ſi ſequatur homicidium, licet adulte
rium non præceſſerit.extrà,de conuer.ir.fid.c.laudabilẽ,
vt nihil dicitur de adulterina pollutione, quidã verò,vt
Gof.dicunt neceſſariò requiri pollutionem.S.Thom.ve
rò in locis ſ̃. dictis aliquãdo innuit , quòd ſic,aliquãdo
ꝙ non,ſed veritas eſt, ꝙ ſi ambo adulteri machinati ſũt
in mortẽ , ſufficit mors ſine adulterio:ſicut de facto fuit
in caſu dicti capitis,laudabilem.etiam ſi alter machinan
tium ſit infidelis,nihilominus dirimetur,ſi conuertatur,
vt ibidẽ,etiã ſi eo animo factum eſt vt conuerteretur,ſe
cundùm Rich.Si verò alter tãtùm machinatus eſt , tunc
ad dirimendum requiritur pollutio,vt no.Io.And.& ſe-
quitur Panor.in c. ſuper hoc.eod.tit. Si verò homicidiũ
non interuenit actu,nõ ſufficit adulterium ſolum,vt no.
Ioan.And.ibidem.& eſt tex.in c.ſignificaſti.de eo q̃ du-
xit in matrim. ¶ Secũdum.Si verò interfecit quidẽ alte-
rum,ſed nõ ea intentione vt alterũ haberet in cõiugem,
ſed ob aliã cauſam,puta in bello,vel caſu,aut odio,iſtud
non erit impedimentum,ſecundùm Ber.& Hoſtien.in d.
c.ſuper eo.& in d c.laudabilem.vnde dicit Sanct.Tho.in
iiij.vbi ſuprà.j.diſtin.xxxvij.quòd vxoricidium aliquan
do impedit,& non dirimit , vt quando vir vxorẽ occidit
pro

propter adulterium vel odium,quandoque verò etiã di-
rimit,vt cum occidit,vt ducat eã cũ qua mœchatur:quia
tum efficitur perſona ſimpliciter illegitima ad cõtrahẽ-
dum cum illa:non aũt reſpectu aliarũ mulierũ. ¶ Tertiũ.
Si homicidiũ mãdauit vel cõſuluit , d.c ꝑ omnia vt ſ̃ ſe-
cundùm Veru.& Hug.ita quòd idem eſt ac ſi interfeciſ-
ſet.Si verò nihil horum fecit,ſed ratũ habuit:dicẽdũ eſt,
ꝙ ſi nihil operatus eſt vt occideretur,ratihabitio nõ in-
ducit hoc impedimentũ:ſiue ſit factũ homicidiũ nomi-
ne ſuo,ſiue non,ſecũdũ gl.in c.ſi quis viuẽte.xxxj.q.j.&
gl.in c.j.de conuerſi.infi.& Vincen.& Io.An.& Laud.&
Bar.& Pan.in d.c.j.licet aliàs in maleficiis ratihabitio re
trotrahatur, & cõparetur mãdato. ¶ Quartũ. Secũdũ cri-
mẽ eſt,quãdo viuẽte cõiuge de facto cõtrahitur cũ alio:
& tertiũ eſt ſi nõ cõtrahitur de facto,ſed tamen datur fi-
des de cõtrahẽdo,vel iuramẽtũ.vt ext.de eo qui dux.in
ma.c.fi.& xxxj.q.j.relatũ.Sed ad hoc ꝙ iſtorũ duorũ cri-
minũ quodlibet matrimoniũ dirimet req̃ritur primò, ꝙ
vterq; ſciat impedimentũ , ſecundũ.S.T.j.quilibet eorũ
ſciat reliquũ habere cõiugẽ:quia alter ſi ignorat poterit
eſſe matrimonium inter eos poſt mortẽ coniugis:vt eſt
caſus in c.j e.tit ꝙ Pan.limitat ſi ſuperinducta fuit igno-
rans tempore vitæ vxoris:aliàs ſi de hoc certiorata coëat
dirimitur.d.c.fi.& dicit̃ ignorãs quandiu nõ habuit cer
titud nem vel probabilem opinionem,vt in c.inquiſitio-
ni.de ſent.excom.Secũdò requiritur quòd interuenerit
contractus per verba de præſenti,vel ſit data fides de cõ
trahẽdo,vel iuramẽtũ, aliter non impediret, etiã ſi in-
terueniſſet copula,vt dictũ eſt ſ̃.part.prima. Quæ fides,
ſecundum aliquos vt recitet Rich.in quarto , diſt.xxxv.
nõ eſt nuda ꝓmiſſio,q̃ vt dicunt,non impediret,ſed ipſe
dicit ſe credere ꝙ ex nuda promiſſione oriatur hoc im-
pedimentum.& hoc tene:quia ſecundùm vſum cõmunẽ
loquendi dat fidẽ qui ſpõdet vel promittit.nec differt di
cere:promitto & do fidẽ:cùm ſecũdũ nihil realiter ad-
dat primo. Vnde qui promiſerunt , cõſueuerũt dicere ſe
fidem dediſſe.Iſta aũt promiſſio eſt deſpõſatio de futuro.
Tertiò requiritur ſecundùm S.T.quòd in vtroque cri-
mine interuenerit carnalis pollutio , ſcilicet ante vel
poſt contractum,aut fidẽ datã:quia nec adulterium ſine
vllo illorũ,nec vnum vel vtrũque illorũ ſine adulterio di
rimeret:vt in d.c.ſignificaſti.& xxxj.q.j.c.j. Quartò req̃-
ritur ſecundum S.T.quòd primũ matrimoniũ fuerit vali
dum:alioquin non impediret etiã cum pollutione , vt in
d.c.ſignificaſti.Sufficit etiã ſi primum fuit ratum.i.per
verba de præſenti contractum,licet non conſummatum,
etiam ſi eſſet ſeparatum quo ad thorum:vt in c.ſignifica
uit.& in c.literarum.eod.tit. ¶ Quintum.ſi quis viuente
vxore dedit fidem alteri ſecundæ,ſine copula tamen ,&
deinde mortua vxore accipit tertiam , qua viuente co-
gnoſcit ſecundã,cui primò dederat fidẽ,ſecũdũ Io.And.
in c.ſi quis eod.tit.nõ poterit mortua tertia habere ſe-
cundã:quia verum eſt dicere ꝙ fidem dedit & cognouit
ſtãte legitimo matrimonio,ſcilicet primo vel ſecũdo ꝙ
fuit cum tertia,nec matrimoniũ intermediũ remoueret
impedimẽtũ.facit l.ſingularia,ff.ſi cer.pet.& in c.in ſcri-
pturis viij.q.j.Sed Gaſpar. Cald.tenet cõtrariũ.& ſequit̃
Pan in dicto c.ſi quis:quia contrahendo cum ſecunda vi
detur receſſiſſe à data fide:& cõſequenter nunc reperitur
adulterium ſolum,quod non impedit,vt in d. c.ſignifica
ſti.Sum.aũt Ang.diſtinguit per ante & poſt factum : ſed
tu indiſtinctè tene opinionẽ ſecundã cum Roſ.quia iu-
ra hoc impedimentum induxerunt,ne ſpe cõtrahẽdi ſe-

quereter machinatio in mortem ꝙ hic ceſſat. Et mor-
tua ſecunda poterit contrahere cum tertia , nõ obſtante
adulterio ſolo immediatè remanẽte,ꝑ c.ſignificaſti.cum
aliis.de eo,q̃ du.in ma.quã pol.ꝑ ad.& ita tenuit Io.de
Lig.in c.ſi quis.eod.tit. ¶ Sextum.Si vxorat⁹ det fidẽ Ber-
tæ.ꝙ ſi cõſentiat:poſt mortẽ vxoris accipiet illã quam
Blãcha cõſanguinea ipſius Bertæ cõſulet,& Blãcha con-
ſuluit ꝙ accipiet Bertam ſecundùm Aſtẽ.diſtinguẽdum
eſt. Nam ſi Berta, aut is qui dedit fidẽ,probabiliter cre-
debat ꝙ cõſuleret de Berta, non poterit eſſe matrimo-
nium,quia eſt in fraudẽ.Si verò ille aut illa hoc nõ exi-
ſtimabat,poterit habere Bertã. Et intellige ſi nõ exiſti-
mabãt ambo,quia vno ſolo exiſtimãte dirimitur , ſi am-
bo ſciebãt impedimẽtum ¶ Septimum.Si quis verò viuẽ
te vxore de facto cõtrahit cũ alia ſecunda , intellige ſine
coitu,& mortua vxore contrahat cum tertia ſecundùm
gl.à Doct.cõmuniter probatã in c.j.eo.tit.poterit ſtare
cum tertia,ſi cõtraxit cum ea antequã expreſsè vel taci-
tè cõſentiret cum ſecunda.quia matrimonium illud nul
lum erat, etiã ſi illa fuiſſet ignorãs viuẽte prima,antè
tñ q̃ cõtrahat cum tertia,cõpellẽd⁹ eſſet cõtrahere cum
ſecunda,ſi illa ignorauit illum habuiſſe vxorẽ , ipſa verò
nõ eſt compellenda.& idẽ Hoſt. ¶ Octauum.Si quis au-
tem viuẽte vxore cõtraxit de facto cum ſecunda adul-
tera,cum qua ſcilicet polluitur diſtinguẽdum eſt, vt pa-
tet ex dictis.Nã ſi illa ſciuit ꝙ habebat aliã quãdo eam
duxit,vel alio tempore,non poterit eſſe in iſto matrimo
nium.Sed ſi vſq; ad mortẽ primæ hoc neſciuit,& ea mor
tua hoc ſcit,ĩ poteſtate ignorãtis eſt ratificare matrimo-
nium, aut diuortiũ petere:ext.eod.cap.j.& c.veniẽs.niſi
prima viuente facta ſit conſcia,& conſenſerit in copulã:
quia matrimonium perpetuò impediretur.ar.de præſcr.
c.fi.in fi.& c.pen.in fi.xxxiiij.q.ij.ſi virgo.de ſecun.nupt.
dominus, vel niſi mortua prima poſtea quàm ſenſit,cõ-
ſenſerit in copulam,quia diuortium petere non poterit,
arg.de cõiug.ſer.c.propoſuit.& cap fin. Et ſi in caſu quo
iſta adultera contraxit ignorãter,mortua prima contra
hat cum tertia,ſecundùm Hoſt.& Gof manebit cũ ter-
tia,etiã ſi poſtea cognoſcat ſecundam,vt dicto cap.ve-
niens:quia prima viuẽte,cõſenſus habitus cum ſecunda
fuit nullus,& conſequẽter non impediuit matrimonium
cum tertia.Et ſi ſecundam cognouit antequam duceret
tertiã,nihilominus ſtabit cum tertia , ſecundùm Hoſt.
arg.de coniug.ſer.propoſuit.& c.fi.& c.bonæ memoriæ.
de electio.Et ſi ſecũda agat cõtra eũ,& durãte iudicio cõ
trahit cum alia ſecundum Aſtẽ. tertia erit vxor,quia ſe-
cunda nõ cẽſetur vxor,niſi ex nouo cõſenſu.d.c.veniens.
¶ Nonum.Et ſi priore vxore viuẽte quis cõtraxerit & cõ
cubuerit cum plurib⁹ inſcijs, ſecundùm Hoſt. locus eſt
gratificationi,quia quãcunq; certificatã de morte prio-
ris primò cognouerit,poſt mortẽ legitimæ illã tenebit.
d.c.veniens.& idẽ Dir.dicit̃ autẽ inſcia,ſiue ignorãs, ſe-
cundùm Hoſt q̃ñ habet iuſtã cauſã ignorãdi, vt quia vir
de remotis adueniens aſſerebat ſe vxorẽ nõ habere ; de
ſpõ.cùm in apoſtolica,& filij interim nati ſunt legitimi,
ſi ſecundum matrimonium cõtractum fuit in faciẽ ec-
cleſiæ,nõ autẽ ſi clã.Adulterium n.nõ cõmittit̃ ſine do-
lo.ff.ad l.Iuliã de adult.l.penul.xxxiiij.q.ij. in lectum.
¶ Decimum.Si autẽ habens vxorẽ adulteretur cum Ber-
ta,& dicat.Si vxorẽ nõ haberẽ,acciperẽ te,& poſteà ĩter
ficit vxorẽ,non tamen eo propoſito vt Bertã acciperet,
dicit Gaſ.Cald.& recitat do Ant.de Sanct.Geor. in dicto
c.ſuper hoc.quod poterit Bertã accipere in vxorẽ , quia
hic

hîc nõ eſt fidei datio per verba præmiſſa, nec homicidiũ
eſt factum eo ꝓpoſito,nec adulterium cum dicta machi
natione. Card. aũt hoc reprobat, dicẽs quòd non tenet
matrimonium:quia qñ adulterium interuenit, non at-
tenditur an machinatio interuenerit ex ꝓpoſito habẽdi
eã nécne. Sum. autem Ang. diſtinguit per ante & poſt fa-
ctum. Sed tu dic ꝙ prima opinio ſimpliciter eſt vera, &
ſecundũ mẽtem S.T. nec eſt hîc aliquod trium prædicto
rum criminum, vt patet. ¶ Decimò quæritur, *quid iuris
10 de impedimẽto diſparitatis cultus: puta cùm fidelis cõ
trahit cum infideli, puta Iudęo vel Pagano? Et dico mul
ta. ¶ Primum. Inter infideles poteſt eſſe matrimonium,
vt patet in c. gaudem⁹. de diuor. etiã ſi ſint diſpares cul-
tu niſi prohibeatur aliquo iure poſitiuo, ſecũdùm Arch.
poſt S.T. vt Saraceni cum Tartaris. quod S.T. intelligit
ſecundùm quod matrimonium eſt in officiũ, nõ ſecun-
dùm quod eſt ſacramentum: vel ſecundùm quod eſt or-
dinatum ad prolem ſecundùm perfectionẽ naturę, non
autẽ ſecundùm perfectionem gratiæ. vñ eſt quidẽ inter
eos matrimonium, ſed non eſt perfectum. ¶ Secundùm.
Matrimonium infidelium eſt nullum ſi contractũ ſit cõ
tra legem Dei in gradibus prohibitis Leu. xviij. vel con-
tra legem naturæ, ſecundùm S T. & omnes, ſimiliter ſi
ſit contra aliquod eorum ſtatutum matrimoniũ annul-
lans: quia ſecundum Petrum in iiij. diſt. lix. licèt talia ſta
tuta nihil poſſint contra matrimoniũ, vt eſt ſacramẽtũ,
ſecus inquãtũ eſt fœdus humanum, & concordat mens
S.T. Vñ ſi tales cõuerterẽtur, oporteret eos de nouo con
trahere. ¶ Tertium. Nullus etiã fidelis. i. baptizatus, con
trahere põt cum infideli. id eſt, non baptizato, puta: Iu-
dæo vel Pagano, vel etiam catechumeno credẽte oẽs
articulos fidei, alioquin matrimonium nullũ eſt. xxviij.
q. iij §. ex his & q. j. caue. c cùm nõ oportet. Ex magna
tñ cauſa poteſt Papa in hoc diſpenſare. ſecundũ Gaſpa.
q̃a hæc prohibitio eſt iuris poſitiui: licet Card. teneat
oppoſitum. Sponſalia verò ſub conditione ſi conuertãt,
bene valent ſecundùm omnes, vt dicto c. caue. & ſeq.
Similiter tenet matrimonium cũ hæretico vel ſchiſma-
tico baptizato, ſecundùm cõiter Doct. licèt peccet con-
trahens cum tali. Vñ S.T. dicit quòd hoc impedimentũ
non dicitur diſparitatis fidei, ſed cultus, quia ſcilicet re-
ſpicit exterius ſeruitium Vnde requiritur paritas quan-
tum ad fidei ſacramentum, ideſt baptiſmum. Vnde ẽt ſe-
cundum Ray. ſi alter coniugum labatur in infidelitatẽ,
reliquus contrahere non põt, ſiue interuenerit copula
ſiue non: quia in vtroq; caſu fidelis tenetur continere:
ar. in c q̃ſiuit. de diuor. & in c. quãto eodẽ. ¶ Quartũ. Act⁹
matrimonialis in infidelibus excuſatur, nec eſt peccatũ
ſecundum S.T. debitum reddatur propter bonum pro-
lis aut fidei, qua tenetur coniunx coniugi, cùm ſit actus
iuſtitiæ, & temperantiæ, & in huiuſmodi delectabilibus
actibus, debitas circũſtantias obſeruat. ¶ Quintum. Cõ-
uerſio alterius coniugis ad fidem, ſecundum S.T. vincu-
lum matrimonij non ſoluit, quia fides non ſoluit, ſed
perficit matrimoniũ: ſoluit tamẽ aliquãdo cohabitatio
& ſolutio debiti: in quo pari paſſu currunt infidelitas &
adulterium, quia vtrunq; eſt contra bonum prolis. Igi-
tur ſicut cõiux cum adultera manere põt ſub ſpe corre-
ctionis, licèt ad hoc non teneatur, non aũt cum obſtina
ta in adulterio, vt dicitur in iiij. diſt. xxxv. ita manere põt
cũ infideli ſub ſpe correctionis, licet nõ teneat: & bene
facit cõmanẽdo iuxta cõſiliũ Apoſtoli j. Cor. vij. non tñ
põt ei cõmanere, ſi eũ viderit obſtinatũ. Ex quo infert. S.
T. virtualiter, ꝙ in primitiua eccleſia poterat coniunx
ſub hac probabili ſpe cõuerſionis cohabitare cõiugi in-
fideli tã gentili quàm iudęo, etiam ſi cõuerſionem nõ
ſpondebãt, quod vtique paſſim ad fidem intrabãt, & p-
babiliter poterat ſperari conuerſio: & ſimiliter cum in-
fideli Gentili, ſed non cum Iudęo, niſi conuerſionem p-
mitteret tempore martyrum & Conſtãtini: quia tũc ad-
huc gentes, intrabant, & Iudæi erant obſtinati: nunc aũt
cũ neutro, niſi velint conuerti: quia vtriq; obſtinati ſunt.
¶ Sextum. Coniunx infidelis ad fidẽ conuerſus, reliquo in
infidelitate remanente, licèt non teneatur ei cõmane-
re, tamen cum alio contrahere non põt, niſi in tribus ca-
ſibus. Primò, ſi nolit infidelis cohabitare fideli: & ſecun-
dò, ſi velit cohabitare, ſed non ſine iniuria creatoris: vel
peccato: tertio, ſi trahere nititur ad infidelitatẽ. Sed cir-
ca hos caſus, quos ponit Arch. & Rich. in iiij. & Pan. in c.
quãto de diuor. eſt ſciẽdũ primò ꝙ S.T. non ponit niſi ſe
cundum, ſed ille includit primũ & tertiũ, & ad ipſum,
ſecundùm aliquos reducitur quartus, ſi trahere nititur
ad aliud vitiũ q̃ ad infidelitatẽ, aut generaliter ad aliqđ
mortale. & videtur velle Inn. in c. q̃ſiuit. de diuortijs. & in
c. j de adult. licet gl. in c. vxorẽ. xxviij. q. j. teneat cõtra-
rium: & verum dicit Innocenti⁹, quia ſecundùm Pan. in
dicto capite, quæſiuit. etiam fidelis vir quando compe-
ſci non poteſt ab illa inſolẽtia, poterit fieri ſeparatio: q̃a
eſt quædã p̄ſumptio infidelitatis. Sciendum eſt ſecundò,
ꝙ ſecundù aliquos in quolibet horũ caſuum ſoluitur
vinculum matrimonij, etiam antequam aliud vel cum a-
lio contrahatur, & tamẽ ſi ante contractum ſecundi ma-
trimonij conuertatur reliquus coniunx, tenetur primò
conuerſus illum recipere, quia manet vinculum ſpon-
ſalium, etſi non matrimonij. Quam opinionem tenuit
Rich. vt recitat Archid. vt videtur tenuiſſe Panor. in d c.
quanto de diuor. dicens, quòd occurrẽte aliquo illorum
caſuum, eo ipſo matrimonium ſoluitur, & poteſt fidelis
contrahere: nec oportet iudicem ſtatuere tẽpus, ſed ſuf-
ficit hoc clarè perpendi. Et hoc ſequitur Sum Ang Sed
opinio S.T. eſt, quòd per peccatum coniugis infidelis re-
liquus abſoluatur à ſeruitute, qua cõtrahere nõ poterat
alio viuente: ſed deinde per ſecundum matrimonium cõ
tractum in fide Chriſti, tanquan per firmius, ſoluitur
primum, ita ꝙ culpa illa dat ei licentiã nubendi, & con-
ſequẽter frãgẽdi primũ vinculũ. Et iſta eſt veritas: cui⁹ ſi-
gnũ eſt, ꝙ ſi antequã contrahatur ſecundũ matrimoniũ
infidelis conuertatur, reliquus tenetur illum recipere: ꝙ
nõ eſt virtute ſpõſaliũ, vt dicit prima opinio: alioquin o-
porteret ꝙ nouiter contraherent, ꝙ nullus dicit: & hoc
eſt, quia ſtat vinculum. ¶ Septimum. Et ſi infidelis conuer
ſus plures habeat vxores, quæ omnes conuertãtur, ſecun
dùm. S.T. & alios, illa, cum qua primò cõtraxit, eſt vxor
eius, & cum ea ſtabit, non autem alia: quia hoc fuit con-
tra legẽ naturæ. Et ſi prima conuerti noluerit, non ꝓpter
hoc eſt matrimonium cum aliqua aliarum, ſed cum vna
earũ cõtrahere poterit, iuxta prędicta. Et ſi ſimul duas ac
cepiſſet, neutra eſt vxor, niſi altera habuit impedimẽtũ
dirimẽs, quia reliqua tunc eſſet vxor. de diuor. gaudem⁹.
Et ſi repudiata prima aliã duxiſſet, ſecundùm S.T idem
eſt ꝙ de eo, qui plures habebat, & tenetur primã, quam
repudiauerat, accipere, ſi conuerti voluerit, & aliã abiice-
re; quia repudiũ eſt contra legem naturæ, & ſecundũ gl.
in d. c. gaudemus. non poterit repudiare, nec ob fornica-
tionem abiicere, ſed tenetur eã recipere, ſi vult cohabita-
re ſine peccato, aut ſaltẽ cõtinere. ¶ Octauũ. Vir ad fidẽ

conuerſus, ſecundùm S.Tho. non debet emittere votum
cõtinẽtię, ſi maneat ſpes de cõuerſione vxoris: quia vxor
difficilius conuerteretur, ſic ſe eſſe priuatã ſciẽs, ſi verò
nõ ſit ſpes, poteſt ad ſacros ordines, vel ad religionẽ ac-
cedere, prius ea requiſita vt cõuertatur: quæ ſi poſt ſacro
rũ ordinũ ſuſceptionẽ cõuertatur, nõ eſt ſibi reddẽdus
vir ſuus: ſed ſibi hoc imputet ĩ pœnã tardę conuerſionis.
Hæc ex illo. Sed intellige, ꝙ etiã extãte ſpe, ſi votũ emit-
teret, teneretur ad illud: vt patet ex dictis. ¶ Nonũ. Si au
tẽ vterq; cõiunx cõuertatur ad fidẽ, ratificatur matrimo-
nium, & ab inuicẽ ſeparari nõ poſſunt, etiam ſi cõtraxiſ-
ſent in gradibus prohibitis eccleſiaſtico ſtatuto, ſecun-
dũ Archid. poſt Rich. Secus ſi contraxiſſent contra ꝓhi
bitionẽ diuinæ: aut naturalis legis, aut humanæ, talẽ con
tractum annullantis: quia talę matrimoniũ nullũ eſſet:
¶ Decimum. Si alter tantùm coniugum conuertatur, ſe-
cundùm S.Tho. ſi proles peruenit iam ad ętatẽ perfectã,
liberè ſequi poterit parentẽ quẽ voluerit, ſi autem eſt in
ætate minori, debet dari fideli, non obſtante, ꝙ indigeat
matris obſequio ad educationem. Probatur etiã in c. ex
literis de conuer. infide. ¶ Vndecimũ. Mulier cõuerſa ad
fidem gaudet priuilegio dotium, vt ꝑ multa probat Pan.
11 in c. placet. de diuor. ¶ Vndecimo * quæritur, quid iuris
de impedimẽto, quod dicit̃ vis, ſeu violẽtia vel coactio?
Et dico multa. ¶ Primum. Secundùm S.T. in iiij. diſtin.
xxix. duplex eſt coactio ſeu violentia, de qua etiã in l. j.
ff. quod met. cau. vna faciens neceſſitatẽ abſolutã: quę &
dicitur à Philoſopho violẽtũ ſimpliciter: vt cùm q̃s aliũ
corporaliter impellit ad motum, alia faciens neceſſitatẽ
cõditionatã, quæ dicitur violentum miſtum, licet ſit ibi
voluntarium ſimpliciter, vt infrà: & fit ex hoc ꝙ time-
tur aliqđ periculũ imminens. vnde eſt idẽ quod metus,
qui voluntatem quodãmodo cogit. Prima non cadit in
cõſenſum ſed ĩ corporalibus: puta ad copulã. Secũda ve-
rò cadit in conſenſum. vnde aliquis conſenſus eſt coa-
ctus ſcilicet conditionatè. Et quia legiſlator non conſi-
derat ſolùm interiores actus, ſed magis exteriores: ideo
ꝑ vim ĩtellige coactionẽ ſimpliciter: ꝓpter ꝙ vim, cõtra
metum diuidit. Sed tũc agitur de conſenſu interiori, in
quẽ nõ cadit coactio ſeu vis, quæ à metu diſtinguit̃: ideo
in ꝓpoſito idẽ eſt coactio ꝙ metus, qui ſecundũ iuriſpe-
ritos, eſt inſtãtis, vel futuri periculi cauſa mentis trepida
tio. Vide j. Metus. in prin. ¶ Secundũ. Coactio abſoluta,
ſecundùm omnes matrimonium tollit, ſicut & conſen-
ſum, etiã ex parte cogentis: quia eius cõſenſus ſolus nõ
ſufficit ad matrimonium. Vnde eo caſu quod copula ma
trimoniũ facit, ſi ſit coacta, nõ facit. arg. d. 5 o. preſbyte-
ros. de ſpõ. veniẽs el. ij. xxxj. q. ii. c. j. & ij. Coactio verò cõ
ditionata, id eſt, metus, ſi ſit metus iuſtus, id eſt, cadẽs in
cõſtãtẽ virum, iuxta dicẽda j. Metus §. j. ſimiliter matri-
monium tollit. extrà eod. per latum. & c. ad audientiã. &
extrà, de ſpon. veniens. el. ij. Et hoc etiã ſi iſte metus nõ
inferatur contrahere debenti, ſed filiis aut filiabus, & hu
iuſmodi, ſecũdũ Rich. Si verò ſit metus minor: non tolli
tur matrimoniũ, ſed tenet. ff. eo. l neque timorem. ¶ Ter-
tium. Conſenſus ſiue metus iuſtus, vt recitat S.T. ſecun-
dùm aliquos tollit matrimoniũ quãtũ ad eccleſiã, q̃ p̄ſu-
mit ibi nõ fuiſſe cõſenſum interiorẽ, nõ autẽ quantũ ad
Deum. Sed hoc, inquit, nihil eſt, quia eccleſia ñ debet de
aliquo pręſumere peccatũ antequã probetur, peccat aũt
q̃ dicit ſe conſentire, & nõ conſentit. Et ideo dicẽdũ eſt
ſecundùm eum & alios, ꝙ illud tollit quo ad iudiciũ Dei
& eccleſiæ: qui nolunt talem eſſe ligatũ, etiã ſi adſit cõ-
ſenſus interior, in quo ꝑ metum iuſtum multùm minui
tur de voluntario. Quod quidem metus facit, & ex cõ-
ſtitutione eccleſiæ, quæ inſtituere potuit, vt perſona coa
cta durante coactione illegitima ſit ad contrahendũ, &
ex ſua natura, inquãtùm tollit cõſenſum: ꝙ verũ ĩtelli-
go quantũ ad coactionẽ abſolutã, nõ quãtũ ad conditio
natã vel metũ: quia ibi eſt voluntariũ ſimpliciter cũ in-
uoluntario ſecundũ quid. Circa prædicta tamẽ ſciendum
eſt, ꝙ opinio cõmunis doct. vt recitat Pã. in c. cũ locum.
de ſpon. eſt, ꝙ matrimonium cõtractum metu iuſto, ipſo
iure nullũ eſt. Sed Card. in c. abbas. quod met. cauſ. dicit,
ꝙ mero iure tenet, licèt veniat reſcindẽdum actione, ꝙ
met. cau. per regulã generalẽ, ſcilicet quia omnia facta
per metũ tenẽt. Sed iſta opinio eſt falſa: quia ſi tenet, eſt
verum matrimoniũ, & cõſequẽter diſſolui nõ poteſt, niſi
eo modo, quo ſuprà, Diuortium. per totũ ferè. Vnde Pã.
tenet opinionẽ cõmunẽ, pro qua videtur. tex. apertus in
c. ſignificauit. de eo. q̃ du. in ma. Vbi tenet ſecũdũ matri-
monium non obſtante primo per metum cõtracto nulla
petita reſciſſione prioris. Quare autẽ, regulariter teneãt
facta per metũ, & non hîc. Pan. abducit multa. Sed tu dic
ideo eſſe, quia eccleſia ſic ſtatuit ꝓpter ea, quæ ille alle-
gat, quæ de ſe nõ ſufficiunt. ¶ Quartum. Licet conſenſus
coactus matrimoniũ nõ faciat etiã ex parte cogẽtis, ſe-
cundùm. S.T. quia matrimonium claudicare nõ poteſt,
tamen, vt dicit, ſi is, qui fuit coactus poſtmodũ cõſentiat
(intellige etiã tacitè ſecundùm Arch. poſt Rich.) fit ma-
trimoniũ, dũmodò cogens adhuc in ſuo cõſenſu perma-
neat, non autem ſi mutauit voluntatem. Et concor. gloſ.
Ray. & Pet. addens, ꝙ ſi prius cõſentiẽs velit diſſentire al
tero conſentiente, cõpelletur per eccleſiam, quia præſu-
mit̃ manere ĩ eodẽ cõſenſu. nec ei licet variare, & facit ca
put primũ, de eo, qui duxit in matrim. Rich. autẽ in hoc
diſtinguit, nam aut coactus eſt alter tantum, aut vterq;,
ſi alter tantũ fuit coactus, ligatus eſt ſolùm liber, nõ a-
lius, tñ ſi coactus poſteà tacitè & liberè cõſentiat, p̄ſona
ligata perſiſtente in priſtino cõſenſu, verũ efficitur ma-
trimoniũ, & vterq; ligatus eſt, quia tacitus cõſẽſus ſuf-
ficit nõ per ſe, ſed cum expreſſione exteriori præcedẽte,
ſed ſi p̄ſona ligata reſiliuit à conſenſu ante ſequentẽ cõ-
ſenſum alterius, ſi quidẽ contraxit ſecũdo peccauit, ſi nõ
expectauit cõgruo tẽpore liberũ conſenſum alterius, ſed
tenet ſecundum matrimonium. ſi verò non cõtraxit, ſe-
cundùm iudiciũ eccleſiæ p̄ſumitur in eodem cõſenſu re-
manere, quia in aliquẽ ſemel cõſentiẽs, amplius diſſen-
tire ñ põt, niſi alius negauerit ſuũ præſentẽ cõſenſum, de
ſpõ de illis el. j ſecũdùm iudiciũ tñ Dei nõ eſt matrimo
niũ, quia deeſt cõſenſus vnius. Si aũt vterq; fuit coactus.
ad hoc vt ſit verũ matrimoniũ, requiritur nouus cõſen-
ſus vtriuſq;, ſed nõ exterior expreſſio noui. ¶ Quintũ. Si
mulier poſt conſenſum coactũ carnaliter cognoſcitur, ſe
cundum Pet. præſumitur tacitè cõſenſiſſe matrimonio, ſi
habuit tẽpus reclamandi, & nõ reclamauit. Et ſic intelli-
ge ext. qui ma. accu. poſ. c inſuper. Sec⁹ ſi fuit coacta ab
ſolutè, aut metu iuſto, ſed ſi metus non fuit ſufficiens, in
iudicio exteriori pręſumetur pro matrimonio, ſi tñ verè
nõ cõſenſit, non eſt matrimonium, etiã ſi habuit oportu
nitatem reclamandi, nec reclamauit. Et idem Rich. Sex-
tũ. Secundùm Veru. ſi mulier poſt cõſenſum coactũ mo-
rã trahit cũ marito per annũ cũ dimidio, aut etiam mi-
nori tẽpore, dũ tamẽ tãtũ ſit, quod arbitrio boni viri p̄-
ſumendum ſit pro conſenſu, poſteà non debet audiri, de
ſpõ. ad id. & cõcor. Hoſt. & Ber. & ſic tale matrimonium

habitatione ſpontanea cõualeſcit. Et ibi dicit Pan. ꝙ ſecundùm hoc licet in tex. mẽtio fiat de anno cũ dimidio, tamẽ nõ eſt neceſſaria cohabitatio tãta, quia ibi narratur fact ẽcõtingentia: ſed ſufficit ſi peruenerit ad ætatẽ legitimam, ꝙ habita opportunitate fugiendi non fugerit: nec requiritur copula carnalis. Pro hoc c. vnicũ de deſpõ. impube. li. vj. Iudex tñ habet conſiderare quantitatẽ moræ, & opportunitatem fugiendi. ¶ Septimum. Et ꝑ dicta Pã. in particula priore, idẽ videtur dicendum, ſi quocunq; modo appareat de tacito cõſenſu: puta ſi ſe cõiuges nominabãt, vel amplexabãtur vt cõiuges: arg. d. c. vnici. iũcta glo. Et idẽ. ſi ſpõſa recepit munera ſponſalitia: quia talia vidẽtur purgare metũ præcedẽtẽ. ¶ Octauũ. Si autẽ ad cõſenſum coactũ addatur iuramẽtũ, ſecũdùm Pet. in foro iudiciali tale iuramẽtũ nõ eſt obligatoriũ: in foro tamen cõſcientiæ cõſulẽdũ eſt, ꝙ impleatur, vel ſaltẽ per ſuperiorẽ impetretur abſolutio. Et cõcor. Veruec. & Hug. Rich. autẽ dicit, ꝙ matrimoniũ nõ tenet: quia quod non eſt, nõ poteſt ratificari, ſed tamẽ cũ hoc ſtat, ꝙ cõſulatur, vt ſ. ¶ Nonũ. Parẽtes, ſecundùm Pet. liberos cogere non poſſunt ad contrahẽdum, nec generaliter, nec in ſpeciali cũ aliquo, vel aliqua: quia ĩ matrimonio requiritur cõſenſus maximè liber ratione ꝑpetuæ obligationis quæ ibi cõtrahitur. de ſpon. requiſiuit. Non tamẽ ꝓpter hoc parẽtes temere iurãt matrimonia filiorũ, quia ex natura cõtract⁹ intelligitur iſta cõditio, ſi liberi cõſentiãt, & ipſi parentes tenentur ad inducẽdũ eos. de ſpõſ. ex literis. el. ij. iũcta. gl. ¶ Decimũ. Si mulier cõtraxit imperio vel ꝑcib⁹ principis nõ habet iuſtũ metũ, vt dicit gl. in c. fin. qui cle. vel vo. ſed in cõtrariũ facit l. ſi. C. qđ met. cau. & illu d. Eſt orare ducum, ſpecies violenta iubendi. Io. aũt And dicit, quod eſt iuſtius, ſi rex, aut princeps cõſueuit tyrãnicè tractare nõ parẽtes ſuis præceptis ſeu precibus quod notãdũ eſt ſingulariter ſecũdùm Pa. in d. c. ſi. & idẽ ſentit Bar. tract. de tyranno. ¶ Vndecimum Si quis matrimoniũ contrahat in captiuitate facta ab hoſtibus, ñ valet aliter, quàm matrimoniũ ſeruorũ, ſecundũ Hoſ. quia captus ab hoſtib⁹ ſeruus factus eſt. Si verò capt⁹ eſt quis vt cogat̃ ad tale matrimonium, ñ valet ar. extrà, de 2 proc. accedẽs. Vide ſ. Accuſatio. §. iiij.* Duodecimo* q̃ritur, quid iuris de impedimento ordinis? Et dico multa. ¶ Primũ Nullus ex minoribus ordinibus matrimonium impedit aut dirimit, nec impedit vſum matrimonij, ſed poſſunt licitè cõtrahere taliter ordinati. diſt. xxxij. ſi qui verò. c. ſeriatim. & de cle. coniu. c. iij. & iij. Imo talis cõtrahẽs cũ vnica, & virgine, retinet priuilegiũ clericale, ſi tõſurã, & veſtes retinet clericales. de cle. coniu. c. j. li. vj. non tamen retinet beneficium eccleſiaſticum, nec illud recipere poteſt: quia ex beneficio eccleſiaſtico tenet̃ quis ad ordinis executionem: quã etiã, quo ad ordinẽ nõ ſacrũ, impedit matrimoniũ ſecundũ ſtatũ occidẽtalis eccleſię ꝓpter maiorẽ honeſtatẽ. ¶ Secũdũ. Ordo ſacer matrimonium præcedens, tanquã habens implicitũ votũ ſolenne ex cõſtitutione eccleſiæ, illud impedit & dirimit. diſtin. xxxij. ſi qs eorũ & c. erubeſcãt. & c. electores. & c. placuit. & extrà, qui cle. vel vouẽ. c. j. & ij. quod quidẽ votũ ſecũdũ S. T. quilibet intelligitur emiſiſſe ex hoc ipſo ꝙ ordinem ſacrum ſuſcepit, ſecũdùm ritũ occidẽtalis eccleſię: vnde etiam impedit vſum matrimonij prius cõtracti, vt patebit. Quod adeò verũ eſt, vt nec. etiã Græco, cui licet vti matrimonio cõtracto, ſit licitũ in ſacris cõtrahere ſecũdùm Io. And. Inno. & Rich. in iiij. & plures alios. Cõtrahens autẽ in ſacris eſt excomunicatus. de cõ ſang. & affi. c. eos. in clem. & eſt etiam irregularis, ſecundùm Pet. de Pal. in iiij. diſt. xxxvij. qui etiã dicit, ꝙ licet is, qui ordinatur ad ordinem ſacrum, non intendat continere, nec ſe ad hoc obligare: tamẽ ad hoc obligatur etiã in foro conſcientiæ: quia eccleſia põt inhabilitare ad matrimonium ignorantẽ & inuitum, ſicut & ſeruũ & frigidũ: & per eãdẽ rationẽ ad hoc obligatur ordinat⁹ ante annos diſcretionis etiã in cunis, ꝓſuppoſito ꝙ recipiat characterẽ: quia obligatur ex ſtatuto eccleſiæ, nõ voto ſuo: vnde ſi talis cõtrahit, dirimitur matrimoniũ. hęc ex illo. Poſſet fortè & aliter ratio hui⁹ aſſignari, ex volũtate ſic ſuſcipientes ordinem ſacrũ ſcienter: quaſi eccleſia illegitimet iſtos non ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione voluntatis ſuſcipiẽdi ordines ſacros: & ſic ille puer non tenebit̃ ad caſtitatem, & hoc magis cõſonat S. T. volẽti, ꝙ ſuſcipiens ordinẽ, ſecundũ ritum occidẽtalis eccleſiæ, ſcilicet ſcienter, vel ignoranter, ignorantia nõ excuſante, intelligatur votũ emiſiſſe. Conſonat etiã illi præcepto, Creſcite & multiplicamini, Gen. j. quod licet non teneãtur ſinguli hominũ implere, quia eſt factum communicati, & ſufficit ſi per aliquos impleatur: tamẽ quicunq; vult, põt illud implere, & Deo licentiã dãte, nullus põt prohibere. Vide etiam ĩ. par. vij. in ſi. ¶ Tertium. Matrimonio ſecũdùm S. T. in iiij. diſ. xxxvij. ordo ſacer ſuperuenire poteſt: quia iũct⁹ matrimonio, ſi ad ſacros ordines accedat etiã vxore reclamante characterem ordinis ſuſcipit, licet careat ordinis executione: & nõ poteſt debitũ petere, nec petenti vxor tenetur reddere, licèt ipſe teneatur reddere, ſed intellige in eccleſia occidentali, ſecundùm Sum. Cõfeſ. etiam ſi eſſet Papa, ſecundùm gl. Ray. & Hug. Si verò ea volente, vel defuncta accedit, recipit ordinẽ, & executionẽ, ſed ipſa vxor tenetur continẽtiam perpetuã vouere, ſi viuit: ita. ſ. ꝙ viro mortuo contraherere nõ põt: nõ tamen tenetur religionem intrare, ſi ſibi nõ timet depericulo caſtitatis, ꝓpter hoc, ꝙ vir eius ſolenne votum emiſit: ſecus autem ſi emiſiſſet votum ſimplex. Sed de his ĩ. ſtatim. Quod aũt dictũ eſt, vxorẽ ñ teneri ad religionẽ, eſt opi. Io. Lã. Tãc. Ray. & Al. ſed fallit, ſi maritus vult epiſcopari, vt ſtatim dicetur. ¶ Quartũ. Si ordo ſacer matrimoniũ non præcederet, ſed ſequatur, multa dicta ſunt ſ. Diuortium. §. xvj. Nunc autẽ, vt plenè ſciatur quãdo alter cõiugum poſſit religionem intrare, vel ad ordines promoueri, ſecundùm Pan. in c. j. de conuer. cõiug. poſt Io. Andr. & Ca. dico ſic: Aut enim matrimonium eſt conſummatum, aut non. Si enim matrimonium non eſt cõſummatum, aut alter coniugũ vult intrare religionẽ profitendo: & poteſt etiã inuita vxore, vt in c. verũ. & in c. ex publico. ext. eod. aut vult. vouere continẽtiã, vel intrare monaſteriũ, & nõ profiteri: & nõ poteſt inuita cõiuge: vt in d. c. ex publico. aut vult promoueri ad ordines: & communiter tenetur, & ñ poteſt inuita vxore: vnde hoc caſu magis defertur religioni, quàm ordini: quia per ingreſſum religionis ſoluitur matrimoniũ cõſummatũ: nõ aũt per ſuſceptionẽ ſacri ordinis: vt habetur ĩ extrauag. Ioã. xxij. quæ incipit, antiquæ. Si verò matrimonium eſt conſummatum: tunc aut volunt mutare ſtatum, aut non. Si aũt nolunt mutare ſtatum: aut volunt vouere cõtinẽtiã ſtatu non mutato: & poſſunt. & talia matrimonia dicũtur ſanctimõia: vt in capite, quod Deo pari. xxxiij. q. v. aut alter tm̃ vult vouere: & poteſt in ſui præiudicium, nõ aũt alteri⁹: vnde nõ põt debitũ exigere, quod tamen reddere tenetur: alter autẽ exigere poteſt, etiam ſi cõſenſiſſet, ſecũdùm Inn. niſi etiam ipſe vouiſſet: quia ſi ambo

vouerũt, nõ tenetur amplius alter alteri reddere, vt in d. c. quod Deo & notatur in c. clariſſimus. extrà eodem. Si autem volũt mutare ſtatum, hoc eſt multipliciter. Aut enim maritus vult effici epiſcopus, & tunc requiritur ꝙ vxor intret religionem, etiã ſi non ſit ſuſpecta de incõtinentia, vt in c. ſanè. extrà eodem. ſ. de conuer. coniug. & eſt caſus ſpecialis. Aut ſolũ vult promoueri ad ordines ſacros, & tũc ſi vxor eſt de incontinentia ſuſpecta, debet intrare monaſterium, aliàs ſufficit quòd voueat cõtinentiã remanendo in ſeculo, vt in c. coniugatus. extrà codẽ. Aut vult intrare religionem, & hoc multipliciter. Aut enim alter cõmiſit adulteriũ, & poteſt, etiã reliquo inuito. vt in c. Agathoſa. xxvij. quæſtio. ij. Aut alter non commiſit adulterium, & tunc aut primo altero ignorantę, & poteſt reuocari ad petitionem ignorantis, vt in ca. placet. extrà eodem. Aut ſecundò altero ſciẽte & cõtradicente, & idem dicendum eſt, vt in. c. quidam. extrà codem. Aut tertiò altero ſciente & diſſimulante, & idẽ dicendum eſt, vt in c. conſuluit. extrà eodem. Si tamen in vita non reuocauit, qui remãſit in ſeculo, poſt eius mortem non poterit profeſſus exire monaſterium, vt in dic. cap. conſuluit. Idem ſecundum Cald. in caſibus præcedẽtibus, & ſequentibus, in quibus põt fieri reuocatio, quaſi ceſſauerit cauſa, quæ inualidabat ingreſſũ. Et hoc tene, licet Innoc. in dicto. c. quidam variauerit. Aut quartò alter conſenſit inuitus ſeu per metũ, & tunc fit reuocatio ad petitionem eius, vt in c. accedens. extrà eodem. Aut quintò alter conſenſit per dolum, & idem eſt, argumento capitis, veniens. extrà eodem. Aut ſexto conſenſit ſimpliciter & ſponte, votum continentiæ non emittẽdo, & ſunt opiniones. Nam Abbas & Innoc. in d. c. quidã dicunt quod ſi remanens in ſeculo eſt iuuenis, debet ad petitionem eius alter reuocari. Cald. dicit ꝙ ſolùm ex officio iudicis. quod placet Pan. quia præſtando conſenſum renuntiauit iuri quod habebat in altero, & conſequẽter iam non habet actionem, ſed iudex ex officio ſuo, ne cõmittatur adulterium, educet de monaſterio. Et credit Pano. hoc caſu, primò quod ille ſit verus religioſus, & poſt mortem alterius compelletur ad monaſterium regredi, & ſecundò, quòd ſi dans licentiam eſt iuris conſcius, nõ fiet iſta reductio, quia dando licẽtiam videtur vouere, vt notatur in iuribus ſuprà allegatis. Aut ſeptimò cõſenſit promittẽdo cõtinentiã, & ſic ſi conſentiens eſt ſenex, remanebit in ſeculo, & alter in religione, vt in c. cùm ſis. & in c. vxoratus. & in c. ad apoſtolicam. extrà codẽ. Si verò ſit iuuenis, & de incontinentia ſuſpectus, nõ debet ſuperior pati ꝙ alius ingreditur, niſi alter quoque ingrediatur. Sed ſi de facto ingrediatur, tenet ingreſſus ſecundũ omnes: quia profeſſio coniugis non eſt de ſubſtãtia profeſſionis alterius, vt in c. ſignificantis. extrà codẽ. & conſentit Feder. Sed remanens in ſeculo ex quo eſt ſuſpect⁹, & vouit, compellitur intrare monaſteriũ, vt in dicto ca. ſignificauit. Sed an teneatur profiteri, ſũt opiniones. Nã Inno. tenet, quòd profiteri non cogitur, ſed includi debet in monaſterium, vt arceatur à vagatione, quia vltra propoſitum cõſenſum non cogitur quis profiteri. xxxij. q. i. integritas. Hoſt. verò tenet contrarium, quia non eſt licita cõmunio in monaſterio profeſſorum cum non ꝓfeſſis. Item quia viuendo tacitè ſe obligauit religioni, ex quo in ſeculo ſtare non poteſt ſine ſuſpicione incontinentiæ Ioan. verò Cald. dicit ſatis æquè poſſè diſtingui, quia aut vouit intrare religionẽ, & compellitur ꝓfiteri, vt in d. cap. Agathoſa, aut ſimpliciter vouit cõtinẽtiam, dãdo licentiam marito de ingreſſu monaſterij, & ſic ſi erat iuris conſcius, aut ignorans ignorãtia nõ excuſante, compellitur ꝓfiteri. xxxiiij. quæſtio. v. qui vxorẽ. ſecus ſi erat ignorans ignorantia excuſante, vt miles, aut mulier, aut agricultor, quia ꝓfiteri nõ compellitur, ſed eſſe in monaſterio. Quod autem dictum eſt de muliere, quidam non admittunt, quia nõ excuſatur ab ignorãtia iuris, vltra maſculos, niſi ĩ caſib. iure expreſſis, vt eſt tex. in l. ſi. C. de iuris & fact. ignorantia. tamen Pan. plus placet dictum Cald. argu. d. cap. j. & eorum quæ ſuprà dicta ſunt, quia videmus quòd mulier ſolũ dãdo licentiã non compellitur continere, vt in dicto. c. j. Secus in maſculo, vt in dicto ca. qui vxorem. vbi textus non dicit ꝙ maritus vouiſſet continentiam, ſed quòd ſolum promiſit intrare monaſterium, & per hoc compellitur etiam ipſe intrare, ex quo eſt iuuenis de incõtinentia ſuſpectus. Hæc ex Panorm. in dicto. c. j. de conuer. coniuga. ¶ Quintum. Dicit etiam Pan. in dicto. c. quidam, quòd ſi quis intrauit religionem vxore inuita, etiam profitendo, & ei fuit poſtea reſtitutus: vxore mortua monaſteriũ intrare nõ compellitur, matrimonium autẽ ſi cõtraheret, peccaret mortaliter, ſed tamẽ valeret, ſed ſi in vita vxoris nõ reuocaretur, poſt eius mortem exire nõ poteſt, vt dictũ eſt. Ex quo inferr cõtra gloſſam ibi dicẽtem iſtam peccare, ſi nõ perficit votum mortua vxore, quia votũ fuit nullũ reſpectu ingreſſus monaſterij, cùm tunc nõ haberet habilem conſenſum ad ſe obligandum: vnde requiritur nouus cõſenſus. Et hęc opinio plus ei placet, quam domino Ant. dicenti tutius eſſe tenere quòd matrimonium illius contractum poſt mortem vxoris nõ teneat, eò quod licet hoc votũ dicat̃ ſimplex, tamẽ ex quo fuit determinatum ad certã religionẽ approbatam, videtur ſolennizatum. Et ſic, ſecũdùm eum, limitari poteſt caput vnicũ, de voto. lib. vj. vt intelligatur de voto omnino ſimplici, nõ determinato ad certã religionem. Quod quidem Panormitano nõ placet: quia dictum capitulum requirit vt votum ſolennizetur profeſſione tacita vel expreſſa: & ſic requiritur, ꝙ iſte vouens ſit effectus religioſus: ſed in caſu noſtro votum iſtius reſpectu profeſſionis fuit nullũ, nec fuit effectus religioſus: aliàs papa mãdaſſet poſt mortẽ vxoris eum debere compelli ad repetendũ monaſteriũ, vt facit extrà eodem. c. ex parte. Secus tamen dicendũ ſi vxor dediſſet licentiã marito: quia tũc teneret ingreſſus, vt dictũ eſt. Si verò vxor nõ cõtradicit, ſed diſſimulauit, neque maritum reuocauit: meritò poſt eius mortẽ non poteſt marit⁹ redire ad ſeculum. Sed in primo caſu vxor cõtradixit & reuocauit: & ſic ſoluta fuit obligatio, ſi qua erat cum monaſterio. ¶ Sextum. Secũdùm Dir. in primo lib. eccleſia Orientalis & Occidentalis quantum ad iſtã materiam cõueniunt in duobus. Primò, quia vtriuſq; clerici poſſunt cõtrahere matrimoniũ in minoribus ordinibus. 32. di. ſi quis. Secũdò, quia nec apud nos nec apud illos, ſcilicet Græcos, conſtituti in ſacris poſſunt contrahere: nec potuerunt à tempore Apoſtolorum, & ſi contrahant, nõ eſt matrimoniũ: vt patet ex vj. ſynodo in Oriente celebrata. quæ regulam ſtatuit eis, diſt. xxxj. Nicena. & dicto cap. ſi quis. & lxxxiiij. diſtin. cum ꝓterito. Differunt etiam in duobus. Primò, quia ipſi, ſiue ſint cõiugati ſiue nõ, promouentur ad ordines ſacros non promiſſa continentia. xxxj. diſt. quoniam. licet ſecundùm ſanctum Thomam & opinionem probabiliorẽ ad ſacros ordines promoueri nõ debeãt ſine vxoris cõſẽſu: qa ad minus tẽpore miniſterij fraudarẽt debiti redditione, ſed occiden

tales nõ promouẽtur ad eos, niſi promiſſa cõtinentia tacitè vel expreſſè.xxviij.diſt.cap.j.Secundò,quia illi in ſacris cõſtituti licitè vtũtur matrimonio cõtracto ante ſacros ordines:licèt in ſacris ordinib⁹ eis cõtrahere nõ liceat.de cleric.coniug.cum olim.occidentales autẽ neutrum.¶ Septimum. Cauſa ꝙ non peccãt Græcorũ clerici, licet ſub papa ſint, qui vnà cũ cõcilio voluit eis indicere continentiam,ſecundum Pan.de mente doctorũ in d. c.cùm olim.eſt qa illa lex nõ erat de neceſſitate ſalutis, & per longa tẽpora ab eis non fuit recepta,papa ſciente & tranſgreſſores non puniente, & tacendo mores eorũ approbãte:& cõſequenter nõ ligauit eos lex illa,de quo vide ſuprà Lex.§.6.Poteſt etiam & alia ſolutio dari:vt dicamus ꝙ papa,etiam cũ maiori parte cõſilij, non potuit indicere continẽtiã certo generi perſonarũ poſt promotionẽ,eis reſiſtentibus:quia continentia eſt res quæ perſuaderi poteſt,imperari verò nõ poteſt.xxxij q.j.integritas.quia fuiſſet indicere vitam valde arctiorẽ & ſtrictiorem clericis promotis , contra no.in c.geſta.lxxiiij.di.& in regu.quod omnes.li.vj.Sed hæc ſolutio reddit in primam:quia nõ valet, niſi quo ad eos, qui ante ſacros ordines cõtraxerunt.Reliquis enim potuit cõtinentia imperari,etiã Græcis,vt ſcilicet ſi vellent ordinari,cõtinerẽt: licet nõ poſſet imperare vt cõtinerẽt abſolutè,aut quod ordinarentur ſtãte ſtatuto, ꝙ ordinati cõtinerent. Et de facto ita factũ eſt: quia eccleſia ſtatuit,vt nullus ordinetur in ſacris, niſi continentiã profiteatur expreſſè:vt di. xxix.nullũ.vel implicitè:vt ea.diſtinct.diaconi.& ibi intuenti patet ita fuiſſe factũ, ſed Græci nõ acceptauerũt hoc,& eccleſia tolerauit,ſicut & ĩ d.c.diaconi.dicitur, ꝙ ſi diaconi in ordinatiõe dixerint ſe velle vxorari,& deinde cõtraxerint, manebũt in minaſterio : quia epiſcopus intelligitur eis dediſſe licẽtiam. ¶ Decimotertiò quęrit,
13 *quid de impedimento ligationis, videlicet quãdo quis eſt alteri cõiugi ꝑ verba de præſenti colligatus ? Et dico multa.¶ Primũ. Allegatus alteri per ſpõſalia de futuro, an poſſit cũ alia cõtrahere,dicitur infrà in tit.de ſponſa. ſed nũc eſt ſermo de alligato per verba de pſenti.de quo dico,ꝙ cõtrahere cũ alio non poteſt,viuẽte proprio coniuge,etiã ſi primũ matrimonium nõ fuit conſummatũ, & ſm ſic:alias eſt adult.de ſpon.duor.c.licet. Sed neque antiquo tempore potuit, niſi diuina reuelatione vel inſtinctu:vt in patriarchis , de diuor.gaudemus. Sunt autẽ ſponſalia per verba de futuro propriè, & nuptiæ per verba de præſenti,ſecundũ gl.in l.j.ff.de ſpon.Qui verò nomine ſuo:nõ iuſſu eius,ĩ cuius eſt poteſtate,vel nomine ei⁹,quẽ habet in ſua poteſtate,bina ſpõſalia vel binas nuptias cõtraxerit,ſit ipſo iure infamis.l.j.ff.de his qui not. infa.& efficitur bigamus eo modo,quo ſuprà dictum eſt in ti.de bigamia,& debet ieiunare per xl. dies in pane & aqua qđ tp̃s vocatur carema,id eſt,quadrageſima, quaſi careat cibis,& ſeptẽ ſequẽtibus annis debet pœnitere.đ ſpõ.duo accepiſti Hoc tamẽ fallit ſecũdũ Sũ. Ang.ſi hoc faciat ex diſpẽſatione papæ : qui hoc põt facere,ſi matrimoniũ nõ ſit cõſummatũ. Sed de hoc j.Papa. §.vlt. Poſt mortẽ verò cõiugis poteſt alter nubere cui vult,& infrà tẽpus luctus mulier ſine infamia. extra de ſecund. nup. ſuper illa.& ſecũdum S.T.in 4.di.43.matrimoniũ.ſecũdũ & tertium.& cõſequentia ſunt vera,licita , & ſacramenta.Secũdũ.Si autẽ vxor credebat virum mortuũ, & ſecũdum Arc.ſi audiuit profeſſum in religione , quando matrimonium nõ erat conſummatum , diſtinguendum eſt. Nam ſi credit veriſimiliter, ſeu ex ꝓbabili cauſa cõtrahendo nõ excuſatur à peccato,ſecundũ Sum.Ang.ſed requiritur nuntius certus de morte viri.de ſpon.in præſentia.de ſec.nup.c.dominus.Sed probatio iſtius nõ eſt efficax,quia illud c.in præſentia quod requirit certũ nũtiũ, loquitur qñ licentia contrahẽdi dãda eſt per eccleſiã,in quo requiritur apertior probatio,id eſt,certus nũtius,ſecundũ Sũ.Roſ.poſt. d.Ant. cuius expoſitionem licet Panitatur reprobare,tamen fruſtra nititur:vt j.par.4.patebit.Licet verò illud c.domin⁹,quod loquit̃ ex parte mulieris,nõ eccleſiæ,requirat certitudinẽ,tñ ſumit certitudinẽ,vt opponitur dubitatiõi,vt patet ĩtuẽti.Et facit qđ dicit gl,certũ eſſe ꝑ pręſumptiones violẽtas.imò dico,ꝙ etiã per cauſã probabilẽ. i.ſufficientẽ iudicio omniũ vel pluriũ,vel ſapientũ , vel præcipuorũ. Vnde dicit Barto. in l.ſi quis ita.ff.de teſt.tut.ꝙ quis dicitur eſſe certus,qñ habet vehementẽ opinionẽ de aliqua re : & ſic q credit probabiliter & nõ temere,eſt certus,ẽt ſi fallatur.Cõcluſio etiã eius non ſolùm eſt cõtra Sum.Roſ.& Suppl.ſed etiã eſt contra Ray.Pet.de Pal.Inn.Vinc.Tanc.Phi.Goſ. Arch.& d.Anto.in d.dominus. imò cõtra ſeipſum: quia poſt pauca ſubdit,ꝙ ſufficit vn⁹ teſtis,vt in d.c.in præſẽtia,& mulier excuſatur ab adulterio qñ probabiliter credit virũ mortuum , & cum alio contraxit.34.q.1.cùm ꝑ bellicam:Igitur ſecundũ Ray.& cõmunẽ doctrinã dico, quod ſi credit ex probabili cauſa,excuſatur ꝓpter ignorãtiã facti:& filij,ſi quos, ſuſceperit,iudicabũt̃ legitimi. Si vero poſt cõtractũ dubitat de morte primi viri:debet qdem debitũ reddere,ſed nõ exigere.d.c.dominus.Si vò credit eũ probabiliter viuere :nec exigere põt debitum, nec reddere,periculo adulterij ſe exponẽdo.Si verò prim⁹ reuertat̃,vl aliter ſibi de vita ei⁹ cõſtiterit:ſtatim debet recedere à ſecũdo, & redire ad primũ:alioqn adultera iudicabitur.34.q.2.cũ per bellicã.& c.cũ in captiuitate.& c.ſi virgo,primus quoq; eam recipere tenetur, vt l dictis c.patet:niſi fortè poſtquã ſciuit de vita primi permiſit ſe cognoſci à ſecũdo,etiam ex iuris ignorãtia,ſecũdũ Hug.& ſic adultera fuit.Adde ꝙ ſi contraxerit dubia đ morte viri ſine ꝓbabili cauſa de ſe inducẽte firmã credulitatẽ,eſt adultera,& repellit̃ à primo,ſi redierit.ar.d.c. dominus.& c.in præſentia, ſecus ſi audiuerat eũ mortuũ falſo rumore,niſi rumorẽ ipſa procuraſſet.ff de adul.l.miles.& idẽ Dir.Supp.tñ contra illud dictũ, Si probabiliter credit,reddere non debet:dicit ꝙ imò reddere debet,qñ dubitat,vt in d.c.domin⁹.ẽt ſi dubiũ ſit probabile:vt de ſẽ.excom.inquiſitioni.Sed totũ hoc cõceditur, & nõ eſt cõtra,vt ille intendit:quia etiã ego dico,ꝙ quando ꝓbabiliter credit.ſ.firmiter hoc tenẽdo, non debet reddere: quod,tñ facere debet quando dubitat ẽt probabiliter,id eſt,ex cauſa probabili.& de hoc s. §.3.part.5.Sine prædicta autẽ certitudine, quæ eſt firma credulitas ex cauſa ꝓbabili,nec ſeptẽniũ, nec aliqua tẽporis lõgitudo ſufficeret:vt d.c.in præſentia.& d.c.dominus.¶ Tertiũ.Dicetur aũt iſta mulier certificari ſic,vt cõtrahẽdo nõ peccet,tribus modis : vt dicit gl.in c.quoniã frequẽter , vt lite nõ cõteſt.Primò ꝑ famam,de quo in parte ſequẽti.Scdò,qa ſenes erat,& in acie fuit,nec rediit. Tertiò,ſi recepit literas eorũ,cũ qbus militauit.C.de rep.auth hodie his caſibus pſumitur vir mortuus:& ipſa ſic credẽs excuſat̃ ab adulterio ꝓpter ignorãtiã, ẽt ſi viuat.d.c.cũ per bellicam. Sed quia iſta doctrina eſt particularis: dic ꝙ generaliter quò ad eccleſiã, ſufficit cauſa ꝓbabilis, de quo infrà Probabile,quò ad Deum verò vltra hoc requiritur firma credulitas, oppoſita dubitationi, vt patet ex dictis.¶ Quartum.

tum. De fama tamen an ſufficiat ad eã excuſandũ, do. Ant diſtinguit:quia ſi eſt de lõginquo,videtur ſufficere: maximè ſi vir lõgo tẽpore abfuit.ſi verò dicitur mortuus ĩ vicinis partib⁹,fama ſola nõ ſufficit.Quã opinionẽ Pan.in d.c.in pſentia:licèt dicat multùm æquam : tñ dicit d.c.in pſentia reſiſtere, dum requirit certum nuntium:quia fama procedit ex incerto autore , & plerũq; fallaci, vt no.in c.veſtra.de coha.cle.Imò dicit , ꝙ in nũtio debet cõſiderari qualitas perſonæ: & vtrũ deponat ꝑ verba veriſimilia.Sed qa idẽ do.Ant.ad hoc reſpõdet,& bene,ꝙ cert⁹ nunti⁹ requiritur ex parte eccleſiæ: ad dãdã licẽtiã cõtrahẽdi,ex parte autẽ mulieris ſufficit ſi veriſimiliter credat:hoc Pan.conatur repellere:qa,inquit,hoc dictum eſt cõtra fidẽ tex. vbi coniũguntur illa duo,vt vxor non poſſit contrahere , nec eccleſia dare licẽtiã cõtrahẽdi,niſi certũ nũtiũ receperit. Ego verò dico ꝙ do.Anto.bene diſtinguit:qa in eccleſia requiritur maior grauitas & authoritas , quàm in muliere & cõſequẽter maior certitudo:& hoc tex.in fine , apertè innuit diuidẽdo ea,quæ Pan.dicit ibi cõiũgi ; loquẽs de mulierib⁹,q̃ ſeptẽnio expectauerãt maritos,& de morte eorũ certificari non poterant,& dicẽs, Quãtocũque annorum numero ita remaneant,ſcilicet incertè viuentibus viris ſuis,nõ poſſunt ad aliorũ conſortiũ canonicè cõuolare:nec authoritate eccleſię ꝑmittãt cõtrahere, donec certũ nũtiũ recipiãt de morte virorũ. hæc ibi. Et ſic patet,quòd in muliere certificatio,ideſt, firma credulitas ex cauſa probabili , & in eccleſia certus nũtius de morte reqrit̃. ¶ Quintũ.Si verò mulieri cõtrahat cũ aliquo,credẽs virũ ſuũ viuere,q re vera mortuu⁹ eſt,vtrũ ſit matrimoniũ Hugo diſtinguit. Nã ſi credebat ſibi licere,cõtractũ eſt matrimoniũ,ſi verò nõ credebat , non eſt,qa nõ maritali,ſed adulterino affectu ſibi copulauit virũ ſecũdũ.Idẽ de eo,qui cõtraxit cũ aliqua quã putabat cõſanguineã & nõ erat. Veruec.autẽ dicit ĩ hoc caſu eſſe matrimoniũ indiſtinctè,& ſequitur Dir.li.j & Ioan. & Archi.quã opinionem quidam limitãt,niſi conſtet , ꝙ coniunx credens impedimentũ eſſe,non intẽdebat contrahere,quia ſi nõ adſit intẽtio, non eſt matrimoniũ. de ſpon.tua.Primã opinionẽ ſequitur Sum. Ange.ſed Roſ. cum Supple.ſecũdã.Ego autem dico hîc eſſe æquiuocationem latentẽ,quæ dictis opinionibus dat apparentiã cõtrarietatis,cùm nõ ſit.Nã licitè dicitur quis cõtrahere dupliciter:primò,quia excluditur prohibitio iuris annullãtis cõtractũ:quia ſcilicet nullũ interuenit impedimẽtum dirimẽs.Secundò,quia excluditur peccatũ quia, ſcilicet nullũ interuenit impedimẽtũ impediẽs tantũ & non dirimens.Dicit ergo prima opinio,ꝙ eſt matrimoniũ,ſi credit licere, ideſt ; ſic poſſe fieri de iure,quaſi teneat cõtract⁹,quia ſic nõ adeſt impedimẽtũ dirimẽs verè vel opinatiuè.Si verò credit,nõ eſt matrimoniũ,quia non adeſt intentio.Secũda verò opinio dicit,ꝙ ſiue credatur licitè poſſe fieri,id eſt,ſine peccato,ſiue illicitè, id eſt,cũ peccato,eſt matrimoniũ, ſcilicet niſi credatur nõ poſſe ſtare cõtractũ,quia deeſt ĩtẽtio.Eſt ergo vera prima ſimpliciter,& ſecunda cũ illa limitatiõe. ¶ Decimo
14 quartò *q̃ritur quid iuris de impedimẽto publicæ honeſtatis?Et dico multa.¶ Primũ.Secũdũ S.T.in iiij.diſt.xlj. ſicut ſpõſalia nõ ſunt matrimoniũ,ſed pparatio ad illud, ita ex eis nõ cauſatur affinitas,ſicut ex matrimonio,ſed ratiõe matrimonij,ad ꝙ ordinãtur,cauſatur ex eis quid ſimile affinitati impediẽs matrimoniũ,ſicut cõſanguinitas & affinitas,& ſecũdũ eoſdẽ gradus, & dicitur publicæ honeſtatis iuſtitia,quæ diffinitur ſic: Publicæ honeſtatis iuſtitia eſt propinquitas ex ſpõſalib⁹ prouenuiẽs, robur trahẽs ab eccleſiæ inſtitutione,ꝓpter ei⁹ honeſtatem. Et contrahitur hoc impedimentum ex ſpõſalib.⁹ ẽt ſine copula carnali:ſicut & ex matrimonio affinitas cauſatur nõ ſolũ ratiõe carnalis copulæ , ſed etiã ratiõe ſocietatis cõiugalis ex ipſo cõtractu per verba de pſenti & ante copulã.Nullũ autẽ impedimentũ faciens ſponſalia nõ eſſe ſponſalia ꝑmitit ex pactione nuptiarũ affinitatem fieri.Vnde ſiue habens defectum ætatis,ſiue habẽs votũ ſolẽne cõtinẽtiæ,aut aliqđ huiuſmodi impedimentũ cõtrahat ſpõſalia de facto:ex hoc nõ ſequitur aliqua affinitas:quia ſponſalia nulla sũt,nec aliquis affinitatis modus.Si tamẽ aliquis minor frigidus,vel maleficiatus habẽs impedimẽtũ perpetuũ ante annos pubertatis,poſt ſeptẽniũ cõtrahat ſpõſalia cũ adulta ex tali cõtractu publicæ honeſtatis iuſtitia cõtrahit̃:quia adhuc nõ erat in actu impediẽdi cũ in tali ętate puer frigidus, & non frigidus,quãtũ ad actum illũ,ſit æqualiter impotens.hæc ex illo. ¶ Secundum.Panormit.in c.ſponſam. de ſpon.dicit hoc impedimẽtum habere locũ,tã in ſpõſalibus de futuro,quàm etiã de præſenti:& forti⁹, ſecundùm doct.quia maior honeſtas eſt,vt nõ ducatur cõſanguinea ſpõſa de pſenti,cum qua vinculũ matrimoniale cõtractũ eſt,quàm ſponſa de futuro ſuperueniẽte verò carnis copula oritur aliud vinculũ inter eos .ſ. affinitatis,vnde omnes cõſanguinei mariti ſunt affines vxoris, & ecõtrario : de cõſang.ꝙ ſuper his,S.T.tñ videtur velle,ꝙ ex ſponſalibus de pſenti cauſetur affinitas , & non publica honeſtas.Sed non eſt curãdũ de iſta difficultate, quia ſiue hoc ſiue illud impedimentũ cõtrahatur , idem ſequitur prohibitio vſque ad quartum gradũ:vt dicetur. quãuis poſſit dici,ꝙ affinitas cõtrahitur per ſpõſalia de præſenti principatiuè, inquantum ibi implicitè conſentitur in copulã , dando poteſtatẽ corporis proprij alteri coniugi.Sis ergo caut⁹ ad impetrandum diſpẽſationẽ: quia quãdoq; oritur publica honeſtas ſine affinitate,quãdoq; vtrũq; ſimul:vt patet ex dictis quãdoq ; affinitas ſine honeſtate:vt ſi citra ſpõſalia,& matrimoniũ quis cognoſcat mulierẽ fornicariè : quia cõtrahit affinitatẽ cũ eius cõſanguineis:& ecõtrario vt in c.diſcretionem.de eo qui cogn.cõſang.vxor.¶ Tertiũ.vbi affinitas , & publica honeſtas ſimul coincidũt, vtrũ ſit faciẽda ſpecifica mentio de vtroq; dũ ĩpetratur diſpẽſatio ,ſunt opiniones.ſed Pã.in c.nõ debet de conſang.concor.dicit,ꝙ ſi honeſtas ſub affinitate neceſſaria cõprehẽditur , ſatis eſt de affinitate feciſſe mentionẽ,& ſic ꝓcedit:glo.in d. c.non debet.vt ſi impetro ducere vxorẽ conſanguinei mei defũcti,non obſtãte affinitate in tertio gradu,quia ex quo feci mẽtionẽ,ꝙ fuerit vxor.conſanguinei mei,cõſequẽter fecit mẽtionẽ de publica honeſtate.& ſic ꝑ conſequẽtiã videtur ſublata virtute diſpẽſationis. Si verò ex narratione verborũ non comprehẽditur , vt ſi impetro diſpẽſationẽ , vt liceat mihi ducere Blanchã vxorẽ, non obſtãte,ꝙ ſit mihi affinis in tertio gradu:non valet diſpẽſatio,ex quo de publica honeſtate non eſt facta mẽtio expreſſa,vel tacita,quia affinitas poteſt contrahi ſine matrimonio.¶ Quartũ.Igitur hoc impedimẽtũ,ſ.publicę honeſtatis,impedit,& dirimit, tã matrimoniũ q̃ etiã ſponſalia ſequentia,etſi non pcedẽtia,vt in c.ex ſponſalibus de ſponſ.li.vj. Vnde ſi qui ſponſalia ĩter ſe contraxerunt,nullus de conſanguinitate ſponſi poteſt habere ſponſam illam,neque aliqua de conſanguinitate ſponſæ

habere poteſt ſponſum illũm.de ſpon.impu.c.contine-
batur.& de ſpon.iuuenis.& c.ad audiẽt ã & hoc vſq; ad
quartum gradũ ipſorũ cõſanguineorũ durat.de ſponſa.
ſponſam. ſicut & de impedimẽto affinitatis infrà licet,
cui hoc impedimentũm aſſimilatur.¶ Quintum.Publicę
honeſtatis olim duæ fuerunt ſpecies.Vna enim ex ſecũ-
dis nuptiis cõtrahebatᷣ:puta ſi mortuo Petro vxor ei⁹ ex
alio ſecũdo viro habuit filiũ aut filiã:illa proles cũ nul-
lo Petri cõſanguineo poterat cõtrahere:ſed hodie ſubla
ta eſt p c.nõ debet.de conſã.& affi. & alia locum haber,
quæ cõtrahitur ex ſponſalibus de futuro,vel etiã ex ma
trimonio de præſenti nondũ conſummato, vt dictũ eſt.
¶ Sextum.Si aũt ſponſalia de iure non tenuerũt,ſed fue-
runt nulla.San.Tho ſecutus rationẽ naturalem, qua id,
quod nõ eſt,nihil efficit & tex.in c.ſi quis deſpõſauerit.
el ij.xxvij.q.ij.iuxta expoſitionẽ antiquã dixit, ꝙ nõ in
ducũt publicã honeſtatem:vt ſuprà parti j rec tatũ eſt.
Sed quia huiuſmodi impedimentũ ex ſummi pontificis
pendet voluntate:ideo Bonifacius octauus poſt S.Tho.
ex aliquo bono fine,de quo nihil ad præſens. reſpiciens
ad ipſum cõſenſum,ſeu voluntatẽ cõtrahentiũ , ſtatuit ĩ
c.ex ſpõſalibus.de ſpon.in vj.ꝙ ſi ſponſalia fuerũt pura,
id eſt,abſoluta,& nõ ſub cõditione:& certa,id eſt,reſpe-
ctu certæ,ſiue determinatæ pſonæ,etiã ſi fuerũt nulla ra
tione cõſanguinitatis & affinitatis,religiõis,frigiditatis
aut alia quauis rõne , oritur publicæ honeſtatis iuſtitia
ad dirimendum ſequentia ſponſalia vel matrimonia,nõ
præcedẽtia,niſi fuiſſent nulla ratione cõſenſus, puta qa
ambo vel vnus eſt infans aut furioſus. Et intellige ſm
Pet.de Pa.quãdo defectus cõſẽſus eſt apparẽs, vt in pue
ris,& amẽtib⁹.Secus ſi ſit latẽs,vt ĩ cõtrahẽte animo nõ
cõtrahendi , ſed decipiendi , quia eccleſia inſtituit iſtud
impedimentum propter apparentiã honeſtatis,qđ ẽt cõ
firmatur per Vinc.Arch.Io.And.Imol. & Gemi.in d.c.ex
ſponſalibus,qui tenent,ꝙ ſi quis iocoſè cõtrahat,nõ idu
citur hoc impedimentũ,ſi de ioco cõſtet apertè & cõſe-
quẽter ſi nõ cõſtaret,induceretur.¶ Septimũ.Cùm ſpõſa
lia aliquando pura,id eſt,abſoluta,& aliquando cõditio-
nata,& ruſ⁹ aliquãdo certa,id eſt,cum determinata pſo
na,puta Berta filia Titij,aliquãdo incerta, vt cũ incerta
pſona,puta cum vna ex filiabus Titij,ex cõditionalibus
ante cõditionis euẽtũ,& ex incertis nõ oritur publica ho
neſtas,ſicut,nec ex nõ habẽtibus cõſenſum.d.c.ex ſpõſa
libus,ꝙ itellige ſi cõditio faciat cõtractũ cõditionalem
& dependẽtem , quia eſt de futuro cõtingẽs & honeſta.
Vñ ſi qs cũ aliqua cõtraxit ſpõſalia ſub cõditione,& ea
pẽdẽte cũ alia prioris, cõſanguinea cõtrahat p verba de
præſenti,remanebit cũ ſecũda,quia nõ erat cõtracta pu
blica honeſtas cũ prima.Sec⁹ ſi prima ſpõſalia fuiſſent
pura,aut cõditio fuiſſet impleta, quia ſponſalia ſequen
tia nõ impediũt præcedentia d.c ex ſponſalibus , Sed tñ
notandum eſt,quòd ſi cõditio appoſita habetur pro non
adiecta,iuxta ea quæ dicta ſunt s̃.Matrimoniũ tertiò.§.
xj.nihilominus ſpõſalia erũt pura,& orietur publica ho
neſtas.de cõdi.app.c.vlt.Si verò cõditio eſſet talis,quòd
ipſis ſpõſalibus intelligitur ineſſe,etiã ſi nõ apponeret,
diſtinguo,quia ſi ineſt neceſſariò,ita ꝙ ſine ea nõ tenet
contractus,vt,ducam te ſi vixero,non ſuſpendit actũ,vt
s̃.Matrimoniũ tertio.§.iij & cõſequẽter cõtrahitur pu-
blica honeſtas.Si verò ineſt de bñ eſſe , ita ꝙ ſine ea ſtat
cõtractus,licet ſubintelligatur ad euitãdum peccatũ,vt,
ducã te niſi ſit cõtra iura,vel niſi deſpliciat Deo:ſic ſi ex
primitur,ſuſpẽdit, vt ibidẽ dictũ eſt,vſque dum conſti-
terit de veritate.Igitur ſi ſponſalia ſub iſta cõditiõe cõ-
trahantur,ſi Deo placuerit,vel eccleſiæ,vel ſi de iure poſ
ſum,& huiuſmodi licèt talis cõditio,ſi nõ exprimatᷣ,fa-
ciat ſpõſalia eſſe pura:tñ ſi exprimitur,facit ea cõditio-
nalia,& conſequenter ſi poſtea ĩuenitur ibi eſſe affinitas,
vel aliud impedimẽtũ,poterit contrahere ſpõſalia pura
cũ alia eius conſãguinea,quia non erat orta publica ho
neſtas,Et ita tenuit Hoſt.ĩ c.ad audientiam,de ſponſa. &
Ioan.And.in d.c.ex ſponſalibus & D.rec.lib j.& Imo.Et
obiicitur,quòd ſi cõditiones,q̃ inſunt non faciunt lega-
tum , ſiue obligationem conditionalem. ff.de condi.&
demon.l.conditiones.reſpondet Summa Ange. & Roſ.
ꝙ hoc verũ eſt, ſi non exprimãtur,ſecus ſi exprimantur.
Sed iſta reſponſio videtur contra intentionem loquen-
tium:quia leges,quæ dicunt contractus factos ſub cõdi
tione quæ ineſt,ſiue quæ ſubintelligitur,nõ eſſe cõditio
nales,ſed puras, vt l.aliquando ff.de condi.& demon,lo
quũtur quãdo talis cõditio exprimitur ĩ contractu:alio-
quin ſi loquerẽtur,de ea,vt eſt implicita,non diſtingue
rẽt iter eos,quãdo fiũt ſub tali conditione, vel non fiũt;
qa ſemper ſub ea fiũt.Vnde dicũ,quòd ratio quare ibi
non contrahatur publica honeſtas,non eſt, quia condi-
tiones,q̃ inſũt neceſſariò,faciũt contractũ conditionalẽ
ſi exprimãtur,ſed quia ibi deficit conſenſus abſolutus,ſi
ne quo ſponſalia non inferũt publicam honeſtatẽ. Sed
contra inſtat Sum.Roſ.per l.ſi ita legatum.ff.de leg j.vo
lens probare,ꝙ pdictæ conditiones,ſi exprimãtur,ſuſpẽ
dunt contractũ:quia Pan.in.c.ſignificaſti.de electio.per
illam legem dicit , ꝙ ſi relinquo alicui centum ſi volet,
legatum eſt conditionale.non autem ſi relinquo ſimpli-
citer,licet illa conditio tacitè inſit,eo ꝙ legatarius poſ-
ſit repudiare legatum nam quando relinquo ſi volet,ſu
ſpẽdo virtutem legati vſque in euẽtũ conditionis:vnde
legatario non acquiritur , niſi voluntatem ſuã declaret,
vt ibi,ſed ſi relinquo ſimpliciter,acquiritur etiã ignorã
ti,licet comitetur dicta conditio:quia tunc conditio eſt
pura,non conditionalis. Sed dico,ꝙ ſum⁹ extra caſum:
qa illa conditio,ſi volet , non eſt ſubintellecta neceſſa-
riò,quia ſine ea acquiritᷣ legatario vel hæredi,vt ſi facto
legato antequã veniat ad eius notitiã moriatur, nec ẽt
de bene eſſe quaſi ad euitandum pctm̃,quia ſine pctõ fie
ri poteſt,vt in dicto caſu. nec Pan.ad hoc probandũ ali-
qd adducit.Et ita ſtat concluſio.Hoſ.& Io.An.& D.r.qe
qd ſit de ratione eorũ.Archi. aũt eſt in contrarium, quẽ
Sum.Ang.nititur concordare per diſtinctionẽ.q̃ habes s̃.
Matrimoniũ.iij.§.iij.ſ.vt talis conditio expreſſa non ſu-
ſpẽdat,qñ ſine ea contractus fieri non poteſt,& ſuſpẽdat
quando fieri poteſt ſine ea.& hoc verum eſt.Sed malè di
ſtinguit neceſſarium per neceſſarium & contingens, vt
ibi dixi,¶ Octauum.Ad hoc,ꝙ ſponſalia inducant publi
cam honeſtatem,multa requiruntur. Primò vt contra-
hentes,ſiue pro quibus contrahuntur,compleuerint ętatem
debitam.i.ſeptem annos;quia eſt text.ĩ.d.c.ex ſpon
ſalibus.& Pan.in c.iuuenis de ſpon.dicit.ꝙ vbi requiritᷣ
ætas certa,reſpectu diſcretionis,præueniri non poteſt,vt
patet in ætate ad confectionẽ teſtamẽti, vt in l qua æta
te, ff.de teſt.& idẽ no.in c.puberes.de deſpon impub.&
ita tenet Sum.Ang.& Roſ.ſed de hoc j. Sponſalia §.j.Si
tamen parentes p filijs contraxerunt requiritur,ꝙ con-
ſenſerint expreſſe vel tacitè,vt ſi præſẽtes non contradi-
xerunt,vel abſentes poſtq̃ ſciuerint ratificauerũt expre
ſè vel tacitè,aliàs non inde oritur honeſtas,nec obligãᷣ
filij de deſpon.impub.ſi infames.lib. vj. Si etiam maiorᷣ

ſeptennio contrahat cum minore,nõ inde oritur publi
ca honeſtas,ſecũdùm Pan. in d.c.iuuenis,& in c.frater-
nitati,de eo qui cog.cõſan.vxo ex defectu cõſenſus:vt
in d.c.ex ſpõſalibus.& multo min⁹ oritur,ſi vterque e-
rat minor ſeptennio.In omnibus tñ prædictis caſibus ſi
ue contraxerint filij, ſiue parẽtes pro filijs,oritᷣ publi
ca honeſtas,ſi facti maiores ſeptẽnio,verbo vel facto eo
rũ liquido appareat ꝙ permaneãt in eadẽ voluntate;vt
qa vocãt ſe ſponſos,vel cohabitant,aut ſimul iacent,vlᷣ
ſe vt ſponſi oſculantur,& huiuſmodi,quia ſponſalia cõ
ualeſcunt, aliàs non eſt.d.c. ſi infantes.Addit etiam Pa.
in c.iuuenis. ꝙ ſi maior ſeptennio cohabitauit minori
ſpõſæ de futuro,& interuenit extraordinaria pollutio.
vel ſit dubium an eam tentauerit:quod ex ęquitate o-
ritur publica honeſtas , ſed tamẽ nullo iure probatur.
Secundò requiritur , quod non ſint facta ſub cõditione
ſuſpendente,Tertiò ꝙ ſint certa,quia in perſonã incer-
tam non fertur conſenſus, nec oritur hoc impedimẽtũ.
d.c.ex ſponſalibus,iuncta gl.Quartò,ꝙ non deficiat cõ
ſenſus apparenter.Quintò,quòd non ſint cõtracta poſt
matrimoniũ vel ſponſalia,quia ſponſalia ſecunda facta
cum primæ ſpõſæ conſanguinea nõ dirimunt priora.d.
c.ex ſponſalibus.ꝙ intelligo niſi priora ſint cõditiona-
ta,& pẽdeat adhuc ipſa conditio;ſecunda verò ſint abſo
luta argu.text.ibi in verbo,pure,& gl.quæ pro rõne ad
ducit ꝙ ſequẽtia non ſoluunt priora, quia ex primis or
ta erat publica honeſtas,quæ in cõditionalibus nõ oritᷣ
ante cõditionis euentum,vt dictum eſt.& ita tenet Arc.
15 & gl.in d.c.ex ſponſalibus.¶ *Decimoquintò quæritur,
quid iuris de ĩpedimẽto affinitatis?Et dico multa.¶ Pri
mum.Affinitas ſecundũ Ray. eſt proximitas perſonarũ
ex carnali copula proueniens , omni carẽs parentela.&
idẽ Hoſt ſed intellige quòd prouenit ex carnali copula
tã licita ſiue matrimoniali q̃ illicita ſiue fornicaria,ſe-
cundum.S.T,in iiij.diſt.xlj.& Pet.de Pal.& xxxv.q.iij.
nec eã extra,de eo qui cogno.cõſãgui.vxor.diſcretionẽ
& c tuæ.& eſt cõmunis opinio.licet Gof.teneat ꝙ cauſe
tur ſolum per coitum nuptialẽ,per §.ſciendum.in l.non
facile.ff.de gradi.affi.ſed ille.§.loquitur de affinitate, p
quam defertur hæreditas alicui,ſecundum Io. An.in le.
arboris affin.Nõ tamẽ cauſatur ex coitu Sodomitico,&
generaliter extra vas naturale facto.xxxv.q. 3.extraor
dinaria,& q.x. fraternitatis,& extrà , de eo q cog.cõſã.
vxor fraternitatis. Intellige etiã omni carens parẽtela
per ſe:per accidẽs autem poſſũt licitè vel illicitè permi-
ſceri cõſanguinitas conſanguinitati,& affinitas,affinita
ti:& conſanguinitas affinitati , vt in ĩceſtu Loth cũ filia
bus , & Caroli magni cũ ſorore,ex qua genuit Rolandũ
filium & nepotem,ipſe pater,& auunculus , quia frater
matris:& Iudæ cum Thamar. Exemplum etiã in patre
& filio q duxerũt matrem & filiam in vxores, cùm ma-
ter eſſet conſanguinea patri in tertio gradu per diſpẽſa-
tionẽ,vbi licitè factæ ſunt dictæ permixtiones.¶ Secun-
dum. Quomodo autem ex coitu affinitas contrahatur,
ſunt varij modi loquendi Pro quorum notitia ſciẽdum
eſt ꝙ quãtum colligitur ex S.Th.in iiij.diſt.xlj.q.j.arti-
cu.j.q i.copula carnalis ex qua ſequitᷣ affinitas , eſt illa,
ex qua de ſe nata eſt ſequi gñatio prolis,tũc qa dicit ꝙ
affinitas cauſatur per coniunctionem ordinatam ad car
nis propagationem , tum etiã quia iſta copula dicitur à
doctor.coitus Coire autẽ eſt ſimul ire,quia ſcilicet tam
vir quàm mulier in vnũ cõferũt id,quod requiritur ad
prolis generationem, id eſt ,vir ſperma , & mulier ſper-
ma,vel aliquid loco ſpermatis,id eſt,ſãguinem purgatũ
ad generationem à natura paratum.Non enim eſt neceſ
ſe ad generationem quòd mulier ſeminet,alioquin bea-
ta virgo non fuiſſet vera mater.Vide de his tertia parte,
quæſtione xxxj.Vnde quãdo ipſe S.Th.in iiij. vbi s̃.q.
iiij.ad ſecundum,dicit,quãtumcunque aliquis clauſtra
pudoris inuadat,aut frangat,niſi cõmiſtio ſeminum ſe-
quatur,nõ cõtrahitur ex hoc affinitas. Per ſemen ex par
te mulieris accipit id,quod eſt ſemẽ vel loco ſeminis.Igi
tur ſufficiens & expreſſa cauſa affinitatis eſt commiſtio
ſeminum,vel tenentium locum ſeminum,vt gl.Petr. de
Pal.& cõſequẽter dicta docto,quæ videntur varia, ſunt
penè omnia cõſona.Igitur ſi primò ab vtroque ſeminetᷣ
in vaſe debito,ſecundùm omnes cõtrahitur affinitas , &
conſummatũ eſt matrimonium ſi ſint vir & vxor. Si au-
tem ſecundò neuter ſpermatizet , ſecũdùm omnes non
eſt contracta affinitas,nec matrimonium conſummatũ.
Ex hoc tamen ratificantur ſponſalia ante temp⁹ facta,e-
tiam ſi non ſit certum,ſed dubium , vtrum vir intrauerit
clauſtra pudoris,& cauſatur honeſtas publica,vt in c. iu
uenis.de ſpõ.Si verò tertio ſeminet ſeu ſpermatizet mu-
lier,& nõ vir,nõ cauſatur affinitas,quia non eſt commi-
ſtio prædicta:& ita,vt archi.ĩ d.c. extraordinaria refert.
tenet Inno.in c.fraternitati,de eo qui cogno. cõſangui.
vxo.& Hugo.& Laurent.& Vincen. qui volunt neceſ-
ſario requiri vtriuſque ſeminis commiſtionem,& idem
S.Thom.Sed nec ẽt conſummatum matrimonium iſto
caſu ſecundum Inno.vt refert Pan.vbi ſuprà,ſicut patet
in frigido,qui palpãdo prouocat ad ſpermatizationem:
& tamen non eſt conſummatum matrimonium.Si verò
econtrario ſpermatizet vir ĩ vaſe debito intra clauſtra
pudoris,& non mulier : Pan.refert Innoc. tenere quòd
non contrahitur affinitas,quia requiritur ſeminum com
miſtio,& idem Hoſt.in Sum. & Hugo. Sed re vera con-
trahitur hic affinitas , & matrimonium eſt conſumma-
tum.& ita tenet Pan. & Feder.conſ.ccxc. & Pet.de Pal.
Et re vera iſta eſt opinio Innoc. in d. c.fraternitati. &
Rodol. & omnium doctorum , quia cùm aliqui dicunt
quòd requiritur commiſtio ſeminum:exponit Pe.de Pa
id eſt,ſeminis,& menſtrui,ſiue ſanguinis in muliere na-
tura parati.vnde & Hoſt.qui ſic loquutus eſt in Sum.in
d.ca fraternitati,dicit ſufficere ꝙ vir emittat in clauſtro
pudoris:& ratio horum eſt , quia ſecundùm Philoſophũ
in libro de Anima,& ſecundùm medicos, in generatiõe
humana nõ requiritur neceſſariò ſemen mulieris. Vnde
ſi mulier non emiſerit per annum:& tamẽ cõceperit, &
pepererit, non erit ſecundum hoc matrimonium cõſũ-
matum : vel cauſata affinitas , quòd eſt ridiculum. Imò
fortius,& bene , tenet Pet.de Pal.& Zab.poſt Mat. ꝙ ſi
vir ſol⁹ ſeminet extraordinariè,id eſt,extra vlᷣ circa vas
naturale,vt exponit glo.in.d c.extraordinaria,& ſemen
ſubintret clauſtra,eſſet contracta affinitas, & matrimo-
nium conſummatum ſi præceſſiſſent verba de præſenti,
quia hic eſt ſeminum commiſtio,& inde ſequi poteſt ge
neratio:ſicut fit in balneis,vel per dæmones incubos, q
ex ſemine virorum infuſo matricibus mulierum gene-
rant homines , qui vtique hominũ,& nõ dæmoniorum
ſunt filij : & in Gallia quædam mulier , ſaluis clau-
ſtris,imò cum eſſet arcta,imprægnata eſt.Ex quibus pa-
tet,ꝙ ſi iuuenis deflorauit ſponſam, & aperuit ſeras ei⁹,
ſed non ſpermatizauit,ſi erat ſponſa de futuro , teneret
matrimonium cum ſecunda,ſecundùm rei veritatem:vt
no.Io.in d.c.extraordinaria,& ita ſi cõſtaret de hoc,ſer-

uari deberet,ſed tamē ī foro cauſarū prēſumit ſeminaſſe,& cogitur ſtare cū prima.Si verò erat ſponſa de prēſēti,poterit maritꝰ intrare religionē,licet eccleſia ſe poſſit opponere ex præſumptione:& de deſpō.impube.ſi infantes,lib.vj.vbi hoc.no.Archid.ſi verò erat ſoluta, conſanguineus defloratoris poterit cōtrahere cū ea ¶Tertium Cum in affinitate ſint genera & gradus,quātū ad genera ſecūdū doctores olim fuerunt tria,vt etiā patet xxxv. q.iij.per totum.& diffuſè pertractat Dir.lib.j. &Bern.in c.non debet de conſan.& affinit.& de hoc datur regula: Perſona addita perſonæ per carnis copulā mutat genus attinētiæ:ſed nō gradum. Nam perſona adiuncta ſāguini alterius per copulam carnalem, facit primū genꝰ:perſona verò ſecunda per copulam addita dictę perſonę primæ,ſeu facienti primū genus, facit ſecundū:perſona verò tertia addita ſecūdæ per copulam carnalē,facit tertiū genus.Sicut verbi gratia, vxor fratris mei mutat genus, quia frater meꝰ attinet mihi cōſanguinitate, iſta illa affinitate,ſed eſt mihi affinis in primo genere, & in eodem gradu affinitatis eſt mihi & alijs cōſāguineis meis:quo gradu cōſanguinitatis & mihi & meis cōſanguineis eſt frater meus.Secunda verò perſona mihi aliunde nō affinis nec cōſanguinea,ſi coniungatur,id eſt, coëat cum dicta vxore,eſt mihi & conſanguineis meis affinis in ſecūdo genere,& eodem gradu quo ſumus fratri meo.Tertia quoq; perſona aliunde nec cōſanguinea nec affinis,ſi cōiungatur dictæ ſecundæ perſonæ, eſt mihi & conſanguineis meis affinis in tertio genere.Et ita nota.in c.nō debet.de conſan & affin. vbi patet ꝙ hodie ſolum primum genus habet prohibitionem. Quantùm verò ad gradus, ſciendum eſt,quod iam patet ex dictis,quomodò cōputentur, tamē quantū ad primum genus dico, ꝙ omnes conſanguinei vxoris meæ vel mulieris à me cognitę,ſūt mihi affines in eo gradu, in quo ſunt conſanguinei talis mulieris, & ſimiliter omnes conſanguinei mei ſunt illi mulieri affines in eo gradu, in quo ſunt mihi conſanguinei,ſicut ſoror vxoris meæ eſt in primo gradu,illi quidē conſanguinitatis, mihi verò affinitatis, filia ſororis illi eſt in ſecundo conſanguinitatis,& mihi in ſecūdo affinitatis,idémque vtrinque in cæteris ſucceſſoribus agēdū eſt.xxxv.q.v.porro.Conſanguinei autē mei,& meæ vxoris nullo modo inuicē ſunt affines:nec inter eos matrimonium prohibetur.de conſan. & affi.c.ſuper his. Vnde duo fratres contrahunt cū duabus ſororibus:& pater ac filius cum matre & filia.Et quod dixi de vxore,intellige de omni muliere carnaliter à me cognita, vt ſuprà dictū eſt. ¶Quartum,ad pleniorem autem dictorum & dicendorum notitiam,hic affinitatis arborē ſtatuo, iuxta tradita per Ioan. And in eius lectura,in cuius medio ſunt quatuor cellulæ,in quarum prima ſuperiori ponitur primus gradus,in ſecunda ſecundus,in tertia tertius:& in quarta ponitur quartus: qui ponuntur in medio fratris & ſororis,vt detur intelligi quod ex parte vtriuſque ſexus affinitas contrahitur ex conſanguinitate,& nō exprimitur

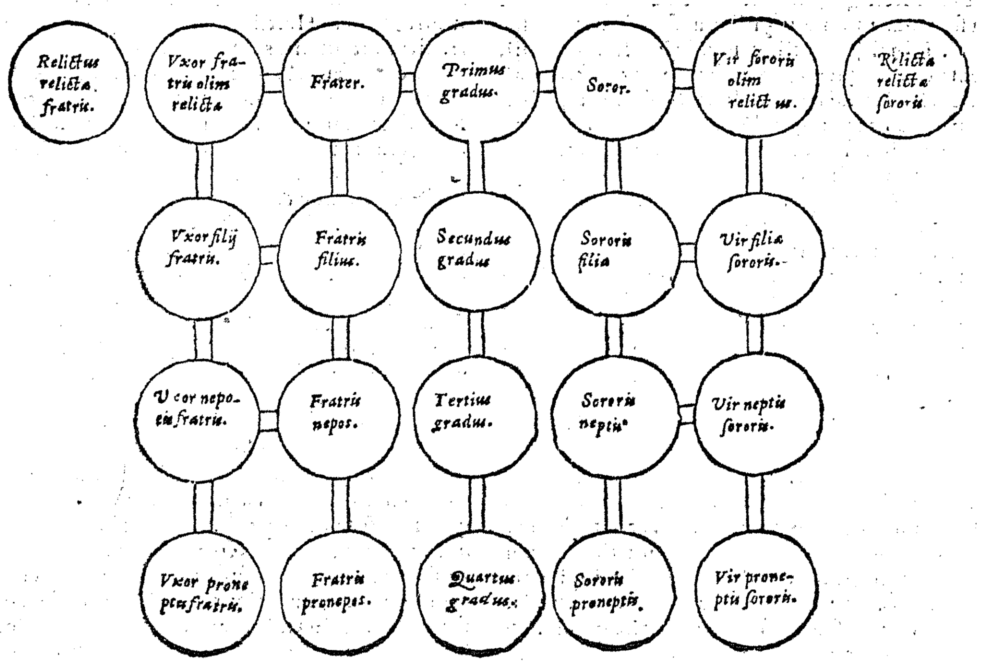

mitur vtrū illi gradus ſint cōſāguinitatis vel affinitatis, vt illa cōputatio ad vtrūq; referatur: vñ frater & ſoror ſunt in primo gradu cōſanguinitatis, & frater ac vir ſororis in primo gradu affinitatis,& ſic de alijs. Deinde à latere dextrò illarū cellularū ponit linea aliarum quatuor cellularū:& in prima ſcribit frater,ī ſecūda fratris filiꝰ:ī tertia fratris nepos:ī quarta fratris ꝓnepos.& ad dorſū huiꝰ lineę ponit alia quatuor ſimiliter cellularū,ī quarum prima ſcribit vxor fratris olī relicta ī ſecūda vxor filij fratris,ī tertia vxor nepotis fratris;ī quarta vxor ꝓnepotis fratris. A latere ſiniſtro ſūt aliæ quatuor cellulæ,in quarū prima eſt ſoror,ī ſecūda ſororis filia;ī tertia ſororis neptis:ī quarta ſororis ꝓneptis.& ad dorſum huiꝰ lineæ ponit alia;quatuor ſimiliter cellularū,ī quarū prima eſt vir ſororis olim relictꝰ,in ſecūda vir filię ſororis:ī tertia vir neptis ſororis:ī quarta vir ꝓneptis ſororis.Ponūt ēt aliæ duæ cellulæ,vna à latere dextro à tergo ſuperiorū cellularū,cōtinēs relictus relictæ fratris:alia à ſiniſtro cōtinēs,relicta relictæ ſororis,quę ponūtur ad demōſtrāda genera affinitatis , q̄ hodie nō hābēt locū,cuius rei gratia etiā in cellula vxoris fratris ponitur olim relicta:qđ ī inferiorībꝰ nō ponitur, quaſi dicatur ꝙ frater habuit vxorē,quo mortuo relicta eiꝰ cōtraxit cū alio,ſed ea mortua iſte relictꝰ à relicta fratris vult cōtrahere cum ſorore,vtrū hoc poſſit:& dicitur,ꝙ olim non, hodie verò ſic.Et hæc patent in hac figura.¶Quintū.Ad cognoſcendū autē affinitatis gradus, idē Doctor cōformiter ad prædicta dat regulam talem.Per carnalem copulam viri & mulieris,etiā ſi non ſit vxor,inter cōſāguineos mulieris & virum, & inter cōſāguineos viri & mulierem contrahitur affinitas primi generis:vt patet ex dictis,& eiuſdē gradus,cuiꝰ eſt cōſanguinitas , ſicut patet in arbore ꝙ frater & ſoror ſunt in primo gradu cōſanguinitatis,maritꝰ ſorori eſt fratri ī primo gradu affinitatis, & ſic vxor fratris ſorori,filia ſororis eſt filio fratris,&ipſi fratri,& in ſecūdo grado cōſanguinitatis.maritus eius ī ſecūdo gradu affinitatis,& ecōuerſo;& ſic in reliqs.Vñ vir p.oneptis ſororis attinet fratri & omnibus deſcēdentibus,qui ſunt in arbore,quarta gradu affinitatis,& hoc ideo,q̄a toto gradu cōſanguinitatis attinet prædictis ipſa proneptis.¶Sextū.Impedit aūt affinitas matrimoniū, & dirimit ſi illud pręueniat quo ad deſcendētes & deſcēdētes eo mō quo & conſanguinitatis.i. in perpetuum ſm opinionē veriorē,de qua ſ.§.vj.iiij.partic.quia dicit tex.ꝙ ita abſtinere debemus à cōſanguineis vxoris,vt à proprijs de conſang & affin.c.j.xxxv.q.iij.de propiquis. & c.æqualiter.& ad idem inſti.de nup.§ affinitatis.& dicit lex,ꝙ tales aſcēdētes & deſcēdētes habētur loco parētum,& liberorū.ff.de grad.d.l non facilè.§.& retro. Et ita tenet Ioan.And.in lect.arb.& eſt cōmunis doctrina.licet Sum.Ang.innixa falſæ opinioni,q̄ vbi ſ.tenuit,contrariū dicat.Quātū verò ad collaterales,ſi præcedat, impedit & dirimit in primo genere tātùm hodie,& vſq;ad quartum gradum incluſiuè,vt in d.c.nō debet. Vnde pſona cognita carnaliter ab aliquo cōſāguineo,contrahere nō poterit cū aliquo de illa cōſāguinitate, niſi ab illo diſtet vltra quartū gradū, à quo fuit cognita,& ècōtrario. & ſi cōtrahit,matrimoniū nullū eſt: & cōtrahens eſt excōmunicatus.de cōſan.& affi.c.eos in cle. Si verò q̄s cognoſcat cōſanguineā alicuius in quinto gradu & ſ.ſecūdum Ray.& Gof.nō contrahitur affinitas,nec impeditur matrimoniū,& ſi erat ſuæ vxoris cōſanguinea , nō pdit ius exigēdi debitū. ¶Septimū ſi autē affinitas ſupueniat ſpōſalibus de futuro,ſoluūtur,ſpōſalia,nec pōt vir habere ſponſam illam obſtante affinitate, nec eam q̄ cognouit obſtāte publica honeſtate. Sed ſi ſupueniat matrimonio iam contracto ꝑ verba de pſenti, licet nō cōſummato nō dirimit illud,vt,in c 2.de cōſan. & af. Sed ille,ꝑ quē affinitas cōtracta eſt,debitū petere nō pō ſine peccato mortali,licet reddere teneat expreſſè vel īterpretatiuè petēti:imò ſi matrimoniū nō ſit cōſummatū nō pōt etiā ſm Pe.de Pal.ſine diſpēſatione(quā tñ facere pōt epiſcopus)reddere ſine mortali:q̄a poteſt intrare religionem, ad quod,vt dicit,videtur teneri.quod Sum.Ang.dicit,ſe nō credere.Sed ego hoc ꝓbo verū,niſi obtineat diſpenſationē.illud enim quod eſt licitū & poſſibile,& p qđ ſolū poteſt vitari peccatū mortale,cadit ſub pcepto, ſicut & vitatio ipſius mortalis:q̄a ſi præcipitur vitatio peccati mortalis,pcipit omne poſſibile neceſſariū ad illud.Sed ingreſſus religionis reſpectu iſtius eſt hmōi:quia eſt licitus & poſſibilis,& hoc ſolo modo vitare pōt redditionē debiti,quæ illi eſt peccatū mortale, q̄n ſine īiuſtitia pōt negare,cū ſit inceſtꝰ. Et ſimile eſt de iſto ſicut de habēte votum ſimplex,qui ī caſu iſto ſm S.T.in 4.di.38. tenet intrare religionem.¶ Octauum. Affinitas remanet etiā poſt mortem illius perſonæ, per q̄ eſt contracta ad cōſāguineos eius,ſecūdū Pe.de Pal.& 35.q.j.fraternitatē. adeò,ꝙ ſi reſurgeret frater meus,qui fuerat vxoratꝰ,licet ipſe ampliꝰ nō eſſet maritꝰ illiꝰ mulieris,q̄a matrimoniū per mortem ſoluitur,tñ illa mulier eſt mihi affinis. vide j.Reſuſcitatus.¶ Nonū. Ex prædictis ſequūtur & patēt multæ cōcluſiones & multi caſus. Nā ſi mortua vxore vult q̄s accipere ī vxorē illā,quę quōdā fuit vxor alicuiꝰ de cōſāguinitate primæ vxoris,hoc pōt:quia licet nullā fœminā de cōſāguinitate primę vxoris poſſit accipere q̄a ibi eſt affinitas,tñ fœminā olī vxorē alicui de ipſa cōſāguinitate bene pōt accipere. Et idē dicēdū eſt,ſi ponatur ſimilis caſus ex parte vxoris,q̄a mortuo viro licet accipere nō poſſit aliquē virū de cōſāguinitate primi , pōt tñ accipere virū olim maritū alicuiꝰ fœminæ de ipſa cōſāguinitate:q̄a ibi nō eſt affinitas primi,ſed ſecūdi generis.¶ Similiter ſi Petrꝰ habuit ſucceſſiuè duas vxores Bertā & Mariā ex quarum prima.i.Berta genuit Margaritā filiā,q̄ nupſit Martino mortuo Petro & Berta & Margarita, Martinus pōt in vxorē accipere Mariā ſecūdā vxorē Petri ſecūdū pdicta q̄a licet Martinꝰ accipere nō poſſit aliq̄ de cōſāguinitate ſuę vxoris,vſq; ad quartū gradū, fœminā tñ olim vxorē alicuiꝰ de ipſa cōſāguinitate bene pōt accipere, vt eſt hic, & ſic eſt caſꝰ ī quo gener accipere pōt eā q̄ fuit vxor ſoceri ſui. Si ēt mortua vxore mea volo accipere relictā viri,q̄ fuit germanꝰ meę vxoris,hæc poſſū.Similiter poſſet q̄s accipere cognatā vxoris ſuę defunctæ,q̄a ſi fuit cognata,id eſt,vxor fratris vxoris,eſt in ſecūdo genere affinitatis,ſi verò fuit cognata,q̄a ambæ fuerunt vxores eorū fratrū:tūc ſūt ī ſecūdo gñe.qđ Pan.in c.non debet.declarat,q̄a frater mariti eſt affinis ī primo gñe,& cōſequēter vxor ſua,cum ſit iūcta primo generi,īducit ſecūdū genꝰ.& idē eſt reperire ī vxore alterius.Et hac rōne olim nō poterat q̄s ſucceſſiuè habere vxores duorū fratrū,q̄a cū illæ inuicē ſint ī ſecūdo gñe affinitatis,q̄ vnā earū accipit,eſt in tertio gñe cū reliqua.q̄a eſt pſona addita ſecūdo generi,& ideo illā non poterat habere mortua prima.Erat etiā ibi publica honeſtas,vt dicit tex ī.c.porro.xxxv.q.3.Sed hodie ſicut ſublatū eſt ſecūdū & tertiū genꝰ , ita & publica honeſtas tāq̄ acceſſoria ſublata eſt ſublato principali.Publica tñ hone

ſtas,q̃ nõ venit acceſſoriè, vt ea quæ oritur ex cõtractu ſpõſaliorũ ſeu matrimonij cũ meo cõſanguineo nõ eſt ſublata,cũ de ea in d.c. nõ debet.mẽtio nõ fiat,vt probatur in c.j.de ſpõ.lib.vj.Ex quo elicit Pan.regulã,ꝙ cõſequutiuè veniẽs ad aliquid, puta ad b,immutato vel ſublato b,immutatũ eſt vel ſublatũ cõſecutiuũ.Ad ꝙ tex. in c.miramur.de ſeru.nõ or.& in c.quãuis.in fi.de ele.li.6.& hoc facit ad q̃ſtionẽ,de qua in §.xiiij.partic.3.Vide multa ꝑ Pã.circa huiuſmodi in d.c.nõ debet.& ꝑ gl.ibi.

¶Decimoſexto q̃ritur,* quid iuris de impedimẽto impotẽtiæ coeũdi, quæ ſecundum Ray.eſt vitiũ animę vel corporis vel vtriuſq;,quo quis impeditur alteri carnaliter cõmiſceri?Et dico multa ¶Primũ.S.T.de hoc ĩpedimẽto in iiij.diſt.34.virtualiter & cõcluſiuè ſic ſcribit:Sicut ĩ alijs cõtractib⁹ nõ eſt cõueniẽs obligatio, ſi quis ſe obliget ad hoc quod nõ põt dare vel facere:ita in contractu matrimonij,quo ſcilicet vnus obligatur alteri ad debitũ carnale ſoluẽdũ,nõ eſt cõueniẽs cõtractus,ſi fiat ab aliquo qui debitũ carnale ſoluere nõ poſſit. Et hoc ĩpedimẽtũ gñali nomine vocatur ĩpotẽtia coeundi: quæ põt eſſe ex cauſa intrinſeca naturali,& ex cauſa extrinſeca accidẽtali,ſicut ꝑ maleficiũ.Et quidẽ cauſa naturalis,ſi eſt tẽporalis,cui ſubueniri poſſit medicinę vel ætatis bñficio, matrimoniũ nõ ſoluit.ꝙ tñ ſoluit,ſi eſt ꝑpetua,& ab eorũ altero ignorata,ita ꝙ ille,ex cuius parte allegatur ĩpedimẽtũ , ꝑpetuò maneat ſine ſpe coniugij; alius verò nubat cui vult in domino.& tale ĩpedimẽtũ eſt frigiditas,ad quã reducitur omnis defectus naturalis.Accidẽtalis,ſicut ex maleficio,ſi nõ eſt ꝑpetua,nõ dirimit,ſi verò eſt ꝑpetua,id eſt, nõ habẽs remediũ opere humano,etſi diuino,vel aliq̃n diabolico,dirimit. Ad hoc aũt cognoſcẽdũ,ſcilicet,vtrũ ſit ꝑpetua vel naturalis,eccleſia tã in cauſa naturali, puta frigiditate , q̃ accidẽtali, puta maleficio,ſtatuit tẽpus triennij ad hoc experiẽdũ, in quo ex vtraq; parte detur efficaciter opera copulę carnali,poſt ꝙ ſi matrimoniũ ĩueniatur nõ cõſũmatũ iudicio eccleſiæ diſſoluitur,in quo tñ quãdoq; eccleſia errat, quia ꝑ triẽniũ quãdoq; experiri ſufficiẽter nõ põt ꝑpetuitatẽ ĩpotẽtię,ſed ſi deceptã inuenit ſe ꝑ hoc,ꝙ ille in quo erat impedimẽtũ,inuenitur carnalẽ copulã cũ eadẽ vel alia perfeciſſe:reintegrat pręcedens matrimoniũ, & dirimit ſecũdũ,quãuis de eius licẽtia factũ. Eſt tamẽ inter frigiditatẽ & maleficium differẽtia, quia impotẽs ex illa,ſicut ad vnam ita & ad aliam impotẽs eſt:ideoq; ſoluto matrimonio nõ datur ei licẽtia nubẽdi:ſed ex maleficio põt quis eſſe impotẽs ad vnã,& nõ ad aliã, ideoq; quãdo iudicio eccleſiæ matrimonium dirimitur vtriq; datur licẽtia q̃rendi aliã copulã.Poteſt autẽ maleficium præſtare impedimẽtũ quãtùm ad omnes, & quã tùm ad vnã tãtum,quia diabolus eſt cauſa voluntaria nõ ex neceſſitate naturę agẽs. Sed intellige,niſi vtatur actiuis naturalibus.Et præterea hoc ĩpedimẽtũ poteſt eſſe ex impreſſione dęmonis ĩ hominis imaginationẽ , ex qua tollitur viro cõcupiſcẽtia mouẽs ad talẽ mulierẽ non ad aliã.¶Secũdũ.Sũ.Ang.dicit tres eſſe ſpecies huius impotẽtię,q̃ ſunt naturalis,accidẽtalis,& maleficialis,ſed quia etiã ipſa maleficialis eſt accidẽtalis,ideo melius Supple. & Sum.Roſ.cum S.T.& Ray.dicunt,quòd ſunt duæ,ſcilicet naturalis,vt frigiditas,ſeu impotẽtia pueri & ſenis, & cõplexionis,vt caliditas nimia,& arctatio mulieris,& accidẽtalis,vt maleficiũ,caſtratio,& huiuſmodi. ¶Tertiũ. potẽtia naturalis,q̃ eſt in puero,matrimoniũ ĩpedit ad tẽpus,quia quãdiu durat contrahere nõ poſſet.extrà eo,quod ſedẽ.vbi impotens ad copulã,eſt impotens ad cõtrahẽdum.Quę verò eſt in ſene nõ ĩpedit:quia nemo eſt adeò ſenex,quin calere poſſit natura vel artificio,ſecũdùm gl.in c.nuptiarum.xxxij.q.j.ſi tamen nullo modo iuuari poſſet natura vel arte,ſecundũ Richa eſſet idẽ ſicut de naturali frigiditate : quia talis contrahendo ſe obligaret ad ĩpoſſibile.Quę verò eſt in frigido,ſi eſt ꝑpetua,impedit & dirimit,ſecus ſi tẽporalis.extrà eo.laudabilẽ.Et idẽ eſt de exceſſiua caliditate,ſecũdùm.S.T.quia ſecundùm eum,licet vix poſſit eſſe impedimentum ꝑpetuum,ſi tñ inueniretur ꝑ triẽnium impedire copulã,& iudicaretur ꝑpetuum : quia tamen frigiditas magis ſæpius impedit,tollit enim non tm̃ commiſtionem ſeminũ,ſed mẽbrorũ rigorẽ,quo fit corporũ cõmiſtio,& ideo magis ponitur ĩpedimẽtũ q̃ caliditas. Et idẽ. Aſtẽ.& Pe. de Pal.addẽs,quòd nomine frigiditatis intelligitur non ſolùm caliditas,ſed etiã omne impediẽs ꝑpetuò actũ generationis,non autẽ ſi effectum generationis ĩpedit,& non actum:vnde ſteriles ſciẽter poſſunt cõtrahere.Vbi no.ꝙ actus generationis non eſt commiſtio corporum,ſed ſeminum,id eſt,tenentium locum ſeminum Et ſi vir non ſit omnino frigidus , ſed mẽbrũ non erigitur, vel aliter ineptũ eſt,vel ſtatim ſpargit,vel huiuſmodi,ita ꝙ mulieri cõmiſceri nõ põt,ſecũdũ, Hoſt.ſi iuuari põt, medicinis tenet matrimoniũ ,aliter expectabitur triẽniũ, & poſteà fortè ſeparari poterit,ſicut naturaliter frigid⁹. Sed ĩtellige ꝙ expectabitur,niſi poſſit de ꝑpetuitate impedimẽti cõſtare.Si autẽ erigitur quidẽ,ſed nõ ſeminet, ꝓpter naturale vel accidẽtale ĩpedimẽtũ,ſecũdũ.Pã.in c.ij.de fri.& malefi.tenet gl.32.q.vij.c.hi qui.ꝙ põt cõtrahere,& matrimoniũ tenet,quia põt mulierẽ prouocare. Sed cõmuniter tenetur cõtrariũ,quia ex quo habere nõ poteſt actũ generãdi,põt mulier dicere , ego volo effici mater,vt c.j.in fi.eod.tit.ſed de hoc.ĩ.partic.v.Si verò copulari põt cum corrupta,nõ autem cũ virgine, ſecũdũ S.T.poſſunt clauſtra pudoris aliquo inſtrumento medicinaliter frangi,nec eſſet contra naturã,quia nõ fieret ad delectationẽ,ſed ad medicinã.Si etiã moueatur ad pulchram,nõ ad turpem,ſecundum S.T.huiuſmodi abominatio mulieris non eſt cauſa naturalis, ſed accidentalis, ideoq;idem eſt iudicium ꝙ de maleficio. de quo ĩ partic.8.Si verò membrum ſit exceſſiuum, ſecũdum Hoſti, papa eſſet conſulendus.ſecũdum alios verò melius dicitur eſſe idẽ ꝙ de muliere arcta,quæ cum vno nõ cũ alio poteſt contrahere:quia dicit Auic.ꝙ quandoq; mulier nõ eſt arcta,ſed vir eius nõ cõuenit ei,vnde vterq; indiget permutatione.Et ita tene, quia ĩpoſſibile eſt,virũ nõ poſſe coire ꝓpter exceſſum membri,& mulierẽ non eſſe arctam,non ſimpliciter,ſed huic. ¶Quartũ. Impotẽtia coeũndi in muliere naturalis,eodẽ modo ſicut & ĩ viro matrimonium dirimit,ſi eſt ꝑpetua,ſecundum.S.Thom. non aũt ſi eſt tẽporalis.Vnde ſi mulieri arctæ abſq; periculo ſubueniri põt beneficio medicinę, vel per futurum vſum viri proportionari,qđ ſecundum Veruec. matronarum inſpiciẽtium iuramẽto cõſtabit,ſecundum Ray.cõtrahere nõ impeditur,de frig.& malefi.ex literis.Si verò nõ põt aliquo modo ſubueniri ſine graui ꝑiculo,ſeparabitur,& poterit alteri copulari,cui forſitã apta foret. vel cui⁹ reſpectu ei ſubueniri poſſet , ex cui⁹ vſu ſi facta ſit idonea primo,reſtituetur ei,ſecũdũ vnã opinionẽ,à quo ſi cognoſci nõ poterit,cũ eo erit ꝑ triẽnium,ſecũdũ Hoſt. quaſi ſit maleficiat⁹:quo elapſo ſi eã cognoſcere nõ poterit,reſtituetur ſecũdo ſine ſpe,ꝙ iterũ reddatur.primo licet gl.

Ray

Ray.dixerit ꝙ fieri põt reſtitutio iſta in infinitum. Vel melius,ſi primo optari non poteſt niſi per vſũ alterius, nunquam reſtituetur primo,niſi eo modo quo ſ.Diuortium.§.xix.dictum eſt.Et ſecundum Hug. ſi mulier eſt arcta, ſed per inciſionẽ aptabilis,cum ea cõtrahi nõ põt, niſi facta inciſiõe:& ſi ante ducatur,& facta inciſiõe duret primus conſenſus,ſufficit ad matrimonium. Si verò nõ duret,vel de nouo in ea nõ cõſentiat,aut eam carnaliter nõ cognoſcat,põt ab ea recedere, & ſuperinducere aliã.Et ſi vni ſit arcta,& nõ alteri,contrahere nõ ꝓhibetur, cum illo,cui põt ſine periculo commiſceri , ſecundùm Veru.nõ cum alio.Et ſecundum Arch. non ſic dicitur mulier inepta ꝓpter frigiditatẽ,ſicut ꝓpter arctationẽ:quia in cõcubitu eſt patiẽs,vt ad reddẽdum debitum viro ſufficiat,ꝙ viri patiatur actionẽ ĩ mẽbro naturali,ꝙ frigiditas eius nõ ĩpedit.Ex quo cõcludi põt ꝙ mulier cõtrahere põt in quacunq; ætate ſenili,vel cõplexione,& diſpoſitiõe,modò pati poſſit ingreſsũ viri ad clauſtra pudoris,ſecus de maſculo, vt diceretur part.ſequẽti. ¶Quintum.Si autẽ vir ſciat ſe frigidum & ineptum, & tñ ſciẽter cõtrahit cũ aliqua,ſecundũ Ray.ñ põt ab ea recedere ꝓpter tale ĩpedimẽtum,ſi illa vult cohabitare. arg.extr.de eo qui dux.in matr c.j.& extr. eo c.cõſultationi & quã tanquã vxorẽ habere non põt,habeat vt ſororẽ:poſſet tñ diſcedere propter alia,de quibus ſ.in tit. dictũ eſt.Et idem dicẽdum ſi mulier ſciẽs ſe eſſe arctam cõtraxit cum aliquo,quia ſi vir cohabitare velit,nõ poterit illa diſcedere. Et ſimiliter ſi quis ſcienter cõtrahat cum arcta,aut ſi qua ſciẽter cõtrahat cum aliquo frigido vel ĩpotẽte,ſecundum Inn.tenetur ei cohabitare vt frater aut ſoror.Si tñ cõtrahat cum alia,tenet matrimonium,quãuis primã vt ſororẽ tenere & adere teneatur. Et idẽ dicẽdum eſt ſi frigidus , & arcta ſciẽter cõtraxerint.Cõſentit Ray.& Pet de Pal.& bene , licet Hoſt.dicat ꝙ nullum ius in illum ad illud cõpellit,& verum eſt. ſed cõpellit ipſe contractus, vt videtur velle.S.T.ĩ iiij. diſt.xxxiij.q.j.art ij.in reſpõſiõe ad quartum. Poſſet tñ ſecundùm Ray vnus ſeparationem petere, ſi alter viueret incõtinẽter,vel aliàs in honeſtè,vel alium malè tractaret & nollet ſe corrigere.Si verò quis ignoret impotẽtiã in alio vel etiã in ſeipſo,vt ſi vir credebat ſe nõ ĩpotẽtẽ aut mulier nõ arctam quãdo perpẽderit , allegare põt ſuam ĩpotẽtiã ar.de eo qui dux in matr.quã pol.c.j.& c.cõſultationi.¶Sextum.Secundum Pet.de Pal.quãdo fit ſeparatio ꝓpter frigiditatẽ viri , mulieri datur licẽtia cõtrahẽdi cum alio viro , aut ſi eſt ĩpotẽs ſimpliciter,i.nõ valẽs ſeminare,vel valẽs quidẽ , ſed nõ in loco debito , & hoc ſic quò ad oẽm fœminã, interdicitur ſimpliciter matrimonium cõtrahere. Si autẽ hoc ſit reſpectu illius tãtùm, puta quia eſt virgo, licentiãdus eſt cum corrupta,nõ ſimpliciter prohibẽdus ꝙ ĩtellige ſecundum mẽtẽ S.T.ſi virgo , cum qua iam cõtraxerat, nõ poſſet ei aliquo inſtrumẽto ſine pctõ coaptari. Et ſimiliter ſi mulier,ita eſt arcta,ꝙ à nullo ordinariè eſt cognoſcibilis,ſecundùm eundem Pet.debet manere ſine ſpe cõiugij ꝙ ĩtellige niſi ſine peccato ſit alicui coaptabilis,& viro datur licẽtia cõtrahẽdi cum alia.Sed ſi eſt arcta quo ad aliquẽ,puta ſenẽ,cognoſcibilis verò ꝑ aliũ, puta iuuenẽ,licẽtiãda eſt ad illum.¶Septimum. Quãtum ad caſtrationẽ quę ſecundùm Rich.eſt truncatio mẽbrorum genitalium cõprehẽdẽdo teſticulos & virgã,aliquãdo verò eſt ſola abſciſſio teſticulorum:aliquãdo verò ſolũ eorum debilitatio.ſciẽdum eſt,ꝙ ſi matrimoniũ pręcedat,& reddat omnino ineptũ ad reddẽdum debitum: ꝙ intellige tunc eſſe,qñ quis ſeminare nõ poteſt , tales cõtrahere nequeunt, & ſi contraxerint , ſunt diuidendi, quia matrimonium nullum eſt,ext.eod. ad ſedẽ.Si verò ſequatur matrimonium per verba de præſenti,durat,& dirimi nõ poteſt ſecundùm cõiorẽ opinionem, vt dicit Archid.licet quidã dicant.ꝙ dirimit non conſummatum,ſicut & religionis ingreſſus.Quidam etiam dicunt,ꝙ ſi remanet virga quæ rigeat,etiam abſciſſis vtriſq; teſticulis, tale matrimonium nõ cõſummatum nõ ſoluitur:quia ſatisfacit vxoris,ſicut & illa viro,ſiue reſoluat ſperma,ſiue non.ſed Pan.in c.quod ſedẽ,ext. eod.dicit de mẽte Doct, ꝙ carens vtroque teſticulo cõtrahere nõ poteſt, ſecus vno tãtum. Et ſic poteſt intelligi l.ſi ſerua.§.ſi ſpadoni.ff. de iure do.Et hoc eſt verum, quia ſi carens vtroq; teſticulo nõ põt ſeminare, vt aliqui dicunt, cùm ſemẽ trãſeat per eos,& cõſequẽter nec effectum nec actum generationis habere, nec copulam carnalem , quæ in iure vt dicit Arch.nõ reputatur ſubſecuta,niſi ſit conſummata ꝑ ſeminationẽ ordinariã,ſecus ſi poſsẽt ſeminare,licet inualidè ad generandum.Vnde de caſtrato & ſpadone dicit Pe.de Pal.quòd ſi non impediuntur ab actu generationis, licet ab effectu,quia ſ.in eis virga erigitur,& ſemẽ emittitur, ſed inualidum ad generãdum, poſſunt, cõtrahere , ſed ſi ſemen non emittunt,contrahere non poſſunt ſecundum quoſdã.xxxij.q.vj.his qui.neq; contrahitur ꝑ hos affinitas.Et hoc ſaltem intẽdunt omnes tenẽtes,ꝙ ſpado vtroque teſticulo priuatus contrahere non põt , vt Pan.& gl. vt ĩ c.nuptiarum.xxvij.q.j.& Gof in Sum.& Hoſt.ĩ Sum. Hug.Io.Fran Arch.in c.his qui.xxxij q.iij. ¶Octauum. Quãtum verò ad maleficium,quidã adſcribunt Hoſt. & S.T dicẽdum eſſe,ꝙ ſi ſuperueniat matrimonio ante carnalẽ copulã:ſi eſt ꝑpetuum impedit & dirimit.Sed.S.T. quicquid ſit de Hoſt. hoc non dixit , ſed potius innuit oppoſitũ in iiij.diſt.xxxiiij.q j.ar.iij.vbi videtur velle idẽ eſſe de maleficio & frigiditate , niſi quãtum ad aliqua, nec etiã eſt hoc verum, quia matrimonium contractum ꝑ verba de præſenti diſſolui non poteſt,niſi per mortem naturalem aut ciuilem,vt ſ.Diuortium.§.j.& iiij.Vnde Rich.in iij. dicit,ꝙ communis opinio eſt, quòd ſi certũ eſſet quòd maleficium eſſet ſequutum matrimonium ritum,licet non conſummatum,non ꝓpter hoc dirimeretur vinculum matrimonij.Vnde dicẽdum eſt,quòd maleficium ꝑpetuum ſi præueniat matrimonium,illud dirimit,non autẽ ſi ſit temporale,neque ſi ꝑpetuum ſequatur,mulier tamen,ſi maleficium procurauit, diuortium petere non poteſt,quia ſua culpa ad hoc deuenit.Proceditur autem ad diuortium ratione maleficij eo modo quo ſ.Diuortium.§.xx.& celebrato diuortio dabitur licentia nubendi vtrique,ſi ĩpedimẽtum erat particulare reſpectu vnius ſecundum S.T.& alios.Si verò erat vniuerſale,non dabitur licẽtia contrahẽdi illi,ex cuius parte eſt vniuerſale,ſi de hoc conſtet.Et ſi eccleſia ſe deceptã inuenerit ex hoc,ꝙ ĩpedimẽtum ꝙ iudicauit perpetuũ,apparuit tẽporale,reintegrabit primũ.Vñ ſi maleficiũ erat vniuerſale reſpectu cuiuſlibet ꝑſonæ tũc ſi poſteà coniungitur cũ ſecũda,redibit ad primã,quia maleficiũ non fuit ꝑpetuũ.Si verò particulare reſpectu vni⁹,ſic ñ reſtituetur primo,quãuis ſecunda cognoſcat,quia primũ matrimoniũ fuit nullũ,& ſecũdũ validũ.& ita cõiter tenetur,& ſequitur Sum.Ang.& Roſ.& adſcribitur hoc dictũ.S.T.licet nõ ſit eius nec eſt verum ſimpliciter quia ẽt ſi erat reſpectu vni⁹,& nupſit ſecũdo, & deĩde ſciat ꝑ

cer

certitudinem ꝙ ſublátum ſit impedimẽtũ, vt quia ani-
mo fornicario cognoſcit primã : impedimẽtũ eſt tem-
porale,& reſtitutio fiet,ſecũdùm prædicta. Et ita tenet
Rich.& tũc dicit ꝙ illud decretũ xxxiij.q.j.ſi per ſortia
rias non tenere. Suppl.autem ecõtrario incidit in aliũ
errorem, volens ꝙ ſiue maleficium fuerit vniuerſale, ſi-
ue particulare, qui tranſiuit ad ſecũda vota, non redibit
ad primã, etiã ſi redeat potẽtia coëũdi. Sed fundauit ſe
ſuper d.c.ſi per ſortiarias. quod Rich. dicit nõ tenere, &
bene: quia corrigitur per cap fraternitatis. de frigid. &
male. ¶ Nonũ Si dubium ſit an ĩpotẽtia coëũdi preſſerit
cõtractũ matrimonij per verba de præſenti né, ne, ſe-
cũdum Pan. in d.c fraternitatis. pſumitur præceſſiſſe, ex
quo nunquã potuit cognoſcere, & facit in ar l.iij.C.de
ædi.edic.& hoc idẽ ſequit Rich. in iiij. diſt.xxxiiij.& in
hanc partẽ magis videtur Doctores inclinari, licet glo.
xxxiij.q.j in ſum. teneat cõtrariũ. Nec obſtat.c.licet ex
quadã. in fin. de teſt. vbi dicit, ꝙ in dubio pro matrimo-
nio eſt præſumẽdũ, quia hoc Panor. vbi s. egregie limi-
tat verũ quando matrimonium habere poteſt effectum
ſuũ, i. euitationẽ fornicationis, ad bonũ prolis. ¶ De-
cimum. Secũdùm Petrum de Pal. ſi maleficiati vel aliàs
impotentes velint commanere, veri coniuges ſunt, ſicut
Maria & Ioſeph. Sed hoc non eſt verum, niſi quãdo im-
pedimẽtũ eſt tẽporale, qa, vt dicit. S.T. vbi s. licet actus
carnalis copulæ non ſit de eſſentia matrimonij: potẽtia
tamen ad hoc eſt de eſſentia eius. Vtrum autem vnum
maleficium poſſit auferri per aliud, s Maleficium. §. viij.

RVRSVS DE MATRIMONIO IX.
quantùm ad accuſationem ad diuor-
tium ordinatam.

1 *Matrimonium qui accuſare poßint.*
2 *Accuſare an poſſit matrimonium, qui tẽpore cõtractus tacuit.*
3 *Matrimonij accuſatio qualiter fieri debeat.*
4 *Teſtes qui eſſe poßint in cauſa matrimoniali.*
5 *Matrimonij cauſa habet quædam ſpecialia.*
6 *Adulterium coniugis an quis accuſare debeat.*
7 *Adultera poſt pænitentiam an repellat maritum ab accuſatiõe.*
8 *Adulterij ſpiritualis cum carnali an fiat compenſatio inter con-
iuges.*
9 *Adulterium qui accuſare poßint.*
10 *Adulterij accuſatio qualiter fieri debeat.*
11 *Accuſationis adulterij quis ſit effectus.*
12 *Vxor an ob alia crimina poßit accuſari & dimitti.*

MATRIMONIVM rurſus nonò conſiderari põt.
quãtũ ad accuſationẽ ad diuortium ordinatã, ſiue
impedimentum aliquod, ſiue adulterium accuſetur,
tñ ſecũdũ S.T. in iiij. diſt. xlij. ſi ſpõſalia ſola ſint cõtra-
cta, ꝙ nõ eſt, non accuſatur, ſed poteſt impedimẽtũ de-
1 nũtiari ne matrimonium cõtrahat. ¶ Primò * ergo quã-
tùm ad impedimentum quæritur, qui ſunt, quib⁹ iſta ac-
cuſatio phibetur, & quibus licet? Et dico. ꝙ generaliter
accuſare prohibentur omnes extranei, quandiu ſunt cõ-
ſanguinei. xxxv. q. vj. c. j, & ij. Nã ſecundùm S.T. in iiij.
diſt. xlij. ſi conſanguinei, quos probabile eſt ſcire cõſan-
guinitatem tacent, ſuſpicio eſt contra extraneum, q cõ-
ſanguinitatẽ ſcire non poteſt per conſanguineos, quod
ex malitia procedat, niſi per cõſanguineos probare vo-
luerit, vnde ab accuſatione repellitur, quãdo ſunt con-
ſanguinei qui tacẽt, & per quos probare nõ põt. Admit-
tuntur verò cõſanguinei, ſicut pater, mater, ſoror, fra-
ter, patruus, auunculus, amita, matertera, & tota proge-
ries, vt in d.c.j. & ij. Cuius ratio eſt, qa ſuã genealogiã
quiſq; ſcire laborat. ext. q ma accuſ. poſ. c. videt. Et iſtud
eſt ſpeciale ꝙ cõſanguinei admitãtur ad accuſationem.
Quod tamen S.T. limitat, quando accuſatur matrimo-
nium propter impedimentum perpetuum dirimẽs: quia
qñ accuſatur ex hoc ꝙ dicit nõ fuiſſe cõtractũ, tunc
parentes tanquam ſuſpecti, ſunt repellendi, niſi ex par-
te illi⁹, qui eſt inferior dignitate & diuitijs, de quo pſu-
mit ꝙ vellet illud ſtare. Addit etiã Sũ. Cõf. lib. iiij. ti. xx.
q.j. hodie in multis locis nõ ſeruari, quin admittãt ex-
tranei, etiã exiſtẽtib⁹ cõſanguineis qui hoc poſſint. Cõ-
ſanguineis aũt deficiẽtibus admittũtur antiquiores, &
veraciores vicini, quib⁹ ea ppinquitas nota eſt d.c.j. Ad-
mittuntur etiã tã maritus q vxor, nec vlla defendun-
tur lõginquitate annorũ. de cõſang. & affin. nõ debet li-
cèt o.im ipſi & extranei prohiberẽt tẽporis diuturnita-
te. i. ſi ſtet ſlent ſimul ſine quæſtione xx aut xviij an. vt
not. in d. q. j quia, vt dicit S.T. quæ ſine peccato eſſe nõ
poſſunt, nulla præſcriptione firmantur, quia diuturnitas
tẽporis nõ minuit pctm̃, ſed adauget. de ſimo. cùm in
eccleſiæ. de cõſuet. cũ tãto. nec ad hoc facit aliquid fa-
uor matrimonij, ꝙ inter illegitimas pſonas eſſe nõ põt.
2 ¶ Secundò quæritur, * vtrum is, qui tẽpore cõtractus ma-
trimonij tacuit, modò poſſit illud accuſare? Et dicit S.T.
ꝙ quandoque auditur, quandoque repellitur, ꝙ probat
per caput, cùm in tua ext. qui mat. accuſ. poſ. vbi habet
ꝙ ſi quando banna vel denuntiationes fiebant, ipſe erat
extra diœceſim, vel ad eum denuntiatio non potuit p-
uenire, puta ſi nimia infirmitate laborans non erat ſanæ
mentis, vel ita puer, ꝙ talia comprehẽdere nõ valebat,
vel alia cauſa legitima erat impeditus, ei⁹ accuſatio de-
bet audiri: alioquin cùm rõnabiliter preſumatur ꝙ de-
nuntiationẽ publicè factã pſe exiſtẽs in diœceſi non
ignorauerit, tãquã ſuſpect⁹ eſt repellẽd⁹, niſi iurauerit ꝙ
poſtea didicerit quæ obiecit, & ad hoc ex malitia nõ p-
cedat, qa tũc debet admitti, etiã ſi ab illis didiciſſet qui
tẽpore denũtiationis tacuerũt, qa licet illi nõ eſſent ad-
mittendi, quia fuerunt in culpa, iſte tamen repelli non
3 debet, cùm nõ ſit culpabilis. ¶ Tertiò querit, * qualiter
fieri debet iſta matrimonij accuſatio? Et dicit S.T. quod
obligatio ad talionẽ habet locũ qñ accuſatur perſona
de crimine, quia tũc agitur ad ei⁹ punitionem, ꝙ non
fit quãdo accuſatur factum, ſed agitur ad impediẽdum
rem illicitã, & ideo in matrimonio accuſator ſe nõ obli-
gat ad pœnã. Vnde dicit Ray ꝙ in prædicto caſu propriè
nõ dicitur accuſatio, quia nõ fit inſcriptio, in qua ſe ac-
cuſator obliget ad talionem, ſed dicit denuntiatio, quæ fit
propter pctm̃, in quo iuncti malè permanent, & põt fie-
ri etiã ſine ſcriptis. Intellige tñ ſic, vt cõtinuo ſcribatur
in actibus iudicialibus, vt clem. ſæpe. de verb ſigo. cõiũ-
cta cle. diſpẽdioſam. de iud. Sed meli⁹ eſt, ꝙ fiat in ſcri-
ptis. ar. de reſtitutio ſpol. c. literas. & c. à nobis. q ma ac-
cu poſ. Huiuſmodi autẽ denũtiationis forma talis eſt,
Ego talis denũcio vobis, domine epiſcope, ꝙ matrimo-
nium Petri & Mariæ ſtare non poteſt, qa ſunt in tali gra-
du cõſanguinei, deſignãdo pſonas, vel ſi eſt alia cauſa, vt
affinitas & huiuſmodi. & datur libellus etiã parti aduer-
ſæ, vt ſciat q impedit qd actor pbare velit, in quo libel-
lo cõtinet grad⁹ & pſonæ pprijs nominibus deſignatæ.
Quo facto pceditur in lite more ſolito. ſ. ſuſcipiẽdo iu-
ramẽtũ à partib⁹ de veritate dicẽda, & examinatiões ac
probationes faciẽdo per ordinẽ. Et nota, ꝙ in hoc ca-
ſu poteſt cõtra cõtumacẽ lite nõ conteſtata procedi ad
teſtiũ receptionem, & ſentẽtiã diffinitiuã, extrà, vt lite
non conteſt. quoniam freqũẽter. Secus autem eſſet in ac
cuſatione de adulterio, ad thori ſeparationem. extra, vt
lit. non cõteſt. ca. j. & c. qm̃ frequenter. ¶ Quarto quærit,
4 * q poſſint eſſe teſtes in cã matrimoniali? Et dicit Rayn.
quod omnes q admittuntur ad accuſationẽ, admittũtur
ẽt ad teſtificationẽ, de quibus s. §. 2. Et licet pater & ma-
ter ſint idonei teſtes ĩ hoc caſu, vbi agitur vtrũ ſit ibi ĩ-
pedimentũ: vt extrà, q matri. accuſ poſ. videtur nobis ta
men ſi de ipſo contractu agatur, id eſt, vtrũ matrimoniũ
ſit inter eos cõtractũ, tanquam ſuſpecti repelluntur, niſi
ex parte illius, qui eſt inferior, vt s. §. j. dictum eſt: qa pa
rentes videntur filiorũ & filiarũ incremẽtum & hono-
rem diligere. de teſt. ſuper eo. Et ſimiliter in prædicto ca
ſu poteſt eſſe idẽ accuſator & teſtis. ar. xxxv. q. vj. epiſco
pus in ſynod. & c. de parentela. de teſti. cog. præterea. &
5 idem S.Th. ¶ Quinto quæritur, * vtrum in hac cauſa ſint
aliqua ſpecialia? Et dico, ꝙ ſic ſecundum Iuriſtas, vt re-
fert ac tenet S.T. vbi s. ſcilicet, ꝙ idem poteſt eſſe accuſa
tor & teſtis: & ñ iuratur de calũnia, cũ ſit quaſi cauſa ſpi
ritualis: & ꝙ cõſãguinei admittuntur ad teſtificãdum, &
ꝙ non obſeruatur omnino iudiciarius ordo: quia tali de-
nunciatione facta cõtumax poteſt excõmunicari lite nõ
cõteſtata, & valet hic teſtimoniũ d auditu: & poſt publi
cationem teſtiũ teſtes poſſunt induci: & hoc totũ eſt vt
peccatũ impediatur, ꝙ in tali cõiũctione eſſe põt. ¶ Sex
6 tò quæritur, * quãtũ ad accuſationẽ adulterij vt fiat di-
uortium: vtrum vir poſſit, vel nõ poſſit, vel etiam tenea-
tur vxorem adulteram accuſare & dimittere? Et dico, ꝙ
vtique põt: quia clamãt hoc omnia iura: & ſimiliter ecõ
trario vxor virũ: quia in hoc ſunt pares, vt §. ſeq. Sunt tñ
ſeptẽ caſus, in quibus ea dimittere, & conſequẽter accu-
ſare non põt. quos vide s. Diuortium §. ix. An verò ad
hoc teneatur: Pet. dicit, ꝙ ſi fornicatio eſt occulta, nec po
teſt probari, dimittere eam non debet. ſimiliter nec ſi ẽ
manifeſta, & ſperatur correctio: ſi verò non ſperatur, nõ
licet eã retinere, ne videatur conſentire peccato: & cõſe
quenter tenetur accuſare. Et cõcord. S.Th. Nõ autem po
teſt eã ſine peccato accuſare, & dimittere, ſi ipſe occultè,
illa vò manifeſtè adulterauit, ſm Ra. qa nõ deficit vxo
ri ius excipiendi, ſed probandi. arg. xxxij q. vj. p totum.
Et idem S.Tho. Ala. Gof. & Hoſt. quod tamen fallit, ſi il
le egit pœnitẽtiã, & illa monita agere non vellet. xxxij.
q. j. c. j. iij. & iiij. & idẽ Gof. & Hoſt. ¶ Septimò quæritur,
7 * vtrum adultera poſt pœnitẽtiam repellere poſſit mari-
tum ab accuſatione? Et credit Ray ꝙ non : qa pœnitẽtia
non tollit ius accuſandi in foro iudiciali. xxij diſtin. c. j.
xxxiij. q. i. admonere, vj. q. j. qu icrimen. & concor. S.Th.
Gof. & Hoſt. Et ratio : qa pœnitentia ſatisfacit Deo, ſed
8 nõ hominibus vel reipublicæ. ¶ Octauò quæritur, * ſi al-
ter cõiugũ carnaliter, alter ſpiritualiter fornicetur, vtrũ
fiat cõpẽſatio, & accuſatio ceſſet? Et dicit Hoſ ꝙ ſi accu-
ſatio eſt de fornicatione ſpũali, puta hæreſi, & exceptio
de carnali, id eſt adulterio, nihilominus pcedetur, niſi
voluerit cõuerti: quo caſu locũ habet compẽſatio. Sed ſi
ecõuerſo accuſatio ſit de carnali, & exceptio de ſpiritua
li, exceptio admittetur, & ſup ipſã prõptius procedetur
9 ppter periculũ hæreſis. ¶ Nonò q̃ritur, * qui ad talẽ accu
ſationẽ admittantur? Et dico ſecundum Ray ꝙ licet tã
ſecundũ leges quàm ſecundùm Canones quilibet bonæ
famæ admittatur ad accuſationẽ adulterij, cũ agitur ad
pœnã legalem vel canonicã: tamẽ cũ agitur ad ſeparatio-
nem thori, nullus admittitur niſi maritus & vxor: q pro
pter hãc cãm poſſunt ſe accuſare & dimittere. Matt. xix.

Qui dimiſerit, &c. licet nõ poſſint nubere. xxxij. q. vij. o-
mnes cauſationes. & in tali caſu nõ iudicantur ad impa-
ria, ſed ad paria. xxxij. q. vij. ſi quis vxorẽ. & q. v. præcepi.
& c. Chriſtiana. Ad paria tamẽ non iudicãtur ex paribus,
ſed ex imparibus culpis, ſecũdùm S.Th. in iiij. diſt. xxxv.
& Pet. qa licet adulterando vterq; æqualiter peccet, agẽ
do cõtra bonum fidei, plus tñ peccat mulier cæteri pari-
bus contra bonum prolis, & vir propter dominationẽ ra-
10 tionis. ¶ Decimò q̃ritur, * qualiter fidei debeat iſta accu-
ſatio? Et dico, ꝙ maritus volens vxorẽ d adulterio accu
ſare ad pœnam legalẽ, debet inſcribere, & ad pœnam ta
lionis ſe obligare, nec põt agere per procuratorem, ſed
per ſe ipſum præſentẽ oportet eum agere. Si autem corã
iudice eccleſiaſtico agat ad thori ſeparationem: tenetur
ſcribere & dare libellũ accuſatiõis, ſed ad talionẽ ſe obli
gare nõ dẽt: quoniã ſiue probaret obiecta, ſiue nõ habe-
ret quod vellet, qa ſepararetur ab vxore, & põt ipſe age-
re, & illa reſpõdere p procuratorẽ, ſi neceſſitas expoſcat,
quia etſi de crimine fiat accuſatio, nõ tamen eſt crimina
lis, ſed quaſi miſta. Probãtur hæc omnia de procu. c. tuæ.
11 ¶ Vndecimò quæritur, * qs ſit effectus huius accuſatio-
nis? Et dicit Ray. effectum eſſe, ꝙ ſi maritus probet, vel il-
la cõfiteatur, nec excipiatur cõtra eũ de aliquo ſeptẽ ca-
ſuũ, de quib⁹ s. Diuortiũ. §. ix. abſoluitur à cohabitatiõe
& ſeruitute qua illi tenebatur, & ĩgredi põt religionẽ ea
inuita. xxvij. q. vij. Agathoſa: ipſa tamẽ inuito marito in
trare nõ poterit, & ſi ingrediatur, eã peterit reuocare, ſe-
cundùm Verue. & ſimiliter ſi eo ignorante. Si autem eo
ſciente & nõ contradicente ingreditur, videtur data licẽ
tia, & vir tenetur cõtinere ar. xxvij. q. ij. Agathoſa. De his
12 s. Diuortiũ. Duodecimò quæritur, * an ppter aliud cri-
men poſſit vxor accuſari & dimitti? Et dicit S.Th. in iiij.
diſt. xxix. ꝙ propter alia peccata dimitti nõ põt, nec quo
ad vinculum, nec quò ad actũ, niſi fortè ad caſtigationẽ
ſubtrahat ad tempus ſolatiũ præſentię ſuę. Nam quando
vxor præſtat magnã occaſionẽ ruinę viro ſuo ſubtrahe-
re ſe põt ab eius conuerſatione: & idem Al. addẽs, ꝙ nõ
oporteat cohabitare furi aut vſurario, ſi nõ vult reſipiſ-
cere, licet ceſſãte ſcãdalo debeat recõciliari. 28. q. 1. vxor
Matt. 18. Si dextera tua ſcandalizat te, abſcinde eam. vbi
dicit gl. quòd in manu & oculo poſſunt fratres, vxores, fi
lij, & propinqui intelligi. Concord. etiam Pet. dicens, ꝙ
coniũx quãdo per ſuum peccatum eſt ſcandalũ, dimitti
põt quò ad cohabitationẽ corporalẽ, quouſq; corriga-
tur. De hac materia habes multa s. Diuortiũ. & s. Adulte
riũ. & s. Debitum. per totum.

RVRSVS de Matrimonio decimo, quando
aliquis vel aliqua petitur aut repetitur
tanquam coniunx.

1 *Coniunx agit petitorio & poſſeſſorio in coniugem, & qualiter
procedatur. num. 2.*
3 *Mulier ſi recedat à viro, an petat ſe reſtitui.*
4 *Religioſus ſi petatur in coniugium prius factũ, an credatur.*
5 *Coniunx poſt ſpoliationem ad quid reſtituatur.*

MATRIMONIVM rurſus decimò cõſiderari põt
qñ alter cõiugũ de facto vel de iure habitat ſepa-
ratim, & à reliquo petitur vel repetitur. ¶ Primò ergo q̃-
1 ritur, * quot modis in hac cauſa agere quis poſſit? Et dico
ꝙ duobus. ſ. petitorio iudicio, & poſſeſſorio. Agitur peti
torio, vt ſi mulier dicat aliquem eſſe maritũ ſuũ qa con
traxit ſecũ, & petit eum ſibi adiudicari maritum, quod
eſt agere petitorio, quaſi agat de pprietate. Agitur verò
poſſeſſorio, quãdo petit eũ ſibi reſtitui, quaſi ab eo fue-
rit

iniuſtè dimiſſa, quod eſt agere poſſeſſorio, quoniã petit
2 viri ſui poſſeſſionẽ. ¶ Secũdò quæritur, * qualiter in hac
cauſa ſit procedendũ? Et dico, quòd ſi agat petitorio, di-
cẽs aliquem eſſe virum ſuum, & ille neget excipiẽdo, ꝙ,
illa non poſſit eſſe vxor ſua, vel non ſit, propter talem vł
talem cauſam: pri⁹ tractabitur exceptio mariti: quia illa
probata perimitur quæſtio prĩcipalis: & vir erit abſoluẽ-
dus de ordi. cogni. c. j. Si verò agat poſſeſſorio, ſecũdum
Ray. quãdo petit maritum ſibi reſtitui, licet maritus obii
ciat de cõſãguinitate vel alio impedimento: prius debet
fieri reſtitutio mulieri, quàm cognoſcať de exceptione
mariti: de diuor. porro. de reſtit. ſpolia. ex conqueſtione.
& c. literas. etiam ſi illud impedimẽtum eſſet notorium,
quando ſeparatio non eſt facta iuridice: vt in d. c. porro.
¶ Quod tamen in quibuſdam caſibus fallit, in quib⁹ reſti
tutio fieri nõ debet. ¶ Primò, ſi obiiciatur mulieri forni-
catio publica & manifeſta: de qua probato, quod ſit noto
ria, ita, quòd non poſſit aliqua tergiuerſatione celari, nõ
reſtituetur, niſi ipſa probaret virum adulteriũ commiſiſ-
ſe: quo caſu reſtitui debet, etiam ſi ipſa fuerit publicè for
nicata. de diuor. c. ſignificaſti. ¶ Secũdo, ſi obiiciatur con-
ſanguinitas, maximè lege diuina prohibita, & probatio-
nes offerãtur incontinenti paratæ: quo caſu debet recipi
iuramẽtum ad cautelam, ne ſcilicet huiuſmodi obiectio
malitiosè fiat: & tũc fiet quidẽ reſtitutio quo ad cohabi-
tationem, ſed non quantũ ad copulam carnis: vt in d. c li
teras. ¶ Tertiò, ſi obiiciatur exceptio rei iudicatæ, ſcilicet
ſuper diuortio: quia nõ eſt reſtitutio facienda, niſi prius
de illa exceptione cognoſcatur. ¶ Quartò, quãdo vir pe
tit ſibi vxorem reſtitui, & illa de eius ſęuitia timet: qa de
bet quidem reſtitui, ſed ſufficiẽti cautione recepta, ꝙ illa
nõ inferat malũ. de reſti. ſpo. c. ex trãſmiſſa. de qua cautio
ne hic vide. §. ſi Et ſi ita capitali odio eam proſequitur, ꝙ
meritò de ipſo diffidat, nec poſſit ex ſufficienti ſecuritate
prouideri: non ſolùm non debet reſtitui: ſed poti⁹ debet
ab illa remoueri. vt in. d. c. literas. & concord. S. Th. & Pe.
Et addit Ray. In omnibus aliis caſibus credo, quòd mu-
lieri petenti ſit reſtitutio facienda, & econuerſo: dummo
do probet ſe in poſſeſſione fuiſſe, & à viro ſpoliatam ſine
iuris ordine: quia hæc duo probare habet. de offic. deleg.
conſultationib⁹. & qui filij ſint legitim. ca cauſam. el. ij.
3 ¶ Tertiò quæritur, * quid ſi mulier propria authoritate
receſſit à viro ſine culpa viri, & nũc petit reſtitutionẽ? Et
dicit Veruec. ſecundum quoſdam, eam non debere reſti-
tui: ſed ſecũdum Vinc. Bern. & Hug. debet: quia hoc ipſo
quòd rediẽs non admittitur, expellitur, & cadit à poſſeſ
ſione. l. clam poſſidere ĩ. ſi ff. de acqu. poſ. argu. etiam l. j.
ſiue autẽ. ff. de vi & vi. & de iureiu. c. tua nos. & hoc niſi
ipſa fuerit publicè fornicata, vel cũ adultero publicè mo
rata. Adde etiã, ꝙ ſi ipſa ſua ſpõte receſſit ſine culpa gra-
ui mariti, & nõ quærit reſtitutionem, marit⁹ nõ tenetur
eã requirere ex rigore iuſtitiæ: quia ipſa renũtiauit ipſo
facto iuri quod habebat in cohabitatiõe mutua: tenetur
tamẽ ex charitate de præcepto vel conſilio, ſi inde bonũ
4 ſperaret. ¶ Quartò, * ſi religioſus vel religioſa, petiť tan-
quam coniunx, & fatetur matrimonium & copulã carna-
lem: quæritur, vtrũ ſtandum ſit ſuæ confeſſioni, puta mu-
lieris? Et dicit Veruec. hoc caſu, ꝙ ſic, & reſtituetur viro,
quia ex hoc nullũ fit præiudicium niſi ipſis, nec eſt credẽ
dũ eos ſuæ ſalutis immemores eſſe. j q. v j. ſancimus. A-
liud tamen eſſet dicendum in rebus quas dediſſet mona
ſterio. & idem Inn. & Bern. extrà, de rapt. c. cum cauſam.
Sed hoc dictũ ꝓcedit dupliciter, primò in dubio, ſecun-
dùm Sum. Cõfeſ. ſecundò quando probabiliter cõſtaret,
quòd confeſſio confitentis eſſet contra eius intentionẽ,
puta quia deſiderat ſtare in monaſterio, & fatetur ꝓ ma-
trimonio, quia cuilibet creditur cõtra ſe, nõ pro ſe, aliàs
non videtur ſtandũ confeſſioni eius cõtra matrimoniũ
carnale, vt ĩ c. ſuper eo. de eo qui cogno. conſan. vxo. ſuæ.
& multo minus cõtra ſpirituale, cũ ſit fauorabilius. de
cõuer. cõiug. c. ex publico. niſi cõſtaret perſonam ante re
ligionis ingreſſum fuiſſe traductam, quia tũc crederetur
ſibi dicendi copulam interueniſſe. & iſte eſt caſus d. c. cũ
cauſam. ſecundum gloſ. ibi. Nec mirum, quia etiam hoc
caſu ſi mulier negaret, crederet viro aſſerenti copulam
interueniſſe. de deſpon impub cõtinebatur. Vide Panor.
5 in ca. cùm cauſam. diffuſum. ¶ Quintò quæritur, * quali-
ter ſeu ad quid coniunx ſpoliatus eſt reſtituendus? Et di-
co ſecundum. Ray. eum debere reſtitui ad omnia, de qui
bus probauit ſe ſpoliatum, vt gaudeat pacifica poſſeſſiõe,
& plena ſecuritate iiij. q. j. reintegranda. Sed ſi mulier di-
cat ſe virum habere ſuſpectũ, ne fortè eam lædat, & cau-
ſam veriſimilem oſtẽdat, ad iudicẽ ſpectat facere ſibi ca-
ueri de cautione ſufficienti, quòd eã bene tractabit ſicut
vir tractare debet vxorẽ, & ꝙ non lædet eam in perſona
vel reb⁹ & huiuſmodi. Et hãc cautionẽ pręſtabit per iura
mẽtũ argumẽ. xxxij. q. j. ď benedicto. iũcta gl. quæ ibi di
cit, quòd ſi nihil allegat mulier de ſuſpicione viri, ſufficit
nuda promiſſio. Et ſi de iuramẽto mulier nõ cõfidat, pre-
ſtabit pignoratitiã vel fideiuſſoriã ſub certa pœna. argu-
men. vt lite nõ conteſt. c. quoniã frequenter. & xxiij. q. v.
prodeſt. & q. iiij. ſi vindicta. Si autẽ tanta ſit viri ſæuitia,
vt nulla videatur ſufficere cautio, nõ eſt ei reddenda, ſed
alicui honeſtę matrone cõmittẽda. de reſti. ſpo. c. ex trãſ-
miſſa. & c. literas. in fin.

MAXIME, dupliciter ſumitur, ſcilicet pro tãtũ, &
ſtat impropriè: quandoque verò ſtat propriè. & po
nit itẽ in caſibus aliis, ſed maiorẽ rationẽ in expreſſo. C.
vnde liberi. l. fin. Vide etiã Pan. poſt gloſſam in c. auditis.
de electio.

DE MEDICO, ET INFIRMIS.

1 *Medicus qualis eſſe debeat.*
2 *Medici qui eſſe poſſint.*
3 *Medicus qualiter circa infirmum ſe habere debeat. & numero 4. & 5.*
6 *Medici ſalarium quale.*
7 *Medico an teneatur parere infirmus.*
8 *Medici & Chirurgi an poſſint ad ſacros ordines promoueri.*
9 *Anatomiæ cauſa an teneatur iudex dare cadauer ſuſpenſi.*

MEDICVS à medẽdo dictus, eſt duplex. ſ. Chirur-
g⁹ incidens & adurẽs, & Phyſicus ſiue naturalis, nõ
vrẽs nec incidẽs, ſed exhibẽs actiua naturalia int⁹ vel ex-
trà. Et vterq; eſt triplex. Quidã ſcilicet nõ exercẽs artẽ,
ſed in particulari perſona vel caſu adhibens aliquod re-
medium, quomodò omnes, aut ferè oẽs ſunt medici. Et
quidã doctoratus & cõuentatus in arte, ſed illã nõ exer-
cens. Et de his duobus generibus non intendo loqui. Et
quidã artem exercẽs vocatus medicus, à vulgo, qui iuri-
dicè dicitur medicus, quẽ nõ eſt neceſſe peritũ eſſe vt di-
catur medicus, alioquin nunquam peccaret per ignoran
tiam, neque eſſe doctoratum, vel conuentatum. Vnde ſe-
cundùm Bartolum in l. ſciendum. ff. de ædil. edict. ſi ſta-
tuto epiſcopi cauetur ſub pœna excommunicationis, ne
quis ingrediatur monaſterium monialium, præter medi-
cum: medicus non conuentatus intrãdo nõ incidit, quia
quanuis non ſit conuentatus, tamen medicus eſt, & ita à
vulgo

vulgo nominatur. Item quia nõ dicitur medic⁹ à digni-
tate, ſed à medẽdo, vnde nõ refert an ſit Doctor, dũmo-
1 do medeatur. ¶ Primò igitur quęritur, * quid requiratur,
in medico, vt poſſit artẽ exercere ſine pctõ? Et dico requi
ri multa. Primò enĩ requiritur ꝙ ſic ſit peritus; vt cõiter
à peritis illius facultatis reputeť idone⁹: nec ſufficit eſſe
doctoratũ. aliàs ſi ex notabili ignorantia in ſua cura no-
cet infirmo, mortaliter peccat faciens contra illud, Non
occides. de pœ. diſt. j. homicidium, & ſecũdùm Rich. tene
tur infirmo ad æquiualẽs, ex quo nõ põt reſarcire princi
pale: imò etiã ſi ſanitas ſequatur, peccat mortaliter: quia
expoſuit ſe periculo peccati mortalis. i. operi: vñ põt ſe-
qui notabile nocumẽtũ proximo. Nec obſtat ꝙ hoc nõ
intendat: quia volũtariè ponit ſe ad illud, vnde hoc natũ
ẽ ſequi. ar. xv. q. j. meritò. & §. ſed obiicić de Lamech. Nec
tenetur ſolum in foro animę, qñ volũtariè lædit, puta ꝓ-
lõgãdo infirmitatem, & huiuſmodi: ſed etiam quando ex
ignorãtia vel imperitia, vel nõ ſequẽdo traditiones artis:
vt not. Pet. in auth. ſed hodie. C. de iud. qa imperitia me-
dici culpę annumerať. l. ſi quis fundũ §. Celſus. ff. loc. & l.
imperitia ff. de reg. iur. hoc tamẽ Pano. in c. ad aures. de
æta. & qua. limitat quando aſſumpſit officium volunta-
riè: ſec⁹ ſi ex neceſſitate bona fide fecit quod potuit defi-
ciẽtib⁹ aliis medicis. Vñ ĩputet ſibi q talẽ eligit, ex quo
dicebat ſe imperitũ. ¶ Secũdò debet eſſe diligẽs: vñ etiã
perit⁹ notabiliter negligẽs in reuidẽdo libros, in viſitãdo
infirmum, in qualitate rerum medicinaliũ, & huiuſmo-
di, ſi ſequať mors, eſt irregularis, & peccat mortaliter:
& ſimiliter ſi ſequatur magna aggrauatio infirmitatis ſi-
ne morte. Sed ſecũdũ Ant. de Butr. in c. tua nos. de hom.
dicitur oẽm diligentiã quam debet adhibuiſſe, qñ ſequi-
tur traditiones artis, & viſitat pſonaliter, & dictat regi-
mẽ infirmo: nec tenetur ad cuſtodiã perſonalẽ cõtinuã,
ſecundùm Hoſt. & ſic non imputatur ei euẽtus morti. ff.
de officio pręſidis. l. illicitas. §. ſicuti. ¶ Tertiò debet ha-
bere intentionem iuſtificatam, vt non intendat lucrari
cũ alterius iactura. de reg. iur. nemo. lib. vj. Vnde curã q̃
citiſſimè põt, debet terminare. Et ſi curã extendit & pro-
lõgat ad lucrũ, peccat mortaliter: & illud plus reſtituere
teneť: & ſimiliter ſi pmittat aromatarium ponere in cõ-
fectione medicinæ ſpecies nõ ſufficiẽtes ꝓpter vetuſtatẽ
vel aliũ defectum, vt ipſe plus lucretur, peccat grauiter:
& tenetur vterque infirmo de omni damno. Imò ſecũ-
dũ Arch. de aromatario cõfidere nõ debet, niſi ſciat eſſe
cõſciẽtiarũ, peritũ, & practicũ: ſed ſub ſuis oculis debet
medicinæ compoſitio fieri. Si tamen medicinam ſecun-
dùm artẽ dedit, & omnẽ debitã diligentiã exhibuit: nõ
imputatur ei, ſi ex defectu ſpecierum vel admiſtiõe alia,
ſit nociua. de cleric. excommunic. miniſtrante. c. apoſtoli
cæ. ſecundùm Inn. & Hoſt in omnibus autẽ prædictis
tenetur ad arbitrium bonorum virorum. ¶ Secundò quę
2 ritur. * quis inter eos, quis tria prędicta habẽt, poſſit eſſe
medicus, i. exercere artẽ medicinæ? Et dico multa. ¶ Pri-
mum. Si clerici ſunt in ſacris, vel etiam in minoribus, dũ
tamen ſint ſufficienter beneficiati, ſecundùm Ray. nõ li-
cet eis operari in medicina phyſica, niſi gratis pro miſe
rabilib⁹ perſonis vel cõſanguineis: nec tũc vbi poſſet eſ-
ſe periculũ, quod etiã in clauſtralibus diſtrictius eſt ob-
ſeruandum, nec cler. vel mo. multa. Officium autem chi-
rurgi, quod incisionem vel aduſtionẽ requirit, ſecundũ
eundẽ eſt clericis omnibus interdictũ. ne cler. vel mona.
ſentẽtiã. & de homi c tua nos. in quibus capitulis, li-
cet nõ videatur dici, niſi de exiſtẽtibus ĩ ſacris: tamẽ idẽ
poteſt ĩtelligi de exiſtẽtibus in minoribus ſufficiẽter be-
neficiatis, ſecundùm Pan. in d. c. ſententiã. arg. c. j. de poſt
& cõtrahit talis clericus irregularitatem, vbi eã laicus.
nõ cõtraheret, qa dat operã rei illicitę. de quo vide Pan.
vbi ſ. ¶ Secundum. Nullus Iudæus poteſt eſſe Chriſtia-
norum medicus, vt ſ. Iudæus. §. j. tamen dicit Hug. ꝙ ne-
ceſſitas Chriſtianorum. excuſat, quando ſ. alium non ha-
bet, & idẽ videtur ſecundũ Arch. quando nõ habet ſuffi-
cientem. Medicinalia verò poſſumus ab eis emere, ſecũ-
dùm Hug. & Lau. ¶ Tertiũ. Secundùm Ang. de Anch. li-
bro de pot. eccl. ad practicam medicinæ admitti nõ de-
bẽt, niſi nati de legitimo matrimonio, & iurat ſine diſpẽ
ſatione, quod tñ, ſecũdum eũ, fallit, vbi nõ viuitur legi-
bus imperialibus: cũ hoc ſit ciuili vel imperiali iure ꝓhi
bitũ, & vbi viuitur quidẽ, ſed nõ cõtraria cõſuetudine ar
3 rogatis. ¶ Tertiò q̃ritur, * qũo medicus ſe debeat habere
in exhibẽdis medicinis ſpiritualibus, cuiuſmodi eſt mo-
nitio, ad confeſſionẽ, pręmonitio de futura morte, & hu-
iuſmodi? Et dico multa. ¶ Primũ. Tenetur medicus ſerua-
re decretũ de pœ. & re. cũ infirmitas, vbi ſtatuitur, & di-
ſtrictè pręcipitur medicis corporũ vt cũ eos ad infirmos
vocari cõtingat, ipſos ante omnia moneãt & inducãt vt
medicos aduocẽt animarũ. ſ. cõfeſſores, vt poſtquã fue-
rit infirmo de ſpirituali ſalute prouiſum, ad corporalis
medicinæ remedium ſalubrius procedatur. ¶ Secundùm.
In dicto decreto quędã verba põderãda ſunt. Nã diciť pri
mò, diſtrictè pręcipimus: & ſic importatur neceſſitas. xij.
q. j. quod ꝑcipitur. & ſecũdũ gl. Hoſt. trangreſſor peccat
mortaliter, nec põt hoc cõſuetudine vł ꝑſcriptiõe tolli,
cũ ſit pro ſalute animarũ ſtatutũ, & ſecundùm Pan. ibi,
& huiuſmodi conſuetudo nõ poſſit eſſe rationabilis. Di-
citur ſecundò, ante omnia hoc ſeruandum eſt, antequam
ad curam animarũ mittãt, vel de ſalario cõueniãt, ſecũ-
dùm Io. And. aliàs autẽ poſſet repetere vł negare ſalariũ,
quia cõtra legẽ. C. de leg. l. nõ dubium. Dicitur tertiò, mo
neat & inducat. ſ. cum effectu, ita ꝙ cõfiteatur, aliter nõ
amplius eum viſitet, ſecundùm Hoſtienſem, & ſequitur
Pan. ibi. Sed & dicit Arch. dura nimis eſt iſta opinio, cùm
in periculo conſtitutis quãtuncunq; obſtinatis ſit ſubue-
niendum ſecundùm ordinẽ charitatis. nec tex. hoc dicat.
Vnde & Petrus de Pal. dicit, ꝙ ſolùm tenentur admone-
re. ſed adde, & inducere, vt monere ſit commemorare, in-
ducere verò ſit efficaciter hortari, vt quantum eſt ex par
re medici ſequatur effect⁹. arg. c. ſi. de eo q co. cõſan vxo.
vbi dicitur, moneas & inducas, & ſubditur, ꝙ ſi induci ne
quierit. & cõſequẽter illud, inducas, non ſonauit effectũ.
aliter aũt intelligendo videretur contra charitatẽ, quia
ĩfirmus fortè moreretur deſperatus, qui ſanatus fortè cõ
uerteret. Dicitur quartò, vt ſalubrius ꝓcedatur. Ex quo
patet ꝙ ſi infirmitas indigeret tam celeri remedio corpo
rali, ꝙ expectatio cõfeſſionis obeſſet ſanitati, eo caſu nõ
ligat iſta cõſtitutio. ¶ Tertium. Sum. autẽ Ang. & Sum.
Roſ. nõ intelligunt iſtam conditionem quantum ad oẽm
infirmitatẽ, ſed ſolùm quãtũ ad periculoſas & dubias ſe-
cũdum ſe i. quæ poſſunt probabiliter inducere periculũ
mortis, in quo ipſe infirmus cõfiteri tenetur. Sed iſtam
opinionẽ expreſſe Arch ꝑ tex. videtur euertere, dicẽs, ꝙ
medici hoc obſeruantes ſolùm cùm ægritudinẽ mortalẽ
viderint, nõ adimplent cõſtitutionem, quæ ſubdit inter
cætera huius edicti cauſã fuiſſe, ꝙ quidã in ægritudinis
lecto iacẽtes, cũ eis à medicis ſuadetur vt de animarũ ſa-
lute diſponã, in deſperationis articulũ incidũt: vnde faci
lius mortis periculũ incurrunt, vbi dicit Io. An ꝙ ex quo
infirmi

infirmi ſciãt hoc medicos dicere ĩ omni infirmitate mor
tali,& non mortali ex præcepto,ceſſabit timor & pericu
lũ.Hæc ex illo Et ideò ſimpliciter & indiſtinctè dicẽdũ
eſt cũ textu eos ad hoc teneri,cũ eos ad infirmos vocari
cõtingit,maximè|qa ſi infirmitas leuis aggrauaretur tñ,
vt infirmus teneretur cõfiteri,ſi tũc medicus ſuaderet cõ
feſſionẽ,infirm⁹ timore quateret̃ vt plurimũ,quod ĩ tex.
cauet̃.Nec oportet dicere vt dicit Summa Roſella, hoc
nimis eſſe durum,quia facile eſt medico dicere,ꝓ debito
præcepti mihi facti hortor ad cõfeſſionẽ,quæ ꝓdeſſe p̃t,
obeſſe nõ poteſt.¶ Quartum. Si autem medicus mortẽ
futuram infirmi præuiderit, tenetur ex præcepto per ſe
vel per alium hoc nuntiare infirmo,ſecũdũ Io. de Neap.
in xj quolib.ſi probabiliter credit,ꝙ hęc annũtiatio mul
tùm proderit illa:puta quia eſt in peccato mortali,& cõ
fitebitur,vel ordinabit de rebus ſuis,& compeſcet futu-
ras lites:quia tacendo damnificaret indirectè, dum non
obuiaret futuro dãno,cum poſſit & debeat.Et idem eſt ſi
dubitat an hæc nuntiatio vtilis ſit necne, quia in dubio
tenetur hõ vitare notabile dãnũ ꝓximi,ſi põt.Vno tñ ex
habẽtibus curã infirmi nũtiãte alij liberãtur. Si verò me
dicus hoc nõ credit nec dubitat,ſed credit oppoſitum.ſ.
ꝙ parum aut nihil proderit nunciatio iſta, & per oppoſi
tum taciturnitas parum aut nihil proderit:vt quia putat
eũ eſſe in bono ſtatu,& ſua ordinaſſe, nõ tenetur nũtia-
re:qa ceſſante cã ceſſat effectus,melius tñ eſſet nuntiare,
qa ꝓbabile eſt,eum magis ex ſcientia mortis futuræ di-
ſponendũ.Hæc ex illo Et idem dic,ſi eum ita male diſpo
ſitũ videt, ꝙ audita morte ñ proficiſcetur in melius:ſed
forte ĩ deterius eadẽ ratione.Galeno autẽ dicẽti ꝙ ſemp
medicus etiam de ſalute deſperans ſanitatẽ ſpõdere de-
bet infirmo,ſecundùm Io.non eſt ſtãdum:vel ſecundùm
Arch.eſt verum quando nũtiatio multùm noceret,& ta-
citurnitas parũ obeſſet.Vel dic,ꝙ loquitur tanquã igno-
rãs ſpiritualem ſanitatem & vitam.¶ Quartò quęritur,
4 *quomodò medicus ſe debeat habere in cõferendis cor-
poralibus medicinis aut remediis?Et dico multa.Primũ.
Secundùm Inn. in c.tua nos.de hom.diligẽter attẽdere
debet ne illas medicinas conferat, de quibus illi ſecun-
dũ artẽ nõ cõſtat:quia ſi dubitat vtrũ prodeſſe debeat vł
obeſſe,dãdo peccat:quia ĩ dubiis tutior ſequẽda eſt via:
cuiuſmodi eſt relinquere infirmũ naturæ & creatori, q̃
medicinę exponere de qua neſcit.de hom.c.petitio.quod
Suppl.cõtra Sũ.Ang.intelligit de eo qui habet qualecũ-
que dubiũ,vel habere debet, etiã ſi vehemẽter credat ꝓ-
fectũ.Sed hoc nõ bene dicitur:tũ qa ſi non ſufficit ratio
ꝓbabilis, nũquã aut vix poterit quis exhibere licitè me-
dicinã, ſicut nec habere rationem demõſtratiuam quòd
proderit:tum etiã qa verba impropriãtur. Dicitur enim
eſſe in dubio quando nihil habet ex quo probabilius no
tabiliter exiſtimet medicinã profecturã quàm nociturã.
Sec⁹ ſi de profectu haberet aliquã ꝓbabilitatem:quia ſic
adhibita debita diligẽtia & ſtudio dare poſſet: quia ꝓ-
priè nõ eſt in dubio,ſed in opiniõe vel titubatiõe.¶ Secũ-
dum.Dare medicinam pręgnanti vt abortiatur,& lateat
pctm̃, eſt mortale:ad præſeruandũ verò prægnantẽ, ſecũ
dùm Io.de Neap.in x.quolib.diſtinguendum eſt. Nam ſi
fœtus erat animatus rationali anima, eſt pctm̃ mortale,
quia eſt cauſa mortis corporalis & ſpiritualis: cuius nõ
fuiſſet,non dãdo cauſa directa,vt patet,nec indirecta, eo
modo quo nauta eſt cauſa ſubuerſionis nauis, q̃ potuit
& debuit gubernare:qa licèt iſte potuerit matrẽ p̄ſeruare
à morte dãdo medicinã,ñ tamẽ tenebatur dare:imò nec
debuit,arg.xiiij.q.v.deniq; vbi dicit Ambr.ꝙ ſi alteri ſub
ueniri non poteſt,niſi alter lædatur, commodius eſt neu
trum iuuare. Si verò nondum erat anima tali animatus,
poſſet tũc & deberet dare talẽ medicinã:quia licet impe-
diret animationẽ futurã fœtus,nõ tñ eſſet cã mortis ali-
cuius hominis:& vnum hominẽ liberaret à morte. Hæc
ex illo.Sed ſi dubium ſit, vtrum ſit animatum necne:dã-
do medicinã videretur peccare mortaliter, ſecundũ Arc.
quia exponit ſe p̄iculo peccati mortalis.i.homicidij.Ter
tium.Si chirurgus eſt peritus,& diligentiam adhibet,nõ
eſt in culpa,ſi infirmus propter incõſuetam diſpoſitionẽ
venarũ,vel inſolitũ tumorẽ,aut tremorẽ moriatur:arg.
capitis,ex literis.de frig.& malefi.& poterit promoueri
ſi de hoc habet cõſcientiã probabilem,ꝙ nihil de cõtin-
gentibus omiſerit:aliàs ſecus de ætat.& qualit.ad aures.
& hoc verũ ſi nõ dubitabat de hoc,quia in dudio debuit
omittere:vt no.Inn.& Hoſt.in c.ſentẽtiã.ne clerici vel
mo.& dicto c.tua nos.Et idẽ generaliter dic de omni me
dico,& omni alio,ſecũdũ Archiepiſcopũ,ſi erat peritus
& adhibuit diligentiam. ¶ Quartum. Nunquã licet me-
dico dare medicinam corporalem contra ſalutẽ animæ,
quia p̄poſterus ordo eſt,corpus animæ præferre:& ne fa-
ciat p̄cipitur ei ſub pœna excõicationis.de pœ.& remiſ.
cum infirmitas.vnde eſt mortale conſulere fornicationẽ
vel ebrietatem,ſecundum Archiepiſcopũ,& huiuſmodi.
de quo s̃.Ebrietas.§.iij.Et idem eſt ſecundùm Io.And.
poſt Vincen.ſi medicus dicat infirmo,nõ cõſulo tibi:ta-
mẽ ſi accederis ad aliquam mulierem ſanareris:quod ĩ-
tellige ſi hoc dicit in fraudẽ legis,i.ea intentione vt hoc
faciat:quia re vera hoc eſt cõſulere, i.oſtendere quid ſit
faciendum,& ſimiliter ſi hoc dicit nõ in fraudẽ legis:ſed
tamen ex imprudẽtia hoc dicit illi,de quo debuit veriſi
militer cogitare, ꝙ eũ exponebat periculo ſic faciendi,
quia hoc eſt ſcãdalizare puſiliũ.Tales ẽt ſunt illi medici,
qui ſine cauſa abſtinẽtias carniũ vel eccleſiæ ieiunia diſ-
ſuadẽt aut diſpẽſãt in talibus ex aliquo humano reſpe-
ctu,vel mẽtis diſſolutione, qua talia negligũt,aut quod
peſſimũ eſt,fortè cõtẽnũt,ſec⁹ ſi id faciũt ex ea rõnabili
credita,vel ſaltẽ dubitata.¶ Quinto q̃rit̃* ſpecialit̃, quo
modò ſe debeat habere ĩ exhibẽdis medicinis & reme-
dijs corporali⁹,infirmis nõ valẽtibus aut nõ volẽtibus
ſoluere:Et dico multa. ¶ Primũ pauperibus ſoluere non
valentibus tenetur medicus gratis mederi:imò etiã ſol-
uere medicinas,ſi ipſe poteſt, & illi nõ poſſunt,ſecũdùm
gloſſam diſtinct.lxxxiij.§.j.Sed intellige ſecundùm ſan-
ctum Thomam ſecunda ſecundæ,quæſtione.lxj.ar.j.qñ
nec per ſe,nec per alios magis cõiũctos,nec per eos qui
magis poſſent,valẽt curari. Non tamen eos quærere te-
netur,ſed ſufficit ſi occurrentibus aut ſe vocãtibus ſub-
ueniat:quia remiſſio ſalarij,& medicinarũ impẽſa, elee-
moſyna quædam eſt. ¶ Secundum. Si autem infirmus ſit
quidem diues,ſed tamen ex auaritia ſoluere nõ velit:etiã
tenetur eum curare gratis,& ſoluere medicinas & neceſ-
ſaria, antequam illum mori permittat, ſi alius ei nõ me-
detur,ſecundùm gl.ibidem. Sed tamen poterit repetere
impenſas,ſi cõualuerit,quia vtiliter geſſit negotiũ eius.
ff.de neg.geſt.l.Pomponius.imò etiam ſi moriatur, repe
tet ab hæredibus,quia ſufficit ſi vtiliter cępit gerere. li-
cèt effect⁹ nõ ſit ſequutus.ff.eod.l.an vltro.Nec põt illi
obiici.ꝙ pietatis cauſa fecerit ſumptus.ff.de nego.geſt.l.
ali mẽta.niſi eſſet ꝓpinquus,quia oporteret ꝓteſtari tũc,
ꝙ no nnitẽdit gratis mederi aut exponere:alia non repe
teret.d.l.alimenta.& no.gloſ.in d.§.j.Ex quo elice,quod
coram

corã Deo repetere nõ poteſt, ſi intendebat gratis hæc fa
cere:ſimiliter nec coram hominibus, ſi de illa intentione
conſtaret.Et prædicta intellige etiam infirmo nolente, &
contradicente ac prohibente:ſicut & virũ extrahere poſ-
ſumus de domo ruitura, & bñficiũ præſtare inuito.xxiij.
q.iiij.ipſa pietas.imò præſumitur, ꝙ infirmus talia dicẽdo
fuerit furioſus.ff.de condi.inſtit.l.quidam. ¶ Tertium. Ex
dictis patet ad ſequẽtẽ caſũ:Virũ putrefactũ pedẽ habentẽ
inuitũ multa impẽſa chirurgus curauit:quod niſi feciſſet,
pedẽ oportebat abſcindi:ſed eo deinde ex petente merce-
dem eam negat curatus,dicẽs ſe maluiſſe abſciſſionem pe-
dis,quàm huiuſmodi ſolutionem. Dicendum eſt enim per
prædicta,& per notata à Bar.in l. Stichus.ff.de pec. leg. ꝙ
pro omni eo quod tãgit perſonã, vel libertatẽ,vel vitam,
vel ciuilitatem,ille,pro quo ſoluitur,dicere nõ poteſt,non
eſſe vtiliter geſtũ.Et per hoc dicit Bar.ꝙ ſi amicus animo
repetendi ſoluit pro condemnato ad ſoluendum certam
ſummam,aut ad pedis abſciſſionem,vel aliud faciendũ in
perſona,& nolẽte ſoluere,nõ poſſet ille dicere,ꝙ reddere
nolit,quia maluiſſet pedis abſciſſionem,vt eſt tex.ſm eum
in d.l.Stichus.& ibi glo.nota.Et idem dicendum,ſi quis ſit
condemnatus in centum,quæ niſi ſoluerit ſit bannitus, &
aliquis ſoluit pro eo:quia dicere nõ poteſt,non expediuiſ-
ſe ſolutionẽ eo ꝙ potius expediebat eſſe bãnitũ. Hæc ex
6 illo.¶ Sextò*quæritur,quomodò medicus ſe debeat habe-
re circa ſalarium?Et dico multa.¶ Primũ.Si medicus eſt à
cõitate ſalariatus, ita ꝙ nihil debeat ab infirmis accipere,
nihil accipere poteſt,etiã ſi ſalariũ nõ ſufficiat: & ſibi im-
puret:quia pacta ex cõuentione legẽ accipiunt, quæ etiam
ſeruanda ſunt.de pac.c.j.Quod tamẽ ſecũdũ Archi.fallit,
ſi mutatæ ſunt rerũ conditiones.Fallit etiam ſi is,qui eius
operat̃ vti,ſic ſanus,vt in d.l.archiatri. C.de prof.& me.li.
x.¶ Secũdũ.Si verò nõ eſt ſalariatus, ſed per ſtatutũ cõita-
tis, aut domini cauetur, ꝙ nõ accipiat niſi tm̃:ſic accipere
non debet vltra, quàm velit ſtatutum: niſi eſſet contraria
conſuetudine abrogatũ. de conſue.c.fi. ¶ Tertium. Si verò
nec ſalariatus ſit,nec limitatus, exigere põt ſalariũ mode-
ratum:cùm nemo cogatur de ſuo facere beneficium.x.q.j.
precariæ.quod moderamen attẽditur ſm qualitatem cu-
ræ,& laborem,& induſtriam medici, & facultatem infir-
mi,& conſuetudinem loci.¶ Quartũ.Si autẽ factum ſit pa-
ctum de certa mercede danda poſt curationẽ, & liberatus
infirmus recidiuauit:Spe.diſtinguit,ſecundùm Per. quia ſi
incõtinenti recidiuauit,tenetur medicus pro eodẽ ſalario
illũ curare,quia non vr̃ ægritudo receſſiſſe,quæ ſtatim re-
diit:nec plenè liberatus, qui ex toto non eſt liberatus. de
pœn.diſt.iij.ſunt plures.Secus autem ſi ex interuallo. Sed
iſta diſtinctio procedit,ſi nulla culpa præceſſit in infirmo:
quia ſi ex ſua culpa ſtatim recidiuaſſet,non tenetur medi-
cus.l.quod quis ex culpa.ff.de re.iur.Hanc quæſtionẽ for-
mat glo.in l.Martinus. ff. loca. circa infirmitatẽ podagræ
multa adducens pro & contra.¶ Quintũ.Si quis animo,&
cum proteſtatione repetendi expenſas curauit monachũ
ſcholarẽ Bononiæ,qui tñ demũ mortuus eſt, non tenetur
Abbas ſm eundem Spec.ſi ſine eius licentia tacita,vel ex-
preſſa erat in ſtudio,ſi verò ibi erat cum licentia eius, ar-
guit,ꝙ teneatur Abbas,& pater naturalis:ſed ſoluit, ꝙ ne-
gotiũ eſt vtriuſque,& teneur is,cuius contẽplatione factũ
eſt:& ſi vtriuſque,vterque tenetur:licet Abbas magis,quia
monachus dr̃ ſeruus monaſterij. diſt.liiij.vnde eum alere
tenetur.¶ Sextũ.Si medicus ſcit infirmitatem incurabilem,
licitè nihilominus ſm Augu. de Ancho. ſalarium recipit:
quia eſt inſtrumentum naturæ, quod ſubtrahi non debet,
quouſque natura nõ ſuccũbit:& hoc niſi fortè malitioſe
non indicet habentibus curã infirmi: vel faciendo ſuper-
fluos ſumptus:vel mendaciter ſpondẽdo ſalutẽ. Adde etiã
ꝙ neſcimus quid Deus facere diſpoſuerit, & ꝙ medicus
licet nõ ſanet,tñ iuuat medicando.& præſeruando.¶ *Se-
7 ptimò quęritur,quomodò ſe debet habere infirmus,& ſer
uitor ad medicũ in eligẽdo illũ,& illi obediendo? Et dico
multa.¶ Primũ. Medicum practicũ & expertum, præferre
debet æger theorico,& ſciẽti:qa expertos magis proficе-
re videmus, primo Metaphy.quod Augu. de Ancho. dicit
verum de experto ex originis diſpoſitione:ſicut aliqui ex
cœlo ſunt diſpoſiti ad curandũ:& ex particulariũ applica-
tione,quia vtraque experientia eſt cum cauſæ cognitione
in vniuerſali,ſicut prima cognoſcit cãm in vniuerſali agẽ
te.i.cœlo ſic mouente, & diſtante, ꝙ bonum ſit ſic facere,
& ſimiliter ſecunda, quia illo modo experiendo facta eſt
ars,vt patet vbi s̃. Expertis aũt,qui ſunt omnino idiotæ,
vnã medicinã omnibus infirmitatibus exhibẽtibus, nullus
debet ſe committere, ſecundum eundem Aug. quia nec
ſcientes,nec propriè experti ſunt,ſed ſolùm curant in ali-
quo qñque à caſu, & maximè ſi addunt aliquas ſuperſti-
tiones.¶ Secundũ. Expedit etiã magis plures medicos, eli-
gere ſm Aug.de Anch.& Philoſophum ad Alexandrum.
Sed intellige primò ſimul,& nõ ſucceſſiuè, quia ſecundũ
Senec.nihil adeò impedit ſanitatem, quàm medicorũ cre-
bra mutatio.Et ſecũdò,niſi ſint deſidentes ex zelo,vel ina-
ni gloria,aut alia cauſa, quia plerunque plus curãt ſuam
opinionem,quàm ægrotantium ſalutem.¶ Tertium.Non
tenetur aũt infirmus obedire medico, ſecundùm Inno.&
Hoſti.in d.c.tua.de hom. quia nec prælatus eius eſt, nec
hõ,cuius mandatis obedire teneatur,quaſi iuriſdictionem
habẽs ſuper illũ:bonũ eſt tamen,ꝙ illi credat tanquã ex-
perto. Si tñ ex certa ſcientia, vel affectata, aut probabili
ignorãtia aliquid facit cõtra præceptũ medici,aut ſine illo
aliquid ſumat in notabile nocumentũ ſuũ,mortaliter pec-
cat.xxij.q.v.ſi non licet.quia tenetur corpus ſuũ ex chari-
tate diligere.de pœn.d.ij.charitas.§.corpus. Si autem eſſet
quidẽ illud aliqualiter læſiuũ,ſed non notabiliter, non vi-
detur mortale, tum quia res eſt exigua, tum quia poteſt
fieri cõpenſatio grauioris afflictionis,puta,eius quę eſt ex
ſiti,ad æqualẽ vel minorẽ:puta ea, q̃ eſt ex febris augmẽ-
to maximo,qa inter duo mala minus eſt eligẽdum.xiij.d.
duo.Et idẽ per omnia dic de ſeruientibus aliquid tale mi-
niſtrantibus.Et ſi inde ex hoc ſequeretur mors, aut muti-
latio,eſſent irregulares.Secus ſi ex leui ignorãtia, vel cul-
8 pa hoc feciſſent.¶ Octauò*quæritur, vtrũ medici,phyſici,
vel chirurgi poſſint ad ordines promoueri?Et dico, ꝙ ſic,
ſm Ray.ſi erãt periti, & nihil de cõtingentibus omiſerũt,
& habẽt de hoc cõſcientiã probabilẽ, aliter nõ.de ætat. &
qual.ad aures.ff.de var.& extraord. cogn. l. & ſi medicus.
vel aliàs,medicus.& idẽ Inn.& Hoſt.& Goſ. Eſt tamẽ cõ-
ſiliũ Hoſt.& Goſ.ꝙ promouendi abſtineãt à practica me-
dicinæ,& potiſſimè chirurgia,q̃ aduſtionem,vel inciſionẽ
requirit,cum in nullo vacillare debeat cõſcientia promo-
9 uendi.xxxiij.d.laici.¶ Nonò * quæritur, vtrum iudex te-
neatur medicis dare ſuſpenſum pro anatomia? Et dico
Bar.hoc ſub dubio reliquiſſe in l.fin.de cad.pun.tamen ca-
ſus videtur eſſe,ꝙ ſic,in l.Rei publicæ.ff. de iniuriis.quam
legem ad hoc allegat Ludouicus in l.j.ff.ſol.mat.

MEMBRVM propriè quid ſit, vide s̃.Homicidium.
iiij.§.iij.partic.iiij. Et ita in ſtatutis accipitur mem-
brum,niſi aliud appareat de mente ſtatuentis, & not.Bar.
in l.ij.ff.de pub.iud.

DE MENDACIO, ET MENDACE.

1 *Mendacium quid, & quotuplex ſit.*
2 *Mendacium omne an ſit peccatum, & quando mortale, & num.3.*
4 *Mendacium omne in prædicatore an ſit peccatum.*
5 *Mendacium in facto æquale mendacio verbi.*
6 *Veritatem celare, an aliquando liceat.*

1 MENDACIVM * eſt falſa ſignificatio vocis, cum in-
tentione fallendi. xxij. q. ij. ille ergo, vbi nomine vo-
cis, quæ principatũ tenet inter ſigna, intelligitur omne ſi-
gnum, vt ſcriptura, & nutus, & factum. Vbi aduertendum,
ſm̃ S, Th. ij. ij. q. cx. art. j. ꝙ circa hoc aliquando tria con-
currunt, ſcilicet falſitas eius, quod enunciatur, & voluntas
enuntiandi falſum, & intentio fallendi aliquem: & tunc
ibi eſt falſum materialiter, quia falſum dicitur: & forma-
liter pp voluntatem dicendi falſum: & affectiuè, propter
voluntatem falſum imprimendi: ſed tamen ratio mẽdacij
ſumitur à falſitate formali. ſ. ſecundum quod quis habet
voluntatem falſum enuntiandi. vnde & mendacium ex
eo nominatur, quod contra mentem dicitur. Igitur ſi quis
enuntians falſum, credens illud verum: eſt quidem falſum
materialiter, ſed non formaliter: quia falſitas eſt præter in-
tentionem dicentis: vnde non habet perfectã rationẽ mẽ-
dacij: quia quod eſt præter intentionẽ, eſt per accidẽs: vn-
de non poteſt eſſe ſpecifica differentia. Si verò quis dicat
formaliter falſum. ſ. habens voluntatem dicendi falſum,
licet ſit verum id, quod dr̃, ille actus inquantum volunta-
rius, & mortalis habet per ſe falſitatẽ, & p accidẽs, verita-
tẽ, vnde pertingit ad ſpeciem mendacij. Quòd aũt aliquis
intendebat falſitatẽ in opinione alterius conſtituere, non
pertinet ad ſpeciẽ mendacij, ſed ad quandã eius perfectio-
nem: ſicut in naturalibus aliquid ſpeciẽ ſortitur ex forma,
etiam ſi deſit effectus formæ, ſicut patet in graui violenter
ſurſum detento, ne deſcendat ſecundum exigentiam for-
mæ. Hæc ille. Ex quibus patet, ꝙ mẽdaciũ propriè cõſiſtit
in volũtate dicendi falſum: intellige aſſertiuè, & nõ recita-
tiuè, neque etiam repræſentatiuè, ſicut diſputans aliquãdo
aſſumit falſa ſcienter ſine mendacio, quia loquitur ex per-
ſona negantis veritatem, ſecundum S. T. in ij. diſt. xxxix. ar.
v. perfectè verò conſiſtit in intentione imprimendi illud
falſum mẽti alterius: materialiter verò in falſitate rei enũ-
tiatæ. Igitur ſi dicatur quidẽ falſum, ſed deſit voluntas di-
cẽdi, illud eſt falſum, ſed nõ eſt mẽdaciũ propriè, aut per-
fectè, & ſi diligẽtia eſſet adhibita, non eſt peccatũ, & ſi nõ
ſit adhibita, eſt veniale. xxij. q. ij. c. homines. niſi in caſu, in
quo tenetur quis adhibere, diligentiam: puta in actu teſti-
ficãdi, in quo imminet damnum notabile proximo: vel in
iudicio, cum vult iurare: qa eſſet mortale. xxij. q. ij. c. ani-
maduertendum. Si verò adſit voluntas dicendi falſum: eſt
mendacium propriè & formaliter, ſiue verũ ſit, ſiue falſum
quod dicitur, quia itur contra mentẽ, quod eſt mentiri, id
eſt, contra mentem ire. ij. q. ij. is autem. Si tamen eo caſu
quod dicitur ſit verũ, non eſt mendaciũ materialiter, & ſi
deſit intentio imprimendi falſum, nõ eſt mendaciũ perfe-
ctè. Si verò adſit voluntas imprimendi falſum, & deſit fal-
ſum, & voluntas dicendi illud, non eſt mendaciũ materia-
liter, nec propriè, nec etiam perfectè, licet ab hoc ſumatur
perfectio mendacij: quia nõ eſt rei perfectio, vbi deeſt res,
quã neceſſariò præſupponit. ¶ Primò verò quæritur, quo-
tuplex ſit mendaciũ, ſiue quomodo diuidatur? Et dico ſe-
cundùm. S. Tho. vbi ſuprà, art. ij. ꝙ mendacium tripliciter
ter diuiditur. ¶ Primò ſcilicet propriè, & per ſe ſecundum
ipſam rationẽ mendacij, quod formaliter opponitur vir-
tuti veritatis, quæ eſt æqualitas quædã, cui opponitur ma-
gis minus, & ſic, vt patet in iiij. Et hic diuiditur in menda-
cium tranſcẽdens veritatẽ in maius, quod pertinet ad ia-
ctantiã, & in deficiens à veritate in minus, quod pertinet
ad ironiam. ¶ Secundò inquãtum habet rationem copulæ
diuiditur, ſecundùm ea, quæ aggrauãt, vel minuũt culpam
iſtã ex parte finis. & ſic diuiditur in pernicioſum, quo in-
tenditur alterius nocumentum, quod aggrauat: & in ioco-
ſum, quò ad delectabile, & officioſum, quò ad vtile bonum
alicuius ordinatur, quod minuit. ¶ Tertiò vniuerſalius
intellige inquantum eſt operatio, diuiditur ſecundùm or-
dinem ad finem, ſiue addatur, vel minuatur ad culpã men-
dacij, ſiue nõ. & ſic ab Auguſt. in lib. contra mendacium, &
2 habetur xxiij. q. ij. in c. primum. diuiditur in octo partes.
Primum eſt in doctrina religionis, id eſt, contra fidem, &
mores, ſm̃ Archie. & Alex. de Ales in ij. ij. Secundum eſt,
quod nulli prodeſt, & alicui obeſt, vt falſa detractio, vel
accuſatio. Tertiũ, quod vni prodeſt, & alteri obeſt: vt fal-
ſum teſtimoniũ in cauſa pecuniaria. Quartũ, quod fit ſola
mentiendi libidine, quod procedit ex habitu: nã mendax
ex eo quòd talis eſt, ſecundum habitũ, ipſo mendacio gau-
det. iiij. Eth. Quinto, quod fit placendi cupiditate: vt ioco-
ſum. Sextum, quod nulli nocet, & alicui prodeſt ad con-
ſeruandam pecuniã: vt quod fit, ne alicui pecunia iniuſtè
auferatur. Septimũ, quod nulli nocet, & alicui prodeſt ad
mortem vitandam. Octauum, quod nulli nocet, & alicui
prodeſt ad vitãdam immunditiam corporalem, ſeu caſti-
tatem ſeruandam. Tria autem prima, quæ aggrauant cul-
pam, vt dicit S. Th. pertinẽt ad pernicioſum: & tria vltima,
quæ minuunt, ad officioſum, & quintũ ad iocoſum, quod
etiam minuit, quartum autem dicit habere propriã quan-
titatem ſine additione, & minutione, & reducitur ad ioco-
ſum, cũ ſit delectabile mentienti, licet S. T. non dicat. ¶ Se-
3 cundò quæritur, * vtrum omne mendacium ſit pctm̃? Et
dico, ꝙ ſic, ita ꝙ etiam pro vita alicuius nõ licet mentiri,
ſecundùm Aug. & S. T. & omnes Theologos, & Canoni-
ſtas, vt patet in c. ſuper eod. de vſur. & in c. mihi. xxij. q. ij.
& ibidem in c. j. vbi dicit Aug. ꝙ ad ſalutem æternã nul-
lus ducendus eſt opitulante mẽdacio: concludens in fine,
nullum mẽdacium eſſe abſque peccato. Et ratio eſt S. T. ij.
ij. vbi ſ. quia ex ſuo genere eſt malũ: cùm ſuper indebitam
materiam cadat: quia cum naturaliter voces ſint intelle-
ctuum ſigna, innaturale, & indebitum eſt, ꝙ quis voce ſi-
gnificet quod non habet in mente. Vnde mendacium eſt
per ſe prauum, & fugiendũ. iiij. Ethic. Nõ ergo eſt verum
quod dicit venerabilis Caſſianus, ꝙ licet mentiri ob ma-
gnam vtilitatem aſſequẽdam, vel magnum malum euitã-
dum. ¶ Sed contra hoc obiicitur primò. Nam Euangeliſtæ
videntur mentiri: quia aliter, & aliter verba Chriſti, & alio-
rum retulerunt. Sed dicit S. T. ij. ij. vbi ſ. non eſſe hoc mẽ-
dacium, ſicut nec ſecundum Aug. de conſ. Euang. ſi plures
eandem rem, quam viderunt, nõ eodem modo atque eiſ-
dem verbis indicarint. ¶ Secundò. Nam obſtetrices ſunt à
Deo remuneratæ propter mendaciũ. Sed dicit, ꝙ hoc non
fuit pro mẽdacio: ſed timore Dei, & beneuolentia, ex qua
proceſſit mendaciũ. Vnde ſignanter dicitur Exod. j. Et quia
timuerunt, & c. mendaciũ verò poſtea ſequens nõ fuit me-
ritorium. Vide etiã de hoc quædam Theologica ibidem,
ſcilicet ij. ij. art. vlt. ad quartum. ¶ Tertiò. Nam geſta ſan-
ctorum narrãtur in ſacra ſcriptura ad informationẽ vitæ
humanæ, & conſequenter non ſunt pctã. Sed de quibuſdã
ſanctiſſimis viris legitur, ꝙ ſunt mentiti, vt de Abrahã pa-
tet Geneſis duodecimo, & viceſimo, & de Iacob Geneſ.
xxvij. & de Iudith, & huiuſmodi. Sed de hoc dicit Nico
de

de Lyr. Gene. xxvij. quòd non eſt neceſſe excuſare eos à
mendacio maximè officioſo: quia apoſtoli fuerunt perfe
ctiores, & tñ immunes nõ fuerũt à veniali peccato: imò
plures illorũ patrũ veteris teſtamenti leguntur peccaſſe
mortaliter. Vel dicẽdũ ſicut dicit Auguſt. ꝙ in ſacra ſcri-
ptura inducũtur aliquorum geſta, quaſi exẽpla perfectæ
virtutis, de quibus non eſt æſtimãdũ eos fuiſſe mẽtitos,
ſi qua tamẽ in eorũ dictis appareant quæ mẽdacia videã
tur, intelligẽdũ eſt ea figuraliter & ꝓpheticè dicta eſſe.
Abrahã tamẽ dixit verè Saram ſororẽ ſuã, id eſt, filiã pa
tris, licet non matris: vt patet Gene xx. Iacob etiã dixit
ſe eſſe Eſau primogenitum miſticè: quia primogenita il-
lius ei iure debebantur. Vſus eſt autẽ tali modo loquẽdi
ſpiritu prophetico, ad deſignãdũ, q; minor populus, ſcili
cet gentilis, ſubſtituendus erat in loco primogeniti, i.
Iudæorum. Quidam verò cõmendantur in ſcriptura nõ
propter perfectã virtutẽ, ſed propter quandam indolem
virtutis, ſcilicet qa in eis apparebat aliquis laudabilis af
fectus, ex quo mouebantur ad quædam indebita faciẽda:
ſicut laudatur Iudith, nõ quia mẽtita eſt Holoferni, ſed
propter affectũ ad ſalutẽ populi. Quãuis etiã dici poſſit
quod verba eius habẽt veritatẽ ſecundum aliquẽ miſti-
cum intellectũ ¶ Tertiò quæritur, * vtrũ & quando, vel
3 quibus mendaciũ ſit peccatũ mortale? Et quantũ colligi
tur ex S. Th. ij ij. vbi ſ. art. vlt. dicò quòd cùm mortale
peccatũ ſit, quod charitati contrariatur, quãtum ad men
daciũ hoc tripliciter accidit. ¶ Primò ſecũdũ ſe, id eſt, ex
ipſa falſa ſignificatione: quia ſi ſit circa res diuinas, cõtra
riatur charitati diuinæ, cuiꝰ veritatẽ aliquis tali mẽdacio
occultat vel corrũpit, ſed eſt mortale grauiſſimũ: ſi verò
ſit circa aliquid cuius cognitio pertineat ad hominis bo
nũ, puta ad perfectionẽ ſciẽtiæ & morũ informationẽ, co
trariatur charitati proximi, & eſt mortale. Secꝰ ſi eſſet cir
ca aliqd, de quo non refert vtrũ ſic vel aliter cognoſcat:
ſicut ſi qs fallatur in aliquibus particularibus cõtingẽti
bus ad ſe nõ pertinẽtibꝰ. Secũdo rõne finis intẽti, puta,
ſi dicitur in iniuriã Dei, quod ſemper eſt mortale: aut in
nocumẽtum ꝓximi, quantum ad perſonã, diuitias, & fa-
mam, quod ſimiliter eſt mortale. Secus ſi finis intẽtꝰ nõ
ſit charitati cõtrarius, quia nec mẽdaciũ erit mortale, vt
in iocoſo & officioſo. ¶ Tertiò per accidẽs ratione ſcãda
li, vel cuiuſcũq; dãni cõſequentis, & ſic erit etiã morta-
le, dum ſcilicet aliquis nõ veretur propter ſcãdalũ publi
ce mẽtiri. Hec ex illo. ¶ Et ſic patet ꝙ eſt mortale, primò
ſi ſit circa doctrinã fidei, & omniũ ptinẽtiũ ad ſacrã ſcri-
pturã. Scdò ſi ſit circa doctrinã morũ ſiue omnium perti
nentium ad vitia & virtutes. Tertiò ſi ſit in die iniuriam.
Quartò ſi ſit in dãnum ꝓximi, intellige notabile. Quin-
tò ratione ſcãdali, quod qs inde probabiliter videtur ſe-
qui. Adde ſextò ſi adſit circũſtãtia iuramẽti, ſiue ſit ioco-
ſum ſiue officioſum, & quomodocunq;. Et ſeptimò ſi ad-
ſit circunſtãtia iudicij, qa mortale eſt in iudicio mentiri
de ſpectãtibꝰ ad iudiciũ: vt ſi accuſatꝰ neget veritatẽ vt
ſuprà Accuſatio. §. xi j. aut teſtis falſũ deponat, niſi debi-
ta deliberatione & ſolicitudine adhibita putaret ſe cer-
tum eſſe de eo ꝙ falſum eſt, ſm̃ S Th. & generaliter ſm̃
Durã omne mẽdacium quod in iudicio dicit̃ præter io-
coſum, de his quæ ad iudicium pertinent, eſt pernicioſũ
& mortale, qa ſubuertit veritatẽ iudicij, qđ cedit in per-
niciẽ vniuerſitatis: quod limita quãtum ad ea, de quibꝰ,
q̃ mentitur, tenetur dicere veritatem, nõ aliter. De quo
habes ſ. Accuſatus. §. xiij. & Confeſſio delicti. § j. & Fur
tum. §. xv. & infrà Teſtis § viij. Et octauò ſecũdũ Hoſt.
ratione cõtemptus, quod quando ſit, vide ſuprà Cõtem-
ptus. Et nonò ſm̃ aliquos ratione perfectionis, dicẽtes
perfectis viris omne mendacium eſſe peccatum morta-
le. Sed hoc irrationabiliter dicitur, ſm̃ S. Th. quia circun
ſtãtia perſonæ nõ transfert in aliã ſpeciẽ, & conſequẽter
nõ aggrauat in infinitũ, niſi rõne annexi, puta ſi ſit cõtra
votum eius, quod de mendacio iocoſo & officioſo dici
nõ põt, vnde tale in eis nõ eſt mortale, niſi rõne ſcãdali,
nõ obſtante ꝙ ipſi ponuntur in ſtatu conſeruandæ veri-
tatis, qa ad hoc ex officio ſuo tenentur in iudicio vel do
ctrina. cõtra q̃ ſi mẽtiãtur, erit mortale. de quo vide § ſe.
4 ¶ Quartò ſpecialiter quæritur, * vtrũ ſit peccatũ morta-
le prædicatori mentiri in ambone? Et dico ꝙ non, in eis
quæ non ſpectãt ad doctrinã, puta ſi dicat aliqua, iocoſa
vel ſi in ſacra ſcriptura alleget vnum capitulum vel pro-
phetam pro alio ex lapſu linguæ vel obliuione, & hu-
iuſmodi, quia in his neq; iniuriã Deo, neque dãnum pro
ximo vel ẽt ſcãdalum facit, vt ſuppono, nec etiam in tali
bus tenet perſonã Dei, in pertinẽtibus autẽ ad doctrinã.
tenent Sum. Ange. & Roſ. q; nõ ſit mortale niſi rõne ſcã-
dali vel cõtẽptus doctrinæ annexi, vel niſi in his q̃ ſunt
de neceſſitate faciẽda, intellige etiã omittenda. Secus ſi
ex cõſilio, & hoc, vt videtur, hac ratione, quia circunſtan
tia perſonę ſpeciẽ nõ mutat. Sed motiuum iſtorũ eſt in-
ualidum, quia ibi nõ eſt ſola circunſtãtia perſonę, ſed ẽt
loci vel officij. Cõcluſio etiã eſt nõ ſolùm cõtra Archie.
poſt. Pet. de Pal. ſed etiã contra S. T. qui loquens de tali-
bus dicit indiſtinctè, ꝙ eſt mortale mẽtiri in iudicio vel
doctrina, id eſt, in prædicatione, vt exponit Archi. circa
res diuinas & mores, & cõtra Arg. qui dicit quodam mẽ
daciũ eſſe in doctrina S. Th. S Bona & Alexan. de Ales
dicũt illud pernicioſum, & ſi in doctrina, multo fortius
in loco doctrinæ, vbi doctor gerit perſonam Dei & in ꝑ-
ſona eius loquitur, iuxta illud Lucæ vj Qui vos audit,
me audit. Et ſimiliter eſt contra rationem: quaſi ſequere
tur ꝙ poſſet quis hæreſes ſine mortali peccato docere:
puta dicẽdo, ꝙ melius eſt eſſe in mr̃monio quàm in vir
ginitate: & in ſeculo quàm in religione: quia iſta nõ ſũt
neceſſariò faciẽda. Eſt etiã illa opinio in cõtẽptum diui-
ni verbi & fidei Chriſtianæ: quia quidam ſectatores illiꝰ
opinionis, & ſui ordinis plus quàm veritatis zelatores,
ex quo credunt non eſſe mortale mẽtiri in ambone, niſi
vt illi dicũt prædicãt maximas falſitates, quæ deinde à ſe-
cularibus depræhẽdunt̃: ſicut tẽporibus noſtris quidam
publicè in ambone in Romãdiola aſſeruit, ꝙ quidã ſolen
nis prædicator ordinis noſtri, qui cõtra opinionẽ aduer-
ſam de cõceptione Bononiæ prædicauerat veniã petiuit
præcinctus zona ad collũ ſuper ſcalis ſancti Petronij Bo
noniæ: cùm tñ totũ eſſet falſum: imò cũ maxima gratia
prædicauerat. Et rurſus alius aſſeruit in ſimili, ꝙ alius ꝑ-
dicator eadẽ de cauſa ſtatim deſcẽdẽs de ambone fuit in
medio populo dilaceratꝰ, & deuoratꝰ à lupo & hmõi mul
5 ta. ¶ Quintò quæritur, * vtrũ ſit grauius mẽtiri verbo q̃
facto? Et dico ꝙ non ſolùm in verbo, ſed etiã in facto
mendaciũ cõſiſtit xxij q. v. cauc. & ſecundum. S Tho. in
quoli. cum in vtroque ſit eadem intentio fallendi, vter-
que æqualiter peccat q; verbũ & factũ aſſumuntur vt in
ſtrumentum fallẽdi: nec refert quãtũ ad peccatũ, verbo,
nutũ, vel facto mentiri: ſicut nec quãtũ ad homicidium
6 vti glodio vel ſecuri. ¶ Sextò quærit̃, * vtrũ liceat aliquã
do celare veritatẽ? Et dico, ꝙ ſi homo nõ ſit obligatus re
ſpõdere ſm̃ intẽtionẽ alicuius: licet veritatẽ celare mul
tipliciter. ¶ Primò qñ id, quod dicitur, eſt verũ in vno

ſenſu licet non ſit verum in alio in quo capitur ab audiente:ſicut Abrahã dixit vxorẽ eſſe ſororem, Gen.12.quia erat ſoror ex parte patris, licet non ex parte patris & matris ſimul. ¶ Secundò, qñ ad eandẽ interrogationẽ poſſunt dari multæ reſpõſiones,& datur vna, alia tacetur : ſicut Samuel 1.Reg.15. veniens in Bethlehem principaliter ad inungendum Dauid in regẽ, & ſecundariò ad ſacrificandũ, ad qđ ſcilicet venierat gratia vnctionis:interrogatus ad quid veniſſet, reſpondit de cauſa ſecundaria, tacens de principali, ꝙ ſcilicet ad ſacrificandũ veniſſet. ¶ Tertiò, qñ locutio eſt duplex,habens duplicem ſenſum,quorũ in vno eſt vera,& in alio falſa,& loquens intendit loqui in ſenſu vero,& imprimere alteri ſenſum falſum : ſicut ſi quis interrogetur de eo qui quæritur ad mortẽ,an tranſiuerit per talem viam,& reſpondeatur, nõ trãſiuit hâc:intendẽs per locũ proprium & indiuiduũ, quẽ pede aut manu tangit,aut ſi clericus interrogatus in porta an aliquid habeat, de quo ſit ſoluenda gabella:& ille reſpõdeat ꝙ non.ſ. de quo ſit ſoluẽda à clerico:ſicut & Angelus interrogatus à Tobia,quis & de quo genere eſſet,reſpõdit:Ex filiis Iſraël ego ſum Azarias Ananiæ magni filius. Tobiæ 5. Quæ verba ſunt vera ſecũdùm interpretationem illorũ vocabulorũ,& non ſecundum illa vocabula,vt patet per expoſitores. Et ſimiliter Chriſtus nõ negauit ſe Samaritanũ, id eſt, cuſtodem, ſecundũ nominis interpretationem. ¶ Quartò, qñ aliquis interrogat̃ de aliquo quod dicere nõ expedit:quia dicere poteſt ſe illud neſcire,ſubintelligẽdo vt reuelandũ:exemplo filij hominis, q iuxta Marcũ dicit ſe neſcire diem iudicij : quod ſ̃m Doct. ideò dicit,quia illud nõ ſcit vt reuelandũ nobis, pater verò illum dicitur ſcire, quia de hoc filio notitiã dedit:ſecus aũt vbi expediret interrogantẽ ſcire. ¶ Cauenda tñ iſta celatio eſt: primò vbi ſcãdalũ poſſet accidere:& ſecũdò in iudicio iuſto & vero,de quo ſ̃.Accuſatus.§.xiij. & eadem ratione: tertiò, vbicunq; quis tenetur cõfiteri veritatẽ de qua interrogatur:quia ſic reſpõdendo eam celat, quod eſt contra id ad quod tenetur:vnde ſi illud teneret̃ ex præcepto,celatio illa eſſet mortale , vt ſi prælatus extra iudiciũ præcipiat de aliquo de quo poteſt,aut ſine præcepto exquirat veritatem ſimplici verbo circa concernentia paupertatẽ:quia aliquid celare velle etiã ſine interrogatione eſt mortale,aliàs mendacium erit veniale,& quartò cauenda eſt,vbi quis iuraret extra iudiciũ nõ violẽtatus per aliquẽ ſuperiorẽ cõtra ordinem iuris,neque ab aliquo particulari per cõminationes, ſed ſpontè iuratur vel coactè ex ſuppoſitione alicuius finis, iuxta dicta ſ̃.Iuramentum.iij.q.ij.in fin.de religioſis iurantibus in materia peſtis ad portas ciuitatum.

MENDICANTES religioſi nõ dicũtur ab actu mendicandi , quia mendicare poſſunt etiã nõ mendicantes,& econtrario mendicãtes non mendicare,ſed ex eo, ꝙ ſecundũ regulam & inſtitutiones ſuas non licet eis etiam in communi habere poſſeſſiones aut perpetuos reditus, vt colligitur ex Pan.in c.nimis.el ij.de exceſſi. prælat.& Petr. de Pal.& aliis,& in c.religionum, de relig.dom.lib.6. Vtrũ autem mendicantes poſſint recipere noua loca,vide ſuprà Excommunicatio ix.excommunic.xliij.

MENSA clericorũ generaliter quid habere debeat vł non habere , vide ſ̃. Clericus.ij §.v. Specialiter verò menſa epiſcoporũ ſplendere non debet auro vel argento. xlj.diſt. epiſcopus vilem ſuppellectilem, ſed hodie pauperes ſqualent:menſa verò & omnis apparatus renitet.

¶ MENSIS , vide ſ̃. Excommunicatio ix. excommunic.xxxij §.iij & ſ̃.Ætas,ad finem.

¶ MENSVRA, vide ſ̃.Falſarius.§.vltimo.

¶ MERCATOR, vide ĩ.Negotiatio, & vſura,per totum:præcipuè iij.& vj. & ſocietas per totum,& ſ̃.Emptio.

MERETRIX eſt mulier multorum libidini patens. xxxiiij.diſt.vidua.id eſt, quæ xl.viros admiſerit, ſ̃m gloſ.quæ allegat.c.latores de clerico excommunic.miniſt. vel eſt mulier, cuius eſt turpitudo publicè venalis.xxxij.q. iiij.meretrices. & quantum ex dictis & vſu loquentiũ colligi poteſt,tria faciunt meretricem , ſcilicet fornicatio publica xl.concubitus fornicarij, & pretium. Quod quidem pretium non tenetur reſtituere,ſecundùm Innoc.in c.quia plerique.de immunit.eccleſ. & communiter Doctor. quod limita niſi accepiſſet ab his qui alienare non poterant, de quibus ſ̃.Donatio.j.§.j. vel niſi ꝑ fraudem recepiſſet, qua ſic teneretur. Quòd autem eccleſia prohibeat recipi oblationes talium, intelligitur ad altare, in deteſtationem criminis. Et idem ſecundùm Archid.eſt de acquiſito per concubinatum,adulterium, & ſodomiam. Quid autem de tali pretio facere liceat, vide ſ̃.Eleemoſyna. §.iiij. & ĩ.Turpe lucrum, per totum.

MERITVM propriè eſt actio , cui iuſtè debetur merces:impropriè verò eſt quęlibet conditio faciens aliquem aliquo dignum , ſicut ſpecies Priami merebatur Imperium, ſecundùm S.Tho.in quæſt.de veri.q.j.art.j. ad ſecundùm. & intellige econtrario, ꝙ demeritum propriè eſt actio,cui iuſtè debetur punitio,impropriè eſt conditio faciens aliquẽ aliquo indignum.arg.j.ij.q.xxj.ar.ij.& de virtu.vbi ſ̃.Ad meritum autem tria requiruntur,ſcilicet ſtatus viæ,dominium operis:& charitas,vt probat S.Tho.iij.diſt. xviij.art.ij.& diſt.xxx.art.v.& veri.q.xxix.art.vj.& viij.De merito multa poſſent Theologicè dici , quæ non ſunt ad propoſitum noſtrum. Vtrum autẽ eadem actio poſſit eſſe meritum & demeritum,vide ĩ.Peccatum.§.j.

DE METV.

Metus quid & quotuplex ſit.
1 *Metus iuſtus quid.*
2 *Timor an ſit iuſtus ex ſupplicatione regis.*
3 *Metus perdendi bona an ſit iuſtus.*
4 *Metus infamiæ an ſit iuſtus.*
5 *Metus excommunicationis an ſit iuſtus.*
6 *Metus iuſtus an fiat iniuſtus, ſi quis ex culpa incidat in eum.*
7 *Metus iuſtus an excuſet à peccato.*
8 *Metus iuſtus an excuſet ab obligatione contractus.*
9 *Metus leuis an habeat eoſdem affectus cum iuſto & probabili.*
10 *Metu geſta an taciturnitate temporis videantur ex conſenſu.*
11 *Metu amiſſis bonis an ſtetur iuramẽto ſuper quantitate eorum.*
12 *Metu extorta an debeant reſtitui.*

METVS, eſt inſtantis vel futuri periculi cauſa mentis trepidatio.ff.quod met. cauſ.l.j. Et eſt duplex , vnus ſcilicet leuis,quo timetur leue malũ vel graue malum, id leuiter,id eſt,ex cauſa leui & improbabili, qui cadit in virũ leuem timentẽ vbi nõ oportet , qui dicitur meticuloſus ff. eo.l.metum.Alius,quo timetur malũ graue grauiter,id eſt, ex cauſa probabili, qui ſecundum iura dicitur metus iuſtus ſiue cadens in conſtantẽ virum,intellige aut etiã mulierẽ: licet minor metus excuſet magis mulierem q̃ virum , ſ̃m glo.in c.cùm locum. Et hanc diſtinctionem innuit S.Th. in iiij.diſt.xxix.q.j.art.ij. in corpore, dicens ſic virtualiter: Metum cadere in aliquem,eſt eum metu cogi ad faciendũ aliquid,quod aliàs nollet,vt euitet illud quod timet:in quo quidem conſtans ab inconſtanti dupliciter differt. Primò ſcilicet quantum ad qualitatem periculi quod timetur,cogitur enim ad minus malum ſuſtinendũ , vt vitetur maius, non autem ad maius, vt vitetur minus , quia conſtans ſequitur

quitur rationem rectã , qua ſcitur quid pro quo ſit dimittendum vel faciendũ.ſemper autẽ minus malũ, vel maius bonũ eligendũ eſt:inconſtans autẽ cogitur ad maius malum,puta peccatũ, metu minoris , puta pœnæ corporalis: ſicut è cõtrario ꝑtinax etiã cogi nõ poſſet ad minus malũ ad euitandũ maius,vnde inter hos mediat cõſtans.Secũdò differt quantũ ad æſtimationem periculi imminentis,quia cõſtans nõ cogitur,niſi ex forti:& probabili æſtimatione, inconſtans autẽ ex leui,ſ̃m illud Prouer.xxvij. Fugit impius nemine perſequente. Hæc ex illo. Et ſic patet,in quo metus differat à vi. Nam , vt dicit Pan. in c.ſacris.extrà, e. metus eſt vis cõditionata ſine violentia corporali, ſicut cũ dr̃,niſi feceris ſic,interficiam te.extrà,eo.c.ad audientiam. Vis eſt aũt eſt quædã coactio,qua quis ligatus cogitur corporaliter aliquid facere.Et idem ſentit S.T.vbi ſ̃. art.j.dicens,ꝙ vis eſt coactio ſimpliciter ſiue abſolutè,vt cũ quis aliud corporaliter impellit, ſed metus eſt vis cõditionata, vt cum quis proiicit merces in mare,ne periclitetur. ¶ Pri-
1 mò verò*quæritur,quæ ſint illa mala , quorũ metus probabilis dr̃ iuſtus,ſiue cadens in conſtantẽ virum ? Et dico, ſ̃m S.T.vbi ſ̃.art.ij. ꝙ huiuſmodi non poſſunt eſſe peccata,quia talia ſunt mala maxima , ꝑꝑ quæ non ſuſtinenda, etiam mori debet homo.iij. Ethic.Sed ſunt quædam mala corporalia maiora quibuſdã aliis,& pręcipuè inter ea,quę pertinent ad perſonã,vt mors,verbera,dehoneſtatio ꝑ ſtuprũ,& ſeruitus,adde & vincula, quæ reducuntur ad ſeruitutem,& ſub illa intelligunt̃. & omnia limita , vt ĩ.§.vj.Et de morte quidẽ,& cruciatu patet in c.cũ dilect⁹. extrà,eo. de ſtupro verò & ſeruitute, ff. eo.l.iſti quidem.Inſt. eo.§.j. ij.& iij. De vinculis aũt in l.nec timorẽ. ff.eo.Et intellige primò,ſiue prædicta,aut aliquod prædictorum immineãt perſonæ propriæ,ſiue filiorũ,ſiue vxoris,& huiuſmodi,ſecundùm S.Th.vbi ſ̃.art.ij.ad ſ̃m.& in l.iſti quidem.ff eo. Intellige etiam ſecundò,ꝙ hæc omnia faciunt iuſtũ metum , qñ quis de facili non poteſt occurrere , quia ſi hoc poſſet,puta adeũdo ſuperiorẽ,vel alio mõ,non eſſet iuſtus metus,ſed ſibi imputaretur,arg.c.fi.de ele. & c. paſtoralis. de offi.ord.& l.quibus diebus. ff. de cond. & demon. & l. qui poteſt facere.ff. de reg.iur.Et idẽ innuit Sanctus T. vt patet j. §. iiij. Intellige etiam tertiò , ꝙ prædicta habent talem effectum excuſandi, etiam ſi ſint ſolum in comminatione,& non illata quãdo probabiliter æſtimatur:ꝙ ita erit.arg.eorum quæ nõ.in c.cum dilectus.de his quæ vi.Et quartò,ꝙ prædicta regulariter cauſant ipſum timorem reſpectu malorum corporaliũ,ſed nõ hæc ſola,ſed generaliter omne maius malũ reſpectu minoris , quia vir conſtans ſeu virtuoſus ſemper cõſentit in minus malũ,vt vitet maius,ſed tamen iura ſtatuerunt , vt detur actio ad reſcindẽdum contractum , qui alias tenet ꝑꝑ prædicta quæ ſunt cõtra bonum perſonæ,nõ ꝑꝑ alia , niſi inquantum reduci poſſent ad prædicta.quo caſu opus eſt arbitrio boni viri. Et ſic intelligo dictũ Petr. de Anch. vt illi imponit Sum. Roſel.excõmunicatione xxix.§.x.ꝙ iudicis arbitrio relinquitur,quis timor ſit iuſtus cadens in conſtãtem virum ſ. quantum ad ea,quæ reducuntur ad prædicta, & quãtum
2 ad probabilitatẽ æſtimationis. ¶ Secundò*quęritur,vtrum iuſtus timor cauſetur ex imperio,vel ſupplicatione regis, aut domini?Et dicit Panor.in c.vlt.qui cleri. vel vouen. ꝙ non,niſi ſit cõſuetus tyrannicè tractare nõ obtemperantes precibus ſuis.quo caſu excuſat ſecũdùm Io.An. ibi, & Panor. tract.de tyran.Facit quod no. idẽ Bar.in l.ad inuidiã.C.quæ ſine cau.vbi dicit,quòd ſola reuerentia mariti nõ cauſat iuſtum metũ in vxore,niſi minæ præceſſerint , aut verbera.Et idẽ voluit Inn.in c. cãm matrimonij. de of. de
3 leg. ¶ Tertiò*quæritur, vtrũ metus perdẽdi bona tẽporalia vel maiorẽ partẽ eorum ſit iuſtus?Et dicit Pan.in c.Abbas.extrà eo.ꝙ ſic,ſi nõ poteſt quis ſuſtẽtari ſine illis bonis,quæ ꝑdere timet & gloſ. in l.aduocati. C.de aduo.diuer.iud.dicit: notã pecuniã vitã hominis. Et facit pro iſta opinione c.preſbyteros.d.50.& d.c.Abbas. & l.pen. C.eo. Et gl.in d.c.Abbas.extẽdit hoc non ſolum qñ quis ſine illis rebus viuere non poteſt , ſed etiam qñ grauem patitur iacturam.& hoc rationabiliter,quia poteſt quis eſſe ita diues,ꝙ omiſſa maiori parte bonorum non multum pateretur, vt dicatur iactura grauis reſpectu incommodi ſequẽtis.Ita enim iactura aliquãdo poteſt eſſe grauior vinculis
4 & verberibus,quæ tamen excuſantur. ¶ Quartò*quęritur, vtrũ metus infamiæ ſit iuſtus?Et dicit S.T.ꝙ non , quia licet ſi magnum dãnum , tamen de facili poteſt illi occurri. Sed intellige infamia de facto,quæ ſcilicet innititur veritati,cui occurri poteſt de facili licito modo, ſecundum gl. in d.l.nec timorẽ ff.eo.Sed metus infamiæ iuris,qui habet iuris effectum,eſt iuſtus,vt in l.iſti.§.fi. ff. eo.vbi patet ꝙ depræhenſus in aliquo delicto , iuſto metu facit quicquid facit,ne prodatur,quia proditus põt pati mortem,vel cru-
5 ciatũ,& hmõi. ¶ Quintò quæritur,* vtrũ metus excõicationis ſit iuſtus?Et dicit gl.in c. olim inter.de reſt.ſp. ꝙ ſic. ſed melius Io.And.in c.cùm dilectus.ext. eo. diſtinguit, ꝙ aut iuſtè cõminatur,& nõ excuſat metus , quia culpa ſua incidit in metum.l.ſi mulier.ff.eod.& in §. ſe. aut iniuſtè, & ſic eſt iuſtus,quia eſt pœna grauis, inter homines conuerſari,& carere hominum commercio.l. hi qui ſanctam. C.de apoſt.de ſen.excom.ſacra.Quam ſententiam approbãt domini de Rota,deci.xl.Et ratio eſſe poteſt, quia hoc malum ſpectat immediatè ad perſonam , & eſt quædam
6 ſeruitus, & vinculatio linguæ. ¶ Sextò quæritur * vtrum metus aliàs iuſtus,ſit iuſtus, ſi quis ex ſua culpa in illũ deuenit?Et dico,ꝙ non , ſed tenent geſta per eum qui paſſus eſſet metũ ſine aliquo remedio.Et de hoc eſt tex. ſingularis quotidie allegatus in l ſi mulier. ff. eo. vbi dicitur, ꝙ ſi liberta cõmiſit ingratitudinẽ contra dominũ, & prætextu ne reuocaretur in ſeruitutem aliquid ſuo domino promiſit,cõtra illã promiſſionẽ ei non ſuccurritur , & hoc ideo, quia illa ſibi intulit metũ committendo ingratitudinem,& dominus iuſtè minabitur reuocationẽ in ſeruitutẽ. Et ſic non obſt.l.nec timorẽ.& l.iſti. ff. eo. quia ibi erat iniuſtitia in accipiẽdo.Vnde quantum ad conſcientiã diſtingue. Nã ſi timor iuſtè incurritur,vt quia minatur quis accuſationem de crimine veraciter perpetrato,licet talis,qui minatur turpiter accipiat aliquid , vt ab accuſando deſiſtat, tñ reſtituere nõ tenet̃ neceſſariò, ſi alius potuit donare,vt ſ̃.Accuſatio.§.xj.& Concuſſio.§.4.Si verò incurritur timor iniuſtè:puta pater cõminatur interficere adulterum cum filia,quod de iure ciuili licet , vt l.nec in eo. ff. de adul.tñ non licet quo ad Deum,vnde tali timore extortum tenere nõ poterit in cõſcientia,niſi in recõpenſationẽ alicuius ſui intereſſe:puta famæ læſæ,& hmõi. Facit tex. cũ gl.in c.inter hęc.xxxiij.q.ij.Ceſſante autem culpa quomodo teneatus
7 tus quis reſtituere,vide ĩ.§.vlt. ¶ Septimò quæritur,* vtrũ iuſtus metus excuſet à pctõ?Et dico, ꝙ nõ à toto,quia ad peccatũ nullus iuſtus metus cogit:ſed ſolum à tanto , quia quod metu fit,nõ eſt quãtũ ad aliquid voluntariũ , licet ſit voluntarium ſimpl̃r,vt dicit S. T. Nec tamen ſic excuſat à tãto,quaſi illud,quod de ſe eſt mortale,fiat veniale.ext.eo. ſacris.de hom. c. ij. q.j.c.in primis , quia debet quis potius quælibet mala tolerare , q̃ malo conſentire. xxxij. q

v.ita ne. Quod tñ limita verum in his, quæ ſunt mortalia de ſe, vt dictum eſt, quia. ſ. ſunt naturali, vel diuino iure ſub præcepto prohibita. Secus ſi iure humano: quia tunc timor iuſtus excuſaret à mortali: vt ꝰ Inobedientia. Et ſic intellige in c. in ſacris. de his quæ vi, &c. vbi vr̃ dici ꝙ eſt mortale participare excommunicato. Nec excuſat metus: quia loquitur in participatione directa, quæ eſt per ſe in malis, ſiue in crimine crimiuoſo: vt innuit S.T. q.lxj.ar.ix.

8 ¶ Octauò* quæritur, vtrũ iuſtus metus excuſet ab obligatione contractus, quaſi ipſe ſit nullus ſi metu fiat? vt quãtum ex Pan. in c. cũ locũ, de ſpon. colligitur, dico, ꝙ nõ in contractibus, in quibuſlibet conſenſus non requirit̃: ſed iure tenet contractus: qa coacta volũtas eſt voluntas, vt legit̃, & no. in l. ſi mulier. §. fi. ff. eo. ſed acta veniũt reſcindenda actione ꝙ metus cauſa. ſ. officio iudicis, ſi ſint perfecta, ſm̃ Gofr. vel per exceptionem, ſi ſunt imperfecta. ff. eo. l. metum. §. ſi prætor. Si verò contractus requirit liberũ conſenſum, ipſo iure eſt nullus, quia licèt coacta voluntas ſit voluntas. xv. q. j. merito tñ non eſt volũtas libera, & ſic deficit qualitas libertatis, quæ eſt de ſubſtantia cõtractus: ideoq; eſt nullus. Quæ aũt requirunt liberum conſenſum ſunt octo, de quibus vide Pan. in c. Abbas. extrà eo. Primò omnia, quæ ſunt meritoria: vt pœnitentia, confeſſio, eleemoſyna, & hmõi, quæ ſi fiãt ex tali metu, meritum excludũt, & perinde eſt, ac ſi non forent facta: niſi characterem imprimant: quo caſu adueniente libera voluntate conualeſcũt: non autem alia. diſt. xlv. de Iudæis. Vnde ſm̃ Chryſ. qui ſeruit Deo timore, pœnam euadet: ſed præmium non acquiret, & facit text. Ang. de pœ. diſt. vij. nullus, in fi. ¶ Secũdò, matrimonium, de ſpon. cũ locum. & c. veniens. el ij. & xxxiij. q. v. notificaſti. ¶ Tertiò, dotis promiſſio, vel ſolutio. l. ſi mulier. §. ſi dos. ff. eod. qa ſi principale non tenet, nec acceſſorium, de reg. iur. lib. 6. ¶ Quartò iuriſdictio, vñ prorogatio eius ex iuſto metu eſt nulla. l. ij. ff. de iud. & idẽ glo. in d. l. ſi mulier. Et ſimiliter electio prælati per metum facta eſt nulla: vt in c. vbi periculũ §. cæterum. de elec. li. 6. ¶ Quintò, authoritas tutorum, vnde extorta per metum nulla eſt. l. j. §. vlt. ff. de auth. tut. ¶ Sextò, abſolutio ab excõmunicatione, de quo ꝰ. Excommunicatio. ix. §. xvij. ¶ Septimò, teſtes teſtamentorum. Vñ cùm tenent̃ in vinculis aut ab hoſtibus, non valet eorũ teſtimoniũ. l. qui teſtamẽto. ff. de teſta. ¶ Octauò, votum, ꝙ metu factum non valet, loquẽdo de metu mũdano, ſeu in incuſſo ab homine alicui vt voueat: ſecus ſi incutiatur à Deo, vt in periculis, qa tenet: vt ꝭ. Votũ. ij. §. xij. & ita tenent Sum. Ang. & Rom. & Pan. Sed qa hoc nullibi authenticè legi, & dicit Abbas, ꝙ nullo iure probatur, ideò dico, ꝙ etiam ſi metus incutiat̃ ab homine qui cogere non põt interiorem conſenſum, diſtinguendũ eſt ſicut & de iuramento. ꝰ Iuramentũ. iiij. §. 7. qa ſi non intendebat ſe obligare, non obligatur: quia obligatio in voto non deſcendit à verbis, ſed à corde, ſeu intẽtione ſe obligandi, ſine qua votũ non eſt votũ. Si verò intendebat ſe obligare, obligat̃, qa in iſta intentione fuit li-

9 ber, nec potuit cogi. ¶ Nonò* quærit̃, vtrũ leuis metus habeat eoſdem effectus cum iuſto, & ꝓbabili. Et dico ꝙ nõ, in foro cauſarũ: qa nõ excuſat: nec annullat, nec reſcindit, nec tollit actum requirentem liberũ conſenſum: vt no. Pa. in d. c. veniens. el ij. de ſponſa. ſed tñ quò ad conſcientiam,

10 dic vt ꝭ. §. vlt. ¶ Decimò* quęritur, vtrum agens certum qd ex metu, ex taciturnitate temporis ſequentis præſumatur conſentire? Et dicit gl. iuncta text. in c. accedẽs. de conuer. coniug. ꝙ non, niſi interueniat aliquis actus poſitiuus approbatiuus primi actus, vt in l. ij. & pen. C. eod. & per Inn. c. ſuper eod. de renun. & facit c. ad id, de ſpon. vbi ſponſa, quæ metu contraxerat, ſi cohabitat viro ſponte, præſumit̃ matrimonium, maximè ſi copula interuenit: Facit etiam c.

11 vnicum. de ſpon. impube. ¶ Vndecimò* quærit̃, vtrum aliquo probante metum, ex quo amiſit ſua bona, ſtetur eius iuramento ſuper quantitate bonorũ? Et dicit Pan. in c. fin. extrà eo. ꝙ ſic, ſi quis iniuſtè metum incuſſit, & cõtra eum qui incuſſit. Secus ſi ageret̃ contra villam, in cuius territorio eſt factũ, qa oportet eum probare per alios, licet poſſit adducere ſocios, & familiares, propter difficultatẽ probãdi, & eſt tex. in l. conſenſu. C. de rep. & in c. veniens. el ij. de

12 teſt. ¶ Duodecimò* quærit̃, vtrũ is, qui extorſit aliqd per metum, teneatur reſtituere? Et dico, ꝙ ſic, ſm̃ Dir. & ſm̃ leges poteſt agi contra eum etiam ad pœnam ſi agatur intra annum: poſt annũ verò non, ſed ſolũ quò ad rei perſecutionem: qa prętoriæ actiones quantũ ad rei perſecutionem ſunt perpetuæ, quantũ ad pœnas verò, tẽporales. Inſt. de perp. & temp. ac. ff. de vi & vi ar. l. j. §. Sed ſi per metum. ff. ꝙ me. cau. l. ſi cum exceptione. §. j. ij. & iij. Secundũ canones aũt ẽt ad pœnam poſt annum agi põt, quia nulla conditio temporis poteſt apponi. iij. q. j. reintegranda. & ibi per Doc. Et non ſolũ tenet̃ de habitis per talem metũ: ſed de omnibus, quæ amiſit ille, cui talem intulit metum. d. l. ſi cũ. §. Pedius, qa metus fuit cã amiſſionis. d. l ſi cum. §. in hac actione, & concordat Inn. & Hoſt. in c. fi. ext. eo. Si autem metus fuit ſolùm ob timorem reuerentiæ, datũ ex tali timore, eſt omnino reſtituendum in foro conſcientiæ, ſi fit cõtra volũtatem dantis: & generaliter qñcunq, non datur niſi ex metu, arg. l. j. §. quæ honorandæ. ff. qua. re. ac nõ da. ꝙ tñ fallit ſi dans fuit in culpa ſui metus, de quo dic, vt ꝰ. §. 6. Nec obſt. l. vani. ff. de reg. iur. & l. metum. ff. quod me. cau. quia loquuntur quo ad forum contentioſum.

MILES ſecũdùm Azo. dictus eſt à militia. i. duritia, propter labores. ſ. militares, vel dicitur ſm̃ S. Tho. à mille, quaſi milleſimus, quia vix vnus de mille eligebatur ad militiam, vel quia primò electi ſunt mille à Romulo. Eſt autem duplex militium genus. Quidam enim dicunt̃ propriè milites à militando, de quorum inſtitutione, & priuilegiis in l. pe. ff. ex qui. cau. ma. in gloſ. quorum ars eſt licita, ſi debitè fiat. xxiij. q. j. militare. de quo dic, vt ꝰ. Bellũ, per totum, & conſequenter licitũ eſt millitibꝰ ſe exercere in armis ad ſuã artẽ perdiſcẽdã in his, quæ nulli ſunt nociua, & in qbus nõ imminet probabile periculũ mortis: & ſi ibi aliq rarò intereant: ſicut in ꝓiectione telorum, ſicut Dauid præcepit filios Iſraël doceri arcũ. ij. Reg. j. in ludis gladiorũ, incurſationibꝰ equorũ, & haſtiludiis non periculoſis, & hmõi: qa ꝙ licet facere, licet etiam addiſcere. Torneamenta verò ideò fuerunt prohibita, qa periculoſa probabiliter. Et de hoc ꝰ. Ludus. §. viij. in fin. & ꝭ. Torneamẽtũ. Quidam verò ſunt milites impropriè. ſ. noſtri tẽporis, qui licet habeant inſignia obſeruantiæ veteris, ſm̃ Bal. in l. j. C. qui bo. ce. poſ. & alle. in ar. c. tranſlato. de conſt. non tamen gaudent priuilegiis militaribus, nec eorũ militia eſt priuilegiata, & in eorum actibus vtendum eſt iure cõmuni, vt communiter tenetur per doctores. Cy. in l. pen. C. de iur. & fac. igno. Salice. & Bar. in l. filiusfamilias. §. veterani. ff de procu. Bal. in l. teſtamentis. C. de teſta. qa non habent illa ſex requiſita in militibus, de quibus vbi ꝰ. ſed magis ſunt promoti ad pompam, vt dicit Bar. vbi ꝰ.

MINOR dr̃ dupliciter. Primò relatiuè ad maior, vt ſit idem quod inferior. Sicut dum dr̃, minor aſſurgat maiori nec ſedeat ſtante maiore. xciij. diſt. non oportet, & ſm̃ Goſ. in Sum. de ma. & obe. in ſedendo, & ſubſcribendo maior

maior præcedit. xvij. diſt. §. vlt. Sed incedendo contrarium ſeruat Romana conſuetudo, qa minor præcedit. Secundò ſumitur minor, qui xxv. annum nõ impleuit. ff. de min. l. j. qui ideo minor dr̃, quia ſit minor ętate legitima ad aliqua negotia pertractanda. Talis minor ſm̃ iura petere poteſt reſtitutionem in integrum non ſolùm in læſione, quæ lædit de patrimonio infrà xxv. annũ, ſed etiam lucri ceſſantis vſq; ad quadrienniũ poſtquã impleuit xxv. annum, nõ tñ in delictis atrocibus, ſed quatenus miſeratio ætatis ad minorem pœnam iudicem flexerit, vide gl. in c. ij. de reſti. in integr. Et licèt ſi religionem intret, ſua bona ſine authoritate curatoris alienare non poſſit, etiã in pias cauſas, aut contrahere, ſi tñ intrat religionem ſm̃ Panorm. in c. in præſentia. de prob. alienare poteſt omnia bona ſua, quia fingitur mori. l. Deo nobis. C. de epiſ. & cleric. Si tamen renuntiauit beneficio eccleſiaſtico, non reſtituitur, quia in ſpiritualibus vt maior admittitur, & agit, & conuenitur. ff. de minori. l. ait prætor. in gl. in princ.

MISERABILES perſonæ ſm̃ Inn. in c. ſignificantibus, de of. deleg. & Pan. in c. licèt, de cenſibus. & ſm̃ Hoſt. ſunt cæci, & alij perpetuo morbo laborantes, & ſm̃ Hoſt. pauperes, pupilli, & viduæ, & hmõi, & ſm̃ alios etiã ſenes decrepiti, & religioſi, & generaliter omnes quos naturaliter miſeramur propter fortium iniuriam. De hoc Pa. in d. c. ſignificantibus dicit, ꝙ ſecularium tres ſunt ſpecies. Quidam enim non ſunt miſerabiles, nec actu, nec habitu, quia non hñt qualitatem, pp q̃ natura moueatur ad miſerandum eis, vt qa ſunt maſculi & potentes, vel fœminæ coniugatæ & diuites. Quidam vero ſunt miſerabiles actu & habitu, vt viduæ & pupilli pauperes, vel diuturno morbo fatigati, & pauperes dũtaxat, quia ſm̃ Io. And. miſerabiles perſonæ dicunt̃, ſuper quibus natura mouetur ad miſerandum, vt in l. vnica. C. qñ impe. inter vid. & pu. & in c. j. de poſtula. dicitur ꝙ miſerabilis perſona eſt, quæ per ſe non põt cauſam promouere, puta pp defectum paupertatis vel alterius impotentiæ. Quidam verò ſunt miſerabiles habitu tñ, ſed non actu, vt viduæ & pupilli diuites, & ſm̃ Inn. peregrini quo ad res, quas ſecũ deferunt, & illatas iniurias, vt in c. ſi qs, & in c. omnipotens 34. q. 3. & idem de libertate eccleſiæ, officialibus, & ruſticis, & ſimilibus. ar. 12. q. 2. eccleſiarum ſeruos. 87. diſt. quaſi per totum. Primi ad eccleſiaſticum iudicem trahere non pñt, niſi ſint de foro eccleſiæ, aut rõne cauſæ aut perſonæ, & ſi impetrentur literæ ad iudices delegatos, ſunt ipſo iure nullæ, vt eſt caſus in c. licet, de foro compe. niſi daretur defectus iuſtitię ſecularis in ciuitate, vt quia non eſt iudex ſecularis, vel negligit facere iuſtitiam, tam inferior, quam ſuperior iudex. Secundi verò ſm̃ Inn. pñt alios trahere ad iudicium eccleſiaſticum, ẽt non data negligentia iudicis ſecularis, arg. dicti c. ſignificantibus, & c. ſuper quibuſdam, de ver. ſig. Et idem ſm̃ eum in peregrinis quò ad contractus initos in peregrinatione, & in pœnitentibus. 24. q. 3. ſi quis Romipetas. Si tñ, inquit, iſti trahuntur coram iudice ſeculari, illud forũ declinare non poſſunt, nec ſi inde grauantur aut reportãt iniquam ſententiam, poſſunt eccleſiaſticũ iudicem appellare, qa gradatim appellandum eſt. ij. q. 6. anteriorũ. Tertij aũt ſi opprimuntur, poſſunt malefactores ſuos immediatè trahere ad iudicem eccleſiaſticũ, vt in d. c. ſuper quibuſdã, & c. ex parte II. de for. comp. Si verò non opprimunt̃, prius recurrere dñt ad iudicem ſecularem contra laicos, & ſi literas ante negligentiã impetrant, non ſunt nullæ ipſo facto, ſed in pendẽti, vt in d. c. ſignificantibus. & de foro cõp. ex tenore, & data negligentia vnius iudicis ſecularis non tenet̃ querulari corã eius ſuperiore, ſm̃ Inn. ſed ſtatim pñt ad eccleſiaſticũ recurrere, ar. d. c. ſignificantibus, & d. c. ex tenore, ſecus in laicis non miſerabilibus, vt dictum eſt, vide Pan. vbi ꝰ. Quo aũt cæcus & alij perpetuo morbo grauati excuſentur à muneribus, vide ꝰ. Gabella. v. §. iiij.

De miſſa j. inquantum ad celebrationem.

1 *Miſſa quid, & quis eam celebret.*
2 *Miſſa quomodo celebranda, & num. 3.*
4 *Miſſa de quo debeat celebrari.*
5 *Miſſa vbi debeat celebrari & quo tempore, & num. 6.*
7 *Miſſa quoties debeat celebrari.*
8 *Miſſa pro quibus debeat celebrari.*
9 *Miſſa dicta pro pluribus an tantùm valeat, ſicut ſi pro vno dicta eſſet.*
10 *Sacerdos promittens ſingulis miſſam, an liberetur dicendo vnam pro omnibus, & num. 11.*
12 *Miſſæ collegij debent celebrari ad intentionem inſtituentis.*

1 MISSA* ſm̃ S. Th. & Hug. de ſancto Victore, dr̃ quaſi tranſmiſſa. ſ. à populo ad Deum per miniſterium ſacerdotis, vel ab emiſſione catechumenorum & excommunicatorum. Et eſt multiplex, ſicut in quodam opuſculo declaraui, ſed nihil modò ad rem: ſed tamen hoc ſciendum eſt, ꝙ in ea ſunt duo principaliter, quæ tranſmittuntur ad Deũ. ſ. orationes ſacerdotis, & ipſum ſacrificium Euchariſtiæ, quorũ primũ efficaciam hẽt ab opere operante, ſaltẽ inquantum eſt qd meritoriũ, reliqua verò ab opere operato. Vñ & ſm̃ S.T. & alios Theologos quantũ ad eſſentiale miſſæ. i. ſacrificium ipſum, æquè bona eſt mali, ſicut boni ſacerdotis miſſa, quantum aũt ad orationes ipſas annexas, melior eſt melioris indiſtinctè, ſecũdùm S. Th. quod Sum. Ang. putat verum ſolùm vt procedunt ex perſona ſacerdotis, non aũt eccleſiæ. Sed primum eſt melius, qa ex perſona eccleſiæ non ſunt niſi mediante inſtrumento. i. ſacerdote, quod inſtrumentum eſt aptius ſi ſit in gratia, & conſequenter efficacior ſequit̃ operatio, ſic melius à ſcriptore characteres fluunt per calamum aptiorem. ¶ Primò verò quæritur quis poſſit miſſam celebrare? Et dico, ꝙ de facto omnis & ſolus ſacerdos ritè ordinatus, de ſum. trin. c. j. §. vna, de conſec. di. j. c. j. in fi. & ꝰ. Euchariſtia. ij. §. ij. & de iure ſolus ſacerdos ieiunus, vt ꝰ. Euchariſtia. iij. §. v. vel aliàs iuridice non impeditus, de quo ꝰ. Euchariſtia. iij. ferè per

2 totum. ¶ Secũdò verò* quæritur, quomodo & quibus pſonis aut rebus comitantibus debeat miſſa celebrari? Et dico multa. ¶ Primum. Sacerdos celebrando ſeruare dẽt ordinarium ſeu rubricã miſſæ tã in dictis quam in factis, quia ſunt plena myſteriis, & dẽt ſub præcepto, vt vr̃, eſſe diſcoopertus caput, de conſe. diſt. j. nullus epiſcopus, arg. verbi, communione priuetur, licet rationabilis cauſa videat̃ excuſare, arg. verbi, tenere, ibi poſiti, imò dum Euangeliũ legitur, omnes aſtantes dñt curui ſtare reuerenter. i. diſcooperto capite, non aũt debent ſedere aut genua flexa tenere, de conſec. diſt. j. apoſtolica autoritate. ¶ Secundùm. Debet etiam omnia habere quę ſunt de vniuerſali & communi ritu celebrationis, debet ergo primò habere ignem, id eſt, lumen, de celebratio. miſ. c. ſi. aliàs eſſet peccatũ mortale, quia deponitur ſacerdos vt ibi. Et ſimiliter ſecundò debet habere duos præſentes qui reſpondeant, de conſec. diſt. j. hoc quoque, tamen, ſecundùm Hoſt. & Alber. vnus ſufficit, de verbor. ſignificatio. quæſiuit. j. reſponſo, quod Sanctus Thom. iij. parte, quæſt. lxxxiij. verum dicit in miſſis priuatis, ſcilicet, ſeruitor, qui tamen non debet eſſe mulier, imò ipſa, etiam ſi ſit monialis, pallas ſacratas aut veſtes contingere non poteſt, ipſas autem pallas non

ſacratas, ſuper quibus extẽditur corporale, tangere poteſt,
licèt Petr.de Palu.teneat contrarium, vide ſ̃.Fœmina.§.iij.
Illud verò c.hoc quoque, ſm Pet.de Pal.eſt abrogatũ : vel
eſt verum, ſm S.Th.in miſſis ſolennibus. Et tertiò calicem
cum patena conſecratũ, & chriſmate perunctum, de quo
ſ̃.Calix. nec licet in hoc epiſcopo diſpenſare : quia ſic ſta-
tuit Syluester Papa.de ſacra.iter.c.j.Et quartò pallas in alta-
ri ſaltem portatili lapideo cõſecrato, ſaltem duas, ſecundũ
Pet.de Pal.& corporale, & omnia de lino ſimplici.xxv.diſ.
perlectis, vt ſuprà corporale.Dicit autem Sum.Ang ꝙ ſuf-
ficeret vna tobalia ſiue palla.Sed dic, ꝙ requiruntur duæ,
& corporale in repræſentationẽ Trinitatis:tum ex genera-
li conſuetudine eccleſiæ:tum ex cõmuni opinione docto.
vt Inn.tertij, Dire c.& Pet.de Pal.& aliorum.Si tñ eſſet vna
ſola, quæ plicari poſſet, ſufficeret ſecundùm Sum.Roſel. Et
quintò veſtes ſacras, quæ ſecundũ Inno.& Pet.de Pal.ſunt
ſex, ſcilicet amict⁹, alba, cingulũ, licet alicubi inoleuerit, vt
non benedicatur, manipulo, ſtola, planeta, & ſecundũ Dir.
calceamenta, licet de bene eſſe, & non neceſſariò benedi-
cta. ¶ Tertium. Si ſacerdos celebrando ſcienter omitteret
aliquid prædictorum, peccaret mortaliter, ſcđm Archid. &
alios, licet cõficeret. Et idem etiã puto ſi ignoranter igno-
rantia craſſa: vnde potius deberet miſſam omittere, inquit,
etiam die feſto, & idem credit ſi non habeat miſſale vel li-
brum, in quo ſaltem ſit canon : quia exponeret ſe periculo
errandi in verbis canonis, imò & cõſecrationis : & faceret
contra generalẽ conſuetudinẽ eccleſiæ.diſt.ij. in his. & idẽ
etiam ſi omitteret ſtudioſè aliquã notabilẽ partem miſſæ,
vt Euangeliũ, epiſtolã, vel huiuſmodi: ſecus de parua parte
& verbo, niſi pertineret ad conſecrationẽ. Et idẽ eſt, ſecun-
dùm S.Tho.ſi omittat altare, tempus debitũ, & huiuſmodi.
Et idem videtur, ſi prædicta haberet, ſed immunda enor-
miter: quia pręceptũ eſt clericis vt vaſa & veſtes, in quibus
celebrandum eſt, ſint munda, vt in c. relinqui nolumus. de
cuſtod.euchar.vnde contrarium eſt mortale.xiiij.q.j.quod
principaliter. ¶ Quartum. Si autẽ poſt cœptã miſſam ſine
rationabili cauſa deſiſtat, peccat mortaliter.de cõſec.diſt.j.
nullus epiſcopus. ¶ Quintum. Si autem poſtquam ſumpſit
communionem, ſuperfuit hoſtia conſecrata, ſm Petrum
poteſt eã ſumere, ſi nõ habet vbi honeſtè conſeruetur, mo-
dò ieiunus.argu.de conſec.diſt.ij.tribus gradibus. De reli-
quiis autẽ dico, ꝙ ſi depræhendãtur non ex interuallo, ſed
in ipſo actu ſumptionis ſacramenti, vel quaſi in ipſo, licet
acceperit purificationem, antequam de ipſis aduerteret, tñ
poſteà ſunt ſumendæ : tum quia ratione paruitatis ſic ſer-
uari nõ poſſunt, ſed faciliter amitterẽtur : tum quia in ipſo
caſu, ex quo eſt in actu purificationis & recollectionis re-
liquiarũ, quicquid fit dicitur fieri incontinenti, quaſi ſimul
ſumeret omnia, antequã cenſeatur non ieiunus, per ea quę
not.in c.olim.el j.de reſtit.ſpol.in gloſ.& in c.quia propter.
de elect.& per Bart.in l.j.ff.de verbor.oblig. ¶ Sextum. Poſt
ſumptionem autẽ ſanguinis perfuſio eſt facięda cum vino.
de celeb.miſ.ex parte. Et ſi ſumẽdo calicem remaneat par-
ticula in calice, ſecundũ Scot. digito ad labium calicis tra-
hatur, & ſtomacho ieiuno ſumatur, & nõ apponatur vinũ:
quia citius deſcenderet. Et licet Sum.Ang. dicat ꝙ non eſ-
ſet peccatum ſi apponeretur, & citius deſcẽderet: quia quæ
ſic fiunt, ſimul fiunt, per not.in l.continuus.ff.de ver.obli.
& aliis prædictis iuribus. Tu tamen dic cum Scot. propter
eius rationem, quæ probatur in c.ex parte.de celebr.miſ.&
rurſus quia ſumendo vinum poſſet denuò particula in ca-
lice remanere: & quæ dicit illa ſumma ſunt vera, vbi aliter
3 fieri nõ poteſt. ¶ Tertiò * quæritur, quid, & qualiter miſſa
fieri debeat? Et dico multa. ¶ Primum. Sacerdos nihil aliud
dicere debet, q̃ quod continetur in miſſali, arg.c.viſum, &
c.de nominibus.de conſec.diſt.j.cogitare tamen põt quæ-
cunque deuota, ſecundũ S.Bonau.licèt non exprimere. qđ
intellige niſi vbi ſacerdoti ad libitũ inſerere permittitur,
ſicut in Memento, in quo non ſolùm mente, ſed etiam ex-
preſſis verbis orare poteſt, etiã in ſpeciali pro hoc vel illo
nominatim.arg.c.cum gratia, & c. non æſtimemus.xiij.q.
ij.& gloſ.de conſecr diſt.j.c.viſum, & c.ſeq. Ex quibus etiã
iuribus patet, ꝙ non eſt neceſſe ſingulorũ nomina expri-
mere: niſi quantũ ſupplicãtis affectus deuotior redditur: qa
cum pro canctis animabus pſalmus vel miſſa dicitur, nihil
minus q̃ ſi pro vno quolibet ipſorũ diceretur, accipitur de
conſec.diſt.v.nõ mediocriter, licet d.c.aliũ habeat ſenſum,
vt ĩ.§.ix. ¶ Secundum. In miſſis votiuis de Spiritu ſancto, de
beata Virgine, & de cruce, gloria in excelſis Deo cantari
non debet in pro feſtis diebus: nec credo, ſecundùm Rayn.
vt de celeb.miſ.conſiliũ. Sed huic iuri conſuetudine dero-
gatum eſt quo ad gloria in excelſis, & ſm Hoſt. in talibus
deuota cõſuetudo nõ reprobatur: præfatio aũt ꝓpria dici
põt ſimiliter: vt de beata Virgine patet in d.c.conſilium &
idem vř in aliis, arg.d.c.conſiliũ. & eorũ quæ ibi dicit Pan.
¶ Tertium. Secundùm Rich.Angel.in ſuo quolibeto, quẽ
ſequitur Sum.Ang.requiritur attentio, dicente Dio.de cœ.
Hierar.ꝙ ad ſanctiſſimũ euntes ſacrificiũ mundari conue-
nit ab ipſis vltimis animæ phantaſmatibus: vñ probabiliter
deſperãs ſe poſſe habere cordis ſtabilitatẽ: accedendo pec-
cat. Sed de hoc dico ſecundũ S.Th.in iiij.diſt.viij.in litera,
ꝙ ad idoneitatem celebrationis requiruntur tria. Primò.ſ.
puritas mentis, vt ſit quis cõtritus & cõfeſſus, & in propo-
ſito ſeruandi mandata Dei & eccleſiæ, & ſecundò deuotio
actualis, quod ſm Arch.poſt Pet.de Pal.ſic intelligitur, vt
intelligat̃ deuotè celebrare vel cõicare qui conatur omnẽ
diſtractionẽ & euagationẽ repellere: & nõ tenetur eam de
liberare, ſi occurrat veniale aũt impediẽs actualem deuo-
tionem.i.quod mente diſtrahit ne actu feratur in Deũ, im-
pedit fructũ ſacramẽti, licet non faciat incurrere mortale:
quia non tenet̃ homo eam actualiter habere, ſed habitua-
liter: habitus autem eius tollitur ſolùm ꝑ mortale: & tertiò
requirit̃ corporalis munditia, de quo dic vt ſ̃.Euchariſtia.
iij.§.ix. Et ſic patet, ꝙ non peccat grauiter, qui diffidit ſe
habiturũ actualẽ attentionẽ : imò nec venialiter, ſi de hoc
doleat̃. ¶ Quartum. Si autẽ ſacerdos de his quæ ſunt dicenda
aliquid notabile ſcienter omittit, peccat mortaliter ſecun-
dum oẽs Docto.quod intellige ſi omittat ſcienter qñ in lo-
co ſuo ea dicere poterat, ſecus ſi iam locũ pertrãſiuit nota-
biliter, ita ꝙ ſine nota replicare non poſſet, vt qa iam dixit
orationẽ & recolit de gloria ĩ excelſis, omiſſa. ¶ Quintum.
Si aũt aliquid ſe dixiſſe nõ recolit, ꝑꝑ hoc turbari non hẽt,
qa multa dicẽs, oĩa nõ recolit, ſed ſi conſtet ei ꝓbabiliter
ꝙ aliqua omiſerit, ſi ſunt de neceſſitate ſacramẽti, puta for
ma cõſecrationis, debet reincipere ab illa forma, & cuncta
per ordinẽ proſequi, ſed ſi nõ ſunt de forma. reſumere nõ
debet, immutando ordinẽ officij, ſed vlterius debet proce-
4 dere, ſm S.Tho.iiij.part.q.lxxxiij. ¶ Quartò * quæritur, de
quo debet miſſa celebrari? Et dicit Sum.Ang. ſm Pan.in c.
quidam laicorum.de celeb.miſ. ꝙ celebranda eſt de eo, de
quo officiũ fit, vnde miſſam peculiarem dicens, id eſt, ſpe-
cialem de aliquo ſancto, nõ ſatisfacit præcepto de audien-
da miſſa quia miſſa quæ præcipitur, eſt miſſa de feſto, vel
quæ ſecundũ officium debet dici, vt in d.c.quidam, vnde
in d.c.quidam, & c.hoc.de conſe.diſt.j.dicitur ꝙ tales miſ-
ſæ peculiares celebrari debent in occulto, qđ intellige in
diebus quibus ex præcepto miſſa audienda eſt. Credo tñ,
ꝙ ſeculares audientes ex ignorantia excuſentur, licet non
celebrantes. In eccleſiis autẽ collegiatis vel conuentuali-
bus miſſa de officio quotidie celebranda eſt, vt in cle.j.de
celeb.miſ.Sed ſi vnus celebrauit miſſam de officio, vel ce-
lebraturus ſit, & nõ ſit de præcepto, ꝙ miſſa audiatur, põt
quis miſſam dicere votiuã & ſecretè & publicè, imò etiam
ſi præceptũ ſit audire, & ipſe votiuã celebrãs audiat aliam
de officio. Nec ſufficit ſm Monal. audire introitũ vel hu-
iuſmodi: quia miſſa dř cum canone. hæc ille. Sed intellige
prædicta de bene eſſe, non de neceſſitate: quia nec Pan.ibi
dicit, ꝙ talis non ſatisfaciat præcepto, nec d.clem.dicit ali-
quid de præceptis, ſed c.cum creatura.eod.titu. vnde Sum.
5 Roſ.dicit cùm Arch. vt ĩ.Miſſa.ij.§.iiij. ¶ Quintò * quæri-
tur, vbi debeat miſſa celebrari? Et dico multa. ¶ Primum.
In omni loco per epm conſecrato, id eſt, in eccleſia conſe-
crata libere celebrari poteſt. de conſec.diſt.j.c.j.& c.ſicut.
& ſeq.& c.nullus, niſi ſit interdictus aut pollutus, de quo ſ̃.
Conſecratio eccleſię.§.v.quod tñ fallit in eccleſiis conſtru
ctis per exemptos in locis nõ exemptis ſine licentia epi, in
quibus celebrare aut celebrari facere non poſſunt. de pri-
uil.authoritate.lib.6. Et ſm Rayn. miſſa clebrari non de-
bet, niſi in eccleſia cõſecrata, ſi fieri poteſt. vel ſaltem in al-
tari conſecrato.ſ.ſtabili : vel ſi hoc non habetur, ad minus
ſemper habeatur parua tabula cõſecrata, quæ ſm.Veruec.
debet eſſe lapidea, licet poſſit eſſe incluſa in ligno vel alia
materia ſolida, & poni poſſit dum celebratur ſuper ligno,
puta oſtio vel feneſtra, ſm Archid.de quo ſ̃.Altare, per to-
tum. ¶ Secundum. Extra eccleſiam verò conſecratã cele-
brare nõ licet ſine neceſſitate, vel licentia epiſcopi.de con-
ſecr.diſt.j.miſſarum, in neceſſitate verò qñ epiſcopi licen-
tia haberi non poteſt, ſcilicet commodè, licet celebrare in
capellis, ſi eccleſiæ conſecratæ non habentur: & in itinere
ſub dio, id eſt, in campo, vel in tentoriis, potius miſſam di-
mittere, ſi alia neceſſaria habeantur: quia dat eo caſu Papa
licentiã.de conſec.diſt.j.concedimus. Et ſimiliter ſecũdùm
Arch.licet in domibus priuatis: & idẽ in exercitu Chriſtia-
norum maximè: quia cõicare debẽt quibus imminet peri-
culum mortis: licet à principio ſit petẽda licẽtia, ſi eſt poſ-
ſibile. In nulla tñ neceſſitate licet celebrare ſuꝑ mare vel
ſuper fluuiũ, vbi probabiliter de ſanguinis effuſione time-
tur, ſm Arch. ¶ Tertiũ. Sum.Ang.quærit vtrũ de licẽtia epi
celebrari poſſit in loco non cõſecrato cum altari viatico?
& dicit Inno.tenere, quòd ſic, etiam ſine licẽtia epiſcopi, &
Arch.& Pan.in rub.de conſec eccleſ. vel al.quòd non, niſi
cum licẽtia epi. Et concordat dicẽdo, ꝙ in diœceſi ſua põt
eps dare licentiã, non autẽ extra. Sed dico, ꝙ ſubditis ſuis
epiſcopi eam dare poſſunt etiã extra diœceſim ſine pręiu-
dicio tertij.de priuileg.in his, & concordat aliter: quia hoc
ſine licentia epi fieri poteſt in neceſſitate, cum licentia cõ-
modè haberi non põt, vt probatũ eſt: non autem extrà ne-
ceſſitatem: alioquin eſſet licitum de iure communi: & con
ſequenter fruſtra concederetur epiſcopis priuilegiũ: & gra
tia, quòd in altari viatico celebrare poſſint in itinere. de
priui c.ſi lib.6. Et licet ſine tali licentia extra neceſſitatem
fieri nõ poſſit, tñ hanc licentiã epiſcopus dare poteſt extra
neceſſitatẽ.de conſe.diſt.j.miſſarũ, cum ibi no. & ibid.in c.
concedimus.iuncta gl.& c.in his.de priu. ¶ Quartũ. Fratri-
bus autem prædicatoribus & minoribus, licet celebrare in
omni loco honeſto cum altari portatili ab epiſcopo conſe
crato ſaluo iure parochiali. de priuil.in his, quod quidem
ius ſm Greg.ix. in extrauag. nos attendentes: cõſiſtit circa
oblationes, decimas, & primitias ſolùm. ¶ Quintũ. Quicun-

que verò celebrant aut faciunt celebrari diuina in ciuita-
tibus, caſtris, aut villis, niſi quatenus illis à iure conceditur,
eſt illis interdictus ingreſſus eccleſiæ ipſo facto, cuiuſcun-
que ordinis, ſtatus vel cõditionis exiſtãt, vel quantumcun-
que ſedis Apoſtolicæ priuilegiis ſint muniti. de priuil. epi-
ſcoporum.lib.6. & idẽ ſi in locis à iure vel iudice ꝓhibitis,
6 vt ibid. ¶ Sextò * quæritur, quo tpe vel hora debeat miſſa
celebrare? Et dico multa. ¶ Primum. Secundùm S.Tho.&
alios Doct.loquendo à parte ante tẽporis, in quo celebrat̃,
cõiter ſiue regulariter die celebrandũ eſt, & ante diem ſiue
noctu celebrare nõ licet: aliàs ſecundũ omnes eſt mortale,
intelligendo tñ diẽ ex quo incipiunt apparere ſigna Solis
orientis ſm omnes, id eſt, ab aurora. Quod tñ fallit primo
olim in nocte reſurrectionis: & ſecundo in nocte natiuita
tis Domini, de conſecra.diſt.j.nocte. tertiò ſi eps in itinere
ante diẽ celebret, vel faciat celebrari: quod ei licet ſm glo.
in c.fin.de priuil.lib.6. quartò ſecundùm Rod.& Veruc.de
licentia epi imminente neceſſitate: puta, quia moritur infir
mus, nec habet̃ euchariſtia: quintò generaliter quoties Pa-
pa diſpẽſat, ſicut ſecundùm Pet.de Pal.aliqñ facit cum car-
dinalibus, & facit cũ aliquibus fratribus; q ex gratia de li-
centia prelatorũ nõ regulariter, ſed ex cã rationabili cele-
brare poſſunt ante diẽ poſt matutinũ. Ex his patet, ꝙ in no
cte natalis Domini nõ licet celebrare tres miſſas: quia non
licet nocte celebrare, niſi ex ordinatione & licentia eccle-
ſiæ: quæ nihil ordinauit niſi de miſſa mediæ noctis. Eſt tñ
licitũ ſic incipere, vt ſecunda miſſa incipiat incipiente au-
rora. ¶ Secundum. Loquẽdo verò à parte poſt circa horam
celebrationis, Arch. poſt S.Tho. dicit, ꝙ ſolennis miſſæ ce-
lebratio tribus horis fieri inſtituta eſt: ſcilicet in tertia die-
bus feſtis, de conſec.diſt.j.nocte.in ſexta diebus pro feſtis,
& in nona diebus ieiuniorũ, de conſec.diſ.j.ſolẽt.etiã poſt
nonam qñ fiunt ordinationes.arg.de cõſec.diſt.j.c.ſolẽt.§.
in ieiuniis. Priuatæ aũt miſſæ celebrari pñt à manè vſq; ad
tertiã, vel etiã vſq; ad nonã in diebus ieiuniorũ.de conſec.
diſt.j.neceſſe. & concor.Hoſt.& Ant.de But.& eſt cõis do-
ctrina, licet dici poſſit, ꝙ in talibus ſeruanda ſit cõſuetudo
nõ inhibita, neque cõtra diuinã reuerentiã.arg.diſt.iiij.erit
& diſt.xij.illa aũt. Vnde ĩ diebus feſtis ſolẽnis miſſa tardius
dicitur q̃ in pro feſtis, cuius cõtrarium iure ſeruandũ eſſet.
¶ Tertium. Secundùm Pet.de Pal.qui credit falſo iam diem
adeſſe, aut nonã horã nondũ eſſe, licet ex vna parte videat̃
accuſari, qa diſcrimini ſe exponit: ex alia tñ excuſat̃, ſi de-
uotio expoſcat, & aliter miſſam habere nõ põt: quia in tali
bus homo crebrò decipitur: & quod parũ deeſt, quaſi nihil
deeſſe videtur. ¶ Quartum. Qui aũt celebrat nõ ante horã,
ſed ante officium dictum matutinarum, ſm Veruec.peccat
mortaliter: & idem communiter tenent oẽs Summiſtæ hac
ratione, quia eſt cõtra cõſuetudinẽ generalẽ eccleſiæ. ¶ Sed
quicquid ſit de conſuetudine, q̃ viros doctiſſimos ſępe ne-
gantes audiui: ratio tñ eſt inefficax : quia non omnis con-
ſuetudo habens vim legis obligat ad mortale, ſicut neque
omnis lex, ſed obligari ſic, qñ ſic intendit princeps, quem
non eſt veriſimile voluiſſe ad hoc ſub præcepto ligare iſtũ
priuatum, vbi repentè occurreret aliqua neceſſitas, cui non
poſſet obuiari : puta, quia monaſterio imminet ſcandalum
graue aut aliquid tale. Qui verò celebrat antequam dixe-
rit Primam, nõ peccat mortaliter, niſi ſit contra pręceptum
vel ſtatutum, ſiue conſuetudinem loci, ſecundùm eundem
Verucc. Sed tu dic, ꝙ etiam hoc poſito non eſſet mortale
in neceſſitate vrgenti ratione prædicta: alioquin eundem
aliquãdo oporteret bis dicere Primã: primò ſcilicet in pri-
uato, deinde in choro. Habent autem prædicta aliqualem

apparentiam quantū ad miſſam maiorem & officiū chori.
7 ¶ Septimò * quęritur, quoties in die & quā frequenter debeat miſſa celebrari? Et dico multa. ¶ Primum. In eccleſiis cōuentualibus & collegiatis debent collegialiter quotidie duę miſſę celebrari: vna ſcilicet ſm officiū, & alia ꝓ mortuis. de celebr. miſ. cū creatura. & peccant nō ſeruantes, ſm Pan. ibi: tn̄ quia cōmuniter non ſeruatur, melius dicitur, ꝙ nō eſt peccatū: imò dictus intellectus ibi non habetur, nec eſt rationabilis: quia oporteret diebus ſolēnibus celebrare pro mortuis. ¶ Secundū. Sacerdoti verò cuilibet illicitū eſt pluries in die celebrare, aut etiam cōicare, ſicut & quilibet: vt vel ſic repręſentetur vnica paſſio Chriſti, & valde fœlix eſt qui vnā miſſam dignè celebrat. de conſe. diſt. j. ſufficit. & de cele. miſ. c. cōſuluiſti. & c. te referēte. ¶ Excipiūtur tn̄ multi caſus, in quibus ſecundū Pet. de Pal. licitū eſt pluries in die celebrare, nō propter pecuniā, vel adulationem, Secundum S. Th. ſed propter neceſſitatē. ¶ Primò in natiuitate Chriſti, in qua licet celebrare ter, extrà eod. conſuluiſti, & hoc qualitercunq; cū interuallo aut ſine interuallo dicātur: modò ante auroram non dicatur niſi vna, quia ita eſt cōſuetudo. ¶ Secūdò, ſi poſt miſſam dictā occurrit defunctus nō ſine miſſa ſepeliendus: puta quia ſic habet conſuetudo loci: imò ex intētione ſm Ray. poteſt dicere vnā pro viuis, & aliā pro defunctis, nō regulariter, ſed ex cauſa: puta cū parochianis: vel is, cui tenetur petit anniuerſariū, & hmōi: nec pōt cōmodè vicariū habere, & idē Veru. niſi hoc ſit cōtra conſtitutionē ſynodalē, vel cōſuetudinē loci ꝓbatā: vt in d. c. ſufficit, vbi nō diſtinguitur an defunctus ſit præſens nécne. ¶ Tertiò pro neceſſitate infirmorū viaticū petentiū, ſi aliter haberi nō pōt. ¶ Quartò pro neceſſitate peregrinorum die feſto, qn̄ omnes debent audire miſſam. ¶ Quintò pro neceſſitate nuptiarum, qn̄ tp̄s laberetur, ſm Dir. quia laudabilis conſuetudo eſt, non niſi in miſſa dare benedictionē nuptialem. hos etiam caſus ponit Ray. ¶ Sextò, ſm Hoſt. ſi habet duas eccleſiās cōmēdatas, vel vnā commēdatā, & aliā in titulo propter paupertatē, & omnes volūt miſſam, & nō pōt habere vicarium. ¶ Septimò, ſi eodē die occurrunt duæ miſſæ, vna de feſto, alia de ieiunio, vt in xl. hæc ex illo. ¶ Addit octauū Pan. in c. conſuluiſti. & Dir. extrà eo. ſi ſuperueniat aliqua magna perſona, vt ep̄s, & ſimiles, quos non decet diē ſine miſſa tranſire: & idē de quolibet alio magno viro. arg. c. j. de cele. miſ. Et quod de prædictis dr̄ in die feriali, intelligo de quolibet in die feſtiuo de præcepto eadē ratione. ¶ Addit nonū gl. ibidem, ſi eſſet conſuetū in aliqua eccleſia, ꝙ dicant duę miſſæ, & vnus ſolus eſt aptus. ¶ Addūt decimum alij, propter paupertatē eccleſiarū & ſacerdotū caritatē. xxj. q. j. c. j. in fi. de elect. c. dudū. x. q. iij. vnio. ¶ Addo ego vndecimū, quoties occurrit neceſſitas aliqua vrgēs arbitrio boni viri, quia in d. c. cōſuluiſt. dr̄, ꝙ licet cauſa neceſſitatis pluries in die celebrare: & hæc neceſſitas nō eſt determinata per legem, vn̄ Doct. ab hoc dicto eliciunt prędictos caſus, ſed illud nota, ꝙ non eſt neceſſitas vbi per alium ſuppleri pōt. ¶ Tertiū. Quando licet plures miſſas in die celebrare: non licet tn̄ ſecundùm Pet. de Pal. dicere plures quā duas niſi in natali: nec duas dicere pōt, niſi ſacerdos ſit ieiunus, ita ꝙ ablutionem primæ non ſumpſerit. Nec ſimili aliquo caſu pōt quis pluries cōicare, dicitur tn̄ ſemel cōmunicare, qui ratione periculi cuſtodiæ ſacramenti decem hoſtias cōſecratas ſumeret. hæc ex illo. ¶ Quartum. Vtrum autem ſacerdoti liceat omnino à celebratione ceſſare, quidam Canoniſtæ, vt refert Arch. dicunt, ꝙ mortaliter peccat qui ex negligentia omittit quotidie celebrare, innixi dicto beati Ambroſij, ſcilicet: Ego quia quotidie pecco, quotidie debeo accipere medicinā. de conſec. diſ. ij. ſi quoties. Sed illud dictum eſt conſilium ſm Theologos. Vnde nullus tenetur celebrare quotidie: imò nec omnibus feſtis. de conſe. diſ. ij. quotidie. exceptis habētibus curā, qui diebus feſtis tenentur, niſi ꝑ aliū populo ſatisfaciant. arg. c. j. de celeb. miſ. imò qui ob ſui indignitatem & ſacramenti reuerentiā abſtinet, non peccat, ſm S. Bonau. & ſecundùm Alber. bonumq; eſt medium tenere. ſ. aliqn̄ celebrando, aliquādo dimittendo: niſi officiū exigat omni die dominico celebrare. Quidam verò alij, vt recitat S. Tho. in iiij. diſt. xiij. vbi de hoc loquitur & iij. q. lxxxij. dicunt, ꝙ nō peccat omittens celebrationem, niſi habeat populum vel ex obedientia teneatur celebrare: ſed ipſe dicit, ꝙ ſacerdos nō vtens ſibi data nobiliſſima poteſtate, reus erit negligentiæ, ſecundùm illud 1. Pet. 4. Vnuſquiſque prout accepit gratiam, &c. niſi hoc faceret ex familiari cōſilio Spiritus ſancti, ſicut quidam ex ſanctis patribus ordinatus nunquā celebrauit. Et ideo dicit ꝙ etiā ſi nulli hominū teneatur, celebrare tenetur, vt Deo ſacrificium reddat, quia ſacerdotibus præceptū eſt. Hoc facite in meam commemorationē: ad quod ſaltem videtur teneri, vt dicit iij. parte. in præcipuis feſtis: maximè illis diebus, in quibus fideles cōicare conſueuerūt. hæc ex illo. Ex quibus verbis Sum. Ang. accipit, ꝙ non excuſetur à mortali talis, qui ſine rationabili cauſa in talibus diebus non celebrat. Ita tenere vr̄ etiam Rich. & Petr. de Pal. Sum. verò Roſ. conatur probare primò, ꝙ hoc non ſit mortale: qa nullus tex. iuris canonici hoc dicit: ſed dico hoc dicere text. Chriſti dicentis: Hoc facite. & tex. iuris naturalis dicentis ſecūdùm Petr. de Pal. ꝙ quilibet tenetur gratiā Dei in vacuum non recipere. & text. Ambroſ. vt allegat S. Tho. in iiij. dicentis grauius eſſe, ſi dum peccatū meminimus, ſacrificiū nō reddamus, q̄ ad menſam Chriſti mūdo corde & manibus innocentibus nō venire: quod ſcilicet, vt dicit S. Th. eſt mortale. Et ſecundò quod S. Th. hoc nō dixit, quod verum eſt formaliter: ſecus virtualiter, quia nō conſueuit vti hoc verbo, tenetur, niſi vbi eſt præceptū: & ſimiliter in quarto arguendo in oppoſitum idem innuit. Sed not. quod S. Tho. duo dicere intendit. Vnum, ꝙ mortale eſt ſacerdoti nunq̄ celebrare: aliud, ꝙ hoc peccatum, quod ſcilicet eſt omiſſionis, tunc videtur admittere qn̄ occurrit maxima cauſa celebrandi: quod licet aliàs eſſe poſſit. tn̄ maxima videtur in dictis feſtis: vn̄ tunc ex mera negligentia omittere ſine quacunque cauſa rationabili verè vel apparenter, eſt valde dubium ne ſit mortale. ¶ Quintum. Si inſtituatur beneficium ſic, vt aliquis quotidie celebrare teneatur, ſm Panor. in c. conſuluiſti. de celeb. miſ. & in c. ſignificatum. de præb. talis inſtitutio ad hoc nō obligatur, quia inſtitutio eſt illicita, & dans materiā peccādi: vnde accipere debet talis interpretationem ab illo c. ſignificatum: vt ſcilicet intelligatur, ꝙ debeat & teneatur celebrare quantò feruentius pōt, ſalua honeſtate ſua, & debita reuerentia ac deuotione ad ſacramentum. Et ſic intellige de quocunque beneficiato. Et idē de inſtituto ad quotidie celebrandum miſſam peculiarem: quia hoc nō obſtāte pōt & debet dicere de feria. de celeb. miſ. quidā. Hęc tn̄ intellige ſi inſtituēs referat ſe ad inſtitutum, puta dicēdo, volo ꝙ iſte quotidie celebret, vel ſic celebret. Secus ſi referat ſe ad miſſam, puta dicēdo, volo quotidie in tali loco celebrari, vel ſic celebrari: quia tunc non eſt intentio obligandi ſacerdotem ad quotidie celebrandum, ſed quòd ſi nolit aut nequeat, ſuppleat per alium, nec deſideratur induſtria perſonæ, ſed quotidiana miſſa.
8 ¶ Octauò * quæritur, pro quibus debeat miſſa celebrari? Et dico multa. ¶ Primum. Secundū Arch. & eſt vera Theologica doctrina, miſſa primò beatis, ad quorū honorem offertur, prodeſt, &, vt dicitur in collecta, ad gloriā. ſ. accidētalem, quia gaudēt de omni bono, quod ſciunt fieri ad laudē Dei: maximè de habente ſpecialē ordinē ad eos, & ſecūdò mortuis exiſtentibus in purgatorio, imò in hac vita ſm Aug. nihil eſt quod tantum pro eis ſatisfaciat. & tertiò viuis, à quibus & pro quibus celebratur. & hoc quātum ad remiſſionē peccati mortalis, quod eſt in cōſcientia per modū ſacrificij ex merito Chriſti, ex quo impetratur venia. i. gratia cōtritionis. Vnde homo homini donū maius donare non poteſt quàm miſſam, & quantū ad remiſſionē pœnæ debitæ pro mortalibus rōne ſacramēti, & per modū ſacrificij, & quantū ad liberationē à diuerſis malis, & omnia alia, ad quæ prodeſt digna cōicatio. hæc ex illo. ¶ Secundū. Miſſa generaliter dicenda eſt pro omnib. viuis & defunctis, qui ſunt in purgatorio. de cōſec. diſt. j. viſum. imò in ſtatu gloriæ: qa illis aliqualiter ꝓdeſt: & cōſequēter eſt beneficiū. ¶ Tertiū. Etiā dicēda eſt pro paruulis baptizatis, ſm S. Th. in iiij. diſt. xiij. non quia eis proſit ad remiſſionē pœnæ, quā non tolerāt: aut ad augmentū gloriæ, intellige eſſentialis, ſed propter ſolatiū viuorū: tū ad oſtēdendum eos ad vnitatem corporis Chriſti pertinere, dū in eis idem modus exequiarum ſeruatur ſicut in aliis: tum ad cōmendandū redemptionis myſterium in hoc ſacramēto cōmemoratū: propter quod paruuli proprio merito ſalutē æternā cōſequuntur. ¶ Quartū. Pro excōicatis quoque in Memento orandū eſt etiam ſpecialiter ſecundùm Hoſt. in Sum. & ſimiliter in aliis orationibus, quæ fortiter dicūtur, generaliter tn̄, nō ſpecialiter: quia nō licet. de ſen. exc. nuper. de quo vide s̄. Excōicatio. j. in princ. ¶ Quintum. Prodeſt autē defuncto tantùm miſſa de aliquo ſancto ſicut & de mortuis, & econtrario, ſm Dir. lib. j. & Hoſt. Sed intellige ſm Pet. de Pa. quantū ad ipſum ſacrificium, quod vtrobique idē eſt: quantū verò ad orationem dicit S. Th. magis prodeſſe miſſam de Requiem: licet recōpenſatio fieri poſſit per deuotionē celebrantis, aut celebrari faciētis, aut per interceſſionē ſancti, cuius patrociniū imploratur in miſſa. i. in cuius honorē celebratur, vnde & quidā nō irrationabiliter dicunt nullā miſſam defunctis eſſe ſalubriorem quàm propriā diei. ar. c. ij. de celeb. miſ. & ita ſenſit Supple. ¶ Sextū. Qui aūt celebrat cōtra aliquē vt Deus eū perdat, peccat mortaliter: ar. xvj. q. ij. quicūq;, nec illi nocet, qa natura ſacramēti eſt ꝓdeſſe. ar. j. q. j. ſi autē Deus. Sed iſta intellige, qn̄ malo animo fiunt, ſecus in caſu quo quis licitè orat, vt Deꝰ aliquē tollat de medio, vt qa eſt inimicus boni cōis, vel hmōi, quia ſi licet orare, licet ſacrificare, & tūc ſacrificium per ſe prodeſt. ſ. cōitati, ſed per accidens nocet.
9 ¶ Nonò quæritur, * vtrum miſſa ſimul dicta pro pluribus, tantum valeat ſingulis, ac ſi pro ſingulo eorum ſigillatim diceretur? Et dico, ꝙ iſta quæſtio neceſſaria eſt in practica operis, & difficilis in ſpeculatione veritatis. Et difficultatē facit primò hoc ꝙ ſacrificium ibi oblatum eſt infinitę virtutis: & cōſequēter videtur pleniſſimè ſatisfacere omnibus pro quibus offertur. ſecundò hoc quod dicitur de conſec. diſt. v. in c. nō mediocriter. vbi poſtquam prætulerat Hieronymꝰ decātationē quinq; pſalmorū cū alacritate & puritate totius pſalterij modulationi cū triſtitia & anxietate cordis, ſubiungit. Igit cùm pro cunctis animabus pſalmus vel miſſa dr̄, nihil minus dr̄, quàm ſi pro vno quolibet ipſorū diceretur, accipitur. Et ideo circa iſtā quæſtionē multa faciā: quia primò adducā ex S. Tho. fundamenta veritatis, qui, vt s̄. dictum eſt, in huiuſmodi ſecretis ſemper, aut ratione, aut reuelatione fuit edoctus antequā ſcriberet, & vt s̄. Lex. §. iiij. in iij. dicto, dictum eſt, ꝙ eius doctrina fuit ſolēniter approbata. Secūdò recitabo opiniones circa quęſtionē. Tertiò determinabo ex dictis veritatē. ¶ Quantum ad primum ſciēdum eſt primò, ꝙ S. Th. 3. q. 79. ar. v. effectū ſacrificij miſſæ oſtendit aliquo modo eſſe infinitū, dicens: Sacramētū euchariſtiæ inquātū ſacramētum, directè ex vi ſacramenti habet effectū, ad quē eſt inſtitutū. ſ. ſpiritualem nutritionē per vnionē ad Chriſtū & mēbra eiꝰ, ſed ex cōſequēti & cōcomitanter remiſſionē non ſolum culpæ, ſed etiā pœnæ: nō quidem totius, ſed ſm modū deuotionis & feruoris: quia dicta vnitas fit per charitatē, ex cuius feruore quis remiſſionē cōſequitur nō ſolùm culpæ, ſed ēt pœnę. Inquantū verò ſacrificiū habet vim ſatisfactiuam: & ex ſui quātitate ſufficit ad ſatisfaciendū pro omni pœna. hęc hæc ex illo. ¶ Sciendū eſt ſecūndò, ꝙ licet hoc ſacrificiū ſit infinitæ virtutis, tamen in miſſa operatur finitè & limitatè ad finitū effectum, vt ipſe dicit in iij. diſt. xlv. q. ij. ar. vlt. q. vlt. ad vltimū argumentū loquens de miſſa, vbi habet ſic: Quāuis Chriſti virtus, quę cōtinetur ſub ſacramēto euchariſtiæ, ſit infinita, tn̄ determinatus eſt effectus, ad quē illud ſacramentū ordinatur, vnde nō oportet, ꝙ per vnū alterius ſacrificium tota pœna eorū, qui ſunt in purgatorio, expietur: vnde etiā quādoq; plures miſſæ in ſatisfactionē vnius peccati iniungūtur. hæc ex illo. ¶ Sciendū eſt tertio, ꝙ ſm eundē iſta infinita virtus ad finitū effectū limitatur ex diſpoſitione offerētis: vn̄ tertia parte, vt s̄. ſic dicit, In ſatiſfactione magis attēditur affectus offerētis, quam quātitas oblationis, vnde vidua plus omnib. obtulit, Luc. xij. Quāuis ergo hæc oblatio ex ſui quantitate ſufficiat ad ſatiſfaciendū pro omni pœna, tn̄ ſit ſatisfactoria illis pro quibus offertur, vel etiā offerētibus, ſm quātitatē ſuæ deuotionis, non pro tota pœna. hæc ex illo. Et intellige ſuæ, id eſt, offerentium principaliter. Vnde in iiij. diſt. xij. q. ij. ar. ij. q. iij. dicit, ꝙ tollit pœnā in toto, vel in parte, ſecundùm menſuram pœnæ debitæ ex deuotione qua ſacramentū offertur. Intellige etiā offerētiū mediatè, vel immediatè, vt ipſe videtur innuere in iiij. diſt. xlv. q. ij. art. j. q. iij. vbi vult, ꝙ valeant ſuffragia facta per malos ex imperio eccleſię, vel defuncti, qui pręcepit ea fieri. ita ꝙ deuotio pręcipiētis faciat idē qđ exequentis: qđ etiā inde patet, quia etſi ſacerdos ſit malus, vel nullū habet affectū ad eum pro quo celebrat: vt quia eū odit, aut ignorat, quis ſit, & nihilominus vult pro eo celebrare vt euitet ſcandalū, aut pc̄tm̄: tn̄ ſacrificiū illi proderit, ſecundùm omnes Doct. & non infinitè, etiā ſm omnes: ergo limitatur per aliquē affectū, & nō ſacerdotis, ſaltē ſi eſt malus: ergo alterius offerētis per ſacerdotē. Dicūtur autē offerre etiā illi q rogāt pro aliquo celebrari: ſicut patet ex illo verbo canonis, vl̄ q tibi offerūt. & ex modo loquendi Moſaicæ legis, quæ iubebat priuatos offerre ſacrificiū, & clarè ꝑ S. T. iij. q. lxxxiij. art. iiij. in medio cor. & in reſponſione ad octauū. Vnde & ipſemet S. Th. in iij. q. lxix. art. v. ad ſm, in fine, expreſsè vult, ꝙ illis, pro quibus offertur, prodeſt propter menſuram deuotionis eorū, imò innuit hoc eſſe verum etiam in illis, pro quibus offertur ad nullius inſtantiam. Sed circa prædicta reſtat dubitatio: quia ſi dicatur miſſa pro aliquo defuncto, qui de hoc nihil ordinauit, & ſacerdos ſit malus, & ſimiliter is, qui mandat miſſam dici, ſit malus, videbitur, ꝙ illa miſſa totaliter illam animam liberet ſemper, quantumcunque grauia & multa habeat peccata: quia tale ſacrificium ex ſe habet efficaciam, vt patet iiij. vbi ſuprà proximè, & illa eſt infinita, vt dictum eſt, & hoc caſu non videtur limitata

mitata per aliquẽ: & ſic conſequenter operabitur infinitè
quod nõ cõuenit. Sed dico, ꝙ ſemper limitatur, ſaltem ſe-
cundũ deuotione finitã eccleſiæ: quæ ideo ordinat ſacer-
dotes vt celebrẽt pro viuis & defunctis, cui deuotioni ec-
cleſiæ ſi addatur deuotio immediatè offerentis, videtur ef-
fectus augeri. Et licet omnes miſſæ ſint ęquales quò ad ſa-
cramẽtum: iiij.diſt.xiij.q.j.ar.j,q.v. & iij.q.lxxxij.ar.vj. nõ
tñ quantũ ad effectũ ſacramenti: quia illa aliquando com-
mẽſuratur diſpoſitioni offerẽtis: quæ nõ eſt ſemper æqua-
lis aliquãdo eccleſiæ: aliquãdo rogantiũ offerri: aliquando
eorum pro quibus nulla ratione offertur: vt vr̃ velle S.Th.
vt dictum eſt. ¶ Quantùm verò ad ſecundum dico, ꝙ cir-
ca hoc ſunt duæ opiniones extremæ, & vna media. Quidã
enim, vt Direct. refert, dicũt indiſtinctè, ꝙ miſſa dicta pro
pluribus æquè valeat ſingulis, ſicut ſi pro eis ſolis dicere-
tur, propter d.c. nõ mediocriter, quod ſpeciale dicunt eſſe
in ſacramẽtis per Spiritũ ſanctũ, qui nõ datur ad menſurã.
quod Hoſt. verũ dicit de pſalmis & miſſis quæ gñaliter ꝑ
omnibus cãtantur, licet ſpecialiter pro aliquibus videan-
tur dici: non autem de eleemoſynis, ieiuniis, & precibus,
ſiue orationibus, quę alios nõ tãgunt: quia nõ proſunt niſi
his pro quibus ſpecialiter fiunt. Sed iſta opinio tenet vnũ
extremum: & eam S.T. ex intentione directa improbat in
iiij.diſt.xlv.q.ij.art.iij.q.ij. per totum. & ad ſm: quia ſuffra-
gium: vt ſatisfactiuum eſt ſimile ſolutioni, & eius effectus
diuiditur ſi fiat pro pluribus. Adde tu, ꝙ finitum diuiſum
efficitur minus. hæc ex illo. Et ſi diceret ꝙ effectus, in quẽ
poteſt ſacerdos per hoc ſacrificium, ſit infinitus, vt ſuppo-
nit iſta opinio: ſequitur vnum abſurdiſſimum, ꝙ ſacerdos
vnica miſſa liberare poſſet ſemper omnes animas à purga
torio, etiã ſi eſſent millies plus quàm ſint: quia pœna debi-
ta ſingulis eſt finita: & conſequenter etiam pœna debita
omnibus eſt finita, cũ ex finitis numero & quantitate non
reſultet niſi finitum, quod ab infinita virtute ſuperatur.
Quod aũt adducitur ex c. nõ mediocriter. non cogit: quia
cum illatiuè ſit dictũ, intelligitur relatiuè ad ſuperiora, ex
parte.ſ. celebrãtis: vt tñ ſit ei meritoriũ celebrare pro om-
nibus, ſicut ꝑ ſingulis: aut maius, ſi ex maiori charitate fa-
ciat: & hoc patet intuẽti textũ & gloſſam. ¶ Alia verò opi-
nio eſt tenẽs aliud extremũ, dicens indiſtinctè, ꝙ miſſa di-
cta pro multis magis prodeſſet vni, ſi pro vno ſolo dice-
retur. Et iſtã ſequuti ſunt multi ſolennes Doct. Arch. enim
poſt Pet. diſtingueret, ſicut diſtinguit S.T. de ſuffragio in
genere facto pro multis. Nam ſi conſideretur, inquit, ſm
quod habet valorẽ ex charitate: tñ prodeſt ſingulis quã-
tum ſi pro vno tñ fieret: quia charitas ſuffragãtis nõ mi-
nuitur, ſi diſtribuatur effectus in multos, ſed augetur, & ſi-
militer gaudiũ procedẽs ex charitate eius, cui quis ſuffra-
gatur, quantò eſt in pluribus, tantò eſt maius, ſm Aug. in
lib. Cõf. Quo etiã modo intelligi põt d.c. nõ mediocriter.
Si verò cõſideretur ſuffragium, inquantum eſt ſatisfactio
quædã trãſlata in alios per intentionẽ faciẽtis: magis valet
ei pro quo ſpecialiter fit: & ſic effectus ſuffragij ex diuina
iuſtitia diuiditur inter eos pro quibus fit. Et idẽ per omnia
dicerẽ de miſſa. Scotus etiam ad prædicta conformiter lo-
quens circa finem ſui quolibeti, vbi effectum ſacramenti
appellat meritũ, ſic virtualiter dicit, Meritum miſſæ in tres
partes diuidit, quarũ vna Chriſto, alia eccleſię attribuitur,
tertia ſacerdoti, & hanc ſolã poteſt diſpẽſare ſacerdos, & ſi
eã attribuit alicui determinatæ pſonæ, non põt attribuere
alteri: quia tale meritũ eſt finitũ & limitatũ: alioquin vna
miſſa poſſibiliter liberaret omnes de purgatorio, quod eſt
hæreticum. Et ſi eſt finitum, diuiſum minuitur tandẽ vſq;
ad nihilum. Et ſi totũ vni cõmunicetur, alius nihil habebit.
Et idẽ tenet Pan. poſt Io. An. in c. fraternitatem. de ſepul. &
idẽ Sum. Roſ. & ſm Nic. de Auſ. & Aſtẽ. eſt ſentẽtia & opi-
nio cõis, quæ ſic intelligitur. Nam virtus ſacrificij eſt de ſe
infinita: ſed limitatur ad operandũ ſm affectũ offerẽtis, q
eſt triplex.ſ. Chriſti, eccleſiæ, & particularis perſonę. Vnde
tres effectus ſatisfactionis ſequuntur: quorũ vnũ Chriſtus
cui ſibi placet diſtribuit, aliũ eccleſia quæ ordinauit, vt par
tem habeant omnes, de quibus mẽtio fit in canone: tertiũ
verò ſacerdos offerẽs immediatè, vel ille qui eũ rogat of-
ferre, & de iſto tertio loquitur iſta opinio, licèt verũ dicat,
tñ loquitur inſufficienter, ſi non diſtinguit qñ offerẽs eſt
vnus tantum, vel qñ ſunt multi, vt quia multi rogãt pro ſe
celebrari qui in canone dicũtur ſacrificiũ offerre, & ſm
mentem S.Tho. affectus cuiuſlibet illorũ ſibi vendicat ali-
quem effectum ſacrificij. Eſt igitur & tertia opinio diſtin-
guens, & dicẽs, ꝙ vnũ ſacrificiũ ita prodeſſet ſingulis pro
quibus offertur, ac ſi offerretur pro ſingulis ſingulariter.
dupliciter poteſt intelligi, primò.ſ. qñ ſinguli habent ali-
quẽ pro ſe offerentem, primò: & ſic eſt verũ: & ſic procedit
opinio prima, & ſecũdò, qñ ſinguli nõ habẽt offerentẽ pro
ſe primo, ſed aliquis offerens offert primò pro omnibus,
& conſequenter pro ſingulis, & ſic eſt falſum, ſed minus
prodeſt ſingulis, vt dicit ſecunda opinio, quæ intelligitur
qñ vnus tñ, puta ſacerdos, vel alius offert pro multis. Et
ratio diſtinctionis hæc eſt: Nam qñ ſacerdos mouetur ad
celebrandum pro pluribus à ſeipſo, vel ab aliquo vno tñ,
vtroq; caſu affectus offerẽtis, cui proportionatur effectus
ſacrificij, eſt vnus tñ, qui fertur totus in omnes primò: ſed
non primò totus in ſingulos: ſed vt conueniunt in aliquo
vno, puta in numero, vel multitudine eorũ pro quibus ſa-
crificatur: & cõſequenter effectus talis ſacrificij attribui-
tur totus omnib. ſed nõ eis ſingulis, ſed diuiditur, & cõſe-
quẽter fit minor ad ſingulos. Si verò ſacerdos moueatur à
pluribus ad celebrãdũ pro pluribus, vt quia vnus petit miſ
ſam pro anima patris, alius pro anima matris, alius pro ani-
ma vxoris, vna miſſa omnibus ſatisfacit tantũ valent ſin-
gulis ſicut omnibus, quia affectus, quibus reſpondet effe-
ctus ſacrificij, primò ferũtur in ſingulos ſm ſingulos mo-
uentes ad celebrandũ: & cõſequenter effectus ſacrificij at-
tribuũtur primò ſingulis, & nullus eſt effectus primò re-
ſpiciens multitudinẽ illã, puta triũ, & ſic vnius celebratio-
nis ſunt multi effectus, qui ſunt multę ſatisfactiones. & ſic
in vno ſenſu intelligitur. d.c. nõ mediocriter. ¶ Sed contra
arguitur primò, quia hoc caſu totus effectus ſacrificij eſt
finitus & diuiſus, ergo minor ad ſingulos. Sed dico, ꝙ in
nullus eſt vnus numero effectus ſacrificij diuiſus in par-
tes, ſed ſunt ibi tres effectus ſm ſe totos diſtincti, tribus
affectibus reſpondentes. Et ſi replicetur, ꝙ ſm hoc ſi om-
nes animę purgatorij eſſent liberabiles, ſingulę vnica miſ-
ſa, poſſent ſemper oẽs ſimul liberari vno ſacrificio: ẽt ſi eſ-
ſent millies plures quã ſint: dico primò hoc nõ eſſe neceſ-
ſe, quia omnis anima liberabilis effectu ſacrificij finito, li-
berabilis nõ eſt per vnicã miſſam: eo, ꝙ ſicut charitas, ita
& affectus offerentis poteſt accreſcere in infinitũ, vt patet
per S.Tho. in j.Sen. di.xvij.q.ij.ar.iiij. & ſimiliter ex conſe-
quẽti vnus effectus ſacrificij: & ſic tranſcẽdere poſſet oẽm
effectũ finitũ datũ: ſed tñ nõ ſemper liberabiẽ propter exi-
litatẽ deuotionis in offerẽte. Dico ſecũdò, ꝙ illud licet nõ
ſit neceſſariũ, eſt tñ poſſibile: quia cũ virtus ſacrificij ſit in-
finita, quãtacunq; erit multitudo offerentiũ, etiã ſi arenam
maris excederet: tanta erit multitudo effectuũ ſacrificij &
cõſequenter aĩarũ liberatarũ, ſi vnico tali effectu poterant
omnes liberari. Et eſt ſimile de virtute baptiſmi, quæ eſt
infinita, & applicatur huic & illi per verba & intentionem
baptizantis: & tamen ſi baptizentur ſimul innumerabiles,
quilibet tamen accipit ac ſi ſolus eſſet: & idẽ in propoſito,
vbi applicatio fit per affectum offerentis primò ꝑ aliquo,
& intentionẽ celebrãtis. ¶ Arguitur etiã ſecũdo. Nam licet
affectus illorũ trium offerentiũ feratur primò in ſingulos,
id eſt, in aliquẽ ſingulorum, affectus tñ ſacerdotis in vnica
oblatione primò fertur in omnes: & cõſequenter effectus
ei correſpondens eſt cõmunis & diuiſus in partes: & cõſe-
quenter minor ad ſingulos. Sed dico, ꝙ affectus ſeu volun
tas ſacerdotis volentis pro illis tribus celebrare, eſt depre-
catiuus, & ſic non diminuitur per hoc, ꝙ eſt in multis, ſed
augetur, vt patet ex dictis: eſt etiam applicatiuus.ſ. virtutis
ſacrificij ſeu paſſionis Chriſti ad effectum: & ſic eſt inſtru-
mentũ Chriſti, & principaliter offerentis ſacrificiũ: & con-
ſequẽter applicat proportionaliter ad effectũ eius ſi ſic in-
tendit: vñ affectui eius nõ proportionatur effectus ſacrifi-
cij, niſi qñ ex motione ſua principaliter celebrat. Eſto tñ
ꝙ habeat aliquẽ effectũ circa ſacrificiũ diuiſum: tamẽ cum
etiã ipſi offerẽtes habeant effectus affectuũ ſuorũ, ipſi ſunt
plenè ſatisfacti ac ſi ſacerdos ad inſtantiã vnius tñ cele-
braſſet: quia non quærebãt principaliter affectũ ſacerdotis,
nec illũ ipſe promiſit, ſed ſacrificiũ ipſum, ad quod redden-
dum ſufficit ipſe affectus ſolũ vt applicatiuus, quod ei con
uenit ratione intẽtionis. ¶ Quantum ad tertiũ dico, ꝙ pri-
mam opinionẽ S.Tho. expreſsè reprobauit: ſecundam verò
quantũ ad ſuffragia in genere expreſsè approbauit & do-
cuit: tertiam verò expreſsè non docuit, videtur tñ conſona
principiis eius quæ recitaui, nec auderem illam reprobare,
ſed mihi apparet vera & indubia, & practicanda, niſi repu-
gnet aliqua promiſſio licita ſacerdotis: quæ ſi interueniat,
ſeruãda eſt, de quo j.§.ſeq. Et ſi quæratur quomodò ſtat, ꝙ
S.Tho. teneat ſecundam opinionem, & ſimiliter tertiam?
Dico hoc ideo eſſe, quia ſuffragium, quod eſt per miſſam,
põt fieri immmediatè pro multis ſiue primò: & tunc nõ ita
prodeſt ſingulis, ſicut ſi pro ſingulis immediatè & primò
fieret: qa diuiditur, vt cũ ſacerdos ex ſe ſolo moueretur ad
celebrandum pro oĩbus defunctis. Poteſt etiam fieri imme
diatè, ſiue primò ꝑ ſingulis: vt cum ſacerdos motus à mul
tis celebrat pro multis, & tũc ita prodeſt ſingulis, ac ſi pro
eis ſolis celebraret: quia tunc nullũ vnũ numero ſuffragiũ,
diuiditur. Quatenus ergo miſſa dr̃ primò pro multis, vera
eſt ſecũda opinio: & quatenus dicitur primò pro ſingulis,
eſt vera tertia. Et confirmatur: quia cum virtus ſacrificij ſit
infinita, & pars qua diſtribuit Chriſtus aut eccleſia ſit fini-
ta, alioquin liberarẽtur omnes: relinquitur infinita pars di-
ſpenſanda per ſacerdotem, q̃ poteſt multis applicare, licet
cuilibet finitè: & ſic non videtur ratio, qñ ad inſtantiã mul
torum celebrat, quin ſinguli accipiant ſm affectum ſuũ,
ac ſi pro eis ſolis offerret ſacrificiũ. Et hanc opinionem te-
nuit Sum. Ang. licet nõ plenè, nec vſquequaq; bene dedu-
10 xerit. ¶ Decimò * quæritur, vtrũ ſacerdos ꝓmittens ſigilla-
tim tribus vnã miſſam, liberetur dicẽdo vnã pro omnibus?
Et dico, ſm Pet. de Pal. ꝙ non: ſicut ſi promiſiſſet ſigillatim
tribus marcham vnã, & exhiberet vnã omnibus: quia miſſa
celebrata ꝑ multis, non tñ valet ſingulis. Dico tamen ſe-
cundum eum & Arch. & alios tenentes ſecundã opinionẽ,
ꝙ talis ſacerdos excuſari poteſt quinque modis. ¶ Primò
propter impoſſibilitatẽ celebrãdi pro quolibet ſpecialiter:
puta ſi collegiũ ſaluo officio, ad quod eſt inſtitutum, non
poteſt ſoluere plus quàm duas vel vnã miſſam: aut ſi reli-
gioſo, poſtquã ꝓmiſit, imponuntur à ſuperiore aliæ miſſæ:
quia difficultas præſtationis etſi non liberat, tamẽ excuſat.
¶ Secundò propter conſuetudinẽ, maximè apud eum qui
ſcit vel ſcire tenetur: quia ſcienti dolus nõ infertur. ¶ Ter-
tiò ratione cõuentionis, ſi expreſsè hoc dicat promittens:
quia contractus ex cõuentione legẽ accipiũt: quod ẽt ſuffi-
cit dicere executori: quia cui cõmiſit teſtator diſtributionẽ
pecuniæ pro miſſa, videtur etiam cõmiſiſſe ordinationem
de miſſa procuranda. ¶ Quartò propter recõpenſationẽ: vt
ſi in aliis miſſis vel ſuffragiis recõpenſetur: quia nõ refert
quid ex æquipollentibus fiat. ¶ Quintò propter ſuppletio-
nem Dei: quando ſcilicet ſacerdos tantũ affectum habet ad
quemlibet, quantũ habere debet ad vnũ ſolũ, ſi pro illo ſo-
lo celebraret. ¶ Et multo magis excuſatur his modis, ſi ſit
vera tertia opinio. ¶ Et vlterius excuſaretur ſextò: quia ce-
lebrat ſm intentionẽ principalẽ & remotam eorũ, quibus
promiſit, quæ eſt vt is, pro quo celebrat, habeat illum effe-
ctum, quẽ facit miſſa pro eo ſolo celebrata: vnde ſtãte illa
opinione poſſet, promittẽdo centũ, vnã miſſam ſatisfacere
cum ea ſola, ſi tñ eam dicere tardaret, vt ſatisfaceret pluri-
bus, eſſet mortale de ſe, qa faceret iniuſtitiã expectantibus
ſuffragiũ quod ſoluere tenetur q̃ citiùs commodè poteſt.
Si etiã promiſiſſet miſſam de Spiritu ſancto, vel in tali lo-
co, & diceret alias vel in alio loco; infideliter ageret con-
11 tra promiſſum, & nõ ſatisfaceret. ¶ Vndecimò * quæritur,
quomodo ſe debeat habere ſacerdos in acceptando miſſas,
vt ſit in cõſcientia tutus, ſi vult vnam miſſam celebrare ad
inſtantiã multorum? Et dicit Scot. in quolib. ꝙ ſacerdos ad
miſſam dicendã pro iſto teneri poteſt dupliciter; primò.ſ.
ex liberali promiſſione, ita ſcilicet, ꝙ nihil recipitur in re-
compenſatione ꝑ miſſa, & tunc in poteſtate promittentis
fuit tantũ promittere quantũ voluit, & ad tantũ ſe obliga-
uit, & non plus, ſi tamen ille intellectus poſſit ſine menda-
cio ſtare cũ verbis habitis, extrà de ſponſ. ex literis, in gloſ.
quia liberũ fuit & licitũ ſtipulatori latè verba concipere. ff.
de verb. oblig. l. quicquid. & tũc ſi reddat ſicut intendebat,
debitũ ſoluit. Et ſecundò ex ſtricta obligatione: puta, quia
ille liberaliter obtulit eleemoſynã, & iſte liberaliter ꝓmi-
ſit celebrare miſſam omni cõuentione ceſſante: & tunc ſi
verba obligationis ſunt certa, & ſimpliciter determinata
ad vnũ intellectũ, puta ſi obliget ſe dicere vnã miſſam pro
iſto vnà cũ aliis qbus tenetᷣ, vel ſi obliget ſe dicere ꝑ iſto
ita ſpecialiter ſicut põt pro alio à ſe celebrare, tunc ſatisfa-
ciat, ſi ſm intellectũ ſatisfacit, & nõ aliter. Si verò verba ha
bere poſſunt diuerſos intellectus, ſtrictiorem.ſ. & minus
ſtrictũ, vt dicam pro te vnam miſſam: vel generalius, cele-
brãdo pro te, tunc habet locũ illud de ſponſ. c. ex literis.ſ. ſi
alter nõ intellexerit quod alter ꝓpoſuit, ad cõmunem ver-
bi intelligentiã recurratur, & cogatur vterq; verba prolata
in ſenſu illo retinere, quẽ ſolent rectè intelligẽtibus gene-
rare. Et iſta cõmunis intelligẽtia in hac materia eſt, ꝙ obli
gans intendit obligare ſacerdotẽ ad id, qđ eſt ſibi vtilius,
quantũ licitè poteſt. hæc ex illo. Et adde, ꝙ tenendo tertiã
opinionẽ ſi rogaret celebrare ꝑ aliquo ſine quacunq; par-
ticipatione: dicere poteſt hoc nõ eſſe bonum, quia eccleſia
ordinauit, vt patet in canone, ꝙ multi participent, & fortè
Deus etiã alios vult participare. Sed celebrando pro eo, eo
modo, quo diuina iuſtitia & volũtas exquirit, & tutius erit,
etiã ſi pro mille dicat vnã, & multo fortius ſi rogatᷣ tãtum,
vt dicat miſſam ꝑ aliquo, qa ſatisfit intẽtioni ſanè petentis
12 propinquæ vel remotæ. ¶ Duodecimò * quæritur, vtrum
ſacerdotes, q ſunt partes alicuius collegij, teneantᷣ celebra
re, ſm intentionẽ præſidentis, puta prælati? Et dico, ꝙ ſic,
ex iure naturali in miſſis quæ imponuntur in recõpenſa-
tionem

tionem beneficiorũ, quæ redundãt in collegium: quia qui
ſentit onus, ſentire debet & commodum, & econtrario. de
reg. iur. c. qui. lib. vj. vbi prælatus ſicut commodorũ, ita &
onerũ eſt diſpẽſator: cum oppoſitorũ eadem ſit diſciplina
ſm Philoſophiam & iura. In aliis autem non tenetur: quia
homo ſuper hominis intentione non habet poteſtatem: tñ
vbi ſunt multæ & continuæ obligationes, prælatus poteſt
continuè obligare ad celebrandum ſm ſuam intentionẽ:
& non erit licitum aliter celebrare. Poſſet etiam, qui præ-
eſt, dare licentiam alicui celebrandi pro aliquo ſuo amico
ex cauſa rationabili, ſicut & eximere aliquẽ à communi-
bus oneribus. De materia miſſæ vide etiam s. Eucharistia.

RVRSVS DE MISSA SECVN- dò quò ad auditionem.

1 *Miſſam audire quando quis teneatur, & quæ neceſſitas excuſet. num. 2.*
3 *Miſſa à quo ſacerdote ſit audienda, & qualis miſſa, num. 4.*
5 *Miſſa vbi audienda, & qualiter. num. 6.*

MISSA rurſus conſiderari poteſt ſecundò quantũ ad
auditionẽ, inquantum fideles obligati ſunt ad illam
1 audiendam. ¶ Primò ergo quæritur, * quid circa auditio-
nem miſſæ eccleſia præcepit, & quomodo præceptũ intel-
ligatur? Et dico, ꝙ præcepit ſecularibꝰ die Dominico miſ-
ſas totas audire, ita, ꝙ ante benedictionẽ ſacerdotis nullus
egredi præſumat. de conſec. diſt. j. miſſas. quod ſecundùm
glo. intelligitur niſi neceſſitas cogat. Qui etiam aliorum
curam habent, vt domini & parentes, tenentur ſecundùm
Arch. conari, vt audiant ſerui & filij omnes. ¶ Dicitur au-
tẽ primò Secularibus: per quod aliqui, vt Io. de Biblia. in
quolibeto, arguunt hoc nõ præcipi religioſis aut clericis,
per arg. à contrariis, diſt. xv. qualis. Sed melius dicit Arch.
in Roſa. ibi vacare arg. à contrariis per arg. à minori: quia
clerici & religioſi ad maiora tenẽtur, diuino cultui totali-
ter deputati. xij. q. j. duo ſunt. arg. de priuil. c. fin. lib. vj. nec
deobligat ab hoc obligatio ad horas: quia & religioſi obli
gati ad ieiunia ſui ordinis, nõ deobligantur à ieiuniis ec-
cleſiæ. Igitur quilibet Chriſtianus ligatur hoc præcepto,
nõ excõmunicatus, nec interdictus, aut legitimè impedi-
tus, ſiue ſit ſeruus ſiue liber, modò habeat vſum rõnis, ſe-
cundùm Pet. de Pal. quod intellige quãdo hoc præceptum
ſciunt, vel ſcire commodè poſſunt. ¶ Dicitur ſecũdò Die,
q. qñ à media nocte incipit quantũ ad hoc, vt s. Miſſa. j. §.
vj. ideo ſatisfactũ eſt præcepto ſi audiatur in nocte quãdo
licitè celebrat, vt nũc in natali Domini, & olim in nocte
reſurrectionis. ¶ Dicitur tertiò Dominico: per quod intel-
ligitur generaliter omnis dies feſtus de præcepto, ſm Pet.
de Pal. in quarto, per c. qui in die ſolenni. de conſecr. diſt.
j. quod ſentire videtur etiam Io. And. in nouel. & Doct. di-
cẽtes aliquos in diebus feſtis excuſari circa opera manua-
lia, niſi miſſam amittant, & eſt rationabile: quia conſuetu-
do legum interpres ita habet, tum etiam quia ratio eadem
eſt, cùm ideò ſint feſta alia à Dominica inſtituta, vt vace-
tur diuinis, & cõſequẽter debet eſſe idẽ ius quãtum ad va-
cationem circa diuina, tum etiã quia hoc idẽ videtur velle
text. extrà, de paro. in c. ij. Aliis autem diebus nullus etiam
religioſus aut clericus tenetur audire miſſam ex præce-
pto. Non obſt. c. ſolet. de conſecr. diſt. j. quod videtur velle,
ꝙ in Quadrageſima nullus dicat ieiunare niſi audita miſ-
ſa, quia loquitur de conſilio, aut ſi loquitur de præcepto,
eſt abrogatũ. ¶ Dicitur quartò Miſſas in plurali, non quia
ſit neceſſe eundem plures eodem die audire miſſas, vt qui-
dam putant, ſed referenda ſunt ſingula ſingulis, vt ſit ſen-
ſus, ꝙ illi qui audiũt iſtam miſſam audiant totam: & ſimi-
liter qui audiunt illam aliam: & ſic de aliis. ¶ Dicitur quin-
tò totas, id eſt, integras: modico tamẽ pro nihilo reputato,
de conſec. diſt. ij. re vera. Vnde ſecundum Arch. præceptum
non obſeruat, qui partem notabilem amittit, puta medieta-
tem aut tertiam partem, ſecus qui modicam. Seruitores &
diſcurrentes pro expedientibus miſſæ, vt in miſſis ſolenni-
bus, pro thure, vino, & huiuſmodi, intelligunt adeſſe miſſę
etiã pro tpe illo. ¶ Dicitur ſexto. Niſi neceſſitas, &c. quia ex
rationabili neceſſitate, ſiue ex rationabili cauſa q. ab hoc
præcepto excuſatur, puta dato eo caſu, in quo ſi quis vellet
miſſam audire, ipſe vel alius ex hoc incurreret probabiliter
graue damnũ animæ vel corporis, aut rerum vel honoris,
ſm ſuam exiſtimationẽ & fidem, etiam ſi aliquando falla-
tur, & ita non ſit in re, argu. eorum quæ dicta ſunt s. Ieiu-
nium. §. viij. part. j. Ex quibus patet, ꝙ mortaliter peccat, q
hoc præceptum ſine rationabili neceſſitate tranſgreditur,
etiã ſine contemptu ex ſola pigritia, vt patet etiam s. Lex.
§. viij. & s. Ieiunium. §. viij. part. j. & s. Contemptum, per to-
tum. Vide diſtinctionem Rich. Ange. in quolib quẽ ſequit
Sum. Ang. dicentis, ꝙ eſt mortale tranſgredi. Ex cõtemptu
verò, & ſimiliter ex interpretatiuo, qui eſt qñ quis trãſgreſ-
ſionem aſſueſcit ſine cauſa, eſt verò veniale ſi fiat ſine con-
temptu ex paſſione vel pigritia, etiã ſine cauſa rationabili:
eſt verò nullum peccatum ſi fiat ex cauſa rationabili, non
approbo quantum ad ſm membrum, quia iſta omiſſio ſine
cauſa eſt mortalis, ſm Arch. Pet. de Palu. & Panor. in c. j. de
vita & honeſt. cler. & penè omnes, nec requiritur contem-
ptus hic ad peccandum mortaliter: quia requiritur in his
quæ de conſilio, non in his quæ de præcepto ſunt, ſecundũ
Pan. in rub. de obſerua. ieiu. in fin. & in c. iram concupiſcen
2 tiam. de conſtit. ¶ Secundò * quæritur, quæ ſit neceſſitas
excuſans ab hoc præcepto audiendi miſſam? Et dico, ꝙ re-
gula generalis diiudicandi talem neceſſitatẽ tradita eſt in
fin. §. prioris exemplariter autẽ loquendo ſecundùm Arch.
excuſantur infirmi, & eorum ſeruitores, & qui paruulos ſi-
ne periculo dimittere non poſſunt, argu. de reg. iur. c. quod
non eſt: & qui audiendo impedirent ab arduo & iuſto ne-
gotio, & qui ratione officij prohibẽtur exire, vt caſtellani,
& alij dominis ſeruientes, & domini ac conſiliarij tempo-
re miſſæ vrgẽtibus cauſis occupati, & puellæ nubiles igno-
rantes hoc præceptum vel facientes quod in ſe eſt vt au-
diant: & vt v detur, parentes qui eas ad hoc cogunt ex con
ſuetudine regionis, vt ex honeſtate ſint clauſæ, arg. de con-
ſu. c. fin. niſi eas ducant ad choreas, vel permittant ſtare in
feneſtris, & viduæ poſt mortem mariti aliquo breui tem-
pore, puta hebdomadæ vel menſis ex conſuetudine, ſecus
per ſex menſes vel annnũ. diſ. viij. conſuetudo. & coniuga-
tæ, quæ audire non poſſunt ſine magno ſcãdalo virorum:
puta, quia familiæ bene præparare non poſſunt. xxxiij. q. v.
noluit. & itinerantes, qui ob hoc perderent ſocietatẽ neceſ-
ſariam vel vtilẽ. Et idem dic tu de pauperibus mulieribus,
quæ aliqñ veſtibus priuatæ aut velis, ſi eccleſiam adirent,
3 grauiter deriderentur ab aliis. ¶ Tertiò * quæritur, à quo
miſſa ſit audienda? Et dico, ꝙ à ſacerdote non fornicario
notoriè, non autem à fornicario notoriè. diſt. xxxij. nullus.
& de coh. cle. & mulie. c. ſi. quod intellige ſi ſit publicè de-
nunciatus per conciliũ vltimũ Conſtãtienſe: quod illa an-
tiqua iura modificauit: licet ſit cõſultius à tali ẽt nõ denun
ciato nõ audire ſi audiri põt ab alio. Si aũt ſtaret illud anti-
quum ius in ſuo vigore, ſm Arch. populus nõ habens alios
ſacerdotes, & hanc legẽ ignorãs, melius audiret q̃ non au-
diret, nec eſſet ſuper hoc ſolicitandus, quando aliter proui-
deri non poteſt, ſi verò ſciret hanc legem, abſtinere debe-
ret

ret à miſſa: & excuſaretur à præcepto de audiendo. Vide
4 etiam s. Clericus. ij. §. viij. Quartò quæritur, quæ miſſa ſit
audiẽda? Et dico, ꝙ miſſa eſt duplex. ſ. ordinaria, ſiue pro-
pria, ſiue Dei: & eſt illa quæ congruit officio quod in ec-
cleſia celebratur ea die: & peculiaris. i. ſpecialis de aliquo
ſancto, ſm Ray. vel peculiaris. i. ex peculiari ſiue ſpeciali
deuotione ad illam celebrata, ſm Arc. Dicit igitur Arch.
ꝙ de cel. miſ. c. ij. reprehenduntur qui miſſas proprias pro-
pter peculiares omittunt. Sed dicit illud. c. ex congruitate
loqui: ex neceſſitate aũt nõ teneri aliquẽ ad propriam au-
diendam: quia nec d. c. miſſas. hoc dicit, ſed loquitur indi-
ſtinctè, nec poſſunt idiotæ, vel mulierculæ ſcire an miſſa
ſit propria: hoc quoq; ſemper interrogare nimis eſſet labo
rioſum Reprehenſibile tñ eſt ſm Arch. ſacerdotibus, & ſi
nõ dãnabile, ad inſtantiã laicorũ dimittere miſſas proprias
propter peculiares: imò eſt damnabile & mortale ſm ali-
5 quos, vt s. Miſſa. j. §. iiij. ¶ Quintò quæritur, * vbi miſſa ſit
audienda, in parochia. ſ. propria, vel alibi? Et dico duo.
* Primum. Qui contempto proprio ſacerdote miſſam au-
dit in aliena parochia in diebus feſtis, expelli debet, & re-
mitti ad eccleſiam ſuam. de paroch. cap. ij. quod ſecundùm
Pan. poſt Inn. ibi eſt verum, ſi hoc facit ex cõtemptu: quia
facit contra præceptũ ſuperioris: & qui eũ admittit, furtũ
quodammodo committit. Sed ſi hoc facit ex cauſa ratio-
nabili, non eſt eiiciendus: puta, quia proprius ſacerdos eſt
notorius fornicator, vel præciſus ab eccleſia. Et idem, ſm
Arch. ſi hoc facit ob maiorẽ ſui deuotionẽ: puta, quia alibi
deuotiores videntur celebrantes: aut cũ miſſa reportat ſer-
monẽ, vel hmõi, imò idẽ eſt quacunq; cauſa iuſta hoc fa-
ciat, puta ꝓpter maiorẽ cõmoditatẽ, aut delectationẽ non
illicitã: quia iã eſt rõnabilis & pręſcripta circa hoc cõſue-
tudo, quæ d. c. ij. abrogauit dato, ꝙ pręceptũ cõtineret cõ-
tra laicos, ne alibi quã in ſua parochia miſſam audirẽt. qđ
multi negant. Quidã tamẽ, vt Sum. Ang. hoc limitant, mo-
dò declinans propriã parochiã nõ audiat miſſam in pro-
prio oratorio, ſed in publico facto à populo, ſecundùm gl.
in c. ſi quis de conſe. diſt. j. vel à fortiori in eccleſiis mendi-
cantiũ ædificatis authoritate ſummi pontificis. Sed ego di-
co, ꝙ vbicunq; audiat, etiã in domo priuata, eſt ſatisfactũ
pręcepto, rõne cõſuetudinis ſcitæ & toleratæ, & rõnabilis
& præſcriptæ, licet malefaciat audiens in domo ſine ratio-
nabili cauſa. ¶ Secundum. Et ſi epiſcopus prohibeat audire
miſſam in eccleſiis mẽdicantium diebus feſtis: dicit Arch.
obediendum eſſe, arg. xj. q. iij. quid ergo. & c. ſentẽtia. licet
malè faceret tollẽdo pias cõſuetudines cum ſcandalo po-
pulorũ, cũ & Greg. ſanctus permiſerit ſacerdotes chriſma-
re ad ſcãdalũ tollendũ. xcv. diſt. peruenit. Sed tñ ego dico,
ꝙ hoc caſu obedire non eſt neceſſariũ nec ille hoc põt iu-
bere, quia iſta cõſuetudo audiendi ibi authoritatẽ habet à
ſuperiore epiſcoporũ. i. à Romano põtifice, qui mendican-
tes inſtituit ad ſupplendũ defectum epiſcoporum, qui iam
non prædicãt, nec pędicatores ſuſtentant & ſic eſt tanquã
lex eiuſdẽ, & præterea ſicut eps non poteſt arctare ius cõ-
mune, ita nec cõſuetudinem generalem totius orbis, vt in
c. in his. & c. catholica. diſt. xj. Et ſi hoc ſub excommunica-
tionis pœna præciperet: dico, ꝙ ſententia eſſet iniuſta, vt
patet ex dictis, & etiam nulla: quia ſicut attentatum contra
ius eſt ipſo iure nullum, vt in c. vides. diſt. x. & in l. non du-
bium. C. de leg. ita & attentatum contra generalẽ conſue-
tudinẽ totius orbis, vt in d. c. in his. & c. catholica. ¶ Tertiũ.
Præcipitur tñ in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub inter-
minatione æternę maledictionis omnibus religioſis, ne in
ſermonibus ſuis prælatis eccleſiarum detrahant. ſ. nomi-
natim expreſſè aut circunloquutiuè, ſm gl. aut retrahant
laicos ab eccleſiarum ſuarum frequentia, vel acceſſu: & in-
6 tellige in publico ſermone, non in priuato. ¶ Sextò * quæ-
ritur, qualiter miſſa audienda ſit? Et dico tria. ¶ Primum.
Licet miſſa ſit deuotè audienda interius & exterius: inte-
rior tamen deuotio, quæ in attentione conſiſtit, non cadit
ſub humano præcepto, iuxta ea quæ dicta ſunt s. Hora. §.
xj. Exterior autẽ cadere põt, & videtur, ꝙ cadat illa deuo-
tio, quæ de ſe eſt neceſſaria ad auditionem, quæ cadit ſub
præcepto, cum qua non ſtat illa diſtractio, qua aliqui pro
notabili parte miſſæ nugantur cum ſocio, ſcandalizantes
alios, & ſacerdotem vexantes. ¶ Secundum. Secundùm Ar-
chid. non eſt neceſſe ſentire & diſtinctè audire verba miſ-
ſæ propter hoc, quod in dicto c. miſſas. dicitur audire: alio-
quin non impleret præceptum, qui propter multitudinem
à longe audit ſubmiſſe celebrantem: nec ſurdus, nec habens
auditu. Vnde intentio eccleſiæ, à qua eſt ſumenda intelli-
gentia dictorum xxij. q. v. humanæ. eſt, quod quis ſit præ-
ſens, & adſit miſſæ, & Deo vacet, & ſi eſt intelligens, dignũ
& iuſtum eſt vt intendat, & conetur intelligere. Adde tu
ex conſequenti, quòd talis tenetur nihil exterius facere
repugnans dictæ intentioni: quia qui tenetur ad proſecu-
tionem vnius oppoſitorum, tenetur ad fugam alterius.
¶ Tertium. Qui audit miſſam, ad quam tenetur de præce-
pto, ſimul eodẽ tempore dicere non poteſt horas, ad quas
de præcepto tenetur, ſine mortali: quia ibi ſunt duæ obli-
gationes, quarum quælibet attentionem, & deuotionem
exteriorem requirit, nec poteſt eſſe exterius attentus miſ-
ſæ, qui exterius eſt attentus officio, argumento capitis, ex
literis. de probationibus. cum ibi not. in verbo, vices duo-
rum vel econtrario: ſecus ſi aut ad miſſam aut ad horas
non teneretur ex præcepto, quia dicere non prohibetur,
niſi ex hoc aut ſacerdotes, aut alij impedirentur.

MISERICORDIA habet opera ſeptem corpora-
lia & ſpiritualia, de quib. s. Eleemoſyna, in principio.

MODICA regulariter leges & iura nõ curant. l. Seio.
ff. de in integ. reſtitut. & l. ſi oleum. ff. de dol. & facit.
text. in l. cum te. de re iud. in contrarium tamen facit Bal.
in l. ad barbaricum tranſeuntes. C. quæ res expor. non poſ.
vbi tenet, ꝙ ſi ſtatuto non poteſt extrahi vinum, poteſt
extrahi metreta. & in l. minoribus. C. de his quib. vt indi.
vbi tenet, quòd ſi ex ſtatuto cuſtos villæ non denuntians
malefactores, punitur, ſi denuntiant omnes præter vnum,
punitur. Sunt etiam alia multa facientia in cõtrarium. Sol-
uitur autem, quia ſi ſumus in his, quę ſunt contra ius com-
mune, & in caſu vbi vulnerantur regulæ iuris communis,
de minimis non curatur, & ita procedit. d. l. Seio. & d. l. ſi
oleum. Si verò ſumus in his quæ ſunt de iure communi,
& regulantur à iure communi, tunc de minimis curatur,
& ita procedunt contraria. Ita voluit Bald. in l. ſi proprie-
tarius. ff. de dam. infect.

MOLLITIES aliquando eſt ſpecies luxuriæ, de qua
s. ſuo loco. Aliquando eſt vitium oppoſitum perſe-
uerantiæ & pertinaciæ: de qua S. Tho. ij. ij. q. cxxxviij.

¶ MONACHVS vnde dicatur, & quæ ad illum
ſpectent, vide j. Religio, vij. per totum.

¶ MONASTERIVM quomodò ſe hẽt ad cõtra-
ctus & bona tẽporalia monachorũ. j. Religio. vj. per totũ.

¶ MONACHA, vide j. Religio. vij. per totum. & s.
Electio. iij. §. vj. & vij.

MONETA, vide s. Falſarius. §. vj. & vij. & s. Gabella,
ij. §. ix. & j. Solutio. §. ij. & Reſtitutio. & j. Pecunia. &
j. Vſura. v. §. j.

¶ MONITIO,

¶MONITIO, ſ.Excommunicatio,vij.§.xx.

MONOPOLIVM videtur eſſe conuentio aliqua,aut
locus,in quo vni ſoli licitum eſt aliquid vendere aut
emere quod illicitum eſt : vt l. vnica.C. de monopolis. &
dicitur à monos,vnum,& pole venditio.

DE MORA, ET MOROSO.

1 *Mora quando dicitur in aliquo.*
2 *Mora an dicatur,vbi quis habet exceptionem legitimam.*
3 *Mora ſua an cuique ſit nociua.*
4 *Moroſus ad quid teneatur.*
5 *Mora ſemel commiſſa an poſſit purgari.*
6 *Mora quomodò purgetur.*

MORA in propoſito vr̃ eſſe tẽpus, in quo quis inter-
pellatus ſcienter non facit quod in eo facere debet
& poteſt, vt patet ex his quæ not.in c.vlt.de loca.Ad hoc
igitur ꝙ quis dicatur moroſus, vel in mora , requiritur ꝙ
ſciat, vel ſcire debeat ſe debere , ꝙ interpellatus ſit à die,
vel homine.i.monitus,ꝙ habuerit dandi poſſibilitatem.ff.
1 de reb.cre.l.quod te. ¶ Primò verò quæritur, * quis ſit in
mora? Et dico , ꝙ obligatus ex delicto ſemper eſt in mo-
ra.ff.de cond.fur.l.in re furtiua.Obligatus verò ex contra-
ctu,ſi eſt ad certum tempus,ſtatim poſt illud eſt in mora,
etiam ſi non fuerit admonitus,nec monitio eſt neceſſaria,
quia dies interpellat pro homine.d.c. vlt. & C. de contra-
hend.& com.ſtipul l.magnam. Quod Pan.in c.licet Heli.
de ſimo.limitat ſi actor & reus ſint eiuſdẽ fori,aliàs non:vt
no.in l.itẽ illa.ff.de cõſt.pecu.de quo vide ĩ.Obligatio,per
totũ.Limita etiam,niſi iuſta cã excuſet:poſt quam tñ cãm
ſi ipſa deficiat,ſi nõ impleat quã citiſſimè põt,conſtituitur
in mora.l.Celſus.§.j.ff.de arb.vbi iuſſus ab arbitro dare cer
ta die,excuſatur ſi die illa fuit impeditus iuſtè:mõ det quã
citius poteſt impedimẽto ceſſante. & idem in c. cum dile-
cti. de dolo & contu. Et intelligo quàm citius põt cõmo-
dè & honeſtè, quia hoc poſſe eſt iuridicũ.Vide ĩ.Potẽtia.
Si verò dies nõ eſt appoſita obligationi,nec alia conditio,
ſic requiritur monitio , ſecundùm Bald.in l. non ignorat.
C.de fruct.& lit.exp.& Ang.in l.ſi manumiſſori.C.de obſ.
pa.præ.& Pa.in c.licet Heli.de ſimo.& in c.ij. de acc.& fa-
cit.l.fideicommiſſi.vbi eſt caſus aureus.ff.de vſur.& l.qui-
dã Iberus in verbo,qua de re volo vt cum libero loquaris.
ff.de ſeru.vrb.præd. & id quod legitur & not.in l.debito-
res.pręſentes prius denũtiationibus cõueniendi ſunt.C.de
pig.& in l.ſi ex legati cã.ff.de.verb.oblig.& in c.accuſatio.
ij.q.viij.quæ monitio vel interpellatio , ſeu debiti petitio
fieri debet cõgruo loco & tpe.ff.de ver.ob.l.cõtinuus.§:cũ
ita.vbi à promittẽte dare Epheſi peti nõ põt antequã illuc
potuerit accedere, qñ promiſſor eſt Romæ.Et licet gl.di-
cat in d.c.licet Heli.ꝙ in pecuniariis admonitio eſt de po-
teſtate,non de neceſſitate,tñ Lud.de Ro.in ſuis not.tenet,
ꝙ ſi debitor citatur ſine monitione,& confitetur debitum,
debet actor condemnari in expenſis citationis , ſi poterit
probare, ꝙ non fuit monitus, quia, vt dicit Pan.vbi ſ̃ ad-
huc non erat in mora,licet in ea per talem interpellationẽ
cõſtituatur,vt ſi fatetur debitum, fiat ei præceptum de ſo-
lutione.Tñ in cõſcientia,ſi creditor debitũ petere non au-
det ex timore,etiã reuerẽtiali, vel ſi debitũ ignorat, etiam
ſine monitione,debitor in mora cõſtituitur,& incurrit pe-
nam moroſi poſt inſtãs, in quo arbitrio boni viri ſatisfa-
cere debet & põt.Aliàs autẽ in mora non cõſtituitur,quia
ex quo creditor debitum ſcit, & ſine omni reſpectu pete-
re põt,& non petit videtur cõſentire dilationi.Et ſic intel-
lige.l. in omnibus obligationibus.ff. de reg.iur. & Theo-
2 logos in quarto.¶ Secundò * quæritur,vtrum ſit in mora
qui põt exceptione legitima ſe tueri?Et dico,ꝙ non,vt eſt
regula iuris in vj. ſicut dominus qui ſeruũ ſuũ fugitiuum
monachũ factũ intra trienniũ non requiſiuit, dicitur fuiſſe
in mora, qui tamen re vera nõ eſt in mora, ſi poteſt exce-
ptione legitima ſe tueri : puta lõginquitatis loci.xvij.q.ij.
ſi quis incognitus. Et dicit̃ exceptio legitima quæ replica-
tione nõ eliditur,non legitima verò quę eliditur,vt ſi feci
pactũ de nõ petendo decẽ quæ debes:ſed metu,vel tpe fu-
roris feci:ſi dum repeto excipias de pacto, exceptio elidi-
tur replicatione furoris, aut metus.hæc ex Io.And.¶ Ter-
3 tiò quęritur,* vtrũ ſua mora cuilibet ſit nociua?Et dico,ꝙ
ſic:vt eſt vna regula iur.in vj. ſicut ſi quis eſt in mora ſol-
uẽdi decimas,illæ pereunt ſuo periculo,etiã fortuito caſu.
xvj.q.j.decimæ.Et ſi debitor primò fuit in mora ſoluendi,
& poſteà creditor in mora recipiẽdi, vel ecõtrario,vltima
4 mora nocet.ff.de vſur.l.debitor. ¶ Quartò quæritur, * ad
qd teneat̃ moroſus debitor,vel emptor?Et dico,ꝙ tenetur
ad intereſſe dãni habiti & lucri ceſſantis, dũmodò ſit talis
perſona quæ veriſimiliter fuiſſet iuſtè lucrata,quod iudex
habebit æſtimare.Pro quo ex tex.in l.ij.ff.de eo,quod cer.
loc.in fi.vbi dicitur, ꝙ in hoc intereſſe habebit̃ ratio lucri
ceſſantis:& idem Inn.in c.ſacro.de ſent.exc.& gl in l.cura-
bit.C.de act.emp & Pan.in c.conqueſtus.de vſuris.vbi re-
fert Pet.de Anc.ita conſuluiſſe.vide ĩ.Vſura.j.§.xvij.¶ Sed
tamen aduerte,ꝙ mora & culpa ęquiparantur:niſi in hoc,
ꝙ mora eſt purgabilis.l.ſi ſeruum.§. ſequitur.ff.de verbor.
obl.& ſic poteſt intelligi.l.ſi is.in fin.ff.de iure dot.Vnde ſi
res danda, vel reſtituenda eodem modo apud eũ cui dãda
erat,vel apud dominum erat peritura,non tenetur moro-
ſus.l.fi.§.j.ff.ad l.Rho.de iact.ne creditor cum aliena iactu
ra lucretur:quod etiã ſequitur Fulg.& Mar.in l.quod te.ff.
ſi cert.pet.licèt Accur.teneat contrarium : ſed primum eſt
verius , ſaltem in conſcientia.de quo ĩ.Reſtitutio.vij.§.v.
part.iij.Et ſi ſit dubitatio an fuerit peritura , non liberatur
moroſus:quia interpretatio fit contra eum.l. cum res.§.fi.
5 ff de leg.j.¶ Quintò*quæritur, vtrum mora ſemel cõmiſ-
ſa purgari poſſit? Et dicit Io.Andr.in regula mora.in vj.ꝙ
non:vbi dies præfigitur à lege vel canone pœnam impo-
nente,quia pœna ſemel commiſſa non purgatur.Et ſic in-
telligenda eſſent iura,quę videntur dicere,ꝙ nõ purgatur:
vt xij.q.ij.longinquitate.ij.q.ij.puella.& de elect.in cũctis.
Et hoc eſt verum niſi in eadem lege vel canone caueatur,
ꝙ eodem caſu poſſit purgari mora,& pœna euitari : & ſic
intelliguntur iura contraria, quæ videntur velle, ꝙ poſſit
purgari : vt xviij.diſt.c j.& d.c. quoniam.de ſup.neg.præ.
literas.Pœna ergo ſemel commiſſa non purgatur:niſi for-
tè fingeretur quis nõ fuiſſe in mora ij.q.vj.biduum.¶ Sex-
6 tò * quæritur,quomodò purgatur mora?Et dico,ꝙ ex ce-
leri ſolutione ante requiſitionem factam,vt not.in d.c.vlt.
& facit.c.cum Bertoldus.de re iud. & c.ex tuæ.de cler.non
reſi.& ſimiliter ſi obtulit poſt moram tempore debito : vt
in d.§.ſequitur.Intellige ſi obtulit rem integram qualitate
non viciatam:vt ĩ.Reſtitutio.vij.§.iij.

DE MORTE, ET MORTVO.

1 *Mors quid & quotuplex ſit.*
2 *Mors naturalis an ſit ſatisfactoria pro peccatis.*
3 *Mors ciuilis an æquiparetur naturali.*
4 *Mortis periculum quando dicatur.*
5 *Mortuos an liceat ſpoliare.*

MORS,ſ̃m philoſophos,eſt vitæ priuatio:& mortuus
eſt is,in quo primo,vel gratia partis eſt mors,ſeu vi-
tæ priuatio. Eſt autem triplex mors.de pœnit.diſt.vlt.cap.
vlt.ſ.corporalis,ſpiritualis, & gehennalis : quia ſcilicet eſt
etiam triplex vita,qua qs priuatur.ſ.corporalis, ſpiritualis,
id eſt,gratia ſiue charitas vitæ,& beatitudinis qua qs pro-
priè priuatur ſolùm poſt mortem:ſicut & propriè tunc eſt
habilis ad illam.Corporalis tamen eſt duplex.ſ. naturalis,
qua quis priuatur vita ſubſtantiali , & accidentali , id eſt,
operatione vitali:& ciuilis , qua quis priuatur accidentali
tantùm,id eſt,aliqua operatione vitali, puta propria volũ-
1 tate,aut ciuium fruitione , & huiuſmodi. ¶ Primò*verò
quærit̃,quid de morte ſummariè ſcripſerit S. Th. in ordi-
ne ad mores? Et ex operibus eius,dico ſic,Pœna mortis in
præſenti non infligitur pro quolibet mortali , ſed tantùm
pro inferente damnum irreparabile,vel pro habente hor-
ribilem deformitatem. Vnde pro furto non infertur , niſi
aggrauetur per circunſtantiam grauem.ſ.ſacrilegij, pecu-
latus,aut plagij.ij.ij.q.lxvj.art.vj. ſecundùm , conſuetudo
tamen præualuit in contrarium.¶ Mors ſit ſanctis merito-
ria,licet ſit pœna,in quantum ea bene vtũtur.ij.ij.q. clxiiij.
art.xvj.¶ Mors illata,ẽt pro criminibus,aufert totam pœ-
nam peccati,vel partem,ſ̃m quantitatem culpæ, patiẽtiæ,
& contritionis:non autem mors naturalis.iiij. diſt. xx.
¶ Exponere ſe , & ſuos mortis periculo pro liberatione
perſonæ,per quam eccleſia,vel Reſpublica ſuſtentat̃ , eſt
laudabile.ij.ij.q.xxxij.ar.vj.¶ Exponere ſe morti ꝓ ſalute
animæ proximi certa, eſt præceptũ : aliàs verò conſiliũ iij.
diſt.xxix.¶ Dolẽdũ eſt de morte amici,ſed moderatè,qua-
druplici cauſa,primæ Theſſal.iiij. De morte autẽ propria
maximè triſtatur virtuoſus:qa priuat̃ maximo bono,quo
maximè dignus eſt.ſ. vita, & virtutibus ſecũdùm præſen-
tem vſum,licet quidam gaudeant propter ſpem beatitudi-
nis.iij.Eth.vel xviij.¶ Nullus eripiendus eſt à morte con-
2 tra iura.ij.ij.q.x.art.xij.ſecundùm.¶ Secundò*quærit̃, vtrũ
mors naturalis ſit ſatisfactoria pro peccatis ? Et dicit Scot.
in iiij.diſt. xxj. ꝙ licet ſit neceſſaria : tamen ſi acceptetur
voluntariè , eſt ſufficiens pœna pro omnibus venialibus,
& fortè pro magna parte mortalium,& cõſequenter mul-
to magis violenta, ẽt ſi pro peccatis inferatur, & ſic tenet
Sum.Ang.contra Roſ.& Supple.Sed S.Tho.in iiij.diſt. xx.
conſentit quantum ad violentam, non aũt quantũ ad na-
turalem:qa iam quaſi verſa eſt in naturam, ſicut & origi-
nale,ꝙ tanquam pœna conſequitur.& cõſentit Sum.Roſ.
& Suppl.& intendit S.Th. ꝙ in naturalibus non meremur
nec demeremur:licet concomitari poſſint aliquæ volitio-
nes , & acceptationes meritoriæ : ſicut non eſt meritoria
digeſtio cibi,licet ſit meritorium ex charitate gaudere, ꝙ
virtus à Deo data digerat,qa opus meritoriũ eſt in noſtra
3 poteſtate , vt ſ.Meritum. ¶ Tertiò*quæritur,vtrum mors
ciuilis æquiparetur morti naturali in dubio?Et reſpondet
Gemin.in c.ſuſceptum.de reſcrip.lib.6.& Arch.ibidem, &
do.Anto.in c.licet.de offic.delega. diffuſè. Sed tu conclu-
dendo dic:Aut verbum,mors,profertur à iure , vel ab ho-
mine.Si aũt à iure,in materia ſtricta , & exorbitanti à iure
communi:& tunc in dubio intelligitur de morte naturali:
vt in d.c.ſuſceptum,& in l.iiij.§.hæc verba.ff.de neg.geſt.
& ibi gl.& Bart.Si verò ius,in quo profertur mors, nõ eſt
ſtrictum,ſed extendibile ex identitate rationis,tũc ſi mors
ciuilis hẽt eundem effectum,quò ad id,de quo agit̃,quem
habet mors naturalis, ſic æquiparatur , & ita procedit ca-
put,placuit.xvj.q.j. Sed ſi non habet per omnia eundẽ ef-
fectum,non extendetur,neq; æquiparabitur, vt dicit gl.in
d.c quæſitum & in d.c.licet.Si autem verbum,mors, pro-
fertur ab homine:tũc in dubio non æquiparatur,quia ver-
bum hominis,referri debet ad mortem naturalem,vt in l.
ex parte.§.inſulam.ff.de verb.oblig.Ioan.autem.xvj.q.j.in
c.placuit,dicit,ꝙ regulariter mortis appellatione intelligit̃
4 mors naturalis.¶ Quartò*quæritur, qs dicatur eſſe in pe-
riculo mortis?Et dico,ꝙ infirmus quotidiana febre obſeſ-
ſus vbi machinæ iactantur,vel ab hoſtibus volentibus il-
lum occidere:nauigaturus per loca periculoſa , iturus per
loca inſidioſa,ætate cõfectus,& hmõi,vt patet.ff.de dona.
cau.mor.l.mortis cauſa,cum tribus ſequen. Sed tu dic , ꝙ
iſta dicuntur exemplariter,regula autem ſumitur ex arbi-
trio boni viri , vt penſatis omnibus circunſtantiis dicatur
eſſe in periculo mortis , qui probabiliter iudicatur eſſe in
5 periculo mortis. ¶ Quintò*quærit̃ vtrum liceat mortuos
ſpoliare?Et dico ꝙ non, quinimo tales ſpoliatores grauiſ-
ſimè legibus puniũtur.ff.de ſepul.viol.l. prętor.§. aduerſus
eos,& ſ̃m Philoſophum in iiij.Eth. latronibus ad nume-
rantur.De mortuo reſuſcitato,vide ĩ.Reſuſcitatus.

¶MORTIS articulus.ſ. Abſolutio.j.§.v.

MVLIER,vide ſ.Fœmina,& quò ad moniales.ſ. Ab-
batiſſa:& ĩ.Religioſa.vij.§.vlt.

¶MVLTITVDO cùm peccat , quid ſit agendum,
vide ſ.Correctio.§.xiiij.

¶MVNVS,vide ſ.Gabella.v. inquantùm munus eſt
donum,& inquantum eſt exactio.

MVRMVRATIO licèt plerumque commemoret̃, &
reprehendatur à ſanctis:tñ nõ eſt plenè declarata qd
ſit,& vtrum ſit peccatum , vel quale , ſed aliqui Doctores
dicunt,ꝙ eſt querela iniuſta, vel impatiens. Vr̃ aũt ſic di-
cendum, murmurare ſ̃m multos , dictum eſt per ſimilitu-
dinem ad mutire,ꝙ eſt proprium mutorum, & loqui non
audentium. Vñ murmur , aut murmuratio dr̃ primò om-
nis loquutio ſummiſſa vel clanculoſa , aut ſecretè & ſub-
miſſe,& clanculo facta , vnde & metaphoricè riuus aquæ
dr̃ murmurare.Sed qa talis loquutio frequẽter fit iniuſtè,
dr̃ ſecundò querela iuſta,& intellige clanculò, & angula-
riter,& non in faciem facta:quia non eſt murmur , ſi quis
queratur etiam iniuſtè coram præſide. Eſt autem querela
iniuſta dupliciter.ſ.ratione obiecti,qua.ſ. querelatur qs de
re iuſta, ſicut Phariſæi de receptione peccatorum à Dño,
& ratione modi,quia.ſ.licet quis:querat̃ de re iniuſta , ta-
men non debito modo,id eſt , non vbi, qñ , & quomodò
oportet,vt quia in angulo cum impotentia , vnde & Hol-
kot in diffinitione eius non ponit iniuſtitiam , ſed impa-
tientiam:dicens,ꝙ murmuratio eſt querela cum impatien-
tia in his, quæ homo debet patienter ferre. Et iſto modo
murmur eſt in communi loquutione , ſicut religioſus dr̃
murmurare, qñ aliquid iniuſtum quidem patitur , ſed ta-
men non exponit prælato rationem ſuam,ſed aliis, quorũ
non eſt ei prouidere. ¶ Igitur murmuratio ſumitur tribus
modis.¶ Primò enim eſt ſubmiſſa, & clanculoſa locutio,
& ſic poteſt eſſe cum peccato,& ſine peccato:ſicut Io.v.dr̃,
Murmur multus erat de Chriſto in populo,& ſequit̃,Qui-
dam enim dicebant,qa bonus eſt,alij aũt non , ſed ſeducit
turbas.¶ Secũdò eſt ſummiſſa, & clanculoſa loquutio que-
relantis de re iuſta , ſicut populus Iſraël murmurauit fre-
quenter contra Deum. Et tertiò ex re iniuſta modo iniu-
ſto , & his duobus modis eſt ſemper peccatũ , aut veniale
aut mortale, ſ̃m conditionem perſonarum , circũſtantia-
rum,animarũ qđ generali regula difficile eſt diffinire.Pœ-
na aũt murmuratoris eſt , vt alienus ſit à fratrum vnitate,
& opus eius abiiciatur.xc.c.diſt.alienus , vbi dicit gloſſ.ꝙ
opus clerici præcipuè eſt oratio , laici verò oblatio. Et ſic
videtur,ꝙ ſi ſit clericus,debeat in oratione , quaſi excom-
municatus ſe paratus eſſe ab aliis, & ſi ſit laicus , non reci-
piatur eius oblatio.

MVTILARE qd ſit,& vtrum liceat: vide s̃.Homicidium.iij.§.iij.Mutilare enim membrum propriè, eſt illud inutile reddere:ſed tñ communiter doct. capiũt mutilare pro truncare. Vide autem s̃.Corpore vitiatus.

MVTVS per ſigna põt petere ſacramenta :& ei danda ſunt.xvj.q.vj.qui recedunt, & matrimonium poteſt contrahere,vt s̃.Matrimonium.ij.§.vij.

DE MVTVO.

MVTVVM eſt res ex ſuo vſu conſumptibilis penitus, cuius proprietatem quis in alium transfert,recepturus deinde aliam rem non numero,ſed eandem ſpecie aut valore:vt ſi trado tibi pecuniam, recepturus poſt menſem aliam numero. ¶ Dr̃ primò res,quo nomine hìc venit etiã pecunia,quæ propriè dr̃ pretium rerum, vt patebit. Et ſecundò dr̃,ex ſuo vſu conſumptibilis penitus:qa in his,quę vſu ſuo non conſumũtur penit⁹,vt eſt ager,equus, veſtis, & hmõi,non eſt mutuum expreſsè aut per ſe,vt patebit j̃. & patet.ff.ſi cer.peta.l.ij. ¶ Et tertiò dr̃,cuius proprietatem: quia in mutuo transfertur dominium à dante in accipientem,vnde mutuũ dicitur quaſi ex meo tuum:qa.ſ. dum illud tibi trado,de meo facio tuum. ff. ſi cer.pet.l. ij. & ſtat periculo tuo poſtquam accepiſti, ſi perit, etiam caſu fortuito. C.ſi cer.pe.l.incendium.Inſt.qui.mod.re contra.obl. §.item. ¶ Quartò dicitur,recepturus deinde: quia ſi quis ſtatim,& de præſenti tradendo rem,accipit aliam rem vel pretium ſuæ rei,non eſt mutuum,ſed permutatio,aut venditio,vel alius contractus,vt j̃.Permutatio.Et quintò, aliã rem:qa ſi eſſet recepturus rei pretiũ, non eſſet mutuũ,ſed venditio:niſi & ipſum pretium mutuaret. ¶ Dr̃ ſextò, aliã rem numero:qa ſi eſſet recepturus eandem numero, non eſſet mutuũ,ſed commodatũ,vel depoſitum,vel alius contractus.ff.de contrah.emp.l.ij.& d.l.ij.ff.ſi cer. pet. ¶ Et ſeptimò dr̃,ſed eãdem ſpecie aut valore:qa mutuum fit dupliciter,aliqñ.ſ.expreſsè: & tunc regulariter recipitur idem ſpecie,aliquando verò tacitè, & tunc recipitur rei valor:vt ſi dedi frumentum valens decem, recepturus oleum valẽs decem aut plus:qa ipſum frumentũ non mutuat,ſed venditur aut permutatur:valor aũt ſiue pretium frumenti mutuatur implicitè, & virtualiter in tempus redditionis olei. Fallit ꝙ dictum eſt in mutuo pecuniæ:qa ſiue reddat eadẽ ſpecie, puta argentea pro argentea:ſiue eodem valore alia ſpecie,vt argentea pro ærea,aut ecõtrario,ſemper eſt mutuum expreſſum:quia pecunia eſt inuẽdibilis formaliter, etſi non materialiter.Itẽ quia omnis materia monetata,vt ſic & formaliter ſumpta, eſt in ſpecie eadem.ſ. menſuræ venalium, licet materialiter differat. Vnde valor viginti ſolidorũ eſt idem ſpecie in auro,& in argento formaliter, licet non materialiter. Dicit aũt Azo, & refert ac ſequitur Sum.Ang. ꝙ ſi detur pondus argenti, & recipiat pecunia argentea in numero,erit mutuũ:qa idẽ genus redditur, id eſt,eadem ſpecies.Ego verò dico ibi eſſe venditionem:qa res & pretium,nec argentum monetatũ,vt illud, ꝙ in numero conſiſtit,eſt idem ſpecie formaliter cum non monetato, ꝙ conſiſtit in pondere. Conſiſtit igitur mutuũ propriè,id eſt,expreſsè,& per ſe ſolum in rebus triplicis generis.ſ.in his,quæ conſiſtunt in numero, vt pecunia, id eſt, aurũ,argentum,& omne metallum monetatum vt ſic, vel in pondere,vt aurũ,vel argentum non monetatũ& hmõi: vel in menſura,intellige contentiua,qua grana, & liquida menſurantur,ad differentiam menſuræ panni,ſm Rod.vt vinũ,triticum,& hmõi,& generaliter in his, quæ vſu ipſo conſumuntur ſ.ex toto & penitus,vt d.l. ij. ff. ſi cer. pet.& Inſt.qui.mo.cõtrah.obl.in prin. In aliis autem puta equo, aut veſte vel hmõi,non eſſet mutuum expreſsè, & per ſe, ſed ſolùm implicitè,&per accidens,inquantum in his ſubintelligitur aliquod prædictorum triũ, puta, in equo pretium,qđ in numero conſiſtit, ſicut ſi trado equum, recepturus certo tempore pretium, intelligor mutaſſe pretium ipſum.Vñ ſi quid vltra recipio,vt patebit, eſt vſura, quæ non eſt ſine mutuo. Ratio aũt horum eſt:quia de ratione mutui eſt,ꝙ recipiens mutuum reddat aliam rem,vt dictũ eſt,& de ratione iuſtitiæ eſt,ꝙ reddat æquiualentem, quia aliter non eſſet æqualitas. Æquiualentia aũt eſſe non poteſt per ſe in rebus vſu non conſumptilibus, niſi fortè tarò,& per accidens, quia aſinus non eſt æquiualens aſino, aut equus equo,ſed in eis æquiualentia fit, & cognoſcitur per aliam rem.i.numiſma.quod eſt omnium rerum menſura.v.Ethi.Sed in aliis æquiualentia neq: eſt,neq; cognoſcitur per aliã rem reddibilẽ pro mutuo, ſed per menſurã, & pondus,& numerum,quæ non ſunt res reddibiles, nec aliqd valentes,vñ in illis non eſt mutuũ, niſi per accidens ratione pretij annexi. ¶ Quomodò aũt ſit dandũ mutuum ſine ſpe alicuius vltra ſortem iuxta præceptum Domini, vide j̃.Vſura.j.Quomodo etiam teneatur mutuare,qui pecuniam habet,vel aliud ſibi neceſſarium, vel vtile ad negotiandum,vel hmõi,vide s̃.Eleemoſyna.§.j.& diſtingue, vt ibi.& adde ſm Scot.in iiij.ꝙ habens pecuniam ſibi pro aliquo tempore inutilem, mortaliter peccat, ſi eam non mutuat indigenti petenti,faciens contra præceptum naturæ,& Chriſti.Luc.6.Mutuum date. Quod intellige primò ſi tutus ſit de rehabendo tempore opportuno:alioquin diſtingue vt s̃.quia commodare eſſet dare : & ſecundò ſi indigentia ſit circa neceſſitatẽ vel decentiam. Vtrum autem mutuò accipiens pecuniam teneatur reddere in eadẽ ſpecie.j̃.Solutio.§.ij.par.v.

DE NAVFRAGIO.

1 *Naufragio erepta, an quis reſtituere teneatur, etiam quæ mox erant peritura,& num.2.*

3 *Naufragij timore,ſi detur pecunia domino loci ne quid rapiat, an debeat reſtitui.*

4 *Reſtitui an debeant res eiectæ in mare,quas quis inuenit.*

NAVFRAGIVM dictum, quaſi nauis fragium, ſiue fractura,eſt naue fracta,id eſt,periclitata, rerum corporumque ſubmerſio. l. deprecatio. & per totum. ff.ad l. 1 Rho.de iact.C.de naufr.l.ij. ¶ Primò*verò quærit, vtrum reſtituere teneatur,qui aliqd de naufragio rapuit?Et dico, ꝙ ſic,ſiue de naui,ſiue de mari,aut litore rapiat.ff. de incẽ. rui.naufr.l.ſi quis ex naufragio.& d.l. deprecatio, nec excuſat à mortali,& reſtitutione,aliqua conſuetudo,ſtatutũ, aut præceptum,ſed furtum eſt.ff de acqui.re.do.l. qua ratione,in fin.C.de fur.l.rerum.Quin etiam ſm leges, ſi petatur intra annum, condemnabitur ad reſtituendum quadruplum;poſt annum verò in ſimplum:vt in d.l.rerum,& ff.eo.l.j.ſecũdùm canones verò, ſi iſte raptor ſit epiſcopus, vel prælatus,aut clericus,deponi debet, de accu.cùm dilecti.el j.vltra prædicta,ſiue clericus ſit,ſiue laicus,niſi ſatisfecerit,debet excommunicari : imò ſecundũ aliquos eſt excommunicatus,de rapto. excommunicationi. Sed hæc intellige,niſi nauigia exerceant piraticam tyrannidem, vel ſint inimica nomini Chriſtiano,vel principi.C. de fur. in 2 auth. nauigia. ¶ Secundò * quæritur, vtrum reſtituere teneatur,qui rapuit de naufragio aliquid, quod ſtatim erat periturum,puta farinam,aut zaccarum, vel papyrum? Et dico,ꝙ ſic, ſi ſine quocunque periculo vitæ talia [illegible] etiam ſi dominus aliàs non erat rehabiturus: quia ex charitate tenebitur ſuffragari d. c. excommunicationi. [illegible] intellige d.auth.nauigia.& d cap.excommunicationi,iuncta gloſ.ſed tamen debet habere laboris ſui mercedem:qa & ipſum dominum,ſi ſaluare debuiſſet,oportuiſſet ſatisfacere perquirentibus. Et ſm hoc intellige quæ dicit Rod. §. ſe. Si verò ſine vitæ ſuæ periculo eas ſaluare nõ potuit, diſtinguendum eſt.Nam aut ſe exponendo periculo vitę, non dico probabili,ſed qualicunque, capit ea bona quæ dominus veriſimiliter per aliam viam non erat rehabiturus:& retinere illa poteſt:quia non tenebatur cum tali periculo ſuffragari:imò ipſe dñs debuiſſet velle, ꝙ potius eã proximus haberet, quàm perirent. Si autem alia via erat ea dominus veriſimiliter rehabiturus,vt quia ea tempeſtas iactaſſet ad litus,aut alios qui dicto periculo ſe exponerẽt inueniſſet, tenetur reſtituere, licet debeatur ei præmium pro labore & periculo ad arbitrium boni viri.Si qs tamen ſimplex de talibus bonis aliquid ſurriperet, credens hoc ſibi licere vel ex ſtatuto vel ex alia cauſa,non videtur peccare mortaliter,nec incurrere excommunicationem,dicto c.excommunicationi,vt patet per dicta s̃. Excommunicatio.vij.§.xx. Si tamen ab homine fulminaret contra tales, etiam eo caſu quo talia poſſent licitè retinere, tenerentur ſaltem reuelare talia bona rapta. Ex prædictis aũt reſpondendũ eſt ad hunc caſum,qui de facto accidit.Cùm enim ex naui periclitanti omnes aufugerent, etiam patronus, vnus poſt fugã patroni ex capſa eius ſuſtulit mille aureos, eoſq; ſaluauit.Diſtinguendũ enim eſt,vt s̃. ¶ Tertiò quæ3 ritur,*vtrũ dñs, qui accepta ſumma conuenit cum nautis, quòd ſi naufragium patientur, nullus eos prædabitur, teneatur dictam ſummã reſtituere ? Et dico ꝙ reſtituere tenetur quicquid hac occaſione ſuſceperit vel ſuſcipi permiſerit,niſi ſpontanea liberalitate donetur, ſm Veruec. cùm aliàs deberet hoc gratis facere. Si tamen fieret ſtatutũ, ꝙ quis tm̃ reciperet pro reb⁹ quas ex mari recuperaret naufragiis,valeret ſtatutum,ſecũdùm Sum.Piſ.quia hoc,inqt, fit in fauorem naufragorum:vt homines in quærẽdo perdita ſint ſolicitiores præmium laboris recepturi. Et idem tenet Roden.& Sum. Ang.ac Roſel. licet contrariũ teneat Supple.& irrationabiliter ſatis : qa eſt hoc vtiliter gerere negotiũ naufragorũ.ff.de neg.geſt.l.Pomponius. ¶ Quar4 tò quæritur, * vtrum reſtituere teneat,qui res iactatas in mari vel eiectas ex naufragio inuenit?Et dicit Pa.in c.cùm dilecti de accuſat quòd non,ſi erant pro derelictis:qa talia naturali ratione efficiuntur capientis,Inſtit.de rerum diui. Si verò non erant pro derelictis, ſed ad euadendum proiectæ:cum proiiciens remaneat dominus, occupãs animo retinendi eſt fur,vt in gl.dicti c.cum dilecti.& l.qua rõne. §.vlt.in fin.ff.de acq.rerum domi. & eſt excommunicatus, ſi non reſtituit quàm primum poteſt. d. c. excommunicationi.de raptori.Quod intellige,præmiſſa monitione, vt s̃.Excommunicatio.vij.§.xx.par.iij.Licet hìc poſt Pan. teneat Sum.Ang.quo ad Deum non requiri monitionem. Si verò ſimpliciter accipit non conſiderando an eſſent derelictæ vel ne,excuſatur à furto:vt eſt text.in l.falſus.§. ſi iactum.ff.de fur.& ab excommunicatione. arg. dictæ l. falſus,& eorum quæ excommunicatio, vbi s̃.dicta ſunt. Qñ autem pro derelictis habeantur,Pan.dicit,vbi s̃. ex coniecturis præſumendum : vt ſi quis iactauit librum apertum in mare:ſecus ſi clauſum & inuolutum,& huiuſmodi:vide s̃.Inuenta.§ primo.

DE NAVTA, CAVPONE, & Stabulario.

1 *Nauta,caupo & ſtabularius de qua culpa teneantur.*

2 *Hoſpiti vel nautæ commiſſa pecunia quomodò probetur.*

3 *Hoſpes an teneatur de pecunia commiſſa, ſi dedit claues domino*

4 *Hoſpitio aliquem recipiens vt ciuis,non tenetur vt caupo.*

5 *Caupo an teneatur ex facto ſui famuli.*

NAVTA eſt maior in naui in hoc propoſito:& caupo eſt tabernarius,qui & ganeo:&ſtabularius eſt hoſpes recipiens etiam equos.Vndè dicitur nauta, qui nauẽ exercet,non aũt remiger:vt l.j.eodem tit.§.nautam,& ſimiliter caupo & ſtabularius,qui hoc exercent : & inſtitores.i.qui vendendis inſtant vice eorum:vt in d l.j. ¶ Primò ergo quæritur,*de qua culpa iſti tenentur?Et dico ꝙ de leuiſſi1 ma,ſed non de caſu.ff.nautæ,caup.&ſtabu.l.& ita.§.at hoc edicto.Nec obſtat l.j.§.ſi veſtimenta.ff.depoſiti. vbi depoſitarius non tenetur niſi de culpa leui : quia eſt ſpeciale in iſtis vt teneatur etiam de leuiſſima. Quod tamen fallit in conſcientia,vbi tenent ſolùm de leui.dicta l.& ita. qa loqt in odium talium, qui fraudes facere conſueuerant, vt ibi patet.§.at hoc edicto,& conſequenter fundat ſe ſuper præſumptione:& ſic locũ non habebit in conſcientia,iuxta dicta s̃.§.ix.niſi ſpecialiter accepiſſent mercedem pro cuſtodia:vt s̃.Locatio.§.xvij. vel niſi qñ res cuſtodiam diligentiſſimam requirebat:& ſcienter in cuſtodiam eſt ſuſcepta: 2 quia ſic tenentur de leuiſſima. ¶ Secundò*quæritur, quomodò probatur datum talibus in pecunia?Et dico,ꝙ ſi cõſueuit portare talem quantitatem pecuniæ:tunc credet iuramento ſuo : aliàs non,niſi quatenus probet.arg.ff. de re milita.l.ſi non omnes.§.à Barbaris,quia talis debet numerare pecuniam in conſpectu hoſpitis.ff.depoſi.l.j.§.ſi ciſta. 3 ¶ Tertiò*quæritur, vtrũ nautæ & præfati dantes domino deponenti clauem camerę,excuſentur ſi res pereant?Et dico ſm gl.in l.debet.ff.nautæ,caup.& ſtabu. §. item ſi prædixerit,ꝙ ſi à principio dedit claues,& prędixit,ꝙ nolebat teneri,excuſatur:aliàs ſecus. Similiter tenetur qñ à principio non dedit claues,ſed poſteà,licet prędixerit,per l.ſicut. C. de action. & oblig. niſi ille expreſsè conſenſiſſet nolle 4 eum teneri. ¶ Quartò*quæritur, an prædicta habeant locum in eo qui hoſpitatur aliquem non tanquam caupo, ſed tanquam ciuis, ſine mercede, ſicut qñ rex veniens ad aliquam ciuitatem diſtribuit ſuos per domos ? Et dico qđ non:vt l.ſi menſor.ff.ſi menſor falſum modiũ dixer. & ar. ff.de alea.l.j.§.item notandum,vñ ſi gratis facit, tenet ſo5 lùm de dolo & lata culpa. ¶ Quintò*quæritur ſpecialiter, an caupo teneatur ex facto ſui famuli? Et dicit Ioannes de Anan.in conſilio ſecundo incipiente, in Chriſti nomine, concludendo, ꝙ pro iniuria reali & damno dato in rebus poteſt hoſpes agere contra cauponem:vt l. licet. §. poſſumus.ff.nautæ,caup.& ſtab. ſed de vulnere illato per famulum caupo non tenetur quo ad expenſas vel intereſſe.Pro quo videtur tex.iuncta gloſſ.in dicta l.licet.§. idem dr̃, in verbo,ſed ſi damnum,& in l.debet,eod.tit.in princ.vbi gl. exponit factum,id eſt, receptum;quaſi velit dicere ꝙ non teneatur, niſi de recepto. Pro quo etiam facit,qđ non eſt eadem ratio:quia vix poterit fieri damnum in rebus, quin hoſpes ſit in aliqua culpa ſaltem leuiſſima : quia potuiſſet diligentius cuſtodire,non autem ſi eſt in delicto in perſona,quia obſtare non poteſt quin famulus,ſi velit, occidat aut verberet hoſpitem. Adde autem ſecundùm eundem Io.quòd ſunt quædam perſonæ, quæ regulariter tenentur ex facto & delicto familiæ ſuæ,vt ſunt publicani, nautæ, caupones, ſtabularij, & ſimiles. Aliæ autem perſonæ ita demum tenentur, ſi aliqui de familia deputentur ad certũ officium, & in illo delinquant, quia tunc dicitur paterfamiliàs eſſe in culpa deputando inſufficientem. Iſta eſt cõmunis opinio docto.in l.j.§.familiæ.ff. de public. ¶ Et ra-

ciunt hæc ad caſum qui de facto accidit. Nurus accendit noctu lucernam ad cuſtodiã infantis: & ea negligenter omiſſa ſequutum eſt duarũ domorũ incendiũ. Quærebatur an ſocer vel paterfamiliàs teneretur ex facto ſuæ nurus? Et concludit ex prædictis Io. de Ana. in conſil. vij. incipiente, in nomine ſanctæ Trinitatis, ꝙ non: quia iſte non deputauit illam ad hoc, ſed gubernationi liberorũ, quæ eſt de iure naturali. Præterea iſta culpa, quæ præſumitur cõtra habitantes, ex incendio iudicatur leuiſſima, vt voluit glo. Inſtitu. quib. mod. re contra. ob. §. præterea. & iſta non eſt imputabilis, vt voluit Salic. in l. ſi vendita. ff. de peric. & com. rei vend. & Bal. in l. in iudicio. C. de loc. vbi propriè loquitur de lucerna. Vtrum nauta poſſit res ſuas præferre depoſitis, quando vtraſque ſaluare non poteſt, vide s̃. Commodatum. §. xij. Vtrum etiam teneatur, ſi res meas tranſtulit in aliam nauim, & periit, vide s̃. Locatio. §. xvij. Vtrum etiam poſſit nauigare per omne flumen, & vti arboribus in ripa exiſtentibus, infrà Piſcari.

NECESSITAS loquendo iuridicè eſt triplex. Prima ſcilicet abſoluta, quæ eſt eius, ſine quo vita corporalis ſuſtentari non põt: vt ea quæ eſt alimenti. Secunda eſt opportuna, id eſt eius, ſine qua vita cõmodè ſubſtentari non poteſt, vt ea, quæ eſt eorũ, quorũ priuatio incõmodat notabiliter. Tertia eſt proficua. i. eorum, ſine quibus vtiliter vita non ſuſtentatᷣ, puta librorũ pro ſtudio. Illud aũt quod dicitur in c. licet. de feriis. neceſſitas facit licitũ, & legi non ſubijcitᷣ: eſt verũ de prima neceſſitate, qñ illud, quod cõtra legẽ eſt, non eſt malũ de ſe: puta, quia ex aliqua circunſtantia poteſt licitè fieri: quia tali neceſſitate occurrente nõ requiritur alia diſpenſatio, ſed authoritate propria põt quiſque contra legem venire. Eſt etiã verum, ſecundũ aliquos de ſecunda: modò fiat aliqua recõpenſatio: ſicut dicit dom. Anto. in c. j. de fer. quòd licet doctoribus conſulere pro forenſibus in die feſto, modo per aliquam eleemoſynam recompenſetur, & facit glo. in c. preſbyter. in verbo, denariũ. lxxxij. diſt. & melius d. c. licet. Quod limita extra contractus, & quando ſuperioris authoritas de facili haberi non poteſt: aliàs non eſſet tutum. In tertia verò neceſſitate omnino requiritur diſpenſatio: aliter non fieret licitum.

NEGLIGENTIA, propriè vtendo vocabulis, eſt defectus circa interiorem actũ volũtatis, qui eſt electio, non quidẽ actus, ſed circunſtãtiæ. Vnde ſm Iſid. in lib. Etymol. negligens dr̃ quaſi nec eligens. Pigritia autẽ eſt defectus circa executionem exterioris operis. Deſidia verò eſt defectus circa continuationẽ boni operis, à deſidendo dicta. Torpor autẽ eſt defectus circa feruorẽ executionis operis, dum tepidè fit bonũ. Inconſtantia verò eſt defectus circa ſtabilitatem voluntatis. Omiſſio aũt eſt defectus circa actum debitum fieri: ſicut negligẽtia eſt defectus circa circunſtantiã, puta tẽporis, loci, & hmõi. Vide Archid. ſi vis. ij. parte. tit. ix. c. iij. Largè verò ſumendo vocabula, negligentia eſt omiſſio alicuius, qđ fieri debet & põt. Vñ negligentia ſine mora eſſe non põt. de elect. cap. vlt. & de con. præb. quia diuerſitatẽ & no. in c. ſi cõpromiſſarius. de elect. lib. 6. Nomine igitur negligẽtiæ ſimpliciter venit leuis & leuiſſima culpa, vt patet in c. præallegatis, & facit xxviij. diſt. de Syracuſanæ. & c. cùm ex eo in fi. & c. commiſſa. § porrò. de elect. lib. 6. Et hoc qñ quis tenetur de culpa leui & leuiſſima: aliàs nõ. Nomine verò negligẽtiæ diſſolutè venit lata culpa. Vnde ff. mand. l. ſi fideiuſſor. in prin. dicitur: Diſſoluta negligẽtia ꝓpriè dolus eſt vel eſt lata culpa: & idem venit nomine negligentiæ, vt ff. de act. & obli. l. j §. is quoque apud. vbi eſt tex. quaſi apertus. Aliquãdo verò includit dolum. ſ. cùm lex imponit negligenti diuerſam pœnam à delinquente: quia tũc ſub negligente includit doloſam negligentiam, vt not. Gemi. in d. c. ſi cõpromiſſarius. ¶ Quomodo autem & qñ negligentia ſit peccatũ mortale Sum. Ang. innixa ſuæ falſæ opinioni, ꝙ transgreſſio legis humanæ præceptiuè ſit peccatũ mortale ſolùm ratione contemptus aut cõſuetudinis, de quo s̃. Ieiuniũ. §. viij. & s̃. Inobediẽtia. & s̃. Lex. §. viij. dicit, ꝙ negligentia eſt mortale, ſi ex ea omittantur ea, ad quæ quis tenetur ex præcepto vel officio de iure diuino in his, in quibus verſatur notabile damnum ſibi commiſſorũ: non aũt in his, quæ de iure poſitiuo ſolũ, niſi includatur dolus vel cõtemptus: intellige verus vel interpretatiuus, qui eſt cõſuetudo, ſm eum. Sed ſm S. Tho. ij. ij. q. liiij. & Supple. & mentem Roſ. negligentia dupliciter põt eſſe peccatũ mortale. Primò ſi id, quod omittitᷣ ex negligentia, ſit de neceſſitate ſalutis, id eſt, cadat ſub aliquo præcepto, ſiue ſit actus, ſiue circunſtãtia. Secundò, ſi voluntas intantum ſit remiſſa circa ea, quæ ſunt Dei, vt totaliter deficiat à diuina charitate, quod præcipuè cõtingit, qñ negligentia ſequitur ex cõtemptu. Si autẽ negligentia nõ ſit circa aliquid de neceſſitate ſalutis, nec ex contemptu, non eſt mortale s̃. Medicus. §. j. j̃. Prædicator. Videtur aũt velle Archi. in ij. parte. tit. ix. c. iij. in fin. ꝙ negligentia qñ eſt ex conſuetudine ſit mortalis, ſicut ſi quis conſueuit horas non dicere ſolicitè & deuotè. Sed ego dico, ꝙ conſuetudo id, quod de ſe eſt veniale, nunquã faciat mortale, vt patet ex dictis s̃. Ebrietas. Vnde ſi iſta negligẽtia conſueta eſſet circa omiſſionem horarũ, eſſet mortalis, ſecus ſi circa omiſſionem deuotionis in dicendo horas: quia illa deuotio nõ eſt ſub præcepto. Poteſt tamen hoc dictum eſſe aliquo modo verum circa religioſos, vt j̃. Religio. j. §. xij. in fin. De negligentia iudicis laici ſupplenda per eccleſiaſticum s̃. Iudex j. §. iij. De negligentia etiam conferendi beneficia eccleſiaſtica s̃. Beneficium ij. §. vj. Et ibi etiam de negligentia prouidendi in eccleſia cathedrali, vel regulari. De negligentia prælati, j̃. Prælatus. §. iiij.

DE NEGOTIO, NEGOTIAtore, & Negotiatione.

1 *Negotiatio an ſit licita.*
2 *Mercatio quot modis reddatur illicita.*
3 *Negotiatio quæ ſit illicita, & negotiat. expellat de templo Dei.*
4 *Aſſecurationes, quæ fiunt à mercatoribus, an ſint licita, & quis contractus ille ſit. & num. 5.*

NEGOTIVM dictum eſt quaſi negans otiũ. de verb. ſigni. forus. §. conſtat. & conſequenter ex ipſo nomine importat priuationẽ otij: & ſignificat actũ omnẽ, cui otium repugnat, puta actus regiminis ciuitatis aut domus, ſecundum qđ dicuntᷣ quædam negotia publica, & quædã priuata, & ſimiliter actus cõmutationũ ordinatarũ ad lucrũ, quæ maximã ſolicitudinẽ requirũt. Eſt igitur negotiũ in communi actus humanus practicus, qui vulgo exercitium dr̃: ſpecialiter autẽ vt nunc principaliter intendimus, negotium eſt cõmutatio vel permutatio lucratiua, id eſt, ad lucrum ordinata. Et idem ſignificat negotiatio, ſed alio modo, id eſt, in abſtracto. Et idem ſimiliter ſignificat mercatio vel mercantia, ſed differt voce: quia negotiũ à negatione otij dicitur, & mercatio à mercatu vel mercato, id eſt, à cœtu commutantium, vel à loco, in quo fiunt commutationes. ¶ Negotiator aũt in cõmuni eſt, qui actum practicũ exercet, ſiue qui vacat alicui exercitio. Specialiter aũt, vt principaliter intendimus, eſt is, qui negotiationem, id eſt commutationem lucratiuã exercet, ſiue ſub aliis verbis eſt, qui rem comparat, vt integram & immutatã vendendo lucretur ſm Ioan. And. poſt Arch. & Chriſto. Secus ſi emeret, vt eſſet ſibi materia aliquid inde operandi: vt dicit Chryſoſt. lxxxviij. diſt. eiiciens. Secus ſi emit vt vendat diuiſam, aut mutatam, de quo vide s̃. Emptio. §. ix. & idẽ penitus ſignificat mercator: vñ vno vocabulo pro alio indifferẽter doc. vtuntᷣ. ¶ Quotuplex aũt ſit negotium, & quomodo clericis ſit illicitũ vel licitum, dictũ eſt s̃. Clericus. iij. §. j. ¶ Negotiatio aũt quantũ ad materiam circa quam, eſt triplex. Prima. ſ. pecuniæ ad pecuniam, quæ dr̃ cambium, de qua ſpecialiter j̃. Vſura. iiij. §. j. & ſecunda pecuniæ ad rem, quę dr̃ emptio, de qua, inquantum ibi includitᷣ emptio & vẽditio, dictum eſt ſpecialiter s̃. Emptio. §. x. Tertia eſt rei ad rem, quæ dr̃ permutatio, ſeu vulgo baratũ, de qua ſpecialiter j̃. Permutatio. Quantum verò ad finem eſt duplex, vt j̃. §. j.
1 ¶ Primò* verò quæritᷣ, vtrum negotiatio de ſe ſit licita, vel illicita? Et dico ex Arch. poſt S. Th. ij. ij. q. lxxvij. art. iiij. ꝙ commutatio, quæ. ſ. eſt de ratione negotiationis, eſt duplex, ſm Philoſophum. j. Pol. vna. ſ. quaſi naturalis & neceſſaria. ſ. rerum ad res, vel ad pecunias propter neceſſitatem vitæ, quæ propriè non ad mercatores, ſed ad œconomos, & politicos pertinet: q habent prouidere familiæ, aut ciuitati de neceſſariis. Et alia denariorũ ad denarios, vl' rerum ad denarios: adde vel ad res, non ad neceſſitatẽ vitæ, ſed ad lucrum conſequendum, quæ propriè dr̃ negotiatio. Prima igitᷣ, ſm Philoſophũ, eſt de ſe laudabilis: qa habet honeſtũ finem: cùm deſeruiat neceſſitati vitæ; licèt in ea poſſint diuerſa peccata committi, quæ ſunt hominũ vitia, & non artis in ſe. Secũda verò cõſiderata ſm ſe habet quãdam turpitudinem, inquantũ de ſui ratione non importat neceſſariũ, vel honeſtũ finem, ſed quantum eſt de ſe, deſeruit cupiditati lucri, quę terminum neſcit, ſed tendit in infinitũ: põt tñ fieri licita, ſi mercator ordinet lucrum ad aliquem finem honeſtũ, vel neceſſarium: qa illud lucrum, & ſi in ſe non importet aliquem finem honeſtũ, vel neceſſarium, nihil tñ importat in ſui rõne vitioſum contrarium rationi: vñ ordinari põt ad finem honeſtũ & neceſſarium: puta ſi negotiator illud ordinet ad ſuſtentationem decẽtẽ ſui, & familiæ, aut ſubuentionem pauperũ, aut publicã vtilitatem, ne. ſ. deſint patriæ neceſſaria ad vitam, & inde lucrum expetit non quaſi finem, ſed quaſi ſtipendiũ laboris.
2 ¶ Secundò* quæritᷣ, quot modis mercatio reddatᷣ illicita? Et dico, ꝙ multipliciter ſm Ray. & Alex. in iij. parte. & In. in c. j. ne cler. vel mon. & Pan. ibidem, ex quibus colligitur, ꝙ eſt illicita ſex modis. ¶ Primò ex cauſa ſeu fine, qñ. ſ. fit propter auaritiam. i. improbam cupiditatem diuitiarũ, vel alium malum finem: & tunc eſt peccatũ veniale, aut mortale eo modo, quo ille finis. ¶ Secundò, ex perſõna, puta ſi ſit clericus & à fortiori religioſus: vt s̃. Clericus. iij. per totũ: laicis aũt eſt licita regulariter. ¶ Tertiò, ex tempore: vt ſi fiat diebus feſtis: qa eſt opus ſeruile, de quo dic vt s̃. Dominica. §. iij. ꝙ tamen ſm Pet. de Pal. fallit in nundinis ſcitis & toleratis, ſi diuina non omittantur: ſecus ſi nundinæ eſſent prohibitæ. ¶ Quartò, ex loco: quia in loco inhoneſto, & ſuſpecto non debet quis negotiari, ſeu etiam conuerſari. ff. de arb. l. ſi cum dies. §. arbiter. lxxxj. diſt. in omnibus. xxvij. q. j. ſi quis ſacro. ſimiliter neque in eccleſia. xvj. q. viij. & hoc diximus, imò hoc eſſet mortale, niſi magna neceſſitas excuſaret de immu. eccl. decet domũ Dei. lib. 6. iuncto c. reimq nolumus, de cuſt. euch. Quod intellige ſi qđ notabile fiat: ſecus in modico, & cũ ſtrepitu verborũ ac intentione lucrãdi: ſecus ſine verbis, & cũ intẽtione ſatisfaciẽdi honori diuino, & fidelium deuotioni principaliter, vt in candelis: licet fortè ſecundariò intendatᷣ aliquod lucrum, ſine quo tñ hoc fieret, ſi vendens ſecurꝰ eſſet de ſua indẽnitate, vnde laici, qui eas præſumũtur vendere vt lucrentᷣ, extra eccleſiam vendere coguntur. ¶ Quintò, ex mõ: puta, quia exercetur doloſè, vel cum mendaciis, & periuriis. ¶ Sextò, ex commercio, qñ. ſ. illud eſt reipublicæ damnoſum: ſicut cum quis totum granum, aut oẽs merces emit, vt coactis aliis à ſe emere, vendat ſuo modo. Et idẽ eſt quoties quæritᷣ lucrum immoderatum, de emp. & ven. c. j. ꝙ arbitrio boni viri limitandum eſt, ſm glo. Ray. Et ſimiliter ſm Arch. idem eſt qñ omnes conueniunt vt certo pretio vendant, vel vnus ſolus vendat tale quid: niſi pretium eſſet conueniens. Conſilium aũt eſt Hoſt. ꝙ taxatio pretij fiat per epm: ſed hoc eſt conſilium, ſi tamen ꝑ ipſum vel melius per rectores ciuitatis taxaretur, ſm Arch. poſſet carius vendi ſine peccato. ¶ Septimò, ex conſortio, vnde qui ſocietatem habet cum negotiatore, quem ſcit malæ conſcientiæ, tenetur ſm Arch. ſoluere ſocietatem ſi põt. ſ. commodè, vel ſi nõ põt proteſtari, ꝙ de illicitis lucris participare non velit, arg. di. lxxxij. error. & c. facientes & ſuper hoc dẽt inquirere, ne craſſa & non excuſante ignorãtia laboret. ¶ Non eſt aũt neceſſariũ, ꝙ lucrũ inde ꝑ hos modos quæſitum reſtituatᷣ, aut pauperibus detur, licet ſit conſiliũ ſm Doct. ꝙ fallit primò ſi quis iniuſtitiam commiſiſſet circa pretium iuſtũ in plus vendendo, vel in minus emẽdo. & ſecũdò ſm Ro. ſi qs fuit cã excreſcentiæ pretij emẽdo totũ aliqd, vt carius venderet: qa tenetᷣ læſis, ſi aliàs dãnum illud non eueniſſet, & rõ, quia fuit cã damni iniuſtè.
3 ¶ Tertiò quæritᷣ,* quæ ſit negotiatio ſic illicita, ꝙ ſit mortale, & negotiatorem expellat de templo Dei? Et dico, ꝙ eſt primò illa, quæ eſt cũ periuriis, vt patet. Et ſecundò ea, quæ cum mendaciis pernicioſis. i. ordinatis ad decipiendũ in aliquo notabili, vel ẽt in modico, ſi adſit animus decipiendi in magno, ſm Arch. ſecus ſi fiant ad conſeruandã indemnitatem vendentis; ſiue ad vendendũ iuſto pretio, aut ad decipiendũ in aliquo modico, cũ animo nõ decipiẽdi in magno, qa eſt veniale ſm Ray. licet Hoſt. falſo hoc dicat eſſe mortale, ſi aſſiduè fiat, ſumẽs exemplũ de ebrietate. ſed nõ eſt verũ, qa veniale de ſe quantũcũq; multiplicetur, & continuetur, nũquã fit mortale. ij. ij. q. cl. art. ij. Nec eſt ſimile de ebrietate, quæ de ſe eſt mortale ſi ſcienter admittatᷣ ſine neceſſitate: q ſciẽtiã aſſiduitas arguit. Et tertiò illa quæ eſt cũ intẽtione finali in lucro ponendo. ſ. ibi finẽ vltimũ, ꝙ tunc eſt, cũ illud eſt ſibi Deo charius: ita ꝙ quis Deum per mortale contemneret, vt lucrũ naciſcatur. Et quartò generaliter ea, quæ eſt cũ emptione aut vẽditione
4 quæ fit mortale, de quo vide s̃. Emptio. ¶ Quartò* quæritᷣ, vtrũ licitæ ſint aſſecurationes, quæ plerũq; fiunt à mercatoribus, licet non ſint mercantiæ? Et dico hoc fieri tripliciter. ¶ Primò. ſ. in mercibus: vt cum qs mittit, aut expectat merces per mare, vel loca periculoſa, & timet de ſubmerſione vel præda, & ſpondet alicui quinque, vel ſex pro cẽtenario, vt ille eũ aſſecuret. i. ſe obliget omnia ſoluturum ſi perierint. Et dicit Arch. hoc licitè fieri, & aſſecurantẽ poſſe dicta quinq; vel ſex lucrari, ſi res ſaluæ fuerint rõne periculi: quia ibi non eſt mutuũ, vt patet, nec turpe lucrũ, cùm non inueniatur prohibitum hoc, & hominũ vtilitati deſeruiat, vt experimur. Nec obſt. c. nauiganti, de vſur. vbi vſura eſt, ſi is, qui ſuſcipit in ſe periculũ mercium, & inde aliquid percipit, quia, vt not. Io. Cald. illud eſt quando percipit ratione mutui facti mercatori, non ratione periculi. ¶ Et ſecundò fit in pecuniis, & hoc dupliciter. ſ. eo modo quo de mercibus dictum eſt, cùm deferuntur cũ periculo, & eſt idem iudiciũ, vt ibi, & rurſus cùm quis ſatiſdat pro

eo,qui eas mutuo accipit grauiter, vel ſub vſuris, de quo timet ꝙ fallat:& pro ſatisdationem, vult vnũ vel duo pro centenario,& hoc Arch.poſt Lau.de Ric.ſi ille accipiẽs nõ erat omnino ſecuris, dicit rõne periculi:ſed ſi eſſet omnino ſecurus,vt qa habet in bonis,non vr̃ lucrum eſſe tutũ; quia vr̃ implicitum mutuum,& eſſet vſura manifeſta,ſi idẽ eſſet mutuator,& ſatiſdator.Ego verò dico, ꝙ nullus põt eſſe ita ſecurus,quin poſſit aliquod interuenire periculum, vel ſaltem aliqua difficultas,& labor in rehabendo, & ratione huius poteſt aliqd percipere plus,aut minus ſm periculi,& rei qualitatem.Et tertiò fit in perſonis,& hoc dupliciter.ſ.per ſaluum conductum perſonalem, & pro hoc licitũ eſt aliquid accipere,modò promiſſa ſeruent:& cum certatur ſuper futura morte,aut vita alicuius,& vnus obligat ſe ad decem danda,ſi taletpe non fuerit viuus,& ſimiliter alius ſi eodem tempore non fuerit mortuus: & ſm Arch.hoc lucrũ licitum non vr̃:quia nulli vtilitati,ſed ſoli cupiditati deſeruit,& poteſt dici turpe lucrum,& datur via ad mortem optandam alicuius,& pauperibus erogandum eſt.xiiij.q.v.habetis,de conſilio tamen,vt dicit,non de neceſſitate.Et idem dicendũ dicit de omni contentione facta inter quoſcũq; de quocũq; euentu, vel cuiuſcũq; rei veritate,quæ à qbuſdam dr̃ inuadiatio: & omne tale lucrũ vr̃

5 turpe:vel ſaltem dic eſſe vanũ.¶Quintò*quærit̃, qs contractus ſit in aſſecuratione,& aliis dictis in §.priore?Et dico,ꝙ excepto caſu cautionis pecuniæ mutuatę,in aliis non eſt ludus:quia non ordinant̃ ad totũ, ſed ad lucrũ.Eſt aũt in aſſecuratione rerũ, & pecuniarũ delatarum contractus innominatus, de quo habes ſ.Contractus.§.iiij. & ſimiliter in aliis enumeratis:qa ad hoc quod eſt,do vt facias,reducitur,do ſi facias,vel do ſi fiat, vel ſi erit,vel ſi fuit, vel ſi eſt, licet dici poſſit in aſſecuratione rerum delatarũ eſſe locationem rerum conducendarum ſecurę.

NEOPHYTVS dictus eſt quaſi nouus in fide:à neos nouus,& phytos fides.xlviij.diſt.quoniã,& talis prohibetur ordinari etiam ad minores ordines, vt ibi, vbi & cauſa reddit̃,imò & tonſurari.arg.xix.q.iij.monaſteriis,dr̃ etiam & nouus in religione per tranſſumptionem,vt eod. diſt.xlviij.ſicut,de quo ĩ.Religio.v.per totum.

¶NECROMANTIA.Vide ĩ.Superſtitio.

NOMINATIO propriè dr̃ eſſe, vnus modus prouidendi eccleſiis vacantibus.Sed ſciẽdum eſt,ꝙ eſt triplex,ſm Pan.in c.quia ſicut,de elect.vna. ſ. non ſolennis, vt quando ante ſcrutinium inter electores aliquis nominatur tanquam bonus & ſufficiens, quæ non tribuit ius nominato:ſed ſolum proponitur in collegio, vt eligatur ſi placet.Alia verò eſt,quæ fit in ſcrutinio electionis, intellige vt dicendo,eligo talem,& nomino talẽ:per quã nõ acquiritur ius.arg.ſi tibi abſenti.de præb.lib.6. Sed tamen publicato ſcrutinio non poteſt nominans variare,ſi dignũ nominauit, prius autem videtur poſſe, vt in c. publicato. de ele. Alia verò eſt ſolennis, quæ ſm Hoſt.fit, quando duo vel tres,qui ſunt ſolenniores in capitulo:vel alibi nominantur Papæ:adde vel ſuperiori,& per collegium petitur,vt de aliquo eorum prouideat, & per hanc quodammodo acquiritur ius nominatis,ſm Sum.Roſe.ſed Panor. ibidem tenet contrarium, licet non poſſint nominantes variare,poſtquam eſt ſuperiori nominatio pręſentata.ſm eundem Pan.& Hoſt.in c.bonę.el j.de electio.De numero autem vocum videtur hîc dicendum,ſicut infrà, de poſtula.ſ.ij.

NOMINATIM idem eſt qđ nomine nominato, ſicut dr̃ quis expreſſus,aut vocatus nominatim, ſi hoc fiat eius nomine expreſſo.Igitur ſm Inno. in c. in Lateranenſi.de præben. interdicti nominatim dicuntur, qui interdicti ſunt expreſſis nominibus propriis, & ſimiliter oẽs de ciuitate vel caſtro,ſi illa vel illud interdicitur. i. homines illius, ſecus aũt ſi excommunicatur Petrus cum ſuis fautoribus:quia fautores non ſunt excommunicati, niſi de fautore notoriè conſtaret.Hoc autem dictum Inn. intellige ſic,ꝙ prolata excõmunicatione, vel interdicto ſub aliquo nomine,puta talis populi,aut fautoris talis rei,vl' perſonæ,excõicati,vel interdicti ſunt nominatim omnes,qb' illud nomen notoriè conuenit, ſicut ſi interdicit̃ populus, oẽs,quos notoriè, ſiue per certitudinem indubitatam cõſtat de illo populo eſſe:non aũt alij.Et ſi interdicuntur,vel excommunicantur alicuius fautores,omnes,quos notoriè conſtat eſſe fautores.Sed Pan. in eo.c. dicit contra Inno. eſſe gl.in cle.j.de vit.& hon.cle.in verbo, nominatim, id eſt,propriis nominibus expreſſis.Sed illa glo.per nomina intelligit ipſa nomina,& circunſtantias indubitabiles,quę vicem habeant proprij nominis: quod patet per ſimilem gl.in c.conſtitutionem.de ſent.excom.lib.6. quæ habet in verbo nominatim,id eſt,propriis nominibus expreſſis, vel aliis indubitabilibus circunſtantiis, quæ habeant vicem proprij nominis.Panormitanus autem ibi nititur concordare prædictas opiniones:& dicit, ꝙ vbi agitur de pœna incurrenda ipſo facto, non dicitur quid fieri nominatim, niſi exprimatur ipſum proprium nomen:quia hoc importat etymologia vocabuli: & in iſtis odioſis non eſt recedendum à propria ſignificatione verborum,vt in c. ſtatutum.de electio.libr. 6. niſi circunſtantiæ ſint ita expreſſæ, & ſtrictę,ꝙ ex toto vicem proprij nominis importent,& facit lex ij.ff.de libe.& poſth.& Inſt.de exhær.lib.§.nominatim,& in l.quoties.§.ſi quis nomen.ff de hær.inſti.& l. certum.ff.ſi cer.pet.vt puta ſi dicatur,filius Petri,qui.ſ.vnicum habet filium, & hmõi. Si verò non agitur de pœna incurrenda ipſo facto: tunc etiam dicitur nominatim expreſſus, qui per circunſtantias non ſic ſtrictas eſt expreſſus.Et ſic intellige Inn.cum dicit, ꝙ interdicta ciuitate.i. populo eius,&c.Et ad glo.in c.à nobis.el j. de ſentent.excommunica.quam videntur ſequi cõiter Doct.quæ dicit, ꝙ dum dr̃,quiſquis furtum fecerit, excõicatus ſit, omnes nominatim intelliguntur excommunicati, qui furtum fecerunt, tanquam expreſſis propriis nominibus: Summa Angelica dicit dicendum.ꝙ intelligit̃, ꝙ ita ſunt excõicati,quaſi nominatim fuiſſent expreſſi: non ꝙ dicantur nominatim excommunicati.Sed quia gl.expreſsè dicit,ꝙ intelliguntur nominatim excommunicati,tu dic,ꝙ loquitur quando conſtat notoriè aliquem,ſiue certitudinaliter furtum admiſiſſe.

¶NOTARIVS.ĩ.Tabellio.

DE NOTORIO.

1 *Notorium in genere,quot modis ſumitur.*
2 *Notorium facti quotuplex eſt.*
3 *Notorium iuris quotuplex eſt.*
4 *Notorium facti,an efficiat notitia decem virorum.*
5 *Notorium qualiter probetur.*
6 *Notoria an exigant ordinem iuris.*

NOTORIVM dictum à noto,qđ eſt ſigno,vel demõſtro,eſt aliquid ideò intricatum, ꝙ ſm Ioan.de Lig. & dominum Antonium multi de notorio loquuntur, qđ ſit notorium ignorantes,&,vt videtur,importat euidentiã rei alicuius talem, ꝙ ſine tergiuerſatione notari poſſit.

1 ¶ Primò* ergo quæritur, quot modis ſumitur notorium in genere?Et dico,ꝙ aliqui dicunt, quòd notorium dicitur [illegible] eſt duplex .ſ.iuris & facti: quidam verò [illegible]s,facti,& pręſumptionis: quidam [illegible] diuidentes in duo.ſ.confeſſionis, & [illegible] ꝙ eſt quadruplex, & ratio horũ pa- conuictionis,d[illegible] rebit ex dicendis.Dico ergo, ꝙ in genere dicitur duobus modis.Primò.ſ.impropriè, vt eſt aliquid notabile non in ſe,ſed in alio: quod tamen de ſe non facit euidentiam talis rei,ſed ſolùm ex ordinatione iuris: & ſic notorium dr̃ præſumptionem.& ſecundùm Pan.in gloſſ.& in c. veſtra. de coha cle.& mu.& Archid. eſt illud quod ius euidenter præſumit ex alio noto: ſicut quis habetur publicè & notoriè pro filio alicuius ex coniecturis inductis à iure.Et ſecundò propriè, vt eſt notabile in ſe, & hoc dupliciter. Quoddam enim eſt notorium facti:& ſm Arch.poſt gl.ij. q.j. de manifeſta eſt illud quod exhibet ſe & offert oculis omnium.i.quod ita habet euidentiam facti, ꝙ negari non poteſt.ſ.probabiliter.d.c.veſtra.ꝙ & intellige ꝙ habet euidentiam in ſe,vt quia videri poteſt: vel in alio,quod de ſe arguit illud, & non ſolùm ex diſpoſitione iuris, vt fornicatio ſacerdotis vr̃ in argumentis gradientibus ſuper terram.Vel vt in d.c.de manifeſta not.Arch.eſt illud, cuius populus eſt teſtis,& non eſt locus inficiationi.xvj. diſt. c. in ſacerdotibus.de coha cle.tua ff. de ritu nup.l.palam, in prin.Vel,vt dicit Pano.vbi ſ. eſt clara & famoſa loquutio ex euidentia rei ſurgens, quæ tergiuerſatione aliqua celari non poteſt,vt probatur in d c.tua. & c.euidentia.de acc. Duæ primę diffinitiones dantur de iſto notorio in ſe:tertia verò de eodem, vt eſt in ſuo effectu. i. hominum loquutione.Sed hoc eſt notandũ ſm Pan. vbi ſ. ꝙ notoriũ, intellige facti,ex tribus cauſatur, ex ſcientia hominum. ſ. non paucorum,& ex loci ac temporis qualitate,ita.ſ.ꝙ nõ fiat nocte vel in loco ſecreto. Circa quod tamen ſm Cal. diſcretus iudex ex circunſtantiis arbitrabitur factum eſſe notorium vel non eſſe. Quoddam verò eſt notorium iuris,& ſm Pan.vbi ſ.eſt ſpontanea confeſſio, clara probatio,iuſta,indubitata & irreuocabilis diffinitio.Sed iſta diffinitio eſt generis per ſuas ſpecies,vt patebit. §.1. Ideo tu dic, ꝙ notorium iuris eſt id, quod eſt notorium in actu iuridico,id eſt in iudicio.¶ Secundò quæritur ſpecialiter,

2 quotuplex*eſt notorium facti? Et dico, ꝙ hoc notorium poteſt diuidi dupliciter.ſ.ex parte facti notorij, & ex parte eorum quibus eſt notorium. ¶ Primo modo intelligo Pan.vbi ſuprà,& Arch.poſt gloſſ.vbi ſuprà, ſcilicet, ꝙ notorium facti eſt triplex.Primum eſt facti permanentis, vt quòd palatium dominorũ ſit in platea,& ſic dr̃ notorium, quaſi res nota omnibus volentibus illam videre, pro quo authen.qui ſemel.C.quomod.& quand.iud.& c.euidentia. de accuſatio.Secundùm eſt facti tranſeuntis,& non redeũtis,vt ſi in conſpectu populi ſit aliquis interfectus: ſimiliter vox præconis, quia hmõi factum notorium eſt pro tunc,non pro nunc, & ſic intellige qđ not.gloſſ. in dicta auth.qui ſemel.Tertiũ eſt facti interpollati, ſecus eius qui paratus eſt mutuare ad vſuram,& meretricis,quia nec ille ſemper mutuat,nec ſemper illa peccat.Bar.autem poſt Iac. de But.in l.ciues. C. de app. dicit notoriũ eſſe quod habet actũ permanentem,vt ꝙ palatiũ dominorum eſt in platea. Quæ autẽ nunquam habuerunt actum permanentem, vt vox præconis,& hmõi,tranſire non poſſunt in notorium, ſed bene in manifeſtum.Sed primum eſt melius,aboquin non daretur notorius fornicator.Si verò diuidatur ex parte eorum quibus eſt notorium,ſic aliquid dicitur notoriũ, in monaſterio,parochia, vel terra,aut prouincia, & generaliter in omni congregatione decem perſonarum,de quo

3 vide ĩ.§.4.¶Tertiò*quæritur,etiam ſpecialiter,quotuplex eſt notorium iuris?Et dico ꝙ eſt triplex.ſ.illud, de quo qs eſt condemnatus in iudicio,vel conuictus, vel ſponte cõfeſſus:quia,vt dicit Pan. vbi ſuprà, ex ſententia in iure facta oritur notorium, nec poteſt amplius retractari:vt in d. c.veſtra. & c. fin. & in c. cùm inter.de re iudi. ſimiliter ex probatione clara & indubitata:vt in c. cum olim. de verb. ſign.& ex ſpontanea confeſſione:vt in d.c.veſtra.¶Quar-

4 tò*quæritur, vtrum ad notorium facti requiratur notitia totius populi vel maioris partis:aut certè ſufficiat notitia decem virorum?Et dico de hoc fuiſſe opiniones, quibuſdam dicentibus, ꝙ requiritur ſcientia totius vel maioris partis populi:aliis verò econtrario,ꝙ ſufficit ſcientia decẽ perſonarum.Pro quo ſciendum eſt,ꝙ decem perſonę plebem faciunt,vt patet in tex.& gl.x.q.iij.vnio. & ſm gloſ. Rayn. faciunt populum: & ideo vbi eſt adunatio decem perſonarum,poteſt oriri notorium:vt patet glo.in d.c.de manifeſta,vbi autem pauciores ſunt,non põt oriri:vt dicit Pan.in d.c.veſtras.Gl. ergo in d.c.de manifeſta,dicit ſufficere notitiã decem hominũ: mota quia hic numerus plebem facit.Pan.verò vbi ſ. dicit nõ requiri ſciẽtiam totius populi,ſed totius viciniæ vel maioris partis ita ꝙ nõ ſint minores,id eſt,pauciores decem, quòd Summa Angelica intelligit quaſi non ſint pauciores decem illi,qui ſciũt,ſed malè:quia illa intelligit,ſiue intelligere debuit, quòd non ſint pauciores illi de vicinia. Vnde Supplem. & Summa Roſel.habent alium ſenſum, vt ſufficiat ſcientia omnium vel maioris partis eorum qui ſunt in aliquo loco. ſ. villa, vel parochia:etiam, inquiunt, ſi ibi non ſint niſi decem perſonæ:& ſic conſequenter ſufficit,ſi ſciant ſex: quia eo caſu teſtis eſt populus,cum ſit teſtis maior pars populi, & ſi populus vel cœtus ſit cœtus xx. hominum, ſufficiat ad eſſe notorium in tali populo ſi ſciant xj.& ſic de aliis. Igit. vbi ſex ſciunt,dicitur notorium ſimpliciter, licet non dicatur notorium in prouincia vel ciuitate,quod patet, tum quia aliàs ſi ſcientia ſex perſonarum non facit notoriũ,inter occultum diuiſum contra notorium immediatè daret medium,cũ tale occultum ſit quod quinque ſciũt,vt paret per gl.q.j.manifeſta.de pœniten.diſt.j §. hæc autem ſecreta,tum etiam quia gloſſ.Ray.dicit, ꝙ etiam ſi parochia habeat mille parochianos, & ex illis ſolùm decem graues & honeſtæ perſonæ, ſcandalizantur de focaria ſacerdotis: dici poteſt,quòd populus ſcandalizatur:cùm decem homines populum faciant:& ſic ſex ſunt maior pars populi alicuius,tum etiam quia ſi hoc non ſufficit,nõ poſſet probari notorium in aliqua plebe,niſi numeratis omnib' plebeianis,& facta fide ꝙ non ſint plures, ad videndum an maior pars ſciat,ꝙ videtur ridiculum: cùm interdũ in plebe ſint

5 multa hominum millia.¶Quintò quęritur,*qualiter probetur notorium?Et dicit Panor. vbi ſuprà, ſufficere duos teſtes:licet non ſufficiant ad illud cauſandum, quia in ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum. De quo vide gl.in §.quando.ij.q.j.& quod not.gl.in l.iij.ff.de teſt. ¶ Sextò * quæritur, vtrum in notoriis ſeruandus ſit ordo iuris?Et dicit Panorm.vbi ſuprà,ꝙ ſic in notorio præſumpro,ſed ibi eſt ſpeciale, in notorio autem facti non requiritur, niſi ſcientia & citatio: imò ſi conſtat ꝙ nulla poſſit competere defenſio,citatio non requiritur: quia illa fit vt ſe defendat,& ſic intelligit̃ c.olim.de re indicata. & c. venerabilem, de electione. Sed vbi competere põt defenſio ſine citatione,ſententia non valebit, & ſic intelligit̃ clem. paſtoralis,de re iud.Requirit̃ etiam ſententia, ſed cum ſolita ſolennitate: nõ autẽ litis conteſtatio,& alius iudicia-

tius ordo ſolennitatem reſpiciens, vt dicta clem.paſtoralis.
Adde quòd requiritur probatio per duos teſtes ad minus,
vt in glo.l.iij.ff.de teſtib.niſi ſit notorium facti permanen-
tis, vt in c.euidentia.de accuſ.

NOVALE in priuilegiis piorum locorum intelligitur
omnis ager nouiter ad cultum redactus, de quo non
extat memoria quòd aliquando fuerit cultus.de verb.ſign.
l.quid per nouale.

¶ NOVITIVS, vide j̃.Religio quintò, per totum.

DE NVNCIATIONE NOVI OPERIS.

1 *Nunciatio noui operis quibus cauſis fiat, & pro quibus operi-*
bus. & num.2.
3 *Nunciatio noui operis cui fiat, & quibus modis. & num. 4.*
5 *Nunciatio noui operis quot modis remittatur.*

NOVI operis nunciatio, ſecundùm Hoſt.eſt ædificanti
nouiter in alterius præiudiciũ prohibitio facta lega-
liter.ff.de nou.oper.nunc.l.j. Et dicitur nouiter ædificans,
nõ ſolùm qui ædificiũ nouum inſtruit, ſed etiã qui inſtru-
cti formam immutat.ff.eo.l.j.§.opus nouũ: nõ autẽ, qui im-
ponit incrementum, aut reficit antiquum.d.l.j.§.ſi quis æ-
dificiũ, niſi ex toto fuiſſet cõſtructũ, vt not.in c.cõſuluit.de
1 Iudæ. ¶ Primò * verò quærit, quibus cauſis fiat hæc nun-
ciatio? Et dico, ꝙ tribus: gratia ſcilicet tuendi ius propriũ
aut publicũ, aut damni repellendi.d.l.j.§.nunc videmus, &
2 §.nunciatio. ¶ Secundò * quæritur, pro quibus operibus
fieri poſſit? Et dico, ꝙ ſolùm pro coniũctis ſolo, vel his
quæ in ſolo fiunt, quorũ ædificatio vel demolitio vr̃ opus
nouum, vt d.l.j.§.hoc autẽ edictum, & ad preterita non fit,
ſed ad futura, vt ibidẽ. Et ſe extendit etiã ad eccleſiã & lo-
cum religioſum: cùm hæc nõ ſint in alterius præiudicium
conſtruenda; vt extrà eod.cap.j.quod tamen fallit quando
epiſcopus propter neceſſitatẽ populi aliam eccleſiam vult
ædificare, licet ſit in aliarũ eccleſiarum præiudicium.de ec-
cleſ.ædific.ad audientiã. Non autem ſe extendit ad purga-
tionem cloacarum & riuorũ: quia hoc eſt publicæ vtilita-
tis & ſecuritatis.ff.eod.l.de pupillo.§ ſi quis riuos. ¶ Ter-
3 tiò * quæritur, cui hæc nunciatio fiat? Et dico, ꝙ domino,
vel procuratori: ſeruo, puero, vel fabro, id eſt, ei qui fabri-
cat.d.l.de pupillo.§.nunciare. & debet fieri in præſenti in
ipſo opere, & non tantùm domino, ſed his qui ſunt ibid.
4 ¶ Quartò * quæritur, quibus modis fiat? Et dico ꝙ tribus:
primò ſimplici verbo inhibendo. Secundò per inhibitionẽ
prætoris. Tertiò, iactando lapillum, & dicẽdo, nuntio tibi
opus nouũ per iactum lapilli, licet aliqui dicãt iactum la-
pilli fieri debere ter.arg.ff.de re iud.l.contumacia.de con-
ſtitu.ex literis, in glo.vbi trina monitio eſt legitima. Nun-
tians primo modo perdit poſſeſſionẽ, & facit aduerſarium
poſſeſſorem: ſed ſecundo & tertio modo retinet poſſeſſio-
nem, ſecundùm Bernar.in c.ex parte de verb.ſignifi.& d.l.
5 de pupillo.& d.l.j. ¶ Quintò * quæritur, quot modis remit
titur iſta nunciatio ſeu prohibitio? Et dico, ꝙ quatuor. Pri-
mò verbis expreſsè.ff.eo.l. non ſolùm.§.ſciendum. Secun-
dò, tranſactione, ibid.l.j.§.inde quærit. Tertiò, morte nun-
ciatoris.d.l.non ſolùm.§.morte. Quartò ſatiſdatione. Sed
denuncians habet tres menſes ad deliberandũ, an velit de
ſuo iure docere, aut recipere cautionem de demoliẽdo, in
quibus denunciatus ædificare non poterit: ſi tamen intra
tres menſes de ſuo iure non docuerit, poſtea denunciatus
caueat de opere demoliendo, & ædificet.C.eod.l.vnica. &
in c.vlti.extrà eod. ¶ Sextò quæritur, quis ſit huius nun-
ciationis effectus? Et dico, quòd omne ædificatum poſt il-
lam demoliri debet ædificans ſuis expenſis.d.l.j. & l.præ-
tor.§.j.eod.tit & extrà eod.per totum.

NVBERE, id eſt, matrimoniũ cõtrahere, nõ inducit
infamiam in muliere intra annũ lugubrem, de ſecun.
nupt.ſuper.& pœnæ intra illud tẽpus impoſitę mulieri cõ-
trahenti per leges ciuiles, ſm Bart.in l.ſi qua mulier.C.de
ſecund.nup.per ius canonicum ſunt correctæ ſi ſunt impo
ſitæ, quia nupſit nimis feſtinanter: non autem quę ſunt im-
poſitæ, quia ſecundò nupſit: intellige in fauorem filiorum.
Et idem Pan.in c.fin.de ſecun.nup.vide ſ̃.Lex.§.x.

DE NVPTIIS.

1 *Nuptiæ ſecundæ an ſint benedicendæ, & quid ſi ex parte alterius*
tantùm ſint ſecundæ. & num.2.
3 *Benedicti duo ſi ante conſummationem matrimonij ſeparentur, &*
cum aliis contrahant, an denuò benedicantur.
4 *Benedicendi an ſint ad ſecunda vota tranſeuntes, qui nunquam*
antea fuerunt benedicti.

NVPTIÆ dictæ quaſi nube tectæ, eo ꝙ nubentiũ ca-
pita velabãtur.xxxv.q.v.noſtrates.& c.fœminæ. idem
ſunt quod matrimonium. ead.q.c.nullam.licet aliquando
ſumantur ꝓ copula carnali: ſicut ſponſus B.Mariæ dicitur
1 ad eius nuptias non perueniſſe. ¶ Primò * ergo quæritur,
vtrum ſecundæ nuptiæ ſint benedicendæ? Et dico, ꝙ ſe-
cundæ nuptiæ non ſunt benedicendæ, cuius rationẽ aſſi-
gnant glo.in c.capellanum.de ſecun.nup.quia ſacramentũ
non debet iterari, quod Pan.ibi bene reprobat: quia nõ eſt
illa benedictio ſacramentum, ſed ſacramentale, de quo j̃.
Sacramenta. Vnde ratio eſt, vt ſignificetur, ꝙ continentia
præfertur matrimonio, vel ſecundũ S.Th.in iiij.diſt.xxviij.
in litera.& diſt.xlij.q.iij.art.ij.ratio eſt defectus ſacramẽti,
de quo j̃.§.ſeq. Sacerdos aũt benedicens ſecundas nuptias
debet ſuſpenſus ab officio & beneficio mitti ad Apoſtoli-
cam ſedem, extrà eo.vir. Sed ſm Hoſt.& cõmuniter doct.
non eſt ſuſpenſus, ſed ſuſpendendus. Et ſm Ioan.And.locũ
habet hæc pœna vbi benedicuntur ſecundæ nuptiæ duran
tibus primis. Sed hoc ſtare nõ poteſt cum dicendis §.ſeq.
ideo habet locũ vbi ſunt ſecundæ ex parte viri ac mulie-
ris, vel ex parte mulieris tantùm, ſm S.Tho.vt §.ſequenti.
2 ¶ Secundò * quæritur, quid ſi nuptiæ ſint ſecundæ ſolùm
ex parte alterius, ita ꝙ vnus tantùm coniugiũ ſit aliàs be-
nedictus? Et dicit S.Tho.in iiij.diſt.xlij.q.vlt.art.vlt.quòd
benedictio ideo à ſecundis nuptiis ſubtrahitur, quia licet
ſecundum matrimoniũ in ſe ſit perfectum ſacramentum,
tamen in ordine ad primũ habet aliquid de defectu ſacra-
menti, nõ habens plenam ſignificationem, cum nõ ſit vna
vnius, ſicut eſt in matrimonio Chriſti & eccleſiæ: ſed tñ
intelligendum eſt ꝙ ſubtrahitur, quando ſunt ſecundæ ex
parte viri & mulieris, vel ex parte mulieris tantùm: quia ſi
virgo contrahat cum eo qui aliam habuit vxorem, nihilo-
minus nuptiæ benedicuntur: quia ſaluatur aliquo modo ſi-
gnificatio, etiã in ordine ad primas: quia etſi Chriſtus vnã
eccleſiã ſponſam habeat, habet tamen plures perſonas de-
ſponſatas in vna eccleſia: ſed anima nõ poteſt eſſe ſponſa
alterius quàm Chriſti: propter quod quando mulier ſecun
do nubit, nuptiæ nõ benedicuntur. hæc ex illo. Sed oppoſi-
tum tenet Pan.in c.vir.eo.tit.per illum tex. ſcilicet ꝙ non
debẽt ſecundæ benedici, etiã ſi virgo ducatur in vxorem à
tranſeunte ad ſecundas nuptias, niſi ſubſit conſuetudo per
Papam ſcita & tolerata. Et hoc in ſacramẽtalibus procedit,
vt ad inducendum cõſuetudinem requiratur Papæ tacitus
conſenſus. Cum qua opinione tranſit Hoſt.Dir.Sum.Ang.
& Sum.Roſ.& Supple.limitantes S.Th.quantũ ad virginẽ,
ſi conſuetudo hoc habeat. Sed ego dico, ꝙ illud verum eſt,
etiam ſi hoc conſuetudo non habeat: quia nõ eſt illicitum
introducere conſuetudinem bonam, qñ nulla lex ei repu-
gnat.

gnat. Sed contra, inquit Pan.quia tex.hoc dicit, ꝙ iſti ſunt
benedicti, licet alter ipſorũ tantùm fuerit benedictus. Sed
dico, ꝙ ille tex.videtur habere ſenſum contrariũ, & velle,
quòd nõ benedicantur ſecundæ nuptiæ, qñ ambo fuerant
prius benedicti, ſic dicens: Vir autẽ & mulier ad bigamiam
tranſiens non debet à preſbytero benedici: quia cum alia
vice benedicti ſint, eorũ benedictio iterari non debet. hæc
tex. Sed contrà iterũ, inquit ipſe & Direc.quia cum iſta be-
nedictio ſit cõmunis marito & vxori, ex quo alter fuit be-
nedictus, nõ debet benedictio iterari: qa iteraretur in per-
ſona aliàs benedicta. Sed dico primò, ꝙ alicubi benedicit
ſponſa ſeorſum à ſpõſo: & ſecundò, ꝙ non incõuenit itera-
to aliquẽ benedici ratione alterius & per redũdantiã: cùm
hoc nõ ſit propter imperfectionem primæ benedictionis,
ſed quia ſecunda perſona non benedicitur abſolutè, ſed in
ordine ad primò benedictã. Sed contra, inquit, Direc.quia
caro benedicta trahit ad ſe nõ benedictã, vt tota ſit bene-
dicta. Sed dico, ꝙ hoc eſſet verũ, ſi efficeret ſimpliciter vna
numero caro: ſicut aqua ad iita aquæ benedictę fit vna nu
mero ſimpliciter: ſed non eſt ita hic, ſed aliqualiter ſimile
eſt, ſicut cum vinũ additur ſanguini, & non fit ſanguis. de
3 celeb.miſ.c.cũ Marthæ. ¶ Tertiò * quæritur, quid ſi inter
duos benedictos ante cõſummationẽ matrimonij celebret
diuortiũ, & deinde vterq; cõtrahat? Et dicit Hoſt ꝙ ſecun-
dæ nuptiæ nõ benedicentur: qa ſpiritualis benedictio tãtæ
eſt efficaciæ, ꝙ ſemper trãſit, niſi obicem inueniat cõtrarię
voluntatis.de bap.maiores, etiã ſi per riſum vel iocũ fiat: &
conſequenter ſemel recepta amitti non poteſt.de diuor.c.
quanto & ita tene, quia nunquã benedictio debet ſuper ali-
quem iterari.d.c.vir. Quod aũt §.priore dicit S.Tho.de vir-
gine, intellige nõ ſolũ ſi antè nõ fuit benedicta, verũ etiam
ſi cum hoc, etiã cum alio nõ cõtraxit: quia iam ñ eſſet vna
4 vnius, ſed duorũ ſucceſſiuè. ¶ Quartò * quærit, quid ſi duo
ad ſecũda vota tranſierint, qui tñ aliàs nunq̃ fuerũt bene-
dicti in primo matrimonio? Et dicit Dire. ꝙ poterũt bene-
dici: quia nõ eſt vis in bigamia, ſed potiùs in benedictio-
ne ne iteretur. Sed tu dic, ꝙ dandę benedictionis in ſecun-
dis nuptiis ex parte mulieris duplex eſt impedimentum, ſi
aliàs fuit benedicta, vel etiã ſi cõtraxit ſine benedictione:
quia iam nõ ſaluatur myſterium, vt ſit vna vnius: ex parte
autẽ viri eſt primũ tantùm: vt patet ex dictis. Et ideo ĩ hoc
caſu dabitur quidẽ, ſi vir cõtrahat cum muliere nõ haben-
te repugnantiam ad benedictionẽ, id eſt, cum virgine, quæ
nunquam contraxit: non autẽ ſi nubat mulier, etiam cum
viro non habente ad benedictionem repugnantiam.

DE OBEDIENTIA.

1 *Obedire ſuperiori an debeat ſubditus in omnibus. & num. 2.*
3 *Obedientia omnis an habeat conditiones aliquas ſubintellectas.*
4 *Præſcriptio an currat contra obedientiam.*
5 *Papæ an ſit in omnibus obediendum ab eccleſiaſticis, & ſecula-*
ribus. & num.6.
7 *Obedientia clericorum ad ſuum epiſcopum qualis eſſe debeat.*
8 *Obedientia monachi exempti vel non exempti. & num.9.*
10 *Obedire qualiter quis debeat variis ſuperioribus.*
11 *Meritorium an magis ſit aliquid facere ad dictum fratris, quàm*
ad præceptum prælati.
12 *Subditus an facere teneatur ea quæ ſcit vel credit eſſe de volun-*
tate ſuperioris.

OBEDIENTIA, vt innoteſcat, ſciendum eſt ſecun-
dùm beatum Doctorem. ij.ij.q.ciiij.art.ij. quòd non
inconuenit in vno materiali obiecto concurrere duas ſpe
ciales rationes, ad quas duæ ſpeciales virtutes ordinantur,
ſicut miles defendendo caſtrum regis implet opus forti-
tudinis nõ refugiẽs mortis pericula, propter bonũ & opus
iuſtitiæ debitũ ſeruitiũ domino ſuo reddens. Igitur obe-
dientia dupliciter ſumitur, ſicut & inobedientia, vt ſ̃.dictũ
eſt, ſcilicet largè pro executione cuiuſcunq;, quod poteſt
cadere ſub præcepto ex quacunq; intẽtione: & ſic eſt vir-
tus generalis, & propriè, ſm quod reſpicit per intẽtionem
formalem rationẽ præcepti: & ſic eſt virtus ſpecialis, id eſt,
habens formale obiectum ſpeciale, id eſt, præceptũ expreſ-
ſum vel tacitũ, cuiuſmodi eſt voluntas ſuperioris nota. Et
ſecundùm eum ibi, ſic poteſt diffiniri: Obedientia eſt vir-
tus moralis, promptam reddens voluntatem ad implendũ
voluntatẽ præcipientis. Vnde, ſecũdùm Greg.obedientia,
quæ habet aliquid de ſuo, vt in proſperis, eſt vel nulla, vel
minor: quia ſcilicet voluntas non videtur tendere in præ-
ceptum principaliter, ſed in propriũ volitum, quod quan-
tum ad exterius apparens intellige: quia quo ad Deũ cor-
da rimantẽ põt eſſe obediẽtia in proſperis non minus lau-
dabilis, ſi prompta voluntas obediẽtis non minus deuotè
1 tendat in præceptũ. ¶ Primò * verò quæritur, vtrũ ſubdi-
tus ſuis ſuperioribus teneatur in omnibus obedire? Et dico
ſm S.Tho.ij.ij.q.xiiij. ꝙ in pertinẽtibus ad interiorem mo
tum voluntatis non tenetur homo homini obedire: quod
intellige niſi per accidens, vt interior motus colligatur ex
exteriori, de quo vide ſ̃.Excõmunicatio.vij.excommun.ij.
primo notabili. & ſ̃.Hora. §.xj. partic.ij. In his verò quæ
pertinent ad motum vel actum exteriorem colligendo ex
cap. ſi quis. de maior. & obed.in gloſ. & ix.q.j.ſciendum.
& ij.q.iij.ſi dominus. dico, ꝙ cum triplex ſit ſuperioritas,
ſpiritualis, ſcilicet, & temporalis politica, quo ad regimen
Reipublicę: & tẽporalis œconomica, quo ad regimen pro-
priè domus vel familiæ: obedientia limitatur ſm gradum
ſuperioritatis, ita, ꝙ ſuperiori obediendum eſt à ſubditis in
his, in quibus habet ſuperioritatẽ. Igitur ſuperioribus ſpiri-
tualibus, puta Papæ, epiſcopo, & aliis prelatis eccleſiaſticis
obediendũ eſt in ſpiritualibus neceſſariis, vel pertinẽtibus
ad ſalutẽ, quæ ſpopondimus in baptiſmo, ſecundũ S.Tho.
in ij.diſt.xliiij. Superioribus verò politicis, id eſt, principi-
bus in tẽporalibus ſpectãtibus ad Rempublicã, niſi poteſtas
eorũ eſſet vſurpata: quia eo caſu ſubditi nõ tenẽtur obedi-
re, niſi ꝓp ſcandalum, ſm Richar.in ij.diſt.vlt. Vnde nihil
præcipere pñt eccleſiaſticis: quia nõ ſubijciunt eis. de con-
ſtit.eccleſi. Non pñt etiam ſubditos ſubijcere alterius do-
minio ſine eorũ voluntate. de mai.& obed.c.dilecti & c.fin.
Superiori verò œconomico, id eſt, patri in pertinẽtibus ad
diſpoſitionẽ rei familiaris. ¶ Prædictis autẽ in talibus, quæ
ad eorũ ſuperioritatẽ pertinent, non obedire ex cõtemptu
vel ſcienter ſine cauſa rationabili in re alicuius importan-
tiæ arbitrio boni viri eſt mortale: quia cõtra iuſtitiã cuius
obedientia eſt pars, qđ tñ, ſm S.Th.vbi ſ̃.fallit ſi pręcipere
tur aliqđ cõtra præceptum Dei, ſiue in diſpẽdium ſalutis,
aut cõtra præceptũ ſuperioris ad præcipientem, vel in his
quæ ad eorũ ſuperioritatẽ nõ pertinẽt, in quibus obedire ñ
eſt neceſſariũ niſi rõne ſcandali. Et ex his patet primò, ſm
S.Th.ibi, ꝙ nõ tenetur homo homini obedire quo ad mo
tus interioris volũtatis, vt dictũ eſt: quia in his ei nõ ſubdi-
tur, ſed in pertinẽtibus ad corpus: nec ſecundò in corpora-
libus quantũ ad ea quæ pertinẽt ad naturã corporis: vt cir-
ca matrimoniũ contrahendũ, vel ſeruandã virginitatem,
& hmõi: quia oẽs homines natura ſunt pares: ſed in perti-
nentibus ad diſpoſitionẽ actuum & rerum humanarũ te-
netur ſubditus obedire ſuperiori, ſm rationem ſuperiori-
tatis, vt miles duci in ſpectãtibus ad bellum, ſeruus domi-
no in ſeruilibus, filius patri in ſpectantibus ad diſciplinam

& curã domeſticã,& ſic de aliis.¶ Secũdò * quęritur,vtrũ
2 obedire teneatur ſubditus,ſi dubitet an id, quod pręcipit,
ſit cõtra Deũ nécne?Et dicit Rayn.ꝙ ſic : & generaliter in
dubiis.de tempo.ord.c.ad aures.& excuſatur à peccato.23.
q.1.quid culpatur. niſi ſit de his in quibus ignorantia non
excuſat,puta cõtra articulos fidei,præcepta Dei,vel gene-
rale ſtatutũ eccleſiæ.iuxta ea quæ dicta ſunt ſ.Ignorantia.
§.7.Et cõcord.S.Th.& Goſ.habẽtes regulã,ꝙ quoties ſub-
ditus cõuenienti inquiſitione certificari nõ põt,obedire de-
bet,& obediendo excuſatur, etiã ſi dubitet an agat contra
pręceptum Dei nécne.Imò aliqñ etiam bonũ,ſine quo põt
eſſe ſalus,propter obediẽtia debet omitti.11.q.3.quid ergo.
3 ¶ Tertiò * quęritur,vtrum in omni obedientia ſint aliquæ
cõditiones ſubintelligendæ? Et dicit glo.in c.2.de voto,ꝙ
ſic.ſ.ſi poſſibilitas adeſt.facit.c.querelã, & c.breui.de iure-
iur. & l. Paulus.ff. quæ ſenten. ſine appel.re. & admittitur
omnis rationabilis cauſa , vt no.Pan.in c.magnæ.de vot.
& facit.c.ſi qñ.de reſcr.& c.ex parte.de off.deleg. & quod
4 no.Arch.in c.vtinã.76.di.¶ Quartò * quæritur vtrum cõ-
tra obedientiam currat præſcriptio ? Et dico,ꝙ non : quia
ſemper adeſt mala fides.l.j. C.de ſer.fug.& c.fi.de reg.iur.
5 & in gl.c.ſicut nobis.ibidem.¶ Quintò * quæritur ſpecia-
liter,vtrum papæ ſit in omnibus obediendum ab eccleſia-
ſticis? Et dicit Pan.in c.inquiſitioni.de ſent.exc.ca ꝙ non.
¶ Primò ſi præceptũ ſapit peccatum : & intellige etiam de
veniali.xj.q.iij.quid ergo.intellige etiã ſi papa credit mã-
datum iuſtũ,& tñ ſubdito conſtat illud in ſe cõtinere pec-
catum.de reſt.ſpol.literas.¶ Nec ſecundò ſi ex obedientia
præſumeretur ſtatus eccleſiæ perturbandus vehementer,
vel aliud malum aut ſcandalum futurum , etiam ſi præci-
peretur ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, vt
not.idem in c.ſi quando & in c.cum adeò.de reſcr.Ex quo
ipſe in d,c.ſi qñ.infert, ꝙ ſi mãdat etiã ſub pœna excõmu-
nicationis latæ ſentẽtiæ aliquid, ex cuius executione præ-
ſumitur ſcandalũ animarũ vel corporũ futurũ in ciuitate,
non eſt ei obediendũ, quia hoc fit legis authoritate, vt in
d.c.ſi quãdo,ſed reſcribẽdum eſt papæ, imò ex c.officij.de
pœn.& remiſ.habet, ꝙ ius poſitiuũ interpretatur, ꝙ reſti-
tutio,quæ ſcilicet eſt de iure diuino,aliquando nõ fiat ra-
tione periculi corporum vel animarum,de quo ſ. Cõſue-
tudo.§.ix.¶ Nec tertiò ſm eundẽ Pan.in c.olim.de cle.cõ-
iug. qñ ipſe cũ maiori parte cõcilij indiceret cõtinentiam
certo generi perſonarum poſt monitionẽ eis reſiſtẽtibus,
qa continentia perſuaderi poteſt,imperari non põt.32.q.1.
integritas.Et ſic dici põt, ꝙ eis indicere non poteſt vitam
ſtrictiorẽ cõtra eorum velle.74.diſt.geſta.& quod ibi no.
in regula,quod omnes.in 6.de quo vide ſ.Matrimonium.
8.§.12.part.7.& j.Religio.6.§.6.¶ Nec quartò eſt obediẽ-
dum ſimpliciter, ſi reſcribat pro notoriè indigno, vt aſſi-
gnetur ei certum beneficium. Sed diſtinguendum eſt ex
dictis Io.And.in c.cũ adeò.de reſcri. & in c.ſignificauit.de
offi.ord.quia ſi nõ cõſtat præciſè de intentione principis,
mandatarius nõ debet obedire,ſed expectare ſecundã iuſ-
ſionẽ.d.c.ſi qñ. qa quãdoq; princeps propter nimiam im-
portunitatẽ vel ſubreptionẽ nõ cõcedenda cõcedit. Si ve-
rò præciſè cõſtat,ꝙ velit huic indigno ꝑ tũc ꝓuideri,aut
papa põt in illo actu diſpẽſare,& illi parendũ eſt, quia tũc
vr̃ diſpenſare. Aut diſpenſare non poteſt , vt quia eſt tanta
indignitas,ꝙ ſine peccato fieri non poteſt, & tunc non eſt
6 illi parendũ.¶ Sextò * quæritur, vtrũ papæ ſit in omnibus
obediendũ à ſecularibus ? Et dico ꝙ ſic in ſpiritualibus &
eccleſiaſticis pertinẽtibus ad ſalutẽ, & bonorũ morũ con-
ſeruationẽ,quia in baptiſmo ſe obligarũt ad renuntiandũ
ſathanæ & operibus eius,nõ autẽ in temporalibus,niſi ſint
ei ſubiecti ratione perſonæ vel cauſæ , vnde ſi præciperet
ſeculari nulla ratione ſibi ſubdito,ꝙ ſibi tribuat bona ſua,
obedire nõ tenet᷑. Et idẽ dic de aliis ſpiritualibus prælatis
quo ad temporalia , & ſimiliter de temporalibus dominis
quo ad ſpiritualia, de quo vide Pan. vbi ſ.& Inn.in d.c.in-
7 quiſitioni.hoc tenentem. ¶ Septimò * quæritur,quid iuris
de obedientia clericorũ ſecularium in ordine ad ſuum epm ?
Et dico multa. ¶ Primum. Clerici ſeculares prælatis eccle-
ſiaſticis indubitanter tenentur obedire vt Papæ, eo modo
quo dictũ eſt §.v.& oĩbus inferioribus prælatis ſuis,inquã-
tum ſe extendit eorũ ſuperioritas,non autẽ extraneis,quia
ſicut nõ valet ſentẽtia non ſui iudicis,ita nec præceptũ.de
iudic.at ſi clerici.vij.q.j.quia frater. ¶ Secundum.Si autem
eps̃ præcipiat ſacerdoti excõmunicare illũ , quem ſacerdos
reputat innocentem.S.Tho.in quolib.vt ei aliqui imponũt,
diſtinguit, quia ſi mandatur ei denunciatio excommunica-
tionis ſola, tenetur ex parte epiſcopi denunciare , ſi autem
præcipiatur ei, ꝙ illum excõmunicet,tunc ſi eſt notorium
illum eſſe innocentem, debet corã epiſcopo innocentiam
allegare & probare , & ſi in probando deficiat debet obe-
dire, quantumcunq; ſciat eius innocentiã, ſi verò legitimè
probet,nõ debet obedire,ſed recurrere,ſi oportet,ad ſupe-
riorem. Adde tu,ꝙ ſi ob hoc eum excõmunicaret,ſentẽtia
contineret intolerabilẽ errorẽ. Si verò ſit dubium, obedi-
re tenetur.xxiij.q.j.quid culpatur. Et ita tenet Sum.Piſa.&
ſequitur Sum.Roſ.ſed Supple.& Sum.Ang.dicunt,ꝙ eo ca-
ſu quo non põt probare, non debeat obedire, & hoc quia
ſupponũt pro vero illud,quod ſ.oſtenſum eſt, eſſe falſum.
Iudex.xx.§.v. ſcilicet, ꝙ iudex nõ debet iudicare ſecũdum
probata & allegata contra ea quæ ſcit, quod falſum hic ad-
ducunt in argumentum, & vlterius:quia,inquit Sum.And.
habet ſacerdos excuſationẽ paratã dicendo, ꝙ committat
cognitionẽ cauſæ,aut excõmunicet ipſe.Sed dico,ꝙ S.Th.
loquitur in caſu quo nulla valeat excuſatio, aut declinatio
executionis.Vnde poſito, ꝙ epiſcopo cauſæ cognitionem
commiſiſſet,& inuentũ eſſet, ꝙ deberet excommunicari,&
vellet, ꝙ ſacerdos excõmunicaret, nihil valeret iſta excuſa-
tio:quia epiſcopus iniuſtè eã cogeret,etiã per excommuni
cationem,& cõſequenter ſacerdos iuſtè cogeretur exequi,
nec peccaret,quia iuridicè exequeretur. ¶ Tertium.Si epi-
ſcopus præcipiat clerico ꝙ det ſuos libros alteri,vel bene-
ficium reſignet,ſecundũ Rayn. obedire non tenetur: quia
non pertinet ad epiſcopũ hoc præcipere.vij.q.j.quia frater.
quod intellige ſine cauſa,ſecus ſi ex cauſa:puta, quia cleri-
cus eſt ineptus,& vult dare idoneo propter bonum eccle-
ſię,quia hoc poteſt.arg.c.cùm Apoſtolus.§.prohibemus.de
cenſib.xvj.q.j.prædicator.& de magiſt.ſuper ſpecula.quod
intellige ſi libri de bonis eccleſiaſticis ſunt acquiſiti,aliter
non poſſet.de teſta.requiſiſti.& de iure pat.cum dilectus.§.
nos igitur. ¶ Quartum. Si epiſcopus clerico imponat vt
Romam adeat pro negotiis eccleſię,ſm Rayn.ire tenetur,
nec valet excuſatio dicentis alios eſſe idoneos magis,quia
in talibus legationibus hunc ordinẽ ſeruare nõ oportet.ff.
de leg.j.l.ſciendum. §.pen. vel allegantis curã rei familia-
ris,ſecundũ Hoſt.quia priuatæ vtilitati cõmunis præferen-
da eſt.de poſtul.prælat.bonæ.el' j. Non tñ tenetur obedire
vt promoueat negotia contra ſeipſum, in d.l.ſciendum.§.ſi
accuſatio.& facit c.peritio.de iureiur. ¶ Quintum.Clericus
ſm Rayn. magis tenetur obedire epiſcopo q̃ archiepiſco-
po,niſi in quibuſdã caſibus, quos habes ſ.Archiepiſcopus.
8 in princ. ¶ Octauò * quæritur, quid de obedientia mona-
chi vel religioſi non exempti à iuriſdictione diœceſani?
Et dico,

Et dico,ꝙ tenetur obedire epiſcopo, ſed nonmagis quam
abbati.lviij.diſt.c j.& xij.q.j.nõ dicatis. & hoc indiſtinctè
tenent Sum.Ang.& Roſ.poſt Ray.ſed Pano.in c.quãto.de
offic.ord.melius diſtinguit poſt Inn.ibidẽ : quia in crimi-
nalibus præfertur eps̃:& coram eo debet monachus con-
uenìri:quia inferiores non cognoſcunt de cauſis crimina-
libus:vt not.in c.tranſmiſſa.de electio.Et ſic poteſt intelli-
gi.c.monaſteria.xviij.q.ij.vbi monaſteria dicuntur ſubeſ-
ſe correctioni epi:ſed ſi agitur ad correctionem,ſm regu-
lam abbas præfertur epo : & in illis magis tenetur ei obe-
dire:vt no.glo.xj.q.iij.qui reſiſtit.& xxiij.q.v.noluit.Vnde
poteſt eum abbas corrigere , & de monaſterio expellere
ſm regularia inſtituta:quia ex quo papa regulam appro-
bauit, in qua.ſ.datur poteſtas abbati ſuper hmõi , voluit
obſeruari ea quæ in illa cõtinentur.Vide ibi multa ad hoc
propoſitũ,& de monachi cõuentione. Sanctus autem Th.
in ij.diſt.xliiij. dicit , ꝙ monachus magis tenetur obedire
abbati quàm epo in ſtatutis regulæ , econuerſo autem in
diſciplina eccleſiaſtica , vnde obedire non debet epo vo-
canti ad comitatum ſuum inuito abbate, ſecundùm Hoſt.
De hac etiã obediẽtia vide aliqua j.Religio.vj.§.vj.¶ No-
9 nò * quæritur,quid iuris de obedientia religioſorũ exem-
10 ptorum? Et dico,vt j.Religio.vj.§.vj.¶ Decimò * quæri-
tur, quid iuris de obedientia eius qui multos habet ſupe-
riores non ſubordinatos,puta patrem & ducem exercitus?
Et dico, ꝙ de monacho in hoc & de clerico aliqualiter iã
dictum eſt in §. priore. de aliis autẽ ſciẽdum eſt generali-
ter,ꝙ circa hoc S.Th.in ij.diſt.xliiij.in litera, multa dicit.
¶ Primum.Quando poteſtas inferior ex toto oritur à ſu-
periori , tota virtus eius fundatur ſuper virtute ſuperio-
ris:& ſimpliciter in omnib.eſt magis obediendum ſupe-
riori:quomodò ſe habet poteſtas Dei ad omnem poteſta-
tem creaturæ:& Imperatoris ad eã,quæ eſt proconſulis:&
papæ ad omnẽ ſpiritualẽ poteſtatẽ,quæ eſt in eccleſia : vñ
in omnib.ei magis tenetur obedire quã epis,vel archiepi-
ſcopis, vel abbati abſque diſtinctione.Quando verò am-
bæ tam ſuperior quã inferior oriũtur ab vna quadam ſu-
prema poteſtate, quæ vnã alteri ſubdit ſm quod vult,vna
non eſt ſuperior altera,niſi in his,in quibus vna ſupponi-
tur alteri à ſuprema,& in illis tñ eſt magis ſuperiori obe-
diendũ quã inferiori , quomodo ſe habent poteſtas epi &
archiepi deſcẽdẽtes à poteſtate papæ.Vnde in illis,in qui-
bus magis obediendũ eſt epo , archieps̃ non eſt ſuperior,
ſed tãtùm in caſibus determinatis à iure, in quibus eps̃ ad
illum recurrit.¶ Secundum.Monachus magis tenetur epo
quàm abbati in ſpectantibus ad diſciplinã eccleſiaſticã, vt
dictum eſt:quia abbas epo eſt ſuppoſitus, & econtrario in
ſpectantibus ad regulæ ſtatutum.¶ Tertium.Spiritualis &
ſecularis poteſtas vtraq; deducitur à diuina poteſtate. in-
tellige tamen ordine quodam,ſaltem quantũ ad cõfirma-
tionem & correctionem , ideóque intantum ſecularis eſt
ſub ſpirituali, inquãtũ eſt illi à Deo ſuppoſita.i.in ſpectã-
tibus ad animæ ſalutem. Vnde in his magis obediendum
eſt ſpũali:ſed in pertinentibus ad bonum ciuile contrario
magis eſt obediendũ ſeculari,ſm illud Matth.xxij.Reddi-
te quæ ſunt Cæſaris Cæſari.niſi fortè poteſtati ſpũali etiã
ſecularis cõiungatur,vt in papa,qui vtriuſq; poteſtatis api-
cem tenet,hoc illo diſponente qui eſt ſacerdos & rex.hæc
ex illo ibi.¶ Quartum.Miles tenetur obedire duci in bel-
licis tantum,& ſeruus in ſeruilibus,& filius patri in dome-
ſticis & in diſciplina : & quilibet ſuo ſuperiori ſecundùm
rationem ſuperioritatis.ij.ij.q.ciiij.ar.v.& debet miles ma-
gis obedire duci in bellicis quàm patri : ſed in domeſticis
econuerſo.ij.diſt.xiij.art.iij.ad primum. Et ſi ponatur ca-
ſus, ꝙ ſimul eodem momẽto concurrat præceptũ vtriuſq;
cæteris paribus dico obediendũ illi qui imperat in ordine
ad nobiliorẽ finem,vt duci magis quàm patri,ſi ęquale ſit
periculũ reipublicæ,ſicut paternę familię:quia bonũ com-
munis eſt melius,& cõſequẽter amabilius.¶ Quintum.Si
clericus habeat plures iudices ordinarios, quibus æquali-
ter obedire tenetur:vel ſi duobus epiſcopis promiſit obe-
dientiam : ſecundùm Hoſt.obediat vtrique ſi poteſt,aliàs
obediat ei cui primò iurauit:niſi fortè rõne maioris bene-
ficij tranſlatus intelligatur:& ſi habet duo beneficia ex di-
ſpenſatione,obediat ei, à quo habet maius & vtilius,præ-
cipit.de teſtam.cum in officiis.& c.relatum. el ſecundo.&
de poſtul.c.fin.& ſi omnia ſint paria,locus eſt gratificatio-
ni.ff.ad Sillan.Senatuſconſ.l.ſi quis in graui.§. ſi cum oẽs.
¶ Sextum. Si verò iudices contraria alicui mandantes ſint
delegati, locũ habet caput, cùm contingat.de reſcriptis.ſ.
ꝙ ſi talis neſcit aliquam inter iudices eſſe controuerſiam,
exequatur mandatum primò mãdatis : niſi ante executio-
nem innoteſcat ei de diſceptatione:quo caſu petat copiam
literarum ad eos à papa directarum, quas papa dari man-
dat:& obediat ſecundis , ſi ſecundæ reuocant primas, ſin
autem obediat primis, & ſi ei de hoc clarè nõ cõſtet,non
oportet eũ exequi huius vel illius mandatum,donec inter
eos hmõi concertatio per arbitros ſopiatur. De ſententiis
etiam duorũ iudicũ, vide ſ.Delegatus.§.vij.¶ Vndecimò
11 quęritur,*quid ſit magis meritoriũ,facere aliquid ad pręce-
ptum prælati,aut ad dictum fratris?Et dicit S.Th.in ſex-
to quolibeto,ꝙ eſt magis meritorium primum ex genere
operis:quia actus primus eſt excellẽtioris virtutis.i.latrię,
quàm ſecundus,qui eſt amicitiæ vel beneficentiæ, ad quã
pertinet ꝙ aliquid fiat ad dictum fratris, ſicut ad latriam,
qua colitur Deus pertinet , quod aliquis obediat prælato,
inquantũ eſt Dei miniſter:inquãtum verò ad charitatem,
ex qua procedit actus , nihil prohibet magis mereri eum
qui aliquid fecit ad dictũ fratris:quia magis meritorius eſt
actus,qui eſt ex maiori charitate,licet ſit minor ex genere
12 ſuo.¶ Duodecimò * quęritur,vtrũ ſubditus teneatur exe-
qui & facere quæcũque ſit vel credit eſſe de volũtate ſui
ſuperioris vt faciat?Et dico,ꝙ non,niſi ſuperior ex inten-
tione ei ſuam voluntatẽ manifeſtet expreſsè vel interpre-
tatiuè, monendo ex intẽtione ſubditũ ad exequendũ.Hoc
eñ ſentit S.Tho.veri.q.xxiij. art.vlt.vbi arguit quòd non
teneamur conformare diuinę voluntati in volito ſic.Nam
prælato,inquit,tenemur vt Deo.Sed ſubditus non tenetur
velle quicquid ſcit prælatum velle,etiam ſi ſciat pręlatum
velle quòd ipſe ſubdit⁹ aliquid faciat,niſi expreſsè ei præ-
cipiat ? Ergo à ſimili de Deo.Ecce argumentum, ſequitur
reſponſio,dicendum,inquit,non eſſe ſimile:quia voluntas
pręlati non eſt regula noſtrę voluntatis vt diuina,ſed eius
præceptum.hæc ex illo.
¶ OBLATIO,vide ſ.Decima,in principio.& §.ſecũdo.
OBLATVS,ſm Pan.in c.nõ eſt dubiũ.de regularibus.
eſt, qui ſe & ſua obtulit monaſterio habitu non mu-
tato , conuerſus verò qui ſe & ſua obtulit habitu mutato,
licet dicatur laicus:quia ad ordines non promouetur.mo-
nachus verò hodie eſt qui promouetur,licet olim mona-
chi non eſſent clerici.Et not.ſm gl.xxvij.q.j.vt lex. ꝙ iſti
cõuerſi oblati magis adſtringuntur monaſterio quã mo-
nachi.Vnde nec etiã cauſa arctioris religionis poſſunt trã-
ſire ad alia monaſteria,quãquã petãt à ſuperiori licentiam,
quia efficiũtur quaſi ſerui monaſterij.Sed intellige habitu
nõ mutato,quia.ſ.nõ aſſumit habitũ religionis,aſſumit tñ
habitum

habitum diſtinctum ab habitu ſeculari. Pro quo aducrte
ex text.& cod.Pan.in c.vt priuilegia.de priu.ꝙ oblatus eſt
duplex.ſ.plenè & nõ plenè. Oblatus plenè ſecũdùm men-
tem eius ibi,eſt qui ſe & ſua dedit religioni profitẽdo tria
vota,non aſſumpto habitu religionis.Non plenè verò eſt
is,qui ſe obtulit,& hoc primò,vel in habitu mutato,ſic,ꝙ
diſtinguatur ab habitu ſeculari.vel ſecundò loco.mutatio-
nis habitus,datis ſuis rebus.Vide ibi,quia intricatè loqui-
tur.Et vult,ꝙ primi gaudeant priuilegio perſonali & fori:
ſecundi verò neutro. Sed dic, vt s̃.Eccleſia.j.§.v.& s̃.Ex-
communicatio.v.§.ij.

DE OBLIGATIONE, ET OBLIGATO.

1 *Obligatio quotuplex ſit.*
2 *Obligatio quot & quibus modis contrahitur.*
3 *Obligatione generali an contineantur quæ quis non fuiſſet ſpecialiter promiſſurus.*
4 *Obligatio an oriatur quando eſt turpitudo ex parte recipientis.*
5 *Pœnam in ſuis contractibus an ponere poſſint adminiſtratores & ambaſiatores.*
6 *Pater an obligetur ex contractu filij.*
7 *Negotium cuiuſpiam ſi vtiliter geratur an ipſe obligetur.*
8 *Obligatus legere duobus annis & impeditus, an alijs duobus poſteà legere teneatur.*
9 *Obligatus an ſtatim teneatur.*
10 *Papa an abſoluere poſſit ab obligatione.*
11 *Obligatio an diſſoluatur termino adueniente.*
12 *Obligatio ſemel extincta an poſſit inſtaurari.*

OBLIGATIO eſt iuris vinculũ, quo neceſſariò ab-
ſtringimur ad aliquid dandũ, vel faciendum.Inſt.de
oblig.in prin.adde vel patiendum,quod reducitur ad age-
re, & ſine cõſenſu nulla eſt.ff.de pact.l.j. & nemo obliga-
tur,niſi animũ habeat ſe obligãdi.ff.de actio.& obli.l.obli
gationũ.la j.& facit gl.in c.iij.de voto.¶ Primò verò quæ-
1 ritur,* quotuplex ſit obligatio? Et dico,ꝙ ſi diſtinguatur
quantũ ad vinculũ quo obligatus eſt ligatus in foro cau-
ſarũ,eſt duplex.ſ.ciuilis,quæ aut legibus conſtituta eſt, aut
certo iure ciuili cõprobata:& prætoria,quam.ſ.prætor ſua
iuriſdictione conſtituit. Si verò diſtinguatur quantùm ad
rem ad quam quis ligatur, eſt triplex. Prima.ſ.naturalis,
tantũ continens naturalem æquitatem,quæ per vinculum
naturale cõtrahitur.i.conſenſum:& fieri poteſt inter om-
nes capaces rationis : & obligat in foro conſcientiæ. vt j.
Pactum.§.iiij. ſed inefficax eſt ad agendũ in foro conten-
tioſo, niſi vt j.Pactum.§.iij.Secunda eſt ciuilis tñ, vt cum
quis ciuili iure tãtum eſt adſtrictus naturali æquitate diſ
ſuadente eũ teneri : ſicut cùm quis ſpe futuræ numeratio-
nis fatetur per inſtrumentũ ſe recepiſſe centũ, quæ tñ non
recepit.Et hæc non obligat in foro conſcientiæ, niſi qua-
tenus quis à prẹlato cogeretur,ſm Inn.in c.pleriq; de im-
mu.eccle. Tertia eſt naturalis & ciuilis ſimul:vt cum quis
potens ſe obligare cũ iuris ſolẽnitate obligat ſe ad aliquid
quod naturalis æquitas vult illum obſeruare, puta ad ſol-
uendũ vẽditori in tẽpore ſtatuto.Et hæc obligat in vtroq;
foro, ſm omnes Doct.Et de his habetur Inſtit.de obl.per
2 totum.¶ Secundò * quæritur, ex quibus, & quot modis
contrahitur obligatio tertia? Et dico,ꝙ ex quatuor.Primò
ſcilicet ex contractu:puta emptione, vẽditione,locatione,
& hmõi.Secundò ex quaſi contractu : vt cũ quis gerit ne-
gotium alterius ſine eius mandato.Tertiò ex maleficio,vt
cũ quis non directè, ſeu dolosè deliquit,ſed quaſi : quia
ſcilicet fuit in culpa : vt cũ ex domo eius aliquid eſt offu-
ſum qđ alteri nocuit.Inſt.ſub diuerſis rubricis.¶ Hoc etiã
fit quatuor modis.Primò.ſ.re, vt in mutuo, commodato,
depoſito,& huiuſmodi.Secundò verbis, vt in ſtipulando.
Tertiò literis, vt qñ quis literis confitetur ſe aliquid rece-
piſſe,quod tamen non recepit.Quartò ſolo conſenſu:vt in
ſocietate,mãdato,emptione, venditione, vel locatione,in
quibus nec ſcriptura nec præſentia requiritur : ſed ſufficit
cõtrahẽtes cõſentire per ſe,vel per nuntium, aut epiſtolã,
ſecus in aliis:quia vltra cõſenſum requiritur vel litera,vel
res, vel verba.Inſt.qb.mo.re cõtra.obl.& ſub aliis rubricis.
3 ¶ Tertiò * quæritur, vtrũ in obligatione generali veniãt
ea, quæ quis ſpecialiter non fuiſſet promiſſurus? Et dico,
ſecundùm Bar.in l.j.C.quæ res pig.ob.poſ. ꝙ non.Vñ di-
cit,ꝙ ſi qs obligauit omnia bona ſua, nõ intelligitur obli-
gaſſe ea quæ nullo mõ ſpecialiter eſſet obligaturus: puta
pannos,lectos,& alia ſupellectilia,ſine quibus viuere non
4 poſſumus.¶ Quartò * quæritur,vtrũ pactũ,ſeu promiſſio
obliget,cum turpitudo tantũ verſatur ex parte recipientis
obligatione?Et dicit Pan.in c.debitores.de iureiur.ꝙ non.
& patet ibi:quia promiſſio de ſoluẽdis vſuris non obligat
promittentẽ: qa ſi obligaret etiã naturaliter,ſolùm coge-
retur ſoluere rõne pacti : vt in c.j.de pact.ſicut cogitur qñ
interuenit iuramentũ.Et rõ, quia cũ lex etiã alteri contra-
henti reſiſtit,non naſcitur obligatio etiam naturalis,vt in
l.cum lex.ff.de fideiuſ.& ibi plenè per Bart. Quare autem
magis obligetur quis ex iuramento q̃ ex promiſſione, cũ
Deus inter iuramentum & ſimplicẽ loquelã differentiam
nõ faciat.xxij.q.v.iuramẽti.reſpondet Pan.vbi s̃ ideo eſſe,
quia ſimplex promiſſio eſt nulla, ideóq; habetur pro non
facta propter turpitudinem recipientis.Secus in iuramen-
to:qa cui fit.ſ.Deus,non turpiter accipit:nec iurans pecca-
uit.Promiſſio eñ in hominem,iuramentũ verò in Deũ di-
5 rigit.¶ Quinto * quæritur, vtrũ adminiſtratores,vel am-
baſiatores non habentes expreſſum mãdatum ad pœnam
apponendam, poſſint obligare ſe cõſtituentes ad pœnam
quã apponũt pro obſeruatione promiſſi?Et dicit Pan.in c.
ij.de preca.ꝙ ſic,& facit.l.bene à Zenone.C.de quadrien.præſc.
& l.ſi procurator Cæſaris.ff.de iure fiſc.& d.c.ij.vbi prẹla-
tus poteſt apponere pœnam & obligare ſe & ſucceſſores,
modò contractus ſit rationabilis.& c.dilecti.in fin.de arb.
& quod ſcribitur in c.nulli.de re.eccle.non ali. vbi rector
eccleſiæ poteſt obligare ſine cõſenſu epiſcopi omnia bo-
na eccleſiæ generaliter pro obſeruatione cõtractus alicu-
ius : qa ſolũ ſibi prohibetur ſpecialis hypotheca.Quod li-
mita verũ primò,niſi cõtractus, nõ teneret,aut eſſet null',
qa cõtra ius,qa tollitur pœna:ſecus ſi eſſet nullus,qa præ-
ter ius : qa teneret pœnæ appoſitio.d.c.dilecti.Vide etiam
glo.in c.acceſſoriam. de reg.iur.lib.vj. textum cum gloſſa
in c.ſignificantibus.de offic.deleg.Et ſecundò limita, niſi
pœna eſſet prẹter naturã cõtractus:vt in d.l.ſi procurator.
vbi non tenetur fiſcus ad duplũ vel triplũ:licet procurator
obligauerit ſe,ſi euinceretur res quam vendidit.Secus,qñ
pro obſeruantia cõtractus apponitur:vt in d.l. bene à Ze-
6 none.¶ Sextò * quæritur,vtrũ pater obliget ex contractu
filij?Et dicit Io.de Pla.Inſt.quod cum eo.§.in rem.ꝙ ſic,ſi
verſum eſt in vtilitatem patris, puta quia mutuo accepit
pecuniam vt ſe veſtiret ſm cõuenientiam ſuam, & hmõi.
l.iij.§.Labeo idem.ff.de in rem verſo.& d.§.in rem.Si verò
non eſt verſum in vtilitatem patris, ſed potius mutuo ac-
cepit vt faceret pompas,vel luderet, & hmõi:non tenetur
pater pro filio, nec dñs pro ſeruo.l.quod ſi ſeruus.l.ſed ſic
accepit.ff.de in rẽ ver.niſi iuſſu eius feciſſet.l.j. ff.qđ iuſſu.
Si tamen haberet põpas, tenetur reddere creditori.l.iij.§.
ſed ſi rẽ.ff.de in rẽ ver. Similiter tenetur pater ſi habet pe-
culium filij,deducto tamen prius,ꝙ ipſe pater in dicto pe-
culio debet habere.l.ſed ſi damni.§. peculium.ff.de pecul.
Idem dic de mercatoribus,qui præponunt inſtitores, ꝙ te-
nentur de contractibus factis nomine ipſorũ.ff.de inſt. per
totum:quia vidẽtur cõtrahere cũ præponente, qui contra-
hunt cum præpoſito.l.ſi inſtitorẽ.ff.ſi cert.pet.Idẽ in exer-
7 citore nauis.l.j.in prin.ff.de exer.actio.¶ Septimò * quæri-
tur,vtrum is, pro quo quis agit negotia eius vtiliter, obli-
getur eidem?Et dico, ꝙ ſic.arg.l.cum pecuniam.ff.de neg.
geſt.& quod not.glo.cũ tex.in l.quæ vtiliter. ff.eo.& l.ſed ſi
8 ideo.ff.ſol.mat.¶ Octauò * quæritur, vtrũ obligatus legere
duobus annis,& ex aliqua cauſa impeditus nõ fecit,tenea-
tur legere aliis duobus ſequentibus?Et dicit Pan.in c.ſigni
ficauerunt.de iudic. ꝙ non, etiam ſine culpa ſua:quia cur-
rit tempus, nec poterit pro tempore ſequenti ſalariũ pete-
re:& generaliter electo ad officiũ temporale, quod exer-
cere nõ poteſt,etiam ſine culpa ſua, currit tempus : & non
poteſt tẽpore ſequenti officiũ petere. Et ratio, quia hîc in-
teruenient operæ perſonales,quæ aliæ ſunt illorũ duorum
annorũ præcedentium,& duorũ ſequentium, cum muten-
tur ex curſu temporis, vt in l.ſi non ſortem. §: libertus.ff.
de cond.indeb.ad quod etiam facit l.ſi vſusfructus in bien
nium.ff.de vſufru.vbi finito tempore finitur ius,vt s̃.Dele-
gatus.§. vlti. Et idem voluit Bart.in dictis terminis in l. &
ideo hæſitatur.ff. de verb.obli.Secus vbi factũ, ad quod qs
tenetur,non diuerſificatur ex tempore:quia elapſo tempo-
re, ad quod tenetur, integratur tempus, vt in d.l.& ideo.
9 ¶ Nonò * quæritur, vtrũ obligatus teneaẽ ſtatim? Et dicit
Pan in c.licet Heli.de ſimo.ꝙ aut dies eſt appoſita obliga-
tioni:& tunc ſi ſunt eiuſdẽ fori reus & actor, tenetur reus
ſine interpellatione offerre,& adire domum eius:quia dies
interpellat pro homine.c.potuit.de loca.& l.magnam.C.de
contrah.& cõmi.ſtip. Si verò nõ ſunt eiuſdẽ fori,nõ teneẽ
reus ſponte ire ad forum vel domum alterius, ſed dicat in
domo ſua, paratus ſum ſoluere,ſi ſit qui recipiat:& ſufficit,
iuxta not.in l.item nulla.ff.de conſtit. pecu. & ibi Bart. &
Alb in l.iubemus.C.de epiſc.& cler. quod not. pro limita-
tione c. potuit. de loca. & intellige niſi aliud ſit ſpecialiter
in pacto. Aut dies non eſt appoſita,& ſic requiritur moni-
tio, vt in l.ſi ex legati cauſa.ff.de verb.obl.vide s̃.Mora.§.j.
10 & iiij.& j.Solutio.§.vlt. ¶ Decimò * quæritur, vtrum ab-
ſoluere poſſit Papa ab obligatione, qua quis alteri tenetur,
11 vide s̃.Iuramentum v.§.ij. ¶ Vndecimò * quæritur, vtrum
obligatio diſſoluatur termino adueniente?Et dicit Pan.in
c.ſicut ex literis. de ſponſ.capiendo mentem Gof.quæ pla-
cet do.Ant.& eſt amica veritati, ꝙ aut terminus apponiẽ
ad ſolicitandũ obligationis implementũ:& tunc lapſus ter
mini nõ liberat ab obligatione. arg.l.obligationum.la ij.§.
placet.ff.de act.& obl.& arg.c.cùm dilecti.de dolo & cõtu.
& l.Celſus.ff.de arb. Et tunc apponitur ad ſolicitandũ im-
plementum, quando apponitur contractui iam perfecto:
puta ſi contraxit quis ſponſalia, & poſtea promittit, ꝙ in-
tra certũ tempus ducet eam:nõ diſſoluitur elapſo termino.
Aut terminus apponitur ad finiendam ſeu limitandã obli-
gationem, & tunc lapſus termini liberat obligationem, ſi
per promiſſorem non ſtetit quin adimpleret in termino.
Et tertio modo dicitur appoſitus, qñ apponitur ad ſolicitan-
dum principium cõtractus;puta ſi promiſimus adinuicem
tali tempore conuenire ad contrahenda ſponſalia, elapſo
12 termino liber eſt, per quẽ nõ ſtetit.¶ Duodecimò * quæri-
tur, vtrũ obligatio ſemel extincta poſſit inſtaurari? Et dico,
ꝙ non.tex.eſt in l.cùm ex cauſa.C.de remi.pig.ſed oportet
à iam fieri ſi debet ineſſe. De materia etiam, obligationis
vide j.Pignus § ij.& j.Ordo j.§.iij.item Ordo.iiij.§.iij.

DE OBSIDE.

1 *Obſes quis dari poſſit, & à quo.num.2.*

OBSES videtur eſſe homo traditus alicui perſonali-
ter in ſecuritatem factæ promiſſionis:& eſt duplex.ſ.
propriè dictus, vt qui eſt datus ab hoſtibus, perdens liber-
tatem, nec potẽs facere teſtamentũ,aut diſponere vt liber.
quõ loquitur.l.obſides.ff.de teſtamẽt.& impropriè:vt datus
ab vna ciuitate vel nobili,alteri ciuitati vel nobili, nõ per-
dens libertatẽ,nec factus propriè obſes, vt ſtet in certo lo-
co,donec impleatur promiſſum, vt no.Card.in d.l.obſides,
1 & facit quod no.in c.ex reſcripto.de iureiur. ¶ Primò, verò
quæritur,* quis poſſit dari obſes? Et dico, ꝙ dari poteſt et
liber homo pro pace ſeruanda,non pro pecunia.d.c.ex re-
ſcripto.& ad idem arg.d.l.obſides.& l.diuus.ff.de iu.fiſc.Et
quod dicitur,extrà de pig.c.j. & C. quæ res pig.ob.poſ.l.q.
filios.liberum.ſ.hominẽ,non poſſe obligari pignori, intel-
ligitur, ꝙ non põt ſic vt in eo ſit ius pignoris:ſecus ius re-
tentionis,ſm glo.in c.vt pridẽ.§.item eiſdem.xxiij.q.vlt.&
in c.expoſita de arbit.Et ſicut pater etiã põt vendere filium
ratione famis, ſic obligare.C.de pat.qui fil diſtra.l.ij. & ſi-
militer redemptus ex captiuitate tenetur ſeruire quinquẽ-
nio,niſi pretiũ ſoluat.C.de poſt.reuer.l.vlt.¶ Secundò quæ-
2 ritur,* à quo poſſit quis in obſidẽ dari. Et dicit Archi.poſt
Pan.in c.ex reſcripto. de iureiur. ꝙ ab Imperatore ſuis ho-
ſtibus,& econtrario;quo caſu eſt obſes ꝓpriè, & quaſi ſer-
uus:ideoq; teſtari nõ valens ſine licẽtia principis, vt in d.l.
obſides.& ſimiliter ab aliis principibus habẽtibus iura prin
cipis,ſeu ius indicẽdi bellũ.Ab aliis aũt inferioribus an da-
ri poſſint huiuſmodi veri obſides, Bart. remittit ad d.c.ex
reſcripto.& glo.in l.ij.C.de pat.qui fil.diſtra.dicit, ꝙ non:
licet de facto ſit vſurpata. Et idem Pan. quia immutare ſic
ſtatum hominis,vt perdat libertatẽ,eſt ſolius principis.Et ſi
inter priuatos datur obſes nõ propriè, vbi non interuenit
iuramentũ nõ tenet obligatio, quaſi.ſ.ille teneatur ſtare in
certo loco,& inde nõ diſcedere : qa hoc vr̃ quaſi quidam
carcer priuatus:quẽ modo miro iura deteſtantur.C.de car
cer.priu.l.j.ſed ſi interuenit iuramẽtũ, talis põt ad iuris ob-
ſeruantiã cõpelli, vt.ſ.ſtet in loco vbi conuentũ eſt:non tñ
debet inuitus detineri, qa nõ tenet iuramentũ vt poſſit qs
inuitus detineri,cũ ſit contra bonos mores.de reg.iur.non
eſt obligatoriũ.lib 6. Clerici aũt ſeculares p Papã dari pñt
in obſides propriè,arg.c.cuncta.ix.q.iij.ſed nõ per epõs in
obſides propriè:nec vt monachi per abbatẽ,id eſt,largè:qa
non ſunt ei ita adſtricti : nec poterant inuiti detineri ſine
pœna excõmunicationis,licet à principio aſſenſerint : nec
poteſt in hoc eps̃ diſpenſare.arg.c.ſi diligenti.de fo.comp.
Monachi verò indubitanter dari poſſunt à Papa,arg.c.per
principalẽ.ix.q.iij.ſed ab abbate poſſunt dari ꝓ neceſſitate
& vtilitate monaſterij, non quidem in obſides propriè,ſed
largè etiã inuiti, cum eius voluntati reſiſtere non poſſunt:
vnde & detineri poſſunt inuiti de cõſenſu abbatis:non au-
tem eo inuito, quia habent beneficium.c. ſi quis ſuadente.
xvij.q.iiij.vide Pan.vbi ſuprà, quia materia eſt intricata.

OCCASIO & cauſa differunt, vt patet in c.ſolitæ. de
maio.& obed.in princ.& quantũ colligitur à S.Tho.
ij.ij.q.xliiij.argu.j.ad tertiũ.& iiij.diſt.xxxviij.q.ij.arg.j. ad
quartũ. & cauſa eſt cã ſufficiẽter cõcurrens ad aliquẽ effe-
ctũ in genere ſuo.ſ.finaliter, effectiuè,materialiter,aut for-
maliter.occaſio verò eſt cauſa inſufficiens & eſt duplex,vt
dicit in quarto quolib.q.xij.ſ. data & accepta. Vel, vt dicit
Lan.ſub aliis verbis,eſt duplex.ſ.actiua,vt cũ quis eſt quaſi
coadiutor in peccato,cuius ſcilicet ſola volũtas eſt cã inſuffi-
ciens:vel aliquid indebitũ facit,vnd alius accipit exemplũ
& occa-

& occaſionem malè operandi, & paſſiua, vt qñ quis facit quod debet, & inde alius accipit occaſionẽ peccati. Prima ſm Landul. eſt pecatum, ſi ſit occaſio peccati: & tale, quale illud, cuius eſt occaſio. Secunda verò nõ eſt peccatum. Sed intelligo ꝙ occaſio actiua peccati mortalis ſit peccatum mortale tripliciter: primò ſcilicet quantũ ipſum peccatum alterius eſt inuentũ, ſecũdò qñ ſine cauſa quis dat occaſionẽ talem, ex qua probabiliter credit aliquẽ inde peccaturũ mortaliter, qa eſt cõtra charitatẽ, ſicut ſi quis ſine cã alium læderet & corporaliter, ſecus ſi ex cauſa, vt ſi mulier ſe ornet ſobriè ſm morẽ patriæ, & ſic aliquis peccet, quia tunc eſt occaſio accepta. Tertiò quãdo quis non credit, ſed dubitat & paruipendit, quia ſic exponit Pet. de Taran. illud Auguſt. Nihil eſt adeo veniale, quin fiat mortale dum placet, ſcilicet ſalute proximi contempta. j. Scandalum.

OCCVLTVM dicitur dupliciter, ſm Pan. in c. ex literarũ. de tẽp. ord. & in c. veſtra. de coh. Primò vt diſtinguitur cõtra probabile, & ſic eſt illud qđ probari non põt, vñ iudicio Dei relinquitur. xxxxij. di. erubeſcant. vj. q. j. ſi oĩa. & facit. l. duo ſunt Titij. ff. de teſt. tu. & ſecundò vt diſtinguitur cõtra notoriũ, & ſic occultũ eſt, quod aliqua tergiuerſatione celari põt, licet aliqu ſciant. Penè occultũ verò eſt, quod probari quidẽ põt ſed cum difficultate, vnde ly penè, minuit, ſicut & ly quaſi. de cõfir. vti. c. cum dilecta. hæc ex illo. Vide ſuprà Manifeſtum, & ſ. Notorium.

ODIVM ſm S. Th. j. ij. q. xxix. eſt diſſonãtia appetitus animalis aut rationabilis ad apprehenſum vt diſconueniens, ſicut amor eſt conſonantia eiuſdẽ ad conueniẽs. Vnde in hoc differt odiũ ab ira, ꝙ odiũ alicui appetit malũ abſolutè, ira verò in quadã mẽſura ſub rõne iuſti & punitionis, vnde ira ceſſat ad mortuos. j. ij. q. xlvj. & ad grauiter læſos. j. ij. q. xlvij. quia iam vr̃ facta vindicta, ſecus de odio. ¶ Eſt autẽ odiũ Dei peccatũ mortale grauiſſimum. ij. ij. q. xxxiiij. & ſimiliter odiũ proximi eſt peccatũ mortale per ſe loquẽdo, quia opponitur charitati, vel quia nõ facit illi quod facere tenetur, vel facit quod nõ facere tenetur, quorum oppoſita charitas facit. Per accidens tñ ſm doctrinã S. Th. eſt veniale: primò propter actus imperfectionem, vt quia non eſt cum deliberatione voluntatis. Secundò propter exiguitatem obiecti, vt quia proximo optat malum, ſed exiguum & nõ notabile. Tertiò quando non fertur in naturam vel gratiã fratris immediatè, ſed in vitium, quia hoc pertinet ad fratris amorẽ, quem vult magno malo carere, id eſt, peccato. Quartò, quando fert immediatè in naturam, ſed non vltimatè: vt quia vult quis alicui malũ propter bonum, puta vt corrigatur. Colliguntur hæc ſparſim à Sancto Thoma in diuerſis locis.

ODIOSVM dicitur quaſi odio plenũ. Quomodò aũt debeat fieri interpretatio in odioſis, & fauorabilibus, & promiſcuis, vide per Doct. in regula, odia. de reg. iur. lib 6. Et adde, ꝙ vbi in conſtitutionẽ concurrit fauor & odiũ, magis attẽditur fauor, ſm Pan. in c. nõ dubiũ. de ſent. exc. quod limita ſm Dy. in regula, odia. niſi ex parte odij ſit ius & fauor publicus, ex parte fauoris, priuatus.

DE OECONOMO.

1 *Oeconomus, qui & idem ſyndicus dicitur, clericus, non laicus eſſe debet.*

2 *Actor, procurator, & ſyndicus ſeu œconomus in quo diſtent.*

1 OECONOMVS * eſt cui res eccleſiaſtica gubernãda mãdatur. di. 89. quia in quibuſdã, & eſt idem œconomus qđ ſyndicus, & debet eſſe clericus, nõ laicus, vt in d. c. & in c. iudicatũ ibidem. & in c. qm̃ in quibuſdam. xvj. q. vij.
2 de quo dic j. Laicus. §. j.* Sed aduerte, ꝙ differentia ſit inter actorem, procuratorẽ, & ſyndicum, ſeu œconomũ, ſm glo. in c. erga epm̃. ij. q. vij. quia actor conſtituitur à nõ domino & authoritate iudicis, & ad præſentes lites tm̃, procurator verò ſemper à vero domino conſtituiť, ſiue ad vnam litẽ, ſiue plures, ſiue præſentes, ſiue futuras, ſyndicus verò, ſiue œconomus ab vniuerſitate conſtituitur, ſiue à collegio, & ad vnã cauſam & plures, & præſentes, & futuras, & authoritate epiſcopi. de iur. cal. c. Imperatorum, in ſi. Cano. tamen omnes adminiſtratores eccleſiæ vocant procuratores. j. q. iij. ſaluator. & ibi vide glo. & in d. c. Imperatorũ. vbi Pan. dicit, ꝙ ſi ad vnam certam cauſam ſolùm cõſtituitur, poteſt fieri ſine authoritate ſuperioris, aliàs non.

OFFICIVM, vide ſ. Dignitas. §. iiij.

OLEVM ſanctum in die cœnæ Domini per epiſcopũ conſecratũ, eſt triplex. ¶ Primum & principale dr̃ ſanctum chriſma, qđ de oleo & balſamo cõficitur, quo benedicuntur fontes baptiſmales, & calix ac patena, eccleſia, altare, & puer baptizať in vertice, & in fronte, & epi qñ cõſecranť in manibus & in capite, & oẽs fideles cum chriſmantur. Quod quidẽ oleum annuatim conſecrandũ eſt & innouandum. de conſec. diſt. iiij. ſi quis de alio. & peccatũ eſt vti alio q̃ nouo, vt ibi. ¶ Secundùm eſt oleum catechumenorum, quod dr̃ oleum benedictũ ſiue ſanctũ, quo inunguntur baptizãdi inter ſcapulas & in pectore, & manus ſacerdotis cùm ordinatur, & principes ac reges in brachio & humero, & eccľa ac altare ante chriſmationẽ. ¶ Tertium eſt oleum infirmorũ, quo inunguntur infirmi in extrema vnctione, vt de ſa. vnc. c. vnico. Primum ſolũ in die cœnæ põt confici. de conſecr. diſt. iiij. omni tpe. de ſent. ex cõ. qm̃. lib. 6. de aliis duobus nõ inueniť prohibitũ. ¶ Vtrũ aut oleũ nõ ſacrũ additũ ſacro fiat ſacrũ, dic vt ſ. Aqua benedicta, ꝙ ſic. Ex prædictis eliciť nõ eſſe illicitũ inungere oculos cæci ſacro chriſmate vt videat: qa licet nõ liceat vti ſacramẽtis alio fine quàm ſint inſtituta, materia tñ ſacramentali licitum eſt vti aliter q̃ in ſacramentis, ſicut aqua baptiſmali, de cuius ſubſtãtia nõ eſt, ꝙ ſit benedicta, vtimur non ſolũ in baptizando, ſed in bibendo, & ſancto chriſmate nõ ſolùm in cõfirmando, ſed etiã in cõſecrando epiſcopos, & c. de ſac. vnct. c. vnico. Puto tñ, ꝙ non liceat niſi ꝓ re magna & ardua, & per epiſcopum vel alium de licentia Papæ, quia aliter eſſet irreuerentia magna, ſi hæc paſſim fierent.

OMISSIO non requirit aliquem actum, ſed conſiſtit in ſola negatione actus debiti. ij. diſt. xxxv. & ij. ij. q. lxxj. & non habet rationẽ culpæ, niſi ſm quod opponitur præcepto affirmatiuo, ideoq; non eſt peccatũ niſi tẽpore, ꝓ quo illud obligat, quo iterato iteratur peccatũ. ij. di. xxij. q. ij. ar. ad quartũ. j. ij. q. lxx. ij. ij. q. lxxxix. ver. q. ij. & q. xxiij.

DE OPINIONE.

1 *Opinio doctoris an excuſet.*

2 *Opinioni cui ſit adhærendum, vbi eſt varietas.*

OPINIO vt innoteſcat, ſciendũ eſt ex S. Tho. ij. ij. q. j. art. iiij. ꝙ intellectus alicui dupliciter aſſentit: primò qa ad hoc mouetur. ſ. ſufficienť ab ipſo obiecto, ſiue aliud ſit p ſeipſum cognitũ, vt patet in primis principiis, quorum eſt intellect⁹, ſiue p aliud, vt patet de cõcluſionibus, quarũ eſt ſciẽtia, ſcđò nõ, qa ſufficiẽter moueať ab obiecto proprio, ſed p quandã electionẽ volũtariè declinãs in vnã partem magis q̃ in aliã, quod ſi fit cũ dubitatione & formidine alterius partis, erit opinio, ſi verò fiat cũ certitudine abſque tali formidine, erit fides. hæc ex illo. Ex quibus patet, qđ ſit intellect⁹, qđ ſcĩa, qđ fides, & quid opinio. Quid aũt ſit dubitatio, habes ſ. Dubium, & quid ſcrupulus, j. Scrupulus. Et ſic hr̃ horum differentia, quia intellectus & ſcientia

tia ſunt cũ certitudine & euidentia rei intellectæ & ſcitæ, etiam in particulari: fides verò eſt cũ certitudine: quia innititur teſtimonio Dei infallibili: ſed ſine euidẽtia rei creditæ in particulari, licet ſit euidens in vniuerſali, vtpote qa fideli ex multis cõiecturis librorũ & rerũ euidẽter conſtat, ꝙ vera ſit fides Chriſti, licèt particulariter non videat quomodò duę naturę diuina & humana ſubſiſtant in vna pſona. Opinio verò neq; euidẽtiã neq; certitudinẽ habet, ſed credulitatẽ fundatã in humana rõne, inſufficienti tñ, & non cõcludente neceſſariò, ſed probabiliter pro vna parte, & nõ pro alia. Dubitatio verò nullũ horũ habet, neque euidentiã, nec certitudinẽ, nec rõnem probabilẽ ad alterã partẽ tantùm: ſed ad vtrãq; ęqualiter vel quaſi, aut ad neutrã. Scrupulus autem plus aliquid credulitatis habet quàm dubitatio, & minus quàm opinio, cùm ſit credulitas ex leuibus cõiecturis, quæ idẽ eſt qđ ſuſpicio. vide ſ. Credulitas, quia tñ opinio mediat inter duo, in ea ſunt duo gradus, ſm quod plura vel pauciora magis & minus probabilia media occurrunt. Ideò quædam opinio dicitur certa & firma, quædã verò opinio ſimpliciter. ¶ Primò verò quæ-
1 ritur,* vtrũ ſequẽs opinionẽ Doctoris al. cuius nõ ſubtiliter inueſtigatã, quę deinde apparet falſa: ſiue quod idẽ eſt, vtrum auditores diuerſorum magiſtrorũ tenentiũ diuerſas opiniones, quarum. ſ. altera neceſſariò eſt falſa, excuſentur ſi ſequantur opiniones ſuorũ magiſtrorum? Et dico, ꝙ de hoc videntur eſſe opiniones, & nõ ſunt. Nam S. T. in quolib. dicit, ꝙ excuſanťr ſi illæ opiniones non pertinent ad fidẽ aut bonos mores, aliàs nullus excuſatur ſi contra manifeſtum ſcripturæ teſtimonium, vel cõtra illud quod publicè tenetur ſm authoritatem eccleſiæ opinionem erroneã ſequatur magiſtri alicuius ex ignorãtia: alioquin non peccaſſent Arrij, & aliorũ hæreſiarcharũ ſequaces, nec excuſantur ſimplicitate in talibus, quia in dubiis eſt de facili præſtãdus aſſenſus: ſed potius, vt dicit Aug. de Doct. Chriſtiana, cõſulenda eſt regula fidei, quæ de planioribus ſcripturis & eccleſiæ authoritate percipiť. Hæc eſt illo. Pan. verò in c. capellanus. de feri. dicit, ꝙ ſequens opinionẽ alicuius Doctoris nõ ſubtiliter inueſtigatã, quæ poſtmodum apparet falſa, excuſatur à peccato, quandiu nõ apparuerit falſa, & facit gl. iuncto. tex. in c. vnico. de poſtul. pręl. lib. vj. & in c. fin. de ſpon. duo & in c. cũ venerabilis. de cõſue. & l. regula. & quod ibi no. ff. de iur. & fact. igno. & qđ no. Inn. in c. per tuas, el ij. de ſimo. & glo. Gof. Tanc. in d. c. capellanus. & qđ no. Old. in l. quæſitum. ſ. ꝙ ſequens opinionẽ ſui Doctoris excuſatur ab impenſione expẽſarum: quia probabiliter quis ſequitur opinionem ſui Doctoris. l. dicere. §. vnde vidẽdũ. ff. de arbitris. Iſtæ aũt opiniones nõ ſunt cõtrariæ, ſed ex vtriſq; elicitur cõpleta veritas: qa vtraq; loquitur in ſpectãtibus ad fidẽ aut mores. S. Th. dicit, ꝙ tales nõ excuſantur in his, quę ſunt manifeſtè & clarè determinata alicubi: quo etiã modo ſm Arch. intelligitur cum dicit, ꝙ in opinionibus faciẽs cõtra verũ, licet nõ cõtra conſcientiam, nõ excuſatur à præcepto: puta in habendo plures præbẽdas, qa facit cõtra legẽ Dei: aliàs, inqt, contradiceret ſibi in eod libro. quod nõ eſt credendũ. & eſt verũ: qa in talibus nõ excuſať ignorãtia. Pã. verò loqtur in obſcuris. & eſt verũ oppoſita rõne dicẽte Mona. ꝙ nõ generat aliqđ prę iudiciũ veritati, cum inter diuerſas opiniones à magiſtris approbatas & ſcripturis authenticis annotatas illã quis amplectitur, quæ ſibi vr̃ magis conſona rõni. Et hoc intellige nõ ſolum qñ quis facit quod in ſe eſt vt intelligat veritatẽ: quia talis etiã in manifeſtè determinatis excuſaretẽ, cũ laboret ignorãtia ꝓ tunc inuincibili, ſed etiã cũ quis in affectione ad ſuũ Doctorẽ iudicat probabiliter, vt ſibi videtur, eſſe verum quod eſt falſum. Nec obſtat, ꝙ in dubiis tutior opinio eſt eligẽda. de ſpõ. iuuenis, quia nõ eſt in dubio, quę ꝓbabilibus rõnibus flectitur ad vnã partẽ. Nec, ꝙ incertũ dimittendũ eſt, & certũ tenendũ. de pœn. di. vij. ſi quis qa tenet iſte certũ ſibi moraliter: cũ in moralibus ſufficiat certitudo ex probabilibus, ſm Philoſophũ primo Ethi. vnde ſi Ioachim tenuit cõtra fidẽ. de ſum. trinit. damnatus. & nõ fuit hæreticus: quia talis articulis nõdũ erat p eccleſiã dãnatus: multò magis excuſatur ſequẽs opinionẽ Doct. nõ reprobatã cũ voluntate nõ adhærẽdi ſi
2 vera nõ apparet. ¶ Secundò * quęritur, cui opinioni ſit adhęrẽdũ vbi eſt varietas? Et diſtinguo: Nã aut vna tm̃ opinionũ habet prò ſe legẽ, vel antiquã & probatã conſuetudinẽ, alia nõ, & tũc illa eſt præferẽda: qa minimè mutãda ſunt, quæ certã ſententiam ſemper habuerunt. l. minimè. ff. de leg. Aut nõ eſt lex nec cõſuetudo pro aliqua ipſarũ, vel eſt pro vtraq;, & tũc debent concordari: vt dicatur, vnã in vno, & aliã in alio caſu obtinere, ſi fieri põt, vt in c. literas. de reſt. ſpo. xxv. q. ij. §. his ita reſpondetur. de cogna. ſpi. c. j. qa cõueniens eſt iura iuribus cõcordare. de elect. cũ expediat. li. vj. & l. vnica. C. de inoſ. doti. & l. pręcipimus. in ſi. C. de ap. Et ſi cõcordari nõ poſſunt, cõis opinio ſequẽda eſt, quia in cã dubij pro multitudine præſumendũ eſt, ſm gl. in c. ſi. de pœ. di. j. & cõis opinio Doctorũ inducit probabilem errorẽ. Pro quo vide tex. iũcta gl. in c. vnico. de poſtul. præla. lib. vj. & facit text. in l. ij. ff. de iur. & fac. igno. & not. Bart. in l. de eo. C. de pœn. iud. qui ma. iud. & in l. precibus. de impu. & aliis ſubſt. Hoc tñ limita verũ, ſm Gem. in c. j. de ſum. tri. lib. vj. niſi vera & certa rõ contraria aſſignetur, & in idẽ redit limitatio Io. An. in c. j. de conſti. ſ. niſi notoriè malè dicat, vel rõnabiliter cõuinci poſſit, quod bonus iudex acutiſſimi ingenij æſtimabit, & facit. l. j. C. de veteri iur. enucle. vbi dicitur. Sed neq; ex multitudine authorum quod melius & æquius eſt iudicato: cũ poſſit vnius, & fortè deterioris ſententia multos in aliqua parte ſuperare. qđ mẽti cõmẽdandũ eſt: qa iudex põt interpretari legem ſeu canonẽ quo ad cãm vertentẽ corã eo, vt notabiliter dicit Inn. in c. cũ ſpeciali. de appel. Eſt autẽ cõmunis opinio, ſm Iac. de But. qñ cum opinione gl. eſt aliquis ſolẽnis Doctor & bonæ conſcientiæ, põt illũ iudex ſequi: ſicut faciunt iudices eccleſiaſtici, maximè in cauſis matrimonialibus. Et hęc not. cõtra iudices amatores nouarũ opinionũ: quia ſm Bal. in d. l. ſi. C. de pœ. iud. iudex tenẽs nouas opiniones dr̃ propter imperitiam facere, & de imperitia punitur: & qui quærunt caſus ſingulares dimittentes regularia, cadunt in latã culpã, ſm Sali. per ea quæ habentur in l. latæ culpæ. ff. de ver. ſig. Si autẽ non apparet quæ ſit opinio cõis, ſed pro vtraq; ſunt famoſiſſimi Doctores iudex ſequẽdo aliquam earũ nõ tenebitur in ſimili caſu, ſm quod voluit Inn. in c. ne innitaris. de conſt. quem ſequitur Bart. in l. ſi. C. de pœna iud. qui male iud. ꝙ verum dicit, ſecundùm Inn. quantum ad hoc vt non puniat in foro ſeculari, ſecus tamen in foro conſcientiæ, quia debuit eligere eam, quæ validioribus rationibus firmatur, argu. Inſtitut. de empt. & vend. §. item pretium. C. de edict. diui. Adri. tol. l. edicto. maximè ſi talis opinio ſit ſubtilior, vt dicit tex. in c. capellanus. de fer. Et ſi vna innititur rigori ſcripto, reliqua verò ſcriptę ęquitati præponitur æquior. de re. permutat. c. vnico. lib. vj. & l. placuit. C. de iud. & per Cyn. in l. j. C. de legibus. & l. benignius. ff. de legibus. & tenet Paul. in clemen. Romani. in prin. de elect. quod tamẽ fallit in odium Iudæorum, cõtra quos rigor præfertur æquitati. de Iudæ. cap. ij. Et dicitur

benignior

benignior ea,quæ fauet iuramento, teſtamento, libertati,
matrimonio, religioni, & ſacramẽto.arg.c.ſi.de cogn.ſpi.
& l.ſunt perſonę.ff.de relig & ſum.fun.& ſimiliter ea quæ
ſoluit, benignior eſt ligante.dę reg.iur.odia.lib.vj.l.Aria-
nus.ff.de actio.& oblig.Et ſi doctores contraria opinantes
ſunt antiqui & moderni,pręponuntur antiqui:quia tẽporis
diuturnitas vr̃ aliquã authoritatẽ attuliſſe,niſi ex nouis ra-
tionibus & cauſis aliud ſentiatur: quia aliquando intelle-
ctus iunioris eſt perſpicacior. l. Gallus.ff. de lib. & poſth.
diſt.lxiij.§.verum.Si verò ſunt Theologi & Canoniſtę,vel
Legiſtæ,pręferuntur Theologi in materia iuris diuini ve-
teris & noui:Canoniſtæ verò in materia canonica, & Le-
giſtæ in legali. Si verò ſunt ex quatuor Doctoribus eccle-
ſiæ,in ſubtilitatibus quæſtionũ nõ textualiũ,maximè ana-
gogicarũ,præfertur Auguſtinus,in textualibus Hierony-
mus, in allegatoriis Ambroſius, & Gregorius in morali-
bus:quia quilibet horũ quatuor in aliquo ex quatuor ſen-
ſibus ſcripturæ dr̃ præeminere.Si verò ſit inter papã & cõ-
ciliũ,ſm Sum.Ang.in his quæ ſunt fidei, conciliũ præpo-
nitur: quia orbis maior eſt vrbe.Sed tu dic verum eſſe, ſi
papa ſit hęreticus.aliàs non:vt j̃.Papa.§.iiij.& s̃.Fideles.§.
vij.Qũo autem orbis ſit maior vrbe, vide in d.§.iiij.Ideo
dico, ꝙ in ſpectantibus ad fidem & mores & in omnibus
papa pręfertur concilio,quamdiu eſt caput.i.nõ depoſitus
per manifeſtã hæreſim, iuxta dicenda j̃.Papa.in d.§.iiij.&
hoc ſi papa loquatur authoritatiuè tanquã papa, & nõ tã-
quam Doctor. Quod autẽ dicit Pan.& gl.xx.diſt.c.j.dictũ
vnius ſancti adiutũ authoritate diuini iuris præualere in-
terpretationi papæ,non eſt verum:quia in dubiis doctrina
eccleſiæ Romanæ,quæ principaliter eſt in papa,eſt regu-
la fidei: & ad ipſum pertinet hmõi dubia determinare,vt
s̃.Fides.in d.§.vij. præualeret tamen extra dubium in ma-
nifeſtis:puta ſi papa aliquid aſſereret contra Scripturam.

DE ORATIONE.

1 *Orare ad quid expediat.*
2 *Orare cui ſit conueniens.*
3 *Orandi qui ſint à nobis.*
4 *Orare pro quibus perſonis,& pro quibus rebus cõueniat,& n.5.*
6 *Oratio qualis eſſe debeat,vt exaudiamur.*
7 *Orationis quis ſit effectus.*
8 *Oratio an cadat ſub præcepto.*
9 *Orationis dominicæ efficacia & intellectus.*

ORATIO multipliciter definitur, & plerumque de-
finitiones bene non intelliguntur. Vnde vt bene in-
noteſcat,ſciẽdum eſt primò, ꝙ virtus aliquãdo habet par-
tes.ij.ij.q.xlviij.ar.vlt.ſ.integrales.i.ea quæ neceſſe eſt cõ-
currere ad perfectum actum illius, & ſubiectiuas.i.ſpecies
eiuſdem:& poteſtatiuas,quę ſunt virtutes quędam adiun-
ctæ illi ordinatæ ad aliquos actus ſecundarios, vel mate-
rias quaſi non habentes totam potentiam illius virtutis.
¶ Sciendum eſt ſecundò,ꝙ oratio dupliciter ſumitur.ij.ij.
q.lxxxiij. art.vlt. ad ſecundum, primò.ſ.communiter.i.vt
quoddam totum includens multas partes: & ſecundò, vt
contra alia diuiditur. Igitur primo modo ſumẽdo veriſſi-
mè,vt dicit in iiij.diſt.xv.Diffinit Dama.dicens, ꝙ oratio
eſt petitio decentium à Deo. Partes autem eius quaſi inte-
grales ſunt quatuor ſecundùm Apoſtolum aſſignatæ, ſm
quatuor neceſſaria ad actũ orationis.ſ.oratio qua ad Deũ
acceditur: quæ eſt eleuatio mentis in Deum, petitio, quę
ſignificatur nomine poſtulationis ſiue petitionis, qua ali-
quid proponitur Deo ad obtinendum.obſecratio.i.ob ſa-
cra precatio,quæ eſt ratio impetrãdi ex parte Dei:vt cùm
dicitur,per natiuitatem tuam libera nos domine,& gratia-
rum actio,ſiue laus, quæ eſt ratio impetrandi ex parte pe-
tentis, quia de acceptis beneficiis gratias agẽtes meremur
accipere potiora, quæ quatuor aliquãdo eſt videre in col-
lectis,ſicut in ea, quæ eſt Trinitatis, dicitur, omnipotens,
quo ad orationem:qui dediſti,quo ad gratiarum actionẽ,
pręſta quæſumus,quò ad poſtulationem:& per dominum
noſtrum, quò ad obſecrationem. Partes verò ſubiectiuæ
ſumuntur ſm ea quæ petuntur, vel etiam ſecundùm mo-
dos petendi, & ſic ſunt tres.ſ.ſupplicatio, qua petitur ali-
quid determinatè, puta iuuari à Deo, poſtulatio,qua pe-
titur aliquid determinari:& inſinuatio,qua ſolum factum
narratur, vt ecce, quem amas infirmatur.Io.xj.Et ſolum
his tribus,quæ ſunt ſpecies, conuenit definitio orationis.i.
eſſe petitionem decentium à Deo: non autem aliis, quia
ſunt partes integrales.hæc ex illo.¶ Primò verò quæritur,
1* vtrum expediat orare? Et dico indubitatè,ꝙ ſic,licet cir-
ca hoc fuerint multi errores, quos S.Th.eliminat.ij.ij.vbi
s̃.nõ tamẽ oramus,vt ibi dicitur,vt mutetur diuina diſpo-
ſitio, ſed vt impleatur: vt.ſ.obtineamus quod Deus vult
dare,& precibus obtineri Vnde ſm hanc doctrinam ora-
re eſt quaſi applicare cauſam effectui, ſicut qui plantata
arbore fructus procurat. Vel dicendum eſt, ꝙ oramus vt
Deus faciat aliquid quod facere poteſt & omittere: quia
ſicut olim ante quam faceret mundum, erat liber,vt face-
ret,ita modò liber eſt contradictione reſpectu omniũ fu-
turorum. De hoc in quæſtionibus aureæ Roſel.in feſto S.
2 Trinitatis. ¶ Secundò * quæritur,cui ſit conueniens, vel
etiam vtile orare?Et dico multa.¶ Primum.Diuinis perſo-
nis non conuenit orare, ſecundùm S.Tho.ij.ij.q.iiij.vbi s̃.
quia oratio fit ad ſuperiorem, quem non habent licet fi-
lius orauerit ſecundum humanitatem, qua eſt patre, imò
ſeipſo minor,& modò etiam orat pro nobis, vel petendo,
vel oſtendendo patri humanitatem cum myſteriis eius,vt
dicit S.Th.Ro.viij. Non dicimus tamen, Chriſte ora pro
nobis:ſed,miſerere:quia ſupponit ſuppoſitum ęternum,vt
dicit in quarto.¶ Secundum.Sanctis,qui ſunt in patria,etiã
angelis,competit orare, ſecundùm S.Tho.in iiij.diſt.xv.q.
iiij.art.vj.q.ij.non pro ſe,quia omnia eis ſuccedunt ad vo-
tum: ſed pro nobis.Dicit tamẽ in ij.ij.ꝙ orant pro gloria
corporis,quæ illis deeſt:ſed eſt oratio impropriè.i.natura-
le deſideriũ vnionis ad corpus.¶ Tertium.Sancti,qui ſunt
in purgatorio, non ſunt in ſtatu orandi.ſ.pro nobis, ſed
magis, vt pro eis oretur.ij.ij.vbi s̃.art.xj.quia inquit, Etſi
ſint ſuperiores nobis propter impeccabilitatem, ſunt ta-
men inferiores quantum ad pœnas,quas patiuntur. Vtrum
autẽ pro ſe orent,non eſt præſentis ſpeculationis.¶ Quar-
tum. Peccatoribus autem conuenit orare pro ſe: quia ſe-
cundùm S.Th.ij.vbi s̃.art.xvj.licet non exaudiatur pecca-
tor ex miſericordia Dei, ſi quid petit inquantum pecca-
tor, id eſt, ſecundùm deſiderium peccati, & ſi aliquando
audiatur, vt vindictam, dum permittitur amplius ruere.
Deus enim ſecundùm Aug.quædam negat propitius, quæ
concidit iratus. Orationem tamen eius ex bono deſiderio
naturæ procedente Deus audit, non quaſi ex iuſtitia, quia
peccator hoc non meretur: ſed ex pura miſericordia,ob-
ſeruatis tamen quatuor conditionibus,ſicut ꝙ petat pro ſe
neceſſaria ad ſalutem, piè & perſeueranter.¶ Quintum.
Vtrum autem exaudiatur peccator orans pro aliis,diſtin-
guo.Nam ſi orat vt miniſter eccleſię,exauditur.vt j.quæſt.
j.dictum eſt. Si verò orat vt priuata perſona:ſi quidem ad
hoc eſt inductus ab aliquo bono, videtur, quòd exaudia-
tur, & inquantum orat ex bono deſiderio naturæ petens
Deo placita,ſicut & ſi oraret pro ſe & pro merito poſcen-
tis,licet non pro ſuo,arg.d.c.dictũ eſt. Si verò non eſt in-
ductus ab aliquo bono: ſic nõ exaudit̃.j.q.j. ſi quis inquit,
& c.ipſi ſacerdotes,& c. neceſſe,ꝙ intellige niſi oret ex bo
no naturæ deſiderio, ſicut dicitur Deus exaudiſſe Alexã-
3 drum Magnum ad montes Caſpios. ¶ Tertiò*quæritur,
quis ſit orãdus à nobis?Et dico multa.¶ Primum. Secũdùm
S.T.& Rich. cũ dupliciter aliquem oremus.ſ. vt exaudito-
rem,ſiue impletorem noſtræ orationis:& ſicut impetrato-
rem vel interceſſorem.Primò modo ſolũ Deũ oramus:qa,
inquit S. T. oẽs orationes noſtræ ordinari debent ad gra-
tiam & gloriam conſequendam,quæ dant̃ à ſolo Deo, q
etiam ſolus,ſm Rich.dat alia bona, vt ordinantur ad ac-
quiſitionem prędictorũ,ſed ſecundo modo oramus etiam
ſanctos.& hoc ẽt inquit S. Th. oſtendit modus orandi ec-
cleſiæ: quia à ſancta Trinitate petimus vt miſereatur: ab
aliis aũt vt orent pro nobis.¶ Secundũ.Sancti, qui ſunt in
patria,ſm Greg.in xij.Mor.& S.Th.vbi ſuprà, licet natu-
raliter ignorent ea,quæ in iſto mundo fiunt, maximè co-
gitationes cordis,in verbo tamẽ manifeſtatur eis id, quod
eos decet cognoſcere de his,quæ circa nos aguntur, etiam
quantum ad interiores motus cordis, cuiuſmodi maximè
ſunt petitiones ad eos directæ voce, vel corde: vnde eas
Deo manifeſtante cognoſcunt. Adde tu, ꝙ eadem rõ eſt
de beatis Angelis.¶ Tertiũ. Secundùm S.T.vbi ſuprà, ſan-
cti qui ſunt in patria,orant pro nobis: qa cum oratio pro
aliis facta proueniat ex charitate:quãtò illi ſunt perfectio-
ris charitatis,tantò magis orant pro viatoribus, qui ora-
tionibus iuuari poſcunt, & quantò ſunt Deo cõiũctiores.
¶ Quartũ. Igit̃ oratio tanquam deprecatoribus porrigẽda
eſt ad ſanctos,qui ſunt in patria, ſm S.Th.& Rich. eadem
ratione etiam ad angelos, ſm B. Ber. in ſermone ſancti
Michaëlis,& eo magis, ꝙ non ſolùm orando, ſed etiam
vtendo ſua naturali virtute plerũque iuuare nos poſſunt:
non autem ad ſanctos,qui ſunt in hoc mundo, vel in pur-
gatorio:quia,inquit S.T. nondum fruuntur viſione verbi,
vt cognoſcere poſſint,quæ cogitamus aut dicimus: à vi-
uis tñ ſuffragium petimus colloquendo: nec Paſcaſius in
purgatorio ſanauit infirmum, ſed oratio & fides orantis.
¶ Quintũ.Licèt ſancti ſuperiores ſint Deo acceptiores, tñ
ſm S.Th.in iiij.diſt.xlv.q.iij.art.ij.ad ſecundùm, vtile eſt
etiam inferiores orare:primò,quia ad eos aliquando quis
habet deuotionem maiorem, ex qua maximè dependet
orationis effectus,ſecundò,ad tollendum faſtidium, quod
vnius rei aſſiduitas parit,tertiò,quia aliquibus ſanctis da-
tum eſt in aliquibus cauſis ſpecialibus præcipuè patroci-
nari,ſicut ſancto Antonio ad ignem infernalem,quartò,vt
debitus honor exhibeatur omnibus:quia hoc pluriũ ora-
tiones qñque impetrant,quod non oratio vnius. Et addit
ij.ij.vbi s̃.art.xj.ꝙ aliquando imploratio inferioris ſancti
eſt efficacior,vel quia deuotius imploratur,vel quia Deus
vult eius ſanctitatem declarare. Hæc ille. Ex hoc videtur,
ꝙ qñ ſancti nouiter migrant à ſeculo, & ſi quid petitur ab
eis,petatur ab eis ſolis:alioquin fortè Deus, qui vult illos
glorificare,non exaudiret inuocatus per duos, qui exaudi-
4 ret inuocatus per vnum.¶ Quartò*quærit̃,pro quibꝰ per-
ſonis ſit orandum?Et dico ex S.Th.in diuerſis locis, quòd
quilibet debet orare pro aliis,ſicut & pro ſe: cum illud ſit
in oratione petendũ ꝙ eſt deſiderandum:quia non ſolum
nobis,ſed etiam aliis debemus bona deſiderare: cùm hoc
pertineat ad rationem dilectionis, quam proximis debe-
mus impendere.ij.ij.vbi s̃.art.ij.Et vt ibi patet arg.viij.pro
inimicis quidem orare quilibet tenetur in communi, vt.ſ.
non excludat eos à communibus orationibus pro aliis fa-
ctis: pro eis aũt ſpecialiter orare, perfectionis eſt, niſi in
caſu ſpeciali.ſ.neceſſitatis:ſicut & de dilectione dictũ eſt s̃.
Charitas.§.iiij.& v. Et generaliter orandum eſt pro omni
peccatore viatore vt conuertatur:licèt non impetret̃, niſi
pro prædeſtinatis:& pro iuſtis vt perſeuerent, multiplici
rõne,vt ibi art.6.ad tertiũ. Et ſimiliter orandũ eſt pro ex-
cõmunicatis, ſed nõ inter orationes ꝑ mẽbris eccleſię.iiij.
diſt.xviij.de quo vide s̃.Excommunicatio,primò,in pr.ij.
Miſſa.j.§.viij.Et ſimiliter pro infidelibus.iiij.diſt.xviij. Et
ſimiliter pro exiſtentibus in purgatorio, nõ aũt pro dam-
natis:vt j̃.Suffragium.§.6. ¶ Quintò*quærit̃,pro quibus
5 rebus obtinendis orandum eſt?Et dico,vt patet ex S.T.ij.
ij.vbi s̃.ar.v.& vj.& in iiij.diſt.xv.ar.iiij.per totum,ꝙ non
ſolum poſſumus aliquid à Deo petere in communi, puta,
ꝙ bona tribuat: ſed ẽt in ſpeciali determinatè ꝑꝑ multa,
maximè vt noſtrũ deſiderium ſit feruẽtius ad poſtulandũ:
ſed ea qbus malè vti nõ poſſumus,quæ.ſ. malum euẽtum
habere non pñt,vt beatitudinem,& virtutes, ac ſpiritualia
bona poſſumus petere determinatè,& principaliter,ſeu ꝑꝑ
ſe,& abſolutè ſine quacunq; conditione, ſm illud Pſalm.
Oſtende faciem tuam,ſed temporalia poſſumus qdem de-
terminatè,ſiue ſpecialiter petere,ſed non principaliter, vel
ꝑꝑ ſe,ſed ſolũ ſicut quædam adminicula,qbus adiuuamur
ad beatitudinem,inquantum per ea vita corporalis ſuſtẽ-
tatur,& nobis organicè deſeruiunt ad actus virtutum:nec
abſolutè,ſed ſub conditione expreſſa,vel tacita,ſi & inquã
tum expediunt ad ſalutem.Hæc eſt eius doctrina,& mens
ibi.¶ Sextò*quærit̃,qualis debeat eſſe oratio, & qualiter
ſit orandũ,vt ſemꝑ ſequat̃ exauditio?Et dico multa.¶ Pri-
mum.Oratio ſm S.T.ij.ij.& iiij.vbi s̃.dẽt eſſe vocalis,ſi ſit
publica ſeu communis:vt quæ fit per miniſtros eccleſię in
ꝑſona totius populi fidelis:qa oportet eam toti populo ꝑ
quo offert̃,innoteſcere, vt ad deuotionem & ſuam inten-
tionem cum orantibus coniungẽdam excitent̃. Si verò ſit
priuata ſeu ſingularis.i.oblata à ſingulari perſona, pro ſe
vel alio,non eſt vocalis neceſſariò,adiungit̃ tñ illi vox ꝑꝑ
multa. Primò. ſ. vt ſeipſum ad deuotionem excitet orans:
vnde ſi mens per hoc diſtrahatur, vel impediatur, ceſſan-
dum eſt.Secundò,vt intentionem cuſtodiat ne vagetur:qa
magis tenetur ad vnum,ſi etiam verba adiungantur. Ter-
tiò,vt debitum reddatur ſeruiẽdo Deo, etiam de corpore.
Quartò, propter redundantiam ex vehementia affectus.
¶ Secũdùm.Debet ẽt eſſe oratio actualiter attenta, ꝙ qũo
intelligatur quantũ ad orationem, ad quam qs ex præce-
pto tenetur eccleſiæ: vide s̃. Hora.§.xj.quantum verò ad
aliàs orationes ſm S.T.ij.ij. vbi s̃. attentio eſt neceſſaria
abſolutè eo modo,quo neceſſarium dr̃ id, quo melius ve-
nitur ad finem ſeu effectum:non autem ſemper eſt neceſ-
ſaria eo modo,quo illud dicitur neceſſarium,ſine quo res
effectum ſuum ſortiri nõ põt:qa cum triplex ſit orationis
effectus.ſ.mereri,impetrare, & mentem reficere:ad primũ
nõ eſt neceſſe attentionẽ adeſſe orationi per totũ: ſed vis
primæ attentionis,qua ad orandum acceditur,facit totam
orationem meritoriam,ſicut in aliis actibus meritoriis ac-
cidit:& idẽ ſufficit ad ſm:& ſi tñ prima intentio deſit, nec
meritoria,nec impetratiua oratio erit:quia illam orationẽ
Deus non audit,cui orans non intendit, vt dicit Greg. &
idem eſſet,vt videt̃ velle in quarto,ſi vis primæ intẽtionis
omnino periret.Vñ oportet hominem frequenter reuoca-
re cor ad ſeipſum. Quantũ verò ad tertium effectũ neceſ-
ſariò reqrit̃ attentio.Vñ primæ ad Corinth.xiiij. Si orẽ
lingua,mens mea ſine fructu eſt. Triplex tñ attentio ora-
tioni vocali poteſt adhiberi.ſ.ad verba, quibus petimus,

.ad ſenſum verborum.i.ad petitionem ipſam : & ad finem
orationis,& ea,quæ petitionem circunſtant.ſ. ad Deũ , &
ad rem pro qua oratur , & hmõi : & quæcunque harũ
adſit,oratio non eſt reputanda in attenta. Et quartò vide
quomodo prima eſt bona,ſecunda melior , tertia optima:
& omittenda ſit prima,ſi noceat ſecundæ,& ſecunda ſi ter-
tiæ:non econtrario.¶ Tertium.Dẽt ẽt oratio eſſe diuturna
& continua,vt idem dicit ſecunda ſecundæ , vbi ſ̃. & hoc
ſm ſuã cauſam.i.deſiderium charitatis,ex quo debet pro-
cedere,quod debet eſſe in nobis actu , aut virtute cõtinuũ:
quia huius deſiderij virtus manet in omnibus , quæ faci-
mus ex charitate. Secundùm ſe aũt non poteſt eſſe conti-
nua:qa oportet nos etiam in aliis operibus occupare. Vñ
tñ debet durare , quantum eſt vtile ad ſuum finem , quæ
ſm Auguſtinum ad Probam , eſt excitatio interioris deſi-
derij, quia cuiuſcunque rei quantitas , proportionata dẽt
eſſe ſuo fini,ſicut quantitas potionis ſanitati.Cùm aũt hãc
menſuram excedit,ita ꝙ ſine tædio durare non poſſit, nõ
eſt vlterius oratio protendenda. Quod aũt dominus dicit
Lucæ xviij.oportet vos ſemper orare,vt idem dicit, intel-
ligendum eſt,vel pp continuitatem deſiderij,vt dictũ eſt,
vel qa non intermittitur,quin oret quis horis & tempori-
bus ſtatutis,vel pp affectum, ſiue in ipſo orante , qui poſt
orationem remanet deuotior,ſiue ẽt in alio : puta cum qs
ſuis beneficiis prouocet alium,vt pro ſe oret,ẽt qñ ipſe ab
orãdo ceſſat. Adde ꝙ hoc etiam eſt dictum exaggeratiuè
ad oſtendendã neceſſitatem & vtilitatem orationis : ſicut
ſi dicat̃ , ꝙ nauclerum ſemper oportet reſpicere ſtellã di-
rectiuam. Quod ẽt dicit dñs Matthæi vj. Cùm oraueritis,
nolite multum loqui,non eſt contrarium,quia ibi ſumitur
oratio , vt eſt petitio rei obtinendæ , qa paucis verbis ab-
ſoluenda eſt,ſed ipſe aſcenſus ad Deum per meditationẽ,
& gratiarum actionem,& hmõi,debet fieri, vt dictum eſt.
¶ Quartum. Si oratio habeat has quatuor conditiones, vt
fiat piè,ad ſalutem,pro ſe,& perſeueranter , ſemper exau-
ditur,licet ẽt aliqñ exaudiatur aliqua harum deficiẽte. iiij.
diſt. xv.q.iiij. art.vij.q.iij.ij.ij.q.vbi ſ̃.art.vij.iij. contra. c.
7 xcvj.vide ibi.¶ Septimò*quærit̃,quis ſit orationis effect⁹?
Et dico,quod immediatè eſt triplex,vt dictum eſt.§. prio-
ri.Primò , mereri ſuppoſita charitate , etiam ſi Deus nolit
exaudire:quia eſt actus virtutis.i.latriæ,ſecundò,impetra-
re,& tertiò,mẽtem reficere.ij.ij.vbi ſuprà, meditatè verò,
& conſequutiuè ſunt multi alij,quia repellit triſtitiam , &
auget ſpem,ſm S.Thom.ſuper Pſalmo xlj. & vt idem di-
cit Roma.xij.cauſat ſolicitudinem,feruorem,ſeruitiũ Dei,
gaudium & auxilium,& ſi de ea loquamur,vt eſt impetra
tiua,eius effectus totuplex eſt, quotuplex res quæ põt ob-
8 tineri.¶ Octauò*quærit̃,vtrum oratio cadat ſub precepto.
Et dico circa hoc eſſe opiniones.Nã Vlde. dicit,ꝙ ad ora-
tionem mentalem tenet̃ quis iure naturali , quod homini
dictat ſe diſponere ad ea,ſine quibus non eſt ſalus, ꝙ ſine
oratione non ſit, ad vocalem verò ex diuino præcepto nõ
tenet̃,ſed ex ſtatuto eccleſiæ,quæ miniſtris ſuis miſſas, &
horas canonicas ind x.., vel ẽt ex iniunctione cõfeſſoris.
Et intendit Vlde.talem rationem. Ad ea tenetur homo di-
uino iure vel naturali,ſine quibus non eſt ſalus, quam di-
uino iure,vel naturali tenetur ſibi acquirere, quia eadẽ eſt
neceſſitas finis,& eius,ſine quo non põt eſſe finis,ex ſecũ-
do Phyſi.& finis imponit neceſſitatem his,quæ ſunt ad fi-
nem l.oratio.ff.de ſponſ. hmõi autem eſt oratio , quia ex
nobis bonum cogitare non ſufficimus,vt patet ij. Cor.iij.
& conſequenter nec operari, niſi detur ex gratia:quod nõ
fit regulariter quantũ ad adultos,niſi petant,per arg à cõ-
trario.Io.6.Petite,& accipietis,& facit xxiij.q.4.obtineri,&
hoc ſequitur Sum.Confeſ.& Piſa.ſupple.autem addit,ꝙ ẽt
ad orationem vocalẽ tenetur quis ex diuino præcepto:qa
debemus dicere,Pater noſter.Matth.6.Vnde hanc oratio-
nem ſcire & dicere debent omnes Chriſtiani , de conſec.
diſt.iiij.vos ante omnia.Sed eſto,ꝙ ſit in præcepto,dico ꝙ
ſufficit dicere mentaliter,cum aliqñ ſit vox intermittenda,
quando.ſ.impedit ſpiritum,vt dictum eſt,imò dicit S. Th.
ij.ij.vbi ſ̃.art.xiiij.ad tertiũ,& ſimiliter in quarto, ꝙ opor-
tet intendere ad ea impetranda,quæ in dicta oratione cõ-
tinẽtur : non autem oportet vti verbis eius tantum. Vnde
S.T.in iiij.diſt.xv.dicit , ꝙ oratio cadit ſub præcepto de-
terminatè : ſicut miniſtri eccleſiæ ex ſtatuto eius tenentur
ad horas canonicas:& indeterminatè , ſicut ad orationem
tenet̃ quilibet,ex hoc ipſo,ꝙ tenet̃ ad bona ſpiritualia,ſi-
bi procuranda,quæ nõ niſi diuinitus dant̃. Vñ alio modo
procurari non pñt,niſi vt ab ipſo petantur. Et ex hoc ipſo
ẽt,ꝙ charitatis præcepto tenetur qs proximum,ſicut ſeip-
ſum diligere,tenetur & in neceſſitate eſſe beneficus , non
ſolùm per corporales , ſed ẽt per eleemoſynas ſpirituales,
quarũ vna eſt oratio:omnibus ẽt , qui eccleſiæ miniſterio
non funguntur,videtur ab eccleſia ſtatutũ eſſe determina-
tum tempus orandi:cũ ex canonum ſtatuto teneant̃ dieb⁹
feſtis diuinis officiis intereſſe,vt miniſtris pro populo orã
tibus ſuam intentionem conforment.Hæc ille. Ex quibus
& ex aliis dictis eius patet, ꝙ hõ tenet̃ ſub præcepto ora-
re determinata oratione:primò ex præcepto eccleſiæ,ſi eſt
obligatus ad horas canonicas,ſecundò ex impoſitione ſa-
cerdotis in pœnitentia,tertiò ex præcepto cuiuſcunq; prę-
lati ſpũalis,quartò ex proprio voto. Indeterminata quoq;
oratione orare tenetur:primò,eo tẽpore , quo tenetur ſibi
procurare ſpũalia bona.quæ non niſi per orationem con-
ſequi põt : ꝙ tempus videtur determinatum quantum ad
inſtans,quo qs incipit vti rõne , in quo tenet̃ ſe dirigere,
& ordinare in Deũ:&,vt vr̃, eius auxilium precari , ſi hoc
ſuæ menti inſpiretur:aliàs verò determinatè non põt:ſed
diuina prouidentia ad hoc mouet,qñ eſt neceſſarium:qa
ſtat ad oſtium & pulſat , Apocal. iij. & ſecundò qñ videt
proximum in neceſſitate ſpũali,vel corporali extrema vel
quaſi : puta , quia videt eum in periculo peccati mortalis,
aut in periculo mortis violenter & iniuſtè illatę:vt cũ duo
iniuſtè pugnant ad mortem aut vulnera : niſi fortè poſſet
aliter melius,quàm per orationem ſuffragari, tertiò à for-
tiori,qñ homo videt ſeipſum in graui tentatione, & peri-
culo animæ ſuæ : quartò qñ ex præcepto audit diuina.i.
miſſam , quia tenetur orare, id eſt, orantibus aſſiſtere,vt
9 eis mediãtibus oret.¶ Nonò quærit̃,*quę ſit efficacia,& qs
intellectus dominicæ orationis? Et quantum ad primum
dicit S. doct.ij.ij.vbi ſ̃.art.ix.ꝙ ipſa eſt perfectiſſima ora-
tio,quia continet omnia deſideranda,& ordinem eorum,
& informat omnes effectus, propter quæ ẽt dicit Rich. ꝙ
inter omnes eſt efficaciſſima,& ſm Aug.ad Probam,ſi re-
ctè oramus, nihil aliud dicere poſſumus. Quantum verò
ad ſecundùm,vide ij.ij.vbi ſ̃.art.ix.& iij.diſt.xxxiiij.

DE ORATORIO.

1 *Oratorium priuatum quid ſit, & quid publicum.*

1 ORATORIVM,* priuatum quilibet authoritate p-
pria in domo ſua poteſt habere : ſed nõ in forma ec-
cleſiæ ſine licentia epiſcopi ſine qua etiam nullus ibi cele-
brare debet,niſi ſit priuilegiatus:aliter celebrans debet de-
poni.de conſecr.diſt.j.vnicuique.& c.clericos, & c. ſi quis.
Qua autem immunitate gaudeat, vide ſ̃.Immunitas.§.j.&
ij.in princip.& ſuprà , Locatio. §. iij. Eccleſia enim habet
campa-
campanile , non priuatum oratorium , & illa eſt fundata
authoritate publica i.epi,& eſt conſecrata ſi propriè dr̃, &
poſſunt ibi diuina celebrari ſine alia licentia,modo habea-
tur altare portatile , & omne aliud neceſſarium , ſecus in
priuato oratorio per omnia.

DE ORDINARIO.

ORDINARIVS,ſubintellige iudex , eſt duplex ſm
duplex iudiciũ ſ.in foro cauſarũ , & de hoc ſ̃. Iudex.
§ j.& in foro conſcientiæ,& de iſto ſ̃.Confeſſor.1.§.1.& 2.

DE ORDINE eccleſiaſtico j.in ſe abſolutè.

1 *Ordo quid, & quot ſunt ordines.*
2 *Ordines omnes an ſint vnum ſacramentum.*
3 *Ordo an liberet à ſeruitute.*

ORDO eccleſiaſticus ſm magi.in 4.diſt.24.eſt ſigna-
culum quoddam, in quo ſpiritualis poteſtas traditur
ordinato. Et dicitur ſignaculum ſm Pet. de Pan.id eſt,cũ
exteriori ſigno traditum.Cùm autem,vt dicit, videatur eſ-
ſe neceſſariũ,ꝙ vbi eſt diſtincta forma in eodem ſacramẽ-
to,vel in diuerſis,ſit etiam diſtincta materia,ſiue ſpecies,vt
in Euchariſtia,ſiue numero,vt in extrema vnctione, vbi ad
ſingulas vnctiones adhibetur materia numero diſtincta,
tñ ſi in libro vno contineantur exorciſmi,propheriæ, &
Euangelia,idem liber erit ſignaculum imprimendi chara-
ctere in tribus ordinibus,qa formaliter differũt. Dr̃ ẽt po-
teſtas,& nõ potẽtiã quæ cõis eſt actiuæ & paſſiuæ,qa ptãs
importat actiuam determinatè,cuiuſmodi eſt potentia or-
dinum,quæ ſm S.T.eſt faciendi aliquid ſpeciale in ordine
ad Euchariſtiam.Dr̃ ẽt traditur,quia ei dr̃,accipe. Vnde ſi
non accipit tangendo manu,nihil fit,non tamẽ oportet ꝙ
duabus manibus tangat,licet ſit ſecurius:hæc ex illo. Cui
adde , ꝙ ſi ordinator non traderet poteſtatem per formæ
verbalis expreſſionem, non traderetur ordo. Igitur ordo
eſt ſacramentum ſecundum S.Tho.qa in eius ſuſceptione
quædam conſecratio adhibetur dñi per viſibilia ſigna, per
quam ordinat̃ ad diſpenſationem diuinorum ſacramento-
rum.Et ideo in hoc cõfertur gratia : qa eſt neceſſaria non
ſolum ad dignè ſuſcipiendum ſacramentũ, ſed ẽt ad dignè
miniſtrandũ,& in eo imprimit̃ character,de quo ſ̃. Cha-
racter.¶ Primò verò quæritur, q & quot ſunt ordines? Et
dico ex S.T.ꝙ ordo ſumit̃ propriè,& ſic eſt ſacramentum
1 imprimens characterẽ,& large, & ſic non eſt ſacramentũ,
ſed deputatio quædã ad cultũ diuinum , vt dicetur de pri-
ma tonſura,vel ad aliquod officiũ, vt dicet̃ de epiſcopatu.
¶ Quantum igitur ad primum,dubium eſt de trib⁹,an ſint
ordines.Primò de prima tonſura ſiue corona,de qua tenẽt
Canoniſtæ,ꝙ ſit ordo propriè.tex.eſt in c.cũ cõtingat , &
ibi d.Ant.& cõiter Canoniſtæ,de æta. & quali. & dicit Ber.
ibi,ꝙ eſt idem ꝙ pſalmiſtatus,ꝙ ẽt tenet Sum.Ang. ſed S.
Th.& Pet.de Pal.& Rich. & cõiter Theologi dicũt ꝙ non
eſt ordo propriè , niſi ſicut dr̃ religionũ ordo , qui eſt de-
putatio ad aliquod collegiũ in quibuſdam ceremoniis, qa
ordo propriè ſm Pet.poſt S.T.eſt illud , in quo dat̃ ſpiri-
tualis poteſtas, nõ in quo fit deputatio ad aliquod officiũ,
ſicut per coronam hõ deputatur ſolum ad chorum, vbi nõ
hẽt aliqd ſpeciale,ſed commune.Sed eſt corona ſm eoſdẽ
diſpoſitio ad ordines,& ſm Per. de Pal. ad ordines eſt di-
ſpoſitio non congruitatis , ſed neceſſitatis reſpectu bñficij
& iuriſdictionis eccleſiaſticæ, vñ nõ tenet collatio bñficij
vel commiſſio iuriſdictionis facta non tonſurata,quia nõ
clericus non eſt capax,de tranſla.literas. Ex quibus etiam
ſequit̃,ꝙ non ſit idem corona qđ pſalmiſtatus, qa tonſura
oẽs ordines præcedit tanquam diſpoſitio,ſed pſalmiſtatus
ſequit̃,qa ſm S. T. eſt officium ordini lectoratus annexũ.
xxiij.di.pſalmiſta,qua ẽt rõne inter ordines ponit̃ ſecũdus
ab oſtiario.diſt.ij.cleros.& de hoc ſtatutis.Et iſta Theolo-
gorum opinio tenenda eſt : tum qa loquit̃ in propria ma-
teria,& Canoniſtæ in aliena,tum qa ordo propriè eſt po-
teſtas faciendi aliquid ſpeciale in ordine ad Euchariſtiam:
tũ qa iura licet aliqñ coronam enumerent inter ordines,vt
in d.c.cũ contingat.ex eo.ſ.ꝙ eſt ordo largè,tñ aliqñ non
ponũt,vt xxxij.diſt.ſeriatim.& di.lxxvij.illud,& diſt.xciij.
à ſubdiacono quod non poſſet fieri ſi eſſet ordo propriè.
¶ Secundò eſt dubiũ de pſalmiſtatu,& tenent Canoniſtę,
ꝙ eſt ordo,ſed idem coronæ.Sed S.T.dicit ꝙ nõ eſt ordo,
ſed officium ordini annexum.ſ.lectoratus:quia enim pſal-
mi cum cantu pronuntiantur : ideo lector dr̃ pſalmiſta &
cantor:cantor aũt non eſt nomen ordinis ſpecialis,ſed of-
ficij inter ordines:tum qa cantare pertinet ad totũ chorũ:
tum quia non habet aliquam ſpecialem relationem ad Eu-
chariſtiã.Pet.tñ de Pal. tenet ꝙ pſalmiſtatus ſit idem quod
prima tonſura,quia vult ꝙ per eam quis deputetur ad cho-
rum ſed ſecundum S.Th.per eum deputatur quis ad diui-
num cultũ,id eſt,vt ſit de clero, & imponi poſſit ei ad offi-
cium aliquod vel miniſterium.¶ Tertiò eſt dubiũ de epi-
ſcopatu,de quo tenẽt Canoniſtæ ꝙ ſit ordo.ſ.propriè , ita
ꝙ in eo imprimitur character,& ẽt vr̃ ſequi Summ. Ang.
contra Roſ.& Supp.dicens pro hoc facere inconuincibili-
ter c.j.de ordi.ab epiſcopo qui epi.re. vbi patet ꝙ licet eps
reſignauerit,nihilominus confert ordines , licet non exe-
cutionẽ,quòd non eſſet,niſi indelebilem characterem ha-
beret impreſſum.Sed S.Th.dicit ꝙ non eſt ordo propriè.ſ.
ſecũdùm quod ordo eſt ſacramẽtum:quia ſic omnis ordo
ordinatur ad ſacramẽtum Euchariſtiæ,reſpectu cuius epi-
ſcopus nõ hẽt poteſtatem ſuperiorem ſacerdotali. Eſt tñ
ordo,ſm ꝙ ordo eſt officium reſpectu quarundam actio-
num ſacrarum : qa eps hẽt poteſtatem in actionibus hie-
rarchicis reſpectu corporis myſtici ſuprà ſacerdotem , &
ſic quandoque loquuntur iura,quæ dicunt quòd eps com-
mittere non põt non epo ea quæ ſunt ordinis epiſcopalis
de conſe.eccl.apud. Et ad motiuum Sum.Ang.dico illud
ideo eſſe,qa poteſtas epiſcopalis,vt dicit S.Th.in iiij. diſt.
xxiiij.q.vj.ar.ij.q.ij.ad tertiũ,non eſt tm̃ iuriſdictionis,ſed
etiam ordinis cõiter:non tamen habet rationem characte-
ris,vt ibi dr̃ ad ſm , quia ordo vt imprimit characterẽ per
quem Chriſto configuramur,ordinat̃ ad ſacramẽtum Eu-
chariſtiæ,in quo Chriſtus cõtinet̃.hæc ille. Et ſic dico ꝙ
illa poteſtas eſt indelebilis,ſicut & character , licet nõ at-
tingat ad rationẽ characteris,ꝙ idem probat in diſt.xxiiij.
q.j.art.ij. qa datur cũ cõſecratione, quæ annullari nõ põt.
¶ Quantum ad ſecũdum dico,ꝙ ſecũdum S. Tho.& alios
Theologos,ordines ſunt ſeptem propriè,quatuor.ſ.mino-
res,qui nõ dicuntur ſacri ratione materiæ, quia nõ habẽt
actum circa materiam ſacram,puta calicẽ vel Euchariſtiã,
licèt ſint ſacri ſecũdum ſe,cum ſint ſacramẽta : quorũ pri-
mus incipiendo ab infimis,eſt exorciſtatus,ſecũdus lecto-
ratus,ſub quo cõtinetur pſalmiſtatus & cantoratus, tertius
oſtiariatus,& quartus acoluthat⁹, & tres maiores ſeu ſacri
rõne materiæ,ſ.ſubdiaconatus,diaconatus, & prębytera-
tus,quorum ſufficiẽtia& numerus & ordo ſumit̃ ſm ſeptẽ
reſpectus ad Euchariſtiã,vt pbat S.T.vbi ſ̃.q.ij.ar.j. largè
verò ſunt nouẽ,qa minoribus addit̃ corona,& maioribus
epiſcopatus. Secũdùm Canoniſtas verò ſunt nouẽ ꝓpriè,
qa prædictos duos additos dicuntur eſſe ordines ꝓpriè ꝙ
2 non eſt tenendũ,vt dictũ eſt.¶ Secũdò quærit̃,*vtrum oẽs
ordines ſint vnum ſacramentũ?Et dicit S.T.ꝙ ſic, quia di-
uiſio ordinis in ſeptẽ nõ eſt totius integralis aut vniuer-

ſalis,ſed poteſtatiui,cuius plenitudo eſt tantùm in ſacerdo
tio, vt exemplũ eſt de anima diuiſa per vegetatiuã, ſenſiti-
uam, & intellectiuã.Et idem intendit Pet.dicẽs ꝙ ordo eſt
vnũ ſacramentũ, nõ vnitate indiuiſibilitatis ſicut punctus,
nec cõtinuitatis ſicut linea,aut ꝑfectione vni⁹ formæ ſicut
corp⁹ animatũ, ſed ꝑfectione vnius finis:qa cũ ex diuerſis
ordinib⁹ ſpecialib⁹ cõſtituat́, oẽs ordinant́ ad vnũ actũ.ſ.
3 cõſecrationẽ Euchariſtiæ.¶Tertiò * quæritur,vtrum ordo
liberet à fortuna ſeruili? Et dicit Ray. ꝙ non ſolùm ẽpalis
dignitas,ſed etiam ſacerdotalis liberat à conditione ſeruili
vel adſcriptitia.diſt.liiij.ſi ſeruus ſciente. & ẜm canones ẽt
à fortuna ſiue vinculo curiali,cum liberat à ſeruili,quæ eſt
fortior.diſt.liiij.frequẽs.& c.ex antiquis. Vnde quãtum ad
hoc non tenet.d.c.ſi ſeruus. dicẽs cõtrariũ de curiali vł officiali:qa
eſt quædã lex quæ reuocatur ꝑ ius canonicũ,ẜm
Gof.ibi. Vtrum aũt votũ caſtitatis ſit annexũ ordini ſacro,
vide s̃.Matrimon.viij.§.iij.quod eſt de impedimento v.

RVRSVS DE ORDINE ſecundò quantum
ad collationem vel ſuſceptionem.

1 *Ordo qualem characterem prærequirat.*
2 *Ordinum collatio quale requirat ſcrutinium.*
3 *Ordinum ſingulorum qui ſint proprij actus.*
4 *Ordinis character in quo actu imprimatur.*
5 *Ordinationis actus quas habeat ceremonias.*
6 *Ordines quibus temporibus tradi poſſint.*
7 *Ordines an gradatim ſint conferendi.*
8 *Ordines in quo loco ſint conferendi.*
9 *Ordines qualiter ſint conferendi.*
10 *Ordinationi ſi quid deſit, an debeat iterari.& num.11.*
12 *Ordinum quæ ſint ſubſtantialia, & quæ non.*

ORDO ſecundò conſiderari poteſt quantũ ad colla-
tionem vel ſuſceptionẽ eius, præſcindendo à confe-
1 renti & ſuſcipiente. ¶Primò * ergo quæritur, vtrũ ante ſu-
ſceptionẽ ordinis præexigat́ aliquis character? Et dico, ꝙ
ẜm.S.Th. quilibet ordo præſupponit characterẽ baptiſmi
de neceſſitate,de preſbyt.nõ bapt.veniẽs. nõ aũt characte-
rem cõfirmationis,ſed de cõgruo ſolũ.Vnde ſi nõ cõfirma
tus ordinetur, recipit ordinis characterẽ, nec etiã,vt idem
dicit,character vnius ordinis præſupponit characterẽ alte
rius,licet in quolibet cõferatur ſpecialis, ſicut & ſpecialis
poteſtas: qa recipiẽs ordinẽ poſteriorẽ omiſſo priori non
reordinatur in poſteriori.de cle.ꝑ ſalt.promo.c.vnic.& cõ-
cordãt oẽs Theologi, ẜm Archi.tamẽ ſi quis nõ ſacerdos
cõſecraretur in ẽpm, non reciperet:quia fundamentũ talis
cõſecrationis eſt ſacerdotiũ,vnde opinio cõtraria Hoſt.nõ
tenet́,ſed ſi ſit ſacerdos, quocunq; alio ordine ſibi deficiẽ-
te,reciperet cõſecrationẽ ẽpalem, & oẽs ordines conferre
poſſet,excepto eo quẽ nõ habet, ẜm Ray.& alios.j.q.j.gra-
tia.non tñ deberet exequi officiũ ſuũ ante ſuſceptionẽ or-
dinis prætermiſſi, nec ẜm Hoſt. ante habet executionẽ,ẽt
2 quo ad ordines quos ſuſcepit.¶Secundò,* vtrũ circa col-
lationem ordinũ debeat ſcrutiniũ fieri? Et dico,ſecundùm
Hoſt.ꝙ ſit duplex. Primũ ante ordinationẽ,quod diligẽter
faciendũ eſt.de elect.nihil eſt.§.epiſcopi.& fit per archidia
conum iure cõmuni.de offic.archidiac.ad hæc. Aliud fit in
ipſa ordinatione:quia ordinandi ẽpo præſentantur: & de
vtroq; vide §.Archidiaconus.§.vj.& vij. Et ſecundũ Hoſt.
ordinãdus tenetur cõfiteri crimen ſeu impedimenta noto-
ria iuris aut facti,niſi fuerit cum eo diſpẽſatum.diſt.50. ex
pœnitentibus,& grauia ſeu enormia,ſcilicet quæ etiã poſt
pœnitentiam executionẽ impediũt,vt homicidiũ, ſimoñia
in ordine,& huiuſmodi,etiam ſi ſint ſecreta,vt in c.quæſi-
tum.de temp.ord.non autem alia, quæ non impediunt. de
temp.ord.c.fin.& ſi ſcienter ſubticet,non habebit executio
nem ordinis ſic ſuſcepti. de renun. niſi cum pridem.§.per-
ſonæ.Si verò cõfitetur,ſed nõ diſpenſatur cum eo,non de-
bet ordinatus in illo ordine admitti. lxxxj.diſt. ſi qs ſanè.
& cõcord.Gofr. Et ſi quis ſine examinatione ordinetur, ſi
quidẽ ſit dignus & notus, nõ eſt peccatũ:quia tales nõ ſũt
examinandi.xxiiij.diſt.nullus.quod Supple. dicit fallere in
ẽpo,per c.qui epiſcopus.diſt.xxiij. quod nõ eſt verũ,vt ibi
patet. Si verò ſit indignus, debet deponi.de corp.vitia. ex-
poſuiſti.& ſimiliter ſi ſit dignus,ſed ignot⁹.xxiiij.diſt.c.vlt.
3 ¶Tertiò * quæritur,qui ſunt actus proprij ſingulorũ ordi-
num, propter quos exercẽdos ordines cõferuntur? Et dico
ꝙ de his agitur.xxj.diſt.cleros.in fin. & diſt. xxv.perlectis.
& in iiij.ſent.diſt. xxiij.ante oĩa ſciendum eſt,ꝙ ẜm S.Th.
in iiij.diſt.xxiiij.q.ij.art.ij. & iij. cũm cõſecratio,quæ fit in
ordinis ſacramẽto, ordinet́ ad ſacramentũ Euchariſtię,cu-
iuſlibet ordinis actus principalis eſt quo ꝓximius ordinat́
ad Euchariſtiã: & ſecundum hoc etiã vnus ordo eſt emi-
nentior alio, ſcđm qđ vnus actus ꝓximus ad Euchariſtiã
ordinatur. Sed quia ad illud quaſi digniſſimũ multa ordi-
nantur, nõ cõuenit vnũ ordinẽ multos actus præter prin-
cipalem habere,& tantò plures, quantò eſt eminẽtior:quia
virtus quãtò eſt ſuperior,tãtò ſe extẽdit ad plura. ¶Igitur,
vt patet ex locis prædictis,ad exorciſtam pertinet exorciſ-
mos memoriter retinere, manuſq; ſuper energumenos &
catechumenos exorcizando imponere. ¶Ad lectorem aũt
pertinet prædicare populis vaticinia prophetarũ, quod in-
tellige legẽdo ſimpliciter,nõ prædicãdo, qđ nulli licet,niſi
ſaltem ſit diaconus, de quo s̃.Diaconus, & j̃.Prædicator.
Magiſter tñ & ſub eo baccalaureus in cathedra authoritatẽ
habet exponẽdi ſcripturas & docendi.¶Ad oſtiariũ autem
pertinet inter bonos & malos habere iudiciũ: quia bonos
recipit,& reſpuit malos.Ex quo vř ſecundùm Pet.de Pal.ꝙ
ſacriſta, qui officiũ habet oſtiarij, nõ prohibendo excom-
municatũ ab ingreſſu eccleſiæ, ex hoc ipſo recipiat illum
ad diuina magis q̃ ille cuius audit miſſam, & cõſequenter
ſit ſuſpenſus ab ingreſſu eccleſiæ. ¶Ad acoluthũ autẽ per-
tinet præparatio luminariũ in ſacrario,portare cereũ,præ-
parare vinũ & aquam ad ſacrificiũ,& ẜm Arch.poſt Pet.de
Pal. põt epiſtolã dicere,de vit.&hon.cler.c.iij.& actus oĩm
ordinũ minorũ fieri pñt per non habentẽ aliquẽ ordinem,
ſicut ẽt dicit S.Th. qa ſic habet cõſuetudo generalis eccle-
ſiæ.¶Ad ſubdiaconũ aũt pertinet calicẽ & patenã ad altare
Chriſti deferre.Supple.& in eis materiã parare,ẜm Pet.de
Palu.& leuitis tradere,eiſq; miniſtrare:vrceolum quoque,
mãtile,& manutergiũ tenere ẽpo,preſbyteris & leuitis pro
lauandis ante altare manibus aquã præbere. ¶Ad diaconũ
verò pertinet aſſiſtere ſacerdotibus, & miniſtrare in oĩbus
quæ aguntur in ſacramentis Chriſti, oblationes offerre, &
diſponere in altari, cõponere etiã menſam dñi,atque veſti-
re, crucẽ ferre, prædicare Euangeliũ ad populũ,& officium
precum,id eſt,litaniæ, ẜm gl.Vide de his s̃.Diaconus.§.ij.
¶Ad preſbyterũ autẽ pertinet corpus & ſanguinẽ cõficere
in altari,orationes dicere, & benedicere dona Dei:& vt di
cit Pet.de Palu.miniſtrat omnia ſacramenta præter duo.ſ.
confirmationis & ordinationis.Sed intellige ſi habet curã,
vel cõmiſſum eſt illi ab habente, vt in cle.religioſi.de pri-
uil. & ſimiliter etiã benedicit eo modo quo s̃. Benedictio.
in princ. & in neceſſitate, id eſt, abſente ẽpo reconciliant
ſolẽniter pœnitentẽ.xxvj.q.vj.c.vlt. & prædicare ſi ad hoc
4 inſtituatur.de hær.cum ex iniuncto. ¶Quartò * quæritur,
in quo actu in ordine quolibet character imprimitur? Et
dico multa:plenius tñ declarãda, in §.ſeq. ¶Primũ. Ad co-
gnoſcen

gnoſcendum, in quo actu character ordinis imprimatur.
Rich.dat regulam in quarto,vbi s̃.ꝙ in eo imprimit́, quo
ſuſcipitur exterius ſignum, expreſſius ſignificãs principa-
lem poteſtatem, quam reſpicit ille ordo, cum expreſſione
verbi determinantis ſignificatum. i. cum certa forma ver-
borũ,& idem præcisè ſentit S.T.in iiij.vbi s̃.q.ij.ar.iij. ex-
cepto,ꝙ ibi in corpore,vbi Richardus hẽt,ſuſcipitur: ipſe
habet,datur,& ibi ad quintum innuit hanc regulam falle-
re in diacono dicens: Poteſtas diaconi media eſt inter eã,
quæ ſacerdotis, & quæ ſubdiaconi eſt:qa ſacerdos directè
habet poteſtatem ſuper corpus Chriſti, ſubdiaconus autẽ
ſuper vaſa tm̃:diaconus verò ſuper corpus in vaſe contẽ-
tum:portando corpus in patena, & diſpenſando vinũ cũ
calice.Et ideò poteſtas eius ad actũ principalẽ exprimi nõ
potuit,nec per dationẽ vaſis tm̃,nec per dationẽ materiæ:
ſed exprimit́ poteſtas eius ad actum ſecundarium in hoc,
ꝙ datur ſibi liber Euangeliorum: &in hac poteſtate intel-
ligit́ alia,ideoq; in ipſa libri datione ejus character impri-
mit́.¶Secundùm. Igitur quantùm ad ordines non ſacros,
character exorciſtæ imprimit́ in traditione libri exorciſ-
morum:lectoris verò in traditione libri lectionũ diuina-
rum: oſtiarij in traditione clauiũ:acoluthi verò cuius ſunt
duo actus.ſ.portare cereum, & porrigere aquam & vinũ
in vrceolis,character imprimit́ ẜm Bon.& Rich.& Pet. in
traditione candelabri:qa iſte eſt principalior.Vñ acoluth⁹
Græcè,Latinè dř ceroferarius, & hoc ſequitur Sum. Ang.
contra Roſ.& Sup.allegãs c.cleros,ꝙ hoc non probat,ẜm
S.Th.verò in acceptione vrceoli:quia iſte actus eſt ei prin
cipalior,licèt denominetur à ſecundario: quia eſt magis
notus, & magis ei proprius, & ita dicit in iiij.vbi s̃.q.ij.
art.ij ad ſextum.Aliqui autem imponunt ei, ꝙ dicat hæc,
imprimi characterẽ in acceptione vrceoli & candelabri,
ſed magis vrceoli,ꝙ ipſe innuit pòſt,in diſt.xxv.q.j.ad ſe-
cundùm,ſed intelligit́ ſi hæc ſimul porriganrur,ꝙ fieri de-
bet:quia vtrumq; dẽt accipere: vt in c.acoluthus. di. xxiij.
& in c.perlectis.diſt.xxv.ſecus aũt ſi tradant́ ſeorſum:quia
imprimeret́ ſolùm in traditione vrceoli, & hoc ſufficeret,
licet eſſet malè factum.Et intellige vrceoli vacui:quia, vt
dicit S.T.acoluthus hẽt actum ſuper vrceolũ tm̃, ſed ſub-
diaconus ſuper contentis in eo, vtens eis ad ponendum in
calicẽ,& præbendũ manibus ſacerdotis & diaconi:ſicut &
ſubdiaconus hẽt actum ſuper calicem tm̃,non ſuper con-
tenta,ſed ſacerdos ſuper contenta. Et ideo ſicut ſubdiaco-
nus in ordinatione accepit calicẽ vacuum, ſacerdos verò
plenum:ita acoluthus vrceolum vacuum,ſed ſubdiaconus
plenum.Et patet ꝙ verior ſit hæc opinio, qa propinquus
ſe hẽt ad Euchariſtiam præparare materiã eius, q̃ portare
lumen,ꝙ eſt quid communiſſimũ,quo vtimur ẽt in veſpe-
ris,& matutinis.¶Tertiũ. Quãtũ verò ad ſacros,character
ſubdiaconi,cuius.ſ.ẜm Pet.de Pal.ſunt duo actus. ſ.epiſto-
lam legere, & materiã Euchariſtiæ parare in vaſis ſacris,
imprimitur in traditione calicis vacui cum patena, ẜm
Pet.de Pal.quia principalis actus eius eſt parare materiam
in vaſis ſacris,& idem ſentit S.Tho. licèt faciat mentionẽ
de calice ſolo,quia intelligitur eo modo, quo illum præ-
parat ſubdiaconus,id eſt,cum patena,in qua præparat ho-
ſtiam, imò ẜm Pet. & Alb. intelligitur de calice ſacrato.
Diacono verò, qui etiam habet duo actus ſecundum Pet.
de Pal.ſ.Euangelium legere, & miniſtrare ſacramentum
in vaſis, character imprimitur in traditione alicuius per-
tinentis ad actũ eius ſecundarium,vt dictum eſt s̃.par.j.in
traditione libri Euangeliorum, ẜm S.Thom.Rich.Pet. de
Pal.& communem opinionem.Quod autem aliqui dicunt
ꝙ in manuum impoſitione, ſtare non poteſt, per c.vlt.de
ſac.non iter,vbi innuitur,ꝙ impoſitio manuum non eſt de
eſſentia ſacerdotis, cuius quoq; actus principalis eſt con-
ſecrare, ſecundarius verò abſoluere in foro pœnitentiæ,
character imprimit́ ẜm S.T.& Pet.de Pal.in datione cali-
cis cum patena,& materia impoſita, id eſt, pane & vino.
Nec eſt verũ ꝙ dicit Pet.illum imprimi in manuum impo-
ſitione,qa,vt bene arguit Pet.de Pal.contra eum iſta impo
ſitio non ita ſignificat principalem actum ſacerdotis,ſicut
illa traditio vaſorum.Non eſt ẽt verũ,ꝙ dicit Scot.ibi eſſe
duas partiales formas.ſ.accipe,& accipe:& duas materias,
id eſt,duo ſigna viſibilia.ſ.calicem & manus impoſitas, &
duas poteſtates traditas,tum quia eſſent ibi duo characte-
res & duo ſacramenta,tum qa manuum impoſitio eſſet de
eſſentia & integritate poteſtatis ſacerdotalis,cõtra c.vl. de
ſac.nõ iter,tum qa illa ſecunda forma in quibuſdã paſtora
libus nõ habet́:& ideo videt́ verũ, ꝙ dicit Sum. Roſ. ſ.qđ
ſacerdos, qui non habuiſſet manuum impoſitionem non
poſſet confeſſiones audire.¶Quartum. Quantum verò ad
ordines largè, character,id eſt, poteſtas epiſcopalis datur
ẜm aliquos in vnctione capitis ex chriſmate:ſed hoc non
eſt verum per c.vnicum.de ſacr. vnct. vbi hoc ſi omittat́,
ſupplet́,& non iteratur,vñ datur ex impoſitione manuum
epiſcoporum ſuper caput,ar.c ẽps,iuncta gl.xxiij.diſt.Nec
obſt.c.vlt.de ſacr.non iter, quia loqtur de impoſitione fa-
cta diacono & ſacerdoti. In prima verò tonſura character
non dat́, ſed neque aliqua poteſtas actiua determinata ad
aliqđ vnum,ẜm S.T.videtur,ſed ſolum paſſiua diſpoſitiua
ad ordines in abſciſſione capillorum, cũ dř, dñs pars,&c.
5 ¶Quintò*quæritur,circa intellectum dictorum in §.prio-
ri de multis. Primò vtrum neceſſe ſit dicta ſigna viſibilia,
vel inſtrumenta tradi per epiſcopum? Et dico, ꝙ non in
minoribus ordinibus,ſed ſufficit,ſi per Archidiaconũ, in-
tellige de mandato ẽpi dicentis verba formæ, & ſic tenet
S.T.in iiij.diſt.xxv.q.j.ar.j.ad ẜm,& ſimiliter Rich.& hoc
patet diſt.xxv.c.acoluthus, & tribus ſequentibus. Nec tñ
archidiaconus ordinat,ſed ẽps,vt ibi dicit S.Th. quia cha-
racter accipitur in traditione per archidiaconum ex ver-
bis ẽpi. In maioribus aũt oportet traditionẽ fieri per ẽpm,
vt innuit S.Th. ibi in ſubdiacono, de quo etiam expreſsè
patet diſt.xxiij.in c.ſubdiaconus,& à fortiori in aliis.¶Se-
cundò,vtrum ſufficiat traditio libri Euangeliorum pro li-
bro exorciſmorũ,vel ſuppellicei pro dalmatica, & hmõi?
Et dico,ꝙ non, niſi in eodem libro contineantur omnia,
vt dictum eſt s̃. ¶Tertiò,vtrum neceſſarium ſit inſtrumẽ-
tum porrectum tangi ab ordinando corporaliter? Et dicit
S.Th.quoſdam tenere ꝙ non,ſed ſufficere porrectionem,
ſed tñ,inquit,verba formæ oſtendunt,ꝙ ſit de eſſentia ſa-
cramenti tactus:quia dř,accipite hoc, vel illud, & hoc te-
ne indubitanter: quia iura dicunt, ꝙ debet accipere de
manu ẽpi,vel archidiaconi: vt in d.c. ſubdiaconus acolu-
thus,& ſeq. Secus tñ dicunt quidam in manuum impoſi-
tione,quia tactus non eſt neceſſarius quaſi de eſſentia, de
ſac.non ite.c.ſi.licet debeat fieri.Et ita intellige Gof.Hoſt.
Aſt.& alios dicentes tactum eſſe neceſſariũ.ſ.ſicut ſine quo
non bñ,non aũt ſicut ſine quo nõ, qa ſine ipſo eſt eſſentia
characteris,ẽt in ſacerdotio,per d.c.ſi. Et idẽ dic de omni
inſtrumẽto,in quo nõ imprimit́ character.¶Quartò,vtrũ
oporteat tãgere manibus amb.& omnia, puta calicẽ & pa
tenam,& hmõi? Et dico,ꝙ non,ſed ſufficit tangere modi-
cum qd,non hñs diſcontinuationem ad totum,ar.c.vnici.
de conſ.ec.lib.6. ¶Quintò vtrum reqratur neceſſariò ex-
preſſio verborum cũ traditione ſigni viſibilis ſiue inſtru-

menti?Et dicit Inn.de ſac.nō ite.in c.preſbyter,ꝙ ſic:ita ꝙ
ſi pars illius orationis ſit dimiſſa,à capite eſt inchoāda, &
bñ:qa illa traditio eſt materia,& expreſſio verborū eſt for
6 ma,quæ nō dñt ſeiungi.¶ Sextò quærit',* qbus temporibꝰ
ordines tradi pñt?Et dico multa.¶ Primum. Secūdū Aſten.
& Ray.ordines oēs conferri pñt ſex temporibus anni.ſ. in
ſabbatis quatuor temporum, & in ſabbato medio hebdo-
madæ quadrageſimæ,in quo cantatur Sitientes:& in Sab-
bato Paſchæ.di.lxxv.c.ſi.& de temp.or.de eo. imò ēt manę
diei dñicæ immediatè ſequentis ēt ſi ſint maiores. i. ſacri:
modò cōtinuet' ieiunium ab ordinatore & ordinādo,dicta
di.cxxv. c. ꝙ à patribus, & tunc fictione canonica mane
dñicæ ſequētis trahit' ad veſperā ſabbati præcedētis, & ita
cōferri dicūtur in ſabbato,ſm Ray.Hoſt.in Sū.& In.đ tēp.
or.literas,q addit hoc nō expedire,niſi neceſſitas adſit:pu
ta,qa in ſabbato nō potuerunt cōferri, & idē intellige de
nocte diei Paſchæ,ſi in ea celebrēt' more antiquo, ſm In.
non aūt de aliis noctibus:qa nec in aliis celebrat'.Hoc aūt
ieiuniū Suppl. ſic intelligit, ꝙ ſi qs eorū ſabbato celebret,
nō ſumat niſi corpus & ſanguinē,ꝙ ēt attribuit In.ſed ille
p duo prędicta intelligit ēt ablutionē ad iſtam ſumptionē
ordinatā. Vñ dico,ꝙ d.c.ꝙ à patribus, loqt' de ieiunio ec-
cleſiæ,ꝙ p hmōi ablutionē non ſoluitur.¶ Secundū, Papa
tñ cōferre pōt ſubdiaconatū omnibꝰ dñicis diebꝰ,& feſtis
pręcipuis.di.lxxv.c.vltimo,ſm Hoſt.quolibet tpe cōferre
pōt quēlibet ordinē,ſicut & vti pallio.de vſu pal.ad hono
rem,ꝙ de poteſtate abſoluta indubitatū eſt,cum iſta ſint đ
iure poſitiuo, & ſimiliter qlibet eps pōt ordines minores
conferre diebus dñicis, & aliis feſtis præcipuis, vni vel
duobus,de temp.or.de eo,ꝙ Ray.Gofr Inn. & Ber. ſic in-
telligunt,ꝙ ēt pluribus, q̃ vni vel duobus conferre poſſit,
modò non videatur facere ordinationem generalem, &
hoc ſeqtur Sum.Piſa.Arch.& Sum.Roſ.& Supple.& vr eſ-
ſe mens legis.Sed Sum.Ang. adducit Hoſt. in contrarium
dicentem,ꝙ pōt conferre vni,vel duobus tm̄, q̃ opinionē
dicit Sum.Ant.tutiorē,qa inhæret literæ : quia in re dubia
tutius eſt ſeruire verbis edicti.l.j.§.ſi is.ff.de exer.act. Sed
ego dico,ꝙ prima eſt verior, qa inhæret intentioni legis,
qa nō eſt rō,quare nō poſſit tribꝰ ex cā rationabili,ſi duo-
bus:ſine cauſa tñ fieri non pōt, & ſic intelligo Pan. dicen-
tem:ꝙ cum iſti dies frequenter iterent',non cogit neceſſi-
tas diſſentire ab Hoſt.Epiſcopatus aūt conferri dēt die do-
minicā hora tertiarum,vt s̃.Conſecratio.j.§.iij. ꝙ fieri pōt
ēt ſi ſabbato immediatè pręcedēti fuiſſet factus ſacerdos:
qđ nō licet in aliis ordinibus maioribus:vt. ſ. vnus ſabba-
to,& alius in dominica ſequenti conferatur, ēt continua-
to ieiunio.Prima verò tonſura conferri pōt omni die, ſm
Pet. de Pal. quia ita habet generalis eccleſiæ conſuetudo.
¶ Tertium. Sicut eps,ita abbas pōt dare quatuor minores
in prædictis diebus feſtis,ſm do.Ant.in d.c de eo. & in c.
cum cotingat.de æta.& qua. imò ſm Hoſt. vr, ꝙ potius
his diebus debeat dare, quam in quatuor temporibus, ne
videatur facere ordinationem generalem.¶ Quartū.Con-
ferri non pñt ordines poſt prandium,ſi tamen conferant',
tenent ſecundùm Hug.in c.ordinationes.diſt.lxxv. & Ber.
& Laur ꝙ verum puto in minoribus, de maioribus autē
eſt dubium,ſed vide j̃.§. ſeq. Quæ autem ſit pœna confe-
rentis,vel ſuſcipientis ordines extrà tempora prędicta,vi-
7 de s̃.Irregularitas §.x.¶ Septimò*quæritur,quo ordine or-
dines ſunt conferendi,an.ſ.gradatim & ſigillatim,nécne?
Et dico multa.¶ Primum. Ordines gradatim ab infimo. i.
prima tonſura vſque ad ſupremum.i. epiſcopatum, ſuſci-
piendi ſunt ſecundū ordinem eorum,qui ſecūdum S. T. in
iiij.diſt.xliij.q.ij.art.j.q.ij.per totū,eſt prima tonſura, exor
ciſtatus,lectoratus,oſtiariatus,acoluthatus, ſubdiaconatꝰ,
diaconatus,preſbyteratus,&epiſcopatus:diſt.lix.ſi officia,
di.lxxvij.c.j.¶ Secūdum.Si quis aūt vno, vel pluribus præ-
termiſſis ordinetur ad ſuperiorē,vide s̃.Irregularitas.§.iij.
& xj.¶ Tertium.Vna & eadē die ordines oēs minores vni
perſonæ conferri pñt;ſecūdùm gl. in c.de eo. Gof. & facit
pro hoc tex.ibi cum dr,minores:&ſic omnes minores.xix.
diſt.ſi Romanorum,quod limitat Pan.niſi contrarium ha-
beret conſuetudo eccleſiæ, quæ non ſeruata ſcandalū ge-
neraret:non aūt prima tōſura,& quatuor minores, ſecūdū
Inn.& Hoſt.& Pan.in d.c.de eo.per c.literas.& per c.dile-
ctus,ꝙ verum eſt,vbi hoc nō habet conſuetudo:ſecus vbi
habet cōſuetudo:vt in Alemania fieri dr.Nec quatuor mi-
nores cum aliquo ſacro:aut duo ſacri,niſi ex diſpenſatione
Papæ ſolius:vt no.In.& Hoſ.in c.dilectus.de temp.or.Qui
aūt minores ſimul cum ſubdiaconatu, vel duo ordines ſa-
cros ſimul confert:ſi ſciēter,debet deponi,diſt.51. q in ali-
quo.ſi verò ex negligentia,dēt priuari poteſtate conferēdi
talē ordinē.diſt.xxxvj.qui eccleſiaſticis.j.q.j.ſi qui epi, &
8 d.c.literas.& d.c.dilectus,de temp.or.¶ Octauò*quæritur,
vbi cōferendi ſunt ordines ab epo?Et dicit Ray. ꝙ mino-
res conferre poſſunt in qualibet eccleſia ſui epatus : ar.de
temp.or.ſi archieps,maiores in eccleſia epali.diſt.lxiij.c.j.
ſed ſecūdùm Gul.& Hoſt.hodie epi de conſuetudine con-
ferunt ordines,ēt maiores vbi volunt. Vbi aūt conferatur
9 epatus.s̃.Conſecratio.j.§.ij. ¶ Nonò*quæritur, qualiter
conferendi ſunt ordines?Et dico,ꝙ primò debet præcede-
re ſcrutinium ſuper his,de quibus j̃. Ordo.iiij. per totum,
iuxta,ea quę dicta ſunt.s̃.§.ij.& s̃.Archidiaconus.§.6.&7.
¶ Secundò debet præcedere miſſa: quæ ſm Ray. ſi omit-
tatur,nihil fit,ſed totum eſt iterandum,licet Io. in c. ordi
nationes,el j.vij.diſt.& Ber.in c.quod ſicut.de.elec.dicat,
ꝙ non ſit de neceſſitate,quod verum ex in prima tonſura
hodie:& verum credo in minoribꝰ,non aūt in ſacris,ſed
eſt de ſubſtantia,vt j̃.§ xj.Et ſi vnus dicit miſſam,alius or-
dinet, nihilominus tenet ordo ſecundùm Ber. & Hugo,
vbi s̃.quod verum credo in minoribus,non in ſacris.¶ Et
tertiò debent ordinandi habere indumenta opportuna or-
dini ſuſcipiendo. ¶ Et quartò debet ordinans in quolibet
ordine ſeruare ritum paſtoralis, maximè circa porrectio-
nem inſtrumentorū,in qbus character imprimitur,dicēdo
verba conuenientia,diligēter aduertēdo, vt ordinādi tāgāt
10 corporaliter & perfectè.¶ Decimò quęritur,*qđ ſi omittat'
aliquid,ꝙ ſit de neceſſitate,ſeu ſubſtantia ordinis? Et dicit
Ray.ꝙ ſi qd omittat',ꝙ ſit de ſubſtantia, vel dubitetur an
ſit de ſubſtātia,tota ordinatio dēt iterari, quaſi nihil ſit fa-
ctum:qa non dr iteratum,qđ neſcitur eſſe factum. de cōſ.
di.j.ſolēnitatis.Si verò eſt aliquid,de quo expreſſum eſt,ꝙ
nō ſit de ſubſtātia,nō dēt ordinatio iterari:ſed ꝙ omiſſum
eſt,ſtatuto tpe cautè ſuppleri,de ſac.nō ite.c.preſbyter. ita
tamē,ꝙ ſi ſuppleatur actus,puta manuum impoſitio, ſup-
pleantur & orationes illi actui annexæ,ſecundùm Inn. &
ſi ſuppleat' aliqua oratio,à principio inchoetur:& ſi actus,
qui ſuppletur,exigit,fiat ēt variatio in verbis: ſicut ſi ſup-
pleat' vnctio vnius manus tm̄:ſm Arch.in orationibus nō
dicetur manus iſtas in plurali,ſed manū iſtā. Et non ſup-
plebitur ab alio, ſm In.ſed hoc ab eodem, qui prius ordi-
nauerat,ſi eſt poſſibile:nec ante ſuppletionem dēt ordina-
tus exequi ea,quæ ſunt ordinis illius:ar.diſt.lij.ſolicitudo.
& concor.Gof.& Hoſt.q exponit in gl.ſup d.c. preſbyter,
qđ ſit cautè ſupplere :& tota ſua prolixa declaratio ſtat in
hoc,ꝙ patiens defectum veniat tpe ordinationum, quaſi
miniſtra-

miniſtraturus epo,vel ſub aliquo colore quærēs rē celare
attantibus, & cū intentione ex parte ſui & epi ꝙ nō reite-
rent' ſup eum dicta vel facta ritè, ſed ſuppleantur omiſſa
in loco ſuo:nō video tñ ꝙ ſit neceſſaria hmōi palliatio:ſed
ſufficit prædicta intentio : niſi vni manifeſtatio defectus
eſſet ſcandaloſa.¶ Vndecimò*quærit', quæ ſunt de ſubſtā-
11 tia ordinū,& quæ non?Et dicit Ray. Aſten. & Gof. ꝙ oīa
de quibus inuenitur in iure ꝙ fieri debeāt,ſunt de ſubſtā-
tia,niſi inueniatur expreſſum in iure ꝙ non ſint de ſub-
ſtantia,ꝙ ēt Sum. Ang. extendit ad ea omnia de quibꝰ in-
uehitur in paſtorali, ꝙ debeant fieri:ꝙ tñ non bene dicit':
alioquin ſi dr in paſtorali ꝙ aliquid faciat habendo mi-
tram, nihil faceret ſi eam nō haberet,quod eſt ridiculum.
Eſt aūt expreſſum in iure, quædam nō eſſe de ſubſtantia,
cuiuſmodi ſm Ray.eſt tempus ordinationū,de tēp.or. ſa-
ne.& ætas ordinandi.di.77.ſubdiaconus,& in c. in veteri,
& vnctio.de ſac.vnc.c.j.cir.ſi.de ſacra,non iter. c.j. & im-
poſitio manuū epi, quo ad preſbyterū vel diaconū. de ſac.
nō ite.c.vlt.& ꝙ ordo recipiat' à proprio epo Græco vel
Latino,vel cum debitis interſtitiis.de temp.or. ꝙ tranſla-
tionem,& in c.literas.& ix.q.ij.Lugdunēſis.Et conc.Hoſt.
ſm quem ēt & Hug.ac Veru. non eſt de ſubſtantia ꝙ or-
dinans & ordinandus ſint ieiuni,quod ēt communiter te-
nēt doct.licēt de hoc dubitauerit Ray. ſimiliter nec miſſa
eſt de ſubſtātia,ꝙ ſm Gu.& Hug.& Io.diſ.7 in c. ordina-
tiones.el j & Ber.in cap. ſicut. de electio. licēt dubitauerit
Ray.& Hoſt.verū eſt in minoribus & prima tonſura. Sed
circa hoc aduerte, ꝙ Canoniſtæ in hac parte non plenè
ſatisfaciunt ingenio,ſed materiam inuoluūt,& multiplicāt
ſcrupulos ſine cā:qa non hñt clauem.Vñ dicendum eſt,ꝙ
vbi eſt rei eſſentia ſiue ſubſtantia,eſt res ipſa:& vbi eſt eſ-
ſentia ordinis eſt ordo,& nihil deficit niſi accidēs aliquod
pertinens ad ſolennitatem ſupplendo omiſſum, & nō ite-
rando factum. Eſſentia aūt ordinis tota per diffinitionem
eius, quæ s̃.poſita eſt,explicatur ſicut & in aliis rebus, vñ
conſiſtit in traditione ſignaculi cū expreſſione formę ver-
balis,per quam character imprimitur,qui ſm S.Th.eſt eſ-
ſentialiter & principaliter ſacramentum ordinis. 4.di.24.
q.1.ar...q.2.ad primum Vñ de ſubſtantia vel eſſentia or-
dinis non pōt eſſe niſi traditio alicuius ſigni cum expreſ-
ſione formæ, & circa hoc eſt verum ꝙ dicit Ray.Aſten.&
Gof.ꝙ quicquid iura tradunt faciēdum,tenēdum eſt quaſi
ſit de ſubſtātia,niſi exprimat' cōtrarium per iura, aut ſup-
ple manifeſtā & indubitatā rōnē Theologorum probātiū
clarè in aliquo ſignaculo nō imprimi characterē ordinis
alicuius:& ſi in vno ordine eſſent plura ſigna, vt in ſacer-
dotio calix patenatus,vnctio ac impoſitio manuum, vtrū-
que iudicaret' de ſubſtātia,niſi de ſecundo & tertio fuiſſet
expreſſum.Igit' ſi ritè peragantur oīa,quę dicuntur obſer-
uāda in traditione ſignaculorū viſibilium tā ex parte for-
mæ q̃ materiæ,recipitur verè character &eſſentia ordinis:
& quicquid aliud omittatur,ſupplebitur,&non iterabitur.
Si verò circa prædicta aliquid omittatur, totū ex integro
iterabitur,niſi de illo iura cauerint ꝙ non ſit de ſubſtātia.
Quòd aūt dicit In.& tenet Suppl.& Roſ.ſi ſacerdoti non
fuerit traditus calix patenatus,ſm aliquos nō eſſe ſupplē-
dum, quia nō ſunt de ſubſtātia,ſed tñ tutius eſſet ſupple-
re:meritò reprobat Arc.qa in hoc imprimit' eiꝰ character:
imò incōgruè vtit' verbis,cū dicēdū fuerit tutius eſſe itera-
12 re.¶ Duodecimò*quærit', an ſit ſupplēdum vel iterandum
quo ad ordines,ſi eps ordinādo deficiat?Et tenet Arc.poſt
In.& cōiter Canoniſtę,ꝙ per ipſum vł aliū inchoabit' vbi
ille dimiſerat, niſi ſint aliqua cohærētia,vt vnctio, & ora-
tio:qa ſupple vtrūq; ſupplendum,ēt ſi alteri iam fuiſſet ex-
pletū:qa vnum eſt vt materia,aliud vt forma,quæ ſeiungi
nō dñt: vel niſi vnus ſit actus,vt patet in forma cōſecratio
nis Euchariſtiæ,& in forma baptiſmi, cuius vna parte di-
cta per alium recipitur forma in baptiſmo : & in miſſa ab
illo loco q pridie,& cōcor.Hoſt.& ita tenet Supp.& Roſ.
Sed tñ hoc vltimū. ſ. ꝙ ſit re incipiēdū in miſſa ab illo lo-
co,q pridie:non eſt verum,vt s̃.Euchariſtia.ij.§.x. part.iij.

Rurſus de Ordine.iij.quantum ad ordinatorem.

1 *Ordinari quis poſſit vel de facto vel de iure,& num.2.*
3 *Epiſcopus an ordinare poſſit clericum alienum,& num.4.*
5 *Epiſcopus quis reſignauit,an poſſit ordines conferre.*
6 *Ordines an conferat hæreticus & præſciſſus ab eccleſia.*
7 *Papa an poſſit non epiſcopo dare licentiam conferendi ordines.*
8 *Epiſcopus ordinans contra iura quam pœnam incurrat.*
9 *Epiſcopus an repellere poſſit clericum volentem promoueri.*
10 *Ordines ſuſcipere an cogatur clericus à prælato, etiam hæretico,
& num.11.vel ſimoniaco.& num.12.*

ORDO rurſus tertiò conſiderari pōt quantū ad ordi-
1 natorem.¶ Primò ergo quærit',* quis poſſit vel non
poſſit eſſe ordinator de facto?Et dico ꝙ eſſe poteſt eps ſm
omnia iura & omnes doctores,vt etiam probat S. T. in 4.
di.25.& hoc etiam ſi ſit degradatus, vt j̃.§.6. Requiruntur
tñ duo:primò ꝙ ſit baptizatus:aliàs ordinem nec conferre
pōt,nec recipere,nec conficere,nec abſoluere, ordinati tñ
ab illo aut abſoluti ſaluantur pp fidem ſacramenti,de quo
vide s̃.Baptiſmus.6.§.3.& ſecundò ꝙ habeat ordinem quē
vult conferre:aliàs illum tradere non poterit,vt s̃. Ordo.
2.§.1.Non pōt aūt eſſe non eps,niſi ex cōmiſſione, vt pro-
bat S.Th.vbi s̃.Vñ ſi ordines confert ſacerdos tm̄,non eſt
niſi ex commiſſione Papæ,& ſimiliter ſi abbas confert,li-
cet in hoc videatur differentia,quia abbatibus videtur cō-
miſſio facta per iura.diſt.lxix. quoniam. de æta.& quali.
cum cōtingat,non aūt ſacerdotibus. ¶ Secundò quæritur,
2 quis*poſſit eſſe ordinator de iure,id eſt, licitè ordinare ad
aliquos ordines?Et dicit Hoſt.in c.cum contingat, de æta.
& qualit.& ſequitur Pan.in c.quanto.de conſue. ꝙ prima
tonſura, quæ dr clericatus, dari pōt à quolibet ſacerdote
parochiali ſuis ſubiectis,& idem Hug Ray.Io.In.& etiam
Arch.in c.nullus eps.de temp.or.lib.6.Gof.autem contra-
rium tenet,& ſic vr vſus eccleſiæ Romanæ. Sed Io. And.
in d.c.cum contingat,diſtinguit ꝙ hoc pōt, ſi ſuper laicū
habet quaſi epiſcopalem iuriſdictionem, de priuileg.abba-
tes.lib.6.ſi nō hēt,non pōt,qđ ſequitur Sum.Ang.Sed quia
talis authoritas.ſ.quaſi epiſcopalis,nunquam videt' curato
ſimplici conuenire,melius diſtinguendum eſt cū Arc.poſt
Pet.de Pal.qđ dari pōt ab eo,qui pōt ordines minores cō-
ferre,niſi ſit ei ſpecialiter interdictum : vt ab epiſcopo vel
abbate,& ab omnibus preſbyteris cardinalibus cōi cōſue-
tudine,aut ab alio de licentia ſui epiſcopi.Prima autem tō-
ſura ſimul cum minoribus ordinibus dari poteſt,ſecūdum
Arch.poſt Pet.de Pal communi conſuetudine per omnes
preſbyteros cardinales:& intellige quo ad minores oēs.Et
idem poſſunt abbates exempti mitrati, etiam quo ad lai-
cos,in quos hñt eccleſiaſticam iuriſdictionem. Simplices
verò abbates nō exempti,ſi ſunt ſacerdotes & bñdicti, vel
recuſata eſt eis bñdictio,dare pñt tres minores,vnum im-
propriè,& duos propriè dictos, id eſt, primam tonſuram,
oſtiariatum,& lectoratū,in ſuo monaſterio,& ſuis mona-
chis,ſeu his, qui vt efficiant' monachi ad eos venerint, &
ſecularibus omnibus, ſuper quibus hñt quaſi epiſcopalem
iuriſdictionem.diſtinc.lxix.quoniam.& de ætat.& quali.
cum contingat. Sed aduerte hic quòd [illegible]

oſtiariatu, ſed delectoratu tantũ in ſuo monaſterio. Vnde
Canoniſtæ q̃ credũt oſtiariatũ eſſe infrà lectoratũ, arguũt
idem de oſtiariatu: ſed ſm ordinem quẽ S.Th. videtur te-
nere & ꝓbare vbi ſuprà, infra lectoratũ eſt exorciſtatus: &
ſic hos duos poſſet conferre ſecundũ iura: nõ aũt oſtiaria-
tum, niſi ratione cõſuetudinis, qua traditur ante lectoratũ.
Imò hoc poſſunt ẽt in alio monaſterio exẽpto, ſi inuitent̃
ab abbate: aliàs nõ, arg. lxix. diſt. c.j. imò ſm Inn. diſt. lxix.
c.j. hodie poſſunt dare oẽs minores, quod not. Hoſt. ſequit̃
in d.c. cum cõtingat. & do. Ant. & Arch. in d.c. qm̃: quia ea-
dem eſt ratio de aliis duobus. Et idẽ eadẽ ratione dicit Io.
And. Inn. ſuper d.c. cum cõtingat. & Ray. & Gof. & ita dicit
Hoſt. ſeruari. & ly ſolùm, nõ determinat ly lectoris, ſed ly
ſuo monaſterio, de quo not. in c. abbates. de priuil. lib. 6. qđ
videtur, vbi hoc habet cõſuetudo, licet, vt dicit Arch. prima
opinio ſit tutior: quia cõſuetudo licet det iuriſdictionem,
non tñ poteſtatẽ cõſecrationis vł ordinis: qa ad hoc dico
ꝙ conſuetudo, licet circa hoc nõ det poſſe, dat tñ interpre-
tationem poſſe cõceſſi: vnde interpretat̃ commiſſionẽ fa-
ctam abbatib⁹ ſup lectoratu, vt extẽdatur ad oẽs minores,
ex quo Papa ſcit & tolerat, & hoc patet ext. de ord. ab epi.
qui reſcr. c.j. Ordines aũt oẽs, ẽt ſacri, dari poſſunt per epm
oĩbus de ſua diœceſi oriũdis, aut quia ĩ ea habẽt domiciliũ
vel beneficiũ, aut de licẽtia epi, cui ordinãdus eſt ſubditus,
vel capituli ſede vacante, aut vicarij generalis epo in remo
tis agente, vel ſui prælati, ſi ſunt religioſi exempti. hæc no.
in c. nullus. & in c. eos. de temp. ord. lib. 6. & lxvij. diſ. c. vno.
& xxiiij. diſt. epiſcopus. & qđ dicitur, adeſſe debet aſſenſus
ſuorũ clericorũ ſecundũ Hoſt. intelligitur vt præſumãtur
3 cõſentire eo ipſo ꝙ non cõtradicunt. ¶ Tertiò * quæritur
ſpecialiter, vtrũ epiſcopus ordinare poſſit clericũ alienum?
Et dico, ꝙ non ſine licẽtia ſui ſuperioris. de temp. ord. eos.
lib. 6. quia ſuperior hoc caſu eſt eps diœceſis, ex qua oriun-
dus eſt is qui vult ordinari, vel in qua hẽt beneficjũ vel do
micilium, vel in qua ꝑ ſuos prælatos eſt deputatus religio-
ſus in prioratu non exẽpto, quãdiu ibi moratur. Inferiores
aũt prælati, ſiue religioſi, ſiue alij, nõ poſſent talẽ licentiam
dare, niſi ex priuilegio, nec officialis epi, ſed eius vicarius
gñalis in ſpũalibus, aut capitulũ eo mõ quo §. priore dictũ
eſt. Si tñ potens ordinare ordinet non ſibi in hoc ſubditũ:
nihilominus character confertur, ſm Innoc. in c.j. de ſup.
negl. præl. arg. viij. q. ij. Lugdunenſis. De pœna tñ eius, vide
4 j. §. viij. ¶ Quartò * quæritur, vtrum eps Italiæ poſſit or-
dinare vltramontanũ clericum? Et dico, ꝙ non, niſi habeat
licentiã à Papa vel epo diœceſis eius, vnde eſt oriundus, vł
in qua eſt beneficiatus ꝑ parẽtes ipſius epi continens cãm
rationabilẽ quare nolit, vel nõ poſſit ipſum ordinare. Si aũt
cõtra hoc aliqui fuerint ordinati: ipſi quidem ſuſpẽſi ſunt
abſq; ſpe diſpenſationis: ordinantes verò debẽt condignè
5 puniri. de temp. ord. lib. 6. ¶ Quintò * quæritur, vtrum eps
qui reſignauit epiſcopatui, poſſit ordines cõferre? Et dico,
ꝙ ſic, ſicut antè, ſi regnauit loco tm̃, & roſigatur à proprio
epo loci. Si verò renunciauit loco & dignitati, poteſt con
ferre oẽs minores, ſed nõ ſacros, extrà de ord. ab eo epi. re.
6 c.j. ¶ Sextò * quæritur, vtrũ hæretici & præciſi ab eccleſia
poſſint ordines conferre? Et dicit S. Tho. in iiij. diſt. xxv. ꝙ
conferunt vera ſacramẽta, licet nõ gratiã, propter peccata
recipientiũ ab eis ſacramẽta cõtra prohibitionẽ eccleſ. pro-
moti tñ ab eis nõ recipiunt executionẽ, vt licitè poſſint in
ſuis ordinibus miniſtrare. Hæc ex illo, qui intẽdit, ꝙ pñt
cõferre ordines de facto, ſed non de iure. Ignorãtia tñ fa-
cti excuſat à peccato, ſed poſtq̃ ſufficienter hoc ſciunt, ab-
ſtinere debẽt quouſque diſpenſantur, ſm Archi. & ſecundũ
Hoſt. in epiſcopatu ſolus Papa diſpẽſat. de elect. quia dili-
gẽtia. & ſimiliter in aliis ordinibus, ſi fuerint ordinati à ta-
libus ſciẽter vel ex ignorãtia craſſa, ſi verò ignorãtia fuit
nõ ſupina, diſcretus prælatus diſpẽſabit, ſm Hoſt. extrà de
ord. ab eo qui epi. re. c.j. & ij. Videtur aũt idem dicere Gof.
de interdicto & ſuſpẽſo à diuinis. ſ. ꝙ non cõferant ordinis
7 executionem. ix. q.j. c.j. & ſeq. ¶ Septimò * quæritur, vtrum
Papa poſſit dare licentiã nõ epo conferẽdi ordines ſacros?
Et dicit Inno. in c. quanto. de conſuet. ꝙ ſic: modò talis ha-
beat ipſos ordines, quos vult cõferre. Sed S Tho. videt̃ ſen-
tire contrariũ in iiij. diſt. xxv. q.j. art.j. ad tertiũ. vbi ſic dicit,
Papa q̃ habet plenitudinẽ ptãtis, committere põt non epo
pertinẽtia ad epalem dignitatẽ: modo illa non habeãt im-
mediatam relationẽ ad corpus Chriſti verũ: ideoq; ex eius
cõmiſſione ſacerdos ſimplex põt cõferre ordines minores,
& cõfirmare: nõ aũt nõ ſacerdos, nec ſacerdos maiores or-
dines, qui habẽt immediatã relationem ad corpus Chriſti,
ſuprà qđ conſecrandã Papa nõ hẽt maiorẽ ptãtem q̃ ſim-
plex ſacerdos. hæc ille. Et hæc opinio S. Tho. ſeruat̃ in pra-
8 ctica, vide Capre. in iiij. diſt. vij. ¶ Octauò * quæritur, quam
pœnã incurrat eps ordinãdo contra iura? Et dico ſic: Si qs
aliquẽ ordinauerit infra legitimã ætatem, de qua s. Ætas.
primò quidem ſic ordinatus in cõtumeliã ordinãtis, debet
ſuſpẽdi ab executione illius ordinis vſq; ad legitimã æta-
tem, ſed nõ eſt ſuſpẽſus, ſm Ray. Arch. Ant. de But. & Zab.
& ſi antè exequit̃ ordinẽ, peccat mortaliter, & toties quo-
ties, licet nõ efficiat̃ irregularis, niſi ſit ſuſpẽſus prius à ſu-
periore. Et ſecundò ipſe ordinãs debet ſuſpẽdi à collatione
ordinũ, & cõpelli ad prouidẽdũ totaliter ordinato in bñ-
ficio cõpetẽti. de tẽp. or. vel nõ eſt. Si qs aũt ordinet mino-
res cũ ſubdiaconatu, vł duos ordines ſacros ſimul cõtule-
rit, vide tit. priore. §. vij. in fin. Si verò eps, abbas, vel ſacer-
dos ordinat nõ ſubditũ ſuũ ſciẽter vel ignorãtia affectata,
per annũ à collatione ordinũ eſt ſuſpẽſus, & poſtq̃ ſuſpen-
ſio fuerit manifeſta, poterũt ſubditi ſine eius licẽtia à vici-
nis epiſcopis ordinari. de temp. ord. eos. lib. 6. vbi gl. in ver-
bo, manifeſta, dicit per euidentiã facti, vel quia eſt iure no-
toriũ: aliàs in dubio à ꝓprio prælato nõ recedãt. de quo ẽt
vide s. Irregularitas. §. ix. & ſi prædictus ordinator ſit eps
Italiæ, & ordinatus ſit vltramontanus, vide s. §. iiij. Si quis
etiã eps vel alius clericalẽ tonſurã præſumit cõferre infan-
ti, niſi fortè religionẽ intret, ſeu illiterato, vel abſque ſui ſu
perioris licẽtia homini diœceſis alienæ, vel coniugato, niſi
velit intrare religionẽ, aut ad ſacros ordines iuridicè pro-
moueri, ꝑ vnũ annũ à collatione clericalis tõſuræ dũtaxat
nouerit ſe ſuſpẽſum. de temp. ord. c. fi. lib. 6. & gloſ. in verbo
ſuſpẽſum, dicit ipſo iure. Si etiam eps ordinat ſcienter indi-
gnum, ſm S. Tho. peccat mortaliter, quia eſt infidelis dño
ſuo, cõmittens indigno miniſteriũ eius, præcipuè cũ hoc
vergat in detrimentũ eccleſię honoris diuini: & ſi tot boni
miniſtri nõ pñt inueniri, melius eſt habere paucos bonos,
q̃ multos malos. xxij. diſt. tales. nec ſm Alb. excuſat nobili
tas, qa quãtò nobilior, tantò nociuior, nec ꝙ alius nõ eſſet
ita vtilis, qa oĩs vtilitas tpalis ſpũali poſtponenda eſt, nec
ꝙ neſcitur malus, qa neceſſe eſt ſcire ꝙ ſit bonus ꝑ rõnem
talẽ qualẽ poſſibile eſt haberi de homine, imò ſm Albe. ẽt
peccat mortaliter ſi diſpenſat cum indignis & malis, ſecus
ſi patitur neceſſitate compulſus, ne peius eueniat. Pro hoc
tñ ſcito ꝙ ſecundũ eundẽ Alb. eſt quis dupliciter indignus,
ſcilicet negatiuè, quia nõ habet condecentiã ad dignitatẽ
vel beneficiũ, licet non habeat contrariũ, & cũ tali propter
neceſſitatem eccleſiæ indigentis literatis & defenſoribus
diſpenſari poſſet, vt à communi haberet de eccleſia, donec
addiſce-

addiſceret. licet ſecundũ Io. non poſſet ei ſine mortali dari
beneficiũ cum cura: & econtrario: qa ſcilicet habet cõtra-
rium dignitati vł beneficio, puta vitiũ vel impedimentũ: &
iſte nullo modo eſt promouẽdus ad ordinẽ vel beneficiũ.
9 ¶ Nonò * quæritur, vtrum eps repellere poſſit clericũ vo-
lentẽ ꝓmoueri? Et dicit Ray. ꝙ ſic, ſi nõ habet ius petendi
ordines: ſecus ſi illud habet, vt ratione beneficij cui ordo
eſt annexus: ſicut bñficio curato ſacerdotiũ: quia eũ prohi-
bere nõ põt, quãuis ſciat eius peccatũ occultũ. & ita poteſt
intelligi c. ex tenore. de temp. ord. quod Arch. bene intelli-
git de epo ꝓprio: nõ de alieno, q̃ ordinare eum nõ tenet̃,
niſi ad placitũ. Si verò vitium vel impedimentũ ſit manife-
ſtum, publicè repellere eũ põt, ſm Arch. Regularis tñ nul-
lo modo debet ordinari cõtra voluntatẽ ſui prælati. de tẽp.
10 ord. c. ad aures. ¶ Decimò * quæritur, vtrũ prælatus poſſit
cogere clericum ad ordines ſuſcipiẽdos? Et diſtinguo ſm
Doct. cõiter in c. quæris. de æta. & qualit. Nam ſi habet be-
neficiũ, tenet indiſtinctè Sum. Ang. ꝙ cogi poſſit. Sed me-
lius Supple. poſt Piſa diſtinguit limitãdo, ꝙ ſi habet bene-
ficium vel dignitatẽ, cui annexus ſit ordo, ſicut archipreſ-
byteratui, abbatiæ, vel præpoſituræ ad ſacerdotiũ, ſecundũ
Ray. põt cogi per ſubtractionẽ illius beneficij. diſt. lx. inno
uamus. de elect. c. cum in cũctis. de æta. & qualit. c.j. imò ſi
illud beneficiũ ſit parochia, niſi fiat ſacerdos intra annũ, eſt
ipſo iure priuatus, niſi ex iuſta cã remãſerit. de elect. c. licet
canõ. & c. cũ ex eo. lib. 6. quod tñ fallit ſi canones obſiſtãt.
d.c. cum in cũctis. ſicut ſi abbas cõfirmatus ante ordinatio-
nem fiat ſine culpa ſua irregularis: vt quia manũ perdidit.
qđ tñ ſi ex culpa ſua accideret, eſſet priuãdus: quo caſu lo-
quitur d.c.j. de æta. & qualit. concord. Hoſt. Gof. & Vldr. Si
verò nõ habet beneficiũ eccleſiaſticũ vł dignitatẽ, cogi nõ
põt, imò ordinãs inuitũ eſt ſuſpenſus à celebratione miſſæ
per annũ: & debet deponi. diſt. lxxiiij. c.j. & ij. & ſimiliter ſi
habet quidẽ, ſed ſi tali beneficio, vel dignitati nõ ſit talis or
do annexus, idem eſt iudiciũ ſm Ray. vt d.c.j. & ij. Hoc tñ
fallit ſi neceſſitas vel vtilitas eccleſię hoc expoſcat: quo ca-
ſu cogi põt: ita, ꝙ ſi ſe excuſat ratione admiſſi criminis, dẽt
eps eo remoto à beneficio, quod obtinet, alios ꝓmouere:
niſi aliàs eſſet valde vtilis vel neceſſarius. de æta. & qual. c.
quæris. & ita intelligi poteſt c. cõſuluit. diſt. lxxiiij. Si verò
ſe excuſat ſola volũtate ſine alia cã, debet cõpelli ꝑ ſubtra-
ctionẽ officij & beneficij. diſt. lxxiiij. c. iij. & iiij. Si autẽ ſe
excuſet rõne impedimenti nõ prouenientis ex delicto ſuo,
puta infirmitatis vel hmõi, cogi non debet: aliàs poſſet ap-
pellare, ſicut & tutor datus qñ eius excuſatio iuſta non ad-
mittitur. ff. qñ app. ſit. l.j. §. ſi quis tutor. Et idẽ Hoſt. Gof. &
Vldr. addentes, ꝙ exigit eccleſiæ vtilitas qñ indiget mini-
ſtris: & nõ ſunt alij idonei præter iſtũ, quẽ eps vult cõpel-
lere: neceſſitas verò qñ nullus eſt alius. Et ſi eps compellat
eo caſu quo poteſt, ſed malo animo, nihilominus ſm Ray.
clericus tenet̃ obedire, ex quo iuſtũ & vtile præcipitur. arg.
11 ix. q.j. quid ergo. xxiij. q.j. quid culpatur. in fin. xxxiij. q.v.
manifeſtũ. & idẽ Hoſt. & Gof. ¶ Vndecimò * quærit̃, quid
ſi ad ordinẽ cogatur à ſuo epo, quẽ ſcit hæreticũ vel ſchiſ-
maticum? Et dicit Gof. ꝙ obedire non debet, ſed potius
ſuſtinere excõicationem. de ſent. excõ. inquiſitioni. Et idẽ
ſm Ioan. ſi ſciat prælatũ meũ ſuſpenſum, excõicatũ, vel in-
terdictũ, ſi tñ obediat, vide j. Ordo v. per totũ. ¶ Duodeci-
12 mò * quæritur, quid ſi clericus ſciat epm ſe ad ordines co-
gentem eſſe ſimoniacum? Et dicit S. Tho ij. ij. q. 100. quòd
nullo modo debet obedire, ẽt ſi ſimonia ſit occulta, modo
ipſe ſciat, & intellige de ſimonia ĩ ordine ſuſcepto: ſed po-
tius debet ꝑmittere ſe excõmunicari. arg. d.c. inquiſitioni.
Si verò ignorat, nõ recipit ordinis executionẽ, etiã ſi ſimo
nia ſit occulta, ſed indiget diſpenſatione, in deteſtationem
criminis. j. q.j. ſi quis à ſimoniacis. & idẽ Hoſ. ac Ray. Si ve-
rò eps ſit ſimoniacus ex alia cauſa, põt ab eo ordinẽ reci-
pere, modò ſit ſimonia occulta, qa eſt ſuſpẽſus ſolũ quò ad
ſe, tñ ſm Hoſt. debet, ſi põt, obtinere vt ordinetur ab alio.
Notandũ eſt tñ, ꝙ ſi ſimoniacus eps eſſet ratione ſimoniæ
excommunicatus: in hoc caſu oporteret loqui, vt §. priore.
RVRSVS de Ordine quartò quantum ad ordinandos.

1 *Ordinari qui non poſſint, nec de facto nec de iure. & num. 2.*
3 *Curialis quis dicatur.*

ORDO conſiderari põt quartò ex parte ordinandorũ
qui multa poſſent habere impedimẽta quantũ ad exe
cutionem ordinis, vel receptionẽ tam iuridicam q̃ de fa-
cto. Quædam enim, vt dicit S. Tho. in iiij. diſt. xxv. q.j. art.j.
requiruntur in recipiente ſacramentũ de neceſſitate ſacra-
menti, ſine quibus nõ ſuſcipitur, & quædam de neceſſitate
præcepti ꝑꝑ congruitatẽ ſacramenti, ſine quibus percipit̃.
1 ¶ Primò * ergo quæritur, qui ſint, qui nõ poſſunt ordinari
de facto, ita, ꝙ ſi de facto ordinẽtur, characterẽ non ſuſci-
piunt. ¶ Et dico, ꝙ talis eſt primò mulier, ſm S. Th. in iiij.
diſt. xxv. q. ij. & Rich. ibid. quia in his, quæ in ſacramentis
aguntur, requiritur nõ ſolùm res, ſed ſignificatio rei: in ſe-
xu autẽ fœmineo nulla põt ſignificari eminentia gradus,
vide ibid. Nec obſtat c. preſbyter. & c. mulieres. xxxij. diſt.
in quibus vocatur preſbytera. & c. diaconiſſam. xxvij. q.j.
& c. ſacratas. xxiij. diſt. quia non ab ordine, ſed à viduitate
dr̃ preſbytera, ſm S. Th. quia preſbyter idem eſt quod ſe-
nior: & diaconiſſa à participato actu diaconi, qui eſt lege-
re homiliam, ſm S. Th. Et adde, ꝙ abbatiſſa dr̃ à prælatio-
ne, & ſacrata à voto, quo ſe Deo cõſecrat. Et ſecundò, qui
ad ordines cogitur coactione abſoluta: puta, quia vi tenet̃,
ſecundùm Ray. ſicut nec baptiſmũ talis reciperet. de bapt.
maiores, in fin. Si verò coactio ſit conditionalis, puta vt
euadat cruciatũ, vel etiã mortem, ſi characterẽ ſuſcipit, ſe-
cundùm eundẽ. arg. diſt. lxxiiij. vbi iſta. diſt. xlv. de Iudæis.
j. q.j. quod quidã. quia in tali caſu adeſt voluntas ſaltẽ in-
directa, de qua Aug. voluit facere, qa voluit viuere. xv. q.j.
merito. non tñ tenetur talis, ſm Ioan. & glo. Ray. cõtinere,
ſi metus fuit cadens in conſtantẽ virũ, per c. prælatũ. de his
quæ vi met. & c. ad aures. de æta. & quali. quia integritas eſt
res voti, non præcepti. xxxij. q.j. integritas. qđ Sum. Ang. &
Roſ. indiſtinctè cõcedit: ſed melius Supple. poſt Sum. Piſa.
limitat ſi habeat vxorẽ: quia ea licitè poterit vti. Sed ſi non
habeat, continere tenetur. arg. diſt. xlv. de Iudæis: quia ſicut
ordinẽ, ita & cõtinentiã, ſaltem indirectè vouit, & ſimiliter
tenet̃ continere, ſi nõ fuit talis metus. Et idẽ Gof. & Hoſt.
Et ſi talis vult viuere aliàs clericaliter: habebit priuilegium
clericale, ſm Ray. quod tñ fallit primò ſecundũ Ray. ſi pe-
nitus ſit obligatus ad actũ contrariũ, vt ſi duxit viduã aut
ſecundã vxorẽ. diſt. lxxxiiij. quiſquis. Secũdò ſi vxor vellet
cõtinere, & ipſe nollet. Si verò cõtraxerat cum vna & vir-
gine nolente cõtinere, & aliàs vult clericaliter viuere, illud
habebit. arg. xxvij. q. ij. multorũ. Et hoc in caſibus, in quib⁹
illud habet clericus q̃ contraxit cum vnica & virgine, de
quo s. ¶ Et tertiò ſm aliquos, vt etiã not. Rich. vbi s. puer
ante annos diſcretionis, & omnis nõ habẽs vſum rationis.
Sed S. Th. dicit vbi s. quòd iſtorum dictũ, nec ratione, nec
authoritate firmatur, vnde ipſe ibi tenet, & probat, ꝙ in ſo-
lo epatu requiritur vſus rationis in ſuſcipiente de neceſſi-
tate conſecrationis epiſcopalis, in aliis autem non requiri-
tur tempus diſcretionis de neceſſitate ſacramenti, ſed ſolũ
de neceſſitate præcepti quò ad maiores, vel de honeſtate

 ſolùm

ſolùm quò ad minores,ſed nõ de neceſſitate pręcepti. Vn-
de ſi neceſſitas adſit, & ſperetur profectus, poſſunt aliqui
ante dictum tempus ad minores promoueri ſine peccato,
& ſuſcipient ordinem, ad quem etiam per aſſuetudinem
idonei reddentur.hæc ex illo.Sed hodie,vt dicit Arch.hoc
non habet locũ : vt ſcilicet poſſit quis promoueri ante tps
diſcretionis ad minores, & ſtatim poſt illud ad ſubdiaco-
natum : nec quod dicit Alb. ꝙ hmõi tpe in religioſis non
oportet ſeruare, quia ſupplet grauitas morum : nec quod
dicit Pet. ex diſpenſatione epiſcopi poſſe tẽpus anticipari,
quia oẽs hmõi opiniones ſublatæ ſunt per cle.j. de æta. &
quali.nec põt epiſcopus, ſed ſolus papa diſpenſare.de quo
2 vide ſuprà Ætas.§.j.partic.iij.¶ Secũdò*quęritur,qui ſunt
qui non poſſunt ordinari de iure? Et dico,ꝙ ordinari non
pñt,primò nõ habentes legitimã ætatẽ, de quo s̃.Ætas.§.
j. Nec ſecũdò illiterari.de tẽp.or.lib.6.recipiunt tamẽ cha-
racterẽ ſi ordinãtur.diſ.52.ſolicitudo.arg.c.veniẽs.de preſ-
by.nõ bap.& de hoc s̃.Clericus.2.§.j.Nec tertiò crimineſi.
vnde exiſtentes in mortali nõ debent promoueri.de temp.
ord.c.ex tuarum. & c.ad aures.aliter peccat mortaliter ip-
ſe ſuſcipiens, etiã ſi crimen ſit occultum, & toties quotiès
vt ſi miniſter eccleſiæ actũ facit,vt tãq ẽdo res ſacras quaſi
ex officio ſuo, ſecus ex neceſſitate, ſicut poſſet quilibet
laicus ſm S.Th.in 4.di.24.vt ſuprà Clericus.2.§.8.& ſimi-
liter peccat mortaliter ordinator, ſi peccatũ ſit publicum,
vt not.in c.quæſitũ.de tẽp.ord.imo etiam ſi ſit ſecretum,&
hoc ſcit, & põt nõ ordinare.arg.eorum quæ not.s̃.Ordo.
3.§.9.Sufficit tamẽ cõtritio ſecundùm veriorẽ opinionem.
¶ Nec quartò bigami.26.diſt.acutius.& s̃.Bigamia.¶ Nec
quintò ſolenniter pœnitentes.diſtin.50. ex pœnitentibus.
vt j̃.Pœnitentia.§.3. ¶ Nec ſextò neophyti.di.48.§.prohi-
bentur. & c.qm̃.& c.ſicut. ¶ Nec ſeptimò curiales, id eſt,
propter aliquod officium curię obligati.di.51.c.1.2.& 3.di.
53.legẽ. abſoluti verò à curia nõ prohibẽtur ordinari.diſt.
61.Oſius:niſi aliàs ſint infames vel irregulares,vt in dictis
iuribus.vide j̃.§.3. ¶ Nec octauò ratiociniis obligati, de
quibus dic vt j̃.Ratiocinia. ¶ Nec nonò ſerui : de quibus
dic vt j̃.Seruitus.§.6.¶Nec decimò corpore vitiati de qui-
bus ſuprà Corpore vitiatus. ¶ Nec vndecimò illegitimè
nati.Et quis ſit talis, vide ſuprà.Filius.Vtrum autem poſ-
ſint promoueri ſi religionẽ intrent,ſuprà illegitimus.Vtrũ
verò diſpenſatio vt ad clericatum vel ordines promoueri
poſſint,intelligatur quò ad oẽs, vide s̃.Clericus.1.§.4.Nec
duodecimò peregrini,niſi habeant literas authẽticas,vt j̃.
Peregrinus.§.4.nec ignoti, niſi præuia examinatione co-
gnoſcantur.Et dicuntur peregrini,qui nõ ſunt oriundi de
epiſcopatu, vel nõ habẽt ibi domiciliũ aut beneficium,vt
in c.cũ nullus.de æta.& qual.lib.6.Ignoti verò,quorũ ori-
go & vita & regularitas nõ eſt nota epiſcopo.24.diſt.epi-
ſcopus.& 2.q.7.quęrendum.¶Nec decimotertiò infames,
de quo ſuprà. Infamia. ¶ Nec decimoquartò irregulares,
de quibus ſuprà.Irregularitas.in prin.¶ Nec decimoquin-
tò ſuſpenſi,interdicti, vel excõicati, de quibus habetur in
ſuis locis.¶Nec decimoſextò ordinati in diaconos vl̃ ſub-
diaconos à papa, quia ſine eius licentia ab alio nõ poſſunt
ad ſuperiores ordines promoueri.de temp.ord.cùm in di-
ſtribuendis.& j.q.j.filium. ¶ Nec decimoſeptimò herma-
phroditi, vt ſuprà.Hermaphroditus. ¶ Nec decimooòcta-
uò cõiugati,niſi velint intrare religionẽ, vel ad ſacros or-
dines promoueri, vt dicũt canones.c.fi.de tẽp.ord.lib.6.de
quo dic vt ſuprà, Matrimonium.8.§.12. & ſuprà. Diuor-
tium.§.17.¶ Nec decimononò obligatus ad faciẽdum ali-
qua indecentia, ſecundùm gl.Ray.vt adminiſtrandum in
balneis vel tabernis, aut purgandum cloacas,niſi prius ſa-
tisfecerit, vel aliũ æquè idoneũ ſuppoſuerit ad talia,quod
tamen in tranſeunte ad religionẽ non eſt neceſſariũ,etiam
ſi obligatio eſſet iuramẽto firmata, ſufficit ſi iuxta faculta-
tem ſuam ſatisfaciat creditoribus, ſi mouetur inſpiratione
Spiritus ſancti : quia excuſatur authoritate Spiritus,& xix.
q.ij.duæ ſunt.& de reg.licet. Si aũt obligatio erat ad aliqd
honeſtum,etiã per iuramentũ,ſic intelligitur dictum Ray.
ꝙ poteſt ordinari, ſed remanet obligatus vt ante, vel põt
ſcribendo aut alia honeſta faciendo ſatisfacere. Nec obſt.
diſt.liij.legem, & diſt.liiij.quicunque:quia illa intelligunt
de perpetuo obligatis, puta ſeruis,curialib⁹,& huiuſmodi.
¶Nec viceſimò hiſtriones, ſm glo.c.donare.diſt.lxxxvj.vt
in c.maritum.diſt.xxxiij. quia ſunt infames.iiij.q.j.c.j.ff.de
his qui no.infam.l.ij.§.vlt.quod Pan.in c.cùm decorem.de
vita & honeſt.cler.limitat, quando exercuerũt artem illam
in publico. Facit l.palam.ff.de ritu nupt. xxv.q.ij. ita nos.
Innoc.verò in d.cle.cùm decorẽ. quòd vt quis ſit infamis,
habeat hoc officium in curia, vel aſſueſcat ſe in illo actu.
Ex quibus omnibus elicio, ꝙ eſt infamis & irregularis, qui
hæc facit ex officio,in curia vel in publico ex conſuetudi-
3 ne. ¶ Tertiò * quærit̃,quis dicatur curialis? Et dicit Ray.
quòd tripliciter dicitur. Primò largè is, qui quacunque cã
obligatus eſt curiæ alicuius publicæ poteſtatis, ſiue ſit mi-
les,ſiue aduocatus,ſiue iudex, ſiue officialis,ſiue habeat of-
ficium honeſtũ,ſiue inhoneſtũ. Secundò ſtrictè is, qui ge-
rit honeſta curiæ officia,vt decuriones, iudices, & ſimiles.
Tertiò ſtrictius, qui in cauſa ſanguinis ſunt officiales, &
ſecundùm eum omnes indiſtinctè prohibentur ordinari.
Et ſi officium finierunt, vide j̃.Ratiocinia.

RVRSVS DE ORDINE QVINTO, quantùm ad iam ordinatum verè vel fictè.

1 *Ordinatus in peccato, vel ab alieno epiſcopo, vel qui reſignauit.*
vel hæretico, an ſit ſuſpenſus vſque ad num.4.
5 *Ordinatus per ſaltum an ſit ſuſpenſus, & quid de ordinato in*
excommunicatione.& num.6.
7 *Ordinatus poſt matrimonium per verba de præſenti qualiter pu-*
niatur.
8 *Ordines exercens qui non eſt ordinatus,qualiter puniatur.*

ORDO quintò conſiderari poteſt quantũ ad eum,qui
1 iam ordinatus eſt verè vel fictè.¶ Primò * ergo quę-
ritur,quid de eo qui ordinatus eſt in mortali,de quo, ſcili-
cet nõ erat cõtritus? Et dico,vt tit.priore.§.ij.in prin.Vtrũ
autẽ à tali liceat recipeř ſacramẽta, vide s̃.Clericus ij.§.vlt.
2 ¶ Secundò * quæritur,quid de ordinatis ab alieno ẽpo ſine
licentia proprij? Et dico, vt s̃.Irregularitas.§.ix. ¶ Tertiò
3 quæritur, * quid de ordinatis ab ẽpo, qui reſignauit loco
vel dignitati? Et dico, vt s̃.Irregularitas.§.viij. ¶ Quartò
4 quæritur,* quid de ordinatis ab hæreticis,excommunica-
tis,& huiuſmodi? Et dico,vt s̃.Irregularitas.§.vij.¶ Quin-
5 tò * quæritur, quid de ordinato per ſaltum, id eſt, præter-
miſſo aliquo inferiori ordine aſcendendo ad ſuperiorem?
Et dico, ꝙ eſt ſuſpenſus ab executione ipſius ordinis rece-
pti.diſt.lij.ſolicitudo. de cler.per ſalt.promo.c.j. vide s̃.Ir-
regularitas.§.xj.recipit tñ verum characterem ordinis ſupe
rioris,ſecundùm Ray,etiam ſi immediatè ſine quocunque
alio ordine quis promoueatur ad ſacerdotiũ, modo ſit ba-
ptizatus,ſecundùm Ray.Pet.Hoſt.& S.Tho.licet Hug. di-
xerit, ꝙ non,niſi habuerit ſaltem primam tonſuram. Fallit
quod dictum eſt in epiſcopatu,qui non ſuſcipitur,niſi pręe-
6 ceſſerit ſacerdotium, vt s̃. Ordo ij.§.j. ¶ Sextò * quæritur,
quid de ordinato dum eſſet excommunicatus? Et dico,
quòd ſi hoc fecit ſciens ſe eſſe excommunicatum, à ſu-
ſceptis

ſceptis ordinibus in perpetuũ eſt deponẽdus,ſi eſt clericus
ſecularis:ſi verò iam ſit effectus religioſus, eſt ſuſpẽſus ab
executione ſuſcepti ordinis, & officij.Si verò nõ recolens
factũ,p quo in excõicationẽ incidit,vel factũ quidẽ ſciẽs,
ſed iuris ignarus neſciebat ſe excõicatum : tũc cũ eo,ſi eſt
ſecularis,archieps vel eps diſpẽſare nõ põt abſq; ſedis apo
ſtolicæ mandato. Si verò eſt regularis, abbas ipſius poſt
iniunctam & peractam pœnitentiam poterit cũ eo diſpẽ-
ſare : niſi graue fuerit & notabile factũ,vel qui fecit,adul-
tus fuerit & diſcretus,vt violẽter cõtra obliuionẽ & igno-
rãtiã pręſumat̃.probãtur hæc in c.cũ illorũ.de ſent.exc.Si-
militer ſuſpẽſus eſt irregularis p ſolũ papã diſpẽſabilis, q
ſuſcipit ordinem in apoſtaſia à religione,ext.eo.apoſtata.
7 ¶ Septimo * quæritur, qd de eo q poſt cõtractũ matrimo-
niũ de præſenti ante carnis copulã ſe facit ad ſacros ordi-
nes promoueri aliter q̃ ſacris canonibus cõcedatur?Et di-
co ꝙ eſt ſuſpẽſus,& mortua vxore nõ poterit in illo ordi-
ne miniſtrare,nec ad alios aſcendere,nec obtinere benefi-
ciũ vel officiũ eccleſiaſticum:nec illud matrimoniũ diſſol-
uitur p extrau.Io.xxij.quæ incipit,antiquæ.qđ intellige ſi
remanet in ſeculo:nõ ſi religionẽ intraſſet.¶ Octauò quę-
8 ritur, * qd de ordinato negatiuè.i.qui nõ eſt ordinatus,&
tñ aliquid exercet ordinis quem nõ habet?Et dicit Ray.ꝙ
laici, q nullũ ordinẽ habẽtes diuinũ officiũ exercẽt inde-
bitè,niſi ceſſare velint,debẽt excõicari,& nũquã ordinari.
de cle.non or mi.c.j. poſſunt tñ licitè facere officia ordinũ
minorũ.Clerici verò exercẽtes officiũ ordinis,quẽ nõ ha-
bent,ſunt deponẽdi,vel ppetuò ſuſpẽdendi ab ordine quẽ
habebãt, niſi poſtquã iuxta pmiſſionẽ ẽpi biẽnio vel triẽ-
nio ſuſpenſi fuerint,miſericorditer tolerentur,nunquã tñ
vlterius promouendi. de cler.non ord.mi.c.j.& ij.nec po-
terit cum tali diſpẽſari vt aſcẽdat,niſi per papam, ſm Ray.
Goſ.& Veru.& hoc tene:licet ſint opiniones, quia in d.c.
ij.papa dicit ẽpo, ꝙ ad ordinẽ ſuperiorẽ non poterit pro-
moueri, & ſic promotio eſt interdicta ẽpo, quantũ autem
ad beneficium cum eo miſericorditer agendum eſt,vt ibi
dicitur, etiam ſi ſit in minoribus, ſm glo.Ray.Secundùm
Hoſt. tñ ſi quis tale officium exerceret non ad deceptio-
nem.i.quaſi fingens ordinem quem non habet, ſed ex lu-
do cauſa feſti, peccat quidẽ, quia ludus noxius eſt in cul-
pa,nõ tñ incurrit prędictas pœnas:quia volũtas & propo
ſitũ diſtinguũt maleficia.de ſen.exc.cũ volũtate.Idem ſen-
tit gl.Ray. dicẽs hũc rigorẽ nõ extendi ad clericos mino-
rum ordinũ,vel qui miſſis nouis miniſtrant in officio ſub-
diaconatus cã gaudij & ſolẽnitatis, nõ mentientes de or-
dinibus ſuis,cũ ferè omnes aſſiſtentes ſciant veritatẽ,licitè
etiã ſm Veruec.qui eſt in minoribus cantat epiſtolam ſine
ſolẽnitate,vt not.in c.vt quiſq;.de vi.& ho.nõ tñ debet cã-
tare ſolẽniter.i.cũ ornamẽtis ſubdiaconi.xxiij.diſt.ſubdia-
conatus.lxxiij.diſt. ſi qui clerici neque ſm Inn.præſente
ſubdiacono & concor.Hoſt.dicens, ꝙ abſente ſubdiaco-
no ſufficit quod non teneat manipulum in manu ſua.

DE ORNATV virorum & mulierum.

1 *Ornatus exterior qñ ſit vitium, & quando ſine peccato,& n.2.*
3 *Ornatus ſuperfluus quando ſit peccatum mortale.& nu.8.*
4 *Ornatus mulierum quando ſit licitus.*
5 *Habitu ſibi non conueniente vtens an peccet.& num.7.*
6 *Mulier attondens aut non velans capillos an peccet.*
9 *Confeſſores an abſoluent eos qui veſtimenta inhoneſta geſtant.*
10 *Epiſcopus an vetare poſſit mulieres vti ornamentis fucatis.*

ORNATVS in genere humano eſt adiectio ſiue ap-
plicatio ornamenti ad humanã perſonã. Ornamentũ
autem eſt res extrinſecus adiecta naturalẽ gratiam augẽs,
vel in gratiã minuens.Circa ornatũ multa ſcripſerũt Sum-
miſtę,ſed quia nõ poteſt generali regula artis determinari
ſemp qñ ſit in eo pctm̃ maximè mortale, ſed prudentum
arbitrio relinquitur : ideo materiã iſtã breuiter attingam.
1 ¶ Primò igitur quæritur, * quomodo in exteriori ornatu
ſit vitium? Et quantũ colligitur expreſsè per S.Tho.ij.ij.q.
clxix. art.j. eſt ibi vitiũ ex parte hominis immoderatè re-
bus exterioribus vtẽtis dupliciter. Primò.ſ.per cõparatio-
nem ad conſuetudinem hominum,cum quibus viuit:quia
turpis eſt omnis pars vniuerſo ſuo non congruens, ſm
Aug.& ſecũdò ex inordinato affectu vtentis.Et hoc quan-
tũ ad defectũ eſt dupliciter:primò propter negligentiã nõ
adhibẽtis ſtudiũ vel laborem,vt exteriori cultu vtatur ſm
qđ oportet:vnde ad molliciẽ pertinet trahere veſtimentũ
per terrã ne laboretur ad eleuãdũ.vij. Ethi. & ſecũdo ſi ip-
ſe defectus ad gloriam ordinetur, ſm quod Aug.dicit in
lib.de ſer.do.in mon. in ipſis ſordibus eſſe poſſe iactantiã;
ſed per gloriã S.Tho.capit omnẽ malũ finem exteriorem.
Quantũ etiã ad ſuperabundantiã eſt triplex.Primò ſi quis
inde hominũ gloriã quærit,ſupple tu,vel aliũ malũ finem
apud homines, puta complacentiã turpem.Secũdò ſi inde
quęrit corporis delicias,ſm quod veſtis ordinatur ad cor-
poris fomentũ.Tertiò ſi nimia ſolicitudo apponitur, etiã
ſi inordinatio nõ ſit ex parte finis.Qui autẽ ſunt in digni-
tatibus cõſtituti,& miniſtri altaris,licitè pretioſioribus ve
ſtibus q̃ cæteri induũtur,non ad ſui gloriã, ſed ad ſignifi-
candã dignitatẽ ſui miniſterij vel diuini cultus.Qui etiam
vilioribus cęteris vtunt̃,ſi hoc faciũt nõ ad iactãtiã,ſed ad
macerationẽ carnis vel humiliationẽ ſpiritus, pertinet ad
tẽperantiã:qđ pręcipuè cõpetit his, qui verbo & exemplo
ad pœnitentiã hortant̃.hęc ex illo.Ex quibus elicitur,ꝙ in
ornatu dupl̃r eſt pctm̃.Primò in ſe,ſiue quãtũ ad factũ ip-
ſum, qñ nõ eſt ſm cõſuetudinem patriæ, quæ præſuppo-
nitur honeſta,ſiue illã excedat, ſiue ab illa deficiat.Secun-
dò quantũ ad ipſum affectum:& hoc dupl̃r.Primò.ſ.in ſe,
ſm quod eſt nimis intẽſus cauſans ſuperfluam ſolicitudi-
nem, aut remiſſus cauſans negligentiã:& ſecũdò ex parte
finis intẽti,ſiue ſit apud ſemetipſum, vt voluptas corporis,
ſiue apud alios,vt inanis gloria, vel oĩs alius malus finis,
2 ¶ Secũdò*quęritur,qñ ornatus ſit ſine pctõ?Et dico,qñ erit
ſm mediũ virtutis & regulã rõnis, ad quod multa requi-
runtur.¶ Primò,ꝙ in ſe ſit ſobrius,nõ ſuperfluus,ad quod
dijudicãdũ debet hõ vti cõſuetudine virtuoſorũ, qui ſunt
aliorũ regula,& cõſilio bonorũ, nõ ſuo tantũ:qa proprius
amor fallit.¶ Secundò,ꝙ affectus quoq; ſit moderatus,ne
quis nimis aut ſolicitetur aut pigreſcat.¶ Tertiò,ꝙ ſit re-
cta intentio.Ad primũ autẽ.ſ.ſobrietatẽ,requiritur primò,
ꝙ ſit honeſtus,cũ honeſtas ſit pars iuſtitię.Secũdò,ꝙ con-
ueniat perſonę ex colore & figura,qa nec religioſus habi
tu laici vel alterius religioſi, nec mulier habitu viri debet
vti,vel ecõtrario.Tertiò,ꝙ congruat ſtatui pſonę,quantũ
3 ad pretioſitatẽ & multitudinẽ.¶ Tertiò*quęrit̃,qñ in orna
tu ſuperfluo ſit pctm̃ mortale aut veniale?Et dico de mẽte
S.T.quantũ ex doctrina ei⁹ colligitur, ꝙ ſi cõſideret̃ in ſe
quantũ ad factũ ipſum,eſt mortale dupliciter.ſ.ſi conſide-
rata circunſtantia perſonæ,officij,loci,temporis,& hmõi,
ſit exceſſus, vel defectus notabilis,q certa regula determi-
nari non poteſt,vel ſi ex hoc detur proximo ſcandalũ,vel
occaſio peccati mortalis,qđ eſt quando eſt exceſſus nota-
bilis arbitrio boni viri, & nõ generali regula determina-
bilis.Si verò exceſſus nõ ſit multus,erit occaſio accepta;&
pctm̃ veniale, vel nullũ.Si verò conſideretur quantùm eſt
affectũ intenſum vel remiſſum,erit pctm̃ mortale ſolùm ſi
præ

præponatur Deo, ita ꝙ quis ſit paratus propter hoc pec-
care mortaliter: & hæc ſi deliberatè ex hoc procedatur in
aliquẽ actum qui ſit mortalis, puta in aliquã mortalem ia-
ctantiam, vel immoderatum, & mortalem ornatum, & hu-
iuſmodi, & nõ aliter, qa habitibus nõ meremur, ſed actib⁹.
Et propter hoc aliqñ dicũt Doct. ꝙ in hoc dupliciter cõ-
tingit peccare. ſ. conſiderando ornatum ſuperfluum in ſe,
& quantũ ad finẽ vel intẽtionem ſe ornantis. Si verò con-
ſideretur quantum ad finem, erit mortale aut veniale, ſicut
4 & finis. ¶ Quartò * quæritur, quid de ornatu mulierum,
quò ad veſtes, & fucos, & capillos? Et dicit S. Tho. vbi ſ.
art. ij. ꝙ circa hoc dicendum eſt ſicut in genere ſ. dictum
eſt: & inſuper eſt ſpeciale in hoc, ꝙ cultus muliebris ho-
mines ad laſciuiã prouocat. Igitur nupta poteſt licitè ope-
ram dare vt placeat viro ſuo, ne per eius contemptũ adul-
teretur. Vnde nupta cogitat quomodò placeat viro. j. Cor.
vij, & ſi hac intentione ſe ornet, non eſt peccatum. Quæ
verò non habet, nec vult habere, nec eſt in ſtatu habendi
virum, non poteſt abſq; peccato appetere placere virorum
aſpectibus ad concupiſcendũ, quia hoc eſt dare incẽtiuũ
peccati, & ſi hac intentione ſe ornat mortaliter peccat: ſi
autẽ ex quadã leuitate vel etiã vanitate propter iactãtiam
quandã, non eſt ſemper mortale, ſed quandoq; veniale. Et
eadẽ ratio quantũ ad hoc eſt de viris. Hæc ex illo. Et mul-
tò fortius intellige iſtam leuitatẽ vel vanitatẽ nõ eſſe ſem
per mortale illi, quæ intendit habere virũ: & multo minus
eſt mortale, ſi virgo ſe ornet vt placeat honeſtè alicui vt
ei inducat vxorẽ: omnib⁹ tñ eſt mortale velle placere tur-
piter & laſciuè, aut velle placere ei, quẽ credit aut dubitat
laſciuè moueri, & toties quoties ſe offert eius aſpectibus.
¶ Quãtùm verò ad fucos, dicit ibidem ad ſecundũ: Fuca-
tio, de qua loquitur Cyprianus. ſ. dicens hmõi mulieris
etiam nuptas arſuras cum diabolo, eſt quædam ſpecies
fucationis, quæ ſine peccato eſſe non poteſt. Vnde ſecun-
dùm Aug. ad Poſſi. fucari figmentis, quo rubicundior vel
candidior appareat, adulterina fallacia eſt: non tñ ſemper
talis fucatio eſt cum pctõ mortali, ſed ſolùm quando fit
propter laſciuiã, vel in Dei contẽptum, in quibus caſibus
loquitur Cyprianus. ſ. dicens, ꝙ manus Deo inferunt, qui
quod ille formauit reformare contendunt. ¶ Sciendum ta-
men ꝙ aliud eſt fingere pulchritudinẽ nõ habitã, & aliud
turpitudinẽ occultare prouenientem ex aliqua cauſa, puta
infirmitate vel hmõi, quia hoc eſt licitum: quia quæ puta-
mus ignobiliora membra corporis eſſe, his honorẽ abun-
dantiorẽ circũdamus. j. Cor. xij. Hæc ille. ¶ Circa hoc autẽ
Sum. Ang. cõtra Roſ. & Suppl. in tribus deficit. Primò, quia
imponit S. T. falſum, quaſi ipſe velit, ꝙ iſta fucatio ſemper
ſit fictio & peccatum. Secundò, quia tenet, ꝙ ſi fiat ad fin-
gendum maiorem pulchritudinem, ſemper ſit mortale,
probans hoc aliquibus authoritatibus, quæ intelliguntur
quando fit ad laſciuiam, aut in Dei contemptum, vel ibi
ponendo finẽ ſecundũ cõmunem ſententiam Doctorum.
Tertiò quia dicit ꝙ fucantes ſe ad abſcondẽdam turpitu-
dinẽ, pro poſſe inducere ad dimittendum, quod aliquãdo
nõ eſſet bonũ ſicut ſi virgo ex infirmitate eſſet decaluata,
nõ expediret, vt ibi de more non incedũt cõpares velatæ,
ipſa portaret caput, quaſi cucurbitam. Quantùm verò ad
capillos, per omnia dicẽdum eſt vt de fucis, ita ꝙ de ſe nõ
eſt malũ portare capillos alienos, vel, vt dicitur mortuos.
Et ſi fiat ab abſcondẽdam, accidẽtalem turpitudinem, non
eſt peccatũ: ſi verò fiat malo fine, eſt mortale aut veniale,
ſicut & ille finis: nec contra hoc eſt aliqua excõicatio vel
humana prohibitio, vt diffusè deduxi in quadã queſtione
Aur. Ro. ¶ Ex quibus patet, ꝙ circa huiuſmodi omnia quæ
dicta ſunt, eſt mortale. Primò ſi intendatur ruina alterius,
& ſecundò ſi ruinam nec intenderet nec curaret. i. cùm eſ-
ſet mulier parata non deſiſtere à ſuperfluo ornatu, etiam
ſi ſciret aliquẽ ruiturũ, quo modo intelligit Pet. de Taran.
illud Augu. nihil eſt adeo veniale, quin fiat mortale dum
placet. xxv. diſt. §. criminis. Tertiò ſi intendatur finis mor-
talis. Quartò ſi ſit magnus exceſſus, qui ſit mortalis ratio-
ne prodigalitatis aut occaſionis peccãdi. Eſt verò veniale
primò quando intenditur malus finis, non tamẽ mortalis,
& circa ſalutẽ proximi, & ſecundò ſi exceſſus ſit modicus,
etiã ſi finis nõ eſſet malus. Eſt verè ſine pctõ, primò ſi fiat
ꝓpter bonũ viri, niſi fiat magnus exceſſus, & ſecũdò ſi ad
abſcondendam maculam, aut alienas irriſiones euitandas.
5 ¶ Quintò * quæritur, quid ſi quis non vtatur habitu ſibi
cõuenientẽ? Et dico, ꝙ religioſus quidẽ, & eadẽ ratione re-
ligioſa, ſi non defert habitum religioſum, eſt excõicatus,
vt ſ. Excõicatio. ix. §. xxiiij. & ſi deferat quidẽ religioſum,
ſed non conuenientem ſuæ profeſſioni, ſecundùm Vlt. eſt
mortale, niſi excedat in modico, & multò magis ſi defer-
ret habitum religionis alienæ, quo caſu eſſet excõmuni-
catus, vt patet, vbi ſ. dum dicitur, ſuæ religionis, de quo ſ.
Excommunicatio. ix. §. xxiiij. De eo verò qui vtitur habitu
religionis in ludo, ſ. Habitus §. v. De muliere autem vtẽ-
te habitu virili vel econtrario, dicit Summ. Ang ꝙ peccat
mortaliter. ſ. indiſtinctè hoc faciẽdo ſine cauſa. Cuius cõ-
trarium tenet Sum. Roſ. de quo vide ſ. Fœmina. §. j. Dicit
etiã falſe, ꝙ hoc videt̃ tenere S. Th. qui vbi ſ. dicit, ꝙ hoc
de ſe vitioſum eſt, præcipuè quia hoc poteſt eſſe cauſa la-
ſciuiæ: & ſpecialiter prohibetur in lege: quia gentiles hac
mutatione vtebantur ad ſuperſtitionem idololatriæ, po-
teſt tamen quandoque fieri ſine peccato propter aliquam
neceſſitatem, ad ſe occultãdum, vel propter defectum ve-
ſtimenti, & huiuſmodi. Hæc ex illo, qui non intendit, ꝙ ſit
6 mortale ex leuitate. ¶ Sextò * quæritur, quid de muliere
attondente aut non velante capillos? Et dico de attonden-
te quidem, vt ſ. Fœmina. §. ij. De non velante autẽ S. Tho.
vbi ſ. introducit dictum Hug. quòd capillos nudare fœ-
minas, quas etiam caput velare iubet Apoſtolus, nec ma-
ritatas decet, ſubiungens. In aliquo tamẽ caſu poſſent ali-
quæ à peccato excuſari, quando hoc nõ fieret ex vanitate,
ſed propter contrariã conſuetudinẽ: quãuis talis cõſuetu-
do non ſit laudabilis. Hæc ille. Et ſic in hoc nõ poteſt eſſe
7 mortale n. ſi rõne affectus vel intẽtionis. ¶ Septimò * quæ-
ro, quid de his qui deferunt habitum inhoneſtum, ſicut
mulieres oſtentantes pectora, & viri penè oſtendentes ve-
rẽda propter habitus breuitatẽ? Et dico, ꝙ omiſſa intẽtio-
ne, de qua iã patet, ꝙ eſt pctm̃, eo modo quo ipſa res quæ
intenditur, loquẽdo de facto ipſo, dico, ꝙ circa hoc Sum-
miſtæ multa loquuntur, aggrauantes caſum, ſed ſtante
conſuetudine, licèt non laudabili, ſic incedendi, & remota
omni mala intentione, nõ poteſt dari regula generalis, niſi
quæ de occaſione peccati datur ſ. Occaſio, ſed totũ relin-
quitur iudicio confeſſoris, qui in talibus, quantũ licitè po-
8 teſt, reſtringat. ¶ Octauò * quæritur, quid de habentibus
ornamenta honeſta, ſed ſuperflua, & plura quàm ſit neceſ-
ſe? Et dico, ꝙ ſi ſit in hoc enormis exceſſus, videtur mor-
tale, quia iſta eſſent erogãda pauperibus. Ad cognoſcendũ
autẽ iſtam ſuperfluitatem circa numerum & pretioſitatem
ornatus, tria ſunt præcipuè conſideranda. ¶ Primò. ſ. tẽpus
præteritum, qualiter. ſ. quis tempore præterito venerit ad
iſtam conditionem & ſtatum, quem modo habet: quia ſi
peruenit per vias, propter quas reſtituere teneatur, non
poteſt

poteſt vti multitudine vl' pretioſitate qua alij cõiter vtun-
tur: qa rebus obnoxiis reſtitutioni ſine mortali qs vti non
põt ad ſtatũ conſeruandũ vel pompã. de reſtit. ſpol. c. ſæpe.
cõtingit. Et ita indiſtinctè tenet Sum. Ang. & Roſ. addẽtes,
ꝙ prælatus ſine mortali diſpẽſare nõ põt, ẽt quo ad incer-
ta, vt viuat ſm ſtatũ, ſed ſolùm ſecundũ conditionẽ natu-
ralẽ, qua. ſ. quis indiget pretioſioribus altero. Sed quia iura,
quæ allegãt, hoc nõ probant, vr̃ limitandũ eſſe quo ad bo-
na certa, vt ĩ. Reſtitutio. viij. §. vij. & viij. ¶ Secundò cõſide-
randũ eſt tẽpus præſens, vtrum. ſ. ornatus iſte ꝓpriè condi-
tioni cõueniat, cum maior maiori & minor minori debea-
tur, de vit. & hon. cler. c. clerici officia. in quo tñ eſt atten-
denda cõſuetudo bonorũ. diſt. xlj. c. j. iuncta gloſ. Adde, ꝙ
æqualis nobilibus, diuitiis, ſed nobilitate minor, aut etiam
genere infimus, ornare ſe põt vt nobiles, quod Sum. Ang.
& Roſ. indiſtinctè concludũt: quia nobilitas hodie non at-
tribuitur ſm virtutẽ, ſed ſm pompam & opinionem. Sed
mihi videtur limitandũ, modò in moribus & exercitiis ſe
habeat vt nobilis: quia cum nobilitas ſit antiquæ diuitiæ,
iſte iam incipit eſſe nobilis, ſecus ſi vilia exercet officia, pu
ta ruſticana aut mechanica. ¶ Tertiò cõſiderandũ eſt tem-
pus futurum. i. vtrum in poſterũ poterit eſſe ſemper in tali
ornatu ſine peccato: quia ſi oporteret eũ propter hoc effici
9 iniuſtũ aut pauperibus crudelẽ, non liceret. ¶ Nonò * quæ-
ritur, quomodo in huiuſmodi debeãt ſe regere cõfeſſores?
Et dico, ꝙ ſi eis clarè conſtet de mortali, denegare debent
abſolutionẽ, ſi nolũt pœnitẽtes abſtinere. Si verò eis clarè
conſtet, ꝙ non ſit mortale, nõ eſt abſolutio negãda, etiam
ſi abſtinere nõ velit: qa venialia nõ ſunt de neceſſitate cõ-
feſſionis. Si verò nõ pñt clarè percipere vel iudicare vtrum
ſit ibi mortale, nécne: perſuadendũ eſt pro viribus vt abſti-
neant, ſed nõ eſt facienda cõſcientia de mortali: quia dein-
de mortaliter peccarent, etiã ſi aliàs illud nõ erat mortale:
nec abſolutio neganda: qa iura ſunt proniora ad ſoluendũ
quàm ad ligandũ. diſt. lv. põderet. & melius eſt dño reddere
rationẽ de nimia miſericordia, quàm de nimia ſeueritate.
10 ¶ Decimò * quærit̃, poſito, ꝙ epiſcopus mandet ſub pœna
excõmunicationis, mulieres nõ vti ornamẽtis fucati colo-
ris vel auri & argẽti, & nulla hoc obſeruauerit, vtrum inci-
derint in pœnam? Io. And. in regula, ea quæ fiunt in mer-
cu. q. diſtinguit vtrũ ornatus ſit peccatũ an non: dicens, ꝙ
fucatio ad fingendã pulchritudinẽ non habitã, ſine pecca-
to eſſe non põt, ſecus ad abſcondendũ turpitudinẽ ex cã
maximè extrinſeca. ornatus aũt ſuperfluus veſtiũ, & hmõi,
ñ nuptis eſt mortale, aut veniale, aut nullũ ſm intentionẽ.
Et deinde dicit primò, ꝙ ſtatutum epi. ex cauſa eſt bonũ,
& quęcunq; vĩa fuerit, ſaltẽ ad fingendũ pulchritudinẽ, in-
cidit, quia cùm fucatio ſit mala, prohiberi potuit: nec ĩ hoc
debuit vxor obedire marito. Dicit ſecundò circa alia orna
menta, ꝙ innupta debet præciſè obedire ſtatuto epiſcopi.
viij. q. j. ſciendum. & c. quid culpatur. xxiij. q. j. nupta verò ſi
vir cõſentit expreſsè vel tacitè nõ prohibendo cõtrarium,
debet ſeruare ſtatutũ: aliàs incideret in pœnã. Si verò ex-
preſſè prohibet præcipiendo contrariũ, in affectu epo, in
effectu marito obediat, cõtra cuius voluntatẽ ſtatutũ eam
in eis obligare nequiuit. Hæc ex illo, qui vr̃ deficere in
multis, ſed tñ videtur habuiſſe in mente ſolutionẽ bonam,
ſcilicet, ꝙ incidunt ſi veniũt cõtra ſtatutũ per ornatũ illici-
tum: aut etiã ſi veniunt contra illud ꝑ licitũ nõ prohibente
ſuperiori, ſecus ſi per licitum ad imperium ſuperioris: quia
tunc ſententia eſt à non ſuo iudice. Nec diſtinguo inter fu-
cationem & alios ornatus, nec inter nuptam & innuptam.
¶ OTIOSITAS, vide ſuprà Acedia.

DE PACTIS.

1 *Pactum, ſtipulatio, pollicitatio, conuentio, & promiſſio quali ter differunt.*
2 *Pactum quotuplex eſt.*
3 *Pactum nudum an obliget iure canonico, & ſecundùm conſcientiam num. 4.*
5 *Nudum pactum an pariat actionem.*
6 *Pactum omne veſtitum an obliget.*
7 *Pactum priorum vel gardianorum mendicantium cum aliis eccleſiis ſuper iuribus parochialibus an ſit perpetuò ſeruandum.*
8 *Pactum turpe vel contra ius an firmetur iuramento.*
9 *Pactum de non cedendo bonis an valeat.*
10 *Pactum contra ſubſtantiam contractus an valeat.*
11 *Pactum de hæreditate viuentis, ſeu futura ſucceſſione an valeat.*
12 *Donatio in teſtamento an reuocetur per aliud teſtamentum. & num. 13.*
14 *Pactum legis commiſſoriæ an valeat.*
15 *Pactum factum patri à filia dum nubit an valeat.*
16 *Pacta obſcura quomodò ſint interpretanda.*

PACTVM vel pactio à paciſcor, eſt duorum pluriúmve
in idem placitum ſeu conſenſus, ſcilicet ad aliquid fa-
ciendum vel dandum, vt dicit text. in l. j. ff. de pact. Vnde
contractus generali nomine pactũ dicitur, ſed tamen cum
habemus ſpecificum nomen, eo nominamus contractum:
vt dicendo, venditio, locatio, & huiuſmodi: cùm verò non
habemus generali nomine pactum appellamus. ¶ Primò
1 verò * quæritur, quomodo differunt pactum, ſtipulatio,
pollicitatio, conuentio, & promiſſio? Et dico, ꝙ promiſſio
ſi ſumatur largè, eſt affirmatio vel negatio, qua quis ſe ali-
quid dicturũ vel facturum affirmat aut negat: & eſt quid
commune ad omnia prædicta, & ſecundùm Pan. in c. j. de
ſponſ. duo. eſt idem quod fides, id eſt, datio fidei ſeu ſpon-
ſio, ſed propriè eſt promiſſio præcedente rogatione, vt ſi
rogo te dare mihi decem aut mutuare, & ſpondes. Pactum
verò largè eſt id quod dictũ eſt, ſed propriè eſt qñ verba
præmittuntur à promittente, & conſequenter à recipiente,
vt dabo decem ſi equum tradideris. Et ſic de ratione pacti
propriè ſunt tria. Primò, ꝙ iſte actus generatur inter plu-
res. Secundò, ꝙ partes ſint præſentes ꝑ ſe vel aliũ aut ſcri-
pturam, ita, ꝙ conſenſus earum concurrãt. Tertiò, ꝙ verba
præmittãtur à ſpondente, vnde nõ eſt pactum ſi quis relin-
quat eccleſiæ centum cum onere faciendi anniuerſarium,
& eccleſia acceptat: quia cõſenſus eccleſiæ ſequi põt mortẽ
illius teſtatoris. Stipulatio verò propriè eſt qñ fit econtra-
rio, ita, ꝙ verba præmittuntur à recipiente: vt ſi dicat vnus,
dabis mihi decem, & alius dicat, dabo. Inſtit. de verb. oblig.
in princ. Pollicitatio verò eſt ſolius offerentis promiſſio,
nec requiritur præſentia perſonæ cui pollicitatio fit. l. j. &
l. pactum. ff. de pollic. & fit ſine interrogatione præceden-
te. ff. de pollic. l. iij. Conuentio autẽ eſt aliquid generalius
pacto: quia & ſcholares in ſcholis, & fratres in capitulo cõ-
ueniunt. ff. eo. l. j. §. conuentionis verbũ, & propriè videtur
in iure paſſiuè ſumi pro citatione, actiuè verò pro pacto.
2 ¶ Secundò * quæritur, quotuplex eſt pactum? Et dico, ꝙ
pactorum multa ſunt genera, de quibus pauca referam:
¶ Nam quoddam dicitur veſtitum, & quoddam nudum.
Veſtitum dicitur pactum ſex modis. Primò re. Secundò
verbis, ſcilicet in ſtipulando. Tertiò literis, vt quando in
literis confitetur ſe aliquid recepiſſe, etiam ſi non recepit.
Quartò conſenſu, vt in ſocietate, mandato, emptione, ven
ditione, vel locatione, in quibus non requiritur ſcriptura
vel præſentia, ſed ſufficit cõſentire per ſe, vel per nuntium,
aut ſcripturam, de quibus quatuor modis habes ſuprà
Obligatio.

Obligatio.§.ij.in fi.Quinto, cohærentia contractus:puta,
vēdidi tibi domum cum pacto, ꝙ morer in ea per annum:
quod quidē valet,quia veſtitur cohærētia cōtractus, ſcili-
cet vēditionis:aliàs eſſet nudum.Sexto, interuentu rei:pu-
ta, ꝓmiſi dare tibi aliquid vt faceres mihi vel dares aliud:
vnde ſtatim cùm dedero tibi ſponſum,veſtitur pactum ex
parte mea:ideóq; interuentu eius obligaris mihi ad ꝓmiſ-
ſum.Probantur iſta inſtit.de verb.obl.Nudum verò quan-
do nō veſtitur aliquo prædictorū, ſed in meris & puris fi-
nibus conuentionis : verbi gratia,promiſi tibi dare cētum
ſine aliqua interrogatione pręcedenti vel chirographo,&
hmōi,& conſentis : aliàs ſi non conſentires,non eſſet pa-
ctū,ſed pollicitatio:de quo in l.iuriſgentium.§.igitur.ff.de
pact.Similiter dicitur nudum,quando nō cōtinet cauſam:
quia traditio rei ſine cauſa nullius eſt efficaciæ.l. nūquam
nuda traditio.ff. de acq. rerum domi. licèt habeat aliquas
fallentias.de quibus Pano.in cap.ſi cautio.de fide inſtrum.
¶ Quoddā etiā dicitur pactū addictionis in diem, vt ven-
do tibi domum:& ſi hinc ad menſem potero pretiū maius
habere, repetā illā.¶ Quoddā etiam dicitur perſonale,eo,
ꝙ determinatis perſonis proſit, & non aliis:vt,ſi promitto
non repetere pecuniam debitam mihi à te,ſed à tuo hęre-
de.¶ Quoddam etiā eſt reale vel in rem,quod ſcilicet nō
reſpicit determinatum numerum perſonarū, ſed generali-
ter omnes, ad quas res deuenerit:vt cùm meum creditum
remitto tàm tibi,quàm tuis hæredibus.¶ Quoddam etiam
eſt pactū legis cōmiſſoriæ,de quo ĵ.§.xiiij.¶ Tertiò * quę-
3 ritur , vtrum ex nudo pacto ſeu ſola promiſſione oblige-
tur hō iure canonico? Et dico,ꝙ ſic:vt not.in c.j.de pac.&
in c.iuramēti.xxij.q.v.quod limitat verum Collecta.& ſe-
quitur Pan.in c.prudentiam.de don & in c ſi cautio.de fi-
de inſtrum.quando exprimitur cauſa:vt promitto tibi de-
cem,quia vendidiſti mihi talē rem,vel mutuo cōceſſiſti.&
huiuſmodi,quia ſi ſit nudum, ſic ꝙ nulla cauſa ſit adiecta,
nō obligat etiā in cōſcientia,quia præſumitur quis per er-
rorem promiſiſſe:& ſic allegari nō poteſt obligatio natu-
ralis,cùm nihil ſit tā cōtrariū conſenſui,quàm error.xxix.
q.j.§.j.& l.ſi per errorem.ff.de iur.om.iud.Sed quantum ad
conſcientiam dic vt §.ſeq.¶ Aduertendū eſt tamen, quòd
ſi dicat quis,Promitto tibi centum donare : ꝙ tunc libera-
litas promiſſionis præſumitur cauſa donandi:& ſic nō eſt
ſine cauſa,& ſimiliter ſi promittitur aliquid loco pio,quia
pręſumitur ſe obligaſſe fauore pię cauſæ,nec ibi pręſumi-
tur error.de ſuc.ab inteſt.c.fin.ſed de hoc.§.ſeq.¶ Quartò
4 * quęritur, vtrū ex ſola promiſſione ſiue ex pacto qs obli-
getur in conſcientia?Et dico,ꝙ ſic ſub peccato mortali, in
rebus ſcilicet alicuius importātiæ:vt patet per d.c.iuramē-
ti.& d.c.j.de pact.iūctis gl.& notabilibus Doct.& eſt mens
Pan.ibi,& S.Th.ij.ij.q.cx.art.iij.ad quintum.vbi dicit infi-
deliter agere eū , qui non ſeruat promiſſum.& iiij.diſt.27.
q.1.art.1.ad ſm.Hoc autē Sum.Ang.& Roſ.limitant,& eſt
limitatio Coll.quē ſequitur Pan.in c.prudentiam.de dona.
quando exprimitur cauſa promittendi , vt in priore.§.Sed
expreſſio iſta facit ad præſumptionem,quæ in conſcientia
non habet locū.Vnde non differt quo ad Deū, ſiue expri-
matur,ſiue nō, ſi tamē cauſa expreſſa vel non expreſſa nō
eſſet vera, non obligatur.¶ Limitatur ergo primò , ſm S.
Tho.vt innuitur.2.2.q.vbi ſuprà.& eſt Theologorum do-
ctrina,ſi habuit animum ſe obligandi.facit.c.literarum.de
voto.& l. obligationum.la prima.ff.de act. & oblig. Secus
ſi habuit animum eſſendi liber vſq; ad redditionem, vel ſi
habuit animum fingendi:quia licet peccet, non obligatur
tamē, niſi ſubeſſet cauſa de ſe ex præcepto obligās:puta ſi
promiſſa eſt patri veſtis,& frigoribus alget. Limita ſecūdò
ibi expreſsè quādo promiſſum eſt licitū, aliàs propoſitum
mutando benefacit. Et tertiò ſi nō ſunt mutatæ conditio-
nes perſonarū ac rerum, aliàs ſecus, ſm Senec.de bene. Et
intellige qn̄ per mutationē aduenit aliquid, quod ſi à prin
cipio fuiſſet,non promiſiſſet & idem Ioan.de noto.Limita
quartò ſi promiſſum ſit poſſibile.de regu. iur.impoſſibiliū.
lib.6.Limita quintò,ſi cauſa promittēdi ſit vera. ¶ Quintò
5 * quæritur,vtrum ex nudo pacto oriatur actio ? Et Inno.in
c.nouit.de iud.& multi alij,ꝙ non,ſed ſolùm competit im
ploratio iudicialis officij. Sed contrariū de iure canonico
tenuit Hoſt.Ioā.And.dom.Ant. & Archid. in c quicunque
ſuffragio.xij.q.ij.& Pan. cum glo.in d.c.j.de pac.& in c.iu-
6 ramentum.xxij.q.v.quod verius credo.¶ Sextò * quæritur,
vtrum pactū omne veſtitum obliget. Et dico,quod non,vt
not.Pan.in c.pactiones.de pact.& hoc eſt qn̄ etiā iuramen-
tum nō obligat,de quo ſ̄.Iuramentum.iiij.§.per totum.&
quando eſt dolo initū.de rerum permu c.cum vniuerſorū.
Intellige quo ad doloſum , & qn̄ eſt alteri captioſum.ff.de
reſcin.vend.l. ſi id quod purè.in fin. & qn̄ promiſſio eſt ob
nimiam reuerentiam alicuius.l.j.ff.qua re.ac.non dat.& qn̄
continet turpitudinem.l. ſi vnus.§.pacta.quæ turp.cau.ff.de
pact.Et turpe dicitur,ſi eſt contra ius.xij.q.ij.faciat homo,
ſecundùm tn̄ quod diſtinguitur ĵ.§.viij.Et quando eſt cir-
ca conuentiones innominatas, & ille, cum quo contraxit,
non implet ex parte ſua cōtractū.l.naturalis.§.j.ff.de præ-
ſcrip.verb.& l.ex placita.C.de re.permut.Vnde ſi quis cum
aliquo conueniat dare ſibi centum, & nunquam petat tale
quid,talis nunquam poterit petere centum:quia nunquam
poteſt implere,cùm ſemper poſſit petere, ſecus ſi fiat con-
uentio, promitto centum, ſi remittas fideicōmiſſum : quia
talis poterit petere,eo ꝙ facere poſſit remiſſionem.hæc et
Bal.C. de pact.l.conditionis. Adde, ꝙ non valet pactū ali-
quando ratione perſonarū,ſed dicitur inutile, vt pactū fu-
rioſi continuò,& non per interualla, & pupilli nondū doli
capacis,vbi vult obligari:ſecus vbi alium vult obligare,&
prodigi & monachi, ac omnis regularis profeſſi, niſi con-
templatione monaſterij paciſcantur, cui per tales acquiri-
tur,nec viri & vxoris,qui ſibi donare nō poſſunt, ſed ven-
dere Aliquando ratione poteſtatis,vt pactū legati dum le-
gatione fungitur, & patris ac filij, niſi in peculio caſtrenſi
vel quaſi. Item ſi res in pactum deducta non ſit in rerum
natura. Item ſi homo, res ſacra, vel religioſa deducatur in
pactum. Item ceſſat pactum in collatione rerum ſpiritua-
lium,& in prohibitis,etiam ſi iuramentū interueniat, & in
rebus turpibus & impoſſibilibus de facto vel de iure , vbi
nulla inducitur obligatio.Vide Goſ.in Summa. ¶ Septimò
7 * quæritur , vtrū pactum initū per priores aut guardianos
mendicantiū cum rectoribus vel perſonis eccleſiarum vbi
habitant,ſuper iuribus parochialibus , vel aliis quibuſcun-
que,debeat perpetuò ſeruari? Et dico,ꝙ ſic,ſi factū eſt cum
aſſenſu ſuorū conuentuum vel locorum,licet non interue-
nerit aſſenſus magiſtri vel miniſtri prouincialis aut gene-
ralis,vel ſedes Apoſtolica , quò ad Minores, authoritatem
8 non præſtiterit. de pact.quia ex eo.lib.6.¶ Octauò * quæ-
ritur , vtrum pactum in ſe continens turpitudinem ex hoc,
quòd eſt peccatum,vel contra ius, valeat ſi iuramento fir-
metur ? Et dicit Panormit.in cap.pactiones.eod.titu. quòd
non, ſi continet turpitudinem ex parte vtriuſque , ſcilicet
iurantis & recipientis.xxij.q.iiij. per totum , & ſimiliter ſi
ſolùm ex parte iurantis tantùm, vt in regula, non eſt obli-
gatorium. Si verò ex parte recipientis tantùm , ſic tenet &
obligat.de iureiurand.debitores. Ratio, quia iuramentum
princi-

principaliter dirigitur in Deum, in quo nulla poteſt ver-
ſari turpitudo.Si verò non ſit iuramento firmatū, an obli-
9 get:vide ſ̄.Obligatio.§.iiij.¶ Nonò * quęritur,vtrū valeat
pactum de nō cedendo bonis ſuis? Et dicit Panormitanus
in d.c.pactiones,ꝙ ſic,niſi ſit notoria paupertas : quo caſu
eſſet illicitum:quia in defectu videretur quis tunc ſe obli-
gare ad carceres:quod non poteſt,cum nemo ſit dominus
10 ſuorum membrorum.¶ Decimò * quęritur,vtrum valeat
pactum, quod eſt contra ſubſtantiam contractus , & non
continet turpitudinem ? Et dico, ꝙ ſi apponatur per viam
modi,vitiatur,& non vitiat, ſecundum Franc.de Rampo-
nibus in repetitione legis fin. C. de condictio. ob cauſam.
Vnde non valet pactum, ꝙ precarium duret inuito domi-
no.de preca.precarium.& l.cum precario.ff.de preca.Simi-
liter non valet,ſi conſtituo procuratorem, & promitto nō
reuocare. Ita dicit Bart.in d.l.cum precario.& Ang.in l.ij.
ff.de proc.& ſi promiſit ſub pœna, non tenetur ad illam,ſi
reuocat. Et facit.gloſſ.in cap.ij.de conſue.lib.vj & Ang.in
conſi.ccxxij.Sed ſi apponatur per viam conditionis,nō vi-
tiatur, ſed vitiat, arg.c.fin.de conditio.appo.& quod notat
Bart.in auth.ingreſſi.C.de ſac.ſanct.eccl. Quod autē con-
trarium videtur in l.vbi mortis cauſa ita donatur.ff.de do.
11 cauſa mor.ſolue,vt Bar.ibi.¶ Vndecimò * quæritur,vtrum
valeat pactum de hæreditate viuētis, ſeu futura ſucceſſio-
ne? Et dico,ꝙ non regulariter:quia inducit votum captā-
dæ mortis.C.de pact.l.fi.& ibi per doct.& per Bal.in lib.de
vii.feu.de feu.da. in vi.leg.commi. & per Canoniſtas in c.
venerabilem.de elect.& Pan.in c.nulla.de conceſ.præben.
vbi etiam diſtinguitur ꝙ valet , ſi fit ad conſeruandam le-
gitimam ſucceſſionem.Inſtit.de legi.agna. ſuc.quia eſt le-
gi conſentaneum.Sed ſi fiat ad eam minuendam, non va-
let.l.pactum.ff.de pact.niſi firmetur iuramento : quo caſu
valebit.de pact.c.ij.lib.vj.& ſimiliter nō valet, ſi fiat ad eā
perdendam, ſeu ad tollendam liberam teſtamenti factio-
nem,quia eſt contra bonos mores:vt l.ſtipulatio hoc mo-
do.ff.de verb.oblig.adeò ꝙ ſm Bar.etiam iuramento non
firmatur:per regulam, non eſt obligatorium.de regul.iur.
lib.vj. vt in d. l. ſtipulatio.not.in l. fin. C.de pactis.tamen
melius dicitur ꝙ firmatur:quia non eſt contra bonos mo-
res naturales,ſed ciuiles:arg.c.ij.de pact.lib.vj. ¶ Duode-
12 cimò * quæritur, quid iuris in hoc caſu ? Quidam timens
parentes,& volens animæ ſuæ prouidere, reliquit paupe-
ribus dimidiam bonorum ſuorum hoc pacto.ſ.dicens , ſi
contingat me facere aliud teſtamentum , per quod inſti-
tuerem parentes meos , & reuocarem præſens iudicium,
ex nunc tib P.notario publico tanquam perſonæ publicæ
ſtipulanti & recipiēti pro dictis pauperibus dono irreuo-
cabiliter & inter viuos dictam dimidiā,conſtituens me ex
nunc eam poſſidere precario nomine.& tandē facit aliud
teſtamentum.Modò quæritur vtrum pauperes ex tali do-
natione valeant aliquid habere?Et dicit Bald.vbi ſ̄.eſſe in
hoc opiniones:quia Dy.dicit,ꝙ ſic.ff.de teſt.l.hęredes pa-
lam.§.fin.& in regul.quod ſemel placuit.de reg.iur.lib.vj.
Alij dicunt, ꝙ non : quia iſte contractus donationis vide-
tur impedire liberam teſtamēti factionem.ff. de verb.obl.
l.ſtipulatio hoc modo. Sed ipſe dicit aduertendum , ꝙ ſu-
mus extra caſum doctorum : quia hîc interuenit traditio.
Vnde & ſi donatio eſſet infirma & ſine cauſa , tamen do-
minus volens transferre dominium, tranfert.ff.de condit.
ob cauſam.l.iij.§.ſubtilius. Vel quia cauſa eſt ipſa liberali-
tas , vt ff.de do.l.hoc iure.item ipſa pietas.ff.de condit.ind.
l.cū his.§. ſi mea opinione ſit mulier. & not.Inſt.de oblig.
quæ ex quaſi con.§.ex quibuſdam.ad quod C.de ſacroſan.
eccl.l.fin.Volens ergo ſuſtinere opinionem Dyni,faciat ꝙ
procedatur ad traditionis actum : qui etiam ſub conditio-
ne fieri poteſt:vt ff.de acquiren.poſſeſ.l qui abſenti.& cau-
tius ſi interueniat traditio corporalis , quàm ſi precaria:
quia precarium fortè non valet,& tandem relinquit cogi-
tationi lectoris ſine deciſione.Hæc ex illo.Ad quorū intel-
lectum,vide ĵ.Traditio,& ĵ.Precarium.Et intendit ipſe,vt
videtur , ꝙ ſi donet publicæ perſonæ inter viuos ſub tali
conditione, & tradat maximè corporaliter, ꝙ valebit, &
verum eſt:& intellige in foro cauſarum,in foro autē con-
13 ſcientiæ multò magis. ¶ Decimotertiò * quæritur , quid
cum vir facit teſtamentum,& legat certum quid:puta do-
mum ſuæ vxori hoc pacto, ꝙ ſiue mutaret teſtamentum,
ſiue non , vxor iure donationis habere debeat quod ſibi
legauit:& demum mutauit teſtamentum nulla facta men-
tione de dicta donatione? Et dicit Bald.vbi ſ̄.videri quòd
mulier non debeat dictam habere domum, per d.l.ſtipula
tio hoc modo,contrarium verò,inquit, dico:quia iſta do-
natio eſt præſens & pura : quia dixit , ſiue mutauero ſiue
non,& ideo non eſt appoſita in pœnam teſtamenti muta-
ti.Caue tamen:quia niſi interuenerit traditio, non confir-
matur morte : & ſufficit ꝙ traditio interueniat tempore
donationis , vel poſtea viuo donante.ff.de do.inter vir.&
vxor.l.Papinianus.aliàs incipit,ſi quis pro vxore.& arg.in
14 l.ij.C.ſi quis aliq.teſta.prohib.¶ Decimoquartò *quęritur,
quid iuris de pacto legis cōmiſſoriæ?Et dico multa.¶ Pri-
mum.Hoc pactum in cōtractu venditionis eſt pactio,qua
venditum redditur,non emptum, ſi non ſeruatur promiſ-
ſum:vt vendo tibi fundum,& ſi intra talem diem non ſol-
ueris pretium , inemptum ſit , vt in l.j.& ij.ff.de leg.com-
miſſ.In pignore verò eſt pactio,quia pignus redditur per-
ditum,ſi non ſeruetur promiſſum,vt niſi lueris pignus in-
tra talem diem , ſit perditum,vel ſit mihi pro ſoluto.¶ Se-
cundum. Hoc pactum non generaliter reprobatur.ff. de
leg.commiſ.per totum.vbi patet ꝙ valet in contractu ven-
ditionis : ſed in pignore ſecundùm Sum.Ang. generaliter
reprobatur : vt in l.fin.C.de pact.pign.& in c.ſignificante.
de pig. & ideo hoc pacto nō obſtāte pignus eſt reſtituen-
dum,niſi in tali pacto interueniſſet iuramentum,vt in d.c.
ſignificante. Sed pro notitia huius particulæ nota primò,
ꝙ iſtud pactū in pignoribus perdendis aut vendēdis iniu-
ſto pretio pacto adhibito ſtatim, & non ex interuallo,ſed
poſt mutuū,vt patet per Bal.in l.qui pactum.C.de pac.pig.
imò & per tex.ibi. & idē Bar.vt refert Pan.in c.ſignificāte.
de pig.Nota ſecundò ꝙ cùm iſtud pactū nō ſit de ſe illici-
tum : quia fieri poſſet de ſe licitè per modum appoſitionis
pœnæ:ſed ſolùm ſit illicitum ex prohibitione iuris ciuilis,
ne.ſ.nimium læderentur debitores in perditione vel exi-
gua venditione pignorum, & ne daretur occaſio mutuādi
ſub ſpe lucri, vt dicit Pan.in d.c.ſignificante.eo modo re-
probatur in pignoribus iniuſtè vendendis,quo ſecundùm
leges venditio eſt iniuſta.ſ.ſi ſit iniuſtitia vltra dimidiam
iuſti pretij : ſimiliter ſi fiat ex voracitate creditoris , vt ĵ.
partic.vlt. Et ideo ſi hoc pactum fiat de pignore venden-
do non in fraudem ad lucrandum ex mutuo, ſed in pœnā
ad coërcendam contumaciam debitoris , erit licitum , &
pignus erit venditum ex conuentione pretio iuſto legali-
ter : & ſi plus valeat, nihilominus erit emptoris rōne pœ-
næ.Et ita ſuſtinet Arch.in ij.parte , titul.j.c.xij.& habes in
aurea Roſ.caſu xxviij. ¶ Tertium. Secundùm Bald.vbi ſ̄.
hic eſt pactum legis commiſſorię,pignoro tibi hanc rem,
& ſi non luero intra menſem , nunquam poſſim luere. li-
cet non dicatur ꝙ dominium ſit apud creditorem. Et ita
tene-

tenet gl.in l.vlt.C.de pact.pigño. ¶ Quartũ.Cũ fideiuſſore valet hoc pactum, ſi non extraxero te de obligatione, pignus, quod pro indẽnitate tibi dedi, loco indẽnitatis ſit tuũ, ſm Bal.in lib.de vſi.feu.vbi ſ.quia ſpeciale eſt in his, qui pro alio ſunt obligati:quia hoc mõ poſſunt indemnes ſeruari, vt ff.de contrahen.emp.in fin.¶ Quintum.In dote hoc pactum videtur valere,ſecũdum eundem,vbi ſ.ſi tibi pecuniam non reſtituero, talem fundum loco permutationis aſſigno: quia eſt quædã permutatio.ff.de iure do.l. ita conſtante.& l.fin.Item ſpeciale vr̃ in dote,vt ff.de ſol.l. Calipodius.¶ Sextum.Iſtud pactum, obligo tibi talẽ fundum pro decem:& ſi nõ ſoluero tibi intra menſem,habeas eum emptum iuſto pretio,ſecundum Bal.vbi ſ.valet, licet non ſit collatum alicui arbitrium declarãdi pretium. ff. de pigno.l.ſi fundus.§.fi. ¶ Septimum.Si mutuaſti mihi decẽ nullo pignore conſtituto,hoc pacto, ꝙ ſi non ſoluero intra mẽſem, talis domus mea ſit tua pro illis decẽ,valet pactum,ſecundùm eundem vbi ſ.quia non eſt pactũ pignoris, vt d.l.ſi.ff.de contrahen.empt.Adde ꝙ etiam ſi domus fuiſſet data in pignus,valeret,modo illa decem eſſent pretium iuſtum legaliter,& ceſſaret fraus, vt dictum eſt partic.ſecunda. ¶ Octauum. Si autem pactum legis cõmiſſoriæ eſt appoſitum,nõ ipſi cõtractui pignoris,ſed diu poſtea, valet, vt dicit idem vbi ſ.vt ff.de pigno.actio.l.Titius, vel vbi interuenit pactum rogatu debitoris & eius gratia, non voragine creditoris.Et dicitur, ꝙ ex interuallo valet ad excipiendũ,non ad agendũ,vt refert Bar.in d.l.Calipodius.Vide Pan.in c.ſignificante.de pign. ¶ Decimoquintò
15 * quæritur,quid iuris de pacto facto patri à filia dum nuptui traderetur? Et dico multa.¶ Primum.Pactum factum patri à filia dũ nuptui traderetur,ꝙ dote contenta nullũ ad bona matrimonialia regreſſum haberet, non tenet,niſi ſit iuramẽto firmatũ:de pact.quãuis.lib.vj.ſm Gem.ille text. loquitur quando erat pubes: quod patet,quia dicit ꝙ nuptui tradebatur: quia impubes non traditur nuptui. ¶ Secundum. Si aũt iſtud pactũ eſſet poſtquam nuptui tradita fuit, nihilominus procedit dictus text.ſecundùm Io. Mo. & Arch.cùm ſit eadem ratio.Et ad tex.qui loquitur quãdo traditur nuptui:reſpondet ꝙ ita narratũ fuit papę.& idem Gem.¶ Tertiũ.Non põt autẽ puella petere abſolutionẽ ab hoc iuramento, ſecundũ Gem.poſt Io.de Imo.quod aliàs aliquando licet,vt dicitur de iureiu.c.debitores & c.j.quia dicit.tex.ꝙ omnino ſeruari debet, etiam ſi puella non fuit certificata de præiudicio, qa licet Hoſt.notauerit in Sum. de fideiu.ꝙ iura dicentia, quemlibet poſſe renuntiare iuri ſuo, ſiue his quæ pro ſe introducta ſunt,intelligenda ſunt quando quis fuit certioratus de præiudicio, vt patet diſt. xxxviij.placuit hoc tamen caſu Arch. nõ putat neceſſariũ, cùm tex.loquatur indiſtinctè. ¶ Quartum.Et nõ obſtante iuramento illo,nihilominus poterit legitimam petere,vel eius ſupplementum, niſi de ipſa dixerit expreſsè.l.ſi quando.& ibi Doct.C.de inoffi.teſt. Et ſic intellige Io.de Imo. dicẽtem ꝙ ſi dos ſit minor ꝙ̃ legitima, nihilominus valet renũtiatio talis, quia aliàs dubiũ nõ haberet,quia quando datur legitima, valet pactum etiam ſine iuramento,vt no. in l.ſi quando.C.de inoffi.teſt.¶ Quintum.Si autem dolus interueniat re ipſa, vt qa fuit læſio maxima Pet.de Anch. dicit tunc non valeret pactum, quia dolus dupliciter cõſideratur.ſ.ex propoſito, & re ipſa.& text.ſimpliciter dicit, nõ vi nec dolo.& ſic de vtroque debet intelligi.Sed Io.de Imo.tenet contrarium, quia ſi hîc attẽderetur talis dolus, non poſſet etiam cum iuramento renũtiare remedio.C.de reſcin.ven.l.ij.quod eſt cõtra ibi notata. ¶ Sextũ.Si autem filia renuotiet hæreditati matris etiam iuramento, matre viuente & inſcia,videtur tale pactũ nõ valere,à contrario huius decretalis: & per l.fin.C.de pact.videtur eſſe contra bonos mores, ideôque nõ firmatur iuramẽto. ¶ Decimoſextò quæritur, * quomodò pacta obſcura ſint interpretanda? Et dico in dubio, ꝙ interpretãda ſunt cõtra eũ qui poſuit, & potuit apertius declarare.ff.de pact.l.veteribus.

PALLA dicitur lineus pannus conſecratus,qui extenditur ſuper altare, & ſuper quo extenditur corporale, de quo ſ.Benedictio.§.ij.& ſ.Corporale,per totum.

PALLIVM, ſiue,vt aliis placet,palleum,in propoſito eſt ornamentum ad modum ſtolæ ſacerdotalis crucibus nigris intextum ſuper alia ornamẽta delatum, humeros ad inſtar coronæ pectúſque circundans, antè dependens, ſignificans plenitudinem pontificalis officij.eod.tit. niſi quo vtitur papa ſemper & vbique,& patriarcha & archieps ſolùm infra miſſarum ſolennia in eccleſiis ſuę prouincię:non autem extra eccleſiam,puta in proceſſione.eo.tit.c.j.nec in diebus non contentis in ſuo priuilegio, licet ſine eo poſſit quandoque celebrare in ſua & aliena diœceſi, ſicut & ſine ſcandalis.eo.tit.c.fin.Debet autem hodie peti à papa intra tres menſes à tempore cõſecrationis vel confirmationis, ſi antè non fuit conſecratus:aliàs ſi accuſetur,ceſſante legitimo impedimẽto poteſt remoueri.diſt. c. qm̃. & debet peti cum inſtantia. eadem di.priſca. & petens prębſtare debet ſacramentum fidelitatis & obedientię ad eccleſiam Romanam.ea.diſt.optatum.& de elect.ſignificaſti. & in eius donatione dari debet nouum priuilegiũ, vel antiquum cõfirmari.ea.diſt.ſcripturarum. Ex priuilegio etiam papæ olim petebatur à quatuor patriarchis, à ſuffraganeis eorũ de priuil.antiqua.Non autẽ ante eius receptionẽ,ſed poſt ſe põt archiepm nominare.eod.tit.nihil. nec conuocare concilium,nec cõficere chriſma,nec dedicare baſilicas, nec ordinare clericos, nec epos conſecrare. de elect.quod ſicut.Non poteſt autem archiepiſcopus pallium ſuum alteri commodare, imo debet cum eo ſepeliri, quia perſonã eius non tranſit.eo.ti.ex tuarum.& c.ad hoc.

¶ PALMARIVM, ſ.Aduocatus.§.xix.

DE PAPA, ET EIVS POTESTATE

1 *Papa vnde dicatur, & à quo ſit eius authoritas.*
2 *Papæ poteſtas, à quo ſunt aliæ omnes poteſtates in eccleſia.*
3 *Papa an renuntiare poſſit papatui.*
4 *Papa qualiter poſſit iudicari & priuari.*
5 *Papa an poſſit errrre.*
6 *Papa quid poſſit ſuper inferos.*
7 *Papa quid poſſit ſuper paganos, Iudæos & hæreticos. & num.8. & 9.*
10 *Papa quid poſſit in Imperatorem, & alios reges, & num.11.*
12 *Papa an ſuo contractui poſſit contrauenire, ita quòd non obligetur.*
13 *Papa an poſſit abſoluere ab obligatione.*
14 *Papa an poſſit tollere leges ciuiles.*
15 *Papa an poſſit tollere ſtatuta concilij generalis.*
16 *Papa an poſſit diſpenſare in præceptis legis naturalis aut diuinæ.*
17 *Papa an diſpenſare poſſit vt contrahatur matrimonium in gradibus lege prohibitis. & num.18.*

1 PAPA * dictus eſt quaſi admirabilis, à papa interiectione admirantis,eo ꝙ vicarius ſit Chriſti & Dei,cuius eſt terra & plenitudo eius.de deci.tua. el ij.& de hom. pro humani.lib.vj.& in cle.Romani de iureiu.Et intellige vicarius Dei expreſsè & immediatè,& nõ mediãte lumine rationis, ſicut ſunt principes: ſm Her.de pot.eccleſiaſtica. licèt aliquãdo,vt lxiij.diſt.ego Ludouicus.dicatur vicarius beati Petri,ſed impropriè.ſ. gerens vicariam, quam geſſit Petrus. Vel ſm Io.And.ſuper verbo,Papa. in procem. Cle. dr̃ Papa quaſi pater patrum, ſolus habens plenitudinem poteſtatis.ij.q.vj.qui ſe ſcit, alij verò habent partem ſolicitudinis,vt ibi,& vt patet per S. Th.ij.diſt.xliiij.in litera, habet apicem.i. ſummum gradum poteſtatis in ſpiritualibus,& temporalibus æqualiter Petro apoſtolo, vt dicit in 4.contra.c.76.& vt idem in 3.parte.q.8.ar.6.& in 4. di. 50. & in multis aliis locis declarat,eſt caput vniuerſalis eccleſiæ aliquo modo.ſ.vt eſt vicarius capitis.i.Chriſti, quantũ ad exteriorem gubernationem, licet non ſm interiorem influxum gratiæ,ſed Chriſtus tantùm, ſicut etiam dr̃ ſpõſus inquantum gerit vices ſponſi:nec tamen ſunt multi eccleſiarum ſponſi:quia omnes epi cooperant̃ Papę vt principali,& alij inferiores epis, vt dicit idem cõtra impugnãtes.¶ Primo verò quæritur, à quò ſit autoritas iuriſdictionis Papæ & aliorum in eccleſia, vt omittamus poteſtatem ordinis? Et dico quantum ad papalem, ꝙ Herue. vbi ſ. & recitat Arch 3.part.tit.xxiij.probat, ꝙ eam non poteſt habere à ſe: quia eſt vicarius. Vñ eam ampliare,aut reſtringere non põt,nec ab vniuerſali eccleſia, ſeu cõitate Chriſtiana:quia hanc poteſtatem hæc cõitas non inſtituit autoritate ab alio collata, qa nec Papa hoc cõmittere potuit,vt patet ex dictis: nec Chriſtus legitur hoc commiſiſſe, nec autoritate propria,tum quia includit aliquid excedẽs omnem humanam facultatem, puta ligare & ſoluere in foro conſcientiæ, abſoluere à pœna debita in foro Dei per indulgentias:tũ ẽt qa nulla cõitas poteſt dare iuriſdictionẽ, qua iudicatur de eo,quod debet̃ domino illius, cuius dominium ab ea non dependet, quia ad inferiorem non pertinet iudicare de eo, quod competit ſuperiori. Iſta autem poteſtas,vel iuriſdictio ordinat iſtam cõitatem ad impendendum debitum cultum Deo, cuius dominium̃ in nullo ab iſta cõitate dependet,& conſequenter nõ eſt data à tali cõitate.Item qa poteſtatem immediatæ vicariæ nullus cõferre põt,niſi is,cuius vicarius eſt is, qui eam habet. Ergo ſolũ à Chriſto inſtituta eſt, immediatè quidem in perſona beati Petri, in aliis aũt ſucceſſoribus mediante electione eccleſiæ,vel habẽtis vicem eccleſiæ.Omnis autem alia poteſtas in eccleſia, vt idem ibidem irrefragabiliter probat, eſt ab iſta, & ſub iſta,quantũ ad inſtitutionẽ, ſiue collationem,ita ꝙ eſſe non põt ab vniuerſali eccleſia. & quantum ad correctionem,& quantum ad ſuffragium,ita ꝙ ea Papa in adiutorium vti põt,ẽt ſi ſit ſecularis. Vñ autoritas generalis conſilij non eſt immediatè à Deo,ſed à Papa. Quidã tñ dicunt,ꝙ conſilium Conſtantienſe determinauit, ꝙ generalis ſynodus in Spiritu ſancto legitimè cõgregata poteſtatem à Chriſto immediatè habet, cui qlibet, ẽt Papa, tenetur obedire. Sed hoc non fuit ibi ſtatutum eo tempore,quo ibi fuit vniuerſale conciliũ,vt teſtatur d.Io.de Turre Cremata qui ibi fuit præſens. Et idem eſt ſi quid adducatur de concilio Baſilienſi, cuius decreta non fuerunt per ſedem apoſtolicam approbata. Ex his corollariè ſequitur, ꝙ nec Papa, nec ipſe cũ tota eccleſia facere poſſet qn eſſet vna Chriſtianitas, vel eccleſia gubernata ſub vno tm̃ paſtore, vt etiam idem probat, qa vicarius, & communitas ſubiecta non poſſunt facere oppoſitum eius ꝙ principalis dominus ordinauit dicens:Et ſuper hãc petram ædificabo eccleſiam meam,& erit vnum ouile,& vnus paſtor.¶ Secũ-
2 dò * quæritur, quo a poteſtate Papæ ſint omnes aliæ poteſtates in eccleſia,vel Chriſtianitate? Et dicit Aug.de Anch.in tractatu,de põt.Papæ, ꝙ in eccleſia eſt triplex poteſtas. ſ. iuriſdictionis, quod intellige diſtinguendo in ordine ad

inſtitutionem.¶ Prima eſt immediatè à Deo, vt ea quæ eſt Papæ,quia poteſtas iuriſdictionis ſpiritualium, & temporalium eſt per claues, quas Chriſtus immediatè promiſit Petro dicens, Tibi dabo claues,& ſm Her.exhibuit dicẽs, Paſce oues meas.¶ Secunda,inquit:eſt deriuata à Deo per Papam, vt ea,quæ eſt omnium inferiorum pręlatorum,vt omnia iura volunt,& patet ratione, quia ſi eam Papa non daret,ẽt auferre non poſſet,deponendo, priuando, & ſuſpẽdendo.Adde tu, alioquin ſi eam hñ ab alio, ſtante cã poteſtatis remoueret̃ effectus. i. ipſa poteſtas, vt ſi dator poteſtatis vellet aliquem eſſe epm, & econtrario Papa illũ deponeret.¶ Tertia eſt in miniſterium data,vt ea quæ eſt Imperatoris,& ẽt principũ terrenorum, quæ reſpectu Papæ eſt ſubdelegata,ſeu ſubordinata,vt patet per c. quicunque litẽ.xj.q.j.qa appellari põt ad Papam,ab omni principe,& iudice ſpirituali, & temporali, ẽt ſi in temporalibus ſuperiorem non recognoſcat, vt no.in c.per venerabilẽ. §. rationibus.qui fi.ſint legi.& in c.licet.de foro comp. & in auth. vt dif.iudi.in §.ſi tamen contigerit,& §. in ciuilibus. col.ix.ij.q.vj.ad Romanam.xj.q.v.quicũque, & eſt cõcluſio Inn.& Hoſt.in c.inter dilectos,de fide inſtr. & indubitatũ in manifeſtis iniuriis, qñ alius ſuperior non habetur, vt patet per not.à Panor.in c.ſi duobus de appella. & idem intellige ſi habetur,ſed non miniſtrat iuſtitiam.Quod aũt dr̃ in c.ſi duobus.de appel. non eſſe appellandum à iudice ſeculari ad Papã,niſi in terris eccleſiæ, ſm Aug.de Ancho. intelligitur indifferenter,& in quibuſcunque, ſecus in arduis ex cauſa vrgente.Et hoc eſt dictum, quod quouſque poteſt haberi iuſtitia per ſuperiores temporales, non dẽt quis appellare Papam,ſecus ſi eam habere non poteſt, & res eſt alicuius momenti.Et hoc.ſ.ꝙ talis poteſtas ſit in miniſterium data & ſubordinata,probatur ratione & doctrina Aug.de Anch. ¶ Primò. Nam talem poteſtatem Papa inſtituit, quia poteſtas Papæ cuiuſlibet ordinis dignitatẽ, & gradum habet inſtituere.diſt. xxij. ſancta.& confirmat ſi eſt bona:& iudicat atque condemnat,ſi non eſt bona, qa Zacharias Papa depoſuit regem Francorum,quia nõ erat vtilis regno.xv.q.vj. alius & Innocẽtius excommunicauit Archadium Imperatorem, & alius Inn. Federicum depoſuit.96.di.duo ſunt.¶ Secundò.Nam poteſtas Imperatoris, & omnium principũ ſecularium iurat fidelitatem Papæ,& obedientiam,ab eo.ſ.recognoſcens omne ꝙ hẽt, vt patet di.lxiij.tibi dño, & ſi aliquando Imperator temporalia dedit Papæ,vt Conſtantinus Syluestro,non eſt donatio, ſed reſtitutio.Si autem econuerſo Papa dedit Imperatori,non fuit ad recognitionem dominij, ſed pacis conſeruationẽ. Nec obſtat, ꝙ poteſtas imperialis eſt à Deo conceſſa ſm multa iura,quia eſt à Deo mediante Papa, quia eam concedit non vt homo,ſed vt vicarius Dei. Non obſtat etiam quod dr̃ in c.qm̃.diſt.x.ꝙ poteſtates ſunt diſtinctæ.ſ.ſpiritualis,& temporalis,& ad diſtinctos fines ordinatæ.96.di. duo ſunt,quia non ſunt ſic diſtinctæ,quin vna alteri, minor.ſ.maiori ſubalternetur ad inſtar lunę & ſolis,nec ſunt diſtinctæ,quaſi ſemper ſint in diuerſis, ſed quia ſunt ordinatæ ad diſtincta.ſ.ſpiritualia,& temporalia,& in vno, ac eodem ſummo pontifice eſt vtraque in ſummo,vt dictum eſt,ſed non eodem modo,quia principaliorem,id eſt,ſpiritualem habet, quantum ad immediatam inſtitutionem & executionem quantum ad omnes,& per omnia, minorem verò,id eſt, temporalem habet ſm immediatam inſtitutionem,quia Imperatorem & dominum inſtituit, ſed non ſm immediatam executionem,niſi ex cauſa,vt ſ.Legitimatio.§.5.vt patet in c.per venerabilẽ, qui fil. ſint legi-

3 ¶ Tertiò quęritur,*vtrum Papa renuntiare poſſit Papatui
ſiue poteſtati papali?Et dico,ꝙ ſic, vt expreſsè determina-
tur,de renun.c.j.li.6.non obſtãte, ꝙ ſit immediatè à Deo:
quia ita eſt à Deo,vt dicit Aug.de Anch.ꝙ ẽt eſt ab homi-
ne cooperante per conſenſum & volitionem. Vñ etiã per
diſſenſum fit renuntiatio:ſicut in naturalibus anima rõna-
lis infuſa à Deo cooperante homine generante,põt opere
humano à corpore tolli, & in moralibus gratia eſt à Deo
cooperante libero arbitrio , & ſimiliter per liberum arbi-
trium poteſt deperdi. Imò hoc poteſt ſm Arch. poſt do.
Aug.etiam ſi iuraſſet,aut vouiſſet non renuntiare,vt vide-
ret ſe impotentem ad talem curam,vel omnino inſufficiẽ-
tem.Vnde & quatuor renuntiaſſe legimus. ſ. Clementem,
Ciriacum,Marcellinum,& Cæleſtinum.licet non ex eiſdẽ
cauſis,vt patet per Arch.iij.parte,tit.xxiij. quos omnes ec-
cleſia canonizauit.Et licet Dantes reprehendat Cæleſtinũ
de renunciatione tali:tamen rectius , & fidelius Petrarcha
eum commendat in libro,de vita ſolitaria. Et idem , licet
ſubtiliori via,vt probat Pet.de Pal. in lib.de poteſtate Pa-
4 pæ,vt recitat Arch.vbi ſ̃. ¶ Quartò*quæritur , vtrum &
quare,& quomodò poſſit Papa iudicari , & per depoſitio-
nem Papali autoritate priuari?Et dico ſententialiter,&cõ-
cludendo medullam dicendorum , ꝙ Papa iudicem non
habet in terra,niſi deſinat eſſe caput,aut ſe ſpõte ſubiiciat:
& ꝙ à nullo poteſt deponi , niſi ſeipſum ſuo facto depo-
nat,licet per conſilium poſſit declarari depoſitus:& hęc ſic
patent,nam in c. nos ſi. 2. q. 7. Deus iudicium Papæ ſine
q̃ſtione ſuo reſeruauit arbitrio.& in c.nemo.ix.q.iij. dr̃:Ne-
mo iudicabit primam ſedem.Neq; enim ab Auguſto, neq;
ab omni clero,neq; à regibus,neque à populo iudex iudi-
cabitur.i.Papa Et ibi gl.facit tres fallentias.Primò, ſi Papa
ſe alicuius iudicio ſubmittat,vt 2.q.7.nos ſi. Secundò cum
ſubmittit ſe ſuo confeſſori, cui tenetur parere , & ligabit
eum ſententia illius.Tertiò in caſu hæreſis.xl.di.ſi Papa,ꝙ
intellige non in dubiis,quandiu eſt caput,vt ſ̃. Fides. §.7.
& Concilium.§.3.ſed in manifeſtis. Et deinde dicit in ver-
bo,omni clero,eſſe argumentum ꝙ conſilium non poteſt
Papam iudicare,vt de electio.ſignificaſti.vbi.ſ.habetur,ꝙ
conſilia non poſſunt legem præfigere eccleſiæ Romanæ,
id eſt,Papæ,quia eius authoritate fiunt & roborantur.Vñ,
inquit,ſi totus mundus ſententiaret in aliquo negotio cõ-
tra Papam,videtur ꝙ ſententiæ Papæ ſtandum eſſet,vt 24.
q.1.hæc eſt fides,vbi.ſ.Hieronymus dicit, ſua à nullo poſ-
ſe reprehendi,ſi fuerint probata per Papam. Et deinde di-
cit eſſe arg.contrà in c.legimus.di.93.quia orbis maior eſt
vrbe,& non ſoluit.Sed tu dic hoc nõ dici,quaſi orbis poſ-
ſit iudicare vrbem,id eſt,Romanam eccleſiam ratione ca-
pitis,ſed qa conſuetudo totius orbis pręualet conſuetudi-
ni q̃ eccleſia Romana ſeruat:licet non præualeat illi , quã
ſeruat,& ab aliis ſeruandam docet,de conſe.di.j. baſilicas,
vt ẽt tenet glo.in d.c.nemo. Dicit ẽt Anacletus.diſt.lxxix.
eiectionem.i.depoſitionem ſummorum põtificum ſibi do-
minum reſeruaſſe , & conſequenter conſilium non poteſt
illum deponere,& ſi alicubi dicatur hoc poſſe, intelligitur
quantum ad iuridicam declarationem ſequente facto, per
qd̃ ipſe ſeipſum deponit.Et ideo Aug.de Ancho.vbi ſ̃. di-
cit ꝙ Papa non eſt deponendus pro crimine quantũcunq;
notorio , niſi ꝓ hæreſi , & hoc tñ qñ nollet emendari, vt
no.Hu.di.21.& gl.diſt.xl.ſi Papa pro qua hęreſi ipſo facto
deponitur,quia eſt caput eccle.cum Chriſtum, qui eſt ca-
put repræſentet,vñ & Chriſtus Petrum vocauit Cephas.i.
caput,capitis autem eſt influere vitam membris:vitæ autẽ
principium in ſpiritualibus eſt fides. Vñ ſi Papa deuiat à
fide,eſt ſpiritualiter mortuus: & conſequenter non poteſt
influere vitam,& conſequenter non eſt Papa:quia ipſo fa-
cto eſt depoſitꝰ.Hæc ex illo.Et idem Pe.de Pal.in libro de
pote.Papæ, ſentit dicens , ꝙ Papa quãdiu eſt Papa deponi
nõ põt ꝑꝑ quodcunque crimen, nec à conſilio , nec à tota
eccleſia, nec à toto mundo:nõ ſolum qa eſt ſuperior nul-
lum habẽs hominem ſ̃.ſe,qui eum valeat iudicare, ſed qa
Deus ſibi Romani præſulis, quandiu præſul eſt, iudicium
reſeruauit.9.q.3.aliorum.Si tamen labitur in hæreſim , eo
ipſo eſt præciſus ab eccleſia,& deponitur de facto,& deſi-
nit eſſe caput eccle.quia caput præciſum,quandiu eſt prę-
ciſum , caput eſſe non poteſt illius corporis , à quo eſt
præciſum.Per alia aũt peccata eſt caput languidum,quod
propter hoc non deſinit eſſe caput, nec conſequenter põt
à membris iudicari.hæc ex illo.Sed contrà.Nam gl.in c.ſi
Papa.di.xl.ꝙ non ſolum ꝓ hæreſi,ſed ꝓ quocunq; crimi-
ne notorio adulterij,ſimoniæ,& hmõi,ſi eſſet incorrigibi-
lis,& ſcandalizaret eccleſiã,poſſet accuſari , qa cõtumacia
eſt hæreſis,quæ cõſequenter vr̃ velle, ꝙ ẽt poſſit deponi,
vt imponit illi Arch.qa q̃ põt accuſari,põt puniri.Sed cer-
tè illa gl.directè textum euertit ibi dicentem, Papa cũctos
iudicat à nemine iudicandus, niſi deprehẽdatur à fide de-
uius.i. pro hæreſi ſolùm. Vnde dicit Pet. de Pal. vbi ſ̃. ꝙ
iſta gl.eſt falſa,& contumacia dr̃ hæreſis largè,ſicut & ſi-
monia,propter aliquam ſimilitudinem, cum verò dicitur,
Papam propter hæreſim poſſe deponi,vel eſſe depoſitum,
ſumi ur hæreſis propriè,id eſt , pro errore fixo corũ quæ
ſunt fidei.Et idem de ea dicit Aug.de Anch.addens ꝙ ſal-
uari poteſt,ſi illa incorrigibilitas alicuius vitij dicatur, qꝛ
peccatum dicit non eſſe peccatum,quia eſſet verè & pro-
priè hæreticus.¶ Et adde tu ꝙ iſtis ſtandũ eſt, & nõ Cano-
niſtis , qa materia eſt Theologica , cùm authoritas Papæ
ſpectet ad ius diuinum,& maximè Pan. quia ſicut diabolꝰ
in omnibus operibus ſuis redolet ſuum primum peccatum
ſuperbiæ,ambiens honores diuinos,ita iſte, qa fuit ſchiſ-
maticus cõſentiens conſiliabulo Baſilienſi cõtra põtificem
ſummũ,ſemper in ſua doctrina fauet cõſiliis contra Papã.
Vide ſ̃. Conſilium.§.3.Et ex dictis ibi limita hoc dictum ꝙ
conſilium nõ põt iudicare Papam,qñ certũ eſt ꝙ ſit Papa,
ſecus in dubio,qa tunc ipſe non eſt iudex omniũ,ſed pars,
vñ cum eccleſia ſit ſufficiẽter à Chriſto inſtituta,huius li-
tigij erit aliqs iudex.Iſta aũt indubitata concluſio,ꝙ Papa
à nullo iudicari põt,niſi pro crimine hæreſis,quæ habetur
in d.c.nemo,patet ẽt in c.eiectionẽ.diſt. lxxix. & in c. ipſi
ſunt.ix.q.iij.& in c.cuncta.ea.cau.& q.& in c.oues.ij.q.vij.
& per In.iij.ſer.de conſecr.Rom. pontificis , & per multa
conſilia,vt refert d.Io.de Turre.cre. Quid aũt faciendũ ſit
qñ Papa ſuis moribus eccleſiã deſtruit,dicit idẽ Pet.primo
non eſſe obediendum in multis,ſed reſiſtendum per hone-
ſtam reprehenſionem , exemplo Pauli reſiſtentis Petro in
faciem.Gal.ij.Vñ ſi vellet totum theſaurũ eccleſiæ aut pa-
trimonium beati Petri dare parentibus eius vel eccleſiam
deſtruere,& hmõi,non eſſet permittendum,ſed reſiſtẽdũ,
tñ ſine depoſitione. Et intellige ꝙ huius rõ eſt , qa in de-
ſtruẽdo nihil põt,& ſi de deſtructione conſtat, põt reſiſti.
Secundò orandum eſſe: vt corrigeretur à Deo,vel de me-
dio tolleretur,& contra eius voluntatem conſilium cõuo-
candum,& per illud Papa moneretur,vel Deus inuocaret,
& reſiſtendo in malis remedium apponeret. Hoc tñ ẽt in
omni ſimili caſu nulla multitudo conuocata haberet au-
thoritatem conſilij ſine authoritate Papæ,& ſi haberet au-
thoritatem conuenientem aliis partibus,ſicut & corpꝰ ſine
capite,poſſet habere motum grauium,ſed non vitalem.
¶ Quintò

5 ¶ Quintò*quærit,vtrum Papa vtendo ſua poteſtate in iu-
dicando & ſtatuendo poſſit errare ? Et de hoc dico vt ſ̃.
Canonizatio.§.iij.& Concilium.§.ij.& Eccleſia.j.§.ij.&iij.
6 & Fides.§.vij.¶ Sextò*quęritur,qd poſſit Papa ſuper infe-
ros?Et dico ꝙ põt facere indulgentias eo mõ quo ſ̃.Indul
gentia,dictũ eſt.Et ſi quæratur, vtrum poſſit ſpoliare pur-
gatorium pro libito ſuo:dico ꝙ non ſua volũtate pręcisè,
ſed mediante illo infinito theſauro : & ſicut põt liberare à
pœna peccatorum debita in hoc mundo oẽs qui ſunt in
mundo,ſi faciant ꝙ mandat, ẽt ſi eſſent millies plures quã
ſunt:ita liberare poteſt omnes, qui ſunt in purgatorio,ſi qs
pro eis faciat quod iubet:peccaret tamen indiſcretè cõce-
dendo. Et in iſto ſenſu dicunt doct. ꝙ non poteſt ad libi-
tum ſpoliare purgatorium,de quo ſ̃.Indulgentia.§. vij.
7 ¶ Septimò*quæritur,quid poſſit ſuprà paganos?Et dico ex
Archid. poſt Aug.de Anch.ꝙ in eos habet iuriſdictionem:
quia eſt vicarius Chriſti habentis iuriſdictionem in oẽs.
Non tamen poteſt ab eis auferre dominia, ſi qua iuſtè te-
nent.Intellige,niſi eo modo,quo à Chriſtianis poteſt au-
ferre propria bona.ſ.ex cã iuſta : quia dominium eſt bñfi-
cium naturale,primo Poli.cum qdã naturaliter ſint dñi,&
quidam ſerui, beneficia autem naturalia ẽt dæmonibꝰ nõ
ſunt ablata. Nec põt eos cogere ad reliquendũ ſuos ritus,
ẽt quantum ad matrimonia,aut faciendum noſtros , ſicut
nec ad fidẽ.Põt aũt eos punire.ſ. pœna pecuniaria vel cor-
porali:nõ autem ſpirituali.i.excommunicatione, cum ſint
extra,ſi peccent contra legem quam recipiunt: ſicut & oẽs
alios.ſ.ſi peccent contra naturalem in manifeſtis:non au-
tem diuinam veterem aut nouam, vel contra poſitiuam ab
eis non receptam,niſi ſint temporaliter ei ſubiecti : qa co-
gendi ſunt viuere legibus aliorum ſubiectorum:intellige
niſi in cõcernentibus ſuos ritus:ne videantur melioris cõ-
ditionis ꝑꝑ ſuam infidelitatem. Sicut ſi ſtatutum vetet por
tare arma,cogendi ſunt illud obſeruare:ar. diſt.viij. cõtra
morem.Similiter põt eos punire, ſi quid faciunt in ſua ſu-
perſtitione,quod vergat ad irreuerentiam fidei, de Iudæis
& Sarra.cle.vnica. Et idem intelligo poſſe quemlibet tẽ-
poralem dominum paganorum:quia eſt miniſter & vica-
8 rius in hoc.¶ Octauò*quærit,qd poſſit in Iudęos?Et dico
eum poſſe cogere illos ad ſeruandum ea , quæ canones
mandarunt de quibus ſ̃.Iudæi,per totum,non quidẽ ple-
ctendo pœna ſpirituali per cenſuras,cùm foris ſint:ſed tẽ-
porali pecuniaria,& corporali.xxviij.q.j.ſæpe, imo & per
pœnas ſpirituales indirectè: puta excommunicando prin-
9 cipes eos non punientes, ſm Archid.¶ Nonò*quęritur,qd
poſſit in hæreticos & ſchiſmaticos ? Et dico ꝙ hæreticos
põt quadrupliciter punire.ſ. excommunicatione, depoſi-
tione,rerum temporalium ablatione , & militari perſecu-
tione:vt ſ̃.Clericus.j. & ij. ferè per totum. Schiſmaticos
autem poteſt priuare poteſtate iuriſdictionis in ſubditos:
& poteſtate ordinis ſeu conſecrationis quantum ad exe-
cutionem,faciendo, ꝙ non liceat eis vti actibus ordinum
10 ſuorum:vt ĩ.Schiſma.¶ Decimò*quæritur , quid iuris de
poteſtate Papæ in Imperatorem ? Et dico multa ex Archi-
diac.iij.parte tit.xxiij.poſt Aug.de Anch.vbi ſ̃.¶ Primum.
Licet dominium ſeu imperium tyrannicum tpe præceſſit
ſacerdotium:quia.ſ.ſm Aug.xv.de ciuit.Dei , primus regũ
fuit Cain,& poſt diluuium Nembrot,primus autem ſacer-
dos fuit Melchiſedech, qui ſecundum Hebræos fuit Sem
primogenitus Noë,in quo incœpit ſacerdotium,poſt quẽ
vſque ad legem Moſaicam deriuabatur ad primogenitos:
naturale tamen & iuſtum imperium non eſt notũ cœpiſſe
ante Moyſen , qui à Deo inſtitutus fuit princeps populi
ſui.¶ Secundum.Papa eſt imperatore maior dignitate,plus
quam aurum plũbo.di.xcvj.duo ſunt,& ſol luna.de maior.
& obed.ſolitæ.Vnde & Alexander Magnus doctus viſione
Dei apparentis ſibi in forma ſummi ſacerdotis Iudęorum,
eundem ſacerdotem obuium adorauit : in eo Deum , in-
quiens,adorauit,& ſimiliter Octauianus ſuaſu Sibyllę Ty-
burtinæ adorauit puerum,cuius Papa eſt vicarius. ¶ Ter-
tium.Papa põt eligere Imperatorem per ſeipſum immedia-
tè,qñ ex iuſta & rationabili cã expediret : quia principalis
agentis habentis diligere omnes fideles ad pacem & finẽ
ſpiritualem,eſt eligere miniſtros. Vñ Imperator eſt mini-
ſter eius eo ipſo ꝙ eſt miniſter Dei.Rom.xiij. cuius vica-
rius eſt Papa.Ex quo ſequitur,ꝙ ẽt poſſit eligere electores
Imperatoris,& mutare ex cauſa , eius etiam eſt electũ cõ-
firmare,de elect.venerabilem , & confirmatum cõſecrare
de ſacra vnct.cùm veniſſent, & confirmatum & cõſecratũ
coronare.d.c. venerabilem , & in coronatione iuramentũ
fidelitatis excipere.diſt.lxiij.tibi dño, & dignum excõmu-
nicatione excommunicare.xcvj.diſt.duo, & dignũ depo-
ſitione deponere,ſicut Inno.tertius Ottonem,& In.quartꝰ
Federicum depoſuit, & dignum gladiaria perſecutione
gladio perſequi:& bellum contra illum conuocare , & ab
eius fidelitate vaſallos abſoluere.xv.q. vj. nos ſanctorum.
Nec obſtat, ꝙ Conſtantinus Imperator Syluestrũ Papam
coronauit : quia hoc non fecit quaſi authoritatem vel do-
minium præbens,ſed ſicut miniſter obſequẽs : cuius ſignũ
fuit, ꝙ tenens equum eius exhibuit ſtratoris officiũ.Quod
autem dicit Hug.diſt.xcvj.cùm ad verũ, ꝙ Imperator po-
teſtatem & dignitatem non accipit ab apoſtolico , ſed à
principibus & populo per electionem , planum hodie eſt
eſſe falſum. Quod ẽt dicit,has poteſtates eſſe à Deo,& di-
ſtinctas,verũ eſt eo mõ,quod dictum eſt.§.ij.Quod ẽt di-
cit,Imperatorem eſſe maiorem Papa in temporalibus , eſt
ſimpliciter falſum quantùm ad iuriſdictionẽ,ſed verũ, quã
tum ad immediatũ vſum & executionẽ , quomodo ẽt dici
poteſt maior Chriſto. Et ſic intelligitur dictum c. cùm ad
verũ.di.xcvj.quòd Papa vſurpare ſibi non dẽt ea quæ ſunt
Imperatoris:quia.ſ. non debet immediatè exequi tempo-
ralia:quod intellige niſi ex cauſa, vbi ſibi videtur expedi-
re.¶ Quartum.Conſtantinus potuit donare Sylueſtro Im-
perij temporalem adminiſtrationem, & eam recipere ab
eo,qa Papa eſt vicarius Dei,cui nos reddimus in recogni-
tionem dominij & honoris ea , quæ ille nobis donat ad
vſum ſtipendiũ laboris,iuxta illud Dauid primi Parali. vl.
Quæ de manu tua accepimus,dedimus tibi, & ad idẽ. xij.
q.j.videntes. Vñ donauit Conſtantinus Papæ in veneratio-
nem & recognitionem dominij adminiſtrationem tẽpo-
ralem Imperj,& eandem immediatè Papa concedit Impe-
ratori in vſum & ſtipendiũ officij, ꝓ defenſione & guber-
natione pacifica eccleſię.¶ Quintũ.Non põt aũt illa dona-
tio ꝑ ſucceſſores reuocari:tñ quia ſemel Deo dicatum hu-
mano iudicio reuocari non poteſt,vt patet xij.q. ij. de re-
bus.& cap.ligna.de conſecratio.di.j. tum etiam quia potiꝰ
reddidit quod erat ſubtractum , cùm domini ſit terra &
plenitudo eius,q̃ dederit quod erat Imperij,tum ẽt qa do-
nauit de conſenſu eorum,quorũ erat dare talẽ poteſtatẽ. i.
principum,ſenatus & populi, à quibus acceperat , de quo
11 vide in c.Cõſtantinus.di.xcvij.¶ Vndecimò quęrit,* quid
iuris de poteſtate Papæ ĩ alios reges & principes Chriſtia
nos?Et dico,ſm eoſdem.ſ.Archid.& Auguſt.de Ancho. ꝙ
omnes ei tenemur obedire,ſicut & Chriſto,cuiꝰ vices ge-
rit,& in eos omnes habet vniuerſalem ſpiritualiũ & tem-
poralium iuriſdictionẽ,ſicut & in toto orbe vice Dei viuẽ.

tis,ſed temporalium adminiſtrationem non recipit, niſi in
regionibus Occidentalis Imperij per côceſſionẽ Conſtan
tini imperatoris, nec vtitur hac adminiſtratione, niſi in
aliquibus partibus mediante Imperatore quẽ eligit:nõ aũt
in aliis regnis Occidentalis Imperij, non propter carentiã
authoritatis,ſed propter nutriendũ in filiis vinculũ vnita-
tis & pacis: quia propter tyrannicã vſurpationẽ Imperij à
diuerſis in diuerſis partibus ad vitandũ ſcandalũ, Iudæorũ
ſe tributariũ fecit cum Petro, licet nõ obligetur, Matthæi
xvij.xj.q.iij.inter verba. Et ideo põt reges corrigere, ſicut
Nicolaus Lothariũ de adulterio repræhendit.ij.q.j.ſcelus.
& ex rationabili cauſa deponere, ſicut Zacharias depoſuit
Regem Francorum ſubſtituens Pipinum. xv.q.vj. alius.
12 ¶ Duodecimò * quæritur, vtrum Papa habeat in Chriſtia-
nos vel alios poteſtatem veniendi contra ſuũ contractum,
quaſi ex eo non obligetur? Et dico,ꝙ non:quia ipſe nõ eſt
dominus mundi quo ad proprietatẽ:ſed quo ad iuriſdictio
nem ſolam & protectionem,ſecundùm gloſ.& cõmuniter
Doct.in proœmio Digeſtorũ: ſicut nec Imperator,qui rei
meæ dominiũ mihi auferre nõ poteſt ſine cauſa, ſecũdùm
Bart.ibi quod etiã eſt verũ quo ad bona eccleſiaſtica,quo-
rum nõ eſt verè dominus,ſed diſpẽſator, ſicut de omni cle
rico dicit S.Tho.in vj.quolib art.xij. non obſtante gl.in c.
cum veniſſent.de iud. quæ dicit contrariũ:quia eũ damnãt
doct. dicentes ꝙ eſt eorũ ſolùm adminiſtrator & diſpenſa
tor,vnde nec ea ſine cauſa alienare põt: & ſi facit, peccat
mortaliter,ſecundùm Arch.xij.q.ij. non licet. Vnde de eo
verum eſt quod de principe dicit Bald.in lib.de vſi.feud.in
rub.de natura feudi, ſcilicet ꝙ ex ſuo contractu obligatur.
Vnde ſi inueſtiuit aliquẽ de baronia vel caſtro,non poteſt
eum ſine culpa priuare,nec ſucceſſores in imperio vel re-
gno.de iud.nouit.Nec obſtat ꝙ habet plenitudinem pote-
ſtatis: quia Deus ſubiecit ei leges, ſed non contractus, ex
13 quibus obligatur. ¶ Decimotertiò * quæritur,vtrum poſſit
aliquẽ abſoluere ab obligatione, qua tenetur alteri homi-
ni? Et dico,ſecundũ Inn. ꝙ hoc poteſt de plenitudine po-
teſtatis.arg.viij.q.iij.per principalẽ.C.de qua.præſcri.l. be-
ne à Zenone.C.de preci.Imper.offe.l.quoties.& idẽ Hoſt.
& Bern.Sed hoc limita ex cauſa rationabili, & non aliter:
quia,vt dictũ eſt §.priore, non eſt dominus mundi quò ad
proprietatẽ:nec legẽ condendo põt auferre mihi rei meæ
dominiũ ſine cauſa, ſicut nec Imperator. Et ſic intellige.l.
venditor.§.ſi conſtat.ff.commu.præd.qui §.ſm Bar.in hac
materia eſt ſingularis:& ſic etiam intellige Pan. in c.ij.de
voto. ꝙ Papa auferre põt obligationem laici nõ ſubditi ei
tẽporaliter contractã ex fidei præſtatione,nõ autẽ aliur de
quæſitã:cùm ſit de iure gentiũ. in cle. paſtoralis.de re iud.
ſcilicet ſine cauſa rationabili,ſine qua nec Imperator poſ-
ſet.Et idẽ à fortiori intellige hoc nõ poſſe ciuitatẽ aut vni-
uerſitatẽ vel collegiũ.Ex magna tñ cauſa poſſet Papa à ſe-
cularibus exigere ſubſidiũ tẽporale, vt ſi eccleſia inuade-
retur,& aliter prouidere nõ poſſet. ¶ Decimoquartò quæ-
14 ritur,* vtrũ poſſit tollere leges ciuiles? Et dicit Io.And ꝙ
vbi nõ habet iuriſdictionẽ temporalẽ,tollere non põt legẽ
quo ad forũ ciuile: niſi in his in quibus vertit̃ periculum
animæ,cùm poteſtates ſint diſtinctæ xcvj.diſ.cum ad verũ.
In illis aũt,in quibus animæ periculũ vertitur.tollit quò ad
vtrunq; forũ de iud.nouit.de præſcr.c ſi & de ſecun.n.u.c.
pe.& vlt.de foro comp.lib.6.& de iureiur.c ſi.lib.6.& in c.
ij.de except.lib.6.& in c.decernimus.de ſent.exc.lib.6.quia
in his leges nõ dedignãtur ſacros canones imitari. de Iu-
dæ.clerici.& in authen.vt cleri app.prop.epi.colla.vj. & ita
tenet Sum Roſel.& Supple.Sed iſta determinatio procedit
ex errore, ꝙ Papa non habeat temporalẽ iuriſdictionẽ in
tota eccleſia, qđ improbatũ eſt multipliciter in hoc titulo.
Vnde dico, ꝙ de plenitudine poteſtatis ex cauſa rõnabili
põt oẽs leges ciuiles euertere, & al's cõdere, niſi inquãtum
ſpectãt ad ius naturale aut diuinũ: nec Imperator cũ om-
nibus legibꝰ & populis Chriſtianis poſſent cõtra eius volũ
tatem quicquã ſtatuere.Et hæc oĩa patẽt ex dictis ĩ hoc ti-
tulo, & s̃.Legitimatio.§.iiij. nec quæ allegant Canoniſtæ
contra hoc,aliquid concludunt,niſi ceſſante cã,& ex ptãte
iuridica, quæ.ſ.eſt ſm iura,quibus Papa ex neceſſitate non
15 ſubditur. ¶ Decimoquintò * quæritur, vtrũ Papa poſſit tol-
lere ſeu mutare ſtatuta concilij generalis? Et dicit S.Th.in
tract.contra impugnã.reli. ꝙ ſic:quia ſine eius authoritate
nihil potuerunt ſtatuere: ſicut nec conciliũ congregari. Et
illud Zozimi in c.contra.xxv.q.j.cõtra ſtatuta patrũ cõde-
re aliquid vl' mutare, huius ſedis non põt authoritas:dicit
verũ eſſe in his quæ ſtatuta patrũ decreuerunt eſſe de iure
diuino,ſicut ſunt articuli fidei,qui determinati ſunt ꝑ con-
cilia:quæ aũt determinauerũt de iure poſitiuo, mutare põt
vel diſpẽſare ſm opportunitatẽ temporũ vel negotiorũ:&
hoc nõ faciendo cõtra illa ſtatuta: qa ſeruatur intẽtio ſta-
tuentiũ:quæ eſt vtilitas eccleſiæ.Quidam tñ dicunt, ꝙ põt
tollere ſingula,ſed nõ oĩa ſimul,quia eſſet deſtruere ſtatũ
eccleſiæ.Et quantũ ad hoc dico, ꝙ diſpẽſare põt cõtra vni
uerſalẽ ſtatũ eccleſiæ,vt in c.nõ debet.de cõſan.quod Pan.
intelligit qñ non decoloraret̃ ſtatus eccleſiæ: vt puta,quia
ſubeſt cã mutandi.Secus vbi decoloraretur.i.vbi nõ ſubeſt
cauſa:& ſic intelligitur c.propoſuit. de cõceſ.præb.de quo
etiam s̃.Conciliũ.§.ij. Sed adde iuxta mentem S.Th.ꝙ qñ
ſubeſt cã, põt diſpenſare ſine pctõ in oĩbus quæ ſunt iuris
poſitiui,in quacunq; materia,& in quibuſcunque perſonis
fiant:ſine cã aũt hoc põt ſic, ꝙ ſi de facto irritaret, ſtatuta
nulla eſſent:qa ab eius authoritate dependẽt: tñ peccaret,
nec eſſet permittẽdus.Et ex his& dictis s̃ Fides §.vij.patet,
ꝙ nõ bene dicit Sum. Ang. ꝙ ſine concilio Papa decidere
non põt in cã fidei: qa põt errare, & nõ conciliũ.xix.diſt.
Anaſtaſius. Ad ſuum aũt motiuũ patet reſpõſio ex dictis s̃.
16 Conciliũ.§ ij.& d.§.vij. ¶ Decimoſextò* quærit̃, vtrũ Papa,
vt ad præſens de Deo taceamus, poſſit diſpẽſando aliquid
immutare in præceptis legis naturalis aut diuinæ? Et dico
multa. ¶ Primum.Sicut dictũ eſt s̃.Cõſuetudo.§.ix.in lege
naturali tria cõtinentur.ſ. prima principia,quæ.ſ.ex termi-
nis ſuis cognoſcunt̃:vt declina à malo,fac bonũ,nulli no-
cendũ.rõni obediendũ, & hmõi:& primæ concluſiones,&
determinationes quædã particulares. Sed adde & intellige
ꝙ primæ cõcluſiones dñr, quæ neceſſariò ſequunt̃ ex prin
cipiis primis immediatè,vt nõ eſt nocendũ: ergo neq; oc-
cidendũ, vel mediatè, vt nõ eſt nocendũ: ergo nec ne de-
poſitũ eſt negandũ,vel hmõi.Particulares verò determina
tiones ſunt, q̃ ex primis principiis non ſequunt̃ neceſſariò
ꝑ conſepuẽtias bonas:ſed dependent à voluntate humana
vel diuina,ſicut non ſequit̃ neceſſariò ex aliquo principio
naturali, ꝙ fur debeat ſuſpẽdi vel puniri in quadruplum.
¶ Secundũ.Secundùm Herue.in diſt.xlvij.primi,circa præ-
cepta ſciendũ eſt,ꝙ reuocare illa eſt tollere obligationem
vniuerſaliter.i.quo ad oẽm hominẽ,& omne tẽpus.Diſpen
ſare verò eſt relaxare obligationẽ quo ad hũc hominẽ vel
quo ad hoc tp̃s.Interpretari verò eſt dare intellectũ præce-
pti vl' præcipiẽtis ſtãte obligatione, ẽt quo ad hũc & nũc:
quæ quidẽ interpretatio, inquit, qñque dr̃ diſpenſatio:quia
tollit obligationem non veram, ſed inſurgentem ex con-
ſcientia dubitantis:& in manifeſtis pertinet ad omnes: in
dubiis verò ad ſuperiores: qđ limita,ſi commodè poſſunt

haberi:alliàs ſecus:vt cũ in repentinis periculũ eſt in mora.
de quo s̃.Diſpenſatio.§.iij. ¶ Tertium.Secũdùm S.T.in iiij.
diſt.xv.q.iij.ar.ij.q.j.tertium.iij.q.xcvij.ar.iiij.ad tertiũ, in
ferior diſpenſare nõ põt in præceptis ſuperioris,niſi quã-
tum ſibi permittitur, ꝙ intellige expreſsè,vel interpretati-
uè eo modo,quo in iure habẽtur argumenta, ꝙ diſpẽſatio
in ſtatutis Papæ aliqñ ſit cõceſſa epis. ¶ Quartum.In præ-
ceptis diuini, aut naturalis iuris Papa diſpenſare non põt
ſm S.T.iiij.quo.ar.xiij.& j.diſt.xlvij.& iij.diſt. xxxvij. ꝙ
tamen fallit in tribus caſibus. Primò quantum ad ius na-
turale, quo ad particulares applicationes iuris naturalis,
aut etiam diuini,vt s̃.Conſuetudo.§.ix.quia hodie nõ ha-
bent vigorem,niſi ex lege poſitiua,ideoq; Papa in oppoſi-
tum põt. Secundò quo ad ius diuinum, qñ aliquid dr̃ de
iure diuino:quia continetur in doctrina apoſtolorũ: licet
non ſit ſtatutum à Deo,ſed ab apoſtolis, ſicut ꝙ bigamus
non promoueatur. j. ad Tim.iij.vt s̃.Bigamia.ſ.vj.Tertiò
ſm Rich.quantùm ad vtrũque,qñ diſpenſatio ſumitur lar-
gè.& impropriè pro interpretatione, quæ aliud eſt, cum
poſſit circa articulos fidei interpretari,vt dictum eſt s̃.Fi-
des.§.vij.non aũt diſpenſare,vt ibi docet S.T.Vñ dico, ꝙ
in votis põt propriè diſpenſare,hoc eſt,ius relaxare:in di-
uinis aũt præceptis hoc non põt,ſed poteſt ea interpretari
in dubio authoritatiuè.ſ.vtrum in aliquo determinato ca-
ſu habeat locum rõ diuini,aut naturalis ſtatuti,vel nõ,pu-
ta,vtrum iſta ſubtractio hmõi rei ſit furtum,vel non,quod
patet,quia interpretatur præceptum Dei de credendis. Itẽ
quia interpretatur omnia dubia circa ſcripturam,& fidem
& mores.Item quia inferior interpretari põt legem,vbi ad
ſuperiorem conditorem recurſus commodè haberi non
põt:vt patet ex dictis.Itẽ qa,vt dicit Ric.in iij.di.xxxviij.ſi
occurrat caſus, in quo non videretur locum habere ratio
legis,non dediſſet Deus paſtorẽ, q conſulere poſſet oĩbus
occurrentibus,& neceſſariò expediendis,nõ videret̃ fuiſſe
bonus paterfamiliàs:nec poſſet dici Papa generalis cõmiſ-
ſarius Dei aſſumptus in plenitudinem poteſtatis, cuius
contrarium determinat̃ ij.q.6. q ſe ſcit,& xxiij.q.j.quod-
cunque.Et ſic intellige,& limita capitula,quę videntur di-
cere,ꝙ Papa contra diuinam legem nõ diſpenſat. ſ.vbi rõ
legis nõ deficit,vt in primis principiis legis naturalis, &
in præceptis primæ tabulæ, in quibus ipſe ordo in Deum
præcipitur:& in præceptis ſecũdæ tabulę quantũ ad ipſam
iuſtitiam,vel ipſum ordinem ad proximũ, q in eis directè
præcipit̃,ſiue quantũ ad rõnem præcipiendi: ſecus quantũ
ad ipſam rem,quæ præcipit̃, ꝓ quo vide j.ij.q.c.& iij. diſt.
xxxvij.& quantũ ad particulares determinationes, & ſta-
tuta apoſtolica. Sic ẽt intellige dicta Canoniſtarũ dicẽtia,
ꝙ Papa põt ius diuinum declarare,&interpretari,limitare,
& diſtinguere,& ẽt augere,ꝙ intellige quantũ ad particu
lares determinationes,& quantũ ad interpretationẽ. ¶ De-
17 cimo* ſeptimò quærit̃,an Papa diſpenſare poſſit, vt cõtra-
hatur matrimonium in gradibus diuina lege ꝓhibitis? Et
dicit Arc.poſt Pet.ꝙ non in primo gradu affinitatis, ſicut
nec conſanguinitatis aſcendentium & deſcendentium:qa
eſt contra ius diuinũ,& naturale, cũ vxoribus parentũ ex-
hibeamus reuerentiam,ſicut parẽtibꝰ nr̃is.Nec ſimiliter in
primo gradu conſanguinitatis, & affinitatis in linea trãſ-
uerſali:qa eſt cõtra vtrũq; pdictũ ius.Vñ ẽt ante legẽ Mo-
ſaicam genere humano multiplicato credit̃,ꝙ abſtinuerĩt
viri à ſororibus,& vxoribꝰ fratrũ, niſi ad ſuſcitandũ ſemẽ
fratris ſine filiis mortui, ſicut & in lege, vt patet in Tha-
mar & filiis Iudæ,in quo tñ nõ põt Papa diſpẽſare mõ,ſi-
cut nec in pluralitate vxorum,quæ olim licebat:qa erat li-
cita ex Dei diſpenſatione, ſed prohibita iure cõi. Nec in
ſecũdo gradu tranſuerſali ſuperioris: vt cũ amita & mater
tera:qa eſt diuina lege ꝓhibitũ:hæc ex illis. Ex qbꝰ infert
idẽ Arc.ꝙ cũ ex copula,ẽt fornicaria contrahat̃ affinitas,q
aliquam mulierẽ cognouit ẽt fornicariè,cõtrahere nõ põt
cum filia eius,aut germana,ſicut nec cũ filia vxoris ſuę ex
alio viro, nec cũ ſorore eius ea mortua,nec ſm Pet. poſſet
in hoc Papa diſpenſare. Reperit̃ tñ Martinus quintus, vt
Arc.refert, diſpenſaſſe cum eo q cum ſua germana cõtra-
xerat,& conſummauerat habito conſilio cũ peritis Theo-
logis,& Canoniſtis, pp mala & ſcandala aliàs inde vẽtu-
ra:licet aliq dicerent eũ hoc nõ poſſe. Et qa certũ tenendũ
eſt,incertũ verò dimittẽdũ,de pœ.diſt. vij. ſi qs ante factũ
nulli eſt conſulendũ,vt petat iſtã diſpenſationem. Quia ẽt
inſtar ſacrilegij eſt diſputare de potẽtia principis,pręcipuè
Papæ.xvij.q.iiij.§.cõmittit̃.& ſeq.ſi qs poſt contractum,&
multo magis conſummatũ matrimonium obtinuit talem
diſpenſationẽ,dimittendũ eſt negotiũ iudicio Dei, hæc ex
Arch.Adde verò ſm eoſdem, ꝙ vbi gradus eſſet ꝓhibitus
diuina,ſed nõ naturali lege,dubium eſt,an Papa poſſit di-
ſpenſare:tñ ferè oẽs gradus.Moſaïca lege ꝓhibiti, ſunt ẽt
ꝓhibiti naturali, qa ad oẽs illas ꝑſonas cohabitantes eſt
amicitia naturalis,ſine alio fœdere.Vñ probabilius eſt, ꝙ
in illis Papa diſpenſare non poſſit,vide Arch.iij.parte tit.j.
c.xiiij.in fi. Adde ẽt, ꝙ licet in prædictis Papa diſpẽſare nõ
poſſit,quaſi potẽs remouere obligationem diuini ſtatuti:
põt tñ ſm mentem Rich.interpretari in caſu, vbi ceſſaret
cã,vel rõ ꝓhibitionis matrimonij inter parẽtes, & affines,
18 quæ ſunt,reuerentia,amicitia,& hmõi. ¶ Decimo* octauò
quæritur,vtrum Papa diſpenſare poſſit in gradibus cõſan-
guinitatis:non ſolum prout ex nunc,ſed ẽt ꝓut ex tunc? Et
dicit Io.And.in c.ꝑ venerabilem,qui fil. ſint leg. ꝙ ſi con-
tractum eſt in gradu ꝓhibito lege diuina, põt diſpenſare
ꝓut ex nunc,non ꝓut ex tunc.ſ. vt ſint legitimi filij ante
diſpenſationem nati:ſed in matrimonio humana lege ꝓ-
hibito diſpẽſare põt,nedũ ꝓut ex nunc, ſed ẽt ꝓut ex tũc,
ꝙ limita verum,niſi eſſet alteri ius quæſitũ:puta, qa patre
mortuo iam ſucceſſerunt agnati.Vñ licet poſteà legitima-
ret filiũ, nõ excluderet agnatos:ſed in iure quęrẽdo vale-
ret.Vide s̃.Legitimatio.§ iiij.De caſibꝰ reſeruatis Papę, in
quos ſolus põt, vide s̃.Caſus.§.j. & Diſpenſatio. §. viij. &
Excommunicatio.vij.ꝑ totum,& Irregularitas.§.vlt.Reſer
uãtur ẽt ei cauſæ grauiores,de iur.cal.c.j.& c.vt debitis. de
ap.quas vide ſi vis in c.ꝙ tranſlationem.de offi. leg. in gl.
De eo ẽt qui gerit ſe ꝓ Papa, non electus à duabus parti-
bus Cardinalium:& de obſeruandis in electione eius, hẽs
s̃.Excommunicatio.x.§.ij. Quomodo etiam diſpenſet in
matrimonio.s̃.Matrimonium.vj.§.v.

DE PARAPHERNIS.

1 *Parapherna quid,& an contineantur ſtatuto loquente de dote.*
2 *Paraphernalia an ſint priuilegiata,ſicut dotalia quo ad hypothe-*
(cam.
3 *Fructus paraphernalium,an habeat maritus.*
4 *Dominium paraphernalium, an tranſeat in maritum transferẽdo*
ea in domum.
5 *Paraphernalia qua ratione repetuntur.*

PARAPHERNVM ſiue Paraphernale,dictũ eſt quaſi
iuxta dotem,à para,qđ eſt iuxta, & pherna dos, inde
dicta ſunt paraphernalia bona ea, quæ habet vxor præter
dotẽ vndecũque, ſm gl.in rub.C.de pac.conuen.& Bal. in
l.ij.C.de ſent.quæ ſine cer.quanti.profer.In quibuſdam tñ
locis non hñt locum,vbi ex conſuetudine: vt omnia bona
immobilia mulieris recipit in dotem, & omnia mobilia
1 ſunt communia. ¶ Primo aũt quæritur,* vtrum ſtatutum

loquens de dote, locum habeat in paraphernis? Et dico, ꝙ ſic: ſm Alb. in l. de qbus. in xxiiij. col. ff. de legib. ¶ Secũdò
2 quærit̃,* vtrum bona paraphernalia ſint priuilegiata, ſicut dotalia, quo ad hoc, vt ꝓ eis tacitè hypothecata ſint omnia bona viri, ſicut ꝓ dote? Et dicit gl. in c. ex literis. de pign. & gl. in l. ſi. C. de pac. conuen. ꝙ ſic. Sed ſm Pa. in d. c. ex literis. alij libri hñt prædictam gl. dicentem ꝙ non: licet vtrũque per diſtinctionem ſaluetur: quia ſi mulier pro his ſpecialem ſibi hypothecam à viro exegérit: illa erit cõtenta. Si verò nullam exegit, habebit hypothecata omnia bona viri ꝓ omnibus præfatis bonis, de quibus hẽt vir adminiſtrationem: vt in d. l. ſi. De aliis aũt, quæ vxor penes ſe retinet, nec habet hypothecam in bonis viri, ſm Pan. vbi ſ. Et ſi ea malè adminiſtrat, tenetur de dolo & lata ac leui culpa: vt not. in d. l. ſi. Iſta tamen hypotheca non eſt priuilegiata, ſed cõis, ſm Inn. & Io. An. in d. c. ex literis. ¶ Ter-
3 tio* quæritur, * vtrum maritus debeat habere fructus paraphernalium? Et dico, ꝙ non fructus naturales, quando dominium eorum non eſt tranſlatum in eum, nec ſe dẽt inuita vxore de eis intromittere: licet ſit bonũ, ꝙ ſicut ſe, ita & eos ſuo marito committat. C. de pact. con. l. hac lege, ſed ſolũ põt habere commodũ bonorum aliorũ pp labores in exigẽdo. Vbi aduerte primò ſm Hoſt. ꝙ nunquam præſumit̃ dominium trãſlatum in virum, niſi expreſsè appareat, vel niſi ꝓbetur, ſm gl. in d. l. ſi. & ſecundò, ꝙ quãdo maritus debet habere fructus: nihilomin⁹ ſi quid ſupereſt, quod non ſit conſumptum, ꝑtinere dr̃ ad vxorem, per ea quæ not. in l. vbi adhuc C. de iur. do. & in l. fin. C. de pac. con. & ibi Bald dicit Bart. conſuluiſſe. ¶ Quartò quæritur,
4 vtrum* dominium prædictorum transferatur in maritum in inferendo ea in domum mariti, & ea illi aſſignando? Et dico, quòd non, vt in l. ſi ego. §. dotis. ff. de iure dotium.
5 ¶ Quintò* quæritur, qua actione repetuntur paapherna? Et dico, ꝙ cõdictione certi, vel ſine cauſa, vel ob cauſam, ſi dominium tranſiuerat in virum: ſi verò nõ tranſiuerat ad exhibendũ, ſi non ſit nixus maritus amouere: vel rerũ amotarum, ſi ſit nixus amouere: vt in d. §. dotis, vel ſm gloſ. ibi agetur depoſiti, qñ ea cuſtodienda maritus acceperit: vel mandati, qñ vxor cuſtodiam viro mandauit: ſiue inferantur in domum eius eo ſciente, ſecundum Hoſt.

PARENTES dicuntur nõ tñ pr̃, ſed & auus ac ꝓauus, & deinde oẽs ſuperiores: & mater, auia, aut proauia. ff. de ver. ſig. l. appellatione. Quomodò aũt parentes teneãtur alere filios, vel econtrario. ſ. Alimenta, & ſ. Filius. §. xxj. & quomodo teneantur ex cõtractu filiorum, ſ. Obligatio. §. vj. ex delicto. ſ. Dominus. §. vj. ĩ. Reſtitutio. iij. §. xj.

PARRICIDA licèt à parentis cęſione dicatur, tñ lex puniẽs parricidas locum hẽt in aliquibus aſcẽdentib⁹, deſcendentibus in infinitũ. & in vxore, viro, nuru, gñro, vitrico, ſocero, patruo, auũculo, amita, conſobrina, patruele, patrono, nouerca, ſpõſa, patre ac matre ſponſi vel ſpõſæ, ꝙ intellige ẽt ſi fœminam prædictas ꝑſonas coniunctas occiderit, vel ab eis occidatur: & in eo qui emit venenũ, vel in aliquo operam dedit vt hoc fieret ff. eo l. j. iij. & iiij. & ſimiliter teneatur oẽs conſcij. ff. eo. l. vtrum Pœna aũt parricidæ eſt vt primò virgis cædatur: deinde in ſacco corij conſuat̃ cum cane, gallo, vipera, & ſimia, & ſic iactetur in mare vel flumen, vel ſi hæc non ſint ꝓpè, beſtiis ſubiiciatur. ff. de parrici. l. pe. & C. eo. l. j.

PAROCHIA, à qua & parochianus, dupl̃r ſumit̃, aliquando. ſ. impropriè ꝓ tota aliqua diœceſi. de rap. c. j. de paro. ſup eo de off. archipreſb. c. ij. §. pe. & aliqñ ꝓpriè, & eſt locus, in quo degit populus alicui eccl. baptiſmali deputatus, certis finibus limitatus, ſm Gofr. in Sum. eo. tit. Adde ꝙ tertiò ſumit̃ pro tali eccleſia, cui & ius parochiale dr̃ competere, quod iuridicè loquendo conſiſtit in multis. Primò vt in ea diebus feſtis populus audiat miſſam, de quo dic vt ſ. Miſſa. ij. §. iiij. Secundò in decimis, de quo ſ. Decimæ. §. viij. Tertiò in oblationibus & primitiis, de quo ibidem §. j. & ij. Quartò in pœnitentiis accipiendis, de quo ſ. Confeſſ. in princ. & in §. j. Quintò in exhibitione ſacramentorum. Sextò in ſepulturis Septimò in benedictione nubentium, de quibus, de ſepulturis, per totum. xiij. qõ. iij. placuit. de ſimo. ſuam, & vide in locis ſuis. Quantum verò ad priuilegia prædicatorum & minorum, vbi dr̃, ſaluo iure parochiali, intelligitur ſolum quo ad oblationes, decimas, & primitias: vt declarat Greg. nonus. ¶ Efficit̃ aũt qs de aliqua parochia acquiſitione domicilij ibi: vt ſ. Domiciliũ, & quo ad pœnitẽtiã & Euchariſtiã, ſi pluſquã per ſex mẽſes anni ibi morat̃: licèt domiciliũ illuc nõ tranſtulerit, ſm Pa. in c. oĩs. de pœ. & re. de quo ſ. Cõfeſſor. j. §. x. & xij. Qũo autem alicui conferat̃, vide ſ. Eccleſia. ij. §. 6. 7. & 8.

PARTICIPATIO qũo intelligatur qñ aliq ſuſcipit̃ ad participationem miſſarum vel bonorum: ſciendum eſt, vt patet ex S. T. in iiij. diſt. xlv. art. j. q. iiij. ꝙ opus bonũ noſtrum dupliciter conſiderari põt. Primò vt eſt expiatiuũ pœnæ ꝑ modum cuiuſdam recompenſationis, quę in ſatisfactione attendit̃. i. vt eſt ſatisfactoriũ, & ſcđò inquãtũ eſt meritoriũ vitæ æternæ, qđ hẽt inquantũ ex charitate ꝓcedit. Et primo modo reputat̃ quaſi eius pro quo fit: & ita abſoluit eũ à debito pœnæ, ꝙ nõ abſoluit facientẽ: qa in tali compenſatione conſideratur æqualitas iuſtitiæ, opus aũt iſtud ita põt æquari vni reatui, ꝙ nõ alteri, reatus eñ duorũ peccatorũ maiorẽ ſatisfactionẽ reqrit. Secundò aũt mõ non ſolum prodeſt ei, ꝓ quo fit, ſed facienti magis. Hęc ex illo. Ex quib⁹ motus Pet. de Pal. in iiij. dicit, ꝙ duplex eſt participiũ: primũ. ſ. ad merendum, & ſm ad ſatisfaciendũ: inter quæ duplex eſt differentia. Prima, qa participium ad merendũ eſt ex ſola charitatis vnione ſine intentione faciẽtis ſpecialiter directa ad participantẽ, licet ſit maior cũ intẽtione: ſed participiũ ad ſatisfaciẽdũ nõ: alioqn qcunqꝫ eſſet in charitate in hoc mũdo, vel alio, ſtatim eſſet immunis ab omni pœna, theſauro eccleſiæ, q eſt infinitus, diſtributo ꝓ eius ſatisfactiõe: ſed ex ſola intẽtione faciẽtis, intellige ſpeciali. Vide ſ. Indulgẽtia. §. v. Secũda differẽtia eſt, qa participiũ meriti nõ minuit̃ ex multiplicatione participantiũ: ſicut nõ fit deterior cõditio multiplicatis electis, ſed melior: & pp hoc ſine ꝑiudicio prius receptorũ ad bñficia ordinis poſſent alij recipi: nec minus capiunt nouiſſimi q primi: ſed in ſatisfactione ſecus, ſm communem doctrinam, ꝙ limita, niſi opus ſatisfactorium eſſet infinitæ virtutis, qa tunc oẽs capiunt, ſm ſuam capacitatẽ, vt ſ. Miſſa. j. §. ix. dictum eſt. Et ſi quæratur qd importet participium meriti, dicit idem non videri aliud, niſi ꝙ pp merita aliquorũ præſeruat Deus aliqñ comparticipem à peccato & morte, & ſic de aliis, ſicut recordatus Deus Abraham liberauit Loth, cũ ẽt qñqꝫ parcat impiis pp iuſtos, vbi non cõcurrit meritum niſi ab vna parte. Sed per receptionem ad bñficia conſequitur quis aliam vtilitatem, quia ſpecialius participat ex intentione ſpeciali pro receptis. hæc ex illo.

¶ PARTIS appellatione qd veniat, vide ſ. Fama. §. iij. in ſi.

¶ PATER an teneatur pro filio. ſ. Obligatio. §. vj. & ĩ. Reſtitutio. iij. §. xj.

PATIENTIA, vt elicit̃ à S. T. ij. ij q. cxxxvj. eſt malorum æquo animo tolerantia, ne bona deſeramus, & xxiij. q. j. §. j. & ſemp intus ſeruanda eſt, quãtum ad hoc, ꝙ paſſio

paſſio rõnis iudicium non præueniat: licet nõ quo ad hoc vt ẽt non ſequatur, de quo ſ. Ira. §. j. ad extra verò in Dei vl̃ proximorum iniuriis, non ſic eſt ſeruanda vt tolerent̃, ſed ſunt refellendæ ſm quod oportet: niſi tolerent̃ ad vitandum mala peiora. 23. q. 3. ecce. & c. ſeq. In propriis autẽ ſic habenda eſt vt tolerentur vt oportet, niſi redundent in iniuriam Dei: ſicut Elias fecit ignem deſcendere de cœlo ſuper eos qui venerant ad eum capiẽdum. 4. Reg. & Eliſęus maledixit pueris ſe irridentibus, ibid. c. 2. & Sylueſter excommunicauit eos qui illum miſerant in exilium. 23. q. 4. Guiliſarius, vide 2. 2. q. 108. Quod autem dr̃ Lucæ 6. de altera maxilla præbenda, intelligitur ſecundùm pręparationem animi, ſecundum Aug. ſi expediret: aliàs nõ, ſicut nec ipſe Chriſtus aliam præbuit.

PATRIA poteſtas ſm Azo, eſt ius quoddam, ꝙ habẽt ij, qui ſunt de Imperio Romano, in liberos naturales & legitimos: quod alij non habent. Inſt. de pa. põt, per totum, & de iure ciuili introducta eſt. Sed intellige ꝙ ſicut hodie alicubi vſurpata ſunt iura Imperij: ita & hoc ius, ſoluitur aũt primò cùm pater tranſit in alterius poteſtatẽ, puta abbatis per ingreſſum religionis: vnde filium in propria poteſtate habere nõ poterit. l. ſi arrogator. ff. de adop. & facit c. cum ſcimus, & de regu. & no. in auth. ingreſſi. & in auth. ſi qua mulier. C. de ſac. ſan. eccle. Et ſecundò, qñ filius poſt pubertatem profitetur religionem approbatã, vt not. gl. in c. j. xx. q. ij. & gl. in l. ſi ex cauſa. §. Papinianus. ff. de min. Ante pubertatem verò profiteri non poteſt patre inuito: qa non deſinit patria poteſtas per ingreſſum ante pubertatem: ideoqꝫ tenetur obedire patri. Imò nec pater põt filium impuberem offerre religioni cõtradicẽte matre, ſm Inn. & no. Pa. in c. ij. de reg. quia obediẽtia, qua filius tenet̃ matri, eſt de iure naturali & diuino: ſed patria ptãs de ciuili: nec auus ſimiliter patre contradicente eadẽ rõne. Soluitur etiã tertiò per ordinem, de quo ſ. Eps̃. §. 5. & ordo. 1. §. 3. & 4. per emancipationem, & multis aliis modis, de quibus Inſt. quibus modis ius pat. po. ſol.

PATRIARCHA Græcè, Latinè dr̃ ſummus vl̃ princeps patrum. diſt. 21. cleros, & ſm Rayn. alio nomine dr̃ primas, non realiter, ſed vocaliter differens. diſt. xcix. prouinciæ, & propriè vel principaliter ſunt quatuor poſt Romanum, quorum maioritas vel dignitas eſt ſm iſtum ordinem Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hieroſolymitanus: vt de priu. antiqua. Alij verò propriè dicuntur primates: vt Aquileienſis, Gradenſis, Bituricenſis, Cantuarienſis, & hmõi. Sum. aũt Ang. contra Ro. & Supple. & tex. in d. c. antiqua. inter principales non annumerat Antiochenum: allegans gloſſ. in c. cleros. quæ ibi eſt contra eum, ponẽs inter principales prædictos quatuor, & addens Romanum. ¶ Priuilegia horum quatuor principalium ſunt quatuor, vt habet̃ ex d. c. antiqua, iuncta gl. præcipuè Inn. ¶ Primum. Quia poſtquã receperunt palliũ ab apoſtolica ſede, cõferunt illud metropolitanis ſuis. ¶ Secundum. Quia recipiunt fidelitatis & obediẽtiæ iuramẽtũ pro ſe & eccleſia Romana. ¶ Tertium. Quia faciunt ante ſe vbiqꝫ crucẽ deferri, niſi in vrbe Romana, & vbi fuerit Papa vel eius legatus, vtens inſigniis Papalibus, quæ ſm Pa. ibi, ſunt veſtis rubea, palafredus albus, frenũ & calcaria deaurata. Qui ẽt no. ibi, ꝙ inſigniis denotantibus ſuperioritatem in loco nõ põt quis vti extra ſuum territoriũ, intellige niſi ex priuilegio: qa hoc, inqt, tendit in præiudicium aliorum, ne in eodem loco videant̃ eſſe plures prælati. Ex quo infert, ꝙ Patriarcha, archieps̃ vel eps̃ non põt ſolẽniter benedicere extra diœceſim ſuã: cum ꝑ hoc dimittãtur venialia, quæ dimitti non poſſunt niſi per ſuperiorem, de pœn. & re. ꝙ aũt. Inſigniis verò denotantibus dignitatẽ vl̃ perfectionem in perſona inſignita, vt eſt delatio annuli, celebratio in pontificalibus, põt quis vti extra ſuam iuriſdictionem: vt ẽt fortè eſt deportatio caudæ, quæ non denotat ſuperioritatem in loco, ſed grauitatem. ¶ Quartum. Quia ad ipſos omiſſis mediis appellatur. Et hoc vltimum licet gl. ibi neget, Inn. tñ & Hoſt. & Spe. hoc tenent, & Pa. hoc dicit eſſe cõius: licèt do. Ant. dicat communiorẽ eſſe aliam opinionem, & hoc tene, arg. d. c. antiqua, vbi hoc eis datur in priuilegium, ꝙ nullũ eſſet, ſi ad eos appellari non poſſit omiſſis mediis: cũ de iure cõi ab archiepõ ad patriarcham appelletur. vj. q. 4. ſi inter. ¶ Iuriſdictionem verò patriarchæ ſiue primates in ſubditos ſuffraganeorum hñt, ſm Ray. in octo caſibus. ¶ Primò cum appellatur ad eos, diſt. xcix. prouinciæ, ꝙ Pan. intelligit de archieps̃is exiſtentib⁹ in prouinciis deputatis ipſis patriarchæ. ¶ Secundò cũ vacat eccleſia metropolitana, & poſtulatur primas, vt diſponat de rebus ad metropolitanum pertinentibus. ſ. cuſtodiendis de offic. ord. præſenti. lib. 6. ¶ Tertiò ex cõſuetudine & priuilegio ix. q. iij. conqueſtus. ¶ Quartò, cum ſuper arduo negotio dubitatur, nec poteſt in prouinciali conſilio terminari: qa tunc metropolitanus debet primatẽ conſulere. diſt. 18. de conciliis. ¶ Quintò, cum metropolitanus eſt negligens vel remiſſus: quia poteſt ſupplere defectus eius. 9. q. 3. cùm ſimus. ¶ Sextò, quando aliquis conqueritur de archiepõ: quia primas eſt iudex. 11. q. 1. ſi clericus. ¶ Septimò, ſi ſubditus metropolitani conqueratur primati, ꝙ iniuſtè ipſum excommunicauit, & primas remittat eum ad metropolitanum vt abſoluat, & ille abſolutionem obtinere non poterit: quia abſoluit eum Patriarcha, præcipiens vt ſatisfaciat metropolitano: aliter reducet eũ in eandem ſententiam, niſi conſtiterit eum iniuſtè excõicatum: vt in c. ad reprimendam. de off. ord. ¶ Octauò, qñ archieps̃ vel eps̃ fecit mandatum illicitum vel iniuſtum, & ſubditus appellauit ad Papam, quia poterit patriarcha declarare iuſtè fuiſſe appellatum, ar. de app. ſolicitudinem.

¶ PATRONVS, vide ſ. Ius patronatus.

DE PECCATO ACTVALI.

1 *Actus vnus an poſſit eſſe bonus & malus.*
2 *Peccatum vnum an ſit voluntatis & operis.*
3 *Peccatum mortale quomodo diſcernatur à veniali.*
4 *Peccatum veniale an poſſit fieri mortale.*
5 *Venialia an oporteat confiteri & pænitere.*
6 *Contritio an requiratur ad remiſſionem venialium.*
7 *Venialia quot modis remittantur.*

PECCATVM actuale, vt de originali omittamus, ſm Ambroſ. eſt præuaricatio legis diuinæ, & cœleſtium inobedientia mandatorum. Vel ſm mentem S. Thom. eſt actus humanus malus. ſ. mortaliter, vt patet 3. q. 71. art. 6. & 72. art. 1. & 3. contra c. 19. Eſt autem duplex. ſ. mortale & veniale, quod non perfectè attingit ad rationem peccati, de quibus Theologicè multa valde dici poſſent: ſed tantùm de quibuſdam modò volo inquirere, ſpectantia ad
1 propoſitũ noſtrum. ¶ Primò ergo quæritur, * vtrum vnus & idem actus poſſit eſſe bonus & malus? Et dicit S. Tho. 2. 2. q. 20. quòd actus vnus vnitate naturæ, vt vna continua ambulatio, poteſt eſſe bonus & malus in vnitate moris, cùm poſſint eſſe plures ſm gen⁹ moris, ſi mutetur ambulantis voluntas, quæ principium moralium actuum eſt, ſed vnus in genere moris non poteſt eſſe bonus & malus
2 moraliter. hæc ex illo. ¶ Secundò quæritur, * vtrum volũtas & opus exterius ſint vnum peccatũ? Et dicit Pe. ꝙ ſic

 forma-

formaliter,vt ſunt cõiuncta,id eſt, ſimul tempore,vt cauſa
& effectus : licèt ſint plura materialiter , quia vna eſt ratio
deordinandi,licèt plura deordinata : vt autẽ ſunt ſeparata,
puta ſecundũ aliud & aliud tẽpus, ſic ſunt diuerſa peccata,
intellige formaliter:quia diuerſę ſunt auerſiones & cõuer-
ſiones. Imò ſecundùm mentem S.Tho. cum vno numero
actu exteriori ſtant multa peccata formaliter & eſſentia-
liter diſtincta , ſi ſtãte vno exteriori actu volũtas frequen-
ter mutet̃ ad aliqua diſparata, & reuertat̃ ad idem,vt patet
ex dictis §.priore.ſecus ſi mutet̃ ad aliqua ordinata ad eun
dem finẽ,vt cum is,qui vult fornicari, cogitat de clauſione
oſtij ne deprꝑhẽdatur:quia oĩa hmõi opera interiora ſunt
vnũ peccatũ ab vnitate vnius finis virtualiter in omnibus
intẽti:niſi aut mens ad diſparata mutetur, aut omnino de-
3 ſinat aliquid cogitare.¶ Tertiò * quæritur, quomodò pec-
catum mortale diſcerni poſſit à veniali ? Et dico,ꝙ omnia
peccata,quæ ſunt cõtra præcepta diuinæ, aut naturalis,aut
humanæ legis,de quo ⁊.Præceptum.§.ij.ſunt peccata mor
talia ſm̃ omnes Doct. regulariter.quod tñ fallit ſecundùm
S.Th.dupliciter.Primò ex imperfectione actus, qui ſcilicet
ſubrepit ex primo motu ſenſualitatis, & non pertingit vſ-
que ad cõſenſum rationis.ij.ij.q.xxxv. Secundò ex imper-
fectione obiecti:vt ſi cõtra iuſtitiã fiat in aliquo minimo.
ij.ij.q.lix. de quo ſcilicet is,contra quẽ fit,probabiliter præ
ſupponitur cõtentus,vel ſaltẽ deberet eſſe contentus. Ter-
tiò ex interuentu diſpẽſationis,& quartò ex interuẽtu cau-
ſæ rationabilis excuſantis quò ad præcepta humana. Oĩa
verò peccata, quæ ſunt cõtra mãdata vel conſilia, ſunt re-
gulariter venialia. qđ fallit ſm̃ S.Th.& alios multipliciter.
Primò ſi quis ibi ſtatuat finem vltimũ, paratus.ſ.mortaliter
peccare,ſi de hoc cogitetur actu. Secundò ſi fiat ad finem,
qui ſit peccatũ mortale. Tertiò ſi interueniat contemptus.
Quartò ſi quis de ſalute proximi inde nõ curet eo modo,
quo dictũ eſt de muliere ſuperfluè ſe ornante , non curãte
ſi inde quis ruat,vt ⁊.Ornatus.§.iij.Quintò,ſi cõſcientia ſit
4 erronea ſic credens.¶ Quartò * quæritur,vtrum peccatum
veniale poſſit fieri mortale ? Et dicit Petr.ꝙ idem numero
actus in genere moris,q̃ eſt venialis,nõ põt fieri mortalis,
& qđ dicitur ꝙ multitudo venialiũ ita poſſet obruere ſicut
vnũ mortale,eſt verũ occaſionaliter ſolũ , ſed idẽ in ſpecie
ſic. Et intẽdit ꝙ illud quod ſm̃ ſe ex ſuo genere eſt venia-
le,põt fieri mortale huic vel illi, quod verũ eſt quatuor prę
dictis modis §.priore.non autẽ eo modo, quo dicit glo.de
pœn.diſt.j.in c.tres ſunt.in verbo, opprimunt. Et approbat
Supple.in tit.Ornatus,ſcilicet quaſi ipſe contemptus & vi-
lipenſio venialium ſit mortale : niſi fortè in religioſo , qui
tenetur habere propoſitũ proficiendi:quia nullibi eſt præ-
ceptum ꝙ iſtã curã habeamus,ſed cõſulitur tñ. ¶ Quintò
5 quæritur, * vtrum ſit neceſſe de venialibus pœnitere , aut
confiteri ? Et de cõfiteri quidẽ dictum eſt ⁊.Confeſſio.j.§.
xiij.De pœnitere autẽ dicit S.Th.in iiij.diſt.xvj. ꝙ non eſt
neceſſe abſolutè, quia inde mors non incurritur, niſi fortè
ex cõtemptu, ſed ex ſuppoſitione, ꝙ debeãt remitti in hac
vita. Et ſm̃ hoc propriè dr̃ quis ad aliquid teneri : ideoq́;
homo nõ teneatur ad pœnitentiã de venialibus,niſi largè
6 ſumendo, ⁊.Pœnitentia.§.iiij. ¶ Sextò * quæritur , vtrum
ad remiſſionẽ venialium contritio requiratur ? Et dicit ac
probat S.Tho.in iiij. diſt.xvj. quòd veniale non poteſt di-
mitti ſine mortali,ſicut nec haberi põt feruor charitatis,q̃
opponitur veniali, ſine charitate. Igitur veniale nõ remit-
titur quandiu voluntas manet in illo:quia nõ tollitur cul-
pa,niſi reordinetur voluntas , quod eſſe non põt, quandiu
in ipſa deordinatione manet.Igitur veniale ſine cõtritione
non dimittitur:quia ipſum recedere voluntatis à veniali
eſt diſplicere : quæ diſplicentia,qñ eſt gratia informata eſt
dolor cõtritionis. Cum tñ contritio tripliciter accipiatur.ſ.
habitu,actu,& medio modo:cõtritio habitu nõ ſufficit ad
hoc:quia veniale cum pœnitẽtia, & cõſequenter cũ gratia
eſſe nõ poſſet,nec requiritur cõtritio actu:quia remitti nõ
poſſet peccatũ,quod nõ habetur in memoria,vnde requiri
tur contritio medio modo,qñ ſcilicet etſi veniale actu nõ
diſplicet explicitè,diſplicet tñ implicitè:quia virtute actus,
qui agitur,ſequeretur diſplicentia explicita peccati venia-
lis,ſi cogitatio ferret̃ ad illud.hæc ex illo. ¶ Septimò quæ-
7 ritur,* quot modis venialia remittantur ? Et dico, ꝙ mul-
tis modis,vt diffuſè deduxi in aur.Ro. caſu 14. ſcilicet per
communionẽ,per aſperſionẽ aquæ benedictæ,per eleemo-
ſynam,per orationẽ,præcipuè dominicã, per cõfeſſionem
generalẽ, per epiſcopalem benedictionẽ,per pectoris tun-
ſionem,per cordis cõtritionẽ. Sed aduerte, ꝙ ideo ſic Ca-
noniſtæ dicũt:quia ita legũt,ſed poſſibile eſt ꝙ per iſta nõ
remittantur, & ꝙ remittãtur per alia : quia ratio ꝙ per iſta
remittuntur eſt : quia per hæc excitatur deuotio & feruor
charitatis,quo ſecundùm S.Tho. vt dictũ eſt,remittuntur:
qui poſſibiliter non conſurgit ex iſtis,licèt ſæpius conſur-
gat,& conſurgere poteſt ex aliis. Quid autem ſit peccati
in Spiritum ſanctum,vide S.Thom.ij.ij.q.xiiij.

DE PECVLIO PRIMO IN SE.

1 *Peculium quid,& quotuplex in laico & clerico.& num.2.*
3 *Peculij iura erga patrem & filium.*
4 *Caſtrenſe an intelligatur quod datur filiofamiliàs militi.*
5 *Peculium datum non militi cum expreſſione , quod ſit caſtrenſe, an efficiatur caſtrenſe.*
6 *Quaſi caſtrenſe an ſit quod datum eſt aduocato, aut non aduocato,cum expreſſione,quòd ſit quaſi caſtrenſe.& num.7.*
8 *Libri empti filio an ſint peculium quaſi caſtrenſe.*
Filius conferre tenetur fratribus poſt mortem patris,quod ei pater viuens contulit.
9 *Quaſi caſtrenſe an ſit, quod ex ſalario publico datur alicui artifici.*
10 *Quaſi caſtrenſe an ſit quod lucratur notarius , vel aduocatus non ex publico.*
11 *Nautarum lucrum an ſit caſtrenſe vel quaſi.*
12 *Profectitium an dicatur quicquid acquiſitum eſt ex pecunia vel rebus patris,etiam ex delicto,vel dono.& num.13.14.& 15.*
16 *Dos à filio lucrata an ſit profectitia.*
17 *Peculium filij an in dubio præſumatur profectitium.*
18 *Aduentitium an ſit omne , quod filio relictum vel datum eſt ab extraneo.*
19 *Aduentitium an ſit aliquando, quod pater filio donat.*
20 *Inuentarium an facere debeat pater de aduentitiis filij.*

PECVLIVM, dictum eſt,quaſi pecunia puſilla,vel pu-
ſillum patrimonium.ff.de pec.l.depoſiti.Et aliqñ ſigni-
ficat omne patrimoniũ cuiuſlibet hominis, etiam liberi.ff.
ff.ad Trebel.l. cogi. Aliquando verò ſumitur aliis modis
vt not.glo.in rub.ff.eo.tit.ſed nunc de eo loquor, vt attinet
filiofamiliàs vel ſeruo. Et eſt peculium puſilla ſubſtantia,
vel pecunia ſeparata à rebus , & ratiociniis patris aut do-
mini, data vel promiſſa filio vel ſeruo , dicta l.depoſiti.§.
peculium. Eſt autem duplex in propoſito, quoddam ſcili-
cet laicale, & quoddam clericale : & vtrunque, vel ſaltem
laicale,eſt quadruplex, ſcilicet caſtrenſe , quaſi caſtrenſe,
1 profectitium , & aduentitium. ¶ Primò verò * quæritur,
quid ſit quodlibet horum peculiorum quo ad laicos ? Et
dico,quòd peculium caſtrenſe eſt id,quod filio degenti in
militia occaſione militiæ donatur à parentibus , cognatis,
aut aliis : vel quod ipſe in militia acquiſiuit,aliàs niſi mili-
taſſet nõ acquiſiturus.ff.de caſtr.pec.l.caſtrenſe.cũ ibi not.
Adde etiã ꝙ ſm̃ Accurſ.C.eod.in rubrica.& palatinorum,
id eſt, militũ palatij , qui principem ſequuntur, peculium,
id eſt, quod habẽt ratione militię eſt caſtrenſe.¶ Quaſi ca-
ſtrenſe verò eſt quod acquirit̃ ab aduocatis,tabellionibus,
magiſtris ſtudiorum liberaliũ artium,& medicis,ac omni-
bus,qui ex publica cauſa,vel publico officio ſalaria vel ſti-
pendia recipiunt publica.C.de inoffic teſta.l.cum antiquis.
cum ibi not.Vnde ad hoc peculium requiritur publica cã,
& publicũ ſalarium:vel ſaltem ꝙ debeatur publicum ſala-
rium. ¶ Profectitiũ eſt quod proficiſcitur ex ſubſtãtia vel
rebus patris, ſm̃ Bar.in l.cùm oportet.C.de bo.quæ lib.vbi
dicit glo.ꝙ ly,ex largè accipitur vt cõprehendat omne qđ
occaſione patris obuenit, vt l.additio.ff.de acq.hær.& ff.de
vulg.& pupil.ſubſtit.l.ſed ſi plures.§.in arrogato. Et intel-
lige occaſione proxima.l.ſocium qui eo.ff.pro ſoc.de quo
⁊.§.xiiij. ¶ Aduentitium verò eſt,quod acquiritur ex indu
ſtria vł labore,quod intelligo ſeorſum ab exercitio rei do
meſticæ,ſicut de muliere lucroſa dicitur ⁊.Eleemoſyna. §.
v.partic.v.vel donatione aliunde q̃ intuitu patris facta:vel
ex ſucceſſione , vel aliter aliunde prouenit ex euentu vel
fortuna.Quod tñ fallit in eo quod ab Auguſto,vel ab Au-
guſta donatur , quod iudicatur quaſi caſtrenſe.C.de bon.
quæ lib.l.cum multa. & ſecundùm Lud. in donato à rege:
quia quod eſt ſtatutũ de Imperatore generaliter, intelligit̃
ſtatutũ de rege particulariter, ſm̃ not.per Innoc.in c.ſuper
quibuſdã.de verb.ſignific.¶ Supple.addit quintũ peculium
miſtum ex duobus vltimis , ſcilicet ſi filius ex rebus patris
ſua induſtria vel labore lucretur : quia lucrum erit partim
profectitium, partim aduentitiũ:quia quod ius eſt de toto
ad totũ,eſt de parte ad partem.ff.de rei vend.l.quæ de tota.
Sed dico,ꝙ ſi iuſſu patris exercet res eius,totũ eſt patris &
profectitium : quia ad hoc tenetur. Si verò ſine iuſſu patris
expreſſo,ſed cum interpretatiuo,eſt idẽ:ſi verò contra vo-
2 luntatem eius,eſt fur. ¶ Secundò * quæritur,quid ſit quod
libet horũ peculiorũ quantũ ad clericos ? Et dico, ꝙ in eis
non habet locũ peculium caſtrenſe : quia nõ militant cor-
poraliter. ¶ Quaſi caſtrenſe autẽ eſt quicquid acquirũt of-
ficio ſuo,vel ex beneficiis, de quo & teſtari poſſunt.l.ſacro
ſanctæ.C.de epiſc.& cler.quod limita ex non curatis:ſecus
ſi ſint cum cura:imò ſecus ſi ſint cum adminiſtratione , vt
eſt gl.in c.ſi.de off.ordi.lib. 6. ſecus ẽt ſi fructus nõ ſint re-
conditi,vt in ea glo. Et de hoc vide ⁊.Clericus iiij.§.iij. &
ſequẽtibus.Ex quibus patet, ꝙ non bene cõcedit hic Sum.
Roſ. quaſi caſtrẽſe eſſe quicquid acquirũt ex beneficiis nõ
curatis.¶ Profectitiũ verò eſt,quod de bonis eccleſiæ pro-
cedit,vel eius contemplatione acquiritur,quod quidem dr̃
profectitiũ reſpectu eccleſiæ, non reſpectu patris vnde eſt
eccleſiæ quo ad proprietatem & vſumfructũ : nec poſſunt
de eo diſponere clerici ad libitũ, ſed vt iura permittunt,vt
⁊.Clericus.iiij.¶ Aduentitium verò ſm̃ Goſ.in Sum.eſt qđ
acquirunt ex opera ſua,vel aliàs ꝓuenit ex intuitu ꝑſonæ:
quod etiã dicitur aduentitiũ non verè,ſed ſimilitudinariè:
quia quod laico eſt aduentitiũ,clerico eſt caſtrẽſe vel qua-
ſi,vt ⁊.Clericus.iiij.§.iiij.Vnde quicquid venit ad dominiũ
clericorũ,niſi proficiſcatur ex rebus eccleſiæ, vel obueniat
ex eius intuitu, eſt caſtrenſe vel quaſi:& de eo pñt ad libi-
tum diſponere & teſtari legitimè legata filiis vel parenti-
bus,vt in auth.de ſan.epiſ.§.preſbyteros. col.ix. & ponitur.
C.de epiſ.& cle.auth.preſbyteros quod Sum.Ang. cõcedit
indiſtinctè. Sed tu dic non eſſe verũ in peculio profectitio
patris,ſiue ex rebus patris,vel eius intuitu. Vnde & Pan.in
rubr.de pec.cler.dicit, ꝙ iſta peculia non differunt quo ad
laicos vel clericos, niſi in aduẽtitio , eſt verũ in clericis fi-
liisfamilias : quia ꝑ clericatũ nõ eximũtur à patria ꝑtãte in
tẽporalibus:licet aliud minus bene ſentiat glo.in c.Iudæo-
rum.de æta.& qual. quia hoc tenet ibi Inno. & cõmuniter
Doc.& probatur in c.per venerabilem.qui filij ſint leg.vbi
eſt ſpeciale in ep̃o.hæc ex illo.Ex quibus patet, ꝙ clericus
filiusfamiliàs in peculio profectitio non diſtat à clerico.
3 ¶ Tertiò * quæritur,quid iuris habeat pater aut filiusfami-
lias in dictis peculiis? Et dico, ꝙ in caſtrenſi & in quaſi ca-
ſtrenſi pater nihil iuris habet, quin potius ipſe filius in eis
cenſetur paterfamiliàs, vt C.de inoff.teſta.l.fi.& ff.ad Ma-
ced.l.j.§. vlt.& l.ij.& cõſequenter de eo põt ad libitũ diſpo
nere & teſtari, ſm̃ omnes Doct. nec poſt mortẽ patris il-
lud cõmunicabit cum fratribus.l.antiquis.C.de inoffi.teſt.
& C.de colla.l.fi. ¶ In profectitio verò pater habet ꝓprie-
tatem & vſumfructũ:filius autẽ nihil iuris habet.Inſtit.per
quas perſ.nob.acquir.§.j.Vnde ad hoc ſolùm valet hoc pe-
culium filio,ne publicetur in caſu , in quo alia bona patris
publicantur,vt l.ſi finita.§.ſi de vectigalibus.ff.de dam.infe.
Poſt mortem tamen patris erit cõmune cum aliis fratribus.
¶ In aduentitio verò filius habet proprietatẽ , ſed pater in
vita habet vſumfructũ, ita, ꝙ filius de eo teſtari nõ põt, de
ſepul. c.licet pater. lib.6. Et ſi pater filium emancipauerit,
apud patrẽ remanebit media pars vſusfructus aduentitio-
rum. Inſtit. per quas perſo.nob.acq.§.ſancitũ.Si verò præ-
moriatur filio, erit filij ſpecialiter & totaliter,nec cõmuni-
cabit cũ aliis fratribus:ſi verò filius præmoriatur patri, erit
patris,niſi filios reliquerit:quia erũt loco patris.d.§.ſancitũ.
Si etiã filius habẽs bona aduẽtitia crimẽ admiſerit,propter
quod, ſi eſſet paterfamiliàs, bona eius venirẽt publicanda,
licet ſint diuerſæ opiniones, tñ communis opinio eſt, ꝙ
dicta bona veniunt publicanda quantũ ad proprietatẽ ma-
nente vſu apud patrẽ:pro qua opinione eſt Bart.in l.ſi fini-
ta.§. ſi de vectigalibus.ff.de dam.infe. & idem Ang.& Sal.
vide eos,ſi placet : q̃a multa hincinde dicunt̃. Et intellige,
patrẽ in hoc habere vſumfructũ, dum vixerit, niſi remiſe-
rit,vel niſi ab aliquo ſit donatũ,vel relictũ hoc pacto,vt ad
patrẽ nõ pertineat vſusfructus, vel niſi ſuccedat filius vnà
cum patre in hæreditate fratris vel ſororis , vel niſi quãdo
pater noluit aſſentire filio adeunti aliquã hæreditatem:vel
niſi pater cõmiſerit inceſtas nuptias : vel niſi patre minus
legitimè diuertente,id eſt,diuortiũ indebitè faciente,bona
filiis applicentur. Inſtit.per quas perſ.nob.acq.§.ſancitum.
in glo.vel ſi filius recipit dotem patre non cõſentiente,nec
ſe obligante, ſm̃ Bart.in l.contra.ff.rerum amot.quia ĩ iſtis
patri nõ acquiritur vſusfructus,nec quicquã aliud.¶ Quar-
4 tò * quæritur, vtrum donatum filiofamiliàs militi ſine alia
expreſſione, ſit caſtrenſe? Et Bart.in tract.de duobus fratri-
bus,& in l.ſi fortè.ff.de caſtr.pec. diſtinguit. Nam ſi donat̃
neceſſarium vel aptum militiæ, vt equus & arma,in dubio
dicetur caſtrenſe, à quocunque donetur.l.miles præcipua.
& l.caſtrenſe.ff.de caſtr. pecu. Si verò donatur, ꝙ non eſt
aptum ad militiã, vt aliquid immobile, non erit caſtrenſe,
etiam ſi expreſsè dixerit hoc donãs,vt l.ſi fortè.ff.de caſtr.
pecu.& quod ibi tenet Dyn.& C.eod.l.j.quod tamen fallit
in duobus caſibus.Primò,quando donans eſt notus ſolùm
ex militia:quia donatũ indiſtinctè eſt caſtrenſe. Secundò,
quando datum eſt expreſsè vt vendatur,& emãtur apta ad
militiam. Si verò donatur quod põt eſſe aptum ad militiã
& alia,ſi expreſsè & nominatim ad militiam datur,erit ca-
ſtrenſe, ſi verò datur ſimpliciter ſine expreſſione, non erit
caſtrenſe, niſi ſit datũ à noto ſolùm ex militia.l.ſi militi.ff.

de caſtr.pec.& quod no.Bart.in d.l.ſi fortè.Quintò quęri-
5 tur.* quid ſi donatur filiofamilias non militi cũ expreſſio-
ne,ꝙ ſit ei caſtrenſe? Et dicit Bar.in prædicto tract.ꝙ licet
appoſitio talium verborũ non valeat,niſi vt ſit aduentitiũ:
vt d.l.ſi fortè.operabitur tamen vt patri nõ acquirat,vſuſ-
fructus. quod poteſt facere donãs:vt C.de bo.quæ lib.au-
then.excipitur, & ſic licet vitietur expreſſum:nõ tamẽ vi-
tiatur tacitũ.l.j.ff.quib.mo.pig.vel hypo.ſol.¶ Sextò quæ-
6 ritur,* vtrũ donatum filiofamilias aduocato,vel aliud pu-
blicum officium habẽti ſit quaſi caſtrenſe.Et dico,ꝙ Bart.
in dicto tract.eodẽ modo diſtinguit,vt ſuprà.§.4.de mili
te diſtinxit,ſcilicet quia ſi detur neceſſarium vel aptum ad
tale officiũ,erit quaſi caſtrenſe, à quocunq; donetur:ſi ve-
rò detur non aptum,non erit quaſi caſtrenſe,& ſic de aliis
7 vſq; ad finẽ.¶ Septimò quęritur,* quid ſi filiofamiliàs qui
non eſt in aliquo publico officio,detur aliquid cũ expreſ-
ſione,ꝙ ſit ei quaſi caſtrenſe? Et dico ſecundũ Bar.vt s.§.v.
de non milite & caſtrenſi,quia ſcilicet erit aduentitium:&
tamen pater non habebit vſumfructũ.¶ Octauò quæritur,
8 * vtrum libri empti à patre filio ſuo, ſint filio peculium
quaſi caſtrenſe:vel potius veniant conferendi cũ fratribus
poſt mortẽ patris? Et diſtinguit Bar.in l.j.§.nec caſtrenſe.
ff.de colla.bo.Nam ſi pater emit ſolùm nomine filij,& nõ
tradidit, nec expreſſit ſe donare:tunc ſunt propriè patris.
C.de caſtrenſ pecul.l.j.lib.xij. nam traditio requiritur, vt
videatur donare.C.de don.inter vir.& vx.l.ſi filij.¶ Si ve-
rò emit nomine filij,& tradidit ei,vel dixit ſe eos donare:
tunc ſi filius erat iam aduocatus vel doctor tempore do-
nationis, acquirũtur ei in quaſi caſtrenſe.l.j.C.de caſt.pe.
& l.caſtrenſe.ff.eo.nec poterit ſic donatum pater reuocare:
quaſi donatio ſit incõtinẽti valida.l. ſi filius.C.fam erc.vñ
nõ cõicabũtur,vt d.l.j.C.de caſtr.pec.& d.l.caſtrẽſe.ff.eod.
Si verò nec aduocatus nec doctor erat,ſed ſcholaris:tunc
ſi ſtudiũ ſuum cõpleuerat ante mortẽ patris, efficiuntur ei
quaſi caſtrẽſe:qa incipit quaſi militare.l.ſiue emancipatis.
C.de donat. & l.donationes in concubinas.§.pater ff.eod.
nec venirent in collationẽ.d.§.nec caſtrẽſe.¶ Si verò ante
mortẽ patris ſtudiũ ſuũ non compleuerat, nõ poſſunt dici
quaſi caſtrenſe:quia qualitas perſonæ non patitur, cũ non
habeat aliquã ex illis dignitatibus,quæ ponũtur in d.l.fin.
C.de inof.teſt. quia ſcholares non gaudent eo priuilegio,
quo magiſtri & doctores.l. j. in fin.C. de ſtud.lib. & facit
quod no.in l.fi.C.de iu.om.iud.Hoc tamẽ fallit, ſi pater ei
nõ emãcipato libros dedit,ſed eos nõ eſt adeptus niſi poſt
emãcipationem:quia erũt ſui,eo, ꝙ cõfirmetur donatio.d.
l.ſiue.& d.§.pater.Et idẽ dic de quocunque donato à patre
filio emancipato,vel etiam non emancipato,ſi emancipa-
tus volũtate patris poſſedit:quia erit filij, nec pater poſteà
poterit reuocare.d.l.ſiue. ſecus ſi poſt emãcipationẽ cõtra
volũtatem patris tenuiſſet donata.Et ſimiliter dic, ꝙ con-
firmatur dicta donatio morte patris, etiam ſi filius nõ eſt
emãcipatus fauore ſtudiorum : & ſic poſt mortẽ patris ta-
lia erũt ſua, nec cõmunicabit cum fratribus.l.filiæ.C.fam.
erciſc.ſecundum opinionem approbatam in gl.d.l.ſiue. Si
verò neſcitur an donauerit nécne,tũc ſecundũ Bart.in ad-
ditionibus ad præfatũ trac.Bar.ad cõiecturas eſt recurren-
dum, ſm dicẽda j.§.xij.Aduertẽdum eſt tamen hic ſecun-
dum Bart.in auth.ex teſtamento.C.de collat. ꝙ donatum
à patre filio emancipato, eſt cõferendum poſt mortem,&
computabitur in parte eius:ſed donatum filio exiſtenti in
ſua poteſtate,licet nõ valeat in vita ipſius patris,poſt mor-
tem tamẽ vim ſibi aſſumit,& habet vim legati,vt l.in do-
nationibus.C.ad legẽ Falc. & l.donationes.la j.C.de don.
inter vir.& vxo. Et ſic legata & fideicõmiſſa non cõferun
tur.l.pen.C.de loc.ſic nec talis donatio. Fallit tamen hoc,
primò quando emergit inæqualitas.l.pen. C.de coll.Secũ-
dò qñ pater hoc expreſſit.Tertiò quando dedit vt haberet
9 in peculio.l.ſi donatione.C.de collar.¶ Nonò* quæritur,
vtrum ſit quaſi caſtrẽſe quod lucrãtur artifices,vt fabri,cę-
mentarij & lignarij,& hmõi laborantes in rebus cõmuni
bus,& ſalariũ habẽtes ex publico ? Et dico,ꝙ non,quia nõ
ſufficit,ꝙ acquiſitũ ſit ex publico:ſed oportet, ꝙ ſit ex pu-
blica cauſa,puta publico officio,quod tñ ſecundùm Sal.in
l.fin.C.de inoffic. teſta. fallit in architectis ſeu ingeniariis
dominorũ vel cõmunis:quia quod acquirunt, habebũt pro
10 quaſi caſtrenſi. ¶ Decimò * quæritur, quid de notariis &
aduocatis, & aſſeſſoribus nõ habẽtibus ſalariũ publicum?
Et dicit Bal.in d.l.fin.C.de inoffic.teſta.ꝙ aduocati acqui-
rentes aliquid nõ ex publico,ſed à clientulis, habebunt il-
lud quaſi caſtrenſe: qa cedit eis loco publici ſalarij ex quo
hodie eis non ſoluitur ex publico. l. fori tui.C.de aduoca.
diuer.iudi.Et ibi dicit Bart. ꝙ ſimiliter erit quaſi caſtrenſe
quod acquirunt aſſeſſores, ſm gloſ.ibid. Et ſimiliter dicit
idem Bart.in l.ſi mulier.ff.de caſtr.pecul. de relictis aduo-
cato pro emendis libris,vel equo cauſa eundi ad officia,&
huiuſmodi. ¶ Quantum ad notarios, aut qui non habent
ſalariũ ex publico? Et dico,ꝙ notarij cõmunes non acqui-
runt quaſi caſtrenſe, ſed ſolũ notarij cõmunis, vel domino
rum,aut officialiũ,qui habere deberent ſalariũ ex publico.
11 ¶ Vndecimò * quæritur,quid de nautis? Et dico,ꝙ cùm i
mari dicat quis aliquando militare,vt not.in l.j.ff.de bon.
poſ.ex teſta. min. imò in caſibus omnes remiges & nautæ
milites ſunt,vt in d.l.j. ideo dico, ꝙ lucrũ remigũ & nau-
tarũ in claſſibus ſeu bellico apparatu maritimo,eſt caſtrẽſe
vel quaſi,& idem de oĩbus patronis,officialibus, & nautis,
qui ex publica cauſa hoc faciunt.d.l.j. Et intellige in bello
iuſto,quia non eſt publica cauſa vel officiũ.quod non or-
dinatur ad bonũ commune. Secus ergo in bello iniuſto pi
ratarum,& hmõi, etiã ſi haberent ſalariũ ex publico,ſecus
etiã in nauigãtibus ex cã priuata, vt pro mercib⁹.& hmõi.
Eſt tamen lucrum eorum qui habent officia in nauibus,&
qui laborãt pro rebus conducendis ex cauſa priuata aduen
titium,nec eſt cõmunicandũ cum fratribus, ſi cõtracta eſt
inter eos ſocietas omnis quæſtus & lucri ſolũ, ſed ſolum ſi
eſſet ſocietas omniũ bonorũ, de quo j.Peculium.ij.§.xix.
ita tamen,ꝙ illud lucrũ non ſit ex negotiatione.¶ Duode-
12 cimò * quæritur, vtrum omne quæſitũ à filio ex pecunia
vel rebus patris ſit profectitium ? Et dicit Bar.in prædicto
tract.& in l.cum oportet.C.de bon.quæ libe.ꝙ omne quę-
ſitum filio ex bonis patris,ſiue ſint pecuniæ,ſiue poſſeſſio-
nes ſibi datæ ſine labore & induſtria filij,puta dando poſ-
ſeſſiones colono, & pecuniã mercatori,eſt profectitiũ,ſed
ſi quid ex prędictis acqrit labore ſuo vl' induſtria,puta la-
borãdo agrũ vel ex pecunia negotiãdo,dicit,ꝙ ſicut lucrũ
ex pecunia factũ partim pecuniæ, partim pſonæ lucrantis
attribuit.l.j.C.ꝓ ſocio.& l.ſi nõ fuerint.§.j.ff.eo.ſic dictum
lucrũ ꝓ parte, q̃ debet fundo vl' pecuniæ,erit pfectitiũ:&
ꝓ parte debita operi pſonæ lucrãtis erit aduentitiũ. d. l.cũ
oportet.poſt principiũ, vbi patet, ꝙ omne lucrũ proueniẽs
ex pſona filij,eſt aduentitiũ.Nec obſt.l.ſi ita.§.fin.ff.de vſu.
& habita.& l. p ſeruũ.§.fi.de acq.rer.do.quas allegat Spec.
qui tenet cõtrariũ,quia loquũtur in ſeruo,qui acquirit dño
ex opere ſuæ pſonæ.Et ita refert & tenet Sum.Ang.& con
ſentit Sũ.Roſ hic §.vij.& viij.& Suppl. idẽ diceret,vt patet
ex allegatis s.§.j.in fi.& idẽ vr ſenſiſſe Io.de Plat.Ego verò
dico, ꝙ gl. in d.l.cùm oportet.dicit,ꝙ huiuſmodi lucrũ eſt
profe-

profectitiũ:quia ex re patris proficiſcitur.ff. ad Tre.l.baſi-
lica. & ipſi ac Spe.bene ſenſerunt vt hoc lucrum ſit profe-
ctitium,ſi filius erat in poteſtate patris : quia ex rẽbus pa-
tris acquirit patri, vt patet Inſt.per quas perſo.no.acquir.
in prin. & patet etiam ratione. Filius enim in vſu & exer-
citio rerum paternarum cõuenienti ſuæ perſonæ tenetur
patri:& conſequenter tale opus eſt patri debitum:nec in-
de poſſet filius lucrari, ſicut nec ſeruus.Nec bene ſoluunt
iſti ad l.ſi ita.nec ad l. per ſeruum, quia quantum ad hoc
eadem eſt ratio de filio, per quem patri, ſicut per ſeruum
domino, acquiritur : nec etiam bene probant per d.l.cum
oportet, quia ipſa expreſsè excipit lucrum, quod ex ſub-
ſtantia patris ſit,vt patet intuenti.Et hoc intellige,etiam ſi
filius ex fructibus fundi iterum lucretur : quia ſi profecti-
tium eſt,quod ei donatur intuitu patris, multo fortius qđ
ei obuenit auxilio ſubſtantiæ patris. Si tamen filius non
erat in poteſtate patris, vera eſt opinio prædicta, & pro-
13 cedunt omnia allegata. ¶ Decimotertiò * quæritur, quid
ſi filius ex pecunia data à patre lucretur per vſuras ? Et vi-
detur dicere gl.in d.l.cùm oportet, ꝙ ſit lucrum profecti-
tium,quod ſecundùm Bart.procederet ſecundùm antiqua
iura vſuram permittentia : hodie verò nec profectitiũ eſt,
nec aduẽtitium,ſed totum reſtituendum.¶ Decimoquar-
14 tò quæritur,* de his quæ filius acquirit ex delicto ? Et di-
cit Bart.ꝙ non quæritur patri : vt l.quod ſeruus.ff.de acq.
poſſ.& l.quod autem ex furto.ff.pro ſocio. niſi filius fecil-
ſet vſuras iuſſu patris : quia cum vterquẽ reſtituere tenea-
tur, quæritur patri : ſemper tamen deducto eo, quod filio
pro opere debetur.hæc ex illo. Hoc autem caſu poteſt fi-
lius per ſeruum opus ſibi quærere, licet illicitè, quia non
15 tenebatur in hoc patri.¶ Decimoquintò * quæritur, quid
ſi filius negotiãdo in Galliis ex rebus patris captat bene-
uolentiam regis,& inde aliquid dono lucratur ? Et dicere
videtur Spec. ꝙ hoc ſit profectitium.Bart.verò in d.l.cùm
oportet. dicit hoc dictum Spe.eſſe contra caſum.l.ſocium
qui in eo.ff.pro ſocio.& tamen idem Bart.aliquando dicit,
ꝙ quicquid filius habet beneficio vel occaſione patris,eſt
profectitium, vt s.§.j.Sed veritas eſt vt hoc profectitium
non ſit, ſed aduentitium:quia text.in d.l.ſocium.virtuali-
ter diſtinguit, ꝙ occaſione patris filio dupliciter aliquid
obuenit. Primò.ſ.proximè & immediatè:ſicut ſi filio meo
in Anglia à te reperto dediſti decem,quę non niſi propter
me dediſſes:vnde ſum cauſa proxima.Secundò remotè,ſi-
cut ſi propter patrem meũ habui notitiam alicuius domi-
ni:qui plus vel æquè me vt patrem meũ diligit : & quod à
tali datur,non eſt profectitiũ.Vnde oẽs leges, quæ dicunt
inſpiciendũ cuius contemplatione vel cã aliquid ſit datũ,
intelligi debent de cauſa proxima.d.l.ſocium.quoniam in
damnum acquirentis non conſideratur cauſa remota.l. ſi.
ff.de coniug cũ emancip.lib.ſed bene quantũ ad cõmodũ.
16 l.ſi fortè.ff.de ca.pe.¶ Decimoſextò * quæritur, vtrum fi-
liusfamilias, qui vigore ſtatuti ex morte vxoris lucratur
dotẽ vel partẽ eius, hoc lucrũ habeat quaſi profectitium?
Et dico, ꝙ in hoc variè loquuntur Doct.imò Bart.ſibiipſi
videtur contrarius. Nã in l.ſi cùm dotẽ.§.tranſgrediamur.
ff.ſolu.ma.dicit,ꝙ tale lucrũ non eſt filio profectitium,ſed
aduentitiũ,fundans ſe ſuper tex.in l.cũ oportet.C.de bon.
quæ lib.& idẽ tenuit Io.de Pla. Sed ipſemet Bart.in tract.
de duo.fra.maturius & æquius loquens dicit,ꝙ ſi filius ſu-
ſtinet onera matrimonij de lucro ſuæ pſonę,vt puta ſepa-
ratus à patre,erit ei aduentitiũ : ſi verò hæc ſuſtinet pater,
erit filio profectitiũ.Et ſic intellige Dy.in d.§.tranſgredia-
mur,dicentẽ,ꝙ nõ eſt aduẽtitiũ,ſed poſt mortẽ patris cõi-
cabitur,per l.ij.C.fam.erciſ.Si verò partim pater & partim
filius ſuſtinet:tunc pro rata oneris partim profectitium, &
partim aduentitium erit.l.ſed & ſi quis.§.j.ff.de vſufruct.&
l.ſi ſeruus cõis.§.fi.ff.de ſtip.ſer.Et hoc ſequitur Bald.in d.
l.ij.& gl.in l.dotem.ff.de caſtr.pecu. & Dyn.vbi s.& Cyn.
Et vtique ſic tenendum eſt per arg.à contrario,in l.profe-
ctitia.§.j. in verbo, nihil erogauit.ff.de iure dot. vbi dicit
Iuriſ.ꝙ ſi pater repudiat legatum ſibi factum ad hoc vt fi-
lio genero acquiratur,illud non cenſetur profectitiũ, quia
ꝓpter illud pater de ſuo nihil erogauit, & cõſequẽter vbi
erogatio vel impenſa patris eſt cã acquiſitionis,erit profe-
ctitium, vt hîc, vbi pater fecit ſumptus nuptiales, & ſuſti-
nuit onera,propter quæ datur illud lucrũ dotale.l.actione.
ff.pro ſocio.& l.dotis.ff. de iure dot. ¶ Ad omnes autẽ le-
ges quæ vidẽtur in contrariũ,dicatur,ꝙ loquũtur qñ pater
non ſuſtinet onera prædicta:& ad ſtatutũ dicens,ꝙ mari-
tus lucratur,dicendũ eſſe verum.qñ non eſt filiusfamiliàs,
aut ſi eſt,lucretur,ſed non ſibi, verùm patri.¶ Decimoſe-
17 ptimò * quæritur vtrũ acquiſitũ per filiũfamilias in dubio
præſumatur profectitium? Et Bar.vbi s.diſtinguit.Nam ſi
reſultat ſuſpicio delicti niſi ſic præſumat, puta quia filius
præſumeretur turpiter acquiſiuiſſe, cùm aliter habere ne-
quiuerit, ſic credetur ex bonis patris acquiſitum, vt euite-
tur ſuſpicio delicti.l.ſi defunctus.C.arbit. tutel.& l. Quin-
tus.ff.de do.inter vir.& vxor.& l.ſi vxoris nomine.C.eod.
Si verò ſuſpicio delicti euitatur, præſumetur ex bonis fi-
lij, vt dictis legibus.Si verò nec euitatur, nec oritur ſuſpi-
cio delicti, recurrendum eſt ad coniecturas.C.de epiſc.&
cle.auth.licen.Et hæc omnia ſunt ſeruanda in prælato, &
tutore,vxore, & hmõi, qui circa bona aliorum verſantur
in conſciẽtia:licet gl.in d.l.cùm oportet.aliter dicat.¶ De-
18 cimooctauò * quæritur, vtrum donatũ vel relictum filio-
familiàs ab extraneo,ſit aduẽtitiũ ? Et Bar.in prędicto tra.
diſtinguit.Nã ſi eſt datũ cõtẽplatione patris,erit profecti-
tiũ,ſi cõtemplatione filij,erit aduentitiũ.l.ſed ſi plures.§.in
arrogato.ff.de vulg.& pup.ſubſt. & l.aditio.ff.de acq.hær.
& l.ſed & ſi quid donetur.ff.de vſufr. & no.glo.in d.l.cum
oportet.Si verò nõ apparet cuius contemplatione ſit datũ,
depręhẽdetur primò ex futuro euentu.Vnde ſi relinquitur
filio vt poſt mortẽ patris habeat, prẽſumit cõtemplatione
filij datũ, ſi verò tñ viuẽte patre prẽſumit datũ contẽpla-
tione patris,& ſecũdò ex ope, puta qa filius negotiãdo fe-
19 cit amicitiam,vt s.§ xv.¶ Decimononò quęritur,* vtrum
donatũ filio à pr̃e ſit aduẽtitiũ? Et dicit Bart.in d.tract.ꝙ ſi
præceſſerunt merita filij, quæ ſi extraneus feciſſet, illi do-
naſſet,ſic donatio tenet à principio,nec poteſt reuocari,&
erit aduentitiũ, ſecundũ gl.C.de inof.teſt.auth.vnde ſi pa-
rens,& cõcor.Iac.Butr.Si verò non dat propter merita,ſed
vt filio,eſt ſimplex donatio,quæ nõ valet, niſi morte con-
firmetur.de quo s.Donatio.ij.§.vij.Et an pater,qui mona-
chatur,perdat vſumfructũ in aduentitiis cũ multis aliis,vi-
20 de ibi propè. ¶ Vigeſimò quæritur, * vtrum pater tenea-
tur facere inuentariũ, cum recipit bona aduentitia filiorũ?
Et dicit Mar.Silli.ꝙ Bononiæ in facto deciſum fuit,ꝙ nõ,
tum:quia nõ habet de his reddere rationẽ, tũ quia hoc nõ
eſt lege cautũ,tũ quia ita habet legũ interpres conſuetudo.

RVRSVS de Peculio ſecundò, quantùm ad diui-
ſionem fratrum,& ſociorum.

1 *Societas quid,& quid ſocius.*
2 *Societas à quibus,circa quid,& quomodò contrahi poſſit.*
3 *Societas quotuplex ſit.*
4 *Societas quomodò cognoſcatur inter aliquoscontracta.*
5 *Societas omnium bonorum quomodo cognoſcatur.*

Societas

6 Societas quando incipiat, & quando finiatur.
7 Peculium quod communicetur inter fratres, & quod non.
8 Pecunia data filio à patre pro ſtudio an poſteà computetur in ſua parte, & quid ſi eam ludo conſumpſit. num. 10.
11 Filius, qui de mandato patris cœpit ſtudere, an poſt mortem eius perſiciat ſtudium de communibus bonis.
12 Expenſæ factæ à patre circa vxorem filij, an tempore diuiſionis computentur.
13 Expenſæ factæ à patre in peculio aduentitio filij, an poſteà computentur.
14 Obligatio patris pro delicto filij, an poſteà computetur in partem filij.
15 Patre dante damnum in bonis aduentitijs filij, an fratres reſarciant.
16 Debitum contractum ab vno fratrum poſt mortem patris, an ſoluatur de communi.
17 Lucrum factum ab vno ex fratribus cum pecunia hæreditaria, an ſit communicandum.
18 Commune an ſit, quod emptum eſt ex pecunia communi.
19 Fratre maiore adminiſtrante nomine communi, an minor teneatur approbare.
20 Fratres in communi viuentes an communicent lucrum veniens ex officijs publicis vel meritis perſonæ. & nu. 24.
21 Socio vno ponente operas & alio pecuniam, ſi tota pereat, an teneatur alius.
22 Fratribus in communi viuentibus, ſi vnus aliũde aliquid attulit pro cõmuni victu, vel reparationibus, an illud repetat. & nu. 23.
25 Hæredum vno ob maleficium condemnato, ſocij nihil ſoluent.
26 Sociorum vnus ſi fecit ſumptus ob honorem ſuum vel nuptias, an ſolus ſoluit.
27 Fratris vnius factũ an noceat alteri, ſi ſunt ſocij omniũ bonorũ.
28 Frater vnus an dotet filias ſuas de communi, ſi ſint ſocij omnium bonorum, & quid ſi vnus dotet filiam alterius. nu. 29.
30 Societas omnium bonorum inter ſpurium & legitimum, an faciat eos æqualiter hæredes.
31 Socius ſi alteri communicet lucrum vſurarum, an eum epiſcopus compellet reſtituere.
32 Lucrum vxoris alterius fratrum, an communicetur in diuiſione.
33 Diuiſio qualiter fiet inter fratres, ſi vnus eorum habet liberos, qui plus laborarunt.
34 Frater gubernans bona communia cum fratribus paruis, an petat poſteà ſalarium.

PECVLIVM ſecundò conſiderari poteſt in ordine ad communicationẽ & diuiſionem fratrũ, inter quos eſt cõtracta ſocietas illimitata, & nõ determinatæ rei. ¶ Pri-
1 mò * ergo quęrit̃, quid ſit ſocietas & ſocius? Et dicit Tullius, vt not. Azo. in Sum. tit. pro ſoc. ꝙ ſocietas eſt duorum pluriúmve cõuentio, contracta ob commodiorem vſum, & vberiorem quęſtum: ad quod facit. l. ſi non fuerit. §. plerunque. ff. pro ſocio. Socius autem in ordine ad ſocietatem eſt is, inter quem & alium vel alios eſt contracta ſocietas: ſed in cenſuris ſecundùm glo. Card. & Pan. in c. fœlicis. de pœ. lib. vj. eſt ille qui aliquid cooperatur ad actum damnatum: vnde quando ſunt plures, & nullus eſt principalis, dicuntur agentes: quando verò vnus eſt principalis, alius cooperans, tunc ſtrictè dicitur ſocius in cenſuris: licet largè ſocius criminis dicatur tripliciter. ſ. concomitans, faciens, & non corripiens: vt xvj. q. iiij. ita planè. l. xxvj. diſt. facientis. & tales regulariter non puniuntur eadem pœna.
2 ¶ Secundò * quæritur, à quibus, circa quid, & quomodò ſocietas contrahi poſſit? Et dico, ꝙ ſocietatem contrahere poſſunt, qui ſe poſſunt obligare & contrahere: de quibus multos caſus habes s̃. Donatio. Contrahi autem põt circa omnia bona, & circa aliquã negotiationem, & circa vnam rem. ff. eod. l. ſocietas, niſi res illa eſſet turpis aut flagitioſa. ff. eod. l. neque prætermittendum eſt. Non contrahitur autem conſenſu, ſed per conſenſum. ff. pro ſoc. l. qui admittitur. & hoc re, verbis, & per nuntium. ff. pro ſocio. l. ſocietatem, & ad tempus, & in perpetuum. i. dum viuent ſocij: & ſub conditione. ff. pro ſoc. l. j. C. eo. l. pe. ſine fine verò con-
3 trahi nõ põt. ff. eo. l. nullã. ¶ Tertiò * quæritur, quotuplex eſt ſocietas? Et dico, vt colligitur ex not. per Bartol. & per Bald. in l. ſi patruus. C. cõia vtri. iud. & per eundem Bald. in additionibus ad Bartol. de duobus fratribus, ꝙ eſt triplex. ¶ Prima eſt omnium bonorum, in qua cõicantur omnia quæſita ex quacunque cauſa, laborando vel negotiando, vel ex dono, aut legato, vel hęreditate, & hmõi. & ſtipẽdia data militi. l. qui ſtipendia. C. de procur. & ſalaria quæcunque habita ex caſtrenſi vel quaſi. ff. pro ſocio. l. cũ duobus. §. idem Papinianus, aliàs eſt. l. ſi fratres. & acquiſitum ex iniuria ſibi facta, vel ex l. Aquilia, vel ex damno ſuo corpori illato, vel filiis ſuis. d. l. cum duobus. §. ſocium. & generaliter omne quæſitum licitè quocunq; titulo vel cauſa: arg. à cõtrario ſenſu, in l. cũ duobus. ff. pro ſocio. non aũt quęſitũ illicitè, vt ibi patet. Et ſimiliter cõicantur omnia debita licita, & omnia damna etiã condemnationum factarum per iudicis iniuriam: licet ſecus ſi eſſent factæ iuſtè. d. l. cum duobus. §. ibid. Eo tamen caſu, quo ratione maleficij condemnatio eſſet iuſta, tenentur ſocij cõtribuere: ſi eis ſciẽtibus & acceptantibus pro cõi vtilitate maleficium factum eſt, quia eſt cõe: & ſicut in lucro, ita & in damno cõicabunt. Si verò ignoranter acceptarunt lucrum iniuſtum, tunc ſocius auferet illud, & ſatisfaciet. l. ſi igitur. ff. pro ſoc. & ſic ſolus ſoluet cõdemnationem, etiã ſi eſſent ſocij omniũ bonorum, ſecundùm Spec. Et licèt de iure, ex quo lucrũ illicitũ cõicabit, non poſſit illud auferre, niſi poſt condemnationẽ. l. quod eñ ff. pro ſoc. tamen ſi ſacerdos iniungat ei vt ſatisfaciat læſo, intelligitur nõ ſolùm lis cõteſtata, ſed etiã ſententia lata: & ſic pręceptũ ſacerdotis eſt ſententia, ſecundùm Hoſt. in c. ſi. de ſepul. ¶ Secũda eſt generaliter omnis quęſtus & lucri, quod idem eſt. l. ſed & ſi adiicitur. ff. pro ſoc. in qua cõicantur omnia, quæ veniunt ex quæſtu. i. induſtria ſeu ſolertia alterius, vt exercendo mercantiam, & ſimilia: & ſimiliter damna, quæ ex ſocietate, ſicut ex cauſa proxima, veniunt: nõ autẽ cõicãtur ea, quæ veniunt ex officiis vel meritis perſonæ: vt donatio ſimpliciter, vel cauſa mortis, aut legata vel hæreditas: nec ſimiliter ſalaria aduocationis, tabellionatus, vel ſimilium, nec debita alterius: niſi quæ fiunt cauſa quęſtus vel ſocietatis: etiam ſi licitè contraxiſſet: vt quia maritauit filiã, vel militauit, aut tenuit filiũ in ſtudio, & multò minus ſi ſunt illicitè cõtracta. vnde cõdẽnationes ſiue illicitę ſiue licitæ nõ cõicantur. Et hæc ſocietas ſemper intelligitur cõtrahi, quãdo ſocietas cõtrahitur ſine diſtinctione, vt in l. coiri. ff. pro ſocio. ¶ Tertia eſt ſocietas certæ rei, puta conuiuendi, quia viuunt ad vnum panem, & ad vnum vinum, vel certę negotiationis, vel lucrorũ, quæ conſequuntur, licet in diuerſis negotiationibus, vel operibus, ex quibus lucrentur, quãuis aliquãdo alter operã, alter pecuniã ponat, aliquando vtrunque de quibus j̃. Societas. Et in hâc cõicantur lucra & damna, quæ veniunt occaſione illius negotiationis vel mercantiarum, de quibus pacti ſunt: ſecus de aliis prouenientibus aliunde. Adde tamen, ꝙ omnia prædicta vera ſunt, niſi ſocij aliter ſpeciali pacto cauerint: quod ſeruandum erit, vel niſi aliter habeat conſuetudo, de quo j̃. Societas. j. §. in fi. ¶ Quartò * quæritur, quomodò cognoſca-
4 tur contracta ſocietas inter fratres vel alios ſimul habitantes, ita ꝙ omnia lucra ſint cõmunicanda? Et dico, ꝙ Bart in l. ſi patruus. C. commu. vtriuſque iudic. diſtinguit vtrum neuter, vel vterque, aut alter tm̃ negotietur. Si enim nullus eorũ negotiatur, non contrahitur ſocietas: licet hæreditatẽ paternam & maternã ſimul indiuiſam teneant. l. cum duobus. ff. pro ſocio. §. ſi frater. Sed in hoc diſſentit Bal. in addi. prædicta, & in d. l. ſi patruus. dicẽs hoc caſu ex actib⁹ poſſe apparere affectũ ſocialem: vt inter nobiles, qui non faciunt quæſtuarias mercantias, & tamen conferunt omnia dona, ſalaria, & dotes, quia nemo negare poteſt hos eſſe ſociales actus, ex quibus præſumitur intentio & voluntas, vt dicũt Ioan. de Arena, ac Rich. & Old. diſcipuli eius. Si verò alter negotiatur, & alter non, ſecundũ Bart. ſimiliter non cõtrahitur ſocietas: quia qui negotiatur, ex hoc magis videtur donare quàm ſocietatẽ contrahere, vt ff. pro ſocio. l. v. Sed Bal. dicit, ꝙ ſi is, qui non negotiatur, oĩa obuenientia ſibi, puta ex redditibus præbendæ vel dotibus confert, & ſi faciant, hincinde ſimiliter, vt ſuprà, cõtrahitur: quia talis præſupponitur mens qualis ex actibus colligi poteſt. arg. l. duo fratres. ff. de acquir. hæred. & l. reprehendenda tu magis es. C. de inſtit. & ſubſtit. & ſimiliter ſecundũ eundem Bal. pręſumitur contrahi, ſi vnus ſe exercet in vna mercãtia vel arte, & alter in altera: vt in aduocatis & tabellionibus: quia lucrorũ communicatio, ſocietatis eſt cõtractio vel inchoatio. Et ſimiliter, ſecundũ eum, ſi vnus habet curã domus, & alius ſit aduocatus, vel alter lucret̃ & poneret in domo. Si verò vterq; negotiatur, dicit Bart. ꝙ ſi alter eſt pupillus, nõ põt intelligi cum eo cõtracta ſocietas: quia hoc nõ poſſet expreſsè. ff. pro ſoc. l. & in conductionibus: ergo nec tacitè. ff. ſoc. l. qui ad certum. Sed ſi vterq; eſt maior, dicit ꝙ ſi cõmunicant lucra: ex hoc inter eos præſumitur cõtracta ſocietas: quia talis cõmunicatio aliter intelligi non põt: non tamen omniũ bonorũ, vt quidam dicũt, ſed quæſtus illius mercantiæ tantùm: quia actus noſtri voluntarij nõ extenduntur vltra ea quæ gerũtur. ff. de iti. actuq; priua. l. j. §. Viuianus. Sed Bal. dicit, ꝙ ſi alter eſt maior, & alter pupillus habẽs tutorẽ, qui cõmunicat, & cui communicat̃, præſumit̃ contracta ſocietas. Et ſi actus ſunt vniformes, ſocietas reſtringitur ſolùm ad quęſtus venientes ex eis: ſed in actibus in ſe difformibus & habẽtibus varietatẽ, præſumit̃ ſocietas generaliter cõtracta: nec cõſideratur an vnus plus, alius minus lucretur in hac generali ſocietate: ſed æqualiter, inquit, oĩa ſunt patienda. l. ſi ſocius pro filia. ff. pro ſoc. Hæc ex illo: qui per hoc nõ intendit hoc probare, ꝙ ſit ſocietas omniũ bonorum, quod negauerat Bar. ſed ꝙ ſit generalis, id eſt, ſimpliciter, ſiue oĩs quæſtus, ſi actus ſunt difformes: vel certæ rei, ſi vniformes, & melius eſt quod dicit Bald. tñ
5 vide j̃. §. ſeq. ¶ Quintò * ſpecialiter quæritur, quomodo cognoſcatur contracta ſocietas omniũ bonorum? Et dico, ꝙ Bart. in l. Titium. ff. de admi. & peri. tut. in §. altero. poſtquã cõcluſit inter fratres maiores negotiantes, & lucra cõmunicantes cõtrahi tacitã ſocietatem: quærit quæ ſocietas cõtrahatur, an ſcilicet omniũ bonorũ, vel vnius negotiationis, aut ſimpliciter? Et reſpondet per regulam, ꝙ actus noſtri voluntarij nõ extenduntur vltra ea quæ gerũtur, allegans multa iura: & deinde infert, ꝙ ſi cõmunicauerunt lucra vnius negotiationis, illius eſt cõtracta ſocietas: & ſimiliter diuerſarum, ſi cõmunicauerũt diuerſarum lucra. Vnde ſi Titius fundum emiſſet ſuo nomine, cõmunicare nõ tenet̃ illũ, ſed pecuniã, ſi lucraſſet ex dicta negotiatione. ff. pro ſocio. l. ſi vnus. §. j. Sed ſi emptio fundorũ communi nomine celebratur, etiã huius negotiationis præſumeretur contracta ſocietas: & cõſequenter cogeretur cõmunicare. hæc ex illo. Qui iuxta ſenſum Bart. in d. l. ſi patruus. intẽdit, vt recitatum eſt. §. priori, ꝙ contrahetur ſocietas certæ rei: quod tamẽ ibi Bal. dicit falſum, vbi actus ſunt difformes: qa contrahitur ſocietas ſimpliciter, ſiue gñalis, id eſt, omnis lucri. iuxta Berta. verò in tit. Societas. videtur, ꝙ contrahat̃ omnium bonorũ: quia ad videndũ quomodo tacitè contrahatur talis ſocietas, ſcilicet omniũ bonorũ, remittit ad Bart. in d. l. Titium. & ad Petr. de Peruſ. in tract. ſocie. iij. parte. col. xiiij. & Franc. Por. de duob. fratribus. ij. q. lvj. Ego verò dico, ꝙ Bald. melius intellexit Bart. & ꝙ ſocietas omniũ bonorum non contrahitur, niſi expreſsè agatur, ꝙ ſint ſocij omniũ bonorũ. ff. pro ſoc. l. iij. §. cum ſpecialiter. & l. coiri. ff. eo. vbi dicitur, coiri ſocietatem etiam ſimpliciter licet: & ſi non fuerit diſtinctũ, videtur coita eſſe vniuerſorum, quę ex quæſtu veniũt, hoc eſt, ſi quod lucrũ ex emptione, venditione, locatione, vel cõductione deſcendit. hæc ibi. Prædicta autẽ expreſſio vel diſtinctio ſecundum aliquos fieri poteſt verbis & actibus: ſecundum alios verò non põt fieri niſi verbis: quod videtur velle glo. in d. l. coiri. quę habet in verbo, diſtinctũ, id eſt, expreſsè dictũ, ꝙ fiebat omniũ bonorum. s̃. eod. l. iiij. §. j. hæc gloſ. Ego autem dico, ꝙ fit ver-
6 bis principaliter, & ſecundariò effectibus. ¶ Sextò * quæritur, quo tempore incipiat, & quo finiatur ſocietas? Et dico, ꝙ ſi verbis contrahatur ſtandũ eſt cõuentioni: ſi verò actibus, dicit Bart. in d. l. Titium. ꝙ ab eo tempore incipit quo ſocij cõmunicare cœperint, & ab eo ex quo deſierint communicare, diſſoluta. ff. pro ſoc. l. vtique. ſi tamẽ alter tantum deſiit cõmunicare, & non renunciauit ſocietati, ſeruandum
7 eſt quod dicitur in l. actione. ff. eo. ¶ Septimò * quærit̃, circa fratrũ diuiſionẽ, quod peculiũ ſit cõmunicandũ, & quod non? Et dico, ꝙ ſi nulla interuenit ſocietas, vt patet ex dictis tit. priore. §. j. cõmunicabitur ſolùm profectitium, non autẽ caſtrenſe, nec quaſi caſtrenſe, nec aduentitiũ. Et quod de his peculiis dicitur, intellige de omnibus, de quibus in tit. priore dictũ eſt, ꝙ pertinet ad hoc peculiũ vel ad illud. Adde etiam quæ dicẽtur ab hoc §. vſq; ad decimũoctauum incluſiuè. Si verò interuenit aliqua ſocietas, dic vt j̃. inci-
8 piendo à §. xix. vſque ad fin. ¶ Octauò * quæritur, vtrum pecunia data filio à patre pro ſtudio, poſt mortẽ patris ſit computanda in ſua parte? Et dicit Bart. in d. tract. ꝙ ſi apud patrẽ nihil erat quod eſſet filij, nõ imputabitur filio in partem. l. quæ pater. ff. fami. erciſc. Si verò apud patrẽ erat pecunia filij ex peculio caſtrenſi vel quaſi: tunc in dubio pręſumetur, ꝙ pater adminiſtratorio nomine egerit id de pecunia ipſius filij: & ſic imputabitur in partẽ eius: ad quod facit quod not. in l. ſi. C. de dot. promiſ. Quod tamen videt̃ limitandũ, quando pater dedit pro cauſa neceſſaria, nõ aũt pro voluptaria: iuxta ea quæ habes s̃. Legatum iij. §. xij.
9 ¶ Nonò * quæritur, quid ſi pater dedit filio pecuniam pro libris emẽdis, & ille luſit, vel expoſuit in meretrices? Et dicit Bar. in authent. quod locum. C. de colla. ꝙ poſt mortem patris cõputabitur illi in ſuam partem. arg. d. authent. ſicut mulieri quæ paſſa eſt cõſumi dotem, cõputabitur ei in ſuã partem, vt in d. authen. quod locũ. Et ſimiliter dic de donato à patre filio pro emancipatione, quod erit computandũ ei tempore diuiſionis, ſm Bar. in l. j. §. nec caſtrenſe. & in l.
10 vt liberis. C. de collat. ¶ Decimò * quæritur, ſi pater filio in ſtudio exiſtenti miſit pecuniã pro libris emendis, cauẽs in libro rationũ ſuarum, ꝙ filius eam debeat conferre: cuius erit damnũ, ſi librorũ valor decreuerit? Et dico, ꝙ erit cõmune hæredũ, nec iſte cõferre tenet̃ quod conſtiterũt: ſed ſolùm quod valent, per glo. in d. l. illud. C. de coll. in verbo poterat.

Poterat.Si autem valor ſupercreuit beneficio fortunę:dicit
Raph.in d.l. illud. ꝙ hoc lucrũ tanquam aduentitium de-
bet eſſe præcipuũ filij:vt l. filij.C.de collat.licèt Lud.dixe-
rit contrarium in d.l.illud.per tex.in l.ſecundũ naturam.ff.
11 de reg.iur.& hoc placet.¶ Vndecimò * quæritur , vtrũ fi-
lius, qui incœpit ſtudere viuẽte patre de mãdato eius poſ-
ſit mortuo patre de cõmunibus bonis ſtudiũ perficere? Et
dicit Bar.in d.tract.ꝙ nõ:quia factũ patris erga filiũ initia-
tũ,eatenus obligat hęredẽ, quatenus pater erat obligatus.
l.& ſi filium.ff.de mun. & ho.iuncta.l.honores.§. is qui.ff.
de decur. & l.ſi filia.§.idẽ ſcribit.ff.fam.erciſ.propter quod
cõcludit Bal.in addi.ad d.tract.ꝙ ſi vult ſtudiũ ꝑficere, fa-
ciat de ſuo:& ſimiliter ſi vult doctorari:qa eſt nouus act⁹.
l.ſi ſeruus legatus.§. ſed ſi cũ mihi ex teſtamẽto.ff. de leg.
12 j.nec fratres tenẽtur ei, ſi nolũt.¶ Duodecimò * quæritur,
vtrũ tempore diuiſionis fratrũ veniãt expenſæ factæ à pa-
tre circa vxorẽ filij familiàs quò ad veſtes & alia ornamẽ-
ta?Et dicit Bal.vbi ſ.& in l.in his.ff.ſol.mat.ꝙ de conſum-
ptis filius nõ tenetur:nec alius poteſt dicere, ego ducã eã,
& tantundẽ exponã de cõmuni:niſi pater aliter cauerit in
teſtamento.l.3.§.fi.ff. de mune.& ho.& ibi per glo.& l.ex
parte.§.filius.ff.fam.erciſ.De extantibus aũt, vt ſunt veſtes
& alia ornamẽta, ſi neceſſaria ſunt ad quotidianum vſum
non cõferũtur,ſed ſunt vxoris & à principio tenuit dona-
tio inter ſocrũ & nurũ l.ex annuo.ff. de do.inter vir.& vx.
l.ſi dos.cũ ſua.gl.ff.ad l.Falc.Si verò nõ ſunt neceſſaria ad
quotidianũ vſum,ſed ſunt pretioſa : tunc illa, qualia ſunt,
debent cõferri.l.illud veſtimentũ.ff.de pec. Nec poteſt di-
ci,ꝙ morte ſit confirmata donatio ,quia non præſumũtur
donata,ſed ad vſum conceſſa.l.mortis.in fi.ff.de don.inter
vir.& vxo.&hoc niſi magna dignitas & diuitiarũ cumulus
præſumptionẽ faceret in contrariũ.l. filius.ff.de do. Simi-
liter dic in factis pro filia.l.cùm hic ſtatus.§.oratio.ff.eod.
Et pro prædictis facit.l.fin.ff.ſol.mat.& qđ dicit Bart.in l.ſi
vt certo.ff.cõmo.Ang.tamen in l.ſi ex re domini.ff.de ſtip.
ſeruo.per gl.ibi poſitam determinat,ꝙ veſtes lugubres da-
tæ mulieribus,efficiũtur ipſarum.ſuprà Donatio.ij.§.v.De
dote verò data filię filij ab auo ipſius,quomodò nõ ſit cõ-
13 municanda , vide ſ.Dos.§.j. ¶ Decimotertiò * quæritur,
vtrũ expenſæ factæ à patre in peculio filij aduentitio poſt
mortẽ filij ſint comunicandæ inter fratres poſt mortẽ pa-
tris?Et dico,ꝙ Bar.in prædicto tractatu diſtinguit.Nam ſi
fuerunt neceſſariæ, vel ad perpetuã vtilitatẽ, filio imputa-
buntur.l.ſi.§.fin.C.de bo.quæ lib.& l.iubemus.C.ad Treb.
& hoc ſi pater fecit animo repetẽdi, ſecus ſi animo nõ re-
petẽdi.Et ſi de animo neſcitur, ſi ſunt parui ſumptus, præ-
ſumerentur donati.l.ſi ſeruus.ff.de don.inter vir.& vxor.ſi
verò ſunt magni,ita,ꝙ excedant fructuũ quantitatẽ,vide-
tur habuiſſe animũ repetendi, niſi in cauſa alimentorũ vel
ſimili expendiſſet.l.alimenta.& l.Neſennius.§.prætereà.C.
de neg.geſt.Secus ſi fructuũ quãtitatẽ non excedunt , quia
videtur etiã tunc donaſſe.In impẽſis tamen, quas fecit vir
in rebus vxoris gratia fructuũ quærẽdorũ, colligendorũ,
& conſeruandorum, ſine vlla diſtinctione ſibi facit.l ſi.ff.
de impen. & ab vxore vel eius hæredibus non repetet. In
aliis aũt,ſi ſunt modicæ,nõ repetũtũr,ſi verò ſunt magnæ,
repetuntur.l.omnino.ff.de imp.quod tamen fallit vt ibi.Si
verò dicti ſumptus à patre facti, nõ ſunt neceſſarij,nec ad
perpetuam vtilitatẽ,ſed ſolùm ad vtilitatẽ fructuum, non
ſunt cõmunicandi , quia onera pertinẽt ad eundẽ patrem.
Et idẽ dicendum eſt de eo quod expẽdit in datiis & colle-
ctis, cùm habeat vſumfructũ.l.ſi pendentes.ff.de vſufruct.
Nec obſt.l.vnica.§.nec impẽſas.C.de rei vxor.act.quia vir
habet dotẽ propter onera matrimonij,ideoq; grauari non
debet onere impenſarũ, & nõ erit hoc in alio vſufructua-
rio:quia ſimpliciter habet ex alia cauſa, vt ex cõtractu vel
14 quaſi & concor.Bald.vbi ſ. ¶ Decimo quartò * quæritur,
vtrum patre obligante ſe pro delicto filij , ſit totum cõpu-
tandum in parte filij poſt mortem patris?Et dicit Ioan.de
Plat.Inſtit.de oblig. quæ ex quaſi delict. naſcun. §.ſi filius.
ꝙ pater non tenetur pro filio cõdemnato in iudicio ſolue-
re condemnationem de ſua legitima,vt eſt caſus in l. & ſi
condemnatus.ff.de noxal.act.Si tñ ſe obligauit, dicit Bald.
vbi ſ.ꝙ ſi hoc fecit ductus naturali pietate, oẽs fratres de-
bent pro ſua parte ſuſtinere.l.liber captus.ff.de capt. Sed ſi
fecit ex neceſſitate, puta hoc ſtatuto dictante, vt not.gloſ.
ſuper rubrica.C.de decret. decur. naſcitur ex tali geſtione
negotiorũ naturalis obligatio trãſiens ad hæredes,ideoq;
ſoluet de ſua parte filius , non de cõmuni.l.igitur.ff.de lib.
cauſa.& quod not.Doct. de eo qui cogitur ſoluere cõdem-
nationem alterius.l.ij.§.fin.ff.de verb. oblig. ¶ Decimo-
15 quintò * quæritur,vtrum patre dante damnũ in bonis ad-
uentitiis filij,teneantur fratres emendare de communi:Et
Bal.vbi ſ.diſtinguit. Nam ſi dilapidatio eſt ſolùm fructuũ,
nõ tenentur.l.cùm oportet.C.de bon.quæ lib. quod limita
verum qñ pater habet vſumfructũ dicti peculij ſecus qñ is
cui legauerat,prohibuit vſumfructum quæri patri.qđ fieri
põt ſecundũ glo.in auth.vt liceat matri & auiæ.& in auth.
excipitur.C.de bon.quæ lib. Si verò dilapidatio concernit
rei perpetuã deteriorationẽ, vel intolerabilẽ læſionem, ſic
etiã tenẽtur.d.l cùm oportet.§.ſed cùm tacitas. ¶ Decimo-
16 ſextò * quæritur, vtrum debitum contractũ poſt mortem
patris ab vno fratrũ, ſit ſoluendum de communi ? Et dicit
Spec.in tit.de iudic.ꝙ non,niſi contractũ ſit ratione com-
munis vtilitatis vel ſocietatis,& in communem vtilitatem
profectum,quod probare debet qui cõtraxit,& ſic de com
muni ſoluere,arg.l.omnis.ff.pro ſoc. quod ſi non probat,
per eum ſolui debet abſq; grauamine alterius.ff.de reg.iu.
l.nõ debet.ff.pro ſoc.l.iure ſocietatis. ſimiliter nec dos de-
bet ſolui de cõmuni, niſi ſit verſa in cõmunem vtilitatem,
& idem de cõdemnatione ſoluta ꝑ vnum,vt ſ.§.iij.¶ De-
17 cimoſeptimò * quæritur, vtrum lucrũ quod faciat vnus ex
fratribus cum pecunia hæreditaria mercando ſit cõmune
cum aliis fratribus?Et Bal.vbi ſ.in d.l.ſi patruus.diſtinguit.
Nam ſi fecit nomine communi, cõmunicabit. Si verò no-
mine proprio , nõ communicabit.l.Titium & Mæuium.§.
alterum.ff.de admin.tutor.quod verum eſt niſi ſit tutor vel
curator aliorũ fratrum : quia ſic lucrum,quod fecit ex pri-
ma mercantia empta de cõmuni , debet eſſe cõmune, licet
nomine ſuo fecerit:quia illa mercãtia quaſi empta de cõ-
muni erat cõmunis,aliud autẽ,quod fecit de pecunia em-
ptionum iteratarũ,& nomine ſuo,erit ſuũ,& non cõmuni
cabit illud, quia pecunia redacta ex mercãtiis cõmunibus
non eſt cõmunis, ſm gloſ.in d.l.ſi patruus. Et idem dic de
eo qui negotiatur de pecunia minoris,aut eccleſiæ, vt in l.
ſi vt proponis.C.de rei vend.Si verò neſcitur cuius nomine
fecerit, tunc ſi cõtinuauit negotiũ ſolitum cum alio fratre
mortuo , ſuperſtitibus filiis fratris indiuiſam ſubſtantiam
poſſidentibus,ſic videtur nomine cõmuni feciſſe, arg.l.&
ſeruus.ff.de neg. geſt.§.ſi viuo. Si verò fecerit negotiatio-
nem inſolitam,ſic præſumetur, ꝙ nomine proprio,ſi n.l.d
aliud appareat ex libro rationum. concor.Bart.in d.l.ſi pa-
truus.Adde tñ primò,ꝙ eo caſu quo neſcitur quo nomine
emerit,ſi emptor erat tutor,in dubio præſumetur, ꝙ eme-
rit nomine cõmuni,ſecundùm multos.arg.l.poſt mortem.
ff.quando ex fac.tut. Adde ſecundò,ſecundùm Bald.quod
eo caſu quo cõi pecunia & cõi nomine negotiatur,quate-
nus lucrum eſt cõe, eatenus & damnum:& hoc ſi agg eſ-
ſus eſt ſolita negotia, diſcretè operando:ſecus ſi inſolita,
quia tunc ſibi imputet.l.ſi negotia.ff.de neg.geſt.Concor.
18 Bart.in l.Titius.ff.de admi.tut.¶ Decimooctauò * quæri-
tur, vtrũ emptum ex pecunia cõi vel redacta ex rebus cõi-
bus,ſit cõe ? Et Bart.in d.l.ſi patruus.C.comm.vtri.iud.di-
ſtinguit.Nã aut emi aliquid nomine cõi, aut proprio , aut
dubitatur. Si quid igitur emptum eſt nomine cõi , eſt cõe
altero habente ratũ : vt l.ſi ego.ff.de neg.geſt.Si verò no-
mine proprio,tunc ſi emit ex pecunia propria, eſt propriũ
non cõe.Si verò ex pecunia cõi:aut ille,qui in re cõi ven-
dicat partem,erat maior,& nihil petere poteſt in re vt ibi:
aut minor:& tunc ſi is,qui emit, non erat tutor, nec cura-
tor,eſt idem:vt l.filiæ.ff.de ſolut.Si verò erat tutor aut cu-
rator, res efficitur cõis : vt l.ij.ff.quando ex fac.tu.Si verò
dubitatur ex qua pecunia emerit:pręſumitur quòd ex pro-
pria , vt l.ſi defunctus.C.arb.tut. Nec eſt ibi recurrendum
ad coniecturas,cuius conditionis fuerit artifex,vel non.Si
verò emit quidẽ, ſed dubitatur cuius nomine:præſumitur
in dubio emiſſe nomine proprio : vt l.magis.ff.de ſolut.&
ſic iſta quęſtio & præcedẽs eodẽ modo ſoluuntur.¶ Deci-
monono * quęritur,vtrũ ex duobus fratribus,quorũ vnus
19 maior cõi nomine adminiſtrauit bona minoris,reliquus.
ſ.minor,teneaẗ approbare geſta ꝑ maiorẽ noĩe cõi? Et di-
cit Roſ.in quodã cõſ.qđ incipit,omnipotẽti, ꝙ ſic,quantũ
ad vtiliter geſta.ff.de neg.geſt.l. Pomponius geſta autem
damnoſe rata habere nõ tenetur : imò omnia damna illa-
ta cõi patrimonio per maiorẽ dolo vel lata culpa ipſe ad-
miniſtrans ſibi debet imputare, & minori pro rata emen-
dare tenetur.ff.ſa.et.l.hæredes.§.non tm̃. & §. item culpæ.
& l.ſi puto §.ſed & ſi dolo. & l.in cõi diuidundo. & l. ſi is
cum quo.& l in hoc iudiciũ , & l. cõis ſeruus.ff.cõi diuid.
Et deinde quęrit idem Roſ.an lucrum factum per dictum
maiorem ex pecunia cõi ſit cõicandum , licet minor non
approbet damna illata cõioni, nec ſentit dãnum emergẽs
dolo vel culpa maioris ? Et dicit lucrum eſſe cõe,ſi pecu-
niam cõi nomine adminiſtrauit. ff. pro ſocio.l. ſocius ſo-
cio.in ſi, inquit, tale damnum non compenſatur cum ex-
ceſſiuo lucro,quod adminiſtrans cõioni quęſiuit:quia hoc
non obſtante, damnum illud ſibi imputare tenetur.Et ca-
ſus eſt.ff.pro ſocio.l.non ob eam.cum l.ſeq. Si verò cõem
pecuniam proprio nomine adminiſtrauit , ſibi ſoli quæſi-
uit:vt eſt caſus in §. ſi vnus ex ſociis.l.ſi vnus.ff.pro ſocio.
& probatur in d.l. ſi patruus. Bene tamen hoc caſu poſſet
minor agere contra maiorem,quanti ſua intereſt hanc pe-
cuniam cõi nomine non fuiſſe adminiſtratam : vt not.gl.
20 in d.§.ſi vnus.Hæc ex illo. ¶ Viceſimò * quæritur, vtrum
frater habens cum fratre hæreditatem indiuiſam & ſocie-
tatem ſimpliciter.i.omnis quæſtus, teneatur cõicare lucrũ
prouenient ex officiis publicis,vel meritis perſonę? Et di-
co, ꝙ non , ſed ſolum bona prouenientia ex patrimonio
& mercantia.Vnde dicit Pan.in quodam conſi.quod inci-
pit,in cauſa vertente,ꝙ tale lucrũ non cõmunicabit:quod
probat primò per l.cũ.duobus.§.ſi fratres.ff.ꝓ ſocio.vbi ſi
fratres tenuerũt hæreditatẽ paternã indiuiſam, vt emolu-
mentum ac dãnum in his cõiter ſentiretur , quod aliunde
quæſiuerunt,in cõe nõ redigitur,quaſi videatur contracta
ſocietas in bonis patrimonialibus,nõ autẽ in lucris aliũde
obuenientibus.Quod maximè verũ eſt in lucris quęſitis ex
officio vel meritis ꝑſonæ:quia in his eſt ſpeciale,ꝙ quan-
do etiam contrahatur ſocietas ſimpliciter etiã expreſsè,non
intelligitur cõtracta niſi in prouenientibus ex quæſtu ſeu
induſtria ꝑſonarũ,vt exercẽdo mercimonia, & ſimilia:nõ
aũt in ꝓueniẽtibus ex meritis ꝑſonæ, vnde hæreditas,vel
legata,ſeu donationes, quæ vni ex ſociis deferunẗ,nõ ve-
niũt in cõi:vt l.coiri.cũ.§.ſeq.ff.pro ſocio. Salariũ autẽ de-
latũ rõne officij prouenit potius ex merito perſonæ, q̃ ex
quæſtu ſeu opa ſocij.Pro quo facit.l.cũ muneris.ff.de mu.
& ho.& qđ no.in l.j.ff.ſi menſ.fal.mo.di.Hinc eſt, ꝙ om-
ne qđ lucratur filius familias ex officiis publicis , acquirit
ſibi,& nõ patri,&reputaẗ quaſi caſtrẽſe.C.de inoſ.teſt.l. ſi.
& cõſequẽter à fortiori in præſenti caſu nõ debent prædi-
cta lucra eſſe cõia:niſi pacto expreſſo hoc fuerit cõuentũ.
Et idẽ apertius ſentit Spec.in ti.de iud.§.ſequitur.ver.quid
ſi alter. vbi plus dicit.ſ.ꝙ ſi vnus ex fratribus remotus fuit
ab officio ꝓpter inſufficiẽtiã ſuã, & in locũ eius alter ſub-
ſtitutus,nõ debet ſalariũ eſſe cõe,ſed præcipuũ fratris ſub-
ſtituti.Et idẽ vr̃ ſentire Bar.in d.l.ſi patruus.volẽs,ꝙ ſi ne-
mo ex fratribus habẽtibus in cõi negotiaẗ,nõ ſit cõtracta
ſocietas in bonis aliũde quęſitis.in quo licet diſſentiat Bal.
tñ,vt aliq̃ dicũt,dictũ ſuũ aperto iure nõ probatur.Vel dic
ꝙ licet verũ dicat:tñ ſentit, ꝙ ſocietas nõ extenditur vltra
quã actus geſti pręcedãt : vnde vbi ex actibus nõ cõtrahi-
tur niſi ſocietas ſimpliciter,quæ cõicationẽ negotialiũ lu-
crorũ non excedit,vt in caſu iſto, ſi alter ſociorũ acquirit
aliquid caſtrẽſe vel quaſi, illud nõ cõicatur.Nec obſtat,ꝙ
iſta lucra deputet in cõem vtilitatẽ,nec ex hoc debet cen-
ſeri, ꝙ voluerit cõicare , quia quicquid ſolus expendit de
ſuo in re cõi, poteſt in eius rei diuiſione repetere.l.in hoc
iudicium.ff.cõi di. ſicut etiam videmus in caſu contrario,
ꝙ ſi ex bonis cõibus dotaẗ filia vnius fratris,debet in diui-
ſione bonorum cõputari in portione contingente ipſum
fratrem:vt not.Spec.in d.§. ſequitur.in verſic.quid ſi vnus.
& idem in aliis expenſis factis pro vtilitate vnius dunta-
xat,vt in d.§.not.Spe.Et hæc maximè procedunt in lucris
quæſitis poſt mortẽ fratris , remanentibus ex eo filiis im-
puberibus,cum quibus non poteſt dici contracta ſocietas:
nec debet præſumi donatio, maximè ſi & ipſe, qui lucra-
tur,habet filios,quia non eſt veriſimile, ꝙ auferre vellet à
ſuis , & dare alienis.Et hæc videtur de mente Bart.in d.l.ſi
21 patruus. ¶ Viceſimoprimò * quæritur, quid ſi ex duobus
fratribus vnus in ſocietate poſuit operas,alius pecuniã,&
caſu omnia periegrũt ? Et dicit Bal.vbi ſ.ꝙ is q̃ poſuit ope-
rã,tenetur alteri ad medietatẽ capitalis, ꝑ l.ſi cũ duobus.§.
in coëunda.ff.pro ſocio.Et ita etiã tenet Iac.de Aret.in l.j.
C.pro ſocio.glo.verò in d.l.ſi patruus.tenet contrariũ. Sed
22 tu dic,vt j.Societas.j.§.vj.¶ Viceſimoſecundò * quæritur,
vtrum duobus fratribus ſimul commanentibus poſt mor-
tem patris , ſi vnus de fructibus laborum ſuorum vel de
aliis bonis poſuit in domo pro cõi victu , poſſit illud plus
in diuiſione repetere?Et dicit Bald.in l.cum duobus.ff.pro
ſoc.quod fructus extantes ſunt ſui,niſi ſit contracta ſocie-
tas in eis.Si verò ſunt cõſumpti,tunc ſi inter eos erat con-
tracta ſocietas cõuiuendi, quia ad vnum panem & vinum
viuebant, non habetur conſideratio ad illud plus:quia ſo-
cietatis iure intelliguntur conſumpti, vt in cap.ſi duo fra-
tres.de fratri.de nouo bene.inueſt.in vſib.feud.& hoc non
rõne fraternitatis, vel cohabitationis, ſed cõis menſæ,ſe-
cundùm Bald.ibi. quod facit pro fratribus , quorum alter
maior eſt in familia. Si verò inter eos nõ erat ſocietas cõ-
uiuẽdi,puta qa vnus erat minor,& cõſequenter nõ cõtra-
hiẗ ſocietas l.& in cõdictionibus.ff.pro ſocio.vel alter fu-
rioſus aut prodigus, cui erat interdicta adminiſtratio, vel
monachus,& ſimiles,tũc expenſæ nõ imputãtur inter fra-
tres,quæ ſunt factę ꝓ alimẽtis.niſi proteſtetur,ꝙ nõ intẽ-
dit

c. t donare.l.Neſennius.ff.de neg.geſt.vel niſi quia reditus
cõmunes erant ſufficiẽtes ad alimẽta : ſed cõſeruabat fru-
ctũ vt melius vẽderet:vel quia naturali charitate nõ tene-
batur alimentare.arg.l.ſi.ff.de pet.hæred.ſecundũ Bal.in l.
filiæ.C.fa.erciſ. Itẽ quando ille qui fecit impẽſas erat pau-
perior:vt no.in l.alimẽta.C.de neg.geſt.p Iac.Bu.& Bal.qa
prima charitas incipit à ſeipſo.l. præſes.C.de ſer. & aqua.
vnde nõ prĉſumitur donare. Et ſic Bal.in l.ſi paterno.C.de
neg.geſt.tenet de ruſticis , quorum vnus multa poſuit in
domo pro alimẽtis, quod poteſt petere quãdo in filiis ali-
mẽtatis nõ erãt operæ aliquales correſpondentes alimen-
tis:quia cõiter ruſtici ſunt pauperes:quorũ oculus eſt por-
cellus,vt dicit gl.in l.illicitas.ff.de offic.præſid.& rarò ha-
bẽt pecunias, vt dicit Bal.in l.idẽ.C.loc.ideo nõ præſumit
talis donare, cum ipſe non habeat ſuperflua.quod intelli-
ge verum quando inter eos non eſt ſocietas conueniendi.
23 ¶ Viceſimotertio * quæritur, quid ſi alter duorũ fratrum
poſuit lucra ſua pro reparatione cõmunis patrimonij , vel
emit boues pro colẽdis poſſeſſionibus cõibus? Et dicit Bal.
vbi ſ.ꝙ repetere põt illud quod poſuit, p text.in l.ex duo-
bus.ff.de neg.geſt.& Bal.in d.l.filię.quod intellige ſi emit
ex eo quod cõmunicare non tenebatur ratione commu-
nis patrimonij vel cuiuſcunque ſocietatis:aliàs ſi nõ emit
ex lucro cõicando, & conſequenter cõicanda ſunt cõia:vt
24 patet ex dictis, ſ.§.præceden.¶ Viceſimoquartò * quæri-
tur, quid cùm aliqui fratres habentes paternam hæredita-
tem indiuiſam viuunt ad vnum panem , & vnum vinum,
nulla alia cõtracta ſocietate, & vnus ex induſtria perſonę
lucratur,vt quia eſt artifex,vel iuit ad nauigandum,& hu-
iuſmodi ? Et dico,ꝙ illud lucrũ erit ſibi præcipuum,etiam
ſi pater viueret,tanquam aduentitium:nec illud poſt mor-
tem patris commun cabit , quod intellige ſi lucrum illud
pater permiſit, quaſi non egens exercitio filij in re dome-
ſtica : ſi tamen alij ſtantes domi expenderunt circa patri-
monium pro quærendis vel colligendis aut conſeruandis
fructibus , qui fuit abſens non habebit partem fructuum,
niſi cõtribuat ad expenſas:& ſi alij perſonaliter laboraue-
runt in re cõi pro dictis fructibus,ex eis deducent ſalaria
ſua ad arbitrium boni viri:ſi verò laborauerunt aut expẽ-
derunt pro cõſeruatione patrimonij,illud deducent in di-
uiſione. Et prædicta intellige niſi inter eos eſſet ſocietas
ſimpliciter:qa cõicaret lucra veniẽtia ex induſtria:vt ſ. §.
iij.licet nõ venientia ex meritis.¶ Viceſimoquintò quęri-
25 tur, * qd ſi alter ex cohæredibus condẽnatus eſt ob male-
ficiũ cõmiſſum?Et dicit Spe.ꝙ de ſua parte tantũ ſoluenda
eſt cõdẽnatio:nec fiet recõpẽſatio eius, qa aliàs bñ tracta-
uit hæreditatẽ.ff.pro ſocio.l.cum duobus.¶ Viceſimoſextò
26 * quæritur,quid ſi vnus ex cohæredibus fecit ſumptus ob
honorem ſuũ,puta in militia, vel nuptiis ſuis aut filiæ,vel
aliqua dignitate?Et dico,ꝙ ſi cõis pater id fecit,ipſe habet
hoc præcipuum.ff.de colla.l.j.§.nec caſtrenſe. ſi verò ipſe
hoc fecit poſt mortem patris, de ſua ſorte erit,non de bo-
nis cõibus.ff.fa.er.l.filia.§. idem ſcribit. n.ſi ſpecialiter in-
ter cohæredes pactũ fuerit quòd huiuſmodi ſumptus eſ-
ſent cõmunes, ſecundũ Bart.in d.§.nec caſtrenſe.Quãtum
autẽ ad dotẽ filiæ alterius fratris cohæredis , ſi viuit auus,
ab eo dotanda eſt.ff. de iur.dot.l.profectitia. Si verò non
viuit de bonis patris ſui tantũ dotanda eſt, ſecũdùm Spec.
niſi aliter cohęredes inter ſe cõuenerint,vide ſ.Dos.§.vij.
27 ¶ Viceſimoſeptimò * quæritur , vtrum factum vnius fra-
tris noceat alteri , quando ſunt ſocij omnium bonorum,
puta ſi vnus emẽs gabellam à cõi promittit ſub certa pœ-
na,& alius cõtrauenit:quæritur vtrum incidat in pœnam?
Et dicit Bald.vbi ſ.ꝙ non : quia non incidit qui contraue-
nit, cũ nõ ſit obligatus.ff.pro ſocio.l.iure ſocietatis.nec qui
eſt obligatus,quia nõ cõtrauenit.¶ Viceſimooctauò quæ-
28 ritur,* vtrum in ſocietate omnium bonorum frater poſſit
ſuas filias dotare de cõi?Et Spe.videtur tenere, ꝙ non,niſi
ſit pactum inter eos , per l. ſi ſocius pro filia.ff. pro ſoc.&
idem Pet.de Peru.in xiiij.libro conſiliorũ , ſed Bal.in con-
ſilio quod incipit , factum tale.tenet contrarium.& ſimili-
ter in d.addit. ad tract.Bart.de duo.fra, Vbal.autem in d.l.
cũ duobus.ff.pro ſoc.arguens pro & contra, finaliter con-
cludit,ꝙ quilibet adhærere poteſt cui parti voluerit.quod
non ſufficienter dicitur, cùm altera tantùm pars contradi-
ctionis ſit vera,& vna præiudicet ſocio.Vnde dic ꝙ põt,ſi
ſunt ſocij omnium bonorum, maximè expreſsè & verba-
liter:quia ibi eſt communicatio omniũ licitè quęſitorum;
& cõſequenter à cõtrario etiam omnium debitorum lici-
tè cõtractorũ:vnde frater tenetur contribuere fratri mili-
29 tãti,aut filiã maritãti.non autem hoc põt:ſi ſunt ſocij ſim-
pliciter.i.omnis quæſtus.¶ Viceſimononò quęritur,* quid
ſi vnus frater dotauit filiã alterius ſcientis & patientis? Et
dico, ꝙ ſi ſit contracta ſocietas omnium bonorum, alter
tenetur cõtribuere,vt dictum eſt.§.priori.Si verò non ſunt
ſic ſocij,qui dotauit,dotem poteſt reſtituere : quia vtiliter
negotiũ geſſit, nõ obſtãte ꝙ extraneus dotãda filiã alteri
donare videatur dotem.l.ex morte.C.de pact.cõuen.quia
hoc verum eſt quando ſolus hoc facit : ſecus ſi faceret ſi-
mul cũ patre,vt cõſuluit Bal.in d.conſ.vbi ſ.¶ Triceſimò
30 quæritur, * ſi frater legitimus & ſpurius in vita patris cõ-
trahunt ſocietatem omnium bonorum, vtrum patre mo-
riente eius hæreditas trãſeat etiã ad ſpurium? Et dicit Bal.
in l.j.C.pro ſoc.ꝙ ſic,nõ vi ſucceſſionis vel relicti,ſed iure
ſocietatis.Quod pro cautela notandũ eſt ei, q vult ſpuriũ
ſuccedere in hęreditate cũ legitimo,vt faciat eos omnium
bonorum ſocietatem contrahere.¶ Triceſimoprimò quæ-
31 ritur, * ſi alter ex ſociis omnium bonorum cõicauit ſocio
vel fratri lucrum vſurarium, vtrum ẽps poſſit compellere
ſocium vel fratrem ad reſtitutionem vſurarũ ? Dicit Bald.
32 ꝙ ſic,vt ff.eo.l.quod em.¶ Triceſimoſecundò * quæritur,
vtrum lucrum vxoris alterius fratris cõicandum ſit in di-
uiſione ? Et Bald.in l.ſi vxorem.C.de cond.it.ſert.& Do.&
Vbal.in l.cum duobus.ff.pro ſoc.diſtinguit.Nam ſi eadem
opera facit ſicut homines in laborando,debet habere par-
tem lucri : & diuidetur in capita,vt dicetur de filiis.§.vlt.
in fin.Si verò exercet aliquã artem vel mercantiam,vel eſt
obſtetrix aut chirurga,tunc ſi ponebat omnia lucra in cõi,
& ſimiliter vir cõtracta eſt ſocietas, quam mulier cum vi-
ro contrahere poteſt,ſecundum eundem Bal.in d l.ſi vxo-
rem. & ſic lucra erunt cõia.ſed ſi tenebat ſeparatum lucrũ
vel ex aliis coniecturis apparet, ꝙ ſocietatem contrahere
non volebat , tunc de operibus cõibus , & obſequialibus,
quæ fiunt à mulieribus in domo ſecundùm qualitatẽ per-
ſonæ, vt facere lectum, coquinam, & huiuſmodi, lucrum
conſequi nõ poteſt : quia operari tenetur in domo,in qua
recipit alimenta,vt in glo l.ſicut.ff.de ope.lib.& Bald.in l.
Caio Seio.in fi.ff.de ali.leg.& Ang.in l.j.C.de leg.hæ.& in
l.ſi cũ dotẽ.ff.ſol.mat. imò ſi deſiſteret à talibus obſequia-
libus,etiã paruæ æſtimationis, ꝓpter exercendã artẽ, pars
talis lucri deberet cõicari viro & aliis fratribus ſecundum
iudicium boni viri:niſi haberet alimẽta iure legati, & cõ-
ſequẽter non teneretur operari in tali domo, ſecundũ Bal.
& Ang.vbi ſ Si verò vltra talia obſequialia exercet aliquã
artem, & lucratur, poteſt ſibi illud tanquã proprium reti-
nere,& communicare non cogitur.Et quod dictum eſt de

vxore,dic de filiabus alterius fratris, excepto ꝙ acquirent
patri:& illud lucrum erit eis aduentitiũ.Et hæc ex no. præ-
dictis ſ.Eleemoſyna.§.v.& dicendis.j.Vxor.§.7.¶ Triceſi-
33 motertiò.*Pone:Petrus deceſſit relictis quatuor filiis maſ-
culis æqualiter ei ſuccedentibus , altero eorum Paulo ha-
bente duos filios aptos ad labores ac lucra , & poſt mortẽ
pris ſine diuiſione laborauerunt communicantes inuicem
bona,& lucra vſq; ad mortẽ eius,q duos filios habebat. i.
Pauli.Quæritur ergo quõ debeant diuidi?Et dico multa.
¶ Primum.Loquendo de bonis aliis à fructibus ex poſſeſ-
ſionibus,ſi diuiſio habuiſſet fieri tẽpore mortis Petri,qua-
tuor filij æqualiter ſuccedebant ab inteſtato ſm ſtirpes.l.
inter filios.C.famil.erc.ex teſtamento verò ſm eius volũ-
tatem,niſi fuiſſet legitima.§.diſponat.authen. de nup. col.
xliij.¶ Secundùm.Si verò habuiſſet fieri poſt mortem Pe-
tri, viuẽtibus tñ omnibus filiis eius,dico ꝙ ab eo tpe, quo
cœperunt communicare bona,& lucra intelligũtur ſocie-
tatem tacitè contraxiſſe,ſm Bal.in l.ſi patruus.C.commu-
nia vtriuſ. iud. & ab illo tpe citra , quo ad bona ab inde
quæſita , ſiue poſt mortem Petri diuiſio eſt facienda in ca-
pita:qa hoc eſt de natura ſocietatis.l.ſi non fuerint. ff. pro
ſocio.nec tñ duo filij paruuli habebunt ęqualem portionẽ
cum ſuo patre : qa eo viuente non cenſentur ipſi in ſocie-
tate,cũ nulla bona communicauerint, ſicut pater ſuus, ha-
bebunt tñ ſua ſalaria , quæ veriſimiliter lucrati fuiſſent , ſi
dicto tpe cõis ſtetiſſent cum aliis,& taxabunt p duos ho-
mines eligendos per iudicem:quia perſonas ſuas cõicaue-
runt circa negotia cõia.¶ Tertium. Si aũt debeat mõ fieri
diuiſio mortuo Paulo : dico , quòd prima ſocietas Paulo
mortuo eſt diſſoluta.l.adeo.ff.pro ſocio. Vñ ſi eo mortuo
non contraxerit aliquam ſocietatem, fiet diuiſio , ſicut eo
viuente,ita ꝙ iſti filij habebunt partem patris , & ſua ſala-
ria. Si verò aliquo tpe ſocietatem contraxere cum patruis
de bonis ab eo tpe quæſitis,quo ſocietatem contraxerunt,
dẽt fieri diuiſio in capita,& non in ſtirpes : de bonis verò
Petri & Pauli debet fieri diuiſio in ſtirpes,& non in capi-
ta,reſeruatis duobus filiis Pauli ſalariis.¶ Quartum. Quã-
tum autem ad fructus pendentes ex poſſeſſionibus , quas
tenent ad coloniam,dico ꝙ ſi boues erant cões , deductis
expenſis diuiſio fieri debet in capita,& non in ſtirpes , vt
voluit Bar.in ſuo conſilio incipiente,Titiarelus,& Bald.in
addi.ad Bar.de duo.frat.dicens nos debere conſiderare, ꝙ
fructus triplici modo pcipi poſſent : primò.ſ.ratione ope-
rarum exhibitarum à perſonis : ſecũdò rõne operarũ ex-
hibitarũ à bobus,tertiò rõne ſeminis, & aliarũ expenſarũ,
pro meſſoribus , & ſimilibus. Primò igitur de fructibus
detrahenda eſt omnis impẽſa,quæ ſi facta eſt æquali por-
tione à fratribus & nepotibus , æquali portione reuertat:
qa nullus eſt caſus,in quo talis deductio non fiat.l.fundus.
ff.fam.erc.Secundò , ſicut boues ſunt cões , ita quod rõne
eorũ percipitur,cõicetur pro parte,pro qua & boues ſunt
communes,qa ratione communis acquiritur dominis ꝓ
ea portione pro qua ſunt domini.ff.de acqui.rer.do.l. per
ſeruum in fi.Tertiò,reſidui fructus diuidantur in capita, ꝙ
quilibet habeat ſuam portionem,tam patrui,q̃ nepotes,qa
ſocietas reſpicit capita operantium in ſocietate.d.l. ſi non
34 fuerint.¶ Triceſimoquartò*quęritur,an frater gubernans
bona cõia cum fratribus patruis , poſſit in diuiſione ſala-
rium petere , ſicut tutor poteſt,ſm Bart.in l. in eos. ff. de
tut.ꝙ non , & dicit Ludo. ꝙ certa portio fructuum aſſi-
gnabitur illi,ſed ſalarium petere non põt. Sed pro hoc de
aliis prædictis aduerte primò , ꝙ ſm Bald.in tract.de duo.
fra.duo fratres, quorum vnus habet duos filios laborantes
communem poſſeſſionem,alius verò nullum, tñ diuident
fructus æqualiter:qa hæc ſocietas reſpicit capita eorum,q
operas ponunt,& idem Pa.in l.illud.C.de colla. in duobus
fratribus,quorum vnus erat ſolus nihil faciens:alius verò
hñs multos filios bona gubernabat : quia in diuiſione ille
ſolus petere non põt fructus conſumptos à filiis fratris.
¶ Aduerte ſecundò,ꝙ lucrũ alterius fratris in dubio prĉſu-
mitur de patrimonio patris,aut de cõi, ſi ſit homo nullius
exercitij,ſicut aliàs vxor præſumitur habere de bonis ma-
riti,ſi verò ſit artifex,& bene lucratur, nõ præſumit habe-
re de cõi,niſi expreſsè probetur.C.arbi.tute.l.ſi defunctus.

PECVNIA aliqñ largiſſimè ſumitur pro omni re mũ-
di,quæ põt eſſe in patrimonio.j.q.iij.c.totum , & in l.
nomine.ff.de ver.ſig. iuncta glo.& ſic rei appellatio latior
eſt,q̃ pecuniæ,vt in l.rei.ff.eo.qa res ſacræ,& liber homo,
qui non pñt eſſe in patrimonio,res ſunt , & non pecuniæ,
ſed ſtrictè accipit pecunia pro numerata.i.numerabili.xiij.
q.iij.c.j.& iij.& ff.de leg.j.l.talis ſcriptura,ſm mentem aũt
S.Th.ij.ij.q.c.pecunia formaliter, & propriè eſt moneta,
ſeu menſura rerum venalium:impropriè autem & virtua-
liter eſt omne,cuius pretium æſtimari põt pecunia. Sum.
aũt Ang. & Roſ.referunt quatuor magiſtros expoſitores
regulæ beati Frãciſci dicere,ꝙ pecunia eſt omnis res, qua
qs vtit ad aliqd pro pretio dandum.i. omne ꝙ vice pretij
dat,ſed iſti non declarãt propriè qd ſit pecunia in ſe , ſed
quõ ſumat in prædicta regula,qñ prohibetur pecunia re-
cipi,de quo ſunt opiniones.Nam cum dicitur in regula,ꝙ
fratres non recipiant denarios , vel pecuniam:Car.in cle.
exiui.§. porro.de ver.ſig.dicit,ꝙ ſumitur ly vel,pro.i.ita ꝙ
denarij,& pecunia idẽ ſunt, & bene dicit , quantũ ad ver-
ba.Dicti verò magiſtri dicunt,ꝙ ibi ſumit nomine pecu-
niæ,ẽt omne,quo quis vtit loco pretij ad aliqd emẽdum:
vñ non licet fratri minori accipere aliqd intentione ven-
dendi,& vtendi pretio, imò ſm ea , quæ dicti Summiſtæ
referunt ex dictis dictorũ magiſtrorũ,non licet fratri mi-
nori ꝑmutare,puta accipere vinũ, vt det alicui daturo ſibi
panes:qa hoc eſt vti aliquo.i. vino ad aliqd conſequendũ
ꝙ pretio datur.i.panem : ſed bene intentione præſentandi
ꝓcuratori ordinis,vt ipſe eam vendat,vel in neceſſaria cõ-
mutet:qa ſic talis res nũquam eſt pecunia in manu fratris.
Vtrũ aũt mutuò accipiens pecuniã aureã, reſtituere poſſit
argenteã,& alius eam recipere teneatur,vide j.Solutio.§.j.
¶ PENSIO,ſ.Gabella.j.§.j.
¶ PEDANEVS Iudex,vide ſ.Archidiaconus.§.j.in
fin.& ſ.Iudex.§.j.

DE POENA.

1 *Pœna,quid,& quotuplex ſit.*
2 *Pœna ſenſus quotuplex ſit.*
3 *Pœna à quo poſſit imponi.*
4 *Pœnarum quando fiat extenſio,& num.5.*
6 *Pœna pecuniaria,an ſtatuto poſſit imponi pro adulterio.*
7 *Pœnarum alternatiuarum quis habeat optionem.*
8 *Iudex eccleſiaſticus,an imponere poſſit pœnam pecuniariam.*
9 *Epiſcopus an imponere poſſit laico pœnam pecuniariam.*
10 *Iudex an poſſit pœnam augere vel minuere.*
11 *Pœna an extendatur vltra territorium imponentis.*
12 *Pœna impoſita propter crimen,an in dubio ſit perpetua.*
13 *Pœna incurſionem quando debeat monitio præcedere.*
14 *Pœna an incurratur ex contrauentione facti,valido manente cõ-
tractu,& num.20.*
15 *Pœna an incurratur ante terminum , quando certum eſt nõ poſſe
(compleri.*
16 *Pœna an committatur ſine dolo.*
17 *Tempus præfixum in odium negligentis,an incurrat ignoranti.*

18 *Pœnam non incurrit, qui facere non poteſt.*
19 *Pœnam totam an incurrat, qui ſolam partem facti præſtat.*
21 *Pœna an poſſit inferri in loco domicilij pro peccato alibi cõmiſſo.*
22 *Mandans delictum fieri in alio loco, an debeat puniri vbi mãdauit, vel vbi commiſſum eſt.*
23 *Puniri an quis poſſit à Deo, vel ab homine pro culpa alterius.*
24 *Punitus ſemel pro aliquo crimine, an debeat amplius puniri.*
25 *Pœnam pecuniariam quis exigere poſſit.*
26 *Pœna cui ſit applicanda.*
27 *Pœnæ ſolutio, an ſatiſfaciat legi prohibenti.*
28 *Peccant non accuſando, qui id habent ex officio.*

1 POENA* eſt id, ꝙ pro culpa infertur: qa dr̃ à puniendo:
& eſt quæ punit, & vindicat, quod quiſque commiſit,
de pœ. diſt. 3. pœnitentia, vnde à ſupplicio, vel dolore differt,
quę ſine culpa aliqñ inferunť: vt cum torqueť brutum
vel hõ iuſtus. Pœna aũt nunquam infertur ſine culpa, q̃uis
aliqñ inferatur ſine culpa puniti, licet non ſine cã: quia. ſ.
pp culpam alterius: vnde ſine culpa, niſi ſubſit cauſa, non
eſt aliquis puniendus. de reg. iur. lib. 6 Et nomine pœnę loquendo
iuridicè, & non Theologicè, ſtrictè, & propriè
venit ſolùm corporalis. i. afflictiua corporis, ſm Pan. in c.
inter alia. de immu. eccl. largè tamen ſumitur pro omni ꝙ
minuit de patrimonio, vel priuat aliquo legitimo. Gem. tñ
in c. fi. de ele. lib. 6. dicit, ꝙ conſtitutio propriè eſt pœnalis,
quæ priuat iure quęſito, vt in c. ſi religioſus. eo. tit. & ita
eſt pœnalis, ſiue vindicet in corpore, ſiue in alio quæſito,
vt in c. diſpendia. de reſcr. lib. 6. iuncta gloſſ. ¶ Primò verò
quæritur, quotuplex ſit pœna in genere? Et dico, ꝙ eſt duplex:
prima. ſ. priuatiua, quæ dr̃ pœna damni, largè eſt, qua
pro culpa aliquid aufertur, & infertur priuatio: propriè verò
eſt, qua pro culpa aufertur perfectio, & infertur priuatio,
non repugnans appetitui ſemper: cuiuſmodi eſt carentia
diuinæ viſionis, quæ & ſi fortè repugnet appetitui in
damnatis, non in pueris decedentibus ſine baptiſmo, ſm
Theologos: Et ſecunda poſitiua, quæ dr̃ pœna ſenſus. i. afflictiua
appetit⁹, ſiue inferioris, ſiue ſuperioris, & largè eſt,
qua pro culpa aufertur pfectio, & infertur priuatio afflictiua
appetit⁹, ſiue ſuperioris, ſiue inferioris, propriè verò eſt,
qua aufertur perfectio, & infertur priuatio afflictiua appetitus
ſemp ſaltem naturaliter, vt ſubtractio peculij, verbera,
& ignis, quibus aufertur ſenſum, harmonia, mutilatio,
& hmõi. Et ſic pœna ſenſus propriè nunquam eſt pœna
damni: propriè, nec ecõuerſo, qa vna affligit ſemp, alia nõ
ſemp oĩs verò pœna ſenſus propriè eſt pœna damni largè,
qa ſemp eſt priuatio, vel hẽt annexam priuationem, non
aũt econtrario: qa pœna dictorum puerorum non eſt ſenſus
propriè, ſed ſolũ largè, vt. ſ. eſt in damnatis. Sed qa iſta
ſunt Theologalia, non me extendo queádmodũ materia
2 reqrit. Secũdò* quæriť quotuplex ſit pœna ſenſus iuridicè
loquendo ſm canones præcipuè? Et dico, ꝙ dupliciter diuidiť
à Iuriſtis, quantũ ex dictis eorum colligiť. ſ. ſm ſe, &
ex parte cauſæ pœnam inferentis, diuidendo ergo eã ſm
ſe, in genere eſt triplex. ¶ Primum enim genus eſt ſpũalis
pœnæ, quæ eſt quadruplex, prima. ſ. increpatio, quæ in genere
iſto eſt quaſi præambulum. diſt. lxxxiiij. puenit, ſecũda
eſt cenſura eccleſiaſtica, quæ eſt triplex. i. excõicatio, interdictũ,
& ſuſpenſio, de verb. ſig. quærenti tertia infamia,
de qua s̃. Infamis, quarta eſt depoſitio. diſt. v. ſi eṕs, de qua
s̃. Degradatio. Secundùm genus eſt corporalis: quæ eſt
quintuplex ſm Canones. prima eſt ieiunij, vel abſtinẽtiæ.
diſt. xc. ſi quis contriſtatus. xxvij. q. j. ſi homo eſſes, ſecunda
eſt verberũ. xxj. q. v circũcelliones, de qua j̃. Percutere, &
s̃. Excõicatio. vj. tertia eſt ſeruitus, de qua s̃. Luxuria. §. iij.
quarta eſt publicationis bonorum. diſt. lxiij. Adrianus, de
qua s̃. Hæretic⁹. j. §. viij. quinta eſt exilij. diſt. lxiij. in ſynodo.
ſiue ſit ad certum locũ, vt cũ qs traditur in monaſteriũ,
ſiue à certo loco, vt cũ quis ab aliquo loco prohibeť: ſiue
ab omni loco, vt cũ pœnitenti iniungiť, ne alicubi pluſquã
tanto ſpatio moreť, de pœ. diſt. 6. ſacerdos. Secũdùm leges
aũt ſunt & aliæ pœnæ, vt mortis, detrũcationis, vel ẽt deportationis,
de quibus diffusè in Sum. Con. li. 3. ti. xxxij. q. j.
ſm Ray. & ſm Hoſt. de iureiu. c. veniens, quędã eſt capitalis:
& eſt triplex. ſ. mors, exilium, & relegatio. ff. de pub. iud.
l. 2. Eſt aũt deportatio propriè exiliũ ppetuũ: relegatio verò
temporale. ff. de interd. l. relegatorũ. §. differentiã. Tertiũ
genus eſt pœnæ pecuniariæ: quæ aliqñ inferť p iniuria illata
pſonæ vł loco: de quo s̃. Immunitas. ij. §. x. Aliqñ pro
ſatisfactione illati damni: vt s̃. Furtum. §. 4. & j̃. Raptor. §. j.
Inferť ẽt ad punitionem criminis, ꝙ in nullius eſt iniuria,
niſi Dei, ſaltẽ p modum eleemoſynę, vt s̃. Blaſphemia. §. 7.
¶ Diuidendo aũt pœnã ſenſus, ſm cauſas pœnã inferẽtes,
in genere eſt quadruplex. Prima eſt à iure. ſ. Canonico, vł
Ciuili, de qua in c. ſtatuim⁹. xvj. q. j. ad quam reducitur ea,
quæ eſt à ſtatuto. Secũda eſt à conſuetudine, de qua in c.
dilectus, de offi. or. Tertia eſt ab homine. Quarta eſt mixta
poſſibiliter, q dr̃ pœna contumaciæ punitiua. Sed illa, quæ
eſt ab homine, ẽt eſt triplex. ſ. iudicialis, arbitralis, cõuentionalis,
3 q̃ partes extra iudiciũ inter ſe imponũt. Tertiò* quęriť,
à quo poſſit pœna imponi? Et dico hoc patere ex d. §.
priore: qa iuridicam, & conſuetudinalẽ imponere pñt, qui
& ſtatuere, aut conſuetudinem facere: eã verò, quæ eſt ab
homine conuentionalẽ facere pñt oẽs, qui pñt cõtrahere,
& arbitralẽ oẽs, qui pñt cõpromittere: & iudicialẽ omnis
iudex potẽs punire: quia iuriſdictio ſine coërcitione ſaltẽ
modica, nulla eſt, de of. del. paſtoralis, & c. ex literis, maiores
tñ pœnas, & quantũ ad forũ ecclia ſticũ depoſitionẽ:
quantũ ad ſeculare verò, decapitationẽ inferre pñt oẽs iudices:
ſed in illo quidã ſolus eṕs, ad quẽ ptinẽt maiora negotia.
diſt. xxv. perlectis, in iſto verò. ſ. ſeculari, hi ſoli, qui
4 hñt merũ imperium.* Quartò, quæriť, vtrum pœna impoſita
à iure in vno caſu videať impoſita in alio, qñ illa duo
in iure æquiparanť? Et dicũt quidã ꝙ ſic, p tex. cũ gl. in c. j.
de poſt. præla. dicen. ꝙ diſpoſitio ẽt pœnalis cõcepta in electione,
procedit ẽt in poſtulatione: qa p poſtulationẽ veniť
ad electionem. l. oratio. ff. de ſpon. & hoc ſequiť Pa. in c. de
multa. de præb. & in c. ſi. de mutu. peti. Quod quidẽ in fauorabilibus
habeo pro indubitato, p auth. itẽ ſi quis liberos.
C. de natu. lib. vbi parer in aliquo legitimo documẽto
filium naturalẽ appellãs filium ſimpliciter, legitimaſſe vř
oẽs alios filios naturales, qui ſunt confratres, ſed in pœnalibus
eſt gl. ſingularis in cõtrarium in cl. j. de cõſan. & aff.
quę dicit ꝙ pœna appoſita cõtrahentibus matrimoniũ, nõ
extendiť ad cõtrahentẽ ſpõſalia. Vñ dicendũ vř, ꝙ qñ aliqua
duo in iure ſunt parificata cõiter, & eſt eadem rõ expreſſa,
vł indubitatè præſumpta, tunc ſtatutum in vno extendiť
ad aliud, ẽt in pœnalib⁹, ſed qñ nõ ſunt cõiter parificata,
ſed ſolũ in aliquibus caſibus, tunc nõ extendiť, ſimiliter
licet rõ ſit eadẽ, tñ nõ extendiť pœna, ſed ſola prohibitio,
niſi rõ ſit expreſſa, vel indubitatè præſumpta: quia
tunc extendiť, ẽt quò ad pœnam, vt s̃. Lex. §. xviij. Et ſic intellige,
limita, & concorda prędictas gl. in cl. vnica. de offi.
vica. & gl. in c. conſtitutionem. de regula. li. 6. & gl. in regu-
5 la, quæ à iure de reg. iur. lib. 6. Quintò quæritur, * vtrum
pœna impoſita à iure in aliquo relicto ſit poſita, vel locũ
habeat in actu vicino ipſi delicto? Et dicit Pa. in c. j. de eo
qui mit. in poſ. ꝙ non, niſi quis actum perficiat, licet talis
aliter ſit puniẽdus iudicis arbitrio, ꝙ probatur in c. cum in
cunctis, de elect. iuncto c. ppetuo. eo. ti. li. 6. & ibi gl. Et idẽ
in pœna impoſita p ſtatutum: qa verba ſtatuti exigũt actũ
perfectum, vt no. Bart. in l. is qui cum telo. C. de ſica. vñ nõ
ſufficeret inchoaſſe. Secus aũt de pœna, quę venit imponẽda
p decretum iudicis: quia talis ſic puniť ac ſi perfeciſſet,
ex quo peruenit ad actum propinquum: vt in l. ſi quis non
dicã rapere. C. de epiſc. & cl. & d. l. is qui cum telo. ¶ Sextò
6 quæriť, * vtrum pro homicidio, adulterio, & hmõi, poſſet
per ſtatutũ imponi pœna pecuniaria ſolùm? Et dicit Hoſt.
& ſequiť Pa. in c. ij. de delict. puerorum, ꝙ eſt illicicitũ tale
ſtatutum, quia homines exponuntur venales ad delinquẽdum:
qa multi bene timent cruciatus, non timentes pecuniariam
pœnam, vt habeant ſuum intentũ, ar. l. in ſeruorũ.
& in l. aut facta. ff. de pœnis, & in auth. de mand. principũ.
7 §. oportet. col. 3. ¶ Septimò* quæriť, cum pœna p ſtatutum
impoſita eſt alternatiua: puta, ſuſpendať vel puniať in mille.
cuius ſit optio, vt ſciatur quæ pœna eſt impoſita? Et dicit
Pa. in c. inter cætera. de reſcr. tres gl. aſſerere, ꝙ datur iudici.
ſ. in c. ſicut. de Iudæis, & in c. à crapula, de vi. & hone.
cler. & in c. fraternitatis. 34. di. ſed in contrarium eſt l. quicunque.
C. de ſer. fug. cum ibi notatis: vbi optio datur reo.
Sed pro concordia diſtinguendũ eſt poſt Cyn. & Bar. in l.
j. ff. de effrac. ꝙ datur iudici, ſi verba diriguntur ad eum: vt
dicendo, puniat eum iudex ſic vel ſic: ad ꝙ l. ſi fugitiui. C.
de ſer. fugi. datur verò reo, ſi diriguntur in reum: vt dicẽdo,
ſoluat centum, vel recedat de ciuitate, & ita loquiť d. l.
quicunque. Sed limita ſi diriguntur in eum actiuè: ſecus ſi
paſſiuè: puta, patiatur iſtam vel illam pœnam. ar. dicti c. ſicut,
iuncta gl. Si verò ſunt impersonaliter prolata, vel aliter
dubitatur: Sum. Ang. dicit, ꝙ optio datur iudici, ſi pœna
eſt corporalis: vel reo, ſi pecuniaria, & vř inniti Bartol.
qui tamen dicit ſe dubitare: & videtur inclinari vt detur
reo, vt pars mitior eligatur, vt in regula, odia. Pa. verò, quẽ
ſequitur Sum. Roſ. tenet contrarium: quia iura canonica
ſuperius allegata loquuntur impersonaliter: & tñ gl. communiter
ſentiũt vt optio detur iudici. Et probatur per c.
qñ, vt l te non conteſt. quia regulariter iudex tanquã miniſter
habet eligere & apponere pœnam, ſm circunſtantias
loci, temporis, & perſonæ, vt in l. reſpiciendum. ff. de
pœnis. Item reus ſemper eligeret mitiorem pœnam, & ſic
quaſi fruſtraretur alternatiua legis. Prædicta tñ limita, niſi
vna pœna eſſet tranſlata in aliam: quia iam non haberet
iudex electionem: vt ſi dicit ſtatutum vel ſententia, ꝙ reus
ſoluat mille intra decem dies, alioquin ſibi pes amputeť:
qa poſt decem dies Bar. dicit ſe contuliſſe in qõne facti, ꝙ
pecuniaria in corporalem tranſlata eſt. l. cum duobus. §. idẽ
reſpondit. ff. pro ſoc. & ſic Poteſtas non poterit amplius
facere executionẽ in bonis condemnati. Mouet tñ Pa. dubium,
ſi corporalis & pecuniaria imponantur alternatiuè,
& conſuetudo ab olim habeat ꝙ imponatur præciſè alternatiuè
vtrũ iudex habeat optionem? Et dicit, ꝙ de æquitate vř,
ꝙ non, licet ſit conſuetudo ſeruanda. ar. in l. hodie. iuncta
gl. ff. de pœ. & deinde dicit poſſe argui de rigore, qa in his
quæ ſunt meræ facultatis, ex obſeruantia vnius nõ eſt inducta
conſuetudo. Sed tu ſolue ad hoc ex dictis s̃. Cõſuetudo,
ꝙ ſi conſuetudo talis eſt, quæ habeat vim legis, ſer-
8 uabitur, non aliter. ¶ Octauò* quæriť, vtrum iudex eccleſiaſticus
poſſit imponere pœnã pecuniariã? Et diſtinguit Pa.
in c. licet. de pœnis, ꝙ aut vult hoc imponere mulctando,
aut pœnam diffinitiuè imponendo. Eſt aũt mulcta, pœna
quam iudex imponit arbitrio ſuo, pœna verò propriè imponitur
ſm ius commune vel municipale. C. de mo. mul.
l. j. & C. de app. l. & in multis. ¶ Si primũ, hoc, inquit, põt, ſi
illa pœna magis timetur, maximè quia pœna certa nõ eſt
à iure ſtatuta pro arcenda contumacia: vñ põt imponere
vt ſibi vř, vt in c. de cauſis. de of. del. Sed in ſecundo caſu,
qñ vult imponere diffiniendo, aut ſubeſt ſtatutum vel cõſuetudo,
vt pro quolibet delicto imponatur pœna pecuniaria,
& non valet, quia diſſolutio conſurgit, nullã enim
delinquens pertimeſcit culpam, cum ſe ſperat eam nũmis
redimere. 11. q. 3. pauper. Aut ſubeſt ſtatutum vel conſuetudo,
ꝙ vltra pœnam iuris imponať pecuniaria, & valet, dũmodo
non procedat ex radice cupiditatis, quia poteſt eṕs
adiuuare canonem apponendo nouã pœnam, vt in c. 2. de
conſt. lib. 6. Aut non ſubeſt ſtatutũ vel conſuetudo, & tunc
aut vult exigere pecuniã p delicto extra iudicium, & non
põt, qa certi modi ſunt in iure ſtatuti procedẽdi cõtra delinquentẽ,
ſicut faciebant illi archidiaconi, de qbus in d. c.
licet Aut vult procedere iudicialiter, & tunc ſi certa pœna
nõ eſt impoſita, põt imponere pecuniariã. Si verò eſt certa
pœna ſtatuta, & cum cauſæ cognitione voluit eã tẽperare
pronuntiãdo, põt, qa hoc vř conceſſum cuilibet iudici cognoſcendi
de crimine, vt ex cã poſſit temperare pœnã dũ
pronuntiat, non aũt poſtquam pronuntiauit, vt in §. notãdum.
2. q. 3. & in l. 1. ff. ad Turpil. niſi poſſet diſpenſare ſup
illo crimine, vt in c. at ſi clerici. de iud. niſi eſſet mulcta impoſita,
quæ pp inopiã rei ẽt ex poſtfacto temperari põt, vt
eſt tex. in l. illicitas. ff. de offi. præſi. Adde ꝙ dicit idem Pa. ꝙ
vbi pœna non eſt in iure expreſſa, imponit dẽt conſuetudinaria,
& ſi iudex excedit conſuetudinem, dr̃ excedere
modũ. Ad ꝙ tex. cum gl. in l. hodie. ff. de pœnis, ſed ceſsãte
conſuetudine venit arbitraria. s̃. Iudex. j. §. xj. ¶ Nonò quę-
9 ritur, * vtrum eṕs poſſit imponere pœnam pecuniariam
laico ſibi temporaliter non ſubiecto? Et ſentit Ioan. And.
poſt Hoſt. ꝙ non, ſed debet eam facere infligi per iudicẽ
ſecularem. Sed hoc non placet Pan. in d. c. licet, qa ex quo
eſt caſus, in quo iudex eccleſiaſticus vendicat ſibi iuriſdictionem
in laicum, non apparet rõ quare in caſibus prędictis
non poſſit eam imponere, vt in c. ſtatuimus. 16. q. 1. &
10 17. q. 4. c. quiſquis. ¶ Decimò* quæritur, vtrum iudex poſſit
pœnam minuere vel augere? Et dico vt s̃. Iudex. 1. §. 11. &
11 hic. §. 8. in fi. ¶ Vndecimò* quæritur, vtrum pœna extendať
vltra territorium imponẽtis? Et dicit Pa. in c. poſtulaſti. de
foro compe. ꝙ aut reſpicit perſonam, aut bona. Et ſi pſonam,
tripliciter. Aut eñ primò diminuẽdo eius ſtatum, vt
infamia, excõicatio, interdictũ, & hmõi, & ſic cùm ſint affectiuæ
pſonæ porrigũt effectũ ſuũ extra territoriũ, ẽt qa
ſequuntur eum ſicut lepra leproſum. l. ex ea. ff. de poſtulã.
pp quod dicit Bar. in l. qui vltimo. ff. de pœ. ꝙ ſemel condemnatus
ad mortẽ, q̃uis effugiat, nihilominus remanet
ſeruus pœnæ vbicunque fuerit, ideo nõ poterit teſtari aut
cõtrahere & hmõi, & facit d. l. qui vlt. & auth. ſed hodie. C.
de don. inter vi. & vxo. Aut ſecũdò interdicẽdo certũ locũ,
puta ne vadat ad talẽ locum, vel vt moretur in tali loco, &
ſic nõ porrigiť extra territoriũ, niſi p quãdam conſequentiam,
puta quia detẽto in loco habitationis vř interdict⁹ ẽt
locus originis q̃uis ſit extra territorium, de quo dic vt in l.
relegatorũ. §. j. & §. interdicere ff. de int. & rel. per q̃ legem
dicit Bar. ꝙ nõ põt ciuitas ĩponere ſuo ciui vt moretur in
tali loco non ſubdito, nec interdicere ne vadat ad talẽ locũ
nõ ſubditũ ſtatuẽti, & hoc qñ fit in pœnã illius, cõtra quẽ
fertur ſentẽtia. Secus ſi pp commoditatem ciuitatis, vel in
odium eorum, ad quos iret, ſtatuiť ne ſubditi vadãt ad talem
locum, quia valet. ar. l. fi. ff. de decre. ab or. fa. Aut tertiò
interdicẽdo certã artem, puta ꝙ nõ exerceat talem artem,

& ſic non porrigitur extra territorium,vt eſt text.in d.l.ex
ea.per quam dicit Bar.in l.cunctos populos.C.de ſum.trin.
quòd ſtatutum continens prohibitionẽ odioſam, nõ por-
rigitur in dubio extra territoriũ ſtatuentis : ideoq; dicit ꝙ
filia, quæ ex ſtatuto nõ ſuccedit, cùm tale ſtatutũ ſit odio-
ſum.l.maximũ vitium.C.de liberis præter.quòd nihilomi-
nus poteſt ſuccedere in bonis alibi ſitis:quia nõ porrigitur
dictum ſtatutũ extra territoriũ ſtatuẽtis. Et ſimiliter puto,
ꝙ ſententia priuans aliquem beneficiis ſuis,in dubio intel-
ligitur de habitis in territorio diſponentis. ¶ Aut reſpicit
bona:puta,quia publicat ea:& tũc ſi ſit de iure cõmuni,por
rigitur ad ſita extra territoriũ:& remanent ibi tanquã va-
cantia,ſed occupãtur per iudicẽ territorij.arg.l.à diuo Pio.
§.j.ff.de re iud.& l.cùm vnus.ff.de bonis autho.iud.poſſid.
Si verò ſit de iure ſpeciali , ſiue municipali, dicendum eſt,
vt not.Bart.in d.l.cunctos populos. & Io.And.in c.cùm ſe-
cundùm.de hæret.lib.6.quòd extra territoriũ non extendi-
12 tur pœna. ¶ Duodecimò * quæritur,vtrum pœna impoſi-
ta propter crimen ſimpliciter ſine præfinitione tẽporis ſit
perpetua? Et dicit Panor. in c.ex literis. de conſtitu.quòd
pœna impoſita propter crimen ſine cauſę cognitione,puta
per interlocutoriã iudicis eſt temporalis durãs ſolùm du-
rante eius officio:vt puta, interdicit officiũ vel exercitium
alicui.text.eſt not.ſecundũ communem intellectũ in l.fi.ff.
de pœnis.& idem not.Inno.in c.quod tranſlationẽ.de off.
leg.quod limita in pœna ſucceſſiua:quia momentanea eſt
perpetua:puta, mulctauit in pecunia vel in corpore,& hu-
iuſmodi:facit l.illicitas.in fi.ff.de off.præſi. Si verò fuit im-
poſita cum cauſæ cognitione,& delictũ merebatur vt eſſet
perpetua,erit perpetua : ſecus ſi non merebatur perpetua,
arg.l.ſi præſes.ff.de pœn.& fuit dictum Old.quod ſequun-
tur cõiter Doctor.in d.c.ex literis. In dubio verò quando
venit imponenda ex arbitrio,intelligitur tẽporalis. ¶ De-
13 cimotertiò * quæritur, vtrum ad incurrendã pœnam, quæ
imponitur ipſo facto negatiuè, id eſt, contra omittentem,
vel nõ facientem,monitio requiratur? Et dicit Innoc.in c.
extirpandæ.de præb. & Ioã.And.in c.licet.de elect.lib.6.&
multi alij ꝙ ſic:vnde ante monitionẽ pœna non incurrit͛.
Sed Pan.in d.c.extirpandę.tenet ꝙ non requiritur monitio,
ſed incurritur ipſo facto. & idem gl.in l.j.C.de his quibus
vt indig. & Bart.in l.in cognitione.ff.ad Syllan. dicens, ꝙ
pœna appoſita nõ vindicanti mortem defuncti ipſo facto
incurritur,quo facultatẽ habuit vindicandi, ꝙ non vindi-
cauit.Sed Gem.in d.c.licet.concordat,dicens ꝙ prima opi-
nio vera eſt,ſ vbi ius terminũ non præfigit:ſecũda verò vbi
præfigit:quia tunc terminus ꝓ homine interpellat. de loc.
potuit.vbi verò ius imponit pœnã affirmatiuè,id eſt, cõtra
committentem ſeu facientẽ aliquid , monitio nõ requirit͛,
ſed ab eo pœna incurritur ipſo facto, etiã ſi non habuerit
iuris effectum , qñ eſt poſita contra eum , qui alicui facto
1 contrauenit,vt §.ſeq. ¶ Decimoquartò,* poſito ꝙ quidam
ſub certa pœna contraxerint inuicẽ,ſed vnus noluerit ſta-
re contractui,qui tñ locum habuit,nõ obſtante illa cõtra-
dictione:quæritur vtrum cõtradicens incurrerit illam pœ-
nam,ex quo omnino contractus habuit effectum? Et dicit
Pan.in c.Raynaldus. ꝙ ſic,per text.illum, per quem infert
ꝙ pœna appoſita ex cõtrauentione cõmittitur ex ſola con
tradictione facti , quanquã contradictio nõ habuerit iuris
effectum. Nam ibi cõtradictio patrui nõ impediuit legatũ
factum auunculis : & nihilominus pœna ex cõtrauentione
poſita habuit locũ. Et facit hoc pro pœna poſita in cõpro-
miſſis aduerſus contrauenientem,vt cõmittatur, licèt con-
trauentio effectũ aliquẽ non habuerit.Similiter cõmittitur
pœna ex contrauentione iuris ſeu de iure facta, vt in l.nu-
da.C.de contrah.& commi.ſtip. Quod nota , quia valeret
15 ad multa. ¶ Decimoquintò * quæritur,vtrũ pœna poſita à
lege vel ſtatuto contra omittentẽ ſeu nõ facientẽ aliquid
intra certũ terminũ ſtatutũ , incurratur ſolùm poſt dictum
terminũ, vel etiã ante illum ex eo tempore, ex quo iam eſt
illi impoſſibile hoc facere:puta, ſi promoto ad eccleſiã pa-
rochialem imponatur ſub pœna priuationis ꝙ intra annũ
fiat ſacerdos,& ante finẽ anni iam incipit eſſe certũ,ꝙ hoc
non põt,de quo ſ.Eccleſia.ij.§.vij.Vel ſi rector vniuerſita-
tis mandet doctoribus legentibus ſub pœna contenta in
ſtatuto, vt intra Paſcha fecerint ſuas repetitiones , & ante
Paſcha iam incipit eſſe certum ꝙ hoc non poſſunt,vt quia
incipiũt vacationes Paſchæ, in quibus ſm formam ſtatuti
nullus publicus actus fieri poteſt?Et dico ad quæſtionem,
ꝙ Bart.in l.cùm ſtipulatus ſum mihi à Proculo.ff.de verb.
oblig.in prædicto caſu doctorum diſtinguit.Nam ſi pœna
poſita in ſtatuto trahit ſecum executionem , vt pœna ex-
communicationis vel infamiæ,incurritur pœna eo ipſo ꝙ
incipit eſſe certũ de impoſſibilitate faciendi:quia lex facit
ſuam executionem,etiã ante diem ſtatutam. Si verò pœna
ſecum executionem non trahit,vt ſi dicat ſtatutũ, ſint per-
iuri, vel puniantur in decem,tunc non incurritur pœna,li-
cet certum ſit de dicta impoſſibilitate. Ang.autẽ,quem ſe-
quitur Raph. Cu. in d.l.cùm ſtipulatus.tenet contrarium,
dicens,ꝙ ſiue pœna trahat ſecum executionem, ſiue non,
ante tempus nõ cõmittitur , licet incipiat eſſe certum fieri
non poſſe quod fiendum erat,quia in ſententiis proferen-
dis eſt mens iudicis attendenda, de verb.ſigni.intelligẽtia.
quæ hîc non eſt, vt ante tempus, ſiue terminum ſtatutum
pœna cõmittatur, etiã quia de hoc videtur eſſe caſus in c.
commiſſa.de elect.lib.6. de eccleſia parochiali, vt ſ.Eccle-
ſia.ij.§.vij. Ad legem autẽ, ſi ita ſtipulatus eſſet.ff.de verb.
oblig. vbi contra promittentem facere inſulam ad certum
tempus agere quis põt,ex quo intra tempus ſtatutum fieri
non poteſt,licet totum tẽpus non tranſierit, dicendum eſt
quòd loquitur in pœna conditionali, non in legali. Et di-
uerſitatis ratio eſt : quia mitius cum lege q̃ cum homine
agitur.l.Celſus.ff.de arb. Vel dic ſecundùm glo.in d.c.com
miſſa.quòd ante diem vel terminum agi poteſt quanti in-
tereſt,opus non eſſe inchoatum, vt in iuribus allegatis, ſed
non ad pœnam, vt in d.cap.commiſſa. & hoc eſt melius.
16 ¶ Decimoſextò * quæritur,vtrum pœna committatur ſine
dolo ? Et dico , ꝙ non, ſi ſit capitalis vel corporalis : quia
dicit Bar.in l.quicunque.C.de ſer.fug. ꝙ vbicunq; de pœ-
na capitali vel corporali loquimur , ſubintelligitur dolus.
ff.de in lit.iur.l.ij. & in l.actionibus.& Inſtit.de ſuſpect.tu.
§. ſuſpectus. ſecus in pecuniariis pœnis,vt C.de nox actio.
l.ſerui:Et idem Salic.in l.pœna.C.ad l.Corneliam.de ſica.
& Bal.in l.data opera.C.qui acc.non põt. & Pau.de Caſtr.
in l.j.C.vbi ſent.vel cla.& facit gl.in l.quid ergo.§.ex com
promiſſo.ff.de his qui not.infam.& gl.in l.& ſi ſeuerior.C.
ex quibus cauſis infa.irroge.vbi dicit Bald. ꝙ committens
homicidiũ per laſciuiã,puta currendo in equo, non debet
occidi,licèt ſtatutũ dicat ꝙ decapitetur homicida. ¶ Deci-
17 moſeptimò * quæritur,vtrum tẽpus præfixũ in odium ne-
gligentis currat ignoranti vel legitimè impedito ? Et dicit
Pan.in c.quia diuerſitatem.de conceſ.præb.ꝙ non.ſecus ſi
ſit præfixum in odium negligentis, ſed in alterius fauorẽ.
ff.de his qui no.infa.l.genero. vbi tẽpus anni currit mulie-
ri ignoranti mortẽ mariti.Pro quo vide glo.in c.ſtatutum.
de præb.lib.6.& not. Spec.de edit.inſtru. vbi dicit, ꝙ licet
executor teſtamenti non potuerit exequi intra annum,
nihilominus

nihilominus executio deuoluitur ad epm: ar.l.nulli. C. de
epi.& cle.& c.nos quidem.de teſta.Et rõ, quia in fauorem
defuncti,non in odium executoris. Decimooctauò quæ-
18 ritur,*vtrum incidat in pœnam, qui facere non põt, ꝙ ſub
pœna mandatur?Et dico,ꝙ non,quantum ad pœnas iuris,
vel ſtatutorũ:qa impoſſibiliũ nõ eſt obligatio.de reg. iur.
lib.6.Et idem dic de pœna,puta excommunicationis,ꝑ iu-
dicem,generaliter impoſita,ſm Fed.conſ.13.& Pa. in c.P.
& G.de off. deleg. qa verba generalia ciuiliter dñt intelli-
gi,arg.l.ſi cui.ff.de ſer.& in l.ratum, & in l. quod dicimus.
ff.de ſolut. Sed ſi ſpecialiter imponit pœnã excõicationis:
vt,ſi non compareas tali die,excõico te,dicit Pa.in c.ſuper
cã.de teſti.co.ꝙ ſi ex ſententia apertè conſtet,ꝙ iudex vo-
luerit eum ligare,ſiue poſſet,ſiue non poſſet , ſententia eſt
nulla,cõtinens intolerabilẽ errorem:& conſequenter non
ligat.de ſen.exc.tuas.Et ſimiliter non ligat, ſi appareat , ꝙ
non voluerit ligare impotentẽ:puta,qa dicit, ſi cõtẽpſeris,
vel ſi diſtuleris cõparere, & c. qa non potens nec cõtẽnit,
nec differt,ſm gl.in c.q̃ ſit.de elec.lib.6. Si verò mẽs iudi-
cis ꝑpendi nõ põt:quo ad Deum non ligat:ſed quo ad ec-
cleſiã & nos ligat.Et ſic intellige gl.in c.vnico.4.q.5.& in
d.c.cum ſup cã,ſed tñ probato impedimento , nulla abſo-
lutione opus eſt,ſm Hoſt.& Spec.& placet ẽt ſm Pan. in
d.c.cum ſuper cauſa,ſi eſſet ſententia Papæ:quia debemus
præſumere,ꝙ noluerit eum ligare,arg. c.vt noſtrũ.vt eccl.
ben.& ſic non eſſet irregularis,licet celebraſſet.Si verò lo-
quamur de aliis pœnis, certum eſt , ꝙ in foro animæ non
incurruntur.Vñ ſm Scot.in 4.diſt.15.q.2. peti nõ poſſunt,
niſi quantum importat intereſſe.ar.c.ſignificante.de pig.&
c.2.de conſt.& c.ex literis.de in integ.reſt. Ad legem aũt,
incendium.C.ſi cer.pet.quę vult, ꝙ incendium nõ liberet,
qñ quãtitas eſt in obligatione:qa cum obligatio ſit in ge-
nere, vt ff.ad l.Fal.l.in rõne.§.diligenter , totum genus pe-
rire non põt:dicendum eſt, ꝙ qñ obligatio eſt in genere,
ex impotentia non extinguitur:licet liberet à pœna,pp ꝙ
dicit Ang.in l.reſcriptum.in princ.ff.de pac. ꝙ etiam ſi te-
neamꝰ, ꝙ fiſcus habeat tacitam hypothecam in maleficiis
contra delinquentem:non tñ prefertur creditoribus , imò
præferunt͛ creditores,allegãs tex.cum ſua gl.l.vnica.C.de
pœ.fiſc.& rõ,quia talis tractat de lucro captando,credito
res aũt de damno vitando,& facit l.fi.§.licentia.C.de iure
delib.& l.vnica.C.de impo.lu.deſcr.& l.fi.C.de cod.Quod
bene nota pro exigentibus pœnam , vltra ſuũ intereſſe ab
his,qui non ſunt ſoluendo:quia tenent͛ eã reſtituere credi-
toribus.Vide tñ ꝙ dico ĩ.Teſtamentum.2.§.6.ad fi. ¶ De-
19 cimononò*quæritur,vtrũ pœna incurrat totam, q ex ſua
culpa facit,vel dat ſolum partem eius , ad quod ſub pœna
tenetur?Et dicit Pa.in c.ſua. de pœn. ꝙ ſi obligatio eſt di-
uidua pœnam non committit,niſi pro parte non ſoluta,vł
non facta:ſi vero eſt indiuidua, ſoluet totam.Et hæc intel-
ligit vera eſſe,ẽt de iure canonico , quæ aũt obligatio ſit
diuidua,& quæ indiuidua,vide Bar.in l.ſtipulationes non
diuiduntur.ff.de ver.ob.& propriè dr̃ diuidua,qñ ſolutio,
partis tñ valet reſpectu partis,ſicut ſolutio totius reſpectu
totius obligationis:indiuidua verò, qñ ſolutio partis non
tñ valet reſpectu partis,ſicut tota reſpectu totius. Exẽplũ
primi eſt:ſi promiſi tibi ſcribere Bibliã & Decretũ:& ſcripſi
Bibliam,quia Biblia per ſe valet , ſm totum ſuum ad om-
nem ipſius commoditatem:& tantam vtilitatẽ affert,ſi ſo-
la reddatur,ſicut ſi reddat͛ cũ Decreto, exemplum verò ſe-
cundi:ſi promiſi ſcribere Bibliam, & ſcripſi quatuor qua-
ternos. Vide ẽt gl. in d.c. ſuam quæ addit hæc eſſe vera in
pœna,quæ committit͛ in non dando,vel in faciendo,ſecus
qñ debet quis aliqd recipere,puta hæreditatẽ,vel legatũ,ſi
ſic fecerit,vel ſoluerit,quia niſi totũ fecerit, non habebit,
intellige nec totum,nec partem,vt in l.Mæuium.& l.cùm
fundus.ff.de cond.& demõ.de quo vide plenè in l.ſi ſeruꝰ.
20 ff.ſi quis caut.¶ Viceſimo*quærit͛ , vtrum promittens ſub
certa pœna aliqd habere ratum, committat illam contra-
ueniẽdo de facto?Et dicit Bar.in l.id ꝙ pauperibus. C. de
epiſ.& cl.ꝙ nõ.ſecus ſi promiſiſſet habere ratum & firmũ,
qa ratum ad ius,& firmũ ad factum refert͛,vt in gl.d.legis.
21 ¶ Viceſimoprimò*quærit͛, vtrũ pœna poſſit inferri in lo-
co domicilij ꝓ peccato alicubi commiſſo?Et dicit Pa.in c.
licet.de fo.comp.ꝙ ſic : niſi requirat͛ remiſſio per iudicem
delicti,q̃ debet facere,ſi delictũ eſt atrox,aliàs nõ , ſi vult.
22 ¶ Viceſimoſecundò*quęritur,vtrum mandans delictũ fieri
in alio loco,debeat puniri vbi mandauit, vel vbi cõmiſſũ
eſt?Et dicit Pa.in d.c.licet,ꝙ omnis concluſio Bar.& alio-
rum,in l.ſi vt proponitur.ff.de fideiu.eſt, ꝙ vbi delictũ fa-
ctum eſt,qa ibi deſtinatus eſt effectus delicti.facit cle. pa-
ſtoralis.de re iud.Et idem dic in teſte falſo , qa puniri dẽt
per iudicem,ad quem eius atteſtatio tranſmittit͛, ſi ſciebat
illuc debere tranſmitti , põt tñ puniri in loco vbi deliquit,
& locus erit præuentioni, niſi ambo iudices concurrãt,ſi-
cut eſt de illo,qui de loco exempto mittens ſagittã vulne-
rauit alium in loco non exempto,vt in c.j.de præſump. &
quod ibi not.Et ſimiliter de eo, qui deliquit in confinibus,
qa verũ eſt dicere,eũ in vtroq; territorio deliquiſſe,arg.l.
arbor.ff.de commu.diuid. Secus ſi ignorabat illuc atteſta-
tionẽ tranſmitti,qa tunc puniri dẽt vbi deliqt, vbi attẽdit͛
locus,ad quem deſtinatur effectus matrimonij. Idẽ dic de
23 notario,q facit inſtrumẽtũ falſum. ¶ Viceſimotertiò,*quę-
rit͛,vtrũ poſſit qs à Deo, vel ab homine puniri ſine culpa,
vel pro culpa alterius?Et dico tria.¶ Primum. Secũdùm S.
Th.2.2.q.108. licèt pœna ſm propriã rationem pœnæ nõ
inferatur à Deo ſine culpa,tñ inquantum habet rationem
medicinæ,non ſolum eſt ſanatiua peccati præteriti, ſed ẽt
præſeruatiua reſpectu futuri, & promotiua in aliud bonũ:
ſic aliqñ punitur aliqs ſine culpa, non quidem in ſpũalibꝰ
bonis,ſed in temporalibus,qa illa ſunt maxima,& iſta mi-
nima bona.¶ Secudùm. Secundùm eundem ibi in iudicio
humano non dẽt qs ſine culpa puniri pœna flagelli,vt oc-
cidat͛,mutilet͛,aut verberet͛ , tñ pœna damni punit͛ aliquis
ſine ſua culpa,licet nõ ſine cã & hoc tripliciter. Primò pp
ineptitudinem ad aliqđ bonum aſſequendum, ſicut pp le-
pram remouet͛ qs ab adminiſtratione eccleſiæ , & à ſacris
ordinibus pp bigamiã,vel iudicium ſanguinis impeditur.
Scđò,qa bonum in quo dãnificatur,non eſt proprium,ſed
cõmune,ſicut ꝙ aliqua ciuitas habeat epm , ꝑtinet ad bo-
nũ totius ciuitatis,& non clericorũ tm̃. Tertiò : quia bonũ
vniꝰ dẽpẽdet ex bono alterius,ſicut in crimine lęſæ maie-
ſtatis amittit filiꝰ hęreditatẽ ꝓ peccato parentis,& punitur
ẽt pœna infamiæ.6.q.1.ſi quis cũ militibꝰ.Conc.Vld. Ray.
aũt ponit multos modos,ſed ad iſtos reducũtur. ¶ Tertiũ.
Pro peccato alterius ſm S.Th.vbi ſ. nullus punitur pœna
ſpirituali,qa hæc pœna ꝑtinet ad animã,ſm q̃ quilibet eſt
liber ſui.Pœna tñ temporali vnus punitur pro peccato al-
terius triplici rõne.Primò,qa vnus tẽporaliter eſt res alte-
rius,vt filius ſm corpus patris,& ſeruus dñi , & ita in pœ-
nam eius,ẽt ipſe punitur. Scđò inquantũ peccatum vnius
deriuat͛ ad alterũ,ſiue ꝑ imitationẽ,ſicut filij imitãtur pctã
parentum,& ſerui dñorum,ſiue per modũ meriti,ſicut pctã
ſubditorum merentur peccatorẽ prælatũ,ſm illud Iob.33.
qui regnare,&c.ſiue per aliquem conſenſum,ſiue diſſimu-
lationem,ſicut ẽt interdũ boni ſimul puniũtur cum malis.

quia eorum peccata non redarguerunt,ſm Aug.primo de
ciui.Dei. Tertiò ad cõmendandum vnitatẽ ſocietatis hu-
manæ:ex qua hõ dẽt ſolicitus eſſe ꝓ alio ne peccet : & ad
deteſtationem peccati,dũ. ſ. pœna vnius redundat in oẽs,
quaſi oẽs ſint vnum corpus, vt Aug. dicit de pctõ Achor.
hæc ibi.Pœna excõicationis nunquã punitur vnus ꝓ alio,
ſm Ray.23.q.3.ſi hæres,ſecus pœna interdicti.de ſpon.nõ
24 eſt nobis.¶ Viceſimoquartò*quæritur, vtrũ ſemel punitus
pro aliquo crimine debeat affligi alia pœna?Et dicit Ray.
ꝙ non:quia Deus non iudicabit bis in idipſum. Nahũ vi-
ceſimo. Multoties tñ pro eadem culpa in eodem iudicio
imponitur multiplex pœna:qa oẽs accipiuntur ꝓ vna, qñ
aliqua per ſe ſufficiens non fuiſſet:ſed in diuerſis non licet
bis in idipſum iudicare,vt dictũ eſt:niſi fortè creſceret cõ-
tumacia,vt lit non conteſt.qm̃ frequenter.Sed iſta limita,
qñ diuerſa iudicia ſunt actualia:ſec⁹ ſi ſint diuerſa:qa vnũ
ſit eccleſiaſticum,aliud ſeculare:qa ꝓ blaſphemia iure ca-
nonico imponitur pœna pecuniaria,& pſonalis,de maled.
ſtatuimus,iure verò ciuili vltimum ſupplicium,in auth.vt
nõ lux.cõtra naturã. col. 6. & oẽs pœnæ poſſent imponi,
vt dicit d.Ant.in d.c.ſtatuimus. Impoſita tñ pœna minori
ꝑ aliquẽ iudicẽ,nõ põt alia maior imponi ꝑ alium,vt s̃.Iu-
dex.j.§.6.part.iij.& C.de accu.l.q decrimine,& ibi Ang.&
25 Sal.¶ Viceſimoquintò*quæritur, qs pœnam pecuniariam
exigere poſſit,& qualẽ?Et dico multa.¶ Primum. Pœnam
canonicam & legalẽ exigere pñt, tam clerici,q̃ laici, ſm
Pa.in c.dilecti.de arb.& facit c.ſi qs cõtumax.& c.ſeq. 27.
q.4.quia quod fit lege permittente , non eſt peccatum.23.
q.4.qui peccat.C.de adul.l.Gracchus.Vñ ſm Verue. ẽt ec-
cleſiaſticæ perſonæ retinere pñt emendas, & pœnas , quas
leuant, ſm conſuetudines legitimas , & ſtatuta regionis:
nec peccant qñ ſubeſt cã,& ſeruatur iuris ordo, & non fit
pp cupiditatem,ẽt ſi pœna damnũ excedat , qa hmõi pœ-
næ non ſunt ſtatutæ ſolum pp intereſſe,ſed ẽt pp crimina
exercenda,licet eſſet ſecurius hmõi exceſſum exponere in
pios vſus.Sed tñ tenetur qs ſoluere hmõi pœnam in foro
animæ,niſi condemnetur,ſed ſufficit ſoluere intereſſe : vt
ſi fuerit iniuria , ſatisfacere ad arbitrium boni viri : vt eſt
gl.in c.fraternitas.12.q.2.Non obſtat theoricã Canoniſta-
rum , ꝙ lex humana nõ cõtinens in ſe pctm̃ ſeruanda eſt
in foro animæ:quia verum eſt qñ in tali foro nõ ceſſat rõ
huius legis,ſed qñ eſt eadem rõ in vtróq; foro.Et hoc in-
tellige ẽtſi lex,vel ſtatutum , pœnam imponat ipſo facto,
vel ipſo iure : qa adhuc ad executionẽ neceſſaria eſt ſen-
tentia,ſm Bal.in li de vſu.feu.& Arch.in c. felicis. de pœ.
li.6.qua declaretꝛ qd fuiſſe crimino ſum, antequam fiat ex-
cuſſio bonorũ,vel alia executio,ꝙ Sum.Ang.poſt Pa.in c.
cũ non ab homine,de iud.contra Ro.limitat verũ , niſi fa-
ctum eſſet notoriũ.Sed,vt dictũ eſt s̃.Aſſaſſinus.§.v.in hoc
cõiter teneꝛ Pa.niſi fortè ex ipſa pœna nõ incumbat alicui
actio,ſed ſola exceptio : ſicut in aſſertorio piurio notorio
excipi põt in cã teſtimonium ferẽdi, ẽt nulla alia interue-
niẽtẽ ſentẽtia:licèt in notoriis nõ reqratur ſentẽtia cũ tã-
ta ſolẽnitate,vt s̃.Notorium.§.6. Et ante talem ſentẽtiã nõ
teneꝛ reus eam ſoluere,ẽt in foro animæ.Nõ tamẽ põt ſine
peccato mortali talia bona alienare : qa daretur damnum
emptori,q ea teneretꝛ reſtituere fiſco vel alij,cui eſſent ap-
plicata,cũ fructib⁹ medij tẽporis,ẽt dato pretio,niſi ipſum
pretiũ,vel aliqd loco eius inueniretꝛ apud alienantẽ,vt pa-
tet. s̃.Hæreticus.1. §. 8. part. 3. vbi diffuſè de his,& multo
minus teneꝛ ſoluere eã ante cõdẽnationẽ,ſi pœna nõ im-
ponitur ipſo facto,ſed venit imponenda.l.eius q delatorẽ.
in pr.ff.de iure fiſci,& ante condemnationẽ diſponere põt
quomodocũq; vult:qa eius eſt res ſua , licet poſſit ea pri-
uari.Et not.ſm Bart.in l.ſi.ff.de pœn.in l. honorariis.ff.de
act.&obl.ꝙ hęc pœna iudicio exigi nõ põt poſt annũ,ſed
ſolũ intra annũ,poſtq̃ qs eam incurrit , ꝙ intellige qñ eſt
merè pœna ex parte tã actoris,q̃ rei:licet fallat in aliquib⁹
caſib⁹,de quib⁹ gl.in d.l.in honorariis,& ſm hoc teneꝛ gl.
in c.fraternitas.12.q.2.Notandũ eſt ẽt,ꝙ nõ obſtãtib⁹ prę-
dictis qdã dicunt, ꝙ ibi pœna imponiꝛ à lege incurrenda
ipſo facto,vel ipſo iure, ſm aliquos iudicis ſententia non
reqriꝛ declaratoria,ita ꝙ priuatus bonis ipſo iure,vł facto
eã nõ põt in conſcientia retinere,vr̃ opi.Modernorum, vt
Fel.in c.j.de conſt.licet aliàs cõtrarium tenuerit in c.audi-
uimus.de ſimo. tñ ſecunda opinio eſt vera ſolũ quantũ ad
ſentẽtiam declaratoriã,& quãtũ ad pœnas, quæ ad execu-
tionẽ ſuã nõ requirũt neceſſariò actũ , vt excõicationis &
hmõi,ſed prima eſt vera quãtũ ad ſentẽtiam cõdẽnatoriã,
qa nõ reqriꝛ:& quãtum ad pœnas, quæ ad ſui executionẽ
reqrũt actũ hominis,vt priuatio bonorũ,&oĩs pecuniaria,
vel corporalis,ĩ qb⁹ indubitatè eſt vera,qcq̃d ſit ĩ aliis:qa
abſurdũ eſt, ꝙ reus exequaꝛ talẽ ſentẽtiã contra ſe , aut ꝙ
alius eã exequaꝛ ſine iudicis licẽtia,quæ habet vim decla-
rationis.Eſto tñ ꝙ qs in conſcientia nõ poſſet tenere talia
bona ante declarationẽ, eṕs & alius hñs authoritatẽ quaſi
epiſcopalẽ poſſet ſup tali retẽtione diſpẽſare,ſm Frã. Arc.
& Fel.in c.at ſi clerici.de iud. & vr̃ poſſe ꝓbari per c. ver-
gẽtis.de hære.vbi hæc diſpẽſatio nõ reſeruaꝛ Papæ.¶ Se-
cundùm.Sciendũ eſt ad intellectũ ꝓdictorũ,ꝙ qñ is,à quo
qs petit,habuit rẽ, quæ petiꝛ,tũc nõ eſt pœna ex parte rei,
vel actoris.Si verò eã nõ habuit,licet abfuerit à petẽte, vt
quia petiꝛ intereſſe , eſt pœna ex parte rei,ſed nõ ex parte
actoris,ſi verò petiꝛ,ꝙ nec reo aduenit : nec actori abeſt,
eſt pœna ex parte vtriuſq;.Qñ igiꝛ dr̃,ꝙ pœna nõ eſt ſol-
uẽda in foro animæ, niſi poſt condẽnationẽ:intelligiꝛ qñ
eſt pœna ex parte vtriuſq;,vel ſaltẽ actoris.d.c.fraternitas,
in gl.& eliciꝛ à Pa.in.c.ſi.de do.& contu.¶ Tertium. Pœna
cõſuetudinaria hodie nõ eſt in vſu,ſi tñ eſſet alicubi, poſ-
ſet exigi,ẽt à religioſis.de oſ.or.dilectus.ẽt ſi excederet in-
tereſſe,vt s̃.part.1.¶ Quartum.Pœna verò cõtumaciæ pu-
nitiua de iure ciuili petebaꝛ,vt in l.2.ff.de colla.bon. & C.
de mod.mul.l.illuſtris,ſed iure canonico peti nõ põt à par
te , ſm Hoſt.niſi quãtũ eſt ſuũ intereſſe,de dolo & cõt.c.j.
vel niſi petaꝛ ad ſatisfactionẽ iniuriæ.de iniu.olim, iudex
tñ,ſi habet poteſtatem mulctandi, ſicut habet ordinarius.
ff.de iud.l.2.in ſi.bene poterit exigere.¶ Quintum. Pœna
ẽt iudicialis peti põt à quocunque, ar.c.ſi.de dolo & cõtu.
etiam ſi excedat intereſſe,ſm Inn.& Hoſt.q addit,ꝙ etiam
hoc poſſunt religioſi,ſiue pœna conſiſtat in pecunia , ſiue
in alio.j.q.vij.quoties,vñ licitè clericus agit ad æſtimatio
nem iniuriæ ſibi factæ.Sed & ſi pars fecit totum ꝙ potuit,
mero iure tenetur ad pœnam inſolidum, tñ de benignita-
te canonica,nihil vltra,q̃ interſit exigendum eſt,& ſic in-
tellige de pœn.ſuam,de hoc in Sum.Con.lib. 3.tit.32.q.2.
¶ Sextum.Pœna verò arbitralis ſimiliter peti põt à quocũ-
quo,de arbi.dilecti.iuncta gl.ſm Hoſt.tñ de æquitate peti
non debet,niſi quantum eſt intereſſe partis. ¶ Septimum.
Pœna aũt conuentionalis peti põt,quantum intereſt.l.prę-
dia.ff.de act.emp.& ven.ſm Hoſt.& d.Ant.in d. c. dilecti.
de arb.imò ſi non ſit poſita in fraudem vſurarum,peti põt
vltra intereſſe,ſm Inn.ĩ c.ſuam.de pœ.& Pa.in d.c.dilecti.
& Veru.& vt in d.l.prædia.quod Sum.Ang.limitat à laicis,
non à clericis , quod verum eſt ſi ſcandalum inde oritur
rõne perſonæ, aliàs nõ ſubeſt ratio , maximè iudice eam
ex ſuo officio applicante.Vñ ſecũdùm Hoſt.vt refert & ſe-
quitur

quitur Sum. Roſ. etiam religioſi pñt petere pœnam etiam
cõuentionalem ab eo , qui nõ ſeruat arbitrium nõ ex im-
potentia,ſed ex negligẽtia vel cõtumacia,ẽt ſi nullum prę-
tenderetꝛ intereſſe vel damnum. Quod aũt dr̃ in c. frater-
nitas.xij.q.ij. ꝙ eccleſia res ſibi ablatas nõ dẽt recipere cũ
augmento. i. pœna , intelligitur in foro pœnitentiæ , ſm
Archi.vbi ſufficit ſimplum, niſi præceſſerit condemnatio.
¶ Octauũ.Soluta aũt pœna iudiciali vel conuẽtionali, ſm
Hoſt.nõ ſtabit ſentẽtia,vel cõtractus, niſi in compromiſ-
ſo vel pacto expreſsè dictum ſit , ꝙ pœna ſoluta rata ma-
neat ſentẽtia,& hmõi.C.de trãſact.l.cum proponas,& idẽ
Ber.ac Verue.& idem no.gl.in c.dilecti.de arb.quo ad ſen-
26 tẽtiam arbitri.¶ Viceſimoſextò*quæritur , cui applicanda
eſt pœna?Et dicit Hoſt.ꝙ ſi iudex eccleſiaſticus licitè eam
imponit ex ſtatuto , poteſt ſibi retinere : ſi verò ex officio
ſuo ſine ſtatuto,licèt poſſit ſibi retinere , tñ ſi vult notam
cupiditatis euitare,deputet in pium vſum.Sed latius dic,ꝙ
pœna iuris & ſtatutorum regulariter applicatur fiſco, qñ
introducit accuſationem.l.mulctarum.C. de mo. mul. vel
parti,qñ introducit actionem.l.iij. ff. de ſepult. vj. Si verò
loquitur ſimpliciter,videtur introducere actionem:arg. d.
l.iij.aliæ verò pœnæ,ſecũdùm Gof.ſi alicuius damnum vel
iniuria contingat,applicabuntur illi,vel parti, ſi ſunt con-
uẽtionales,vel iudici aut fiſco , ſecundùm quod de eis eſt
27 ſtatutũ.¶ Viceſimoſeptimò*quæriꝛ , vtrum ſolutio pœnæ
ſola ſufficiat ad obſeruantiam legis prohibẽtis aliqd ſub
pœna?Et in cõſciẽtia dic vt s̃.Inobediẽtia,circa finem.Vñ
nõ licet nõ obedire,aut nõ ſeruare promiſſum.In foro aũt
cõtentioſo ſufficit ſolutio pœnæ,ar.gl.in c.dilecti. de arb.
& in auth.de iud.§.qa verò,vbi patet , ꝙ ſoluta pœna quæ
erat in compromiſſo,peti nõ poteſt vt detur ſententia,niſi
addatur vt ſoluta pœna ſtetur arbitrio.ff.de tranſact.l. pe.
& C.eodem.l.cùm proponas.¶ Viceſimooctauò quæritur,
28 quid*de officialibus deputatis,q non accuſant eos , quos
deprædendunt lapſos in pœna?Et dico,ꝙ peccãt ſi ſe obli
garũt ad accuſandũ pacto vł iuramẽto: ſi verò ſe nõ obli-
garũt,nõ accuſando nõ peccãt:niſi faueãt malis cõmitten-
dis.Et ſi quid acceperũt vt nõ accuſarẽt , qñ erãt obligati,
tenẽtur illud reſtituere fiſco,vel ei,cui pœna erat applicã-
da:imo tenẽtur vſq; ad complementum pœnæ exigẽdæ ſi
accuſaſſent,ſm S.T.ij.ij.q.lxvij.qui loquitur de iudice re-
mittente pœnam vbi non poteſt,qui.ſ.tenetur ius reddere:
& idem eſſet de officiali,qui tenetur accuſare , nõ de alio,
qui acceptum reſtituere nõ tenetur niſi de conſilio , vt s̃.
Accuſatio.§.6.quod limita,niſi hoc fiat in criminalib⁹, vbi
infligẽda eſſet pœna corporalis:quia ſi deſiſterent , nõ per
concuſſionem , ſed per compaſſionem aliquid accipiendo
pro non accuſando,non tenerentur neceſſariò illud reſti-
tuere,licet turpiter acciperẽt,& peccarent. Vide ẽt s̃. Ele-
ctio.ij.§.xij.in ſi. Vtrum ad pœnam impoſitam ipſo facto
requiratur declaratio iudicis,vide s̃.Aſſaſſinus.§.vlt.

DE POENITENTIA.

1 *Pœnitentia quid, & quæ ſint eius partes.*
2 *Pœnitentia propter quid imponatur publica vel priuata.*
3 *Pœnitentiæ ſolennis quis ſit effectus.*
4 *Pœnitere de quibus,& qualiter debeat homo.*
5 *Pœnitentia facta in peccato an valeat.*
6 *Pœnitentia certorum dierũ à iure impoſita qualiter intelligatur.*
7 *Sacerdos quam formam ſeruet,vt pœnitentiam ritè imponat.*

1 POENITENTIA*dicta quaſi pœnæ tẽtio, tripliciter
ſumitur.Primò.ſ.vt eſt virtus,cuius obiecta eſt pecca-
tum ſub ratione emendabilis , actus verò eius eſt dolor
volũtatis de peccato cũ electione recta:ipſa verò eſt habi-
tus moralis,eliciẽs iſtum actũ, de quo vide ſubtiliter iij.q.
lxxxv.& iiij.diſt.xxiiij.per beatũ doct.Secũdò vt eſt ſacra-
mẽtum,in quo ſm S.Th.&Pe.ſacramẽtum ſiue ſignum tm̃
eſt pœnitentia exterior , in qua actus pœnitentis eſt quaſi
materia:actus verò ſacerdotis.i.abſolutio,eſt quaſi forma:
res verò tm̃ eſt remiſſio peccatorum:res verò ſimul & ſa-
cramentum eſt pœnitentia interior ſeu contritio, vt iũgiꝛ 4
pœnitentiæ exterior,ſaltem propoſito,de quo vide iij. qõ.
lxxxiiij.& iiij.diſt.xxij.per eundem,& per Capreo.& iſto
modo diuiditur in priuatã,publicam , & ſolẽnem. Tertiò
mõ ſumitur vulgariter pro ſatisfactione iniuncta à ſacer-
dote,de qua s̃.Cõfeſſio.§.xxv. & j̃.Satisfactio. de aliis aũt
miſtim agemus. ¶ Primò ergo quæritur , quæ ſint partes
pœnitẽtiæ?Et dico,ꝙ integrales ſm omnes ſunt tres : cõ-
tritio,cõfeſſio,& ſatisfactio, de qb⁹ ſubtiliter per Capreo.
in iiij.diſt.xiiij.ſed partes eius ſubiectiuæ ſiue ſpecies, ſm
Ray.& S.Thom.ſunt tres.ſ.ſolennis,& publica ſimul, pu-
blica tm̃,& priuata.Solennis & publica eſt quæ fit in capi-
te quadrageſimæ cum ſolennitate , quæ habetur diſt.l. in
capite,& per S.Tho.in iiij.diſt.xiiij.& põt imponi viris &
fœminis:licet non clericis,niſi depoſitio.diſt. 50.cõfirmã-
dum,& à ſolo eṕo,vel alio de eius mandato:& pro crimi-
ne,ꝙ totam cõturbauit ciuitatem, vt ibi:& iterari nõ põt,
de pœn.diſt.iij.reperiuntur,& hoc multiplici ratione , ſm
S.Th.vbi s̃. & eſt figura expulſionis Adæ de paradiſo , vt
ibi.Publica verò tm̃ eſt quæ fit publicè, ſed ſine prædicta
ſolennitate:& imponitur à quolibet ſimplici cõfeſſore ſm
S.Th.Gul.& Gof.& Hoſt.c.pœnitentes.diſt.50.niſi oppo-
ſitum habeat cõſuetudo in aliqua eccl.ſecũdùm Ray. licet
ſecũdùm Veruec.ſedes apoſtolica eam nõ inducat,niſi vbi
eſt curia Romana,& cuilibet etiam clerico,ſm S.T. & gl.
xxviij.diſt.preſbyter,& de pœ.& re.quæſitum,licet cõtra-
rium dicãt qdam:& põt iterari ſecũdũ S. Th. Nec obſtat c.
accedẽtib⁹,de exce.præla.vbi reprehẽdũtur abbates publi-
cã pœnitẽtiã imponẽtes: qa ibi capiꝛ publica pro ſolenni.
Priuata verò eſt,quæ quotidie imponiꝛ ſingulariter,& oc-
cultè,ẽt quantum ad executionem. Et ſic patet quæ diffe-
rẽtia ſit inter iſtas pœnitẽtiæ ſpecies.Et adde ſecundũ S.T.
ꝙ per publicam pœnitẽtiam nõ reuelaꝛ pctm̃:qa non ſciꝛ
pro certo ex hoc,cum eam poſſit qs facere pro alio. ¶ Se-
2 cundò quæriꝛ, * qñ vel pp quid debeat imponi pœnitẽtia
ſolennis,aut publica,aut priuata? Et dicit Pa.in c. quæſitũ,
de pœ. & remiſ. ꝙ pro delicto graui ſcandalizante totam
vrbem dẽt laico imponi ſolennis.d.c.in capite,imò ſecũdũ
Ray.ad hoc põt cogi:pro graui aũt & publico,ſed nõ ſcã-
daloſo,imponiꝛ publica,ſed nõ ſolẽnis: vt no.in c.ſi. xxvj.
q.vj.iũcto c.j.de pœ.& re.Intellige ſecũdũ Ray.niſi pecca-
tor velit:quo caſu imponi põt etiã pro occulto :pro graui
aũt ſed occulto,ẽt ſi aliquibus notũ eſſet,nec ſolennis,nec
publica dẽt imponi:vñ reprobat conſuetudinẽ eorum,qui
in mulieribus ꝓ oppreſſione puerorũ in lecto imponunt
pœnitẽtiã publicã.Vide eum in d.c.j.& in c.ſtatuimus , de
male,& in c.ſi. de his q pp ſi. occi. Non tñ tenetur homo
ſecũdũ Al. ꝓ quolibet peccato manifeſto manifeſtare pœ-
nitẽtiam ſuã:ſed q ſcãdalizauit in cõi, teneꝛ ad oſtenſionẽ
boni exẽpli:ita ꝙ præſumi debeat,eũ de peccatis pœniten-
3 tiam egiſſe,& ſufficit.¶ Tertiò*quęriꝛ,qs ſit effect⁹ pœni-
tẽtię ſolẽnis?Et dico,ꝙ laicus poſt eam nõ põt ad ordines
ꝓmoueri diſt.50.illud,nec clericus ad ſupiores, vt ibi:põt
tñ eṕs diſpenſare in minoribus:ſed non ad ſacros.diſt. 50.
placuit,nec dẽt matrimoniũ contrahere, licet ſi contrahat
teneat:& ſi ſit iuuenis,cõtrahere nõ ꝓhibeatur,nec militiã
aſſumere.xxxiij.q.ij.§.de pœnitentibus,& c.antiqui , cum

aliis.nec laicalem habitum deferre.diſt.50.c.vlt. Debet au-
tem viuere,ſecundũ regulam eccleſiaſticam.de pœn.diſ.v.
contrarium,& c.ſeq.& conueniri ſub iudice eccleſiaſtico.
ij.q.j.aliud. de pœnit.diſt.j.aliud. & fit infamis nõ ratione
pœnitentiæ, ſed ratione criminis publicati.quod ſecũdùm
Hoſt.de offic.archipreſbyter.c.ij. verum intellige quando
per ſententiã iudicis imponitur:ſecus ſi quis ex deuotione
4 pœnitentiã publicam facit.¶ Quartò * quęritur,de quibus
& qualiter homo debeat pœnitere? Et dico,ſecundũ com-
munem doctrinam Theologorum, ꝙ de omnibus pecca-
tis mortalibus actualiter cõmiſſis ante vel poſt baptiſmũ:
de originali autẽ non eſt pœnitentia.ſimiliter nec oportet
eam eſſe de veniali in hoc mundo,niſi in duobus caſibus.
Primò ratione dubij,vtrum ſcilicet ſit mortale aut veniale:
ne quis periculo ſe exponat. Secundò ratione periculi, qñ
quis dubitat ne affectio venialis trahatur ad mortale, niſi
reprimatur,ſecundùm S.Bonau.Et oportet ꝙ ſit de omni-
bus,nõ de vno tantùm,& non de alio : quia Deus totũ re-
mittit aut nihil. Sed de huiuſmodi, vide s̃.Contritio, ferè
5 per totum,& s̃.Peccatum.§.vj. ¶ Quintò * quæritur, vtrũ
valeat pœnitẽtia , ſiue ſatisfactio facta in peccato mortali?
6 Et dico , vt j̃.Satisfactio.§.vj. & vij. ¶ Sextò * quæritur,
quomodo intelligendũ eſt quando pro aliquo delicto dr̃
in iure : Qui ſic fecerit,decẽ aut viginti diebus pœniteat?
Et dicit S.Tho.in iiij.diſt.xiij.in litera,ad finem,ꝙ quidam
dicunt , ꝙ pœnitentia alicui irrogata eſt ad cautelam pro
defectibus, de quibus s̃.Euchariſtia.ij.§.ix. ideoq; circun-
ſtantiis penſatis poſſet minui vel addi ad pœnã prædictã,
ſed tutius eſt vt prædictã pœnam peragat.Debet autem il-
lis diebus,in quibus ſcilicet iniungitur, ꝙ pœniteat,ſecun-
dùm quoſdam ieiunare,& à communione ceſſare. Sed alij
dicunt , ꝙ his diebus iniungenda eſt pœnitentia arbitraria
penſatis cõditionibus perſonarũ & negotij:& hoc proba-
bilius videtur. Hæc ille:qui in tertia parte.q.lxxxij.art.vlti.
ad vltimum,videtur vtranq; opinionem approbare,dicens
quòd debet ieiunare,& à communione ceſſare:tamen hęc
pœnitentia poteſt minui vel augeri cõſideratis circunſtan
tiis, &c. Et intelligo ꝙ ſit pœnitentia arbitraria quantum
ad intentionem & extenſionẽ illorum dierum. art. eorum
quæ dicuntur s̃.Confeſſor.iiij. in princ. De materia huius
tituli,vide s̃.Contritio, per totum, & s̃.Confeſſor.iiij. per
7 totum, & j̃.Satisfactio. ¶ Septimò * quæritur , quomodo
in pœnitentiis iniungendis ſe debeat habere ſacerdos ? Et
dico,vt s̃.Confeſſor.iiij.per totum.

PERCVSSIO corporalis manu, flagello, vel quouis
inſtrumento , eſt illicita omni nõ habenti authoritatẽ
ſuper verberandũ:quia illicitũ eſt alicui inferre nocumen-
tum:& ſi ſit circa non ſubditũ , eſt de ſe peccatũ mortale,
niſi excuſet facti modicitas , vt patet diſt. xlv.c.j.iuncto.c.
epm̃.ibid. & c.j.de cler percuſ. Vnde clericus deponitur ex
hoc:nec excuſaret intẽtio bona in re notabili:qa eſt cõtra
iuſtitiã ex parte percuſſi, & ex parte ſuperioris eius , cuius
iuriſdictio vſurpatur:imò eſt illicita, ſi fiat in ſubditos im-
moderatè aut malo animo, & eſt mortale, niſi modicitas
excuſet,vt patet ex dictis s̃.Ira. Si verò fiat in ſubditos mo
deratè & bono animo,eſt licita.diſt.xlv. cum beatus. ſicut
ẜm S.Tho.ij.ij.q.lxv.licitè pater verberat filiũ,& dominus
ſeruum moderatè & ex correctione.Epiſcopo tñ non licet
aliquem ſuis manibus verberare. lxxxvj.diſtin.non liceat.
Alij verò prælati poſſunt verberare clericos in minoribus
conſtitutos & pro leuibus culpis. diſt.xlv.§.Salomon. mo-
dò fiat per eum ad quẽ pertinet,de ſen.excom.c.cũ volun-
tate.exiſtentes autẽ in ſacris ſolùm pro maioribus crimini-
bus.diſt.xxxv. ante omnia. alioquin eſſent excõmunicati,
argu.à contrario.d.c. cum voluntate.§.ſi qui verò excepto
magiſtro cauſa diſciplinæ , & patre cauſa correctionis , de
quo s̃. Excommunicat.vj.§.iiij. Religioſi verò rurſus etiã
pro leuibus culpis verberari poſſunt à ſuis prælatis. de ap-
pel.repræhenſibilis, & de accuſ.qualiter. & quando. in fin.
non tamen per laicos,niſi ſint incorrigibiles : ſed per alios
regulares vel ſeculares clericos, vt s̃.Excommunicatio.vj.
§.iiij. caſu xj. Quando autem clericus torqueri debet , an
debeat degradari, s̃.Degradatio.§.iiij.

DE PEREGRINIS.

1 *Peregrini quem fauorem habeant.*
2 *Romam proficiſcens an ſit ſub protectione apoſtolica.*
3 *Peregrinorum res, ſi moriantur in via, cuius ſint.*
4 *Peregrini qualiter admittantur ad ordines.*

PEREGRINVS. primò dictus eſt largè , qui à loco
ſui domicilij ꝓficiſcitur. C.de inco.l.ciues.propriè ve-
rò dr̃,qui cauſa deuotionis aliò proficiſcitur,apoſtolorum
& aliorũ ſanctorum limina & oratoria viſitans. xxiiij.q.ij.
ſi quis Romipetas,& c.paternarũ,& c.illi qui.& etiã qui ex
iuſta cauſa accedũt ad præſentiã ſummi pontificis, quantũ
ad eſſe ſub apoſtolica protectione æquiparantur peregrinis
propriè,extrà eo.c.vnico.& ij.q.vj.arguta. ¶ Peregrini ve-
rò clerici,ẜm Ray.largè appellari poſſunt omnes qui non
ſunt de epiſcopatu ordinatis:quia nullus talis,ſiue clericus,
ſiue laicus poteſt recipi à tali epõ ad dignitatem vel ordi-
nes,vel alia eccleſiaſtica ſacramenta.diſt.lxxj.per totum.&
ſpecialiter in c.primatus,extrà de paroch.c.ij.& iij.Inſtitui
tamen poſſunt in eccleſiis extraneis epi per abbates & in-
feriores prælatos de mãdato ipſius epiſcopi , & cum literis
epiſcopi ſui,vt in dictis iuribus:licet hodie cõſuetudo præ-
dictorum multis derogauerit.Propriè verò dicuntur pere-
grini clerici,qui nõ ſunt oriundi de epiſcopatu,vel nõ ha-
bent ibi domiciliũ aut beneficiũ,vt in c.cum nullus.de ęta.
& qual.lib.6. Ignoti verò ſunt,quorũ origo, & vita, & in-
tegritas nõ eſt nota epõ.xxiiij.diſt.epiſcopus.ij.q.vij.quæ-
1 rendum. ¶ Primò * verò quæritur, quem fauorẽ habeant
peregrini? Et dico,ꝙ omnes ſecundùm Ray.defendi debẽt
ab eccle.& ſunt ſub eius protectione.de treu.& pa.c.inno-
uamus.& quicunque eos in rebus vel perſonis offenderit,
niſi admonit⁹ ſatisfacerit, excõicandus eſt.xxij.q.ij. ſi quis
Romipetas,& d.c.innouamus,& de pereg.c.vnic. & hodie
qui Romipetas ſpoliant , per proceſſum curiæ ſunt ex-
2 cõicati,ſolũ à Papa abſoluendi. ¶ Secundò * quæritur, vtrũ
hoc,qđ eſt proficiſci ad Apoſtolicã ſedẽ,conſtituat aliquẽ
cũ rebus ſuis ſub protectione apoſtolica ? Et dico,ꝙ ſic,ꝑ
d.c.vnicũ.de pereg.Vnde not.Pan.in c.meminimus.de ap-
pel.poſt Innocentiũ,ꝙ itinerãs ad Papã ex iuſta cauſa, ſiue
in fauorem ſuũ,ſiue alterius,eſt ſub protectione apoſtoli-
ca,vt interim cõtra eũ nõ procedatur in partibus:& defen-
ditur nõ virtute appellationis,ſed per titulũ de peregrinan
tibus. d.c.vnico.vbi dicit, ꝙ tenendo iſtam opinionẽ Inn.
eſt remedio illius tituli nõ ſolũ prouidetur cõtra attentata
de facto,ſed etiã contra factũ iudicis.Sed tenendo opinio-
nem.Hoſt.qui voluit d.c.vnicũ. habere locum in quolibet
accedẽte ad ſedem Apoſtolicam ex quacunq; cauſa:dic ꝙ
remedio illius tituli prouidetur tantùm cõtra attentata de
facto,ſicut fuit factũ ibi:quia non vr̃ æquum vt accedẽs ex
cauſa prorſus volũtaria habeat ſuſpendere iuriſdictionem
iudicis:quia ſcilicet fuit in culpa, non dimittendo procura
torem.Adde quod notat idem Panor.in c.dilecti.de appel-
latio. quòd arreptio itineris ad ſuperiorem habet vim ap-
pellationis, ſi ſeruentur ſeruanda in appellatione , ſcilicet
expri-

mendo cauſas,& petẽdo apoſtolos,& huiuſmodi : qa
non refert quid ex æquipollentibus fiat.Et idem eſt ſi quis
dicat,ſubmitto me ꝓtectioni apoſtolicæ : quia æquipollet
huic qđ dico,appello,ſi ſeruẽtur ſeruanda in appellatione,
3 vt idẽ not.in c.ad audientiã.de app.¶ Tertiò * quærit̃,quid
de rebus peregrinorum, ſi moriãtur in via? Et dicit Hoſt.
ꝙ quicunq; eas animo retinendi capit , mortaliter peccat:
quia ſunt reſtituendæ hæredibus eorũ, ſi poſſunt ſciri, vel
pauperibus erogandæ, ſi ignorãtur, vel ſi fortè nõ inueniẽ
qui eas deferat hæredi,nec in breui ſperatur inueniri.Nec
ſecundùm Hoſti. valet conſuetudo vel ſtatutũ vel præce-
ptum in contrarium,ſicut de naufragis dictum eſt s̃. Nau-
4 fragium.§.j. ¶ Quartò * quæritur , quomodo debeant ad-
mitti peregrini ad ordines vel ordinum executionem? Et
dico, quòd oportet eos habere literas commendatitias ſeu
teſtimoniales Papæ vel ſui epiſcopi:& ſic poſſunt admitti,
ſi epiſcopi ſui ſigillum notum ſit.arg.de præben. cum ẜm,
& de cenſi.ſopitæ. Si verò non ſit notum:requiruntur ſigil-
la quinque epiſcoporũ. de cle.pereg.c.j. quorum ſi nullum
eſſet notum , tũc vbi poteſt præiudicium magnũ generari,
non creditur,etiam ſi certum haberet,ſecundùm Inn. in c.
tua.eo.tit. Sed vbi nullum præiudiciũ poteſt euenire:puta,
quia volunt celebrare in ſecreto,admittuntur, etiã ſi nullã
faciant fidem, ẜm Hoſt.in c.tua.eod.tit.Et ſi dicãt ſe literas
amiſiſſe, ſi per duos teſtes probãt amiſſionem, & tenorem
earum,& quòd ſine vitio fuerunt,admittuntur.de priuileg.
cum olim.not. Bern. in c.j.eod.titu.etiam ſi non ſint teſtes
de eorum ordinatione, ſed conſtat,quòd ſemper ſe geſſe-
runt vt ſacerdotes. de preſbyt. non baptiſ.c.ij.& iij. Vtrum
clericis liceat peregrinari, j̃.Reſidentia.§.iiij.

DE PERIVRIO, ET PERIVRO.

1 *Periurium quid,& quotuplex ſit.*
2 *Periurium an ſit grauius homicidio.*
3 *Procurator nomine Domini falſo iurans,an ſit periurus.*
4 *Periurio facta collatio, an ſit nulla.*
5 *Periurij quæ ſit pœna.*
6 *Periurus an ſit infamis ipſo iure vel ipſo facto.*

1 PERIVRIVM * ſecundùm Rayn. & Magiſt.Sent. eſt
mendaciũ iuramento firmatũ. Vnde ſecundùm S.Tho.
ij.ij.q.xcviij.falſitas eſt de ratione periurij. & eſt, vbicunq;
deeſt aliquis trium comitũ iuramenti , licet nõ eodẽ ordi-
ne:ſed primò & principaliter ſi deeſt veritas.ſecũdò ſi iuſti-
tia:quia obligatur iurãs illicitum ad faciendũ contrarium.
tertiò ſi iudicium:quia indiſcretè iurãs exponit ſe pericu-
lo falſitatis.¶ Primò verò quæritur,quotuplex eſt periuriũ?
Et dico, ꝙ in genere eſt triplex, vt colligitur ex dictis, ẜm
quod deficit aliquis trium comitum. ¶ Primum eſt iuratio
indiſcreta ſine iudicio diſcretionis, an ſcilicet verũ ſit, aut
ſeruabile quod iuratur, quod ſecundùm Gofr.eſt veniale.
xxv.diſt.§.criminis.in fine.quod limitat Sum.Ang.& Bern.
in c.tua.de iureiuran.quando fit iocoſè & incautè:allegans
etiam S.Bonauent.ſed ſi fiat ex deliberatione,eſt mortale.
de iureiur.c. ſicut ex literis. cuius tamen contrarium tenuit
Sum.Roſ.s̃.Iurare.§.ij.alleg.S.Bonau. imò contrarium te-
nuit & ipſe frater Angel.s̃.Iuramentũ iij.§.x.imò eſt con-
tradictio , ꝙ iuretur ex deliberatione oppoſita ioco & in
cautelæ,& non adſit iudicium diſcretionis:ideo limita eſſe
veniale, quando non iuratur ex hoc falſum, vel illicitum,
ſeu impoſſibile ſeruari. ¶ Secundum eſt iuratio de re illici-
ta,ſiue ſine iuſtitia:quod qualiter ſit mortale, vide s̃.Iura-
mentum.§.vij.¶ Tertium eſt iuratio falſa,quę in iuramẽto
aſſertorio quadrupliciter cõtingit. ¶ Primò quãdo iuratur
falſum mente rebus cõformi,id eſt,ſciẽter:& ſic eſt morta-
le,etiam iocoſè,ẜm S.Tho. & alios Theologos,licet Gofr.
ſenſerit contrariũ,cuius opinionem Sum.Ange.dicit poſſe
teneri dicendo, ꝙ mendaciũ iocoſum nõ ſit propriè men-
dacium.xxij.q.ij.quod ait.licet opinio Theologorũ ſit tu-
tior:ſed hoc aliquo pacto teneri non põt propter maximã
irreuerentiã Dei. & c.quod ait. loquẽs de mẽdacio Ioſeph
aſſerentis ſe augurẽ, intelligitur, ꝙ mendaciũ iocoſum nõ
eſt mendaciũ,ſcilicet repugnans ſanctitati:vel ideo qa nõ
adeſt intentio fallendi vltimatè , etſi ad horam. limitat tñ
primò S.Bonau.& Richar. hoc eſſe mortale, ſi deliberetur
de dicto confirmando,& de iuramẽto,per quod eſt cõfir-
mandum:ſecus ſi de neutro, ſed vtrunq; ſubripitur loquen
ti:vel de altero tantùm,puta de dicto,nõ de iuramento, vl̃
econtrario:& ſecundò Petrus de Aureo.quãdo iuratur per
id quod conſuetũ eſt iurare, quãdo eſt intentio aſſumendi
veritatẽ infallibilẽ in teſtem:ſecus ſi aſſumeretur aliud ſine
animo iurãdi:ſicut cõmuniter iuratur per Deũ, ſcilicet ſi-
ne animo iurãdi.quod not.pro mulieribus, quæ iurant per
meã fidẽ,in veritate,per ignẽ iſtũ Dei, & huiuſmodi. ¶ Se-
cundò qñ iuratur falſum mente diſformi : quod tripliciter
cõtingit.Primò ſi quod falſum eſt creditur verũ, quod aut
eſt peccatũ nullũ,ſi diligentia debita eſt adhibita.xxij. q.ij.
homines. aut veniale, ſi aliqua, ſed nõ debita:aut mortale,
ſi ignorantia fuit craſſa aut ſupina,ſiue iuris, ſiue facti, ẜm
Ray.xxij.q.v. qui periurat.& cõcord.Io.And.poſt Tanc.in
c.tua nos.el j.de iureiur.& Card.in cle.j.eo.tit.Secundò cũ
creditur falſum qđ eſt verũ : & hoc eſt mortale,cũ ſit per-
iuriũ formaliter,etiã ſi fiat iocoſè,cõtra Gof.Tertiò quãdo
iuratur in dubio,& certum aſſeritur,quod eſt mortale,ẜm
Theologos:ſecus ſi quis aſſerat eo modo quo ſcit:puta,cre
do ita eſſe,vel ſuſpicor, & huiuſmodi.Dicit tñ Pan.in c.ex
literis.de iureiur.quòd iurãs per hoc verbũ, credo,in iura-
mento calũniæ nõ eſt periurus, etiam ſi deinde cõtrarium
probetur. quod quantum ad Deum falſiſſimũ eſt,quicquid
ſit quantũ ad forũ cauſarum,de quo videtur loqui.In iura-
mento etiam promiſſorio hoc quadruplex periuriũ inue-
nitur ſuo modo.¶ Primum ſi iuretur ſcienter,quod quis ñ
poteſt aut nõ vult, aut ei non licet obſeruare,de quo an ſit
mortale, s̃.Iuramentum ij.§.vj. ¶ Secundum,qñ falſo quis
tale credit eſſe quod iurat,quod velit, poſſit & liceat face-
re, ſiue ex errore venit contra iuramentum, in quo ſecũdũ
Pan.in c.tua nos.el ij.de iureiuran.excuſat à mortali error
probabilis:puta cùm quis cõtra iuramentũ appellat,credẽs
ſe habere rationabilem cauſam appellandi , arg.c.ſacro.de
ſent.excom.& c.Quintauallis.de iureiur. ¶ Tertiũ, cùm qs
credit illicitè iurare, aut venire contra iuramentũ, & non
facit,& eſt mortale,per not.per Pan.in c.quanto.de iureiu.
¶ Quartum, quãdo iuratur promiſſoriè in dubio:an poſſit
& debeat facere quod iurat̃,vel in facto dubitat an veniat
cõtra iuramentũ:quod etiã eſt mortale, niſi dubiũ ſit ſcru-
2 puloſum,arg.c.inquiſitioni.de ſen. excõ.¶ Secundò * quæ-
ritur,vtrum periurium ſit grauius homicidio? Et dicit S.T.
in quolib. ꝙ ſic, quia vt patet Hebr.6.omnis controuerſiæ
hominũ finis eſt iuramentũ , quod in cauſa homicidij fru-
ſtra eſſet,ſi eſſet peccatũ maius:quia præſumeretur, ꝙ ad-
mittens culpã maiorem.ſ.homicidij,non vereretur mino-
rem,id eſt, periurij:vnde periuriũ tenet, ſecundũ locũ poſt
idololatriã,vt etiã patet ex ordine præceptorũ,licèt homi
cidium grauius puniatur in eccleſia:quia magis nocet ho-
minibus. Sum.aũt Ang.cõtra Supple. tenet contrariũ,quia
homicidiũ charitati proximi, & periuriũ latriæ apponitur,
quę eſt virtus minor.Sed dico iſtã rõnem eſſe ridiculoſam:
quia homicidiũ immediatè opponitur iuſtitiæ , vt patet.ij.

ij.q.lxiiij.quæ eſt minor latria.Nec valet,inquit,illa ratio, qua dr̃ periuriũ eſſe cõtra ordinẽ ad Deũ,homicidiũ contra ordinẽ ad hominẽ : quia ſequitur,ꝙ grauius ſit die feſto laborare,quàm occidere.Sed dico,ꝙ præceptum de feſto quantũ ad determinatũ tempus non reſpicit ordinem diei, niſi ex iure poſitiuo,ex diuino aũt iure nullũ reſpicit quãtũ ad indeterminatũ,vt ſcilicet aliquod tẽpus expẽdatur ad honorẽ Dei:cuius oppoſitũ, ſcilicet nunq̃ aliq̃d facere ad honorẽ Dei,quaſi Deo vacãdo,eſt grauius homicidio,quia cõtra latriã & amicitiã ad Deũ.¶ Tertiò quæri-
3 tur,*vtrũ procurator iurans nomine dñi ſui,& deierãs, ſit ipſe periurus?Et dicunt quidam, ꝙ non, licèt ſcienter falſum iuret, cùm non intendat propriam animam obligare: puniri tamẽ debet cũ ſit cooperator periurij.de off.del.c.j. is tamen, in cuius animam iuramentũ præſtatur, periuriũ incurrit.Sed iſta intellige in ordine ad pœnã iuris,quò ad Deũ autẽ vterq; eſt periurus,ſicut & in periuriũ conſentit.
4 ¶ Quartò quæritur,* vtrum collatio beneficij eccleſiaſtici facta periuro,ipſo iure ſit nulla?Et dicit Pan.in c.querelam.de iureiur.ꝙ ſic : vt in c.infami.eo.tit.lib.vj.¶ Quintò
5 quærit̃,*quæ ſit pœna piurij? Et dico,ꝙ tali debet imponi pœnitentia magna,& nõ minor quàm ꝑ homicidio.xxij. q.j.præiudicandum.& eſt infamis.vj.q.j.infames.& c.quicunq;.& xxij.q.v.ſi quis cõuictus & cõſequẽter ad teſtimoniũ nõ debet admitti,vt in d.c.quicũq;,& c.paruuli ea quę. quod Arch.intelligit de conuictis,etiã ſi egerint pœnitentiam.de teſt.teſtimoniũ.& hoc eſt ſpeciale in periurio, nõ in aliis criminibus etiam maioribus,ſm Io.An.poſt Gofr. propter puram veritatẽ requiſitã in teſte, cõtra quam ſcilicet directè peccatur periurio : & ſm Hoſt.ex quo ſemel probatum eſt periurium cõtra aliquem, etiam in modum exceptionis, repellitur à teſtimonio ſemper, etiam in alio iudicio, licet glo.Ray.ſenſerit aliter:vt in Sum.Conf.lib.j. tit.ix.q.xxv. quod intellige in periurio ratione deficientis veritatis,non ratione deficiẽtis iuſtitiæ vel iudicij,quia ex hoc repelli non videtur à teſtimonio. de teſti.cogen.c.fin.
6 ¶ Sextò * quæritur,vtrũ periurus ſit infamis ipſo iure vel ipſo facto?Et dico, ꝙ vt ſ̃.dictũ eſt.Infamis.§.j.triplex eſt infamia,ſcilicet facti, iuris ciuilis, & iuris canonici vide ibi,& Pan.in c.teſtimoniũ.de teſtibus.Igitur Gofr.videtur indiſtinctè ſentire, ꝙ periurus ſit ipſo iure infamis : vt in Sum.Conf.lib.j.tit.ix.q.xxv.Sed contra eũ eſt.d.c.teſtimoniũ. quia vt dicit Io.Andr.ſi omnis periurus eſſet infamis, fruſtra tex.exciperet periuriũ,cũ ſ̃.excepiſſet infamẽ.S.T. autem.ij.ij.q.xcviij.arti.iij.dicit, ꝙ periurus in iuramento aſſertorio nõ efficitur infamis ipſo iure, ſed ſolùm ꝑ ſententiã diffinitiuã latam contra iurantem,in c.accuſationis. Sed in aſſertorio ſolẽniter efficitur infamis ipſo iure:quia in poteſtate eius manet poſtquam iurauit,vt ſuo iuramento det veritatẽ, qđ in aſſertorio non contingit.Et iſta opinio S.Tho.eſt verior, & approbatur per doctrinam Pã.in d.c.teſtimonium,qui dicit,ꝙ ſecundùm Canones periurus eſt infamis:quia canones infames appellant omnes mortalibus criminibus irretitos.Et intellige de facto vel de iure,ſi pręcedente accuſatione ſententialiter damnentur:ſm leges autem,inquit,dic vt not.Bar.in l.Lucius.ff.de his qui not.infa.de mente glo.ꝙ iurans de præterito vel præſenti non eſt infamis ipſo iure,licet deieret , vt in d.l.Lucius.& per l.ij.& vlt.ff.de crimi.ſtellio.Iurans verò de futuro , ſimiliter non infamatur ſi iurat Deo tantùm vel ſibiipſi, ſi verò iurat alij,cum quo cõtraxit,infamatur ſi deierat.Placent iſta Pan.etiam de iure canonico,cùm non inueniatur contrarium.Vbi aduerte primò , ꝙ illud , quod dicitur de præſenti vel præterito, intelligitur quantum ad iuramentum aſſertorium:quod verò dicitur de futuro,quantum ad promiſſorium.Aduerte ſecundò ex dictis ſ̃.Aſſaſſinus.§.v. & hæreticus.j.§.viij. & ex not.in c.felicis, de pœn.lib.6. ꝙ quantum ad infamiam irrogandam,& bonorũ confiſcationem effectualem,& pœnam corporalem infligendam, neceſſaria eſt ſententia, ſaltem generalis : vnde tabellio licet periurus ſit,tamen valent acta per eum,donec ſequatur talis ſententia,ſaltem declaratoria:niſi fortè eſſet ita notoria quòd nulla poſſet tergiuerſatione celari.

PERMISSIO ſecundùm gloſ.diſt.iij.omnibus,tribus modis fit,ſecundũ quod tribus modis aliquid ꝑmittitur.Primò,quia nullo iure prohibetur,vt,nuptias ſecundas contrahere.xxxj.q.j. hac ratione.Secundò,quia contra humanas conſtitutiones indulgetur, vt contrahere in quinto gradu.xxxv.q.iij. quædã. Tertiò, vt vitetur aliquid magis illicitum, vt adulterium , ne fiat homicidium.xxxiij.q.ij.ſi quis verius.¶ Secundùm Gerardum autẽ de Senis,vt etiam refert Io.And.in mercu. in regula,peccatum,lib.6. permiſſio eſt triplex contra legem.Prima ſimplex indulgens pœnam,ſed nõ culpam,vt permiſſio proſtibuli propter maius malum ſeu peccatum euitandum , diſt.iiij.denique. iuncta glo.& in c.veniens.iuncta glo.qui cler.vel vot.Secunda eſt remouens impedimenta , ſicut eccleſia permittit ritus Iudæorum,prohibens Chriſtianis ne illos impediant, ꝑpter bonũ inde ſequens,de Iudæ. ſicut.& diſt.xlv. qui ſyncera. Tertia eſt coadiuuans:ſicut eccleſia permittit clericũ occidi iuſtè à laico, eum degradando & tradendo,de pœn. degradatio.lib.6.& hoc fieri nõ poteſt,niſi de eò quod licitũ eſt. ¶ Sanctus Tho. autem in iiij.diſt.xxxiij.q.ij.art.ij.q.ij. videtur ponere quatuor modos permiſſionis, quos tamen non ponit, ſed recitat ibi opinionem aliquorum, q̃ ſtatim reprobat.Sed omnia prædicta reducuntur ad tria membra. Nam permiſſio ſecundùm vſum loquentium conuenit ꝓpriè ſuperiori de facto vel de iure, ſicut paſſio inferiori, & videtur in ſuperiori de iure importare tolerãtiam alicuius quod poſſet nõ tolerare, quod quidem poteſt eſſe tripliciter. Nam ex quo legẽ ſuam ſtatuit , tripliciter ſe poteſt aliquid habere ad illam, quia aut nunquam fuit contra illam, cùm tamen eſſe potuerit, & ſic permittuntur ſecundæ nuptiæ,& aucupationes ferarum,auium , & huiuſmodi,& ſimiliter inferiora bona, puta matrimoniũ:dum non præcipiũtur meliora incõpaſſibilia, puta virginitas,aut viduitas. Aut ſemper fuit cõtra illam, & ſic permittũtur ea,quæ ſunt contra legem,& mala propter bonũ quod inde elicitur,vel malum quod inde vitatur,ſiue permittantur:quia non puniuntur,vt proſtibulũ aut adulteriũ in caſu,ſiue etiam quia remouentur impedimẽta , ſicut permittitur ritus Iudæorũ. ¶ Aut aliquãdo fuit contra legem,& nunc non eſt,vel ſimpliciter,vel in caſu,& ſic permittũtur ea, à quibus aufertur præceptũ vel prohibitio , ſiue ſuperior hoc faciat nihil cooperando,vt dũ permittit contrahere in quinto gradu,ſiue aliquid operando, vt dum clericũ degradat & tradit:& ſic facit licitum ꝙ aliàs erat illicitũ:ſicut de repudio factũ eſt in lege veteri per diſpenſationẽ Dei , ſecundùm S.Tho. in quarto vbi ſuprà. Et ſic etiam intelligitur quod idem dicit 1.Corint.7.quòd in lege noua non eſt permiſſio de minus malo , ſcilicet faciendo licitum quod de ſe erat illicitum. In prima permiſſione licitum eſt cooperari, ſi id , quod fit vel omittitur, non ſit contra legem ſuperioris, & ſimiliter in ſecunda & tertia ab eo,qui condidit legem,& poteſt remouere obligationem:nõ autem ab aliis:quia eſſet cooperari ad peccatum inobedientiæ.

D E

DE PERMVTATIONE IN GENERE.

1 *Permutatio quid & quomodo contrahatur.*
2 *Permutatio an ſit licita.*
3 *Emptionis nomine,an veniat permutatio in ſtatutis.*

1 PERMVTATIO,* quæ vulgò dr̃ baractum vel cambiũ rerum ad res,ſm Gof.eſt vnius rei pro alia vicaria præſtatio, aut vicaria præſtatione mutatio:quod quidam dicũt fieri ſolũ in genere, quaſi ſit quid commune contractibus nominatis & innominatis,nõ autem in ſpecie.Vnde dicunt non eſſe permutationẽ , ſi detur ſpecies pro ſpecie . Pro quo videtur text.in l.naturalis §.j.ff.de præſcript. ver.Sed verius gl.& Bal.in l.j.C.de re.permu.dicũt permutationẽ eſſe in ſpecie,vt cũ daur ſpecies certa pro alia certa,puta liber pro equo.Quãdo verò datur genus pro ſpecie vel pro genere,eſt cõtractus innominatus,nõ permutatio in ſpecie. & ſic intelligitur.d.l.naturalis. & generaliter ſm d.gl.non eſt vera permutatio , niſi datur res certa pro certa,ſecus ſi detur res incerta pro certa,vel econtrario.Et allegat.l.qm̃.eod.tit. vbi ita videtur tenere Bart.& Bal.Et ſi ex vna parte interuenit cũ certa ſpecie etiam pecunia, ſm Pan.in c.ad quæſtiones.ext.eod. erit emptio ſi intentio ſit principaliter emẽdi,aut permutatio ſi ſit principaliter permutãdi,licet pecunia accedat acceſſoriè vt fiat æqualitas, & ita intelligitur caput , ad quæſtiones. Si verò de animo contrahentiũ nõ appareat, recurrendũ eſt ad coniecturas, & ſi pretiũ eſt maius quàm ſpecies data , præſumitur emptio : ſi ſpecies eſt maioris pretij quàm pecunia,præſumitur permutatio , arg.c.quod in dubiis de conſ.eccl.Et hoc facit ad ſtatuta quæ exigũt gabellam in cõtractu emptionis,& non permutationis,vel ecõtrario,& ad licentias quę habẽtur,vẽdendi & nõ permutãdi,vel ecõtrario.¶ Primò verò quæritur, quomodò permutatio contrahatur,vtrũ.ſ. ſolo pacto,aut rerum interuẽtu? Et dico,ꝙ nõ ſolo pacto nulla re hincinde ſequuta, quia neutri cõpetit ex hoc aliqua actio.C.eod.l.ex placito. quia eſt nudũ pactũ , vt not.
2 glo.in l.j.¶Secũdò quæritur, * vtrum quo ad tẽporalia ſit cõtractus licitus?Et dico,ꝙ ſic, de ſe,ext.eo.per totum, & C.eo.per totũ.tamen poteſt eſſe illicita interuentu fraudis & doli,quæ in hoc, ſicut & in aliis actibus nemini debent patrocinari. de reſcrip.ſedes. etiam ſi interueniat dolus re ipſa , vt quia notabiliter læditur altera pars ratione qualitatis,quantitatis,aut pretij rerũ.Et quidẽ ſi fraus ſit ex vna parte tantùm ſciẽter,peccat fraudator mortaliter, & tenetur reſarcire læſo,de iniu.& dam.culpa.& ſimiliter mediator ſeu ſenſualis hoc aduertens, quia cooperatur fraudi.2. q.1.notum. Si verò ſit ignoranter , licet fortè excuſetur à pctõ,nõ tamẽ à recompenſatione,vt ſit æqualitas iuſtitiæ. Si verò ſit ab vtraq; parte ſciẽter, ita ꝙ quiſq; ſciẽter fraudat, licet ignoret ſe fraudari, vterq; mortaliter peccat ratione intẽtionis, ſed quãtũ ad res ipſas locũ habebit compenſatio mutua ſm Arch. & multò magis ſi interuenit ex vtraque parte vel altera ignorantia. Si verò vterque ſciret alterius fraudẽ, vt qa ſciũt rerũ permutãdarũ defectus,nõ eſt proprie fraus,quia ſcienti & cõſentienti non fit iniuria neque dolus.de reg.iur.lib.6.& alter alteri nõ tenetur , ſecundũ Arch.quod limita , niſi alter ex neceſſitate cogente permutare , notabiliter læderetur , ſicut quis permutaret
3 equũ pro pane in neceſſitate. ¶ Tertiò quæritur, * vtrum in ſtatutis nomine emptionis veniat permutatio? Et dico, ꝙ ſic in ſtatutis cõis , ſecundùm Nicol. de Neapol.in l.j.§. ſi quis in fraudem. & Gul. de Cuneo. in l. de quibus.ff.de leg.j.qui dicit,ꝙ omnia, quæ in iure cõi dicuntur in venditionibus, locum habent in permutationibus.& facit.c.j. de his quæ fiũt à prælat.in ver.vendere vel permutare , in ſtatutis verò municipalibus nõ habent locum, ſi eſt odioſum,ſed ſi eſt fauorabile,locũ habebunt.¶ Quartò quæritur , quid ſi quis per iſtum contractum permutationis vel alium dat fundũ monaſterio,vel alteri,ſub pacto,ꝙ alatur in vita ? Et dico,ꝙ etiam ſi fundus periit caſu fortuito,nihilominus habebit alimenta,quia proprietas fundi tranſiuit in locum pium,& ſic damnum cedit ſibi, & non alteri, quod expreſsè voluit Cyn.in l.2.C.de iure emphy.

RVRSVS de Permutatione ſecundò,quo ad beneficia & res eccleſiaſticas.

1 *Permutatio beneficiorum, an fieri poſſit ſine authoritate ſuperioris,& quis ſit ille ſuperior.num.2.*
3 *Permutatio,an ex quacunque cauſa fieri poſſit.*
4 *Simoniacum an ſit pactum in permutatione.*
5 *Tractatũ aliquem an liceat facere in permutationẽ eccleſiaſtica.*
6 *Simoniaca an ſit permutatio,ſi detur pecunia.*
7 *Permutare an poſſint habentes expectatiuas papæ.*
8 *Expectatiuam habens,an impediat permutantes.*
9 *Permutari an poſſint mancipia eccleſiæ cum mancipijs priuatorum.& num.10.*
11 *Permutari an poſſit beneficium cum hoſpitali.*
12 *Permutatio vt ſit licita,quot requirantur.*
13 *Permutationes reſeruatorum & aliorum qualiter fiant.*

PERMVTATIO rurſus conſiderari poteſt ſpecialiter circa beneficia & res eccleſiaſticas,quã ſecundũ S.Th. 2.2.q. 100. facere põt ſuperior ex ſuo officio propter cauſam vtilẽ vel neceſſariam,& ſecundùm Fed.fit ſic,vt volẽtes permutare primò renuncient vel reſignent , & poſtea
1 fiat collatio.¶ Primò autem quæritur , * vtrum permutatio beneficiorum eccleſiaſticorum fieri poſſit ſine authoritate ſuperioris id iudicantis bonum ex cauſa neceſſaria? Et dico,ꝙ nõ ſine labe ſimoniæ,etiam quo ad annexa ſpiritualibus,puta ius patronatus, ext.eo.quæſitũ.iuncta glo. de exceſ.præla.ſicut vnire.de cenſib.prohibemus.de præb. maioribus.& quia propria temeritate permutauerint , priuandi ſunt.eod.tit.cùm olim.Fallit hoc cùm agitur ſolùm. de proprietate, puta cum duo epĩ litigant ſuper aliqua eccleſia,cui debeat ſubiici, qa ſic poterit fieri permutatio, vt vnus vnam, alter alterã ſibi ſubiectã habeat, ſecus ſi ageretur , vt talis in tali beneficio reciperetur vel intitularetur, quia fieri non poſſet ſine authoritate ſuperioris.Fallit etiã ſecundũ Inn.in d.c.quæſitum. in præbendis eiuſdem eccleſiæ,& eiuſdem qualitatis,quæ permutari poſſunt ſine authoritate ſuperioris. Sed melius contrariũ tenuit Hoſt. & Io.de Lig.in c.ſi.eod.tit.imò dico,ꝙ nec poſt factum teneri põt opinio Inn. vt voluit Io.de Imo. quia interueniret pactũ partium,& conſequenter venditio,vt patet ex dicendis ĩ.§.4.tum etiam quia, vt dicit Io.de Lig.in permutatione neceſſaria eſt collatio noua.ext.eod.c.vno.lib.6.& ideò cum præbendæ ſint annexæ iuribus canonicalibus, ſicut illa non poſſunt de vno in alium transferri ſine authoritate ſuperioris , ſic nec præbendæ , aliàs ſepararetur ius canonicale à iure præbendæ , quod fieri nõ poteſt per priuatos, vnde oportet permutationem fieri ex officio ſuperioris, ſecundùm S.Th.2.2.q.100.art.10.quintum.¶ Se-
2 cundò quæritur , * quis ſit iſte ſuperior , cuius authoritate ſit permutatio , vtrum.ſ.ſit ſemper epiſcopus reſpectu, ſuorum inferiorum?Et dico,ꝙ non,quando ad illum non pertinet collatio ſeu inſtitutio illorum beneficiorum, ſed pertinet ad illum , ad quem eſt collatio ſeu inſtitutio beneficij,ar.d.c.ad hoc.§.ſi.de offic.Arch.& in c.ſuper eod.in fin.de offic.delega.Si verò ad vnum pertinet electio, puta

ad ea,

ad canonicos,& ad alium confirmatio, neceſſario requiri-
tur cōſenſus eorū qui habēt eligere ſecundùm Io.And.ar.
d.c.ad hoc.Si autē eṗs permutet cum capitulo, requiritur
authoritas archiepi.de re-eccle.nō alie.c.j. ſed ſi permutet
cùm aliis, ſufficit conſenſus capituli ſui, ſecundùm Hoſt.
Quando verò pertinet ad ſuperiorem & ad capitulū col-
latiò,requiritur conſenſus vtriuſq;,nec pōt capitulum per
ſe,niſi quando ſedes vacat.de maio.& obe.c.his quæ.& c.
cùm olim.& c.vnico.de maio.& obe.lib.6. ¶ Tertiò quæ-
3 ritur,* vtrum ex quacūq; cauſa poſſit fieri permutatio au-
thoritate ſuperioris? Et dico, ꝙ nō:quia text.in d.c.quæſi-
tum.requirit cauſam neceſſariā.& S.Tho.in 4.diſt.25.q.3.
art.3.ad octauum.dicit, ꝙ ſi pro aliquo terreno commodo
vtriuſque vel alterius fiat permutatio,eſt ſimonia:ſecus ſi
pro ſpirituali, puta vt in tali loco poſſit quis melius Deo
4 ſeruire.¶ Quartò quæritur, * vtrū ſine ſimonia poſſit pa-
ctio interuenire partium in permutatione? Et dico, ꝙ nō,
nec quo ad ſpiritualia,nec quo ad annexa, ſecundū Arch.
poſt gl.in d.c.quæſitum. & Io.And.in nouel.ſecus de cor-
poralibus,& realibus eis annexis:& de annexis ſpūalibus,
ſi ab eis ſeparari poſſunt, vt poſſeſſiones:quia ex cauſa in-
teruenire poteſt ſuper his pactio & venditio & permuta-
tio:in qua tamen,quia eſt quædam alienatio, de rebus ec-
cle.nō alie.nulli.ſeruādus eſt modus, de quo ſ.Alienatio.
§ ij. Sed ſuper prædictis non poteſt interuenire etiam pa-
ctio.Et rō eſt,quia venderetur,cùm dicat S.Th.2.2.q.100.
art.j.ad quintum, ꝙ nomine emptionis venit omnis con-
5 tractus non gratuitus.¶ Quintò*quæritur,an partes poſ-
ſint ſaltem inter ſe habere tractatū? Et tenet Hoſt.ꝙ non:
nec aliquid fiendū eſſe ex pacto partiū vel tractatu,ſed of-
ficio & iuſſione iudicis.de pact.cùm pridē. Poſſet autem,
ſm eū,qui habet cām permutādi, exponere cām epo,ſup-
plicando vt ſibi in alio loco dignaretur prouidere de alia
præbenda,& de mea alteri:vel etiam ſpecialiter exprime-
re,ꝙ tali competeret mea,& mihi ſua.arg.de præb.c.inter
cætera.Sed iſta opinio eſt periculoſa, ſecundùm Pan.quia
pauci ſine tractatu permutant, imò nūquam partes ſecun-
dùm eam conuenirent corā ſuperiori permutaturi , niſi à
caſu.Eſt etiam falſa,quia tractatus non includit delibera-
tum conſenſum, de his quæ fiūt à maio.par.cap.c.ſi.quod
limita, niſi concludatur abſolutè:quo caſu intellige dictū
Pan.in c.cum vniuerſorum.eod.tit, ꝙ clerici dicuntur per-
mutare, quando inter ſe deliberant de permutando : licet
poſtea vadant ad ſuperiorem.Et ideo eſt alia opinio Ioan.
And.in addit.ad Spec.& Gof. & glo.in cle.vnica.eod.tit.&
Pan.in d.c.quæſitum , ꝙ non poſſunt quidem partes face-
re inter ſe conuentionem, promiſſionem, vel pactionem,
aut cōcluſionem : poſſent tamen de permutando tractare,
ſubmittēdo ſe diſpoſitioni ſuperioris:imò dico,ꝙ conclu-
dere poſſunt ſub expreſſa cōditione & reſeruatione, ſi ſu-
periori placuerit : quia talis concluſio non eſt concluſio,
cùm ſuſpēdatur vſq; ad ſuperioris conſenſum:imò ſi talis
conditio nō exprimeretur, ſed tamē eſſet in corde tractā-
tium,non eſſet ſimonia corā Deo,ſed ſolùm coram eccle-
ſia.Nec obſtat.c.quæſitū.de re.permu.quia nō loquitur de
tractatu de permutādo,ſed de ipſa permutatione,quæ non
debet expediri per partes , ſed ex mero iudicis officio.Ad-
uerte etiā ſm Car.in d.cle.vnica. ꝙ in renūtiatione expri-
mi poteſt,ꝙ cauſa permutationis quis permutat ſine ſimo
nia : quia à iure permittitur,de elect.ſignificaſti.de rerum
permut.vniuerſorum. & c.vnico.eod.tit.lib.6.& d.cle.vni-
ca. & idem Veruec. quia licèt de rigore reſignatio debeat
eſſe libera , & nulla debet eſſe adiectio. 1. q. 2. quam pio.
hoc tñ ꝓcedit ex æquitate ſcripta,quæ præualet rigori, ex
6 quo eſt ſcripta.l.placuit.C.de iudi.¶ Sextò * quærit, vtrū
ſit ſimonia , ſi in permutatione detur pecunia in ſupple-
mentum maioris beneficij?Et dicit Pan.in c.quæſtio.eod.
tit.ꝙ ſic,ſi detur occaſione ſpiritualium iurium,de quibus
plūs habet eccleſia vna quàm alia:puta quia habet maiorē
authoritatem in adminiſtratione ſpiritualium quam alia,
& intellige ſecundùm Arch.etiam ſi fiat authoritate ſupe-
rioris:ſecus ſi detur in recompenſationē prouētuum tem-
7 poralium.¶ Septimò * quæritur,vtrum permutare poſſint
habentes expectatiuas papæ ? Et dico, ꝙ non, ſecundùm
Pan.in c.cùm olim.eod.tit.quia ſunt gratiæ perſonales,&
nō excedūt perſonā,cui conceduntur.de præb.ſi cui.lib.6.
8 ¶ Octauò quæritur , * vtrū habentes expectatiuas ad pri-
ma vacātia poſſint impedire ꝑmutātes , q ſua bñficia reſi-
gnarunt in manu ſuperioris ? Et dico, ꝙ non:vt in c.licet.
eod.tit.lib.6. imò ſi talia beneficia conferantur aliis quàm
permutare volētibus, nō valet ipſo iure collatio:vt in cle.
9 vnica.eo.tit.¶ Nonò * quæritur,vtrum mancipia eccleſiæ
permutati poſſint cū mācipiis priuatorū?Et dico,ꝙ nō,niſi
ad hoc vt libera fiant.ext.eod.mancipia. quod ſecundùm
Hoſtien.verum eſt,niſi vbi expediret eccleſię cum donari
poſſint,quod eſt fortius.12.q.2.ſi quis qualibet.Et quando
ſit permutatio, oportet ꝙ dētur duo alij;eadē quæſtione,
10 eṗs qui mancipium.¶ Decimò quæritur,* vtrū permuta-
ri poſſint ſerui fugitiui? Et dicit Inn.in d.c.eṗs.ꝙ ſic,& di-
ſtrahi.c.iniuſtum.eod.tit. quod verum eſt patefacto vitio
emptori, ſecundùm Ber.& poſtquàm redierunt : ſed dum
ſunt in fuga,nec vendi nec permutari poſſint.C.ad l.Falc.
11 de pla.l.in fuga.¶ Vndecimò quæritur,* vtrū beneficium
ꝑmutari poſſit cū hoſpitali ? Et dicit Fed.ꝙ ſic,ſi hoſpitale
conferatur in beneficium clericis : ſimiliter ſi ſit commiſ-
ſum clerico non in beneficium, ſed in bono viro:quia nō
eſt titulus totaliter profanus, ſed eccleſiaſticus,nec vendi
pōt ſine vitio ſimoniæ,non autē ꝑmutari poteſt,ſi ſit con-
12 ceſſum laicis. ¶ Duodecimò quæritur, * quot requirantur
vt licita ſit permutatio huiuſmodi ? Et dicit Sum. Ang.ꝙ
tria.Primò, ꝙ non interueniat pactio.Secundò,ꝙ non fiat
ſine authoritate ſuperioris.Tertiò, ꝙ non recompenſetur
temporale pro ſpirituali.Sed oportet addere quartò, ꝙ fiat
ex cauſa ſpirituali : vt ſ.§.3. & talis cauſa eſt ſecundùm S.
Tho.vt melius ſeruiatur Deo,quod etiam innuitur in d.c.
quæſitum,& timor inimicorum.ſecundùm Io.And.Et ge-
raliter credo ita eſſe de omni cauſa,quę non reſoluitur in
pecuniam,vel aliquid menſurabile pecunia.¶ Tertiodeci-
13 mò.* Eſt autem ſciendum ꝙ eximius Doctor Fed.de Sen.
de hac materia tractatum fecit plurium quęſtionum,quas
diffusè Archid.refert in 3.parte.titul.15.ad finem, & hîc per
concluſiones breuiſſimè colliguntur , probationibus pro
maiori parte omiſſis,necnon multis quæſtionibus in fine,
de eo,ad quem ſpectat authoritas permutandi , de quibus
videbitur ibi,ſi oportuerit,incipiendo ibi,Item ſi duo pre-
lati collegiatarum eccleſiarū. ¶ Prima concluſio. Permu-
tatio facta per ordinariū de beneficiis reſeruatis per papā,
nō valet cum effectu : ſimiliter nec ſi fiat per legatum ha-
bentem authoritatem permutandi. ¶ Secunda.In duobus
prædictis caſibus licet permutatio nō valeat, valet tamen
renūtiatio facta cā ꝑmutationis : & ipſa permutatio venit
faciēda per papā,qđ verū eſt, ſi reſeruatio potuit veriſimi-
liter ſciri,vt qa erat generalis in vna ꝓuincia & pluribus
nota.Si verò fuit ſecreta & particularis,pōt allegari igno-
rantia:ideo relinquitur in optione permutantiū an velint
ad ſua beneficia redire , aut papam ſuis laboribus & ſum-
ptibus adire,qñ poteſt fieri de facili & ſine grādi præiudi-
cio. ¶ Tertia.Si permutatio fiat per Papam vel aliū ex ſpe-
ciali eius cōmiſſione de beneficiis certis , & expreſſis, ſed
reſeruatis,nō facta mētione de reſeruatione,valet, aut nō
valet.ſicut valeret,aut nō valeret collatio facta per Papam
de eiſdē : quæ.ſ.valeret ſi reſeruatio erat gñalis & plurimū
& notoria in curia,ſic,ꝙ veriſimile eſt, Papā ſciuiſſe ſicut ī
ſimili not.de conſt.c.j.lib.6. nō valet aūt nō facta tali men
tione,ſi erat particularis & ſecreta:niſi contuliſſet ei, cuius
contemplatione reſeruauerat:vel niſi reſeruaſſet in odium
cōferentiū : quia vtroq; caſu reſeruationis cā nō violatur.
¶ Quarta.Eo caſu quo renūciatio tenuit, ſed nō collatio, ſi
permutātes credētes permutationē tenere adminiſtrant in
beneficiis ꝑmutatis,deinde moriātur, & appareat collatio-
nem nō tenuiſſe,iſta beneficia nō vacant ꝑ renunciationē,
ſed per mortē:quod etiā tenet Io.And.in c.j.eo.tit. Si verò
hoc ſciebāt vel ſcire debebāt, & ſe in illis beneficiis intru-
ſerant,nō vacāt per mortē aut renunciationē, ſed per iuris
priuationē.de præb.eum qui.lib.6. ſecundùm Lap. tñ dicit
hoc eſſe verū in beneficiis,in quibus habet locū c.de mul-
tis.de præb.aliàs autē beneficiū doloſi per renunciationem
vacat.¶ Quinta concluſio.Eo caſu,quo ꝑmutatio ſine cul-
pa permutantis nō tenuit,& licebat eis ad ꝓpria beneficia
redire:licet hoc eis ꝓpria authoritate non licebat, ſm ali-
quos,ſed opus ſit noua collatione vel inſtitutione:æquius
tamen eſt,ꝙ ſic, vt dicit Io.And.in c.beneficia.de præb.lib.
6. quia vitatur vocatio & circuitus & incommodū benefi-
ciorum:nec debet grauari ſumptibus & laboribus iſte,qui
bona fide, & fortè pp vtilitatem beneficij permutabat. Et
idē eſt ſi permutatio erat cōpleta ex vna parte : deinde ap-
paruit impedimentū cōpletionis ex parte altera. ¶ Sexta.
Qui nō habet ius in beneficio:puta,qa ſimoniacè adeptus
eſt illud, vel aliàs ſine titulo:ſi permutat, nō acquirit ius in
alio,nō obſtāte, ꝙ eṗs potuerit illi cōferre:quia nō contu
lit ſimpliciter,ſed ex cā permutationis:quæ nulla fuit,cum
nō cōtrahatur dādo rem alienā.¶Septima.Cū ad vnā per-
mutationē duo epi habēt intereſſe:vt quia duo beneficiati
duobus epis ſubſunt:tutius eſt,ſm Io.Andr.omnia fieri ſi-
mul,id eſt,ambobus præſentibus,vel vno cōmittente alte-
ri,& nō ex interuallo : quia poſſent difficultates & intrica-
tiones inſurgere : quia eo ipſo, ꝙ vnus renunciat, & ponit
ſociū in poſſeſſione,vacat beneficiū ſocij , tñ dic, ꝙ tenet:
quia illud proceſſit ex cauſa permutationis. ¶ Octaua.Ha-
bens duo beneficia,ſm Ioan.And. permutare pōt cum ha-
bente vnū:ſed nō eſt verū,niſi interueniat authoritas Papę,
ſi ex eius diſpēſatione teneantur plura,transferēdo diſpen
ſationem de perſona ad perſonā:ſi verò diſpēſauerat eṗs,
fiat per epm. ¶ Nona.Habens ſolū ius ad beneficium cum
habente beneficiū, vel duo habētes ius tantùm , aduinuicē
permutare non poſſunt, ſecundùm Io.And.eo.tit.c.j.lib.6.
¶ Decima.Habens beneficiū,ſecundùm Io.And.in vj.& in
cle.eo.tit. permutare pōt cum hoſpitali vel præſtimonia, ſi
hoſpitale vel præſtimonia cōcedatur clerico in beneficiū,
non laicis:ſed & ſi ſit conceſſum bono viro, dicit Feder. ſe
non videre quid prohibeat,licèt nō ſit beneficiū,titulus nō
ſit totaliter profanus,ſed eccleſiaſticus,nō potens vendi ſi-
ne vitio ſimoniæ,per not.in c.cōſuluere.de ſimo.Lap.tamen
dicit hic apparere prohibitū:quia permutatio nō permittit
temporaliū & ſpiritualiū,aut beneficij eccleſiaſtici, ad non
beneficiū eccleſiaſticum,ſed de ſpirituali ad ſpirituale, aut
temporalis ad tēpotale,vel beneficij ad beneficiū. ¶Vnde-
cima.Habens beneficiū in cōmenda ſecundum formam c.
nemo deinceps. de elect.lib.6. fortè permutare poteſt cum

beneficiato:cùm titulus ſit canonicus,& nō vacet interim,
vt ibi. & fortè eodē modo duo cōmendatarij parochiarum
adinuicē , & ſimiliter poſſunt habētes beneficia manualia,
à quibus ſcilicet poſſunt ꝓ libito remoueri:etiā ſi ſoli be-
neficiati perpetui poſſint ꝑmutare:quia pñt non reuocari:
& hoc ſufficit , ſi tñ permutent authoritate Papæ , poſſunt
nihilominꝰ reuocari vt prius:quia Papa intēdit vnū in lo-
cum alterius ſubſtituere. ¶Duodecima.Si ꝑmutans habeat
alia bñficia,nō debet de eis facere mētionē ſm aliquos,&
ſecundū alios debet.Sed tu dic hoc debere facere, qñ ſi ſu-
perior hoc ſciret, veriſimiliter dubitatur an hoc faceret.

¶ PERPLEXITAS, vide ſ.Dubium.

¶ PERSONATVS, ſ.Dignitas,in princip.

¶ PERSONA miſerabilis, ſ.Miſerabiles.

PERTINAX, ſecundùm Iſid.in lib.Etymo.dr̃ qui eſt
imprudenter tenens,quaſi omnino tenax : quia in ſuo
propoſito quaſi ad victoriā perſeuerat pluſquā oportet, &
opponitˊ pſeuerāti,ſm Tul.in Rhet.& S.T.ij.ij.q.cxxxviij.
quia perſeuerās ſtat quantū oportet,pertinax pluſquā opor
tet, & mollis minus quā oportet.Et eſt pertinacia mortale
aliquando ratione ſcādali, iuxta dicenda ĩ.Scandalum. ali-
quando ratione voliti, vt cùm nō vult quis obedire perti-
naciter ſuperiori vbi tenetur in re notabili, aliquando ra-
tione crediti,vt quia credit contra determinationem eorū,
quibus credere tenetur, puta eccleſiæ vel ſcripturæ.

¶ PETITORIVM & poſſeſſorium , vide ſuprà
Matrimonium.x.§.j.

DE PIGNORE.

1 *Pignus quot modis contrahitur.*
2 *Pignori quæ res obligari poſſint,& quæ non.num.3.*
4 *Pignus factū ab aliquo de proprijs rebus quomodò intelligatur.*
5 *Pignus quandiu remaneat.*
6 *Pacta quæ prohibeantur in pignore.*
7 *Pignore an vti poſſit creditor.*
8 *Pignus pignori dare an poſſit creditor.*
9 *Pignus an poſſit præſcribi.*
10 *Pignus qualiter vendatur, ſi non ſoluatur.*
11 *Pignoris fructus an debeant computari in ſortem.& num.12.*
13 *Expenſas factas in pignore an repetat creditor.*
14 *Pignus ſi pereat aut deterioretur, an teneatur creditor.*
15 *Pignus reſtituens famulo fugienti an teneatur.*

PIGNVS, à pugno dictū,propriè eſt circa rem mobi-
lem,quaſi de pugno, id eſt, manu ad pugnū traditū.ff.
de verb.ſign.l.plebs.§.pignus. generaliter tñ largè loquen-
do ſecundùm Hoſt.pignus eſt obligatio rei licitæ pro de-
bito,facta ad ſecuritatem, ſcilicet creditoris:quia tutius eſt
pignori incumbere, q̃ agere in perſonā.Inſtit.de obli.quæ
ex deli.naſ.§.furti. Vnde pignus ab hypotheca differt no-
mine,quia hypotheca dicitur ab hypo,id eſt, ſub, & theca,
poſitio,quaſi res ſuppoſita creditori. differt etiam re , quia
ꝓpriè pignus eſt de re mobili,vt dictū eſt,hypotheca verò
propriè eſt obligatio rei immobilis. Inſtit.de act.& obli.§.
inter pignus.Vnde pignus dicitur, cum tranſit in credito-
rem, hypotheca verò qñ non tranſit , quantū ad actionem
1 tñ non differunt.d.§.inter pignus.¶Primò* verò quæritur,
quot modis cōtrahitur pignus ? Et dicit Direct.lib.2.quòd
duobus,ſcilicet tacitè & expreſsè.Tacitè aūt fit multis mo-
dis,ſicut & ſunt multarū perſonarū omnia bona obligata.
¶ Primò enim obligata ſunt bona prælati ſeu miniſtri ec-
cleſiæ ipſi eccleſiæ pro mala adminiſtratione. arg.xiij.q.ij.
illud.& tenet glo.& Pan.in c.ex literis.de pig. ¶ Secundò,
bona viri pro dote vxoris, vt ſ.Dos.§.xij.& etiā pro para-
phernalibus & donatione propter nuptias,vt ſ.Dos.§.xiij.
& para-

& Parapherna.§.ij.¶ Tertiò illius qui dotẽ promiſit ei,cui
ꝓmiſit.C.de rei vxo.act.l.vnica.& di.50.ex literis.¶ Quar-
tò cõtrahentis cũ fiſco ipſi fiſco.C.in qui.cau.pig.tac.con-
trà.l.j.& ij. ¶ Quintò tutoris pupillo , & curatoris minori
pro officio,aut ſi nõ adminiſtrauerũt.C.in qui.cau.pi.tac.
contra.l.ſi mater.& l.fi.C.de admi.tut.l.pro officio.¶ Sextò
omnia bona conductoris inuecta ſeu illata in ruſtico prę-
dio domino ſciẽte pro pẽſione debita:niſi inferãtur ad tẽ-
pus,quamuis empta ſint ex fructuũ pretio.C.in quib.cauſ.
pig.tac.cõtra.l.quamuis.in vrbano nõ diſtinguitur an dñs
ſciat vel nõ.C.loc.l.certi. C.in quib.cauſ.pig.tac.cõ.l.ſan-
cimus.ff.in qui.cau.pig. vel hyp.cõ.l ſi horreũ.& l.hoc iu-
re.¶ Septimò patris filiis pro aduentitiis,& pretiis eorũ.C.
de bon.quæ lib.l.cùm oportet.ſed tamen nõ habetur malę
adminiſtrationis,vl' ꝙ malè verſatus ſit in dictis bonis cõ-
tra patrẽ.l.vlt.& pen.ibidem. ¶ Octauò matris conuolan-
tis ad ſecũdas nuptias filiis prioris matrimonij pro reſtitu
tione eorũ, quæ à primo viro lucrata fuit.C.de ſecũ nupt.
l.hac edictali.§.pe. & C.in qui.cau.pig.tac.cont.l.ſi mater.
¶ Nonò bona defuncti pro legatis & fideicõmiſſis. C.cõ-
mu.de leg.l.j.¶ Decimò bona primipilarij,id eſt,primi in
acie,fiſco, in caſu quo fiſcus vxori præfertur:quia ſi bona
mariti deficiũt, etiã in rebus dotalibus ſatisfiet.C.in quib.
cauſ.tac.contra.l.ſatis.& conſequenter multò fortius, ſm
Dire.bona vxoris clerici erũt obligata ei, ſi deficiũt bona
mariti. ¶ Vndecimò bona conductoris vectigaliũ fiſco.l.
ſemper.§.cõductores ff.de iure immu.¶ Duodecimò con-
trahitur hypotheca in naui ei, qui dedit tantũ ad reficien-
dam vel armandã.l.interdũ.ff.qui pot.in pig.habe. Secus ſi
dediſſet ad eã emendã : quia in ea nõ haberet hypothecã.
Idem dicit de mutuante ad militiã emendã:quia in ea ha-
bet tacitam hypothecã, ſecũdùm Hoſt.in Sum.Aduerten-
dum tamen eſt,ꝙ ex tacita hypothecã non põt conueniri
poſſeſſor,niſi principali diſcuſſo,vt in authen.hoc ſi debi-
tor.C.de pig.¶ Expreſſa verò obligatio eſt triplex,ſcilicet
conuentionalis,quæ ſcilicet cõuentione ſola conſtituitur.
ff.de pig.act.l.j.& prætoria quæ fit prætore iubente : puta
vt caueatur pro legatis vel dãno infecto,aut opere demo-
liendo,quæ conſtituitur per miſſionẽ in poſſeſſionem, nõ
aliter.ff.de pig.act.l. nõ eſt mirũ.§.ſciendum. & iudicialis:
vt cũ iudex iubet aliquem mitti in poſſeſſionẽ ex officio
ſuo,vt mandetur executioni ſua ſententia diffinitiua : pro
quo primò capiuntur mobilia. ſecundò immobilia, tertiò
peruenitur ad nomina debitorũ:extrà,de re iud.c.cum ali-
quibus.de quo etiam vĩ tex.extrà eod.lator.vbi dicit Pan.
ꝙ ſi debitor habet vnde ſoluat,non debet incarcerari,ſed
ꝓcedendũ eſt per iudicẽ dicto ordine in bonis ſuis,vt ha-
betur in l.à diuo Pio.ff.de re iud. & multò fortius non de-
bet extendi manus ad capturam perſonæ, pro quo text.cũ
gl.in l.3.§.tutores.ff.de ſuſpec.tut.& ibi etiã per Bar.Et cõ-
cludit Pan. ꝙ pro debito ciuili non debet quis incarcera-
ri regulariter, niſi prius condemnetur, & nolit cedere bo-
nis.C.qui bo.ced.poſ.l.j.imò licet condemnatus primò fa-
ciat iudex executionem in bonis,vt ſuprà:fallit primò qñ
eſt ſuſpectus de fuga,& dubitatur an bona eius ſufficiant,
vt no.in d.§.tutores. & ſecũdò ſi nondum venit dies ſolu-
tionis,& debitor eſt ſuſpect9 de fuga,quia incarcerari po-
teſt vt faciat creditorẽ tutũ,puta fideiuſſione , aut pigno-
re.quod limita qñ ſuſpicio fugæ accidit poſt contractum,
ſecus ſi erat tẽpore cõtractus : quia tũc de ſe conqueratur.
Tertiò adde,ꝙ fallunt etiã prædicta in ſcriptore obligato
ad ſcribendũ certum librũ : quia ſuſpectus de fuga poteſt
carceri tradi vt promiſſum perficiat,etiã ſi non renũtiaſſet

beneficio ceſſionis bonorũ, quaſi videatur electa induſtria
perſonæ,& nõ ſuccedat obligatio ad intereſſe. ¶ Secundò
2 quæritur, * quæ res pignori obligari poſſint? Et dico, ꝙ
obligari poſſunt,ſm Hoſt.res præſentes & futuræ, vt fru-
ctus pendentes,partus ancillarũ,fœtus pecorum,& ea quæ
naſcentur.ff.de pig.l.& quæ nondũ. & ſimiliter res corpo-
rales & incorporales,vt cautiones, & nomina debitorũ.ff.
eo.l. cum conuenit.itẽ ſeruitutes ꝑſonales,& vſus,& vſus-
fructus.ff.eod.l ſi is. & ſeruitutes prædiales & ruſticæ:vt.ſ.
quãdiu pecunia ſoluta nõ ſit, his ſeruitutibus creditor vta-
tur,& ſi intra certũ diem nõ fuerit reddita creditori , vici-
no vendere valeat.ff.eo.l.ſed an viæ. vbi tñ caueto ab vſu-
ra,quia conuctio ꝓ tali vſu eſt fœneratitia:licet permiſerit
lex in d.l.ſed an viæ. Vrbanæ autẽ prædiorũ ſeruitutes,ſeu
earũ materia ſic nõ debent pignorari , ne ex varietate viri
vtentiũ ædificia deſtruãtur.d.l.ſi is.§.fi.Secus de earũ com-
moditate, vt ſcilicet liceat creditori ire & agere.d.l.ſed an
viæ.Et generaliter pignori obligari poſſunt,quæcunque &
poſſunt vendi:& quæ vendi nequeunt,pignori etiã dari nõ
poſſunt. ff.quæ res pigno.dari poſ.l.j.§.eam rem. Quod tñ
fallit:primò in his,de quibus §.ſeq. & ſecundò in rebus a-
lienis.quæ vendi poſſunt.ff.de contrah.empt.l.rem alienã.
non autẽ pignori dari.C.quæ res pig. dari poſſunt.l.qui fi-
lios.Sed intellige,ꝙ aliena vendi poſſunt, ſi ſunt immobi-
lia:aliàs ſecus.& de hoc vide ſi placet gl.in d.l.rem alienã.
3 ¶ Tertiò * quæritur,quæ res pignori dari non poſſunt? Et
dico , ꝙ pignorari non poſſunt homines liberi,etiam pro
delicto.c.ij.eo.tit.& qui de facto talem reciperet ĩ pignus,
ſecundùm Pan.in c.lator.extrà eod.perdit debitum,& tan-
tundem ſoluere tenetur, & ille debet relaxari , in auth.vt
nulli iudic.§.quia verò.de quo dic vt ſ.Obſes.§.j. Nec ec-
cleſiæ.in auth.de alienatio. & emphyteuſi. §. & quoniam.
Nec monumẽta.C.quæ res pig.oblig.poſſunt.l.iij. Nec ſa-
cra vaſa, veſtimenta, libri:vel alia ornamenta eccleſiaſtica.
l.ſancimus.C.de ſacroſan.eccle.ff.quæ res pig.obligar poſ.
l.j.extrà eo.c.j.niſi eccleſia habeat vaſa ſuperflua, & debitũ
vrgeat, nec aliunde ex rebus mobilibus ſolui poſſit. x.q.ij.
hoc ius. vel in neceſſitate , vt eſt redemptio captiuorum,
ſuſtentatio pauperũ,& huiuſmodi cauſę neceſſariæ,in qui-
bus res eccleſiæ poſſent alienari. extrà eo.c.j.xij.q.ij. aurũ.
Nec eccleſiaſtici reditus ſpeciali cõuentione poſſunt obli-
gari,ſecundùm Innoc.ſed à iudice pro debito canonici,&
ex cauſa iudicati poſſent obligari. Nec generaliter res ec-
cleſiæ.d.§ quoniam. quia licet bona eccleſiæ pro obſerua-
tione contractus à clericis obligari poſſint in genere, ſpe-
cialis tñ obligatio fieri non põt,niſi cũ ſolennitate,de qua
ſ.Alienatio.vt not.Pan.in c.nullus preſbyt.de pig. ¶ Quar-
4 tò * quæritur , quomodò intelligatur pignus factũ ab ali-
quo de propriis rebus? Et dico,ꝙ ſi obligauit res ſuas ſim-
pliciter , de præſentibus & futuris ſenſiſſe præſumitur.C.
quæ res pign. obli.poſ.l.fi. quia hîc agitur de modico præ-
iudicio:ſecus ſi de magno,vt in cõfiſcatione : quia nõ ve-
niunt futura,vt ſ.iurare.in fin. intelligitur tamẽ exceptum
omne quod ſpecialiter obligaturus non erat, vt veſtis,ſu-
pellectilia,& mãcipia,quæ ĩ vſu habebat,& ſimilia.C.quæ
res pig.obli.poſ.l.j.& l.obligatione.cum ſeq.ff.de pig.iura
autem & actiones bene intelliguntur obligata.C.de ſent.
paſ.l.ſi ademptis.& l.caſus.Si verò dixit,mobilia & immo-
bilia & ſe mouentia, non ob hoc intelliguntur actiones &
nomina ſeu credita.C.de prætor. pig. Et idem dicendũ de
his qui offerunt eccleſiæ omnia bona ſua.Qui etiam obli-
gat inſtrumenta, de agris & omnibus ibi contentis ſenſiſſe
videtur.C.quæ res pig.oblig.poſ.l.ij. De his actionibus &
nom-

5 nominibus,vide ſ.Alienatio.§.viij.¶ Quintò * quæritur,
quantum maneat pignus? Et dicit Direct.ꝙ quandiu etiã
vnus denarius remanet ad ſoluẽdũ.C.de diſtra.pig.l.quã-
diu. quod tamẽ fallit in veſtimẽto au, coopertorio quoli-
bet neceſſario de die vel de nocte : qđ ante ſolis occaſum
6 reddendũ eſt.Exo.xxij.¶ Sextò quæri.,*quæ pacta prohi-
beãtur in pignore?Et dico,ꝙ omne pactum turpe,impoſ-
ſibile,illicitum, & pactum legis cõmiſſoriæ, de quo ſ.Pa-
ctum §.xiij.& eſt illud quo debitor obligat ſe pignus da-
re in ſolutũ.ff.de ſolu.l.Calipodius.& illud quo aliqui pa-
ciſcuntur ne pignus redimatur in perpetuũ, vel ante diem
ſibi præfixã:arg.c.precariũ.de preca.& illud quo non liceet
creditori pignus vẽdere poſt interpellationẽ debitoris.l.ſi
creditor.§.vltimo.ff.de diſtra.pig. & de his dicitur in c.ſi-
gnificante.eo.ti.& illud quo debitore nõ ſoluẽte die prę-
fixa,ex tunc creditor habeat pignus in feudũ.quod non va-
let:quia fieret fraus legi, vt in conſtit.Fed.de feu.da.in vi-
cẽ leg.cõmiſſo.& de his ſ.Pactum.§.iiij. Valet autem pa-
ctũ,ꝙ amiſſio pignoris quocunq; caſu liberet debitorem.
7 C.de pig.act.l.quæ fortuitis.¶ Septimò * quæritur, vtrum
creditor poſſit vti pignore obligato ſine vſura? Et dicit S.
Tho.ij.ij.q.lxxviij.ꝙ ſi vſus eius pecunia æſtimari poteſt,
debet vſum eius computare in æſtimationem eius , quod
mutuauit:alioqn idẽ eſſet ac ſi pecuniã acciperet pro mu-
tuo,quod eſt vſura:niſi eſſet talis res cuius vſus inter ami-
cos ſine pretio cõcedi ſolet:vt patet de libro cõmodato.Sed
intellige, ſecundùm Pan.c.j.de dep.ꝙ eſt vſura, ſi volũtas
domini interuenit.de vſur.c.j.Si verò domini volũtas non
interuenit , eſt furtum.ff.de furtis.l.ſi pignore. niſi veriſi-
militer crederet dominum permiſſurum , vt not.in c.du-
dum.el ſecũdo.de elec.& Inſti.de obli. quæ ex quaſi delib.
8 naſcũtur §.placuit.¶ Octauò*quęr.tur,vtrũ creditor poſſit
pignus pignori dare ? Et dico, ꝙ ſic.C.ſi pign.pign.da.ſit.
l.j.quod Spec.dicit verũ ſolùm vſq; ad tres vices. Sed ve-
rius dicit Ang.in d.l.j.ꝙ vſq; ad mille vices:ꝗ ius quæſi-
tũ à creditore in pignore,eſt reale,& trãſitoriũ de perſona
ad perſonã in mille manus, arg.text.ibi.Sed ſi alius,cuius
res pignorata fuit ſecundò, alteri vendiderit , qui fortè ſe
abſentauit. Spec.dat remedium primo debitori ad conſe-
quendam rem ſuã,vt agat cõtra primũ creditorem:ſed ille
liberabitur cedendo ſibi actionẽ contra eum, cui legitimè
pignorauit,& ſic alius reſpectu tertij,&c.Et nota ꝙ poteſt
pignorari pignus vſurariis noſtri tpis, qui habent ex pri-
uilegio ꝙ poſt annũ lucrantur ipſum , & ſi perditur dam-
num erit debitoris:quia quod fit lege permittente,nõ me-
retur pœnam.l.Gracchus.C.de adul.quod limitat primò ſi
pignorauit ꝓ quãtitate debita præciſe:& ſecũdò ꝓ neceſ-
ſitate vel vtilitate ſua:quia pro alio reſpectu non licet ſub
vſuris accipere , & tertiò ſi hoc notificatum eſt debitori.
9 ¶ Nonò * quęritur,vtrũ creditor poſſit pign9 pręſcribere?
Et dico,ꝙ non vllo tpe.l.pignori rẽ acceptã.ff.de vſucapi.
10 ¶ Decimò *quæritur,vtrũ creditor poſſit vendere pignus
ſi ei non ſoluitur?Et dico ſm Rayn.ꝙ ſi pactũ fuit ꝙ ven-
dere poſſit certo tẽpore, modo perſonæ vel pretio, debet
prius denuntiare creditori,& poſtea vẽdere poterit ſecun-
dum formam conuentam, aliter non : ſi verò pactum fuit
de nõ vendendo , vendere nõ poterit niſi poſt trinam de-
nuntiationem , triduo inter duas earum interueniente.ff.
de pig.act.l.ſi conuenerit.de diſtrahẽdo.& ſi non ſoluerit,
poſtea vẽdere poterit,aliàs vendendo antè teneretur furti.
¶ Si verò pactum factum fuit, ſufficit vna denuntiatio:&
poſtea elapſo biennio vendere poterit. Probantur hæc.ff.
de pig.act.l.ſi conuenit.C.de iur.do. impe.l.fin. Si aũt cre-
ditor vẽdito pignore bona fide minus accepit q̃ ſit debitũ
ſuum, reſiduum repeterà debitore:ſi autem vendidit plus
debito,de illo pluri tenetur debitori.C.de iur.dot.l.vltim.
11 ¶ Vndecimò * quæritur, vtrum creditor teneatur fructus
pignoris cõputare in ſortẽ?Et dico,ꝙ ſic,tã quos percepit,
quàm quos potuit ꝑcipere,& ex ſua negligẽtia nõ ꝑcepit,
& quod ſupereſt reſtituere debitori,ſecundùm glo.in cap.
cùm contra.eod.tit.& ſequitur Pan.ibi.& Ioan.And.in c.j.
& ij.de vſu.ſed Hoſt.contrarium ſenſit,quò ad percipien-
dos.ſ.ꝙ nõ teneatur niſi fuerit in dolo vel lata culpa, quia
erat domus ſolita locari , vel erat qui quærebat eã condu-
cere. & idẽ do.Ant.ſed verior eſt opinio Cal.ſ.ꝙ ſi ſatisfa-
ctum eſt ſorti,tenetur etiam de percipiendis:quia eſt malę
fidei poſſeſſor in non reſtituendo rem. Si verò ſordi non-
dum ſatisfactum eſt,nõ tenetur.quod limita,niſi ſit in do-
lo vel lata culpa,& ſic limita.& concor.l.j.& ij.C.de pign.
actio.& Doct.Et ſi creditor eſt paratus computare fructus
in ſortem,ſed petit reſiduum debiti,ſm Ray.poteſt pecu-
niam mutuatam per actionẽ perſonalem petere.C.de pig.
l.quamuis.& l.diſtractus.Item poteſt pignus alteri pigno-
rare.C.ſi pig.pignori.l.j.& ij.De hac materia vide ĩ.Vſura
12 tertiò,per totũ.¶ Duodecimò * quæritur, quam penſionẽ
ſoluet creditor pro domo pignorata?Et dicit Spe.ꝙ ſolùm
ad illã quãtitatem, quã inde creditor præſtitiſſet.l.in ſum-
ma.§.in frumento.ff.de cond.inde.Pan.verò in d.c.cũ con-
tra.diſtinguit:ꝗ ſi fuit ſimpliciter pignorata, ad eã pẽſio-
nẽ tenetur : quia cõiter inuenitur à quocũque alio.Si verò
actũ fuit vt illa ſoluat quæ placet.verũ eſt qđ dicit Spec.ꝙ
verũ intellige in aliquo modico, nõ in aliquo notabili:ꝗ
eſt aliqd accipere vltra ſortẽ.Nec ob.§.in frumẽto : ꝗ lo-
quitur qñ ꝑ errorẽ limitatio facta fuit,ꝗ tũc non obliga-
tur creditor,niſi inquantũ fuit factus locupletior.¶ Tertiò
13 decimò quæritur,* vtrũ poſſit creditor repetere expenſas
factas in pignore?Et dico,ſm Ray.ꝙ ſic,circa fructus col-
ligẽdos,& ẽt circa pign9,ſi fecit bona fide,niſi ſint immo-
deratæ.l.ſi ſeruos.ff.de pign.act. & arg. in l.in fundo.ff.de
rei vẽ.qđ Ber.in c.j.de vſuris.intelligit quò ad expẽſas ne-
ceſſarias, non quo ad volũtarias.Sed tu dic, ꝙ etiã quo ad
vtiles,mõ nõ ſint immoderatæ:vt no.gl.in l.creditor.la ij.
14 C.de pi.act.tex.eſt ĩ d.l.ſi ſeruos.¶ Quartodecimò*quęrit',
qd ſi pign9 periit,aut deterioratũ eſt?Et dico,ꝙ tenet' cre-
ditor de dolo & lata ac leui culpa,ſm gl.in l.ſi creditor.C.
de pig.act.text.Inſt.qb.mo.re.cõ.obl.§.fi.ff.de pi.act.l.ſi cũ
15 vẽderet.in fi.nõ aũt tenet' de leuiſſima, nec de caſu fortui-
to:niſi ex pacto vel mora.¶ Quintodecimò quęritur,*vtrũ
is,q pignus remittit,vl' bidell9 reſtituẽs librũ ſibi aſſignatũ
ſocio cõſueto,vel famulo illius cuius eſt, teneatur,ſi is,cui
dedit,egit infideliter?Et dicit Pan.in c.fi.de fur.ꝙ non.ar.l.
eũ q.& l.argẽtũ.ff.cõm.& facit.c.ſignificãte.eo.ti.& ſequi-
tur Bar.in l.ſi qs vxor.§.apud Labeonẽ.ff.de fur.idẽ dicit ſi
eũ aſſignauit deferenti aliqd ſignũ illius,cuius erat.& facit
d.c.ſignificãte.cũ ibi not.Nõ eſt tamen credẽdum de facili
tali ſigno,ſi res eſt pretioſa:ar.c.j.& ij.de fide inſtrumẽto.

PIRATA eſt omnis,qui prædatur in mari.ter in anno
excõmunicatur ab ore ſummi põtificis,cum omnibus
receptatoribus & dantibus ei auxiliũ,conſilium,vel fauo-
rem, vt no.Io.Andr.& do.Ant.in c.excommunicationi. de
rapto. Vide ſ. Excommunicatio.vij.excommunicatione.
xx.per totum.& ibi,quis propriè dicatur pirata.

PISCARI ſiue piſcatio, ſecundùm S.Tho.ſicut & ve-
natio,& aucupium, ſunt à natura, & conſequenter de
ſe licita.j. q.xcvj.artic.j.ij.ij. quæſtio. lxiiij.artic.j. contra.
iij cap.xxij. Eſt autem illicita piſcatio in maioribus ſolen
nitatibus:

nitatibus : in dominicis verò vel inferioribus licet ſolùm ex cauſa vrgente & cum licentia : & tunc fiat portio pauperibus.de fer.licet.Cauſa autem vrgẽs eſt, vt videtur ibi, lucrum fortuitum ſtatim periturum:vt quia apparent halecia, & huiuſmodi : & à fortiori fames.Sed iſta intelligo quãdo intentio eſt principaliter ad lucrũ : ſecus cã recreationis : quia nec licẽtia,nec alia vrgẽs cã requiritur.In fluminibus autem publicis & perpetuis,vt eſt Rhenus & Padus,piſcatio licet:nec aliquis hoc põt prohibere, ſecũdum Ioã.de Pla.Inſt.de rerũ diui.§.flumina. ſimiliter nec applicationem nauiũ ad portum, & ligationem ad lapides vel arbores exiſtentes in ripa.Licet autem ripę & arbores ſint publicæ quo ad vſum,ſiue in communi vſu : proprietas tñ earum eſt eorum quorum ſunt prædia, quibus adhærent: ideóque ſi cõcurrat nauta vel piſcator volens ad arborem nauẽ ligare vel ſiccare retia, & dominus volens arborem præſcindere,præfertur dominus : quia nulli proprium ius detrahẽdum eſt.Si verò cõcurrant duo non domini,quorum vnus publicam,reliquus priuatam vtilitatem prętendit, præfertur primus.Si verò vterque pretendit publicam, vel vterque priuatam,præfertur qui primò occupauit, ſm̃ Iac.But.& ſi vterque pariter occupauit,locus eſt gratificationi vel ſorti:ſicut dicit gl.de plauſtris inuicem obuiantibus in via arcta,dum quærit quis retrocedere.ff.ne quid in loco pub.l.j.§.hoc interdictum.Vide etiam ĩ.Venatio.

PLACERE velle hominibus , eſt bonum aut malum: mortale aut veniale,ſm̃ finem intentum, & media intenta,& circunſtantias actuum,de quibus generalis regula dari non poteſt.Vide s̃.Adulatio.

POLLICITATIO eſt ſolius offerentis promiſſio.ff. de polli.l.iij.vt qñ cõſenſus,ei⁹ cui fit promiſſio,nõ extat acceptans,& differt à ſtipulatione & pacto,qđ eſt duorum conſenſus atque cõuentio, pollicitatio eſt vnius tantùm:tranſit tamen in pactum, quando is, cui quis pollicitetur per nuntium vel literas acceptat:quia ibi eſt duorum conſenſus.l.pactum.ff.de polli. & s̃. Pactum.in prin.Vide gl.in cle. Romani.de iureiur. & Pan.in c.cum iuramento. de homicid.Et aduerte pro claro intellectu , ꝙ de ratione pollicitationis eſt,ꝙ adſit tantum vnus conſenſus : de ratione verò pacti ſunt duo, ſed quia cõſenſus eſt duplex.ſ. expreſſus & tacitus : ideo pollicitatio propriè fit abſenti, qui non conſentit, niſi ex interuallo:ſi autem fiat præſenti & tacenti,dicunt Legiſtę,ꝙ eſt propriè pactum.Sed intellige tacitè,quia vnus conſenſus eſt tacitus, eſt verò pollicitatio expreſsè,quia vnus tantum conſenſus exprimitur. Vide quæ refert Bercachi. Vtrum autem quis obligetur ex pollicitatione? Et dico, ꝙ ſic, quando pollicetur ciuitati, vniuerſitati,clero,eccleſiæ, vel pauperibus alicuius loci,& ex cauſa:puta ad honorem Dei, & huiuſmodi:ſecus ſi fiat prædictis ſine cauſa , vel aliis à prædictis etiam cum cauſa,quia non obligatur, niſi prætextu promiſſionis aliquid cœperit.ff.de polli.l.j.§.j.& intelligo etiam ſi adſit pactum tacitum.Facit gl.in c.ſcimus.xij.q.j quæ dicit , ꝙ ex pollicitatione facta Deo poteſt quis conueniri & c. ex parte.de cenſi. Vide Pan.in proœmio.Decretalium , & in d.cap.ex parte.& ĩ.Votum.iiij.q.vij.particula iiij.

POLLVTIO nocturna vtrum communionem impediat.& vnde veniat:vide s̃.Euchariſtia.iij.§.x.Vtrũ autem ſi in vigilia terminetur,ſit pctm̃ dicit S.Th in iiij.diſt. ix ꝙ meritũ & demeritũ in eo magis iudicatur ſecundùm principium quod eſt in dormiendo , quia corporalis motus non pertinet ad meritum vel demeritum,niſi ſm̃ quod à voluntate cauſatur ; ex quo autem eſt excitatus in dormiendo, non ſubiacet voluntati vigilantis, qui etiam non reputatur euigilaſſe quouſque vſum liberi arbitrij recuperauerit perfectè. Poſſet tamen in ipſa plenaria euigilatione peccatum cõtingere, ſi adſit complacentia propter delectationem, quod erit veniale, ſi ſit ex ſubreptione.Mortale verò ſi ex deliberato conſenſu,præcipuè cum appetitu futuri,licet poſt placentia non faciat præteritam pollutionem eſſe pctm̃, ſi verò placeat propter alleuiationẽ naturæ , non creditur pctm̃.Et idem Sum.Confe. Ex quibus bene conſideratis apparet, ꝙ pollutio eſt peccatum ſolùm duobus modis,primò ſi procuretur, ſecundò ſi placeat ad voluptatem. Vnde patet ꝙ complacentia pollutionis in ſomnis propter alleuiationem naturæ , aut mitigationem carnalium motuum ſine procuratione non eſt peccatum, ſed operari directè vt eueniat,puta comedendo calida tali fine,eſt mortale,ſecus ſi nõ intenditur, ſed ſi quid tale fiat propter guloſitatem aut aliam cauſam , cum dubio tamen ſecuturæ pollutionis,quia eſſet veniale ſolùm. In vigilia autem aliquãdo eſt ſine peccato, vt in patientibus fluxum ſeminis,aliquando cum veniali, vt quando præter voluntatem euenit, etiam ſi præcedat ex aliquo peccato veniali, puta cogitatione non moroſa, aliquando cum mortali,vt quando procuratur , aut venit peccato mortali actualiter illi coniuncto,aut deliberatè ex voluntate placet.

POPVLVS ex decem hominibus conſtat.x.q.iij.vnio. in gl.ſicut duo.faciunt congregationem.de elect.c.j.& tres collegium.ff.de verb.ſign.l.Neratius.& tamen in vno retinetur.ff.quod cuiuſ.vni.l.ſicut. de quo vide gl.in c.j.de poſtu.præla. quæ dicit ius vniuerſitatis remanere poſſe in vno ſolo,omnibus aliis mortuis vel priuatis.gl.tamen dicit,ꝙ collegium nõ remanet in vno, quia deficit vocis ſignificatũ,ſed ius collegij,decẽ autẽ vel quindecim faciunt turbam.ff.vi bono.rapto.l.prætor.la ij. quatuor quoq; vel quinq; porci, vel decẽ oues gregem faciũt.ff.de abigeis.l. oues. Ex quibus ſecundùm Io.And.in Sum.Confeſ.infertur ꝙ ſcandalizatur populus qñ decẽ graues & honeſti de populo ſcandalizantur , licet in populo ſint etiam mille.

¶ PORTIO canonica. Vide s̃.Canonica portio.

POSSESSIO ſumitur materialiter pro re poſſeſſa, & formaliter ac propriè, & ſic ſm̃ Hoſt.in Sum.& Azo. C.de acqui.& retinen.poſ.eſt corporalis rei detentio,corporis,& animi & iuris adminiculo concurrente,vel eſt ius quo quis rem corporalem verè in poteſtate habet. Dicitur autem primò corporalis rei,quia incorporalia,vt iura, & ſeruitutes, quaſi poſſideri dicũtur, & quaſi tradi per patientiam & vſum, ſed cum non poſſint corporaliter apprehendi,non poſſidentur propriè.de foro comp.cõqueſtus. in glo.ff.de vſucap.l.ſequitur.§. ſi vnica.ff. de acquir.poſſ. iij. & tamen præſcribuntur. de cauſa poſſeſ. cùm eccleſia. Dicitur ſecundò detentio , quia poſſeſſio dicitur quaſi pedum ſeſſio, & acquiritur corpore interueniente , ſeu corporali ſigno.Dicitur tertiò corporis,quia oportet concurrere actum corporis , corpore.ſ.adipiſcendo , vel ſaltem oculis, ſufficit enim aliquãdo viſus & animi affectus cum voluntate tradentis.Dicitur quartò animi , quia nec per ſe corpore, nec per ſe animo poſſidetur.Dicitur quinto iuris, &c. quia ſine iure non eſt poſſeſſio.i.propriè , ſed iniuſta detentio Sed intellige iuris veri vel præſumpti , alioquin non præſcriberetur alienum.Poſſidere autem dicitur quis de iure tantum , & de facto tantum , & vtroque modo de cõceſ.præben.cum noſtris.vbi multa nota. Et de iure poſſidere dr̃ quis primò naturaliter , vt cum eſt in re vel eius parte,vel ſaltem videt rem in ſuo cõſpectu,vel partẽ eius, ſecundũ Azonem in Sum.Sed intellige,videt, primò quaſi aſtans factis , aut verbis defenſurus rẽ ſibi ſi qs obſtiterit: & ſecundò ciuiliter , vt cùm quis nec eſt in re , nec res in conſpectu eius,ſed poſſeſſionem ſolo animo habet , & rẽ de iure retinet,intellige de iure verò,vel præſumpto,non de verò tantùm,aliàs nullus præſcriberet rem alienam, vt dictum eſt.Et tertiò precariò, & multis aliis modis.

¶POSSESSOR bonæ,& malæ fidei quis dr̃.ĩ.Reſtitutio iij.§.ix. Quomodo autem teneatur reſtituere ſi ſit bonæ.s̃.Fructus.§.ſi verò ſit malæ.ĩ.Reſtitutio iij.§.ix.

¶POSSIBILE.s̃ Impoſſibile,& s̃ Facere.

POSTLIMINIVM eſt ius, quo reſtituitur alicui res vſucapta, vel præſcripta , quam propter captiuitatem, vel ſeruitutem amiſerat,à qua.ſ.reuerſus eſt.xvj.q. iij. c.j. ff.de ca.& poſtli l.poſtliminium.s̃. Bellum. in prin.

De poſtulatione prælatorum.

1 *Poſtulatio prælati quid,& quotuplex ſit.*
2 *Poſtulatio vt valeat,quæ requirantur.*
3 *Poſtulari quis poſſit,vel non poſſit.*
4 *Poſtulare quis poſſit.*
5 *Poſtulatio à quo fieri debeat.*
6 *Poſtulationis quis ſit effectus.*
7 *Poſtulatio an quærat aliquod ius poſtulato.*
8 *Poſtulantes an poſſint poſtea à poſtulatione reſilire.*
9 *Poſtulatus an repetat expẽſas à poſtulantibus qui variauerunt.*
10 *Poſtulantes ſcienter indignum,quam pœnam incurrant.*
11 *Poſtulatus ad aliam eccleſiam quid reſpondere debeat.*

1 POSTVLATIO *ſumi põt dupliciter.ſ.primò, ſecũdũ ſuum commune ſignificatum, & ſic eſt verum ꝙ dicit Gof.ꝙ eſt gratiæ petitio.& ſecundo iuridicè,& hoc interdum dupliciter, vno modo vt poſtulatio eſt vocatio,& de hac s̃.Aduocare Alio modo vt poſtulatio eſt vnus ex modis prouidendi eccleſiæ vacanti:& ſic ſecundùm Hoſt. eſt alicuius perſonæ,quæ eligi prohibetur,non propter vitiũ, ſed propter defectum, qui tamen non omnino inhabilem reddit,ad prouidendum eccleſiæ concors & certa capituli petitio.Et ſic diffinit Summa Confeſſ.& Piſa. & Archie. & Supple. intelligendo concors , ſaltem quantùm ad duas partes capituli:& certa,quia vnus tñ debet poſtulari propriè,licet nominentur multi,ſecundùm aliquos. Vel ideo dicetur certa,quia non compromittitur,ſed aliqua vel aliquæ perſonæ certæ poſtulantur.Sed Sum.Angel.& Roſel. definiunt ſecundùm Pan.in rub.extrà eo. quòd eſt gratiæ petitio à ſuperiori facta de promouendo aliquem ad prælationem,ad quam de iure communi,propter aliquem defectum, vel aliud impedimẽtum,eligi,ſeu promoueri non poteſt.Sed iſta diffinitio ſtare non poteſt,quia ſi diffinitur poſtulatio communiter ad licitam , vel illicitam , ſiue ad eam,quæ fit de iure , & quæ de facto , malè fit mentio de impedimento eligendi:cùm quilibet poſſit poſtulari de facto,& ſic non conuenit omni diffinito. Si verò diffinitur iuridica diffinitio.conuenit poſtulationi factæ de vitioſo, & ſic cõuenit alij à diffinito, nec valet dicere, ꝙ intelligit de defectu,qui non eſt peccatum , vt dicit Sum.Ang. quia ſubditur,vel aliud impedimentum.¶ Primò verò quæritur, quotuplex eſt poſtulatio? Et dicit Pan. in c. quia propter, de electione,& in c.j.extrà eo.quòd eſt duplex: vna.ſ. non ſolennis , per cuius admiſſionem non acquiritur poſtulato ius prælaturæ,ſed habilitas vt eligi poſſit.Vel dic tu, vt poſſit conſentire, vt ea,quæ porrigitur ei,qui ſuper impedimento poſtulati diſpenſare non poteſt, requiritur tamẽ eius conſenſus in promotione ratione ſui intereſſe,ſicut ſi Canonici poſtulent filiumfamiliàs à patre , vel ab abbate, vt eis concedat monachum eligendum in epiſcopum, qui ſine eius licentia conſentire non poteſt : vt in c.ſi religioſus,de electio.lib.6.Alia verò ſolennis,per cuius admiſſionem dictum ius acquiritur:quæ.ſ.porrigitur ei, qui poteſt ſuper omni impedimento poſtulati diſpenſare.¶ Secundò
2 quæritur, * quæ requirantur ad poſtulationem ? Et dico multa ¶Primum,vt fiat ab his , qui poſtulare poſſunt, & ſecundò,vt fiat ab eo,ſeu porrigatur illi,à quo admitti poteſt,& tertiò,vt fiat de eo,qui promoueri poſſet ab eo, qui debet admittere,quæ tria ſunt de ſubſtãtia ſolennis, etiam non ſolennis,quartò quòd ſit concors,id eſt, ab omnibus, vel à duabus partibus, quod idẽ eſt ac ſi eſſet ab omnibus quod requiritur , vt facilè admittatur, de elect. ſcriptum, aliter ſecundùm Hoſtienſem non facit iniuriam ſuperior non admittens.c.bonæ.el ij de electio.aliter ſic.ff. de aqua quoti. & æſti.l.j.§.penul.Pan.tamen in d.c.Bonę.el j.tenet, quòd ſufficit maior pars , & idem Gofr. & eſt mens Hoſtienſis,& ſic patet,quòd hoc quartum eſt de bene eſſe in vtraque,non de neceſſitate,quintò ſi ſit ſolennis,quòd ſeruetur forma c.quia propter.de elect. ſecundùm Pan.ibi, vt ſcilicet procedatur per formam ſcrutinij , & cum aliis requiſitis,de quibus s̃. Elect o.ij.§. x.quod Archiep.dicit tutius,ſed non requiri neceſſariò , & hoc tene , quia ſi eſſet neceſſe formare decretum,& huiuſmodi,non eſſet ratio,& poſſent reſilire poſtulantes formato decreto , ſicut nec in electione , aut in nominatione facta in ſcrutinio electionis: vnde hoc eſt proprium in electione.arg.d c.quia propter.In poſtulatione autem ſufficit,quòd vota duarũ partium capituli,vel maioris partis dirigantur in ſuperiorem. Si tamen poſtulatio fieret in ſcrutinio electionis, dico idẽ eſſe,ſicut & de nominatione, ita quòd non poteſt reſiliri à poſtulato , licet poſſint alij poſtulari. ¶ Tertiò quæritur,
3 quis*poſſit,vel non poſſit poſtulari?Et dico multa. ¶ Primum ſecundùm Hoſtienſem poſtulari non poteſt in prælatum crimino ſus,puta periurus,homicida, vel inobediẽs, ſicut nec eligi,extrà eo.c.j.quod Acch.intelligit de periuro per ſententiam, non in communi ſermone, vel aliàs non notorio , & de inobediente contumaciter , qui non paret ſententiis ſuorum prælatorum. Nec non profeſſus tacitè, vel expreſsè in prælatum regularem, de ele. cùm cauſam, & c.cùm ad noſtram,niſi neceſſitate inſtante,quia tũc poſſet,modo in regula ſit competenter inſtructus, ſicut colligitur extrà,de elec.cùm monaſterium,& c.officij.Nec epilepticus, de ele. cùm inter , niſi fortè ſit liberatus iam per annum.xxxiij.diſt.communiter,de quo tamẽ vide s̃. Corpore vitiatus.§.viij.Nec mutilatus,de cor.viti. expoſuiſti, de quo,& de multis aliis corpore vitiatis. s̃. eod ti.Nec bigamus vel irregularis : quia huiuſmodi ſunt omnino inhabiles.Adde ꝙ nec is, qui de iure poſſet eligi , & ſi aliqui poſtulent,talem non faciunt,ſecundùm Panor.in rubrica. extrà eodem , quia debent prouidere eccleſiæ de meliori, & meliori modo quo poſſunt.¶ Secundùm. Poteſt autem poſtulari is,cuius defectus eſt talis , quòd licet non poſſet eligi,tamen non eſt omnino inhabilis ad prælaturam,vt ſi defectus ſit in ætate extrà,de elect.cùm nobis olim. §. vlt. & pen.& ſimiliter ſi ſit in ordinibus,quia ad omnes dignitates habentes curam poſtulandus eſt , qui non eſt in ſacris,de elect.dudum.el j.de æta.& qualit.multis.& ſi ſit in natalibus.de elect.innotuit. & ſi ſit ex hoc , quòd quis eſt epiſcopus,extrà eo.c.fin.Vnde ſi talis eligeretur, non valeret,vt ibi , & ſimiliter ſi defectus non ſit in perſona , ſed extrà,puta,ſi quis eſt intelligibilis hîc,& nunc per accidẽs, ex hoc, quod iam alius eſt electus:quia omnis talis ex cõ

ſuetudine practicata poſtulatur. ¶ Tertiũ.Secundùm Ber.
ext.de elec.etſi vnanimiter, licet clerici non poſſint dimit-
tere eccleſias ſuas ſine conſenſu ep̃orum ſuorum, nihilo-
minus eligi poſſent, ſiue in ſua, ſiue in aliena diœceſi.de
elec.cùm inter,& not.gl.in c.innotuit.de renun.addens, ꝙ
ſi ep̃s malitioſè licentiam negauerit:compellẽdus erit per
ſuperiorem,de iure patr.nullus.Quartum. Licet hactenus
de religioſo fuerint diuerſæ opiniones, hodie tñ indiſtin-
ctè tenetur,ꝙ ſiue in ſuo monaſterio,ſiue extra,ſine etiam
ad ep̃alem dignitatem debet eligi, vt not. Ioan. And. de
elect.nullus.lib.6.ſed tamen, vt ibi dicit, poſt electionem
poſtulabitur, quia ſine ſuperioris licentia conſentire non
poteſt.Et idem intelligo in priori caſu.¶Quintum.Cardi-
nales,ſicut & ep̃i,non eliguntur,ſed poſtulantur,ſecũdùm
Pan.in c.bonæ.el j.ext. eo. quia ſunt allegati eccleſiæ Ro-
manæ,& idem Hoſt.licet Alber.& Ægy.tenuerint contra-
rium.Quomodò autem perdat priora beneficia, vide eun-
dem Pan.in c.eccleſia.el ij.de elect.De hac tamen materia
Pan.in c.ſi.extrà eod.diffuſè,vt quomodò poſſit eligi ep̃s,
qui renuntiauit,& qui non eſt confirmatus,& multis hu-
4 iuſmodi.¶Quartò quæritur,*quis poſſit poſtulare? Et di-
co, ſecundum Hoſt.ꝙ omnis qui & eligere:extrà eod.bo-
næ.el ij.de elect.innotuit,& debent ſic concludere, vt Pa-
5 pa dignetur præbere pium aſſenſum.¶Quintò*quæritur,
à quo debeat quis poſtulari?Et dico ex mente doct.maxi-
mè Pan.in c.ſi.extrà eod. poſt gloſſ. quòd ſi quis poſtula-
tur in epiſcopum, ad Papam pertinet poſtulationem ad-
mittere:ſi verò poſtulatur ad inferiores dignitates,vel ec-
cleſias,ab eo poſtulandum eſt, ad quem pertinet poſtula-
tionis admiſſio,modò concurrant duo.Primum, quòd ta-
lis poſſit diſpenſare ſuper defectu poſtulati in ordine ad
talem dignitatem. Vnde ſi quis viginti annorum poſtule-
tur ad dignitatem ſine cura, ab epiſcopo poſtulabitur, ſi
cum cura,à Papa Et ſimiliter ſi Canonici poſtulent in Ar-
chidiaconum aliquem habentem vigintiocto annos,quia
ſuper iſto defectu non poteſt epiſcopus diſpenſare,de ęta.
& quali.c.vnico.lib.6.Secundùm,quod iſte, ad quem ſpe-
ctat confirmatio,ſit epiſcopus:quia ſecundùm Inn. in c.ij.
de eo qui fur.or.re. inferiores prælati diſpenſare non poſ
ſunt, niſi in caſibus eis ſpecificè permiſſis. Si tamen eſſet
defectus,qui non eſſet in perſona,ſed per accidens euenit:
vt quia alius electus eſt,ab eo poteſt poſtulari,qui hoc im-
6 pedimentum remouere poteſt electione caſſata.¶ *Sextò
quæritur,quis ſit effectus poſtulationis? Et quidam dicunt
effectum eſſe,quòd admittitur,confirmari poteſt, ac ſi eſ-
ſet electio,per c.monaſterium, de ele. ſed iſtum ſenſum
excludit ibi gloſſ.Alij verò dicunt, ꝙ effectus eius eſt ha-
bilitatio ad poſſe eligi,quem ſenſum Pan.in c.j.extrà eod.
excludit loquens,vt videtur,de poſtulatione ſolenni, quia
eccleſia Romana ſeruat, vt ſi admittatur, nulla alia indi-
geat electione:ſed nec in non ſolenni eſt verum, quia vt
patuit.§.iij. part. iij. religioſus poteſt primò peti, deinde
poſtulari Et ideò dico effectum eſſe,ſecundum Panor. vbi
ſuprà, ꝙ ſi poſtulatio admittatur, poſtulatus conſequitur
ius,ac ſi fuiſſet electus & confirmatus,nec indiget alia cõ-
firmatione vel electione, quod probatur extrà eod. c. j.
Quod intellige in poſtulatione ſolenni: in alia autem ef-
fectus eſt vt poſſit poſtulatus eligi,vel electus confirmari,
7 ¶Septimò*quæritur, vtrum per poſtulationem acquiratur
aliquod ius poſtulato?Et no.Pa.in c.poſtulationem, extrà
eo.ꝙ quando poſtulatio non eſt concorditer facta ſaltem
à duabus partibus, ſeu agitur contra eam de aliquo con-
tento, per eam etiam præſentatam ſuperiori nullum ius
acquiritur poſtulato,vel alteri,& eam poteſt ſuperior ſine
cuiuſquã præiudicio reiicere, & conſequenter eã admittẽ-
do iniuriam non facit. Sed qñ poſtulatio fit propter vtili-
tatem, ſeu neceſſitatem eccleſiæ, & concorditer ſaltem à
duabus partibus collegij,reiici non poteſt ſine iniuria po-
ſtulantium,& eccleſiæ,in quam facta eſt,vt not.in c.bonæ,
el j.eo.ti.& per Io. And. in c. cùm monaſterium. de elect.
Et hoc caſu ſm Hoſt. vt refert Suppl. acquiritur ius po-
ſtulantibus,adeò ꝙ petere poſſunt confirmationem, ar.de
elect.cum monaſteriũ, ſed non acquiritur ius poſtulato,
niſi fuerit poſtulatio præſentata, qa tunc ei ius acquiritur,
non tñ aget ipſe,ne præſumptuoſè ſe ingerere videat, ve-
rùm in modum denuntiationis fortè admittetur propter
vtilitatem eccleſiæ.ar.c. publicato. de elect. imò hoc caſu
poſtulatus præfertur electo.de elect. ſcriptum niſi poſtu-
latus eſſet minus idoneus.de elect.dudum.el j.§.fin.& d.c.
ſcriptum.Secus ſi vnus de duabus partibus deficit, vel cau-
ſa nõ ſubeſt,quia præfertur electus,vt in d.c.ſcriptum.Vel
dic melius tu,ꝙ ẽt ea præſentata non acquiritur ius poſtu-
lato,qa eſt inhabilis. Et hoc eſt de mente Pan. vt patet.§.
ſeq.Si verò non ſit facta ex concordia ſaltem duarum par-
tium,ſed ſit facta ex cã,pendet à gratia ſpeciali.extrà eod.
poſtulationẽ,& c.bonæ memoriæ, & conſequenter nulli
ius acquiritur. Et diſtinctio trimẽbris colligitur à Panor-
mitano,quantũ ad primum membrũ, quantum ad ſm ab
eodem,& Hoſt.quantum ad tertiũ,à Ioan.And. qui tamen
in ſexto aliter diſtinguit, ſed non vr̃ diuidere ſufficienter
8 ſecundùm artem dialecticæ.Octauò*quæritur, vtrum po-
ſtulantes poſſint à poſtulatione reſilire alium eligendo vl̃
poſtulando? Et dicit Pan.in c.bonæ,el ij. extrà eo. ꝙ non,
poſtquam eſt Romano pontifici præſentata, & idem ſm
alios poſtquam præſentata eſt alteri ſuperiori, qui poteſt
illam admittere,quod eidem Pa.placet ex identitate ratio-
nis,ne.ſ.contrarium agendo videantur illudere ſuperiori.
Ex quo infertur à contrario ſenſu,ꝙ ante præſentationẽ,
etiam poſt publicationem ſcrutinij, variare poſſunt, etiam
inuito poſtulato,adeò ꝙ ſm Inn.& communiter doct. põt
reuocari nuntius antequam præſentet: imò ea præſentata
ſecundum Hoſt.& idem Pan. ſi concordauerint poſtulan-
tes & ſuperior, admittitur variatio non obſtante contra-
dictione poſtulati.Et ratio eſt, quia ꝙ non poſſet fieri va-
riatio,erat pp admittentem ſuperiorem, non pp poſtula-
9 tum.Nonò*quæritur,an poſtulatus poſſit repetere expen-
ſas,quas fecit conſenſu poſtulantium,ſi illi poſtmodũ va-
riauerunt? Et Dire. li.2.dicit primò quòd ſic,qa mutare nõ
potuerunt in alterius præiudiciũ, vt in regula, mutare. de
reg.lib.6.Et dicit hoc tenere Pet.de Sap.extrà eo.c.penult.
& Ioannem lxj.diſt.§.ſed aliud. Dicit ſecundò, ꝙ ſi præter
poſtulationem fecerunt illum ordinari,tenẽtur ei ad inter-
eſſe, & poteſt eos conuenire, vt ei prouideant de benefi-
cio conuenienti,de iur.par.paſtoralis. Et videtur hoc ſen-
tire gl.extrà eo.bonæ.el j.Sed primum eſt falſum.ſecundũ
Inn.& communiter doct.quia cùm nõ haberet ius,fecit il-
las expẽſas nõ ſine nota ambitionis.Et ex hoc infertur, ꝙ
ex[illegible] ſimoniacè, vt aſſequereris bñficium, non põtes
[illegible], qa iniuſtè expoſuit, nec haberet actionem man-
dati [illegible], qa ex turpi mãdato nõ oritur actio, vt in
l.remuneñdi.[illegible] turpia.ff.manda. Vide de hoc primo in
c.cupiẽtes.de elec.lib.6. Similiter ſecũdum non placet Pan.
quia c.paſtoralis,loquitur in præſentato à patrono, cui ex
præſentatione ius acquiritur,nõ [illegible] in poſtulato, cui nul-
lum ius acquiritur. Poteſt tamen [illegible] verũ,ſi enim fecerunt
ordinari vt eligerent,& eo ordinato elegerũt alium, quia
tene-

tenebantur ei de ſtipẽdio competenti, vt habeat vñ viuat,
10 ꝙ voluit gl.in d.§.ſed aliud.¶Decimo*quæritur, quã pœ-
nam incurrant poſtulantes ſcienter indignum? Et dico, ꝙ
priuati ſunt poteſtate eligendi & poſtulandi.extra eo.c. ij.
Et hoc ſm Pano.ibi, ẽt ſi habeant poteſtatem eligendi ex
iure cõmune,& ſimiliter ſi ex priuilegio.Et poteſtas partis
delinquentis reſidet in alia in primo caſu. de elect. cùm
Vintonien.& ſimiliter in ſecundo, qñ. ſ. eſt ex priuilegio,
vt in d.c.ij.& hoc qñ eligunt vt collegium. Nec tñ ſi duo
ex tribus commiſſariis delinquunt, valet electio tertij eli-
gentis idoneum,cum non eligant vt collegium,ſed vt ſin-
guli,habentes poteſtatem à collegio: vñ hoc caſu poteſtas
deuoluitur ad compromittentes, vt in d. c. ſi compromiſ-
ſarius.de elec.lib.6.de quo ẽt ſ̃.Electio.j §.xiiij. Et ſm Pa.
ibi in dicto c.ij.ſimiliter priuantur ipſo facto, poſtulatio-
nem caſſatam innouantes. Vndecimò quæritur, quid re-
11 ſpondere*debeat poſtulatus in epiſcopum ad aliam eccle-
ſiam? Et dicit Io.An.in 6.ꝙ dicere debet ſic, Non aſſentio,
nec diſſentio, ſed in hoc voluntati domini Papæ me ſup-
pono.ar.d.c.cupientes.ad ſi & 8.q.1.in ſcriptis.

POSTHVMVS,quaſi poſt humationem natus, dicit
multis modis,primo natus poſt mortem patris,ſecũdò
poſt teſtamentum ante mortem,vt ff.de iniuſt.rup. teſt. l.
2.& aliis modis,de quibus gl.C.de poſthu.in rubri.

POTENTIA eſt id, quo qs põt,& omiſſa philoſophi-
ca,& omittẽdo,iuridicè dr̃ multipliciter,nam quędam
eſt potentia iuris,qua poſſumus, quod licitè poſſumus. 22.
quæſt.2 faciat, quædam verò eſt potentia facti. Et iſta eſt
multiplex,ſcilicet,potentia abſoluta,qua aliquid alicui eſt
abſolutè poſſibile, vt volare habenti alas, & modificata,
qua aliquid dicitur alicui poſſibile, quia poteſt illud com-
modè,vt ff.de verb.ſign.l.nepos,vel quia illud poteſt ho-
neſtè.de pœni.diſt.2.charitas.ff.de cond.inſtit.l. filius. De
his gloſſ.in d.c.faciat.Et eodem modo dicitur impotentia
modis oppoſitis.ſ. quia non eſt aliquid poſſibile de iure
vel commodè vel honeſtè.

PRÆBENDA propriè conſiſtit in fructuũ perceptio-
ne,canonica verò in iure eius, q receptus eſt in cano-
nicum,ad quod ius poſteà pertinet præbenda, & ſtallus in
choro,& locus in capitulo,in cap.cum M.de conſtit. & in
c.j.de Inſtit.& per Innoc.in c.relatũ.& c.dilectus, de præb.
& in c.olim.de verborum ſignif. Qui verò poſſint habere
præbendas,vide ſ̃.Beneficium.3.§.4. & quo ad magiſtros,
ſuprà Magiſter. Quomodo autem poſſit diuidi præbenda
vel canonicatus,vide Panor.in c.maioribus,eodem tit.Nõ
valet autem,ſecundùm Inno. promiſſio de præbenda va-
catura de præbend.relatum. Non tenet etiam receptio, ſi
ad vnam præbendam duo canonici ſint electi, nec tenet
receptio, etiam ſi interueniat authoritas legati apoſtolici,
de præbend.dilecto.quia,vt ibi dicit Inno. prælato non li-
cuit infringere priuilegium canonicorum, ꝙ ſi authorita-
te propria hoc feciſſent canonici,ad quos ſpectabat, tene-
ret receptio, quia potuiſſent renuntiare fauori ſuo, vide
ibi.Nota etiam ſecundùm Ian.quòd ſi in eccleſia,vbi non
eſt certus numerus,vnus canonicorum moritur, non va-
cat canonicatus,ſed deſit,ſi verò numerus ſit certus, non
deſit,ſed vacat.De his autem, & vtrum valeat electio vl-
tra numerum canonicorum in eccleſia iuratum, vel per
Papam confirmatum,vide Arch tertia part.tit.xv. Quãuis
autem præbenda ſit temporale,quia tamen annexa eſt ſpi-
rituali id eſt,canoniæ,ſine ſimonia vendi non poteſt,quia
ea vendita intelligitur venditum illud ſpirituale, cui an-
nexa eſt.j.q.iij.ſi quis obiecerit.

DE PRECARIO, ET PRECARIA.

1 *Precarium quid,& quæ ſit natura eius contractus.*
2 *Culpa quæ veniat in precario.*
3 *Precarium quot modis ſoluatur.*
4 *Precarium an reuocetur morte concedentis.*
5 *Precarium in quibus rebus conſiſtat.*
6 *Precaria cuius ſit naturæ.*
7 *Precaria à quo,cui,& qualiter fiat.*
8 *Precario poſſidens an præſcribat.*

1 PRECARIVM*à prece dictũ dicitur dupliciter. Pri-
mò res conceſſa per contractum precarij, & eſt quod
precibus petenti vtendum conceditur,quãdiu patitur is, q
conceſſit,extrà eodem. c.fin.& ff.eodem.l. j. Secundò pre-
carium dr̃ ipſe contractus,quo aliquid tale conceditur, &
eſt gratuitus,ſimilis aliis gratuitis, differens tñ in multis,
vt patebit. Precaria quoque in genere fœmineo dupliciter
ſumitur.Primò.ſ.in vi adiectiui penultima correpta, & ſic
aliqua verba dicuntur precaria, aliqua præceptiua, vt j̃.
Præceptum.§.ij. & iij. in vi ſubſtantiui penultima produ-
cta, & ſignificat idem in ſingulari precaria, & in plurali
precariæ, ſecundùm Pan.extrà eo. cap. j. licet differant à
precario in duobus,ſm Pan.extrà eod.c.j.quia precarium
non conceditur ad tempus determinatum,vel ſi concedi-
tur,reuocari poteſt ad libitum,extrà eod.c.ſi.& l.cum pre-
cario. ff. eod. precaria verò eſt contractus initus ad preces
alicuius vel aliquorum, quo aliquid cõceditur ad certum
tempus, ſm quod partes cõuenerunt, ante quod reuocari
non poteſt,extrà eod.c.j.& c.fin. licet renouetur de quin-
quennio in quinquennium, extrà eo.c.j. Et tripliciter, vt
dicit Panor.vbi ſ̃. & alij doct.Primò quando fit ad preces
alicuius in recompenſationem dantis aliquid annuatim,
ſicut ſi laicus in ſolo eccleſiæ ædificet aliquid, & in recõ-
penſationẽ decimam ſoluat quotannis. Secundò ad preces
alicuius in recompenſationem annuatim aliquid recipiẽ-
tis,ſicut cùm datur aliqua proprietas,& ad tempus certum
recipiuntur aliqui fructus in recognitionem proprietatis.
Tertiò ad preces accipientis gratis, vt cùm clerico vel lai-
co bene merito datur poſſeſſio eccleſiæ vtẽda in vita ſua.
Et eſt precaria, vt dicit Pano.ſolùm in vſu iuris canonici.
Adde quòd quia communiter fit circa res eccleſiæ, vide-
tur eccleſia ſola,ſecundùm exempla doctorum, facere hũc
contractum,tamen fieri poteſt à laicis. Primò ergo quæ-
ritur, quæ ſit natura contractus precarij, quæ eſt vtrique
iuris communis? Et dico, quòd licet ſit ſimilis contracti-
bus gratuitis,tamen differt à donatione, quia illa non re-
uocatur regulariter,& à commodato, quia in illo eſt vſus
certus & præfinitus, & tempus ſaltem tacitè determinatũ,
ante quod non reuocatur, vt ſi conceſſi librum ad ſcribẽ-
dũ,vbi eſt certus vſus,& tẽpus tacitè determinatum.ſ.quã-
tum exigitur ad commodè tranſcribendum.l.interdum. &
l.continuum.§.cùm ita.ff.de verb. oblig. & ante completũ
vſum reuocari non poteſt,de commo.c.j.Et ſi deficiat cer-
titudo vſus,vel temporis determinatio ſaltem tacita, non
erit commodatũ,ſed precarium,quod ſecundùm Bart. in l.
in commodato.ff.commo.quia ad certum vſum non con-
ceditur,reuocari poteſt ad placitum,ẽt ſi interueniſſet pa-
ctum de non reuocando,extrà eodem.c.fin. ex quo arguit
Panor.non valere pactum aut conſuetudinẽ contra natu-
ram contractus, niſi per hoc tranſeat in naturam alterius
contractus,adde vel niſi pactum fuiſſet appoſitũ per viam
conditionis,quia ſic vitiat contractum.ar.c.fin. de condit.
appoſ.& quod not.Bart.in auth.ingreſſi.C. de ſacroſanct.
eccl.Quod tamẽ limita, niſi quis vellet reuocare ſine cau-

ſa, & cum magno damno alterius: quia obſtaret exceptio
doli: cùm negari nequeat, quin precariũ ſit beneficium, &
ſic beneuola actio, &c. vide Pan. extrà eod c.fin. Si tamen
precarium concedatur ad certum vſum, adhuc diſtingui
poſſet à cõmodato per nomen precariũ, ſicut concedo tibi
librum ad trãſcribendũ precario nomine, vt patet per not.
2 in c.vnico.de commo. ¶ Secundò * quærit̃, quæ culpa ve-
niat in precario? Et dico, ꝙ ſolũ dolus & lata culpa, ſed in
commodato etiã leuiſſima. l.quæſitum.§.& illud.ff.de pre-
car.& l.contractus.ff.de regul.iur. & in hoc etiã differunt.
3 ¶ Tertiò * quæritur, quot modis ſoluatur precarium? Et di-
co quòd multis. Primò, voluntate cõcedentis.l.j.ff.eod.etiã
ſi fuiſſet conceſſum ad certum tempus, ſecundùm Pan.d.c.
fin. Secundò morte eius, cui eſt conceſſum, extrà eod.c.fin.
quia eſt conceſſio perſonalis, quæ extinguitur cum perſo-
na: vt in regula, priuilegium.de reg.iur.lib.6. ¶ Tertiò alie-
natione rei precario conceſſę, ſi is, cui eſt alienata, à primo
domino velit reuocare.d.c.fin. Quartò finito tempore, ad
quod fuerat res conceſſa.l.cum precario.ff.eo. poteſt enim
ad tempus certũ concedi.l.in rebus.ff.eod. ¶ Quartò quæ-
4 ritur, * vtrum reuocetur morte concedentis? Et dicit Pan.
in c.precarium.eod.tit.quòd non, & ibi text. ex quo inferr,
quòd ibi validitas actus pendet ex voluntate alterius, non
reuocatur per mortem illius: quia præſumitur quis in ea
voluntate perſeuerare, in qua decedit. de bapt.maiores. q̃
tamen quis conceſſit vſque ad beneplacitũ ſuum, per mor
tem reuocatur.de reſcrip.ſi gratioſe. Vide Bart. in l centeſi-
5 mis.ff.de verb.oblig. ¶ Quintò * quæritur, in quibus rebus
precarium conſiſtit? Et dico, ꝙ in rebus mobilibus & im-
mobilibus, & incorporalibus: cùm etiam ſeruitus precario
6 concedatur.ff.eod.l.ij.§.vlt. ¶ Sextò * quæritur, quæ ſit na-
tura precaria? Et dico, ſecundùm Bart.in auth.ingreſſi.C.
de ſacroſan.eccleſ. & in l.ſi finita.ff.de dam.infect. quòd in
omnibus & per omnia precaria eſt eiuſdem naturæ cum
emphyteuſi, & eſt gloſ.x.q.ij precariæ.quod limita, niſi fiat
gratis, differt tamẽ ab emphyteuſi: quia reuocatur de quin
quennio in quinquennium, alioquin cadit quis à iure ſuo,
ſecundùm gloſ.in d.c.j. eod.tit. quod intellige in rebus ec-
cleſiæ: de quibus videtur loqui ius canonicum, quod con-
tractum iſtum introducit: in laicalibus autem credo ſtan-
dum conſuetudini: quia præſumitur actum quod eſt con-
ſuetum.l.ſemper in ſtipulationibus.ff.de reg.iur. ¶ Septimò
7 * quæritur, à quo, cui & qualiter fiat? Et dico, ꝙ fieri non
poteſt per capitulum ſede vacante.x.q.ij.precariæ.nec fieri
poteſt œconomo vel eius conſanguineo. x.q.ij.hoc ius. &
in eius cõceſſione credit abbas requiri ſolennitatẽ aliena-
tionis eccleſiaſticæ rei: ſi eſt talis rei vel tanti temporis, ꝙ
alienari non poſſit, niſi cum debita ſolennitate: quia reuo-
cari non poteſt ante tempus conuentũ: ſecus autem in re-
nouatione, vt idem not.in c.j.eod.tit. Vnde prælatus ſolus
ſine cõſenſu capituli poteſt eam facere, facit tex.in l.ſi pu-
pillorum.§.j.ff.de reb.eo.& quod not.Bart.in authent. hoc
8 ius.C de ſacroſan.eccl. ¶ Octauò * quæritur, vtrum habens
rem precario nomine, vel ſicut precaria, poſſit eã præſcri-
bere? Et dico, ꝙ non regulariter, ſm glo xvj.q.iij.clerici.
niſi ex magna longinquitate temporis dñs obliuiſcatur de
poſſeſſione taliter, quòd neſciat vbi ſita ſit: quod locum ha
bere poſſet, ſi poſſidens eſſet in bona fide: aliter non.

¶ PRÆCEDENTIA determinant ſequentia. xxxij.q.vij.Apoſtolus.

DE PRÆCEPTIS IN GENERE.

1 *Præceptum quid & quotuplex ſit.*
2 *Præceptiuam legem a conſultoria qualiter dignoſcemus. & nu 3.*

PRæceptvm de mente S.Tho.j.ij.q.xix.art.j.&
1 100.art.ix. & ij.ij.q.xliiij.art. primo eſt * motio ſupe-
rioris aut legis imperatiua alicuius faciendi vel omittendi
ex debito, id eſt, ex neceſſitate ſalutis, vnde differt à man-
dato: quia illud eſt motio ad aliquid melius, ſed non ſeb
neceſſitate ſalutis.j.ij. q.xix. artic.v. Eſt & alia differentia,
quia propriè præceptũ per ſe facit præcipiens, mandatum
verò per aliud, vt ibi. Differt etiam à conſilio: tum qa con-
ſilium ad præceptum vt ad finem ordinatur.quol.iiij.q.x.j.
ij.ij.q.lxxx. tum quia conſiliũ non eſt de neceſſariis ad ſa-
lutem, niſi ſecundũ præparationẽ animi, ſi oporteret.j.ij.q.
cviij. tum quia præceptũ eſt motio imperatiua: conſiliũ ve-
rò ſuaſoria veri.q.xvij.art.j.ad ſecundũ, in quo etiã differt
conſiliũ à mandato. ¶ Primò verò quæritur, quotuplex eſt
præceptũ in genere? Et dico, ꝙ in lege Dei eſt vel fuit tri-
plex: ſcilicet mortale, iudiciale, & ceremoniale, de quibus
diffuſè & pulcherrimè vide per beatum Doct.j.ij.q.xcix.&
ſeq vbi agitur de lege veteri per totũ. Mortale autẽ in ge-
nere eſt duplex, ſcilicet affirmatiuum, quod ſcilicet mouet
ad aliquid faciendũ: vt, honora patrẽ: & ſemper obligat ad
illud faciendũ, ſed nõ ad faciendũ ſemp, ſed in tempore ac
loco determinato: vnde filius nocte & die etiam dormiens
habet obligationẽ honorandi patrem, quẽ tamen ſemper
in omni hora honorare non tenetur: ſed aliquando licitè
dormit, & negatiuum, quod ſcilicet mouet ad aliquid non
faciendum: vt, non furaberis: quod obligat ſemper, & ad
2 ſemper omittendum. ¶ Secundò * quæritur, vtrum & qũ
cognoſci poſſit aliquam legem eſſe præceptiuam aut man-
datoriam vel conſultoriã ex verbis? Et dico, ꝙ non ſemp
quia licet verborũ aliqua ſint precaria: vt, rogo, volo, man-
do fideicommitto: & aliqua præceptiua, vt iubeo.C.com-
mun.de leg.l.ij.& quędam mandatiua; vt mando ff.de neg.
geſt.l.ſi mei rogatu: tamen iura iſta ſignificata confundũt:
& mando aliquãdo ponitur precariè.arg.c.mandaſtis.ij.q.
ij.vbi epiſcopus mãdat Papæ: & quandoq; præceptiuè, ſi-
cut etiã & rogo, vt xj.q.j rogo.& quandoq; mandatiuè, vt
in d.l.ſi mei. Quidam etiã dicunt, ꝙ volo & intendo, ex ſua
ſignificatione præceptũ important: quod non memini me
in S.Tho.legiſſe: licet dicat, ꝙ voluntas prælati qualiter-
cunque innoteſcat, habet vim taciti præcepti, qđ ſim tandẽ
eſt primò de voluntate præceptoria: cum ſtultum ſit dice-
re ꝙ fiat præceptũ, cum reprehendit effractores ſilentij, &
ſecundò, ſi innoteſcat de intentione prælati innoteſcentis:
cum non præcipiat, niſi intendens & volens. Vnde S.Tho.
veri.q.xxiij.art.vlti.ad tertiũ vult, ꝙ licet ſciam volũtatem
prælati, niſi tñ expreſsè præcipiat, non teneor. Dico ergo,
ꝙ ſi verba ſint præceptiua, puta præcipimus, iubemus, man
damus præcipiendo, vel per virtutẽ obedientiæ, & huiuſ-
modi, eſt præceptum, arg c.quod præcipitur.xiiij.q j.quod
intellige, etiã ſi materia non ſit præceptiua niſi aliter con-
ſtaret ꝓbabiliter de intentione. Si aũt verba ſunt imperati-
ua, id eſt, in materia nec neceſſaria, nec multũ ponderoſa,
non importãt præceptũ, vt ſi quis te percuſſerit in vna ma-
xilla, præbe ei & alterã, quod eſt conſi.xxiij.q.j.paratus.ſed
in materia neceſſaria, & multũ põderoſa ſunt præceptiua.
Text.eſt in cle.exiui.de verb.ſigni.§.itẽ, quia ſm illud, vi-
uere, quod eſt conſilij, & reddite, quod eſt neceſſitatis. Si
aũt verba ſunt inhibitoria, vt inhibemus, ꝓhibemus, inter-
dicimus, & huiuſmodi, eſt præceptũ, ſm Pan.in c.nam cõ-
cupiſcentiã de conſtit. quod intellige & limita, ſicut dictũ
eſt, quando ſunt præceptiua, ſi autẽ ſunt verba communia,
vt decerno, ſtatuo, & ſimilia, non ſunt præceptiua, vt dicit
Pano.in d.c.nam concupiſcentiam. & ſimiliter eſt verbum
commune

commune innouo, & ordino, ſiue in ſingulari, ſiue in plu-
rali dicat̃. Si verò lex, aut ſtatutũ diſponit ꝑ hoc verbũ, de-
bet: inducit mortale, & eſt præceptũ: qa, debet, ex ſuo pro-
prio ſignificato importat neceſſitatem, ſm gl. in cl. atten-
dentes, de ſtatu reg.& gl.in c.propoſuit.de appel.& ꝑ.Bar.
in l.3.C.de pig.& in l.ſæpè.ff.de offi.præſi. ꝙ tñ aliquando
fallit rõne materiæ, quæ eſt conſultiua, in qua importabit
ſolam congruitatem, ſiue debitum honeſtatis, & nõ iuſti-
tiæ, vel neceſſitatis, de ſpon.impu. c.j.& no.gl.in d.l. ſæpè,
ſm Pan.tñ in c.j.de do. & contu. improprietates ſunt vi-
tandæ, non ad ſequentiam trahendæ. de ver.ſig.propterea
& c.ſi.ideo importat ly, debet, conſilium ſolũ in caſu rõne
materiæ. Si etiã verba conſueuerũt inducere mortale, ſeu
præceptum, eſt præceptũ: ar.c. dilectus, de conſue.& tex.eſt
3 in d.cle.exiui. ¶ Tertiò * quæritur, quõ cognoſci poſſit ex
alio, q̃ ex verbis ſtatuentis, aliquam legem humanam eſſe
præceptiuam? Et dico colligẽdo ex Pa.in c. clerici officia.
de vj.& ho.cl.& gl.Gem.in c.vt animarũ, de conſt.lib.6.&
Ioan.And.in c.relatũ.de cle.vel mo.& rurſus Gem.in c. ꝑ-
petuæ de elec.lib.6.& Archi.2.parte, tit.4.c.2.ꝙ ſi conſtat
materiã eſſe præceptiuã: vt qa eſt de neceſſariis ad iuſtitiã
aut charitatem, vel diuinam reuerentiam: ſic eſt præceptũ:
vt ꝙ non fiant matrimonia clãdeſtina: vel corrigat̃ frater,
vel non cõicet̃ pleno ſtomacho, ꝙ tñ determinari bñ non
poteſt, niſi ex cõi ſententia doctorũ, ſm Arch. nec eſt de
verbis curandum: quia ſunt accommodanda materiæ.tex.
eſt cum gl.in c.rogo.11.q.3.& tex.in clem.exiui.de ver.ſig.
Si verò non conſtet: de materia, & conſtet de intentione
ſtatuentis, ꝙ fuerint præceptiua, & pręceptũ: qa intentio
præponderat verbis, vt ſ.Lex.§.17. Si verò nec de materia,
nec de mente ſic conſtet reſpiciendum eſt ad pœnã, ſi qua
contra facientibꝰ imponit̃: qa ſi imponit̃ pœna ſpũalis, vt
excõicationis latæ ſententiæ, ſm oẽs eſt præceptũ: & con-
trafacere eſt mortale, niſi contineant intolerabilẽ errorẽ:
qa nullus niſi ꝓ mortali excõicat̃.11.q.3.nullus, & c.nemo
epõrũ, & de ſen.exc.c.j.lib.6. Et ſimiliter ſi imponatur pœ-
na excõicationis comminatoriæ. i. non latæ, ſed ferendæ
ſententiæ: quia licet Arch.dicat hoc non eſſe clarum: tamẽ
vt refert Io.de Neapo. qdam hoc tenent, & bene: qa tales
contrafaciendo meruerunt excõicari: & ſic mortaliter pec-
cauerunt: & hoc ẽt ſi ſit ab homine. Et ſimiliter ſi imponit̃
pœna ſuſpenſionis, depoſitionis, vel interdicti, ſm Archie.
Et ſi imponitur pœna maledictionis æternæ, vel indigna-
tionis omnipotentis Dei.de ſtatu reg.c.vnico.lib.6. Et ſi-
militer quo ad pœnas corporales eſt præceptum, ſi impo-
nitur pœna mortalis aut mutilationis, prout ſit per leges,
& ſtatuta ciuitatũ, quæ ſm S.Th. obligant ẽt in foro con-
ſcientiæ: vt ſ.Lex.§.ix. qa non infertur talis pœna, niſi pro
eo, ꝙ multum eſſet læſiuum iuſtitię. Et ſimiliter ſi imponit̃
pœna grauioris culpæ: vt ſit in religionibus. Idem aũt dico
per omnia eſſe iudicãdum de præceptis factis ab homine.

¶ PRECES an inducant ſimoniam, infrà, Simonia.§.
xvj.particula tertia.

¶ PRÆDIA quando dicantur ruſtica, & qñ vrbana,
vide j.Seruitus.§.j.

De prædicatione & prædicatoribus.

1 *Prædicatio quid, & quis prædicare poſſit. & nu.2.*
3 *Prædicare qualiter poſſint mendicantes, & num.4.*
5 *Prædicantes ſine licentia ſui prælati, an reſtituant ſibi donata.*
6 *Prædicatores an peccent detrahendo.*
7 *Prædicationẽm non audiens, an peccet.*

1 PRædicatio * vr̃ ſumenda ſm vſum loquentium,
tum aliter eius ſignificatum iura non tradiderint, & ſic
prædicatio propriè eſt ſermo publicus quantũ ad locũ, &
generalis quantum ad intentionẽ ex conſuetudine habẽ-
tis certam formam: puta, ꝙ prædicãs habeat gradũ diſtin-
ctũ, quo ad locũ: vt ſumat thema, inuocet Spiritũ ſanctum,
& hmõi: vt per hoc quod dicitur, publicus. i. in loco pu-
blico, ad quem omnes fideles ibi cohabitantes poſſunt ac-
cedere de iure licitè, & de facto, qa non clauditur: exclu-
datur exhortatio facta in ſcholis diſciplinatorum, & eccle-
ſiis monialiũ clauſis ianuis: & ſermones q̃ fiũt in refecto-
riis religioſorũ, & hmõi. Per hoc verò, ꝙ dr̃ generalis, ex-
cludantur prædicti ſermones: & generaliter ſermones ad
clerũ, vel alios, qui fiũt literaliter, vel quocunq; alio modo
ex intẽtione dirigunt̃ determinatè ad certũ genus ꝑſona-
rum, ẽt in loco publico. Dr̃ tñ aliquando prædicatio im-
propriè, qñ eſt quidem generalis, ita ꝙ promiſcuè acce-
dunt viri & mulieres omnis conditionis, ſed non publica,
& tunc dr̃ prædicatio occulta, ſi iſta occultatio fiat ex au-
toritate, aut ſcientia paſtorum, alioqn eſt conuenticulus,
etiã ſi ſub ſpecie deuotionis fiat: & magis impropriè dr̃, ſi
nec publica, nec generalis ſit, licet retineat formã prędica-
tionis: vt interdũ faciunt ſcholares in diſciplinis ſuis: quæ
ẽt dr̃ conuenticulus: vt patet extrà, de hær. cum ex iniun-
cto.in pr. qa licet iſtæ ſcholæ extent de ſcientia pręlatorũ,
in quantum congregant ad aliquas deuotiones, non tamẽ
inquantũ congregãt ad formalem prædicationẽ. Prædica-
tor verò dupliciter dr̃. Primò is, q̃ iure cõi, vel priuilegio
prædicationis officium proſequit̃. Secundò dr̃ prædicator
religionis quilibet de ordine prædicatorũ, & ſic dicit Pa.in
c.nimis.el ij.de exceſ.præl. ꝙ vbicunq; ſit mẽtio de Prędi-
catoribus, & Minoribus, præmittunt̃ prędicatores: vt in d.
c.nimis, & in c.quorundam.de elec.lib.6.& vbique, qa or-
do prædicatorum fuit antè approbatus. Vñ malè iſtũ or-
dinẽ peruertũt, q̃ ius Canonicum profitent̃, vt Sum.Ang.
¶ Primò verò quærit̃, q̃s poſſit, vel non poſſit prædicare?
Et quantũ colligit̃ ex Car.in cl.dudum.de ſepul.prædicare
põt primò Papa.xix.diſt.in memoriã, & quilibet, cui ipſe
commiſerit.de off.dele.c.ſi. licet cõmiſſarij eius alteri ſub-
delegare non poſſint.d.c.fin.& ſecundò eps, ẽt in alterius
diœceſi, niſi prohibeatur à diœceſano.xxj.diſt.in nouo.&
archidiaconus, cui eps committit in eius diœceſi tantùm,
xvj.q.vij.nullus omnino. Et ſimiliter diaconus eo modo,
quo ſuprà dictum eſt.ſ.ex commiſſione, tertiò omnes prę-
lati eccleſiaſtici, ſi ſunt diaconi, quãtum ad ſubditos ſuos,
non aũt aliis, niſi approbante, aut priuilegiante epiſcopo,
de hær.excommunicamus, el j.§.ſanè. Et ſub nomine prę-
lati hîc intellige ẽt curatum ſacerdotem, cuius ẽt eſt præ-
dicare, ſm Pano.in c.inter cætera.de off.or. & quartò ſm
aliquos omnis clericus, quod Sum.Ang.verum limitat, ſi
ſit diaconus, & non ſpiritualiter prohibitus.xix.di. ſm vbi
notandum dicit gloſſ. Sed ego dico hoc non ſufficere, niſi
diacono per epm committatur vel ſuperiorẽ, ꝙ ſit eo ip-
ſo, ꝙ ei cura committitur.c.aũt, ſm. quod dicit Deum non
requirere quis vel qualis, ſed quid prædicet, loquitur de
qualitate morum, & non ordinum, alioquin laico liceret
prædicare, & quintò fratribus Prædicatoribus, & Minori-
bus: vt §.ſeq Non licet verò prędicare laico, de hęr.ſicut in
vno, nec mulieribus publicè, ẽt ſi ſit abbatiſſa, ſm Pan. in
c.noua.de pœn.& re.licitè tñ adhortantur, ꝙ eſt prædicare
occultè, etiam ſi aliqualem formam prædicationis obſer-
uent: nec religioſis quantum ad infideles, niſi de licentia
ſuperioris & authoritate ſedis apoſtolicæ, de Iudę.quã ſit,
& ibi Pan.imò nec quò ad fideles, niſi quantũ ad hoc ſint
priuilegiati: qa hoc officium eſt curæ, nec poſſunt mendi-

cantes,ſm Pa.in d.c.cum ex iniũcto.prędicare, niſi ex pri-
uilegio:& multo minus alij. Et ſi quis ex prædictis vellet
prædicare,dicens ſe miſſum à Deo,non debet admitti, niſi
probet,ſicut probauit Moyſes miraculo.diſ.2.re vera.ſuffi-
cit tamen ad probationem,bonorum teſtimoniũ. Qui aũt
prædicationis officium aſſumit publicè vel occultè, ſi non
habet autoritatem à iure, vel apoſtolica ſede,aut à diœce-
ſano,eſt excõicandus de hær.excõicamus.§. quia verò. ꝙ
intellige extendi ad prædicationes occultas quaſcunque,
etiam ſi ſint ex intentione generales: & multò fortius ſi
non ſint generales,modò retineãt conſuetam formã: quæ
ẽt prohibetur in d.c. cum ex iniuncto, & videtur peccare
mortaliter:tum qa veniunt excommunicandi:tũ qa omnis
laicus prædicans,mortaliter peccat: ſm Pa. in c. ſicut vna.
2 de hæret.¶Secundò quæritur,*quid iuris de Prædicatori-
bus,& Minoribus?Et dico,ꝙ tex. in cle. dudum. de ſepul.
ſic dicit:Autoritate apoſtolica ſtatuimus, & ordinamus vt
prædicatorum,& minorum ordinum fratres in eccleſiis,&
locis eorum,ac in plateis communibus liberè valeant cle-
ro & populo prædicare,ac proponere verbum Dei, hora
illa duntaxat excepta, in qua locorum prælati prædicare
voluerint,vel corã ſe facere ſolenniter prædicari, in qua
prædicare ceſſabunt præterquã ſi aliud de prelatorũ ipſo-
rum voluntate proceſſerit,ac licẽtia ſpeciali. In ſtudiis aũt
generalibus, vbi ſermones ad clerum ex more fieri ſolent
diebus illis,qbus prædicari ſolẽniter conſueuit, ad funera
ẽt mortuorum, & in feſtis ſpecialibus ſiue peculiaribus
eorũdem fratrum,poſſint idem fratres, & liceat eis liberè
prædicare:niſi fortè illa hora, qua ſolet ad clerum in præ-
dictis locis verbum Dei proponi,eṗs vel prelatus ſuperior
clerum ad ſe generaliter conuocaret: aut ex aliqua rõne,
vel cã vrgente clerum ipſum duceret congregandum. In
eccleſiis aũt parocxialibus fratres illi nullatenus audeant,
vel debeant prædicare,vel proponere verbũ Dei, niſi fra-
tres prędicti à parochialibus ſacerdotibus inuitati fuerint,
vel vocati,& de ipſorum beneplacito & aſſenſu, ſeu petita
licentia fuerit,& obtẽta:niſi eṗs,vel prælatus ſuperior per
eoſdẽ prædicari mandaret.Hæc ille.Et intellige, ꝙ ẽt tpe
interdicti poſſunt in dictis locis prædicare,ſm gl. & Pan.
3 ¶Tertiò quærit,*qs ſit prædictæ cl. intellectus iuxta doc.
& gl.Et dico multa notanda eſſe.¶Primò enim notandum
eſt ibi,eccleſiis eorum,ꝙ ſm Car.in eccleſiis priuatis alio-
rum non poſſunt prædicare:ſed de eorum licentia poſſent
etiam hora illa,qua prædicant prælati.Et hoc ſequitur Sũ.
Ang.& Roſel.Sed non placet: quia ſi non licet eis in ſuis,
multo minus in alienis.¶Et ſecundò ibi,& locis eorum,ꝙ
intelligitur de locis intra ſepta ſua, & extra etiam longè
poſita:modò ſint ad vſum eorum, ſm Landul. & Zenzel.
ibi.¶Tertiò ibi,in plateis communibus,quod non intelli-
gitur de plateis ipſorum fratrũ: aliter nihil adderetur ſm
Zenzel.cum iam præmiſſa ſint loca eorum, nec de plateis
priuatis,ſm gloſſ.in quibus prædicare non poſſunt inuitis
eis,quorum ſunt.Et idem Pau.& Card. Ex quo tamen in-
fertur,ꝙ non eſt neceſſe petere licentiam ab ipſo, vel pa-
rochiali:ſed à domino plateæ vel loci:vnde intelligitur de
plateis locorum,in quibus ordinarius vult prædicare, aut
coram ſe prædicare facere,ſecũdùm Pau.& Zenſel. ¶ Et
quartò ibi, liberè, quod intelligitur ſecundùm Landu. &
Zenzel,id eſt,abſq; contradictione,& licentia alicuius,ꝙ
etiam in ſimili tenet gloſſ.ibi.§.ſi verò,& Pano.in c.fin.de
poſtula.prælato.& in c.cõſtituimus. de reg. & dicit eſſe de
mente doctorum communiter.ſ.ꝙ verbum liberè, impor-
tet non requiri alterius licentiam vel aſſenſum.¶Et quin-
tò ibi, hora illa duntaxat; quia ſi vellet totam horam ma-
tutinalem occupare in aliis, puta in miſſa, non poſſet im-
pedire prædicationem fratrum: quia eſt contra textũ, pro
quo facit:quia fauor eſt in multiplicatione prædicantium.
xij.diſt.in nouo.¶Et ſextò ibi,prælati, ꝙ hoc nomine ve-
niunt, ſm Ste.curati,qui largè ſunt prælati.Sed melius di-
co,ꝙ nõ veniunt,ſm gl.& Pau.& Land. & Car. quia hoc
fit pp honorem prælationis,ſed veniunt hoc nomine epi,
& habentes iuriſdictionem quaſi epiſcopalem cum admi-
niſtratione iure communi,vel conſuetudinario, ſecũdùm
gl.& ſecundùm Car.& Pau.& gl.Venit etiam vicarius epi,
ſi vult ipſe prædicare vt vicarius,ſecus ſi per alium coram
ſe:vel ipſe non vt vicarius,ſed vt habens aliam prælaturã:
& ſic non poterit fratres impedire:quia in hoc non repræ-
ſentat perſonam epiſcopi.Et ſeptimò ibi,ſolenniter, id eſt,
publicè populo generaliter:ſecus ſi clã coram paucis, ſm
Pau.¶Et octauò ibi,licentia ſpecialis, ꝙ nõ ſufficit in hoc
voluntas.ſ.præſumpta vel tacita,ſed requiritur licẽtia ſpe-
cialis,ſecundùm Pau.¶Et nonò ibi,in ſtudiis generalibus,
quod intelligitur ſecundùm gl.de locis habentibus ſtudia
ex priuilegio,vel conſuetudine.Sed intellige actu,& de fa-
cto,& nõ de iure ſolum:quia aliter ſermones non ſunt, &
quantũ ad conſuetudinem, quæ ẽt ſine priuilegio ſufficit,
ponit exemplum Iac.de Arc.de Patauio.Zenze.autem dicit
iudicis arbitrio decernendum, quæ dicant ſtudia gñalia.
Sed primũ eſt melius: quia in ciuitate iſte iudex nõ daret
niſi arbitrarius.¶Et decimò ibi,ſermones,quod ſm Mat.
intelligitur in ſermonibꝰ natiũitas domini,Paſchæ, & Pẽ-
tecoſtes,prout conſueuit fieri ar.verbi,ſolent.¶Et vndeci-
mò ibi,liceat,quod ſecundùm Pet.de Anch. in tribus caſi-
bus.ſ.in funeribus,& peculiaribus feſtis, & cum fit ſermo
in generali ſtudio,poſſunt dicti fratres liberè prædicare,ꝙ
Zenze.intelligit,etiam extra eccleſias,& loca ipſorum, &
plateas communes:aliàs.§.in ſtudiis,nihil adderet ad præ-
cedentia. & fortè dictis temporibus cum epõ pñt concur-
rere ſolenniter prædicãre.¶Duodecimò ibi,eṗs,vel præla-
tus ſuperior,quod intelligitur de ſuperiori epõ,ſecundùm
Ste.quia eo inferior hoc non poteſt:ſecundùm gloſſ.verò
melius de ſuperiore reſpectu clericorum, non reſpectu
epi:& ſecundùm Car.eſt is,qui quaſi epiſcopalem iuriſdi-
ctionem habet in loco,qui etiam ſi epõ inferior ſit, poteſt
generaliter clerum conuocare. Si tamen iſta conuocatio
fiat quo ad aliquos,puta doctores vel prælatos, ſm gl.ſe-
cus:quia hæc vocatio non eſt generalis, nec impedit fra-
tres:ſimiliter nec niſi populus conuocetur,ſecundùm Pau.
quia aliud eſt clerus,aliud populus.¶ Et decimotertio ibi,
niſi à parochialibus ſacerdotibus, ꝙ iſti poſſunt dare licẽ-
tiam prædicandi ſecundùm Pet. de Anch. imò & vicarij
perpetui: & idem de temporalibus datis in caſibus licitis
addens, ꝙ de licentia eṗorum dicti fratres prædicare pñt
in eccleſiis parochialibus, etiam abſentibus epiſcopis, &
cõtra voluntatem curatorũ: quia ex officio eṗs in talibus
eccleſiis gerit curam maiorem,quàm ſacerdotes.¶ Quar-
4 tò*quæritur, vtrum dicta clementina extendatur ad alios
mendicantes?Et dico,ꝙ per Clem. quintum fuit proroga-
ta ad fratres ſancti Auguſtini,& per Ioannem xxij.ad Car-
melitas. Per fratres autem ſancti Auguſtini hic intellige
Eremitanos,& nõ Seruitas, qui nouiter ſcribunt ſe ordi-
nis ſancti Auguſti. propterea ꝙ ſub regula militent Au-
5 guſtini.¶Quintò*quæritur,vtrum prædicans ſine licentia
ſui prælati reſtituere teneatur bona ſibi collata? Et dicit
gl.in c.addicimus.xvj.quæſt.j.quòd ſic,vt ei imponit Sum.
Roſel.Sed re vera gl. loquitur de fictis, & intendit quòd
reſtituant

reſtituant eccleſiæ.ſ.quam fingunt:vt quia fingunt ſe quę-
ſtuarij pro ſancto Antonio,& ſunt Ceratani. Si tamẽ quis
non fingat,licèt ſine licentia prædicet, Zab. tenet ꝙ reſti-
tuere non tenetur:quia non turpiter acquiſiuit à volentibꝰ
gratis dare,licèt poſſit puniri, quia ſe immiſcuit officio ſi-
bi non pertinenti.quod dic verum in clerico ſeculari, non
in religioſo,qui non habet proprium, ſed omnia ſunt re-
6 ligionis. ¶ Sextò*quæritur, vtrum peccent prædicatores
detrahendo?Et dico præcipi in virtute obedientiæ, & ſub
pœna grauis culpæ omnibus prædicatoribus religioſis in
clem.religioſi de priuil.ne in ſermonibus ſuis prælatis ec-
cleſiarum detrahant, aut retrahant laicos ab eccleſiarum
ſuarum frequentia vel acceſſu.quod gl.intelligit ne detra-
hant nominatim aut per circumloquutionem,quæ vicem
7 habeat proprij nominis.¶Septimò*quæritur, vtrũ peccet
mortaliter,qui ignorat communia neceſſaria ad ſalutẽ, &
põt audire prædicationem,& non audit? Et dico ꝙ ſic, ſi
hoc facit ex cõtemptu vel ex ſcandalo notabili, vt s̃.Do-
minica.§. vj. non autem ſemper ſi omittit ex negligentia,
quia ſm S.T.ij.ij.q.liiij. negligentia non eſt mortale, niſi
omittatur aliquid quod ſit ſub præcepto, vel ratione con-
temptus:poſſet tamen eſſe tanta neceſſitas, & tanta com-
moditas addiſcendi, ꝙ prædicatio caderet ſub illo præce-
pto, Vnum cole Deum, quo præcipitur nobis notitia cre-
dendorum & agendorum, & eo caſu talis negligentia eſ-
ſet mortale.Sed qñ hoc ſcit, non poteſt ſermone determi-
nari.De quæſtuariis.j̃.Quæſtuarij.Quomodo etiam præ-
dicatores poſſint participare cum excommunicatis.s̃. Ex-
communicatio.v.§.iiij.dubio v.Quomodo etiã ſit morta-
le mentiri in doctrina,s̃.Mendacium §.iiij.

DE PRÆDONE.

1 *Prædo quis dicatur,& qualiter.*

1 PRÆDO* dr̃, qui alios ſpoliat iniuſtè.ſ.violenter. Et
dicitur primò is,qui viatores expoliat, qui & excom-
municatus eſt.xxiiij.q.iij.ſi quis Romipetas. cum duobus
c.ſeq.¶ Secundò, miles tollens à perſonis vltra ſtipendia
ſibi taxata.xxiij.q.j.militare, & iſte continetur ſub rapto-
re,ſicut ſpecies ſub genere.xxij.q. v. non ſanè, in fi.& ſic
raptoris pœna punitur.¶ Tertiò,prælatus,qui vt ſeruitium
impendat legato vel alij, plus exigit à ſubditis q̃ exoluat.
de immu.eccleſia.quia plerique, ſm Gof.& Hoſt.¶Quar-
to,ſecundùm Hoſt. iudex qui alienum iurgium exiſtimat
ſuam prædam,aut officialis indebitè pecuniam accipiens.
C.ad l.Iuliam repetũ.l.omnis. De præda acquiſita in bel-
lo,s̃.Bellum.j.§.ix.& x.

¶ PRÆFATIO,vide s̃.Miſſa.j.§.iij.

DE PRÆIVDICIO.

1 *Præiudicium quid ſit,cui fiat,& qualiter.*

1 PRÆIVDICIVM* ſm vocabulum videtur eſſe iudi-
cium,quo vna res altera prius iudicatur,& inde preiu-
diciale,quaſi prius iudicandum.de quo Pan.in c. tuam. de
ord. cog. Sed ſm vſum propriè eſt præoccupatio iudicij,
qua alicui indirectè ſubripitur res, aut ius, quod ei iuſtè
potuit prius adiudicari, & largè eſt præoccupatio rei vel
iuris,quod prius adiudicari potuiſſet,ſiue iuſte, ſiue iniu-
ſte.Vnde propriè alicui præiudicat, qui aliquid facit vñ
ille lædatur iniuſtè.Largè verò ſi inde lædatur iuſtè, ſicut
iudex ſuſpendens latronem præiudicat vxori eius. Vñ qñ
religioſi concordant contra ſuum prælatum criminãdum
apud ſuperiorem,non ſeruato ordine correctionis Euan-
gelicæ,aut ſuarum conſtitutionum, ſunt coniurantes aut
conſpirantes,cum illi præiudicent.Quando autem ex for-
ma ſtatuti ad aliquem actum vocari mandãtur illi,in quo-
rum præiudicium eſt actus,intelligendum eſt de illis,qui-
bus principaliter,& non quibus ſecundariò fit præiudiciũ;
quia hoc probat tex.cum gl in c.quamuis,de pact.lib. 6.in
verbo,nec redundet alterius detrimentum,quod gl.intel-
ligit principaliter,non ſecundariò.

DE PRÆLATIS.

1 *Prælatus quid,& quæ requirantur in eo.*
2 *Prælatus quis dicatur in ordine mendicantium.*
3 *Spurius an poſſit eſſe vicarius.*
4 *Prælati negligentia quale ſit peccatum.*
5 *Prælatus an teneatur agere omnia cum conſilio ſui capituli.*
6 *Prælatus modum excedens in corrigendo, an teneatur à ſubditis*
veniam poſcere.

1 PRÆLATVS*ſic dictus, quia aliis eſt antè latus, ſiue
poſitus,dupliciter dicitur,ſecundùm mentem Pan.in c.
cùm ab eccleſiarum.de offi.ordi. Primò largè ab alluſione
vocabuli quilibet habens curam, vt comprehendantur &
ſacerdotes parochialium eccleſiarum, qui præſunt paro-
chianis in foro animæ,quod probat text.in c.tua. de cleri.
ægro. Et ſecundò ſtrictè ac propriè, vt is ſolus qui habet
aliquam iuriſdictionem fori contentioſi,ẽt ex iure ſpecia-
li,puta præſcriptione vel priuilegio, ad quod text. iuncta
gl.in c.decernimus.de iudic.& in cl.dudum. de ſepult. vbi
per ſe fit mentio de prælatis,& per ſe de ſacerdotibus cu-
ratis.Hæc ex illo virtualiter. Sed quo ad primum membrũ
intellige de habente curam ex inſtitutione, vel ſaltem ex
deputatione perpetua, non autem ex temporali cõmiſſio-
ne eius,qui eſt inſtitutus per ſuperiorem,quia talis nõ hẽt
curam,ſed eſt vicarius habentis, ſi tñ eſſet vicarius perpe-
tuus per deputationem epiſcopi,haberet curam,& videret
prælatus largè, de quo j̃. Vicarius. Quantùm verò ad ſe-
cundùm membrum, intellige de iuriſdictione ordinaria,
non delegata:quia gl.in c.ij.de iudi.dicit, ꝙ omnis præla-
tus eſt iudex ordinarius.Et idem videtur ſentire Innoc.in
cap.firmiter. de ſum. trinit. & in c.quoniam, vt lite non
conteſt.dicens,quòd prælatus largè dicitur omnis habens
curam animarum,ſtrictè verò dicitur ſolùm is, qui habet
iuriſdictionem,vt probatur in d.c.decernimus.de iudiciis,
iuncta gloſſ.Vtrumque autem prædictorum modorũ quo
dicitur prælatus,gloſſ.in clem.j.de electione,comprehen-
dit in verbo,prælatum,dicens,puta priorem, magiſtrum,
miniſtrum,cuſtodem,præpoſitum,archipreſbyterum, vel
quodcunque ſit nomen,& ſimiliter Lauren. & Gar. dicẽs,
quòd nomine prælati comprehenditur quilibet admini-
ſtrator habens perpetuum officium,etiam ſi ſit talis qui ad
nutum ſuperioris poſſit amoueri.Sed intellige, modò ha-
beat curam, iuxta prædicta, & non aliter.allegant c.j.de
ſepult.in gloſſ.prædlleg.& xvj.q j.de præſentium, & addit
Paulus quocunque nomine cenſeatur. de verb. ſignifica.
quamuis.clemen.j.de reſcript.& quod ibi not.Ex qua gloſ-
ſa dicit Cardin. ſe obtinuiſſe, quòd prouincialis ordinis
Prædicatorum,& miniſter ac cuſtos Minorum ſunt prela-
ti,& poſſunt eſſe procuratores:quia clemen.j.de procu.lo-
quitur de religioſo nõ prælato,& ſimiliter qui poſſunt eſſe
delegati Papæ. ¶ Primò autem quæritur,quid requiratur
ad hoc,quòd aliquis ſit prelatus clericorum vel religioſo-
rum propriè?Et dico,vt patet ex dictis requiri duo,ſcilicet,
quòd habeat curam cum iuriſdictione ordinaria:ad quam
iuriſdictionem ordinariam ſecundùm Panormita. in di-
cto capit.cùm ab eccleſiarum, requiritur electio per vni-
uerſitatem vel collegium clericorum vel religioſorum,
& confirmatio, & quòd electus ſit clericus. Vnde ſi vni-
uerſitas ſecularis eligat rectorem, etiam clericum; tamen

non habebit iſte electus iuriſdictionem in ſeculare cleri-
cum. Vide ibi horum ratione, & intellige hęc de iure com
muni: aliàs ex ſpeciali haberi poteſt iuriſdictio ordinaria
2 ſine electione, vt j. §. ſequeti. ¶ Secundò * quæritur, quis
dicatur prælatus propriè in ordine Prædicatorum, & cõ-
ſequeter in aliis medicantibus? Et dico, vt patet ex dictis,
quòd ibi eſt prælatus propriè magiſter generalis, & prior
prouincialis & cõuentualis, etiã ſi non eligerentur, ſed ali
ter inſtituerẽtur: puta per diffinitoriũ authoritate apoſto-
lica, vt in ſimili patet in clementina exiui. de verb. ſignifi.
nõ autem ſuperior, priore nec mortuo nec amoto, nec vi-
carius prioris: quia non habet iuriſdictione ordinariam,
ſed priore mortuo vel amoto ſuperior videtur prælatus,
qa habet iuriſdictione ordinariã, ſcilicet iure ſpeciali, &
idem videtur de vicario conuentus, quia nõ fit niſi priore
3 mortuo vel amoto. ¶ Tertio * quæritur, vtrũ ſpurius, qui
nõ poteſt eſſe pręlatus, nec habere curam, poſſit eſſe vica-
rius aut magiſter nouitiorum, aut confeſſor monialiũ, vel
ſororum de pœnitentia? Et dicit Pet. de Pal. in iiij. diſt. xlj.
ꝙ etiam ingreſſus religionem non poteſt habere curã iu-
re ordinario, ſiue per electionem, ſiue per commiſſione.
Ex quo elicio, ꝙ interdicitur ei cura ordinaria, nõ autem
delegata, & conſequenter nõ poteſt habere officiũ, cui or-
dinaria cura ſit annexa neceſſariò, vt prioratus, prouincia
latus, aut magiſtratus: vel etiã poſſibiliter, vt ſupprioratus,
aut vicariatus conuentus alicuius, quia iſti aliquo caſu da-
to ſunt ordinarij iure ſpeciali, poteſt autem eſſe vicarius
prioris, etiam eo abſente extra ſuos terminos: quia non
habet ex hoc iuriſdictionem niſi delegatam, & multo ma-
gis eſſe magiſter nouitiorum, & confeſſor monialium, &
huiuſmodi. Nec tamen ſequitur, ꝙ poſſit eſſe vicarius ma-
giſtri ſupra prioris ordinis, reſpectu aliquorum conuen-
tuum, imò reſpectu vnius conuentus tantùm: quia licet ta-
lis non ſit prelatus propriè, nec habeat iuriſdictione ordi-
nariã, ſed delegatam, iſta tame delegata quantũ ad aliqua
eſt ſuperior aliqua ordinaria, ad quã ſuperius ſine diſpen-
ſatione promoueri nõ poteſt, puta ordinaria prioris con-
uentualis. Et idem ſuo modo intellige in aliis mendican-
4 tibus. ¶ Quartò * quæritur, vtrum negligentia prælati ſit
peccatũ, & quale, & an pro culpa teneatur negligẽs pręla-
tus? Et dicit gl. in c. ea quæ. de offi. Arch. quòd eſt peccatũ
mortale, quando eſt in omiſſione neceſſariorum ad ſuum
officium, vt viſitationis, correctionis, & huiuſmodi. Et ſe-
cundùm Hoſt. & Bern. in d. c. ea quæ. tenetur non ſolùm de
dolo & lata culpa, ſed etiã de leui quò ad damnum rerum
eccleſiaſticarũ, & à fortiori quò ad damnum animarum.
5 ¶ Quintò * quæritur, vtrũ prælatus agere omnia teneatur
cum ſui capituli conſilio? Et dicit Panor. in c. nouit de his
quæ fi. à præl. quòd negotia minora poteſt ſine conſilio, vt
not. doct. in d. c. nouit. & Inn. in c. fin. de maio. & obed. & l.
ij. C. de iura. cal quia rectores ex officio iniuncto explicãt
hæc minora, vt in d. l. ij. & facit c. edoceri. de reſcrip. Nego-
tia verò ardua, cauſa rationabili exiſtente, quam bonus vir
arbitrabitur, poteſt ſine conſilio capituli, aliàs non. Vtrum
autem poſſit agere ſine capitulo, ſ. Abbas. §. iij. & Pan. in c.
6 edoceri. de reſcri. ¶ Sextò * quæritur, vtrum teneatur à ſub-
dito veniã petere, quãdo exceſſit in correctione? Et dico,
quòd non. lxxxvj. diſt. quando. quod intellige, niſi id fece-
rit à propoſito, vt ſ. Correctio. j. §. xiij. Vtrum prælatio ſit
appetenda, ſ. Epiſcopus. §. iij. Vtrum verò bona eius ſint o-
bligata pro mala adminiſtratione, ſ. Dos. §. xij. Et ſimiliter
vtrum prælatus poſſit per fugam deſerere gregem, ibi. §.
viij. vtrum autem poſſit refutare legatum factum eccleſiæ,
ſ. Alienatio. §. xix. Vtrum autem poſſit vnam eccleſiam
vnire alteri, vide Panor. in c. ſicut. de exceſ. prælat.

¶ PRÆMIVM, vide ſ. Dignitas. §. v. & vj.

DE PRÆSCRIPTIONE PRIMO IN SE.

1 *Præſcriptio quid, & quæ in ea requirantur iure canonico.*
2 *Poſſeſſio qualis requiratur ad præſcriptionem.*
3 *Bona fides qualis requiratur in præſcriptione.*
4 *Iuſtus titulus qualis eſſe debeat in præſcriptione.*
5 *Præſcriptio iurium & ſeruitutum quid requirat.*
6 *Præſcriptio quo tempore incipit currere, & quo finiatur num. 7.*
8 *Præſcriptio à ſucceſſore inuaſoris an ritè fiat.*
9 *Præſcriptio in quibus caſibus non currat. & num. 10. & 11.*
12 *Præſcriptio quomodò interrumpatur.*
13 *Præſcriptione completa ſi ſuperueniat mala fides, an debeat fieri reſtitutio in foro animæ.*
14 *Præſcriptio cõpleta contra non negligentem quo remedio tollatur.*
15 *Eccleſiæ an reſtituatur contra præſcriptionem.*
16 *Præſcriptione completa an adhuc agi poſſit contra alienantem rem alterius.*

1 PRÆSCRIPTIO * ſumpta communiter vt compre
hendit etiam vſucapionem, eſt acquiſitio dominij per
continuationem poſſeſſionis, per ſpatium temporis à lege
diffiniti. ff. de vſucap. l. iij. Propriè verò vt ab ea diſtingui-
tur, eſt acquiſitio dominij, circa rem immobile certo tem-
poris ſpatio, quia ab vſucapione differt: primò, quia præ-
ſcriptio eſt circa immobilia, vſucapio verò circa mobilia.
xvj. q. iij. quas actiones: ſecundò, quia vſucapio triennio
completur, non autem præſcriptio: aliàs quæcunque di-
cuntur de pręſcriptione, ſuo modo intellige in vſucapione.
¶ Eſt autem ſecundùm Rayn. præſcriptio duplex, vna ſci-
licet temporis longi, id eſt, decem annorum inter præſen-
tes, aut viginti inter abſentes, & dicuntur præſentes, id eſt,
exiſtentes in eadem prouincia, vel melius hodie in eade
ciuitate, ſecundũ Accur. vt no. gloſ. in l. cùm in longi. C. de
præſcriptione longi temporis: quia ſicut olim ſingulæ p-
uinciæ, ita hodie ſingulæ ciuitates habent ſua regimina:
alia verò tẽporis longiſſimi, vt xxx. vel xl. annorũ, de quo
j. §. vij. Primò verò quæritur, quot & quæ requirantur ad
præſcriptionem ſecundùm iura canonica? Et dico, ꝙ qua-
tuor ſecũdũ omnes doctores. Primò enim requiritur poſ-
ſeſſio rei præſcribendæ continua ſine interruptione vſque
in finem præſcriptionis, extrà eo. illud. xvj. q. iij. §. poteſt. &
regula, ſine poſſeſſione. de reg. iur. lib. 6. Et ſi interrumpat
poſſeſſio, interrupta eſt præſcriptio. xvj. q. ij. §. poteſt. extrà
eod. illud. etiam ſi interruptio fiat ciuiliter per litis conte-
ſtationem, ſecundùm Direct. & Ioan And. de regu. iur. ſine
poſſeſſione, lib. 6. Quod limita de poſſeſſione quam quis
habet ſuo nomine non autem alieno, vt colonus, & qui
precariò, & huiuſmodi, qui non propriè poſſident, ſed illi
quorum nomine poſſident. de reſtit. ſpol. cùm veniſſent. &
in gloſ. c. clerici. xvj. q. iij. limita etiam quo ad interruptio-
nem: niſi duret bona fides, & ſequatur recuperatio: quia ſi
interrupta poſſeſſione, quando poſſeſſor recuperat, eſt bo-
næ fidei, nihilominus pręſcribit. C. de præſcriptio. xxx. an-
norum. l. fin. vide etiam §. ſeq. ¶ Secundò, vt patet in regu-
la, poſſeſſor. in vj. requiritur bona fides præſcribentis, id
eſt, fides, quia poſſidẽs rem præſcribendam credat eſſe ſuã,
vel tradentem habere dominium eius, aut ius diſtrahendi,
licet erret facto. ff. de verbor. ſignificat. l. bonæ fidei. Quod
limita verum in præſcriptione, vbi requiritur aliquis actus
poſitiuus, ſecus vbi nullum factum requiritur, vt in præ-
ſcriptione libertatis contra ruſticam ſeruitutem: quia li-
cet ſciam me tibi debere ſeruitutem eundi, pręſcribere ta-

men poſſum libertatem, ex quo nihil facio quod ſit pecca-
tum, vt tenet Bart. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucapio. &
Panor. in c. fin. ff. de præſcrip. & idem dic de præſcriptione
actionis pſonalis merè pœnalis: vt in rapina reſpectu qua-
drupli: quæ actio eſt vſque ad annũ, poſt annum reſpectu
ſimpli. Inſtit. de vi bono. rapt. in princ. Vide etiam j. §. xiij.
¶ Tertiò requirit titulus iuſtus, extrà eod. ſi diligenti. Hoc
autem limita verũ eſſe, ſcilicet quòd requiritur titulus, pri-
mò quãdo præſcribitur vſusfructus, vt j. §. iiij. quando prę-
ſcribitur ſeruitus, qua perſona obligatur ad aliquod ſerui-
tium: quia cùm ſit aliquid graue, neceſſariò requiritur ad
illud præſcribendum titulus vel lapſus longiſſimi tempo-
ris, & ſic poteſt intelligi. l. cum de in rem verſo. ff. de vſur.
& no. Dy. in dicta regula, poſſeſſor. tertiò ſecundùm Ioan.
And. in dicta regula, poſſeſſor. quando ius cõmune vel præ
ſcriptio eſt contra poſſeſſore: quia tunc neceſſe eſt allega-
re titulũ, & probare, niſi allegetur præſcriptio tanti tempo
ris: cuius contrarij non ſit memoria, extrà eod. epiſcopum.
lib. 6. aliàs ſufficit bona fides. Et has tres limitationes etiã
habet Panor. in d. c. de quarta. eod. tit. ¶ Quartò limita, ſm
Arch. poſt Sum. Confeſ. de titulo verò vel præſumpto: non
autem de verò tantùm: quia ſi titulus ſit veraciter iuſtus,
non requiritur præſcriptio, nec eſt neceſſaria: addendo ex
Veruec. ꝙ pręſcriptionem de iuſto titulo poteſt quis habe-
re ſecura conſcientia, qñ nihil probabilitatis innoteſcit illi
de contrario. Eſt autem titulus iuſtus, ſm Veruec. omnis
actus, per quem ſolet acquiri dominium, vt ſi verus domi-
nus tradat rem: aut quia ſoluitur ei vt debitum, aut quia e-
mit, aut quia eſt hæres inſtitutus, aut intra res hæreditarias
habuit, aut donatũ eſt ei, aut per tranſactione recepit, ſiue
p derelicto habitam occupauit, aut legata eſt ei, aut data à
viro in dote ex parte vxoris, aut pro ſocio: quia ſcilicet ſo-
luta ſocietate & facta diuiſione cedit in partem alteri ali-
quid eorũ quæ bona fide poſſidebãt alienũ: aut pro ſuo, vt
cùm quis inter multa ſua habet aliquid alienũ, quod credit
ſuum. Vide etiam j. §. iiij. ¶ Quartò requiritur, ꝙ res talis
ſit, ꝙ poſſit præſcribi. de quo tit. ſequenti agetur. ¶ Poteſt
addi quintò requiri, quòd poſſeſſor poſſit præſcribere, ſed
hoc non eſt neceſſe, cùm intelligatur in primo requiſito:
quia omnis poſſidens ſuo nomine præſcribere poteſt, ſm
Direct. ¶ Et ſextò, poſſet addi, ꝙ requiritur perſona cõtra
quã præſcribatur, ſed non eſt neceſſe: quia hoc intelligitur
2 in quarto requiſito. ¶ Secundò * quæritur, quid iura velint
de dicta poſſeſſione requiſita ad præſcriptionem? Et dico
multa. ¶ Primum. Sicut dicit regula iuris, ſine poſſeſſione
præſcriptio non procedit. Et vbi dicitur, poſſeſſione, gloſ.
addit, vel quaſi poſſeſſione: quia incorporalia, quæ nõ poſ-
ſidentur, ſed quaſi poſſidẽtur, præſcribũtur. de cau. poſ. c. cũ
eccleſia. vbi etiã dicitur, præſcriptio. glo. addit, nec vſucap.
ff. de vſucapio l. iij. Vbi etiam dicitur, nõ procedit regula-
riter: exponitur, id eſt, non continuatur: quia, vt dicit glo. ſi
interrupta eſt poſſeſſio, interrupta eſt præſcriptio. Dyn. ta-
men exponit, non procedit, id eſt, non inchoatur, licet in-
choata quandoque continuetur. ¶ Secundum. Licet autẽ ad
præſcribendum vſumfructũ non requiratur poſſeſſio ciui-
lis, ſed ſufficiat naturalis ſeu corporalis. l. fin. C. de præſcri.
longi tempo. & not. Pan. in c. ad audientiã. eod. tit. tamen in
aliis vbi præſcriptio ad acquiſitione rei vel iuris requiritur,
ſecundùm gloſ. poſſeſſio de facto & de iure, intellige præ-
ſumpto: & requiritur naturalis & ciuilis ſimul, vel ciuilis
tantùm: nec ſufficit naturalis tantùm, vbi alius ciuiliter poſ
ſidet: & ſic intellige text. cùm gl. in c. cauſam. eo. tit. De hoc
plenè per Dyn. in dicta regula. Quod autem dictum eſt,
poſſeſſio ciuilis, exponit glo. in d. c. cauſam. & Ioan. And. in
dicta regula, id eſt, quòd ſit talis perſona, ꝙ poſſit legitimè
de iure cõmuni poſſidere: quod nõ ideo dicitur quaſi ciui-
liter poſſideat, quicunque poteſt iure communi poſſidere,
alioquin quilibet quodlibet ciuiliter poſſideret, ſed quia cũ
poſſeſſione facti requiritur poſſeſſio iuris vera, vel ſaltem
præſumpta, quæ nunquã eſt vbi ius cõmune repugnat, vt
cum laici de facto poſſident decimas & ſpiritualia. ¶ Ter-
tium. Vbi autẽ præſcriptio inducitur ſolùm ad extinguen-
dum ius alterius, & ad defenſione cõtra ius alteri cõgruẽs,
tũc tali defendẽti nõ eſt neceſſaria vera poſſeſſio vl quaſi:
aliàs præſcribi nõ poſſent actiones perſonales, contra l. ſe-
cundam. C. de conſtit. pecu. & contra l. ſicut. C. de præſcrip.
xxx. ann. quia nemo verè eas poſſidet, niſi cui verè com pe-
tunt, vt not. Inn. in c. in literis. de reſt. ſpol. Et hæc eſt diſtin
ctio Card. in c. cum non liceat. eo. tit. ¶ Quartum. Poſſeſſio
longiſſimi temporis, de cuius initio memoria nõ extat, hẽt
vim tituli, ſecundùm Io. And. in c. ij. de præb. lib. 6. qñ capa-
citas datur in exercente: aliàs nõ. Vnde laicus quãtuncunq;
exercuerit actum ſpiritualem vel alicuius ordinis, nunquã
tñ poteſt illũ præſcribere. ¶ Quintum. Qui pręſcriptionem
probat, ſecundùm glo. cõmuniter probatam in c. volumus.
xvj. q. iiij. non tenetur probare ſe continuè poſſediſſe, cum
ſit impoſſibile, ſed ſufficit probare, ꝙ à principio poſſidet,
& in fine, & quandoq; in medio. Sed ſm Bart. in l. Celſus.
ff. de vſuc. ſufficit probare initium poſſeſſionis, & allegare
nunc poſſeſſione de præſenti. Vide Pan. in c. accedentibus.
3 de priuil. ¶ Tertiò * quęritur, quid iura velint de bona fide
præſcribentis? Et dico multa. ¶ Primum. Bona fides in præ-
ſcriptione requiſita ſecundùm leges, non requiritur in prę-
ſcriptione xxx. ann. vel ſ. xvj. q. iij. §. poteſt. & cap. vigilanti.
eod. tit. & C. de præſcript. xxx. annor. l. cùm notiſſimi. & l. ſi
quis emptionis: ſed neque in præſcriptione xx. annor. & j.
ſecundùm Verue. requirebatur quò ad totum tempus præ-
ſcriptionis, vt in d. §. poteſt. & d. l. cum notiſſimi: ſed ſolùm
quò ad principiũ eius. C. de præſcript. long. temp. auth. ma-
læ fidei: ſed dictæ leges ſunt correctæ, extrà eod. c. fin. ſm
Rayn. Hoſt. Innoc. & Bernar. & requiritur in qualibet præ-
ſcriptione, & in qualibet parte temporis quo præſcribitur,
vt in d. c. fin. & d. c. vigilanti. & in regula, poſſeſſor. de regu.
iur. lib. 6. Et ſi videantur dicere aliqui doctores, ꝙ ſpatio
xl. annor. præſcribatur debitum, etiam ab eo qui ſciebat ſe
debitorem: poteſt intelligi verum, quando ex tali ſcientia
non conſtituitur malæ fidei poſſeſſor: puta, quia ex ratio-
nabili cauſa putabat ſibi remiſſum, quod tamen in dubio
non præſumitur, niſi ex amicitia vel parentela, aut alia con-
iectura hoc oſtendatur, argum. l. cum quidam. §. diuus. ff. de
vſucap. l. Procula. ff. de prob. l. ſi ſeruus. ff. de donat. inter vir.
& vxor. in gloſ. quia nemo æſtimatur rem ſuã iactare. ff. de
probat. l. cum de indebito. ¶ Secundum. Non eſt quis in
dicta bona fide ex ignorantia iuris, ſicut eſt ex ignorantia
facti, vt ſi quis credat pupillũ, vel eum, qui habet curatore,
rem ſuã poſſe alienare ſine authoritate tutoris aut curato
ris. ff. de vſucapio. l. nunquam, ſecundùm Ray. & gloſ. eius
& Vlde. Vnde errans in iure non præſcribit. l. j. §. ſi à pupil-
lo. ff. pro empto. & l. nunquã. la ij. ff. de vſucap. ſecus ſi er-
ret in facto. argu. l. quod vulgo. ff. pro empt. Quod verum
limita. primò de mente Inno. quando ignorantia non eſt
probabilis propter iuris obſcuritate vel dubietatem: aliàs
ſecus, quia dicit in cap. ſi diligenti. eod. titu. quod poſſidens
contra ius non præſumitur bonæ fidei poſſeſſor, niſi ſit
poſſeſſio longi temporis, vel probabilibus rationibus fue-
rit acquiſita, facit c. cùm eccl'a Sutrina. de cauſa poſſeſſio.

& propriè.Ex quo patet,ꝙ ſi ius,in quo erratur,eſt in du-
bium, excuſat error in præſcribendo.& facit.tex.in c cum
dilectus de conſuet. & ibi Pan.& ſecundò de mente Bart.
quando ignorantia eſt circa ius quod prohibet actum:
alias ſecus:quia dicit in l.ſi fur.ff.de vſucapio.& in l.ſed &
ſi.§.ſcire.ff.de petitione hære.Et refert Pan.in c.grauius.de
reſtitu.ſpoliato. quòd faciens contra iura prohibentia ali-
quem actum,etiam ex errore,non præſumitur in bona fi-
de.& ſic intelligitur glo.in d.l.ſi furt.quòd error iuris im-
pedit vſucapionem:intellige, niſi ius ſit obſcurum vel du-
bium : errans autem contra iura actum quidem non pro-
hibentia, ſed tamen actui non aſſiſtentia , puta teſtamen-
tum non ſolenne,non approbatur à iure vt valeat,non eſt
in mala fide.d.§.ſcire. Et tertiò de mente Hoſtien.quando
error iuris eſt merus,non miſtus cum errore facti,aliàs ſe-
cus,quia dicit in c.cura.de iure patron.quòd error miſtus,
ſcilicet iuris & facti non tollit bonam fidem.Et dat exem-
plum in donatione rei alienæ facta vxori,qua vir non eſt
effectus pauperior,vt quia ex ipſa re non tenetur commo-
danti vel deponenti,vel quia dominus cõſenſit, quã vxor
credit valere , quia vſucapiet.l. ſi vir vxori.ff. de donatio.
Sed hæc limitatio eſt vera,quatenus concurrit aliqua pre-
miſſarum. ¶ Tertium. Non eſt etiam in dicta bona fide,
ſm aliquos,qui habet conſcientiam læſam, id eſt dubiam
dubitatione firma ex iuſta cã dubitandi, an res ſit ſua,nec
ne.Pro quo ſcito,ꝙ talis,ſecundũ Direct.adhuc eſt bonæ
fidei,& præſcribit,licet debeat diligenter inquirere,& ſi rẽ
alienam eſſe inuenerit,reſtituere, & idem glo.in c.fin.eod.
tit. cuius opinionẽ tenet Panor.ibi , dicens eam eſſe com-
munem.Sed dominus Ant.in d.c.fin.dicit , ꝙ talis non eſt
in bona fide,nec præſcribit,quia iura requirunt nedum ꝙ
non ſit in mala fide,ſed etiam,quod ſit in bona,in qua ta-
lis non eſt , quod limitandum videtur, quando dubitatio
eſt firma & probabilis,ſecus quando momentanea ſeu va-
cillans & ſcrupuloſa,quo caſu, ſi ei non conſentiatur,bo-
næ fidei non obſiſtit.de ſent.ex comm.c.inquiſitioni. & de
hær.c.j.Summa autẽ Roſel.& Supple.indiſtinctè hanc ſe-
cundam opinionem ſequũtur,ſed male, quia eã in aliquo
ſenſu euertit.d c.ſi virgo.vbi expreſsè dicitur, quòd in iu-
re prediorũ tãdiu quiſq; bonę fidei poſſeſſor rectiſſimè di-
citur,quandiu ſe poſſidere ignorat alieuum,cùm verò ſci-
uerit , nec ab aliena poſſeſſione receſſerit tunc malæ fidei
perhibetur.Hæc ibi.Et prætereà ipſa Summ.Roſ.in verbo
Reſtitutio.7.§.19.expreſſe tenet oppoſitũ in ſimili. Summ.
verò Ang. diſtinguens dicit primam opinionem eſſe verã
in foro cõtentioſo,ſecundam verò in pœnitentiali.Et be-
ne diceret,ſi talis eſſet in bona fide ſolũ preſumptione iu-
ris, quæ in conſciẽtia nõ habet locũ contra veritatem,ſed
quia rectè,id eſt,verè. eſt in bona fide, q c.ſi virgo.xxiiij.
q.ij.ideo etiam in cõſciẽtia illa opinio eſt vera.Et ideo di-
ſtingue cum Bart.qui in l. naturaliter.ff. de vſucapio.dicit
quòd talis à principio non præſcribit,quia non habet bo-
nã fidẽ,licet non habeat malã,ſed talis defectus,id eſt,du-
bitatio,ſuperueniens ſcilicet poſt bonã fidẽ priorem, non
extinguit vſucapionẽ, ſed requiritur vt firmiter credat, ꝙ
ſcilicet eſt certum ſe eſſe malæ fidei poſſeſſorem.allegans
Inno.in d.c.fi.Quod etiam clarè probat dictum.c.ſi virgo.
quod loquitur de virgine,quæ à principio nupſit ignorã-
ter alieno viro, quæ ſi hoc ſemper neſciat , nunquam eſt
adultera,ſed ſolùm ex eo tempore quo hoc ſcit,& ſumitur
ibi ſcientia pro certitudine , de qua ſ. Matrimonium.8.§.
xiij.& deinde dicitur eſſe ſimile de præſcriptione. Et ſi ibi
ſumatur ſcientia aliter, multo fortius hoc erit verũ.Quod
etiam probat ratio , quia cùm dubitatio æqualiter mediet
inter cõtradictorias opiniones,ſi vni ſuperuenit, eam non
tollit plus quàm aliã, & cæteris paribus fauendum erit illi,
quæ prius inerat,& potior erit cõditio poſſidẽtis. ¶ Quar-
tum.Non eſt etiã in bona fide quantũ ad hoc vt poſſit præ-
ſcribere ſemper is , qui accipit ab eo , qui eſt in mala fide:
quia,vt dicit Direct.lib.2.licet mala fides tradẽtis non no-
ceat accipienti in præſcriptione xxx. aut xl.annorũ, dicto
§.poteſt.& d.l.ſi quis emptionis:ſecus in præſcriptione an-
norum decem aut viginti,vt in dicta authent. malæ fidei.
Item qñ res fuit furto aut vi poſſeſſa,niſi redierit poſtea in
liberam poteſtatem domini. Aliàs aũt mala fides principa-
lis authoris non nocet præſcribenti. Inſtitu.de vſucapio.§.
furti.cum ſeq. ¶ Quintum.Qui aliquo tẽpore præſcriptio-
nis habuit conſcientiam læſam per malam fidẽ , & poſtea
incipit eã reformare & habere nõ læſam,ſm Dire.non in-
terrumpit præſcriptionẽ:quia erronea fuit illa conſcientia,
& conſequenter deponenda.de ſimo.c.per tuas.& no.glo.
in d.c.fi.& idem Inn.& Vin. & Phi.& Bart.in d.l.naturali-
ter.dicens,ꝙ ad hoc,ꝙ mala fides ſuperueniẽs præſcriptio-
nem interrũpat , oportet eam ſuperuenire irreuocabiliter,
alioquin non impeditur vſucapio,ſecundùm ꝙ iura ciuilia
volunt.Sed Pan.in d.c.fin.poſt Hoſt.tenet contrariũ,quod
ſuperuenientia malæ fidei cõquaſſauit præſcriptionem, &
probat per d.c.fin.quod vult vt præſcribens in nullo tem-
pore intermedio habuerit conſcientiã rei aliene,& facit d.
c.ſi virgo.Vnde ſecundùm Canones talis aut nunquã præ-
ſcriberet,aut incipiet præſcribere à tẽpore, quo per legiti-
ma indicia ſuperuenit bona fides. Et hoc eſt indubitanter
verũ,ſi fuit læſa per opinionẽ probabilem, quia dicta con-
ſcientia læſa nõ fuit erronea & deponẽda, cum fuerit vera
& probabilis, ſed potius erronea fuit reformata , licet non
fuerit deponenda,ſi indicia erant probabilia,ſecus ſi fuiſſet
læſa ꝑ dubitationẽ tantùm,vt particula priore dictum eſt.
¶Sextum.Vtrum in cõſcientia tenere poſſit rem preſcriptã
qui eam iuſtè præſcripſit,licet poſtea cognoſcat rem fuiſſe
4 alienam?dic,quòd ſic,vt j.§.xiij.¶ Quartò * quęritur,quid
iura velint de iuſto titulo ad præſcribendum requiſito?Et
dico multa. ¶ Primum.Titulum præſumptũ ad præſcriben-
dum aliquando neceſſariũ,dat fama,vt not.in c.inquiſitio-
ni.de ſenten.excom.& de præſcrip.c.cum contingat.& per
Bartol.in l.ij.C.ſi ſer. vel liber. & in l.Celſus.ff de vſucap.
Vnde ſi fama erat, ꝙ res fuit legata, vel ꝙ tale quid fiebat
per priuilegium Papæ tempore belli deperditum, & hmõi,
currit præſcriptio,vt not.in l.quod vulgo.ff.pro empt.quia
ſic fit titulus iuſtus , ſicut in eo , cuius procurator dixit ſe
emiſſe. Et generaliter,ſecundùm Veruec.vt dictum eſt,qñ
nihil probabilitatis innoteſcit de cõtrario, intellige primò
ſi quis ſit in poſſeſſione ciuili,& ſecundò de titulo genera-
li , puta pro ſuo, non de ſpeciali , puta donatione vel em-
ptione,niſi diſiunctiuè. ¶ Secundum.Titulus pro ſuo,quia
ſcilicet inter multa aliquis habet aliquod alienum quod
ſuũ credit,ſecundùm Hoſt. nunquam dat cauſam præſcri-
bendi, niſi prætendatur aliquis alius ex dictis C. de vſu.l.
Celſus.ſed melius dicit Archiepiſcopus poſt Sum. Confeſ.
ꝙ ſufficit titulus præſumptus,qui ſm Veruec.hoc eſt,ſi ni-
hil habeat in contrariũ,& hoc tene:qa titulus, et præſum-
ptus,ſpecialiter non requirit,niſi in vſufructu, & ſeruitute
perſonali, & qñ ius vel præſumptio repugnat,vt dictũ eſt.
¶Tertium. In re mobili oportet iuſtũ titulum interuenire
à principio,aliter nunquã præſcribitur:quia ſine titulo cõ-
tra voluntatem domini contractans,furtum committit,&
conſequenter eſt furtiua , & conſequenter à nullo præ-
ſcribi

ſcribi vel vſucapi. põt. Inſtit.de vſucap.§. quod autem ſe-
cus in re immobili, quia quamuis mala fides fuerit in pri-
mo poſſeſſore, poteſt tamen bona fide aliorum præſcribi.
¶Quartũ.Licet vſusfructus ſit ius corporale.l.j.in fin.ff.ad
l.fal.& ſeruitus quædam in rebus alienis.l.j.ff. de vſufr.ac-
creſ.in eo tamen præſcribẽdo titulus requiritur, aliàs non
præſcriberetur ſpatio decẽ aut viginti annorũ:vt probatur
in l.fin.C.de præſcri.long.temp.Vnde dicit glo.in l.corru-
ptionem.C.de vſufr.ꝙ ſi etiam vſusfructus conſiſtit in re
mobili:tamẽ actio perſonalis ad ipſam non tollitur trien-
nio.Et idẽ videtur dicendũ in acquiſitione ipſius:& etiã in
acquiſitione cuiuſcunque rei immobilis nõ procedit præ-
ſcriptio ſine titulo, niſi ſit longiſſimi tpis.C.de præſc.xxx.
anno.l.ſi quis emptionis.Dico tñ , ꝙ fructus , qui ex agro
alieno bona fide capiuntur, vſu capiuntur triennio.textus
eſt in l.ſequitur.§.fructus.ff.de vſucap.& ibi per Bart.quia
ibi non agitur de præſcribendo iure. Et ideò cùm dicitur,
ꝙ tenetur reſtituere fructus extantes,in c.grauis.de reſtit.
ſpolia. intellige niſi poſſeſſor triennio bona fide poſſede-
5 rit.Vide Pan.in c.de quarta.eod.tit. ¶ Quintò * quæritur,
quot & quæ requiruntur ad præſcribendum iura ſeu ſer-
uitutes,quæ habent cauſam continuam vel quaſi?Et dico,
ꝙ quinque.¶ Primò bona fides.i.quòd quis vſus fuerit eo
animo,ꝙ vſus fuerit iure ſuo,& ꝙ potuerit etiam aduerſa-
rio contradicente.Secus ſi cauſa amicitiæ : quia nunquam
præſcribet.l. fin. ff. quemadmodum ſeru.amit. & l. qui in
iure familiaritatis.ff.de acq.poſſ. ¶ Secundò tempus debi-
tum,vt ſ.§.vij.¶ Tertiò, ꝙ vſus fuerit ſciente aduerſario.
l.ſecunda.C.de ſer.vbi glo.& Doctores,& patiente.l.quo-
ties.la j. ff. de ſerui. quia ſcientia & patientia aduerſarij in
iuribus incorporalibus cõſtituit quaſi poſſeſſionem:ideó-
que ſine ipſa præſcribi non poteſt,niſi ſit tempus longiſſi-
mum.i.triginta,vel quadraginta annorum,ſecũdùm Paul.
de Caſt.in l.ij.C.de ſer.Itẽ niſi habuiſſet præſcribens titu-
lum ab aliquo tertio, qui eam vt dominus illius fundi cõ-
ceſſit:quia ſic ignorante domino præſcribi poteſt, vt not.
Cyn.tenere Petr.in l.ij. prædicta. quod notandum eſt pro
illo dicto , ꝙ in incorporalibus non eſt dare quaſi poſſeſ-
ſionẽ ſine ſciẽtia & patiẽtia aduerſarij,vt in paſcuis,aquæ
ductu,iuriſdictione piſcãdi,& hmõi.¶ Quartò in negati-
uis,puta altius non tollendi, requiritur prohibitio.not.gl.
in l.quæ luminibus.ff.de ſer.vrb.præd.& prohibitio debet
eſſe ex parte prætendentis ſeruitutem.¶ Quintò,ꝙ ſit dò-
minus fundi , cuius ſeruitus eſt acquirenda.¶ Sextò quæ-
6 ritur, * quo tempore incipit currere præſcriptio ? Et dicit
Ray.ꝙ in actione reali,in qua quis rem ſuam proſequatur
apud detentorẽ:vel perſonali,qua.ſ contra perſonã agitur
ex aliquo contractu vel quaſi , aut ex maleficio vel quaſi,
non incipit currere,niſi ex tẽpore, quo quis poteſt agere
iure non impediente. Et ſic filiofamilias non currit præ-
ſcriptio in aduẽtitiis niſi ex quo liberatus eſt à patria po-
teſtate. Nec mulieri in dote niſi ſoluto matrimonio , vel
marito ad inopiã vergẽte : qa cũ ex tũc dotẽ repetere poſ-
ſit,ſi nõ repetit, currit cõtra eã præſcriptio.Nec creditori,
niſi extãte debiti cõditione, ſicut ſi ꝓmiſi tibi centũ ſi na-
uis mea venerit ex Aphrica,nõ currit præſcriptio tibi, niſi
cũ venerit nauis, & dies ſolutionis.C.de præſc.xxx.ann.l.
cùm notiſſimi.¶ Septimò quæritur, * quanto tpe oportet
currere præſcriptionem?Et dico,ꝙ in præſcriptione longi
tpis requiritur tempus x.aut xx.annorũ, ſecundùm Rayn.
Goſ. & Hoſt.vt dictum eſt:in ea verò quæ eſt tpis longiſ-
ſimi , requiritur ſpatium xxx. vel xl. annorum.xvj.q.iij.§.
poteſt , quod intellige contra laicos & priuatas perſonas,
quia cõtra eccleſiã nec laicus, nec alia eccleſia præſcribit,
niſi ſpatio xl.annorũ:imò cõtra eccleſiam Romanam, niſi
ſpatio centum annorũ.xvj.q.iij. quas actiones. & c.nemo.
¶ Sed pro intelligentia horum dico multa.¶ Primũ.Con-
tra eccleſiam.Romanam non currit , vt dictum eſt, præ-
ſcriptio minor centenaria , quod intellige in ſpectantibus
principaliter, & non ſecundariò ad illam, ſecundùm gl.in
c.ad audientiã.eod.tit. Vnde hoc priuilegio gaudẽt gene-
raliter omnia immediate pertinẽtia ad diſpoſitionẽ papę,
vt eccleſia Lateranẽſis,& res eius,& exemptio,vt tenet Io.
And.in regul.ſciẽti.lib.vj.in merc.quæſt.& not.Pau.in cle.
frequens.de exceſ.præl.& Pan.in d.c.ad audientiam.Fallit
hoc.c.ij.§.j. eo.tit.lib.vj. vbi catholici præſcribunt contra
eccleſiã Romanã bona hæreticorũ,qui in vita ignoraban-
tur eſſe hæretici, ſi ea xl.annis bona fide poſſederunt, nec
põt Romana eccleſia petere reſtitutionem,vt ibi patet,vbi
prohibetur omnis moleſtia poſt preſcriptionem.¶Secun-
dum. Cõtra eccleſiã verò inferiorẽ Romana ſi præſcriba-
tur à priuato vel ab alia eccleſia,quo ad immobilia corpo
ralia & incorporalia iura, habentibus continuam cãm vel
nõ habentibus,requirũtur xl.anni.ext.eo.de quarta.& c.j.
eo.tit.lib.vj.non tamen requiritur titulus,ſed ſufficit bona
fides,niſi ſit contra ius cõe : quia ſic requiritur titulus ve-
rus aut putatiuus.ext.eod.ſi diligenti.aut tempus, de cuius
initio memoria non eſt.d.c.j. Fallit quod dictũ eſt eo caſu
quo ius ciuile exigit in præſcriptione cõtra priuatũ tem-
pus de cuius initio memoria non extat , quia tunc multò
fortius requirit illud tẽpus in præſcriptione cõtra eccleſiã,
nec ſufficiunt xl.anni.¶ Tertium.Quo ad mobilia, ſecun-
dùm Pan.in c.cùm dilectæ. de confir.vti.vel inutil.contra
eccleſiã Romanã nõ habet locũ vſucapio triẽnalis:quæ tñ
habet locũ contra alias,niſi in rebus,quæ alienari nõ poſ-
ſunt ſine debita ſolennitate,de qua ſ.Alienatio.¶ Quartũ.
Currunt etiam contra eã præſcriptiones iudiciales,ſecun-
dùm Pan.in c.fi.de in integ.reſt.vt, ꝙ poſt decẽnium non
appelletur,& hmõi,ſed reſtituitur,ſicut & minor,iure ſpe-
ciali,vt in d.c.fi.& l.j.C.ſi ſæpius in inte.reſti.fue.po.& ibi
Bar.ſequitur.¶ Quintum.Si etiam laicus habet rem cõem
cũ eccleſia & indiuiſibilem, ſecundũ Pan.in d.c.de quarta.
requiritur quadragenaria præſcriptio propter eccleſiam,
ar.l.ſi cõem.ff.quemad.ſer.amit.ſin tamen ius eccleſiæ re-
manere põt illæſum, ſecundùm Io.And.in c.vnico.de iure
pat.præſcriptio cõis cõtra laicũ ſufficeret,facit qđ no.in c.
ad audientiã.eo.ti.& xvj.q.iiij.nolumus.¶ Sextũ.Si autem
res cùm eſſet laici,incœpit præſcribi ab aliquo, & deinde
venit ad eccleſiã,nõ requiritur quadragenaria preſcriptio
ſecundùm cõiorem & veriorẽ opinionẽ,vt dicit Pan.in d.
c.de quarta.ſed pro præterito vtetur priuilegio priuati , &
ꝓ futuro tẽpore priuilegio ſuo, ar.in l.fiſcus.la j.ff.de iur.
fiſc.Et ideo ſi cõtra priuatũ præſentẽ cucurrerunt quinque
anni antequã veniret ad eccleſiam,poſtquã venerit ad ec-
cleſiam, ſufficient xx.Et idẽ in ſimilibus priuilegiatis.facit
auth.ſi quis.C.de præſcr.long.temp.¶ Septimum.Res aũt
patrimoniales clericorum quadragenario iſto priuilegio
nõ gaudent,ſed cõi ſpatio præſcribuntur,ſicut & aliæ lai-
corum, ſm gl.in c.poſſeſſiones.xvj.q.iiij.& in c.quanquã
de cenſib.lib.vj.& Spe.in tit.de reſtit.in integrum.tenet, ꝙ
reſtitutionem petere non poſſunt, ſi fuerũt læſi in talibus,
ſicut faciunt in læſione in rebus eccleſiæ. Et iura quæ di-
cunt bona clericorũ gaudere eodem priuilegio,quo bona
eccleſiæ,debent intelligi quo ad defenſionẽ,allegat caput,
eccleſiarum ſeruos.xij. quæſt.ij. & facit quod dicit Petr.&
Abb.in cap.cùm ſit.de for.compet.ſcilicet,ꝙ raptores præ-
fatorum

ſarorum bonorũ non conueniuntur coram iudice eccle-
ſiaſtico:qa priuilegiũ non debet extẽdi niſi in caſibus iure
expreſſis,& idẽ do.Ant.niſi ſit eadẽ omnino rõ cũ expreſ-
ſis à iure.¶ Octauũ.In legatis autẽ ad pias cauſas hẽt locũ
ſolùm præſcriptio xl.annorũ,ſecundũ gl.in auth.de eccle.
rer.ex.§.pro tẽporalibus.col.v.& xvj.q.iij.c.penult. ¶ No-
num. Contra hoſpitalia autem & alia pia loca requiritur
præſcriptio xl.annorum, ſicut cõtra eccleſiam, vt eſt text.
in l.omnia priuilegia.C.de epiſc. & cle.& no.Io.And.in c.
ij.de reſtit.in integ.lib.vj.¶ Decimò.Cõtra principem di-
ſtinguit Pan.in c.cùm nobis.eod.tit.ſic, Aut ſunt bona re-
ſeruata principi in ſignum ſubiectionis, vt in tributo vel
cenſu;& ſic nullo tempore currit.l.cõpetit.C.de præſcript.
xxx.ann.vel in ſignũ ſingularis priuilegij aut dominij, vt
legitimare ſpurios,creare notarios, exigere vectigalia, &,
pedagia,& huiuſmodi, & ſic requiritur ſcientia Principis,
& tãtum tẽpus, de cuius initio memoria nõ exiſtat, vt eſt
text.in c.ſuper quibuſdã.de verb.ſign. & per Bart.in l.cun-
ctos populos.C.de ſum.trin.& l.ſi publicanus.ff.de publ.&
in l.j. ff.de aqua.pluui. arcen. Aut ſunt bona pariter poſſe-
dibilia, & ſi ſunt Principi incorporata, requirit̃ ſpatiũ xl.
anno.vt in d.l.competit. & ſic procedit gl.in §.fiſci. Inſtit.
de vſuca.Si verò nõ ſunt incorporata, ſed duntaxat delata
tanquam vacantia,ſeu quia cauſa publicata, tunc in dela-
tis ꝑpter vectigal nõ ſolutũ ſufficit tẽpus quinq; annorũ,
vt l.ij.C.de apoſt.in aliis verò ſi pręceſſit denũtiatio,ſuffi-
cit tẽpus xl.annorũ, vt l.intra quatuor.ff.de diuer.& temp.
præſcr.Si verò denuntiatio nõ interuenit, ſic ſi habuit bo-
nam fidem tantum, requiritur tempus viginti anno.l. in
omnibus.ff.de diuer.& tempo.præſcr.Si autẽ vltra bonam
fidẽ habuit titulũ,ſic ſufficit tempus decẽ annorũ.& ſic lo-
quitur.l.quamuis.ff.de vſucap. & not.Bart.in d.l.in omnib.
¶ Vndecimò.Contra quoſcunque autem alios à prędictis
diſtinguo. ¶ Nam aut ſumus in actionibus perſonalibus,
& ſic requiritur ſpatiũ xxx. annorum. quod Pan.in cauſa.
de cauſ.proprie. & poſ. limitat verum, quando concurrit
ſola patiẽtia,ſecus ſi cũ patientia interueniſſet aliud,vt eſt
tex.in l.procul.ff.de proba.vbi ex taciturnitate longi tem-
poris præſumit̃ dimiſſum fideicõmiſſum debitũ, ſi ſæpius
de aliis habita rõne non ſit habita mẽtio de fideicõmiſſo.
¶ Aut ſumus in rebus corporalibus immobilibus, & ſic ſi
poſſidet cũ titulo,requiritur ſpatiũ decẽ annorũ inter præ-
ſentes cõtinuè,& viginti inter abſentes.l.fin.C.de præſcr.
longi tempo.Si verò partim fuit præſens, partim abſens,
duplicabitur tẽpus abſentiæ ſolùm. auth. quod ſi quis in
quibuſdã.C.de præſcri.lõgi tẽpo. ſine titulo verò cũ bona
fide & reliquis præſcribitur xxx.annis, vt in c.ſanctorum.
eod.tit.xvj.q.iij.placuit.& l.ſi quis emptionis.C.de pręſcri.
xxx.anno.ꝙ Aut ſumus in incorporalibus, vt ſunt iura &
ſeruitutes, & ſic non requiritur titulus, ſed ſolùm vſus,ſic
diſtinguendo, quia aut ſumus in ſeruitutibus, & tũc ſi ha-
bẽt cãm cõtinuã vel quaſi, regulariter præſcribitur longo
tempore.i.decem annorũ inter præſentes, & viginti inter
abſentes.tex.eſt in l.ſi.C.de præſcr.long.temp. & in l.ij.C.
de ſerui.vbi gl.& Doc.hoc no.Si verò ſeruitus habet cau-
ſam diſcõtinuam, vt ſeruitus viæ, & ſeruitiorum extraor-
dinariorum præſtatio, tunc regulariter non præſcribitur,
vt eſt tex.in l.ſeruitutes.la iiij. ff.de ſeruit. & ibi per Doct.
Fallit primò qñ quis vſus eſt tãto tpe, cuius contrarij me-
moria nõ exiſtit.l.hoc iure.§.ductus aquæ.ff.de aqua quo-
tid.& æſti.& no.glo. & Doct.in d.l.ſeruitutes.tempus aũt
centũ annorũ eſt tempus, de cuius initio extat memoria..
vt tenet do.Ant.in c.veniẽs.de teſti.& Car.in c.ſi diligenti
de præſcr.Fallit ſecũdò,qñ habuit titulũ cõceſſionis à do-
mino, quia præſcribitur decem annis inter præſentes, &
viginti inter abſentes, vt not.gl.in d.l.ſeruitutes.Et tertiò
ſi præſcribitur quando habuit verũ titulũ à tertio.i.per x.
annos inter pręſentes.& xx.inter abſentes.l.ſi.C.de præſc.
long.temp.ſecundùm Pau.de Caſt.in d.l.ſeruitutes.Eſt ta-
men differentia in præſcribendo vrbanã & ruſticanã ſer-
uitutẽ:qa ruſticana ꝑditur ꝑ nõ vſum,vrbana aũt non, niſi
ſimul alius vſucapiat libertatẽ:puta, habeo feneſtras,quas
licet obſtruam,non perdo ius,ſed ſi alius per idem tempus
altius eleuat murũ ſuũ,ſic amitto.Probantur hæc in l.hæc
autẽ iura.ff.de ſerui.vrb.præd. Quid autẽ ſit ſeruitus vrba-
na & ruſticana: vt j.Seruitus.§.j.Dicitur autẽ ſeruitus ha-
bere cauſam continuã vel perpetuã, qñ eſt in vſu actuali-
ter & potentialiter, vt ſeruitus aquæ ductus, & altius non
tollendi, & hmõi.Ratio, quia licet à principio requiratur
factum hominis,non tamen ſemper,quia poſtquam aqua
eſt deriuata in canale,facto naturę cõtinuatur,& per ſeip-
ſam ſemper fluit, vt in ſeruitute tigni iniuncti, vel oneris
ferendi, quod poſtquã ſemel eſt immiſſum, continuatur.
Aliquando verò dicitur habere cauſam quaſi continuam,
vel quaſi perpetuã, quando.ſ.eſt in vſu continuo ſeu per-
petuo potentialiter,ſed non actualiter, vt ſeruitus ſtillici-
dij,vel ductus aquæ ex cœlo cadẽtis.Rõ,qa licet nõ ſemp
exerceatur actu, tamen eſt apta nata ſemper exerceri ſine
facto hominis : quia cum pluit,ſtillicidiũ eſt ſemper aptũ
recipere aquã ſine facto hominis,poſtquã ſtillicidium eſt,
& idem in iure eligẽdi,& percipiẽdi decimas ex agro.Ali-
quando verò dicitur ſeruitus habere cauſam diſcontinuã,
quãdo.ſ.nec actu nec potẽtia eſt ſemper in vſu, ſed neceſ-
ſariò requiritur factũ hominis, quod nõ poteſt eſſe conti-
nuũ,vt eſt ſeruitus itineris,viæ,& ſimiliũ.Hoc notatur per
glo.& Doct.in l.ſeruitutes.la ij.ff.de ſerui.& in l.foramen.
ff.de ſerui.vrba.prędi.Aduertẽdũ eſt aũt ꝙ ſeruitus amiſſi-
bilis per non vſum, ſi habet ſolùm interualla dierum vel
noctiũ tantùm,vt ſpatij breuioris,præſcribitur decẽ annis
inter præſentes, & viginti inter abſentes, ſed ſi habeat in-
terualla annorũ vel menſiũ,requiritur tempus duplicatum
quo ad præſentes.i.xx.annorum,quo ad abſentes verò,li-
cet ſint opiniones, verius tñ eſt ꝙ etiam duplicatur, ſ͂m
Io.gl.in l.fin.C.de ſerui. quem ſequuntur communiter gl.
Accur. Bart.& Bald & Doct.ibi. & Inn.in ca. quarta. eod.
tit.quia hoc pro vltima opinione ponit,quæ eſt ſua, iuxta
glo.not.in l.qui filium §.Sabinus.ff.ad Trebel.ibi dicitur,
ꝙ vltima opinio in dubio tenenda eſt.Nota etiam ꝙ dicta
duplicatio non habet locum in præſcriptione xxx. vel xl.
annorum,nec in præſtatione annua, vt vult gl.in d.l.cùm
notiſſimi.§.ſi.C.de præſcriptio.xxx.anno.Et dicitur habe-
re interualla dierum vel noctium, quando alternis diebus
vel die ſeu nocte mihi licet,& tibi altero die, &c.annorum
autẽ vel menſium,quando de quinquẽnio in quinquẽniũ,
vel de anno quolibet vna die vel pluribus licet ducere
aquã.¶ Aut ſumus in ſeruitute, quæ debetur à re perſonæ,
vt vſusfructus,vſus, iuriſdictio, & hmõi, quæ licet requi-
rant factum hominis,tamen non dicuntur habere cãm di-
ſcontinuã,quia animo poſſideri poſſunt, qui eſt cõtinuus,
licèt actus hominis ſit diſcõtinuus, nõ ſic autẽ in ſeruitu-
te,quæ rei debetur à re,cũ res animũ nõ habeat.Iſtæ ergo
ſeruitutes,quæ debẽtur ꝑſonæ à re, lõgo tpe præſcribun-
tur,cum titulo tamen vero, quia habent ſimilitudinẽ cum
domino,quod ſine titulo longo tẽpore non præſcribitur,
vt eſt caſus in l.vlt.in ſi.C.de pręſcr.lon.tem.Et itellige de
titulo habito à non domino,quia ſi à dño, præſcribere nõ
oportet.

oportet. ¶ Aut ſumus in ſeruitute perſonali, quæ debetur
perſonæ à perſona:& ſic præſcribitur aliquãdo quinquen-
nio, qñ ſcilicet pater tempore mortis geſſit ſe ꝓ libero nõ
in fuga,nec latitans,ſed bona fide:quia poſt quinquenniũ
elapſum,in quo filius nõ eſt ſtatus cõtrouerſiã paſſus, effi-
citur liber.not.Pan.in c.licet.de coniug.ſer. in perſona ve-
rò propria requiritur tẽpus decẽ annorũ,cũ bona fide,nec
requiritur titulus fauore libertatis,vt in l.ij.C.de præſcrip.
long. tempo.aliàs ſeruitus omnis perſonalis cùm ſit conti-
nua propter animum,qui non poteſt eſſe in ſeruitute reali
ſine titulo,requiritur tẽpus longiſſimum, id eſt xxx.ann.vt
not.Cyn.in l.ij.C.de ſer. & aqua.cum titulo verò ꝑ decem
inter præſentes, & viginti inter abſentes. ¶ Aut ſumus in
debitis,legatis,aut ſtipulationibus:& ſic ſecundũ Bar. in l.
cùm notiſſimi.C.de præſcri.xxx.ann.ſi obligatio ſit de præ
ſenti,licet exactio ſit dilata in diẽ,ſi cum teſtator legat cen
tum alicui, ita, ꝙ tradantur ſibi decẽ omni anno ſolũ:ſed
vnica præſcriptione tolletur, & per ſpatium illud quo aliæ
res,arg.l.ſenatus.§.ſi.ff.de don.cau.mor. & c. de quarta.eo.
tit. vbi vnica præſcriptione quadragenaria tollitur quarta
debita epiſcopo, quæ cõmuniter ſoluitur omni anno:quia
obligatio orta eſt de præſenti, licet exactio ſit dilata:ſi ve-
rò obligatio ſit in diem, vt in legato facto ſimpliciter, ꝙ
annuatim detur aliquid : quia tot ſunt legata, quot annuæ
præſtationes.d.l.ſenatus,in fin.ſic nõ currit pręſcriptio,niſi
à die extantis obligationis:& conſequenter oportet, ꝙ tot
ſint præſcriptiones,quot legata.Sed aduerte, ꝙ ſi hæres te-
ſtatoris ſcit ſe teneri,vt communiter præſumitur,vt not.in
l.qui Romæ.§.duo fratres.ff.de verb.obl.nullo tẽpore pręs-
ſcribit, ſ͂m Pet.de Pu.tract.de ca.por.quia eſt in mala fide:
& idẽ dic de quocunq; debitore, vt no.Ang.in l.quia ſequi
tur.§. ſi viam.ff.de vſucap. dicens hic cõiter teneri contra
Bart.etiam ſi ſtatuto caueatur vt præſcribere-, quod etiam
ſequitur Io.And.in c.ij.de except.lib.6.Hoſt.in c.per tuas.
de don.& Card.in c.vigilanti.eo.tit. & eſt gl.not. in auth.
vt eccleſia Romana cen.an.h.i.præſcript.quæ dicit, ꝙ tale
ſtatutũ eſſet iniquum præſidiũ & ſequitur Bald.in c.ſi quis
per xxx.ſi de feud.fuer.contr.vbi dicit, ꝙ præſcribẽs ſcien-
ter debitũ,ſemper poterit denũciari:ſi verò ignorauit pro-
babiliter,ſic præſcribet,etiam quò ad conſcientiã,vt voluit
Inno.in c.curam.de iure patro.& in c.quia plerique.de im-
mun.eccleſ.Pan.tamen in c.ſi.de præſcript.diſtinguit.Nam
ſi debitor ſciens debitum non tenebatur offerre,ita ꝙ ceſ-
ſando à ſolutione non fuit in culpa, præſcribet:quia nõ eſt
in mala fide : quia cogitare potuit, ꝙ donare vel relaxare
voluerit. Quando aũt videatur offerre,vide text.cum gl.in
l.item illa.ff.de conſtit.pecu.& plenius per Bart.& ſ.Obli-
gatio.§.ix. nihilominus denunciari poterit iudici eccleſia-
ſtico.Si verò tenebatur offerre:ſic non præſcribit, quia eſt
in mala fide. Et ita tenet Sum.Ang. ſed malè:quia aliud eſt
eſſe in bona fide,aliud eſt nõ eſſe in culpa : vnde iſte non
eſt in bona fide, vt patet per dicta ſ. §.j. ¶ Aut ſumus in
actionibus & exceptionibus : & ſic cum variæ ſint, vario
modo præſcribunt̃,puta exceptio de non numerata pecu-
nia poſt bienniũ non põt opponi.l.in cõtractibus.C.de nõ
num.pec.repertio debitorum in alia non pręſcribitur, niſi
per quinquaginta annos, vt in l. alearũ ludos.ff.de aleato.
& huiuſmodi,quæ multæ ſunt,& ſecundùm Pan.in c.cum
cauſa.de empto.& vendit.currunt etiam contra eccleſiam
ſecundum ſpatium decretũ à iure ciuili,à quo ſunt inuen-
tæ:nec expectatur ſpatiũ decem annorum. ¶ Notãdum eſt
tamen,ꝙ omnis obligatio vel exceptio ſpatio decẽ, aut vi-
ginti annorum præſcribitur.l.obligationem ferè. §. placet.
ff.de act.& obl.¶Notandum eſt etiam ſecundùm Bart.in l.
ſi ab hoſtibus.C.quib.non obiici.longi temp.præſcri.quòd
actiones prætoriæ rei perſecutoriæ ſunt perpetuæ,niſi den
tur contra ius ciuile, puta redhibitoria : quia datur contra
contractũ validum de iure ciuili,ideo finitur anno:ſecus ſi
contra contractũ inualidum de iure ciuili,quia ſic eſt per-
petua. Item diſtinguè, quia ſi actio data eſt in pœnã ſolũ,
ſic præſcribitur etiã ſciente debitore in cõſcientia:quia in
pœnalibus nõ tenetur in conſcientia.xij.q.ij.fraternitas.in
gloſ.Si verò data non eſt in pœnã, ſed in ſatiſdationẽ læſi,
vt actio quanto minoris,& huiuſmodi:ſic data ſcientia de-
bitoris non præſcribitur in cõſcientia, quin teneatur ſatiſ-
facere læſo.xiiij.q.vj.ſi res. ¶ Aut ſumus in rebus mobili-
bus:& ſic currit vſucapio, quæ tñ non currit contra mino-
res,vt not.in l.ſi.C.in quib.cau.reſt.in integ.nõ eſt neceſ-
8 ſaria, vide j.Vſucapio. ¶ Octauò * quæritur,vtrum ſucceſ-
ſor ſingularis aut vniuerſalis,inuaſoris præſcribat ꝑ decem
annos inter præſentes,& viginti inter abſentes ? Et de ſin-
gulari dicit Pan.in c.nihil.eod.tit. ꝙ non,quantumcunque
habeat bonam fidem, ꝑꝑ vitium reale,quod ſequit̃ quem-
libet poſſeſſorem.l.vitia.C.de acquir.poſ.ſed oportet, quòd
currat ſpatiũ triginta vel quadraginta annorũ : & ſic bene
præſcribit etiam in rebus inuaſis, vt not.Inſtit.de vſucap. §.
furtiuæ.dũmodo ſit bonæ fidei,& à ſe incipiat præſcriptio
nem,vt no.glo.in d.§.furtiuæ. Succeſſor autem vniuerſalis
non præſcribit de iure ciuili,ſi defunctus habuit malam fi-
dem, etiam ſine violentia:quia cenſetur eadẽ perſona cum
defuncto.in authent.de iureiur.à mo.præſt. Sed Dy.in re-
gula,poſſeſſor.& glo.in regul.qui in ius.lib.6. & gloſ.in c.
de quarta.eo.tit.& alia gloſ.in c.cura.de iure patr.tenet, ꝙ
pręſcriberet de ęquitate canonica,ſi eſt bonæ fidei,& ĩ per
ſona ſua inchoat præſcriptionem.Pano.aũt poſt dom.Ant.
in c.ſi diligenti.eo.tit. tenet primum, ſcilicet, ꝙ non præ-
ſcribet.& melius,quia cùm nõ habemus ius canonicũ con-
tra ius ciuile expreſſum, in hoc ab eo recedere non debe-
mus,& iura quæ alij allegãt, loquuntur de ſingulari ſucceſ
ſore,nõ de vniuerſali.Aduertendum eſt tñ, ꝙ licet mala fi-
des defuncti noceat hæredi, non tñ nocet ementi ab hæ-
rede,ſecundùm Bart.in l.poſt pluribus. in fin.ff. de vſucap.
9 & dom.Franc.de Aret.in d.c.ſi diligenti.¶Nonò * quærit̃,
quæ ſunt tempora vel caſus,in quibus præſcriptio nõ cur-
rit,licet non interrumpatur, ſed dormit ? Et dicit Panor.in
c.ex tranſmiſſa.eo.tit. quòd ſunt nouem.¶ Primò tempore
hoſtilitatis, & vbi ius non redditur,quod Inno.in d.c.limi-
tat, quando propter guerram, & huiuſmodi, actor agere
voluit,ſed nequiuit : quia non erat qui ius redderet.l.ſed ſi
per prætorem.§.ſi feriæ.ff.ex quibus cau.ma. propter quod
dicit Bart.in l.de ætate.ff.ad Trebel.quòd citatus tempore
peſtis habet iuſtam cauſam non comparendi. allegat.c.ad
ſupplicationem.de renun.facit gloſ.in c.ſi verò.de iureiur.
Vnde dicit idem Bart. in l.naturaliter.ff.de vſucap.ꝙ tem-
pore peſtis præſcriptio non currit,vbi quis fugit ex tali ti-
more,aut certè erit iuſta cauſa petendi reſtitutionẽ in inte
grum ex clauſula generali. Et idẽ generaliter dic de omni
alia cauſa impediente, ne quis rem ſuam petat.l.quod qui-
dem.ex quib.cau.ma. & de appel.l.ex ratione. ¶ Secundò,
qñ eſt defectus prælati,id eſt, qñ eccleſiã nullũ habet præ-
latum,vel habet inutilem ad agendũ:puta, quia eſt excom
municatus,ſuſpenſus,& eſt negligẽs in petenda abſolutio-
ne,vel captiuus.de cõceſ.præb. quia diuerſitatem.xvj.q.iij.
c.j.de elec.quia diligẽtia.aut eſt dilapidator, vel malè alie-
nauis.xvj.q.iij.ſi ſacerdotes. & quod not.in c.j.de in integ.
reſt.l.vj. quia toto tẽpore prælati malè alienãtis nõ currit.
¶ Tertiò,

¶ Tertiò, quãdo quis de iure impeditur agere:ſicut filiuſ-
familias.l.j.in fi.C.de annal.exce. & vxor viuente marito,
nec vergẽte ad inopiã reſpectu rerũ dotaliũ.l. in rebus. C.
de iure dot.& pupillus durante ætate pupillari.l.ſicut.vltra
mediũ.C.de præſcrip.xxx.anno. & generaliter non currit
præſcriptio cõtra maiorem, niſi xxx.vel xl.annorum.C.in
quib.cau.reſti.in inte. non eſt ne.l.ſi.contra pupillum autẽ
nulla currit.d.l.ſicut.¶ Quartò,qñ eſt ſchiſma quò ad ec-
cleſiã Romanam, vt in c.cùm nobis.eo.ti.quod Direct.in-
telligit de tẽpore prælati ſchiſmatici. de elect. quia negli-
gentia.¶ Quintò, tẽpore conditionis:quia res ſub condi-
tione nõ præſcribitur.l. cũ notiſſimi.§.ſed illud.C.de præ-
ſcript.xxx.ann.quia nulla currit mora. ¶ Sextò, tempore
feriarum repentinarũ:quia præcaueri non poſſunt,vt dici-
tur in d.§.ſi feriæ.¶ Septimò,quando quis abeſt reipublicæ
cauſa : ſed ſecundum Inn.in iſto caſu & propriè præſcri-
ptio quidẽ currit,ſed reſtitutio datur,quando præſcriptio
dictis temporibus eſt completa,vel parũ poſt,ſecus ſi poſt
magnum tempus,quia non datur.facit.l.ab hoſtibus.§.ſed
quod ſimpliciter.ff.ex quib.cau.ma.& ſatis placet,licet alij
teneant,ꝙ indiſtinctè non currit. ¶ Octauò, tẽpore feriæ
vel prodigalitatis,ſecundùm Io.And.in addi.ad Spec.eod.
tit.¶ Nonò,tẽpore iacẽtis hæreditatis,ſi nõ ſtat per hære-
dem qui eã capiat,ſed impeditur aliquo modo,ſecundum
Pan.in c.de quarta eod.tit.ſed d.Ant.ibi tenet,ꝙ currit,ſed
10 reſtituetur ex clauſula generali.¶ Decimò quæritur, * vtrũ
in præfatis caſibus ita dormiat præſcriptio,ꝙ nõ ſit neceſ-
ſe petere reſtitutionẽ? Et dico diuerſam fuiſſe opinionem
Legiſtarum in l.ſenatus.ff.de offic.præſi.& Canoniſtarum
in c.ex tranſmiſſa.eo.tit.ſed mihi placet opinio Inn.ꝙ im-
peditur ipſo iure, nec ſit neceſſe reſtitutionem petere, niſi
ſolùm in tempore abſentiæ & feriarũ, aut ex ſimilitudine
rationis tempus prodigalitatis. Ratio autem ſua quare nõ
currit,eſt, quia tanquam odioſa.arg.c.vigilanti.eo.tit.non
11 eſt laxanda.¶ Vndecimò quæritur.* vtrũ currat cõtra eũ,
qui diu aliquid ſoluit ſine cauſa?Et dico,ꝙ non,quantum-
cunq; tẽpus defluxerit:ſed deſiſtere poteſt de cætero à ſo-
lutione ſi cognoſcat ſe indebitè ſoluiſſe. l. litibus. C. de
agri.& cenſi.& de cenſib.peruenit.16.q.3.clerici.& glo.10.
12 q.3.quia.¶ Duodecimò quæritur, * quomodò interrum-
patur præſcriptio?Et dico,ꝙ duobus modis,ſecundũ Ray.
¶ Primò naturaliter,& hoc multis modis, ſcilicet ſi aqua
vel fluuius occupauit fundũ,aut inde violenter eiectus eſt
poſſeſſor,aut res eſt ei furto ſublata.ff.de vſucap.l.natura-
liter.aut ſi quocũq; mõ poſſeſſionẽ amiſit, aut habuit ani-
mum deſerendi.ff.de ſeru.vrba.præd.l. ſi ædes.§.j. & con-
cord.Vide.adde generaliter quãdo deficit vnũ de ſubſtan-
tialibus præſcriptionis.¶ Et ſecundò interrũpitur ciuiliter:
& hoc multis modis ſm Direc.¶ Primò per libellum prin
cipi oblatũ,quod valet ſolùm in actione annali, quæ poſt
annum moueri nõ poteſt,vt eſt actio iniuriarum, & quæ-
dã aliæ.Inſt.de perpe. & temp.act. & per hoc perpetuatur.
¶ Secundò per litis conteſtationem:quod locum habet in
perpetuis actionibus, & corã ſuo iudice.C.ne de teſta.de-
fen.l.pen.imò ſm Ray.valet in omnibus actionibus:per l.
fin.C.de præſcri.xxx.vel xl.an.& idẽ dic in quaſi litis con-
teſtationem:extr.vt lit.nõ cõteſt.quoniam. vltra medium.
Et hi duo modi videtur habere locũ in iudicio:quibus ſe-
cundũ Ray.additur tertius per querelã iudici factã , & ſe-
cutã rei conuentionẽ:& hoc valet in omnibus actionibus.
C.vbi ſtatim.l.ſicut in rem. ¶ Tertiò vbi litem conteſtari
quis non poteſt:vel,vt alij dicunt,aliqua cauſa impeditus
rem ſuã petere non poteſt per libellũ oblatum iudici con-
trà abſentem,vel eum qui aliqua de cauſa cõueniri nõ põt,
deducendo ius ſuũ in querimoniam coram iudice ordina-
rio,vel etiã corã publicis perſonis.de offi.ordi.c.paſtoralis.
& de app.ſi iuſtus.vbi etiã dicitur, ꝙ dicta proteſtatio,ſi iu
dex haberi non põt, fieri poteſt coram bonis viris:nec di-
ſtinguitur vtrum ſint perſonæ publicæ vel non:& hoc eſt
æquius:vel etiam eo caſu proponat ad domiciliũ rei,& eſt
interrupta præſcriptio xvj.q.iij.§.poteſt. ¶ Quartò per ſa-
crum oraculũ oblatũ principi,ſi per executorẽ poſtea con-
uentio ſequatur.d.l.ſicut in rem. ¶ Quintò per ſolutionem
vſurarũ,ne ſcilicet currant cõtra creditorem debitum non
repetentem.C.de præſcrip.xxx.ann.l.cum notiſſimi.¶ Sex-
tò per ſecundam cautionẽ factam à debitore.d.l.cum no-
tiſſimi.¶ Septimò per denunciationẽ factam colono,vt lite
non conteſt.quoniam,& ſm gloſ.Ray.iſta denunciatio fit
per citationem factã de parendo iuri corã iudice ſuper re,
quam poſſidet nomine alieno. ¶ Octauò per ſynodalem
proclamationẽ:puta ſi ſacerdos proclamet in generali vel
prouinciali ſynodo , ꝙ alius ſacerdos tenet rem eccleſiæ,
extrà c.ſanctorũ. ¶ Quantum autẽ ad conſcientiam inter-
rũpitur,quoties quis in veritate eſt in mala fide,licet igno-
retur : aut deficit aliquid de ſubſtantialibus præſcriptionis.
13 ¶ Tertiodecimò * quæritur,vtrum tutus præſcriptione te-
neatur in foro animæ reſtituere rem præſcriptã, ſi cõpleta
præſcriptione incipit habere malã fidẽ, cognoſcendo eam
fuiſſe alienã? Et dicit Sum.Roſ.& quidã alij, ꝙ ſecundùm
Theologos reſtituere tenetur, quod nunquam legi:imò
Scot.in iiij.diſt.xv.tenet contrarium S.Th.quolib.xij.artic.
xxv. dicens, ſi quis præſcribat bona fide poſſidendo, non
tenetur ad reſtitutionẽ, etiã ſi ſciat alienũ fuiſſe poſt præ-
ſcriptionẽ : quia lex põt aliquẽ pro peccato & negligentia
punire in re ſua,& illã alteri dare,& cõcedere.Hæc ibi. Et
idem diceret omnis bonus Theologus,quia ſm S.Tho.te-
netur quis ſoluere pœnã iudicialẽ,id eſt,ad quã cõdemna-
tur à iudice, vt ij.ij.q.lxij. & cõſequenter ille cui applicat,
eam in conſcientia põt retinere, & conſequenter licitũ eſt
tenere eam q̃ infligit legiſlator cuiuſmodi eſt præſcriptio,
quæ inducta eſt principaliter in pœnã negligentiũ & quie
tem ciuitatis.Inter canoniſtas autẽ Rayn. dicit ſimpliciter
tali cõſulendũ, ꝙ reſtituat:aliter dubitat de ſtatu eius.ſimi-
liter do.Ant.in d.c.vigilãti.eo.tit.dicit ſe diſputaſſe,ꝙ licet
non teneatur in foro cauſarum,tñ in foro animæ tenetur:
quia ratio præſcribẽdi nõ eſt ſufficiens quò ad æquitatem
contra eũ cui de negligẽtia imputari nõ põt. aliter etiã di-
ſtinguit,vt refert Arch.in ij.parte,tit.c.xv.ad fi.Sed contra-
rium clamãt penè omnes alij,vt glo.in d.c.vigilanti.Ioan.
Vinc.Tanc.Gof.Hoſt.Bern.Io.And.Inn.Hug.Mona.Vide.
Veruec.Gerar.Io.de Rip.& Lan.& Pan.in d.c.vigilanti di-
centes indiſtinctè,ꝙ nõ tenetẽ reſtituere ĩ conſciẽtia,ſi con
currunt oĩa de iure requiſita ad præſcriptionẽ.Et ita indu-
bitanter tenendũ eſt, niſi qñ reſtitutio petitẽ in integrũ, &
admittitẽ:quia iſta ſtatuerunt leges & canones tũ in pœnã,
tũ ẽt pp bonũ cõmune,cui hoc expedit ad lites dirimẽdas,
propter quod bonũ ſi alicui põt auferre vitã, multo magis
ſubſtantiã:vnde iura faciũt hoc meũ, hoc tuũ.viij.diſt.quo
iure & conditor legis aut canonis põt mihi dare rem alie-
nam,& tutus ero.ff.de euict.l.Lucius.C.de quadr.præſcri.l.
bene à Zenone.quod intellige ex cã, puta in pœnã, vel qa
expedit bono cõmuni, q̃ verò deponere nõ põt conſcien-
tiam ligantem ad contrariũ,reſtituere tenetur per accidẽs.
¶ Ad motiuũ dom.Ant.dico , primò quidẽ, ꝙ cui de negli-
gentia imputari non põt , habet remediũ petendo reſtitu-
tionẽ ex clauſula generali, quã ſi petat ac obtineat in con-
ſcientia

ſcientia reſtituendum erit, ſi verò non petit, non erit ne-
ceſſarium reſtituere, per no.abb.Inn.in c.quia plerique.de
immu.eccl.¶ Et ſecundò dico,ꝙ præſcriptio non inducitur
de iure canonico ſolùm in odium negligentis : ſed etiam
propter bonũ, & æquũ.xvj.q.iiij.§.poteſt.vnde ſecundùm
Bald.in c.ſi quis per xxx.ſi de feu.con.fue.laicorũ ſtatutum
negans audientiam in foro ſeculari propter æquum ſeu
bonum publicũ,valet in cõſcientia,nec habet locũ denun-
tiatio in iudicio eccleſiaſtico, puta ſi cauetur ꝙ nõ ſoluẽs
gabellam iuſtam non audiatur,vel inſtrumentum non re-
giſtratum in libro communis,præſumatur falſum.Et ſimi-
liter Bart.in extrauaganti, ad reprimendam.in verbo, de-
nuntiationem.de Velleiano & Macedoniano,dicit ꝙ non
valet denuntiatio in foro eccleſiaſtico, quia datur eis ma-
xima æquitate naturali.Sic à fortiori nõ habebit locum in
præſcriptione, quæ tã ciuili quàm canonico iure propter
bonum publicum inuenta eſt , & cum maxima æquitate.
Ex his patet ex parte ad quæſtionem, de qua tit.ſeq.§.vlt.
14 ¶ Quartodecimò quæritur,* quod remediũ ei,contra quẽ
ſine ſui negligentia præſcriptio cõpleta eſt? Et dico,ſi le-
gitimo impedimento detentus fuit , communiter dicunt
Doctores eum poſſe petere reſtitutionẽ in integrum vſq;
ad quatuor annos ſequentes , qui incipiunt à die ſcientiæ
poſt ceſſationem dicti impedimenti:quia iſtud quadrien-
niũ non currit ignoranti:vt in c.j.de reſtit.in integ.lib.vj.
in verſ.ſi quis negligenter omiſerit:quia ignorans nõ ne-
gligit, vt probatur in c.ij.iuncto cap.quia diuerſitatem.de
cõceſ.præben. Et hanc opinionem tenet Io.de Ligna.poſt
Zenze.in clem.vna de reſtit.in integ.Et placet mihi vt ſa-
piat naturam eius, in cuius loco ſubrogatur , arg.c.eccle-
ſia.vt lit.pen.quia iſtud quadriennium ſuccedit loco anni
vtilis,qui olim competebat:vt in l.fi.C.de tempo.in integ.
re.ideóque à principio erit vtile, licèt poſteà ſit continuũ.
¶ Nec tñ propter prædicta præſcriptio erit inutilis præ-
ſcribenti:quia ſecundùm Inn.in c.quia plerique.de immu-
ni.eccle.valet in foro cõſcientiæ ad hoc quòd nõ tenetur
reſtituere rem præſcriptam , niſi petatur, & ſi non petitur
intra tempus debitum, iam amplius non tenebitur, etiam
ſi petatur, niſi fuerit impeditus ex facto iudicis vel aduer-
ſarij,vt vult glo.in cle.vnic.de reſtit.in integ.¶ Quintode-
15 cimò * quæritur,vtrũ eccleſia præſcriptione completa pe-
tat reſtitutionem in integrum?Et dico communiter tene-
ri quòd ſic, in c.j.eod.titu.vſque ad quatuor annos, vt ſ̃ §.
priore, & idem glo.in c.j.de reſt.in integ.Ad c.autem ſan-
ctorum.eod.tit. dico verum eſſe ꝙ ei non datur qñ eccle-
ſia contra eccleſiam præſcribit,vt ibi.Similiter etiam in ca-
ſibus, in quibus præſcriptio dicta eſt dormire : qui tenere
vellet ſecundùm aliquorum opinionem, quòd currat, di-
cat quòd dabitur reſtitutio in integrũ vſque ad quadrien-
16 nium.¶ Sextodecimò * quæritur, vtrum negligens agere
poſſit contra eum, qui rem ſuam alienauit, poſtquam ille,
cui fuit alienata,vſucepit eam ? Et dico,ꝙ ſic,quia aliena-
tor tenetur ſibi ex delicto , & ſua negligentia ceſſare non
fecit delictum illius:de quo vide ꝙ not.Bar.in l.iij.de alie-
na.iud.mu.cau.facta.

RVRSVS de Præſcriptione ſecundò,quo ad præ-
ſcriptibilia & præſcriptores.

1 *Præſcribi quæ res poſſint.*
2 *Crimina an præſcribantur.*
3 *Præſcribi an poſſit contra obedientiam.*
4 *Præſcribi à laicis non poteſt eccleſia,aut aliud ſpirituale.*
5 *Præſcribi non poteſt ius patronatus.*
6 *Præſcribi an poſſit limes epiſcopatuum.*
7 *Limes cuius ſit quando eſt diuiſibilis.*
8 *Præſcribi non poteſt liber homo.*
9 *Publicæ res præſcribi non poſſunt , ſicut nec publicæ penſiones.*
num.10.
11 *Principi reſeruata præſcribi non poſſunt.*
12 *Vitioſæ res præſcribi non poſſunt.*
13 *Præſcribi non poſſunt quæ lex prohibet alienari. Idem ſi teſta-*
tor.num.14.aut pactum.num.15.
16 *Precario detenta non præſcribuntur.*
17 *Præſcribi non poteſt res empta à prodigo,luxurioſo,vel luſore.*
18 *Ignorantis res non præſcribitur.*
19 *Excommunicati res non præſcribitur.*
20 *Præſcribere an omnes poſſint.*

PRÆSCRIPTIO rurſus ſecundò conſideranda eſt
quantum ad eam rem quæ præſcribi , & quantum ad
eam perſonam , quæ præſcribere poteſt. ¶ Primò ergo
1 quæritur,* quæ res præſcribi poſſit?Et dico,quòd regula-
riter omnis res,omne ius.& omnis actio præſcribi poteſt.
ext.eod. ad aures.C.de præſcr.xxx.vel xl. annorum.l.ſicut
in rem.Hoc tamen fallit in his,de quibus ĩ.§.ij.& ſequen-
2 tibus ad decimum nonum.¶ Secundò * quæritur,quid de
peccatis? Et dico,ꝙ vllo tempore præſcribi nõ poſſunt de
iure canonico , & in foro animæ, imò ea diuturnitas au-
get.de eo qui dux.quam pol.cum haberet,de ſimo.cùm in
eccleſiæ. De iure autem ciuili ſi peccatum eſt momenta-
neum, lapſus temporis pœnam alleuiat.l.ſi diuturno tem-
pore.ff.de pœn.& quandoque tollit ex toto,& idem eſt de
iure canonico quantum ad pœnam fori contentioſi.vnde
dicunt cõiter Doct.& ſequitur Pan.in c.cum haberet,quòd
aduerſus quodlibet crimen regulariter procedit præſcri-
ptio x.annorum , vt poſt lapſum quis nequeat accuſari.&
in l.adulter.C.de adult.dicitur , ꝙ adulterium poſt quin-
quennium quis accuſare non poteſt , niſi in duobus caſi-
bus. vide glo.ibi. Et idem eſt de voto contra id quod non
præſcribitur, quin teneatur quis ad finẽ ſeruare.de reg.ſi-
cut.& ſic contra votũ religionis conſuetudo non prodeſt.
de elec.cũ cãm.de præb.cũ iam dudũ.& cõſequenter præ-
ſcribi non põt contra ieiunia,& vigilias, & tentationẽ pe-
cuniarum,quin obſeruandæ ſint cõſtitutiones, ſi à præla-
tis mandentur , quia hoc pertinet ad votum profeſſionis.
3 ¶ Tertiò quæritur,* vtrũ præſcribi poſſit contra obedien-
tiam,viſitationem, & procurationẽ, quæ debetur ratione
viſitationis?Et dico,ꝙ non,eod.tit.cũ non liceat.& c.cũ ex
officij.& de cenſi.cũ inſtantia.Et intellige de ſubdito , qui
talia debet prælato,alius autẽ põt hmõi præſcribere, puta
abbas , vel alius prælatus contra epm circa ſubditos eius.
Et hoc caſu , ſicut dicit Inn.licet ſubditus aliqualiter præ-
ſcribat,non tamen ſuo nomine, ſed potius alterius,cui de
ſubiectione reſpondet.d.c.cùm ex officij. Et de neruo ec-
cleſiaſticæ diſciplinæ,contra quem non præſcribitur,vt ꝙ
quis poſſit celebrare tpe interdicti pulſatis campanis, alta
voce.de conſuet.c.cùm inter.& de ſenten.exc.alma.lib.vj.
vel præſentibus excõicatis aut interdictis publicè. de pri-
4 uil.c.epõrum.lib.vj.¶ Quartò,* nõ præſcribuntur etiam à
laicis eccleſia,loca religioſa,ius decimarum,primitiarum,
oblationum,aut alia ſpiritualia iura,quia ea poſſidere non
poſſunt. extr. eod. cauſam. etiam ſi mille anni tranſierint,
ſecundùm Ioan.And.in c.ij.de præb.lib.vj.ab eis autem, à
quibus poſſideri poſſunt, bene præſcribuntur.extr.eod.ad
5 aures. ¶ Quintò , * Nec ſimiliter à laicis præſcribi poſ-
ſunt annexa ſpiritualibus : vt ius patronatus. Quod limi-
ta quo ad laicos ſeculares , quia laici conuerſi licet non
debeant , tamen poſſunt ſpiritualia tractare cum clericis
& præ

& præſcribere.Vide tex.iũcta gl.in c.ex eo.de elect.lib.vj.
dicit etiam Pan. in d. c. ad aures. ꝙ poſſet papa concedere
priuilegiũ laicis,vt poſſiderent aliqua ſpũalia : quia poteſt
eis dare poteſtatem excõicandi, & ſic præſcribere poſſent
6 quæ poſſidere poſſent. ¶ Sextò. * Non poteſt etiam præ-
ſcribi limes ſeu finis, vel quod adhæret limiti epiſcopatuũ,
prouinciarũ,vel parochiarum.ext.de paro.ſuper eo.iuncta
gl.& xvj.q.iij.c.licet.& c.inter. & ibi Pan.limitando dicit,
ꝙ fines,de quibus conſtat,vel cohærentia finibus præſcri-
bi non poſſunt : intellige quacunque præſcriptione etiam
cum titulo,cùm tex.generaliter loquatur.vbi tñ de finibus
legitimè non conſtat, præſcriptio valet, ſed cùm in iſtis
antiquis de facili nõ poſſit haberi probatio neceſſariò cõ-
cludẽs, admittitur præſumptiua:facit.l.ſi arbiter.ff.de pro-
ba & ſecundùm gl.etiam in d.c.ſuper eod.non omnia co-
hærentia limitibus ſunt impræſcriptibilia, ſed tantum co-
hærentia principaliter : ſicut ſi propè limitem ſit ampliſſi-
mum prædium,non eſt totum impræſcriptibile,ſed tãtum
pars principaliter cohęrens,de quo ſm Io.And regula da-
ri non poteſt,ſed boni iudicis arbitrio erit procedendum.
¶ Ratio autem,ꝙ dicti limites præſcribi non poſſint, eſt,
ne termini prædictorũ confundantur, vt ex dictis iuribus
colligitur.Et ſimiliter ſecundùm Hoſt.præſcribi non poſ-
ſunt limites dignitatum ſecularium,puta ducatuum,comi
tatuum & huiuſmodi, licet quotidie principes aliena ter-
ritoria vſurpent.Limites autem prædiorum bene pręſcribi
poſſunt.xvj q.iiij.volumus.extr.eo quia indicante.Et ſimi-
liter præſcribi poſſunt quæ diſtabant à limite.puta fluuio,
licet nõ propinquent ex variatione aluei:vt de eccleſia di-
cit Dire.quia propter hoc non variatur epatus.& idẽ Pan.
vbi ſ. concludens , ꝙ ea quæ ſunt infra limites limitibus
non cohærentia, præſcribi poſſunt.quod ſatis probat d.c.
per locum à ſpeciali:quia prohibito vno reliquum vr̃ eſſe
conceſſum.de præſump.nonne.& ſm eum vnus eps̃ præ-
ſcribere poteſt epalia vl̃ parochialia iura in eccleſiis diœ-
ceſis alterius cum titulo, vel per tantum tempus, de cuius
initio non eſt memoriam. Vnde eps̃ Feſulanus in ciuitate
Florẽtina habet eccleſiam vnam ſibi ſubiectam cum toto
populo eius.Et facit.c.cũ olim.& c.auditis.eo.tit.vbi abbas
præſcripſit cõtra epm̃ omnia iura epalia in certis eccleſiis.
Et per hoc dico,ꝙ remanentibus ſimilibus,poteſt pręſcri-
7 bi etiam certa pars diœceſis. ¶ Septimò quæritur, * cuius
ſit limes ſi ſit diuiſibilis,aut quę in eo ſunt?Et dico,ꝙ cùm
limes diuidat fines , neceſſariò in ſe eſt indiuiſibilis : quia
philoſophicæ ſemper diuiſibile per indiuiſibile diuiditur,
vt patet in corpore,ſuperficie, linea, & puncto.vnde ridi-
culum eſt dicere , ꝙ ager Petri non incipiat vbi finit ager
Martini conuicinus & confinis,ſm nos tamen aliquando
limes eſt quid diuiſibile,puta fluuius.Et ideo dicitur à Ca-
noniſtis ſub diſiunctione, ꝙ limes eſt longitudo ſeu lati-
tudo, ſpatium à ſpatio diſtinguens, in quo aliquando ni-
hil poteſt conſiſtere, vt quãdo eſt valde ſtrictus, vt quan-
do lapis pro limite ponitur , ſed in epatibus & prouinciis
non ſit ita ſtrictè ſed aſſignatur quandoq; pro limite flu-
men aut mons:& tũc eſt dubium cuius ſit limes,vel quod
in eo extruitur.Et dicit Pan.ſecundùm opinionem,quæ ſi-
bi verior apparet,ꝙ per longitudinem & latitudinem epa-
tuum limes cenſetur ipſo facto diuiſus , intellige quia ſm
ſe terminãtur fines ad lineam diuidentem talem limitem
per medium,licet,inquit, actu per hominem non ſit diui-
ſus..Pro quo tex.bonus in §.inſula.Inſtit.de rer.diuiſio.vbi
inſula nata in flumine diſtinguẽte agros pertinet ad pro-
prietatem vtriuſq; domini,prout accedit ad dictos agros,

& ſi magis accedit ad alterum,eſt illius domini tantum,vt
ſ.Inuenta.§ v.Si autem res eſt indiuiſibilis, vt eccleſia ibi
extructa, vterque eporum habebit ibi iuriſdictionem pro
indiuiſo : & pariter habebunt ibi commoda. Et hoc tene:
licet aliter ſentiant.facit.l.arbor.ff communi diui. vbi ar-
bor nata in confinibus eſt vtriuſque domini. ¶ Octauò
8 * etiam dico , ꝙ præſcribi non poteſt liber homo.xvj. q.
9 iiij.§.põt.¶ Nonò. * Nec res publicæ quæ ſunt in vſu , in-
tellige.i.ſemel deputatę ad vſum populi Romani,vel al a-
rum ciuitatum : vt viæ,plateæ,pontes & huiuſmodi.& in-
tellige nec in toto , nec in parte.ff.de vſuc.l.vſucapionem.
C.de ope.pub.l.præſcriptio.& C de aquæ duct.l.diligẽter,
etiam ſi is populus non vtatur.ff.de via pub.l.viam.¶ De-
10 cimò.* Nec publicæ functiones.i.penſiones agrorum,ſiue
ciuilis canon , qui.ſ.ſolui debet reipublicæ pro agris.d.§.
poteſt , ſimiliter nec poſſeſſiones agrorum à colono.C.de
11 præſcr.xxx.vel xl.anno.l.malè agitur.¶ Vndecimò,* Nec
reſeruata principi in ſignum ſubiectionis, vt tributum,&
ſimilia.l.comperit ſerenitas noſtra. C.de præſc.xxx.anno.
& facit quod nota.in c.cũ non liceat ext.eod. ¶ Duodeci-
12 mò.* Nec res vitioſæ, aut quæ naſcuntur ex eis, præſcribi
poſſunt longo tempore , Inſt.de vſuc.§. quod autem.& §.
furtiuæ.Et intellige, ꝙ nec præſcribuntur, nec vſucapiun-
tur,nec à primò iniuſtè poſſidente,nec à quocunque alio,
quãuis à primo bona fide emerit, vel aliter acceperit.Di-
citur autẽ res vitioſa, ſi ſit furtiuè aut vi poſſeſſa.Vbi dicit
gl.in verbo,lõgo tpe.ſ.triennij,vel decennij,aut xx.an.ſed
xxx.vel xl.anno. poſſent.C.de præſcr.xxx.ann & l.omnis.
C de an.excep.l.j.§.ad hoc.Et in verbo , vt poſſeſſa.dicit.ſ.
vi expulſiua,non cõpulſiua,& idem Bart.in l ſi vi vel met.
C.de his quæ vi met.vide ibi. Et ſic patet , ꝙ breuiarium
emptum à fure , & poſſeſſum xxix.an. tenetur emptor re-
ſtituere,ſi ſuperueniat mala fides,quia res furtiua non niſi
13 xx.annis præſcribi poteſt.¶ Tertiodecimò.* Nec res quã
lex aut canon prohibet alienare,in quo tñ ſecundũ Pan.in
c.cùm non liceat.eod.tit.ſic diſtingue.¶ Aut enim lex pro-
hibet alienationem, quia eius rei non eſt cõmercium nec
poſſeſſio,vt in rebus ſacris,ſpiritualibus & religioſis reſpe
ctu laicorum, & ſic præſcriptio non valet.¶ Aut prohibet
alienationẽ ſimpliciter fauore ipſius rei, vt in fundo dota-
li, & ſic præſcriptio non poteſt inchoari.l.ſi fundum.ff.de
fundo do.& gl.ac Bart.in l.ij.C.de vſucap. pro emp.ſi erat
inchoata antequã eſſet dotalis fundus,vel huiuſmodi, nõ
impeditur vſucapio.tex.eſt in d.l.ſi fundum. Et idẽ dicen-
dum quando res peruenit ad perſonã priuilegiatã, contra
quam præſcribi non poteſt, vt no. Io.An in c.vnico.de iu-
re patro lib.vj.quod intellige ſi ignorat prohibitionẽ iuris
probabiliter, aliter non. ¶ Aduertendum eſt tamen, ꝙ ſe-
cus erit de pupillo alteri ſuccedente,contra quem durante
pupillari ætate præſcriptio non currit,licèt antè fuiſſet in-
cœpta, ſed differetur vſq; poſt pupillarẽ ætatem.l.ſicut.C.
de præſcript.xxx.annorũ.¶ Aut lex prohibet alienationẽ
nõ ſimpliciter,ſed ſub certa ſolennitate,vt in rebus mino-
rum,& eccleſiæ, & tunc data bona fide, & excluſo errore
iuris , præſcriptio currit , ſi habeat alia comitantia , puta
emi à minore,quẽ credebã maiorem, vel rẽ à prælato, ſed
putabã capitulũ cõſenſiſſe,& hmõi.Secus ſi errabã in iure,
credens ꝙ prętatus ſine capitulo poſſet,vel minor ſine de-
creto. Et ſic intellige gl.in c.ij.de his quæ ſi.à præl.& tex.
iuncta gl.in c.j.de reb.eccl.non alie.lib.vj.¶ Quartodeci-
14 mò.* Nec res quã prohibuit alienari defunctus , quia idẽ
eſt ſicut de prohibita alienari per legẽ , ſcilicet ꝙ vſucapi
non poteſt.tex.eſt in dicta l.ij.& ibi gloſſ.& Bart.quod in-
tellige

tellige quando prohibitio ſit ex cauſa per teſtatorem: quia
ſine cauſa nõ valet,vt legitur & not.in l.filius.§.diu.ff. de
15 leg.j. & ibi plenè per Bar.¶ Quintodecimò.*Nec res pro-
hibita alienari per pactum:puta,cùm res obligatur,& obli
gans apponit pactũ,ꝙ interim nõ alienetur , & impeditur
tranſlatio dominij:vt in l.ſi creditor.§.vlt.ff.de diſtr. pign.
quia non currit præſcriptio, vt not.Bart. in l.vbi lex. ff. de
vſucapio.Pan.tamen in d.c.cùm nõ liceat,tenet ꝙ currat,
& credo verius , ſi alius à prædictis contrahentibus præ-
16 ſcribat.¶ Sextodecimò.* Nec res,quę tenetur precario no-
mine,quia non ipſe tenens,ſed dñs poſſidet.l.certè. §. is ꝗ
rogauit. ff.de preca. Et idem eadem ratione de colono,
vt dictum eſt.C.de præſcr.xxx.anno.l.malè agitur. Et idẽ
de poſſidente nomine alieno eadem ratione, de reſt. ſpo.
cùm veniſſent.Et idem de eo, cui traditum eſt pignus , &
de vſufr. quia cenſentur in mala fide , dicit tamen Panor.
in d.c.cùm non liceat , ꝙ emens à colono bona fide præ-
ſcribit,ſed dominus,ſi ignorauit,petit reſtitutionem in in-
tegrum ex cauſa generali.l.j.ff ex quibus cauſ.maio.ſ. ſm
Spe.eo.tit.& gl.in l.cùm nemo.C.de acquir.poſ. & placet,
per ea quæ dicam,licèt Bar.in l.cùm ſolus.ff. de vſucapio.
17 aliter ſentiat.¶ Decimo*ſeptimò. Nec res empta à prodi-
go,aut luxurioſo, vel luſore alienante, diſtinguendo cum
Pan.in c.ſi diligenti.eod.tit.¶ Aut enim talibus eſt interdi-
cta adminiſtratio , & non valet contractus , nec infertur
vſucapiendi conditio.l.qui fundum.§.qui ſciens.ff. ꝓ em-
ptore.¶ Aut nõ eſt interdicta,& tunc aut ignorabat, ꝙ in
malum vſum volebat pretium conſumere, & poteſt vſu-
capere, quia eſt bonæ fidei , vt l. ſi quis cum ſciret.ff.pro
emp.aut hoc ſciebat,& ſic non põt vſucapere,vt in d.l.ſi qs
cùm ſciret & tex.in l.ſi verò non remunerandi cauſa. §. ſi
adoleſcens.ff.manda.Nec obſt.l.affectionis. de dona. quia
intelligo ante factum nõ valere in iſta lege,ſed poſt factũ
fornicationis valeret ſoluendo. Hanc deciſionem poſuit
Bart.in l.ſi quis cum ſciret,& ſm hanc limita rem l.ſi.ff.de
alea. vbi valet contractus alienationis factus alteri à col-
luſore.ſ.qñ non putabat pretium in ludo velle conſumere,
aliàs talis emptor præſcribere nõ poterit. Et multo minus
valet contractus factus in ludo cum colluſore , vnde nec
tenet venditio,nec locum habet euictio, cùm ſimul delin-
quat.l.ſi.§.j.ff.qua. re. ac. nõ da.& conſequenter cum adſit
mala fides,& cõtractus ſit prohibitus à iure , non poterit
18 præſcribere.¶ Decimo*octauò.Nec res ignorantis vt te-
net dñs Petrus de Peru.tracta.de cano.por.alle.l. cum ſex.
ff.de ædil.edic.& concor.gl.ibi.Vnde concludit , quòd qñ
quis ignorat actu,& habitu ius ſibi competere,puta , quia
ignorabat legatum ſibi factum , ex quo reſultat ſibi ius
agendi, nõ currit pręſcriptio,nec ſimiliter currit qñ igno-
rat actu , ſed non habitu, puta collator ſcit ſe habere ius
cõferẽdi bñficium,ſed ignorat factum, ex quo reſultat ſi-
bi ius agendi.ſ.actum vacationis de conceſ.præb. quia di-
uerſitatem.de ſupplen.neg.præla.literas.Pan. tamẽ in d.c.
vigilanti.dicit,ꝙ cõtra ignorãtẽ,& abſentẽ currit præſcri-
ptio, niſi poſſideat ciuiliter , quo caſu non currit , vt in l.
male agitur.C.de præſcri.xxx.annorum.Ex quo infert, ꝙ
ſi me abſente , aut ignorãte ingreditur quis poſſeſſionem
meam,non incipit tunc præſcriptio , licet fuerit ingreſſus
bona fide,quia per hũc ingreſſum nõ perdit poſſeſſionẽ.l.
ſi id quod.ff.de acq.poſ. ſed antequam incipiat præſcribe-
re,oportet prius perdam poſſeſſionem:puta,quia ſciẽs aliũ
ingreſſum ſuſpicet me poſſe repelli, vel tradidi obliuioni,
& eam neglexi per decennium,vt in d. l. ſi id quod , & ab
eo tempore incipit currere præſcriptio , & non prius , vt

no.Dy.in regula,ſine poſſeſſione,& ſentit gloſ.& apertius
Bart.in l.j.C.de ſerui. Adde tñ, ꝙ licet contra ignorantem
præſcriptio currat:tamen ſi ignorantia fuit ex iuſta cã vel
probabili,tunc ſubuenitur.ar.c.cùm illorum.de ſent.excõ.
quæ ſubuentio erit,quia reſtituetur in integrum, vt voluit
Bart.in l j.§.ſi quis autem.ff.de itin. actuque pr. & facit gl.
in l.j.C.de pa.po.& tex.in l.antepe.ff.de acq.hære.Sed mi-
hi placet magis opinio Pet.vbi ignorantia nõ fuerit craſ-
ſa , vel ſupina : ꝗa præſcriptio principaliter inducta eſt in
pœnam negligentiæ. Incorporalia tñ non poſſent quaſi
poſſideri,niſi eo ſciente, qui prius poſſidebat : tamen data
eius ignoranta præſcribi nequeunt.l.ij.C.de ſerui.&aqua.
& not.Inn.in c. bonæ. el ij.de poſtu. prælato. ¶ Decimo
19 nonò.*Nec res excommunicati,vt dicit Panor.in c.j. eod.
tit.cùm ſit impeditus à lege.l.ſi.in ſi. C. de anna. exc. ꝙ li-
mita verum in eo , qui nõ eſt in mora petendæ abſolutio-
nis , aliàs ſecus : quia impedimentum oritur ex culpa ſua.
20 ¶ Viceſimò*quæritur , vtrum poſſint omnes præſcribere?
Et dicit Dire.ꝙ ſic,oẽs qui ſuo nomine põt poſſidere : nõ
autem qui alieno.extrà eo. ſi diligẽti. vñ præſcribere non
poteſt poſſidens precario.x.q.iij.quia cognouimus,& hoc
quocunque tempore.xvj.q.iij.clerici,nec colonus.d.c cle-
rici.nec vſufructuarius.Inſtit.per quas perſo.nob.acqui.§.
fructuarius.nec creditor reſpectu pignoris.C.de pig. act.l.
nec creditores,quia iſti nõ poſſident , ſed hi quorum no-
mine poſſident.de reſtit.ſpol. cùm veniſſet. Igitur ſi poſt
centum annos probare poſſes initium poſſeſſionis , id eſt,
ꝙ tuo nomine poſſeſſum ſit:nulla præſcriptio obſtabit. d.
c.clerici.nec poſſidens alieno nomine alij poſteà tradide-
rit poſſeſſionem.ff.de acq.poſ.l.poſſideri.§.qđ ſi ſeruus. ꝗa
is cui tradidit, præſcribere poſſet.Hæc no. Io.And.d.c.cle-
rici.& Ber.extrà eo.cùm non liceat.

PRÆSVMPTIO dupliciter dr̃. Primò ſm quod ho-
mo exiſtimat magna de ſe.de qua ĩ. Superbia. Secũdò
ſecundum quod iudicat circa alia à ſe : & hæc eſt triplex.
¶ Prima eſt iuris tãtùm:vt quãdo ius ſuper dubio & veri-
ſimili præſumit aliquid. ¶ Secunda eſt iuris & de iure:vt
quando ius ſuper aliquo præſumit:& vlterius diſponit ita
eſſe,nec poſſe contrarium probari.Et de his habes in glo.
in c.is qui.de ſpon.& ibi Pan.Quomodo autem à fictione
differat hæc ſecunda pręſumptio.ſ.Fictio.& in gl.l.vnica.
in §.accidit.C.de rei vxor.act. Et ſic contra fictionẽ iuris
probari nõ poteſt:quia lex omnino intendit cõtra veritatẽ
fingere : puta mulierem eſſe ſtipulatam dotem ſibi reddi,
cùm non ſit.gl.eſt in d l.vnica.& in l.à diuo Pio.§. pigno-
ra.ff.de re iud.Sed præſumptio iuris , & non de iure aliqñ
admittit probationem,vt nota.in c.is qui fidem.de ſpon.&
in auth.ſed iam neceſſe.C.de dona.an.nup. & hoc indire-
ctè, vt eſt gl.in cle. vna de proba.¶ Tertia eſt præſumptio
hominis.Et hæc eſt triplex.¶ Prima,violenta,de qua ſ.In-
dicium.§.iij.dictum eſt, ꝙ ex ea procedi poteſt ad cõdem-
nationem,nedum ad credulitatem,quod Sum.Ang.hîc li-
mitat,niſi in delicto maximè graui,quod per eam nõ pro-
batur:quia in crimine debent ſecũdùm iura eſſe probatio-
nes lumine clariores.Sed dico , ꝙ hoc verum eſt quãtum
ad teſtes:non autem quaſi ipſum factum aliter conſtet iu-
dici:vñ quãdo præſumptio eſt vrgentiſſima , & indubita-
ta , poteſt quis puniri criminaliter. l. ſciant cuncti. C. de
proba.quod videtur ſentire Pa.in c. excommunicamus.§.
credentes.de hær.Io.And.in addi.Spe.in tit.de probatio.§.
ſi.verſ.iij.Bald.in d.l.ſciant.in c.j.§ furtum.de pace iur.fir.
& in c.j.qui ſuc.tene.vbi dicit valere ſtatutum , ꝙ ex con-
tumacia non aliter probato delicto quis condemnetur ad

mortem, alleg. Io. And. in c. veritatis. de dolo & contumacia. Spec. in tit. de fideiuſ. §. j. verſ. ſed pone. & Rom. in lege Cornelia. ff. ad Sil. Quòd autem aliquando Doctores dicunt, nõ eſſe procedendum in grauibus criminibus per coniecturas, intelligitur probabiles tantùm. ¶ Secunda eſt probabiliis, faciens ſemiplenam probationem, de qua dictum eſt ibi, ꝙ ſi quis ſit infamatus, inducit purgationem canonicam. de purga. cano. ſi quis de gradu. & aliquando cum vno teſte, vel iuramento facit plenam probationem de præſump. illud. Et ex hoc dicit Sum. Ang. licitum eſſe procedere ad credendum malum quod videtur, ſed ex ea iudicare malum, quod non videtur, eſt mortale, quod non bene dicitur: tum quia quod videtur, nõ iudicatur ex præſumptione, ſed ex ſcientia: tum quia ex probabilibus ſapientes iudicant, & ſic non eſt mortale. Vnde Arch. ſecunda parte, tit. 3. c. 8. dicit, ꝙ cum quis habet ſigna ſatis vrgẽtia, ſeu probabilia malitiæ alterius: vt quia eſt malę famæ, deprehenſus pluries in tali vitio, loquitur ſuſpectus cum ſuſpecta, in loco & tempore ſuſpecto, non eſſet mortale iudicare. hæc ille. ¶ Tertia eſt leuis & temeraria. de qua vide ſ. Iudicium. §. 3.

PRÆVENTIO eſt præoccupatio actus iudicialis, ſicut ſi idem põt iudicari à duobus, & vnus alium præuenit, vñ habet locum vbi eſt paritas iuriſdictionum & iudicum. l. ſi pluribus. ff. de leg. j. & de offi. præſi. l. j.

¶ PRIMAS, vide ſ. Patriarcha.

¶ PRIMITIÆ, vide ſ. Decimæ, in pr. §. j.

PRINCEPS in ſpiritualibus dicitur Papa, interdum ẽt eṗs, de maio. & obe. ſi quis, vel alius iudex eccleſiaſticus. 17. q. 4. diffinit. in fi. in temporalibus autem Imperator. Qui ẽt regii ciuitatem habetur loco principis, vt not. gl. & Cy. in fi. C. de præſcr. long. temp. & Bar. in l. hoſtes. ff. de cap. Vnde ſicut ſcientia principis ſupplet defectum cuiuſlibet ſolennitatis: vt dicit Bal. in l. nullius. C. ad l. Iuliam maieſt. & quod not. Inn. in c. cùm oportet. de accuſ. ſic ſi fiat aliquid de licentia, aut conſcientia regentis ciuitatem: quod in temporalibus eſt verum. Nõ poteſt autem princeps alicui ſuam rem auferre, & dare alteri ſine cauſa, vt cõiter tenetur. de quo vide ix. q. iij. per principalem, & C. ſit cõt. ius vel publ. vti. Vtrum autem obligetur ex ſuo cõtractu, ſunt opiniones in l. digna vox. C. de legibus tñ Bal. de vſib. feu. in rub. de natura feud. tenet quòd ſic: vñ ſi inueſtiuit aliquem de baronia vel caſtro, nõ poteſt eum priuare ſine culpa vel cauſa, nec ſucceſſores in imperio, vel regno, vt de iudi. nouit. Nec obſtat, quòd habet plenitudinem poteſtatis, quia Deus ſubiecit qui ei leges, ſed nõ contractas, ex quibus obligatus eſt.

DE PRIVILEGIIS.

1 *Priuilegium quid, & quot ſint ſpecies.*
2 *Priuilegium quis poſſit concedere.*
3 *Priuilegium à quo, & quomodò interpretandum.*
4 *Priuilegium ſolùm continens ius commune, quid operetur.*
5 *Priuilegium conceſſum patri, an tranſeat in filios.*
6 *Priuilegiati ſocius, an gaudeat eodem priuilegio.*
7 *Familiarium priuilegio, an gaudeant, qui impetrant à cardinalibus literas familiaritatis.*
8 *Priuilegiatus non vtens, an gaudeat priuilegio.*
9 *Priuilegium eius, qui factus eſt ciuis eo pacto, quòd collectas & munera non ſoluat, an ſit ſeruandum.*
10 *Priuilegium quibus modis inualidetur.*
11 *Priuilegium an amittatur per vnum actum contrarium.*
12 *Priuilegium rei conceſſum, an pereat deſtructa re.*
13 *Priuilegium qualiter ſit exhibendum.*
14 *Priuilegium apoſtolicum, an neceſſariò requirat ſcriptum, & bullam.*
15 *Priuilegium apoſtolicum quomodo dicatur falſum.*
16 *Priuilegium apoſtolicum, quando incipiat.*

1 PRIVILEGIVM, * dictum quaſi priuata lex. diſt. iij. priuilegia, eſt priuatum ius indultum à principe cõtra ius commune. de verb. ſign. c. abbate. extrà eod. in his. vbi verò aliquid conceditur, quod ſit præter ius commune ſine præiudicio alicuius, non eſt propriè priuilegium, ſed bñficium: vt not. Pan. in c. olim. de verb. ſign. ¶ Et priuilegiorum alia ſunt à Deo conceſſa: vt Gregorio orare pro Traiano, & Martino pro eo, q ſe ſuſpenderat. & Oſeæ accedere ad vxorem fornicariam. & generaliter omnis inſpiratio Spiritus ſancti contra ius commune, quam q habet, non eſt quo ad hoc ſub lege, ſ. communi. xix. q. ij. duę ſunt leges, quæ tamen lex communis nullo modo eſt diminuẽda: niſi quis ſit omnino certus de prædicta priuata. vt erant ſancti. 24. q. 3. transferunt. quia. ſ. ipſe ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis. Quædam verò conceſſa ſunt ab hominibus: & de his intendimus. ¶ Primo verò quæritur, quot ſunt ſpecies priuilegiorum? Et dico, ꝙ ſunt quatuor in genere: tres ſimplices, & vna miſta. Quoddam enim dr̃ reale: vt quod eſt eccleſiæ, dignitati, ciuitati, vel loco, aut perſonis ratione loci, vel alicui rei conceditur. extrà eod. c. ìmolim. & c. ſeq. ¶ Quoddam eſt corporale purè, quod. ſ. conceditur corpori, id eſt, vniuerſitati vel collegio: quo ſolùm communitas, & non ſingulares perſonæ poſſunt ſe iuuare. ſicut dicitur. xij. q. j. qui manumittitur, quod ideo corporale dicitur, quia cum corpore, id eſt, collegio perit. Quoddam verò eſt perſonale, conceſſum perſonæ, & eſt duplex. vnum. ſ. perſonale merè, ideſt, ſingulariter, vt quod alicui, vel aliquibus perſonis conceditur certis, & propriis nominibus expreſſis. de of. leg. volentes. & tale non egreditur perſonam cui conceditur, niſi hoc exprimatur. de conceſ. præb. conſtitutus. & ſi conceditur obtentu dignitatis, non vtitur quis eo, ſi aliam dignitatem adipiſcatur. de po. præl. bonæ. §. fi. & extinguitur cum perſona: imò aliquando ante: vt cùm eo abutitur & ſequitur perſonam, ſi ſit conceſſum cum determinatione loci vel temporis: quia extra illa eam non ſequitur, vt priuilegium vſus pallij. de autho. & vſu pal. c. ex tuarum. Aliud verò eſt perſonale cõmuniter, quod conceditur perſonis non expreſſis propriis nominibus, vt priuilegium minorum annis. xx. ff. de minori. l. j. per totum. ¶ Quoddam verò eſt ſingulariter perſonale, & communiter corporale, vt quod vniuerſitati, aut collegio alicui conceditur. ſic ꝙ quilibet ſingulariter de illa vniuerſitate ſe poſſit eo iuuare, & etiam ipſa vniuerſitas. de ſent. exc. c. contingit, cuiuſmodi ſunt priuilegia cõceſſa
2 Prædicatoribus, & Minoribus. ¶ Secundò quæritur, quis poſſit priuilegium concedere? Et dico, ꝙ quicunque poteſt, & in quibus poteſt legem facere, poteſt etiam priuilegium indulgere, ſecundùm Hoſtienſem & omnes, vt Papa quandoque in temporalibus, vt notatur in c. per venerabilem. qui fi. ſint legi, puta in terris ſuæ temporalis iuriſdictionis, vel quando iuriſdictio ad eum deuolueretur. Imo dico ꝙ ſemper, niſi præiudicaret iniuſtè dominis tẽporalibus, iuxta dicta ſuprà, Lex. §. 4. & ſ. Papa. §. 9. in ſpiritualibus autem ſemper poteſt, licet ſecundùm Ber. nunquam conſueuerit aliquem priuilegiare contra ſe. arg. de præſcriptio. cum ex officij. quod eſt contra fingẽtes ſe habere priuilegia iudicandi de reſcriptis Papæ, & quod ſm̃ illa non ſit ſine eorum approbatione procedendum, & huiuſmodi. Concedere etiam poteſt priuilegium Imperator in temporalibus: ſed nunquam in ſpiritualibus: quia de eis nihil poteſt ſtatuere. xcvj. diſt. bene quidem. Et ſimiliter concedere poteſt eṗs, de reli. domi. conſtitutus de cẽſi. cùm venerabilis. dum tamen faciat de voluntate ſui capituli. de iure patron. paſtoralis. de exceſ. prælat. ſicut vnire. Et multo fortius patriarcha: de cleri. non reſi. cum ad hoc. quis aũt concedere poſſit priuilegium immunitatis tallia-
3 rum, & onerum, ſ. §. ix. ¶ Tertiò quæritur, * à quo & quomodo priuilegium ſit interpretandum? Et dico, ꝙ ſecũdũ Hoſt. ſi verba ſunt obſcura vel ambigua, eius eſt interpretari cuius, & condere, & interim negotium ſuſpendetur, de ſent. excom. inter alia. & de iud. cùm veniſſent. Si verò non ſunt obſcura vel ambigua, debet tenor cõſiderari diligenter. extrà eo. porro. & c. recipimus, & potius intẽtioni q̃ verbis inſiſtendum eſt. j. q. j. Marchion. xxxvij. diſtin. ſedulo. de verb. ſign. intelligentiam. & c. in his. & quãtùm fieri põt, largiſſimè interpretandũ eſt, de donatio. cũ dilectus. ff. de conſti. pr. l. beneficia. niſi prę iudicet iuri alieno: quia tunc reducit̃ ad ius commune. de conſu. cùm dilect⁹. §. pen. & fina. dum tamen aliquid operetur. Concor. Innoc. Ber. & Gof. ¶ Sed quia illud, quod de latiſſima interpretatione dictum eſt, vr̃ euerti per cap. cùm dilectus. de cõſuet. iuncta gloſſ. vbi ea quę repugnant iuri communi ad illud, quantum eſt poſſibile, reducendum eſt: ideo limitando illud dictũ, ſic diſtinguo. ¶ Nam ſi ſit priuilegium propriè. i. contra ius, debemus interpretari ſtrictè, vt minus deroget̃ iuri communi, quàm ſit poſſibile. d. c. cum dilectus. Vñ diſpenſatio cum illegitimo ad ordines, intelligit̃ de minoribus tm̃, vt ſ. Ordo. §. ij. Imò ſi non exprimitur cauſa conceſſionis, aut nõ ſit ex certa ſcientia vel motu, non præſumit̃ de volũtate principis. l. j. C. de peti. bo. quinimò ꝑ importunitatem obtentum. l. j. C. de fun. limi. & vult Bal. in c. licet cauſam. de probat. ꝙ ponat̃ ſimul ex certa ſcientia & motu proprio. Et idem dic in reſcripto, quod tollit ius tertij: & in priuilegio ad beneficia. de præben. quamuis. lib. 6. ¶ Et hæc limita primò, niſi conſuetudo aliter interpretet̃, vt not. in c. quod dilectio. de conſang. & affi. & ſecũdò, niſi verba aliud exprimant: quia ab eorum propria ſignificatione non recedimus. niſi de mente aliter conſtet: vt no. in c. olim. & in c. in his. de verb. ſign. Aduertendum eſt tñ hîc ſm̃ Pan. in c. cum ad hæc. de cle. non eſt reſid. ꝙ ſi priuilegium enormiter lædit eccleſiam vel aliũ, nõ valet, niſi fiat mentio de hac enormi læſione: q̃a in dubio nõ præſumit̃ princeps cõcedere aliq̃d cũ alterius graui diſpẽdio. l. quoties. C. de preci. Im. off. & de deci. ſuggeſtũ. & in l. ij. §. ſi q̃s à principe. ff. ne q̃d in loc. pu. & conſequenter taciturnitas inducit ſurreptionem. de reſcript. poſtulaſti. Vñ priuilegiũ immunitatis ab oneribus ꝑſonalibus alicui à principe cõceſſum non liberat eum ab aliis oneribus, quæ põt breuiter & leuiter expedire: vt eſt caſus in l. decurio fortunã. C. de decurio. li. x. ¶ Si verò accipiamus priuilegium largè, ꝑ omni. ſ. conceſſione, quæ eſt præter ius: ſic priuilegium principis eſt latiſſimè interpretãdum in præiudiciũ ipſius condentis, ſed ſtrictè in prę iudicium aliorum. de priu. quia circa. in vltima gl. & per Inn. in c. olim. de verb. ſign. ſi etiã ſit conceſſum cã pietatis, vt no. Pan in c. cum dicat. de ecc. ædi. In dubio tamen debet potius interpretari vt aliq̃d valeat. de verb. ſign. abbate. & l. quoties. ff. de verb. oblig. niſi præiudicet iuri diuino, vel libertati ſpiritus, vt not. Pa. in c. licet. de regula. Cùm autem priuilegium vel gratia cõceſſa perſonæ ſimpliciter loquit̃, debet intelligi ſm̃ conditionẽ perſonæ. l. ſi quis filio. §. irritum. ff. de iniuſt. reſt. xvj. q. j. placuit. & c. ſic viue. & l. plenum. §. ij. de vſu. & habit. Vnde dicit Bald. in l. ex militari. ff. de teſt. mili. quòd priuilegium conceſſum epiſcopo de celebrando tempore interdicti, vr̃ conceſſum vt celebrare poſſit in pontificalibus, ſecundùm qualitatem ſuam. De his dom. Bap. de Fiſco in quodam opuſculo ſuo ſic dicit: Quantũ ad interpretationem priuilegiorum. ¶ Prima concluſio. Interpretatio priuilegij regulariter fit ſtrictiſſimè. c. priuilegia. iij. diſt. Io. And. & Butri. in c. olim. de verb. ſig. ¶ Secunda concluſio. Vbi priuilegiũ non priuat legem communem, ſed priuatam, puta cõſuetudinem vel ſtatutum, & reducit legẽ priuatam ad ius cõe: tunc debet latè interpretari. tex. eſt in c. olim. de verb. ſign. & ibi ꝑ Io. And. ¶ Tertia concluſio. Non debet priuilegiũ adeò ſtrictè interpretari, vt nihil operet̃. Feli. in c. j. de reſcrip. in c. cauſam. eo. tit. col. ix. ¶ Quarta concluſio. Priuilegium ꝙ ſapit beneficium, latiſſimè interpretatur. Io. And. & But. in c. olim. de verb. ſign. ꝑ l. beneficium. ff. de conſti. prin. limita hæc tñ, niſi eſſet beneficium ambitioſum: puta diſpenſatio ſuper pluralitate beneficij, quia tũc ſtrictè interpretatur: imò & Domi. in c. licèt. de tranſla. epiſco. Arch. c. Rodulphus. de reſcrip. ¶ Quinta concluſio. Verba priuilegij Papæ ſunt interpretanda ſecundùm canones, nõ ſm̃ leges. Bal. in l. ſi quando. la j. C. de bo. va. lib. x. ¶ Sexta concluſio. Priuilegium generaliter indultum non includit caſum contra Rempublicam, & ſi includeret, non valeret. Bal. in l. iubemus. C. de ſac. ſanct. eccl. ꝑ illum tex. ¶ Septima concluſio. Priuilegia ſunt interpretanda ſm̃ qualitatẽ perſonæ. Bart. in l. ex militari per illum tex. ff. de milit. teſt.
4 ¶ Quartò quæritur, * vtrum priuilegium continens ius commune aliquid proſit vel operetur? Et ſecundùm Hoſt. dico, ꝙ tale priuilegium aliq̃n datur. de proc. quia in cauſis, & non fruſtra, ſed multis ex cauſis. Primò, q̃a magis ſolet timeri quod ſpecialiter cauetur, q̃ã quod generaliter. xxiij. diſt. c. quanquam. Secundò, quia multi ſciũt talia priuilegia, ignorantes iura cõia. Tertiò, q̃a cùm plerũq; malè iura ſeruentur, ꝑ priuilegia innouatur de treu. & pa. c. ij.
5 ¶ Quintò * quærit̃, * vtrũ priuilegium conceſſum patri trãſeat in filios? Et dicit Pan. in c. licet. de cenſib. poſt Cynum in l. ſecunda. C. de epiſco. & cle. ꝙ priuilegiũ q̃nque cõceditur rõne dignitatis innatæ, q̃nque reſpectu officij ſiue profeſſionis: q̃nque reſpectu neceſſitatis. ¶ Primo caſu trãſit in filios: vt in l. fœminæ. ff. de ſena. nam ſi pater nobilitatur ratione dignitatis, hoc priuilegium tranſit in filios, de quo dic vt no. in l. j. C. de digni. lib. xij. & in d. l. fœminæ, & ibi gl. dat exemplum de vxore, quæ coruſcat radiis mariti, donec ad ſecunda vota trãſiuerit, vt ſi efficiat̃ vxor ſenatoris, efficit̃ nobilis, licet prius eſſet ignobilis, & multò fortius filij nobilitantur ex nobilitate patris. ¶ Secundo autem caſu tranſit in filios legitimos patre viuente. ¶ Sed in tertio, non tranſit in filios, ẽt patre viuente, ſm̃ gloſſ. in d. c. licet. & exemplum eſt in tex. de cæco, q non tenet̃ ad collectas, ſeu munera, ꝑſonalia nec extraordinaria, ſecus ordinaria. Vide ibi ẽt Lud. de Ro. in ſuis ſingula, q dicit ꝙ ciuitas conceſſa vni. non tranſit ad hæredes, ſi ſit variabilis, tranſit verò ſi ſit inuariabilis. l. libertus. §. patris. ad mun. Immunitas etiam conceſſa tibi & filiis tuis, intelligit̃. vt ẽt filij habeant illam viuente patre: vt not. Bar. in l. Gallus. §. quidã rectè. de lib. & poſth. Si ẽt concedo tibi ius hauriẽdi aquam, aut portandi ad fundum, vel vbi vis, ſm̃ Lud. de Ro. hæc ſeruitus nõ tranſit ad heredes, q̃a eſt q̃d perſonale, & nõ reale. de quo vide tex. vnicũ in l. pen. ff. de ſeruitu. prædio. cuius contrarium Bald. dicit ſe reſpondiſſe, ante-
6 quam illum videret. ¶ Sextò * quærit̃, vtrũ priuilegiati ſocius gaudeat eodem priuilegio? Et dicit Pano. in c. quam

 ſit.

ſit.de iudic.ꝙ ſic,quando priuilegium eſſet inutile priuile-
giato,ſi ſocij non gauderent, facit cap.licèt.de priuil.lib.6.
7 ¶ Septimò, * vtrum impetrantes literas familiaritatis à car
dinalibus,gaudeant priuilegio familiarium ? Et dicit Pan.
in c.cùm dilectus. de cleri.non reſid. ꝙ non debent in ali-
quo gaudere,& facit cap.fin.de verb.ſignifi.lib.6.¶ Octauò
8 quæritur, * vtrum priuilegiatus ex aliquo, & nõ vtens eo,
gaudeat priuilegio ? Et dico , vt ſuprà Argumentatio.§.ij.
9 ¶ Nonò * quæritur, vtrum priuilegium eius qui factus eſt
ciuis eo pacto,vt collectas & munera nõ ſubiret,ſit illi ob-
ſeruandum? Et dico ꝙ Panor.in c.peruenit.de immu.eccl.
dicit multa:quæ ibi vide diffuſè,& hîc ſub iſto compẽdio.
¶ Primum.Tale priuilegium,ſecundùm Ioan.And.ibi poſt
Gof.eſt obſeruandum.l.j.C.de his qui ſpon.mu.ſub lib.10.
imò ſecundùm Panorm.eſt irreuocabile,cùm tranſierit in
contractũ,vel quaſi:de quo nota.Bart.in l.quod ſemel.ff.de
decre.ab ordi.facien. ¶ Secundum.Non ſolùm Imperator,
ſed etiã domini inferiores poſſunt ſubditis ſuis talliarũ &
exactionũ immunitatem cõcedere, ſed illi quidẽ ſine præ-
iudicio ciuitatis,ſiue vniuerſitatis in præiudiciũ ſuum,vt ſi
conſueuerunt accipere centũ, & eximunt aliquẽ per decẽ,
jam nõ accipiant niſi xc.ille verò.ſ.Imperator,etiã cũ præ-
iudicio vniuerſitatis, ita ꝙ ſeruandum eſt priuilegiũ vt ſo-
nat,modò conceſſerit motu proprio,nõ ambitione vł im-
portunitate petentiũ.Si aũt vniuerſitas lædatur,ipſius prin-
cipis remediũ eſt implorandum:tñ læſio modica eſt æquo
animo ferenda. Per hoc tñ non derogatur principi, maxi-
mè poteſtati Papæ. ¶ Tertium.Ex his infert primò, ꝙ pri-
uilegium inferioris non præiudicat vniuerſitati , ſed con-
cedenti:ſecus in priuilegio principis. Secundò, ꝙ priuile-
gium concedens immunitatẽ,non valet,niſi motu proprio
concedatur:quod limita niſi in reſcripto ſit appoſita clau-
ſula,tali lege nõ obſtante:quia cùm ſit contra legẽ, nõ va-
let, niſi de ea ſit mentio facta, vt not. Bart.in l.vacuatis.C.
de decurio.lib.10.Tertiò, ꝙ inferior à principe immunita-
tem prædictã poteſt concedere in ſuũ,& non vniuerſitatis,
& à fortiori Imperatoris præiudiciũ,niſi ob nimiã pauper-
tatem:quia tũc officiales ſuper exactione deputati poſſent
facere remiſſionẽ, ſecundùm Bart. poſt gloſ.in l.omnis.C.
de anno.lib.11.¶ Quartum.Decuriores ciuitatis nõ haben-
tis iura principis, ſecundùm Bart.ff.de iur.immun.l.ij.& d.
l.vacuatis,poſſunt dictã immunitatem concedere doctori-
bus & medicis, non autẽ aliis.l.j.C.de decret.decur.lib.10.
ciuitas verò ipſa concedere non põt in præiudiciũ ſuperio-
ris, vt not.gloſ.in d.l.vacuatis, nec etiã in ſui præiudicium
iam ſubditis,vt d.l.ij.& niſi fieret cõceſſio ex cauſa aliqui-
bus, puta doctoribus vel medicis.d.l.j.non ſubditis autem
veniẽtibus nouiter ad habitandũ, poſt,vt in d.l.ij.& l.pen.
ff.de decr.ab ord.fac. Ita diſtinguit Bart.vbi ſ. Sed intelli-
ge in ciuitate nõ habente iura principis, quæ ſicut & pro-
uincia imponere non põt collectas pro vtilitate publica,
vt l.vnica.C.de ſuperindi.lib 10. ſed pro ſua neceſſitate ſic,
vt not.Bart.in d.l.vnica.alia autẽ ciuitas poteſt concedere,
ſicut & Imperator, vt not.in c.ſuper quibuſdã. de verb.ſig.
¶ Quintum. Immunitas à muneribus ſimpliciter ſub gene
ralitate cõceſſa, nulla facta ſpecificatione, neminẽ excuſat
ab oneribus patrimonialibus ſupportandis,nec ab ordina-
riis,ſed ab extraordinariis, ſm Bart.in d.l.ij. & nõ porrigi-
tur ad honores.l.cui muneris.ff.de mun.& hon. ¶ Decimò
10 quæritur,* qualiter priuilegiũ euacuetur & ſit inualidum ?
Et dico multis modis. ¶ Primò ſi fuerit ſubreptitiæ cõceſ-
ſum:qa fauore caret quantũ ad impetrantẽ. de reſcr.literis,
ſ. qđ eſt, qñ impetrans ſuggerit falſam cauſam, ex qua vt
vera datur priuilegiũ.xxv.q.ij.& ſi legibus.¶ Secundò,ſi ſit
cõtra conſtitutionẽ:& de ea nõ facit mentionẽ, de his quæ
ſi.à maio.par.c.cùm nos.& idẽ eſt ſi ſit contra conſuetudi-
nem, & de ea nõ faciat mentionẽ.de conſti.c.j.lib.6.& idẽ
ſi ſit datũ cõtra ſententiã:quia per illud nõ tollitur, niſi de
illa faciat mentionẽ.de fide inſtru.inter dilectos,& not gl.
xxv.q.ij.in princ. Tertiò,ſi priuilegiatus faciat cõtra illud
quod in priuilegio exprimitur conceſſum:quia ipſo facto
ceſſat.de priuil.porro.& c. accipimus. Quartò, ceſſante cã
priuilegij, quia ſi ceſſat, ceſſare debet & illud.de app. ceſ-
ſante. quod Bern. ibi videł limitare, cum aliàs eſt damno-
ſum.xj.q.j.generaliter. Quintò, cùm incipit alicui eſſe ini-
quum, præcipuè ei,in cuius fauorẽ eſt cõceſſum:quia vt dł
in regula, quod ob gratiam alicui cõceditur, nõ eſt in eius
diſpendiũ retorquendũ.de reg.lib.6.de verb.ſigni.quid per
nouale. iuncta gloſ. Sextò, priuilegiũ ſecundũ faciens ple-
nam, ſiue expreſſam mentionẽ de priori. de reſcrip.veniẽs,
ſecundùm Gof.Si verò nõ faciat mentionẽ,nõ tollit illud,
etiã ſi primũ ſit generale, & ſecundùm ſpeciale, ſecundùm
aliquos,ſed Hoſt.tenet contrariũ,& melius,de quo vide in
c.veniens,de præſcri. ſimiliter nec ius cõmune illud tollit,
niſi faciat de eo mentionẽ.de reſcript.cùm ordinẽ. Si autẽ
ſit cõceſſum priuilegiũ cum clauſula,ꝙ non reuocetur,niſi
fiat mentio de eo de verbo ad verbũ, videtur tñ reuocatũ,
ſi in ſecundo cõtineantur pleniſſima verba, vt non obſtan
tibus quibuſcunque priuilegiis, etiã ſi de verbo ad verbum
debeat de illis mentio fieri,&c. ſecundùm Panor.in c.cum
inſtantia.de cenſib.vide ſ.Exemptio.§.xj.Septimò, p con-
cedentis reuocationem.arg.ff.de iud.l.iudicium.quod ſine
cauſa facere nõ debet,ex cauſa tñ reuocari poteſt & debet:
puta,quia aliis ſit læſio enormis,vel quia is, qui accepit,nõ
ſeruat priuilegia ſui ſuperioris conceſſa ſubditis ſuis.eo.tit.
dilecti.& huiuſmodi:vbi not.ſecundùm Hoſt.ꝙ ſi ſuperior
ex certa ſcientia cõfirmauit priuilegiũ conceſſum ab infe-
riori, non poterit poſtea reuocari per inferiorem.xxv.q.ij.
priuilegia. primo & ſecundo, qui addit ex hoc, ꝙ priuile-
gia eccleſiæ conceſſa à rege vel Imperatore,& per Papam
ex certa ſcientia cõfirmata, non põt Imperator reuocare.
Octauò , per propriam & expreſſam renunciationem.de
deci.nuper.quod intellige quantum ad ius tangens renun-
ciãtem tantùm:ſecus ſi tãgit Papã,vel aliũ. Vnde dicit Pan.
in c.ſi de terra.eod.tit.liberum eſſe cuique renunciare pri-
uilegio ſuo,modò nõ tangat ius ſuperioris aut tertij:vnde
priuilegio exemptionis renunciare non põt priuilegiatus
ſine licentia Papæ de arb.cum tẽpore.nec clericus cuilibet
priuilegio ſuo.de foro comp.ſi diligenti. ſimiliter nec ab-
bas ſiue cõuentus, ſm Bart.in c.cum dilectus.de reli.dom.
Nonò,per legitimam præſcriptionem,vt patet ex dictis ſ.
Præſcriptio.ij.de præſcript.veniẽs.in fin.Decimò,per abu-
ſum. xj.q.iij.priuilegiũ.quod exponi poteſt per non vſum,
vel vſum contrarium , ſm Archid. puta ſi priuilegiatus vt
decimas non ſoluat, ſoluit ſicut alij, & exemptus conuen-
tus corã ordinario reſpondet,non allegãs priuilegiũ,vel ſi
allegat,non oſtendens,de quo §.ſequen. Si quis tñ allegat
priuilegium,& nõ ſeruatur, ei, ſecundùm Hoſt.non debet
imputari,non obſt.ff.commodati.l.ad eos,quòd non ſit eo
vſus,vel ſit factum contrarium, niſi forte ſententia feratur
contra eum, ꝙ non appellet.de re iud.c.ſuborta. ¶ Vndeci-
11 mò * quæritur, vtrum priuilegiũ amittatur per vnũ actum
contrarium? Et dicit Pan.in d.c.cum acceſſiſſent,de cõſtit.
in hac materia tot eſſe opiniones, quot capita:ſed ſibi pla-
cere diſtinctionẽ Io.Andr.aliquibus additis. Aut enim pri-
uilegiũ habet tẽpus annexum ſ.quo duret : & ſtandum eſt
tempore

tẽpore determinato.C.de preci.Impe.offe.l.quoties. quod
intellige niſi conueniatur ante tempus.quo caſu dic , vt j.
Quãdoque ẽt habet in ſe cauſam tacitam vel expreſſam:
qua ceſſante , ceſſet , vt ſi ex poſt facto incipit enormiter
nocere,vt in c.ſuggeſtũ.de dec.¶ Aut ſumus extra iſtos ca-
ſus,& tunc diſtingue. Aut eñ conceſſum eſt circa iudicia,
aut circa negotia.¶ Si primum:aut ergo ad agendũ:& du-
rat tanto tpe,quanto durat actio.l.ſi eum.ff.ſi qs cau.§.qui
iniuriarũ,aut ad excipiendũ:& ſic eſt ppetuum, niſi qs de-
prehendał in dolo in nõ excipiendo tpe,quo agitur cõtra
eum. Si verò ſm.ſ.circa negotia:tunc aut datur ad aliquid
operandum,& perditur ſpatio decem annorum,ſi priuile-
giatus eo non vtił.ff.de nundi.l.j. vbi ciuitas perdit priui-
legiũ nundinarum,ſi decennio non vtitur, per quod dicit
ibi Bart.ꝙ eodem modo ſtudium generale perdit priuile-
giũ doctorandi.ꝙ tñ non procedit ſi eccleſiæ confertur, vt
dicetur.¶ Aut datur ad non faciendum:& tunc diſtingue.
¶ Nam ſi aliquid reſeruauit ſibi Princeps , non poteſt pri-
uilegiatus renũtiare priuilegio, niſi quatenus ſingulariter
eũ tangit.de arbit.cum tpe.¶ Si aũt nihil reſeruauit ſibi , ẽt
diſtingue. Aut enim fuit conceſſum priuatæ perſonæ, &
pditur per vnicam contrauentionem.ſ.ſi directè obuiatur
illi:vt eſt caſus d. c. cum acceſſiſſent. ſecus ſi non directè:
vñ priuilegiatus ne ſubeat aliqua munera publica, vel ho-
nores, & ſponte acceptans vnũ,nõ præiudicat ſibi in aliis,
nec ẽt in illo ſi denuò eligał ad illos.C.de excuſ.tut.l. vo-
luntariè.niſi acceptauerit decurionatum: qa ex illo officio
aſſumitur ad alia officia:ideoq; acceptando illud , vř ſibi
præiudicare.Aut fuit conceſſum communi vel eccleſiæ: &
tunc non perditur, niſi legitimò tempore præſcribatur:vt
eſt caſus c.ſi de terra.& c.accedentibus.de priuil.Et eſt rõ,
qa ſingulares perſonæ non poſſunt per contrauentionem
renũtiare priuilegio eccleſię:qa per cõtrauentionẽ perdił
priuilegium ex tacita renũtiatione:quam tacitam renũtia-
tionem validam in priuato quælibet directa contrauẽtio
inducit,ar.c.cũ renuntiatur.xxxiij.q.j.qa complectił con-
trariũ:ſed in eccleſia,ſicut Canonici non poſſent expreſsè
renuntiare priuilegio eccleſiæ conceſſo,ita nec tacitè , vt
no.in c.accedẽtibus.Vñ idem dicendũ in alio , qui ex cõ-
trauentione non poſſet renũtiare priuilegio.Vbi etiam no.
ꝙ ſi priuilegiũ eſt concernens vtilitatẽ eccleſiæ, & Cano-
nicorũ,per vnicam contrauentionem præiudicant Cano-
nici reſpectu ſuæ vtilitatis dũtaxat : ſed reſpectu vtilitatis
eccleſiæ poſſet allegari non eſſe ſublatũ. Et idem dic vbi
dał priuilegiũ reſpectu pluriũ perſonarũ vel rerum : qa li-
cet qs veniat contra vnum,non vř renuntiare contra reli-
12 quum.¶ Duodecimò*quærił, vtrum re deſtructa perdatur
priuilegium illi rei conceſſum? Et dico vt ſ. Ciuitas. §. ij.
13 ¶ Decimotertiò*quæritur , qualiter priuilegium ſit exhi-
bendũ?Et dico , ꝙ priuilegiatus à locorum ordinariis re-
quiſitus in loco congruo,& ſecuro coram aliquibus viris
prudentib⁹,& omni ſuſpicione carentibus,ad hoc p ordi-
narios deputatus,tenet priuilegiũ exhibere integraliter,&
clauſulam,de qua eſt controuerſia,tranſcriptam.c. cũ pſo-
14 næ eo.tit.lib.6.¶ Decimoquartò*quærił, vtrũ ſcriptura, vł
bullatio ſit de eſſentia apoſtolici priuilegij? Et dico , ſecũ-
dum Inno.in c.conſtitutus.de reſcrip.& Archid. & Io.An.
in procemio vj.quòd neutrũ illorum,id eſt, ſcriptura, vel
bullatio eſt de eſſentia eius , tamen ſine bullis ſæpè apud
peritiſſimos probari non poteſt , propter multa abſurda
quæ ſequerentł permittendo probationem per teſtes,apud
quos impoſſibile eſſet ſcire omnem continentiam gratiæ,
& omnem formalitatem : non tñ omnino eſt impoſſibile;

aliàs in nullo priuilegio permitteretur probatio tenoris p
teſtes,quod tamen permittitur.extrà eod.c. cùm olim.el j.
vbi contenta in inſtrumento perdito probari poſſunt per
teſtes,q illud perlegerũt,ſi deponant de tenore , & ꝙ erat
ſine vitio,nec eſt neceſſe probare de veritate inſtrumenti.
Vide ẽt Panorm.in c.noſtra.de reſcri.vbi tenet opinionem
prædictorum,& dicit,ꝙ licet ſcriptura requirał ad proba-
tionem gratiæ,non eſt tñ de ſubſtantia gratiæ, vnde mor-
tuo Papa,qui fecit gratiam,literis nondũ extractis, nõ ex-
pirat gratia:ſed ſucceſſor debet literas dare,facta mẽtione
de prædeceſſore.Ex hoc aũt dicit Bal.& Cal.ꝙ ſi Papa ver-
bo aliquem pronũtiat epm vel abbatem, ꝙ ſtatim eſt eps
vel abbas,licet recipi non debeant pro prælatis,niſi gratiã
probent per literas apoſtolicas,alias tam recipientes , q̃ ſe
ingerentes incurrunt graues pœnas, vt patet per extraua-
15 gantem Bonifa.quæ incipit,iniunctæ. ¶ Decimo*quintò
quæritur,quomodò priuilegium apoſtolicũ, vel alia ſcri-
ptura dicatur falſa?Et dico vt j.Tabellio.§.x. ¶ Decimo-
16 ſextò*quæritur , quando incipiat priuilegium apoſtolicũ,
puta ꝙ aliquis non excommunicetur?Et dicit Gemi.in c.j.
de conce.præb.lib.vj. quoſdam tenere , ꝙ ſtatim bullato
priuilegio, quod quidam intelligunt , quando quis per ſe
vel per procuratorem ad hoc datũ priuilegiũ impetrauit,
qa ex quo concurrit voluntas concedentis, & impetrãtis,
ſtatim habet efficaciã , ẽt ſi tale ius habentes in priuilegio
hoc ignorẽt,qa poſſent eſſe plures. Et Papa in priuilegio
diceret in præſenti per ſe vel per nuntium , prohibemus
omnibus ne qs eum excommunicet,idem eſſet , & ſtatim
effectum habet,qa concurrunt voluntates prædictæ.Si ve-
rò nec per ſe,nec per nuntium impetrat , ſed Papa ꝓprio
motu,vel ad inſtantiam alterius,dicunt,ꝙ niſi appareat de
voluntate contraria concedentis, priuilegiatus nõ gaude-
bit beneficio,niſi poſtquam ad eũ peruenerit.Et idẽ vř te-
nere Innoc.& Hoſt.vide j.Renuntiatio.§.iiij.Quando aũt
pendet lis ſuper validitate priuilegij, vtrum debeat qs pri-
uari poſſeſſione.ſ.Exemptio.§.6.

PROBABILE dupliciter dř,primò vt eſt qđ diuiſum
contra occultum,& eſt illud , quòd per teſtes probari
põt.de quo ſ. Notorium. Secundò vt eſt qđ pertinens ad
opinionẽ.Et hoc dupliciter. Primò vt eſt obiectũ opinio-
nis,creditum, & ſic Ariſt.in j.Topi. dicit, ꝙ probabile dř,
quod videtur omnibus,aut pluribus,aut ſapientibus,& ex
his aut omnibus aut pluribus,aut maximè notis,& proba-
bilibus & præcipuis,& ſecũdò,vt eſt opinionis cã mouens
ad credendũ,& ſic eſt coniectura,vel ſignum probabile. i.
quod videtur omnibus eſſe verum,aut pluribus,aut ſapiẽ-
tibus, &c. Et ſic probabile aliquid redditur apud non ha-
bentem demonſtrationem de aliquo multipliciter. Primò
authoritate omnium hominum,vt ꝙ mater diligit filium,
& ſecundò authoritate maioris partis hominum,vt ꝙ fur-
tum ſit peccatum,& tertiò ſapientũ, vt ꝙ ſpiritus angelici
non ſint in loco.quartò maioris partis ſapiẽtium, vt quòd
anima ſit immortalis.aut quintò præcipuorum , vt quòd
fœlicitas noſtra conſiſtat in intellectu , ꝙ Ariſtoteles tra-
dit.Et idem dic in materia iuris,quò ad doctores Iuriſtas.
Et ſecundùm Cancellarium,quod ſic eſt probabile , dicił
certum moraliter , quia certitudo moralis non contingit
ex euidentia demonſtrationis,ſed ex coniecturis probabi-
libus,groſſis,& figuralibus.Vnde,vt dicitur in primo libro
Ethicorum , indiſciplinati eſt in vnaquaque re certitudi-
nes quærere iuxta exigentiam materię.Æquè enim vitio-
ſum eſt perſuadentem quærere mathematicum & mora-
lem demonſtrantem.

DE PROBATIONE.

1 *Probatio quid, & quotuplex ſit.*
2 *Scriptura librorum antiquorum, an fidem faciat.*
3 *Probationem plenam, an faciant adminicula.*
4 *Priuata ſcriptura, an fidem faciat.*
5 *Epiſtola miſſiua an fidem faciat.*
6 *Æquiuoca an inducant probationem.*
7 *Præſumptiones veriſimiles, an ſufficiant vt procedatur in criminibus.*

PROBATIO ſm Azo. eſt rei dubiæ per argumenta
oſtenſio. quæ diffinitio licet ſm Gof. habeat locũ ſolũ
in his, quæ probantur per diſputationis inſtantiam : tamẽ
ſi per argumenta intelligamus media, quibus probatur, eſt
bona, etiam in materia iuris. Et regulariter probatio in-
cumbit aſſerenti. vj. q. v. c. fin. & in l. ij. ff. de proba. ¶ Primò
1 verò* quæritur, quotuplex eſt probatio? Et dico, ꝙ in ge-
nere eſt triplex. Prima. ſ. euidentiſſima. i. per priuilegia, vel
inſtrumenta indubitata, ſicut in ſimili dicit text. in c. pia. de
excep. lib. 6. Secunda euidens & clara, quæ fit per teſtes, vł
facti euidentiam. de coha. cle. tua. & ij. q. j. ſcelus. & in c. j. &
ibi gl. Tertia minus euidens, quæ fit per coniecturas. de
præſump. afferte. In ſpecie autem ſunt multò plures. Pri-
mò enim fit per aſpectum, vt in notorio, quod probatur ꝑ
facti euidentiam. de accu. euidentiam. de proba. propoſui-
ſti. ff. de vẽt. inſp. l. j. In atroci etiam iniuria fit per aſpectũ.
ff. de iniu. l. ij. Secundò fit per teſtes plures, vel etiam per
vnum cum aliis præſumptionibus vehementibus. Tertiò
per inſtrumenta. Quartò per confeſſionẽ. De his quatuor
in d. c. cùm ad ſedem. de reſt. ſpo. Quintò per ſcripturã an-
tiquorum librorũ. c. cũ cauſam. eo. tit. de quo j̃. §. ſeq. Sextò
per violentam præſumptionem. xxxij. q. j. dixit dominus.
Septimò per famã cũ aliis præſumptionibua. c. tertio loco.
eo. ti. & vicini fama probationẽ facit. de frig. & male. c. vlt.
& per famã cũ vno teſte. de proba. ſicut. quod tamen non
ſufficit ad condemnandum de crimine, ſm Bar. de teſt. ve-
niens : qa in criminibus debent eſſe probationes apertiſſi-
mæ, & meridiana luce clariores, ſecus in cauſa ciuili. C. de
prob. l. vlt. Octauò per iuramentũ. de ſent. exc. ſi verò. ¶ Se-
2 cundò* quęrit̃, vtrum ſcriptura librorum antiquorũ fidem
faciat? Et dicit Pan. in c. cũ cauſam. de proba. ꝙ ſic, ſm Io.
And. & Hoſt. in libris reſeruatis in cuſtodia publica, & fi-
delibus, pro quo facit c. ad audientiam. de reſcrip. & ibi
Doc. ꝙ ſatis faciunt fidẽ, ſi reperiunt̃ in camera cardnalis,
vel epĩ, ꝙ Pan. non admittit indiſtinctè: quia ſi epiſcopus
prætendens aliquod caſtrum eſſe eccleſiæ, hoc ſcripſerit
in libro, detento deinde multo tempore in eius camera,
non pp hoc probabit̃ dominium caſtri cum grauiſſimo
præiudicio poſſeſſoris, contra c. inter dilectos. de fid. inſtr.
vbi non credit̃ antiquiſſimis eccleſiæ priuilegiis, ſi ſigilla
conſumpta ſunt, aut aliàs enormẽ fracturã patiunt̃. Vñ vbi
agit̃ de nullius præiudicio, fidem faciunt dictæ ſcripturæ,
aut ẽt lapides : qa tunc ſufficiunt probationes non plenæ,
ſicut ſi dubitatur, vtrũ eccleſia ſit conſecrata, vł infans ba-
ptizatus. Et idõ vbi factũ eſt antiquiſſimũ, & agit̃ de modi-
co præiudicio, vt ꝙ iſte epiſcopat⁹ habeat velle. ar. optimũ
ex d. c. cũ cauſam, & põt dici ibi expreſſum, cũ non dicatur
ibi de libris repertis ſub cuſtodia publica & fideli : ſed in-
diſtinctè ꝑ libros antiquos. Qñ aũt agit̃ de magno pręiu-
dicio: tunc aut eſt talis liber, vel ſcriptura, cui à noſtris an-
tiquis communiter creditũ eſt: vel reperit̃ in loco, vbi ſo-
lum authenticæ ſcripturæ ſeruant̃, & plenã fidem facit, &
eſt tex. in d. c. ad audientiam. aliàs aũt facit adminiculũ, ſeu
præſumptionem, ſed non plenam probationem. ꝙ probat̃
à contrario in d. c. ad audientiam. & fuit de mẽte Inn. ſuper
rub. de cõſec. eccl. dicit ẽt gl. in d. c. cũ cauſam. ꝙ credit̃ in-
ſtrumento ꝓducto ex archiuo publico. i. loco, in quo repo
nuntur publicæ ſcripturæ, & ꝙ credit̃ ſcripturæ ſculptæ in
columna vel lapide, quod Pan. intelligit in non tẽdentib⁹
in alicuius pręiudicium, nam aliqñ faciunt plenam fidem:
aliqñ adminiculantur ſecũdùm qualitatem loci, vbi repe-
riuntur, & quantitatem præiudicij, de quo vide in l. monu-
mentorum C. de relig. & ſump. fun. vbi monumẽtorũ ſcri-
3 pturæ proprietatem nõ probant. ¶ Tertiò* quęritur, vtrum
adminicula non probãtia plenè, coadunata faciãt plenam
probationem? Et dicit gl. vbi s̃. ꝙ ſic. Sed contra hoc arguit
ibi Pan. qa ſingulares teſtes nihil probant. de proba. licet.
& multa imperfecta non faciunt vnũ perfectum. diſ. xxiij.
quorũdam. cum gl. Soluit aũt ſic: Nã ſi probationes diuer-
ſæ tendant ad vnum, ſunt commiſtibiles: & ſi ſunt ſufficiẽ
tes ad iudicis animũ inducendum ad plenam credulitatẽ,
inducunt ẽt plenam probationem: & hoc ſiue ſint eiuſdem
generis, ſiue diuerſi, & vnus teſtis cũ fama: iuxta not. in c. j.
de appel. & idem in aliis præſumptionibus de adminiculis
cũ vno teſte de viſu, vel pluribus, & credulitate. Si verò tẽ-
dunt ad diuerſa, nõ ſunt commiſtibiles: exemplum in ſin-
gularibus teſtibus, & idem ſi aliq teſtes deponãt de mutuo,
ſed nõ perfectè, aliq de confeſſione mutui, & nõ perfectè,
vt nõ cõiungantur ad faciendam plenam probationẽ: quia
mutuum & cõfeſſio ſunt diuerſa, nec tendũt ad vnũ totum
faciendum, cùm ſæpe ſit vnum ſine reliquo. vide ibi, & s̃.
4 Inquiſitio. j. §. x. & xj. ¶ Quartò* quærit̃, vtrum faciat fidẽ
priuata ſcriptura, quæ ſcribitur inter præſentes, & vocatur
apodiſſa? Et concludit Pa. in c. ij. de fide inſtr. ꝙ ſic, ſi habet
ſubſcriptionem partium aut teſtium : ſecus ergo ſi tm̃ ha-
beat ſubſcriptionem partium aut teſtium, aut nullũ iſtorũ,
& nõ dẽt continere diem, locum, annos domini, & hmõi,
ſecũdùm Bart. in l. cum tabernam. §. idẽ quæſiuit. ff. de pig.
quod limitat Pan. qñ agitur ex ſolo præiudicio ſcribentis.
5 ¶ Quintò* quæritur, vtrum litera miſſiua. i. epiſtola ad ab-
ſentem, aut libri rationum mercatoris faciant fidem? Et
6 dico vt Pan. in d. c. ij. vide ibi. Sextò* quæritur, vtrũ æqui-
uoca inducant probationem? Et dico, ꝙ non: quia hoc non
probat eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe. de tranſl. præla.
c. ij. & in l. neque natales. C. de prob. facit quod not. Pa. in
c. illud quoque. de præſump. vbi datio annuli quandoq; ſi-
gnat inueſtituram, vt c. ex ore. de his quæ fiũt à maio. par-
te c. quandoque dationẽ libertatis. C. de iur. au. annul. l. ij.
qñque contractum matrimonij. xxx. q. v. fœminæ. qñq; eſt
ſignũ dignitatis: vt in c. clerici officia. de vita & hon. cleri.
Et ideo arguere ad vnum ſolum, non valet. Septimò quæ-
7 ritur,* vtrum in criminibus poſſit procedi per veriſimiles
præſumptiones? Et dico, ꝙ non ad condemnationem, ſed
ſolùm per violentas, vt dictum eſt s̃. in princ. quod tamen
fallit in crimine ſimoniæ. de ſimo. ſicut. & c. cum cõtuma-
cia. de hære. lib. 6. & in l. j. C. de hæret. Quomodò aũt per
præſumptiones veriſimiles. i. probabiles procedatur ad in-
quiſitionem, & torturam s̃. iudicium. per totum.

¶ PROCVRATIONES. vide j̃. Viſitatio.

PROCVRATOR largè, & ſm Canones dicitur om-
nis adminiſtrator. j. q. ij. ſaluator. ſed per ea quæ tradũ-
tur in eius conſtitutione reſtringatur ad aliquid : ſed ſm
leges, & Canones propriè procurator eſt, qui aliena ne-
gotia mandato ſibi à domino facto gerenda gratuitè ſu-
ſcipit, plura, vel vnũ. de neg. geſ. l. iij. §. negotia. Et dr̃ man-
dato à dño, & c. ad excludendum tutorem, vel curatorem,
collegia, & prælatos eccleſiæ, qui procuratorem non poſ-
ſunt

ſunt inſtituere, ſed actorẽ vel ſyndicũ, q inſtituit̃ ab vni-
uerſitate, vel à nõ vero dño. Et gratuitè: quia ſi interuenit
merces, eſt locator operũ. Sed intellige, ꝙ non põt paciſci
de quota: poteſt tñ accipere ſalarium. Differt autem ab ad-
uocato: quia ille cauſam præſentis, iſte verò abſentis per-
tractat: vterque tamen dicitur poſtulare. Vide etiam ſuprà
Oeconomus. ¶ Sed nota, ꝙ procurator paſſus damnum
eundo pro dño, puta quia ſpoliatus eſt à latronibus, non
ſubleuatur à dño de neceſſitate, ſm Pan. in c. cùm pro cã.
de procu. & videtur text. in l. inter cauſas. §. non omnia. ff.
mandati, quia hæc ſunt extrinſeca mandata, & caſui for-
tuito imputanda. Secus in ſociis : quia vnus imputat alteri
damna contingentia occaſione ſocietatis. l. cum duobus. §.
quidam ſagariam. ff. pro ſocio. Secus ẽt in expenſis quas
fecit, eundo, redeundo, & ſtando pro cã, etiam ſi à princi-
pio de eis nihil dictum ſit: & etiam quantuncũque volun-
tariè aſſumpſerit mãdatum. Si autem principaliter iret aut
ſtaret pro ſuis negotiis, petere non poteſt, niſi ꝙ expedit
pro cauſa. De hoc s̃. Mãdatum. §. 6. Eſt autem duplex pro-
curator. ſ. ad iudicia, & ad negotia. Primus non poteſt aliũ
conſtituere, niſi poſt litis cõteſtationem: alius hoc poteſt
libere, de procu. c. j. lib. 6. Item primus nõ datur, niſi maior
xxv. annorũ, alius verò poſt decimumſeptimum, de pro-
curato. qui generaliter. lib. 6. Item habetur tertia horũ dif-
ferentia in c. ex parte decani. de reſcri. Non poteſt autem
eſſe procurator, ſm Arch. poſt Ala. minor dicta ætate, nec
furioſus, nec infamis, ſurdus, mutus, accuſatus de crimine,
ſeruus, excommunicatus, vel conſtitutus ab excommuni-
cato: ſi tamen eſſet occultum, teneret. de procura. auditis.
nec regularis, niſi in caſu ſui monaſterij iubente prælato.
de procura. cùm religioſus. in clem. nec clericus in quoli-
bet gradu conſtitutus quo ad ciuiles cauſas, niſi pro miſe-
rabilibus perſonis, ſm Hoſt. ſecus in ſpiritualibus. ¶ Quã-
uis autem regulariter à ſolo domino procurator inſtitua-
tur: adminiſtrator tamen eccleſiæ, licet non ſit dñs, poteſt
procuratorem inſtituere, ſm Sum. Ang. de proc. petitio.
Sed intellige de procuratore largè, puta ſyndico vel acto-
re, vt ibi. & limita vt Pan. in c. edoceri. de reſcr. ¶ Sunt au-
tem quidã actus, qui per procuratorem explicari nequeũt:
vt pœnitentia. de pœn. diſt. j. quem pœnitet. & reſponſio
in baptiſmo quantum ad adultum. de conſ. diſt. iiij. cùm ꝓ
paruulis, vt ſuſceptio cuiuſlibet ſacramenti, & generaliter
omnis actus expreſsè exceptus à iure : omnis autem alius
per procuratorem poteſt explicari. l. j. §. vſus. ff. de proc. &
in regula, poteſt quis. de reg. iu. in 6. Excipiuntur aũt aliq.
ff. eo. & ſimiliter in vj. in c. quia ad agendum. iuncta gl. De
ſalario procuratorum. j̃. Tabellio. §. 6.

PRODITIO, auaritiæ filia, eſt deceptio contra fidem
datam vel debitam, in damnum alicuius. ¶ Primò aũt
quæritur, vtrum ſubditus domini iniuſtè poſſidentis ciui-
tatem aut caſtrum, vel alius, peccet, ſi occultè operet̃, vt ta-
le qd iniuſtè poſſeſſum reuertat̃ ad dominum verum? Et
dicit Archid. ꝙ ſic, & mortaliter, ſi hoc facit cupiditate vel
odio. ar. j. q. j. fertur, non tñ tenetur reſtituere : qa proprio
dño rem ſuã reſtituit. Si verò facit zelo iuſtitię totaliter vł
ſaltem principaliter, non peccat, quia quilibet dẽt proxi-
mum iuuare ſicut in perſona, ita & in rebus : & hoc ſi cre-
ditur veriſimiliter, ꝙ alter verus dñs non habebit per ſu-
periorem vel alium : nec creditur veriſimiliter ſequi mors
aut ſcandalum, ꝙ rarò accidit: ideoq; nec conſulendũ, nec
prædicandum eſt. ¶ Secundò quærit̃, vtrum hoſtem capi-
talem alicuius domini vel ciuitatis iniuſtè bellantem liceat
proditoriè occidere, puta veneno, vel huiuſmodi? Et dicit
Arch. ꝙ hoc nõ licet priuato facere, nec ad hoc priuatum
inducere: licèt poſſit qs vti malo. i. peccato priuati ad hoc
parati. Vide Archiepiſco. ij. parte. tit. j. c. xxij. vide etiam j̃.
Secretum. & j̃. Seditio. §. iiij. & j̃. Tyrannus.

PROFESSIO generaliter & largè eſt omnis cõfeſſio,
à profitendo: ſicut profitetur ius canonicum, qui fatetur
ſe canoniſtã. Propriè aũt eſt qua qs fit religioſus, vt qa qs
promittit obedientiam ſuperiori. Propriiſſimè autem eſt,
qua quis fit religioſus propriè : vt puta quis promittit ex-
preſsè vel tacitẽ obediẽtiam, paupertatẽ, & caſtitatẽ in ali-
qua religione approbata. Vide j̃. Religio ſextò, per totum.

¶ PROMISSIO, vide s̃. Pactũ, in pr. & §. iij. ac iiij.
& s̃. Pollicitatio.

PROPRIETAS propriè eſt dominium. Vide j̃. Reli-
gio, ſextò. §. vj. & Pan. j. de cauſ. po.

PROXENETA eſt perſona media inter contrahentes
ſeu contrahere volentes, concilians : & in ſponſalibus
dr̃ paranymphus. Vtrum autem talis teneat̃ reſtituere, ſi
conduxit vſurarium contractum: vide Inn. & Ioan. And. in
c. Michaël. de vſur. gl. & Arch. xlv. diſt. ſicut non ſuo. & dic
vt j̃. Reſtitutio. iij. §. xj. Vſura. vij. §. iij. Vtrum autem talis
compelli poſſit ad teſtimonium in contractu, in quo me-
diauit? Dic ꝙ ſic, vtraq; parte conſentiente. auth. de reſt. §.
qm̃ verò. coll. viij. vtraq; aũt parte contradicente non ad-
mittitur. Contradicente verò vna, & alia volente, cõpelli
non põt, volens tñ teſtificat̃: ꝓ quo vide gloſſ. in verbo, ci-
uiliter. c. j. de teſti. lib. 6. & in c. delictorum de teſti. cog.

¶ PROTESTATIO, j̃. Recuſatio.

¶ PROVINCIA dicitur propriè, quæ habet decem
vel vndecim ciuitates, & vnum regem. vj. q. iij. ſcitote.

¶ PVBES, à pudentia corporis dictus. xx. quæſt. ij. &
de ſpon. pubes, hodie eſt maſculus xiiij. annorum, & fœ-
mina xij & s̃. Impubes.

PVBLICVM differt à communi, quod competit &
brutis, quia publicum dicitur quod eſt in vſu hominum
tm̃, vnde dicitur quaſi populicum, & dupliciter dicit̃. Vide
ſuprà Notorium, & s̃. Occultum.

PVNITIO nunquam eſt ſine cauſa, licet aliquando
ſit ſine culpa de reg. iur. ſine culpa. lib. 6. Vide s̃. Pœna & s̃.
Correctio, & j̃. Scandalum.

PVPILLVS, j̃. Tutela, per totum.

DE PVRGATIONE.

1 *Purgatio quid, & quotuplex ſit.*
2 *Purgatio canonica quando indicenda.*
3 *Purgatio an ſit ſemper recipienda, ſi eam offerat infamis.*
4 *Purgatio coram quibus fieri debeat, & cum quibus. num. 5.*
6 *Iuramenti forma in purgatione.*
7 *Purgationis quis ſit effectus.*

PVRGATIO ſonat reductionem vilium ſordiũ de ali-
quo, & quantũ ad peccata dupliciter fit, ſcilicet, quantũ
ad Deum per ſacramenta quo ad culpam & pœnã, & ꝑ tri-
bulationẽ & ignem purgatorij quo ad pœnam, vel ẽt cul-
pam venialem, quæ in purgatorio remittitur, & quantũ ad
homines. Et iſto modo de ea intendimus, & ſm Rayn. eſt
de obiecto crimine innocentiæ oſtenſio. ſ. per iuramen-
1 tum, vel alio debito modo, ſecundum Gofr.* Primò ergo
quæritur, quotuplex ſit purgatio? Et dico, omiſſa Moſai-
ca, de qua Nume. v. quæ erat ceremonialis, in nouo teſta-
mento eſt duplex Prima. ſ. vulgaris. i. à vulgo diabolico
inſtinctu adinuenta, vt quæ eſt ferri candentis, aquæ bul-
liẽtis, duelli, & huiuſmodi, quæ prohibetur ſub pœna pec-
cati mortalis. ij. q. v. Mennam. & c. conſuluiſti. & c. mono-
machiam. & de pur. vul. per totũ, qa eſt contra illud Deu. x.

Non tentabis dominum Deum tuum, vt in d.c.monoma-
chiam, & xxij.q.ij.quæritur. Vide ĵ.Tentatio. Et ſimiliter
prohibetur ea,qua datur corpus Chriſti ad probationem,
vt c.ſæpe.ij.q.iij.& ſecundùm S.Tho.in iiij.diſt.ix.art.vlt.
& iij.q.lxxx.Secunda dicitur canonica,à iure ſcilicet cano-
nico adinuenta.ij.q.v. ferè per totũ: quæ fit aliquando per
ſolũ iuramentũ ipſius infamati coram ſuo iudice:aliquãdo
etiam per iuramentũ teſtium cõpurgantium, extrà eo. per
2 totum. ¶ Secundò * quæritur, quando ſit indicenda pur-
gatio canonica? ¶ Et dico, ꝙ indici debet primò qñ quis
laborat infamia publica:& non poteſt conuinci:vel etiam
non accuſatur,extrà eod.inter alia.Sed limita,ſi infamia ſit
apud bonos & graues viros, & nõ ſit orta à detractoribus
aut malis.xj.q iij.in cunctis.nec ab inimicis,extrà eo.c.pen.
Vnde ſicut dicit Archid.ſola illa infamia inducit purgatio-
nem,quæ ex probabili pręſumptione orta eſt,propter quã
iudex ad purgationẽ compellet etiã nullo denunciante, vt
not.x.q.v.preſbyter. ¶ Secundò quãdo fit inquiſitio de cri-
mine:ſi teſtes, per quos inquiſitio procedit,probant ſemi-
plenè, extrà eod. in te:quod limita qñ per eorum dicta ſit
ſuſpicio cõtra reum:aliter non.d.c.preſbyter.in gl. ¶ Ter-
tiò quando quis eſt accuſatus,& nõ eſt plenè probatum,&
remanet ſuſpicio ex ipſo proceſſu ſuo epiſcopo aut ſacer-
dotibus, aut viris honeſtis.ij.q.v.omnibus, etiam ſi rema-
neret ſuſpectus ſoli iudici,ſecundũ Sum.Confeſ.poſt Ray.
Sed intellige ſuſpectus vehementer. arg.c.inter ſolicitudi-
nes,extrà eod. & idem eſt ſi in iudicio ſponte ſe de aliquo
ꝓdiderit,& deindę laborat ſuſpicione veriſimili, extrà eo.
ſi quis de gradu. Inquiſitio. j. §. viij. ¶ Quartò ad dictum
vnius,etiam mulieris,ſi ex hoc apud graues infamia reſul-
tat.de adult.& ſtup.ſignificaſti.Si verò non ſit infamis,nec
inquiſitione ſemiconuictus, nec accuſatus,nõ poteſt iudex
ex ſua ſuſpicione indicere purgationẽ etiam veriſimili, ſ͠m
Rayn.Sum.Confeſ. & Piſa. & Suppl.quia.ſ.hoc nullo iure
cauetur:& ſi hoc dicatur poſſe,aperitur via ad omnem vin
dictam prælatis: quia poterunt pro libito dicere ſe habere
ſuſpicionem vehementem:vnde malè Sum.Ang. & Roſel.
concedunt,ꝙ veriſimilis ſuſpicio etiam ſine infamia ſuffi-
ciat: quia oportet, ꝙ adſit infamia publica,vel ſaltem quæ
eſt in publico iudicio,vel in inquiſitione,& c.ſi qs de gra-
3 du.quod allegãt,eſt in contrariũ,vt patuit. ¶ Tertiò * quæ-
ritur,vtrum purgatio ſit ſemper recipienda,ſi illam offerat
infamis? Et dicit Arch.poſt Rayn.quòd non,duplici caſu.
Primò,cùm crimen eſt notorium. Secundò,quando adeſt
accuſator offerens probationem, extrà eod. c.ij. & c. cum
4 dilectis. ¶ Quartò * quæritur,coram quibus purgatio fieri
debet? Et dico,quòd debet eſſe in publico ſi quis infama-
tus eſt apud populũ:vel coram clero,ſi apud clerũ,& vtro-
que caſu corã iudice. xxiij. diſt.illud. xxij.q.v.de crimine.
ij.q.iiij.omnibus. Si autẽ non fuerit corã iudice,vel ſi fue-
rit vulgaris,etiam ſi reus fuerit abſolutus,tenebitur nihilo-
minus iterum canonicè ſe purgare, extrà eo.ex tuarum, &
5 c. cùm dilectis,ſecundùm Rayn. ¶ Quintò * quæritur,cum
quot & qualibus debeat quis ſe purgare? Et dicit Rayn.ꝙ
hodie compurgatorũ numerus traditur boni iudicis arbi-
trio, ſecundùm quod infamia vel crimen ſunt magis aut
minus grauia.ij.q.iiij.preſbyter. & c.omnibus, in fin. ſicut
Innoc. in decano ind xit.xiiij. ſui ordinis, extrà eod.inter
ſolicitudines,& cuidã epiſcopo duos tantùm abbates,extr.
eod.cùm in iuuentute, & facit de accuſ.cùm Pan. Debent
autem compurgatores eſſe eiuſdẽ ordinis,ſiue dignitatis ſi
haberi poſſunt d.c.inter ſolicitudines: aliàs, puta, quia illi
ſunt inimici, ſint ordinis inferioris, vel etiam laici.ij.q.v.ſi
legitimi,& d.c.omnibus,in fin.imò etiam cum mulieribus
religioſis & honeſtis põt quis ſe purgare.xxviij.q.ij.in x.&
debent eſſe viri catholici vita probati, & gnari conuerſa-
tionis eius,etiam tranſacto tempore,non ſolũ in præſenti.
6 d.c.inter ſolicitudines. ¶ Sextò * quæritur, quæ ſit forma
iuramenti in purgatione? Et dico quòd ſe purgans iurabit
ſe tale quid nõ feciſſe, nec mandaſſe, nec conſuluiſſe, nec
fauiſſe ei,aut dediſſe authoritatem. diſt.50.ſi quis viduam.
Poteſt addi,nec ſuo nomine factũ ratum habuiſſe.de reſti.
ſpol.cùm ad ſedem. Compurgatores verò iurabunt ſe cre-
dere quòd verum iurauit,extrà eod.quoties.Forma autem
Gofr.ſcilicet, ꝙ infamatus iuret ſę immunem à tali crimi-
7 ne,reprobatur,extrà eod.c.fin. ¶ Septimò * quæritur, quis
ſit huius purgationis effectus? Et dico,quòd ſi quis ſuã pur
gationem ritè perfecerit, iudex ſinę mora relaxabit ſuſpen
ſionem,ſi præceſſit,& ab infamia criminis abſoluere,& eſſe
enunciare debet boni teſtimonij, extrà eod.ex tuarum. Si
verò in purgatione defecerit: ſi fuerat accuſatus, punietur
tanquam conuictus,de ſimo.de hon.& c.inſinuatum.& de
accuſa.cum Piſa. Si verò præceſſerat inquiſitio,aut denun-
ciatio,pœna erit arbitraria,ſecundùm Gof.& Hoſt.& Pan.
in cap.accedens,de accuſat.Similiter ſi nullus dictorũ mo-
dorum agendi præceſſit,ſed ſolùm propter infamiam pur-
gatio fuit indicta, punitur extraordinariè:& eſt caſus cap.
ſignificaſti.de adult.& ſic illud intellige.Et aduerte,ſecun-
dùm Innoc. quòd cùm iudex hoc caſu procedat ex præ-
ſumptione, debet multum temperare ſententiam, vt not.
in cap.afferte.de præſump.

PVRGATORIVM eſt locus expiandæ pœnæ debitæ
peccato,vel expiandi ipſum peccatũ veniale poſt hanc
vitam,vbicunq; ſit,ſiue ſub terra,vt regulariter,ſiue in hoc
noſtro hemiſphærio, vt patet per ea quæ Gregor.refert in
Dial. geſta ad thermas Angulanas. Purgatorium autẽ eſſe
puta per illud 2.Machab.12. Sancta & ſalubris eſt cogita-
tio,&c. quod nec de beatis, nec de damnatis poteſt intelli-
gi. Et ſecundùm S.Tho. & alios Theologos ibi purgantur
peccata venialia quo ad culpam & pœnam:mortalia autem
quo ad pœnam tantùm, quando in hac vita non fuit ſuffi-
cienter expleta,licet fuerit culpa deleta.Vtrum autẽ poſſit
per Papam euacuari, vide ŝ.Indulgentia, & Papa.§.vj.

PVRIFICATIO mulierum poſt partum non eſt ne-
ceſſaria: vnde non peccant,ſi ex deuotione voluerint
eccleſiam intrare gratias redditur æ: licet earum deuotio
non ſit improbanda, ſi ex veneratione aliquandiu volue-
rint abſtinere, extrà eod.c.vno. Vtrum autem ſit mortale
viro vxorem ante dictãm purificationem cognoſcere: dic
quòd non, licet ex conſilio debeat abſtinere, ſecundum
Ray.& Verucc.diſt.v.ad eius.xxxiij.q.iiij.ſi cauſa.

PVSILLANIMITAS magnanimitati per defectum
opponitur,dum quis recuſat tendere in illud,quod eſt
ſuæ potentiæ commenſuratum: & ſic eſt peccatum, &
tale, qualis eſt obligatio ad illud,in quod quis tendere re-
cuſat, puta mortale, ſi ſit præceptum vel prohibitio: vel
veniale ſi ſit conſilium ſolum,vide ij.ij.q.ciij.

QVASI ſententia eſt,ſi quis in iudicio confiteatur ſe
furem:ſecus ſi extrà, licet per hoc poſſit exponi tor-
turæ,vt not.Bart.& glo.in l.c.v.ff.de adult.& refert Panor.
in c.ſi quis de gradu.de purg.cano.

¶ QVARTA funeralis, ŝ.Canonica portio.de Fal-
cidia verò & Trebellianica, ŝ.Legitima.

DE QVÆSTVARIIS.

QVÆSTVARII à quæſtu dicti,largè ſunt oẽs actu
mendicãtes:propriè autem & iuridicè loquẽdo ſunt
qui pro eleemoſynis diſcurrunt.ſ.non habendo certã diœ-
ceſim, vt S.Ant.vel Bernardi,& huiuſmodi,quos nunc vo-
cant Ceretanos,& de his intendimus. Hi prohibentur ac-
ceptari, niſi literas veras apoſtolicas, aut diœceſani oſten-
dant.de pœn.& remiſ.c.cũ ex eo.vbi etiã ponitur forma li-
terarũ,& ſi habẽt literas apoſtolicas, nõ debẽt admitti,niſi
prius per ep̃m examinati,cle.abuſionibus.de pœni.& rem.
& generaliter quoties literę ſunt ſuſpectæ,nõ tenentur eos
ſacerdotes admittere, ſed poſſunt ep̃m conſulere, ſecũdùm
Pan.in d.c. cùm ex eo. imò etiam tenentur:quia adhuc nõ
habent literas veras in cõſcientia ſuſpicantiũ.Et ideo ſolẽt
ep̃i ſtatuere, ne vlla litera apoſtolica ſine ſuo ſcitu admit-
tatur:quod tamen ſi facerẽt in fraudẽ,puniuntur. de priui.
dilecti & c.quanto. Et procedũt hæc, etiã ſi ſint exempti.
de priuil.tuarum.& poterunt ab ordinariis puniri,ſi publi-
cè delinquant,vt ibi in cle.ij.de pœn.& remiſ.Sed intellige
qñ volunt petere nomine hoſpitaliũ aut monaſteriorum:
ſecus pro ſeipſis, quia ſine literis poſſunt admitti. Admiſſi
verò non ſunt permittendi prædicare: nec petendo elee-
moſynas poſſunt aliquid ꝓponere,niſi quod in literis con
tinetur.d.c cum ex eo.& de hæret.vt officiũ,lib.6. & d.cle.
abuſionibus. Et ſi in eorũ literis continetur, ꝙ recipiantur
charitatiuè in locis religioſis, vt fideles ad eorũ exhorta-
tionem vocẽtur:tñ clerici nõ tenentur ad hæc inuiti: quia
quantũ ad hæc literæ ſunt reuocatæ per extrauag Cle.iiij.
Debent etiam eſſe modeſti & diſcreti, & non hoſpitari in
locis incõgruis, nec inutiles expẽſas facere,nec portare fal
ſæ religionis habitũ, aut indulgentias vel alia mendacioſa
ꝓponere, vt in d.cle.abuſionibus. & d.c.cũ ex eo.alioquin
ep̃s põt eos punire tanquã excedẽtes in eius territorio,etiã
ſi ſint excepti,vt dictũ eſt.Et ſi propter eos impediretur in-
quiſitionis officiũ,poſſent per inquiſitores à prædicatione
compeſci.de hæret.vt officiũ,lib.6. ¶ Ex prædictis etiã pa-
tet quomodo debet aduerti ad literas eorum, qui ſe dicunt
Iudæos baptizatos, aut Chriſtianos expulſos à Turcis, vel
huiuſmodi:quia plerunq; ſunt infideles,& viri nequiſſimi,
& ſunt occaſio, ꝙ fideles nõ ita miſereantur veraciter in-
digentibus.Quæſtus dicitur omne, qđ ex opera cuiuſcun-
que deſcendit.ff.pro ſoc.l.quæſtus,vbi gloſ. id eſt,lucrum.

DE RATIOCINIO.

1 *Ratiocinio reipub. obligatus an poſſit ordinari, & quid de priuato. num.2.*
3 *Ordinari an poſſit curam vel tutelam adminiſtrans.*
4 *Pignoris cauſa obligatus an poſſit promoueri.*
5 *Vſurarij filius an poſſit promoueri.*

RATIOCINIVM eſt redditio rationis ex admini-
ſtratione reipublicæ vel priuatæ. Sunt enim quædam
ratiocinia publica, quibus obligantur officiales curiæ ex
adminiſtratione rerũ ad rempub.pertinentium.C.de epiſc.
& cle.l.officiales.& quædã priuata, quibus homines obli-
gantur ex adminiſtratione rerũ priuatarũ,vt tutores,cura-
tores,actores.procuratores,executores.de oblig.ad ratioc.
1 c.vno. ¶ Primò * ergo quęritur, vtrum obligatus ad ratio-
cinia reipublicæ poſt adminiſtrationẽ poſſit ordinari? Et
dico, quòd nõ ante redditã rationẽ, ſi obligatus eſt ex ad-
miniſtratione quam geſſit.diſt.lj.præterea.ſi verò aliàs eſt
debitor reipublicę.puta ex mutuo vel alia cauſa:ſecus,quia
non prohibetur promoueri.C.de epiſc. & cle.l.quiſquis e-
2 meritis.ff.de mun. & hono.l.reſcripto. ¶ Secundò * quæri-
tur, vtrum obligatus ad ratiocinia perſonæ priuatæ poſſit
promoueri? Et dico,ꝙ quidam indiſtinctè dicunt,vt Sum.
Angel.quòd non,ſi tenetur de dolo & fraude,& conſtat,ſi
verò conſtare non poteſt,vel tenetur ex alia culpa, poteſt
promoueri,nihil allegans,ſed melius Sum.Roſ. poſt Ray.
& Archid.diſtinguit, ꝙ finita adminiſtratione, ſi adhuc ſit
obligatus ad ratiocinia,& mouetur ei quæſtio de dolo, ꝓ-
moueri non poteſt ante deciſam litem.diſtin.lxxxj.tantis.
debet tamen taxari tempus,intra quod quæſtio decidatur.
Similiter nec ſi non moueatur quęſtio,ſed tñ manifeſtũ ſit
eũ teneri de dolo,ſed ep̃s ex officio ſuo repellet eum,ſicut
quemlibet crimino ſum ſeu infamem.vj.q.j.c.infames,aliàs
ordinari non prohibetᷣ,vt ſi quæſtio moueatur de alia cul-
pa,& non ſit manifeſtum eum teneri de dolo.Sed vlterius
Arch.dicit prædicta procedere in obligatione perſonæ pri
uatæ non miſerabili,vt in tutore,curatore, & procuratore,
ſed obligatus ex adminiſtratione pro pſona miſerabili ſe-
culari, vel pro perſona eccleſiaſtica, talis non impeditur à
promotione, ſi aliud nõ impedit, vt ſi eſſet manifeſtus do-
lus in adminiſtratione:vel aliud,quia ad tales adiuuandum
omnes tenentur.diſt.lxxxvj.peruenit. & xvj.q.j.monachi.
3 ĵ.Religio.ij.§.iiij.v.& vj. ¶ Tertiò * quæritur, vtrũ promo-
ueri poſſit qui actu eſt in officio adminiſtrationis.Et dicũt
aliqui,ꝙ non,ſi eſt in adminiſtratione pſonæ priuatæ non
miſerabilis.xxj.q.iij.c.j. ſed ibi patet, ꝙ verior eſt opinio
Inno.in c.vnico.de oblig. ad ra.ſcilicet ꝙ gerens tutelam
vel curam legitimam vel neceſſariam à legibus ſibi impo-
ſitam, vel etiã ſuſcipiens, aut miſerabiliũ perſonarũ, aut ec-
cleſiæ procurationes, ſeu adminiſtrationes, & maximè cũ
licentia ep̃i, non impediatur ordinarĩ, cùm poſſit talia ſu-
ſcipere etiã ordinatus,aliàs autẽ prohibetur.diſt.lj. per to-
4 tum,& d.l.officiales. ¶ Quartò * quæritur,vtrum ꝓmoueri
poſſit obligatus cauſa pignoris? Et dicit Hoſti.quod non,
ante redditam rationem.arg.c.ſignificante,& c.cùm cõtra.
5 de pign. ¶ Quintò * quæritur,vtrum ꝓmoueri poſſit filius
vſurarij? Et dicit Hoſti. ꝙ non,ſi ſuccedat,niſi clamorem
patris emẽdet,vel hæreditatẽ repudiet, de vſuris.c.tua nos.

DE RAPINA, RAPTORE ET RAPTV.

1 *Rapina quid, & quæ ſit raptoris pœna.*
2 *Rapinam ibi factam an luat dominus territorij.*
3 *Iuramento ſpoliati an ſtabitur ſuper quãtitate rerũ amiſſarum.*

RAPINA ſumitur multipliciter, primò largiſſimè &
impropriiſſimè pro vſurpatione indebita cuiuſcunq;
rei temporalis;vel ſpiritualis,ſ͠m illud Phil.2. Non rapinã
arbitratus eſt,ſcilicet Chriſtus, ſe eſſe æqualẽ Deo. Secun-
dò, largè quidẽ,ſed minus, pro illicita vſurpatione vł oc-
cupatione rei tẽporalis,ſiue manifeſtè, ſiue occultè, ſ͠m il-
lud Ambr. qui vſurã accipit,rapinã facit.xiiij.q.iiij.& illud
Aug.ead.q.ſi quid inueniſti,& nõ reddidiſti,rapuiſti. Ter-
tiò ꝓpriè & ſtrictè, vt diuidit contra furtũ,vſurã,& hmõi:
& ſic loquimur, & ſic rapina,vt elicitur.ij.ij.q.lxvj.art.viij.
eſt ablatio alienæ rei iniuſta & violenta.Non ergo eſt ra-
pina ſi quis rem ſuã tollat violẽter ab eo q aufert, vel etiã
qui iam abſtulit, & ad aliũ locũ reportauit,ſ͠m Archi.licet
aliàs malè faceret,cum poſſet repetere in iudicio. Similiter
nec ſi alienã iuſtè:vt in bello iuſto auferendo arma. Simi-
liter nec ſi alienã iniuſtè,ſed nõ per vim,ſed p fraudẽ latẽ-
ter,vt in furto:aut de voluntate dñi, vt in vſura. Non ergo
bene dicit Sum.Ang.rapinã fieri cum quis violẽter & publi
cè rapit:quia nõ eſt de eius rõne,ꝙ ſit publica alteri,q̃ do-
mino,cui violenter aufertur, quod volũt iura,quæ allegat,
maximè c. pœnale.xiiij.q.v. Vnde in l.j.C. vi bon.rap. ra-
pina dicitur violenta receptio rerũ: & raptor, qui à rapina
dicitur, qui bona aliena rapit vi & apertè.ff.ne quis eũ qui
in ius.l.ſed eximendi. vbi notãter non dicitur publicè, ſed
apertè.i.domino ſciente & vidente, ſeu, vt dicitur in d.c.
pœnale.viſibiliter. Raptus autem eſt rapinæ ſpecies, facta

ſcilicet circa mulieres. Vnde raptus eſt violenta receptio
mulierum propriè, ſm Gofre.arg.l.j.§.ſciendũ.& §.ſeq.ff.
de ſepa. & l.filiusfamilias.ff.ad Maced. & C.de iure dom.
impe.l.iij.& ff.de eo quod certo loco.l.j.largè autem dici-
tur aliarũ rerũ,ſm aliquos.ff.de incen.rui.nauf.per totum.
Vide ſ.Luxuria.§.vj.Quandoq; tñ raptor diuiditur contra
prædonẽ:& differunt ſm Io.Ang.& ſequitur Pan.in c.j.de
rapt.vt iſte immobilia, ille mobilia & ſe mouentia rapiat,
ſed quantũ ad pœnã iuris non differunt. Igitur exempla-
riter loquendo, rapina fit primò in vſurpatione dominio-
rum vel ſtatutum:ſecũdò in extorſionibus iniuſtis domi-
niorũ & cõmunitatũ:tertiò in extorſionibus iniuſtis offi-
cialium:quartò in bellis iniuſtis:quintò in vſurpationibus
factis per priuatas perſonas, vt in naufragiis & ſtratis, &
1 huiuſmodi infinitis.¶ Primò autẽ quærit̃,* quotuplex,&
quæ ſit pœna raptoris? Et dico,ꝙ eſt duplex,vna.ſ.tempo-
ralis, & alia ſpiritualis.Temporalis eſt hæc.Secundũ leges
enim ſi agatur ciuiliter intra annũ, punitur in quadruplũ,
cõputata ſcilicet ipſa re : poſt annũ verò in ſimplum.ff.vi
bon.rap.l.j.& ij.ad quã pœnã ſm S. Th.ij.ij.q.lxij.tenetur
ſolũ poſtquã fuerit cõdemnatus etiã in cõſcientia. Si verò
agatur criminaliter propter vim ſine armis,punitur in ter
tia parte bonorũ,& eſt infamis.ff.de vi.& vi.ar.l.j.cũ armis
aũt punitur deportatione,quia ſcilicet deportatur in inſu-
lam,& perdit omnia bona ſua.ff.de pub.iud.l.iij.§.item lex
Iulia. Spiritualis aũt eſt multiplex.Secundũ canones enim
excõicatur ab eo epo, in cuius epiſcopatu rapinã fecit.de
rapt.& incend.c.j.& xvj.q.iij.placuit.& vt patet in c.ſuper
eo.de rap.debet ei denegari pœnitẽtia,niſi reſtituat ablata.
vel de reſtituẽdo plenã fecerit ſecuritatẽ, ſi habet vñ poſ-
ſit:ꝙ ſi habet vnde poſſit, & diſtulerit pœnitẽtiam vſq; ad
mortẽ cõtumaciter,ſi quidẽ tũc humiliter petẽs pœnitẽtiã,
emẽdationẽ,vel ſecuritatẽ de emendando præſtiterit,pœ-
nitẽtia & eccleſiaſtica ſepultura,adde & viaticũ,conceditur.
Si verò ĩ morte eo caſu ſecuritatẽ præſtare nõ poterit cõ-
trito viaticũ nõ denegabitur, adde nec pœnitẽtia:ſed nul-
lus clericus intererit ſepulturæ eius, nec recipiet eius elee-
moſynã,adde licet ſepeliatur in cœmeterio,ſm gl.& Pan.
adde etiam ſm Arch. niſi parẽtes vel amici eius vellẽt re-
ſtituere pro eo:quia non priuabitur ſepultura, intellige,id
eſt,officio ſepulturæ,qđ dictũ tene, quia hoc eſt dare cau-
tionẽ de reſtituẽdo.& ſi quis clericus cõtra aliquod prędi-
ctorũ fecerit, patiatur damnũ ſui ordinis, & careat eccle-
ſiaſtico beneficio.Hæc ibi.Si verò decedat impœnitens,&
viaticũ & ſepultura negabit̃ ſm omnes. ¶ Sed not.primò.
hæc intelligi de raptore publico,ſm Inn.id eſt, qui poteſt
iudicialiter cõuinci.in occultis aũt non debet, vt dicit, iſte
rigor ſeruari, arg.extrà eod.in literis.Vnde ſm Abb.in d.
c.ſuper eo.ſi nõ ſunt manifeſti, poterunt recipi ad confeſ-
ſionẽ, ſicut & alij peccatores.& intellige idẽ de viatico &
ſepultura.imò ſm Hoſt.in d.c.ſuper eo. licet eſſent mani-
feſti,ſi tñ moniti nunquã fuerunt, modò ſint diſpoſiti re-
ſtituere,vt tenẽtur,poſſunt ad pœnitentiã recipi:& hoc te-
ne propter verbũ,contumacia,quod ibi ponitur.¶ Nota ſe-
cundò,ꝙ ſi talis conſtitutus in mortis articulo ſatisfacere
promittit,ſed cõualeſcit ita,ꝙ ſatisfacere poſſet & ante ſa-
tisfactionẽ decedit,non negabitur ſepultura, ſed hæredes
ad ſatisfactionẽ cõpellẽtur.extrà eo.in literis. ¶ Nota ter-
tiò,ꝙ iſtud cap.locũ habet quantũ ad ſatisfactionẽ rerũ ra-
ptarũ,etiam emendationẽ damni violenter in rebus illati,
tũ quia etiã hîc eſt rapina,& tãto grauior, quantò ſine ali-
cuius vtilitate:tum quia in tex. fit mentio de emẽdatione,
quæ ꝓpriè eſt in dãnis,& de violatione quæ poteſt eſſe in
2 damno ſolo.¶ Secundò * quæritur,vtrũ dominus territorij
teneatur de rapina in eo facta? Et dicit Panor.in c.licet.de
reſti.ſpol.ꝙ ſic,ſi ſciuit,& potuit ꝓhibere, & nõ prohibuit.
l.j.C.de fal.mo. ſecus ſi non potuit prohibere.l.j.§.is aũt.ff.
ſi fa.fur.fe.di.& idẽ dic de villa & caſtro:& eſt opinio com
munis, ſm Bar.in l.ne quid.ff.de incen.rui.& nau.Ciuiliter
tamen tenetur,non criminaliter, ſm prædictos. ¶ Tertiò
3 quæritur, * vtrum ſtabitur iuramẽto ſuper quantitate rerũ
amiſſarum? Et dico, cõmuniter tenere Legiſtas in l.ſi quã.
C.vnde vi.& Pan.in c. ſuper eo. de his quæ vi. ꝙ vbi quis
cõuenitur ex dolo alterius, nõ admittitur probatio per iu-
ramentũ in litem,vide ſ.Iuramentum.j §.ij.ſed qñ conue-
nitur de dolo ſuo crederetur iuramento allegantis dãnum.
Propterea dicit Inno.in d.c.ſuper eod.vbi ſcilicet probata
intelligentia per teſtes,res amiſſæ & earũ valor ꝓbatur iu-
ramento,ꝙ locum in d.c.habebit qualibet vi compulſiua,
ablatiua,expulſiua,turbatiua,& inquietatiua.Ex quo infer-
tur, ꝙ ſi probo furtum vel rapinã contra raptorem ſtabit̃
iuramento meo de quantitate rapta. Et nota, ꝙ furtum &
rapina probantur per ſocios,familiares,& huiuſmodi.

¶ RATIHABITIO quomodò retrotrahatur, &
firmet actum præcedentem, vide ſ.Conſenſus.§.vlti.

¶ RECEPTATOR, ſuprà Hæreſis.j.§.vij.

¶ RECONCILIATIO eccleſiæ, habetur ſuprà
Conſecratio.

¶ RECOMPENSATIO, declaratur ſ.Cõpẽſatio.

RECVSARI poteſt iudex delegatus, ſecundùm Pan.
in c.accedẽs,vt lit.nõ conteſt.primò, qa cõſanguineꝰ
aduerſarij:ſecũdò,quia eius cõmẽſalis:tertiò, qa oriundus
de eius terra:idẽ de diſtrictu:quartò,qñ haberi non põt ac-
ceſſus ad eũ, niſi ꝑ terras inimicorũ:quintò,qñ loquitur in
aure & familiariter cum aduerſario:ſextò,qñ in alia cã liti-
gabat cum eo.hoc no.idẽ in c.j.de iud.ſeptimò,qñ eſt im-
peritus, & habet aſſeſſorem ſuſpectũ, ſecundùm eundẽ ibi.

RECTE, notat iuſtitiã,ſicut ritè,ſolennitatem.ff.de in-
offic.teſt.l.ij.in glo.& ſic ſtat aliquid eſſe actũ ritè,id
eſt, ſm ordinẽ vel ſolennitatẽ iuris, quod tñ non eſt actũ
rectè,id eſt,ſecundùm iuſtitiã & æquitatẽ, vt no.Io.Andr.
in cle.fin.de app.& no.in c.quoniam contrah.de prob.

RECTOR eccleſiæ parochialis habet in ea tantum ius
quantum prælatus in collegiata, vt in c.vlti.de loc.&
condu.in gloſ.quæ eſt ſingularis. Rector etiã vniuerſitatis
in Italia eſt cõpetens iudex in declarãdo capitaneũ ciuita-
tis per virũ,ſm Lud.de Rom.in ſing.quia lex punit ꝑ virũ,
ergo iudex ſecularis põt declarare per virũ. l.j.ff.ad Turp.

REGVLARIS dicitur, qui ad viuendum regulariter
eſt adſtrictus,ſiue ſit monachus,ſiue canonicus regu-
laris.de ſtatu monac.qđ Dei timorem,ſiue ſit clericus,ſiue
laicus,licet laicus recipi non poſſit in canonicũ. de inſti.c.
ij.ſed in conuerſum.de elect.c.cùm ex eo.lib.6.

DE RELIGIONE ET RELIGIOSO,
primò in ſe tam in genere, quàm in ſpecie.

1 *Religio quid, & qui dicantur religioſi.*
2 *Charitatis perfectio in quo conſiſtat.*
3 *Religio an ſit ſtatus perfectionis.*
4 *Religio quæ ſit alia dignior.*
5 *Religionis perfectionem an diminuat habere aliquid in cõmuni.*
6 *Religionem nouam inuenire an ſit illicitum.*
7 *Religioſorum regulæ approbatæ quot ſint.*
8 *Religionum regulæ qualiter obligent ſuos profeſſores.*
9 *Baſilij regula.*
10 *Benedicti regula qualiter intelligenda.*
11 *Auguſtini regula.*
12 *Prædicatorum regula.*
13 *Franciſci regula.*

RELIGIO,à qua religioſus appellatur,vt dicit S.Th.
ij.ij.q.lxxxj.ar.j. dicta eſt ſm Cic.vt refert Iſido.à re-
ligẽdo.i.iteratò vel frequenter eligẽdo ea,quæ ſunt diuini
cultus,quæ in corde frequẽter reuoluenda ſunt,vel à reli-
gendo Deum, quem negligenter amiſeramus, ſecundùm
Aug.x.de Ciuita.Dei,vel à religãdo nos Deo, ſm eũdem
Aug.de vera reli.Sumitur aũt religio dupliciter.Primò ſci-
licet vt eſt virtus,quæ alio nomine appellatur latria,cuius
propriũ eſt Deo cultũ exhibere debitum. Secũdò pro vni-
uerſitate vel collegio hominũ colentiũ Deum:& iſto mo-
do hîc loquimur.¶ Sumitur autẽ iſta quadrupliciter, ſm
Io.Andr.ſuper rub.de relig. primò pro cultu veri Dei quo
ad fidem.i.pro vniuerſitate colẽte verũ Deum per fidem:
& ſic cõprehendit totã Chriſtianitatem:& dr̃ religio Chri
ſtiana, de qua di.xcvij.c.j.de diuor.gaudemus.de ſum.tri.
circa principiũ. ſecundo pro cultu Dei per fidem & bona
opera, ſm illud Actu.ij.Viri religioſi.& ſic comprehendit
vniuerſitatẽ bonorũ Chriſtianorũ, de qua religione xvj.
q.j.iuxta.xxxiij.q.v.quod Deo.de cõſti.eccleſia.tertiò pro
ſtatu clericali Deo magis dedito, de qua j. q.iij. ſaluator.
xij q.j.c.j. & in auth. de ſanct.epiſ.§.damus.col.ix. quartò
ſumitur ſtrictiſſimè pro illo ſtatu qui profeſſione trium.ſ.
votorũ, ſe prælati imperio ſubiicit, totũ ſe dedicans Deo.
de vot.ex multa.Et de hoc agimus. Et intellige ꝙ religio-
ſus ſumitur etiã quatuor modis:primò pro Chriſtiano. ſe-
cundò pro Chriſtiano bono,tertiò pro clerico.quartò pro
eo qui eſt profeſſus alicui religioni, per apoſtolicã ſedem
approbatæ, qui propriè eſt religioſus de vo.quod votũ.§.
præſenti.lib.vj.¶ Religiones autem approbatæ, vt refert,
tenet Sum.Ang.ſunt quatuor, vt not.Land.in cle.quia re-
gulares.de ſup.negli.præl.prima Baſilij.ſecũda Benedicti:
tertia Auguſtini:quarta beati Franciſci. Sed hoc non bene
dr̃,licet ſint quatuor regulæ prędictorum approbatæ:quia
nõ eſſet approbata religio Carthuſienſium,nec qui hodie
eligeret nouũ habitũ ſub aliqua prædictarũ regularũ, ſed
eſſent excõicati, vt ſ.dictũ eſt:& ideo dico, ꝙ quæ religio
ſit approbata,& quæ non,per literas apoſtolicas ſpeciales
eſt iudicandum:licèt de aliquibus habeatur in iure.¶ Pri-
1 mò ergo quæritur, * quæ comprehendantur ſub nomine
religionis vel religioſorũ in diſpoſitione odioſa aut fauo-
rabili? Et dico multa.¶ Primum.Religionis nomine venit
propriè vniuerſitas approbata,in qua tria vota ſubſtantia-
lia promittuntur, a g.d.c.ex multa.de vot.largè autẽ om-
nis vniuerſitas approbata, in qua promittitur obedientia
ſuperiori,vel regulariter viuitur in cõi : quia omnia ſup-
poſita vniuerſitatis hmõi ſunt religioſi largè,vt ſtatim di-
cetur.Religioſus aũt propriè eſt, qui tria ſubſtãtialia vota
promiſit in religione probata, ſecundũ Io.And.in cle.j.de
deci.largè aũt religioſus dicitur, qui profitetur, ita ꝙ non
licet retrocedere,licet non profiteatur omnia vota:vel qui
regulariter viuit in cõi, vt Ieſuati, ſi approbet̃ talis ſtatus.
Primum patet per recitata ab Archie.iij.parte, tit.xxiiij.&
Piſa.tit.Relatio.j.§.j.ſecundò verò ex conſuetudine & vſu
loquentium, vt de Ieſuatis,& aliquibus aliis religioſis, qui
nõ ꝓfitẽtur.Ex his patet,ꝙ fœmina ꝓfitens religionẽ ma-
ſculorũ in manibus ipſorũ efficit̃ religioſa.ſ.propriè, licet
non ingrediatur ipſorũ monaſteriũ,vt tenet Pan.in c.inſi-
nuãte.qui cle.vel vo.etiã ſi nõ ſuſcepit habitum, modò ſit
expreſſè profeſſa, vt in c.porrectũ.de regul.& idẽ põt eſſe
de maſculo ex cã paciſcendo:ꝙ ſtet extra monaſteriũ, ſe-
cũdũ Inn.in d.c.inſinuãte. & Bar.in auth.ingreſſi.C.de ſa-
croſ.eccl. & ſequitur Pan.in c.ex publico. de conuer.con-
iug.Sed hæc ꝓfeſſio, ſecundũ Pet.de Pal.nõ debet fieri in
mendicantibus.Et ad c.monachum.xxiiij.q.iiij.dicitur, ꝙ
verum eſt ſine cauſa fieri non poſſe.Ex quo etiam patet ꝙ
habitus nõ eſt de ſubſtãtialibus regulę:ſed de accidentali-
bus,vt not.idem Pan.in d.c.porrectũ.¶ Secũdũ.Fratres &
ſorores de tertio ordine beati Dominici & beati Franciſci
propriè non ſunt religioſi, ſecundùm Pan.in rub.de reg.
vnde eorũ regula potius eſt quidã modus bene viuendi:
licet ſit per papã cõprobatus,ſunt tamen eccleſiaſticæ per-
ſonæ & religioſi largè,qa cõtrahere nõ poſſunt matrimo-
niũ,& promittunt obedientiã.¶ Tertiũ.Hoſpitalarij Hie-
roſolymitani, q matrimoniũ cõtrahere nõ poſſunt, & ſu-
periori obedientiã promittũt, & ab illo ſtatu retrocedere
nequeũt,ſunt religioſi largè:alij autẽ hoſpitalarij, q obe-
dientiã nõ promittũt,licèt portẽt aliquod ſignũ,nec ꝓpriè
ſunt religioſi, ſed ſunt ꝑſonæ eccleſiaſticæ, vt ſ.dictũ eſt.
Immunitas.j.§.j.¶ Quartũ.Mulieres, quæ dicuntur cano-
nicæ,quæ nõ profitetur, ſed & propriũ habent,& poſſunt
contrahere matrimoniũ, ſecundũ Inn.& Ber.non poſſunt
dici religioſę,imò earum ſtatus ſatis reprobatur.xiiij.q.ij.
pernicioſum.vel ſaltẽ nõ approbatur:vt in cle.attendẽtes.
ad fi.de ſta.mo.& debet eas ordinarius viſitare authoritate
propria,ſi nõ ſunt exẽptæ,vel apoſtolica,ſi ſunt exẽptæ,vt
in d.cle.Et intellige ꝙ nõ ſunt religioſæ etiã largè,licet vi
uãt regulariter:qa illa vniuerſitas nõ eſt probata.¶ Quin-
tũ. Diſpoſitio odioſa concepta erga regulares ſeu religio-
ſos,ſecundũ Pan.vbi ſ.nõ cõprehẽdit eos,q ſunt de tertio
ordine beati Dominici vel Frãciſci:quia nõ ſunt religioſi
propriè,niſi addatur illud, puta quicũq; religioſi:quia tũc
etiam dicti hoſpitalarij Hieroſolymitani cõprehenderen-
tur, in fauorabilibus aũt cõprehendũtur dicti fratres:quia
largè ſunt religioſi ratione profeſſionis factę ſuperiori.Et
idẽ dic de omnibus religioſis largè per regulã.odia. in vj.
2 ¶ Secũdò quærit̃, * in quo cõſiſtat ꝑfectio charitatis,quæ
eſt finis,propter quẽ omnes religiones inſtituuntur.ij.ij.q.
clxxxvj.& clxxxvij.quolib.iiij.q.xij. & dico ſummatim &
cõcluſiuè ex S.T.ij.ij.q.clxxxiiij.ar.ij.& Arc.iij.par.ti.xvj.
ꝙ ꝑfectio importat totalitatẽ,cũ ꝑfectũ ſit,cui nihil deeſt.
tertio Phy.& v.Metaph.Vnde triplex eſt perfectio vel tota-
litas charitatis.Prima ex parte Dei diligibilis, vt.ſ.tantum
diligatur quantũ eſt diligibilis:quod ſibi ſoli eſt poſſibile.
Secũda ex parte diligẽtis,vt.ſ.toto poſſe ſemꝑ actu diligat,
qđ ſoli beati poſſunt:& tertia quæ eſt potentiæ in via q̃tũ
ad repugnãtia dilectioni vt excludantur.Quod dupliciter
cõtingit. vno modo vt ab effectu excludãtur oĩa cõtraria
charitati.i.mortalia,& hęc eſt neceſſaria ad habendũ cha-
ritatẽ alio modo, vt homo ſtudiũ ſuũ deputet ad vacandũ
Deo,& diuinis,pretermiſſis aliis,niſi quãtũ reqrit vitę ne-
ceſſitas.Et hæc ꝑfectio eſt finis religionũ,vt dicit Arc.Sed
intellige religionis contẽplatiuæ, actiuæ aũt finis eſt ꝑfe-
ctio charitatis ꝓximi, quæ ſm S.Th.cõſiſtit in tribus.Vi-
3 de ibi.¶ Tertiò quærit̃,*vtrũ religio ſit ſtatus ꝑfectionis?
& probat S.Th.ij.ij.q.clxxxiiij.ꝙ ſic,& eſt quidã ſtatus &
quoddã exercitiũ perueniendi ad ꝑfectionẽ,ad quã diuerſis
viis venit̃.ij.ij.q.clxxxvj.art.ij.Nec tñ religioſi hunc ſtatũ
aſſumẽtes aut profitẽtes tenẽtur eſſe ꝑfecti:qa nõ ꝓfiten-
tur ſe eſſe perfectos,ſed habere ſtudiũ ad perfectionẽ con-
ſequẽda.ij.ij.q.clxxxvj.ar.ij.ad primũ.ſicut qui ſcholas in-
greditur non profitetur ſe ſcientem,ſed ſtudentẽ ad ſcien-
tiã:ideóq; ſuã profeſſionẽ nõ tranſgrediuntur, ſi non ſint
perfecti, ſed ſolùm ſi contẽnant ad perfectionẽ tẽdere.Si-
militer nec mẽtiuntur aut fingunt hunc ſtatũ perfectionis
proſ-

profitẽdo ex hoc,ꝙ nõ ſunt ꝑfecti, ſed ex hoc, ꝙ ab intẽ-
tione ꝑfectionis animũ reuocant.ij.ij. q.clxxxiiij.ar.iij.ad
ſm.quia hoc non faciunt quaſi profiteantur ſe eſſe perfe-
ctos,ſed ſe ad perfectionẽ tendere.Hæc ex illo.Ex quibus
patet,ꝙ religioſus nõ tenetur eſſe perfectus , nec actu ten-
dere ad perfectionem:alioquin quãdo deſinit actu tẽdere
cõmittẽdo veniale peccaret mortaliter : & ſic religio eſſet
laqueus : ſed tenetur habere intentionem proficiendi.Pro
quo aduerte ex eodẽ d.art.ij. ꝙ tripliciter aliquid pertinet
ad ꝑfectionẽ, quæ eſt finis religionis.Primò eſſentialiter,
vt ꝑfecta obſeruãtia præceptorũ charitatis.Secũdò conſe-
quẽter, vt quæ ex charitatis ꝑfectione ſequuntur:puta be-
nedicere maledicẽti : quæ & ſi in præcepto ſint ſecundum
præparationem animi, ideſt, ſi neceſſitas requirat : ex ſu-
perabũdantia tamẽ charitatis procedit ꝙ extra neceſſitatẽ
impleatᷣ. Tertiò inſtrumẽtaliter & diſpoſitiuè , vt pauper-
tas,continentia,abſtinentia,& huiuſmodi.Igitur qui aſſu-
mit ſtatum iſtum,qui eſt diſciplina, & exercitiũ ad perfe-
ctionem , non tenetur habere perfectam charitatem , ſed
tendere & operam dare ad hoc:quia operanti ad finẽ non
conuenit ex neceſſitate, ꝙ iam aſſequutus ſit finem,ſed ꝙ
per aliquam viam tendat ad illum.Eadem rõne non tene-
tur implere ea , quæ perfectionẽ charitatis conſequuntur,
ſed ad hoc intẽdere : cõtra quod facit contẽnens.vnde nõ
peccat,ſi ea prætermittat : ſed ſi ea contẽnat.Similiter non
tenetur ad omnia, quibus ad perfectionem venitur,ſed ad
taxata ſm regulam quam profitetur. Hæc ex illo.Vbi ad-
uerte primò,ꝙ religioſus ad ꝑfectionẽ tenetur tendere,&
operã dare intẽtione vel habitu:vt patet ex dictis, & ſecũ-
dò ꝙ aliud eſt cõtemnere,aliud peccare ex contẽptu:quia
ad ſm requiritur , ꝙ quis agat contra legem ex hoc ꝙ ei
ſubiici non vult. ad primũ verò ſufficit non æſtimare vel
appretiare:vnde perfectionem cõtemnit, qui ad eam ten-
dere non intendit:licet talis non peccet ex contemptu,ſed
ex negligẽtia,vel cupiditate,& huiuſmodi : quod tunc eſt,
quando religioſus omnia media ad illum finẽ ſibi vult ab-
dicare quantum in ſe eſt,& ſolùm cauere à mortalibus:vt
qa nollet abſtinentias, nec vigilias,nec paupertatẽ, & hu-
iuſmodi:quãdiu tamen placet ſibi vnũ mediũ quò tendat,
nõ eſt extra ſtatũ ſalutis:quia & ſi teneatur ad intẽtionem
tendẽdi,non tñ currendi ad perfectionem.¶ Quartò quæ-
4 ritur,* quæ religio ſit alia dignior?Et dico ex S.Th.ij.ij.q.
clxxxviij.ſummatim,ꝙ ſummum gradum tenent illę quæ
ordinantur ad docendum ſiue prædicandũ : quia licèt iſte
actus ſit vitæ actiuæ , procedit tamen ex plenitudine con-
templationis,vnde ſimpliciter contẽplationi præfertur:ſi-
cut maius eſt illuminare , quàm lucere ſolùm.Quod ſup-
ple.limitat cæteris paribus, & non aliter:& inſtãtia eſt de
ſtatu clericali,q ordinatur ad docendũ.de cele.miſ.ſanè.§.
ſacerdos.Sed iſta limitatio ſuperfluit : qa ſermo eſt de re-
ligionibus.Secundũ tenẽt illę,quæ ordinãtur ad cõtẽplan-
dum.Tertium verò illæ, quæ occupantur circa exteriores
actiones.In ſingulis aũt horũ graduũ poteſt attendi præe-
minẽtia primò.Secũdò quia vna religio ordinatur princi-
palius ad vtiliorẽ actum in eodẽ genere:ſicut in operibus
vitæ actiuæ potius eſt redimere captiuos , quàm hoſpites
ſuſcipere:& in operibus contemplatiuæ potior eſt oratio,
quàm electio.Secundò ſi vna ad plura horũ ordinetᷣ quàm
alia:vel tertiò ſi vna habeat ſtatuta conuenientiora quàm
alia ad aſſequendũ finem ſtatutum. Vide etiam ſ.Eremita.
5 ¶ Quintò quæritur , * vtrũ habere aliquid in cõi minuat
de perfectione religionis? Et dico,ꝙ nõ.xij.q.j.illi autem.
& ſicut patet per Archid.vbi ſ.& S.Tho.ij.ij.q.clxxxviij.in
religionibus ordinatis ad prædicandum,cõuenientiſſima
paupertas eſt, qua mobilia reſeruãtur in cõi aliquo tpe, &
6 non ſolũ dietim.¶ Sextò quæritur , * vtrũ illicitũ ſit nouã
religionẽ inuenire?Et dico,ꝙ non, nec habitum nouæ re-
ligionis aſſumere. de reli.do.c.vnico.lib.vj.de quo vide ſ.
Excõicatio.ix.§.xx.Et adde ꝙ tales non ſunt religioſi pro-
priè,cùm non profiteantur religionem probatam : ſed ir-
religioſi,& ipſo facto excõicati,per extrauag Io.xxij.quæ
incipit, ſancta Romana.& recitat Pan.in c.fi.de reli.dom.
7 ¶ Septimò quæritur, * quot ſunt regulæ ab eccleſia com-
probatæ,ſub quarũ aliqua militãt oẽs religioſi,pręter Car-
thuſiẽſes habẽtes ſtatuta ꝓ regula?& dicit Arch.iij. parte,
tit.xvj.ꝙ ſunt quatuor. ¶ Prima fuit beati Baſilij , ſub qua
militant omnes monachi oriẽtalis eccleſiæ ſeu Græci,ſub
qua etiã in occidente aliquando fuerunt Carmelitæ, qui-
bus anno domini M.ccxlvij.Inn.iiij. per Hug.cardinalem
addidit quædam declarantia & mitigantia illam : ſub qua
etiam fratres Hermeni ſeu Hermenij aliquando fuerunt,
licet nunc dicantur eſſe ſub regula Auguſt.¶ Secunda fuit
B. Auguſt. ſub qua militant omnes Canonici regulares,
fratres prædicatores,Eremitani,Seruitæ, ſanctæ Brigidæ,
ordo ſancti Hieronymi ſub Eugenio iiij.nouiter inſtituti,
ſcopetini,inſtituti ſub Gregor.ordo S.Ioan.Hieroſolymi-
tani, & hoſpitalariorum ſancti Antonij , & cruciferorum,
differunt autem cõſtitutionibus & habitibus. ¶ Tertia B.
Benedicti, ſub qua militant monachi nigri , de quibus in
cle.ne in agro.de ſtatu monachorum.inter quos reforma-
ti ſunt quidam in congregatione , quæ dicitur ſanctæ Iu-
ſtinæ, habentes ſpeciales conſtitutiones , & exemptiones
confirmatas per Eug. iiij. Ciſtercienſes , Calmadulenſes,
Celeſtini,ordo montis oliuarum,ordo mõtis ſani ſeu Syl-
ueſtrini , qui inter iſtos ſoli non ſunt exempti. ¶ Quarta
B.Franciſci,ſub qua militant ſoli minores.Hæc omnia ex
Arch. Ex quibus patet quæ religiones ſuo tempore eſſent
8 approbatæ.¶ Octauò quæritur, * quomodò intelligantur
regulæ prædictæ obligare ſuos profeſſores? Et dico mul-
ta. ¶ Primum.Quando aliquis in ſua profeſſione profite-
tur ſeu vouet ſe regulam ſeruaturum quantum ad verba:
& , vt apparet exterius , tenetur ex præcepto ſingula quæ
continentur in regula ſeruare, vt patet per S.Th quolib.j.
q.ix.art.iiij.vbi dicit,ꝙ talis videtur ex voto ſe obligare ad
ſingula cõtenta in regula : ſed tamen in rei veritate ex in-
tentione inſtituentis regulam,aut profeſſionem ad prædi-
cta omnia non tenetur,ſi intendat profiteri vt conſuetum
erat in tali ordine,& ſecundùm intentionem legis nõ ali-
ter in ſua mente explicãdo, quicquid dixerit Henricus de
Gan.quod patet primò, quia ibi ſtatim ſanctus Doct.ſub-
infert , ꝙ ex hoc ſequeretur religionis ſtatũ eſſe in laqueũ
peccati mortalis, quod vix aut nunquam poſſet declinari.
quaſi dicat,ꝙ hoc nullus author regulæ probare intendit.
Quod autem ſubiungit,Sancti ergo ordinum inſtitutores
hoc facere nolentes, ordinauerunt talem profeſſionis for-
mam,in qua periculum eſſe non poſſit:non intelligitur de
omnibus, ſed de quibuſdam, vt patet per eundem ij.ij.vbi
ſtatim dicã.Secundò quia ipſe expreſsè ij.ij.q.clxxxvj.art.
ix.ad primum,dicit,ꝙ is qui profitetur regulam, non vo-
uet ſeruare omnia, quæ ſunt in regula,ſcilicet verè ex in-
tentione inſtitutoris:ſed vouet regularẽ vitam,quæ eſſen-
tialiter cõſiſtit in tribus votis.vnde & in quibuſdã religio-
nibus cautius aliqui profitentur, non quidẽ regulã,ſed vi-
uere ſecundũ regulam,id eſt, tendere ad formationẽ ſuo-
rum morum ſecundum regulam,ſicut ſecũdùm quoddam
excẽplar ; quod tollitur per contemptum.in quibuſdam au-
tem adhuc cautius promittẽdo obedientiam ſm regulam,
ita ꝙ profeſſioni nõ contrariatur , niſi ꝙ eſt contra ꝑceptũ
regulæ.hæc ille.Tertiò hoc patet expreſsè per determina-
tionem eccleſiæ,in cle.exiui.de verb.ſigni.vbi de fratribus
minoribus,q profitẽtur regulã ſeruare,ꝙ ex ꝓfeſſione ſuæ
regulæ non tenentur ſub præcepto ad oĩa quæ ſunt in re-
gula, ſed ad ea quæ in ea ſunt de præcepto , quod ꝓbatur
ibi ex intẽtione authoris.i.beati Franciſci qui diſcernit, ꝙ
quò ad quædã ex vi verbi tranſgreſſio eſt mortalis,& quo
ad quædã alia nõ:vñ in oĩ regula ĩ quo fit iſta diſcretio,erit
hoc verũ,imò ẽt ſi nõ fiat,vt patet ex dictis. ¶ Secundum.
Ex prædictis patet, ꝙ prædictæ regulæ ex vi ſua etiã ſi qs
eas ꝓfiteatᷣ, nõ obligãt ſub mortali,niſi ad quinque:primò
ad obedientiã præcipiẽtis prælati, & ſecũdò ad nõ habẽdũ
propriũ:tertiò ad nõ cõtrahendũ matrimoniũ:in quib⁹ tri-
bus vita regularis, q̃ quis ꝓfitetur, conſiſtit:quartò ad ſer-
uanda præcepta regulæ:quintò ad nõ agendũ ex cõtẽptu:
qui tñ ex cõſuetudine ſola tranſgrediendi non inducitur,
ſm S.Th.ij.ij.q.clxxxvj.art.ix.ad tertiũ.& Arch.poſt Io.de
Tur.cre.ſextò ad nõ cõtemnendã perfectionẽ, quæ eſt ſuæ
profeſſionis finis, & neceſſariò requiſita ad finẽ:& habitus
virtutũ,& aliqñ actus:quæ oĩa deduci poſſunt ſm prędicta
ex quolibet modo ꝓfitendi,& cõſequenter præter tria vo-
ta ſubſtãtialia ex vi ſua obligãt ſolùm ad alia tria : ex vi tñ
aliena obligant ad multa alia.ſ.ad præcepta legis Dei , vel
legis naturalis vel humanæ,inquantũ recapitulãt dictas le-
ges. ¶ Tertium. Quomodò aũt in dictis regulis vel conſti-
tutionibus prędictorũ ordinũ aliqd ſit præceptũ vel nõ ſit,
in genere iudicandũ eſt, ſm dicta ſ. Pręceptum §.ij.ſpecia-
9 liter tñ de quibuſdã patet per §§.ſequentes. ¶ Nonò * ſpe-
cialiter quæritur de intellectu regulæ B. Baſilij ? Et dico,
præter dicta in genere,& cõmunia oĩbus regulis, me nihil
de ea habere quod ſit præceptũ ex vi regulæ, quia eam nõ
10 vidi.¶ Decimò * ſpecialiter quæritur, de intellectu regulæ
B.Benedicti? Et dico tria.¶ Primum.Secundùm Sum. Ang.
hanc regulã profitẽtur monachi, qui ſub ea ſunt, q dicit in
d.c.de diſci.frat.ꝙ ſi nouitius habita deliberatione promi-
ſerit ſe oĩa in regula cuſtodire cõtenta,recipiatᷣ, ſed tamen
hoc non eſt verũ,quia S.Th.taliũ monachorũ familiaris &
amator , vtpote nutritus ab eis in monte Caſſino , dicit in
primo quolib.q.ix.ar.iiij.ꝙ B.Benedictus ſtatuit monachũ
profiteri nõ quidẽ regulã ſeruare,ſed conuerſionẽ morum
ſecundũ regulã,quod idẽ eſt, viuere ſecundũ regulam.i.vt
dirigat mores ſuos ſecundũ regulã, ſicut ſm quoddã excẽ-
plar:contra q⁴ facit nõ ſeruãdo præcepta regulæ, vel eam
cõtemnendo.hæc ex illo. Idem tacitè dicit.ij.ij.q.clxxxvj.
art.ix.ad primũ.Sanctus etiam Greg.in iij. Dial. dicit hanc
regulã eſſe diſcretione præcipuã , & ſermone luculentam.
Ad motiuũ in contrariũ dico, ꝙ illa ꝓmiſſio nouitij nõ eſt
profeſſio,quæ eſt receptio, ſed receptionẽ præcedit, vt ibi
patet:ſed eſt expreſſio intentionis,qua dicit ſe velle omnia
ſeruare,vt etiã ſentit B.Ioan.Do.¶ Secundum.Licet in hac
regula cõtenta nõ cadãt oĩa ſub præcepto , nec ad oĩa ſer-
uanda neceſſario obligentᷣ eius ꝓfeſſores,vt patet per S.T.
quolib.& ij.ij.vbi ſ.& Arch.poſt Ioã.de Tur.cre.iij.parte,
tit.xvj.vbi de hoc vide ad plenum,tñ quædam ſunt ibi præ
cepta:primò ea q̃ ſe habent vt finis regulæ,ſecundò neceſ-
ſaria ad illũ finẽ vt habitus,& aliqñ actus interiores virtu-
tũ,de quibus ibi agitᷣ, & ſubſtãtialia religionis:adde & de-
latio habitus in publicũ,de quibus oĩbus diffuſè d.Io. præ-
dictus in ſuo cõmento,& de quibus dic breuiter, ꝙ ibi nul-
lum eſt præceptũ,niſi eo modo quo ſ.Præceptũ.§.ij.& iij.
Tertium.Sum.Ang.dicit,ꝙ hæc regula indiget declaratio-

ne Papali , quibuſdã ponentibus in ea plura præcepta qui-
buſdã pauciora:quod verũ nõ eſt, qa non indiget declara-
tione mitigatiua,cũ ſit præcipuè diſcretionis : nec illuſtra-
tiua,cũ in luce ſuæ claritatis dicatᷣ luculenta. Omnia autẽ
præcepta eius ſufficiẽter ꝑ prædicta cognoſcũtur ꝓbabi-
liter:alioquin oĩa humana iura indigerent Papali declara-
tione,& ipſa declaratio in infinitũ, cũ ſemper varientᷣ opi-
11 niones. ¶ Vndecimò * quæritur,quid de intellectu regulæ
B.Aug.& dico multa.¶ Primum.Sum.Ang.dicit dictam re-
gulã indigere declaratione Papali : qa omnia cõtenta ĩ di-
cta regula Henr.de Gan. dicit cadere ſub præcepto, ꝓpter
illud verbũ in eius principio. Hæc igitur ſunt , quæ vt ob-
ſeruetis præcipimus.Sed dico pp hoc nõ eſſe opus tali de-
claratione;qa Aug.nõ loquitᷣ de dicendis in regula,ſed de
duobus ꝑceptis charitatis,q̃ pręmiſerat:quod patet.qa vti-
tur dictione illatiua.ſ.ly igitur,& dato, ꝙ de dicẽdis loqui-
tur,ẽt declaratio Papalis nõ eſt neceſſaria:quia opinio illa
Henr. eſt ſtolida, imponens tanto doctori.ſ.Auguſtino,ꝙ
voluerit ponere ſub præcepto tot & tã minima,& quę vix
poſſint obſeruari, etiã à viris perfectiſſimis, vt illud:In in-
ceſſu,ſtatu,habitu,& in oĩbus motibus veſtris nihil fiat qđ
cuiuſquã offendat aſpectũ, & hmõi:vnde ibi ſumitur præ-
ceptum largè pro monitione, ſicut frequenter in ſcriptura
monitiones paternæ dñr præcepta patris, vbi eſt præceptũ
ex forma,& nõ ex materia vel intẽtione, qđ hîc factũ eſt,
vt magis imprimerẽtur mãdata mentibus fratrũ.Et hęc eſt
ſententia magi.Huber.Io.Do.& Arch. & aliorum qui eam
declararũt. ¶ Secundũ.Secundùm Arch. poſt Io.Do.in hac
regula quædã ponuntur vt ſubſtãtialia, vt præcepta Dei &
ecclæ, & tria vota principalia, & iſta obligãt ad mortale:
quædã verò vt media & declaratoria, determinãtia princi-
paliter qualiter ꝑdicta debẽt ſeruari:vt de nõ habẽdis, aut
celerrimè finiendis rixis, ꝓ præcepto charitatis ſeruãdo,ꝙ
præpoſito.i.priori vel preſbytero.i.epiſcopo,obediatur,qđ
declarat modũ obedientiæ, ꝙ quis nõ velit fœminas appe-
tere,vel ab eis appeti,qđ exornat votũ caſtitatis:qđ habeatᷣ
victus ſub vno cellario, & veſtitus ſub vno veſtiario, libri
ſub vno librario , & ꝙ nullus accipiat occultè literas , aut
munus quò ad ꝓprietatẽ , quæ videntᷣ cadere ſub ꝑcepto,
ꝙ cum hîc de ꝑcipientis intẽtione nõ cõſtet , nec apponatᷣ
determinata pœna , limita ſi materia ſit præceptiua.i.de ſe
prohibita iure naturali , iuxta dicta ſuprà præceptum.§.ij.
12 ¶ Duodecimò * quæritur, de intellectu cõſtitutionũ ordi-
nis prædicatorũ? Et dico multa.¶ Primũ.Sum.Ang.dicit,ꝙ
prædicatores tenẽtur ſeruare oĩa quæ ſunt in regula,in cõ-
ſtitutionibus, prout ſunt in eis.i.præcepta vt ꝑcepta,& cõ-
ſilia vt cõſilia, quod verũ eſt de mẽte S.Th.ij.ij.q.clxxxvj.
art.ix.ad primũ,& addit ẽt ſi prælatus nõ mandet eis ſerua-
re:qđ ẽt dicit Arch.poſt Io.de Neap.& eſt verũ quo ad oĩa,
niſi quo ad pœnas requirentes in ſua executione factũ ho-
minis, vt patet ex dictis ſ. Pœna § xxv. & hoc eſt neceſſe
dicere,ſm mentẽ eiuſdẽ Summæ,& Roſ. vt patuit ſ.Hæ-
reticus.j.§.viij.part.iij.Vndeq lapſus eſt in pctm̃,qđ meretᷣ
carceres, ipſo facto nõ tenetᷣ ſe incarcerare, & ſic de aliis.
Vnde S.Th.ij.ij.q.clxxxvj.art.ix.ad primũ,dicit ꝙ prędica-
tores obligãtur ſolùm ad pœnã taxatã ſuſtinendã,nõ autẽ
dicit per ſe exequendã. ¶ Secundum.Multũ etiã laborat in
declarãdo vtrũ cõſtitutiones prædicatorũ obligẽt ad cul-
pam:quod tñ vno ꝟbo explicari põt dicendo,ꝙ non ex vi
ſua, niſi pp præceptũ vel contemptũ:quia ita expreſsè ipſæ
dicũt, licet faciẽs cõtra eas nõ contemnẽdo,nec rebellãdo
præcepto peccare poſſit multipliciter rõne negligẽtiæ vel
libidinis,aut malæ intẽtionis,ſed non ex vi conſtitutionũ:
imò

imò etiam ſi nõ eſſent tunc conſtitutiones. Tandem præ-
fert ſuas cõſtitutiones : qa per eas fratres nec ad culpã nec
ad pœnã obligãtur, niſi imponatᷣ à prælatis : ſed idẽ eſt de
vtriſq; vt patuit.¶ Tertiũ. Quo ad poſſeſſiones aũt haben-
das, licèt multa ſcrupuloſa recitet Arch. ex bea.Io.Do.ta-
men hodie non eſt ſcrupulus, vt patet per ea quæ declarat
magiſter Vincẽtius Bandellus generalis ordinis & pręce-
ptor meus in ſuo cõmẽto ſuper conſtitutionibus:& maxi-
mè vbi fratres regulariter viuẽtes experiũtur ſe viuere nõ
poſſe.ſ.cõmodè ſine reditibus : qa hoc etiã ipſe Arch.poſt
bea.Io.Do.dicit.¶ Quartũ.Contẽptus aũt in prædictis cõ-
ſtitutionibus ſumitur primò ſm S.Th.ij.ij. q.clxxxvj. art.
ix.ad tertiũ, ꝓ trãſgreſſione facta ex contẽptu.i.nõ ex ira,
neq; cõcupiſcẽtia,nec alia particulari cauſa, ſed ſolum ex
hoc, ꝙ trãſgreſſor nõ vult ſubiici cõſtitutionibus.Secũdò
ſumitur pro contẽptu interpretato, qui ſumitur ſm Arch.
poſt bea.Io.Do.pro voluntaria, ſine cauſa continuata ali-
quandiu trãſgreſſione ſtatutorũ principaliũ.i.pro intẽtio-
ne deliberata nõ ſeruãdi ſtatuta principalia,ſed cõtinuan-
di eorũ trãſgreſſionẽ,qđ eſt mortale, & apoſtatare quo ad
Deũ,quod verũ limita qñ eſt volũtas trãſgrediẽdi omnia
principalia ſtatuta,quibus venitur ad perfectionẽ:quæ vi-
dentᷣ eſſe ea quæ pertinẽt ad humilitatẽ,vt vilitas habitus:
& auſteritatem,vt aſperitas veſtiũ lanearũ,vigilię noctur-
næ,ieiunia & abſtinẽtia,puta à carnibus:qa iſte eſt contẽ-
ptus ꝑfectionis,ſecus ſi qs ex infirmitate nõ ſeruaret mul-
ta,& tñ per vnũ,puta humilitatẽ habitus niteretᷣ ad perfe-
ctionẽ:quia nõ videtur in ſtatu dãnationis.Tertiò ſumitur
ſecundũ Arch.vt innuitur in 2.parte,ti.9.c.3.pro conſuetu-
dine delinquendi in aliquo,puta in ſilẽtio,ſed iſte non eſt
propriè contemptus ſm S.Tho.& bea.Io.Do.quod limita
niſi adeſſet intentio cõtinuãdi cõſuetudinẽ omni hora, &
quo ad omnia ſtatuta principalia.¶ Decimotertiò quæritᷣ,
13 * de intellectu regulæ bea.Franciſci? Et dico multa.¶ Pri-
mum.Sicut ex cle.exiui.de verb.ſign.patet,hæc regula fuit
multũ obſcura,vnde per multos ſummos põtifices fuit de-
clarata,fuit etiã multũ rigida:quia multipliciter ibi eſt mi-
tigata, erat etiã periculoſa, niſi apoſtolica ſedes ꝓuidiſſet:
tũ qa profeſſores eius profitentur eã ſe ſeruaturos:& con-
ſequẽter videbãtur teneri ad omnia contenta in ea, tũ etiã
quia in ea ſunt multa pręcepta,& in rebus,quæ difficile eſt
obſeruare,ſuppoſita temporis noſtri malignitate,vt ibidẽ
patet. Et omnia hæc proceſſerunt ex magno feruore bea.
Frãciſci,cui leuia ẽt grauia videbantᷣ.¶ Secundũ.Profeſſio
fratrũ minorũ eſt:promitto ſeruare regulã fratrũ minorũ,
viuẽdo in obediẽtia ſine proprio,& in caſtitate:imo etiam
promittunt ſeruare Euangeliũ Chriſti, tñ papa declarauit
primò,ꝙ nõ tenẽtur ad omnia cõſilia quæ ſunt in euãge-
liũ,ſed ſolũ ad ea, quæ ſunt in regula:quia hæc fuit inten-
tio beati Frãciſci,cũ quędã cõſilia euãgelica inſeruerit re-
gulæ,& quædã nõ.Et ſecundò, ꝙ cũ dicitur,promitto ſer-
uare hanc regulam,nõ eſt ſenſus, vt exponit Sum.Ang.id
eſt,promitto cõuerſationẽ ſm illam regulã,ſed, ꝙ tenea-
tur non ſolũ ad tria vota, ſed ad omnia pertinentia ad illa
tria, licet non æqualiter, ſed ad quædam ex præcepto, ad
quædã ex conſilio.Et tertiò,ꝙ licet nõ teneãtur ex præce-
pto ad omnia quæ ponũtur in regula ſub verbis imperati-
ui modi, tamen ad quædam tenentur : & enumerantur ibi
valde multa præcepta regulæ, & nõnulla mitigantur,quæ
ibi videant,& qui volunt,& quibus eſt neceſſarium.

RVRSVS de Religione ij. quãtũ ad ingreſſum primũ.

1 *Religionis ingreſſus an requirat deliberationem magnam.*
2 *Ad religionem an liceat alium inducere.*
3 *Religionem an intrare poſſit ſeruus.*
4 *Religionem an intret obligatus ad aliquid ſoluendum.& nu.ſeq.*
8 *Religionem an intrare poſſint qui ſunt in dignitate vel cura.*
9 *Religionem an intrare poſſit,qui iurauit aliquam ducere.*
10 *Religioni an offerri poſſint pueri à parentibus.*
11 *Religionem an ingrediatur impubes propria authoritate,& quid de anno ipſo pubertatis.num.12.*
13 *Mater an poſſit filium religioni offerre,& reuocare.*
14 *Voto an quis poſſit ſe obligare ad religionis ingreſſum.*
15 *Pueri an poſſint ſe voto obligare ad religionis ingreſſum.*
16 *Vouens intrare certam religionẽ, ſi ibi nõ recipiatur,quid nu.17.*
18 *Religionem intrare vouens,an poſſit ad aliam induci.*
19 *Religionem intrare vouens,an teneatur ibi eſſe perpetuò.*
20 *Vouẽs religionẽ ſi eligatur in epiſcopũ,an teneatur prius intrare.*
21 *Vouens non intrare, an ſit obligatus ad non intrandum.*

RELIGIO ſecundò cõſiderari põt quantũ ad ingreſ-
ſum primũ,qui eſt per habitus ſuſceptionem.¶ Primò
1 autem * quæritur, vtrũ de ingreſſu religionis habenda ſit
deliberatio magna,quæ in dubiis magnis requiritur.3.Eth.
& dicit S.Th.ij.ij.q.vlt. ꝙ cum hæc tria cõſiderari poſſint,
ipſe ſcilicet ingreſſus ſm ſe, & ſecundò ipſemet ꝑ compa-
rationem ad vires ingrediẽtis:& tertiò modus intrandi, &
quã religionẽ debeat quis intrare:in primo nõ requiritur:
quia certũ eſt,ꝙ eſt melius bonũ,de quo Chriſtus conſiliũ
dedit:nec in ſecundo,quia ingrediẽs nõ cõfidit in ſua virtu
te,ſed de diuina,ſm illud Iſa.40. Qui ſperant in Dño,&c.
ſi tñ ſit ſpeciale impedimentũ infirmitatis aut debitorum,
vel hmõi,requiritur deliberatio & conſiliũ cum his q pro-
2 ſint,& ſimiliter in tertio. ¶ Secundò * quæritur,vtrũ liceat
alium ad religionẽ inducere.Et dicit S.Th.vbi ſ. quòd ſic,
ſm illud Iac.vlti.qui conuerti fecerit, &c. ſed tñ circa hoc
contingere poteſt tripliciter inordinatio:primò ſi inducat
violenter,quod ꝓhibetur.xx.q.iij.præſens:ſecundò ſi ſimo
niacè muneribus datis.j.q.ij.quàm pio. ad quod tamẽ non
pertinet ſi quis pauperẽ in ſeculo nutriat ad religionẽ,vel
ſine pacto munuſcula tribuat ad captandã familiaritatem:
tertiò ſi mendaciis : qa tali imminet periculũ retrocedẽdi,
3 cum ſe deceptũ inuenerit.¶ Tertiò * quæritur,vtrũ religio
nem intrare poſſit ſeruus ? Et dico, ꝙ ſeruus, ſm Ray.reli-
gionẽ intrare non põt,nec debet recipi,niſi de licẽtia dñi,
ſiue ſciatur ꝙ ſit ſeruus,ſiue ignoretᷣ an ſit ſeruus aut liber.
Et ſi ingreditᷣ,redditᷣ dño,ſi repetit,cum oĩbus, quæ attulit
fide tñ accepta de eius impunitate:poſt trienniũ verò repeti
nõ põt,niſi eſſet tã longè, ꝙ nõ poſſet inueniri.xvij.q.ij.ſi
quis incognit⁹:& ſi interim ꝓfiteatur, nõ obſtãte ꝓfeſſio-
ne reſtituetᷣ dño,ſi in receptione vſus eſt fraude,vt ſe pro-
bando liberũ ꝑ falſos teſtes. de ſeruis nõ ord. oportet,ſm
Rayn.& Hoſt.& dño reſtitutus erit religioſus & religioni
obnoxius,quantũ in ipſo eſt, ſm Hug.& Verue.arg.xxvij.
q.j.de viduis.& manumiſſus contrahere nõ poſſet. Si autẽ
monaſteriũ fuit in culpa:quia ſciebat eum ſeruum eſſe,vel
neglexit inquirere,cum eſſet cognitus, remanebit in reli-
gione,ſed monaſteriũ ſatisfaciet dño.arg.diſt.liiij.ſi ſeru⁹,
ſm Ray.Nec obſt.c.quidã.de conuer.coniug. quia habens
vxorem ea inuita caſtitatẽ ſeruare non põt,& cõſequenter
nec eſſe religioſus:ſecus de ſeruo.Currere aũt incipit illud
triennium, ſm Hug.à tempore ingreſſus,ſed verius à tem
pore ſcientiæ domini, ſm Laur.Io.& alios.Et hæc ſunt ve-
ra in omni genere ſeruorũ,etiã ſi ſint coloni originarij,ſi-
4 ue adſcriptitij.¶ Quartò * quæritur,vtrũ intrare poſſit obli
gatus ad aliquid ſoluendũ ? Et dicit Ray. ꝙ ſic,nõ obſtãte
ꝓmiſſione vel iuſo, mõ hoc faciat feruore charitatis, nec
facit iniuriam creditori : quia excuſatur authoritate Spi-
ritus

ritus ſancti.de regu.licet.xix.q.ij. duæ. adde quia ſecundũ
S.T.ſufficit cedere bonis:cum perſona liberi hominis nõ
obligetur propter pecuniã, ſm iura ciuilia, ſed ſolùm res,
vt dicit S.Th.ij.ij.q.vlt.ar.vj.monaſterium tñ,inquit Ray.
ſatisfacere tenetur de his quæ contulit monaſterio.xix.q.
iij.ſi qua mulier. & de his quæ monaſterium poſt eius in-
greſſum eius occaſione acquireret ſucceſſione, donatio-
ne,vel teſtamento,quantum talia ſe extendunt:& nõ plus.
ar.d.c.ſi qua.& concor.Hoſt.& Inn.& S.Tho.ij.ij.q.vlt.&
ſimiliter ſecundùm Rayn.ipſe in monaſterio exiſtens po-
terit ſcribere vel aliter honeſtè operari ad ſe liberandum,
modò non negligat officium diuinum.xij.q.j.clericus.nec
impediatur in aliquo ab obſeruãtia regulari, ideſt, ab ob-
ſequiis regulę,cui ſemꝑ eſt adſtrictus,nec deducentur ex-
penſæ de lucro, ſm Inn.& veriorem opinionẽ:quia altari
deſeruiens de altari viuere debet.xij.q.j.ex his. Pet.tamen
de Pal.& Vld.& Summa Con.& Arch. dicunt ſimpliciter,
ꝙ in religione nõ tenetur operari vt debita ſoluat, & hoc
tene niſi rõne ſcãdali:quia profitẽdo cedit bonis,& habet
velle. Et prædicta intellige etiã ſi ad debitũ iuramẽto erat
adſtrictus, arг.d.c.licèt.& ſi iurauerat operari manibus ad
ſatisfaciẽdum, nihilominus ſm Pet.de Pal.po eſt intrare:
ſed ſi bona ſua ſufficiunt, tenetur ei ad intereſſe. Et idẽ dic
de eo qui accepit vxorem, quæ ex hoc patitur aliquod in-
5 tereſſe, ſm eundẽ Petrũ.¶ Quintò quæritur,* vtrum poſ-
ſit intrare qui eſt obligatus ad aliquid faciendum?Et dicit
Hoſt.ꝙ ſic,ſed perficiet qđ promiſit:ſaltẽ per aliũ,niſi ma-
nus eius eſſet ſpecialiter electa,quia tũc nõ liceret per aliũ
facere ſine licẽtia.C.de cad.tol.l.j §.ne aũt.de off.del.c.fin.
poteſt etiam ſatisfacere ei de bonis quæ attulit monaſte-
rio,vel operãdo:vt §.priore.licèt operari nõ teneatur,ſi tñ
hoc nullo modo poteſt,nihilominus intret,etiam ſi iuraſ-
ſet facere, ſicut ſi rector iurauit regere ciuitatem per an-
nũ, vel magiſter legere:quia ſm Ray.non violat iuramẽ-
tũ q illud in melius cõmutat.de iureiu.ꝑuenit. & idẽ Inn.
Gof.& Hoſ.q addit ſe cõſulere tãquã tutius,vt impleat qđ
promiſit.de iureiu.debitores ſed hoc conſiliũ nõ eſt bonũ,
niſi vbi poſſet qs implere incõtinenti,vel ſcãdalũ timeretᷣ,
quia periculo ſe exponit,vel ſaltẽ retardat ingreſſum.Nec
obſtat.c.debitorẽ:qa nõ inducit aliquid retardãs, ſed ſolũ
dicit, ꝙ q iurauerũt ſoluere vſuras.ſ.ſoluãt.ſimiliter nec c.
cõmiſſum de ſpõſ. vbi ei qui iurauit matrimoniũ cõtrahe-
re,cõſulitur vt cõtrahat,& exinde ingrediatᷣ:qa ꝑ illud nõ
retardatur religionis ingreſſus, ſm gl.Ray.& Sum.Con.&
præterea illud cõſiliũ datᷣ, nec notetᷣ talis de piurio à vul-
go, ſm Pan.ibi,qui etiã dicit, ꝙ talis ſtatim poteſt intrare.
6 ¶ Sextò quæritur,*vtrũ intrare poſſit qui eſt obligatus ad
ratiocinia? Et dico,ꝙ non,nec recipi debet,ſi ſunt Reipu-
blicę di.liij.c.legẽ.niſi prius ſe expediat:ſi verò ſunt ratio-
cinia priuatorum, honeſtũ eſt vt prius ſe expediat:ſed nõ
eſt neceſſariũ, ſm gl.Ray.vtrũ etiam poſſit talis ordinari,
7 vide ſ.Ratiocinium.¶ Septimò quæritur,* vtrum intrare
poſſit qui eſt obligatus ſeruire parentibus propter eorum
neceſſitatẽ? Et dicit S.Tho.in quolib.iij.art.xvj.ꝙ ſi is qui
nondũ intrarit, patrẽ ſuũ in magna neceſſitate viderit, cui
ꝑ aliũ ſubueniri nõ poteſt,intrare nõ debet,ſed parẽtibus
miniſtrare, maximè ſi abſq; periculo peccati poſſet in ſe-
culo remanere,ſecus ſi poſſet ſubueniri per aliũ,itẽ ſecus,
ſm Rich.ſi ſeruire non põt eis ſine ſalutis ſuæ diſpendio,
id eſt periculo probabili peccati mortalis : quia verò iam
eſt in religione profeſſus,inquit S.Th.mortuus eſt mũdo,
& ſpirituali morte deobligatur à cura impendẽda paren-
tibus,ſicut etiã deobligaretur per mortẽ corporalẽ : vnde
nõ peccat in clauſtro manẽs ſub pręcepto pręlati, parentũ
adminiſtrationẽ prętermiſſa:qa factus eſt ad illã impotẽs
ſine culpa,ĩ.Religio.vj.§.ix.Debet tamen, quãtum poteſt
ſalua ordinis obediẽtia curare vt ꝑ ſe vel per aliũ eis ſub-
ueniatur.Hæc ex illo.Et intellige neceſſitatẽ magnã, quæ
eſt decẽtiæ ſtatus:puta,quia oporteret eos mendicare, vel
ſeruire aliis cum notabili, ſiue magna indecẽtia:quia non
debet intrare : & à fortiori ſi ſunt in maxima,id eſt, extre-
ma:quæ ambæ ſi nũquã ceſſent,ĩgreſſus eſt ex toto dimit-
tendus, ſm Io.de Neap.quia quæ ſunt præcepti,nõ debẽt
omitti propter illa quæ ſunt cõſilij,etiã,inquit,ſi vouiſſet.
ingreſſum,quia ſi voluit ante indigentiam,eſt illicita red-
ditio:tum quia obligatum vni ſi promittatur alteri,ei tradi
nõ debet,cũ promiſſionẽ nõ transferatur dominiũ:tũ quia
mutata eſt cõditio viuẽtis,cũ ei ſuperuenerit noua obliga-
tio:ſi aũt vouit tꝑe indigentiæ, fit illicitũ votum,vt patet.
8 ¶ Octauò quęritur,*vtrũ poſſint intrare qui ſunt in digni-
tate vel cura ? Et dico ſm Pan.in c.quod Dei timorem.de
ſta.mo. ꝙ cuilibet prælato circa epm permittitur dimiſſa
prælatura religionem intrare.Et ſm S.Th.etiã inuito epo
hoc poſſunt archidiaconi & preſbyteri curati, vt patet.ij.
ij.q.vlt.&adde idẽ eſſe de prępoſitis,decanis,archipreſby-
teris,& omnibus inferioribus epo.xix.q.ij.duæ.debent ta-
men petere licentiam,quãuis nõ obtineant.de re.licet.Epi
verò per ſuperiores ſinè licẽtia papæ intrare non poſſunt.
d.c.licet.Beneficia tñ pręedictorũ,quibus licet intrare,nulli
debẽt cõferri,niſi poſt profeſſionẽ ſaltẽ tacitã,vel niſi eui-
denter apparuerit, ꝙ voluerint vitã mutare,qđ ſcilicet eſt
quoddam votũ religionis,vel deſideriũ profitendi.de reg.
beneficiũ.in vj. Fructuũ aũt ante ꝓfeſſionẽ aſſignari debet
debita portio alicui, qui ſeruiat ꝓ ingreſſo:vt d.c.bñficiũ
reliquũ verò erit eius,ne ſit oneroſus monaſterio.xvj.q.vj
de lapſis.nec ꝓpriè eſt religioſus.de ſen.exc.religioſo.lib.
vj.& cõſequẽter ſuo iure fraudari nõ debet.xvij.q.ij.Gon-
ſaldus.vt not.Tãc.& Bar.Brix.& Arch & interim remanet
canonicus,curatus,vel decanus,ſicut prius,nec bñficiũ va-
cat. Et hoc ſequitur Sũ.Ang.in verb.religioſo.q tñ in ver-
bo,nouitius,ſcripſit oppoſitũ,dicẽs,ꝙ reliqui fruct⁹cõſer-
uabũtur, vel in vtilitatẽ eccleſiæ expendẽtur.de ele.qa ſæ-
pe.lib.vj.quãuis Bart.Brix.tenuerit,ꝙ ſui erunt.ſed primũ
eſt veri⁹ de iure.& d.c.qa ſæpe.loquitur in bñficio vacãte:
ſtãdũ tñ puto cõſuetudini inter iſtas opinio.Hæc aũt exe-
cutio fiet per epm.de elec.cũ ex eo.lib.vj.¶ Nonò quæri-
9 tur,*vtrũ intrare poſſit qui duxit aut iurauit ducere aliquã
in vxorẽ?Et dico,ꝙ ſi duxit ꝑ verba de pręſenti,& cõſum
mauit,nõ põt intrare,niſi vt ſ.Matrimonium.viij.§.xij.ſed
intellige,ſi copula ſequuta eſt contractum matrimonij vel
ſpõſaliũ,nõ ſi pręceſſit:qa ſic nõ impediet,nec diceretᷣ ma-
trimoniũ cõſummatũ.ar.c.veniẽs.de ſpõ.& de hoc ſ. Qui
verò iurauit ducere, intrare põt authoritate.c.ꝑuenit.el ij.
de iureiu. & c.cõmiſſum.de ſpon.de quo ſ.§.v. ¶ Decimò
11 quęritur,*vtrũ pueri impuberes poſſint religioni à parẽti-
bus vel tutoribus offerri,vt intrẽt per habitus ſuſceptionẽ?
Et dico,ꝙ ſic,& ſm Inno.ſi impubes vnum tãtum habeat
parẽtem, ille ſolus põt eũ offerre:& ſi habeat tutores alios
quã parẽtes,tũ parẽtes eũ inuitis tutoribus poſſunt offerre.
& idẽ credũt aliqui de patre inuito auo, qui habet eum in
ptãte,& non econuerſo,quia in his ſpiritualibus ius natu-
ræ præfertur poſitiuo vel ciuili:vt in Sum. Conf.tit.viij.q.
xxx.Sed huiuſmodi impuberes oblati religioni, cum ve-
nerint ad annos pubertatis,ſunt in libertate remanendi &
exeundi, vnde ſuper hoc debent interrogari, cùm ſunt in
anno xv. qui eſt probationis.x.quæſtio.j.c.j. Et dicit Dir.
quò.i

quòd ſi puer conſentit, licet conſenſus, qui fit ante annos
diſcretionis, nõ teneat, ipſe tñ exire nõ poteſt antequã ve-
niat ad legitimam ætatem, ad inſtar carnalis matrimonij.
de deſpõ. imp. de illis. xx. q. j. illud. ſed quàm primũ ad pfe-
ctam venerit ætatem. i. xiiij. annum, poteſt egredi. xx. q. iij.
præſens. de regu. cum ſimus. ſi autem non cõſentit, egredi
poteſt quãdo voluerit. xx. q. j. puellæ. Quamuis autẽ liceat
talis recipere, quod etiam fecit beatus Benedictus, & bea-
tus T. docet iij. quoli. q. v. & ij. ij. q. clxxxix. niſi ſcilicet cõ-
ſtitutione alicuius religionis prohibeatur: tñ experientia
docet non expedire, ſm Arch. vnde hoc ſeruãt omnes re-
gulares. Quod autẽ in cõſtitutionibus prædicatorũ caue-
tur, nullum recipi ante xviij. annum, de conuerſis declara-
tũ eſt intelligi peracta cap. generalis. ¶ Vndecimò quæri-
11 tur, * vtrũ pueri impuberes poſſint ingredi religionẽ pro-
pria authoritate? Et dico, ꝙ nõ, de regu. ad noſtrã. quod ſi
fecerint ſine oblatione parentũ, ſecũdùm Pan. in c. ſignifi-
catũ de reg. exire poſſunt quãdo volunt ante profeſſionẽ,
& ſecundũ Dir. extrahi poſſunt à patre vel tutore vſq; ad
annum vel diem. xx. q. j. puellæ. ſcilicet à die ſcientiæ, ſecũ-
dùm gl. Ray. ſed ſi annum vel diem diſſimulando conſen-
ſerit: neq; parentes, neq; tutor, neque ipſe mutare poterit,
ſcilicet quouſq; venerit ad legitimam ætatem. Si autem ex
conſenſu eorum intrauit expreſsè vel tacitè, vlterius reuo-
care nõ poterũt. xx. q. j. addidiſtis. & c. quicunq;. Aduerten-
dũ tñ eſt hîc ſecundùm Arch. poſt Pet. de Pal. ꝙ nec pater,
nec tutor, nec magiſter, nec quicunq; alius cuſtos, põt im-
puberẽ de religione extrahere propria authoritate, ſiue ex
voto, ſiue ſine voto intrauerit: ſed authoritate habẽtis po-
teſtatẽ in monaſterio: quia licet poſſint eũ inuitũ diſcipli-
nare pater vel tutor, etiam clericum, nõ tñ, poſſunt corri-
gere aliis iniuriã inferendo. quod eſſet, ſi habitum dirum-
perent, aut vi educerent de monaſterio, quod iam erat in
12 eius poſſeſſione. ¶ Duodecimò quæritur, * vtrum intrare
poſſint pueri vel puellæ in anno pubertatis? Et dico ꝙ ſic,
etiã parẽtibus prohibentibus. xx. q. ij. puella. ſed oportet, ꝙ
talẽ annũ compleuerint, puer. ſ. xiiij. & puella. xij. de regul.
ad noſtrã. in tex. & in gl. nec in hoc malitia ſupplet ætatẽ,
vt expreſsè no. xx. q. j. in ſumma. & idẽ Io. And. in cle. eos.
de reg. Quod aũt dixit Rayn. ſufficere, ſi malitia ſuppleret
ætatẽ. de reg. poſtulaſti. verũ fuit ſuo tpe, qñ Summã fecit,
& currebat prior cõpilatio Decretaliũ, ſed hodie verba il-
la de ipſa decretali, poſtulaſti. ſubtracta ſunt, & idẽ gl. ibi.
13 ¶ Decimotertiò quærit, * vtrũ mater vel alter tutorum of-
ferre poſſit filium & reuocare? Et dicit Dir. Inn. tenere de
matre ꝙ ſic, allegãs. d. c. addidiſtis. ſed Lau. Io. & Arc. tenere
cõtrariũ, quia nõ habet ipſum in poteſtate. Inſti. de adopt.
§. fœminæ. & cõſequenter ſi pater eũ obtulit, mater reuo-
care nõ põt, niſi dicatur, ꝙ æquè ſit in poteſtate matris, ſi-
cut & patris, quantũ ad hunc caſum. Opinio tñ Inn. vide-
tur verior ſecundũ iura, alia tamẽ tenetur, niſi mater eſſet
tutrix. hæc Dir. Arch. autẽ poſt Pet. de Pal. dicit ꝙ ſi impu-
bes habet matrẽ, poteſt eum reuocare, non autẽ mater pa-
tre nolente, patre autẽ mortuo, tũc mater & auia poſſunt,
ſi habẽt tutelã eius, vt quia nõ tranſierunt ad ſecũda vota,
quo caſu nõ poteſt, cùm perdat tutelam, tutor autem hoc
poteſt. Vide etiam ĩ. Votum. v. §. vlt. De tutoribus autẽ vbi
ſunt plures, videtur, ꝙ vnus ſolus poſſit offerre: quia quo
ad hoc eandem habent poteſtatem ſicut parentes. xx. q. ij.
puella. Sed dic, ꝙ conditio prohibentis erit melior, ſecun-
14 dũ Inno. & Dir. ¶ Decimoquartò quæritur, * vtrum li-
ceat alicui ſe voto obligare ad religionis ingreſſum? Et
dicit S. Th. ij. ij. q. vlt. ꝙ ſic, quia idem opus eſt laudabilius
ex voto quam ſine voto. vt ĩ. Votũ. j. §. vj. Mendicantes tñ
omnino abſtinere debent ab inductione ad talia vota, per
quæ renuntietur ſeculo ante annos probationis, vt in c. nõ
ſolùm. & c. ſequen. de regu. lib. vj. ¶ Decimoquintò quæri-
15 tur, * vtrum pueri poſſint ſe voto obligare ad religionis
ingreſſum? Et dicit ac probat S. Th. ij. ij. q clxxxix. hoc eſſe
laudabile. Sed tamen aduerte ex eodem ibi, ꝙ votum ſim-
plex eſt inefficax aliquando propter duo: primò ſcilicet
propter defectum deliberationis: vt de furioſis patet in c.
ſicut tenor. de regula. & idem de pueris nondum habenti-
bus vſum rationis, per quem ſunt doli capaces, qui in ali-
quibus præuenit annos pubertatis, & in aliquibus ſubſe-
quetur, ſecundùm diuerſam diſpoſitionem naturę, ſecundò
ex hoc quod vouetur aliquid quod non eſt propriæ pote-
ſtatis, vt ſi ſeruus habens vſum rationis voueat ignorante
domino religionis ingreſſum. diſtin. liiij. ſi ſeruus. Et idem
eſt de votis puerorum ante annos pubertatis: quia tunc
ſunt in poteſtate patris quantum ad diſpoſitionẽ vitæ ſuæ,
vnde poteſt eam acceptare vel irritare: vt de muliere ex-
preſsè dicitur Nu. xxx. Igitur ſi puer ante pubertatem &
vſum rationis votum ſimplex emittat, nõ obligatur, ſi au-
tem habebat vſum rationis, obligatur quãtum in ſe eſt ex
ſuo voto, ſed reuocari poterit authoritate patris, quia or-
dinario legis qua vnus hõ ſubditur alteri, reſpicit illud
quod in pluribus accidit. Si verò annos pubertatis excedit,
reuocari nõ poteſt authoritate parentũ: & ſi nondũ habe-
ret plenè vſum rõnis, non obligaret quo ad Deũ. Hæc ex
illo. De voto aũt ſolẽni dic, vt ĩ. Religio. iij. §. ij. Et ꝙ voti
pueri ante annos pubertatis obliget, tenet & probat Pan.
in c. ij. de voto. iũcta gl. vbi tñ innuit vnum, quod ſequi vi-
detur Sũ. Roſ. ſcilicet ꝙ dicatur puer doli capax poſt vij.
annum, quod quidẽ eſt verũ quo ad peccare poſſe, ſed nõ
credo quãtum ad vouere: ſed hoc eſt ſolùm prope puber-
tatem, de quo ſ. Baptiſmus. iiij. §. viij. Igitur ſi impubes vo-
ueat, habens tamen vſum rõnis, ſi pater vel tutor non irri-
tat, ſed ratificat, tenetur intrare. Si verò irritat, nec tenetur
intrare, nec debet ante pubertatẽ, & ſi intrauerit, põt reuo-
cari, vt ſ. §. xj. Si verò voueat adultus ſiue pubes, tenetur
intrare, etiã patre cõtradicente & præcipiente contra ium.
xj. q. iij. ſi dominus. Et ſi vouit ſimpliciter & abſolutè in-
tendens ſe obligare, ſm Arch. poſt S. Tho. tenetur intrare
quàm citius poteſt, ſcilicet commodè. Si autem vouit ſub
certo tẽpore vel cõditione, tenetur aduenientе tẽpore vel
conditione: aliàs non. ¶ Adde prædictis de mente Ray. &
gl. eius, idẽ eſſe de aliis votis impuberis, & de iuramento,
qa omnia poſſunt irritari, ſi reuocẽtur ſtatim cũ pater au-
diuerit. i. ipſa die, & nõ alia. ar. Num. xxx. ibi, & in alterum
diem diſtulerit ſententiam. Et ſecundum Veruec. ſi pater
aut tutor cõtradixit, & poſtea cõſenſit, nõ reuiuiſcit voti:
nec tenebitur filius, cũ venerit ad legitimã ætatẽ. Vide aũt
etiã ĩ. Votum. iij. §. v. ¶ Sed ſi impubes doli capax vouerit
continentiam, vel ingreſſum religionis in tempus, puta
cùm erit adultus aut ſolutus à patria poteſtate: dubium eſt
an pater poſſit irritare? Et dicit gl. Ray. ꝙ ſic contradicen-
do ſtatim, ſecũdùm communem opinionem. & idem Ro-
do. quod etiam Aſtenſ. dicit eſſe humanius. contrarium
ſenſit Hug. & videtur conſentire Inn. dicens, quòd impu-
bes doli capax ſoluta patria poteſtate debet implere vota
quæ fecerat, & idem Hoſt. Sed primũ eſt verius, quia pater
habet authoritatẽ irritãdi nõ ſolũ rõne ſui præiudicij, qa
hoc eſt omnibus commune, ſed etiam ratione ſubiectio-
nis, qua ſuberat puer quando vouit. Dictum autem Inn. &
Hoſt. eſt verum, quãdo illa vota non fuerũt irritata. ¶ De-
cimò

16 cimoſextò * quæritur, quid ſi quis vouit intrare certam re-
ligionem, & illi nolũt eum recipere? Et dicit S. Th. ij. ij. qõ.
clxxxviij. ꝙ ſi intẽtio ſua ſit ſe obligare ad religionẽ prin-
cipaliter, & ex conſequenti eligit hũc, vel hũc locum, quaſi
ſibi magis congruentem, tenet intrare aliam. Et idẽ intelli-
ge ſi prior periit, vel reprobata eſt, vel quodcunq; impedi-
mentũ obſiſtit: qa obligatio nõ fuit certæ ſpeciei, ſed gene
ris: ſicut promittens dare equũ, licet non intenderet emere
alienũ, ſed dare ſuũ, ſi oẽs ſui pereant, tenetur dare alienũ.
Non tñ credo, ꝙ teneat diſcurrere per mundum, vt inue-
niat ſe recipientem: qa non eſt veriſimile, ꝙ ſe voluiſſet
ad hoc obligare: & ſimiliter ſi tm̃ vnam, aut duas, vel plu-
res inueniat, quæ eũ velint, de qbus credit probabiliter, ꝙ
ſi cogitaſſet, non ſe obligaſſet, credo ꝙ non tenet intrare.
Si verò principaliter intendebat ſe obligare ad iſtam reli-
gionem, vel locũ pp ſpecialem complacentiam eius, ſm
Pet. de Pal. obligatur ad aliam, ſi iſtam intrare non põt: qa
vr̃ ex conſequenti vouiſſe dimiſſionem ſeculi, cùm non
ſtet vita ſeculi cum ſuo voto. Sed S. Tho. & Rich. & Arch.
tenent, ꝙ ad aliam non obligat, & hoc eſt verũ: qa ſicut
effectus non excedit cauſam, ita votũ non extenditur vltra
intentionem vouẽtis, cũ ab ea virtutẽ ſumat, nec talis ab-
ſolutè vouit dimittere ſeculũ, ſed præciſè, vt conſequit in-
greſſum huius religionis aut loci. Si aũt dubitat quam in-
tentionem habuerit, debet viam eligere tutiorem, ſm S. T.
& Pet. Si aũt incidit in impoſſibilitatem implendi votũ ex
ſua culpa, tenetur facere ꝙ põt, & pœnitere de culpa. ¶ De-
17 cimoſeptimò * quæritur, quid de eo, qui vouit religionem
intrare indeterminatè, & nullam inuenit ſe recipiẽtem? Et
dicit Inn. ꝙ remanebit ſub obedientia epi, & erit monachus
eius, ꝙ de congruitate ſolùm debet intelligi, cum poſſit
eſſe in ſeculo, & nubere, quia ſicut ſe habet pars ad partẽ,
ita totum ad totum. Vnde ſicut ille, qui vouit intrare ſo-
lùm hanc religionem, quæ eſt pars religionis in genere,
põt nubere ſi nolit eũ illa pars recipere: vt §. priore. ita & q
vouit intrare religionem in genere, quæ eſt totũ, poterit
nubere, ſi vniuerſalitas religionum, quæ eſt totũ reſpectu
huius particularis, nolit eũ recipere. vñ & ſm Arch. in c. fe-
cimus. xij. q. j. in voto religionis ſubintelligunt iſtæ con-
ditiones, ſi põt, vel ſi volunt me recipere: qbus non extan-
tibus non erit votũ, ſm Hug. Car. Et hæc maximè ſunt ve-
ra, ſi ille non intendebat aliter ſe obligare: quia ſm Arch.
ibi, tm̃ ſe extendit obligatio voti, quantũ & intentio vouẽ-
tis. Et ſi qñ vouit de hoc non cogitabat, diſtingue, qa aut
ſibi nunc videtur probabiliter, ꝙ excepiſſet ſi cogitaſſet, &
non tenetur, aut ꝙ non excepiſſet: & tunc tenetur eo mõ,
quo fuiſſet eius intentio: & ſi neſcit diſcernere, teneat tu-
18 tius. ¶ Decimooctauò * quæritur, vtrum is, qui vouit reli-
gionem vnam determinatam intrare, induci poſſit ad aliã?
Et dicit S. Tho. ij. ij. q vlt. ꝙ ſic, ſi illa alia ſit maior: quia in
maiori intelligitur minus. & hoc niſi aliquid impediat ſpe-
ciale, puta infirmitas, vel ſpes maioris profectus in mino-
ri, non aũt ſi illa alia ſit minor, niſi ex cauſa euidenti, &
diſpenſatione ſuperioris, ſi tñ ingreditur, & profiteat. pro-
feſſio tenet. de regul. qui poſt votũ. lib. 6. puto tñ ꝙ fuerit
tranſgreſſor ſui voti ſimplicis: licèt nunc maiori teneatur.
19 ¶ Decimononò * quæritur, vtrum is, q vouit, vel iurauit re-
ligionem intrare, teneat ibi eſſe ppetuò? Et dicit S. Th. vbi
ſ. ꝙ ſic ſi ad hoc intendebat ſe obligare, non autem inten-
debat ſe obligare ad ingreſſum cã experiendi cũ libertate
manendi vel non manendi. Si aũt in vouẽdo de hoc nihil
cogitauit, vr̃ obligari ad ingreſſum ſm formam iuris cõ-
munis, quæ eſt, vt ingrediẽtibus detur annus probationis.
vnde non tenet ibi manere ppetuò. Si tñ intraret intẽtione
ſtatim exeundi, non ſatisfaceret voto: quia in vouẽdo hoc
non intendebat. vñ tenetur ſaltem velle experiri, vtrũ hoc
ſibi expediat. Et idem Sum. Con. ¶ Addit Ric. ꝙ ſi intrauit
animo exeundi, cum voluntate tñ dandi operam, vt Deus
immutet propoſitum ſuũ, ſatisfacit voto, aliter non. ¶ Vi-
20 ceſimò * quærit, vtrum habens votum religionis, ſi eligat
in epm, teneatur prius intrare? Et dico ꝙ ſic. de voto. per
21 tuas. vide ibi no. ¶ Viceſimoprimò * quæritur, vtrum is, qui
vouit non intrare religionem, ſit obligatus ad non intrã-
dum? Et dicit Rich. in iij. quolibeto. q. xiiij. ꝙ non: qa ſicut
illicitum eſt iurare, ꝙ quis non faciet bonum, ita & voue-
re. Hoſt. tñ diſtinguit: quia non põt intrare monaſterium
quod eum allicit cã lucri, & circumuenit: ſed aliud vt xx.
q. iij. conſtituit. de conuerſ. coniug. dudum. inſpiratus aũt à
domino poteſt intrare. de diuort. gaudemus. & placet, &
probat in c. beatus. xxij. q. ij. & in c. ij. de iureiu. nec tenen-
dus eſt Gratianus. xxij. q iiij. §. vlt. in fi.

Rurſus de religione tertiò, quantum ad ingreſſum
ſecundùm, qui eſt profeſſio.

1 *Profeſſio religionis expreſſa, qualiter fiat.*
2 *Profiteri qua ætate quis poſſit.*
3 *Profeſſio poſt quantum tempus fieri debeat.*
4 *Profeſſio facta ante tempus debitum, an teneat, & num. 5.*
6 *Profeſſio an teneat, vbi eſt quid illicitum.*
7 *Profeſſio ſub conditione an teneat. & num. 8.*
9 *Profeſſio fœminæ ĩ monaſterio maſculorũ, vel ecõuerſo, an teneat.*
10 *Profeſſio facta in religione prohibita, an teneat.*
11 *Profeſſus religionem dolo, vel blanditijs an teneatur.*
12 *Reformatio an arctet eos, qui profeſſi ſunt regulam laxiorem.*
13 *Abbas ſolus ſine cõſenſu capituli, an poſſit profeſſionẽ ſuſcipere.*
14 *Epiſcopus an poſſit quem acceptare ad profeſſionem.*
15 *Profeſſio an fieri poſſit per procuratorem.*
16 *Profeſſio accepta à fratre ſine mandato ſuperioris, an poſſit rati-
ficari.*
17 *Profeſſionem recipientis ante tempus debitum quæ ſit pœna.*
18 *Profeſſio expreſſa quid requirat.*
19 *Profeſſio tacita quomodo fiat, & quomodò obliget num. 20.*
21 *Profeſſio impuberum quomodò valideтur, & quid de profeſſione
ſeruorum. num. 22.*
23 *Profeſſione religionis, an quis aſſequatur plenariã remiſſionem.*
24 *Bona ingredientis religionem, cui cedant.*

RELIGIO tertiò, conſiderari põt quantũ ad ingreſſũ
ſm. i. profeſſionem, quę propriiſſimè ſumendo iuxta
dicta ſ. Profeſſio, ſm S. Th. ij. ij. q. clxxxvi j. ar. vij. eſt ſolẽ-
ne votum, quo qs efficit monachus, vel religioſus, intelli-
ge propriè, & eſt duplex, expreſſa. ſ. & interpretatiua. Ex-
preſſa eſt, quæ fit in manu accipiẽtis eam legitimè. de reg.
ad apoſtolicam. tacita verò eſt, quæ fit modis, de qbus ĩ. §.
1 viij. ¶ Primò ergo quærit de expreſſa, quõ, ſiue ſub qua for
ma fiat, ſiue quõ obliget? Et dico, ꝙ fit voce aut ſcriptura:
ſed quantũ elicit. ij. ij. q. clxxxvj. ar. ix. & j. quolibeto. q. ix.
ad primũ, in eccleſia Dei fit primò promittẽdo ſeruare re-
gulã: qđ eſt ꝓmittere regularẽ vitam, quæ eſſentialiter in
tribus votis cõſiſtit, vt in ordine minorũ, vel qđ eſt cautius,
promittẽdo viuere ſm regulã, ꝙ tollit ꝑ contemptũ, intel-
lige et interpretatũ. de quo ſ. Religio. ij. §. xj. vt in ordine
beati Benedicti, vel tertiò adhuc cautius, promittẽdo obe-
dire ſm regulã: ita ꝙ profeſſioni non contrariat, niſi id, ꝙ
eſt contra præceptum regulæ. Adde ex primo quol. q. ix. vr̃
ecõtrario ea, quæ prælatus præcipit ſm tenorem regulæ:
tranſgreſſio verò, vel omiſſio aliorum obligat ſolũ ad ve-
niale: quia hmõi ſunt diſpoſitiones ad pncipalia vota:

peccatum autē veniale eſt diſpoſitio ad mortale, in aliqua ēt religione. ſ. prædicatorũ,talis tranſgreſſio, vel omiſſio ex ſuo genere nõ obligat ad culpam,neq; ad mortalē, neque venialem : ſed ſolùm ad pœnam taxatam ſuſtinendã: qa ꝑ hũc modũ ad talia obſeruanda obligant̃,q tñ poſſent venialiter,aut mortaliter peccare ex negligentia vł libidine,ſeu cõtemptu.hæc ex S.T.¶Sed aduerte primò,ſm Pa. in c.porrectum.de reg. ꝙ valet ꝓfeſſio ꝑ quæcunq; verba fiat,non ſeruata forma regulari.i. tradita in aliqua regula: qa cum obligatio dirigat̃ in Deum, defectus formæ actũ vitiare nõ dēt:ſicut dicimus in excõicatione:nec reqrit̃ ēt aliqua ſcriptura neceſſariò:ſed intellige mõ promittantur, quæ in profeſſione dñt ꝓmitti. ſ.tria vota,explicitè vł implicitè ea ꝓmittendo in rła:qa ſm Dire.& Gul.in Spec. ſi ſit monaſterio cõſuetudo,ꝙ nõ fiat aliqua ꝓfeſſio, niſi ꝙ in ingreſſu ꝓmittit quis ſuo prælato obedientiã inter manus:talis non eſt expreſsè ꝓfeſſus.de ſtat.mo.cum ad monaſterium.licet Inn.dicat cõtrarium in c.cõſuluit.qui cl.vł vo.ꝙ verũ eſt,ſi fieret mentio de regula:non aũt aliter,licet in foro animæ teneret̃ ad tria vota,ſi intēdebat ea vouere.¶Aduerte ſecundò, ꝙ ꝓfeſſioni minorũ contrariatur tranſgreſſio triũ votorum.& cõtemptus expreſſus,ſeu poſitiuus regulæ,& negatiuus cuiuſlibet ſtatuti notabilis regulæ:& quantũ ex forma ꝓfitendi trãſgreſſio omnium facientiũ ad tria vota,imò omnium contentorum in regula: licet ex intentione beati Franciſci aliter fuerit, vt patuit, ꝓfeſſioni verò monachorũ contrariant̃ ſolùm tria prima, nõ aũt quartũ.i.tranſgreſſio omnium facientiũ ad tria vota,vel contentorũ in regula.ꝓfeſſioni verò prædicatorum contrariant̃ ſolum duo prima,non aũt tertiũ. i. contēptus negatiuus alicuius ſtatuti notabilis ſeu principalis : ſed ſolùm contēptus omnium,ꝙ eſt cõe omni ꝓfeſſioni:cum ſit contemnere ꝑfectionē,q̃ oĩs religioſus tenet̃ intendere.& ſic patet qũo vna ꝓfeſſio eſt cautior alia.¶Aduerte tertiò, ꝙ Prædicatores ꝓmittũt obedientiam ſm regulã, & conſtitutiones:ſed tñ licèt tranſgrediēdo conſtitutiones ex vi conſtitutionũ nõ peccent,niſi rõne pręcepti vel cõtēptus: ſecus tranſgrediendo regulã,qa patres voluerũt cõſtitutiones non obligare ad culpam:ſed hoc de regula nõ ſtatuerunt,qa nec potuerunt, cũ ſuꝑ eam non habeant authoritatem,dicēte Io.An.in nouel. ꝙ regulæ approbatæ mutari non poſſunt niſi ꝑ Papã, conſtitutiones aũt religioſorum mutari pñt ꝑ prælatos religionum tãtæ authoritatis,quãtę fuerunt eas inſtituentes:vt de re.iur.omnis. Et ideo omnis tranſgreſſio eorũ,quæ ſunt in regula circa pręcepta,eſt eis

2 venialis,de mēte S.T. vbi ſ̃.¶Secundò*quærit̃, qua ætate poſſit qs ꝓfiteri?Et dico regulariter, ꝙ maſculus cõpleto, non aũt incœpto anno xiiij.&mulier completo xij. vt ĩ c.j. de reg.lib.6.& in gl.xx.q.j.c.j & in cle. cos.de reg. de quo dicit S.T.ij.ij.q.vl.ꝙ profeſſio,cum ſit votũ ſolēne,ſubiicit̃ ordinationi eccleſiæ rõne ſolennitatis annexæ, qa eccleſia reſpicit illud, ꝙ in pluribus eſt, profeſſio ante tp̃s pubertatis facta quantũcunque aliquis habeat vſum rationis plenum,vel ſit doli capax,& non hēt ſuum effectũ, vt faciat profitentem eſſe religioſum,& intēdit,ꝙ retinet rõnē voti ſimplicis irritabilis ꝑ parentes,vt patet ex dictis ſ̃.Religio.ij.§.xv.& ꝙ ibi malitia ſupplere non põt ætatē, ſicut nec in ingreſſu,vt ſ̃.Relig.ij.§.xij cuius contrarium eſt in matrimonio,qa hic agit̃ de maiori præiudicio,ſm Pa.in c. ſignificatũ.de reg.Qui ēt dicit ibi ꝑ tex.illũ vnam falſũ,ꝙ ſequit̃ Sum.Roſ.ſ. ꝙ votũ religionis emiſſum ante pubertatē non obligat vouentem coſtõne eccleſię,quæ impedit vires voti,& limitat ætates, qa licet non tollat ius diuinũ, poteſt tñ illud interpretari & diſtinguere, Sed contrarium huius tenet S.T.vt patuit ſ̃.Relig.ij.§.xv. & hîc §. eo.quia diſtinguit inter votũ ſimplex & ſolēne, de ſimplici dicens vt ibi,de ſolenni verò vt hîc,& de ſolenni loqt̃ d.c. ſignificatum.Et cõtra Ro.tenet Sup.q ēt dubitat,an tale votum ſit irritabile ꝑ patrē,qñ venit explendũ ſoluta patria ꝑtãte, de quo ſ̃.Religio.ij.§.xv.vide ēt j̃.Votũ.iij.§.v.¶ Fallit qđ dictum eſt dupłr.primò in omnibus mendicantibus, q ad ꝓfeſſionē recipere non pñt ante annũ ꝓbationis cõpletũ. de rła.nõ ſolũ.& c.cõſtõnem.in 6. q annus eſt xv. cũ ante xiiij.completum non poſſit qs intrare,vt ſ̃.Relig.ij.§.xv. & ſecundò in monachis habentibus monaſteria in inſulis multum rigidis,qbus ꝓhibet̃, ne ante xviij. annũ aliquẽ recipiant ad profeſſionē,vt in c. qa in inſulis.de rła. Circa qđ ſciēdũ eſt,ꝙ Io.An.vt ēt recitat Pa.in d.c. qa in inſulis, inquantũ potuit inueſtigare, nũq̃ illud c.ſeruatũ eſt in aliqua inſula. vñ pleriq; Doctores arguendo ex rõne literæ dicũt,ꝙ ſi in inſula nõ eſt cõgregatio durior q̃ alibi, non hēt ibi locũ illud c.&ſi extra inſulas ſit cõgregatio durior, ibi hēt locũ, & conſequenter Pa.poſt Io. And.iſtã ꝓhibitionem extendit ad fratres prædicatores,& minores,apud quos eſt cõgregatio dura, qa quęlibet diſpoſitio ampliari dēt,& reſtringi ad limites rõnis expreſſæ, ēt ſi verba non patiant̃,vt in l.adigere.§.quãuis.ff.de iure pat.&in l. cũ ꝓf. §.dulciſſimus.ff.de leg.ij.& hoc ſequit̃ Sum.Ang. & Roſ. Sed iſta opinio nõ eſt vera,tum qa illud c.abrogatum eſt conſuetudine,cum nullibi ſeruetur à tp̃e Io.And.& multo ante,vt patuit,imò ſm Arch,poſt Pe.de Pal.eſt reuocatũ ꝑ ꝓœmium ſexti ,tũ qa conſuetudo in ordine prædicatorũ interpretat̃ oppoſitũ, imò & capitulũ gñale, ꝙ declarauit cõſtõnem prohibentem receptionē ante xviij. annũ,intellige de conuerſis,vt refert Arch. tum qa nõ eſt eadē rõ de monachis,q vacant ſibi ſolis,& prædicatorib⁹,quos oportet vacare ſtudio Theologię,& cõſequenter artiũ maximæ dialecticę.ad q̃ iuniores ſunt aptiores,vt experiētia docet, & dato,ꝙ eſſet eadem,nõ tñ eſt eadē in inſulis & extra,qa in inſulis ſicut corp⁹, & ita & animus iuuenum vř pleriq; concludi,&carcerari,itē qa iuuētus indiget relaxatione & recreatione quæ penè nulla põt eſſe in inſulis,de qb⁹ loqt̃ tex. ſ.ſolitariis &arctis,cũ ſtultum ſit dicere,ꝙ intelligat̃ de Anglia & Sicilia, & hmõi, quæ ſunt regiones amœniſſimæ:vñ monachi eiuſdem ꝓfeſſionis,q ſm iſtũ tex nõ potuiſſent recipere ad profeſſionē ante illud tp̃s in inſulis, hodie extra inſulas potuiſſent. Vñ tota rõ illius ꝓhibitionis,vł faltē ꝓ maxima parte, fuit rõne loci ꝙ ēt inde patet,qa nulla religio ēt ſummæ auſteritatis hoc ſeruare cogit̃ à iure extra inſulas.Ex dictis aũt in pr.huius §.& in pr. ſequentis,ſequitur, ꝙ annus probationis poſſit eſſe xij. in puella,& xiiij.in puero.& verũ eſt qñ intrant de voluntate parentum.arg.xx.q.j.c.j.& patet, quo ad maſculũ in c.nõ

3 ſolũ.de reg.lib 6.aliàs aũt eſt xiij. & xv. ¶ Tertiò*quęrit̃, quo tp̃e poſt primũ religionis ingreſſum poſſit fieri profeſſio à maſculo,vel ēt à fœmina?Et dico multa ¶ Primò Regulariter profeſſio fieri non debet,niſi completo anno probationis,q eſt xv.in maſculo,vel xiij.in fœmina. xvij. q.j.Gonſaldus, tñ qa tp̃s datur in fauorem nouitij, vt experiat̃ rłæ auſteritatē & mores monaſterij.de reg.ad apoſtolicã.ideo conueniente prælato et in ſuo conuentu, quo ad non mēdicantes,& interueniēte volũtate nouitij,poteſt ante annum profiteri.& tenet profeſſio, licet malefaciant prælati, niſi ſubſit rõnabilis cã,vt in d.c.ad apoſtolicã.imò põt fieri expreſſa profeſſio in ipſa receptione habitus, imò & ſine ea, vt ſ̃. Religio. j.§.j.& de re. cõſtõnem.lib. 6. vbi hoc habet̃ expreſsè.¶Secundùm. Fallit aũt, ꝙ dictum eſt dupliciter.Primo vbi habet locum. c.qa in inſulis de quo ſ̃.j.ij.dictũ eſt.Secũdò in mēdicantibus, vbi profeſſio non põt recipi nec fieri validè, niſi completo tp̃e ꝓbationis.i. anni integri,q incipere non põt ante cõpletũ xiiij. annum ætatis in maſculo : cui tñ anno integro diē vnã addere nõ oportet?qa nuſquã legit̃.Et ſumma eſt rõ, qa ꝓ religione facit.Et ita tenet Petr.de Pal.in iiij.& firmat Io.An. in cle. cos.de regul.Sed aduerte,quòd Petr. de Pal. hoc intelligit ſolum de Prædicatoribus &Minoribus,qbus hoc ꝓhibuit Ale.quartus in d.c.nõ ſolũ. ſed poſtea Bonifacius octauus in ſeq.c.ſ.conſtitutionem ex hoc intēdit ad oẽs mēdicantes.¶Tertium.Vtrum aũt hoc locum habeat in monialib⁹ ordinum mēdicãtium.ſ.ꝙ j̃.annum probationis ꝓfiteri nõ poſſint?Et dicit Gemi.cum Recu.& Lap.ꝙ ſic:& particulariter in monialibus ſanctæ Claræ,& ordinis Prędicatorũ, nõ obſtãte ꝙ habeãt poſſeſſiones,& nõ mēdicēt : quia ꝑꝑ hoc nõ tollit̃,qn ſint de ordine mēdicantiũ: ſicut nũc multi religioſi nõ ſunt mēdicantes, nec ꝓhibent̃ habere poſſeſſiones:quas tñ nõ hñt,& de facto mendicãt:vt no. Pau. in cl.vt profeſſores.de regu.non ob.ēt ꝙ habeant ꝓprium ex priuilegio : licet in aliis retineant priuilegium mēdicãtium:qa tollēs vnum nõ tollit aliud.ff.de ſer.vrba.pręd l.ſi domus.de vſu.pal.ex tuarum. Vñ per hoc à iuribus loquētibus de mendicãtibus nõ eximuntur. Hoc aũt eſt verum quãtum ad moniales S.Clarę,quę.ſ.nõ dicũtur minoriſſę, & quãtum ad omnes, quę ex ſua ꝓfeſſione nõ pñt habere proprietates in cõi.Sed ſm Arch.poſt Pet. de Pal. non eſt verum de monialibus ordinis Prædicatorum & Minorũ, quæ nõ ſunt mēdicãtes,& licèt habeãt priuilegia fratrum, tñ nõ obligantur ad hoc:tũ quia non eſt priuilegiũ, tum quia cõuenit fratribus vt ſint mēdicantes,in quo ab eis diſtinguunt̃,qa hñt reditus & poſſeſſiones: vñ intra annum ꝓbationis pñt expreſsè profiteri Hæc illi.Et hoc tene, qa vtræq; pñt habere proprium,non ſolum ex priuilegio,ſed ēt ex regula vel inſtitutionibus.Vñ mirum eſt,ꝙ Gemi.dicat, ꝙ moniales ord. Prædica. ſunt mendicantes : licet ex apoſtolico priuilegio poſſint habere proprium.Et dato, ꝙ hoc eſſet verũ, adhuc tñ poſſet dici & attentari in eis non habere locũ d.c.nõ ſolũ.& d.c. conſtitutionē. quæ loquũt̃ in maſculino genere,vt patet:qa maſculinum appellatiuũ, puta fratres,nõ cõcipit fœmininum in materia odioſa,vt

4 ſ̃.Maſculinum.¶Quartò*quæritur, vtrum teneat ꝓfeſſio facta explicitè ante debitam ætatem vel tp̃s à iure ſtatutũ? Et dico,ꝙ ſi profeſſio fiat ante annos pubertatis, nulla eſt ipſo iure.de reg ad noſtram.& c.ſignificatũ.& hoc in qualibet religione. Si verò fit ante annũ probationis cõpletũ, tenet,vt dictũ eſt:& profitēs expreſsè obligat̃ illi religioni in ſpecie,ſi non eſt mēdicantib. vel religioni in genere, ſi profiteatur implicitè & tacitè.de quo j̃.§. proximo. ſed in mendicãtibus ante annũ probationis facta non obligat illi religioni in qua fit,ſed tm̃ religioni in genere. d.c. nõ ſolũ,& c.cõſtitutionem.Si verò fit contra prohibitionē d. c. qa in inſulis.de reg.ſm Hoſt.nõ tenet,ꝓꝑ text.ibi, cũ quo communiter doct.tranſeunt recitando, & facit l. non dubium.C.de legi.& regu.quæ cõtra ius de reg.iur.lib.6. Sed Pa.ibi tenet cõtrarium:qa Papa non annullat profeſſionē, ſed ſimpliciter prohibet,vñ non impeditur virtus eius, ꝙ probatur quaſi expreſsè in d. c. ad apoſtolicam. vbi tenet profeſſio facta Papa & regula prohibente.ſic ēt ex ſimplici prohibitione non impeditur vinculum matrimonij, licet contrahentes veniant puniendi. Et ex hoc dico, licet dubitet Pa.ꝙ obligat̃ illi religioni in ſpecie, qa profeſſio tenet,& prohibitio erat in fauorem profitētis, cui põt renuntiare Ad l.a t,non dubium.& reg quæ cõtra ius.dico profeſſionem non eſſe nullam:qa aliquo iure ſuſtentat̃. ſ.

5 d.c.ad apoſtolicam.¶ Quintò*quæritur, an profeſſio expreſſa facta ante annum probationis in ordine mendicãtium ſic obliget religioni in genere, vt non teneat matrimonium,ſi poſtea cõtrahat̃? Et gl.in d. c.cõſtitutionem vř tenere ꝙ ſic, dicens votum ſolennizatum eſſe in genere: quod Lap.vt ibi refert Gemi.limitat, ſi profitens intēdebat ſe obligare in genere:ſecus ſi in ſpecie certo loco,& ordini:quia tunc poſſet matrimonium cõtrahere :vel ſaltem ſi contraheret,nõ dirimeret̃,& de hoc crederet̃ ſibi, ſm Io. And.de regu.cõſulti.& Veruec.& Arch.ꝙ intellige.ſi aliud non expreſſit,vel ſi expreſsit non probatur,&in foro animæ,non autem in cõtentioſo,niſi delato iuramento. Hæc ex Gem.Et ſic conclude, ꝙ ſi intendebat obligare ſe ſolùm religioni mendicanti,q̃ expreſsè profitebatur, poteſt contrahere de facto,quia.ſ.tenebit:& de iure,quia nõ peccauit ſi verò intendebat ſe obligare ſaltem vna in genere, non eſt religioſus : quia nullum habet monaſterium ſibi obligatum. Et communiter dr, ꝙ contrahere non poteſt de iure nec de facto.vt refert & ſequit̃ Sum.Roſ.tanquam tutius:tñ ego dico,ꝙ põt cõtrahere de facto. & ſic ēt tenet Sum.Ang.& probo:qa cum non habeat monaſterium ſibi obligatum,nõ eſt profeſſus expreſsè vel tacitè, quia profeſſio nõ fit niſi vtraq; parte conſentiēte, cum requiratur recipiēs,vt j̃.dicã.& ſic remanet obligatus religioni in genere ſolum ex voto ſimplici, ꝙ fecit qñ quantũ in ſe erat profitebat̃ expreſsè,limitãdo tñ vt ſ̃.Religio.ij. §. xv. non aũt põt cõtrahere de iure.i.ſine peccato,quia obligat̃ religioni. Non eſt aũt idem de profeſſione tacita intra annũ probationis in ordine mēdicãtium:qa illa nõ eſt prohibita,vt in d.c.nõ ſolũ. Vñ eã patiētes ſunt obligati profitēti, licet ille iuris bñficio nõ ſit præcisè obligatus illis,& ideo iſte cõtrahere nõ põt,ēt de facto, quia eſt profeſſus : & ſi aliam religionē nõ inuenit,maneat in iſta.¶ Sextò quæri-

6 tur,*vtrum teneat profeſſio expreſſa facta intētione mala, aut cum expreſſione illicita?Et dicit Arch.poſt Pet. de Pal. in iiij.d ſ.xxvj.q.iij ꝙ ſi qs intēdat eſſe religioſus, licet cũ hoc intēdat aliquod malum, vt furari,vel rebellare,tenet profeſſio,qa intēdit ſe obligare ad vota,ēt ſi intendat non ſoluere,ſola aũt obligatio ad vota,nõ impletio, eſt de eſſentia religionis.Et adde ex Pa.in c.vt clerici,de reg ꝙ tenet̃,licet nõ cõſequat̃ ſuã intentionē,ſi tñ nõ ſolũ nõ intēdat caſtè viuere,ſed nec ſe obligare ad hoc,nõ eſt profeſſus,qa hæc intētio repugnat eſſentiæ religionis.Si aũt profitēdo exprimat̃ aliqd nõ cõtrariũ eſſētiæ religionis, puta ꝙ de licētia prælati cuſtodiat pecuniã,vł hmõi,valet profeſſio.Si verò exprimat̃ aliqd cõtrarium eſſentiæ, vt ꝙ rõ intēdit ſe obligare ad caſtitatē,nõ valet:& idē de aliis votis.Et idē eſt ſi diceret,nõ intēdo ſeruare caſtitatē promiſſam quãtũcũq; promittã.Hæc enim expreſſa nocēt,nõ expreſſa nõ nocēt ad ſimilitudinē matrimonij carnalis.¶ Addit ēt.Verue.ꝙ ſi exprimatur contra particularem auſteritatem,vt ꝙ liceat comedere carnes,ſi hoc ſcit in regula vł conſtitutionibus quas profitet̃,cõtineri, tenet̃:ſecus ſi ne-

7 ſcit.¶Septimò*quærit̃, qũo teneat profeſſio facta ſub cõditione.Et dico ꝙ Pa.in c.ſi.de cond appo.ponit duas opiniones principales,vnam.ſ Inn,Hoſt.& Ioan.And.& gloſ. xxxij.q.ij.ſolet. ꝙ ſi conditio ſit contra ſubſtantiam religionis,puta ꝙ liceat habere proprium,nihilominus tenet profeſsio:licet ſecus ſit in matrimonio, ſm Io.An.vbi agit̃ de fauore contrahentium,& cõſequēter ex quo alter acce-

ptat conditionē, potuit ſibi præiudicare:ſed hæc obligatio
acquiritur Deo per miniſteriū prælati : & cōſequenter fa-
ctum miniſtri acceptātis illā cōditionem nō debet obeſſe
Deo qui vr̄ velle profeſſionē recipere. Sed glo.in d.c.fin.&
do.Card.tenent,ꝙ profeſſio ſit nulla:qa profitēs aliter nō-
luit ſe obligare:& plus placet Pan. quia remota parte ſub-
ſtantiali actus,remouet̄ actus,de ſpon.tua.Nec obſt.moti-
uum in cōtrariū:qa & ſeruus nocet dn̄o, & p̄latus ecclǣ in
quærēdis,licet nō in quæſitis, hīc aūt ſumus ī obligatione
quærēda,nō in quæſita. Itē Deus nō recipit obligationem
niſi à volūtario.xv.q.j.nō eſt:iſte aūt noluit aliter obligari.
8 Et hoc tene ex dictis in §.ſuperiore. ¶ Octauò * quæritur,
quid ſi qs profiteatur cū iſta cōditione , quæ eſt poſſe reti-
nere ſua ? Et dicit Pan.in c.inſinuante. qui cle.vel vo. ꝙ ſi
ſimpliciter ſub tali cōditione vouit, in dubio vr̄ ſibi reſer-
uaſſe illa bona, vt obedientiarius monaſterij:qa verba ap-
poſita in cōtractu,intelligēda ſūt ſ̄m naturā eius.ff.locati.
l.ſi vno.etiam impropriatis verbis, vt ibid.in princ.&in d.
c.inſinuante, ſ̄m vnum intellectū, vt res potius valeat quā
pereat.l.quoties.ff.de verb.oblig.& c.abbate.de verb ſign.
& ſic erit religioſus, & præfata bona habebit ad vſum pro
ſua neceſſitate. Et idē dic ſi profitetur vt in domo ſua cum
omnibus bonis ſuis moretur,vt not.Bern.Inno.& Hoſt. in
d.c.inſinuante:qa nō eſt cōtra ſubſtātiā monachatus,vt qs
in certo loco moret̄ , aut de certis reditibus viuat, cū hoc
poſſit cōcedeř ſuperior.de elec.cū inter.Et ſi ſuperior poſt-
eà voluerit eū amouere,poterit,licèt nō debeat,niſi ex iu-
ſta cauſa. Si verò ea voluerit ſibi reſeruare vt propriū , ita
ꝙ nō ſit locus interpretationi:tūc ſi fiat reſeruatio ꝑ viam
conditionis reſolutiuæ,vel ſuſpēſiuæ,vitiatur actus,& non
cōditio,vt in c.fi.de cōdi.appo.& ſic nō erit religioſus : ſi-
militer ſi fiat per pactū:puta,qa dicit,aliter nō intēdo ꝓfi-
teri,nec alio modo:qa hæc v̄ba habēt vim cōditionis, ſ̄m
Bart.in auth.ingreſſi.C.de ſacroſan.eccl.Si verò ſimpliciter
per viā pacti vel modi reſeruat ſibi proprietatē vel faculta
tem cōtrahēdi matrimoniū,ſic facit tranſire profeſſionē in
aliā ſpeciē:quia vbi eſt pactū cōtra naturā cōtractus, & im
propriatis aliquatenus v̄bis tranſiri pōt in aliū contractū,
fit interpretatio alterius cōtractus,vt eſt tex.in l.vbi ita do
natur.ff.de do.cau.mor. & in l.cùm manu ſata.ff.de cōtra.
emp.& ſic iſte nō erit religioſus ꝓpriè,ſed oblatus mona-
ſterio, licet nō in totū : & ſic obligabitur ad oīa, præter q̄
ad reſeruata:ꝙ ſi verba nō patiātur vt fiat tranſitus ad aliū
contractū,tūc pactū cōtractū inficit in totū. ff.de vſu & ha-
9 bi.l.per ſeruū.iūcta glo.in d.l.cū manu ſata.¶ Nonò * quæ-
ritur, vtrū teneat ꝓfeſſio fœminæ in monaſterio maſculo-
rum,vel ecōtrario,mentito ſexu ? Et dicit Mat.ꝙ nō;per c.
diſſinimus.xviij.q.j. Sed Zaba. dicit ꝙ tenet : quia licet ibi
eſſe nō poſſit:qđ & nō aliud dicit c.diſſinimus.tn̄ cum pro
fiteatur ſubſtātialia,obligabitur ex tali ꝓfeſſione.arg.c.qđ
interrogaſti.xxj.diſt.vbi Arch.poſt Bar.Brix.dicit hoc caſu
maſculū cōpellendū eſſe ad monaſteriū monachorū.Et in-
tellige hæc in foro contentioſo vel etiā animæ, ſi intentio
erat ꝓfitendi,licet nō ſeruādi profeſſionē,vt ſ̄ §.vj.& quò
ad eādē religionē in ſpecie, ſed n̄ in ſexu,vel ſaltē in gn̄e.
10 ¶ Decimò * quæritur,vtrum teneat ꝓfeſſio facta expreſsè
in religione ꝓhibita ? Et dicit Arch.ꝙ obligat̄ talis religio
11 ni in gn̄e. ¶ Vndecimò, * quid ſi quis dolo vel metu mor-
tis vel blanditiis inductus intrauit religionē,intellige ꝓfi-
tēdo? Et dicit Ray.quātum ad dolū, ꝙ deceptionē allega-
re nō pōt,cuius cōditio melior facta eſt. quod met.cauſ.c.
cū dilectus.& de cōuer.cōiu.ex parte.& c.veniēs, & cōcor.
Hoſt.addēs idē eſſe de intrante ex falſa cauſa, vt ſi putauit
ſponſam ſuā leproſam,& nō erat.de cōuer. coniu.ex parte.
el ij. Et intendūt iſti:ꝙ ꝓfeſſio tenet, vide tn̄ Inn.in c.cum
dilectus.quod met.cau.dicentē,ꝙ dolus, q peritiſſimos fal
leret,vitiat religionis ingreſſum:nō autē qui caderet ī con-
ſtantē virū.Quantū aūt ad metū diſtinguo : qa ſi inferatur
ab homine metus mortis vt ꝓfiteatur, n̄ eſt religioſus,nec
obligatus ꝑ tale votū. qđ me.cau.perlatū.niſi poſteà ratifi-
cet.de re.porrectū.& c.ſicut nobis.Si verò inferatur à caſu
vel natura:vt quia eſt infirmus,vel in mari, vř in periculo
inimicorū,& hmōi,& vouit deliberatè,obligatur,vt in d.c.
porrectum.& d.c.ſicut nobis.& hoc ſequitur Bern.Hoſt.&
Pan.in d.c.ſicut.Et hoc tene,licet aliqui dicāt,ꝙ nō obliga-
tur,ſi ſtatim poſt periculū cōtradicat.alleg.c.ex tranſmiſſa.
& c.vlti.de renunc. ¶ Quantùm verò ad blāditias, dico ꝙ
obligatur,licet bona ſua nō monaſterio alliciēti,ſed paren
tibus vel hæredibus debeantur. xx.q.iij.conſtituit. ¶ Duo-
12 decimò * quæritur,qūo obligetur ex ſua ꝓfeſſione,q intra
uit monaſterium relaxatū , ſi monaſteriū non reformetur,
& qūo ſi reformetur? ¶ Quantū ad primū aūt, qui ꝓfitetur
ſ̄m cōſuetudinem,q̄ inuenit,licet ſciat regulā : aliter præ-
cipere,ſ̄m Alex.nō excuſatur ſi regulā non obſeruet:qa q
ꝓfitetur,regulā profitetur,nō cōſuetudinem.xx.q.iij. con-
ſtituit.quod me.cau.cū dilectus,& c.fi. Et ſi dicatur, nemi-
nem obligari, niſi ſ̄m qđ intēdit, reſpōdetur verū eſſe ex-
plicitè, non implicitè:qa volens principale,puta eſſe frater
minor, vult & acceſſorium.ſ.obligationē ad præcepta rłæ
Minorū.Et de hoc eſt caſus in c.ex parte.de rła.& ita tenet
Sum.Ang.hāc opin.attribuens etiā Inn.& Hoſt.licèt dicat
aliter ſentire Pan.in c.ſuper eo.de regula. cum quo eſt Sū.
Roſ.Sed iſta ſunt vera de his, quæ ꝓfeſſio neceſſariò & eſ-
ſentialiter cōcernit,vt ſunt tria vota, & ordinata ad illa ne-
ceſſariò,& oīa pręcepta, de aliis autē dic cum Pan.vt ſtatim
dicetur. Quantum ad ſ̄m.ſ.ſi poſtea reformetur , vtrum ſ.
poſſit cōpelli ad obſeruantiā regulæ reformatæ, dicit Pan.
in c.ſuper eo.de reg.quoſdā diſtinguere inter diſcretum.ſ.
qn̄ ingreditur,& indiſcretū. Alij verò , quos ſequi videtur
Inn.dicūt indiſtinctè, ꝙ obſeruare cōpellitur:qa ſi intrauit
intuitu Dei,nō debet poſſe allegare contra. Si verò animo
non bono, ſed vt viueret ſ̄m regulā ibi vigentem, audiri
nō debet,tanquā allegās turpitudinē ſuam. Pan. autē dicit
prædicta ꝓcedere quo ad eccleſiam, ſed in foro animæ ad-
uertenda eſt intētio iſtius, cum votū debeat eſſe volunta-
rium.de reg.licet.Vnde ſi iſte non habuit animū ſe obligā-
di,niſi reſpectu regulæ quæ ibi ſeruabatur,nō obligat̄ quo
ad Deum,maximè quia tria ſunt ſubſtātialia religionis:vn̄
ſi per tempus, de cuius initio memoria non hr̄, aliqua ac-
cidentalia ibi non ſeruabant̄, cum potuerit cogitare ex cā
illud prouenisſe,cū iſta poſſint adeſſe & abeſſe,nō tenetur,
ſaltē antequā regula reformet̄.Et ita conſuluit Card.dom.
ſuus:& ita tene,addendo ex Dire.ꝙ ſi quis ingredit̄ mona
ſterium,vbi antiqua rła non ſeruatur,ēt quantū ad habitū,
nec obligat ſe ad illā, ſed ad aliā quæ ibi de facto ſeruatur,
etiā ſi pluribus annis ibi ſit, nō cenſetur religioſus,ſed re-
formato monaſterio cogitur exire , aut regulā profiteri.d.
c.ſuper eo.¶ Quod autem dicit Ray.ꝙ ingreſſus monaſte-
rium relaxatū intelligitur ſe obligaſſe ad id , non quod fit,
ſed qđ fieri debet:primò, ſi ſciebat quæ erant ſeruanda:ſe-
cundò,ſi erat quidem ſimplex,ſed expoſitę ſunt ei auſteri-
tates & cōditiones ordinis:tertiò,ſi erat ſimplex,& nō ſunt
ei prædicta expoſita, tn̄ in profeſſione vel ante nō expreſ-
ſit ſe nolle auſterius viuere, etiam ſi fuiſſet dolo inductus.
Si verò hoc expreſſit,nō teneri,niſi ad id qđ fit,licèt ad ſ̄m
redire non poſſit , eſt verum in foro contentioſo ſolùm.
¶ Decimo

13 ¶ Decimotertiò quęritur,*an ſolus abbas ſine cōſenſu ca-
pituli poſſit aliquē ad profeſſionē recipere? Et dicit Pa. in
c.ad apoſtolicam.de reg.inſpiciendam eſſe primò cōſuetu
dinē.de reg.c.fi.li.6.Adde & priuilegiū,& ſi illa ceſſat , dēt
hoc facere cum conſilio capituli,qa in regula monachorū
dr̄,ꝙ præcipua dēt explere cū conſilio capituli,cuiuſmodi
eſt creatio monachorum.Ex quo infertur, ꝙ ſine illo cō-
ſilio creatio monachi de cōi iure nō valet,qa vbi reqritur
à iure conſilium,niſi adhibeat̄, actus eſt nullus, de his quę
fi.à præla.nouit.iuncta gl. non tn̄ tenet̄ abbas ſequi illud
cōſilium,ſed ſatis eſt requirere,& expectare reſpōſum. Et
idē Io.An.ibi ēt dicit in fi.de reg.in 6. ꝙ de iure communi
creatio monachorum ꝑtinet ad abbatem & conuentū. &
alleg.c.ea noſcitur.de his quæ fi.à præl. Vnde vacante mo-
naſterio nō poterit cōuentus recipere : vt in ſimili dicim⁹
de collatiōe ſpectāte ad ep̄m: vt in c.vnico.ne ſed.vac.li.6.
iūcto d.c.fi.ſed viuente prælato, nec conuentus ſine pręla-
to,nec econtrario prælatus ſine cōuentu recipere poterit,
14 vt no.in d.c.fi. ¶ Decimoquartò*quærit̄, vtrum ep̄s poſſit
aliquem acceptare ad profeſſionem?Et dicit Inn.ꝙ ſic : &
talis erit verus religioſus,licet non intret monaſteriū, nec
profiteat̄ certam religionē, ſed ſtat in domo ſua ſub obe-
dientia epi,cui pręfigeret̄ ab ep̄o certus modus viuēdi.alle.
c.ſi vir.xxvij.q.ij.& dicit ſecus in aliis pręlatis inferiorib⁹,
licet profeſſio in manu alterius ſit votum ſimplex.Et cum
his dictis cōiter trāſeunt doct.in c porrectū.de reg. & no.
Pa.ibi.Sed do.Ant.ibidem , tenet ꝙ ꝑ talem profeſſionem
factum ep̄o votum nō ſolēnizat̄ , vt matrimoniū dirimat,
per c.vnicū.de vot.li.6.ꝙ placet Pa.dicēti ſe nō videre qūo
iſte ſit verus religioſus , & putat omne votū eſſe ſimplex
reſpectu dirimendi matrimonij , niſi fiat profeſſio in reli-
gione approbata,vt in d.c.vnico quæ fieri nō pōt, niſi ab
abbate,& fratribus recipiat̄:qa ſolus ep̄s nō poteſt aliquē
incorporare religioni inuitis fratribus:quia regula appro-
bata per eccleſiam contradicit. Vn̄ in materia ſtricta ap-
pellatione religioſorum tales nō venirēt hæc ex illo.Qui
bene dicit in exemptis, aut vbi certa regula approbata nō
permitteretur:aut vbi recipit ſuo nomine vel alterius nō
potētis incorporare,ſed ſecus primò, ſi reciperet ep̄s pro-
feſſionem certæ regulæ approbatæ monaſterij ſibi ſubie-
cti.qa tunc valeret,ēt ſi talis remaneret in ſeculo,iuxta di-
cta ſ.Religio j.§.j.qa recipere ad profeſſionem depēdet à
poteſtate ſuperioris,vt not.Gemi.in d.c.cōſtitutionem. &
ſecūdò vbi reciperet nomine alicuius valentis incorpora-
re approbatæ religioni,quia valeret poſt ratificationē , ſi-
cet nō ante,& ſic nō teneret matrimoniū.¶ Decimoquin-
15 tò quærit̄,*vtrum profeſsio fieri poſsit per procuratorē?
Et dico ꝙ ſic,qa actus qlibet per ꝓcuratorē explicari pōt,
niſi expreſsè ſit à iure prohibitus:vt l.j.§.vſus.ff.de proc.&
in regula,pōt qs.lib.6.Iſte aūt nunquā expreſsè excipitur,
vt patet diſcurrēdo tex.& gl.iuris vtriuſque. & l. Pōponi⁹.
ff.de proc.& c.qui ad agendum.de proc.lib.6.iuncta gloſ.
16 vbi multi caſus excipiunt̄. Decimo*ſextò quæritur vtrum
poſsit haberi rata acceptio profeſsionis, puta ſi frater ſuſ-
cepit aliquem ad profeſsionem ſine mādato ſuperioris?Et
concludit Ioā.And.in c.inſinuāte.q cl. vel vouen. ſ̄m do.
Car.ꝙ ſic.& idē Aſtē.li.j.ti.xx.referēs Inn.tenere extrà,de
reg.porrectū.ꝙ de mandato abbatis ſecularis clericus, vel
laicus ſufficeret,& idem eſſet ſi ſine mādato,nomine tamē
eius fecit,& poſtea ratum habuit,ſed antequā ratificet,vo-
tum nō erit ſolēne, nec matrimoniū poſtea cōtractū diri-
17 met.¶ Decimo*ſeptimo quærit̄, quæ ſit pœna recipientis
aliquem ad profeſsionem ante debit tp̄s?Et dico,ꝙ ſi re-
cipiat̄ ante annos pubertatis,profeſsio eſt nulla,& accipiēs
peccat mortaliter, vſurpādo iniuſtè patriā poteſtatē, & pu
nitur arbitrio iudicis.ar.c.ad apoſtolica.de reg.in gl.vlt.Si
verò recipiat̄ ante completū annū probationis : extra mē-
dicātes qdē eſt malè factū,ſi paſsim & īdiſcretè fiat.d.c.ad
apłicā.& pœna eſt in arbitrio iudicis:vt ibi in gl.In mēdi-
cātibus verò recipiētes primò qdē peccāt mortaliter,agē-
tes cōtra p̄ceptū factū ſub pœna excōicationis.ſecūdò ſunt
ſuſpenſi à receptione cuiuſcūq; ad profeſsionē.tertiò ſunt
puniēdi pœna grauioris culpæ:vt in d.c.nō ſolum.de reg.
in vj.¶ Nō tn̄ efficiunt̄ irregulares,ſ̄m Gemi.ibi, ſi durāte
tali ſuſpēſione aliquē ad profeſsionē recipiāt : qa oportet
ꝙ actus,q fit poſt ſuſpēſionē, ſit attribut⁹ certo ordini ec-
cleſiaſtico:ꝙ nō eſt hīc,cū abbatiſſa hoc faciat,& ēt diſpē-
ſatiuè pōt eſſe abbas, q nō ſit in ſacris.de æta.& quali.tuā.
& tn̄ ad eū iure cōi cū ſuo cōuētu ſpectat iſta receptio.Sol⁹
aūt Papa.ſ̄m Gemi.ibi , ab iſta ſuſpenſione pōt abſoluere,
qa c.nup.de ſen.exc.nō hēt locū inferioribus ep̄o, & cōſe-
quenter cū ab ep̄o nō poſsint abſolui, qa. ſi ſunt exempti,
neceſſe hn̄t adire Papam.& idem Io.An.& Arc. & hoc ſe-
quit̄ Sum Roſ.ſed qa d.c.hēt locum,ēt in curatis, vt patet
ibi apertè,vt etiā ſ̄.probatū eſt:ideo melius dicit Sū. Ang.
ꝙ à ſuis prælatis pn̄t abſolui.Vn̄ diſtinguendo concordā-
dæ ſunt opiniones,quas ibi recitat Gem.ꝙ ſi ſuſpenſio eſt
ad tp̄s,ſolus Papa abſoluit,nec locum hēt d.c.nuper.Si ve-
rò nō eſt ad tp̄s, ſic habet locum, vt tenet gl. ibidē,de quo
18 ſ̄.Abſolutio.j.§.iij¶ Decimooctauò*quæritur, quot requi
runtur neceſſariò ad expreſſam profeſsionem ? Et dico vt
colligitur ex prædictis ꝙ ſex. ¶ Primò ꝙ profitens cōple-
uerit xiiij.annū,ſi ſit maſculus, vel xij.ſi fœmina. vt in c.j.
de reg.lib.vj.imò in mendicantibus requiritur ꝙ maſculus
xv.& fœmina xiij. compleuerit. & multo plures requirūt
vbi habet locum c.quia in inſulis. de quo ſ̄.§. ij. dictū eſt.
¶ Secundo requirit̄ ꝙ fiat ei qui pōt religioni approbatæ
incorporare,vel de licentia eius,ſ̄m Inn.& Pan. in c. por-
rectum. de reg. vel ſaltem nomine eius ſequente ratiha-
bitione,poſtq̄ vtiq; valeret,ſed non ante, vn̄ profeſsio fa-
cta ꝑ ſe ſolum,aut in manu epi,non ſolennizat votū , ſ̄m
do.Ant.in d.c.porrectum.vn̄ quod dicit Ge.cum Lap.in d.
c.conſtitutionem. ꝙ profeſsio facta in manibus habentis
adminiſtrationem religioſam, obligat religionem ſaltem
in gn̄re,nō in ſpecie,niſi recipiatur ab eo, q pōt incorpo-
rare illi, ſ̄m Sum.Aug.verum eſt, ſi ille adminiſtrator pōt
religionem,in qua adminiſtrat , obligare illi quē recipit.
Sed ego dico, ꝙ eſt ſimpl̄r falſum , niſi poſsit obligare eā
quantū ad hoc,& conſequēter poſsit incorporare,qa nihil
agit vltra ſuam poteſtatē de iure vł de fcō. & fundm̄ eius
eſt chimericū.ſ.ꝙ religio obliget̄ in gn̄re,nō in ſpecie , &
c.cōſtōnem.ꝙ allegat,hoc nō probat de eo,qui in nō mē-
dicātibus tacitè profitet̄ intra annū probationis:tū qa fal-
ſum eſt,ꝙ talis religio tali non teneat̄ in ſpecie, licet ipſe
non teneat̄ ei,tū qa hoc dato ſtat, ꝙ ipſe obliget̄ religio-
ni in gn̄re,nō aūt ecōuerſo,ſicut in eo , qui vouit religio-
nis ingreſsū indeterminatè.¶ Tertiò, ꝙ fiat alicui religio-
ni approbatæ.de vot.c.vnico.li.6.Et ſi fieret in domo pro-
pria in manu prælati,tenet d.c.porrectū.Vn̄ ꝓfeſsio,qua qs
remanet obligatus ſolum religioni in gn̄re , vt ſi fiat vn̄
mēdicātibus expreſsè intra annū probationis,nō valet, &
ſi ſequatur matrimonium,tenebit,ſ̄m do.An.in c.rurſus.q
cl.vel vo. qa nō eſt facta vni religioni,vt requirit̄ in c.vni
co.de vo.lib.6.& idem Lap.& Cal.vt refert Gemi. in c.nō
ſolum.peccabit tn̄ talis mortaliter,ſ̄m Lap.& Gal. niſi qn̄
intēdebat iſtam ſolùm:quia tunc nō profitetur iſtam,puta

Minorum:quia profeſsio non valet.nec aliam,quia nõ in-
tẽdit:& conſequenter votum eſt nullum.¶ Quartò,ꝙ prę-
latus requirat cõſilium ſui capituli:aliter nõ valet,ſm Ioã.
And.in quadã apoſtilla in c.ad apoſtolicã.de reg.& ibi Pa.
nõ tñ tenetur conſilium ſequi,ſm Io.An.& cõiter doct.ꝙ
limita,niſi hoc mandet regula,vel ſtatutum.¶ Quintò ꝙ
fiat ſimpliciter de tribus votis.ſ.obediẽtiam,paupertate,&
caſtitate:vñ ſi nollet profiteri,niſi obedientiam ſolũ, & ad
alia nollet teneri,nõ eſſet profeſſus propriè,ſi hoc expreſ-
sè deduxit in pactũ:quia remota parte ſubſtãtiali act⁹, re-
mouetur totũ:de ſponſ. tua. Illa aũt tria ſunt ſubſtantialia
profeſsioni religionis.de ſta.mo.cũ ad monaſteriũ.Si verò
nõ deducit in pactũ expreſsè,valet profeſsio de vno voto
obediẽtię ſolũmodò ſi addat,ſm regulã talẽ.& ſic intelli-
ge Inn.d.c.cũ ad monaſteriũ.In reliquis verò licèt nõ ſer-
uet forma tradita in regula,tenet tñ profeſsio per quęcũq;
verba fiat:quia defectus formæ nõ ſubſtantialis nõ vitiat
actũ:ſicut dicim⁹ in excõicatione de ſen.exc.ſacro. Ita no.
Pa.in d.c.porrectũ.Requirit ẽt in mendicãtibus cõtinuitas
anni probationis:ſed vide ꝟ.Relig.v.§.iiij.¶ Decimononò
19 quærit,*quõ fiat profeſsio tacita? Et dico,vt ſonat ipſum
nomẽ,ꝙ fit ſine voce , & ſcriptura multis modis.i.tribus,
ſm Io.An.& do.Ant.& Pan.in c.vidua.de reg.quos tñ oẽs
limitat cõiter,& generaliter ſi ſciãt,& cõſentiant illi,quo-
rum eſt incorporare religioni:quia ſicut expreſſa non in-
ducitur quocunque voto vel cã,niſi fiat in manibus potẽ-
tis recipere,& incorporare,ſm Gem.in d.c.conſtitutionẽ.
& c.vnico.de vo.lib.6.& Lap.In.& Io.Mo.& Io.And. in d.
c.porrectum.vel in manibus alterius habentis mandatum
vel recipientis nomine eius ſequẽte.ratihabitione : ita nec
tacita fieri põt ſine eius ſciẽtia & aſſenſu,& tenet In.Hoſt.
& Pa.vt vr̃ in c.porrectum.de reg.& eſt cõis opin. & vera,
licet Ge.in d.c.conſtitutionem.chimęrizet, vt dictum eſt.
¶ Primò ergo inducit,qñ quis ſe ingerit actib⁹,qui ſolum
profeſsis de iure,aut cõſuetudine cõueniũt, ꝙ Pa.ibi limi-
tat primò,ſi ſit nouitius.ſecũdò ſi ſciat hoc conuenire pro
feſsis tñ,quia data ignorantia præſumptio ceſſat,tertiò ſi
ſponte ſe ingerit, nõ ex metu. quartò ſi triduo perſeuera-
uerit in illo propoſito:aut loco pſeuerãtia tridui hoc fecit
cum habitu profeſſorum diſtincto in colore, ſciſſura , vel
forma,de quo tñ triduo eſt quęſtio:quia Io.An.in c.ad no
ſtram. de reg. dicit hoc requiri p ſimile de habitu profeſ-
ſorum,vt ꝟ.dicetur,ſed do.Ant.dicit illud nõ requiri, cùm
de eo in d.c.vidua.mẽtio nõ fiat.ſed procedit tex. qñ duo
concurrũt,exercitiũ.ſ.& habitus profeſſorũ:quia nõ requi-
rit triduum,& hoc placet Pa.& eſt verũ:quia illa vidua ſę
ingerẽs actui profeſſarum,habuit profeſſarũ velũ.De pri-
ma tñ limitatione diſſentiũt Sum.Roſ.quæ illam tenet, &
Sum.Ang.quę illã nõ hẽt.Sed dico,ꝙ eſt vera,& procedit,
qñ quis ſe ingerit actibus profeſſorũ, puta electioni , ſine
profeſſorum habitu. vñ clericus ſecularis p illum actũ nõ
profitetur, vt patet p Pa.ibi , ſed cum habitu profeſſorum
ſecus:quia nõ requirit, ꝙ præceſſerit notitia,cũ de illa vi-
dua non legatur,ꝙ fuerit nouitia.¶ Secũdò inducit tacita
profeſsio ex delatione habitus profeſſorũ,ꝙ limita primò
ſi habitus ſit diſtinctus,vt ſ̃.ſecũdò ſi quis deferat ſciẽter.i.
ſciendo , ꝙ competat ſolum profeſsis,ſm Sum. Roſ. vel
melius,ſi hoc ſciat,& vlterius,ꝙ per hoc de iure, vel con-
ſuetudine inducatur profeſsio,ſm Sum.Ang. cõſentiente
Inn.& do.Ant.& bene : quia ignorantia præſumptionem
tollit.tertiò ſi ſponte.quartò ſi accipiatur ab eo, ꝗ põt in-
corporare religioni,vel eo cõſentiẽte,ſecundum Pa. i d c.
vidua. & facit c. porrectum. de reg. ꝗ limitationem malè
omittit. Sum.Ro.addẽs loco eius aliã.ſ.ꝙ ætas ſit debita,
quod ſupfluit ad doct.qa loquũtur in eo,qui põt profite-
ri explicitè,licèt nõ quantum ad tex.iuris.quintò ſi in mo
naſterio,& nõ extra deferat, de reg.vt clerici,& not. Pa.
in c.ex reſcripto.de iureiu.quia ceſſat præſumptio,eo ꝙ ſi
profiteri vellet,intraret monaſteriũ.Sed intellige in mona
ſterio.i.ſub obediẽtia abbatis:quia,vt dicit Abbas in c.cum
illo.de ſen. exc. vbicũq; fuerit monachus, mõ ſit ſub obe-
dientia abbatis,ſemp fingit eſſe in clauſtro.ſextò,ſi in de-
latione triduo pſeueret.ſ.ne dubitet quoanimo deferat,ſm
Pa.& ſic intellige c.conſtitutionem.in fi.de reg.lib.6.Fallit
hoc aliqñ ſm aliquos:nec requiritur illud triduum. primò
ſi ſuſcipiatur in infirmitate. ſecundò ſi ſuſcipit poſt votũ
de ingreſſu religionis,ſed de vtroque dubitat Pan.in d.c.
conſtitutionem.vbi ponit ius nouũ de hoc, & nõ excipit.
Et ita tene ꝙ reqritur,& magis in infirmitate,ꝗ̃ in ſanita-
te,cum infirmus turbetur pp moleſtiam morbi.arg.in l.cũ
antiquitatis.C.de teſta.¶ Tertiò inducit per delationẽ ha-
bitus nouitiorum indiſtincti diſtinctione patẽti. i. colore,
ſciſſura,vel forma p annũ,licet eſſet diſtinctus diſtinctiõe
occulta,puta p benedictionẽ,vt cl.eos.de reg.Nec oportet
addere anno diem,ſm Petr.de Pal. niſi in anno biſſextili,
de cuius tñ integritate eſt vna dies de pluribus : imò non
oportet dicere vltra annũ,ſicut dicit Sum.Ang. ſed ſufficit
dicere p annum,ſicut dicit Sum.Roſ.& text. Vñ in vltimo
inſtãti anni ꝓbationis talis erit ꝓfeſſus , niſi aliud obſtet.
Hoc aũt limita primò in monaſterio eo mõ,quo penè ſta-
tim dictũ eſt:ſecus extrà. ſecũdò vbi habitus nouitiorũ ab
habitu ꝓfeſſorũ eſt indiſtinct⁹ patẽter,licet fortè diſtinct⁹
occultè,vt dictũ eſt.Vel ẽt licet fortè ſit diſtinctus patẽter
ab habitu ſecũ de gẽtiũ ſeculariũ. ſm Pet.de Pa. ſicut ſi cũ
canonicis regular.eſſent clerici ſeculares in choro & refe-
ctorio ſup pelliceis vtẽtes. Si tñ habitus nouitiorum eſſet
indiſtinctus ab habitu ꝓfeſſorũ,& cũ hoc ab habitu ſimul
cum eis de gentiũ ſeculariũ,ſicut ſm Arch. in mulieribus,
quę ſe canonicas regulares appellãt:vl ſm Pa.in c.ex par-
te.de reg.in fratribus S.Antonij,vel aliis, q ſolũ ferũt cru-
cem in pectore,delatio hmõi habitus p annũ non inducit
profeſſionẽ tacitã, ſm Pe.de Pa.ꝙ limitat Pa.qñ aſſumit à
minore xiiij.ann.ſecus ſi fuit aſſumpt⁹ à maiore xiiij.ann.
ſecus vbi eſt patẽter diſtinctus ab habitu profeſſorũ : quia
quantũcũq; deferat,ẽt p xx.annos,nõ inducit profeſſio,vt
in d.cl.eos.no.gl.& Pa.in c.ex parte.de reg. tertiò vbi alia
proteſtatio præmittit intra annũ:ſecus vbi præmittit, ſm
Arch.Et hoc tene:qa licet dicat Hoſt.ꝙ nõ iuuat,ſi prote-
ſtet ſe nolle pp hoc profiteri , qa hîc inducit præſumptio
iuris & de iure,quæ nõ admittit probationẽ in cõtrarium.
& ibidẽ Arc.& Mo.qa talis proteſtatio eſt cõtrario facto:
tñ verius ſenſit cõtrariũ Io.An.vt refert Ge.c.j.de reg.in 6.
& Io.de Lig.qñ fit ex iuſta cã : qa oppoſita opinio proce-
dit,vbi proteſtatio eſt facta contraria, hîc aũt eſt declara-
toria,vt in c.cũ M.de conſti. & hoc placet:qa vbi factum
eſt multipliciter intelligibile,& agẽs proteſtat,ꝙ nõ agit
actũ ad finẽ hunc,puta,vt profiteat,ſed ad illũ, puta vt ad-
huc probet,iuuat,& conſentit Pa.in c.ex parte.de reg. Vbi
aũt habitus eſſet diſtinctus patenter:iſta proteſtatio nõ eſt
neceſſaria,ſm eum in c.poſtulaſti.eod.tit.quia.ſ. ipſum ſi-
gnum diſtinguens eſt proteſtatio.¶ Quartò inducitur ſm
aliquos,qñ quis ſuſcipit habitum nouitiorum cum propo-
ſito vitam mutandi abſolutè,per c.cõſulti.& c. ſtatuimus.
de reg.& per c.non ſolum.eod.tit.lib.6. Sed iſta opinio eſt
falſa:quia text.in d.c.non ſolùm.eum qui propoſuit abſo-
lutè vitam mutare , diuidit contra eum , qui expreſsè vel
tacitè eſt profeſſus,patet ẽt per c.ex tranſmiſſa. de renun.
Vñ & do.Car.in conſilio facti,& ſequitur Pan. in c. con-
ſulti.de reg.dicens ꝙ is qui fecit votum de perſeuerando,
nõ efficit profeſſus per delationem habitus nouitiorũ di-
ſtinctiſed ſi cõtraheret matrimoniũ,teneret. Et ad c. non
ſolũ.& alia quæ vident contraria,reſp.ꝙ intelligũt,ꝙ ta-
lis ad ſeculum redire nõ põt ſine mortali:nõ aũt ꝙ ſit pro-
feſſus:eſt ẽt irrationabilis:qa profeſſio ẽt tacita ſine duob⁹
contrahentibus nõ perficitur.i.profitẽte & acceptante. vñ
nullum propoſitũ,aut votũ,niſi alius conſentiẽs adſit,per-
ficit profeſſionẽ. Quid aũt p illud propoſitũ intelligatur:
variè loquunt Canoniſtæ,ſed opinio vera eſt , ꝙ ſit votũ
expreſſum perſeuerandi in religione vel ẽt votũ interpre-
tatum.vt cùm qs ſe offert profeſſioni,nec tñ fit profeſſio:
20 qa alius nõ ſubitò acceptat.¶ Vigeſimò*quęrit,quomodò
obliget profeſſio tacita? Et dico,ꝙ extra mendicantes ſicut
expreſſa,ẽt ſeculari habitu non mutato,obligat illi religio
ni præcisè,quam quis profitetur , vt in d.c. conſtitutionẽ,
ita tacita per ſuſceptionem habitus profeſſorum intra an-
num probationis obligat religioni in genere,ſi is q profi-
tetur,ſit ætatis debitæ,ſciẽs,voluntarius,& triduo perſeue
rans,vt patet ibi,huic tñ obligatur in ſpecie illa religio,in
qua eſt profeſſus , alioquin cũ à fortiori nulla alia teneat,
poſſet contrahere matrimoniũ,contra c.vnicum.de voto.
lib.6.& idem præcisè eſt de eo, q intra annum tacitè pro-
fitet in mẽdicantibus, & vlterius ẽt idem eſt ſi intra annũ
profiteat expreſsè,vt in d.c.nõ ſolum. Et in hoc eſt diffe-
rentia inter mendicantes & nõ mendicãtes:ſed tacita quæ
eſt ex delatione habitus vltra annũ,obligat in ſpecie ei, in
qua ſit,vt in cl.eos.de regu.Dicit aũt S.T.in iiij.di.xxxviij.
ꝙ profeſſus tacitè omni caſu tenet ad tria vota religionis
principalia,ſed ad alias obſeruãtias, quarũ tranſgreſſio ex
diſſimulatione prælatorũ inducitur, qui dum vidẽtes non
corrigunt,indulgere vident,non obligatur,pręcipuè ſi ſit
ſimplex,q talia diſcernere ſufficienter neſciat.& idẽ Albe.
& intellige in his , in quibus prælatus poteſt diſpenſare.
21 ¶ Vigeſimo*primò quęritur,qd de profeſſione impuberũ?
Et dico ex Archie.poſt Pet.de Pal ꝙ ſi inuito vel ignorã-
te parẽte vel tutore intrauit, ſi nõ reuocetur intra annũ &
diem, eſt profeſſus tacitè quo ad eos , quo ad ſe verò ante
completũ annũ pubertatis, nec expreſsè nec tacitè profiteri
põt,& ſi de facto fecerit,ſi profeſſus ſit factus pubes ratifi-
cet,vel portet habitũ profeſſorũ triduo, vel nouiter profi-
teat,vel ſi toto xv.anno remaneat , vbi habitus nouitiorũ
& profeſſorũ nõ diſtinguunt.¶ Vigeſimoſecundò quærit,
22 quid*de profeſſione ſeruorũ? Et dico vt ſ̃.Religio.ij. §.iij.
22 ¶ Vigeſimotertiò*quærit , vtrum p ingreſſum religionis,
quæ ſit p ꝓfeſſionẽ qs aſſequat plenariam remiſſionẽ per
aſſumptionẽ crucis? Et dico ꝙ ſic,vt ꝓbat S.T.ij.ij. q. vlt.
ar.iij.ad tertiũ,q loqtur de dicto ingreſſu. & Pet. de Pa &
idem Ber.de præce.& diſpen.Vtrũ aũt teneat reſtituere, q
aliquem auertit ab ingreſſu religionis ꝟ.Reſtitutio.iij. §.j.
24 ¶ Vigeſimoquartò*quæritur,qd de bonis ingredientis re-
ligionẽ p ꝓfeſſionẽ? Et dicũt iura , ꝙ ingreſſi religionẽ ſe
& ſua dedicant Deo,ita ꝙ oĩa eorum bona monaſterio in-
telligant eſſe collata.C.de ſac.ſan.ecc.auth.ingreſſi.xix.q.
iij.qa ingredientibus.ꝙ ſm Pe.de Pa.intelligit de ingreſſu
profeſsionis, de quo intelligunt iura loquentia de ingreſ-
ſu.& hoc niſi ipſi aliter diſpoſuerint ante profeſsionem,ꝙ
[illegible] non poſt expreſſam aut tacitam,vt no.gl.in d. c.
[illegible] ſi à patre vel matre filius aut filia poterat exhære-
[illegible] pp vitium ingratitudinis,iam non poterunt:quia hoc
vitium tollitur per religionis ingreſſum.xix.q.ij.c. fin. iũ-
cta gl.& in c.ſi qua mulier.cũ gl.vbi de his multa. Alicubi
tñ eſt conſuetudo, ꝙ propinqui occupant bona immobi-
lia ingreſsi,niſi ſi qua dedit monaſterio , & alicubi ẽt mo-
bilia,quæ ſm Ray.valet ſi eſt obtenta xl.annis,quo tẽpo-
re præſcribit cõtra eccleſiam. Sed puto ꝙ non valeat rõne
præſcriptionis:tum quia in rebus inuaſis aut furtiuis non
currit,vt dictum eſt ſ̃.Præſcriptio.§.xij. tum quia eccleſia
quæ hîc ſpoliatur,non eſt digna pœna:cum nõ ſit in mo-
ra negligentię,ſed violentię:nec quocunq; modo,quia eſt
contra legem naturalem, priuans hominem facultate di-
ſponendi de ſuis bonis.Sed de his diffusè ꝟ.Religio.6.

RVRSVS DE RELIGIONE QVARTO, quantùm ad tranſitum ab ea.

1 *Trãſitus de vna religione ad aliam quãdo & quõ liceat & n. 2.*
3 *Licentia tranſeundi de vna religione ad aliam à quo petatur.*
4 *Apoſtata an ſit qui ad aliam religionem indebitè tranſit.*
5 *Tranſiens ad aliam religionẽ ſi pœniteat, an in priore recipiatur.*
6 *Trãſitus à qua religione ad quam fieri debeat.*
7 *Tranſitus mendicantis ad non mendicantes quid importet.*
8 *Tranſitus monachi ad canonicum vel econtra,quid contineat, & quid de tranſitu ad eccleſias ſeculares nu.9.*
10 *Bona tranſeuntis ad aliam religionem,cui cedant.*

RELIGIO rurſus conſiderari põt quartò quantũ ad
tranſitũ ab ea ad aliã religionẽ , vel ad alium ſtatum.
1 ¶ Primò ergo quæritur,*vtrum poſsit eſſe trãſitus de vna
religione ad aliã? Et dicit S.T.ij.ij.q.vlt.hoc nõ eſſe lauda-
bile,niſi pp magnã vtilitatẽ vel neceſsitatem,tum quia ex
hoc plerũq; ſcãdalizantur qui relinquuntur,tũ quia facili⁹
quis proficit in religione ꝗ̃ cõſueuit cæteris paribus, ſicut
patet in collationibus patrũ p abba em Neſtoriũ. Eſt verò
laudabile triplici ex cã. primò ex zelo pfectioris religio-
nis,in quo nõ attenditur excellẽtia ſolum ſm arctitudinẽ
vitæ:ſed principaliter ſecũdum illud,ad quod religio ordi-
natur:& cõſequẽter ſecũdũ diſcretionẽ obſeruantiarũ fini
proportionatarum.ſecundò pp declinationem religionis à
debita profeſsione,ſecũdũ ꝗ fuerat inſtituta. tertiò pp in-
firmitatem vel debilitatem.In primo caſu pp humilitatem
debet licentia peti,quæ tñ negari non põt,ſi conſtet illam
eſſe arctiorem.Si probabiliter dubitetur,requirẽdũ eſt iu-
diciũ ſuperioris.de reg.licet. in ſecũdo verò requiritur di-
ſpẽſatio.Hæc ex S.T.Pro quibus aduerte primò,ꝙ ſi dubi-
tetur an ſit ſtrictior religio ad ꝗ tranſitur,ſecũdum Pa.nõ
ſtatur verbo volentis trãſire , aut prælati negãtis licentiã:
ſed requirendũ eſt iudiciũ ſuperioris:qui ſm Inn. eo caſu
eſt ille,ad quem appellaretur,ſi grauaretur iſte religioſus:
quia p̃latus nõ dẽt eſſe iudex in cã ſua,ꝙ dictũ nota , quia
ex eo infert Sum.Roſ. poſt Pan. ꝙ hẽt locum generaliter
vbi oritur cõtentio inter religioſum & ſuperiorem ſuum,
quia dẽt adiri ſuperior immediatus , ꝙ tñ bene dr̃ in ſpe-
ctantibus ad declinandã correctionẽ : quia in talibus non
habet locũ appellatio,vt ſ̃.dictum eſt.¶ Aduerte ſecũdò ꝙ
ſi p̃latus non rñdeat,vel neget, vel alleget cãm negationis
iniuſtam:dicit Pa.poſt Inn. ꝙ in his caſib⁹ & ſimilibus põt
ſubditus incõtinenti trãſire. Si verò allegaret cãm iuſtam
aut veriſimilẽ negationis,non dẽt trãſire, ſed inſtare apud
ſuperiorẽ vt decernat.Si verò dicat ſe velle habere cõſiliũ,
tenetur expectare debito tpe, qa ille nõ tenetur incõſultè
reſpõdere.¶ Aduerte tertiò,ꝙ ſm Io.An.in c. ſanè. de reg.
iura nõ permittunt trãſitũ reſpectu melioris religionis,ſeu
maioris,vel reſpectu finis:vt qa fructuoſior, aut alio mõ:
ſed ſolũ reſpectu arctioris vitæ:& quia ibi viuitur ſtricti⁹,
vt in d.licet.& ſeqtur Sum.Ang.contra Roſ.quæ tamẽ ſi-
bi in §.j.& vij.cõtradicat:& cõtra Sup. ſentiẽtes cũ bea o

Tho.de cuius mente eſt, ꝙ attendatur vita arctior, qñ fines
& fructus parificantur: quo intelligitur d.c.licet. imò ibi vr̃
probari opinio S.Tho. dum dr̃, maioris religionis, frugis
melioris, & ſanctioris vitæ. Si verò nõ parificatur nobilior
finis cum vita æquè ſtricta vel etiã minus, modò ſit regu-
laris, præponderat: quia media ſunt propter finẽ, nõ econ-
trario. Vide j.§.viij. vbi probatur opin. S.Thom. ¶ Aduerte
quartò, ꝙ ſi quis licẽtia nõ petita trãſiuit, qñ petere teneba
tur, quidã dicũt ꝙ põt reuocari: quidã verò ꝙ non. Sed glo.
d.c.licet, ſoluit ꝙ põt reuocari, ſi tranſiuit cã leuitatis: aliàs
nõ. Vel dic ſub aliis verbis, ꝙ nõ põt repeti ſi trãſiuit in ca-
ſu licito, licet modo nõ ſeruato, ſecus ſi in caſu illicito. arg.
c.ſi. de reg. & hoc tenet Verue. & Archi. & ſequitur Supple.
& hoc tene: licet Sum.Roſ. cum multis aliis canoniſtis te-
neat indiſtinctè, ꝙ poſſit reuocari: quia non præiudicauit
alicui, licet gratia humilitatis mandatũ ſit, ꝙ licẽtia petať.
¶ Aduerte quintò, ſm Arch. poſt Inn. ꝙ ſi ex tranſitu ad eã,
ꝗ certũ eſt eſſe arctiorẽ, prior incurrat grauem iacturã vel
infamiã, nõ licet tranſire. arg. ij.q.iiij. ſi quis verò, & de reg.
licet: quia nec debet eſſe cã ſcãdali, nec priuatã vtilitatem
debet præferre cõi, puta vnius monaſterij. Et ſi trãſiuit, ſm
Doct. vt dicit Pan. debet fieri reſtitutio. arg. d.c.licet. in ver.
iacturã. de quo licet Pan. dubitet, & cum eo Sum.Roſ. quia
propter læſionẽ monaſterij non debet impediri propoſitũ
diuinitus inſpiratũ: tñ nõ eſt dubitandũ qñ illa infamia vł
iactura nõ venit ex culpa monaſterij, ſed ex rerũ qualitate:
2 quia nõ eſt à Deo propoſitũ illicitũ. ¶ Secundò * quęritur,
quando & quõ liceat tranſitus à religione ad religionem?
Et dico, colligẽdo mentẽ doct. ꝙ aut trãſitur ad latiorem,
aut ad æqualẽ, aut ad arctiorẽ. Et quidẽ ſi ad latiorẽ, dico
ꝙ licet ſi in priori religione regulã nõ ſeruatur, ſm Inno.
& Pan. in c.ſanè. de reg. quia nõ cõſideratur rł̃a antiquitus
inſtituta, ſed modus viuẽdi de præſenti. quod bene Io.And.
limitat, qñ nõ eſt in prouincia aliud monaſteriũ eiuſdem
religionis, ad qđ poſſit tranſire, nec ſpes reformationis ſui
monaſterij. Si verò in priori monaſterio regula ſeruať: aut
ſubeſt cã, & ſic ſm Inno. & ſequitur Pan. in c.nõ eſt dubiũ.
de regu. ꝙ epiſcopus põt diſpẽſare. arg. c. non mediocriter.
de conſec. diſt. v. quod dom. Ant. in d.c. nõ dubiũ. limitat ſi
cauſa eſt vrgens indigẽs celeritate: aliàs recurrendũ eſt ad
Papam: qđ intellige de cõſilio, vel vbi cõmodè poteſt. ar. c.
nõ cogantur. diſt. xlj. Limita ẽt quo ad nõ exẽptos: in exẽptis
aũt diſpẽſabit ꝑlatus, qui loco epi præeſt. arg. ſecundũ glo.
in d.c. non eſt dubiũ: aut Papa, ſi talẽ nõ habet: aut cã non
ſubeſt: & ſic licet de licentia Papæ, ſm glo. in c.cũ ſingula.
de præb. lib.6. quod verũ eſt quo ad eccleſiã, & cõcernẽtia
forũ cõtentioſum: quo ad Deũ tñ eſt peccatũ, arg. eorũ quæ
not. in c.non eſt voti. de vo. Et cauſa legitima eſt debilitas,
delicata cõplexio, & hmõi. ¶ Si verò trãſitus ſit ad æqualẽ
ſine cauſa: licet ſolùm de licẽtia Papæ etiã quo ad Deũ, ſe-
cundũ glo. Io. ix.q.j. in ſum. & Panor. in c.nõ eſt. de reg. Ex
cauſa verò licet de licẽtia epiſcopi vel proprij prælati cõ-
ſentiẽte capitulo, ſecundũ gl. in d.c. nõ eſt dubiũ. & facit c.
ſtatuimus. xix.q.vlt. & xij.q.ij. ſine exceptiõe. Si verò tran-
ſitus eſt ad ſtrictiorẽ, requiruntur multa. Primò, ꝙ nõ fiat le-
uitate, temeritate, aut odio prioris prælati, ſed zelo vitæ me
lioris: & ſi eſt contrarietas inter prælatum & ſubditũ circa
hoc, ad ſuperiorẽ põt appellari, etiã ſi in tali religione in-
terdicatur appellatio: quia intelligitur interdicta in ſpectã-
tibus ad correctionẽ ſolùm. Secundò ꝙ religio, ad quàm
trãſitur nõ ſolùm ſit ſtrictior de iure. i. ſecundũ ſe, ſed etiã
de facto: qa ſcilicet ex actu ſeruatur. arg. c.ſanè. de reg. quia
hic ceſſat ratio ꝑmittẽdi tranſitũ: quæ eſt vt viuať arctius,
cùm hîc præſumať operari Spiritus ſanctus, vt in c.licet. d.
reg. tertiò, ꝙ licẽtia petatur, vt in d.c.licet. Quibus concur
rentibus licet trãſitus, etiã ſi primũ monaſteriũ eſſet priui-
legiatũ, ne quis inde trãſire poſſet ad arctius: quia præſumi
tur hoc cõceſſum ne trãſitus fieret ex temeritate vel leuita
te in iacturam ꝓprij ordinis ſub prætextu maioris religio-
nis, vt in d.c.licet. Sed tñ aduerte, ꝙ nomine religionis ar-
ctioris venit religio ſanctior, & religio fructuoſior, arg. di-
3 ctorum ſ̃ §.j. ¶ Tertiò * ꝗritur, à quo debeat peti iſta licen
tia? Et dico, quantũ ad clericos ſeculares, ꝙ in epõ requirit
licentia obtenta à Papa. de reg. licet. quo ad prælatos verò
inferiores, ſi nõ ſunt immediatè ſub Papa, ſufficit ſi petatur
ab epõ, licet nõ obtineať, ſm Io.An. in mercu. Si verò ſunt
immediatè ſub Papa, ab eo eſt petẽda, & eo negãte, trãſire
nõ licet: ſecus eo nõ reſpõdente, quo ad clericos verò ſm
Inn. petẽda eſt licẽtia ab epõ, ſi eccl. grauiter læditur, aliàs
etiã ſine licẽtia pñt. ¶ Quartũ ad exẽptos verò dico, ꝙ præ-
lati, ꝗ ſubſunt Papæ immediatè, vt gñalis magiſter, & mini
ſter, & hmõi, tenent locũ epi, ꝗ immediatè ſubeſt Papæ, &
ab eis eſt petẽda, vbi in nõ exẽptis petiť ab epõ, nõ aũt vbi
à Papa: prælati verò habentes ſuperiores, ſi ſunt ordinarii,
tenẽt locũ abbatis nõ exẽpti, ꝗ ſuperiorẽ hẽt citra Papã, iõ
ab eis pẽtẽda eſt, vbi in nõ exẽptis petiť ab abbate, nõ aũt
vbi ab epõ, qui tñ ſine cõſenſu capituli eã dare nõ põt, ſm
gl. in d.c.cũ ſingula. Et iõ in aliquo caſu põt eã dare ꝑlatus
ordinarius immediatè cõuent⁹, ſicut põt ad religionẽ reci
pere, tum quia doctores & iura nõ diſtinguũt de prælato,
tũ quia talis in materia non odioſa venit nomine abbatis,
qui hoc aliqñ põt, ſicut frater aut religioſus nomine mo-
nachi, vt ſ̃. Abbas. §. vlt. tum quia c.ſi religioſus. de elect. lib.
6. vr̃ velle ꝙ eam poſſit dare in tranſitu ad epatum, ſi iam
ſit facta electio, ẽt irrequiſito capitulo, dũ non diſtinguit,
item arg. in verbo, ſuis cõuentibus, referẽdo ſingula ſingu-
lis, quaſi dicatur prælatus irrequiſito ſuo cõuentu, cũ ſolus
prior cõuentualis propriè habeat conuentũ ſuũ, ſicut pro-
uincialis prouinciã ſuã. Sed intellige niſi obſtet cõſtitutio,
arg. verbi, qui dare valeat: tum qa hoc eſt de mente Pan. in
c.licet. de reg. & doct. dũ quærũt vtrũ ipſi prælati, à quibus
ſ. licẽtia petitur, tranſire poſſint ea nõ obtenta. Et cõcludit
Io.And. in mercu. in reg. cũ nõ ſtat. lib.6. ꝙ ſic, ſi habẽt ſu-
periorem citra Papã. Quod ergo dicit Sum.Ang. in ordine
Prædicatorum petenda eſſe à prouinciali, & in ordine Mi-
norum à cuſtode vel miniſtro, non eſt verum: ſed peti põt
etiam à priore cõuentuali aliqñ, vel à guardiano. Et quidẽ
in ordine prædicatorũ expreſsè hoc patet ꝑ mare magnũ:
quia ſecundũ illud frater poteſt tranſire de licentia magi-
4 ſtri, vel prioris. ¶ Quartò * quæritur, vtrum tranſiens ali-
ter quàm dictũ eſt licere, ſit apoſtata? Et dicit Pan. in d.c.
ſanè. de reg. quòd non, apoſtaſia maiori, de qua in c.fin. de
apoſt. ſed bene apoſtaſia minori: quia retrocedit. Ex hoc
infert Sum.Ang. ad cap.ij. de cler. vel mona. lib.6. vbi dimit
tens habitum incurrit excõmunicationem, cum ſit propriè
apoſtata, ꝙ eam non incurrit aſſumens habitum alterius
religionis, etiã laxioris: quod etiã ſentit Io.And. ibi in no-
uel. quia tex. ibi ſentit in eo qui facit cauſa euagationis quę
ceſſat in eo qui aliam religionem ingreditur. & idem Pan.
in d.c. ſanè. Sed ego dico, ꝙ aſſumens alterius religionis
habitum ratione tranſitus liciti verè vel opinatiue, nõ in-
cidit: quia ibi ceſſat ratio legis: ſecus ſi ſumat cauſa euagan
di, & multo magis ſi cauſa licentius aut cautius delinquen-
di: quia in tali habet locum litera & intentio ſeu ratio le-
gis. ¶ Quintò * quæritur, quid ſi regularis impetrauit li-
centiam tranſeundi ad arctiorem religionem, & poſtea
pœnituit,

pœnituit, vtrũ primi teneantur eũ recipere? Et dicit Verue.
ꝙ ſic, ſi nõ inuenit arctiorẽ ſe recipientem, vel non potuit
ſufferre eius auſteritatẽ, & ante ꝓfeſſionẽ vult reuerti: qa
licẽtia & renunciatio facta fuit ex cã nõ ſubſequuta. Si aũt
abbas & cõuentus aliquẽ licentiauit ſimpliciter, & ille re-
nũciauit ſimpliciter, nõ ex aliqua cã niſi fortè ex odio, ſm
Veruec. licentia nõ valet: quia hoc eſt dare licẽtiã vagãdi,
quod prohibetur, xviij.q.ij. abbates, ſecundùm Ang. tamen
expelli poteſt, qñ nõ vult ferre pœnã pro culpa commiſſa.
6 ¶ Sextò * quæritur, à qua religione, & ad ꝗ liceat trãſitus?
Et dico, ꝙ probat in iij. parte, tit. xvj. c.iiij. in fin. Archiepiſ.
poſt Pet. de Pal. in quarto, religionẽ mendicantiũ perfectio
rem eſſe omni nõ mendicante: & inter mendicãtes eã, quæ
eſſentialiter, & principaliter, & nominaliter eſt inſtituta ad
prædicandũ: quia hæc eſt religio Chriſti; etiam ſi loculos
habeat, quos nõ habeat alia quæ prædicationẽ eſſentialiter
non habeat annexã, ſed accidẽtaliter poſt inſtitutionẽ ex
cõmiſſione: & quod ex omni alia ad eã licet tranſire. Et idẽ
tenuit B.Io.Don. dicens, ꝙ cùm vnicuique ob frugem me-
lioris vitæ ad altiorẽ ſtatũ liceat tranſire. xix.q.ij. duæ ſunt.
& de reg. licet. non ſolũ Carthuſienſes, ſed cuiuſlibet ordi-
nis fratres ad ordinẽ prædicatorũ pñt tranſire regulariter
ad vnguẽ viuentẽ: & probat eo modo quo Pet.Mon. quoq;
magnus Theologus & Canoniſta dicit, vt refert B.Ioan.
Don. ſe vidiſſe determinationem vniuerſitatis Pariſinæ, ꝙ
frater Carthuſienſis de iure cõi poſſet tranſire ad ordinem
prædicatorũ regulariter viuentẽ. Et idẽ conſuluit Zaba. &
quidã alij de monacho S. Benedicti obſeruantiæ laxioris.
Et idẽ dicit B.Io.Do. de ordine Minorum in tract. de poſ.
E conuerſo aũt dicit idem B.Io.Do. ꝙ fratres prædicatores
tranſire non pñt ad aliorũ ordinũ obſeruantiã, niſi in ſuo
ordine foret remiſſa religio; quia tunc liceret animo arctè
& nõ laxè viuẽdi, quia ſm Io.And. Inn. & Pan. in c.ſanè. de
reg. non eſt inſpiciendũ principiũ fundationis regulæ, ſed
quod nũc de facto ſeruatur: vñ ſatis eſt, ꝙ nunc ſit ſtrictio-
ris vitæ, ea, ad quã tranſitur, licet fortè tẽpore fundationis
fuerit laxioris: cõtra prædicatores apoſtatas, inquit Io.An.
qui ꝓfitentes in monaſterio S.Benedicti, vbi fortè nõ ſer-
uatur religio, putant ſe euadere apoſtaſiam: cõtra quos eſt
litera in d.c.ſanè. Conſtitutiones enim prędicatorum vltra
regulã ita arctant eos, ꝙ vita eorũ eſt aſperior vita mona-
chorũ. Vnde cogẽdi ſunt redire ad primũ ordinẽ. Hæc Io.
And. ¶ Non eſt autem contra prædicta, ꝙ ex conſtitutione
Martini quinti licitè trãſeunt ad Carthuſienſes: qa licitè ex
cauſa tranſitur ad æqualẽ & laxiorem. ¶ Non obſtat etiam
ſi alicubi in vita regulari habẽtur licitè poſſeſſiones mode
ratæ: quia hoc nõ impedit, ſed iuuat regularem vitam ho-
die, qñ creuerũt mendicantes nomine & effectu, & plus in-
7 ueniunt ſeductores quam veraces. ¶ Septimò * quæritur,
quid velint iura de tranſitu mendicãtis ad nõ mendican-
tes? Et dico, ꝙ ibi aſſumi nõ põt ad dignitates in illo ordi-
ne, etiã ſi tranſeat authoritate apoſtolica, nec ad prioratum
vel aliquã adminiſtrationẽ, aut quæcunque officia, ẽt tan-
quam vicarius ſeu miniſter, ſeu tanquã locũ aliorũ tenens,
nec põt exercere curã aĩarum ꝓ ſe aut pro aliis: nec habet
vocẽ aut locũ in c.etiam ſi ab aliis concedatur. cle. vt ꝓfeſ-
8 ſores de reg. ¶ Octauò * quæritur, quid velint iura de trãſi-
tu mutuo monachorũ & canonicorũ regularium? Et dicit
Archi. poſt S.Th. ij.ij.q.clxxxix. ꝙ vtraq; illa religio ordi-
natur ad opera vitæ contemplatiuæ, inter quæ præcipua ſunt
quę aguntur in diuinis miniſteriis, ad quę ordinatur directè
ordo canonicorũ regulariũ, quibus ꝑ ſe cõpetit, ꝙ ſint cle-
rici, nõ autẽ monachis. xvj.q.j. illud, licet ordo monacho-
rum ſit arctior. Igitur ſi monachus eſt laicus, licitè trãſit ad
canonicos: non econtrario, vt patet xix.q.iij. mandamus. Si
verò monachus ſit clericus ſacris myſteriis ſeruiẽs, vt cõ-
muniter eſt hodie, licitè canonicus tranſit ad monachos
petita licẽtia ſuperioris: nõ econtrario. xix.q.iij. ſtatuimus,
quia tũc monachi habẽt quod eſt canonicorũ cum maiori
arctitudine. Ex his patet, ꝙ vera eſt opinio S.Tho. contra
Canoniſtas, de quo ſ̃.§.j. ad fin. ſcilicet, ꝙ in tranſitu iuri-
dico nõ attenditur ſolùm maior arctitudo vitæ: quia vt di-
cit ipſe & ꝓbatur per c.quod Dei timorẽ. de ſtatu monac.
arctior eſt profeſſio monachorum ꝗ canonicorũ regula-
rium, & tñ ratione clericatus canonicus nõ põt tranſire ad
arctiorẽ vitam monachalẽ: quia in d.c. mandamus. hoc eſt
9 interdictũ. ¶ Nonò * quæritur, quid velint iura de tranſitu
monachorũ, & gñaliter religioſorũ ad regendũ eccłas ſe-
culares? Et dico, vt j. Religio. vij. per totũ. ¶ Decimò quæ-
10 ritur, * quid iuris de bonis tranſeuntiũ ad aliã religionem?
Et dicit Hoſt. ꝙ ſi quis tranſit ante profeſſionem, cum om-
nibus rebus ſuis exit. de regula. ſtatim⁹. ſi verò trãſit poſt
profeſſionẽ, & ſine licentia, res ſuæ remanẽt priori mona-
ſterio: & qui illũ recipit, imputet ſibi. Si verò cum licentia,
vel inuitus ex aliqua cauſa vadit ad aliud monaſteriũ, vſuſ-
fructus rerũ, quas cõtulit priori monaſterio, debet ſecũdo
quandiu vixerit, ne ſit illi oneroſus: & ſic intellige. xvj.q.vj.
cognouimus. & xxvij.q.j. ſi quis rapuerit. Si aũt ſit perſona
ſecularis, quæ relinquit conſortiũ ſpirituale, ſeu religionẽ,
vel eccleſiã, indiſtinctè bona ſua recuperantur, vt innuitur
apertè de cler. cõiug. quod à te. in fi. Vel ad ſaluandas opi-
niones dic, ꝙ bona ipſum tacitè ſequuntur, ſed ſi expreſsè
cõtulit ſe & ſua, & nõ habet vnde viuat, de benignitate ca-
nonica ſine cõtradictione cuiuſque bona recuperat. argu.
lxxxvj. diſt. nõ ſatis. xvij.q.iiij. quicunq;. Si verò põt ſuſten-
tari, ñ recuperat: ſicut nec ſi dediſſet ſine ſe. xvij.q.iiij. ſunt
qui opes, niſi de gratia fiat, aut appoſita fuiſſet aliqua con-
ditio, de cond. app. verũ. Sed Pan. latiùs ꝓſequitur. Nam in
c.quod à te. de cler. cõiu. dicit, ꝙ ſi recedit ante ꝓfeſſionẽ:
tũc aut donauit priori monaſterio oĩa bona ſua expreſsè,
& ĩ dubio vr̃ donaſſe rõne perſonæ: quia nõ eſt veriſimile,
ꝙ ſpoliaſſet ſe oĩbus bonis inde tranſeundo, ideoq; rece-
dendo reuocat: vr̃ enim donaſſe cã mortis mundanę: vnde
tali morte nõ ſequuta ꝑ profeſſionẽ reuocari põt, ſicut &
donatio cauſa mortis. Si verò donauit ſolũ aliqua: tũc non
vr̃ donaſſe cã ingreſſus, nec recuperabit, arg. eorũ quæ no.
Inno. in c.beneficium. de reg. lib.6. Tacitè verò bona hmõi
non trãſeunt in monaſteriũ, ſed remanẽt penes eũ, ex quo
nõ eſt profeſſus, arg. d.c.beneficium. Idem tñ Pan. in c.cau-
ſam, de probat. dicit, ꝙ ſi dedit in puncto ingreſſus, videtur
donaſſe ratione ingreſſus: ſecus ſi ex interuallo: vel ſi aliis
cõiecturis præſumi põt: ꝙ non cauſa ingreſſus donauerit:
quia tunc perfecta donatio nõ reuocatur. Sed iſta intellige
in foro cauſarũ: quia in cõſcientia vbi ſciri põt probabili-
ter, ꝙ donauit ſolùm cauſa ingreſſus, & nõ aliter, ſemꝑ re-
cuperabit: quia vr̃ donaſſe cauſa mortis. Si verò fecit pro-
feſſionẽ, aut ipſa tenuit, aut non. Si nõ tenuit, bona, quæ ta-
citè tranſierãt, redeunt ad ꝑſonã ſuã: quia acceſſoriũ ſequiť
principale, & ſi expreſsè cõtulit credẽs profeſſionẽ tenere,
reuocat iſta bona: quia vr̃ donaſſe cauſa mortis mũdanæ,
vt dictũ eſt, facit l.ſi pater. C. de hær. inſtit. vbi ſi inſtitui ali-
quem credẽs eũ filiũ meũ, auferũtur demũ illi bona ſi con-
ſtat eũ non eſſe filiũ: ſi verò ſciebat profeſſionẽ nõ tenere,
nõ reuocat: quia vr̃ in omnẽ cauſam donaſſe. Si autẽ pro-
feſſio tenuit, tunc aut egrediť propter peccatum ſuum: vt
quia collocatur in alio monaſterio ad agendã pœnitentiã,

& dantur bona ſecūdo monaſterio quo ad vſum.xvj.q.vj. de lapſis.ſed poſt mortē naturalem vſusfructus redibit ad primū monaſteriū, & cōſolidabit' cū ꝓprietate, vt ibi. Aut egredit' capiēdo fugā: & bona nō recuperat: imò quocūq; acceſſerit, poteſt eū abbas vendicare cū omnib. bonis acquiſitis.xviij.q.ij.abbates. Ex quo nota, ꝙ quicquid acquirit monachus, etiā fugitiuus acquirit monaſterio, quātūcūq; ſit in partibus remotis, vt ibi. Aut idē egreditur licitè, puta tranſeundo licitè ad monaſteriū vel prælaturam: & tūc eſt dubiū de bonis quæ tranſierant in primū monaſterium: & ſunt opiniones. Nā aliqui Moderni voluerūt, ꝙ remaneant penes primum: & quicquid acquirit, cedit ſecundo monaſterio vel dignitati. Et hoc tenuit Per. de Peruſio. & ꝓ hoc vr̄ text. in c. vnico. xviij.q.j. Alij verò dicunt indiſtinctè, ꝙ debent bona cū perſona trāſire: & ꝙ illud c. vnicū, procedit in acquiſitis bonis ex induſtria monachi, nō in patrimonialibus bonis: quia illa bona ſemper videtur accedere ad perſonā monachi, licet expreſsè fuerint collata tempore ingreſſus, ratione prædicta. Et hoc tenuit domi. Car. & quæſtio fuit aliàs ardua in facto. Pan. aūt placet opinio ſecunda, vt bona patrimonialia perſonam ſequātur. ſubtiliter ad hoc arguēs ex d.c. vnico, vbi monachus ſi fiat epiſcopus, adire pōt hæreditatē paternā ſibi delatam: quā acquirit epiſcopatui, nō priori monaſterio: & ſic ſpes ſuccedendi patri, quæ trāſierat in primū monaſteriū, iuxta not. per Innoc. in c. in præſentia. de proba. ſequitur perſonam monachi. Et cū iſto tranſit Sum. Roſ. ſentiens, ꝙ religioſus factus eps recuperat iā alteri quæſita, niſi ſit frater minor. Ego autem dico, ꝙ prima opinio eſt vera, & ex intentione determinata in d.c. vnico. vbi canon dicit indiſtinctè, omnia prius quæſita pertinere ad primum monaſteriū, & nō diſtinguit inter acquiſita ex induſtria & ſucceſſione, vt credit ſecunda opinio: ſed inter monachū ante epiſcopatū & poſt, vt ibi dicit Arch. quia ſcilicet ante nō poterat adire hæreditatem, quod pōt poſteà factus ſui iuris: licet nō acquirat ſibi, ſed ſuæ eccleſiæ, ſecundū gl. Non eſt autē ſimiliter de ſpe & de acquiſitione, quia ſpes nullū ius aut dominiū dedit primo monaſterio, ſicut data acqſitio. Et cōfirmatur iſta deciſio: quia ſecūdùm Bar. in tract. Minoritarū, lib. iiij. frater minor authoritate papæ trāſiēs ad epiſcopatū vel aliā religionē, quæ habere poteſt in cōmuni, nō recuperat bona ſua iam alteri quæſita: ſiue dicas, ꝙ hæc ſit reſtitutio in primū ſtatum, ſiue ꝙ ſit indulgentia, ſiue permiſſio tranſeundi ad aliū ſtatum ſeparatū. C. de ſent. paſſ. l. ij. & l. tutor. Si verò nō ſunt alteri quæſita, puta quia non ſunt mortui parentes, quib. debet ſuccedere: ſic ſuccedet ſi illi, ad quos tranſit, ſunt in ſtatu ſuccedendi, quia per talē tranſlationem reſtituitur ad omnia. C. de ſenten. paſ. l. 4. & ff. ad Tertul. l. j. §. qui mortis. & idē putat ſi aliàs legitimè ab archiepiſcopo vel alio prælato promoueretur ad aliquā dignitatē: ſecus ſi trāſferatur aut abſoluatur ab ordine per alium modum: puta propter demerita ſua: vt in d. l. j. §. qui mortis. & idem Fran. de Aſſiſ. addens, ꝙ licentiatus ab ordine propter demerita, & licitè trāſiēs ad aliā religionem, nō recuperat ius ſuccedēdi, ꝓ iura prędicta: qa iſta abſolutio eſt magis ad pœnā quam ad præmiū. Et ita ſentit etiā ipſa Sum. Roſ. cū Ang. Nō eſt autē maior ratio, quare iſte frater minor nō recuperet alteri iā quæſita, q̃ alij religioſi: ſed fortè minor, quia ſua religio minus poterat eius bona acquirere, quàm multę alię. Vide de his Pan. in c. in præſentia. de proba. ad fi. diffusè tractātē, & vt videtur, aliter ſentientē quàm ſ. ¶ Et prædicta faciūt ad hoc, ꝙ reſtituere nō teneatur, qui titulo oneroſo vel lucratiuo habet de bonis alicuius damnāti propter crimen, & poſteà per principem reſtituti ad bona ſua: quia ius eſt iam ſibi quæſitum. Vide ſ. Gratia. §. vlt. Vide etiam ad prædicta Bart. in l. quæcunq;. C. de fide inſtru. lib. 10. an ementes ſolenniter à communi Peruſij bona ex bannitorū cogantur eis reddere ex forma ſtatutorum pacis hoc dicentiū: vbi cōcludit, quòd ſic, quia d. l. quæcunq;. vbi in hoc non valet reſcriptū principis, loquitur quando Imperator reſcribit propter vtilitatem priuati tantùm, ſecus ſi propter publicam: quia tunc poteſt res priuatorum auferre, & eodem modo ciuitas, vt l. certa forma C. de iure fiſci. & l. item ſi verberatum. ff. de rei vendi. & l. venditor. §. ſi conſtat. ff. commu. præd. Alex. etiam de Imo. in l. ſi quis officialium. C. de decur. lib. 10. & ff. eo. per illum tex. limitat gl. in authent. conſtitutio quæ de dignit. col. vj. quæ voluit, ꝙ licet quis liberetur à patria poteſtate per dignitatem: puta quia epiſcopus, ſi perdit dignitatem, remanet nihilominus liberatus: quia verum eſt inquit, niſi deponatur à dignitate ſua culpa vel delicto: quia tunc non debet gaudere priuilegio dignitatis. De bonis autem fugitiuorum, vide ſ. Apoſtaſia. §. ix.

RVRSVS de religione quintò, quantum ad nouitios.

1 *Nouitius religionis quis eſſe poſſit.*
2 *Furioſus an poſſit eſſe nouitius.*
3 *Nouitius quanto tempore quis eſſe debeat.*
4 *Probationis annus an debeat eſſe continuus.*
5 *Nouitius an deferre debeat habitum.*
6 *Nouitij an obligentur ad præcepta regulæ.*
7 *Nouitius delinquens an poſſit puniri ad perpetuum carcerem.*
8 *Nouitius an intra annum probationis poſſit ad ſeculum redire.*
9 *Nouitius an poſſit eligi, an ordinari. num. 10.*
11 *Nouitius ſi ſit canonicus, an debeat vocari ad electionē epiſcopi.*
12 *Nouitij beneficium, & bona qualiter gubernentur.*

RELIGIO quintò conſiderari poteſt quantùm ad nouitios, id eſt, eos qui habitu religionis accepto nondum aliqua ꝓfeſſione adſtricti experiuntur religionis auſteritatem. Et dicitur habitu religionis, & non probationis accepto: quia ſi nouitio daretur habitus profeſſorū, adhuc non eſſet ipſo facto ex hoc profeſſus: debet tñ ei dari habitus nouitiorum, qñ non vult ſtatim aut intra triduum eſſe profeſſus, & ſic dandus eſt habitus diſtinctus, vbi ſunt patenter diſtincti, vbi autē non ſunt ſic diſtincti, vt ibi benedicitur habitus profeſſorum, ſecundùm Archid. dandus eſt nouitio habitus non benedictus, ſed ſufficit, ꝙ non detur ei cum benedictione tunc actu facta, vt cōſuetudo interpretatur: profeſſi etiam, vt dicit, quando ſibi nouiter faciunt habitū, puta ſcapulare in ordine prædicatorū, debent ea facere benedici à prælatis: quia ſcapulare benedictum
1 eſt habitus profeſſorū. ¶ Primò * ergo quæritur, quis poſſit eſſe nouitius propriè? Et dico, ꝙ quilibet pubes rationis capax. xx. q. j. per totum. & de reg. cùm ſimus. quod intellige ſi poteſt religionem intrare, iuxta dicta ſ. Religio. ij. Vnde licet ante annos pubertatis oblatus à parentibus vel aliàs quis poſſit habitum religionis accipere, tamen propriè nō eſt nouitius: quia non pōt experiri quid ſit caſtitas, nec malitia ſupplet ætatē, vt ſ. Religio. ij. §. xij. Et ſic patet quo tēpore poſſit quis eſſe nouitius, quia in xv. anno inchoante maſculus, & ſuprà, & fœmina in xiij. quia non poteſt aliquis ingredi, niſi completa pubertate. & ita tenet Ioan. Andr. de regulis iuris beneficium, lib. 6. ¶ Secundò
2 quæritur, * vtrum furioſus poſſit eſſe nouitius? Et dico, quòd non, quia propriè quaſi conſtitutus in anno probationis. de regu. ſicut tenor. Vnde nunquam poterit profiteri, etiam ſi ſtetiſſet in religione centum annis, & ſi profiteretur, profeſſio nulla eſt: ſicut nec matrimonium poteſt cōtrahere. ff. de ſpō. l. furor. nec ratificatur per ratihabitionē poſtquā fuerit ſanæ mentis: ſicut nec ꝓfeſſio facta ante annos pubertatis, niſi poſtquā eſt ſanæ mentis, & pubes ſe obligauerit ꝓfeſſione tacita vel expreſſa: vt patet ꝑ c. primum. de vot. li. vj. & facit. d. c. ſicut tenor. non obſtat quòd Hoſt. & ſequaces teneant, ꝙ ratificetur ſi perſeuerauerit: non cōtradicens, poſtquā fuerit pubes & ſanæ mētis: quia Pan. in c. ſicut tenor. de reg. tenet hanc opinionem falſam, per c. j. de reg. lib. vj. vbi profeſſio in minori ætate nō ratificatur, niſi portetur habitus indiſtinctus per annum: & à fortiori in furioſo, & ita tenet Sum. Ang. & Roſ. Sed illud c. non probat: quia licet dicant eam ratificari per illud, nō tamen dicit, ꝙ ſolū per illud, ſed potius dicit oppoſitum. ſ. ꝙ pōt ratificari expreſſe. vnde opin. Pan. eſt vera ſolùm in mendicantibus, vbi non licet profiteri ante annum, & in his non ſemper, ſed quādo furia abſtulit probationē, ſicut eam aufert impubertas: ſecus vbi ſufficienti tpe probatus efficitur deinde furioſus, & profitetur: quia tunc eſt vera opi. Hoſ. ꝙ abeūte furia ſufficit ratificatio ex parte vtriuſque partis, vel etiam nouitij tm̄, ſi conuentus furiā ignorauit. ar. dicendorum j. §. iiij. ad finem. ¶ Tertiò * quæritur
quāto tpe debeat quis eſſe nouitius? Et dico, ꝙ anno toto regulariter. xvij. q. j. Gonſaldus. & de regula. ad apoſtolicā. & incipit iſte annus ab hora impoſitionis habitus, modo adſit pubertas: aliàs à puncto pubertatis, niſi vbi habet locum c. quia in inſulis. de reg. quia incipit ibi à puncto anni xviij. incipiētis. de reg. ad noſtrā. & c. ſignificatum. & c. quia in inſulis. Quia tamen hoc datur in fauorem nouitij & religionis, vt ſe mutuò experiantur: ſi nouitij & prælati cum ſuo conuentu accedat conſenſus, ante annum profiteri poteſt, & profeſſio tenet. d. c. ad apoſtolicam, imò profiteri poteſt in ipſo ingreſſu, etiā habitu nō ſuſcepto, vt ſ. Religio. iij. §. iij. Fallit hoc in mendicantibus, vt ibi. §. iij. & ſecundùm Sū. Ang. fallit vbi habet locum c. quia in inſulis.
4 ſed hoc nullo iure probatur. ¶ Quartò quæritur, * vtrum annus ꝓbationis poſſit eſſe interpolatus: ſtādo, verbi gratia, vno menſe in monaſterio, & alio extra: vel neceſſario ſit continuus? Et dico, ꝙ Pan. vt patet in c. ad apoſtolicam. de reg. diſputatiuè tenuit ſufficere, ſi ſit interpolatus. & ſequitur gl. in regula, cum qui. de reg. iur. in li. vj. quia videtur ſatisfactum iuri, ex quo quis ſtetit per annum, licet nō continuum. Et hanc opinionem Sum. Ang. & Roſ. adſcribunt Spec. in tit. de ſta. reg. Sed Io. de Lig. & Bonincontrus filius Io. And. in quadam quæſtione diſputata tenent ꝙ oportet annum eſſe continuum, intellige eo modo quo ſolent auſteritates in religione continuari. ſ. modicè, & ad diem interpolando. & hoc Pan. verius putat: imò dico indubitatè ſic tenendum, tum quia iſte annus eſt ſtatutus ad experiendum auſteritates, vt d. c. ad apoſtolicam. quæ maximè in continuatione cōſiſtūt, ſicut patet ꝙ is q difficultatur ieiunare xl. dies, facile ieiunaret eos, ſi inter diem & diem interponeret aliam diē refectionis vel plures, tū quia tex. dicēdo indefinitè auſteritates, oēs vniuerſaliter comprehendit, vt not. per Dy. de reg. iu. in rubr. & facit de deci. ad audiētiā. in caſu aūt poſſibiliter qs nō experiret oēs, puta quadrageſimales, ſi egrederetur tpe quadrageſimæ, & idē de aduētu, vel hyeme, vel æſtate: tū qa cū iura loquuntur de annali ſpatio vel alio tpe, de continuo intelligenda ſunt: vt not. gl. ſuper rub. ff. de va. & tē. præſcr. qa regulariter oē tēpus debet eſſe cōtinuū: & ꝑ Io. An. de elec. c. j. li. 6. Et hāc opinionē tenet Bar. in l. interdū. §. quoties. ff. de publi. per illū tex. vbi ſeruus dr̄ veteranus, qui anno cōtinuo ſeruiuit: nouitius aūt, qui non ſeruiuit anno continuo. Facit quòd not. in l. vbi fideiuſſor. ff. de ſolutio. vbi bannitus, qui ex ſtatuto offendi poteſt impune, à centum libris, & ſupra, offendi non pōt pro 50. reſpectu vnius debiti, & 50. reſpectu alterius, quia ex quo ſunt debita diuerſa, coniungi non debent ad faciendum vnum totum, & ſic eſt ibi caſus, in quo 50. & 50. nō faciūt centū. Et idē etiā per prædicta videtur dicendū, ſi nouitius in illo interuallo tenuiſſet habitū, & ieiunaſſet, & peregiſſet omnes corporales auſteritates: ſed nō fuit ſubiugo obediētię, quia hoc eſt potiſſimum inter auſteritates. Nec oppoſita opinio fuit Spec. nec loquitur in caſu iſto, ſed vbi cōpleto anno probationis in monaſterio quis ante profeſſionē exiuit & rediit, quo caſu nō eſt annus probationis denuò cōcedendus. qđ errore ſcriptoris accidit. qđ patet primò, qa dicit iſtā q. eſſe Bart. Brix. in venialib. & eius verba in reſpōdendo ſcribit. vbi tamen Bar. nihil dicit de noſtro caſu, ſed de nūc dicto, ſecūdò, quia ipſe Spec. ꝓbat ſolutionē illā per caput, fraternitatis. xxxiiij. diſt. quod caput de noſtro caſu nihil dicit.
5 ¶ Quintò quæritur, * vtrū ſit neceſſariū, ꝙ nouitius deferat habitum religionis, quam vult profiteri? Et dicit Pan. in c. ſuper eod. de reg. quòd non, ſed ſufficit probare regulam in habitu proprio, quod eſt irrationabile, cum magna auſteritas ſit in habitu. Vnde dico quòd ſic, & non ſufficit ſi deferat etiam habitum religionis alterius, ſecundùm glo. in d. c. ſuper eo. & D. Tanc. & ita habet cōſuetudo legū interpres. l. ſi de interpretatione. ff. de leg. qui ſm̄ do. An. in d. c. ſuper eo in hoc ſtandum eſt, & ꝙ deferat in monaſterio, qa delatio extra nunquā induceret profeſſionē tacitā, vt in cle. eos. de reg. licet poſſit talis cōpelli, vel ad dimittēdū habitū talē, vel ad monaſteriū intrandū, vt no. Pan. in c. vocleiiei. de reg. qđ tamen limita, vt ſ. Religio. iij. §. xviij. caſu ij. limitatione v. Intellige tamen ꝙ ex cauſa pōt fieri ꝓfeſſio, & cōſequēter ꝓbatio ſemiplena ſine habitu. vt ſ. Religio. j. §. j. ſed talis profitens nunquā fuit nouitius, nec
6 ꝓpriè poſitus in probatione. ¶ Sextò quæritur, * vtrū nouitij obligētur ad præcepta regulæ? Et dico, ꝙ non, niſi ſicut alij Chriſtiani, debent tamen induci vt ſeruēt ad probandum & conſueſcendum, ſed aliquid indulgendum eſt ne retrocedant, xxxv. q. iij. quod ſcripſi. ¶ Septimò quæri-
7 tur, * vtrū nouitius delinquēs poſſit puniri ad perpetuum carcerē, ſi delictū hoc merebatur in ꝓfeſſio? Et dicit Gem. in c. nō ſolū de reg. lib. vj. ꝙ non, per rationem allegatam in tex. qui prohibet iſtos nullo modo poſſe impediri, quin redeant ad ſeculū: poſſet tamen ad tēpus dānari nouitius,
8 & hoc ſi velit, aliter nō. ¶ Octauò quæritur, * vtrū nouitius intra annū probationis poſſit ad ſeculū redire? Et dico ꝙ Pan. in c. ſtatuimus. de reg. facit regulam per illū tex. ꝙ ſic liberè, vt ibi, & ſine licentia petita ab aliquo, quia ita ſonat illud verbū liberè, vt not. in c. de multa. de prebē. nec tenet ſoluere expenſas factas ſibi à monaſterio, vt probatur. c. non ſolū. de reg. lib. vj. ibi, aliquatenus impedire. Egrediēdo autem ſine licētia non incurrit aliquam inhabilitationem ad ordines vel beneficia eccleſiaſtica vel ſecularia ex hoc. de regul. poſtulaſti. ¶ Facit etiam quatuor fallentias. Prima, ſi intra annū profeſſus eſt nō furioſus nec impubes, quo caſu tenetur religioni in ſpecie vel in genere, vt ſ. Religio. iij. §. iiij. Secunda, ſi intra annū ſuſcepit habitum profeſſorum eo modo quo ſ. Religio. iij. §. xviij. dictū eſt. Tertia, ſi habitū indiſtinctū detulit per annum, vt ibidem dictū eſt. Quarta, ſi apparet euidenter eū voluiſſe abſolutè vitā mutare. Sed iſtā quartam fallentiā, quæ vtiq; vera eſt, vtpote quā multa capitula ponunt, quidam, imò penè oēs

Canoniſtæ

Canoniſtæ malè intelligũt, ex hoc, ꝙ putant promiſſionẽ nõ eſſe de ratione voti: ſed ſufficere ſolùm propoſitũ corã Deo. Vnde volunt ꝙ is qui religionẽ intrauit animo perſeuerãdi, tenetur religioni ĩ genere, etiã alio voto nõ facto, quorum quidã dicunt, ꝙ eſt verè religioſus, ita ꝙ ſi cõtrahatur matrimonium, nullum eſt: quia illud propoſitum dicunt eſſe votum ſolennizatum per habitus ſuſceptionẽ. & ſic ſenſit Inn. in c. conſuluit. de reg. & Hoſt. & Vin. & Io. And. dicentes hoc poſſe probari, per c. beneficium. de reg. iur. vbi beneficiũ iſtius poteſt alteri conferri, & do. Ant. & ferè oẽs ſcribẽtes, vt recitat ibi Pan. alij verò, vt do. Card. tenent ꝙ quanquã ad ſeculum redire nõ poſſit, non tamẽ eſt verè religioſus, ſed teneret matrimonium ab eo contractum, per c. vnicum de voto lib. vj. & placet ſatis hæc opinio Pan. Sed opinio Inn. ſtare nõ põt: quia votum non ſolennizatur quo ad dirimendum matrimonium, niſi per ſuſceptionem ordinis ſacri, vel profeſſionẽ expreſſam aut tacitã, vt patet in c. vnico. de vo. lib. vj. Sed iſte nõ ſuſcepit ordinem ſacrũ, vt ſuppono. nec eſt profeſſus explicitè vel tacitè: quia patet primò per c. ex tranſmiſſa. de renunc. vbi clarè patet ꝙ votũ intrãdi religionem, & propoſitũ perſeuerandi ſimul, non faciunt religioſum per habitus ſuſceptionem, nec aliquã inducunt profeſſionem: & ſecũdò per c. ad apoſtolicam. de reg. vbi patet ꝙ profeſſio non fit ſine cõſenſu monaſterij, ꝙ dãdo habitum nouitiorum nõ intendit iſtum ad perfectionem recipere, ſed mores eius experiri. Et tertiò patet rõne: quia cũ profeſſio ſit quaſi quidã cõtractus, & hincinde oriatur obligatio reciproca, non põt cõſiſtere ex parte vnius tñ. l. in omnibus. ff. de acti. & obli. Sed nec opinio alia ſtare põt. ſ. ꝙ iſte nõ poſſit redire ad ſeculum, quaſi obligatus religioni in genere: quia non obligatur proprio voto, quia ſecũdum S. T. & alios Theologos, quibus in hac parte ſtãdum eſt, propoſitum non eſt votũ, niſi ſequatur promiſſio. quod etiã vbiq; innuit ſcriptura, ſecundùm illud Deut. xxiij. Si votum, &c. & ſequitur, Facies ſicut promiſiſti Domino. & Eccleſia. v. Si quid vouiſti Domino, nõ tardabis reddere. & ſequitur, Diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio. Et idem iura ciuilia, ſm quæ votum ex pollicitatione cauſatur. ff. de polli. l. ij. Nõ obligatur etiam ſuperioris præcepto, vt concludunt Canoniſtæ, & conſequenter nullo modo obligatur religioni. Dicit autem Petr. de Pal. ꝙ obligatur præcepto eccleſiæ, quod ſtare non poteſt, tum quia iſtud præceptum nullibi reperitur, cùm ſemper iura ſe referãt ad voluntatẽ & intentionem intrãtis, tum propter multa quæ deduxi in quadã. q. de hoc in aur. ro. Et ideò bene dicit Pan. in c. literarum. de vot. ꝙ ſi de rõne voti eſt promiſſio, vt dicit S. T. & Arch. doctrina Canoniſtarum circa iſtam quæſtionem euertitur. Dico ergo ꝙ hoc propoſitum mutandi vitã abſolutè eſt votũ ſimplex religionis, vel eſt oblatio profeſſionis, qua in ipſo religionis ingreſſu multi petebãt profiteri, licèt non admitterentur ſubitò, ſicut olim poterant in omnibus religionibus, & nunc poſſunt in non mendicãtibus, vnde iſti remanebant obligati religioni in genere, & nõ erãt profeſſi. Et ſic hoc propoſitum contra profeſſionẽ expreſſam & tacitã diuiditur, in c. nõ ſolùm. de reg. Et hac rõne beneficia taliũ vacabant. Qui ergo ſolùm propoſuit perſeuerare non vouendo, nec ſe offerẽdo profeſſioni, põt intra annum ad ſeculum redire de iure, & contrahere matrimoniũ, etiã ſine pctõ quo ad eccleſiam & etiam quo ad Deum ſi redeat ex iuſta cauſa, puta infirmitate vel debilitate. Si autem ex cauſa iniuſta, puta tædio ſanctæ vitæ, vel hmõi, eſt pctm ingratitudinis. vide de his omnibus diffu-
9 sè in dicta quæſt. ¶ Nonò quæritur,* vtrũ nouitius poſſit eligi? Et dico, ꝙ ſic ad epatum, non autem ad abbatiam vel prelaturã religionis. de elect. nullus. lib. vj. ¶ Decimò quæ-
10 ritur,* vtrũ nouitius poſſit ordinari? Et dico, ꝙ non, etiã ad primã tonſuram. xix. q. iij. monaſteriis. ſecundũ Ray. & Goffr. quod autem in d. c. dicitur, ꝙ expectandum eſt bienniũ, dicit Vernec. quòd eo ipſo ꝙ habentur pro profeſſis, poſſunt ordines recipere, & concor. Hoſt. & Sum. Conf. & ita habet conſuetudo, quæ probatur xvij. q. ij. Gonſaldus.
11 ¶ Vndecimò quæritur,* vtrum debeat vocari ad electionem epi nouitius, ſi ſit Canonicus? Et dicit Ioan. And. in c. beneficiũ. de reg. iur. lib. vj. quòd nõ, ſed ſecus eſſet de patrono, vel eo, ad quem nõ iure collegij, ſed iure ſingulari electio pertinet, quia debet vocari. ¶ Duodecimò quæ-
12 ritur,* quid de beneficio & bonis aliis nouitij? Et dico, ꝙ de beneficio dictum eſt ſ. Religio. ij. § viij. de aliis autem bonis dico, ꝙ qñ profitetur, tenendũ eſt quod dictum eſt ſ. Religio. iij. § vlt. quando verò moritur ante profeſſionẽ expreſſam & tacitã. Cyn. & multi alij, in auth. ingreſſi. C. de ſacroſan. eccle. dicunt. ꝙ omnia bona eius ſpectare debẽt ad monaſteriũ, quia ibi moriẽdo videtur mori vt monachus. Et idẽ do. Ant. in c. in præſentia de proba. Sed Bar. in auth. ſi qua mulier. C. eod. pro hac opinione allegat c. fi. de ſuc. ab inteſt. non firmans tamen opinionem, ſed relinquens prouinciam Canoniſtis. Pan. verò tandem in d. c. in præſentia bene diſtinguens dicit, quod ſi intrãdo expreſsè bona ſua cõtulit monaſterio, & expreſſe nõ reuocauit, ſunt monaſterij. ſi verò expreſsè nõ cõtulit, ſed ſimpliciter intrauit cauſa probationis, ſuccedẽt proximiores, & non monaſteriũ, quia cùm non fuerit iſte religioſus cum effectu, de ſen. ex c. cũ religioſo. li. vj. bona eius nec expreſsè nec tacitè tranſierunt in monaſterium, præſertim cum adhuc teſtandi haberet facultatẽ. Quãdo etiã aliquid donat in ipſo ingreſſu, Pan. in c. quod à te. de cle. coniug. bene diſtinguẽdo dicit, ꝙ ſi omnia donauit, in dubio videt donaſſe cã mortis, vt ſ. Religio. iiij. § x. vnde ea non ſequuta per profeſſionem tacitam vel expreſſam omnia reuocat & recuperat inde recedendo. ar. l. Seia. in fi. pri. re. ff. de dona. cau. mor. & l. non omnis. ff. ſi certum pet. & facit quod no. Bar. in d. auth. ingreſſi, etiã idem dicit Bart. ibidẽ, de eo, cuius profeſſio non tenuit, quãuis profitens crederet tenere, per l. ſi pater. & l. nec apud. C. de hæred. inſtit. Si verò non donauit omnia, ſed quædã ſolùm, nõ videtur donaſſe cauſa ingreſſus, & non recuperabit. ar. c. nõ ſolùm, & c. conſtitutionẽ de reg. Et ſic intelligendo limita Hoſt. & Pan. in c. ſtatuimus. eo. tit. qui videtur cõtrarij. Similiter nõ recuperabit, ſi dedit nõ cã ingreſſus, ſed ex interuallo. de do. c. fi. & l. perfecta donatio. C. de don. quæ ſub mo. Et idem dicit Bar. vbi ſ. de eo q ſciebãt profeſſionem nõ tenere, quia nõ recuperabit donata. l. cuius ꝑ errorẽ. ff. de reg. iur. & l. Campanus. ff. de oper lib. In cõſcientia tñ dic, vt ſ. eod. § x. dix.

DE RELIGIONE rurſus ſextò quantum ad religioſos, id eſt, profeſſos in genere.

1 *Bona religioſi cui cedant.*
2 *Monaſterium qualiter aget pro bonis religioſi.*
3 *Teſtamentum an condere poſſit, qui ingreſſus eſt religionem, vel iam conditum reuocare. num. 4.*
5 *Religioſus ad quæ obligatur ſub peccato mortali.*
Obedire an debeat prælato religioſus in omnibus.
76 *Paupertatis votum quæ contineat.*
8 *Caſtitatis votum qualiter intelligatur.*
9 *Religioſus an teneatur magis obedire patri quàm prælato.*
10 *Religioſus factus eps an liberetur ab obſeruantiis regularibus.*
11 *Religioſus*

11 *Religioſus an poſſit eſſe iudex.*
12 *Religioſi eiecti vel fugitiui, qui nequeunt reconciliari, quid agere debeant.*
13 *Religionem an egredi debeat ad petitionem vxoris, qui ita condemnatus eſt ne egrederetur.*
14 *Religioſus eodẽ genere peccati an grauius peccet quàm ſecularis.*
15 *Religioſorum omnium quæ ſint communia ſtatuta.*
16 *Excommunicationes quas incurrant religioſi.*
17 *Religioſus delinquens an debeat expelli, ſi paratus eſt corrigi, & pœnam ſuſtinere.*

RELIGIO ſextò cõſiderari põt quantũ ad religioſos qui ſunt iam profeſſi in genere, qui propriè veniunt nomine religioſorũ, vt ſ. Religio. j. § j. ¶ Primò verò quæ-
1 ritur,* quid iuris de bonis religioſi tam in ipſa profeſſione quàm poſt? Et dico multa. ¶ Primũ. Patre ingreſſo monaſterium. ſ. per profeſſionẽ, filius legitimã petere non põt de ſubtilitate iuris, ſecundùm Bart. in auth. ſi qua mulier. C. de ſacroſan. eccl. poſita. xix. q. vlt. quia legitima nõ debet, niſi poſt mortẽ naturalẽ patris. l. j. §. ſi impuberi. ff. de col. bon. ſed de æquitate canonica dico cum Bald. in d. auth. ſi qua mulier. ꝙ petere poterit, ne habeat petere alimenta à monaſterio, & placet: quia æquè ceſſat pater adminiſtrare & alere, ſicut ſi naturaliter moreretur. Quantũ verò ad peculium aduentitiũ, cuius vſusfructus erat patris eo ingreſſo monaſteriũ, ſm Bar. in auth. idem eſt. C. de bon. quæ lib. ex quo patria poteſtas ſoluitur, ex facto patris remanebit ſolùm medietas dicti vſusfructus apud patrẽ, & cõſequenter apud monaſteriũ. l. cum oportet. §. cũ autẽ. C. de bon. quæ lib. ſed gl. in d. auth. idẽ tenet, ꝙ nõ finit. Mar. verò tenet, ꝙ ex toto finitur, dicẽs ita fuiſſe deciſum Bononiæ, gl. aũt eſt vera de vſufructu, quẽ pater hẽt in aliis bonis: ſed opinio Bart. eſt æquior. Sed not. ſm Petr. de Palu. ꝙ iura loquentia de ingreſſu intelligũtur ꝑ profeſſionẽ. ¶ Secundum. Bona ingreſſi religionẽ ipſo iure ſunt monaſterij, vt ſ. Religio. iij. § xxiij. Et trãſeunt etiã feuda: de quo dic, vt ſ. Feudum. § ix. Reſeruabitur tñ legitima deſcendẽtibus. xix. q. iij. c. fi. & idẽ vr̃ in aſcendẽtibus: quia æquè ſuccedũt iſtis non extantibus. Trãſit etiã vſusfructus, nec amittitur ex ingreſſu, ſm Inno. in c. in præſentia. de prob. ſed durat quãdiu viuit, & ſequitur Alb. in d. Auth. ingreſſi: quod quidã limitant qñ monaſteriũ poteſt habere propriũ in communi, aliter non, ſm gloſ. Et ſimiliter tranſit ad monaſterium emphyteuſis, ſm Albert. in d. authent. ingreſſi. arg. l. peto. § j. ff. de lega. ij. quod Odof. ibi limitat verũ, niſi emphyteuſim haberet ab alia eccleſia: quia tunc eſſet in optione eccleſiæ an vellet rem, vel canonẽ. Aduerte tamen, ꝙ dicta auth. ingreſſi. ſm Albe. ibi non habet locũ in monaſteriis habentibus in proprio: vt ordo militiæ ſanctæ Mariæ, & tertij ordinis ſancti Franciſci, & eccleſiæ ſeculares: & idẽ in monaſteriis tertij ordinis S. Dominici intellige: ſed habet locũ in nõ habentibus niſi in communi. ¶ Tertium. Si quis ingreditur condito teſtamẽto, in quo nihil reliquit monaſterio, ſed hæredem extraneũ inſtituit, ſecundùm dom. Anton. in c. in præſentia. de prob. diſtinguendũ eſt. Nam ſi tempore ingreſſus nulla facta mentione de teſtamẽto expreſsè cõtulit monaſterio bona ſua incontinenti poſt teſtamentũ, non reuocat illud, nec illa bona erunt monaſterij: ſed præſumitur illa collatio facta ad tempus vitæ ſuæ: quia non vr̃ quis incontinenti animũ mutare. arg. l. nõ ad ea. ff. de cõdi. & demon. Si verò hoc fecit ex interuallo poſt conditũ teſtamentum, præſumitur mutaſſe animũ fauore religionis: & ſic rumpit teſtamentũ, & illa bona erũt monaſterij. Si verò nõ cõtulit expreſsè, remanebit teſtamentũ: & monaſteriũ ſolùm petet ſuam portionem aliter q̃ rumpendo teſtamẽtum. Sed Pan. ibi dicit, ꝙ ſuã portionẽ non petet: quod vr̃ verius de ſubtilitate iuris, per ea quæ not. Alb. in auth. ſi qua mulier. C. de ſacroſan. eccl. quia ſm iura liberè põt diſponere de ſuis vt vult, & monaſteriũ cõputatur inter liberos, qñ antè nõ diſpoſuit, vt d. auth. ſi qua mulier. ¶ Quartum. Prodigus & diſſipator, cui interdicta ſunt bona, ſm Alber. in d. auth. ingreſſi. religionem põt intrare, ſi ſit rationis capax, etiã quo ad bona, ſicut & minor. ¶ Quintum. Filiusfamiliàs intrans monaſterium diſponere põt de bonis peculij caſtrẽſis vel quaſi, ſm Pan. in c. in præſentia. de prob. ſine dubio. l. pen. C. qui teſt. fa. poſ. de profectitio verò etiam ſine dubio non põt: quia illa ſunt in diſpoſitione patris. de aduentitiis aũt, de quibus diſponere non põt in vita patris, etiã cum patris cõſenſu, iuxta not. in d. l. pen. eſt dubiũ. ſed Pan. tenet ibi, ꝙ poteſt: quia ſtatim per ingreſſum gaudet illo priuilegio. auth. preſbyteros. C. de epiſc. & cler. ex quo quod laicis eſt aduentitiũ, clericis eſt quaſi caſtrẽſe: ideoq; priuabitur pater in vita ſua vſufructu illorũ bonorũ, & pariformiter in aduentitiis aduenientibus poſt ingreſſum. Sed do. Ant. in d. c. in præſentia. tenet cõtrarium. ſ. ꝙ nõ põt diſponere taliter ꝙ pater priuetur vſufructu in vita quò ad aduentitia antè acquiſita, ſed ſolùm de directo & vtili dominio, ſic ꝙ patre mortuo tranſibũt ad illũ cui reliquit, vt in auth. de monaſt. §. illud: ſecus de acquiſitis poſt ingreſſum, q̃ ſunt monaſterij. ¶ Sextũ. Libri dati à patre filiofam. cum eo. tranſibunt ad religionem, ſm diſpoſitionẽ ingredientis, ſm Iac. de Rauen. & recitat Pan. in d. c. in præſentia. quia cẽſentur quaſi caſtrenſe peculiũ: quod Pet. dicit verũ in libris collatis doctoribus vel magiſtris, nõ in datis ſcholaribus, & ſequitur Bart. in l. filiæ. C. fam. erc. & eſt verius. ¶ Septimum. Religioſi ſuccedunt in bonis parẽtum, & huiuſmodi, nec exhæredari poſſunt ꝓpter admiſſum crimen ingratitudinis in ſeculo. C. de epiſc. & cle. l. Deo nobis. xix. q. iij. c. fi. qđ tamen fallit in fratribus minoribus. cle. exiui. de verb. ſign.
2 Secundò* quæritur, quomodo aget monaſteriũ in præfatis in quibus ſuccedit, vel ei acquiruntur? Et dicit Pan. in c. in præſentia: ꝙ his actionibus, in quibus ille egiſſet ante ingreſſum, & ꝓ geſtis ante ꝑ ipſum tenebitur monaſteriũ, inquantũ ad ipſum ꝑuenit de bonis ingreſſi, ſm Inn. arg. l. ij. C. de impub. & aliis ſubſt. vel fortè verius in totum: licet poſſit petere reſtitutionẽ, tenendo, ꝙ monaſteriũ iure ſuc-
3 ceſſionis venit, vt j. Religio. viij. § ij. ¶ Tertiò* quæritur, vtrum ingreſſus religionẽ poſſit cõdere teſtamentum? Et pro fundamẽto reſponſionis adduco d. auth. ſi qua mulier. quæ talis eſt: Si qua mulier aut vir monaſticã vitã elegerit, & interuenit monaſteriũ, liberis nõ extãtibus, monaſterio quod ingredietur res eius cõpetere iubemus: ſed ſi ꝑſona liberos habẽs, antequã de rebus ſuis inter eos diſponat, monaſteriũ intret, liceat ei poſteà inter eos diuidere legitimã portionẽ, nulli diminuta triente & ſemiſſe: & qđ eis nõ dederit, monaſterio cõpetet, ſed ſi omnẽ ſubſtãtiã inter filios diuidere voluerit, ſua ꝑſona filiis ſuis cõnumerata partem ſibi retineat, q̃ monaſterio cõpetere debeat, ſed ſi poſt ingreſſum moriatur anteq̃ inter eos diuidat, filij legitimã portionẽ percipiãt, reliqua monaſterio cõpetẽte ſubſtãtia. xix. q. vlt. ſi qua. Ad quæſtionẽ igitur dicit Pan. in d. c. in præſentia, ꝙ põt inter liberos & monaſteriũ, qñ prius non diſpoſuit. d. auth. ſi qua. Aliter aũt diſponẽdo inter alios non põt in forma teſtamẽti, ſm Cyn. ibi, ſed ad hoc vt valeat donatio, poterit conſentiente abbate & capitulo de mobilibus tantùm: quia immobilia ſine debita ſolennitate alienari non poſſunt. Et addit Pan. quòd ipſe tanquam nihil poteſt, cùm

cùm res illæ tranſierint in ius monaſterij,,& in eis nullam
habeat facultatē diſponendi, vt apertè dicitur in auth.de
mona.§.illud.coll.j. ſed noīe monaſterij poterit illa cōce-
4 dere quæ & monaſteriū. ¶ Quartò quærit̃, * vtrū ingreſ-
ſus monaſteriū poſſit reuocare teſtamentū qđ antea fecit?
Et Pet.& Cy.in d.auth.ſi qua.dicunt ſimpliciter, ꝙ ſic Bar.
diſtinguendo dicit, ꝙ nō in ordine Minorum qa iſti fra-
tres poſt profeſſionē nihil poſſunt diſponere de reb⁹ mū-
danis, per cle.exiui.de verb.ſign.vñ credit in eis nō habe-
re locū d.authen.ſi qua.in alio verò ordine poteſt reuoca
re dū viuit:& vr̃, ſ̃m eum tex.in ſimili in l.res vxoris.C.de
don.inter vir. & vxo. & cū eo tranſit d.auth.in d.c.in præ-
ſentia.Pan.verò dicit, ꝙ non pōt,per d.§ illud.niſi in caſu
d.auth.ſi qua.qui fuit gratioſè conceſſus.Et facit ratio, ne
in eo proprietas notet̃ diſponēdo ad libitū de tēporalibus,
cū ſit mortuus mūdo.xvj.q.j placuit. & iā nō habeat velle
aut nolle.de elect.ſi religioſus.lib.vj.& hoc etiam conſen-
tiente abbate:quia teſtamentū non pōt dependere à volū-
tate tertij.l.pen. cū ibi no.C.qui teſta fac poſ. & ff.de hæ-
red.inſt.l.illa inſtitutio.& l.captatorias.Hęc Pan.Et ita in-
dubitatè tenendū eſt:quia profeſſus nullius rei habet pro-
prietatē: vt etiā patet p dictā auth.ſi qua.vbi patet,ꝙ om-
nia aut ſunt filiorū,aut monaſterij:& idem per d §.illud.&
per auth.ingreſſi.C.de ſacroſ.eccl. vbi per ingreſſum om-
nia ſunt collata monaſterio:& ſi habet non eſt religioſus,
ſicut nec pauper Nec in hoc eſt differentia quantū ad fra-
tres particulares inter minores & alios:quia in particulari
omnes ſe ęqualiter ſpoliant omnibus,imò videtur potior
ratio,ſ̃m illam opinionē,vt mutare poſſint minores quàm
alij:quia quātò monaſteriū magis diſtat à proprietate bo-
norū, tāto plus poteſt frater de eis diſponere:quia cū mo-
naſteriū cedat loco fratris,quantò minus in monaſterium
tranſit,tātò plus remanet pœnas fratrē ſi quid remanet, vt
5 iſti dicūt.¶ Quintò quæritur,* ad quæ obligatur religio-
ſus ex ſua profeſſione ſub peccato mortali? Et dico,ꝙ obli
gatur primò ad obſeruantiā regulæ, ſ̃m quā eſt profeſſus,
quod intellige niſi in caſu c cū ſolum.de reg.lib.vj.qñ ſci-
licet quis intra annum probationis profitetur in religione
mendicantiū,vel qñ eſt profeſſus tacitè ſolùm:quia obli-
gatur ſolùm religioni in genere · & conſequenter regulæ
quā profitebitur,vel illi in qua eſt profeſſus ſi aliā non in-
uenerit,quia illa tenetur eū recipere, ex quo paſſa eſt eum
tacitè profiteri:& ſi noluerit poterit in domo propria ma-
nere,& eſſe religioſus profeſſus.Sed intellige ſ̃m S.Th.ij.
ij.q. cxxxvj. ꝙ obligatur ſub peccato mortali ad tria vota
religionis,ſeu ad regularem vitam quæ in iſtis eſſentiali-
ter conſiſtit: & ad ea quæ ſunt in regula ſub præcepto,ad
alia autē ſub peccato veniali, vt s̃.Religio.j.§.viij.Ad in-
tentionem tendendi ad perfectionē:vt s̃ Religio.j.§.8.Ad
non contemnendū principalia ſtatuta regulæ omnia vel
nulla:vt s̃.Religio.j.§.viij Quartò ad nō agendū ex con-
temptu quicquā cōtra regulā vel mandatū prælati. Quin-
tò ad omnia præcepta ore tenus facta à prælato ſ̃m regu-
lam.Colligūtur hæc omnia ex mente S.Tho.Vide s̃.Reli-
6 gio.j.§.iij. ¶ Sextò quærit̃, * pro intellectu voti obedien-
tiæ vtrum religioſus teneatur prælato obedire in omni-
bus? Et dicit S.Th.in quolib.x.art.x.ꝙ ſ̃m omnes nō tene-
tur in his quæ ſunt cōtra Deum vel regulā, vel in quibus
nō eſt ei cōmiſſa diſpenſatio:nec in his quæ ſunt arctiora
regula, ſed circa indifferentiā, vel ea quæ ſunt infra arcti-
tudinē regulæ,& ea æqualia ſunt opiniones quibuſdā di-
centibus,ꝙ in his obedire neceſſitatis ſit, & quibuſdam,ꝙ
ſit ſolùm perfectionis.ſed quantū ad rē parū aut nihil dif-
ferunt:quia ad regulā pertinent nō ſolùm quę in ea expri-
muntur, ſed etiā quæ ad eam quocunq; modo reducuntur,
vt pertinētia ab obſequia ſocietatis fraternæ & culparum
punitionē:ad quæ duo ferè oīa huiuſmodi indifferētiæ re-
ducūtur.In his tñ, quæ ad regulā nullo modo reducuntur,
verius eſt,ꝙ obedire ſit perfectionis:vt expreſsè dicit Bart.
in lib.de præce.& diſpen. quia obedientia:non ſe extendit
vltra ius prælationis,quod ſ̃m regulā limitat̃.hæc ex illo.
Ex quibus ſic pōt diſtingui,ꝙ prælatus aut pręcipit ſecun-
dum regulā,& idē ſecundū conſtitutiones:aut præter regu
lam,aut infra,aut contra,aut ſupra. Si præcipit ſecundū re-
gulam.i.ſecundū contenta in regula explicitè vel ēt impli-
citè, vt ſunt oīa, ſine quibus ordo regularis & plenior ob-
ſeruatio conſeruari nō poſſet,ſine regula intendit,obed re
tenetur ſecundū oēs. Si verò quæ præcipit, ſunt præter re-
gulam,vt quæ nec in ea cōtinentur, nec ad cōtenta in illa
expediunt:vt leuare feſtucā,vel aſpicere aues volātes:com
munior eſt opinio, ꝙ nō tenetur,etiā ſi ſint leuiora.p quo
facit quod not.Pan.in c.literas.de reſti.ſpol.& in c.ex lite-
ris.de ſpon.& Inn.in c.veniens.de iureiur. Si verò ſunt in-
fra regulā, vt reficere corpus, qñ regula permittit,obedire
tenetur indiſtinctè,ſecundū Sum.Ange. Sed melius diſtin-
guè,niſi ſit certus, ꝙ refectio vel huiuſmodi nocebūt cor-
pori vel animæ,aliàs autē ſi certus eſt,ꝙ proderunt,vel eſt
in dubio,obedire tenetur. arg. eorū quæ dicta ſunt s̃.Obe-
dientia. §.ij.& dicentur ſtatim.Si verò ſunt cōtra regulam,
diſtinguè.Nam ſi concurrūt duo.ſ.ꝙ ſit certū prælatū præ-
cipere cōtra regulā, & eū nō poſſe diſpenſare in eo cōtra
quod præcipit,obedire nō tenet̃.Imò ſi concurrat primum
ſine ſecundo, ſed cū alia certitudine.ſ ꝙ non moueatur ex
cā rationabili, nō tenet̃:quia ſi nō tenetur in his quæ nihil
faciūt ad obſeruantiā regulæ, vt dictū eſt,multo minus in
his quæ faciunt cōtra eā vel finē eius,de quo s̃.Diſpēſatio.
Si verò ſit dubium an ſit cōtra regulā,vel an poſſit diſpen-
ſare vel an rationabili cā moueatur,tenetur obedire.xxiij.
q.j quid culpatur. Et generaliter vbi eſt dubius an debeat
obedire nécne,tenet̃ obedire,vt s̃.Obedientia.§.ij.Si verò
ſunt ſupra regulā, etiā diſtinguè.Nam ſi ſunt ad pœnā cul-
pæ admiſſæ,tenetur,de ſimon.dilectus. el ij.& c.quoniam.
Si verò ſunt ad cautelā culpæ futuræ præcauendæ:vt cùm
libidinoſo mandat̃ ieiuniū,nō tenetur,niſi qñ veriſimiliter
videt aliter ſe nō poſſe vitare peccatū: ſimiliter nec ſi ſunt
in augmentū meriti,vt ſuſcipere martyriū, ſe affligere ine-
dia,& huiuſmodi,quo caſu loquitur c.geſta.lxxiiij.diſt.vbi
dr̃,non poſſe aliquibus indici vitā ſtrictiorē:qđ indubitatū
eſt,ſi indicatur à ſolo p̄lato,vel ab eo cū minore parte col-
legij, imò ſi ipſe cū maiori parte vellet aliā religionē im-
ponere: qa maior pars hoc nō pōt ſine cōſenſu oīm & ſu-
perioris,ſ̃m Hoſt.in c.cū dilecti.qđ met.cauſ.Si verò ī ea-
dem religione maior pars faceret ſtatutū arctans ad vitam
ſtrictiorē,ſunt opiniones an alij obligent̃.Nam qdā dicūt,
ꝙ licet ſuperior ſine volūtate oīm non poſſit mutare ſtri-
ctiorē ordinē.qđ met.cauſ.c.cū dilectus.pōt tñ facere con-
ſtitutiones auſteriores,vt not.Vin.& Hoſt.de reg.ſup eod.
vbi Pan. q̃rit an maior pars cōuētus poſſit reformare rl̃am
antiqtus inſtitutā in vita minori Alle.Inn.tenentē, ꝙ ſic,q
etiā plus ſentit.ſ. ꝙ pōt p ſtatutū arctare ſingulos ad rl̃am
arctiorē antiqtus inſtitutā.ſtante eadē religione Et ſequit
Præpoſ.in c.ante trienniū.in ver.tñ ſi p ſtatutū diſt.xxxj.&
idē Pan.vbi s̃.& glo.in r̃la,quod oēs,lib.6.& Ioan.And.de
reg.Ioan.Et fundamentū iſtorū eſt, primò c.vnicū de ſtat.
reg.lib.6. vbi monialibus indicit̃ clauſura, quæ nō erat de
regula.Secūdò, qa in voto obediētiæ intelligunt̃ ſtatuta &
ordina-

ordinationes,quas poſſunt facere prælati:& tertiò qa reli-
gioſus trāſtulit ſuā volūtatē in ſuperiorē. Sed Pet.dubitat
de hoc,& declinat ad cōtrariū: & gl.in c.geſta.diſt.lxxiiij.
Ego verò dico, ꝙ prima opinio eſt vera,quātū ad ſtatutū
reformās regulā antiquā, vel cōferēs ad pleniorē eius ob-
ſeruātiā:quo caſu p̄cedūt oīa quæ pro eis adducūt̃:nō aūt
eſt vera quantū ad ſtatutū arctās ad aliqd ſupra eā:tū quia
nō plus pōt prælatus cū maiori parte capituli in præcipiē-
do p̄petuo,& omnib.p ſtatutū, q̃ in pręcipiēdo ad horā &
huic vel illi ore tenus:cui etiā cum toto cōuentu nihil pōt
præcipere ſupra regulam:ſ̃m S.Th.& oēs, qui ſuo tpe vel
antè fuerunt, vt patuit:tū quia obligatio religioſi ad obe-
diendum eſt tota ex ſuo voto, vnde vltra voluntatē & in-
tentionē vouentis nō pōt extendi,quę limitatur ſ̃m regu-
lam expreſſe vel implicitè intellectā, ſicut & de poteſtate
ſeu iure prælationis,vbi s̃.dicit S.Tho.tum quia auſteritas
nouiter indicta concernit ſingulos de religione vt ſingu-
los,nō vt vniuerſos,& cōſequenter nō pōt indici per con-
ſenſum collegij,q in maiori parte cōſiſtit, ſed reqrit̃ con-
ſenſus ſingulorū, p d.reg.quod oēs.Quod autē dicit Pan.
vltra alios,ꝙ etiā ſolus abbas hoc pōt, qa in licitis imple-
bilibus quantumcunq; duris non pōt monachus reſiſtere
ſ̃m regulā eſt falſius,qa intelligit̃ in licitis nō ſolū ſ̃m ſe,
ſed ēt reſpectu pręcipiētis licitè,alioqn abbas malè affect⁹
cogere poſſet monachū male viſum deſperare.¶ Ad primū
autē in cōtrariū dico, ꝙ illud.c.vnicū.procedit in his quæ
expediunt ad obſeruantiā p̄feſſionis antiquæ regulæ reli-
gionis,vel Chriſtianitatis,ſicut clauſula ad obſeruātiā ca-
ſtitatis in monialibus.Vnde dicit ibi Io.Mo.& Arc.ꝙ mo-
dus cōuerſandi taxat̃ ibi ſ̃m naturā rei,cū non deceat mu-
lieres euagari.de iud.mulieres.lib.vj.¶ Ad ſ̃m dico verum
eſſe de ordinationibus & ſtatutis expediētibus antiquę re-
gulæ.¶ Ad tertiū autē dico religioſum tranſtuliſſe ſuū vo-
tum ſuperiorem,nō ſimpliciter,ſed ſ̃m limites regulæ tm̃,
alioquin in ius prælationis vltra eos ſe extenderet,contra
S.Th.Vñ dico ꝙ nec pāpa pōt me adſtringere ad macera-
tiones corporis maiores quam ſint cōes in Chriſtianitate,
vel in ordine meo,niſi pœnā culpæ cōmiſſæ,vel quatenus
expediret mihi ad obſeruantiā regulæ meæ,vel Chriſtia-
nitatis quā ſum in baptiſmo profeſſus.De clericis aūt ſecu-
laribus arctādis, dic vt in c.pe.qđ me.cau.& per Prępo.ī d.
ante trieniū. De obediētia aūt clericorū & religioſorū nō
7 exēptorū,vide s̃.Obediētia.§.vij.& viij.¶ Septimò*quęri-
tur,p intellectu voti paupertatis,qūo religioſo ſit mortale
aliqd circa hoc? Et dico multa.¶ Primū.Monachis p̄hibi-
tū eſt ſub terribili præcepto habere p̄priū.de ſta.mo.cū ad
monaſteriū. & vniuerſis religioſis.eod.tit.monachi.Quod
qdē propriū ſumit̃ tripliciter, primò, ſ̃m Hoſt.vt impor-
tat dominiū rei iuſtis modis acquiſitū,ſcđò pro dn̄io vſur-
pato,& ſic quātū ad religioſos propriū, ſ̃m Arch.poſt Io.
An.in nouel.in d.c cū ad monaſteriū, dr̃ quicquid celatur
abbati ſeu alij prælato ſuo, vel cōtra eius voluntatē tenet̃,
Si aūt prælatus cōcedat vſum alicuius rei ad libitū,non vr̃
propriū,qñ in quātitate vel qualitate nihil celatur præla-
to, nec ſine eius licentia aliquid recipitur vel expenditur,
& paratus eſt ad iuſſum abbatis totum reddere.Tertiò ſu-
mit̃ pro effectu iuſti dn̄ij,qui eſt vti re nō ſolū ad propriū
vſum vel neceſſitatē,ſed ad libitū & ſic dicit Arch.ꝙ præ-
latus non pōt cū ſubdito diſpēſare,vt habeat p̄priū.i.aliqd
ſimpliciter in ſui dn̄io, vt p̄pria authoritate ſine volūtate
ſuperioris poſſit facere quicquid velit etiā in dānū mona-
ſterij, imo ſ̃m Inn.in d.c. cū ad monaſteriū.nec ſummus
Pōtifex in hoc valet indulgere, qđ indubitatè verū eſt, ſi
ſit monachus ſeu religioſus,ſ̃m S.T.& Pet.de Pal.qcquid
ſit de illa opinione q̃ dicit, ꝙ pōt monachū facere laicū,&
vxorare, ac in proprio diſpēſare,quæ vr̃ Hoſt.& Io.And.
Vnde ſ̃m Arch.talis diſpēſatio in prælato eſt mortale, cū
exponat ouē.¶ Secundum.Si quid à prælato ad vſum cō-
ceditur,habet ſubditus in illa re vſum.i.ius vtendi re alie-
na,ſalua ſubſtātia, nō aūt fruendi.Vnde pōt præciſe acci-
pere neceſſitatē ſuā nō aūt alicui dare, nō aūt habet in ea
vſumfructū.i.ius vtendi & fruendi,ſaluo,&c.vt.ſ.vltra ſuā
neceſſitatē poſſit de reſiduo donare etiā eleemoſynaliter,
etiā ſi eſſet de bonis paternis, qa omnia ſunt monaſterij.
xij.q.j.nō dicatis.niſi habeat licētiā dādi, & tūc bene vtat̃,
aliàs peccat,& tenet̃ reſtituere monaſterio recipiēs,ex tur
pi cā,& ſimiliter q ex dono,& ſi dans nō habebat licentiā,
vel ipſe indigentiā, ſ̃m Arch.¶ Tertiū.Si aliquis vſusfru-
ctus monacho relinquat̃,abbas pōt illū auferre,per not.in
auth.ingreſſi.C.de ſac.ſan.ecc.& in c.ij.de ſtatu.mon.Et ſi
addatur,ꝙ ſi moleſtet monachū,cadat à legato.de hoc gl.
in l.Lucius.§.tres hæredes.ff.ad Tre.& ibi Bart.& Cy.in l.
quoties.in fi.C.de don.quæ ſub mo.& Bart.& Bal.& Io.de
Imo.in l.ſi alienū.ff.de hær.inſt.Et cōclude,ꝙ ſi legans di-
ſponat p viā pœnę,nō valet.qa impoſitio pœnæ ſup facto
impoſſibili de iure vł de facto nō valet l.cerdonē.ff.de op.
lib.ij.& C.de his quæ pœnę.no.l.j.Si aūt vult,ꝙ nō poſſint
moleſtari,dicat,lego vel relinquo vſumfructū tali mona-
cho,donec & quouſq; abbas faciat ei quæſtionē, & ex tūc
nō relinquo,vt dicit Bald.in d.l.j.& Pan.in §.tres.ſed in eo
qđ habuit monachus añ cōtrouerſiā, poterit abbas cōtro-
uerſiā facere, & illi auferre ſ̃m pręlictos.¶ Quartū.Scđm
Arch.religioſus de licentia pręlati habens multa ſuperflua
nō eſt proprietari⁹,ſi paratus eſt omnia reſignare in mani
bus eius, licet vterq; peccet,& ſi prælatus nō facit quantū
pōt ſine magno ſcādalo, vt viuatur in cōi,nō eſt in ſtatu-
to.art.di.lxxxiij.error. Subditi verò dictæ cōitati reſiſten-
tes,nō quia nō poſſent ſufficienter viuere,ſed quia volunt
abundare & de ſuis ſuo modo facere,vidētur in malo ſta-
tu,cùm ſeculariter viuāt,& velint perſeuerare:quod prohi
8 betur in c.relatū.de reg.Hæc ex illo.¶ Octauò * quæritur,
quid de intellectu voti caſtitatis? Et dico,ꝙ religioſus te-
netur ad vitāda ea quæ cuilibet Chriſtiano ſunt pctā mor
talia, iuxta dicta s̃. Luxuria.per totum.quia licet euitatio
pctōrum non cadat ſub voto propriè, cadit tamen largè,
vnde omnia talia ſunt ei ſacrilegia,etiā ſi ſint ſolæ cogita-
tiones, vt patebit j̃.Sacrilegiū.Et vlterius tenetur nō con-
trahere matrimonium,d.c.cùm ad monaſterium.de regu-
9 laribus.¶ Nonò quęritur,* vtrū religioſus magis teneatur
obedire patri aut matri carnali neceſſitatē patiēti & requi-
renti, quàm ſuo prælato imperanti contrarium? Et dicit
Rich.ꝙ patri in ſpectantibus ad neceſſitatem illius præce-
pti, Honora patrem tuum:quia ad hoc tenetur iure natu-
rali & diuino, à quo nulla profeſſio abſoluit,cùm obſer-
uent̃ conſilia,vt præcepta melius impleantur,in aliis verò
magis tenetur prælato.Sed S.T.iij qđli. art.xvj.tenet con-
trarium, ſi religioſis ſit profeſſus,de quo loquimur: vt s̃.
Religio.ij.§.vij.recitatum eſt,& idem Alex.in iiij.parte di-
cens ꝙ religioſus ſolum tenetur patri in his quæ poteſt
exhibere ſine detrimēto ordinis regularis, vt orare,conſu-
lere,& honorare.¶ Quantùm autem ex S.Thom.vbi s̃.&
Nico.de Lyra Matth.xv.colligitur, diſtinguendum eſt ſic.
Nam ſi pater erat in tali neceſſitate, antequam filius in-
grederetur, peccauit intrando, quia tenebatur ei ſubue-
nire, & conſequenter poſt ingreſſum magis tenetur patri
quàm prælato: quia actio competens contra aliquem ex
contra

co tractu vel quaſi,nõ extinguitur ꝑ religionis ingreſſum:
aut ſi,vt quidã volunt,extinguitur, qa talis ꝓ mortuo ha-
betur.C.de epiſc.& cler.l.Deo nobis.§.hoc etiã cognitum.
tñ, ſm eos, ex edicto ex capitis diminutione reſtituitur.l.
tutelas.§.iniuriarũ.ff.de capit.dimi. Vnde ſecundùm Doct.
poſt ingreſſum poterit exactione vel obligatione, qua
prius tenebatur,cõueniri, ſed per abbatẽ vel ſyndicum re-
ſpõdebit.C.de epiſ.& cler.auth.cã quæ fit cũ mona.& not.
in auth.de mona.in prin.& in auth. de ſanct.epiſ.§.proui-
dere. Ergo multò fortius ex obligatione diuini præcepti,
imò etiã iuris poſitiui,quo tãtum patri tenet̃, ꝙ cum ven-
dere põt ꝓ neceſſitate famis.l.ij.C.de pa.q fil.di.& ei tenet̃
ad alimenta.l.filia.C.de pa.po.etiã ſi pater ſit relegatus ꝓ-
pter inceſtuoſas nuptias,vt in auth.de ince.& nefa.nup.&
cõſequẽter ſine cã iure ſuo priuari nõ debet, vt no.in c.ſa-
tis peruerſum.diſt.lvj. & in c.vlt.xix.q.vlt.& facit.tex.xxx.
diſt.ſi qui filij.Imò vr̃, ꝙ ſi ex ingreſſu ſit inhabilis ſuper-
uenire patri,monaſterium teneatur:quia eſt loco hæredis
& filij eius q ingreditur:vt in auth.de ſanct.epiſ.§.ſed hoc
præſenti de prob.in præſentia.in fi.hæredes aũt,licet extra-
nei,præſtare tenentur alimenta.ar.l.ſi quis à liberis.§.item
reſcriptum.ff.de liber.agno.Si autem pater non erat in tali
neceſſitate,ꝙ filius teneret̃ ei ſubuenire,ſed in eã poſt eius
ingreſſum deuenit, nõ poterit ei fili⁹ ſubuenire cõtradicẽ-
te prælato:quia iam eſt obligatus ei, & cõſequẽter Deo ꝑ
votum, & conſequenter maiori vinculo, quia præceptum
obſeruãdi votum eſt de prima tabula : honorãdi verò pa-
rentes eſt de ſecunda : & præterea ſemel Deo dicata iuſtè
cõtra eius voluntatem vſurpari non poſſunt. facit regula
ſemel. de reg.iur. & præterea iam ſuum velle iuſtè factum
eſt alterius.xix.q.vlti. ſtatuimus.xij.q.ij. non dicatis.ff. de
reg.iur.l.velle nõ creditur.& cõſequẽter non adſtringitur,
niſi vt vult ille, qui habet velle eius : cum inanis ſit actio,
quam excludit inopia debitoris.in l.in his.ff.de dolo. Nec
obſtat, ꝙ præceptum diuinũ erat ante ingreſſum:quia tũc
nõ obligat:& cõſequenter poſteà nõ tenet, per regulã,fa-
ctum legitimè.de reg.iur.lib.vj.ſicut ſi patre nõ indigente
diſpenſaſſet bona ſua pauperibus, ſuperueniẽte patris ne-
10 ceſſitate repetere non poſſet.¶ Decimò quæritur,* vtrum
religioſus aſſumptus ad ep̃alem dignitatem abſoluatur à
votis aut obſeruãtiis regularibus ? Et dico,ꝙ tenet̃ ad tria
vota & habitum deferendum,de vi.& hon.cle.officia.in fi.
Vnde dicit S.Th.ij.ij.q.clxxxviij.ꝙ non abſoluitur à voto
paupertatis,ſicut nec à voto continentiæ:quia nihil debet
habere tanquã proprium, ſed ſicut diſpenſator eccleſiæ,ſi-
militer nec à voto obediẽtiæ,ſed per accidens obedire nõ
tenetur,ſi nõ habet ſuperiorem, ſicut nec abbas monaſte-
rij. Tenetur etiã ad oẽs obſeruãtias regulares nõ impediẽ-
tes officium pontificale,ſed magis valentes ad cuſtodiam
perfectionis,& conſequenter ad portandum habitum ſuæ
religionis, qui eſt huius obligationis ſignum, non autem
tenetur ad impedientes illud,ſicut eſt ſolitudo, ſilentium,
aliquæ abſtinentiæ,& vigiliæ graues,ex quibus impotens
corpore redderetur ad exequendũ officium illius. Põt aũt
ſecum diſpenſare per modum,quo & religionum prælati,
ſm neceſſitatẽ perſonæ, & officij, & conuiuentium cõdi-
tionem.Cõcor.Hoſ.in xvj.q.j.nemo.Si verò trãſeat ad in-
feriorẽ dignitatẽ vel curã,vide j̃.Religio.vij.§.xj.¶ Vnde-
11 cimò quæritur, * vtrũ ſimplex religioſus poſſit eſſe iudex?
Et dico,ꝙ nõ, vt no.ff.de iud.l.cum prætor.in gl.quæ etiã
dicit idem de conuerſis,ſed nec põt per cõpromiſſum eſſe
arbiter, vt dictum eſt s̃.Arbiter.§.x.& xvj.q.j.monachi.&
C.de epiſc.& cler.l.repetita. Poteſt autẽ eſſe arbitrator ſeu
amicabilis cõpoſitor. in auth. vt dif.iud.§.ſi verò contige-
rit.xj.q.iij.iniuſtum.quod intellige de imperio ſui prælati,
vt in d.c.monachi.& de poſt.c.ij.Concor.Veruec.Hoſt.&
Alber.priores autem in ordine prædicatorum,& guardia-
ni in ordine minorum bene poſſunt eſſe iudices delegati,
iuxta no.per Doct.in c.ſtatutũ de reſcr.lib.vj. ¶ Duodeci-
12 mò quæritur,* quid conſulendũ ſit eiectis & fugitiuis,qui
recõciliationẽ impetrare nõ poſſunt,ſm formã.c.ſi.de re-
gu.Et dico,ꝙ tales,vt ibi dicitur,debent requiri & cõpelli
reintrare,ſalua tamen ordinis diſciplina.i.ſecundùm con-
uenientiã regulæ, & ſi non inueniunt religionem, in qua
recipiãtur,ſecundùm glo.Ray.tenentur viuere regulariter
& honeſtè.Vide etiã s̃.Apoſtaſiã.§.v.& vj.¶ Decimotertiò
13 quæritur,* quid de condemnato ad mortẽ, & liberato ſub
cõditione,ꝙ intret religionem, & nõ egrediatur,alioquin
punietur vt prius ? Et dico,ꝙ ſi egredietur ad petitionem
vxoris,vt tenetur,puniri non põt illa pœna,ſecũdùm Bar.
Brix.in ſuis quæſtionibus.q. j. & ſequitur Alber. in auth.
ingreſſi.C.de ſacr ſanct.eccl. ¶ Decimoquartò quæritur,
14 * vtrũ religioſus eodẽ genere peccati grauius peccet quã
ſecularis? Et dico ex S.T.ij.ij.q.cxxxvj.ꝙ licet peccet gra-
uius,primò ſi agat contra votum,puta ſi fornicetur,ſecun-
dò ſi peccet ex cõtemptu,qa eſt ingratior Deo,tertiò rõne
ſcandali,quia ad vitã eius plures reſpiciunt,tñ ceſſantibus
his peccat leuius, quia ſi peccatũ eius eſt leue, abſorbetur
multis bonis,ſi mortale,facilius ab eo reſurgit, primò ꝓ-
pter intentionem erectam ad Deum, quæ etſi ad horam in-
tercipiatur,tamen de facili reparatur ad priſtinum,ſecũdò
quia ſcit corrigere peccatum, tertiò quia iuuatur à ſociis.
15 ¶ Decimoquintò quæritur, * quæ ſunt ſtatuta omnibus
religioſis in genere & vniuerſaliter ? Et dico,quòd multa.
¶ Primò, ne prælatis in ſermonibus detrahãt.vide s̃.Præ-
dicator.§.vj.¶ Secũdò,ne retrahãt aliquos ab eccleſiarum
ſuarũ frequentia.ſ.detrahendo,& huiuſmodi illicitis.Ter-
tiò,ne pronuntient indulgentias indiſcretè.ſ.falſas, vt s̃.
Indulgentia.§.vlt.Quartò,ne retrahant teſtatores,cum in-
terſint confectioni teſtamentorum , à reſtitutionibus,de-
bitis,aut legatis matricibus eccleſiis faciendis.Circa quod
dicit Petrus de Palude , ꝙ poſſunt ꝓcurare magis ſibi le-
gari,quã alij,modò non faciant verbis illicitis, vel animo
maligno contra eccleſias matrices , quia nullum erat ius
quæſitũ.Sed frater Aluarus dicit, ꝙ eſt mortale,in hoc ca-
ſu.& verius eſt poſtquã viderint in teſtatore ꝓpoſitũ legã-
di dictis eccleſiis,nõ aũt ante, qa aliud eſt retrahere,aliud
eſt diuertere vel præuenire.Quintò,ne legata vel dubia aut
male ablata incerta ſibi vel ſui ordinis fratribus vel con-
uẽtibus,in alterius præiudiciũ,fieri vel erogari procurent.
Sextò , ne abſoluant à caſibus papæ vel ep̃is reſeruatis, &
hæc oĩa præcipiũtur in virtute ſanctæ obediẽtiæ,& ſub in-
terminatione æternæ maledictionis,in cle.religioſi.de pri-
uil.vbi etiã ſunt tria quæ ſequũtur.¶ Septimò ſub eadẽ ꝓ-
hibitione prohibetur eis ne perſonas eccleſiaſticas,præſer-
tim corã iudicibus delegatis à ſede apoſtolica, ſi à contra
eos iuſtitiã ꝓſequentes,vexare indebitè,aut ad loca plura,
& præſertim multum remota cõuenire præſumãt.Octauo
præcipitur prælatis religioſis, ad quos aliquid peruenit oc-
caſione præmiſſorũ, ꝙ niſi intra menſem plenè ſatisfece-
rint eccleſiis dãnificatis de eo qd̃ ad eos peruenit,poſtquã
fuerint requiſiti,ipſo iure ſint ſuſpenſi,quouſque debitam
fecerint ſatisfactionem. Nonò , ne miniſtrent extremam
vnctionẽ,euchariſtiæ ſacramentũ:nec ſolennizent matri-
monium,nec abſoluant excõicatos in caſibus non conceſ-
ſis,nec à pœna,& culpa,de quo dic,vt ſuprà Excommuni-
catio

catio.vij.§.xiiij.¶ Decimò,nullus religioſus põt vigore li-
terarum apoſtolicarum, vel legatorũ alibi conuenire ali-
quem ſibi ſubditũ rõne aliquorũ locorum, niſi coram eo,
corã quo de iure cõuenit.cl.j.de reſcrip.¶ Vndecimò, nul-
lus religioſus eligi põt in prælatũ alterius religionis vl̃ ha-
bitus,niſi ſolum in ep̃m.cl.j.de elec.¶ Duodecimò, prohi-
bet̃ prælatis alienatio rei eccleſiæ. cl. j. de rebus eccl. non
alie.vt j̃.Suſpenſio.§.vj.¶ Decimotertiò præcipitur,ne ad-
iurandum, ad vouendum , vel promittendũ inducant ali-
quos,ꝙ non mutabunt ſepulturã apud eos.de quo s̃. Ex-
cõicatio.vij.§.xvj. ¶ Decimoquartò,ne decimas eccleſiis
debitas vſurpent.cl j.de deci.de quo s̃. Excommunicatio.
ix.§.xxxvj.¶ Decimoquintò præcipit̃ mẽdicãtibus,ne ali-
quem ad profeſſionem recipiant ante completum annum
probationis.c.nõ ſolùm.& c.cõſtitutionem.de reg. lib. vj.
¶ Decimoſextò,ne ſtatũ Beguinarum foueant.cl.j. de reli.
do.& s̃.Excõicatio.ix.§.xxxix.¶ Decimoſeptimò, ꝙ horis
debitis in eccleſiis officium perſoluant.cle.j. de cele. miſſ.
¶ Decimoctauò, ꝙ non dimittãt habitum ſuæ religionis,
nec vadant ad ſtudia,vt phyſicam,vel leges audiant. c. vt
periculoſa.ne cle.vel mon.li.vj.de quo s̃.Excõicatio.ix. §.
xxiiij.¶ Decimononò, ꝙ non dicant aliqua , vt retrahant
audiẽtes à ſolutione decimarũ:& ꝙ requiſiti prædicent de
eis populo, & ꝙ confeſſores non omittant facere cõſciẽ-
tiam confitentibus.cle.cupientes.de pœn. vide s̃. Excom-
municatio.ix.§.xliiij.¶ Viceſimò , ꝙ mendicantes non ca-
piant loca de nouo.c.cũ ex eo.de exceſ.præla.lib.6.& d.cl.
cupientes.vt s̃.Loca.per totum.& s̃.Excõicatio.ix.§. xliij.
¶ Viceſimoprimò,ꝙ non celebrent in caſtris,aut villis,niſi
quatenus eis à iure permittitur.c.ep̃orum. de priuil.lib.6.
¶ Viceſimoſecundò, ꝙ ſeruent interdictum omne , ꝙ vi-
derint ſeruare matricem eccleſiam.cl.j.de ſent.exc.& s̃.In-
terdictum.vj.§.iij.& Excõicatio.ix.§.xlvj. Et idem de ceſ-
ſationibus à diuinis:vt ibi.Quę aũt præcipiant̃ monachis,
16 vide j̃.Religio.vij.§.xv.¶ Decimoſextò*quærit̃, quas ex-
communicationes religioſi incurrant ? Et dico ꝙ eam in-
currũt in caſu ix.& xiij.& xiiij.& xv.& xvj.& xviij.& xix.
& xx.& xxj.dictis.in §.priore. Item ſepeliẽdo corpora tp̃e
interdicti,vt s̃.Excõicatio.ix.§.xxxv.Item eundo ad curias
prĩcipũ ſine adminiſtratione:vt s̃.Excõicatio.ix.§.xxxviij.
Item portandi arma intra ſepta monaſterij: vt s̃. Excom-
municatio.ix.§.xxxviij. Item contrahendo matrimonium
de facto:vt s̃.Excõicatio.ix.§.xl.Item ingrediendo mona-
ſteria monialium ordinis Prædicatorum & Minorum : vt
s̃ Excõicatio.vij.§.lj.Item mendicantes trãſeundo ad aliã
monachalem religionem præter Carthuſienſem:vt s̃.Ex-
cõicatio.vij.§.xlv. Item minores recipiendo eos de tertio
habitu ad diuina tp̃e ĩterdicti,vt s̃. Excõicatio.vij.§.xviij.
Item inquiſitores,qui odio,&c. vt s̃.Excõicatio.vij.§. xiij.
17 ¶ Decimoſeptimò*quæritur,vtrum religioſus de religio-
ne poſſit expelli pp peccatum,ſi ſit paratus corrigi,& pœ-
nam ſuſtinere?Et dicit S.T.in xij.quolibet.arg.xxxvij.ſi tñ
eſt S.Th.quòd ſm Apoſtolum malum eſt auferendum,qa
modicum fermentum totam maſſam corrumpit : ſed per
pœnam corporalem auferrur etiam pœnitens, ſicut ſuſpẽ-
ditur homicida, et pœnitens.Per ſpiritualem verò hoc ec-
cleſia non facit,niſi quis ſit contumax,quia per pœnã cor-
poralem aufertur bonum temporale recompenſabile per
bonũ maius, ꝑ ſpirituale verò bonũ ſpirituale irrecompẽ-
ſabile.Et ideo talem pœnam.ſ.expulſionis,religio non dẽt
infligere volẽti corrigi:quia eſt ſicut excõicatio in eccle-
ſia. Vñ nullus niſi propter cõtumaciam expellẽdus eſt,ſed
ſequeſtrandus in carcere,vel alio modo.Vtrum autẽ poſſit

eſſe exequutor teſtamentorũ?Et dico,vt j̃. Teſtamẽtũ.ij.§.
ij. Vtrum autem poſſit exequi officiũ tabellionatus j̃. Ta-
bellio.§.iij.Vtrum autem poſſit eſſe teſtis.j̃.Teſtis.§.j.

Rurſus de religione vij.ſpecialiter quantùm ad
monachos profeſſos,& monachas.

1 *Monachus & monacha quid.*
2 *Monachus an poſſit habere locum in duobus monaſterijs.*
3 *Monachus an præficiatur eccleſiæ ſeculari nõ collegiatæ, & quid de collegiata curata.nu.4.6.7.8.*
5 *Monachus an promoueatur ad beneficiũ ſimplex,vel canonicatũ.*
9 *Monachus an promoueatur ſine licentia ſui abbatis.*
10 *Monachus eccleſiæ alicui præfectus,an eſſe poſſit ſine ſocio monacho,& an teneatur ad ſtatuta ordinis ſui,num.11.*
12 *Monachus quid diſpenſet.*
13 *Monachus an confiteri poſſit epiſcopo vel pœnitentiario.*
14 *Monachus an,& qualiter carnes manducet.*
15 *Monachis quæ ſint iure præcepta, aut prohibita.*
16 *Monalium quæ ſint iura.*

RELIGIO rurſus ſeptimò conſiderari põt ſpecialiter
quãtũ ad monachos profeſſos & monachas.¶ Primò
1 ergo*quæritur,quid veniat his nominib⁹?Et dico,ꝙ mo-
nachus à ſolitudine nomen accepit,qa monachus Græcè,
Latinè ſingularis. i. ſeparatus à conuerſatione ſecularium.
xvj.q.j.c.j.iuncta gl.& ſm Pa.in c.ex parte.de poſtu.cõſti-
tutio emanans reſpectu religionis,licet loquatur de mona
chis,tñ extendit̃ ad oẽs religioſos , niſi poſſit diuerſitatis
rõ aſſignari.Et ſic habemus,quòd nomine monachi venit
omnis religioſus , eo modo quo monachus eſt propriè. i.
ſtrictè:& hoc in omni materia , niſi appareat rõ ſpecialis
differentiæ.& eodem modo nomine abbatis intelligitur, ꝙ
venit prælatus ordinarius immediatus religioſi collegij,
& nomine monachæ , ſiue monialis omnis fœmina reli-
gioſa propriè,& nomine monaſterij omnis conuentus,ſi-
ue locus religioſi collegij,niſi appareat ratio ſpecialis dif-
ferentiæ.Quomodo aũt differat monachus,conuerſus, &
2 oblatus,vide s̃.Oblatus.¶ Secũdò*quæritur,vtrum mona-
chus poſſit habere locum in duobus monaſteriis? Et dico,
3 ꝙ nõ vllo mõ.de reli.do.c.ſi.¶ Tertiò*quærit̃,vtrum præ-
fici poſſit in aliqua eccleſia ſeculari nõ collegiata curata?
Et dicit Io.in glo.ſum.xvj.q.j.ꝙ ſm antiqua iura nõ pote-
rat præeſſe eccleſiæ parochiali,niſi ex neceſſitate.di.lv.pri-
ſcis , hodie verò et pp vtilitatem,quia magis probati ſunt
monachi eſſe vtiles , q̃ ſeculares.Et ſm Hoſt.ſi eccleſia ad
monachos,nõ pertinet pleno iure, requiritur aſſenſus ab-
batis:& authoritas epiſcopi.& ſic intellige xvj.q.j.à §.ec-
ce in hoc,vſque ad §.his omnibus , etiam ſi ep̃s verbis di-
ſpenſationis non vtatur,ſm Io.And.in c. quod Dei timo-
rem.de ſta.mo.Non aũt põt abbas ſolus curam cõmittere,
nec monachum præſentare inuito ep̃o: multo minus hoc
põt in eccleſiis nullo modo pertinentibus ad monachos.
& ſic intellige xvj q.j.à prin.vſque ad §.ecce in hoc.Sed ſi
abbas diſſentit,& ep̃s aſſentit,obediendum eſt abbati.xvj.
q.j.Sed ſi eccleſię vtilitas exigat,vt ſecundùm Hoſt.qa nõ
inueniuntur idonei clerici,& monachus eſt prædicator &
honeſtus cogi dẽt abbas per ſuperiorem.d.c.pro vtilitate:
iuncta gl ſecũdũ Io.An.vbi s̃.cogi põt per epiſcopũ , ſi nõ
ſit exemptus:nõ aũt ſi ſit exẽptus,& facta inſtitutione exẽ-
ptus eſt ab abbate,& ſolus ep̃s eſt ſibi abbas, & ſecundùm
eundem tenebitur ad officium parochiale,& quantũ bono
modo poterit , cõformabit ſe p̃sbyteris & clericis ĩ licitis.
diſt.xlj.qſqs.qa abſolutus eſt ab omnibus obſeruantiis re-
gulæ,quas cõmodè obſeruare nõ põt, ſaluis ſubſtãtialib⁹.
xviij.q.j.c.j. In eccleſiis aũt quæ ad monachos pertinent

pleno iure, præfici pōt ſola authoritate abbatis & cōuētus,
ſm Io. An. xvj. q. j. viſis. vel ēt ſolius abbatis, ſi ad eum per-
tinet eccleſiæ prouiſio. Eſt aūt idem, vt dicit in canonico
regulari: vt in d. c. ꝙ Dei timorem. Quō aūt poſſit cogi ab-
bas non exemptus hoc caſu ꝑ epm, non video: cum autho
ritate iuris poſſit ei reſiſtere, & præualere: ideo dico ꝙ co-
4 getur ꝑ metropolitanum pōtificem. ¶ Quartò * quæritur,
vtrum præfici poſſit in eccleſia collegiata curata? Et dico
ſm Card. & doct. in cl. j. de elect. ꝙ eccleſia non curata nō
pōt ei committi, de curata aūt diſtinguitur. Nam ſi cura ſu
matur ꝓpriè. ſ. parochialis, ſm omnes, ad eam pōt eligi: ſi
verò ſumat̃ impropriè, vt eſt ea, quam prælatus eccleſiæ
collegiatæ habet in illos de collegio: gl. ibi dubitat, dicens
hoc indigere declaratione. Pan. verò dicit, ꝙ etiam ad hāc
pōt aſſumi, quia non pōt talis prælatus nō habere curam
ſui collegij, quod etiam ſequitur Car. dicens hoc cōiter
teneri, ꝙ indiſtinctè per diſpenſationem epi poſſit præfici
eccleſiæ curatæ, etiam nō habenti aliam curam niſi colle-
giū. & cōſentit Io. Cal. & Feder. ¶ Adde ꝙ no. Pan. in d. c. ꝙ
Dei timorem, ꝙ regulares poſſent promoueri ad eccleſias
ſeculares curatas principaliter ꝑꝑ officium prædicandi: &
ſic propter bonum curæ. Ex quo infertur, ꝙ ſi religioſus ad
iſta aptus non eſt, non pōt licitè promoueri. Hæc ex illo,
qui vr̃ id, quod de monacho dictum eſt, extendere ad om-
nem religioſum ſiue regularem, & verum puto: ſed hoc
loco nomine abbatis non veniet ſemꝑ prior, ſed prælatus
potens licentiam dare commorandi extra ordinē. ¶ Quin-
5 tò quærit̃, * vtrū poſſit ꝓmoueri ad bñficium ſimplex, vel
ad canonicatum? ¶ Et quantum ad bñficium ſimplex, dico
ſm Arch. ꝙ religioſus non poteſt habere beneficium ſim-
plex vel capellam nō curatam ſine diſpenſatione Papæ, &
concor. Pa. in d. c. ſuper eo. de reg. Vñ non pōt habere ca-
nonicatum, vel aliud beneficium ſimplex in eccleſia col-
legiata, ſm Pan. in c. quod Dei timorem. de ſta. mo. etiam
diſpenſante epo, ſecundùm Cal. licet ſecundùm gloſſ. in c.
quorūdam. diſt. lxxiiij. poſſit ibi eſſe eps: vt in c. vno. xviij.
q. j. & hoc, quia in beneficiis ſimplicibus ceſſat priuilegiū
curæ, gratia cuius promotio ad eccleſiam ſecularem per-
miſſa eſt, vt no. in d. c. ꝙ Dei timorem. nec ſecundùm Ioā.
And. in nouel. ſuper d. c. quod Dei timorem poſt Hoſt. pōt
in eccleſia collegiata Canonicorum ſeculariū habere pr̃ę-
bendam aut perſonatum, vt præpoſituram & decanatū, niſi
ob neceſſitatē curæ id fiat, & diſpenſatiuè diſpenſatione
facta de cōſilio & aſſenſu capituli, cū ſit de maioribus. de
quo tñ dic vt §. ſeq. Si tñ talis eccleſia collegiata eſſet re-
gularis, ſm Pa. in d. c. ꝙ Dei timorē. monachus vnius mo-
naſterij ꝓmoueri poſſet, vt eſſet in ea canonicus largè.
6 ¶ Sextò quærit̃, * vtrum prædicta. ſ. ꝙ tam monachus, q̃
canonicus regularis ſuadente neceſſitate, vel vtilitate poſ-
ſit promoueri ad eccleſiam ſecularem curatam, ſit verum
de iure cōi, vel ex diſpenſatione? Et diſtinguit Pan. vbi ſ̃.
¶ Nam quantum ad dignitatem epiſcopalem, ſecundùm
omnes, hoc eſt de iure. text. eſt in c. vnico. xviij. q. j. & in cl.
j. de elect. & in c. ſi religioſus. & in c. quorundam. de elect.
lib. 6. quia ibi per Canonicos in epiſcopos eliguntur ſicut
& abbas, in d. c. ſi abbatem. de elect. lib. 6. quod non fieret, ſi
eſſet de iure inhabilis, ſed poſtularentur, vt in c. fin. de
poſtu prælat. ¶ Quantum verò ad eccleſiam inferiorem,
ſi quidem ſit collegiata, nō promoueretur ad canonicatū,
vl̃ ad bñficium ſimplex, vt in c. ſuper eo. de regula. etiam
epo diſpenſante, ſecundùm Cal. vt dictū eſt, ad ipſam aūt
dignitatem talis eccleſiæ, puta vt ſit prepoſitus, Hoſt. tenet,
ꝙ nō poſſit fieri ſine diſpenſatione, alij verò dicunt, ꝙ ſi-

cut in epm in ſeculari, ita & in propoſitum in collegiata
eccleſia promoueri pñt eadē ratione. & placet Pa. cum nō
reperiatur hoc iure prohibitum, & eadem ſit rō, cum eps
faciat vnum corpus cum ſuis canonicis, & militet ratio
curæ, & prædicationis hoc caſu, vt in d. c. ꝙ Dei timorem.
Si verò eccleſia non ſit collegiata, tūc aut nō eſt curata, &
nō pōt eā religioſus obtinere: qa ceſſat rō curę. aut eſt cu-
rata, & cōiter tenet̃, ꝙ iure cōi promoueri poſſit, licet cō-
7 trarium teneant dñi de Rota. ¶ Septimò * quæritur, vtrum
poſſit habere curam animarum in eccleſia, vbi monachi
collegialiter habitant? Et dicit Pa. in c. j. de capel. mo. ꝙ nō,
ſed debet ab epiſcopo capellanus inſtitui, qui populum
regat de conſilio monachorum, ſecus in aliis, vt dictū eſt.
8 ¶ Octauò * quæritur, vtrum præfici poſſit eccleſiæ quorū-
cunq; regulariū? Et dico ꝙ non, vnde ſi eligitur quis alte-
rius religionis in prælatū, nō valet electio. cl. cum rationi.
9 de ele. ¶ Nonò * quærit̃, vtrum promoueri poſſit in caſibus
præmiſſis ſine licentia ſui abbatis? Et dicit Pa. in d. c. quod
Dei timorem. ꝙ non, vt in c. ſi religioſus. de elect. li. 6. imò
nec in Papā, vt no. gl. in c. quàm ſit. xviij. q. ij. Sed ſi abbas
nolit conſentire & neceſſitas vel vtilitas ſuggerit, cōpelli
pōt ad conſentiendum, vt dictum eſt. Et hoc nota ꝓpuella
nō potente nubere ex ſtatuto ī. xxv. annum, ſine conſenſu
duorū agnatorū, q ea eligente ſponſum dignum nolunt
conſentire ſine cā legitima. pōt enim ſuperior cogere eos
ad cōſentiendum, vel dabit licentiā nubendi, vt tenet Bar.
10 in l. ſi cum dotem. ff. ſol. ma. ¶ Decimò * quęrit̃, vtrum mo-
nachus eccleſiæ præfectus, poſſit eſſe ſine ſocio monacho?
Et dicit Hoſt. ꝙ ſic, Inn. verò ꝙ nō, & vterq; hēt motiuū
in d. c. ꝙ Dei timorem. ſed Pa. in c. monachi. extrà eo. di-
ſtinguēs dicit, ꝙ nō dēt inſtitui ſine ſocio ſui ordinis, cui
eccleſia eſt ſubiecta monaſterio, ita ꝙ iſte non deſinit eſſe
obedietiarius monaſterij. Et hoc ſm Ant. de But. limitan-
dum eſt, ſi commodè illum habere pōt, vt de canonico re-
gulari dr̃ in eo. c. Secus, inquit Pan. ſi religioſus promoue-
retur tanquam qlibet clericus ſecularis ad eccleſiā paro-
chialem, qa cùm deſinat eſſe monachus monaſterij, nulli
11 habebit amplius cōnexionem cum eo. ¶ Vndecimò * quę-
rit̃, vtrum dictus monach⁹ factus rector eccleſiæ ſecularis
teneat̃ ad regulā, & ſtatuta ordinis ſui? Et dico indiſtinctè
ꝙ ſic, quantū ad tria vota ſubſtantialia, & delationē habi-
tus, ēt ſi eſſet eps. de vi. & hone. cle. clerici officia. in fi. & ſi
temerè habitum dimittit, efficitur excommunicatus, vt ſ̃.
Excōicatio. ix. §. xxiiij. ſed tñ quantū ad obedientiam opus
eſt diſtinctione. Nam ſi tranſeat ad epiſcopatū, penit⁹ ab-
ſoluit̃ à iuriſdictione abbatis. xviij. q. j. c. vnico. & ſimiliter
ſi transfert̃ ad eccleſiā abbati non ſubiectā, nec in ſpiritua-
libus, nec in tēporalibus. xvj. q. j. parochia. ſed ſubiicit̃ im-
perio epi, q de cætero erit abbas ſuus, ſecundùm Hoſtien.
Si verò ſit ſubiecta abbati in temporalibus ſolùm, eximit̃
ab eius obedientia quo ad ſpiritualia. xvj. q. ij. viſis. & c. ſi a-
nē. Si verò ſit ei ſubiecta quo ad ſpūalia ſolum, eximit̃ quò
ad tēporalia, ſi aūt ſit ei ſubiecta in oībus, ex toto ab
obediet. Quantū verò ad alia à tribus votis, ſi ſit eps, dic vt
ſ̃ Religio. 6. Si verò non ſit eps, ſi eccleſia pleno iure ſit
abbati ſubiecta, ſeruabit oīa ſicut prius, ſecundùm Hoſt.
præter tria, quæ in eccleſia ſeculari commodè ſeruari non
poſſunt. ſ. ieiunium, ſilētium, & vigiliæ, ar. xliij. di. ſit rector
xvj. q. j. nemo pōt: ſi verò eccleſia non pertinet ad mona-
chos, ſed ad epm, abſoluitur à tribus prædictis. ſ. ieiunio,
ſilentio & vigiliis. d. c. nemo. ſed tenet̃ abſtinere à carnib⁹,
vt in d. c. quod Dei timorem, niſi in aliquibus caſibus. Pri-
mò ſi ſit infirmus. de cōſe. diſt. v. carnem. Secūdo impetū
eps,

epo, qui abbas ſuus eſt. Tertiò ſi non habet ſocium, & ſine
ſcandalo conuiuentium abſtinere non pōt ſecūdùm Gofr.
alleg. c. qſqs. diſt. xlj. & de ſta. mona. recolens. §. j. Quartò
ſi ſit factus eps, ſecundùm Ho. & vr̃ ſequi gl. in d. c. carnē.
Sed ſiue ſit epiſcopus, ſiue non, conſiderato diligenter d.
c. nemo. dico ꝙ ratio omnium prædictorum eſt: qa abſol-
uitur ab his, quæ officium ſuum impediunt, & ab aliis nō
abſoluit̃. & eſt mens S. T. vbi ſ̃. Religio. 6. §. x. ¶ Duodeci-
12 mo quærit̃, * qs diſpēſabit cum tali monacho ſi indigebit?
Et dico, ꝙ abbas, ſi eccl'a ſit ei ſubiecta penitus, vel ſaltem
in ſpiritualibus: vel epiſcopus, ſi ſubeſt epiſcopo, qui eſt
loco abbatis. xvj. q. j. ſi quis monachus. Si verò ſit exēpta,
ſecundùm Sum. Ang. recurret ad Papam. Sed melius dic,
ſicut de epo dictum eſt ſ̃. Religio. vj. §. 1. ꝙ ipſe ſecū diſpē-
ſabit, ſicut prælati religionū: quia non ibit ab Anglia Ro-
mam, ſi indiget vti carnibus vna die. ¶ Decimotertiò quæ-
13 ritur, * vtrum monachus confiteri poſſit epiſcopo vel pœ-
nitentiario? Et dicit Rod. ꝙ ſic, niſi ſit exemptus vel priui-
14 legiatus à Papa. ¶ Decimoquartò * quæritur, quid iuris de
carnibus manducandis à monacho, vel à Carthuſienſi? Et
dicit S. T. in ix. quol. art. iiij. ꝙ monachus carnes mādu cās
ſine cauſa rationabili. ſ. infirmitatis, & ſine licentia prelati,
non peccat mortaliter, ſicut nec frangendo ſilentium: quia
iſta ceremonialia cōiter non ſunt in præcepto: poſſet tñ
eſſe mortale ratione contemptus vel pręcepti, cùm fieret à
prælato: quo caſu intelligit̃ imponenda pœna carceris: de
cōſe. diſt. v. carnem. quæ. ſ. non imponitur niſi ꝓ mortali.
De Carthuſienſi autem dico vt ſ̃. Iuramentum. iiij. §. x.
15 ¶ Decimoquintò * quæritur, quæ ſunt ea quæ in iure mo-
nachis ſpecialiter præcipiuntur aut prohibentur? Et dico,
ꝙ ſunt decē, quæ no. in cle. ne in agro. de ſta mo. ¶ Primò,
ꝙ habitum deferant ſecundùm formam ibi poſitā. & hoc
tangit nigros ſolùm. ¶ Secūdò, ꝙ omni menſe cōfiteant̃ &
cōicent. ¶ Tertiò, ꝙ is q præeſt exponat ꝑ ſe vel aliū vul-
gariter regulā in capitulo, & hæc ēt aſtringunt nigros ſo-
lùm, ſm Sum. Ang. ſed Arch. poſt Io. An. dicit ſatis eſſe ho-
neſtum vt extendatur ad omnes. ¶ Quartò, ꝙ non vtantur
camiſiis. de ſta. mo cū ad monaſterium. ¶ Quintò, ꝙ ſeruēt
ſilentium cōtinuum in dormitorio, refectorio, & oratorio:
in clauſtro verò certis horis, vt ibi. ¶ Sextò, ꝙ faciant capi-
tula de triennio in triennium. eo. tit. in ſingulis. ¶ Septimò,
ne aucupent̃ aut venētur d. cle. ne in agro ¶ Octauò vt ad
curias principum non vadant, vt ſuis monaſteriis dānum
inferant: aliter ſunt excōicati illi q adminiſtrationem non
habēt. ¶ Nonò, ne teneant arma intra ſepta monaſterij.
¶ Decimò ſm Sum. Ang. ne carnes comedāt, niſi in neceſ-
ſitate. i. infirmitate, vt in d. c. cum ad monaſterium. de quo
dic vt in §. priore. Quędā tñ horum non ſunt in præcepto,
ſm Arch. vt abſtinentia à carnibus & camiſiis, & de ſilen-
tio, & hmōi: licet Sum Ang. videatur velle omnia eſſe præ-
16 cepta. ¶ Decimoſextò * quæritur quid velint iura de monia
libus? Et dico multa. ¶ Primum. In monaſteriis monialium
non mendicantium recipi non dñt, niſi qui poſſunt de ꝓ-
uentibus monaſterij abſq; penuria ſuſtentari: aliter rece-
ptio eſt nulla de ſta. reg. periculoſo. lib. 6. Et ratio fuit vt
poſſint ſeruare clauſuram: & ſic ſi aliqua ingreſſa. i. profeſ-
ſa, nubat, tenebit matrimoniū: quia profeſſio eſt nulla. Se-
cundum. Omnes moniales regulariter dñt eſſe ſub perpe-
tua clauſura d. c. periculoſo. non obſtante, ꝙ religioſis nō
poſſit indici ſtrictior vita: qa hoc nō eſt verum in ſpectāti-
bus ad conſeruationem ꝓfeſſionis, vt ſ̃. Religio. 6 §. 6. Fal-
lit illa regula primò vbi eſſet talis ac tantus morbus, ꝙ mo-
nialis non poſſet eſſe cum aliis abſq; graui periculo ſiue

ſcandalo. d. c. periculoſo. quo tñ caſu licētia à ſuperiori pe-
tēda eſt: qa prohibitum eſt monacho ēt in caſu licito, ſine
licentia ſuperioris exire. xx. q. iiij. monachum. ꝙ Ge. dicit
verum vbi in breui pōt haberi: aliter pōt ſine excōicatione
exire. ſ. ſi periculum eſt in mora, & infirmitas manifeſta.
ſecūdò q̃ñ incūbit abbatiſſę exire ꝓ homagio vel fidelitate
facienda cū ſocietate honeſta: ita tñ, ꝙ ad alia nō diuertat,
nec in fraudem reſidētię aliqd fiat: vt ibi. & hoc caſu ſimi-
liter credo licentiam eſſe petendam, licèt ſi neget̃ ſine cā
rationabili exire poſſit iuris authoritate. Tertiò ratione li-
citi tranſitus ad ſtrictiorem regulam, ſm gl. Quartò ſi qua
aſſumatur ad regimen alterius monaſterij, ſm eandem gl.
de elec. nullus. li. 6. cum ſuis concor. Tertium. Non debet
monialis habere ſingularem habitationem: ſed cōiter tam
in eccleſia q̃ in dormitorio & refectorio eſſe debet. xviij.
q. ij. pernicioſam. vt ſint ſibi teſtes caſtitatis. in auth. de mo.
§. cogitandum. nec debet loqui cum monacho, niſi ſocia-
ta, & breuiter. xviij. q. ij. diffinimus. & c. in decima. nec ad
eā debet patere acceſſus vel ingreſſus etiam honeſtis per-
ſonis, niſi ex cā rationabili & manifeſta, & de illius, ad quē
pertinet, licentia ſpeciali, vt in d. c. periculoſo. Quartum.
Domini temporales dñt permittere moniales in ſuis cu-
riis per procuratorem litigare, ne pro conſtituendis ꝓcu-
ratoribus, q in aliqbus partibus authoritati dicūt̃, ſeu aliis
hmōi, eas oportet euagari, vt ibi: vbi gloſ. dicit, quòd fortè
volebant, vt cōſtituerēt ꝓcuratorē in ꝑſentia iudicis. vide
ibi. Epis verò & aliis prælatis iniungitur, quòd cauſas ea-
rum, & negotia faciant corā ipſis per procuratorē expedi-
ri, ſiue ſint homagia, ſiue fidelitatis iuramenta, vl̃ aliud, vt
ibidem. Quintum. Prælatis pręcipit̃, vt oībus monaſteriis
monialiū, tā non exemptis propria, q̃ exemptis apoſtolica
autoritate, ꝓuideāt de clauſura ad expenſas monaſterij, vl̃
eleemoſynis fideliū. & idē ꝑcipit̃ abbatibus, & aliis inferio
ribus prælatis, quo ad monaſteria ſibi ſubiecta, vt ibi. Sex-
tum. Dñt ēt ꝑ ſingulos annos per ordinarios viſitari, ēt ſi
ſint exemptæ, vt in cle. attendentes. de ſtatu mona. Septi-
mum. Monaſteria ordinis prædicatorum, & ſanctæ Claræ
ordinis Minorum intrare eſt ꝓhibitum ſub pœna excōica-
tionis, vt ſ̃. Excōicatio. 8. §. 1. quò ad alia verò monaſteria.
generaliter prohibetur ingreſſus, & acceſſus ſine ſpeciali
licentia illius, ad quem ꝑtinet, licèt non ſub pœna excōi-
cationis, vt in c. periculoſo. de ſtatu reg. lib. 6. conſueuit tñ
circa hoc eſſe aliqua excommunicatio ſynodalis.

Rurſus de Religione viij. quantum ad monaſte-
rium, ſeu conuentum.

1 *Monaſteria quomodo debeant ſituari.*
2 *Monaſterium ingredientis bona, ad quem pertineant.*
3 *Monaſterium an obligetur ex facto monachi.*
4 *Monaſterio an acquiratur obligatio per monachum.*
5 *Monacho an poßit quid relinqui ſub conditione, ne acquiratur monaſterio.*
6 *Monaſterium an aget pro rebus obligatis monacho.*
7 *Monaſterium an grauari poßit noua conſuetudine vel onere.*
8 *Monaſteria per quos regi debeant.*

RELIGIO rurſus octauò cōſiderari pōt quantum ad
monaſteriū, cuius nomine venit ēt omnis cōuent⁹ ſi-
1 ue locus religioſi collegij. Primò * ergo quæritur qūo dñt
ſituari monaſteria? Et dico, ꝙ monaſteria dupla religio-
ſorum & religioſarum nō ſunt licita. xviij. q. ij. c. diffini-
mus. & c. in decima. imò monaſteria puellarū ſunt collo-
cāda lōgè à monaſteriis monachorū, aut ꝑꝑ inſidias dia-
boli, aut propter obloquutiones hominum d. c. in decima.
2 Secundò * quæritur, vtrum bona ingredientis monaſte-

rium pertineant ad illud,& quo iure? Et dico, ꝙ pertinent
vt ſ.Religio.vj.§.j. Quo verò iure pertineant, eſt magna
cõtrouerſia inter doct.& glo.iuris ciuilis,de quo vide Alb.
in auth.ingreſſi.C.de ſacroſ.eccl. ſed dic verius eſſe, quòd
iure ſucceſſionis: tñ ſi læſum fuerit, poterit reſtitui ad ſi-
militudinem minoris,vt C.ſi vt ab hær.ſe abſt.per totum.
3 ¶ Tertiò * quæritur, vtrum monaſteriũ obligetur ex facto
monachi? Et dico, ꝙ non, neque ex delicto, neque ex con-
tractu, niſi ex duobus caſibus. Primò ſi hoc ꝑuenit ad mo-
naſteriũ, vel ſit verſum in eius vtilitatẽ: quia in tm̃ tenetur,
& nõ plus, arg.x.q.ij.hoc ius. Secundò ſi à cõuentu ſit com
miſſa adminiſtratio: quia in quantũ ſe extẽdit adminiſtra-
tio, in tm̃ obligatur, & nõ plus, ſm Inn.in c.olim.de priuil.
Et hoc intelligitur tam de monacho q̃ abbate, ſm Inn. &
Hoſti.quo ad delictũ: quia delictũ perſonæ in damnũ ec-
cleſiæ redundare nõ debet.de reg.iur.c.delictũ.lib.6.& idẽ
dico de cõtractu. Vnde obligatur monachus ſolus, ſed non
tenetur ſoluere: quia nõ habet vnde. de ſoluti. Odoardus.
nec poteſt cõueniri, ſm Ioan.ratione contractus, ſicut nec
ille qui ceſſit bonis, vt not.xj.q.j.de perſon.in gloſ.facit in
arg.quòd non obligetur. Inſtit.de author.tuto.vide glo.xj.
4 q.j.de perſona. ¶ Quartò * quæritur, vtrum per monachũ
poſſit acquiri obligatio monaſterio? Et dico, ꝙ ſic, & ſi-
militer poſſeſſio, etiã per fugitiuum, vt ff.de acquir.poſ.l.j.
xviij.q.ij.abbates.ipſe tamen ſm Ioan.in gl.xij.q.j.non di-
catis: agere nõ poteſt ratione cõtractus, nec etiã de iniuria
ſibi illata: ſed eius prælatus agere poterit, niſi prælatus ab-
ſit, vel reliquerit procuratorem, ad inſtar filijfa.ff.de iniur.
l.ſi vnius.vbi not.ſm Arch.poſt Inn.& Hoſt.quòd ex con-
tractibus initis cum monacho vel abbate obligatur quis
monaſterio: quia poteſt monachus actionẽ acquirere, ſed
non poteſt obligare monaſteriũ. Vnde quamuis abbas ſeu
monaſteriũ poſſit agere, non tamẽ tenetur reſpondere, niſi
de eo quod ad eum peruenit. Et licet omnis cõtractus ſit
prohibitus monacho, niſi imperante abbate.xij.q.j. nõ di-
catis, tamẽ hoc intelligitur inquantũ monaſteriũ obliget.
5 ¶ Quintò * quæritur, vtrum valeat relictũ monacho cum
tali conditione, ꝙ nihil acquirat monaſterio? Et dicit Bar.
in auth.excipitur.C.de bon.quæ libe. ꝙ hoc continet im-
poſſibile, cum monachus nihil habeat, ſed totũ ſit mona-
ſterij, vt in auth.ingreſſi.C.de ſacroſan. quia ꝙ aliquid ſit
monachi: & nõ quæratur monaſterio, eſt cõtradictio, quæ
vitiat contractũ & legatũ, vt l.vbi repugnantia.ff.de regul.
iur. Putat tamẽ illa verba ſic debere intelligi: Relinquo mo
nacho ſub hac conditione, ne quæratur monaſterio: hoc
eſt, ꝙ monaſteriũ patiatur eũ habere adminiſtrationem re
licti eo modo quo poteſt.ſ.conniuentibus oculis abbatis:
ſicut & ſeruus dicitur habere proprium. l. is qui ſuis.ff.ad
Trebel.vt ſic nihil acquiratur monaſterio reſpectu vtilita-
tis, non autẽ reſpectu iuris: quod dictũ Bart.Pan. in c.mo-
nachi, de ſtatu monac.limitat, qñ talis adminiſtratio refer
tur ad caſum licitũ, vt ſcilicet diſpenſet in pios vſus, quod
religioſis licet. de teſt.c.ij.lib.6. vel vt conuertat ad vſum
veſtimentorũ aut librorũ, & huiuſmodi: non autẽ vt ad li-
bitum adminiſtret tanquã propria, etiã de licẽtia Papæ.c.
cùm ad monaſterium. Et ſi expreſſè dicatur, ꝙ nihil iuris
quæratur monaſterio, dicit Bart. in d.authent.excipitur. ꝙ
debet intelligi eo modo, ſcilicet afferente vtilitatem, & vt
patitur monachũ illud ius exequi. Et ſi abbas nõ vult con-
ſentire vt habeat adminiſtrationẽ, dicit Pan.in d.c.mona-
chi. quòd relictũ non valebit ex defectu conditionis, & ſic
remanebit penes grauatum, vt l.vnica.C.de cadu.tollen.&
6 in d.§.tres hæredes. ¶ Sextò * quæritur, quid de rebus
ablatis à monacho? Et dicit Innoc.& Hoſt. quòd aget mo-
naſterium, ſi erant ſuæ vel etiam alterius, & ipſum mona-
ſterium tenebatur ad reſtitutionem. Si verò nec ſic, nec ſic:
tunc aget ille, qui dominus eſt earũ: ita tamen ꝙ ſi res erãt
depoſitæ apud monachũ, & abbas videt eas ſubtrahi, & fa-
cilè poſſet liberare: ſatis credit Innoc. quòd abbas teneatur
in ſolidum propter dolum. Si autem non vidit, vel prohi-
bere nõ potuit: ſecus, quia non tenetur de maleficio eius,
7 vt dictũ eſt. ¶ Septimò * quæritur, vtrũ monaſterium gra-
uari poſſit noua conſuetudine, ſeruitio, vel onere? Et dico,
quòd non, niſi à principio de conſenſu epiſcopi à patrono
ſit illi impoſita, vt in c.ſcientes, de cenſib. Non tamen intel
ligas, quòd in dote neceſſaria poſſit etiã à principio impo-
ni aliquod onus, ſed intellige in aliis à dote ꝑdicta. ¶ Octa-
8 uò * quæritur, per quos regi debent monaſteria & alia re-
ligioſa loca? Et dico, quòd per religioſos eius, vel alterius
eiuſdem religionis, & ſi non viuunt regulariter, debẽt ex-
pelli, & poni alij vitæ ſtrictioris: aut ſaltem clerici ſecula-
res, ſi aliàs poſſunt remanere, ordinata: quod poteſt epiſco-
pus ſine Papa, ſecundùm gloſ.& Io.Andr.& Pan.in c.inter
quatuor. de relig. dom. Hoc tamen fallit in hoſpitali, vt
ſuprà Hoſpitale.§.v. etiam quod dictum eſt de epiſcopo,
intellige ſaluis religionum priuilegiis.

¶ RELIGIOSA loca quæ ſunt, vide ſ.Loca.

DE RELIQVIIS ET VENERAtione ſanctorum.

1 *Reliquiæ qualiter ſint venerandæ & transferendæ. & num.ſeq.*

RELIQVIÆ in propoſito dicuntur ea quæ nobis de
ſanctorũ humanitate remanſerunt, vt totũ corpus, &
1 propriè particulæ eius. ¶ Primò * verò quæritur, qualiter
reliquiæ ſint obſeruãdæ reuerenter? Et dico, ꝙ non pñt ex-
poni venales.l.nemo.la ij.C.de ſacroſ.eccl. quod ſm Pan.
ſit dupliciter: primò verò vendendo: ſecundò exponendo
paſſim cauſa quæſtus: quod eſt quædã larga venditio: imò
ſm Rayn.& Gofr.eas vendere eſt ſimonia.j.q.j.qui ſtudet.
Et ſi ſunt antiquæ, extra capſam oſtendi nõ debẽt: & ratio
prohibitionis, ſecundũ Pan. extrà eod.cap.j.eſt, quia cum
oſtenduntur oſſa nuda, deuotio multorũ tepeſcit, & datur
detractoribus cauſa obloquẽdi. Si verò ſunt nouiter inuen
tæ, non licet eas in publico venerari, niſi prius authoritate
Romani põtificis approbentr, extrà eo.ex eo.& de conſec.
diſ.j.placuit. Similiter nec aliquẽ licet venerari pro ſancto,
etiam ſi in vita miracula feciſſet, ſine prædicta auctoritate
ſ.publicè: ſecus in occulto, vt ſ.Orat.§.iij. ¶ Secundò quæ-
2 ritur, * vtrũ liceat reliquias furtiuè ſubtrahere & transferre
vt honorabilius collocentur? Et dico, ꝙ non, ſm Veruec.
& Vlde.& Roden. ſed eſt ſacrilegium. xvij.q.iiij.quiſquis.
etiam ſi ex deuotione fiat, ſm Roden.& Hugo. ¶ Tertiò
3 quæritur, * cuius authoritate poſſint corpora ſanctorũ &
eorũ reliquiæ transferri? Et dico, ꝙ ſolùm authoritate prin
cipis, id eſt, Papæ, vl̃ epi, vel ſanctæ ſynodi.de conſe.diſt.j.
corpora.vbi Ioan.dicit hoc verũ eſſe, qñ corpus eſt traditũ
perpetuæ ſepulturæ.C. de religio. & ſump. funerum.l.vlti.
niſi neceſſitas immineat: quia tunc ſufficit authoritas præ-
ſidis prouinciæ.l.j.C.eod. Quando autem non ſunt traditæ
perpetuæ ſepulturæ, bene transferri poſſunt ſine alicuius
authoritate ad aliũ locum religioſum. C. eod.l.ſi necdum.
4 ¶ Quartò * quæritur, vtrum reliquiæ ſanctorum debeant
portari ad collum? Et dicit Sum.Ang. ꝙ non.arg.d.l.ſi nec-
dum.& d.l.vlti. & d.c.corpora. licet poſſint poni ſuper ali-
quo pro aliquo tempore ex magna cauſa.arg.d.l.j. Et hoc,
inquit, tene, quamuis Tho. teneat contrarium: ſed non be-
ne probat: quia illæ leges & illud capitulum loquuntur de
corpo-

corporibus, quorum ꝓpriè eſt ſepultura, & non de parti-
culis. opinio aũt S.T. eſt ẽt Alb.& Aſten.& Arc.& Sũ. Roſ.
& Supp.& practicat à deuotis & ſanctis. & probat eã S.T.
qa ſufficiẽter probat, ꝙ licet diuina verba portare ad col-
lum, & deinde dicit eandẽ eſſe rõnem de reliqis: qa ſi por-
tentur, ex fiducia Dei & ſctõrũ, quorũ ſunt reliqæ, non eſt
illicitũ: ſed ſi circa hoc attenditr aliquod vanũ, puta ꝙ vas
eſſet triãgulare, vel hmõi, ꝙ non ꝑtinet ad reuerentiã Dei
& ſctõrũ, eſſet ſuperſtitioſum & illicitũ. vide ij.ij.q.lxxxvj.

DE RENVNTIATIONE.

1 *Renuntiatio quando ſit illegitima.*
2 *Renuntiare quis, & per quem poſſit, & quando pœniteat.*
3 *Renuntiatio in cuius manibus fiat.*
4 *Renuntiari quid poſſit.*
5 *Renuntiationis quis ſit effectus.*
6 *Renuntiatio qualiter fieri debeat.*

RENVNCIATIO in propoſito, ſumitr ꝓ refutatio-
ne quadam rei propriæ vel iuris. & ſi ſumatr cõiter,
ſic ſm Hoſt. eſt iuris proprij ſpontanea refutatio, ꝙ ideo
dr, quia iuri alieno renuntiari non põt, & ſi proprio renũ-
tietur coactè, non obeſt repetere volenti.ext.eod.ſup hoc.
Sed ſi ſumatur vt eſt valida, eſt refutatio rei, vel iuris pro-
prij, intellige per ſe vel per alium ſpontanea, & legitima,
1 arg.vij.q.j.q̃ periculoſum. & de hoc.§. ſeq. Primò * ergo
quæritur, qñ renuntiatio ſit illegitima? Et dico, ꝙ hoc eſt
primò rõne perſonæ renuntiantis: puta quia eſt minor.de
iud.ſi annum.lib.6.vel alius non potens renuntiare. Secũ-
dò rõne pſonæ, in cuius manibus ſit renuntiatio, ſi nõ fiat
ei cui dẽt.eo.tit.cum dilecti.& c.admonet.& c.quod in du-
biis. Tertiò rõne rei, quæ renũtiari nõ põt, ſicut iuri natu-
rali, & agnationis, & ſanguinis nemo põt renuntiare, vt l.
ius ſanguinis.ff.de re iud.& l.ius agnationis.ff.de pac. ſed
2 pro prædictis, vide §.tres ſequẽtes. ¶ Secundò * quæritr qs,
& ꝑ quẽ poſſit renuntiare, vel de renuntiatione pœnitere?
Et dico multa. ¶ Primum. Secundùm Hoſt. renuntiare põt
is, ad quẽ pertinet illud, ꝙ renũtiatur: de reg. ad apoſtoli-
cam.& c.ſtatuimus. & põt renũtiare ꝑ ſe, vel per procura-
torem: ſi tñ habet ſpeciale mãdatum de offi.dele. cũ olim.
& idẽ vr, ſi habet generalem adminiſtrationem.ff.de ꝓcu.
l.cui liberè. Secus ſi tm̃ eſſet generalis procurator.de preb.
dilecto.& l.mandato.ff.de proc. ¶ Secundùm. Papa liberè
põt reſignare, maximè ſi ſe inſufficientem agnoſcit. eod.
quoniã.lib.6.de quo ſ.Papa.§.iij. ¶ Tertium. Cum renun-
tiatio authoritate eorũ, quorũ intereſt, facienda ſit.de offi.
arch.ad hoc.§.ſi.clericus ſuo foro ſine epi authoritate re-
nuntiare non põt: qa præiudicaretr epiſcopo. de foro cõp.
ſignificaſti.& eadem ratione, nec priuilegio. c. ſi quis ſua
dente.xvij.q.iiij & ſi actionem iniuriarum remittere poſ-
ſit quantum ad propriam pſonam.xxiiij.q.iiij.ſi is. iniuriã
tñ eccleſiæ, vel collegij ſui in ſua pſona illatam remittere
nõ põt.de ſen.exc.cũ deſideres.§.ſi.iuncto c.contingit.el j.
eo.tit. Et ſi renũtians foro reſpondeat corã iudice ſeculari
in ciuilib⁹, cadit à cã, vel à loco ſuo.de fo.compe.ſi diligẽ.
in criminalibus verò locũ, ſiue dignitatem pdit, & ſi nõ
habet, extraordinariè punitr. Si verò trahatur ad illud iu-
diciũ, vide ſ.Iudex.§.ij. ¶ Quartũ. Renuntians ꝑ nuntium
pœnitere põt, quandiu res integra eſt.eo.tit.lectæ. ſecus ſi
nõ eſt integra.de elec.in cauſis.§.ſi.quod videtr, ſi ſuperior
expoſita renũtiatione cœperat ſub acceptatione cogitare,
ar.d.§.ſi.ſed & ſi talẽ procuratorem ignorãtem reuocaue-
rit, tenebit ceſſio facta ante notitiam reuocationis, niſi ma
litioſe factũ fuerit, qñ peruenerit ad eum, vt in c.j. cũ illu-
ſio.eo.ti. Qui verò impetrauit licentiam cedendi, cogẽdus
3 eſt cedere.eo.ti.quidam. ¶ Tertiò * quæritr, in cuius manib⁹
renuntiatio facienda ſit? Et dico multa. ¶ Primum. Renũ-
tiatio facienda eſt in manibus eius, à quo habetr inſtitutio,
quo ad beneficia eccleſiaſtica.eo.tit.admonet, ꝙ limitat in
beneficio acquiſito ꝑ c.veniens. eo.tit.epiſcopatus aũt re-
nuntiari non põt, niſi in manibus Papæ.de renun. niſi etiã
ſi eps non ſit conſecratus, modò ſit electus & confirmat⁹.
de transla.c.inter corporalia. Similiter etiam ſm Rayn.ab-
bas immediatè pertinens ad eccleſiam Romanam renun-
tiare non poteſt ſine ſpeciali licentia ſedis apoſtolicæ.
Adde ſm Ant. de But. in c. de regularibus de ſimo. vel in
manibus legati. Et ſi renuntiat, tenet renuntiatio in præiu-
dicium eius, ſed nõ eccleſiæ, vel illius, in cuius manib⁹ de-
buit renuntiare. Similiter ẽt, ſm eundem, in ſimplici be-
neficio poteſt quis renuntiare vt vult, quod gloſ. eius dicit
verum, ſaltem de conſuetudine, ſed verius eſt ſm Io. An.
in Sum.Con. vt fiat habenti inſtituere. Secundùm. Aliorum
autem iurium renũtiatio facienda eſt aduerſario, vel no-
tario publico, vel iudici nomine aduerſarij recipiẽti.l.ij.ff.
rem pup.ſal.fo. ¶ Tertium. Epiſcopus qui non bene intra-
uit, ſed per ſimoniam, vel intruſionem, & hmõi, ſm Hoſt.
in morte renũtiabit mente.ſ.ſi aliter nequit, & in manu ar-
chiepiſcopi ſi poteſt, aliàs ſimplicis ſacerdotis ſub hac cõ-
ditione, ſi Papæ placuerit, & ſi conualuerit, eum quam ci-
tiſſimè adeat pariturus ei: ar.c.non dubium.de ſen. exc. &
c.ea noſcitur.§.ſi.& interim fructus cuſtodiat, vel in vti-
litatem eccleſiæ expendat.ar.de offi.or.cum vos.& eo.ti.c.
præſenti.lib.6. Accipere tñ ſibi poteſt vitæ neceſſaria ſtri-
ctè.diſt.lxxxvj.nõ ſatis.& c.paſce.talis etiam ſi titulum nõ
habeat, tñ poſſeſſionem, quam de facto habet, dimittere
nõ debet ſine licẽtia Papæ, ſed à fructibus debet abſtinere.
eo.tit.poſt trãſlationem.§.iij. Concordat Inno.addẽs idem
dici poſſe in omnibus ſuſpẽſis ab hoĩe vel à iure. Vide Ber.
Inn.& Hoſt.eo.tit.c.niſi cum primum.& Arch.vij.q.j.eum
qui. Ex quibus aũt cauſis eps debeat renuntiare epiſcopa-
4 tui, vide extrà eo.c.niſi cum pridem. ¶ Quartò * quæritur,
qd renũtiari poſſit quantum ad iura præſentia, & futura,
aut ẽt intelligatur eſſe renũtiatum? Et dico multa. ¶ Pri-
mum. Iuri naturali, agnationis, aut ſanguinis renũtiari nõ
põt, vt ſ.§.j. ſimiliter nec iuri poſitiuo concernẽti formam
certã, aut ſolennitatem, puta, ꝙ teſtm̃ fiat cum tot teſtib⁹,
aut ꝙ ſtipulationes fiãt certo mõ.l.nemo poteſt.ff. de leg.
j.& facit c.quia propter.de elect.& c.cum eſſes, & quod ibi
not.de teſta. Similiter nec ſi concernit publicam vtilitatẽ,
etiam ſi certam formam, vel ſolennitatem non concernat.
l.ius publicũ.ff.de pact.& in c.ſi diligẽti.de fo.comp. Si aũt
concernit publicam & priuatam, & ſunt ſeparabiles, renũ-
tiari poteſt quantum ad priuatam.l. ius gẽtium. §. ſed & ſi
paciſcetr.ff.de pact. puta, ius dat actionẽ pro animali mor-
boſo, tñ partes paciſci poſſunt, vt non poſſit agere.arg. c.
cũ veniſſent.cum ibi not ff.de inſtit. ſi verò nõ poſſunt ſe-
parari, renũtiari nõ põt.d.c.cùm veniſſent. Si autem ſit ſo-
lùm in fauorem priuatũ, tunc põt illi renũtiare is in cuius
fauorem eſt, modò renuntiatio nõ ſit cõtra bonos mores,
vel inducat ad peccatum, qa tunc non valeret, vt in c.alia.
§.elegãter ff.ſol.ma.& l.conuenire.ff.de pac.dot. Si verò ſit
ſolùm in odium alterius: tunc ſi ceſſat ratio illius odij, põt
renuntiari: vt in l.ſi.C.ad Maced.aliàs nõ, vt in l.nam & ſi.
ff.ad Maced. Vide Pa.in d.c.ſi diligenti. Si aũt introductũ
ſit in fauorem amborum, alter ſine altero renuntiare non
poteſt, ſm gloſ. in c.ad apoſtol cam..de reg. facit l. quod
fauore.ff.de legi. Vnde dicitur, ꝙ in communi iure potior
eſt conditio prohibentis.arg.ff. de ſerui. vrba. præd.l. ſi

fundum.ff.commu.diui.d.l.Sabinus.ff.de liber.cau.l.ij. iij.
& iiij.Si tñ aliquid conceditur pluribus, ſine vniuerſitati,
ſed tamen principaliter in fauorem particularium, quili-
bet poſſet iuri ſuo renuntiare. & ſic loquitur d. c. ad apo-
ſtolicam.& c.dilecti.de fo.comp. Fallit in priuilegio: quia
licet cõcernat fauorem tertij, põt tñ impetrans renuntiare
antequam pręſentetur, niſi appareat, ꝙ concedens ſtatim
voluit concedere ius illi tertio: quia cõiter non acquiritur,
niſi in præſentatione ſeu notitia.de conceſ.præb.c.j.lib. 6.
vbi vide Gem.& ſimiliter dico, non põt renũtiare qñ per
procuratorem impetrauit, quia ſtatim acquiritur ius illi
tertio, vt ibi. ſimiliter ſi fuit conceſſum motu proprio ſm
Sum.Ang.ſed melius Sum.Roſ.in verbo.indulgentia.§.8.
tenet virtualiter oppoſitum, dum dicit, ꝙ vires nõ habet,
niſi à præſentatione. Vide ſ.Priuilegium.§.vlt.¶ Secundũ.
Si debitor renuntiet iuri probandi per teſtes, licèt ſecundũ
aliquos renuntiatio valeat, tamen ſecundum Hoſt.non vr̃
verum: quia illud ius propter communem vtilitatem in-
troductum eſt: vnde vſus teſtium frequens, & neceſſarius
eſt.ff.de teſtib. l. j. ideoq; renuntiari non põt.arg. l. quos
prętor.ff.de proba.¶ Tertium.Ius futurum renũtiari põt, ſi
apparet, ſiue, vt dicit Hoſt.ſi lex iam eſt ex qua ius orit᷑: nõ
aũt ſi adhuc non apparet: qa pacta nõ referunt᷑ ad ea, quæ
apparere non pñt, vt.ſ.in lege.& aliis concor. ibi poſitis in
gl.ff.de contrahen. empt. vel ſi lex nõ eſt: qa ꝙ non eſt; re-
nuntiari non põt.l.tres fratres.ff.de pact. vide Bar.in l. cõ-
ditionis.C.de pact.De filia aũt renuntiante hæreditati pa-
ternæ, vide ſ.Pactũ.§.xv.De habente etiam vocem in e-
lectione, vtrum poſſit renũtiare, vide ſ.Electio.j.§.iij.par.6.
De exempto etiam, vtrum poſſit renũtiare exemptioni.ſ.
Exemptus.§.x.¶ Quartum. Generaliter ſm Hoſt. in Sum.
renuntiari poſſunt omnia iura, etiam non ſcripta, puta cõ-
petẽtia circa ſeruitutes, etiam ſi ſint annalia.de ſepu.in pre-
ſentia.de deci.ex multiplici. & iura competentia circa be-
neficia, ſicut & ipſa bñficia, vt dictũ eſt, & omnia iura com
petẽtia p aliqua inſtrumẽta ſicut & ipſa inſtrumenta.C.de
fid.inſt.l.iij.de pact.cum pridem.¶ Quintum.Clericus qui
bñficium impetrauit, ſi ſe Canonicorũ miſericordię ſubii-
ciat, nõ intelligit᷑ renuntiaſſe.ext.eo.veniens.quin etiam ſi
reddat eis literas ſuas, & illi ſint immiſericordes, debet iu-
dicis officio reſtitui.eod.tit.ſanè. Si tñ renuntiet literis pro
certa penſione, priuatur literis & penſione.de reſcr.ad au-
dientiam.concor.Albe.¶ Sextò Si quis renuntiauerit omni
iuri ſuo, præſenti & futuro, aut literis impetratis, & impe-
trandis, ſm Hoſt.quod ad futurum, ſi generalis ſit renun-
tiatio, non valet: vt §.ij.par.iij.de conſt cum acceſſiſſent. Si
verò ſit ſpecialis in quibuſdam iuribus, & ſequatur genera-
lis, valet. C. qñ mu. offi.tu.fun.po.l.ſi.circa medium. & in
auth.vt lic.ma.& auiæ. ibi poſita. Qui ẽt renũtiauit literis
beneficialibus, non ideo reſtitutioni iam factæ renuntiare
5 videtur.eod.tit.ſanè.¶ Quintò *quærit᷑, quis ſit effectus re-
nuntiationis? Et dico eſſe hoc, vt qui renuntiauit, ad id, ꝙ
renuntiauit, non habeat regreſſum, niſi ex iure nouo con-
ceſſo, vel antiquo reſtituto.eo.tit.c.cum inter.& c. cum ex
tranſmiſſa.& c.cum in præſentia.& c.cum ſanè.Et ſi qs re-
nũtiauerit epiſcopatui propter conſcientiam criminis iam
eligi nõ põt, aut poſtulari: ſecus ſi propter malitiã plebis,
pſecutionem, infirmitatem, defectum ſciẽtiæ, ſimoniã ſibi
ignotã, & hmõi.eo. tit. poſt tranſlationem. renuntianti tñ
eſt competens prouiſio facienda.eod. tit.ad ſupplicationẽ.
in qua dignitatis, & conſcientiæ ratio habenda eſt: de pre-
ben.de multa. ad fi. & ſimiliter quantitatis redituum bñfi-
cii cui reſignat.de vit.& ho cle.cum.& de præb.niſi eſſent.
xij.q.ij.bonæ rei.de dona.apoſtolicæ.§.vlt.& pen.¶ Sextò
6 quærit᷑, *qualiter debeat renũtiatio fieri, vt ſit licita, & va-
leat? Et dico multa.¶ Primũ. Renũtiatio debet fieri primò
ſcienter: qa ei quod ignoratur renũtiari non poteſt. l. ma-
ter. ff. de inoffic.teſt. Vnde cum quis ignorat ius aliquod
debet ei notificari: vt in auth.quomodo opor.epi. §. igitur
ordinamus.Vñ notarij ponentes clauſulas renuntiationis
ignotas cõtrahentibus, tenẽtur eis de damno, ꝙ aliter non
incurriſſent.ſecundò ſpõte, & ꝓpria volũtate.vij.q. j. quia
ſine coactio.ꝙ met.cauſ.ad audiẽtiam.tertiò quo ad benefi
cia eccleſiaſtica debet fieri in ſcriptis.ij.q.j.§.ecce.& c.qua-
liter.ꝙ tñ non eſt neceſſarium, niſi in epiſcopatu, de quo
illa iura loquuntur. quartò purè & abſolutè. de of.dele.ex
parte.el j.de ſimo.ex inſinuatione.Vñ dans, remittens, vel
renuntians aliquod ſpirituale, ſpirituali interueniẽte pacto
vel promiſſione, aut datione.ſ.non gratuita al cuius tẽpo-
ralis, ſimoniacus eſt.j.q.ij.quàm pio.in fi.viij.q.iij.talia.ꝙ
ſi non præcedat donatio vel promiſſio, ſed ſola intentio,
ita.ſ.ꝙ aliàs non renuntiaret, eſt ſimonia. de ſimo. tua. ſed
eſt ſolùm mentalis, quæ p ſolam pœnitẽtiam aboletur.ex-
trà eo.mandato.quod limita, vt j.Simonia.§. iij. regula ij.
¶ Secundũ.Si qs renũtiat bñficio ea intẽtione, vt detur ne-
poti, vel alteri ſine pacto & conuentione, nõ eſt ſimonia.
de præb.dilectio.qa renũtiare bñficio, vt detur alteri, eſt
ſimoniacũ, qa prohibitum: eſt aũt prohibitum nõ ſimpli-
citer, ſed hoc modo.ſ.cum pacto.j.qõ.ij. q̃ pio. ſed Verte.
Vide. Goſ. & Inno. ſed voluntas paciſcendi ſola ſine effe-
ctu eſt ſimonia mẽtalis, quæ ab eccleſia non punitur. Vel
dic, ſm aliquos, ꝙ nõ eſt ſimonia: quia habere ſpem de
hoc non eſt ſimonia.de pac.cum pridem.j.q.j. ordinatio-
nes.¶ Tertium.Renũtiãs literis apoſtolicis ſuper prouiſio-
ne ſibi de bñficio facienda pro pecunia, vel pẽſione ex pa-
cto, ſimoniacus eſt, ſm Pa.in c.ad audientiam. de reſcript.
ꝙ licet gl.ibi limitet ſi iam aſſequutus eſt bñficium, tamẽ
eſt verum ſimpliciter, ſm Inn. & Hoſt. quia ex illis literis
habet ius ad petendum ſpirituale, & literis ac penſione pri-
uatur ſi eam habuit, vt dictum eſt, ſi tñ ex officio iudicis
aut bonis viris mediantibus purè renũtiet, & ex parte alia
ſibi aliquod temporale detur, non eſt ſimonia, ſm Arch.vt
colligitur in c.ſanè co. ti.ſimiliter nec ſi renuntiet eis, aſſi-
gnato ſibi aliquo ſpirituali.i. beneficio, etiam ſi ex pacto
renũtiet: quia eſt quaſi permutatio ſpiritualis ad ſpiritua-
le, ſm Hoſt.& Inno.qui hoc not.de reſcrip.ad audiẽtiam
in gl. ¶ Quartum. Non poteſt quis renuntiare liti ſuper
beneficio eccleſiaſtico.vel alio ſpirituali, aliquo tempora-
li ſibi dato, ſm Panor.in c. cùm pridem. de pact. etiam ſi
recipiat illud nomine expenſarum, quia ſi habet ius, renũ-
tiat ſpirituali, temporali dato, quod eſt ſimonia. de off.
dele.ex parte.el j.& quòd ibi no.Dicit tamen Inn.& Hoſt.
in c.non ſine.de arb.ꝙ valet compoſitio authoritate ſupe-
rioris, vt pro pacis bono detur aliquod temporale, & de
quo non eſt certum de iure ſibi competenti, vt cedat liti
vel renuntiet, ſi quod ius habet.de præben.c.niſi. Secus ſi
fiat authoritate partium, quia ſic eſſet ſimonia, niſi quã-
do habet ortum à iudice, puta quia in eo compromiſſum
eſt, vel ipſe ſic diffiniuit.Et licet gloſ.in c.cùm pridem. dicat
non ſufficere, niſi interueniat confirmatio Papæ: tamen
communiter ibi doct.tenent cum do. Anto. quod non re-
quiritur.Et hoc ſequitur Panor.¶ Quintum Poteſt autem
quis ſine ſimonia dare pecuniam alteri, vt deſiſtat à lite,
quæ eſt de re ſpirituali, ſm Pa. in d. c. cum pridem ſi ipſe
dans, ſit certus habere ſe ius, ſi autem daretur habenti ius
pro redimenda iuſta lite ab eo, ſecundùm Arch. poſt do.
Ant.

Ant.eſſet ſimonia.Si verò non ſit certus, inquit Pa. ſed du-
bitat, dare non poteſt etiam authoritate Papę in beneficio
habente annexam clauium poteſtatem: qa vr̃ data pecu-
nia pro illa poteſtate ſpirituali.facit d.c. ex parte.in ſimili.
& ꝙ no.j.q.iij.ſaluator.& c. ex multis. quæ authoritas bñ
in aliis beneficiis excuſaret: quia talis ſimonia eſt de iure
poſitiuo, ſm gl.in c.cum pridem. Dicit tñ Pan. in c. ſuper
eo.de tranſact.ꝙ iudex pro bono pacis ex officio ſuo põt
componere partes, vt habens ius in beneficio det aliquid
non habenti ius, ſm formam c. niſi. de præben. quod etiã
Arch.poſt dom.Anto. vr̃ intelligere etiam de iudice arbi-
7 tro.¶ Septimò* quæritur, quid qñ aliquis expectat primã
præbendam proximè vacaturam in aliqua eccleſia, & ali⁹
habens præbendam tenuem fraudulenter renuntiat, vt ex-
pectanti via præcludatur ad pinguiorem, quæ ſperat᷑ va-
care? Et dico, ꝙ per hoc non impedit primum expectan-
tem, ſi hoc probari poteſt, ſaltem per probabiles coniectu-
ras: & ſi reſignanti pinguior conferatur, eo ipſo detegitur
fraus: & carebit habita, q̃ reſignauit, & ambita: de renun.ſi
te.lib.6.Vide etiam j.Simonia.§.xiij.part.viij.& ix.

DE REPRÆSALIIS.

1 *Repræſaliæ quando ſint licitæ, & num.3.& 4.*
2 *Repræſaliæ cuius authoritate debeant concedi.*
5 *Repræſaliæ contra quos extendantur, & contra quos non, & an proprii authoritate quis exequatur.& num ſeq.*

REPRÆSALIÆ dictæ ſunt à re & præhendo, quaſi
iteratæ appręhenſiones: ſicut cum quis appræhendit
res alienas illius, qui appræhenderet ſuas.Et ſumuntur du-
pliciter: primò p ipſa actuali reprehẽſione, & authoritate
conceſſa reappræhendendi: & ſic loquimur. Igit᷑ repræſa-
liæ ſunt poteſtas capiendi & detinendi aliena collata à
principe vel ciuitate in recompenſationem damni vel in-
iuriarum, vt colligit᷑ c.ſi pignorationes.de iniur.& damno.
lib.6.xxiij.q.ij.dñs.Et aliquando pro delicto vnius conce-
1 duntur contra oẽs de terra eius. ¶ Primò* ergo quæritur,
vtrum ſint licitæ ſi concedantur contra conciuem aut cõ-
terraneum debitoris? Et dico, ꝙ in conſcientia ſecundùm
Bar.in tract.de repræſal.vt licitæ, ſint requiruntur iſta.Pri-
mò authoritas ſuperioris. Secundò cã iuſta concedendi.
Tertiò intẽtio recta eius cui concedunt᷑, quibus concur-
rentibus ſunt licitæ: vt in d.c.dñs. Et addit ſibi videri non
eſſe inductũ ius eas concedendi iure canonico vel ciuili,
ſed iure Dei: vt in d.c.dñs, vel gentiũ, quod permittit bella
iuſta, vt eſt hoc.Et cũ his tribus tranſit Sum.Roſ.Sed adde
vt elicitur ex Arch.in c.vnico.de iniur.lib. 6. ꝙ requiritur
quartò vt damnum non excedant & intereſſe datum. &
quintò ꝙ nõ extendant᷑ ad clericos vel eccleſiaſticas per-
ſonas: quia eſſent excõicati: vt ſ.Excõicatio.ix.§. xxxij. &
ſextò ſm Dir.ꝙ non fiant in perſonis: qa iniquum eſt aliũ
pro alio in perſona grauari: & ſm ipſum nulla conſuetu-
do valeret.de quo dic vt j.§.v.Et adde ꝙ in repræſaliis iu-
ſtis non grauetur vnus pro alio, ſed punit᷑ ciuitas aut do-
minus in ſuis ſubditis.& concor.S.Tho.ij.ij.q.xl. Qui aũt
repræſalias vtitur, iſtis non concurrẽtibus, maximè primo
& ſecundo, damnatur in quadruplum. & cadit ab actione
p qua hoc facit.vt in aut.vt nõ fi.pig.§.ſed omnino.co.5.&
ſi contemnet, tenebit᷑ in conſciẽtia ad totum, aliàs ſolùm
2 ad ampliũ.vt ſ.Pœna.§.xxv.¶ Secundò* quęrit᷑, quis ſit iſte
ſuperior, cuius authoritate dñt concedi? Et dico ꝙ eſt pri-
mò is, cui per iuſta ſtatuta hoc eſt conceſſum.& ſecũdò de
iure cõi eſt ſuperior nõ habens ſuperiorem, quia repręſa-
liæ ſunt quoddam bellum, aliqñ particulare, aliqñ genera-
le. Bellũ aũt iuſte indicere nõ põt niſi ſuperior non habẽs
ſuperiorem. ff. de capti.l.hoſtes.& ita tenet Inn.in c.olim.
de reſt. ſpo. legitur. ſequitur primò, ꝙ poteſtas ciuitatis
non habentis ſuperiorẽ, ſaltem de facto, eas cõcedere ne-
quit, niſi habeat ex ſtatuto: ſed ipſa ciuitas vel cõſiliũ.& ſe-
cũdò, ꝙ nec ciuitas regi aut principi ſubiecta, nec aliquis
principis officialis põt eas concedere., ſed ſolus princeps.
Notãdum eſt tñ, ꝙ in omnibus caſibus, in qbus dicetur.§.
ſeq.ꝙ debitor nõ hñs ſuperiorẽ quẽ oporteat adire in illis
concedẽs, nõ hẽt ẽt ſuperiorẽ: & ſic ciuitas aut comes ſub
rege his caſibus poterunt eas cõcedere, ſm Bar.vbi ſ. De
3 hoc tñ vide ẽt j.§.ſeq.¶ Tertiò* quęritur, quæ ſit iuſta cã
cõcedendi repræſalias? Et dico ſm Inn.& alios doc.ꝙ talis
cã eſt quæ exprimitur in d.c.dominus.ſ.ſi ciuitas aut gens,
adde vel dominus, vindicare negligit quod à ſuis impro-
bè geſtũ eſt.Pro quo aduerte, ꝙ iuſtitia huius cauſę multa
requirit.Primò, ꝙ illud damnum, propter quod concedũt᷑,
ſit notabile.Vnde ſm Bar.vbi ſ.non debet eſſe aliqd mo-
dicum: quia remedium repræſaliarum, cum ſit odioſum.c.
& ſi pignorationes.de iniur.lib.6.& ſubſidiarium cõtra ius
commune: non debet dari pro modico.l. Seio.ff. de in in-
teg.reſtit.& ſm eundem p dictam iuſtitiam oportet, ꝙ pe-
reat ius partis totaliter: ſecus ſi aliqualiter lædat᷑.Secũdò, ꝙ
talis dñs aut ciuitas vel gens requirat᷑ vt emendet & nolit
vel negligat.Tertiò, ꝙ de hoc defectu iuſtitiæ conſtet.Sed
pro his duobus aduerte primò, ꝙ ſi iſti dent iniquã ſentẽ-
tiam, ſecũdũ Bar.dẽt creditor appellare, & iudicem appel-
lationis adire: aliter repræſaliæ non erunt licitæ. Si aũt p-
hibet᷑ appellare, vel nõ hẽt iudicem appellationis: tunc ad
ſuum iudicem recurrere poteſt.¶ Aduerte ſecundò ſecũdũ
Bart.vbi ſ. ꝙ is q alteri dẽt, ſuperiorem hẽt aliqñ de iure,
ſed nõ de facto, vt quia non obedit᷑ ei ſicut Imperatori, &
tunc non eſt neceſſe adire ſuperiorem: aliqñ hẽt de facto,
ſed nõ de iure, puta qa eſt tyrãnus, & tũc ſi nõ fuit elect⁹,
ſed per vim intrauit, & habet᷑ cõiter pro tyranno, nõ valẽt
quæ facit, & ſimiliter nõ eſt neceſſe adire. Si verò fuit ele-
ctus ex timore aut vi, & nõ eſt notorium, ſed habet᷑ cõiter
pro dño, valent quæ fecit ſecũdũ Inn.in c.nihil.de elect. &
ſic dẽt adiri.& ſimiliter ſi habet de iure & facto, niſi credi-
tori eum adire nõ expediret, puta qa expenderet plus q̃ ſit
principale, vel eſt pauper, qa ſecundùm Bar. pcedere põt,
ſicut ſi ſuus debitor ſuperiorem nõ haberet.ar.l. ſi ſeruos.
ff.de pig.act.& l.mediterraneæ.C.de ann.& trib.li.x.¶ Ad-
uertendũ eſt tñ ſecũdũ Arch.poſt Gui.ꝙ in hoc iuſtitiæ de-
fectu iudex eccleſiaſticus põt adiri, & ſic raròaccidit quin
ciuitas illa habeat ſuperiorem.Quartò requiritur, ꝙ iudex
ꝓprius creditoris dẽt ſentẽtiã ſup negligẽtia & defectu iu-
ſtitiæ, ꝙ ſecũdùm Gul.epm Cõcordienſem, & Io.de Fan.&
Fran.Velcel.limita qñ nõ inuenitur ſuperior, q de dño vel
ciuitate negligente iuſtitiam faciat, q ſi inueniret᷑, non va-
leret authoritas iudicis ꝓprij quo ad illos, q non ſunt ſuæ
iuriſdictionis, & ita intelligit᷑ d.c. ꝙ ciuitas plectẽda eſt.ſ.p
ſuum iudicẽ.Si autem ex cã iniuſta concedãtur, ſunt ipſo
iure nullæ.l.cum vero.§.ſubuẽtum.ff.de fideic. & ita tenet
4 Inn.i c.olim.de reſti.ſpo.* Quartò quæritur, qs habeat re-
quirere dominum, vel ciuitatem, aut gẽtem, vt iuſtitiã fa-
ciat? Et dico ꝙ pars læſa, qa authoritas cõcedẽtis repręſa-
lias ſuccedit in locũ ſuperioris deficiẽtis, vñ ſicut ſi ille ſu-
perior eſſet, nõ poſſet qs eũ adire, & de iniuſtitia cõqueri,
niſi primò ipſum iudicẽ requiſiuiſſet, ita & nũc imò plus di-
co ꝙ ſi pars læſa adiret ſuũ iudicẽ, rogãs vt ſcriberet iudici
debitoris vt iuſtitiã faciat, aliàs ſibi cõcedant᷑ repræſalię,
non dẽt audiri, quia iudex non impertitur officium ſuum
non petenti ad vtilitatẽ priuatã.l.iij.§.hoc aũt iudiciũ.ff.

de dam.infect. Abbas in c.venerabilis.in iiij.addi.de iudic.
Si ergo prius nõ requiratur à patre, nõ eſt contra eũ iuſta
5 cauſa querelæ. ¶ Quintò * quæritur, vtrum repræſaliæ con-
ceſſæ in ciuitate Luca: cõtra Florẽtinos, intelligãtur exten-
ſæ ad eos ſi habeant domicilium in dicta ciuitate Lucenſi?
Et dico, quòd Bart.in l.prouinciales.ff.de verb. ſigni.refert
Lamb.de Ramp.in diſputatione tenuiſſe ꝙ non: quia Flo-
rentinus, ſiue de Florentia dr̃, qui ibi verſatur & moratur, vt
l.j.§.beſtias.ff.de poſtulan.quia magis inſpicimus accidens
q̃ originem. Bart.autem ibi refert ſe ad not.per eum vbi ſ̃.
vbi dicit, ꝙ Florẽtinus, ſiue de Florentia dr̃, qui ibi eſt mu-
niceps, intellige propriè, id eſt, qui munera ſubit. Igitur ſi
alibi moratur, & Florentiæ munera nõ ſubit per ſe vel pa-
trem aut fratres, nõ dicitur Florentinus: & ideo moleſtari
nõ poterit. Secus ſi Florentię ſubiret onera. Item vt dicit in
d.l.prouinciales, cõceduntur ꝑ delictũ populi: vnde con-
cedi non poſſunt, niſi contra illos de populo qui deliquit.
Et facit quia nõ ſentiens commodũ patriæ, etiã ſentire nõ
debet incommodum. Et eadem ratione nõ extenduntur ad
Florentios habẽtes domiciliũ Senis, vt etiã tenet Pan.in c.
6 quoniam, de offi.ord.quia ſunt odioſæ. ¶ Sextò * quæritur,
vtrum poſſit fieri ſtatutum, ꝙ quilibet capi poſſit pro alte-
rius delicto? Et dicit Bartol.vbi ſuprà, ꝙ contra terras aut
villas ſibi nõ ſubditas nõ poteſt, ſed bene contra ſubditos.
C.de omni agro deſer.l.j.& valet ſtatutũ ꝙ vxor poſſit ca
pi pro viro fallente, vt l.ſatis.C.in quib. cauſis pig.vel hyp.
taci.cõtra. & ſimiliter filius pro patre.l.fi.C.de priuil.etiam
ſi non ſit hæres. ¶ Aduerte autẽ, ꝙ terræ cum certis pactis
ſubmiſſæ protectioni dominorũ, non dicuntur ſibi ſubdi-
tæ, ſed fœderatæ: ideoq; non valet tale ſtatutũ contra eos.
7 ¶ Septimò * quæritur, vtrũ tale ſtatutũ exerceri poſſit ex-
trà territoriũ ſtatuentis? Et dicit Bar.vbi ſuprà, ꝙ ſic: & põt
quis agere cõtra tales cõdictione ex ſtatuto: q̃a actio vbi-
que ſequitur eos quibus cõpetit, vt l.fin.C.de præſcriptio-
ne longi temporis. Quod limita niſi filius ſortiretur domi-
cilium alibi antequam pater rumperet.arg.l.ciues.C.de in
colis. Similiter ſi filius eſſet natus poſtquàm rupit pater
eius: quia iura intelliguntur de filio exiſtente tẽpore quo
rupit.l.in delictis.§.ſi extraneus.ff.de noxalibus, & l.Titi⁹.
ff.de teſtam.mili. Et idem dic q̃n ſtatutum dicit, ꝙ de ho-
minibus vnius terræ vnus teneatur pro alio: quia is, qui no
uiter eſt effectus illius terræ, non tenetur pro debitis anti-
quis.l.prouidendũ.C.de decur.& quod not.Dyn.in l.inco-
lam.ff.ad municip. Similiter tale ſtatutũ intelligitur de de-
bitis contractis intra territoriũ, niſi aliud addatur, vt l.cum
vnus.§.is qui.ff.de bonis author.iud.poſſid. ¶ Octauò quæ
8 ritur, * contra quos repræſaliæ cõcedi non poſſunt? Et di-
co, eas non poſſe concedi vel exerceri contra perſonas &
res eccleſiaſticas.de iniur.c.j.lib.6. Nec cõtra ſcholares ſtu-
dentes iuribus in loco priuilegiato priuilegio ſtudij: & idẽ
de ſcriptoribus, bidellis, & accedentibus cauſa ſcholariũ: &
de patribus, agnatis, qui irent ad videndũ filium vel agna-
tum in ſtudio.ff.de iudic.l.iij. Nec contra ambaſiatores.ff.
de legibus.l.fin. Et idem intellige de deferentibus neceſſa-
ria pro ambaſiata vel ſtudio: & idẽ de rebus aliorum, quæ
prædicti deferrẽt ſibi neceſſariis: vt ſunt equi & libri, & hu
iuſmodi. Nec cõtra euntes ad nundinas, vel ſanctũ Iacobũ
vel alium locũ cauſa indulgẽtiæ. Nec contra nauigantes vi
ventorũ delatos ad ciuitatem indicentium. de cler.peregr.
per totum.C.de naufr.l.j. Nec contra eos qui in ius vocari
non poſſunt: vt electus in poteſtatem, aut vadens propter
funus conſanguinei. Nec contra officiales, poteſtates, vel
rectores, qui expreſsè cõtradixerunt tali iniuſtitiæ, vel qui
non cõſenſerunt, nec contradixerũt: quia erant abſentes vel
ignorantes: vel ſi erãt tales, ꝙ nõ vocantur ad cõſilia: vt no
tarij & beruarij: ſecus ſi ſunt aſſumpti ad conſulendum: &
multò magis ſi iuuerũt rectorẽ ad iuſtitiã. Nec cõtra mu-
lieres: nam in perſona capi non poſſunt. C.de offic.iudi.in
auth.ibi poſita. Et intellige pro debito ciuili, & niſi ſit me-
retrix, vide Alex.in l.plerique.ff.de in ius voc.per Cano.in
c.mulierem.de iud.lib.6. De quibus oĩbus, vide Archiepiſc.
iij.par.tit.iiij. loquentem prædicta & alia ex Ioan.de Lign.
9 ¶ Nonò * quæritur, vtrum conceſſis licitis repræſaliis, is,
cui cõceduntur, poſſit eas authoritate propria exercere? Et
dicit Arch.poſt Io.de Lig. ꝙ non, ſi poſſit habere copiã iu-
dicis vel miniſtrorũ eius: aliàs propria authoritate licebit
rapere res & ꝑſonas, ſi hoc iudex cõceſſerit: & capta rema-
nebunt penes capientẽ, aut iudici pręſentabuntur, ſm for-
mam conceſſionis repræſaliarũ, & res captæ vendẽtur vel
accipientur in ſolutũ, & æſtimabuntur iudicis authoritate.

DE RESCRIPTO.

1 *Reſcriptum quid & quotuplex.*
2 *Reſcriptum quis poſſit impetrare.*
3 *Reſcriptis quæ ſint ſemper ſubintelligenda.*
4 *Reſcripti quæ ſint vires.*
5 *Reſcripti authoritas quantùm duret.*
6 *Reſcriptum vt valeat quæ requirantur, & quid ei obijciatur.*
7 *Reſcriptum quomodò tollatur & elidatur.*
8 *Reſcripta quomodò debemus interpretari.*

RESCRIPTVM dictum, quaſi denuò vel iteratò ſcri
ptum, ſignificat aliquid ſcriptum ſecundò, id eſt, poſt
ius cõmune, & quantũ ex doct.capitur, ſumitur dupliciter,
vt omittamus eam ſignificationẽ qua impropriè omne ius
põt dici reſcriptum. ¶ Primò cõmuniter vt cõcernit tit.de
reſcrip.& ſic ſecundũ mentem Gofr.eſt mandatũ principis
faciens ius non generale, ſed ſpeciale in negotiis, & inter
perſonas, in quibus, & inter quas promulgatũ eſt, vt C.de
leg.& conſti.l.j.ſiue tributarius, ſiue exercitium iuris alieni
cõpetentis, & ſic cõprehendit tria, de quibus ſtatim. Secun-
dò ſumitur ſpecialiter, & hoc tripliciter. Primò ſcilicet pro
priè, & ſic ſm Pan.eod.tit.in rubri. eſt illud quod princeps
ſcribit ad iuris conſeruantiã, vt q̃n committit cauſam de-
cidendam inter aliquos. Et ſecundò impropriè pro priuile
gio, quod non eſt ad iuris conſeruantiã, ſed cõtra ius, quaſi
priuata lex. diſt.iij.priuilegia. Tertiò etiam impropriè pro
beneficio ſtrictè ſumptum eſt gratia conceſſa præter ius à
principe, & hæc eſt, quæ latiſſimè interpretãda eſt, vt in c.
olim.& ibi not.de verb.ſignif.latiſſimè tamen, inquit Pan.
1 reſcriptum accipitur pro omnibus iſtis. ¶ Primò * autem
quæritur, quæ ſit diuerſitas literarũ vel reſcriptorũ apoſto-
licorum? Et dicit Archiepiſc.iij.par.tit.iiij.poſt Gofr.quod
reſcriptorũ quædam ſunt generalia, illa ſcilicet, in quibus
generales ſeu indefinitæ clauſulæ cõtinentur, vt dicenda
talis, & quidam alij, vel ſuper decimis, poſſeſſionibus, &
rebus aliis, quo caſu ad perſonas aut negotia maiora ex-
preſſis non extenduntur.eod.titu.c.ſedes Apoſtolica. Et ſi-
militer ſi ponatur illa clauſula, conditores: vel illa, amoto
inde: vel illa, vocatis: vel etiam ſi literæ dirigantur ad ord.
de pœni.& remi.cùm ex eo. ¶ Quoddam vero eſt ſpeciale,
vt quod inter certos dirigitur, & ſuper certis & expreſſis
rebus ſeu negotiis ſine clauſula generali. eod.titu.c.j.& c.
paſtoralis: & tale nõ extenditur ad aliàs res aut perſonas.de
offic.deleg.c.P.& G.& c.olim.opponitur, vbi ſ̃. & ſoluitur,
vbi vide. Quoddam etiam reſcriptũ, ſiue quædã literæ con
ferunt iuriſdictionem, illæ ſ.quibus cauſæ cognitio demã-
datur, qđ ex literarum forma colligitur, vt cùm in eis con-
tinetur,
ſi ita eſt, ſi præmiſſis veritas ſuffragať, cognita ve-
ritate, iuſtitia mediãte, ſicut de iure fuerit, qđ canonicũ, qđ
iuſtũ, vt ꝓmiſit, vt tenetur, prout in inſtrumẽto inde cõfe-
cto vel literis cõtinetur. Et talis iudex, cui negotiũ à prin-
cipe cõmittiť, ſub aliqua de his formis poſſet in figura iu-
dicij ꝓcedere, & aliis totã cauſam vel partẽ cõmittere. de
offi.dele.cũ te.& c.ſup quæſtionũ.& ex cauſa põt recuſari,
niſi fuerit peritus.de offi.dele. cũ olim magiſter: ſed & tũc
poterit recuſari ex noua cã.de offi.deleg.inſinuãte. ¶ Quę-
dam ẽt literæ ſunt executoriæ: illæ ſcilicet, quib⁹ ſine iudi-
ciali cognitione factũ, ſiue miniſteriũ delegať.de offi.dele.
c.vlt. Et talis nõ eſt iudex, ſed executor vel auditor, q̃ licet
poſſit recuſari niſi detur de voluntate partiũ, vel recipiatur
aſſenſu: tñ ab eo non põt appellari, niſi mandati fines exce-
dat.de offi.dele.ſuper quæſtionũ.nec põt delegare: nec exe
quendo partes iudicis aſſumere, vide vbi ſ̃. ¶ Quædam ẽt
cõtinent ius cõmune, vt quibus mãdatur quod cõſonat iu-
ri & æquitati, maximè cũ in ſe cõtinet iuris determinatio-
nes, puta partibus vocatis vel vocatis vocãdis, quod iuſtũ,
vel quod canonicũ eſt, & cõſimilia. Quædã verò cõtinent
gratiã: vt quæ cõtinent diſpẽſationẽ, pœnæ debitæ remiſ-
ſionẽ, & in q̃bus ob fauorẽ, vtilitatẽ ſeu neceſſitatẽ recedi-
tur à iure cõi, à quo tria faciũt diſcedere, vtilitas, neceſſitas,
& euidẽs meritorũ prærogatiua.j.q.vi.tali. de elect.inno-
tuit. Vide vbi ſ̃.& adde, ꝙ reſcripta nõ extendũtur ad per-
ſonas vel res in eis non cõprehenſas, quoniam perſonalia
ſunt, & ſtrictè intelligenda.eod.tit.ſignificauit. ¶ Secundò
2 quæritur, * quis poſſit impetrare reſcriptũ? Et dicit Direc.
lib.4. ꝙ tam actor quàm reus, etiam ſeruus. C.de prec.Imp.
off.l.vniuerſitas.& contra dominũ in caſu.ff.de iis qui ſunt
ſui vel alie.iu.lib.vj. & quicunq; non ꝓhibetur impetrare.
Prohibetur aũt hæreticus.C.de ſum.trinit.l.ij. & excõmu-
nicatus, extrà eod.dilectus.& de procur.c.fi.niſi de excom-
municatione ſua & cauſa excõicationis mentionẽ faciat in
reſcripto, extrà eod.ab excõicato. nec ipſo iure valet illud,
aut proceſſus per illud habitus, ſi ab excõicato ſup alio q̃
excõicationis vel appellationis articulo fuerit impetratum.
eo.tit.ipſo iure.lib.6. Et ſi procurator excõmunicatus impe
trauit literas pro aliquo, reſcriptũ, ſm Ioan.Mon.& Ioan.
non valebit: extrà, de proba. poſt ceſſionem: quia ſi non li-
cet principali excõmunicato pro ſe impetrare: nec ꝓ alio.
Et hoc ſecundùm Direct.quò ad forũ conſcientiæ, ẽt ſi ſit
3 omnino ſecretũ. Vide etiam j̃.§.vij.ad fin. ¶ Tertiò * quęri-
tur, quæ ſint intelligenda in reſcripto impetrato, & quali-
ter? Et dico, ꝙ in eo ſemper debet intelligi ſi preces verita-
te nitãtur.eo.tit.ſup literis. Et clauſula ſolita apponi de ſty-
lo curiæ, ſubintelligitur ſi caſu non ſit expreſſa, ſm Pan.in
c.cum oportet.de conſtit. Et illa clauſula, ſi ita eſt, debet ad
omnia præcedẽtia referri, ſm Bern.in c.olim.eo tit. vbi tñ
ponũtur opiniones in gloſ.vide Pan.in c.ſecundò requiris.
de app. Et dic etiã, ꝙ falſa expreſſio in reſcripto vel gratia,
ſi nõ fuit cã inductiua principis: q̃a pariter ea ſuppreſſa li-
teras dediſſet, nec fuit appoſita cauſa reſtringẽdi grãm, nõ
nocet, ſm dominos de Rot.deciſ.cclxviij. & Pan.in c. ſi-
gnificauit.& in c.ſuper literis.eo.tit. Et illa clauſula, & qui-
dam alij talis diœceſis: nõ extẽditur ad eos de ciuitate, niſi
dicať, & quidã alij de ciuitate & diœceſi: ſecus ſi diceretur,
talis epiſcopatus, vt in c.Rodulphus.eo.tit.in gl. Et in iſta
clauſula, ſi pro alio non ſcripſerimus: ſemp ſubintelligitur
q̃n Papa ſcribit, ꝙ alicui ꝓuideatur de beneficio in aliqua
eccleſia, etiã ſi nõ apponatur.eo.tit.mandamus.in gl. Et per
hãc clauſulã gñalem, quidã alij: non pñt plures quatuor ci-
tari.eo.tit.cũ in multis, lib.6. vide ſi vis. Et in eo dẽt ſeruari
ordo ſcripturæ.eo.tit.cũ dilecta, in gl. Et ſi princeps mãdet
reuocari quicquid factũ eſt vel immutatũ in tali cã, tale re
ſcriptum dẽt intelligi in facto minus legitimè, arg.c.audi-
ta.de reſtit.ſpol. quia etſi nõ liceat de poteſtate cõcedentis
reſcriptũ diſputare.xvij.q.iiij.§. qui autẽ. ſecus de ſciẽtia &
volũtate eius, & in hoc põt haberi interpretatio iuſtificati-
4 ua. Vide ad hoc gl.in c.prætereà.diſt.xxiij. ¶ Quartò * quæ
ritur, quæ ſint vires reſcripti? Et dicit Arch.vbi ſ̃.poſt Gof.
ꝙ aut eſt ſm, aut præter, aut cõtra ius. Si quidẽ ſit ſm ius,
habet vim cõſtitutionis, & eſt decretalis epiſtola authori-
tatẽ habẽs in cauſis diffiniendis, xix.diſt.per totũ. Similiter
ſi ſit præter ius, habet vim conſtitutionis, & arctat eos ad
quos dirigitur. diſt.xix.in memoriã: aut aſſignent rõnabi-
lem cauſam, quare adimplere nõ poſſint.eo.ti.ſi q̃n. Si verò
ſit contra ius, ſi quidẽ contra diuinũ: repellitur, niſi ſit ius
modificatũ, de quo vide ibi, aut cõtra poſitiuũ, abijciendũ
eſt.xxv.q.ij.reſcripta. C. de precib.Impera.offe.l.reſcripta.
nec rõne reſcripti à iure cõmuni recedendum eſt.de æta.&
qualit.cã te.niſi expreſsè in eo cõtineatur, nõ obſtãte con-
ſtitutione vel iure tali.ff.de leg.iij.l.ſi quis.de off.deleg.ſup
quęſtionũ. Si verò ſit cõtra cõſuetudinẽ, præualet cõſuetu-
do: quia præualet iuri, ſi ſit rõnabilis & præſcripta, vt dictũ
eſt. Si aũt ſit contra fiſcũ vel publicã vtilitatẽ, reſpuitur pri
ma iuſſio, & expectatur ſecunda. C.de preci.Impera.offe.l.
nec damnoſa.in auth.vt nulli.§.& hoc quoque iubemus. Si
verò ſit cõtra ius priuati, diſtinguitur. Nam ſi ſit in modicã
læſionẽ, vt ꝙ nõ admiſſis dilatoriis exceptionibus ꝓcedať
in principali, vel ꝙ actio ſeu petitio alicuius differatur, vt
cùm indulgetur cruce ſignatis non poſſe cõuenire tẽpore
crucis, valet, vt C.de precib.Impera.offer.l.quoties. & l.re-
ſcripta. quia modica damna tolerantur.arg.xij.q.iij. terru-
las. Si aũt enormẽ læſionẽ inducat, & in totum ius eius ab-
ſorbeat, nõ valet, vt in d.l.quoties.& de decimis, ſuggeſtũ.
5 Vide vbi ſuprà. ¶ Quintò * quæritur, quantũ duret reſcripti
authoritas? Et dico, ꝙ perditur per negligentiã impetrãtis
anno elapſo, ſi vti potuit & neglexit: ſi ſecundum impetreť
contra primũ, non facta mentione de eo.eod.tit.ſi autẽ. &
c.plerunq;. Si verò nõ impetratur ſm, de iure canonico du-
rat durante mandatore, ſm gloſ.in d.c.ſi autem, quãuis de
iure ciuili duret per decenniũ, ſi impetrans habuerit copiã
iudicũ & neglexerit vti.C.de diuer.reſcrip.l.falſo. Cõcord.
Gofr.addens, ꝙ ille annus incipit currere ab impetratione
ſecundi: quia nec annus ſolus, nec reſcriptũ ſecundũ ſolùm
6 poſſet tollere primũ, ſed vtrunq; requiritur. ¶ Sextò * quæ-
ritur, quomodo reſcriptũ valeat, & quid opponi poſſit con
tra illud? Et dicit Direct. ꝙ ad hoc vt teneat, nihil debet
ſupprimi ex his quæ mouere pñt animũ principis ad dan-
dum illud vel denegandũ, & primo quidẽ exprimenda eſt
ſeries facti, de cohabita.cle.c.ſuper eo.item ꝓceſſus cauſæ.
de re iudi.inter monaſteriũ. Et ſi per ſuggeſtionẽ falſi, vel
ſuppreſſionẽ veri reſcriptũ fuit impetratũ, tollitur, extrà eo.
ſuper literis. vbi notãtur aliquæ regulæ. ¶ Prima. Qui per
fraudẽ aut malitiã literas impetrauit expreſſa falſitate, vel
ſuppreſſa veritate, nullũ commodũ ex eis conſequiť, vt in
d.c.ſuper literis, & c.ad aures.de præben.non poteſt.lib.6.
¶ Secunda. Qui verò per ſimplicitatem aut ignorantiã im-
petrauit, expreſſa tali falſitate, vel ſuppreſſa veritate, quæ ſi
eſſet ſuppreſſa vel expreſſa, Papa nihilominus in forma cõ
muni literas conceſſiſſet, poterit petere vt iudex delegatus,
ſm ordinem iuris in cã procedat, licèt non ſecundùm for-
mam in literis cõceſſam.d.c. ſuper literis, & c. ex inſinua-
tione. Si verò Papa nullatenus erat cõceſſurus, reſcriptũ nõ
valet: quia dicitur in d. c.ſuper literis.quòd delegatus pro-

cedere nõ debet : imò ſecundũ Sum.Ang.& Roſ.etiã ſi nõ ita de facili erat cõceſſurus : quod Pan.ibi vr̃ probare per c.poſtulaſti.eo.tit.& profectò concludi poteſt, ſm eum, ꝙ omne quo expreſſo vel ſuppreſſo papa aut nõ cõceſſiſſet, aut nõ ita de facili, vitiat gratiã vel priuilegiũ:non aũt literas ad lites: vt idem dicit in c.quia circa. de conſan.quia ex ſubreptione nõ ſunt ipſo iure nullæ, ſed annullãdæ per exceptionẽ : vt in c.cæterũ.& in c.plerũq;. & in c.ſi aũt.extrà eo.Sed videtur quod illud verbũ, de facili, non debeat addi.per text.& not.in d.c.ſuper literis.vbi vide.& videtur hoc etiã de mẽte Archi.poſt Gofr.vt §.ſeq.Adde etiam qđ not.Gof.in c.ſi motu proprio.de præben.li.vj.ꝙ licèt motus proprius excludat ſubreptionem : nõ tamẽ vitia tollit, nec ad beneficia perſonam illegitimã habilitat. Vnde non tollit defectum natalium,vel ætatis,& ſimilia : quæ licet ꝑ viam ſubreptionis nõ poſſint opponi, tamen per viam iuris communis bene poſſunt:cùm proprius motus taliũ diſpenſationẽ non faciat.Dicit etiam,ꝙ certa ſcientia,ſi non exprimatur in literis,poteſt probari per teſtes,nõ aũt motus proprius:licet nõ audiatur aduerſarius ſi velit probare, ꝙ papa fecerit ad inſtantiã alterius : qa eſſet arguere papã de mendacio. Adde etiã ſecũdùm Pan.in d.c.ſuper literis, ꝙ iudex etiã delegatus in dubio poteſt cognoſcere de validitate reſcripti. Vtrum autẽ dicta diſtinctio locũ habeat in literis beneficialibus,vide Pan.in d.c.ſuper literis.¶ Se-
7 ptimò quæritur,* quomodò reſcriptũ tollatur & elidatur? Et dicit Arch.j.vbi s̃.poſt Gofr.ꝙ multis modis. ¶ Primò ſi fuit impetratũ ſciẽter expreſſa falſitate, aut veritate ſuppreſſa: vel etiã ignorãter:ſed ſi tali, qua non interueniente literæ nõ fuiſſent obtẽtæ.d.c.ſuper literis.etiã ſi ſit conſentaneum iuri.xxv.q.ij.& ſi legibus.etiamſi per mendacium iuris obtineatur.ead.q.præſcriptũ.& C.ſi cõtra ius vel vtil. pub.l. preſcriptione. vt ſi principi ſuggerat̃ eſſe de iure qđ nõ eſt, licèt nõ ſit veriſimile principẽ in hoc falli.C.de teſta.l.omnium.¶ Secundò per reſcriptum ſecũdùm faciens de ipſo mentionem,& hoc ipſo iure.de offic.deleg.ex literis. & c. paſtoralis.§.prætereà.in fin. Si verò de eo non faciat mentionẽ, ecõtrario ſecundũ tollitur per primum,nõ ipſo iure, ſed ope exceptionis.& ſic intelligit̃ extrà eo.cæterũ.& c.ex parte.niſi impetrãs primũ fuiſſet in mora præſentandi per annũ.eod.tit.c.ſi autẽ. & ſi dubitetur quod ſit prius,& quod poſterius,quia eadem eſt data vtriuſq; : tũc ſi impetrata ſunt à diuerſis ſuper diuerſis,ſed ad eoſdẽ iudices,ſuperior cõſulatur.de offi.deleg.ſanè.Si verò à diuerſis ad diuerſos iudices,ſed ſup eodẽ negotio,ſeruet̃ doctrina. c.paſtoralis.& c.cũ cõtingat.eod.tit.¶ Tertiò eliditur primũ generale per ſecundum ſpeciale , etiam ſi de generali nõ faciat mẽtionẽ, in eo tamẽ quod in ſpeciali ſpecialiter cõtinetur.d.c.paſtoralis.vbi aũt vtrũq; eſt ſpãle, ſed vnum ſuper certo, aliud ſuper incerto:requirit̃ in ſecũdo mentio de priori:de offi.deleg.c.ex parte.¶ Quartò tollũtur reſcripta,ſi ab eodẽ duo paria fuerint impetrata, quorũ poſteriꝰ de priori non faciat mentionẽ,ſi obtenta ſunt ad diuerſos iudices cauſa vexandi reũ corã diuerſis:ſecꝰ ſi fiat ad cautelam ne alterum amittatur, vel iudices vniꝰ interim moriantur,vno tamen impetrato,vt intendit.eo.tit.ex tenore. & C.de aſſer.tol.l.j.§.vlt.ſecus etiã ſi duo eiuſdem tenoris impetrentur ad eoſdẽ iudices,quia vnũ videntur.ff.de teſt. l.vnũ. Sed de iſtis diuerſitatibus vide plura cõtentioſa per eoſdem,vbi s̃.¶ Quintò eliditur,ſi ab appellato fuerit impetratum intra tempus appellationis præfixum : de app.c. ſæpe.& c.oblatæ.de confirm.vti.vel inut.bonæ memoriæ. ¶ Sextò ſi impetratũ fuit ab excõmunicato.de æta.& qua. c.cùm bonæ.de proba.poſt ceſſionẽ de procur.c.ſi.¶ Septimò,ſi obtentũ ſit lite pendẽte,vt lite pendẽt.c.j.& ij.& vlt. quia lite pendente ſupplicare non licet , niſi in caſibus.C. vt lit.pend.l.ij.¶ Octauò ex vitio viſibili , de quo ponũtur ſeptem exẽpla,extrà de crimi.fal.licet vel inuiſibili,intelligibili tamen:vt eſt expreſſio falſitatis,& ſuppreſſio veritatis,de quo dictum eſt. ¶Nonò,cùm literæ impetrant̃ non continẽtes ſeriẽ facti.de cohab.cler.c. ſup eo.& cauſam facti.de reſcrip.dilectus. de ſent.excommu.c.cum pro cauſa. ¶Decimò,ſi mentio nõ fiat de diſpenſatione.de fi.preſbyt. c.ex tua.de cõpoſitione,extrà de deci.ex multiplici.de ſtatuto,extrà de reſcript.c.conſtitutus.de priuilegio,eod.titu. cùm ordinem,de ſentent.& re iudic.c.inter monaſterium. ¶Vndecimò etiam eliditur, ſi per alium ſine mandato domini impetretur.eo.tit.c.nonnulli.quæ exceptio hodie, ſecundùm obſeruatam conſuetudinem locum habet in audientia literarum,non in iudicio negotiorum. Et ſi opponatur ex decretali, ex parte,eod.tit. quod loquitur in procuratore reuocato , cuius impetrationẽ dominus ratã non habebat : ſecus ſi is,cuius nomine impetrat̃,etiã ſine mandato,ratum habet impetrationem.Poteſt autem quis impetrare pro alio ſine mandato,ſi ſit de illis perſonis, à quibus non exigitur de iure mandatũ, vt in d.c.nonnulli. & c.ex parte. Quæ autẽ ſint illæ perſonæ,vide ff.de procu.l.ſed & hæ perſonę.hæc ex illis.¶ Quibus adde primò,ꝙ reſcriptũ non vitiatur ꝑꝑ defectũ literæ vel ſyllabæ:ſecus ſi eſſet ibi falſa Latinitas,de fide inſtru.c.ex parte,in tex.& in gloſ. Et ſecundò,ꝙ expreſſio vel ſuppreſſio eius,ſine quo nõ fuiſſet conceſſum : illud vitiat,etiam ſi cõcedatur motu proprio: quia motus proprius,licet excludat ſubreptionẽ, nõ tamen confirmat gratiam cõtra intentionẽ cõcedentis , ſm Ioan. Andr.in d.c. ſi motu proprio. Ad quod vide gloſ. in cle. ſi Romanus.de præbend.quæ dicit , ꝙ motus proprius nihil operatur vltra caſus expreſſos in iure. Et tertiò quòd qualiter oporteat reſcriptũ mentionẽ facere de iure vel ſtatuto. Panor.in c.nonnulli.de reſcri.diffuſè proſequitur,& ibi vide.Et quartò,ꝙ ſunt multa alia expreſſa in iure, propter quę reſcriptũ eliditur, de quibus Hoſt.in Sum.eo.tit.& oĩa includunt̃ ſub duabus regulis dictis in vj.§.in qua re iudex ex probabilibus cõiecturis arbitrabitur.Quomodò autem reſcriptum vel alia ſcriptura dicatur falſa, j̃. Tabellio.§.x.
8 ¶ Octauò * quæritur,quomodò reſcripta debeamus interpretari ? Et dico,ꝙ dom.Bapt.de Fiſco in quodã opuſculo ſic dicit, quantũ ad interpretationẽ reſcriptorũ. Prima concluſio.Interpretatio reſcripti fit ſecundùm ius cõe.c.cauſã. de reſcrip.& in c.licet.de præb.& ideo oẽs clauſulæ reſcripti recipiunt limitationes & interpretationes iuris cõis. Dominicus in c.licet canon. de elect. lib.6. ita colligit ex verbis Io.Mon.& Io.And.ibi doct.Feli.hæc bene examinat in c.cauſam.de reſcr. ¶ Secunda.In reſcripto nõ attenditur narratio,ſed cõcluſio.Bal.in l.præſcriptione.ad fi.C.ſi contra ius.¶ Tertia.Reſcriptũ recipit vires ex intellectu ſcribẽtis.Inn.in c.cũ eccleſiaſticæ,poſt mediũ.ibi, ſed dices quare de excep.& ideo ſemp ad volũtatẽ reſcribẽtis eſt recurrendũ : & præſumit̃ fuiſſe talis mẽtis,qualis eſſe dẽt.Bal.in l.ex facto.in iiij.no.ff.de vulg.& pupil.¶ Quarta.Reſcripta etiam ad beneficia interpretantur ſtrictè.c.quãuis.lo j.de præbẽd.lib.6.& ideo Rota decidit,ꝙ reſcripta ad beneficia non debent extendi.Limita hoc,niſi literę ad beneficia ſint fauorabiles, vel proprio motu conceſſæ , vel concedantur in commutatione damni,quod habuit occaſione eccleſiæ, cui pro ipſo ſcribitur:vt omnia iſta declarat pulchre Feli. in c.cauſam.de reſcript.in colum.vij. ¶ Quinta. Reſcripta ad lites

ad lites ſtrictius interpretantur quantum ad beneficia eccleſiaſtica. Abbas in c.capitulum.col.iiij.de reſcr.Vide tamen But.in c.olim.in fi.de verb.ſig. volentem ꝙ in beneficialibus fiat ſtrictior interpretatio. ¶ Sexta. Licet reſcriptũ debeat in dubio accõmodari iuri cõi:ſecus tamen vbi apertè conſtat de cõtraria volũtate papæ. But.in c.ex parte.col.ij.de offi.del.in no.vj.¶ Septima.Licet reſcripta debeant interpretari ſtrictè vt reducantur ad ius cõe , fallit tamen vbi ſunt expreſsè contra ius cõe : quia tunc latiſſimè interpretantur , quantũ patitur proprietas verborum, & mens mandantis. vide de hoc Feli.in c.cauſam.col.viij.

DE RESIDENTIA.

1 *Reſidentia quid, & an clericus reſidere teneatur.*
2 *Beneficio an ſeruiat quis per alium ſi poſſit per ſe.*
3 *Clericus an ad tempus poſſit ſe à ſuo beneficio abſentare.*
4 *Clericus an poſſit peregrinari.*
5 *Clericus non reſidens an priuari poſſit beneficio.*
6 *Clericus non reſidens an reſtituat fructus interim perceptos.*
7 *Clericus non reſidens quando habeatur pro reſidente.*

RESIDENTIA importat ex nomine ſuo iugum, & pene cõtinuã ſeſſionẽ, quaſi iterata ſeſſio.Et ſm mentem Gof.in propoſito eſt perſonalis ſolutio proprij officij in proprio beneficio.Vnde dicit ꝙ reſidere in eccleſia, eſt in ea ſeruire beneficio , & eius curam habere.ſ perſonaliter.de cler.non reſid.conquerente.Vnde ſm eum ex duobus dr̃ clericus nõ reſidere. Primò ſi perſonaliter non reſidet.Secũdò, ſi perſonaliter quidẽ reſidet, ſed nõ deſeruit beneficio, nec eccleſiæ curam habet.Et idem ſentit Hoſt. dicẽs ꝙ debet eccleſiæ ſeruire in ſuo ordine, de filiis preſby.propoſuit.quia parũ eſſet præſentiam exhibere, & eccleſiæ propriæ curam negligere.¶ Primò ergo* quæritur, vtrum clericus reſidere teneatur ? Et dico ꝙ ſic,habẽs beneficium curatũ. de elect.licet cano lib.vj. & ſimiliter habẽs quodcũq;. ſi hoc cõpetat.ex ſtatuto vel priuilegio,aut cõſuetudine approbata.vt not.Inn.in c.clericos.de cle.nõ reſi.addẽs omne beneficiũ reſidẽtiam requirere , niſi conſtet de contrario.imò, ſecundũ Hoſt.quilibet clericus beneficiatus tenet̃ reſidere.c.clericos & de cle.non reſi.quia nonnulli. ſiue beneficiũ magnum ſit.vij.q.j. peruenit. ſiue paruum.ext.eod conquerente.& debet beneficiatus intereſſe matutinis & veſperis : aliàs ſi ſit incorrigibilis,depo-
2 nitur.diſt.xxxvj.c.fin.¶ Secũdò querit̃, * vtrũ aliquo caſu poſſit quis in ſuo beneficio reſidere ſeu deſeruire per aliũ ſi ipſe poſſit ſeruire ꝑ ſe ? Et dicit Pan.in c.quia nõnulli.de cle.non reſi. ꝙ non de iure.tex.eſt in l.nullus qui nexu.C. de dec.lib.x.ſiue beneficium ſit ſimplex, ſiue curatum : ſed de conſuetudine ſic in ſimplicibus , non autem in curatis, niſi conſuetudo eſſet rõnabilis : puta quia beneficium tenue,& hmõi : quo caſu valeret.facit.c.licet.de elect.lib.vj. Sed tu dic idem etiam de ſimplici , ꝙ niſi cõſuetudo ſit ex legitima & rationabili cauſa,non valet:quia eſſet eccleſiæ dãnoſa.& idem dic de diſpenſatione:quia aliàs eſſet diſſipatio arg.not.per Inn.ibi.c.ex tuæ.de cle.non reſi.Et ratio eſt : quia ex non reſidentia multa mala proueniunt : quia principales comedũt ea , qbus eccleſia reparanda vel pauperes reficiendi erãt:deſeruiẽtes etiã vice principaliũ,cum vix poſſint viuere,quærũt ꝑ fas & nefas quæ ſua ſunt,non quæ Ieſu Chriſti.Vide.tamen tenet,ꝙ in conſciẽtia excuſatur à peccato non reſidẽs , ſi prouidet ſuis impẽſis ꝙ eccleſia decẽter, & populus bene regatur:& ibi bene viuens bonũ ſubditis præbet exẽplum, & aliquãdo officiũ per ſe exercet, & videt quo officiantur ſubditi.Sed hoc intellige ſolum qñ ꝓ cã neceſſaria vel vtili eccleſiæ eſt abſens.l. de pollicitationibus.ff.eod. & l.ſi abſente.ff. de leg.vel etiam ſecundùm Lud.de Ro.quando pro cauſa neceſſaria & vtili ſibi, vt ſi vadat ad balnea.d.l.ſi abſente.& d.l.de pollicitationibus.aliàs nõ : quia eccleſiæ ſiue populi non ſunt propter rectores,ſed ecõtrario,ſecundũ S.Th.¶ Prædicta tamẽ intelligo de nõ reſidẽtia aut ad annũ aut ad mẽſes ; quia tpe arbitrio boni viri modico ꝓ honeſta recreatione, aut cõſolatione amici,aut propria vtilitate,non videtur illicitum reſidere per aliũ:quia ſm Philoſophum & iura,modicitas eſt quaſi nihilitas. Nam modicum quaſi nihil accipitur.ij. Phy.& modica dãna tolerãtur.xij.q.ij.terrulas. & c.ſi quis. de ſeruis. & bonæ rei.& de his q̃ fiũt à præla.ſine con.cap. c.paſtoralis.ff.de in integr.reſt.l.Scio.& ſimiliter toleratur modica deceptio.ff. de mi.l.in cauſis.§. idẽ Põponius magna verò reſcinditur.C.de reſcin.ven.l.rem maioris. Vide
3 etiã j̃.Vicarius.§.v. ¶ Tertiò quæritur, * vtrũ clericus aliquando ſe ad tẽpus poſſit à ſuo beneficio abſentare?Et dico,ꝙ nõ,niſi duo cõcurrãt ſimul,cã.ſ.rõnabilis, & licentia ſui prælati:vt in c.relatũ.de cle.non re. ex cõſuetudine tamen ſufficeret primum ſine ſecundo, ſecundùm Inn.in c. ex tuæ.eod.tit. Et idem dicit Pan.in d.c.relatum. ſi occurreret neceſſitas,quæ dilationẽ nõ pateretur,vt poſſit adire prælatum.l.j.ff.de exer.act. & l.tutor qui repertorium.ff.de admi.tu.quod videtur limitandũ ſm Io.And.in d.c.relatũ.
4 qñ in breui eſt reuerſurus.¶ Quartò quæritur,* vtrũ clericus poſſit peregrinari? Et dico,ꝙ non,ſine licentia ſuperioris.de conſe.diſt.v.non oportet.nec etiam epiſcopus,de vo. magnæ. Ex cauſa tamen proſequendæ appellationis ſiue pro euitanda oppreſſione poteſt adire papã vel alium ſuperiorem inuito epo vel prælato ſuo.ij.q.vj. omnis oppreſſus. & tribus.c.ſequi vt not.glo.in c.vt debitus.de app. Credo tamen ꝙ ſemper ad minus de honeſtate debeat licentiã petere : ar.c.licet.de re. niſi ipſe ſuperior eſſet in cã: puta quia iniuſtè opprimit , vel ab eo appellatur. Ex ſola autẽ vtilitate ſine cauſa neceſſaria non licet ei adire papã ſine licẽtia eius vel ſui prælati, in auth.C.de epiſc.& cle.§. interdicimus. nec admitti debet in aliena diœceſi ad celebrandũ,niſi habeat licẽtiã ſui epi,vt not.Pan.in c.fraterni-
5 tati.de cle.nõ reſi.¶ Quintò querit̃,* vtrũ clericus nõ reſidens priuari poſſit beneficio ? Et dico vt patet in c.tuæ.de cle.nõ reſi.ſi clericus ſe fraudulenter abſentat,nec ad eum põt citatio venire:puta qa neſcit̃ vbi ſit,tribꝰ publicis edictis citabit̃ ad eccleſiã : & ſi poſteà expectatus ꝑ ſex mẽſes nõ reſpõdeat,priuabitur eccleſia ſua,quod ſecundũ Hoſt. de epis non intelligitur:& ſecundùm Io.An.non ſufficeret vnum edictum licèt peremptoriũ : ſi tamen infrà præſentiã copiam ſui faciat, ſm Hoſt.procedi non poſſet ex edicto qđ nõ peruenit ad eũ : vide ibi.Aliàs etiã non reſidens priuari poteſt,ſi monitus iuſta cauſa ceſſante nõ redeat.de cle.nõ reſi.c.vlt. quod Io.And.ibi dicit intelligi de beneficiis curatis, vel ẽt ſimplicibꝰ, ſi reſidẽtiã exigãt ex priuilegio,vel ſtatuto, aut cõſuetudine.Si verò bñficia reſidentiam nõ exigũt,cogi nõ põt ad reſidẽtiã,niſi eſſet neceſſitas vel vtilitas eccleſiæ nouiter ſuborta.ar.viij.q.j.quia frater ſm Inn.tñ in c.ex tuæ.de cle.nõ re.diſtinguitur.Nã ſi erat abſens ex neceſſaria cã vel etiã ꝓbabili, puta ſtudiorũ,vel cũ epo,& hmõi, priuari nõ põt, niſi citet̃ primò vbicũq; fuerit,niſi haberet certũ tẽpus ad reſpõdendũ ex qualitate negotij,vel aliàs,& nõ veniret:qa ex tũc alteri licitè daretur, nec eſſet citatio neceſſaria, nec expectatio ſex menſiũ, de qbus in d.c.ex tuæ.& vij.q.j.ꝑ ſentiũ. Sed verius alij dicũt, ꝙ illa duo requirũtur:qa illi obeſſe nõ debet,ꝙ habuit abſentiæ ſuæ initiũ bonum, & fortè potuit ſuboriri cã in…

moræ vltra tempus limitatum:tenetur tamen talis ſemper notificare vbi moratur, cũ ex cã rationabili ſemper reuocari poſſit pro neceſſitate eccleſiæ, quod ſi non fecerit, latitare præſumitur. Si verò eſt abſens non ex cauſa legitima,ſi hoc eſt certum, priuari põt : aliàs debet citari,& ſex menſibus expectari,& poſteà priuari põt,ſi tamen eccleſiã haberet pro derelicto,vt quia cõtraxit matrimoniũ,vel factus eſt miles aut ioculator:cum de hoc conſtiterit,ſtatim poteſt alteri cõferre,ſecundũ glo.eo.tit.c.vlt.Et not.ꝙ habens officiũ in eccleſia,ſemp debet apparere,nec ad eũ eſt mittẽda citatio poſt citationẽ ſex menſium:quia edictum
6 emiſſum eſt ſm Inn. ibidem. ¶ Sextò quæritur, * vtrum clericus nõ reſidens teneatur reſtituere fructus in abſentia ex ſuo beneficio perceptos? Et dicit Veru.ꝙ illi qui nõ reſident in beneficio,nec implent in eo ſua officia,ſed voluptatibus vacant, nihil iuris habent in rebus eccleſiaſticis:quod intellige primò quaſi ex ſuo beneficio recipiendis.de cle.non re.quia nonnulli. Secus ſi vt pauper ex neceſſitate.Et ſecũdò ſi non reſident,& malè conſumunt,ſecus ſi nõ reſidẽt ſolũ,ni condemnẽtur,vt ſ̃.Clericus.iiij.§.xxiiij.& ſi recipiũt,reſtituere tenẽtur,quod intellige ſi habent bona,quæ non ſint eccleſiæ:aliàs nõ,nec tenẽtur ſibi ſubtrahere neceſſaria vitæ, nõ recipiẽdo ab eccleſia vt reſtituãt illi.arg.eorũ quæ no.in c.ſup.de cauſa poſ. vbi no. Io. de Lig. ꝙ nudus poſſeſſor eccleſiaſtici beneficij nõ tenetur de cõſumptis, ſicut alij nudi poſſeſſores.quod Pan. ibi limitat quãdo cõſumpſit bono modo, ſicut debet facere alius clericus.ſi aũt malè quidẽ conſumũt, ſed tamẽ reſident,vel habentur pro reſidẽtibus : dic vt ſ̃.Clericus.iij.
7 §.xxj.& xxiiij.¶ Septimò quæritur,* ex quibus cauſis non reſidens intelligatur reſidere, vt ſcilicet beneficio priuari non poſſit,& licitè fructus recipiat? Et dico,ꝙ ex multis. ¶ Primò ſi eſt abſens pro negotiis eccleſiæ,de cle.nõ reſi. ex parte,quia ibi hoc licet,etiã ſi iurauit reſidere : quia iuramentũ recipit legitimã interpretationẽ, ſecundùm Inn. Vel generaliter,ſi eſt aliàs ex iuſta cauſa abſens:puta propter inimicitias,& huiuſmodi,iuxta dicta ſ̃.§.iij.vt eod ti. inter quatuor.& tũc debet per vicariũ ſeruire. ¶ Secundò ſi eſt in ſeruitio papæ.eo.tit.cùm dilectus.eo.tit.ad audientiã & c.de cætero. quod ſm Io.And.de ſeruientibus & aſſiſtentibus papæ debet intelligi, vt ſunt capellani & ſimiles,nõ tabelliones cõducti, qui contenti debent eſſe lucro ſuo.Sed melius hoc priuilegiũ ſm Hoſt.habẽt omnes qui morantur in curia papæ ex præcepto eius,etiam ſi ſint ſcriptores:ſecus ſi propria volũtate. Et idẽ de ſeruientibus legato quo ad prouinciã ſibi cõmiſſam, ſecundùm Io.And. & Cardinalibus ſm Hoſt.& ita habet cõſuetudo. Et idem de ſeruiẽtibus epõ proprio.eod.tit. ad audientiam. & c.de cætero.etiam ſi non ſint canonici,ſecũdùm Petrum,etiam ſi habeant curam.de conſ.diſt.j.iubemus. & ij.q.vj.cũ paſtoris.eps autem ſuffraganeus ſi moratur cũ archiepõ, nõ videtur reſidere.ar.c.paſtoralis.de offi.ord.¶ Tertiò, cùm eſt in ſtudio Theologiæ per quinque annos, ſi ſtudet, aut ſemper, ſi docet. de magiſ. ſuper Spec.etiam ſine licentia prælati, cùm eam habeat à iure, niſi ſit religioſus, in aliis autem ſcientiis requiritur licentia prælati.eod.tit.tuæ.quã dare poteſt eps promoto ad eccleſiã parochialem,etiã antequam ſit ſacerdos, per ſeptennium.vt de elect.cum eod. lib.vj.Prędicta tamen non recipient quotidianas diſtributiones,quę non ſolent dari niſi reſidentibus,ſed ſolum in... i.¶ Quartò ſi ſit infirmus.d.c.ad audientiam.qui percipiet etiam diſtributiones, vt in c.vno.eo.tit.lib.vj.qđ Io. limitat, quando aliàs erat reſidens aut ſeruiens, & infirmitate impeditur reſidere aut ſeruire:alias ſecus,ſicut dicit idẽ in c.vno.lib.vj.de canonico Bononienſi, qui continuè moratur Mutinæ,& ibi infirmatus eſt,qui non percipiet,qa nõ infirmitas,ſed abſentia fuit cauſa principalis,ꝙ nõ interſit diuinis. Et idem inquit de eo qui erat præſens, & conſueuerat non intereſſe,& nunc infirmatur,quia iura intelligũtur quando infirmitas eſt proxima & immediata cauſa non intereſſendi diuinis. Res inter alios acta non præiudicat aliis,nec prodeſt.ff.qui po.in pign.hab.l.Claudius.in fi.& de reg.iur.quamuis. quod tamẽ in quibuſdam caſibus fallit,de quibus glo.& Doct.in c.quamuis.

DE RESTITVTIONE j.qđ ſit,quo ordine ſit procedendum,vt quiſq; faciliter poſſit inuenire quod quærit.

RESTITVTIO dicitur quaſi iterata ſtatutio ſiue ſituatio, & importat quandã reintegrationẽ ſeu renouationẽ prioris ſitus quo ad locũ,ſicut eliminatus de loco, & in eo iterũ collocatus,dr̃ reſtitutus loco vel priori ſtatui quo ad alia, vnde reſtitutio eſt in priſtinũ ſtatũ repoſitio. l.reſtituere.ff.de verb.ſign.¶ Eſt aũt duplex reſtitutio.Prima eſt, qua prior ſtatus totaliter innouatur:& ſic dr̃ reſtitutio in integrũ,quã redditꝰ poſſeſſio rei, aut æquiualentis & fructus,priſtinũ ius,& audientia, & omnia, & à Iuriſtis dr̃ eſſe prioris ſtatus vel iuris reintegratio, per quã ſubuenitur minoribus & eccleſiis, vt in l.j. C.de ſent..paſ.& c. auditis.de in inte.reſt.in gl.fi. eſt etiã reintegratio audientiæ, ſm Spec.& l.quod ſi minor.§.ſi reſtitutio.ff.de mi.& per eam ſubuenitur minoribus & eccleſiis. C. de repu.l.j. & C.de in integ.reſt.l. poſtulata. & quandoq; ex legitima & iuſta cauſa ſubuenitur etiam maioribus, vt ff.ex quib. cau.maio.per totũ.& ſic intelligitur.c.ex literis.ext.eo.& c. cũ Bertoldus, de re iu.& c.ſignificãte.de pig.quod tñ quãdo & q̃ñ fiat,vide in eiſdẽ.c.& ext.eod.per totũ.¶ Secũda eſt,qua prior ſtatus nõ renouatur in totũ, ſed ſolũ rei poſſeſſio vel æquiualẽtis, per quã ſatisfit de re ablata & dãno ac intereſſe : & ſignificatur aliqñ nomine redditionis.de vſu.cum tu.aliqñ nomine ſatisfactionis de rap.in literis.& de iſta in ti.iſto intẽdimus.¶ Vt autẽ quiſq; faciliter in hac materia ſatis ampla & cõfuſa poſſit inuenire quod quærit, ſic procedendũ vr̃,vt primò agatur de ordine agẽdi, ſecũdò videatur q̃ñ & quantũ quis ad reſtitutionem teneatur in genere, & tertiò q̃ñ & quantũ quidã teneantur in ſpecie.ſ.damnificantes in anima, vel in corpore, vel in fama, & dãnificantes in rebus per ſe vel ſuos ſubditos, vt dñi & officiales,vel per bruta,itẽ participantes in dãnificatione, item ementes aliena,& geſtores negotiorũ, & malæ fidei poſſeſſores,& fingẽtes,& cõtrahentes, & impedientes aliquẽ ab alicuius aſſecutione, & habentes incerta.De reſtitutione aũt quo ad vſurarios & eis cooperantes & participantes de vſura vel furto, & hmõi, j̃.Vſura.vij.per totũ. vel inde accipiẽtes,& raptor,aut fur,& cõplices ſeu cõparticipes.Et quartò cui, quintò qñ, ſextò quibus modis debet reſtitutio fieri, ſeptimò quibus modis tollatur obligatio reſtituẽdi, octauò ſpecialiter de reſtitutione incertorũ.

RVRSVS de Reſtitutione ſecundò,quomodò quis ſit obligatus reſtituere in genere.

1 *Reſtitutio quid,qualiter & quando fieri debeat,in genere.*

RESTITVTIO ſecũdò cõſiderãda eſt,quãtũ ad hoc vt ſciatur in genere,quomodò quis obligatur ad eã. & pro notitia huius ſic diſtinguo. ¶ Primò. * Aliquando enim ad reſtitutionẽ aliquis obligatur rõne illicitę acquiſitionis,quæ ſi ſit cum iniuria & contra proximi voluntatem,vt in furto,rapina,fraude, & huiuſmodi,tenetur quis indi

indiſtinctè damnificato.de iniur.c.fi. & hoc ſecundũ Inn. in c.quia pleriq;.de immu.eccl. ſiue ſit debitum iure naturali & ciuili, ſiue naturali tantũ, quale eſt quod debetꝰ ſeruo:ſi verò ſit debitũ iure ciuili tm̃, ſicut ſi legatũ integrum ſolui, de quo potui detrahere Falcidiã per legem ciuilem, credens hæreditatẽ ſufficere ad omnia, ſecundum aliquos legatarius mihi non tenetũr, ſecũdum alios verò tenetur, quod verius eſt in foro iudiciali, & in pœnitẽtiali cùm lata fuerit ſententia:quia hoc caſu error facti cauſat repetitionem,licet non error iuris.C.ad leg.Falc.l.error. Si verò ſit debitũ ex iudiciali ſentẽtia,vide j̃.Sententia.§.x. ¶ Secũdò. Si verò ſit illicita cum proximi volũtate:diſtinguo vtrum hoc ſit ratione cauſæ vel perſonæ.Nam ſi eſt illicita reſpectu cauſæ:puta,qa eſt turpis, ſi quidẽ ſit turpitudo ex parte recipientis tantũ,vt dũ recipit ne delinquat, vel vt faciat id,ad quod tenetꝰ:puta vt reſtituat inuentũ accipiens tenetꝰ reſtituere danti.l.j.& ij.ff.de condi.ob turp.cau.quod Sum. Ang.dicit fallere, vbi infideles lucrãtur à Chriſtianis rõne officij publici:ſed nõ eſt verũ,vt j̃.Reſtitut.iiij.§ j.Si verò turpitudo ſit ex parte vtriuſque:puta,quia datur ad corrũpendum iudices non tenetur reſtituere danti : quia in pari cauſa turpitudinis potior eſt cõditio poſſidentis.ff.de cõd. ob turp.cau.l.ſi ob turpem.§. porrò.C.eo.l.ij. quod tamen fallit,vt j̃.Reſtitutio.iiij.§.j. Vtrum autẽ hoc caſu teneatur reſtituere,dico quòd ſic.ff.de offic.præſid.l.illicitas,& ff.de calum.l.in hæredem. vbi lucra illicita ab omnibus extorquentur, & in foro ciuili datur fiſco.C.de mo.mul.l.mulctarum.in canonico verò & pœnitẽtiali erogatur pauperibus.xiij.q.v.non ſanè.& de vſur.cum tu.niſi lex aliter prouideat: ſicut acquiſitũ per ſimoniã datur eccleſiæ,in cuius iniuriã eſt acceptum. de ſimo.§.de hoc.& acceptum vt fiat damnũ,iniuria, vel calumnia alicui, datur ei contra quem datum eſt.ff.de calum.l.generaliter.§.illud. Si tamen reſtituat danti,videtur de obligatus à reſtitutione, niſi vbi debetur fiſco:vel priuato, aut determinatæ eccl'æ:quia nullo iure hoc prohibetur:& pœnæ ſunt reſtringẽdæ.de reg.iur. odia.lib.6.¶ Sed quod dictũ eſt, ꝙ tenetur reſtituere S.Th. ij.ij.q.xxxij.art.vij.diſtinguendo limitat verum, qñ lex ꝓhibet dationem & acceptionẽ:vt in ſimonia, & in dato ad corrumpendũ iudicẽ,& in ludo ꝓhibito, & huiuſmodi:ſecus qñ prohibet cauſam dandi, ſed nõ dationẽ:vt in lucro meretricis,quod teneri põt, & in eleemoſynã dari.ſ.priuato,licet nõ in publicã oblationẽ. Et ita tene,quia expreſsè in l.iiij.§.j.ff.de cond.ob turp.cau.dicitur,ꝙ licet meretrix turpiter faciat,ꝙ ſit meretrix,non tñ turpiter accipit quod ei datur etiã in meretricio.Et ratio hoc ꝓbat,quia talis datio & acceptio iure naturali tenet:quia non tam æquũ eſt, quantum,ꝙ res ſm domini voluntatẽ transferatur. Inſtit. de re.diui.§.per traditionẽ. & cõſequenter ſi aliàs lex poſitiua hoc nõ prohibet,omnino tenet. Et ita tenet Pan.poſt Inn.in c.quia plerique.de immu.eccl.& Io.And. & idẽ Cy. dicens, ꝙ de tali põt meretrix diſponere,& epiſcopus non ſe põt impedire,vide etiam j̃.Reſtitutio.in §.x.parte v.Aliæ autem mulieres, quæ nõ ſunt meretrices, id eſt, quæ cauſa libidinis,& nõ quæſtus, malè operantur, ſm Cyn.& & ſequitur Pan.ſi quid accipiunt,turpiter accipiũt, & fiſcus põt illud auferre, & in conſcientia tenentur reſtituere, & ſm aliquos poſſunt reſtituere danti, licèt non teneantur, licet poſſint dare pauperibus, tamen ſm Veruec. vbi reſtitutio non eſt faciẽda certè perſonæ,eſt de cõſilio ſolũ. & Arch. poſt Mon.dicit ſpecificè in hoc caſu, ꝙ non tenẽtur in foro animæ,licet fiſcus iniuſtè acquiſita poſſit auferre, per l. Lucius.ff.de iure fiſc.Quod limita primò,ſi cõdemnentur, & ſecundò niſi ſua turpitudine facerẽt iniuriã alicui : puta marito, qa tenerentꝰ ei recõpẽſare. Et idẽ dico de maſculo turpi.Et glo.etiam Ray.in tit.de rap.§.ſed quid de focariis. elicitur,ꝙ in foro cõſcientiæ,qñ reſtitutio nõ eſt facienda certè pſonæ,adde vel loco,de cõſilio eſt, ꝙ illicitè acquiſita erogẽtur in pios vſus:nõ aũt de neceſſitate,niſi ſit facta iudicialis cõdemnatio, vel ſacerdos hoc imponat : ꝙ tamẽ ſi nõ acceptat pœnitẽs, nõ eſt iudicãdus eſſe extra ſtatũ ſalutis:qa in cõſcientia nõ tenetꝰ quis niſi ad damnũ & condemnationẽ, vt not.glo.in c.fraternitas.xij.q.ij.Et hæc puto vera de incertis,quę nunq̃ fuerũt reſtituenda certè perſonæ,vt in quæ dãs ipſa datione meretur non rehabere:vt quæ quis perdit p ludũ, & huiuſmodi : ſed de his quæ deberentꝰ in rei veritate certè pſonæ ſi illa viueret, & ſciretꝰ, ſecus eſt : quia talia debent redddi dño meliori modo quo fieri pñt,& cõſequenter aut quò ad corpus,aut quò ad animam dando ea pauperibus,ſm S.Tho.de his j̃.Reſtitutio. iiij.§.j.& reſtitut.viij.§.ij. ¶ Sed aduerte, ꝙ ſi res indiuiſibilis,puta equus aut ſeruitus data eſt ſimiliter ꝓ cauſa honeſta & inhoneſta,diuidetꝰ per ęſtimationẽ,& pars cedet vni cauſæ,& pars alteri,argum.ff.fini.reg.l.j.& ſeq.¶ Tertiò. Si verò acqſitio cũ voluntate proximi ſit illicita rõne pſonę, diſtinguo vtrum ſit:quia accipitꝰ ab eo qui dare nõ poteſt, vel quia datur ei qui nõ põt accipere.Et quidẽ ſi accipitꝰ ab eo q dare nõ põt, vt eſt nõ verus dñs,& dominus cui negata eſt adminiſtratio vel alienatio bonorũ:& aliis de quibus ſ̃.Donatio.j.§.j. ſic tenetur reſtituere:diſtinguendo tñ vbi aliquid datur in fraudẽ creditorũ.Nam ſi accipit titulo lucratiuo, & creditores fraudãtur,tenetur omnino.ff.quæ in frau.cred.l qui autem.§.ſimiliq; modo:quod vr̃ intelligendum,qñ fraus interueniebat tẽpore donationis,non autẽ ſi poſteà : quia factũ legitimè retractari nõ debet,licet caſus poſtea eueniat,à quo non potuit inchoari.de reg.iur.lib.6. niſi fortè quis accepiſſet acquiſitũ ex delicto : puta vſura, quia tenetur, licet à principio non receperit in fraudem qñcunq; vſurarius efficitꝰ nõ ſoluendo : cum nõ ſit æquum ex dolo alicuius alterũ commodũ ſentire cum dãno tertij. l.fi.ff.de eo p quẽ fam.erc.nec dẽt quis cũ alterius iactura locupletari, ſm reg.iur.lib.6. Et ita vr̃ eſſe de mente dom. Ant.de But.in c.cũ tu.de vſur.ad fi.Elice,ꝙ cum Iudæi cõiter viuãt ex vſuris, nec ſint potẽtes reſtituere, accipiens ab eis p donationẽ vel alio titulo lucratiuo, tenetꝰ his à quibꝰ illi vſuras accepcrũt,etiã ſi quid acceptũ ſit ab eis ꝓ pœna, vt ſ̃.Iudæus.§.viij.Secus tñ ſi quid haberent præter vſuras, vel ſi pp vſuras certas haberẽt incertas, quę nulli determinatè eſſent obnoxiæ, & interueniret licẽtia epi. ¶ Quartò. Si verò accepit ab eo qui nõ eſt ſoluendo titulo oneroſo: puta,quia emit, vel erat merces operũ,vel habuit permutatione aut alia oneroſa cauſa,nõ tenetꝰ,niſi ſciuerit illud fieri in fraudẽ creditorum.ff.quæ in fraud.cred.l.ait prætor.§. quod ait prætor.quod quidẽ ſcire dicitur,primò ſi creditores hoc ſunt proteſtati.d.l.ait.§.ſi quis participes. Secundò, quando alienauit ſimul oĩa bona ſua, & hoc idem præſumitur.ff.eod.l.omnis. §. Lucius. Tertiò, qñ hoc euidenter apparet,vt quia ſcit impotentẽ reſtituere,vendere ad luxuriam vel ludũ, vel aliter inutiliter conſumendũ,& conſequenter in fraudẽ creditorũ, cũ efficiatꝰ impotẽtior ad ſoluendum. Elice, ꝙ cum Iudæi cõmuniter pp vſuras nõ ſint ſoluẽdo,accipiẽt aliquid ab eis ẽt titulo oneroſo : puta locatione, vẽditione, vl' ſimili,ex quo manifeſtè fiunt impotentiores ad ſoluendũ,tenetꝰ his,à quibus accepcrũt vſuras, ſicut vendẽs eis,quæ faciũt ad guloſitatẽ, aut põpã, aut ſuperfluitatem, & hmõi, vel in talibus locans operas,vt tonſor

ſor barbæ, ſutor, & huiuſmodi. Aduertendũ eſt aũt primò q ſi ſoli creditores poſſunt prędicta reuocare, in quorum fraudẽ facta ſunt: nõ autẽ alij, qui poſteà facti ſunt, niſi ex pecunia ipſorũ eſſet prioribus ſatisfactũ. d. l. ait prętor. §. ita demũ. Aduerte ſecũdò, q aliqui ex prædictis accipientibus ab eis, qui alienare nõ pñt, tenẽtur ad reſtituẽdũ ſtatim: vt qñ alienatio ipſo iure non valuit, iuxta ea, quæ dicta ſunt ſ. Donatio, & Emptio. & in hmõi cõtractibus alienationũ, & hi tenentur de re & de fructibus: vt j. Reſtitutio. ij. §. ix. quia q cõtra iura mercatur, bonã fidẽ non pręſumit̃ habere. de reg. iur. qui cõtra. lib. vj. niſi fortè ſit perſona, quæ excuſetur iuris ignorãtia: vt minor, mulier, ruſticus, & miles. ff. de prob. l. cũ indebito. Aliqui verò tenentur per reſtitutionẽ in integrum, qñ. ſ. contractus eſt ſolenniter iuridicè celebratus: ſed ex priuilegio eccleſiæ vel minoris res põt ab eis tolli per reſtitutionẽ in integrũ, dũ allegat̃ læſio in aliquo: qui ſecundũ Inn. in c. quia pleriq;. de immu. eccleſ. reſtituere nõ tenẽtur: niſi in cõtrahẽdo vſi fuerint malitia, vel facta reſtitutione in integrũ: adde vel etiã niſi interuenerit nõ parua deceptio, etiã ſine malitia, vt ſ. Emptio. §. j. Quintò. Si verò datur ei, qui non poteſt accipere, ſuccedit obligatio reſtituẽdi: vt in donatione inter cõiuges, & ĩter patrẽ & filiũ: vt ſ. dictũ eſt. Aut rõne ætatis, puta ſi ſoluatur debitum pupillo ſine authoritate tutoris, & iudicis decreto: quo caſu, res nõ efficitur pupilli: nec debitor liberatur, licet ſi rẽ illã habet pupillꝰ, vel ex ea ſit factus locupletior, & petit adhuc debitũ, p exceptionẽ doli mali ſubmoueri poſſit. Inſt. per quas perſo. no. acqui. §. pe. Aut ratione qualitatis: vt in furioſo per ſimilem rationem. Aut ratione officij: vt ſi detur rectoribus vel iudicibꝰ: de quo ſ. Iudex. j. §. viij. Et adde, quòd dans iudici vel aduerſario, puta aduocato vel procuratori partis aduerſæ, cauſam pdit. C. de pœn. iud. qui mal. iudica. l. j. quod intellige niſi euidenter conſtiterit antè dediſſe, ne iniuſtitiã patiatur, vel vt iuſtitiã cõſequatur: quo caſu põt repetere datũ, & nullã pœnã incurrit. xiiij. q. v. nõ ſanè. & ibi gl. Epiſcopo etiam vel alteri prælato viſitãti ſeu eorũ familiaribus nihil dari põt pręter pcurationẽ: vt j. Viſitatio. ſimiliter nec infidelibus vel hęreticis in diſpẽdium Chriſtianorũ: vt j. Saracenus. Obnoxio aũt reſtitutioni ex illicita acquiſitione ſine alio damno illato ante iudicialẽ condẽnationẽ ſufficit ſoluere ſimplũ, id eſt, quantũ de aliena ſublatũ eſt. Poſt condẽnationẽ verò tenetur etiã in cõſcientia ſoluere pœnã, ſecundũ S. Th. & alios. Et ſi in re furtiua fecit expẽſas, ſecundũ Veruec. & Vlde. ſi eas fecit ad cõſeruationẽ rei, vt paſcendo equũ: vel ad optimã rei meliorationem, vt curando animal morboſum, vel nutriẽdo porcum, & huiuſmodi: eas deducere poteſt, ex quo ſatisfacit integraliter dãnũ paſſo. In foro autẽ cõtẽtioſo ſecus, ſm Sũ. Cõf. de quo dic vt ſuprà. Expẽſæ. §. iiij. De fructibus aũt inde perceptis, & de intereſſe, dic vt j. Reſtitutio. iij. §. ix. Sextò. Aliquando aũt aliquis obligatur ad reſtitutionem nõ ratione illicitæ acquiſitionis, ſed ratione dãnificationis factæ à propoſito. In quo diſtinguo, vtrũ hoc cõtingat cõmittendo vel omittẽdo. Nã ſi eſt per cõmiſſionẽ eſt triplex: quia aut eſt primò impediẽdo, aut ſcdò accipiẽdo, aut tertiò deuaſtãdo: & de his duobus hic. Si ergo inferatur damnũ primò impediẽdo, dic vt j. Reſtitutio. ij. §. xij. Si verò inferatur ſecũdò accipiẽdo, ſi eſt contra omnẽ volũtatẽ, pertinet ad furtũ aut rapinã, ſiue apertam ſiue coopertã & hmõi, de quibus ſuprà. Aut etiã pertinet ad tuitionẽ ſuæ pſonæ vel rerũ. de quo quãtũ ad perſonã dic vt ſuprà Bellũ. j. §. x. Quantum ad res verò dic, q lędẽs res alienas, vt ſaluet ſuas, quib. illæ nocẽt, nõ tenet̃ ſi facit hoc authoritate iudicis, vel ppria, præcedente denunciatione, ad minus tamen damnũ quod poteſt. Quod colligi poteſt à Spec. in tit. de iniur. vbi dicit, q præcidens arborem vicini, quæ pendens ſuper domũ eius lædebat, nõ tenetur ſi fecit authoritate iudicis. l. non plures. §. j. ff. ar. furt. cæſa. vel ẽt authoritate propria: ſi tñ denunciauit domino vt incideret: quod tñ propter forum contentioſum fieri oportet per publicũ inſtrumentũ. Sed aduerte, q ſi incideret ſic, q inutilis remaneret ad aliquid inde faciendũ, cùm tñ aliàs vtiliter poſſet incidi, tenetur in cõſcientia. ¶ Septimò. Si verò nõ eſt contra omnem voluntatem, ſed contra liberam, ſi hoc ſit per vim cõpulſiuam, id eſt, per metum, accipiens tenetur: ff. quod met. cau. per totum. etiã ſi non ſit cadens in conſtãtem virũ: quia etiã ſi detur ſine metu contra voluntatem dantis, ob timorẽ reuerentiæ dat̃ repetitio. l. j. §. quæ onerandæ. ad fin. ff. qua. re. act. non da. & multò magis ſi interueniat metus qualiſcunque: iura aũt requirentia metum iuſtũ, ſicut dicitur. ff. de reg. iur. vani timoris nulla eſt excuſatio. & ff. quod met. cau. l. metũ. vbi dicitur nõ debere attendi metũ vani hominis, ſed cadentem in hominẽ conſtantiſſimũ, loquunt̃ quantũ ad præſumptionẽ, quæ attenditur in foro cauſarũ: quia cum nemo præſumat̃ facilè iactare ſuũ. ff. de prob. l. cùm de indebito, præſumit̃ quis, vbi nõ interuenit iuſtus metus, potius ſponte q̃ coactè donaſſe: ſed in cõſcientia, vbi dicta præſumptio nõ habet locum contra veritatẽ, vbicunq; conſtiterit de qualicunque metu, neceſſaria eſt reſtitutio: & ſi metus fuit iuſtus, ad eã obligatur, nõ ſolùm primò accipiens, ſed etiã omnis alius, ad quem talis res peruenerit quocunq; titulo oneroſo: qa hæc actio in rem ſcripta eſt, & trãſit res affecta d. l. metum. §. cum autẽ. ¶ Octauò. Si verò ſit per vim quaſi cõpulſiuã, quæ eſt, q nullus interuenit metus, ſed tñ aliquid extorquetur contra voluntatẽ dantis, puta ob reuerentiã, ex qua dans nõ audet negare, vt patronus à liberto, tenetur accipiens reſtituere. d. §. quæ onerandæ, vbi etiã gloſ. dicit idẽ in marito & vxore, quæ reuocare põt venditionem ob eius reuerentiã factam, & renunciationẽ iuris hypothecæ, & vt dicit, clericus renunciationẽ præbendæ factam ob reuerentiam epiſcopi. Et idem putarem in domino, ſeu rectore, vel officialibus, ſeu ſubditis, & ſimilibus. ¶ Nonò. Si verò ſit per importunitatẽ, nõ eſt omnino ſimile: qa aliud eſt, meram voluntatẽ non habere: aliud, nõ habere eã ex poſt facto. Vnde diſtinguo, quia ſi donans ex poſt facto efficitur merè volens, donatio ſit iuſta: quia licèt primò nollet, tamẽ vult qñ donat. Si verò tempore dationis nõ merè vult: ſed ideo dat vt importunitatem repellat, tenet̃ accipiẽs, & hoc in dubio præſumitur, arg. C. de peti. bon. ſubla. l. j. lib. 10. ad idem de reſcrip. c. fin. lib. 5. Fallit in paupere importunè petente ab eo qui põt ei ſubuenire, & debet: quia nõ datur repetitio, ſed dans de tardatione punitur. Et ſic loquit̃ Dominus Luc. 11. de amico dante panes neceſſarios. ¶ Decimò. Si verò ſit, quia dans ſperat ſeruitiũ ab accipiente, quod licitũ eſt, diſtinguo: quia ſi accipiẽs hoc ſcit, & põt honeſtè ſeruire, & nõ vult, tenetur: quia deficit cauſa conceſſionis, in quam ipſe tacitè accipiẽdo cõſentit, & incipit habere cõtra voluntatẽ cõcedentis. Nec obſt. l. ſi repetẽti. C. de cõdi. da. ob cau. vbi cõditio in corde retenta repetitionẽ non inducit: qa verũ eſt in foro cauſarũ: aliàs quilibet poſſet dicere, cogitaui talẽ cauſam, & fierẽt lites: & prætereà hęc cõditio ſic fuit expreſſa q intelligebat̃. Si verò non intellexit conditionem niſi recõſumpta, non tenetur, niſi inquantum ex ipſa factus eſt locupletior. ff. de pet. hære. l. vtrum. ¶ Vndecimò. Si verò ſit ex errore dantis, cũ excludat eius liberam volun-

volũtatẽ, accipiẽs regulariter tenetur: cùm etiã dans poſſit repetere, cũ diſtinctione tamen: quia ſi datũ omnino erat indebitũ, omnis error inducit repetitionem. Et ita diſtinctè intelligitur. l. cuius p errorẽ. ff. de reg. iur. niſi in aliquibus caſibus, de quibus gl. in l. cũ quis. C. de iur. & fac. igno. & ibi Bart. quos omitto: qa ad conſcientiã non pertinẽt. Si verò erat omnino debitũ, nullus error eã inducit. ff. de cõdi. inde. l. repetitio nulla. Si verò eſt debitũ iure ciuili tm̃, puta quia debebatur per ſtipulationem eliſam per pactum de nõ petendo, quod pactũ, quãdo nudum eſt, tollit ſolum vinculũ naturale qđ erat in ſtipulatione, & nõ ciuile. ff. de pact. l. ſi vnus. §. pactꝰ. Et hoc caſu omnis error eodẽ modo inducit repetitionẽ. d. l. cuius. Aut erat debitũ iure naturali tm̃, & nõ ciuili: puta quia in teſtamento relinquitur legatũ qđ minuit̃ per Falcidiã, eo q quarta pars hæreditatis nõ remaneat penes hæredẽ: & hoc caſu ſi ſoluẽs erat in facto, puta qa credebat, intellige probabiliter: vt in c. apoſtolicæ. de cler. excõmu. & in c. ij. de cõſt. lib. vj. bona hæreditatis eſſe ampliora, repetit. l. error facti. C. ad l. Fal. Sed tñ ſecundũ Inn. recipiẽs nõ tenet̃ in foro cõſciẽtię: de quo ſ. in prin. huius tituli dictũ eſt. Si verò errat in iure: vt quia credit ſe obligatũ ad omnia legata ſoluenda, licèt quarta pars apud eũ nõ remaneat, tunc ſolũ repetere non põt: nec recipiẽs tenet̃ ad reſtitutionẽ. C. ad l. Fal. l. error. cõiter tñ tenet̃, q minor, mulier, miles, & hmõi, cùm excuſentur ab errore iuris, repetent vt in l. cũ de indebito. §. j. ff. de proba. Aliter tamẽ diſtinguit do. Ant. pro quo vide Pan. in c. quia plerique. de immu. eccl. Si verò error ſit circa perſonã cui datur, diſtingue, vt j. Reſtitutio. iij. §. ix. part. ij. Aduertendum eſt tamen, q vbicunq; ſ. dictũ eſt dari repetitionem, vbi qs dedit rẽ ſuã, pręterquã in caſu iuſti metus, impedit̃ repetitio, ſi ſolutio ſit facta in cãm piã: puta quia dotis. ff. de cõdi. inde. l. cũ is. §. ſi mulier. ſoluens qđ credebat ſe debere, & non debebat, ſi ſoluit in caſu dotis, nõ repetit propter pietatẽ. ¶ Duodecimò. Si verò tertiò infertur dãnum deuaſtando, qualitercũq; quis ſic dãnificauerit proximũ, vel occaſionẽ dãni dederit, tenet̃ ad reſtitutionẽ, niſi de cõtingẽtibus nihil omiſiſſet. de iniur. ſi culpa. & in foro contẽtioſo venit hîc etiam culpa leuiſſima. ff. ad l. Aquiliam. l. in lege Aqui. ſed in foro pœnitẽtiali ſecũdũ Inn. in c. ſicut dignũ. §. cos. de hom. ad fi. magnæ gl. nõ teneat̃ qs, niſi ex dolo vel lata culpa: ponẽs exẽplũ, ſicut ſi qs pijceret ignẽ in domũ plenã ſtupa. Et idem videtur ibi tenere do. Ant. de Bu. niſi fortè præceſſerit condẽnatio. Quomodò autẽ fiat iſta reſtitutio, ſi damnum inferatur animæ aut corpori, j. Reſtitut. iij. §. j. & ij. ¶ Decimotertiò. At verò ſi dãnũ inferatur per omiſſionẽ, diſtinguo, vtrũ ad illud quod omittitur, obliget̃ qs ſolo intuitu pietatis, aut aliqua ſpe obligationis: quæ eſt triplex ſ. naturalis tãtùm, vt quæ ex ipſa natura cõis eſt omnibus hominibus: puta q qs obligetur ex pmiſſione: nihil eñ tam cõgruit humanæ fidei, quàm cõuenta ſeruare. ff. de pac. l. j. & ciuilis tantùm, vt quæ non à natura, ſed ab hominibꝰ ad mortalem vitam inuẽta eſt, puta q quis obligetur poſt biennium à chirographo à ſe facto, licet nihil acceperit, & naturalis ac ciuilis ſimul: qñ ſcilicet in vno actu vtraq; concurrunt, vt in ſtipulatione, vbi eſt naturalis, quæ cõſiſtit in cõſenſu & cõuẽtione partiũ, & ciuilis reſpectũ ſolẽnitatis à ciuili iure introductæ. De quibus ſpeciebus habet̃ Inſt. de obl. Si ergo obligatur qs ſolo intuitu pietatis, licet peccet omittẽs, tñ ad reſtitutionẽ aliquã nõ tenet̃: qa ille cui debet fieri, nihil põt directè petere, vt ſi qs eleemoſynã nõ tribuat indigẽti, vt licet quis teneatur quantũ põt iſto modo proximũ defendere. xxiij. q. iij. non inferẽda. tñ pro iſta defenſione põt pretiũ accipere. ff. qđ met. cau. l. metũ. § ſed licet. quod non eſſet ſi apud homines ad hoc faciẽdũ obligaret̃: qa turpiter acciperet. ff. de cond. ob turp. cau. l. fi. ¶ Decimoquartò. Si verò obligat̃ obligatione naturali tm̃, tenetur ex pmiſſione, & debet illud facere: vt qđ debetur ſeruo: quia quo ad ius ciuile, ſeruus p nihilo reputatur. ff. de reg. iur. l. quod attinet. Vnde ex dictis Inn. in c. qa pleriq;. de immu. eccl. colligitur, q in foro animæ potiꝰ attẽdimꝰ naturalẽ æquitatẽ, q̃ iuris humani ſeu ciuilis ſubtilitatẽ. Vñ nõ obligatur iure ciuili pmittẽs nudis verbis. ff. de pac. l. iuriſgentiũ. §. ſed nulla. & C. co. l. legẽ. Secꝰ in foro cõſciẽtiæ: qa ĩter ſimplicẽ loquelã & iuramẽtũ nõ facit Deus differẽtiã. xxij. q. v. iuramenti. vt ſ. Pactũ. §. iiij. Et hoc Suppl. dicit verum, vbi ius ciuile nõ eſt cõtrariũ naturali: vt exemplũ de ſeruo, vbi licet ius ciuile nõ ponat vinculũ ſuũ inter obligationẽ ſerui & dñi, tñ non obſtat naturali: & ſimiliter vbi obſtat naturali ſine cã. Inſt. de iu. na. gen. & ciu. § ſi naturalia. puta ſi ſtatueret, q aliena tolli poſſent. Vbi verò ciuile obſtat naturali ex cã, præualet ciuile: poſſunt eñ principes ex cã contra ius naturale ſtatuere, vt no. In. in d. c. qa pleriq;. Et ponit exẽplũ in pręſcriptionibus: & hoc, inqt, niſi ius ciuile cõtrarietur ſimul iuri naturali & diuino. Sed ego dico, q cõtra legẽ naturalẽ, cùm illa ſit Dei, nihil põt hõ ſtatuere quantũ ad eius præcepta vel concluſiones: alioqn etiã per cõſuetudinẽ poſſet aboleri: nec pręſcriptio eſt cõtra legẽ naturalẽ illo modo, ſed ſecundũ eã in quantũ eſt particularis determinatio pœnæ negligẽtiũ iura ſua, & cõſeruationis pacis, & idẽ eſt de ſimilibꝰ. de quo vide ſ. Lex. §. iij. par. v. ¶ Decimoquintò. Si verò obligatur obligatione ciuili tm̃, puta p ſcripturã authẽticã, qua cõfitetur ſe recepiſſe qđ nõ recepit, nulla æquitate naturali tenet̃, & in foro cõſciẽtiæ non obligatur, ſm Inn. in d. c. quia pleriq;. Et idẽ, inquit, qñ qs obligatur ex iniuſta ſententia: qa nulla rõne naturali tenetur. Nec his caſibꝰ ius ciuile obſtat naturali, ſed tñ pptet ignorãtiã facti hoc ſtatuit: qa ſi appareat pecuniã nõ eſſe numeratã, vel ſententiã eſſe iniuſtã, puta p cõfeſſionẽ aduerſarij, etiã in foro ciuili nõ cogeret̃, vt ibidẽ no. verũ tñ dubietate facti inſtãte, ſi cogeretur p iudicẽ, parere debet, vt idem dicit. ¶ Decimoſextò. Si verò obligatur naturali iure & ciuili ſimul, tenet̃ omnino facere, & ſi omittit, tenet̃ ad intereſſe parti, ſiue obligetur ex cõuẽtione ſolẽni. ff. de re. di. l. ſi qs ab alio. § ſi. ſiue ex cõtractu reali, puta emptione, vẽditione, locatione, mãdato, ſocietate, commodato. ff. de act. emp. l. j. Vñ ex omiſſione tenetur omnis detinẽs alienã rẽ. ff. de rei ven. l. qui reſtituere. & omnis moroſus in reddenda re aliena, ſi perijt qualitercunq;, ſm Acc. in l. qđ te. ff. de reb. cre. qđ pbat̃ per l. cũ res. ff. de leg. j. qđ limita niſi eodẽ mõ erat peritura quo ad cõſciẽtiã, & qui curã aſſumpſit adminiſtrationis, vel cui cõmiſſa eſt. C. mandati. l. in re mãdata. vbi oẽ cõmiſſũ & neglectũ ĩre, quã qs accepit in curã ſuã, nõ eſt culpa vacuũ. & C. de ne. geſt. l. tutori. Vnde dñi & rectores tenẽtur de dãnis ſubditorũ, nõ ſolũ ſi conſenſerũt, ſed etiã ſi ex eo p negligẽtia veniũt. j. Reſtitutio. iij. §. v. Et idẽ de oĩ gubernatore familiæ, puta marito reſpectu vxoris, prẽ reſpectu filij, & dño reſpectu ſerui; quia ex officio tenet̃ ad eorũ curã, & facit. C. de iud. l. ſancimus. vbi iudex tenetur patri reficere expenſas, ſi omiſit qđ erat ſui officij. ſ. cõdẽnationẽ expẽſarũ. & Inſt. de oblig. quæ ex qua. delict. §. j. vbi dominus domus ſeu habitator tenetur de his quæ cohabitantes deiecerunt, ſi inde aliquem damnificarunt. & idem dicitur. ff. de his qui deiec. vel effud. l. j. Et idẽ de brutis, ſi dominus fuit in culpa, aliàs ſufficit illa

da.e

dare.ff.ſi qua.pau.fe.d.l.j.de iniũ.c.fi.de quo j̃. Reſtitutio. iij.§.iiij.Similiter ſi dominus non fuit in culpa,tenetur dare ſeruum pro noxa,aut reficere damnum:pro filio autem pater in nullo tenetur : ſed filius caſtigabitur. Inſt.de nox. act.§.fi.Erat tamẽ inter prædicta differentia:quia in brutis præſumitur dominus culpoſus,ſi ita conſueuerunt facere, & non probatur adhibuiſſe debitã diligentiã.d.c.fi. Sed in ſeruo & filio non præſumitur culpa domini vel patris,niſi probetur.puta qa ſciuerũt,& nõ prohibuere, cũ poſſent.ff. ad l.Aquil.l.in lege Aquilia. etiam leuiſſima. & l.ſe.& hoc niſi iſti delinquant in loco, vbi cum eis.ſ.domino & patre habitant.auth.vt iud.ſine quo.ſuf.§.eos.coll.ij. Et idem de rectore & officialibus & cõfeſſoribus,ex quorũ culpa non fit reſtitutio.¶Ex his patet,ꝙ nõ prohibẽtes vſuras,vel nõ cõpellentes eas reſtituere cũ poſſint,& ex officio debeant; tenentur, vt etiã dicetur j̃.& ſimiliter qui abſcondunt publicas ſcripturas vel libros communes rationum,maximè ſi ex officio ad hoc tenebantur, vt notarij,& iudices.C.de eden.l.xvj.apud quẽ & ſimiliter argẽtarij.i.campſores , & faciẽtes cõmunes rõnes , quæ omnia ꝓbãtur,ff.de eden.l. argentarij in principio.& §.cũ autem.& j̃.Tabellio.§.viij. ¶ Decimoſeptimò.Aliquãdo autem quis eſt obnoxius reſtitutioni ratione dãnificationis in perſona , vel in bonis, non à propoſito,ſed ex culpa ſua per ſe vel ſuos,aut ſua,& dico circa hoc eſſe triplicẽ actionẽ.¶Prima eſt legis Aquiliæ,qua directè tenet̃ liber hõ dãnificãs ſua culpa:vt aperiendo ciſternam in via publica,vel hmõi:indirectè verò quando ſua culpa aut negligentia nocuit ſeruus ſuus aut animal: vt ſi equũ inſtigauit calcitrare,vel animal ferũ,vt eſt lupus, leo, canis mordax, & hmõi, quæ cõiter nocere tentant, tenebat in publico, non aliter ligat, quin nocere poſſent, vel tenebat in domo, & aliquis ab eo miſſus fuit læſus.Et talis tenetur ad omne damnum ex culpa ſua proueniẽs,ſi eſt recõpenſabile:alioquin ad arbitriũ boni viri. ¶ Secũda dicitur actio de pauperie, qua tenet̃ is,cuius animal ſine culpa læſit : puta ſi equus præter conſuetudinem recalcitrauit,aut bos nõ cornupeta, impegit : & talis tenet̃ dare animal,aut ſatisfacere læſo.¶ Tertia dicitur noxalis, qua tenetur is,cuius ſeruus ſine culpa nocuit : & iſte tenetur vt præcedens ſtatim. Et de his glo. & Doct.in l.j.ff.ſi qua.pau.fe.di.& Inſt.eod. Sed in foro conſcientiæ non tenetus quis in hmõi,niſi de dolo & lata culpa,vt tenẽt Inn. Direct.Ant.de But.Ber. & Nic. de Auſ. vt ſi proiiciens læſiuum perſonæ aut veſtis de domo, non aſpexit , & læſit, quo caſu intelligo Spec.in tit.de iniu.§.ſequitur.aut ſi operator non poſuit ſigna,vel non fecit proclamari, & proiiciens regulam, vel huiuſmodi, læſit.In foro verò contentioſo actione legis Aquiliæ tenetur damnificans de culpa leuiſſima. Vide ſuprà Aduocatus.§.vlt. idem Culpa.§.iiij. De turpiter lucrante,vide j̃.Turpe lucrum,per totum.

RVRSVS DE RESTITVTIONE
tertiò ſpecialiter,& quis ad eam tenetur.

1 *Reſtituere qualiter teneatur qui damnum dedit quo ad animam vel mores.*
2 *Reſtituere qualiter debeat qui damnum intulit in bonis corporis,& quid in fama vel honore.num.3.*
4 *Damnum illatum per animalia qualiter reſarciatur.*
5 *Reſtituere qualiter debeant clerici prælati,& alij in officijs male verſantes.*
6 *Reſtituere qualiter teneantur participantes in furto,damno,rapina,vel alienatione.& num.7.*
8 *Reſtituere qualiter debeant alienorum negotiorum geſtores.*
9 *Reſtituere qualiter debeat malæ fidei poſſeſſor.*
10 *Reſtituere an teneatur qui per fictiones & mendacia læſit.*
11 *Reſtitutio ex contractu quando fiat.*
12 *Reſtituere qualiter teneatur qui impediuit à lucro.*

RESTITVTIO tertiò conſiderari põt qualiter quis teneatur reſtituere quãtum ad quaſdã hominũ differentias ſpecialiter , de quibus s̃.in prin.mentio habita eſt.
1 ¶ Primò autem quæritur , * quid iuris de damnificante quantum ad animã,ſiue quantũ ad mores ? Et dico multa. ¶ Primum. Licèt nullus poſſit ſufficienter eſſe cauſa peccati alterius.xv.q.j.non eſt.quia.ſ.voluntas , in qua peccatum conſiſtit,cogi nõ poteſt:tñ poteſt quis eſſe eius occaſio dicto vel facto aut exemplo, quod qui facit,tenetur ad reſtitutionẽ,ſecundùm Arch.& Sum.Ang.ac Ro.& Suppl. poſt Sco.reducendo eum ad bonos mores verbis,exẽplis, orationibus,& bonis operibus,& omni modo quo poteſt: multò magis quàm damnificans in rebus vel corpore.vj. q.j.ſunt plurimi:quia qui occaſionem damni dat,damnum dediſſe videtur , ſecundùm reg.iur.in vj.Sed mihi videtur ꝙ licet talis magis peccet quàm damnificans in rebus vel corpore, tamen prædicta dicantur impropriè : cùm reſtitutio ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ,ſecundùm S.Th.ij.ij. q.lxij.& quòd ad talia eſt quidem obligatio cõis ex charitate fraternæ correctionis , non autem ex iure reſtitutionis, quando quis ſcienter & ſine reſpectu humano ad aliũ vult eſſe in pecccato ; qa obligatio reſtitutionis ceſſat,vbi læſus remittit liberè,vt j̃ dicetur,vt eſt in propoſito.Vnde S.Th.qui diminutus non videtur fuiſſe,de hoc nihil dicit, ſunt tamen vera prædicta , vbi aliquis ſtaret in peccato ex aliquo errore vel humano reſpectu, puta timore,complacentia, & huiuſmodi.Vnde Rich.in iiij.diſt.xv.dicit quòd damnificans aliquem in anima vel corpore ex fraudulento conſilio,tenetur, & ſimiliter qui ex conſilio malo dato per ignorantiam diligentia nõ adhibita, quia negligentia craſſa prope dolum eſt. ¶ Secundum.Retrahens aliquem à meliori bono,puta religione,ſecundùm Arch.tenetur eũ reducere ad aliud : ſed hoc verum eſt vbi hoc agitur cum præiudicio tertij:aliter non rõne dicta in priori particula. Quantum autem ad id quod de religione dicitur, ſecundum Scot.in quarto,ſi is,qui retrahitur, erat religioni profeſſione obligatus,tenetur retrahẽs reducere illũ:vel, ſi nõ põt,tenetur ipſe intrare,ſi ſit idoneus religioni:ſi verò erat diſpoſitus intrare,ſi hoc fecit ſine fraude & mẽdacio,conſulẽs,ſuæ propriæ vtilitati, adde vel volẽtis intrare,nõ tenet̃,ſi verò id fecit animo nocẽdi religioni, tenet̃ religioni,nõ ad æquiualẽs,ſed ad aliqualẽ inductionẽ alterius æquiualẽtis:qa intereſt inter habere & ꝓpè habere.& concor.Ric.vbi s̃. dicens hoc caſu iſtũ teneri religioni ad intereſſe arbitrio boni viri:& ita tenent Sũ.Ro.& Sum Ang. excepto, ꝙ ſine authoritate & ratione addit , ꝙ retrahens profeſſum non tenetur ipſe intrare, ſi illum reducere non põt : ſed ſufficit,ꝙ pro poſſe alio modo ſatisfaciat.Sed retrahẽti profeſſum,ꝙ teneatur illum,vel alium,vel ſeipſum religioni reſtituere,eſt opinio nõ ſolùm Rich.& Scoti,& Sum.Roſ.ſed etiam Arch.& Pet.de Palu.& S.Tho.vt patebit , & ratione patet : quia vbi poteſt quis reſtituere rem ſublatã vel ęquiualentem,non liberatur niſi id faciat:quia hoc iuſtitiæ æqualitas requirit , de retrahente verò eũ qui propè erat vt intraret, tenet Arch.poſt Petrum de Palude, ꝙ eodẽ modo tenetur vt prior:& hoc etiã habent concedere Sum.Ang. & Ro.volentis ꝙ teneat̃ qui aliquẽ impediuit à conſequutione alicuius nondum habiti , non obſtante ꝙ non tenetur ad æquiualens : quia vbi non poteſt reddi pars ſine toto,tenetur quis ad totũ fauore iuſtitiæ & religionis.arg.l.quęrit̃.ff.de ſtatu hom.vbi in indiuiſibilibus natura potentioris ſolet ad ſe trahere minus potens. Vñ & magiſter Ray. poſtea magiſter ordinis prædicatorũ hac ratione intrauit.Diſtinguo tñ cum Arc.qui ſi hoc fecit gratia ſuæ propriæ vtilitatis ſine fraude , non tenetur , & multò minus ſi intendebat conſulere animę illius:puta, qa volebat intrare religionem vbi malè viuitur,arg.c. de occidendis.xxiij.q.v.aliàs tenet̃.¶ Tertium.Si quis ſubtrahat doctori ſcholarem intrantem,vel intrare volentem, eodẽ modo diſtinguo,vt s̃.ſtatim.¶ Quartum. Sacerdos abſoluens aliquem à peccato,vbi nõ potuit, ſecundùm Verucc. reſtituere nõ tenet̃:ſed tñ tenet̃ ei notificare,ꝙ eũ abſoluere nõ potuit. Sed intellige niſi ex hoc præiudicaretur tertio, cui fortè peccator reſtituere tenebatur , & hoc ſi fecit ſciẽter,vel ex ignorantia craſſa. Vide s̃.Cõfeſſor. iiij. §.v. vtrũ aũt is,q̃ virginem ſeduxit,ad aliq̃d teneatur, vide s̃. Luxuria.§.v.¶ Quintum.Qui aliquẽ lædunt malo exẽplo, vt prælati per pompas & laſciuias, & mulieres per ornatũ ſuperfluum,& hmõi,manifeſtè peccantes,ſecundùm Alex. nõ tenẽtur pp hoc ad publicam pœnitentiam , ſed ad bonum exemplum publicum.
2 ¶ Secundò*quæritur , q̃d iuris de lędente in bonis corporis?Et dico multa. ¶Primũ.Si q̃s aliquem aggreſſus occiderit,aut vulnerauerit iniuſtè:licet Sum.Ang.& Roſ.ex Scoto multa dicant , & multipliciter diſtinguant:tamẽ quia generalis regula dari nõ põt Supp. poſt Vide.melius dicit breuiter,ꝙ in his,in quibus dãnum reſtitui nõ põt in ſe,vel in æquiualẽti, recompenſatio fiet arbitrio boni viri.Et concor.Pe.& S.T.in iiij.& ij.ij.q.lxij. ar. ij. ad primum.in quo tñ arbitrio conſiderabitur , ꝙ in omni caſu tenet̃ placare læſum quantum põt,& ſi fuit homicidium,aut læſio incurabilis, vt mutilatio,& hmõi , habebit rõ de expẽſis in medicos,& de intereſſe, ſm Spec.& de omni lucro ceſſante in præſenti,& in poſterum.Si verò fuit curabilis,habebitur ratio expenſarum,& præſentis lucri.ſ. ceſſantis tempore infirmitatis. Quod autem dicit Sum.Ang.poſt Sco.ꝙ homicida tenetur totam vitam ſuam contra infideles,vel hæreticos expendere in ſatisfactionẽ occiſi,eſt irrationabile:qa per hoc non ſatisfit læſo. Similiter eadem ratione poſt eundem dicit Sum. Roſ. ꝙ ſatisfacit per talionem impoſitam à iudice.¶ Secundùm. Si tñ prædicta accidiſſent in defenſionem pp neceſſitatem ineuitabilem,ſm doct.in clem.ſi furioſus.de homi.nullã pœnam incurrit,niſi cauſam dederit aggreſſuræ , vt quia noctu viſitabat domicellas, quo caſu tenetur ad arbitriũ boni viri.de quo s̃.Homicidium. p totum. ſi verò neceſſitas erat euitabilis,vt qa ſine periculo fugere poterat , non tenetur ad tãtũ,ſed ad minus arbitrio boni viri, conſiderato an ipſe percuſſor cauſam dederit aggreſſuræ.¶ Tertiũ. Cùm in crimine læſæ maieſtatis ex ſola ſcientia q̃s teneat̃ , niſi reuelauerit.C.ad l.Iul.maie.l.quiſquis. ſi quis puniat eum, qui ideo non reuelat:qa probare nõ poteſt, ſm Io. de Pla. Inſtit.de pub iudi.eſt homicida reſtitutioni obnoxius, qa ex ſcientia hic tenetur quis,ſi eſt probabilis, per l. qui accuſare.C.de eden.quia nemo tenetur ſubiicere ſe tormentis, quæ hoc caſu indigent delatoribus.l.iij.C.ad l.Iul. ma. nec carceri.C.de accuſ.l.ſi qa nulla eſt culpa , in diſcrimine vitæ ſe non ponere.Et idem dicit tenuiſſe Bal.in quodã ſuo conſilio:qui dicit officiales occidẽtes homines pp nõ reuelare ſecretum non probabile,ſunt homicidæ,& cõſequẽter dictæ reſtitutioni obnoxij , & idem ſi ſine indiciis ponunt ad torturam,& inde ex confeſſione ſua aliquẽ ſuſpendunt.de quo s̃.Confeſſio iudicialis.§.v.ad fi.¶ Quartum.Domini mutilantes pp venationem leporũ, vł hmõi contra ſuam voluntatem factã,dicit Aſten. ꝙ ſi hoc faciũt amore hmõi animalium,aut libidine vindictæ , aut venationis,mortaliter peccant,ſi pp vnicum actum hoc faciũt, cum non debeant procedere ita ſeuerè , niſi contra cõſuetos ad talia, & ſi eſſet cõſuetudo loci, ꝙ pro vno actu talia infligantur,credo ꝙ ſit iniqua,& obſeruãs illam mortaliter peccat.
3 ¶ Tertiò*quærit̃, quid de lædente in fama , & honore? Et dico vt s̃.Detractio §.iiij.Et addo, ꝙ ex licita negatione rei facta in iudicio , vt ſi neget crimen falſum aut verum,ſed occultum & improbabile, vel hmõi , ſi ſequat̃ indirectè infamia accuſatori,qui de mendacio pernicioſo, aut calumnia inde notatur , non tenetur retractare , ſm Sco.is qui negauit , ſed tenetur famam reſtituere per verba ſobria,puta dicendo , ꝙ fortè habuit intẽtionem bonã, & hmõi.Sed ego dico, ꝙ in nullo tenetur : qa iniuſtè non læſit:ſed accuſator imputet ſuæ malitiæ ſi ſcienter, vel ſuę ſtultitiæ ſi errans imprudenter ſic ꝓceſſit cũ periculo alterius.
4 ¶ Quartò*quæritur,q̃d de damnificantibus per bru a? Et dico multa.¶Primum.Ex dictis s̃.Reſtitutio.ij.§. 6. videntur poſſe decidi ferè oẽs caſus pertinentes ad iſtã quęſtionem p iſtã regulam,ꝙ ſi dñs bruti fuit in culpa , tenet̃ de damno:ſi non fuit,tenetur damnum reficere , vel dare brutum ꝙ nocuit.Læſus aũt à bruto põt illud capere,& tenere,donec ſciat q̃s ſit dñs , contra quem agat:nõ autẽ põt illud tenere loco pignoris,donec ſit ei ſatisfactum,ſecũdũ Spec.in tit.de iniu.¶ Secundum.Si bos cornupeta non cuſtoditus diligenter occiderit bouem vicini,ſm Mo. tenet̃ dñs de alio boue viuo æquiualenti, & habebit mortuum. de iniu.ſi bos.& Exodi xxj.ꝙ limita quando dominus fuit in culpa,ſciendo cornupetam eſſe, quod præſumitur intra tres dies ſcire, dicente text. quòd ſi cornupeta erat ab heri, & nudiuſtertius.qñ verò ignorauit,puta,quia conſueuit eſſe domeſticus,ſm Hoſt.& Gof.non tenetur ex edicto legis Aquiliæ,ſed legis,ſi qua.pau.fec.diſt.l.j.in ſua libertate erit dare ſuum bouem, vel emendare damnum. Limita ẽt ſecundùm gloſſ. in c. ſi bos. qñ bos occiſor eſt aggreſſus occiſum : ſed ſi ecõtrario occiſus eſt aggreſſus cornupetã occiſorẽ,non tenet̃.ff.ſi qua.pau.fe.di.l.j. & idem cũ dubiũ eſt quis bos primò eſt aggreſſus.ff.ad l.Aquil.l.ſciam.§. cũ ſtramenta.¶ Tertium.Qui tenẽt columbarias , ſm Pet. de Pal.tenentur de damno.ꝙ Sum. Ang. & Roſ. limitant qñ non debitè paſcunt : ſed ſiue paſcant,ſiue non paſcant , ſi damnum inferãt,tenetur dñs actione l.Aquiliæ, de qua s̃. Reſtitutio.ij.ad fi.ſi eſt in culpa,vel de pauperie,ſi non eſt in culpa:vt quia ſufficienter paſcit , ne fame cogant̃ effodere ſemina:vł hẽt in gyro fundum,ex quo ſufficienter vt plurimum paſcunt̃. Et hoc niſi fiat recompenſatio dãnorum,puta,qa conuicinus, ẽt ipſe ſimiliter tenet , vel ẽt niſi damnum ſit q̃d modicum:ꝙ ſemp præſumendum eſt, niſi de contrario conſtet:qa vermes & mala ſemina cõſumũt, & ſtercorizãt terras longo tpe,& exiguo nocent. Imò refert Aſten.pp prædicta quoſdã tenere, ꝙ tñ proſunt quãtũ nocent. Et ideò licitè in agro,etiam exiguo dñs eas tenet, modò ſit paratus emendare notabilia damna ſi cõſtiterit. ¶ Quartum. Venatores tenentur ſm Aſten.de cõculcatione ſegetum,& occiſione anſerum , & gallinarũ à canibus, & hmõi,& mortale,ſi æſtimationem damni non reddant, niſi ratione modicitatis ꝓbabiliter credant̃ læſi non curare.
5 ¶ Quintò*quęrit̃,de clericis maximè prælatis,dominis & officialibus, quomodo ad reſtitutionem teneantur ? Et dico multa.¶ Primum.Prælatus , & alij habentes adminiſtrationẽ eccleſiaſticã,ſi malè adminiſtrant , tenentur eccleſiam ſeruare indemnem, & hoc ſiue expendant in me-

lioratiónem patrimonij, ſiue pp nimiam diligentiam propriorum negotiorum negligant procurare eccleſiaſtica, ſiue donent turpibus pſonis. de quo dic, vt ſ. Clericus. iiij. §. xxj. Imò vr teneri prælatus de culpa, ſeu negligentia ꝓcuratoris ſeu vicarij. arg. c. ea quæ. de offi. ord. Et ſi beneficium conferat indigno, ſm Card. in cl. j. de ætat. & qual. vltra mortale tenet ad reſtitutionē totius intereſſe eccleſię læſæ ad inſtar magiſtratus, ſm Pet. de Anch. qui minus idoneo tutelam pupilli cõmiſit. ff. de magi. conue. p totum. Vide ēt ſ. Clericus. iiij. Et aduerte ex Arch. ij. part. tit. ij. c. v. poſt Rayn. & Veruec. & beatum Th. ij. ij. q. lxij. & in quo lib. 6. arg. xij. ꝙ clericus adminiſtrat quatuor genera bonorum. ſ. quædam ſua propria i. patrimonialia & induſtrialia, & quædam eccleſiaſtica ad menſam ſuā ſeu vſum ſpecialiter deputata ab aliis diſtincta: & de his duobus nunquam tenetur reſtituere, ēt ſi exponeret in luxuriam, licet peccet: & quædam eccleſiaſtica deputata ſpecialiter pauperibus, vel capitulo, vel cultui diuino, diſtincta à deputatis menſæ ſuæ: & de iſtis ſemper tenetur reſtituere, etiā ſi darentur in eleemoſynam, niſi det his, quibus ſunt deputata: & idem deputatis pauperibus principaliter, ſed miniſtris eccleſiæ ſecundariò, vt bona hoſpitalium: & quædam eccleſiaſtica cõia mēſæ ſuæ, & aliis clericis, vel pauperib⁹, & hmõi: & de iſtis tenet, ſi det turpibus perſonis, vel cõſumat voluptuosè eo modo, quo vbi ſ. dictum eſt. ¶ Secundum. Qui ex officio aſſumpto alios defendere tenentur, ſatisfacere tenent de damnis veniētibus, ſi ex notabili negligentia eos non defendant, vt dñi, qui ob hoc habēt reditus, capitanei & ſtipendiarij ſalariati: medici corporum, & animarū, vt confeſſores ignari vltro ſe ad illud officiū offerentes: notarij, quorum negligentia cauſæ, & iura perduntur: iudices & aſſeſſores ex ignorantia, vel negligentia ſtudēdi iniuſtè iudicantes: aduocati & procuratores, nautæ, architectores, & oēs hmõi, quos notabilis negligentia, vel ignorantia, ſeu ſcientiæ, vel artis non excuſat, arg. c. ſi culpa, de iniu. ſ. Reſtitutio. ij. §. xvj. ꝙ tñ in omnibus intellige, quantum ad culpam leuem de his, qui ſe locant pro tali officio. ſecus ſi ſe ad prædicta non locant, nec profitēt ſe peritos, ſed vocantur & operantur ex pietate, vel ſpondent ſe facturos quod poterunt: quia non tenentur niſi de dolo & lata culpa: & ei, qui tales eligit, imputetur. Ad prædicta facit tex. ſingularis cū gl. in c. adminiſtratores. xxiij. q. v. vbi officiales, & alij adminiſtratores, qui negligunt iuſtitiam facere, & defendere oppreſſos, eccleſiaſticos, viduas, & pupillos, ſunt ipſo iure excommunicati poſt trinā monitionem: nec poſſunt abſolui, niſi prius de damno ſatisfaciant. Vide etiam ſ. Culpa. §. iiij. ¶ Tertium. Ciues deputati ad imponendas collectas quomodò reſtituere teneantur, vide ſ. Gabella. iiij. §. v. par. iij. ¶ Quartum. Qui vendidit publica officia & dignitates, ſm Sum. Roſ. tenet reſtituere quod accepit, non danti, ſed pauperibus: cū gratis ea committere debuerit. & ſecundùm Mo. tenetur ad intereſſe his, qui per huiuſmodi præpoſitos fuerunt expoliati: & aliter ementes debent grauiter puniri edicto l. Iuliæ. de ambitu. vel l. vnicæ. ff. ad l. Iuliam ambi. & Inſt. de publ. iudi. §. ſunt prætereà. ſ. in centum aureis: & ſunt infames. Sed S. Thom. ad duciſſam Brabantiæ dicit, ꝙ cum in officiis temporalibus non committatur, niſi tēporalis poteſtas, vendi pñt, modò vendantur viris, qui præſumantur vtiles ad eam exercendam: & non tanto pretio, quin illud recuperare poſſit ſine grauamine ſubditorū: licèt talis vēditio non expediat, vt ibi probat. Et hoc tene: quia iura in contrarium allegata intelliguntur, qñ datur aliquid occultè, vt ſ. Dignitas. § iiij. & ita contra Ro. tenet Sum. Angel. ¶ Quintum. Dñi temporales, qui ſuis officialibus malè vtuntur, & eos negligunt corrigere, vel officio priuare, cū malè agant in officiis, tenent de omni damno inde ſequēte prętextu talis officij. de quo ſ. Dñs. §. vij. & ſ. Reſtitutio. ij. §. xvj. quaſi ad fi. ¶ Sextum. Officialis negligens punire criminoſos, ſm Io. de Pla. in l. præcipit. C. de canoni lar. tit. li. x. puniri dēt eadem pœna qua criminoſus, qa iudex q repertum facinus non vindicat, tegere vt conſcius criminoſa feſtinat: nam eſt qdam tacitus conſenſus. l. placet. C. de exc. mu. li. x. ¶ Septimum. Cuſtodes & vigiles ciuitatum non accuſantes, quos inueniunt eūtes poſt ſonū campanę, licet peccēt mortaliter, & ſint piuri, ſi accuſare iurauerunt, non tñ tenētur ſoluere pœnam, q̃ ſoluiſſent illi, ſi fuiſſent accuſati, ſm S. Ber. qa illi nondum fuerāt accuſati: ſi tñ ab eis aliquod munus acceperūt, tenēturpauperibus erogare. ſi vidiſſent tales alicui damnum inferre, & nõ reuelaſſent, tenētur reſarcire damnificatis: & ideo à cõitate ſunt ſalariati, ſicut & cuſtodes vinearum & poſſeſſionū. ¶ Octauū. Officiales, & aduocati, q ſequētes doctrinam Spe. in tit. de aduo. §. cõſequēter. §. ſequit. & §. vtriuſq;. vbi deſcribit cautelas, quas dñt habere aduocati, tam actoris q̃ rei, q tenet parti de omni damno, & intereſſe, ꝙ paſſa eſt pp eorū verſutias, & cauillationes, ſi cā eſt iniuſta: ſi verò eſt iuſta, vide ſ. Aduocatus. §. fi. ¶ Nonum. Si theſaurarius cõitatis, vl dñi pecuniam collatā temporibus opportunis miniſtret, qbus debet, & interim vtatur ēa negotiādo, & cambiēdo aurum ad monetā vel ecõtrario, vel tradēdo ad vſuram: ſi nec dominus lædat, nec illi, qbus eam ſtaturis temporibus debet, lucrum, ꝙ inde cõſequit, ſuum facit, ſm Arch. ratione induſtriæ: & pręcipuè cū eius amiſſio ſtat ſuo periculo: nec propriè eſt ibi depoſitū: qa cõſiſtit in numero & põdere, & nõ eſt obſignata. Si aūt ſtaret eius amiſſio periculo cõitatis, aut dñi, lucrum eſſet cõitatis aut dñi: deducta tñ mercede laboris eius. Similiter ſi prædicti læduntur, tenet eis. Similiter ſi fœneratur, peccat ipſe & permittentes, ad quos ſpectat, cum ſint participes peccati, & tenētur ad reſtitutionem partis, ſi q̃ acceperunt. ¶ Decimum. Camerarius cõitatis, ſiue depoſitarius cõitatis, q in diuerſis officiis dādo, vel accipiēdo pecunias, aliquid exigit ex cõſuetudine diu ſeruata, ſm Archiepiſcopū reſtituere tenet, ſi eſt ſufficienter ſalariatus, & cõſuetudo eſt corruptela ex immenſa veniens cupiditate, aliàs excuſatur: & cõſuetudo rõnabilis eſt, cum ſeruiat aliis pſonis, & nemo cogatur de ſuo præſtare beneficium. ¶ Vndecimum. Qui aliquid adipiſcūt ex interceſſione ꝓ accuſatis, vel incarceratis apud prātem facta, tenētur reſtituere danti, ſm S. Bernardū, ſi erāt officiales ſalariati. & illi erāt innocentes: ſi verò ipſi nõ erāt officiales ſalariati, merētur, ſi ēt illi nõ erāt innocētes, ſed cõdēnandi, tenētur illud erogare pauperibus: qa iniuſtè fuit datum & acceptum. eſt enim regulare, ꝙ vbi ex vtraque parte eſt turpitudo, lucrum eſt pauperibus erogandū, vt ſ. Reſtitutio. ij. §. ij. ¶ Duodecimum. Dñs, q nihil hēt niſi extortū à ſe, vl à ſuis anteceſſoribus, ſm Mon. remediū hēt: vt remittat ſuis ſubditis aliquam ſeruitutem perpetuam, vl det aliquam immunitatem, vel faciat hoſpitale, aut aliam eleemoſynā de cõſenſu creditorum. & concor Dir. Quomodò aūt teneantur, qui aſſumunt aliqua officia, cum ſint ignorantes & inde proximum lædūt, vt notarij. iudices, &
6 ſimiles, vide ſ. Culpa. ¶ Sextò* quærit, quid iuris de participātibus in cauſando damnum per furtum, vel rapinam, & alios modos damnificandi? Et dico multa. Primum. In furto, rapina, vel qualibet iniuſta damnificatione cauſanda

participat aliquis nouem modis, ita ꝙ reſtituere tenet: qui modi continētur his verſibus, quos ponit S. Th. ij. ij. q. lxij. Verue. & Alb. & cõiter alij: Iuſſio, conſilium, cõſenſus, palpo, recurſus, Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtās. i. partem hēt in cā furti vel damni, qui iubet, vel cõſulit, vel cõſentit, vel laudat, vel receptat, vel cooperatur, vel tacet, cùm videt damnum inferri, vel non prohibet, vel nõ manifeſtat rem ſublatam. His Sum. Ang. addit decimum p cooperationem, ſed iſte eſt q exprimit in verbo, cõſenſus intellectū autem verſuū vide parti. ſequenti ſm prędictos. ¶ Secundùm. *Igitur primò* qui iuſſit tenetur in ſolidum & *principaliter*, ēt ſi nihil inde habuit. arg. c. Iulianus. xj. q. iij. Intellige ſi ex iuſſione ſequuta eſt ablatio, vel probabiliter creditur ſubſecuta, ſm cõmuniter doct. & idem in ſequētibus, qui cõſequenter innuūt, ꝙ vbi eſt ſolum dubium, nõ eſt obligatio: quia cæteris paribus potior eſt conditio poſſidentis. l. ſi ob turpem. ff. de cond. ob tur. cau. & idē ſi cõminatus eſt, & ſimiliter ſi nomine ſuo factam ratā habuit, ſm Pet. de Pa. xj. q. iij. ſi cõſentit. cum duobus c. ſeq. & de reſt. ſpo. cum ad ſedem. & idem Mo. limitans hoc verū qñ ex ratihabitione impedit reſtitutio. Sed credo verū indiſtinctè, *ſicut & in mādato*, cui ratihabitio cooperat p reg. ratihabitio in 6. Et ſimiliter ſecūdò tenet inſolidum, q cõſuluit, ſi ex hoc ſequutum eſt damnum, nõ aliter. Et hoc ꝙ hîc dr de conſilio rapinæ, ſm Arch. locum habet etiam in conſilio de collectis imponendis clericis ſine licētia Papę, de ſen. exc. nouerit. & in conſilio vſurarum, ſm Per. d Per. & in conſilio malo aduocati, etiam ex ignorantia, ſecūdū eundem: & ſm Rich. in conſilio non reſtituendi aliena. & ſecundùm Duran. in conſilio condendi iniqua ſtatuta: & in quocunq; cõſilio damnificandi proximum ſcienter vel ex *ignorātia* craſſa, ſine quo talia non fierēt, ſm Arc. poſt Richar. ar. de ſen. exc. nuper. in gl. Quidam tñ volūt, ꝙ iſta diſtinctio, ſi aliàs erat facturus vel nõ, locū nõ habeat niſi in cõſilio dato in maleficiis, nõ in cõtractibus. de quo vide Pa. in c. nuper. de ſen. exc. & ſ. Conſiliū. §. 7. Et ſimiliter tenetur in ſolidum conſentiens cõſenſu cooperationis, ſine quo factum non fuiſſet, aliàs ſm Richardum conſentiens peccat mortaliter: ſed reſtituere non tenetur. Et hoc ſm Rayn. extenditur ad exhortationem, intellige etiam per turbas, ſm Hoſt. & Imo. & ſequelam ſcienter factam, ſine qua factum non fuiſſet: & gñaliter ad faciētem inſtrumēta, & dantē ſigna vel opē, ſine qua nõ, pro furto vel dāno: qa oēs tenentur furti. Inſt. de oblig. quæ ex qua. de. na. §. interdū. & ff. eo. l. is qui ope. & ff. de ſica. l. nihil. Ex quo colligit, ꝙ ſi plures ſimul lædunt, tñ vnus ſine alio vel plures ſine iſto læſiſſent, iſte tenetur ſolum pro rata. i. portione ſua, ſi diſtingui non põt quod iſte intulit ab eo quod reliq intulerunt: ſm Ray. & gl. eius. & Vl. & Inn. & Hoſt. habita tamen ſecundum eos hac æſtimatione, vt magis ſtrenuus, & magis hoſtibus timorem incutiens in plus teneatur. ſ. arbitrio boni viri. & ſi omnes ſunt pares, vide j. parti. iiij. Qui etiam addunt, ꝙ hi qui raptores, adde vel læſores ſequuntur ad prædam, ſi credant eos ex hoc, & non aliàs facturos. tenētur in ſolidum, ſi verò credūt non ex hoc facturos, ſed ſolùm plus facturos, tenent ſolùm de illo pluri, ſm Inn. & Hoſt. Si verò non plus fecerunt q̃ aliàs erant facturi, ſecundùm prædictos tenentur tantum de his quæ habuerunt, & de damno à ſe vel ab his qui ſunt de familia ſua illata directè vel occaſionaliter. de ſen. & re iu. cū L. & A. de æta. & qual. tuam. de ſen. excom. inter alia. xj. q. iij. qñ multos. Vnde in hoc diſtat auxilium à cõſilio: vt j. part. 4. Et ſi prædicti nihil habuerunt vel nocuerunt, nõ tenētur in aliquo, ſm prædictos: ſed tamen caueant ſuæ conſcientiæ: qa ſi parati erant defendere læſores, & hi ſine eorum præſentia non iuiſſent, aut non tm̃ rapuiſſent, vel læſi pp eorum præſentia non audebant ſe defendere, qui ſe aliàs defendiſſent, tenentur ſm Hoſt. & Innoc. etiam ſi iuiſſent vt eos retraherent à rapina, tenentur in ſolidum, vl de illo pluri, imò ſm eos, & Dir. ēt ſi iuiſſent animo pacificandi, niſi hoc aduerſariis ſignificaſſent. Et quartò tenetur in ſolidum palpo. i. adulator, laudans raptorem vel læſorem ſi inde ſequutum eſt damnum, aliàs nõ, niſi inquātū læſit. Et idem per oīa dic ſm Pet. de Pal. de detractore, ſm Arch. de irriſore, ſi ſunt cauſa læſionis, ſine qua non. Et ſimiliter quintò tenetur in ſolidum, qui recurſum præbet receptādo fures aut læſores, vel res furatas, ſi aliàs lęſio nõ fuiſſet facta, aut poſtquam facta eſt. Et ex hoc impeditur reſtitutio, ſm Petr. de Pal. Sed pro hoc aduerte, ꝙ receptans ſciēter furem, aut rem furtiuam, tenetur furti. C. de fur. l. eos. & ibi Bal. nõ tamen punitur quaſi fur, ſed quaſi operam præſtās furto. Et ita intellige Bart. in l. furtū. ff. de furt. ſed quo ad reſtitutionem ſecūdum Inno. & Hoſ. in c. ſicut dignum, tenetur de omni damno, cuius receptatio furis fuit cā ſine qua nõ. quò ad receptationem verò rerum tenet, ſi ex hoc res ſublata non eſt habita à vero dño. d. l. eos. ar. l. qui vas. §. ij. ff. de fur. & hoc ſi fecit ſcienter. l. qui naufragium. ff. de incē. rui. & nau. §. nõ tm̃. ſecus ſi ignoranter, vel vt redderet domino, quia non tenetur: vt in d. §. nõ tātum. Et ſecūdùm Mod. ſi iam receptauit, tenetur reſtituere dño, niſi inde periculum emineat latroni, vel alteri perſonæ. Et ſextò tenet participans, qui participat in crimine, tenetur eo mõ quo dictum eſt. Si verò ſolùm participat in re ſublata, ſi qdem comedendo, vide j. §. 7. ſi emendo, vide j. §. ſeq. ſi alio mõ, tenetur reſtituere inquantum participauit, & hnc niſi res furata tranſiuiſſet in dominium furis, puta quia eſt pecunia, & miſta cum alia, vel granum, aut vinū taliter cū alio miſtum, vt diſcerni nõ poſſit, quo caſu trāſit in dominium furis. l. ſi alieni numi. de ſolutio. & l. nam & fur. ff. ſi cer. pe. & l. ſi frumentum. ff. de rei vend. & recipiēs nõ tenet reſtituere, nec peccat ſi fur eſt ſoluēdo, aliàs ſic, niſi ignorāter & bona fide cõſumpſiſſet, nec factus eſſet locupletior, quia nõ tenetur. ſecus ſi extant, vel ſit factus locupletior, quia poſtquā ſcit, tenetur, vt ſ. Fructus. §. j. & ij. Et ſeptimò mutus. i. qui videt furtum fieri, & dolosè tacet, cum poſſet impedire, quæ tñ reſtituere nõ tenet, niſi ex officio obuiare tenebat. Et octauò nõ obſtās, id eſt, qui obſiſtere poteſt, & nõ obſtat, de quo ſicut de muto dicendum eſt ꝙ nõ tenetur reſtituere, niſi obligetur ex officio, vt principes & rectores, q ex officio tenentur conſeruare iuſtitiā: cū reditus eorum ſint ſtipēdia ad hoc inſtituta, aliàs tenentur de omni damno. ꝙ Sco. limitat, niſi obuiādo immineret periculum Reipublicæ vel ꝓpriæ perſonæ, adde vel rerū, quia ſicut ſe, ita & ſua plus licet diligere quàm aliena. Et nonò manifeſtās. ſ. rem ſublatam, qui ſimiliter nõ tenet, niſi ex officio teneatur, vt ſ. qui tenetur in iudicio & extra, & iura quę volūt priuatū teneri, non loquunt de reſtitutione ſed de peccato, qñ dolosè tacet, vt in c. q cùm fure. extra, de fur. Si tñ produceretur in teſtem, & interrogaretur ſecūdùm ordinem iuris, non manifeſtādo teneret de reſtitutione, qa tūc ex officio teneatur manifeſtare. Et ita Archid. voluit poſt Scō. in iiij. diſt. xv. & ita eſt, quia qui in iudicio requiſitus non vult fateri veritatem, q̃ ſcit, ſecundùm Bal. ī l. presbyteri. C. de epi. & cleri. efficit teſtis falſus, & tenetur ad reſtitutionem in ſolidum. Et facit quod not. Pan. in c. q cū fur. de fur. Bar. in l. ciuile eſt. C. eod. Quod limita, niſi

ſciret in confeſſione.de exceſ.præl.dilectus. Limitat etiam Archid.& Scot.niſi inde immineret ſibi periculũ ſtatus vel perſonæ:adde aut rerũ,quia non teneretur de reſtitutione, etſi de peccato,arg.xj.q.iij.c.quiſquis. & de furt.c.qui cum fure.Vtrũ autẽ teneatur qs relaxare furẽ,dic ꝙ non,ad inſtantiã partis,ſm Inno.in d.c.qui cũ fure.& Bart.& Ang.& Rapha.in d.l ciuile eſt.& hoc tam de iure ciuili,q̃ canonico:ſecus ſi quis in iudicio iuridicè requiratur, qđ ſecũdùm Hoſt.limitat,niſi furi immineat periculũ mortis: quod & Sum.Ang.ſequitur.Sed non oportet ſic limitare,quia ſi teſtis ſit laicus,tenetur,per dicta ſ̄.Accuſatio.& j̄.dicenda in verbo,Teſtis. Si verò ſit clericus, nullus eũ poteſt iuridicè requirere cum periculo ſanguinis citra Papã. ¶ Tertium. Pro maiori tñ notitia ſciendum eſt, ꝙ Archid.facit regulã circa quinq; primos modos,ꝙ quilibet tenetur in ſolidum, id eſt,in totũ, ſi aliàs id actum non fuiſſet,etiam ſi nihil de rapina veniſſet ad eum, aut per ſe nihil damni intuliſſet. Si autem aliàs actũ fuiſſet,ſed non tantũ,quilibet ad illud plus tenetur in ſolidum: ſi autẽ actum fuiſſet, & nihil plus actũ eſt per opus prædictorũ,in nullo tenetur,niſi quantum ad eos de rapina peruenit:& in hoc cõueniunt omnes docto. & Summiſtę.Quantum etiã ad tres vltimos facit regulam, ꝙ in quolibet illorũ officialis cùm ex ſuo officio teneatur ad obuiandũ, tenetur in ſolidum, etiã ſi nihil ad eum peruenit:ſi verò nõ ſit officialis, quamuis peccet,non tenetur ad ſatisfactionẽ:intellige ẽt ſi doloſè hoc faciat. Et in hoc conueniũt omnes doct.præter vnũ, ſcilicet Richar.& omnes Summiſtæ præter vnũ, ſcilicet Sum.Ang. qui poſt Richard.ſingulariter contra Roſel.& Suppl.& Sco.& omnes, tenet, ꝙ tenetur ad reſtitutionẽ, qui doloſè non prohibet cùm poſſit:ſecus ſi ex negligẽtia vel timore aliquo.Sed eſt irrationabile tenere contra omnes Doct.fundatos in bona ratione.ſ.quia ad reſtitutionẽ nullus tenetur,niſi qui abſtulit, vel fuit cauſa ablationis rei alienæ:quia qui non fuit cã inæqualitatis rerum,nõ tenetur cauſare æqualitatem. Nec obſt.c.quã te.de ſent.excom. qđ fortè mouit iſtos: vbi qui nõ defendit clericum,cùm poſſit, eſt excõmunicatus:quia hoc eſt ſpeciale ibi propter fauorẽ ordinis clericalis,& voluntatem pontificis, quæ in obligatione reſtitutionis nihil operatur:quanquã gl.ibi hoc intelligat de his qui defendere tenentur ex officio. ¶ Quartũ. Quando multi raptores, adde vel læſores, ſunt quaſi pares:qa non habẽt ducẽ, nec vnus magis inducit aliquẽ q̃ econtrario,ſm Mon. ſi vadũt ſimul quaſi vnus exercitus,quilibet tenetur inſolidum, qñ vnus ſine alio nõ auderet ire,vel nõ poſſet inferre damnũ: quia in tali caſu qlibet alios iuuat,& facit fortiores, & oẽs ſunt cooperatores: ſi verò non iuerunt ſimul,ſed quilibet per ſe faciebat damnũ: quilibet tenetur pro eo quod fecit. Vel dato ꝙ iuiſſent ſimul, recurrendũ eſt ad regulã dictã: & ſi vnus ſine alio vel eius præſentia non læſiſſet, quilibet tenetur inſolidũ: aliàs pro rata. Sed Pan.poſt Inn.in c.ſicut dignum.de homi.aliter diſtinguit.licet ſub eadẽ ſententia. Nam ſi vnus nõ fuit in culpa in ſubtractione facta ꝑ aliũ, non tenetur reſtituere, niſi quantũ ipſe aſportauit. Si verò fuit inculpa, aut dedit conſiliũ:& tenetur inſolidũ in conſcientia.ſiue principalis inueniatur, ſiue nõ, ſiue damnum paſſus cõtra principalẽ velit agere,ſiue nõ. Aut dedit auxiliũ:puta,quia aſſociauit, vel hmõi:& ſic tenetur inquãtum eſt plus datũ ex auxilio ſuo,& ſic in totũ:vt quia vnus rem ſine alio portare nõ poterat, vel vnus ſine alio nõ iuiſſet, tenetur in totũ.ff.de fur.l.ſed & ſi quis ſurripit.§ ſi duo. Et ratio diuerſitatis eſt inter dantem conſiliũ & auxiliũ:quia conſiliũ vagatur ſuper totũ furtũ:nõ autẽ auxiliũ, ſed ad id reſtringitur, ſuper quo præſtatur. Hoſt.autẽ indiſtinctè tenet oẽs teneri inſolidum,quãuis etiã vnus per ſe potuiſſet, & allegat.l.ita vulneratus.§.fin.ff.ad l.Aquil.& l.ſi plures.ff. arg.fur.cæ.& l.j.§.fi.ſi quis teſt.lib.eſ.iuſ.fuc. Sed iſtæ leges loquuntur quo ad pœnã,qua omnes tenentur in ſolidũ, vt not.gloſ.in d l.ſi plures, in conſcientia autẽ vbi pœna non habet locũ niſi poſt condemnationẽ,dic vt ſ̄. ¶ Quintum. Secundùm S.Tho.Ray.& Hoſt.ſi vnus ſatisfecerit integraliter læſo, omnes ab eo liberati ſunt: quia bona fides non patitur vt idem debitũ bis exigatur.ff.de reg.iur.l.bona fides,& ſm Rayn.ille cui ſic ſatisfit,poteſt & debet quãtum ad iudicium animæ cedere actionẽ ei qui totũ ſoluit: non quidẽ vt ab vno totũ exigat,niſi fortè à principali, ſed vt pro partibus petat à ſingulis,quantùm autẽ ad forũ contentioſum cedere non põt:nam qua fronte poteſt petere ceſſionem,qui ex culpa ſua dãnatur.ff.de admin.tutor.l.ſi plures.la ij.& ff.de tute.& ra.diſtra.l.j.§.nunc tractemus ſiue autẽ fiat ceſſio,ſiue non, in cõſcientia Hoſt. dicit indiſtinctè, ꝙ alij tenẽtur ei:quia vtiliter geſſit eorũ negotium,& conſequẽter tenentur habere ratum, & eis ſatisfacere ff de negot.geſt.l cum pecunia, & l.ſoluendo. quod Sum.Ang. dicit verum ſolùm quò ad eum,qui fuit cauſa ſine qua nõ inducendi eum qui ſoluit,ad illud. Sed melius Sum.Roſel. & Supple.cum S.Tho. diſtinguunt, ꝙ ſi ſoluit principalis, puta princeps, omnes ſunt liberati, ſi verò ſoluit alius, tenentur ei illi qui ſunt principales, & illi, ad quos res peruenit.Et videtur velle S.Thom.vt exponunt prædicti poſt Piſan.& Archid.quòd ſi iſtis tales non reſtituunt ei,cæteri tenentur pro partibus ſuis. Nec obſtat turpitudo ſua repetenti,vt dicit Sum.Ang.in foro animæ.Et ita cum prędictis tenet Innoc.in c.ſicut dignum.de homic & Hoſt. in Sum. Rayn.& Aſten.& Mona.alioquin peioris conditionis eſſet qui pœnituit & reſtituit,quàm rebelles.In foro tñ exteriori aliter diſtinguendũ eſſet, ſm Bart. in l.finali.§.ſi plures. ff.de eo, per quem fac.er. ¶ Sextum. Si ſpoliatus liberaliter remiſit ſm Innoc.in d.c.ſicut dignum.de homic.ſi quidem remiſit principali, vt raptori vel præcipienti, liberatus eſt conſiliator,& huiuſmodi, niſi ad eum aliquid perueniſſet: quia teneretur,niſi alius pro eo ſatisfaceret,& tunc in caſu animæ,id eſt,in foro conſcientiæ,non autem in iudiciali, ſecundùm Sum. Confeſ. tenetur conſiliator ei qui pro ſe ſatisfecit.Si verò econtrario abſoluitur conſiliator,non eſt liberatus principalis,id eſt, raptor,aut is, ad quẽ res peruenit:quia naturali & diuino iure, ſublato principali tollitur acceſſoriũ,non econtrario. de conſtit.c.tranſlato. ¶ Septimum. Ad ſciendum autẽ quis ſit principalis, ſciendum, ꝙ ſm S.Tho.ij.ij.q.lxij.arg.vj.ad primum, ꝙ qui rem habet, tenetur ratione ipſius rei,& cõſequenter ſentit, ꝙ qui rem habet, nunquã eſt liber à reſtitutione, etiam ſi principalis ſatisfeciſſet,vt etiam bene dicit Supple. Vnde quantùm ad reſtitutionẽ,qui rem habet ſemper eſt principalis, licet non quantum ad perpetrationem delicti. Igitur principalis eſt, qui rem habet reſpectu omniũ,qui verò iuſſit,eſt principalis ſecundo loco reſpectu omnium aliorum: deinde tertio loco qui executus eſt, excepto ꝙ in ſocietate quilibet eſt principalis in parte ſua, in parte verò ſocij ſecundarius. ¶ Octauum. Si ſpoliatus ſuſpicatur rem ſuam eſſe in hac vel illa domo, & petit iudicẽ vt domus illa quæratur apertis ſcriniis, licèt videatur ꝙ hoc debeat facere iudex, per l. requirendi.C de ſer.fugi.tamen doct. communiter concedunt ſpeciale eſſe in ſeruo & perſonis, quæ poſſunt dolum committere in ſe occultando: ſecus in rebus aliis,quia periculoſum eſt vt paterfamilias pandat aliis ſuum patrimonium:niſi ſuſpicio eſſet vehemẽs.arg.l.j. ff. de quęſtio.

7 ¶ Septimò quærit̃,*qđ iuris de participantibus in furto vł rapina,aut re aliena per emptionem?Et dico multa. ¶ Primum.Qui emit rem, quam ſciebat,vel probabiliter credebat furtiuam,grauat̃ in quinq;,ſiue ſit primus emptor, ſiue ſecundus,vel alius in infinitum:qm̃ idem ius eſt, ac ſi primus eſſet.ff.de min.l.ſed vbi.ff.de pe.hæred.l.ſed ſi lege.§. ſi aũt.Primò eñ tenet̃ reſtituere rẽ: nec liberatur ꝑ ſtatutũ diſponens,ꝙ ſit ementis publicè in mercatu, vel hmõi,ſecundùm Dir.nec vendendo, aut qualitercunq; alienando, nec morte rei,aut eius amiſſione qualitercunq;:vt ſi auferat̃ violenter,aut inſcienter de vſu cadat,aut quocũq; caſu, ẽt fortuito:qn teneat̃ pretium reſtituere, ſm optimũ ſtatũ rei.i.ſm ſummam,quam valuit,poſtquam ab illo fuit empta de reſt.ſpo.grauis.l.in re furtiua.ff.de fur. & l.ſi nauis.§. ſi generaliter.ff.de rei vend.Et rõ eſt,quia furtum commiſit,rem alienam inuito domino contrectãdo.l.j. ff. de furt. Fur aũt ſemper eſt in mora.ff de cond.fur l.ſi pro fure.Fallit qñ rem domino loco, & tpe obtulit, & ille recipere recuſauit: quia tunc purgauit moram.d. l. in re furtiua. Vñ ſi periret,vel deterioraret̃ ſine culpa ſua, non teneret̃. Secundò tenetur reſtituere omnes fructus perceptos, & qui tpe intermedio percipi potuerunt.d.c.grauis.Sed ſm Ray. intellige fructus, qui ſuperſunt deductis expenſis, gratia fructuũ quærendorũ,congregandorũ & conſeruandorum factis,quæ deducũtur,tã à malæ, quàm à bonæ fidei poſſeſſore.ff.de peti.hære l.ſi à domino.Tertiò,qa non poteſt à domino petere pretium ꝙ dedit.l.in ciuilem.C.de fur.ẽt ſi ſtatutum eſſet,ꝙ poſſet petere, cũ ſit contra bonos mores.diſt.viij.quæ contra.Quartò,quia de dicto pretio agere non poteſt contra vẽditorem in foro contentioſo: cum ſibi obſtet ſua turpitudo,niſi expreſsè cauerit.x. q. ij.hoc ius.l.ſi mancipium.C.de rei vẽd.Secus in conſcientia:quia ſm Alex.de Ales.in iiij.põt rem eidem reſtituere, & ab eo pretiũ petere:cùm ſibi potius,q̃ alteri poſſit conſulere, dẽt tñ inducere,inquit, furem ad reſtituendũ domino. Quintò,qa perdit expẽſas volũtarias,vt ſi meliorauit equum: tñ in conſcientia qbuſdam vr̃ æquum,vt rõnabiles expenſas ad meliorandum dominus reſtituat, niſi per ciuile iudiciũ in pœnam fur eas amiſiſſet. Concor.Ray.niſi ſic res meliorata peruenerit legitimè ad manus dñi,vt ſ̄. Furtũ. §. pen. ¶ Secundum. Si verò talis emptor ignorabat rem eſſe furtiuam ignorantia craſſa aut ſupina: vt qa eps̃ excommunicabat tales raptores,vel tpe belli emit à ſtipendiariis calicem vel miſſale:vel cõiter tenebat̃,ꝙ erat res furtiua,aut ꝙ ex bello iniuſto ſublata erat, ſm Hoſt.non excuſat̃, qa debuit cogitare,vñ ſimiliter tenet̃,qa ſcienter emit,ar.l.latæ culpæ.ff.de ver.ſig.& c.apoſtolicæ.de cle. exc. mi. & c. quæ in humanis.xij.q.ij.& c.ſi cupis. xvj. q.j. Et idem ſm Hoſt.de eo qui dubitat, nec tamen pro poſſe quæſiuit. Et idem ſm Rayn.de eo,qui de hoc ex negligentia nihil cogitabat,qa tenet̃ reſtituere.intellige, ſicut malæ fidei poſſeſſor,ſi negligentia erat magna, vel ſimplicitas fatua:quia lata culpa æquiparatur dolo.de conſt.vt animarũ lib.6. Et idem ſm doct. de eo qui laborabat ignorantia iuris:vt qa credebat rem eſſe furtiuam, ſed emptionẽ talium nõ credebat iniuſtam.Et eſt rõ:qa hæc prohibitio à iure naturali trahit originem,cuius ignorantia non excuſat.¶ Tertiũ. Si verò bona fide non credens rem furtiuam emit, vt ſibi retineret,tenet̃ quidem reſtituere,vbi ſciuerit veritatem,nec poteſt à domino pretium petere.C.de fur. l. in ciuilẽ, ſed non tenet̃ ſimiliter vt prior,ſed hæc bona fides quinq; ſibi confert.Primò, qa ea durante nunquam tenet̃ eã reſtituere.l.ij.C.de fur.Secundò,qa fructus conſumptos bona fide durãte nũquam tenet̃ reſtituere.l.bonæ fidei.ff.acq.re. do. & l.fructus.& l.ſi ex diuerſo. §.fi.ff.de rei vend. ſed ſolùm reſtituere tenet̃ extantes.ſ. in quantum factus eſt locupletior.de quo dic vt ſ̄.Fructus.§.ij.& iij.. Tertiò, quia ſi durante bona fide res periit,non tenetur,qa nõ erat in mora, & ſi rem alienauit venditione vel aliter,nõ tenetur reddere pretium:qa dolo nõ deſiit poſſidere:& pretiũ ex re furtiua nõ eſt furtiuũ.ff.de fur.l.q vas.de alie.iud.mu.cau.fa.c.j. nec aliud ſolum,niſi lucrum,ſi extat aliqđ, ex quo fact⁹ ſit locupletior.l.nam & hoc natura.ff.de cond.inde. Et idem de pretio,ex quo factus eſt locupletior, ſi dñs rem cõſequi non põt:qa pretium ſuccedit loco rei.ff.de peti.hær.l. ſi & rem.Quod intellige verum,ẽt ſi poſt bonam fidẽ, ſed ante ſcientiam,& credulitatem de furto vendidit, dubitãs tñ an ſit furtiua:qa adhuc nõ erat in mala fide, & ſic cẽſebat̃ in bona:vt eſt tex.optim⁹ in c.ſi virgo.xxxiiij.q.ij. de quo vide ſ̄.Præſcriptio.§.iij.par.iij.Quartò, qa poteſt expẽſas factas in bona fide circa rem conſeruandam, aut meliorãdam retinere, vt ſ̄.Expenſæ.§.iiij.Quintò,qa ſi reſtituerit eam iudice ſententiante,agere põt de pretio,ẽt in foro cõtentioſo cõtra venditorem.xij.q.ij.Vulteranæ, & ſi ꝑ plures emptores tranſierit, vnus põt agere cõtra alium. ff. de mi.l.ſed vbi.nõ aũt ſi ad ſacerdotis imperium reſtituit. l. ſi rem.ff.de euict.ſed in conſcientia inducendus eſt,& cogẽdus venditor,vt eũ ſeruet indemnem,ar.c.fi.de emp. & vẽ. Vñ cõſulendũ eſt ei,vt ſe faciat citari iudicialiter à dño, & denũtiet vẽditori,vt eũ defendat & ſeruet. ¶ Quartum. Si verò emit bona fide,vt reſtitueret dño, qa eam aliàs non erat habiturus,aut non tali pretio, ſm Hoſt. & Mo.repetere põt pretium ꝙ dedit, & intereſſe ſuum, qa vtiliter geſſit negotiũ eius,& expenſas moderatas, niſi ex re vtilitatem habuiſſet,qa teneretur compenſare fructus cum expẽſis & pretio,ar.l.ſed an vltra.§.ij.ff. de neg.geſ.& c. cũ dilecti. §. fi.de accu.& ſi periret,aut eam amitteret ſine ſua culpa, nõ teneret̃.Hæc tñ intellige,ſi vtiliter egit pro domino,vt qa emit pretio paruo,non aliter,quia ceſſaret cauſa, & cõſequenter effectus.de app.cũ ceſſante. Aduertendum eſt tñ, ꝙ tali emptori in foro contentioſo non crederet̃, niſi fuiſſet publicè proteſtatus, ꝙ ea intentione emebat.arg.l. Neſennius.ff.de neg.geſt.& l.ij.C.de fur.& in c.vnico.vt eccl. benefi.licet aliter eſſet in cõſcientia.¶ Quintum. Qui rem emit,quam nunc ſcit furtiuam, ſm Hoſt.& Mo. poſt diligentem inquiſitionem dñi, ſi eum non inuenit,tenet̃ pauperibus de re,vel pretio, & fructibus ſi emit mala fide, ſi verò emit bona fide, reddet rẽ venditori recuperato ꝑtio ſuo ſi põt:alioqn oẽs fructus nõ cõſumptos in bona fide, & qcqd valet vltra id,ꝙ ipſe dedit,pauperibus erogabit& publicè, ſm conſilium Ray. vt vitetur omnis ſuſpicio, liberatus erit.arg.c quatuor.xij.q.ij. quia etiam vtiliter geſſit negotium domini.& concor.ſatis Hoſt. Vld.& Verue. Poſſet tñ prælatus ei pauperi eã relinquere,ſecundũ Hoſt. & Vld.Et ſit facta donatione pauperibus appareat dñs: tñ liber erit,qui dedit de conſilio boni viri præmiſſis debitis proclamationibus,& diligenti inquiſitione.j̄.Reſtitu.viij. §.iiij.ar.eorũ quæ in ſimili dicit Lau.de Ridol.poſt Fed.de vſurario publico,vt j̄.Sextum.¶ Emens à furioſo, ꝓdigo, vel minore,& hmõi, quibus vel per ius, vel per iudicẽ eſt interdicta vendendi poteſtas, tenet̃ reſtituere rem:qa malæ fidei poſſeſſor eſt emens cõtra legum interdicta.l. quẽadmodum.C.de agri.& cen.Quomodo aũt teneat̃,q̃ emit rem eccleſiæ ſine ſolennitate, vide ſ̄.Alienatio.§. xiiij. & Clericus.iiij.§.xiij.Vtrum verò emens aliquid ſuo nomine

de pecunia aliena faciat illũ ſuum, vide s. Emptio. §. xxij.
8 ¶ Octauò* quærit', qd iuris quo ad geſtores negotiorum
alienorum? Et dico multa. ¶ Primum. Negotiorum geſtor
tenetur ei, cuius negotium gerit, de omni damno, ꝙ pro-
ceſſit dolo ſuo, vel lata culpa, vel leui, vel etiam leuiſſima,
qñ alius diligentior erat geſturus: vt Inſti. de obl. quæ ex
quaſi cõtra naſc. in pr. vbi Ang. de Aret. not. ꝙ regulariter
geſtor non tenetur de leuiſſima culpa, niſi qñ alius dilige-
tior eſſet geſturus. & rationem huius vide per Bart. in l. ꝙ
Nerua. ff. depo. ¶ Secũdùm. Vtrum aũt teneatur de caſu for-
tuito, gl. in verbo, obligatum. enumerat ſex caſus, in qbus
tenet': & econtrario ille cuius negotia geſta ſunt, tenetur
ad expẽſas, quas fecit negotiorũ geſtor. ꝙ tamen fallit in
pluribus caſibus. Primò, qñ præceſſit proteſtatio, ꝙ non
gerat, vt in l. Neſennius. ff. de neg. geſt. Secundò, qñ geſſit
paterna affectione: vt ſi vitricus præſtitit alimenta priui-
gno, vel in eum erudiendum expendit. l. ſi paterno. C. de
neg geſt. Secus ſi alimẽta præſtitit vt repeteret, ꝙ probare
debet, ſecundùm quoſdam, ex proteſtatione: vel ſecũdùm
Bar. in d. l. ſi paterno. qñ de eo, ꝙ expendebat, faciebat li-
brum rationum. Tertiò, qñ maritus geſſit erga vxorem
maritali affectione: puta fecit expẽſas curando eã. de quo
vide Bal. in l. ſi donaturus. ff. de cond. ob turp. cau. & Alex.
in l. ꝙ in vxorem. C. de neg. geſt. & s. Vxor. Quartò, quãdo
propter domeſticam affectionem & pietatem: vt ſi mater
expendebat in faciẽdo dari tutorem pupillo. l. j. C. de neg.
geſt. & l. is qui. ff. eo. gl. tamen in d. l. j. dicit ꝙ non quicqd
mater impendit, donare præſumitur: ſed hoc iudicabit' ex
qualitate, & quantitate impẽſarum, & facultate matris ac
filij. Adde quod not. Bar. in l. alimenta. C. de neg. geſt. quòd
quandoque mater expẽdit circa perſonam filij de neceſſi-
tate præciſa: vt quia eſt intra cunam: vel aliàs non habet
vñ viuat, vt vel quia matrimonium eſt ſolutum diuortio,
& onus filiorum ſpectat ad eam, vt C. de patr. pot. l. nec fi-
lium. & hoc caſu nõ habet repetitionem, ẽt ſi fuerit ꝓteſta
ta, ꝙ faceret animo repetẽdi: vt ẽt dicit gl. in d. l. alimenta.
Qñque expẽdit in neceſſitate cauſatiua: vt impetrãdo tu-
tores, & in hoc fiunt expenſæ triplicis generis, vt no. idem
Bar. in d. l. Neſennius. qa quædam fiunt circa perſonã pu-
pilli: vt ducẽdo eũ Romã, vl' ad aliam ciuitatem cã petẽdi
tutorem: & iſtæ repetũtur. Quædam verò fiunt in perſonã
ipſius matris eũtis ad petẽdũ tutorẽ: & iſtæ repeti nõ pñt,
qa cum matri hoc iniungitur, intelligit' ſuo victu: vt l. ſuo
victu. ff. de ope. lib. Quædam verò fiunt in procuratorib⁹,
aduocatis, ſcripturis, & ſimilibus: & iſtæ repetũtur à filio,
quicqd, inquit, dicatur per alios. hęc ille. Quandoq; mater
expẽdit ex voluntate: & tunc dicit Bart. in d. l. alimenta. ꝙ
aut onus alimẽtandi ſpectat ad alium puta ad patrẽ: & tũc
ab illo patre poterit mater repetere: vt d. l. Neſennius. non
aũt ab ipſo filio, ẽt ſi fuerit proteſtata: quia alius erat ſ'tu
rus. ꝙ etiam tenet gl. in d. l. Neſennius. Ex quo not. ꝙ iſta
proteſtatio declaratoria voluntatis non habet effectum in
his, quæ à noſtra voluntate non depẽdẽt, ſed ſunt deciſa ꝑ
legem. Aut onus alimẽtandi ſpectat ad ipſum filiũ: & tunc
ſi qdem mater gerebat alia negotia filij, in dubio vr' ex-
pendiſſe de bonis filij: vt d. l. Neſennius. Si verò negotia fi-
lij non gerebat, in dubio videtur facere animo nõ repetẽ-
di: vt d. l. alimenta. niſi fuiſſet proteſtata. d. l. Neſennius. hęc
Bar. ¶ Tertium. Tutor autem & curator reſtituere tenẽtur
omne damnum, quod pupillo vel minori proceſſit eorum
dolo, lata culpa, vel leui negligẽtia, non autem leuiſſima
l. quicquid. C. arbi. tute. ¶ Quartum. Si tutor more ciuitatis
nomine pupilli mittit encænia magiſtro, & ſuis cõiunctis,
ſecundùm Ioan. de Pla. Inſt. de act. §. actionum. pupill⁹ te-
netur tutori ratione negotiorum geſtorum. l. cum plures.
ff. de admi. tu. qa talia encænia ex quo ſunt conſueta, dicũ-
tur quaſi debita, ſecundùm glo. in d. l. j. §. ſed nonnullos. ff.
de tut. & ra. diſtr. ¶ Quintum. Si meo creditori ſine man-
dato meo ſoluiſti, & me liberaſti ſoluẽdo nomine meo, ſe-
cundùm eundem cogor habere ratũ, & obligor tibi actio-
ne negotiorum geſtorum ad reſtitutionem pecuniæ pro
me ſolutę: ſecus ſi non vtiliter ſoluiſti: vt l. cum pecunia. ff.
de neg. geſt. ¶ Sextum. Si tui contẽplatione tuo mandato
tuũ filium ab hoſtibus, aut latronibus redemi, vl' aliã rem
tuam neceſſariam, q̃ redimere tenebaris, ſecũdùm eundem
mihi teneris eadem actione: imò hoc caſu põt vir dotẽ ex-
pẽdere pro redimendis propriis filiis vxoris. l. ſed ſi ideo.
ff. ſol. mat. Nam ſi pater filium captiuum vel econtrario, vl'
alius ſucceſſurus redimere negligat, ſucceſſione priuatur:
vt in auth. ſi captiui. C. de epiſ. & cl. ¶ Septimum. Tutores,
curatores, & aliorũ negotiorum geſtores, ac filijfamilias,
qui nomine alieno damna intulerunt, nihilo ad eos' pue-
niente, vtrum poſſint reſtituere de bonis eorũ, qbus acqſi-
uerunt illis neſciẽtibus, aut ẽt inuitis? Quidam dicunt in-
diſtinctè ꝙ ſic: qa in hoc vtiliter gerunt curam eorum, cũ
ad hoc illi tenerentur. Quidam verò æquius diſtinguunt
ſic: nam ſi adhuc hñt adminiſtrationem, hoc pñt & dñt, ſi
nolunt ipſi remanere obligati, cum tali tñ cautela, ꝙ non
poſſint poſtea repeti ab eis; tum quia vtiliter gerunt ne-
gotium eorum: tum quia ſecundùm reg. iur. in 6. omnis res
ꝑ quaſcunq; cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur. Si ve-
rò iam non hñt adminiſtrationem, ſubdiſtinguitur. Nam
aut prædicti geſtores non pñt reſtituere de ſuo: puta, quia
pauperes: & ſufficit denuntiare his, quibus acquiſiuerũt ſi
hoc ignorant: q ſi nolunt ſatisfacere, habeant ipſi geſtores
animum ſatisfaciẽdi de ſuo cum poterunt: accipere aũt à
prędictis occultè vt reſtituant, nec tenẽt', nec dñt, quia quo
ad ſe excuſantur impotẽtia. xiiij. q. 6. c. ſi res. quo ad alios
verò nihil eis proſunt, ſi occultè faciant, quò ad peccatum,
vl' obligationẽ reſtituẽdi, cùm nolint reſtituere, & rema-
neãt in conſciẽtia ſua obligati, publicè aũt eos cogere ne-
queũt, niſi ꝑ iudicẽ. Aut pñt reſtituere, & tunc tenẽtur vſq;
ad vnum quadrantem, ſi principales, ad quos lucrum pue-
nit, nolunt reſtituere, poſſunt tamẽ deinde vſq; ad quanti-
tatem ſolutam ſubripere occultè de bonis principalium, ſi
ꝑ viam iudicij habere non poſſunt, ſine periculo tñ & ſcã-
dalo: & cauto modo dñt notificare ei, qui ſe credebat obli
gatum, ꝙ non obligatur. Et ſecundùm hanc diſtinctionẽ
9 tenet Archiepiſcopus. ¶ Nonò* quæritur, quid iuris de re-
ſtitutione quantum ad malæ fidei poſſeſſores? Et dico ꝙ
ſecundùm Pan. in c. grauis. de reſtit. ſpol. malę fidei poſſeſ-
ſor eſt is, qui poſſidet rem, & ſcit ad alium pertinere: eco-
trario bonæ fidei poſſeſſor eſt, qui cum ignoret ſe poſſi-
dere alienum, poſſidet cogitatione domini. tex. eſt in c. ſi
virgo. xxiij. q. ij. Igitur malæ fidei poſſeſſor tenetur reſti-
tuere rẽ, ſi extat. xiiij. q. vj. ſi res c. cùm tu. de vſur. Si verò
periit, vl' eſt deteriorata, tenet' ſecũdùm æſtimationẽ, iux-
ta diſtinctionẽ datã s. §. 6. de emẽte ſciẽter rẽ furtiuam, te-
netur ẽt ad fructus ꝑceptos & ad eos, quos dominus ꝑce-
piſſet, ſi eam poſſediſſet. d. c. grauis. & in l. re furtiua. ff. de
condic. furti. & in l. ſi nauis §. vlt. ff. de rei vend. Intellige
primò ſi res erat fructuoſa, & ſecundò de fructibus, qui
honeſtè inde ꝑcipi potuerunt. l. fructus. ff. de rei vend. &
tertiò quò ad conſciẽtiam, ſi eos dominus in veritate erat
ꝑcepturus probabiliter, ſecus ſi omnino non erat ꝑceptu-
rus, puta, quia rem non locaſſet, ſi habuiſſet. & quartò quo
ad

ad poſſeſſorẽ qui rẽ habuit ſine titulo: quia ſi habuit cum
titulo, puta per venditionem, donationem, & huiuſmodi
tenetur quidẽ de fructibus perceptis, ſed non de ꝑcipiẽdis.
l. ſi fundum. C. de rei vend. niſi in quatuor caſibus: vt patet
in l. ſed & partus. ff. quod me. cau. iuncta gl. Primò ſi talis
titulus habitus fuerit per metum, quia teneretur ẽt de per-
cipiendis. Secũdò qñ titulus eſt habitus contra interdictũ
legum. l. quemadmodum. C. de agri. & cenſi. & colo. Tertiò
quando titulus habebat' in fraudẽ creditorum. l. j. ff. de his
quæ in frau. cred. Quartò quando titulus habetur exem-
ptione rei fiſcalis ſine debita ſolennitate. Nec diſtinguo in
his poſſeſſoribus malæ fidei: licet diſtinguat Supple. con-
tra Ang. vtrum res obnoxia reſtitutioni fuerit aliena, puta
quia non tranſiuit in dominium eius: aut fuerit alteri de-
bita, puta quia de iure ciuili tranſiuit in dominiũ eius, ſed
tñ cum obligatione reſtitutionis: qa ſiue ſic, ſiue ſic, tenet'
fructus reſtituere, ſ'm diſtinctionẽ prædictam: vt patet in
l. cum fundus. ff. ſi cer. pe. & in l. indebiti. in prin. ff. de cõd.
indeb. & clarius in l. videamus. §. in Fauiana quoque. ff. de
vſur. & de hoc vide Pan. in d. c. grauis. & gl. in c. non liceat
Papæ. xij. q. ij. Et no. ꝙ qui ſolum vſum rei furatus eſt, nõ
liberatur reſtituta re, ſed tenetur ad æſtimationẽ vſus, ſ'm
Hoſt. & Vldc. Et eodem modo à fortiori tenetur quis re-
ſtituere damna, ſi quæ dominus propter abſentiam ſuę rei
paſſus eſt. Pro quo aduerte, ꝙ in poſſeſſoribus malę fidei, 10
vbi rei principalis eſt æſtimatio, intereſſe lucri ceſſantis
non debet excedere duplum rei principalis, ſed vbi res eſt
incerta, verbi gratia: captura piſcium, de qua in l. ſi iactum.
ff. de act. emp. & ven. ſeu vbi res non hẽt communẽ æſti-
mationẽ, quia ſ. alia non eſt quæ cõiter vendatur, fit æſti-
matio ad arbitriũ boni viri, licet excedat duplũ. Adde tñ,
ꝙ in immẽſum non procedat. l. vna. C. de ſen. quæ ꝓ eo ꝙ
inte. profe. ſed reſpectu dãni emergentis ſi venit intereſſe
ratione omiſſionis tantùm, conſideratur ſolũ intereſſe in-
trinſecũ. ff. de act. emp. l. ſi ſterilis. §. cum per venditorẽ, ſi-
cut ſi frumẽtum non eſt datum emptori in termino, cõſi-
derabit' illud ꝙ plus valuit, ꝙ eſt intereſſe intrinſecũ, non
ꝙ animalia mortua ſunt, ꝙ eſt extrinſecũ. ꝙ limita, ſi venit
damnũ ex ſimplici omiſſione debitoris, ſecus ſi cũ omiſ-
ſione venit cõmiſſio, vt quia promiſit dare frumẽtũ in tali
termino, & creditor aliter ſibi prouidiſſet, niſi fuiſſet de-
bitoris promiſſione deceptus: qa tunc tenetur ꝑ omiſſionẽ
& commiſſionem. i. falſam promiſſionem, & venit etiam
extrinſecũ. ff. de act. emp. l. Iulianus. præſertim in foro cõ-
ſcientiæ, vbi tenetur qs proximo de omni damno ex do-
lo dato vel lata culpa. de iniur. l. ſi culpa. s. intereſſe. Aliud
exẽplum. Qui ſciẽter vẽdidit tignũ violatũ, nihil dicẽs, te-
net' de ruina, & de pẽſione ſoluta, ꝙ eſt intereſſe extrinſe-
cum. d. l. Iulianus. nõ tñ in infinitum: vñ non veniet penſio
longo tpe, ſed vt vr' prima tantùm. ar. l. Neratius. ff. de ſer.
corr. vbi corruptor tenetur de ſeruo, & de his quæ aſpor-
tauit fugiens: non aũt de aliis quæ poſtea ſucceſſiuè furat⁹
eſt. Quomodo ẽt iſta diſtinctio habeat locum in vſura vl'
non. s. Vſura. §. xix. Quomodo etiam teneatur poſſeſſor
bonæ fidei. s. Fructus. §. j. Si autem res non ſit lucroſa, niſi
ſolùm ex induſtria, vt pecuniæ, & huiuſmodi, dicit Sum.
Ang. ꝙ ſ'm opin. communem Theologorum, vt patet per
Rich. & Sco. in iiij. diſt. xv. non tenet' reſtituere lucrũ, ſed
ſolum principale actum. ꝙ tenẽdum dicit in conſcientia,
quantum ad neceſſitatẽ, quamuis aliq velint ꝙ teneat' re-
ſtituere lucrũ, vt no. Arch. xiiij. q. iiij. ſi qs vſuram. Sed ego
dico, ꝙ tenetur ſ'm Rich. & Sco. de damno dato directè:
puta ſi ꝑꝑ carentiam talis rei creditor coactus eſt emere
cariori, aut vendere viliori pretio, intellige de dato ſuffi-
ciẽter & efficaciter, non de alio, tenetur etiam de lucro ceſ-
ſante, ſ'm opinionẽ, q̃ recitat Arch. ꝙ limito primò ſi ſit in
mora, ſecundo extra vſuras, in quibus tenetur ſolum de
damno emergẽte, & tertiò quantum ad eam partem lucri
probabilis, q̃ vir bonus arbitrabitur ratione periculi. Et
ita tenet S. T. ij. ij. q. lxij. art. iiij. in fine corporis, ſicut refert
& ſequitur Summa Piſani, & bñ, ꝙ detinens pecuniã alie-
nam vltra terminum, tenet' ad aliquam recompẽſationem
ſ'm conditionem perſonarum & negotiorum. i. arbitrio
boni viri. Et ita tenet Sum. Roſ. & Suppl. Nec obſt. ꝙ idem
ſanctus doctor dicit ij. ij. q. lxxviij. ar. ij. ad primum. ꝙ mu-
tuans deducere non poteſt in pactum damnũ, quod con-
ſideratur ex hoc ꝙ de pecunia non lucratur, quia non dẽt
vẽdere ꝙ nondum hẽt, & põt impediri multipliciter, quia
nos loquimur de malæ fidei poſſeſſore exiſtẽte in mora,
in qua non eſt qui mutuũ accipit, niſi poſt terminũ, imò,
vt benè dicit Supple. illud dictum S. Th. intelligit' vt illud
nõ liceat faciẽdo pactũ de lucro certo pro incerto, aliàs bñ
põt peti intereſſe lucri ceſſantis, & conſequẽter deduci in
pactum quò ad aliquam recompẽſationem arbitrio boni
viri. Et ideo eodẽ mõ diſtinguo ſicut de re lucroſa quantũ
ad intereſſe. Non tñ tenetur reſtituere lucrum ꝙ ipſe fecit
ex re nõ lucroſa. De expẽſis etiam factis in tali re, vide. s.
Expẽſæ. §. iiij. ¶ Decimò* quærit', quid iuris de acquirẽtib⁹
vel nocẽtibus per fictiones & mẽdacia ſpecialiter in frau-
dem creditorum? Et dico multa. ¶ Primum. Qui ſub forma
boni Chriſtiani vl' boni religioſi per hypocriſim eleemo-
ſynam acquirit, ſ'm Inn. in c. quia pleriq;. de immu. ecc. te-
netur reſtituere. & idem Alex. de Al. quia qui tali dat, non
dat ei ꝑ ſe loquẽdo, ſed interpretatiuè dat viro religioſo:
vñ non transfert dominium rei datæ in vſum, ſed intelli-
go de fictione, qua religioſus fingit ſanctitatem, non qua
abſcondit fragilitatẽ, nihil bonitatis prætẽdẽs, vltra com-
munem ſtatum ſuæ religionis, quia talis propriè non eſt
hypocrita. Nec obſtat, quia is q credit' bonus & nõ eſt, &
confert' ei præbẽda, non tenet' reſtituere: quia ſ'm Alex. nõ
eſt ſimile: quia iſte non committit fraudẽ, ꝑꝑ quã ſibi con-
feratur, cũ nõ fingat ſe factum hac intẽtione. Vñ licet ipſe
ſit malus, ingreſſus tñ in præbendam eſt licitus: hypocrita
aũt habet ingreſſum vitioſum. Si aũt præbẽdatus ingrede-
retur ꝑ fornicationem: puta quia ideo præbẽdã epiſcopus
dat, quia matrẽ vl' ſororem cognoſcit, reſignare tenetur
cognita veritate. ¶ Secundùm. Cui aũt reſtituẽdum ſit ha-
bitum ab hypocrita. Innoc. vbi ſuprà, dicit ꝙ fortè non ei
qui dedit, quia conſecutus eſt mercedẽ ſuam, quod dictũ,
ſ'm Pa. eſt notabile, & conſequẽter dẽt dari pauperib⁹, niſi
eſſet datum aliqua ſpeciali cauſa expreſſa. puta in calicẽ, vl'
altare, aut huiuſmodi. Sed Ioan. de Ripol. in ſuis contracti-
bus latius ſic diſtinguit. Nam ſi tali dãs, puta Petrus, errat
in perſona: puta qa credit dare Titio, & dat Dyno, tenetur
Dynus Petro vl' Titio. Si verò errat in fortuna, puta quia
dat diuiti, credẽs dare pauperi, tenetur recipiẽs ipſi Petro
vl' pauperibus, niſi poſtea ipſe recipiẽs factus ſit pauper. Si
verò errat in conditione alia, puta quia credit dare ſancto
vl' celebraturo & huiuſmodi, tunc ſi conditio non ineſt, te-
netur recipiẽs reſtituere, vl' per ſe, aut per alium ſatisface-
re intẽtioni dantis, quod alij dicunt verũ, ſi datum eſt prę-
ciſè tanquam ex cauſa finali ꝑꝑ illud, ſicut ſi daret ſic ex-
primẽdo, ſecus quando dat quia ſic credit, ſicut ſi darẽ ti-
bi, quia credo, quòd ſis amicus meus, cum non ſis, quia nẽ
teneris mihi. Et magis placet. qa, vt dicit [illegible] repetẽdi. C. de
condictio. ob cau. da. conditio in corde retenta repetitio-

nem noũ inducit, maxime in caſu iſto: quia dans iam mercedem ſuã habet: tenetur tñ per ſe mutatum, vel per alium ſatisfacere intentioni dãtis in celebrãdo vel orãdo, ſi hoc eſt expreſſum à dante, vel ab accipiente: quia ipſa acceptio fuit quædã tacita promiſſio. Vnde queſtores qui promittũt ſe facturos qđ non faciũt aut dicũt ſe facere qđ non faciũt, puta infirmos paſcere, & ideo petũt, tenẽtur danti vel pro quo dederunt: quia dantes intelligũtur dare pro tali cauſa, quæ ſatis eſt expreſſa, ex quo pro ea petitur: ſecus ſi quis ꝓ Deo petat, & detur ei: quia credit̃ ſanctus, licet nõ ſit: quia cauſa ꝓ qua accipit principaliter eſt Deus, licet ſecundaria ſit ſanctitas: quæ ſecũdaria non attenditur, ſed principalis. ¶ Tertiũ. Mendicãtes validi & fortes ſi fingũt ſe infirmos, ſm Ioan. de Pla, ſi in eis fuerit integritas corporis & annorum robuſtitas, eorũ inertia ſine miſeratione puniẽda eſt: ſic vt ſi fuerint ſerui, ſubdãtur dominio accuſatoris: ſi verò liberi, efficiãtur coloni adſcriptitij. Si verò fingũt debilitatem: tunc ſi eſt forẽſis, expellitur, & ad ſuas partes remittit̃: ſi verò eſt de vrbe, cõpelli debet ad opera, & artes, & exercitia publicè operãda. l. vnica. C. de men. val. lib. 11. ¶ Quartum. Si quid in fraudẽ creditorũ ſit alienatũ: puta donatione, vel aliter, ſm Ioan. de Plat. Inſtitut. de act. §. rurſus. talis donatio, adde & generaliter alienatio, vt ſ. eo. §. ſi. reuocatur, & cõſequenter accipiens tenetur reſtituere. l. qui aũt. §. ſimili modo, & l. ait prætor. ij. reſponſo. ff. quæ in frau. cre. & per hæc patet reſpõſio ad quæſtionẽ quæ fuit in facto. Mercator enim nõ habẽs vnde ſolueret creditoribus, fugã arreptur⁹, reliquit vxori mille aureos, dicẽs vt teneret eos, & ſi fulminaret̃ ſñia contra nõ reuelãtes bona ſua, ex tunc ei donabat. Quærebatur igitur vtrum vxor vel alius ſic habens aliquid teneatur reuelare ſi eminet cõminatoria? Et dic ꝙ ſic: quia illa donatio nõ eſt vera, ſed ficta in fraudem creditorũ. ¶ Quintum. Meretrix licet nõ teneatur de mercede ſua, ſi tñ aliquid ſuperfluè vel fraude aut dolo accipit, tenetur reſtituere danti, ſm S. Tho. ij. ij. q. lxij. vide ſ. Reſtitutio. ij. §. ij. ¶ Sextum. Qui ſuis literis fictis dat damnum proximo, ſicut ſi ſcribat aliquas merces in tali patria multũ valere, cùm nõ ſit verũ, ſi literæ dirigebãtur ei cui nocuerunt, tenetur ei de dãno: ſi literæ dirigebantur alij, & ipſe eas aperuit, in nullo tenetur, licet peccet, ſed ille ſibi imputet. Si verò dirigebãtur quidẽ alteri, ſed fraudulẽter, vt aliquem deciperet, tenetur inſolidũ mittẽs, & ſimiliter ſcienter exequens: quia vterque dedit occaſionẽ efficacẽ damni
11 iniuſtè. ¶ Vndecimò * quæritur, quomodò ad reſtitutionẽ obligentur cõtrahentes, ſpecialiter pater ex cõtractu filij? Et dico multa. ¶ Primũ. Qui cõtractũ illicitũ facit, ſi quidẽ ſit nullus vel vſurarius, tenetur etiã de fructibus, niſi bona fides excuſet, vt ſ. §. viij. Si verò tenuit de iure, licet veniat reſcindendus: puta, quia minus iuſto pretio emptũ eſt, vel hmõi: tunc ſi nec dolus neque fraus interuenit, nõ tenetur de fructibus, ſed de ſupplemẽto iuſti pretij, vt elicitur ex l. ij. C. de reſcin. vend. & glo. in c. cũ dilecti. de empt. & vend. & in c. per tuas. de dona. & in c. illo vos. de pign. ¶ Secundũ. Quando aliqui inuicẽ contrahunt, ſi contractus celebratur gratia dantis tantum, vt in depoſito, recipiens tenetur de dolo & lata culpa: ſi verò gratia recipientis tm̃, vt in commodato, de quo ſuprà diffuſè, tenet̃ de dolo & omni culpa: ſi gratia vtriuſque, vt in locatione, tenet̃ de dolo & lata ac leui culpa. l. ſi vt certo. §. ij. ff. com. in mutuo tamen, quia transfertur dominiũ, tenetur de dolo & omni culpa, & de caſu fortuito, vt Inſti. qui. mo. re contra. ob. §. j. In precario etiã quomodo teneatur, vide ſ. Commodatũ. §. viij. ¶ Tertium. Mediator ſiue proxeneta contractuum quõ teneatur, vide j. Vſura. vij. §. iiij. ¶ Quartum. Socius verò in contractu ſocietatis tenetur de damno emergente dolo ſuo, lata culpa & leui: quæ leuis æſtimatur, ſi non adhibet tantã diligentiam in rebus cõibus, quantã adhibere ſolebat ĩ ꝓpriis tempore ſocietatis. Inſtit. pro ſoc. §. ſi. non aũt de leuiſſima: quia ſufficit ſi tantã diligentiã adhibebat in cõibus, ſicut in propriis. ff. pro ſoc. l. cũ duobus. Si alter ſociorũ in re cõi fecit expẽſas, ſm Io. de Plat. Inſtit. de ob. quæ ex qua. com. §. item ſi inter aliquos: alter tenet̃ tribuere partem ſuã. l. ſi inter fratres. ff. pro ſoc. & ſi alter eorũ eſt rixoſus & deuius, nõ curãs laborare terrã cõem, aut locare cõem domũ, reliquus, ſm eundẽ: põt accipere partẽ ſuã quo ad vſum, & laborare, & locare, & ſibi fructus recipere, ſm glo. in l. iubemus. C. de ſacroſan. eccl. & in l. Lucius. ff. fam. ercis. ¶ Quintum. Is, cui debitũ indebitè ex ignorãtia ſoluitur, tenet̃ reſtituere perinde, ac ſi mutuo accepiſſet, ex quaſi cõtractu. Inſtit. de ob. quæ ex qua. com. na. §. ſi. & idem ſi p errorem: ſecus ſi ſciẽter, quia donare vr̃, vt in l. Cãpanus. ff. de oper. lib. ¶ Sextũ. Pater ex cõtractu filij facto cũ extraneo tenet̃ quantũ verſum eſt in vtilitatẽ patris, ſm Ioã. de Plat. Inſtit. quod cum eo. Vnde ſi eſt verſum in tõtũ, tenet̃ in totũ, ſi in parte, ſimiliter ĩ parte, & hoc ſi cõuertit in rẽ neceſſariã patri: vt quia pecuniã mutuo accipiens ſoluit creditori paterno. l. iij. §. in rem aũt. ff. de in rẽ verſo, vel rem aut domũ patris ruentẽ reparauit: ſecus ſi domũ exornauit expẽſis voluntariis: quia non dr̃ verſum, niſi ex mandato dñi fecerit: ſed pater tenet̃ permittere auferri ſine læſione domus. d. l. iij. §. ſed ſi mutua. De hmõi ſimilib⁹, vide Pan. in c. quia plerõq;. de immu. eccl. ¶ Septimũ. Si filius vel ſeruus decipit creditorẽ aſſerẽdo ſe velle ĩ vtilitatẽ patris aut dñi cõuertere, & tñ nõ cõuertit, ſm Ioan. de Plat. pater vel dñs non tenetur, etiã ſi accipiẽs erat aſſuetus cõuertere, vt ff. de in rem verſo. l. qđ ſi ſeruus. §. ſed ſi accipit. Et ſi talis accipiens primò luſit quæ mutuo acceperat cõuertenda, deinde iterũ reuicit & cõuertit, pater ſm Ioan. de Plat. nõ tenet̃ de in rem verſo, per gloſ. in l. ſi minor xxv. annis. ff. de mi. quaſi ex noua acquiſitione, nõ ex mutuo dicat̃ facta cõuerſio. qđ Bar. in d. l. ſi minor. verũ dicit, ſi in alio ludo ex interuallo vicit, ſec⁹ ſi incõtinẽti in eo ludo. ¶ Octauũ. Si mutuaſti frumẽtũ patri vel marito, ex quo nutriuit filios vel vxorẽ, ſecundũ Io. de Pla. illi nõ tenent̃ in ſubſidiũ, quaſi in eorũ vtilitatẽ verſum ſit, ſed ſm Bart. in l. his ſolis. ff. de cond. indeb. tenent̃, vbi format quæſtionẽ de filiis, q̃ poſtea ex aduẽtitiis facti ſunt diuites, & idẽ Lud. de Ro. in ſuis ſing. ¶ Nonũ. Si pater conſentit in decurionatu filij, tenetur pro eo in ſolidũ de indennitate Reipublicæ, & etiã ipſius patris hæredes, facta tñ prius excuſſione de ipſo filio principali debitore. l. j. C. de dec. lib. 10. Et dñr decuriones cõſiliarij, qui habent deliberare cũ prioribus cuiuſcunq; ciuitatis. ¶ Decimum. Mercatores & alij artifices, q̃ ſuis apothecis imponunt inſtitores, ſm Ioan. de Plat. Inſtit. qđ cum eo. §. inſtitoris. ex contractibus tenent̃, ſi nomine dñi contraxerũt, maximè ſi in eius vtilitatẽ verſum eſt. l. quicunq;. §. j. & ij. ff. de inſti. & l. iij. eo. tit. Vnde ſi ſcribat in libro, ꝙ apud mẽſam domini ſui Titius habet centũ in depoſito, tenetur dñs. ¶ Vndecimum. Dominus & pater tenent̃ ex cõtractu geſto p ſeruũ & filiũ eorũ iuſſu ſecundũ eundem, vt l. j. ff. quod iuſſu. nam pater & dñs vident̃ contrahere, cum p alios contrahunt in regula, qui p aliũ, & cõtrahentes vident̃ ſimiliter cõtrahere cum ꝑponente, qñ contrahũt cũ præpoſito, vt l. ſi inſtitorẽ. ſi cer. pet. Et idem in exercitore nauis. l. j. ff. de exerc. Et idẽ quando verſum eſt in vtilitatem aliquorũ iſtorũ dominorum. ff. de in rem verſo. l. j. ¶ Duodecimũ. Fideiuſſor tenet̃ principalis ad reſtitutionẽ eius qđ ille ſoluit. Inſtit. de fideiuſ. §. ſi quid aũt: & poteſt ſoluere, ſponte ſm Ioan. de Plat. non expectato, ꝙ ſibi fiat mãdatũ, vt dicit gl. in d. §. ſi quid aũt. Nam tenet̃ agnoſcere bonã fidẽ. l. idemq́;. §. fideiuſſores. ff. de fideiuſ. Sed ſi iudex eũ cõdemnauit per iniuriam, ſm eundẽ non põt agere mandati, ſi nõ appellauit. l. ſi pro
12 ea. C. mand. ¶ Duodecimò * quæritur, quomodo reſtituere teneantur, qui aliquẽ impediuerũt à conſecutione alicuius boni, ſpecialiter beneficij? Et dico multa. Primum S. Tho. ij. ij. q. lxij. art. ij. dat fundamentũ reſpondendi in iſta materia, vbi ſoluendo ad hoc motiuũ, qđ impedit aliquẽ ab aliquo bono cõſequendo, vr̃ ei illud auferre: quia qđ modicũ deeſt, quaſi nihil deeſſe videtur. ij. Phyſi. ſic dicit: Impediẽs aliquẽ ne habeat præbendã iuſtè: puta ſi intendẽs honorẽ Dei vel eccleſiæ vtilitatẽ procuret, ꝙ detur digniori; nullo modo tenetur: impediẽs verò iniuſtè: puta ſi intendat nocumentũ impediti pp odium vel huiuſmodi: ſi impedit, ne detur digno antequã firmatũ ſit, ꝙ ei detur, tenet̃ ad recõpenſationem ſm arbitriũ ſapientis, non tñ ad æquale: quia poterat multipliciter impediri. Si verò iam firmatum ſit ꝙ alicui detur præbenda, & pp indebitã cauſam procuret, ꝙ reuocetur: idẽ eſt ac ſi iam habitã auferret: ideo tenetur ad æqualem, tñ ſecundũ ſuam facultatẽ. Hæc ex illo: qui non loquitur ſolùm de præbenda: quia nõ ſolueret motiuũ: nec intendit, ꝙ teneatur quis cõpenſare ſolùm ei qui iam habebat ius, ſed etiã ei qui quaſi habebat: aliter negaret implicitè authoritatẽ Philoſophi adductã. Et ſic S. Tho. intendit iſtã maximã, ꝙ impediens aliquẽ cuiuſcunq; bonis in conſecutione iuſte, id eſt, licitè, in nullo tenetur, & bene: quia nemo damnũ facit, niſi qui id facit quod facere ius nõ habet. ff. de re iud. l. nemo. Impediens verò iniuſtè à conſecutione de facto eum, qui iam erat aſſequutus, tenetur ad æquale, quò ad eũ verò q̃ propè erat vt aſſequeretur: vt qa erat veriſimile, ꝙ aſſequeret̃, tenetur arbitrio boni viri. Et ita etiam eum intellexit Archi. & conſentit etiam Rich. & Scot. qui in iiij. ſic diſtinguũt. de impediente aliquẽ ab aliquo bono conſequendo. Nam ſi hoc facit animo nocendi, tenet̃ arbitrio boni viri, ad æquale: qa aliud ẽ habere, aliud eſſe propè vt habeat: ſi verò facit animo cõſulendi ſibi vel amico per viã licitã, in nullo tenet̃. Et iſta ſunt valde bene dicta, per d. l. nemo. & arg. l. ij. ff. de nou. oper. nun. & l. ſi in meo. ff. de aqua plu. Et ponũt exemplũ: quia ſi præſcindo ĩ fundo meo venas: per quas aqua deriuatur ad puteũ alteri⁹ intẽtione nocẽdi, teneor dãni: nõ aũt ſine fraude cõſulẽdo mihi. arg. d. l. ſi in meo. Adde verò, ꝙ ſi cõcurrat odium & ꝓpria vel amici vtilitas, inſpiciendũ eſt quid ſit principali⁹ in intẽtione, & ſm illud iudicandum, non ſm ſecundariũ, & in dubio ſtandũ eſt vtilitati: cũ maior ſit amor ſui quàm odium ꝓximi, qđ ex illo cauſatur. Et ex his ſequunt̃ multa quæ habent̃ in ſequẽtibus particulis. ¶ Secundũ. Secundùm Per. de Pal. differt quo ad hoc inter prębẽdas, quę nõ dant̃ liberalitate, ſed iuſtitia, & legata & alia, q̃ liberalitate dant̃: quia licet nõ teneatur cõpenſare impediẽs conſecutionem præbendæ non ex odio, ſed vt detur digniori, vel æquè digno: ſecus vt detur minus digno: quia cũ detur ex iuſtitia, quæ debitũ reſpicit, debetur ſemp meliori reſpectu minus boni: licet in æquè bõnis, ſit locus gratificationi: ſecus in aliis donis vel legatis, in quibus nihil eſt debitũ donatario vel legatario, ſed tantũ gratuitũ: vnde ſi tibi dandum, vel iam legatũ, adhuc tñ reuocabile, procuro mihi vel amico, intellige etiã minus bono, non facio tibi iniuriam nec iniuſtitiam quia nõ aufero tibi ius tuum: quia nihil erat adhuc tibi debitum. hæc ex illo. Et, vt patet, hoc ſequitur ex præmiſſis hoc caſu, reſpectu præbendæ impediẽs impediebat iniuſtè, nõ reſpectu legati. Sed intellige, ꝙ nõ tenetur, ſi reuocatio fiat liberè: ſecus ſi nõ libera volũtate fiat, iuxta dicta ſ. Reſtitutio. ij. in princ. ¶ Tertium. Qui legatum alicui factum vel fiendum per ſuggeſtionẽ, ſolicitudinẽ, vel importunitatẽ impedit, ne id conſequatur donatarius, ſm Bar. Cæpo. in ſuis cautelis, tenet̃ actione de dolo, vel in factum, vel in factum ſubſidiaria ei, cui ademptũ eſt, vel cui nõ eſt relictũ ex ſolicitudine eius. ff. de doli excep. l. j. no. Ang. in l. ſin. C. ſi quis ali. teſta. prohi. Sed hoc per prædicta patet falſum: vnde dico, ꝙ etiam ſi hoc ſit per tutorẽ reſpectu pupilli, non tenetur, vt ſ. Clericus iiij. §. x. Si verò fiat per prælatum reſpectu eccleſiaſtici, Sum. Ang. contra Roſ. dicit ſecus eſſe. Sed tu dic vt ibi. Si verò ſit religioſus reſpectu eccleſiæ matricis: cum hoc ſibi ne faciat prohibeatur, in cle. religioſi. de priuil. ſecundùm fratrem Aluarũ peccat mortaliter, & tenet̃ reſtituere. Sed dico, per prædicta, ꝙ ſi hoc fecit cõſulens ſaluti teſtatoris: nec tenet̃, nec peccat. Si verò hoc fecit ſine odio, cõſulens ſibi vel monaſterio, vł amico ſuo peccat quidem, ſed tñ non tenetur: quia iure naturali nõ tenetur, nec etiã poſitiuo: quia illud non mandat reſtitutionem. ¶ Quartum. Qui ruſticũ impedit iniuſtè ne ſuas operas exequat̃, tenetur de ſalario: & ſimiliter qui impedit piſcatorem vel aucupem à veriſimili futura captione piſciũ vel auiũ, quæ ſunt iuris cõmunis, tenet̃ arbitrio boni viri, ſm Gerar. Old. & Arch. quia iſtis aufert̃ ſuus ꝓprius vſus, qui erat ſui iuris. & fructus in eorum vſu quaſi ſeminaliter contentus: quod limitat Archid. niſi quis hoc faciat rõne ripæ vel terræ quæ ſunt ſpecialiũ dominorũ, habens ſuper hoc authoritatem. Limita etiã, niſi quis hoc faceret modo licito, conſulens ſuæ vtilitati vel amici, vt ipſe capiat, iuxta prædicta, ſed tñ conſiderandũ eſt an & quantũ cepiſſent: intendunt alij, qui contrariũ tenere videntur in l. quemadmodũ. §. idem Labeo. ff. ad leg. Aquil. ¶ Quintum. Qui alicuius agri ſemina effodit, vel qualitercunq; fructus impediuit, aut damnũ intulit: quia tẽpore ſuo nõ ſoluit, ſm Vld. non tenet̃ reſtituere totũ damnũ: quia dubiũ erat de futuro, ſed tm̃ quantum fructus in illo dubio vendi potuiſſent, vel ſuũ lucrũ mercator vendidiſſet. Et idem de eo, q̃ alteri rapuit equum vel pecuniã: quia reſtituet, ſm S. Bern. ſolùm lucrum probabiliter futurũ, & ſecundùm Spec. damnũ datum in frumento dum erat in herba, & huiuſmodi, æſtimabitur expectãdo tempus meſſis, vt ſciatur quantũ ex tanto & ſimili frumento habebitur, vel conſiderabit̃ quantũ in anno pręterito ex tãto & ſimili habitũ eſt. arg. ff. ad l. Aqui. l. in lege Aquilia. & hoc vr̃ æquum, ſed tñ in omnibus his requiritur arbitriũ boni viri. ¶ Sextum. Qui debitorem eximit vel ſubtrahit, vel aufugere facit detentũ in carcere pro debito fiſci vel priuati, ſecũdũ Ioan. de Plat. in l. quoties. de exac. tri. lib. 10. tenetur ſoluere illud totũ, vt d. l. quoties. Si autem detinebatur ꝓ delicto, vide ſ. Fugere. ¶ Septimum. Qui aũt occultant aut faciũt fugere officiales tpe ſyndicatus, dicit idem, ꝙ tenent̃ ad reſtitutionẽ damni, ſcilicet qđ illi debebãt ſi fuiſſent ſyndicati, ſm Bart. C. de aſſeſ. l. ſi poſt ſecundũ Bald. autem tenentur in quadruplum: quod in foro conſcientiæ eſt verum ſolùm poſt condemnationem. ¶ Octauum. Qui impediunt aduentũ frumenti aut aliarum mercium ad aliquam terram, vt ipſi carius vendant, tenent̃ de illo pluri his qui carius emerunt, & de damno illis qui erant allaturi: quia iniuſtè impediuerunt, vtilitatem priuatam & propriã publicæ & cõi præponentes: & idem de his qui concordant in emptione omniũ mercium, vt vendant ad libitum: quia tenentur ad omne damnum. l. ij. ff. ad leg.

Iul.de anno.& in gl.l.annona.ff.de variis & extraor.crim. ¶ Nonum. Qui aliquem impedit iniuſtè ne ſuum aſſequatur, impediẽdo apprehẽſionem per viam iuſtitię, aut etiam per viã illiciti facti, aut per viam reſtitutionis: multò magis tenetur quàm impediens aſſequutionẽ eius quod nõdum erat ſuum; arg.xiiij.q.vj.ſi res. ¶ De impedientibus à conſequutione lucri, infrà Vſura.j.§.xix.

RVRSVS DE RESTITVTIONE QVARtò, cui quis debeat vel teneatur reſtituere.

1 *Reſtitutio cui facienda ſit in genere.*
2 *Reſtitutio quando non fiat vero domino.*
3 *Prædo an ſit reſtituendus poſſeſſioni.*
4 *Reſtitutio qualiter fiat, quando ignoratur cui debeat reſtitui.*

1 RESTITVTIO quartò rurſus conſiderari poteſt vt ſciatur cui quis teneat reſtituere. ¶ Primò ergo quæritur in genere cui reſtitutio facienda ſit? Et ante omnia iacio fundamentũ ex Archi.poſt S.Th.ij.ij.q.xxxij.& lxij. quod tripliciter aliquid eſt illicitè acquiſitum. Primò, quia acquirens non poteſt illud retinere, & dans debet retrahere: vt in furto. Secundò, quia nec ille retinere, nec iſte rehabere poteſt: quia vterque egit cõtra legem & iuſtitiam ille dando, & iſte accipiendo: vt in ſimonia. Tertiò, quia dans nõ poteſt rehabere, & acquirens poteſt retinere: quia acquiſitio non eſt illicita, ſed ex illicito: vt in eo quod ex meretricio quæritur. Supple autem præter hos modos illicitæ acquiſitionis conatus eſt inuenire quartum: vbi dans ex obligatione dat, & accipiens turpiter accipit: & tenetur pauperibus. per c.cùm ſit.de Iudę. vbi mãdatur dari pauperibus quod ſolutum eſt à Chriſtianis Iudæo vel pagano, cui publicũ officium commiſſum eſt: ſed vt probat ibi gl. per multa iura, illud erat reſtituendum danti, ſed quia ille erat incertus, mandatur dari pauperibus. Deinde aũt dico, ꝙ breuiter materiam colligendo Rayn. dicit ei reſtituendum, cui res ſubtracta eſt, ſiue ſit dominus rei, ſiue etiam non ſit, ſed tñ ſua intereſſit ex cauſa honeſta rem non eſſe ſubreptam, puta quia habebat in ea ius pignoris, vel vſum, aut aliquid huiuſmodi.ff.de furt.l.is cuius. Si verò ipſe, cui res nunc ſublata eſt, furatus erat eam, non ſibi, ſed domino reſtituenda eſt, vel ei, cui prior fur ſubripuerat ex cauſa honeſta, cautè tñ. ne furis perſona prodatur. Itaque regulariter reſtitutio faciẽda eſt ſpoliatis.iij.q.j.reintegranda. & ferè per totam q.de reſtit.ſpol.ferè per totum.quod intellige primò ſpoliatis principalibus, vel eorum hæredibus, ſi inueniuntur, aliàs pauperibus.de vſur.cum tu.& ſecundò ſpoliatis re ſua, aut à ſe iuſto titulo poſſeſſa.C.loc. l.ſi quis conductionis. Quod tamẽ primò fallit quãdo dominus rei dedit illã turpiter, nec meretur habere, vt infrà, & ſecundò quando non dominus habet eã iuſto titulo, ſed in fraudem veri domini, quia is qui ab iſto habet, tenetur cautè nuntiare domino.xxij.q.v.hoc vſ. ¶ Sed ad pleniorem notitiã ſic diſtinguo. Si enim eſt quis obnoxius ratione turpis acceptionis, in qua participauit etiã dans, non tenetur danti, quia, vt dictum eſt ſuprà, in pari cauſa turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis.ff.de condict.ob turpem cau.l.ſi ob turpem.§.porro.& C.eo.l.ij.& conſequenter tenetur pauperibus, quaſi nõ inueniatur principalis vel eius hæres, per d.c.cùm tu. quod fallit primò, ſi interuenit dolus, fraus, metus, vel deceptio & huiuſmodi, in quibus datur repetitio per actiones de dolo, vel metus cauſa & ſimiles, vel per officiũ iudicis, quia hoc caſu reſtituendum eſt danti vel hæredibus, ſi inueniantur, alioquin pauperibus, ſecundùm Innoc.& Doct.in c.quia plerią;.de immunit.eccle. Secundò in accepto per ſimoniam, vel vt alteri fieret iniuria, de quo ſ. Reſtitutio.ij. §. & generaliter vbi ius aliter diſponit, & qñ ipſo iure applicat fiſco vel priuato: quia de alieno eleemoſyna pauperibus fieri non poteſt. j.q.j.non eſt putanda: eo tamen caſu quo applicat fiſco vel priuato, licet turpiter accipiens nõ cogatur reſtituere danti, tamen hoc poteſt: quia hoc nullo iure tenetur, & pœnæ ſunt reſtringendæ: & ita tenet Sum. Confeſ. Si verò nõ interuenit dolus, aut aliquid prædictorum, ita ꝙ danti nulla competit repetitio per actionẽ vel officiũ iudicis, variant Doctores, quia Hoſt.in.c.cum ſit.de Iudæ.tenet indiſtinctè, quod eſt reſtituendũ pauperibus, & idem aliqui imponunt Innoc. vbi ſuprà, quod quidem nullo iure probatur, quaſi hoc ſit de neceſſitate ſalutis, ſed ſolùm de conſilio, vt tenet Card.in d.c.quia plerique, & gl.Ray.vt ſ.Reſtitutio. ij.in princ. & idem in effectu tenet Innoc. vbi ſuprà, aliter ſibi contradiceret, cùm nõ damnet aliquẽ, ſi quod malè quæſitum ex negotiatione vel extorſione, ex qua tñ reſtituere non tenetur, relinquat hæredibus, & dicat mathematicum in prædicto caſu nõ teneri ad reſtitutionem, nec lucrãtem in ludo, niſi fuerit in dolo, cùm tamen iſti acquirant cum peccato, vnde talia ſunt reſtituẽda de cõſilio, nec eſt mortale tenere pro ſe. Vnde vbi reſtitutio reſpicit incertã perſonam, ſecundùm Vernec. non eſt de neceſſitate ſalutis ſed de conſilio. Quod limita, niſi interueniat iudicialis condemnatio; vel niſi ipſa bona incerta talium ſint, quòd aliquando fuerunt obnoxia reſtitutioni faciendæ certæ perſonæ, vt ſ.Reſtitu.ij.§.ij. Si verò non eſt quis obnoxius reſtitutioni ex turpi cauſa, in qua participauerit dans, ſubdiſtingue, vtrum inueniatur principalis creditor vel hæres eius, quod idem eſt, vel non. Si enim non inuenit, dic vt j.Reſtitutio vlt. vbi agetur de reſtitutione incertorum. Si verò inuenitur principalis creditor, tunc aut obligatio eſt perſonalis, & dicendum eſt, vt j.Reſtitutio.viij.§.j. Aut eſt realis, vt quia habet quis rem alienam, & tunc ſi habet à domino, illi reſtituenda eſt.ff.de rei vendi.per totum.& C. eod. quia cuique dandum eſt quod ſuum eſt.ff.de iuſtitia & iur.l.iuſtitia.§.legis præcepta. Si verò habuit ab alio titulo tranſlatiuo, puta donatione, venditione, & huiuſmodi, ſimiliter reſtituenda eſt domino gratis.C. de furtis l.ciuilem. Si verò habuit ab alio titulo non tranſlatiuo, puta locatione, commodato, vel etiam ſine titulo: puta, quia fortè ſubripuit, reſtituenda eſt ei, à quo habuit, intellige ſi erat poſſeſſor bonæ fidei.C.loc.l.ſi quis conductionis. vbi conductor licet dicat ſe dominum, debet locatori reddere, & deinde agere de dominio: niſi conſtaret de dominio, vel poſſit incontinenti probare.ff.depo.l.bona fides. vbi quando fur rem depoſuit apud rei dominum, non cogitur dominus reddere. Si autẽ non poſſet conſtare; ſtatim cogitur reddere ei, à quo habuit, etiam ſi habuiſſet à fure vel prædone.d.l.bona fides. Quod limita, quando habuit cauſam ab eo, vt ibi, quia ſi ab eo non habuit cauſam: puta, quia ei furto aut rapina ſuſtulit: tunc ſi quidem furtum ſuſtulit, nõ debet priori furi reſtitui, quia nullus poſſeſſor malæ fidei habet hoc caſu ius repetẽdi, cum actio furti detur ei cuius intereſt, & l.is cuius intereſt, & nemo debet ex improbitate ſua cõſequi actionẽ.ff.de furt. itaque daretur: tamẽ actio furti furi datur, ſi à principio habuit rem de voluntate dñi, & conſequẽter eius intererat ex honeſta cauſa, ſicut ei qui accepit veſtem poliendã, & furtũ cõmiſit cõmodando alteri, cui à tertio furto ſublata eſt.ff.de fur.l.qui vas. Si verò ſuſtulit rapina à fure vel prædone, debet ei reſtitui, per c.in literis de reſtit.ſpol.& probatur, quia nec etiam domino licet rem ſuã rapere, niſi fiat incontinenti vim vi repellendo: aliàs cadit à iure ſuo, & perdit eam, ſecundùm Inn. & Hoſt.ar.l.extat.ff.quod me.cauſ. niſi fortè per iudicẽ eã cõſequi nõ poſſet: vt no.diſt.j.ius gentiũ. & ita indiſtinctè tenet Suppl. Sed tu limita in rapina & in furto, quando de vero dño non cõſtat, vel ſtatim probari nõ põt, & ille cui ſublatum eſt, reperit. quo caſu loquitur d.c.in literis. vt ibi patet, aliàs ſi ille nõ reperit, põt & debet auiſari verus dominus cautè vt patet p c.qui cũ fure.ext.de fur.cũ ibi not. Si verò reperit quidem, ſed exceptio de vero domino ſtatim probari poteſt, idem eſt: quia licet peccauerit, maximè raptor, etiã ſi ſit verus dñs, tamẽ reſtituere nõ tenetur ei, à quo rapuit, quia nõ fecit illi iniuriã, ſed publicæ iuſtitiæ ſi eam potuiſſet habere: aliàs etiã non peccaſſet. Vnde Arch. indiſtinctè tenet, ꝙ qui abſtulit à vero dño, tenetur ei, & qui à nõ domino, ſed tamen iuſtè, vel ex honeſta cã poſſidenti, tenetur ei: qui verò ab iniuſtè detinente, reſtituere debet vero dño, imò ſm eum, & Vernec. malè faceret reſtituẽdo tali furi vel prædoni, & non vero domino, licet, ſm eos, ſit liberatus ab obligatione reſtitutionis, quia in priſtinum ſtatũ repoſuit. Cùm autem dicit Suppl. ꝙ ſi abſtulit per rapinam à fure vel prædone, tenetur ei reſtituere, quia etiam prædo eſt reſtituendus. ſ.poſſeſſioni. de reſt.ſpolia. in literis non eſt bona probatio, quia aliud eſt raptorem ſpoliatũ reſtitui, aliud ſpoliantem reſtituere. de quo j.§.iij. Quandoque tamen debet furi vel prædoni fieri reſtitutio, ſi cum eo dominus in repetitione concurrat, potius debet fieri domino.d.l. bona fides. imò ſi dominus ex ignorãtia nõ repeteret. Et quod dictum eſt de domino concurrente, idẽ eſt de quolibet prætendente aliquod ius honeſtũ, quia ſemper illi facienda eſt reſtitutio, qui fouet maius ius.d.l. bona fides. & eſt arg.in l.quæritur.ff. de ſta.ho. vnde vincens filio vel ſeruo, tenetur patri vel domino.ff. de alea.l. fin. imo filij tenentur patri reſtituere res ſpectantes ad eos iure proprietatis, ſi vſusfructus eſt patris, quod tamen fallit in caſtrẽſi peculio, vel quaſi caſtrẽſi, & in beneficialibus,
2 vt in c.ſi annũ.de iud.lib.vj. ¶ Secũdò quęritur,* in quibus fallit illa regula, ꝙ ſublata à verò domino ſunt ei reſtituẽda, q haberi põt.iij.q.j.reintegrãda. & de reſt.ſpol.quaſi p totũ & in c.ſicut dignũ.de hom §.eos. Et dico ꝙ fallit primò ſi ſublata ſit ei iuſto bello. Secundò, ſi edicto imperiali vel eccleſiaſtico ſit ei interdictũ, vt dictũ eſt. Tertiò ſi dominus eſt pupillus, minor, aut furioſus, qa reſtituetur tutori vel curatori. Quartò qñ dñs mortuus eſt, quia reſtituetur hæredi propriè dicto ex teſtamento, vel ab inteſtato, ſi quis aũt eſſet hæres in certa & determinata parte, puta cẽtum, vel in domo, nõ fiet ei reſtitutio, ſed illis, quibus cõmiſit diſpẽſationẽ bonorũ ſuorũ, & ſi dominus in morte reliquiſſet omnia ſua pauperib. diſtribuenda, debet dari pauperibus, ſm Inn.in c.quod ſicut.de ele. quod puto verũ, ſi reliquit pauperibus in genere, ſecus ſi eligẽdis p aliquos executores, qa executoribus eẽt reſtituendũ. Quintò quãdo illud, quod reſtituẽdum eſt, acceptum eſt à prælato eccleſiaſtico. Sed de hoc ſ. Clericus.iiij.§.x. Adde ſextò, qñ iſta bona de certis fiunt incerta, iuxta dicẽda j.Reſtit.viij.
3 §.j. ¶ Tertiò quæritur,* Vtrum prædo ſiue raptor ſit reſtituendus. ſ.rei ablatæ ab eo poſſeſſioni, ſiue vtrum ſit ei reſtituendum. Et dico de hoc eſſe magnam quæſtionem inter Iuriſtas, de qua ad ſaturitatẽ & nauſeam vide Pan.in d. c.in literis. vbi dicit, ꝙ fur non eſt regulariter reſtituẽdus. de quo dic, vt ſ §.j. Si prædo, inquit, ſit prædo ſtratarũ publicarũ, nõ eſt reſtituẽdus, ſed ſuſpẽdendus, ſed prædo.i.is, qui per alium eadem re ſpoliauit, eſt reſtituendus, quantumcunque conſtet illum eſſe prædonem, ex quo dominus ſecũ nõ cõcurrit ad petendũ, vt patet in l.j.§.ſi prædo.ff.de poſiti. vbi dicit tex. ꝙ ſi prędo depoſuit, põt agere depoſiti. Et reddit rationem, quia eius intereſt, cùm alteri teneatur, & habeat depoſitarios obligatos ex contractu. Quæ ratio habet locũ, quantumcunque conſtet eum eſſe prædonem, licet in beneficialibus reſtitutio fieri nõ debeat, ex quo cõſtat eum eſſe prædonem, ne detur vitioſus ingreſſus, quia non debet intrudi, etiam vt alij reſtituat. Et recitantur ibi differentiæ inter furem & prædonem, quare hic & nõ ille reſtituatur. Sed quicquid ſit de prædictis in foro contẽtioſo, tamen in foro cõſcientiæ ſi conſtaret de vero domino, aut incõtinenti probari poſſet, nõ eſſet reſtituẽdus prędo, etiam ſi repeteret, & dominus ex ignorantia vel alia cauſa non repeteret. Et ita ſentit Arch.poſt Ray. imò ita eſt mẽs Inn.& do.Anto. vt recitat Pan.& multorum ſolenniũ Doctorum, etiã in foro contentioſo, ꝙ prædo nõ reſtituitur contra dominum ſi de eo conſtet, ſed cõtra alium prædonem vel furẽ. Quod ergo dicitur, prædonẽ eſſe reſtituendum, etiã ſi conſtet eum eſſe prædonem, fallit primò ſi ſit talis prædo, cuius vitæ non ſit parcendum. Secundò in beneficialibus. Tertiò ſi dominus eodem tpe petat cum eo. Quartò ſi nõ petat, ſed tamen põt excipi de vero domino, quia cõſtat, aut ſtatim probari põt, imò ſi probari nõ põt, modò conſtet ei qui rem habet in cõſcientia, poteſt & debet reſtituere immediatè vero domino, & non mediante prædone, quia eſt periculoſum, & fruſtra fit per plures, quod fieri põt per pauciora æquè bene, & melius, ſecundũ regulam Philoſophi. Quintò ſi prædo rem ablatam depoſuit apud eum cui abſtulit.d. l. bona fides. Sextò ſi fuit inuaſor rerum ſpiritualium, quæ reſtitui non debent, niſi
4 probetur poſſeſſio legitimè adepta. ¶ Quartò * quæritur, quid agendũ, quando is, cui reſtituendũ eſt, ignoratur, aut eſt mortuus, vel diſtat? ¶ Et dicit S.T.ij.ij.q.lxij.art.v. ꝙ ſi ſit omnino ignotus, debet homo reſtituere vt põt.ſ. dando in eleemoſynas pro ſalute ipſius, ſiue mortuus ſit, ſiue viuus, præmiſſa tamen diligẽti inquiſitione de perſona eius. ¶ Si verò ſit mortuus, reſtituendum eſt eius hæredi, qui computatur quaſi vna perſona cum eo. ¶ Si verò ſit multùm diſtans, debet ei tranſmitti quod ei debetur, & præcipuè ſi ſit res magni valoris, & poſſit ei cõmodè tranſmitti, alioquin debet in aliquo loco tuto deponi, vt p eo conſeruetur, & domino ſignificari. Hæc ex illo. Sed adde ſm Rod. niſi ſit quid modicum reſpectu eius cui debetur, quia poſſet pro eius anima pauperibus dari. Et ſecundùm Bernardum idem eſt ſi ſumptus excedunt ſummam re. arg. cap.anteriorum.ij.q.vj. Imò dico ſi æquarent, imò ſi parum deficerent, adeo ꝙ reſiduum eſſet modicum reſpectu eius, quia tunc locum habet dictũ Rod. Adde etiam ꝙ ſecũdum Arch.poſt Ioannẽ, ſi debitor ſuo proprio motu remittat domino, & pereat, tenetur ſatisfacere denuo. Adde etiã id, quod dictum eſt de deponendo rem, eſſe conſiliũ, nõ præceptũ. Adde etiã ꝙ ſi neſcitur vbi habitat, nõ oportet quærendo vagari, ar.l.quo niſi fiat.§.j.ff.de oper.libert. vnde pauperibus dabitur, niſi expectetur veriſimiliter rediturus, ſecundùm Sum. Ange. Sed verius ſi veriſimiliter creditur nõ rediturus: quia quãdiu eſt dubium, ſeruandum eſt ei, ar.c.iuuenis.de ſpon. Adde quartò ſecundum Pan. in ca.cum tu.de vſuris. ꝙ ſi is, qui habet reſtituere, ſit poſſeſſor malæ fidei, puta fuit vſurarius, & hmõi, ſi receſſit ipſe de loco vbi abſtulit, tenetur mittere domino ſumptibus ſuis. Si verò alio ſe trãſtulit, dominus ſumptibus eius ei mittere debet. Et ſic intelligenda eſt gl.ibi.& ſic diſtinguit lex in re legata.l.cum res.ff.de leg.j. qđ limita primò, niſi

niſi adeſſet fidus gratis deferens: arg. c. ſignificante. de pig.
& ſecundò in cōſcientia, niſi dñs ſine expēſis aut minori-
bus rem ſuam ſecum duxiſſet: quia tenetur de tali damno
ſi ex delicto tenebatur: licèt nō ſit ex contractu etiā vſura-
rio, vel quaſi contractu, per dicta ſ. Reſtitutio. iij. §. viij.

RVRSVS DE RESTITVTIONE
quintò, quando fieri debet.

1 *Reſtitutio an debeat ſtatim fieri. & num. 5. & ſeq.*
2 *Reſtituere an debeat qui eſt in extrema neceſſitate, aut circiter. & num. 3.*
4 *Reſtitutionis impotentia quando excuſet.*

RESTITVTIO quintò conſiderari pōt, vt ſciat quo
tpe teneatur exequi reſtitutionē, qui eſt reſtitutioni
1 obnoxius. ¶ Primò ergo quæritur, * vtrùm teneatur quis
ſtatim reſtituere? Et breuiter recolligendo iſtam materiā
totam, de qua diffuſè Archi. ij. part. tit. ij. in fin. vbi, ſi expe-
dit, videatur: dico ꝙ ſecundùm S. T. ij. ij. q. lxij. art. vlt. obli-
gatus reſtituere aliquid, tenetur illud reſtituere ſtatim,
quia ſicut rem alienam auferre eſt contra iuſtitiam, ita &
detinere, cùm impediat dominus ab vſu ſuæ rei: nulli autē
licet quantumcunque modico tpe facere cōtra iuſtitiam,
iuxta illud Eccleſiaſtici xxj. Quaſi à facie colubri, &c. Nec
obſtat, ꝙ præceptū de reſtituēdo ſit affirmatiuum, & con-
ſequēter non obligans ad ſemp: quia includit negatiuū. ſ.
Noli detinere alienum. limitat tamen ſi homo poteſt, quia
qui non poteſt, ſecundùm eum, non tenetur ſtatim: ſed de-
bet petere dilationē vel remiſſionē: intellige niſi ex peti-
tione ſequeretur reuelatio peccati, vel aliud ſcandalū. art.
c. officij. de pœn. & re. de quo etiam ſ Reſtitutio. vij. §. j. Et
ſecundū Pet. & Ray. eā petere debet ab epo, ſi reſtituenda
ſunt incerta, vel à diſcreto confeſſore. Si verò ſunt certa. i.
debita certæ perſonæ, quæ ſciri & inueniri poteſt, petenda
eſt ab eo: aliter potēs nolens reſtituere non poteſt abſolui.
xiiij. q. vj. ſi res. niſi doleret, ꝙ non reſtituit quàm primum
potuit, & proponeret quàm primū poſſet reſtituere. Vide
etiam ſ. Reſtitutio. vj. §. iij. ¶ Et ſi remiſſio aut dilatio non
obtineatur, ſunt opiniones. Nam vna dicit, ꝙ teneatur ſa-
tisfacere ſtatim, aut cedere bonis, non habito reſpectu ne
egeat, etiā ſi oporteret ipſum mēdicare: & nihil poteſt ſibi
retinere, niſi ea, ſine quibus moreretur. Et ita videtur ſen-
ſiſſe. Rich. in iiij. & Ar. in c. ſi res. xiiij. q. vj. & Ber. & Hoſt.
&, vt videt, Inn. in c. cū tu. de vſur. & Io. do. Ray. & Vernec.
Alia verò eſt humanior aliquorū, quos refert ac ſequitur
Arch. dicens ꝙ habens aliqua vltra neceſſitatē naturę non
teneat cedere bonis, ad vitanda corporis & animæ dāna.
Non obſtat id quod dicunt prædicti Doct. quia loquun-
tur tanquā viam tutiorem conſulentes, quam tamen non
tenemur ſemper arripere, ſed ſufficit eligere ſecuram. Et
inter has opiniones vr̃, meo iudicio, iſta diſtantia: quaſi
ſm primā licitū eſt iſti retinere ſolùm ea, ſine quibus mo-
reretur ipſe vel ſui: ſm aliā verò poteſt aliqualiter viuere
decēter in aliquibus caſibus, licèt non ſm omnem decen-
tiam ſui ſtatus, puta æquè amplè veſtiendo, dotādo, & ve-
ſcendo. Et iſta opinio ſecunda eſt benignior & verior, vt
2 patebit ſ. §. iij. ¶ Secūdò quæritur, * vtrū exiſtens in extre-
ma neceſſitate, nō habens niſi neceſſaria vitæ ſuæ & ſuorū
teneatur reſtituere? Et dicit Sco. in iiij. diſt. xv. ꝙ non, quia
in extrema neceſſitate omnia ſunt communia. l. j. §. cum in
eadem. ff. ad l. Rho. de iact. & in c. exiit. de verb. ſign. Vnde
illa res iure poli efficitur detinentis in articulo, niſi domi-
nus rei ſit in eodem articulo, qa tūc illi debetur, qui prius
in talem neceſſitatē deuenit, & ſi eodē tpe deuenerūt, do-
mino eſt reſtituenda: quia nunquam excidit à domino,
pro hoc, quia duobus concurrentibus præualet quod eſt
potius. arg. l. quęritur. ff. de ſtatu ho. Et ſubdit Scot. ꝙ ſi talis
detētor talē rem præoccupauit ante talē neceſſitatem, re-
ſtituere tenetur ſi venerit ad pinguiorem fortunam, alias
ſecus, intellige ſi res eſt cōſumpta, & idē Ric. & Pet. de Pa.
tutius tamen videtur, ꝙ reſtituat ſi venerit ad pinguiorem
fortunā: ſicut & q ceſſit bonis. C. de his qui bo. ced. poſt l. j.
Iſta tamen intellige de eo qui eſt in extrema neceſſitate
propriè, qui. ſ. nec per ſe nec per amicos iuuare ſe poteſt,
ſecus impropriè, vt is qui occidēdus eſt niſi redimat pecu-
nia, quā poteſt tunc ab amicis mutuo petere, licèt penes ſe
nō habeat de ſua, quia talis reſtituere tenetur. De quo vi.
3 de S. Th. v. quol. q. ix. ¶ Tertiò quęritur, * vtrū reſtituere te-
neatur is, qui vltra neceſſaria vitæ habet quidē ad aliqualē
aut ad totalē decentiā? Et dico in iſta qōne eſſe opiniones,
& ſecundum Ray. & ſequaces dicēdum eſt, ꝙ qui eſt om-
nino impotens reſtituere, omnino excuſatur, vt §. priore.
qui verò non eſt impotens omnino, tenetur ſtatim ad id
quod poteſt, quæ potentia ſecundū Ray. videtur conſide-
randa vſq; ad mēdicitatē ſuā & ſuæ familiæ, reſeruata ſo-
la extrema neceſſitate, ſed quia nō ſolùm neceſſitas extre-
ma, ſed etiā magna excuſat à reſtitutione, arg. de fur. l. ſi quis
propter. & ibi expreſsè in gl. ideo cū Arch. & Io. de Neap. &
Sco. humaniorē, & veriorē opinionē ſequendo ſic dico. ſi
qui eſt reſtitutioni obnoxius, licitum eſt rem alienam ad
tēpus detinere, quando ipſe rei dñs hoc rōnabiliter velle
deberet, licet cupiditate vel alia irrationabili cauſa ductus
nolit. Iſta maxima & clauis probatur primo authoritate
Io. de Neap. in quol. ix. q. xxij. dicentis ꝙ quādo aliena rei
detentio eſt contra volūtatem domini inordinatam, iuſtè
fit, vt xxij. q. ij. ne quis. & ſecundò authoritate Scoti dicen-
tis, vbi ſ. ꝙ dño inordinatè volēte ſuum rehabere, & con-
ſequenter contra rectā rōnem nolente proximū retinere,
tunc tenens non eſt detentor iniuſtus, & tertiò authorita-
te Io. Nider, & Nicolai de Auſ. & Arch. qui prædictos re-
fert, & dicit ſuo indicio eos rationabiliter loqui. & quarto
ratione, quia ſi non eſſet vera illa maxima, ideo eſſet quia
voluntas domini etiam irrationabilis circa reſtitutionem
ſuæ rei ſemper extra extremā neceſſitatē implenda eſt, qd
tamen eſt falſiſſimū: quia reſtitutio ordinata ad bonū do-
mini aliquādo eſſet in malū eius, vt ſi velit reddi ſibi gla-
dium, ſe vel aliū iugulaturus. Et proculdubio dicta maxi-
ma eſt de mēte S. Th. qui vult aliquādo depoſitū reddi nō
debere domino volēti, ꝙ tamē reddi ſtrictiſſimè iura man-
darunt. C. depo. l. ſi. Ex hac maxima Arch. poſt Sco. & alios
deducit aliquos caſus. ij. part. ti. ij. c. vlt. diffuse: quos breui-
ter recitabo: in quibus is qui decenter vult, nō tenetur ſta-
tim reſtituere, intellige in foro animę, etiam ſi dilationem
obtinere nō poſſit, modò habeat firmū propoſitū reſtituen-
di in totū, & paulatim ſecūdū poſſe reſtituat in parte tem-
poribus ſuis. ¶ Primò ſi reſtitutio ſubdita redundaret in
dānum contra bonū cōe, quia illud præfertur particulari.
¶ Secūdo ſi redūdaret in malū corpis aut animæ ipſius dñi.
¶ Tertiò ſi redundaret probabiliter in alicuius infamiam,
aut mortem corporis vel animæ, quia immineret pericu-
lum furti vel proſtitutionis mulierū, & hmōi, donec ceſ-
ſent prædicta, quia ordine charitatis anima, corpus, & fa-
ma debēt rebus tpalibus anteferri. ar. c. officij. de pœnitent.
& remiſ. niſi creditor eſſet in extrema neceſſitate, quia tūc
corpus eius præferri debet corpori alterius & famæ, non
autē animæ, ſm mentē prædictorum. ¶ Quartò ſi redun-
daret in magnas expenſas reſtituētis, de quo dic, vt ſ. Re-
ſtitutio. iiij. §. vlt. & generaliter ſi redundat paruum com-
modum

modum domini, & in magnum damnū reſtituentis: puta,
quia oportet eū vendere inſtrumenta quibus viuit, aut ar-
tem relinquere: quo caſu ſi dñs æquale vel quaſi inæquale
incommodū ex abſentia ſuæ rei ſentiret, tenetur: quia non
licet alicui in re aliena incōmodare dñm, vt ſeipſum com-
modet. Vnde & rationabiliter hoc caſu dñs ſtatim vellet
rem ſuā: quia prima charitas incipit à ſeipſo. c. nō ſatis. diſt.
lxxxvj. hæc æquitas & humanitas nō eſt prædicta, ne pareť
via iniuſtis detentionibus rei alienæ apud indiſcretos &
parum timoratos, ſed ea per cōfeſſorū diſcretionē vtendū.
¶ Quintò generaliter quādo debitor eſt impotens, de quo
4 dic vt §. ſeq. ¶ Quartò * quæritur, quis dicatur impotēs ad
reſtituendum impotentia excuſante? Et dico, ꝙ impotētia
reſtituendi de iure nulla eſt, cùm licitum ſit cuilibet reſti-
tuere: de facto autē eſt multiplex, loquendo iuridicè, vt pa-
tet ex dictis ſ. Potentia. prima ſcilicet abſoluta, quę eſt eius
qui nihil habet, quæ indubitatè excuſat, ſecundū omnes: &
idem eſt ſi habet quidem, ſed neceſſariū vitę: quia talis dici
pōt nihil habere pręter vitā: & ſcđa modificata honeſtatè,
quæ eſt eius qui reſtituere non pōt ſine infamia vel ſcan-
dalo, quæ excuſat ad tempus dictæ infamiæ vel ſcādali, vt
§. priore. & in modificata cōmoditate, qua dr̃ non poſſe q
commodè non pōt: quæ de mente primę opinionis recita-
tæ ſ. §. j. non excuſat habentē vltra neceſſaria ad vitam: ſed
de mente Ioan. de Neap. & Scot. & Ioan Nider excuſat, qñ
creditor rationabiliter deberet velle debitorē excuſari. Et
magis particularizando materiam de mente Arch. excuſat
eum qui ad tantā parcitatē ſe reſtrinxit, ꝙ iam ſe ſine inde-
centia magna reſtringere nō pōt: niſi creditor eſſet in ea-
dem neceſſitate vel quaſi. Et ꝙ iſta ſit mens eius: patet, qa
dicit, ꝙ licet fortè ſit tutius bonis ſuis ꝓ reſtitutione cede-
re, ſe oibus ſpoliādo, & in Deo cōfidere, etiam ſi oporteret
mendicare, ſm Rayn. tamen ad hoc non vr̃ teneri de ne-
ceſſitate ſalutis: non tñ debēt tales ita lautè viuere, & pom-
poſè veſtiri, & filias magnis dotibus nuptui tradere, ſicut
ſi nō eſſent obligati ad reſtitutionē: ſed debēt parcè viue-
re, & paruas dotes tradere: & ſi non poſſunt filias tradere
nobili, vel mercatori, artifici vel plebeio tradant, & alia ſu-
perflua reſecent. Et cū efficaciter faciūt, qđ poſſunt, ad reſti
tuendū, & in aliis bene & cū timore Dei ſe habēt, credo ꝙ
poſſunt abſolui & cōmunicari. qui verò de eo, qđ poſſunt,
ſemper procraſtinãt, & annuatim confeſſori reſtitutionem
promittūt, & non faciūt, nō videntur abſoluendi, niſi prius
faciāt, vel efficaciter negotiū diſponāt, vt habeat executio-
nem, & multo minus quantū ſpectat ad iudiciū cōfeſſoris
debet cōmunio ſumi: licet quantū ad ſacerdotē, qui habet
cōmunicare, ſi in publico ſe ingerāt, faciendū ſit vt ſ. Eu-
5 chariſtia. iij. §. v. hæc ex illo. ¶ Quintò * quæritur, quid ſi
creditor nō multùm indiget, & tñ non vult cōcedere dila-
tionē, & debitor non excuſať impotētia, nec incōmoditate
magna, ſed aliquali, vel magna quidē, ſed apparēter, & opi
natiuè, nec aliquo caſuū dictorum ſ. §. iij. & tñ nō vult re-
ſtituere? Et dico, ꝙ ad hoc vr̃ reſpondere Direct. per hæc
verba. ſi creditores nō ſunt in neceſſitate, & ad dilationē
induci nō poſſunt & debitor induci non pōt ad reſtituen-
dum ſtatim, diſcretus ſacerdos poteſt conſcientiā ſuam fir-
mare ex eo ꝙ intēdat vtiliter gerere negotiū creditoris, eo
ꝙ videat aliter non poſſe recuperare perpetuò, vel ita citò
rem ſuam, & dilationem concedere, ſi promittat bona fide
ſatisfacere intra certū diē, & abſoluere peccatorē, vel aliā
recipere cautionē, ne recedat deſperatus: non tñ cōſulo vt
accipiat iuramentū. Hæc ille virtualiter, & cōcordat Hoſt.
& facit l. ſoluēdo. ff. de neg. geſt. & l. ait prętor. ff. de min. &
ſequitur Sum. Ang. & bene quo ad forū cauſarum: ſed quo
ad Deū, intellige qñ peccator eſt taliter voluntate & con-
ſcientia diſpoſitus, ꝙ non habet animū perſeuerādi in mor
tali taliter, qui de attrito virtute clauiū poſſit fieri cōtritus:
puta, quia credit ſe nō poſſe cū poſſit, aut nō teneri ſtatim
cùm teneatur, aliàs nō eſſet abſoluēdus, nec capax abſolu-
6 tionis. ¶ Sextò * quæritur, an peccet mortaliter q non pa-
ret cōfeſſori præcipienti vt ſtatim reſtitutio fiat? Et dicit
Franc. de Mayro, ꝙ ſic: quod verū eſt ſi ex præcepto Dei
tenetur ad ſtatim: aliàs nō, quia nō poteſt ſacerdos cogere
me rem meā exhibere eo caſu quo de iure nō teneor: imò
nec ad omnē pñiam, vt ſ. Confeſſio. j. §. xxv. & xxvj. Vnde
ſm Arch. poſt Pet. de Pal. ſacerdos tripliciter aliquid pœni-
tenti imponit, ſcilicet exhortādo, vt ꝙ frequenter oret. ſe-
cundò imponēdo per modū ſpecialis ſatisfactionis ꝓ com
miſſis. tertiò declarādo communē obligationē, vt ꝙ ſingu
lis annis confiteatur, & cōmunicet & ꝙ reſtituat, & hmōi:
& ad primum non tenetur: tenetur verò ad ſm, intellige ſi
impoſitū eſt pro mortalibus, & acceptauit: & ſimiliter ad
7 tertiū. ¶ Septimò * quæritur, vtrū potenti reſtituere malè
ablata ſtatim ſufficiat ad ſalutē ſi teſtamēto mandet hære-
dibus vt reſtituant? Et dicit Arch. poſt Ioan. de Neap. in ix.
quolib. ꝙ non: quia eſt cōtra iuſtitiā detinere alienū: quod
tamen fallit, ſm eum in duobus caſibus. primò ſi credit ve-
rè & ꝓ certo, ꝙ detentio talis nō ſit cōtra voluntatem do-
mini. ſecundò ſi ſit contra voluntatē domini inordinatam:
vt quia ipſe poteſt ad tempus re ſua carere ſine damno &
incōmodo, & ille ſine his dare non pōt: ſi tñ dominus ſine
ſuo incōmodo, ſcilicet notabili ad tēpus carere nō poteſt,
oportet illum reſtituere etiā cum magno incōmodo ſuo.
8 ¶ Octauò * quærit, vtrum is, à quo res aliqua pōt auocari
petita reſtitutione in integrū iure ſpeciali vel generali, eā
reſtituere teneatur in foro animæ, antequā imploretur di-
cta reſtitutio? Et dicit Inno. in c. quia plerique. de immun.
eccl. quòd nō, ſi contractus tenuit mero iure: niſi is, q pōt
reſtitutionem petere, læſus fuerit malitia cōtrahentis: adde
vel niſi impediretur petere aliquo iuſto timore: puta, quia
putat ſe nō poſſe obtinere in iudicio pp fauorem debētis,
& huiuſmodi. Si verò cōtractus non tenuit, ſed eſt nullus
ipſo iure: puta, quia res ecclæ eſt vendita ſine debita ſolen-
nitate & huiuſmodi: ſic tenetur, licet non petať: quod limi-
tat do. Ant. in d. c. quia pleriq;. quo ad cōſcientiā verū, niſi
contractus teneret quo ad metas iuris naturalis: puta, quia
fuit legitima cauſa alienādi rem eccleſiæ, & debitū pretiū
eſt ſolutū, licèt ſolennitas defuerit: quia in foro animæ non
tenetur, cùm ſolēnitates ſint inuentæ propter deceptiones
euitādas: vnde vbi ceſſant, ceſſabit in foro animæ ipſa lex.

RVRSVS DE RESTITVTIONE SEX-
tò quantùm ad modum & ordinem reſtituendi.

1 *Reſtitutionem facere qualiter cogat ſacerdos.*
2 *Reſtitutionem qui facere teneantur.*
3 *Creditorum aliqui ſi velint ceſſionem fieri, alij dilationem dari, quibus potius ſtetur.*
4 *Debitor an poſſit cedere bonis, vbi creditores parati ſunt dare dilationem.*
5 *Reſtitutio quo ordine ſit facienda, vbi non omnibus reſtitui poteſt. & num. ſeq.*

RESTITVTIO rurſus ſextò conſiderari pōt quantū
admodū & ordinē in reſtitutione ſeruandū. ¶ Primò
1 ergo * quæritur, qñō ſe debeat habere ſacerdos in cogen-
do ad reſtitutionem? Et recolligendo ex Archid. & aliis di-
ſtinguo, vtrum debitor ſit manifeſtus vſurarius, an non. Si
enim eſt vſurarius manifeſtus, ſacerdos nec debet nec pōt
eum

eum audire in cõfeſſione,nec ei alia tradere ſacramẽta niſi
ſeruata forma.c.quanquã.de vſur.lib.vj. de quo j. Vſura.
ix.§.iiij.ſi credit tamẽ,ꝙ illa ſeruari nequeunt,& ille eſt in
mortis articulo paratus ad omnia,põt à quolibet ſacerdo-
te audiri,& talis ſacerdos habita licẽtia ab eo exponet de-
inde promiſſionẽ epo,qui eũ,ſi ſuperuixerit, vel alias eius
heredes coget ad reſtitutionẽ.¶ Si verò nõ eſt manifeſtus
vſurarius, diſtinguẽdũ eſt vtrum habeat reſtituere incer-
ta tãtũ,aut certa tantùm, aut vtraq;.Si aũt habeat reſtitue-
re incerta:dic vt j.Reſtitutio vlt.Si aũt certa,tũc dic, ꝙ ta-
lia non ſufficit dare in eleemoſynam pro eius anima:quia
nemo de ſuo cogitur facere donũ.x.q.ij.precariæ. & ſi de-
dit,adhuc tenetur ad reſtitutionẽ perſonis, quibꝰ talia de-
bebantur.arg.c.ſicut dignũ. de homic. imò nec in hoc pa-
pa diſpenſare põt, niſi ex cauſa qua poſſet talia bona exi-
gere à veris dominis,vt ſ.Papa.§.xij & xiij.Hîc tñ diſtin-
ctione trimembri opus eſt.Si enim nihil penitus põt reſti-
tuere,quia nihil habet,negari nõ debet abſolutio vel con-
munio,ſi proponit reſtituere cũ poterit:nec debet propter
debitũ vrgẽs ex cõtractu icarcerari:ſed ſufficit ſi cedat bo-
nis cũ intentione ſatisfaciẽdi ſi venerit ad pinguiorẽ for-
tunã, de ſol.Odoardus.niſi exiſtimaret veriſimiliter poſſe
reſtituere per amicos tũc vel certo tẽpore:quæ ceſſio fieri
debet,ſine cruciatu & pœna ac vituperio.C.qui bo.ce.poſ.
l.fi.nec contra hoc valet conſuetudo:quia eſt fruſtratoria,
& irrationabilis,& inhumana ſæuitia.xiiij.q.j.ſi res. ꝑpter
debitũ aũt cõtractũ ex maleficio, puta ſi ex delicto incur-
rit pœnã cẽtum florenorũ,poteſt incarcerari, ſi nõ eſt ſol-
uendo,pœna pecuniaria in corporalem cõmutata.Si verò
põt reſtituere totũ integraliter ſine deſtructione ſuæ ſub-
ſtãtię,& ſine magna incõmoditate ſua,vel partẽ,debet ſta-
tim reſtituere totũ vel partẽ, ſecundùm quod põt quia tñ
leges regulariter minima nõ põderãt, vt l.Seio.ff.de in in-
teg.reſt.& l.ſi oleũ.ff.de dolo. ideo ſi talis differat ꝑ quin-
denã,vel huiuſmodi,nõ dolosè,ſed aliquo bono fine,non
videtur peccare:niſi is,cui reſtituendũ eſt,interim notabi-
liter patiatur:& in hoc credetur ei in foro cõſciẽtiæ,& po-
terit abſolui ſine exactione iuramẽti,vel alterꝰ cautionis,
niſi ſit vehemẽs præſumptio de cõtrario:puta pluries eidẽ
confeſſori vel alteri ſpopondit celerẽ reſtitutionẽ, & non
perfecit:quo tamẽ caſu poſſet etiam tã efficaciter ſponde-
re & prætẽdere ſigna ſuæ volũtatis, ꝙ ei crederet.Si verò
nec in totũ,nec in partẽ poteſt reſtituere ſine detractione,
aut ſaltẽ magna incõmoditate ſua,petat remiſſionẽ aut di-
lationẽ iuxta modũ dicendũ j. Reſtitutio.vij.§.j. & ij.quã
obtinere nõ poteſt, fiat vt ſ.Reſtitutio.v.§.iij.& iiij.Si ve-
rò habet reſtituere certa & incerta,ſimul reſtituat vtraque
ſi poteſt: alioquin præferat certa, ſm omnes Doctores.
¶ Secundò * quæritur, per quẽ reſtitutio ſit faciẽda?Et di-
co,ꝙ fieri debet principaliter per eum qui ſuſtulit, aut in
ſublatione participauit,iuxta dicta ſ.Reſtitutio.iij.per to-
tum,& ſi ipſe nõ facit,tenetur hæres inquantum ſe exten-
dit hæreditas, ſicut & ad omnia onera defuncti.de vſur.c.
Michaël.Et eadem ratione hæres hæredis in infinitum, ſi
ſciunt hæreditatẽ teneri.& ſi dubitant,ex publica fama vel
ſcripturis vel fideli relatu,tenẽtur diligẽter inquirere.aliàs
eſſet ignorãtia craſſæ, ſm Arch.quæ nõ excuſat.d.xxxvij.
§ fi.quod intellige de dubitatione probabili & veriſimili:
nõ de leui & ſcrupuloſa,quæ non habet probabile motiuũ
dubitandi.arg.eorũ quæ dicta ſunt ſ.Cõſcientia.§.ij.Vnde
dicit ipſe,ꝙ ſi defunctus licitã artẽ exercebat,vel patrimo-
nialia tãtùm habebat:nec apparet ex fama vel ſcripturis de
illicitis cõtractibus ſeu alieno, præſumi debet iuſtè acqui-
ſiuiſſe:quia nemo iudicandus eſt immemor ſuæ ſalutis.j.q.
vij.ſancimus.Et ſi reſtitutio eſt debita ex delicto,& nõ ex-
pedit famæ principalis,vt per ſeipſum reſtituat, faciat per
alium cautè,arg.c.ſi peccauerit.ij.q.j.& in hoc tenet regula
iuris,qui per aliũ,lib.6. Caueat tamẽ ne mediator retineat
ſibi, quia nemo eſſet liberatus ab obligatione reſtituendi:
quia quod periret, periret ſibi. Si verò eſt debita ex cõtra-
ctu licito verè vel opinatiuè, vel ex illicito patẽter: ita, ꝙ
ex reſtitutione non reſultet infamia noua, expedit vt quis
3 reſtituat ꝑ ſeipſum ꝑꝑ multa.¶ Tertiò * quæritur,quid fa-
ciendum qñ ex duobus creditoribus vnus vult facere dila-
tionem aut remiſſionẽ, alius aũt nõ, ſed vult fieri ceſſionẽ
bonorum? Et dicit Arch.poſt Ray. in hoc quantũ ad dila-
tionẽ ſtandũ maiori parti creditorũ: & intellige maiorem
vbi eſt maius & fortius debitũ, etiã ſi vnus ſit,cui plus quã
oĩbus aliis debeat. Si verò par ſit debitũ, ſtandũ eſt maiori
numero creditorũ, & ſi vtriuſq; eſt paritas, ſnĩa benignior
eſt ſequenda.ſ.ꝙ dilatio detur.C.de ceſ.bon.l.cũ ſolito.&
ibi Bart. ꝑ l.illam. quæ etiã dicit in hoc nõ eſſe differentiã
quantũ ad hypothecarios & illos debitores:& ſit mẽtio de
dilatione quinquẽnali.Nec obſt.l.maiorẽ.ff.de pact. vbi vr
ꝙ prius cõſideretur dignitas creditorum, q̃ benignitas ſen
tentiæ:quia quo ad hoc digniores ſunt q humaniores.arg.
l.ſcire oportet.ff.de tut.& cura.§.cũ reliquis:vnde preferitur
ſnĩa digniorum,niſi ſit valde inhumana,vt hoc caſu. Secus
aliquando in remiſſione partis debiti, de qua loquitur d.l.
maiorẽ,licet poſſet eſſe tãta paupertas in debitore,& abun-
dantia in creditoribus,ꝙ in hoc eſſet magna inhumanitas:
& preferretur ſnĩa eorũ qui benigniores,& nõ qui ditiores
ſunt.d.l.ſcire.maximè quia in caſu magnæ neceſſitatis põt
pauperes cogere diuites ad ſibi ſubueniendum, ſm gloſ.
diſt.xliij.ſicut hi. Quantum ad remiſſionẽ verò ex d.l.ma-
iorem. cùm aliquibus ſequentibus. nécnon cũ l.iuris gen-
tium.§.fin.patet,ꝙ maior pars creditorũ habita cõputatio-
ne maioritatis,vt ſuprà,remittere põt partem debiti ex cã:
videlicet qñ debitor nõ eſt ſoluendo, quia ſecundùm gloſ.
ibi.hoc venit in vtilitatem omniũ:& hoc nõ eſt dubiũ vbi
creditores ſunt partes alicuius vniuerſitatis vel collegij,aut
in foro cõtentioſo.Si verò nõ ſunt pars in foro cõſcientiæ,
ſeruandũ eſt quo ad nolẽtes cõcedere dilationẽ vel remiſ-
ſionem:quod dictum eſt ſ.Reſtitutio.v.§.iij.& iiij.Et ideo
addit Direct. ꝙ vbi nolentes cõcedere indigerent,& fame
perirent,ſtatim tenet reſtituere vel cedere bonis. ¶ Quar-
4 tò * quæritur,vtrum debitor poſſit cedere bonis ſi vult,nõ
obſtante,ꝙ creditores velint cõcedere dilationẽ quinquẽ-
nalem?Et vr tenere Azo.in Sum. vt recitat Bart.in d.l.cum
5 ſolito: ꝙ optio detur debitori. ¶ Quintò * quæritur, quo
ordine ſit reſtituendũ,vbi creditor non põt reſtituere om-
nibus,vel ſi põt,non tñ ſimul? Et dico,ꝙ ſemper prius re-
ſtituẽda ſunt certa integraliter,q̃ incerta, ſm omnes Doct.
& ſi quis ex reſtitutione incertorũ fiat impotens ad reſti-
tuendũ certa, peccat,& non liberatur,ẽt ſi non erant certa
ante:ſed certus creditor apparet poſt reſtitutionẽ incerto-
rum,nõ pręmiſſa inqſitione diligenti, ſm Doct.arg.c.ſicut
dignũ.de homic.ſecus tali inquiſitione præmiſſa: qa eſt li-
ber, ſm omnes,ꝑ regulã,bona fides.de reg.iur.lib.6.Quod
facit cõtra hæredes vſurariorũ:qui cum epo conueniũt de
incertis,vt ſepeliatur cadauer:cùm tñ nõ ſint ſoluendo ſu-
per certis.¶ Igitur in rebus, ſm Arch.poſt Bal.primò veniũt
habens actionem ad rem: puta,quia reſtituenda eſt aliena
extans,quæ ſemper domino eſt reſtituenda, ſm omnes: &
idem ſi eſt res quæ fuit alterius, & ab eo ſine iuſta cauſa
abdicata, puta metu,vel aliter.ff.quod.met.cau.l.metum.§.
cum

cum autem. Et idem dic de rebus depoſitis ſi extant:& ge-
neraliter ſi ipſæ res extãt,earum domini præponendi ſunt
omnibus.l.veri.§.in bonis.ff.de priu.credit.& ſi extant,ſed
fuerũt vẽditæ,nõ habita fide de pretio,cũ trãſlatę non ſint
in dominium ementis,ipſi vẽdenti,cuius erant,eſt ſatisfa-
ciendũ de pretio prius quàm aliis.l. Iulianus.§.offerri.ff.de
ac.emp.& vend. Si verò habita fide de pretio ſunt traditæ:
ſm Sum.Ang.nõ præponeretur aliis.vult tamen Arch.in-
diſtinctè alleg.Bal.ꝙ ſi extant,indiſtinctè reddãtur vendi-
tori pro pretio nõdum habito, & ſi plus valent,illud plus
cedit creditori.d.l.Iulianus. Et ita tenet Sũ.Roſ.& hoc eſt
verius:& multo minus præponetur ſi nõ extarẽt, ſed aliæ
ſunt ſubrogatę ex pretio illarũ,niſi vt j.dicã de habẽtibus
actiones ꝑſonales:quia tales res ſubrogatæ nõ ſunt obli-
gatæ pro pretio.l.quidã.ff.de in rẽ verſo.Et ratio eſt,quia
pretiũ redactũ ex tali re nõ erat obligatum,& conſequen-
ter nec res ex eo empta.Et idẽ eſt in permutatione:qa vbi
ſpes in obligatione eſt, nõ ſuccedit altera loco alterius:vt
ff.de verb.ſign.l.Labeo.& ff.de rei vend.l.mater.Fallit hoc
in empto ex ſpeciali pecunia alterius. de quo dic vt j. So-
lutio.§.iiij.Sed tamẽ in hoc caſu nõ pręponetur habẽtibus
reales actiones.¶ Secũdò poſt pręd.ctos habẽtes actiones
ad rẽ veniunt vxores cæteris paribus pro dotibus ſuis,quæ
præferũtur nõ ſolùm prætendẽtibus.ꝑſonalẽ obligationẽ,
ſed etiã habentibus tacitã hypotheca etiã anteriorẽ.l. aſſi-
duis.C.qui pot.in pign.hab.facit.l.vbi.C.de iur.do. & l.ij.
C.de ſer.pig.da. nõ tamẽ præferũtur filiis ex priori matri-
monio agẽtibus de dote materna cõtra nouercã.C. q pot.
in pig.hab.l. vlt. & ſimile priuilegiũ cũ vxoribus habet fi-
ſcus.ideóq; prior tpe præfertur, & vtriſq;.i.fiſco & vxori-
bus præferuntur anteriores creditores habentes expreſſas
hypothecas,ſed nõ poſteriores, vt in gl.d.l.aſſiduis.quod
tamẽ quantũ ad vxores non eſt verum:vt ſ.Dos.§.xij.Sed
tamẽ nota,ꝙ creditores,ex quorũ pecunia domus aut na-
uis extructa eſt aut reparata, & ipſis ſpecialiter obligata,
in illa re præferũtur mulieribus in dotibus earũ.§. his cõ-
ſequens.& ibi Ang.in auth.de col.dot.eo. quia ſecundùm
Bal.in d.l.aſſiduis.lex nõ tollit illud,quod per pactum ſibi
creditores quæſierunt.Vnde creditor habens ſpecialẽ hy-
pothecam in aliqua re ſpeciali,præfertur in illa priori cre-
ditori habẽti anteriorẽ hypothecã generalẽ & ſpecialẽ in
re alia ab illa quæ creditori eſt ſpecialiter obligata, vt eſt
tex.in l.ij.C.de pig.¶ Tertiò veniunt oẽs habẽtes expreſ-
ſas hypothecas poſteriores,& deinde habentes tacitas. In
iſtis aũt habẽtibus expreſſas,qui prior eſt tpe,prior eſt iu-
re, ſm regulam iuris.lib.vj.& idẽ in tacitis.l.ſed ſi fundus.
C.qui pot.in pign.habe. Sed tamẽ antè ſoluendæ ſunt im-
penſæ funeris quàm ſatisfaciendum habẽtibus tacitas vel
expreſſas hypothecas in bonis defuncti,vt eſt tex.in l.pen.
ff.de reli.& ſum fu.& in l.at ſi quis.§.j. eod.tit. & oẽs aliæ
factæ cã hæreditatis,vt in teſtamẽto,& inuẽtario:& breui-
ter quando debita totam hæreditatem exhauriunt, hæres
debet eſſe immunis à lucro & grauamine. C. de iur. del.l.
ſancimus.Expenſas aũt ſuperfluas ad honorem,& põpam
mundanam tuta conſcientia de alieno detrahere non põt,
ſecũdum Per.de Palu.in quarto. ſed intelligetur facere de
ſuo.Et in hoc credo,ꝙ bonus vir arbitrabitur.Non obſtat
ꝙ de expreſſa hypotheca Azo.in d.l.pen.ponat ly fortè:qa
illa lex loquitur indiſtinctè, dicens impenſam funeris oẽ
debitũ præcedere. ¶ Quartò veniunt depoſitores ſiue de-
ponẽtes,ſi depoſitũ nõ extat.l.ſi hominẽ.ff.depo.§.fi.& idẽ
dic de habentibus pecuniam in illa negotiatione, vt j.So-
lutio.§.iiij.quo tñ priuilegio non gaudet, qui ſub nomine
depoſiti mutuat ad vſuram,vt patet in dicta l.ſi hominem.
¶ Quintò veniũt habẽtes actiones perſonales,inter quos
primo ſimplices priuilegiati.i.habentes priuilegia perſo-
nalia,non realia, qui tñ veniunt poſterius prædictis: quia
priuilegiũ hypothecæ cùm ſit ad rẽ, eſt potior perſonali.
l.repertum.ff.de pact.¶ Poſt hos autem ſexto loco veniũt
omnes chirographarij pro rata,nõ attẽta prioritate cõtra-
ctuum, quia licitũ eſt debitori propter cumulum credito-
rũ facere deteriorem cauſam priorum creditorum,non ta-
men dominium,vel hypothecam,ſeu priuilegiũ habitum.
l.j.§.ecõtrario.ff.de ſepa.bo.Cum prædictis omnibus con-
cordat Bal.in l.pro debito.C.de bo.aut.iu.po.Et iſto etiam
ordine.i.pro rata,& non alicui inſolidum reſtituẽdum eſt
creditori vſurarum, ſecundùm Veruec.Dur.& Arch.arg.
c.relatum.de teſta.in fin. Nec obſtat ꝙ Io.And.in c.quan-
quàm.de vſur.lib.vj.velit ſatisfaciendum eſſe prius his qui
prius ſoluerant vſuras,hac ratione quia in hypotheca ha-
betur ratio temporis:bona autem vſurarij videtur hypo-
thecata: de vſur.cùm tu.quia Hoſt.Arch.Fede. & Goſ.di-
cunt ꝙ non ſunt hypothecata. & ipſemet Io.Andr.dicit ꝙ
de iſta hypotheca non habemus textum expreſſum.Cum
prædictis omnibus concordat Arch.qui limitat vera, niſi
per ſtatutum municipale aliter caueatur,quia illi ſtabitur,
vt Genuæ in mercatoribus fallentibus, & hoc ſecundùm
eum,etiã in foro conſcientiæ,niſi ſit expreſſe contra Deũ:
quod non eſt de facili iudicandum,niſi euidenter appareat
contrarium, quia nemo arbitrandus eſt immemor diuini
timoris & ſuæ ſalutis.j.q.vij.ſancimus. Nec diſtinguo an
aliquid debeatur ex contractu vel quaſi, aut ex maleficio
vel quaſi, cùm hoc nullo iure probetur.vnde reſtituẽdum
eſt ſecundũ ordinem prædictum.¶ Sextò quæritur,* quo
6 ordine reſtituere teneatur hæres, & maximè ſi ſint multi?
Et dico quòd quo ad debita reſtituetur ex ordine quo &
debitor: & præponet ea legatis,ſi ſunt cõtracta per eũ cu-
ius eſt hæres,ſiue ex cõtractu, vel quaſi, ſiue ex maleficio
vel quaſi.de quo ſ.Hæreditas.iij.§.xj.& ix.Si verò ipſe de-
bita cõtraxit, præponet eis in reſtituendo legata facta per
teſtatorem: quia bona defuncti ſunt tacitè hypothecata
pro legatis & fideicommiſſis.l. prima.C.cõmu. de legatis.
Si verò hæredes ſunt multi, ac debita & legata tenentur
ſecundùm ordinem ſupradictum, & regulariter pro rata.
quod tamen aliquando fallit in caſibus, de quibus ſuprà,
7 Hæreditas.iij.§.xj.¶ Septimò quæritur,* vtrum liberetur
in conſciẽtia,qui ſimpliciter ſoluit ſupradicto ordine non
ſeruato?Et dicit Rodo.quòd non, niſi credidiſſet fore ſol-
uendo omnibus,vel niſi ignoraſſet vnum creditorem fore
potiorem alio.& cõcor.Hoſtien.ac Mon.quod limita niſi
laboraſſet ignorantia non excuſante. de cleric.excom. mi.
apoſtolicæ. de quo ſuprà, Hæreditas.iij.§.ix. ¶ Octauò
quæritur,* vtrum is, qui tenetur pluribus, & non poteſt
totum ſoluere, poſſit gratificari vni, ſoluendo illi inſoli-
dum? Et dicit Mon. quòd ſi creditor vigilauit exigendo
debitum in iudicio vel extra, poteſt, imò ſecundùm Ver-
uec.debet ei debitor ſoluere, antequam bona debitoris
authoritate iudicis incipiant poſſideri,quia poſtea iura fa-
cta ſunt paria omnium creditorum non habentium pi-
gnora vel hypothecas, vel qui non ſunt priuilegiatæ per-
ſonæ, & ſi creditor vult vni gratificare, debet hoc omni-
bus communicare, & ab omnibus licentiam obtinere, &
ſimiliter ſi vnus creditor denuntiauerit alteri, ne recipiat
à debitore, in fraude videtur ille verſari ſi accipiat. Vbi
autem non vigilauit creditor exigendo debitum, non vi-
detur quòd teneatur ei debitor gratificare: ſed ſecundùm
Veruec.

Veruec: reſtituere pro rata. ff. quæ in frau. cre. l. pupillus. vbi patet, quòd ſi debitor nō exactus in iudicio vel extrà gratificauerit alicui creditorum, quod datum eſt reuocatur, & diuiditur pro rata. Et idem Sum. Con. In hoc tamen caſu iure poli, etſi non fori excuſaretur, vt creditur, debitor ſi pietate motus gratificaret plurimum indigenti.

RVRSVS de Reſtitutione ſeptimò, quantùm ad modos, quibus tollitur obligatio reſarciendæ rei vel iniuriæ.

1 *Veniam qualiter quis petere quis debeat.*
2 *Abſolutio à debito qualiter impetranda.*
3 *Solutio alterius an liberet à debito; & quid de quaſi ſolutione. num. 4.*
5 *Reſtituere debens quando liberetur per rei interitum.*
6 *Ceſſio quando liberet à debito.*
7 *Præſcriptio an liberet à reſtitutione.*

RESTITVTIO ſeptimò cōſiderari poteſt, vt ſciatur quibus modis tollitur & aboletur obligatio reſarciēdæ rei vel iniuriæ, quibus homo liberatur ad tēpus, vt eſt dilatio, vel ſimpliciter, vt eſt abſolutio, ſolutio, quaſi ſolutio, interitus, & aliquo mō præſcriptio. ¶ Primò ergo quæ-
1 ritur,* quid iuris de petitione veniæ & dilationis? Et dico multa. ¶ Primū. Secundū gl. Ray. vt in Sū. Cōf. lib. j. tit. v. q. xxiiij. dānificans proximū, tenet petere veniā ꝑ ſeipſum, ſi poteſt & audet, alioquin per interpoſitā perſonā, quæ debet [illegible] & circunſtātias perſonæ intercedēris, ſi [illegible] ſcandalū timeatur: quia offendēs reconciliari debet [illegible] Matth. v. etiā poſt ſatisfactione dāni, ſecundum prædictam glo. ſi tamen læſus hoc neſcit, licet ſit tutius petere veniā modo prędicto, quādo ſatisfacere quis nō pōt, non tñ tenetur: qa hoc caſu quo ad iudiciū diuinū non eſt in mora. ¶ Secundū. Similiter tenetur petere quis dilationem aut abſolutionem, ſi non vult aut non poteſt ſtatim reſtituere, niſi timeretur infamia vel ſcandalū, vt ſ. Reſtitutio. v. §. j. quod ſecundùm gl. Ray. obſeruandum eſt non ſolùm in damno illato, ſed etiam vbi quis eſt debitor ex cōtractu, vel quaſi, & quo ad regulares, qui ſe recolunt alicuius debitores ex eo quod in ſeculo fecerūt. ¶ Tertiū. Debet autē dilatio iſta peti ab eo qui poteſt dare & obtinere liberè ſine fraude, & ſine vi ſeu metu, & ſine deſperatione rehabēdi ante dictū terminum, iuxta dicēda j̄ §. ſeq. de abſolutione: & tunc valet vſq; in tempus, & tenetur debitor etiam cū aliqua incommoditate ſeruare pacta, ſi qua interuenerunt: puta, ꝙ ſingulo menſe tantum ſoluat: aliter non valet. ¶ Quartum. Hanc dilationem quò ad incerta ſecundùm do. Anto. in c. cùm tu. de vſur. facere non poteſt confeſſor ſine authoritate epi, ſed alij verius dicunt, ꝙ ſic ex cauſa rationabili: ſecus ad pompā & ſuperfluitatem detinentiū, quia eſt cū diſpendio ſalutis detinentis & conce-
2 dentis. Secundò quæritur,* quid iuris de abſolutione? Et dico multa. Primū. Remiſſio petita per debitorē mediatè vel immediatè à creditore, & obtenta, liberat ipſum debitorē ab obligatione reſtituēdi ſimpliciter, ſi fiat ab eo, qui donare pōt liberè. i. ſine fraude, & vi, ſeu metu, & ſine deſperatione rehabēdi, ſecus verò ſi non fiat liberè, ita ꝙ interuenit fraus, puta quia dicit ſe minus poſſe quàm poſſit, vel debitū minus eſſe quàm ſit, vel metus damni aut periculi ſi nō fiat, aut coactio etiā cōditionata, ex qua ſequitur deſperatio in creditorē cōſequendi creditū ex culpa debitoris, vt qa dicit, ꝙ de centū dabit 50, ſi vult, aliàs nihil dabit, qa tūc nō valet, ꝑ ea quæ dicta ſunt. ſ. Reſtitut. ij. §. vij. Dicit tñ Hoſt. in Sum. ꝙ ſi aliqua honeſta perſona media tractet cum creditore dicēs, faciam, ꝙ talis dabit tibi tantum, ſi reſiduum volueris ex corde dimittere, non decipias me qa ſum mediator, nec debitorē, cuius ſalutē quæro, & ille ſpōdet, liberatus eſt debitor. quod limita primò quantum ad obligationē reſtitutionis, non autem quantum ad peccatū, ſi debitor non erat paratus facere quod debebat iuxta poſſe: & ſi iſta mediatio fiat honeſtè, puta intentione bona & debito modo, non metu, fraude, aut coactione. Sunt tamē tres caſus, in quibus abſolutione ritè facta ſm prędicta reus non eſt abſolutus ab obligatione reſtituendi. Primus eſt in cle. nolentes. de hær. de quo ſ. Excōicatio. ij. §. xliiij. Secūdus in c. fœlicis. de pœn. lib. vj. de quo j̄. Viſitatio. §. v. Tertius eſt ſ. Iudex. j. §. viij. part. ij. Secūdum. Si perſona media dicat abſolutionem liberaliter eſſe factam, & non eſt, ſic non liberatur debitor à reſtitutione. Vnde ſi in aliquo vacillet, certificetur de facto, poſſet tamen mediator eſſe tantæ honeſtatis & talis, ꝙ debitor à pctō excuſaretur ignorantia facti, ſm regulam iuris in ſexto: ſed ſemper manet obligatus, & quoties veritatem cognouerit, reus erit peccati, niſi proponat facere debitum. Tertiū. Quando aliquis debitor ponit ſe in manibus creditoris, dicēs ſe paratū reſtituere iuxta poſſe, ſed orās miām, & remiſſionē in totū vel in partem. Dicō ꝙ ſi intendebat reſtituere, eſt liberatus, iuxta dicta ſ. par. prima. Si verò non erat paratus reſtituere, ſed ſic facit, credens ſe breui & exiguo pretio liberandū, aliter hoc nō facturus, nō eſt abſolutus à pctō, vt planū eſt. Vtrū autem ſit abſolutus à debito reſtituendi, ſi creditor remittat ei: Gerar. de Senis tenet ꝙ non aliquo pacto, niſi reſtituat, ſiue ſit paratus reſtituere, ſiue non. Et facit ad hoc ſeptē rationes nullius momenti. Dy. autem in regula, pctm̄. lib. vj. dicit ꝙ eſt liberatus, ſi pecunia erat parata. Quidam verò Theologi, vt recitat Lau. de Ridol. in tract. de vſu dicūt hoc non ſufficere ſed oportere, ꝙ offeratur. Io. An. ibi dicit ꝙ nō eſt liberatus, ſi non intendebat reſtituere: aliter ſic. Lau. de Rido. vbi ſ. dicit cautum eſſe prędicare, ꝙ nō ſufficit remiſſio, licèt ſe diſponeret ad ſatisfaciendū cautius, ꝙ oportet pecuniam eſſe paratā. cautiſſimū, ꝙ offeratur, vel quod plus eſt, ponatur in manibus creditorū. Et ſic eum allegaui in Aur. ro. vbi prędicatores inſtituūtur. Sed glo. ij. in d. regula, indiſtinctè tenet ꝙ eſt liberatus: & idem Fed. adducēs multas bonas rationes, etiā ſi debitore perſeuerāte in crimine proprio motu creditor remittat, vel ad petitionē debitoris. Et idem videtur firmare Gof. in Sum. & Arch. de vſur. in c. quāquam. lib. vj. & Lap. & Gof. & Veruec. & idem ipſe Ludo. quo ad veritatem. & idem Ægi. in quolib. ſi debitori conſtet creditorem liberaliter remiſiſſe, quicquid intēderet ipſe debitor. Et iſta eſt veritas: quia quò ad abſolutionem à debito reſtituēdi nihil differt vtrū eſſet paratus nécne: qa iſta abſolutio nō depēdet à volūtate ſeu diſpoſitione ſpoliantis, ſed ſpoliati. vñ in trāſlatione dominij rerū ſeu circa ipſas res attēditur plus volūtas dñi q̄ alterius. Inſt. de fur. §. placuit. & l. inter oēs. §. pe. ff. eo. q ēt inimico ſicut donare & remittere pōt: cū hoc ſit quoddā donare. & ideo qualitercunq; cōtentetur creditor, ille eſt liberatus: quia dicitur in l. j. ff. q ſatiſ. cog. ꝙ ſatisfecit quicūque deſideriū impleuit creditoris, etiā ſi nō ſoluat. Igitur iſte eſt liberatus ſi poſſit remittere remiſit liberè. i. ſine fraude, & ſine vi, ſeu metu & ſine deſperatione, quod intelligo qñ iſta deſperatio prouenit ex culpa debitoris, ſiue ex parte eius indebitè, puta qa fingit ſe nō poſſe qđ pōt, aut dicit ſe nolle facere quod debet, ſiue fingat ſiue nō. Secus quando prouenit ex rationabili cōſideratione creditoris, quia eſt liberatus, etiam ſi deſperet creditor ſe non rehabiturū quod ei debetur, quia hoc facit remiſſionē eſſe magis volūtariam ac liberam, & magis miſericordē. ¶ Quartum. Hanc abſolutionē facere non poteſt quilibet, cui res obnoxia reſtitutioni debet: ſed ſolù m qui ſuarum rerum hēt liberam adminiſtrationē, & pōt donare. de quo ſ. Donatio. j. §. j. ¶ Quintum. Cōſilium vniuerſale vel ēt ciuitatis & hmōi remittere non pōt debitori quod debetur creditori particulari contra eius voluntatē, ſi debetur ei de iure naturali ſine cā: cum cā verò pōt, ſm Inn. in c. quæ in eccleſiarum. de conſtit. & gl. in l. fi. C. ſi cont. ius vel vtil. pub. & ſimiliter pōt ſi debetur ei de iure ciuili tantùm, ſecundùm eundem Inn. in c. noſtra. de iniu. Vñ princeps reſtituit in integrum ex certa ſciētia cū præiudicio tertij licitè. & facit l. fi. C. de ſen. paſſ. in l. in cā. ff. de mino. & quod not. Bar. in l. Gallus. §. & quid ſi tm̄. ff. de lib. & poſth. Quod eſt ſingulariter notandum, quia facit ad ſciēdum qñ Papa diſpēſare pōt ſup certis, & quādo domini vel communitates, quæ habuerunt bellum, poſſūt comparere ſuper damnis datis. de quo ſ. Bellum. j. §. j.
3 ¶ Tertiò* quæritur,* vtrum liberetur qs à reſtitutione per ſolutionem? Et dico ꝙ ſic, ſi ritè fiat, ēt ſi alter ſoluerit pro debitore eo inuito, quia ignorantis & inuiti conditionem meliorē facere licet. l. ſoluēdo. ff. de neg. geſt. ſed ſolutio fieri dēt congruo loco & tempore. C. de ſol. l. oblatione. & rei quæ debetur, quia alia inuito creditore ſolui non pōt. Inſt. qui. mo. tol. obl. in princ. & dēt ſolui non deteriorata, vt ſ. Reſtitutio. iij. §. ix. & ſ. Furtum. §. pe. niſi res illa præſtari non poſſet, quia tunc dēt ſolui æſtimatio. ff. de con. fur. l. in re furtiua. & ſi pecunia eſt quæ debetur, non ſufficit partē ſoluere, qa eam creditor iuſtè refutare pōt. l. plane. ff. famil. erciſ. niſi debitor putaret ſe non plus debere q̄ offert, quia tūc cogitur creditor oblatum accipere. l. quidā æſtimauerunt. ff. ſi cer. pe. Vide ēt j̄. Solutio. ꝑ totū. ¶ Quar-
4 to* quęrit, vtrum quaſi ſolutione fiat ſatisfactio? Et dico ꝙ ſic, vt quando creditor non vult accipere quod offert legitime, iuxta dicta. §. priore. & quod oblatum eſt conſignatur & deponitur in æde ſacra, vł apud alium, quē iudex aditus determinauerit, quo caſu liberatur ac ſi eſſet ſolutum, mō tale depoſitum non recipiat. C. de ſol. l. obſignatione. & de
5 vſu. l. acceptam. ¶ Quintò* quæritur, vtrum liberetur qs à reſtitutione aliquando rei interitu? Et dico multa. ¶ Primū. In hac quæſtione diſtinguo, vtrum quis obligetur reſtitutioni in genere ſm Iuriſtas. i. in ſpecie, vel in ſpecie, id eſt, in numero. Si enim obligatur in genere, puta quia dēt certam quantitatem, vt bouem, aut ęquum, vel aliud animal, non hoc vel illud, tunc non liberatur, licet intereant oēs res eius igne vł aliter. l. incēdium. C. ſi cer. pet. vbi incēdiū debitorē non liberat ab ære alieno. Et rō, qa hoc caſu non aliqua res, ſed pſona eſt obligata. Vñ apud Iuriſtas dicitur quaſi vulgariter ꝙ genus perire non pōt. Falliit ſi pręcederet obſignatio debitè facta, quæ locum habet ſolutionis, de qua §. priore. Si verò obligatur in ſpecie, puta ad hanc rē vel illam, ſemp liberatur eiuſdem rei interitu, niſi fuerit in mora reſtitutionis, vel in culpa ſeu cauſa interitus. l. ſi ex legati cā. ff. de verb. obl. Eſt aūt in mora ſemp ſi obligat ex delicto, vel poſt diem ſtatutam ſi eſt appoſita in cōtractu, vel poſt monitionem ſeu interpellationē vel petitionem debiti, ſi non eſt appoſita, de quo vide ſ. Mora. §. j. ¶ Secundum. Quando aūt obligatur quis ex hoc ꝙ penes ſe hēt rē alienam, vt in foro cauſarum idē ac ſi eſſet obligatus ad ſpeciē, ꝑ dictam l. ſi ex legati. videlicet ꝙ non ſit in mora ante interpellationē, quando à principio habuit bona fide, qa lex illa loquitur in legato, in quo debetur res aliena. Si verò non habuit bona fide, ſemp eſt in mora, qa habuit ex delicto, in foro aūt conſciētiæ iure diuino & Canonico dr̄ in mora quàm primum ſciuerit rē alienam, & reddere pōt, nec reddit, quia conſtituitur in mala fide. de præſcrip. c. fi. in qua non licet per momentum morari: qa omne, ꝙ non eſt ex fide, peccatum eſt, vt ibi. & quicqđ eſt contra conſcientiam, ædificat ad gehēnam. de ſimon. per tuas. Et ſi tenet alienam rem indicare dño ne perdat: ſed habeat qñ alius hēt. de furt. qui cum fure. multò magis qñ habet ipſe, tenetur indicare & dare, præſertim ſi dominus rei impediretur aliqua cauſa vel reſpectu interpellare, niſi poſſeſſor habuerit aliquam iuſtam cauſam detinendi, puta ratione ſumptuum factorum in bona fide. ff. de fur. l. is qui rē cōmodaſſet. vł ſi iuſto errore putauit rē ſuam, quo caſu non conſtituitur in mora, ēt ꝑ interpellationem. ff. de peti. hære. l. illud. ¶ Tertium. An verò liberet moroſus rei interitu, vel certè teneatur, ſi eodē modo res apud dominū fuerat peritura? Vr̄, ꝙ ſi ex contractu debeatur nō tenetur. ff. ad l. Rhodiā de iact. l. fi. §. fi. vbi ſi nauta cū ſciret dominum nolle, poſuit res in naui deteriori q̄ conuenerat, & perierit, tenetur, niſi fortè & illa nauis melior, in qua fuerant ponendæ, perierit: qa licet nauta deliquerit faciendo contra conuenta, ex quo dominus non eſt ꝑꝑ hoc damnificatus, cum res eſſent omnino perituræ, non tenetur. Si verò debebantur ex delicto, vr̄ communiter concludi per Iuriſtas ꝙ tenetur, per l. inuito. ff. de vi & vi arm. vbi ſi res pereat caſu fortuito, tenetur qui eam abſtulit, ēt ſi pereat ſine culpa ſua, quia à principio fuit in mora, & idē probatur eod. tit. l. j. §. rectiſſimè. Sed hoc apertè non probatur, quia aliud eſt moroſum teneri ēt ſi non ſit in culpa interitus, aliud eū teneri, ēt ſi res apud dominum erat peritura, quia pōt fuiſſe neutrū, & tñ eum teneri, quia dominus ante interitum vendidiſſet. l. cum res. §. fin. ff. de le. j. vbi ſi fundus legatus pereat, tenetur debitor, quia legatarius potuit vendere, & idem in l. item ſi verberatum. §. fi. ff. de rei ven. Cōcordando aūt opiniones dico, ꝙ ſiue ex contractu, ſiue ex delicto moroſus teneatur, non liberatur rei interitu, ſi cōſtat vel ſit dubium ꝙ res apud dominum exiſtēs ante interitum fuiſſet vēdita, vł domino aliquo mō vtilis, ꝑ d. l. cùm res. & d. l. itē ſi verberatum. Si verò conſtet, ꝙ antè nec vēdita nec vtilis fuiſſet domino, vt in dict⁹ rebus in naui repoſitis, nullo mō tenetur reſpectu intereſſe, cum nullū ſit, ſed delictum aliter pœnis legalibus punietur. Nec diſtinguo quo ad hoc interdicta & contractus, maximè in foro pœnitētiali, vbi regulariter cōſideratur ſolum intereſſe, & nō pœna, vt notat gl. xij. q. ij. fraternitas. intellige niſi im-
6 ponatur iuridicè. ¶ Sextò* quæritur, quid iuris de ceſſione? Et dico multa. ¶ Primum. Ceſſione facta in manibus creditorū, ſiue creditoris, ſi eſt certus, vel epi, ſi incertus, tollitur obligatio, quia is, qui non eſt ſoluendo, carcerari non dēt, vel aliis pœnis ſubiici, ſed bonorum ceſſione poteſt à debito pecuniario liberari. C. qui bo. ce. po. l. j. & no. glo. in c. Odoardus. de ſolu. vbi ēt non dēt impotens propter debitum excommunicari, ēt ſi ceſſio fiat per nuntium vel epiſtolam. ff. co. l. fi. Sed tamen non poteſt quis ceſſione liberari, niſi prius in iudicio vel extra debitum agnoſcat. i. fateatur, vel ſit cōdemnatus. nō enim poteſt dicere, nihil debeo, ſed ſi deberē, cedo bonis. ff. de ceſ. bo. l. pen. Vtrum aūt per ceſſionem liberari poſſit debitor ratione maleficij, puta vſuræ vel furti, infrà partic. vlt. ¶ Secundùm. Eſt autē effectus ceſſionis, non vt cedens liberetur à debito: quia tenetur ſatisfacere ſi venerit ad pinguiorem fortunam. C. q bo. ced. poſ. & per totum titulum. intellige inquantum poteſt. l. is qui. ff. de ceſ. bon. & deducto ne egeat, vt ſtatim di-

cam,ſed eſt vt poſteà nec incarcerari nec cõueniri poſſit,
niſi inquantũ facere põt.ff.co.l.is qui. & intelligitur facere
poſſe deducto ne egeat:qa eſt regulare, vt quoties non põt
quis conueniri niſi inquantum facere põt,ex legis bñficio
intelligatur deducto ne egeat.ff.de re iur.l. in condemna-
tione.ꝙ in foro contentioſo eſt indubitatum. In foro aũt
conſcientiæ ſi poſt ceſſionem lucratur,ſeruari iuře poteſt,
quod dictum eſt š.Reſtitutio.v.§.iij.& iiij.quia non obli-
gatur plus poſt ceſſionẽ quàm alius ſine ceſſione,& fortè
vlterius haberi põt ratio ne egeat. i. ne viuat indecenter
aliquatenus:quia obligatio ſemel extincta, eo modo quo
eſt extincta,non renaſcitur,vt š.Obligatio.§.xij. Quãtum
ad vſurarium tamen eſt gl.ſingularis in c.cùm tu.de vſur.
quæ dicit ꝙ ẽt ſi ceſſit bonis , tenetur ad reſtitutionem in
integ.nec habebitur ratio ne egeat.quod Pan.intelligit in
foro pœnitentiali:ſecus in contentioſo,& ſpeciale videtur
in vſurario,ſecundùm Ala.& Hoſt.Sed ego teneo eam gl.
indiſtinctè, quia iura indiſtinctè loquuntur, & ita tenet
Gem.in c.quanquam.de vſur.lib. 6. & hoc in odium vſu-
rariorum.¶ Tertium.Non debet autem cedens pati aliquã
pœnam aut vituperium,vt š.Reſtitutio.vj.§.j.nec ſpoliari
veſtimento de dorſo aut à lecto quo neceſſario ipſe vł fa-
milia vtitur,ar.Exod. xxij.nec teneť cauere de ſoluendo ſi
venerit ad pinguiorem fortunam,quia hoc iure cautũ non
inuenitur Non obſtat ꝙ glo.in c. Odoardus de ſol.teneat
contrarium,intelligens illum tex.de cedente,quia ille tex-
tus loquitur de impotente ſoluere ne excommunicetur,vł
ſi fuerit excommunicatus, abſoluať cum cautione de ſol-
uẽdo cum poterit :quamuis dici poſſit ꝙ illa gl.nõ aſſerit.
tex.illum loqui de cedẽte:ſed ꝙ ibi interueniunt aliqua ſi-
milia cedenti.¶ Quartum. Si debitor malit quinquennales
inducias,q̃ cedere bonis, & creditores inuicem diſcordãt,
ſtãdum eſt maiori parti vel numero creditorum,vt š. Re-
ſtitutio.vj.§.iij.¶ Quintum.Obligatus ex maleficio,vł ra-
pina,iure ciuili non vř ceſſione liberari:ſed loco pecuniæ
quam ſoluere non poteſt,ſuſtinere debet pœnam corpo-
ralem.l.fi.ff.de in ius vo.quæ licèt loquatur in liberto, qui
ſine venia.i.licẽtia iudicis patronum vocauit in ius , tñ vř
hoc poni pro regula generali in omni caſu quo aliquid
debetur ex delicto.l.j.§.& generaliter.ff de pœn. Et idem
videtur ſentire gloſſ.etiam de iure canonico in c. non ſa-
tis.lxxxvj.diſt.& in c.ſi res.xiiij.q.vj.ar.illius verbi, pecca-
ti,in quo res malè ablata eſt,pœnas luat. & verum eſt vbi
agitur de publico commodo:puta,qa iudex ad inſtantiam
accuſatoris vel ex officio procedit ad punitionem delicti,
quia publicę vtilitatis eſt vt delicta non remaneant impu-
nita.de ſen.excom.vt famę.ne facilitas veniæ incẽtiuũ tri-
buat delinquẽdi.xxiij q iiij.eſt iniuſta.Secus vbi agitur de
commodo priuato : vt cùm quis petit rẽ ſibi reſtitui furto
vł alio mõ ſublatam,vel ẽt pœnam ex maleficio , & debi-
tor cõuẽtus nõ eſt ſoluẽdo quia liberatur ceſſione,ne fru-
ſtra homo in hominẽ ſæuiat,vt dř in d.c.ſi res. ¶ Septimò
de præſcriptione & vſucapione,de quibus quomodo à re-
ſtitutione liberẽt dictum eſt š.Præſcriptio.p totum. & di-
cetur infrà Vſucapio. quæritur ſpecialiter vtrum hæredes,
quibus relictum eſt ꝙ ſoluant mille libras pro incertis ha-
bitis ex vſuris cum tñ non appareat de dictis vſuris, niſi p
confeſſionẽ teſtatoris,liberẽtur à reſtitutione præſcriptio-
ne xxx.annorũ.Et dicit Lau.poſt Feder. ꝙ ſic , ſi bona fide
ſemp ſic poſſederunt ꝙ præſumitur,niſi cõtrarium probe-
tur,nec p epm amplius poterunt moleſtari,quia cum actio
competens ex teſtamento , vel condictio competens epo
per l.nulli. C. de epi. & cleric. ſit perſonalis, & claudatur
ſpatio annorum xxx.C.de præſcrip.xxx.vel xl.annorũ.p
cõſequẽs hęredes bonæ fidei non poterunt moleſtari.Nec
obſtat, ꝙ actio competẽs epo duret xl.annis:quia intelli-
gitur de competẽte epiſcopatui vel eccleſiæ collegiatę:hęc
aũt non competit vt epo,ſed vt œconomo & adminiſtra-
tori pauperum. Quantùm verò ad eos , quibus bona ſint
alienata vel relicta,ſi ſpatio decem annorum poſſederunt,
indubitanter ſunt liberati,quia actio perſonalis non com-
petit contra ſucceſſorem ſingularem. l. j. §. hæres. ff. ad
Treb. Secus ſi talis hæres vniuerſalis vel ſingularis fuiſſet
malæ fidei poſſeſſor:vel ſi aliter appareat de vſura p factũ
aliud quàm per teſtamẽtum : quia ſic non eſſet liberatus.
Vide etiam quod dico ſuprà Præſcriptio.j.§.vij.

Rurſus de Reſtitutione viij.ſpecialiter quan-
tùm ad incerta.

1 *Reſtitutioni obnoxia bona incerta,quæ dicantur.*
2 *Reſtitutio incertorum facienda pauperibus,an ſit de præcepto vel*
conſilio.
3 *Reſtitutio incertorum,quibus, quando, & vbi fiat: & cuius au-*
thoritate.num. 5. & ſeq.
4 *Reſtitutione facta pauperibus ſi appareat dominus,an ei debeat*
reſtitui.

RESTITVTIO rurſus octauò conſiderari põt ſpe-
cialiter quantum ad reſtitutionem bonorũ incertorũ.
1 ¶ Primò verò*quæritur,quæ ſint bona incerta reſtituẽda.
Et dico,vt ex ipſis vocabulis patet,ꝙ illa ſunt,quę retineri
non pñt licitè ab eo,qui de facto poſſidet,& tñ eorũ verus
ſeu iuridicus dominus ignoratur.& hoc ſecundùm S.Th.ij.
ij.q lxij. ar. v. facta diligenti inquiſitione,intellige ſi eam
eſſe faciendam bonus vir ex inquiſitionis vtilitate iudica-
uerit,quia nullus dẽt infructuoſè fatigari.Et ideo talia di-
cuntur,primò omnia habita ſiue acquiſita illicitè per ma-
leficium aut contractum , quorũ verus dñs nunquam fuit
cognitus,ſicut miles in bello iniuſto acquiſiuit equũ,cuius
dominũ nũquam viſu vł auditu cognouit. Et ſcđo illicitè
acquiſita p maleficium vł contractum,quorum verus dñs
aliqñ fuit cognitus,ſed non cognoſciť modò, vel quia eſt
mutatus in perſona,vt quia noto ſucceſſit ignotus, vł qa
eſt mutatus loco vel qualitate,vt quia iam neſcitur vbi ſit.
¶ Et tertiò omnia acquiſita turpiter ex parte dantis,& ac-
cipiẽtis ,quia licet cognoſcatur is,qui fuit eorũ verus dñs:
tñ non cognoſcitur verus dominus poſt acquiſitionẽ , qa
cum non ſit dominus,non eſt aliquis alius in ſpeciali, ſed
ſolum in gñali ſunt pauperes , ẽt ſi talia ſint acquiſita per
ſimoniã in ſacramẽtis & aliis ſpũalibus,ſed tñ talia in fru-
ctibus bñficij accepti ſimoniacè,qa illi ſunt illius eccleſię,
vel cameræ apoſtolicæ,& in his, quæ in alicuius iniuriam
ſunt data,qa illa ſunt eius,vt š.Reſtitutio.ij.in princip. Et
quartò omnia acqſita illicitè,quorum verus dñs ſcitur,
ſed cũ difficultate tanti,vel quaſi tanti momenti quantũ
capitale,vel maioris quãtũ ad ſingulos creditores, licet
fortè quantũ ad oẽs,ſicut ſi qs vendens frumenta ad tẽpus
plus iuſto mille ſolidos vſurpauit mille,aut quotus viris,
quos per libros ſuos inuenire poſſet , ſed cum difficultate
valde magna,in quo bonus iudex, aut cõfeſſor arbitrabit.
Si enim põt intelligi c.cũ ſit.de Iudę de quo š.Reſtitutio.
iiij.§.j in prin.vbi bona,quę infidelis accepit à Chriſtianis
prętextu officij publici, quę proculdubio reſtituenda fue-
rant dãri.cum non dederit turpiter,& tñ mandat dari pau-
peribus nulla alia pręmiſſa inqſitione,ꝙ non ideo pręcise
fit,qa dans erat incognitus,vt dicit gl. qa ſaltem debuiſſet
fieri proclamatio & inquiſitio diligens,ſed ideo ſit qa labor
in reſtitutione certa exequenda fuiſſet magnus , & vtilitas
ſpolia-

ſpoliatorũ parua:& maximè hoc verũ eſt vbi iſta incerta
debenť ex contractu etiam vſurario:in quo ſicut nõ teneť
debitor ſuis expenſis ſatisfacere:vt š.Reſtitutio. iiij.in fin.
ita nec ſuo labore. Et faciunt ad hoc ea quæ dicta ſunt š.
Reſtitutio.iiij.in fi.per Rodo.& Ber.ſ. ꝙ modica non ſunt
2 neceſſariò reſtituenda ¶ Secundò*quæriť, vtrum incerta,
de qbus š.dictum eſt ex S.Th.ꝙ præmiſſa diligenti inqſi-
tione eſſent danda pauperib⁹,ſint dãda de neceſſitate pręce-
pti,vel de conſilio? Et dico ꝙ qdam imponũt regulã , vt
Veruec.vt quoties reſtitutio non eſt facienda certæ perſo-
næ,ſit de conſilio,& nõ de pręcepto. ſed hoc eſt verum in
illis quæ fuerũt turpiter data,quæ verũ dominũ nõ hñt co-
gnitũ vel incognitũ:ſed neq; vnquã habuerũt poſt inſtans
quo fuerũt acqſita. in aliis aũt quæ poſt tale inſtans aliqñ
habuerunt dominum, licet fortè nõ habeant mõ , vt quia
obiit,& non hẽt hæredem,dicta regula non eſt vera:qa S.
Th.ij.ij.vbi š.dicit ꝙ ſi is,cui dẽt fieri reſtitutio, ſit omni-
no ignotus, dẽt hõ reſtituere ſm ꝙ põt. ſ. dando in elee-
moſynis pro eius ſalute,& intendit ꝙ dẽt neceſſariò,aliter
3 non ſolueret argum.¶ Tertiò*quæriť,qbus,qñ,& vbi talia
ſint danda?Et dico ꝙ pauperibus,ſiue,ꝙ idem eſt,in pias
cauſas.& hoc ſm S.Th.pręmiſſa diligenti inquiſitione de
domino vel hærede,ar.c.cũ tu.de vſur.& c.diuinę.lxxxvij.
diſt.c. epiſcopus. diſt.lxxxviij.& c.j. de rap. & inter æquè
pauperes,iuſtioribus,inter pauperes æquè iuſtos,pauperio-
ribus,ſed ſufficiat ſine fraude dare pauperibus occurrenti-
bus. Et danda ſunt ſtatim , vel petenda dilatio:vt š.Reſti-
tutio.v.§.j.Et danda ſunt in loco vbi ſunt acquiſita vel dã-
num illatum,& hoc neceſſariò ſm Hoſt. & aliquos doct.
in d.c.cum tu. qa citius poterunt venire ad dñm vel hære-
des.Sed ſm Fede.conſ.xxiij.& do.Anto. de bono conſilio
tñ,non de neceſſitate,& hoc eſt verius,quia iura ſimplici-
ter dicũt danda eſſe pauperibus,vt in c.cum tu.& in c.ſicut
dignum. de hom. & poſſibiliter poſſunt occurrere alibi
pauperiores & iuſtiores,q non eſſent poſtponẽdi poſt di-
ligentem inqſitionem prædictam pp incertã cogitationẽ,
ꝙ fortè dando in tali loco veniet ad verum dñm. Nec ob-
ſtat c.primũ.de ra.qa ibi erat pſona cui reſtituendũ erat,&
ſciebat & inſtabat apud epm : aliàs eps ex officio ſuo non
fuiſſet motus ad excommunicandum , niſi ad petitionem
partis.de elec.innotuit.in fin.& l.iiij.§.hoc aũt. ff. de dam.
4 inf.c.¶ Quartò quæriť , * qd ſi facta reſtitutione in pau-
peres appareat dñs rei vel hæres?Et dico ꝙ debitor ampli⁹
non tenetur ſi debitè inquiſiuit , qa bona fides nõ patiť vt
ſemel exactũ vlterius exigať.de reg.iur.bona fides.lib.6.Si
verò non adhibuit debitam diligentiam,iterũ teneť.de ho-
mi.c.ſicut dignũ.§.co.š.Reſtitutio.iij.§.ij.part.7. circa fi.
5 ¶ Quintò*quæriť , qua authoritate ſint prædicta erogãda
pauperibus?Et dicit Hoſt.in c.cùm tu.de vſu. & in c. cum
ſit.de Iud.& in Sum.de pœ.§ fi.& Ioã And.in c.ſi epiſco-
pus.de pœ.& re.lib.6.& in reg peccatum.de reg.iur. lib.6.
ꝙ iſta diſpenſatio pertinet ad epm ſolum ; probantes opi-
nionem ſuam per dicta cap.& vlterius Ioan. And.per hanc
rationem:qa talia ſunt pro anima veri poſſeſſoris fideliter
expendenda,& conſequenter ſunt diuiſio cultui mãcipata &
conſequenter a ſolo prælato diuini cultus ſunt diſpẽſanda,
[illegible] , & quartò qa eps eſt pater pauperum.
¶ [illegible] tenent ꝙ nõ eſt neceſſaria authoritas epi,
[illegible] conſequenter ipſe de his intromittere inuito
[illegible] argum.c.j.de reſta & in c.non ſanè xiiij. q. v.
& [illegible] c.quanquam.de vſur.lib.6.& Ioã.de Lig. Pan.
[illegible] Zenze.& Rec. p.ſuper c.l.j.de priuil gl. in c.
ſicut dignum.de hom.§.co.& dominus Hug.iuris vtriuſ-
que doctor,& frater Clarus,& Arc.& Scot.in iiij.di.6.poſt
S.Tho.ad duciſſam Brabantiæ. imò dico ꝙ poteſt ea rapẽns
propria authoritate diſtribuere,& alia non requiritur, ſm
Archid.Mo.Io.de Li.Pau.Ge.Io.Cal.& Panor. & facit d. c.
cùm tu.& d.c.ſicut dignum §.eoſ.ſuncta gl. & alia iura quæ
dicunt obligatum debere reſtituere, nulla facta mentione
de authoritate epi:vel ſi faciunt,dicunt ſolum ꝙ eps debet
procurare vt ſic faciat,non aũt ꝙ eius authoritas ſit neceſ-
ſaria,vt patet in c. religioſus. de teſt.lib. 6. vbi hoc poteſt
liberè executor teſtamentarius. i. nullus requiſita licentia.
Ergo ẽt hoc põt principalis , à quo executor hẽt authori-
tatem.Patet ẽt , qa qlibet obligatus & honeſtus licitè põt
ſeipſum exonerare,Inſtit.quib.mo.tol.oblig. maximè vbi
exoneratio nulla lege eſt phibita,vt hîc, in quatuor tamẽ
caſibus ſm Archid. eps ſe põt intromittere de reſtitutione
incertorum.Primò qñ mortuo debitore nullus relictus eſt
hæres vel executor ad reſtituendum, adde vel ſi is qui eſt
relictus non implet quod debet,ſi autem eſſet relictus, re-
quireretur authoritas epi ſolum de conſilio.ar.c. de laicis.
xij.q.ij.& l.nulli.C.de epiſ.& cleri.& in hoc concord.Vin.
& Ber.in d.c.cum ſit.in gl. epiſcopo aũt prohibente pñt &
dñt reſtituere, vt in c.religioſus.in fi.de teſt. lib. 6. vbi hoc
pñt liberè. Secundò qñ debitor reſtituere non vult, & in
iudicio agiť contra eum. Tertiò qñ reſtituens malè diſpẽ-
ſaret,puta amicis qui non indigent,& hmõi,qa ſe põt eps
intromittere vt iterum diſpenſet:qa non dř factum,ꝙ ali-
ter eſt factum q̃ debuit.de reg. iur. q ex timore. & intelli-
ge ſi male diſpenſet dolo vel lata culpa,qa ſm Inno.in c.
ſicut dignum. de homi. alia culpa in foro pœnitentiali nõ
arctat ad reſtitutionẽ. Quartò qñ talia incerta ſunt mani-
feſtorũ vſurariorũ:qa ad epm pertinet diſpenſatio,vt in c.
quanquam.de vſur.lib.6. Ad primũ aũt motiuũ aliorũ dico
ꝙ c.cum ſit loquiť de Iudæo, cuius diſpenſatio meritò ſu-
ſpecta habeť à Chriſtianis, ſiue ab eccleſia quò ad paupe-
res Chriſtianos. alia ẽt iura non dicunt neceſſariam eſſe
authoritatẽ epi:ſed ꝙ ipſe procurare dẽt vt ſic fiat. Ad ſm
dico,ꝙ ſi valeret,nullus diues poſſet diſpenſare ſuperflua.
ideo negatur prima illatio. Ad tertium dico, ꝙ talis con-
ſuetudo ſi ſit cum obligatione, vt. ſ. obligatus reſtituere
hoc non poſſet,niſi cũ authoritate epi , eſt contra legẽ na-
turalẽ.& ſi eſſet ſolum contra ius poſitiuum,hodie tñ eſſet
irrationabilis,qa epi raro curãnt de pauperibus. Ad quartũ
dico ꝙ eſt př pauperũ,diſpenſando bona ſui patrimonij,&
ſuæ eccleſiæ,& Iudæorũ,& publicorum vſurariorũ ; & qñ
nullus eſt à teſtatore deputatus executor teſtamẽti. ¶ Sex-
6 tò*quæriť,vtrum eps poſſit ſibi reſeruare diſpenſationem
incertorum,& ſacerdotes diſpenſantes talia excõicare? Et
dico ꝙ reſeruare ſibi põt in genere hmõi diſpenſationẽ,
& de facto reſeruat plerũque,ſed iſta reſeruatio intelligẽ-
da eſt quãtum ad ea quæ ſubiiciunť eius diſpenſationi ſo-
lius,de qbus §.priore.Et ſi ſpecificẽt aliis à pdictis, hoc de
iure facere pñt,vt patuit ibi,& ſi pp hoc fulminent ſenten-
tiam excommunicationis,dicit Io.de Lig.ſup d.c. cum ſit.
de Iudæ.ꝙ quicquid dicat Io.And. tñ dubium eſt vtrũ eps
hoc poſſit.& Io.Cal.dicit expreſſè ꝙ non põt.& idem do.
Hug.& frater Clarus , & neceſſe eſt ſic dicere omnes qui
teneť ꝙ hoc non põt.Sed tñ aduerte, ꝙ quantũ ad nõ exẽ-
ptos excõicatio talis ligaret,qa licet eſſe iniuſta,nõ tamẽ
nulla:Et ſi dicatur ꝙ eſt nulla , quia eps non eſt iudex ſa-
cerdotis , in hoc dico ꝙ dupliciter intelligitur epiſcopum
non eſſe iudicẽ in hoc,vno modo in hoc negotio.ſ.incer-
torum:alio modo in hoc.i.in hac ſententia iniuſta. Et ſic
dř ſententia eſſe nulla , quæ eſt à iudice nõ ſuo, vbi [illegible]

tum ad hoc, in quo non eſt proprius, non intelligit̃ quan-
tum ad hoc, id eſt, hãc ſñiam: quia ſic omnis excõmunica-
tio iniuſta eſſet nulla, cũ nullus iudex habeat poteſtatẽ in-
iuſtè iudicãdi: ſed intelligitur quantũ ad hoc, id eſt, hoc ne
gotiũ: puta reſtitutionẽ incertorũ, & quantũ ad hoc eṗs eſt
7 iudex ſacerdotis nõ exempti. ¶ Septimò * quæritur, vtrum
incerta reſtituẽda pauperibus, iuxta ſuperius dicta poſſint
in reparationẽ vel fabricam eccleſiæ aut monaſterij eṗali
authoritate cõuerti? Et dicit Io. And. in c. religioſus. de te-
ſta. lib. 6. quòd ſic, & fuiſſe diſputatum per excellentiſſimos
Doct. quòd ſi eccleſia indiget neceſſaria augmentatione:
puta, quia populus in ea ad officiũ ſtare non põt, nec ſuffi-
ciunt facultates eccleſiæ: poteſt eṗs propria authoritate ſi-
ne pauperũ graui damno talia incerta cõuertere in eius re-
paratione. Secus ſi ſufficiunt facultates eccl'æ, vel reparatio
non eſt neceſſaria, ſed volũtaria, vel imminet nimia fames:
quia tenetur dare pauperibus. xcvj. diſt. paſtoralis. Pro qua
opinione facit, quia bona eccleſiaſtica ſic ſunt pauperibus
obnoxia, ſicut illicitè acquiſita, vt in c. aurũ. xij. q. ij. & c. fin.
xvj. q. j. & tamen eṗs põt pro reparatione eccleſiæ dare cen
teſimam vel quinquageſimã. xij. q. ij. bonæ. & de don. apo-
ſtolicæ, & conſequenter idẽ poterit de illicitè acquiſitis. Et
ad idẽ facit c. ecce. & c. ſtatuimus. xv. q. j. & ita indiſtinctè
tenet Sum. Roſ. cõtra Ang. qui hoc nõ tenet in legatis. Sed
Petr. de Peru. in tract. de cano. po. epiſcopi. c. vij. dicit prædi
ctam determinationẽ nõ eſſe bonã, & videri cõtra caſum
cle. quia cõtingit. de relig. do. vbi relicta ad vſus pauperum
non p̃nt ſine authoritate Papæ ad aliũ vſum conuerti. Ego
aũt dico, ꝙ iſta ſecũda opinio eſt vera proculdubio in le-
gatis factis pauperibus regulariter, de quibus loq̃tur d. cle.
nec fallit, niſi vbi ꝑ talẽ conuerſionẽ fieret æquale vel ma-
ius bonũ pauperũ: puta, quia ex tali fabrica redũdant elee-
moſynæ pauperũ, vel quia inhabitãtes ſunt pauperes, quos
oportebat ſuũ victũ exponere ĩ fabricã, cũ hoc ſit dare pau
peribus: in aliis autẽ eſt vera opinio Io. And. vide ſ. Legatũ.
8 iiij. §. xij. & xiiij. ¶ Octauò * quæritur, vtrum ſuper reſtitu-
tione incertorũ poſſit fieri compoſitio cum eṗo vel tranſ-
actio? Et dicit Pan. in cle. ij. de pœn. & remiſ. ꝙ non, per il-
lum text. & per c. licet. de offic. vicar. lib. 6. niſi de mandato
apoſtolico, vel de quãtitate vera, & nõ de minori. Lau. autẽ
dicit ꝙ illi tex. nõ clarè ꝓbant, & ꝙ hoc poſſunt: quia Papa
ſcit cõſuetudinẽ contrariã, & diu tolerauit. quod Arch. dicit
verum, etiã quo ad Deũ, ſi faciũt ex cã rationabili: puta di-
mittendo partẽ debitori vt pauperi, cùm aliàs viuere non
poſſet niſi cũ indecentia ſtatus multũ notabili: non autem
ſine cã ſuper quãtitate minori: imò, ſm eum, nec Papa, niſi
in dubio vtrũ debitor poſſit reſtituere: quia in dubio factũ
Papæ interpretandũ eſt in bonũ, vt diſt. xl. nõ nos. cum gl.
9 Vide Archiep. ij. par. tit. ij. c. vj. in fi. ¶ Nonò * quæritur, vtrũ
ſit tutus vſurarius, q̃n præmiſſo generali edicto, ꝙ qui ſol-
uit vſuras, veniat intra tot dies pro habenda reſtitutione,
quibus diebus elapſis eṗs fert ſentẽtiam, ꝙ cum nullus ap-
pareat bona ſunt incerta, & ipſe tanquam incerta aſſignat
epiſcopo, ſi poſt terminũ prædictum appareat aliquis cre-
ditor, & tenet Feder. in ſuis conſiliis ꝙ ſic, etiam quò ad
illos, qui tunc erãt extra diœceſim, licet talibus cõpetat re-
medium, quod verũ puto ſi piè & fideliter diſpenſauit, iux-
ta dicta ſ. §. iiij. vel diſpenſatum eſt. Et ſi diſpenſationem
commiſit epiſcopo, puto quòd ſit tutus, ſi talis eſt, de quo
præſumatur quòd ſit fidelis diſpenſator: puta, quia reditus
ſuos communicat pauperibus Chriſti, aliter non.

RESVSCITATVS, quaſi iterũ ſuſcitatus, eſt qui ſe-
cundò accepit ſpiritũ vitalẽ, de quo quæri ſolet vtrũ
reſtituatur in integrũ? Et dico, vt elicitur per gloſ. & Arch.
in c. ij. xxxij. q. vij. & per Ioã. And. ac Pan. in c. fraternitatis.
de frigi. & malef. poſt Vinc. & Bart. Brix. ꝙ quo ad ea quæ
imprimũtur in aĩa, nõ reſtituitur, cũ illa nõ perdat: vñ non
reordinatur, nec rebaptizatur, vł hmõi, quod etiã Io. Andr.
extẽdit ad profeſſionẽ, licet in ea character non imprima-
tur: quia obligatio acquirit̃ Deo, qui nõ moritur. de cond.
app. c. fi. Sed Pan. quo ad hoc tenet contrariũ: q̃a talis obli-
gatio eſt reſtricta ad tṗs: ꝓpterea dicũt ꝓfitentes, toto tṗe
vitæ meæ ꝓmitto, &c. & hoc eſt verius. opin. autẽ Io. Andr.
ꝓcederet vbi quis ſimpliciter ꝓmitteret ſeruare talẽ regu-
lam vł hmõi. Quantũ ad alia verò, in quib⁹ character non
imprimit̃, ſed adhęret corpori, dicit Io. And. ꝙ nõ reſtituit̃,
nec illa recuperat: quia actio ſemel extincta nõ reuiuiſcit,
de renun. ex tranſmiſſa. gl. verò in l. ex his ff. de legi. & in l.
ſeruus effectus. ff. de act. & obli. tenet, ꝙ recuperet indiſtin-
ctè, vñ rumpet teſtm̃ q̃d antè fecerat, & recuperat bona. &
idẽ Bar. in l. j. C. de ſacroſan. eccl. niſi reſurgeret glorioſus.
Archid. autẽ vbi ſ. tenet hoc fieri quaſi iure poſtliminij, &
bene, quia reſtitutio principalis in integrũ refertur ad om-
nia. l. j. C. de ſenten. paſ. ij. q. iij. in fine, de quo ſ. Eccleſia. De
his & de matrimonio, vide ſ. Diuortium. §. ij. De Samuele
autem reſuſcitato, vide j. Sacrilegium. j. De ſacramentis
autem iterandis ab eodem, vide j. Sacramentum.

REVELATIO cui ſit fienda, quando præcipitur ſub
pœna excommunicationis, vt reueletur res aliena, di-
cit Hoſtiẽ. quòd non læſo, ſed prælato eccleſiæ. xxxv. q. vj.
epiſcopus in ſynodo. De materia reuelationis, vide ſ. Con
feſſio delicti, & confeſſio, per totum. & denunciatio, & in-
quiſitio, & familia, & furtum. §. xv.

RIGOR, eſt iuris exceſſus, vt ſ. Ius. quandoq; tamen
ſumitur pro ordine iuris ſecundũ regulas ipſius ſcri-
ptas, vt in c. ſuper literis. de reſcrip. quandoq; pro ſubtilita-
te, vt not. in c. vt conſtitueretur. 50. diſt. & differt ab æquita-
te, quæ eſt ordinata iuſtitia, tẽperata dulcedine miſericor-
diæ, vt not. in c. fin. de tranſact. & facit c. diſciplina. xlv. Ius
verò eſt mediũ inter rigorem & æquitatem, & accipitur ꝓ
communi deciſione quæ fit ſecundùm communes regulas
iuris. Hæc Pan. in c. literis. de reſtit. ſpol. Vide ſuprà Ius.

RIXA importat quandã inuaſionem in factis, ſecundũ
S. Tho. ij. ij. q. xiiij. Vnde ſecundùm gloſ. Gal. ſ. rixa eſt
quando aliqui ex ira inuicẽ ſe percutiunt: vnde eſt quoddã
priuatum bellũ, quod agitur inter priuatas perſonas, non
publica authoritate, ſed inordinata volũtate, de qua dicam
quædam. ¶ Primum. Secundùm S. Tho. vbi ſuprà, & alios,
rixa ſemp importat peccatũ: & in inuadente eſt mortale: in
defendẽte autẽ ſe quandoq; nõ eſt peccatũ: vt quia animo
repellendi iniuriam cum debita moderatione ſe defendit.
Quandoque eſt veniale: vt cùm aliquis leuis motus odij vel
vindictæ ſe immiſcet, aut moderatio exceditur parũ. Quã-
doque verò mortale: vt cùm effrænato animo contra ag-
gredientem inſurgit ad occidendũ, aut grauiter lædendũ.
¶ Secundum. Illa regula c. intelleximus, & c. fin. de adul.
ſcilicet paria delicta mutua cõpenſatione tolluntur: vera eſt
ſolũ quando delictũ eſt circa idem commiſſum, puta circa
idem matrimoniũ, & agitur ciuiliter, de quo ſ. Diuortium.
§. xj. Si verò ſe inuicẽ percutiũt, aut contumeliã dicunt nõ
tolluntur cõpenſatione iſta paria delicta, ſm Pan. in c. ſi de
iniur. & in d. c. fin. etiam ſi agatur ciuiliter: quia non ſunt
circa idem factum, eo ꝙ factũ tuũ non eſt meũ, vt probatur
in l. apud Celſum. §. Marcellus. ff. de doli excep. & ideo quĩ
libet poterit agere de iniuria ſua & damno, nec poterit re-
pelli agendo propter iniuriam factam, ſecundùm Inno. &
multo minus tollunt̃ ſi agat̃ criminaliter ad pœnã legalẽ:
quia cuiuſlibet delictũ puniet̃ pœna condigna. l. ij. §. ij. ff.
de adul. ꝙ quantum ad prouocantem verũ puto, ſi ex in-
teruallo offendit. Vide etiam parti. ſequen. ¶ Tertium. Qui
prouocatus ab alio iniuſtè percutit, vł infert contumeliã,
ſm Pa. in c. ſi rixati. de iniur. tenet̃, licet puniendus ſit mi-
tius, quia difficillimum eſt iuſtum, dolorem compeſcere: vt
in ſimili vult textus in l. ſi adulterium. §. imperatores. ff. de
adult. Si tñ animal fuit prouocatum & occidit, non tenet̃
dñs, de quo in l. j. §. cum arietes. ff. ſi qua. pau. fe. di. Et ita te-
net Sum. Ang. contra Ro. q̃a iniuriam, inquit propriã non
licet vlciſci. C. q̃n lic. ſine iud. ꝑ totum, arg. per locũ à ſpe-
ciali in l. ſi ex plagis. §. tabernarius. ff. ad l. Aquil. & facit c. j.
de iniur. & l. fi. ff. de ſica. Sed quia iſta non probant niſi ꝙ
non licet coram Deo, aut ꝙ ſm iura humana hoc punit̃
ſi fiat animo quieto ex interuallo: ideo dico ꝙ ſi fiat incõ-
tinenti, licet ſit pc̃tm̃, tñ non venit humano iure puniẽdũ.
Vnde ſm Spe. prouocans non põt agere contra prouoca-
tum, ſi offenditur dictó vel facto: quia dedit cauſam, & ca-
lor iracundiæ vitio caret. ij. q. iiij. ſi quis iratus. & d. §. cum
arietes. vbi etiam Bar. expreſſè tenet, ꝙ prouocatus nõ te-
netur, ſed prouocãs. Et idem Ang. de Are. in lib. de malefi.
allegans tex. in l. cum maior. §. ſi libertus. ff. de bo. lib. vbi
dr̃, ꝙ licitè prouocatus ſe põt vlciſci. & idem Ang. de bona
Franciſci. in addi. dicens doctrinam Spe. eſſe veram per ea
quæ habẽtur in l. j. C. vñ vi. per gl. & per Bal. ibi in repeti-
tione. quæ tñ intellige, q̃n paribus paria referuntur, & ver-
ba pro verbis: fuſtes pro fuſtibus: arma pro armis. Vñ c. a. ſi
rixati. intelligitur ſm iſtam opinionem, quando vnus ri-
xabatur verbis, & alius proceſſit ad facta, vel quo ad pro-
uocãtem, non prouocatum. ¶ Quartum. Secũdùm Pa. poſt
Hoſt. in c. ſi. de iniur. q̃n teneatur q̃s de conuitio, diſtinguẽ
dum eſt. Si eñ quis illud dicit in iudicio in accuſatione vł
denunciatione, & probat, nõ tenetur. & idem ſi dicit repel-
lendo aliquem à teſtimonio: quia hoc facit authoritate le-
gis, & non animo iniuriandi: de teſt. teſtimonium. Si verò
dicit extra iudiciũ, tũc ſi impingit conuitiũ falſo, tenet̃, vt
ff. & C. de iniu. ꝑ totũ. Si verò impingit verè, quia dicit eũ
ſpuriũ, vel latronẽ, aut claudũ, & ita eſt, ſimiliter nõ tenet̃,
ſi expedit reipublicæ iſta ſciri: ſecus vbi non expedit ſciri,
cum non operet̃ niſi infamationem, vt eſt tex. in l. eũ q. ff.
de iniu. Sicut ſi quis dicat aliquem eſſe latronẽ, & vult ꝓ-
bare non dẽt puniri: quia expedit reipublicæ hoc ſcire. ſe-
cus ſi dicit eũ eſſe cucurbitã: q̃a nõ expedit hoc ſciri. & idẽ
ſi diceret eum baſtardũ, niſi diceret vt repelleret eũ ab or-
dine. Sed limita, niſi diceret iniuſtè prouocatus. Quomodo
autem conuitium ſit peccatum. ſ. Contumelia. §. iij.

¶ RVMOR, vide ſ. Fama. §. 6.

SACERDOS, quaſi ſacrum dans, eſt nomen ex Græco
Latinoq; compoſitum. xxj. di. cleros. cuius officia quę
ſunt, dictum eſt ſ. Ordo. ij. §. iij. nunc ẽt de eo dico multa.
¶ Primum. In materia fauorabili nomine ſacerdotis venit
presbyter, diacon⁹, & ſubdiacon⁹. ar. c. j. xv. q. v. ſed in odio
ſa venit ſolùm presbyter. arg. c. quiſquam. de cohabi. cl. &
mu. vbi Pan. hoc not. ¶ Secundùm. Sacerdos parochialis
dẽt viſitare infirmos ſæpe. de cele. mi. c. j. & ſtare ieiunus
vſq; ad horã congruam celebrandi: & ſi celebrat, nõ debet
ſumere purificationem ꝑꝑ neceſſitatem. ſ. poſſibiliter oc-
curſuram: niſi alium habeat per quem poſſit ſupplere: vt
no. Pa. in d. c. j. ¶ Tertium. Põt aũt miniſtrare ſacramenta
peregrinis & hoſpitibus confluentibus ad eccleſiam ſuã,
ſm Pan. in d. c. j. vñ morientes ibi ſine electione ſepulturæ
ſepelientur ibidem: ſi verò alibi elegerũt, debetur ei quar-
ta portio. ¶ Quartũ. Et cùm vult ſuſcipere Euchariſtiã, puta
q̃a infirmus, vel aliàs impeditus à celebratione, dẽt habere
orarium ſiue ſtolam circa collũ, & ſuꝑ vtrumq; humerũ,
ita ꝙ ſignũ crucis præparet in ſuo pectore, ſicut ẽt q̃n vult
celebrare. xxiij. diſt. eccleſiaſtica. Et ita allegat Sum. Ang.
& conſequenter multi eſſent excõicati vel excommunicã-
di hoc nõ obſeruantes, vt ibi patet: ſed ſi q̃s hoc aduertat,
ꝙ ſacerdos aliq̃n celebrat ſumpturus quidẽ Euchariſtiã,
ſed non oblaturus ſacrificiũ ꝓ ſe, aliq̃n verò gratia vtriuſ-
que, videbit ꝙ illud c. loquit̃ j. miſſarum ſolennia. ¶ Quin-
tum. Dum aũt facit officiũ diaconatus, non vtetur ſtola ſi-
cut cũ celebrat. arg. c. præcipimus. & quod ibi nota. xciij.
diſt. ſed vtetur ſicut diaconus vti debet. ſ. ſolum ſuper hu-
mero ſiniſtro ſub brachio dextro. xxv. diſt. vnũ orarium.
in hoc tñ gl. in d. c. eccleſiaſtica. dicit ſequendã eſſe cõſue-
tudinem, per c. ſit facta. xij. diſt. ¶ Sextũ. Sacerdos non põt
in peccato mortali exeq̃ officiũ ſuũ ſine peccato mortali.
xv. q. vlt. c. vlt. & diſt. lxviij. c. j. ¶ Septimũ. Sacerdos nõ dẽt,
vbi pœnitens eſt dubius de aliquo, aſſerere illud eſſe mor-
tale ſi non eſt certus, ne iniiciat laqueum, nec tenet̃ de ſin-
gulis auditis determinare vtrũ ſint venialia aut mortalia,
q̃n non ſunt clara, ſm Arch. vt de his, de quibus ſunt opi-
niones, vel pœnitens neſcit exprimere mentem ſuã circa
aſſenſũ vł morã peccati: tenet̃ aũt determinare de claris.

¶ DE VESTIBVS ſacerdotis, ſ. Diaconus. §. iij.

SACRAMENTALE, vt elicit̃ à S. T. iij. q. lxv. ar. j. eſt
omnis conſecratio vel benedictio vel ſignificatio or-
dinata ad aliquod ſacramentũ per ſe ad illud idoneũ red-
dendũ: vel per accidens: ſicut conſecratio eccleſiæ, altaris
aut veſtiũ per ſe ordinat̃ ad Euchariſtiã: aqua verò bene-
dicta per accidens repellendo dæmones, & venialia abo-
lendo, & idem de aliis ſacramentalib⁹ reſpectu alicui⁹ ſa-
cramẽti, vt ſunt ea, de q̃b⁹ ſ. Baptiſm⁹. v. §. iiij. & multa alia.

¶ DE SACRAMENTIS in genere.

SACRAMENTVM eſt in genere ſigni, quaſi ſacræ
rei ſignũ, ſm magi. Sen. & S. T. in iiij. diſt. j. & iij. parte.
q. lx. vbi vide multiplicem diffinitionem ſacramẽti. Et cõ-
ſiſtũt ſacramenta in duobus ſm Mag. ſ. in verbis, & in re:
ita ꝙ tria ſunt de ſubſtantia eius. ſ. materia debita, puta
aqua, & debita forma verborũ, & intentio miniſtri copu-
lantis formam materiæ. Et in noua lege eſt ſeptuplex. ſ. ba-
ptiſmus, confirmatio, Euchariſtia, pœnitentia, extrema vn-
ctio, ordo, & matrimoniũ: quæ conferũt gratiam diſpoſiti-
uè imprimendo diſpoſitionem ad gratiam. i. characterem,
vel ornatũ: in quorũ quolibet ſunt tria. ſ. ſacramentũ tm̃. ſ.
ipſum ſignũ exterius ſumptũ ſub ſua forma: & res tm̃. i. ip-
ſe effectus interior vltim⁹, puta, ipſa gratia collata, ſeu ali-
quid gratiã circũloquens, puta ablutio animæ, vnitas ec-
cleſiæ, vel hmõi, & res ſimul ac ſacramentũ, quæ eſt inte-
rior cã gratiæ, vt character, vł ornatus impreſſus animæ,
aut corpus verũ Chriſti, vt in Euchariſtia. ¶ De ſacramẽto
aũt dico multa in genere. ¶ Primũ. Sacramenta ſuſcipienda
ſunt à ſolo eṗo quò ad confirmationem & ordinẽ ſacrũ: vt
patet ſ. licet abbas aliq̃n conferat nõ ſacrũ. & quò ad pœ-
nitentiam ſolennem, niſi aliud neceſſitas inducat. di. 50. in
c. xxv. q. 6. c. ſi. vel à ſolo ſacerdote quo ad alia, pręter ba-
ptiſmũ in neceſſitate, & matrimoniũ, eo mõ quo dictũ eſt,
nec refert à quo conficiat̃ quãtũ ad eſſentiam ſacramẽti. ſ.
bono vel malo, licet peccent q indignè conficiũt, & q re-
cipiũt ea ab hęreticis, degradatis, ſimoniacis. ſchiſmaticis,
vel excõicatis, aut notoriis fornicatorib⁹, pręter baptiſmũ
in articulo mortis quò ad pręciſos ab eccleſia. di. xxx. §. ve-
rũ j. q. j. ſacramenta. & c. ſicut ficti. vel pręter baptiſmum &

communionem & conſequenter pœnitentiam, quo ad notorios & ſimoniacos, & fornicatores nõ præciſos in dicto articulo ſm Arch. & d. §. verum. iuncta gl. ¶ Secũdùm. Sacramenta non ſunt conferenda pctõribus. di. xcv. illud. ꝙ Ray. intelligit de manifeſtis: qa pp occulta pctã non ſunt neganda in publico. de quo dic, vt ſ. Euchariſtia. iij. §. iiij. & v. Ipſe aũt exiſtens in mortali ẽt occulto recipiendo ſacramenta peccat mortaliter. di. xl. multi. di. xxv. illud. ſicut & miniſter ea tractans in ſuo ordine. de quo dic, vt ſ. Ordinatus. iiij. §. ij. Sed quo ad ſuſcipientẽ per contritionẽ intelligo ẽt attritionem, quæ aliqñ ſufficit, vt in pœnitentia, & fortè in extrema vnctione: vt j. ¶ Tertiũ. Secũdùm Iuriſtas, vt refert Pet. de Pal. in iiij. di. ix. quinq; ſunt ſacramẽta neceſſaria. ſ. baptiſmus, cõfirmatio, euchariſtia, pœnitẽtia, & vnctio extrema, quæ ideo ſacramenta neceſſitatis dicũtur, qa ſunt in præcepto pro loco & tpe: reliqua aũt duo. i. ordo, & matrimoniũ, dicunt voluntatis. & idem no. gl. j. q. j. §. ſed notandũ. & idem Rayn. & verũ eſt in hoc ſenſu ꝙ ea potẽs recipere & non volens ſaltem ſemel in vita, peccat mortaliter: vt patet ſ. Confirmatio. §. ij. ſed S. T. dicit ꝙ tria tm̃ ſunt neceſſaria ſimpliciter. ſ. baptiſmus cuilibet, & pœnitentia peccanti mortaliter poſt baptiſmũ, & ordo in cõi eccleſiæ, alia aũt ſunt neceſſaria ad bene eſſe: ceſſante tñ contemptu. Et idẽ tenent cõiter Theologi loquẽtes quantum ad ius diuinum directè, & verum eſt illa tria eſſe neceſſaria, nõ ſolùm qa eſt mortale ea poſſe habere & nolle, ſed ẽt qa ſine effectu duorum primorũ non eſt ſalus, & cõſequenter ſine effectu tertij mediato, q eſt effectus prædictorũ, cum effectus pœnitẽtiæ depẽdeat à ſacerdotali poteſtate. Quidã aũt dicũt ꝙ matrimonium eſt neceſſariũ in cõi, ſed nõ eſt verũ ad ſalutem, niſi eo caſu quo alius non eſſet q illud præceptũ impleret, Creſcite & multiplicamini. imò nõ eſt neceſſarium ad generandũ electos, inquantum eſt ſacramentũ, ſed inquantum officiũ naturæ. Quãtũ verò ad ius humanum pœnitentia eſt neceſſitatis ſemel in anno. de pœn. & remiſſ. oĩs & ſimiliter euchariſtia, vt ibi: & iterum vt viaticũ, ſicut & extrema vnctio rõne cõſuetudinis eccleſiæ. imò euchariſtia vt viaticũ & extrema vnctio pñt eſſe neceſſitatis de iure diuino, ſiç ꝙ ſine eorũ effectu non ſit ſalus p accidẽs & indirectè, vt trahi põt ex verbis Pet. de Pal. dicẽtis ꝙ hęc per accidẽs pñt eſſe neceſſaria attrito, nõ cõtrito non valẽti cõfiteri, qa cùm virtute horum fiat de attrito cõtritus, talis iſta nõ recipiẽs exponit ſe periculo. hęc ex illo. quę ſunt valde notãda, qa faciũt ad quęſtionẽ ſequentẽ quæ fuit in facto. ¶ Quartũ. Quid enĩ ſiet ſi qs ſit valde attritus & dolẽs de peccatis, & deſiderãs euchariſtiã, & tñ oppreſſus multitudine ſcrupulorum, deſperet ſe poſſe ſufficienter cõfiteri, & conſequẽter ẽt nolit euchariſtiam deſideratam ex conſcientia, qa nõ eſt cõfeſſus? Et dico primò ꝙ talis niſi ligaret cõſcientia erronea non confitendo in articulo mortis oĩa peccata ſua integraliter, ſed ſolùm in genere, nõ peccaret mortaliter, quia nõ tenet ad impoſſibile, nec ẽt cõſequenter ad maximè difficilè, ꝙ etiam de iure dr̃ impoſſibile, cum dicatur poſſibile ꝙ honeſtè & commodè fieri põt, vt ſ. Potentia. & ſcdò ꝙ talis cõſequenter poſſit cõicare: niſi obſtaret cõſciẽtia erronea ẽt in vita. & tertiò ꝙ licèt nollet euchariſtiam ex errore conſcientiæ, tñ non eſſet ei neganda extrema vnctio, quia in rei veritate eſt attritus, ẽt ſi peccaret mortaliter nolẽdo cõionem, qa de iſto mortali non aduertit, ſed credit bene facere. ſi tñ eſſet perplexus, & crederet ſe peccare mortaliter non cõicando, & communicando, dabitur ei extrema vnctio, poſtquã iam cõicare non poterit, ſi dicat vel oſtẽdat ſe de omnibus peccatis ſuis dolere in genere; qa e attritus, vt patet ex dictis ſ. Cõfeſſio ſacramẽtalis. j. §. xxix. & ad cõmunicandum iam non tenet. ¶ Quintũ. Iterari pñt omnia & ſola illa ſacramenta, in qbus character nõ imprimit. xxxij. q. vij. licitè. & j. q. j. ꝙ quidam. Vnde iterari non poſſunt baptiſmus, confirmatio, & ordo, niſi in dubio probabili, de quo ſ. Baptiſmus. v. §. iij. Alia aũt poſſunt iterari. Vtrum aũt ſit mortale vti ſacramentis alio fine q̃ ſint inſtituta, vide ſ. Matrimonium. iij. §. iiij. & ſ. Oleum.

DE SACRILEGIO.

SACRILEGIVM ſm Inn. dictum eſt quaſi ſacrilęgdiũ, vel ſm Lau. quaſi ſacræ legis læſio, de quo gl. xvij. q. 4. in c. ſacrilegium, & eſt ſacræ rei violatio ſiue irreuerẽtia, ſm S. Th. ij. ij. q. xcix. nec oportet addere, vel vſurpatio, vt dicit Sum. Ang. & Ro. qa vſurpans aliquid facit illi iniuriam. De ſacrilegio aũt dico multa. ¶ Primum. Sacrilegium eſt ſpeciale peccatum oppoſitum religioni, cuius ſunt tres ſpecies ſm eundem ibidem, ſm triplicem rationem ſanctitatis. ſ. perſonarum, locorũ, & aliarum rerum. & in qualibet harum ſpecierũ ſunt diuerſi gradus ſm horum diuerſitatẽ. Vnde dicunt Canoniſtæ ꝙ tribus modis committit. Primò. ſ. ratione perſonæ læſæ. xvij. q. iiij. quiſquis. ad quod ſm S. Tho. materialiter pertinet omne peccatum perſonæ ſacræ, quod materialiter & quaſi per accidens eſt ſacrilegium, formaliter aũt & propriè illud quod agitur contra eius ſanctitatem, quod intellige non ſolum ab alio, ſed à ſeipſo. Vnde ſubdit, ſicut ſi virgo Deo dedicata fornicet. Secũdo rõe loci, ſicut cum violatur immunitas eccleſię, vl̃ cœmeterij. xvij. q. iiij. ſi qs. el j. cum multis c. ſeq. de quo ſ. Immunitas. j. §. ij. Et intellige idem de omni loco gaudẽte eccleſiaſtica immunitate Vnde ſacrilegium eſt, opprimere locũ pium ſeu hoſpitalia, & ſimilia, qa talia ſunt ſub protectione & iuriſdictione eccleſiæ. de reli. dom. ad hæc. & gaudẽt diſpoſitione. c. cũ ſit gñale. de fo. comp. vt ibi Pan. Tertiò rõne rei, vt cũ res ſacra ſurripit. in quo ſm S. T. ſũt gradus ſm differentiam ſacrarũ rerũ, inter quas ſummum locũ obtinẽt ſacramẽta, & inter ea euchariſtia. ſcdò loco ſunt vaſa cõſecrata ad ſuſceptionem ſacramẽtorũ, & imagines, ac reliquiæ ſanctorũ, in qbus ſancti honorantur, & dehonorant. deinde quæ pertinent ad ornatũ eccleſiæ & miniſtrorũ. deinde ordinata ad ſuſtẽtationem miniſtrorũ mobilia & immobilia. quò ad iſta vltima tñ nõ eſt ſacrilegium ꝓpriè, ſed largè, ſm Sum. Ang. ſed ſm S. T. vr̃ ꝙ ſit propriè, & verius p c. ſacrilegiũ. & c. q rapit. & c. qſqs. xvij. q. iiij. & Pa. in c. cæterum. de iud. q & hoc extendit ad bona patrimonialia clericorũ, & per gl. in d. c. ſacrilegiũ. dicẽtem ꝙ ſacrilegiũ largè dr̃ cõmittere, q diſputat de iudicio principis: vel cum dies ſolennis violat, vel cũ legibus aut canonibus reuerẽtia nõ impenditur. Sunt & alij modi, de qbus vide ibi in §. q aũt. & in c. nemini. & in c. conſtitut. ¶ Secundùm. Sacrilegiũ ẽt tertio modo hẽt tres modos vl̃ ſpecies ſm Canoniſtas. ſ. ſi auferatur ſacrum de ſacro. i. ſacra res de ſacro loco, vel non ſacrum de ſacro vl̃ ſacrũ de non ſacro, vt no. in d. gl. & patet p c. qſquis. e. q. Sed ſm leges non eſt ſacrilegiũ, cũ auferẽ non ſacrum de ſacro, ſed dat actio furti. nec ecõtrario ſacrũ de non ſacro, qa ſacrilegiũ duo reqrit. ſ. ſacrũ & de ſacro, quorũ quodlibet ſufficit de iure canonico. Et ideo ſi calix auferat de domo laici, do Catho. arguit ꝙ nõ competat actio ſacrilegij, qa ſm leges non eſt ſacrilegium, nec actio furti, quia calix eſt res ſacra, quæ in nullius eſt bonis. Sed Rap. Ful. dicit competere actionem furti domino domus loco Dei cuius eſt res: & fortè quilibet hoc poſſet. ff. de iuſt. & iur. l. j. §. huius ſtudij. de iure tamen canonico intentatur crimen ſacrilegij. ¶ Tertium. Statutũ imponens pœnã pro ſacrilegio, ſm aliquos, ſi factum eſt à ciuitate, intelligit ſm leges. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iur. & ſm canones ſi ab epõ. Sed do. Catho. putat, ꝙ ẽt primo caſu intelligatur ſecũdùm canones. quia diſponit de rebus eccleſiaſticis: & conſequenter debet intelligi ſm materiam ſubiectam. l. j. C. de ſuc. edi. vbi eſt caſus à contrario, ꝙ gradus computantur ſecũdùm leges, exceptis cauſis matrimonialibus. ¶ Quartum. Secundum S. Tho. ij. ij. vbi ſ. ar. ij. ſacrilegium interdum inuenit ſeparatum ab aliis peccatis, eo ꝙ actus non habeat aliam deformitatem, niſi ꝙ res ſacra violatur: puta ſi quis iudex capiat aliquem in loco ſacro, quem in aliis locis licitè capere poſſet: nihil tñ prohibet vnã ſpecialem rationẽ peccati in pluribus peccatorum generibus inueniri, ſm quo ad finem vnius peccati ordinantur, prout etiã in virtutibus apparet, quibus imperatur ab vna virtute, & hoc mõ quocunque genere peccati aliqs faciat contra reuerentiã debitam ſacris rebus, ſacrilegium formaliter committit, licèt materialiter ſint ibi diuerſa genera peccatorũ. Vñ etiã q. clxij. ar. x. dicit, ꝙ ſacrilegium põt poni ſpecies luxuriæ & aliorũ vitiorum: vide ibi. ¶ Quintũ. Cùm aũt ad ſacrilegiũ pertineat omnis irreuerentia rerũ ſacrarũ, & eccleſię fiant multæ iniuriæ præter iniuſtam ablationem rei, & effuſionem ſeminis ac ſanguinis: ſi qs quęrat an p iſta tria tm̃ cõmittatur ſacrilegium contra locũ ſacrum, dico ꝙ ſic reductiuè quantũ ad vſitatam loquutionẽ hominum: ſiue quãtum ad ea quæ accidunt crebro, qa omnis talis irreuerẽtia fit ex inclinatione iraſcibilis, vt ptinẽtia ad homicidium, vel concupiſcibilis rerũ: vt ptinentia ad furtũ. cõcupiſcibilis pſonarum ad Venerẽ: vt ptinẽtia ad pollutionem. ꝙ vr̃ ideo eſſe: qa Deus, vel potius eccleſia, ita ꝓhibuit ſub pręcepto. vñ licet triturare ſegetes, & cõprimere vuas, & mercari, & facere ludos in eccleſia ex ſe ſint mala rõne irreuerẽtiæ, & conſequenter in aliam ſpeciem trahant, vel dẽt nouã ſpeciẽ peccati: qa tñ ſub præcepto non ꝓhibentur, niſi ſit magnus exceſſus, nõ aggrauant infinitè, nec cõputãt inter ſacrilegia, niſi exceſſus ſit magnus: de quo ſ. Immunitas j. §. ij. Et iuxta hæc intellige quæ dicit in Aur. roſ. caſu lxiij. ¶ Sextũ. Pœna ſacrilegiorum habetur in l. ſi quis in hoc C. de epiſ. & cler. & xvij. q. iiij. p totum. vbi & gl. ĩ c. ſacrilegium. dicit ꝙ aliqñ eſt ſpiritualis. i. excommunicatio ipſo iure, vt ſi committatur in perſonam eccleſiaſticam, intellige faciendo violentiam, vt ibi in c. ſi quis. Sed ſi cõmittatur in rem eccleſiaſticam, poſt trinam monitionem eſt excõicandus, vt ibi in c. quiſquis. Sed adde ꝙ ante monitionem eſt excõicatus minore, donec ſatisfaciat. ar. c. ſi qs domum. ibi. & aliqñ maiore, vt ſi incendatur vel frangat. iuxta dicta ſ. Excõicatio. vij. §. viij. Item imponit pecuniaria, vt in d. c. quiſquis. & in c. ſi quis cõtumax. quę ſm Vld. eſt arbitraria: ſm leges verò durior imponitur. ff. ad l. Iul. pecu. l. ſacrilegij. i. capitalis, ſm S. Th. ij. ij. q. xcix. id eſt, decapitatio, ſi iniuria ſit atrox in perſonam d. l. ſi quis in hoc. alias eſt arbitraria. d. l. ſacrilegij: & ibidem in l. lege. §. [illegible] fiat contra legem confugientium ad eccleſiam: qa tunc patitur ſacrilegus vltimo ſupplicio, vt ſ. Immunitas. [illegible] viij. Et applicatur pœna pſonę, ſi iniuria ſit facta perſonæ, ſm d. gloſ. de ſen. exc. parochianos. vel rei, ſi rei fiat. xvij. q. iiij. ſi quis in atrio. & de ſimo. de hoc autem.

SACRISTA ſiue cuſtos eccleſiæ dẽt eſſe de ſanctioribus eccl. [illegible] de offi. cu. c. ij. Quid aũt ex officio facere debeat, no. in c. perlectis. xxv. diſt. & de offi. cuſto. per totũ. Pro qua vero culpa teneatur. ſ. Cuſtos. §. j.

¶ SAGITTARIVS quomodò arte ſua poſſit vti, ſuprà Ars. §. iij. & vj.

¶ SALARIVM an debeatur famulo infirmanti, & ſimilibus, ſ. Familia §. ij. De ſalario. j. Tabellio. §. vj.

¶ SANCTORVM corpora ſ. Reliquiæ.

¶ SANCTVS quis debeat haberi, ſ. Reliquiæ.

SARACENI dicuntur, ſm Rayn. qui nec nouum nec vetus teſtamentum recipiunt, à Sara vxore Abrahã, nõ ab Agar ancilla eorum matre dicti, inter quos ſunt qdam Samaritani recipientes ſolũ qnq; libros Moyſis, hi quantũ ad prohibitiones participãdi Chriſtianis, & ecõtrario, parũ differũt à Iudæis. C. de pag. & Sara. l. vt prophanos. & extrà de Iudæ. & Sara. quaſi p totum. Quod tñ ſm aliquos fallit primò in comeſtione, quę cum Saracenis nõ ꝓhibet. xj. q. iij. ad menſam. & idem vr̃ aliquibus de cohabitatione, qa Iudæi ſunt magis puerſi, & nos contẽnũt in cibis. Sed Lau. Io. & multi ſequaces tenẽt idem de Saracenis, qa hodie & ipſi in multis iudaizãt: & verũ puto vbi iudaizãt, aliter nõ. Et ſecũdò fallit in ritu: qa ſm S. T. ij. ij. q. x. licet eccleſia ritus & feſta Iudæorũ toleret, ritus tñ Gentiliũ non tolerat, niſi ad tps pp ſcandalum vel ſchiſma aut hmõi ſint tolerandi ritus paganorum aut hæreticorum. Vñ Iudæis permittitur ſynagoga: ſed Saracenorum templa præcipiunt claudi ſub pœna mortis & amiſſione bonorum. C. de paga. & Sara. l. j. & ij. & nullo modo permittitur eis inuocationem facere Machometi, aut peregrinationẽ ad aliquẽ ſuorum, ſicut ad ſanctum, & mortaliter peccat oĩs eorum dñs Chriſtianus hoc permittens, qa facit contra præceptũ cl. vnicæ. de Iudæ. Fallit tertiò in commercio tpe guerræ vel pacis quo ad prohibita deferri. Saracenis, de quo ſ. Excõicatio vij. §. xj. Vtrũ aũt liceat furari Chriſtianos detẽtos à Saracenis vel aliud. ſ. Furtum. §. vj. & vij. Quomodò etiã debeãt ad fidem induci. ſ. Iudæi. §. vj. De ſeruis aũt eorum dic vt de ſeruis Iudæorum, ſuprà Iudæi. §. iij. quia alij infideles & hæretici prohibentur habere ſeruos Chriſtianos, ſicut & Iudæi. C. ne Chriſtia. man. in rubro & nigro.

DE SATISFACTIONE.

1 *Satisfactio quid, & an Deo ſatisfieri poſſit pro peccato.*
2 *Satisfieri an poſſit de vno peccato ſine alio.*
3 *Satisfacere an poſſit vnus homo pro alio. & num. 4. & 5.*
6 *Satisfactio facta in mortali an valeat, & an ſit iteranda. nu. 7.*
8 *Satisfactio an fieri debeat per opera pœnalia, & per quæ.*
9 *Satisfactoria an ſint flagella Dei.*
10 *Reſtitutio an ſit pars ſatisfactionis.*

SATISFACTIO, ſm Pe. de Pal. poſt Beatum Tho. in iiij. diſt. xv. q. j. ar. j. q. iij. dupliciter diffiniri poteſt, quia cum ſit actus iuſtitiæ, cuius eſt æqualitatem ponere auferendo priorem inæqualitatem, & eã in futurũ cuſtodire. Vñ ſm eos inquantum curat peccata præterita recompenſando, eſt iniuriæ illatæ recompenſatio ſm æqualitatẽ iuſtitiæ. Et ſub aliis verbis ſm Anſel. in lib. cur Deus ho. ſatisfacere, eſt Deo debitum honorem impendere, à quo. ſ. ablatus erat per peccatum. Inquãtum verò præſeruat à futuris cauẽdo, ſic diffinitur ab Aug. Satisfactio eſt peccatorũ cauſas excindere, & earũ ſuggeſtionibus aditum nõ indulgere, de pœ. diſt. iij. ſatisfactio. Vbi ſm Petr. de Pal. cauſæ dicuntur radices intrinſecæ peccati: ſuggeſtiones verò opportunitates extrinſecæ. Igitur cõcludere ex mente eorum ꝙ completa diffinitio hæc eſt, Satisfactio eſt pro illata iniuria voluntaria recompenſatio ſm æqualitatem iuſtitiæ, cum propoſito non committendi nouam iniuriam.

1 ¶ Primo aũt quærit, vtrũ poſſit quis ſatisfacere Deo pro peccato? Et dicit S. Th. in iiij. diſt. xv. quòd non, reddendo

æquiualens ſm æqualitatē quantitatis : ſed ſolùm reddēdo
ſufficiens ſm quantitatē proportionis, vide ibi. ¶ Secundò
2 quæritur,* vtrum poſſit ſatisfieri de vno peccato ſine alio?
Et dicit S.Tho. vbi ſ. ꝙ non : ſicut nec ſatisfaceret homini
qui pro alapa data ſe proſterneret, & aliã ſimul daret: quia
ſatisfactio offenſam tollit, & conſequenter reſtituit amici-
tiam, & cõſequenter ſi quid ſit amicitiam impediens, ſicut
omne peccatũ impedit amicitiã ad Deũ, etiam apud hoĩes
3 ſatisfactio eſſe non põt. ¶ Tertiò * quęritur, vtrũ vnus ho-
mo poſſit ſatisfacere pro alio ? Et dico ex S. Bonau. in iiij.
diſt.xx. ꝙ nõ, inquãtũ ſatisfactio pręſeruat & cauet à culpa
futura: quia ieiuniũ vnius nõ mortificat corpus alterius, nec
ei prodeſt vt caſtè viuat : niſi inquantũ bono exẽplo illum
prouocat, vł meretur ei augmentũ gratiæ, vt ſic facili⁹ pec
catũ euitet, inquantũ verò recõpenſat iniuriã p̄teritã, vnus
põt pro alio ſatisfacere homini, vt patet, & ſimiliter Deo,
modò is qui offendit, ſit cõtritus: quod tñ quantũ ad pœni
tentiam iniunctã limitãt, ſi interueniat authoritas cõfeſſo-
ris, qui in hoc põt diſpẽſare, vel ſi eueniat caſus, quo nunq̃
eam in hoc mũdo poſſit explere is cui iniũcta eſt. De hoc
aũt Pet. de Pal. dicit, ꝙ ſi ſacerdos impoſuit aliquid pœni-
tenti explendũ per ſe, vel aliũ, explere põt per ſe vel alium,
modò illud fiat in charitate: ſi verò impoſuit explendũ per
ſe, explere põt per aliũ ſolùm, ſi ipſe nõ põt, vt quia eſt in-
firmus, aut moritur : quia iſta vř intentio imponẽtis, q̃ no-
luit obligare eũ ad impoſſibile, nec ad purgatoriũ mittere:
& qui hoc explendũ acceperat, põt alteri volẽti imponere:
& valebit, ſi fiat in charitate, & plus ſi in maiori q̃ ſit ea q̃
eſt eius cui erat impoſitũ. Ponit etiam idem Pet. duos caſus
alios, in quibus põt quis iniũctã pœnitentiã imponere al-
teri volẽti, primò cum vult occupari in aliis Deo acceptis
magis ac magis iuuãtibus cõtra peccatũ, puta in prædican
do, vel bellãdo cõtra hoſtes fidei : ſecundò qñ vult ſatisfa-
cere magis, & ob hoc eã imponit meliori. Et addit S.Tho.
ibi, ꝙ põt quis ſatisfacere pro alio etiã potente ſatisfacere:
ſed nõ eſſe permittendũ vt quis ſatisfaciat pro alio potẽte
ſatisfacere, niſi appareat defectus corporalis, quo pœnitens
ſit impotẽs ad ſuſtinendũ, vel ſpiritualis, per quem non ſit
promptus ad portandũ pnĩam: & hoc nõ prodeſt ei niſi ſit
paratus exequi quod iuſtè iniunctũ eſt, quia ad hoc teneť.
de pœn. & remiſ. omnis. & de pœn. diſt. j. perfecta. ¶ Quartò
4 quęritur,* vtrum is, cuius ſatisfactionẽ alter in ſe ſuſcepit,
moriẽdo ſtatim euolet? Et dicit S.Th. vbi ſ. ꝙ non, quandiu
ipſe vel alius ꝓ eo eſt debitor: ſed ſolũ cõpleta ſatisfactio-
5 ne per alium. ¶ Quintò * quæritur, vtrũ ſatisfaciens ꝓ alio
poſſit ẽt ſatisfacere ſimul ꝓ ſeipſo? Et dico, de hoc eſſe opi
niones, inter quas Sum. Ang. dicit ſibi placere dicentem ꝙ
ſic, ſed oppoſitũ tenuit S.Tho. qui voluit, ꝙ ſatisfaciens pro
alio mereť quidẽ, ſed tñ nõ ſoluit pœnã ſuã, ſicut pœnam
6 alterius, vt patebit j. Suffragiũ. §. iij. ¶ Sextò * quærit, vtrũ
ſatisfactio facta in mortali, ſeu p opera extra charitatẽ va-
leat? Et dicit S.Tho. ac Pet. ꝙ nõ: quia ſatisfactio eſt amo-
tio offenſæ, & amicitiæ reſtitutio, quod ſine gratia & cha-
ritate non fit. Vñ quia homo neſcit ſe habere charitatẽ, de
propitiatũ pctõrum nõ dẽt eſſe ſine metu, Eccl. 5. tñ ſufficit
certitudo probabilis cõiecturæ: quia gloria noſtra hæc eſt,
teſtimoniũ conſcientiæ noſtræ. 2. Cor. 1. Sed iſta nõ intelli-
gas de ſatisfactione iniuncta à ſacerdote, de qua §. ſeq. ſed
de quacunq; alia. Ad qd aũt valeãt opera bona extra chari-
tatem facta, vide in Aur. roſ. caſu primo, & ſ. Charitas. §. iij.
7 ¶ Septimò * quærit, vtrũ ſatisfactio in mortali expleta ſit
iteranda? Et dico, de hoc eſſe multas opiniones, ſed re vera
nõ diſſonãtes intẽtione, ſed verbis, vt patebit, ſi prius vari-
tatem intellexerimus, quæ fundať ſup diſtinctione Pet. de
Pal. in quarto, ſcilicet, ꝙ ſatisfactio eſt duplex. ſ. ſacramẽta-
lis, quę fit ex iniunctione ſacerdotis diſpẽſantis ſacramẽta,
& virtuoſa, quæ. ſ. fit ex virtute pnĩæ purgãtis cõtra pecca-
tum. Ex quibus ſic dico: Homo rõne peccati cõmiſſi teneť
de ſatiſfactione virtuoſa ſoluere pœnã. Verbi gratia, vt de-
cem quæ teneť ſoluere in charitate, vt ſ. priore, ſed eſt li-
ber ſoluere p hoc opus vel illud: puta orationẽ, vł ieiuniũ,
aut eleemoſynã, & ſimiliter eſt liber ſoluere hîc, aut in pur
gatorio. Si verò imponať ei à ſacerdote aliquid: puta ieiu-
niũ, obligatur ẽt ſacerdoti vł eccleſiæ ad illud ſoluendum
ſatisfactione ſacramẽtali, qđ quidẽ ſi ſoluit in charitate, ſa-
tisfacit ecclæ, & Deo ꝓ pœna, vt decẽ quantũ ad totum ſi
æquiualẽs fuit impoſitũ, aut quãtũ ad dimidiũ vł aliã partẽ
ſi impoſitũ fuit, nõ eſt æquiualẽs, ſi verò ſoluit extra chari-
tatẽ ſatisfacit qdem ſacerdoti, q̃ nõ ligauit eũ ad cõplendũ
ĩ charitate, ſed nõ Deo: q̃ nõ acceptat qđ nõ exhibeť cum
charitate, vñ remanet obligatus Deo vt prius: quia. ſ. teneť
denuò ſatisfacere, ſed nõ p ieiuniũ, ſed p illud, vł orationẽ,
vł patiẽdo pœnã tp̃alem vł purgatoriã: vñ qđ ſacerdos in-
iunxit nõ teneť in ſpecie reiterare, ſed ſolũ facere æquiua-
lens, puta eleemoſynã: vel etiã pati, puta flagella Dei hîc: vł
aliã pœnã in purgatorio. Iſta eſt veritas & mens penè oĩm
doctorũ. ¶ Dicit ergo ad quæſtionẽ S.Th. ꝙ ſatisfactiones
relinquẽtes effectũ in ſatisfaciẽte, ſicut ex ieiunio relinquiť
debilitas, & ex eleemoſyna diminutio ſubſtãtiæ, nõ opor-
tet iterare: quia per ſequentẽ pnĩam acceptæ ſunt, ſm illud
qđ de his remanet: aliàs aũt oportet iterari, ſicut de orõne
& ſimilibus. Hæc ex illo, q̃ loquiť quo ad Deũ, & de ſatiſ-
factione virtuoſa: & intẽdit ꝙ relinquẽtes effectũ non ſunt
iterãdæ ſi redeant charitas ante deſitionẽ effectus, ſm Nid.
Vñ ſi totus effectus perierat, cũ rediit charitas, oportet eas
in ſe vel ſuo æquiualenti repetere totaliter, vł partim ſi ex
parte trãſierat. Rich. ẽt dicit, ꝙ ſacerdos ad pnĩam iniunctã
ligat, mutãdo in hãc eã q̃ debebat in purgatorio, ſi condi-
gnam iniungit. Vñ ſi hãc nõ ſoluit, cõmittit nouũ pctm̃. Si
verò ſoluit in charitate, nõ quietať ab ea q̃ debebat ĩ pur-
gatorio: q̃a hæc eſt ſatisfactoria. Si verò ſoluit in mortali,
nõ quietatur à purgatorio: nec quo ad hoc iſta eſt ſatisfa-
ctoria: abſoluiť tñ à ligamine ſacerdotis, q̃ illam iniunxe-
rat: vñ nõ eſt inobediẽs, nec illã pœnã de neceſſitate ſalu-
tis tenetur iterare. Hæc ex illo: & patet, ꝙ S.Th. conſentit.
¶ Verue. aũt & Pet. de Pal. ĩ c. qđ quidẽ. de pœ. & re. & Arch.
de pœ. diſt. iij. §. vlt. volẽtes ꝙ ſit iterãda, verũ dicũt quo ad
Deũ, & æquiualẽter, nõ in ꝓpria ſpecie. ¶ Sco. aũt dicit quæ
dam mirãda, q̃ ſequiť Sum. Ang. poſt Sup. cõtra Sũ. Roſ. vo-
lẽs ꝙ talis ſatisfaciat Deo, ẽt ſi nõ volũtariè, ſed coactè talẽ
pœnã ĩ mortali exoluat. qđ S.Th. ex intẽtione ꝓbat impoſ
ſibile: q̃a Deo ñ ſatisfit, niſi p opera illi grata & accepta: q̃a
ei ñ ſatisfit ſm æqualitatẽ, ſed ſm acceptationẽ. De his aũt
in Aur. roſ. caſu vj. & p Capreolũ in iiij. diſ. xix. Cõſulit aũt
Suppl. vt ſacerdos paruã pnĩam iniungat, ſtatim ĩ charitate
veriſimiliter explẽda: & quo ad reliquã declaret an debeat
iterare ſi extra charitatẽ peregerit. Vide de iſta q̃õne diffu
8 ſè per Arch. iij. par. tit. xiiij. c. vlt ¶ Octauò * quæritur, vtrũ
ſatisfactio debeat fieri p opera pœnalia, & p quæ? ¶ Et di-
co, quantũ ad primũ, ſm Pet. & B.Th. ꝙ ſic: q̃a per talia fit
ſolutio emẽdæ ꝓ culpa præterita, quæ. ſ. cum delectatione
fuit, & præſeruatio à futura. Et quantũ ad primũ debet eſſe
maior maioris culpa, non aũt quantũ ad ſecundũ: quia li-
cèt ſenex magis peccet, tamen iuuenis indiget maiori tra-
hente. ¶ Quantum ad ſecundũ, dico ſecundũ Ray. & S.Th.
ꝙ ſit oratio, quæ licèt habeat ſuauitatem ſpiritus, tamen
habet

habet etiam afflictionem carnis, ſecundùm S.Th. ieiunium
& eleemoſyna, ita ꝙ ad orationem reducũtur opera miſe-
ricordiæ ſpiritualia, ad ieiunium omnia afflictiua : vt vigi-
liæ, peregrinationes, & huiuſmodi: ad eleemoſynam verò
omnia opera miſericordiæ corporalia. Harum triũ melior
eſt eleemoſyna, deinde oratio, vltimò ieiuniũ, de q̃bus viđ
per Doct. in iiij. diſt. xv. ¶ Sed iſta intellige quo ad ſatisfa-
ctionẽ eius q̃ nõ eſt ſacerdos: q̃a ipſe ſacerdos põt ſatisfa-
cere ꝓ ſe per ſacrificiũ altaris, ſicut & ꝓ aliis viuis & defun
ctis. Vel dic melius, ꝙ nec ſacerdos, nec alius ſatisfacit per
ſacrificiũ altaris, ſed Chriſti ſatisfactionẽ applicat, id eſt,
paſſionem. ¶ Adde autem ſm Petr. de Pal. ꝙ opera pœna-
lia, ad quæ quis ex præcepto tenetur, nõ ſunt ſatisfactoria,
quòd ſecundùm Archi. poſt B.Tho. quem ipſe refert & ſe-
quitur, non intelligitur ſi cadant ſub præcepto eccleſiæ: q̃a
præceptũ eccleſiæ, ſecundũ eum in iiij. diſt. xv. ad idẽ ordi-
nari poteſt, ad quod & ſatisfactio: ideoq; ieiunium, inquit,
quod eſt ſub præcepto, poteſt eſſe ſatisfactoriũ, ſupple li-
cèt not. vice ieiunij impoſiti in pœnitẽtia ad quod quis de
per ſe teneť: eſt aũt verũ ſi cadãt ſub præcepto legis natu-
ræ. Vnde dicit S.Tho. ꝙ cadens ſub præcepto naturalis le-
gis non eſt ſatisfactoriũ, ſed exigitur ad ſatisfactionem, vt
eleemoſyna in extrema neceſſitate. Et hæc ſm Arch. ſunt
vera de rigore iuſtitiæ tantùm, ex largitione Dei etiã talia
ſunt ſatisfactoria ſm opinionem q̃ ſequitur Rich. & Ægi.
9 poſt S.Thom. non reprobando refert. ¶ Nonò * quæritur,
vtrum ſatisfactoria ſint flagella Dei? Et dicit S.Tho. quòd
ſic, ſi fiant aliquo modo ipſius patientis, inquantum illa ac-
ceptat ad purgationẽ, eis vtens patienter. Secus ſi per impa-
tientiam omnino diſſentiat: quia nõ habẽt rationẽ ſatisfa-
ctionis, ſed vindicationis. Intellige verò, ꝙ patienter tole-
rat, qui quantũ in ſe eſt, vellet flagello carere: tñ ex quo pla
cet Deo vult ſuſtinere ſecundùm iudicium rationis. ¶ De-
10 cimò * quæritur, vtrum reſtitutio ſit pars ſatisfactionis? Et
dico, ꝙ non propriè: quia dicit ſolùm ceſſationem ab iniu-
ria, ſecundùm Petr. ſed ſolùm impropriè, ſicut quoddam
præambulum, & ſine quo non, ſecundùm S.Thom. & ſi ſit
pars ſatisfactionis, vt quidam dicunt, eſt ex miſericordia
Dei, ſecundùm Richard. non ex iuſtitia.

DE SCANDALO.

1 *Scandalum quid, & quotuplex ſit.*
2 *Scandalum an ſemper ſit peccatum mortale ſpeciale.*
3 *Scandali ratione an ſint dimittenda bona ſpiritualia, & quid de temporalibus. num. 4.*
5 *Scandali vitandi cauſa an ſit omne opus bonum faciendum.*

SCANDALVM, ſiue ſcandalon Græcè ſm Hierony.
ſuper Matth. & recitat S.Tho. ij. ij. q. xliij. Latinè offen-
ſionem, vel ruinam, aut impactionẽ pedis poſſumus dicere:
& vt ibi à S.Tho. elicitur, & patet, primò ſcandalum dicitur
obex in via corporali, cui impingẽs ad ruinam corporalẽ
diſponitur : & ſecundò obex in via ſpirituali diſponens ad
ſpiritualem ruinam, inquantũ ſcilicet aliquis ſua admoni-
tione, vel inductione, aut exemplo trahit alterũ ad peccan-
dum, quod propriè dicitur ſcandalum. ¶ Cùm autem nihil
ſecundũ propriam rationẽ diſponat ad ſpiritualẽ ruinam,
niſi quod habet aliquem defectũ rectitudinis : nam perfe-
ctè rectũ magis munit cõtra caſum, quàm inducat ad rui-
nam, ideo conuenienter dicitur, quòd ſcandalũ eſt dictum
vel factũ minus rectum, id eſt, ſecundũ ſe malũ eſt, vel ha-
bens ſpeciem mali, præbens alteri occaſionẽ ruinæ. Quæ
quidem diffinitio ſumiť ex glo. Matt. 18. & eam not. Card.
in clem. j. de offic. ord. ¶ Scandalum autẽ graue, ſecundùm
Hoſt. in Sum. tit. de renunc. eſt quando trahit alios in con-
ſenſum peccati mortalis, propter quod dicit gloſ. in c. niſi.
de renun. in verbo graui. quòd nõ eſt curandũ de ſcanda-
lo, niſi ſit graue, de noui operis nuntiat. c. ij. & de vot. cap.
1 magnæ. de regul. iur. c. qui ſcandalizauerit. ¶ Primò * verò
quæritur, quotuplex eſt ſcandalum? Et dico, ex S.Tho. vbi
ſ. art. j. ad quartum, ꝙ eſt duplex, actiuũ ſcilicet & paſſiuũ.
¶ Actiuum quidem eſt, qñ dictum vel factum alterius eſt
alicui cauſa peccandi per ſe, vt quia intẽdit per hoc aliũ ad
peccandũ inducere, vel ſi hoc nõ intendat, tñ ipſum factũ
eſt tale, quod de ſui ratione habet, ꝙ ſit inductiuũ ad pec-
candum: puta cũ quis publicè facit peccatũ, vł quod habet
ſimilitudinẽ peccati, & tunc propriè dat occaſionẽ ruinæ,
ideoq; dicitur ſcandalum actiuum. ¶ Paſſiuum verò eſt, qñ
dictum vel factũ vnius eſt alteri cauſa peccandi per acci-
dens, vt quando præter intentionẽ operantis & operis con
ditionem aliquis malè diſpoſitus ex huiuſmodi opere in-
ducitur ad peccandũ : puta cum quis inuidet bonis aliorũ,
& tunc operans non dat occaſionẽ ruinæ quantũ in ſe eſt,
ſed alius eam ſumit, ideoq; dicitur ſcandalũ paſſiuũ, quod
hoc caſu eſt ſine actiuo, ſicut quandoque actiuum eſt ſine
paſſiuo, vt cùm quis inducit alium ad peccandũ verbo vel
facto, & ille nõ conſentit, quandoq; verò vtrunque ſimul,
vt cum ad inductionem vnius alius peccat. Hæc ex illo. &
2 idem Alex. & Rich. ¶ Secundò * quæritur, vtrum ſcanda-
lum ſemper ſit peccatũ mortale ſpeciale? Et dico, tria ex S.
Tho. vbi ſ. ¶ Primum. Scandalum paſſiuum ſemp eſt pec-
catũ in ſcandalizato: quia ruit ſpiritualiter & ſimiliter ſcan
dalum actiuum in ſcandalizante : quia vel eſt peccatũ, vel
habet ſpeciem peccati, ſiue mali, & conſequenter eſt dimit
tendum, pro charitate proximi, & nõ dimittens agit cõtra
charitatem. Vnde ab omni ſpecie mala abſtinete vos. 1. ad
Theſſal. vlt. ¶ Quandoque tñ peccatum ſcandalizantis eſt
ſine peccato ſcãdalizati, & econtrario, & quandoq; ſimul,
ſecundũ quod ſcandalum actiuũ eſt ſine paſſiuo, & econ-
trario, & quandoque ſimul cum eo. ¶ Secundum. Scanda-
lum paſſiuũ poteſt eſſe veniale, quaſi habens impactionem
tantũ: puta cùm quis moueť motu peccati venialis, & mor-
tale, quaſi habẽs cum impactione ruinã, vt cùm procediť
ad mortale. Scandalum verò actiuũ ſi ſit per accidens, põt
eſſe veniale: puta cum quis actiuũ peccati venialis cõmit-
tit, vel quod nõ eſt peccatũ, ſed habens ſpeciẽ mali cũ leui
indiſcretione eſt mortale, ſiue quia cõmittit actum peccati
mortalis, intellige ſecretè, alioquin iam eſſet per ſe, vel q̃a
contemnit ſalutem proximi, vt pro ea conſeruanda facere
non omittat quod ſibi libuerit. Si verò actiuum ſit per ſe:
puta, quia intendit inducere ad peccatũ, eſt mortale, ſi in-
tendit inducere ad mortale, vel etiã ad veniale per morta-
le, eſt verò veniale ſi intẽdit inducere ad veniale & p ve-
niale. Adde idem eſſe per omnia ſi non intendat inducere,
ſed tñ factum ſit inductiuum. ¶ Tertium. Scandalum paſſi-
uum, ſcilicet in eo qui ſcandalizatur, nõ eſt peccatum ſpe-
ciale : quia ruere põt, ſecundùm omne genus peccati, nec
ipſa ſumptio occaſionis dat ſpecialẽ rationẽ peccati, cùm
non importet ſpecialẽ deformitatẽ ſpeciali virtuti oppoſi-
tam. Scandalum verò actiuũ, ſcilicet in ſcandalizante, ſi ſit
per accidẽs, id eſt, præter intentionẽ agentis, ſimiliter non
eſt ſpeciale peccatum: quia quod eſt per accidens ſpeciem
non conſtituit. Si verò ſit per ſe, id eſt, intentione agentis,
ſic ex intentione ſpecialis finis ſortitur rationem ſpecialis
peccati : quia finis dat ſpeciem in moralibus, & opponitur
correctioni fraternæ, in qua intenditur ſpiritualis nocu-
menti remotio. Hæc ex S.Th. Alex. ac Rich. Sed tñ aduer-
te, quòd dupliciter aliquis agens intendit: primò explicitè,

puta quia illud cogitat & vult in ſe.ſecũdò implicitè, quia illud vult ſolũ in ſua cauſa:ſicut intẽdens ire per lutum, intendit madefacere pedes:& intendens exceſſiuum potum, intendit ebrietatem.Igitur ſecundùm mentem S.Th.iuxta ſenſum Summæ Piſan. prima intentio facit ſpecialitatem huius peccati, non autem ſecunda, licet faciat ſcandalum actiuum,ſed eſt circunſtantia ſola : vt ſi quid fiat in publico.Sed mihi videtur, ꝙ vtraque intẽtio det ſpecialitatem, ne S.Th.diminutè loquatur.Ex quibus patet ꝙ ſicut etiam dicit Arch. ſit mortale mulieri, quæ credit ſe turpiter ab aliquo amari, ſi non curans de eius ruina, ſine cauſa offerat ſe eius aſpectibus,licet non tendat eius ruinam:ſecus ſi non credit,vel aliter bene,id eſt,commodè facere non poteſt:& idem de habentibus malam familiaritatẽ ſine cauſa neceſſaria , ex qua aliqui ſcandalizantur nefaria cogitando & iudicando,licet non intendat peccatum vel ſcanda-
3 lum.¶ Tertiò quæritur,* vtrum bona ſpiritualia ſint propter ſcandalum dimittenda?Et dico multa.¶ Primum.Secundùm regulã iuris in lib.vj.vtilius ſcandalum naſci permittitur, quàm veritas dimittatur. vbi glo.cum S.Tho.in iiij.nota triplicem veritatem, ſcilicet vitæ,doctrinæ,& iuſtitiæ. Et ſecundùm Hieronymum propter ſcandalũ prætermitti debet omne , qđ ſalua illa triplici veritate dimitti poteſt, imò ſecundùm S.Tho.& Ray n.& Vide.aliquando dimittitur ſecunda,id eſt,doctrinę,non docendo falſitatẽ, ſed tacendo veritatem.Et tertia,ſcilicet iuſtitiæ:nõ faciendo alicui iniuſtitiam:ſed non puniẽdo delinquentem. vnde verſus.Eſt veritas vitæ,doctrinę,iuſtitiæq́;.Primũ ſemper habe,duo alia propter ſcandala linque.¶ Secundũ.Secundùm S.Tho.vbi ſuprà, propter ſcandalum nõ ſunt bona ſpiritualia dimittenda,ſi ſunt de neceſſitate ſalutis:quia null⁹ debet peccare mortaliter,imò nec venialiter,vt peccatum alterius impediat.Si verò nõ ſunt de neceſſitate ſalutis,ſi ſcãdalum ſit Phariſæorum,id eſt ex malitia procedens, cùm ſcilicet aliqui volunt bona ſpiritualia impedire ſcandalum cõcitando contemnẽdum eſt Matth.xv.Si verò ſit puſillorũ,id eſt,ex infirmitate vel ignorantia procedens, ſpiritualia opera ſunt occultanda, vel interdum etiã differenda, vbi periculum nõ imminet, niſi in caſu in quo obſeruatio cõſilij eſſet de neceſſitate ſalutis, quouſq; reddita ratione ſcãdalum ceſſet : qua reddita,ſi duret,iã videtur eſſe Phariſæorum:& ſic nõ ſunt propter illud ſpiritualia bona dimittẽda.¶ Tertium.Pœnarum inflictio ſeu punitio omittẽda eſt, vbi manifeſtũ eſt plura & maiora peccata:ſeq:quia tunc non cõtinetur ſub iuſtitia,cuius rationem habet in tantum , in quantum per eam peccata cohibentur.diſt.50.c.Vt conſtitueretur.¶ Quartum.Correctio etiam fraterna in tantum computanda eſt inter ſpiritualia bona,inquantum ex ea ſequitur emendatio fratris, ad quã ordinatur:quod nõ eſt ſi inde ſcãdalizatur:ideò ſi propter ſcandalum omittatur, non omittitur bonum ſpirituale. ¶ Quintum.Propter ſcandalum vitandum, peccatum veniale nunquam eſt faciendum, quia ſi eſſet faciẽdum,iam non eſſet peccatum.cõtingit tamen id,quod de ſe eſt peccatum,nullũ eſſe peccatum, ſi fiat propter ſcandalũ vitandum:ſicut verbum otioſum eſt veniale quando abſq; vtilitate dř , ſi autem ex cauſa rationabili profertur , non eſt otioſum , nec peccatum ſimpliciter.Hæc omnia S.Tho.&
4 Thomiſtæ.¶ Quartò quæritur,* vtrum propter ſcãdalum ſint tẽporalia relinquenda?Et dico multa.¶ Primũ.Secundùm S.Tho.vbi ſ.ſi bona tẽporalia ſunt nobis ad conſeruãdũ cõmiſſa,ſicut bona eccleſiæ cõmittũť prelatis,& bona Reipub.eius rectoribus , nõ ſunt propter ſcãdalum dimittenda,ſicut nec alia quæ ſunt de neceſſitate ſalutis:quia taliũ conſeruatio ſicut & depoſitorũ imminet his , quibus commiſſa ſunt ex neceſſitate.Vnde & B.Tho.Canthurieñ. rẽpetiit res ecclæ cũ ſcãdalo regis. Si verò ſunt talia,quorum ſumus dñi tribuendo vel nõ repetẽdo,tunc ſi ſcã dalũ eſt puſillorũ,vł ſunt totaliter dimittẽda, vł aliter ſcandalũ ſedandũ.ſ.per aliquã monitionẽ. Si verò ſit ſcandalũ Phariſæorũ,nõ ſunt omittẽda,qa noceret bono cõmuni,qa daretur malis occaſio delinquẽdi,& rapiẽtibus,quia detinendo aliena,in peccato remanerẽt.Hæc ex illo:quæ intellige vera regulariter,in caſu tñ ſpãli aliqñ charitas poteſt aliud ſuadere:ſcilicet pro bono pacis, vbi ſcandalũ ſequereť non ſolùm iniuſtè detinẽti,ſed etiã populo vel clero.Aliqñ etiã neceſſitas, quia gl.Ray. ſi ſtatus meus aut meæ familiæ nõ eſt ĩ tuto me carente re mea:puta,qa timeo mihi de impatientia cõtra Deũ,aũt ẜm Alex.in tertia parte de præceptis patientiæ,timeo mihi gñaliter caſum,potius teneor vitare ſcandalũ meũ q̃ proximi,vnde ẜm Verue.nec dare teneor, nec à repetitione ceſſare.¶ Secundum. Licet de iure ciuili, vt dicit Pan.in c.nihil.de præſcri.nõ ſit curandũ de ſcãdalo qđ põt cõtingere circa perſonã detinẽtis rem meã iniuſtè, imò liceat talem occidere qñ aliter recuperari non põt, vt not.Bart.in l.furem.ff.de fur.& idẽ dicit de iure canonico, vbi nõ teneť cędes,ſed quid ſæuum & valde horribile,arg. c.de occidendis.xxiij.q.v.& c.ij.de homic.lib.6. tñ de iure canonico & in cõſcientia nõ eſt cõſulendũ bono viro aliquid facere ꝓ recuperatione temporaliũ,ex quo veriſimiliter valde ſæua & horribilia deberẽt euenire, facit c.ſuſcepimus.de homic.& c.ij.de nou.ope.nunc.& c.ſi verò.el j.de ſent.excom. & quod ibi not.Inno.ſi tñ faceret, nõ eſſet de facili iudicandũ de mortali , qñ ſcandalũ eſt phariſaicum. Vide ſ.Bellum ij.§.vij.¶ Tertium.Secundùm S.Tho.etiam cibus non eſt totaliter dimittẽdus propter ſcãdalum , cùm eum ſumere ſit de neceſſitate ſalutis,ſecùs de tali cibo, ẜm illud 1.Cor.8.Non manducabo carnes in æternum,ne fra-
5 trem meum ſcandalizem. ¶ Quintò * quæritur, vtrum ratione ſcandali vitandi ſit omne bonum faciendũ quod proximus expetit ? Et dico, colligendo ex Alex.xxij.tracta.de ſcandalo , ꝙ ſi proximus rationabiliter petit puta pauper veſtimentũ,teneor,ſi ad illud ſum obligatus ex præcepto, vt patet, & ſimiliter ſi non ſum obligatus ex præcepto, & tamen rationabiliter non omitto illud,teneor illud facere, ne proximus ſcandalizetur,argu.c.ij.de nou oper.nunc. Si verò rationabiliter illud omitto, nõ teneor, ſed ſufficit exponere qũo rationabiliter omitto , vt patet Matth.15. vbi cùm Dominus ſatisfeciſſet de non lotione manuum,dixit ſinite illos, quia cæci ſunt,&c. Si proximus nõ petit rationabiliter , non teneor , ſed ſufficit pro poſſe facere,ne ex ignorantia vel infirmitate ſcãdalizetur, & ſi non acceptat, eſt ſcandalum Phariſæorum. Archid. autem habet regulã, quòd non tenetur quis ratione ſcandali dare ſua,aut ceſſare à repetitione debiti,niſi duo ſciat,id eſt,probabiliter credat, ſcilicet, & ille mortaliter ſcandalizabitur ſi non dat, vel ſi repetit : & quòd à mortali reuocabitur ſi det vel non repetat. De fama vtrum ſit defenſanda , ne alij ſcandalizentur, vide ſuprà Fama.

SCIENTIA ſumitur,aliquãdo Philoſophicè,& ſic eſt cognitio rei ꝑ cãm, vt patet diffuſè primo Poſte.& vi. Ethic. Aliqñ verò ſumitur ẜm vſum cõem hominũ. & ſic eſt cognitio rei particularis per aliquẽ ſenſũ corporeũ, ſicut ſcio aliqđ ẽe albũ,qa video,& dulce,qa guſto,& hmõi: & hæc eſt ſciẽtia reqſita in teſte.ff.de teſt.l.teſtiũ fide. credulitas verò eſt quid mediũ inter ſciam & neſcientiã:quia nec in totali ignorantia cadit credulitas,nec in ſcientia,vt no.ff.de iur.& facti ignoran.ſuper rubrica.& Bart.in l.admonendi.ff.de iureiur. & quod no.gl.in c.ij.de teſt.lib.vj. Sumitur etiã aliquando ſciẽtia pro certitudine firma ex cã & ratione ꝓbabili, vt probari põt per c.ſi virgo.xxxiiij.q. ij.iũctis iis quę dicũtur ſ.Matrimoniũ. viij.§.xiij.De ſcientia dico quędã.¶ Primum.Perſonæ eccleſiaſticæ poſſunt & debẽt vacare ſciẽtiæ ſcripturarũ ſeu Theologiæ.xxxvj. diſt.c.ij.§.ecce.& c.ſi qs vult.& iuris canonici, & philoſophiæ naturalis ac moralis.xxxvij.diſ.turbat. & c.q de mẽſa.& c.ſi quid veri.& c.relatũ.in fin.& ſcientiis ſecularibus, vt ſciãt diſcernere verũ à falſo,& habere aditũ ad ſcientiã pietatis.xxxvij.diſ.§.cùm ergo.Vnde & circa artes liberales aliquid ſtatutũ eſt,vt ſ.Doctor.§.viij.& ix.quod tamẽ intellige de triuio.i.grammatica , dialectica, & rhetorica. & ſic intellige.c.j.& c.quia nõnulli.de magi.Secus de quadriuio.i.arithmetica , geometria , muſica , & aſtrologia: quia licet in ſe contineant veritatẽ, non tamen ducunt ad pietatẽ.xxxvij.diſ.ſi quis.quod intellige regulariter & paſſim : quia aliquo bono & vtili fine meritoriè addiſci poſſunt,modò neceſſaria non omittãtur, puta ad impugnandum.diſt.xxxvij.de mẽſa.vel aſſumendũ adminicula ſacrę eruditionis.diſt.xxxvij.turbat.& c.ſi quis veri. & ſimiliter audire poſſunt leges & phyſicã:niſi ſint religioſi vel ſacerdotes,vel habentes in eccleſia perſonatũ,vel dignitatẽ,aut curã, vt ſ Excõicatio.ix.§.vj.¶ Secũdum.Quilibet autem Chriſtianus teneť ſcire pertinẽtia ad fidẽ eo modo quo ſ. Fides iij. dictum eſt. Vnde ex dictis ibi videntur peccare mortaliter parẽtes,qui ex negligẽtia nõ docẽt filios ſignũ crucis,& credo paruũ, & pater noſter; & decem præcepta legis,& ſimiliter qui talia non addiſcũt cùm poſſunt,quia ſunt neceſſaria ad ſalutem.Videtur tamen ſufficere ſi quis ſciat cõtẽta in iſtis,licet ea ordinatè neſciat:puta ſi ſciat ꝙ nõ eſt deierandũ,neq; idololatrãdũ, & ꝙ debemus à Deo petere oĩa bona corporis & animæ, & hmõi, licet neſciãt pater noſter. ¶ Tertium.Quilibet etiã ſpecialiter tenetur habere ſcientiam præceptorum & prohibitionũ ſpectantiũ ad ſe rõne officij aut ſtatus,vel alio modo:de quo vide Pan.in c.cùm in cũctis.& in c.qualiter.de elect.¶ Quartũ. Prælatus quoque debet habere ſcientiam rerum temporalium:quia ſubditis debet etiã carnalia ſubſidia miniſtrare. diſt.xxx.per totũ. ſed ſi literaturã ſaltem cõpetentem non habeat,remoueri põt à beneficio de æta.& qual.quamuis. de renũ.niſi, de elec.cũ nobis olim.Si verò nõ habet notitiã tẽporaliũ, repellitť quidẽ ab obtinẽdo beneficio:nõ tamen deue tur ab obtento,ſed datur coadiutor.vij.q.j.quia frater.de elect.cũ in cunctis. ¶ Quintum.Si duo eligantur ad eũdem epatum.Theologus.ſ.& Canoniſta,cæteris paribus,dicit Pan.ꝙ ſecundũ Hoſt.in c.j.de cõſan.præferendus eſt Canoniſta,ſi in loco verſatur magis cauſarũ ventilatio.Si autem ibi pullulant hæreſes , vel locus eſt vicious hæreticis, præferendus eſt Theologus : miſtus tamen eſt præferendus vtrique. Sed limita niſi haberet de quolibet aliquid, & de toto.i.de perfecto nihil.¶ Sextum.Dicit etiã non eſſe neceſſe, epm eſſe magiſtrum canonum,ſed ſufficit ſi habeat ſcientiam cõpetentem quæ toleratur in prælato,licet eminens deſideretur, de præb.c.pe.& de elect.cũ nobis.ſcientia autẽ cõpetens illa eſt,quæ eſt neceſſaria ad executionẽ cuiuſcunque ordinis. ¶ Septimum.Secundum S.T.in quolib. ſimpliciter melius eſt docere ſacrã ſcripturam bono fine , quàm impendere particularem curam ſalutis huius vel illius : quia Doctor eſt quaſi architectus. in caſu tñ neceſſitatis eſt contra.Vide de hoc in Aur.ro.q.50.

¶ Octauum. Ex ſcientia tenetur quis quando non reuelauit delictum aduerſus eum cui ſciens erat ſubiectus : vt in l.ij.& quod not.ibi glo.ff.ad l.Pompe.de patrici.ſicut ſi filius non reuelauit crimen committendum aduerſus patrem, licet aliter non participauerit in delicto:vt in d.l.ij. & in l.vtrum.ff.eod. & idem de ſubdito reſpectu principis aut propriæ ciuitatis , vt in l.quiſquis.C.ad l.Iul.maieſt.& idem in clerico reſpectu epi & ſacerdotis parochialis,cum ſint parentes ſpirituales:ſecus de non ſubdito:quia ex ſola ſcientia non tenetur,niſi ſit particeps delicti,ſecundum glo.in l.culpa caret.ff.de re.iur.Sed hæc procedunt,vt dicit Pan.in c.j.de reſtit.ſpol.ſi maleficium ſit ſequutum : alioquin videtur ſpeciale in crimine læſæ maieſtatis.

DE SCHISMATE, ET ſchiſmaticis.

1 *Schiſma quid, & an differat ab hæreſi, & quod ſit grauius.n.2.*
3 *Schiſmatici & hæretici an habeant aliquã poteſtatẽ ſpiritualẽ.*
4 *Schiſmatici quomodo puniantur.*
5 *Excommunicati an ſint ſchiſmatici & eis participantes.*
6 *Schiſmatici redeuntes qualiter ſint recipiendi.*
7 *Papæ duo electi an ſint ambo ſchiſmatici.*

SCHISMA,ſecũdùm Iſidorũ in lib.Etymol.& xxxiiij. q.j.ſchiſma à ſciſſura animorũ, quæ vnitati opponitur dictum eſt. Vnde ſecũdùm S.Th.ij.ij.q.xxxix.pctm̃ ſchiſmatis eſt quod directè & per ſe opponitur vnitati , quam charitas facit:quæ vnitas, quia duplex eſt,vt ibi dicitur.ſ. perſonæ ad perſonam , & totius eccleſiæ , quæ eſt vnitas principalis, ad quam alia ordinatur, ſicut cõpoſitio membrorũ ad cõpoſitionem totius corporis:ideo ſchiſma propriè tripliciter ſumitur. Primò in genere:& ſic loquitur S. Th.in prædictis verbis,dicens ꝙ eſt pctm̃ directè & per ſe oppoſitum vnitati.Hoſt.& Gof. Rayn.dicentes ꝙ eſt diſſenſio eorũ,inter quos vnitas eſſe debet.Et ſecũdò in ſpecie,vt opponitur vnitati minus principali:& ſic eſt diſſenſio horum vel illorũ, puta Petri & Ioannis, inter quos debet vnitas eſſe.Et tertiò in ſpecie, vt opponiť vnitati principali.i.totius ecclẽſiæ , & ſic ſecundùm mentẽ S.T.ibi.eſt pctm̃,quo quis ſe propria ſponte ſeparat ab vnitate eccleſiæ,quæ quia in duobus attenditur,vt dicit.ſ.in connexione vel cõicatione mẽbrorum adinuicem,& in ordine omnium membrorum ad vnum caput.i.Chriſtum , cuius vicem ſummus pontifex gerit,ideo ſecundùm mentem eius ſchiſma eſt,quo quis ſummo pontifici ſubeſſe tenuit cum quadam rebellione , intellige inquantũ eſt ſummus pontifex, & membris ei ſubiectis, intellige inquantum ei ſubiecta ſunt,cõicare recuſat , & ſchiſmatici inquit, ſunt qui ſubeſſe renuunt ſummo pontifici , & membris eccleſiæ ei ſubiectis cõicare recuſant.De hoc ſchiſmate propriè intẽdimus, quod S.Tho.dicit ſchiſma propriè.i.principaliter. ¶ Sed pro notitia diffinitionis nota,ꝙ notãter dixit primò S.Th.directè & per ſe,quia,inquit,ſicut in naturalibus qđ eſt per accidens,ſpeciem nõ conſtituit, ita nec in moralibus, in quibus quod eſt intentum, eſt per ſe.Quod autem ſequitur,præter intentionẽ, eſt quaſi per accidens, ideóq; pctm̃ ſchiſmatis propriè eſt.i.ſpeciale pctm̃ ex eo ꝙ intendit quis ſe ab vnitate ſeparare , quam charitas facit. Vnde diuiſio hominis à Deo per pctm̃ nõ eſt ſchiſma per ſe loquendo,quia non eſt intenta.¶ Notanter etiam dixit ſecundò,cum rebellione,quia,inquit, non obedire præceptis cũ rebellione quadã cõſtituit ſchiſmatis rõnem, dico autem cũ rebellione , cùm etiã pertinaciter præcepta contẽnit, & iudiciũ eius ſubire recuſat, quod nõ quilibet peccatorũ facit.Hęc ex illo.Notanter etiam dixit,inquantùm eſt

eſt ſummus pontifex.i.non recognoſcendo eum, vt caput
eccleſiæ:ſecus inquãtũ ſingularis perſona:ſicut ſi quis in-
dignetur contra eũ ex particulari facto,quia non eſt ſchiſ
ma,ſi homo homini, vel ciuitas ciuitati ex alia cauſa non
cõicat:puta ratione offenſæ:ſed ſolùm ſi hac ratione quia
ſubeſt papæ:vnde nullũ membrum recuſat alteri membro
cõicare per ſchiſma, niſi prius recuſet ſubeſſe ſummo põ-
tifici. Et ideo Archi.in iij.parte.tit.xiij.dicit ꝙ ſchiſmatici
ſunt omnes reſiſtentes papæ,non quocunque modo : ſed
per ſpontaneam intẽtionem ac manifeſtã rebellionem, &
eius iudicialis ſentẽtiæ recuſationem , non recognoſcẽdo
ipſum vt caput eccleſiæ. Sed qui propter tpale cõmodum
conſequendum vel periculum vitandum reſiſtit pręceptis
papæ,nõ eſt chiſmaticus, licet grauiter peccet.Hæc ex il-
lo.Ex quibus omnibus collige, ꝙ propriè ſchiſmatic⁹ eſt,
qui recuſat obedire & ſubiici papæ inquantũ papa:ſiue ex
hoc ꝙ nõ vult eũ recognoſcere vt caput eccleſiæ.i.vicariũ
capitis.Sed ſecundũ mentem Pan.ext.eod.in rub.ſchiſma-
ticus propriè,quẽ ipſe dicit ſtrictiſſimè,eſt duplex : quia ſi
tales conſtituunt aliam eccleſiam,omnino ſe diuidendo à
Romana : vt Græci,ſunt hæretici.& ſic intelligitur.c.inter
ſchiſma.xxiij.q.iij.ꝙ ſchiſma non eſt ſine hæreſi. Si verò
non conſtituunt aliam eccleſiam , ſed credunt Romanam
eſſe apud ſe:vt cum plures contendunt de papatu:iſti ſunt
ſchiſmatici,nõ hæretici.Aliqñ tñ ſchiſma dicitur largè, vt
cũ eiecto epo ſedes epalis occupatur.Et largiſſimè,vt quo-
ties mortaliter peccatur, vt not.Inn.eo.tit.& ſequitur Pan.
1 in rubr. ¶ Primò autẽ quæritur, * vtrum ſchiſma differat
ad hæreſi ? Et dico ꝙ differunt primò ſecũdùm S.T.vbi ſ.
ſecundũ ea, quibus per ſe & directè opponuntur:quia hæ-
reſis fidei, & ſchiſma vnitati charitatis opponitur.Et ſecũ-
do ſicut ſpecies & genus:quia,vt ibi dicitur, omnis hære-
ticus eſt ſchiſmaticus,non econtrario,ſic omnis carens fi-
de caret charitate,nõ econtrario.Tertiò, quia ſchiſma eſt
via ad hæreſim , ſicut amiſſio charitatis ad amiſſionem fi-
dei,vt ibi patet:quia ſchiſma in fine fingit hæreſim, vt re-
ctè ab eccleſia receſſiſſe videat.xxiiij q.iij. inter hæreſim.
Pro his not.ſecundũ Hoſt. ꝙ ſchiſmatici recognoſcentes
Romanã eccleſiam non ſunt hæretici:vt duo,qui conten-
dunt ſe eſſe Romanos pontifices:ſecus ſi quis eorum cre-
deret eccleſiam poſſe duos ſimul habere pontifices , quia
2 crederet duas eccleſias.¶ Secũdò quæritur, * quod prædi-
ctorũ ſit grauius?Et dicit S.Th.ꝙ hæreſis ſimpliciter,quia
eſt cõtra Deum in ſe, vt eſt prima veritas:ſchiſma autem
cõtra eccleſiaſticam vnitatem , quæ eſt quid minus quàm
ipſe Deus. Ex circunſtantia tamen aliquis ſchiſmaticus
grauius põt peccare quã infidelis,propter maiorẽ contem-
3 ptum,vel periculũ, vel hmõi.¶ Tertiò quæritur, * vtrum
ſchiſmatici vel hæretici habeant aliquam poteſtatem ſpi-
ritualem? Et dico ex S.T.vbi ſ.& aliis Doctoribus cõcor-
diter, ꝙ cùm ſit duplex.ſ.ſacramentalis.i.collata per ali-
quam conſecrationem,& iuriſdictionalis.i.collata ex ſim-
plici hominis iniunctione,primam habent quantũ ad eſ-
ſentiam quamdiu viuunt,vnde ſi redeunt,non conſecran-
tur : & ſi vtuntur ea,habent effectum in ſacramentalibus,
quia in his hõ non operatur niſi vt inſtrumẽtum Dei : ſed
tamen eius vſu ſunt priuati, nec licitè vtuntur, ſecundam
verò,quæ nõ immobiliter adhęret vt prima,nõ habẽt iſti:
vnde nec abſoluere nec excõicare poſſunt,nec indulgẽtias
facere,vel huiuſmodi,& ſi fecerint,nihil actum eſt.vij.q.j.
Nouatianus.Priuati ſunt etiã ſchiſmatici & hæretici , ſm
Arch. poteſtate adminiſtrationis temporalium etiã in di-
gnitatibus conſtituti,imò , etiã & poſſeſſionibus ſuis.diſt.
4 viij.quo iure.xxiij.q.vij.p totũ.¶ Quartò quæritur, * quo
ſchiſmatici puniantur ? Et dico,ſecundũ Ray.ꝙ à Deo le-
gũtur puniri multipliciter,vt Num.xvj.Dathã, & Abiron.
& iij.Reg.xij.& xiij.decem tribus. ab homine verò ſiue à
iudice per excõicationẽ vel depoſitionẽ. xxiij. diſt. in no-
mine domini.extr.eod.c.ij. & pecunialiter. arg.xxiij.q.vij.
quod autem. & ſi neceſſe eſt etiã manu militari.i.armata.
xvij.diſt.nec licuit.xj.q.j.petimus. At de his etiam S.Tho.
5 vbi ſ.à iure verò, vt §.ſeq.¶ Quintò quæritur, * vtrũ ex-
cõicati ſint oẽs ſchiſmatici, & eis participantes in aliquo?
Et dico multa.¶ Primum.Secundum Pan.in rub.extr.eod.
tit.ſchiſmatici cum hæreſi ſunt excõicati , per ca.excõica-
mus.de hær.ſine hæreſi verò nõ ſunt excõicati,vigore.c.j.
eo.tit.ſed vigore.c.licet.de elec.vbi dicitur, ꝙ gerẽs ſe pro
papa cũ omnibus ſibi adhęrentibus,excõicationis ſenten-
tiæ ſubiaceant,& ſic ſunt excõicati ipſo iure.Quod tamen
limitat vbi probabilis error vel ignorantia nõ excuſat.vbi
verò quæſtio eſſet dubia , maximè ſi conſiſteret in facto
intricato & longæuo:tũc putarem oẽs euitare excõicatio-
nem & pœñ.l.regula.& l.ij.ff. de iur. & fact. igno. & in c.
apoſtolicæ.de cler.excom.n.i. & in c.vt animarum.de cõ-
ſtit.lib.vj.dum tamen in voluntate habeant ſemper adhæ-
rere verò papæ,quando per eccleſiã vel alio modo de ve-
ritate conſtaret.Ego autem dico cum Archid.ꝙ etiam ex-
cõicati ſunt per c.nulli.diſt.xix.vbi ſecundum Hug.Inn.&
Ioan.And. eſt excõicatus quicunque contumaciter aſſerit
Romanam eccleſiam non eſſe caput eccleſiarum, aut non
poſſe condere canones, aut ei tanquã capiti non eſſe obe-
diendum. Cùm autem loquatur ille canon de canonum
contemptoribus & tranſgreſſoribus,habet locum in con-
temptore & trãſgreſſore prædicto modo, qui eſt chiſma-
ticus, & canon eſt latæ ſentẽtiæ, ſecundũ prædictos.quod
intelligo notari in verbo,iam damnatus,non autem in eo
qui ea non ſeruat,licet dicat ea eſſe ſeruãda, quia iſte non
eſt ſchiſmaticus , ſed reſpectu huius eſt canon ſententiæ
ferendæ , ſecundùm Hug.quod intellige ſi contumaciter
operatur. ¶ Secundum. Quantum ad participantes cum
ſchiſmaticis ponitur alia excõicatio.in c.j. de elect.quæ tñ
non eſt papalis,quam ſecũdùm Pan.ibi, quis in tribus ca-
ſibus incurrit. Primò quando quis emit vel aliter acquirit
rem eccleſiaſticã à ſchiſmatico. Et ſic nota caſum in quo
emens rem eccleſiaſticam eſt ipſo facto excõicatus : aliàs
autem regulariter etiam occupans rem eccleſiaſticam nõ
eſt excõicatus,ſed excõicandus.vt in c.conqueſtus.de for.
compẽ.Secundò quando quis eccleſiaſticum tenet benefi-
cium à ſchiſmatico.Tertiò quando quis innititur ordina-
tioni factæ per eum,quod intellige in ordinatione quo ad
executiones,ſecundùm gl.& Pan.ibi:quia ordo bene con-
fertur,ſi forma ſeruetur,ſed non exequutio, ſi à tali ſcien-
ter ſuſcipiatur.Si verò ignoranter , ſecũdùm Inn.cõfertur
etiam exequutio. quod Hoſt.dicit verum quandiu eſt oc-
cultus,ſed poſtquam fuerit patefactus , requiritur diſpen-
ſatio : & hoc eſt tutius.Et cum tali,ſecundum Pan.in con-
ſi.eod.tit.in epatu diſpenſabit ſolus papa.de elect. cum di-
ligentia. & multo magis ſi dignitas ſit empta. de conſec.
cum venerabili. In aliis verò ordinibus diſtingue : quia ſi
recepit ſciẽter,vel ex ignorãtia craſſa aut ſupina, ſolus pa-
pa:ſi verò ex ignorãtia ꝓbabili, diſpẽſare põt epus:vt in ſi-
mili dicitur.c.j.& ij.de ord.ab epi.qui re.non tamen is qui
eum ordinauit, quanuis poſtea redierit ad vnitatẽ : vt not.
6 glo.in d.c.fin.¶ Sextò quæritur, * quomodò reuertentes à
ſchiſmate ſunt recipiendi?Et dico ꝙ debẽt abiurare ſchiſ-
ma,& ſatisfacere ad mandatũ eccleſiæ, & recipi cũ manus
impo-

impoſitione,id eſt,eccleſiæ poteſtate, per quam debent ab-
ſolui à peccato ſchiſmatis,& pœnis cõſequentibus, vt acci-
piant Spiritum ſanctũ,qui extra eccleſiam nõ eſt, nec dari
poteſt.xxiiij.q.j.dicimus, & c.pudenda, & c. ſchiſma. Et ſi
quis recõciliatus dicat ſecũ circa ordines diſpenſatũ , ꝓba-
7 re debet,extrà eo.c.fin. ¶ Septimò * quæritur,quid facien-
dum ſit quando ſe duo vel plures gerunt vt ſummi Ponti-
fices ? Et dico,ꝙ ſi conſtat,& communiter tenetur, ſcilicet
probabiliter nullum eorum canonicè electum , qlibet eo-
rum eſt ſchiſmaticus & excõmunicatus,cum his, qui ſcien
ter ſequuntur eos,de elect.licet. Si verò conſtat vnũ cano-
nicè electum,alium verò nõ : qui non eſt canonicè electus
cum ſequentibus ſcienter, eſt excommunicatus,vt ſuprà:ſi
verò dubitatur quis ſcit canonicè electus,ignorantia facti
excuſat:ignorantia verò iuris ciuilis aut canonici,ad quod
ſcilicet ſpectat huius materiæ diſcuſſio,vt dicit glo.j.q.iiij.
§.notandum. etſi nõ excuſet cùm eſt tale ius quod quis de
facili ſcire poteſt per ſe vel per alium , dum tamen habeat
copiam peritorum, vt ff.de iur.& fac.ignor. per totum. &
diſt.xxxviij.ſi in laicis.excuſat tamen ſi eſt tale, quod quis
nec per ſe, nec p alios ſcire poteſt:cùm peritiſſimos fallat,
& diuerſi contraria ſentiant.arg diſt.xxxvij.§.vlt.cum glo.
Vide pulchra in Archid.ij.parte,tit.iij.c.xj.

DE SCRVPVLIS ET SCRVPVLOSIS.

1 *Scrupulus quid,& vnde cauſetur ſcrupuloſitas.*
2 *Scrupulorum qui ſint effectus.*
3 *Scrupuloſis quæ ſint ſeruandæ regulæ,ne deſperent. & num.ſeq.*

SCRVPVLVS , vt etiam dictũ eſt ſ.in verbo, Opinio.
& ſecundùm Albertum in lib.de qua.com.eſt motio ad
vnam partium contradictionis ex leuibus & multũ debili-
bus coniecturis:quæ etiã dicitur ſuſpicio & puſillanimitas
ſpiritus. Scrupuloſus autem,vel rectius grupuloſus eſt,qui
agitatur ſcrupulis,& eſt duplex : quidã enim eſt ſcrupulo-
ſus in recognoſcendis peccatis præteritis , & timoratus in
vitandis futuris:& iſte cõmuniter bene finit.Quidam verò
eſt ſcrupuloſus in recognoſcendis præteritis, & in cauen-
dis futuris negligens & effrænatus:& iſte vr̃ æternæ dam-
1 nationi propinquus.¶ Primò * verò quæritur,vnde cauſe-
tur ſcrupuloſitas ? Et dico, ꝙ cauſatur primò ex cõplexio-
ne ad timorem idonea,vt frigida & melancholica : ſecũdò
ex magna ægritudine, quę ſecundũ Gale.& Auicen.eſt in-
fectio anterioris cedullæ capitis cum diminutione imagi-
nationis:tertiò ex melãcholica ægritudine,quæ ſecundùm
eoſdẽ eſt infectio mediæ cellulę capitis cum diminutione
rationis:quartò ex debilitate,puta propter nimias vigilias,
& abſtinentias:quintò ex ſocietate ſcrupuloſorũ : ſextò ex
diabolica tentatione. De quibus omnibus diffuſè agit Arc.
2 j.par.tit.iij.c.x.¶ Secundò * quæritur,,qui ſint effectus ſcru
puloſorum ? Et dico, ꝙ omnes reducũtur ad tres,de quib⁹
ait Bern.Puſillanimitas parat perturbationem, perturbatio
3 deſperationem,deſperatio verò interimit. ¶ Tertiò * quæ-
ritur , quæ ſint regulæ obſeruãdæ à ſcrupuloſis ne deſpe-
rent? Et dico, ꝙ vltra regulã generalem,quæ eſt remotio
aut mitigatio cauſæ p medicinas & moderatas recreatio-
nes,ſunt etiã aliæ propriæ,quæ ſunt ſeptẽ.traditę per diui-
nam ſapientiam Prouerb.2.de quibus Archid.vbi ſ. ¶ Pri-
ma eſt,vt homo ſe præparet ad gratiam Dei, dolendo de
præterito. & volendo cauere de futuro:quia Deus facienti
quod in ſe eſt infallibiter dat dona Spiritus ſancti. ¶ Secũ-
da eſt ſolicita ſacræ Scripturæ indagatio.¶ Tertia eſt con-
tinuatio deuotæ orationis, quæ eſt optimum remediũ,ſed
eo ſcrupuloſi parũ vtuntur,& malè. ¶ Quarta eſt obedien-
tia non ſolum ad prælatos,ſed etiã ad ſapientes,formando
conſcientiã ſuper dictis eorũ, ſicut in ordine Prædicatorũ
frater mortuus apparẽs ſcrupuloſo,& de ſuis ſcrupulis ſci
ſcitanti dixit:Conſule diſcretos, & acquieſce illis:ſimiliter
& diſcipulus B.Bern.non valens propter ſcrupulos celebra
re,credidit ei dicẽti:Vade;in fide mea celebres, & omnino
liberatus eſt. Et ſi dicat ſcrupuloſus : Da mihi Bernardum
in prælatũ,& credam ei, dicit Cancellarius eum falli:quia
non eſt obediendum prælato, vt homini,ſed vt Deo cuius
vices quilibet prælatus gerit,niſi contra Deũ præcipiat, ſci
licet apertè. ¶ Quinta eſt facere crebro cõtra ſcrupulos,ex
aliorũ iudicio,ſecundùm dictũ Cancellariũ : vt ex conſue-
tudine homo fiat robuſtior:imò dico, ꝙ hoc poteſt facere
tuta conſcientia ex conſilio proprio, qñ habet probabilem
rationem,ꝙ ſic poſſit facere : maximè ſi ſit doctus,quia in
moralibus non poſſumus habere demonſtrationem. ¶ Sed
circa hoc remedium, quod citra orationẽ meo iudicio eſt
optimum,ſi diabolus ſcrupuloſos impugnat latenter obij-
ciendo:primò,quia in dubiis via tutior eſt eligẽda.de ſpõ.
iuuenis.Sed dico,ſecundùm Doctor.hoc eſſe conſiliũ,non
præceptũ : aliàs quilibet deberet relicto ſeculo ingredi re-
ligionem,quod eſt tutius:vnde ſufficit eligere tutam,maxi
mè ſcrupuloſis, qui ſunt deſperationi propinqui. Secundò
obijcit,quia amãs periculũ, ſcilicet incedẽdo per viam la-
xiorem,incidit in illud. Sed dico, ꝙ hoc intelligitur de eo
qui exiſtens in dubio,ita,quòd non pendet ad vnam partẽ
magis quam ad aliã,operatur:ſecus de eo qui probabiliter
credit ſecundũ iudicium rationis ſic eſſe faciendũ, licet ex
alia parte ratione timoris habeat ſcrupulũ,& leuiter ſuſpi-
cetur:quia talis non peccat, etiã ſi eſſet falſa opinio quam
ſequitur,ſecundùm Arch. niſi eſſet contra manifeſtam de-
terminationem ſcripturæ,vel eccleſiæ.Tertiò obijcit,quia
bonarũ mentiũ eſt ibi culpam agnoſcere, vbi culpa nõ eſt,
ſecundùm Greg.diſt.50.Sed dico,quòd gl.dicit agnoſcere,
id eſt,timere,& non per aſſenſum firmũ determinare:imò
dico, ꝙ hoc eſt bonarum mentiũ propriũ:ſed non inquan
tum ſunt bonæ moraliter , ſed inquantum ſunt naturaliter
malæ ex defectu rationis nõ potentis iudicare verũ ꝓpter
complexionẽ melancholicã , vel alias cauſas ſcrupuloſita-
tis.Quartò obijcit, quia ſi eſſes, inquit, in articulo mortis,
non velles ſic mori. Sed dico , ꝙ in illo articulo multa fa-
ceret homo,quæ nõ eſſent neceſſaria,nec expediret facere
in tota vita:quia cogerent infatuari aut deſperare. ¶ Sexta
regula eſt vti virtute epikeiæ, de qua ſ.Æquitas. interpre-
tando diſcretè præcepta nõ ſolùm humana , ſed etiã diui-
na,maximè affirmatiua, quæ interpretatio licet in foro cõ
tentioſo ad eũ ſpectet,ad quẽ & editio legis:tamẽ ſecundũ
Archid.in foro conſcientiæ pertinet ad quemlibet ꝓ facto
ſuo,de quo vide §.ſeq. Septimũ eſt eligere opinionem ma
gis facientem ad propoſitũ propriũ,de quo j.§.v. ¶ Quar-
4 tò * quæritur,quibus regulis vtendũ ſit in epikeiſando di-
uina & humana præcepta ? Et dico , ſeptem concluſiones.
¶ Prima.Cæteris partibus inter ſententiã benignã & durã,
circa præcepta potius benigna interpretatio facienda eſt,
ſecundùm Ioan.de Amb.Veruec.& Arch.Et ratio eſt,quia
præcepta Dei & eccleſiæ nõ ſunt ad tollendũ ſpiritualem
dulcedinem,quã aufert interpretatio ſcrupuloſa. ¶ Secun-
da. Nec Deus nec eccleſia intendit obligare ad vix poſſi-
bile alicui,ſecundùm Io.de Ambr. quia eſt impoſſibile, ad
quod ſcilicet nemo poteſt obligari,ſecundùm regulã iuris
in vj.ſicut in humana , ita & in diuina lege interpretanda
eſt per epikeiam:vt illud eſſe impoſſibile dicatur,quod vix
eſt poſſibile:vt puta nimiam habens difficultatẽ : alioquin
non eſſet verum illud:Onus meũ leue.Matth.11. nec Deus
eſſet

eſſet homine benignior, ſed durior, quod ē dictū eſt ne-
fas. Vide ſ. Potentia ¶ Tertia Nec Deus nec eccleſia intē-
dit obligare ad hoc vt quis appareat fatuus & ridiculus ſit.
ſecundùm d.Ioā.id eſt horum præcepta nō obligant loco
& tempore, quibus eorum obſeruātia eſſet ridiculoſa, ſal-
tem apud viros diſcretos & bonos: vt patet à ſimili de vo-
tis diuino præcepto reddēdis: quæ tamē ſi ſint fatua nō li-
gant & facit glo.Inn.in c.nouerint.de ſent.excom. & idem
Archi. ¶ Quarta. In dubiis vita bonorum ſumi debet in
exemplū & regulam, qui præſumuntur ſecundū virtutem
epikeiæ habere rectū iudicium, ſicut habēt bonū affectū.
¶ Quinta. In his quæ ideo ſunt mala quia ꝓhibita, vt cō-
muniter poſitiua præcepta, accuſat cōſuetudo præſcripta:
quia tollit legē, & eſt legū interpres, ſicut & epikeia, vt di-
ctum eſt: imò hac ratione dico, ꝙ excuſat etiam ſi non ſit
preſcripta, modò ſit rationabilis, & ſcienter tolerata à le-
giſlatore nō reclamāte cum poſſit. ¶ Sexta eſt Pet.de Pa.in
iiij.& do.Io.& Archi. ꝙ homo vbi non peccat mortaliter,
nūquam incurrit ſentētiam excōmunicationis, à iure quæ
ſcilicet eſt iuſta: quia ſecundū S.Tho.in quarto, nullus de-
bet ꝑ excōmunicationē eiici de eccleſia, niſi ꝑ mortali ve-
ro vel præſumpto, quia eſt maxima pœna. Sed tamen ad-
uerte, ꝙ mortale eſt tranſgreſſio eius quod ſub excommu-
nicationis pœna mādat̄ ab homine, licèt aliàs nō eſſet pec
catū, tñ lex nō prohibet aut mandat ſub pœna excōmuni-
cationis, niſi ad id quod homo ſub mortali tenetur aut vi-
tare aut facere. ſecus de homine. Septima eſt Io. prædicti
& Arch. ꝙ in quolibet caſu prætermittens facere quod lex
imponit, excuſari poteſt à peccato, ſi hoc facit per virtutē
epikeiæ ſine cōtēptu ratione alicuius periculi conſiderati.
5 * Quintò quæritur, quomodo ſe debeat habere ſcrupulo-
ſus in eligenda opinione vbi Doc.variant? Et dico ſecun-
dùm Arch. ꝙ tuta conſcientia poteſt quis eligere vnā opi-
nionē. & ſecundū eam operari, ſi habeat notabiles Docto-
res, & non ſit expreſſe cōtra determinationē ſcripturæ vel
eccleſiæ, nec ſit ſcandalū, nec cōſciētia perplexa, præcipuè
ſi quis adhibuit diligentiā in quærendo an liceat. Vñ etiā
Vlde.dicit in Sum. ꝙ cōſulens peritiores in dubio, de quo
non habet expreſſam authoritatem vtrum ita ſit, nō for-
met ſibi cōſcientiā bonam, excuſatur, etiā ſi ſequatur con-
ſiliū falſum: quia fecit quod potuit. Vide de hoc Arch. vbi
6 ſuprà, & ſ. Opinio, per totum. * Sextò quæritur, quomodò
ſe debeat habere in formādo cōſciētiā. Et dico, ꝙ Hoſt.in
c.per tuas.el ij.de ſimonia. vbi patet, ꝙ auditū ab aliis quis
credere nō debet, dicit quinq; pulchra. Primum. Ex variis
dictis in alterius preiudiciū non eſt cōſcientia informāda.
Secundum. Si formata ſit taliter, ad conſiliū prælati depo-
nenda eſt. Tertiū. Si deponi nō poteſt, omnibus modis ſe-
quenda eſt. Quartū. Virtus animi de ſcrupuloſa conſcien-
tia poteſt facere bonā, & in melius informare, & debilitas
animi eſt etiam nimia ſimplicitas. Quintū. In indifferenti-
bus poteſt quiſque vt ſibi placet conſcientiam informare.

SCVRRILITAS qd ſit, vide ij.ij.q.cxlviij.ar.vj.& dic
ꝙ eſt iocularitas quædā ex defectu rationis nō valētis
cohibere geſtus exteriores, & pertinet ad verba ratione
inhoneſtatis: multiloquium verò ratione ſuperfluitatis. Et
procedit ex actu gulæ, nō autē ex actu, ſed ex volūtate lu-
xuriæ: ideóq; ad vtrumq; pertinet. Quomodò autē ſit pec-
catum, quiſq; cognoſcet ex dictis de Gula & Luxuria.

SECRETVM quando ſit reuelādum, vide ſ. Confeſſio
nō ſacramētalis, & Confeſſio vltimò. §. vlt. & Familia.
& j. Teſtis. §. viij. & vltra prædicta dico multa. Primum.
Cùm aliquid eſt quidem ſecretum, ſed tamen non eſt ac-
ceptum ſub ſecreto, ſi vergeret in nocumentum alicuius
iniuſtum, non eſt peccatum illud reuelare, modò tamē de-
bito, quantū fieri poteſt ſine ſcandalo. arg. xxiij.q.v. oſten-
dit. & diſt.lxxiij. per totum. exemplo Cuſi. 2. Reg. xvij. ¶ Se-
cundum. Si quid eſt alicui datū ſub ſigillo ſecreti ſeu con-
feſſionis, extra confeſſionē tamen, vel ſub iuramento non
reuelandi: ſi illud ſine vrgenti & rationabili cauſa reuelet,
eſt peccatū mortale & cōtra ius naturale, ſecundùm Arch.
ſed ex cauſa rationabili & vrgente, vt ſi imminet notabile
nocumentū corporale vel ſpirituale Reipublicæ vel parti-
culari perſonæ, vt cùm aliquis quæritur vt occidatur, debet
manifeſtare non obſtante quacunq; promiſſione vel iura-
mento: quia, vt dicit regula iuris in ſexto, nō eſt obligato-
rium contra bonos mores præſtitum iuramentū, nec tenet
in hoc ſeruare ordinē fraternæ correctionis, ſecundùm S.
Tho.ij.ij.q.lxxxix. niſi certus eſſet de emendatione per ſe-
cretam monitionem, vide d. §. vlt. ¶ Tertium. Si ciuis alicu-
ius ciuitatis, & fidelis iuratus alicuius principis, puta conſi-
liarius, ſcit machinationē ciuitatis cōtra talem principem,
& econtrario, dicit Io.Neap.in quolib.x. quod poteſt con-
tingere multis modis. Si enim vtraque machinatio eſt iu-
ſta, neutram reuelabit: quia talis reuelatio cum ſit cōtraria
bono eſt mala: nec ex aliquo iuramento obligatur quis ad
aliquid illicitum. Si verò vtraque ſit iniuſta, vtranque re-
uelabit: quia quilibet debet impedire iniuſtum malum ab
eo quem debet diligere. Cui autem prius debeat reuelare,
dicendum eſt, ꝙ ciuitati, ſi Princeps illi ſoli præeſt: quia
magis debet diligere ciuitatem, cùm princeps non diliga-
tur magis quàm alia perſona: niſi quia gerit perſonam ciui-
tatis, & propter quod vnumquodque, & illud magis eſt. Si
verò præeſt non ſolùm tali ciuitati, ſed toti regno vel re-
gioni, in qua eſt talis ciuitas, prius reuelabit Principi: quia
magis debet eum diligere, cùm bonum eius ſit commune,
vtpote totius regni. Si verò altera tantùm eſt iuſta, patet
quid faciendum. Si verò dubitatur de iuſtitia alicuius, præ-
ſumendum eſt, ꝙ ſit iuſta, ſicut de exteriori bello dictum
eſt, quòd bonitatem vel malitiam habet ab actu interiori.

DE SEDITIONE.

1 *Seditio quid & an ſit peccatum mortale.*
2 *Seditio contra tyrannum an ſit peccatum. & num. 4.*
3 *Seditio inter ciues an ſit crimen læſæ maieſtatis.*

SEDITIO, quaſi ſeorſum, vel ſecus ductio, ſecundùm
gloſ. 2 Cor. 12 eſt tumultus ad pugnam, intellige vnius
partis alicuius multitudinis cōtra aliam, ſm S.Tho.ij.ij.q.
xlij. vt cùm vna pars ciuitatis excitatur contra aliā vbi di-
cit, quòd conuenit cum ſchiſmate, rixa & bello in hoc, ꝙ
importat quandam contradictionē ſicut illa: differt autem
à ſchiſmate oppoſito vnitati ſpirituali, id eſt, multitudinis
eccleſiaſticæ: quia opponitur vnitati tēporali ſeu ſeculari,
id eſt, multitudinis ciuitatis, & à bello: quia illud propriè
eſt contra extraneos hoſtes, quaſi multitudinis ad multitu-
dinem, & à rixa, quæ eſt vnius ad vnū, aut paucorū ad pau-
cos: tum quia eſt inter partes vnius multitudinis, puta cum
vna pars ciuitatis excitat̄ in tumultū contra aliā: tum quia
bellū & rixa importāt impugnationē in actu, ſeditio autem
dici pōt, ſiue huiuſmodi impugnatio ſit in actu, ſiue etiam
1 fiat præparatio ad impugnationē. ¶ Primò * aūt quæritur,
vtrum ſit peccatū mortale? Et dico, ꝙ eſt peccatū ſpeciale:
quia opponitur ſpeciali bono, id eſt, vnitati multitudinis, &
ex ſuo genere mortale, vt patet 2. Cor. 12. & ij.ij. vbi ſ. &
hoc in procurantibus ſeditionem, & ſequētibus eos, vide
& in tenentibus partialitates, paratis iuuare per fas & ne-
fas: quia eſt contra bonum commune, & tenentur de omni
damno inde ſequuto: nō tñ ſunt ſeditioſi qui bonum cōe
defendunt contra ſeditioſos: ſicut nec qui ſe defendunt
2 cōtra inuaſores, ſunt rixoſi. ¶ Secundò quæritur, * vtrum
ſeditio facta contra regimen tyranni, ſit ſeditio propriè,
vel talis perturbatio ſit pctm̄? Et dicit S.T. vbi ſ. ꝙ nō: quia
tale regimen non ordinatur ad bonum cōe, ſed ad priua-
tum regentis, vt patet iij. Pol. vnde talis perturbatio non
habet propriè rationē ſeditionis: niſi fortè ſic inordinatè
fiat, ꝙ multitudo maius detrimentum conſequatur ex per-
turbatione quàm ex tyranni regimine: magis autem tyrā-
nus ſeditioſus eſt, qui in ſubiecto ſibi populo diſcordias
& ſeditiones nutrit, vt tutius dominetur. Hæc ex illo. Vn-
de laude dignus eſt, qui multitudinem liberat à tyrannica
3 poteſtate. Vide j. Tyrannus. ¶ Tertiò quæritur, * an com-
mittat crimē læſæ maieſtatis pars impugnans partē in ci-
uitate, vbi ſunt partialitates, vt ſic publicentur bona, & ve-
niāt aliæ pœnæ. l. quiſquis. C. ad l. Iul. maie. Et dicit Sal.in l.
fallaciter. C. de abol. ꝙ ſic, ſi fiat vt eruatur ciuitas de ſub-
iectione papæ vel imperij. Si aūt fiat ad deponēdū regētes,
eſt crimē ſeditionis: quod licet ſit capitale naturaliter vel
ciuiliter ſecundū conditionē perſonarū, vt not.in l.j.C.de
ſedi. tamen nō infligit oēs pœnas pro crimine læſæ maie-
ſtatis impoſitas, niſi fieret in vrbe Romana: vt voluit gl.in
l.j.ff.ad l.Iul.maie. Et per hanc diſtinctionem concor. glo.
4 quæ videntur cōtrariæ. ¶ Quartò quæritur, * vtrū faciens
ſeditionē vel proditionē cōtra tyrannum incurrat pœnam
læſæ maieſtatis? Et dicit Sum.Roſ. ꝙ ſic, ſi ſuperiorem non
recognoſcit: qa de eo vt de principe eſt iudicandū. Sed cō-
trarium tenuit Sum.Ang. qui dicit talem eſſe laudandum.
de quo ſ. §. ij. imò & ipſamet Roſ. hîc, §. x. tenens id qđ ſ.
dictum eſt ex Arch.in verbo, proditio. de procurāte ꝙ ca-
ſtrum reuertatur ad dominum verum. eſſet autē verum ſi
non recognoſcit ſuperiorem, & habet iuſtū dominium: vt
rex Franciæ vel Hiſpaniæ, & huiuſmodi. Si verò habens
iuſtū dominiū recognoſcit ſuperiorē, vt quia eſt vicarius
imperij: tunc licet habeat locum crimē læſæ maieſtatis, vt
d.l. nō tamen extēditur pœna incapacitatis ad filios, ſecun-
dùm Salic.in d.l.quiſquis. Adde ex d.l.quiſquis. ꝙ tractans
vel faciens proditionem vel tractatum contra principem,
punitur morte & publicatione bonorum, & filij efficiūtur
incapaces ſuæ hereditatis & extraneorum, & inhabiles ad
honores: filiæ verò de bonis paternis nihil, de maternis
aūt ſolā legitimā de hæreditate capiūt: vxores dotes recu-
perāt: nuptialia aūt lucra ad fiſcū veniūt, reuelator aūt pro-
ditionis eximitur à pœna, & premiatur. Incurrit etiā crimē
læſæ maieſtatis tractans de morte non ſolū Principis, ſed
etiam virorum illuſtrium, qui conſiliis & cōſiſtorio prin-
cipis intereſſunt, vel etiā ſenatorū, vel cuiuſlibet: poſtremò
qui principi militat. Et ſecundū Bar.in extrauag. ad repri-
mēdum, cōmittens crimen contra officialem principaliter
exercentē iuriſdictionem nomine principis, incurrit hoc
crimen, per dictam cōſtitutionem, quæ loquitur de rebel-
lantibus contra officiales principis. Et ſm gl.in l. præſenti.
C. de his qui ad eccl. confug. ſi cogitatio eſt adeò nuda, vt
non tranſierit in aliquod conamē, nō punitur, vt ff de pœ.
l. cogitationis. Si autē tranſiuit in conamen, ſed nō venerit
ad effectū: tunc in grauioribus punitur, vt ibi. & d.l. qſquis.
in minoribus aūt oporteret ſequi effectū. ff. qđ quiſ. iur. l.j.
& ibi Bar. ibi. & ſic intellige. c. cogitatio. de pœ. di. j. Secus
dicit Sū.Ro. quo ad eccleſiā q̄ ligat crimē omnino occul-
tū, ſed oppoſitū oſtēſum ē ſ. Excōicatio. vij. excōicatiōe. ij.

DE SENTENTIA.

1 *Sententia quid, & quotuplex ſit.*

2 *Sententia præcepti an impediat repetitionem.*
3 *Sententia interloquutoria quid.*
4 *Sententia diffinitiua quid, & qualiter proferatur.*
5 *Sententia qualem iuris ordinem requirat.*
6 *Sententias diuerſas ſi duo iudices proferant, quæ valeat.*
7 *Religioſi an ligentur ſentētijs ſuorū prælatorū extra locū eorum.*
8 *Sententia lata inter aliquos an liget alios.*
9 *Sententia an duret poſt mortē proferentis & extra territorium.*
10 *Sententiæ quis ſit effectus.*
11 *Sententiæ cognita iniuſtitia, an reſtituere teneatur ille cui adiu-
dicatum eſt.*

SENTENTIA ſm S.T.in iij.diſt.xxiij. eſt determina-
ta acceptio alterius partis cōtradictionis. vel vt dicit in
iiij.di.xxxv. eſt applicatio iuris ad particulare factū. ſed in
primo loco loquitur de ſententia in genere: in ſecūdo ve-
1 rò de ſententia iuridicè. Primò verò quęritur, * quotuplex
eſt ſnīa? Et dico ꝙ in genere eſt duplex. Quædam eīm eſt
ſnīa iuris, qñ. ſ. ſuper aliquo eſt factū ſtatutū ab eo qui pōt,
quædam verò eſt ſnīa hoīs, vt qñ iudex iudicat inter par-
tes, vel qñ excōicat ꝓpter cōtumaciā, aut in odiū alicuius
mali iam cōmiſſi, vel etiā in odiū cōmittentium pctm̄, vt
in furto & hmōi, dūmodo nō intēdat facere ꝑ modū per-
petuæ cōſtitutionis: quia ſm gl. ſiue ſit generalis ſiue ſpe-
cialis dr̄ eſſe à iudice. & concor. Alb. Snīa aūt hoīs ſm Gof.
& Tanc. eſt iudicialis diffinitio, cōtrouerſiis finē imponēs,
pronūtiatione competētis iudicis, cōdemnationē cōtinēs
vel abſolutionē. ff. de ſen. & re.iu.l.j.ext.eo.c.ij. Ex quo pa-
tet ꝙ excōicatio & interdictū dicūtur ſentētiæ impropriè,
quia ſnīa finem imponit. xj.q.iij. ſummopere. & no.gl.ij.q.
vj. biduū. non aūt excōicatio, ſed propriè eſt pœna. xj.q.iij.
nemo. xxiiij.q.iij. corripiantur. de ſent.exc.c.ſacro. & idem
Gem.in c.vt animarū. de conſt.lib.vj. Vñ in ſtatutis nomi-
ne ſententiæ non venit excōicatio. Eſt tamen aliqñ inter-
locutoria, vt j. §. iiij. Vnde ſentētia hominis eſt multiplex.
& ſic intellige glo. Sum.ij.q.j. dicentē, ꝙ ſnīa eſt triplex. ſ.
pręcepti, interlocutoria, & diffinitiua. de quibus in ſequen-
tibus. Secundò quæritur, * quid iuris de ſentētia præcepti?
2 Et dicit gl. vbi ſ. ꝙ ſentētia præcepti eſt cū iudex ſine cau-
ſæ cognitione pręcipit alicui vt ſoluat alij decē quæ petit.
Et ſi ille ſoluat, & pecunia debita eſt, licet iudex præcepe-
rit iniuſtè, tñ nō pōt repeti pecunia. ff. quod me.cauſ.l.vlt.
3 Tertiò quærit̄, * quid de interloquutoria? Et dico, ꝙ inter-
loquutoria ſentētia ſm Ray. eſt, quæ non ſuper principa-
li, ſed ſuper aliis quæſtionibus profertur, inter principium
cauſæ & finē: vt de teſte aliquo recipiēdo, de dilatione dā-
da. de ap. ſignificantibus. de teſtib. ſignificauit. el j. Vel ideo
ſic dicitur, qa inter partes ſine ſcripturę ſolennitate fertur.
de ſen. & re iud. qđ ad cōſultationē. eod.ti. & c.ſi.li.vj. & ij.
q.j.in ſum. debet tñ redigi in ſcriptis. licet nō ſit neceſſe ꝙ
deſcriptio proferatur, ſm Ray. & glo. eius, & ext. de prob.
qñ. Et eſt diffinitio ſemiplena & plena. ff. de arb.l.qualem.
vñ q eā tulit, reuocare pōt, ēt poſt decenniū, ſiue ſit iudex
ordinarius. ff. de ſen. & re.iu.l.quod iuſſit. ſiue delegatus. de
ap.cū ceſſante. etiā ſi fuerit appellatū, ſecundū cōiter Doct.
in d.c.cū ceſſante: & hoc niſi appellationi detuliſſet, vt in
c.cū appellationib. de ap.li.vj. vel niſi ps feciſſet expēſas ad
proſequēdū appellationē. ff. de cond.ob cau.l.ſi pecunia. ſi
tamen vellet ſibi de eis ſatisfacere, reuocare poſſet. de ap-
pel. interpoſita. §. illud deniq;. Similiter dic de arbitrio iu-
ris, à quo poteſt appellari. d.l.qualem. Dicit etiam gloſſ.in
authē. de hæredi. & falc. §. illud. in ver. de cætero. ꝙ omne
præceptū factum per iudicē vel nuntium eius, dicitur ſen-
tētia interloquutoria: & ideo ſententia excommunicatio-

nis eſt ſententia interloquutoria,cũ omnis vox iudicis ad
cauſam faciens poſſit dici ſententia: ar.gl.in auth.de litig.
§ ſi omnem.& gl.ij.q.vj.§.diffinitiua. vnde per viam iudi-
4 cialem fieri non poteſt die feriata. ¶ Quartò * quæritur,
quid iuris de ſententia diffinitiua?Et dico multa.¶ Primũ.
Diffinitiua ſentẽtia eſt qua principalis quæſtio diffinitur.
ff.de re iud.l.j.& ext.eod.c.ij.¶ Secundũ.Debet autem eſſe
primò abſolutoria vel cõdẽnatoria.§.diffinitiua.ij.q.vj.C.
de ſent.& interlocut. om.iud.l.iij. & ſecundò certa.ff.de re
iud.l.in ſumma. Et tertio pura.ff.quando ap.ſit.l.j.§.biduũ.
ſi tũc cõditio ſit intrinſeca:puta, condemno reum ſi actor
probauerit:tenet,vt in d.§.biduum.& ibi glo.& Bart.in l à
diuo Pio.§ in vẽditione.ff.de re iud. ſecus ſi eſſet extrinſe-
ca:vt condemno te ſi papa venerit.Pro quo vide gl.& Bal.
in l.cùm iudex.C.de ſent.& interlo.om.iu.Et quartò ſuper
omnia debet eſſe iuſta. Quintò præſentibus omnibus iu-
dicibus:qa Bar.in l.duo ex tribus.ff.de re iud.dicit ꝙ vnus
ex tribus vel pluribus iudicibus dixit opinionem ſuam in
preſentia aliorũ,nec potuit eos trahere ad opinionẽ ſuam,
ſed receſſit nolẽs eſſe preſens in ſentẽtia:ſi alij poſtea ſen-
tentiã ferãt,nulla eſt,quod Pan.in c.cãm.de offi.del.ſequi-
tur tanquam verius. Sed Inn.in c.Raynaldus.de teſt.tenet
cõtrariũ:qa idẽ eſt ac ſi preſens eſſet & contradiceret,quo
ſu valeret ſentẽtia pluriũ.de re iud.c.ſi.& in d.l.duo.& hoc
teneo contra Ro. quia quæ adducit Pan.non procedũt de
eo qui tenuit eſſe præſens,ſed de cõtẽpto:alioquin minor
pars poſſet ad libitum ſine cauſa infringere authoritatem
maioris, & hoc videtur determinari in c.ij. de arb.lib.vj.
per text.& gl. ¶ Tertium.Debet autem dari primò ſeden-
do,non ſtando in pedibus,aliàs eſt nulla.c.& ſi ſentẽtia.§.
ſi.eo.tit.lib.vj.Et ſecundò præſentibus partibus vel contu-
macibus ciuitatis eam in ſcriptis recitando, aliàs dãdo eã
ſolũ in ſcriptis ſine recitatione, eſt nulla.de ſent.ex breui.
reci.l.j. ſimiliter ſi recitetur nõ in ſcriptis.C.de ſen.ex bre.
reci.l.vlt.& d.cap.ſi ſententia.quod tamen fallit in breuib.
& vt parti. ſeq. Tertiò legente vel proferente ſententiam
illo,qui eã dat,niſi ſit eps vel alius illuſtris.d.c.ſi ſententia.
& C.de ſent.ex breuic.reci.l.ij. & ij.q.vj.anteriorum.§.illa.
in fin.Quartò in loco publico & honeſto.iij.q.iij.§.ſpaciũ.
Et quintò de die,nõ in tenebris, nec die quolibet,ſed non
feriato:nõ autẽ feriato,maximè feſtiuo & ſolẽni.& ſextò,
ſine venalitate.ij.q.vj.§.diffinitiua. Hæc & multa alia re-
quirũtur, quorũ ſi defuerit aliquod nõ valebit.pro quo vi-
de Hoſt.in Sum.eo.ti.& Dir.& Spec.¶ Quartum.Valet ta-
men in multis caſibus ſine ſcriptis,ſecundum Io.And.Pri-
mò quãdo cauſæ ſunt breues, & maximè viliũ perſonarũ.
C.de ſent.ex breui.reci.authen.niſi. & poſſunt dici breues
duorum aureorum.ff.de dolo.l.adeſt.Inſpecta autẽ quali-
tate perſonarum,relinquitur arbitrio iudicis.de off.deleg.
de cauſis.vel inſpecta cõſuetudine loci aut fori.diſt.xj.cõ-
ſuetudinis. Secundò cùm eps de cauſa ciuili iudicat inter
clericos ſuos.x.q.j.ſi quis cum clerico. Tertiò cùm præſes
depoſito officio conuenitur de adminiſtratione, in auth.
vt iud. ſine quo.ſuffr.§. neceſſitatẽ.coll.2. Quartò cũ papa
ꝑ ſe pronũtiat, qa ſolutus eſt legib.C.de leg.l.digna vox.
Quintò,ſm aliquos,ſi lata ſit in cauſa matrimoniali.Adde
ſextò,qñ de partiũ cõſenſu procedit, vt no.ij.q.j.in primis.
per Arch.& Io.Et ſeptimò in omnibus cauſis, in quib.pro-
ceditur de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicij: vt in cle.
ſæpe.de ver.ſig.¶ Quintũ.Data aũt ſentẽtia diffinitiua per
eundẽ iudicẽ,nihil addi põt aut minui, vel mutari aut re-
uocari.d.l.qualem. & hoc nec à delegato:quia functus eſt
officio ſuo.de off.deleg.in literis.nec ab ordinario, niſi ſit
contra ius conſtitutionis.de ſent. & re iud. cum inter.niſi
per beneficium reſtitutionis.ext.eo.cũ Bertoldus. Hoc ta-
men fallit in ſex caſibus, in quibus ordinarius põt.Primò
ſi nulla eſt, vel annullãda ꝓpter errorẽ facti:qa retractare
põt.xxxv.q.ix.§.j.ſecũdùm Io.C.quo.& qñ iu.l.ſi preſes.&
l.ſi vt proponis.Secũdò põt retractari in mulcta,quæ pro-
pter inopiam eſt remittenda.C.de mo.mul.l.ſi. in fin.ff.de
of.præſi.l.illicitas.§.fin.Tertiò in fructib.& expẽſis,& alius
acceſſoriis cõſimilibus,in quibus eadẽ die ſuppleri poteſt,
non tamen minui.Et ſic intelligitur lex, Paulus reſpõdit.
ff.de ſen.& re iu.Et quartò, ſi quis cõdẽnatꝰ abſens veniat
adhuc iudice ſedẽte pro tribunali.ff. de reſt.in inte.l.die.
& d.c.cũ Bertoldus.§.poſtmodũ. Quintò ratione publicæ
vtilitatis.text.eſt.ff.de decre.ab or.fa.l.qđ ſemel.Sextò vbi-
cunque vertitur periculum animæ,& de errore ſit fides.de
ſen & re iu.inter cæteras.de cõſu.c.ſi.de preſcr.c.qm.Prin-
ceps.tñ põt ſemper qñ voluerit,reuocare,mutare,& corri-
5 gere.de reſt.in integr.ex literis.¶ Quintò * quæritur,vtrũ
in omni ſententia ſit iuris ordo ſeruandus?Et dicit gl.ij.q.
j.in ſum.ꝙ duplex eſt ordo iuris, vnus.ſ.de ſubſtantia iu-
diciorum, vt.ſ.quis poſt citationem habeat inducias, fiat
litis conteſtatio,teſtes recipiantur:aliàs non tenet.d §.dif-
finitiua.ij.q.vj. alius non de ſubſtantia:vt.ſ.ſententia non
feratur ſub conditione: nec prius de poſſeſſorio quam de
proprietate iudicetur,quæ tñ ſi non ſeruetur,tenet.ij.q.vj.
§.biduum. Diffinitiua igitur ſi feratur cõtra ordinem ſub-
ſtantialem,nulla eſt ipſo iure.d.§.diffinitiua.Intellige ſi in-
duciæ petantur.xxvij.q.iiij.vxor.Si verò contra alium,te-
net.d.§.biduum.ij.q.6. Interloquutoria verò etiam requi-
rit ordinem iuris, ſi tñ non ſeruetur, tenet quidem, tñ qui
tulit,grauiter peccauit,& aliquando eſt ſuſpẽſus,vt in ſen-
tentia excõmunicationis,vt in c.j de ſen.exc.lib.vj.¶ Sex-
6 tò quæritur,* quid ſi duo ſint iudices,& proferant ſenten-
tias diuerſas? Et dico ſecundùm Ray.& Hoſt.ꝙ ſi proceſ-
ſerunt ex iuriſdictione ordinaria, tenet illa quæ eſt pro
reo,nõ quæ ꝓ actore,niſi in cauſa fauorabili ſi ea feratur,
puta matrimonio,dote, libertate, ſiue teſtamento.Si verò
proceſſerunt ptãte delegata, vtraq; pẽdet ex arbitrio dele-
gantis:ſi aũt ex cõpromiſſo, neutra debet habere vigorẽ.
7 ext de ſen.& re iud.duobus.¶ Septimò quæritur,* vtrũ re-
ligioſi ligẽtur ſententiis ſuorũ prælatorũ extra locũ eorũ?
Et dicit Inno.in cle.dudum.de ſepul.ꝙ non,& videtur ſe-
qui opinionem Lau.& Hoſt.in c.cùm illorũ de ſent.excõ.
Sed Car.in d.cle.dicit, ꝙ hoc procedit quoad iuriſdictio-
nem contentioſam:quia non põt quis ſedẽ ponere in alie-
no territorio.de of.ord.cũ eps.lib.vj.nõ aũt quo ad volun-
tariam,& ſententias, ad quas non procedit in formã iudi-
cij:ſed verius eſt,ſecundũ alios,ꝙ ligantur.de offi.leg.no-
8 uit. ¶ Octauò quæritur, * vtrum ſententia lata inter ali-
quos alios liget,vel aliis proſit? Et dico duo.¶ Primũ.Se-
cundũ Ray. nec ſententia nec res inter alios acta vel iudi-
cata,præiudicat aliis regulariter.de fid.inſt.inter dilectos.
& ext.eod.quamuis. & C.res inte ali.act. per totum. quod
tamen fallit, primò cum cauſæ ſunt connexæ.lxxxi.diſt.
tantis.iij.q.vj.hoc quippe de accu.ad petitionem.Secundò,
in cauſa libertatis.ff.de ſta.ho.l.ingenuum.Tertiò in cauſa
filiationis.ff.de lib.agn.l.j. Quartò, qñ quis fuit præſens,
& ſciebat cãm agi.ff.de re iud.l.ſæpe.Quintò, in querela
inofficioſi teſta.ff.eod.l.quod Papinianus.Et ſexto ſi actio
vel defenſio:primo loco ꝑtineat ad aliquẽ, & ipſe ſciens
patiatꝛ ſequẽtẽ experiri de re illa,qa ĩtelligitꝛ iuri ſuo renũ-
tiare, vt ſi debitor paſſus ſit experiri creditorẽ de proprie-
tate pignoris, & ſuccubuit, ſi debitor poſtea vellet agere,
obſtabit eis res iudicata;vel etiã econuerſo creditor paſſus
ſit debitorẽ agere.ff.de re iu.l.ſæpe.& ext.eo.c. pe. vbi hęc
no.in gl.¶Secundũm.Nec res,nec ſñia inter alios acta ſm
Ray.alteri prodeſt regulariter.quod tamen fallit primò in
querela inofficioſi teſta.ff.de inoffi. teſta. l. Papinianus.§.
meminiſſe.ſecundò in re indiuiſibili.tertiò in re communi
cum pupillo.quartò in re cõi cum fiſco. pro quibus vide
9 gl.ext.eo.c.pen.¶Nonò quæritur, * vtrum ſentẽtia duret
poſt mortem ſententiantis, vel extendatur extra territo-
rium?Et dicit Pa.in c.à nobis.el j.de ſen.exc. diſtinguẽdo.
Nam ſi habet cauſam ſucceſſiuam, ſiue eſt ad effectũ pro-
ducendum, puta interdicit alicui artem vel officium ſuũ:
tunc ſi eſt lata cum cauſę cognitione, durat.l.j.C.de poſtu.
& ſic intellige.l.j.§.ſed vrbẽ.ff.de off.præfe. vbi præfectus
licet ſit temporalis,aliquem perpetuò priuat officio aduo-
cationis.Si verò ſine cauſæ cognitione lata ſit,non durat.
& ſic loqtur l.ſi.ff.de pœ. Si verò eſt quo ad effectum pro-
ductum,puta quia vinculum iniecit tẽpore prolationis: ſic
durat ẽt poſt mortem.Exemplum in excõicatione, vel pu-
blicatione bonorum:quia niſi abſoluatur, ſemper erit ex-
cõicatus,de maior.& obe.c.vnico.lib. 6. facit c. paſtoralis.
§.j.de off.ord.Quomodo autem extendatur extra territo-
10 rium ſ.Pœna xj.¶ Decimò*quæritur,quis ſit effectus ſen-
tentiæ?Et dico ꝙ eſt multiplex,ſm Ray. ¶ Primò vt acci-
piatur pro veritate quantum ad eos inter quos lata eſt,in-
tellige poſtquam tranſiuit in rem iudicatam.ſ. ꝙ appellari
non poteſt.i. poſt decem dies. ff. de re iud.l. res iudicata.
¶Secundò, vt in actionibus perſonalibus executioni mã-
detur poſt quatuor menſes.de offi.deleg.quærenti.ext.eo.
quo ad conſultationem.In realibus verò cum res certa pe-
tita eſt,puta liber,ager,& equus,domus,&huiuſmodi,ſta-
tim poſt decem dies conceſſos ad appellandum. & hoc ſi
res eſt in præſentia.Inſtit.de offi. iud. in princ.& idem in
actionibus criminalibus, in quibus executio non eſt dif-
ferenda.ij.q.j. ſicut. Fallit tamen primò cum Princeps ex
vindicta ſeuerius fert ſententiam: quia differtur ad minus
per xxx.dies.xxj.q.iij.cùm apud.in ſi.C.de pœ.ſi vindicari.
ſecundò, cum ſentẽtia lata eſt in mulierem prægnantem:
quia differtur vſque ad partum. l. prægnantis. ff. de pœn.
Tertiò,cum quis eſt confeſſus de crimine, &deinde negat,
de quo vide C.de cuſt.reo.l.ij.Quartò qñ capitalis ſenten-
tia eſt lata in ſeruum:quia differtur ad redditam rationem
11 adminiſtrationis.C.de bo.proſc.l.j. ¶ Vndecimò*quęritꝛ
vtrum ille pro quo data eſt iniuſta ſententia reſtituere te-
neatur quicquid habuit cognita induſtria?Et dicit Pano.in
c.j.de conceſ.prębẽ.ꝙ ſic,ſi eſt declaratiua:quia talis ſen-
tentia non aufert directum dominium, vt not. in l. Iulia-
nus.de condi.indeb.nec alteri accreſcit ius:vt not.Inno.in
c.plerique.de immu:eccle.& dr̃ declaratiua ſemper, quan-
do iudex inter litigantes ſentẽtiat ad iſtum vel illum per-
tinere ſiue dari debere.Si verò ſit priuatiua:puta cum quis
priuatur beneficio eccleſiaſtico, & conceditur alteri, non
tenetur reſtituere,quia ex quo non appellauit, vr̃ renun-
tiaſſe,& ideo cum vacaret,potuit iſti concedi. Vide gloſſ.
Inſtit.de offic. iud. in fin.& per Cy.in l.j.C. commu. vtri.
iud.& per Bartol.in l.Pomponius ff.de acqu.hæred. & per
Ioan.Cal.in c.propoſuit.de conceſ. præben. Quod limita
primum, niſi talis fuerit in cauſa iuſtitiæ, & ſecundò n ſi
in aliis beneficiis eccleſiaſticis, quia in foro animæ tene-
retur, vt no.Inn.in d.c.plerique.niſi poſt ſententiam tem-
pore debito bona fide præſcripſerit. Vnde malè & contra
Ange.tenuit Sum Roſ.in verbo,Reſtitutio.iiij.§.ix.poſt S.
Ber.indiſtinctè,quod ſententia illum defendit.

De ſepultura,& iure ſepulchri.

1 *Sepultura quotupliciter ſumatur,& vbi eſſe debeat locus eius.*
2 *Sepultura an vendi poſſit,vel pro ea aliquid exigi.*
3 *Sepultura ius quibus competat.*
4 *Funeris ius habentes, an intrare poſſint proceſſionaliter aliam parochiam.*
5 *Sepulturam an quis eligere poſſit voto vel iuramento.*
6 *Sepulturam quis ſibi eligere poſſit,& quis alteri.num.7.*
8 *Sepeliri vbi debeat,qui ſepulturam non eligit.*
9 *Sepultura eccleſiaſtica qui priuẽtur,& de qbus dubitetur. n.10.*
11 *Sepelientes eum,qui non debebat ſepeliri,qualiter puniantur.*
12 *Sepultura an impediatur ob debita.*
13 *Mortuos an liceat ſpoliare.*
14 *Sepulturæ expenſas quis debeat.*
15 *Sepulturæ expenſas,an ſtatutum laicorum poſſit limitare.*
16 *Sepultos indebitè à mẽdicantibus,an poſſit epiſcopus exhumare.*
17 *Leproſus an debeat ſepeliri cum aliis.*

SEPVLTVRA,colligendo mẽtem Gof.& aliorum do-
ctorum ſumitur tripliciter.Primò pro iure ſepeliẽdi ſi-
ue ſepulchri.quod quidem ſecundùm Ray. eſt ius cõpetẽs
eccleſiæ ad ſepeliendum aliquos in cœmerio ſuo,ꝓueniẽs
ex pontificis aſſignatione,ar.xiij.q.j.eccleſias.¶ Secũdò ꝓ
ipſo officio,quod impenditꝛ corporibus funerandis.¶ Ter-
tiò pro loco,in quo aliquis eſt ſepultus,vel ſepeliendus,ſi-
ue ſit terra,ſiue arca lapidea,ſiue aliud,qui locus, ſi ponti-
ficali authoritate eſt ſepulturæ deputatus, religioſus eſt,
etiam ſi nullus ſit ibi ſepultus.de ſepul.abolendæ.xiij. q.ij.
quæſta eſt.& c.poſtquam.& c.præcipiendum.Si verò non
eſt ſic deputatus, ſm canones non eſt religioſus, etiam ſi
ſit ibi aliquis ſepultus,vt not.Inn.in d.c.abolendæ. & facit
c.ad hæc.de reli.domibus ſm leges tñ eſt religioſus, ſi ſit
ibi aliquis ſepultus de voluntate domini. quod intellige
ſm gloſſ.in c.in eccleſiaſtico.xiij. q. ij. ſi eo animo eſt ibi
ſepultus,vt ibi perpetuò remaneat:aliàs remanet propha-
nus.ff.de reli.l.ſi quis eo animo.Concor.tamen Pan. leges
1 cum Canonibus,vt ſ.Locus.§.j.¶ Primò*verò quæritur,
vbi debeat eſſe locus ſepulturæ?Et dicit Inn.in c.abolẽdæ.
ꝙ apud eccleſiam.xvij.q.iiij.ſicut.poteſt tamen cœmeteriũ
aliquantulum eſſe remotum ab eccleſia propter fœtorem:
non tñ credimus,ꝙ alicui loco etiam religioſo, hoſpitali,
vel hmõi, poſſit accedere ſepultura,niſi habeat eccleſiam.
Sum.autem Ang.tenet,ꝙ ſepultura accedere nõ poteſt niſi
ad eccleſiam conſecratam, quod nullo iure probatur, &
conſuetudo non ſeruat,& patet ex dictis & ſtatim dicẽdis,
quia ex ſola deputatione epi aliqua terra ſit cœmeterium.
2 ¶Secundò*quæritur,vtrum ſepultura vendi poſſit, ſeu ꝓ
ea aliquid exigi?Et dico ꝙ ſepultura, id eſt, ius ſepeliendi
vendi non poteſt, ſecundùm Inn.in d.c.abolendæ. Vnde
licet in vno cœmeterio multæ eccleſiæ poſſint habere ius
ſepeliendi mortuos ſuos,ſecundùm Arch.poſt eundẽ Inn.
ibi,tamen vna non poſſet alteri vendere ſuum ius,licet in
neceſſitate vendere poſſit ſuum cœmeterium,vt dicetꝛ. Si-
militer vendi nõ poteſt ſepultura.i.officium ſepulturæ, vel
pro ea aliquid exigi ſine ſimonia ab iſtis clericis, q ad il-
lud tenentur ratione beneficij.j.q.j.dictum. xiij. q.ij. præ-
cipiendum,& c.in eccleſiaſtico.de ſimo.cum in eccleſię.li-
cèt laici teneãtur ſeruare conſuetudinẽ laudabilem: &, vt
videtur,ſub peccato mortali.ar.c.ad apoſtolicam. de ſimo.
niſi ex rationabili cã deſiſtant, alij verò clerici ad tale of-
ficium non obligati,rõne beneficij poterunt vendere, nõ
quidem illud officium,ſed laborem ſuum, accipiendo ali-
quid,non vt pretium,ſed vt ſuſtentamentum ar.c.charita-
tem.xij.q.ij.de præſcrip. cùm ex officij. & d. c. abolendæ.

Sepultura autem.i.locus,ſi ſit terra pura, in qua nullus ſit
ſepultus,& quæ non ſit deputata,ſed deputanda ſepulturę,
vendi pōt.xij.q.ij.aurū.& concor.Inn.& Hoſt.Si verò de-
putatus ſit authoritate pontificali,vēdi non pōt ſm omnia
iura:& ſimiliter ſi nō ſit deputatus, tñ aliquis ſit ibi domi-
ni voluntate ſepultus,vendi nō poteſt prohibente iure ci-
uili.ff.de rei vēd.l.quæ religioſis.& ff.de reli.& ſumpt. fu-
ne.l.ij.Sed ſecundùm Pa.poſt Inn.in d.c.abolendæ. ꝙ vas
lapideū aut ligneum factum pro aliquo ſepeliendo vendi
pōt,niſi ſit factum p pontificē,vel ad hoc ſpecialiter depu
tatū.de reli.do.ad hæc.Eccleſia tñ ex neceſſitate pōt alteri
eccleſiæ vendere ſicut vendit alia vaſa:ſi aūt non eſt depu-
tatum authoritate pontificis,licitè vendi pōt,vt locus om-
nino priuatus.¶ Adde ēt idem eſſe ſecūdùm S.T.de cœme-
terio,vt ī.Simonia.§.ij.xj.& xij.§.par.iij.¶ Adde ēt ſecūdū
Hoſt.ꝙ quicquid temporale datur, vel promittitur vt ele-
ctio ſepulturæ fiat,ſimonia eſt.j.q.j.quàm pio. & de pac.c.
fin.¶ Adde etiam,ꝙ qui habent ſepulturas, in quibus non
ponitur niſi confrater vel canonicus,ſi pactum faciūt, aut
eſt taxa pro quanto extraneus debeat ibi ſepeliri, ſimonia
eſt.de ſimon.audiuimus.& c.ſicut.quia nec pro terra, nec
pro officio aliquid recipi debet. ¶ Sed tamen pro prædi-
ctis aduerte,ꝙ Pano.in c.ad apoſtolicam.de ſimo. tres hēt
concluſiones.¶ Prima.Non valet conſuetudo, vt tempore
ſacramenti aliquid conferatur ab inuito.¶ Secunda. Non
pōt conſuetudo introduci,vt aliquid detur pro ſacramen-
tis,vbi præceſſit exactio,quia initium fuit ſimoniacum.In
his duobus caſibus annullatur conſuetudo.¶ Tertia. Valet
conſuetudo , vt aliquid detur tpe collationis , ſeu ex poſt
facto,vbi ex mera liberalitate populi fuit introducta:ita tñ
vt ſacra prius liberaliter conferantur. Aut ergo hoc caſu
voluit quis liberè dare tpe ſacramenti,& poteſt recipi,aut
noluit,& tunc ne videantur ſacramenta vendi,conferenda
ſunt liberè : ſed poſteà fiat compulſio ad obſeruandam
conſuetudinem. Et hoc videtur ſonare d.c.ad apoſtolicā.
¶ Notat idem Pa.in c.abolendæ.eo.ti.poſt gl.faciendā eſ-
ſe vim in modo petendi:qa ſi dicunt clerici, petimus hoc
pro ſepultura:ſuccumbunt, ēt ſi allegant conſuetudinem.
de ſimo.non ſatis.ſed dñt dicere,conſuetudo eſt,ꝙ p mor
tuis aliquid detur,&c.quaſi velit glo.ꝙ non debent ſe fun-
dare,vt aliqd detur pro officio, ſed ratione laudabilis cō-
ſuetudinis.Et idem puto,quando eſt conſuetudo, vt aliqd
detur pro loco ſepulturæ,vt not.in d.c.ad apoſtolicam. Et
pro hoc eſt tex.in l.priuilegia.C.de ſacroſan.eccl. vbi dr̄,
ꝙ ea, quæ ab antiquo ſunt ſolita eccleſiæ, & miniſtris tri-
bui,non debent aliquo modo impediri. Ex quo infert Pa.
ꝙ ſi ciuitas conſueuit eccleſiæ aliquid dare , non pōt illud
per ſtatutum immutare.¶ Pro his etiam ſcito,ꝙ talis con-
ſuetudo non valeret : ſi eſſet conſuetum aliqd dari eccle-
ſię, vel miniſtris liberaliter,nulla adiecta cā.Nam ad illam
quæſtionem, vtrum.ſ.poſſit introduci conſuetudo ex libe-
ra donatione: vel ex his, quæ ſunt meræ facultatis , puta ſi
ruſticus omni anno domino ſuo par caponum ſoluit, di-
cit Bar.in l.cū de in rē verſo.ff.de vſur. ꝙ ſi ruſticus ſoluit
ſimpliciter non adiecta aliqua cā,præſumitur titulus dona
tionis,& non inducitur conſuetudo pro tpe futuro. Si ve-
rò ſoluit reſpectu certæ cauſæ,verbi gratia,pro laborerio,
quod teneo à te domine , dono vnum par caponum , prę-
ſumitur titulus,etiam pro tpe futuro.ſ. quatenus laboreriū
tenebit:& ſoluere cogetur.Et idem dic de ſimilib⁹.¶ Ter-
3 tiò*quæritur quibus cōueniat ius ſepulturæ?Et dico mul-
ta.¶ Primum. Ius ſepulturæ competit generaliter eccleſiis
parochialibus,ſecundùm Ray.& adde ſecundùm Innocē-
tium,vel habentibus populū, & aliis , de qbus iure vł pri-
uilegio conceſſum eſt:& hoc de iure Canonico : de ciuili
aūt competit oībus,qbus ineſt ius inferendi mortuos.ff.de
mor.infer.per totum.¶ Secundùm.Secūdùm Hoſt.& Coſ.
laici non pñt habere ſepulturam,ſeu ius ſepeliendi reſpe-
ctu proprietatis:qa loca religioſa eſſe non pñt in dominio
alicuius, ſed habere poſſunt quantum ad vſum , vt ipſi &
ſui ibi ſepeliātur, nec eis inuitis pōt ibi extraneus ſepeliri,
ad quod l.iij.§.ſi vſusfructus.ff.de relig.& ſump. fu. & idē
vr̄ ſentire Pet.de Pe.in tract.de cano.por. ipſis tamen cum
ſua domo extinctis bene poſſent talia loca,ſecundùm eū-
dem Pet.aliis concedi:quia mortuo vſurario vſus redit ad
proprietarium libere.l.pe.C.de vſufr. ſecundùm Vinc.nō
poterit ibi extraneus ſepeliri pp neceſſitatem, quia pp ſiā
cauſam calices,& alia ſacra eccleſiæ à laicis donata vēdi
poſſent.d.c.aurum.& not.Pan.in d.c.abolendæ. vnde dic.
Ludo.de Ro. in ſuis ſingul. ꝙ ex iuſta cauſa pōt prælatus
in ſepulchro vnius aliquem immittere eo inuito ſm Ca-
nones:ſecus ſm leges.¶ Et per hæc patet ad quæſtionem
illam,vtrum illi,qui habent capellas ſibi à religioſis con-
ceſſas,in qbus hñt ſepulcra, poſſent nolentes priuari, aut
cogi ad recipiendum aliquos in ipſis ſepulchris? qa dicit
Pe.de Per.in tract.de cano.por.ꝙ nō ; quia talis capella &
ſepulchrum reputatr̄ tanquam hoſpitium.xiij.q.ij.Ebrō.de
iure aūt in fundo,in quo qs hēt vſumfructum,non poteſt
dñs habitare inuito vſurario.ff.de vſu & habi.l.ſi hæres.§.
fin.Inſti.de vſu & habita. §. ſi verò vſus. Sed hoc dictum
Petri procedit de iure ciuili,vel vbi talis impediretur ſuos
mortuos inferre ſepulcro:de iure verò canonico, dic cum
Lud.¶ Et idem vr̄ dicendum ſm Pan. & Hoſt. in ſedibus,
ſeu banchis : quia laici tale ius in eccleſia acquirere non
pñt:ſed tolerantur ex gratia ſola in huiuſmodi:ſicut & iu-
re patronatus,vt in c.iij.de iure patro.¶ Ex quibus infert,
ꝙ ſi laico ſepultura concedatur cū hac conditione,ꝙ nul-
lus alius ibi ſepeliatr̄,nō tenet conditio:qa turpis eſt, & p
non adiecta habenda.¶ Tertiū.Pactum ꝙ fit cum rectore
parochialis eccleſiæ de non recipiendo aliquos,vel certos
parochianos eius ad ſepulturam,ſeruari dēt ēt ab his qui-
bus ab apoſtolica ſede ſepultura libera eſt conceſſa:etiam
licet illi apud eos elegerint ſepeliri.de pact.pactum.lib.6.
4 ¶ Quartò*quæritur, vtrum habētes ius funerandi intrare
poſſint proceſſionaliter aliam parochiam,& p ſe accipere
funus,& alia cōſueta facere?Et dico ꝙ ſic, ſi ex priuilegio
Papæ hñt ſepulturam liberam : ſicut ſunt Prædicatores &
Minores:vt in cl.dudum.de ſepul.ēt contradicente epo &
curato:ēt non obſtante ſtatuto,ꝙ excommunicaret intrā-
tes alienam parochiam,vt no.Old.conſ.xxiij.& ſequitur
in c.vt animarū.de conſti.li.6.& do.Car.& Io.de Lig.in d.
cl.dudum.& pater in c.cum liberū.& c.præſentia.de ſepul.
Et rō eſt , qa conceſſa libera ſepultura conceſſum eſt ius
ad capiēdum funus , ſicut in ſimili conceſſo hauſtu aquæ
conceſſum eſt iter ad illud.ff.de ſeru.ruſt.prędi.l.iij.§.pen.
& vlt.& conceſſo fine conceſſa ſunt omnia præparatoria,
& neceſſaria ad finē:vt in c.prudētiam.& in c.præterea.de
off.deleg.& facit ꝙ dictū eſt ī.Liberè.Facit ēt qa in cōtra-
ctibus vr̄ tacitè actū,vt ſeruetr̄ cōſuetudo loci : vt in l.ꝙ ſi
nolit.§.qa aſſidua ff.de ædi.edict.& conſequenter idem vr̄
in priuilegio.& idē tenet Pet.de Ancha.in d.cl. dudum. Et
cum ſepultura ſit libera,niſi aliud habeat conſuetudo,non
oportet primò funus portare ad eccleſiam curatam:qa nō
eſſet ſepultura libera, ſi impediretur ēt ad tps, vt patet ex
dictis ī.in verbo,Liberè, imò per mare magnum poſſunt
Prædicatores & Minores ea leuare vbi eſt conſuetudo, vel
vbi presbyteri nollent leuare requiſiti, nec tenentur etiam
prætextu conſuetudinis ad eccleſiam parochialē deferre.¶
Si verò conceditr̄ qdē ſepultura,ſed non libera,do.Ant. te-
net,ꝙ ēt pñt.Sed Rich.de Se.tenet ꝙ non. ꝙ Gemi. vbi ī.
dicit procedere vbi cōceditr̄ ſolùm ꝙ poſſint recipere eli-
gētes ſepeliri apud eos.Sed dicendū eſt ſimpliciter, ꝙ non
pñt ſine licentia epi vel curati,niſi habeant ſepulturam li-
beram : qa de duabus ſeruitutibus vna ſublata remanet
altera, vt dicit gloſſa magna in c. omnis. de pœ.& remiſ.
5 ¶ Quintò*quæritr̄,vtrum quis poſſit eligere ſepulturā vo-
to vel iuramēto?Et dico ꝙ eligere pōt qs ēt nouā antiqua
dimiſſa,ēt in loco minus religioſo,extrà eod.cū quis.lib.6.
Si quis tñ eligit nullam ſe habiturum ſepulturam , ſicut
Marcellinus Papa fecit in deteſtationem idololatriæ cō-
miſſæ,non eſt implendum,vt no.diſt.xxj.c.nūc aūt. in gl.
& ſm Ho.ſi quis eam eligitr̄ voto vel iuramēto motu pro-
prio,ſeruare tenetr̄,niſi poſteà factus ſit religioſus,vł locus
ille quaſi eſſet diſſipatus. de reli. do.inter. Si verò eā eligit
in aliqua eccleſia ex hoc,ꝙ inductus fuit ad iurandum aut
vouendū,vel aliàs promittendū,iuxta ea quę dicta ſunt ī.
Excōicatio.vij.§.xvj.talis nō pōt ibi ſepeliri : ſed ibi ſepe-
lietur,vbi aliàs erat ſepeliendus,ſi non elegiſſet ſepulturā.
6 vide ibi.¶ Sextò*quæritr̄, quis poſſit ſibi eligere ſepulturā?
Et dico ꝙ ſibi eligere pōt ſepulturam quilibet tam maſcu
lus quam fœmina habēs liberum arbitrium & debitā ęta-
tem,ita.ſ.ꝙ ſit pubes , quāuis ſit in poteſtate patris,ēt ſine
patris conſenſu.c.licet.in pr.de ſepul.lib.6.& xij.q.ij.§.ij.ēt
ſi ſit ſeruus,ſm Pet.de Per.in tract.de cano.por.& Ioan.in
c.de vxore.eo.tit. & Hoſt. quia in ſpiritualibus ceſſat do-
minica poteſtas.de coniu.ſer.c.j.ſecus de impubere, & eo
qui non eſt cōpos ſuæ mētis.c.vlt.de ſuc.ab inteſt.¶ Hoc
tñ fallit primò in religioſo,qui eligere non pōt,niſi qñ ita
longè à monaſteriis ſui ordinis moritr̄,ꝙ ad ea commodè
portari nō pōt.extrà eo.religioſi.li.6.vel niſi ſit abbas aut
prelatus ſm Sum.Ro.per rationem d.c.religioſi.ſ.cùm nō
habeant velle vel nolle,quæ locum non habet in prelato,
cum habeat ſubditos in poteſtate ſua, & ipſe in alterius nō
ſit poteſtate.Et facit,quia conſtitutio capit intellectū & re-
ſtrictionē ad limites rationis expreſſæ.l. cùm pater. §. dul-
ciſſimis.ff.de leg.j. ꝙ ego verum puto in prælato non ha-
bēte ſuperiorem in religione , ſed ſolum epm aut Papam,
non in alio:quia ēt talis non hēt velle,vel nolle,etiam per
accidens:& ſecundò in decapitando,& hmōi , qui nō pōt
eligere ſi ſentētia eſt data,& appellatione non eſt ſuſpēſa:
quia nullam vltimam voluntatem pōt dimittere.l.eius. ff.
de teſta.qui ēt pro anima aliquid relinquere nō poteſt, vt
no.Io.And.in add.ad Spec.in ti de inſtr.edi.licèt poſſit oīa
ſacramenta petere & recipere,vt in cl.de pœn. & remiſ. Si
verò ſententia non eſt data,vel appellatione ſuſpēſa,ſic pt
7 eligere.¶ Septimò*quæritur, quis poſſit vel non poſſit eli-
gere ſepulturam alteri?Et dico ꝙ eligere pōt dñs pro ſeruo
impubere,ſm Io.in c.de vxore.eo.ti. & ſimiliter pater pro
filiis impuberibus qñ hoc habet conſuetudo , ſm Pet. de
Peru vbi ī.per d.c.licet. de ſepul. lib. 6. & idem ibi Gemi.
Sed ſi conſuetudo obſtaret,ſepeliretur cum ſuis maiorib⁹,
vel in eccleſia parochiali,vbi quærit Io.And. an detur ele-
ctio pp diminutiuam ? Et concludit ꝙ ordo literæ ſeruan-
dus eſt.xliij. diſt.ſi rector. Et idem credit Gem. ibi de ma-
tre,& conſentit Arch.licet Zenze.neget:quia tex. loquitur
de patre:et ſi eſt conſuetudo,ēt de matre nihil obſtat, vt
dicit Gemi.Sed hoc limita pro filiis legitimis naturalibus,
& pro adoptiuis vel arrogatis . non autem pro ſpuriis vel
naturalibus tñ:quia appellatione filiorum nō veniūt na-
turales tñ vel ſpurij.l. generaliter. C.de inſtit.& ſubſtit. &
in cle.j.de bap. Non poteſt etiam auus eligere pro nepote
impubere, ſecundùm eundem Pet. quia in materia odioſa
appellatione filiorum non continentr̄ nepotes : cùm aliter
filij,aliter nepotes appellentr̄. Secus appellatione liberorū,
vt in l.qd ſi nepotes.ff.de teſta.tut. multò minus frater aut
alius collateralis:nec pater pro filio pubere, ſecūdū eūdē:
qa d.c.licet. concedit electionem ſepulturæ ſolū pro filio
impubere.Vñ ſepelientr̄ iſti cum ſuis maioribus, vel in ec-
8 cleſia parochiali,vt in d.c.licet.¶ Octauò*quæritr̄ , vbi dēt
ſepeliri,q nulla electa ſepultura decedit ? Et ex Pet. de Pe.
vbi ī.dico multa.¶ Primum.Parochiani ſepeliri dñt nō in
parochia,ſed vbi ſunt maiores eorum.ſecūdū gl.in c.j. eo.
tit.lib.6.& facit c.j.de ſepul.& eſt caſus in c.is qui.eo.ti.li.6.
vbi hoc tenet Arch.& Io.An.in c.vt animarū.eod.tit.lib.6.
Conſuetudo tñ ſecundum Arc.poſt Ray.& Inno.ſeruanda
eſſet.dicuntur aūt hîc maiores,ſecūdum eundem Pet.pater
& auus,xiij.q.ij.Ebron.iuncto c.j.de ſepult. Nec obſtat ꝙ
ſtrictè & propriè maiores dñr ſuperiores tñ. vltra tritauū,
vt in l.Iuriſcōſultus.§.parētes.ff.de gradib⁹.& l. quęcūque.
§.parētes.ff.de in ius vo.quia illud verū eſt ſimpliciter, ſed
nō in hoc caſu:vt vr̄ velle Ol.cōſ.xxv.tū qa ſicut domici-
liū inter viuos, ita ius ſepulturæ eſt inter mortuos.Cōſeqr̄
aūt qs originem ſeu domicilium patris & aui:nō ſuperio-
rū,vt no.in l.aſſumptio.ff.ad muni.& de paro.c.ſi.tum quia
vnio ſepulturæ ex charitate & mutua dilectione procedit,
quæ fuerat inter viuos,quæ maior fuit ad patrem & auū q̄
ad ſuperiores.Hæc ille valde bene.Nec ob.ꝙ Pa.in c.nos.
de ſepul.dicat cōtra hoc eſſe gl.in c.is. eo.ti.li.6. dicēs ꝙ ſi
in vna eccl.ſepultus eſt pater,in alia reliqui maiores: ſepe-
lietur filius in ſepulchro maiorum:quia dico hoc non eſſe
contra Ol.qa nō loqtur de patre ſolo, ſed de patre & auo,
q ſunt maiores in plurali,non aūt pater. Vnde ſi proauus
& atauus ſepulti eſſent in vno loco,& pater ac auus ī alio,
ſepelietr̄ qs cū patre & auo,& ſi pater in vno loco, & auus
ac alij maiores in alio ſit ſepultus , ſepelietur filius cū auo
& cæteris maioribus,ſecūdum gl.& Io.An.per c.iiij.in pr.
& c.fraternitatem.de ſepul.& per c.cū qs.eo.ti.li.6. ꝙ licet
alij contrarium teneant p tex.contrarios.xiij.q.ij.vr̄ veri⁹:
quia in c.ij.& iij.eo.tit.li. 6. dicit ſepulchrum maiorum ab
antiquo.Si aūt in nullo ſepulchro ſint plures maiores, ſed
hîc eſt pater, ibi auus,& ſic de aliis,ſepelietur ſecundū ali-
quos in parochia,qa nullum eſt ſepulchrum maiorū. Sed
ſecūdùm Io.An.in nouel.de cōſuetudine ſepelietr̄ cū patre:
tñ de iure primū eſt verius.Vñ ſecūdùm Pet.de Pal.vbi ī.
ſi non apparet vbi ſint ſepulchra maiorū,ſepelietr̄ in eccle-
ſia,vbi audit diuina,& pcipit eccleſiaſtica ſacramēta:vt in
c.j.de ſepul.& ibi per Inn.& eſt caſus in d. c.is qui. & in c.
in noſtra.eo.ti.Si aūt in vna eccleſia audit diuina,& in alia
percipit ſacramēta,vł eſt parochianus duarū eccleſiarū:ſi
vtraq; eccleſia hēt ius funerandi,locus eſt præuentioni.de
reſcrip.duobus.li.6.ſed obuentiones quare diuidentr̄.c.cum
quis.eo.tit.lib.6.& ſi non eſt præuentio, ſed cōtendūt,diœ-
ceſanus concordabit partes.Si aūt eccleſia, vbi de iure dēt
ſepeliri,ſit interdicta, ſi qdem eſt eccleſia ſepulchri maio-
rum,ſepelietr̄ in parochia.ſi verò eſt parochia,ſepelietur in
eccleſia cathedrali:& ſi oēs iſtæ eſſent interdictæ, ſepelie-
tur in monaſterio proximiori,ſecundùm Archi.& Io. An.
vł vbi debebat ſoluere decimas , ſecundùm prædictos. Et
prædicta intellige etiam de filio impubere.¶ Pan. autē vbi
ī.tenet contra Pe.& Old. ꝙ filius potius cum patre quàm
cum reliquis maioribus ſit tumulandus, ſi pater ſeriosè &
ex electione, & non præter propoſitum aliquo caſu ſit ibi

ſepultus:quia ita diſpoſuerũt patriarchæ, quorum actio eſt
noſtra inſtructio. Sed dico fuiſſe particulare ĩ patriarchis:
quia Abrahã fuit quo ad fidẽ quaſi alter Adã , id eſt prin-
cipium generis,cùm maiores eius fuerint infideles,& rur-
ſus eorũ ſepulchra diſtabãt:ideoq́; meritò Iſaac debuit ſe-
peliri cũ ſuo patre,nõ cum reliquis maioribus. ¶Secundũ.
Peregrini & aduenæ ſepeliunť in parochia,ĩ qua moriunť,
ſi ſepulchra maiorũ ignorãtur,vł ad ea cõmodè ferri non
poſſunt, ſm Petr.de Peru.vbi ſ.& Arch.c.j.eo.tit.lib.6. qđ
etiam Arch.ſequitur,niſi eſſet cõſuetudo, ꝙ ſepelirentur in
eccleſia cathedrali.Secundùm gloſ.verò in c.in noſtra.eo.
tit.& refert Pan.in c.j.extrà eod. ſepeliẽtur apud eccleſiam
maiorẽ,ſiue cathedralẽ.qđ ſequiť Innoc.d.Hoſt.& Card.
facit c.vbicunq;.xiij.q.ij.& c.officiũ.de offic.Arch.quia ec-
cleſia cathedralis adminiſtrat talib⁹ ſacramẽta:licet ad hoc
dicat Archi. ꝙ illud c.officiũ.loquiť in adminiſtratione ſa-
cramentorũ,nõ in ſepultura:alij verò dicunt, ꝙ vtraq; ec-
cleſia habet ius,& locus eſt præuẽtioni. quod ſeqtur Sum.
Ang.cõtra Supp.& Ro.Do. autẽ Ant.diſtinguit & bene. Si
enim iſte eſt religioſus,debet ſepeliri in monaſterio ſui or
dinis.xvj.q.j.c.j.intellige ſi põt.aliàs dic vt de laico.Si verò
ſit laicus, ſi quidẽ morã traxit in parochia, in qua decedit,
aut venit aĩo trahẽdi,vt ſcholaris,in ea ſepelietur:quia illa
dr̃ eius eccleſia parochialis. qđ placet Pan.per no.in c.om-
nis.de pœn.& remiſ.& per gl.in cle.j.de priuil. Si verò mo
ram ñ traxit,nec venit animo cõtrahendi, ſepelietur in ec-
cleſia cathedrali : qđ limitat,niſi recepiſſet ſacramẽta à ſa-
cerdote parochiali:qa tacitè videreť ibi elegiſſe ſepulturã.
Sed Pan.dicit hoc dictũ non fuiſſe bene ponderatũ:quia ſi
potuit à preſbytero parochiali recipere ſacramẽta,cenſen-
da eſſet illa eccľa parochialis tranſeuntiũ,& ſic idẽ dicen-
dum erit de iure funerãdi:cum omnia iſta ſint de iure pa-
rochiali. Hæc ex illo bene, licet deinde ſiſtat in hoc ꝙ ſe-
peliendus ſit in eccleſia parochiali,de quo ſ.Confeſſor.j.§.
xj.Ideo dico ſtandũ conſuetudini:quæ ſi nõ apparet,ſtabiť
diſtinctioni dom. Ant. quia optimè iuribus iura cõcordat,
& opinioni diſtinguenti regulariter ſtatur. ¶Tertium. De
damnatis ad mortẽ qñ ſepeliri permittuntur, idem dr ſm
Pet.de Peru.quod de peregrinis.¶ Quartum.Filij ſi ſunt na
turales tm̃,ſepelientur ſm Pet.de Peru.cum patre,niſi pater
fuiſſet in dignitate. l. ex facto.§.ſi quis rogat.ff.ad Trebel.
Si verò ſunt ſpurij,nõ ſepelientur cum patre:quia nec filij
nominãdi ſunt.C.de inceſt.& inut.nup.auth.ex complexu.
nec etiã ſi legitimentur à principe,niſi ad petitionẽ patris,
& eo viuente feciſſet. Et facit qđ no.in auth. qui.mod.nat.
effi.ſui.col.vij.Vnde tales ſepelientur in ſepulchro matris.
arg.ff.ad munic.l.j.niſi ſit illuſtris fœmina. Si verò ſint filij
adoptiui vel arrogati : ſi viuẽte patre adoptãte moriuntur,
ĩ eius ſepulchro ſepelienť:ſecus ſi eo mortuo,qa ſepelienť
cum patre naturali,ſm quod not.plenè in c.vnico.de cog.
lega. ¶ Quintum. Vxor ſi eſt carnaliter cognita vel ducta
ad domũ viri,ſepelieť in ſepulchro viri:quia iam aſſequuta
eſt eius domiciliũ per cõductionẽ.l. cùm quædã puella.ff.
de iuriſd.omn.iud. vel quia eſt effecta vna caro cũ eo.d.c.
Ebron.aliàs non.Si tñ ſit propter adulteriũ ſeparata : ſecus
eſt,quia iam nõ eſt de domo viri,niſi ſit recõciliata. Si aũt
plures habuit viros,erit cũ vltimo, cuius domiciliũ hono-
rem retinet,tumulanda.eo.tit.c.is qui.lib.6.vbi Io.And.di-
cit notabile verbũ,hoc ſcilicet procedere etiã ſi poſtquam
fuit vidua, reuerſa eſt ad domũ patris:quia hæc priuilegia
nõ conferũtur loco,ſed perſonæ,& idem ſi transferat ſe ad
alium locum:quia retinet domicilium mariti, ſm Arch.&
Ioan.ibi,vt l.filij.§.vidua.ff.ad muni.& ita tenet Sum.Roſ.

& bene, licet Sum.Angel.dicat locum eſſe præuentioni : &
idem Gemi.ibi, addens ꝙ honor acquiſitus vxori ex quali
tatibus mariti, nõ extinguitur morte mariti:ipſa tamen in
viduitate manẽte:& ſic regina non pdit hoc nomẽ p mor-
tem mariti.Si aũt vir habebat in vna eccleſia ſepulchra ma
iorum,& in alia eligit ſepulturã, & ibi iacet, vxor ſepelieť
vbi iacet maritus.d.c. Ebron. quod limita primò ſi fuit le-
gitimè ſepultus,non excõicatus,nec interdictus, & ſecũdò
ſi commodè põt illuc deferri,arg.c.religioſi.eo.tit.lib.6. Si
autẽ ipſa prędecedat marito,an debeat ſepeliri ĩ ſepulchro
maiorũ ſuorũ,vel maiorum mariti? Pan.in c.de vxore.eod.
tit.dicit deciſionẽ eſſe dubiam, & egere declaratione:quia
ſi diceretur ꝙ in ſepulchro mariti,ſi ille alibi eligeret ſepe
liri,illa iaceret inter alienos:ſed tamen dicit ſtandum con
ſuetudini,qua ceſſante poſſet dici ꝙ ſepelietur ĩ ſepulchro
mariti,ſi ipſe ſibi præparauit ſepulchrum,ad quod §.ſone.
xiij.q.ij. quia cum deſtinatione videť maritus ſepultus ibi
& idem vbi maritus non habet propriũ ſepulchrũ, ſed dicit
velle ſepeliri in ſepulchro maiorũ ſuorũ,& ſi eius voluntas
non poſſet declarari,videtur ſepelienda in ſepulchro maio
rum vxoris. ¶ Si aũt ipſa vxor prædecedẽs elegiſſet ſibi ſe-
pulturam, & deinde maritus ſubſequatur, ſepultura nõ ele-
cta,dubitatur vt prius.Et ratio dubij põt elici ex d.c.is qui.
§.mulier.& rationes ibi expreſſæ ceſſant in marito, & tamẽ
Pan.vbi ſ.contrariũ putat ; quia propter vnionẽ eorum in
vita ius diſpoſuit vt vxor debeat ſepeliri cũ marito,& con
ſequenter econtrario : tamen quia in d.§ mulier dicitur ꝙ
mulier debet ſequi maritũ ſuum, & non dicit econtrario,&
quia indecens eſt vt vir ſequatur diſpoſitionẽ mulieris,ve-
rius eſt primũ. ¶ Sextũ. Prælati eccleſiarũ regulariter ſepe-
liri debent in eccleſia vbi habẽt prælaturã:& ſi in duabus,
locus eſt præuentioni:vel melius ſepeliuntur in ea, in qua
moriuntur, ſm Arch.in d.c.cum quis : alij verò clerici ſe-
peliri debent in eccleſia vbi ſunt clerici ſeu beneficiati
¶Septimum.Religioſi verò ſepeliri debẽt apud locum ſuæ
religionis vbi moriuntur. xvj.q.j.c.j. ſi tñ ſint nouitij non
obligati religioni in genere, ſm Arch.in d.c.cùm quis:&
ſequitur Sum.Angel.debent ſepeliri in eccleſia, vbi de iure
cõuenit. Sed cõtrariũ eſt in vſu,& meritò,niſi eſſent in p-
poſito redeundi ad ſeculũ:quia ſi eligũt ibi mori, eligũt &
ſepeliri. ¶Octauũ. Qui habet domiciliũ in ciuitate vel ca-
ſtro,ſed ad villã ruralẽ ſe trãsfert cã recreationis, vel exer
cendi ruralia,& ibi moritur:non ſepeliť in eccľa rurali,ſed
in ſepulchro maiorum ſuorũ,iuxta dicta ſ.par.j. ſi ad illud
commodè portari poteſt.d.c.is qui.eod.tit.lib.6.vt ibi not.
Arch.& Io.And. Quid aũt agendũ ſit,ſi eccleſia, apud quã ꝙ
de iure debeat ſepeliri, ſit interdicta,vel apud eam pp cãm
contingentem ſepeliri nõ poſſit,vide ſ.Excõicatio.vij.ex-
9 communicat.xvj.dub.iiij. ¶ Nonò * quæritur, qui ſunt de
quibus certum eſt, ꝙ eccleſiaſtica priuantur ſepultura? Et
dico,ꝙ multa ſunt genera perſonarũ,quæ in eccľa,vel cœ-
meterio,ſeu in loco ſacro ſepeliri nõ debent. ¶Primò ſci-
licet omnis infidelis,paganus,Iudæus,vel hæreticus:etiam
ſi poſt mortẽ appareat de hæreſi.de conſe.diſt.j.eccleſiã.&
xxiiij.q.ij.ſanè. ¶Secũdò moriẽs in torneamẽto,extrà eo.
c.j.quod tamen de aſtante non intelligitur, ſm Verucc.ſed
de eo qui venit cã ſe exercẽdi, & armigeris ei ſeruientibus
in armis. Et Hoſt. exponit ẽt ſi quis ibi vulnus lethale ac-
ceperit,licet poſtea ſuperuixerit,qui quãuis pœniteat, & ei
euchariſtia non negetur, tñ eccleſiaſtica ſepultura carebit,
vt ibi.Sed hîc aduerte, ſm Sum.Roſ. poſt Rich.in iij. diſt.
xxxvij. ꝙ qui haſtiludia faciũt,peccãt mortaliter, cũ ſimili
rõne videanť eſſe ꝓhibita vt torneamẽta. Ex quo inn[...]
quod

ꝙ moriẽtes in illis non ſepeliẽtur in ſacrato. Ego aũt dico
ex hoc haberi,ꝙ haſtiludium , & torneamẽtum non ſunt
idẽ,& conſequẽter ꝙ nec ſemp iſta pœna hẽt locum ĩ ha-
ſtiludio:vt ẽt tenet Sum. Ang. in verbo,torneamẽtum. ſed
ſolùm qñ inde imminet probabiliter periculum mortis. ꝙ
ẽt tenet Arch.vt ſ.Ludus.§.ij.par.vij.dictum eſt.Vide ẽt j.
Torneamentum.¶ Tertiò,is qui ſe occidit.xiij.q.ij.in qui.
bus.& xxiij.q.v.placuit. intellige ſm Veru. ex deſperatio-
ne vł iracundia:ſecus ex fatuitate, vel contra ſuam inten-
tionem:vt ſi quis, vt euaderet,præcipitauit ſe in fluuium,&
periit, ſecundùm Bern.ext.eo.ex part.ar.diſt.xiij. nerui.&
xxiy.q.v.de occidendis.imò,ſecundùm aliquos, ſi occidẽs
ſe ex malo animo aliquandiu poſt vulnus viueret & oſtẽ-
deret ſigna contritionis,non denegareť ei eccleſiaſtica ſe-
pultura.¶Quartò,is,quem certum eſt & manifeſtum non
fuiſſe cõfeſſum, vł non cõicaſſe ſemel in anno.de pœ.& re.
omnis.ꝙ ſm Arch.poſt Io.de Imo. intellige niſi in morte
oſtenderit ſigna contritionis, & emendationis ſup hmõi.
ad quod probandum ſufficit vnus teſtis.xxvj.q. vj. qui re-
ceſſerunt.ſed hæredes tenentur ſatisfacere pro eo.ext.eod.
parochiano.Hæc tamen ſecundùm Pan.in d.c. ex parte. &
alios Doc.non hñt locum in eo,qui tempore ſuo fuit con.
feſſus,& deinde morte, ẽt caſuali præuentus ſine cõfeſſio-
ne deceſſit,quam tñ per annũ non contempſit:nec in eo,q
non eſt qdem confeſſus intra annũ,tñ hoc eſt occultũ , vł
dubiũ,vt §.ſeq.¶Quintò, monachus inuẽtus proprietari⁹.
in ſi.de ſta.mon.ſuper quodam.¶ Sextò , blaſphemus Dei.
ext.de maleſi.in ſi.¶Septimũ,gñaliter qlibet notorius pec-
cator decedẽs in ipſo notorio mortali.xiij.q.ij. qbus. & c.
non exiſtimemus.ꝙ intellige niſi ſint eccleſiæ reconcilia-
ti:vel ſaltem ſigna contritionis appareant , ad quod pro-
bandũ ſufficit vnus teſtis,ſm Archid.vt d.c. qui recedunt.
& c.ſeq. iũcta gl. ſed hæredes tenentur ſatisfacere pro eis.
d.c.parochiano.Excipiť is,q moriť in torneamento,vt di-
ctum eſt.¶ Octauò,manifeſtus vſurarius. de vſur. quia. &
eo.tit.quanquã.lib.6.& hoc niſi pœniteant,& faciant cau-
tionem.¶Nonò,interdictus nominatim, & hoc ſub pœna
excõicationis, vt in cl.j.eod.tit.& tẽpore interdicti,illi qui
ſunt de loco interdicto eo durante.vt habes ſ. Interdictũ.
vj.§.ij.Decimò,excõicatus maiore,ẽt iniuſtè.xxiiij. qõ.ij.
ſanè.vt no.gl.de reſt.ſpo.literas.& ſm Ver.idem eſt de ex-
communicato minore notoriè. ¶ Vndecimò,ille, cui eſt
interdictus ingreſſus eccleſiæ.c.is q.de ſen.exc.li.6.¶Duo-
decimò, ille,q ſacerdotẽ filiis ſuis tutorẽ inſtituit. 88. diſt.
neq; apud gl.ibi cõtrarium tene. Si qs prædictorũ de facto
in loco ſacro fuerit ſepultus,ſi diſcerni poſſit, exhumãdus
eſt,aliàs non,extr.eo.ſacris.& eccleſia vł cœmeteriũ recõ-
ciliandum.de conſe.eccl.vł alt.cõſuluiſti.& ſi ſepultus fuit
infidelis,dñt ẽt tigna & parietes radi.de conſe.diſt.j.eccle-
ſiam.ſi tñ de cadauere dubiteť,vtrum ſit infidelis , vł infi-
delis,in meliorem partem interpretandum erit,niſi aliqua
10 ꝓbabilitas appareat de oppoſito.d.c.ſacris.Decimò*quę-
riť,de qbus ſit dubium,an ſepeliri debeant in ſacro? Et di-
co multa.Primũ.Puer de vẽtre matris extractus.ſ. mortuus
ſine baptiſmo,cum ea ſepeliri non debet, ſed ſecus ſi non
eſſet extractus,ſm Hoſt.quia fœtus eſt pars vẽtris. de cõ-
ſe.diſt.iiij. ſi qua. quod intellige ſi certum eſt , ꝙ mortuus
ſit.Si vero certum eſt, vł dubitatur, ꝙ viuat,dẽt ſcindi ma-
ter,& puer baptizari,ſi viuit:ſi verò eſt mortu⁹,extra cœ-
meteriũ ſepeliri, mater tñ viua ſine mortali peccato ſcindi
non poſſet: ſciſſura,qua immineret periculum mortis. Se-
cundùm.Parochiano qui intra annũ non eſt confeſſus nec
communionem accepit,ſecundùm Arch. poſt Io. de Imo.

ſacerdos ſepulturam interdicere non põt,licet contrarium
videatur p d. c. omnis.tñ qa in dubio præſumi dẽt ſalutis
æternæ non immemor.j.q.vij. ſancimus. potuit enim aliã-
cui mẽdicanti legitimè confiteri,& de eius mãdato ab eu-
chariſtia abſtinere:tum qa tale quid eſſet occultũ: occulti
aũt peccatores ſunt ſepeliẽdi , quia pp hoc peccatum ma-
nifeſtari non dẽt.Et iſta intellige, qñ hoc eſt occultum vł
dubium:aliàs ſi eſſet certum & manifeſtum,ſecus, per d.c.
omnis.Tertium.De raptore dic vt ſ. Rapina.§.j. Quartũ.
Suſpenſus vel aliter propter ſcelera iuſtitiatus ſi moriatur
impœnitens,pœnitentia,& ſepultura carebit.Si verò con-
tritus,ſicut pœnitẽtia & viaticum,ita & ſepultura,ſecũdùm
Arch.non negabitur,etiam cum ſolennitate miſſæ,& alio-
rum officiorum, ſm Pan.in d.c.ex par.xiij.q.ij.c.ſi. tamen
ad eum deponẽdum de patibulo requiritur licentia iudi-
cis ſecularis:q tñ dẽt eam faciliter dare, vt in l.j.& ij.ff. de
11 cada.pu.Vndecimò*quęritur,quid de recipientibus aliquẽ
ad ſepulturam in caſu non conceſſo?Et dico duo.Primum.
Sepeliẽtes prędictos in §.priore. ſcienter peccant mortali-
ter, ſm Arc.ar.xxv.q.j.violatores.& vlterius ſepeliẽtes pu-
blicè excommunicatos,vel nominatim interdictos, vł ma
nifeſtos vſurarios, ſunt excommunicati maiore, vt ſ.Ex-
communicatio.ix.§.v.& gñaliter recipiens aliquem ad ſe-
pulturam in caſu non conceſſo , tenetur reſtituere corpus
ſi petať,non ſolũ recenter ſepultum,ſed ẽt poſt:ita vt ſola
oſſa ſupereſſe videantur, ſm Pan.in c.liberum.extrà eo. &
quicquid ratione illius corporis perceperit:& hoc ratione
malæ fidei, ſm gl.in d.c.cum liberum.Secundùm.Si ſacer-
dos parochialis corpus eius , qui alibi eligit ſepulturam,
violẽter rapuerit,vel funus ſpoliauit antequam veniret ad
manus eorum,quibus debebatur, ſm Hoſt.in d. c.cum li-
berum.amittit ius quod habebat:& idem ſi aliquis cõuen-
tus totus,vel maior pars eius hoc fecerit:ſecus ſi pars mi-
nor vł ſolus prælatus. Vñ ſm Ol.conſ.ccxxiiij.tenetur re-
ſtituere qcquid accepit,& ipſum corpus , & vltra hoc pdit
quartam canonicam, ad ſimilitudinẽ hæredis res hæredi-
tarias ſubtrahẽtis,qui in eis quartam Trebellianicam pdit,
& ius inſtitutionis debitum,ꝙ aliàs erat detracturus.l.Pau
lus reſpondit.ff.ad leg.Fal.& l.reſcriptum.ff. de his quæ vt
indig.Pet.aũt de Peru.vbi ſ.quantùm ad hoc,id eſt, quar-
tam canonicam, tenet contrarium:quia delictũ preſbyteri
eccleſiæ nocere non dẽt.de or.cog.c.ij.xvj.q.6. ſi epm. &
quod not.in regula,delictum.lib.6.& in l. ſi quis in tãtam.
C.vñ vi. Sed tñ primum eſt verius,ſi quid tale fiat à præ-
lato : quia prælatus ſolus præiudicare põt eccleſiæ in ac-
quirẽdis.xvj.q.6. §.ſi. ſicut ſeruus domino in acquirendis.
C.de acq.poſſ.l.ſi.ſecus in iam quæſitis. Duodecimò quę-
12 ritur,*vtrum prętextu debiti poſſit impediri ſepultura, aut
moleſtari moriturus?Et dico,ꝙ accedens ad domum mo-
ribundi, & ipſum vel alios moleſtans , aut rebus eius inſi-
gnia ponẽs,ipſo iure cadit ab actione, & in tantundẽ cõ-
dẽnatur hæredibus defuncti, & publicatur tertia pars ſuo-
rum bonorũ,& eſt infamis,& idem in eo, qui circa funus
peccat C.de ſep.vio.auth.itẽ qui domum.nec dẽt impediri
ſepultura prętextu debiti,vł cuiuſcunq; obligationis.C.de
ſepul.vio.l.cum ſit.nec dẽt fieri moleſtia intra decem dies
ab obitu:aliàs pro tunc eſt inutile:vt ibi in authẽ. ſed nec
ante.Bñ tamẽ impediretur ſepultura in caſibus animæ, de
13 quibus.ſ.§.ix.Decimotertiò*quæritur, vtrum liceat mor-
tuos ſpoliare? Et dico ꝙ non:ſed imponitur pœna grauiſ-
ſima.ff.de ſepul.vio.l.iij.quod intellige quantũ ad ea, quæ
14 ex intẽtione tumulantium remanſerunt.* Decimoquartò
quęritur,quis teneatur ad expẽſas ſepulturę?Et dico quod

hæres:& ab eo peti poſſunt: quia vr̃ quaſi contractũ cum
defuncto.ff.de reli.& ſum.fun.l.j.& pater reſpectu filij,ac
dominus reſpectu ſerui.l.ſi quis.ff.eo.Item ſi mulier habet
dotem,de ipſa dote fient:& ſi habet alia bona fiẽt de dote
& de eis pro rata.ff.eo.l.Neratius. Si verò non habet dotẽ
nec alia bona,tenet Sum.Ang.indiſtinctè,ꝙ tenetur vir.d.
l.j.& d.l.ſi quis.ſed Suppl.& Sum.Roſ.poſt Piſ. & Hoſt.&
Sum.Conf. diſtinguit:quia pater omnem impenſam præ-
ſtare dẽt,aut hæredes mulieris,ſi eſt emancipata: & ſi hæ-
redes non habet,neq; pater eſt ſoluendo, maritus conue-
nitur in quantum facere põt,ne iniuria eius videat̃ quon-
dam vxor eius inſepulta relinqui.l.quod ſi nulla.ff.de reli.
15 & ſump.fu.& hoc eſt verum.¶ Decimo*quintò quæritur,
vtrum valeat ſtatutũ factũ à laicis, ꝙ in ſepultura nõ poſ-
ſit niſi tm̃ expẽdi? Et dicit Lud.de Ro.ꝙ non: qa licet non
ſit factũ ſup ſpiritualibus,eſt tñ ſup connexis eiſdem.arg.l.
quod ſi nolit.in fi.ff.de ædi.& in c.cum laicis.de reb. eccl.
16 non alie.qđ limita.vt ſ̃.Immunitas.ij.§.ix.¶ Decimo*ſex-
tò quæritur,vtrum ſi mẽdicantes, & alij exempti ſepeliãt
de facto contra cl.eos.de ſepul. vſurarios manifeſtos, ex-
communicatos publicè, & interdictos nominatim, poſſit
eps̃ loci facere de facto corpora iſtorũ exhumari, & ꝓiici
procul? Et dico,ꝙ Pan.in c.ſacris.ext.eo.credit ꝙ non: qa
perinde eſt,ac ſi non eſſent in ſua diœceſi,poſſet tamẽ dari
remedium, vt impediat ſepulturam antequam corpus du-
catur ad locum exemptum: quia cum delinquatur in ter-
ritorio ſuo,põt obuiare, & illos in loco priuato facere ſe-
17 peliri.vide ibi.¶ Decimoſeptimò*quæritur, vtrum lepro-
ſus debeat ſepeliri cum aliis? Et dicit Abbas in d. c. ſacris,
ꝙ non, qa cui non communicamus in vita,nec in morte
cõmunicamus.& ſequitur Pano.ibi,& Sum.Roſ.Sed qa il-
lud dictum intelligitur de communione ſpirituali,quę ſo-
la remanet poſt vitam: quæ ẽt adducit Pan.non probant,
niſi ꝙ põt alibi ſepeliri.ideo melius Pet.de Anch.tenet cõ-
trarium, cùm hoc caſu eſſet contagionis periculum. De
tranſlatione corporis iam ſepulti,vide ſ̃.Corpora.

DE SERVITVTE, ET SERVO.

1 *Seruitus humana quid,& quotuplex ſit.*
2 *Seruus quis,& quotuplex ſit.*
3 *Seruus quot modis quis efficiatur.*
4 *Partus an ſequatur,ventrem in ſeruitute & libertate.*
5 *Seruus quomodò efficiatur liber.*
6 *Serui an & quomodo poſſint ordinari.*
7 *Seruus contrahens, an magis teneatur domino,quàm coniugi.*
8 *Chriſtianus an poſſit infideli dari in ſeruum.*

SERVITVS,cum multiplex ſit, omiſſa ea, qua qs eſt
ſeruus Dei,& qua eſt ſeruus peccati,de humana intẽdo
loqui,qua homo homini,vł res rei in ordine ad hominem
1 ſubiicitur.¶ Primò*ergo quæritur, quid, & quotuplex ſit
ſeruitus humana? Et dico, ꝙ in genere ſeruit⁹ humana eſt
inſtitutio iuris gentium,adde vł generaliter humani,vt ĩ.
§.ij.qua aliquid alicui contra naturam ſubiicitur:ar.Inſtit.
de iure perſo.§.ſeruitus.diſt.j.iuris gentium.xij. q.j. cũ re-
demptor.¶ Eſt aũt triplex.prima.ſ. perſonalis, quæ eſt in-
ſtitutio iuris gẽtium, qua quis dominio alieno contra na-
turam ſubiicitur,vt patet in prædictis iuribus: & ſecunda
realis vł prædialis.ſ. qua res ſubiicitur contra naturam,ſi-
ue quæ debetur rei à re:puta prædio, & non perſonæ. l.ſi
vnus ex ſociis.ff.de ſer.ruſti.præ. ſicut hic fundus eſt obli-
gatus pati viam & acceſſum ad illum vł illum, quod tamẽ
eſt gratia hominũ ſiue dominorum, & tertia eſt largè di-
cta.ſ.adſcriptitia,quæ debetur rei à perſona. Realis autem
eſt triplex,vrbana.ſ.ruſticana,ac miſta. Eſt autem ſeruitus
vrbana,quæ debetur prædiis vrbanis,ſiue quæ debetur in-
tuitu alicuius ædificij habitabilis, ſicut altius tollendi, vel
non tollendi,ne officiat luminibus, vł proſpectui domus
vicini:item ſtillicidij diuertẽdi in tectum vł aream vicini.
Seruitus aũt ruſtica eſt, quæ debetur prædiis ruſticis, ſiue
quæ debet̃ prædio non gratia alicuius ædificij habitabilis,
veluti iter,actus,via,aquæ ductus, aquæ hauſtus, pecoris
appulſus ad aquam, & hmõi.Et ſic patet, ꝙ talis eſt ſerui-
tus, quale prædium cui debetur.Vnde ſi ſtillicidia domus
meæ,quæ eſt prædiũ vrbanũ,conuerto in aream tuam,quę
eſt prædiũ ruſticũ,ſeruitus eſt vrbana: & econtrario ſi ti-
gnũ ædificij non habitabilis. i. non ad habitandum facti,
ſed,verbi gratia,colligendarũ frugum,ꝙ eſt prædiũ ruſti-
cũ appono in parietem domus tuæ, quæ eſt prædiũ vrba-
nũ,ſeruitus eſt ruſtica.Eſt aũt ſciendum, ꝙ prædia vrbana
dicunt̃ omnia ædificia cã habitandi facta, & ſtabuli con-
tinui, ſiue in ciuitate ſint, ſiue in rure,vel vbicũque.ff.de
ſer.tam vrb.q̃ ruſti.præd.l.j.Ruſtica verò prædia dicuntur
omnia prædia ſine domo ad habitandum, licèt habeant
tectũ pro fructibus colligendis, vel ſtabulum pro equis &
iumentis,ſeparatum ab ædificio habitationis,vt l.hoc iure.
ff.quib.mo.pig.vel hyp.tac.con.de qbus habes in c.eccle-
ſia.de conſti.Seruitus aũt miſta eſt,quæ debet̃ à rei ꝑſonę:
quæ ideo ſic dr̃,quia non eſt merè realis, nec merè perſo-
nalis,quamuis ẽt dicatur perſonalis,vt l.j.ff.de ſeru.qa cũ
perſona ſemper finitur,vt l.iiij.§.fin.ff.qui.mo.vſuſfr.amit.
Dicitur & realis,quia tanquam ius reale vendicat̃,ſed non
rei vendicatione,qa corporale eſt,ſed quaſi vendicat̃ cum
agitur iniuriarum,ſi prohibetur ire,& huiuſmodi,vt l.vti
frui.§.vtrũ aũt.ff.ſi vſuſfr.pet.vt no.Cyn.in rub.C.de vſuf.
ſpecies huius ſeruitutis ſunt tres.ſ.vſus,habitatio, & vſuſ-
fructus. Hìc autem ſolùm de perſonali ſeruitute intendo.
2 ¶ Secũdò*quæritur,quis, & quotuplex ſit ſeruus? Et dico
ꝙ ſeruus eſt,qui humano iure alterius dominio ſubiectus
eſt,arg.iurium & doctorum, de quibus in §.priore.& eſt
mens S.Thom.in iiij.diſt.xxxvj.dicentis,ꝙ ſeruitus eſt de
iure poſitiuo,ſed à naturali proficiſcitur, ſicut determina-
tum ab indeterminato.Cùm aũt ſeruus dicatur relatiuè ad
dominum,tot modis dicitur,quot & dominus. Vnde du-
plex eſt ſeruus.ſ. impropriè dictus, vt ſubiecti ſimpliciter
iuriſdictioni alicuius,maximè temporali,puta principis vł
epiſcopi: q etiam dicitur dominus, licèt melius dicat̃ pa-
ter,& qui in aliquo ſeruitio alicui obligatur, qđ ſi ſit tem-
porale,dicitur mercenarius communiter.ſi verò ſit perpe-
tuũ,dr̃ aliqñ vaſallus,de quo ſ̃.Feudum,& infrà, Vaſallus.
Aliquando dicit̃ adſcriptitius vel originarius, quod idem
eſt,qui adſcriptiti⁹ ideo dicitur, quia ita adſcriptus eſt ter-
ris colendis, ꝙ à cultura ſine voluntate domini recedere
non poteſt,nec vendi ſine gleba,nec gleba ſine eo, & ori-
ginarius, q ab origine talis ſit, dr̃ etiam colonus à terra
colenda Iſto modo eſt propriè ſeruus,ſm gl.Ray.nec re-
pelli debet ab actibus legitimis,niſi ꝙ ad ordines non de-
bet admitti,vt not.in c.multorum.de Iudæ.in gl & di.liiij.
quis autem leges.de voluntate tamen domini benepoteſt
ordinari,vt not.glo.in d.c.multorum.per c.ſi quis obliga-
tus diſt.liiij. imò & qñque contra ipſius domini volunta-
tem.ſ.in ipſis poſſeſſionibus, ita tamen vt clericus factus
impoſitam ſibi agriculturam adimpleat, vt in c.ſi ſeruus.
ea.diſt. Eſt & alius ſeruus dictus propriè, qui non eſt ſui
iuris,ſed ſeruilis conditionis, & de iſto principaliter hic
3 intendimus. ¶ Tertiò*quæritur,quibus modis qs ſeruus
efficiat̃, vel contrahat ſeruitutem? Et dico ꝙ multis.¶ Pri-
mò ex natiuitate,vt cum quis naſcitur de matre ancilla,

& vernaculus dr̃, & ſimiliter talium filij: quia ſm S. Tho.
in iiij.diſt.xxxvj.& iura ciuilia, partus ſequitur ventrem,
id eſt,matrem quantũ ad conditionem ſeruitutis vł liber-
tatis.de quo ĩ.§.iiij.¶ Secũdò ex iure,ſicut ſeruus eſt iure
gentiũ,q capitur in bello iuſto,ſm gloſſ.in c.ius gentium.
diſt.j.per c.dicat.xxiij.q.v. & fugiendo peccaret. ꝙ tamen
fallit ſi capiatur Chriſtianus: & iure ciuili ſimiliter efficit̃
ſeruus,qui maior xx.annis patitur ſe vendi ad participan-
dum pretiũ.Inſt.de iure perſo.§.ſerui aũt.& libertus ingra-
tus patrono: qui licet non efficiat̃ ſeruus ipſo facto, tamẽ
reducitur in ſeruitutem.l.ſi manumiſſus.C.de lib. & eo. li.
fingens ſe inualidum vt mendicet.C.de mendi.vali.l. vni-
ca. Et ſimiliter iure canonico efficitur ſeruus raptor mu-
lieris,vt ſ̃.Raptor.§.j.& ferens auxiliũ Saracenis,vt ſ̃. Ex-
cõicatio.vij.§. xxj. & mulier libera ſcienter contrahens cũ
exiſtente in ſacris,redigenda eſt in ſeruitutem. diſt. xxxij.
eos q & filij inde nati debent effici ſerui eccleſiæ.xiij. q.ſi.
cũ multæ.¶ Tertiò emptione, vt qa eo inuito venditur ab
alio:de quo tamen vide ſ̃.Iudęus.§.iij.vel qa patit̃ ſe vẽdi.
Ad quod tamen ſm Hoſt.Goſ.& Azo.ſex requirunt̃. Pri-
mò,ꝙ ſit maior xx. annis. C. de li. cau. ſi miniſterium. Se-
cundò ꝙ intendat pretium participare.C. eod.l. non ideo.
Tertiò ꝙ in veritate participet. ff. qui. ad lib. procla. l. j.
Quartò ꝙ emptor credat ipſum eſſe ſeruũ.ff de lib. cau. l.
liberis.§.ſi qs ſciens.Quintò ꝙ is q venditur, ſciat condi-
tionem ſuam,id eſt,ſe eſſe liberũ.ff. qui.ad lib.procla. non
li.l.4.Sextò,ꝙ venditor ſimiliter ſciat eũ eſſe liberũ. d.l.4.
Quorum ſex ſi aliqd deficiat, nõ valet,ſed iure communi
reuocatur in ingenuitatem.Si verò nihil deficiat, ẽt ſi po-
ſtea manumittat̃, non fit ingenuus,ſed libertus. ff.de ſta.
ho.l.homo liber.niſi reddat domino pretiũ.ff. ſi inge. ma-
nu.l.2. ꝙ tamen pretium dominus recipere non cogit̃ in-
uitus,ſm quoſdam.& vr̃ hoc tenere gloſ.in d.l.2.¶ Quar-
4 tò*quæritur, vtrum partus ventrem,id eſt,matrem ſequa-
tur.ſ.in conditione ſeruili? Et dicit S.Tho.in iij.diſt.xxxvj.
ꝙ partus ſequitur matrem in libertate & ſeruitute qa iſta
pertinent ad corpus quod eſt à matre,ſed in pertinentibus
ad dignitatem,quæ eſt ex forma rei,vt in honoribus,mu-
neribus,municipiis,nobilitate,& hmõi, ſequitur patrem,
ſm iura diuina canonica & ciuilia:licet in quibuſdam ter-
ris non ſubiectis Imperio ſequatur deteriorem conditio-
nem: vt ſi pater ſit ſeruus, & mater libera, filij ſint ſerui.
Hæc ex illo.Vnde dic, ꝙ filius denominatur à patre de iu-
re:vt in c.ij.de conuer.infid.& Inſt. de legi. ag. tu. §. j. ex
hoc,qa ſequit̃ familiam & agnationem patris.Non obſtat
c.Raynutius.de teſt.qa ſm Ioan. And.illud erat per ſuper-
biam:quia mater erat nobilior, & ſequitur priuilegiũ pa-
tris in tribus: primò quo ad honores: ſecundò quo ad cõ-
ditionem curialem.C.de decu.l.eos.l.exemplo. & l.nullus.
tertio quo ad originem.ff.ad municip.l.j. vide gl.in c. di-
cat.xxxij.q.4.& in l.cùm legitimè.ff.de ſta. ho. Quantum
verò ad conditionem ſeruilem de iure non ſequit̃ condi-
tionem patris,ſed matris,ſm gl. q̃ cõiter ſequunt̃ doct. in
c.j.de coniug.ſer.quæ vult,ꝙ partus ancillæ erit penes do-
minũ ancillæ,& l.ſeruorũ.ff.de ſta.ho Pro quo facit tex.in
l.partũ.C.de rei vend.& no. in c.vnico.de na. ex libe. ven.
& in c.ſi de ſer.no.ord.& Inſt.de iure perſo.§.fin. Nec ob-
ſtat c.liberi.xxxij. q.iiij. vbi natus ſequitur deteriorẽ par-
tem:quia ſm gl.exponit̃, deteriorem. i. matrem, quæ eſt
fragilior.Vel ſm gl.ibi intelligitur ſm legem Lombardo-
rum & Teutonicorum, non autem Romanorum. Sed tñ
Panor.in c.licet.de coniu.ſer.hoc limitat verum, niſi con-
ſuetudo vel ſtatutum habeat aliud. ſicut hodie natus ex
ancilla non eſt ſeruus,ſi pater eſt liber.& idem Pe.de Pa.&
eſt de mente Io.An.limitat ẽt Arch. hoc verum in natis ex
matrimonio:quia nati ex illicita copula:vndecũq; naſcãt̃,
ſunt ignobiles: non tamen ſerui eorum qui ſunt domini
ſeruorũ vel ancillarũ ex qbus nati ſunt, vt vſus oſtendit:
imò in natis ex matrimonio,ſm Pe.de Pal. non vr̃ verum:
ſi dñs contrahat cum ſua ancilla, vel domina cũ ſeruo:qđ
iure diuino non prohibet̃,etſi ciuili:qa tunc ancilla illa vł
ſeruus in libertatem eripit̃,cum nec ancilla,nec ſeruus ſit
5 ſocius;vt eſt coniunx.¶ Quintò*quærit̃,quomodo ſeruus
efficiat̃ liber? Et dico ꝙ multis modis,ſm Hoſt.¶ Primò,ſi
eum languidum dominus expoſuit:aut ei alimenta nega-
uit,qbus caſibus ẽt libertus efficitur ingenuus.ext.eod. c.
vnico.nec qui eos ſuſcipit, poteſt ſibi per hoc in eis ius
aliquod vendicare.¶ Secũdò,ſi qs ancillam vendit ne pro-
ſtituat̃,& emptor facit contra.¶ Tertiò, ſi pileatus incedat
ante dñi ſui cadauer.¶ Quartò,ſi poſteà q̃ data eſt ſentẽtia
contra eũ q dicebatur ſeruus, dominus poſtea pretiũ re-
cipiat. ¶ Quintò,ſi dñs ancillam in matrimonio colloca-
uit,ſcribens pro ea dotem.¶ Sextò, ſi ſeruũ appellauit filiũ
actibus interuenientibus quaſi in figura iudicij.¶ Septimò,
ſi dñs dedit ſeruo inſtrumentum,ꝑ ꝙ ſeruitus eius proba-
batur,& aliis caſibus,qui habent̃.C.ex qui.cau.ſer.pro pre-
li.acci.in l.j.& per totum,vt ſi conuincit in iudicio reũ ne-
cis domini ſui,vł accuſat falſariũ monetæ,vł raptorẽ vir-
ginis diſſimulatione præteritum,& hmõi. Efficitur etiam
per emptionem factam à Iudæo:vt ſ̃.Iudæus.& per manu
miſſionem.Adde ꝙ ſi ancilla impetrat̃ à domino de turpi-
tudine,fugere põt in conſcientia, & ſtare vt libera:qa dñs
abutitur ſua poteſtate, & põt officium epiſcopi implorare
vt manumittatur,& põt ipſe ad iſtud compellere.l.ſi leno-
6 nes.C.de epi.audi.¶ Sextò*quęritur,quid iuris de ordina-
tione ſeruorũ? Et dico multa.¶ Primum. Nullus ſeruus ec-
cleſiæ vel priuati debet,niſi prius manumittatur. diſt. 54.
per totum.& ſi ordinatus fuerit libertate non accepta, ſm
Ray.ſi dñs ſcit,& non contradixit,efficitur ingenuus.diſt.
54.ſi domino ſciente.& hoc verum quo ad quoſcunq; or-
dines.& idem Goſ.& Inn. ſi verò dñs ignorauit aut cõtra-
dixit,diſtinguit,qa ſi ordinator vł præſentator ſciuit, or-
dinatus remanebit in ordine, ſed alter illorũ cõdemnabit̃
dño in duplũ.diſt.54. ſi ſeruus abſente dño. & hoc ſi alter
tm̃ ſciuit:ſi aũt ambo ſciuerunt, dabit vnũ præſentator,&
aliũ ordinator:& ſi neuter eſt ſoluẽdo, poterit dñs poſtu-
lare eũ ſibi reſtitui diſt.ca.ex antiqs.Si aũt neuter eorũ ſci-
uit,ſi ordinatus eſt in ſacerdotẽ, remanebit in eo.ordine,
peculio,ſi ꝙ hẽt,dño reſtituto,& ſi peculiũ nõ hẽt, nec eſt
qui redimat ipſum, debet dño ſuo reddi ad ſeruiendũ illi
in decentib⁹ ordinem ſuũ:puta hòris canonicis, miſſa, &
hmõi.diſt.54.frequens.Et ſi contumax hoc renuat,dẽt de-
poni.ext.eo.nullus. in fi. Si verò ordinatus eſt in diaconũ,
dabit pro ſe vicariũ,& ipſe remanebit in ordine:aſs reuo-
cabit̃ in ſeruitutem, niſi qs eum redimat. idem de ſubdia-
cono intellige,ext.eo.miramur.In aliis aũt ordinib.abſolu-
tè in ſeruitutem reuocat̃.diſt.54. nulli. & c. ex antiquis. &
concor.ſatis Goſ.& Inn. ¶ Secũdùm. Prædicta intellige ſi
dñs repetat intra annũ ab ordinatione, ſm Hug.aut veri⁹
à ſcientia dñi, ſm Rayn Goſ.Hoſt.& Pet.¶ Tertium.Talis
ſeruus depoſitus tenet̃ continere,vt not.diſt.54.nulli.& nõ
gaudet aliquo priuilegio clericali,niſi ꝙ verberari nõ põt.
vt not.gl.in c.2.diſt.ea de quo ext.de cler. coniu. Ioannes.
& ca.ſeq.aliàs verberans eſt excõicatus,ſm Inno.¶ Quar-
tum.Secũdùm Inn. idem eſt in originariis & adſcriptitiis,
& oĩbus obligatis condõne ſeruili,vł tỏcinio, vel tyroci-

nio:& idẽ in liberis, ſi aliquod obſequiũ patronus ſibi reti-
nuit.diſt.liiij.quicunque.& idem in obligatis functionib⁹,
id eſt,publicis officiis.diſt.lj præterea. ¶ Quintum. Ratio,
quare ſeruus reddatur dño, cum alia res cõſecrata nõ red-
datur,vt xiiij.q.vlt.cõperimus,ſecundũ Gofr.Hoſt.Vide. &
Pet.eſt: quia in aliis rebus nõ eſt dolus vt in homine:tum
quia ĩ aliis cõſecratio eſt in ſuperficie,nõ in anima:ideoq;
non debẽt manu profana tractari.xxx.q.vij.licitè. Vtrũ aũt
ſeruus poſſit ordinari dño retinente ſibi aliqua iure patro-
ni,vide s̃.Manumiſſio.§.v.De cõiugio aũt ſeruorũ,vide s̃.
Matrimonium vj. §.j. ad fin. & Matrimonium viij. §. ij.
7 ¶ Septimò * quæritur, vtrum ſeruus vel ancilla cõtrahens
teneatur magis domino q̃ coniugi, vel ecõtrario? Et dico,
ꝙ tenetur magis reddere debitũ coniugi q̃ ſeruitiũ domi-
no,ſi volũtate eius cõtraxit:quia ex quo cõſenſit in matri-
monium, cõſenſit in acceſſoria.de offi.deleg.prudentiã. &
l.ad legatũ.ff.de procur.Nec poteſt dñs ſine peccato mor-
tali aliter cũ diſtrahere, ꝙ loco & tempore debito impedi-
retur reddere debitũ:& idẽ dic ſi ſunt diuerſorũ dominorũ
& ambo cõſenſerunt.Et ita limita Tan.& alios tenentes ꝙ
vendi nequeunt,ſcilicet ſic ꝙ impediatur dicta redditio.Si
verò cõtraxit domino ignorãte vel cõtradicente, licet te-
neat matrimoniũ: magis tamen tenetur dño de obſequio,
q̃ coniugi de redditione debiti,vt not.do.Ant.Car.& Pau.
& cõiter Doct.in c.j.de coniug.ſer.& poterit vendi ad libi-
tum, licet ſecundùm Scot. in venditione de bono & æquo
deberet attendere dominus, ne dicta redditio impediretur:
imò vr̃ ad hoc teneri,ſi ſine ſuo præiudicio hoc põt: alio-
8 quin iniuſtè læderet proximũ. ¶ Octauò * quæritur,vtrum
liceat Chriſtiano dare ſe infideli in ſeruum tẽpore perſecu
tionis cum pacto non dimittendi ritus Chriſtianos? Et di-
cit Innoc.in c.niſi cum pridem.de renunc.quòd ſic.

¶ SI, quando faciat conditionem, & quando non,vide s̃.Conditio.& s̃.Legatum.j.§.j.

¶ SIGILLVM quis poſſit habere, dic ẽm diſtinctionem datam s̃.de Inſigniis. & not.in c. dilecta. de except.prælat.

DE SIMONIA.

1 *Simonia quid.*
2 *Vendi quæ poſſint vel non poſſint ſine vitio ſimoniæ.*
3 *Simoniam eſſe nécne quibus modis cognoſcatur.*
4 *Simonia an cadat in quemlibet, etiam in Papam & contrahentem cum Papa.*
5 *Simonia an ſola voluntate contrahatur.*
6 *Simonia quot modis committatur.*
7 *Simonia an ſit dare aliquid pro remiſſione peccatorum,& pro ſacramento.num.8.& pro aliis actibus.num.9.*
10 *Simonia an ſit vendere ſcientiam.*
11 *Simonia an committatur accipiendo aliquid pro funere.*
12 *Simonia an ſit aliquid dare pro annexis ſpiritualibus,*
13 *Simonia an ſit aliquid dare pro beneficiis eccleſiaſticis ſeu dignitatibus.*
14 *Simonia an committatur in locando fructus beneficiorum vel aliter diſtrahendo.*
15 *Simonia qualiter committatur in religionis ingreſſu.*
16 *Simonia qualiter cõmittat̃ ſine pecunia, ſed munere vel obſequio.*
17 *Paciſci an aliquo modo liceat de temporalibus ad ſpiritualia.*
18 *Simoniacorũ quotuplex ſit pœna,& quid de mediatoribus. n.19.*
20 *Simoniæ quæ ſit debita reſtitutio.*

SIMONIA à Simone mago dicta eſt, qui poteſtatem
dandi Spiritũ ſanctũ cõparare voluit pecunia,vt poſteà
vendẽdo ſigna lucraretur,vt patet Acto.viij.& j.q.j.ſalua-
tor:nõ aũt dicta eſt Giezia à Giezi, qui donũ Dei vendidit
ſolùm.De hac S.Th.pertractat.ij.ij.q.100.& in iiij.di.xxv.
1 & in quolib.ij.& ſimiliter in viij. ¶ Primò aũt * quæritur,
quid ſit ſimonia, & quomodo intelligitur eius diffinitio?
Et dico multa. ¶ Primũ.Simonia ſecundũ S.Th.ij.ij.q.100.
& penè omnes Theologos ac Iuriſtis cõiter eſt ſtudioſa
voluntas emendi aut vendendi aliquid ſpirituale, aut ſpiri-
tuali annexũ.Addit Pan.in c.nemo.eo.ti.opere ſubſequuto,
quod nõ fuit neceſſe quo ad Deũ:quia in volũtate ſtudio-
ſa,id eſt,deliberata peccatũ conſummat̃, ſed ſolùm quo ad
iudiciũ eccleſiæ,quæ nõ iudicat de occultis,niſi procedant
ad extra. ¶ Secundum.Nomine aũt emptionis & venditio-
nis, ẽm S.Th.ij.ij. intelligitur omnis cõtractus nõ gratui-
tus:vt ſcilicet tranſactio, renuntiatio, & permutatio: licet
prælatus ex officio ſuo poſſit permutare beneficia vel præ-
bendas,vt s̃.Permutatio.ij.§.iiij. hmõi etiã eſt remiſſio:q.
ſecundũ Direc.remittere idẽ eſt quod dare.j.q.j. ſi qui ſit.
Limitat tamen gloſ.in c.j.de teſtib.qñ ex remiſſione com-
modũ applicatur parti. limitat etiã ibi Pan.qñ debitum eſt
liquidũ,vide ibi. Adde ꝙ nomine emptionis venit etiã re-
demptio, vnde ẽm Ray. ſpũalia ſicut nõ debent vendi vel
emi,ita nec redimi.quod Veruec.limitat ab eo q̃ iuſtè poſ-
ſidebat,extrà eo.querelam.ſecus à poſſidente iniuſtè, ſicut
redimunt̃ decimæ.Sed iſta limitatio nõ eſt neceſſaria,nec
redemptio decimarũ eſt redemptio ſpũalis alicuius,ſed tẽ-
poralis,vt s̃.Decimæ.in fi.& j̃.§.iij.reg.iiij. ¶ Tertiũ.Spũale
autem ẽm S.Tho.ij.ij.& in iiij.vbi s̃.& ſecundũ Richar.&
Pan.in c.cõſulere.de ſimo.& Aſten.dicitur tripliciter. Pri-
mò ſcilicet eſſentialiter,vt gratia & virtutes:p quas intelli-
ge omnia alia ſpũalia vł ſupernaturalia dona:& cauſaliter
vt ſacramẽta, quæ ſunt cauſa gratiæ,& cõſequenter virtu-
tum, & effectualiter ſeu effectiuè, vt actus ex ſpũali gratia,
& ſacro officio,vel quocunq; ſpũali dono ꝓcedẽtes,vt ba-
ptizare, officiũ diuinũ celebrare,miracula facere, & hmõi
quæ etiã dici poſſunt ſpũalia per cauſam, inquantũ à ſpiri-
tuali cauſantur, & ad ſpũale diſponũt. ¶ Quartũ. Spirituale
verò annexum,ẽm S.Th.in iiij.& alios, dicitur dupliciter.
Primò ſicut ad ſpirituale ordinatũ, ſicut ius patronatus
ordinatur ad præſentandũ clericos ad beneficia, & vaſa ſa-
cra ordinata ad ſacramẽtorũ vſum,adde & gñaliter omne,
in quo ſpũale miniſtratur, vt ſacra veſtis,eccleſia,cœmete-
rium,reliquiæ ſanctorũ,& omnis ſacra res.Licèt aũt ius ſe-
pulturę nõ ſit annexũ iſto modo,ſed ſequẽti,tñ cœmeteriũ
eſt annexũ iſto modo. Secundò ſicut ex ſpũalibus depen-
dens:vt habere eccleſiaſtica beneficia, qđ non cõpetit niſi
habẽti officiũ clericale, vł ius ꝑcipiendi decimas,primitias,
oblationes,& ius ſepulturæ,& q̃cquid cõpetit clericis rõne
ordinis:vt pulſare campanas, claudere oſtia eccleſiæ, & ſi-
milia,& ius ẽt primogenituræ. ¶ Quintũ.Nomine aũt pecu-
niæ,qua emptio & vẽditio cõtrahit̃,intelligitur, ẽm S.Th.
ij.ij.omne illud,cuius pretiũ põt pecunia æſtimari,vt patet
in iij.Eth. ¶ Sextũ.Prædicta aũt intellige dicta de ſpũali ſu-
pernaturali,ſiue,vt alij dicũt, in ordine ad Spiritũ ſanctum,
loquendo verò de ſpũali naturali, ſiue in ordine ad ſpiritũ
humanũ, dico ꝙ hoc ſpũale dupliciter dicitur. Primò ſcili-
cet per eſſentiã, vt oẽs ſcientiæ & virtutes naturaliter ac-
quiſitæ,& ſecundò p cãm,vt doctrinã taliũ ſcientiarum,&
idem vr̃ de actibus taliũ virtutũ:& iudicare eſt actus iuſti-
tiæ,annexũ autem huic ſpũali ſunt libri,ſcholæ,& hmõi,&
2 de his dicetur j̃.eo.tit. ¶ Secundò * quærit̃,quæ inter præ-
dicta vendi pñt aut non poſſunt ſine vitio ſimoniæ? Et di-
co,quantũ ad ſpũale ſupernaturale,ꝙ vendi nõ põt de iure
ſpũali p eſſentiam:imò nec ſuper eo cadere põt,deliberata
voluntas emptionis,ſecundum S.Th.in iiij.quod intellige
rectè ſentiendo.& de hoc j.q.j.c.j.& ibi glo.Nec ſpirituale
per cauſam,vt in c.non ſatis,& in c.cum in eccleſiæ.eo.tit.
licèt inquantũ eſt corporale habeat quandã ſpeciẽ,quæ vẽ-
di poteſt,nõ ex hoc,ꝙ eſt ſpirituale.Vnde ẽm S.Th.ij.ij.ſi-
monia eſt accipere pecuniã quaſi pretiũ cõſecrationis eu-
chariſtiæ vel miſſæ cãtatę:nõ aut quaſi ſtipendiũ ſuſtenta-
tionis.Nec ſpirituale effectiuè:nec redimi pecunia aut re-
ſignari,extrà eod.querelam. & j.q.j.nullũs eps̃.el ij.niſi ẽm
qđ j̃.dicetur. Nec annexũ tali ſpirituali aut antecedẽter ea
rõne qua eſt annexum,ſiue qua ordinat̃ ad ſpirituale.circa
qđ mens S.Th. vt patet ij.ij.q.100.art.iiij.per totum eſt, ꝙ
ipſa corporalia ſeu tẽporalia vẽdere licèt, ſed nõ ordinem
eorũ ad ſpiritualia:vt ſi vendant̃ alteri eccleſiæ,qđ licitum
eſt in neceſſitate, vendi pñt ſub ꝓpria forma. Si verò ven-
dantur laicis,deſtruẽda ſunt,& eorũ materia ſolũ vendẽda
eſt,& de hoc j̃.§.xij.de iure autẽ patronatus,quod non eſt
corporale,dictum eſt s̃.Ius patronatus.§.v. qñ vendi non
poſſit ſecundũ ſe, nec dari in feudũ, ſed tranſeat cum aliis
venditis. Nec annexũ eidem cõſequenter:qa cùm nõ com
petat niſi habẽti officiũ clericale, ẽm S.Tho ſine ſpirituali
eſſe non põt,& cõſequenter eo vendito intelligit̃ ſpirituale
ſubijci venditioni.Nec ſpirituale naturale dictũ per eſſen-
tiam:imò hoc etiã de facto vendi non põt,dicẽte ſcriptura
Prouer.17. Quid prodeſt ſtulto habere diuitias, cũ ſapien-
tiam emere nõ poſſit?Nec etiã dictũ per cauſam põt vendi
ſemper,ſed ſolũ aliquãdo, vt j̃.§.x. annexũ autẽ tali ſpũali
vendi põt de iure, niſi eccleſia locũ ſcholarũ doctori aſſi-
3 gnaſſet. ¶ Tertiò * quærit̃,quibus clauibus & regulis vten-
dum ſit ad ſciendũ an in aliquo caſu ſit ſimonia nécne? Et
dico,ꝙ multis. ¶ Prima eſt diffinitio ſuprà dicto modo ex-
poſita,quæ intelligit̃ de ſimonia in ſe,ſiue ex ſua natura,de
qua ſtatim. ¶ Secunda eſt, ꝙ quædã ſunt ſimoniaca ex ſua
natura,vt omnia prędicta:limitãdo tamẽ quo ad beneficia,
ſi habent adminiſtrationem ordinis, vel clauium executio-
nem,in quibus Papa diſpẽſare non põt vt licitè fiant: licet
diſpenſare poſſit quo ad pœnas iure poſitiuo inde contra-
ctas vel cõtrahendas, ne ſcilicet cõtrahatur, puta excõmu-
nicationem, ſuſpenſionẽ, reſignationẽ beneficij, & hmõi:
quædam verò ſunt ſimoniaca: quia prohibita,ſiue ex ſolo
iure poſitiuo: vt vendere vicariã,caſtaldionatum, aduoca-
tiam, & huiuſmodi. j.q.iij.ſaluator. extrà eod. ad noſtram.
¶ Pro quo aduerte, ꝙ quantum ex Panor.in c.j.eo.tit.col-
ligitur,circa beneficia habẽtia adminiſtrationẽ ordinis, vł
clauium executionem, committitur ſimonia primo modo:
ſecus in aliis,vt ſunt hoſpitalia & aliæ adminiſtrationes tẽ-
porales.Sed iſta regula nõ habetur à S.Tho.nec videtur de
mente Rayn. ¶ Tertia regula eſt,ꝙ ad euitandum ſimoniã
coram Deo & in cõſcientia ſufficit, ꝙ quis non intẽdat ꝓ
ſpiritualibus vel eis annexis aliquid tẽporale recipere quaſi
pretium, etiam ſi intendat recipere quaſi ſuſtentamentum
conceſſione iuris vel piè conſuetudinis,vt patet ij.ij.vbi s̃.
art.ij.quo ad ſacramenta.& arg.iij.quo ad ſpirituales actus,
& hoc etiam ſi talis intentio ſit ſine qua non:puta ſine qua
prædicator ꝓ tunc nõ prędicaret.ibi,quod patet per S.Th.
viij.quolib.q.vj.& ij.quolib.ſimiliter.q.vj.quo ad actus ſpi
rituales.Tertiò modo,id eſt,effectiuè,puta quo ad celebra
tionem officij propter diſtributiones, & quo ad prædica-
tionem quo ad temporalia: vt habes etiam j̃.§.v.ix.& xvj.
claré. Ex his patet,ꝙ aliquando eſt ſimonia quo ad Deum
tantum,aliquando quo ad eccleſiã tantùm, vt quando ali-
quis præſumitur vendere aut emere ſpirituale, qui tñ hoc
non intendit, vt in ſequentibus patebit,aliquando quãtum
ad vtrunque,aliquãdo quantũ ad neutrum. Et idem dicere
oportet quo ad ſacramenta ſeu eorũ adminiſtrationẽ, puta
confeſſor aliter nõ audiret modo iſtum,niſi quia eleemo-
ſynam ſperat,ſecluſo tñ caſu neceſſitatis ſacramẽtorum, &
obligationis ad ea miniſtrãda:quia cum à prædictis in ſpi-
ritualitate nõ differãt niſi ſecundũ magis & minus,in vtriſ-
que eodẽ modo eſt,vel nõ eſt ſimonia,nulla interuenien-
te differẽtia,niſi ẽm magis & minus. Quantũ ad eccleſiam
verò quæ de intentione nõ iudicat, hoc nõ ſufficit, ſed ad
euitandã ſimoniã & pœnã ſimoniæ oportet omne pactum
abeſſe,& omnes ſpecies exactionis, vt patet ij.ij. vbi s̃.art.
iij.ad ſecundũ.Vnde S.Tho.dicit in quolib.ꝙ in diſpenſa-
tione ſpiritualiũ ad euitandã ſimoniã tria ſunt neceſſaria ſi
quid recipiatur, ſcilicet cõceſſio iuris vel piè cõſuetudinis,
intẽtio pia, ſcilicet non corrupta, & forma honeſta,ſcilicet
vt non requiratur ante pij officij exhibitionẽ, ne pactũ in-
teruenire videat̃, ſed expleto officio poterit exigi. hæc ex
illo.Prædictam tñ regulã S.Tho.vt ex locis allegatis patet,
intelligit quo ad indigẽtes ſuſtẽtatione, id eſt, eos q̃ aliter
viuere commodè non pñt, imò,vt videtur, quo ad eos qui
Deũ habẽt pro fine ſuo,intelligit̃ ſecundò quantũ ad non
obligatos ad talia, ſecus in parochiano quãtũ ad ſubditos,
à quibus etiã pro victu non põt accipere.j.q.iij.vendentes.
nec põt habere talẽ intentionẽ nõ faciẽdi: ſed tenet̃ prius
gratis exhibere ſpiritualia. Sed prima limitatio. ſ. quo ad
indigentes eſt neceſſaria ad hoc, ꝙ ſine peccato auaritiæ,
non autem ad hoc,ꝙ ſine peccato ſimoniæ fiat.Vnde dicit
Ray.& Hoſt.ꝙ ſi ſacerdos non obligatus ex officio habet
ſumptus neceſſarios aliunde, debet gratis cantare, ſi facit
ꝓ pecunia,aut erit ſimonia,aut certè auaritia,vnde cũ non
poſſit eſſe ſimonia: quia nõ intendit vendere ſpirituale,&
nemo tenetur ſuis ſtipendiis militare, extrà eo.cum ſit. vr̃
turpe lucrũ,vt in c.iudices.j.q.j. vel ad minus habet ſpeciẽ
mali. ¶ Quarta regula eſt,ꝙ nõ eſt ſimonia dare pecuniam
pro redimẽda vexatione in re ſpirituali,extrà eod.dilectus.
el j.quod limita qñ certũ eſt,ꝙ fiat iniuſtitia,nõ autem qñ
eſt dubiũ,ſecundùm S.Th.ij.ij.vbi s̃.art.vlt. & Petr.& glo.
Rayn. Vnde põt dari pecunia, vt præbẽda mea per iniuriã
data alteri recuperetur, & ſimiliter vt quis reuocet iniuſtã
ſententiã excõmunicationis,vel ab ea abſoluat, ſecundùm
glo.in c.ad aures.eo.tit.Inno. tamen ibi tenet contrarium:
ſed Pan.poſt Io.And.dicit, ꝙ poteſt,ſi ex dilatione ſolutio
nis imminet præiudiciũ graue: quia tunc redimitur vexa-
tio,aliàs non:ſed debet adiri ſuperior.& idẽ de ſuſpenſione
& interdicto.Pan.tamen in c.dilectus filius.el j.eo.tit.com
prehendendo totã materiam huius quæſtionis dicit, ꝙ in
temporalibus licitè redimitur vexatio tam ꝓ quæſito, quã
pro quærendo iure.Sed intellige data pecunia,non aũt da-
to ſpirituali, ſed recipiens,inquit,pecuniã indebitè,tenetur
reſtituere.l.j.& l.generaliter.ff.de cal. In ſpiritualibus verò
pro iure quærendo nõ eſt licitũ aliquid dare, etiã vt ceſſet
impedimentũ facti, extrà eod.Matthæus. nec tunc redimit̃
vexatio:ſed datur,vt facilius acquiratur ius ſpirituale. Pro
quæſito aũt ei qui eſt in poſſeſſione, ſcilicet illius iuris, &
de facto moleſtat̃, ſcilicet iniuſtè, licet aliquid dare, vt in
d.c.dilectus:ſed recipiẽs tenetur reſtituere.Sed pro quæſito
ſi quis iuſtè vexatur: vt quia eps̃ vult eum iuſtè deponere,
vel alius iuſtè accuſare,aut prætendit ius in beneficio, ni-
hil dare licet,quia nõ redimitur vexatio facti, extrà eo.ne-
mo.imò nec ſi vexatur iniuſtè, & nõ eſt in poſſeſſione iu-
ris illius, ſed dat vt habeat poſſeſſionem illicitè detentam,
vt not.Inn.in c.ad aures, extrà eo.& tenet glo.xv.q.vij.de-
cimas: quia poſſeſſio eſt quid ſpirituale: vnde non cadit
in laicum.de præſcrip.cauſam.vel ſaltem eſt connexa ſpiri-

tualibus propter adminiſtrationem,quę inde ſequitur.1.q.
iij.ſi qs obiecerit.Putat aũt Pan.ꝙ dare poſſit,qñ non poſ-
ſet de facili eã conſequi apud ſuperiorem ad euitãdũ ma-
gnum præiudicium.arg. eius quod de abſolutione ab ex-
cõmunicatione dictum eſt. Sed tñ aduerte ſecundũ Hoſt.
ꝙ licèt dans poſſit ſine ſimonia redimere:tamen is, ꝗ pro
pecunia reddit ſpirituale quod vſurpabat, eſt ſimoniacus.
quod dictum eſt in ſe verũ, licèt non in propoſito.de quo
ſ.Decimæ.in ſi.Putat etiam Sum.Ang.hoc dictum, ꝙ pro
recuperanda iuris alicuius poſſeſſione nihil poſſit dari, eſ-
ſe limitandum,quando detinebatur à ſuperiore: ſecus ſi à
tyranno.Sed ego credo,ꝙ ſemper ſit ſimonia,quia ſemper
datur pro re ſpirituali vel annexa conſequenda:quod non
eſt redimere.id eſt,repellere vexationẽ, ſed conſequi ali-
quod bonũ.Licitũ eſt tñ proprium ius tueri.Nec eſt ſimile
de abſolutione ab excõicatione iniuſta:quia ibi nihil ac-
quiritur,ſed abiicitur ligamẽ,& repellit ligans iniuſtè:qđ
eſt redimere, id eſt, repellere vexationem, ſcilicet iniquã.
¶ Quinta regula eſt quam ponit S.Th.viij. quolib. vbi ſ.
ſcilicet,ꝙ ſi act⁹ ſit ſpiritualis ex parte principij, id eſt,cõ-
petens alicui propter aliquod ſpirituale,quod eſt, in eo,vt
diacono legere Euangelium, ſimonia eſt ſi quis intendat
actum ſuũ vendere:non autẽ ſi ſit ſpiritualis ex parte finis
tãtũ,vt docere liberales artes, quarũ veritas eſt ſpiritualis:
ſed eſt ſimonia ſi vẽdatur finis, ꝗ eſt ſpũalis,id eſt,veritas.
4 Vbi etiã patet,ꝙ locans operas vẽdit actũ.¶ Quartò*quæ-
ritur, vtrũ ſimonia cadere poſſit in quẽlibet, etiã in Papã,
& in cõtrahentem cũ Papa?Et dico,ꝙ quo ad Papam dicit
quædã opinio,ꝙ non:ſed ſm S.Th.& alios Theologos &
Canoniſtas cõiter,ſi papa pecuniã ꝓ aliquo ſpirituali vel
ei annexo recipiat, ſimoniam cõmittit, etiã ſi illa pecunia
ſit de reditibus alicuius eccleſiæ:quia licet res eccleſiæ ſint
eius,vt principalis diſpenſatoris, non tamẽ vt domini.Sed
S.Th. loquitur in his quæ ſunt ſimoniaca per diffinitionẽ
ſimoniæ, ſiue ex ſua natura.Vnde iſtam opinionẽ,ſcilicet,
ꝙ in Papam cadat ſimonia quæ cõmunis eſt,bene limitat
Ant.de But.poſt Hoſt.eſſe verã quantũ ad prohibita, quia
ſimoniaca, ſcilicet ex ſua natura:non aũt quantũ ad ſimo-
niaca quia prohibita, ſcilicet iure poſitiuo:qa talis conſti-
tutio nõ ligat promulgãtes.Limitat etiã Pet. de Pal.eã eſſe
verã quo ad peccatũ,nõ quo ad pœnas ſimoniacis iure il-
latas:quia eas ſemper euadit.¶ Quantũ autẽ ad cõtrahen-
tes cũ Papa,dico,ꝙ ſm aliquos excuſantur à pœna ſimo-
niæ,Vnde dicit Pet.ꝙ emens ſimoniacè beneficiũ, vel or-
dinem à Papa,pœnas iuris nõ incurrit:quia ſicut in pœnis
iam incurſis, ita etiam ne incurrãtur diſpẽſare poteſt:ſicut
poſſet alicui priuilegiũ cõcedere, ꝙ percutiendo clericum
nõ eſſet excõmunicatus:qñ aũt dat beneficiũ pro pecunia,
vr̃ diſpenſare,ꝙ liceat retinere.Vnde qui habuit beneficiũ
in curia per ſimoniam,ſi habet conſcientiã,ꝙ emanauerit
de ſcientia Papæ conferentis, pœnitendo de peccato non
tenetur reſignare, ſed retinere poteſt.Hæc ex illo.Imò ſe-
cundũ aliquos excuſantur à peccato ſimoniæ in ſimonia-
cis,quia prohibitis,quia dicit Io.de Lig.extrà eo.c.j.ꝙ nec
Papa,nec alij exiſtẽtes in curia cõmittunt ſimoniã,ſi Papa
ſcit, & ex certa ſcientia tolerat, quod intelligitur in ſimo-
niacis,quia prohibitis. & hoc ſequitur Archi.& tenendum
eſt,licet Pan.in d.c.j.aliter ſentiat.& Sum.Roſ.det concor-
5 diã,quæ nõ vadit ad mentẽ diſcordantiũ.¶ Quintò*quæ-
ritur,vtrũ ſola volũtate contrahatur ſimonia? Et dico ꝙ ſi
loquamur quantũ ad conſcientiam, & de voluntate deli-
berata emendi aut vendẽdi ſpiritualia, Sum.Ang.adſcribit
Tancr.& Ber.ſentire, ꝙ nõ:extrà eo.c.vlt.ſed illi loquũtur
quantũ ad forũ iud[illegible] nec loquuntur de volũtate emen
di,ſed de illa, de qua j. Quantum verò ad Deũ & cõſciẽtiã
peccatũ ſimoniæ ſola volũtate contrahit,licet hoc eccleſia
nõ puniat,vt in c.tua nos.eo.tit.vtrũ aũt ſit neceſſariò reſti-
turio facienda,vide j.§.vlti. Si verò loquamur de volũtate,
id eſt,intẽtione accipiendi aliquid aut dãdi pro actu ſpiri-
tuali,diſtinguit:quia ſi ſit intentio ſecũdaria,id eſt,ſine qua
actio fieret,ſm omnes nõ eſt ſimonia,etiã corã Deo.Et rõ
eſt,quia eo caſu nõ dat̃ tpale ꝓ ſpirituali, vel ecõtrariò,qa
remoto tẽporali nihilominus daretur ſpirituale, vel econ-
trario, ſi verò ſit intentio principalis, id eſt, ſine qua non
fieret actio, tenet indiſtinctè Sum.Roſ.poſt aliquos Sum-
miſtas,contra tamẽ Sum.Ang.ꝙ ſit ſimonia,ſed tñ hoc eſt
verũ ſolũ vbi quis tpale intẽderet dare vl̃ accipere directè
ꝓ ipſo ſpirituali,quaſi eius pretiũ vel mercedem,ſicut fecit
Giezi:vel etiã ꝓ ſuo labore,qñ actus nõ põt locari,de quo
j.§.ix.part.ij.& iij.Secus ſi pro ſua ſuſtẽtatione:quod patet
primò ex tertia regu.ſ.§.iij. ſecundò ex diffinitione ſimo-
niæ:tertiò,quia Ray.in tit.de ſimo.§.quęrit̃.idẽ tenet,& ſi-
militer ſua glo.vt ẽt patebit ex dicẽdis j.§.viij.& §.ix.Vnde
Arch.dicit,ꝙ cum datur tpale pro ſpirituali,ſi ly,pro dicat
appretiationem,vel cõmutationẽ,vel cauſam principaliter
mouentem:ita,inquit, ꝙ illud tpale ſit vt pretiũ rei ſpiritua
lis,vel pp hoc principaliter detur ipſum ſpirituale,eſt ſimo
nia,ſecus ſi dicat cãm finalẽ ſeu adminiculatiuã,vt ſcilicet,
inquit,ſi hoc fiat ob reuerentiã ſacramentorũ vel ſeruandã
piam conſuetudinẽ,vel ad ſuſtentationẽ miniſtrorũ, & nõ
vt pretiũ,ita tamen,ꝙ ceſſet omnis pactio & cõuentio.1.q.
ij.quàm pio.& exactio à nõ valente vel non volente dare
præcipuè ante collationẽ ſpiritualiũ. Hæc ex illo qui licet
ſubdat,ꝙ dans ſpirituale pro pecunia aliàs non daturus,eſt
ſimoniacus,tñ loquitur de eo ꝗ ſpiritualia exhibere tenet̃,
qui ante dationẽ exigere non põt,ſed poſtea: qui aũt non
tenetur,nec aliàs habet vnde ſuſtentetur, ſcilicet decenter,
ſm Ray.locare põt operas ſuas in actibus ſpiritualibus ad
ſenſum qui dicetur j.part.ij.& iij.§.ix.Et hoc etiã ſeruatur
in vſu:quia continuè religioſi procedunt ad funera & præ
dicationes cum ſpe ſuſtentationis,ſine qua non irent.Vnde
& Sum.Roſ.virtualiter hoc tenet in verbo, Simonia iiij.q.
iiij.contra primũ dictum ſuum,vt j.§.xj.part.iiij.Et hoc ſe-
quitur Sum.Ang.contra Roſ.& eſt indubitãter verũ in his,
qui ex officio ad talia nõ tenentur,nec habẽt vnde ſuſten-
tentur, & ſe Deo dedicarũt ex ſuis laboribus,nõ quęrentes
diuitias, ſed ſuſtentationẽ, in aliis autẽ quomodo ſe ha-
beat veritas, patebit ex dicẽdis. Quantum ad eccleſiã verò
& humanum iudiciũ, nullus cõtrahit ſimoniam quacunq;
volũtate,niſi aliquid ſuperaddatur, extrà eo.tua nos.& c.ſi.
quod quidem ſuperadditũ eſt pactum,vt patet in d.c.ſi.ſed
intellige expreſſum vel tacitũ:quia quocunq; modo inno-
teſcat,quòd quis dederit vel acceperit temporale pro ſpiri-
tuali,eſt ſimoniacus.Vnde vt patet,extrà eo. & ſi quæſtio-
nes:ſi dubitetur vtrũ gratis vel corrupta intentione datum
ſit,tria ſunt præcipuè attẽdenda,dantis ſcilicet & accipien-
tis qualitas, ſcilicet an diuiti à paupere, vel econtrariò,
muneris quantitas,vt ſi res magni vel parui ſit pretij,& do
nationis tẽpus,an ſcilicet inſtante neceſſitate,vel aliàs con
feratur,& hoc ideo:quia ex his fundat̃ præſumptio,quæ tñ
6 locum non habet in conſcientia. ¶ Sextò * quæritur,quot
modis committatur ſimonia? Et dico, ꝙ ex parte rei datæ
committitur tripliciter ſecundũ triplex munus, ſcilicet à
manu, ab obſequio, & à lingua,de quo ſ.Gabella.v.§.j.&
j.§.xvj. ¶ Ex parte verò committentium ſimiliter com-
mittitur quadrupliciter, aliquando ſcilicet ſolùm ex parte
cõfe-

cõferentis ſpirituale, vt qñ ipſe recipit tẽporale ignorante
eo cui confert ſpirituale aliquãdo econuerſo ſolũ ex parte
recipiẽtis ſpirituale:vt qñ ipſe cõfert aliquid nõ danti,ſed
amico vel conſiliario eius. aliquando ex parte vtriuſq;.ſ.
quãdo recipiens dat aliquid danti.aliquãdo ex parte neu-
trius, vt ſi amicus recipientis det aliquid amico dantis eis
ignotãtibus.j.q.j.ſtatuimus.&c.ſi quis è ſimoniacis. ¶ Ex
parte verò modi committẽdi etiam committitur quadru-
pliciter: cognitione, loquutione, opere, & omiſſione: de
7 qua j.§.viij.part.v.& ix. ¶ Septimò quæritur, * vtrũ ſit ſi-
monia dare tẽporale vel accipere pro ſpirituali per eſſen-
tiam, puta æterna vita vel remiſſione peccatorũ? Et dico
ꝙ non,ſecundũ Dir & omnes ſecundum illud Daniel.iiij.
Peccata tua eleemoſynis redime.Cuius rationem aſſignat
S.Th.quia hîc eſt emptio largè ſumpta pro merito,nõ aũt
perfecta:tum quia non ſunt condignæ, &c.Rom.viij.tum
quia meritum non conſiſtit principaliter in exteriori do-
no,vel actu, aut paſſione, ſed in interiori effectu.¶ Octa-
8 uò quæritur,* vtrum ſit ſimonia dare aliquid pro ſpiritua-
li per cauſam.i.pro aliquo ſacramento vel ſacramẽtali? Et
dico multa.¶ Primum.Vt probat S.Th.in iiij.di.xxv.q.iij.
ar.ij.q.j.cùm ſacramenta gratiam contineant, licitè vendi
non poſſunt aut emi.ſ.de iure ſine vitio ſimonię:vel vt di-
cit.ij.ij.q.100.art ij. pro eorum gratia pecuniam accipere
eſt crimen ſimoniæ, quod nulla cõſuetudine poteſt excu-
ſari:tamen, vt ibi ſubditur, accipere aliquid ad ſuſtenta-
tionem eorum qui Chriſti ſacramenta miniſtrant, ſecun-
dùm ordinationẽ eccleſiæ & cõſuetudinẽ approbatã,non
eſt ſimonia neq; pctm̃:nõ autẽ ſumitur,tanquam pretium
mercedis, ſed tanquam ſtipendium neceſſitatis. Hæc ille,
qui etiã ad quartũ ibi ſubiungit,ꝙ ſi ex conſuetudine exi-
gãtur aliqua,quaſi pretium rei ſpiritualis, cum intentione
emẽdi aut vendẽdi,eſt manifeſtè ſimonia:quia cõſuetudo
nõ prędicat iuri naturali aut diuino,quo ſimonia prohi-
bet̃, & ꝑcipuè ſi ab inuito exigant̃:ſi tñ exigãtur quaſi ſti-
pẽdia,& deſit intẽtio emẽdi & vẽdendi,ſed intẽtio referat̃
ad ſolam cõſuetudinis obſeruãtiam,non eſt ſimonia,præ-
cipuè quando quis voluntariè ſoluit.In his tamen ſolicitè
cauendum eſt quod habet ſpeciem ſimonię vel cupidita-
tis,ſecundũ illud.j.ad Theſ.vlt.Ab omni ſpecie mala, &c.
Hæc ille.Sed pro hmõi cõſuetudinis intellectu nota ꝙ ſe-
cundùm Pan.in c.ſuam.eo.tit.conſuetudine introduci põt,
vt aliquid detur pro ſpirituali ſine ſimonia,quãdo nõ prę-
ceſſit exactio,ſed ex mera liberalitate & deuotione popu-
li talis cõſuetudo eſt introducta:facit.c.ad apoſtolicã. eo.
tit.vbi dicitur, compellendos ad laudabilem conſuetudi-
nẽ obſeruandã.ſi verò exactio præcedens dedit cãm con-
ſuetudini,nõ valet,cũ habeat initiũ vitioſum,& ſic intelli-
gitur.c.cùm in eccleſia.ſi bene põderetur. Sed hæc intelli-
ge,vbi ex cõſuetudine debetur aliquid clericis à laicis.vbi
verò eſt conſuetudo, ꝙ à clericis aliquid exigatur,dic ſe-
cundùm Pan.in c,Iacobus.eod.tit.ꝙ ad priuatũ cõmodum
clericorũ non valet:ſed bene in fauorẽ diuini cultus,intel-
lige ſi non pręceſſit exactio ante ſacramentorũ exhibitio-
nem. vnde dicit Inn.& Io.de Lign.in d.c.ad apoſtolicam.
ꝙ conſuetudo, qua datur aliquid ante ſacramentorũ rece-
ptionem, eſt corruptela:nec valet quantuncunque longa.
Quãdo autẽ non præceſſit exactio quare valeat in laicis,
& nõ in clericis:rõ diuerſitatis eſt,qa laici vidẽtur ſe obli-
gaſſe ſub nomine cuiuſdã obligationis.ar.no.in c.nouum
genus.de dec.Aduertendũ eſt tamen: ꝙ,vt inquit S.Th.ij.
ij.vbi ſ.art.iij. prætextu conſuetudinis non poteſt aliquid
exigi ꝑ ſubtractionẽ ſacramẽtorũ, nec ꝓpria authoritate,
ſed ſpũalibus prius, inquit, exhibitis licitè poſſunt ſtatutæ
& conſuetæ oblationes, & quicunq; alij prouentus exigi
à nolentibus & valentibus ſoluere, authoritate ſuperioris
interueniẽte.¶ Secũd i.Pro matrimonio,licèt ſit ſacramẽ-
tum, licitè datur & accipitur pecunia, ſecundũ Arch.poſt
S.Th.abſq; ſimonia,nõ qa ibi gratia nõ cõferat̃,vt no.gl.
& malè.j.q.j.quicquid, ſed quia nõ eſt ſacramentum ſolũ,
ſed officiũ naturæ, & ſecundũ hoc datur ad ſubleuandum
onera eius,& nõ inquantũ eſt ſacramentũ in diſpenſatio-
nem miniſtrorũ eccleſiæ cõſiſtens. Vnde ſecundũ iura eſt
ſimonia ꝓ benedictione nuptiarũ aliqd exigere,licet ſpõ-
te oblatũ poſſit recipi.ext.eo.cum in eccleſia. Nec eſt verũ
quod dicit gl.in c.ſua.eo.tit. ꝙ poſſet pro ea aliquid peti ſi
nõ eſſet ſacramentũ,quia, vt dicit Pan.ibi, non ſolùm pro
ſacramẽtis, ſed generaliter pro omni officio eccleſiaſtico
exercẽdo nõ debet aliquid peti, vt in cap.noſtrã.e.ti.D[illegible]
tamen Veru.ꝙ ſi ſacerdos,ad quem ſpectat, nõ vult alteri
dare licentiã benedicẽdi nuptias,niſi pro pecunia,ſi quidẽ
nõ intẽdit licentiã vendere,ſed prouidere ſibi de portione
oblationũ eũ contingente, nõ eſt ſimonia.& idẽ, ſm eun-
dẽ,eſt de licẽtia cõfitendi & cõicandi,licet poſſit præſumi
ꝙ licentiã vẽdere voluerit,ſi exigit maiorẽ ſummã, quàm
dictæ portio valere præſumatur.Si autẽ ſacerdos nolit be-
nedicere,niſi data pecunia ſm Alex.recurrendũ eſt ad ſu-
periorem, qui ſi cogere eum noluerit, tutius eſt abſtinere
quàm darę occaſionẽ peccati.Sed Pan.in c.dilectus.el ij.e.
ti.tenet ꝙ pro habẽdis ſacramẽtis neceſſariis licet aliquid
dare,nõ ꝓ volũtariis,& ſic tenẽdo opinionẽ, ꝙ ſine bene-
dictione matrimoniũ cõſummare nõ licet,vbi eſt conſue-
tũ, licitè dabit̃ pecunia ꝓ ea cũ intẽtione dãdi ꝓ redimẽ-
da vexatione.¶ Tertiũ.Pro baptiſmo.ſ.dãdo nõ eſt danda
vel exigẽda pecunia, vt patet expreſsè.j.q.j.baptizãdis.qđ
Sum.Ang.& Ro.contra Suppl.poſt Pan.in c.cùm in eccle-
ſiæ.e.ti limitãt quantũ ad adultũ, qa ex quo habet baptiſ-
mũ in voto, habetur pro baptizato, & ſaluatur.ar.c.debi-
tũ.de baptiſmo.& c.ij.de preſby.non bap.Quantũ verò ad
infantẽ ſecus,qñ preſbyter aliter nõ vult baptizare,& non
eſt alius qui ſciat & poſſit:quia nõ emit ſpirituale,nec hoc
debet intendere, ſed redemit vexationẽ.Sed quia ſecundũ
eoſdẽ redẽptio vexationis habet locum ſolùm vbi quis re-
pellitur de iuſta poſſeſſione alicuius iuris,quod nõ eſt hîc,
vbi,vt bene dicit Supple.non eſt aliqua vexatio,ſed ſacra-
menti negatio, quia etiam licèt aqua emi poſſit in ſe, non
tamen vt ea vtitur qui baptizat, quia ſic eſt ſpiritualis, cũ
ſit pars.i.materia ſacramenti in actu.Et dato ꝙ emi poſſit,
non tamen intendit ſacerdos eam vendere, ſed baptiſmũ,
nec conſequenter qui ſoluit, intendit eã emere, quia inde
nihil faceret, ideò meli⁹ dicit Arch.poſt S.T.Pet.de Tarã.
Pet.de Per.& glo.j.q j.baptizandis.& Rich.vt refert Arch.
licet eum Sum.Ang.pro ſe malè adducat, ꝙ eo caſu alius
debet baptizare ſi poteſt, alioquin potius debet permitte-
re puerũ mori ſine baptiſmo, quia non ſunt facienda ma-
la vt eueniant bona. Poſſet tamen hoc caſu ſecũdùm S.T.
& alios emere quis à ſacerdote aquam, quæ eſt purũ ele-
mentum corporale, imò ſecundũ Suppl.in verbo, Baptiſ-
mus, etiam ſi eſſet conſecrata, quod tamen eſſet falſum,
ſecundùm Arch. poſt Vld.& j.q.j. dictum.quia eſſet ſimo-
nia.Infidelibus autem vtrum ſit dãda vel promittenda pe-
cunia vt baptizẽtur:quidam dicunt,vt dicit glo.in c.quam
pio.1.q.2.ꝙ ſic, exemplo beati Syluestri, qui bona tẽpora-
lia paganis pollicebatur,vt fierent Chriſtiani, alliciendo.
ſ.ad fidem. Et hoc tenet Rayn.quod quidem verum eſt ſi
fiat gratis ad beneuolentiã captandã, vel etiam ad diffun-
dendum

dendum bonum odorem Chriſtianitatis, vt facilius quis
eos cõuertat: qa hoc nõ eſt emere, ſed cauſare diſpoſitiuè
eorum cõuerſationem. art. xxiij. q. iiij. debet homo. & q. vij.
quod autẽ. diſt. xlv. qui ſyncera. cũ pacto verò nõ licet, ſe-
cundũ Veruec. Licitè etiã ſecundũ Ray. inducũtur per gra-
uiorẽ exactionem penſionũ à principio locationis: poſtea
autem non liceret. xxiij. q. vj. iam verò. Hoc tamen licitum
eſt cum pacto qñ auertuntur à fide ſolùm timore pauper-
tatis, quia hoc non eſt emere cõuerſionẽ vel baptiſmũ, ſed
impedimẽta eius remouere: non autẽ quando auertuntur,
quia fides ſibi non placet: quia hoc eſſet emere ſpũale. Et
iuxta hæc intellige Pan. in c. cùm in eccleſia. eo. ti. Et eodẽ
modo ſecundùm Pan. in c. dilectus. el ij. eod. tit. poteſt ſine
pacto ad alliciendũ dari pecunia pro ingreſſu religionis,
& receptione ſacramentorum. ¶ Quartum. Eodem modo
& eadẽ ratione nec pro cõfirmatione, imò nec pro chriſ-
mate, nec pro extrema vnctione, nec pro euchariſtiæ col-
latione licet aliquid exigere vel ex pacto, ſeu quaſi pretiũ
dare. j. q. j. dictum. ſponte tamẽ oblata licet recipere. j. q. ij.
ſicut epm. nec ſimiliter pro pœnitentia ſeu abſolutione li-
cet exigere pecuniam, ſecundùm S. Th. quaſi pretium ab-
ſolutionis: quia eſſet ſimoniacũ: ſed bene põt exigi quaſi
pœna peccati vel culpæ præcedentis impoſita pecuniaria
pœna: in quo tamen, inquit in quarto, cauẽdum eſt ne ta-
lis exactio magis cupiditati, quam correctioni adſcribaẽ.
Hæc ex illo, qui loquitur de abſolutione tam à peccato
quàm à cenſuris ex peccato inductis. & idem Pet. & Hoſt.
Qui autẽ exigit aliquid, aliter nõ auditurus cõfeſſionem,
ſimoniã cõmittit, etiã per eccleſiã puniendam. j. q. ij. quàm
pio. imò ſecundũ Ray. etiam ſacerdos, qui ſuo parochiano
nõ vult dare licentiã alteri cõfitẽdi niſi pro pecunia, quod
intellige, vt ſ. parti. ij. imò ſecundũ Arch. is, qui nihil exi-
git, ſed tamẽ audit cõfeſſiones, principaliter intendens lu-
crum, cõmittit ſimoniã mentalẽ. Quod intellige quando
audire ex officio tenetur: vel qñ hoc intendit quaſi pre-
tium, nõ quaſi eleemoſynale ſuſtentamentũ, vel quod idẽ
eſt, intellige quãdo pecunia eſt cã audiẽdi ſimpliciter: non
tamen quãdo eſt cauſa audiẽdi potius hũc, à quo aliquid
ſperatur, quàm aliũ: cùm tamen ſi nihil ſperaretur, aliquis
audiretur, ar. dicẽdorum ĩ. §. ix. partic. iij. ¶ Quintum. Pro
ſacramẽto verò ordinis etiam nihil exigi poteſt: extr. eod.
c. j. vbi dicit do. Anto. ꝙ cùm in ordinatione tres perſonæ
requirãtur. ſ. epõs, miniſter, & notarius: ſicut principalis or-
dinatio debet eſſe gratuita, ita & omne accedens ad illam.
Et de epõ quidem clarum eſt, ꝙ ſi quid pro ordinatione
recipiatur pacto, cõuentione, vel exactione, ſimonia eſt. j.
q. ij. quàm pio. & c. ſicut epm. imò ſi detur ei aliquid ne or-
dinet per ſimoniã, eſt ſimonia, ex parte eius, etſi non dan-
tis, ſecundùm Tanc. & Bar. Brix. j. q. j. nullus. & ſimiliter ſi
detur ne ſpiritualia det ſimoniaco, ſecundùm Pan. in d. c.
cùm in eccleſia. Et ſimiliter eſt ſimonia ſi ordinãdus pro-
mittat ordinatori, ꝙ vſque ad tot annos nihil petet, ſecũ-
dùm Pan. in c. per tuas, el iij. eod. tit. quia ex quo ordinator
poſt ordinationem tenetur ei aſſignare portionẽ, quæ cõ-
ſideratis fructibus eſt quid temporale, talis remittit tem-
porale pro ſpirituali cõſequendo: & ſimiliter ſi detur pe-
cunia ne quis ordinetur, eligatur, aut confirmetur, aut ne
eccleſia cõſecretur, & huiuſmodi, ext. eod. nemo. Miniſter
autem, de quo loquitur illa decretalia, vel eſt archidiaco-
nus examinans promouẽdos, vel is qui promouẽdos vo-
cat, ſecũdùm Doct. vel qui reſpõdet in ſcrutinio ordinãdi,
ſecundum formam. c. ij. de ſcrut. vel qui legit Euangelium,
cùm ſit ordinatio, ſm Goſ. quærũ quilibet ſi pro miniſte-
rio illo pecunia reciperet, ſimonia eſt. De notario autem
qui promouendos ſcribit, & facit literas ordinis iam col-
lati, ſunt opiniones, vt ibi recitat do. Ant. & Archid. ij. par-
te. ti. j. ſed Pan. eo. ti. c. j. poſt gl. & Doct. cõiter dicit, ꝙ ſi eſt
ſalariatus de publico, puta ab epo, nihil debet exigere: ſi-
militer & ſi non habet ſalarium, ſed tamẽ ſuum officium
eſt adeò neceſſarium in ordinatione, vt niſi ipſe ſcriberet,
ordo non diceretur rite collatus: quia tunc ſuum officium
eſt de conferentibus ad ordinem: quia tamen non videt,
inquit, ꝙ ita ſit neceſſarium, ſimpliciter dici poteſt ꝙ ex
quo non habet ſalarium de publico, licitè poteſt pecuniã
pro ſuo labore exigere: conſiderata ſcilicet laboris ſeu ne-
gotij qualitate, & nõ ordinis: quia eſſet ſimonia, ſicut cum
plus exigitur pro ordine digniori. art. x. q. ij. precariæ. & c.
c. j. voluit, ſecundùm Inn. tollere conſuetudinem quorũ-
dam locorum, in quibus omnes officiales & minuti pe-
cuniam expetebant. Adde primò ſecundùm Ray. ꝙ ſi qui
habens titulum, rogat preſbyterum vt præſentet eum ad
ordines ad titulum eccleſiæ ſuæ, promittens, ꝙ nunquam
in ea aliquid petet, ſimoniã cõmittit, ext. eo. per tuas. & or-
dinator triennio à collatione ordinum, & præſentator à
eorũ exequutione eſt ſuſpenſus. ext. eod. ſi quis ordinaue-
rit. Adde ſecundò, ꝙ ſi pro mea ordinatione data eſt pecu-
nia ordinatori, nõ habeo exequutionem, etiam ſi ignora-
uit aut contradixit: quia eã non haberẽ, etiã ſi pro mea or-
dinatione non eſſet data, ſed pro alia priore: quia ille eſſet
ſimonianus in ordinis collatione, nec poſſet dare exequu-
tionẽ, ſecundũ Hoſt. j. q. j. ſi quis à ſimoniacis. Si verò me
ignorãte alius dedit pecuniã non ordinatori, ſed alteri, ſe-
cundùm Inn. in c. tanta ext. eo. non ſum ſimoniacus, etiam
ſi ſine pecunia non eram obtenturus. Si verò ego dedi, eſt
ſimonia, etiã ſi ſine pecunia ordinem habiturus eram. Ad-
de tertiò, ſecundùm Veru. ꝙ ſi detur pecunia alicui pro in-
greſſu ad prælatum intentione habendi aliquid ſpirituale
ab eo, nõ eſt ſimonia, ſecus ſi detur vt ſuadeatur ei. j. q. j.
quis. Adde quartò, ſecundùm Veru. ꝙ ſi me neſciente pro-
miſſa eſt pecunia pro mea promotione, quã poſtea ſolui,
vel ſolutam reſtitui, licèt grauiter peccem, & in maleficium
ratihabitio retrotrahatur, diſpenſare tamẽ põt epõs, quia in
vera nõ fuit ſimoniacus in receptione beneficij vel ordi-
nis, ſicut no. Tanc. Adde quintò, ꝙ ſecũdum Ray. ſimonia
eſt, ſi ab ordinãdo ante ordinationem præſtetur cautio vel
prómiſſio. viij. q. iij. talia. non autẽ ſi poſteà, niſi ex præce-
denti fiat pactione. eo. q. Artaldus. ¶ Sextum. Pro ſacramẽ-
talibus quoq;, vt pro benedictione abbatũ, abbatiſſarum,
velatione virginũ, aqua benedicta, adde vel omni benedi-
ctione, & hmoi, nihil recipere licèt, ſecũdùm Pet. de Pal. &
idẽ de aliis, de quibus ſ. Sacramentale. ſicut nec etiam ra-
tione materiæ põt vendi ſacramentũ. j. q. j. placuit. ij. & ij.
Vnde etiam ſecundùm Pan. extr. eod. in c. ea quæ. ſimonia
eſt pro chriſmate aliquid exigere habito reſpectu ad li-
quorem, quia non ſolùm eſt ſpirituale in quantum ſacra-
mentum, ſed etiam inquantùm liquor. d. cap. placuit. &
ſimiliter nec pro pane benedicto, vel candelis, ſimiliter ſe-
cũdùm Goſ. & Hoſt. nec pro benedictione calicum & ve-
ſtium. Vendere tamen officium portandi aquã benedictã
ſecundũ Veruec. non eſt ſimonia, ſi ex conſuetudine habet
ſacerdos ꝙ etiam per alium exerceat & percipiat prouen-
tus, aliàs ſecus. Vel melius dic abſolutè, ſecundum Rod. ꝙ
licitũ eſt vendere prouẽtum, vendere autem illud officium
9 eſt turpe lucrũ. ¶ Nonò quæritur,* vtrũ liceat aliquid da-
re vel accipere pro ſpirituali effectiuè, ſiue pro ſpirituali-
bus actibus? Et dico multa. ¶ Primum. Sanctus Th. in ij. ij.
vbi ſuprà. art. ij. q. ij. & viij. quolib. q. vj. diſtinguit dicens, ꝙ
actus ſpiritualis dicitur dupliciter. Primò ſcilicet ex parte
principij, qñ ſcilicet actus cõpetit perſonæ ꝓpter aliquod
ſpirituale donũ vel officiũ quod in ipſo eſt, ſicut epõ conſe
crare baſilicas, & diacono Euangeliũ legere: & ſecũdò ex
parte finis tantùm, & non principij: vt docere artes libera-
les, quarũ veritas ſpiritualis eſt: ſed hmõi doctrina non cõ-
petit alicui, propter aliquod ſpirituale officiũ, cùm etiam
Gentilibus liceat. Et in primis quidẽ ſi quis intendat ven-
dere actũ, vt dicit in quolib. aut vendere quod in eis ſpiri-
tuale eſt, vt dicit ij. ij. vel locare actus ſuos, ſimonia eſt, vt
dicit in iiij. ſed accipere aut dare aliquid pro ſuſtentatione
miniſtrantiũ ſpiritualia ſm ordinationem eccleſiæ, & con
ſuetudinẽ approbatã, vt dicit ij. ij. licitũ eſt: ita tamen, ꝙ de-
ſit intẽtio emptionis & vẽditionis: & ꝙ ab inuitis non exi-
gantur ꝑ ſpiritualiũ ſubtractionẽ: quia haberet ſpeciẽ ven-
ditionis; gratis verò ſpiritualibus prius exhibitis licitè poſ-
ſent ſtatutæ & conſuetæ oblationes, & quicunq; alij pro-
uentus exigi à nolentibus & valẽtibus ſoluere, authoritate
ſuperioris interueniente. Hæc ille: in ſecũdis verò actibus,
vt dicit in iiij. quia ſpiritualitas nõ eſt ex parte agentis, põt
quis vẽdere & locare operas: ſed nõ illud ſpeciale quod ex
opere acquiriẽ, ſed eſt ſimonia, vt dicit in quolib. Et intelli-
gẽ, ꝙ in primis põt aliquid accipi in ſuſtentationẽ etiã ex
intentione principali ſine qua nõ, ſi quis ſit indigens, & ex
officio nõ obligeẽ, vt patuit ſ. §. iij. reg iij. & ſimiliter vt pa
tebit par. ſeq. ¶ Secundum, idẽ S. Th. in d. quolib. viij. ea. q.
quærit formaliter, vtrũ ille q̃ vadit ad eccleſiã ꝑꝑ diſtribu
tiones, aliàs nõ iturus peccet? Et dicit ſic: Celebrare diuinũ
officiũ in eccleſia eſt actus ſpiritualis ex parte principij: qã
cõpetit alicui ex hoc, ꝙ eſt clericus, & ideo ſimoniã com-
mittit q̃ hmõi actũ vendere intẽdit: in qualibet enim vendi
tione pretium accipiẽ quaſi finis. Et ideò in prædicto caſu
diſtinguẽdũ eſt. Si enim hmõi diſtributiones recipit quaſi
finem ſui operis principaliter intentũ, ſimoniã cõmittit, &
ita mortaliter peccat: ſi aũt habet principalẽ finẽ Deum in
tali actu, ad hmõi autẽ diſtributiones ſecundariò, nõ quaſi
in finẽ, ſed ſicut in id, quod eſt neceſſariũ ad ſuã ſuſtenta-
tionem, conſtat, ꝙ non vendit actũ ſpiritualẽ: & ita ſimo-
niam nõ cõmittit, nec peccat: ſic enim acceptio diſtributio
num nõ erit cã quare ad eccleſiã vadat, ſed propriè huius
determinatio quare nũc vadat, & nõ alia vice. Hæc ille in
forma. Ex quibus, ſimul cũ dictis particula ſuperiori, & etiã
§. priore, & part. ſeq. elicio, ꝙ nõ obligatus ad actũ ſpiritua
lem ex parte principij ratione ſalarij vel officij aliquo in-
digens ad ſuſtẽtationẽ neceſſario, vł ð bene eſſe honeſto,
licitè intẽdit illud in tali actu, nõ vt pretiũ, ſed vt eleemo-
ſynale ſuſtentamentũ intẽtione ſine qua nõ fit ſimonia: ſi
tñ talis intẽtio deduceret in pactũ tacitè vel expreſſè, ſimo
nia eſſet quo ad eccleſiã, quæ de intẽtione nõ conſiderat.
¶ Tertium. Pro celebratione aũt miſſæ, vel aliis diuinis of-
ficiis, vel proceſſionibus, & hmõi, nunquã licitũ eſt aliquid
accipere vel dare tanquã pretiũ: ſi aũt ſacerdos teneẽ cele-
brare, vel exequias aut alia officia facere, ſm Ray. aliquid
exigere ſimonia eſt. j. q. j. vendentes. Si verò nõ tenetur, &
deficiũt ei ſumptus, põt accipere. j. q. j. duces. nam & operas
ſuas locare põt, ſiue ad diem, ſiue ad annũ, extrà ne præl.
viſa c. fin. ꝙ ſi ſumptus habet, & ad hæc non teneẽ: aut dẽt
facere gratis, aut ceſſare: aliàs vr̃ facere ex auaritia: & licet
quando ad hæc nõ tenetur, fortè nõ ſit ſimonia, eo, ꝙ non
debeat ſuis ſtipendiis militare. xij. q. ij. charitatem, extrà eo.
cùm ſit: tamen eſt turpe lucrum quãdo fit ex auaritia: vel ſi
in ſumptus recipit, etiã ſi diues ſit, & nõ fit ex auaritia, ſal-
tem habet ſpeciem mali, vt dictum eſt ſuprà. Sed tamen
not. ꝙ in huiuſmodi nullus poteſt licitè locare operas ſuas
propriè, ſm S. Tho. & glo. in d. c. vlt. & patet, quia in ſpiri-
tualibus, in quibus debet ceſſare omnis pactio & conuen-
tio, extrà de pac. c. fi. locũ non habet locatio vel cõductio.
Vnde ſm glo. eius, ſicut nec officiũ ſpirituale, ita nec labor
in officio vendi debet aut locari propriè, nec iura allegata
hoc probant, nec ipſe Ray. hoc intendit: ſed ſolũ, ꝙ talibus
oblatis pro ſpiritualibus põt acceptare etiã cum intentio-
ne nõ proſequendi, niſi talia ſibi darentur quibus ſuſtenta-
tur: dũmmodo nihil paciſcatur aut exigat ante ſpiritualium
exhibitionem. Quod autẽ dicit S. Tho. in iiij. ꝙ ſi ſacerdos
non habet alios ſumptus, & nõ tenetur ex officio miſſam
cantare, põt accipere denarios, ſicut cõductitij ſacerdotes
faciunt, non quaſi pretiũ miſſæ, ſed quaſi ſuſtentamentum
vitæ, nõ eſt ſic intelligendũ quaſi illa cõductio ſit emẽdo,
vendendo, aut paciſcẽdo, vt patet ex dictis, ſed eſt per mo-
dum eleemoſynæ, dum aliquis tñ offert ſi vult in tali loco
celebrare, & ille acceptat, etiã aliàs nõ celebraturus ibi niſi
ſub tali ſpe, quam tñ ſpem ſi deduceret in pactũ expreſſum
vel tacitũ, eſſet ſimoniacus præſumptus quo ad eccleſiam.
¶ Quartum. De actu præſentandi & prædicandi idem eſt
iudiciũ, ſicut de actu celebrãdi diuina, cùm ſint actus ſpiri-
tuales ex parte principij. ¶ Quintum. Correctio ẽt & viſi-
tatio, ſm S. Th. eſt actus ſpiritualis ex parte principij: quia
ex ſpirituali officio cõpetit, vnde ſimoniã cõmittit qui pe-
cuniam accipit, vt peccatũ quod teneẽ reuelare aut punire,
nõ reuelet nec puniat: pro viſitatione ẽt non eſt accipienda
pecunia quaſi pretiũ, ſed quaſi debita ex ordinatione ecclæ
ad ſuſtentationẽ: & idẽ de procuratione moderata, quàm
accipere poſſent epĩ in conſecratione eccleſiarum, ſecundũ
determinationem eccleſiæ. ¶ Sextum. Oratio, ſecundùm S.
Thom. in iiij. & ij. ij. eſt ſpiritualis ex parte principij & ex
parte finis: quia ex ſpirituali deuotione efficaciam habet, &
aliquid ſpirituale debet in ea peti, vnde nullo modo debet
ſub pretio poni, nec qui ob hoc dant pecuniã pauperibus
orationẽ emunt, ſed animos pauperum alliciunt ad gratis
orandũ pro ſe, & eos ſibi faciũt debitores. Hæc ex illo. Vñ
ſecundũ Pet. de Pal. ſimonia eſt dare ex pacto pecuniam ꝓ
Pſalterio dicendo, nõ autem ſi daretur pro vigilãdo ſupra
defunctũ, ſcilicet ratione laboris, eſto, ꝙ ad vigilias ſequaẽ
dicere Pſalteriũ, & orationes, ſm Hoſt. ¶ Septimum. Anni-
uerſarium celebrare, ſecundùm S. Th. in iiij. eſt actus ſpiri-
tualis ex parte principij, ideoque pro eo celebrando vllo
modo paciſci non licet, ſi tñ cum deuotione aliquid detur
eccleſiæ, ipſa tenetur celebrare pro illis ꝓ quibus rogatur.
Hæc ille. Sed intellige vt ſ. partic. iij. dictum eſt, & adde ꝙ
licitè acceptatur legatũ & eleemoſyna ꝓ anniuerſario fa-
ciendo, ſed ſi interueniat pactio, eſt ſimonia. Sed ſi contra
hoc arguatur, primò per c. ſignificatum. de præb. vbi quidã
canonici cuidam ſacerdoti prębendã dederunt in eccleſia,
vt miſſam de beata Virgine quotidie celebraret, & Papa il-
lam pactionẽ confirmauit, dicit S. Tho. in ij. ij ibi nõ fuiſſe
aliquam pactionem, ſed illi præbendæ annexũ fuiſſe illud
officium cantandi miſſam talẽ. & idem ſentit Ant. de Butr.
& gloſ. Si etiã arguatur ſecundò, ꝙ ſecundùm Inno. laicus
nõ poteſt inſtituere reditũ cum onere celebrãdi anniuer-
ſarium, dico ꝙ hoc non eſt verum. Si arguatur tertiò, quia
pollicitatio, quæ fit ſtatuendo reditũ cum onere, tranſit in
pactum, quando acceptat is qui habet exequi. l. pactũ. ff. de
polli. dico ꝙ ibi nõ eſt pollicitatio, ſed donatio ſub modo
vel cauſa, vide de his omnib⁹ diffuſè in Aur. roſ. caſu lviij.
¶ Octauũ. Cum religioſi ꝑtendentes, ſanctitatẽ petũt, ꝙ ſa-
cerdos

cerdos procuret eis eleemoſynas in parochia, cũ hoc q̃d ipſe habeat partẽ, ſecundũ S.Tho.in quolib. ſimonia eſt ex parte ſacerdotis, ſi interueniat pactum: quia eius perſuaſio eſt res ſpiritualis, & credit̃ ei quia ſacerdos eſt: & ſacrilegiũ reſpectu taliũ religioſorum, quia eſt defraudatio eleemoſynarũ reſpectu dãtiũ: & tã illi quã iſti tenent̃ de ſimonia & ad reſtitutionẽ: quod intellige ſi fingunt. ¶ Nonum. Generaliter aliquid accipere pro vſu ſpiritualis poteſtatis ſeu prælaturæ eſt ſimonia: ſecus ꝓ tẽporali iuriſdictione: vt in fi. huius particulæ. vnde S.T.ij.ij. ſic dicit: Ille, cui cõmittitur ſpiritualis poteſtas, ex officio obligatur ad vſum eius in ſpiritualiũ diſpenſatione: & etiam ꝓ ſua ſuſtẽtatione habet ſtatuta ſtipẽdia ex reditib⁹ eccleſiæ: & ideo ſi aliquid acciperet pro vſu eius, nõ intelligeret̃ locare operas ſuas, quas ex debito ſuſcepti officij debet impẽdere: ſed intelligeretur vẽdere ipſum ſpiritualis gratiæ vſum. Et propter hoc nõ licet pro quacũq; diſpẽſatione aliquid accipere, nec pro hoc, ꝙ vices ſuas cõmittat, aut ſubditos corrigat, vel à corrigẽdo deſiſtat: licet tñ accipere procurationẽ qñ viſitat, non quaſi pretiũ correctionis, ſed quaſi debitũ ſtipendiũ. Hæc ille. & idem qñ conſecrat: ſi tñ eccleſia ꝑꝑ paupertatẽ procurare nõ põt, ſuis ſumptibus cõſecrabit. x. q.iij. cauendum. ſm Ber. & Hoſt. ¶ Adde verò ex Arch. ꝙ nõ licet accipere pecuniã ſimiliter pro crimine minus puniẽdo, nec pro crimine celãdo iudici eccleſiaſtico, pro reo purgãdo, nec vt minus dignè pœnitẽtem recõciliet, vel vt dignè pœnitentẽ repellat: ſed in omnibus his eſt ſimonia ſm Petr. de Pal. & extrà eod. nemo. Et ſimiliter ſecundùm Petr. de Pal. & Rayn. ſimonia eſt dare aliquid ſuperiori, vt ſeruet iuſtitiã in cauſa ſpirituali, & iuriſdictione eccleſiaſtica: quia ſunt acceſſoria ſpiritualibus. Et idem ſm Vld. ſi agatur ſuper tẽporalibus, & perſona iudicãs ſit eccleſiaſtica, quæ ratione eccleſiaſticæ iuriſdictionis tenetur ad tale ius reddẽdũ, ſi aũt iudex ſit laicus, & iudicet ſup re tẽporali, non eſt ſimonia, licèt ſit peccatũ, & ſimiliter ſimonia eſt pro pecunia teſtificari in cauſa ſpirituali, vt eſt matrimonialis, de decimis, & huiuſmodi: in aliis aũt nõ, licèt ſit iniuſtum. Ex quo ſequitur, ꝙ cùm ſigillum iudicis nõ ſit niſi teſtimonium iudicij, non apparet quomodò pro eo iudex poſſit aliquid petere niſi fortè expẽſas ceræ & ſigillatoris, & clericorũ ad hoc deputatorũ, ſm Dire. in quart. imò in cauſa ſpirituali ex iuriſdictione eccleſiaſtica eſt ſimoniacũ. Præſtare aũt conſiliũ, vt iuris peritus, vel patrociniũ, vt procurator & aduocatus facit, nõ ſolùm in cauſa tẽporali, ſed etiã in ſpirituali ꝓ pecunia, nõ eſt ſimoniacũ, nec peccatũ, ſm Pet. de Pal. & Dur. Et eſt ratio, q̃a cũ non teneantur ex officio operas exhibere, nõ coguntur de ſuo facere beneficiũ. x. q.iij. precario. Hęc ille. Sed ꝓ celatione peccati, adde ꝙ eſt ſimonia ſi fiat propter pecuniam, vel ſm aliquos propter gratiã aut cõſanguinitatẽ. d.c. nemo. Et ratio eſt ſm Inn. & gl. quia tenet̃ quilibet alteri⁹ peccatũ indicare ad pœnitentiã. xxiij. q.3. tã ſacerdotes. tñ qñ facit ex gratia, nõ dicit Inn. ꝙ ſit ꝓpriè ſimoniacus, ſed ꝙ debet puniri ſicut ſimoniac⁹. Adde etiã, ꝙ ꝓ indicatione furis aut ſerui fugitiui licitè merces accipit̃. ff. de offi. præfe. vrbis. l. ſolẽt. & ff. de cõdi. ob tur. cau. l.iiij. §. vlt. q̃d limita ſm glo qñ quis reuelare nõ tenetur propter officiũ, vel actionem, vel iudicẽ. limita etiã de reuelatione ordinata ad pœnã, ſecus de ordinata ad emendationẽ, q̃a tenet̃ indicare, & ſic nihil põt accipere: arg. ff de cõd. ob tur cau. l.j. ĩ fi. & l.ij. j. rñſo. q̃ aũt accipit vt nõ indicet, turpiter accipit, q̃a cõtra publicã vtilitatẽ, q̃ eſt maleficia puniri. ff. de fideiuſ. l ſi q̃s à reo §. pen. Adde tertiò, ꝙ dare pecuniã pro tẽporali iuriſdictione habenda, non eſt ſimonia, ſecundũ Pan. in c.j. ne prę̃la. vic. ſu. & glo. j. in c. qm̃. ne præl. vi. ſu. dicẽs, ꝙ eſt ſimonia, intelligitur, ſm Pan. ibi, qñ tẽporalis iuriſdictio hẽt dependentiam ab officio eccleſiaſtico: quia ꝑ talẽ connexionẽ ſimonia cõmittitur. c. cõſulere. eo. tit. Qñ verò nõ habet illã dependentiã, ſm aliquos eſt turpe lucrũ, & cõtra legem, ſm Pan. in d.c.j. vt in auth. vt iud. ſine quoquo ſuffr. col.ij. & in auth. de man. prin. §. illud. col.iij. imò ſm Hoſt. eſt ſimonia dare pecuniã vt q̃s promoueat̃ in Imperatorem, regẽ, poteſtatem, vel rectorẽ alicuuis ciuitatis: quia iuriſdictio eſt ſpiritualis. j. q.iij. ex multis. Vnde vendere caſtaldionatũ vel œconomatũ, eſt ſimonia. j. q.j. ſi quis ep̃s. & j. q.iij. ſaluator. omnis enim poteſtas à Deo eſt. Sed verior eſt opinio Pan. ꝙ non eſt ſimonia, ſed turpe lucrũ, nec quę adducuntur in contrariũ, aliq̃d probant, niſi de eccleſiaſtica iuriſdictione, imò verior eſt opin. Gemi. ꝙ etiã non ſit ſimonia, ſed licet dare aliq̃d ꝓ habendo officio tẽporali, de quo s̃. Dignit. §.ij. & iiij. q̃d verũ eſt, ſi officiũ ſit tẽporale omnino, id eſt, datum à dño tẽporali, & exercitiũ circa tẽporalia, vt tabellionatus dati ab Imperatore & exercendi in palatio. Si verò ſit eccleſiaſticũ omnino: vt, quia datur à prælato circa ſpiritualia cõſcribẽda, eſt ſimonia: quia iuriſdictio ex qua prælatus dat, eſt ſpiritualis, niſi eſſet dñs tẽporalis aliter q̃ per eccleſiã: & idẽ eſt eadẽ ratione ſi ſit eccleſiaſticũ ex parte dantis, q̃ dat ſpirituali iuriſdictione, licèt detur ad tẽporalia: ſed ſi ecõuerſo ſit tẽporale ex parte dãtis, ſed ſpirituale ex pate finis: vt quia notarius Imperatoris aſſumit̃ ab ep̃o ad ſpiritualia cõſcribenda, ſi aliquid vt ab ep̃o aſſumat, vel vt ab Imperatore fiat aſſumẽdus ab ep̃o, puto ꝙ non ſit ſimonia, ſicut nec aliqua iuriſdictio datur, & tali licet locare operas, & cõſequenter emere locũ, ſiue gradũ vbi locet, vide j̃. §. xiij. part. vij. Vtrum aũt liceat aliquid dare ꝓ ſnia
10 iudicis, vide §. ſeq. ¶ Decimò * quæritur, vtrum ſit ſimonia vendere ſpirituale naturale: puta ſcientiã, ſententiã, vel huiuſmodi? Et dico multa, recapitulãdo quædã dicta s̃. Doct. plenè per totũ, ſed maximè §. ix. ¶ Primum. Quomodo magiſtris vel doctorib⁹ liceat vel nõ liceat pecunias exigere, dictũ eſt vbi s̃. Quomodo etiã ſit ſimonia circa hoc, patet ex dictis ibi, & dicẽdis particula ſequẽti, hoc addito, ꝙ ſm Petr. de Pal. pro doctrina Theologiæ aliq̃d accipere, videt̃ ſimonia, etiã ſi non de aliis ſcientiis: quod verũ puto concurrentibus duobus. Primò, ꝙ legat̃ ex officio magiſterij, quo caſu actus eſt ſpiritualis ex parte principij: ſecundò, ꝙ incidat pactũ vel exactio, quibus cõcurrẽtibus intelligitur vẽdere ipſam veritatẽ ſm præſumptionẽ eccl̃æ, licet fortè ita nõ intẽdat, ſicut & de ſpirituali iudice dicit S.Th. in iiij. ſi verò deficit primũ tm̃, vt ſi laicus doctus legat, & ſi alias ſit illicitũ, non tñ eſt ſimoniacũ, niſi eo modo, quo in aliis ſcientiis. i. ſi intẽdat vendere veritatẽ, & à fortiori ſi deficit vtrunq;: q̃a actus nõ eſt ſpũalis ex parte principij, vñ quo ad eccl̃am nõ præſumitur vendere veritatẽ: ſi verò deficit ſm tantùm. ſ. pactũ vl̃ exactio, dico idẽ q̃d de prædicatore. ¶ Secundũ. Secundũ S.Th. in iiij. iudex ex officio ſuo tenet̃ iudiciũ reddere, & ſimiliter quilibet tenet̃ ex hoc, q̃ iudicio ſubditus ad verũ teſtimoniũ reddendũ: ſed aduocatus non tenet̃ patrociniũ cauſæ præſtare, nec iuris peritus dare conſiliũ, ideoq;, ſicut dicit Aug. ad Macedonũ, nõ debet iudex vẽdere verũ iudiciũ, aut teſtis verũ teſtimoniũ: quia aduocat⁹ vẽdit iuſtũ patrociniũ, & iuris perit⁹ verũ cõſiliũ: q̃a aduocat⁹ nõ vẽdit iuſtitiã quæ eſt ſpũalis, ſed actũ ſuũ: & ſimiliter dr̃ de cõſilio iuris periti. Sed iudex vẽdẽdo iudiciũ, ſimoniã cõmittit, ſi ſit ſpũalis iudex, aliàs nõ, ſed grauiter peccat, & idẽ de teſte. hæc ille. Et ĩtellige quo ad teſtẽ

ſiue

ſiue ipſe ſiue cã ſit ſpũalis, ſm Alex. de Ales, qui etiã dicit ꝙ patrociniũ & cõſiliũ adminiculantur cauſæ exterius, ſed teſtimoniũ eſt de eius ſubſtantia, vnde teſtes cogũtur, non aduocati. Et ſic cũ iudicare ſit in ſeculari iudice actus ſpiritualis ex parte finis tm̃, ſicut & docere artes liberales: videtur ꝙ Doctor artiũ obligatus docere nõ ſit ſimoniacus ſi aliquid accipiat pro doctrina: quod verũ eſt quantùm ad pręſumptionẽ iudicialẽ: quantũ vero ad Deũ eſt ſimoniacus, ſi intẽdat vẽdere ipſam veritatẽ, vt ſi nolit cõicare aliquod pulchrũ & ſubtile, niſi data pecunia. ¶ Tertiũ. Dans pecuniã pro ſnĩa ſimoniã nõ cõmittit, ſm gl. j. q.iij. vẽdentes, q̃a in profanis nõ cõmittitur ſimonia. quod limita ſm mentẽ Pan. in c. cũ ab omni. de vi. & hon. cler. niſi velit per ſnĩam cõſequi ſpũale vel annexũ, adde vel niſi ſnĩa ſit à ꝑſona ſpũali. Et eodẽ modo ſimonia eſt corrũpere iudicem vel teſtẽ in cã ſpũali, ſm Pan. in c. tua nos. poſt Hoſt. propter connexionẽ quã habẽt cũ ſpũalibus: ſecus in cã mere tp̃ali. Vnde ſm Ray. ſimonia eſt dare aliquid ſuperiori vt ſeruet iuſtitiã in ſpiritualibus, & Veruec. dicit idẽ eſſe ẽt ſi agatur in tp̃alib⁹, ex quo ꝑſona eſt eccleſiaſtica, quæ rõne eccleſiæ iuriſdictionis tenetur ad tale ius reddendũ: ſed ſi ſit iudex laicus, & ſuper re tp̃ali, nõ erit ſimonia, ſed graue pctm̃. q̃d limita niſi iuſtè redimatur vexatio reſpectu iuris iã in tali re quęſiti, quia nec ſimonia nec pctm̃ erit: vt quia
11 aliter iudex nõ vult iudicare. ¶ Vndecimò * quæritur ſpecialiter, quid iuris de ſpũalibus quantũ ad funera? Et dico multa. ¶ Primũ. De ſepultura quantũ ad ipſam terrã, vide §. ſeq. partic. iiij. quãtum ad reliqua vero dicit Ray. Goſ. & Hoſt. ꝙ pro hmõi nihil debet exigi: ſed piè dẽbet cõſuetudines obſeruari, ext. eod. ad noſtrã. & c. cũ in eccleſiæ. ſ. facta prius grata collatione ſpiritualium: aliàs eſſet ſimonia. d.c. cũ in eccleſiæ. ¶ Secũdum. Si apud eccleſiã ſint diuerſa cœmeteria, & taxetur pro quanta pecunia quis ponatur in tali cœmeterio, ſecundũ Hoſt. ſimonia eſt. extr. eo. audiuimus. & idẽ ſi ꝓ pecunia crux ſpecialis portetur ad funus. d.c. audiuimus. & idẽ Dir. ¶ Tertiũ. Si clerici cõſueuerunt habere lectum, pãnos, equũ, & ſimilia de moriente, & ante portationem pactum faciunt de redimẽdo, ſm Hoſt. quia hæc tp̃alia ſunt, licitũ eſt, ſed ſi nollent ſepelire corpus, niſi fieret eis cautio de redimẽdo talia, ſimonia eſt: vnde in talibus prius ſepeliatur corpus, deinde agatur contra hæredem. extr. eod. ad apoſtolicã. ¶ Quartũ. De proceſſionibus quas faciunt aliquæ eccleſiæ collegiatæ in exequiis mortuorũ, data vel promiſſa aliqua pecunia, ſiue quacunq; re tẽporali, aliàs nõ facturæ: dicit Arc. poſt Piſ. & Ray. ꝙ ſi ad hmõi tenẽtur ex officio, ſic aliquid exigere, ſimonia eſt. j. q.iij. vẽdentes, ſi verò nõ tenentur, & deficit ſumptus, tunc nõ eſt ſimonia, dũmodo nõ intẽdant hoc recipere tanquã pretiũ officij, ſed vt ſtipendiũ ſumptus. Et conſentit Sũm. Roſ. & Supple. ¶ Quintũ. Si ſtatuatur vt proceſſio fiat pro pecunia: ſi quidẽ ſtatutum ſit per verba affirmatiua: puta quicunq; reliquerit collegio decẽ, habeat proceſſionẽ, & aliàs ad eã nõ teneatur: nõ eſt ſimonia. Si verò ſit per verba negatiua, vt nulli fiat proceſſio niſi reliquerit tantum, ſimonia eſt, quia tollit officiũ pietatis. ſ. ꝙ proceſſio gratis vel minori pretio nõ fiat, de iureiur. ſicut el j. & ij. & conc. S.T. & Vld. Ratio diuerſitatis eſt, quia in primo caſu non eſt exactio, quia non negatur quin fiat pro non ligãtibus. arg. de iureiur. ſicut. el j. & ij. in ſecundo autem eſt ſpecies exactionis, quia præſupponitur quòd pro minori non fiat. ¶ Quantũ ad Deum tamẽ põt eſſe ſimonia in primo caſu quo ad ſtatuẽtes, nõ in ſecũdo, & in ſecũdo, nõ in primo, ſecũdùm intẽtionem. ¶ Sextũ. Si ſtatuat capitulũ eccleſiæ matricis ꝙ nullus de ſua parochia vocet ad funus aliquos religioſos, niſi vocet totũ capitulũ habiturũ aliquid tp̃ale, quod tamen vocare non tenetur, cõſtitutio eſt ſimoniaca, quia negatiua, & contra eccleſiaſticã libertatẽ, vt habes ex dictis s̃. Immunitas. ij. §. ix. & in Au. ro. caſu lxiij. diffusè. ¶ Duodecimò quæritur, * vtrũ licitũ ſit aliquid dare pro annexis ſpũalibus antecedenter aut conſequenter? Et dico multa. ¶ Primũ. Vaſa ſacra ſecũdùm S.Th. in iiij. rõne conſecrationis vendenda non ſunt: vt. ſ. pro cõſecratione eorũ aliquid plus exigat̃, tñ in neceſſitate eccleſiæ vẽdi poſſent ex parte eius quod eſt in eis non ſpũale. ſ. materia auri & argenti, & tunc ſi vendãtur eccleſiaſticæ perſonæ, poſſent integra vendi, ſi autem vendantur aliis, nõ ad vſum eccleſiæ, dẽbet prius frãgi oratione præmiſſa, ne ſancta ab aliis tractentur quàm à miniſtris eccleſiæ. hæc ille. Et idem x. q.ij. §. hoc ius. Si tamẽ aliquis laicus emeret calicẽ non ad vſum profanũ, ſed vt interdum faceret in eo ſacramẽtum confici reuerenter, non video ꝙ ſit neceſſe eum confringi aut conflagrari, poſſent tamen ſecũdum Petrum de Palude, vaſa ſacra laicis obligari. & idem dicit eſſe de reliquiis quæ gratia metalli, vendi & obligari poſſunt, non aliter, q̃a nemo martyres diſtrahat, nemo mercetur. C. de ſacroſan. eccl. l. nemo. ¶ Secundum. De veſtibus ſacris cum eadẽ ſit ratio, ſicut & de vaſis, eſt etiam idem ius. ¶ Tertium. Secundùm S.Th. in ti. de terra conſecrata in ſepulturam, eſt ſimilis ratio, ſicut & de venditione ſacrorum vaſorũ, quia cœmeterium conſecratum vendi poteſt ratione terræ in neceſſitate eccleſiæ, ſicut & calix, non autem ratione conſecrationis, vt. ſ. aliquis ꝓ pecunia ibi ſepeliatur. Abraham etiam non peccauit emens ſpeluncam duplicem, quia non erat conſecrata in ſepulturam, vel ſi erat conſecrata, tranſiuit poſſeſſio eius in iuriſdictionem cũ vniuerſitate agri. hæc ille, cũ multis aliis ad excuſandum Abraham, & condemnãdum Emor. Vide s̃. Sepultura. §.ij. ¶ Quartum. Ius autẽ primogenituræ Iacob emendo non peccauit, ſecundùm S.Th. in iiij. quia debebatur ſibi ex diuina inſtitutione, ideóque ſuã vexationẽ intelligitur redemiſſe. ¶ Quintum. Ius patronatus ſm S.Th. in iiij. per ſe vendi non põt, nec dari in feudũ, licet tranſeat cũ villa, ſi vendatur vel detur in feudũ, vt s̃. Ius patronatus. §. v. Et adde ſm Pan. in c. querelã. de ſimo. ꝙ vendens villã, & ius patronatus, quod habet in ea, eſt ſimoniacus, quia copulatiua facit venire copulatum principaliter & non acceſſoriè. ſecus ſi dicatur, vendo villam cum iure patronatus, ſed in conſcientia tu ad intentionem attende. Adde etiam ꝙ ſi patronus aliquid accepit pro pręſentatione, eſt ſimoniacus, ſm Pan. in c. veniens. el j. de teſt. text. eſt bonus in c. præterea quando inter. de tranſactio. Sextum. ¶ Ius percipiendi decimas ſm S.Tho. in iiij. conſequitur ſpũale officiũ, quia debetur miniſtris eccleſiæ, nec laici poſſunt habere hmõi ius, quãuis aliquãdo ad tẽpus ſit eis conceſſus fructus decimarũ propter aliquã eccleſiæ neceſſitatẽ, & tũc hoc modo quo laicis dari poteſt, ab eis põt redimi ex authoritate ep̃i: tñ vna eccleſia emere nõ põt ab alia ius percipiẽdi decimas. Hæc ex illo. de quo vide s̃. Decima. §. x. Et idẽ dic de oblationibus, & obuentionibus, & iure percipiendi talia. Dicit tamen Hoſt. ꝙ ſi laicus decimam reſtituere nõ vult, niſi pro pecunia, ſimoniam committeret ex parte ſua, ſed eccleſia bene poteſt redimere. Sed Veruec. dicit contrarium. ¶ Sed vide s̃. Decima. §. x. ¶ Septimum. Dans pecuniam pro adminiſtratione rerũ eccleſiaſticarũ, ſimoniã committit ſecundùm Pan. in c. cõſulere. eo. ti. & ibi tex. quod limita ſecundùm gl. in c. ſaluator. j. q.iij. quãdo talis adminiſtratio

habet

habet aliquod ſpirituale annexũ, aliàs non,quia tpalis iu-
riſdictio dari poſſet ſub annua penſione : de quo etiam.§.
13 ſeq.par.vij.§.xiiij.part.iiij.¶ Decimotertiò quæritur,* ſpe-
cialiter, vtrum ſit licitum dare vel accipere pecuniam ali-
quo modo pro beneficiis ſeu dignitatibꝰ eccleſiaſticis? Et
dico multa.¶ Primũ.Si electione iam facta à maiori parte
detur aliquid alicui cõtradicenti electioni vt quieſcat, de
volũtate electi etiã turbata ſimonia eſt, & reſignare tenet.
ext.eod.Matthæus, etiã ſi contradictio erat iniuſta,ſecun-
dũ Inn.de elect.ſignificaſti.& multo fortius ſi non erat fa-
cta.ext.eod.nobis.Et ſimiliter ſi ante electionem Petri de-
tur pro eo pecunia ab alio eo ignorãte:imò ſecundũ Vin.
& Hoſt.& gl.Ray.etiã eo cõtradicẽte eſt ſimoniaca,etiam
ſi aliàs erat eligẽdus, ſecundũ Dir.j.q.j.placuit.& ext.eod.
ſimoniacè. & c.de regularibus. & ca.nobis. niſi hoc fuiſſet
doloſè factũ in diſpendiũ electi,ne ex dolo reportetur cõ-
modũ d.c.nobis. ipſe tñ Petrus nõ eſt propriè ſimoniacus
licet teneatur ſecundũ iura prædicta renũtiare:ſecus ſi da-
ta eſſet poſt electionẽ ipſi confirmatori pro cõfirmatione
vel benedictione , aut cõſecratione contradicente electo,
ext.eod.ſicut tuis.vel etiã ignorante, ſecundùm Arch.poſt
Dir.quia nihil ei nocet niſi receſſerit à ſua prohibitione,
vel niſi poſtea cõſenſerit ſoluẽdo pecuniã,vel reddẽdo ſo-
lutã.d.c.ſicut.vel niſi eſſet conſanguineus.arg.ibidẽ. Et ſi-
militer ſimonia eſt,ſi pro confirmatione electionis electo
conſentiente,ſm Petrũ de Palude,niſi vexatio redimatur,
locũ habet in iure quæſito. Si ergo aliquid alicui detur ne
moleſtetur electio,diſtinguendũ eſt:quia ſi detur ne impe
diat quin fiat electio iuridica, in qua nullũ ius habet, non
eſt ſimonia,ſed redẽptio vexationis:ſi verò detur,ne impe
diat electionẽ de iſto vel illo faciendã,ſic eſt ſimonia:quia
datur pro ſpirituali.Si verò erat iam electus, nõ eſt ſimo-
nia,ſed redẽptio:quia iam erat ei ius acquiſitũ.ext.eo.dile-
ctus. Princeps autẽ & alij recipiẽtes pecuniã vt cõſentiant
electioni vel promotioni ad dignitatẽ eccleſiaſticam,ſunt
ſimoniaci,ſecundùm Pan.de hoc eod.tit.& tenentur reſti-
tuere illi eccleſiæ, de cuius dignitate agebat:licèt nõ eſſet
de bonis eccleſiæ, vt patet in d.c.de hoc.¶ Secundum.Pro
inueſtitura eccleſiarũ aliquid accipere, ſimonia eſt.text.eſt
in c.in tantum.eod.ti.vbi dicit Pan.non tantùm pro inue-
ſtitura iuris,ſed etiã facti.ſ.pro inductione in corporalem
poſſeſſionem : etiam ſi ibi ſit conſuetudo. Sed ſecundùm
Arch.poſt S.Tho.in Sum.& in iiij.non eſt ſimonia, ſi ante
collationẽ beneficij vel præbendæ ex cauſa iuſta ſine con-
uentione ordinauit eṗs aliquid ſubtrahi de prouentibus:
ſed ſecus ſi interueniat pactio,vt antè vel poſt recipiat ali
quid de dictis fructibus ab eo cui beneficiũ confert.& idẽ
Pan.in c.j.vt eccl.benefi. & iuſta cauſa eſt vt deputẽtur ad
vſum laudabilem.ar.c.vlt.de ver.ſig. & ſolutio debitorum
contractorũ nomine eccleſiæ,& non priuato.vt no.glo.in
c.j.de ſolu.Et additur ſecũdum Pan.in c.cum cleri.de pact.
ꝙ ſimonia eſt,ſi promouendus in rectorem eccleſiæ paci-
ſcatur de maiori penſione. Additur etiam ſecundùm Ant.
de But. ꝙ ſicut non licet pecuniã dare immediatè pro be-
neficio : ita nec pro eius vacatione, vt poſtea conferatur:
quia præambulum eſt & via ad collationẽ. additur etiam
ſecundũ Vld.ꝙ ſi ab eo qui ſit canonicus, monachus,eṗs,
vel hmõi , rõne conſuetudinis obtineatur aliquid per exa-
ctionem iudicij,vel pactum,aut violentiam,ſiue ante,ſiue
poſt, ſimonia eſt, nulla conſuetudine obſtante.ext.eo.c.j.
& c.ſi pro certo.quod intellige quando ipſe collator ſpiri-
tualium exigit ex conſuetudine ſine authoritate ſuperio-
ris ſubtrahendo ſpiritualia, vt ſ.§.ix.Adde etiã, ꝙ ſi detur
vel promittatur beneficium pro voce electionis, ſimonia
eſt.eod.tit.de hoc.Et idẽ eſſet ſi daretur pro electione non
impedienda ante acquiſitum ius.Adde etiam, ꝙ non ſunt
credendi ſimoniaci , qui dant primos fructus beneficij in
curia,& ſoluunt taxam bullarum & cęterorum,ſecundùm
ſtylum curiæ , quia talia non ſoluuntur pro ſpiritualibus,
ſed pro ſuſtentatione curiæ & officiarium.& ſic tene,quia
illa de volũtate papæ & eccleſiæ ſunt ordinata, & eſt mẽs
S.Th.ij.ij.vbi ſ.art.ij.& iij.in corpore.Et idem eſt in curiis
eṗorum,ſi aliàs non habent vnde viuãt decẽter ſine pom-
pa : & hoc ſiue taxa fiat ex ſtatuto , ſiue ex conſuetudine,
quod ſi habent,ſimonia eſt tales taxationes facere pro di-
ſpenſationibus, abſolutionibus, & hmõi.j.q iiij.ex multis.
¶ Tertium. Si quis alicui eccleſiæ offerat bona ſua vt fiat
canonicus, & ex illis bonis inſtituatur ſibi præbenda, eſt
ſimonia.tex.eſt in c.tua nos.eod.tit. Sècus ſi prius liberali-
ter donaſſet, & poſteà, humiliter peteret admitti in cano-
nicũ,& retineret prædicta in præbendã,& clerici purè cõ-
ſentirẽt:quia licet corã hominibus, ſecũdùm Inn.ſi tamen
ducatur principaliter intẽtione habẽdi ſpũalia,& illi aliter
eum nõ reciperent , ſimonia eſt ex vtraq; parte.& concor.
Hoſt.& Vld.& ext.eo.tua nos.Et adde ꝙ ſic pręſumeretur,
quando omnia vel quaſi omnia ſua donaſſet. Si autẽ quis
de ſuis bonis in aliqua eccleſia præbendam conſtituit, re-
tinẽdo ſibi poteſtatẽ conferẽdi illam, nõ eſt ſimonia,quia
põt retinere ſibi ius patronatus perpetuò vel ad tempus,
ſed nõ valet,niſi fiat de conſenſu eṗi & fratrum, ſi ibi ſunt
aliqui, ſecundùm Veruec.¶ Quartum.Si dicunt ibi aliqui
canonici maiores, Canonizenus nepotulos noſtros, pla-
ceat tibi de meo,& placebit mihi de tuo, vel ſi dicit aliquis,
Nũquam me viuẽte fiet canonicus in iſta eccleſia,niſi ſit
talis pro quo rogaui,ſm Ray.in vtroq; caſu ſimonia eſt.j.
q.ij.quam pio.Si verò vnus dicat alteri, Tu exauditus fu-
iſti in vna petitione,ego exaudiri debeo in alia:ſecundùm
eũdẽ ſi preces ſunt ſpũales, de quo j.§.xvj.nõ eſt ſimonia,
diſ.lxiij qa ſancta.ſi verò ſunt carnales, vel ex pacto quõ-
dã facto aut nũc faciẽdo,ſimonia eſt, ſi etiã eſſet cõſuetu-
do ꝙ exaudito vno alter exaudiatur, petere poſſet illã cõ-
ſuetudinẽ ſeruare.arg.lxiij.diſt.qa igitur. & de cõſtit.cùm
omnes.¶ Quintum.Si ſtatuto cauetur ꝙ nouiter receptus
in canonicum vel monachũ ſoluat certũ quid,ſimonia eſt
poſt receptionem illud ſoluere , ſecundùm Pan.in c.dile-
ctus.el ij.eo.tit. quia ſolutio videtur facta virtute illius ta-
xationis,& nõ libere.facit.tex.d.c.dilectus.&c.ex multis.j.
q.iij.& c.veniẽs.eo.ti.quod aliqui verum limitant,quando
tale ſolutũ cedit in vtilitatem priuatam aut canonicorum,
ſecus ſi ſolueretur pro fabrica eccleſiæ, vel aliis ad diuinũ
cultum pertinentibus , ſecundùm Hoſt.arg.c. cùm oẽs.de
conſt.& c.ex parte.qa & laudabilis conſuetudo ſeruari de-
bet.eo.tit.ad apoſtolicam. & de præb.ſignificatum.nõ de-
bet tamen detineri præbenda loco pignoris.arg.d.c.ſigni-
ficatũ.niſi ſit cõſuetudo,quia hoc caſu fit pmutatio ſpũalis
ad ſpirituale,quod licet, de re.permu.c.ad quæſtiones.Pl.
tamen in c. Iacobus.eod.tit. tenet ꝙ ſit ſimonia etiam pro
cultu Dei , ſi tale onus imponitur recipiendo vel recepto.
ar.d.c.ex multis.Si autem imponatur præbendæ , valet in
fauorem cultus diuini.arg.d. c. ſignificatum & c. vnici. vt
eccle.bene.& c.ſi propter tua debita.de reſcrip.lib.vj.quod
magis placet.¶ Sextum.Si conſanguineo beneficium con-
fertur principaliter propter cõſanguinitatem,collatio non
eſt ſimoniaca,ſecundùm S.Tho.& alios, ſi intendatur bo-
num temporale ſolùm eius cui datur, quia nihil recipitur.
Secus ſi detur alicui hac intentione , vt inde ſuis conſan-
guineis prouideatur,vel etiam, ſecũdùm Veru. ſi det con-
ſanguineo vt cõferens magnificetur vł fiat potentior , vł
exaltetur parentela,& huiuſmodi, quia dans reſpicit rem
temporalem.¶ Septimũ.Emere aut vẽdere eccleſiaſtica offi
cia,ſimonia eſt.j.q.j.c.ſi quis eṗs.& propterea ſimonia eſt
ſi quis propter pecuniam ordinetur procurator rerum ec-
cleſiaſticarum, aut defenſor,aut regulæ ſubiectus. j. q. iij.
& in c.ſaluator.exponitur procurator. i. quilibet admini-
ſtrator, vt præpoſitus, ſiue œconomus,qui. ſ. præeſt rebus
canonicorum,& vicedominus, qui præeſt rebus epiſcopi.
Nomine autem confeſſoris dicit ꝙ intelligitur aduocatus
ſiue ſyndicus,qui præeſt tm̃ cauſis tractandis,& iudex epi:
in ſubiecto verò regulæ intelligitur archipreſbyter,archi-
diaconus , canonicus , monachus & quilibet eccleſiaſtico
mancipatus officio:in quibus omnibus ſemper committit
ſimonia, ſecundùm Hug. & Bar. Bri. ſed Rayn. inhærens
conſuetudini , probabilius limitat quando adminiſtratio
habet annexum aliquid ſpiritualitatis,& idem Vld. ſed gl.
j.q.iij.c.j. limitat quando adminiſtratio vel officium eſt
annexum ſpirituali : vel conſueuit exerceri ſolum per cle-
ricum : & ſic eſt ſimonia vendere officiũ,non aũt reditus.
Vnde Vld.addit ꝙ aduocatus,caſtaldus , & iudex põt eſſe
laicus,& conſequenter nihil habens ſpiritualitatis.Vñ ſm
eũdem Rayn.ſi quis ſeruit in hoſpitali vel in eccleſia,puta
ad pulſandum campanas,& hmõi pro pecunia : ſi quidem
tali officio ſit annexum aliquod ius ſpirituale, adde vł cõ
ſueuit exerceri per ſolum clericum, ſimonia eſt:aliàs non:
ſed poſſet ibi eſſe turpe lucrum,quando. ſ.non eſt conſue-
tum talia emere aut vendere:ſecus ſi eſt cõſuetum.ix.q iij.
conqueſtus.¶ Octauum, Qui beneficium eccleſiaſticũ ſi-
moniacè recepit, ſm Arch.poſt S.Thom. & Ray. & alios,
renũtiare beneficio tenetur,& ſi commiſſa eſt ſimonia per
ipſum vel alium eo ſciente & non contradicente,tenet de
omnibus fructibꝰ , & q percipi potuiſſent à diligenti poſ-
ſeſſore.xiiij.q.vj.ſi res aliena.& de reſtit.ſpol. grauis. quia
generaliter poſſidens ſine titulo,tenet de omni damno &
lucro percepto & percipiendo.ff.de rei vend.l. ſi nauis. ſed
intellige deductis expenſis gratia fructuum, & fructibꝰ ac
expenſis gratia ſiue in vtilitatem eccleſiæ factis. Et idẽ vł
de eo q neſciuit prius:ſed poſtquam ſciuit,non ſtatim re-
nũtiauit.arg.ext.eod.de ſimonia. quia tenetur de extanti-
bus poſtquam ſciuit , non de conſumptis bona fide. C.de
rei vend.l.certum.Secundum tamen Anto de But. in c. de
regularibus.eo.tit.ſi talis ſit epiſcopus,non renuntiabit ſi-
ne licentia papæ:alij inferiores ſine licentia ſuorum pręla-
torũ,exempti verò ſine licentia Papæ vel legati. ¶ Nonũ.
Secũdum Ray.etiam gl.eius, ſi qs ſcit aut credit collatũ ſi-
bi eſſe ordinem vel beneficium principaliter pp obſequia
ſeu preces carnales à ſe vel ab alio interpoſitas,diſtingui-
tur,qa ſi aliàs erat dignus,reſignare non tenet , ſed debet
pœnitere de intentione corrupta.extrà eo.mandato.Si ve-
rò erat indignus,reſignare tenetur:quia tunc hmõi preces
vel obſequia ſuccedũt loco pretij. j. q. j. ſunt nonnulli. &
concor.Vld.¶ Decimum.Dare aliqd prælato ne remoueat
à prioratu vel beneficio, ſm Rodo.eſt ſimonia , ſi neceſſe
vel vtile ſit ꝙ quis amoueatur, aliàs non , modò intentio
non ſit corrupta : ita tamen ꝙ ante collationem non præ-
14 cedat pactio vel conuentio.j.q.ij.q̃ pio.¶ Decimo*quartò
quæritur ſpecialiter, quid iuris de ſimonia quo ad fructus
beneficiorũ locandos,aut aliter diſtrahendos, & prælato-
rum vices?Et dico multa.¶ Primum. Si locatio fiat à cleri-
co vltra tp̃s vitæ locantis,non valet vltra, ſm Gof. qa cle-
ricus in beneficio comparatur vſufructuario : quia.ſ. non

eſt niſi ad vitam.xvj.q.vj.illud.dicit tamen Inn. ꝙ ſi facta
ſit vltra vitam locantis nomine eccleſiæ & vtiliter,ſucceſ-
ſor tenetur ad illam.de ſol.c.j. & xij.q. ij. hoc ius. ſecus ſi
facta eſt nomine proprio,& non intendebat eccleſiã obli-
gare. ſi tamen conductor vel emptor iam aliquid ſoluit,
ſm Hoſt. tenetur ſucceſſor habere ratum in quantum pe-
cunia verſa eſt in vtilitatem eccleſiæ. Et licet aliqñ rector
poſſit eccleſiam locare vltra tp̃s vitæ , nũquam tamen põt
canonicus vltra locare præbendam.¶ Secundùm. Fructus
beneficij ſui clericus ad modicũ tempus vendere poteſt.ne
præla.vi.ſu.c.ſi.ad totum aũt tp̃s vitæ,quamuis non ſit ho-
neſtum,non tamen eſt prohibitum,ita tamen ꝙ nihil ſpi-
rituale interueniet in venditione.de rer.permu.ad quęſtio-
nes.poteſt aũt gratis curam committere ei cui vendit fru-
ctus.Ita determinat Sũ.Roſ.ſed dic vt ſ. Alienatio. §. xv.
¶ Tertium.Nec epiſcopi, nec archidiaconi, nec alij pręlati
pñt committere vices ſuas ſub annuo cenſu.extrà, ne pręla.vi.in c.j.ij.& iij.ſed eſt ſimonia, qa tale ius eſt ſpiritua-
le : ſecus ſi eṗs ſimpliciter & purè alicui committat vices
ſuas, tali vicario conſtituens ſalariũ:qa nõ eſt peccatũ: ſed
potius ad hoc tenet.xij.q.ij.charitatem.& ſicut dicit Hoſt.
ſi pro commiſſione iuriſdictionis non licet recipere cer-
tam quantitatem:multo minꝰ licet recipere quotam,ideſt,
partem prouentuũ.ſacerdotibus tamen,quos prælatus vel
rector eccleſiæ conducit , aut qbus locat fructus eccleſiæ,
poteſt etiam curam animarum committere gratis ſine pa-
ctione interueniente authoritate epiſcopi , de offic.vic.ad
hoc.imò & ſine dicta authoritate imminente profectione
neceſſaria ad modicũ tp̃s, id eſt, vnũ vel paucos dies , ſed
non diu.x.q.j.per totũ.Nota tamen ſm Pa.in c.ſi.ne pręla.
vi.ſu.ꝙ obuentiones eccleſiæ poſſent locari laico , modò
ponat clericũ loco ſui pro recolligendis, ne præſumptuo-
sè accedat ad altare vbi fiũt oblationes.ar.c.j.& ij.ne cl.vł
mo.¶ Quartũ.Cũ aũt prælatus vendit omnes obuentiones
eccleſiæ,commodũ iuriſdictionis tranſit cũ aliis,niſi fuerit
excepta, per ſe tñ iuriſdictio vendi nec poteſt ,nec debet,
ſm Hoſt.intellige ſine ſimonia,imò ſm Arch.poſt gl. ſu-
per c.ij. ne pręla.vi.ſu.eſt ſimonia,ſi prælatus vendat iuriſ-
dictionem temporalem.ꝙ tamen An.de But.limitat de tẽ-
porali habita ab eccleſia, quæ iudicatur quid ſpirituale, vł
annexum ſpirituali, reſpectu eius à quo habet dependen-
tiam.ſi autem iuriſdictionem temporalem prælatus habe-
ret in feudũ à principe ſeu domino temporali,non eſſet ſi-
monia vendere illam, etſi peccatũ. & ſic intelligitur ꝙ de
iuriſdictione dicit Inn.& Hoſt.ſuper c.j.eo.ti.Hęc ex Arc.
¶ Quintũ,Non eſt aũt ſimonia, ſm Arch.ſi loco tibi ſacer-
doti eccleſiam meã , & tu operas tuas mihi vt ibi officies,
non habiturus ibi aliàs aliquam iuriſdictionem.ar. xij.q.
ij.charitatem.Sed tñ ſm Veruec. non eſt ibi propriè loca-
tio,ſed preſbyter dr̃ gratis officiare,& ille gratis facere ex-
penſas.Vel dic, ꝙ potius eſt ibi inſtitutio reditus annui cũ
onere officiandi.¶ Sextum.Non eſt ſimonia ſi clericus vel
religioſus vendat panem oblatum in altari, vel ceram , &
alia eleemoſynaliter data,& fructus decimarum, nec pec-
catum, ſm Arch.in Ro.quia non ſunt ſpiritualia. panẽ aũt
benedictum vendere eſt ſimonia, ſm Vld.& multò magis
15 ius percipiendi decimas,vt dictum eſt. ¶ Decimo*quintò
quæritur ſpecialiter, quid iuris de ſimonia quo ad religio-
nis ingreſſum? Et dico multa.Primum. Si receptio ad ha-
bitum,quæ eſt quædam promotio ad gradũ ſpiritualem,
eſſet diuiſa à ſuſtentatione recepti, ſicut olim , aliqui reli-
gioſi recipiebant ad habitum religionis in eremo,& tamẽ
non erãt obligati alimentare receptum, ſed tantùm illum

docebant:ſicut Romanus recepit beatum Benedictum:& Macarius duos adoleſcentes,& etiam nũc Canonici eleuãt aliquem ad dignitatem vel gradum canonicatus,quem tñ non aliũ:iſta quæſtio non haberet difficultatem, qa planè eſſet ſimonia, ſi quid exigeretur aut reciperetur pro receptione:& planè non eſſet ſi qd acciperetur pro victu,ſicut nunc licitè à religioſis recipiunt hoſpites;ſed qa nunc iſte regulariter ſunt coniuncta,& iura clamant contra eosqui verè aut præſumptiuè aliqd exigunt gratia receptionis: aliqui eas exiſtimant loqui de alimentatione:& Canoniſtę ſe in iuris præſumptione fundantes implent quaternos, & materiam aliquando non bene reſoluũt.¶Secũdùm. Quidam igitur, vt etiam refert Arch.ij.par.j. tit.j.dicunt ꝙ ingreſſo monaſterium competit ius duplex.ſ.ſpirituale,quo habet dignitatem clericatus & vocem in capitulo, & participat bona ſibi facta,& hmõi,& corporale.ſ. quo debet ei victus & veſtitus à monaſterio: quæ iura nunc regulariter coniunguntur de facto,ſed per intentionem poſſunt diuidi. Et dicit iſta opinio ꝙ pro ſecundo iure licet paciſci,non pro primo,vbi monaſterium ad victum non ſufficit.Et iſta opinio eſt S.Th Nam dicit ij.ij.vbi ſ̃.ꝙ pro ingreſſu monaſterij non licet aliquid accipere vel exigere quaſi pretium:ſi tñ monaſterium ſit tenue, non ſufficiens ad tot perſonas nutriendas: licet exhibere ingreſſum qdẽ gratis,ſed accipere aliquid pro victu perſonæ recipiendę, ſi ad hoc non ſufficiant opes monaſterij. Hæc ex illo. Et intellige ꝙ liceat accipere.i.exigere:vñ in iiij. dicit ꝙ tũc poteſt exigi ab eo qui in loco illo vult Deo ſeruire, non quaſi pretium religionis,ſed vt habeatmonaſterium vnde poſſit illi prouidere:ſi autem ſine grauamine eccleſiæ põt recipi,ſimoniacum eſt aliqd pro receptione exigere. Hæc ille.Et ſic patet,ſm eum,ſtante rectitudine intentionis paciſci pro victu. & hanc etiam opinionem tenuit Vlde. dicens, ꝙ in caſu tenuitatis poſſent habere intentionem ad temporalia pro ſuſtentatione, & oblatis ſpiritualibus gratis exprimere ac paciſci de determinata ſumma temporalium. vbi nota verbũ, oblatis:qa non dicit prius exhibitis. Et eadem tenuit Rodo. dicens ꝙ quando monaſteriũ eſt tenue,non eſt ſimoniacum etiã paciſci in talibus expreſſo nomine & quantitate muneris, modò non fiat pro ſpiritualibus conferendis. Et idem poſt Ray.dicit, ꝙ ſi recipiẽdus promittat annuatim tm̃ pro ſua vita,nõ eſt illicitũ. Et hanc ẽt in effectu tenuit Dire.& adſcribit eam Tanc.Vin. Ray.& Hoſt.ſm quos dicit ꝙ receptores poſſunt hęc verba dicere.Nos libenter & gratis recipimus te ad conſortiũ ſpirituale. ſed cum bona noſtra nõ ſufficiant nobis & tibi,porta tecum vnde poſſis viuere. quæ verba in effectu & coram Deo ſonant,ꝙ niſi afferas tecum tm̃ vnde viuas, te non recipiemus,.ꝙ eſt paciſci vel exigere. Et hoc etiã ſequitur Sum.Ang.poſt Sum.Piſa.contra Supple.& Roſel.q volunt ꝙ paciſci ſit ſimonia,ſed malè.Et ita oportet etiam dicere in conſcientia per rationem:quia licèt ipſa receptio actiua ad religionem vel canonicatum & huiuſmodi ſit actus ſpiritualis ex parte principij:tamen ius alimentorum non eſt aliquid ſpirituale,nec annexũ ſpirituali antecedẽter aut conſequenter,vt patet ex dictis: vnde pro eo licitũ eſt paciſci,ẽt quantũ ad eccleſiam,ſi per coniecturas appareat, ꝙ quis propter hoc & non propter aliud.ſ. ingreſſum moueatur.Si autem monaſterium eſſet opulẽtum,ſm omnes prædictos, eſſet ſimonia:ſed intellige præſumptiuè,ſicut ſemper fecerunt:ac faciunt aliquæ moniales,quæ de diuitiis ſuperbientes,quantò ſunt ditiores, volunt dotes maiores:ita de ſtatu religionis quaſi de ſtatu mundani ſponſi iudicantes. Ad capitula autem, quæ adducuntur in contrarium,generaliter dico,ꝙ loquũtur quo ad præſumptiones conſideratas in foro contentioſo,quæ locum non hñt in conſcientia,vt dictum eſt ſ̃.Lex.§.ix.ſpecialiter autẽ ad.c.quoniam.eod.tit.vbi dr̃, quoniam ſimonia ſub paupertatis prætextu.dico ꝙ ſm Rayn. loquitur quando hoc dicebatur in fraudem: vel ſecundùm Hoſt. quando ſpiritualia non offeruntur gratis, ſed fit pactum de temporalibus ad ſpiritualia,ideſt,ad ius ſpirituale.Ad c.autem,periculoſo.de ſtat.reg.lib.6.vbi ſm Archid. alia opinio quam ipſe ſequitur determinatur,dum dicitur, Diſtrictius inhibemus ne in monaſterio ordinum non mendicantiũ mulierũ de cætero aliquæ recipiant ſorores,niſi quot poterũt de ipſorum monaſteriorum bonis vel prouentibus abſq; penuria ſuſtentari,ſi ſecus factũ fuerit, irritũ decernentes. Ad hoc inquam c.dico ꝙ eſt pro me:quia ratio iſtius prohibitionis,vt patet ibi expreſsè in tex. & in gloſſ.eſt ne pp inopiam cogantur exire clauſuram:& ſic intẽtio legis eſt vt habeant vnde viuant.Et re vera ſi intentio ſit pura,laudabile eſt exigere à volentibus ingredi victum, quando monaſterium numerum maiorem non poteſt commodè ſuſtentare,qa dilatat Dei cultus, & ſeruorũ eius numerus auget.¶ Tertium.Secũdùm S.Th.ẽt licitum eſt ſi pp deuotionem,quam aliquis oſtendit ad monaſteriũ,largas eleemoſynas faciendo,facilius in monaſterio recipiatur, ſicut etiam licitum eſt econuerſo aliquem prouocare ad deuotionem monaſterij per temporalia bñficia,vt ex hoc inclinetur ad ingreſſum monaſterij, licèt non ſit licitũ ex pacto aliqd dare vel recipere pro ingreſſu monaſterij:vt habetur j.q.j.q̃ pio.hæc ille. qui loquitur de ingreſſu gratia iuris ſpiritualis,vt patet ex præcedentibus ex c.quod allegat, licet tñ accipere ſponte oblata ſine corrupta intentione.j.q.ij.ſicut epiſcopũ.¶ Quartum.Si puella gratis recepta eſt,& monaſteriũ tenue eſt,& tamen parentes nihil volunt dare,ſm Hoſt. poſſent moniales agere contra patrem pro alimentis filiæ,vel ſi eſt mortuus ad partem hæreditatis,vt in auth.de ſan.epi.nulla.col.ix. qa priuari non poteſt licentia per ingreſſum religionis,niſi ipſa ſpõte ſuo iuri renuntiaſſet.xix.q.iij.c.penult.¶ Quintum. Circa ingreſſum religionis & etiam promotionem ad eccleſiaſticam dignitatem multa ſunt ſimoniaca, ſm Doc. quæ intelliguntur vel præſumptiuè quantum ad forum contentioſum,vel in conſcientia ſi habeatur reſpectus non ad victum, ſed ad ipſum ingreſſum ſiue eleuationem ad clericatum:ſicut primò ſi nullũ fiat pactũ, ſed taxatũ ſit quantũ debeat dari,ſm Hoſt.extrà eod.ſicut pro certo. Secundò ſi fiat pactum de ſeruanda conſuetudine.extrà eo.veniens. Tertiò ſi gratis recipiatur, & poſteà compellatur ad ſeruandam conſuetudinem.extrà eo.Iacobus.Quartò ſi quis ſeruit religioſis propter promiſſionem ſibi factam de receptione,ſecundùm Veruec.vt j.q.j.c.quàm pio. Sed pater ꝙ omnia prædicta iura loquuntur de ipſa receptione ſiue promotione,non de victu. Quintò, ſi recipiens exprimit conditionem de aliquo dando,& recipiendus tacet,timẽs repelli, ſecundùm Veruec. quia taciturnitas habetur pro conſenſu.de reg.iur.qui tacet.lib.6.Sextò, cum timens nõ recipi, dicit abbati, ſi velleris me recipere darem omnia bona mea, ſecundùm Veruec. & hoc ex parte offerentis, etiam ſi non intuitu promiſſionis eſt receptus, vt notat Tanc.ext.eo.nobis.& idem Bernardus & Hoſt.nec poteſt ibi manere,tenetur tamen ad aliud monaſterium tranſire, ſi ſe religioni obligaſſet,ſecundùm illos.de regul.c.porrectum.Si tamen talis hoc ſimpliciter dixiſſet, non intẽdens per

per temporalia aſſeq religionis ingreſſum, ſed exprimere ſuam intentionem.ſ.tranſeundi cũ bonis ſuis:& recipiẽtes ad temporalia principaliter non reſpiciunt:nõ videt Arch. & bene quomodo in foro pœnitẽtiæ ſit ſimonia. Septimò qñ monachi dãt aliqd abbati vel epiſcopo pro prioratibꝰ habẽdis:vel pro habitis non perdendis, ſm Veru.ſi in illis eſt aliquid ſpirituale, & ly pro dicat appretiationẽ vľ cauſam proximam & principalem:imò eſt ſimonia, ẽt ſi ibi habeat ſola iuriſdictio tpalis,vt patet ex dictis.§.xiiij.parte 4.¶Sextum.Si promittat alicui receptio poſt biennium, ſi tñ interim didicerit talem artem, vel ſteterit in ſcholis, ſm Veru.&Vld.non eſt ſimonia:qa idem eſt ac ſi diceret, induemus te ſi interim reddideris te idoneum, putat tamẽ Arch.eſſe ſimoniam ſi haberetur intentio ad lucrum illius artis;ſed non eſt verum,quia ad illud lucrum non põt haberi intentio,niſi mediante idoneitate perſonæ,ad quã haberi põt intentio: alioqn boni religioſi quotidie ſimoniã committerent recipientes aliquos, qa ſperant eos vtiles religioni.¶Septimum.Si qs ingreſſu alicuius ſocietatis ex ſtatuto promittit aut iurat ſoluere aliquid annuatim: non eſt ſimonia:qa nec iſta fraternitas eſt religio, ſed congregatio ad benefaciendum, imò eſt laudabile ſi tale qd imponatur pro eleemoſynis faciendis vel expẽſis quas faciũt dum conueniunt ad tractandum de ſalutæ animæ, & talis cõfraternitas bona eſt.di.3.ſi qs deſpicit.iuramentũ tñ ſm. Rayn.in hmõi non approbatur propter periculũ periurij. ¶Octauũ.Si quis eſt receptus in religione ſimoniacè, ſm. Arch.poſt S.Thom.& Ray.ſi ipſe ſciuit, debet expelli ſine ſpe reſtitutionis,& in locum arctioris regulæ detrudi. eo. tit.quoniam ſimonia.& ſi non inuenit arctior, dẽt mutari in aliud monaſterium eiuſdem regulæ,ſaltem ad tps,ſi nõ põt commode fieri.ar.lxxj.diſt. valer.& poſteà recipiat de nouo,mutato priori loco, & inferiori aſſignato. Si verò ignorauit,ſufficit ꝙ renunciet loco, & poſtea poterit nouiter recipi mutato priori loco.extrà eod.ex inſinuatione. Et intellige Ray. & Vld. ꝙ prædictus rigor ſeruandus eſt etiam in occultis ſimoniis.& in foro pœnitẽtiali,licet non conſtet de crimine per inqſitionẽ,& in forma iudicij.ar.d. c.quoniam.quod de accuſatione vel inquiſitione nihil dicit:ſed non intelligas de occulta.i.mentali,ſed qñ ad extra procedit,per actionem,vel hmõi, licèt aliis ſit occultum. ſecundùm Rayn. tamen in fauorem religionis poſſet eps cum talibus diſpenſare in ordine & in loco & capitulo,vel prælatus eorum,ſi non participauerunt in ſimonia:ſecus ſi participauerunt:qa cũ ex hoc ſint puniendi,non dñt ex eodem facto priuilegiũ obtinere:imò videtur amiſiſſe poteſtatem recipiẽdi:& illi qui non peccauerunt,acqſiuiſſe.ar. de elect.bonæ. Tales ẽt qui ſimoniã cõmiſerunt in hmõi, & qui ſunt participes,vt parentes dantes dotes,ſunt excõmunicati per extrauagantem Vrbani, quam tñ Martinus quintus ſm fide dignos,vt refert Arch. declarauit non extendi ad dotes, quæ monialibus dantur pro ingreſſu mo-
16 naſterij.¶Decimoſextò quæritur, quid iuris de ſimonia, quæ non committitur data pecunia,ſed munere aliquo.ſ. à manu,à lingua,& ab obſequio?Et dico multa. ¶ Primũ. Pecunia ſumit primò propriè pro numerata ſiue pro numis,& ſic non computat inter iſta munera, ſed eſt pretiũ quo iſta munera menſurãtur in ſe vel in ſuo effectu, ſicut & oĩa venalia. & ſecũdò impropriè,& ſic eſt omne mẽſurabile pecunia propriè dicta,& eſt munus à manu, & tertiò communiter ad propriè & impropriè vtrumq; cõprehendendo,& ſic ponit in diffinitione ſimonię.¶ Secũdùm. Igitur munus à manu ſm Arc.eſt cõis res mobilis aut immobiliter poſſeſſa.vt ẽt colligit j.q.iij.c.totum.Inducit aũt ſimonia,ſi pro eo det vel accipiat ſpũale,vt patet ex diffinitione ſimoniæ declarata,& hoc coram Deo,qui videt intentionem quantũcunq; ſit modica,ſm S.Th.& Dur.in 4. & j.q.j.duces,aliàs iudices,non aũt quantũ aũ eccleſiã,quę iudicat,quantum ad exteriora:niſi munus ſit magnum, qa vt dicit S.Tho. vbi ſ̃. non eſt probabile ꝙ animus iudicis ſpiritualis flectat ad aliquid faciẽdum pro munere paruo. Vñ in paruis muneribus iudici datis non iudicat ſimoniã committi. Vñ ſm Hoſt.xenia ſimoniam non inducũt, niſi extendantur ad quantitatem munerum. Et ſm Ray. ſi dubitatur an quis mente corrupta munera dederit, attendẽda ſunt tria præcipuè:qualitas.ſ.dantis & accipientis,quãtitas dati,& tempus donationis, ſecundùm hæc præſumit pro vel contra:extrà eo.& ſi quæſtiones. intellige in foro contentioſo:qa in pœnitentiali attẽdenda eſt intentio: & ſm eam iudicatur, etiãſi oẽs præſumptiones eſſent in cõtrarium,ſm Arch.¶Tertium.Munus autem à lingua, ſm S.Th.in ij.ij.& in iiij. eſt duplex.ſ. conſiſtens in actu linguæ,vt laus pertinens ad humanum fauorem,qui ſub pretio cadit, & ex actu linguæ initium ſumens: ſicut cùm qs ex hoc ꝙ precibus alicuius ſatisfacit,fauorem expectat. Vñ ẽt munus à lingua dicuntur preces: ex quibus acquiritur fauor humanus, vel ẽt ex quibus euitatur periculũ: vt qñ ſunt armatę,cum carere malo ſit quoddam bonum.v.Eth. & ſic hoc munus ſecũdũ mẽtem eius totũ mediatè vel immediatè cõſiſtit in fauore humano:& dare pp preces, hîc eſt dare pp fauorem ſperatum à precãte.Inducit aũt ſimoniã hoc munus ſine dubio, vt dicit, ſi pp hoc detur ſpirituale:qa ordinatur ad vtilitatem temporalem menſurabilem pecunia.vñ ſi dãs principaliter ad hoc intendit,eſt ſimonia:ꝙ facit,inquit,qui preces pro indigno exaudit: vñ cum eo ſic diſtinguunt doc. circa preces. Si enim qs preces porrigit pro ſe ad obtinenda ſacramẽta & ſpũalia alia à bñficiis,non reperitur prohibitum ſi qs ſit dignus:excepto religioſo q non hẽt velle,& ad ordines præcipuè promoueri nõ debet,niſi de volũtate prælati.de temp.ord.ad aures.Si verò porrigit pro ſe obtinendo bñficio,vel eccleſia,aut dignitate habẽre curã animarũ,ſimonia eſt, ſecũdũ Hu.Ray.Hoſt.Dir.& S.Th.ẽt ſi aliàs eſſet dignus.qa ſe ingerẽdo præſumptuoſus & ambitioſus vr̃, & conſequenter indignus,quia ſecũdũ S.T.in quoli. ſine gratia Dei q̃ nullus ſcit ſe habere,nõ põt quis exercere curam animarũ dignè:cum peccet mortaliter indignè faciendo ea quę pertinẽt ad curã.Vide ſ̃.Eps.§ iij.& multò magis eſt ſimonia: ſi aliàs eſt indignus,puta quia illiteratus,vel notorius fornicator.ſed ſi porrigit pro ſe ad obtinendum bñficiũ ſimplex,non eſt ſimonia,nec peccat ſi eget.& non eſt indignꝰ pp aliquod impedimentum,ſecundum Ray.S.Th. & alios de præb.c.ij.ſed ſi non eget,peccat ſecundùm Rayn.j.q.ij. cleros.& multò magis ſi eſſet indignus:imò tunc vr̃ ſimonia.Quidam tñ,vt gl.Ray.& Vld.hanc opi.dicũt eſſe durã: qa promotus ad ſacros ordines, cum hmõi promotio titulum eccleſiaſticũ reqrat,põt, ſi eſt dignus, ſine peccato petere bñficium eccleſiaſticũ,ẽt ſi abundet in tẽporalibus, cum nemo cogatur ſuis ſtipendiis militare:exemplo Iſaïæ dicentis c.6 Ecce ego,mitte me. Pro quo ẽt facit tolerãtia Papæ:aliàs fere totus mundus eſſet in ſtatu damnationis. Et hanc opin.Sum.Roſ.ſequitur,& adſcribit Pan. in c.tua nos.eo.tit.Sed hæc opinio quantum ad illud verbum,ẽt ſi abundet tẽporalibus,euertit per iura, vt de reſcrip. ad aures.& j.q.ij.clericos.& c.paſtor.& xij. q.j.illud autem. nec reſponſio gloſſ.Ray.& Vld. dicentis ꝙ iura illa loquuntur

in ſtatu eccleſiæ primitiuæ, qñ reditus erant tenues, & diſtribuebatur de facultatibus eccleſiæ prout cuique opus erat, valet, quia Hieronymus, q loquit̃ in d.c. clericos. non fuit in eccľa primitiua, & multò minus Proſper. q loquit̃ in d.c. paſtor. Et quod dr̃ de ſtipẽdiis, dico ꝙ ſi talis ſeruit populo, ab eo ſtipendia debet habere: ſi nõ ſeruit, non dẽt habere ſtipendiũ niſi à Deo, à quo habet tẽporalia quibus abundat, & habebit æterna: & ſi temporalia nõ habet, põt ab eccleſia vel epiſcopo petere ſuſtentationẽ in genere, vľ beneficiũ ſimplex in ſpecie. Et ideo Sum. Ang. magis limitans dictam opinionẽ dicit eã eſſe verã, ſi ſit indigens, modò ſit dignus, & nõ intẽdat præeſſe, ſed prodeſſe. Sed cõtra hoc vr̃, quia ratio S. Tho. quo ad curam animarũ nõ ſoluit ab his, nec eſt ſolubilis ea q̃ ponit in ſecundo quoli. art. x. quia ſcilicet talis eſt præſumptuoſus vel ſuperbus, ſi omnibus quibus vult præfici ſe credit meliorem: aut iniuſtus ſi hoc nõ credit: & fundatur ĩ ſcriptura Heb. 5. nemo aſſumit ſibi honorẽ, ſed qui vocatur à Deo tanquã Aaron. Quę aũt alij adducũt in contrariũ, non cõcludunt, nec habẽt apparentiam: quia hæc opinio nõ eſt dura humilibus, & parcis, & amatoribus ſapientiæ, vt S. Tho. qui renunciauit bullis Archiepiſcopatus Neapolitani cũ reditibus S. Petri de Ara propter humilitatẽ, parcitatẽ, & quietem religionis: ſed ambitioſis, & delicioſis, & nõ habẽtibus interiores virtutũ delectationes, nec promotio ad ordines requirit titulũ cum cura, nec tolerãtia Papę excuſat in his quæ ſunt prohibita: quia mala, nec incõuenit maiorẽ partem clerici beneficiati eſſe in malo ſtatu, ſi vacat ambitioni, pompis & laſciuiis: nec exemplũ Iſaiæ eſt ad propoſitũ: quia ſecundũ ſanctos viderat ſe purgatũ ab Angelo, & nõ obtulit ſe prælationi, ſed prædicationi: adde ꝙ cum audiuit Deũ dicentẽ: Quem mittam, & quis ibit nobis? intellexit ſe à Deo dulciter inuitari ad officium, ad quod ſe obtulit. Si verò porrigit quis preces ꝓ alio, diſtinguitur an ſint ſpirituales an carnales, id eſt, fundatę in parentela aut amicitia, & an ſint ꝓ digno vel indigno. Sed diſtinctio prima non eſt neceſſaria: quia cæteris paribus, non eſt peccatũ conſanguineis prouidere, ſecundùm Direc. de cohab. cler. & mulie. c. j. vnde ſimpliciter dicit S. Tho. ꝙ preces pro alio, ſi ſit indignus, factũ eſt ſimoniacũ: ſi verò ſit dignus ipſum factũ non eſt ſimoniacum, licèt poſſit, inquit, eſſe ſimonia in intentione, ſi non attendatur ad dignitatem perſonæ, ſed ad humanũ fauorẽ: & intendit ꝙ non eſt ſimonia quo ad eccleſiam, licèt eſſe poſſit quo ad Deum. Sed qñ preces ſunt pro indigno, ſatis apparet, vt dicit in iiij. quòd nihil aliud moueat ad dãdum niſi fauor, aut periculũ vitandũ. Adde verò circa hoc munꝰ, ꝙ aliquando eſt ſimonia ex parte exaudientis tantũ, vt qñ is, qui precatur, nõ intendit præbere aliquã fraudem exaudienti. Vnde dicit Direc. quòd porrigens preces, etiam pro indigno, non eſt ſimoniacus, niſi intendat obligari collatori ex precibus: vel cum per exauditionem exonerare ab aliquo ſeruitio ei facto vel faciendo: cum remittere ſit dare. j. q. j. ſi qui ſunt. Aliquando verò eſt tantũ ex parte precantis: vt quando rogat pro digno, intendens tamen conſequi ſpirituale propter ipſas preces. Vnde ſecundũ Direc. ſi prælatus in promotione ſolùm Deum attendit: licèt ſit ſimoniacus qui malè rogat, extrà eod. tua. non tamen prælatus, niſi ſequutus preces propter eas dederit, vt colligitur à contrario ſenſu, de ætat. & qualit. c. tuam. Adde ſecũdùm Panor. in c. tua nos. eod. titu. quòd humiles preces emiſſæ à digno, ſcilicet pro ſe, non inducunt ſimoniam nec peccatum, vt patet ex dicto c. tua. & cap. latorem. quod eſt verum ſolùm in paupere & beneficio ſimplici aut in genere petito. Dicit etiã ibidem ꝙ donans aliquid prælatis, & rogãs pro aliquo beneficio: modò non ducatur principali intentione, vt per talia xenia & per preces aſſequatur, quamuis ſecundariò habeat talem ſpem, extra omnẽ noxam iudicatur: quia iuſtè iſta poſſunt fieri ſine ſpe primaria, vt dicit Innoc. & Hoſt. & facit c. quid proderit. lxj. diſt. & j. q. j. ſunt nõnulli. & c. tuã. de ætat. & quali. quod dictũ limita vt præcedens licèt vtrunq; indiſtinctè ſequatur Sum. Angel. imò Roſ. etiam ſi petẽs abundet, de quo partic. priore. Adde etiã ꝙ idem eſt porrigere preces collatori beneficij, & alteri, vt intercedat apud collatorem: quia qui per aliũ facit, & c. de reg. lib. 6. ¶ Quartum. Munus ab obſequio, vt colligitur à S. Th. in iiij. eſt actus corporaliter exercitus in bonũ alicuius, ad quod ſm̃ Archid. reducitur ſi quis aduletur: licèt talis non teneatur renũciare beneficio ſic quæſito, ſm̃ Bern. Innoc. & Hoſt. quos ſequitur Sum. Roſ. contra Ang. de quo s̃. Adulatio. §. iiij. Inducit autẽ hoc munus ſimoniã, ſecundùm S. Tho. in iiij. quia eſt commodum temporale ab alio expectabile, & numiſmate appretiabile. Diſtinguitur autẽ ſic, ſecundùm S. Tho. & alios. Si enim obſequiũ ſit inhoneſtum: vt, quia ſeruit quis prælato in vſuris, aut mercantiis, aut lenociniis, vel ſi ſit ad carnalia deputatũ, vt ad vtilitatẽ conſanguineorũ, vel ſui patrimonij, ſimonia eſt ſeruire ꝓ beneficio & ſpirituali quocũque, aut hæc pro tali ſeruitio conferre. j. q. iij. ſaluator ſecundùm S. Th. Dur. & Richar. Si verò, inquit ij. ij. ſit honeſtum ad ſpiritualia ordinatũ, puta ad vtilitatem eccleſiæ, vel miniſtrorũ eius auxiliũ: ex ipſa deuotione obſequij redditur dignꝰ eccleſiaſtico beneficio, ſicut & propter alia bona opera, vnde nõ intelligitur eſſe munus ab obſequio. Et addit in quarto, ꝙ ſi pactio nõ interuenit, poteſt abſque ſimonia prælatus dare illi beneficium, vt nõ habeatur oculus ad beneficiũ principaliter, ſed ad dignitatem perſonæ. Et ſic dicit Gregor. in Regi. quòd eccleſiaſticis vtilitatibus deſeruientes, eccleſiaſtica dignum eſt remuneratione gaudere. Hęc S. Tho. & intelligit ſi alias ſit idoneus. & idem Dur. & Rich. ſubdens quòd ſi clericus ſic ſeruiat ſine pacto quidem, ſed principaliter intentione conſequendi beneficiũ, committit ſimoniã mentalem, ſed non eam quæ obligat ad reſignationem: quod probatur à ſimili per illud quod habetur in c. mandato. eo. tit. & gloſ. ibi, etiam ſi intentione ſecundaria intendat beneficiũ per ſeruitiũ, imò ſecundùm Hoſt. etiam intentione principali, modo ceſſet pactio: quod verũ eſt primò quantũ ad eccleſiam & iudicialem præſumptionẽ, & ſecundò etiã in conſcientiam, quando eſt intentio ad beneficiũ incertũ in genere, & non ad certum, ſecundũ dom. Ant. inter quę eſt diuerſitas: licet Pan. dicat eam ſe nõ videre, quia beneficium incertũ idem eſt quod renunciatio hoc loco, quã licet principaliter intẽdere, licet non iſtã quæ eſt per beneficiũ eccleſiaſticum niſi ſecũdario. Si verò obſequiũ ſit omnino ſpirituale, vt celebrare miſſam: ſi quidem eſſet impoſitũ alicui beneficio, ſecundùm Veruec. indubitanter ex pacto poteſt conferri beneficium, ita ꝙ is, cui confertur, promittat tale obſequiũ, puta celebrãdo talem vel talẽ miſſam, de præb. c. ſignificatũ. & ſimiliter ſecundũ Hoſt. ſi eſſet ei annexum onus docendi, põt fieri pactio ſeu exactio promiſſionis de tali obſequio exhibẽdo: & cũ vacat, põt ei tale onus annecti. Hic tñ nõ eſt ꝓpriè pactũ, ſed ex parte inſtituẽtis redditum fuit donatione ex cauſa vel ſub mõ inter viuos, aut cauſa mortis: ex parte verò eius cui confert̃ eſt acceptatio rei cũ onere adimplendi cauſam ſiue onus. Si verò ſeruitiũ ſit partim ſpirituale, partim tẽporale, vt ſi epiſcopus recipit clericum ad ſeruitium ſpirituale & temporale ſibi pręſtandum

dum cum promiſſione ꝙ annuatim ſoluet ſibi certũ ſalarium, donec prouiderit de bñficio, ſm̃ Hoſt. hoc licet. mõ ſpecialiter nõ ſe obligauerit ad ſeruitium temporale præſtandum, nec cõmittitur ſimonia poſtmodum remittẽdo ſalarium, dum beneficium confert̃, quia ſalarium erat ſub conditione: & facta collatione beneficij expirat cõditio. Inſt. de verb. obl. §. omnis. ſecus ſi promiſſio ſalarij fuiſſet pura & perpetua, arg. c. veniẽs. eod. tit. quod quidem Pa. in c. cum eſſet. eod. tit. credit verum quando prælatus nõ inducitur principaliter propter ſeruitium, ſed quia ille meretur, aliter ſi cã finalis ſit ſeruitium, non licet, ar. c. graue. de præb. ſecus ſi ſit cauſa impulſiua. Vel dic ꝙ hoc eſt verum eo modo quo conducuntur ſacerdotes. ſ. epo inſtituente annuum reditum cum onere & intentione ſpiritualis ſeruitij principaliter, & temporalis ſecundariò. Adde aũt ſm̃ Veruec. non eſſe ſimoniam ſi duo ſacerdotes conducunt inuicem ex cauſa, quod vnus dicat miſſam quæ alterum tangit, & econtrario, quando nullum pretium vel temporalis merces interuenit. Adde ſm̃ Rich. licitum non eſſe ꝙ duo adulti paciſcantur de ſe inuicem baptizando: quia in talibus omnis pactio & conuentio ceſſare debet, ext. eod. tua. & dare aliquid ex pacto pro ſacramento, quãuis ſpirituale, eſt illicitum, licet nõ eo modo quo temporale: quia res à nõ dño emitur, & eſt contra rationem gratiæ. Dicens aũt, orabo pro vobis, rogo oretis pro me: non eſt reprehẽſibile, quia non eſt hic emptio, ſicut nec pactio. Adde etiã, ſm̃ eundem, ꝙ licèt eps fecerit pactum pro bñficio dãdo, ſi poſteà oblitus talis pacti purè confert, non eſt ſimoniacus quò ad eccleſiam, nec etiam recipiens ſi pactum ignorabat, vnde reſignare non tenetur. ¶ Decimo* ſeptimò
17 quæritur, vtrum aliquo modo liceat paciſci de temporalibus ad ſpiritualia, vel econtrario? Et dico ꝙ ſic duplici caſu quãtum occurrit. ¶ Primò cum annectitur onus rei temporali traditæ: quia in traditione re ſuæ quilibet põt quod ſibi placuerit apponere pactum. de condit. appo. verum. Vñ poteſt dari terra cum pacto vt in ea conſtruatur eccleſia, & reſeruatio cenſu aliquo. de reſt. ſpol. olim. vñ ẽt poteſt dari licẽtia conſtruendi ipſam eccleſiam ſub certo pacto, vt in c. qñ. de cenſi. & in c ex inſinuatione. eod. tit. ſicut. & in c. ſignificatum. de præb. vbi datur prębenda cum pacto quotidie celebrandi in tali eccleſia. In prædictis tñ nõ eſt pactum propriè, vt exiſtimauit Sum. Ang. quia oppoſitũ dicit S. T. vt s̃ §. ix. parti. ix. & patet per Pa. in c. olim. el j. de reſt. ſpol. ſed eſt donatio ſub mõ vel cã, & acceptatio donationis. ¶ Secundò qñ aliquid exigitur iure permittente, quia exprimere quod eis permittit, nõ inducit ſimoniam, vt not. Pan. in d. c. olim. & ſic licet conſecranti aut viſitãti, licet talis actus ſit ſpiritualis ex parte principij, exigere procurationem. extrà eo. cum ſit Romana. de cenſi cũ apoſtolus. de præſcri cum ex officij. x. q. iij. relatum. Quod nõ eſt ſic intelligendum quaſi ius humanum poſſit diſpẽſare in ſimonia, ſed in præſumptione ſimoniæ, ſicut vbi qs facit licitè actum, puta prædicat cum intẽtione principali ad temporalia, vt ad ſuſtẽtamentum: ſi fiat pactum, præſumit̃ ſimonia, quæ non præſumeret̃ iure cõcedente. Ex hoc aũt dico ꝙ licet exigere iure permittente. Sum. Ang. reprobat dictum S. Thom. in iiij. per Roſe. & Supple. acceptatum, ꝙ eſt ſimonia dare ſpirituale ad obtinendum debitum temporale quod ſuũ eſt: licèt in hoc fallatur, qa licèt ius permittat exactionem proprij debiti, non tñ permittit eius emptionem per ſpirituale datũ: imò ſi ius hoc concederet, conceſſio eſſet contra ius diuinum, & non valeret, qa nũquam poteſt cõcedere ius humanum ꝙ temporale ematur per ſpirituale, aut ẽcõtrario: ſed põt diſpenſare ſuper præſumptione, vt dictũ eſt, & ſup pœnis, & ſuper quibuſdam,
18 fortè ſolo humano iure ſimoniacis. ¶ Decimo* octauò quęritur quid iuris de mediatoribus in ſimonia? Et dico ꝙ ſi neq; miniſtrãs neque accipiẽs ſpirituale aliqd recipit vel dat aut paciſcit̃, ſed ipſis ignorantibus amicus accipientis ſpirituale dat aliqd ex pacto conſiliario miniſtrantis, licet illi non ſint ſimoniaci, ex quo nihil ſciunt: iſti tñ ſimoniaci ſunt. j. q. j. ſtatuimus. & c. ſi qui à ſimoniacis. de quo dic vt s̃. §. xiij. part. j. Et quo ad pœnam & diſpenſationem idẽ eſt de mediatoribus & de aliis per regulã, acceſſorium. de
19 reg. iur. li. 6. ¶ Decimononò* quæritur, quotuplex ſit pœna ſimoniacorum? Et dico ꝙ multiplex. ¶ Prima eſt ſuſpenſio ab exequutione ordinum, & bñficiorum adminiſtratione: de qua j. Suſpẽſio. §. 7. ¶ Secũda eſt depoſitio & infamia, & hæc debet imponi ſi in iudicio cõſtiterit. xv. q. iij. ſanè, & de accu. inquiſitionis. ¶ Tertia eſt excõicatio papalis per extrauagantem Martini in concilio Cõſtantienſi, quæ incipit, ſacro. qua ordinati ſimoniacè ab exequutione ſuorũ ordinum ſunt ſuſpenſi, & electiones, poſtulationes, cõfirmationes, & quæuis prouiſiones eccleſiarum, monaſteriorum, dignitatum, perſonatuum, officiorum, & bñficiorum, ſunt ipſo iure nullæ, & dãs ac accipiẽs ipſo facto ſentẽtiã excõicationis incurrit, etiam ſi põtificali aut cardinalatus præfulgeat dignitate, & per aliam extrauagãtem eiuſdem factam Mantuæ anno ij. ſui pontificatus, quę incipit, damnabilis. qua confirmantur oẽs cẽſuræ à quibuſcunq; ſummis pontificibus latę cõtra ſimoniacos, & incurrit eas ipſo facto, ẽt occultus, vbicunq; ſimoniam commiſerit, & quacũque eccleſia, ẽt epiſcopatus, & cardinalatus, aut tẽporali præfulgeat dignitate, abſolutionem Papę reſeruãs, niſi in mortis articulo: nõ obſtãte quocũq; indulto vel facultate abſoluẽdi cõceſſa vel concedenda apoſtolica, niſi ſpecialiter authoritatẽ contineat abſoluendi à peccato ſimoniæ. Et idẽ Ang. in extrauaganti quæ incipit, cũ deteſtabile. data apud S. Chryſogonum ſui põti. anno 4. Et idẽ Paulus ij. in proceſſu cœnæ dñi de ſimoniacis in ordine vľ beneficio reſeruãs abſolutionem, vt s̃. Et idem Xyſtus quartus, ſiue in curia Romana, ſiue extra. Et ſic cõclude, ꝙ oẽs ſimoniaci in ordine vel bñficio Romæ vel alibi occulti vľ publici, ſunt excõicati: à ſolo Papa abſoluẽdi, niſi in mortis articulo: ſecus de aliis ſimoniacis. non obſtante c. reperiuntur. & c. quicunque. & c. placuit. j. q. j. quæ ſub anathemate prohibent: quia loquũtur de omni ſimonia ſolũ in ordine & bñficio. & ſic de aliis iuribus. ¶ Quarta pœna eſt cõis eis, & nõ reuelantibus eos: quia per d. extrau. Mart. & Euge. damnabilem præcipitur ſub pœna excõicationis latæ ſententiæ omnibus cuiuſcunque dignitatis aut ſtatus, qui ſciũt aliquos cõmiſiſſe ſimoniam, vel procuraſſe aut fuiſſe mediatores: ꝙ ſi ſunt pręſentes in Romana curia, teneãtur reuelare Papæ, vel ſedis apoſtolicæ camerario, aut cui ipſe duxerit committẽdum in vnius vel duorum teſtium præſentia, quàm citius pñt ꝑ ſe vel ꝑ alios, nec poſſunt abſolui donec reuelauerint. quod intellige ſi ſciunt veraciter. & commodè pñt reuelare. Credo tñ ꝙ hodie iſta pœna non liget: quia eſt abrogata per non vſum, maximè quia iſte non vſus eſt pręſcriptus iam ſpatio xl. annorũ, & amplius, & ligauit ſolum exiſtẽtes in curia, ſi ligauit, vide s̃. Excõicatio ſeptimò excommunicatione xliij. Sed neq; iſtæ neq; aliæ pœnæ, ſm̃ Aſten. ligant ſimoniacos mentales. Adde etiam ꝙ non ligant ſimoniacum quæcunque, ſi interueniat authoritas Papæ diſpẽſantis, quæ interuenire videt̃, ſecundùm Io. de Lign. in c. j eod. tit. eo ipſo quòd ex certa

ſcientia ſcit & tolerat. quod limita qn̄ ſimonia committit̄
cum ipſo Papa, vt quia ab eo habetur bn̄ficium eo ſciente
& conſentiente: quia tunc ſcientia principis hoc vitiū pur-
gat quantum ad pœnam, & quantùm ad ſimoniam iure
poſitiuo, ſi quæ ſunt, etiam quantum ad culpam, ſecus ſi
cum alijs curialibus, quia niſi aliud appareat, ex ſola tole-
rantia nō præſumitur diſpēſatio, qa fortè timet opponens
ſe torrēti. Vn̄ hn̄t locum pœnæ prædictæ. arg. eorum quæ
20 dicta ſunt ſ̄. Diſpenſatio. §. xiiij. ¶ Viceſimò* quærit̄ quid
iuris de ſimonia quantum ad reſtitutionem? Et dico multa
præter ea quæ ſ̄. §. xiij. partic. viij. dicta ſunt de fructibus
beneficij habiti per ſimoniam. ¶ Primum. Simonia cōuen-
tionalis, ſm oēs, obligat ad reſtituendum acceptum: ſed
ſimonia mentalis tm̄, quæ. ſ. ex ſola intentione & volūtate
committitur ſine pactione, ſola pœnitentia aboletur: nec
obligat ad reſtitutionem acceptorum. eod. tit. mandato. ꝙ
licet quidam, quos ſequitur Inn. & Hoſt. & Sum. Ang. di-
cant verum eſſe in ſimonia, quæ eſt de iure poſitiuo: tamē
melius alij, quos ſequitur Ioan. And. & Pa. tenent indiſtin-
ctè non eſſe neceſſariam reſtitutionem per d. c. mandato.
quod non loquitur de ſimonia, quæ eſt de iure poſitiuo,
vt putauit dicta Sum. Ang. ſed de ea quæ eſt de iure diui-
no. i. circa receptionem ad religionem, quæ eſt actus ſpi-
ritualis ex parte principij: ſecus in vſura mentali, in qua
ſola intentio obligat ad reſtitutionem: vt not. gloſſ. in d. c.
mandato. & facit c. conſuluit. de vſur. & eſt cōis doctrina.
Rō diuerſimodè aſſignatur à doct. in d. c. mandato. & non
plenè ſatisfaciunt. Vn̄ dicit Sum. Ang. ꝙ ſunt inefficaces: &
dicit ſolum ita eſſe, quia ius declarauit. quod non bene di-
citur, quia iura nō declarant ſine ratione, cum ſubalternēt̄
philoſophiæ morali. Vn̄ dico ꝙ ea quæ reſtituenda ſunt
ratione ſimoniæ, non ſunt reſtituenda neceſſariò vigore
naturalis aut diuini iuris, ſed de cōſilio ſolùm, quia ſi dans
nō dedit turpiter, dedit voluntariè, & liberè, & ſic iam non
debetur ſibi, & ſimiliter ſi dedit turpiter, vnde nec habent
nec habuerunt, ex quo data ſunt, dominium certum: & ſic
non ſunt neceſſariò reſtituenda, iuxta dicta ſ̄. Reſtitutio.
viij. §. ij. Si qua autem obligatio ad reſtituēdum eſt, ex lege
humana eſt, quæ de interioribus non diſponit, vel eſt ex
indiſpoſitione habentis, qui per pœnitentiam poteſt ſe di-
ſponere: ſecus in vſuris. ¶ Secundum. Pecunia quomodo-
cunque ſimoniacè accepta. ſ. ſimonia exteriori, ſecūdùm
Doct. retineri non poteſt, ſed neque reddi debet ei qui de-
dit, quia turpiter dedit: ſed ſm Ber. illi eccleſiæ dari debet,
in cuius contumeliam data eſt: extrà eo. de hoc. ar. xvij. q.
iiij. ſi quis in atrio. & hoc ſi commodè poteſt, alioquin ſm
Arch. erit pauperum, ar. eorum quæ dicta ſunt ſ̄. Potentia.
per totum. Vnde ſi eſt accepta ab ordinato ad nullum titu-
lum, dabitur eccleſiæ cathedrali, ſi ab ordinato ad titulum
alicuius eccleſiæ vel bn̄ficij, illi applicatur, ſm Verucc. &
Vld. & ſi eſt accepta pro eccleſia vel beneficio, illi applica-
bitur, niſi eccleſia fuiſſet in culpa: puta ſi totum collegium
cōſenſit ſimoniæ: quia tunc debet erogari pauperibus, ne
eccleſia de malo reportet lucrum. poſſet tn̄ ex miſericor-
dia reddi illi qui dedit, ſm Ray. ſi trāſiret ad religionem,
vt cum ea tranſiret, vel etiam ſi eſſet pauper, & nō ſuffice-
rēt ſua: vel ēt ſi dediſſet ex ignorantia, ſm Hoſti. Et idem
de pecunia accepta pro alijs ſpiritualib⁹ dicēdum eſt: vt. ſ.
detur eccleſię, in qua ſimonia commiſſa eſt, ita tamē ꝙ qui
dedit, commodum non reportet. ¶ Tertium. Si autem pro
ingreſſu monaſterij vel eccleſiæ ſit accepta: ſi loquamur
de eccleſia ſeculari, ſecūdùm Pa. in c. de hoc. eo. tit. ſi is qui
dedit non habet vn̄ viuat, reſtituetur ei. ar. c. veniēs. eo. tit.
Si aūt habet vn̄ viuat: tunc ſi oēs de eccleſia deliquerunt,
debet dari eccleſiæ, & criminoſi expelli: & ſi non expellā-
tur, debet dari fiſco Papæ, ſecūdùm Hoſt. qui diſtribuat in
pias cauſas: quia turpia lucra à fiſco extorquentur. l. fiſcus
in quæſtione. ff. de iur. fiſc. Si verò nō omnes deliquerunt,
ſed ſolus prælatus, vel particularis: tūc dabit̄ eccleſiæ, in
cuius ignominiam erit datū. Si verò loquamur de eccleſia
regulari, ſi omnes deliquerunt, datur ei qui dedit vt intret
ſecūdùm monaſterium: vt d. c. veniēs. cùm non poſſit ſta-
re in primo: vt in c. quoniam. eo. tit. Si verò ſolus prælatus
aut particulares deliquerūt, & nō capitulum: tūc ſi eſt pro-
feſſus ſecūdùm monaſteriū ad quod tranſit, habebit vſum
fructum illorū bonorum, & eo mortuo reuertentur libere
ad primum monaſterium. Et ſic intellige gl. in d. c. de hoc.
& concor. Hoſt. & do. Ant. Sed limitat Arch. in his quę nō
nō cōſumūtur vel diſtrahunt̄, vt ſunt poſſeſſiones. Si aūt
cum eo diſpenſetur ꝙ remaneat in eodem monaſterio,
putat Arch. poſſe diſpenſari ꝙ illa pecunia remaneat mo-
naſterio. ¶ Quartum. Si pecunia ſimoniaca ex pacto ſit da-
ta Papæ, ſecundùm Pa. in c. j. eo. tit. nihilominus talis non
poterit retinere beneficium acceptum, ēt in caſu in quo
Papa nō committeret ſimoniam. ſicut in ſimili diſputat Io.
And. in reg. cui licet. de regu. iur. lib. 6. in mercu. de ludēte
cum epo ad azardum ſtatuto eiuſdem epi excommunicās
ludentes: quia licet eps non ligetur ſtatuto illo, ligatur tū
ſecum ludens. & idem in propoſito, vt diſputat Pa. in c. ex-
tirpandæ. de præben. Sed contrarium dixit ſ̄. §. xix. ad fi. &
eſt verius. Nec obſtat ſimilitudo de epiſcopo: quia ipſe
non poteſt ſecundùm aliquos facere ꝙ ſtante ſtatuto ſuo
contraueniens non ligetur: quod tamen poteſt Papa. Vn̄
dico ꝙ ludendo cum aliquo diſpenſat præſumptiuè vel
le impunè ludat cum eo, ſicut Papa conferendo benefi-
cium ſimoniacè, diſpenſat in pœna ſimoniæ.

DE SIMPLICITATE.

SIMPLICITAS, ſecundùm Pa. in c. dilecti. de iud. eſt
duplex. vna. ſ. diſcretioni contraria reprobata. xxiiij.
diſt. c. Petrus diaconus. & xvij. q. ſi cupis. & illa contra
doloſitati amplectenda, de qua in Euangelio. Eſtote ſim-
plices. & in c. veritas. de iureiur. & Inſt. de legi. agna. ſucc.
§. quod ad fœminas. vbi dicitur, ſimplicitatem amicam le-
gibus amplexantes.

DE SIMVLATIONE ET HYpocriſi, fictione & aſtutia.

1 *Simulatio quid & quotuplex ſit.*
2 *Simulatio an ſemper ſit peccatum. & nu. 4.*
3 *Simulatio an dicatur occultare peccatum.*
5 *Hypocriſis an ſit peccatum mortale.*
6 *Hypocrita an dicatur, qui gerit habitum religionis, quam nō meretur.*

SIMVLATIO ex hoc vr̄ dicta, ꝙ vnum aliud ſigni-
ficat vel repręſentat quaſi ei ſimile, ſicut ſi dicamus or-
chalcum ſimulare aurum verum. Vn̄ ſimulatio generali-
ter & largè ſumpta eſt idem quod aſſumptio actus vel rei
alicuius ad aliud repræſentandum, & ſic etiam, vt dicit S.
Thom. ij. ij. q. iij. art. j. ad ſecundum. ſimulat o largè eſt fi-
ctio. Quæ quidem fictio ſecūdùm Beat. Greg. à compoſi-
tione actuum vel operum dicta eſt, eo modo quo luti cō-
poſitores figulos vocamus, & ſignificat compoſitionē ex-
teriorum actuum vel rerum, ad aliquod falſum aut et ve-
rum ſignificandū, ſicut dicitur fingere ſanus tibias claudi-
cando, dum claudicationem ordinat ad ſignificandum ſe
debilem, quod eſt falſum, & ſimiliter dum eam ordinat ad
repræſentandum inceſſum alterius qui verè eſt claudus.
Propriè aūt ſimulatio ſemper eſt ad ſignificandum ꝙ non
eſt, quod bene S. Th. ibi ar. j. oſtendit dicens, ꝙ ſimulatio
propriè eſt quoddam mēdacium conſiſtens inſignis exte-
riorū factorum, & ar. 2. dicit eam eſſe idem hypocriſi, quæ
Latinæ dr̄ ſimulatio, dicta ſm Iſido. & alios ab eo ꝙ ali-
qui in ſpectaculis contecta facie ſimulabant perſonā alie-
nam. vn̄ hypocriſis, inquit S. Th. eſt ſimulatio non omnis,
ſed illa qua quis ſimulat perſonā alterius: ſicut cùm pec-
cator ſimulat pſonam iuſti. Et ſic ſm mentem eius ſimu-
latio propriè eſt idem hypocriſi, ſicut genus ſpeciei: puta
animal homini. Aſtutia verò, vt patet ij. ij. q. lv. eſt ſimula-
tio ſeu fictio circa media, quibus venit ad finem bonum
vel malū: ſicut ſi qs fingat ſe amicū alterius quem odit, vt
diſcat ab eo ſecreta, vnde dicit ibi ꝙ ad aſtutiā ptinet ad
bonum vel malum finē non vti veris vijs, ſed ſimulatis &
apparentibus: & hoc vt ibi patet ar. iiij. in quātum iſtæ viæ
ſunt in ipſa excogitatione, vt autem ſunt in ipſa exequu-
tione hoc pertinet ad dolum q̄ eſt executio aſtutiæ ſiue p
verba, ꝙ principaliter ad dolum ptinet: ſiue per facta quod
pertinet ad fraudem ppriè, de quo ēt dictum eſt ſ̄. Fraus.
& ſ̄. Culpa. in princip. Et ſic patet ꝙ omnis hypocriſis eſt
ſimulatio propriè, non econtrario: & omnis ſimulatio
propriè eſt fictio, non econtra: & omnis ſimulatio largè
eſt fictio propriè, & cum ea conuertitur. Aſtutia autem eſt
quid prædictis cōis, quantum ad hoc ꝙ ſit verbis & reb⁹,
prædicta aūt rebus tantum, eſt verò quid ſtrictius in quā-
tum eſt circa media tm̄ in ordine ad finem, prædicta verò
1 circa media, & finem. ¶ Primò* verò quæritur, quotuplex
ſit ſimulatio? Et dico colligendo ex Arch. poſt Augu. ſuper
Geneſ. & Alex. de Al. ꝙ ſumēdo eam largè eſt quadruplex.
prima. ſ. ſignificationis, ſicut Iacob ſimulauit ſe Eſau. Gen.
xxvij. in ſignum quod populus minor idem Chriſtianus,
præferendus erat maiori. i. Iudaico, & ſecunda cautelæ. ſi-
cut Ioſue fugā ſimulauit vt auerteret Haitas hoſtes à ſua
ciuitate, Ioſue viij. tertia eſt inſtructionis vel doctrinæ:
ſicut prædicatores fingunt parabolas: & Chriſtus Lucæ
vlt. finxit ſe longius ire, ad inſtruendum diſcipulos ꝙ lon-
ge eſſet ab eorum cordibus. & quarta duplicatis, quæ. ſ.
eſt ad decipiendum, ſignificando quòd nō eſt, quæ & pro-
pria eſt ſimulatio. Sed ſi ſumatur propriè cum ſit quoddam
mendacium, vt dictum eſt, diuidit̄ eo modo quo & men-
2 daciū, de quo ſ̄. loco ſuo dictum eſt. ¶ Secundò* quæritur
vtrum ſimulatio ſemper ſit peccatum? Et dicit S. Tho. ij. ij.
vbi ſ̄. ꝙ omnis ſimulatio propriè ſemper eſt peccatum, qa
eſt mendacium. Si verò loquamur de ſimulatione largè,
notandū eſt dictum Vide. ꝙ ſicut licet fallere aliquem in
duplicitate verborum pp aliquam ſui vel proximi vtilita-
tem, ita licet & per opus intentione vtilitatis conſequētis
ad talem ſimulationem, ſicut Dauid mutauit faciem ſuam
coram Achis rege Geth. j. Regum xxj. & facit c. vtilē. xxij.
q. ij. Hoc eſt dicere, ꝙ ſicut loquutione duplici ſignificāte
verum & falſum licitè ad bonū finem vti poſſumus, licet
ſciamus proximum capere inde falſum intellectū, niſi obli
gemur alicui ad eius intētionē reſpondere, ita re, quæ duo
ſignificare pōt, ſicut fuga Ioſue poterat ſignificare timorē
& prudentiā eius, poſſumus vti bono fine, licet alius inde
capiat ſenſum falſum. Igitur, ſm oēs, non eſt pctm̄ ſimu-
latio ſignificationis, ꝙ limita niſi addatur aliquod menda-
cium, nec cautelæ, vt patet ex dictis ſtatim, quia in ea eſt
vſus rerū, quæ ſignificare pn̄t verum & falſum, & probat̄
in c. vtilem. & c. quod ait & in §. quandoque. xxij. q. ij. nec
inſtructionis, vt per ſe patet, quia non eſt mēdaciū, ſed ſi-
3 gura veritatis. ¶ Tertiò* quæritur, vtrum occultare ſuum
peccatum ſit ſimulatio? Et dicit S. Thom. ij. ij. vbi ſ̄. ꝙ ſicut
mentitur verbo quis qn̄ ſignificat quod non eſt, non aūt
quando tacet quod eſt, quod aliquando licet, ita ſimulatio
eſt quando quis per exteriora ſigna ſignificat quod non
eſt, non aūt ſi prætermittat ſignificare ꝙ eſt, vn̄ abſque ſi-
mulatione pōt qs occultare pctm̄ ſuum: ne. ſ. exinde alijs
ſcandalum generetur. Hæc ex illo. & intellige occultare
per bona opera, quæ taliter peccatores facere non cōſue-
uerunt, vel per opera, quæ pn̄t ſignificare ꝙ tale peccatum
non ſit commiſſum, & aliquid aliud, vt patet ex dictis. §.
4 priore, & dicendis. §. ſeq. ¶ Quartò* quæritur, vtrū ſit pec-
catum ſimulare ſanctitatem? Et dicit Pe. in quol. hoc fieri
ab aliquo dupliciter. Primò vt pallietur iniquitas, & ipſe
bonus putetur: ꝙ eſt peccatum, & tantò grauius, quantò
iſta ſimulatio cedit in damnum proximi temporale vel
ſpirituale. Secūdò ad honorē Dei, & proximorū ædificatio
nem corā extraneis, vt ipſi magis ædificent̄, & hoc nō eſt
peccatū. Rō primi dicti eſt, qa talis non ſolum quærit ab-
ſcondere veritatem ſuæ iniquitatis: ſed ēt aſſerere falſitatē
ſuæ ſanctitatis. Rō verò ſecundi eſt, qa ſi talia conueniūt
ſibi ex ſua profeſſione, puta quia Chriſtianus ieiunat ieiu-
nia eccleſiæ: & religioſus incedit maturus, non ſignificat
falſum, licet ſit malus: ſicut nec religioſus deferens habitū
perfectionis: cum ſit imperfectus. Si verò non congruunt
ſed ſunt altiora: vt ſi frater prædicator incedat nudo pede
vel frater minor carnes non comedat, ſi hoc fit bono fi-
ne, licèt prętendat̄ ſanctitas maior q̄ ſit in eo, eſt ſimulatio
cautelæ contra dæmonem, & ſic Beatus Dn̄icus pedeſter
ambulans ad fontem ſitim extinguebat, ne bibendo nimis
hoſpitem ſcandalizaret, & bibendo parum ædificaret.
5 ¶ Quintò* quærit̄, vtrum hypocriſis ſit peccatū mortale?
Et dico colligendo ex S. T. ij. ij. vbi ſ̄. & Bona. in iij. diſ. 38.
& Alex. ij. ij. ti. de hypocriſi. ꝙ cū in hypocriſi ſit defectus
ſanctitatis, & eius oſtenſio: ſi ad vtrūque referatur intētio
hypocritæ, quia. ſ. ſanctitatem vult prætendere, & non cu-
rare, ſic eſt mortale, qa nullus totaliter ſanctitate priuatur
niſi per mortale: & ſic ſumitur in ſcripturis. Si verò feratur
ad oſtenſionem tm̄ ſanctitatis, à qua deficit per peccatum,
non eſt ſemper mortale, ſed ſm finem intentum, ſi ille ſit
contra charitatem Dei vl̄ proximi, puta quia per hoc vult
ſeminare hęreſim, vel aſſequi dignitatem eccleſiaſticā in-
dignus, aut bona temporalia, in qbus finem conſtituit, &
aliàs erit veniale, puta cum in ipſa fictione delectatur, de
quo dr̄ in 4. Ethi. ꝙ magis vr̄ vanus quam malus. Et idem
Verucc. addens ꝙ eſt mortale ſi intendit, vt ei detur aliqd
pp hoc, ſm illud Matthæi, xxij. Væ vobis Scribæ & Phari-
ſæi qui comeditis domos viduarum, &c. quia rapit quod
debetur ſancto, cum detur ei in nomine iuſti. Et idem ſi
facit ex inſatiabili auaritia, ſecus ſi quis pro ſua neceſſita-
te ſimulat neceſſitatem maiorem quàm habeat: quia talis
ſimulatio ſm Chryſ. eſt culpa diuitum potius, quàm pau-
6 perum. ¶ Sextò* quæritur, vtrum ſi hypocrita, qui gerit ha-
bitum religionis, & nō hēt meritum? Et dico ex mēte S. T.
ij. ij. vbi ſ̄. quòd non: ſi illum aſſumit intendens ſe ad ſta-
tum perfectionis transferre, & deficit per infirmitatem: qa
ille habitus nō ſignificat quòd ſit perfectus, ſed ſignificat
ſtatum quo quis obligatur ad opera perfectionis: vnde
non tenetur manifeſtare ſuum peccatum ſanctitatis ha-
bitum deponendo. Si verò illum aſſumeret vt ſe iuſtum
oſtentaret, hypocrita eſſet, & ſimulator.

DE SOCIETATE DETERMINATÆ rei, primo in merçantiis & artibus.

1 *Societas an ſit licita vno ponēte pecuniā, & alio operas & n. ſeq.*

2 *Pecunia in ſocietatem data, vt ſaluo capitali lucrum accipiat, an*
ſ. piat vſuram. & num. 4. & 5.
3 *Operas in ſocietate ponere certa in omnem euentum mercede an*
ſit licitum.
6 *Societate pecuniæ & operarum contracta, ſi pereat pecunia, cu-*
ius ſit damnum.
7 *Societatis varia pacta illicita. & num. ſeq.*
9 *Societas quomodo finiatur, & quis modus diuiſionis. num. 10.*

SOCIETAS quid ſit, & quid ſocius, dictũ eſt ſ. Pecu-
lium. ij. vbi de ea agebat̃, ſecundũ ſe, quid & quotuplex
ſit, & qũo contrahat̃ ſine determinatione ad rem determi-
natam, & quantũ ad diuiſionem fratrum: ſicut nunc de ea
agitur inquantũ eſt determinatæ rei, & primò in artibus &
mercãtiis. ¶ Pro quo generaliter dico, ꝙ breui regula diſ-
finiri poſſent oẽs quæſtiones in iſta materia, ſcilicet ꝙ in
ſocietate non poſſit eſſe peccatũ, niſi quia ibi eſt vſura, vel
iniuſtitia, dum vna pars nimis grauatur. Vbi ergo illud qđ
quis in ſocietate ponit, ſtat periculo ponẽtis, nõ eſt vſura,
ſicut nec mutuũ: vbi etiã neutra partiũ nimis grauatur ar-
bitrio bonorũ, non eſt iniuſtitia: ſed pro habẽtibus aliqua
1 quæramus. ¶ Primò * ergo quæritur, vtrum licitè contra-
hatur ſocietas, vno ponente pecuniã, & alio perſonam, vt
inde lucrũ percipiatur, ſiue vnus ponat pecuniã tantùm, al-
ter operam tm̃, ſiue vterque vtrunq; ponat, ſiue alter vtrũ-
que, & alter tantũ alterũ ponat. His enim tribus modis ſo-
cietas variatur, ſecũdùm Alex. de Ales, & dicit S. Th. ij. ij. q.
lxxviij. ꝙ ſic cõmittens pecuniã mercatori vel artifici non
transfert dominiũ in illũ, ſicut in mutuo, ſed remanet eius,
ita ꝙ cum periculo ipſius mercator de ea negotiatur vel
artifex operatur, ideo licitè poteſt petere partẽ lucri inde
prouenientis tanquã de re ſua. Et concord. Ang. de Peru. in
tracta. de ſocie. dicens hoc licere tam de iure ciuili q̃ cano-
nico: quia opera alicuius ſæpè valet pro pecunia. l. j. C. pro
ſocio. Inſtitu. eod. §. ij & not. glo. in cap. plerique. xiiij. q. iij.
¶ Sed ad iuſtitiã huius cõtractus tria requirũtur: primò ꝙ
ars vel negotiatio ſit licita. de donat. inter vir. & vxor. per
veſtras. Secundò ꝙ pecunia ſtat periculo ponentis, de quo
§. ſeq. Tertiò ꝙ æquitas ſeruetur in omnibus, ſic ꝙ vt dicit
Gofr. damna & lucra ſint cõmunia, vt in d. glo. c. plerique,
& in d. l. j. C. eo. quod intellige ꝓportionaliter, id eſt, ita ꝙ
qui plus poſuit pecuniẽ vel operæ, & plus habeat de lucro.
l. ſi nõ fuerint, & l. quid enim. ff. pro ſocio. in quo ſtatur ar
bitrio boni viri, quod in hac actione ſequendũ eſt. l. in pro
poſita. ff. pro ſocio. Et ratio eſt, quia ſocietas eſt fraternitas.
l. verum. ff. pro ſocio. vnde iſta æquitate non ſeruata eſt ſo-
cietas iniqua & leonina. d. l. ſi non fuerint, in fin. quod pro
2 tota iſta materia notandũ eſt. ¶ Secundò * quęritur, vtrum
ponens pecuniã apud mercatorem vel artificem per modũ
ſocietatis vel depoſiti, poſſit ſaluo capitali lucrũ percipere
ſaltem ex pacto? Et dico, ꝙ non, etiã ſine pacto, cum in-
tentione tñ principali, ꝙ in omnẽ euentũ capitale ſit ſaluũ,
ſecundùm Archid. ſed eſt vſura, vt patet per c. vſura xiiij. q.
iij. & per diffinitionem vſuræ: quia hîc eſſet mutuũ. & idem
Richard. in iij. diſt. xv. & Laur. de Ridol & gloſ. in d. c. ple-
rique. & idem ſentit Bald in l. j. C. pro ſocio. dicens iſtum
contractũ ſapere vſuram, nec eſſe ſocietatis ex forma: quia
eſt mutui, nec ex natura, quia eſt contra naturam ſocietatis
ꝙ vnus habeat caput ſaluum, & alius fructum. Ideo limi-
tat. & idem diceret ſine dubio S. Tho. quia pro ratione aſ-
ſignat licitè percipiendi lucrũ ex pecunia per modum ſo-
cietatis: quia ſtat periculo ponentis, & conſequenter ſi nõ
ſtat, non percipitur. Nec excuſat, ſecundùm Arch. periculũ
cui pecunia ſubſtat apud alium qui fugere poteſt aut de-
ficere: quia in lucrum nõ ſperatur ratione periculi, imò ſi
de eo dubitaret, nõ poneret: ſed ratione mutui: ex quo tñ
non licet percipere lucrũ, etiam ſi periculũ interueniat, vt
expreſsè patet in c. nauiganti. de vſur. non excuſat etiam ꝙ
depoſitarius vel ſocius ſit multũ lucratus: quia lucrum fuit
induſtriæ, nõ pecuniæ, & periculũ amiſſionis incumbebat
negotianti, & non deponenti. ¶ Si autem huic contractui
acceſſerit pactũ de ſalute capitalis & parte lucri, quidã di-
xerunt ꝙ licet, & valet ex vi pacti, ſaltẽ de iure ciuili: quia
contractus ex cõuentione legẽ accipiunt. de reg. iur. cõtra-
ctus, lib. 6. Et hoc ſequitur Io. And. vt recitat Pan. in c. per
veſtras. de don. inter vir. & vxor. & idem Hoſt. in Sum. quia
hoc pactum non eſt cõtra, ſed præter naturam contractus,
pactũ autem interpoſitũ præter naturã contractus valet, vt
l. j. ff. depoſi. & in c. vnico. de commo. ſi tamen capitale, in-
quit, perdatur, deberet deponens in foro animæ remittere.
Sed Azo & Accurſ. in d. l. ſi non fuerit. & do. Anto. in c. fin.
de vſur. & Ang. de Peru. vbi ſ. & Gof. & Ioan. Cal. & Theo
logi tenent contrariũ, & bene: quia tale pactũ eſt cõtra na-
turam ſocietatis, quæ eſt fraternitas, vt dictum eſt, de cuius
natura eſt, ꝙ partes ſint æquales, niſi aliud dicatur, ſecun-
dùm Arch. poſt Laur. de Ridol. quod intellige abſolutè vel
proportionaliter ad pecuniã poſitam, vel laborem aut in-
duſtriam perſonarũ, ideoq; non valet. l. cum precario. ff. de
preca & c. fin. de prec. Sed etſi eſſet licitũ, tamen iſta nõ eſt
honeſta ſocietas: quia poſſet, qui operã ponit, ſentire dam-
num in operis amiſſione, & in capitali pecuniæ, quod eſt
contra naturam ſocietatis. Vnde gloſ. in d. c plerique. dicit
ad hoc ꝙ ſit licita & honeſta ſocietas, oportere, ꝙ ponens
pecuniã ſentiat de lucro & de damno. Ad §. autem, de illa
inſtit. ꝓſoc. vbi dicitur valere pactum, quòd alter non ſen-
tiat de damno, ſed de lucro, dicit Ioan. Cal. hoc non intel-
ligi de capitali, ſed de dãnis & lucris contingentibus ſaluo
capitali, vel dic ꝙ procedit quantũ ad ponentem operam,
qui licitè paciſcitur ꝙ non ſentiat damnũ in capitali, cum
ſentiat damnũ in opera: quæ cõtra ponitur pecuniæ, vt j. §.
iij. imò opera & induſtria, vt ibi dicit text. poſſet eſſe tanta
ꝙ valeret pactũ vt ipſe lucret̃ duas partes, & tertiã habeat
quæ pecuniã ponit. Fallit autẽ quod dictum eſt ſi capitale
ſit ſaluum, nõ ex cõtractu ſocietatis: ſed aſſecurationis fa-
ctæ ab aliquo, qui non ſit ſocius, cui datur certum quid vt
ſubeat periculum capitis, vt patet ex dictis ſ. Negotiatio. §.
iiij. Et idem eſt ſi iſta aſſecuratio fiat à ſocio, modo inten-
tio ſit recta: puta, quia etiã ſine ſocietate ſocius aſſecuraret,
& ipſe ponens pecuniam tale quid ſolueret, ſiue lucretur,
ſiue non: quia ſunt ibi duo contractus, ſcilicet ſocietatis &
aſſecuritatis, quorum quilibet per ſe eſt illicitus. Quod du-
pliciter poteſt fieri: primò cõueniendo ꝙ ponens pecuniã
tantùm minus de lucro capiat, quantum ap. rehendit pre-
tium aſſecurationis: vt ſi cõmuniter æſtimetur ꝙ lucrabi-
tur octo pro centum: & illud pretium ſit tria, cõtentabit ꝙ
accipiet de lucro ſolùm quinque, ſi aliàs deberet habere
plura: & ſi lucrũ non affuerit, ſoluet aliunde. Secundò ci-
tius cõueniendo ꝙ pro aſſecuratione ſoluet tantùm, & de
lucro accipiet partem contingentem. Ad illud igitur quod
dicitur de pacto, præter naturam contractus dictum eſt. &
additur, hoc intellige, quãdo ipſe cõtractus eſt licitus alias
quod non eſt in propoſito: quia etiã ſine pacto non licet.
Et idem dico quo ad illud ꝙ pacta ex conuentione legem
accipiunt: quod ſcilicet verũ eſt in his, quæ non ſunt de ſe
illicita. Ad d. autem c. per veſtras: dico quod non eſt contra
prædicta quia non dicit quòd capitale debeat eſſe ſaluum.
Nec eſt hoc ſpeciale in pecunia dotali, vt quidam dicunt.
¶ Tertiò * quęritur, vtrũm econtrario licitũ ſit paciſci po-
nenti operas de certa mercede earũ, puta viginti, nihil ſen-
tiendo de dãno? Et dico, ꝙ ſic: quia ſm Ang. vbi ſ. nõ eſt
iſte cõtractus ſocietatis, ſed locationis operarum: imò poſ-
ſet facere ſm aliquos pactum, ꝙ nõ ſolùm haberet prædi-
cta viginti, ſine vllo damno, ſed etiã talem vel talẽ partem
de lucro, & nullã de dãno: ſed hoc reciperet vtique nõ in-
quantũ ſocius, ſed inquantũ locator operarũ, & ꝓ ſalario.
Sed prædicta intellige, niſi damnũ cõtingeret culpa vel do
lo ipſius locatoris operarũ, vel eorũ quorũ opera vtit̃: quia
ſic nõ liceret. l. itẽ quæritur. & l. ſi merces. §. qui colũnam. ff.
loca. Intellige etiã ſi arbitrio boni viri tantũ meretur: aliàs
4 eſſet iniuſtitia, etſi nõ vſura. ¶ Quartò * quæritur, vtrum li-
ceat dare pecuniã in ſocietatẽ ad lucrũ cum pacto de ſalu-
te capitalis facto, ſolũ ad ſui ſecuritatẽ, exigẽdo inſtrumẽ-
tum de pecunia depoſita vel aliter data nõ ſub nomine ſo
cietatis, cum tamẽ verè intentio ſit ſubeundi dãna & peri-
cula pecuniæ? Et dico, ꝙ nõ, ſed peccauit mortaliter men-
tiendo pernicioſè in infamiã ſui. xxij. q. ij. primũ. & tenetur
intentionẽ ſuã patefacere: quia cõtractus eſt periculoſus: &
dans pecuniã ad libitum poterit mutare intentionẽ, & ca-
pitale perditũ exigere tanquã mutuũ vel depoſitũ: & ſimi-
liter poſſent hoc facere hæredes eo mortuo: & inde etiam
ꝓximi ſcandalizantur. Vnde ſi talis vult partem lucri, de-
ſtruat contractũ mutui, & de receptis cõcordet per reſtitu-
tionem vel petitionẽ remiſſionis, ſm Arch. quod tamẽ eſt
verum qñ ex hoc mercator paſſus eſt damnũ, & qñ notifi-
cata ſua voluntate non ceſſat ſcandalũ proximo datũ: quo
caſu tenetur reſtituere, cũ fama rebus ſit præponenda. j. q. j.
deteriores. Simpliciter autẽ nõ eſt neceſſe reſtituere in cõ-
ſcientia, cum fuerit vera ſocietas. Poſſet tñ contra fraudes
mercatorũ facere pactum de cautione pignoratitia, ex qua
non percipiat fructũ: & de ſubeundo damno, ſi mercator
ſufficienter oſtẽdat illud incurriſſe: & de ſua pecunia exer-
cẽda in quibuſdã locis & rebus, & nõ in aliis & ſi ille ſecus
fecerit, damnum totũ erit ſuum, quia venit cõtra pactum.
5 ¶ Quintò * quæritur, quid ſi ponatur ꝙ quis ponat in ſo-
cietate operas tantũ: alius verò libras triginta, ad tertiam
partem lucri & damni, id eſt, ad lucrũ & damnũ decẽ libra
rum viginti remanentibus? Et dico ꝙ vſurarius eſt q̃ pe-
cuniã dedit: qa viginti mutuauit, & cõſequẽter ex parte ha
rum lucrũ eſt vſurariũ, & conſequenter totus cõtractus eſt
vitiatus, ſm Alex. de Ales: de hoc tñ vide etiã §. ſeq. in fin.
Et dato ꝙ non eſſet vſura, eſt tñ inhoneſta ſocietas: nec in
ea ſeruatur æquitas ſocialis: quia ſi mercator iſte poſtquã
merces emit, perderet eas, perderet operam & viginti: col-
6 lator aũt pecuniæ nõ perderet niſi decẽ. ¶ Sextò * quærit̃,
vtrum ſi damnum capitale perdatur, debeat eſſe commune
vtriuſque ſocij, vel propriũ ponentis illud, maximè ex pa-
cto vel cõſuetudine? Et dico, ceſſante pacto & cõſuetudi-
ne eſſe de hoc opiniones. Quidã enim cũ Iac de Are. dicũt
ꝙ debet eſſe cõmune, per l. ſi nõ fuerit, & l. ſi id quod §. itẽ
Celſus, & l cũ duobus §. quidã ſagariã. ff. pro ſoc. vnde ſi to
tum damnũ eſſet propriũ, videretur cõtra naturã ſocietatis:
quidam verò dicũt ꝙ debet eſſe propriũ, vt glo. in d. l. ſi nõ
fuerit: & ſocio ſufficit damnũ perditarũ operarũ: quia ſicut
de capitali non lucratur, ſed totũ redit ad eum qui poſuit,
ſi in fine inuenitur ſaluũ: ita & de eius damno nihil debet
habere: quia de cõtrariis eædem regulæ dantur. C. de fur.
l. manifeſtiſſimi. quã opinionem Cyn. dicit eſſe æquiorem.
Sed verius eſt, ꝙ ſi nullũ ſit pactũ, vel alia cõſuetudo, tunc
aut dicendũ eſt, ſm Pet. vt refert Cy. in l. j. C. pro ſoc. quòd
ſi pereat ante operas exhibitas, ſit cõe: ſi poſt aliquas, ali-
qualiter ſit cõmune: ſi poſt omnes, ſit propriũ ponentis: qđ
videtur æquiſſimum, præſertim in cõſcientia, quaſi ſcilicet
ex pecunia & induſtria confletur vnũm totũ per imagina-
tionem qđ æqualiter perdatur, aut certè ſm Bal. in l. j. C. ꝓ
ſocio. ꝙ ſiue perdatur ante operas, ſiue poſt, totum ſit pro
prium ponentis: quod eſt verius de iure & in cõſcientia. &
idem tenet Angel. vbi ſ. & eſt de mente Bart. in d. l. j. Vnde
iſta opinio vult, ꝙ pretium operæ & induſtriæ ſocij intelli
gitur correſpõdere interuſurio pecuniæ, & nõ ipſi ſorti, &
ſic ex vna parte ponitur cõmoditas operæ, ex alia cõmo-
ditas pecuniæ, & non proprietas, ſicut qñ ex vna parte po-
nitur pecus in ſocietate, ex alia opera paſtoralis, ſola dãna
vel cõmoda in obuentionibus ſunt cõia, nõ aũt ipſum pe-
cus, vt l. cũ duobus. ff. ꝓ ſocio. ſic vt in dubio potius intelli
gamus in ſocietate poſitũ vſum rei, q̃ ipſam rem, niſi data
eſſet æſtimata. Et iſta eſt mens S. Th. vt patet ex verbis eius
ſ. §. j. Si verò fiat pactũ ꝙ periculũ ſit cõe, eſt licitum, ſm
glo. xiiij. q. iij. in c. plerique. quod etiam ſentit Pan. in c. per
veſtras. de dona. inter vir. & vxor. Sed S. Bern. tenet contra-
rium: quia ſi capitale pro parte ſit ſecurũ, ibi pro parte eſt
mutuũ: & conſequenter totus cõtractus vitiatus: & hoc eſt
verũ ſimpliciter: primũ verò eſt verũ ſi ſic fiat ꝙ totum ca-
pitale fiat cõmune, ita ꝙ in fine ſocietatis diuidatur: quod
etiã ſi non exprimit, ſubintelligitur: quia pactum factũ de
damno, intelligitur etiam de lucro, & econtrario. Inſtit. de
ſocie. § illud. Vnde dicit Ang. vbi ſ. ꝙ ſi aut ex pacto aut ex
conſuetudine periculũ capitalis erat cõmune, cõmuniter
debet diuidi inter eos. Quod verum eſt ad iſtũ ſenſum, ꝙ
toto tempore ſocietatis capitale ſit commune, vnde in fine
diuiditur, ſi ſupereſt, & cõſequenter ſi perit, quilibet perdit
ſuã medietatẽ, non aũt ad iſtã, quaſi ſi pereat, ſocius vnam
medietatem reſtituat ei qui poſuit: quia iſta pars eſſet ſecu-
ra, & conſequenter ibi eſſet pro parte mutuum. Adde autẽ
ꝙ ſi non apparet quomodo ſit cõtracta ſocietas, intelligit̃
contracta ſm conſuetudinem regionis, & inter mercatores
ſecundũ conſuetudinẽ mercatorũ. ff. de æd. l. edict. l. quod ſi
7 nolit. §. qui aſſidua. ¶ Septimò * quæritur, quid ſi detur pe-
cunia ad lucrũ mercatori cum pacto, ꝙ ſi capitale perierit
naufragio, nõ teneatur de illo? Et dico, ꝙ eſt vſura, extrà
eod. c. fin. quia in actu mercandi capitale erat mutuũ cum
8 ſtaret periculo mercatoris. ¶ Octauò * quæritur, quid ſi
vterque poſuit operã & pecuniã, ſed alter altero maiorem
pecuniã puta duas partes, altero ponente vnam? Et dico, ꝙ
quilibet habebit partẽ lucri correſpõdentem ei quod po-
ſuit, etiã ſi de hoc nihil actum eſſet: quia tacitè actum eſſe
ſubintelligitur, vt qui plus oneris & periculi ſuſtinet, plus
expectet emolumenti. ff. de reg. iur. l. ſecundũ naturã: & ita
intelligitur d. l. ſi nõ fuerit. in prin. quod eſt notabile & ve-
rum, niſi alterius opera & induſtria valde præponderet, vt
d. l. ſi nõ fuerit: vñ iudex arbitrabit̃, ac ſi hoc eſſet expreſſè
9 actum. ff. pro ſocio. l. ſi ſocietatem. ¶ Nonò * quæritur, vtrũ
damnũ perſonæ ponẽtis operas ſit cõmune: vt, quia defen-
dendo pecuniã à latronib9 eſt vulneratus, & fecit expẽſas,
& perdidit aliqua quæ ſecum nõ tuliſſet, niſi cõmuni noĩe
fuiſſet profectus? Et dico, ꝙ ſic: ſi euenit propter ſocietatẽ,
vt expreſsè vult. l. cum duobus §. quidã ſagariã. ff. pro ſoc.
quod Bal. in l. j. C. pro ſocio. limitat quantũ ad dãnũ extrin
ſecum eueniẽs ratione ſocietatis: puta debita prędicta: non
autem quãtum ad damnũ intrinſecum, ſcilicet ipſius capi-
talis, niſi vt ſ. l. autem ſocium. §. ſocius. ff. pro ſocio. quæ vr̃
velle contrarium, loquitur ſecundùm glo. ibi, quãdo dam-
num venit culpa ſocij: limita etiã quantũ ad damnũ, cuius
ſocietas eſt cauſa immediata, nõ cuius eſt occaſio remota.

Vnde ibi Bart.ſummãdo illũ.§.dicit ꝙ damna & lucra cõ-
templatione ſocietatis obuenientia ſunt cõmunicanda,d.l.
cũ duobus.Secus ſi cõtemplatione perſonæ obuenerint:li-
cet ſocietas fuerit occaſio , ſecus ſi propter ſocietatẽ adiui
principẽ & ei placui,ideoq; mihi donauit caſtrũ, nõ cõtẽ-
platione ſocietatis,ſed meæ perſonæ tantùm, illud nõ eſt
cõicandũ,vt d.§.ſocius:in fi.& ſimiliter in dãno,vt ſi abfui
ꝓpter ſocietatẽ,& conſanguineus meus faciẽs teſtamentũ
inſtituit extraneum, qđ non feciſſet ſi adfuiſſem:vt d.l.ſo-
10 ciũ.Hæc ex illo.¶ *Decimò quęrit̃,qđ ſi vterq; captꝰ fuit,
ſed vnus ſua induſtria euaſit, vel ab amicis eſt redemptus?
Et dicit gl.in d.§.quidã,ꝙ q̃ euaſit,tenet̃ partẽ dãni agno-
ſcere.Si verò fuit redẽptus , diſtinguit an animo remune-
randi:& tunc agit aut nõ,ſed animo donandi:& non agit.
Vide etiã ſ̃.Mandatum,in quo ſecus eſt: & ſ̃.Procurator.
11 ¶ * Vndecimò quæritur, vtrum paciſci poſſit vnus ſocius
vt habeat vnã partẽ damni, & duas lucri:alter verò econ-
trario duas dãni,& vnam lucri? Et dicit Ange.ꝙ non,quia
vnus ſociorum nõ poteſt plus de lucro quã de dãno par-
ticipare.l. Mutius.ff. eod. ſimiliter nec ꝙ deducto damno
vnus habeat duas partes lucri:alius verò vnã, niſi tãtundẽ
plus pecuniæ vel operis vel induſtriæ in ſocietate poſue-
rit, vt in l.ſi nõ fuerint.ff.eo.dicit tamẽ ꝙ in conſcientia ſi
prædicta pacta arbitrio boni viri deteriorẽ nõ faciũt partẽ
alterius, ita ꝙ q̃ plus poſuit plus habeat, ſunt licita.qđ in-
tellige deducto ſemper ne aliqua pars capitalis ſit ſecura.
12 ſ̃.§.iiij.v.& vj.¶ *Duodecimò quæritur, vtrum is q̃ ponit
operas, debeat habere expenſas de corpore ſocietatis, qñ
proficiſcitur cauſa ſocietatis? Et dicit Bal.& Iac.de Aret.&
Cy.in l.j.C.pro ſocio.ꝙ ſic,quia lucrum intelligitur dedu
ctis expẽſis.l.illud.C.de codi.& l.Mutius.ff.pro ſocio.quod
Bald.limitat exceptis his quas feciſſet domi.arg.l.ſed & ſi.
ff.de pet.hære. §.qđ autẽ.limitat etiã Ang.niſi conſuetudo
aliter haberet : quia deberet ſeruari,niſi cõtineret apertam
iniquitatẽ:quia videtur actum qđ eſt cõſuetum.l.qđ ſi no-
13 lit.§.qui aſſidua.ff.de ædil.edict. ¶ * Decimotertiò quæri-
tur.pro quib.partib.teneantur ad ſolutionẽ penſionis fun-
di, vel apothecæ conductæ ſocij ex partib.diſparibus? Et
dicit Ang.vbi ſ̃.& Bal.in l.j. C.pro ſoc. ꝙ locanti tenentur
pro æqualibus partibus , inter ſe verò pro rata ſocietatis:
vnde etiã ſuppellectilia & vaſa diuidi debẽt ſecundũ par-
14 tes diſpares.¶ * Decimoquartò quæritur,qđ ſi cõtraxi te-
cum ſocietatem ad quinquennium, ita ꝙ ego mille, & tu
operã poneres.& caſu ante quinquenniũ mille perierũt.Et
dicit gl.in d.l.ſi nõ fuerit.& in l.j. C.pro ſoc.& Ang.ꝙ non
cogor iterũ ponere,ſiue periculũ cõmune fuerit:ſiue non,
quia finita eſt ſocietas : itẽ quia videtur actũ ſolùm depo-
nendo ſemel,& non pluries,vt ff.pro ſoc.l.ſi ſocius pro ſi-
lia.§.nec ſi prior. Si autẽ non perierit ex toto qđ in ſocie-
tate poſitum eſt, ſed parũ reſtat, & alter non vult ponere
operã vel rẽ ſuam quæ magna eſt,cum re ſocij,quæ parua
eſt , ſecundũ Bal.in l.j.C.pro ſoc.talis fouet æquitatẽ:vt ff.
15 de admi.tut.l.ita aut.in prin.¶ * Decimoquintò quæritur,
vtrũ liceat tradere pecuniã à mercatori : puta centũ duca-
tos hoc pacto , ꝙ accipiẽs teneatur reſpõdere de lucro vel
de damno , ſm quod ſimiles alij centũ ducati apud aliquẽ
aliũ,puta Petrum, lucrabuntur aut peribunt,cũ tamen iſte
accipiens accipiat.d. centũ mox in ſua neceſſitate expen-
dendos Et dicit Arch.poſt Inn.de vſu.c.fi.& Io.And.ibi, ꝙ
nõ,ſed cõtractus eſt dubius , & potius videt̃ vſurã ſapere:
tũ quia in fraudẽ vſurarũ videtur adinuentus : tũ quia pe-
cunia ex ſe nõ eſt lucroſa.lxxxviij.diſt. eiiciẽs.tũ quia iſta
pecunia nõ eſt data per modũ depoſiti:qa inde nõ repor-
taret lucrũ deponens, nec depoſitarius eã poſſet exponere,
nec per modũ ſocietatis:qa in pacto eſſet ꝙ accipiens eam
fideliter exponeret ſolũ in mercãtiis,ergo eſt data ꝑ modũ
mutui,& ſic ibi eſt vſura. Aliqui tñ tenent ꝙ licet, & verũ
eſt, ſi lucrũ expectatur tanquã intereſſe: vt,quia dans om-
nino erat eã daturus mercatori , ſed ad inſtantiã amici de-
dit eam illi, dummodo ſm Hoſt. pericula & expẽſas in ſe
recipiat, & ſecundò nõ intẽdat principaliter magis ꝑ hanc
viam q̃ per negotiationẽ lucrari, & tertiò nõ contrahatur
pactũ ad ſemp , ſed ad tẽpus rationabile,& quartò non te-
neatur ex neceſſitate præcepti gratis mutuare accipienti,&
quintò accipiat lucrũ ſolũ tanquã intereſſe.¶ Decimoſexto
16 quæritur,* quid ſi quis det mercatori Venetiis centũ,rece-
pturus in Cypro ſolum 50. ſi perierint in mari : & ſi non
perierint recepturus cxx. Et dico, ꝙ non licet ſm Hoſt.&
Ray.qa ſi mercator hæc expẽderit,iſte vult lucrũ ex re nõ
ſua cum merces emptæ ſint ementis, in cuius dñium pecu-
nia trãſiuerat.Si verò nõ expẽderit, iſte vult lucrũ qđ mer-
cator non fecit, imò dico ꝙ eſt vſura,iuxta prædicta: quia
17 vult partẽ capitalis eſſe ſaluã.¶ Decimoſeptimò * quęritur,
quid ſi quis recipiat pecuniã vltra mare vehendã,& ibi red
dendã ꝓ certo pretio? Et dicit Inn.in c.fi.de vſur. ꝙ nõ eſt
vſura, ſiue portãs recipiat in ſe periculũ, ſiue nõ:qa opera-
rum,ſiue cuſtodiæ locatio eſt.Et idem Hoſt.nõ obſtat d.c.
fin. quia non eſt idem caſus:quia receptũ ibi vltra ſortem
directè mutuũ concernit,non aũt hîc,ad ſecuritatem, ſi tñ
acciperetur nõ tantùm ad portandũ, ſed etiã ad negotian-
dũm, ſm Innoc.eſſet vſura:quia pecuniæ nullus eſt fructus,
ſi teneatur in arca,nec deterioratur in vſu.¶ Decimoocta-
18 uò * quærit̃,quid ſi detur pecunia mercatori capitali ſtante
periculo caſus fortuiti,ſed tñ lucro exiſtẽte certo ? Et dico,
ꝙ hoc caſu vr̃ mercator emere totũ lucrum futurũ ex pe-
cunia mediante ſuo labore , quod quidã dicunt eſſe illici-
tum.Sed Gerard.Odo.dicit licitũ,quia capitale ſtat pericu-
lo,& illud lucrũ aliquid valet:& hoc eſt indubitatum,quia
talis dans à principio poterat paciſci de parte lucri haben-
da,& cõſequenter eam ſtantem ſub periculo fruitionis po-
19 terat vendere ſecundũ æſtimationem boni viri,ſicut & fru-
ctus venturos ex agro. ¶ Decimononò * quæritur, quo-
modo finiatur ſocietas ? Et dicit text. l.ſi ſocietatem.ff.pro
ſocio.quòd diſſociamur renunciatione,morte,intellige vt
eſt mors ciuilis , ſm gloſ.capitis diminutione , & egeſtate,
ſcilicet incidente,ſecundùm glo.vt ſi quis ex ſociis ceſſerit
bonis,vt inſtit.eo.§.item, vel fuerũt publicata,vt in l.actio-
ne.§.publicatione.ff.pro ſocio. Adde vel conuentione , id
eſt,finito tempore quo conuentũ eſt,vel cõſuetudine,ſi de
tempore nihil cõuentũ eſt.l.quod ſi nolit.§.quia aſſidua.ff.
20 de ædil.edi. ¶ Viceſimò * quæritur, quomodo ſocietas ſit
diuidenda ſi nihil conuentum eſt expreſsè vel tacitè: quia
nulla eſt conſuetudo de hoc ? Et dicit Bal.in d.l.j. pro ſoc.
& Ang.vbi ſ̃.ꝙ ſi alter centum & alter operas poſuit & de
lucro habent ducẽta , qui centũ poſuit primò extrahet ſua
centum,& reliqua ducenta oẽs diuident inter ſe,ita tamen
ꝙ qui plus ſocietati contulerit, pecuniæ, operæ, vel indu-
ſtriæ,arbitrio ſcilicet boni viri,plus habeat de lucro.l.ſi nõ
fuerit,& l.qui enim ff.pro ſocio. Nec eſt verum quod qui-
dam dicunt,eum,qui poſuit operam,prius debere extrahe-
re alia centum pro opera ſua cùm hoc nullo iure caueatur,
diuino,canonico,vel ciuili:quia opera hominis nihil aliud
eſt quàm officiũ diurnum.l.j.ff.de oper.lib. imò operæ ho-
minis dicitur fructus hominis eſſe, vt l.iij.& ſeq.ff.de op.
ſeruor. Vnde qui ponit operas tantùm nihil ponit con-
ſiſtens in capitali vel ſorte , ſed ſolum fructum , aut vſum-
fructum

fructũ ſuæ perſonæ,qui correſpondet fructui aut commo-
ditati illorum cẽtum. Pro quo facit d.l.cum duobus.§.ſi in
coẽunda.ff.pro ſocio. Et ſic intellige illud , ꝙ ſæpe opera
alicuius pro pecunia valet : vt Inſtit. ꝓ ſoc.§.ij.i.commo-
ditate & vſufructu,ſeu interuſorio pecuniæ.Adde ꝙ ſi po-
nens operã deberet & ipſe extrahere ante diuiſionem alia
centum, is qui ponit pecuniã nihil lucraretur, niſi lucrum
eſſet vltra centum pro centenario : quod.ſ.rariſſimè acci-
dit, ſed pene ſemper ꝑderet de ſortẽ:licèt re vera aliquod
lucrum adeſſet.Ex quibus omnibus patet,quòd ſecundum
breuem regulam datam in prin.omnia poterant decidi.

DE SOCIETATE DETERMI- natæ rei ſecundò in pecudibus.

1 *Societas in animalibus quot modis contrahatur.*
2 *Animalia in ſocietate quot modis ponantur, & quid iuris.num. ſequen.*

SOCIETAS ſecũdò cõſiderari põt ſpecialiter vt eſt in
pecudibus : pro quo dico generaliter ꝙ breui regula
diffiniri poſſent oẽs quæſtiones in iſta materia,quam ha-
bes ti.priore,in prin.ſ.ꝙ ſi pecora tradita ſtẽt periculo tra-
dẽtis,nõ põt ibi eſſe vſura:ſi etiã neutra pars arbitrio boni
viri nimis grauetur,non poteſt ibi eſſe iniuſtitia,& conſe-
quenter nec peccatum. Sed tñ pro rudioribus oportet de
1 aliquibus ſpecialiter quærere. ¶ Primò ergo * quæritur,
quot modis bruta tradãtur? Et dico ꝙ multis.¶ Primò per
modum locationis,quæ aliquãdo eſt ex parte tradẽtis qui
conducit operas eius cui tradit , & ille recipit pretium cu-
ſtodiæ:aliquando verò eſt ex parte recipientis qui condu-
cit vſum rei,& pro eo pretium ſoluit,ideóq; recipiens in-
terdum locator,interdum conductor dicitur:& propterea
his vocabulis promiſcuè vtimur.l.veteres.ff. de act. empr.
& eſt purus cõtractus locationis & cõductionis.l j.§. ſi q̃s
ſeruũ.ff depoſ. Si tñ pro cuſtodia animaliũ recipitur pars
fructuũ ipſorũ,eſt contractus innominatus,pro quo datur
actio præſcriptis verbis ſiue in factũ,cũ non interuenit pe-
cunia:licet idẽ ſit de hoc iudiciũ ſicut de locatione & con-
ductione, cui magis aſſimilatur.d.§.ſi quis ſeruũ.¶ Secun-
dò tradũtur per modũ locationis modificatæ:vt cũ tradũ-
tur oues alicui,puta monaſterio, ſub annua penſione par-
ua,puta duorũ ſolidorũ pro ſingulis, cũ tamẽ reddant iiij.
aut v.ſed hoc pacto ꝙ etiã ſi moriãtur, nihilominus dicta
penſio ſoluatur toto tempore vitæ tradẽtis ac ſi viuerent:
poſt mortẽ verò eius omnes ſint monaſterij.¶ Tertiò tra-
duntur per modũ mutui ſecundum aliquos,i.æſtimata &
firma ſeu certa in omni euentu:ſed eſt verius per modum
venditionis:qa æſtimatio etſi nõ ſemper faciat vẽditionẽ,
facit tamen hoc caſu , ſecundũ Bart.in l.ſi vt certo.ff.cõm.
vnde æſtimatio emptionem introducit.ff.de iur.dot.l.ple-
runque.& l.æſtimatæ.ff.ſol.mat. ſed tamen pretiũ rei ven-
ditæ dilatũ interim habetur vt mutuũ, ſicut patet in vendi-
tione ad tẽpus.Si autem traderẽtur æſtimata quidem , ſed
nõ certa:nec mutuũ nec venditio eſſet,ſed ſocietas:puta ſi
æſtimant̃ quidẽ nõ vt æſtimatio reddatur ſi perierint caſu
fortuito,ſed ſolũ ſi culpa accipientis ¶ Quartò traduntur
dominio penitꝰ trãſlato in accipientẽ,ſic ꝙ ꝑ eũ meliorata
poſtmodũ cõicẽtur:& ſic non eſt ſocietas:qa per eã nemo
deſinit in totũ eſſe dominus rei traditæ:ſed eſt contractus
innominatus.ſ.do.vt facias : ex quo actio orit̃ præſcriptis
verbis,ſiue in factũ.ff.de pręſcr.ver.l.ſi tibi areę.¶ Quintò
tradũtur per modũ cõtrahẽdæ ſocietatis expreſſæ : vt dicit
gl.in l.ſi paſcenda pecora.C.de pact.vel etiã tacitæ , vt qñ
hoc nõ dicitur , tñ gratia cõtrahendæ ſocietatis tradũtur,
vt quãdo dãtur vt ſint cõia,& ſic cõtrahitur ſocietas : vt l.
ſi tibi areæ.ff.de præſc.verb. & facit quod not.Bal.in d.l.ſi
paſcẽda.¶ Hic aũt modus ſit multis modis:quia aliqñ tra-
dũtur animalia minuta.ſ.quorũ fructus regulariter aſcen-
dit ad valorẽ matris in anno:vt ſunt oues,porci, capræ,&
hmõi.aliqñ aũt dantur alia groſſa,quorum.ſ.fructus ad il-
lud non aſcendit,vt ſunt boues,equi,muli, & hmõi:& iſta
aliquando dantur æſtimata , aliqñ inæſtimata, aliquando
cũ cõione terræ,aliquãdo ſine.quod fieri poteſt : vt in l.cũ
duobus.§.in coẽunda.ff.pro ſoc.¶ Sextò traduntur aliquo
modo,qui iam nunc ignoratur mortuis principalibus.
2 ¶ Secundò quæritur , * quid ſi dentur primo modo.ſ.per
modũ locationis aut conductionis : puta quia conducitur
opera ruſtici,vt cuſtodia,vel conducitur animal eius,vt cũ
tradũtur oues vt fœcũdentur ab alterius ariete , vel hmõi,
aut ruſticus ſeu accipiens conducit vſum animalium , pu-
ta quia vult lac,aut hmõi? Et dico ꝙ tũc omnia dubia erũt
decidẽdo ſecundũ naturã dictorũ contractuum, de qua ſ̃.
Locatio.& erit cõtractus licitus , modò merces nõ ſit im-
moderata, ſecundùm Verne. quæ arbitrio boni viri debet
eſſe iuſta & cõueniens:vt in l.ſi in lege.ff.de loca. Et licitũ
erit etiam paciſci ꝙ damnum & lucrum rei locatæ ſit cõe,
non autem ꝙ damnum ſit ſolũ cõductoris, niſi veniret ex
culpa eius etiam leui,etſi non leuiſſima, vt ſ̃.Locatio.Et ſi-
militer licitũ erit paciſci ꝙ conductor in ſe periculum rei
ſuſcipiat:ext.de depo.c.fi.qa eſt quædã aſſecuratio, de qua
ſ̃.Negotiatio.§.iiij.& ſ̃.tit.priore.§.ij poſſet tñ hoc eſſe in
fraudẽ vſurarũ,& ita pręſumeretur ſi fieret ab aſſueto vſu-
ris, ſicut ĩ.Vſura.j.§.xxviij.dicetur in ſimili de pœna poſi-
ta in contractu mutui,imò videtur velle Veru.ꝙ licèt hoc
pactũ non ſit vſurariũ,eſt tamẽ iniquũ niſi dubitet̃ proba-
biliter,cuius ſit melior cõditio, vel credat̃ ꝙ cõditio con-
ductoris nõ ſit deterior. Põt autẽ cõductor teneri de caſu
fortuito eo modo quo dictum eſt ſ̃. Commodatum.§.ix.
Addit etiam Sum.Ang. ꝙ cũ dãtur animalia vt cooperiant
vel cooperiãtur, eſt cõtractus innominatus.Sed primũ vi-
detur verius,qa idẽ eſt dare equũ,vt quis eo vtatur ad iter
& dare taurũ,vt quis eo vtatur ad fœcũdationẽ vaccarum.
3 ¶ Tertiò quęritur,* qđ ſi dẽtur ſecũdo modo.ſ.per modũ
dictæ locationis modificatæ?Et dicit Ioã.de Lig.ꝙ licitus
eſt contractus,adeò ꝙ ſi euenerit mortalitas, eccleſia non
poterit petere reſtitutionẽ, niſi iam oues fuiſſent infectæ,
& ad mortẽ paratæ,& monaſteriũ non aduertit.ff.de min.
§.verum.Hoſt tamen conſuluit vt hoc caſu tradens ſentiat
partẽ dãni, ne velit cũ monaſterij iacturã locupletari,ſi tñ
in dicto contractu non interuenerit cõſenſus conuentùs,
4 ſed ſolius abbatis vel cellarij,non teneret̃ monaſteriũ ſta-
re contractui,ext.de depo.c.j.¶ Quartò quęritur,*quid iu-
ris ſi tradãtur tertio modo.ſ.per modũ vẽditionis, & con-
ſequenter mutui ? Et dico ſm Veru.ꝙ eſt contractus lici-
tus,ſi totũ lucrũ & dãnũ ſit accipiẽtis, ſm Ang.vbi ſ̃.dans
nihil aliud petere poterit,niſi pretium,ſed omne accedens
ſorti eſſet vſura.de vſuris,conſuluit.& c.in ciuitate.niſi ac-
cipiens fructũ accepiſſet ex animalibus emptis, & moram
cõtraxiſſet in ſoluẽdo pretiũ, quia dãs poſſet petere dictos
fructus tanquã intereſſe.l.curabit.C.de act.empt. qđ etiam
obtinet de iure canonico, & in foro cõſcientiæ,vt not.gl.
5 in c.cõqueſtus.de vſuris.¶ Quintò quæritur, * qđ cũ tra-
dũtur quarto modo.ſ.ꝑ modũ dicti contractus innomina-
ti?Et dico ꝙ ſi melioramentũ nõ ſequat̃, videt̃ ꝙ res inte-
gra debeat reſtitui dãti,quaſi cã data,& cã non ſequuta,&
ſic ſine cauſa accepta fuerit.ff.de cõdict.cau.da.& cau.non
ſeq.per totũ niſi in quantũ ſine culpa recipiẽtis & pertinẽ-
tiũ ad eũ res perierit aut fuerit deteriorata,cum bonæ fidei
poſſeſſor

poſſeſſor nō teneatur niſi inquantū factus ſit locupletior, ſiue ex re principali, ſiue ex fructibus rei.ff. de peti.hær.l. vtrum,& ſic deberet etiā reſtitui fructus rei,habita diſtinctione vtrū fuerit bonæ fidei nécne.i.vtrū ſteterit per eū quin ſeruaret conuenta:de quo ſ.Reſtitutio.j.Si verò melioramentum,ſecundum cōuentionem fuerit ſecutū, pretium eorum, ſi vendantur, erit cōe.d.l.ſi tibi areæ.& ſimiliter fructus erit cōis.ibidem.C.de pact.l.ſi paſcenda.Et ſimiliter cōe debet eſſe periculum,ſicut & vtilitas.l.mutuis.ff.pro ſoc. Sed aduerte ꝙ in hoc contractu videtur transferri dominum,& contrahi ſocietas conditionaliter, ſi ſequatur melioramentū: vnde eo ſequuto iudicabitur vt de ſocietate. ſimiliter ſi dominiū nō transferatur in totū:quia erit verè ſocietas,& tūc habuit locū diſtinctio vtrum fuerit æſtimata an nō, iuxta dicēda in particulis ſequentibus.

6 ¶ Sextò quæritur * in genere, qđ ſi tradātur quinto modo.ſ.ꝑ modū ſocietatis ipſa animalia groſſa? Et dico multa.¶ Primum. Inter ſocios pōt fieri triplex pactum.ſ.circa ipſum animal, circa fructus, & circa tempus. Primo caſu poſtquam inæſtimatum datum eſt, nō videretur poſſe paciſci ꝙ periculū ſit alterius quā dātis, cū regulariter ad ipſum periculum pertineat, ſecundùm Bart.in l.ſi paſcenda. C.de pact.& Ang.vbi ſ.quod limita niſi tradēs in alio grauetur: puta qa recipiens nollet teneri de interitu etiā ex ſua culpa,niſi ꝓ parte, quia grauatus in vno eſt releuādus in alio.l.ſecundū naturā.ff.de reg.iur.nec ſimiliter videtur poſſe paciſci ſecundū Ang.quin in fine ſocietatis illud animal ſit præcipuum ponentis. Si verò pactum fuerit circa fructus,vt fœtum vel penſionem pro vſu animalis, ſi quidē cōuenit iuſtæ cōſuetudini,ſeruandū eſt, & ſi de cōſuetudine nō appareat,continere debēt æquitatē arbitrio boni viri, ſm eundē Ang.Si verò fuerit circa tēpus, ſeruanda eſt iuſta cōſuetudo: de qua ſi nō appareat,ſeruanda ſimiliter eſt æquitas arbitrio boni viri: ſm quam ſocietas perſeuerare cōſueuit in animalibus groſſis quinquennio, ſecundū Ang. qui etiā ad hoc allegat extrauagantē cōſtitutionem ſecundùm quem non videtur totum in cōſcientia pro minori tēpore paciſci, cū nō poſſit fieri ſine iactura aliorum. ¶ Secundum.Si inter partes nullum pactum factū ſit,ſeruanda eſt conſuetudo loci quia actum videtur quod conſuetū eſt.ff.de ædil.edi.l. quod ſi nolit.§.qui aſſidua. & de aqua plu.arcen.l. ſi prius.§.recte placuit. modò conſuetudo conueniat arbitrio boni viri, & non aliàs.l.in ꝓpoſita.& l.ſi nō fuerit.ff.ꝓ ſoc.ſed ſi nec de pacto nec de cōſuetudine appareat:dic vt j.partic.proxi. & ſequētibus. ¶ Tertiū. Si animal groſſum inæſtimatū & ſine terra tradatur:vt quia traditur equa aut vacca:dicit Angelus ſe reperire quædā iura extrauagantia inter extraordinaria capitula feudorū, quæ volūt ꝙ ſocietas duret quinquennio, ſupple capitali ſtāte periculo tradētis,& oēs poledros eſſe cōes, & quod quæſierit tēpore triturationis.i.oēs fructus, & vtilitates: & in capite quinque annorum dans habebit iumentum ante partē:niſi accipiens dediſſet tertiā partem pretij in emptione iumenti: quia ſm glo.tunc iumentum & oīa eſſent partiēda per mediū,& ſi iumentum culpa ſua amiſerit, emēdabit. quod limita niſi aliud habeat pactum vel conſuetudo:vt ſ.partic.ij.¶ Quartum.Si verò traditur animal inæſtimatū cū terra.ſ.cultiuanda, ponens boues,& terram.paciſci poteſt de fructuum terræ parte maiori recipienda,cū ruſticus tantùm operas ponat: niſi opera & induſtria ruſtici magis æſtimetur quàm fructus boum & terræ:quia tūc poſſet habere mediū & plus, ſecūdū eundē, vt d.l.ſi nō fuerint.qđ limita vt ſ. ¶ Quintū.Si verò hmōi animalia dantur æſtimata, & ſine terra l.borāda,periculū caſus fortuiti eſt cōe, l.cū duobus.§.damna.ff.pro ſoc.quia æſtimatio hoc caſu facit emptionē.l. æſtimatæ.ff.ſol.mat. & ſic dominium pro parte remanet apud tradentem:& tacitè pro alia parte ratione cōionis in illum cui cōicatur, & ſine traditione transfertur.l.j.§.in ſocietate.ff.pro ſocio,& perinde eſt,ac ſi dans mutuaſſet pretium medietatis ſocio, & ipſe poſuiſſet aliam medietatem, & cōiter ab ipſis eſſet res empta,& ſic in ſocietate poſita, vnde quilibet de periculo tenet pro dimidio,niſi culpa vel dolo alterius eueniret: quo caſu eſſet ſolus culpabilis.d.§.damna.Et ita tenet multi,maximè Ang.quod tamen aliqui limitāt de periculo fortuito, non autem de naturali: ſed eſt dantis ſolius, quia etiam apud eum erat peritura, quod ideo dixit, quia credidit æſtimationem hoc caſu nō facere venditionem, quod tamen eſt falſum,vt patet per l.iij.ff.loca.Vnde cum hoc caſu melioramēta naturalia cōicentur.l. ſi nō fuerit.ff.pro ſocio.conuenit etiam naturalia pericula diuidi:ſed tamē hoc limita verum, niſi aliud ſit cōuentum expreſſe. & ſic intelligitur.§.nemo.in l. cū manu ſata.ff.de contrah. empt.vel niſi aliud ſit de cōſuetudine: qa intelligitur actū quod eſt cōſuetū.l.quod ſi nolit.§.q aſſidua.ff. de ædi.edi. Vnde ſi pactum ſit ꝙ periculum capitalis non ſit cōe,non erit licitus contractus in foro animæ,niſi is qui alleuiatur in vno, in alio æquiualenti grauetur. l.ſecundū naturā.ff. de re.iu. Pactū verò circa fructus vel tēpus oportet continere inæqualitatē, vt dictū eſt, arbitrio boni viri.vnde nō videtur iuſtū hoc caſu,quādo.ſ.periculum eſt cōe, ꝙ fructus per mediū diuidantur, ſi alter eorū ponit operas:quia ea plus quàm ſocius ponit,cùm tantundē in ſocietate poſuerit:& cōſequēter debet attēdi ſi operæ fieri poſſunt per minores,pupillos, & hmōi,quorū operæ non ſunt in magna æſtimatione,licèt aliquæ ſint:vt l.ſi.ff.de lib.cau.vel ſi recōpenſantur ꝑ lacticinia,& hmōi, & de palea, vel fœno, & lutamine. & generaliter videndum eſt quid vnus vltra alium poſuerit, vt in aliquo cōpenſetur:& hoc ſemper arbitrio boni viri.ff.pro ſocio.l.ſi nō fuerit.& l.in propoſita. alioquin erit vſura rōne mutui interpretati ex parte dātis. de vſur.conſuluit.& c.in ciuitate, vel ex parte alterius erit iniuſtitia. Sed aduerte ꝙ in fine ſocietatis oportet ſocium ſoluere dāti medietatē dati animalis, quia illa fuit mutuata.¶ Sextū.Quādo verò dantur æſtimata cū terra,& nullū ſit pactum de capitali,aut fructibus,aut tempore,conuenit damnū & lucrū eſſe cōe.d.§.damna. niſi ex dolo vel culpa alterius proceſſerit,vt ibi dicitur: & ſimiliter cōis erit fructus terræ. Cuius ratio eſt quia dans ponit partē boum & terrā, & alter partem boum, quam videtur emiſſe ratione

7 æſtimationis, & operas.¶ Septimò quęrit,*circa animalia groſſa in ſpecie, quid iuris circa multas ſocietates quotidie factas? Et reſpōdeo per multas cōcluſiones corollarias ad prædicta & dubiorum deciſiuas. ¶ Prima. Si dans det accipiēti bouē & vitulū nutriendos ad annū, ſic ꝙ tūc eis vēditis dans accipiat ſuū capitale, & lucrum diuidatur,eſt licitū,ſecūdū Arch.ſi dās retinet in ſe periculū fortunæ,& accipiens non obligetur ei in aliquo ſupplere, ſi animalia venderētur minus q̃ fuerant empta.aliàs capitale eſſet ſaluū.qđ nō licet.¶ Secūda.Si dās det duos boues ſub ſextario frumēti ſingulo menſe,eſt locatio licita,ſi dans retinet in ſe periculū, & arbitrio boni viri pēſio ſit honeſta:ſi aūt de periculo mentio nō fiat, ſi intēdit capitale eſſe firmum, vſura eſt.Si verò intēdit ſubire periculū fortuitū,eſt licitus cōtractus,etiā ſi vellet accipientē ſubſtare periculo damni emergentis ſua culpa aut ſuorū. Si verò pactū dicit ꝙ accipiens

cipiens ſtet periculo fortunæ, eſt illicitus, etiam ſi hoc fiat ſolū vt accipiēs ſit diligētior, cum intētione tñ ꝙ in veritate nō ſtet, ſm Veruec.quia ſcādalizatiuus.¶ Tertia.Si dans det duos boues æſtimatos cum hac conditione,ꝙ arēt ſibi ad annū duodecim bubulcas terræ:& deinde vendantur:& extracto prius capitali, reſiduū lucrū de bobus ſit cōmune, vel ſm certas partes diuidatur:eſt licitū ſi dans retinet in ſe periculū,& ſatisfaciat accipiēti de opera ſua in cultura terræ arbitrio boni viri:in quam ſatisfactionē cedit medietas lucri boum:quod lucrū,ſi nullū eſſet, teneatur dans ſatisfacere de ſorte boum pro expenſis factis arbitrio boni viri. ¶ Quarta.Si dans dat duos boues ad laborandū per annum æſtimatos,& expenſis accipiētis nutriendos,cum hac conditione, ꝙ accipiens in fine anni reddat quartā partem lucri,& boues vel æſtimationē,aut tantùm minus ea,quantū eſt quarta pars dāni,ſi dāna ſuperuenerint,cōtractus eſt illicitus:quia capitale eſt ſaluū pro parte,cum nō pereat dāti niſi pro quarta parte: erit autem licitus ſi intelligatur de damno dato emergente ex culpa accipientis, vel etiam de caſuali,ſi accipiens nō faceret conſtare de eo.¶ Quinta.Si dans det vaccā æſtimatā cum fœtu & fructu nutriendā & conſeruandā expēſis accipientis, ſed periculo caſuali dantis ſub hac cōditione, ꝙ de primis fœtibus & fructibus ſatisfiat danti de capitali,& reſiduū diuidatur: quidā dicunt ꝙ licet,ex quo dans ſubſtat periculo:ſed hoc ꝓbat ibi non eſſe vſuram:cū quo ſtat ꝙ ſit iniuſtitia:quia ſoluto capitali ſi omnia perirent,accipiens perderet expēſas & operas:vñ melius dicūt alij ꝙ non licet. ¶ Sexta.Si dans dat duas vaccas ad arandū ſub hac cōditione, ꝙ de primis earū fructibus accipiat medietatē pretij:& deinde ipſæ ſint cōmunes danti & accipienti:& ſimiliter fructus: hoc addito ꝙ accipiens det danti ſingulo anno ſextarium frumēti, cōtractus eſt licitus, & in magis locatio q̃ ſocietas: quia dans locat vnam vaccā quæ eſt ſua,quæ arat & fructificat ꝓ fructu & ſextario frumenti: & loco paſtus accipiēs habet fœtū:imò arbitrio boni viri poſſet etiā fœtus eſſe dantis,ſi vacca arādo paſtū lucraretur. ¶ Septima.Si dans det duos boues æſtimatos,qui iuſtè poſſent locari ſub penſione duodecim ſextariorum frumenti, & locet ſub penſione ſextariorū octo, ſed ſub hac conditione ꝙ accipiens ſubſtet periculo tertię partis boum, contractus eſt licitus:quia licet pars capitalis ſit ſalua, tñ ipſa ſalua empta eſt quatuor ſextariis:vnde ibi

8 eſt aſſecuratio,vide etiam j.§.ix.part.ij. ¶ Octauò * quæritur in genere,quid iuris circa animalia minuta? Et dico, ſeruanda eſſe pacta & cōſuetudines cōuenientes arbitrio boni viri, ſecundū ea quæ dicta ſunt ſuprà de animalibus groſſioribus, excepto ꝙ hîc ſocietas breuiori pōt tēpore finiri, puta triennio: ſi vero non appareat cōſuetudo aut cōuentio,ſecundū prædicta extrauagantia iura,.vt dicit Ang.ſocietas durat ꝑ tres annos, & accipiens tenet de damno ſua culpa, dans verò ſubſtat periculo fortunæ, & in fine capitale eſt dātis:reliqua aūt diuidūtur ſub certa forma ibi tradita & per Supple.recitata,quæ melius ſaltē in conſcientia committitur arbitrio boni viri: quia in hoc gñalis regula dari non poteſt propter varietatem regionū & pecudum.

9 ¶ Nono * quæritur, circa animalia minuta in ſpecie quid iuris circa multas ſocietates vſitatas? Et reſpondeo ꝑ multas cōcluſiones corollarias ad prædicta, & dubiorū deciſiuas. ¶ Prima.Si quis ponat xx.capita,& alius totidē vel x.& communicāt oīa pericula & dāna & lucra pro rata eius,qđ poſuerūt, eſt licitum,& paciſci poſſunt tales ꝙ de fœtibus recuperentur capita mortua,aut de velleribus emantur capita ad augendū gregem. ¶ Secunda.Si dās dat certa capita æſtimata hoc pacto,vt ex primis fructibus & fœtibus totū capitale reſtituatur, antequā accipiēs accipiat aliquā vtilitatem,pactū iniquū eſt, ſm Vlde.& Io.de Lig.Et ratio,quia nimis grauatur accipiens,quia inſtaurato capitali ſi omnia perirent,perderet operas:non tñ eſt vſura,quia capitale nō eſt ſaluū.Et hac ratione dicit Laur.de Rid.ꝙ licèt. & ſimiliter ſi paciſcatur ꝙ antequā ruſticus accipiat aliquid,reſtaurentur ex fœtibus oīa mortua, eſt iniquum, quia hoc eſt quaſi tradere oues immortales:ſed ſi paciſcatur ꝙ ante omnia reddatur medietas ſortis,& deinde oīa ſint cōmunia,tā capitale quā pericula & damna, idem eſt ac ſi mutuaſſet ei pretiū medietatis ſortis,& licitum eſt,niſi in petitione fructuum minus grauētur accipiens qui ponit medietatē capitalis & operæ,de quo dic vt ſ.§.vj.part.iiij.ad fin. ¶ Tertia.Si dans dat in ſocidā alicui ouē aut vaccam emptam ab eodē,cum tñ nullam, q̃ venderet, haberet,ſub certa pēſione, ſm Mon.ſi ſciuit aut credidit ꝙ eam nō haberet, vſura eſt,vel ſaltem præſumitur factū in fraudem vſurarū:& idē de ſcienter ementibus fructus terrarū ab his qui eas nō habent.Si verò ſine fraude bona fide emptio huiuſmodi fiat, non eſt dicendū emptorē peccare quandiu durat bona fides,quod limita ſi capitale ſtat periculo tradētis.¶ Quarta. Si dans dat decē,& accipiens ponit alia decē, & iterū dans ponit alia decē contra operas & expēſas accipiētis,& in fine æqualiter diuidūt,eſt licitū. ¶ Quinta. Prædicta etiā oīa quæ circa hmōi animalia minuta & groſſa pñt accidere, vt ex dictis patet, diffiniri poſſunt per regulā dictam in prin. ſcilicet ꝙ ſeruatis duobus nunquā erit ibi peccatum.Primū ꝙ capitale nō ſtet in toto vel in parte periculo accipiētis, quantum ad caſum fortuitū, niſi ſcilicet interueniret alius cōtractus,ſcilicet aſſecurationis. Secundò ꝙ arbitrio boni viri neutra pars grauet notabiliter plus quàm alia, conſideratis omnibus circunſtantiis.Et ratio eſt,quia in his cōtractibus non pōt eſſe peccatū, niſi vſuræ vel iniuſtitiæ, quæ

10 auferūtur per illa duo. ¶ Decimò * quæritur, quid iuris qñ animalia traduntur ſexto modo: ſcilicet, quia ipſe modus excedit à memoria hominum? Et dico, ꝙ iudicabitur, ſm qđ conſuetum eſt talia dari.§.qui aſſidua.& ſi de conſuetudine nō conſtet,præſumetur cōtractus innominatus.l.ij.ff. de præſcrip.verb. & ſic cenſebitur ſocietas,& fiet ſecūdùm quod exigit ius ſocietatis,vel ſaltē accipienti ſiet recōpenſatio ſumptuum & laboris,& hoc actione mandati, ex quo impoſitione domini paſcēda ſuſcepit.l.j.ff.man. vel ſaltem actione in factum,ſiue præſcriptis verb.d.l.ij.

DE SOCIETATE TERTIO DETERminatæ rei quantum ad lucrum ſpirituale.

SOCIETAS tertiò ſpecialiter conſiderari pōt,vt eſt in ſpiritualibus:ſicut ſunt quædam ſocietates laicorū, quæ dñr alicubi cōfraternitates, & quædā eccleſiaſticarū perſonarū,quæ tñ nō ſunt religiones ꝓpriè, cū nō ꝓfiteant tria vota,ſicut Ieſuatorum & Azurinorū,qui portāt veſtes azurinas ſine caputio cū manicis latis, & aliquorū eremitarū, qui dñr de congregatione B.Petri de Piſis,& ſimilium. De prædictis ſi quæratur quō licitè ſint, & quomodò nō, dico vt ſ.Confraternitas.§.j. Vtrum verò liceat ſtatutum qñ ſit laicorum,ꝙ ingrediēs certū quid ſoluat,vide ibid.§.ij.Vtrū verò tunc aliquid ſoluere ſit ſimonia,vide ſ.Simonia.§.xv. part.vij. Vtrum verò tales poſſint percipere oblationes & vota facta ad altare quod incolūt, dic ꝙ non, ſi altare non ſit ſuū,per dicta ſ.Decima.§.ij.partic.iij.quod tamen fallit, ſi quid ipſi ex ſuis pecuniis faciunt, vt eo vtantur circa altare:quia illud nunquam videtur eſſe oblatum eccleſiæ vel altari, & ſimiliter ſi quid offeratur ſocietati eorum, & non

altari

altari:ſicut aliquãdo fiũt ſocietati legata:& ſi quid tale fa-
ctũ,ex ĩtẽtione ſocietati offeratur ſup altare, in dubio præ-
ſumeretur clericorũ:qa ipſi ſunt in poſſeſſione iuris perci-
piendi oblata,quæ iſto modo conſueuerunt offerri : vnde
dicẽs hoc nõ eſſe oblatũ,hoc ꝓbabit : qa regulariter pro-
batio incũbit aſſerẽti.vj.q.v.c.ſi.& l.ij.ff.de proba.Vtrũ ve-
rò illæ aliæ ſocietates, quæ etiã vulgò dicũtur religiones,
ſint pſonæ eccleſiaſticæ : dic ꝙ ſic,ſi viuunt regulariter in
cõmuni ſub habitu religioſo,vt s̃.Eccleſia.j.§.v.Vtrũ verò
ſint religioſi propriè:dic ꝙ non:vt s̃. Religio.j.§.j.Vtrum
verò poſſint cõtrahere matrimonium,ſic ꝙ teneat : dic ꝙ
ſic etiã ſi vouiſſent in oppoſitũ:qa eorũ votũ nõ eſt ſolẽne
vt s̃. Matrimoniũ.vij.§.v.& Matrimoniũ.viij.§.v.Vtrũ ve-
rò poſſint retinere pecunias ſine licentia ſuorũ maiorum,
dic ꝙ ſic ex vi ſuarũ conſtitutionũ , niſi ipſi particulariter
ſe obligauerint:quia non profitentur paupertatem.Vtrum
autem poſſint retinere eleemoſynas ſibi datas : dic ꝙ ſic,ſi
datæ ſunt intuitu perſonæ eadẽ ratione:quia ſunt peculiũ
eorum proprium:niſi aliter requireret ius naturale,vt quia
in loco aliter non viueretur niſi talia cõmunicarentur , &
alia ea communicant:ſecus ſi dentur intuitu loci:quia ta-
lia ſunt communia omniũ , & diſpenſanda per maiorem.

¶ SODOMIA, ſuprà Luxuria.§.vij.

SOLICITVDO dicta eſt ex ſolertia & velocitate, vt
ſolicitus ſit ſolers citus:qa ex ſolertia animi eſt qs ve-
lox ad ꝓſequendũ agẽda.ij.ij.q.47.art.ix.Et eſt ſolicitudo
ſtudiũ adhibitũ ad aliquid cõſequendũ.ij.ij.q.xlvij.arti.ix.
ad tertiũ.& ſi ſit circa ſpiritualia, eſt bona & multiplex, vt
dicit San.Doct.j.Cor.vij. Si verò circa tẽporalia eſt illici-
ta tripliciter.ſ.ſi in eis ponat̃ finis vel ſuperfluũ ſtudiũ, vel
adſit timor ſuperfluus.ij.ij.q.lv.art.vj.quãdo ſcilicet,inqt,
aliquis timet ne faciendo quod debet neceſſaria ſibi defi-
ciãt, quod dominus multipliciter excludit Matt.vj.& hoc
vr̃ veniale:mortale autẽ eſt per accidẽs ratione finis,vel ſi
omittãtur neceſſaria. ¶ Quid aũt ſi qs cõfidat quidẽ quo
ad neceſſaria de Deo, ſed timet ne deficiant ſibi commo-
da?Et dico ꝙ ſi anxietur nõ eſt ſine veniali:quia debet ca-
rere cõmodis ſi Deus vult,ſm illud.j.Pet.v.Solicitudinem
veſtrã in illũ proiicientes.Quærere autẽ temporalia nõ vt
finẽ,ſed ad ſuſtẽtationẽ,& cũ ſtudio moderato,id eſt,loco
& tpe,& ſine anxietate, nõ eſt peccatũ, de mẽte S.Th.ij.ij.
vbi ſuprà,quia in ſudore vultus paramus nobis panem.

SOLIDI appellatione lex intelligit aureũ , aurei verò
lxxxvj.modò faciũt libram auri. Vide Panor.in c.con-
querente.de offi.ord. & in c.conquerente.de cler.non reſi.

DE SOLVTIONE.

1 *Solutionis quot ſunt ſpecies.*
2 *Solutio ex qua moneta fieri debeat.*
3 *Soluere quis teneatur aut poſſit.*
4 *Solutio cui fieri debeat.*
5 *Solutio quomodo ſit facienda.*

SOLVTIO propriè eſt eius,quod debet̃,redditio.Inſt.
quib.mo.tol.obli.in prin. ſed largè eſt ab obligatione
liberatio quocunq; modo.ff. de ſol.l.ſolutionis. nã quali-
tercunq; ſatisfactũ ſit creditori ad volũtatẽ ſuã , pro ſolu-
to habetur,licèt ſolutũ nõ ſit.ff.de pign.act.l.ſi rem alienã.
1 §.omnes.quod not.Gof.& Hoſt.in Sum.eo.tit.¶ * Primò
verò quærit̃ quot ſunt ſpecies ſolutionis ? Et dico ꝙ duæ,
vna ſcilicet naturalis,id eſt, vera, quæ fit p verã redditio-
nẽ eius qđ debetur , alia verò ciuilis ſeu imaginaria, quæ
fit multis modis.Primò nouatione qñ ſcilicet extinguitur
obligatio prior,& in aliã ciuilẽ aut naturalem transfertur.
ff.de nouat.l.j. Secundò delegatione , quando ſcilicet vice
ſua datur alius creditori,vel cui ipſe iuſſerit.ff.de accep.l.j.
Tertiò oblatione facta loco & tẽpore congruo.C.de ſol.
l.obſignatione.ff.eo.l.ſi ſoluturus,& l.qui decẽ.ff.de pign.l.
creditor.non tamen prodeſt oblatio,niſi conſignetur.C.de
vſur.l.ij.& l.acceptã. oportet etiã ꝙ fiet cui debetur,vel eo
abſente iudici,aut ſi iudex deficiat,honeſtis perſonis.C.de
vſur.l.ſi creditrici. de offic.ord.paſtoralis.in fi.& ꝙ res de-
poſita duret:qa ſi in ſuos vſus cõuertat,non eſt tutus offe-
rens.l debitor.ff.de vſur.Si autẽ amittatur,nihilominus de-
bitor eſt liberatus.ff.de arbit.l.arbiter.la ij.ff.depoſi.l.j.§.ſi
2 pecunia in ſacculo.¶ Secundò * quæritur,ex qua pecunia,
& ſm quẽ valorem ſoluendũ ſit ? Et dico multa. ¶ Primũ.
Quacunq; diſpoſitione cõtractũ ſit debitũ,ſemper ſolutio
fieri debet ſecundùm monetam quæ currebat tẽpore con-
tractus debiti,vt s̃.Gabella.ij.§.ix. & ſi non reperitur:puta,
quia eſt reprobata vel diminuta in pondere rõne attenſio-
nis,vel per longũ vſum corruente argẽto ex ſuperficie ef-
fecta eſt groſſa, vel quocunq; alio modo ꝑpetuo eſt alte-
rata,ſoluẽda eſt eius æſtimatio:vt cõiter tenent Legiſtæ in
l. Paulus:aliàs incipit, creditorem.ff.de ſol.& in l.in mino-
rum.C.in qui.cau.in integ.reſt.non eſt nece.& Canoniſtæ
in c.quãto.de iureiur.& in c.olim.de cẽſi. quod quidẽ licet
Bart.in d.l.Paulus. limitet verũ qñ talis diminutio contin-
git in moneta groſſa,nõ in minuta:tamen do.Anto.in d.c.
quanto. & ſequitur Pau.ibi, hoc tenet in vtraq; indiſtincte
qñ deterioratio directè cõtingit ipſam pecuniã : puta,quia
duo antiqua nõ valent niſi vnũ de nouis. Si autẽ alteratio
non eſt perpetua,ſed ad tẽpus, ſicut quotidie florenus ma-
gis valet vna die quàm alia,cõmuniter tenetur, ꝙ hæc va-
riatio nõ debet attẽdi, arg.optimum. l.pretia rerũ.ff.ad leg.
Falc.quia ſicut creditor vellet ꝙ ſibi ſolueretur plus ſi plus
valeret:ita eam recipere debet ſi valeat minus, ſicut voluit
Bart.in d.l.Paulus.& alij cõiter.quod ſatis eſt æquum.Putat
tamẽ Pan.ꝙ ſi nõ eſſet ſpes, ꝙ de ꝓximo haberet augmen-
tum, deberet haberi reſpectũ ad æſtimationẽ quæ erat tẽ-
pore mutui:quia nõ habet eam bonitatẽ reſpectu curſus,
tunc habebat:maximè quia põt eſſe ꝙ nunq̃ creſcet, argu.
in l.iuriſperitos.ff.de excuſ.tut.& eius quod not.glo.in cle.
ij.de reſcrip.ſed tamen fortè iſta limitatio ꝙ ſequitur Sum.
Ang.& Roſ.non eſt de mente illorũ Doctorum : & multo
minus eorũ qui volunt ꝙ etiã de reprobata moneta poſſit
fieri ſolutio : quia bene ſciebant ꝙ aliquãdo longo tẽpore
valor floreni non creſcit, & per accidens ſe habet ad pecu-
niam tale augmentũ fundatum non in volũtate principis,
ſed in inſtabilitate rerũ,& multitudinis priuatæ. Et ſi quæ-
ratur quid ſi moneta nõ ſit deteriorata in ſe,ſed reprobata,
dico ꝙ hoc ſit perpetuò & in totũ:vt,quia princeps ex toto
eam reprobauit quantũ ad curſum, non põt de ea fieri ſo-
lutio, ſm Spec.eo.tit. & Pan.poſt Io And.& do.Anto.in d.
c.quanto.& Iac.& Odo. & Bart. in d.l.Paulus. & eſt com-
munis opinio:licet Cy.& Pet.in d.l.in minorum. & Hoſt.
in d.c.quanto tenuerit contrariũ. Et ratio eſt,quia non eſt
verum fundamentũ aliorum , ſcilicet ꝙ moneta iſta repro-
bata habeat eandẽ bonitatem intrinſecã:quia moneta ma-
gis conſideratur ratione curſus & vſus, quàm ratione ma-
teriæ, vt videtur text.in d.c.olim. & facit etiam c.eijciens.
diſt.lxxxviij.Si verò ſit reprobata perpetuò quidem, ſed in
parte:puta,quia princeps nõ vult ꝙ expendat̃ niſi ꝓ tanto,
ſm Oldr.& Feder.in d.l.in minorum.& dom.Anto.in d.c.
quanto.debet ſolui æſtimatio tẽpore cõtractus : quia eadẽ
ratio quæ eſt de toto,& de parte , argu.l.quæ de tota.ff.de
rei vend.& c.paſtoralis.§.item cùm totum.de offi.deleg.&
videtur probari in d.cap.olim. & videtur æquius, & magis
placet Pan.quàm dictũ Iac.de Aret.& Bart.in d.l.Paulus.&
Hoſt.in d.c.quãto.dicẽtium contrariũ. Et procedunt præ-
dicta etiã ſi debitor non fuit in mora,quia ſi fuiſſet in mo-
ra, non eſt dubiũ apud Doct.quin ad illum omne pericu-
lum pertineret,& teneretur reddere ſm æſtimationẽ quæ
erat tẽpore quo ſoluere tenebatur. ¶ Secundũ.Si quis autẽ
ex teſtamẽto reliquit centũ, quæ hodie minus valẽt ex al-
teratione perpetua,debet attendi valor tẽpore teſtamenti
conditi, licet teſtator poſteà ſuperuixerit in tm̃ ꝙ moneta
ſit mutata, quia de eo videtur ſenſiſſe teſtator,vt in l.vxo-
rẽ.§.teſtamẽto.ff.de leg.iij. Et ita cõſuluit Old.& ſequitur
Pet.de Anc.in d.c.olim. & Io.And.in addi.ad Spec.& Pan.
in d.c.quanto. Et idẽ dic eadem ratione in præcepto arbi-
trorũ, ſecundũ Old.& idẽ dicit Pan.vbi s̃.in præcepto iu-
dicis cõdemnantis ad certã quantitatẽ , & per illã.l.vxorẽ.
Dicit tñ Ludo.de Ro.ꝙ ſi legantur decẽ floreni, qui tem-
pore ſolutionis plus valent quàm tẽpore teſtamenti, tem-
pus ſolutionis attenditur,dicens de hoc eſſe caſum ſingu-
larem in l.cum certum.ff.de aur.& arg.lega.niſi heres fue-
rit in mora.vnde & Bar.in d.l.cũ certum,dicit ꝙ ſi debitor
promiſit florenos centũ , iam ſunt duo anni,debet ſoluere
ſecũdùm æſtimationem quã nũc valent,niſi eſſet in mora,
referẽs ſe ad no.per eũ in l.j.ff.de aur.& arg. vbi dicit hæc
eſſe vera,ſi ſoluitur pecunia ære non contaminata, quia ſi
debes mihi certũ põdus argẽti ad ligam Peruſinam, ſi vis
ſoluere pecuniã argenteam eiuſdẽ ligæ, admitteris, ſecus
ſi contaminatam ære,vt ſeſtrinos, quia non admitteris.ad
quod eſt tex.in l.j.C.de fabr lib.xj.& de cano.fru.vr,Ro.l.
neminẽ.& l.ad hoc.¶ Tertiũ.De condẽnatione aũt quæ fit
ratione ſtatuti,puta quia cauetur vt ꝓ tali delicto ſoluan-
tur libræ centum,& deinde alteratur moneta ꝑpetuò,dicit
Spec.ꝙ ſolui debet de moneta currẽte,ad cuius mutationẽ
debet intelligi mutatum eſſe ſtatutum.& idem dicit de ſa-
lario cõſtituto officiali per ſtatutũ, ſed Pan.in d.c.quanto.
dubitat de hoc, qa ſtatutũ voluit cõmenſurare pœnã deli-
cto.Sed tene primũ,qa pœna cõdigna non ſtatuitur pun-
ctualiter,& ſalua iuſtitia poſſet in plus & in minus aliqua-
liter variari,& idem de ſalario quãdo eſt ex ſtatuto, vnde
de vtroque idẽ tenet Zen.in cle.ij.de deci. & idem Io.ibi.
¶ Quartũ.De ſolutione verò quæ faciẽda eſt ex mandato
vel gratia alicuius dñi, vt ſi princeps cõceſſit alicui cẽtum
florenos annuatim,dicit do.Ant.in d.c.quanto.ꝙ ſi domi
nus ignorabat valorem monetæ,ſoluetur ſecundũ curſum
currẽtis, ſecundũ gl.& Land.in c.ij.de deci.ſi verò ſciebat,
ſoluetur,ſecundũ æſtimationẽ tẽporis, gratiæ vel mãdati.
¶ Quintum.In qua autem pecunia poſſit aut debeat ſolui
mutuũ,dico cõcludẽdo mente Bar.in d.l.Paulus.& cõclu-
dẽdo mẽtẽ doctorũ, ꝙ ſi mutuaui centũ libras in florenis,
ſatis eſt reſtitui cẽtũ libras,ẽt in alia moneta,qa videor in
æſtimando illos florenos eos vendidiſſe, ſicut dicimus in
dote cũ tradita eſt æſtimata.l.cum dotem.C.de iur.dot. &
idem in depoſito.Si verò fuit dictum , mutuo, vel depono
centũ libras in florenis,volo reſtitutionẽ mihi fieri in flo-
renis,tunc periculũ & cõmodũ diminutionis & augmenti
pertinet ad debitorẽ ſeu depoſitariũ,vnde tenet̃ reſtituere
in florenis ſm æſtimationẽ currentẽ tempore ſolutionis
faciẽdæ.Si verò fuit factũ mutuũ ſic,puta,mutuo tibi cen-
tũ florenos , tũc ſi ſum paſſurus aliquod dãnũ recipiẽdo in
alia forma,puta Florẽtinos pro Senenſibus,recipere nõ te-
neor, vt d.l.Paulus.Si verò nullũ damnum patior, tunc in
alia materia recipere nõ teneor,puta argentũ pro auro,qa
mutuũ debet reſtitui in eodẽ genere,& eadem bonitate.d.
l.cum quid.ff.ſi cert.pet. & aliud pro alio inuito creditore
ſolui non põt.l.ij.ff.ſi cert.pet. in eadẽ autẽ materia:ſed in
alia forma tenetur recipere ſecundũ cõem opinionem,di-
cta l.Paulus. conſuetudo tamen eſt in aliquibus partibus,
ꝙ in alia materia poſſit reſtitui, quæ ſeruanda eſt, quia ta-
citè videtur contractum ſecundùm loci conſuetudinem,
vt l.quod ſi nolit.§.quia aſſidua ff.de ædi.edi. ſecũdũ Bart.
vbi s̃.& ita conſuluit Old. In depoſito autẽ vide text.not.
in l.in naue Saupheli.ff.de loc.& ſatis videtur cõſiderandũ
quid fuit tacitè actum,an ſcilicet pecuniam depoſita con-
funderet cum ſua, vel teneret ſeparatam.Vide de his Pan.
in d.c.quanto. ¶ Sextum. Si debitor non habens pecuniã
ad ſoluẽdum, offerat rem meliorem, tenetur creditor ac-
cipere, auth.hoc niſi.C.de ſolut.eccleſia tamen non tene-
tur offerre meliorẽ,ſed aliam,vt in auth.hoc ius.C.de ſac.
ſan.ecc.¶ Septimum.Pro operis locatis pecunia tantũ ſol-
uenda eſt, cum eſt promiſſa, vel ſi non eſt promiſſa cũ eſt
conſuetum,quia ſecundùm conſuetudinem tacitè contra-
hitur.d.§.quia aſſidua. quod tamen Arch.dicit fallere vbi
conductor pecuniam ſoluere non poteſt,quo ca ſu ſi loca-
tor damnum patitur,vt quia rem datam,puta pannum,eo-
dẽ pretio vendere non põt, tenetur emendare cõductor.Si
verò cautum eſt in principio ꝙ pro ſolutione daretur res
aliqua,puta pãnus,non eſt pctm̃ dare eũ per ſe vel per aliũ
iuſto pretio currente , & ſi locator operarũ tale pretium re
habere nequiuerit,nõ tenet̃ emẽdare cõductor, qa ſcien-
ti & cõſentienti non fit fraus neque dolus, de re.iur.lib.vj.
Et idem ſi non ſit conuentum de tali re danda , ſed tamen
ſit conſuetum , propter d.§.quia aſſidua.Si verò per ſe vel
alium dedit rem pretio maiore quàm ſit iuſtum , tenetur
de pluri illo locatori,quod tamen ſm Arch.fallit,cum lo-
cator à principio inſtructus conſuetudine ſciuit rem ſibi
dandã tali pretio,ſicut ſi locauit operas pro decem, ſciens
ꝙ daretur ſibi pannus pro decem,ex quo habere nõ poſſet
niſi ſex,quia idem eſt ac ſi cõueniſſet pro ſex.vnde & ſi ſex
tm̃ peteret à conductore,& ille daret, liberaretur, quia tñ
intelligit̃ ſi iuſtũ pretium operarũ, ſecundùm cõem æſti-
mationem ſit ſex,quia ſi eſſet decem,conductor teneretur
de quatuor. Sed tamen hîc aduerte ꝙ iuſtũ pretiũ opera-
rũ accipiendũ eſt ad modum rerum venalium , de quo s̃.
Emptio.§.vj.vnde eſt illud in quo conueniunt, ceſſantibus
his q̃ dicta ſunt ibi, nec ſemper eſt idẽ vel æquale,ſed ali-
quãdo tãta eſt penuria victus , ꝙ ipſæ expẽſæ poterũt eſſe
3 pretiũ iuſtũ.¶ Tertiò quæritur , * qs ſoluere teneatur aut
poſſit? Et dico,ꝙ tenetur is q̃ eſt obligatus,ſiue ſit princi-
palis ſiue fideiuſſor , & tutor ac curator, vel alius habens
adminiſtrationẽ, qui tenetur ſoluere debitũ eius cuius cu-
ram gerit.l.quoties.§.ſicut autẽ.ff.de admi.tut. & prælatus
debitũ prædeceſſoris pro neceſſitate ſuæ perſonæ, vel pro
neceſſitate aut etiã vtilitate eccleſiæ cõtractũ, ext.eod.c.j.
aliàs nec eccleſia nec ſucceſſor tenet̃.x.q.ij. hoc ius. de fi-
deiuſ.quod quibuſdã.& idem puto de ſucceſſore in domi-
nio temporali,& ſimiliter tenetur ſoluere heres debita de-
functi in totum vel in conſcientia, quantũ ſe extendit fa-
cultas hæreditatis, vt s̃.Hæreditas.iij.§.v.Legatarius autẽ
non tenetur niſi quando hæreditas nõ eſt ſoluendo, quia
tunc æs alienum præcedit legata,vt s̃.Reſtitutio.vj.¶ Po-
teſt autem quilibet pro alio ſoluere , etiam ſi debitor hoc
ignoret,& non velit.ff.eod.l.ſoluere.ff.de nego.geſt.l.ſol-
uendo,& tenetur debitor ſoluere præfato ſoluenti,pro eo,
ſi modò ſua intererat vt ſolueret. l. cùm pecuniam. ff. de
4 nego.geſt.¶ Quartò * quæritur,cui debet fieri ſolutio : Et
dico multa. ¶ Primum. Soluendum eſt creditori vel eius
ſucceſſori , cui competit actio obligationis , ſi tamen ſit
mentis

mentis compos,& maior xxv.anno.vel alteri de mandato
ipſius:etiã ſi creditor ſit accuſatus ad mortem.ff.eod.l.reo.
C.eo.l.nihil intereſt.põt ẽt fieri ei⁹ ſocio,ſi vtriq; eſt obli-
gatus inſolidũ.ff.de pact.l. ſi vnus. & ff.de duo.re cõſt.l.ij.
& iij.& no.in c.ea te. de iureiur. aut etiã procuratori eius,
quãuis ſit reuocatus,& ignoretur reuocatio.l.eius.ff.ſi cer.
pet. Aduertendum eſt tamen hic, ꝙ ſoluens filiofamilias
ſine cõſenſu patris.aut minori ſine cõſenſu tutoris vel cu-
ratoris,nõ ſatisfacit.l.j.& per totũ.ff.ad Mace.& l.pupillus.
ff.de actio. & ob.niſi ſolutum ſit cõuerſum in vtilitatẽ pa-
tris vel minoris.l.j.& ij.C.ſi aduer.credi.& l.quod ſi fortè.
§ fi.& l.in pupillo.ff.de ſol. ¶ Secũdũ.Verũ aũt liceat mihi
ſoluere creditori creditoris mei, Bart.in l.ſolutũ.§.ſolutã.
ff.de pig.act.diſtinguit. Si enĩ iſte creditor creditoris mei
habet bona obligata,vel vt alij dicunt,ſi ſecundus debitor
eſt debitor ex eadem cauſa cum primo,puta quia conduxi
domum ab eo qui ab alio cõduxerat, ſic liberor ipſo iure
etiã creditore meo inuito.l.verũ præſente.ff.de conſt.pecu.
cũ poſſem ab eo cõpelli.l.nomen.C.quę res pign obl.poſ.
ſimiliter quando talis factus eſt creditor propter me, puta
qa creditor meus gerẽdo negotia mea, accepit mutuo ab
eo,vt in l.ſi liber hõ.ff.de nego.geſt. Si verò cauſa ſit oĩno
ſeparata à mea, ſi ſit eo volente,indubiè liberor.l.inuito.ff.
de ſol.& l.pe.& fi.ff.de neg.geſt. Si verò eo ignorãte con-
tingit liberatio ope exceptionis. l. ſi opera. ff. de doli exc.
gl.tamẽ tenet indiſtinctè ꝙ liberat.Inſtit.quib.mo.tol.ob.
in prin.& d.l.pen. Sed Bar.verum dicit in foro cõtentioſo.
gl.verò in pœnitentiali:quia ex quo creditor, etiam ſi erat
inuitus, ex tali ſolutione liberatur.d.l.ſoluendo.ſatisfactũ
eſt ei.¶ Tertium.Recipiens ſcienter ſolutionẽ alteri debi-
tam, furtum cõmittit, ſecundum gl.in c.cùm te.de iureiur.
niſi creditor ratũ habuerit tale.l.falſus.iij.ff. de furt. quod
verũ eſt,ſecundùm Pan.ibi,ſi ſine iuſta cauſa recepit:ſecus
ſi ex iuſta, puta quia credebat ad eum pertinere, vel quia
erat geſtor negotiorũ creditoris.Quis autem in ſolutione
ſit præferendus,vide ſ.Reſtitutio.vj.§.v.& adde ꝙ qui pe-
cuniã dedit mercatori faciẽti diuerſa negotia, præponitur
in ea negotiatione aliis, qui dederũt in aliis negotiationi-
bus. text.eſt in l. procuratoris.§.ſi plures.ff.de trib. ſm Io.
5 Plagi.& Ludo.de Ro.& Inn.¶ Quintò quæritur,* de quo
& quomodo ſit ſoluendum maximè ab impotente?Et di-
co multa. ¶ Primum.Soluendũ eſt de eo quod eſt in obli-
gatione: quia vnum pro alio ſolui non poteſt, non con-
ſentiente creditore.Inſt qui.mod.tol.obli.§.j. quod tamen
fallit in eccleſia debitrice.d.auth.hoc ius. & in eo, qui de-
bet aurũ,in cuius ſubſtantia aurum nõ inuenitur.C.de ſol.
auth.hoc niſi debitor.& ff.de leg.j.l.ſi domus.§.qui conſi-
tetur.& in eo qui debet ſeruũ, cuius vult ſoluere pretium:
qa dicit eũ ſuũ cognatũ: & in noxali actione.ff.de re iu.l.
miles.§.j.& ii.& in pecunia: vt ſ.§.j.part.v.Sed quãdo nõ
habet debitor quod debet ſoluere,& ſunt diſtrahenda bo-
na ſua pro ſolutione:primò incipiendũ eſt à mobilibus:&
ſi non ſufficiunt,ad immobilia venitur,poſtea ad iura: &
ſi nõ inuenitur emptor, dantur creditori in ſolutũ l.à diuo
Pio.ff.de re iu.¶ Secundũ.Qui aũt cõuenitur, & nõ habet
vñ ſoluat,ſi debitor eſt ex maleficio,põt verberari.xiiij.q.
vj.ſi res. & ſic amplius cõueniri non põt.d c.ſi res. quod li-
mita quando creditor exegit verbera pro debito alias be-
ne tenetur ad intereſſe ſi verberetur pro maleficio,art.ij.q.
in f. ternitatem. Si verò eſt debitor ex cõtractu vel quaſi,
tũc cedat bonis.de qua ceſſione habes ſ. Reſtitut.vij.§.vj.
¶ Tertium.Si autẽ quis tenetur ſub alternatione,regulare
eſt ꝙ electio ſit debitoris:vt in l.pleruq;. in fin.ff.de iure
dotiũ.cum concor.poſitis in gl. ¶ Quartũ.Tenetur autem
debitor adire domum creditoris eo modo quo ſ.Obliga-
tio.§.ix.& ſimiliter ſi eſt in mora,ꝙ vult eam purgare.l.ſi
quid.C.de cõdit. inſert. & ſimiliter ſi obligatio eſt ſolũ ad
hoc ſi vult acquirere,etiam ſine monitione,ſecundũ Bart.
in l.itẽ illa.ff.de conſti. pecu. ſiue cõmodum ſit perſonale,
vt quia relinquitur libertas ſeruo ſi ſoluat decẽ, & hmõi,
ſiue ſit burſale, puta quia alicui legantur iocalia ſi ſoluat
veſtẽ.d.l.cũ quidam. In caſibus tamẽ iſtis vbi quis tenetur
adire domum creditoris, ſufficit eũ quærere apud vicinos
& notos,& in locis in quibus eſt ſolitus cõuerſari,nõ autem
per loca clãdeſtina.ar.ij.q.ij.biduum. vt voluit Bart.in d.l.
itẽ illa. & ſequitur Pan.in c.ſignificante.de pig. ¶ Quintũ.
Mittens autem debitum per nuntium infideliter ſe haben-
tẽ,an excuſetur.Pan.in d.c.ſignificante diſtinguit.Si enim
ſpecies erat debita, & ipſa remittebatur per nuntium, qui
putatur fidelis,periculum pertinet ad creditorem.Et ratio
eſt,quia caſus fortuitus non imputatur, ex quo culpa non
præceſſit.c.vnico.de comm. Si verò erat quantitas debita,
quæ mittebatur,periit periculo debitoris. Ratio eſt: quia
eo ipſo ꝙ pecuniam mihi mutuaſti, meam feciſti.l.ij.ff.ſi
cer.pet.& ideo ſi periit antequam veniret ad manus credi-
toris,mihi periit:quia adhuc eram dominus.not.Bart.in l.
eũ qui.ff.comm.ſed pœnam, ſi erat appoſita non incurrit.
¶ Sextum. An autem repetere poſſit qui ſoluit indebitum
ignoranter: dic vt ſ.Reſtitutio.ij. quaſi prope finem. Si
vero ſoluit ſciẽter,donaſſe videtur.l.cuius per errorem.ff.
de reg.iur.exceptis ſolutis per vſuram,quæ repeti poſſunt.
6 de iureiur.c.debitores.¶ Sextò quæritur, * quando debet
fieri ſolutio? Et dico ſecundũ Io.de cõſe.diſt.j.ſolet.quia
dies eſt adiectus fauore debitoris:& poteſt præueniri, ac
fauore creditoris: & ſic non põt præueniri.l.eum qui.ff.de
ann.leg. Similiter nõ põt quis repetere ante tẽpus debiti.
c.vnico.de plus peti.niſi in caſibus. Primò in viro vergẽte
ad inopiam. Secundò in debitore fugiente.l.ait prætor.§.
debitorem.ff.de his quæ fi.in frau.cred. Tertiò in debitore
ſuſpecto, qui cogi poteſt dare cautionem.l.ſi fideiuſ.§.ff.
qui ſatiſd. cog. quod limita niſi fuiſſet ſuſpectus tempore
contractus,quia non cogeretur.Si verò dies non eſt adie-
ctus,dic vt ſ.Mora.§.j.& iiij.& Obligatio.§.ix.

¶ SORS & ſortilegium declarantur j.Superſtitio.

SPECTACVLVM quantum ad pertinentia ad illa,
declaratur ſ.Ludus.& ſ.Chorea.

DE SPONSALIBVS.

1 *Sponſalia quid,& eo nomine quid contineatur.*
2 *Sponſalia qui,qua ætate,& per quos poſſit contrahere.*
3 *Sponſi an poſſint ſponſalibus contradicere.*
4 *Sponſaliorum quis ſit effectus.*
5 *Sponſalia quomodo contrahuntur,& quibus verbis.num.6.*
7 *Votum ſimplex caſtitatis an impediat ſponſalia de futuro.*
8 *Sponſalia qualiter contrahantur ſub pœnis & pignoribus.*
9 *Arrhæ ſponſalitiæ an permittantur.*
10 *Sponſalia quomodo ſoluantur,& an ipſo iure.num.11.*

SPONSALIA dicta à ſpõdeo,quod eſt promitto ſunt
futurarum nuptiarum promiſſio,ſecũdum S.Th.in iiij.
diſt.xxvij.Ray.Goſ.Per. & Alex.& xxx.q.v.noſtrates & ff.
eod.l.j.Sed intellige primò promiſſio mutua, quia ſecun-
dùm Veruec. contrahi non poſſunt ex altera parte tantum,
nec claudicare ſicut matrimoniũ,vnde, ſecundum eum, ſi
vir accepta manu vxoris dicat, do tibi fidẽ de te in vxorem
accipienda,& illa nullo modo oſtẽdat ſe acceptare, tunc
ra nõ ſunt ſpõſalia.ille tamẽ tenetur eã ducere, ſi illa vo-
luerit.quod intellige ſi illa voluerit incõtinẽti, & non
ter,cum non acceptauerit ſtatim, nec ſunt ſpõſalia conſe-
quenter.ar.l.continuus.de verb.obl.Si tñ oſtẽderit ſe acce-
ptare:vt qa inter eos agebat de ſpõſalibus, aut matrimo-
nio,& ille requiſita ſpõte manum dedit ad fidem recipien
dam,& hmõi,eſſent cõtracta ſpõſalia.Intellige ẽt, quo ad
eccleſiam,ſi coniecturę de hoc eſſent probabiles.Intellige
ſecundo promiſſione nuda aut veſtita:qa aliqñ contrahũt
promiſſione nuda:vt ſi dicat vir, accipiam, aut ducã te in
vxorem:& illa reſpondeat,accipiã,aut ducã te in virũ, vel
econtrario.Aliqñ verò ſubditur iuramentum,aliqñ arrhæ
1 ſponſalitiæ, aliqñ etiam pœnæ. ¶ Primò*quæritur,quid
venit nomine ſponſæ,aut ſponſalium, aut ſub quo noĩe
veniant iſta?Et dico duo.¶ Primum.Secundùm S.T.vbi ſ.
ſponſus dr à ſponſione coniunctionis matrimonialis per
verba de futuro,& à reſponſione actus matrimonialis per
verba de præſenti: quia ex hoc ipſo ſpondet matrimonij
actum,tñ à prima,inqt,ſponſione, dicuntur ſpõſalia pro-
priè, quæ ſunt quædam ſacramentalia matrimonij, ſicut
exorciſmus baptiſmi, hęc ex illo.Ex qbus dicit, ꝙ ſpõſalia
largè ſunt,vbi quis contrahit per verba de præſenti in le-
gitima.ſ. ætate. Nomine igitur ſponſalium propriè venit
non ſolùm promiſſio p verba de futuro,vt dictum eſt,ſed
etiam matrimonium per verba de præſenti contractũ ante
pubertatem, niſi eſſent tales proximi pubertati, & malitia
ſuppleret ætatem,iuxta dicenda.j.§.ij. & tales ſm Arch.
ſponſi eſſe intelligunt,& intellige propriè, largè aũt ſpõſi
ſunt q matrimoniũ per verba de præſenti in debita ætate
contraxerũt.¶ Secũdùm.Secundùm Pan.in rub.ext.eod. in
odioſis nomine maritatę nõ venit ſpõſa propriè.Vñ ſi ſta-
tuto cauetur ne maritata ſuccedat,bñ ſuccedet ſponſa, nec
ſponſa de præſenti venit nomine vxoris,nec nomine ma-
trimonij veniunt ſponſalia,vt idem dicit in c. tertio loco.
de prob.ſed in indifferentibus venit ſolùm ſponſa de pręſ-
enti,in fauorabilibus aũt venit ſpõſa de futuro. Pro quo
bonus text.eſt in l.non ſine.C.de bo,quę lib.& ibi per Cy.
& alios,vide ẽt gl.Inſt.de nup.§.ſed & ſi vxor.xxvij.q.ij in
2 prin.Et hoc verũ,niſi addat qualitas diſtinguẽs, puta ma-
ritata, cognita, & hmõi.¶ Secundò quęrit,*quis,qua ętate,
aut per quos poſſit contrahere ſponſalia? Et dico multa.
¶ Primum.Quicunq; põt cõtrahere matrimoniũ, põt etiã
cõtrahere ſpõſalia, ſm Canones, licet ſit ſecus ſm leges,
vt patet in l.ſi qs officium.ff.de rit.nup.& in l.ſoler. de his
q no.infa.& vlterius aliq non pñt cõtrahere matrimoniũ,
qui tñ pñt contrahere ſponſalia, vt qui ſunt ætatis legiti-
mæ ad ſponſalia,& nõ ad matrimoniũ.¶ Secundùm.Secun-
dùm S.T.in iiij.diſt 27.ſponſalia contrahi pñt,vtroq; con
trahentium exiſtente in fine primi ſeptẽnij, vel poſt, vel
parum ante.Pro quo ſcito ꝙ contrahi pñt poſt ſeptenniũ,
& ex tunc valẽt.de deſpon.impu.ſi infantes.li.6 Si aũt am-
bo,vel alter ſit minor ſeptennio,& contrahũt ipſi, vel pa-
rẽtes p eis,nihil agit,nec orit publicę honeſtatis iuſtitia,
vt ibi,niſi poſtea ratificẽt. Si tñ multũ propinquauerit illi
termino, ſm S.T.ſponſalia tenẽt,qa ꝙ parum deeſt, quaſi
nihil deeſſe videtur.ij.Phy.q̃ appropinquationem quidam
determinant tp̃s ſex menſium,ſed melius determinãda eſt
ſm conditionem contrahentium,cum in qbuſdam magis
acceleretur vſus rationis,q̃ in aliis.Hæc ille, qui intendit,
ꝙ malitia ſuppleat ætatem & concor.Hoſ.& Inno.vt reci-
tat.& tenet Sũ.Conf.lib.4.ti.j.quæ.v.& gl.in c. iuuenis. de
ſpon.dicẽs,ꝙ diſcretio ſupplet ætatẽ.& Arc.& vt dicit Pa.
in d.c.iuuenis eſt cõis opi.& hoc ſequit Sum.Cõf. & Piſa.
& Arch.& Supple.& rõnabiliter, quia non vr ratio quare
non debeat malitia ſupplere ætatem in proximo ſeptẽnio,
quo ad ſponſalia,ſicut ſupplet prudentiã in contractu ma-
trimonij,non obſtãte, ꝙ hoc nullo iure cautum inueniat
expreſsè,qa expreſſum eſt in aliquo eiuſdem generis. ſ. in
matrimonio,& vr rõ maior de ſponſalibus, quia ſunt ma-
gis ſolubilia.Pan.aũt in d.c.iuuenis, adductis quibuſdam
friuolis tenuit contrarium.ſ.ꝙ requiratur ſeptennium cõ-
pletum:& ſequitur Sum.Ang.& Roſ.contra Supple. Si aũt
maior ſeptennio contraxit cum minore,licet ſponſalia nõ
tenuerint,ẽt ex parte maioris,qa non claudicant, tenet tñ
expectare minorem,cui fidem dedit, ſi fortè manere ve-
lint in eodẽ propoſito,ſm Arch.aliàs peccat propter fidem
mentitam.¶ Tertium.Determinat aũt idem tp̃s in maſcu-
lo,& fœmina,quò ad ſponſalia,& non quo ad mrimoniũ,
ſm S.T. vbi ſ. qa in ſponſalibus requiritur tm̃ vſus ratio-
nis,qui ſimul incipit in vtroque,ſed in cõtractu matrimo-
nij, non ſolùm requirit diſpoſitio ex parte vſus rationis,
ſed ẽt ex parte corporis, vt ſit tp̃s generationi aptum ꝙ in
puella in xij.anno, in maſculo in fine xiiij.eſt, ſecundùm
Philoſophum xj.de Animali.¶ Quartum. Abſentes autem
contrahere,pñt ſponſalia per nuntium vel literas. l. ſuffi-
ciet.ff.de ſpon.extrà,q cl.vel vo.veniẽs.& 30.q.v.nec illud.
& idem ſm Hoſt.ſi fiat de conſcientia alicuius, vel poſtea
ratum hẽt.ff.eo.l.vlt.xxxij.q.ij.honorat.de mat.cõtra.con.
inter.ecc.c.ij. Si tñ nuntium vel procuratorem reuocauit.
& reuocatio ad eũ peruenit,antequã puella cõſentiret, nihil
agit:ar.de procu.in noſtra.& c.mandato. imò & ſi peruenit
poſtquã cõſenſerat puella,ſed tñ ante fuerat reuocat⁹, ſm
Hoſt.quia deeſt conſenſus.& facit c procurator.de procu-
rat.lib.6.¶ Quintum.Põt ẽt quis pro alio ſponſalia cõtra-
here ſine mãdato,vt parentes pro filiis, ſi filij fuerint prę-
ſentes,&nõ cõtradicãt.vel ſi fuerint abſentes & ignorãtes,
dũmodo poſtea ſciẽtes ratificauerint tacitè vel expreſsè de
deſpon.impu.ſi infantes.lib.6.imò auũculi & amici,tutores
& curatores,& qcũque alij,quãuis nõ habeãt mandatum,
hoc pñt,ſed tñ ſponſalia non ſunt,donec ille vel illa ſciue-
rit & ratum habuerit,& hoc ſm Canones, q nõ requirũt,
niſi cõſenſum,vt in c.ſufficiat.27.q.ij.extra eo.cùm locum
de deſpon.impu.c.vnico.lib.6.Sed tñ inter hos & parentes
eſt differẽtia,ſm Io.An.in nouel. qa quo ad parentes ſuf-
ficit præſentia filij cũ taciturnitate, licet alter expreſsè nõ
cõſentiat,& tenẽt ſpõſalia, qa taciturnitas operat conſen-
ſum,vt in d.c.vnico.ſecus in aliis,qa non ſufficit ſola præ-
ſentia, ſed oportet adeſſe cõſenſum expreſſum vel tacitũ,
puta ſi mulier recipit iocalia, vt ſpõſa vel ſponſus accedit
ad domũ mulieris,vt vr expreſsè probari in c. literas. de
deſpon.impu.iũcta gl.& clarius in c.j.de mat. cõtra. cõtra
inter.ecc.& in c.ad id quod.de ſpon.Nec cures de gl.ĩ d.c.
3 vnico.qa Io.An.illam correxit in nouel.¶ Tertiò*quærit,
an poſſint ſponſi contradicere ſponſalibus aliquo caſu?Et
dico tria.¶ Primum.In c.vbi nõ eſt. de deſp. imp.diſtricti*
inhibetur,ne aliqui,quorum vterque, vel alter ad ætatem
legibus,vel canonibus determinatam non peruenerit,cõ-
iungantur,niſi fortè aliqua vrgentiſſima neceſſitate inter-
ueniẽte vt p bono pacis,vbi coiter Canoniſtæ ſummãt, ꝙ
impuberes ambo,vl alter,niſi pro bono pacis, cõiungi nõ
dñt.Et intelligit gl.ẽt quo ad ſponſalia, vt imponit illi Pa.
Et idem.Inn & Hoſt.ſ. ꝙ ante pubertatẽ prohibitũ ſit cõ-
trahere ſponſalia,niſi pro bono pacis,& hmõi,licet cõtra-
cta teneant. Sed iſta opin.non habetur clarè ex prædicto
tex.& vr prima facie contra tex.in d c. vnico. de deſpon.
impu.lib.6.Vñ hoc non ſequitur ibi Pan.niſi limitando ad
coniũctionem carnalẽ,ſm q̃ nulli ſunt coniungendi ante
pubertatem,vel ẽt põt teneri, loquendo de coniunctione

ſpirituali per contractum matrimonij, vt planum eſt, & ēt
ſponſaliorum cauſatorū ab aliis ante pubertatē, & nō pro-
uenientium primò ab ipſis ſpōſis, motu ꝓprio, ſed alieno, in
quo propriè locū hñt, quæ pro dicta opinione adducūtur
ſ. Matrimoniū. v. §. 6. & hoc patet ēt ar. eorū, quæ dicentur
part. ſequenti. Eſt ēt rōnabilis, quo ad ſponſalia venientia
motu proprio pp allegata ibi, & ar. dicēdorum par. ſeq. vñ
pctm̄ eſt, vt vr̄ aliquibus, mortale, ea ante pubertatem cō-
trahere, niſi ex magna cā, & de licentia epi, ſm Hoſt. ſi tñ
contrahantur, tenent poſt ſeptēnium d. c. vnico. & c. de il-
lis. de deſpon. impu. ¶ Secundùm. Secundùm S. Th. vbi ſ. ſi
ante annos pubertatis fiat contractus ſponſalium p al. ū,
ambo, vel alter reclamare pñt. vñ tunc nihil eſt actū, adeo,
quòd nec aliqua affinitas ex hoc contrahitur: & ideo ſpō-
ſalia, quæ inter aliquos per perſonas alias contrahunt̄, ro-
bur hñt inquantum illi, inter quos contrahunt̄, ad ætatem
debitā veniētes, nō reclamant: ex quo intelliguntur cōſenti-
re his, quę per alios facta ſunt. Hæc ille, q loquit̄ de ſpōſa-
libus factis p alios, ſic ꝙ ſpōſi expreſsè, vel tacitè nō cōſen
tiunt: qa ſi cōſentirent, nō eſſent nulla, ſed contraheretur
publicæ honeſtatis iuſtitia: vt in d. c. vnico. in fi. Nec tamē
intēdit dicere, ꝙ nō poſſent reclamare, ēt ſi conſenſiſſent,
ſed ſufficiebat ei ſoluiſſe argumentum. ¶ Tertium. In c. de
illis. de deſp. imp. ſummariè habet̄, ꝙ ſi maiores ſeptennio
ante pubertatem ſpōſalia cōtrahūt, ſi quidem tempore cō-
tract⁹ alter erat pubes, nō ille, ſed alter minor factus pubes
poterit reſilire, & cōtradicere, ſed nō antequā venerit ad
pubertatē, ſi verò tpe cōtractus vterq; erat impubes, vterq;
veniēs ad pubertatem poterit reſilire, & ſm aliquos, puta
gl. ibi, & do. Ant. & ſequaces, q eorū primo venerit ad pu-
bertatem, alium expectabit antequam reſiliat. Sed Io. And.
Card. & Pa. tenēt cōtrariū, dicētes, ꝙ vno tm̄. ad pubertatē
perueniēte, poterit ſtatim cōtradicere, licet alius ſit impu-
bes, & hoc eſt indubitatè verū, qa nō eſt aſſignare rōnem
expectādi, cū alio pubeſcēte, iſte primus, ēt eo inuito poſſit
reſilire, & fruſtra expectat̄ euētus, cuius nullus eſt effectus.
de of. dele. cū contingat. Diſſoluentur tñ iſta ſpōſalia iudi-
cio eccleſiæ, ſm gl. niſi ſoluātur vinculo fortiori, puta ma-
trimonij cum alia, aut voti ſolēnis, qa tūc ipſo iure ſunt ſo-
luta. Hæc aūt nō intelligūtur ſolum de ſpōſalib⁹ cōtractis
ante pubertatem p alios ſine conſenſu ſpōſorū, qa ēt ſi ſic
eſſent cōtracta in ſenectute ſpōſi, poſſent reſilire, ſed intel
ligūtur generaliter in cōtractis ante pubertatem, quia oēs
ſic cōtrahentes reſilire pñt autoritate eccleſiæ, etſi nō pro-
4 pria, vt ī. §. vij. ¶ Quartò *quęritur, quis ſit effectus ſponſa-
liorum: Et dico tria. ¶ Primum. Qui contraxerunt ſponſa-
lia, obligati ſunt cōtrahere matrimonium, ſi ſponſalia te-
nuerunt vt quia in ætate debita fuerunt cōtracta, & ſm S.
Thom. peccat mortaliter non ſoluens promiſſum, niſi le-
gitimi impedimentum interueniat, nec pōt alter eorum
contrahere cum alia perſona. ſi tñ cōtraxerit per verba de
præſenti, tenet quidem ſm matrimonium. extrà, eod. ſicut.
ſed debet agere pœnitē tiam de fide mentita, & multo ma-
gis ſi interuenerat iuramentum, ex rā eo. literis, el ij. Sed
hæc intellige primò de his, qui cōtraxerūt ea poſt puber-
tatem, & qui ante, ſi obtinere nō poſſunt abſolutionem ab
eccleſia cum venerint ad pubertatem. Intellige ſecūdò de
his, quib⁹ nō ſuperuenerit aliquod legitimum impedimē-
tum, vt ī. §. x. caſu. [illegible] Fuit aūt qui nō ſolū ſit promiſſum,
ſm Pa. in c. ex literis. el ij. etiam ſi ſpōſalia nō ſint iurata,
eccleſia debet primò monere, deinde cogere ſed ſm S. Th.
eccleſia cogit iniungendo pœnitētiam pro peccato in fo-
ro tamen contentioſo non compellitur: quia matrimonia

coacta conſueuerunt malos exitus habere, niſi fortè iu-
ramētum interuenerit, quia tūc cogēdus eſt, vt quidam di-
cunt, quāuis aliis nō videatur pp cauſam prædictam, præ-
cipuè ſi de vxoricidio timeretur. Hæc ille, cuius opi. pro-
batur in c. requiſiuit. eo. ti. vbi de muliere quæ etiam iura-
uerat cuidā nubere, dr̄, ꝙ monenda eſt potius quàm co-
genda, cum coactiones difficiles ſoleāt exitus frequenter
habere. Nec obſtat c. ex literis. el 2. eo. tit. vbi vir ſi ſic iura-
uit primò modo dr̄ monendus, deinde etiam eccleſiaſtica
cenſura compellēdus: qa ſubdit̄, niſi rationabilis cā obſti-
terit, vñ hoc iudicis arbitrio committitur, & multo magis
ſi ſponſalia nō ſint iurata, & ſic ex rationabili cā non co-
get̄. Vñ Arch. dicit, ꝙ pōt cogi: ſed non eſt cogendus, vbi
probabiliter timet̄ difficilis exitus, puta vxoricidium, &
hmōi. ¶ Secundùm. Vtrum ſola ſpōſalia ſine benedictione
& aliis ſolēnitatibus excuſent actum cōiugalē: vide ſ. De-
bitum. §. ix. ¶ Tertiū. Filius ſpōſorū de futuro eſt legitimus
5 eo modo quo ſ. legitimus, in principio. ¶ Quintò *quæri̇t,
quomodo ſponſalia contrahuntur? Et dico ꝙ cum ſpon-
ſalia abſolutè, & ſub conditione contrahi poſſunt, abſolu-
tè contrahuntur multis modis: primò. ſ. per verba de præ-
ſenti, qñ ambo ſunt impuberes vel eorum alter: quia iuris
interpretatione hic ſunt ſponſalia de futuro, de deſpon.
imp. c. fi. & clarius d. c. vnico. Secundò per verba de futuro
ad hoc apta: vt, promitto, vel iuro, ꝙ te accipiam in vxo-
rem, & ſimilia de ſpon. c. pe. & addit Archid. ꝙ dare fidem
pertinere vr̄ ad iuramentum. Tertiò per annuli ſub arrha-
tionem. xxvij. q. ij. ſi quis deſponſauerit. Quartò per arrha-
rum dationem, puta iocalium aut pecuniarū. Hi tñ duo vl-
timi modi ſm Pan. in c. fi. de deſpon. impu. poſſent dici
matrimoniū ſicut ſpōſalia: vt in c. fœminæ. 30. q. 5. Vn̄
uertēdum eſt, ꝙ ſi pręceſſerūt verba apta ad contrahend.
matrimonium, faciunt matrimoniū non ſponſalia, ſi vero
præceſſerūt verba de futuro erunt ſponſalia: ſi verò nulla
pręceſſerūt verba ſm conſuetudinē iudicabit̄: quæ ſi nul-
la ſit, nihil probabunt, ſi aliud certum concipi nō pōt, qa
talia ſigna ſunt æquiuoca ad multa: & cōſequēter cū dēt
arrhæ, ēt in aliis cōtractibus. Inſt. de cōtrah. emp. nihil
probabūt. de præſum. illud. Si aūt ſolùm vnius verba pre-
ceſſerūt, tūc immiſſio annulli, & acceptio arrharū denotat
conſenſum alterius expreſſum, & ſic erūt ſpōſalia vel ma-
trimonium, vt no. gl. in c. pe. de ſpon. In dubio tñ in ſubar-
rhatione per immiſſionem annulli pręſumendum eſt pro
matrimonio: quia res fauorabilis eſt: de præſum. literas.
de re iud. c. fi. ¶ Si verò ſponſalia ſub conditione contrahā-
tur, valēt, aut non valēt ſm diſtinctionem, quæ data eſt
de matrimonio, Matrimonium iij. §. j. ita ꝙ ſi conditio
honeſta, vt ſi parētibus meis placuerit, vel vtilis, vt ſi de-
ris cētum, exiſtente cōditione ſtat ꝓmiſſum. Si verò
honeſta & cōtraria bonis matrimonij, vt ſi ſterilitatem [illegible]
nena procures, ſpōſalia nō cōtrahunt̄. Sed ſi nō ſit cōtra
eis, vt, ſi furtū feceris, tunc ſtat promiſſio, ſed conditio [illegible]
litur. Concor. S. T. & Richar. Sed adde primò, ꝙ ante [illegible]
tam conditionis neceſſariæ ſpōſaliæ nō ſunt, nec orit pu-
blicæ honeſtatis iuſtitia, vt d. c. vnico. niſi per factū a con-
ditione recedat̄: puta, ſi copula intercedat. de condi. app.
de illis. & in c. ſup eo. & in c. p tuas. Adde ſecundò ſecūdū
S. Thom. ꝙ quando apponitur conditio pecuniæ per mo-
dū pœnæ, quia matrimonia dñt eſſe libera, talis conditio
non ſtat, nec pōt exigi illa pœna à nolente cōtrahere ma-
trimoniū. ¶ Sextò *quæritur, quomodo iudicandum ſit
aliquibus verbis, aut actibus qbus ſpōſalia contrahi [illegible]
Et dico multa. ¶ Primū. Si quis promittat quatuor [illegible]

vnam earum ſe accepturum, non contrahit ſpōſalia, ar. in
c. ex ſpōſalibus. eod. ti. li. 6. niſi aliqua earū facto ſpecialiter
in eum conſenſerit. ¶ Secūdùm. Si pater iurauit alicui dare
vnam de filiabus ſuis ſm Hoſ. & Gof. ſpōſalia nō ſunt: ſed
tñ pater tenet̄ vnā dare, ꝙ limita ſi vna earum voluerit: qa
tenet̄ pater per tale iuramētū ad faciēdum ꝙ in eo eſt, &
nō plus. no. in gl. in c. ex literis. & in c. ſicut. de ſpon. & licèt
de iure ciuili promittēs factū alienum nō obliget̄, niſi ſpe-
cificè promiſerit ſe facturū vel curaturum, vt Inſt. de inuti.
ſtip. §. ſi qs aliū. tñ qñ promiſit cum iuramēto, ēt ſimplici-
ter, tenet̄ pręſtare operā q̄ pōt, ſicut ſi ſpecificè ſe obligaſ-
ſet. c. ad noſtram. de iureiu. & l. cum pater. §. filius matrē. ff.
de leg. ij. Poterit tñ dare quā voluerit. de reg. iur. in alterna-
tiuis. Inſt. de act. §. præterea. & ſi oēs præter vnā moriātur,
tenetur dare illam. ar. ff. de eo ꝙ certo loco, l. ij. ſed ſi vnā
obtulit, & ille nō acceptauit, eſt abſolutus à promiſſione
& à iuramēto. ff. de cōtrah. emp. l. ſi in emptione. §. ſi em-
ptio. ff. de cōd. inde. l. cum is. & ſi vnā ex illis carnaliter co-
gnouerit, nullā aliā poterit habere pp cōtractam affinita-
tem: imò ꝙ plus eſt, ſi cōtemplatione præcedētis cōtract⁹
commiſtio eſſet facta, matrimonium eſſet, de eo q dux. in
mat. ſignificauit. ꝙ ſm Pa. in c. ex literis. eo. ti. eſt verū, non
tm̄ virtute ſpōſaliorū, quātum ex ſuppoſito cōſenſu, extrà
eo. is qui. ¶ Tertium. Si aūt promiſit vnā determinatè, & ſi
illā nō poſſet dare alterā, ſm Ho. tenet̄ dare primam, & ad
hoc bona fide laborare. extrà eo. ad audientiam. ꝙ ſi non
pōt, ſubdiſtinguēdum eſt, qa ſi prima conſenſit ſpōſalib⁹
expreſsè vel tacitè, aliā habere nō poterit: qa ineſt publicę
honeſtatis iuſtitia, ēt ſi illa prima ſpōſalia fortè pp cōſan-
guinitatē aliquam nō tenuiſſent: ſi verò nō cōſenſit, tenet̄
dare ſecundā. de ſpon. ex literis. el ij. de reſt. ſpo. ex parte.
¶ Quartū. Si qs alicui promiſerit ꝙ eā deſponſabit, ſi pro-
miſſio fuit ꝙ deſponſaret eā de futuro, non erunt ſpōſalia
antequā deſpōſet eā, ſm Vin. & do. Ant. in c. is. qui. de ſpō.
Si verò ꝓmiſſio fuit, ꝙ deſpōſaret eā. ſ. p verba de pręſēti,
talis ꝓmiſſio ſpōſalia facit, ſm Car. in d. c. is qui. & ſi ſum⁹
in dubio, tūc in locis vbi primò cōſueuerunt accipere per
verba de futuro, nō erunt iudicanda ſpōſalia p talē ꝓmiſ-
ſionē: ſecus vbi deſpōſatio ſolet vocari acceptio de pręſen
ti. ¶ Quintum. Si quis vir deſpōſet aliquā mulierē vl̄ ecō-
trario, p iuramentum factum metu iuſto. i. cadente in cō-
ſtante virū, ſm Rich. ſpōſalia ipſo iure nō tenent in foro
cōſciētię vel exteriori. Quidā verò dicūt ea tenere in foro
cōſcientiæ, ſed nō in exteriori. Tu verò dic cōformiter ad
dicta ſ. Iuramentum. 4. §. 7. ꝙ tenēt in cōſcientia, ſi iurans
intendebat ſe obligare: ſed tñ pōt petere diſpenſationem.
7 ¶ Septimò quæritur, *vtrum votum ſimplex caſtitatis im-
pediat ſpōſalia de futuro ne contrahātur? Et dicit Arc. poſt
Henri. Bohic. ſuper c. rurſus. qui cler. vel vo. circa hoc duas
eſſe regulas. ¶ Prima. Quoties cōtrahuntur duo vincula
æqualis potentiæ incompaſſibilia, primum pręiudicat ſe-
cūdo. ¶ Secūda. Si duo vincula diſparis potētiæ incompaſ-
ſibilia cōtrahūtur, forti⁹ repellit minus fortè, vt ꝓbatur de
ſpōſ. inter. Igitur ſi votum ſimplex præcedit, impedit &
dirimit ēt iurata, vt in d. c. rurſus. quia iuramentum eo caſu
eſt illicitū, nec ſeruādū. xxij. q. iiij. inter cętera. ſicut aliàs in
ſpōſalibus priora ſpōſalia ſunt conſummanda. de ſpon. ſi-
cut ex literis. ꝙ verum eſt ēt ſi in primis nō interuenit iu-
ramentum, & interuenit in ſecundis, ſm Hoſt. Inn. Io. An.
¶ Si verò ſpōſalia ſimplex votū præcedunt, nec impediunt
nec dirimunt: ſed eo caſu cogi debet votum ſolēnizare. ſ.
profitēdo religionē, vel profiteri ſpōſalia i. cōtrahere ma-
trimonium. de conuer. coniu. ex parte. ſm Inn. & Hoſt. ꝙ

Arch. limitat, niſi mutuo ſe abſoluāt: quia tunc ſeruari poſ-
ſet votum in ſeculo. Sed iſti ideo ſic dicūt, maximè Hoſt.
quia loquunt̄ de ſpōſalibus iuratis: & credunt iuramētum
æquale eſſe voto: & cōſequenter præualere, qñ illud pręce-
dit, vt hîc, & ſic dicūt iſtum cogēdum ſolēnizare votū aut
matrimoniū, quorū vterq; licitè pōt, ſm iſtam opi. ſed vo
tum eſt virtuoſius in litigando, ſm S. Th. vt ī. Votum. ij. §.
vlt. Ideo melius dicit Pet. de Palu. ꝙ aut ſe abſoluant mu-
tuo, aut ſolēnizetur votum profeſſione vel ordine ſacro,
vel vouēs faciat cōtentum eum qui nō vouit de non con-
ſummādo matrimonio. Do. aūt Ant. in c. de illis. de deſpon.
impu. tenet, ꝙ votum ſimplex caſtitatis ſuperueniens ſpō-
ſalia, intellige pura, ſoluit. & idem tenet Dir. licet reciter
Inn. & Hoſt. Et idem dicit Pet. de Pal. tenere S. Th. quod ſi
verum eſſet vouens nō teneretur ad religionem, ſed poſſet
votum ſeruare in ſeculo. Et hoc eſt verum indubiè quo ad
nō vouentem: quia eo ipſo ꝙ alter ſic vouit, recedit à ſpō-
ſalibus, & alter eſt liber, ſed quo ad vouentem eſt maius
dubiū, vtrum hoc poſſit facere ſine peccato, & vtrū eo fa-
cto ſit abſolutus, & dico ꝙ ſi intēdit religionē intrare, vo-
uendo nō peccat, & eſt abſolutus: aliàs peccaret vouēs in
alterius præiudiciū: & ſic cōcordātur opiniones. ¶ Octauo
8 quærit̄, *qd de pœnis & pignorib⁹, quæ aliqñ interueniūt
in ſpōſalibus? Et dico multa. ¶ Primum. Secundùm Archid.
poſt Ray. licet ſponſalia contrahi poſſint ſub conditione
promiſſæ pecuniæ, nō tñ pōt pecunia promitti p modum
pœnæ: & ſi promiſſa fuerit promiſſio non tenet: quia con-
iugia dñt eſſe libera, extrà eod. requiſiuit. & c. gemma. &
idem S. Th. Sed Pa. in d. c. gemma. latius diſtinguit colligē-
do dicta Doct. ibi, & in l. Titia. ff. de verb. obl. dicens, ꝙ ſi
pœna apponitur inter contrahentes, indiſtinctè nō valet,
ſm communiorem opinionem. & tenet Bart. in l. mulier.
C. de ſpon. etiam de illa pœna, quæ eſt in lucro perdendo.
Vnde ſi promiſi tibi dare centum ſi nupſeris mihi, nō va-
lebit: vt in l. ſi ita ſtipulatus. §. ſi tibi nupſero. & ibi per Bar.
ff. de ver. oblig. quod limita, niſi is, cui promiſſio fit, eſſet
nobilior: quia tunc videretur potius donare animo recō-
penſandi ratione nobilitatis. Pro quo facit quod not. Bart.
in l. j. C. de dona. ante nuptias. & l. ſi voluntate. C. de dotis
promiſ. Si verò pœna apponitur inter parentes cōtrahen-
tium, ſeu alios ita coniunctos ipſis contrahentibus, & ve-
riſimiliter iſti ad cōtractum matrimonij inducerentur, ne
parentes vel amici ſoluant talem pœnam: non valet, vt in
d. c. gemma. ſm vnum intellectum, & in d. l. Titia. & in l.
hæres meus. in fin. ff. de cond. & demon. tamen valeret illa
quæ eſt in lucro perdendo: vt per Barto. in l. Titio. §. Titio.
el j. de condi. & demon. Si autem inter alios à prædictis,
valet, etiam ſi talis extraneus promiſerit nomine mulieris
ſub certa pœna ſm communiorem opin. licet Hoſt. tenue-
rit contrarium. Aduertēdum eſt tñ, ꝙ tales ſub pœna pro
mittentes, ꝙ Titia contraheret cum Sempronio, ſi, quan-
tum in ipſis eſt, faciunt, non incurrunt pœnam, quia diffi-
cultas, ex quo factum eſt in obligatione pœnę, commiſſio-
nē excludit, vt eſt text. not. in l. ſi vehenda. in fin. ad l. Rho.
de iac. & in l. j. ff. ſi quis cau. Et hoc tenuit Io. de Plat. vt re-
fert. Feder. conſ. clxiiij. & do Anto in d. c. gemma. & ſequit̄
Pan. ibidem. Facit quod no. Bartol. in ſimilibus terminis
in l. continuus. § illud. ff. de verb. obl. Quod notandum eſt:
quia facit vt ille qui in contractibus ſub pœna promittit
pro filiafamilias vel amico, quòd ratificabit, qa ſi facit ꝙ
in ſe eſt, pœnam euitat. Et hoc verum de pœna quæ cōſi-
ſtit in perdēdo vel minuēdo patrimonio ſecus de alia, quę
eſt in acquirendo, quia ceſſaret lucrum, niſi impleret pro-

miſſum. ¶ Secundum. Intereſſe autem ſm Iac. de Aret. Cyn. & cõiter Doct. in l. j. C. de ſpon. & in l. Titia. peti nõ poteſt niſi doloſè pars ſe habuerit: quo caſu peti põt actione de dolo: nõ aũt propter ſtipulationẽ, quia ex cõceſſione iuris altera pars à ſpõſalibus deſiſtere põt: & ne matrimoniũ intimidetur pp ſolutionem pœnæ. Et hoc ſequitur Hoſt. in Sum. & Pan. in d. c. gẽma. ¶ Tertiũ. Vtrũ aũt poſſit interuenire pignus ꝓ matrimonio cõtrahendo: fuit opin. diuerſa. Nam Mon. tenet ꝙ ſic, per l. vnicã. C. ſi re. pro. Io. aũt And. diſtinguendũ dicit ſm qualitatẽ pſonæ, & pignoris quantitatẽ: quia vile pignus non habet intimidare magnũ virũ: & ſic põt interuenire. Sed do. Ant. in effectu vr̃ concludere ꝙ nõ põt, niſi ꝓ intereſſe præſtãdo: quia cũ ſimus extra caſum. l. fi. C. eo. quæ ſolũ permittit arrhas, nõ valet ꝓmiſſio alicuius pœnæ. Itẽ pignus nõ põt duplicari ex alia parte: & ſic cõtractus nõ eſſet æqualis vtriq; parti, prout requirit illa lex. Et hæc opi. placet Pan. in fauorẽ libertatis matrimonij, & de iure vr̃ verior. Et pro ea facit qđ not. glo. in l. ſi ita ſtipulatus fuero. §. ſi tibi nupſero. ff. de verb. obli. quæ dicit ꝙ omnis ſtipulatio in talib⁹ eſt reprobata. Dicta aũt l. vnica, ideoq; non obſtat, contractũ arrharum vocauit pignus.

9 ¶ Nonò * quærit̃, quid de arrhis ſpõſalitiis? Et dico multa. ¶ Primũ. Lex in d. l. Titia. & in d. l. mulier. indiſtinctè prohibent ſtipulationẽ pœnalẽ, & indiſtinctè vr̃ arrhas admittere, modò nõ excedãt quantitatẽ dotis vel donationis pp nuptias. Sed inſurgit difficultas, quare poſſit interuenire arrha & non pœna, cum eadẽ videat̃ ratio: quia ſi dans arrhas retrocedit à cõtractu, perdit eas, & ſic patitur pœnam: & ſimiliter recipiẽs eas, ſi reſilit, reddit duplicatas & etiam quadruplicatas, ſi fuit conuentũ, vt in d. l. mulier. & ſic ſoluit pœnã. Et dicit Io. And. poſt Gof. rõnem diuerſitatis eſſe, quia arrhæ ſolẽt tradi in parua quãtitate, pœna in magna. Item arrhæ tradũtur de præſenti, ſed pœna ꝓmittitur ĩ futurum: eſt aũt quis facilior ad ꝓmittendum q̃ exburſandũ. Vide de his Pan. in d. c. gẽma. ¶ Secundũ. Secundùm Bart. igitur in d. l. Titia. arrhæ indiſtinctè admittunt̃ in ſponſalibus, modò nõ excedãt quãtitatem dotis vel donationis pp nuptias: & appoſitio pœnæ quantũcunq; modicę reprobatur. Sed Pan. poſt Io. And. in d. c. gẽma. dicit cõſiderãda eſſe perſonarũ qualitatẽ, & quãtitatẽ arrharũ: quia ſi inter viles pſonas interuenit traditio magnarũ arrharũ, nõ valet: quia eſt eadem ratio in eis, quæ & in pœna, ſolutio aũt modicæ pœnæ non habet intimidare magnũ virũ. Et hanc opin. vr̃ tenere ... in l. mulier. C. de ſpõ. & vr̃ in cõſcientia ęquior: quia cũ habemus naturalẽ rõnem legis, de verbis non eſt curandũ. l. non dubiũ. C. de legi. & in regula fin. de reg. iur. lib. 6. ſm Pan. tñ oppoſitio pœnæ in quacunq; parua quantitate nõ tenebit: qa odia nõ debent extẽdi, vt in l. qđ verò cõtra. ff. de legi. & in l. odia. de reg. iur. in vj. ¶ Tertiũ. Vt aũt valeant arrhæ, duo requirũtur: primò. ſ. ꝙ quantitas ſit verè numerata & tradita parti. ſecus vbi pars confiteretur tñ ſe recepiſſe, ſm Bar. in d. l. Titia. & Fede. conſi clxiij. qđ Pan. placet: quia vbi arrha nõ interuenit, eſt quaſi eadẽ ratio, vt in appoſitione pœnæ: qa de facili quis cõfiteretur ſe arrhã in magna quantitate recepiſſe, imò dicit Bart. ꝙ ſi vtraque pars fateretur ſe recepiſſe ab altera, non valet, ẽt ſi verè interueniſſet ſolutio: qa ſi ſolui tibi mille & recepi à te alia mille, nõ videor ſoluiſſe arg. l. quia ſic ſoluit. ff. de ſol. licèt multi teneãt cõtra cũ in hoc vltimo, de quo vide p Bar. in l. fi. C. de ſpon. & Pan. in d. c. gẽma. Sed opin. Bar. vr̃ æquior, q̃ ſequit̃ Pan. & do. Ant. in d. c. gẽma: quia ratio legis fuit, quia facilius quis ꝓmittit q̃ exburſet, & non vr̃ exburſaſſe, qui tantundem recipit. Et in tñ huic opin. Bart. inhæret, vt dicat fundũ nõ poſſe dari loco arrharũ, etiã ſi vendẽs conſtituat ſe nomine alterius poſſidere. d. l. mulier. loquitur de arrhis traditis in quãtitate, & annullat aliã pœnã, ergo extra illũ caſum nõ debemus arrhas approbare: & hoc ſequit̃ Sum. Roſ. Sed Ang. & Innoc. in d. l. Titia. & Lucas de Graſ. dicunt d. l. fi. non facere mentionẽ de quantitate: & ſic, ſm eos, poteſt dari. Et hoc ſequitur Sum. Angel. & eſt verius. ¶ Quartum. Qui arrhas recepit cõtracto matrimonio, eas lucratur, ſm Hoſt. in d. c. gemma. ſed verius eas nõ lucrat̃ ſm Feder. in d. conſi. & Io. Plãt. & Pan. & eundem Hoſt. in Sum. quia hoc nullo iure cauetur. Si autẽ matrimoniũ non ſequatur ex defectu alterius partis, ſic eas lucrabit̃: & reddit duplum, ſi ex defectu ſuo. l. arrhis, & l. mulier. C. eo. & quadruplũ ſi fuerit cõuentũ vt dictũ eſt. Ceſſat tñ arrharũ pœna, primò ſi ſponſalibus tẽpus appoſitum eſt, intra quod cõtrahi debeat matrimoniũ, & elapſum ſit, quo caſu is, per quem nõ ſtetit, impunè nubit, ſed alij dat̃ pœnitẽtia in fide mentita, extrà eo. ſicut. Secundò ſi ſpõſus impeditus fuerit, & cãm impedimẽto nõ dederit. Tertiò pp cauſam legibus interdictã, puta ſi de iure matrimoniũ ſequi nõ debuit. C. eo. l. fi. Quartò etiã ſi accipiẽs nõ eſt maior xxv. annis, nec veniã ætatis impetrauit: quia non tenet̃ reſtituere, niſi ſimplum. d. l. fi. quãuis ex ſuo defectu nõ fuerit ſequutũ matri-

10 moniũ. ¶ Decimò * quærit̃, qũo ſpõſalia ſoluãtur? Et dico, ꝙ multis modis & caſibus. ¶ Primò p mutuũ cõſenſum, vel mutuam abſolutionẽ, ſicut q ſocietatẽ fide interpoſita contraxerũt, poſtea ſibi eã remittũt, extrà eo. pręterea, ſm Ray. Gofr. Albe. S. Th. Pet. & Rich. licet quidã, vt refert & impugnat S. Th. contrariũ teneãt. Et hoc ẽt ſi erãt iurata, ſm Spec. in tit. de lega. §. nunc oſtendendũ. & Pan. in c. præterea eo tit. qui dicit hanc opin. eſſe cõmuniorem. & idem in effectu Inno. niſi iuramentũ fuiſſet intuitu Dei, dicens, ꝙ iuramentum remitti nõ põt ab homine, ſi præſtat̃ Deo, id eſt, principaliter ad cõplacendũ Deo, ſi aũt intẽdit ad tpale cõmodum hominis, dr̃ præſtitũ homini. Vnde ſi iurauit quis aliquam accipere in vxorẽ, intuitu Dei nõ põt illã remittere, aliàs ſecus, ſicut ſocij, de quibus Papa inducit exemplũ in d. c. præterea. põt ſibi mero iure remittere iuramentũ. Nec obſt. qđ dr̃ ibi hoc per patientiã poſſe tolerari: quia hoc dicit habito reſpectu ad opinionẽ vulg. credentis iſtos deierare, vel quia aliqñ ex leuitate venit iſta abſolutio, licet etiã poſſit ſine nota venire. ¶ Secundò, qñ alter intrat religionem, etiã ante ꝓfeſſionem, q cler. vel vo. veniens. ſm vnũ intellectũ, quod põt ante carnalem copulã, vt ſ. Matrimonium viij. §. xij. nec incurrit̃ pœna arrharũ. l. Deo nobis. C. de epiſc. & cler. ¶ Tertiò per ſm contractũ ſequẽs, ſicut qñ alter contrahit cũ alio p verba de præſenti, vel p verba de futuro carnali copula ſubſequuta. d. c. ſi inter virũ. de ſpon. & c. j. de ſpon. duo. peccauit tamen talis mortaliter. Si aũt aliquis cognita prius aliqua poſt coitũ cõtrahit cũ ea ſponſalia: non pp hoc ſoluuntur priora, ſed oportet coitũ ſequi contractũ ſponſaliorũ. c. veniens. el ij. de ſpon. Si etiã quis poſt prima ſpõſalia cõtracta ſimpliciter cõtrahat ſcda cum iuramento, nõ ſoluunt̃ prima pp tale iuramentũ. de ſpon. ſicut ex literis. xxij. q. iiij. in malis ꝓmiſſis. & contrahendo ſecundò peccauit mortaliter: qđ limita niſi ſubeſſet noua cauſa recedendi à primis, vt ĩ. caſu vlti. ¶ Quartò, qñ alter eorum ſe transfert ad aliã regionẽ, nec eſt ſpes de primo reditu, quia ſecundũ leges ſufficit expectare biennio, ſi eſt in eadẽ prouincia. C. de ſponſalib. l. ij. vel triennio, ſi eſt in alia. C. de repud. l. ij. & hoc ſi eſt abſens ex probabili cauſa tantùm: ſi verò ſit abſens ex probabili & neceſſaria, debet expectare donec adſit. ff. de ſpon. l. ſæpè. & ſic tenet glo. in d. l. ij. C. de ſpon. nec obſt. c. ſicut ex literis. de ſpon. vbi imponitur pœnitentia ei, qui expectauit per quatuor, vel quinq; annos: qa ideo imponit̃, qa ſine ſuperioris authoritate cum ſecunda contraxit: imò nec ibi legit̃, ꝙ alter fuerit abſens. de iure aũt canonico terminus expectandi non præfigit̃, vt patet in c. de illis. eo. tit. Vñ vr̃ ſtandum legibus, cũ nõ ſint correctæ: ſed ſi ſubſit cã rõnabilis, breuiãdo tpſ, relinquit̃ arbitrio iudicis. ar. d. c. de illis. Vnde ſecũdùm Arch. poſt Hoſt. iudex põt breuiare, & prolongare tpſ, & talem abſoluere pp periculum fornicationis, & credo talẽ non incurrere pœnam arrharum, ſi authoritate ſuperioris contraxerit. Et procedunt hæc, ẽt ſi ſponſalia erant iurata, vt videtur velle Pa. in d. c. de illis. vbi hoc patet ex text. & ſubditur ꝙ mulier. ſ. quæ præſens eſt, recipere debet pœnitentiam de periurio, ſi per eam ſtetit, quo minus fuerit matrimonium conſummatum. ¶ Quintò, qñ certus terminus fuit appoſitus: quia eo elapſo ille, per quem nõ ſtetit liber eſt, & ſine periurio nubit, ſed alteri imponitur pœnitentia de fide mentita. eod. tit. ſicut ex literis. Quod limita niſi terminus accidiſſet ex poſtfacto ſpõſalibus prius purè cõtractis: quia eo caſu ponitur ad ſolicitandum implemẽtum promiſſionis, nõ ad eam finiẽdam, ſm theoricam do. Ant. in d. c. ſicut ex literis. ¶ Sextò, qñ alter leprã vel paralyſim incurrit, aut viſum vel naſum amiſit, aut ei aliquid turpius euenit, vt in c. literas. de coniug. lepro. & d. c. ſicut. & in c. quemadmodum. de iureiu. & in gl. & addit S. Tho. aut aliquid hmõi: ne, inquit, ſibi inuicem diſpliceant, & matrimonium ſic cõtractum malum exitum ſortiatur. Sed limita, ſi hæc eueniant poſt contractum: ſecus ſi inerãt tpe contractus, ſicut nec contrahens poſſet allegare ſuſpectũ debitorem, paupertatem præcedẽtem, ſeu mores, ad quod facit l. ſi creditores. ff. de priu. cred. & l. fi. C. de ſpon. & ibi p Bart. & Pan. in c. quemadmodum. de iureiu. ¶ Septimò, qñ alter carnaliter fornicatur. d. c. quemadmodum, & idem à fortiori in fornicatione ſpirituali per hæreſim, vel infidelitatem. Sed tamen limita verum primo, quo ad innocentem: ille aũt, qui fornicatus eſt, reſilire non poteſt, ſi ſecum velit contrahere innocẽs, de trãſl. præl. c. 2. & ſecũdo ſi fornicatio admiſſa eſt poſt ſpõſalia: nõ aũt ſi ante, niſi ſecũdũ Hug. tempore deſponſationis credebatur virgo, & ante cõtractum per verba de præſenti inuenta eſt corrupta. Et ſi fornicatio fuit violenta nihilominus ſpõſus poteſt ſpõſam dimittere, ſm Io. And. & gl. in d. c. quemadmodum. & ſequitur Pan. & ſimiliter Hug. xxvij. q. ij. raptor. Et ita tenet Sum. Ang. contra Roſ. & Supp. qui volunt hoc verum eſſe ſi vir ad ordines vult promoueri, vt dixit Hug. & glo. Rayn. ſed primum eſt verius, per dicenda ĩ. eod. §. caſu vlt. ¶ Octauò ſi ſuperueniat capitalis inimicitia inter ſponſos, qa alter poteſt petere ſeparationẽ, ſm Hoſt. in Sum. p rationem c. ij. & c. requiſiuit. eo. ti. ¶ Nonò, quando promiſit ſpõſa dare certam quãtitatem pro dote, & dare nõ poteſt, ſm Io. And. in c. de illis. de condi. app. & idem de qualibet conditione interueniẽte, ſi deficit. Et ſi ſpõſa non ꝓmiſit certam dotem vr̃ promiſiſſe omnia bona ſua in dotem, vt no. in l. mulier bona. ff. de iur. dot. & per Bar. in l. ſi cõſtãte. ff. ſo. ma. Et ideo ſi labitur in facultatibus, & nõ poteſt dare non cogitur ſpõſus eam ducere, qa deficit cõditio ſubintellecta. l. ſi res in eodem ſtatu permanſerit. d. c. quemadmodum, & facit c. per veſtras. de dote poſt diuor. reſti. & quod ibi not. ¶ Decimò, quando ſuperuenit affinitas: vt ſi ſponſus cognoſcit conſanguineã ſponſæ, vel econtrario. xxvij. q. ij. ſi quis ſpõſam de eo qui cogno. conſ. vxo. ſuæ. ex literis. per ſuperueniẽtem tñ publicæ honeſtatis iuſtitiã non diſſoluẽtur priora ſponſalia: quia per primò cõtracta inducta eſt publica honeſtas, & per inducta ſecundò tolli non poteſt primò inducta, vt in ſimili dr̃, diſt. lvij. ſi quis. ¶ Vndecimò, ſi fama ſit, ꝙ inter eos ſit canonicum impedimentũ, de fama vel ſcandalo doceat̃. de ſpõ. cum in tua. de conſan. & affi. c. ij. de teſti. ſup eo. de re iud. intra. ſm Hoſt. ¶ Duodecimò, qñ ſpõſalia fuerũt cõtracta ante annos pubertatis, & àlter poſt pubertatem petit abſolui, antequã aliquem tacitum cõſenſum habuerit in pubertate. de deſpo. impu. c. de illis. el j. & c. à nobis, ẽt ſi nulla ſit cã quare vult abſolui poſt pubertatem, ſm Pa. in d. c. de illis. Secus ſi pubes cõtraxit cum impubere: quia ipſe reſilire nõ põt: ſimiliter nec impubes ante pubertatem. ¶ Decimotertiò pp ſuſceptionem ſacri ordinis, ſm do. Ant. poſt Ioã. An. in rub. de ſpõ. & facit xxvij. q. ij. §. ecce. Decimoquartò pp cognationem legalem, vel aliud impedimentum. de quo d. c. vt ſ. Matrimonium viij. per totum. Decimoquintò, pp ſæuitiã ſponſi. ſecundùm Pa. in c. veniens, qui cler. vel vo. de quo dic, vt ibi. Decimoſextò, pp votum ſimplex caſtitatis: vt ſ. §. vij. ſicut & per religionis ingreſſum ſine profeſſione. vt ſ. eo. §. caſu ſecundo. Decimoſeptimò, generaliter propter cauſam rationabilem ſuperuenientem, quæ ſi à principio fuiſſet, impediuiſſet ea contrahi. Pro quo ſciendum eſt, ꝙ ſolet quæri, vtrum alter ſponſorum poſſit altero inuito recedere à ſpõſalibus non iuratis. Et dicit gloſſ. in l. j. C. de ſpon. ꝙ ſic, ẽt de iure canonico. & ſequit̃ Cy. ibidẽ, & idẽ vr̃ ſentire Gratianus, licet dubiè. xxvij. q. ij. §. ſed aliud. §. fi. nõ obſtãte. c. deſponſata. xxvij. q. ij. qa loquitur in matrimonio de præſenti, nec l. j. ff. ex quib. cau. infa. irrog. vbi ſpõſa efficitur infamis ſi bina ſpõſalia cõtrahit: qa verum eſt, niſi primis ſponſalibus renũtiet: qñ autem non renũtiet, hẽt locum l. j. C. de ſpon. ꝙ vni deſponſata alteri nubere non prohibetur. Non obſtat etiam, ꝙ eccleſia nõdum pactum compellit obſeruare. de pac. c. j. quia iſtud eſt ſpeciale in matrimonio pp rationem literæ, vt ſit omnino liberum. arg. c. requiſiuit, de ſpon. & quod not. Inn. in c. veniens. de iureiu. Et iſta ſunt vera, qñ noua, & rationabilis cã emergit, quæ ſi affuiſſet à principio, impediuiſſet. vt patet ſ. pactum. § 4. & ſunt de mente S. Th. vt elicere potes. ſ. eod. §.

parti. vj. ita tamen, ꝙ ſoluatur autoritate eccleſiæ. ¶ Vnde-
11 cimò * quærit̃, vtrum in prædictis caſibus ſponſalia ſoluãt̃ ipſo iure, vel ſit neceſſariũ interuenire autoritatem iudicis eccleſiaſtici? Et dicit Io. An. in d. c. de illis. de ſpon. ꝙ requiritur dicta autoritas: quia coram tali iudice debet probari cauſa de diuor. porro. Aliter peccat quis grauiter, vt vr̃ per c. ſi duo pueri. de deſpõ. impu. & facit xxxiij. q. ij. ſeculares. Fallit hoc ſm S. Th. & Rich. primò qñ alter intrat religionem, ſecundò quando cõtrahit de facto per verba de præſenti: quia ipſo iure ſoluuntur. tertiò. ſecundùm Rich. qñ alter fornicatur, ſed intellige ſi eſt notorium, ſecundùm Arch. Imò dico eadem ratione, ꝙ generaliter qñ cã ſoluẽdi eſt notoria, quantum ad veritatem. ſ. quia vera eſt, & quantum ad rationabilitatem. ſ. quia de iure ſufficiens eſt, vt quia in iure expreſſa eſt, non requirit̃ dicta autoritas. Et idem dicit Rich. qñ ſponſalia ſunt ſecreta, quia ſecreta non ſubſunt iudicio eccleſiæ. Recedere autem à ſponſalibus ſine autoritate eccleſiæ, vbi requiritur, eſt mortale, ſi fiat ſine aliqua dictarum cauſarum, per ea, quæ dicta ſunt ſ. pactum §. 4. & 5. quo caſu loquitur d. c. ſi duo pueri. & c. ſeculares. & S. T. dicens ꝙ eſt mortale, ſed ſi ſubſit aliqua dictarum cauſarum, ſecus putarem per dicta vbi ſuprà.

DE STATVTIS.

1 *Statutum quis facere poſſit.*

2 Statutum quomodo valeant, vel ligent.
3 Statutum quomodo debeamus interpretari, & num. 4. & 6.
5 Statutum an verificetur in caſu facto.
6 Conſtitutio partim fauorabilis, & partim odioſa qualiter interpretanda.
7 Statutarij à populo electi, an interpretentur ſtatuta ſua.
8 Statutorum variæ interpretationes.
9 Statutum an duret poſt mortem ſtatuentis.
10 Statutum quando liget.
11 Statutum quomodo tollatur. & num. ſeq.

STATVTVM à ſtatuẽdo dictũ, eſt ius ab homine po-
ſitum vel diſpoſitio, ex qua ius producitur. Inſt. de iure
na. gẽ. & ci. & à lege, vel cõſtitutione differt ſolo vocabu-
lo, quãuis lex municipalis ſibi nomen ſtatuti vendicaue-
1 rit. ¶ Primò * aũt quærit, quis poſſit facere ſtatutum? Et di-
co ꝙ is, qui põt facere legem, de quo ſ. Lex. §. 4. ¶ Secũdò
2 quærit, * quõ aliqua ſpecialia ſtatuta valeant, aut ligẽt ali-
quem? Et præter ea, quæ dicta ſunt ſ. in verbo, Lex. & in
verbo, Conſuetudo. §. xvij. dico multa. ¶ Primum. Vtrum
ſtatutum ordinarij liget ſubditum, delinquẽtem extra ter-
ritoriũ, vide ſ. Excõicatio. ij. §. ij. Vtrum autem delinquens
in loco exẽpto liget ſtatuto epi: tenet hic Sum. Ang. ꝙ ſic.
cuius contrarium tenuit Sum. Roſ. Vide ſ. Excõicatio ij. §.
ij. & iiij. Vtrum etiam ſi ſtatutum prohibeat acceſſum ad
locum exemptum, valeat. & dico vt ſ. Excõicatio ij. §. iiij.
Si etiam ſtatutum prohibeat, ne religioſus acceptet officiũ
extra ordinem: vide in d. §. j. & ibi de multis hmõi. Vtrum
ẽt ſtatutum laicorum loquens generaliter, extendatur ad
clericos: vide ſ. lex. §. xv. Vtrum etiam ſtatutum liget igno
rantem: vide ſ. Excõicatio ij. §. iiij. part. xiiij. & ſ. Ignorã-
tia. ij. iiij. vij. & viij. ¶ Secundùm. Statutum factum à com-
munitate, ꝙ ciues damnificati non poſſint petere ſatisfa-
ctionem, ſm Pan. in c. in noſtra. de iureiu. non valet: quia
ſtatutum in præiudicium ſingulorum non valet, niſi con-
ſenſerint, nec communitas poteſt ſtatuere ſuper iuribus
ſingulorum, ſed ſolùm ſuper iuribus vniuerſitatis, vt not.
gl. ſing. in l. 3. C. quæ ſit long. conſue. & in c. cum omnes.
de conſt. & l. id quod noſtrum. ff. de reg. iu. Nam ſolius
principis eſt, tollere ius alterius: quod tamen ſine cauſa
non põt, vt no. in c. quæ in eccleſiarum. de conſtit. & in l.
fi. C. ſi contra ius vel pu. vti. & in cl. paſtoralis. de re iud. Vñ
ſi valere debet, oportet, vel ꝙ ſinguli cõſentiant, quod eſt
impoſſibile, cum ibi ſint multi infantes, vel quòd commu-
nitas habeat iura principis: & propter bonum publicum, &
ad tollendum ſcandalum hoc faciat. arg. d. c. quæ in eccle-
ſiarũ. & ꝙ ibi not. aliàs non poteſt obeſſe non conſentiẽ-
tibus, arg. d. c. cum oẽs. & l. j. ff. de magi. & ꝙ not. Arch. &
Gemi. in c. licet. de conſti. lib. 6 & Lud. de Ro. Inn. dicens, ꝙ
inferior principe, non põt ſtatuere in præiudiciũ alterius
non citati, neque conſentientis, vt in c. fi. de maio. & obe. &
in c. fi. de his quæ fi. à præl. & d. c. cùm omnes. ¶ Tertium.
Statutum factum per maiorem partem collegij in re com-
muni pluribus & ſingulis, ſm Pa. in d. c. cum oẽs, nõ valet
niſi ſinguli cõſentiant. Fallit tñ in quatuor caſibus. Primò,
qñ vellet deputare rem ad vſum deſtinatum. Inſtit. de rer.
diui. § religioſum. in verbo, commune ſepulchrũ. Secũdò,
qñ fit fauore adminiſtrationis bonorum pupilli. l. 3. ff. de
admi. tuto. Tertiò, quando fit fauore liberationis. l. maio-
rẽ. ff. de pac. l. fi. C. qui bo. ce. poſ. Quartò fauore litigij di-
rimendi: nam valet ſententia duorum ex tribus arbitris. Et
intellige in re, quæ conuenit pluribus, vt ſingularibus iure
ſingulari: ſecus ſi in re eccleſiæ: vt ſunt præbendæ, quę cõ-
ueniunt canonicis iure eccleſiæ, quia ſuper talibus bñ põt
maior pars diſponere: & deputare ad pium vſum, vt eſt
text. in ca. fin. de his quæ fi. à maio. par. ca. & ibi per Inno
¶ Quartum. Statutũ collegij, ſup rebus priuatis, ſm Pa. i d.
c. cum oẽs, nõ valet, ſi non hẽt iura regalia, puta, qa habet
dominum ſuper ſe. Vnde maior pars ſcholarium obligare
non põt vnum ſcholarem, vel diſponere de rebus ſuis, vt
no. gl. in l. ij. C. quæ ſit long. cõſue. niſi fortè ſm quod no.
Bar. in l. 4. ff. de re iud. qñ vniuerſitas eſſet obligata, & non
eſſet ſoluendo, quia tunc poſſet imponere collectam ſin-
gulis, vt eſt gl. no. in l. 1. ff. quod cuiuſ. vni. & non ſolum cã
neceſſitatis, ſed etiam pietatis, vt in d. c. fin. Item ſecundùm
Inn. & communiter doct. in caſu vtilitatis: & probatur in
c. 1. de his quæ fi. à ma. par. cap. Ex mera enim voluntate nõ
põt diſponere de iuribus alterius, vt no. gl. in d. c. cum oẽs.
& Inn. ibi. & Io. And. in regula, quod omnes tangit. lib. vj.
in mercu. Quod limita verum in præiudicium, ſed in bo-
num & vtilitatem bene poſſet, qa maior pars fictè repræ-
ſentat totũ. l. aliud. §. refertur. ff. de reg. iur. & l. ꝙ maior. ff.
ad muni. Aduerte ẽt ſecundùm Pan. in c. cùm oẽs, ꝙ ſi di-
ſpoſitio fit in damnũ, vel dedecus vniuerſitatis, vel priua-
tæ conſuetudinis, vnus ſolus põt reſtituere, vt in d. c. j. &
no. Inn. in c. accedentibus. de priui. Quod autem de vniuer
ſitate debeant conuenire, vt valeat actus, dicit Pan. in d. c.
cùm oẽs, ꝙ ſaltẽ duæ partes ſecundùm communẽ opinio-
nem Canoniſtarũ & Legiſtarum, vt in l. nulli. ff. ꝙ cuiuſ.
vniuer. & l. nominationum. C. de decu. Ex quibus duabus
partibus, maior pars dẽt conſentire, vt ſentit Inn. in c. ij. de
noui ope. nun. & Bartol. in l. oẽs populi. ff. de iuſti. & iur. de
quo vide ſ. Electio. j. §. v. Et ſi duæ partes non conueniant,
dicit Pa. in d. c. cùm omnes. opinionem Canoniſtarũ eſſe,
ꝙ ſi eſt aliquis, ad quem ſpectat conuocatio vniuerſitatis,
& ad eius mandatum nolũt conuenire: tũc explicare poſ-
ſent, qui cõuenerũt, licet non ſit maior pars collegij, vt vo-
luit Inn. in c. j. de maio. & obe. & in d. c. ij. quia nolẽtes ve-
nire, faciũt ſe alienos, vt in c. cum nobis. de cler. & ſic non
cõputat. Si verò nõ eſt aliquis, ad quem ſpectet illud offi-
cium: tũc ſi inſtat pars termini pręfixi vniuerſitati ad actus
expeditionem, minor pars põt conuocare maiorem, & ea
nolẽte venire, põt explicare, qa minor pars nõ dẽt priuari
iure ſuo pp negligentiam, vel cõtemptum maioris partis,
vt no. in c. in cauſis. de ele. & in c. cum nobis. Sed ſi termi-
nus nõ eſt præfixus, tũc oportet ꝙ ſint duæ partes, & mo-
nere tertiã, aliàs tertia pars poterit agere de contemptum,
vt probat in d. c. ij. & c. in cauſis & d. l. nominationum. &
ita tene, licèt Legiſtæ aliter dicant. ¶ Quintũ. Statutũ quo
cauetur ne filia ſuccedat, ſecũdùm Bar. in l. cũctos populos
de ſum. tri. nõ extẽditur ad bona ſita extra territorium ſta-
tuẽtiũ, ſed ſuccedet. ad ꝙ facit ꝙ dixi ſ. Pœna. §. xj. ¶ Sextũ.
Statutum, ꝙ bannitus poſſit impune occidi, valet, ſi fiat ex
cã rationabili, vt quia eſt hoſtis ciuitatis, de quo per Bar.
in d. c. oẽs pop. ¶ Septimum. Statutum, quo maleficiũ puni-
tur, ligat mãdantẽ, vt probat Bar. ꝑ c. mulieres. de ſen. excõ.
iũcta hac glo. niſi ſtatuto puniret is tm̃, q ꝑſonaliter facit.
nec obſt. ꝙ mãdãs facit tm̃ fictè, verba aũt ſtatuti requirũt
ꝙ verè fiat. ff. de neg. geſ. l. 3. §. hæc verba. qa hic nõ eſt in
terpretatio, ſed potius extẽſio ex mẽte legis, quia mandãs
verè dr facere. d. c. mulieres. ¶ Octauum. Statutum laicorũ
ſup mortuariis nõ valet. ſed eſt cõtra eccleſiaſticã liberta-
tem, vt expreſsè dr de re. ec. nõ alie. c. fi. vbi per mortuaria,
ſecũdũ Pa. poſt Io. An. & Io. de Imo. & cõiter doc. intelligũ-
tur numerus clericorum, cãdelæ, denarij, & alia ad exequias
pertinẽtia, ſup qbus ſi laici ſtatuant, intellige reſtringẽdo,
contra eccl. libertatem ſtatuunt, & ſunt excõicati, iuxta di-
cta ſ. Excommunicatio. ix. §. x. Et ita tenuit Io. de Imo. Pet.
de Palu. Lud. de Roma. Pano. Bertachi. do. Feli. in c. ſanctæ
Mariæ. de conſtit. & Barb. in c. ſi. de re. eccl. non alie. Arch.
& hoc ſequitur Sum. Ang. nec opi Ro. ſ. recitata in d. §. x.
eſt aliquo mõ vera, aut habet pro ſe aliquem doctorẽ aut
ẽt rõnem, niſi dicatur, ꝙ tale ſtatutum non ligat clericos,
ſed laicos. & male, qa eſt in præiudicium clericorũ, & eos
tangit indirectè, ꝙ non excuſat ab excõicatione, vt patet ꝑ
c. eos. de immu. eccl. libr. 6. in his quæ ſtatuunt ne qs vẽdat
clericis, aut ab eis emat, &c. ſed eſt dicta opi. cõtra ꝓdictos
doc. & communem & hactenus indubitatam opinionẽ, &
contra rationem inſolubilem, quia hmõi ſtatuta ſunt cõtra
priuilegium vniuerſalis eccleſiæ cui donari põt quantum
placet ſine inſinuatione, vt in auth. de non alie. aut permu.
re. eccl. §. ſi minus. col. ij. Nec eſt verum ꝙ Pa. hoc tenuerit,
niſi fortè diſputatiuè ad iactãtiam & oſtentationem do-
ctrinæ, cùm ipſe expreſsè in d. c. fi. de re. eccl. non alie. dicat
contrarium. Verum eſt tñ ꝙ Ioan. de Imo. limitat ibidem
prędicta, & bene, dicens ꝙ prædicta ſtatuta ſunt licita lai-
cis, quatenus diſponit in his quæ non applicantur eccle-
ſiis. & ſequitur ibi Pa. addens, aut non cõcernunt diuinum
cultum vel refrigerium animæ, quæ ſunt annexa iuri ſpi-
rituali, vñ valent ſolùm in concernentibus pompas mun-
danas, quæ ſunt potius conſolationes viuorũ, q̃ mortuo-
rum ſuffragia, de qbus tu da exemplum, vt in veſtib⁹, quas
deferunt caputiati, & in ſcutis ad iactantiã & deturpationẽ
eccleſię ſuſpendẽdis, & hmõi, quę nec ipſa eccleſia appro-
bat, vt in c. q̃ præpoſterum. xiij. q. ij. Et quia dicit Bal. in l. j.
C. de Lati. lib. tol. ꝑ illũ tex. ꝙ equi & arma ducti ad ſepul-
chrum militis, cerei dñt remanere apud clericos vł fratres
ſepeliẽtes quaſi ſequela cadaueris: arg. l. medicos. §. j. ff. de
aur. & arg. le. ideo in talibus non valeret ſtatutum laicorũ.
3 ¶ Tertiò * quæritur, quomodò ſtatutum debeamus inter-
pretari? Et dicit Pa. in c. cũ dilectus. de conſuetu. ꝙ vt eui-
tetur correctio legis ſeu iuris cõis debet latiſſimè vel ſtri-
ctiſſimè interpretari, ſicut electio capitur pro confirmatio
ne in d. c. cum dilectus. nõ tñ taliter ꝙ verba improprient
vt conueniant iuri communi, & facit quod not. Bar. in l. 4.
§. prætor ait. ff. de dam. infecto. Quod limita, quando ver-
ba ſunt clara. Vbi aũt ſunt dubia, vel habent multiplices
intellectus, tunc debemus facere interpretationem, & in-
tellectum ẽt improprium, vt minus recedamus à iure cõi
quàm fieri poteſt, vt no. in d. c. cùm dilectus & in l. ij. C. de
noxa. ꝙ ẽt vide per Bar. in d. l. omnes populi. ita ꝙ aliquid
operetur, & aliquid addat ad ius commune, ſm Pa. & doc.
in c. ex parte. de ver. ſigni. & facit c. ſi Papa. de priuileg. vbi
verba debẽt aliquid operari. Vnde dicit Bar. in d. §. prætor.
ꝙ ſi ſtatuto cauetur vt iudex poſſit procedere facta cita-
tione ad faciem vel domum, non debet alternatiua im-
propriari: vt ſit ordinis: licet per hanc impropriationem
ſtatutum concordaret cum iure communi: ſed dẽt intelli-
gi propriè, vt ſufficiat implere alteram partem vt aliquid
operet. ¶ Ex his infert ad quæſtionem quæ de facto acci-
dit Senis, vtrum, ſ. diſponẽte ſtatuto, ꝙ religioſi non aſſu-
mant ad officia communitatis, aſſumi poſſit hoſpitalari⁹,
portans veſtẽ certi coloris cũ cruce in pectore? Et dicit Pe.
de Perufio, qui tunc legebat Senis, ꝙ non exiſtẽdo in tali
habitu: quia ſtatutum dẽt aliqd operari, ꝙ non eſſet hîc, ſi
loqueretur de religioſis ſtrictè: cũ iure cõi aſſumi nequeãt
ad officia ſecularia ipſi aut clerici, extrà, ne cleri. vł mona-
chi. quaſi ꝑ totum. & ſic dẽt intelligi de religioſis largè.
Sed ita dubitat de hoc: qa ſtatutum inhabilitans ad officia
ſecularia, eſt ſtricti iuris, & conſequẽter debet intelligi in
ſtricta ſignificatione, arg. c. cum dilectus. de conſue. & c. in
noſtra. de iniu. & conſequenter de religioſis ſtrictè. de qb⁹
ſ. Religio. in pr. Pro quo vide gl. Io. And. in cl. j. de dec. vbi
cõcludit ꝙ in materia odioſa hoc verbũ, religioſi, dẽt ca-
pi multum ſtrictè, niſi addat aliquod verbum generale,
vt quicunq; & hmõi. Nec obſtat motiuum Pe. Neap. ſ. pro-
uiſio ſit inutilis: quia dico ꝙ vbi ſtatutum loquitur in ma-
teria iuris cõis, nõ dñt verba ampliari vt aliquid operetur:
ſed ſatis eſt ꝙ inducat aliud remedium præter ius cõmu-
ne, vt notabiliter ſentit Bar. in l. j. §. prætor. ff. de dam. infec.
infert etiam Pa. ad quæſtionem quotidianam, ꝙ diſpoſitio
odioſa cõtra regulares, non comprehendit eos qui nõ ꝓ-
miſerunt tria ſubſtãtialia vota religionis, vt fratres de ter-
tio ordine S. Franciſci, vł Ieſuatos, aut mãtellatos: ſecus vr
in diſpoſitione fauorabili: qa largo mõ vidẽtur ſub regu-
la, ratione promiſſionis factæ ſuperiori eorum. Hæc Pan.
de hoc doc. Bap. de Fliſco in quodam opuſculo ſic dicit:
Quantum ad interpretationem ſtatutorũ. Prima cõcluſio.
Statuta recipiũt interpretationem declaratiuã. l. vt grada-
tim. ff. de mu. & ho. §. & ſi largè. nõ aũt extenſiuam aut re-
ſtrictiuam. Probat in l. cõſtitutionibus. ff. ad munic. qa qc-
quid eſt omiſſum, pro omiſſo haberi debet. l. quicquid ad-
ſtringendæ. ff. de verb. oblig. non aũt eſt ſic in legibus, in
quibus procedimus de ſimilibus ad ſimilia: non enim pñt
omnes caſus decidi. l. nõ pñt. ff. de legib. Sed in ſtatutis nõ,
quia caſus omiſſus remanet in diſpoſitione iuris cõis. l. ſi
extraneus. ff. de cond. ob cauſam. Et iſta eſt cõmunior opi.
doc. licèt multa in contrarium allegent. Scđa concluſia.
Statuta recipiũt interpretationem extẽſiuam paſſiuam, nõ
aũt actiuam, puta ſtatutũ de inuito, hẽt locum in ignorãte.
Bar. in l. j. C. qui admi. & gl. in verbo, ratã. Tertia cõcluſio.
Statuta recipiũt interpretationem extenſiuam ex larga ſi-
gnificatione vocabuli. cle. j in verbo, eligãtur. de elect. Prę-
tereà recipiũt interpretationẽ: qñ, ſi non reciperent, reſul-
taret abſonus & abſurdus intellectus. l. nã abſurdus. de bo-
nis liber. Præterea à conſueto mõ ſic interpretandi, & à le-
gibus iã ſcriptis. Ita ſubtiliter determinat Guido de Suza.
in quadã ſua diſputatione per multa iura. Hæ tñ cõcluſio-
nes trahi pñt ad primam: quia comprehendunt interpreta-
tione declaratiua. Declarant eñ per leges ſtatuta: non aũt
4 extenduntur. ¶ Quartò * quæritur, vtrum debeat ſtrictè in-
terpretari, qñ generaliter loquitur, vt alius lucret? Et dico
ꝙ non, ar. l. proſpexit. ff. qui & à quibus. ſed vbi agit de di-
minutione patrimonij, ſtrictè interpretãdum eſt, ne alius
iniuſtè damnũ incurrat, vt plenè not. in d. l. oẽs populi. &
vr tex. in d. c. cum dilectus. & in d. l. ij. C. de noxa. & Pa. in
c. cõſtitutus. de reſt. in integ. & ſequitur Bar. in l. ſancimus.
C. in quibus cauſis in integ. reſt. non eſt neceſ. ¶ Quintò
5 quærit, * vtrum ſtatutum verificetur in caſu ficto? Et dicit
Pa. in c. cum dilectus. de ele. non re. ꝙ ſi ſtatutũ diſponit, &
loqtur in materia iuris cõis, in qua caſus fictus æquiparat
vero, vt puta in caſu, in quo nõ reſidẽs habet ꝓ reſidente:
& in d. c. cum dilectus. c. ad audientiã ibidẽ. Si verò ſtatutũ
eſſet cõtra ius, vł præter, & odioſum: tunc non verificat in
caſu ficto: ſed verba dñt intelligi ꝓpriè. i. in ſuo ꝓprio ſi-
gnificato. & ſic intellige l. 3. §. hæc verba. ff. de neg. ge. & c.
in noſtra. de iureiu. & facit ꝙ no. Bar. in d. l. oẽs populi. & l.
ij. C. de noxa. & c. ex parte. de verb. ſig. & ꝙ dicit Lu. d. Ro.
in ſuis no. ꝙ argumentum à cõtrario ſenſu valet in ſtatu-
tis: niſi quęrat vt qs incidat in pœnã qa tũc nõ valet. l. cõ-
uẽticula. C. de epiſ. & cler. habes gl. in cle. j. de vſur. in ver-
bo, facere. Sed Ge. limitat in c. vt circa. de ele. lib. 6. verũ, qñ
ſtatutum non redderetur illuſorium. ſi non recedat à pro

pria ſignificatione verborũ, q̃n aũt redderetur illuſorium,
tunc eſt recedendũ.arg.l.ſi q̃n.in prin.ff.de leg.j.& qđ not.
in c.ad audientiã.de deci.& tunc indefinita æquipollet vni
uerſali,vt vult Bart.in l.omnes populi.¶ Sextò * quæritur,
quomodo debeat intelligi cõſtitutio,q̃n partim eſt fauora
bilis,& partim odioſa : puta,quia pœnã imponit ? Et dico,
ꝙ Io.And.videtur ſibi cõtrarius,in c.ex reſcripto.de loc.&
c.ſciant cuncti.& in c.ſi.de elect.lib 6. Sed põt ſic concor-
dari.Nam q̃n principalis intẽtio diſponẽtis fert̃ in fauorẽ,
tũc eſt fauorabile. Quando verò in odiũ, tũc eſt odioſum:
ita cõiter not.Legiſtæ in l.qui exceptionẽ.ff.de cõd.indeb.
& ibi glo.Si verò ignorat̃ principale intentũ diſponentis,
tũc quatenus cõtinet fauorẽ,debet extẽdi,& quatenus con
tinet pœnã,debet reſtringi : qa ſic videtur fuiſſe de mente
Bart.in multis locis,& facit quod dictum eſt s̃.Excõicatio.
7 vij.§.iiij.partic.iij. ¶ Septimò * quæritur,vtrum ſtatutarij à
populo deputati poſſint interpretari ſtatuta per ſe edita , ſi
dubium aliquod oriatur ? Et dico , ꝙ Pan.in c.ex parte. de
verb.ſign & Io.And.& Bar.& Legiſtæ cõiter in l.oẽs popu
li.ff.de iuſt.& iure.cõcludũt ꝙ nõ,ex quo functi ſunt offi-
cio ſuo,nõ obſtãte ꝙ eius ſit interpretari, cuius & cõdere:
quia in veritate illi nõ condiderũt,ſed populus q̃ dedit au-
thoritatẽ condẽdi:qa is facit,cuius authoritate fit.đ preſcr.
ſi diligẽti. & ideo recurri dẽt ad populũ ſeu cõciliũ g̃nale.
Quod Pan.vbi s̃.limitat q̃n interpretatio eſt valde dubia:
ſecus ſi eſt clara & iuri cõſona:quia tũc iudex coram quo
vertit̃ quæſtio,poterit interpretari,ſicut & legem cõem ac
priuilegiũ principis,vt not.Inn.in c.cum ſpeciali.de appel.
& Bart.in d.l.oẽs populi, & facit l.benignius.ff.de legib.&
l.ſi.ff.de conſt.prin.& l.vnica.C.de profeſ.qui in vrb.Con·
8 ſtant. ¶ Octauò * quæritur,ſp̃aliter de intellectu & inter-
pretatione aliquorũ ſtatutorũ in ſpeciali,qũo ſcilicet intel-
ligantur ? Et dico multa, ẜm eorum multitudinem. ¶ Pri-
mum.Si ſtatuto cauetur, ꝙ qui nõ ponit domũ ſuã in regi-
ſtro,cadat in certã pœnã, & domũ Titij nõ poſuit ipſe,ſed
alius,ita ꝙ ipſa onera ſoluuntur , ẜm Bart.in l.cùm ſeruus.
ff.de verb.obli.ipſe Titius nõ cadit in pœnã ſtatuti:quia in
pœnalibus quantũ ad pœnæ cõmiſſionem euitandam non
refert per quẽ fiat, modo fiat,vt l.ſi puellam.C.ſi manc.ita
fuer.ali.Vnde ſi teſtator mandauit fieri picturã vel monu-
mentũ in certo loco ſub pœna, & reperiatur factũ , ſufficit
quantũ ad pœnã euitandã , licèt neſciatur per quẽ factum
fuerit : ſecus autẽ quantũ ad lucrũ conſequendũ,vt s̃.Em-
phyteuſis.§.xj.& s̃.Legatũ.j.§.vij.Et idẽ dicendũ eſt in hoc
caſu,nõ obſtãte ꝙ ſtatutũ loquat̃ perſonaliter,& ſe referat
ad perſonã,& in perſonã ſcriptũ ſit:& hoc per rationem s̃.
poſitam. ¶ Secundum.Si ſtatuto cauetur , ꝙ quilibet gau-
dens beneficio aquæ ſoluat decẽ, qui ea gaudet in pluribus
locis, nõ debet ſoluere plura decem:quia ſtatutũ loquitur
perſonaliter per verbũ quilibet, & vnius hominis vnũ eſt
gaudiũ & patrimoniũ, vt in l.iuriſperitos.§.cũ oriundus.ff.
de excuſ.tut.& in l.ſi is qui tres. & vbi plura pp vnum, ibi
tantùm vnum, vt l.acceptilatio.ff.de accep. ¶ Tertium. Si
ſtatuto cauetur, quòd ruſtici nõ capientes malefactorẽ de
damno teneantur, ẜm Barto.in l.ab omnibus.§.ſi Titio.de
leg.j.qui paſſus eſt damnũ,contribuere debet vnà cũ aliis:
& idẽ ſi ciuitas imponit collectã pro ſoluendo alicui ſuo
creditori ciui:quia ẽt ille ciuis cõtribuet, & ſimiliter ſi di-
cit ꝙ condẽnatio facta de cõſiliario nõ veniẽte ad conſi-
lium diuidat̃ inter cõſiliarios:& cõdemnatus habebit par-
tem ſuã, & ſimiliter ſi dicit ꝙ canonicus nõ admittatur ad
præbendam, niſi det canonicis fructus primi anni:ille qui
dat fructus, admittetur ad partem eorum, per d.§.ſi Titio.
hæc ille. ¶ Quartũ.Si ſtatuto cauetur ꝙ poteſtas & antiani
poſſint aliquid facere, aut ſuo arbitrio aliquid deliberare:
tunc poteſtas ſolus hẽt tantã poteſtatẽ, quantã omnes an-
tiani:ideoq; ſi ipſe cum vno ex antianis aliquid deliberet,
alij cõtradicere nõ poterũt, ẜm Alb.& Bal.& Iac.But.& idẽ
q̃n imponeretur pœna capitaneo & antianis:quia capita-
neus tenet̃ ad dimidiã,& oẽs antiani ad aliã dimidiã.Cre-
do tñ hæc procedere de iure:ſed cõſuetudinẽ obſeruandã.
¶ Quintò.Si ſtatuto cauet̃ vt quis præfectus tali officio,tali
gaudeat immunitate, ẜm Lud.de Ro.in ſuis ſing.is,qui non
potens perficẽre pp infirmitatẽ,tranſiuit ad aliud officium
leuius, gaudebit,quaſi primũ officiũ perfeciſſet,de quo dic
eſſe caſum ſingularẽ in l.ex agentibus.C.de princ.agen.in
re.lib.12. ¶ Sextum.Si ſtatuto cauetur, ꝙ qui ſteterit in ci-
uitate per tot annos, efficiatur ciuis , ſtatutũ habet locum,
licet nõ ſteterit cõtinuè,ſed ꝓ maiori parte.text.eſt in l.cũ
de lanionis.§.Sabinus.de fun.inſtru. & ibi Bart.& idẽ Lud.
9 de Ro.¶ Nonò * quęritur,vtrum ſtatutum duret poſt mor-
tem ſtatuentis ? Et dicit Pan.in c.à nobis.el j.de ſent.excõ.
ꝙ ſic,niſi expreſsè reuocetur,vt eſt tex.in c.ſi.de offic.leg.
Vnde ſecundùm Fede.conſi.xvj. etiam ſtatutum factum à
capitulo ſede vacãte durat,creato nouo ep̃o,niſi reuocetur
per epiſcopũ creatum:qđ patet arg. not. in c.vlt.ne prælat.
10 vi.ſu. ¶ Decimò * quæritur,quando liget ſtatutum ? Et di-
co,ꝙ ſtatim habita notitia,de quo dic vt s̃.Lex.§.vj.& vij.
11 ¶ Vndecimò * quæritur , quomodò tollatur ſtatutum ? Et
dico, ꝙ per vnũ actum collegialiter à ſtatuentibus vel eo-
rum ſucceſſoribus cõtra ſtatutũ, ẜm Hoſt.& Ioan.Andr.in
c.ad audientiã.de cle. non re.& Pan. in c.cùm acceſſiſſent.
de conſti.nec requiritur fluxus temporis, ẜm Pan.in d.c.ad
audientiã,& in d.c.cùm acceſſiſſent.& in c. cùm illorũ. de
12 præb. ¶ Duodecimò * quæritur,vtrũ ſtatutum qđ concedit
priuilegiũ,non ſubdito ſeu extraneo poſſit reuocari : puta,
ſi ſtatuto cauetur ꝙ omnis veniens ad habitandum in tali
territorio, ſit exemptus ab omni collecta ? Et dicit Pan.in
c.nouit.de iud.ꝙ non quo ad illos qui iam venerunt:quia
tranſiuit iam in quaſi contractũ:quo etiam princeps obli-
gatur,vt in c.j.de prob.quod expreſsè voluit Bar.in l.quod
ſemel.ff.de dec.ab or.fa.& in d.l.omnes populi:ſed limita,
niſi ipſi cõſentiant. Quantum verò ad eos, q̃ nondũ vene-
runt,põt reuocari,ex quo res eſt integra, arg.l.ſi pecuniã.
in princ.ff.de cond.ob cau.qđ limita,ſi fuit generaliter cõ-
ceſſum : qa ſi ſpecialiter fuiſſet cõceſſum,reuocari nõ poſ-
ſet,cùm habuerit vim ſuã immediatè, ꝙ peruenit ad noti-
tiam priuilegiati.de cõceſ.præb.c.j.lib.6. Facit quæſtio di-
ſputata per Ang.in qua determinat nõ poſſe reuocari ſtatu
tum,quo determinabatur vt poteſtas haberet quartã partẽ
condemnationis, poſtquã poteſtas eſt electa , & conſentit
electioni.Idem dic de priuilegio cõceſſo nõ ſubdito. Et ꝑ
hoc infert Bart.in l.priuilegia.C.de ſacroſ.eccl.ꝙ laici,qui
ſtatuerunt ſingulis annis dandã certã quantitatẽ pro elee-
moſyna clericis vel religioſis,nõ poterũt reuocare.alleg.c.
ad Apoſtolicam.de ſimo.& ſequitur Innoc.in d.c.nouit.&
Arch.xj.q.j.quicunque.ſuper gloſ.& facit quod not.Gem.
13 in c.licet.de conſtit.lib.6. ¶ Decimotertiò * quæritur,vtrũ
reuocari poſſit ſtatutũ factum ad commodũ ſubditorum:
Et dicit Gemin.in c.licet.de conſtit.lib.6. quòd aut ſubditi
conſentiunt reuocationi:& poteſt reuocari,aut ſinguli nõ
conſentiunt , ſed reuocatur per maiores regentes ciuita-
tem,& tunc ſi ſit ex cauſa legitima, poteſt reuocari ſecun-
dum vnum caſum,quem ponit Inno.in c.in noſtra. de iu-
reiur. maximè quando ſtatutum diſponebat ſuper eo , ſu-
per quo ciuitas non erat obligata:vt ibi declarat Innocen.

ſine cauſa aũt legitima nõ valet reuocatio in præiudicium
minorũ,iuxta not.per Inn.in c.quæ in eccleſiarũ.de conſti.
quod limita verum, q̃n ſtatutum diſponit de cõmodo ſub-
ditorum circa bona eorũ:ita, ꝙ priuilegiũ eſt ſortitũ ſuum
effectum:ſecus ſi concerneret exercitiũ iuriſdictionis:quia
tunc põt reuocari, quia ſuperior eſt q̃ debet adminiſtrare.
Ita ſentit Arch.in d.c.licet. Idem dic quando habet actum
14 ſucceſſiuũ quo ad futuros actus. ¶ Decimoquartò * quæ-
ritur,vtrum ſtatutũ iuratũ tollatur ꝑ clauſulã,non obſtan-
tibus quibuſcunq; conſtitutionibus & ſtatutis? Et dicit gl.
in c.cùm nõ deceat.de elect.lib.6.ꝙ non. & idẽ dicit Lud.
de Rom.in ſuis no.volens, ꝙ cõuentio vel pactũ iuratum
non tollatur per clauſulã generalem , nõ obſtantibus qui-
buſcunq; pactis.glo.eſt in cle.dudũ.§.pen.de ſepul. ¶ Deci-
15 moquintò * quæritur,vtrũ ſtatuẽtes poſſint recedere à ſta-
tuto cõfirmato ꝑ ſuperiorẽ vel ſedem Apoſtolicã ſine alia
licentia ? Et dico, ꝙ Bart.in d.l.oẽs populi. tenet, ꝙ ſic:ſed
Bal.in l.omniũ.C.de teſta.tenet,ꝙ non.Pan.aũt in d.c.cum
acceſſiſſent, cõcordat:quia ſi ſtatutũ cõcernit principaliter
fauorem ſtatuentiũ,vera eſt opinio Bart.& facit c.pro illo-
rum.de pręben.etiam ſi ſtatutũ contineat talẽ materiam, ꝙ
non valuiſſet ſine ſuperiore. & idem Pan. in c. cùm M.de
conſtit.Si verò concernit fauorẽ aliorũ vel bonum publi-
cum,vera eſt opinio Bal. ꝙ nõ poſſunt ſine licẽtia ſuperio-
ris.Ratio eſt,quia confirmando ſuperior vr̃ diſpoſitionem
facere ſuã : quia omnia noſtra facimus,quibus authoritatẽ
impartimur.de pręben.ſi Apoſtolicæ,lib.6 & l.j.C.de vete.
iur.enucle. Vtrum etiã tollatur per conſuetudinem ſtatutũ
habens annexam ſententiã excõicationis , vide s̃.Conſue-
tudo.§.xj. Vtrum verò ſit ſeruandũ quòd pro fallentia pa-
tris, filiorum & vxorum bona capiantur , vide ibi §.xvij.
vide etiam ibi §.xviij.vtrum valeat ſtatutum, ꝙ puniendus
iure diuino perſonaliter, puniatur pecuniariter.

STELLIO animal eſt ſimile lacertæ, maculis plenũ:&
transſumptiuè dicitur is,qui eſt inconſtãs animo & va-
rius ṽbo vel facto:ſicut qui rem obligauit alicui,& deinde
impignorat alij : quod crimen in ciuilibus dr̃ ſtellionatus,
in criminalibus dolus.Vnde ſecũdùm Azo.crimen ſtellio-
natus dicitur à tali reptili:& habet etiã locum q̃n in crimi-
nibus deficiente alia ſpeciali actione,æquum eſt aliter ſub
uenire cõtra delinquentem:quia ſicut in pecuniariis actio
datur de dolo in ſubſidium:ita in criminibus quibuſcunq;
vbi deficit titulus criminis , crimen ſtellionatus obijcitur:
vt ſi quis vendidit maſſam electri pro argento.

STIPVLATIO quid ſit, vide s̃.Pactum. in princ. De
ea aũt nunc dico multa. ¶ Primum. Actus ſtipulantis &
compromittentis debet eſſet continuus:quia ſi poſt inter-
rogationẽ ſe diuertit ad alia , nihil proderit, licèt eodẽ die
ꝓmiſſet.l.cõtinuus.ff.de verb.oblig. ¶ Secundũ.Non põt
quis alicui ſtipulari ꝓ altero, niſi ſit eius ſeruus aut filius.
Inſtit.de inuti.ſtipu.§. ſi quis alij:vel ſi procurator.l.ſi pro-
curatori præſentis.ff.de verb.oblig.gloſ.tamẽ in c.quoties.
el j.q.vij.tenet,ꝙ de iure canonico ꝓmittens Titio ſe datu
rum Sempronio centũ, obligat̃,arg.c.iuramẽti.xij.q.v.ma-
ximè ſi interuenit iuramentũ,arg.l.j.ff.de conſtit.pec.item
prælati, officiales,tabelliones alteri acquiritur.l.pro quo.
ff.de in ius vocan. ¶ Tertiũ.Non valet ſtipulatio vel legatũ
factũ in genere de aliqua re, nulla demõſtrata.ff.de in.do.
l.cum poſt diuortium.De legatis dic vt s̃.legatum.iij.§.iij.
¶ Quartũ. Obligatio ſtipulata ſine cõditione neq; ad cer-
tum diem, pręſenti die debetur:ſed tamẽ eo die quo ſtipu-
lata eſt,peti non põt.Inſtit.de verb.obl.§.omnis ſtipulatio.
& §.cum quis. ¶ Quintũ.Stipulatio trãſit ad hæredes.l.ve-
teris.C.de contrah.& commit.ſtip.quod limita ẜm glo.ibi
quando poteſt per alium impleri factum promiſſum.

¶ STOLA quomodò & quando ſit vtendum, vide
ſuprà Sacerdos.

¶ STVDIVM clericorum & religioſorum quale
debeat eſſe, vide ſuprà Scientia.

STVLTITIA ſecundùm S.Tho. ij.ij.q.xlj. à ſtupore
dicta eſt.Vnde ſecundùm Iſid.in xj.Ety. ſtultus eſt, qui
propter ſtuporẽ nõ mouet̃.Et differt à fatuitate : quia ſtul-
titia importat hebetudinẽ mentis, fatuitas aũt ipſius priua-
tionẽ. Eſt aũt tunc ſtultitia pctm̃, q̃n aduenit ex hoc ꝙ hõ
taliter ſe terrenis immergit, ꝙ non põt diuina percipere.

¶ STVPRVM declaratur s̃.Luxuria.§.v.

¶ SVBDELEGARE q̃s poſſit, vide s̃.Deleg.§.viij.

SVBDITVS tripliciter quis dicitur.Primò rõne domi
cilij.Secundò rõne originis propriè vel paternæ,argu.
c.ij.de temp.ord.lib.6. & l.j. & in l.origine.C. de muni. &
ori.lib.10. & facit l.aſſumptio.& quod ibi not.& ad muni.
& l.reſcripto.§.ſi.ff.de mun.& hon. & tenet̃ talis ad onera
perſonalia, ſi ibi reperiatur, licet aliò tranſtulerit domici-
lium:de quo per Bart.in d.l.aſſumptio.qđ tamẽ fallit in mu
liere,quæ cũ viro contraxit habẽte alibi domiciliũ:quæ in
loco originis cõueniri nõ põt,de quo in l.ſi.§.itẽ reſcripſe-
runt.ff.ad munic.Tertiò rõne delicti,licèt largè,vt dicit gl.
in c.nuper. de ſent.excõ. non aũt ꝓpriè, licet ibi ſortiatur
forũ,vt no.gl. in cle.vnica.de fo.comp.qđ not.ꝓ ſtatutis &
aliis diſpoſitionibus odioſis faciẽtibus mentionẽ de ſubdi-
tis,vt nõ cõprehendat̃ forẽſis delinquẽs in territorio:idem
dic de cõtrahentibus,eadẽ ratione, vt not. Pan.in d.c.nup.
& in c.propoſuiſti.de fo.compe.vtrum autẽ ſubditus rõne
domicilij, cui iudex præcepit ſub pœna excõicationis latæ
ſentẽtiæ vt tali die ſatisfaceret alicui,ſit excõicatus ſi tranſ-
ferat domiciliũ,& nõ ſatisfaciat,dicit Pan.in d.c.propoſui-
ſti.cum Io.And.in regula,cùm ſunt partiũ.de reg.iur.lib.6.
quòd ſic,quia iam præuentus erat, & ibi vide latè per eos.

SVBORNATIO ẜm Lau.& Zen. vt refert Cal.in cle.
teſtibus.de teſt.eſt de aliquo falſo exprimendo & vero
tacendo in teſtimonio teſtis ꝑ aliquẽ facta informatio. Et
dr̃ ſubornare,quaſi ſubtus in aures aliquod malum ornare,
& ſub colore ponere,vt in auth.de teſti.§.qa verò.col.viij.

¶ SVBSANNATIO quid ſit,vide s̃.Deriſio.Quo-
modo autem ſit mortale:dic , quòd eo modo quo deriſio,
cum qua in fine concordat.

¶ SVBSTITVTIO quid ſit, & quomodo fiat
quantum ad hæreditatem,vide s̃ Hæreditas.

¶ SVCCESSIO eodem modo declaratur ſuprà
Hæreditas.j.§.j.& ij.

SVCCESSOR eſt duplex.ſ.ſingularis , qui in certa re
inſtituitur,& vniuerſalis,qui ĩ tota hæreditate vel reli-
qua,de quo gl.in c.cũ ad ſedẽ.de re.ſpo.& ij.q.j.in primis.
de iud.quia Guliel. Quomodò aũt ſucceſſor teneatur ſtare
cõtractus prædeceſſoris.s̃.Locatio.§.ij.& s̃.Dignitas.§.j.

DE SVFFRAGIIS.

1 *Suffragij eccleſiæ quis ſit effectus.*
2 *Suffragia facta per malos miniſtros, an proſint defuncto.*
3 *Suffragia facta pro defunctis an proſint facienti, & an ex parti-*
cipatione aliorum aliquid ſibi detrahatur. num. 4.
5 *Miſſa pro defunctis, an eis magis proſit quam alia.*
6 *Suffragia ſpecialiter pro aliquo facta, an æquè proſint aliis.*
7 *Suffragia facta pro multis, an æquè illis proſint ſicut ſi pro ſin-*
gulis facta eſſent.
8 *Suffragia multa ſimul facta vel ſucceſſiuè, an æquè proſint.*
9 *Sepulturæ vel exequiæ, an proſint defunctis.*

10 *Suffragia ſoluens in peccato mortali an teneatur ea iterare.*
11 *Suffragiū ſoluens ſimul cū alio, an liberetur ſicut ſi ſolus diceret.*

SVFFRAGIVM à ſuffragādo, id eſt, auxiliādo dictū,
ſecūdū S.T.in iiij.diſ.xlv. de ſui ratione importat quā-
dam auxiliationē, quæ fit alteri, iuxta ea quæ dicta ſunt ſ.
Satisfactio.§.iij. de quo multa dici poſſent Theologicè,
quorū aliqua hîc.§.j.concluſiuè enumerabo, remittens ad
1 S.T.vbi ſ.ꝓ ſubtiliori explanatione.¶ *Primò ergo quæ-
rit, quid de hac materia ipſe cōcluſiuè ſcripſerit? Et ex iiij.
diſtin.xlv.& aliis locis doctrinæ eius dico ſic.Conſuetudo
ſuffragiorū eccleſiæ pro mortuis incœpit ab apoſtolis, &
proſunt mortuis ſicut & viuis: nō tamen proſunt dānatis,
nec pueris, nec beatis, ſed tātùm exiſtentibus in purgato-
rio:& ſi ſuperfluunt ei, pro quo fiūt: dātur à Deo indigēti.
¶ Valēt aūt ſuffragia vnius aliis, ex intentione, & charita-
te faciētis quo ad prēmiū accidētale, vel diminutionē pœ-
næ merēdo ꝓ eo: nō aūt quantū ad ſtatū gloriæ, niſi impe-
trādo, & ꝓ viatore tantū: & plus valent meliori quā ei pro
quo fiunt quò ad charitatē & gaudiū: & plus ſi fiāt ꝓ plu-
ribus vel pro omnib⁹, quàm ſi pro vno tātū: ſed quo ad ex-
piationē pœnæ eſt ecōtrario.¶ Et ſi ordinata ſūt à moriē-
te, valent ei ſtatim quo ad opus operans eius intellige qa
meretur ſic ordinādo: non aūt quo ad opus exequētis, nec
ex opere operato, niſi ſit impleta, intellige quia nō expia-
tur pœna.Vnde, inquit, fraudātur mortui quantū ad tem-
poralē pœna purgatorij ex culpa exequutorū, nō aūt quā-
tū ad æternā retributionē.Suffragia aūt mali ſiue peccato-
ris proſunt mortuis quantū ad ipſum opus operatū, id eſt,
quantū ad efficaciam quā habēt ex ſe: quantū aūt ad opus
operās, id eſt, efficaciā q̄ habent ab operāte, valēt inquan-
tū operat̄ in perſona eccleſiæ, vel vt inſtrumentū alteri⁹ q
ea ſibi ordinauit, & in charitate deceſſit: non autē inquan-
tum operat̄ ex pſona ſua. Et inter ſuffragia valentia mor-
tuis principale eſt euchariſtia, ſecundùm eleemoſyna, ter-
2 tium oratio, quartum ieiunium.Hæc ex S.Th.¶ *Secundò
quærit̄ ſpecialiter, vtrū ſuffragia facta p malos miniſtros
proſint defuncto? Et dico ſecundùm S.T.& Petr.in iiij.di.
xlv.in ſuffragiis dictis per malum, duo poſſunt cōſiderari,
ſcilicet ipſum opus operatū, ſicut ſacrificiū altaris: & quia
noſtra ſacramenta ex ſeipſis habent efficaciā abſq; opere
operātis, quā æqualiter explēt per quoſcunq; fiant: quantū
ad hoc ſuffragia facta p malos ꝓſunt defunctis. Et ſecūdò
cōſiderari pōt ipſum opus operans & ſi diſtinguendū eſt:
qa operatio peccatoris, vt eſt ei⁹, nullo modo eſt merito-
ria: vt aūt eſt alteri⁹, etiā dupliciter cōtingit.primo inquā-
tum gerit perſonā totius eccleſię, ſicut ſacerdos dū dicit in
eccleſia exequias mortuorū, & ſic ſuffragia facta per ma-
lū proſunt: qa ille intelligit̄ facere, cuius nomine aūt vice
fit, vt patet per Dio.in xiij.c.eccle.hierar.Secundò inquan-
tū agit vt inſtrumentū alterius.opus eñ miniſtri eſt magis
principalis agētis.vñ actio mali pōt eſſe meritoria ratione
principalis agētis, ſicut ſi ſeruus in peccato exiſtens faciat
opus miſericordiæ ex mādato dñi habētis charitatē: vel ſi
qs in charitate decedens præcipiat ſibi ſuffragia fieri.Hęc
ex illo.cuius mēs eſt hæc. Suffragiū exhibitū alicui defun-
cto eſt duplex.ſ.habēs efficaciā ex opere operato, id eſt, ex
ſe, vt ſacramenta nouæ legis, inter quæ tñ ſola euchariſtia
pōt exhiberi defuncto, & habēs ſolū ex alio.ſ.ex opere o-
perāte.i.ex diſpoſitione exhibētis, vt eleemoſyna, oratio, &
ieiuniū. Primū p quēcunq; fiat ſemp habet efficaciā cōpe-
tētē ei ex ſe.ſicut baptiſmus eſt bonus & verus ēt exhibit⁹
p malū. ſ aūt cōpetentē ei ex diſpoſitione faciētis, niſi fiat
p bonū, aut in pſona boni, id eſt, eccleſiæ aut p inſtrumen-
tum boni.i.dñi vel impetrantis boni: ſm verò nihil valet,
niſi fiat per bonū, aut in perſonā, vel inſtrumentum boni.
3 ¶ Tertiò * quæritur, vtrū ſuffragia facta ꝓ defunctis ꝓſint
facienti? Et dicit S.Th.vbi ſ.ꝙ opus ſuffragij dupliciter cō
ſiderari pōt.Primò vt expiatiuū pœnæ p modū recōpenſa-
tionis, q̄ in ſatisfactione attendit̄, & ſic cū reputet̄ quaſi ei⁹
ꝓ quo fit, ita abſoluit eū à debito pœnæ, ꝙ nō abſoluit fa-
cientē à debito pœnæ ꝓpriè: qa in tali recōpenſatione at-
tendit̄ æqualitas iuſtitiæ: opus aūt illud ſatisfactoriū ita pōt
adæquari reatui vni, ꝙ nō alteri: reatus eñ duorū peccato-
rum maiorē ſatisfactionē requirit, q̄ reatus vnius.Secundò
conſiderari pōt inquantū eſt meritoriū vitæ æternæ, & ſic
non ſolū prodeſt ei ꝓ quo fit, ſed faciēti magis.Hęc ex illo.
Quomodò aūt opus vnius per modū meriti proſit alteri,
4 vide ſ.Participatio. ¶ Quartò * quæritur, vtrum recipienti
multos ad participationē ſuorū bonorū ſua opera ſint ei
minus vtilia? Et dico, ꝙ nō quantū ad meritū: qa iſtud eſt
propriū, & ſm illud quiſq; remunerabit̄.Vnde ſm S.Tho.
q ſatisfaciat ꝓ alio, meret̄.Quantū verò ad expiationē pœ-
næ ſunt ei minus vtilia, imò inutilia, ſm mentē S.Th. quia
ſunt eius ꝓ quo fiunt, vt patuit §.priore. Sed intellige, niſi
talis ſatisfactio eſſet maior q̄ exigerēt peccata eius ꝓ quo
ſatisfacit, quia tunc habet locū illud: Oratio mea in ſinu
meo conuertetur, vel fiet de illo reſiduo ſm intentionem
actualem vel habitualē ſuffragantis, quod etiā §.priore in-
nuit illud verbum S.Tho.ita pōt: quaſi dicat, nō ſemper ita
eſſe de facto.Et iſta intellige de rigore iuſtitiæ: qa ex mi-
ſericordia Dei fortè etiā ſatisfacit pro ſeipſo, vt dicit Rich.
ſecundū illud: Charitas operit multitudinem peccatorum.
5 ¶ Quintò * quærit̄, vtrū miſſa ꝓ defunctis magis ꝓſit eis,
q̄ alia? Et dicit S.Tho.vbi ſ. ꝙ cùm ſuffragiū miſſæ con-
tineat orationem & ſacrificium, ex parte ſacrificij miſſa de
quocunq; ęqualiter prodeſt defuncto, intellige cæteris pa-
tibus, quod pp ſacerdotis & aliorū offerentiū diſpoſitionē
dico, & hoc, inquit, eſt præcipuū quod ſit in miſſa ex parte
aūt orationū magis prodeſt illa, in qua ſunt orationes oēs
ad hoc determinatæ, ſed tñ iſte ꝓfectus recompenſari pōt
per maiorē deuotionē, vel eius q dicit miſſam, vel eius qui
dici facit, vel iterū p deuotionē & interceſſionē ſancti, cu-
ius ſuffragiū implorat̄ in miſſa.hęc ex illo.In quibus notā-
dum eſt illud verbū, vl eius q dici facit: qa ex hoc hr̄, quòd
effectus ſacrificij infiniti limitat̄ etiā ſm affectū rogantiū
ſacerdotē celebrare ꝓ aliquo: quod facit pro eo ꝙ dictum
6 eſt ſ.Miſſa.j.§.viij.partic.v.& §.ix.¶ Sextò * quærit̄, vtrum
ſuffragia ſpecialiter ꝓ aliquo facta æquè proſint aliis? Et
dico, ſecundū Pet.ꝙ cùm ſuffragiū ſit virtutis finitæ, & de-
riuetur per intentionē facientis quò voluerit, valet etiā
pro quo fit. Intellige ſolùm quantū ad liberationem à pœ-
na, tñ quantū ad congratulationē & interiorem cōſolatio-
nem, ſm quod vnus in charitate exiſtens de bonis alterius
gaudet, adde etiā quantū ad præſeruationem à malo, vt ſ.
Participatio, ſic valet omnibus in charitate exiſtentibus &
plus, ei qui eſt in charitate maiori. & iſta eſt mens S.Tho.
7 in iiij.vbi ſ.& ij.quol.q.vij.art.ij. ¶ Septimo * quærit̄, vtrū
ſuffragia facta cōiter ꝓ multis æqualiter valeant ſingulis,
ſicut ſi pro ſingulis ſolū fierent? Et dico, ſm S.Th.& Pet.
vbi ſ.ꝙ ſic, ſi cōſideret̄ valor ſuffragiorū inquantū valent
ex virtute charitatis, id eſt, rōne participij in merendo de
quo ſ.Participatio.qa charitas nō minuit̄ ſi diſtribuat̄ ef-
fectus in multos, ſed magis augetur, & ſimiliter gaudiū ex
charitate ꝓcedēs, quāto cōius, tāto maius eſt, & ſic quantū
ad cōgratulationē pt intelligi, d̄ cōſe.di.v.nō mediocriter.
Si verò cōſideretur eorū valor, inquātū ſunt ſatisfactoria
quædā p intētionē faciētis trāſlatæ in mortuos, magis va-
lēt ei ꝓ quo ſpāliter fiūt: qa ſic effect⁹ ſuffragij diuidit̄ ex
diuina iuſtitia inter eos pro qbus fit. Fallit qđ dictū eſt in
ſuffragio infinito & vno in ſe: ſed finito multiplicato ſm
affect⁹ ſuffragātiū: qa licet diuidatur, quilibet tñ capit ſm
proportionē dictorū affectuū, ac ſi pro ſolo fieret.de quo
8 ſ.Miſſa.j.§.ix.¶ Octauò quæritur,* vtrū ſuffragia accele-
rata.i.ſtatim exhibita ſimul: puta xxx.miſſæ, vna die ſint
meliora cōtinuatis: puta xxx.in xxx.diebus? Et dicit Pet.de
Pal.ꝙ plus valēt accelerata quātū ad citi⁹ liberari, & cele-
riorē viſionē Dei: qa ſacramētū habitū, in ꝓpoſito nō va-
let tñ quātū exercitū actu quo ad remiſſionē pœnę: vt pa-
tet in baptiſmo flaminis: ſed ęquè vel plus valēt cōtinuata
q̄tū ad meritū beatitudinis & clariorē viſionē, quia magis
valet ad honorē Dei continuatio taliū, puta anniuerſario-
rū.Et ſic ſm eūdē & alios nō pfectè ſoluit, q ſimul debitū
pluribus ſoluit: ſicut debēs xxx.miſſas xxx.aīabus, ſingulo
d e dat triceſimā partē vnius miſſæ ſingulis: qa oēs tardāt
liberari vſq; ad xxx.dies, cū tñ ſingulis dieb.fortè fuiſſent
ſingulæ liberatæ, ꝙ limita niſi fieret recōpenſatio p affe-
9 ctū aliarū, iuxta dicta ſ.Miſſa.§.x.¶ Nonò quęrit̄,* vtrū ſe-
pultura vel exeqæ ꝓſint defunctis? Et dico ex S.T.in iiij.
vbi ſ.& Rich.ꝙ ſepultura ꝓdeſt viuis quātū ad corpus ne
inficiātur: & quātū ad ſpm̄ inquātū p hoc aſtruitur ręſur-
rectionis fides: adde & reuocat̄ memoria mortis: prodeſt
etiā mortuis, inquātum aſpiciētes mouētur ad orandum:
ſepultura aūt in loco ſacro ꝓdeſt mortuo nō ex ipſo ope-
re operato, ſed ex operāte.dū.ſ.vel ipſe defunct⁹ vel alius
hoc diſponens patrocinio alicuius ſancti eum committit,
cuius precib.per hoc credēdus eſt adiuuari, & patrocinio
deſeruientiū in loco ſacro: quia pro tumulatis apud ſe cre
brius & ſpecialius orant: impio aūt nō nocet niſi quatenus
eā ſibi indignā ꝓpter humanā gloriā ꝓcurauit.Quæ autē
adhibētur ad ornatū ſepulturæ ꝓſunt viuis, inquantū ſunt
eorū ſolatia, & defunctis per accidēs tm̄.inquantū.ſ.hoīes
per hmōi excitātur ad cōpatiendū, & cōſequenter orandū:
vel inde pauperes fructū capiūt, vel eccleſia decoratur: ſeu
in Dei reuerentiam fiunt: vt oleū, cera, & hmōi.¶ Decimò
10 quærit̄,* vtrū ſoluens ſuffragia in pctō mortali, teneat̄ ea
iterare? Et dicit Pet.de Pal.ꝙ non, ſi ſoluit ex ſtatuto ſupe-
rioris: quia non potuit eū obligare ad ſoluēdum in chari-
tate, nec ſi ex propria ꝓmiſſione, quia nō eſt veriſimile ꝙ
ſe obligarit ad dicēdū in charitate, nec ſi rōne beneficij ac-
cepti obligantis de bene eſſe vel ex neceſſitate, quia nō te-
nebat̄ determinarè ad hoc vel illud, vnde illud nō tenetur
reiterare, ſicut nō tenebat̄ facere, imo nec tenetur aliud fa-
cere ſi fuit promiſſa, quia eius principalis efficacia eſt ex
opere operato: imo nec ſi fuit aliud, qa valet ex charitate
poſtulātis ſuffragiū interpretatiuè p beneficiū. ¶ Vndeci-
11 mo quęrit̄,* vtrū liberet̄ ſoluēs ſuffragiū, puta pſalteriū cū
alio ēt ad idē obligato? Et dicit Pet.de Pal.ꝙ ſic, ꝙ patet p
ſimile de horis: ſed tñ oportet vnū attēdere ad partē dictā
ab alio, aliter debitū confunderetur.Poſſet tñ dici hoc eſ-
ſe ex Dei acceptatione & eccleſiæ ordinatione, magis ac-
ceptantis cōes quàm ſingulares orationes, vt idem dicit.

DE SVPERBIA.

1 *Superbia, quid & an ſit peccatum.*
2 *Superbia an ſit peccatum ſpeciale, an mortale.nu.3.*
4 *Superbia an ſit grauiſſimum peccatorum.*
5 *Superbiæ quot ſint ſpecies, & quot gradus.nu.6.*
7 *Superbia, ambitio & inanis gloria quomodo differant.*

SVPERBIA à ſupereundo ſeu ſupergrediendo dicta
eſt. Vnde ſm Iſid.in lib.Ety.ſuperbus dictus eſt, quia
ſup vult videri q̄ eſt: qcunq; eñ vult ſupergredi, ſuperbus
eſt.Eſt aūt ſuperbia vitiū bene practicatū, & malę cogni-
tum.¶ Ad cuius notitiā adduco primò diſtinctionē S.Th.
ij.ij.q.clxij.ar.j. ꝙ ſupbia dr̄ dupliciter primò à ſup exceſ-
ſu ſimpliciter: & ſic omne ſuper excedēs pōt nominari ſu-
perbia: & ſic dr̄ Iſa lx Ponā te in ſuperbiā ſeculorū, vbi di-
cit gl. ꝙ eſt quædā ſuperbia bona.Adde ſicut dicimus, ſu-
perbū eſſe ædificiū, qñ eſt ſupereminens ſitu vel pulchri-
tudine. Secundò à ſuperexceſſu regulæ rōnis: & ſic dici-
mus eam eſſe pctm̄, adde vel inclinationē ad peccandum.
¶ Secūdò adduco diſtinctionē eiuſdē de ſuperbia ſecūdo
modo dicta, quā tradit in ij.diſt.v.q.j.art.iij.ꝙ ſuperbia.ſ.
quæ eſt pctm̄ vel habet ordinē ad pctm̄, tripliciter ſumit̄.
Primò pro inclinatione ad ſuperbiendū. Secūdò ꝓ actuali
elatione cōtra præceptū, ſiue pro inordinato appetitu ex-
cellentiæ in quacunq; re. Tertiò pro inordinato appetitu
excellentiæ cui debetur honor & reuerētia: intellige, vt in
prælatione vel dñio, aut veſtibus, aut ſcientia, vel hmōi:
quarū prima nō eſt pctm̄, ſed initiū vel radix omnis pec-
cati: ſecūda verò eſt pctm̄ generale.i.omne pctm̄: tertia ve-
rò eſt pctm̄ ſpeciale.¶ Igitur ſuperbia eſt inordinatus ap-
petitus excellētię, qui dr̄ inordinatus, qñ tranſgreditur re-
gulā ſibi præfixā à Deo per legē diuinā aut naturalē indi-
tam rōni, aut poſitiuā traditā à ſuperioribus, ſuperbia verò
generalis eſt inordinatus appetitus excellentiæ in quacū-
que re: puta delectatione fornicationis, aut honoris, vel
hmōi: ſiue eſt actualis eleuatio cōtra pręceptū ſuperioris.i.
tranſgreſſio ſiue contemptus præcepti, vt dictū eſt, qđ eſt
omne pctm̄: ſuperbia verò ſpālis eſt inordinatus appetitus
excellentiæ in rebus quibus debetur honor aut reuerētia:
quo modo loquitur Aug.xiiij.de ci.Dei.dicens ꝙ ſuperbia
eſt peruerſæ celſitudinis appetitus.Cum aūt S.Th.ij.ij.vbi
ſ.ar.v.vr̄ diffinire ſuperbiam ꝙ eſt extollentia, qua quis ſe
extollit ſ.id ꝙ eſt ei præfixum à diuina regula: illa deſcri-
ptio ſic iacens eſt ſuperbiæ in genere.ſ.vt ſe extēdit ad ge-
neralē & ſpecialē cōiter: ſicut animal ad hominē & aſinū,
ſed ſi addatur hoc verbum, in quacunq; re: ſic eſt ſuperbia
gñalis.Si verò addatur, in quacunq; re cui debetur honor
& reuerētia, erit ſuperbia ſpālis, de qua intendimus.Et ſic
patet, ꝙ ſuperbia ſm ſuā formalē & cōem rōnē importat
quendā exceſſum termini à regula diuina præfixi, ſiue di-
uinæ legis cōtemptū, ꝙ ēt ſaluat̄ & inuenit̄ in ſuperbia ge-
nerali & in ſpeciali, licet maximè appareat in gñali, & per
diuinā legē intellige de mente S.T.vbi ſ.ar.v.ad ſm.oēm
legē iuſtā, & oē iuſtū pręceptū.Sed tñ cōſiderādū eſt ꝙ ſi-
cut ſm S.T.aliquando quis aliquod pctm̄ cōmittit ſm ef-
fectū, nō ſm affectū: ſicut parricidium, qui patrem occidit
ignoranter, ſic dupliciter quis diuinā legē contemnit: vno
modo ſm effectū: vt cū quis ex fragilitate fornicat̄, optans
ſine diuinæ legis offenſa cōſequi voluptatem ſi poſſet: qui
cōtemptus eſt quidem materialiter pctm̄ ſuperbiæ, ſed nō
pctm̄ ex ſuperbia vel per ſuperbiam, ſed ex infirmitate vel
ignorātia & hmōi, & in omni pctō inuenit̄, quia in omni
pctō qs proſequit̄ aliquā excellentiā vltra regulā diuinæ
legis, puta excellentiā voluptatis aut diuitiarū.Alio modo
quis diuinā legem cōtemnit ſm effectū, quia.ſ.nō peccat
ex infirmitate vel ignorantia, & hmōi: ſed ipſam Dei legē
deſpicit, & in deſpectu eius operatur: ꝙ eſt ꝓpriè forma-
liter ſuperbire, & ex ſuperbia peccare.Sed de ſuperbia ſpe
ciali principaliter intendimus. ¶ Primò ergo quæritur,
1 * vtrum ſuperbia ſit pctm̄? Et dicit S.Tho.ij.ij.vbi ſ.art.j.
ꝙ ſic: quia ſuperbia quæ nominatur ex hoc ꝙ quis per
voluntatem tendit ſupra id quod eſt, importat aliquid ad-
uerſum

uerſum rectæ rationi, quæ habet vt volũtas vniuſcuiuſque
feratur in id, qđ eſt proportionatũ ſibi: vnde appetit excel-
lentiã in exceſſu ad rationẽ rectã; & ſm Aug. xxvi. de ci-
uit. Dei, peruerſe imitatur Deũ, odiens cũ ſociis æqualitatẽ
ſub illo: ſed imponere volens ſociis dominationẽ ſuã pro
illo. Et opponitur humilitati, ſm ꝙ ſubiectionẽ aſpernať:
magnanimitati aũt, ſecundũ qđ inordinatè ad magna tẽ-
2 dit. ¶ Secũdò quæritur, * vtrũ ſit pctm̃ ſpeciale? Et dico ꝙ
nõ, ſi loquamur de ea ſecundũ ſuã formalẽ rõnem in ge-
nere: quia habet locũ in omni pctõ: nec ſi loquamur de ſu-
perbia generali: quia eſt omne pctm̃. Sed ſi loquamur de
ſpeciali, quæ. ſ. eſt circa excellentiã honorabilẽ & reueri-
bilẽ, ſic intelligõ loqui S. Th. ij. ij. vbi ſ. ar. ij. & v. dicentẽ ꝙ
ſi cõſideretur ſuperbia ſecundũ propriã eſſentiã vel ſpeciẽ
quam habet rõne obiecti, eſt ſpãle pctm̃, quia habet ſpãle
obiectũ, ſiue ſpãlem rõnem obiecti. i. propriã excellentiã:
quæ tñ inuenitur in diuerſis rebus. Si verò cõſideretur ſe-
cundũ redũdantiã quã habet ad alia pctã, habet quandam
generalitatem, inquantũ ex ea oriri poſſent omnia duplici
rõne, primò. ſ. per ſe, inquantũ ordinantur ad finẽ eius qui
eſt excellentia propria, ad quã ordinari põt omne inordi-
natè appetitũ, & ſecũdò indirectè, & quaſi per accidens. ſ.
remouẽdo prohibens inquantũ per eã cõtemnitur lex di-
uina cohibens à pctõ. Ad hanc tñ generalitatẽ pertinet, ꝙ
ex ea interdũ oriri poſſint: non aũt ꝙ ſemper oriãtur, quia
quãuis omnia præcepta legis poſſit quis tranſgredi ex cõ-
temptu qui pertinet ad ſuperbiã, & eſt interior actus eius,
ſicut exterior effectus eius eſt tranſgreſſio præcepti, non
tñ ſemper ex contẽptu trãſgreditur, ſed quãdoq; ex igno-
3 rantia, quãdoq; ex infirmitate. Tertiò quæritur, * vtrum ſit
pctm̃ mortale? Et dicit S. Th. vbi ſ. ar. 4. ꝙ ſic: quia opponi-
tur humilitati, quæ propriè reſpicit ſubiectionẽ hominis
ad Deũ, & cõſequẽter ſuperbia reſpicit defectũ huius ſub-
iectionis, ſecũdũ. ſ. ꝙ quis ſe extollit ſupra id quod eſt ſibi
præfixũ ſecundũ regulã diuinã, non ſubiici aũt Deo habet
rõnem peccati mortalis. Accidit tñ aliquẽ motũ eius eſſe
veniale, dũ ei ratio nõ cõſentit, ſicut & in aliis peccatis ex
4 ſuo genere mortalibus. Quartò quęritur, * vtrũ ſit grauiſ-
ſimũ peccatorum? Et dicit S. Th. vbi ſ. ar. vj. ꝙ ſic, ex parte
auerſionis, quæ eſt formalis & cõpleta ratio peccati: quia
in aliis peccatis homo auertitur à Deo propter ignoran-
tiam vel infirmitatem, ſiue propter deſideriũ cuiuſcunque
alterius boni: in ſuperbia verò ex hoc ipſo, ꝙ ſubiici non
vult regulæ diuinæ. Vnde ſecundum Boët. ſola ſuperbia
Deo ſe opponit. & Ia. iiij. Deus ſuperbis reſiſtit. Vnde auer-
ti à Deo, ꝙ eſt quaſi conſequens in aliis peccatis, per ſe ad
ſuperbiam pertinet, cuius actus eſt Dei contemptus, quòd
autem eſt per ſe, potius eſt eo quod eſt per accidens. Non
autem eſt grauiſſimum peccatorum ex parte conuerſio-
nis, quæ materialiter ſe habet in peccato, quia celſitudo
inordinatè appetita non habet maximam repugnantiam
ad bonum virtutis. Et ideo eſt grauiſſimum peccatorum
ſecundum ſuum genus: quia excedit in auerſione quę for-
5 maliter complet peccatum. Quintò quæritur, * quot &
quæ ſint ſpecies ſuperbiæ? Et dico ꝙ ſecundum S. Greg.
xxiij. Mora. vt refert S. Tho. ij. ij. vbi ſupra ar. iiij ſunt qua-
tuor, quibus omnis tumor arrogantiũ demonſtratur. Pri-
ma, cùm bonum ꝙ quis habet, ſe à ſe habere exiſtimat. Se-
cunda, cum exiſtimat quod à Deo habet, ſe pro ſuis meri-
tis habere. Tertia, cum ſe iactat habere ꝙ nõ habet. Quar-
ta, cum deſpectis cæteris ſingulariter videri appetit habe-
re quod habet. quarum rationem & ſufficientiam S. Tho.
vbi ſ. ar. iiij. & malo. q. viij ſimiliter ar. iiij. aſſignat, vbi &

videatur. ¶ Et adde primò de mente eiuſdem ij. ij. vbi ſ.
ꝙ vera exiſtimatio ſiue iudicium de aliquo bono duplici-
ter corrumpitur. Primò. ſ. in vniuerſali: & hoc in pertinen-
tib. ad fidem, eſt infidelitas: ſicut ſi quis dicat fornicatio-
nem eſſe bonam non fugiendam. Secundò in particulari
eligibili: ſicut is qui fornicatur, iudicat fornicationem eſſe
bonam ſibi pro tunc: & hoc non facit infidelitatem. Et ita
in propoſito. Nam dicere in vniuerſali aliquod bonũ eſſe
& nõ à Deo, pertinet ad infidelitatem; ſed ꝙ aliquis ex in-
ordinato appetitu propriȩ excellẽtiæ: ita de bonis ſuis glo-
rietur, ac ſi ea à ſe haberet, vel ex meritis propriis, pertinet
ad ſuperbiã, & nõ ad infidelitatẽ propriè. ¶ Adde ſecundò,
ꝙ iactantia, ſecundum eundem, ponitur ſpecies mendacij
quantum ad exteriorem actum, quo quis falſo ſibi attri-
buit quod nõ habet: ſed quantũ ad interiorẽ cordis arro-
gantiã ponitur à Greg. ſpecies ſuperbiæ. ¶ Aduerte ſimili-
ter tertiò, ꝙ iſtæ ſpecies, ſecundùm S. T. & alios, non con-
ſiſtunt in exiſtimatione eſſentialiter: quia exiſtimatio per-
tinet ad rationem, ſuperbia verò ad voluntatem: ſed con-
ſiſtũt in interiori arrogantia & inordinato appetitu excel-
lentiæ ex quo in intellectu prouenit falſa exiſtimatio. Vn-
de ſumũtur potius à ſignis ſuperbiæ, quàm ab eius eſſen-
tialib. differentiis. quod etiam Greg. innuit, in illo verbo,
6 demonſtratur. ¶ Sextò quæritur, * qui ſint gradus ſuper-
biæ? Et dico ꝙ ſecundũ S. T. ij. ij. vbi ſ. art. iiij. & ſecundum
Ber. ſunt duodecim, oppoſiti duodecim gradibus humili-
tatis. ¶ Primus eſt curioſitas, ſiue inordinat⁹ appetitus co-
gnitionis, quo quis curioſè vbiq; & inordinatè circumſpi-
cit, de qua ſ. Curioſitas. ¶ Secundus, leuitas mentis, qua
hõ ſuperbè ſe habet in verbo: quæ quãdo ſit pctm̃ morta-
le, iudicandum eſt ex qualitate verborum, puta ſi ſint con-
tumelioſa ex radice ſuperbiæ, ſi eſt ex ſupbia quæ ſit mor-
tale aut veniale ex fine: puta ſi intẽdit cõfuſionem, vel no-
tabilem iacturã proximi iniuſtã. ¶ Tertius, inepta lætitia,
qua. ſ. hõ eſt facilis & prõpt⁹ in riſu: quæ de ſe eſt venialis.
¶ Quartus, iactantia: de qua ſ. in verbo, Iactãtia. ¶ Quin-
tus, ſingularitas. per quã. ſ. quis ſanctior aliis vult appare-
re: de qua ſecundum finem iudicabitur. ¶ Sextus, arrogan-
tia, per quam. ſ. hõ ſe aliis præfert: &, vt dicitur diſt. iiij. c. j.
cæteros, quos infra ſe videt, deſpicit, & quibus non conſu-
lendo loqui, ſed vix dominãdo dignatur: de qua iudicatur
ſecundũ radicem & finem. ¶ Septimus, præſumptio, non
qua de aliis, ſed qua de ſe quis iudicat, ſe reputans ſufficiẽ-
tem ad maiora: de qua iudicabitur ſecundum radicem.
¶ Octauus, defenſio pctõrum, de qua ſecundũ radicem &
circũſtantias iudicabitur. ¶ Nonus, ſimulata confeſſio, qua
quis nõ vult ſubire pœnã pro peccatis, quæ ſimulatè con-
fitetur: quæ eſt mortale, ſi ſit in ſacramento pœnitentiæ
quo ad mortalia: & ſimiliter in iudicio quo ad iudice in-
terrogata, vt ſ. Accuſatio. §. viij. ¶ Decimus, rebellio deſpi-
ciens obedire: quæ eſt mortale ratione contẽptus vel præ-
cepti, aut actualis reſiſtentiæ cũ pertinacia in re notabili
quo ad laicos, vel etiã in minima quo ad religioſos. ¶ Vn-
decimus, libertas qua homo delectatur libere facere quod
vult: de qua dicatur ſecundũ dicta de inobediẽtia. ¶ Duo-
decimus, eſt cõſuetudo peccãdi, quæ implicat Dei cõtem-
7 ptum, intellige negatiuũ. ¶ Septimò quæritur, * quo dif-
ferãt ſuperbia, ambitio & inanis gloria? Et dico ꝙ ſuperbia
appetit inordinatè excellentiã honorabilẽ, vt dictum eſt:
inanis autem gloria manifeſtationẽ excellentiæ, de qua j.
Vana gloria. ambitio verò eſt inordinatus appetitus hono-
ris, ſecũdũ S. T. ij. ij. q. cxxxj. art. ij. vnde inordinatus appe-
titus dignitatũ ratione honoris pertinet ad ambitionem:
ratione

ratione verò vſus dignitatis excedẽtis facultatẽ appetentis
pertinet ad præſumptionem. ibid. Eſt aũt ambitio peccatũ
mortale dupliciter: primò ratione finis, ſi in ea conſtituať,
vt cũ quis eſt paratus ad mortale gratia eius. Secundò ra-
tione rei appetitæ: puta ſi appetãtur plura beneficia eccle-
ſiaſtica in caſu nõ licito. arg. c. quia intantũ. de præben. vel
beneficiũ eccleſiaſticũ cum cura, vt ſ. Epiſcopus. §. iij. & Si-
monia. §. xvj. vel generaliter beneficium eccleſiaſticum vel
ſeculare, cùm appetens ſcit ſe indignũ ratione criminis vel
ignorantiæ, & huiuſmodi: quia contra iuſtitiam appetit.

DE Superſtitionibus & Sortilegiis.

1 *Superſtitio quid, & quot ſunt eius ſpecies.*
2 *Superſtitio indebiti cultus quæ ſit.*
3 *Idolatria an ſit ſuperſtitio.*
4 *Superſtitio diuinatiua quotuplex ſit.*
5 *Diuinatio per inuocationem dæmonum eſt omnis illicita.*
6 *Diuinatio per aſtra an ſit illicita.*
7 *Diuinatio per ſimonia an ſit licita.*
8 *Diuinatio per auguria, & omnia an ſit illicita.*
9 *Sortibus vti an ſit licitum*
10 *Obſeruationes ſuperſtitioſæ variæ, & illicitæ.*
11 *Superſtitioſorum quæ ſit pœna.*

SVPERSTITIO & ſuperſtitioſus nomen à ſuperſtite
traxerũt, dicẽte Iſid. in lib. Ety. ꝙ ſuperſtitioſos ait Ci-
cero appellatos, q totos dies deprecabanť & immolabant
vt ſui ſibi liberi ſuperſtites fierent: deinde verò tranſlatũ eſt
hoc nomen ad ſignificandũ quoddã vitium, qđ gl ad Col.
ij. diffinit dicẽs, ꝙ ſuperſtitio eſt religio ſupra modũ ſerua-
ta & clarius S. Th. ij. ij. q. xci. dicens, ꝙ ſuperſtitio eſt vitiũ
religioni oppoſitum ſm exceſſum: nõ quia plus exhibeat
in cultũ diuinum, q̃ vera religio: ſed quia exhibet cultum
diuinũ cui nõ debet, vel eo modo quo nõ debet: ſicut etiã
in aliquibus aliis virtutibus, vt ĩ magnanimitate & magni-
ficentia vitiũ excedit mediũ virtutis: nõ quia ad maius ali-
quid tendat q̃ virtus, ſed fortè ad minus: ſed quia facit ali-
quid cui non debet, vel qñ non debet: & ſimiliter ſm alia
1 huiuſmodi, vt patet iiij. Ethico. ¶ Primò * autẽ quæritur,
quot ſunt ſuperſtitionis ſpecies? Et dico, vt patet ij. ij. vbi
ſ. ꝙ huius vitij ſunt duæ ſpecies ſubalternæ: quarũ prima
conſiſtit in exhibere diuinũ cultũ Deo vero, modo inde-
bito, & dr̃ ſuperſtitio indebiti cultus. Secunda verò in ex-
hibere cultũ diuinũ ei cui nõ debetur: quę etiã in tres alias
ſpecies diuidiť, quarũ prima eſt idololatria. Secunda eſt ſu-
perſtitio diuinatiua, quæ & ipſam in multas ſpecies diuidi-
tur, vt patebit j. §. iiij. Tertia eſt obſeruatiua, ad q̃ pertinet
ars notoria, & omnes obſeruationes ordinatæ ad corporũ
immutationes, puta ſanitatẽ vel ægritudinẽ, id eſt, omnes
incantationes & alligaturæ, vt ſ. Maleficiũ. §. viij. dictũ eſt:
2 de quibus omnibus nũc agendũ eſt. ¶ Secundò * quęritur,
quid iuris de ſuperſtitione indebiti cultus? Et dico duo.
¶ Primum. Secundùm S. Th. ij. ij. q. xciij. cum ſm Aug. con-
tra menda. maximè pernicioſum ſit mendaciũ, quod fit in
his quæ pertinent ad Chriſtianã religionem in cultu veri
Dei, ſi per cultũ exteriorẽ aliquid falſum ſignificetur, erit
cultus pernicioſus: quod dupliciter cõtingit. Primò ſcilicet
ex parte rei ſignificatæ, à qua diſcordat ſignificatio cultus,
ſicut pernicioſum nũc eſt vti ceremoniis veteris legis, qui-
bus Chriſti myſteria figurabanť futura. Secundò ex parte
colentis: quia ſicut falſarius eſſet, qui ex parte alicuius pro-
poneret aliqua ſibi nõ cõmiſſa, ita & qui ex parte eccleſiæ
cultũ exhibet Deo contra modũ diuina authoritate ab ec-
cleſia conſtitutũ, & in eccl̃a conſuetũ: diuerſæ aũt conſue-
tudines eccleſiæ in diuino cultu in nullo prȩiudicant veri-

tati: ideoque ſeruandæ ſunt, & illicitum eſt eas præterire.
¶ Secundũ. In diuino cultu licet nihil poſſit eſſe ſuperfluũ
ſm abſolutam quantitatẽ: quia nihil põt facere qđ non ſit
minus eo quod Deo debet: ſuperfluum tñ ſm quantitatem
proportionis, id eſt, quod nõ eſt fini proportionatũ, poteſt
eſſe in diuino cultu: quia cum eius finis ſit primò vt homo
det gloriã Deo, & ſecundò vt ei mente & corpore ſe ſubij-
ciat: quicquid ptinet ad gloriã Dei, & ad hoc, ꝙ mens ho-
minis Deo ſubijciať, & etiã corpus ꝑ moderatã refrænatio-
nem cõcupiſcentiarum ſm Dei & eccleſiæ ordinationem,
& conſuetudinẽ eorũ quibus cõuiuit, nõ eſt ſuperfluum. Si
quid aũt de ſe nõ ptinet ad gloriã Dei, nec ad hoc, ꝙ mens
hominis feratur ĩ Deũ, aut ꝙ carnis cõcupiſcentiæ mode-
ratè frænẽnť, aut etiã ſi ſit præter Dei & eccl̃æ inſtitutio-
nem, vel cõtra conſuetudinẽ, quæ ſm Aug. pro lege haben-
da eſt, hoc totũ reputandũ eſt ſuperfluũ & ſuperſtitioſum:
quia in exterioribus ſolùm conſiſtẽs, ad interiorẽ Dei cul-
3 tum non pertinet. hæc ex illo. ¶ Tertiò * quæritur, quid
iuris de idololatria? Et dico, ſuperſedendum eſſe hîc: quia
iam per gratiã Chriſti nõ eſt in vſu, & remittendũ ad S. T.
4 ij. ij. q. xciiij. ¶ Quartò * quæritur, quid & quotuplex ſit ſu-
perſtitio diuinatiua? Et dico, ſm S. Tho vbi ſ. q. xciij. quòd
diuini dicti quaſi Dei pleni, ſm Iſid. lib. Ety. ex hoc dñr, ꝙ
præſumũt prænunciare aut præcognoſcere futura ad vtrũ-
libet, vel raro, Deo nõ reuelante, nõ aũt ſi quis prænunciet
ea quæ ex neceſſitate eueniunt, vel vt in pluribus, quæ hu-
mana ratione prænoſci poſſent per certitudinẽ vel ꝑ con-
iecturam. Vnde diuinatio tũc ſolùm dr, qñ indebito modo
vſurpat ſibi prænunciationẽ futurorũ. Vnde ſemp eſt pec-
catum: quia vſurpat quod eſt Dei propriũ. Et ſemp ex ope-
re dæmonũ prouenit: vel quia expreſsè inuocãtur ad futu-
ra manifeſtãda, adde vel prȩſentia occulta, vel quia ingerũt
ſe vanis inquiſitionibus futurorũ, vt mentes hominũ im-
plicentur vanitate. Quomodò autẽ dæmones poſſint futu-
ra vel occulta cognoſcere, vide ſ. Maleficiũ. §. j. ¶ Diuina-
tionis aũt ſunt multæ ſpecies diſtinctæ, ſm propria obie-
cta ſiue materias, prout ſcilicet in diuerſis rebus occultorũ
cognitio conſideratur. Nam ſi expreſsè dæmones inuocan-
tur, ſolent futura prænunciare multipliciter, & tunc prima
diuinationis ſpecies dr̃ præſtigiũ, ex eo, ꝙ oculi hominum
præſtringunť, dum dæmones præſtigioſis apparitionibus
ſe aſpectui & auditui hominũ ingerũt. Secunda ſomniorũ.
Tertia necromãtia, quæ eſt ꝑ mortuorũ alloquutionem à
necros, qđ eſt mortuus, & mantia, qđ eſt diuinatio. Quarta
diuinatio per pythonomias, quæ ſcilicet fit per homines
viuos, ſicut in arreptitiis patet. Quinta qñ dæmones præ-
nunciant futura per figuras aut ſigna, quæ in rebus inani-
matis apparent: quæ ſi appareant in corpore terreſtri, puta
vngue, vel ferro, aut lapide polito, vocatur geomãtia, ſi aũt
in aqua, hydromãtia: ſi in aëre, aëremãtia, ſi in igne, pyro-
mantia: ſi autem in viſceribus animaliũ immolatorũ in aris
dæmonũ, vocať aruſpiciũ Et ſic habenť nouẽ ſpecies. Si aũt
dæmones nõ inuocanť expreſsè diuinatio diuiditur in ge-
nera duo, quorũ primũ eſt cum ad præcognoſcendũ futu-
ra aliquid conſideramus in diſpoſitione vel motu alterius
rei, id eſt, ſubſtantiæ alterius ab homine: qđ quidẽ ſi ſit ex
conſideratione ſitus ac motus ſiderũ, ptinet ad Aſtrologos
qui & geneatici vocanť pp conſiderationẽ nataliũ dierũ.
Si verò ꝑ motus & voces auiũ ſeu quorũcunq; aĩalium, ſi-
ue per ſternutationes hominũ, aut mẽbrorũ ſaltus pertinet
generaliter ad auguriũ, qđ à garritu auiũ, ſicut auſpicium
ab auiũ inſpectione: in auibus enĩ hmõi præcipuè cõſide-
rari ſolẽt. Si verò ſit circa verba hominũ dicta abſq; inten-
tione,

tione,quæ qs retorquet ad futurū qđ vult prȩcognoſcere,
hoc vocatur omē, ſicut Romanis deliberātibus vtrum ad
aliū locū migrarēt, fortè eo tpe cēturio quidam exclama-
uit,ſignifer ſtatue ſignū, hic optimè manebimus.quā vo-
cē auditā ꝓ omine acceperūt, trāſeūdi cōſiliū omittētes.ſi
aūt cōſiderent aliquȩ diſpoſitiones figuratū in aliqb⁹ cor-
poribus viſui occurrentes,erit alia diuinatiōnis ſpecies:qa
ex lineamētis manus cōſideratis diuinatio ſumpta chiro-
mātia vocatur,quaſi diuinatio manus:chiros em̄ Grȩcè dr̄
manus. Diuinatio verò ex quibuſdā ſignis in ſpatula ali-
cuius animalis apparētibus ſpatulantia vocat̃. ¶ Secundū.
genus eſt, ad qđ pertinet diuinatio facta ex cōſideratione
eorū quæ eueniūt ex quibuſdā quæ ab hoibus ſeriò fiunt
ad aliquid occultū inquirēdū,ſiue per protractionē pūcto-
rū,qđ pertinet ad artē geomātiæ:ſiue ꝑ cōſiderationē figu
rarū quæ proueniunt ex plūbo liquefacto in aquā proie-
cto:ſiue ex qbuſdā ſchedulis ſcriptis vel nō ſcriptis in oc-
culto repoſitis,dum conſiderat̃ qs quā accipiat:vel etiā ex
feſtucis inæqualibus propoſitis , q maiorē vel minorē ac-
cipiat,vel etiā ex taxillorū ꝓiectione, qs plura pūcta pro-
iiciat:vel etiā dū conſiderat̃ quid aperienti librū occurrat:
quæ oīa ſortiū nomē habēt. ¶ Sic ergo patet triplex diui-
nationis genus : quorū primū eſt per manifeſtā dæmonis
inuocationē, qđ pertinet ad necromāticos:ſm aūt eſt per
ſolā cōſiderationē diſpoſitionis,vel motus alterius rei,qđ
pertinet ad augures:tertiū eſt dū facimus aliquid vt nobis
manifeſtet̃ aliquod occultū , qđ ꝑtinet ad ſortes.Sub quo-
5 libet aūt horū multa cōtinētur,vt patet ex dictis.¶ *Quin-
tò quæritur , quid de diuinatione facta per inuocationem
dæmonum.ſ.expreſſa? Et dicit S.Th.ꝙ omnis talis eſt illi-
cita:tū quia ibi eſt expreſsè pactū initū cum dæmone per
ipſam inuocationē.ſecūdùm Illud Iſa.xxviij.Dixiſtis,Per-
cuſſimus fœdus cū morte.quod eſt omnino illicitū : & eſ-
ſet adhuc grauius ſi ſacrificiū vel reuerētia dæmoni inuo-
cato exhiberetur:tū quia dæmon qui hominū perditionē
intēdit ex ſuis reſpōſis,etiā ſi aliquādo vera dicat,intendit
homines aſſuefacere ad hoc,ꝙ ei credat̃,& conſequentur
perducere ad aliquid humanæ ſaluti nociuum.Quomodò
aūt liceat dæmones adiurare , vide s̃.Adiuratio.§.iiij.& v.
6 & s̃.Exorciſta.¶ * Sextò quærit̃, vtrū diuinatio per aſtra
ſit illicita? Et dicit S.Tho.ꝙ operatio dæmonis vt animos
hominū implicet vanitati aut falſitati ingerit ſe diuinatio-
ni,quæ ex falſa aut vana opinione procedit,qua vtitur qui
ex cōſideratione ſtellarū vult præcognoſcere futura, quæ
per eas cognoſci non poſſunt. Igitur ex falſa & vana opi-
nione procedit:& cōſquent̃ erit diuinatio ſuperſtitioſa &
illicita , ſi quis inde velit præcognoſcere futuros caſuales
vel fortuitos euentus, aut futura opera hominū ꝑ certitu-
dinē:qa,vt idē ꝓbat, ex ſtellis nō accipit̃ præcognitio fu-
turorū,niſi ſicut ex cauſis pnoſcunt̃ effectus : duplices aūt
effect⁹,inqt, ſubtrahunt̃ cauſalitati cœleſtiū corporū.Pri-
mò effectus ꝑ accidēs cōtingētes ſiue in reb⁹ humanis ſi-
ue in naturalibus : qa cū ens ꝑ accidēs neq; ens ſit propriè
neq; vnū,vt ꝓbatur in vj.Met.nō habet cauſam præcipuè
naturalē cū operatio naturalis determinetur ad vnū, ſicut
ꝓcedit ab vno principio,quod eſt forma rei naturalis.Se-
cundò actus liberi arbitrij, qa corpora cœleſtia imprime-
re nō poſſunt directè ī intellectū & volūtatē, quæ nō ſunt
corp⁹,& cōſequēter nec ꝑ ſe cauſare tales operationes:licet
ad hoc poſſint diſpoſitiuè inclinare, inqnātū imprimat in
corpus humanū, & cōſequēter ī vires ſenſitiuas,quæ ſunt
actus corporaliū organorū:& inclināt ad humanos actus,
licet neceſſitatē libero arbitrio nō imponāt cū obediāt ra-
tioni ſm Philoſophū in iij.de Anima.& j.Eth. Frequenter
tū circa hoc Aſtrologi vera prænūciāt , præcipuè ī cōibus
euētibus,q depēdēt ex multitudine:primò qa plures homi
num paſſiones corporales ſequunt̃,& cōſequēter actus eo
rum diſponunt̃,vt in plurib⁹ ſm inclinationē corporū cœ
leſtiū,pauci verò ſunt.i.ſoli ſapiētes q eas rōne moderent̃.
Scđò ꝑꝑ dæmones ſe immiſcentes ſm Aug.in ij.ſup Gene.
Hæc ex illo virtualiter,q etiā tenet eſſe ſuperſtitioſū, velle
inde.ſ.ex ſtellis prænoſcere futura neceſſariò, vt eclipſim,
& oīa ex eis cauſata:intellige ī pluribus, vt s̃.§.iiij.in prin.
7 puta ſiccitates & pluuias , & hmōi. ¶ Septimò * quæritur,
quid de diuinatione ꝑ ſomnia? Et dicit S.Th.ꝙ cùm ſit il-
licita diuinatio quæ opinioni falſæ innititur , conſiderare
oportet qđ ſit verū circa præcognitionē futurorū de ſom-
niis.Cùm aūt ſomnia ſint futurorū euentuū, qn̄que quidē
cā:vt cū quis ex viſis in ſomniis mouet̃ ad aliquid agēdū,
aut vitandū:qn̄que verò ſigna,inquantū.ſ.reducunt̃ ad ali-
quam cām cōmunē ſomniis & futuris euētibus, & ſm hoc
plurimū præcognitiones futurorū in ſomniis fiant,cōſide-
randū eſt quæ ſit cā ſomniorū,& an poſſit eſſe cā futurorū
euentuū,vel ea poſſit cognoſcere. ¶ Eſt aūt cā ſomniorum
qn̄que interior:& eſt duplex.Prima eſt animalis,inquantū
ſ.phantaſiæ dormiētis occurrūt ea circa q̄ eius cogitatio &
affectatio immorata eſt in vigilādo:& hæc nō eſt cā futu-
rorū euentuū, & cōſequēter hmōi ſomnia ꝑ accidēs ſe hñt
ad futuros euentus,& ſi qn̄que ſimul cōcurrāt,erit caſuale.
¶ Secunda eſt corporalis, qa ex interiori diſpoſitione cor-
poris format̃ aliquis motus ī phātaſia, cōueniēs tali diſpo-
ſitioni:ſicut abundāti frigidis humorib⁹ in ſomniis occur-
rit, ꝙ ſit in aqua vel in niue, ꝑꝑ quod dicūt medici intē-
dendū eſſe ſomniis ad cognoſcendū interiores diſpoſitio-
nes. ¶ Quandoque verò ſomniorū cauſa eſt exterior,& eſt
duplex. Prima eſt corporalis,inquantum imaginatio dor-
mientis immutat̃ vel ab aëre continēti, vel ex impreſſione
cœleſtis corporis,vt ſic dormiēti aliquȩ phātaſiæ appareāt
conformes cæleſtiū diſpoſitionū. Secunda eſt ſpūalis,quæ
eſt qn̄que quidem à Deo, qui miniſterio Angelorū aliqua
hominibus reuelat in ſomniis,ſm illud Num.12.ſi quis fue-
rit inter vos Propheta Dn̄i,in viſione apparebo ei, vel per
ſomniū loquar ad illū. Quandoq; verò operatione dæmo-
num aliquæ phātaſiæ dormiētibus apparēt, ex qbus qn̄que
aliqua futura reuelāt habētibus cum eis pacta illicita.¶ Sic
ergo dicendū, ꝙ ſi qs vtat̃ ſomniis ad præcognoſcēda fu-
tura, ſm quod ſomnia ꝓcedunt ex reuelatione diuina, vel
ex cā naturali intrinſeca ſiue extrinſeca,quantū pōt ſe vir-
tus talis cauſæ extendere,non erit illicita diuinatio.Si verò
hmōi diuinatio cauſet̃ ex dæmonū reuelatione,cum quib⁹
habētur pacta expreſſa:qa ad hoc inuocant̃,vel tacita,quia
hmōi diuinatio extendit̃ ad id qđ ſe non poteſt extendere
virtus cauſæ ſomnij, erit diuinatio illicita & ſuperſtitioſa.
hæc ex illo.Vnde ſuperſtitioſum eſt ex ſomniis nedum ꝓ-
cedentibus à dæmone, ſed à cauſa naturali vel diuina de
effectibus caſualibus, puta inuētione theſauri, vel occidēdo
ab aliquo,aut de ſubiectis libero arbitrio,eſt illicitū. Secus
ſi ſomniauit pluuiā, vel hmōi,& eā prænunciat.itē ſecus ſi
ſint à Deo, qđ licitè quis præſumit qn̄ fiunt præmiſſa ora-
tione ad Deū,arg.dicendorū §.ſeq.ad ſi vel etiā ſi habeant
illa ſigna quibus Doctores diſtinguūt viſionē diuinā à dia-
bolica:de quibus in Aur.roſ.circa feſta natalia.Quod aūt
dicitur eſſe credendum ſomniis,intelligitur contra prædi-
8 cta,& paſſim ſine cōſilio peritorum. ¶ Octauo * quæritur,
quid de diuinatione per auguria & omnia , & huiuſmo-
di , obſeruationes exteriorum rerum ? Et dicit S. Tho.
ꝙ

quòd cū hmōi nō poſſint eſſe cauſa euentuū futurorū, ex
eis nō cognoſcuntur futura,niſi inquantū ſunt effectus ali
quarū cauſarū,quæ etiā ſunt cauſantes vel prȩcognoſcen-
tes futuros euētus.Cauſa aūt naturalis inſtinctus quo bru-
ta mouētur ad ſuas operationes,poteſt eſſe duplex.Prima
eſt corporalis:qa nō habent niſi aīam ſenſitiuā, cuius oēs
potētiæ ſunt actus corporaliū organorū,& ſic ſubiacet di-
ſpoſitioni cōtinētium corporū & primordialiter cœleſtiū.
Vn̄ nihil prohibet aliquas eorū oꝑationes eſſe futurorū ſi-
gna,inquantū cōformātur diſpoſitionib.cœleſtiū corporū
& aëris cōtinētis,ex qbus proueniūt aliq futuri euētus.In
hoc tū ſunt duo cōſideranda.Primū vt extēſio nō fiat niſi
ad ꝓcognoſcēdū cauſata ꝑ motus cœleſtiū, corporū,vt di-
ctū eſt.Secundū, vt non fiat niſi ad ea quæ ad hmōi aīalia
poſſent aliqualiter ꝑtinere:cōſequūt̃ em̄ per cœleſtia cor-
pora cognitionē quādam naturalē & inſtinctū ad ea quæ
eorū vitæ ſunt neceſſaria,ſicut ſunt immutationes factæ ꝑ
pluuias,ventos & hmōi.Secunda cā eſt ſpūalis.ſ.vel Deus,
vt patet in columba ſuper Chriſtū deſcedente:& in coruo
qui pauit Heliā:& in cete euomente Ionā, vel etiā dæmo-
nes qui hmōi operationibus brutorū vtunt̃ ad implendos
animos hominū vanis opinionibus. Et eadē ratio vr̄ eſſe
de omnib.aliis hmōi, præterq̄ de hominibus, qa humana
verba,quæ accipiunt̃ ꝓ homine,nō ſubdunt̃ diſpoſitioni-
bus ſtellarū, quæ tū diſponuntur ſm diuinā prouidentiā,
& qnq; ſm dæmonū operationem. Sic ergo dicendum ꝙ
omnis hmōi diuinatio ſi extendatur vltra id, ad qđ poteſt
pertinere ſm ordinem naturæ vel diuinæ prouidentiȩ ſu-
perſtitioſa eſt illicita.Ioſeph aūt dicens Ge.44.nō eſſe ſibi
ſimilē in augurādi ſcientia. dicit ioco⁹ ſm Aug.referēs for- 10
tè ad id ꝙ de eo vulgus opinabatur.Gedeon aūt Iudic.vij.
obſeruauit recitationē & expoſitionē ſomnij quaſi ordina
tā à diuina prouidētia ad inſtructionē ſui.Et ſimiliter He-
lieſer.Ge.xxiiij. attēdit verba puellæ oratione præmiſſa ad
9 Deū.Hæc ex illo.¶ Nonò quæritur * quid de diuinatione
ſortiū?Et dicit S.Th.vbi s̃.& in quodā opuſculo, ꝙ ſortes
propriè dicūtur cū aliquid fit.ſ.ab homine ſeriosè, vt eius
euētu cōſiderato aliquid occultū innoteſcat, & dr̄ ſors di-
uiſoria, ſi eius iudicio quærat̃ quid cui ſit adhibendū, ſiue
illud ſit res poſſeſſa,ſiue honor, ſeu dignitas,ſeu pœna vel
actio.Si verò inquirat̃ quid agere oporteat,vocat̃ ſors cō-
ſultoria. Si verò quærat̃ quid ſit futurū,vocat̃ diuinatoria.
Cū autē euētus ſortiū expectari poſſit à triplici cā.ſ.cœlo,
fortuna,vel ſpū dirigēte : ſi expectetur à cœlo,quaſi actus
humani,qui ad ſortes requirūtur, ſecūdùm diſpoſitionem
ſtellarū formātur effectum,vana & falſa eſt opinio:& con-
ſequēter dæmonum ingeſtione nō carēs:ex quo illicita &
ſuperſtitioſa erit diuinatio. Si verò expectetur à fortuna,
quod locū habere pōt ſolū in diuiſoria ſorte:nō vr̄ habere
vitiū,niſi fortè vanitatis:ſicut ſi nō volētes aliqd cōcordi-
ter diuidere,velint ad diuiſionē ſortibus vti:quaſi fortunȩ
exponētes qs q̄ partē accipiat. Si verò expectet̃ à ſpū ſiue
cā ſpūali, ſiquidē ſit dæmon, eſt ſors illicita, & ſm cano-
nes prohibita,ſicut fecit rex Babylonis, Ezech.xxj.Si verò
expectat̃ à Deo qui temperat ſortes, vt Prou.xvj.talis ſors
ſm Aug.nō eſt aliquid ſm ſe malum. ¶ Poteſt tū in hoc
quadrupliciter incidere pctm̄. Primò ſi abſque neceſſitate
ad ſortes recurratur, quia vr̄ pertinere ad tētationem Dei,
ſed intelligo ſine neceſſitate ſpirituali vel ēt tēporali per-
ſonæ,vel etiā rerū quò ad magnū damnū vitandū, vt fecit
Dauid j.Reg.xxx. Secundò ſi quis eis vtatur in neceſſitate
quidem,ſed ſine reuerētia Dei.Vnde dicit Beda ſuper Act.
apoſt.ꝙ ſi qui neceſſitate aliqua cōpulſi Deū putant ſorti-
b⁹ exēplo apoſtolorū eſſe cōſulēdū,videāt hoc ipſos apo-
ſtolos nō niſi collecto fratrū cœtu & precib⁹ ad deū fuſis
egiſſe.Tertiò ſi diuina oracula ad terrena negotia cōuer-
tātur,quia talis cōſuetudo diſplicet Aug.ad inquiſiti.Ianu.
Sed intellige ꝙ negotia propriè ſunt circa tpalia lucra,nō
circa dāna vitāda.Quartò ſi quis ſortib⁹ vtat̃ in electioni-
bus eccleſiaſticis,quæ inſpiratione ſpūs ſancti fieri debēt,
vn̄ ſm Bed. vbi s̃.Mathias ſortè quærit̃ ante pentecoſten,
quia.ſ.nondū erat effuſa in eccleſia plenitudo ſpiritus ſan-
cti:ſeptē aūt diaconi poſtea non ſorte,ſed electione diſci-
pulorū ſunt ordinati.Secus aūt in tēporalib⁹ dignitatibus,
quæ ad tēporalē diſpoſitionē ordinant̃,in quarū electione
plerūq; hoīes ſortibus vtunt̃, ſicut & in rerū tēporaliū di-
uiſione , in neceſſitate autem licitū eſt diuinum iudicium
reuerētèr ſortibus implorare : ſicut ſm Aug.in epiſtola ad
Hono.ſi tempore perſecutionis ignoratur qui miniſtri fu-
gere & qui remanere debeant, vel ſm eundē in primo de
Doc.Chriſti.ſi habēti dāda occurrāt duo æquè indigētes,
& vtriq; dare nequeat.Iudiciū aūt ferri cādentis,vel aquæ
feruētis ordinat̃ qdē ad occulti peccati īquiſitionē ꝑ aliqd
qđ ab hoīe fit : & hoc cōuenit cōſortibus.inquantū tū ex-
pectat̃ aliquis miraculoſus effectus à Deo , excedit cōem
ſortiū rōnem,vn̄ licitū reddit̃:tū quia ordinat̃ ad iudican-
dū occulta quæ diuino iudicio reſeruat̃ : tū ēt quia huiuſ-
modi iudiciū nō eſt diuina authoritate ſancitū,vnde pro-
hibetur ij.q.4.cōſuluiſti.Et eadē rō vr̄ de lege duellorum,
niſi ꝙ plus accedit ad cōem rationē ſortiū, inquantū non
expectat̃ ibi miraculoſ⁹ effect⁹:niſi fortè qn̄ pugiles ſunt
valde impares virtute vel arte Hȩc ex illo.¶ Decimò quȩ-
rit̃,* qd de ſuperſtitionis obſeruātia?Et dico multa.¶ Pri-
mū.Vti obſeruātiis artis notoriæ ſm S.Th.& alios eſt illi-
citū,qa hæc ars vtitur ad acquirendā ſcientiā quibuſdā nō
vt cauſis, ſed vt ſignis,cū ſm ſe nō habeāt virtutē cauſan-
di ſciētiā:vt ē inſpectio quarūdā figurarū. ꝓlatio ignoro-
rū verborū,& alia hmōi, q̄ ſigna ſunt ſupuacua,cū nō ſint
diuinit⁹ īſtituta,ſicut ſunt ſacramētalia, & cōſequēter ꝑti-
nēt ad pacta quædā ſignificationū cū dȩmonibus:vnde eſt
penitus repudianda Chriſtiano,ſicut & aliȩ artes nugato-
riæ vł noxiæ ſupſtitionis,vt Aug dicit in ij.de Doc.Chri-
ſti.& ſecūdū Arch.ē mortale.Eſt ēt hoc inefficax ad ſciētiā
acquirēdā, vt ꝓbat S.T.vbi s̃.q.67.¶ Secūdū.In obſerua-
tionib⁹ ordinatis ad corporū immutationē,puta ad ſanita
tē vel hmōi,de qbus ēt vt s̃.in verbo, Maleficiū,ſecūdū S.
T. cōſiderādū eſt vtrū facta ad particulares effectus indu-
cēdos videāt̃ poſſe tales effectus cauſare,& ſic nō erit illi-
citū, qa licet cās naturales adhibere ad ꝓprios effectus Si
aūt nō vident̃ eos poſſe cauſare,cōſequēs eſt,ꝙ nec adhi-
beāt̃ ad hoc ſicut cauſæ,ſed quaſi ſigna:& cōſequēter per-
tinēt ad pacta ſignificationū cū dæmonib⁹ inita.Vnde ſe-
cundū Aug.xj.de ci. Dei:dæmones alliciūt̃ creaturis nō vt
animalia cibis, ſed vt ſpūs ſignis.Vn̄ ſecūdùm eundē in ij.
de Doc.Chriſti.ad ſuperſtitionē pertinēt oīa remedia quæ
medicorū diſciplina cōdēnat, ſiue in præcationib⁹,ſiue in
quibuſcūq; notis, quas characteres vocant.xxvj.q.ij.illud.
Nec obſtat ꝙ ſicut corpora naturalia ſubiiciūt̃ cœlo.inde
ex ei⁹ impreſſione cōſeqndo virtutes occultas & artificia-
lia,puta imagines,qa ideo naturalia à cœlo ſortiunt̃ virtu-
tes actiuas,qa ſortiuntur ēt formas ſubſtātiales,quas eorū
virtutes conſequuntur:formæ aūt artificialiū procedūt ex
conceptione artificis,& cū nihil aliud ſint q̄ cōpoſitio,or-
do & figura, vt dr̄ in j.phy.nō poſſunt habere naturalem
virtutē ad agendū , vn̄ in quantū artificialia nullā virtutē
ſortiuntur à cœlo,ſed ſolùm ſecundū materiā naturalem.
Vnde

Vnde imagines aſtronomicæ ex operatione dæmonũ ha-
bẽt effectũ:cuius ſignũ eſt, ꝙ neceſſe eſt eis inſcribi quoſ-
dã characteres,q naturaliter ad nihil operantur,cũ figura
nõ ſit naturalis operationis principiũ.In hoc tñ diſtãt ima
gines aſtronomicæ à necromãticis:qa in iſtis ſunt quædã
tacita pacta cũ dæmonibus per characterũ quædam ſigna,
ſed in illis ſiũt expſſæ inuocationes & præſtigia quędã,vñ
pertinẽt ad pacta expſſa cũ eis.Hæc ex illo. ¶ Tertiũ.Ob-
ſeruationes ordinatæ ad pręcognoſcendũ aliqua fortunia
vel infortunia, ſm qđ aliqui experiũtur, ꝙ aliqua tempo-
ra, vel loca, aut verba audita, vel occurſus hominum aut
animaliũ, ſiue diſtorti aut inordinati actus aliqđ præſagiũ
habẽt futuri boni vel mali ſm S.Th.omnes ſunt ſuperſti-
tioſæ & illicitæ:qa prædictis vtũtur vt ſignis nõ introdu-
ctis authoritate diuina, ſed magis humana vanitate, dæ-
monũ malitia cooperãte:& videtur eſſe quædam reliquiæ
idololatriæ, ſm quod obſeruabantur auguria & dies fau-
ſti vel infauſti, qđ pertinet quodammodo ad diuinationẽ
per aſtra, ſm quod diuerſificantur dies.Si quis tñ præſagiũ
hmõi cõſideret ex ſua cã,non erit illicitũ,ſicut ſi ſeruus ti-
meat flagellũ iudicis,vidẽs irã dñi:& ſimiliter ſi quis time-
ret nocumentũ puero ex oculo faſcinante,& ſi à principio
homines in his obſeruãtiis aliquid veri experti ſunt,fuit à
caſu,deinde verò opere dæmonũ cũ homines incipiũt his
animũ applicare,vt fiant curioſiores,& magis laqueis im-
plicentur.¶ Quartũ.In omnibus autẽ incantationibus vel
ſcripturis ſuſpenſis.ſm S.Th duo cauẽda ſũt.Primo qui-
dem ne quod profertur aut ſcribitur pertineat ad inuoca-
tiones dæmonũ, ꝙ eſt manifeſtè ſuperſtitioſum & illici-
tum,& ſimiliter ne cõtineat ignota nomina,ne ſub illis la-
teat aliquod illicitũ, & ſimiliter ne quid falſitatis cõtineat,
quia ſic eius effectus exſpectari nõ poſſet à Deo,qui nõ eſt
teſtis falſitatis. Secũdò cauendũ eſt ne cũ verbis ſacris cõ-
tineãtur aliqua vana, puta characteres inſcripti præter ſi-
gnũ crucis, aut ſi ſpes habeatur in modo ſcribendi aut li-
gãdi,aut in quacunq; hmõi vanitate,quæ ad diuinã reue-
rentiã nõ pertineat:qa hoc iudicaret ſuperſtitioſum : aliàs
aũt eſt illicitũ.Vñ dr̃ in decre.xxvj.q.vj.c.nõ liceat Chri-
ſtianis,ꝙ in collectionib⁹ herbarũ,quæ medicinales ſunt,
aliquas obſeruationes aut incantationes non licet atten-
dere niſi tantùm cũ ſymbolo diuino,aut dominica oratio-
ne,vt tm̃ creator & Deus omniũ honoret.Hęc ex illo,De
reliquiis aũt portandis, habes ſ.Reliquiæ.§.iiij.Adde verò
primò ſm eũ,ꝙ in incãtationibus ſerpentũ vel quorũcun-
que animaliũ ſi reſpectus habeatur ſolũ ad verba ſacra, &
diuinã virtutẽ,nõ erit illicitũ:plerúmq; tñ tales incãtatio-
nes habẽt illicitas obſeruãtias, & per dæmones ſortiuntur
effectũ,& præcipuè in ſerpẽtibus : quia ſerpens fuit primũ
dæmonis inſtrm̃ ad hominem decipiendũ. Adde ſecundò
ſm Veruec.& Mo.ꝙ carminatrices ſi nihil ſuperſtitioſum
dicunt,docent,aut faciunt, ſed tm̃ vtuntur licitis precibus
& adiurationibus,ſicut per paſſionẽ & crucem Chriſti, &
hmõi,non peccant mortaliter niſi poſt prohibitionem ec-
cleſiæ ſibi factã:prohibendi ſunt tñ viri & mulieres à tali
bus quia multa inutilia & ſuperſtitioſa ſolent admiſceri:
niſi fortè ſacerdos ſit vel religioſus & diſcretus,aut ẽt lai-
cus excellẽtis vitæ qui fuſa oratione licita ſuper infirmum
manũ ponat,quia tñ fortè deberent à talibus abſtinere, ſi
timetur ne exẽplo eorũ alij ſuperſtitioſi aſſumant ſibi car-
minationibus abuſum : iuxta illud Ab omni ſpecie mala,
& c.de vi.& ho.cle.cum ab omni.Adde tertiò ſm Arch.vt
etiã elicit ex prædictis,ꝙ ſi tempus vel dies obſeruetur ad
aliquid faciendũ vel omittendũ ex cã naturali puta diſpo-
ſitione lunæ ad medicinã ſumendam , vel arborem ſucci-
dendã : non eſt ſuperſtitioſum nec illicitũ.ſecus ſi ex falſa
opinione : quia putat quis aliquos dies fortunatos vel in-
fortunatos:vt ſi quis vtitur herbis collectis in mane Aſcẽ-
ſionis,vel balneat ſe in nocte Ioan.Bapt.Sed tamen limita
quãdo nõ mouetur quis ex ſpirituali deuotione feſti con-
currẽtis illa die:vnde nõ eſt ſuperſtitioſum ſi ſacerdos ad
celebrandũ primam miſſam obſeruet diem alicuius ſancti
ſibi deuoti , & hmõi. Adde quartò ſecundùm Veru.ꝙ bre-
uia cõtinentia,ꝙ ſi quis ea portauerit,nõ incurret tale vel
tale malum, vel conſequetur tale vel tale bonum, repro-
banda ſunt & peccãt facientes,vtentes,& conſulentes,niſi
ſint adeò ſimplices ꝙ excuſentur ignorãtia. Adde quintò
ſecundũ eundem Arch. ꝙ licèt vtentes incantationibus &
breuibus ſuperſtitioſis ignorãter,excuſentur fortè à mor-
tali : ſecus ſi audierunt à perſonis diſcretis ea eſſe illicita:
quia non videntur poſſe excuſari. argu. viij. diſt. ignorã.
11 ¶ Vndecimò quæritur,* quæ ſit pœna ſuperſtitioſorum:
Et dico ꝙ diuinatores & malefici ſecundum leges capite
plecti debent:& ſi accedant ad domũ alterius, debent cre-
mari:item omnia eorum bona debent publicari : vt C.de
malefi.l.nullus.& l.nemo.& l.cupa.ſed ſecundùm canones
ſi quidem peccatum occultũ ſit, imponitur pœnitentia xl.
dierum, extr.eod.c.j.Si verò ſit notorium , euchariſtia ne-
gatur,de conſe.diſt.ij.pro dilatione & infames ſunt,etiam
qui ad eos concurrunt.ij.q.viij. quiſquis. & de teſtib.c.te-
ſtimonium.Et ſi ſit clericus, deponendus eſt, & in mona-
ſterium detrudendus:ſi laicus,excõicandus,ſi tenuit agere
pœnitentiam , ſecũdùm Hoſt.xxvj.q.v.non oportet.& c.ſi
quis eps̃.& c.aliquãti.ſed & creſcente contumacia, creſce-
re debet & pœna.Et omnes tales,ſi ſit notorium,ſunt irre-
gulares,licèt poſſit eps̃ diſpenſare,ſecundùm Bern.in c.j.
eo.ti.Secus ſi ſint occulta, quãuis ſecũdùm aliquos nec eo
modo efficiantur irregulares , per c.is qui.de ſent.exc.li.
vj.ſed malè,vt patet ex dictis ſ.Infami.§.iij.imo vt recitat
Arch.quidam volunt,ꝙ contrahatur irregularitas etiam ſi
ſit occultum.Vide etiam ſ.Adiuuare.& ſ.Maleficium.

SVRDVS ſimul & cæcus vtrum poſſit cõtrahere ma-
trimonium , ſecundùm Hoſt. vt recitat Pan.in c.cum
apud de ſpon .ſi poteſt exprimere ſuum cõſenſum in con-
trahendo,debet admitti:aliàs repellitur.

DE SVSPENSIONE.

1 *Suſpenſio quid,& quotuplex ſit.*
2 *Suſpendere quis poſſit.*
3 *Suſpenſio an ſuſpendatur appellatione.*
4 *Suſpenſionis ſententia quomodò feratur.*
5 *Suſpenſio iuris vel hominis quomodo ſit interpretanda.*
6 *Suſpenſio in quibus caſibus incurratur de iure.*
7 *Suſpenſio ſimoniacorum qualis,& qualis diſpenſatio.*
8 *Abſoluere quis poſſit à ſuſpenſione vel interdicto.*

SVSPENSIO, vt hic ſumitur,eſt quædam eccleſiaſti-
ca cẽſura,qua interdicitur aliquod officiũ vel exercitiũ
competens certæ perſonæ eccleſiaſticæ, aliqñ à iure aliqñ
à iudice prolata,vt elicitur ex gl.in c.ad reprimendam.de
offi.ordic.& in cle.cupientes.de pœn. Quomodò autem à
depoſitione & degradatione differat , habes ſ. in verbo,
Degradatio.Et hæc aliquando dicitur minor,priuãs ſ.ſolũ
participatione ſacramentorum propter quod ſic ſuſpenſus
eligi non põt in prælatum , vt in c.ſi celebrat. de cler.exc.
mi. non autem priuat facultate exercendi iuriſdictionẽ
aut eligẽdi,& cõtrahitur ſolùm in duobus caſibus,de qui-
bus j.§ vj.in princ.Aliquando verò dicitur impropria, de
qua ibi:& aliquando maior, quæ cõtrahitur in aliis caſi-
bus
1 qui ibi ſequuntur.¶ Primò* aũt quęritur, quotuplex ſit ſu-
ſpenſio,ſiue quot modis qs ſit ſuſpenſus?¶ Et dico, ꝙ quã-
tum ad rem, à qua qs ſuſpendit̃, aliqñ fit ex toto, ab om-
ni.ſ.officio ordinum, aliqñ ab vno ordine, & non ab alio:
aliqñ non ab ordine,ſed ab aliquo alio, puta ingreſſu ec-
cleſiæ,actu prædicationis, & hmõi:de quibus omnib⁹ ha-
betur in gl.cle.cupientes.de pœ. ¶ Quantum verò ad du-
rationem ſuſpenſionis, aliquando fit ſimpliciter, aliqñ ad
certum tps.Et qñ fit ſimpliciter : vt cum quis ſine præfini-
tione temporis beneficiis priuatur, priuatio intelligit̃ per-
petua.C.de pœn.l. ſeruus. vnde paria ſunt aliqua ſuſpendi
ſimpliciter & perpetuò.¶ Quantũ autem ad ſuſpendentẽ,
quandoque fit per ſententiam canonis,quandoq; per ſen-
tentiam hõis.¶ Quantũ verò ad eos, reſpectu quorum fit,
quibus.ſ.ex ſuſpenſione aliqđ interdicitur,ſuſpendit̃ aliqs
tripliciter , ſecundùm Archid. Primò aliquando quo ad ſe
tm̃,qa.ſ.ipſe prohibit⁹ eſt ab officio:ſed ſubditus,vel alius
eum vitare non tenetur,etiam ſi ſciret pctm̃ eius.di.xxviij.
c.vlt.& de coha.cler.& mu.veſtra. ſicut eſt omnis exiſtens
in mortali,intellige non ſuſpendente quo ad alios, & exi-
ſtens in excõicatione minori, quia debet abſtinere à cele-
bratione, & executione ordinum : aliàs peccat mortaliter
exercendo ſolenniter in mortali actum ordinis ſui , vel in
minori excõicatione recipiens aliquod ſacramentũ.diſ.xl.
multi.j.q.j. ſacerdos non tamen efficitur irregularis cele-
brando,vel exequendo ordinem.Talem ſecũdùm S.Tho.
nullus debet inducere ad celebrandũ, vel exequendũ offi-
cia ſua,dum.ſ.certus eſt de malitia eius:tamen non potens
aliũ habere,excuſat̃ , accipiendo ſacramenta à tali præci-
puè cùm eſt ſuperior eius:imò etiam ſi aliũ habere poteſt,
ſm Pet.de Pal.qa vtit̃ iure ſuo, & malo eius in bonũ ſuũ.
j.q.j.ſi fuerit.Sed vide de hac ſ.Clericus.ij.§.viij. Secundò
eſt qs ſuſpenſus quò ad alios tm̃.ꝙ largè dr̃. ſicut ſuſpen-
ſus dicitur clericus peregrinus,qui ex deuotione celebra-
re permittitur in occulto,ſed non in publico: licet non ef-
ficiatur irregularis, ſi ſic ſuſpenſus celebret , etiam in pu-
blico,de quo ſ.Peregrinus.§.iiij. Tertiò verò eſt quis ſu-
ſpenſus quo ad ſe & alios , qñ.ſ. per ſententiam canonis,
vel hominis ſuſpenſus eſt quis ab officiis ſuis:qui propriè
dicitur ſuſpenſus,& tenet̃ ab eis abſtinere, etiam poſt cõ-
tritionem & confeſſionem, quouſq; ſit relaxata ſuſpenſio:
aľs ſuſpenſus à diuinis,vel officio,vel celebratione, & hu-
iuſmodi,ſi contra faciat,peccat mortaliter,& efficit̃ irregu
laris ſm Inn.de ſen.& re iudi.cũ æterni.lib.6.& xij.q.iij. ſi
quis eps̃.etiã ſm Inn. & Veru. ſi extra eccleſiam dicat ho-
ras officiando populum,ſicut in exercitu:ſecus ſi non offi-
2 ciando dicat cũ vno vel duobus.¶ Secundò*quæritur quis
poſſit ſuſpendere?Et dico,ꝙ ſuſpendere põt ab officio,q &
excõicare,de quo ſ. Excõicatio. j. notabi. ij. vnde laicus,
aut mulier cũ excõicare non poſſit , niſi ex commiſſione
ſpeciali Papæ.diſt.xxxij.§.verũ.in gl. non poteſt ẽt ſuſpẽ-
dere:põt tñ ſm Inn. abbatiſſa ſuſpendere à beneficio cle-
ricos eccleſiarũ ſibi ſubditarũ, ſi hoc ex conſuetudine ha-
bet , non aũt ab officio : & generaliter ſuſpendere põt,ex-
cõicare & interdicere,quicunq; põt eccleſiaſtica cenſura co-
gere : quia hæc tria veniũt nomine cenſuræ.de verb.ſign.
3 quærenti.¶ Tertiò*quærit̃, qđ ſi appelletur à ſuſpenſione
potentis ſuſpendere? Et dico,ꝙ appellatio ſuſpendit ſuſpẽ-
ſionem & interdictum,ſicut & excõicationẽ,ſi pręcedat,vt
in c.ad hoc qm̃.de appel.à contrario.Sed limita ſi appellet̃
ex iuſta cauſa:ſecus ex friuola, & non probabili:qa ſi poſt
eam appellans celebret,& iudex appellationis pronuntiet
eam non tenere,erit irregularis:licet aliàs non, ſm Ber. &
Hoſt.in c.paſtoralis. de app. Non aũt ſuſpenditur per ſe-
quentem.de ſent.excom.is cui.libr.6. tñ ſi appellatio fieret
poſt ſuſpẽſionem à temporalib⁹, puta ab ingreſſu domus,
vineæ,& hmõi:vel interdictum aquæ,ignis , & hmõi , ſu-
ſpendit.l.non tm̃.ff.de app. niſi caſus eſſet in quo damnati
publicè intereſſet ſtatim puniri.l.conſtitutiones.ff. de app.
Ex quo patet, ꝙ ſuſpenſionem ab officio, vel ingreſſu ec-
cleſiæ non tollit, appellatio ſequens. d.c.is cui. qa ſpũalia
ſunt.& idem vr̃,ſi ſit à beneficio:& ſic intellige Inn.in d.c.
ad hoc qm̃.& idem ſi ſuſpenſio ſit à canonia: qa ſpiritualis
eſt:ſecus ſi ſuſpenſio eſt à perceptione fructuũ beneficij,
quæ temporalis eſt,vel à præbẽda : qa appellatio bene ſu-
ſpendit, ẽt poſt interpoſita.Ioan.tñ And.in d.c.is cui tenet,
ꝙ appellatio ſequens tollat ſuſpẽſionem à bñficio.& ꝙ dr̃
appellationem ſequentem non ſuſpendere interdictũ, vel
ſuſpenſionem, dicit habere locũ in merè ſpiritualibus, per
4 quæ ligat̃ anima.¶ Quartò*quærit̃ qũo ſententia ſuſpen-
ſionis ferenda ſit?Et dicit Sum.Ang.ꝙ primò debet fieri in
ſcriptis monitione præmiſſa:& quo ad cætera,ſicut de ex-
cõicatione, dictũ eſt ſ.Excõicatio.j.not.iij.& idem de ſen-
tentia interdicti:vt patet in c.j.de ſent.exc.lib.6.ſed illud c.
non facit mentionem de monitione : vnde nec interdicto
ſeruatur,nec in ſuſpenſione eſt ſemper neceſſaria.Pro quo
not.ꝙ ſm Panor. in c.repræhẽſibilis.de appel.regula eſt ꝙ
ſine monitione,nec ſuſpenſio , nec excõicatio fieri debet.
Et idem dicit de interdicto per c.j.de ſent.exc.li.6.Sed ego
dico,ꝙ de excõicatione eſt planũ eo modo,quo ſ. dictum
eſt:& de ſuſpẽſione eſt verũ per d.c.repræhẽſibis. licèt bñ
Inn.limitet verũ eſſe, niſi ſuſpenſio fiat in pœnam delicti:
qa ſine monitione fieri poteſt.Pro quo vr̃ tex. in c. tã lite-
ris.de teſti. & de interdicto idem dicit Inn. & dico de hoc
eſſe arg.in c. ſtatutũ.de ſent.exc.lib.6.Sed tñ d.c. ꝙ allegat
Pa.hoc non probat:nec eſt verum,qñ ponitur ex cauſa ſi-
ne culpa, vt patet ex practica currente : nec qñ ponitur in
pœnam pro culpis.ſ.præteritis,vel præſentibus,arg.c.Ro-
mana.§.ſed nec in ſpecie.de ſent.excom.li.6.ſed ſolùm qñ
ponitur pro contumacia , ſicut & in ſuſpenſione dictũ eſt.
Excommunicatio autem, quia non infertur reſpectu præ-
ſentiũ,aut præteritorũ,niſi pro cõtumacia, nũquam infert̃
ſine monitione ab homine, niſi excõicet excõicatum à iu-
re,de quo Pa.vbi ſ.vbi ẽt dicit latam ſine monitione tene-
re,& idem de interdicto dictũ eſt ſ.& idem eſt de ſuſpen-
ſione.Excepta aũt monitione in reliqs fert̃ ſuſpẽſio, & in-
terdictum eo mõ,quo & excõicatio, per d.c.j. ſ.in ſcriptis
cõtinẽtibus cãm,& cum traditione copiæ ſi petatur. Et ſe-
cũdò debet fieri abſolutè,ſi verò fiat ſub cõditione, nõ li-
gat,donec extet conditio.& idem de interdicto. Et ſi iure
dicatur,ſuſpendatur, deponat̃, vel degradetur , commina-
tio eſt ferendæ,non latę ſentẽtiæ.diſt.xxv.eps̃.Et breuiter,
ꝙ de excõicatione dr̃ , de ſuſpenſione dicendum eſt ſm
Io.And.in c.licet.de ſen.excom.lib.6. cum ſit quaſi eadem
5 ratio.¶ Quintò*quæritur,quomodo intelligenda , vel in-
terpretanda ſit ſuſpẽſio iuris aut hominis , maximè quãtũ
ad pœnas incurrendas per cõtra faciẽtes? Et viſo Pan.in c.
cũ dilect⁹.de cõſue.& in c.ſi celebrat.de cl.exc.mi.dico ſic:
Cũ ſuſpẽſio aliqñ ſit à iure, vt in caſib⁹.j.dicẽdis,aliqñ ab
homine,harũ quędam eſt ab eo,ꝙ nõ ptinet ad actum ali-
cuius ordinis,& tũc cõtrafaciẽs nõ eſt irregularis, ſed alio
mõ puniri dẽt.c.aũt j.de ſen.& re iud.libr.6.& c.j. de ſent.
excom.eo.lib.quę videtur in oppoſitũ,loquunt̃ qñ exerce
tur aliqđ deputatum certo ordini,vt no.in c.cũ dilectus.de
cõſue.& c.ſi celebrat.de cl.exc.mi.& in cl.cupiẽtes.de pœ.
¶ Quædam verò eſt ab eo,quod propriè eſt actus alicuius

ordinis, puta à celebratione, ab officio, ab ordine, & hmôi, & tũc ſi eſt cũ tali modificatione. ſ. quouſque ſatisfecerit, vł pœnituerit: contra faciẽs eſt irregularis, ſi eſt à iudice: & ſimiliter ſi eſt à iure, ſm gl. in c. præſenti. de offi. or. li. 6. licet verius ſm Archid. vt not. Gem. in c. quia ſæpe. de elec. lib. 6. non ſit irregularis: quia iſte videtur potius à Deo, quàm à iure ſuſpenſus: quod ſaltem poſt factum tenerem. Si verò dicta ſuſpenſio ſit cum dicta modificatione, ſiue ſit à iudice, ſiue à iure, talis eſt irregularis: vt in dictis c. primis. ſi tñ eſſet à cõfeſſore ſimpliciter, vel ad tempus, cõtra faciens nõ eſſet irregularis, ſm Io. And. in c. is qui. de ſent. excom. lib. 6. quia non inuenitur iure expreſſum. ¶ Cũ aũt ſuſpenſio multipliciter imponatur, vt dicet̃ in ſequẽtibus: vt ſciatur qñ concernit actum ordinum, ſciẽdum eſt, ꝙ ſi ſit ſuſpenſio à pontificalibus ſolùm, tunc cẽſetur quis ſuſpenſus ſolũ ab his, quæ depẽdent ab ordine põtificali; nõ ab aliis: vñ exercere poterit iuriſdictionalia, quæ ſeparata ſunt ab his, quæ ſunt ordinis pontificalis: vt in c. trãſmiſſam. de ele. nec ex hoc efficitur irregularis: ſed ſi celebrando in põtificalibus cõtra faciat, ſentit Sum. Ang. ꝙ ſit irregularis, tenẽdo, ꝙ epatus ſit ordo, vt cõiter tenent Canoniſtæ: ſed quia non eſt ordo vniuocè cum aliis. i. in ordine ad corpus Chriſti verum, ideo melius Sum. Roſ. poſt Arch. & Hoſt. & Verue. Dur. & Pa. in d. c. cũ dilectus tenet, ꝙ talis nõ ſit irregularis: & põtificalia nõ ſunt de ſubſtãtia celebrationis, nec debemus aliquẽ irregularẽ iudicare, niſi inueniatur expreſſum. ar. de pœ. di. j. §. pœnę. ¶ Si verò ſuſpẽſio ſit à ſacramẽtorum perceptione, vel participatione ẽt cõtra faciens nõ eſt irregularis: vt in d. c. ſi celebrat. qa participare nõ eſt ordinis vł officij: cum etiam laieis participent, ſm Inn. in c. j. de ſen. excom. & Hoſt. ¶ Si verò ſit à ſacramẽtorum collatione: ſimiliter licèt cõferat qs ea, nõ eſt irregularis; qa ſine ſolẽnitate cõferũtur, ẽt à laicis, ſm Hoſt. in c. j. de ſen. excom & Hoſt. ibi. Quod limita, ſi cõferat nõ ex ordine, ſed ſimpliciter tanquam laicus. ¶ Si verò ſit ab ordine, ſi quidem ſit ab ordine ſimpliciter, ſuſpẽſus eſt qs à quolibet ordine, & p quandam cõſequentiam ab omnibus fundatis ſup ordine, ſm Pa. vbi ſ. vt à iuriſdictione ſpirituali, & ſimilibus. ¶ Si verò ſit ab ordine epali, ſolum eſt qs ſuſpẽſus ab his quę ſunt illius ordinis, nõ aũt ab his, quæ ſunt iuriſdictionis, ſm eũdem, arg. eorum, quę dicta ſunt, qñ qs eſt ſuſpẽſus à põtificalibus. Si verò ſit ab ordine ſubdiaconi, intelligit̃ eſſe ab omnibus ſuperiorib⁹: nõ aũt econtrario, ſi eſt ab ordine ſuperiori, puta ſacerdotali, vel epiſcopali, eſt ab inferioribus, ſed poſſet exercere officia inferiorũ. de corp. vitia ſignificauit. Et ſimiliter ſi ſit à collatione ordinum ſimpliciter, eſt qs ſuſpenſus à collatione cuiuſlibet ordinis, & ſi ſit à collatione inferioris ordinis, eſt ẽt à collatione ſuperioris, ſed non econtrario, ſm Hoſt. in c. dilectus filius. de tempo. ord. Et in omnib⁹ prædictis cõtra faciẽs eſt irregularis, vt in c. j. de ſen. & re iud. lib. 6. & ſimiliter eo. lib. de ſen. exc. c. j. ¶ Si verò ſit à bñficio dicit gl. in c. cum Vintonienſis. de ele. ꝙ talis ſuſpenſio. ſ. à beneficio, ſolùm extenditur ad fructus beneficiorum. non autem ad facultatem adminiſtrandi in ſpũalibus, vel temporalibus. Si verò ſit ab officio, dicit gloſſ. in c. audiuimus. xxiiij. q. j. ꝙ non eſt pp hoc ſuſpenſus à iuriſdictione, ſed gl. & cõiter doc. in c. cum dilectus de conſu. tenẽt, ꝙ ſuſpẽſus ab officio nõ põt exercere iuriſdictionem, nec eligere, nec bñficia cõferre. Pro quo facit d. c. cum dilectus. & text. à cõtrario in c. ſi celebrat. de cler. exc. mi. & placet Inno. & Comp. vt ĩ. ad fi. §. vij. Et Pa. dicit, ꝙ verbum officij, eſt valde latum, nam qui eſt ad hñt electus, eſt officij, præter beneficium, & cõſequẽter ſuſpẽſus ab officio, vł ſuſpẽſus nedum ab ordine, ſed ẽt ab omni officio clericali. Vñ dico, ꝙ eſt ſuſpenſus à pontificalibus, & ab omnibus quę funditur in ordine, ſm Pa. vbi ſ. ac ſi eſſet ſuſpẽſus ab ordine, & cõſequẽter à iuriſdictione ſpũali, ſm cõiorẽ opinionẽ. Et eſt rõ quia remota exequutione fundamẽti, remouetur & acceſſorium, qđ eſt iuriſdictio. Nec obſtat c. cum dilecta. de maio. & obe. vbi abbatiſſa, quæ non habet ordinẽ, confert bñficium, ꝙ eſt iuriſdictionis: qa illud cõceditur ſibi rõne religionis, nõ religioſo aũt nõ datur iuriſdictio ſpũalis niſi ratione ordinis. Nõ tñ credo, ꝙ incurrat irregularitatem, ſi ea, quæ ſunt iuriſdictionis exerceat, ar. d. c. j. de ſent. ex. lib. 6. & in c. poſſunt. de offi. ord. lib. 6. ¶ Si iterum ſuſpẽſus ſit ab officio, vtrum ſit propter hoc ſuſpenſus à beneficio, aut econtrario, ſm gl. in d. c. quia ſæpe. & in c. præſenti ſuſpenſus eſt qs ipſo facto ab omnibus beneficiis, ſed non econtrario. Io. aũt And. cle. cupientes. de pœ. dicit circa hoc multa, nõ clarè loquens. Sed Pet. de Anch. ſup eadem cl. diſtinguit poſt Gaſ. Cal. dicens virtualiter ſic, Si qs eſt ſuſpẽſus, aut ergo ab officio, aut à beneficio, aut ab vtroq;. Igit ſi ſit ſuſpenſus à bñficio, à iure vel homine, non eſt ſuſpẽſus ab officio. ar. d. c. dilectus. Et rõ ad hoc eſt odium pœnarũ. de reg. iur. in pœnis. Item qa officium nõ eſt acceſſorium ad bñficium, licet ſit econtrario. Et intellige hoc, ſiue ſit ſuſpẽſus à bñficio ſimpliciter, ſiue à bñficio addito ly ſolùm. Si verò eſt ſuſpẽſus ab officio, tũc aut ab officio ſolum, & planum eſt, ꝙ non à bñficio, qa hoc tm̃ ſententia pmulgatio voluit. aut ab officio ſimpliciter. ſ. non addito ly ſolũ, & tũc aut à iure, aut ab homine, & ſi à iure, aut pp crimen, aut pp infamiam, aut pp contumaciam. Et ſi propter crimẽ, putat ꝙ ſit ſuſpenſus à beneficio, vt c. eos. & c. ſi qs ſacerdotũ. diſt. lxxxj. Si verò pp infamiã, vel cõtumaciã, ſecus eſt: vt c. preſbyter ſi à plebe. ij. q. iiij. Si verò eſt ab homine ſuſpẽſus ab officio, ſi eſt pp crimen graue, eſt ſuſpenſus etiam à beneficio: ſi verò pp crimen leue, vel infamiam aut cõtumaciam, nõ eſt ſuſpẽſus à bñficio, vt in iuribus allegatis. Si verò eſt ſuſpẽſus ab vtroque, aut hoc eſt per dictionem, &, & tunc eſt planum eũ eſſe priuatũ facultate exercẽdi iuriſdictionẽ ſpũalẽ, & cõferendi bñficia, & eligẽdi, ſiue ſit ſuſpẽſus ab hoĩe, ſiue canone inferente pœnam, vt in caſu capituli primi. de reg. iur. lib. 6. Aut p dictionẽ, vel: & tũc putat verã opinionẽ Gof. ꝙ talis ſñia nõ valet pp incertitudinem l. iij. C. de ſen. quæ ſi. cer. quam. Hæc ex illo. Et licet Inn. in c. paſtoralis. de ap. dicat, ꝙ ſuſpenſus ab officio tm̃, fructus bñficiorum percipere non dẽt: tñ Hoſt. hoc intelligit, qñ eſt ſuſpẽſus pro graui cauſa, ſecus p leui vel infamia, & non eſt contumax. ¶ Si verò ſuſpenſio ſit à diuinis officiis, tunc nõ põt quis officiare, nec cum aliis intereſſe ſeu audire, ſm Hoſt. Gof. & Ray. nõ erit irregularis, ſi interſit ſolũ, vt ſimplex laicus, vt patet ex dictis. Si verò ſuſpẽſio ſit ab ingreſſu eccleſiæ, eſt qs priuatus pñte exercẽdi ordinẽ in ipſa eccleſia, & ſi in ea celebret diuina, quaſi vtẽs officio ſuo ſicut prius, eſt irregularis, ſm Gem. in c. is cui. de ſent. excõ lib. 6. & ſimiliter eſt priuatus pñte audiendi diuina in eccleſia, nõ tñ ſi ibi audit, eſt irregularis, licèt peccet mortaliter, niſi ipſe celebret, ſm Gem. non aũt priuat̃ pñte exercẽdi iuriſdictionalia, vel eligendi, nec celebrandi extra eccleſiam. de quo tñ dic, vt in d. c. is cui. nec orãdi in ea, tpe quo ibi diuina non dicuntur, ſm Cal. quem ſequit̃ Gem. in d. c. is cui. & placet p rationem illam c. nec pcipiẽdi eccleſiaſtica ſacramenta, ſm cõmunẽ opinionem cum hoc caſu talis celebrare poſſit extra eccleſiam, ſm Io. tñ cui interdicitur eccleſia interdicta intelligitur eccleſiæ

eccleſiaſtica ſacramẽta. xxxiij. q. ij. latorem. Si verò ſuſpẽſio ſit ab adminiſtratione eccleſiæ tam in temporalibus q̃ in ſpiritualibus, talis nõ eſt ſuſpenſus ab ordine, nec celebrãdo eſt irregularis, ſm Pa. in c. ſi quorundam. de ſol. & Io. An. ibi. ¶ Si verò ſit ab officio prædicationis, non efficitur quis irregularis prædicando, & celebrando, vt not. Pau. & ſequitur Cald. in d. cl. cupientes. ſecus ſi eſſet ab aliquo officio annexo alicui ordini. Si verò ſit à canone pp defectũ corporalem pp quem quis prohibetur promoueri, iuxta dicta ſ. Corpore vitiatus. talis ſi promoueatur & celebret mortaliter quidem peccat, nõ tñ efficitur irregularis, ſm Pa. in d. c. ſi celebrat. ¶ Si verò ſuſpenſio ſit vel fiat ſimpliciter non expreſſo ordine, aut officio, vel beneficio: talis eſt ſuſpenſus à iuriſdictione ſpũali, & collatione bñficiorum, & electione, quia ſm Inn. & Compo. ſuſpẽſus ab officio & bñficio, vel officio tm̃, vel ſimpliciter, intelligitur ſuſpenſus ab omnibus prędictis, quia appellatione ſuſpenſionis in genere venit minor. ar. c. ſi quem. de ſen. excom. ¶ Si verò ſuſpenſio ſit maior de qua §. ſe. in principio. talis celebrando nõ efficitur irregularis, vt d. c. ſi celebrat̃. Similiter ſi ſit impprie vel largè dicta, ſicut §. j. dictũ eſt de clerico peregrino, qa ſi celebraret, nõ eſſet irregularis, vt not. Pa. in d. c. ſi celebrat. ¶ Si verò ſit p annũ, poterit ſuſpẽſus celebrare vltima die anni biſſextilis, ſm glo. in c. quæſiuit. de ver. ſig. ſicut libertas promiſſa ſeruientis p annum, acquiritur ſi ſeruit ccclxv. diebus. ff. de ſtatu lib. l. cùm hęres. §. Stichus ſi hæredi meo. ¶ Sextò quæritur,* in quibus caſibus incurrat̃ ſuſpẽſio de iure? Et dico ꝙ minor incurrit̃ ex duobus. Primò pp quodcunque peccatum mortale, in quo qs exiſtẽs antequam pœniteat, ſuſpenſus eſt [illegible] ſacramentorum participatione, vt in c. [illegible]utum de coh. cle. & muli. Secũdò pp participationem cum excõicatis, in qua incurrit̃ excõicatio minor, impropria verò incurrit̃, vt ſ. §. j. quaſi ad fin. ſed ſuſpẽſio maior & propria incurrit̃ in multis caſibus de iure. ¶ Primo enim ſuſpenſus eſt eps duobus [illegible] ab officio, ſi poſt prouinciale concilium [illegible] intra ſex mẽſes nõ cõuocat oẽs abbates, preſbyteros, & clericos, referens eis oĩa acta cõcilij. diſt. xviij. c. vlt. ¶ Secũdo ſuſpendit̃ ipſo iure per annum à celebratione miſſæ, ſi ordinat ſciẽter ſolẽniter pœnitentẽ. di. lv. nullus. ¶ Tertiò, ſuſpẽdit̃ ipſo iure per annum à celebratione miſſæ, ſi ordinat aliquem inuitũ. di. lxxiiij. c. j. & ij. de quo dic vt ſ. Ordo. 3. §. 8. Et ſimiliter eps vel alius conferens tõſuram clericalem infanti, niſi fortè religionẽ intraret, vel illiterato vel homini alienæ diœceſis ſine licẽtia, vel cõiugato, niſi velit religionem intrare, aut ad ſacros ordines promoueri, qñ. ſ. põt, ſuſpẽſus eſt p annũ à collatione tonſuræ tñ. de temp. or. nullus. lib. 6. ¶ Quartò, ſuſpenſi ſunt clerici notorij concubinarij. diſt. xxxij. nullus. de quo dic vt ſ. Clericus ij. §. viij. & Concubinarius. §. 4. ¶ Quintò, ſuſpẽſus eſt eps ordinãs monachum ſine licentia abbatis à communione aliorũ cõtẽtus cõione ſuæ diœceſis. di. lviij. c. ſi vbi qdã exponunt aliorum. i. epiſcoporum. Similiter ſi ordinat alienum clericum ſine licẽtia ſui epi vel ſuperioris ſciẽter vel affectata ignorãtia, ſuſpẽſus eſt p annũ collatione ordinũ: & interim clerici ſine eius licẽtia pñt ordines recipere à vicinis epis. de tẽp. ord. c. eos. lib. 6. Et ipſi clerici ſic ordinati priuati ſunt exequutione ordinis recepti: ſed eps põt diſpenſare. ix. q. ij. Lugdunenſis. de tẽp. or. ꝙ tranſlationem. Et ſi eps Italicus ordinet clericum Vltramontanum, vide ſ. Ordo. 3. §. 4. ¶ Sextò, ſuſpenſus eſt clericus eligens indignũ quantũ ad ætatem, legitimitatem, ſcientiam, & mores: q̃ p ea vice priuatus eſt electione actiua, & à beneficiis eccleſiæ triẽnio ſuſpẽſus: eps verò q̃ facit vel permittit fieri, p ea vice priuatus eſt poteſtate cõferẽdi bñficium illud, ſi ad eum ptinet eius collatio, & ſuſpẽditur à perceptione pprij bñficij. de elect. c. nihil. & c. cũ in cũctis. Vbi nota ꝙ tale triẽnium incipit ſtatim poſt delictũ. i. talẽ electionẽ, & ſi pẽdente tali triennio iterũ qs delinquat, ſm triennium incipit ſtatim poſt delictum, & non in fine primi triennij: ita ꝙ priora tẽpora confundantur in ſecũdis, vt tenet Io. And. in cl. ij. de magi. & d. c. cùm in cunctis. Sed Pa. in d. c. cũ in cunctis poſt. Bart. in l. ſenatus. ff. ad Turpi. diſtinguit, quia qñ ponitur pœna vt ſpecies: puta, ſic faciẽs ſtet ad confinia per decennium à tempore delicti cõmiſſi, tunc determinatur tempus, & ſic decẽnium dẽt incõtinẽti currere alias nõ eſſet decennium, ſecũdùm aliud, arg. in l. ſi vſusfructus mihi in biẽnium. ff. de vſufr. leg. Quãdo verò pœna apponitur gñaliter & indeterminatè: puta dicẽdo, ſtet ad cõfinia per decẽnium, tũc incipit ſm decẽnium finito primò quia alias nõ ſolueret pœnam delicti. ¶ Septimò, clericus conſentiẽs electioni de ſe factę per poteſtatis ſecularis abuſum, ſit ineligibilis, & eligentes prima vice ſunt priuati electionis poteſtate de elec. qſquis. ¶ Octauò, ſuſpẽſi ſunt ordinati extra tpa, vel ab epo q̃ reſignauit, vł à nõ ſuo, ſine licentia ſui, vel ab excõicato, degradato, ſuſpẽſo, & hmõi, vel p ſaltũ, vel in excõicatione aut apoſtaſia, aut poſt cõtractũ matrimoniũ: de qb⁹ dic vt ſ. ageretur. in diuerſis locis, cum de irregularite tpa, vel illiteratos, vł ¶ Nonò ſuſpẽſi ſunt ord[illegible] vt dictũ eſt ſ. in materia ordinis. nõ ſubditos [illegible] ſuſpenſus eſt ab adminiſtratione ſpũaliũ qlibet grauãs eccleſiam ſibi cõmiſſam pro debitis alienis, aut literas ſiue ſigillũ cõcedẽs, qb⁹ poſſint eccleſiæ obligari. de ſol. ſi quorũdam. tñ ſm aliquos non ligat hæc ſuſpenſio, niſi inferiores epis, & per epm põt relaxari licet facere nõ debeat, niſi prius ſit ſatiſfactum indemnitate eccleſiæ, de verb. ſig. cũ olim. ¶ Vndecimò, ſuſpẽſus eſt clericus duellũ offerens vel ſuſcipiens, poterit tñ eps cum eo diſpenſare, ſi mors aut mutilatio non ſit ſequuta. de cle. pug. in duel. c. j. ¶ Duodecimò, ſuſpendunt̃ quicunque iudices per annum cõtinuũ ab epiſcoporum confirmatione & cõſecratione, q̃ ſe intromittunt de cognitione negotiorũ in cauſis electionũ epiſcopatuum, qñ antea ad Papã eſt appellatũ, aut qui confirmationẽ aut cõſecrationẽ cõferunt electis poſt talẽ appellationẽ, & ſi ſolũ cõfirmationẽ cõferũt, ſunt ſuſpẽſi ab ea tm̃, ſi verò confirmationẽ & cõſecrationem, ſic ſunt ab vtraq; ſuſpẽſi ſimiliter ſi partib⁹ recedẽtib⁹ ab appellatiõe eã cõferat, niſi prius ingrat ſi partes aliqua prauitate interueniente receſſerũt à dicta appellatione, de elect. prouida. lib. 6. ¶ Decimotertiò, ſuſpẽſi ſunt nõ ſeruãtes interdictũ. de exce. prela. tanta. de quo dic vt ſ. Interdictũ. vj. §. 4. ¶ Decimoquartò ſuſpẽdit̃ p mẽſem ab ingreſſu eccleſiæ pferens ſentẽtiã excõicationis, niſi pręmiſſa canonica monitione corã idoneis teſtib⁹. de ſent. exc. ſacro. ¶ Decimoquintò, ſuſpẽdit̃ p mẽſem ab ingreſſu eccleſię & diuinis officiis ferẽs ſentẽtiã interdicti excõicationis, vel ſuſpẽſionis, nõ ĩ ſcriptis, & idẽ ſi nõ cõſcribat cauſam ſententiæ, & idẽ ſi requiſitus nõ tradat intra mẽſem exemplũ ſcripturæ, & ſi interim exequat̃, eſt irregularis, à ſolo Papa diſpenſabilis. de ſent. exc. cũ medicinalis. lib. 6. de quo dic. vt ſ. Excõicatio. j. §. 4. ¶ Decimoſextò, ſuſpendũt̃ ab officiis, & à quibuſcũque beneficiis, cõuẽtus, capitula, collegia: & ſingulares pſonę, quę decedẽte prelato alicu⁹ eccleſiæ cathedralis vł regularis, vł collegiatę bona ab eo dimiſſa, vł tpe vacationis obueniẽtia occupãt, & hoc quãdiu ea nõ reſtituant vł ec-

cleſiæ vel ſucceſſori, nõ obſtante quacunq; conſuetudine, priuilegio aut ſtatuto.de elec.quia ſæpè.lib.6.& in cle.ſtatutũ,de elec.declarat hoc habere locũ in omni emolumento.quod intellige, qñ decedit prælatus principalis, vide s̃. Beneficiũ.v.vt in prin.vide et j.caſu.xx.¶Decimoſeptimò ſuſpenditur cõſeruator per annũ ab officio, ſi ſciẽter intromittit ſe de aliis q̃ de manifeſtis iniuriis.de offi.deleg.hac conſtitutione,lib.6. ¶Decimooctauò,ſuſpẽſi ſunt triennio ab officio, id eſt, executione officij & adminiſtratione.ſ. temporalium, ſm Io.Andr.prælati ſubmittẽtes laicis bona eccleſiarũ ſeu iura ſine conſenſu ſui capituli,& licẽtia ſedis Apoſtolicæ:& clerici qui hoc ſcientes nõ denunciãt ſuperiori,ſunt ſuſpẽſi triẽnnio à perceptione beneficiorũ illius eccleſiæ.de reb.eccl.nõ alie.hoc cõſultiſſimo,lib.6. Ad hoc autẽ ꝙ hæc ſuſpẽſio incurrat, requiritur illud qđ requirit vt ſint excõicati laici, qui vi aut metu id exigũt ab eccleſiaſticis, de quo vide s̃.Excõicatio.ix.§.xix. ¶ Decimononò ſuſpẽditur per annũ ab officio iudex eccleſiaſticus, ordinarius vel delegatus:qui cõtra iuſtitiã & conſcientiã in grauamen partis alterius in iudicio quicquã facit ꝑ gratiã vel ſordes.de ſent.& re iudi.cum æterni.lib.6. Sed hoc ſecũdũ Bern.non habet locũ in arbitro,quod Ioã.And. dicit verũ, niſi ſuccedat in locũ ordinarij vel delegati.de offi.deleg. vno delegatorũ,& eadẽ rõne nec in auditore. ¶Viceſimò,
riores ventur epi & ſuperiores ab ingreſſu eccleſiæ : infe-
ratibus,perſonatibus, [illegible] beneficio,q in ſubditis ſibi digni-
inuenta poſt mortẽ rectoris earũ, vel [illegible] eccleſiis bona in ipſis
[illegible] rationis obue-
nientia,quoquo modo occupãt : & tandiu donec [illegible]
rint occupata,niſi ex ſpeciali priuilegio, aut conſuetudine præſcripta eis cõueniat. de offic.ord.præſenti,lib.6. Et hîc caſus differt à xvij.s̃.poſito. quia hîc ſunt aliæ eccleſiæ:& conſequẽter alia bona. Itẽ quia hîc ſuſpendunt prælati,nõ ibi. ¶Vigeſimoprimò,ſuſpendũtur epi & ſuperiores ab ingreſſu eccleſiæ:inferiores verò ab officio & beneficio, qui viſitantes exigũt pecuniam vel munera:vel à non viſitatis procurationẽ recipiũt.de cenſib.exigit,lib.6. de quo dic vt j.Viſitatio.§.v. ¶Viceſimoſecundò,ſuſpendũtur ipſo facto epi & maiores, qui vſurariis manifeſtis non oriundis quocunq; titulo cõcedunt domos ad fœnus exercendũ,donec eos expellũt.de vſur.quanquã,& c.vſurarũ,lib.6. Et ſimiliter ſm Arch. qui permittũt, ꝙ habeant domos conductas, vel habitẽt in terris ſuis, ſi intra tres mẽſes eos nõ expulerint. ¶ Viceſimotertiò , interdicitur ingreſſus eccleſiæ his qui celebrãt præſentibus excõicatis publicè vel interdictis, aut recipiunt ad ſacramẽta eccleſiaſtica,vel ſepulturam, & tandiu donec ad arbitriũ excõicatoris ſatisfecerint competenter.de priuil.epiſcoporũ,lib.6.& ſi hoc interdicto durãte ingerãt ſe diuinis in eccl'a ſua,agentes officia ſicut prius efficiuntur irregulares. de ſent.excom.is cui.lib.6. Et licet Arch.limitet hoc ad excõicatum ab homine pp verbũ,donec arbitrio eius cuius ſententiã.Io.de Fan. quem ſequitur Gemin.ibi,intelligit de ſñia iuris:& ſic illud verbum,cuius ſententiam,exponitur.ſ.conditoris, ſi eſt iuris vel hominis ſi eſt hominis.Quidam etiã limitant,verum ſolùm quo ad exemptos,ſed melius, ſm Io.And.ligat etiam nõ exempto. ¶Viceſimoquartò,ſuſpẽditur triẽnio à beneficiis qui defecerit in probatione eius qđ obiecerit cõtra perſonã electi ad aliquã dignitatẽ, vel perſonatũ;ad quæ bñficia ſi ſe ingeſſerit intra illud tp̃s , perpetuo priuatus eſt, niſi manifeſtiſſimè conſtet,ꝙ nõ egerit calũnioſe,de elect.ſtatuimus, lib.6.Sed intellige in bñficiis q̃ hẽt in illa eccleſia,pro qua electio celebratur.de elec.ſi cõpromiſſarius,lib.6.¶Viceſimoquintò,ſuſpenſi ſunt aliqñ electores per c.cupientes.de elect. de quo dic,vt s̃.Electio.x.§.vj. ¶ Viceſimoſextò, ſuſpẽſus eſt cõpromiſſarius:ſi eligit ſciẽter indignũ. de elec. ſi cõpromiſſarius,lib.6. ¶ Viceſimoſeptimò,ſuſpẽſus eſt ab omni actu legitimo excõicatus maiori.de ſent.excom.ſolet,lib.6.¶ Viceſimooctauò,ſuſpendũtur à receptione quorumlibet ad profeſſionẽ fratres ordinũ mendicantiũ, qui aliquẽ ante annũ ꝓbationis completũ recipiũt ad ꝓfeſſionem, vt in c.non ſolũ,& in c.conſtitutionem.de reg.lib.6. ¶Viceſimononò,ſuſpẽſi ſunt clerici virgatis veſtibus vtentes,vt in cle.quoniam. de vit.& honeſt.cle.de quo dic,vt s̃. Clericus.ij.§.iij. ¶Triceſimò,ſuſpenditur ab officio quilibet religioſus præſidens monaſterio,prioratui,eccleſiæ ſeu adminiſtrationi cuilibet,ſi iura reditus,vel poſſeſſiones eiuſdem alicui ad vitã ſeu ad certũ tempus cõcedit quouiſmodo,nec neceſſitas aut vtilitas id expoſcat monaſterij vel eccleſiæ, & tũc cum cõſenſu cõuentus, ſi hẽt:aut ſi nõ habet ſui prelati,quod tñ ad locationes,& venditiones fructuum ad modicũ tẽpus nõ extenditur, vt in cle.j.de reb.eccl.non alie. ¶ Triceſimoprimò ſuſpẽduntur religioſi habẽtes adminiſtrationẽ vel beneficia ab officiis & adminiſtrationibus,qui noualiũ, aut decimaliũ, aut decimarũ debitarũ faciunt fraudẽ, ſi requiſiti intra menſem,non deſtiterint, vel nõ ſatisfecerint intra duos mẽſes:& tandiu donec ſatisfecerint, vt in cle.religioſi.de deci.¶Triceſimoſecundò,ſuſpenduntur ab officio prædicationis oẽs religioſi, exceptis illis qui decimas recipiũt,qui poſtquã fuerint requiſiti ꝑ rectores eccleſiarũ,ſcienter omiſerint facere cõſcientiã cõſtitutibus de decimis ſoluẽdis:& hoc quãdiu nõ fecerint, ſi [illegible]buerint,vt in cle.cupiẽtes.de pœ.¶ Triceſimotertiò,ſuſpenditur à beneficiorũ collatione abbas vel prior non habẽs abbatẽ propriũ:alius verò ab adminiſtratione quã habet:quã ſi non habet, inhabilitatur ad habendũ beneficium & adminiſtratione , & hoc per annũ ſi ſoculares non corrigiatos,& altos vel caputia [illegible] portare præſumpſerint, vt in cle.j.de ſtatu mon.Item ſecundum præmiſſam perſonarũ diſtinctionẽ præfatas pœnas ſuſpẽſionis & inhabilitationis per bienniũ ipſo facto incurrũt,ſi venationi aut aucupationi clamoroſe vel aliàs cũ canibus aut auibus ex propoſito interfuerint. Et loquitur de monachis nigris , & collatio ꝑtinet ad priorẽ clauſtralẽ cum cõſilio & conſenſu maioris partis capituli ſeu cõuentus, durante tẽpore ſuſpenſionis abbatis vel prioris,vt ibi. ¶ Triceſimoquartò, ſuſpendũtur quilibet etiã epi & ſuperiores per ſex menſes ſequentes à collatione magiſterij,ſeu doctoratus,q aliquẽ promouerunt ad tale officiũ,niſi prius recepto iuramento ꝙ vltra tria Turonenſiũ argenteorũ in tali doctoratus ſolennitate non exponet,vt in cle.cũ ſit.de mag. & hoc ſemeſtre incipit ſtatim poſt delictũ,& eo pendẽte ſtatim incipit aliud ſemeſtre, & nõ in fine primi ſemeſtris,ſm Io. And.Sed tu dic vt s̃.eo.§.caſu.vj.& adde,ꝙ ſi pendente ſpatio tales cõferant tale officiũ, collatio tenet ſi ſuſpenſio erat occulta,ſi autem erat publica,oportet ꝙ iterũ conferatur, ſm Ioan.And.ibid.arg.c.ad probandum.de re iud.ſed quia ſuſpenſio trahit ſecum executionẽ,iuxta dicta, j.Pœna.§.xv.puto,ꝙ iſta collatio non teneat,etiam ſi ſuſpenſio erat occulta, per dicta s̃.Lex.§.xxviij.¶Triceſimoquintò, ſuſpenduntur epi per triennium ab officio,ſi odij, gratiæ aut amoris , vel commodi temporalis obtentu contra iuſtitiam & conſcientiam omiſerint procedere in crimine hæreſis contra quenquam , vbi fuerat procedendum , aut obtentu eodem prauitatem ipſam vel impedimentum officij alicui imponendo , quoquo modo vexauerint aliquem;vt in cl.multorum.de hær. ¶Triceſimoſextò,ſuſpẽdũt religioſi,qui ex adminiſtratione Euchariſtiæ,extremę vnctionis, vel ſolennizationis matrimonij, aut quacunque abſolutione indebita aliquid acquiſierint, niſi poſtquam fuerint requiſiti intra mẽſem reſtituerint, donec ſatisfecerint:vt in cl.religioſi.de priu.¶ Triceſimoſeptimò ſuſpẽdũt clerici ipſo facto ab officij executione, qui recipiunt ad communionem, vel oblationem altaris manifeſtos vſurarios,& tãdiu donec ad arbitrium epi ſatisfecerint : vt in c. quia in omnibus.de vſur.¶ Triceſimooctauò ſuſpẽſi ſunt ab executione pontificalis miniſterij fratres prædicatores promoti ad ep̃atus,vel alias prælaturas, ſi prius recipiunt munus conſecrationis,q̃ reſignent ordini libros, & alia, quę habebant tẽpore ſuæ probationis:ꝑ Clemẽtem quintum in priuil.prouidentia.¶ Triceſimononò ſuſpenſi ſunt ab executione ordinum ſacrorum,& ꝑ ſolum Papã diſpẽſabiles,fratres Prædicatores ꝑturbãtes Minores in officio inquiſitionis,& econtrario, ꝑ Clem.4.in priuil. paupertatis.¶ Quadrageſimò ſuſpẽſi ſunt ſimoniaci. de quo dic vt
7 j.ſeq.¶ Septimò*quærit, qđ de ſuſpẽſione,& diſpẽſatione circa ſimoniacos? Et dico multa.¶Primum.Simoniacus in ordine ſuſcipiendo,ſi ſit occultum,ſuſpẽſus eſt, quo ad ſe, & alios ab illo ordine.ext.eo.tanta. ſm Inn.Ray.& Pa.ibi: & ab omnibus aliis ordinibus, et licitè receptis, ſm Veru. & Inn.& cõſequenter eſt remotus ab adminiſtratione tẽporalium beneficiorum ſuorum.lxxxj.diſt.eos.ſm Inn. & facit gl.j.q.j.reperiũtur.& in cl.cupiẽtes.de pœn.ſm Veru. tñ olim verius,licèt modò talis ſit excõicatus: dicendũ eſt, ꝙ cum pœnæ non ſint extendendæ, iſte eſt ſuſpẽſus,quãtum ad ea,quæ ordinis,non aũt quæ iuriſdictionis ſunt: & debet puniri depoſitione & infamia, ſi de crimine conſtiterit.de accu.inquiſitionis.nec põt cum eo diſpenſari, niſi per Papam.j.q.j.gratia.Si tñ ipſe ignorauit, non eſt ſuſpẽſus,niſi ab ordine ſic ſuſcepto, ſm Inno.in c.j. de ſimonia. eo.tit.Simoniacus verò in ordine dando, ſm Gof. eſt ſuſpenſus triennio vel perpetuò, ſm Inn. in c.pen.eod.tit.& Pa.in c.per tuas.el ij.eo.tit.& hoc eſt verius ꝑ tex. iũcta gl. in c. ſi quis à ſimoniacis.j.q.j.& xxxij.diſt.§. verum. & ſic indiſtinctè tenet Sum.Ang.ſed Sum.Roſ.limitat poſt Ray. qa ſi eſt manifeſtum,ipſo iure ſuſpenſus eſt,etiam quo ad alios.ext.eod.accuſatum. Si verò occultum, ſuſpenſus eſt quo ad ſe tñ,ſicut & qlibet criminoſus:ext.eo.etſi quęſtiones. Ordinatus et à ſimoniaco in ordine ſuſcipiendo etiã occulto, vel in collatione, aut receptione , aut mediatione beneficiorũ eſt ſuſpẽſus ipſo iure.j.q.j. ſi qs à ſimoniacis. quãuis in ſua ordinatione nulla ſit commiſſa ſimonia : qa ille ordinator erat priuat⁹ exequutione: & nemo dat ꝙ nõ habet.j.q.vij.Daibertum. Ignorantia tñ facti excuſat ordinatum in receptione ordinis:& ſi audiuit ordinatorẽ fuiſſe ſimoniacum,poterit miniſtrare in ordine ſuſcepto,licet non ad alios ab eodẽ ꝓmoueri, niſi cõſciẽtiã deponat. extra eo.ꝑ tuas.el ij.vbi Hoſt.dicit quædã notabilia,quę habes s̃.Scrupul⁹.§.vlt.Sed cũ ſciuerit , dẽt abſtinere , donec diſpẽſetur,& ꝑ Papã.j.q j.ſi qui.in gl.Nõ aũt excuſat ignorantia iuris,vñ ſm S.T.ij.ij.q.100. nullus dẽt recipere ordines ab his, quos ſcit eſſe tales, nec tenetur in hmõi quis ſuis prælatis obedire:imo ſm Archid.poſt Gof. potius dẽt excõicationem pati.¶ Secundùm.Qui bñficium recipit ſimoniacè,ſecundum Pan.in c.tanta. & in c. per tuas. extrà eod.eſt ſuſpenſus:ſed quo ad ſe tantùm,ſi eſt occultus.i.ſi non conſtet per ſententiam, vel confeſſionem in iure , vel facti euidentiam intergiuerſibilem , ſecundùm Rod. non autem quo ad alios,ſed eſt ſuſpendẽdus:arg.j.q.iij.c.j.& ij.

Vnde ſi renũtiat beneficio taliter acquiſito, poteſt vti ordine ſuo poſt pœnitentiam , & aliis bñficiis licitè habitis: illo verò bñficio retento , in quo ſimonia commiſſa eſt, pœnitẽtiam agere non põt.de accu. inquiſitionis. Si verò eſt manifeſtus,ſuſpenſus eſt,quò ad ſe , & alios ipſo iure. xxxij.diſt.§. verũ.Vñ quamuis bñficio renuntiet, iterũ indiget diſpẽſatione,ſicut qlibet notorius criminoſus,vt j c. ſi.de temp.ord. Põt aũt diſpenſare ep̃s , modò non ſit ille, cum quo ſimoniam commiſit.Si tñ ipſe hoc ignorauit,nõ eſt ſuſpenſus,niſi à bñficio ſic ſuſcepto,ſm Inno.in d.c. de ſimoniacè. Et ita indiſtinctè tenet Sum. Ang. Sed melius Sum.Roſ.& Sup.poſt Sum.Piſ.& Arch. & Ray. & Gof. & Hoſt.& S.Th.vt recitat Arch.in cen.diſtinguit vt prędicta ſint vera in bñficio ſimplici, etiam quantum ad temporalium adminiſtrationem,ſi ſimonia ſit notoria,ſm Ray. in curato aũt,vel dignitate, et ſi ſit occultum ,idem eſt iuris, ſicut de recipiẽte ordinẽ ſimoniacè:quia eſt ſuſpẽſus, quo ad ſe & alios,nõ ſolùm ab actibus omniũ ordinũ , ſed etiã ab adminiſtratione tẽporali, ſm Inn. & ſolus Papa diſpẽſat.Cõtra hęc aũt vr̃ facere c.ex tuæ.de ſim.volẽs,ꝙ ſimoniacum in ordine occultum nõ ſit tutum cõpellere,vt abſtineat ab officio eius:ſed hoc ideo dicit,quia non poterat ꝓbari:cũ quo ſtat, ꝙ ipſe tenebat abſtinere. & hoc innuit ibi gl.¶ Tertiũ.Cũ ſimoniaco in ordine,ſm gl.& Cal.in c. poſt tranſlationem.de renun.& do.Ant.& Pan.in d.c.de ſimoniacè.poſt multa diſpenſat ſolus Papa , quando ſciẽter actum eſt:ep̃s autem qñ ignoranter.j.q.v.præſentium.etiã ſi poſtquam ſciuit non renũtiauit,ſed miniſtrauit in ordine ſuſcepto,vel ad alios aſcendit, ſecũdum Rod.& ſimiliter qñ ſcienter, ſed nõ eſt miniſtratum in ſic ſuſcepto:qa põt epiſcopus diſpenſare,quo ad ritè ſuſceptos , licet non quãtum ad ſuſceptum, nec quãtum ad recipiẽdos ante diſpenſationem.ſ.Papalem:quia promotus eſſet per ſaltum, ſecundùm Ray.& concordat Alberi.& facit extrà eo. ſi qs ordinauerit.ibi:ab ordine ſic ſuſcepto. Quod limitat Ray. niſi pecunia eſſet data ipſi epiſcopo:quia nõ poteſt ipſe diſpẽſare pp turpitudinem ſuam:ſed Papa.j.q.j.erga. vel ſucceſſor,aut alius ordinarius.¶ Quartum. Cum ſimoniaco verò in beneficio ſcienter,ſolus Papa diſpenſat, ſm Ber. Ray.& Gof.quod intelligitur in illo bñficio, & in quocũque alio:ſecũdùm gl.& Ioan.And.in d.c.de ſimoniacè.ſed ſecũdum Hoſt.ep̃s põt diſpẽſare,in ſimplici.ſ.ab alio : ſecũdùm Pan.verò in d.c. de ſimoniacè. etiam in curato in alia eccleſia, et cum executione ordinũ , ſi modò ſpõte renuntiat : in eccleſia tñ exempta non poteſt diſpenſatione epi habere,niſi ſimplex bñficium,& cum exequutione minorum ordinum ſolùm ad illud verò beneficium , in quo fuit ſimonia commiſſa, vt illud habeat,fieri non poteſt niſi per Papam. Si autem expectat ſententiam condẽnatoriã, nullo modo ep̃s poteſt diſpenſare ad quodcunque bñficiũ in illa eccleſia vel in alia.Cum eo verò, qui ad beneficium eſt ſimoniacè promotus ignoranter, ſolus Papa diſpenſat, vt illud habeat : in aliis aũt ep̃s:vt not.in c. præſentium.j. q.v.& in c.ſunt & in c. nobis. eod. tit. Tancr. tñ in c. ſicut nobis.eo.tit.tenet,ꝙ etiam in eodem põt ep̃s diſpenſare,ſi ipſe epiſcopus non fuit in culpa & cõſentit Ray.& placet. ¶ Quintum. Cum ſimoniaco in dignitate ep̃s diſpenſare non poteſt,ſecundùm Inn.extrà eod. nobis. imò nec cum aliquo ſimoniaco ſcienter nõ poteſt diſpenſare,quòd promoueatur ad dignitatem,etiam pro qua non fecerat ſimoniam.j.q.j.ergo.¶ Sextum. In multis autem caſibus ſimoniæ poteſt epiſcopus, ſecundùm Ray.poſt legitimam pœnitẽtiam diſpẽſare.Primò cum eo,qui bñficium, vel etiam

ordinem cõtulit ſimoniacè, vel fuit mediator ſimoniæ, ſi ſit occultum. Secũdò, cum eo, qui interpoſuit preces carnales ẽt pro non digno: nulla tñ interueniẽte cõditione, vel pacto, ſi ipſe eps ſit immunis, alioquin metropolitanꝰ. Sed intellige ſecũdùm Veru. qñ talia ex conſuetudine cõpetũt ei. Tertiò, in ſimonia commiſſa circa exequias defunctorum, conſecrationem cœmeterij & vaſorum, bñdictionẽ veſtium, chriſmatis, aquæ, ſalis, panis, & nubentium, & hmõi: qa in his non prohibetur, & ſic põt: arg. c. nuper. de ſent. exc. & conſentit gl. eius, Vld. Hoſt. & Goſ. ꝙ Arch. intelligit, qñ ſimonia eſt manifeſta. qa occulta non inducũt irregularitatem in hmõi. Vñ dicit Inn. ꝙ ſimoniaci in benedictionibus, & huiuſmodi, ſi occulti ſunt, licèt ſint ſuſpenſi quo ad ſe, tamẽ poſt pœnitentiam licitè celebrant. Quartò, cum eo, qui ordinem ſimoniacè recepit, & nõ miniſtrauit, quo ad ritus antè ſuſceptos. Quintò, cum eo, qui bñficiũ ſimoniacè recipit poſtquã reſignauit, in exequutione ordinũ: & ſecũdũ gl. eius, tã ſuſceptorũ ante bñficiũ quàm poſt: nec tñ vt recipiat nouos ordines, niſi fortè in-
8 trauerit religionem, & ſimonia eſſet occulta. ¶ * Octauò quærit generaliter, qs abſoluere poſſit à ſuſpẽſione, vel in terdicto? Et dico multa. ¶ Primum. Si imponitur à iure, vel ab homine ſic, donec ſatiſfeceris, vel pœnitueris: facta ſatiſfactione, vel pœnitencia relaxatur ipſo facta, ſecũdũ Pa. in c cũ tu. de vſur. & no. in c. non eſt. de ſponſ. Si verò imponit ſimpliciter, neceſſaria eſt abſolutio. de quo vide s̃. Interdictũ. 3. §. ix. in pr. ¶ Secundum. Abſolutio aũt fiet ſolo verbo ſecundùm Hoſt. & ſecũdùm Arch. fieri dẽt ſub iſta forma, vel ſimili: Ego abſoluo te à vinculo ſuſpẽſionis, quã incurriſti pp talẽ cãm, & reſtituo te exequutioni ordinũ vel officiorũ tuorum in nomine patris, &c. tñ quia ſuſpẽſio ptinet ad forum contentioſum, nec inuenitur determinata forma neceſſaria huius relaxationis: quibuſcũq; verbis vtat, qui põt abſoluere, abſoluit ſi intẽdit abſoluere. ar. dictorum vbi s̃. qa ambulãt pari paſſu. ¶ Tertiũ. Abſoluere aũt põt eps ſecundùm communiter doct. in c. ſi quorũdã. de ſol. ſi eſt impoſita à iure, & conditor canonis ſibi, vel alteri non reſeruauit: arg. c. nuper. de ſen. excõ. Et ita tenet Vin. Hug. Goſ. Inn. Ber. & Io. in gl. ij. q. j. ſi inimicꝰ. & Hoſ. & idem eſt, ſi cõſtitutionẽ inferioris approbat & cõfirmat. de cõſtit. ex frequẽtibus. qa plus nõ operat ſñiam confirmare, q̃ cõdere. Vñ poterit quilibet ſuffraganeus relaxare, cum nõ ſit maioris efficaciæ, q̃ ius commune. Hoc tñ fallit primò ſecũdũ gl. in c. cupiẽtes. de ele. lib. 6. in cl. j. de hære. ſi nõ ſit ſimpliciter poſita, ſed ad tps: qa ſolus cõditor canonis abſoluet. Secundò, ſecũdùm Pa. in d. c. ſi quorũdã. ſi ſit inflicta ſimpliciter, ſed pp peccatum: qa nõ poterit eps abſoluere niſi in caſibus, in qbus põt diſpẽſare, quia pœna propter delictũ poſita intelligitur perpetua: vt in l. ſeruus. C. de pœ. & no. Inn. in c. ex literis. de cõſtit. ſecus ſi eſſet inflicta propter contumaciam, qa eps poſſet abſoluere: ar. d. c. ex literis. & quod not. Inn. in c. j. de exceſ. præl. ¶ Si verò ſit ſimpliciter facta ab homine, abſoluet qui tulit, vel eius ſuperior, ſecundùm quod dicitur de ſent. excom. xiiij. q. j. ſi Petrus. ¶ Quod tamẽ aliquando fallit in aliquibus caſibus, in quibus reſtitui quis nõ poteſt à ſuo ſuſpenſore, ſed ſolùm à Papa. Primò, quãdo clerici regulares propter exhibitionem ſacramentorum hæreticis, aut propter receptionem eleemoſynarum, vel oblationum ab eis, vel traditionem eorum eccleſiaſticæ ſepulturæ, ſunt priuati officio ab eorũ ordinariis. de hęre. excõicamꝰ. Secũdò ſuſpẽſo à collatione beneficiorũ p cõcilium poſt primã, & ſecũdã monitionem inuẽto culpabili in cõferẽdo beneficia indi-gnis. de pręb. graue. poſſet tamen iſte ab vno patriarcha principali reſtitui: vt in d. c. graue. Tertiò, in degradato c. ex tuæ. de cle. non reſi.

¶ SVSPICIO, vide s̃. Iudicium, & Præſumptio.

SVSVRRATIO ſecũdùm S. T. ij. ij. q. lxxxiiij. eſt oblo-quutio mala de proximo facta occultè ad diuidendam amicitiam aliquorum. Vñ ſuſurro, & detractor cõueniunt in hoc, ꝙ vterq; dicit mala de pximo in eius abſentia: ſed differũt in fine ſiue intẽtione: qa ſuſurro intẽdit amicorum diſcordiam: detractor verò famæ læſionem. Eſt aũt nedũ pctm̃ mortale, ſed grauiſſimũ: qa amicitia præeminet inter bona exteriora. hæc ex illo. Si qs aũt referat ea, quæ desti-nata ſunt facere diſcordiam magnam, licèt hoc non intẽ-dat, vr̃ mortale, ſi ſit ex lata culpa. ar. eorum, quę dicta ſunt de detractione. s̃. Detractio. §. j. niſi hoc faceret ad præſer-uandum amicum ab iniuſto nocumẽto, vt ſi dicat, caue à tali, quia inſidiatur vitæ tuæ, quia propriè tunc nõ intẽdit diſcordia, ſed vita. Si tamẽ amico, qui auiſatur, minus ma-lum eſſet id, quod ei imminet ex alio, quam diſcordia cum eo, mortale videtur tunc referre ea, quę ſunt cauſa diſcor-diæ, quia eſt cauſare diſcordiam ſine cauſa rationabili.

De Tabellione, & Inſtrumentis.

1 *Tabelliones quis creare poßit.*
2 *Notarius quis & qualis creari debeat.*
3 *Tabellionis officiũ, an exerceat clericus, vel religioſus, ſi primò illud habebat.*
4 *Tabellionis authoritas, quò ſe extendat.*
5 *Tabellio an cogi poßit.*
6 *Tabellionum quod ſit ſalarium.*
7 *Notarius delinquens, qualiter puniatur.*
8 *Tabellio quando teneatur ad reſtitutionem.*
9 *Inſtrumentum vt ſit validum, quot requirantur.*
10 *Falſum quo inſtrumẽtum, reſcriptum, bulla, vel aliæ ſcripturæ.*
11 *Legatum factum tabellioni ſcribenti, an valeat.*
12 *Inſtrumentum qualiter reprobetur per teſtes.*
13 *Innouatio inſtrumenti vel priuilegij, qualiter ſiat.*

TABELLIO eſt perſona hñs publicum officiũ ſcribendi inſtrumenta ad faciendum fidem, aliàs dictus tabellarius, vt in l. generali. C. de tab. ſcri. vel notarius, de cuius multiplici nomine not. in c. quoniam cõtra. de prob. Inſtrumentum autem dictum ab inſtruendo. l. j. ff. de fide inſtru. Sed Hoſt. in Sum. ti. de fide inſtr. & ſecũdũ Spe. ti. de edi. inſt. eſt ſcripturã ad aſſertionem ſeu probationem ali-
1 cuius rei facta. ¶ Primò * verò quærit, quis poſſit creare notarios ſiue tabelliones? Et dicit Aug. de Anch. in li. de poteſtate eccleſiaſtica, ꝙ ſolus Papa & Imperator, vel cui iſti commiſerint, ſed adde, & qui horũ iura præſcripſerit. Nam dico ꝙ hoc princeps. i. Imperator, & cui ipſe commiſerit, & reges nõ recognoſcẽtes ſuperiorem, & ciuitates habẽtes iura prĩcipis, & Papa, vt voluit Inn. in c. cũ P. de fide inſtru. & Bartol. in l. infamem. ff. de publ. iud. & idem dic de aliis magiſtratibus iuriſdictionem habentibus reſpectu iuriſdictionis eorum, & nõ ſolùm ſi in temporalibus, ſed etiam in ſpiritualibus præſint. vñ ſecundùm Rayn. eps poteſt cõſtituere notarium in eccleſiaſticis p totã diœceſim ſuam. de
2 quo vide Pan. in d. c. cùm P. ¶ Secundò * quæritur, quis & qualis debeat creari notarius? Et dicit Aug. de Ancho. vbi ſuprà, quòd cùm ſit perſona publica publicæ vtilitati deſeruiẽs, debet primò eſſe de legitimo matrimonio natus, ſecundò debet eſſe liber, & non ſeruus. C. de tabular. ſecundũ ſi tamen ſe gerit pro libero, & non ſit, valebunt inſtrumẽta per eum facta, donec de veritate conſtiterit, ſecũdùm Aug. de Anch. pro quo vide Panor. in c. ſicut te. ne. cle. vel mo. Pro hoc aduerte, ꝙ ſecundùm Spec. non valent inſtrumenta exercentis publicè officium tabellionatus, ſi à nemine habuit poteſtatẽ, ſecus ſi eam habuit à ſuperiore, ſed pp aliquem defectum non poterat habere vel exercere illud officium: quo caſu loquit l. Barbarius. ff. de offi. præto. Et tertiò dẽt, ſm doc. eſſe peritus, & ſm Bart. in l. ſi. C. de tabu. debet ſcire ſummam, & ſimilia quæ pertinent ad artẽ notoriæ: aliàs ſibi imputatur, non tamen tenetur eſſe doctor, & facit quod not. Inn. in c. cum in cunctis. de ele. Tenet aũt de damno ex imperitia ſua dato, ar. l. illicitas. §. ſi-cut. ff. de offi. præſi. & no. Pano. in c. j. de fide inſtr. Quarto dẽt eſſe laicus, quia ſm Ray. clericis in ſacris conſtitutis iſtud officium eſt penitus interdictum: imò ſi illud habẽt, compellendi ſunt illud dimittere per ſubtractionẽ bñficij appellatione poſtpoſita. nec cle. vel mo. ſicut. Ex quo infert ibi Pan. ꝙ tabellio effectus clericus nõ perdit illud officiũ ipſo facto: nec ecõtrario, clericus perdit clericatũ vel bñficium, ẽt exiſtẽs in minoribus, ſi fiat tabellio, ſimiliter nec pdit officium ſi fiat religioſus, ſed exercere non dẽt niſi vt dicet: & idem ſi fiat de curia, vel aduocatꝰ de quo vide ibi per eum, & §. ſe. Quintò dẽt eſſe & recipi iuratus ꝙ fideliter exequat officium ſuum. Iurare aũt conſueuit ſm Hoſt. vt refert Io. An. in nouel. ſup c. ſicut te. ne cle. vel mo. & ibi Pan. primò de his quæ videbit & audiet, requiſitus fuerit ſine diminutione veritatis, & commiſtione falſitatis cõficiet inſtrumẽtum. Secundò, ꝙ iniuncta ſibi ſecreta celabit. Tertiò, ꝙ ſuper cõtractu vſurario vel in fraudẽ vſurarum inito nõ cõficiet inſtrumẽtum ſcienter. Quartò, ꝙ de omnibus inſtrumentis quæ reddet, pthocolla tenebit, vñ dẽt tria exemplaria facere, & dare vnũ actori, & vnum reo, & vnũ originale retinere p ſe, cui magis credet. diſt. ix. verũ. diſt. lxxvij. ieiunium. C. de eden. in auth. ſi quis in aliquo documẽto. & hoc niſi originale re pbetur per teſtes q̃ fuerint præſentes. de ſen. excom. ſacra. Quintò, ꝙ fides erit ei à quo conſtituitur: & ſi ſciret damnum eius tractari, p ſe vel per nũtium releuabit. Sextò, ꝙ illud officiũ ſic ibi iniũctũ, cupiditate, odio, timore & amore, remotis, omnia ſm
3 bonam conſcientiam exequetur. ¶ Tertiò, * vtrum aliquo caſu clericus vel religioſus poſſit hoc officium exercere de iure vel de facto ſi prius illud habebat? Et dico multa. ¶ Primũ. Nullo caſu clericus põt licitè poſt ſacros ordines ſuſceptos effici tabellio: intellige p principem laicum, licet ſi efficiat non perdat clericatum, vt dictũ eſt. §. priore. nullo ẽt caſu eſto, ꝙ ante ſacros ordines eſſet tabellio, licitè põt tale officium exercere in cauſis ſecularibus, ſm Pan. in d. c. ſicut. tum quia hoc officium eſt vile, cũ tabellio dicat ſeruus publicus. vt in c. j. de vſu. lib. 6. & ff. de adop. l. non enim. tum quia eſt officium ſeculare: ab hmõi autem officiis dñt clerici abſtinere. ne cle. vel mona. c. j. In cauſis verò eccleſiaſticis ſimiliter non põt licitè, ſi ſit inſtitutus à principe ſeculari: quia ita videtur ſentire Hoſt. & Inn. ĩ d. c. ſicut. quod tamẽ de mente Pa. ibidem limitatur, niſi hoc faceret coram Papa vel eius curia: quia Papa admittẽdo vr̃ eum habilitare: arg. l. idem Vlpianus. ff. de excuſationi. tu. Si vero ſit inſtitutus à Papa vel epo quo ad ſuam diœceſim, licitè hoc põt, cum pp ordines ſacros aut beneficium non debeat illi eccleſiaſticum officium interdici: arg. c. tua. el ij. de deci. & de iudi. decernimus. & de arbi. cõtingit. Et ita indiſtinctè tenet Ang. ſed melius Sum. Roſ. poſt Pa. in d. c. ſicut. limitat verum extra curiam Papæ, quando non hẽt competens bñficium: aliàs non licèt, cùm indiſtinctè prohibeatur in d. c. ſicut. quia, vt dicit gl. ibi, eſt quoddam genus negotiationis ꝙ clericis prohibetur. extra, ne clerici vel monachi. c. j. ¶ Secundùm. Si aũt clericus ſit quidem in ſacris, ſed non habet beneficium ſm Pa. poſt Hoſt. põt hoc officium exercere, intellige etiam in cauſis temporalibus Imò plus dicit Ioã. And. hoc officium non prohiberi pręcisè clericis, ſed cauſatiuè. ſ. per ſubtractionem beneficij. Vñ non poteſt prohiberi clerico in ſacris indiſtinctè, ſed cauſatiuè, ſi vult tenere beneficium. i. ſub hac conditione Pan. non placet hoc ſecundùm, vt. ſ. detur ei optio tenendi beneficium, vel exercendi tabellionatum, ſed primum. ſ. ꝙ hoc officiũ exercere põt, ſi nõ habet beneficiũ, quia tunc poteſt exercere licitam negotiationem. d. c. j. ne cle. vel mo. ¶ Tertium. Si verò clericus non ſit in ſacris, ſed in minoribus, poteſt hoc officium exercere ſm Io. And. in d. c. ſicut. per tex. ibi, qui facit mentionem de conſtitutis in ſacris. quod licèt do. Ant. velit limitare niſi ſit beneficiatus, tamen limitationem non approbat Pano. prima facie. quia tex. ille vr̃ in contrarium, cùm prohibeat clericis in ſacris ſub priuatione beneficiorum, & conſequenter non procedit in minoribus, quantũcũque ſint beneficiati, & ita tenet Sum. Ang. & Roſ. Sed re vera Pan. tandem limitationem approbat & probat, tum quia officium eſt vile & ſeculare, & cõſequenter interdictũ oĩbus clericis ſaltem bñficiatis, tum quia beneficiatis in minoribus prohibet officiũ poſtulandi, ergo fortius iſtud, quod eſt viliſſimum, vt no. gl. in l. vniuerſos. C. de decu. lib. x. tum quia eſt genus negotiationis, vt in gl. conſequenter prohibitum beneficiatis: vt in c. j. ne cl. vel mona. niſi is, qui eſſet beneficiatus inſufficienter, quia propriè bñficiatus nõ dr̃: ar. c. ij. de trãſla. præla. & idem vr̃ tenere Hoſt. hæc ex Pano. & idem Ray. & ad illud verbum, in ſacris: dicit ꝙ ſumuntur ſacri largè pro omnibus ordinibus, qui indubitanter ſunt ſacri: vt no. xxxij. di. in Sum. ¶ Quartum. Religioſus autem qui in ſeculo fuit tabellio, illud officium exercere non poteſt niſi contra hæreticos, vt no. Io. And. in c. vt officium. de hære. lib. 6. ſm Verue. tamen in Spe. vetera inſtrumenta poterit complere, ſed non aſſumere noua. l. alienationes. ff. fam. erciſ. & de Iudæ. c. Iudæi. ¶ Quintum. Si aũt clericus de facto non obſtante dicto ſtatuto fecit inſtrumentum, ſm Inno. valet, ſi fecit antequã interdiceret: als non. Et põt eſſe rõ ſm Io. And. quia interdicto officio interdicta eſt eius exequutio. arg. c. paſtoralis. de ap. aliàs hæc interdictio eſſet deluſoria. Sed ipſe Io. And. tenet, ꝙ valeat ẽt poſt interdictum, licet poſſet priuari beneficio. Et mouet: qa ibi hæc ſola pœna imponit: vnde aliam inuenire nõ debemus. Pe. aũt de Anch. reprobat rõnem Io. And. qa appoſitio pœnæ in actu iure phibito confirmat actum cõtra inhibitionẽ attẽtatum. vt no. Bar. in l. prætor ait. ff. de nou. ope. nũ. vnde dicit meliorem rõnem: qa annullatio inſtrumẽti pp carẽtiã fidei nõ cõcernit clericũ: ſed partes, qbus phibitio non eſt facta, vnde poſſet dici, ꝙ ſi p edicta ſolẽniter publicata ſit facta interdictio clerico, ita ꝙ potuit notitiã populi veriſimiliter trãſire, nõ valebũt inſtrumẽta, aliter ſecus: ſicut obſeruat in pdigo, cui bonorũ adminiſtratio eſt interdicta, vt l. is cui bonis. ff. de ver. ob. Et idẽ in effectu Pa. ſentit dicẽs, ꝙ ante interdictũ valebãt, ex quo tollerabatur in officio, rõne publici officij: poſteà verò non valebũt, ſi interdictum factum eſt per ſuperiorem palàm & publicè, qa geſta ratione publici officij poſt ſuperioris interdictũ nõ tenent, vt in c. veritatis. de dolo & contu. Nec põt allegari tolerãtia, ex quo publicè emanauit phibitio. Si verò non fuit factũ publice, tenẽt ĩ piudiciũ phibiti, vt poſſit bñficio priuari, vt in d. c. ſicut. ſed geſta rõne publici officij tenen ſaltem quo ad ignorãtes: de quo s̃. Excõicatio. iij. §. xxiij.

4 ¶ Quartò * quæritur, ad quid vel vbi ſe extẽdat tabellionis
authoritas? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ Pan. in c. cum
P. de fide inſtr. licet inſtrumẽta cõfecta à notario in territo
rio eius qui eum conſtituit, valeant extra territorium, ſm
cõem opinionem, nõ tñ põt extra territoriũ ſuũ inſtrã con
ficere. Vnde creatus ab Imperatore non conficiet in terris
Papæ, nec econuerſo. Et ita refert, & tenet Sum. Angel. Sed
Pan. ibi addit, ꝙ creatus à Papa conficere poterit in terris
Imperij, & econtra, per viã approbationis, ſeu de conſenſu
partiũ: quia poteſtas à principe conceſſa exerceri põt extra
territoriũ in his quæ ſunt volũtariæ iuriſdictionis & ptãtis.
l. ij. ff. de offi. procõſ. & c. nouit. & qđ ibi no. de offic. leg. Si
verò fuit cõſtitutus ab alio q̃ à principe, inſtrm confectum
ab eo extra territoriũ inter extraneos, ſm cõmunem opi-
nionẽ nõ facit fidẽ, ſimiliter nec inter ſubditos conſtituen
tis, ſm cõiter Doct. excepto Bald. Et mouent, quia iuriſdi-
ctio etiã voluntaria cõceſſa ab alio quàm à principe, exer-
ceri, nõ põt extra territoriũ concedentis, per l. ij. ff. de offic.
proconſ. vt ibi no. & ſatis in hoc poſſet ſtari conſuetudini,
vt dicit Spec. hæc ex Pan. qui etiã idẽ ſentit in d. c. ſicut. vbi
vult cum Petr. de Anch. ꝙ tabellio Imperialis de conſenſu
partiũ etiã inter nõ ſubditos cõficiat inſtrã, & idẽ Bart. &
Bal. & Gaſp. Cal. & do. Ant. vt ibi patet. Et ita tene, & adde
ꝙ tabellio Papalis, ita vbiq; põt conficere ſicut Imperialis
in terris Imperij: cũ Papa vbiq; ſit Imperator quantũ ad ſpi
ritualẽ & tpalem iuriſdictionem, vt ſ. in verbo Papa, pro-
batũ eſt. Vnde ſm Arch. tabellio inſtitutus à Papa vbique
põt cõficere. ¶ Secundũ. Tabellio inſtitutus à laico cõfice-
re poteſt inſtrã ſuper eccleſiaſticis negotiis, vt bene probat
Pan. in d. c. ſicut, & ita ſeruat̃ in facto, licèt aliqui contrariũ
ſenſerint, de quo vide ibi. ¶ Tertiũ. Si tabellio faciat formã
inſtri per aliquẽ contrahentiũ ordinari, & deinde ipſe redi-
gat in publicã formã, ſm Spec. valet, vt xij. q. ij. cũ redem-
ptor. ibi, ſcribendã dictauimus. Non tñ debet officiũ ſuum
5 delegare, vt in auth. de tab. col. iiij. ¶ Quintò * quærit̃, vtrũ
tabellio cogi poſſit? Et dico, ꝙ debet eſſe requiſitus & ro-
gatus, vt in Spe. de inſtru. edi. vt eſt glo. in verbo requiſiſti.
in cle. Romana. de iureiur. Sed ſi rogetur, cõficere cõpelli-
tur: quia hoc continetur ſub eius iurõ, vt ſ. §. ij. Vnde ſm
Hoſt. ſolet requiri ſub pœna officij ſui ꝙ inſtrumentũ con
ficiat, quod ſi nõ fecerit, periurus vr̃, nec ſuis inſtrumentis
poſteà credet̃, arg. c. teſtimonium. de teſti. quam requiſitio-
nem quiſque de populo facere põt. de teſta. relatũ. & pro
tanto dr̃ ſeruus publicus. Sed & ſi mãdato ſuperioris confi-
cere nolit, priuat̃ officio, ſm Bald. in l. prouidendum. C. de
poſtu. quod limita, niſi aliud officium habeat, & executus
fuerit quinquẽnio: qa tunc inuitus rogari nõ põt: vt eſt ca-
ſus, & ibi no. Ang. in l. j. C. de tab. lib. 10. Sed nec põt ad libi
tum renũciare officio tabellionatus: qa nemo põt renũciar̃
ſuo officio, niſi in manibꝰ ſuperioris cõcedentis. l. legatus.
6 ff. de offi. præſi. de renunc. admonet ad quod Bal. inducit. l,
filiis. ff. de furt. ¶ Sextò * quærit̃, quid de ſalario tabellionũ
aut procuratorũ, qui aliquando ſunt tabelliones? Et dico
multa. ¶ Primum. Quantũ ad tabelliones, ſecundùm Veru.
in Spec. ſi ſcriptura, quã faciũt, eſt forenſis ſeu iudicialis, vt
acta iudiciorũ, proteſtationes, emãcipationes, & hmõi, quæ
coram iudice, & notario fiũt, ad talẽ iudicẽ, corã quo actũ
eſt, ſpectat partes reuelare, ſi ſalariũ immoderatũ exigitur,
de pœn. diſt. j. nemo, de offic. deleg. cũ te. & tales improbos
exactores punire. C. de offi. præf. l. peto. Si verò ſcriptura ſit
extraiudicialis: puta inſtrm depoſiti, vel ſolutionis, vel pro
curationis, vel venditionis, & huiuſmodi debet hoc ꝑ loci
ordinariũ expediri: & quod conſuetum eſt taxabit per ſe,
vel per aliũ, inſpecta conditione litigatoris conſuetudine
fori: & cauſæ qualitate. iij. q. ij. §. tria de ſimo. c. j. x. q. ij. hoc
ius. Sed adde ꝙ etiam ſi notario tẽpore rogationis ſolutũ
eſt pro inſtrumenti cõfectione, debet iterũ ſolui qñ copia
petitur. gl. eſt in l. fin. §. exẽplaria. C. de prin. age. in te. li. xij.
Si tñ aliquid accipit etiã à ſponte ſoluente vltra proprium
ſalarium, qñ illud habet, punitur, ſm Bald. in auth. ſed ho-
die. C. de epiſc. & cler. ¶ Secundum. Quantũ verò ad procu
ratores dicit idem, ꝙ non põt procurator de certa parte li-
tis paciſci: puta media, vel quota: alioquin pactio nõ valet,
ſed punitur talis. ff. de var. & extraord. cri. l. j. §. aduocato-
rum: nec eius ſalariũ, cum & ipſe ſit aduocatus. iij. q. viij. c. j.
& econtrario põt excedere centũ aureos, ſicut nec ſalarium
aduocati. d. l. j. nec in quacunq; cauſa nomine palmarij põt
accipere vltra xx. libras. Turonenſiũ. Salarium etiã ſeu mer
ces incertæ pollicitationis, nulla ſcilicet præcedente inter
rogatione oblato ſalario, vt cum dr̃, fac hoc & faciã illud,
peti non põt. C. mand. l. ſalariũ. In quo tñ diſtinguitur, quia
ſi promittitur incertũ re & genere: puta benefaciã tibi, vel
recognoſcã ſeruitiũ: peti non põt. d. l. ſalariũ. Si verò ſit re
tantũ incertũ, ſed genere certũ: puta promitto equũ aut ve-
ſtes, vel faciã te militẽ, non dicendo, quẽ equum vel quas
veſtes, vel quantũ ꝓ militia dabit̃, tunc eſt penitus in certa
promiſſio, ideoq; peti poteſt, arg. C. manda. l. j. & taxabitur
hoc arbitrio boni viri. ff. pro ſocio. l. ſi ſocietatẽ. Si verò cer
tum re & genere promittit̃: puta promitto talẽ equum vel
talem veſtem, aut faciã te militem, & dabo pro militia tñ,
ſubdiſtinguitur: quia ſi fuit hoc deductum in ſtipulatione,
certi cõdictione petitur. Inſtit. de verb. obl. in prin. Si verò
nõ fuit ſic deductũ, ſed nudo pacto ꝓmiſſum, petitur aliis
actionibus, vt ibi diſtinguitur. ¶ Tertiũ. Quãdo aũt debeat
ſalarium procuratori, dic, ꝙ locanti operas pro aliquo fa-
ciendo, vel exercendo, puta, aduocato, medico, procurato-
ri, & ſimilibus ꝓmiſſum, debet̃ opere finito. ar. C. de ſuff.
7 l. vnica. ¶ Septimò * quęritur, quid ſi delinquat notarius? Et
dico, ꝙ ſi ſcribat falſum inſtrm immunitatis punitur igne.
l. j. C. de immu. nem. conce. lib. 10. Si verò ſcribat illicitum
inſtrm, perdit manum. c. Imperialem. §. ſcriba. de prohib.
alie. per Fede. Si verò ſcribat inſtrm de actu à iure repro-
bato, puniri poteſt, ſm Pan. in c. j. de fide inſtr. vbi vide. Si
verò ſcribat inſtrm vſurarum eſt periurus, ſm Hoſt. ſi hoc
facit ſcienter: quia cõiter ſolent iurare ſe talia nõ facturos:
& conſequẽter eſt infamis. vj. q. j. infames. & c. quicunque.
& videtur periurus ipſo iure, ſm dicta ſ. Periuriũ. §. vlt. et
doctrina S. Tho. ij. ij. q. xcviij. art. iij. cum ſuũ iuramentum
ſit promiſſoriũ, & ſolenne, & cõſequenter admitti non de-
bet ad teſtimoniũ, vt in c. quicunq; & xxij. q. v. paruuli. & ſi
de hoc egerit pænitentiã, extrà de teſti. teſtimonium. vltra
põt inſtrumenta conficere, ſm Hoſt. Sed intellige ꝙ non
põt teſtari aut cõficere ſi factũ ſit notoriũ, adeo ꝙ nõ poſ-
ſit tergiuerſatione celari: vel ſequuta ſit ſententia declara-
toria. Et ſic limita quæ habes in Aur. Roſ. caſu. xxiiij. an
põt reſtitui ab aliquo citra eũ qui poteſt eũ inſtituere no-
tarium: quia nõ eſt nũc ad illud officiũ habilior, quàm an-
te ſuam infidelitatẽ. Vtrum autẽ reſtituere teneatur, j. Vſu-
8 ra. vij. §. vij. ¶ Octauò * quæritur, qñ tabellio teneatur ad
reſtitutionem? Et dico, ꝙ tenetur primò ſi ex ignorantia
ſuæ artis damnum dedit, vt in l. illicitas. de offic. præſi. & in
regul. nõ eſt ſine culpa. de reg. iur. lib. 6. & ſecundò ſi falſifi-
cat inſtrm, vel aliàs ſcripturas ipſe vel alius tenetur pars
de omni damno inde ſequuto, per dictam regulã, quæ dant
cauſam efficacem damni. & idem dic de ſcienter vtentibus
talibus ſcripturis. Tertiò qñ prece vel precio teſtamẽta, vel
aliàs ſcripturas tabelliones deſtruunt eadẽ ratione: & ſimi-
liter qñ hmõi occultant, requiſiti tenentur ad omne dam-
num. ſ. Reſtitutio. ij. §. xvj. in fi. Secus ſi nõ requirant̃: quia
non tenet̃ ſcripturas ingerere his quorũ intereſt. ¶ Quartò
quãdo conficiunt inſtrã renunciationũ apponẽtes clauſu-
las, quarũ vim ignorãt contrahẽtes, ſi inde ſequat̃ damnũ.
¶ Quintò qñ conficiũt inſtrumenta ſuper vſuris, de quo j.
9 Vſura. vij. §. vj. ¶ Nonò * quęritur, quot requirãtur ad hoc
vt inſtrm ſit validum? Et dico, ꝙ ſunt nouem, ſm Verue.
in Spec. lib. 2. c. xliiij. Primò enim requirit̃ inuocatio no-
minis Domini, incipiendo, in nomine Domini amen. xiiij.
diſt. in nomine domini, vel in nomine Domini noſtri Ieſu
Chriſti, vel in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti: &
hoc in arduis & perpetuis inſtrumentis. In minoribus aũt
& intra breue tẽpus defecturi, & in publicationibus actorũ
iudic. aliũ, niſi ſit ſentẽtia diffinitiua, nõ eſt vis ſi omittatur,
& inchoëtur anno Domini, &c. Secundò annus Domini
quorus: ſicut à natiuitate Chriſti, vt in quibuſdã partibus,
ſiue ab incarnatione, vt in aliis: in quo cõſuetudo ſeruãda
eſt. Tertiò indictio, vt patet in d. cap. in nomine Domini.
Quartò menſis & dies. Quintò nomen Papæ in terris ſuis,
vel Imper. in imperio, aut regis in regno. Sextò locus gene
ralis, puta ciuitas aut caſtrũ, & ſpecialis, puta domus & ca-
mera. Septimò teſtis, nec eſt neceſſariũ de iure apponere
ad hoc vocatos & rogatos, niſi in quibuſdam caſibus.
¶ Octauò nomen & pronomẽ tabellionis, & cuius autho-
ritate ſit tabellio. Nonò ſignũ notarij, in quo tñ cõſuetu-
dini ſtandũ eſt, vñ Narbonæ notarij ſignis nõ vtunt̃. Adde
ex Pan. in c. j. de fi. inſt. Decimò, ꝙ cõfectũ corã partibꝰ le-
gat̃. Vndecimò, ꝙ appareat notariũ fuiſſe rogatũ. Duode-
cimò, ꝙ notarius ſit habilis: qa ſi eſſet excõicatus notoriè,
vel poteſtate priuatus, & hmõi, nõ valeret. Decimotertiò, ꝙ
narret̃ ſeries facti. Decimoquartò, ꝙ ſit cõſtitutus notariꝰ
ab eo qui habet poteſtatẽ, ſed hoc ſubintelligitur in eo qđ
dicit̃ Tabellio. Decimoquintò nomẽ cõſulis: ſed hoc non
10 ſeruatur. ¶ Decimò * quæritur, quomodo inſtrm, vel bulla,
ſeu reſcriptũ Papale, aut alia ſcriptura, puta inſtrm, priuile-
gium, & hmõi, dicant̃ falſa? Et dicit Archid. ij. part. tit. j. c.
xviij. ꝙ bulla vel ſcriptũ Papale dr̃ falſum primo ꝑ ſubre-
ptionem, de quo ſ. Reſcriptũ. §. vj. & vij. & ſecũdo per no-
uam fabricationem eius, cuius pœna eſt excõicatio ipſo fa
cto, & degradatio, & mors. de crim. falſ. ad falſariorũ. & ſe-
ptem modis cognoſcitur hæc falſitas. eo. tit. licet. ſm leges
aũt pœna falſarij eſt bonorũ confiſcatio in libero, & mors
in ſeruo. l. j. ff. de falſ. Tertiò per iuris interpretationem, de
quo Arch. poſt glo. in c. in memoria. d. xix. dicit, ꝙ ſcriptu-
ra dr̃ falſa cum ſcribitur, oẽs vel maiorem partẽ fuiſſe præ
ſentes: quæ nõ fuit. de his quæ fiunt à maio. par. ca. c. quan-
to. & talis falſarius ſuſpẽditur ab officio & bñficio. de teſt.
quod ſuper his. Item dr̃ charta falſa, quæ non habet teſtes
inſcriptos, id eſt, per aliũ ſcriptos, ſm Hoſt. quando autem
manu ꝓpria ſe ſcribunt, dñr ſubſcripti, & ſimiliter quæ hẽt
ſubſcriptiones, intellige, id eſt, inſcriptiones, ſed variis ma-
nibus notatas, & quæ nõ eſt perfecta eadẽ manu. de priuil.
c. cùm olim. niſi ex hoc ſit ibi diuerſitas, ꝙ mutatio eſt ibi
calami vel atramenti, vt in auth. de fid. inſtr col. vj. cauete.
Item ſi eſt alieno ſigillo ſignata, modo habuerit propriũ.
de app. c. ſignif. Item pp falſam grammaticã. de reſcript. c.
ad audientiã. non autẽ per defectũ literæ vel ſyllabæ, vt in
c. ex par. de fide inſtr. niſi ſubtractio literæ aliũ ſenſum in-
ducat q̃ dictio integra. c. inter dilectos. quod tñ Duran. or.
mi. dicit habere locum ſolũ in reſcriptis Papæ: alia autẽ in-
ſtrumenta ꝑ falſam grãmaticã non vitiant̃: puta teſtm, mõ
conſtet de voluntate teſtatoris. C. de teſtat. l. errore. & hoc
ideo quia literæ Papales trãſeunt per multas manus. Item
dr̃ falſa ſi eſt ſuſpecta, & nõ apponit̃ ei fides. l. iubemus. C.
de proba. Similiter ſi ſigillũ eſt fractũ, vel nõ eſt annus in-
dictionis appoſitus. de fid. inſtr. c. inter dilectos. Item ſi lite-
ræ ſunt impetratæ lite pendent. de teſt. c. cauſam. vel ſine
mandato dñi. de reſcrip. c. nonnulli. & ſi filum eſt ruptũ. de
crim. falſ. c. licet. Item ſi epſ appellat̃ filius, vel Papa vni lo-
quitur in plurali, de crim. falſ. quã graui. Item ſi apparet ꝙ
charta vł bulla raſa fuerit aut mutata. hęc ex illis. Itẽ vitiat̃
inſtrm, ſm Duran. ord. min. ſi habet ſcripturã interlinearẽ,
vel raſuram in loco ſuſpecto, qñ literæ ſunt apertè: ſecus ſi
clauſæ. Item vitiatur, ſm Arch. ſi eſt contrariũ alteri ex ea-
dem parte prolato. de fide inſtru. c. imputari. ¶ Vndecimò
11 quæritur, * vtrum teſtatore legãte aliquid tabellioni con-
ficienti teſtm nuncupatiuũ, qđ fieri põt. C. de teſt. dictãtibꝰ
poſſit tabellio illud ſibi ſine vitio falſitatis adſcribere? Et
dicit Spec. in tit. de inſtr. edit. ꝙ ſic: nec incidit in pœnã le-
gis Cor. de fal. non obſt. l. ij. C. de his q ſibi in te. adſcri. qa
illud hẽt locũ in eo qui dictat vel ſcribit teſtm quod eſt in
ſcriptis cuius vires dependẽt ex illa ſcriptura: ſecus in non
nuncupatiuo qđ fit hodie: quia ibi fit ſcriptura: ſolũ ad me
moriam, nõ vt vires teſtamẽti depẽdeant ex illa. Et idem
tenet Old. quia tale teſtm recitat̃ corã teſtibus, ideoq; nulla
eſt ſuſpicio falſitatis. Et idẽ Bart. in l. j. ff. ad leg. Cor. de fal.
dicens, quòd opinio Speculatoris conſuetudine probatur.
12 ¶ Duodecimò * quæritur, vtrũ reprobari poſſit per teſtes
inſtrm publicũ, nihil habens de prædictis apertè? Et dico,
ꝙ ſic, quando in binario numero excedũt numerũ teſtium
cum tabellione ſubſcriptorũ, tabellione ꝓ duobus cõputa-
to, debent enim in tot excedere, quot ꝑ ſe facerent plenam
probationẽ, ſcilicet in duobus. de fide inſtr. c. cùm Ioannes.
vbi de hoc fit magna quæſtio & magna diſtinctio ꝑ Doc.
maximè Pan. ſecus de inuentario, quod ꝑ teſtes nõ impro-
13 batur. C. arb. tutel. l. vlti. ¶ Decimotertiò * quæritur, quali-
ter inſtrm vel priuilegiũ innouetur? Et dico, ꝙ Pan. in c.
cùm olim. de priui. infert ex illo tex. ꝙ cõtra petentẽ inno-
uationem alicuius priuilegij vel inſtrumenti põt is, de cu-
ius præiudicio agitur, ſe opponere, & impedire innouatio-
nem, ſi ꝓbet de iure ſuo. Et quia hoc tendit in præiudiciũ
alterius, nunquã debet innouari priuilegiũ, ſiue inſtrm niſi
citatis illis, quorũ intereſt. Et ſi nõ apparet de intereſſe ali-
cuius, debet fieri edictũ generale, vt quicunq; putauerit ſua
intereſſe, cõpareat ad contradicendũ. Dicit tñ Pan. in c. ex
parte. eod. tit. ꝙ quando innouatio priuilegij ꝑ eum fit, qui
poteſt illud de nouo cõcedere, nõ eſt neceſſaria citatio ad
contradicendũ, niſi fiat ad cautelã: ſicut cõiter fit in curia,
non ſolũ in priuilegiorũ innouatione, ſed etiam qñ fit ali-
cuius priuilegij tranſſumptio: ſecus autẽ ſi innouatio fiat ꝑ
inferiorem: quia tũc nõ valet tranſſumptio ſeu innouatio,
niſi citata parte, ſeu præmiſſo edicto generali: de quo vide
in c. Alberic. de teſtib. Iſta tñ innouatio nullum ius tribuit
nouiter, etiam ſi fiat ab habente poteſtatẽ concedendi no-
uiter: quia in dubio non vr̃ de nouo velle concedere, ſed
ius quod cõpetit confirmare. de cõfirma. vti. c. cum dilecta.
Et hæc nota, quia ſæpè veniunt in practica, quia plerunq;
fiunt tranſſumpta ex originalibus bullis apoſtolicis, & nul
lam fidem faciunt in iudicio, niſi fuerit citata pars vel præ
miſſum edictũ generale, ſaltem in valuis eccleſiæ. Et ideo
neceſſe eſt, quod in huiuſmodi tranſſumptis fiat mentio
de huiuſmodi citatione vel edicto.

¶ TACERE, vide ſ. Conſenſus. §. j. & iij.

¶ TALLIA, declaratur ſ. Gabella.

TEMERE facit qui actũ ſibi à iure prohibitũ ſcienter ſub colore fraudulento facit. qui filij ſint leg. per venerabilem. in verbo, videbatur. & Pan. in cle. i. de ſepul. & ar. c avaritiæ. de electio. lib. vj. & Gemin. ibi, quod not. pro ſtatutis pœnalibus.

TEMERITAS eſt audacia in malum. C. de ſacroſanct. eccleſ. l. iubemus: & not. Cardin. de ſum. trinit. clem. j.

TENTARE ſm S. Th. 2. 2. q. 97. eſt experimẽtum ſumere de tentato, verbis aut factis experiẽdo an ſciat, velit, aut poſſit aliquid, & hoc ſiue apertè, vt Samſon proponẽs ſe tentatorẽ. Iud. xiiij. ſiue occultè, ſicut Chriſtũ tẽtauerũt Phariſæi, Mat. xxij. ſiue expreſsè, vt cũ experimentũ illud intendit, ſiue interpretatiuè, vt ſi nõ intẽdatur experimentum, aliquid tñ agatur aut dicatur, quod ad nihil aliud videatur ordinabile, niſi ad ſumendũ experimẽtum. Igitur expreſſe Deũ tẽtamus verbis, cũ in oratione ei colloquẽtes aliquid petimus ad dictũ experimentũ: factis verò, cùm ea intẽtione aliquid facimus: ſed quaſi interpretatiuè, qñ deeſt quidem illa intẽtio, ſed tñ quod dr̃ aut fit, ad nihil aliud videtur eſſe vtile, niſi ad illud experimentum. Hęc ex illo virtualiter. Quãdo ergo, inquit, propter aliquã neceſſitatem ſeu vtilitatẽ cõmittit ſe aliquis diuino auxilio in ſuis petitionibus vel factis, hoc nõ eſt Deũ tentare, ſicut qñ prædicatores regni ſubſidia tẽporalia prætermittunt, vt verbo Dei expeditius vacent, & ſoli Deo innituntur: quia dr̃ ij. Paralipom. xx. Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolũ habem⁹ reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Quãdo verò hoc agitur abſq; neceſſitate & vtilitate, hoc eſt interpretatiuè tentare Deũ. Vnde ſuper illud Deut. vj. Nõ tentabis, dicit gl. ꝙ Deũ tentat, qui habẽs quod faciat, ſine rõne cõmittit ſe periculo, experiens vtrũ poſſit liberari à Deo. Hæc ille. ¶ Eſt autẽ ſemper peccatũ qñ quis Deũ tentat vt ipſe experiatur: quia hoc prouenit ex ignorãtia vel dubio diuinæ perfectionis: & directè opponitur religioni, cũ pertineat ad irreuerẽtiam Dei, eſt tñ minus quã ſuperſtitio: quia tentans proteſtatur tm̃ dubitationẽ, ſuperſtitioſus autem errorem. Quando verò quis ſumit experimentũ pertinens ad diuinam perfectionem, vt aliis demonſtret, nõ eſt peccatũ, ſicut apoſtoli petiuerunt vt in nomine Ieſu Chriſti fierent ſigna, Acto. iiij. nec eſt tentare Deum, cùm ſubſit iuſta neceſſitas. Hæc ex illo.

TEMPVS philoſophicè diffinitur, ſed nihil ad rẽ noſtrã. Eſt aũt iuridicè loquẽdo duplex, ſcilicet continuũ, quod videlicet continuè currit diebus feriatis & non feriatis, ſiue in præſentia & abſentia, ſiue ſit copia iudicis ſiue non. C. de præſc. longi tẽp. l. fi. & vtile, quod nõ currit diebus feriatis & abſentiæ, & diebus quibus nõ eſt agendi copia, ſicut tp̃s ad eligendũ eſt vtile, quia nõ currit impeditis de elect. c. ne pro defectu. Vide glo. in cle. vnica. de in integ. reſti. Tempus autem aliquod puta anni, qñ requiratur completum, vel ſufficiat inceptũ, dicit Pan. in c. ad noſtram. de reg. q; in dubio iuris tenendũ eſt quo ad dignitates, in quibus fauor cõſideratur, ꝙ annus incœptus habetur pro completo. ſm glo. ibi. quod tamen fallit in epiſcopatu, vbi eſt ſpeciale, ꝙ ſit completus, in obſeruatione autem regulæ vbi eſt gratuitas & labor, & ſic odium, exigitur completus, arg. c. quia in inſulis. de reg. & ſic intelligitur xx. q. j. ſi in qualibet. & c. ſignificatum. de reg. Regulariter autem debet eſſe completus, niſi aliud à iure caueatur vt not. Archid. in c. ſi annum. de iudic. lib. vj.

TERGIVERSATOR eſt, qui in totum à lite recedit. ij. ij. q. iij. §. notandum. vbi vide.

DE TESTAMENTO PRIMO, IN SE.

1 *Teſtamentum quid, & quot eius ſpecies.*
2 *Codicillus quid eſt.*
3 *Teſtamentum quis condere poſſit.*
4 *Teſtari prohibitus an diſponat ad pias cauſas.*
5 *Teſtes in teſtamento quot & quales eſſe debeant.*
6 *Teſtamentum ex quibus cauſis dicitur nullum.*
7 *Teſtamentum ad pias cauſas quomodò valeat.*
8 *Legata in teſtamento inualido an valeant.*
9 *Hæredis inſtitutio & ſubſtitutio qualiter fiant.*
10 *Præteritio legitimi hæredis qualiter inualidet teſtamentum.*
11 *Codicillaris clauſula quid operetur.*
12 *Teſtamentum primum qualiter reuocetur per ſecundùm.*
13 *Teſtamenti interpretatio qualiter fieri debeat.*

TESTAMENTVM ſecundùm Pan. in rubr. eiuſdem tituli, eſt volũtatis noſtræ iuſta ſnĩa de eo quod quis vult poſt mortẽ fieri, cũ hæredis inſtitutione: vt habetur, in l. j. iuncta gloſ. ff. eod. Et bene dicitur iuſta ſnĩa: quia ſi eſt iniuſta: puta, quia vult quis exhæredare filiũ ſine cauſa, nõ eſt ſeruãda. xiij. q. ij. ſi quis. aut præcipiat corpus ſuũ iactari in mare. ff. de condi. inſtit. l. quidã ſuo teſtamento: vel cõtra bonos mores, aut pietatem, aut verecũdiam. l. conditiones. ff. de condi. inſtit. & l. filius. ibid. Oportet etiã vt hæres inſtituatur: aliter non erit teſtamentũ. Inſtit. de leg. §. an hæredis. Et ſic teſtamentũ non cõprehendit codicillum, ſed ab eo differt: quia in codicillo dari nõ poteſt hæreditas vel adimi. Inſtitut. de codicil. §. codicillis. C. de codic. l. ij. & l. ſi idem. Non cõprehendit etiã donationẽ cauſa mortis: quæ eſt quaſi quædã vltima voluntas. Non refert autem quibus verbis fiat teſtamentũ vel hæredis inſtitutio, ſiue dicatur, Petrum hæredem inſtituo, ſiue voluntatẽ meam eius diſpoſitioni cõmitto, extrà eod. c. cùm tu. Nec curandum eſt de verbis teſtatoris, modò talia ſint, per quæ conſtet de volũ-
1 tate eius. C. eo. l. fin. ¶ Primò * autem quæritur, quot ſunt teſtamentorum ſpecies? Et dico, ꝙ ſunt duæ. ¶ Quoddam enim dicitur teſtamentũ nuncupatiuũ & ſine ſcriptis: & eſt illud, in quo teſtatoris, & hæredis, & legatariorũ nomina, & omnia in eo cõtenta coram teſtibus manifeſtantur: dictum ſine ſcriptis, id eſt, ſubſcriptione teſtiũ & aliis ſolennitatibus requiſitis in teſtamento in ſcriptis facto, de quo in l. hac conſultiſſima. C. eod & etiam quia ſine omni ſcriptura inde facta poteſt quis ſic, id eſt, nuncupatiuè teſtari, dummodo corã teſtibus & conditione legitimis nuncupet hæredẽ, & ſuã explicet volũtatẽ. Inſtit. eo. §. fi. Vnde ſi quis nõ habens notariũ aduocet legitimũ numerũ teſtiũ, & explicet nomẽ hæredis, & alias inſtitutiones, & legata, & roget eos vt ſint teſtes, valebit. ¶ Quoddam verò dicitur teſtamentũ in ſcriptis, quod põt quis facere quando nõ vult, quòd teſtes vel aliquis ſciat ſuam diſpoſitionem, quod requirit multa de ſubſtantia, vt in l. iubemus. C. eod. & d. l. hac conſultiſſima. & niſi quis ſit bene doctus in eo, faciliter errabit in ipſo condendo: vnde volenti illud condere neceſſe eſt habere conſiliũ iuriſperiti. ¶ Ad nuncupatiuum pertinet, ſi quis corã notario & teſtibus dicat, volo, ꝙ hæres meus faciat in oĩbus & per omnia, prout continetur in quadam ſchedula ſcripta manu mea, quæ eſt apud talem religioſum. Valet enim iſta diſpoſitio, ſecundum Alex. de Imol. in l. ſtipulationum. §. illud. ff. de verb. oblig. & Bart. in l. ſi ita ſcripſero. ff. de condi. & demonſtra. & Paul. de Caſt. in d. §. illud. & Bald. in l. captatorias. j. q. v. C. de ſtatu mil. & Ioan. de Imol. in l. illa inſtitutio. ff. de hære. inſtit. & in cap. cùm tibi. de teſtam. Et ratio eſt: quia licèt in teſtamento nuncupatiuo debeãt palã nũcupari, id eſt, manifeſtari quæ ſunt, vt à teſtibus exaudiãtur. l. hæredes palam. ff. de teſt. & l. iubemus. C. eo. tamen quia paria ſunt implicitè & explicitè exprimere. d. §. illud. & d. l. ſi ita ſcripſero. ideo valet. Sed videat qui ſic vult teſtari, ꝙ taliter ſua litera cognoſcatur, vt non ſit dubiũ de ea, quia aliquando eſſet periculoſum. Nõ tamẽ valeret inſtitutio hæredis, ſi diceretur, illũ hęredẽ inſtituo, cuius nomẽ eſt in quadã mea ſchedula apud talem, ſecundũ Bart. in d. l. ſi ita ſcripſero. & ſequitur
2 Bal. & Ang. ibid. ¶ Secundò quęritur, * quid ſit codicillus? Et dico ꝙ eſt quędã ſine inſtitutione diſpoſitio vltimę voluntatis morte confirmanda. C. de cad. tol. l. vnica. Vnde à teſtamẽto differt in octo. ¶ Primò, quia in eo fieri nõ põt directa inſtitutio, ſed tantùm fideicõmiſſaria. ¶ Secundò, quia per eũ non adimitur hæreditas hæredi per teſtamentum inſtituto, niſi in vno caſu, quãdo. ſ. dicitur in codicillo, ꝙ inſtitutus non meretur ſuã volũtatem: quia tũc tanquam indigno aufertur hæreditas, ſiue ſit ſolus hęres, ſiue ſit vnus de plurib. Et idẽ dic de oĩbus, ſi dicas oẽs non mereri. l. diui Seuerus & Antoninus. ff. de adi. leg. In reliquis verò fideicommiſſis vel legatis in teſtamento bene poteſt quis per codicillum adimere. Inſt. de adim. leg. per totum. Sed hîc aduerte ſecundùm Ang. Are. Inſt. de cod. ꝙ hæreditas per fideicommiſſum in codicillis adimi poteſt: ſi tamen filius eſt inſtitutus in re certa, licet quo ad aliquid habeatur loco legatarij, ſua tamẽ inſtitutio tolli nõ poteſt in codicillis, quia illa eſt ſubſtantia inſtitutionis filij; ideò in totum corrueret teſtm̃, vt eleganter dicit Gul. de Cu. & Bal. in l. omni modo. C. de inoſ. teſt. ¶ Tertiò, quia exhæredatio fieri nõ põt per codicillũ. Inſt. de cod. §. codicillis. ¶ Quartò, quia hæredi purè inſtituto per teſtm̃ nõ põt in codicillo adiici cõditio quæ ſibi obſit. Inſt. de cod. §. & directo. ¶ Quintò, quia hæredi inſtituto in teſtamento non põt fieri ſubſtitutio directa in codicillo, licet facta trahatur ad fideicõmiſſariam, quia videtur teſtator rogare inſtitutũ, vt hæreditatẽ reſtituat illi quẽ in codicillo ſubſtituit. l. Scæuola. ff. ad Tre. ¶ Sextò, q̃a in codicillo ſufficiunt quinq; teſtes etiã non rogati. C. de cod. l. vlt. quod tñ fallit in codicillo c. ci. de quo j. §. xj. Sed in teſtamẽto requiruntur ſeptem rogati, & in codicillo mulier põt eſſe teſtis, nõ in teſtõ. l. qui teſtõ. §. mulier in teſtõ. ff. de teſta. ¶ Septimò, quia põt quis decedere relictis pluribus codicillis validis, niſi contradicant. ff. de iure cod. l. diui Seuerus. ſed nõ pluribus teſtamentis. ¶ Octauò, q̃a ſi quis dũ eſſet filiusfamilias fideicommiſſum in codicillis reliquerat, & poſteà paterfamilias deceſſerit eadem voluntate durante, valebunt, codicilli, quod in teſtõ eſſe non poterit. ff. de leg. iij. l. j. §. ſi
3 filiusfamilias. ¶ Tertiò quærit̃ * quis poſſit cõdere teſtm̃, vel nõ poſſit: Et dico ꝙ ſm Pan. in rub. eo. ti. ꝙ teſtari poſſunt quicunq; nõ prohibẽtur: cũ edictũ de teſtamentis ſit prohibitoriũ. & ſi quis aliquẽ teſtari prohibuerit, repellendus erit ab hæreditate. C. ſi q̃s al. te. proh. l. ij. prohibentur aũt xix. genera perſonarũ. ¶ Primò, furioſus ſeu mentecaptus, nõ habẽs lucida interualla, de teſt. c. fi. C. q̃ teſt. fa. po. l. furioſum. ¶ Secundò, mutus & ſurdus à natiuitate, ſecus à caſu, ſi ſcit ſcribere, vt l. diſcretis. C. qui teſta. fa. non poſ. vbi ſm Bart. ſurdus tm̃ teſtatur, & mutus tm̃ ſimiliter ſi ſcribere ſcit. d. l. diſcretis. ¶ Tertiò, non valens articulatè loqui, ita ꝙ nomen hæredis nec exprimere nec ſcribere põt. l. iubemus. C. eo. vbi infert Bar. ꝙ nõ potens articulatè loqui, mortuo ſimilis eſt. Vnde cum teſtator balbutit, qui prius fuerat rectæ linguæ, ſi faciat teſtamẽtum, non valet. ¶ Quartò, impuberes. l. qua ę-ate. ff. eo. Inſt. qui. nõ eſt per. fa. te. §. præterea. Quintò, filiusfamilias, niſi in caſtrenſi vel quaſi. de ſepul. licet. lib. vj. & l. pe. C. qui teſt. fa. non poſ. de quo dic, vt s̃. Religio. vj. §. j. part. v. ¶ Sextò, prodigus, cui eſt interdicta à iudice adminiſtratio. l. is cui. ff. eo. valet tamen teſtm̃ prius factum, vt ibi. de hac materia: vide s̃. Donatio. j. §. j. ¶ Septimò, dãnatus ad mortẽ naturalẽ vel ciuilem, puta deportatus, etiam ſi fugit de manu iudicis. ff. eo. l. eius. & qđ ibi no. & l. qui vltimo ſupplicio. & ibi per Bar. ff. de pœn. & idem de dãnato ad perpetuũ carcerẽ. l. ij. ff. de pu. iud. Si verò dãnatus ſit ad pœnã inferiorẽ, puta truncationem manus, aut effoſſionem oculorũ cõiter tenetur, ꝙ non ſit inteſtabilis. vnde Bar. in d. l. eius. & §. ſi cui. infert ꝙ dãnatio, quia perditur vita, libertas, vel ciuitas, teſtm̃ impedit fieri, & iam factum rumpit: ſecus in damnatione per quam tm̃ læditur. Azo. etiam not. C. qui teſta. face. poſ. ꝙ dãnatus ad mortem teſtm̃ facere non põt, ſiue ſit damnatus vt moriatur ſiue vt fiat ſeruus pœnæ, ſiue ſit deportatus in inſulam. Relegati autẽ, quia nõ amittunt libertatem vel ciuitatem, teſtm̃ facere poſſunt. Si quis tamen eorum fuerit damnatus, & appellauerit, interim poterit facere teſtamentum. d. l. eius. & l. qui à latronibus. ff. eo. Vide etiam Zaba. in cle. j. de pœn. & re. vbi quæritur an damnatus vltimo ſupplicio poſſit teſtari? Et dicit ſm Bart. & Bald. in d. l. eius. ꝙ nõ, ſi eſt dãnatus & detẽtus, ita ꝙ infallibiliter ſequetur exequutio, vt no. C. de do. inter. vi. & vxo. auth. ſed hodie. ſi verò ſit dãnat⁹ in abſentia ex forma ſtatuti, teſtm̃ non valet quo ad fauores municipales, quibus nõ gaudet bãnitus, tanquam hoſtis ſuæ ciuitatis. ff. de cap. diminut. l. amiſſione, ſed quo ad ius cõe valet teſtm̃: quia ius cõe nõ perdit. Vide s̃. Filius. §. xviij. de hmõi bannitis. De damnato verò ad perpetuum carcerem, tenet indiſtinctè Sum. Ang. ꝙ teſtari nõ poteſt, per l. ij. ff. de publ. iud. quæ loquitur, & vera eſt in laicis: ſed in clerico dicit Pan. variè fuiſſe conſultum, quibuſdam dicentibus ꝙ non põt, quia illa pœna æquiparatur pœnæ mortis, ſeu deportationis, vt no. Inn. in c. qualiter. el ij. de accuſ. quibuſdam etiam dicentibus, ꝙ põt: quia ius canonicum non imponit perpetuum carcerem ad pœnam, ſed ad pœnitentiam. de verb. ſig. nouimus. de pœ. quãuis. lib. vj. & conſequenter hæc pœna inhabilitatis teſtãdi prodire nõ debet ex pœnitentia. Quorũ primũ eſt verius, cùm negari non poſſit quin ille ſit quaſi mortuus. Secundum autẽ eſt mitius. ¶ Octauò, prohibetur publicus vſurarius, niſi præſtet cautionẽ ſecundũ formã. c. quãquam. de vſur. lib. vj. per quod habetur ꝙ nullum eſt teſtm̃ eius qui notoriè vendit res carius ratione dilationis temporis, vt tenet Pan. in c. ad noſtram. de empt. & vend. ¶ Nonò, excõicatus, ſecundũ aliquorum opinionẽ, quam ſequitur gl. in c. decernimus. de ſen. exc. lib. vj. Sed Io. And. & Inn. tenent contrariũ: & eſt hodie cõmunis opinio, nec æquiparatur deportato. ¶ Decimò, ſeruus. xiij. q. ij. illud. & l. filius. ff. de teſt. ¶ Vndecimò, quilibet religioſus qui profitetur tria vota ſubſtãtialia religionis. ext. eo. c. ij. & in auth. ingreſſi. C. de ſacroſ. eccle. ſecus de aliis largè dictis religioſis. xij. q. ij. nõ dicatis. de quo S. Th. ij. ij. q. clxxxv. dicit ꝙ etiam ſi fiat eps̃, nullo modo teſtari poteſt: quia ſola diſpenſatio rerum eccleſiaſticarum ei committitur: quæ finitur morte, ex qua teſtamentum incipit valere. ſi autem ex conceſſione papæ faciat, nõ intelligitur de proprio facere teſtamentum, ſed authoritate apoſtolica intelligitur ampliata poteſtas ſuæ diſpenſationis, vt poſſit valere poſt mortem. ¶ Duodecimò, hæreticus: quia nihil habet, cum omnia bona ſua ſint ipſo iure cõfiſcata. de hær. cũ ſecundùm. lib. vj. Vnde etiam ſi poſt mortem detegatur aliquem hæreticum fuiſſe in vita, omnia bona poſſent apprehẽdi. de præſcr.

de præſcr.c.ij.lib.vj. poſſunt tñ hmõi retinere bona vſque
ad ſentẽtiam declaratiuã ſuper facto, vt ſ̃.Hæreſis.j.§.viij.
¶ Decimotertiò, dubius de ſtatu ſuo.i.dubius an ſit in eo
ſtatu, in quo teſtari poſſit nécne.l.de ſtatu.ff.eo.ſicut ſi ca-
ptus à latronibus dubitat an ſit ſeruus vel liber, vt in l.j.ff.
de leg.iij.¶ Decimoquartò, obſes.quod intellige de Chri-
ſtianis apud infideles datis, aut econtrario: aut de his qui
erant captiui populi Romani: non autem de his qui quo-
tidie dantur ab vna ciuitate ad aliam, vt legitur & not.in
l.obſides.ff.eo.¶ Decimoquintò, dãnatus ob crimẽ famo-
ſum ſeu libellum in alterius iniuriam.d.l.is cui.ff.eo. Bart.
tamẽ ibi tenet, ꝙ ex alia cauſa infames teſtari nõ ꝓhiben-
tur, & ita cõiter tenetur.¶ Decimoſextò, reus criminis læ-
ſæ maieſtatis.l.quiſquis.C.ad l.Iul.maieſt.de quo dic vt de
hæretico dictũ eſt.¶ Decimoſeptimò, captiuus apud ho-
ſtes.d.l.eius.quod intellige de hominibus Imperij Roma-
ni.¶ Decimooctauò, vtroque lumine priuatus: qui tamen
hodie teſtatur, modò ſeruet quod no.in l.hac conſultiſſi-
ma.C.qui teſtamẽta facere poſſunt: quæ ſm Ang Are.Inſ.
qui nõ eſt per fac.teſt.§.cæcus.ſunt iſta.¶ Primò ꝙ ſint ſe-
ptẽ teſtes, & notarius vel alius loco notarij ſpecialiter ad
hoc vocatus.¶ Secũdò ꝙ prędictos corã ſe aduocet & ma-
nifeſtet, ꝙ vult teſtari ſine ſcriptis.¶ Tertiò ꝙ in princi-
pio teſtamenti & ante legata fiat inſtitutio hr̃dis.¶ Quar-
tò ꝙ deinde faciat legata & fideicommiſſa. ¶ Quintò ꝙ
notarij manu oĩa ſcribantur in præſenti teſtõ. ¶ Sextò ꝙ
prædicti teſtes ſe ſcribant, & etiam tabellio.¶ Septimò ꝙ
tam à teſtibus quã à tabellione, vel ab illo alio teſte loco
tabellionis poſito ſigilletur, ita ꝙ ſint octo ſigilla.¶ Octa-
uò ꝙ de his omnibus notarius faciat mentionem, quod tñ
ſecundùm Bald. ibidem fallit ſi teſtetur inter liberos: quia
tũc ſufficiunt duo teſtes.hoc idẽ ſeruandũ eſt in codicillis
cæcorũ, vt in d.l.hac cõſultiſſima.¶ Decimononò q̃ cardi
nales inſequutus eſt hoſtiliter, vel ꝑcuſſit aut cepit, vel ſo-
cius fuerit, aut fieri mandauerit, aut conſilium dederit, vel
auxiliũ, vel fauorẽ, vel tãtũ habuerit: imò nec talis ex alio-
rũ teſtamento aliquid accipere poterit, nec ex ſucceſſione.
4 de pœ.fœlicis.li.vj.¶ Quartò quęritur,* an prohibiti iure
teſtari, diſponere poſſint in pias cauſas? Et dico ꝙ non fu-
rioſus ſeu mẽte captus, nec impubes ſimiliter, nec filiusfa-
milias, niſi de peculio caſtrenſi, vel quaſi, ſm Bal.in l.j.C.
de ſacr.ſanct.eccl.& not.in d.c.licet. In aduentitiis autem
quorũ habet proprietatem, ſi vſuſfructus ſit patris, ſm om-
nes, diſponere non põt ẽt ad pias cauſas inuito patre: vt in
l.pe.C.qui te.fa.po.Si autẽ vſuſfructus eſt penes filium, eſt
dubium. Et dicit Bar.in l.j.C.de ſacr.ſan.eccl.ꝙ poteſt etiã
inuito patre: quia omnis ſolẽnitas iuris ciuilis eſt remiſſa
in legatis ad pias cauſas.d.l.j.& in d.c.relatum.Sed Bal.te-
net ibi contrarium, allegans text.in c.licet.de ſepul.lib.vj.
vbi dicitur ꝙ filiusfamilias diſponere nõ põt inuito patre
etiam pro anima, niſi de caſtrenſi vel quaſi. quæ opinio
videtur verior per illum tex.ne ſpolietur pater propter fa-
uorem piæ cauſæ, cui debẽtur bona filij.Si verò pater cõ-
ſentiat, dicit Bar.in l.qui in poteſtate.ff.eod.ꝙ filius poteſt
teſtari ad pias cauſas in iſtis aduentitiis, in quibus vſuſfru
ctus acquiritur patri.Et dicit hoc probari in d.c.licet.in fi.
à cõtrario: & videtur eſſe communis opinio Legiſtarũ: li-
cet Imo.& Io.And.ſint in cõtrariũ: & videtur tenẽda, ſaltẽ
de iure canonico, per d.c.licet.iuncta gl.ſi ponderetur.ad
quod etiã facit, quia ratio, ꝙ de iure ciuili filius teſtari nõ
poſſit, etiam de conſenſu patris eſt, quia vltima voluntas
eſſet captatoria, & dependens ex alieno arbitrio, vt in l.il-
la inſtitutio.ff.de hær.inſt.Ius aũt canonicum non curauit
de iſta ſolẽnitate iuris ciuilis: imò ſecundũ illud voluntas
captatoria ſuſtinetur: vt in c.cũ tu.de teſta. & cõſequenter
cùm ſeruemus ius canonicum in relictis ad pias cauſas,
tenenda eſt hæc opinio. Adde qđ no.Bar.in auth.vt liceat
matri & auiæ.col.viij. vbi gl.infert ꝙ filius poteſt donare
cauſa mortis ſine patris conſenſu de bonis, in quibus pa-
tri nõ quæritur vſuſfructus. & quod ponit Bar.Veron.in-
tra ſuo.de caute.vbi ponit modũ vt filiusfamilias etiam in
poteſtate patris poſſit teſtari inuito patre.ſ.ꝙ ſuſcipiat ſal-
tem primam tonſuram. pro quo vide glo.xix.q.vlt.c.quia
ingredientibus.quæ loquẽs indiſtinctè dicit, ꝙ clericus in
poteſtate conſtitutus teſtari poteſt.alle.auth. preſbyteros.
C.de epi.& cle.Non põt ſimiliter diſponere in pias cauſas
prodigus poſt interdictum: quia nõ habet adminiſtratio-
tionem.Nec vſurarius ſm Bart.ex quo eſt publicus, & nõ
dedit cautionẽ, qui dicit idẽ eſſe de quolibet decedente in
mortali: quia cũ ſit extra vnitatẽ eccleſiæ, non poteſt dici
relinquere pro anima, nec illud relictũ gaudet priuilegio
relictorũ ad pias cauſas.Sed cõtrariũ, & bene, tenuit Bald.
quia iſtud priuilegiũ attributũ eſt nõ ſolùm fauore relin-
quentis, ſed etiam eius cui relinquitur.Et idem Pan.quia
eccleſia recipit oblationes publicorũ peccatorum, niſi vbi
ſpecialiter prohibentur, vt patet per gl.in c.oblationes.xc.
diſt.& cõſequenter eleemoſynas. Nec ſimiliter damnatus
ad mortem naturalẽ vel ciuilem, ſecũdũ cõmunẽ opinio-
nem, ex qua bona ſunt publicata, vnde eſſet diſponere de
alieno, quinimo teſtm̃ prius factum rũpitur ſequuta dam-
natione, ſecũdum Legiſtas in d.l.j.vbi Bar.videtur limita-
re quando bona non tenet vſq; ad mortẽ, vt quia ſunt per
legem fiſco applicata, vt in auth.bona.C.de bon.damnat.
Si verò retinet bona vſque ad mortẽ: tunc ſi eſt pœnitens,
teſtari poteſt ad pias cauſas. Et eſt caſus ſecundùm verum
intellectũ in d.l.j. quia illa lex remouet omne impedimẽ-
tum quantũ ad legata ad pias cauſas. Si verò non eſt pœ-
nitens, relicta per talem ab eccleſia recipienda nõ ſunt.Sed
de hoc dic vt ſ̃.§.eod.Nec ſeruus, nec religioſus, nec reus
criminis læſæ maieſtatis, nec hæreticus, quia non habent
bona.j.q.j.non eſt putãda.nec captiuus apud hoſtes, quia
eſt ſeruus.De dubio de ſuo ſtatu eſt dubium, dicente in d.
l.j.ꝙ non poteſt, quia non reperitur iure conceſſum.Bart.
vero dicẽte ꝙ poteſt, quod & Pã.vbi ſ̃.tenet: & placet ma-
gis fauore piæ cauſæ: quia miles eſt in hoc priuilegiatus,
vt in l.ex militari.ff.de teſt.mili. Ergo fortius priuilegiata
debet eſſe pia cauſa. Alij autem poſſunt, etiam excõicatus,
ſicut & poteſt facere eleemoſynam: de ſen.excom. cũ vo-
luntate.Et ſimiliter etiam ſi quis non poſſit loqui, modò
ſignis annuat.Vnde Bal.in l.j.C.de ſacr.eccl.dicit ꝙ aduo-
catus non valens loqui, interrogatus ſi tot vellet dari pro
anima ſua, aperiret librum in ſignum, illum aperuit & va-
5 luit.¶ Quintò quęritur,* quid iura tradiderint de teſtibus
in teſtamento adhibẽdis? Et dico multa.¶ Primum.In te-
ſtamento teſtis eſſe nõ poteſt, primò quilibet pro teſte re-
probatus à iure, vt j̃.Teſtis.Nec ſecundò mulier, ſpeciali-
ter in teſtamẽto.ff.eo.l.qui teſtamẽto.§.mulier.ꝙ Sũ.Ang.
tenet indiſtinctè: tamen fallit in relictis ad pias cauſas, ſe-
cundùm Arch.poſt Bar.& Bald.in l.j.C.de ſacroſan.eccl.&
Io.And.in c.relatum.el j.& ſequitur Sum.Roſ.fallit etiam
ſecundùm Ang.de Aret. Inſt.de teſt.§.teſtes.in teſtamen-
to inter liberos, & in teſtamento militis, & in codicillis, vt
no.glo.& Bar.in l.fi.C.de codicil.Ex quo infertur, quòd ſi
in teſtamento apponatur clauſula, ſi non valet iure teſta-
menti, valeat iure codicillorum: vt cõiter hodie fit: ſi mu-
lier adhibeatur in teſtem, valebit vt codicilli. Nec tertiò
herma-

hermaphroditus, in quo prævalẽt muliebria.l.quæritur.ff.
de ſtat.ho.no.tñ idẽ Ant.in d.§.teſta.poſt gl.ꝙ ſi magis in-
caleſcat in virili ſexu, licèt fuerit frigidus in vtroq;, poſſet
adhiberi teſtis in teſtamento.Nec quartò is, cui hoc eſt in-
terdictũ per ſtatutũ vel iudicẽ.Vnde idem Ang.ibi poſt gl.
facit regulã, ꝙ prohibitus eſſe teſtis in iudicio vel alio mõ
in iudiciis ſtare, vt ibi, prohibet̃ eſſe teſtis in teſtamento.
Nec quintò ſeruus: ſi tñ cõi opinione reputabat̃ liber, ſm
eundẽ Ant.Inſtit.eo.§.ſed cum aliquis. põt eſſe teſtis. Nec
ſextò aliquis habens in poteſtate hæredẽ, ſicut pater, auus,
& ſimiles.d.§.teſtes.& §.ſeq. Nec ſeptimò qui nõ eſt teſta-
menti capax, ſicut ſpurius teſtatoris, hæreticus, damnatus
ad metallũ, & ſimiles: & quos leges improbos & inteſtabi-
les iubent eſſe: vt fiunt de crimine famoſo dãnati, & mulie
bria paſſi.ff.de teſt.l.ob carmẽ.Nec octauò legatarius quò
ad factũ ſuũ inter ſe & hæredẽ, ſed ſolũ quo ad quæſtionẽ
quæ vertitur inter hæredẽ & extraneũ. Inſtit.eo. §. legata-
rius.vbi dicit Ang.filiũ legatarij poſſe eſſe teſtem. Nec no-
nò fideicõmiſſarius vniuerſalis: quia eſt iuris ſucceſſor, vt
l.j.ff.ad Treb. Nec decimò executor ſecundũ And. in d.§.
legatarius.ſi aliquid eſt ſibi relictũ, niſi eo modo quo dictũ
eſt de legatario: ſi verò eſt merus & nudus executor nullũ
commodũ ſentiens, tunc põt.Si aũt inſtituatur monaſteriũ,
ſecundùm Andr.Inſtit.eo.§.ſed neque.religioſi ſui pñt eſſe
teſtes. In villa aũt vel in vniuerſitate diſtinguitur: quia ſi
reſultat commodũ ex negotio, tam in cõmuni q̃ in parti-
culari: illi de vniuerſitate teſtes eſſe non pñt: quia teſtifica-
rentur in cauſa propria ꝓ particulari vtilitate, vt l.omnib⁹.
C.de teſt. & ibi Doct. Si verò reſultat vtilitas in cõi tantũ,
poſſunt eſſe teſtes: quia qđ eſt vniuerſitatis, nõ eſt ſingulo-
rum, vt in l.tantùm.§.vniuerſitatis.ff.de re.diui.¶ Secundũ.
In teſtamento requirũtur ſeptem teſtes legitimi. Inſtit.eo.
§.fin.ꝙ ſint rogati. Vnde ſi teſtamentũ ſine ſcriptis habeat
minus q̃ ſeptem vel ſi ſunt ſeptẽ, non tñ rogati, non valet.l.
hæredes palam.§.pen.ff.de teſt.Et intellige rogati, cum ex-
poſitione ad quid rogentur, vt ibi, vnde non ſufficit ſi for-
tuitò teſtõ interfuerint. Quod tamẽ fallit, quia aliquando
valet ſine teſte, vt ſi miles in bello ſcribat, & moriatur.l.mi
lites.C.de mil.teſt.Aliquando ſufficit vnus, vt ſi fiat coram
Impe.C.eo.l.omniũ.Quandoq; duo, vt inter liberos.C.eo.
l.hac conſultiſſima. vel ſi in territorio teſtetur miles.ff.de
mil.l.Lucius.vel in exercitu, & in bello.l.milites.C.de mili.
teſta.ſimiliter in legatis ad pias cauſas, extrà eo.cum eſſes,
& c.relatum.Aliquando tres vel quatuor: vt in ſpeciali pri-
uil.C.eo.l.ſine ſpeciali. Aliquando quinque, vt in teſtõ ru-
ſtici, qñ plures nequeunt inueniri.C.eo.l.fin.Aliquãdo ve-
rò requirũtur etiã octo, vt qñ teſtator vult facere, & neſcit
literas, vt in d.l.hac conſultiſſima.& ſimiliter in teſtõ cæci.
Notarius tñ computatur ꝓ vno, licet ſit cautius, ꝙ ſint ſe-
ptem ſine eo.de proba.quoniã.& in d.l.hac cõſultiſſima.in
l.omniũ.C.de teſt.& Inſtit.de teſta.§.fin.vbi Ang.Arch.di-
ſtinguit: quia ſi probat̃ teſtam.per depoſitionẽ teſtium, no-
tarius cõputari põt in numero ſeptẽ, & ſic ſex cũ eo ſuffi-
ciunt.Si verò probat̃ per inſtr̃m notarij, non põt computa-
ri: quia nõ põt notarius fungi pſona ſcribentis & authenti-
cantis teſtamentũ, & pſona teſtis, vt not.glo.& Doct.in d.l.
hac conſultiſſima. ¶ Tertium. De teſtamento facto coram
preſbytero parochiali & duobus vł tribus teſtibus. gloſ.in
c.cum eſſes.de teſta. recitat quatuor opiniones, & vna eſt
q̃ ſummando tenet do.Flor.ſ.Zab.vt recitat Arch. ꝙ valet
in terris eccleſiæ tantùm: & intelligo in foro cauſarũ.Vnde
Io.And.declarans materiã dicit hoc cõiter obſeruari, ꝙ in
ſpecialibus ad pias cauſas ſufficiunt duo teſtes idonei, ſiue
in eccleſiaſtico, ſiue in ſeculari foro: intellige etiã ſine pa-
rochiali preſbytero: per id quod hr̃ in c.relatum. el j.extrà
eod.In aliis verò valet in terris eccleſiæ coram preſbytero
parochiali & duob⁹ teſtibus per d.c.cùm eſſes.In terris aũt
Imperij dicit ſeruari, ꝙ non valeat, niſi interueniat ſolenni
tas requiſita per leges ciuiles.Et hæc opinio roborata con
ſuetudine vr̃ ſeruanda per l.minimè.ff.de legi. & videtur
ſequi Feder.in conſi.& Petr.de Peru.& Pet.de Anch.& ſm
aliquos dom.Anto.Sed Pan.hanc reprobat inquantũ diſtin
guit de terris eccleſiæ & Imperij, & meo iudicio bene, &
dicit ꝙ illud c.cùm eſſes.derogauit legib.ẽt quo ad forum
ſeculare: & ſic in aliis ad nõ pias cauſas requirũtur ſolùm
duo teſtes & præſentia preſbyteri parochialis, vł loco eius
duo alij teſtes: & hæc fuit opin.Vinc.Ala.Goſ.Hoſt.& do.
Anton.Et addit Pan.ꝙ non oportet, ꝙ ſint rogati, vel ma-
ſculi oẽs, quod verũ eſt quantũ ad hoc quod dicit de ma-
ſculis ſolùm ad pias cauſas, vel in foro cõſcientiæ, vt patuit
quantũ ad alia, puta ſtandum conſuetudini interpretanti,
ex quo Docto.variant. Et ſic patet, ꝙ valet teſtamẽtum &
quælibet vltima volũtas ad pias cauſas, licet nõ inſtituatur
ibi hæres, vel nõ adeatur hæreditas, vel nõ fiat inſinuatio
teſtamẽti intra tantũ tp̃s, vel vbi deficit alia ſolennitas iu-
ris poſitiui ciuilis, quæ reuocata eſt quantũ ad hoc.¶ Quar
tum.Secundùm Arch.& veritatẽ, ſi quis ſanus vel infirmus
ſanè mentis, nõ violentatus vel circumuentus, ſed liber di-
ſponit de quibus põt, per ſcripturam aut verba ſolùm ſine
notario & teſtibus debitis: ſtandum eſt tali diſpoſitioni in
foro cõſcientiæ. & ad hoc tenentur hæredes, quibus de hoc
conſtat certitudinaliter, etiã ſi prius per ſolenne teſtamen
tum aliter diſpoſuerat.& idem de executoribus: quia vt dr̃
xiij.q.ij.vltima volũtas, ſcilicet rationabilis, ſm glo.modis
omnibus obſeruetur.In foro tñ cauſarũ, niſi ſint ſufficien-
tes probationes, ſtabitur teſtamento ſolenniter facto, imò
ſecundũ Imo.poſt Bar.in l.in teſtamento.ff.de fideic.liber.
valebit etiã in foro cauſarũ, ſi fuit ſcriptũ manu teſtatoris,
ſed furore aut morte præuentus nõ potuit redigi in publi-
cam formam: ꝙ intellige ad pias cauſas, vt dicit Pan.in c.j.
de ſucceſ.ab int. fortè inter liberos, per l.fin.C.fam.erciſ.
6 ¶ Sextò * quæritur, ex quibus cauſis teſtamentũ dr̃ nullũ,
vel tenet quidem, ſed irritatur & rumpitur? Et dico, ꝙ nun
cupatiuum ſine ſcriptis eſt nullũ ex quatuor. Primò ſi te-
ſtator nõ erat habilis ad teſtandũ.Secundò ſi non inſtituit
hæredem, vel ſi inſtituit nõ capacẽ. Tertiò ſi præteriit iam
natum, quẽ inſtituere vel exhęredare debuit: ꝙ pertinet ad
teſtamentũ inofficioſum, quod ſecundũ Iſid.eſt illud quod
fruſtra liberis exhæredatis ſine officio pietatis liberalis in
extraneas perſonas redactum eſt. Quartò ſi non ſit legiti-
mus numerus teſtium legitimorum & rogatorũ, ſed de his
j̃.§.ix.Et ex his cõcludit Bart.in tract.Minoritarũ per clem.
exiui.de verb.ſign.vbi dicitur, ꝙ fratres minores ſucceſſio-
nũ nõ ſunt capaces, ꝙ ſi fratres minores ſunt inſtituti hæ-
redes, & nullũ habent ſubſtitutum vel cohæredem, teſta-
mentum nullum eſt, & hæreditas pertinet ad venientes ab
inteſtato, ſi autẽ habent ſubſtitutũ, valet, & ſimiliter ſi co-
hæredem, & ei accreſcit portio fratrũ, vbi nõ eſt ſubſtitu-
tus.Vtrum aũt in foro conſcientiæ talis ſubſtitutus, vel co-
hæres, aut veniẽs abinteſtato poſſit in cõſcientia hæredita-
tem tenere, vide per eũ ibi: quia vr̃ habere hanc maximã,
& regulam, ꝙ ſi talis põt eſſe certus, ꝙ teſtator voluit di-
ſpoſitionẽ valere iure directo, id eſt, teſtamẽti tm̃, licitè eã
tenet in conſcientia. Si verò ſit certus, ꝙ voluit valere etiã
iure codicillorum, & omni modo quo poteſt, licitè eam
non tenet. Si verò remanet dubius, nec applicat animum
ſuum

ſuum ad aliquod prædictorũ, ſed manet in eo qđ ius præ-
ſumit:licèt eã tenet,tamẽ quia vix reperiri poteſt,qui non
velit valere omni modo quo melius poteſt,tutius eſt non
tenere. ¶ Tenet autẽ,ſed irritatur ex ſeptem:primò qñ te-
ſtator non prçuidit de poſthumo,qui poſt teſtamẽtũ eſt
natus, qui tñ ſi moreretur ante teſtatorẽ, teſtamentũ non
rũperetur quo ad effectũ, & ſecũdò idẽ dic de quaſi poſt-
humo,vt eſt arrogat⁹, vt ille qui tẽpore teſtamẽti nõ erat
ſuus,ſed tẽpore mortis ſic,tert.ò quãdo cauſam exhçreda-
tionis improbat hæres ſuus,& per ſententiam reſcinditur.
quartò ſi teſtator patiatur capitis diminutionẽ,niſi iterum
fiat ciuis Romanus,vel ſui iuris.quintò, per ſecũdũ teſtm̃
reuocatoriũ primi.ſextò ſi hæres non adiuit hçreditatem,
vel ante aditã deceſſit.ſeptimò, ſi deficit conditio ſub qua
fuit inſtitutus, & ſimilia.Inſti.quib.mod.teſta.infir.p totũ.
7 ¶ * Septimò quæritur ſpecialiter,quomodo teſtamentum
valeat aut nõ valeat in ſpectãtibus ad pias cauſas? Et dico
multa breuiter recollecta diffuſè per Arch. iij. parte.tit. x.
c.iij.§.iiij.vbi vide.¶ Primũ. Teſtamentũ vel vltima volũ-
tas ad pias cauſas valet coram duobus teſtibus legitimis,
ẽt ſi eſſent mulieres in omni foro,etiã in terris Imperij:qa
in his ceſſat ſolẽnitas iuris poſitiui:& ſufficit ſolẽnitas iu-
ris gentiũ,vel diuini, ſecũdũ cõmunẽ opinionẽ etiã Legi-
ſtarũ: & ſecundũ Pan.in c.Rayn.de teſta.valent legata ad
pias cauſas,etiam ſi nõ eſſet clauſula codicillaris, & teſta-
mentum eſſet nullũ.¶ Secundũ.Cauſa pia ſeu eccleſiaſtica
ſi tractetur coram iudice ſeculari,terminari debet ſm Ca-
nones,& nõ ſm Leges,etiã in terris Imperij, ſm Imo.poſt
do.Ant.qui etiã dicit,ſtatutũ,quo nõ valet teſtamentũ aut
vltima voluntas niſi regiſtretur,nõ habere locum ad pias
cauſas: ſimiliter nec illud,quo mulier non põt teſtari ſine
cõſenſu cõſanguineorũ, quia laicus in hmõi ſtatuere non
potuit.¶ Tertiũ.Vltima volũtas tendens ad piã cãm perti-
net ad iudicẽ eccleſiaſticũ, & corã eo tractari põt,& con-
ſequẽter corã eo peti põt relictũ eccleſiæ vel laico paupe-
ri,ẽt ſi pro tali relicto ſit prius laicus conueniẽdus,ſm do.
Ant.in c.ſignificantib.de offic.deleg.imò voluit Bal.in l.ſi
quis.C.de epiſ.& cler.ꝙ eps vt procurator pauperum, vel
eius ſyndic⁹ corã ſuo vicario poſſit petere ſe mitti in poſ-
ſeſſionẽ ex edicto, ſi pauperes ſint inſtituti hæredes.& ita
quotidie practicatur, & voluit Imo.poſt Petr.de Anchar.
¶ Quartũ.Relictũ per ſolẽne teſtm̃ ad pias cãs, reuocatur
per ſm nõ ſolenne ad pias cauſas. Et ita vr̃ dicere Arch.li-
cèt liber ſit incorrectus, & ita tene,quia ita tenet Bal.in l.ſi
iure.ff.de leg.iij. & ſentit Bart.in l.in teſtamento.ff.de teſt.
& in l.fideicom.§.j.de le.iij. & Io.de Imo.in l.ſi is qui.ff.de
teſt.& in c.quia ingredientibus.eo.ti.& Alex.conſ.86.imò
teſtamentũ ſm ad pias cauſas corã duobus teſtibus, tollit
primũ,etiã ad pias cauſas coram ſeptem, ſm Pau.de Caſt.
conſ.ccclxv.& Alex.conſ.cxlvij. & in d. l. hac conſultiſſi-
ma.§.ſi qui.de teſt.¶ Quintum.Licet regulariter non poſ-
ſit quis decedere partim teſtatus & partim inteſtatus.ff.de
reg.iur.l.ius noſtrum.hoc tñ quis poteſt in relictis ad pias
cauſas.ſm Pet.de Anch.& diſponit de parte bonorũ dãda
in aliquã piã cauſam,puta dimidia,& nõ de toto.¶ Sextũ.
Licèt inſtitutio facta per mutũ nõ valeat.C.eo.l.iubemus,
8 tñ in relicta ad pias cauſas valet.ſm Imo.¶*Octauò quç-
ritur,vtrum debeantur legata facta in teſtamẽto nullo vel
irritando? Et dico,ꝙ ſic,ſi eſt nullũ,vel rumpitur ex præ-
teritione poſthumorũ vel quaſi,vel per ſententiã propoſi-
ta querela, de inof.teſt.vel cõtra tabulas:quia ſic debẽtur,
licet non teneat inſtitutio.C.de lib.præt.aut.ex cauſa.& ſi-
militer dic ſi rumpitur ex falſa cauſa:vt ſi quis inſtituit.A,
& ſubſtituit ei B, & A,mortuo inſtituit C,per aliud teſtm̃,
dicens:quia hæredes habere volui & non potui,tu C, eſto
hæres. Si verò teſtm̃ ſit nullũ, vt quia nõ inſtituit hæredẽ,
vel inſtituit incapacem,vel non fuerũt teſtes debiti,an de-
beant legata:eſt differentia inter Doct. de quo s̃.Hæredi-
9 tas.iij.§.vij.¶ Nonò * quçritur,quid iura tradiderint de in-
ſtitutione & ſubſtitutione hæredis in teſtõ ex parte inſti-
tuentis,vt taceatur ex parte inſtituendi? de quo s̃.Hæredi-
tas.j.in prin.& ex parte inſtituti,de quo s̃.Hæreditas.iij.p
totũ,& Hæreditas.iiij.per totũ.Et dico multa.¶ Primũ.Hç-
redum differẽtiæ ſunt tres.Nam quidã ſunt neceſſarij tñ,
ſicut ſi ſeruus inſtituatur à domino,dr̃ neceſſarius:qa velit
nolit tenet̃ hæreditatẽ etiã ſuſpectã adire:ſi mõ cũ hçredi-
tate cõſequatur ſimul libertatẽ ex teſtõ domini, & tẽpore
mortis erat in ptãte dñi. Quidã verò ſunt ſui & neceſſarij,
ſicut liberi, qui ſunt in ptãte teſtatoris tpe mortis,vt filij-
familias & deſcẽdentes ex maſculis filijs:deſcendẽtes enim
à filiabus ſunt in poteſtate patris eorũ vel aui paterni:ſed
eſt differentia:quia viuente filio meo meus nepos non erit
mihi ſuus hçres:ſed bene mortuo filio:quia nihil eſt mediũ
quo impediatur:& ſic de cæteris. Et dicũtur ſui ideo, quia
domeſtici,& quia viuo patre quodã modo exiſtimant̃ dñi.
Dicuntur verò neceſſarij,quia de iure ciuili cogebant̃ fieri
inuiti hæredes:ſed de iure prætorio pmittitur eis abſtinet̃
ab hæreditate ſi velint.Quidã verò ſunt hæredes extranei:
vt oẽs,qui nõ ſunt ſub ptãte teſtatoris,nec ſubiecti iuri ei⁹,
ſicut ſunt filij emãcipati:filij etiã à matre inſtituti:quia fœ-
minæ non habẽt filios ĩ poteſtate. Et pbantur hæc omnia
Inſtit.de her.quali.in prin.Sunt ẽt aliæ hæredũ differentię,
de quibus s̃. Hæreditas.iij.§.j. ¶ Secundũ. Hæredis autem
inſtitutio duobus modis fit,directè.ſ.& obliquè.directa aũt
inſtitutio fieri nõ põt niſi in teſtõ, & eſt qñ verbis rectis,
ſiue obliquis recto iure inſtituitur hæres ad quẽ vult teſta-
tor hæreditatẽ ſuã,ſiue illud,in quo inſtituit, peruenire,&
illud capere nullo mediante. Obliqua verò inſtitutio, ſiue
fideicom.hæreditas relinqui põt teſtõ & codicillo,& fit cũ
rogatur in codicillo hæres inſtitutus in teſtõ, vel hæres ab
inteſtato veniẽs,vt hæreditatẽ reſtituat alteri: is enim,cui
reſtituit̃ hæreditas,erit hæres per fideicõmiſſum. Inſtit.de
codic.§.pen.& de fidei.§.pen. ¶ Tertiũ.Põt aũt fieri hære-
dis inſtitutio in certa parte,ſed ſi alius inſtituitur hæres &
in vniuerſo, talis erit potius legatarius q̃ hæres.l.quoties.
C.de hære inſtit.§. hæres. poſſunt tñ plures inſtitui æquis
portionibus.Inſtit.de hæred.inſtitut. §. ſi plures inſtituunt.
¶ Quartũ.Hæredis inſtitutio cõmitti nõ põt in alterius vo
luntate expreſsè,ſed oportet teſtatorẽ ore proprio nomen
hæredis exprimere,vel p propriã ſcripturã.l.hac cõſultiſſi-
ma,& l.iubemus.C.eo.imò Ioã.And.in add.ad Spec.eo.tit.
poſt Albe.Papienſem tenet nõ valere teſtm̃, ſi quis interro
gatus an velit talẽ inſtituere hæredẽ,& reſpõderit,ſic:quã-
uis glo.in d.l.iubemus, tenuerit contrariũ,tamen in c.cum
tibi.eo.tit.tenet̃,ꝙ valeat de æquitate canonica, & ibi Inn.
& Hoſt.ſic diſtinguendo limitãt.Nam ſi cõmittũt in volũ-
tate hæredis.ſ.an velit eſſe hæres vel ne,valet.l.verba hæc.
ff.de cond.inſtit.Si verò cõmittitur in volũtate alterius ab
hærede expreſſa,puta dicẽdo,inſtituo hæredẽ illũ,quẽ Ti-
tius voluerit,ſic nõ valet.ff.de hçr.inſt.l.ſi quis Semproniũ,
& l.captatorias.Si aũt hæred.inſtit.alterius diſpoſitioni cõ-
mittatur tacitè, valet.l.illæ inſtitutiones.ff.de hær.inſt.& l.
nõnunq̃. ff.de cõd.& demõ.Et eodẽ mõ legatũ alterius vo
luntati põt tacitè cõmitti.ff.de leg.ij.l.j. ſed nõ expreſsè.ff.
de leg.j.l.captatoriæ.Dr̃ alterius volũtati cõmitti tacitè ſic,
ĩſtituo te hæredẽ,vl̃ lego hoc tibi ſi Titi⁹ aſcẽderit Capitu
lum

Ham.Expreſsè verò ſic, inſtituo illum hæredẽ quẽ Titius
voluerit, vel, lego tale quid ei cui Sempronio placuerit.
¶ Quintũ.Si qs aũt ita diceret, cõmitto oĩa bona mea ar-
bitrio Titij, vel eius diſpoſitioni, valet, & Titius tenetur
diſtribuere in pias cauſas,in quibus habemus regulã iuris
humani gentiũ,& diuini, quæ eſt ꝙ prę omnibus diſpen-
ſet in religionẽ diuinam, vt pctã eleemoſynis redimãtur.
Et ſic diſpenſando non põt velle aliud quàm voluntas te-
ſtatoris,ſed ſi diſpẽſaret in pfanis, cũ nullã habeat regu-
lã, poſſet alio mõ diſpenſare quàm ſit voluntas teſtatoris.
Et ita ſentit Inn. & Hoſt.vbi s̃. & ſequitur Bart.in l.j.C.de
ſacroſ.eccle.& Pan.in d.c.cùm tibi.¶ Sextũ.Inſtitutio fieri
poteſt incertæ perſonæ, puta inſtituo hæredes meos pau-
peres Chriſti, ſm gl.in d.c.cùm tibi.& ſm Bart.in l.capta-
torias.C.de teſt.mi.etiã ſi adderet, eligendos per priorem
talem,& hmõi.Et dicit ꝙ d.l.loquitur qñ ius conſtitutio-
nis cõfertur in voluntatem alterius,non qñ electio perſo-
næ ſolũ,vt in caſu noſtro:ideóq; nõ eſt contrariũ.¶ Septi-
mũ.Inſtitutio hæredis fieri poteſt ſub conditione poſſibi-
li & honeſta,dummodo non ſit filius,qui inſtitui non po-
teſt ſub omni conditione, ſed ſub ea tm̃ quæ eſt in facul-
tate inſtituentis.l.ſuus quoque.ff.de hær.inſt.quia grauari
nõ poteſt filius indebito bonorũ ſubſidio.C.de inoff. teſt.
l.qm̃ in prioribus. dũmodo etiam non inſtituatur ad tem-
pus certum,puta vſq; ad paſcha, vel tres annos, quia non
valet talis conditio,& vitiat̃, nõ tñ vitiat.Inſt.de hær.inſt.
§.hæres.ſed ad incertũ poteſt, puta dum vixerit,vel,talem
inſtituo poſtquam abſolutus fuerit ab excõicatione.ff. de
hær.inſt.l.in tẽpus.Fallit in milite,qui inſtituere põt etiam
ad tempus certũ.l.miles ita.ff.de teſt.milit.Sed aduerte hic,
ꝙ inſtitutus hæres ad diem certũ, alio hærede dato, ſem-
per erit hæres, vt in l.hæreditas ex die.ff.de hær.inſtit.Et
idem dic quando inſtitutio fit ad diem incertum, quia ne-
mo poteſt decedere pro parte teſtatus,& pro parte inteſta-
tus.l.ius noſtrũ.ff.de reg.iur. & ita tenet Io.de Imo. & Bal.
& Ang.in d.l.hæreditas. & Salic.in l.extraneũ.C.de hære.
inſt. & Paul.de Caſt.in l.certi.C.de teſt.mil. & Dyn.in l.ſi
quis ita hæres inſtituatur excepto fundo.ff de hær.inſt.&
cõiter Doc.& eſt verius,licet Bar.in d.l.hæreditas.dicat ꝙ
non erit perpetuus hæres, ſi teſtator apertè voluit ꝙ non
eſſet niſi in vita,vel vſq; ad talẽ diem,quia teſtator nõ põt
ius accreſcendi prohibere, nec reſpectu rei nec reſpectu
tpis,qa cauſa teſtati trahit ad ſe cauſam inteſtati, quia di-
gnior.d.l.hæreditas.& facit.l.ſi miles vnum ex fundo.ff.de
teſt.mil. & probatur in d.l.ſi quis.in legatis tñ bene poteſt
prohibere ius accreſcendi, & ita loquitur.l.dominus.ff.de
vſuf.ſecus in hæreditatibus,vt d.l.ſi quis.vbi inſtitutus ex-
cepto fundo,detracta mentione de fundo, habet totã hæ-
reditatem quia teſtator facere nõ põt,ꝙ iura non valeant
in ſuo teſtõ. in auth. vt cum de appel.cogn.§.certum.coll.
viij.¶ Octauũ.Teſtator habens filios impuberes, põt eis
ſubſtituere quoſcũq; velit, ſi nõ venerint ad pubertatem.
C.de impub.& ali.ſubſtit.l.ſi teſtõ. Si verò peruenerint ad
pubertatem,põt eis ſubſtituere ſi moriantur ſine liberis,&
ſm quoſdã etiã ſi moriant̃ cũ liberis, vt C.de impu.& ali.
ſubſtit.l.hæres. & ſequenti.debet tñ ſalua eſſe legitima.&
intelligitur ſubſtitutio deducta legitima filiorũ, & dedu-
cta quarta totius, quæ dr̃ Trebellianica, quã deducit qui-
libet inſtitut⁹ hæres.cui alius ſubſtituitur regulariter poſt
pubertatem inſtituti, vel etiam cum accepit hæreditatem
per fideicommiſſum ab inſtituto hærede, vt in c.Ray.ext.
eo.Poſſet tñ dici, ꝙ opinio Bart.eſt vera in conſcientia in
eo q erat ſimplex,& hoc ignorabat, ſecus in eo qui hãc di
ſpoſitionẽ iuris ſciebat:quia vr̃ voluiſſe quod ius volebat.
10 ¶ Decimò quæritur, * quid iuris de præteritione legitimi
hæredis.i.qui ipſo iure, etiam ſine teſtõ,ſuccedit? Et dico
multa.¶ Primum.Habens filios & filias tenetur inſtituere
omnes legitimos vel exhæredare, ſi quẽ nõ vult,& ſubeſt
cã.Inſt.de exhær.liber.in princ.etiã filias dotatas,quas,ſm
aliquos,ſufficit inſtituere in dote,ſed alij,vt Azo.dicunt ꝙ
oportet eas inſtitui in aliquo modico præter dotem.qđ eſt
tutius, & etiã profeſſos religionẽ.C de epi.& cle.l.ſi.§.hoc
etiã cognitũ.Et idem dic in nepotibus, qñ filij præmortui
ſunt.Inſt.de hære.quæ ab inteſt.defe.§.ita demũ. & etiã in
poſthumis.C.de poſt.hær.inſt.l. qđ certum eſt.Vide tñ j.
par.v.& vj.¶ Secundũ.Tenẽtur aũt tales inſtituere in quo-
ta voluerint parte, quãtũcũq; minima.Et licet poſtea talis
agat ad ſupplementũ legitimæ,tñ teſtm̃ non rũpet,dũmo-
do ſit inſtitutus hæres,non legatarius: puta quia dicit, in-
ſtituo filiũ hæredem in tali.quia ſi diceret, lego filio meo
talem domũ:nõ valeret, quia eſſet præteritus.l.quoties.C.
de hær.Inſt.Eſt autẽ præterito, ſm Ang.Are.Inſt.de exhæ.
§.mater.ſilentium circa inſtitutionis beneficiũ, vel exhæ-
redationis odiũ.¶ Tertiũ.Ex præteritione aũt legitimi hç-
redis teſtm̃ redditur nullũ,ſi eſt,vel ſi ſunt de illis,ad quos
ſtricto iure legitima ſpectat hæreditas,& niſi ritè exhære-
dentur.Qui aũt ſint tales:dic ꝙ cũ ſint tres conſanguineo-
rum lineæ.ſ.deſcendentiũ, aſcendentiũ, & collateraliũ,te-
ſtator quandiu habet aliquẽ ex deſcendẽtibus,vt filiũ,ne-
potem,pronepotẽ, & ſic in infinitũ,tenetur illũ inſtituere
vel exhæredare, & ſi talem inſtituit, nõ tenetur de aliquo
aſcẽdentiũ facere mentionẽ.Inſt.de hær. quæ ab inte. De-
ſcendentibus verò deficientibus vel exhæredatis tenetur
aſcendentes inſtituere, ſi quos habet.l.quoties.C.ad ſena.
conſul.Orfici.Collaterales autẽ nunquã tenetur inſtituere
vel exhæredare:ſed deficiẽtibus deſcẽdẽtibus & aſcẽdẽti-
bus legitimis põt inſtituere quos vult,ẽt nõ attinẽtes,nul-
la facta mentione, de collateralibus.Qđ tñ fallit in fratre,
q rũpit teſtm̃ fratris, & ſimiliter ſoror,ſi ĩſtituit turpẽ per-
ſonã.i.infamẽ. Et intellige de fratre conſanguineo & vte-
rino ſimul,vel ſaltẽ cõſanguineo.i.ex eodẽ patre: nõ autẽ
de vterino tm̃.C.de inoffic.teſt.l.fratres vterini. Intellige
etiã niſi in iſto caſu de aliqua re eũ inſtituerit:vel niſi cri-
men ingratitudinis in fratrẽ cõmiſiſſet,vt in auth.de nupt.
§.ingratitudinis.¶ Quartũ.Teſtamẽtũ tñ clerici vel ingre
dientis religionẽ non erit irritum ex prçteritione legitimi
hæredis,propter verbũ,liberè,poſitum in c.quia nos.extr.
eo.tit.etiã quia ſunt milites:vt not.gl.in l.pe.C.de teſtam.
mil. Vnde ſicut non rumpitur teſtamẽtum militis ex præ-
teritione legitimarum perſonarum: ſic nec illorum.quod
apertè ſentit Bart.in authen. ſi qua mulier.C.de ſac.ſanct.
eccl.de ingrediente religionẽ.& Pan.in d.c.qa nos.de am-
bobus. Pro quo etiam vide Fed.conſ.55.quomodo intelli-
gi poteſt auth.preſbyteros.C.de epiſ.& cle.Et adde,ꝙ vo-
lens intrare religionem, teſtari poteſt ſine legitimo nu-
mero teſtium, & pro parte decedere teſtatus, & pro parte
inteſtatus:ſicut miles poteſt.per tex.auth.de mo.§.id quo-
que.iuncta.l.j.ff.de teſt.mi.& facit.c.qui vere.xvj.q.j.tñ le-
gitimã petere poterunt legitimi prçteriti vigore.d.auth.ſi
qua mulier.C.de ſac.ſan.eccle. ¶ Quintum.Aliquo autem
caſu poſthumus præteritus rumpit teſtamentum.ſ.in te-
ſtamento matris decedẽtis in puerperio:ſed ſuccedet cum
aliis fratribus vel nepotibus æqualiter.Si tamen mater in-
ſtituiſſet extraneũ, aget de inofficioſo teſtamẽto,& rũpet.
C.de inoff.teſt.l.ſi mater.¶ Sextũ.Si pr̃ filiũ emancipatum
inſtituit, nepotẽ verò ex eo in poteſtate retentũ præterit:
concl.

concludit Ang.Aret. Inſt.de exhær.§ ſed hæc quidem. ꝙ
nihilominus tenet teſtamentum, ſecundùm Bart. in §. &
quid ſi tm̃.ff.de li.& poſth.Et rõ,quia nõ debet admitti ad
rumpendũ vel dicendum nullum, qui nõ admitteretur ab
inteſtato vel teſtamento rupto,vel nullo penitus condito:
vt l.poſthumus.§.ſi quis ex his.ff.de inoff.teſt. cũ tũc non
videatur fieri iniuria nepoti, cũ nõ ſibi debeatur legitima,
quia legitima eſt tertia pars eius qđ quis eſſet ab inteſtato
habiturus:dictus autem nepos nihil eſt ab inteſtato habi-
turus propter exiſtentiã filij emãcipati:vt l. cum quæritur.
& in auth.nouiſſima.C.de inoffic.teſt. Et ita tenet Bald.&
11 Ang.& Imo.in §.& quid ſi tm̃.¶ Vndecimò quęritur,* qd
iuris de illa clauſula, ſi non valet iure teſtamẽti,valeat iu-
re codicillorum,& de codicillis?Et dico multa.¶ Primum.
Si teſtator dicit,volo ꝙ valeat iure teſtamẽti & codicillo-
rũ, ſecundùm Bart.in l.j.ff.de codicil.licèt videatur induci
repugnãtia: tamen vt res valeat,debet exponi &.i.vel,per
regulam quæ ponit, ꝙ quando copula ponitur inter duo
incõpaſſibilia,reſoluitur in diſiunctiuã: vt l.ſi Titio fun-
dus.de vſufru.leg.& erit electio hæredis,ꝙ competat iure
directo vel fideicommiſſi.l.ſi.C.eod.Si verò dixit, iure te-
ſtamẽti, vel ſaltẽ iure codicillorũ:arbitratur Bart.vbi ſ.ꝙ
nõ poſſit hæredes eligere,quia illa cõiunctio diminutiua,
ſaltem,habet iſtud importare,vt ſi primo modo nõ poſſet
valere,tunc veniatur ad ſm,vt patet ex regula grãmatica-
li:ſi nõ potes mihi dare Biſantium, ſaltem cõmoda dena-
riũ.Si verò dixit,volo valere vel iure codicillorũ:& nõ di-
xit teſtamenti,dicit idem,ꝙ hæc dictio vel,quando oppo-
nitur vni orationi vel dictioni tãtùm,ſumitur pro ſaltem,
& conſequenter perinde eſt ac ſi dixiſſet, iure teſtamenti
vel ſaltem codicillorũ.¶ Secundũ.Habet autem locũ dicta
clauſula ſecũdùm Bart. quãdo teſtamentum nõ valet pro-
pter defectũ ſolennitatis omiſſæ, per text.in l.codicillis.ff.
de leg.ij.& C.de codicil.l.ſi.dummodo ſolennitas ſufficiẽs
codicillo ſit appoſita,& ſic legata relicta debentur.Inſt.de
codicil.in prin.& in teſtamẽto ſcripta licet directa videat̃,
tamen in caſum fideicommiſſi cõuertitur. l. Scæuola.ff.ad
Tre. Vnde ab inteſtato venientes accipient hæreditatẽ,&
quaſi rogati videãtur, tenent̃ inſtituto per fideicõmiſſum,
ar.l.eam quã frater tuus.C.de fideic.Similiter operatur illa
clauſula, ſm Bart.ſi rũpatur teſtamentum quæ hæreditas
nõ eſt adita per l. eã quam.C.de fideicom. tum tamen di-
cat,ſi nõ valebit,vel ſimilia verba,quæ trahãtur ad futurũ.
Similiter operatur ſi nõ valet teſtamentũ, propter defectũ
hæredis ſcripti nõ capacis, ſecundùm Bar.in d.l.eã quam.
ſecundùm vnam lecturam. Nõ operatur verò ſi teſtamen-
tum nõ valet propter defectum teſtamenti, ſecundũ Bart.
quia qui nõ poteſt teſtari,nec codicillari poteſt.l.diuus.ff.
eo.Nec ſimiliter,ſecundũ eum,ſi non valet ratione volun-
tatis imperfectæ:vt quãdo antequam cõpleretur,mortuus
eſt teſtator:per l.fideicõmiſſa.ff.de leg.iij.& l.ex ea ſcriptu
ra.ff.de teſta. ſecus ſi eſſet imperfecta rõne alicuius ſolen-
nitatis.& ſic intellige.l.ſi.C.eo.Nec generaliter valet,ſi te-
ſtamentũ patiatur defectũ vel iuris repugnãtiã in his quæ
ſunt de ſubſtantia eius,niſi teſtetur inter liberos, ſecundũ
cõem opinionem.¶ Tertium.Operatur autẽ clauſula co-
dicillaris duo ſecũdùm Ang.Are.Inſt.de codi. Primò quia
ea appoſita in teſtamento ſecũdo inualido tollitur primũ
quo ad legata:vt not.Bar.in l.ſi iure.ff.de le.iij.Et ſecundò
repetitionem legatorũ à venientibus ab inteſtato: vt not.
gl.& Doct.in l.j.ff.eo.quod verum eſt quò ad eos qui ſunt
in primo gradu, nõ quo ad alios.Vnde ſi priores in gradu
ab inteſtato repudiant hæreditatẽ,& ſequens admittatur,
non tenetur ad dicta legata:vt eſt gl.ſingularis ſecundùm
Ang.in l.non iuſtã.C.ad Treb. Operatur & tertiò inſtitu-
tionem fideicõmiſſariam, vt ſ.part.ij.Si autem filius in te-
ſtamento, in quo eſt talis clauſula, ſit præteritus, an ope-
retur vt videatur rogatus. glo. in auth. ex cauſa. C. de lib.
præt.dicit ꝙ non:ſed Bart.in l.j.ff.eod.vt recitat Ang.Aret.
Inſt.de codi. & oẽs Doct.in auth.ex cauſa.tenent contra-
rium, quia iſta ſunt paria relinquere à veniẽtibus ab inte-
ſtato:& dicere,ſi nõ valet iure teſtamenti,&c.vt no.in l.ex
teſtamento.C.de fideic.& ibi Bal.ſi teſtator dixiſſet legata
deberi à venientibus ab inteſtato,filius præteritus tenere-
tur:vt in d.l.ſi quis.ff.eo. Et procedunt prædicta in iã nato;
in poſthumo autẽ præterito dicit Bar.in d.l.j. ꝙ ſi teſtator
cogitauit de poſthumo,operaretur prædicta clauſula:nõ
autem ſi non cogitauit.Sed Dy.Iac.Bal.&quaſi omnes di-
cunt inſpicienda verba teſtamenti.Si enim dicitur, ſi non
valet:ſunt præſentis tẽporis,& rupto teſtamento natiui-
te poſthumi non operatur: quia non deficit.itẽ quia verũ
eſt illo tempore valuiſſe. Si verò dicitur, ſi non valet aut
valebit,tũc porrigitur ad teſtamentum quod rũpitur nati-
uitate poſthumi.Et hæc eſt opinio cõis:& idem eſſet ſi di-
ceretur,ſi nõ valeret:quia exponitur, ſi non valebit ſecun-
dùm communiter Legiſtas.Et ſimiliter ſi diceretur, ſi non
poteſt valere,quia trahitur ad futuram, ſecũdùm eoſdem,
Adde quod no.Bar.in d.auth.vt cum de appel.cogn.§.ſiue
igitur.ꝙ d.auth.ex cauſa.C.de libe.præt.non habet locum
vbi nemo inſtitutus eſt hæres.¶ Quartũ.Ad hoc aũt ꝙ re-
licta in codicillis debeãtur,an requirat̃ aditio hæreditatis,
Ang.Are.Inſt.de codi.dicit ꝙ quando teſtamẽtum factum
eſt,& valet,requiritur ꝙ ex teſtamento adeatur hęreditas.
Quando autem non eſt factum,vel eſt factum inualidum,
neceſſe eſt ꝙ ab inteſtato hęreditas adeatur:aliàs non de-
bentur relicta,vt no.Bar.in l.ſi quis cùm teſtamentum.§.ſi.
ff.eo.Multa alia dici poſſent relinquenda Legiſtis,quia pa-
12 rum ad rem noſtram faciunt. ¶ Duodecimò * quæritur,
quid de reuocatione primi teſtamenti per ſecundum? Et
dico multa.¶ Primum.Vltimum teſtamentum ſemper va-
let, ſecundùm gl.in c.licet.de conſt.lib.vj.quæ alle.c.vlti-
ma voluntas.xiij.q.ij.ff.de leg.j.l.ſi mihi.etiam ſi de primo
nõ faciat mẽtionẽ.Fallit in duobus caſibus.Primò in teſta-
mẽto facto inter liberos.C.eo.auth.hoc inter liberos,quia
oportet fieri mentionem de primo, vt ibi.Secundò cũ ipſe
teſtator ſibi legẽ indixit:videlicet,ſi fecero aliud teſtamẽ-
tũ,nõ valeat,niſi de alio fecero mẽtionẽ: aliter nõ valeret
vltimũ.ff.de leg.iij.l.ſi quis.¶ Secundum, Si aũt ſecundum
ſit ſub cõditione, ſi quidẽ ſit de præterito vel pręſenti:pu-
ta,inſtituo hæredẽ.¶ Tertiũ,ſi Sẽpronius eſt,vel fuit con-
ſul:tũc ſi cõditio fuit vel eſt vera, rũpitur primũ:ſi verò ſit
futura,ſi eſt poſſibilis, rũpitur primum, etiam ſi nõ adue-
niat.ſimiliter ſi ſit impoſſibilis:habetur pro non adiecta,&
rumpitur primum:vt in l.cùm in ſecundo teſtamẽto.ff.de
iniuſt.rup.teſt.¶ Tertiũ.Per poſterius teſtamẽtum imper-
fectum, vel aliam vltimam voluntatem non ſolẽnem nõ
tollitur primũ: vt Inſt.quib.mo.teſt.infir.§.ex eo.vbi Ang.
infert, ꝙ licet teſtator corã ſeptem teſtibus dicat,nõ volo
tale teſtamentum meum valere:non tamen tollitur. Et eſt
rõ, ſecũdũ Bart.in l.ſi de iure.ff.de leg.iij.quia iſta volũtas
non eſt potens parare viam adeundi hæreditatem de iure
ciuili alicui, ideo primũ teſtamentũ tollere non poteſt vt
l.cũ in ſecũdo.ff.de iniuſt.rupt.te. Infert etiã ꝙ teſtamen-
tum nuncupatiuum redactum in ſcripturam, tolli nõ po-
teſt per teſtatorem coram ſeptem teſtibus:quòd verũ eſt,
niſi per decurſum decẽnij,quia tũc nuda volũtate tollitur,
ſi per

ſi per teſtes idoneos non minus tribus, vel inter acta ma-
nifeſtauerit:vt l.ſancimus.C.de teſta.¶ Quartum.Non eſt
dare remedium,per ꝙ primum teſtm̃ tolli nõ poſſit in ef-
fectu, ſm Ang.vbi ſ.ſiue iuratum fuerit nõ condere aliam
voluntatem:ſiue dicatur, Nolo aliam voluntatem valere,
niſi ſit in ea inſerta tota Aue Maria.ſiue dicatur,Si contin-
gat me aliam voluntatem condere,ex nunc donatione in-
ter viuos dono dicto hæredi inſtituto bona mea vel cen-
tum,ſiue dicatur,Si cõtingat me aliud teſtm̃ facere ex nũc
prout ex tunc, dico & declaro non eſſe meæ volũtatis cõ-
dendi teſtm̃: qui modus eſt ſalubrior qui fieri poſſit, ſm
Cy.& Doc.in l. ſancimus. C. de teſta.quia ſemper poterit
reuocari primum,dummodo qñ habet clauſulam deroga
toriam,fiat mentio de ea in ſpecie,licèt non in indiuiduo:
puta dicendo, quamuis in primo ſit clauſula derogatoria,
ꝙ aliud teſtm̃:facere non valeat: & ſimilia. vide etiam ſ.
Exemptio.§.xj. & Pactum.§.ij.¶ Decimotertiò*quæritur,
13 quomodo debeamus interpretari teſtm̃ & vltimas volun-
tates?Et dico,ꝙ domin⁹ Bap.Fliſcus in quodam ſuo opuſ.
ſic dicit: Quantum ad interpretationem vltimarum volũ-
tatum.¶ Prima concluſio.Quãdo ſermo teſtatoris eſt am-
biguus,in primis ad intentionem recurrendum eſt, in l.in
ambiguis.la ij.ff.de reg.iur.¶ Secunda. Licet ſignificatio
verborum vnum ſignificet:ſi volũtas teſtatoris aliud ſen-
ſit,nõ debetur ꝙ expreſſum eſt,nec quod ſenſit:qa nõ fuit
expreſſum.l.ſi qs in fundi vocabulo.ff de leg.j.l. Labeo.ff.
de ſupe.leg.¶ Tertia Quãdo non conſtat de mẽte,ſtãdum
eſt verbis.l.nõ aliter.ff.de leg.iij.& in l.ſi alij.de vſufr.leg.
¶ Quarta. Quando conſtat de mente expreſſa ad minus
per verba impropria,tunc debet mens attendi. text. eſt cũ
gl.in l.& puto.§.j.ff.famil.erciſ.quam allegat Bald. in l. cũ
verum.C.de fideicom.¶ Quinta. Quãdo de mẽte non cõ-
ſtat per verba, ſed ſequitur mens ad aliud diſpoſitum ex-
preſſum,tũc habetur pro expreſſa text. eſt in l.iam hoc iu-
re.ff.de vulg.& pup.& in l.tale pactũ.in ſi. ff. de pact.quas
ita alleg. Bal.in l.j.in ſi.C.de his qui ante aper.ta. ¶ Sexta.
Quãdo cõſtat de mente ex diſpoſitione erronea & tolera-
bili,ſtatur mẽti:ſiue fuerit error facti, ſiue iuris. Primum
probat̃ in l.Titius.§.Lucius.ff.de lib.& poſth.& in l.ſi.C.de
poſth.hęr.inſt.cum vtrobiq; no. Secundùm probatur in l.
fructus prædiorum.& ibi Bar.ff.de vſufr.leg. ¶ Septima.
Qñ nõ probatur p verba,ſed aliter, ẽt p præſumptionẽ ita
fuiſſe diſpoſitum:illud attẽditur, p illud quod habetur in l.
quoties.§.j.ff.de ære.inſtit. & l. cum proponebatur. ff. de
leg.j.ſm vnam lecturam.¶ Octaua. Qñ ex caſu ſuperue-
niẽte colligitur præſumptio, ꝙ ſi teſtator cogitaſſet,ita di-
ſpoſuiſſet:talis mẽs dẽt attendi.Probat text.in l.tale pactũ.
in ſi.& tex cum gl.in l.cũ acutiſſimi. C.de fideicõmiſſis.&
in l.generaliter.§ cum autẽ.C.de inſti.& ſubſt.ſub condi.
¶ Nona.Qñ verba ſunt clara, licèt probaretur aliam fuiſ-
ſe mẽtem, quæ tñ nullo modo colligitur ex eius diſpoſi-
tione,talis mens nihil operatur, ſed probata operatur ir-
ritationẽ,probatur in l.in ambiguo.ff.de reb.dub.& p glo.
in lege Labeo.ff.de ſupel. leg.in verbo, ex communi vſu.
¶ Decima. Qñ diſpoſitio exprimitur p verba inepta vitiã-
tia diſpoſitionẽ,attẽditur mẽs declarata à præcedenti pro-
teſtatione gl.cõter approbata in l.4.de leg.j.¶ Vndecima.
Quando voluntas eſt expreſſa p verba obſcura, tunc pro
interpretatione recurritur ad iudicẽ: vt in l.cum in teſta-
mẽto.ff.de re.dub.& in l.voluntas.C.de fideic ꝙ iudex de-
clarabit ex coniecturis, quæ habetur in l. ſi ſeruus pluriũ.
§.ſi.ff.de leg.j.& ſi eſſet ita obſcura ꝙ nõ poſſent declara-
ri,legatũ & diſpoſitio nõ valeret.l.duo ſunt Titij.ff.de teſt.

RVRSVS DE TESTAMENTO
ſecundò, quantùm ad exequutionem.

1 *Exequutores teſtamenti qui & quot inſtitui poſſint.*
2 *Religioſus quando ſit exequutor teſtamenti.*
3 *Exequutor nominatus an compellatur.*
4 *Exequutoris officium an tranſeat ad hæredem vel prælatum ſucceſſorem.*
5 *Exequutoris teſtamenti quæ ſit authoritas.*
6 *Exequutor quando exequi teneatur,vbi, & quid.nu.7.*
8 *Exequutio teſtamenti quando deuoluatur ad epiſcopum.*
9 *Eleemoſynarũm dilatio an præiudicet animæ teſtatoris.*
10 *Pœna quæ ſit hæredis vel exequutoris negligentis implere volũtatem defuncti.*
11 *Pœna appoſita à teſtatore an poſſit exigi.*
12 *Expenſis hæredis an legatarij fiat exequutio.*

TESTAMENTVM rurſus ſecũdò conſiderari poteſt
quantum ad exequutionẽ & exequutores, qui aliqñ
dicũtur commiſſarij:aliquando fideicommiſſarij: interdũ
diuiſores:interdum diſtributores:interdum gladiatores:vt
not.Spe.& interdum exequutores,non ſimpliciter,vt dicit
Gof. ſed vltimarum voluntatum, qa propriè exequutores
1 ſunt qui ſententiam exequunt̃.C.de exe.rei iud.l.ſi.¶ *Pri-
mò ergo quærit̃,quot, & qui inſtitui poſſint exequutores
teſtamẽti?Et dico multa.¶ Primum.Secundùm Arch. non
refert an exequutores ſint plures vel vn⁹ ſolus,&dari pñt
in numero pari, ſicut & procuratores & cõpromiſſarij ad
èligendum,eſt tñ conſilium ꝙ tales committantur in nu-
mero impari, vt de arbi.c.j.¶ Secũdùm.Siue teſtator ſit cle-
ricus ſiue laic⁹, deputare põt exequutores teſtamẽti laicos
& clericos & religioſos,vt no.ĩ c.religioſus.de teſt.li.6. &
per Doct.in c.tua nobis.& ibi Pan. in c.Ioannes.de teſt. et
ſi ſit minor xxv.anno. ſm gloſſ.in d.c.religioſus.& hoc de
conſuetudine.& ſequitur Alb.in l.nulli licere.C.de epiſ. &
cle. modò ſit adultus, etiam in ſpectantibus ad non pias
cauſas,ſecundùm aliquos,vt refert Arch.ꝙ approbat con-
ſuetudo.& facit c.2.de teſt.& tolerari põt ſm Arch. modò
per hoc non abſtrahantur à ſeruitio diuinorũ. Et licet cle-
rici curas ſecularium actuum vl' negotiorum ſuſcipere nõ
debeãt.xj.q.j.te quidem.nec eſſe miniſtri laicorum,hoc tñ
eſt ſpeciale in exequutione ad pias cauſas.de teſta.c.ij.li.6.
imò & ad non pias modo prædicto.Sed tamen quo ad re-
ligioſum limita primò ſi à ſuis ſuperioribus.ſ.immediatis,
licentiam obtineat,vt d.c.religioſus.Limita ſecundò, niſi
ſit frater minor,cui hoc prohibetur in cle.exiui. de ver.ſi-
gnifi.§.proinde vir ſanctus.licèt poſſit conſulere quomo-
do exequutio fiat.de quo dic vt §.ſequenti.¶ Tertium.Fœ-
mina etiam deputari poteſt,ſecundùm gl.Ioã.And.in d.c.
religioſus.ſm cõſuetudinem,quæ eſt optima legum inter-
pres,& idem Bald & placet,licet Pan. in d.c.tua nobis. di-
cat aliàs fuiſſe conſultum,ꝙ non poteſt, quia mulier non
cõparet vt procuratrix,ſed intẽtat actionem nomine pro-
prio, de quo per eundem Bald.in.d.l. quod pauperibus.&
in l.ſi quis ad declinandam.C.de epiſ.& cle.&ſic nõ obeſt
lex,neq; ſciẽtia.ff.de procurat.& l.alienam.C.& l.2.de reg.
iur.& iij.q. vij.§ tria.qa vt dixi, nõ vt procuratrix cõparet.
¶ Quartum.Poſſunt aũt deputari prædicti miſtim.ſ.ſecu-
laris vel religioſus aut clericus ſimul,ſecundùm Ioã. And.
in d.c.Ioannes. Non obſt. ꝙ in eodem officio diſpar pro-
feſſio eſſe nõ debeat.xvj.q.vij.c.in noua.qa verum eſt vbi
intergerentes eſt vnio reſpectu eiuſdem collegij vel cor-
poris. vbi verò ad aliqđ agendum admittimus diuerſa ca-
pita nõ vt collegium vel corpus vnitum,non refert,an illi
eiuſdem aut diuerſæ profeſſionis ſint, mõ vtraq; profeſſio

per ſe ſit habilis ad id agendum.¶ Quintum. Non aũt ad-
mittitur ſeruus, nec mutus, nec ſurdus, nec prodigus, nec
furioſus, nec pupillus: licèt aliq contrarium tenuerint de
2 ſeruo & pupillo, vt ibi ſ.no.Alb. ¶ Secundò*quærit̃ ſpe-
cialiter, quid iura velint de religioſo exequutore? Et dico
multa præter dicta.§.priore.¶ Primum.Prior aut guardia-
nus, qui ſuis ſubditis hanc licentiam dare põt, à ſuis ſupe-
rioribus non tenetur ipſe eã petere, ſi inſtituatur exequu-
tor: vt de abbate exeunte ad ſtudia literarum in ſimili di-
ctum eſt ſ.Excõicatio.ix.§.xxv. Et ſic etiã ſine licentia ſu-
periorum poſſunt eſſe arbitratores: & tenẽt geſta per eos.
¶ Secũdũ.Prælatus qui religioſo dedit licentiam acceptãdi
exequutionem, poteſt eam reuocare, ẽt re non integra ſm
gloſ.in cle.vnica de teſta.cum religioſus non habeat velle
nec nolle: licet malefaceret hoc faciendo ſine cauſa, ſm
Ioan.And.exequutio fiet per collegam: aut ſi alius non eſt
deputatus, per epm.¶ Tertium. Si religioſus ſine licentia
ſuperioris exequatur, valeat geſta per eum ſecũdùm Fed.
dummodo ſuperior non contradicat, licet non conſentiat.
quod & Bar.in l.vniuerſos.C.de decu.li.x. tenere videtur.
& idem Lud.de Ro.in ſuis ſingularibus.& do.Ant. de hoc
faciens magnum feſtum. Sed cõiter in c.ij.de teſta.li.6.te-
nent ꝙ non petita & obtenta licentia, exequutio ſit ipſo
iure nulla: quia negatiua præcedens verbum, poteſt, vt ibi,
reddit actum de iure impoſſibilẽ, & neceſſitatẽ importat:
vt vult gl.in regula, nemo põt..in 6.Nec ſufficit licẽtia ta-
cita, ſm gl.in cl.vnica.de teſta.Sed iſtam gl.non approbo:
qa nulla ad hoc rõ adduci põt probabilis, niſi quia tex di-
cit, petita, & obtenta.Ad quod dico ꝙ obtinetur & explici-
tè & tacitè: & ſimiliter ẽt petitur.Primam autem opinionẽ
dico verã, ſi petat̃ & obtineatur tacitè: & ſecundam vbi nec
ſic nec ſic.¶ Quartũ.Religioſus etiam exemptus deputatus
exequutor, ſi exequẽdo delinquat, puniri põt ab ordina-
rio.d.cl.vnica.vbi ẽt imponitur illi vt rationẽ de exequu-
tione reddat ordinario: & ordinario vt eam exigat. quod
Rich.in iiij.diſt. xlv. limitat in religioſo habente exẽptio-
nem communem, & tñ potente conueniri ratione contra-
ctus vel delicti ſeu rei: vt in c.j.de priuil.lib.6. Secus in eo,
qui etiam ex prædictis cõueniri nõ põt: quia ab ordinario
talis puniri non põt.¶ Quintũ. Religioſus exequutor ero-
gare põt ſuo monaſterio, ẽt ſi ſit ſolus exequutor, ſecun-
dùm Pan.quia diſtinctio perſonarum, quę debet eſſe inter
dantem & recipientem, de iure patron. per noſtras. ibi eſt
euidens.de teſt.inſup & idem dic de cõſanguineo ceſſante
fraude: ſibi autem non poteſt, niſi eſſet in ſumma neceſſi-
tate: qa tunc ẽt liceret ei capere aliena.ſecus ſi nõ ſit ſolus,
ſed cum aliis: quia põt.¶ Sextum. Si teſtator voluit omnia
diſtribui de voluntate aut cõſilio religioſi, ſecũdùm Zaba.
& Pan.primo caſu eſt quaſi exequutor: & idem dicendum
de exequutore.ſecũdo autẽ caſu ſecus, niſi hæres vel fidei-
commiſſarius cõſilium eius ſeq teneat̃ ex mãdato teſtato-
ris.Hæc ex illis.ꝙ nota quæ ibi cõſilium eſt, ſine quo non,
talis eſt exequutor.Vbi nota ꝙ ſi diceret teſtator ꝙ exequu-
tor exequatur cum cõſilio talis, tenet̃ petere, ſed non ſequi
cõſilium.Si verò dicit, ſecũdũ cõſilium alicuius, teneat̃ illud ſe-
qui, ſecundùm Alber.cum in l.nulli.C.de epiſ.& cler.Vide
etiã ſ.Conſilium §.iij.¶ Septimum.Fratribus minoribus
huiuſmodi exequutio interdicitur, vt dictum eſt, in cle.
exiui.de verb.ſignific.hac ratione: quia pro nulla re tem-
porali poſſunt in iudicio expediri: hæc autem ſæpius abſq;
litigio & contradictione vel adminiſtratione pecuniæ ne-
queunt expediri: hæc ibi. Veruntamen, vt ibi ſubditur, in
his dare conſilium, ipſorum ſtatui nõ obſiſtit, cùm ex hoc
ipſis circa bona temporalia nulla iuriſdictio, actio in iudi-
cio, ſiue diſpenſatio, tribuatur.Hæc ibi quæ non intelligi-
tur de cõſilio ſine quo nõ, ſiue neceſſario: qa tale facit exe-
quutorem, vt parti.priore, ſed de voluntario. Igitur dicit
Bar.in tract.Mino.& ſequitur Sum.Angel.& Roſ.ꝙ frater
minor põt eſſe exequutor, qñ diſtributio debet fieri in ip-
ſos fratres vel moniales ſanctæ Claræ, ſubiectas eorũ cu-
ræ, hærede ſponte ſoluẽte, qa fiet adminiſtratio pecuniæ
per hæredes vel exequutores alios, & ipſe frater arbitrabi-
tur.Et ceſſant rationes dictæ cle. Sed hoc non bene dicit,
quia licet iſta aliqñ ſine litigio expediantur, tamẽ vniuer-
ſaliter iſti prohibentur, & conſequẽter in caſu, in quo ceſ-
ſat rõ legis, fieri non põt ſine licentia legiſlatoris, niſi in
neceſſitate, quæ hîc nulla eſt, vt patet ſ. Interpretatio.§.j.
non ceſſat ẽt rõ legis hîc, cum oriatur inde iuriſdictio &
actio.Dicit ẽt Sum.Ang.ꝙ fratri minori circa hæc licitum
eſt eſſe conſultorem. & intelligit de conſilio ſine quo nõ,
quod tamẽ iam falſum patet ex dictis.& contrarium tenet
Gemi.in c.ſi.de teſt.lib.6.& Pet.de Anch.& Zaba.& Bal.&
Cy.in auth.ingreſſi.C.de ſacroſan.eccl & latè Barba.in c.
tua nobis.de teſt.in ſuo conſil.xij.Et rõ eſt, quia per iſtam
declarationem frater minor eſſet exequutor in effectu, li-
cet indirectè p alium, & ſic fieret fraus legi, maximè quia
licèt hîc ceſſet aliqua rõ illius prohibitionis, non tñ om-
nis, quia ſtat diſpenſatio circa temporalia, quæ ſaluatur in
ſolo conſultore ſiue electore pauperum, quibus fiet diſtri-
butio, cùm ẽt cõſilium dans dicat̃ agẽs, vt patet ſ.Metaph.
¶ Octauum.Is autem cui ex teſtamẽto eſt iniũctum vt di-
ſtribuat ſm conſilium fratrum minorum, ſm Bart. vbi ſ.
eo caſu quo illi non poſſunt eſſe exequutores, de vrbani-
tate dẽt eorum conſilium requiri.vbi verò eſſe poſſunt, re-
quiri dẽt ẽt de neceſſitate. Sed qa nullo modo poſſunt eſ-
3 ſe, nullo modo neceſſariò requiritur. ¶ Tertiò*quæritur,
vtrum deputatus exequutor compelli poſſit acceptare vel
exequi, & p quem? Et dico multa. ¶ Primum.Secũdùm Pa.
in d.c.Ioannes. de teſta. deputatus exequutor non tenetur
acceptare, niſi tacitè vel expreſsè, acceptaſſet, qa renuntia-
re non poſſet.Et dr̃ tacitè acceptare, qñ aliquid facit perti-
nens ad hoc, & ſi ſcienter recipit literas, quibus ſibi officiũ
deferebatur, arg.l.j.ff.de proc.aut ſi ipſe conſenſit, quando
teſtator eum ad illud officium deputabat.ad quod l.vxori.
§.j.ff.ad l.Cor.de fal.& facit l.ex ſententia.de teſta.tut.non
tñ ſufficit ſi præſens fuit & tacuit..ff.de arbi.l.Pomponius.
Poſſet tamẽ epiſcopus in legatis ad pias cauſas circa acce-
ptationẽ cõpellere, & ſi non vt exequutorẽ, ſaltem vt de-
legatum: ſicut in qualibet alia delegatione, vt C.qui pro
ſu.iuriſd.l.vnica.& c.paſtoralis.de offi.deleg.¶ Secundum.
Sicut tñ ſummat Io.And.in d.c.Ioãnes.exequutor fideicõ-
miſſarius, q ſuſcepit officium, illud exequi compellitur.ſ.
poſt ſuſceptũ officium, & non ante, ſi non vult officiũ ſu-
ſcipere, præcipuè ſi nihil fuit ſibi relictũ: vel ſi relictũ non
agnouit, & intelligit̃ de dimiſſo p teſtatorẽ.ſecus de dati-
uo & legitimo de quo Spe.eo.tit.¶ Tertium. Non ſolum
diœceſanus, de quo ibi dr̃, ſed ẽt hñs iuriſdictionem epi-
copalẽ vel quaſi, põt exequutorẽ cõpellere, in qua ẽt iuriſ-
dictione compellendi ſuccedit capitulum, mortuo epo.de
maio.& obed.is qui.non aũt eo infirmo vel abſente, cum
his caſibus iuriſdictio non tranſeat in capitulum. Quarti.
Modus aũt cogendi eſt per ſubtractionem emolumẽti re-
licti ſibi à teſtatore aliàs non relicturo, vel per cenſuram
eccleſiaſticam, vel per pœnam arbitrariam, de quo in Spe.
niſi ex cã emergenti exequutor petat exonerari.ff.de pœ.
l.ſi poſt datum.Igitur officiũ hoc & procuratoris & arbitri
ſm Bonagui.conueniunt in eſſe à principio voluntarium,
ſed ex poſt facto neceſſarium. Addebat & caſum de exe-
quutione voti paterni: vt vot.licet. Et per hoc arguitur ꝙ
non ſolũ arbiter, ſed etiam arbitrator cogi põt ſententiam
dicere de quo in Spe.de arbi.§.ſi.¶ Quintum. Diœceſanus
aũt per quem ſm d.c. Ioan.dẽt fieri exequutio ſiue com-
pulſio quantũ ad exequutionem legitimam q̃ hẽt eps ori-
ginis teſtatoris: & ſi alibi habet domiciliũ, vterq; põt exe-
qui, ſm aliquos: vel melius epiſcopus domicilij niſi in lo-
co originis eſſent facultates.Quantũ verò ad compulſionẽ
exequutoris, eps exequutoris compellet, ſi tamen officium
exequendi ſuſcepit in domicilio teſtatoris, eps ipſius do-
micilij ratione illius quaſi contractus eum compellet, ſi
inueniet eum ibi: aliàs ſeruabitur c.Romana.de foro cõpe.
Vel dico ꝙ ex quo eſt abſens exequetur collega, quem ſi
non habet, nec aliter teſtator prouidit, exequetur eps te-
ſtatoris.vt de teſti c.ij.lib.vj. nec inſtabimus compulſioni
abſentis.¶ Sextum. Exequutores deputati per teſtatorem
ad diſtribuendum incerta, per alium exequi non poſſunt,
ſm Gemi.ſed per ſe debent implere ad qd̃ c.tua. de teſta.
& idem Oldra ꝙ verum intelligit, niſi certa erogatio cer-
tæ rei & certo loco facienda commiſſa eſſet, qa tunc for-
tè poſſet alij committi.ad quod de offi. deleg. is cui.lib. 6.
4 Et idem Io.And ¶ Quartò*quærit̃, vtrum officiũ exequu-
toris tranſeat ad hęredem vel ſucceſſorem prælatum? Et
quantũ ad hæredẽ dicit gl.in d.c.religioſus, ꝙ nõ, niſi teſta-
tor expreſſerit, & hoc tene per illũ text. licet aliq teneant
contrariũ, per l.cùm vnus.& l.à filio.& l alimenta.ff.de ali.
& ci.leg. ꝙ qdam limitant verũ, re non integra. vt de ele.
in cauſis.& l.mandatũ.C. de manda. Quantũ verò ad ſuc-
ceſſorẽ dicit Zaba.in cl.vnica de teſta.ꝙ ſuccedit ſucceſſor
ſi exequutor erat datus ſub nomine dignitatis, non ſi ra-
tione perſonæ.ꝙ ſm Matt.ſic cognoſcet̃, qa ſi eſt deputa-
tus ante dignitatem, datus eſt ratione perſonæ: ſimiliter ſi
poſt dignitatem: ſed eſt adiectum nomẽ propriũ, & appel-
latiuum, ſi verò adiectũ eſt nomẽ appellatiuũ tm̃, pręſumit̃
datus rõne officij, & ſuccedit ſucceſſor. Hæc tñ diſtinctio,
ſm gl.Io.And.in d.c.ij.de teſta.lib.6.procedit in extraneo:
ſed in propinquo videtur ꝙ licet nomen non fuerit ex-
preſſum, cùm affectione hoc factum fuerit, non tranſibit
ad ſucceſſorem.Diſtinctio tñ Matt.facit ad multa.¶ Quin-
5 tò quæritur,* quid iuris de authoritate exequutoris teſta-
mẽti? Et dico multa.¶ Primum. Cum ſimpliciter deputant̃
duo exequutores, vno mortuo vel nolente exequi, alius
poſſet exequi niſi teſtator aliud expreſſerit, vt eſt tex.in d.
c.religioſus.& ſimiliter ſi vnus eſt in remotis, vt ibi. imò
ſm gl.ibi, non eſt neceſſe ꝙ vocetur, ſicut & in electione,
vt in c.quia propter, & in c.cùm inter vniuerſas de elect.&
idem ſm Io.Cal.ſi inſtituit quatuor aut plures, & mortui
ſunt duo vel maior pars, qa ad minorem partẽ ſpectat exe-
quutio, per rõnẽ dicti tex. Si verò nõ multum diſtaret, eſ-
ſet vocãdus, ſed ſi in termino ſtatuto nõ veniret: procedẽt
cæteri. Si ẽt ſint inſtituti non ſimpliciter, ſed cum aliqua li-
mitatione, puta ꝙ vnus ſine alio non poſſit, & hmõi: ſeruã-
dũ eſt ꝙ teſtator ordinauit, vt in d. c.religioſus. ¶ Secun-
dum.An verò agere poſſit exequutor contra hæredẽ, oẽs
dicunt ꝙ ſic in relictis ad pias cauſas.C.de epiſ.& cl.l.ſi qs.
& ſimiliter in aliis, ſi eſt miniſter & particeps relicti, puta
quia teſtator Falcidiã, vel aliam quotam ad eũ pertinere vo-
luit ſm oẽs agit.ff de le.ij.l.ſi qs Titio.Si vero ſit miniſter
tm̃, non agit, ſm Inno.ſed Hoſt. dicit ꝙ de iure canonico
agit contra omnes in ſpectantibus ad vltimæ voluntatis
exequutionem, & eis negligentibus agit diœceſanus. de
teſta.tua.& c.ſi hæredes. Primam tamẽ diſtinctionẽ tenet
Spe.& vt vr̃ Pan.in c.Ioannes. de teſta. vbi dicit ꝙ purus
exequutor nec canonico nec ciuili iure habet actionẽ cõ-
tra hæredẽ, ſed põt implorare officium iudicis contra de-
tinẽtes bona defuncti, ſm Dy.in l.Lucius.§. Mæuia.ff. ad
Treb. & Bart. in l.ſi quis Titio.ff.de leg.ij. ꝙ gloſſ. in d.§.
Mæuia.limitat verũ, niſi in legatis ad pias cauſas allegat l.
nulli.C.de epiſ.& cl.& idem gloſſ.in d.l.ſi qs Titio.ſi verò
non eſt purus exequutor, ſed legatarius, ſicut qñ verba di-
ſpoſitionis conferuntur in eũ tacitè vel expreſsè, ſicut re-
linquo cẽtum Titio, & volo ꝙ ea reſtituat Mæuio, tũc age-
re põt contra detinẽtem bona tanquam legatarius. Et idẽ
vbi tacitè confert̃ in eũ diſpoſitio: puta qa eſt particeps il-
lius relicti, ſm gl.in d.§.Mæuia.in d.l.ſi qs Titio.¶ Tertiũ.
Pro exequutione aũt vltimæ voluntatis bona defuncti vẽ-
dere põt exequutor, ſi eſt vniuerſalis, ſm Pan.in d.ca. Ioã-
nes, puta quia omnia ſunt diſtribuenda pauperibus.l.ſi qs
ad declinandam.C. de epiſ. & cle.Si verò eſt particularis,
non põt niſi teſtator expreſsè conceſſerit, vt in l. alio hæ-
rede.ff.de ali.& cib lega.ſicut hodie cõiter dat̃ libera ven-
dendi authoritas, ꝙ quid importet, vide Bart.in d.l.alio.
6 ¶ Sextò*quærit̃, qñ exequutor exequi teneatur? Et dicit Pa.
in c.nos quidem.de teſta.ꝙ ſi teſtator prouidit ſibi de tpe,
hoc ſeruabitur: hoc notato, ꝙ licet teſtator mandet aliqd
fieri intra certum tp̃s computandum à die mortis ſuæ, in-
telligitur, vt ſupplet̃, & ſciẽtiæ & aditę hęreditatis, vt pro-
bat tex.in l.ſtatu liberos.§.ſi quis hęredi.ff.de ſtatu li. & fa-
cit tex.iuncta gl.in l.ſi.§.ſi aũt dubius.C.de iu. deli. Si verò
de tempore non prouidit, dicit Pan.in c.ſi hæredes.de teſta.
ꝙ ſi res legata eſt in patrimonio teſtatoris, põt ſolui ſine
mora, quia dominiũ ilico adita hæreditate tranſit in lega-
tarium: vt in l.ſi tibi homo.§.cum ſeruus.& ꝙ ibi no.ff. de
leg.j.& in l.cum res ibidẽ.vbi dr̃, ꝙ ſi non ſoluat, ſine mo-
ra hæredes condẽnantur ad præſtandum vſurã & omnem
vtilitatẽ.& idẽ ſi eſſet pecunia legata, vt in l.ſi domus.§. in
pecunia.ff.de leg.j.vbi dr̃ ꝙ ad ſolutionẽ tp̃s modicũ dan-
dum eſt: quod breue tempus gl.ibi dicit eſſe decem dies à
præcepto iudicis: vel ſaltẽ arbitrarium, pẽſata quantitate &
qualitate hæreditatis: & ſi non hẽt, dẽt reperire vndecun-
que.l.ſi pecunia.ff.de leg.ij. Et hoc tene quo ad obligatio-
nem. Quantũ verò ad pœnam.ſ. vt cogantur ſoluere cum
omni emolumẽto & intereſſe: dicit ꝙ in legatis ad pias cãs
eſt tẽpus ſex mẽſium: vt in auth.de eccle.tit.§. ſi autẽ lega-
tum.col.ix.Et idẽ dicerẽ in legatis ad non pias cauſas, per
arg.à maiori in d.§.ſi aũt legatũ. & hoc à die inſinuationis
ſiue publicationis teſtamẽti.Quòd ſi pannum à die moni-
tionis per iudicẽ ſibi factæ non implet quæcunq; relicta,
priuat̃ tota hæreditate, & veniet ad ſubſtitutos, vel ſi non
ſunt, veniet ordine ſeruato cohæredibus adeuntibus vel
grandi fideicommiſſario, & cęteris, ſm ꝙ habetur in auth.
hoc amplius.C. de fideicommiſ. licet poſſet iudex cogere
ẽt ante præfatum tp̃s exequutores vel hæredes alio reme-
7 dio.¶ Septimò*quærit̃, quid, vel vbi exequutor diſtribue-
re teneatur? Et dico multa. ¶ Primum. Vtrum exequutor
diſtribuere poſſit in filios aut conſanguineos proprios, vi-
de ſ.Eleemoſyna.§.ij.partic.iiij.Vtrum verò religioſè hoc
poſſit in ſe vel in ſuum monaſterium, vide ſ.eod.§. ij. par-
ticu.v.¶ Secũdum. Exequutor nihil erogare poteſt in ſpu-
rium defuncti, ſecundùm Zabarel. & Matthæſ. qui nec per
ſe, nec alio mediante capere poteſt.ff.de vulga. & pupil. l.
ſi pater.quod Matth. dicit verum, etiam ſi datum ſit exe-
quutori arbitrium diſponendi: quia debet intelligi ſibi da-
tum prout à iure, & nõ contra ius. Quod quidem intelligi,

poteſt de rigore iuris ciuilis:ſed non canonici, vt in c.cùm
haberet.de eo qui dux.in matr. ¶ Tertiũ. Si teſtator dedit
executori aliquid diſtribuendũ, vbi ei videbit̃ & placuerit,
tenet̃ illud diſtribuere in pios vſus, & ſi aliud nõ apparet d̃
mente teſtatoris.arg.c.cũ tibi.de teſta. Sed q̃a verbũ, vide-
bitur, & verbũ, placuerit, refert̃ ad arbitriũ boni viri.ff.de
fideicom.lib.l.Thais.§.ſorore ſua.& l.fideicõmiſſa libertas.
la ij.bonus aũt vir arbitrabit̃ magis diſpenſandũ pro ſalute
animæ q̃ aliter.de foro comp.conqueſtus, qd̃ maximè fit ſi
pauperibus detur.l.id qd̃ pauperibus, in l.nulli.C.de epiſc.
& cle.dabitur eis, aliter eps̃ reuocare põt executionẽ. Petr.
tamen de Peru.tract. de ca.por. dicit medietatẽ dandã piis
locis.& medietatem pauperibus, nihil tamẽ allegans, & eſt
ſatis æquũ. ¶ Quartũ. Si teſtator relinquit cẽtũ ꝓ malè abla
tis, & illa nõ ſunt tot, reſiduũ dabit̃ pauperibus, ſi ſimplici-
ter diſpoſuit, ſi verò ꝓhibuit in aliũ vſum cõuerti, erit hæ-
8 redis. Vide Pan.in d.c.tua nobis. ¶ Octauò * quæritur, qua-
liter executio teſtamenti ad epm̃ deuoluatur? Et dico mul-
ta. ¶ Primũ. Secundùm Pan.in c.nos quidẽ.de teſta.execu-
tore nõ exequente, ſi præceſſit duplex monitio poſt negli-
gentiã debentis exequi, ſtatim in legatis ad pias cauſas de-
uoluitur executio ad epm̃, nec requirit̃ aliud tempus, vt vr̃
innuere.tex.in d.auth.de eccl.tit.§. ſi aũt qui hoc iuſſi ſunt,
& ſic intelligerem not. per Bart.in auth.hoc amplius.C.de
fideicom. Si verò ſola vnica monitio præceſſit, expectabit̃
annus à die monitionis, antequam deuoluatur ad epm̃, ſed
hodie cõiter epiſcopi habẽt ſtatuta vt tempus currat à die
mortis, admonendo gñaliter quoſcunq; : & ſi ſic deuoluit̃
poſt annũ intelligendo à die mortis qd̃ quidẽ limitatur ex
doctrina Pan.in d.c.nos quidem à die mortis, ſupplẽdo &
ſcientiæ & aditæ hæreditatis. Limitatur etiam ex doctrina
Richa. ſi habet bona in prõptu, de quibus poſſit intra annũ
implere legata. Sed vtranq; limitationẽ Pan.in c.q̃a diuer-
ſitatẽ.de cõceſ.præb.impugnat dicens : No.ſcilicet ex text.
ibi ꝙ tẽpus præfixũ in odiũ negligentiũ, nõ currit impedi
to impedimẽto iuris:exemplũ ibi, ſuſpẽſione, vel facti:exẽ-
plum ibi, tpe quo ſtetit in curia poſt abſolutionẽ:& hoc bñ
notabis. Secus dic, qñ tps̃ eſſet præfixũ non in odiũ negli-
gentiæ:ſed in fauorẽ alterius, quia iſtud currit ẽt ignorãti.
Pro quo eſt bonus tex.in l.graue.ff.de his qui no.infa. vbi
tẽpus anni currit ẽt mulieri ignorãti mortẽ mariti, & vide
gloſ.not.in c.ſtatutũ.de præb.lib.6.& not.dictũ Spec.in tit.
de inſtru.edi.ſingulare & quotidianum.ſ.ꝙ ſi executor te-
ſtamenti nõ potuit exequi intra annũ, nihilominꝰ deuolui-
tur poteſtas ad epm̃.arg.in l.nulli.C.de epiſc.& cleri.& in
c.nos quidẽ.de teſta.nec reddit rationẽ. Sed tu redde ꝑ præ
dicta, quia illud tps̃ non fuit præfixũ in odium executoris,
ſed potius in fauorẽ defuncti, ne diu eius volũtas differat̃.
Deinde aũt refert ſe ad no.per eũ in repe.c.cũ oẽs de teſta.
vbi præfert dictas limitationes huic dicto : quia hoc tẽpus
ſtatutũ eſt in odiũ negligẽtis executoris, & fauorẽ alterius.
Et hoc ſequitur Sum.Ang.& Roſ. ſed primum mihi placet
magis. Sum.tamen Roſ.quæ in diuerſis §§.tenet vtrunque,
ſibi eſt incõpaſſibilis. ¶ Secundũ. Si aũt quis relinquit centũ
pauperibus declarãdis ꝑ Semproniũ ; elapſo anno declara-
tione nõ facta non põt eps̃ eligere pauperes vigore ſtatuti,
de quo in priore part.ſecundùm Bar.in l.cũ quidam ita.ff.
de leg.ij. & Pan.in d.c nos quidem:quia ſtatutũ loquit̃ de
executore:& ĩ eo haberet locũ, & nõ poſſet ſe amplius in-
tromittere.arg.c.literas. de ſuppl.neg.præla. Habens autẽ
declarare, non eſt executor:ſicut dicimus differentiã inter
iudicẽ q declarat, & executorẽ.C.de exec.rei iud.l.execu-
torem. Et ita tenet Sum.Ang.q̃ ſequitur Roſ.ex hoc inferẽs
quòd frater minor poſſit eſſe declarator, & ſi nõ executor.
Sed ego dico, ꝙ iſte & ſi nõ ſit executor totalis, eſt tamen
partialis:quia conſiliũ dans eſt cã effectiua, qñ conſiliũ eſt
ſine quo non:nec eſt ratio quare ad iſtũ nõ extendat̃ ſtatu
tum cũ in eo habet locũ ratio expreſſa eius, quæ eſt ne ani-
mæ patiantur. ¶ Tertiũ. Prædictam aũt deuolutionẽ habet
locũ in legatis ad pias cauſas non eſt dubiũ, ſm Pan.in c.ſi
hęredes.de teſt.in aliis aũt eſt diuerſitas inter doct.quã ipſe
concord.& Archid.iij.par.tit.x.c.iij. Ipſe tñ Pan.in dicta re-
petitione tenet indiſtinctè ꝙ eps̃ poteſt ſe intromittere de
iſtis, ſiue ꝓcedat ex officio, ſiue actione intenta per legata-
rios. Ex quo infert ꝙ executio vltimæ volũtatis etiã ad nõ
pias cauſas, ad epm̃ lapſo anno deuoluitur. Vide vbi ſupra.
¶ Quartum. Si teſtator expreſsè prohibuit ne eps̃ ſe impe-
diat, dicit Pan.in d.c.tua nobis.de teſta.ꝙ quo ad compul-
ſionem executorũ non valet:quia ſicut ſi ipſe viueret, non
poſſet ſe eximere à foro epi, ita nec ſubtrahere potuit exe-
cutores, vt patet in d.c.tua nobis. Quantũ verò ad deuolu-
tionem executionis, dicit idem ibidem ꝙ ſi teſtator ꝓuidit
de alio executore in caſu negligẽtiæ primi, ille exequitur,
non eps̃.arg.in l.nulli, & in l.ſi quis ad declinandam.C.de
epiſc.& cler. ſi autẽ ſolũ prohibuit epo exequi, non prouiſ-
ſio ſibi de alio executore; tunc in legatis ad pias cauſas ni-
hilominus exequetur eps̃.tex.eſt bonus in d.auth.de eccl.
tit.§.ſi quis autẽ pro redemptione, cũ duobus ſeq.& in d.c.
tua nobis:in aliis autẽ non. ¶ Quintum. Si teſtator ꝓhibuit
rationẽ reddi ordinario ab executore, Pan.vt refert Zab.in
clem.j.de teſta.dicit ꝙ ſi executor ex indebita adminiſtra-
tione deliquit, non valeret remiſſio : quia non eſt veriſi-
mile teſtatorẽ poſuiſſe illam clauſulã in eluſionẽ ſuæ vo-
luntatis & põtificalis officij, nec ẽt poſſet teſtator impedire
officium ordinarij iſto caſu, vt d.cle.vni.& c. nos quidem
eo.tit. aliàs verò ſi ex diſtributione, vel detentione delictũ
non cõmittit, nec offendit̃ teſtatoris volũtas:qui vtrunque
poſuit ĩ volũtate executoris, valeret remiſſio. ¶ Nonò quæ-
ritur, vtrũ dilatio executionis eleemoſynarũ præiudicet a-
nimæ teſtatoris? Et dicit S Th.in quolib.v.art.xiij.quòd nõ
quantũ ad meritũ, maximè ſi quantũ in eo fuit cãm adhi-
buit, vt eius eleemoſynæ citò darentur, quia meritũ princi
paliter ex volũtate & intẽtione dependet, ſed quantũ ad ef-
fectũ eleemoſynæ patit̃ detrimentũ, non quidẽ vt puniatur
ꝑ hmõi tardit̃atẽ, ſed q̃a non adhibet̃ remediũ expiationis
pœnæ, cũ nõ ſit ſuffragiũ, vnde ſublenaretur. Similiter nõ
patitur detrimentũ, ſi differatur reſtitutio q̃ fieri mãdauit,
licet tardè, id eſt, in morte, ſi fecit qd̃ potuit. hæc ex illo.
¶ Ex quibus patet primò, ꝙ negligẽtia ſeu remiſſa volun-
tas teſtatoris diſponẽdo nocet ei quõ ad meritũ : & negli-
gentia executoris circa ſuffragia nocet ei : quia nõ liberat̃
à pœna purgatorij ita citò, non aũt negligentia executoris
circa reſtitutionẽ:quia ſcilicet illa nõ ordinat̃ ad expiandã
pœnã, vñ nec eſt pars ſatisfactionis, vt ſ̃.dictũ eſt. Et ideo
cõtra S.Th.& veritatẽ tenet Sum.Ang.ꝙ anima non intrat
cælum niſi reſtitutione facta. Patet ſecundò ꝙ non debet
executor multũ tardare vt rebus defuncti melius venditis
maiorem eleemoſynã faciat, niſi illud augmentũ eleemo-
ſynæ ſit valde magnũ, & tempus tardationis valde paruũ,
ſic quod in arbitrio boni viri melius ſit tardare, de quo S.
Tho.in quol.dicit, ꝙ licitè hoc ſit in mora modici tempo-
ris, in qua non vr̃ magnũ periculum vel detrimentũ, quod
limita vt ſ̃. Vnde ſubiunxit, ꝙ ſi per multũ tempus diffe-
rat, vt in modico ampliores eleemoſynas faciat, non excu-
ſatur à culpa:puta fortè defunctus à purgatorio liberatus
interim, & ſic fruſtratur remedio quo multum indigebat.

Hoc aũt relinquitur prudentis exequutoris examini, vt cõ-
ſiderata dilatione tẽporis, & conditione pſonæ, quæ citius
vel tardius liberanda eſt, & quãtitate augmẽti eleemoſyna-
rum, facit ꝙ viderit magis expedire defuncto. ¶ Patet ter-
tiò, ꝙ tam hæres q̃ exequutor ex tali dilatione præcipuè
magna mortaliter peccat:quia iniuſtè infert defuncto dã-
num notabile, ſi non facit quantũ põt, nec excuſatur hæ-
res, quia commodè non põt:nec exequutor, ẽt ſi non põt,
cum debeat intimare hoc epo qui cogere põt.de teſta. Ioã
nes. Vñ tales dicuntur egentium necatores : & ab eccleſia
abiiciẽdi.xiij.q.ij.qui.& duobus ſeq. & ſic ſunt excommu-
nicandi:& conſequẽter mortaliter peccant, ſm Arch poſt
10 Io.de Neap. ¶ Decimò*quæritur, quæ ſit pœna negligẽtis
exequutoris, ſiue ſit hæres, ſiue alius? Et dico multa. ¶ Pri-
mum. Sicut per leges imponuntur circa hmõi pœnæ, ita
teſtator põt ſuis hæredibus pœnam imponere, ſi ſuæ non
paruerint voluntati. Inſt. de leg.§ pœnæ. dummodò non
præcipiat turpe vel inhoneſtum.ff.de cond. inſt. q̃dam de
hoc. imò eam põt imponere legatario & exequutori per
ſubtractionẽ eius ꝙ eis obuenturum erat de patrimonio
teſtatoris:vt patebit.§.ſeq. ¶ Secũdùm Hæres (intellige de
extraneo) dẽt intra annum à die monitionis (intellige fa-
ciẽdæ per iudicem cuius intereſt, ſiue ſit eps̃ ſiue alius) im-
plere voluntatẽ defuncti: vt in auth.de hær.& fal.§. ſi quis
verò col.j. vbi ſm gl.ſufficit vnica monitio.& eſt commu-
nis opin.& hoc in relictis ẽt ad nõ pias cauſas, & poſt an-
num põt priuari tota hæreditate, & omnibꝰ bonis relictis,
vt no.Bar.Bal.Imo.& Inn.Imò ad hoc vt auferri poſſit re-
lictum ad pias cauſas cum omni eius emolumẽto, ſufficit
lapſus ſex mẽſium à publicatione teſtamẽti: vt in auth. de
eccl.tit.l.ſi aũt legatum.ſm Imo.de quo ſ̃.§.vj.& ſecũdùm
Arch.poſt do.Ant.& Zab.ſi hæres ſit negligẽs in adimplẽ-
do voluntatem defuncti, poterit eps̃ ẽt non expectato an-
ni lapſu interdicere ei omne relictum illi cum fructu &
emolumento, quod innuere videtur c.ſi hæredes.eod.ti.&
gl.ibi ſm vnam lect. Põt aũt eps̃ in relictis ad pias cauſas
monere hæredẽ vel exequutorem ſtatim poſt mortem te-
ſtatoris : quia in his non requiritur aditio hæreditatis, vt
no.Bar.& refert Arc. ſed in aliis monere non poterit ante
aditam hæreditatẽ, vt no.Imo.poſt Pet.de Anch. ¶ Tertiũ.
Si aũt hæres ſit filius, vtrum priuetur tota hæreditate etiã
legitima, ſunt opiniones, vt refert gloſ.in d.c.ſi hæredes. &
Archid.iij.parte.tit.x.c.iij.& tenet Hoſt.ꝙ ſic.cum quo eſt
Io.And.ibi.& Arch.in c.Syluester.xj.q.j.& Cal.in quadam
diſputatione:& Petr.de Anch.& do. Ant.in relictis ad pias
cauſas. Sed Zab.tenet ꝙ legitima non priuatur ꝑꝑ hãc ne-
gligentiam : adde vẽl contumaciam, ẽt in relictis ad pias
cauſas:q̃a illa non prouenit ſibi ex volũtate defuncti, ſed
iuris diſpoſitione. Ego verò diſtinguẽs dico, ꝙ ſi hæredi-
tas eſt diuiſibilis, reſeruabitur ei legitima.C. de fideicom.
auth.hoc amplius. Si verò ſit indiuiſibilis : vt q̃a ducatus,
regnũ, vel hmõi:ſic totam ꝑdet.de vot.licet.in ſi. Et hęc in-
tellige in diſpoſitis per teſtamẽtum : quia ipſo iure hñt au-
thoritatem, vt legata, ſubſtitutiones, & hmõi, in aliis autẽ
hæres neceſſariò ſeruare non tenetur: vt ſi pręcipiatur hę
fratribus ꝙ maneant ſimul, vſque ad tale tempus. vel ꝙ talis ta-
lis nubat aut non nubat, & huiuſmodi. Si aũt in huiuſmodi
teſtator vult hæredem obligare, adiiciat pœnam in teſta-
mẽto, damnando hæredẽ in legato præſtando cã pœnæ:
puta, Petre hæres meus, ſi tale quid non feceris, dato cẽtũ
Titio:q̃a ſic tenebit legatum, niſi præcipiatur impoſſibile
vel turpe, aut contra leges. Inſti.de leg. §. pœnæ quoque.
¶ Quartum. Practica aũt contra negligẽtem hæredẽ, ſm
do.Ant.erit in relictis ad pias cauſas, vt primò interdicant̃
omnes reditus, & ex eis ſatisfiat ſi eſt poſſibile:alioquin ſi
perſeuerat in cõtumacia, priuetur tota hæreditate, ẽt ſi ſit
filius.de quo tñ tu dic vt parti. priore. in aliis verò non ad
pias cauſas. ſimiliter primò ſatisfaciat de reditibꝰ:& dein-
de procedatur ad priuationem hæreditatis ex toto, ſi hæ-
res ſit extraneus, vel relicta legitima ſi ſit filius, & hmõi de
11 quo ẽt dic vt ſ̃. ¶ Vndecimò*quęritur, vtrum pœna appo-
ſita à teſtatore poſſit exigi? Et dico ꝙ ſi appoſita ſit pœna
priuationis cum turpi conditione adiecta: vt q̃a legat præ-
dium mẽdicantibus ſub conditione cadẽdi à legato ſi alie-
nant, cùm tñ ipſi debeant alienare: & ſic abiicit̃ conditio:
& legatum ſtat ſine pœna, ſm Archid. Quod intelligo, ẽt
ſi ex priuilegio poſſunt illud habere : quia poſſunt renun-
tiare. Et idem dic ſi conditio ſit impoſſibilis:ſecus ſi hone-
ſta.de quo dic vt §. Legatum.§.iiij. Si verò appoſita ſit pœ-
na deuolutiua ſub honeſta conditione vel modo :q̃a legat
centum Petro, cum hoc vt det 50 pauperibus, vel in officia
celebrãda, aliàs legatũ deuoluatur ad talem, erit locus illi
pœnæ. ſecus ſi ſit inhoneſta vel impoſſibilis. Si verò appo-
ſita ſit pœna augmẽtatiua relicti, vt q̃a legat cẽtum danda
pauperibus intra certum tps̃, alioquin dẽtur ducenta, ſm
Bern.arg.c. Raynaldus. de teſta.locus eſt pœnæ, & exigi
põt ſi efficiat patrimonium teſtatoris, qui licet non poſſit
imponere pœnam hæredi vel legatario, cum in eum non
habeat iuriſdictionẽ, põt tñ adimere ſub nomine pœnę bo
na eis legata vel relicta, quæ pœna habebit locum ẽt in fo-
ro conſcientiæ, cum naturaliter obligetur honoratus. de te-
ſtamen c.cùm in officiis. Pro quo aduerte, ꝙ hęc pœna re-
ducitur ad conuentionalẽ, de qua ſ̃ Pœna.§.xv. partic.vij.
12 ¶ Duodecimò*quæritur, cuius expẽſis ſeruus legatus per
exequutorẽ reddat̃ legatario, ſiue quærẽdus ſit? Et dico ꝙ
gl.in l.cùm ſeruus.ff.de lega.j.& refert Pan.in c.indicante.
de teſta.diſtinguit quatuor tempora, dicens ꝙ expẽſis hę-
redis, ſi tempore teſtamenti erat in fuga, quod intellige ſi
erat longè, ſicut & de alia re legata dicimus, vt in l. cũ res.
ff.de lega.j. ſecus ſi prope. expenſis verò legatarij, ſi fugit
poſt teſtamentum ante mortem teſtatoris. Si verò fugit
poſt mortem eiuſdem, & ante aditam hæreditatem, ſi fu-
git culpa hæredis, tenet̃ ad æſtimationem, ſi verò ſine cul-
pa, non tenetur niſi veniat ad manus eius. Et idẽ ſi quarto
tempore, id eſt, poſt aditam hæreditatem, ratio, quia ſicut
hæres liberatur interitu rei relictæ: intellige debitę in ſpe-
cie, non in genere, vel in quãtitate.l.quod te mihi.ff.ſi cer-
tum pet. ita liberatur à fuga ſerui ſine ſua culpa. Sed in
primo caſu videtur teſtator ſic voluiſſe.

DE TESTIBVS.

1 *Teſtis quis eſſe poſſit.*
2 *Teſtis quando admittatur in cauſa propria ſeu communi.*
3 *Teſtes ſingulares qui & quando probent.*
4 *Teſtis de auditu ſolo an admittatur.*
5 *Teſtium numerus in quauis cauſa neceſſarius.*
6 *Teſtificatio quando & qualiter fiat.*
Teſtis ſeipſum ingerens, reiicitur.
7 *Teſtes ſi diſcordent, quid iuris.*
Teſtis ſibi contradicens, repellitur.
8 *Teſtes quomodo obligentur ad teſtificandum.*
9 *Teſtis falſi quæ ſit pœna.*
10 *Teſtis falſus quomodò teneatur reſtituere.*

TESTES antiquitus ſuperſtites vocabant̃, eò ꝙ ſuprà
cauſarum ſtatum proferebant, nunc verò parte no-
minis ablata.ſ.per aphæreſim teſtis vocantur, de verbo.ſi-
gnificatione. cap. forus. §. teſtes. qui dicuntur legitimi vel

omni exceptione maiores, qñ nulla legitima exceptione
repelli poſſunt, ſm gloſ. in c. j. de conſan. & affi. & Inſti. de
2 inuti. ſtip. §. item verborum. ¶ Primò* autem quæritur, quis
poſſit eſſe teſtis? Et dico ꝙ quilibet, qui non prohibetur:
cùm edictum de teſtibus ſit prohibitorium, ſicut & de ꝓ-
curatoribus. ff. de proc. l. murus. de ſponſ. l. cum apud. Quis
autem prohibeatur, colligitur ex ſeptem cõditionibus re-
quiſitis in teſte: de quibus in his verſiculis, Cõditio, ſexus,
ætas, diſcretio, fama, Et fortuna, fides, in teſtibus iſta re-
quires. ¶ Dr̃ ergo primò, conditio. Nam ſeruus non poteſt
eſſe teſtis. d. c. forus. C. de teſt. l. quoniam liber. & iiij. q. iij.
§. item in criminalibus. quod tamen fallit cùm de facto
ſerui quæritur, & non pro domino vel contra dominum:
vt in d. §. item in criminalibus. ſimiliter in defectu teſtiũ,
ſed tunc admittitur cum tormẽtis: vt in d. §. item. in verbo,
item ſerui. Similiter nec regularis coram iudice ſeculari
ſine licentia ſuperioris, qa licet poſſit eſſe teſtis, arg. l. j. ff.
eo. & in auth. de mona. §. cogitandum. col. j. & no. Spec. eo.
tit. & facit rõ prædicta: qa non inuenitur prohibitum, nec
ſit mortuus mundo per omnia, vt no. Pan. in c. cũ nuntius.
eo. tit. tñ hoc limitatur verum, vt ſ. ſ. coram iudice ſeculari
de licentia ſuperioris, non aliter, ſm. Spec. ibi. & Ioan. And.
in addi. ibidem. & Alb. in rubr. C. eod. & facit c. monachi.
el ij. xvj. q. j. & c. placuit. ij. q. vij. ſi tamen ſine licentia teſti
ficetur, nihilominus valet, ſm Pan. in d. c. cum nuntius. &
idem Ang. in §. ſi libertus. in auth. eod. vbi dicit, ꝙ ſi cleri-
cus vel religioſus deponat vi coram iudice ſeculari, ſine
mandato ſuperioris, non valet: ſecus ſi volens. Io. tñ And.
contrarium tenuit. ſ. ꝙ non valet. ꝙ Sum. Ang. dicit verius.
Sed ego dico ꝙ ſit falſius, per ea quæ adducit Pan. vbi ſ.
¶ Dr̃ ſecundò, ſexus. Nam licet mulier de iure ciuili ad-
mittatur in ciuilibus, etiam in codicillis & vltimis volun
tatibus, præter teſtamenta, ſm Accur. & in criminalibus.
xv. q. iij. ex eo. ff. de teſta. l. qui teſtamento. §. mulier. Inſti.
de teſta. §. teſtes. tamen de iure canonico non admittitur
in criminalibus criminaliter. xxxiij. q. v. c. mulierem. niſi in
criminalibus exceptis. ſ. ſimonia. c. tanta. de ſimo. & ſic in-
tellige d. c. forus. In ciuilibus autem & ſpiritualibus, &
quibuſcunque aliis, aut etiam in criminalibus cum agitur
ciuiliter, vt in denuntiatione, aut etiam inquiſitione admit
titur, niſi vbi expreſsè prohibitum inuenitur: vt in teſta-
mentis no. Io. And. in addi. Spe. eo. ti. & facit c. qm̃. & c. tam
literis. de teſti. Quomodo autem non debet trahi ad iudi-
cium pro teſtimonio, ſed ad eam mitti: habet in c. mulie-
res. de iud. lib. 6. & ſ. Iudex. ij. §. j. ¶ Dicit etiam tertiò, ætas.
Nam in cauſa ciuili requirit pubertas. iiij. q. iij. c. j. In crimi
nali verò ætas xx. annorum. ff. eo. l. inuiti. l. ij. & l. in teſti-
monium. iiij. q. iij. teſtes. poterit tamen pubes teſtificari, de
viſis in impubertate, ſi erat doli capax, qñ vidit: arg. Inſt. de
inuti. ſtipul. §. pupillus. ff. de neg. geſt. l. in negotiis. aliter
non. quod no. xxxvij. d. ſt. relatum. & dictum impuberis
facit plenum indicium ad torturam: vide ſ. Impubes. ¶ Dr̃
quartò, diſcretio. Nam furioſus & mẽte captus nõ admit-
tit, ſicut nec ad officium iudicandi, vt ibi. 3. q. 7. tria niſi ha-
beat lucida interualla. ff. de teſt. l. qui teſtiũ. §. nec furioſus.
arg. de ſpon. dilectus. xxxij. q. vij. nec furioſus. vij. q. j. quam
uis. ¶ Dicitur quintò, fama. Nam infames à teſtimonio re-
pelluntur. de teſt. co. præterea. & præcipuè in criminalibus
cauſis. extrà eo. c. teſtimonium, nec prodeſt pœnitentia. ij.
q. iij. §. hinc colligitur. ¶ Dicitur ſextò, fortuna. Nã diuiti
magis creditur. ff. de teſtibus l. iij. C. ad l. Falcid. auth. ſed
cum teſtator. pauper autem repellit, ſi eſt talis conditionis
quòd pecunia corrumpi poſſit, aliàs non. argum. Inſti. de
ſuſpec. tut. §. vlt. ſed hoc iudici conſiderandum eſt 4. q. 1.
teſtis. ¶ Dicitur ſeptimò, fides: nam infidelis contra fidele
non admittitur. ij. q. vij. ſi hæreticus. ff. de teſt. l. ij. de hære.
excommunicamus. Adduntur & quædam alia, quę aliquã-
do repellunt à teſtimonio. ¶ Octauò etiam repellit cõſan-
guinitas vel affinitas. Vnde non eſt teſtis idoneus pater ꝓ
filio, aut econtrario. l. teſtis. ff. eod. & iiij. q. iij. §. item teſtis.
Et idem eſt generaliter de aſcendentibus & deſcendenti-
bus per lineam rectam pro & contra. iiij. q. iij. §. item in
criminali. & idem de matre. Quod limita primò vbi non
agitur de correctione vel prohibitione peccati, vel illu-
minatione fidei: quia in iſtis vbi affectio carnalis commu-
niter nihil operatur, valet: ſicut teſtimonium Chriſti de
patre, no. Panor. in c. in omni. eod. tit. & ſecundò vbi non
quæritur de ætate & natiuitate. qui fi. ſint legi. tranſmiſſa.
& c. per tuas. & tertiò extra teſtamentum. de peculio caſt.
l. qui teſtamento. ff. de teſta. & quartò extra matrimonia-
les cauſas: quia in matrimoniis aliquando admittuntur
parentes. Sed quia Doctores in hoc variant, dic ꝙ iudex
arbitrabitur de ſuſpicione vel non ſuſpicione contra pa-
rentes: & ex hoc ꝙ filius vel filia ex eorum teſtimonio re-
portat honorem aut vituperiũ. arg. l. 3. ff. eod. & bona gloſ-
ſa in c. ex literis. eo. tit. Sunt & quædam perſonæ, quæ ad-
uerſus coniunctos teſtimonium dicere non coguntur, vt
aduerſus ſocerum, generum, vitricum, priuignum, ſobri-
num, ſobrinam, ſobrino natam, eoſq́; qui in priori gradu
ſunt. Item aduerſus patronũ, patronam, & liberos eius: vt
d. §. item in criminali 4. q. 3. & aliæ perſonæ, de quibus ibi.
¶ Nonò, familia. Nam repellũtur teſtes de familia actoris.
l. pen. ff. eod. & familiaris. C. de his qui ad eccl. confu. l. fi.
§. ſanè. Nec de domo actoris vel accuſatoris in cauſa ciui-
li aut criminali teſtes produci debent. iij. q. 5. per totũ. d. §.
item in criminali. Qui tamen ſunt de collegio, admittunt
ſuper facto vel non facto collegij, ſecundùm Panorm. in
c. tertio loco de probat. quando eſt tale quod per alios
probari non poteſt. text. eſt in c. veniens. extrà eo. & ſimi-
liter illi q ſunt de conuentu, ſuper profeſſione illius, q re-
peritur à conuentu ſm Panorm. in c. nuper. eod. tit. quia
cauſa non eſt ſingularis, ſed monaſterij: & ſic dicuntur te-
ſtificari in cauſa propria. Vnde prælati de ordine Minorũ
hoc caſu experiri poſſunt in iudicio & idem de clericis
in cauſa eccleſiæ ſuæ: & de ſingularibus in cauſa vniuerſi-
tatis, quia non eſt cauſa ſingulorum. xij. q. ij. c. epiſcopus. j.
qui manumittitur. xiiij. q. ij. ſuper prudentia. extrà eod. in
ſuper. vbi Panormitanus idẽ dicit de prælato in cã eccleſię
ſuæ. Quod limita, niſi tales pro monaſterio vel vniuerſi-
tate aut eccleſia fuerint actores vel reſponſales: vt in c. in
ſuper. eo. tit. ¶ Decimò, inimicitiæ & amicitiæ. iiij. q. iij. te-
ſtes. verſ. ideoque in perſona. in quo tñ iudex arbitrabitur.
arg. ff. eo. l. iij. §. j. ¶ Vndecimò, nõ admittit laicus cõtra cle
ricum in cauſa criminali criminaliter. ij. q. vij. ipſi. vide
Pan. in c. cum non ab homine. de iudi. & in c. de cætero de
teſti. ¶ Duodecimò, nec ſocius criminis. lxxix. di. c. ſi quis
in gl. Quod fallit in exceptis: vt in crimine læſæ maieſta-
tis, & ſimoniæ: vt d. gl. & hæreſis Nec obſt. extrà co. quo-
niam. vbi admittuntur ſocij criminis: quia illud eſt ſpecia-
le in cauſa denuntiationis: vel admittuntur ibi ad præſum
ptionem de adul. ſignificaſti. vide ſ. Iudiciũ. §. v. ¶ Decimo-
tertiò, nec criminoſus, quãdiu perſeuerat in crimine: qui ſi
ſit emendatus, non repellitur in cauſa ciuili, ſed in crimi-
nali, ſi prius fuit conuictus vel confeſſus, vel nunc per ex-
ceptionem conuincitur, vel grauata eſt eius opinio proco
ꝙ aliqñ fuit repulſus. aliàs verò etiam in criminali recipit.
extrà

extrà eod. teſtimonium. ¶ Decimoquartò, nec obſcuri &
ignoti, niſi cum tormentis, aut verberibus: vt in auth. eo. l.
ſancimus. ¶ Decimoquintò, nec exequutores negotiorum,
q in ipſa cã fuerunt actores, vel reſponſales. extra eod. ſu-
per. imò q fuit procurator vel aduocat9 in priori iudicio,
non recipitur in teſtem in cauſa appellationis: extra eod.
Romana lib. 6. vide ẽt in § 6. Sed tñ circa prædicta aduer-
te duo. ¶ Primum. Exceptis caſibus expreſſis à iure ex cir-
cunſtantiis iudex arbitrabitur ſuper admiſſione vel repul-
ſione teſtis: qa iſto caſu dr̃ iudici, tu magis ſcire potes qs
admitti debeat vel repelli. ff. eo. l. iij. §. j. Ad quod cõferunt
etiam illa tria, quæ detrahunt fidei teſtis, ſcilicet, ſi variat,
ſi vacillat, ſi negatiuam probare contendit. de cauſ. poſſe.
& proprie. c. cum in eccleſia. & ibi Pan. diffusè. ¶ Secundũ.
Teſtes repellẽdi de iure admitti dñt, ſi is contra quẽ pro-
ducunt eorum teſtimonio in alio iudicio vſus fuerit, niſi
docuerit aliquid legitimum poſt emerſiſſe. C. eo. l. ſi qs te-
ſtibus, & in d. §. itẽ in criminali. ver. ſi quis teſtibus. ¶ Ad-
de tertium, ꝙ ſacerdos (intellige de honeſtate) non debet
eſſe teſtis in inſtrumẽtis confectis totaliter inter ſeculares.
2 xiiij. q. ij. quãquam. ¶ Secundò* quęritur ſpecialiter vtrum
quis debeat admitti teſtis in cã propria vel communi ſibi
& alteri? Et dico quantũ ad primum ꝙ nõ regulariter, nec
principaliter, nec ſecundariò. C. eo. l. omnibus. vñ nec vẽ-
ditor in cã rei venditæ admittitur pro emptore, quia videt
propria venditoris, nec debitor in cauſa pignoris pro cre-
ditore. ff. de appel. l. ab exequutore. Non tamen negari põt
quin aliquando in cauſa propria quis teſtificetur, attentis
circunſtantiis perſonarum & cauſæ, vt in c. fi. de iureiurã.
& in c. fi. eo tit. lib. 6. & apertius in c. ex ratione. de procu.
& facit quod no Bar. in l. admonendi. ff. de iureiur. volens
ꝙ quando actor ſcit plenè veritatem, puta de mutuo à ſe
facto, & eſt perſona honeſta: ſi hẽt pro ſe vnum teſtẽ bo-
num, defertur ei iuramẽtum, & facit probationem ꝑfectã.
Vñ quod prius dictum eſt, fallit primò in legatariis, & fi-
deicõmiſſariis, qui ferunt teſtimonium in cauſa teſtamẽti,
cum agitur de hæreditate, non de legatis, nec fideicõmiſſis
ſuis: & poſſunt ſcribi & eſſe in teſtamento, in quo eis ali-
quid legatur. C. de teſta. l. diſtantibus, & ſecundò in colle-
gus, & corporibus & eccleſiis, vt §. priore. caſu ix. & iij. in
caſu prędicto Bar. ¶ Quantum verò ad ſecundùm, ꝙ in cã
cõmuni duorum alter admitti nõ debet ad teſtimonium,
quia cauſa communis duorum vtriuſq; eſt. ff. de ritu nup.
3 l. illud. ¶ Tertiò* quęrit, vtrum teſtes ſingulares ſic admit-
tantur vt probẽt? Et dicit Pan. in d. c. bonæ memoriæ. el j.
de ele. ꝙ teſtes dicuntur ſingulares: qñ deponunt ſuper di-
uerſis factis, ita quod quilibet eſt ſingularis ex dicto ſuo.
Quando verò obiectum, ſup quo deponũt, fuit repræſen-
tatum ſenſibus teſtium eodem tpe, tunc ſunt conteſtes, &
non ſingulares, qa tunc videtur deponere de facto eodẽ.
Vl̃ dic breuiter, ꝙ teſtes dicuntur ſingulares, qñ quilibet
ſigillatim teſtificatur aliqd, quod non eſt vel re vel ſaltem
præſumptione ſufficiẽte ad ſentẽtiam ferẽdam illud quod
teſtificatur alius Igitur teſtes ſingulares regulariter non
probant ſm eundem ibi. quod tamẽ limitat gl. in l. ob car-
men. ff. de teſtib. & Ang. in diſputatione quadam, quando
actus non habet continuitatem, quam ſi habet. vt fornica-
tio, ſi vnus poſt aliũ videat per foramẽ, valet teſtimoniũ,
& per Inno. & Ioan. And. in c. qualiter & quando el ij. de
accu. vbi patet, ꝙ poſſidẽs rẽ probare põt per teſtes ſingu-
lares, & ſic de ſimilibus Sed ſecundùm deſcriptionẽ quam
ſtabiliuit, non oportet ſic limitare. Vnde Bal dicit ꝙ in di-
cto caſu fornicationis non præſumitur pluralitas actuum.
4 ¶ Quartò* quærit, vtrum admittantur teſtes de auditu ſo-
lùm? Et dicit Spe. in tit. de teſtibus, ꝙ teſtes exiſtẽtes iuxta
parietem vel cortinam, de auditu fidem faciunt, vt in c.
præterea. de teſtib. & ibi glo. & idem Hoſt. ponẽs exẽplum
de quodam, qui dominæ ſuæ annulum ſubtraxerat, & co-
ram ea fatebatur, coram teſtibus verò negabat: & illa ro-
gauit notarium, & teſtes abſconditos poſt parietem ſuper
cõfeſſione furis: quaſi velit ꝙ confeſſio poſſit probari per
teſtes, licet ipſi non viderint perſonam loquentem. ꝙ eſt
notabile verbum, ſm Pan. in c. ex literis. de conſue. & idẽ
voluit Bar. poſt gloſ. in l. ij. § idem Labeo. ff. de aqua pluuia
arcen. Et facit ad quæſtionẽ, an teſtis poſſit deponere ſup
verbis, ſi habet notitiam vocum. de quo gloſſ. teſtes. iij. q.
ix. & Pan. in c. cùm cauſam. de teſtib. & communiter tenet
per Legiſtas, ꝙ ſit ſpeciale in teſtamento, vt non valeat te-
ſtimonium, niſi teſtes audiuerint, & viderint teſtatorem
loquẽtem, vt eſt tex. in l. ſi non ſpeciali. C. de teſtamen. &
hoc fortè ideo, quia ſolet infirmantium vox mutari, & fa-
5 ciliter poſſet fingi. ¶ Quintò* quæritur, qd iura tradiderint
de numero teſtium neceſſariorum in qualibet cã? Et dico
ꝙ licet regulariter vnus teſtis non ſufficiat, ſed vox vnius
vox nullius, extrà eo. veniẽs. in fi. & c. cum à nobis. eo. tit. &
c. quoniam. in fi. de proba. & regulariter duo ſint neceſſa-
rij, & ſufficiant. ff. eod. l. vbi numerus. 4. q. 3. c. ſi teſtes. §. itẽ
numerus. tamẽ vnus teſtis facit pręſumptionem. de ſuc. ab
int. eo. c. fi. vbi dicit Pan. vnum ſingulare, ꝙ vbi agitur de
magno præiudicio, ſeu re magni valoris, non defertur iu-
ramentum in ſupplementum probationis, per id ꝙ no. in
c. fi. de iureiuran. ꝙ ẽt verum eſt in prælato ſuper iure ec-
cleſiæ. Quandoque etiam vnus facit probationem. primò
quidem in Papa, qui eſt idoneus teſtis, ẽt ſolus. de teſtam.
à nobis. etiam de his quæ viderit ante papatum. ſm Ludo.
de Ro. & duas gl. Ioan. And. ſ. in c. j. de renunt. lib. 6. & in c.
ad apoſtolicæ de re iudi. eod. libr. De conſuetudine etiam
curiæ ſtatur dicto Cardinalis in dictis vel actis coram eo:
vt not. Hoſt. de appellatione. c. conſtitutus. el ij. Secundò
in his, in quibus non fit alteri præiudicium: puta an eccle-
ſia ſit conſecrata, an aliquis ſit baptizatus, an petierit con-
feſſorem, & huiuſmodi. de conſecra. diſ. iiij. paruuli. Tertiò
vbi agitur ad peccatum impediendum. ar. c. ſuper eod. el ij.
eod. tit. & gloſſ. in c. nuper. eod. tit. & ij. q. j. multi. vñ vnus
impedit matrimonium contrahendum. Quartò in foro
conſciẽtiæ: puta cũ quis dicit ſe confeſſum. extrà eo. teſti-
monium. ꝙ intelligo niſi ſit probabilis coniectura in con-
trariũ. Quintò de conſenſu partium: cùm ẽt & teſtimonio
aduerſarij ſtari poſſit. C. de fideicommiſſ. l. fin. Sextò qñ
teſtator mandauit ſtari dicto alicuius, quem informatum
dicit de ſua intentione: qa nihil põt opponi, ſm Barr. in l.
Theopompus. ff. de dot. præleg. & no. Pan. in c. in nomine
Domini. eod. ti. Septimò cũ quæritur an aliquis ſit emẽda-
tus: quia ſtatur teſtimonio ſacerdotis. d. c. teſtimonium.
Octauò in correctione fraterna: quia prima correctio per
vnũ ſolum probatur extrà eo. in omni. ij. q. j. ſi peccauerit.
Nonò in ciuilibus, in quibus vnus teſtis cum fama ſufficit,
arg. de app. c. j. in gl. & ſ. Probatio. §. iij. Aliàs nullius, quã-
tuncũq; exercitatæ ꝑſonæ cõfeſſioni fides eſt adhibenda,
ſcilicet, in iudicio, niſi competẽtes habeat probationes. vj.
q. ij. ꝑ totũ. nec ẽt epiſcopi. vt in c. placuit. ea. q. ¶ In aliqui-
bus aũt requiruntur teſtes plures quàm duo. Nam in teſta-
mentis requiruntur ſeptẽ, licet in legatis ad pias cãs ſuffi-
ciãt duo: vt ti. priore. j. § vij. In codicillis quinque. C. de co-
dicil. l. fi. In donatione cã mortis quiq; C. de do. cau. mor.
l. fi. Item quando debitor vult ꝓbare debitũ ſolutũ, ꝙ fa

ctum erat in ſcriptis,quinque C.eo.l.teſtiũ. In cõtractu qui
excedit librã auri, facto in ſcriptis ab Imperio in ciuitate,
quinque.C.ſi cer.pet.auth. ſed nouo. Ad reprobandũ autẽ
inſtrumẽta,quatuor meliores de reſcriptis in inſtrumento
vel quinque ſm gl.in c.Ioãnes.de fide inſtr.de quo dic vt
s̃.Tabellio.§.ſi in pecunia verò depoſita requiruntur tres,
in auth.de fide inſtr.§.ſi quis igitur.col.vij. In purgatione
canonica requirunt̃ teſtes,vt s̃.Purgatio.§.iiij. ¶ Ad dam-
nationem etiã aliquorũ requirit̃ numerus maior:quia ep̃s
cardinalis non damnatur niſi lxxij.teſtibus.ij.q.iiij.præſul.
presbyter cardinalis lxiij. diaconus cardinalis xxiiij. ſub-
diaconus, & inferiores cardinales vij.ij.q.iiij.præſul. & c.
ſeq.quod tñ ſpecialiter habet locũ in epiſcopis & aliis cle-
ricis eccleſiæ Romanæ triplici ratione, q̃ ponit S.Tho.ij.
ij.q.lxx.contra Papam tñ non multiplicantur,ſed duo ſuf-
ficiunt, ſm glo.in d.c.præſul.& ſimiliter cõtra quoſcunque
alios etiam ep̃os, ſufficit ad condemnationẽ teſtimonium
6 duorum.ij.q.v.per totum.¶ Sextò * quęritur, qualis debeat
eſſe teſtificatio teſtium? Et dico, ꝙ primò regulariter non
debent induci nec poſſunt recipi ante litis cõteſtationem,
quod tamen fallit in viginti caſibus,de quibus in c.quoniã.
vt lite non conteſt.& ibi glo..& Pan. imò qñ ignorat̃ ma-
lefactor, recipi poſſunt etiam ante citationẽ malefactoris,
iuxta not.per Inn.in c.bonæ.el j.de elect.& ſequitur Pan.
in c.in nomine Domini noſtri,extrà eod.¶ Secundò requi
ritur, ꝙ ſe teſtis nõ ingerat:quia tunc repellitur tanquã ſu-
ſpectus.arg.l.vxori.§.j.ff.de falſ.& per Bart.in l.quę omnia.
ff.de procu.& facit c.qualiter.de elect.imò requiritur quòd
non promittat teſtificari quid certũ, ſi autẽ non expreſſit
quid,non repellitur niſi primũ accepiſſet, quo caſu præſu-
mitur corruptus, ſm Docto.tamen ſi nõ fuit citatus, ſed ꝑ
partem iudici productus,nõ præſumitur ſe ingerere,vt te-
nent domini de Ro.deciſ.cclx.& facit c.conſtitutus.eo.tit.
& Pan.in c.in tua. de ſponſ. ¶ Tertiò ꝙ iuret tactis ſacro-
ſanctis Euangeliis.Nec alicui teſti,quantumcunq; religio-
ſo,creditur niſi iurato,extrà eod.nuper.& c.fraternitatis,&
c.tuis.C.de epiſc.& cle.auth.ſed iudex.niſi ſit ep̃s vel ſacer-
dos,qui non iurat ſuper libro,ſed ſuꝑ pectore ſuo.de iura.
cal.c.fin.& dicit Pan.in d.c.tuis.quòd etiam ep̃o non credit̃
vt teſti ſine iuramento:& excepto Papa nõ creditur in præ
iudicium alterius,maximè non modicũ, verbo cuiuſcunq;
& qualiſcunq; fuerit authoritatis, etiã legati cardinalis põt
tamen remitti iuramentũ de conſenſu partiũ,extrà eo.tuis.
niſi in cauſa matrimoniali,extrà de eod.qui cog. conſang.
c.ſuper eo. Iurabit autẽ dicere totã veritatem quã nouit de
illa re.iij.q.ix.hortamur. nulla falſitate adiecta. iij.q.ix.pu-
ra.& de conſuet. c.quorundam.ꝙ nulli dicet teſtimonium.
& hoc bene.iiij.q.iij.§.item in criminali. ¶ Quartò, quòd
vtraque pars ſit præſens,vel cõtumaciter abſens.d.c. in no
mine domini. ¶ Quintò, ꝙ viua voce deponat,nõ in ſcri-
ptis.c.à nobis.qui ma.accu.nõ po.iij.q.ix.teſtes ¶ Sextò, ꝙ
teſtificetur de auditu proprio,ſcilicet quantũ ad ſonos:vel
de viſu quantũ ad viſibilia,vt in c.ij de conſuetud.& idem
de aliis ſenſibus nõ de alieno:quia nõ eſt propriè teſtimo-
nium, vt not. gloſ.in l.in ſumma.ff.de aqua pluuia arcen.
¶ Septimò,ꝙ non vacillet vel cõtraria proferat, vt in c.li-
cet.de proba. ¶ Octauò, ꝙ nihil taceat de contingentibus
ſuper quibus interrogatur:aliter eſſet falſus teſtis.de accuſ.
dilecti. puta ſi exprimit qđ facit pro aliquo, & tacet quod
eſt cõtra illum. ¶ Nonò,ꝙ exprimat locũ,tẽpus,& modũ.
¶ Decimò, ꝙ ſolùm teſtificetur ſuper iuratis, & non ſuper
aliis:quia nõ valeret,arg.c.de teſtibus, extrà eo. ¶ Septimò
7 quæritur,* quid iuris ſi teſtes diſcordent: Et dico, ſecũdum
Veruec. quòd debent cõcordare in circunſtantiis cõtentis
in hoc verſu: Res, perſona,locus,gradus,hæc ſint cõſona,
tempus:aliter ſunt ſingulares,& non probant, puta ſi vnus
dicit de vna re vel de vno facto,alius de alia vel de alio.de
proba.licet etiã ſi loquantur de diuerſis pſonis. de reſcrip.
Rodulphus.ſi tamẽ locutiones ponerent̃ certæ,non obeſ-
ſet error nominis, ſm Hoſt.Item ſi de diuerſis locis, vt pa
tet Dan.13. in exemplo Suſannæ. Item ſi de diuerſis gradi-
bus cõſanguinitatis aut affinitatis in cã matrimonij.xxxv.
q.vj.de parentela, & idẽ ſi de diuerſis tẽporibus.Quod li-
mita primò niſi vnũ includat̃ aliud, vt ſi vnus dicat diem,
alius eiuſdẽ diei horã, & ſecundò niſi factũ ſit durabile:quia
etiã ipſi Euãgeliſtę dñr concordare,& tñ vnus,id eſt,Mar-
cus dicit Chriſtũ crucifixum hora tertia, alius,id eſt,Lucas
hora ſexta.hæc autem S.Th.ij.ij.q.lxx. breuiter cõprehen-
dens dicit,ꝙ diſcordia teſtiũ in circunſtãtiis principalibus
variantibus ſubſtantiã facti (intellige,id eſt,facientibus ꝙ
teſtes nõ loquãtur de eadẽ re vel facto,puta in loco,tpe, &
perſona) aufert efficaciã teſtimonij,ſecus in non pertinen
tibus ad ſubſtantiã facti,puta ꝙ tempus fuerit ſerenum vel
nebuloſum,vel domus picta aut non picta,& hmõi: quia
circa talia nõ conſueuerũt homines ſolicitari,& cõſequen-
ter à memoria facilè labuntur, imò ſm Chryſo.diſcordia
in talibus facit teſtimoniũ credibilius: quia ſi cõcordarent
in omnibus etiã minimis, viderent̃ ex cõdicto eundẽ ſer-
monẽ proferre.¶ Sed ad pleniorẽ prædictorũ notitiã adde,
quod ſi vnus teſtis expreſsè cõtradicit ſibi, nõ valet teſti-
monium.iiij q.iij. Nicolaus, & ſi primò extraiudiciũ dicit
vnũ,& ſecundò in iudicio dicit oppoſitum, ſm Bar.poteſt
puniri de falſo:quia ſtatur primo dicto eius per Leos.C.de
falſ.Bald.tamẽ aſſerit hoc eſſe falſum, & bene,per glo.in c.
cùm cauſam.de teſti.& ſequitur Ioan.And.in quæſt.mer.in
reg. non eſt, vbi patet ꝙ in minus validè aſſumptis vel in
iudicio vel extra ſtatur vltimo dicto,in dictis aũt authen-
ticis ſtatur primò in iudicio,& extrà, quo caſu loquit̃ d.l.
eos.allegata per Bart.quia ibi veniebat qs contra ꝓpriũ ſi-
gillũ,& ſic cõtra rem authenticã & approbatã.Sed prædi-
cta S.Tho.limitat qñ teſtis interrogat̃ de ſcientia aut viſu:
quia ſi diſſidet à ſeipſo, repellitur, ſecus ſi interrogetur de
opinione & fama:quia põt ſecundũ diuerſa audita diuerſi-
modè motus eſſe ad reſpõdendũ. Et ſi inueniatur falſus in
parte in nullo credit̃ ei.diſt.ix.ſi ad ſcripturas.iuncta gloſ.
vide s̃.Falſarius.§.v.Si verò vnus teſtis cõtradicat plurib⁹,
nõ obſtat eius cõtrarietas:quia teſtimoniũ vnius nec iuſti-
ficat,nec condemnat.xxxiij.q.ij.admonere,niſi cõtradicat
pluribus:cũ quibus ſcriptus eſt in aliquo inſtrõ.ff.quemad.
teſt.l.j.in fi. Si verò multi,ſed pauciores contradicũt plu-
ribus, ex eadẽ vel ex diuerſis partibus ꝓductis iudex cõcor-
dabit eorũ contrarietatẽ ſi poterit,ſicut Aug.cõcordat dicta
Euangeliorũ,extrà eo.cùm tu.qđ ſi non põt,prçualebit te-
ſtimoniũ pluriũ,niſi dignitas pſonarũ ex alia parte præ-
dicet numero, vel niſi pauciores dicãt veriſimiliora & ap-
tiora negotio, aut plura ꝑ eos ꝓbentur, vt ſi plures teſtes
ꝓbẽt me poſſediſſe:pauciores verò me poſſediſſe x.annis,
& titulũ poſſidendi:quia tunc præualet teſtimoniũ pauco-
rum,extrà eo. in noſtra. quæ intellige qñ eodem tpe teſtes
inducunt̃:quia ſi inducant̃ teſtes ad reprobãdũ dicta prio-
rum,debẽt eſſe plures,& longè melioris famæ.C.de cõtra-
hend.& cõmittend ſtipulation.l.optimã:quia magis præſu-
mitur ſubornatio poſt publicationẽ atteſtationũ, q̃ ante.
¶ Si verò teſtes ſunt numero & dignitate pares, ſententia
datur pro reo.de proba.ex literis.niſi in matrimonio, & in
cauſa libertatis, & in teſtõ,& pro dote,de ſenten.& re iud.
c.fi.& ſi neuter poſſidet rem,ſed vterq; ab extraneo petit,
diuidit̃ ſi eſt poſſibile.de præſum.afferte.& ſi nõ eſt poſſi-
bile, poterit iudex gratificare dando cui voluerit. de paro.
c.j. Vide iiij.q.iij.teſtes.de prædictis. & adde ex S.Tho. ꝙ
ſi diſſentiunt teſtes eiuſdẽ partis, debet iudex ex motu ſui
animi percipere cui parti ſit ſtandũ, ex numero vel digni-
tate eorũ,vel fauorabilitate cauſæ,& huiuſmodi.¶ Octauò
8 quæritur,* quomodò teſtis obligatur ad teſtificandum? Et
dico multa. ¶ Primum Secundùm Arch.ij.part.tit.j.c.xviij.
poſt S.Th.ij.ij.q.lxx.& communẽ doctrinã, ſic diſtinguit̃:
Si quis requiritur teſtificari authoritate ſui ſuperioris, tene
tur ferre teſtimoniũ in his duntaxat quæ exiguntur ab eo
ſm ordinẽ iuris: puta in manifeſtis,& de quibus præceſſit
infamia,adde vel ſemiplenè probatũ eſt:& nõ teſtificando
peccaret,intellige mortaliter, agens cõtra obedientiam &
charitatẽ,nõ iuuãdo proximũ,vel cõmune bonum,cũ dẽt.
Si verò requiratur eius teſtimoniũ,ſed non authoritate ſui
ſuperioris:tunc ſimiliter tenetur ad liberandũ hominem à
morte iniuſta vel damnatione, ſm illud Pſal.Eripite pau-
perem.& diſt.lxxxiij.error. Adde ꝙ non tenetur ad procu
randum bonũ alicuius, niſi eo caſu quo tenemur ex chari-
tate bona optare.Si verò nõ requiritur eius teſtimoniũ,te-
netur ſimiliter ad vitandũ iniuſtum damnũ facere ꝙ in ſe
eſt, vt veritatẽ denunciet ei qui põt prodeſſe:quod ſecũdũ
Rayn.eſt verum, etiam in ſacerdotibus & religioſis:niſi in
cauſa,in qua nõ licet eis ferre teſtimoniũ: vt in cauſa ſan
guinis,in qua ſm S.Tho compelli non poſſunt ferre teſti-
moniũ ſecundũ ordinẽ iuris: intellige ab his qui ſunt iuri
poſitiuo ſubiecti:ad condemnationẽ autẽ alicuius non te-
netur teſtificari, niſi à ſuperiore compellatur, ſm ordinem
iuris:quia,inquit S.Th.ſi circa hoc veritas occultetur, nulli
ex hoc ſpeciale damnũ naſcitur:vel ſi immineat periculum
accuſatori,non eſt curandũ:quia ipſe in hoc periculo ſpon
te ſe ingeſſit.Quod videtur limitandũ,ſecundùm Innoc.in
c.j.de teſti.cog.niſi is,contra quẽ agitur, perſeuerare vellet
in peccato.arg.c.clericorum. de vita & hone.cler.xxij.q.v.
hoc videtur:vt pœna reuocet à malo,quos Dei timor non
reuocat. Sed iſtam limitationẽ limito verã, qñ ipſa emen-
datio præſumeretur. ¶ Secundum. De his autẽ quæ alicui
cõmiſſa ſunt in ſecreto, vtrũ requiſitus quis teneatur teſti-
ficari, dicit Arch.poſt S.Tho. ꝙ non, ſi ei ſunt cõmiſſa per
confeſſionẽ:quia non ſcit vt homo:& maius eſt vinculum
ſacramenti, q̃ hominis præceptũ:in aliis verò diſtinguitur.
Nam ſi cõmiſſa in ſecreto ſunt talia, quòd ſtatim vt homo
ſcit tenetur manifeſtare, vt ſi pertinent ad correctionem
multitudinis corporalẽ vel ſpiritualẽ, vel graue damnum
alicuius pſonę, dẽt manifeſtare teſtificãdo vel denuncian-
do:quia cõtra hoc debitũ obligari nõ põt ꝑ ſecreti cõmiſ-
ſum:quia frangeret fidem q̃ alteri debet. Si verò ſint talia,
quæ quis prodere non tenetur:poteſt quis obligari ex hoc
ꝙ ſibi ſecreto cõmittunt̃: & tũc nullo modo tenet̃ ea pro-
dere,etiã ex præcepto ſuperioris:quia ſeruare fidem eſt de
iure naturali, cõtra quod nihil põt homini præcipi. Quod
Sum.Ang.vt ſaluet S.Bonauent. dicentem, ꝙ tenetur:quia
in tali ꝓ cõmiſſione intelligitur excepta authoritas ſuperio
ris,limitat niſi ſuperior requirat aliquo bono reſpectu.Sed
iſtud nihil eſt:quia in his,in quibus quis ꝑ ſummũ præla-
tum,id eſt, Deũ, eſt liber ab inferioris imperio, nõ ſubin-
telligitur excepta ſuperioris authoritas:quia eo caſu nulla
eſt. * Tertium.Qui autẽ iurauit teſtimoniũ non perhiber̃,
temerè iurauit:& vbi certũ eſt ꝙ tenetur ſub peccato ferre
teſtimoniũ,contrauenire poteſt propria authoritate: aliàs
non, niſi authoritate ſuperioris.xxiij.q.iiij.in malis: etiam
ſi ſciret ꝙ ipſe ſolus interfuiſſet, & probari non poſſet niſi
per eum,ſecundũ Gofr.quia dictũ vnius facit ſemiplenam
probationẽ, & delatio iuramenti faceret plenam.C.de re-
bus cred.l. in bonæ fidei:quod verum eſt in caſu quo hoc
fieri poſſet,aliàs vbi teſtimoniũ eius nullũ effectum habere
poteſt,non credo ꝙ teneatur, niſi ad præceptũ ſuperioris
cogeretur modo & ordine debito. ¶ Quartum.Teſtis qui
ſe falſo dicit alicuius inimicũ, vt euitet dicere teſtimoniũ,
mortaliter peccat, ſecundũ Pan. in c.inquiſitionis.§.ternæ.
de accuſa. qui dicit mendaciũ in damnũ proximi. xxij.q.j.
ne quis.& de falſa.c.j.quod intellige eo caſu quo quis teſti
ficari tenetur.¶ Quintum.Aliquid accipere pro verò teſti-
monio ſeu veritate dicenda eſt turpe lucrum.xiiij.q.v.non
ſanè,& ſecundùm Arch.eſt peccatum mortale:quia eſt ex-
preſsè contra iura hoc rationabiliter prohibẽtia ad vitan-
dam corruptionẽ veritatis,& tenetur reſtituere danti,ſi per
hoc voluit ſibi iuſtitiã miniſtrari.d.c.non ſanè.ſecus ſi de-
diſſet ad corrũpendũ:quia eſſet dandũ ei,in cuius iniuriam
datum eſt, vel pauperibus: & multo magis eſt mortale ſi
acceperit ꝓ falſitate dicenda aut tacẽda veritate:poteſt tñ
teſtis expenſas accipere à producente,vt not.glo.in c.ſta-
tutum.de reſcrip.lib.6. & etiã lucrum ceſſans operarũ ſua-
rum.iiij.q.iij.venturis. ¶ Sextum. Falſum teſtimoniũ cum
habeat deformitatẽ periurij & violationis iuſtitiæ & men-
dacij,ex primo eſt mortale ſemper, etiam ſi fiat ad impe-
diendam iniuſtitiã,ſecundùm S.Tho.Et ſimiliter ex ſecun
do in ſuo genere,ſicut & quælibet iniuſtitia:non autẽ ſem
per ex tertio. Non tamen eſt mortale, ſi quis poſt debitam
in cogitando ſolicitudinẽ falſum afferat in ferendo teſti-
monio,quod verũ credit.Hæc ex S.Th.qui etiam ſentit,&
expreſsè Archid.dicit,ꝙ ſi dubiũ certitudinaliter teſtificet̃,
eſt mortale:vnde dubiũ ſub dubio proferre debet,& certũ
9 ſub certitudine. ¶ Nonò * quæritur, quæ ſit pœna falſi te-
ſtis? Et dicit Bal.quòd punitur pœna talionis.l.j.ff.ad leg.
Corn.de ſicar. & not.ij.q.iiij.in gloſ.ſum.nec excuſat eum
metus.v.q.v.authoritatis.Eſt aũt teſtis falſus,qui iuratus &
examinatus falſum loquitur. xxij.q.ij. ne quis arbitretur.
Qui autem non eſt examinatus,licet lateat vt veritas non
inueniatur, nõ eſt falſus, ſed doloſus:ſicut etiam præſumit̃
ſi ad interrogata non vult reſpõdere:vnde nõ tenetur illa
pœna.xxxv.q.j.notificamus,in glo.quod tñ non eſt verũ,ſi
interrogetur ſuper impertinentibus: quia fieri non debet.
In ſcripturis tamẽ qui verum celat, falſum committit.ff.de
falſ.l.j.Similiter nõ habetur pro falſo,ſed pro ſuſpecto qui
loquitur obſcurè, vt not.iiij.q.iij.teſtis.in gloſ.j. vnde peti
poteſt ꝙ declaret, niſi iudex ex cauſis nolit hoc facere, vt
not.iiij.q.iij.in criminali:ſicut etiam iterũ interrogatur qui
totum factũ non dicit:quia nõ probat, vt not.xx..q.ij.præ-
10 ſens. ¶ Decimo * quæritur, quomodo teneatur reſtituere
falſè teſtificans? Et dico, ꝙ ſi quid accepit pro teſtimonio
ferendo,dicendũ eſſet vt §.priore. & vlterius ſi per dictum
eius aliqua partium ſuã cauſam amiſit, tenet̃ de toto dam-
no.xvij.q.iiij.ſi quis in atrio.xiiij.q.v.non ſanè.quod quidã
limitant qñ diligenter nõ fuerat examinatus:quia tũc fuit
cauſa damni, aliàs non:quia ſi fuiſſet diligenter examina-
tus, fortè dixiſſet veritatem:aut falſitas patuiſſet:& ſic po-
tius fuit occaſio. Et ita videtur ſentire Sum.Roſ.ſed verius
Sum.Ang.& Supplem. indiſtinctè tenent quòd tenetur de
toto damno, quando ſcienter vel ex ignorantia indebita
falſum teſtimonium dixit.l.generaliter.§.illud.ff.de calum.
& xvij.q.iiij.ſi quis in atrio. & de iureiurand.c.fin.& con-
cord.Rayn.& Hoſt.in Sum.eo.titu.q.clxxxvij. Qui autem
eſt teſtis in inſtrumento ſuper vſuris vel factis in fraudem

vſurarum,tenetur,ſicut & notarij,cũ ſine teſtibus non valeant inſtrumenta. de quo dic vt ſuprà Reſtitutio.ij. §.vj. Et idẽ de prælatis ſubſcribentibus vel ſigillantibus ſchedulas vſurariorum,ſecundùm Gof.& Hoſt.& Direct.

TIMOR eſt paſſio animæ:& nunquam eſt peccatum mortale, niſi retrahat ab eo quod eſt de neceſſitate præcepti,vt colligitur à S.Tho.ij.ij.q.cxxv. De his autem quæ fiunt timore,vide ſuprà Metus.& ſuprà Inobedientia.

TYRANNVS, vt patet iij.Polit.& viij.Ethi.eſt is,cuius regimen non ordinatur ad bonum cõmune, ſed ad priuatum regentis. Vnde perturbatio regiminis eius ſm S.Th.ij.ij.q.lxij.art.ij.ad tertium.non habet rationem ſeditionis, niſi fortè ita inordinatè fiat, quòd multitudo ſubiecta maius detrimentũ patiatur ex perturbatione conſequenti, quàm ex regimine tyranni.Vtrum autem liceat occidere tyrannum, S.Th.de regi princ.lib.j.c.vj.tenet ꝙ non,niſi per publicam poteſtatem, quod, vt ibi patet, dupliciter contingit.Primò,qñ multitudo illi ſubiecta habet ſibi prouidere de rege, quia poteſt eum occidere:nec agit infideliter,etiam ſi antè ei ſe perpetuo ſubieciſſet:quia ipſe hoc meruit infideliter principando.Secundò,quãdo recurritur ad ſuperiorem. Sed vt patet in ij. diſt. xliiij.hoc intelligitur quando iniuſtè acquiſiuit dominiũ. ſi autem acquiſiuit illud vi,nolentibus ſubditis ad conſenſum coactis:tunc qui ad liberationem patriæ illum occidit,laudatur ſi ad ſuperiorem recurſus haberi non poteſt. Et idem ſentit de regi.prin.vbi ſ̃. dum dicit ꝙ Aioth magis occidit hoſtem,quàm rectorem populi.

TITVLVS quot modis dicatur,vide glo.in c.dudũ el ij.de elect.in verbo, intitulatam.Vide etiã infrà Vſucapio.§.vlti.quo ad titulos, in quibus dominiũ trãsfertur.

TORNEAMENTVM, ſm vulgare Italicũ dictũ eſt à circuitu & regreſſione pugilũ : & eſt pugna in qua probabiliter imminet periculum mortis:quia ibi ſæpe hómines moriuntur. de tornea.c.j.vbi prohibetur hic ludus. & ſm Hoſt. & Pan. omnis alius ludus, ex quo imminet periculũ mortis probabiliter:& nedum de iure canonico, ſed etiã de iure ciuili.C.de glad.l.vnica.& l.j §.itẽ ſenatus. ff.de poſtulan. debet intelligi de alio ludo.Ludus aũt cauſa virtutis experiendæ, vbi nullũ imminet periculũ mortis,ſm Hoſt.licet etiam de iure canonico,& caſus contingens non imputabitur.l.qua actione.§ ſi quis.ff.ad leg. Aquil.& ſic haſtiludia aliquãdo licent, aliquando non:quia ad ea ſit extenſio eorum quæ de torneamento dicuntur, qñ eſt ibi probabile periculum, propter rationem expreſſam.in d.c.j.de quo vide ſ̃.Ludus.§.viij.¶ Priuatur autem ſepultura moriens in torneamento : vt in d.c.j.ſi venerat cauſa pugnandi, ſm Pan.licèt ei pœnitentia concedatur: ſecus ſi cauſæ videndi, aut huiuſmodi.¶ Aliquo autem ibi occiſò vel mutilato irregulares ſunt omnes,qui illic venerant cauſa pugnandi, licet non occiderint aut mutilauerint, ſm Hoſt. & Gof. ſicut & ille qui in bello illicito eſt cauſa bellandi.xv.q.j.ca.fin. de pœnit.diſt.j.ſi quis cum telo. diſt.lj. ſi quis poſt acceptam. ſed epiſcopus diſpenſare poteſt. ſicut dictum eſt de exiſtentibus in bello iniuſto, ſed non occidentibus,vt ſupra Homicidium iij.§.vj.

TORTVRA fieri nõ põt à iudice ſine indiciis præcedentibus,ſine mortali peccato,ſm Lud.de Ro.in ſuis nota. vt not.C.de ſer.fug.l.quicunque.ff. de quæſt.l.maritus.C.ad leg.Iul.maieſt.l.ſi quis alicui.vbi glo.& Bald.Adde verò ſm Pan.in c.cùm in contemplatione.de reg.iur.ꝙ ad torturam requiruntur indicia vel ſemiplenæ probationes.Et confeſſio ex tali tortura ſine indiciis facta non valet,vt in l.j.ff.de quæſt. nec indicia poſteà ſequẽtia confirmantur,ſm gl.in l.maritus.ff.eo.& Bal.in l.ſi.C.de accuſa. Et idem dic qñ torquet quos de iure torquere non poteſt, ſicut minores xiiij.annorũ, licet cædi poſſint.l.cũ Sillanianum.C.ad Silla.Item & milites,& mulier prægnans,& huiuſmodi,etiam ſi torqueat indirectè:vt dando ſalſa in cibis, vt ſiti quis vexetur. Et idem qñ aliter q̃ per torturam põt veritas haberi:quia tunc ſm omnes torqueri non licet. Et idem qñ ſæpius torquet,nullis nouis indiciis apparentibus: ſufficiunt tamẽ variationes, ſecundùm Innoc.in c.quoniã. de proba.& Bar.in l.de minore.§.pen.ff.de quęſt.puta quia vno ſero dicit de vno, & alio ſero dicit de alio.¶ Quæ autem & qualia indicia ad torturam requirantur, vide ſ̃.Indicium.Et adde quòd qui publicam authoritatem exercet, arbitrari debet qualia indicia ſufficiant. C. de quæſtioni.l. milites §.oportet.& d.l.de minore.§.tormenta.& no.Inno. in c.pen.de nou.oper.nunc.ſed vtatur ratione in arbitrando : quia iniquè torquens peccat mortaliter, & tenetur de damno & iniuria.Vide Pan.de reg.iur.cùm in contemplatione:& adde quòd ferulæ & flagella non ſunt tormenta: nec his cædere eſt torquere, vt patet in l.j.§.impuberes.ff. ad Sillanianum.vbi iſta iſta conceduntur circa impuberem, & tortura prohibetur. Vtrum autem tortura ſemel habita poſſit repeti:dic quòd ſic ex nouis indiciis:puta;quia inuenitur reus in mendacio:vel ſi peruenerũt indicia alia:alias non debet repeti, vt dictum eſt, vt l.repeti. & l.vnius.ff.de quæſt. Quod tamen Ang.in lib.de malefic. limitat quando quis fuit tortus ſufficienter ſecundum indicia : aliàs repeti poteſt & de more hoc eſt arbitrariũ. Vnde ſecundum Paridem de Puteo in ſuo tract.de ſyndicatu,debet iudex proteſtari quòd vult ſuperſedere in tortura, & eam repetere quoties oportuerit, debeat tamen interuenire decem vel octo dies quietis.Torquere tamẽ vltra tres vices in diuerſis temporibus pro eiſdem indiciis, eſt immoderatum & malum,ſecundùm Bart.in l.fin.C.de quæſtionib.

TRADITIO dupliciter dicitur,& ſumitur primò pro tranſlatione dominij in alterum, ſicut dicitur in inſtrumentis venditionis,iure proprio tradidit. Secundò pro inductione in poſſeſſionem,ſiue pro ipſa corporali præſtatione rei,vt cùm dicitur, poſſeſſionem tradidit, vel ipſum equum per frænum,& huiuſmodi.

TRANSACTIO eſt de re dubia, & lite incerta, & necdum finita,nõ gratuita pactio,ſed aliquo dato vel retento,vel promiſſo.ff.de trãſact.l.j.C.eo.l.tranſactio. ex trà eod.ſup eo.intelligẽdo tñ litẽ præſentẽ vel futurã:quia ante litẽ,ex quo diſcordia exorta eſt,trãſigi põt.ff.de cõdi. indebit.l.eleganter.§.ſi quis poſt. Vnde dr̃ tranſactio,quaſi tranſitio actionis,eo ꝙ tranſigens ab actione trãſit & diſcedit. Et differt à pacto & cõpoſitione:quia illa fieri poſſunt amicabiliter,nullo dato vel retẽto.d.c.ſuper eod.& de hac dico multa. ¶ Primũ.Tranſigere põt,qui & donare,de quo ſ̃ Donatio.j.§.j.& dominus rerum ſiue actionũ,tutor,curator,& procurator,habens ſpeciale mandatũ, vel liberã adminiſtrationem bonorũ vel cauſę ff.de procu.l.procurator cui libera.& l.mãdato.& de procu.qui ad agendũ.&.j.lib.ſi. Non autẽ prælatus in cauſis eccleſiæ ſine cõſenſu capituli. extrà eod.c.cõtingit. ¶ Secundũ. Tranſigi aũt põt ſuper ciuilibus ff.& C.eo. per totũ. Super criminalibus aũt diſtinguendum eſt, vt ſ̃.Accuſatio.§.xj. Super ſpiritualibus etiã diſtinguendum eſt. Nam aut petit eccleſia ab alia eccleſia ſibi debere ſubijci in iure inſtitutionis, correctionis, & ſacramentorum perceptione, aut eps petit iura epiſcopalia in aliqua eccleſia, & ſic de ſpirituali ad ſpirituale fieri

poteſt

poteſt:puta ꝙ remittatur inſtitutio vel aliquod ſacramẽtũ: & aliud ſpirituale præſtetur.de re.permut.ad quæſtiones.de ſpirituali aũt ad tẽporale non licet.ext.eo. cõſtitutus.& de re.permu.c.vlt.¶ Sed tamen aduertendum eſt,ꝙ vbi nomine ſubiectionis petũtur ſpiritualia ſimul & temporalia : ſicut cũ eps petit ab aliqua eccleſia ſibi ſubiecta, ꝙ ab eo participent cõſecrationes, ordinationes,& hmõi ſpiritualia:& nihilominus petit aliqua temporalia,vtpote partem vel annuam penſionem:ratione illorum temporaliũ poſſet tranſactio fieri cũ tẽporali, & ſibi annua penſio dari:arg.c.cũ venerabilis. de cenſi.& de reli.do.cõſtitutus. Aut petitur res temporalis,vt proprietas : ſicut cũ eccleſia petit decimas ex prædiis in ſua parochia cõſtitutis:& tunc diſtinguendũ eſt:quia ſi agit contra eccleſiaſticã perſonã, ſic põt fieri tranſactio authoritate epi vel archiepi, & erit perpetua.ext.eo.ſtatuimus.ſine authoritate autem epi valet,ſed eſt temporalis : nec excedit vitã trãſigentis:ext.eo. de cætero.niſi per papam fuerit confirmata.eo.tit.veniens. Aut agit contra laicum:& tunc ſi agit de perceptis & ſubtractis,fieri põt.de his quæ fi.à præl.cũ apoſtolica.ſed non de futuris.xvj.q.vij.decimas quas.Vnde nõ põt fieri compoſitio nec trãſactio cũ laicis, vt minas ſoluãt,niſi authoritate papæ.de cõfir.vti.vel inuti.c.pe.Aut petitur non quidem ius ſpirituale,ſed ſpiritualis res, vt beneficium:& tũc Inn.diſtinguit in c.conſtitutus.ext.eod. quia ſi petitur beneficium vt proprietas : vt cum vnũ eccleſia petit ab alia præbenda,quã dicit ad ſuam eccleſiam pertinere,licita eſt tranſactio, modò ex vtraq; parte interueniat tm̃ ſpirituale, & non temporale Si verò clericus petit beneficiũ ſibi, puta quia dicit ſe electũ, vel canonicè in eo fuiſſe inſtitutum,tunc tranſactio fieri nõ poteſt ſine ſimonia, ſed bene amicabilis.i.gratuita cõpoſitio.ext.eod. ſuper eo.ſ.vt ꝙ ille qui ius non habet, vel non creditur habere, penitus renuntiet iuri ſuo ſine aliqua datione : vel vt ille, qui habet ius,recipiatur ſine datione.quod.ſ.fieri põt,dũ partes committunt alicui rem,vel huiuſmodi.Ratio eſt:quia in beneficio eſt ſpirituale & temporale ſimul,cùm ſit ſpirituali annexum.Vnde ſi fiat tranſactio, ſemper dabitur temporale pro ſpirituali, vel econtrario. Vnde & Inn.dicit hîc non licere tranſactionẽ, etiã ſi vtrique detur ſpirituale:quia.ſ. cum ſpirituali datur etiam temporale.Si tamen neuter litigantium poſſideret, ſed vterq; contendit aliquod beneficium ſibi dari:tunc valet tranſactio. de elect.cùm inter.de præben. niſi eſſent.no. Ioan.j. q.iij. c. ea quæ. Sum.autem Ang.breuius dicit concludendum,ꝙ de ſpirituali ad ſpirituale eiuſdem generis fieri põt trãſactio:non aũt ad ſpirituale alterius generis,ſecundum Ber.in c.ſuper eo.eodem tit.Sed nec Ber.ibi hoc dicit,nec eſt verũ : quia tunc licitè fieret de beneficio ad beneficium, contra dictum.c. ſuper eo.Vnde tu breuius cõclude, ꝙ tranſactio licet, vbi nõ interuenit ſimonia:nõ licet verò,vbi interuenit. Quod quãdo fiat collige ex definitione ſimoniæ.¶ Tertium.Si amicabilis compoſitio fiat ſine iudicis authõritate, ſecundùm Hoſt.perſonalis eſt,& extinguitur cũ perſona.Si verò fiat iudicis authoritate,realis eſt,niſi aliud per iudicẽ dictũ ſit, ext.eo.de cætero.Sed tamen licet tũc teneat mero iure,reſtituetur eccleſia ſi grauiter lędatur.ar.de reſt.in integ.c.j. ¶ Quartum. Tranſactio facta propter indebitam obligationẽ nõ excuſat eũ,qui aliquid accepit, vt talẽ obligationẽ remitteret,ſed reſtituere tenetur.l.præſes prouinciæ.C. de tranſact.& l.ſi.ff.de dolo.& glo.in c.ſuper eo.tit.dicit ꝙ ſi euidens eſt calumnia, non tenet tranſactio.l.in ſumma. C.de cõd.ind. ¶ Quintum.Diſpoſitio.l.ſi quis maior.C.de tranſact. teneri põt in cõſcientia:quia Imperator in pœnã non obſeruãtis potuit hoc facere. & habet locum in quocũq; cõtractu iurato, ſm Doc.ibi.Vult aũt.d.l.ꝙ trãſlationẽ iurãs,& volũtariè nõ ſeruãs cõuenta, ſit infamis, intellige ſi condẽnetur,& priuatus ipſo iure actione quã habebat cõtra eũ cũ quo trãſegit, & ſi quid propter trãſactionẽ habuit,ſiue pecuniã,ſiue rẽ,tenet reſtituere, & oẽ emolumentũ quod habuit ex ea, quod quò ad cõſciẽtiã verũ eſt poſt cõdẽnationẽ.& nõ ante, niſi quatenus dãnificatus eſt ille,cum quo tranſegit,vel ex debito antea debeat habere.

TREVGA eſt ſecuritas præſtita perſonis & rebus ad tẽpus diſcordia nõdũ finita. & vocatur aliquãdo fœdus,aliquando induciæ.ff.de cap.& poſtli.re.l.non dubito. & l.poſtliminium.§.induciæ. Et ſm Henr.Bolo.ſunt duæ ſpecies eius:quarũ prima dicitur conuentionalis,ex partiũ cõuentione formam accipiens,& ſeruanda etiam infidelibus.xxiij.q.j.noli.& ſecunda canonica,de qua extr.eod.c. innouamus.quæ eſt duplex, vna.ſ.perpetua, qua gaudent perſonæ in d.c.j.contentæ.alia temporalis,quæ ad omnes extenditur. Et ſecũdũ eundem Henr.ſeruandæ ſunt treugæ canonicæ.& multò magis cõuentionales, dum ea ſeruat aduerſarius.aliàs non.ar.de elect.cùm in cunctis.

¶ TRIBVTVM. Vide ſ̃.Immunitas.j.§.v.& Gabella.i.in principio.

TVRPE lucrũ ſtrictè,dicitur quod fit ex aliquo opere, diuina vel humana lege prohibito, ita tamen datione vel acceptione non vetita : vt contingit in meretricio,concubinatu,hiſtrionatu turpi,& torneamento,& huiuſmodi. Largè verò dicitur omne lucrum illicitum, ſiue competat reſtitutio, ſiue non. Vtrum autem acquiſitum turpiter, id eſt, cum peccato, ſit neceſſariò reſtituendum: vide ſ̃.Reſtitutio ij.& Reſtitutio.iiij.§.j.& dic vt ibi.

DE TVTELA, Tutore,& Curatore.

1 *Tutela quid & quotuplex ſit.*
2 *Tutor quis eſſe poſſit.*
3 *Tutelam ſuſcipere an cogantur clerici,monachi & epiſcopi.*
4 *Tutores ad quæ teneantur.*
5 *Tutor faciens de conſilio propinquorum pupilli excuſatur.*
6 *Tutor an teneatur facere inuentarium de rebus pupilli, quando, & qualiter,& de quibus.nu.7.8.& 9.*
10 *Mater quomodo perdat tutelam filij.*

TVTELA ſm Azo.in Sum.eſt ius & poteſtas in capite libero ad tuendũ eum, qui propter ætatẽ ſuã ſponte ſe tueri nequit, à iure ciuili data ac permiſſa, vt Inſt.de tutel.§.eſt autem.Tutor autẽ eſt, qui pupillũ vel pupillam morte patris, vel emãcipatione, ſui iuris factũ vel factam tuetur.Curator verò dicitur, qui curam gerit alicuius, defendendo ipſum à prætore, ſm leges legitimè datus, vel eſt is,qui res adoleſcẽtis adminiſtrat.¶ Vnde differũt,Tutor & Curator.Primò qa iſte.ſ.tutor, datur perſonæ, ſecũdariò rebus vel patrimonio, ille verò ecõuerſo.Secũdò qa iſte datur impuberi,ille verò adulto.ſ.furioſo, pdigo,ſurdo,muto,& ſimilibus, q rebus præeſſe nõ poſſunt. Tertiò, quia iſta datur quãdoq; à iudice, qñq; à teſtatore:& datur etiã inuito, ſecus in curatore.de quo vide Pan.in c.ex parte.el ij.de appel. & in conſilio xciij. ¶ Primò autem quæritur, * quotuplex eſt tutela & tutor ? Et dico ꝙ tutela eſt triplex. Prima dr̃ teſtamentaria:vt qñ pater dat filio tutorem in teſtamẽto.Secũda legitima, quæ defertur à lege:vt cũ nullus eſt tutor per teſtamentũ,qa tunc qui primò loco debet ſuccedere huic ab inteſtato,tenetur ſuſcipere tutelã eius.Tertia dicitur datiua, quæ.ſ.datur à iudice, qñ nullo tutore dato in teſtamento, & nullis extãtibus conſangui-

neis

neis idoneis ad tutelã, iudex ex officio ſuo dat tutorem. Et durat tutela vſq; ad decimũ quartũ annũ cõpletũ pupilli, & xij. pupillæ: & inde incipit cura, quæ durat vſq; ad viceſimumquintum completum. Inſt. qui mo. tutel. fin. & Inſt. de cura. Et eodẽ modo eſt triplex tutor. ſ. teſtamentarius, legi.imus, & datiuus: quãuis ſint & aliæ differentiæ accidetales: ſicut dicitur tutor fiduciarius & onerarius, de qui-
2 bus nihil ad rem. ¶ Secũdò quæritur, * quis poſſit eſſe tutor? Et dico ꝙ is qui nõ eſt imbecillis corpore vel animo. Vnde ſecundùm Azo. quod in diffinitione tutelæ dicitur poteſtas, refertur ad ius: quod autẽ dicitur ius, ad factum: vt. ſ. talis ſit tutor qui ꝓpria imbecillitate nõ impediatur, vt pupillus, furioſus, & perpetuo morbo laborans. Mulier autem iure communi, licèt tempore Digeſtorũ non poſſet eſſe tutrix, ſed ſolũ ſpeciali beneficio iudicis. ff. de curat. bo. dan. l. fin. tamen poſt fuit iſta facultas iure Codicis ampliata. C. qñ mu. tu. off. fun. po. & nouiſſimè ſtatutum fuit iure Authenticorũ, vt liceret matri & auiæ agnoſcere tutelã filiorũ ſeu nepotum, ita vt præferantur legitimis ſeu datiuis, vt in auth. matri & auiæ. ita tamen vt ante omnia duo obſeruẽtur. Primò vt renũtient ſecũdis nuptiis. Secundò vt renuntient beneficio Velleiani, vt ibi. Et eſt tutela matris legitima, ſed tamen volũtaria: quia nõ compellitur ſi non vult, vt legitur & not. in d. auth. matri. pro quo vide
3 Pan. in c. ex parte. el ij. de appel. ¶ Tertiò quæritur, * vtrũ clerici vel monachi aut epi teneantur ſuſcipere tutelã? Et dico ꝙ nullam ſuſcipere coguntur, ſecundũ Io. diſt. lxxvj. c. ſi. legitimã tamen clerici poſſunt recipere ſi volũt, vt ſibi, & hoc eſt eorũ priuilegium, ꝙ licèt poſſint alicui ſuccedere ab inteſtato, nõ tamen tenentur recipere tutelam: licet aliud obtineat in laicis. C. de leg. tu. auth. ſicut hæreditas. datiuã aũt vel teſtamentariã recipere non poſſunt, ſecundũ gl. in d. c. ſi. per ca. Cyprianus. xxj. q. iij. quod bene facit. eps autem vel monachus, etiam volens recipere non põt legitimam, ſecũdùm Ioan. vbi ſ. & in auth. de ſan. epiſc. §. Deo aũt amabiles. coll. ix. vel, vt ibi idẽ dicit, hãc recipere poſſunt, & illi auth. per d. c. ſi. derogatur. Sed tamen quo ad monachos ſiue religioſos limita, de licẽtia ſuorum prælatorũ. xvj q. j. monachi. Tutelã autẽ miſerabilium perſonarum omnes religioſi clerici, vel epi recipere tenẽtur, vt in d. c. ſi. & diſt. lxxxviij. c. j. & c. epiſcopus. Sed quò ad epũ limita, ꝙ nõ per ſeipſum, ſed per archipreſbyterum vel archidiaconum, vt in c. eps. etiam quo ad legitimam. ar. eiuſdem. c. quo ad religioſos verò limita de conſenſu prælatorum ſuorum. xij. q. j. non dicatis. Sum. autẽ Roſ. hîc dupliciter deficit: primò quia contra Ang. & Sup. tenet epm non poſſe recipere tutelam legitimam. Secundò quia hoc
4 falsò imponit Io. An. in d. c. fin. ¶ Quartò quæritur, * quæ pertineãt ad officium tutorum, quæ ſi nõ faciũt teneantur pupillo ad intereſſe? Et dico ꝙ tria. ¶ Primum. Vt pupillos à criminibus intactos conſeruent. ¶ Secundum. Vt res eorum præſeruent ab iniuria xij. q. j. c. j. facit. l. j. ff. de tu. vnde tutores dicti ſunt quaſi tutiores, vt d. l. j. ¶ Tertium. Quòd pecuniã eorũ vel bona mobilia, quæ ad nihilum valẽt, eis ſeruata, cõuertant in prædia, ex quibus fructũ pcipiãt: alioquin tenet tutor pupillo ad fructus, quos poterat habere, deductis expẽſis & periculis, ſecundùm. Bart. in l. tutor qui repertoriũ. §. j. ff. de admi. tut Quod limita verum ſi potuit emere pura qa erãt vẽditores, aliàs nõ Et idẽ dic vbi eſſet ſtatutum, vt Genuæ, ꝙ omnia mobilia diſtraherẽtur, vt de pecunia pupillus lucrum acquirat, quia ſi tutor non facit cũ poſſit, tenetur ad intereſſe. Et idẽ. Bart. in l. fi. C. de cond. inde. & Io. de Ana. in c. qa in omnibus. de vſur. ꝙ vbicunq; olim tutor tenebatur de pecunia pupilli fœnerari, hodie cũ vſuræ ſint prohibitæ, tenetur eam ponere ad iuſtã negotiationem, ad partem lucri & damni. Vide etiã ſ. Cle-
5 ricus. iiij. §. x. ¶ Quintò quæritur, * quæ ſit cautela habẽda tutori vt nõ teneatur pro aliquo facto pupilli? Et dico hãc eſſe, ſi illud faciat cũ cõſilio coniunctorũ pupillo, & hoc in inſtrumẽto ponatur: quia tale cõſiliũ facit præſumptionẽ ꝙ dolus & culpa abfuerit: arg. l. etiã. C. ſi tut. vel curat. inter. ſecundũ Bal. in l. Polla. C. de his quibus vt indi. ¶ Sex-
6 tò quæritur, * vtrum tutor teneatur facere inuentarium de rebus pupilli? Et dico ꝙ ſic: niſi cauſa neceſſaria vel iuſtiſſima impediatur. Text. eſt in l. tutor qui repertorium. ff. de admi. tu. & idẽ dic, ſecũdũ Bar. ibi, de curatore. & cauſa dicitur neceſſaria, ſm eum, ex parte tutoris morbus: puta quia podagroſus, vel aliqua hmõi impeditus, vel ex parte rei, quia nõ reperitur adhibita diligẽti inquiſitione. Cauſa verò iuſtiſſima dicitur, ſi teſtator remiſit cõfectionem inuentarij vt in l. ſi. C. arb. tut. quod limitat Bar. vbi ſ. niſi ex cauſa iudicialiter videatur, vt in l. in confirmãdo. & l vtilem. ff. de confir. tu. Fallit tamẽ hoc in duobus caſibus, in quibus inuẽtariũ facere nõ tenetur, ſecundũ Bar. vbi ſ. Primò ſi conſuetudo eſſet ꝙ non fieret. Secundò ſi iudex
7 ex cauſa remitteret, quia hoc non põt. ¶ Septimò * quæritur, quando tenetur facere? Et dicit Bart. vbi ſ. gl. ibidem & Doct. communiter tenere ꝙ mox. i. quàm primùm potent, ad quod facit. l. hæc cõd. tio. ff. de cõd. & demon. aliter videtur in dolo. Quod intellige ſi adminiſtrauit: non autem ſi non adminiſtrauit. Similiter nec ſi fecit illa quæ dilationem non recipiunt: quæ vel neceſſariò præcedunt confectionẽ inuẽtarij, vt eſt perſcrutatio ſubſtãtiæ hæreditaria ꝙ vel ea quæ nullo modo poſſent obeſſe pupillo, ſed bene prodeſſe, quia talia agẽdo ante confectionẽ inuẽtarij non
8 præſumitur in dolo, ſecundũ Bart. vbi ſ. ¶ Octauò quæritur, * qualiter debet fieri? Et dico ſm tex. in l. tutores. C. de admi. tut. ꝙ in præſentia publicarum perſonarum. vbi tamen dicit glo. ſufficere notarium vnum. Præſentia verò iudicis nõ eſt neceſſaria, ſm Bart. vbi ſ. & cõiter Doct. niſi vt fiat fides contra debitores nominum, quorum nomina ſcribuntur in inuentario. Et ita tene, quamuis gl. in d. l. tu-
9 tor. teneat ꝙ eſt neceſſaria. ¶ Nonò quæritur, * de quibus fieri debeat inuentarium? Et dicit tex. in d. l. tutores. ꝙ omnium rerum. i. corporalium, ſecundum Bart. vbi ſ. & inſtrumentorum. i. omnium iurium corporalium, de quibus apparent inſtrumenta ſeu probationes in bonis pupilli, de
10 aliis non. ¶ Decimò quæritur, * quomodo mater perdit tutelam filij? Et dicit Pan. in c. vxoratus. de conuer. coniu. ꝙ dupliciter. Primò ſi tranſit ad ſecundas nuptias. Secundò ſi viuit incontinenter, de quo eſt glo. quam ſequitur Bal. in auth. matri. & auiæ. C. quando muli. tu. off. fun. po. & facit. tex. in l. fin. eod. tit. vbi requiritur ꝙ pudice viuat. quod not. gl. & Bar. in l. fideicommiſſum. C. de fideicom. vbi vult quòd vxor relicta ſi incontinenter viuat, perdat legatum ſibi factum à marito, & aufertur ſibi tanquam ab indigna, vel ex prẹſumpta voluntate reuocatur. quod maxime procedit ſi incontinenter vixit tempore mariti, eo ignorante: pro quo glo. in l. ſororem. C de his qui. vt indig.

DE VANA GLORIA.

1 *Vana gloria an ſit peccatum, & an mortale. num. 2.*

VÃNA gloria. Et dicit gloriam gloriæ vanitatem. Gloria autem dicta quaſi claria, claritatem quandam ſignificat: & conſequenter manifeſtationem alicuius, & eſt clara cùm laude notitia, ſecundum Ambroſius ſuper epiſtolam ad Romanos. Vnde ſecundùm S. Th. ij. ij. q. cxxxij. nomẽ gloriæ propriè importat manifeſtationẽ alicuius de eo quod apud homines decorum videt, ſiue ſit bonũ corporale, ſiue ſpirituale: quod propriè eſt qñ bonũ alicuius noſcitur & approbatur à multis, largius verò etiã à paucis, vel ab vno, aut ſe ſolo. Vanitas autẽ gloriæ vt colligitur ab eo ibi. & ma. q. ix. art. j. tripliciter accidit gloriæ. ſ. primò quia gloriat quis de eo qđ nõ eſt: vel ſi eſt, nõ eſt gloria dignũ: vel ſecundo apud homines, quorũ iudiciũ incertũ eſt, quod intellige vltimatè: quia ſi ſit apud Deũ vltimatè, vt cũ quærit gloria apud homines pp honorem Dei vel ſalutẽ proximi, nõ eſt vana. aut tertio nõ ad debitũ finẽ: puta honorẽ Dei vel proximi ſalutem, qđ eſt dicere gloriã eſſe vanã ex parte eius, de quo quis gloriat: vel eius à quo quis quærit gloriã: vel eius, pp ꝙ quis quærit gloriã. ¶ Primò aũt quæritur, vtrũ appetere gloriã ſit peccatum? Et dicit S. Tho. ꝙ non ſm ſe: quia ꝙ quis bonũ ſuũ cognoſcat & approbat, nõ eſt peccatũ, ſm illud 1. Cor. 2. vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Similiter nec ꝙ aliquis velit opera ſua ab aliis approbari, ſm illud Matth. 5. Luceat lux veſtra, &c. Sed appetitus inanis aut vanæ gloriæ, vitiũ importat: quia quodlibet vanũ appetere vitioſum eſt, ſm illud Pſal. Vt quid diligitis vanitatẽ.
2 ¶ Secundò * quẹritur, vtrum appetitus inanis gloriæ ſit peccatum mortale? Et dico ex S. Tho. vbi ſ. ꝙ poteſt eſſe peccatum mortale dupliciter. Primò ratione materiæ de qua quis gloriatur: vt quia de aliquo falſo diuinæ reuerentiæ cõtrario, ſm illud Ezech. 28. Eleuatum eſt cor tuũ: dixiſti, Deus ego ſum. & 1. Cor. 4. Si accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? vel etiã cum bonũ temporale, de quo quis gloriatur, præfert Deo: quod ꝓhibetur Hiere. 9. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, &c. Aut etiã cum quis teſtimonium hominũ præfert teſtimonio Dei: ſicut cõtra quoſdam dicitur. Ioan. 12. quòd dilexerũt magis gloriã hominũ quàm Dei. Alio modo ex parte ipſius gloriãtis, qui intentionẽ ſuã refert ad gloriã tanq̃ ad vltimũ finẽ, ad quem. ſ. ordinat virtutis opera, & pro quo conſequẽdo non prætermittit facere, etiã ea quæ ſunt cõtra Deũ: & ſic eſt mortale. Si autẽ amor humanæ gloriæ quãuis ſit inanis, non tñ repugnat charitati, neq; quantũ ad id, de quo eſt gloria, neque quantũ ad intentionẽ gloriã quærẽtis, nõ eſt mortale, ſed veniale. Hæc ille in forma & obſcurè. Ad quorũ intellectũ nota, ꝙ dum quis gloriat, quatuor cõcurrũt, quæ reducuntur ad duo. ſ. gloriãs & gła, quæ eſt eius finis, res de qua gloriat, & is, apud quẽ gloriat, ſiue à quo gloriã quærit: quorũ duo prima S. Th. accipit ꝓ vno: cũ neque in gła, neque in gloriãte conſiſtat peccatũ: ſed in intẽtione gloriã appetẽtis indebitè: & ſimiliter duo vltima accipit pro vno: quia ex re aliqua nullus gloriã accipit, niſi per alicuius approbationẽ. Intendit ergo S. Th. primò ꝙ appetitus gloriæ vanæ ex ſuo genere nõ ſit mortale: qđ patet, quia nõ ſemper eſt mortale. Et ſecundo ꝙ ex parte rei, de qua quis gloriatur, põt eſſe mortale, ſupple licet non ſemper ſit, ſed ſolum dupliciter: primò ſcilicet rõne obiecti glorioſi, vel qa illud eſt notabiliter contra reuerentiã Dei, ſiue ſit quid falſum: ſicut Cyrus gloriabatur ſe eſſe Deũ. Ezech. 28. & Herodes Act. 12. ſiue etiam verũ: vt cum quis gloriatur de peccato, nõ quidẽ veniali, ſed mortali, ſiue ſit verũ, ſiue falſũ. Non obſt. illo vbo S. Th. falſo: quia loquit exemplariter: vel ſi talis res nõ ſit cõtra reuerentiã Dei, tñ præfertur Deo ſm æſtimationẽ gloriantis: quia eam diligit plus Deo. Vel ſecundo ratione approbãtis obiectum, qñ ſcilicet teſtimonium hominũ præfertur diuino. Intendit tertiò, ꝙ ex parte intentionis & finis ſit mortale, inquantũ ipſa gloria vana

appetitur tanquam vltimus finis: quod ſm eius doctrinam tunc eſt, qñ actu & habitu omnia ordinantur ad illam: vel quod idẽ eſt, quãdo quis eſt paratus Deũ per mortale contemnere, vt illam aſſequatur, vt patet ſ. Gula. §. j. & Auaritia. §. j. vbi etiam declaratur quomodo hoc debet intelligi. ¶ Ex quibus patet, quòd Sum Ang. contra S. Th. & veritatẽ dicit ꝙ eſt mortale, qñ ea quæ ordinata ſunt ad gloriam Dei quis principaliter facit ad gloriam ſuã, vt ſacramenta & ſcripturæ ſacræ. Ex quo infert ꝙ mortale eſt prædicare aut miſſam celebrare, & huiuſmodi, propter inanem gloriam: quod verũ eſt ſolùm, vt dicit S. Tho. ſi in eo ponat vltimus finis, ita ꝙ ipſa principaliter intenditur actu & habitu, ſecus ſi actu tantũ, vt iſte intẽdit: aliàs ſi is qui gloriatur de ſacris veſtibus, aut cantu diuinorũ, vel eruditione Theologica, actualiter nullum alium finem intendens, peccaret mortaliter totus penè clerus eſſet in malo ſtatu. ¶ Tertiò
3 quẹritur, * quæ ſint filiæ eius? Et dicit S. Tho. vbi ſ. quòd ſunt inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentio, pertinacia, diſcordia, prẹſumptio nouitatum, maximè in ſuperfluo ornatu, de quibus omnibus, vide loco ſuo.

VASA ſacra præcipiuntur ſeruari mũda: de cu. euchariſt. c. ij. & oratoria, corporalia, veſtimẽta miniſtrorũ, & pallæ altaris: Ex quo patet ꝙ mortaliter peccant qui illa tenent immunda, ac ſi eſſent pro ſeruitio ruſticorũ.

¶ VASALLVS dicitur, qui habet feudũ ab aliquo, & declaratur ſ. in verbo Feudum.

VERITAS multipliciter diffinitur, vt patet j. q. xvj. artic. j. & q. xxj. art. ij. & j. diſt. xix. & propria eius ratio cõſiſtit in adæquatione rei & intellect⁹, vt patet vbi ſ. Veritas ergo vt colligitur ex iiij. diſt. xlvj. q. j. art. j. q. iij. ſumit primò ſimpliciter, id eſt, adæquatio intellectus ad rem indifferenter. & ſecundò ſumit pro adæquatione intellectus, ſiue conceptionum iuſtitiæ ad opera iuſtitiæ, & dr veritas iuſtitiæ. & tertiò pro adæquatione intellectus ad actus noſtros generaliter: & dr veritas vitæ, quæ conſiſtit in hoc ꝙ quiſque faciat, ſm quod ratio docet. & quartò pro adæquatione vocũ, quæ ſunt intellectuũ ſigna ad res per voces ſignificatas: & dr veritas doctrinæ, quæ conſiſtit in veritate enunciationis: & ad eam reducũtur duæ: quia ſi verè actiones noſtræ ſint ſigna intellectuũ, non cõſiderato dãno vel lucro, eſt veritas, de qua loquitur Philoſophus in iiij. Ethi. diuiſa cõtra ſimulationẽ & mendacium, qua ſcilicet aliquis talem ſe exhibet in dictis & factis, qualis eſt interius: conſiderato aũt damno vel lucro, eſt veritas quæ eſt pars iuſtitiæ, ſm Tullium, qua quis ſeruatur indemnis in iudiciis & confeſſionibus, & ſeruat qđ promiſit. Vnde veritas iuſtitiæ fundat in hoc ꝙ operationes iuſtitiæ cõparantur ad intellectum vt ad regulã: veritas autẽ, de qua loquitur Philoſophus, in hoc quòd ad illum comparantur vt ſigna.

VECTIGAL eſt quod præſtat ex iis rebus quæ venduntur, tributum vero vel publica penſio ſeu functio eſt quæ ratione fundi vel ſoli præſtatur, ideoq; dicitur cenſus, ſecundùm Azo. in Sum. vide ſ. Gabella. j. § iiij.

¶ VELATIO virginum, vide ſ. Conſecratio.

VENATIO videtur eſſe exercitiũ ordinatũ ad captionem animaliũ terreſtriũ, ſicut aucupium ordinatur ad captionem auium, & piſcatio piſcium, & ſm S. Tho. omnia iſta ſunt à natura & de ſe licita, vt ſ. Piſcatio. Sed pro hoc aduerte, ꝙ ad iura cõcordanda gloſ. in c. qui venatoribus. diſt. lxxxvj. diſtinguit dicẽs, quod triplex eſt venatio, quẹdam ſcilicet oppreſſiua hominum, quæ ſemper prohibetur. diſt. vj. §. is ita. quædã arenaria, ſcilicet qua quis pugnat in arena cum beſtia dentata, ad hoc locãs operas ſuas quæ ſimiliter:

ſimiliter eſt prohibita:quā qui exercet,peccat mortaliter, & qui eam aſpicit & qui exercet,infamis eſt,niſi gratia viriū ſuarum experiendarum.ff. de poſtu.l.j.§. item ſenatus. de qua loquitur.d.c.qui venatoribus. & duo ſequen. & iij. q.vij.§.tria.quædam etiam eſt ſaltuoſa , quæ fit in ſyluis & ſaltibus,quæ licita eſt de deci.nō eſt in poteſtate.¶ Sed tamen ſm prædictam glo.illicita fit primo ex tempore, vt Quadrageſima , & diebus ieiunorum.xxiij.q.viij.ſi nulla. lxxxvj.diſt.an putatis.Secūdò ex perſona : quia clerico nō eſt licitū,etiā ſi ſit pauper,ſm quoſdā, vt xxxiiij.diſt.quorundā.quia poteſt aliàs victū quærere.xcj.diſt.clericus.qa facit ciſtas & calathos & retia. de conſe diſt.v.nunquam. laico autē licita eſt ob neceſſitatē pro pellibus & carnibus. nō ob voluptatē.Hæc eſt illa. Sed quātū ad tempus putat Supple.addendū ꝙ à fortiori ſit illicita diebus feſtorū , in quibus fortius cōueniat à ſeruilibus abſtinere. Sed hoc nō bene dicitur : quia non prohibetur diebus ieiuniorū rōne ſeruilitatis,ſed voluptatis & nimiæ reſolutionis, quæ ſi ſit hōneſta,licet in feſtis,& non ſemper in ieiuniis:ideo dico quòd in feſtis eſt illicita eo mō, quo & aliæ recreationes, ſi cauſa recreationis fiat.de quo ſ̄. Ludus. §. j. Si verò fiat cauſa lucri, nō licet, niſi eo mō quo de piſcatione ſ̄.dictū eſt , ſcilicet cauſa lucri aliàs perituri, vel cauſa famis , vel alia ſimili,accedente licentia epiſcopi vel proprij ſacerdotis.arg.c.licet.de fer.¶ Quantū verò ad perſonam nota, ꝙ laicis licet etiā cū clamore,ſecundū prædictā gl.ſolùm ratione neceſſitatis. Pro quo facit text. in c. Eſau.di.lxxxvj. dicens ꝙ Eſau ideo erat venator, quia peccator.Sed Ioan. And.verius tenet ꝙ licet etiā cauſa voluptatis. alleg.Inſtit. de rer.diui.§.feræ. & ff.de acquir.rer.domi.l. naturalem.& hoc eſt verū ſi fiat raro.primū verò ſi fiat aſſiduè.pro quo vide Pan.in c.j.de cleric. venan. Clericis autē interdicitur ſolùm ſi ſit clamoſa, ſecundū eandem glo.Ponere autem, inquit,laqueū vel rete ſine ſtrepitu & clamore & canibus, licet etiā clericis:cū monacho ēt liceat texere linū pro capiēdis piſcibus.de cōſec.diſt.v.nunquā.imò gl.in c.epiſcopū.de cle.vena.videtur cōcedere etiā cū canibus,dicens ꝙ licita eſt clericis cauſa neceſſitatis vel recreationis, niſi ſit clamoſa : vel niſi ſint epiſcopi, quibus omnino non licet. diſt.xxxiiij.c.j.imò ſecundū Pan.in c.de cle.vena.hoc licet epiſcopo, ſi raro, & non cauſa voluptatis , ſed neceſſitatis hoc faciat,puta vt excitet appetitū:adde vel neceſſariæ recreationis,cū ſit eadē ratio.¶ Sic ergo conclude ꝙ prælati & alij eccleſiaſtici cā neceſſitatis:vt ſi in hoc habent reditus,vt in Francia, & recreationis,cum retibus & laqueis & canibus venari poſſunt aliquādo cū ſilentio & modeſtia, niſi tempore quo debent viſitare aut prædicare.de cenſi.c. cum apoſtolus.§.archidiaconi.& ſic intellige illud,ne cler. vel mona.c j.& iura quæ videntur contraria,ſm Hoſt.intelligūtur de his qui talibus mentē nimis implicant.Et adde Arch. in d. c. qui venatoribus ꝙ ſi electo in epiſcopum obiiciatur ꝙ ſit venator : hanc exceptionem intepretari debemus in meliorem partem : ſcilicet ꝙ cauſa licitæ recreationis hoc ageret:niſi aliæ præſumptiones mouerent in contrarium. Vtrum autē ſerui teneātur obedire dominis volentibus venari tempore prohibito:dicit Rod.quòd non:ꝙ ſi propter metum obediant, vide ſupra Metus.§.ij. ¶ Vtrum autē venatores conculcantes agros,vineas,& ſegetes, & quorū canes occidūt gallinas & animalia pauperū & aliorū,teneātur reſtituere? Dicit Aſten.ꝙ ſic ad æſtimationem:aliàs peccāt mortaliter, niſi dānum ſit ita modicum ꝙ probabiliter creduntur non curare. ¶ Vtrū autē domini occidentes aut mutilantes propter lepores & animalia ſylueſtria capta, peccent mortaliter, dicit Aſtenſ. ꝙ ſic,ſi faciant libidine vindictæ , vel amore huiuſmodi animalium aut venandi. Si autem ſit conſuetudo loci vel ſtatutum,quòd pro vno actu venandi tanta pœna infligatur, non excuſantur à mortali omnes obſeruātes,vt not.Tanc. in Summa,tit.de Rapina.

¶ VENDITIO, vide ſ̄.Emptio.

¶ VENEFICIVM, vide ſ̄.Superſtit.vt ſ̄.Maleſic.

¶ VENIALE, vide ſ̄.Peccatum.

VERBERATIO, quomodò & quando liceat , vide ſ̄. Percuſſio. Et adde quòd is qui luit in corpore eo quòd non ſit ſoluendo:ſi venerit ad pinguiorem fortunam amplius ſoluere non tenetur , ſecundùm Bald.in l.fin.ff.de in ius voc. quia luitio corporalis cedit loco ſolutionis,& facit l.ſed ſi vnius.§.ſi ante.ff.de iniur.& eſt gloſ.in c.ſicut dignum.de homi. & in regula, peccatum, lib.6. limita tamen,vt ſ̄.Solutio.§.v.

VESTIS, vide ſ̄.Ornatus,& ſ̄.Vaſa, & ſ̄.Conſecratio veſtiū.Et adde ꝙ de iure de veſte dominarū caſula,aut alia veſtis ſacra fieri nō poſſet, ſm gloſ.in c.ad nuptiarum.de conſec.diſt.j.vbi text.dicit:Ad nuptiarū ornatū diuina myſteria non præſtantur , nedum improborū tactu vel pompa ſecularis luxuriæ polluuntur, ad officium ſacri myſterij videantur indigna,quam glo.ſequitur Io.de Deo, & Arch.ibi,& Pan.in c.ad hæc.de relig.dom.dicens cōtrarium ſeruari,& malè.& Mat.& Zab.in cle.j.de celeb.miſ.& ibi Ioan.de Imo.& eā videtur approbare Sum.Roſ.contra Angelicā, licet dicat Xyſtum ſuper hoc licentiam dediſſe. Et fundant ſe iſti,quia text.in d.c.ad nuptiarū. innuit talia eſſe polluta, ſed contrariū habet conſuetudo legum interpres:quia quotidie ex veſtibus profanis fiunt ſacræ p pontificalem benedictionē : & vetus tabernaculū factū eſt pro magna parte ex annullis:& ſimilibus, & templa idolorum conuerſa ſunt in eccleſias : & ſimiliter multæ domus profanæ:ille autem textus velle videtur ſolùm ꝙ veſtis ſacra polluta luxuriis deberet rebenedici. Vnde dico , ꝙ veſtes profanæ ex pontificali benedictione ſanctificātur, & fiunt dignè cultu diuino:ſicut & idolorum templa.

DE VICARIO.

1 *Vicarius quid,& quotuplex ſit.*
2 *Vicarius perpetuus quid.*
3 *Vicarius Papæ in vrbe relictus quam habeat poteſtatem.*
4 *Vicarius epiſcopi , vel alterius prælati quā habeat iuriſdictionē.*
5 *Vicarius temporalis an poſſit ſubſtituere vicarium.*
6 *Vicarius an gaudeat priuilegiis principalis.*
7 *Prælatus an poſſit vices ſuas committere ſub annuo cenſu.*
8 *Vicarius ex quibus cauſis dari poſſit.*

VICARIVS à vice quā gerit dictus, dupliciter ſumitur. Primò ſcilicet largè & cōiter , & ſic intelligo , ꝙ ſm Dir.lib.3.tit.viij. eſt qui alterius vicem, non ſuū gerit officium, vel eſt qui vices gerit alterius,ſiue in officio nō contentioſo,extrà eo. per totū, ſiue in contentioſo.C.de offic. eius qui vi. al. ge. per totū. & ſecundò ſtrictè & ſpecialiter ac ꝓpriè,& ſic ſecundū Pan.in c.G.perpetuus.de fide inſtr. eſt vicarius eccleſiæ parochialis , quia ſecundùm Vinc.vicarius ad tempus non eſt cēſendus vicarius. Ex quo infert Pan.ꝙ appellatione vicarij non comprehenditur vicarius temporalis:quia non eſt ꝓpriè vicarius,quod intellige loquendo de vicario deputato in eccleſia , in qua eſt aliqua vicaria:ſeu de vicario, de quo principaliter loquitur tit.de officio vicarij.Vñ ſubiūgit,qa titulus vicariatus eſt perpetuus,& ſuperioris authoritate conſtituitur.de præbend. extirpādæ.§.qui verò. & clem.vnica.cū ibi no.de offi.vic.

1 ¶ Primò * ergo quæritur,quotuplex ſit vicarius? Et dicit Car. & Io.de Imo.& Land.in d.cle.vnica. ꝙ eſt quadruplex:qa ſunt quidā vicarij ꝑpetui eccleſiarū parochialiū, de quibus in d.cle.Quidā verò ſunt tēporales, vt mercenarij, qui ad tempus aſſumuntur in adiutorium curæ : quidam iuriſdictionales deputati ad aliquam prouinciam aut diœceſim vel locū:de quibus extr.eo.c.pen.& xvj.q.j.adiicimus.quidā verò generales,conſtituti.ſ.ad omnia quæ incumbunt prælato,non ſolùm quantum ad curam, ſed quantum ad omnia,de quibus.eo.ti.cum in generali.lib.vj.& de temp. or.cū nullus.eo.li. Sed quia iſta diuiſio ſecundū artem diuidēdi multiplicē calumniā patitur:ideo aduertendum eſt ꝙ mens iſtorum Doct. eſt iſta : Vicariorum quidam ſunt perpetui,de quibus ĩ.§.ij.quidam temporales,i.inſtituti ad tempus,de appel.peruenit. Et tēporalium quidā ſunt vicarij ſimpliciter quo ad omnia loca,& omnia negotia cōſueta expediri per vicariū, qui dicūtur generales, quidā verò ſecundū quid.i.quo ad aliquem locū tm̄:ſicut eſt vicarius papæ relictus in vrbe:ext.eo.tua nobis.vel etiā quo ad aliquem determinatū actum : qui dicuntur iuriſdictionales, quorum authoritatem ſecundùm Land. ex commiſſione menſuramus:dicuntur etiam foranei aliqñ.de quo ĩ.§.iiij. & vtrique aliquādo ſunt papæ : aliquādo epi,aliquādo aliorum prælatorum, aliquando rectorum parochialiū.¶ Se-
2 cundò quæritur,* quid iuris de vicario perpetuo? Et dico multa.¶ Primum.Secundum Pan.in c.G.perpetuus.de fide inſtr.vicarij perpetui ſunt, cùm conſtituuntur, prout no. in c.fi.de off.vic.vbi.ſ.dicit gl.ꝙ vicarius perpetuus dicitur, qui canonicè à perſona eccleſiæ de authoritate epi eſt inſtitutus, & certam debet percipere portionem , vt in c.ad hæc.eo.tit.Vel dic ꝙ eſt vicarius amouibilis ad beneplacitum inſtituentis. Vnde in d.c.ad hæc. dicitur ꝙ remoueri non pōt per rectorem. & gl. ibi dicit ꝙ habet ius vicariæ, ſed non habet eccleſiam quo ad titulū,ſed ſolus prælatus: tamē expelli non poteſt, ac ſi haberet eam intitulatā, ſine iuſta cauſa:& tunc per iudicem, & non per prælatū ipſius eccleſiæ:vt hic in fin.Hæc gl. ¶ *Secundum*.Vicarium perpetuum,ſecundum Card.poſt Lau.facit authoritas epi, ex qua ſuſcipit curā animarum:& ſecundū Dir.ipſa authoritas epalis facit vicarias perpetuas non mutabiles:ext.eod. ad hæc. Vnde quoties eſt quis deputatus authoritate epi curato beneficio vicarius, eo ipſo eſt perpetuus & immutabilis, per c.vnicum.de capel.mo.lib.vj.Quod intellige, qñ eccleſiæ ſunt parochiales:aliàs ſi ſint eccleſiæ ſimpliciter curatæ:nō erūt perpetui : puta ſi deputētur ad eccleſias rurales:ſed poterunt mutari ad velle prælati,ſm gl.in cle. vnica.eod.tit.ar.c.preſbyteri.de capel.mo. Prælatus autē.i. rector eccleſiæ, ſecundū Io.And.in c.clericos.eo.ti.nō pōt ſibi inſtituere vicarium.Quod Arc.limitat de perpetuo ſine authoritate epi,ſed de authoritate epi poteſt:& ſic non contradicit,ſed concordat.de cler.pere.c.fi.Adde ꝙ etiam pōt inſtituere temporalē , etiam ſine conſenſu epi.xvj.q.j. adiicimus.vij.q.j.illud. Vicarius autē ipſe perpetuus alium vicarium perpetuum inſtituere nō poteſt, ext.eo.clericos. temporalē tamē inſtituere poteſt, ſm Lau.& Car.quod de mente Arch.poſt Hoſt.limitatur raro & ad modicū tp̄s,& ex magna cā.Nec eſt ſimile de procuratore & negotiorum geſtore,qui pōt aliū perpetuū ſubſtituere.ff.mand.l.ſi procuratorē, qa ſm Pan.aliud eſt in ꝓcuratore iudicij, q per litis cōteſtationē factus eſt dñs litis, ext.de procu.c.j.& ij. lib.vj.aliud in vicario,qui non eſt dñs.eod.tit.c.ij.& cuius induſtria electa eſt. Et dat Car.rationē:quia cū talis vicaria ſit titulus,cōferri nō pōt niſi de ſuperioris authoritate. Ex ſpeciali tñ mandato inſtituētis ſm Arc.pōt aliū ſubſtituere:qđ nō puto verū de perpetuo, niſi vt par.ſeq.¶ Tertiū.In cōſtitutione vicarij ꝑpetui requiritur conſenſus rectoris & patroni , ſm Car.cū agat de præiudicio vtriuſq; in hoc ꝙ creatur titulus ꝑpetuus in eccleſia : ꝓ quo extra, de iure pa.poſtulaſti.licet gl.in c.ad hæc.eo.ti.aliter dicat. Tēporalē tñ vicariū ſolus eps dare pōt ex cauſa. de elect. cū ex eo.lib.6.Et ſimilr poſſet dare ꝑpetuū, ſi cauſa ardua ſubeſſet,etiam inuito rectore & patrono,quorū contradictio irrationabilis non foret admittenda , quia eps habet liberam diſpoſitionem beneficiorū ſuæ diœceſis, ita ꝙ ex cā pōt ius vnius eccleſiæ alteri dare. de religio.do.conſtitutus. ¶ Quartum. Vicarius perpetuus ſm Car.in d.clem. vnica.habet curā animarum indiſtinctè, quo ad omnium effectū,etiā quo ad commoda : quia poſſidet ſuo nomine, ad inſtar cōducentis, nō ad modicū tp̄s,l.fi.ff.ſi ager vecti. pe. licet per modū cuiuſdā iuris & in habitu ſit apud principalē, vt no.in c.expoſuiſti.de præb.Quātū verò ad exercitiū actionū competentiū beneficio, dicit Card.ꝙ ſi decimæ,primitiæ, & oblationes datæ rōne curæ cōpetūt vicario,& certa portio aſſignatur prælato,vel ei,cuius eſt vicarius,vt eſt monachus,cura & rei vendicatio ſpectat ad vicariū.Si verò econtrario perceptio prouentuum ſpectet ad principalem, certa portione relicta vicario.iuxta ca.ſuſcepti.de præben.lib.vj.tūc cura animarū & rei vēdicatio fructuū ſpectant ad principalem,maximè in foro cōtentioſo, ſed exercitiū in foro animæ ſpectat ad vicarium.de præb. ſuper eo.lib.vj.Et ideo dicuntur capellæ monachorū, non vicariorū, vt in rub.de cap.mo.Pan.etiā in c.G.perpetuus. de fid.inſtr.dicit ꝙ agere & cōueniri pōt vicarius tēporalis ſolū ſi habet mādatum à rectore perpetuus : aūt poteſt pro iuribus vicariæ, licet nullū habeat mādatū ab eccleſia vel rectore, quia habet titulū, ſicut canonicus agit nomine ſuæ præbēdæ, licet ipſa ſit eccleſiæ.de proba.c.iij.cū ibi no.& factum ſuū præiudicabit eccleſiæ , ſicut alterius adminiſtratoris,poſſet tamen rector illi aſſiſtere in lite ratione præiudicij, pro aliis autem iuribus eccleſiæ quæ remāſerūt apud rectorē,hoc nō pōt,niſi habeat mādatū ab illo. ¶ Quintū. Vicarius ꝑpetuus deputari nō debet niſi in parochialibus habētibus latitudinē parochiæ,vel aliā neceſſitatē,& debet habere xxv.annos, & ordinari ad ſacerdotiū intra annū.d.cle.vnica. alias priuatus eſt ipſo facto , & nō pōt habere duas vicarias.de of.vic.c.pro Iudæis. de reſcri.poſtulaſti.& ſi accipiat eccleſiā aliā cū cura, ꝑdit vicariā : ext.eo.cū ad hæc.¶ Sextū.An aūt eps ſine cōſenſu patroni poſſit reuocare vicariū perpetuū ? dicūt Lau.& Pan. ꝙ debet eps reuocare patronum, nō vt cū epo iudicet, ſed vt defendat vicarium ſi velit. Nam eo ipſo ꝙ patronus ci-
3 tatus vicariū nō defendit, vr̃ conſentire. ¶ Tertiò * quæritur,quid iuris de vicario papæ quem reliquit in vrbe, de quo habetur in c.tua nobis.ext.eod.Et dico qui eius iuriſdictio nō extendet vltra vrbē, niſi ei ſpāliter ſit cōceſſum, vt in d.c.tua nobis. Et ſm Io.An.in nouel.diœceſanus vrbis nō includit in eius iuriſdictione de iure.ff. de of.præf. vr l.fi.& ſic niſi aliud exprimat nō veniēt niſi cōtinētia ædificia & ſuburbia.p c ſi ciuitas.de ſent.exc.li.vj.in quo tñ oportet formā cōmiſſionis attendi,& plerūq; de facto abſoluit excōicatos ꝑ iniectionē manus in clericum, etiam aliūde veniētes.quod putat eū facere poſſe ſolū ex ſpeciali cōmiſſione.Et idē,inquit,vr̃ de ſubditis, ſi dicimus eū habere illam vicariam poteſtatis, quā habet papa in vrbe,vt patriarcha ſeu eps vrbis , non quā habet vt epiſcopus orbis, includens vrbem, quia tunc non abſolueret ſubditos, niſi

niſi in caſibus in quibus abſoluũt alij epi & eorũ vicarij,
puta non enormibus.de ſen.exc.peruenit. Et non confert
beneficia in vrbe ſpectantia ad collationem papæ vel in-
feriorũ vt poſſet papa, niſi ad hoc habeat ſpeciale manda-
tũ,vt c.ſi.eo.ti.li.vj.Et nõ põt ordinare, vel literas cõmen-
daticias ad ordines dare recipiendos aut tenendos. de tẽp.
ord.cũ nullus.lib.vj. Et põt cognoſcere de cauſis ſubdito-
rum cardinalium, qui ſunt in vrbe, habentiũ ad ſubditos
ſuos quaſi ius epiſcopale quia d.c.tua nos.ſed ſolùm exclũ
dit iuriſdictionẽ extra vrbem,& cõſequenter tam plenam
habet in vrbe quàm papa, quo ad cauſarũ cognitionẽ, cũ
ſit idẽ auditoriũ. de conſue.c.ij. Itẽ quia non minus debet
poſſe vicarius papæ in vrbe,quã vicarius epiſcopi,qui co-
gnoſcit de cauſis ſubditorum prælatis ſubiectis epiſcopo.
de offi.ord.paſtoralis.in gl.licet ſit locus præuẽtioni. Hæc
4 ex illo.¶ Quartò quæritur, * quid iuris de vicario epi,vel
alterius habentis iuriſdictionẽ quaſi epiſcopalem, vt præ-
latus religioſorũ exemptus ? Et dico multa. ¶ Primũ.Du-
plex eſt epiſcopi vicarius:quidã.ſ.generalis ſimpliciter ſeu
principalis deputatus ſ.ad omnia incumbentia, qui facit
idem conſiſtorium cum epiſcopo, ſecundum glo.in cle.&
ſi principalis. de reſcr. & habet iuriſdictionẽ ordinariam,
ſecundùm Inn.in c.ſuam.de off.vi.& not.in c.licet.eod.tit.
lib.vj.& in c.Romana.eo.tit.lib.vj. & cõſequenter põt ſuã
ſententiam exequutioni mandare : & ſi fuerit vicarius ar-
chiepiſcopi,poteſt nedum ſubditos,ſed etiam ipſos ſuffra-
ganeos excõicare, licèt propter honeſtatẽ ſit ſibi interdi-
cta poteſtas reſpectu ſuffraganeorum : vt ibi not. & idem
Io.And.& Pan.in c.ſi quis contra clericum. de for.compe.
Quidam autem eſt vicarius foraneus, ſic dictus, ſecũdum
gl.in c.Romana.de off.ord.lib.vj.qa foris in diœceſi con-
ſtituebatur, vel qa forũ teneat : vel qa de foris veniat. Vn-
de tripliciter dr̃ vicarius foraneus.¶ Primò, quia eſt forẽ-
ſis:qđ nihil ad rẽ.Secũdò,quia præeſt cauſis in foro cõten-
tioſo:qui etiam dr̃ officialis, licet aliquando dicatur vica-
rius generalis, quod intelligendum eſt ẽm quid.i.quo ad
cauſas.Tertiò, quia præeſt foris ciuitatẽ in diœceſi.Vnde
& ẽm gl.in cle.& ſi principalis.de reſcr.in certa parte diœ-
ceſis vel ad certos actus conſtituitur,& non habet iuriſdi-
ctionẽ ordinariã,ſed delegatã, nec facit idẽ conſiſtoriũ cũ
epiſcopo:vt not.in d.cle.et ſi. licet dici poſſit ꝙ ſit deputa-
tus ad vniuerſitatem cauſarum, cenſeatur ordinarius, vt in
l.cum prætor.ff.de iud.not.glo.in c. cum cauſam. de ap.&
Pan.in c.ſi quis contra clericũ.de foro comp. Pro quo ad-
uerte, ꝙ Arch.poſt quandam gl.in c.cũ in generali.de off.
vic.lib.vj.dicit ꝙ vicarius vt officialis dicitur generalis nõ
ſolùm ex iuriſdictione data ſuper tota diœceſi:ſed etiã in
particulari loco ſuæ iuriſdictionis:quia nõ attenditur ge-
neralitas loci, ſed cõmiſſionis cauſarũ ad hoc vt cẽſeatur
ordinarius,& idẽ conſiſtorium cum epiſcopo : quia limi-
tatio loci nõ facit aliquẽ nõ eſſe ordinarium. ¶ Secũdum.
Vicarius foraneus epiſcopi.i.officialis non poteſt ea quæ
prohibentur illi,in c.licet.eod.tit.lib.vj.vbi dicitur.licet in
officialem epiſcopi per commiſſionem officij generaliter
ſibi factã cauſarum cognitio transferatur, poteſtatem ta-
men inquirendi,corrigendi,& puniendi aliquorum exceſ-
ſus, ſeu aliquos à ſuis beneficiis vel adminiſtrationibus
amouendi,transferre volumus in eundẽ, niſi ſibi hęc ſpe-
cialiter cõmittãtur. Hæc ibi.vbi dicit Io.And.ꝙ de prædi-
ctis nõ ſe intromittit, nec de ſpiritualibus.Vnde & literas
cõmendatitias ad ordines dare nõ põt.de temp.or.cũ nul-
lus.lib.vj. Nec ſimiliter põt cõferre beneficia:vt in c.cũ in
generali.eod.tit.lib.vj.Vicarius tamen generalis hæc om-
nia poteſt, excepta beneficiorum collatione : vt in c.cum
in generali.eo.tit.¶ Quia tñ in Italia vicarius & officialis
rato differunt, inſpiciẽda eſt eorũ commiſſio.¶ Tertium.
Secundũ gl.in d.c. licet. ſi epiſcopus dedit vicarium gene-
ralẽ,intellige generalem ſimpliciter, aut etiam ſecundum
quid,& in mãdato expreſſit aliquid de prædictis,qđ requi
rit ſpeciale mandatum, & ſequuta eſt clauſula generalis:
puta,& oĩa alia faciẽdi quæ per nos poſſumus, etiã ſi tala
forẽt quæ mãdatũ exigerent ſpeciale: tũc omnia ſpecialia
põt, ſecus ſi nihil de ſpecialibus expreſſiſſet.¶ Quartum.
Secundũ Io.And.in c. Romana.eod.tit.lib.vj.ſucceſſor vi-
carij excõicati non eſt excõicatus, niſi cõicet in crimine
damnato:ea tamen quæ geſſit eo excommunicato qui vi-
ces commiſit,non valent,ſi id fecit iuriſdictione ſolum ab
eo accepta.Vnde ſi epiſcopus eſt excõmunicatus,nec ipſe
nec vicarij eius cognoſcent de cauſis, ſecundum Arc.quia
idem eſt cõſiſtorium:vnde adhibitur papa,de ſupplen.ne.
præl.c.j. Succedit autem vicario aliquis vel ex inſtitutio-
ne principalis, vel etiam ipſius vicarij alium ſubſtituentis
de iure.ſ.ex ſpeciali commiſſione, vel de facto.¶ Quint.
Officialis,ſeu vicarius epi peccans in his,quæ ſunt iuriſdi-
ctionis,poteſt ab archiepiſcopo puniri, ſecundùm Arc.ſi-
cut & punire poteſt epiſcopus ſuffraganeos ſuos:quia idẽ
eſt conſiſtoriũ epiſcopi & ſui officialis.Si verò aliquid fa-
ceret vel poſſideret vt priuatus, nõ poteſt eũ archiepiſco-
pus punire, niſi ſicut alios ſubditos eporum, in caſibus,
de quibus habetur in c.paſtoralis.de of.ord.¶ Sextum.ſe-
cundùm Io.And.& Inno.poſt Hoſt.in c.tua nobis.eod.tit.
mortuo epiſcopo vł eo qui vicariũ dedit,ceſſat iuriſdictio
vicarij. Allegat de offic.vica.c.Romana.lib.vj. & ſic dicit
ſeruari de conſuetudine:licèt aliquando capitula talem re-
moueãt vel confirment.& facit pro eis.c.cũ olim.de maior.
obed.¶ Septimũ Poteſt autẽ eps cõſtituere ſibi vicarium,
& amouere ſine conſenſu capituli ſui, ſecundùm Hoſt.in
Sum.& põt à cõmittẽte vices ſuas reſtringi poteſtas com-
miſſa quantũ ad locum & tempus, & reuocari etiam ante
tẽpus,arg.c.ſi.de preca.& ſi iuraſſet vel promiſiſſet ſub cer
ta pœna non reuocare, tamen tenet reuocatio : arg.c.dile-
cto.de præb. Et ſi hoc fiat ex cauſa rationabili : puta quia
male facit officium,vendendo iuſtitiã, & huiuſmodi, non
eſt periurus, nec debet pœnã:ſecus ſine cauſa, licet reuo-
catio teneat.¶ Octauũ.Deficit aũt & finit officium vicarij
epiſcopo mortuo vel excõmunicato,ſecũdùm Pã.in c.qui
5 abbas.de offi.deleg.¶ Quintò quæritur, * vtrum vicarius
tẽporalis poſſit ſubſtituere vicarium? Et dico ſimpliciter
ꝙ non.ext.eo.clericos.ſi habeat iuriſdictionẽ ordinariam:
quia non habet eam iure ſuo.l.& quia.ff.de iuriſd.om.iud.
Quia tamen fallit primò, ſi habeat ſpeciale mandatũ ſub-
ſtituendi:vt patet.Secundò ſi ſit de hoc conſuetudo : quia
inſtituens eũ,& ſciens talem conſuetudinẽ, conſentit im-
plicitè in ſubſtitutionẽ. Tertiò qñ per ſe nõ poteſt totum
explere:quia ſecũdùm S.Th.in xij.quolib.ſi tñ eſt S.Th.li-
cet non poſſit totam ſuã poteſtatẽ committere, poteſt ta-
men partem:quia intentio committentis eſt vt exequatur
ẽm quod poteſt.& fortè non poteſt facere totum.Hæc ex
illo.Archipreſbyter autem, qui vicarius eſt epiſcopi in ſpi
ritualibus, per c.miniſterium. de offic.archipreſby.poteſt
6 alium vicariũ inſtituere,vt ibi ¶ Sextò quæritur, * vtrum
vicarius gaudeat priuilegiis principalis? Et dicit Card. ꝙ
non, quãdo gerit vices alterius ex eius deputatione.ff.
de leg.l. filius. vbi ſi filius iuit in legationem pro republi-
ca pro patre, non gaudet immunitate, ſed pater.Si verò
gerit ex deputatione ſuperioris,procedit clem.quæ de re-
clesiis.de offi.vi.quæ quo ad tria vicarium æqparat recto-
ri:& ex eo, ꝙ loquit̃ de vicariis ꝑpetuis, præſupponit au-
toritatem ſuperioris interueniſſe. Ex quibus patet, ꝙ vicet
rector nõ gaudet immunitatibus rectoris,ſi deputat̃ ab eo,
ſecus ſi ab vniuerſitate. ꝙ ẽt tenet Bart.in d.l.filius.licet de
7 facto tractet vt rector.¶ Septimò * quærit̃, vtrùm prælatus
poſſit vices ſuas committere ſub annuo cenſu? Et dico ꝙ
non, ſine ſimonia.ext. ne pręl. vica. ſu.c.j.ij.& iij. bene tñ
põt vicario ſalarium conſtituere:imò & tenet̃.xij.q.ij.cha-
ritatem.Vñ ẽm Inn.põt dicere, do tibi pro ſalario cẽtum:
& totũ lucrũ de exercitio iuriſdictionis dabis mihi. & ẽm
Hoſt. vicarius habet ius petendi ſibi aſſignari congruam
portionem de reditibus ecclę, ex qua commodè poſſit ſu-
8 ſtentari.ext.eo.ad hæc.¶ Octauò quæritur, * ex qb⁹ cauſis
poſſit dari vicarius? Et dico ẽm Arch.poſt Hoſt.ꝙ licèt re-
gulariter qs teneat̃ reſidere in eccleſiis,& bñficiis, vt ſ.di-
ctum eſt in verbo, Reſidentia, tñ in certis caſibus põt reſi-
dere per vicarium.Primò rõne occupationis:ſicut excuſa-
tur eps,qui in eccleſia cathedrali habet aliquẽ loco ſui, &
ipſe in camera dicit horas, & deinde expedit occurrentia.
& idem de quolibet legitimè occupato.de cel.mi.c.j.debet
tñ in eccleſia celebrare die dominico,& aliis feſtiuitatibus
præcipuis,niſi neceſſitas excuſet. v.q.j.temporis. Secundò
rõne ſtatuti, ſeu conſuetudinis:ar.de conſt.cum omnes.in
fin.Tertiò rõne priuilegij,ſeu diſpenſationis. de fil. preſb.
propoſuit.Sed hic caſus cum priore non hẽt locũ,ſi eccle-
ſia fuerit ſeruitoribus deſtituta.de cle.non re.cum ad hoc.
q.ex quo cœpit cõſuetudo eſſe irrationabilis, & eccleſiæ
oneroſa, nõ eſt tenẽda.de cõſue.c.j. Quartò rõne diuerſo-
rũ rituũ,& lingua ũ exiſtẽtiũ ſub eodẽ epo.de offi.or. qm̃.
Quintò qñ qs habet præbendam in eccleſia cathedrali,cui
annexa eſt parochia : q. in annexa ſeruiet per vicariũ. de
præb.extirpandæ.Sextò rõne defectus,ſeu debilitatis ſup-
uenientis.vij.q.j.c.j.de cle.ægro.c.pe.& vlt. Septimò rõne
neceſſariæ ꝓfeſſionis:vt qa eſt cruce ſignatus. de voto. c.
ſi. & ſimiliter rõne ꝓfectionis vtilis ac honeſtæ,vt cã ſtu
diorũ,& peregrinationis,de licentia p̃lati.de cõſ.di.v.non
oportet.de cl.nõ reſi.relatum. Addit̃ rõne religionis.ext.de
præb.c.de monachis. & rõne diuini cultus augmentandi,
quando.ſ.abundat eccleſia reditibus.de conſt.ex parte.

VIDVA ex ſignificatione, ſeu etymologia vocabuli
eſt mulier ſine viro, ſiue aliqñ virum habuerit, ſiue
non,quaſi ſine duitate,ſeu dualitate : à vi ꝙ eſt ſine : ſicut
vecors dr̃,ſine corde.ff.de ver.ſig.l.malũ.§.viduas. ſed ẽm
communem vſum loquendi vidua eſt illa,cuius marit⁹ eſt
mortuus,à quo fuerat cognita.d.c.viduas.vbi ad iſtum in-
tellectum loqt̃ Gratianus.In quacunq; aũt materia, ẽt pœ-
nali, vſus loquendi præfert̃ ꝓprio ſignificato verborũ:ſiue
illud eliciat̃ ex etymologia, ſiue ex diffinitione, ſiue au-
toritate iuris.l.librorum.§.ꝙ tñ Caſſius.ff.de leg.3.& l.cum
delamonis.§.aſinam.ff.de fun.inſtr. & l. Labeo. ff. de ſup.
leg.no. & Bart.in l.oẽs populi.ff.de iuſt.& iur.& Inn.in c.
olim.de ver.ſig.& gl.in c.nonulli.de reſcr.¶ Qñ aũt vidua
poſſit tanquam miſerabilis pſona laicũ trahere ad iudiciũ
eccleſiæ, cum ſ.Pan.in c.ſignificantibus.de offi.del. & in c.
licet ex ſuſcepto.de fo.cõp. Quomodo ẽt ſequatur domi-
ciliũ mariti præmortui:idẽ Pan.in c.ex parte.de fo.compe.
Quomodo aũt pdat tutelã,ſi incontinẽter viuat,ſicut ſi ad
ſecundas nuptias tranſiſſet,eſt gl.no.q̃ ſequitur Bar.in auth.
matri & auiæ.C.qñ mul.tu.off.fun.po.vide ſ.Tutela.§.x.

VINDICTA,ſeu vindicatio dupliciter ſumit̃. Primò
vt eſt actus irati exequentis motum animi ſui:de qua
vide S.Th.per totum.Secundò,vt eſt actus virtutis, quam
Tullius in Rhetor.ponit partem iuſtitiæ,& dicit, ꝙ eſt per
quam vis, aut iniuria, & omnino quicqd obſcurum eſt, i.
ignominioſum,defendendo, aut vlciſcendo propulſatur.
Cui virtuti,ẽm S.Th.ij.ij.q.cviij. opponitur per exceſſum
crudelitas,vel ſęuitia:per defectũ nimia remiſſio in puniẽ-
do.Eſt aũt illicita vindicatio,ẽm S.T.ibi, ſi animus vindi-
cantis feratur in malum eius, de quo vindicta ſumitur, &
ibi quieſcat:qa delectari in malo alterius pertinet ad odiũ.
& ſic ſentit, ꝙ ſit ex ſuo genere mortale. ꝙ ẽt patet xxiij.
q.4.ſi eccleſia.& c.quiſqs Chriſtianus.& ca.ẽa vindicta.Si
verò,inqt, intẽtio vindicantis feratur ad aliquod bonum,
ad quod venitur per pœnam peccãtis : puta eius emenda-
tionem, vel cohibitionem,& aliorum quietẽ, & conſerua-
tionẽ iuſtitiæ,& honorẽ Dei:põt eſſe licita,obſeruatis aliis
debitis circunſtãtiis:imò dic,ꝙ eſt meritoria, vt ex dictis
c.patet.& ſi iniuria facta ſit in eum,q hẽt poteſtatem vin-
dicandi:tenet Sum.Ang.indiſtinctè,ꝙ melius põt ſuã iniu
riam vindicare, ẽt ſi non hẽt ſuperiorem. Vñ licèt prĩceps,
inquit,non ſubſit legibus.l.digna vox.C. de legib. tñ ipſe
delegat.de iudi.c.j.ſed quia illud c.& alia quæ allegat,non
probant:ideo melius S.T.loquens de iudice diſtinguit, &
probat,dicens, ꝙ dẽt qs propriam iniuriam vlciſci, qñ re-
dundat in Deũ, & in eccleſiã:ſicut Helias fecit ignẽ deſcẽ-
dere ſup eos,q venerant ad ipſum capiendum.4.Reg.j. &
Sylueſt Papa excõicauit eos,q eũ in exiliũ miſerũt : vt ha-
betur xxiij.q.4.Inquantum verò ad eius pſonã ptinet,dẽt
eam tolerare patienter,dicente Chriſ.ſuper Mat.Diſcamus
exẽplo Chriſti noſtras iniurias magnanimiter ſuſtinere,
Dei aũt iniuriã nec vſq; ad auditum ſufferre. Qualiter aũt
vindicandum ſit aduerſus multitudinẽ:vide ſ. Correctio.

¶ VIOLENTIA filia auaritiæ, declaratur ex dictis
in verbo, Rapina.

DE VIRGINITATE.

1 *Virginitas an ſit virtus.*
2 *Virginitas qualiter amittatur.& nu ſeq.*

VIRGINITAS ẽm S.Tho.ij.ij.q.clij. à virore dicta
importat immunitatem ab aduſtione maximè cõcu-
piſcentiæ,id eſt, venereorum.& dupliciter ſumitur. ſ. for-
maliter pro propoſito reſpuendi delectationes venereas,&
materialiter ꝓ integritate carnis,quæ duo includit. ſ. pri-
uationem pollutionis,& integritatem corporalis ſignacu-
li.Vñ quantum ad eius formale in recto diffinit Aug. in li.
de nupt. & cont. ꝙ virginitas eſt in carne corruptibili in-
corruptionis ꝑpetua meditatio.i.propoſitum rõnis perpe-
tuò continendi.Quantum verò ad materiale, idem in eo
dicit ꝙ virginitas eſt continẽtia, qua integritas carnis ipſi
creatori animæ & corporis fouet̃, conſecratur, & ſeruat̃.
S.T.aũt vbi ſ.oĩa diffusè declarat dicens, ꝙ in delectatio-
ne venerea eſt conſiderare tria.Primum.ſ.quod eſt ex par-
te corporis.i. violatio ſignaculi virginalis. Secundum eſt
illud,in quo coniungitur id, quod eſt animæ, cum eo, qđ
eſt corporis, id eſt, ipſa reſolutio ſeminis delectationem
ſenſibilem cauſans. Tertium aũt eſt ſolũ ex parte animę. i.
propoſitum perueniendi ad talem delectationem : quorũ
primum ad actum moralem ſe hẽt per accidens,cũ per ſe
non conſideret̃ talis actus,niſi ẽm ea,quæ ſunt animę, ẽm
verò ſe habet materialiter, cũ ſenſibiles paſſiones ſint ma-
teria moralium actuũ. Tertiũ verò ſe habet formaliter, &
completiuè,qa rõ moralium in eo,quod eſt rationis,com-
pletur.Vñ cum virginitas dicatur per remotionem prędi-
ctæ corruptionis,conſequens eſt, ꝙ integritas mẽbri cor-
poralis per accidens ſe habet ad virginitatem, inquãtũ. ſ.
per hoc,ꝙ qs ex ꝓpoſito abſtinet à delectatione venerea,

remanet integritas in membro corporeo. Vnde ſi alio mõ
integritas membri corrumpatᷣ, non magis præiudicat vir-
ginitati q̃ ſi corrũpatᷣ manus, aut pes. Ipſa aũt immunitas à
delectatione, quæ cõſiſtit in ſeminis reſolutione, ſe habet
materialiter: ipſum verò propoſitum ꝑpetuò abſtinẽdi ab
1 ea ſe hẽt formaliter, & completiuè. ¶ Primò* aũt quæritur,
vtrum virginitas ſit virtus? Et dico, ꝙ S.T. j. ij. q. lxiiij. ar. j.
& ij. ij. q. clij. art. 3. & 3. q. clv. ar. j. probat, ꝙ inquantum eſt
habitus mentis, quo quis perpetuò vult ſeruare integrita-
tem, ſit virtus, autoritate Ambroſij, & rõne philoſophica: &
primò, ꝙ ſit virtus quantum ad talem habitum, ſiue talis
electio firmetur voto, ſiue non: vt expreſsè dicit in 4. diſt.
xxxiij. q. iij. ar. ij. ad quartum. & diſt. xlix. q. v. ar. iij. qõ. j. in
corpore intendit ẽt ſcdõ, ꝙ inquantum eſt virtus, hẽt duos
gradus, quorum infimus eſt in habentibus propoſitũ per-
petuæ virginitatis, in qbus eſt virtus, vel ſaltem diſpoſitio
proxima ad virtutẽ: ſupremus verò in habentibus votũ, vt
patet ij. ij. q. clij. ar. iij. ad quartũ. vbi dicit, ꝙ virginitas, ſm
quod eſt virtus, importat propoſitum voto firmatum. qđ
intellige quantum ad perfectiſſima rõnem virginitatis: qa
facere aliquid ex volũtate firmata, ptinet ad pfectionẽ vir-
tutis. ij. Ethic. vt ẽt ipſe dicit ij. ij. q. lxxxviij. art. vj. & ſic vbi
voluntas eſt firmior, eſt virtus perfectior. Et hoc mõ loq-
tur Aug. quem ibi allegat in ſecunda diſtinctione s̃. reci-
tata. Et eodem modo intellige, quod ibi concluditur. ſ. ꝙ
ſm quod eſt virtus, nunquam amittitur, niſi per pctm̃. ꝙ
intellige quantum ad formale virginitatis, non quantũ ad
materiale: vt patet in 4. diſt. xxxiij. vbi s̃. Et ſic patet primò
ꝙ Sum. Ang. tenens ꝙ non ſit virtus, nulla adducta rõne,
tenet contra S. Amb. & S. Th. & rationem. & ſecundò ꝙ cũ
imponit S.T. licèt illum nõ nominet, ꝙ ſentiat votum eſſe
de ratione virginitatis, fallitur: qa non vidit eum vbique.
2 ¶ Secundò, quæritᷣ,* quid ſenſerit S.T. de amiſſione virgi-
nitatis? Et dico, vt patet ij. ij. q. clij. art. j. & iiij. diſt. xxxiij. q.
iij. art. j. & diſt. xlix. q. v. art. iij. ꝙ triplex eſt corruptio. Pri-
ma. ſ. corporalis tantùm i. fractio ſignaculi virginalis, vel
reſolutio ſeminis quocunque mõ: & ſecunda mẽtalis tm̃. i.
conſenſus in rem veneream ſine opere ſubſequuto: & ter-
tia corporalis, & mentalis ſimul in quarũ prima nõ amitti-
tur virginitas, ſed ſolum in ſecunda recuperabiliter ꝑ pœ-
nitentiam: & in tertia irrecuperabiliter. Et ſic patet, ꝙ cum
ſm Vl. ex genitalibus ſtillet triplex humor. ſ. vrina, ſemen,
& quid medium, ſm eum, vt virginitas amittatur duo re-
quiruntur: primò. ſ. pollutio completa, quæ eſt reſolutio
ſeminis, ſm Vld. & ſecundò conſenſus voluntarius in talẽ
delectationem, ꝙ intelligo ſaltem interpretatiuè: puta qa
voluntas nõ remittitur quantum põt, iuxta dicta s̃. Cõſe-
3 cratio virginum. § j. ¶ Tertiò* quæritur, qd ſi corruptio ſit
qdem corporalis tm̃ quò ad ſignaculum: ſed tñ ꝑ conſen-
ſum in venerem, & per actum, quo cõſueuit ꝓcurari reſo-
lutio ſeminis, puta per turpem actum, vel coitum perfectũ
corporaliter ab aliqbus, antequam ſperma emittant? Et vr̃
dicendũ de mente S.T. ꝙ ſi talis cõſenſus ſit imperfectꝰ i.
antequã ſit qs doli capax, ſtat virginitas mẽtis & corporis:
qa amittitur ſolum id ꝙ per accidẽs eſt ſignaculũ. Si verò
ſit poſtquã qs eſt doli capax, amittitur virginitas, quãtum,
ad mentem: & ſic põt recuperari per pœnitentiã, quantum
ad corpus ẽt amittitᷣ ſm Vld. ꝙ ſequitᷣ Suppl. & Sum. Roſ.
& intelligunt irrecuperabiliter Sum. verò Ang. licèt dicat,
ꝙ perditur qdem ſed recuperabiliter, tñ vr̃ loqui de men-
tali, cum ſm eum, ad perditionem corporalis requiratur
pollutio. Ego verò dico, ꝙ corporaliter non amittitur, qa
non eſt ſequutum opus, quo amittitur. ſ. reſolutio ſeminis,
in qua completur delectatio venerea, & hoc eſt de mente
S.Th. in 4. diſt. xxxiij. art. j. ad quintum. vbi vult, ꝙ ſi non
adſit deciſio ſeminis, & conſequenter nec delectatio cõ-
pleta mentem ſuffocans, non amittitur virginitas, quantũ
ad materiale in ea. Et ſic patet, qd ſit dicẽdũ de puellis at-
4 tentãtibus carnalia, antequã ſpermatizẽt. ¶ Quartò,* quæ-
ritur, qd ſi corruptio ſit corporalis tm̃, quò ad reſolutionẽ
ſeminis puta in ſomno vel ebrietate, aut rõne infirmitatis,
vel hmõi: & tñ conſenſus præceſſit, aut ſequutus eſt? Et di-
co ꝙ ſm S.Th. per prædicta ſi ſint præter propoſitum non
perditᷣ virginitas. & idem Al. dicẽs, ꝙ non amittitᷣ ꝑ pollu-
tionẽ in ſomnis. Sed tñ Sum. Con. poſt Vld. addit, ꝙ ſi pla-
cet delectatio nocturnæ pollutionis antè, ꝑditᷣ virginitas.
Et idẽ dicit de eo, q dat cãm huic pollutioni in vigilia per
cõſenſum in turpem delectationẽ vel actũ, qa tũc hæc duo
coniunguntᷣ in rõne vnius peccati. Secus ſi detᷣ cã per ne-
gligentiã venialẽ circa delectationes carnales, vel repletio-
nem, & hmõi. Si verò complacẽtia pollutionẽ talẽ ſequatᷣ,
credit Vld. ꝑditam virginitatem, & itelligit irrecuperabili-
ter. Sed ſm alios reparatᷣ ꝑ pœnitentiam, quod vr̃ verius.
5 ¶ Quintò* quæritᷣ, qd de mulieribus, quæ corrũpuntur à
viris dũ dormiũt, vel ſunt ebriæ, aut amentes? Et dicit S.T.
in 4. ꝙ non perdunt virginitatẽ, niſi ea intentione iuiſſent
6 dormitũ, vt cognoſcerentᷣ. ¶ Sextò* quæritur, quid de co-
gnitis violenter? Et dicit S.T. in 4. ꝙ virginitatem nõ per-
dũt ſi violẽter ab hoĩe, vel dæmone incubo cognoſcantᷣ, ſi
quãtum pñt renitantᷣ, & conſeruent corpus à corruptione,
7 vel ſaltẽ mentẽ à conſenſu. ¶ Septimò* quæritᷣ de patien-
bus fluxum ſeminis? Et dicit S.Th. ij. ij. q. vbi s̃. ꝙ non per-
ditur virginitas, ſi ſit præter propoſitũ, ſicut nec in reſolu-
tione ſeminis in ſomno, quãuis caro ſentiat delectationẽ.

¶ VIRGINVM conſecratio, declaratur s̃. Conſe-
cratio virginum.

VIs eſt maioris rei impetus, q repelli non põt. ff. quod
met. cauſa l. ij. Quomodo aũt differat à metu, vide s̃.
Metus. Eſt aũt duplex vis. Nam eſt vna publica, quæ fit mo-
dum cum armis, vt l. j. ff. de vi. pu. ſed & cũ omni ꝙ põt no-
cere, vt l. armatos. ff. eo. ti. qua tenetᷣ non ſolũ vim faciẽs cũ
prædictis, ſed ẽt q armatus domum, aut poſſeſſionem alte-
rius ingreditᷣ ſine cã legitima, puta pro vſu venãdi, itine-
ris, nauigationis, vel mercatiõis, vt in l. j. & ij. ff. de vi pub.
Alia vero dicitᷣ priuata, quæ. ſ. fit alicui ſine armis, etiam
coadunatis hominibus, vel ſi res debitoris ſine iudicis au-
toritate occupetur, de qua plenè habetur. ff. de vi priu. per
totũ. ¶ Vtrum aũt liceat vim inferre, oſtium vel murũ in-
fringẽdo, dico, ꝙ ſi qs hẽt poſſeſſionem alicuius rei, põtẽ
in pſonã impedientẽ, q̃ in oſtia, & muros illius loci, vti va-
leat vti iure ſuo, nedũ iudex, ſed qlibet, vt no. Pano. in c.
de immu. eccl. qa non vult aliqd de nouo, ſed ſolũ ius ſuũ
defendere, vel ꝑditũ incontinẽti recuperare. Si vero nõ hẽt
poſſeſſionẽ, licet habeat actionẽ hypothecariã, vel aliã ad
illã rẽ conſequẽdã, tũc nõ põt, ẽt ſi ſit iudex, vel prælatꝰ ꝓ-
pria authoritate, qđ no iogtur c. eũ qui. de præb. li. 6 & l. ſi q
in tantam. C. vñ vi. qa iſte nõ dẽt propria authoritate in-
ferre, qa diceret ſibi ius, contra l. vnicam. C. ne qs i pro. cã.
¶ Pœna aũt vim inferẽtis eſt, vt ꝓ vi publica deportetᷣ, vt
no. gl. in l. q dolo. in fi. ff. de vi publi. ꝓ priuata verò puniᷣ
in tertia parte bonorum, & non põt eſſe iudex ſenator, vel
alium honorem habere, tãquã infamis, vt l. j. ff. de vi priu.
Vtrum autem vim vi repellere liceat, dic vt s̃. Bellum ij.

De viſitatione, & procurationibus.

1 *Viſitare quis poſſit.*
2 *Viſitationis quis ſit ordo.*
3 *Viſitatione vnius diœceſis ab archiepiſcopo facta an ad eam vi-
ſitandam poſſit redire.*
4 *Viſitatio quomodo fieri debeat.*
5 *Viſitator an aliquid recipere poſſit à viſitatis.*
6 *Viſitationis dicta varia.*
7 *Hoſpitalia an poſſit diœceſanus viſitare.*

VISITATIO, vt ſumitur in propoſito, vr̃ importare
indagationem viſitatoris factam circa regimẽ loco-
1 rum, & vitam perſonarum quæ viſitantᷣ. ¶ Primò* aũt quæ-
ritᷣ, qs poſſit viſitare? Et dico ꝙ viſitationẽ facere põt qli-
bet hñs ordinariam iuriſdictionem in aliquos, ſicut archi-
eps in tota ꝓuincia, de cen. Romana. & c. ꝑpetuo. lib. 6. Et
eps in ſua diœceſi de of. or. conquerente. item archidiaco-
nus, & decanus. de cenſi. cum apoſtolus. de offi. arch. mãda
mus. Item abbates, & prælati religioſorũ pñt viſitare mo-
naſteria & monachos ſm eorum inſtituta. de ſta. mo. c. vl.
& pe. Itẽ legati apoſtolicæ ſedis, & qbus committitᷣ à Papa
vel à prælatis ordinariis eis exiſtentibus impeditis. x. q. j.
epm. de offi. ord. inter cætera. & eo. tit. ſi eps. lib. 6. Quidam
tñ dicunt inferiores epiſcopis non poſſe viſitare per aliũ,
obſtante cõſuetudine, exceptis religioſorũ prælatis. q ẽt ꝑ
2 alios viſitant. vide ẽt s̃. Capitulum. § v. ¶ Secundò* quæritᷣ,
qs ordo ſit in viſitatione tenẽdus? Et dico, ꝙ archieps dẽt
plenè viſitare primò diœceſim propriam totam, incipiẽdo
à capitulo ſuæ eccleſiæ primò, & ſic tota viſitata quo ad
eccleſias maiores, & minores commodè viſitabiles, & ea-
rum populos, ſaltẽ conuocando de pluribus locis ad vnũ,
pertranſibit ad alias diœceſes ſuæ prouinciæ, viſitãdo ec-
cleſias monaſteria, intellige ẽt exẽpta, niſi ſint in hoc pri-
uilegiata, ſm Arch. & pia loca. i. hoſpitalia de cen. Roma-
na. lib. 6. Et ſimiliter faciet eps primo incipiendo à ſuo ca-
pitulo. Legati aũt de latere iſtum ordinem ſeruare non te-
nentur, ſm Hoſt. nec archieps in viſitatione ſuffraganeo-
rum, ſi ingeratur difficultas: nec viſitatores religioſorum:
ſed ſeruabunt ſua ſtatuta, in vt d. c. Romana. vbi vide qđ
3 not. ¶ Tertiò* quæritur, vtrum archieps vna diœceſi viſi-
tata in toto vel in parte, poſſit ad eam viſitandam reuerti?
Et dico ꝙ non, niſi omnes & ſua iterum fuerint in toto vel
in parte viſitatæ: ſed ſi fortè aliqua eccleſia viſitatæ diœ-
ceſis indiguerit iterũ prius prædictis aliis viſitari, tunc põt
redire ad illã, ſi à diœceſano fuerit requiſitus: vel de cõſi-
lio & aſſenſu omnium, vel maioris partis ſuffraganeorũ: &
ſi difficultatẽ malitioſè adhibuerint, licentia petatᷣ à Papa.
Poſt viſitationem aũt omnium diœceſum licitũ eſt ei vi-
ſitationẽ iterare: prius tñ reqſito ſuffraganeorũ cõſilio &
deliberatione, & ipſius diffinitione habita corã eis, quæ in
ſcriptis redigẽda ſunt: & tunc poterit viſitare, ẽt ſi non in-
teruenerit ſuffraganeorũ aſſenſus: ita tñ, ꝙ illa loca prius
viſitet, quæ in priori viſitatione nõ fuerũt viſitata. hæc oĩa,
4 in d. c. Romana. ¶ Quartò* quæritᷣ, quõ fieri dẽt viſitatio?
Et dico ꝙ dẽt viſitator primò proponere verbũ Dei: & de-
mum de vita & conuerſatione miniſtrantium in eccleſiis,
& locis aliis diuino cultui deputatis, ac cæteris, quæ ad offi-
ciũ ſuũ ſpectãt, inquirat: & ſine iuramẽto ac coactione ad
eorũ emẽdationẽ ꝑ ſalubria cõſilia inducat lenibꝰ & aſpe-
ris, ſicut ſibi videbitᷣ expedire. Quòd ſi de aliquo orta fue-
rit infamia cõtra aliquẽ, denunciet ordinario, vt inqrat ſi
ipſe noſcit ordinariꝰ: notoria verò corrigere poterit, & pu-
nire, vt in d. c. Romana. Et iſta forma eſt de præcepto oĩbꝰ
prælatis ordinariis ſuos viſitãtibus, exceptis religioſorum
cõſuetudinibus & regularibꝰ inſtitutis, vt in d. c. Romana.
5 ¶ Quinto* quæritᷣ, vtrum viſitator aliqd recipere poſſit à
viſitatis? Et dico ꝙ ſic. ſ. ꝓcurationẽ: ad quã tñ eccleſia pau-
per nõ grauatᷣ, ſm Archi. poſt Arch. & Gof. Vñ gratis viſi-
tabit. Sed aduerte, ꝙ oportet primò ꝙ recipiat ꝓcurationẽ
ſolũ. Secũdò ꝙ ſolũ à locis viſitatis, non ab aliis. Tertiò ꝙ
ſolùm ſit ꝓ victu illius diei, ſiue ſit in victualibus ſiue in
pecunia de voluntate viſitati. Quartò ꝙ vna die vnam tm̃
ꝓcurationẽ recipiat: ſiue vnã ſiue plures viſitet eccleſias. Si
tñ vna die viſitationem explere non põt pluribus diebus
eſt procurandus, ſm Inno. & x. q. j. placuit. & idem Hoſt.
Quintò ꝙ ipſe ordinarius ꝑſonaliter viſitet, qa ſi viſitet ꝑ
alium, viſitati qdem expenſas miniſtrare tenẽtur viſitãti. đ
of. or. ſi eps. lib. 6. ſed eps nihil poteſt exigere: vt ibi. Si qd
autem alio modo reciperet ipſe vel aliquis de ſuis familia-
ribus, occaſione alicuius officij vel conſuetudinis, ẽt mu-
nus quocũque oblatum, tenetᷣ recipiens duplum reſtituere
intra mẽſem eccleſiæ, à qua illud acceptũ eſt: alioqn patriar-
chæ archiepi & epi ſunt interdicti ipſo facto ab ingreſſu
eccleſiæ, inferiores verò à prædictis ſunt ſuſpenſi ab offi-
cio, & beneficio, donec dictum duplũ reſtituant: nec valet
remiſſio vel dãtium liberalitas ſeu gratia eos liberare, niſi
reſtituãt. Colliguntᷣ hæc ex c. exigit. iuncto c. felicis. & cap.
6 Romana. de cen. lib. 6. ¶ Sextò* quæritᷣ, qd notauerint doc.
ſuper d. c. Romana. opportunũ viſitatori ad ſciendũ? Et di-
co multa, de qbus plenè ꝑ Arc. 3. par. tit. xxj. c. v. § vl. ¶ Pri-
mum. Eps viſitans ꝑ alium, tenetᷣ ei nõ qdem de expenſis
de qbus tenentur viſitati, ſed de aliis neceſſariis, de of. ord.
ſi eps. lib. 6. id eſt, de eqs, veſtibus, & familia, & hmõi. ¶ Se-
cundum. Commoditas viſitandi aliquam eccleſiã, ſm glo.
iudicabitur arbitrio boni viri. Plena aũt viſitatio non dr̃ ſi
conuocetur ſynodus, nec dr̃ non plena, ſm Hoſt. ſi duæ vel
tres eccleſiæ vel paucæ remanent viſitandæ. de con. diſt. ij.
re vera, & 7. q. 1. denique. in quo tñ dicit inſpiciendum eſſe
modum regionis. ¶ Tertium. Licet Ber. dixerit archiepm
poſſe viſitare ꝓuinciam, ſi ſuffraganei ſint negligentes, tñ
hoc põt eſſe ẽt ſi non ſint negligentes, vt patet expreſsè in
c. ꝑpetuo de cenſi. li. 6. & hoc liberè, vt ibi i. contradictione,
præſcriptione, vel appellatione non obſtãte, ſm gl. de pſcr.
ex officij. & idem Arch. ¶ Quartũ. Secũdũ gl. à pñcipio vi-
ſitator nõ dẽt exigere nec cogere ad iuramentũ pp ꝙ oc-
cultum qs prodere coſtringatur, ex quo tñ ſine iuramẽto
referuntᷣ aliqua corrigẽda, poſtea poterit inqſitor ſup his
exigere iuramentũ, & cogere ad reſpondendũ & ſibi obe-
diẽdum ĩ his quæ officium reſpiciũt, ſm Ber. Inn Hoſt. Io.
Mo. & Mon. & Arch. aliàs deluſoria eſſet ptãs viſitandi, ſi
coërcitionẽ non haberet, & qa cui cõmittitᷣ principale, &
acceſſoriũ. de offi. deleg. de cauſis. Imo dico, ꝙ ſi viſitator
põt inqrere, põt à pñcipio præcipere vel exigere iuramẽtũ
de veritate dicẽda, iuxta dicta s̃. Inqſitio. j. § 9. ¶ Quintum.
Secũdũ Io. And. in no. ſi in viſitãdo concurrant archieps &
eps, ambo admittentur, ſm Io. Mo. Albe. Inn. Ho. & Arc. &
ſi diſcordarent in ſñia, tenebitur pro reo, niſi in cauſa fa-
uorabili. de prob. ex literis. Et addit ꝙ ſm alios ſi eccleſia
non ſufficit vtrique admittitur primo veniens, vt de foro
compe. propoſuiſti. cum concor. Si non apparet, qs primò
veniat, præfertᷣ archieps. xj. q. 3. qui reſiſtit. & cap. ſequenti-
bus. Si verò concurrat eps cum prælato ſibi ſubiecto, eps
præfertur, ſm Arch. niſi obſtet conſuetudo. allega. c. in La-
teranenſi. de præb. ¶ Sextum Dr̃ autem quis viſitare, ſi va-
dat cauſa chriſmandi pueros, ſiue conſecrandi eccleſias, ſi-
ue pro quocunque alio cõi negotio, vel q multos tangit,
ar. x. q. iij relatũ. ſm Inno. vel quod ſit pro ſalute animarũ,
vel diuino cultu amplando, vel ſtatu eccle. reformando,
ſm Hoſt. x. qõ. j. placuit. Vnde in his debetur procuratio.
Secus ſm Inn. ſi vadit pro cauſis expediendis, aut ſi vadat

pro reconciliatione eccleſiæ, ſecundùm Arch Vinc.Lau. &
Gofr. ¶ Septimum. Si archiepiſcopus vel epiſcopus viſitans
perdit equū aut equorū vecturas ſoluit & ſimilia, non pōt
hoc exigere à viſitatis nomine procurationis, ſm Inno. &
Arch & multo minus expēſas factas eundo: tum quia hoc
nullo iure cauetur: tum quia ꝓ hoc hēt bona dignitatis, vt
exerceat ſpectātia ad officiū dignitatis, & ꝓcuratio potius
datur ī ſignū ſubiectionis. ¶ Octauū. Si dubiū ſit an aliqua
crimina ſint notoria, de hoc viſitator inquiret: quia ſolùm
in hoc vř cognoſcere an ſua ſit iuriſdictio? Et dicit Arch.
ea eſſe notoria quorum teſtis eſt populus. xxxiij.q.v. quod
ſcripſi. quod eſſe dicit ēt ſi crimē eſt notū maiori parti tm̄.
de coha. cler. ī veſtra. ¶ Nonum. De familia epi eſt clericus
& laicus, equeſter vř pedeſter, qui eſt de domo ſua, ſm Io.
And. nomine aūt officij intelligiť ſcriptor, ſigillator, & hu-
iuſmodi, qui nihil pñt accipere. Sed addit in nouel. hoc eſ-
ſe verum, ſi quid petatur rōne viſitationis, non autem rōne
laboris. arg. xij.q.ij. eccleſiaſtici, & idem Hoſt. & Io. Mona.
& hoc niſi de publico reciperent ſalarium. ¶ Decimum. A
munere autē, quod prohibeť accipi, excipit Hoſt. eſculentū
& poculentū, & xenia, quę nō extēduntur ad munerū qua-
litatem. ff. de off. proconſ. l. ſolēt. quod Ioan. Mon. limitat, ſi
ſint aliqua ibi comedēda, ſi verò ſint portāda, periculū eſt
recipere, vt aliquos capones, caſeos, vel flaſcos vini. De po-
teſtate viſitatoris, vide Pan. in c. vlt. & pen. de ſtatu monac.
7 ¶ Septimò * quæriť, vtrū diœceſanus viſitare poſſit hoſpi-
tale? Et dicit Arch. poſt Lap. & Fede. ꝙ ſic, ſiue ex teſtō, ſiue
à principio inter viuos ordinatū fuit: ꝙ talis locus eſſet de-
putatus ad vſum hoſpitalibus: ſiue interuenerit authoritas
epi, ſiue non, vt inquirat an fiat illud ꝑꝑ quod inſtitutū eſt,
& maximè cū habeat ſigna, formā, & ſtatū loci pij & eccle-
ſiaſtici, vel ēt ſic denomineť. Ad hoc de ſent. excō. ſi iudex,
lib. 6. & quod not. Arch. de præb. cum beneficio, lib. 6.

¶ VITIATVS corpore, vide ſ. Corpore vitiatus.

¶ VITIVM, vide ſ. Peccatum.

VNANIMITER, de ſuo ſignificatu requirit diſcre-
pantiā eſſe nullā, vt probatur in c. bonę. el ij. de poſtu.
prælat. & in c. ſi vnanimiter. eo. tit. & tenet Innoc. in c. cùm
in eccleſia. de cau. poſ. & propriè & ibi Panor.

¶ VNIVERSITAS, vide ſ. Collegium.

¶ VNCIÆ, vide ſ. Hæreditas.

DE VNCTIONE EXTREMA.

1 *Vnctionis extremæ quæ ſit materia, & quæ forma. num. 2.*
3 *Vnctionis extremæ quis ſit effectus, & quis miniſter. num. 4.*
5 *Vnctio extrema quibus debeat dari, & quibus corporis parti-
bus. num. 6.*
7 *Vnctio extrema qualiter exhibeatur, & an iteretur. num. 8. an
ſit neceſſitatis num. 9.*

VNCTIO eccleſiæ ſecundùm Pet. de Palu. in iiij. diſt.
xlij. eſt triplex: vna. ſ. quæ nec ſacramentū nec ſacra-
mētalis eſt: qa nec ꝑ ſe gratiā cauſat, nec ad aliquod ſacra-
mentū ꝑficiendū vel ſuſcipiendū ordinať vt vnctio regū,
vñ ea fieri nō debet cū materia cōſecrata, & multo minus
cū chriſmate, nec fit in capite, ſed in humero vel armo. Se-
cunda eſt ſacramētalis, nō ſacramentū: quia. ſ. ad ſacramen
tum ordinať, vel ſuſcipiendū, vt vnctio catechumenorū, vř
ꝑficiendū vt vnctio baptizati in vertice. Tertia eſt ſacramē
tum ꝑ ſe, & eſt duplex. ſ. chriſmatis in fronte ꝑ epm, & olei
ſancti per ſacerdotē ī extremis. Vnde vnctio extrema vnū
eſt ex ſacramentis ecclæ, de quo in c. vnico de ſac. vnct. &
1 de hac intēdimus. ¶ Primò * aūt quæritur quæ ſit materia
huius ſacramenti? Et dico, ſecundùm oēs Doct. ꝙ eſt oleū
oliuarū conſecratū ab epo, ita ꝙ tam oleum tale ꝙ conſe-
cratio eius eſt de neceſſitate ſacramenti, vnde ſm Petr. de
Palu. non poſſet facere Papa ꝙ eſſet oleum nucū, licet hoc
poſſet de vnctione catechumenorū & manuū ſacerdo aliū
cum ſint ſacramētalia, vnde ſi oleū nucū vř alius liquor mi
ſceatur, eſt trāſgreſſio præcepti, & ſi ꝑꝑ miſturā ſpecies mu
taretur, eſſet irritatio ſacramenti. Si aūt miſceret oleū oli-
uarum, totum fit conſecratū, extrà de conſec. eccl. quod in
dubiis. qđ intellige eo modo quo dictū eſt ſ. Aqua benedi
cta. §. iij. Et ex illo tex. infert ibi. Pan. ꝙ compoſitum ex di-
uerſis, aſſumit naturā ſimplicis dignioris, & magis dignū
trahit ad ſe minus dignū. Non poſſet etiā Papa ſtatuere ꝙ
fieret hæc iniunctio oleo non cōſecrato, licèt poſſit ipſam
conſecrationē, & alias hmōi mutare & conſecrare vt vult,
2 non autē inferior Papa. ¶ Secundò * quæritur, quæ ſit eius
forma? Et dico, ſm S. Th. & Pet. de Pal. & Vld. ꝙ eſt forma
deprecatiua dicendo. Per iſtā ſanctā vnctionē, & ſuā piiſſi-
mam miſericordiā indulgeat tibi Deus quicquid deliquiſti
per viſum, ꝑ auditū, per odoratū, per guſtū, per tactū, per
greſſum, repetēdo tñ ſemper, ꝑ iſtā vnctionē. Et iſta ſequiť
Sum. Roſ. & Supple. Sed addit Sum. Ang. in nomine patris,
&c. quod nullus ſanctus dicit. nec c. nūquid. de conſe. di. v.
hoc ꝓbat, ſed loquiť de ſigno crucis: quo ſacerdos perficit
omnia chriſmata. i. ſacramēta, quæ cū chriſmatis vnctione
præſtātur, ſm gl. quæ etiā addit, ꝙ nō remouetur quin ali-
ter poſſit ſacrificari, ſed refertur factum. Et addit S. Tho. ꝙ
verba indicatiui modi, quę ſm morem quarundā eccleſia-
rum præmittūtur orationi, nō ſunt de ſubſtātia ſacramenti,
vt præmittendo ſic. Vngo hos oculos oleo ſanctificato in
nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti: qđ dicit ꝑꝑ eccle-
3 ſiam Ambroſianā. ¶ Tertiò * quæriť, quis ſit huius vnctio-
nis effectus? Et dicit S. Th. in iiij. ꝙ effectus eius principalis
eſt ſanatio & roboratio ſpūs cōtra debilitatem relictam
peccato actuali vel originali, ſiue remiſſio peccati quo ad
reliquias: qđ robur, qa eſt à gratia, quæ pc̄tū non cōpatiť,
conſequēter eſt deletio peccati venialis & mortalis quo ad
culpā, niſi ponať obex. ſecundarius verò eſt ſanatio corpo-
ris ſm quod expedit principali fini. i. ſanationi ſpūs. In
vltima vnctione quæ eſt formalis reſpectu priorū confertur
4 grā præbēs effectū ſacramēti. ¶ Quartò * quæritur, quis ſit
eius miniſter? Et dico, ſm S. Tho. quòd ſolus ſacerdos, nec
pōt alius inungere etiā in articulo neceſſitatis. d. c. vnico &
de verb. ſigni. quæſiuit. vbi hoc dicitur poſſe ſacerdos præ-
ſente vno, & ſolus: & idem Ber. & Hoſt. vel ſm Sum. Con-
feſſ. etiā auxiliante laico in neceſſitate, & reſpōdente. Solus
inquā ſacerdos ꝓprius inungit ex neceſſitate præcepti, li-
cèt non ſacramenti, ſm Petr. de Pal. Alius aūt ſacerdos hoc
nō pōt ſine licētia proprij, vel in neceſſitate ponendo ſpem
in ratihabitione: & idē de viatico, quia neceſſitas nō habet
legem. j. q. i. §. imò. etiā ſi eſſet ſuſpēſus ab ingreſſu eccleſiæ
ſecundū Arch. faciēdo, per aliū portari neceſſaria de eccleſia
ſecus de ſuſpenſo ab officio & præciſo. Hoc tamen Arch.
non admittit de religioſis etiā in neceſſitate: quia incurre-
rent in canonē. cler. religioſi de priuil. ſi darent viaticū vel
extremam vnctionē. Licentiā tñ inungendi, ſecundū Arch.
dare poteſt proprius ſacerdos, etiā ſi ſit excōicatus, nec à
excōicatus ac ſuſpēſus à iuriſdictione dat licentiā audien-
di cōfeſſiones. licet excōicatus non poſſit delegare: & ſi ſa-
cerdos inungendo deficeret, ſi aliquæ partes ſint inunctæ,
quod factum eſt iterari non debet, ſed vnctiones quæ re-
ſtant per alium ſacerdotē compleantur, ſecundùm S. Tho.
5 Alb. & Pet. ¶ Quintò * quæritur, quibus hoc ſacramentum
debeat dari? Et dico multa. ¶ Primū. Dari debet. ſecundùm
Gem. & S. Thom. ſolis adultis infirmis, in periculo mortis
conſtitutis ex ipſa infirmitate, vel ſenectute: vñ nec pue-
ris, quia non hñt infirmitatem ex pc̄tō actuali, nec bella-
turis, aut nauigaturis, aut occidendis datur: qa nō imminet
eis mors ex defectu naturæ, ſed euentu fortunæ. ¶ Secūdū.
Secundùm S. T. in iiij. diſt. xxiij. hoc ſacramētum exhiberi
nō dēt his, q non pñt illud recognoſcere, & cū deuotione
ſuſcipere, & præcipuè furioſis & amentibus, qui pñt irre-
uerentiam ſacramento per aliquam immunditiam facere:
niſi haberēt lucida interualla, in qbus ſacramēta recogno-
ſcerent: & ſic eis cōferri in ſtatu illo poſſet. Pet. aūt de Pal.
dicit, ꝙ dari nō dēt furioſus ꝑpetuò: quia eſſet mēdacium
in forma, cùm dř, quicquid deliquiſti: cum non deliquerit.
Sed habentibus lucida interualla, & phreneticis dari dēt,
etiam ſi oporteret eos ligare: & hoc niſi ante furiam, &
phreneſim eſſent manifeſtè impœnitētes. Si verò an phre-
neſim, vel amiſſionem loquelę hoc non petiuerunt, diſtin-
guendū eſt: qa ſi talis erat excōicatus, vel malæ vitæ noto
riè & non oſtēdit ſigna pœnitētię, nō dēt ei dari: qa ſemel
malus ſemꝑ pręſumiť eſſe malus: niſi contrarium probeť.
de reg. iur. lib. 6. Sed ſi erat bonæ vitæ, nō præſumitur im-
memor ſuæ ſalutis in morte plus, q̃ in vita. Vñ pręſumitur
ꝙ petiuit, licèt non probeť: vel ꝙ petiuiſſet, ſi aduertiſſet:
& ꝙ petere voluit, ſed fortè non potuit: nec actualis deuo
tio reqritur in eo, q illam habere non pōt. Et iſta eſt veri-
tas & ita ēt ſentit. S. T. non obſtante primò, ꝙ dicat hîc re-
quiri actualem deuotionem, ſicut de Euchariſtia: qa verū
eſt de præſenti, vel de præterito: vel ſi adeſt facultas. imò
hoc facit ad oppoſitum: qa, ſm eū, tali dať Euchariſtia, in
quo non reqriť deuotio minor. nec obſtāte ſcdò illo ꝟbo,
in ſtatu illo: qa loqtur de amentibus, in qbus eſt veriſimi-
le periculū irreuerētiæ. Et hæc patent, qa. S. T. ibi diſtiguit
hoc ſacramentū in hoc à baptiſmo, ꝙ dari pōt pueris, per-
petuò amentibus, & æqparat Euchariſtiæ: dať tñ habenti-
bus lucida interualla. Nec obſtat, ꝙ de amētibus nō diſtin
guat: qa iam ſ. diſtincti erant. Et ideo non bñ dicit Sum.
Ang. & Ro. ꝙ ſi in ſana mēte nō petiuerūt, non dēt eis da-
ri. ¶ Tertium. Secūdū Rich. poſt Pet. de Pal. dēt dari bapti-
zatis in articulo mortis: qa licet eis ſit remiſſa omnis cul-
pa & pœna, remanet tñ pugna contra hoſtem: nec eſt mē-
daciū in forma, licèt nō deliquerit poſt baptiſmū: quia re-
māſit in eis debilitas mētis. ſ. cauſata ex prioribus delictis
quæ non tolliť omnino ꝑ baptiſmum. ¶ Quartū. Secūdùm
Arc. poſt Pet. de Pal. his, de qbus dubitatur an ſint mortui,
dari pōt ſub iſta forma, ſi es mortuus, nō te vngo: ſed ſi nō
es mortuus, ꝑ iſtā vnctionē, &c. Et ſi inter vnctiones ap-
6 parēter deficit, quę ſequunť omittenda ſunt. ¶ Sextò * quę-
riť, qbus partibus corporis debeat hoc ſacramētū exhibe-
ri? Et dico, ſm Alb. Pet. & S. T. ꝙ inungi dñt inſtrumenta
quinque ſenſuum. ſ. oculi, aures, nares, labia, manus, quia. ſ.
tactus viget maximè in pulpis digitorum, & pedes ꝑꝑ vim
motiuam, & renes, ſm aliquos, ꝑꝑ vim appetitiuam: in ca-
rentibus aūt prædictis membris, vnguntur loca propiora.
7 ¶ Septimò * quæritur, qualiter debeat exhiberi? Et dicit Pet.
de Pal ꝙ totum inūgere, & deinde ad libitum dicere for-
mas, eſt deceptio animarum: ſicut ſi puer immergereť pri-
mò, deinde ex interuallo dicereť, ego te baptizo: vel ſi eṗs
traderet librum ordinando, & poſteà diceret, accipe pote-
ſtatem: ꝙ eſt continuationem cauſæ diuidere. Solū em̄ in
ſacramento pœnitentię ex interuallo horæ vel diei ꝑmiſ-
ſum eſt, vt poſt cōfeſſionē, quæ eſt materiæ exhibitio, poſ-
ſit q abſolui, ꝙ eſt impoſitio formę. Secus in his, in quib⁹
8 proponens materiam imprimit formam. ¶ Octauò * quęriť
vtrum hoc ſacramentum poſſit iterari. Et dico ſm S. T. &

alios ꝙ ſic, ēt in eadem infirmitate, qñcunque eſt quis in
articulo mortis, modò ſit caſus diuerſus: puta, quia nunc
hydropicus eſt in articulo mortis, poſteà euadit, & iterum
9 venit ad articulū mortis. ¶ Nonò * quæriť, vtrum hoc ſacra
mentū ſit neceſſitatis? Et dicit S. Th. ꝙ non: ſi tñ omittatur
ex contemptu, damnabile eſt: ſecus ex negligentia.

VOLVNTARIVM, à voluntate dictū, importat mo-
tum vel actum à ꝓpria inclinatione procedētem ꝑꝑ
finem cognitum. 12. q. 6. Inuoluntariū verò importat nega-
tionē voluntarij. Vñ notandum eſt ꝙ in actibus humanis
aliquid eſt omnino voluntarium: ꝙ fit ſponte ſine violen-
tia ignorātia, & metu. Quoddā verò eſt omnino inuolun-
tariū: vt ꝙ quis nullo mō vult: vt ſm Philoſophū & Dama.
ꝙ fit per violentiam. ſ. abſolutā: & ſm Philoſophum, ꝙ fit
per ignorantiam. ſ. facti, præmiſſa debita diligentia. Vñ ēt
lex dicit, ꝙ errantis nulla eſt voluntas. l. cum teſtamentū.
C. de iur. & fa. ign. Quoddam verò eſt miſtum ex volūta-
rio, & inuolūtario: vt primò quidē ꝙ fit metu, ſeu coactio-
ne cōditionata, ſm Philoſophū in tertio Ethico. ꝙ quidem
S. T. ij. ij. q. vj. dicit eſſe inuoluntarium in ſe conſideratum,
ſed voluntariū in caſu. ſ. ad vitandum malum ꝙ timetur:
vñ eſt volitum ꝑꝑ aliud, & ſimpliciter voluntarium, vt ibi
ꝓbatur. & ſecundò ꝙ fit ex ignorantia volita, ſeu conſe-
quēter ſe habēte ad volitum, de quo ſ. Ignorantia. in pr. &
xij. q. vj. art. viij ¶ Volūtas eſt appetitus rationalis, de quo
Philoſophicè, & Theologicè multa dicuntur, & dici poſ-
ſent, ſed quantū ꝑtinet ad præſentem ſpeculationē ſolùm
habemus videre, qūo teneamur habere voluntatem Deo
cōformem. Et breuiter colligendo iſtā materiam vř mihi
ꝙ nunquam aget contra pręceptum de conformitate is, q
obſeruat hæc: Primò ꝙ in genere velit, qcqd Deus vult.
Secundò, ꝙ in particulari nihil velit, de quo conſtet ſibi, ꝙ
ſit contra diuinam volūtatem præceptiuā. Tertiò, ꝙ quic-
quid vult vel ſub ratione boni ſm rationem, & explicitè,
vel implicitè ſub hac cōditione, ſi Deo nō diſpliceat. Quā-
tū aūt ad conformitatē, quæ eſt in operando ex charitate,
dico, ꝙ teneť qſq; operari ex charitate, ſi vult mereri, non
aūt ſi vult non peccare, vel effugere pœnam, ſed ſufficit, ſi
opereť ex charitate, qñ teneť ex charitate aliquid facere,
ſeu facere aliquid, ꝙ ſine charitate fieri nō pōt, vt recipere
ſacramenta. Et ſm aliquos, quoties implemus pręceptum
Dei affirmatiuum in caſu, in quo illud non implere eſſet
mortale, ſecus vbi eſſet veniale, vel nullum, ſicut ſi quis
naturali pietate honorat patrem extra neceſſitatem.

De voto primò in ſe, quid ſit.

1 *Votum quid, & an requiratur deliberatio.*
2 *Ad votum an requiratur, & ſufficiat propoſitum.*
3 *Votum an ſoli Deo fiat.*
4 *Votū an ſit de bono meliori cadente ſub cōſilio, non ſub præcepto.*
5 *Votorum quot ſint genera.*
6 *Vouere an expediat.*

VOTVM à volūtate dictū eſt, ſm S. T. ij. ij. q. lxxxviij.
& in iiij. diſt. xxxviij. tanquā à primo mouente rōnē
ad vouendum, & non. ſupple tanquam ab eo, in cuius pro-
poſito ꝑficiať. Et ſm eum ad votū tria ex neceſſitate req-
rūtur. primò deliberatio, ſcdò ꝓpoſitum, tertiò promiſſio,
in qua ꝑficiť rō voti & eſt eſſentialiter votum, ꝙ ſuo no-
importat obligationem voluntariam. Vñ Eccl. 4. Si quid
vouiſti Deo, ne moreris reddere, diſplicet em̄ ei infidelis,
& ſtulta ꝓmiſſio. Superadduntur tñ aliqñ alia duo ad voti
confirmationem. ſ. pronuntiatio oris, & teſtimoniū alio-
rū. Et ideo ſm diuerſa neceſſaria diuerſimodè diffinitur.
Hæc ex illo, qui per deliberationem intelligit cogitationē

ſiue cõſilium,& concluſionem conſilij,q̃ hõ ſecũ,& inter-
dum penè repẽtè facit,q̃ dr̃,ſic vel ſic faciendũ eſt.Per pro-
poſitum verò intelligit actum voluntatis aſſentientis cõ-
cluſioni conſilij volẽdo vouere:ꝙ ẽt dr deliberatio,ſicut q̃
vult aliq̃d facere,dr̃ deliberare.Igit̃ votum ſm̃ Magiſt. in
4.diſt.38.eſt teſtificatio quænam ſpontaneæ promiſſionis,
quæ Deo,& de his,quæ Dei ſunt,fieri dẽt. Sed ſm̃ S. Th.
diffinit votum exterius ꝓlatum,ꝙ matrimonium impedi-
re põt:licèt ẽt cõpletiſſimè explicet votũ interius. de quo
vide ſi vis in 4.vbi ſ̃. Scd̃m aliquos verò Theol.vt recitat
S.T.votum eſt cõceptio melioris ꝓpoſiti cum deliberatio
ne firmata,vbi conceptio ſumit̃ pro enuntiatione ꝓmiſſi-
ua,ſm̃ S.T.ſm̃ Ric.aũt in 4.diſt.xxxviij. votũ eſt ꝓpoſiti
ſupererogantis ꝓmiſſio Deo facta,pp bonum finẽ ex de-
liberatione firmata: vbi ly ſupererogantis, idem eſt ꝙ ly
melioris boni.i.cadẽtis ſub conſilio,nõ ſub pręcepto.Ray.
aũt dicit,ꝙ votũ eſt alicuius boni cum deliberatione facta
ꝓmiſſio,& intellige boni melioris,ſiue cadẽtis ſub cõſilio
tm̃.Et oẽs p̃dictę diffinitiones ſunt veræ,& ſufficiciẽtes ad
ſenſum diffinientium,ſed complectendo mentem S. T. &
aliorum Theologorũ,dico,ꝙ votum eſſentialiter eſt pro-
miſſio facta Deo pręuia deliberatione, & ꝓpoſito de ali-
1 quo bono,vel de bono meliori.¶ Primò*aũt quærit̃, vtrũ
ad votum requiratur deliberatio?Et dicit S.T.ꝙ ſic, Vnde
factum ex ſurreptione, ſine deliberatione non tenet, nec
2 obligat,niſi ex cõgruo.de quo ĩ.ti.ij.§.xiij. Secũdò*quæ-
ritur,vtrũ ad votum ꝓpoſitum reqratur & ſufficiat? Et di-
co,ꝙ reqrit̃,vt patet ex ſe,& ex dictis, & ſm̃ Canoniſtas
ſufficit ſecũdum S.T.verò non ſufficit,ſed reqritur ꝓmiſ-
ſio.ꝙ tota ſchola Theologorum ſequit̃:& vr̃ expreſſum p
ſacram ſcripturã,quę votum appellat ꝓmiſſionẽ in multis
locis,vt colligitur ſ̃.Religio.v.§.viij.& idem p iura cano-
nica;vt in c.literarum tuarum de vo.vbi expreſsè patet, ꝙ
ꝓpoſitum non eſt votum:p iura ciuilia, quia votũ cauſat̃
ex quadam pollicitatione.ff.de pol.l.2. Pollicitatio aũt eſt
quædã ꝓmiſſio:vt ſ̃.patuit in verb.eo.Vñ & Arch.hoc ſe-
quitur in c.qui bona.xvij.q.j.& implicitè gl.in d.c.literarũ
tuarũ.ſi tota legatur.& gl.xvij.q.j.in ſum.tenẽdo, ꝙ ꝓpõ-
ſitum nõ obligat ad mortale. Et Pa. in d.c. literarũ,dicens
hoc ſibi placere multũ:licet multas Canoniſtarũ theoricas
inde dicat euerti, ſicut & verũ eſt. Iura ergo quæ firmant
deciſionem ſup ꝓpoſito, dicendo, ꝙ ꝓpoſitum abſolutũ,
ſiue deliberatũ obliget:vt c.nuptiarum.& d.c.qui bona.17.
q.j.& c.cõſulti de regula.cum ſimilib⁹,intelligẽda ſunt de
ꝓpoſito cũ ꝓmiſſione firma,ſecũdũ Pan.ĩ d.c.literarũ, ſiue
3 cũ animo ſe obligãdi,ſecũdũ gl.ibi.¶ Tertiò*quærit̃, vtrũ
ſoli Deo fiat votũ?Et dico ꝙ ſic.licèt aliqñ Deo qs voueat
aliq̃d exhibendũ homini vel ſancto.Vñ dicit S.Th.ij.ij.q.
lxxxviij.ar.v.ad tertium ꝙ votum ſoli Deo fit:ſed ꝓmiſſio
fieri põt ẽt homini, & ipſa ꝓmiſſio hmõi quæ fit homini,
põt cadere ſub voto, inquantum eſt quoddã opus virtuo-
ſum Et p hunc modũ intelligendũ eſt votũ, quo qs vouet
aliquid ſanctis vel prælatis, vt ipſa ꝓmiſſio facta ſanctis
vel prælatis,cadat ſub voto mortaliter,inquãtũ.ſ.hõ vouet
Deo ſe impleturum,ꝙ ſanctis vel prælatis promittit. Hæc
ille,qui intẽdit ꝙ votum principaliter ſit Deo, vt patet in
4 4.diſt.xxxviij.q.j.art.j.q.j.¶ Quartò*quæritur,vtrũ votũ
ſit neceſſariò de bono meliori.i.cadente ſub conſilio,& nõ
ſub præcepto?Et dico multa ¶ Primũ. Dupliciter votũ dr̃
eſſe de aliquo,ſecũdũ mentẽ Doct. Primò ſicut de re quæ
Deo ꝓmittit̃,ſicut vouẽs religionẽ,vt mortem euadat, dr̃
votũ feciſſe de opere virtuoſo, & ad iſtũ ſenſum loquũtur
doct.qñ dicunt votum eſſe de meliori bono. Secũdò ſicut
de re quę à Deo petitur,quæ eſt finis vouẽdi.Vñ & Ric.in
diffinitione addit,pp bonum finem,ꝙ tñ non fuit neceſſe,
quia ſicut non eſt ꝓmiſſio, qua ꝓmittit̃ qđ diſplicet,ſed
comminatio,vt dicit S. T. ita nec qua promittitur pro eo,
quod diſplicet.¶ Secundùm. Vota facta pp malum finem,
ſm̃ Arch.nõ valent,ſed vouẽs peccat:ſicut ſi qs voueat ie-
iuniũ,vt poſſit inimicũ occidere, ſicut nec valeret votũ de
re mala,qa Deus nihil acceptat contra ſe.Et ſecũdùm Arc.
magis Deo placet in his tranſgreſſio,q̃ obſeruatio.22.q.4.
in malis.Vota aũt quantũ ad finẽ indifferẽtia reſpectu vitę
æternæ,vt quæ aliqñ fiunt ꝓ aliquo tẽporali, cui⁹ adeptio
ad æternã vitã non eſt vtilior,q̃ priuatio,tenent,niſi verge-
rẽt ex caſu aliquo in malũ exitum, vt votũ Iephte,Iud.11.
¶ Tertiũ.Loquẽdo aũt de voto,quantũ ad illud, ꝙ vouet,
& ꝓmittit̃ ex ij.ij.& iiij.vbi ſ̃.à S.T.ſic colligit̃.Promiſſio
eſt de aliquo,ꝙ voluntariè facit pro alio.Si autem fit de eo,
quod eſt contra eum.i.ꝙ ei diſplicet,eſſet comminatio:ſi
verò ſit de eo,ꝙ ei non placet,eſt promiſſio vana.Igit̃ vo-
tum cum ſit promiſſio Deo facta,non debet.i. non poteſt
fieri de aliquo illicito,quia eſt cõtra Deũ. Imò ſic vouere
malum mortale,eſt mortale.vt ſ̃.Iuramentũ.j.§.7. Nec de
indifferẽti,qa nullũ opus eſt Deo acceptũ, niſi ſit virtuo-
ſum.Nec de neceſſariò abſolutè,puta,ꝙ quis morietur,qa
hoc fit non volũtate,ſed neceſſitate. Nec propriè de eo ꝙ
eſt neceſſarium ex ſuppoſitione finis.i.ſalutis æternæ,pu-
ta,ꝙ qs non fornicabitur,aut trãſgredietur Dei præcepta,
ſed de his eſt votũ largè non rõne neceſſitatis, ſed volun-
tariæ adimpletionis,ſicut ſub voto baptizati cadit abrenun-
tiatio põparum ſatanæ,& obſeruatio fidei Chriſtianæ,de
quo vide ĩ.§.5.Vñ eſt votum ꝓpriè de opere meliori,ſiue
bono ſuperogationis, ꝙ dr̃ maius bonũ in comparatione
ad bonum,ꝙ cõiter eſt de neceſſitate ſalutis.Corporis aũt
maceratio non eſt accepta Deo,niſi in quantũ eſt opus vir-
tutis.i.inquantũ fit cũ debita diſcretione, vt.ſ.cõcupiſcẽtia
frenetur,& natura nimis non grauet̃,& ſic cadit ſub voto.
Vñ ſi votum vergat in periculum ꝓpriè pſonæ,nõ eſt ſer-
uãdum,ꝙ tñ congruè ſit,ſecũdùm arbitrium ſuperioris,qa
in ſpectãtibus ad ſe,fallit̃ hõ de facili,ita tñ ꝙ ſi ex obſer-
uatione magnum, & manifeſtũ grauamen hõ ſenſerit,&
non adſit facultas recurrendi ad ſuperiorem, tale votũ nõ
ſeruet̃,& ſi diſpenſationem ſuperior nõ daret, & periculũ
immineret, tale votũ ſecurè frãgeret̃. Vota verò mulierũ
de inutilibus & vanis,deridẽda magis ſunt,q̃ ſeruanda,&
ſunt ſortilegia magis,quã vota, qa reliquiæ quædã idolo-
latriæ,ſecũdũ q̃ obſeruabãtur dies & menſes, vñ pro non
votis habẽda ſunt. Hæc ex illo,q intendit ẽt ea, ad quę q̃s
tenet̃ ex mãdato Dei,licèt nõ ex præcepto,cadere ſub vo-
to largè,vt nõ mẽtiri,qa votum ꝓpriè vult eſſe de cadẽti-
bus ſub cõſilio.Ex qbus patet,ꝙ votum de re inutili.i.quę
nõ cõfert ad honorẽ Dei,nec ad ſalutẽ vouẽtis,nõ eſt vo-
tũ,qa talia Deus nõ acceptat, & cõſequẽter nec obligat,nec
tenet ipſo iure,cuiuſmodi ſecũdùm Alb. & Ray. ſunt vota
ſtulta mulierũ.ſ.de nõ pectinãdo caput in ſabbato,de non
comedẽdo capita in reuerentiã decollationis Baptiſtæ,&
hmõi,ẽt ſi pro honore ſanctorũ fiat,ſecũdũ Al.qa hñt ſimi-
litudinẽ idololatriæ,& magis ſunt irridẽda, q obſeruãda.
Tutius tñ pp reuerẽtiã, puto licẽtiã ſeu diſpenſationẽ vel
declarationem petere,ſaltẽ à confeſſore.¶ Quartum.Vo-
uere minus bona.ſ.quæ nec ptinet ad p̃cepta, nec ad cõſi-
lia,ſed eſt negatio cõſilij:puta, ſi quis voueat ſe nõ intra-
turum religionẽ,ſecũdũ Arch. poſt Pet. de Pal. non valet,
cùm nõ ſit de bono meliori, adde ꝙ nec de bono neceſſa-
rio,non obſtante ꝙ votum,ſicut & iuramentum, de eo ꝙ
ſeruari põt ſine detrimento ſalutis æternæ,ſit ſeruandum:
quia hoc verũ eſt ſi hẽt tres comites,iudicium.ſ.iuſtitiã,&
veritatem.Vel dicendum, ꝙ detrimentũ ſalutis eſt nõ ſolũ
ꝙ interimit ſalutem, ſed & quod impedit perfectionẽ ſa-
lutis, vel dicendũ ꝙ intelligitur qñ votum hẽt materiam
propriam,ꝙ non eſt hic.Pro quo ſciendum eſt, ſecũdũ eũ,
ꝙ qñ p votum directè & principaliter excluditur bonum
conferens ad ſalutẽ,& non includit̃ bonũ ꝙ per ſe poſſit
eſſe materia voti,non obligat, licet poſſet ſeruari cũ ſalu-
te,vt ſi quis voueat ſe non ingreſſurũ religionẽ,ſed quãdo
principaliter includit aliqđ bonũ,ꝙ põt eſſe materia votis,
licet illud bonũ ex cõſequenti excludat meliora bona: tñ
ligat,vt ſi quis voueat religionẽ laxiorẽ, licet ex meliori
via præcludat̃:quia tñ religio promiſſa eſt ſufficiẽs mate-
ria voti reſpectu ſeculi, licèt nõ reſpectu religionis perfe-
ctioris,tenet & valet. Quod limita quaten⁹ includit laxio-
rẽ,nõ aũt quatenus ſtrictiorẽ excludit,vt ſ̃.Religio 2.§.16.
Et idẽ de iuramẽto.Et ſi quis voueat aut iuret intrare hanc
religionem ſub hac cõditione,ſi aliquã intrabit,valet,quia
p hoc principaliter nõ excludũt̃ aliæ,ſed principaliter in-
cludit̃ iſta,& ſi nõ purè,tñ ſub cõditione. Si aũt promitte-
ret ſe nullam aliã intraturũ,& nõ promitteret iſtã abſolu-
5 tè vel ſub conditione,nõ valeret,ſed peccaret. ¶*Quintò
quærit̃,ꝙ ſunt genera ſiue ſpecies votorũ, ſeu qũo votum
diuidatur?Et dico ſecũdũ Arc. poſt magi.Sen.Ray.& Hoſt.
ac.Pet. de Pal.ꝙ ſic diuiditur. Nam votorum quoddã eſt
cõe ſeu neceſſitatis.ſ.ꝙ eſt de neceſſariis ad ſalutã, ad quæ
quis aliàs tenetur,ꝙ largè dr̃ votum,vt §. priore. ꝙ quidẽ
ſi non ſit expreſſum à vouente,vt in baptiſmo, eſt circun-
ſtãtia aggrauãs, quia eodẽ gñe peccati plus fidelis q̃ infi-
delis peccat.Si verò ſit expreſſum à vouẽte p modũ ſingu-
laris & propriè obligationis,vt ſi quis voueat,aut iuret nõ
ampli⁹ fornicari:mutat ſpeciẽ,quia ſecũdũ doc.circũſtãtia
aggrauans,quæ p ſe,& nõ ex ſuppoſitione prioris impor-
tat deformitatẽ,mutat ſpeciẽ peccati, vel nouã addit: fra-
ctio aũt voti de ſe hẽt deformitatẽ,qa eã hẽt ẽt in re, ad q̃
qs aliàs nõ tenetur.idẽ Dur.ordi.prædica.¶ Quoddã verò
eſt ſingulare ſeu voluntatis.ſ. ꝙ eſt de his quæ ſunt ſuper
erogationis,ad quæ qs aliàs non tenetur, quo voto nullus
alium põt obligare niſi cõſentiat.¶ Et hoc iterum diuidit̃.
Nã votorum ſingulariũ quoddã eſt ſolẽne.ſ. cui addita eſt
ſolẽnitas ſuſceptionis ordinis ſacri, aut profeſſionis tacitè
vel expreſsè factæ alicui religioni approbatæ,vt in c. vni-
co.de vo.li.6.Quoddã verò eſt ſimplex, vt omne nõ ſolẽ-
ne,ſiue cõſiſtat in faciẽdo,vt cũ qs vouet orationẽ,ſiue nõ
faciẽdo,vt cũ qs vouet nõ frãgere caſtitatẽ, aut nõ cõtra-
here matrimoniũ: ꝙ eſt aliud:qa primus fornicando agit
cõtra votum,nõ ſecũdus,& priuatus nõ põt,ſi cõtrahat,de-
bitũ petere,de ſecundo aũt eſt dubiũ,ſecũdũ.Arch. Et puto
ꝙ poſſit,ſi vouẽdo nõ intẽdebat ſe obligare ad caſtitatem,
ſed ſolũ ad non cõtrahẽdũ. ¶ Et rurſus quoddã eſt abſolu-
tũ,vt cũ qs vouet aliquid ſimpliciter ſine cõditione vel de-
terminatione tẽporis,& talis tenet̃ ad ſtatim.i. quã primũ
cõmodè põt implere.Quoddã verò cõditionatũ,vt cũ quis
vouet ieiunare ſi ſanetur,& talis nõ obligatur niſi extante
cõditione.de cõd. appo.verũ.& tex à cõtrario in c.vnico.
32.q.vlt.¶ Dicit aũt Inn.vt illi adſcribit Sum.Ang.nõ lice-
re votũ facere cõditionaliter,quia eſt ſimoniacum, cũ velit
qs emere ſanitatẽ à Deo pro rpali,& facit c.q ſtudet. j q.j.
Sed ſecundũ ſcripturas & ſanctos hoc nõ eſt verũ:qa inter
Deum & hominẽ cadere nõ põt emptio aut vẽditio, ſicut
nec iuſtitia cõmutatiua. Vide ẽt Pa.in ca.ſcripturę. de vot.
6 ¶ Sextò* quæritur vtrum votum ſeu vouere ſit expediens?
Et dicit S.T.ꝙ ſic:mõ rõnabiliter fiat,quia p hoc noſtram
voluntatẽ immobiliter applicamus ad bonũ:& melius eſt
aliq̃d facere ex voto q̃ ſine,ſm̃ eum: primò, quia vouere
eſt actus latriæ, quæ eſt nobiliſſima virtus:ꝙ aũt fit nobi-
liori virtute eſt melius. Secundò,quia vouens plus ſe Deo
ſubiicit quàm nõ vouens. Tertiò,quia p votum voluntas
immobiliter firmatur ad bonum:facere autẽ aliq̃d ex vo-
luntate firmata,pertinet ad perfectionem virtutis.ij. Ethi.

Rurſus de voto ſecundò,quantum ad virtutem obli-
gatiuam,& interpretationem eius.

1 *Votum omne abſolutum,& licitum an obliget.*
2 *Votum conditionatum an liget.*
3 *Votum quando teneatur quis implere.*
4 *Votum certa die non impletum an debeat alia die impleri.*
5 *Vouens certam religionem qualiter obligetur.*
6 *Vouẽs quid intra annum,ſi ægrotauit, an debeat votũ cõmutare.*
7 *Votum de non vouendo,niſi certa lege,an valeat.*
8 *Votum ceſſante eius cauſa an obliget.*
9 *Voto ſuo an poſſit quis alium obligare.*
10 *Votum non potens implere per ſe, an teneatur implere per alium.*
11 *Hæres an teneatur implere vota defuncti.*
12 *Votum ex metu factum an obliget.*
13 *Vota ſubitò facta ex anguſtia,furore, vel huiuſmodi,an obligent.*
14 *Votum de re licita,ſed aliquando inutili,an obliget.*
15 *Vouens dare menſuram grani,an det quam velit.*
16 *Vouẽs ieiunare in feſto alicuius ſancti,an teneatur die dominico.*
17 *Vouens diuerſa aut pugnantia quomodo teneatur.*
18 *Votum certæ regulæ quomodo intelligatur.*
19 *Dominium rei voto promiſſæ an maneat penes vouentem.*
20 *Voti pænitere vel ipſum frangere an ſit peccatum toties quoties.*

VOTVM ſcd̃ò conſiderari põt quantum ad virtutem
obligatiuã,& intellectũ ſeu interpretationẽ votorum
1 pp ea quę patẽt ex titulo priore.¶ Primò*aũt quærit̃, vtrũ
omne votum abſolutũ & licitũ obliget?Et dicit Rich.ꝙ ſi-
cut ꝓmiſſio licita alicui facta animo obligãdi ſe obligat,ſi
acceptet̃:non tm̃ ex præcepto legis diuinæ, ſed ẽt natura-
lis:ſic cũ votũ ſit promiſſio,& Deus,cui fit, illud acceptet,
eſt obligatoriũ,extra,de vo.licet.Fallit hoc ſm̃ S.Th.in 4.
aliqñ quia dicit, ꝙ quicquid votum faciendum impediret
ſi prius eſſet ẽt voto facto,aufert obligationem.Vñ ſi quid
poſſibile cum vouet̃,fiat poſteà impoſſibile, tollit̃ obliga-
tio, vt ſi diues vouet ædificare eccleſiam, & ſuperueniente
paupertate perficere non poſſit, ita tñ ꝙ ſi factus eſt oĩno
impotẽs liberatus eſt à toto, alioquin obligat̃ ſolùm ad id
quod põt.Et ſi ex ſua culpa venit ad impotentiã, de culpa
tenet̃ pœnitere & recõpenſare. Hoc aũt dictũ Sup. limitat
ſi quid ſupuenit,legitimè ſupueniat, alioqn eſt inſtãtia, ſi
voto & ingreſſui religionis ſupueniat matrimoniũ,ꝙ non
impedit,cũ tñ impediuiſſe.Sed inſtãtia eſt rudis,qa S.Th.
nõ loqtur de eueniẽtibus poſt votũ mediãte volũtate vo-
uentis,vt matrimoniũ, & præterea ſi illud votũ ſit ſolenne
p ꝓfeſſionem,matrimoniũ nõ ſupuenit, quia nullũ eſt. Si
verò nõ ſit ſolẽne,matrimoniũ ſubſequit̃,& impedit com
plemẽtũ voti:cũ talis debitũ reddere teneat̃.¶ Vñ ſm̃ Ric.
quod dictum eſt, votum obligare. fallit in quatuor caſib⁹.
Primò ſi licitũ poſtea fiat illicitũ, puta qa qs fecerat votũ
continẽtiæ:& poſtea contrahit, & cõſequenter nõ põt de-
bitum negare. Scd̃ò pp impotentiam implendi,vñ ſi quis
vouit ieiuniũ,qđ ſine magno corporis detrimẽto implere
nõ põt:ſi deeſt facultas adeũdi ſuperiorẽ, cõtrauenire põt
propria authoritate. ſecundùm S.Th. Tertiò pp authori-
tatem diſpenſantis intellige legitimam: aliter non, vt in
cap.magnæ eod.tit.& in gloſſ.in c.non eſt ſimiliter.eod ti.

Quartò propter defectũ cõditionis appoſitæ,de quo §.ſeq.
Adde quintò, ſi votũ legitimè irritetur. Vtrum aũt obliget
plus quàm iuramentũ.j.§.xix. ¶ Secundò * quæritur,an li-
get votũ conditionatũ? Et dico multa. ¶ Primũ.Secundùm
Ray.ſiue cõditio ſit generalis:vt,ſi vixero, ſi potero,ſi De⁹
voluerit:quæ ſemper intelliguntur,etiã ſi nõ apponantur.
xxvij.q.ij.beata Maria,ſiue ſpecialis:puta ſi intrauero Lom
bardiam,adibo S.Marcũ,vel,ſi filius meus fuerit liberatus,
faciã hoc vel illud,ſi cõditio nõ extiterit,nõ obligatur vo-
uens ex voto.xxxij.q.viij. non ſolũ, de condi.app.verũ.de
reſtit.ſpol.olim cãm. Et intellige non obligari eũ primò ſi
obligatio totaliter vel principaliter ponebatur in aduentu
conditionis:& ſecundò niſi rõne ſcãdali,extrà eod.magnę.
de conuer.coniug. ex parte. circa finẽ:ſicut qñ votum fuit
publicũ,ſed cõditio fuit in corde retenta.¶ Secundum.Fa-
ciens aũt votũ ſub cõditione, ex cuius culpa cõditio non
impletur,ſm Rich.obligatur,arg.c.ſicut ex literis.de ſpõſ.
Vnde qui vouit aliquid vt Deus eũ præſeruaret ab aliquo
peccato, ſi non facit quod in ſe eſt vt præſeruetur,ſicut fe-
ciſſet ſi votũ nõ emiſiſſet,vel ſicut intendebat facere quan
do votũ emiſit, vel ſi volũtariè ſe præcipitauit in peccatũ,
nihilominus obligat̃. Et ita tenet Sum.Ang. Sed tu dic, ꝙ
obligat̃ iuxta intentionẽ ſuã:à qua originat̃ obligatio voti.
Vnde ſi intendebat obligari ſolùm ſi Deus in vitãdo pc̃tm̃
conferat ei gratiã maiorẽ ſolito, vt cõiter fit, nõ tenet̃ etiã
ſi ex ſua culpa cõditio nõ extet: quia intẽdebat, ꝙ per Dei
gratiã ipſe ab ipſa ſua culpa pręſeruaretur.Si aũt de ſua in-
tentione neſcit diſcernere,ſeruetur quod prius dictum eſt.
¶ Tertium. Secundùm Rich.vt refert ac ſequit̃ Sum.Ang.
votũ factũ de re bona & ad bonũ finẽ cõſequendũ ꝑ rem
deuotã ſub conditione ẽt mala,tenet, & eſt obligatorium
extante cõditione,& hoc ſiue vouẽs velit illã cõditionem
impleri, vt cũ quis vouet religionẽ ſi potuerit haberẽ coitũ
cũ aliqua muliere,ſiue nolit eã impleri:ſicut cũ is qui hor-
ret aliquod pc̃tm̃,vouet religionem ſi illud cõmiſerit. Sed
hoc eſt quidẽ verũ in ſc̃do caſu, qñ vouens nõ vellet con-
ditionẽ impleri:quia eo caſu vouet religionẽ in pœnã pec-
cati,ꝙ licet, ẽt ſi ipſa religio ſit horrori aliàs. Sed in primò
nõ eſt verũ:quia ſm eundem Rich. & eandẽ Sum Ang.de
ratione voti eſt eſſe ad bonum finem,qđ hic non eſt,cum
finis ſit fornicatio. Vnde dicit Arch.poſt Ioan.de Neap. &
Rich.in iiij.vt refert, ꝙ emittens votũ ex turpi cauſa,vt cũ
quis vouet ieiuniũ ſi in fornicatione ꝓſperetur, peccat vo-
uendo,nec tenetur implere.Vnde dico,ꝙ ille actus cũ non
elicitur à latria,eo ꝙ ſit vitioſus,nõ habet rõnem voti nec
obligat.¶ Quartum.Si autem votũ ſit factum ſub pluribus
conditionibus, ꝙ vna extet, & nõ alia:obligabitur ſm qđ
intendebat obligari.ſ.aut ſolùm oibus extantibus, vt vna
earũ,& ſi ſuper hoc non cogitauit nec ſcit diſcernere, ſm
Archid. tutius eſt implere:imò vr̃ neceſſarium.xxiij.q.viij.
3 non ſolùm de condi.app.verum. ¶ Tertiò * quæritur, qñ
teneatur quis votum implere? Et dico,circa hoc doct. va-
ria ſcripſiſſe,ſed ſm S.Th.ij ij. cùm obligatio voti pẽdeat
ex volũtate & intentione vouentis, vt patet Deuter.23. qui
intendebat ſe obligare ad ſtatim tenetur ad ſtatim:qui aũt
ad certum tempus,vel ſub certa conditione,nõ tenetur ad
ſtatim, ſed nec tardare debet vltra q̃ ſe intendebat obliga-
re:quia dicitur ibidem:Cùm votum voueris domino Deo
tuo, nõ tardabis reddere:quia requiret illud domin⁹ Deus
tuus,& ſi moratus fueris,reputabitur tibi in peccatũ. Et ſic
videtur velle, ꝙ qui nõ determinauit tẽpus,tenetur ſtatim
quamprimùm cõmodè poteſt. ¶ Addit aũt in quarto,quod
qui rationabiliter timet perpetuũ impedimentũ implendi,
tenetur vlterius nõ differre. Et ſic mens eius eſt,ꝙ differre
votum ſit mortale in duobus caſibus: primò, qñ differtur
vltra tempus,ad ꝙ quis ſe obligare intẽdebat.intellige ex-
plicitè,vel etiã implicitè: puta,quia ſi cogitaſſet,tñ tẽpus
ſibi ſtatuiſſet. Secundò,qñ non determinauit tẽpus,& pro
babiliter occurrere timet impedimentum perpetuũ. Adde
tertiò,qñ non eſt determinatũ tempus, & põt quis cõmo-
dè implere votũ, & procraſtinat ex negligẽtia notabili ar-
bitrio boni viri,dicẽte Veruec.ꝙ talis tenetur ad ſtatim cũ
põt,ſed dabitur ei tp̃s arbitrio boni viri ad ſe diſponendũ,
quod verũ puto etiã in foro cõſcientiæ. Vnde Pan.in c.nõ
eſt voti,de voto.dicit ꝙ tenet̃ ſtatim,niſi interueniat ſupe-
rioris authoritas,arg.d.c.à contrario. Et rõ põt reddi:quia
qñ quis debet aliquid alicui ſine die,tenetur ſtatim,ſed nõ
ad ſtatim, etiam q̃ primũ commodè põt, ſed ſolum requi-
rente creditore:quia ex tunc eſt in mora? Deus aũt ſemper
votũ requirit.Secus vr̃ ſi procraſtinat ex ſpe maioris com-
moditatis,vel quia ſine magna negligentia eſt oblitus ex
multitudine occupationum,vel rei priuatæ, & huiuſmodi.
4 ¶ Quartò * quæritur,vtrum is qui vouit ad certã diẽ, puta
ieiunare hoc anno vigiliã B.Catherinæ, & nõ ſeruauit, te-
neatur alia die votũ implere? Et dicit Pan.in c.per tuas.de
voto,ꝙ ſic,quaſi ſit obligatus ad duo,ſicut q obligat̃ certo
die dare decẽ alicui,ſi die ſtatuto nõ dederit,tñ obligatus
remanebit.arg c.cùm dilecti.de do.& con.& l.Celſus.ff.de
arbit..§.j.vbi iuſſus dare decẽ intra Cal.Septembris, dr̃ ha-
bere duo præcepta:vnũ dandi decem,& aliud intra Cal.&
eſt opinio tutior:niſi qñ vouẽs nõ habebat animũ obligan-
di ſe niſi ad illũ diẽ:quia ſic alio die nõ tenet̃, licet pecca-
5 uerit. ¶ Quintò * quærit̃,quid de eo q vouit certã religio-
nem? Et dicit S.Th.ꝙ ſi intẽdebat ſe obligare ad ſtatim vel
ad arbitriũ alienũ,nõ põt vltra differre, etiã pp debita ſol-
uenda: quæ tñ, qui eũ recipit,ſoluere tenet̃,& ſi de eo vo-
uendo cogitabat ꝓbabiliter præſumetur, ꝙ non intẽdebat
ſe obligare antequã de rebus ſuis diſpoſuiſſet. Addit Arch.
quia ꝓfitendo cedit bonis, vide s̃.Religio.ij.§.iiij. Si aũt
vouit abſolutè ſine cõditione vel tp̃is determinatione, ſm
Arch.tenetur ſtatim habita cõmoditate,nec ſufficit intrare
in fine vitæ:quia reſiduũ ſuę vitæ vouendo dedicauit Deo.
Sic promittenti cõtrahere cũ aliqua, nõ ſufficit cõtrahere
ante mortẽ:quia ad hoc fit matrimoniũ vt ſimul cohabitẽt.
Qui etiã promittit intrare religionẽ ad requiſitionẽ alicu-
ius,id eſt,qñcunque eum requiſierit, ſm Arch.illo non re-
quirente intrare non tenetur,ſed illo mortuo videtur ꝙ te-
neatur,nec plus hẽt dilationẽ, cum non expectetur requi-
ſitio:quia ꝓmiſſio fuit in diẽ, & hoc nihil dixerit ꝑ modũ
cõditionis,ſi me requiſieris,&c. Mihi aũt vr̃, etiam ſi con-
ditionaliter non dixit,diſtinguendũ de ſua intẽtione:quia
fortè intẽdebat intrare intrãte ſocio, & nõ aliter:vel inten-
debat ꝓmittere amico recepturo promiſſionẽ, & nõ Deo,
6 & ſic nõ tenet̃ intrare. Vide etiã j.§.viij. ¶ Sextò * quærit̃,
vtrũ qui vouit certã peregrinationẽ intra annũ, & ante il-
lud tp̃s infirmatur ad mortẽ, adhuc maneat obligatio vo-
ti,ſic ꝙ neceſſaria ſit talis voti cõmutatio? Et dicit Pan. in
c.j.eo.tit.ſe inueniſſe dictũ ſingulare S. Th. quem ſequitur
Arch.in c.qui bona xvij.q.j.ꝙ in tali caſu nõ eſt neceſſaria
cõmutatio,qa inquit oẽ impedimentũ qđ habuiſſet à prin-
cipio,impediret votũ, ſi oritur poſt factũ,hẽt auferre obli-
gationem voti. Sed dicit idem Pan.multũ inſtare c.qđ ſuper
his.eo.tit.vbi pp impedimẽtũ ſuperueniẽs fit cõmutatio,
quod eſt tutius: tñ de ſubtilitate credit primum dictũ ſem-
per poſſe procedere,modò in vouẽte nõ reperiatur negligentia
vel culpa.& ad d.c.quod ſuper. dici põt ꝙ procedit quãdo
impedimentũ nõ eſt omnino voti impeditiuũ,ſed difficul-
tatiuũ: cõiter tamen obſeruatur.d.c.quod ſuper.& facit d.
c.j.ibi,an ex infirmitate.Et ita tenet Sum.Roſ. Sed ego di-
co, ꝙ illa c.nihil faciunt cõtra hoc:quia primũ nihil aliud
dicit,niſi ꝙ vota peregrinationis poſſint ex cauſa à ſupe-
riore commutari,& hoc qñ vouens põt exequi,vt patet in
illo verbo,peregrinatio,an recõpenſatio ſit melior. Capi-
tulũ verò,qđ ſuper.manifeſtè loquit̃ de his qui votũ pere-
grinationis ad terrã ſanctã poſſunt quidẽ exequi, ſed non
vtiliter:puta,qa infirmitate vl̃ paupertate bellare nequeũt.
7 ¶ Septimò * quæritur, vtrũ valeat votũ de nõ vouẽdo, niſi
in ſcriptis,vl̃ in manu talis,& huiuſmodi? Et dico, ſm Ric.
ꝙ ſic,quia nõ ſimpliciter ꝓhibetur emiſſio voti,ſed cauet̃
præcipitatio. Vnde ſi ſic vouens cõtraueniat,vouendo nõ
in ſcriptis,vel ſine cõditione appoſita,peccat mortaliter:&
nihilominus tenetur ſeruare votũ quod fecit ſine illa con-
ditione:quia votũ de nõ vouendo qđ fecit nõ obligat, li-
cet obliget votũ,ꝙ nõ vouebit niſi cũ tali circunſtantia,vt
8 illud ſeruet in vouendo. ¶ Octauò * quæritur,vtrũ ceſſan-
te cauſa,propter q̃ quis vouit,obligetur? Et dicit Hoſt. ꝙ
ſic,licet redemptio ſit facilior. & alleg.c.magnæ.§.fi.in fi.
extrà eod. vbi ſcilicet votũ peregrinationis factũ pro aſſe-
quẽda libertate Treuerenſis eccleſiæ ꝑ quendã comitẽ,eo
mortuo redimit̃ Gof.verò tenet ꝙ nõ obligat̃ niſi in voto
religionis, qđ ex falſa cauſa nõ vitiatur. de cõuer.coniug.
dudũ.Sed Pan.in d.c.magnæ,diſtinguit,qđ non obligat̃, ſi
cã erat finalis. ſecus ſi impulſiua. ¶ Vnde dico, ꝙ ſi cauſa
erat finalis,ita ꝙ nõ intẽdebat obligari,ea nõ obſtãte non
obligat̃.de app.c.cũ ceſſante. Si verò eſt impulſiua vel in-
ductiua,vt in d.§.fi.licet ceſſet,tñ manet obligatio. argu.c.
ex parte. el ij.de cõuer.cõiug. In dubio verò vtrũ cã fuerit
finalis vel non,obligat̃ l.quicquid adſtringẽdæ.ff.de verb.
oblig. Et eodẽ modo ſi votũ ſit ab aliquo factũ ex duabus
cauſis.ſ.impulſiuis, puta ire ad S.Iacobum, quia ibi crede-
bat germanũ ſuũ inuenire, & ẽt vt redimeret peccata ſua,
ſm Ray iuncta gl.ſua.hoc caſu quãuis ſciuerit germanum
ſuũ diſceſſiſſe etiã ante itineris arreptionem, nihilominus
tenetur pp aliam cãm ſi intendiſſet ſe obligare,aliàs ſecus:
quia,ſcilicet votum non obligat vltra conſenſum. ¶ Nonò
9 quęritur,* vtrũ poſſit quis ſuo voto aliũ obligare? Et dico,
ꝙ non,niſi alter cõſentiat,vnde licet voueat mater, ꝙ fili⁹
ieiunabit,& hmõi.tamen filius nõ obligabitur, niſi cõſen-
tiat.In voto tñ reali ſiue facto de rebus exhibendis, poteſt
quis obligare ſuũ hæredẽ, ſed non ad aliquid perſonale,vt
10 j.§.xj. ¶ Decimò * quæritur,vtrũ non potens votũ implere
per ſe,teneatur illud implere ꝑ alium? Et dico, quòd non,
quia in omni voto intelligit̃ illa conditio generalis,ſi po-
tero:etiã ſi nõ exprimatur,vt no.in c.quemadmodũ.de iu-
reiur.& in c.beatus.xxij.q.ij.quæ ſi nõ extat, tollit̃ obli-
gatio voti,vt not.glo.in c.nõ eſt.eo.tit. Ad c.aũt, qđ ſuper
his.de voto.reſponderi põt ſm Pan.in c.j.eo.tit.ꝙ loquitur
quãdo impedimentũ non eſt omnino impeditiuũ, ſed ſolũ
difficultatiuũ,de quo etiam s̃.§.vj. ¶ Diſtinguit tamẽ Inn.
in c.ſcripturæ. eo.tit. ꝙ ſi quis vouit viſitare terrã ſanctam
pro ſubſidio impendendo,licet tũc viſitare nõ poſſit, tamẽ
ſubſidiũ tenetur impẽdere meliori modo quo põt,quaſi ſit
ad hoc obligatus. Et idẽ in eo qui fecit votũ viſitandi ſan-
ctum Iacobũ,& aliquid impendendi,& hmõi. Si verò ſolũ
vouit viſitare ob deuotionẽ,& tunc per aliũ exequi nõ te-
netur impedimẽto ſuperueniente. Et idem Arch.ſentit, ad-
dens, ꝙ tenetur mittere aliquẽ loco ſui,vel ſaltem expẽſas
quas feciſſet, & ſi de hoc moriens non diſponeret,tenetur
hæres ſi hæreditas ſufficit.Si verò fecit votum cauſa deuo-

tionis eundi, ſuperueniẽte impedimento non tenetur ire
vel mittere, niſi fortè fuerit in mora,& ſic in culpa. ¶ Pan.
verò in c.licet.eo.tit.addit aliã limitationẽ:quia ſi tp̃e voti
emiſſi certus erat,ꝙ impedimentũ eſſet perpetuũ,tenet̃ im
plere ꝑ alium,ne votũ ſit deriſoriũ. Si verò nõ erat certus,
licet illud haberet tp̃e voti:tenetur ſolũ q̃ primum cõmo-
dè poterit.arg.l.nepos Proculo ff.de verb.ſignifi.& hoc vr̃
verius,licet Hoſt.teneat indiſtinctè,ꝙ tenetur implere per
aliũ qñ impedimentũ erat tp̃e voti. Poteſt etiã addi,ꝙ non
tenetur per aliũ,niſi fuerit in mora exequẽdi votũ:quia te-
netur cõmutare,vel redimere:vt patet Deute.23.vbi dicit̃,
ꝙ ſi moratus fuerit,imputabitur ſibi in peccatũ.& arg.l.ij.
in princ ff.ſi quis cau.& in c.fin.de iniur. Et ita indiſtinctè
ſentit Sum.Ang.poſt Pan.in d.c.licet. Sed dico, ꝙ prædi-
cta probant morã imputari ad peccatũ,non aũt,ꝙ ex hoc
teneat̃ quis votũ ꝑ aliũ exequi, niſi fuerit reale,iuxta men-
11 tem Inn.vt patet ex dictis. ¶ Vndecimò * quæritur, vtrum
hæres teneat̃ implere vota defuncti ſibi impoſita? Et dico
multa. ¶ Primũ.Secundùm Ray.votũ peregrinationis,adde
vel quodcunq; aliud perſonale, ſm Petr.de Pal.nõ põt in-
iungere filio,quẽ inſtituit hęredẽ,niſi & ipſe approbet,ex-
trà eod.licet: ſed pecuniariã ſatiſfactionẽ bene põt iniun-
gere. ¶ Secundũ. Secundùm Hoſt.ſi filius vult eſſe hæres,
tenet̃ implere oĩa vota patris, intellige realia, ſi hæreditas
hoc patit̃. Pro quo facit l.ij.ff.de pollici. vbi obligatio voti
tranſit ad hæredẽ,& ſm Inn. ẽt ſi filius ad hoc ſe nõ obli-
gaſſet,cõpelli põt ꝑ priuationẽ hæreditatis,licet non ꝑ co-
actionẽ perſonalẽ, & cõſequẽter nec ꝑ excõicationẽ:imò
ſm do.Ant.ſi ſpontè adiuit hæreditatẽ,cõpelli põt etiam ꝑ
excõicationem,qđ Panor.placet in d.c.licet:quia adeundo
quaſi cõtraxit. ¶ Tertiũ. Ad quæſtionẽ plenè reſpõdet Arc.
poſt Pet.de Pal.dicẽs:In voto reali,vt eſt ædificare mona-
ſteriũ,vel dare aliquid ꝓ Deo,& hmõi,hęres tenet̃,ſicut &
in aliis debitis,ſed ad ꝑſonale,vt eſt ieiunare,cõtinere,vo-
tum crucis,ire vltra mare & hmõi, non tenet̃ niſi ſe ſpõtè
obligauerit,ſiue ſit filius,ſiue extraneus, extrà eod.licet. Si
verò ſit ſimul reale & ꝑſonale, ſi vtrunq; expreſſum eſt,vt
ire ad S.Iacobum,& ibi equũ offerre,vel fundare monaſte-
rium,& intrare, tenet̃ ſolũ ad offerre & fundare.nõ ad ire,
vel intrare. Si verò expreſſum eſt ꝑſonale principaliter, &
reale tacitũ & acceſſoriũ, vt ire ad S.Iacobum nõ tenet̃ ad
expẽſas quas feciſſet eundo, ſtãdo,offerẽdo, & redeundo:
ſicut nec tenet̃ ire: & ſi vouit intrare religionẽ, non tenet̃
hæres tradere bona:qa ſublato principali tollit̃ acceſſoriũ:
& ſi ſuſceperat crucẽ defunct⁹, nõ tenet̃ hæres mittere ex-
penſas quas feciſſet,niſi hoc ordinaſſet: & ſi vouit mittere
certas ꝑſonas vltra mare:qđ reputatur reale,adde licet hoc
aliqui dicant ꝑſonale ad incertã ꝑſonã:tenet̃ hæres.hæc ex
illo. ¶ Quartum.Si aũt teſtator nihil diſpoſuit, tenet̃ hæres
realia vota, vt dictũ eſt:& ſi ipſe hæres ꝑ ſe non poſſit, te-
netur implere ꝑ aliũ,eo caſu quo defunctus tenebat̃ imple
re ꝑ aliũ,de quo s̃.§.x.& hoc ſi adiit hęreditatẽ:qa adeũdo
quaſi cõtraxit,arg.notoriũ in l.ij ff.de polli.& in l.more.ff.
de acquir.hær.& in c.ſi hæres.de teſt.qđ intellige inquantũ
vires hæreditatis patiunt̃. Et ſi ꝓ hmõi filius grauaret̃ ĩ le-
gitima,cãm haberet impetrãdi diſpẽſationẽ. Sed ꝑdicta oĩa
intellige ſi adierit hæreditatẽ:ſi aũt nõ vult adire, tenetur:
quia nec hæres eſt,niſi fortę ꝓmiſerit. ¶ Quintum. Si autẽ
hæres expreſsè aſſenſit votis implẽdis, ſi ſimpliciter ꝓmi-
ſit,tenetur indiſtinctè, ẽt ad ꝑſonalia, qualiacunq; ſint nec
diſtinguo vt quidã, an ſint peregrinationis vel abſtinẽtiæ,
arg l.veteris.C.de cõmi.ſtip.& l.vnica.C.vt act.ab hær.vel
cõtra hær.inci.& c.quod ſuper his,& c.licet.eo.tit. Si verò

ꝓmiſit ſub ſpe adeũdæ hereditatis,& poſtea noluit adire,
nõ tenetur.de elec.c.venerabilẽ.§.& no.Inn.& Ber.in d.c.
12 licet.¶ * Duodecimò quæritur, vtrũ votum factũ ex me-
tu obliget? Et diſtinguo:quia ſi met⁹ fuit ab homine votũ
nõ obligat, niſi eo modo quo dictũ eſt ſ.Metus.§.viij.Et
intellige ſi metus ſit illat⁹ ex intẽtione ab hoïe: ſi verò ſit
à caſu,vel natura,vel Deo, votum obligat:niſi metus eſſet
tãt⁹, ꝙ excluderet vſum rationis deliberãtis & ꝓmittẽtis.
Vnde Pã.in c.ſicut.el ij.de reg.diſtinguit:quia timor mor-
tis animæ nõ excuſat nec dat cauſam retractãdi actum:&
ſimiliter ſi ſit timor mortis naturalis corporis:ſicut in gra
uiter infirmo,vt in d.c.ſicut.& ſimiliter ſi ſit timor mortis
accidẽtalis caſualis,vt in timẽte periculũ naufragij,vel in-
cẽdij,vel hoſtiũ nõ impedit actũ,nec inualidat,quia aliqñ
Deus incutit talẽ timorẽ, vt homo cõuertat̃.Si verò ſit ti-
mor mortis accidẽtalis violentæ,vt in eo qui timet mortẽ
violentã ſibi imminere ab iniquo homine,ſi ꝑp talẽ timo
rẽ quis ingreditur religionẽ,nõ tenet ingreſſus ex quo fe-
cit vt violẽta mortẽ euaderet:qa Deus reſpicit cor,& vult
militẽ volũtariũ,& ita loquitur c.j.qđ met.cau.Et prędicta
adduci pñt generaliter ad validitatem cuiuſlibet voti.Hęc
ex illo.Sed in hoc vltimo caſu diſtingue,vt ſ.Met⁹.in d.§.
13 viij.¶ *Decimotertiò quęrit̃,vtrũ obligẽt vota ſubitò facta
ex anguſtia,furore,vel metu, & hmõi?Et dicit Verue.ꝙ ſi
hmõi vouẽtes habeant deliberatã intentionẽ obligandi ſe
Deo, obligati ſunt.27.q.iij.ſunt qui opes.Secus ſi voueant
ſubitò & indeliberatè, niſi poſtmodũ confirmauerint.arg.
de reg.iur. ratihabitio.li.vj.& ſm Arch.talẽ habẽt intẽtio-
nẽ,qñ cogitant de cã impulſiua ad vouendũ:puta infirmi-
tate vł ꝑiculo,& de finali,id eſt,inuaſiõe periculi.Dicit aũt
hic Sum.Ang. ꝙ vota ex ſubreptione ſine deliberatiõe nõ
obligãt neceſſariò:& bene dicit:ſed malè dat huius rei ſi-
gnũ,dicẽs hoc poſſe ꝑpẽdi qñ ſtatim tranſacto ꝑiculo vel
anguſtia ſunt malè cõtenti ſe vouiſſe. Quod Arch.noſter
ex intẽtione poſt Pet. de Pal. ĩ quarto bene reꝓbat dicẽs:
Notandũ,ꝙ iratus aut bene potat⁹ vouẽs aut iurãs ingreſ-
ſum religionis,nõ tenet̃:qa qđ calore iracũdię fit, ꝓ nõ fa-
cto haberi debet:qđ verũ eſt,ſi ſic ſubitò fiat,ꝙ nõ feciſſet
ꝑ deliberationẽ & ſnĩam rõnis,q̃ tñ morã tꝑis magnã nõ
requirit.Si aũt hoc agit ſciens qđ iurat aut vouet,tenetur:
niſi cũ eo diſpenſetur rõne minus plenæ deliberationis,ſi-
cut etiã qui calore cõcupiſcẽtię inflãmatus aut bene pota-
tus,nõ tñ ebrius omnino, iurat vxorẽ ducere, cõpellit̃ eã
ducere.Et cõfirmat̃ qđ dictũ eſt hac rõne. Sicut enĩ ad vo-
tũ,ita & ad peccatũ mortale deliberatio requiritur, & tñ ſi
quis licèt iratus aut bene potat⁹ occidat hominẽ,nõ excu-
ſat̃ à toto quin ſit mortale,ex quo nõ ſic fuit extra ſe quin
ſciret qd faceret,licet ſtatim poſtea pœniteat, & nollet fe-
ciſſe: qa eſſe ſtatim pœnitẽtẽ de peccato,arguit qdẽ illud
nõ eẽ factũ ex habitu, nõ tñ arguit qn ſit factũ ex electio-
ne,licet paſſione turbante iudiciũ rõnis Illa ergo delibe-
ratio tꝑis vł ætatis quæ ſufficeret ad obligãdũ diabolo per
peccatũ mortale,ſufficit ad obligãdũ Deo, ꝑ votũ.Hæc ex
illo.Illa ergo ſola vota ex anguſtia facta nõ obligant,quæ
qs ꝓfert nõ cogitãdo, id eſt nõ aduertẽdo,eo mõ quo qs
aliqñ inaduertenter blaſphemat. Et iſta ſunt de mẽte S.T.
in multis ſimilib⁹,& valde põderãda,qa interdũ ĩ hoc fal-
lunt & falluntur cõſultores animarũ.Facit ad prædicta qđ
no.Pã.extr.eo.ti.c.2. ꝙ votũ ꝓcedẽs ex animi facilitate li-
gat, licet facilitas præſtet cauſam diſpẽſandi & cõmutãdi.
Facit etiã qđ dixi ſ.Blaſphemia.§.iiij.& Iuramentũ.4.§.ix.
14 ¶ *Decimoquartò quærit̃,vtrũ votũ de re quidẽ licita,ſed
tamen aliquãdo vtile,aliquando inutile,ſit obligatiuũ? Et
dico,ꝙ obligat eo caſu quo vtile, nõ quo eſt inutile ad ſa-
lutẽ animæ,ſm Rich.vt ſi vouit quis non petere diſpenſa-
tionem à votis,& in caſu ꝓbabiliter timet ſibi de voti tranſ-
greſſione:quia tũc eã petere põt. Similiter obligat eo caſu
quo eſt vtile vel nõ inutile,nõ quo eſt inutile ſaluti corpo
ris,ſm Hoſt.ſicut qui vouit non comedere carnes eo caſu
quo dicitur à medicis eũ eſſe in periculo mortis,niſi carni-
bus vtatur,ſic vtetur voto nõ obſtante,quod etiã no.Hug
xxij.q.iiij.nõ ſolũ.& idem intellige ſi dicãt,ꝙ ſit ĩ periculo
grauis infirmitatis:qa eſt cõtra virtutẽ corpus ſuũ affligere
vſque ad infirmitatẽ,ſic ꝙ nõ poſſit obedire rationi ĩ exe-
quendis negotiis, & labores tolerãdo, vt patet ſ. Votũ.j.§.
15 iiij.& per Tulliũ in lib.de offi.¶ Decimoquintò * quęrit̃,
de intellectu voti eius qui vouit dare vnã menſurã grani
pauperi annuatim,& nõ determinauit quã? Et dicit Hoſt.
arbitrio eius eſſe dare q̃ voluerit.de cẽſi.c.ex parte.vł me-
lius,ꝙ eã,de qua cogitabat,aut determinaſſet,ſi cogitaſſet.
16 ¶ Decimoſextò * quærit̃, vtrũ vouẽs ieiunare in feſto ali-
cuius ſancti,ad hoc teneat̃ ſi eueniat in dñica? Et dicit Io.
de Neap.in quolib.ꝙ aut votũ fuit de ieiunio afflictionis.ſ.
ad ſatisfaciendũ ꝓ peccatis, aut ſubiugandũ corpus:aut de
ieiunio exultationis.ſ.vt eſſet diſpoſitior ad gaudiũ & con
templationem diuinorũ:aut de neutro, quia ſcilicet nõ co
gitauit:aut de vtroque.In primo caſu ieiunandũ eſt ſabba-
to præcedẽti:quia debet ſe cõformare ecclæ,quæ tale ieiu
nium trãsfert:in ſecũdo verò ieiunet in dñica:quia eſt vo-
tum virtuoſum & ligans. arg. diſt.lxxvj.vtinam. in tertio
verò iterũ in dñica:quia præſumit̃ ieiuniũ exultationis:in
quarto verò ĩ ſabbato,qa cæteris partibus dẽt ſe cõformare
17 vniuerſali ecclæ. ¶ Decimoſeptimò * quærit̃,qũo obligetur
qui fecit duo vota diuerſa,aut ẽt in caſu repugnãtia?Et di-
cit S.Th.in iiij.diſt.xxxviij.q.j.art.iiij.q.j.in cor.ꝙ ſi vtrun
que eſt cõpoſſibile, dẽt vtrunq; ſeruare,niſi fortè authori-
tate ſuperioris minus votũ præcedẽs in maius ſequẽs com
mutauerit.Si aũt ſm votũ ſit omnino incõpoſſibile:primò
debet ſeruari maius,& de minori ſm arbitriũ prælati ſatiſ-
facere.hæc ille in forma. Sed intellige primò, ꝙ ſeruandũ
eſt maius.i.virtuoſius, quia includit minus: & ſecundò, ꝙ
debet ſeruari maius qñ ſunt inæqualia:qa ſi eſſent æqualia,
ſeruandũ eſſet primũ, cũ nõ potuerit obligare ad impoſſi-
bile:& tertiò,ꝙ cũ ſunt incõpoſſibilia ex aliquo caſu acci-
dente,ſeruandũ eſt maius,niſi aliud habuerit in intẽtione,
vt ſtatim dicã:& quartò,ꝙ cũ dicit in maius,Supple intelli-
git maius ſequens aliud ab eo qđ ſimul vouit, cũ ad illud
omnibus teneat̃ rõne voti,& nõ cõmutationis.Sed iſte in
tellectus nõ eſt bonus: qa ſuperior cõmutãs votũ nõ ligat
ad aliud votũ,ſed ad aliud bonũ.Sed intẽdit S.Th.ꝙ aliquod
ſm votũ eſt votũ religionis,in qđ oĩa vota priora ẽt com-
poſſibilia authoritate iuris ſtatuti. ꝑ ſuperiorẽ cõmutãtur.
¶ Ex his dico ad aliã quæſtionẽ. Si enim qs vouit ĩ vigilia
S.Laurentij nõ comedere panẽ,poſteà vel ante vouerit die
Veneris non cõmedere niſi panem,ſi die Veneris euenerit
illa vigilia,ſm Io.de Neap.in quolib.ſi talis põt vtrunque
implere ſine periculo grauis infirmitatis, tenet̃:ſi verò nõ
põt,non tenet̃. Si verò eſt dubius an poſſit, tenet̃ ad id qđ
non põt in aliud tꝑs differre aut cõmutare.Sed tertiũ mem
brum nõ approbo,ſi dubitatio ſit an poſſit implere vel nõ,
ſed ſolũ ſi ſit an peccet mortaliter nõ implendo,vel nõ:&
ſic militat ſua ratio, ſcilicet quia tenetur ſe ponere in tuto,
& ideo æquiuocat. Vnde melius ſm Dir.diſtinguendũ eſt,
quia ſi in ſecundo voto non recoluit de primo, & ſi recor-
luiſſet excepiſſet, tenetur ad primum tñ.argu.l.obligatio-
num.la ij.ff.de act.& obl.Si verò recoluit,& nõ excepit, te-
netur

netur ad vtrunq;,ſi vtrũque põt explere.ar.de ſpõſ.cõmiſ-
ſum,& ext.eo.c.ſi.Si verò vtrunq; nõ põt, tenetur ad pri-
mum.ext.eo.c.ſi. quia ad impoſſibile non potuit obligari.
Et ita ſequitur Sũ.Ro.Sed non eſt verum, niſi vtrũq; eſſet
æquale:nec c.illud ſi.aliquid facit ad hoc, nec rõ adducta,
q.l.nõ potuit obligari ad impoſſibile:quia poſt votũ mi-
nus puta peregrinationis, licitè emittitur ſm maius incõ-
poſſibile, puta religionis. In hac tñ qõne, & in ſimilibus
pro regula habendũ eſt,ꝙ hõ non obligatur vltra id quod
actu cogitauit: aut quod, ſi cogitaſſet,voluiſſet obligari:
quia hæc regula eſt Dir.& de mente S.T.& facit.c.quem-
admodum.de iureiur.vbi iuramentum non extenditur ad
non veriſimiliter cogitata.&idem dic de voto.¶ Decimo-
18 octauò quęrit̃,* qũo ſit intelligendũ votũ illius, qui vouit
obſeruare certã regulã?Et dico caſum iſtũ decidi in fratri-
bus Minoribus in cle.exiui. de ver.ſig.ꝙ talis ea quæ ſunt
in regula nõ tenetur obſeruare, niſi eo modo quo ſunt in
regula.i.quo regula dicit ea ſeruãda.ſ.pręcepta, vt ꝑcepta,
19 & cõſilia vt cõſilia.¶ Decimononò quęrit̃,* vtrũ dominiũ
rei,quæ Deo vel alicui eccleſiæ ex voto promiſſa eſt, ma-
neat penes vouẽtẽ? Et dicit Pet.de Peru.in tra.de can.por.
epi.c.iiij.ꝙ ſic,ſed perſonali obligatione tenetur votũ im-
plere: de quo plene.in l.ſi quis rem.ff.de polli.vbi dicit̃ ꝙ
perſona obligatur, & non res.trãſit tamen in hæredẽ talis
obligatio:vt ibi in ſi.& facit.l.pactum.ibidẽ.& ſic cogetur
perſonali obligatione.de cẽſi.ex parte Sed quo ad hæredẽ
limita vt ſ.§.xj. Et ſi quæratur qs aget:reſpõdet vt ſ.ꝙ ſi-
cut ille,cui relictum eſt legatum ſolũ, agit de iure, & non
alius.l.j.& ij.C.cõia de leg.ſic & ille cui factũ eſt votũ. Ex
quo infert ꝙ legatum factum imagini Chriſti non acqui-
ritur eccleſiæ.ſ.parochiali,nec prælato,nec contẽplationẽ
eccleſiæ vel pręlati eſt factum,licet imago ſit de parochia.
Et videtur caſus in c.nimis.el j.de exc.præl.& facit.c.requi
ſiti.de teſta.ſed cenſetur Deo factũ,& eius contẽplatione,
vt videtur caſus xij.q. ij. prædia. vnde aget epſ qui habet
cogere.d.c. ex parte. & dabit̃ eccleſiæ,vbi teſtator habuit
domicilium.ſ.cathedrali:vel ſi non ſit, digniori.ar.eorum
quæ no. in auth.de eccl.tit.§.ſi qs in noïe magni Dei. col.
ix.Et ita tenet Sum.Ang de legatis, & votis,& oblationi-
bus,ſi fiant ſimpliciter Deo vel imagini:ſi tamen fiant,in-
quit,contẽplatione eccleſiæ parochialis,ſiue in ea ſit ima-
go ſiue non,eccleſiæ parochiali acquiritur.c. cũ inter vos.
de verb.ſig. Contra Pet.autẽ de Per.ſenſit do.Ant.ſm quẽ
iſta,etiam ſi fiant ſimpliciter, ſpectant ad parochiã in qua
eſt imago, vt patuit ſ. Decimæ.§.ij.& hoc ſequitur Sum.
Ro.in verbo, oblatio.& Pan.idem ſentit in rub.de paro.&
in c.paſtoralis.de his quæ fiunt à præla.dicens, ꝙ eccleſia
parochialis fundat intentionem ſuã de iure cõi ſuper om-
nibus obuẽtionibus & oblationibus ſpiritualibus contin-
gentibus intra parochiã ſuã.Et cõſequenter iſta acquirũ-
tur rectori parochiali ſm iſtos,& ſic ipſe aget,de iud.cum
deputati cle.j.de reſcr.aget,inquã, interpellãdo officiũ iu-
dicis.i.epi: ſed epſ aget vt ſuperior & iudex cogendo ſer-
uare. Et hoc mihi videtur verius. Nec ratio Petri aut iura
quæ allegat aliquid cõcludunt: quia licet votum fiat Deo
principaliter,tamen quantũ ad rem deuotã pecunia men-
ſurabilem ſit ei, in cuius ditione eſt imago: alioquin etiã
vota facta intra ſepta monaſteriorũ eſſent epi, cõtra oẽm
conſuetudinem & rationẽ.Capitulum etiã, nimis. facit ad
oppoſitum.Vide etiã ĩ.Votum.iiij.§.vij.part.iiij. ¶ Viceſi-
20 mò quæritur, * vtrũ pœnitere de voto, vel frangere votũ
ſit mortale,& toties quoties?Et dico multa.¶ Primũ.Non
eſt mortale pœnitere de voto: imò nec pctm̃,modò ſit cũ
rationabilis pœnitẽdi,qa nullo iure talis pœnitentia pro-
hibetur, modò homo exequi proponat: imò ſm Petr.de
Pal. talis implendo adhuc magis meretur quàm ſi faceret
ſine voto. ¶ Scdm.Tranſgreſſio voluntaria voti eſt pctm̃
mortale,ſm omnes, vt etiã patet ext.eo.licet.& ad infide-
litatem ad Deũ pertinet,& ſcdm S.Th.ij.ij.q.lxxxviij.gra-
uior eſt tranſgreſſio voti quàm iuramenti:quia votũ inni-
titur fidelitati quã Deo debemus: iuramentũ verò eiuſdẽ
reuerentiæ.Vñ cæteris paribus magis obligatoriũ eſt votũ
q̃ iuramentũ.qđ Arch. poſt Io.de Neap.dicit verũ in iura-
mẽto aſſertorio:nõ aũt in ꝓmiſſorio in his quæ ſpectãt ad
honorẽ Dei: in qbus grauius vr̃ periuriũ,cũ tale iuramẽ-
tũ votũ includat.Quod verũ eſſet,ſi eſſet promiſſio aliqua
facta Deo, & ſuperadderet̃ iuramentũ: ſecus ſi eſſet facta
homini, ẽt in ſpectãtibus ad honorẽ Dei,propter rõnem
S.Th.¶ Tertiũ.In voto negatiuo,puta nõ bibendi vinum:
toties eſt mortale,quoties agitur cõtra, ſm omnes.Quod
tamen Pet. de Pal.limitat ſi iteretur actus interior & exte-
rior:nõ aũt ſi exterior tñ, quia pctm̃ per ſe eſt in actu in-
teriori.Vnde qui vno actu vult furari & mœchari,vel fu-
rari plura,quo ad Deũ vnum pctm̃ committit, licèt plura
furetur quò ad iudiciũ hominũ. ¶ Quartum.In voto autẽ
affirmatiuo,puta ieiunãdi,nõ eſt mortale, niſi prima vice
qua agitur cõtra votũ, nõ ſcđa vel tertia,niſi rõne cõtem-
ptus, puta qa ſi etiã adhuc poſſet ieiunare aut votũ ſerua-
re, nõ faceret maximè in voto ſecreto.Nã ſec⁹ de eo q ie-
iuniũ eccleſiæ fregiſſet:qa ꝑp hoc nõ liceret ei extra horã
cõſuetã comedere in ſcãdalũ aliorũ.¶ Quintũ.Dicit ẽt idẽ
Pet.ꝙ in voto negatiuo nõ bibendi vinum,diſtinguendũ
eſt: qa ſi votũ ſit ꝑpetuũ,eſt mortale toties quoties,ſed ſi
ſit tꝑale ad certã diem, puta die ſabbati, aut feria ſexta,eſt
mortale ſolũ prima vice, niſi adeſſet cõtẽptus,ſed veri⁹ eſt
ꝙ ſimpliciter ſine diſtinctione ſit mortale toties quoties,
& ſi eſſet ad diẽ incertã, puta vna die hebdomadæ,nõ eẽt
mortale bibere ea die qua ſtatuiſſet ex voto non bibere:&
bibẽdo ñ peccaret:ſed trãsfert̃ obligatio ad aliũ,ſm cõem
opinionẽ. quod intelige niſi dies illa eẽt vltima ſeptima-
næ,qa bibẽdo peccaret.De intellectu voti,vide ẽt ſ.Ieiu-
niũ.§.x.part.ij.qñ dies natiuitatis dñi euenit in ſexta feria.

RVRSVS de Voto tertiò,quis poſſit vouere.

1 *Vouere an poſſit.epiſcopus,clericus,religioſus, abbas.n.2.3.& 4.* 2
5 *Impubes an poſſit vouere.*
6 *Filiusfamilias an poſſit vouere.*
7 *Seruus an poſſit vouere.*

VOTVM tertiò cõſiderari põt, vt ſciat̃ qs poſſit vo-
uere efficaciter.Circa ꝙ eſt regula, ꝙ vouere poteſt
quilibet ſanæ mẽtis,& ſui iuris quo ad illud qđ vouet,niſi
prohibeatur.Quorundã aũt vota nõ ſunt obligatoria, niſi
ratificẽtur ab aliis,ſed irritari poſſunt:vt votum cuiuſlibet
alterius ptãti ſubiecti, inquantũ eſt ei ſubiectus.Nec tamẽ
ſm S.T.ij.ij. peccat qui vouet id quod nõ eſt in ſua pote-
ſtate:quia in voto ſubintelligit̃ debita cõditio,ſi ſuperiori
placuerit,vel non contradicat, qua cõditione extãte tene-
tur implere.ſi tñ nõ præſumerent de voluntate ſuperioris,
peccarẽt vouendo quod nõ poſſunt.¶ Primò ergo quęrit̃,
1 * vtrum vouere poſſit epſ?Et dico ꝙ nec epſ nec ſuperior
prælatus, ſm Hoſt. põt ſine licentia papæ emittere votũ,
per quod diſſoluatur vinculũ matrimonij inter ipſum &
eccleſiam ſuam, de renunt.niſi cum pridẽ. & de reg.licet.
puta ingreſſum religionis, licet ſecundum Petr. de Pal. ſi
emiſit,teneatur implere eo modo quo poteſt,petẽdo licẽ-
tiã reſignandi, nec votum, quo diu ab eccleſia ſua habeat
abſentari.de voto.magnæ.nec quo ſuæ eccleſiæ fieret gra-

u. præiudiciũ.viij.q.j.clemẽs.& d.c.magnæ.ſi tamen emi-
ſerit votũ lõgæ peregrinationis,ſoluet expẽſas eũdi & re-
deũdi.Laborẽ aũt vigiliis & orationibus cõpẽſabit,vt va-
leat in ſui præiudicium. ſecundũ quod no.in d. c.magnæ.
Alia aũt vota põt emittere, vt abſtinentiæ, eleemoſynarũ.
arg d.c.clemẽs. & de teſta.relatũ.el ij.§.licet aũt. & oẽ vo-
tũ,ꝑ qđ præbet bonũ exẽplũ:d c.magnæ.§.j.ſm Hoſ.¶ Se-
2 cundò quæritur,* quid de clerico? Et dico ꝙ ſi eſt benefi-
ciatus, vouere nõ põt lõga peregrinationẽ ſine licẽtia ſui
epi.d.c.magnę.& d.c.niſi cũ pridẽ.& de cõſ.diſ.v.nõ opor-
tet.el ij.Nec aliud votũ, per quod oporteret eccleſiã ſuam
relinquere. de renun.admonet.Poſſet tamẽ emittere votũ
religionis,& implere tenetur, ẽt cõtradicẽte epo,vt ſ.Re-
ligio.ij.§.viij.& vota abſtinentiæ, & orationem ſm cõem
doctrinã.Quod ſemꝑ intellige,niſi eſſent in p̄iudiciũ gra-
ue ſuæ eccleſiæ.De voto aũt vltramarino eſt dubiũ, qbuſ-
dã dicẽtibus ꝙ põt indiſtinctè:qa videnť licentiari clerici
à papa quo ad eos qui poſſunt eſſe vtiles terræ ſanctæ. ex.
eo.ex multa.& c.pe.& c.ſi. & hoc ſequitur Sũ.Ro.& Supp.
Aliis autẽ dicẽtibus verius ꝙ nõ põt,niſi de licẽtia prælati
vel papæ.de cler.nõ reſid.fraternitati.nõ aũt ſine licentia:
niſi tempore generalis paſſagij, ſm Hoſ.& Pan.in c.ſi.eo.
tit.& hoc ſequitur Sum.Ang.ſoluet tamen expenſas,& re-
3 dimet laborẽ,ſicut de epo dictum eſt.¶ Tertiò *quęritur,
quid de religioſis ſubditis?Et dico circa hoc eſſe duas opi
niones.¶ Prima eſt Ric.iiij.diſ.xxxviij.ꝙ talis ñ põt voue-
re:& ſi vouet,votũ nõ tenet, nõ qu dẽ ea rõne quia pręla-
tus omni tẽpore põt ei aliquid p̄cipere , qa multa põt vo-
uere,nullum opus prælati impediẽtia, vt non dicere otio-
ſa,& non cogitare de vanis : ſed ea rõne primò,quia cõſi-
derata humana fragilitate & religionis onere, nulla obli-
gatio põt addi ſine periculo pręiudicij obſeruationis corũ
ad quæ teneť, & ſine periculo reddẽdi ſe onerosum aliqñ
prælato vel fratri ſuo,& ſecũdò,quia cùm votũ religionis
ſit tantæ arctitudinis,vt alia oĩa in illud cõmutari poſſint,
eccľa hoc & humanã fragilitatẽ cõſiderãs , voluit autho-
ritate Dei nullũ aliud poſſe ſuperaddi,propter vitãdũ peri
culũ tranſgreſſionis.Ad qđ faciũt iura.xxxiij.q.v.noluit.&
xx.q.iiij.monachum.in gl. Hæc ex illo. ¶ Secũda verò eſt
corũ,qui dicũt ꝙ põt ſine pctõ vouere : de quorũ numero
Inn.dicit ꝙ qui vouit aliquid nõ impediens à religione &
obedieẽtia prelati,debet ſeruare:vt dicere aliquos pſalmos.
Petr.etiã de Pal.dicit ꝙ teneť implere niſi prælatus irrita-
uerit.S.T.autẽ.ij.ij.q.viij.art.vij.dicit duo. Primũ ꝙ vouẽ-
do nõ peccat:qa ſubintelligit,ſi placuerit prælato, vel nõ
remittať.adde ꝙ ſi aliter intẽderet.peccaret.& ſic loquitur
c.monaho.de quo j.Secundũ,quia nullum votum eius eſt
firmum ſine cõſenſu prælati:ſicut nec puellæ ſine cõſenſu
patris:nec vxoris ſine conſenſu viri:quia obedire tenetur
omni tẽpore, ſicut & ſeruꝰ, & cõſequẽter nullũ tẽpꝰ eſt ei
vacãs.¶ Primã opinionẽ ſeqtur Sũ.Ang.& Roſ.adſcriben-
tes ẽt eã S.T.licet falsò,vt patuit.Et differũt hę opiniones.
qa ſm primã votũ religioſi nõ ligat eũ, vt quãtũ in ſe eſt
impleat illud, quaſi ſit ipſo iure irritũ,ſm aliã verò teneť
quãtũ in ſe eſt,quouſq; à ſuperiore irritetur.& hoc eſt ve-
rius,vt patet ꝑ c.monacho. xx.q.iiij.in quo ſe fundant, vbi
dr̃ ꝙ monacho nõ licet vouere ſine cõſenſu abbatis, ſi aũt
vouerit frangendũ erit. Vbi notãter dr̃,frãgendũ erit,quaſi
ipſo iure non ſit fractũ & nullũ.Differunt ẽt iuxta intelle-
ctũ Sũ.Ang.quia ſm primã nõ licet religioſo vouere,niſi
præſupponat tacitũ,nec votũ exeq niſi habeat cõſenſum
expreſſum p̄lati,ſi eius præſentia haberi põt, niſi in his,de
quibus prælato aut vitæ regulari non ſit præiudiciũ.Sed in
hoc nõ video differentiam, niſi fortè quia iuxta ſecũdam
ad licitè exequẽdũ ſufficeret tacitꝰ cõſenſus prælati ſcien-
tis & nõ cõtr dicẽtis,imò & neſciẽtis,ſi ꝓbabiliter crede-
retur cõtemptus.¶ Dico ergo multa.¶ Primũ,ꝙ prælatus
põt ad libitũ vota omnia religioſi irritare , quod facit ex-
preſsè,& tacitè, qñ cõſtat de contraria eius volũtate.¶ Se-
cundum,ꝙ religioſus põt vouere ſub conditione tacita, ſi
prælato placuerit.¶ Tertium , ꝙ põt exequi ſub ratihabi-
tione prælati.¶ Quartum, ꝙ exequi tenetur in nõ præiu-
dicãtibus prælato, quantũ in ſe eſt, quouſq; credit præla-
tũ eſſe cõtentũ, & nõ vltra,qa vſq; ad illud tẽpus votũ nõ
eſt irritũ,ſed irritabile.¶ Quintum,ꝙ in præiudicantibus
exequi põt qñ probabiliter credit ratihabitionem.Tñ ſm
aliquos exequi non tenetur,quia in talibus votũ ipſo iure
irritum eſt & nullũ:ſed tñ tutius & verius eſt,ꝙ quantum
in ſe eſt, ſemper tenetur facere quod licitè põt,vt impleat
promiſſum.Dicit aũt Sũ.Ro.rõnẽ S.Th.per Rich.confuta-
tã,ſed neuter v dit mẽtẽ eius,qa loqtur de voto propriè,
quod eſt e opere meliori.i.cadẽte ſub cõſilio,inſtãtię ve-
rò procedunt largè.ſ.quod eſt de aliquo,ad quod quis di-
uina lege obligatur pręcepto vel mandato,puta de nõ lo-
quendo otioſa,aut de nõ cogitando vana.¶ Quartò quæ-
4 ritur,* qd de abbate,& prælato regulari? Et dico ꝙ abbas
ſine cõſenſu epi vel ſuperioris votũ peregrinationis diu-
turnæ emittere nõ põt,nec aliquid per quod in eiꝰ officio
præiudiciũ generetur.xviij.q.ij.abbas. & idem de prælato
quolibet regulari eadem ratione, vt etiã patet per dicta ſ.
Religio.vij.§.j. Quantum tamen ad votum terræ ſanctæ,
Pan.in c.ſi. ext.eo.tenet ꝙ prælati poſſunt ire tp̃e paſſagij
gñalis pro ſuccurſu terræ ſanctæ,aliàs nõ, maximè regu-
lares ſine cõſenſu ſuperioris, quia hoc epſ nõ põt,vt pro-
batur in c.magnæ.eo tit.Et idem in religioſis ſimplicibus,
quia nullã habent volũtatem,adeò,ꝙ in papã ſine licentia
abbatis ꝓmoueri nõ poſſunt,vt not.gl.in c.quàm ſit.xviij.
q.ij.quod tamen quãtum ad hoc vltimum non eſt verum,
quia electio in papã eſt confirmatio, & ſic abſoluit eum à
iugo monaſticæ profeſſionis.xviij.q.j.c.j.Infert tamen ibi
Pan.ꝙ aliter abbas ſuo ſuperiori quàm ſubditꝰ abbati ad-
5 ſtringiť.Vide ibi.¶ Quintò quæriť,* vtrũ impubes poſſit
vouere? Et dico ꝙ omnia vota alia à voto religionis face-
re poteſt, ſi eſt doli capax, ſicut & filiusfamilias,de quo §.
ſeq.vt patet per Pan.in c.ij.extr.eo.veruntamen tutores &
curatores vota realia irritare poſſunt vſq; ad xxv.annum,
niſi venirẽt acceſſoriè, vt in intrãte religionem,cum quo
tranſeũt bona ſua , de quo dic vt j.Votum.iiij.§.ij.Votum
autem religionis ſm Sum.Ang.facere non poteſt, etiã de
conſenſu patris,& ſi facit. nõ tenetur, etiã poſt pubertatẽ.
de reg.ad noſtrã.& in c.j.de reg.lib.vj.Vnde cõtra S.T.di-
centem,ꝙ ſi eſt doli capax,obligatur quantum eſt ex ſe,d.
c.j.Sed ego dico , ꝙ iſte nõ bene vidit S.T.qui diſtinguit,
dicens, quòd ante pubertatem non poteſt quis facere vo-
tũ ſolẽne religionis, de hoc.d.c.loquitur:ſed ſecus de ſim-
plici.Et multo minus eum vidit Sum.Roſ.quæ attribuit ꝙ
ſecundùm eum ante pubertatem nõ poſſit puer ſe voto re-
ligionis obligare.Vnde iſti attribuũt ei duo extrema, vnũ
ꝙ ſecundùm eum talis poſſit facere votũ religionis ſolen-
ne,aliud ꝙ non poſſit facere ſimplex.Veritas autem ſtat in
medio per diſtinctionem.Vide ſ.Religio.iij.§.xiij.¶ Sex-
6 tò quæritur,* quid de filiisfamilias? Et dico ꝙ ſi ſunt libe-
ræ conditionis poſt annos pubertatis , quantùm ad perti-
nentia ad ſuam perſonam vouere poſſunt , & implere te-
nentur,etiam parentibus inuitis, puta de ingreſſu religio-
nis,& cõtractu matrimonij, & huiuſmodi,quæ non præ-
iudicant

iudicant regimini domus aut familiæ : ſed quantũ ad ſpe-
ctantia ad diſpenſationẽ domeſticã,ſeu prædictũ regimẽ,
non põt ſine cõſenſu patris,puta eleemoſyna vel hmõi, &
in hoc concordãt omnes Doct. Fallit tñ in voto terræ ſan
ctæ,quod põt filiusfamiliàs emittere, extrà eod. ex multa.
Item in peculio caſtrẽſi vel quaſi : quia in his eſt ſui iuris.
Item ſi pater cõſenſerit expreſsè vel tacitè non cõtradicen
7 do,ſecundùm Inno. ¶ Septimò * quæritur, quid de ſeruo?
Et dicit S.Th. quòd eſt in poteſtate dñi quantũ ad perſona
les operationes,vnde ſe obligare non põt ad religionẽ,pe-
regrinationem,& hmõi,per quæ ſubtraheret ab obſequio
domini.Et idem Pet.de Palu.& generaliter vouere nõ põt
in præiudiciũ domini,ſm Inn.& Pan.in c.ſcripturæ, extrà
eod. Secus in aliis , in quibus dño non præiudicatur, vt de
orationibus dicendis, & hmõi, ſecundùm eundem S.Tho.
argu.c.relatum. de ſent.excom. & c. ſi ſeruus ſciente. diſt.
liiij. & ſecundùm Hug. põt etiã inuito dño vouere conti-
8 nentiam,& renunciare propriis. ¶ Octauò* quæritur,quid
9 de viro & vxore ? Et dico,vt j.Votum.v.¶ Nonò * quæri-
tur, vtrum peccent mortaliter illi, qui poſt votũ emiſſum
conſentiũt in aliquod impedimentũ , quo impediunť votũ
exequi ſine alterius voluntate:vt ſi habens votũ religionis
acceptet epiſcopatũ ſponte , aut cõſentiat in matrimoniũ?
Et dico,ꝙ ſic ſi ſcienter & aduertenter cõſenſerunt,vt col-
ligitur ex c.per tuas.de vot. quia hoc fuit cõſentire in fra-
ctionem voti.Si verò nõ aduertebãt,ſecus vr̃, niſi eſſet lata
culpa in nõ aduertendo. Fallit in eo qui aſſumit religionẽ:
quia in hanc põt omnia vota cõmutare:& ipſo iure erit ab
omnibus abſolutus ſine alia diſpenſatione & authoritate,
vt not.Panor.poſt Inn.in c.ſcripturæ.eod.tit.de quo j.§.iij.
partic.iiij.& §.v.partic.iij. Vtrum autem irritari poſſint vota
prædictorum ſi fiant in tempus,id eſt,ſi ſint ſoluenda poſt
quam fuerint ſui iuris,vide tit.ſeq.§ ij.partic.v.

RVRSVS de voto quartò, quantũ ad irritationem,di-
ſpenſationem,commutationem,vel redemptionem.

1 *Voti irritatio,diſpenſatio,commutatio,& redemptio quõ differãt.*
2 *Votum quis irritare poſſit.*
3 *Votum diſpenſare,& commutare quis poſſit.& num.ſeq.*

VOTVM quartò conſiderari põt quantũ ad irritatio-
nem, diſpenſationẽ, commutationẽ, & redemptionẽ.
1 ¶ Primò * ergo quæritur, quomodo prædicta differant ad
inuicẽ? Et dico,ꝙ irritatio eſt annullatio obligationis voti
ex beneplacito voluntatis:vt cum vir dicit vxori:Nolo, ꝙ
obſerues hoc vel illud votũ. Diſpenſatio verò eſt annulla-
tio obligationis voti ex rationabili cauſa, ſicut cũ determi
nat prælatus aliquod votũ non eſſe bonũ obſeruare.Com-
mutatio verò eſt annullatio obligationis voti cũ ligamine
ad aliquid aliud faciendũ:ſicut ſi ei q vouit peregrinatio-
nem imponatur ieiuniũ. Redemptio verò ſi diſtinguatur à
cõmutatione, eſt annullatio obligationis voti cũ ligamine
ad aliquid dandũ : ſicut ſi ei qui vouit peregrinationẽ im-
ponatur eleemoſyna. ¶ Vnde dicit Arch.poſt Pet.de Pal.ꝙ
irritatio fieri põt ſine cã ad libitũ petẽtis irritare:ita ꝙ nec
ipſe irritãdo peccat.cũ vtatur iure ſuo, nec alius votũ omit
tendo.cum a principio fuerit inefficax.Diſpẽſatio verò nõ
fit ꝑꝑ inefficaciã voti,ſed propter aliã cauſam.Vnde nõ ſo-
lum requiriť authoritas in diſpẽſante, ſed ẽt cauſa ex parte
diſpenſati,ſcilicet neceſſitas vel vtilitas eius aut reipublicę,
etiã ſi ſit Papa:quia nec Petro quidẽ data eſt authoritas in
deſtructionẽ, ſed in ædificationẽ in his quæ nõ ſunt mala:
niſi quia prohibita iure poſitiuo,ad libitum abrogare põt,
& cõſequenter ad libitũ diſpenſare. ¶ Commutatio autem
& redemptio differũt ſicut ꝑmutatio & emptio. Vnde per-
mutatio voti eſt,ſi habens votum S.Iacobi, vbi habet ho-
ſtes,obligatur ad limina apoſtolorũ viſitanda.Redemptio
verò eſt,ſi impedito ire præcipiatur tm̃ dare ꝓ Deo quan-
tum erat expenſurus:quæ redemptio debet eſſe iuſti pretij
& æqualis,extrà eod.magnæ.hæc ex illis. Quibus adde ex
S.Th.ꝙ ſi abſolutè determinet prælatus aliquod votũ non
eſſe ſeruandũ,erit diſpenſatio,ſi aũt pro hoc,qđ obſeruan-
dum erat,aliud imponať, erit cõmutatio. Vnde magis erit
diſpenſatio q̃ commutatio.Et ſic ipſe non diſtinguit inter
2 cõmutationẽ & redẽptionẽ:quia & ipſa eſt quædã permu-
tatio voti. ¶ Secundò * quæritur, quid iuris de irritatione
votorum ? Et dico multa.¶ Primum.Ex dictis titulo priore
colligi poteſt,ſm Doct.quis poſſit vota irritare:quia pater
irritare põt votũ filij & filiæ,& tutor : adde vel etiã tutrix,
puta mater pupilli:& curator minoris:& vir vxoris:& dñs
ſerui,& prælatus ſubiecti,& hoc quo ad vota,quę ſine præ
dictorũ cõſenſu prædicti emittere nequeunt, etiã ſi emiſſa
fuiſſent antequã eſſent vouentes ſub taliũ poteſtate.c ma-
nifeſtum.xxxiij.q.v.& c.noluit.¶ Secundũ.Secundùm Petr.
de Pal. omne votũ impuberis p̄ſonale,id eſt,reſpiciẽs per-
ſonam,vt de religione vel abſtinentia:& reale, id eſt,factũ
de rebus dãdis,pater ac tutor irritare põt:& ſimiliter votũ
reale minoris annor.xxv.habentis curatorẽ vel exiſtẽtis in
poteſtate patris:ſi tñ pubes intret religionem, quod facere
põt inuitis parentibus & curatoribus , eo ipſo dedicat oĩa
bona ſua:quæ niſi eſſet maior xxv.annor.alienare nõ poſ-
ſet niſi ſe alienãdo:nec poſſent parẽtes aut curatores talia
bona retrahere:quia quædã tranſeunt cũ vniuerſitate,quæ
aliàs nõ tranſirent. Et idẽ ſi impubes intrauit,& pſona eius
nõ fuerit retracta:quia nec bona retrahi poſſent. Si aũt ha-
bens vſum rationis nõ habeat parẽtes aut tutorẽ vel cura-
torem,& voueat res ſuas Deo,& non ſe, licet in hominem
alienare non poſſit,tñ videtur,ꝙ in Deũ poſſit,niſi ꝙ ſi in-
ueniatur læſus aut deceptus notabiliter,põt reſtitui.¶ Ter-
tium.Si pater aut alius irritauerit votũ continẽtiæ vel aliud
factũ ab impubere,& deinde iterũ tali voto conſentiat, ꝑꝑ
hoc nõ tenebiť impubes implere,niſi iterũ voueat : ſimili-
ter ſi ſemel fuit irritatũ ritè,mortuo irritatore,aut eius po-
teſtate expirãte, nõ tenebitur impubes:qa obligatio ſemel
extincta nõ reuiuiſcit.C.de remi.pig.l.cum ex cauſa.& hoc
etiã ſi fecit votũ explendũ ſolùm poſt expirationẽ poteſta-
tis,vt ſ.Religio.ij.§.xv.Si verò reuocauerit factũ à pubere
vel ab vxore vel ſeruo,ſoluta poteſtate irritãtis teneņť ſua
vota implere,vt de filio tenet Inn.in c.ſcripturæ, extrà eo.
& idẽ Hug.& Petr.de Pal.licet dubitatiuè loquatur:& hoc
ſequiť Sum.Roſ. cõtra Sum.Ang.Sed Pan.in d.c.ſcripturæ.
dicit ſe dubitare ꝑꝑ c.quidã.& c.placet.de conuer.coniug.
vbi maritus ingreſſus religionẽ contradicente vxore, & ei
reſtitutus.ea mortua nõ teneť iterũ intrare:qa emiſit votũ
tp̃e inhabili,& cõſequenter idẽ erit in filiofamiliàs,ex quo
voti emiſſionẽ nõ cõtulit in aliud tp̃s habile.¶ Pro quo vr̃
tex.ff.de condi.indeb.& hoc Pan.dicit verius.Imò ego di-
co, ꝙ hoc ſimpliciter eſt verũ ſub iſto ſenſu,ꝙ votũ irrita-
tum ritè.i.quantũ ſe extendit poteſtas irritantis, nunquam
de cætero obligat, ꝑꝑ illam regulã, ꝙ obligatio ſemel ex-
tincta &c. & eſt mens S.Th.vt ex duobus patet. Primò,qa
indiſtinctè vult,ꝙ vota eorũ,qui ſunt ſub alterius ptãte,nõ
ſint firma ſine cõſenſu eorũ.Secundò,quia dicit,ꝙ in votis
taliũ ſubintelligiť conditio,ſi placuerit ſuperioribꝰ:nec di-
ſtinguit inter impuberẽ & puberẽ quantũ ad ea in quibus
ſubijciť pubes.¶ Quartũ.Ex his infero duo.Primũ, ꝙ tales
tenentur oĩa ſua vota cõplere expirãte poteſtate ſuperiori,
ſi non fuerunt irritata legitimè. Et iſte eſt caſus c. conſu-
luit.

luit.de cõuer.cõiuga.vbi ingreſſus religionem vxore non expetẽte in vita, ea mortua cogit̃ in ea perſeuerare. Secũdũ, ꝙ ſi vota ſunt legitimè irritata, nõ tenetur ea cõplere, dicta ptãte expirãte, niſi quatenus vouerũt aliqd ſui iuris qđ irritari nõ potuit. Et iſte eſt caſus c.quidam.& c.placet. de conuer.cõiug. vbi ingreſſus religionẽ & reuocatus per aliũ cõiugẽ, eo mortuo nõ tenetur religionẽ adire, ſed ſolùm viuere caſtè, qa illud promittere potuit.ſ.nõ exigere, ſeu cõtinere quantũ in ſe erat. Pro quo aduerte, ſm Pã.in d.c.quidam, ꝙ etiã in materia voti procedit illa regula iuris, Si non valet quod ago vt ago, valeat vt valere põt. Nã, vt ibi patet, maritus nõ obligauit ſe ſimpliciter ad cõtinẽtiã in ſeculo ſeruandã, ſed ad religionis ingreſſum, qui nõ valuit, licèt fecerit profeſſionẽ: & tamẽ remanſit obligatus reſpectu cõtinẽtiæ ſeruãdæ, quæ ſub profeſſione includit̃, vt in c.cũ ad monaſteriũ.de ſta.re.& ſic mortua vxore cõtrahere non potuit.& ſi contrahit tenet, ſed debitũ exigere nõ põt. ¶ Quintũ. Notanda eſt tñ differentia inter puberẽ & impuberẽ: quia impuberes ita ſubiicit̃ parẽtibus, & cõſequenter tutoribus, ꝙ nõ habet voluntatẽ, ſed voluntas parentũ eſt volũtas pueri: vñ nec etiã põt diſponere de ſpectãtibꝰ ad perſonã: vt ſ.Baptiſmꝰ.iiij.§.xiiij. ſed pubes habet propriã voluntatẽ, & vouere põt omnia quæ nõ præiudicãt ſuperiori. & idem de ſeruo. & vxore excepto religioſo, qui eſt vt impubes, nõ habẽs velle. Et ideo vota impuberis, etiã ſi ſint in tẽpus ſolutæ ptãtis, puta ſi voueat religionẽ mortuo patre, aut adueniẽte pubertate. poteſt irritari, nec tenebitur pubes factus, vt ſ.Religio.ij.§.xv.& idẽ de religioſo, ſed ſecus in aliis, quia ſi taliter voueant, talia vota nõ poſſunt irritari à ſuperioribus, quia eis nõ præiudicãt, ſecus ſi ſint vota explẽda durãte tali poteſtate tantũ, aut ea durãte & poſtea, qa talia ſimpliciter poſſunt irritari vt patet per caſum.d.c.placet. ¶ Sextũ, Prædicti ſuperiores irritãdo prædicta vota nõ peccant, ſed vtunt̃ iure ſuo, ſm Inn.& Hoſt. & Veruec. nec vouẽtes peccant nõ implẽdo. xxxiij.q.v.noluit. & c.manifeſtũ. Quod quãtũ ad ſuperiores limita primò, niſi reuocauerint qđ prius conceſſerint, licèt tũc ſubditi obediẽdo nõ peccẽt.d.c.manifeſtũ. Quod vr̃ intelligendũ, ſi cõceſſum reuocauerint ſine cã rationabili. Secũdò ſi irritent malitioſè ex mala volũtate, fingẽtes multũ præiudicare qđ præiudicat parũ, quia arbitriũ & poteſtas ſemper videtur cõcedi ad iudicium boni viri ff.pro ſoc.l.in propoſita.& l.ſeq xj.q.iij.priuilegiũ. nõ tñ peccarẽt ſubditi obediẽdo, qñ res ex ſuo genere eſt præiudicialis, vt abſtinẽtia & peregrinatio: qa nõ habet iudicare inferior de intentione ſuperioris præcipiẽtis, aut de eius præcepto
3 in his, in qbus põt præcipere ¶ * Tertiò quærit̃. qđ iuris de diſpenſatione & cõmutatione quantũ ad poteſtatẽ diſpenſantis & commutantis? Et dico, ꝙ hic nõ quæritur de poteſtate abſoluendi à trãſgreſſione votorũ, quia hãc habet cõfeſſor de iure cõi & cõſuetudine, cùm non ſit caſus reſeruatus, ſed poteſtia diſpenſandi & cõmutandi. Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ S.Th. in votis põt diſpenſari inquantum in aliquo caſu illud quod cadit ſub voto eſt ſimpliciter malũ vel inutile, vel impeditiuũ maioris boni. qđ eſt cõtra rõnẽ eius quod cadit ſub voto. Vnde neceſſe eſt ꝙ determinetur votũ in tali caſu nõ eſſe ſeruandũ nõ inquantũ illud eſt de iure naturali vel diuino. ¶ Secundum. Quicunq; põt in voto diſpẽſare, põt etiã illud cõmutare, & ecõtrario, niſi fortè eſſet aliquod votũ indiſpẽſabile ex ſe: quia inter hæc nec iura, nec Doc. ponũt differẽtiã quãtum ad authoritatẽ, licèt ſm S.Th. ſit quid maius diſpẽſatio quàm cõmutatio, vnde nec eſt votũ, in quo epiſcopus non poſſit ex cauſa diſpẽſare, ſi illud põt cõmutare. Quod autẽ dicit Sum.Roſ. in verbo, Papa. in princ. poſt Pan.in c.propoſuit.de conceſ.præb. ꝙ Papa diſpenſando in voto ex toto relaxat obligationẽ, non aũt epiſcopus, ſed cõmutat in aliud, eſt omnino falſum: quia ſi nõ expedit votũ ſeruari in caſu, epſ ex toto liberat declarãdo, ꝙ non tenet, alioquin nõ poſſet diſpẽſare, ſed cõmutare tantùm, contra oẽs Doct. Ratio aũt, quę ibi allegatur, probat, ꝙ Papa hoc poſſit: non autẽ, ꝙ epſ hoc non poſſit, vt ibi patet. ¶ Tertium. Licet ius diuinum aut naturale Papa tollere non poſſit vel mutare, tñ vtriuſque determinatio pertinet ad ius poſitiuũ, & conſequenter ad Papam, & alios legũ conditores, vt ſ. Papa.§.xvj. Vnde ſicut in pœnis nõ obſtante ꝙ lex naturalis mandet delicta puniri, põt homo diſpenſare: quia naturalis æquitas dictat aliquando maleficia nõ puniri propter bonum reipublicæ, ſecundùm arbitriũ eius qui reipublicæ præeſt, & conſequenter tunc nõ eſt cõtra ius naturale diſpẽſare, & ſicut põt ſic & aliter fieri punitio, ita etiã in voto quod naturali & diuino iure reddendum eſt pp honorem Dei, ſi nõ expedit illud obſeruari, põt diſpẽſari, vel ſi aliud magis cedat ad honorem Dei, poteſt cõmutari, quãuis iſta diſpẽſatio ſit magis iuris declaratoria, quàm relaxatiua, licet etiã dicatur relaxatiua, inquantũ eum, qui aliqñ verè eſt obligatus, deobligat obligando ad æquale vel melius, de quo j.§.vij.& ſic in voto fit diſpenſatio, non in præceptis Dei vel naturę. ¶ Quartum. Papa ergo diſpenſare poteſt in omni voto, niſi per illud quis Deo conſecretur: quod dico propter votum ſolenne religionis, de quo j.§.v. & ſolus diſpenſat in quatuor ſibi ſecundũ morem curiæ reſeruatis.ſ. in voto perpetuæ cõtinentiæ, & cõſequenter religionis, & in tribus votis peregrinationis.ſ.terræ ſanctæ, Apoſtolorũ Petri & Pauli, & ſancti Iacobi in Compoſtella: & ita de facto ſeruatur, licèt nõ ſit de iure cautũ, niſi de voto ꝓ ſubſidio terræ ſanctæ, extrà eod.ex multa. vbi dicit Pan. ꝙ etiã legatus de latere non põt diſpenſare, cum requiratur ſpeciale mandatum, vt ibi. In aliis aũt votis ab his quatuor, ſm Inno. epiſcopi & ſuperiores diſpenſare poſſunt, intelligendo: tamẽ de archiepiſcopo quo ad ſubditos ſuos ſuffraganeos, non autẽ quo ad ſubditos ſuffraganeorum, ſm Arch. non aũt prælati inferiores: pro quo c.j.extrà eo. Sed Hoſt. dicit illud c hoc nõ probare, ſed potius contrariũ: quia licèt loquatur de epo, non tñ dicit hoc pendere ab eius arbitrio, ſed ab arbitrio eius, qui præſidet: fatetur tñ dictũ Inn. eſſe verũ & de conſuetudine ſeruari. Ita tenet gloſ. vt in d.c.j.& Rayn.& Albe. Sed hoc dictũ non intelligitur de prælatis regularibus, qui ſicut irritare, ita & cõmutare poſſunt quo ad religioſos ſubditos ſuos, ſiue vota præceſſerint religionis ingreſſum ſiue ſequantur: licèt propriè in eis non habeat locũ diſpẽſatio: quia ſi vota præcedũt profeſſionẽ, ipſo iure, in ꝓfeſſione diſpenſantur, ſi verò ſequantur, non ſunt firma, niſi cõſentiente prælato, quo caſu dic vt j Particula ix. Sed intelligitur in aliis, in quibus etiã dicit Pan. in d.c.quod vbicunq; inferior prælatꝰ haberet de iure ſpeciali ius epiſcopale in perſonis, tunc poſſet diſpenſare in voto, ſicut epiſcopus: quia talis exercere põt epiſcopalia iura, & tũc litera illa ſtabit ꝓpriè vt quilibet præſidens habens iuriſdictionem epiſcopalẽ poſſit in voto diſpenſare. Facit glo.in cle j.de reb.eccle.non alie.& quod no.Inn in c.ſtatuimus.de maio.& obedien.& Pan.in c.ſignificaſti.de foro compet. vel ſi ex ſpeciali iure aut conceſſione hoc ei concederetur. Et hoc ſequuntur communiter Doctor. in c.fin.de poſtul.prælat. Abbas tamen diſpenſare non poteſt in ſecularibus ſibi etiam pleno iure ſubiectis, niſi conſue-
tudo

tudo hoc daret. ¶ Quintũ. Secundùm Pan.in d.c.ex multa. epſ diſpenſare põt in voto terræ ſanctæ, ſi factum eſſet pro deuotione, non pro ſubſidio.& idem in voto S.Iacob. Et facit.c.ſuper his. & c.ex multa eo.ti.qui fundãt ſe ſuper ſubſidio. conſuetudo tamen aliter habet: & ad papam maiores cauſæ referuntur: vt in c.maiores.de bapt. ideóque in his recurrendum eſt ad papam. Nec eſt verum ꝙ ſi epſ diſpenſaret, teneret diſpenſatio: quia licet nõ probetur caſus hic papalis, ex hoc ꝙ cõiter tales ad papã remittũtur: cum hoc eſſe poſſit ad terrorem, vel cautelã, vel reuerentiã: tamen probatur ex hoc, ꝙ per literas papales iſta papæ cõiter indiſtinctè reſeruãtur. Adde etiã ſecũdùm Roſ. ꝙ votũ quo aliena incerta deuota ſunt in ſubſidiũ terræ ſanctæ, non põt per epm diſpenſari, vt in alios vſus conuertãtur, etiam ſi vouens religionem ingrediatur. ¶ Sextũ. Secundũ Arc. poſt Petr.de Pal. licet epſ diſpenſare nõ poſſit in voto cõtinentiæ perpetuo, vt §.ſeq. tamen diſpẽſare põt in temporali, puta ſi quis vouit continere per annum, & in omni voto perpetuo, quod non eſt religionis aut cõtinentiæ, & ſimiliter in voto quo exiſtens in religione laxiori vouet ſtrictiorẽ, cùm non ſit votum perpetuæ cõtinentiæ nec religionis ſimpliciter, & ſimiliter diſpẽſare, poteſt, vt habẽs votum ſimplex de arctiori tranſeat ad laxiorem, & ꝙ exiſtens profeſſus de arctiori tranſeat ad laxiorẽ: ſicut abbas hoc poteſt, nõ tamen ſine cõſenſu cõuentus. nõ autem põt diſpenſare in voto tẽporali religionis, cùm ſ.quis eſt obligatus, intrare, & non remanere: vt quia vouit quis ingreſſum intentione probandi: vel nihil ſpecialiter cogitans de remanendo vel non remanendo: quo caſu ingreditur ſecundũ formã iuris quæ eſt ꝙ per annum probet: quia nec ſummus pœnitẽtiarius hoc põt, qui plus epo poteſt. Si ergo S.Th. aut alius dicit, ꝙ ſolus papa diſpẽſat in votis perpetuis: intelligitur de voto continentiæ & religionis. ¶ Septimum. Archidiaconus non poteſt iure ſuo vti authoritate diſpenſandi contra ius commune, niſi inquantũ competit ſibi ex conſuetudine legitimè præſcripta, ſecundùm Arch. poſt Pet.de Pal. per quã ius epale põt acquirere: non autẽ papale, quia eſſet corruptela: vt de archiepo dictum eſt: & adde quod poteſt, dum viſitat, abſoluere à tranſgreſſione votorum. ¶ Octauum. Summus pœnitentiarius diſpenſare poteſt in voto religionis commutando vnam religionem in aliam: ſicut patet in literis quas ab eo deferũt apoſtatæ. ¶ Nonum. Abbas & prælatus regularis, qui ſubdito conceſſit licentiam vouendi, ſecundùm Ric. ante votum emiſſum poteſt licentiam reuocare: & ſic nõ tenebit poſtea factum. Sed poſt votum emiſſum, an poſſit diſpenſare: dicit tutius eſſe, ꝙ ſubditus recurrat ad ſuperiorẽ ſui prælati, quod eſt ſatis æquũ, ne quis videatur authorizare in facto ſuo, tamen de veritate iuris põt diſpẽſare: arg. c.manifeſtũ. & quod ibi no.xxxiij.q.v. Nec eſt iſtud in facto proprio, ſed alieno: niſi fortè vellet diſpenſare pp ſuũ cõmodum, quod non poſſet, ſed ſolùm propter neceſſitatem ſubditi. ¶ Decimum. Licèt in articulo mortis ſimplex ſacerdos abſoluere poſſit ab omni caſu.i.peccato etiã trãſgreſſionis cuiuſlibet voti: non tamen poteſt diſpenſare in voto: quia hoc nullibi conceditur, ſed tñ abſolutio, quæ non eſt diſpẽſatio. ¶ Vndecimum. Epſ & ſimiles non poſſunt diſpẽſare in votis à ſe emiſſis, ſecundùm Pã.in c.ma-
4 gnæ.de voto. Verum autem quis ſua authoritate poſſit votum in melius commutare, vide j.§.vij. ¶ Quartò,* quæritur ſpecialiter, quis poſſit diſpẽſare in voto perpetuo cõtinentiæ ſimplici? Et dicit Spec.in tit.de leg.& ſequitur Io. And. hoc poſſe epm, per c.veniens.qui cle.vel vo. ſed illud c.nõ probat, qa ibi diſpẽſauit epſ cũ muliere, in qua ſecũdùm Pan. fuerant tria inducentia ad diſpenſandum. Primò, quia votũ caſtitatis emiſit non inſpirata, ſed in fraudem ſponſi de futuro.ſ.meticuloſè, quia eius ſæuitiam timuit. Secundò, propter maius periculum, quia mulier videbatur incontinens. Tertiò quia erat iuuenis & ſuſpecta, ſed duo vltima ſunt vnũ tñ. Et ideo alij dicunt ꝙ hoc põt epſ ſolùm in caſu illius.c.ſ.ſi votum fuerit meticuloſum, licèt non metu iuſto, & veriſimiliter timeatur de incontinentia. Ita tenet d.Car.& do.Anto.in d.c.veniens. & Pan. dicens, ꝙ hoc poteſt epſ in terminis.d.c.veniẽs. ex quo reperimus caſum conceſſum ab eccleſia: nec reperitur ſibi prohibita diſpenſatio. Et ita ſequitur Sum.Ang.& Roſ.& ita limitant Doct. dicentes, ꝙ epſ hoc poteſt. Sed ego dico quòd prædicti inſufficienter mouentur, quia illud.c. hoc non probat, cùm ibi epſ diſpenſauerit non vt epſ, ſed vt commiſſarius papæ ex eius ſpecifica commiſſione, vt ibi patet. & quod dicit Pan. non reperiri diſpenſationem epo prohibitam, verum eſt in iure, ſed ex conſuetudine curiæ, vt patet per literas apoſtolicas, eam ſibi papa indiſtinctè reſeruat. Et ideo S.Th. dicit quòd ſolus papa diſpenſat in voto cõtinentiæ, & aliis, quæ non indigent crebra diſpenſatione, cõcedo tamen epm poſſe diſpenſare in hoc, quando recurſus haberi non poſſet ad papam, niſi periculo interueniente ex mora, iuxta dicta ſ.Diſpẽſatio.§.ix. Et quia ſecundùm ſanctum Thomam, eiuſdem eſt diſpenſare in voto perpetuo continentiæ, & dare licentiam petẽdi debitum coniugij, qui eam perdidit, quia talis quantum in ſe eſt tenetur ſeruare ſuum votum nihil exigendo, ideo conſequenter dicendum eſt epiſcopum in hoc non poſſe diſpenſare, niſi ratione periculi in mora: licèt contrariũ ſenſerit Sum.Ang. Poſſet tamen ſecundũ Arch. epſ diſpenſare in voto non nubendi, quia aliud eſt vouere caſtitatem, aliud vouere, non cõtrahere matrimonium. Vnde vouens non contrahere, fornicando non facit contra votũ ſuum.
5 ¶ Quintò * quæritur ſpecialiter, an papa diſpẽſare poſſit in voto ſolẽni continentiæ? Et dico, ꝙ quãtùm ad votum ſolennizatum ſuſceptione ſacri ordinis oẽs conueniunt, & papa poteſt. Quantũ autem ad ſolennizatum profeſſione religionis approbatę, idem tenet Rich. Bona. Aug.de Anc. Hen.de Gan.in quolibet. Pet.de Pal. Herue.in iiij. Ioan.de Neap.in quolib. Duran. Hug. Card. Arch.in ro. Inn. glo. ſuper c.cùm ad monaſterium. de ſta.mo. Panor.& ſequitur Arch.& Sum.Ang.ac Roſ.& breuiter S.Th. qui oppoſitum tenuit, non habet ſecum niſi Alb. & veritatem fundatam in ratione irrefragabili, & authoritate ſpiritus Sancti Leuitici vlti. vbi dicitur, Animal, quod immolari poteſt domino, ſi quis vouerit, ſanctificatum erit & mutari non poterit, nec melius malo, nec peius bono.& de ſtatu monachorum.in c.cùm ad monaſterium. vbi dicitur, Abdicatio proprietatis, ſicut etiam cuſtodia caſtitatis, adeò annexa eſt regulæ monachali, vt contra eam nec ſummus pontifex poſſit licentiam indulgere. Hæc ibi. Nec eſt verum ꝙ ipſe in quarto ſenſerit cum prædictis: quia ibi recitauit, & nõ determinauit, vt patet intuenti. in Summa vero, id eſt, ij.ij. vbi ſuprà, articul.xj. ſic determinauit dicens, Sicut ſuprà dictum eſt, & habetur Leuitici vltim. illud quod ſemel ſanctificatum eſt Domino, non poteſt in alios vſus commutari, non enim poteſt facere aliquis eccleſiæ prælatus, vt id quod eſt ſanctificatum, ſanctificationem amittat, & in rebus inanimatis, puta ꝙ calix conſecratus deſinat eſſe conſecratus, ſi maneat integer, vnde multò minus poteſt hoc facere aliquis prælatus, vt homo Deo conſecratus
quandiu

quãdiu viuit cõſecratus eſſe deſiſtat. Solẽnitas autem voti cõſiſtit in quadã cõſecratione ſeu benedictione vouentis, vt dictũ eſt ſ.ar.vij. Et nõ poteſt fieri ꝑ aliquẽ prælatũ eccleſiæ, ꝙ ille qui votum ſolẽne emiſit, deſiſtat ab eo ad qđ eſt cõſecratus: puta ꝙ ille qui eſt ſacerdos, nõ ſit ſacerdos: licèt poſſit ob aliquã cãm exequutionẽ ordinis inhibere. Et ſimili rõne papa non põt facere, ꝙ ille qui eſt profeſſus religionẽ, non ſit religioſus: licet quidã Iuriſtæ ignoranter cõtrarium dicãt. ¶ Eſt ergo cõſiderãdum vtrum cõtinentia ſit eſſentialiter annexa ei ad quod votũ ſolennizať, qa ſi nõ eſt ei eſſentialiter annexa, põt manere ſolẽnitas cõſecrationis ſine debito cõtinentiæ quod nõ põt contingere ſi ſit eſſentialiter annexa. nõ eſt autem debitum continentiæ eſſentialiter annexũ ordini ſacro: ſed ex ſtatuto eccleſiæ. Vñ vř ꝙ per eccleſiã poſſit diſpenſari in voto cõtinentiæ ſolẽnizato ꝑ ſuſceptionẽ ſacri ordinis. Eſt autẽ debitũ cõtinentiæ eſſentiale ſtatui religionis, per quẽ hõ abrenũtiat ſeculo, totaliter Dei ſeruitio mãcipatus, qđ non põt ſimul ſtare cũ mrimonio, in quo incũbit neceſſitas ꝓcurandæ vxoris, & ꝓlis & familiæ, & rerũ, quæ ad hoc requirũť. Vñ Apoſtolus dicit j. Cor. vij. ꝙ qui eſt cum vxore, ſollicitus eſt quæ ſunt mundi, quõ placeat vxori, & diuiſus eſt. Vnde nomẽ monachi ab vnitate ſumitur per oppoſitũ ad diuiſionẽ prædictã. Et ideo in voto ſolẽnizato ꝑ ꝓfeſſionẽ religionis nõ põt ꝑ eccleſiã diſpenſari. Et rõnẽ aſſignat decretalis, qa caſtitas eſt annexa regulæ monachali. Hæc ille in forma. Ex quibus patet ꝙ in propoſito duo probat. Primò ꝙ eccleſia de religioſo non põt facere nõ religioſum, ſicut nec gñaliter de benedicto non benedictũ ſtante re, vt patet etiã in rebus inanimatis. & per authoritatẽ Dei Leui. vl. Scđò ꝙ à monacho, & cõſequenter à religioſo nõ põt eccľa remouere cõtinentiã diſpẽſando vt cõtraheret, qa iã nõ eſſet vnus, ſed diuiſus, qđ ẽt probatur authoritate decretalis prædictæ. ſ. cũ ad monaſteriũ, qđ etiã probatur, quia à religioſo, quãdiu eſt religioſus, ſeparari nõ põt id, quo formaliter ſit religioſus: ſicut ab albo albedo. Hmõi aũt eſt ꝓfeſſio qua obligať ad tria ſubſtãtialia religionis, vt ꝑ c. qđ voto. §. preſen. eo. ti. li. vj. Ex his aũt patet ꝓpoſitũ inſolubiliter: quia ſi eccleſia in hoc diſpenſaret, aut de religioſo faceret nõ religioſum, aut religioſum incõtinentẽ:. quorũ vtrũq; eſt incompaſſibile. Et ad motiuũ Pet. de Pal. ꝙ in omni voto intelligiť excepta authoritas papæ, dicit S. Th. hoc nõ bene dici: qa quędã ſunt in qb⁹ hõ eſt ita liber ſui, ꝙ etiã cõtra pręceptũ papæ põt illa facere, vt cõtinere, & ſimilia: Ad motiuũ Richardi, ꝙ nullũ eſt votũ qđ nõ poſſit in melius cõmutari, dico ꝙ verũ eſt: ſed hoc non ſufficit ad hoc, ꝙ votũ ſit cõmutabile: ſed oportet ꝙ abſit dedicatio ad cultũ Dei. Rñſiones etiã datæ ab aduerſariis ad prædictã decretalẽ, nihil valẽt. Nã Inn. dicit ꝙ ſummus põtifex nõ põt indulgere vľ licẽtiã dare: qa verbũ, licẽtia, intelligitur quãdo hoc facit ſine cã. i. ſola volũtate. Quod Pan. dicit notandũ pro intellectu huius verbi, licentia, qđ non refertur ad arbitriũ boni viri. Sed primò dico ꝙ Bart. expreſsè in l. alio. ff. de ali. le. dicit ꝙ cũ verbũ, licentia, veniat à verbo, licet, debet intelligi nõ de nuda volũtate, ſed rõne regulata. & ſecundò dico ꝙ tex. iſtã expoſitionẽ non patitur: quia nec in minimo voto põt diſpẽſare ſine cauſa rationabili. Alij dicunt ꝙ non põt dare licentiã ſimpliciter nõ commutando in aliud bonũ Deo acceptius: quod plus placet Pan. Sed cõtra primò: qa eſto ꝙ poſſit eſſe aliquid melius religione religioſi, vt bonũ cõe, tñ religioſo nihil põt imponi æquè bonũ vt religio: cũ omne votũ in hoc cõmutetur vt dicetur. Vnde ſi papa nõ põt in hoc diſpẽſare, nõ põt etiã cõmutare. Scđò, quia omnis licentia data à ſummo põtifice religioſo contra caſtitatem, eſt illicitè & vltra eius ptãtem data, vt patet in d. c. cũ ad monaſteriũ in verbis ſ. allegatis. Sed licẽtia quã daret in hoc voto contrahẽdi nõ diſpenſando, ſed cõmutãdo, eſſet cõtra caſtitatẽ, nõ obſtãte cõmutatione, quia per eã ſoluitur caſtitas, vñ eſt impoſſibilis papæ. Alij, vt Ric. & Pet. de Pal dicũt ꝙ nõ põt religioſo quãdiu eſt religioſus dare talem licentiã, ſed põt de religioſo facere nõ religioſum, & tũc dare. Sed cõtra, primò quia probauit S. T. ꝙ de religioſo, quãdiu vixit, fieri nõ põt irreligioſus. ſecũdò, qa ſemel dicatũ Deo, mutari nõ põt, quin ſit dicatũ, vt patet Leui. vlt. Et pręterea iſta reſpõſio ſupponit vnũ falſum. ſ. ꝙ alio ſit quis religioſus, alio obligatus ad continentiam, cũ eodẽ formaliter in vtrũq; . ſ. profeſſione, vt ex d. c. qđ votũ. Quod autẽ dicunt quidã ſe vidiſſe papã ſic feciſſe de facto, dico primo ꝙ ſm aliquos diſpẽſauit cũ nouitio, nõ cũ profeſſo. Dico ſecũdò ꝙ diſpẽſauit de plenitudine poteſtatis, nõ de iure, quomodo põt intelligi opinio S. Th. ſm gl. in d. c. cũ ad monaſteriũ. Dico tertiò ꝙ ego etiã vidi pontificẽ facientem maiora cũ ſcãdalo totius Chriſtianitatis. Vnde aliud eſt facere de facto, aliud determinare, ꝙ itã poſſit fieri de iure ꝙ ſi faceret papa vt papa. i. vt caput vtẽs adiutorio mẽbrorum, cõſultãdo factũ, & faciendo qđ in ſe eſt, vt ſciat veritatẽ, tali determinationi ſtãdũ eſſet neceſſariò. Quod autẽ dictũ eſt de voto continentiæ, dicendũ etiã vř de voto pau-

6 pertatis, vt patet per d. decre. ¶ Sextò quæritur, * quid iuris de diſpenſatione & cõmutatione quantũ ad cãm mouentem ad diſpenſandum, vel diſpenſationem petendam. Et dico duo. ¶ Primum. Secundùm S. Th pręlati non poſſunt in votis pro ſuo libito diſpenſare, quia ſicut prælatus non poteſt præcipere malum, ita nec bonum impeditiuũ opera virtutis, ſed ad eum ſpectat diiudicare quid ſit magis virtuoſum. Et ideo in manifeſtis diſpenſatio pręlati nõ excuſat à culpa, puta ſi diſpenſaret cum al. quo ſuper voto de ingreſſu religionis nulla apparente cã, ſed ſi eſſet cauſa apparens, propter quã ſaltẽ in dubiũ verteretur, tunc poſſet ſtari iudicio prælati diſpenſantis vel cõmutãtis, nõ tamen iudicio proprio, niſi eſſet aliquid manifeſtè illicitũ, aut non poſſet quis facilè ad ſuperiorẽ recurrere. Hæc tñ limita, vt ſ. Diſpẽſatio. § iij. Quæ aũt ſint cauſæ rationabiles diſpenſandi vel commutandi, videtur dicendum, ꝙ ſm S. Th. cauſæ diſpẽſandi ſunt tres. ſ. ſi id, quod ſub voto cadit, ſit malum vel inutile, vel maioris boni impeditiuum, cauſæ verò commutandi videtur eſſe impoſſibilitas exequendi ſeu incommoditas, quæ eſt impoſſibilitas iuridica, vt ſ. Potentia. vel maior vtilitas, dum. ſ. ſit commutatio in aliquid Deo gratius, ſicut ſi expenſæ peregrinationis mutentur tempore famis in pauperũ ſuſtẽtationem, quod probari poteſt per text. in c. ex multa. eod. tit. circa ſi. vbi innuitur, vota poſſe commutari, vel redimi, ſi neceſſitas exigit, vel vtilitas ſuadet, & in his bonus vir arbitrabitur

7 arg. ibid. ¶ Septimò quæritur, * quid de diſpenſatione & commutatione quantùm ad ipſa vota commutabilia? Et dico multa. ¶ Primum. Licet non omne votum ſit diſpenſabile propriè, quia. ſ. nõ omne votum eſt de malo vel inutili vel impeditiuo maioris boni, omne tamen votum eſt commutabile in aliud opus pietatis, ſecundùm coem doctrinam ſanctorum, & vt patet in c. magnæ. §. cum igitur de voto. Quod tñ fallit in voto, quo aliquid per conſecrationem aut benedictionẽ actu dicatur Deo, vt ſ. §. v. ¶ Secundum. In diſpenſatione & commutatione votorũ requiritur ſuperioris authoritas, nec poteſt quis propria authoritate votum ſuum in melius commutare. eod. tit. c. j. ff. ſi cer. pe. le ij. Inſti. quib. mod. tol. obli. vbi nõ liberať ſoluens rem meliorem, niſi ſoluat quod debet. Quod tñ limita, primò niſi commuteť in votum religionis, vt j. par. 3. Limitat ſcđò Sum. Ang. niſi ſit certum, ꝙ illud, in quod mutatur, ſit melius & Deo acceptius, qa tunc ſufficit petere licentiam, licet non obtineať. allegat c. licèt. eod tit. & c. peruenit. el ij. de iureiu. Sed ſecundùm mentem S. Th qui vult, ꝙ in voto fiat diſpenſatio eo modo, quo in aliqua lege, dicẽdum eſt, quòd licitum eſt propria autoritate venire cõtra votum in caſu, in quo id, quod quis vouit, eſt manifeſtè illicitũ. & nõ põt opportunè ad ſuperiorẽ recurrere, vt dicit ij. ij. vbi ſ. art. vlt. ad ſm. in ſi. & per illicitum intelligit malum inutile, & impeditiuum maioris boni, & ſic hoc eſt licitũ, vbi locũ hẽt diſpenſatio: non aũt vbi locum hẽt commutatio, qa tunc votum ligat, & nullus põt ſoluere ſeipſum. Et ſi dicatur, ꝙ commutatio aliquando habet locum vbi occurrit melius incõpaſſibile voto, dico quòd nõ, nec eo caſu votũ ligat, quia eſt melioris boni impeditiuum. Caput aũt, licèt quod Sum. Ang. allegat, nihil facit. c. autem, peruenit. ſm expoſitionem docto. eſt pro me, qa ibi dř, quòd propoſitũ, aut promiſſum non infringit, quod illud in melius commutat, quia doct. qui illud dictum intelligunt etiam de promiſſo per votum, dicunt eſſe verũ, ſi accedit autoritas ſuperioris, vt Inn. vel ſi primum votum erat noxium & illicitum, vt Io. And. & Gof. vel vbi maius bonum eſt incompaſſibile voto, vt do. Anto. & conſequẽter vbi eſt maioris boni impeditiuum. Et ſic omnes expoſitiones ſm noſtram doctrinam ſunt. Nec expoſitioni Io. And. obſtat, quod obiicit Panor. quia melius præſupponit bonum, quia melius ibi põt ſtare pro bono, ſicut peccator conuerſus mores dř in melius commutaſſe. Qui verò intelligunt de promiſſo mediante iuramento, dicunt, vt dicit Pan. nõ eſſe verum ſi iuramentũ concernit vtilitatem priuatam, qa reqrit authoritas eius, cui eſt præſtitum. ar. d. l. ij. nec ſi concernit honorem Dei, niſi vbi illud melius eſt in cõpaſſibile iuramento, imò nec tunc hoc Pan. admittit indiſtincte, ſed ſolùm ſi propria autoritate mutetur in votum religionis, tñ dico cum domino Antonio quòd tunc indiſtincte poteſt, quia tunc iuramentum eſt maioris boni impeditiuum. ¶ Tertium. Secundùm Archiep. poſt Pet de Pal & S. Th. autoritate iuris omnia vota commutantur in votum religionis, etiam ſine diſpenſatione, quia tanquam perfectũ includit. Vñ qui voto teneť ad ingreſſum arctioris religionis, in qua tamen non tenetur remanere, licitè vouet profeſſionem in laxiori: & primum votum tẽporale includiť in ſecundo tãquam in perpetuo. Hoc tñ Arc. poſt Pet. de Pal. limitat. Nam quandiu aliquis eſt nouitius, excuſať à voto perſonali, puta ieiuniorum. & hmõi, non aũt à reali, puta de dando eleemoſynam, imò per ſe dẽt ſoluere debita. Sed per profeſſionem qua cedit bonis, & mundo moritur, vota perſonalia extinguuntur, & realia debita in monaſterium transferuntur, quod obligatur ſicut hęres. ſ. non vltra valorem bonorum, quæ recipit de illo, ſi fecit inuentarium, vel ſi non fecit ex ignorantia iuris, ſm aliquos, ſicut nec quicunque alius hæres. Sed pro hoc not. ꝙ iſta ſunt vera in foro contentioſo ſolùm: in conſciẽtia aũt nullus hæres teneť vltra vires hæreditaris. Fallit aũt quod dictum eſt de commutatione in votum religionis, primò in voto, quo qs vouit aliqđ dare in ſubſidium terræ ſanctæ, qa non commutatur ſine licentia Papæ, ſm Roden. ſ. quantum ad quantitatem ſecus quantum ad laborẽ eundi, aut mittendi, ſm Veruec. Sed ſi votum fuit de peregrinãdo ſolùm, abſolueretur per religionem. Scđò ſm Rich. quem ſequitur Sum. Ang. & Roſ. quando is, qui profitetur intendit actu, vel habitu velle remanere obligatus votis prius factis, qa indiget diſpenſatione. Sed ego dico quòd ſi iſtã intentionem habuit ante inſtans profeſſionis, ipſo iure eſt abſolutus, vt videtur velle etiam S. Thom. Si verò eam habuit in ipſo inſtanti vel poſt, illud votum non eſt firmũ, nec obligat niſi eo modo, quo de voto religioſi dictũ eſt ſ. Votum. iij. §. iij. Tertiò fallit, ſm Sum. Ange. in caſu quo probabiliter dubitareť, an melius eſſet ſeruare votum, aut religionem intrare, vt ſi rex magnus vouiſſet acquirere terram ſanctam, qa Papa eſſet conſulẽdus. Sed hoc eſt verum de bene eſſe, non aũt neceſſariò, qa põt intrare autoritate iuris, per c. ſcripturæ. extrà eo. ¶ Quartum. Votum factum Deo intuitu certæ perſonæ, vel loci, puta de dãdo aliquid tali pauperi, vel tali monaſterio, cõmutari nõ põt à vouente propria autoritate, licet perſona ſit malæ vitæ, vel eccleſia malè officiata, qa quod ſemel placuit amplius diſplicere nõ põt de reg. iur. lib. 6. Sed vtrum commutare poſſit eps, ſunt opiniones. Arch. tenet quòd non, niſi ex cã vrgente: puta, qa eccleſia eſt deſtructa, & huiuſmodi, quia iam ius eſt illi quæſitum, quod auferri non debet. Et hoc ſequitur Ray. & Dur. in ſuis Summis. Bart. de Cay. & Sum. Roſ. addens hoc probari in c. ex parte. de cenſi. vbi vouẽs compelli poteſt ad exequendum votum. Et confirmať ab aliis: qa ex quo eſt pia cauſa, ius quæſitum eſt etiã abſenti, vt ibi no. & habetur in l. illud. C. de ſac. ſan. eccl. Alij verò dicũt, ꝙ tali loco, vel perſonæ nõ acquiriť ius, quaſi res deuota ſit iam ſua: quia nec eis, nec aliquibus ꝓ eis acceptantibus eſt facta pollicitatio, ſed ſolùm Deo. Vñ ſi Deo ſatisfiat per cõmutationem in melius, vel ẽt in æquale, qñ cauſa ſubeſt ex parte vouentis, liberatus eſt qui vouit, qa ſatisfecit ei, cui promiſit. donec tñ commutetur, habet ius agendi, & agere põt is, ad quem ventura erat res deuota, apud epm: vel alium ſuperiorem, vt compellat vouentem reddere. Et hoc ẽt, non aliud, vult. d. c. ex parte. & d. l. illud, vt ſ, Votũ. ij. §. xix. & hoc ſequiť Veruec. & Sum. Ange. quæ vult, ꝙ ex voto non acqrať actio (intellige realis) alicui, niſi res ſit ei data vel promiſſa, & hoc eſt verius. Vñ & ſi talis vouens religionẽ ingrediť, liberatus eſt: & à fortiori liberatur, ſi religionẽ ingrediť, vel ſi res erat deuota pauperibus in genere, ſm Veruec. Secus ſi non ex voto ſolùm Deo facto, ſed ex aliquo alio reſpectu ſe homini obligaſſet: quia nec per religionis ingreſſum, nec per diſpenſationem ſuperioris liberaretur, niſi vt dixi ſ. Papa. §. xiij. ¶ Quintum. Qui nõ vouit, ſed tñ patri, vel alteri promiſit votum eius implere, põt in religionis ingreſſum permutare, quia nõ plus tenetur ad voti impletionẽ, q hoc promiſit homini, quàm qui promiſit Deo. ¶ Sextum. Qui vouit vnũ filium ſuum determinatè tradere religioni, nõ põt ſine autoritate ſuperioris alium mutare, ſm Pe. de Pal. nec ſimiliter ſi vouit ipſe intrare, aut adire terram ſanctam, ſecundùm S. T. non põt alium ſupponere loco ſui, intellige ſine licẽtia Papæ. ¶ Septimum. Votum de feſtando ſabbato factũ ſuperſtitioſe, innitendo. ſ. literæ veteris Teſtamẽti, non teneť: factum verò ex reuerentia beatæ Virginis, ſi haberet inducere iudaizationem vel ſpeciem eius: vt quia qui vouit, cohabitat Iudeis, eſſet omnino commutandum: qa ẽt à ſpecie mali abſtinendum eſt. primæ Theſſalonicẽ. quinto: aliàs ſeruari põt. ¶ Octauum. Si per confeſſorem impoſitum eſt alicui in præſentia adire terrã ſanctã: Pa. in c. quod ſuper his eo. tit. de mente Ioannis Andreæ, dicit ꝙ ſi talis pœnitentia fuit iniuncta pro ſubſidio terræ ſanctæ,

ſolus Papa commutat.Si verò pro labore itinerandi,etiam
ſolus Papa cõmutat,ſi illa emiſit votum:ſi verò ſolùm aſ-
ſumpſit ſignũ peregrinationis,diſpenſabit inferior. Adde
ſm Ludou.de Ro.in ſuis ſing. ꝙ ſi Papa imponit pœnitẽ-
tiam alicui tranſmutando votum, eps poteſt illam pœni-
tentiam commutare & alterare.de quo eſt gl.in c.tempora
plenitudinis.xxvj.q.vij.& ſecundùm eundem Lud.eſt tex.
8 in l.ſi quis libellos.C.de appell.¶ Octauò*quæritur, quid
iuris de ipſa diſpenſatione, & commutatione votorum in
ſe?Et dico multa.¶Primum.Secundùm Archiep. poſt Pet.
de Pal. in diſpenſando requiritur forma expreſſa vel taci-
ta.ſ.quòd intendat quis diſpenſare.quod ſecundùm Cano-
niſtas poteſt Papa,qui iuri non ſubditur: non autem eps,
niſi exprimat.de conceſ.præben.literas.ſed verius, inquit,
eſt quòd in omnibus, in quibus prælatis non eſt taxatus
modus cum formula diſpenſandi,eo ipſo,quòd diſpẽſant,
quòd faciunt effectum animo diſpenſandi: vel ſciunt, &
non contradicunt, quando facilè & liberè contradicere
poſſent.¶ Secundùm. Ad hoc,quòd diſpenſatio ſit legiti-
ma,ſecundùm Inn.in rubr.de obſeru.ieiuni. & Arch. in c.
presbyter.diſt.xxviij.duo requiruntur.ſ. cauſa legitima in
vouente,& quod id,in quod votum commutatur, melius
ſit,& Deo acceptius.Et hoc videtur velle c.primum.eo.tit.
& ſequitur Pet.de Pal.Sed vt Pan.egregiè & ſubtiliter no.
in c.j.per tex.in c.ex multa. eod. tit. commutare in melius
tunc eſt neceſſe, quando ſola vtilitas mouet ad commu-
tandum:quia.ſ.ex parte vouentis non eſt cauſa, niſi volũ-
tas:ſecus vbi eſt neceſſitas.i.impotentia, vel incommodi-
tas:quia ſufficit commutare in ſimile.arg.c.magnæ.eo. tit.
& quod legitur & not.in c.j.de rerum permu.in ſimili.imò
Sum. Angel. notans Pan.dicit ſe credere, quòd ſufficit ſi
mutetur in æquale,etſi non in ſimile.Sed Panor.per ſimile
intellexit æquale:imò ipſamet Sum in verbo, Votum. iij.
§.xxvj.in fi.tenet contra Rod.quòd ſufficit commutare in
minus,quod aliquo iure non probatur, nec bene dicitur:
quia vt dicit S.Thom. commutatio eſt quidam cõtractus,
in quo prælatus ſe habet vice Dei.Ex quo ſequitur, quòd
oportet ibi eſſe æqualitatem, quod tamen non oportet
ſcrupuloſè accipere,ſed ſufficit arbitrium boni viri, ceſ-
ſante fraude & lata culpa.

Rurſus de Voto quintò,inquantùm ſpecialiter
ſpectat ad coniuges.

1 Votum coniugum qualiter fiat.
2 Vxor abſtinentiam abſque viri licentia & aſſenſu vouere nõ põt.
*3 Maritus an & quando abſtinentiæ votum vxori non præiudicia-
le poſſit emittere.*
4 Vota continentiæ in coniugibus quando liceant.
*5 Maritus continentiam,quod ad debiti redditionem attinet, citra
coniugis aſſenſum vouere nequit.*
6 Vota coniugum,quo ad religionem,quando liceant.
Coniuges fornicarij non intrant religionem,alter ſine altero.
7 Filium an poſſit alter parentum deuouere religioni.

VOTVM quintò conſiderari põt ſpecialiter,inquantũ
ſpectat ad coniuges:præter ea,quæ dicta ſunt ſuprà.
1 Votũ.4.§.ij.quãtùm ad irritationem.¶ Primò*ergo quæ-
ritur,quid iuris de votis coniugum,quæ non ſunt de con-
tinentia,vel religione?Et dico, ꝙ neque vir, neque vxor
poteſt facere votum præiudiciale alteri, quãtum ad debi-
tum coniugale,quia quantum ad hoc ſunt pares: vt in c.
2 gaudemus.de diuor.¶ Vnde*cùm vxor abſtinẽtiã ſine vi-
ri conſenſu vouere non poſſit.33 q.5.manifeſtum.& c. no-
luit.ſimiliter nec vir poterit ſine conſenſu vxoris, ſecun-
dùm Inno.& hoc pro regula tenendum eſt:ſicut & videt
velle gloſſ.in d. c. manifeſtum. quòd vxor vouere poteſt
ea,quæ nõ ſunt in præiudicium viri, ſicut & econtrario:&
quicquid poteſt dare ſine viri conſenſu,põt vouere, vt de
his, de quibus poteſt eleemoſynam facere, niſi impediat
ſcandalum,quod non ſit phariſaicum.Fallit quod dictum
eſt,ſm Rayn. Inno. Hoſt.& omnes in voto ſubſidij terræ
ſanctæ,quod vir facere poteſt ſine conſenſu vxoris.de vo-
to ex multa.licet ſm beatum Thom. & Albe.non ſit con-
ſulendum viro,vt crucem accipiat, ſi vxor non poteſt eũ
ſequi,& de incontinentia timeatur.Vxor etiam ſecundùm
Hoſt. poteſt inuito marito votum prædictum emittere:
ſed ſi eſt ſuſpecta, vel nimis iuuenis, redimet illud: aliàs
ibit,ſi talis eſt, quæ ſecum poſſit ducere bellatores: aliàs
omnino redimet.d.c.ex multa.in fi.Sed S.T. dicit, ꝙ vxor
hoc non poteſt ſine licentia:quia non põt diſcurrere ſine
periculo caſtitatis,nec hoc dicit illud cap. ex multa. Fallit
etiam ſecundùm Arch.& vt videtur, beatum Tho. in mo-
dica peregrinatione, etiam ſine voto propter domum di-
ſponendam, vel domicilium alio transferendũ: quia hoc
vir põt facere ſine licentia vxoris,ſm S.Thom.in diſpoſi-
tione domus, & regimine vitæ mulier eſt ſubiecta viro,&
non econuerſo.Quod aũt dicit Pan.in c.ſcripturæ.eod.tit.
3 & ſequitur Sum.Roſ.contra Ang.*ꝙ vir põt emittere ali-
quod votum abſtinentiæ non præiudiciale,vxor autẽ nul-
lum ſine conſenſu viri:non eſt verum:qa nõ eſt vxor ſub
viro eo mõ,quo filius impubes ſub parentibus, quorum
voluntas eſt filij.Ex quibus patet,ꝙ vir ſine conſenſu vxo-
ris,aut vxor ſine conſenſu mariti habitum mutare nõ põt:
puta ſuſcipiendo habitum tertij ordinis alicuius religio-
nis:quia hoc eſt præiudiciale: cùm aliqñ generet horro-
4 rem. ¶ Secundò*quæritur, quid iuris de voto coniugum
quantum ad continentiam, quando hoc votum ſequitur
matrimoniũ?nam qñ præcedit,vide ſ.Matrimoniũ. 7.4.
Et dico,ſm Rayn. & Albe. ꝙ quantum ad hoc vir & vxor
ad paria iudicantur.32.q.j.ſi quis.Poteſt autem hoc votum
tripliciter fieri.Primò, vno vouente ſine alterius licentia.
Secundò,vno vouente cum alterius licentia.Tertiò, vtro-
que vouente de cõmuni conſenſu.Quando fit primo mõ,
ſi erant ſponſalia tñ,dic vt ſ.Sponſalia.§.vij. Si verò erat
matrimonium ratum.ſ.per verba de præſenti,ſed nõ con-
ſummatum ſecundùm Pet.qui vouit, tenetur ingredi reli-
gionem, & matrimonium ſoluitur per ingreſſum, de quo
ſuprà,Diuortium.Si verò erat conſummatum, non poteſt
vnus eorũ vouere,vel intrare religionem inuito alio, niſi
5 ob fornicationẽ notoriã.de quo ſ. Diuortium.*Non po-
teſt etiam vouere continentiam,quantum ad redditionem
debiti ſecundùm omnes: quia vouere non poteſt alienũ:
quantum verò ad exactionem,ſunt opiniones.Nã,vt dicit
S.Tho.in 4.diſt.32.quidam dicunt, ꝙ vnus hoc poteſt vo-
uere ſine cõſenſu alterius: quia in hoc quilibet eſt ſui iu-
ris.quod Rich.dicit eſſe communius & tutius:& videtur
ſentire Pet. de Pal. dicens tñ nulli hoc eſſe conſulendum.
Quidam verò,inquit S.Th.probabilius dicunt, ꝙ nõ poſſit:
quia nimis oneroſum fieret matrimonium alteri,quia
ſemper oporteret ſubire verecundiam in petendo debitum.
Et hanc opinionem ſequitur Albe. & Dur. & Ioannes
Neap.dicens hanc eſſe probabiliorem. Et ſecundùm illos
in tali voto non ſolùm poteſt eps diſpenſare: vt aperte
hi põt ex his,quæ dicit Ioan.And.in nouel.in c.rurſus,qui
clerici, vel vo.ſed etiam alter coniugum poteſt irritare.
Vtraque opinio eſt vera,fundata in hoc principio, ꝙ con-
iunx in vouẽdo nõ poteſt alteri præiudicare. vnde ſi illud
votum ſit de non petendo abſolutè, non valet:quia præiu-
dicat. ſi verò ſit de non petẽdo ratione ſui, ſed tñ ratione
ſocij,tenet quia non præiudicat. Vñ ſi vouet ſe nõ coitu-
rum,niſi ad complacendum cõiugi,eſt licitum.Quãdo aũt
fit ſecundo modo quantùm ad votum ſolenne profeſſio-
ne,vide ſ.Diuortiũ.§.xvj. quãtum verò ad ſolennẽ ſuſce-
ptionem ordinis ſacri, vide ſ. Matrimonium viij.§.xvij.
quantum verò ad votum ſimplex,dicit Pet. de Pal. ꝙ ſicut
vir licentiãs vxorem ad votum abſtinentiæ, poſſet poſtea
reuocare,licèt cum peccato ſine iuſta cã,& mulier teneret
obedire: ita & ad ſimplex votũ caſtitatis licentiam põt re-
uocare,ſed nõ eſt ſimile:quinimo inter iſta diſtinguit glo.
in c.manifeſtũ.xxxiij.q.v.Et rõ eſt,quia votum abſtinẽtię
poteſt pertinere ad gubernationẽ familiæ aliquo modo,
non autem continentiæ.Vnde S.T.& Io.de Nea. dicunt ꝙ
non poteſt reuocare votum continentiæ in quod conſen-
ſit,imò nec petenti reddere ſine mortali:quia, vt dicit Ioã.
de Nea.cooperaret in crimine mortali.arg.xxxiij.q.v.cõ-
tinentiæ,ꝙ Pe.limitat ſi conſenſit in faciem eccleſiæ, ſed
malè,quia votum fit Deo occulta cernenti.Malè ẽt probat
Pan.in c chariſſimus.de conuer. coniu. ꝙ poſſit licentians
reuocare votũ continentiæ,ſicut & abſtinentiæ, per hoc
ꝙ continẽtia eſt abſtinentia: quia non eſt verũ ꝓpriè: eſt
tñ verum ꝙ dicit Pe. ꝙ ſi vir ad tps diſſimulat votum vxo-
ris,& poſtea contradicit,illa non tenetur implere. Secun-
dùm Inn. aũt & omnes,dans licentiam vouendi, ſi ipſe nõ
vouerit,exigere nõ prohibetur. de cõuer.cõiu.c j.licet red-
dere nequeat exigenti, vt dictum eſt. Qñ autem fit tertio
modo quantum ad vota ſolẽnia,dic vt ſ.Matrimoniũ.viij.
§.xij.& ſ.Diuortium.§.xvj. Quantũ verò ad ſimplex, dic
ꝙ nullus eorũ põt exigere vel reddere, ſed eſt mortale. Et
ſi vnus frangeret votum,puta fornicando alter,nihilomi-
nus ſeruare tenetur.xxxiij.q.v.quod Deo.Sed vbi eſſet pe-
riculum incontinẽtiæ,eſſet diſpenſatio quęrenda, quã ſm
Veruec.poſſet epiſcopus facere. quod verum eſt eo modo
6 quo dictum eſt ſ.Diſpenſatio.§.ix.¶ Tertiò*quæritur, qd
iuris de voto coniugum quantum ad religionem? Et dico
de hoc eſſe dictum ſuprà.Diuortium.§. xvj. & Matrimo-
nium.viij.§.xij.&Matrimonium.vij.§.v.vlterius dico quę-
dam.¶ Primum. Si coniugi dicenti ſe ante carnalẽ copulã
velle religionem intrare:eps, vt debet, terminum ad ingre-
diendum præfixerit,& ille eo elapſo ingrediatur: nihilo-
minus,ſm Ray.valebit ingreſſus,ſi copula nõ pręceſſit.ar.
de conuer.coniu.ex publico.& ſm Hoſt. relictus in ſecu-
lo expectabit nubere per annum. ¶ Secundum. Si coniũx
extorqueat licentiam intrandi vi aut metu iuſto:ſecũdùm
Hoſ.nihil nocet licẽtianti.xxxiij.q.v.notificaſti.niſi fortè
per tempus ratificet:extrà,qui cle.vel vo:inſinuante.Et idẽ
ſi interuenit dolus,ſm Verue.Goſ.& Hoſt.¶ Tertium. Si
vxor,ſine cuius licẽtia vir religionem intrauit, vult ingre-
di,& maritus contradicit, ſm Ray. ſi vir iam eductus eſt
de monaſterio, & reſtitutus vxori, illa eo inuito ingredi
nõ poteſt xxxiij.q.v.quod Deo. Si verò non eſt eductus,
ſecũdum Inn.ingredi poteſt mulier, ſi in ingreſſu viri cõ-
tinẽtiam vouerat.xxvij.q.ij Agathoſa. Si verò non vouit
non poteſt ingredi inuito viro,& ingreſſa poteſt educi ar.
d.c.quod Deo.ſed non põt debitum exigere, vt in d.c.qđ
Deo.de cõuer.cõiu. c.j. Sed intellige ꝙ nõ poteſt petere ſi
tacitè vel expreſsè eſt profeſſa, aut vouit,ſed ſm Ray.etiã
ſi non vouit,poteſt intrare inuito viro d.cap. Agathoſa. &
xxxiij q v.qui vxorem. & concordant Pet.Hoſt.& Gofre.
& verum eſt,ſi vir erat profeſſus,aut vouerat.ar.d.c. quod
Deo.non aliter.¶ Quartum. Si ambo coniuges fornicati
ſunt,nõ poteſt alter altero inuito religionem intrare,ſecũ-

dùm Veruec.ſicut & no.Hug.in d.c.Agathoſa, & ſi intra-
uerit,reuocari põt,ſecundùm eoſdem.& idem Pan.in d.c.
ſignificaſti.de diuor.& ſic adulteria coniugum pari com-
penſatione tolluntur,licet differãt qualitate, vt quia vnius
eſt notorium,alterius occultum.¶ Quintum. Si vterq; nõ
petita licẽtia ab alio religionem intrauit ſm Veruec.ſe in-
uicem repetere non poterũt:quia neuter poteſt dicere ab
alio ſe ſpoliatum:ſed vterque intrando vr renunciaſſe iuri
quod habebat,& iuri exigendi debitum:ideoq; tenuit vo-
tum vtriuſque quo ad exigere & reddere, vt non pñt exi-
gere,nec reddere teneant, ſed intellige ſi profeſſi ſunt aut
vouerunt.¶ Sextum. Si vterque credẽs alterum mortuum
intrauit ſm Inn. amborum votum ratificatum eſt profeſ-
ſione voluntaria,ſi eſt ſequuta:ſed ſi non eſt ſequuta, non
ſuccedit obligatio.Et ita intelligitur dictum Veruec.qui vr
7 oppoſitum ſentire.¶ Quartò*quæritur, quid ſi alter con-
iugum deuouit filium religioni? Et dicit Petr. de Pa. ꝙ ſi
pater vouit filium aut filiam ablactatos,poteſt & debet of-
ferre monaſterio, ẽt matre inuita: ſed ſi erat in vtero vel
ſub lacte,quia partus eſt pars viſcerum, & cùm eſt ſub la-
cte,magis eſt ſub cura matris,non põt voueri cum effectu
à ſolo patre,quin etiam mater poſſit votum irritare.

DE VSVCAPIONE.

1 Vſucapio quid, & quæ ad eam requirantur.
2 Vſucapi quæ poſſint, & quis poſſit vſucapere.
*3 Vſucapere quilibet poteſt,qui licitè poteſt poſſidere, veluti pater-
familias,filius etiam in peculio, & etiam pupillus.*
4 Tituli dominium transferentes qui ſint.

VSVCAPIO eſt acquiſitio dominij per continuatio-
nem poſſeſſionis tempore lege diffinito.ff.eod.l.2. ꝙ
tempus eſt triennium.Inſti.eod.in princ.& not. Ioã. xxvj.
q.iij in Sum.Et inducta eſt vſucapio pro vtilitate publica,
ne rerum dominia ſint incerta.ff.eo.l.j.Inſti.eo.§.j.& vt fi-
nis litibus imponatur.ff.pro ſuo.l.fina.¶ Huius effectus eſt
ſecundùm omnes, vt rei vſucaptæ dominium directum
acquiratur.C.de pact.l.traditionibus.ff.de vſucap.l.j.& iij.
ff.pro ſuo.l fina.Et locum habet in conſcientia eo mõ quo
præſcriptio.de quo ſ.¶ Primò autem quæritur,quę requi-
1 runtur*ad vſucapionem? Et dico quod quatuor. ¶ Primò
bona fides,nedum in vſucapiente toto tempore vſucapio-
nis,ſed etiam in principio contractus ex parte tradentis &
accipientis.ar.ff.pro empt.l.ij.§.ſi eam.vbi not.ꝙ ignoran-
tia iuris non excuſat,vt quis ſit bonæ fidei.ff.de vſucap. l.
nunquam.¶ Secundò, ꝙ res ſit mobilis:quia circa res im-
mobiles eſt præſcriptio.¶ Tertiò,ꝙ res tradatur, vel quaſi
aliter poſſeſſio non haberetur ſine traditione,vel quaſi.C.
de pac.l.tradi.Inſti.de rerum diui. §. per traditionem. vel
alio modo poſſideatur tempore debito, id eſt, triennio.
¶ Quartò titulus verus,nõ putatiuus,nec falſus.ff.pro leg.
l.ij.& iij.C.de vſucap.pro here.l.fin.& ibi Azo.Qui autem
2 ſint veri tituli infrà.§.vlti.¶ Secundò quæritur,* quæ poſ-
ſint vſucapi?Et dico ꝙ omnia,exceptis quæ prohibent, vt
res furtiuę,& vi poſſeſſæ: vt no.gl.in ſum.xv.q.iij.& res ſa-
cra & religioſa, & liber homo, & decima. de præſcripti.
cauſam quæ:& ſeruus fugitiuus.Probantur hæc Inſt.eod.
§.ſed aliquando.& §.ſeq.Et via publica, & aquæductus. ff.
eodem.l.vſucapionem.C.de aquæduc.l. diligenter.lib. xj.
ff.de via pub.l.viam publicam. Item vbicunque prohibet
alienatio & vſucapio regulariter prohibetur.ff.de fun.dot.
l ſi fundo.ff.de verborum ſignific.l.alienationis. ¶ Tertiò
3 quæritur, * quis poteſt vſucapere? Et dico quòd omnis
qui poteſt licitè poſſidere, vt paterfamilias, & filiusfami-
lias in peculio,pupillus ſi habet animum poſſidendi, licet

non interueniat authoritas tutoris,& furioſus ſit ſanè men
tis vſucapere cœpit:incipere aũt non põt durãte furore.ff.
eo.l.iij.§.j.ij.& iij.Seruus aũt vſucapere non põt:quia nihil
poteſt poſſidere.l.Labeo.ff.eod.& l.j.§.item acquirimus.ff.
de acq.poſſ.niſi peculiariter ex ſcientia domini poſſideret,
4 vt in dictis legibus.¶ Quartò * quæritur,qui ſunt tituli do
minium transferentes?Et dico,ꝙ ſunt decem. ¶ Primus eſt
titulus pro ſoluto,qui locum habet,quando ego credo me
tibi debere centũ ex quacunq; cauſa, & tu idem credis, &
ſoluo vel aliquid do loco ſolutionis,& ſic iuſtus error dat
cauſam præſcribendi,ꝙ tamen fallit qñ aliquid ſoluitur cã
emptionis, quæ non præceſſit.ff.pro empt.l.ij.reſpon.ij.ff.
pro ſolut.l.pen. ¶ Secundus pro emptore, qui locũ habet
cum quis in veritate emit rem alienã,vel à furioſo bona fi-
de,quẽ credebat ſanè mentis.ff.eod.l.pignoris.§.j. & ff.pro
emp.l.ij.§.ſi à pupillo.& in iſto,vt dixit,requiritur bona fi-
des in rebus mobilibus tam tradentis q̃ accipientis. Item
ꝙ emptio ſit pura nõ conditionalis.ff.pro empt.l.ij.§.ſi ſub
conditione. Item ꝙ pretium ſoluat, vel fides habeatur de
pretio: quia aliter nõ transferet dominiũ.Inſtit.de re.di.§.
venditæ.Item ꝙ eadẽ res quæ eſt empta tradat: quia ſi da-
retur alia, nõ vſucaperet ꝑ emptore.l.ij.§.cũ Stichũ ff.pro
empt. ¶ Tertius,pro tranſacto,qui habet locũ in re tradita,
vt à lite recedat ab eo qui credebat dominus.C.pro trãſ-
lato.l.ex cauſa.C.de tranſact.l.ſi pro fundo. ¶ Quartus,pro
hærede, qui habet locũ vbi quis eſt verus hæres, vel ſaltẽ
iuſtè & probabiliter hoc putat. Non tamen habet locũ in
ſuis hæredibus:quia quodã modo cum viuente hæredita-
riarum rerũ domini æſtimantur.l.ij.§.fin.ff.pro hæred. C.
pro hæred.l.nihil pro hærede. Sed in extraneis hæredibus
diſtinguè:ꝙ aut res eſt vitioſa,puta furtiua,aut vi poſſeſſa,
vel res fiſci, quæ nullo tẽpore præſcribi poteſt.C cõmu.de
vſucap.l.iam pridem. vel res pupilli, vel res data præſidi,
cõtra l.Iul.repetundarum.ff de acq.rer.domi.l.bonæ fidei.
& ſic hæres generalis vel ſucceſſor ſpecialis rei alicuius
præſcribere nõ poteſt.ff.de pub.l.ſed & hi.§.actionẽ hanc,
de quo vide s̃. Præſcriptio.j.§.viij. Si verò res non eſt vi-
tioſa,ſic dic,vt s̃.Præſcriptio.ij.¶ Quintus,pro donato,qui
habet locũ cùm in verò non in opinione aliquid eſt dona-
tum bona fide.C.pro donato.l.vlt.&quòd donatio teneat:
quia ſi pater donat filio,& decedat, non vſucapiet pro do-
nato filius:quia donatio nõ valuit ratione patriæ poteſta-
tis.ff.pro donat.l.j.ff.pro hærede l.ij.§ filium.licet etiã rem
alienam quis donare non poſſit,quò ad hoc vt dominium
transferatur in præiudiciũ veri domini: quia quod quis nõ
habet, transferre non poteſt.C.de donatio.l.ſi filius. valet
tamen vt vſucapiatur ff.de donat.l.ſi is qui alienan.& l.fin.
& de iure patronatus.c.cura paſtoralis. ¶ Sextus, pro dere-
licto,qui habet locũ in ea re quę credebatur à domino de-
relicta,& alius poſſidere incœpit quãuis ignoret à quo ſit
derelicta.ff.pro derel.l.ſi id quod pro derelicto.¶ Septimus,
pro legato, qui locum habet cùm alicui res legatur aliena
bona fide.ff.pro leg.l.pro legato.la j. Et quamuis legatum
ademptum ſit,tamẽ vſucapio currit.d.l.pro legato.& l.vlti.
dummodo probabilis error excuſet, puta credit teſtatorẽ
fuiſſe ſanè mentis,cum tamẽ foret furioſus vel ignorat le-
gatum per codicillũ ademptum eſſe. ¶ Octauus, pro dote,
qui habet locum,res aliena pro dote bona fide datur.l.vlt.
ff.pro dote ¶ Nonus, pro ſuo,qui habet locum cùm quis
poſſidet rem, quam credit ſuam, aliquo iniuſto titulo.ff.
pro ſuo.l.j.& vlti. ¶ Decimus, pro iudicato qui locum ha-
bet cùm res eſt iudicata, à qua non eſt appellatum ſpatio
decem dierum, quæ vſucapitur:quia tranſit in rem iudica-
tam.ij.q.vj.anteriorum. ¶ In vſucapione igitur requiritur
aliquis de iſtis titulis & bona fides,& quòd res non ſit vi-
tioſa, vt dictum eſt.

DE VSVRA PRIMO QVID, & vbi ſit in genere.

1 *Vſura quid,& an ſola ſpes lucri ex mutuo faciat vſurarium.*
2 *Mutuans an poſſit naturalem obligationem antidoræ,ad ſibi re-
mutuandum deducere in pactum.*
3 *Vſura an ſit mutuare vt aliquid detur pauperibus.*
4 *Vſura an ſit expectare munus à lingua vel obſequio,aut conſola-
tionem amicitiæ.num.5.*
6 *Vſura an ſit,cum pars pecuniæ numeratur,& alia datur in mer-
ce aliqua.*
7 *Vſura an ſit mutuare,vt eas ad meum molendinum vel ſcholas.*
8 *Vſura an ſit mutuare ruſtico,vt tuam poſſeſſionem colat.*
9 *Vſura an ſit mutuare communitati ad vitandum collectas.*
10 *Vſura an ſit mutuare vt fiat noua obligatio veteris debiti.*
11 *Vſura an ſit mutuare inimico vt ceſſet ab actione iniuriarum vel
expenſis.*
12 *Vſura an ſit concedere pecuniam in ſacculo ad oſtentationem.*
13 *Vſura an ſit dare decem vlnas pãni pro aliis decẽ in futuro dãdis.*
14 *Vſura an ſit tradere pecuniam pro pecunia ſimili, vel granum pro
grano. & num.15.*
16 *Vſura an ſit tradere frumentum tempore cariſtiæ,vt pretium ſol-
uatur in frumento tempore vilis pretij.& num.17.*
18 *Vſura an ſit mutuare domino vt habeas officium.*
19 *Intereſſe aliquod an liceat accipere ex mutuo.*
20 *Vſuram an committat, qui pecuniam acceptam ſub vſura dat al-
teri, vt reſtituat priori.*
21 *Vendere quando liceat cariùs,quàm valeant.*
22 *Vſura an ſit, ſi ad inſtantiam tui ceſſaui emere vel aliquid lucra-
ri,vt tibi pecuniam mutuò darem ſub certo lucro.& num.23.*
24 *Vſura an ſit, ſi communitas vel officiales accipiunt pecunias pu-
pillorum,& dant quinque pro centum.*
25 *Vſura an ſit aliquid accipere ob prolongationem termini.*
26 *Vſurarius an ſit cenſendus,qui gratia moræ aliquid accipit vltra
principale. & num.27.*
28 *Vſuras an liceat accipere ratione pœnæ appoſitæ.*
29 *Tutor an ſoluat quinque pro centum. ſi non eſt negotiator.*
30 *Vſurarium an ſit ſtatutum, quòd creditor miſſus in poſſeſſionem
lucretur fructus.*
31 *Intereſſe an debeat, qui pecuniam alterius debebat collocare in
prædia.*
32 *Vſura an ſit aliquid accipere ratione laboris in mutuando.*
33 *Vſura quibus aliis modis committatur & num.ſeq.*

VSVRA ab vſu ſeu actu vtendi dicta eſt,ſm gramma-
ticos ſicut & raſura ab actu radendi, & ſecundũ ety-
mologiam vocabuli dicitur quaſi vſus æris, & ſm S.Tho.
in quodã opuſculo, ſi tñ eſt eius, primò ſignificat rem ac-
quiſitam rei alicuius vſu:ſed, vt ſonat in malum, importat
rem acquiſitam vſu rei,quæ ipſo ſuo principali vſu diſtra-
hitur,vt pecunia,vel omnino cõſumitur, vt vinũ & granũ.
¶ Declarare autẽ quid ſit vſura, & dubia circa illam inci-
dentia,ſecundùm Pet.de Ancha. in quadam quæſtione di-
ſputata pertinet magis ad Canoniſtas & Iuriſtas, ſed male
probat. S.Tho.autem in quolib.& dom.Anto.de Butr.ma-
gnus Canoniſta probãt,quòd ad Theologos:quia eſt con-
tra ius diuinum: tamen opinio Petri eſt vera quantum ad
pœnas ſtatutas ꝑ leges humanas cõtra vſurarios. ¶ Igitur
vſura ſecundùm mentem S.Thom.ij.ij.q.lxxviij.artic.j.&
Mal.q.iij artic.iij. & quodlib.iij.artic.ix.& Thomiſtarum,
ſic poteſt diffiniri: Vſura eſt lucrum accedens ex mutuo,
pacto,vel intentione principali. ¶ Pro quo aduerte, ꝙ lu-
crum dicit omne crementum vltra mutuum, & intereſſe
quod pecunia menſurari põt, non aũt id, ꝙ accipit vt in-
tereſſe.¶Mutuũ verò non hẽt locum niſi in rebus, quę ſuo
vſu diſtrahuntur, vel omnino conſumuntur, ꝙ intellige ꝑ
ſe,ſiue ſit ſic:qa res aliqñ habet vſum principalem, & ſe-
cundarium, ſicut principalis vſus pecuniæ eſt diſtractio,
ſecundarius verò pompa,& oſtentatio diuitiarum,vel etiã
ꝑmutatio,& ecõtrario principalis vſus veſtis eſt veſtitio,
ſecundarius aũt eſt vẽditio aut ꝑmutatio. Vñ ſi tradat pe-
cunia alicui ad vſum,quo non diſtrahit,puta ad oſtẽtatio-
nem,non erit mutuata,ſed locata.¶ Intentio verò princi-
palis eſt,qua qs maximè mouet ad mutuãdũ,ſiue ſine qua
mutuũ non fieret: ſicut in mutuante partim ex beneuolen-
tia,partim ex ſpe lucri,principalis intentio eſt lucrũ, ſi eo
ceſſante non mutuaret:& ſecũdaria,beneuolẽtia,& ecõtra-
rio principalis eſt beneuolẽtia,ſi ea ceſſante nõ mutuaret,
& lucrũ eſt ſecũdaria.Principalis aũt intentio lucri eſt,quę
facit vſuram,non ſecũdaria:ſicut & in ſimonia.diſt.lxj. qd
proderit.in gl.& di.lix.ſi officia.Et ſic intellige, & accipe
intentionem in c.j.xiiij.q.iij.& hoc ẽt ſi intẽtio principalis
adueniat poſt mutuũ iam recta intentione factũ,ſm Arch.
ar.j.q.j.vulnerato. ¶ Ex his paucis patent primò omnium
aliorũ diffinitiones.Etenim vſura ſm Ray. cui concordat
Inn.ext.eo.c.j. lucrũ eſt mutuo pacto debitũ vel exactum,
vbi nomine pacti veniret intẽtio principalis.i.ſine qua nõ,
quæ eſt pactũ quodãmodo implicitũ.Secundùm Goſ.verò
eſt qcqd ſorti accedit intentione præcedẽte vel pacto, vbi
noĩe ſortis venit mutuũ:& ly præcedente,non ponit reſpe
ctu mutuationis, ſed acceſſionis: quia licet talis intentio
ſequat mutuũ,tñ facit vſurã.¶ Patet ſecundò tota materia
vſurarum viris doctis, quia vbicunque concurrũt iſta tria,
mutuũ,lucrũ principaliter intentũ, & pactũ, eſt vſura for-
malis, vbi verò ceſſat pactũ,ſed ſunt duo prima. ſ. mutuũ,
& lucrũ ex ipſo mutuo principaliter intentũ,eſt vſura mẽ-
talis:vbi aũt non eſt mutuũ expreſſum vel tacitũ,nullo mõ
eſt vſura.Similiter vbi deficit intentio lucri,& pactũ ſimul.
ſed ſi deficit intentio,& adſit pactũ, non eſt vſura menta-
lis,ſiue quo ad Deum,ſed formalis, ſiue quò ad iudicium
eccleſiæ.Si verò econuerſo deſit pactũ,& non intẽtio,non
eſt formalis, ſed mentalis: ꝑꝑ rudes tñ quærit de multis.
1 ¶Primò ergo quęrit,*vtrũ ſola ſpes lucri ex mutuo faciat
vſurariũ?Et dico ꝙ ſic,eo.ti.c.j.& c.conſuluit.& c.ſi fœne-
raueris.14.q.3.ſed ſpes eſt duplex. Nam quædam eſt ſecũ-
daria.i.qua mutuans ſperat qdẽ lucrũ, ſed tñ ẽt ſi illud nõ
ſperaret,nihilominus mutuaret ex debito conſcientiæ, vel
charitatis, vel amicitiæ, & hmõi.& hæc non facit vſurariũ,
ſm doct.communiter in c.conſuluit.eo.tit.vt dicit Io.An.
in regula,peccatum.lib.6.& tenuit Rich.in iiij.diſ.xv.Inn.
Ber.A'a.Goſ.Hoſt Pan.& multi alij in d.c.conſuluit. ar. ẽt
c.quid proderit. diſt.lxj.& in c.in ſingulis.diſt.lxxxvj.& c.
ſi officia diſt.lix.j.q.ij.quàm pio.qa cùm qs mutuat, ſcire
poteſt debitorem ſibi obligari ad antidora naturaliter. de
teſta.cũ in officiis.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit.ff.de pet.hær.
nec hoc caſu tenet quis reſtituere quod gratis accipit à de
bitore, ſm communiter doct. in d. c. conſuluit. Quædam
verò ſpes lucri eſt principalis.i. qua mutuãs ſperat lucrũ,
& ſi non ſperaret,nõ mutuaret,& hęc facit vſurã.eo. ti.c.j.
& c.cõſuluit.& in hoc concordant Io.And.Arch. & cõiter
doct.ſiue antecedat mutui dationem,ſiue comitetur, ſiue
ſequatur: vt cũ qs à principio mutuauit gratis, ſed poſtea
intentionem mutauit,vt dictum eſt s̃.& quicqd poſt hanc
accipit vltra ſortẽ,vſura eſt,ẽt ſi gratis accipitur.xiiij.q.iij.
c.j.ij.& iij.Et intellige gratis.i. ſine exactione, ſecundùm

Ray.non autem gratis,id eſt, libera voluntate concedẽtis
ſecundùm aliquos. de quo vide Vſura. vj.§. iij. & iiij. vbi
2 agit de reſtitutione vſuræ mentalis. ¶ Secundò*quæritur
vtrũ mutuans poſſit naturalem obligationẽ, qua debitor
tenet ei ad antidota,puta ad remutuandũ, deducere in ci-
uilem.i.pactũ?Et dicit gl.in c.ſi fœnerauerits.xiiij. q. iij. ꝙ
non.Et eſt rõ ſm Arch.ibi, qa antidorum eſt debitũ ſim-
plex:intellige ex quo nõ poterat cõpelli: ſed cum deducit
in pactum, naſcitur obligatio ciuilis,ideoque exigitur ali-
quid plus, quod poſſet æſtimari pecunia. & idem Pan. de
mente doct.in c.cõſuluit.eo.ti.Vñ concludit illa gl.ꝙ mu-
tuans paciſci non põt de remutuando ſi eguerit. & idẽ S.
Th.& Verue.& glo.in Sum.& Hoſt. vt refert Sum.Piſa. &
Sum.Conf.&Supp.& Sum.Ro.Sum.aũt Ang.limitat,tenẽs
nõ eſſe vſurã me tibi mutuare hoc pacto, ꝙ remutues mi-
hi,ſi indiguero,& tũc cõmodè potueris, ſed ſolũ ſi fiat pa-
ctũ ſimpliciter de remutuãdo.allegãs Hoſt.in Sum. qa in-
quit,hoc nõ eſt exigere plus, q̃ requirat natura cõtractus.
Sed hoc ex dictis patet falſum: qa exigitur obligatio ciui-
lis ad mutuandum, quæ ſm S. Tho. pecunia menſuratur,
& mutuo repugnat.pro quo nihil exigendum eſt, vel ex-
3 pectandũ pecunia mẽſurabile.vide ẽt.§.iiij.¶Tertiò*quę-
ritur,quid ſi quis mutuet cũ ſpe, vel pacto, ꝙ aliqd detur
non ſibi,ſed alteri,puta pauperibus, vel patri meo indigẽ-
ti?Et dico ꝙ vſura eſt, & illicitũ:qa ſicut non licet mihi ex
vi mutui transferre dominium alienæ rei in me, ita nec in
alium,etiam pro redimenda vita captiui.extrà, de vſur.c.
4 ſuper eo.¶Quartò*quærit,vtrum liceat expectare ex mu-
tuo munus à lingua,vel obſequio?Et dicit S.T.ꝙ nõ,quaſi
per obligationem pacti taciti vel expreſſi,ſicut nec munus
à manu.i.pecuniam: qa vtrũq; pecunia æſtimari poteſt:vt
patet in his,qui locant ad hoc operas ſuas. Si verò munus
à lingua vel obſequio non quaſi ex obligatione rei ex-
hibeatur,ſed ex beneuolentia, quæ ſub obligatione pecu-
niæ nõ cadit,tũc licet hoc accipere, exigere & expectare.
In qbus verbis duplex capit ſenſus.Vnꝰ,ꝙ licitũ ſit in mu-
tuo ſperare hæc munera principaliter,non ratione mutui,
ſed ratione amoris concepti.Et ita ſenſit Sum.Ang. volẽs,
quòd licitum ſit mutuare hac ſpe,ꝙ remutuetur,ſm Rich.
Licet careat,inquit, merito, ſecũdùm Roſ.ſi principaliter
propter hoc fiat:non tamen ſi deducatur in pactũ,eſt vſu-
ra.Sed contrà,qa ſicut pactũ, ita & principalis intentio ſi-
ne pacto vſurã facit,ſm doct.Vñ dicit S.Thom.ꝙ non li-
cet expetere munus hmõi,etiam ex pacto tacito,id eſt,in-
tentione principali. Alius eſt ſenſus, ꝙ licet iſta intendere
ſecundario,& ſi offerantur ex beneuolẽtia,acceptare, imò
exigere non pacto expreſſo vel tacito:quia hoc S. Thom.
negat,ſed rogando. Vñ dico, ꝙ mutuũ ad lucrum per be-
neuolentiã eſt vſura ex diffinitione.& ita tenet Lauren. in
tract.de vſu.q.xxxij.& Ana.c.ſi.& Sum.Roſ. Vſura.j.§.v.
Et ita ſenſit ẽt Goſ.& Hoſt.qui volunt,ꝙ mutuare hac in-
tentione vt remutuetur,eſt vſura:& ſimiliter Ioan. Gal. vt
5 §.ſeq patet.¶Quintò*quærit,vtrum poſſit quis ex mutuo
aliquã commoditatem, vel conſolationẽ amicitię recipe-
re,intellige ex intentione vel pacto?Et dicit S.Th. ꝙ non
commoditatem, vel quodcũque aliud pecunia mẽſurabile
ex pacto tacito vel expreſſo,qa ſimile pctm̃ eſt,ſicut ſi ac-
cipiat pecuniam.Si tamen qd aliquis accipit non exigẽdo,
nec quaſi ex aliqua obligatione tacita vel expreſſa, ſed ſi-
cut gratuitũ donũ, non peccat, quia antequam pecuniam
mutuaſſet,licitè poterat aliquod donũ gratis accipere,nec
peioris conditionis efficit per hoc ꝙ mutuauit. Licitũ eſt
aũt pro mutuo exigere, ſeu recipere recompenſationem

eorum quæ pecunia non menſurant̃, puta beneuolentiam
& amorem eius, cui mutuauit, vel aliud hmõi. Quod qdẽ
Ioan. Cald. limitat verum in c. fi. de vſur. niſi ſpes vlterius
procedat: qa ſi qs mutuaret Papæ vel Imperatori ad captã-
dam beneuolentiam, vt pòſt aſſequeret̃ beneficiũ vel ca-
ſtrũ, eſſet vſura: quæ limi. eſt limitanda, vt ſit vera de ſpe
principali, quæ beneuolentia ordinatur ad lucrũ, magis de
eo, q̃ de beneuolentia curans, non de ſecundaria, qa illa
hẽt implicitum pactũ & obligationem, non iſta. ¶ Sextò
6 quæritur, *vtrum committat vſuram, qui mutuat centũ. ſ.
50. in numeratis. & 50. in debitoribus male exigibilibus, vł
in rebus malè diſtrahibilibus, puta panno, & hmõi, rece-
pturus tamen 100. in numeratis, quod debitor non feciſ-
ſet, niſi propter mutuum 50. numeratorũ? Et dicit Lau. de
Ridol. in ſuis contractibus hoc fieri in fraudem: ideoq́ue
cùm grauet̃ debitor nomine mutui, erit vſura. & concor.
Bal. & Bar. in l. cũ allegas. C. de vſur. & idem dic ſi ratione
mutui aliqd vendit debitori plus iuſto pretio. 14. q. 3. ſi fœ
neraueris, & idem ſi emit minus iuſto pretio, pp anticipa-
tionem ſolutionis, ſm S. Th. qa ibi eſt implicitum mutuũ.
7 ¶ Septimò*quæritur, vtrum committat vſuram mutuans
alicui, vt vadat ad ſuum molendinũ, vel furnum, vel apo-
thecam ad emendũ, vel inter ſcholas ſub eo, & hmõi? Et
dico in hoc eſſe opiniones diuerſas quantum ad peccatũ,
& quantum ad obligationem reſtitutionis. ¶ Quantũ ad
primum enim eſt vna opinio, cuius autorem non inuenio
antiquiorem fratre Nicolao de Auſmo, autore Supplemẽ-
ti, quem ſequuta eſt deinde Sum. Ang. & tandem Roſ. ꝙ ſi
mutuum accipiens non damnificatur, non eſt vſura: tũ qa
hoc caſu nihil vltra accipitur menſurabile pecunia, nec ex
parte accipiẽtis mutuũ, cũ in nullo damnificet̃, nec ex par-
te mutuantis, cũ nihil vltra accipiat, q̃ ꝙ ex locatione rei,
vel operarũ ſuarũ mereat̃: tum etiam qa cùm non poſſint
hodie fundi ſine mutuo locari colonis, omnis multitudo
eſſet vſuraria. Sed contrà, qa mutuans recepit vltra mutuũ
commoditatem, ſiue vtilitatem concurſus, & obligationẽ
accipientis mutuum adeundi apothecam mutuantis: quæ
eſt poſſibiliter cauſa concurſus, quæ pecunia menſurari
pñt. ar. d. c. ſi fœneraueris & d. c. ſuper eo. Vnde patet, ꝙ pri
ma ratio huius opinionis aſſumit duo falſa. Secunda etiã
non cogit: qa non eſt ſimile de colono & alijs: vt § ſeq.
Nec valet limitatio Sum. Ang dicentis, hanc non eſſe ve-
ram, qñ grauat̃ accipiens mutuũ, aut qñ hoc deducitur in
pactũ ſimpliciter, ſed qñ mutuans mutuat vt quis vadat
ad ſcholas ſuas: quia vſuram facit pact: etiam tacitum ſeu
intentio principalis, ſm omnes, etiã ſm iſtum. Et ideo eſt
alia communis opinio Io. An. in merc Io de Lig. Io Cal.
in c. fi. eo. ti. Veru. Lau. de Rid. Roden. Pan. in d. c. ſi. quam
ſequitur Sum. Piſ. & Arch. ꝙ eſt vſura ratione iam dicta: &
eſt mens S. Th. Eſt aũt idem de eo, qui vend ad terminũ,
vt emptores trahat ad ſe: cùm in tali emptione ſit mutuũ,
vt patebit j. Vſura ij. § j. ¶ Quantum etiam ad reſtitutio-
nem ſunt opiniones. Nam qui dicunt ibi non eſſe vſuram,
dicunt nihil eſſe obnoxium reſtitutioni, niſi grauetur mu-
tuum accipiens ratione mutui Alij verò dicũt, ꝙ ſi talis in
aliquo grauauit mutuatariũ ratione mutui, puta carius vẽ
dendo rem, aut locando operas ſuas, tenet̃ ei: ſi verò non
grauauit, non tenetur ei, niſi quantum æſtimatur libertas
molendi vbi volebat, penſatis circunſtantiis laborũ & ex-
penſarũ, ſed tenet̃ pauperibus reſtituere, nõ quidẽ merce-
dẽ, ſeu pretiũ, qa etiam alteri ille dediſſet: ſed quantũ æſti-
mat vtilitatẽ quam hẽt alter: puta, qa ex hoc ſua apotheca
maiorem concurſum habuit talium perſonarum: q̃ã qui-
dem quantitatem non tenet̃ reſtituere ei, cui mutuauit, qa
illi non deperiit, nec ille aliquid dedit mutuanti de ſuo ꝙ
alteri pro mercede non dediſſet, ſed pauperibus, quod in-
tellige de conſilio: qa hoc, quod ex hoc percipit, nunquam
fuit certæ pſonæ: de quo vide ſ. Reſtitutio. 4. § 2. Si autem
molendinarius non mutuaret, ſed daret pecuniã alicui, vt
adiret ſuũ molendinũ, ſm Ioan. And. in mercu. non eſſet
vſura: qa vſura materialiter generatur de mutuo. Et idem
8 intellige de aliis prædictis. ¶ Octauò, *qd ſi dominus mu-
tuauit ruſtico, vt eius poſſeſſionem colat? Et rñdet Archid.
poſt Lau. & Greg. de Are. ꝙ eſt vſura, ſi ratione mutui vult
ſibi aliquid plus reſpondere de fructibus, vel de operibus,
quàm faceret ſi non mutuaret. 14. q. 3. putant. & illud plus
ei reſtituere tenetur. Sed ſi nihil plus recipit ratione mu-
tui, non eſt vſura, non obſtante quòd dominus intẽdat co-
lonos præſtare operas, aliàs non præſtituros: quia operæ
non accreſcunt dño, cùm eas iuſto pretio ſoluat. Sed illi
loquuntur, vt vř in ruſtico iam conducto, cui mutuat dñs
ad redimendam vexationem ſuam. i. vt faciat ruſticus quod
facere debet, quod patet per exempla, quæ ſubdunt, ſicut
exemplũ dat Greg. ſi dñs colono conducto ad tempus, ſol-
uit ante operas: & deinde eo nolente exhibere operas mu-
tuat ei, vt exhibeat eas: quia, inquit, non eſt vſura, cùm ni-
hil dominus lucretur, ſed recipiat debitum: quod patet per
caſum c. j eo. tit. & Lau. dat exemplum; vt ſi tu occupanti
res tuas, aut vim inferenti rebus, aut nolenti reſtituere rem
locatam aut mutuatam, & nolenti deſiſtere, mutues mille,
vt deſiſtat, non es vſurarius, quia non lucraris. Si aũt colo-
nus ſit conducendus de nouo, ita ꝙ iam non habeat locũ
mutuatio ad redimendam vexationem, ſiue ruſticus velit
colere, & non poſſit ſine mutuo: puta, quia indiget pecunia
ad emendum currum, vel boues, ſiue poſſit, & non velit:
non eſt vſura ei mutuare vt colat, quia non mutuatur ad
lucrũ captandũ, ſed ad vitandũ damnũ emergens ſine cul-
pa mutuantis ex defectu culturæ, arg. dicendorum j. § ſeq.
& § x. & xj & xv. & xvij. ideoq́, non eſt ſimile in hoc caſu
9 & priore. § prioris. ¶ Nonò*quærit̃, vtrũ ſit vſura mutuare
communitati ad euitandum collectas? Et dicit Spec. eo. tit.
de vſur. ꝙ non, qa aliud eſt de ſuo non tribuere, & aliud
non capere l Proculus ff. de dam infect. & aliud non ac-
quirere, aliud nõ amittere l. j. § ſi is qui bona. ff. de col. bo.
& aliud lucrũ, aliud ſumptus quos erat facturus. l. cùm fi-
lius. ff. de legib. aliud pœnam euadere, aliud aliqd lucran-
ue percipere. C. de vſur. l. cum allegas. quod dictũ Io. An.
& doct. in c. conſuluit. eod. tit. limitant, qñ collecta eſſet in-
certa, & ſic onus extraordinariũ, ſed ſi eſſet certa & ordi-
naria, eſſet vſura, qa idem eſt remittere quod dare. cap. ve-
niens. el j. de teſt. viij. q. iij. talia ff. de calum. l. quinetiam &
ita tenet Sum. Ange. Sed ego dico, ꝙ ſemper eſt vſura, quando
collecta eſt iuſta, ſiue eſſet impoſita, ſiue imponenda, quia
ibi eſt lucrũ. i. aliud, ꝙ iuſtè erat mutuans exburſaturus. Si
verò ſit iniuſta, ſecus, qa eſt vitatio damni iniuſti. ¶ Deci-
10 mò quærit̃, *vtrum mutuans x. ei, qui debebat alia x. ſed
negabat, eo pacto, ꝙ ſatiſdet opportunè de xx. ſit vſurar⁹.
Et dicit Hoſt. in Sum. ꝙ non, quia nihil accreſcit ¶ Vnde-
11 cimò quæritur, *quid ſi quis mutuat inimico, cui iniurias
intulit, vt parcat, & ceſſent expenſæ? Et dicit Archid. poſt
Lauren. de Ridol. ꝙ non eſt vſura, ſiue fiat ex pacto, ſiue
hac intentione principaliter, quia licet cuilibet redimere
ſuam vexationem. de ſimo. dilectus. & ita facit iſte. Non
obſtat, ꝙ dedit cauſam delicto, quia etiam ille vindican-
do ſe peccat, iſte etiam non lucratur, ſed ſine damno alte-
cuius euitat damnũ, ꝙ ſubire oportebat. xiiij. q. iij. quo-
niam multi. Et hoc intelligo etiam ſi damnum non eſſet
iniuſtũ, modo non ſit iuſtũ, ſed non iuſtũ, vt ſ. § 8. ¶ Duo-
12 decimò*quærit̃, quid ſi quis cum pacto vel ſpe lucri cõce-
dat alicui rem mutuabilem nõ per modũ mutui, vt pecu-
niam ſignatam ad oſtentationem, vel ad pignorandũ, re-
ſtituendam tamen eandem numero? Et dicit S. Th. nõ eſſe
vſurã, neq; illicitum vendere talẽ vſum pecuniæ, ſicut ho-
mo licitè vẽdit vſum vaſorũ argẽteorũ, qa retinet ſibi do-
miniũ: & intendit ꝙ tũc propriè ibi non eſt mutuũ, ſed lo
catio, vt not. gloſſ. in c. ſi fœneraueris. xiiij. q. iij. & in c. cõ-
queſtus. eod. tit. & ff. commod. l. iij. & concordat Hoſt. &
13 Scotus. ¶ Decimotertiò*quærit̃, vtrum ſit vſura dare decẽ
vlnas panni pro aliis decem in futuro dandis, cũ talia vi-
deant̃ conſiſtere in menſuram? Et dicit Mo. Veru. & Rod.
ꝙ non: qa ibi eſt permutatio, & non mutuũ: quia ſecũdùm
eundem Veruec. & alios, cùm dicit̃ mutuũ eſſe in his quæ
conſiſtũt in numero, pondere, & menſura, reſtringit̃ mẽ-
ſura ad vaſa quibus menſurari ſolent liquida; & grana, pu-
ta modiũ, & lagena, ſed intellige ꝙ ibi ſit permutatio, qñ
vlnæ dandæ in futurũ iam ſunt in eſſe. Poſſet tamen iſte
contractus fieri in fraudem vſurarũ. de quo j. § ſe. & xvij.
14 diffusè. ¶ Decimoquartò*quæritur, vtrũ ſit vſura abſolutè
tradere pecuniam pro ſimili pecunia, vel rem pro re, puta
granum pro grano in ſimili pondere, numero, vel menſu
ra reſtituenda? Et dico ſm Pet. de Anch. in c. vſurarũ. eod.
tit. lib. 6. & Io. Cal. in c. fi. eod. tit. & Rod. ꝙ ſi veriſimiliter
dubitatur, ꝙ tempore ſolutionis valere poteſt ita minus
ſicut plus, aut ꝙ non plus valebit, non eſt vſura nec pctm̃,
vt in d. cap. fi. qa ſic creditor tenetur eam recipere vilioris
æſtimationis effectam, vt patet. in l. vinum. ff. ſi cer. pet. &
not. gloſſ. in c. ſi qs clericus. xiiij. q. iiij. qa non eſt neceſſe,
ꝙ ſit eiuſdem æſtimationis, licet debeat eſſe eiuſdem bo-
nitatis qualitate intrinſeca: ideoq́; non peccabit recipiẽdo
pretioſiorem quo ad æſtimationem. Si aũt eſt veriſimile,
ꝙ tempore ſolutionis erit pretioſior: tunc ſi creditor erat
ſeruaturus, & non aufert debitori facultatem liberandi ſe
qñ velit intra terminũ. eſt licitũ: ſi tamen faceret in fraudẽ
vt periculũ rei trãsferret in debitorem, peccaret, ſm Rod.
licet, vt dicit, non obligaret̃ reſtituere lucrũ niſi de conſi-
lio. Eſt verò vſura ſi non erat ſeruaturus. ſed interim con-
ſumpturus: & ſimiliter ſi aufert dictam libertatem, quãuis
eſſet ſeruaturus. Et concor. Veruec. & Arch. in c. ſi qs cleri-
cus ꝙ intellige, ſ. tũc eſſe vſuram præſumptiue, qa præſu-
mitur hoc feciſſe, vt rei periculum ex ſe transferret in de-
bitorem. Lau. aũt de Ridol. tenet indiſtinctè, ꝙ mutuans
ducatũ valentẽ libras quatuor, ſi tempore reſtitutionis va-
let quinq;: licitè recipit qnq;, ſiue erat ſeruaturus, ſiue nõ,
ſed primũ eſt verius & æquius. Si aũt mutuat̃ pecunia, vt
in termino recipiat̃ alia generis alterius, ſm Hoſt. & Gofr.
ſi qs hoc facit vt in æſtimatione lucret̃, eſt vſura: ſi verò
facit ad obſequiũ amici licitè percipiet rem ſecũdùm æſti-
mationem temporis & loci, quando & vbi fiet ſolutio. ff.
ſi cer. pet. l. vinũ: ſic tamen ꝙ in eius intentione fuerit reci-
pere talem pecuniam, aut aliam rem viliorem effectam.
15 ¶ Decimoquintò*quærit̃, vtrum habens pecuniam, quam
timet in futuro minorati iuxta ordinationes dominorũ vł
ciuitatum, poſſit ſine vſura eam mutuare alicui hoc pacto
vt reddat̃ ſibi inæquali pretio, in quo eſt quando ei dat̃? Et
dicit Alex. Lon. in quoli. ꝙ ſic, ſi recipiens mox vult eã ex-
pendere tempore quo tm̃ valet: qa mihi vltra ſortem reci-
pit. Et placet mihi, licet aliqui dicant eſſe vſuram, qa etſi in
mutuo non liceat ſperare lucrũ: licet tamen ſperare euita-
tionem damni ſine alteri⁹ damno: ſicut licet mihi mutua-
re decem aureos quos video apud me perituros & vẽdere
16 rem q̃ video breui tempore corrũpendam. ¶ Decimo*ſex-
tò quærit̃, vtrum ſit licitũ, qñ frumentum eſt cariſſimũ tra-
dere illud pauperi appretiatũ cũ pacto, ꝙ dictum pretium
ſoluatur in tanto frumento? Et dicit Arc. poſt Hug. ꝙ ſic.
Et ratio eſt, qa talis intelligitur vendere frumentũ nunc, &
mutuare pecuniam gratis, quam ex pacto ſibi vult reddi in
frumento tempore ſolutionis. Et hoc nota quia practicat̃.
17 ¶ Decimoſeptimò, *quæritur, quid ſi detur granum vetus
ad renouandum: ſeu vt nouũ recipiatur? Et dico ſecũdùm
Ray. Gofr. & Hoſt. ꝙ non eſt vſura, ſi hoc qd faciat ne ſuũ
pereat, & recipienti gratiam faciat, ꝙ eſt dictũ, ꝙ ſi euitat
ſuũ damnum ſine damno alterius: licet, vt ſi quis velit in
fortalitio ſemper habere munitione: & conſequenter ſi
non mutuaret blada, corrũperent̃: imò eſſet licitũ plus ex-
petere de nouo, ſi vetus melius exiſtimaret̃ valere q̃ nouũ
tempore redditionis. Si verò facit principaliter vt melius
ſeu præualens recipiat, licèt Io. de Lig. dicat non eſſe vſu-
ram, niſi adſint circũſtantiæ mentalis vſuræ: puta ſi credit
nouũ plus valiturũ, aut vetus iam putrefactũ parũ valet, tñ
prædicti, & cõiter doct. verius dicũt, ꝙ vſura eſt: qa inten-
dit̃ vtilitas ex mutuo, extra eo. conſuluit. Clauis aũt in hoc
caſu eſt, quia eſt vſura, ſi intenditur lucrũ: non aũt, ſi ſalua
18 æqualitate iuſtitiæ intenditur euitatio damni. ¶ *Decimo-
octauò quærit̃, vtrum licitum ſit mutuare, communi vel
domino pro habendo officio, ex quo ſperat̃, honor & lu-
crũ. Et dicit Sum. Ang in verbo officiũ, ꝙ non, ſi officiũ ſit
ſeculare ꝙ venditur. Hic aũt indiſtinctè concedit ꝙ ſic, in
verbo, Vſura j. § lxx. cũ ex officio non conſequit̃ qs lucrũ
niſi debitum tali exercitio, nec eſt vſura, qa lucrũ nõ reſpi-
cit principaliter mutuũ, ſed exercitiũ, & ſecundario mutuũ
quod vſuram non inducit. Sed fallit̃, non diſtinguẽs inter
principaliter & ſecundariò, & immediatè vel mediatè: qa
quoties mutuũ ordinat̃ ad lucrũ ad finem principalem, li-
cet mediante aliquo, lucrũ reſpicit mutuũ principaliter: ſi-
cut dictũ eſt de eo q mutuat nauiganti, vt lucret̃ mediãte
exercitio aſſecurationis. Vñ dicendum eſt ſm S. T. ad du-
ciſſam Brabã. & ſm Io. de Saxo. ꝙ eſt vſura. Quod limita,
ſi intentio ſit ad lucrũ principaliter, imò ſi tũc officiũ eſſet
ſpũale, poſſet induci ſimonia, ſecus ſi intentio ſit principa-
liter ad honorem: aut ſi ſit principaliter ad conſequẽdam
amicitiam, & conſequenter ad officiũ, & lucrũ, iuxta dicta
ſ. Vſura. x. § 4 & 5. Opinionẽ aũt S. T. & Io. de Saxo. refert
19 & ſeqtur Aſten. & Sum Roſ. j. Reſtitutio. 4. § 6. ¶ *Deci-
monono quærit̃, vtrũ ex mutuo licitum ſit aliqd acquirere
rõne intereſſe? Et dico ꝙ ſi loquamur de intereſſe de dãni
emergentis, nõ eſt dubiũ ꝙ ſic, ſi intereſſe applicatur ter-
tio: vt quia debitor non ſoluit tibi, oportet te vſuras ſolue-
re alteri. Et in hoc concor. omnes. in c. j. eod. tit. & ſimiliter
ſi applicat̃ tibi, vt qa oportet te vendere rem pretio vilio-
ri: ſm glo. in c. cõqueſtus & no. Inn. in c. nauiganti. eo. tit.
& in hoc ẽt oẽs cõueniũt. Si verò loquamur de intereſſe
lucri ceſſantis: Pet de Anch. & do. Ant. in c. ſalubriter. eod.
tit. & Pan in c. cõqueſtus. eo. tit. idẽ tenẽt, modo lucrũ ceſ-
ſans eſſet in actu, vel quaſi in actu: hoc eſt, ꝙ probabiliter
fuiſſet: qa ſic dr̃ peti id quod aliquo mõ eſt, ſecus ſi eſſet
ſolùm in poſſibilitate, qa ſic dr̃ potius nõ eſſe. Quod patet
per l. ſi iactum retis ff. de act. emp. & ven. vbi licita eſt em-
ptio facta de ſola ſpe probabili quaſi in actu: & idem de
partu futuro. l. nec emptio ff. de cõtrah. emp. Et hęc eſt cõis
opi. quam ſequũt̃ omnes Sũmiſtæ, & eſt vera, vt ẽt patebit
ex ſequẽtib⁹ qõnib⁹, qñ qs mutuat gratia alterius in caſu
in quo nõ tenet̃, qa null⁹ tenet̃ pl⁹ pecuniæ ſuæ diligere di-

uitias proximi quàm ſuas,falſa verò vbi quis mutuat gratia
ſui , quaſi intendẽs per mutuũ potius quàm alio modo lu-
crari:quia eſt vſura formaliter.Nec obſtat quod dicit S.T.
ij.ij.q.lxxviij.art.ij.ad primum.in fin. vbi dicit ꝙ mutuans
recõpenſationẽ damni cõſiderati in hoc ꝙ de pecunia non
lucratur,nõ poteſt in pactũ deducere : quia nõ debet ven-
dere id quod nondũ habet, & põt impediri multipliciter ĩ
habendo. hæc ille. Non obſtat,inquam:quia,vt bene dicit
Nico.de Auſmo,loquitur de lucro incerto, nõ aũt de pro-
babili,vt s̃.Reſtitutio.iij.§.ix.in fi.quod patet ex ſua ratio
ne:quia loquitur de lucro non vendibili, cuiuſmodi eſt qđ
eſt poſſibile tantũ:non autem de probabili, quod ſm iura
vendi poteſt,vt probatũ eſt. ¶ Et ideo cõclude ꝙ vera eſt
iſta opinio cõcurrentibus iſtis.Primò,ꝙ mutuãs malit lu-
crari alia via:ſed ad hoc moueat̃ gratia amici, vt dictũ eſt.
Secundò,ꝙ computũ habeat de periculis,laboribus & ex-
penſis:quia lucrũ intelligit̃ deductis expenſis,laboribus &
periculis.l.j.C.de fruct.& lit.exp.& l.fructus.ff.ſolu.matri.
Tertiò,ꝙ pactũ non cõtrahatur ad ſemper,ſed ad tempus,
quantũ ad præſumptionẽ humanam : quia aliter videretur
malle lucrari per iſtam viam q̃ per aliã. Quartò,ꝙ non ſit
obligatus mutuare,de quo s̃.Eleemoſyna.j.§.v. Quintò, ꝙ
id,qđ accipit,ſit intereſſe lucri veri,& probabilis. ¶ Viceſi-
20 mò,*poſito ꝙ is qui mutuũ accepit ab vſurario,mutuet &
ipſe ſocio ſuo idem mutuũ cum pacto,ꝙ reſtituat vſurario
ſortem & vſurã:quæritur vtrũ ſit vſurarius ? Et dicit Mon.
ꝙ ſic. Archi.verò in c.de vſura.xiiij.q.iij. tenet ſimpliciter,
ꝙ non:quia nõ ſit ſtipulatio vt vſurarũ, ſed vt damnũ eui-
tetur:quod videtur licere.arg. c.conſtitutus. de fide inſtru.
ſed Ioan.Cal.in c.nauiganti.eo.tit.diſtinguit : quia aut fa-
cit vt ſatisfaciat vſurario,& ſe indemnẽ conſeruet:& licet,
per rationẽ Arch.nec tenetur ſuo damno alteri ſubuenire.
ff.de præſcrip.ver.l.qui ſeruandarum.xxiij.q.v. ſi non licet
aut facit alio reſpectu:& ſic verũ dicit Mona. vt quia licet
non mutuaſſet amico , tñ non propterea volebat ſoluere
vſurario & concor.Pet.de Anch. poſt Io.And.in c.j.eo.tit.
21 lib.6.¶ Viceſimoprimò * quæritur,de eo qui volebat mer
ces deferre ad aliũ locũ vbi plus valebant, vtrũ hic ad in-
ſtantiam alicuius poſſit eas plus vendere,q̃ hic valeant ? Et
tenent Inn.& Ray.ꝙ ſic,ſecundũ lucrum,quod veriſimili-
ter erat facturus cõputato labore & periculis:quia ſicut ra-
tione tpis excuſatur vendẽs rem plus q̃ valet,extrà eo.c.ſi.
ita ratione loci.Hoſt.vero dicit,ꝙ hæc opinio Inn.& Ray.
multos deduxit ad infernũ. Et mouetur,quia non ſine ma-
gna neceſſitate ille mouetur ad emendũ.Sed Ioan.And.di-
ſtinguendo cõcordat:quia verũ dicit Inn.ſi pretium ſtatim
ſoluitur:& ceſſat ratio Hoſti. Si verò non ſtatim ſoluitur,
verũ dicit Hoſt.quã diſtinctionẽ ſequitur Ioan.Cal.Pet.de
Anch.& Henr.Bohic.ſuper c.in ciuitate.eod.tit.& Laur.de
Ridol.in ſuis cõtractibus. Sed dom.Ant.in d c.in ciuitate.
dicit eſſe licitũ, etiã ſi pretium nõ ſtatim ſoluatur, qñ pro-
babiliter eſt certus de lucro.& Hoſt.ac Io.And.loqui præ-
ſumptiuè,ſed præſumptio, inquit, cedit veritati,qñ certum
eſt nullam interuenire fraudẽ. & idem Pan. ibi. & ita tene
in conſcientia ratione intereſſe : & quia licet vendere rem
quantum valet venditori : limitando tñ vt concurrunt illa
22 quinque,de quibus s̃.§.xix. ¶ Viceſimoſecundò * quærit̃,
quid cùm vellem emere poſſeſſionẽ reddentem quotannis
libras decem, & ad inſtantiã tuam ceſſaui mutuaturus tibi
hoc pacto vt ſingulis annis reddas mihi vltra ſortem decẽ
libras ? Et dicit Monac.quòd nõ eſt vſura,ſi emptio fuiſſet
licita,aliàs ſecus:deductis tamẽ ſumptibus & labore, & pe-
riculo ſi qđ eſſet, ſicut licet ratione intereſſe. ¶ Viceſimo-
23 tertiò * quæritur,quid cũ habens pecuniã vellẽ adire nun-
dinas merces empturus:& ad inſtantiã tuam mutauit tibi
cum pacto, ꝙ vltra ſortem reſtituas ẽt lucrum quod eram
veriſimiliter facturus? Et dicit Inno.in c.fin.hic eſſe vſurã,
nec ſcire ſe hoc excuſare,ſequitur Ioan.Andr.& Ioan.Cal.
moti:quia paratur via ad fœnora,& quod aliqui dicũt hoc
licere ratione intereſſe,dicũt eſſe verũ poſt moram debito
ris,& non à principio cõtractus. Sed Hoſt. in c.ſalubriter.
eo.tit.tenet oppoſitũ.& idem Io.de Lig.& do.Ant. & ratio
iſtorum eſt:quia ceſſante omni fraude vr̃ ille mihi obliga-
ri ad lucrum,quod eram veriſimiliter facturus.Laur.autem
de Ridol.diſtinguit ante factũ & poſt. Ego aũt dico,ꝙ eſt
licitũ, vt patet ex dictis s̃.§.xix. ſemper tamen limitando,
vt s̃.§.xxj.pręcipuè quod hoc fiat ad ſeruiendũ amico.Nec
paratur via ad fœnora , niſi volentibus fœnerari,quibus tñ
non paratur via,ſed palliũ ad cooperienda fœnora:ſed ꝑ
hoc non eſt veritas reticenda. Et hanc viam ſequit̃ Rayn.
Veruec.Piſan. & omnes Summiſtæ,& Arch.qui licet in ij.
par.tit.j.c.j.§.xvj. dicat hoc fieri non debere, tñ tenet hoc
licitum,vt patet ibi.§.xxvij. Quod etiã dicit idem eſſe vſu-
ram,ſi hoc fiat precibus amici extra caſum neceſſitatis ve-
rum eſt præſumptiuè,non autẽ verè:modo fiat ad ſeruien
dum amico principaliter,vt quia fortè in duplo plus lucra
24 bitur q̃ ego lucraturus erã. ¶ Viceſimoquartò * quæritur,
quid ſi cõitas vel officiales pro cõmunitate accipiant pecu-
nias pupillorũ,reddentes eis quinque pro centum? Et dicit
Arch.quod licitè percipiunt illa quinque,ſi fiat inuitis eis,
vel his ad quos ꝑtinet:quia per hoc prouidet̃ indemnitati
eorũ ex quo potuerũt & debuerunt per tutorẽ ex pecunia
emere prædia,vel ea tradere iuſtè negotiationi,& non fe-
cerunt , vt procurarent bonum communitatis, s̃.Tutela.
25 ¶ Viceſimoquintò * quæritur, vtrũ ſit vſura ſi creditor ad-
ueniente termino ſolutionis nolit eũ prolongare , niſi ac-
cepta pecunia, vel alio æquiualenti? Et dico, ꝙ talis eſt vſu-
rarius,etiã ſi expreſsè non exigat,extrà eo.cõſuluit.ſcilicet
ſi hoc agit ſolùm ratione termini prolongati,& nõ ad eui
tandum aliquod ſuũ damnũ:ſed ſi hoc agit ad ſui indemni
tatem:puta,quia oportet eũ accipere ad vſurã,aut rem pro
priam vilius iuſto diſtrahere,non eſt vſura illud damnum
à debitore exigere,quia ſm Ray.ex ſeruitio impenſo gra-
uari nõ debet. Et idem ſecundũ Pet.de Ancha.ſuper c.ex
graui.de vſur.ſi hoc fecit ratione lucri ceſſantis,ſi erat mer-
cator qui cum pecuniis cõſueuit negotiari,& idẽ ſi nõ erat
mercator,ſed tñ intendebat illam pecuniã exponere nego-
tiationi,adde vel alteri exercitio lucratiuo.Secus ſi erat ta-
lis,qui pecuniã retinuiſſet in arca.Et remittit ad not.xiiij.q.
ij.ſi quis de clericis,& in c.conqueſtus.eo.tit. Et idẽ videt̃
ſentire S.Tho.ij.ij.q.lxij.art.iiij.in corpore.cum hac tamen
moderatione:quia exigere nõ põt totũ lucrũ quod ſpera-
batur:quia poterat impediri,ſed tantũ quantũ illud lucrum
26 valebat in illo dubio. ¶ Viceſimoſextò * quæritur,vtrũ li-
citum ſit ex mutuo aliquid accipere ratione moræ? Et dicit
Ray.ꝙ ſic, puta debuiſti mihi centũ,& quia in termino nõ
ſoluiſti, oportuit me pecuniã accipere ſub vſuris, tu mihi
de illis vſuris teneris,aut me ab illa obligatione liberare.de
fideiu.peruenit. c.conſtitutus:quia hoc nõ exigit̃ vt vſura,
ſed vt intereſſe,nec cauſa lucri,ſed cauſa damni euitãdi. Et
idẽ Hoſt.& cõcor.Gofr.Et hoc ẽt quantũ ad lucrũ ceſſans,
ſm Pan.in d.c. conqueſtus. & mens S.Tho.ij.ij.q.lxij.art.
iiij.cũ limitatione de qua §.priore.& hoc non ſolũ in con-
tractu emptionis aut vẽditionis, ſed etiã mutui, ſi creditor
veriſimiliter erat lucraturus,ſm Panor.ibi,de quo dic eſſe
text.quaſi expreſſum in l.ij.in fi.ff.de eo quod cer.lo.& idẽ

ſentit Inn.in c.ſacroſ.de ſent.excõ. & glo.in l.curabit.C.de
act.emp. Quod tñ ſemper intellige de lucro probabili, qđ
aliquo modo eſt,vt s̃.§.xix. Quidam tñ limitant prædicta
quantũ ad intereſſe damni:vt liceat cõcurrẽtibus duobus.
Primò,ꝙ monuerit debitorẽ, ꝙ oportebat eũ accipere ſub
vſuris:ſecundò, ꝙ aliter mutuũ inuenire non potuerit,niſi
ſub vſuris,ſecundùm Alex.de Ales.& facit c.quoniam.xiiij.
q.iiij.& c.ſi quis de clericis.xij.q.ij. quod videtur æquum:
licet dici poſſit, ꝙ ad ſecundũ non tenetur:quia nõ tenetur
ſe obligare alteri gratis mutuũ petendo. ¶ Viceſimoſepti-
27 mò * quæritur, vtrum is,à quo emi lapides,ligna,& hmõi:
ex quibus fructus nõ percipitur, teneat̃ mihi ſoluere vſu-
ras quas ſolui vt ſibi ſatisfacerent,ſi ipſe non tradidit mihi
prædicta in termino,ſed fuit in mora? Et dicit Bal.in l.vſu-
ras.C.de vſur.ꝙ ſic,tanquam intereſſe,& facit text.in l.Lu-
cius Titius, ſecundum vnam lect.ff.de act.empt.& vend.&
idem dicit Inn.tenendũ eſſe in ſimilibus cõtractibus : puta
locationis,venditionis,& hmõi:& concor.Laur. de Ridol.
Sed Sali.in d.l.vſuras.Bald.reprobat,dicẽs, ꝙ intereſſe vſu-
rarum quas ſolui, nõ debet imputari debitori ante morã.
Sed ego diſtinguo : quia ſi paſſus eſt intereſſe dãni emer-
gentis vel ẽt lucri ceſſantis,æquale dictis vſuris,ad qđ eui-
tandũ accepit mutuũ ſub vſuris : eſt vera prima opinio,vt
patet ex dictis:& idẽ puto ſi paſſus priuationẽ alicuius cõ-
moditatis vel complacentiæ, q̃ tanti vel pluris æſtimabat:
28 aliàs ſecus.¶ Viceſimooctauò * quæritur, vtrũ licitũ ſit ac-
cipere vſuras rõne pœnæ appoſitæ? Et dico, ſm Arch.poſt
Ray.ꝙ ſi pœna eſt appoſita nõ ſoluẽti in termino, ſine vſu
ra exigitur,ſi eſt iudicialis,id eſt,impoſita à iudice.argu.c.
quanquam.xxiij.diſtin.& ff.de iud.l.qui authoritate. & ff.ſi
quis ius dicen.nõ obtemp.l.j.& concord.Inn.in c.ſuam.de
pœnis. Similiter ſi pœna ſit legalis, id eſt, impoſita à lege
vel ſtatuto,auth.contra qui propriã.C.de non nume.pecu.
Similiter etiã ſi pœna ſit cõuentionalis.i. ex partiũ cõuen-
tione,ſiue cõſenſu impoſita : niſi à principio fuerit intẽtio
corrupta.arg.d.c.quanquã.& de arb.c.dilecti.Sed circa hoc
ſciendũ eſt primò, ꝙ in foro animę, ſm Sco.in iiij.diſt.xv.
ſi creditor mallet debitorẽ incurrere pœnam q̃ ſibi ſoluer̃,
eſt vſura:& ſimiliter ſm aliquos ſi credit, ꝙ debitor ex im
potentia pœnam incurret,& gñaliter ſi apponatur in frau-
dem.xij.q.iij.fraternitas. & de arb.c.dilecti.& quod ibi no.
Quod ſi aliter conſtare nõ poterit,recurretur ad coniectu
ras infrà dicẽdas. Si verò apponatur ſolùm vt debitor ſol-
uat,& hoc magis vult creditor q̃ pœnæ commiſſionẽ , &
veriſimiliter credit qñ apponitur pœna,ꝙ eam debitor nõ
incurret,ſm Roden.eam exigere poterit ſine vſura,etiam
ſi excedat intereſſe:quia intereſt publicæ vtilitatis vt pacta
ſeruentur:adde & leges ac ſententiæ. Sciendum eſt ſecun-
dò, quòd ſi pœna ſit iudicialis, & multò fortius ſi ſit lega-
lis, non præſumitur in fraudẽ, etiam ſi apponatur ſingulis
annis aut menſibus:quia præſumitur iuſtè factum quod à
iudice fit.ff.de acquir.poſſ.l.iuſtè.quod tamen fallit primò
ſi iudex eam exponat de cõſenſu partiũ:quia tunc eſt ma-
gis conuentionalis q̃ iudicialis , cùm in hoc iudex magis
ſequatur voluntatẽ partium q̃ ſuam.ff.de re iudi.l.ſi con-
uenerit. & ſecundò ſi in iudicio fiat colluſio:quia plus dẽt
valere quod agitur,quã quod ſimulatè concipitur. C. plus
vale.quod agi.per totũ:vnde habebitur recurſus ad conie-
cturas,de quibus ſtatim. Si verò ſit conuentionalis, præſu-
mitur appoſita in fraudẽ.Primò ſi creditor aliàs conſueuit
fœnerari.l.Iulianus.ff.de empt. & vend.l.vel vniuerſorum.
ff.de pig.act.Secundò ſecundũ aliquos,ſi pœna excedat in-
tereſſe. Tertiò qñ per ſingulos annos vel menſes dicitur
committi.auth.ad hæc.C.de vſur.ſumpta.de corpore.auth.
vt nullus mut.agri.Quartò qñ appoſita eſt ſuper promiſſio
ne quantitatis.l.cum allegas.C.de vſur.& ibi per Docto. &
l.Iulianus §.idẽ Papinianus.ff.de act.empt.& vend.& Bart.
in l.rogaſti.§.j.ff.ſi cert.pet. ſecundùm Canoniſtas in c.di-
lecti.de arbitr. vt ſi promittit quis ſoluere centũ ſub pœna
ſoluendi decem.Secus autẽ ſi apponeretur ſuper facto, ſm
prædicta iura, vt ſi promittit quis fabricare domũ ſub cer-
ta pœna : ſimiliter ſecus ſi promittitur quantitas,& poſteà
factum, & vltimò pœna, ſm dom.Anto.in d.c.dilecti.quæ
allegat Butr.in d.l.cum allegas,& Bar.in d.§.j.vt ſi ꝓmittit
quis ſoluere centũ in tali termino , & venire ad iudicẽ re-
cepturus præceptum de ſoluẽdo, vel dandi pignora,& hoc
ſub certa pœna:& credo verũ niſi creditor eſſet vſurarius:
quamuis Io.And.in addit.ad Spec.teneat, ꝙ præſumitur in
fraudem. alleg.in d.l.cùm ſeruus.ff.de cond. & demonſtr.
¶ Sciendum eſt tertiò, ꝙ ſi creditor non ſoluit in termino
ex impotentia vel ſine culpa,pœna exigi non põt ſine vſu-
ra:quia vbi nõ eſt culpa,non debet eſſe pœna.C.de pœn.l.
ſancimus.& cõſequenter exigeretur rõne excreſcẽtiæ,quę
vſuram facit.d.c.ſi fœneraueris.xiiij.q.iij. quando etiã par-
tem ſoluit,nõ põt pœna exigi tota, de quo dic vt s̃ Pœna.
29 §.xix. ¶ Viceſimononò * quæritur,quid ſi mandet ſtatutũ,
ꝙ tutor teneat̃ pecunias pupilli inueſtire, vt exponeret iu-
ſtis negotiationibus ſub pœna ſoluendi quinque ꝓ cente-
nario ipſi pupillo? Et dicit Arch. ꝙ eſt iuſtum,tenebitur tu
tor ſi committat, etiã ſi nihil lucretur, qñ ſuo nomine eis
vtitur:ſi verò exponat eas iuxta ſtatutũ fideliter,lucrum &
damnum erit pupilli : ſi verò exponat vſuris, tenebitur dẽ
reſtitutione pupillus, & ſimiliter tutor , vbi pupillus reſti-
tuere, aut nollet aut nequiret:iuxta dicenda j̃.de cooperan
30 tibus in vſura,vide etiã s̃.Tutela.§.iiij.¶ Triceſimò * quæ-
ritur,quid de ſtatuto vel cõſuetudine ciuitatis,quibus miſ-
ſus in poſſeſſionẽ lucratur fructus poſſeſſionis ad rõnem
quinque ꝓ centenario , donec ſibi fuerit ſatisfactũ:vel qđ
ſibi detur in ſolutum pro tribus id quod valet quinque? Et
dicit Bal.in l.acceptã.C.de vſur.q.xviij.& Io.de Imo.in l.ſi
finita. §. ſi plures.ff.de dam. infect. ꝙ licitè ſine vſura illud
accipitur rõne intereſſe : & dicit notari in gl.ſup §.ſi verò.
in auth.de exhi.re.Bar.verò in d.l.ſi finita.§.Iulianus.& Io.
de Ana.in c.ſalubriter.de vſu.& Laur.de Ridol.dicũt quòd
talis conſuetudo vel ſtatutũ eſt cõtra ius diuinũ,& in frau-
dem vſurarum. ¶ Sed ego diſtinguo. Nam ſi tale ſtatutũ
vel cõſuetudo emanauit in pœnam , vt debitores ad ſatiſ-
factionem arctentur, & debitor ex ſua culpa nõ ſatisfece-
rit,verũ dicit Bal.modò cõcurrat recta intentio.Nec mirũ,
cum authoritas prætoris propter nimiã contumaciã hoc
facere poſſit.l.Fulcinius.§.fin.ff. quib. ex cauſ.in poſſ. mit.
& in dubio pręſumetur ita fuiſſe propter authoritatẽ prin
cipis aut vniuerſitatis requiſitum in ſtatuto vel cõſuetudi-
ne:quia ſi quod facit iudex præſumitur rectè factum.ff.de
acquir.poſſ.l.iuſtè.à fortiori id quod facit princeps vel vni-
uerſitas habens locũ principis.Si verò fuit fraus ex parte ſta
tuentis vel inducentis cõſuetudinẽ,aut creditor malit pœ-
nam q̃ ſatisfactionem:vera erit opinio Bart. Ad hoc ergo,
ꝙ hoc liceat , requiritur primò , vt quis iuſtè ſit miſſus in
poſſeſſionẽ,non tantũ ex ordine,ſed etiã ex cauſa: hoc eſt,
ꝙ in veritate ſit creditor:& ſecundò propter intereſſe illud
accipiat: puta,quia quando cõtrahit, potius vellet ſua,puta
centũ,quàm domum valentem centum & viginti: aliter il-
lud plus tenetur reſtituere , vt dicimus de pignore in l.ſi.§.
ſinautem biennium. C. de iure domi.impe.vel ad punien-
dam contumaciã debitoris.¶ Triceſimoprimò * quæritur,

quid ſi quis ratione adminiſtrationis tenetur pecuniã al-
terius collocare in prędia, vel aliud fructuoſum, & non fa-
cit? Et dico, ꝙ dñs pecuniæ vltra principale tantum poteſt
accipere, quãtum lucri veriſimiliter habuiſſet, ſi vt debuit
collocaſſet. l. tutor qui repertoriũ. §. ſi poſt diſpoſitionem.
ff. de adminiſt. tuto. Et facit cõtra prælatos, qui poſſent ac-
quirere eccleſiæ, & nõ faciunt. xij, q. ij. quiſquis epiſcopus.
32 ¶ * Triceſimoſecundò quæritur, vtrum ſit licitum accipe-
re vſurã ratione laboris in mutuando? Et dico ſm Hoſt. ꝙ
is qui occaſione mutuandi laborem ſubiit, fructus pigno-
ris in recompenſationem facit ſuos vſque ad conueniens
præmiũ, aut aliquid pro labore licitè recipit. de rebus eccl.
33 nõ alienã. ad noſtram. ¶ * Triceſimotertiò quæritur, vtrũ
gerentes negotia ſtipendiariorũ, ſcilicet recipiendo pagas
eorũ & faciendo alia obſequia, & cũ hoc mutuando eis in
neceſſitatibus occurrẽtibus, recipiendo certum ſalarium,
ſint vſurarij? Et dicit Laur. ꝙ ſic, quantùm ad perceptũ ra-
tione mutui. xiiij. q. iij. vſura. nõ quantũ ad perceptum ra-
tione laboris. Quod Archi. limitat, ſi bellum ſit iuſtũ: quia
ſi ſit manifeſtè illicitum, cooperantur malo. diſt. lxxxvj. fa-
cientis Et idẽ d c de collectoribus dominorũ, qui à com-
munitatibus aliquid accipiunt, vt mitius cum eis agãt ex-
pectando: quia ſi quid accipiunt ratione expectationis, eſt
vſura. Et idẽ in quibuſdã faciẽtibus ꝓ cõmunitatibus ſol-
uẽtibus aliquãdo datia ſalis, vel hmõi pro eis in termino,
donec à ſingulis colligatur: quia ſi quid vltra ſorttem acci
piunt gratia huius ſolutionis, eſt vſura formaliter: ſicut &
34 mutuum cum excreſcentia. ¶ * Triceſimoquartò quæri-
tur, vtrũ ſit licitũ accipere aliquid vltra ſortẽ ratione peri-
culi, in quo ſcilicet eſt res aut pecunia, quæ reſtituẽda eſt?
Et dicit Alex. Lon. ꝙ ſic, recompenſato periculo per ſuper-
abundantiã. Res enim extra periculũ exiſtẽtes plus valẽt,
quàm res eiuſdẽ ſpeciei in periculo. Et ſic recompenſatio
hæc reducitur ad naturam rei, quæ propter periculũ æſti-
matur plus aut minus valere. Et in hoc concor. Lau. de Ri-
dol. Mo. Franc. de Ampoli Pet. de Ancha. Card. Io. de Ana.
in c. nauiganti. eo. tit. & cõmuniter omnes. & eſt caſus in l.
35 in naue. ff. locati. ¶ * Triceſimoquintò quęrit̃, qđ ſi qs mu-
tuet nauigãti vel nũdinas adeũti, recepturus aliquid vltra
ſortẽ pro eo ꝙ ſuſcepit in ſe periculũ pecuniæ aut merciũ
ſi ſaluæ redierint? Et diſtinguit Arc. poſt Lau. Io. de Neap.
& Ioan. Cal. & Sum. Piſ. quia eſt vſura, ſi recipit vltra ſortẽ
ratione mutui tantũ, non obſtante ſuſceptione periculi. &
eſt caſus in d. ca. nauiganti. Et ſimiliter ſi ratione mutui &
periculi ſimul, ea rõne qua recipit rõne mutui, nõ autẽ eſt
vſura ſi recipit rõne periculi tantũ vt pretiũ periculi: quia
etiã ſi nõ mutuaret, & periculũ nauigãtis vellet in ſe ſuſci-
pere, licitè perciperet pretiũ, nec efficitur deterioris condi-
tionis per hoc, ꝙ ei ſeruit mutuando. Et concord. etiam
Laur. de Ridol. & ita etiam tenet Sum. Ang. & Roſ. Suppl.
aũt vult indiſtinctè, ꝙ ſit vſura, primò per d. c. nauigãti. qđ
vult eſſe vſura, etiã ſi quid recipitur ratione periculi. vnde
ibi ſic dicitur, Nauigãti vel eũti ad nũdinas certã mutuans
pecunię quantitatem eo, ꝙ ſuſcipit in ſe periculũ, receptu-
rus aliquid vltra ſortem: vſurarius eſt cenſendus. Secũdò,
quia ſi haberetur reſpectus ad mutuũ, nullũ fuiſſet dubiũ,
& ſic lex ſuper indubitabili poſita foret, qđ eſſe nõ debet,
cũ foret ſuperflua. Sed ad vtrũq; ſimul dico, ꝙ iſte nõ bene
intellexit tex. vbi ly eo ꝙ nõ dicit cauſam receptionis lu-
cri vltra ſortem, ſed cauſam mutuandi. Vnde capituli ca-
ſus eſt, quòd iſte mutuans erat mutuans eo, ꝙ ſuſciperet
in ſe periculũ, lucraturus per aſſecurationem periculi, aliàs
non mutuaturus: & ſic ex mutuo volebat cõſequi lucrum,
non immediatè, ſed mediante aſſecuratione: ſicut ſi artifex
mutuaret alicui, vt ille ab artifice emeret aliquid, ī qua em-
ptione daret lucrum artifici. De fideiuſſore autem ĩ. Vſura.
vij. §. vj. Secus vbi liberaliter mutuaret, & deinde vt aſſecu-
rator ſuſciperet periculum cum pretio. ¶ Triceſimoſextò
36 quæritur, * vtrum mutuans alicui pecuniã vſque ad decem
annos, eo pacto, ꝙ ſi interim alter eorũ moriat̃, debitor ſit
liber: ſi verò ambo ſuperuixerint, dabit aliquid vltra ſortẽ,
ſit vſurarius? Et dicit Alex. Lon. quòd ſic: quia periculum
non excuſat, vbi cauſa tẽporis non proprij aliquid plus ac-
cipitur. Vel dic, ꝙ ideo eſt vſurarius: quia ex mutuo exigit
obligationem alicuius vltra ſortem, licèt ſub periculo. d. c.
37 nauiganti. eo. tit. ¶ Triceſimoſeptimò * quæritur, vtrum ci-
uis mutuans ſeptuaginta ducatos cõmunitati habenti ſta-
tutum, quod quicunque habens filiam vnius anni, dederit
ſeptuaginta, habeat quingentos pro ipſa maritanda, ſi vixe-
rit vſque ad viceſimumquintũ annum: ſi verò interim mor-
tua fuerit, amittat, ſit vſurarius? Et dico, ꝙ ſic: quia in mu-
tuis veris vel interpretatis, ſpe lucri principaliter factis, pe-
riculum vel dubium non excuſat à fœnore. d. c. nauiganti.
Nec obſtat dictum Richar. in iiij. diſt. xv. quòd qñ capitale
& lucrum ſtat periculo mutuantis, licitè recipitur vltra ſor
tem: quia illud verum eſt, ſi periculũ ſit ex natura rei: quia
ſcilicet res eſt ſub domino mutuantis, nõ autem ſi ex lapſu
temporis, vt in propoſito, vbi mutuans nõ habet dominiũ.
38 ¶ Triceſimooctauò * quæritur, vtrum ſit licitum accipere
vſuras ratione pacti? Et dico, ꝙ in his quæ de ſui natura il-
licita non ſunt, verũ eſt illud, ꝙ contractus ex cõuentione
legem accipiunt: quia licitè quis accipit, quod ſibi volunta-
riè datur. xviij. diſtin. de eulogiis. ſed ea quæ de ſui natura
ſunt illicita, fieri nõ poſſunt licita ratione pacti vel contra-
ctus: vt in vſuris, argu. c. ſi diligenti. de foro compet. ¶ Tri-
39 ceſimononò * quæritur, vtrum ſit licitũ accipere vſuras ra-
tione fideiuſſionis: vt ſi fideiuſſor ſoluit vſurario capitale
& vſuras: quia iurauerat, vel cõpellitur accipere ſub vſuris.
Et dico, ꝙ ſic, & omnia damna quæ occaſione debiti ha-
buit: quia ſeruari debet indemnis. de fide inſtru. c. ij. de foro
compet. c. fin. lib. 6. ff. de actio. empt. & vendit. l. ſi ſterilis. §.
cùm per venditorẽ. ff. mandati. §. ſi fideiuſſor. ff. de adminiſtr.
tutor. l. ij. §. vlt. & ſecundùm dom. Anto. extenditur hoc etiã
ad intereſſe lucri ceſſantis. Et eſt cõmunis opinio, licet cõ-
tradicat Ala. de vſuris ſolutis. Sed dic, ſecundùm diſtinctio-
40 nem, de qua ĩ. Fideiuſſor. §. xiij. ¶ Quadrageſimò * quæri-
tur, vtrum licitum ſit eas accipere ratione belli, quod quis
habet iuſtũ cum aliquo? Et dico, quòd ſic: quia ab eo quem
poſſum gladio proſequi & ſpoliare bonis, poſſum & vſu-
ras extorquere. xiiij. q. iiij. ab illo. non tamen vt vſuras, ſm
Laur. de Ridol. ſed iure dominij quod habetur in hoſtem,
& recuperandi rem ſuam. Quod verum intellige, aut ac-
cedente publica authoritate, aut bello actualiter bandito
ſeu moto, per dicta ĩ. Infidelitas. §. vij. Et eadem etiam ra-
tione, ſecundùm Alex. Lon. licet mutuare ſub vſuris deti-
nenti noſtra, quæ aliter habere non poſſumus: quia ſic non
recipimus alienum, ſed noſtrum. argu. d. c. ab illo. quod li-
mita niſi ſibi vel alij ſcandalum immineret. ¶ Quadrageſi-
14 moprimò * quæritur, vtrum exigere poſſimus vſuras à Iu-
dæis inimicis noſtris? Et dicit Arch. d. quòd non: quia non
ſunt inimici noſtri in ciuili conuerſatione, & parati ſunt
ſeruire, vt dicitur xxiij. q. viij. diſpar. ſed tamen eo caſu quo
quis poteſt eos rebus ſpoliare, vt ĩ. Iudęus. §. vij. non video
quare non poſſit & vſuras ab eis accipere, niſi ſcandalum
obſtet, ſed nec ipſi exigere poſſunt à nobis ſine mortali,
ſecundùm Rayn. & poteſt eos eccleſia compellere ad re-
ſtitutionem,

ſtitutionem, iuxta ea quæ dicta ſunt ĩ. Iudæus. §. iiij.
42 ¶ Quadrageſimoſecundò quæritur, * vtrum eas exigere
poſſumus à Saracenis omnibus? Et dicunt quidam ꝙ ſic:
quia omnia quæ habent ſunt Chriſtianorum, cùm vbiq;
fuerit laudatum nomen Chriſti, iuxta illud Pſalm. In om-
nem terram, &c Vnde dictum Hoſt. in c. quod ſuper his.
de vo. ſ. quòd apud Saracenos non poſſit eſſe dominium
neque iuriſdictio, dicunt verius, quàm dictum Inn. ibi te-
nentis contrarium. Sed viſo S. T. ij. ij. q. lxxj. art. viij. ad ſe-
cundũ & q. x. ar. x. in corpore. vt ĩ. in verbo, Iudæus. § iiij.
recitatum eſt, dico ꝙ licet non poſſint habere dominium
nouum ſuper fideles, & ſi habent antiquum poſſit ab eis
auferri: dominium tamen quod habent ſuper alios infide-
les, aut alias res, poteſt eſſe iuſtum: nec eſt mortale tene-
re terras aut poſſeſſiones vt ſuas: nec eccleſia, quæ in totũ
mũdum habet poteſtatẽ, habet hãc, ꝙ poſſit infideles om-
ni iure ſpoliare: vt ĩ. dictũ eſt in verbo, Papa. §. vij. Vñ dico
ꝙ ſolùm in duobus caſibus poſſunt rebus ſpoliari: primò
ſi ſubripuerunt aliquando illa vel alia à Chriſtianis, ſicut
ſubripuerunt terras Romani Imperij, quod ceſſit papæ: &
alias quas aliquando poſſederunt Chriſtiani, & ſecundo ſi
ſunt per Chriſtianos principes mulctati ſentẽtialiter priua-
tione bonorũ, vt ĩ. Fidelitas. §. vij. ¶ Quadrageſimotertiò
43 quęrit̃, * quid de cõitatibus dãtibus ad vſurã? Et dicit Ray.
vſurarios eſſe omnes, quorum authoritate & conſilio fit:
& idẽ recipitur pignus, & nõ cõputantur fructus in ſortẽ.
ext. eo. cõqueſtus. arg. vij q. j. ſicut vir. xxiiij. q. iij. ſi habes.
ff quod met. cau. l. metum. §. cũ animaduertendum. & idem
de nõ prohibẽtibus cùm poſſint. de ſent. exc. quãtæ. & cõ-
cord Hoſt. Non tñ tenẽtur ad reſtitutionem omnes con-
ſentientes, ſecundum Veru. niſi quantùm ad eos peruenit,
vel releuati ſunt ab expenſis quas de ſuo feciſſent, qui ta-
men authoritatem vel præceptum prę̃ſtiterunt, ita ꝙ aliàs
ciues non feciſſent, tenentur in ſolidum. Vtrũ autem do-
minus vſuram exigere poſſit à vaſallo, ĩ. Feudum. §. xxix.

RVRSVS de Vſura ſecundò, vbi ſit quantùm
ad emptiones & venditiones.

1 *Vendere an liceat plus iuſto ratione dilationis temporis.*
2 *Vendens carius, aut emens vilius, quando ſit vſurarius, & num. ſeq. vſque ad num. 9.*
3 *Emens reditus à ciuitate, quando ſit vſurarius.*
10 *Emere an liceat ſegetes vel fructus prouenturos.*
11 *Vſura an ſit accipere fructus poſſeſſionis venditæ ob pretium non ſolutum.*
12 *Emere an liceat annuum reditum.*
13 *Pecuniam dare vt ad vitam tuam quid accipias, an ſit vſura.*
14 *Emere debitum minori ſumma an ſit vſura.*
15 *Pactum de retrouendendo an ſit vſurarium.*
16 *Penſio quando dicatur iuſta vel iniuſta.*

VSVRA ſecũdò conſiderari põt ſpecialiter quomodo
inueniatur in emptionibus & venditionibus, dum in
eis eſt virtualiter mutuum, & interdum cum lucro, dum
excedũtur limites iuſti pretij in plus vel in minus. i. ſum-
mum vel infimũ. Cùm enim pretiũ iuſtum ſit indiuiſibile
ſecũdùm S. T. in eo ſunt tres gradus, ſecundũ Sco. in iiij. ſ.
vnus medius, & duo extremi: & ſic diſtinguuntur vnius
rei tria pretia iuſta, ſummum, infimum, & medium, ſicut
eandẽ peciã panni triũ æſtimatorũ vnus poſſibiliter æſti-
mabit xlix aureis vẽdendã, alius xlix. cũ dimidio, alius 50.
1 ¶ Primò ergo quęritur, * vtrũ liceat vẽdere rem plus iuſto
pretio rõne dilationis temporis? Et dico multa. ¶ Primum.
Pro fundamẽto in iſta quęſtione habẽda eſt iuſtitia pretij,
de qua ĩ. Emptio §. vj. dictũ eſt. Et vt ibi patet, pretiũ iuſtũ
eſt, quod ſm cõmunem ęſtimationẽ currit in foro in loco
& tempore venditionis: intellige ad numeratũ, & quando
res tradit̃ de præſenti in eodẽ loco, in quo ſoluit̃ pretium,
vel in alio: niſi res plus valeat venditori quàm habeat cõis
æſtimatio, vel niſi adſit fraus minorantiũ vel augentium
cõem æſtimationẽ fraudulenter. Et idẽ eſt ſecundũ Arch.
poſt Laur. de Rido. ſi aliqui mercatores pecunioſi vendant
res ſuas ad terminũ vt plus lucrentur, & boni conſequen-
ter non poſſunt vendere ſuas iuſto pretio ad numeratũ. Et
idẽ eſt ſi aliquis dñs tyrannicè ſine rõnabili cauſa ſtatuat
pretia iniuſta. Et idẽ videtur aliquibus, qñ alicubi propter
pecuniarũ paucitatẽ mala cõſuetudo eſt, ꝙ penè oẽs ven-
dãt ad tp̃s, & ſic ad numeratũ nõ inuenitur illud pretiũ, qđ
ceſſante tali conſuetudine eſſet iuſtum, & cõiter currens.
Et ita ſenſit Gerar Odo. & c. vt vr̃, rõnabiliter, quia malefi-
cii nõ eſt indulgendũ. ff. de rei ven. l. in fundo. & de cogn.
ſpirit. c. ij. Nõ habent tñ locũ iſta, vbi quis nõ põt vẽdẽdo
mediocriter lucrari, nõ propter aliquã malitiã vel malam
cõſuetudinem: ſed propter aliã irreprehenſibilem cauſam,
puta ex abũdantia taliũ merciũ, vel hmõi: quia ſicut mer-
cator põt augere pretium ex varietate temporum & loco-
rũ, & ita minuere decet: quia reſpectu locorũ & temporũ
cõſiderãda ſunt pretia, nõ ſolũ in augmentatione, ſed etiã
in minutione. ff. ſi cer. pe. l. vinũ. & de reg iur. l. ſm naturã.
Et qđ dicit magiſter Raph. de Pornaſio, qui in iſto caſu
periculosè cõſuluit, ꝙ vendẽs ad tp̃s põt habere rõnem de
ſuo intereſſe: puta quia de ſua pecunia fuiſſet lucratus, eſt
verũ qñ eam poterat de præſenti habere ab alio, ſed ven-
dit ad credentiã, vt ſeruiat, alioquin nõ eſt verũ, qa pauper
qui emit, non debet emendare intereſſe. cuius ipſe non eſt
cauſa. Si aũt res non tradatur his de pręſenti, ſed tradatur
in poſterũ, iuſtum pretiũ eſt illud quod curret ad numera-
tum tpe redditionis rei verè vel communi æſtimatione,
vt patet habenti oculos: ext. eo. ca. vlt. & pen. Quod tñ fal-
lit, ſi res tradenda in futurum ſubſit periculis, vel expẽſis:
quia talibus qualitatibus affecta minus valet, in quo boni
viri arbitrabuntur. Si verò tradatur quidem ſiue cõſigne-
tur de præſenti, ſed nõ hîc, vt ſi Mediolani quis emat aro-
mata quæ ſunt Genuæ: iuſtum pretium eſt quod ad nu-
meratum currit Mediolani, vbi celebratur cõtractus. ¶ Se-
cũdũ. Quãdo adeſt prędicta fraus, & alia impedimenta iu-
ſti pretij, iuſtũ pretiũ rei nõ eſt illud quod habet cõis æſti-
matio ad numeratum, vt dictũ eſt: ſed Arch. videtur velle
ꝙ ſit illud, quo res diſtraheret̃ ſi talis fraus abeſſet. Et hoc
videtur eſſe illud, quo ſolui põt materia rei, & manufactu-
ra, ac labores rationabiliter facti, ita. ſ. ꝙ prudens merca-
tor aut artifex moderatum lucrum arbitrio boni viri re-
portet. ¶ Tertium. S. Th. ij. ij. q. lxxviij. art. ij. ad ſeptimum,
dat regulam cognoſcendi vſuram in venditione ad tẽpus,
& in ſolutione ante tempus, dicens, Si quis carius vendit
iuſto pretio, vt de pecunia ſoluenda emptorem expectet,
manifeſtè vſura committitur, quia hmõi expectatio pretij
ſoluendi habet rationem mutui. Vnde quicquid vltra iu-
ſtum pretium pro hmõi expectatione exigitur, eſt quaſi
pretium mutui, quod pertinet ad rationẽ vſuræ. Similiter
ſi quis emat vilius iuſto pretio, eo ꝙ pecuniã antè ſoluit
quàm poſſit ei res tradi, eſt pctm̃ vſuræ, quia etiã iſta an-
ticipatio ſolutionis pecuniæ habet mutui rationem cuius
quodam pretiũ eſt, quod minuitur de iuſto pretio rei em-
ptæ. Si verò aliqs de iuſto pretio velit minuere, vt pecuniã
prius habeat, non peccat peccato vſuræ, intellige ex parte
venditoris minus accipientis, licet videatur eſſe ex parte
emptoris, vt idem dicit ad lectorem Florentinum. Hæc ex
illo. qui qualiter accipiat pretiũ iuſtũ, non determinat, ſed
poteſt

poteſt intelligi iuxta prædicta. Et ſic ſi quis vẽdat ad tem-
pus vltra pretiũ currẽs extorquendum iuſtũ pretiũ, quod
curreret ſi dicta impedimẽta nõ eſſent, nõ peccat, ſi nõ re-
ſpicit ad tẽpus, ſed ad rõnabile lucrũ. ¶ Quartum. Ex his
patet primò, ꝙ ſemper vſura eſt vendere ad tps rõne dila-
tionis vltra iuſtũ pretiũ, niſi qñ venditor vendit ad ſeruiẽ-
dũ amico, rem ſuã in aliud tps ſeruaturus. de quo j. §. ſeq.
Eſt, inquã, vſura, nõ eſt forma: vt in c. in ciuitate. eo. tit. ſed
virtualiter in iudicio animæ ſuæ quò ad Deum. ſm glo. in
c. conſuluit. eod. tit. Imò & ſm tex. bene intellectũ eccleſia
hoc expreſsè determinauit. Qui tamen ad tps vendit pre-
tio ſummo, ſed ad numeratum vendit mediocri vel infi-
mo, nõ peccat. ¶ Quintũ. Non obſtat aũt prædictis primò,
ꝙ res tñ valet quantũ vendi põt. ff. ad Treb. l. j. §. ſi hæres.
& ff. ad l. Falc. l. quærebatur. & l. pretia. & ff. de furt. l. ſi quis
vxori. §. vlt. quia hoc verum eſt cùm res venditur ſecũdum
æſtimationem cõem ſeu currentem, quod non eſt hîc, &
qñ ceſſat fraus, & coactio, & ignorãtia, de qbus ſ. Emptio.
§. ix. ita tamẽ ꝙ coactionem intelligamus nõ ſolũ qñ quis
cogitur emere ad euitandũ damnũ corporis vel rerũ, ſed
etiam ad lucrandũ, ſicut aliqui malunt emere ad tps pretio
iniuſto, quàm iuſto ad numeratum, quia interim de pecu-
nia plus lucrantur quàm ſit illa iniuſtitia pretij. Non ob-
ſtat ſecundò, ſi dicatur ꝙ hoc ſit ratione indemnitatis, ne
quis damnificetur ex abſentia ſuæ pecuniæ: quia non licet
alicui, ſe indemnem ſeruare cũ dãno iniuſto alterius, quia
nemo debet cũ alterius iactura locupletari, ſm reg. iur. in
vj. Et quidem ſi vẽditor pateretur gratia emptoris, vt quia
nunc poteſt ad numeratũ habere pretiũ iuſtũ, & recuſat vt
ſeruiat emptori, rectè poſſet habere rationem de ſuo in-
tereſſe, etiã lucri ceſſantis, vt tit. priore. §. xix. Si autẽ pecu-
niam nũc de ſua re habere non põt, & tamen patitur dam-
num, non eſt æquum vt emptor faciat eum indemnem ex
quo propter eũ nõ patitur: quia nõ tenetur de dãno, quod
eius cauſa nõ ſit. Non obſt. tertiò ꝙ hoc ſit conſuetũ, quia
contra ius naturale nulla valet conſuetudo, tñ conſuetudo
vendentiũ iniuſtè excuſat vendentẽ iuſtè, licet vltra æſti-
mationem cõem, quia facit pretiũ aliquod eſſe iuſtũ, quod
tñ non currit ad numeratũ. Non obſt. quartò, q aliquãdo
creditor facit expenſas in exigendo: & cõſequenter vide-
tur, ꝙ liceat ei rõne intereſſe futuri plus vendere cũ inten-
tione nihil plus exigẽdi, ſi ſuo tempore ſibi ſoluatur: quia
hoc eſt exponere ſe tentationi: quia mutari poteſt & obli-
uiſci iuſtum pretiũ & mori, libris tñ non morientibus, in
quibus pauper eſt debitor. Vnde ſi facit expẽſas, per viam
2 iuris ſibi recõpenſet. ¶ Secundò quæritur, * vtrũ vendens
rẽ ad tps maiori, vel ecõtrario emẽs minori pretio quàm
habet cõis æſtimatio, quia nolebat tunc vendere aut eme-
re, ſed hoc facit vt ſeruiat amico, ſit vſurarius? Et dico mul
ta. ¶ Primum. Vendens merces ſuas ad inſtantiã alterius
nunc, quando parum valent, eo pretio quo cõiter dubita-
tur an plus vel minus ſint valituræ tẽpore futuro, in quod
eas ſeruare volebat, non eſt vſurarius, nec peccat, vt patet
per c. in ciuitate. eod. titul. Secus ſi non erat eas ſeruaturus.
Item ſecus ſi non erat dubiũ ꝙ eo tempore, quo vendere
volebat, eſſent plus aut minus valituræ: quia eſſet vſura, cũ
habeatur reſpectus ad terminum. Et idem ſm Arch. eſt, ſi
erat probabile, ꝙ tunc tantum valerent, quantum modò
vendit. quod tamẽ ex dicto c. in ciuitate. vel, nauigãti. non
habetur. Et intellige deducto periculo, ſi quod erat in ſer-
uando, & expenſis & detrimentis, & huiuſmodi. Nec enim
[illegible] ur iſte ſolùm ratione dubij vel periculi, vt in d. c.
[illegible] ſed etiam ratione ſui intereſſe lucri ceſſantis,
quod ſibi vendicat. Nec diſtinguo vtrum nũc pretium re-
cipiat nécne: quia etiam ſi nũc recipiat, eſt licitum: ſed ta-
men ſi eo tpe pretiũ fuerit maius vel minus, non creſcet,
nec decreſcet. Si autẽ iſte vẽderet decrementa quæ facere
ſolent interim aliquæ merces, vt oleum, & frumentum, &
hmõi eſſet vſura: ſimiliter ſi non detraheret expenſas inte-
rim neceſſario faciẽdas. ſ. ex rei natura requiſitas, vt in fru
mento excuſſo: ſecus ſi domus, in qua eſt, indiget repara-
tione: quia eſt vitatio damni non iuſti. ¶ Secundũ. Emens
rem minori pretio quàm valeat tẽpore emptionis, ex hoc
ꝙ tpe quo eſt eas recepturus veriſimiliter dubiũ eſt, vtrum
plus aut minus ſint valituræ quàm eas ſoluat, non eſt vſu-
rarius. d. c. in ciuitate. & c. nauiganti. eod. tit. cum ibi not. &
idem ſecundùm Arch. ſi erat probabile, ꝙ tñ valerent. ſe-
cus ſi non eſſet dubiũ aut veriſimile, ſed hoc fieret propter
anticipationẽ ſoluentis. Eſſet autẽ vſura ſi tam paruo pre-
tio emeret rem, ꝙ veriſimiliter minus valere non poſſet,
vel quid modicũ, ſed bene multum plus: quia non accipi-
tur hîc intereſſe probabile. Et idẽ ſuo modo dicẽdum eſt
de vẽditore, ſi vẽderet tã magno, ꝙ veriſimiliter nihil aut
parũ plus valere poſſet. Vnde intelligitur quãdo eſt dubiũ
vtrũ ſit plus aut minus valitura æqualiter hincinde tñ. ſ.
in plus quàm in minus. ¶ Tertiũ. Si prædicta licent, à for-
tiori licitum eſt mercatori volenti merces ſeruare, vende-
re ſub hac lege, vt quando voluerit ponat pretium currẽs,
ita tñ ꝙ eo poſito nõ poſſit variare, etiã ſi pretiũ varietur,
vel etiã ſoluatur pretiũ quod curret tali die: quia ſi licitũ
eſt nũc vendere eo pretio quo valebũt tpe quo eas inten-
dit exponere ſecũdum cõmunem æſtimationẽ hominum:
multo magis eo, quod valebit in veritate, ita tñ ꝙ ſi eadẽ
die pretiũ fuerit varium, accipiatur mediocre: ar. in auth.
de cõſulibus. §. qm etiam nos. eodem modo cum iſta me-
diocritate licet, ſi terminus pretij non ſtatuatur dies, ſed
ſeptimana aut menſis: vel ſi nõ ſtatur in mediocritate, ſta-
tur in eo pretio quod longiori tempore durauit in illa ſe-
ptimana vel menſe: quia etiã hoc licet, ſecundùm S. Bern.
¶ Quartum. Prædicti contractus ſunt periculoſi, & ab eis
tex. in d. c. in ciuitate. conſuluit abſtinendũ: quia pleriſque
homines malunt ſic expedire, quàm ſuo periculo in tem-
pus ſeruare: & vt plurimũ ſunt incerti, ſi in tẽpus illud erãt
ſeruaturi, cùm ſæpe propter emergentia propoſitũ mutẽt.
¶ Quintum. Si cõis ſeu probabilis æſtimatio ſit, ꝙ aliqua
merces tempore futuro ſit minus valitura quàm modò, &
tamen emptor credit eam plus valiturã, eſt vſurarius mi-
nus emendo propter præuentionem ſolutionis, ſm Inn.
& do. Anton. d. c. in ciuitate. quod verum eſt quantùm ad
pctm: & ſimiliter quantũ ad reſtitutionem, ſi ex probabili
cõiectura credidit: non aũt ſi ex leui. arg. l. cũ quidã. §. quid
ergo. ff. de acquir. her. & de ſent. exc. inquiſitioni. In dubio
autem ſi non apparet vtrum dubium fuerit cõiter veriſi-
mile: vel vtrum æſtimatio emptoris fuerit rationabilis aut
non, puto ꝙ tenebitur, quia in dubiis via tutior eſt eligẽ-
da. de ſpon. iuuenis. Et idem ſuo modo dicendũ eſt de ven
ditore. ¶ Sextum. Ad prædictorũ limitationẽ facit diſtin-
ctio Scoti, in iiij. diſt. xv. dicentis, Si vẽdens frumentum in
natiuitate, non vẽditurus, ſed ſeruaturus vſq; ad Maium,
ad inſtantiam alicuius requirentis vendit: ſi quidem ponat
pretium tale quod veriſimiliter põt plus valere vel minus,
nõ erit vſura, per dictum cap. nauiganti. Si verò ponat tale
pretium, quod ponat ſe in tuto vt in pluribus, & illũ, cum
quo contrahit, in periculo vt in pluribus, puta quia raro
poteſt plus valere, ſed minus communiter, ſic eſt vſura.
3 ¶ Tertiò quæritur, * vtrũ emens modico pretio reditum à
ciuitate anguſtiata bello, & demũ facta pace lucratur decẽ
pro vno, ſit vſurarius? Et dico, ſm Hoſt. & Arc. quòd non,
ratione dubij. l. cum hæreditate. & l. ſeq. ff. de hered. vel act.
vend. conſulunt tamen vt inde largas faciat eleemoſynas.
4 ¶ Quartò * quæritur quid de ſtocholis barocholis, vt cum
indigenti pecunia venditur res, vt ſtatim ab eodẽ minori
pretio reematur? Et dico, iſtum contractũ eſſe vſurarium:
quia perinde eſt ac ſi pecunia mutuaretur: & peſſimam eſt
pauperẽ duplici gladio iugulari: vno dum cõmuniter emit
plus iuſto, alio dũ vendit minus. Si tamen quis ſimpliciter
vendidiſſet iuſto pretio, de reemptione nõ cogitãs, & em-
ptor nõ inueniẽs emptorẽ, vellet venditori vendere pretio
minori, non eſſet vſura minus emendo, ſed iniuſtitia: imò
poſſet etiã nõ eſſe iniuſtitia propter latitudinem pretij iu-
ſti, vt ſi vendidit ſummo pretio rei, & emit mediocri vel
5 infimo. ¶ Quintò * quæritur, vtrũ vendens aliquid pretio
currẽti cũ pacto, ꝙ ſi plus valebit vſq; ad Paſcha, illud plus
ſibi ſoluatur: ſi verò minus, pretiũ non minuatur, ſit vſura-
rius? Et dicit Hoſt. in Sum. & Arch. xiij. q. iiij. §. j. ꝙ ſic facit.
C. de ſol. l. pe. & ff. de dam. infect. l. qui bona § ſi quis. ff. pro
ſolu. l. ſi non fuerint. §. Ariſtot. Quod intellige qñ tale pa-
ctũ facit ratione dilationis ſolutionis: aliàs nõ eſſet vſura,
ſed iniquitas: quia nõ eſſet mutuũ vel æquipollens. ¶ Sex-
6 tò * quęritur, quid de his qui emũt oues aut boues vel hu-
iuſmodi à pauperibus vel aliis qui ea nõ habẽt, & eis locãt
pro annua penſione? Et dico, ſecundũ Verue. ꝙ ſi hoc ſciunt
& credunt vſura eſt, vel ſaltẽ ſit in fraudẽ vſuræ, & omni-
no reſtituere tenentur, cum mercedẽ ſine cauſa receperint,
ſcilicet ex eo quod nõ eſt. ff. de condict. ſine cau. per totũ.
Si verò credẽtes eos habere bona fide, ſine fraude emerũt,
nõ eſt vſura, nec peccatũ, quandiu durat bona fides. Et idẽ
inquit de emẽtibus fructus terrarũ à nõ habẽtibus: & con
cord. Roden. Et adde, ꝙ durante bona fide etiam reſtituere
non tenetur conſumpta, ſed tenetur de extantibus, vel in-
quantum factus eſt quis locupletior. ff. de pet. hære. l. vtrũ.
eo ſcilicet caſu quo qs ab alio nõ emiſſet, ſecus ſi erat em-
pturus: quia nõ tenetur ratione intereſſe. Si autem ſunt in
probabili dubio vtrũ pauperes iſta habeant, non habent ſe
exponere diſcrimini, ſed aut certificẽtur, aut ceſſent à con-
7 tractu. ¶ * Septimò, quid de emente equos vel huiuſmodi,
ſibi reddendos à venditore in certis nũdinis? Et dicit Veru.
ꝙ ſi emantur minori pretio quã æſtimatur eos ibi tunc va-
lituros, vſura eſt. intellige ſi interuenit præmatura ſolutio,
aliàs non eo. tit. c. nauiganti. licèt poſſet eſſe alia iniquitas.
Si verò, inquit, de valore dubitat veriſimiliter, nõ eſt vſura.
Concor. Roden. Non tñ, ꝙ iſti Doctor. loquuntur de nun
dinis futuris loco contractus, aliter pretiũ non debet eſſe
quod currit in loco nundinarum, ſed in loco cõtractus, vt
patet ſ. Emptio. §. vbi agebat de iuſtitia pretij. Si verò lo-
quatur de nundinis futuris alibi, quod dicunt verum eſt,
conſiderata diſtantia temporis, non aũt loci: quia diſtantia
à loco non emuntur pretio currente in loco vbi ſunt, niſi
etiã ibi ſit pecunia, vt quaſi pro loco illo fiat cõtractus, ſed
pretio currente in loco contractus, vide j. Vſura. iij. §. iij.
8 & § vj. ¶ Octauò * quæritur, vtrum emens granũ tẽpore
meſſium, aut vinum tẽpore vindemiarum pretio tunc cur-
rente, cum pacto ꝙ tot menſuræ ſibi reddantur tẽpore pa-
ſchali, ſit vſurarius? Et dicit Hoſt. in Sum. & Io. And. in c ſi.
eod. tit. ꝙ ſic. xiiij. q. iij. vſura non obſtante, ꝙ aliquando
eo tẽpore ſint viliora: quia ad ea, quæ rarò eueniunt, leges
non cõſiderant. l. nam ad ea. ff. de legi. in auth. vt ſine proh.
§. quia verò poſt multã. coll. vij. & cõmunis curſus quo ſci-
licet ſunt cariora, æſtimandus eſt. de ſepult. c. certificari. &
l. j. §. j. ff. de flu. Intellige tamen iſta eo caſu, quo iſte modò
nolebat emere iſta: ſed in Paſchate. Nam ſi nũc volebat eme
re, ſed ad inſtantiã amici petentis pecuniã ſibi dare mutuo,
9 dic vt ſ. Vſura. j. § xxiij. ¶ Nonò * quærit, quid de iſto ca-
ſu: Vendit quis bladũ alteri dandũ tẽpore meſſis pro vigin-
ti, cùm tamen ſecundùm communem æſtimationem tunc
ſit valiturũ quindecim ſolùm: ſed deinde venit cariſtia, &
emptor illud vẽdit pro vigintiquinque: quæritur, vtrũ pri-
mus vẽditor teneatur emptori in aliquo? Et videtur, quod
nõ: quia ille emptor nõ eſt paſſus damnũ, ſed lucratus eſt:
tamẽ Aſten. poſt Mon. dicit, ꝙ tenetur ei de quinque: quia
licet ille nõ fuerit dãnificatus, fuit per euentum rei, qui nõ
excuſat ab vſura: imò dãnificatus eſt, quia emit pluris quã
valeret in termino ſecundũ æſtimationẽ boni viri: Ex par-
te tamẽ primi vẽditoris vſuram nõ video, ſed iniuſtitiam.
10 ¶ Decimo * quæritur, quid ſi quis emat ſegetes vel fructus
prouenturos hoc anno de agro? Et dico, ſecundùm Mon.
& Veruec. ꝙ ex forma contractus nõ eſt vſura, poteſt tamẽ
fieri in fraudẽ vſurarũ, vt ſi veriſimile ſit ꝙ fructus colli-
gendi, etiã cõputato dubio ꝙ poſſunt impediri, valeãt tũc
plus eo quod nunc datur, maximè ſi eſt pſona quæ vſuras
aliàs cõſueuerit exercere: quod intellige ſi præceſſit præ-
matura ſolutio, aliàs eſſet iniuſtitia tñ. Sed ſi ſit dubiũ, vtrũ
illi fructus plus vel minus debeant valere, non eſt vſura: &
idem Hoſt. & Vld. Et eodẽ modo dicendũ eſt, ſi emantur
fructus prouẽturi vſque ad tres annos vel plures. Et addit
Rayn. ꝙ in foro iudiciali proceditur per cõiecturas, in pœ-
nitentiali verò ſtatur partiũ aſſertioni. Quod intellige niſi
ex aliqua coniectura ſcandalũ oriretur: quia omnino opor
teret contra ſcandalũ ſatiſfacere, de homic. c. ex literis. el j.
de purg. cano. per totum. ¶ Bald. verò in rub. C. de vſur. di-
cit, ꝙ in hoc caſu ſi cauſa damni venditoris eſt præſens nu
merario, vſura eſt. d. c. in ciuitate. eo. tit. Si verò eſt ſola con
uentio, quia ſcilicet pretium nõ ſoluitur de præſenti, ſic li-
cet contractus non ſit vſurarius, eſt tamen illicitus. Si verò
neutrũ eſt cauſa damni: quia nõ plus valet frumentum aut
vinum ſub tali qualitate propter periculum cui ſubiacet,
ſic licet. l. fiſtulas. § frumenta. ff. de contrahen. empt. Quod
intellige quãdo emit non in genere, ſed determinatè, ſcili-
cet frumentũ iſtius agri, aut vinũ iſtius vineæ. ¶ Vndecimò
11 quæritur, * ſi vendatur poſſeſſio, & nõ ſoluitur pretiũ, vtrũ
ſit vſura accipere fructus? Et dico duo. ¶ Primum. Si ſtatua-
tur terminus ſolutionis, & emptor pretium non ſoluit in
termino, tranſacto termino poteſt eã venditor in pignus
accipere, & fructus facere ſuos, ſecũdùm glo. in c. conque-
ſtus. eo. tit. & C. de vſur. l. vſuras. & habet actionẽ ex cõtra-
ctu, vel officio iudicis ad intereſſe, ſm Hoſt. C. de act. emp.
& vend. l. ij. ff. de act. emp. l. ij. Et quòd liceat, habes gloſ. in
l. ij. C. de vſur. & in l. curabit. C. de act. empt. & vend. ſed tñ
limito, ſi venditor petit verum intereſſe damni vel lucri.
¶ Secundum. Si aũt à principio venditionis pactum fiat, ꝙ
donec reddatur pretiũ, venditor percipiet fructus poſſeſſio
nis, vel penſionẽ domus, ſic licet. & eſt tex. in l. curabit. C.
de act. emp. & vend. & ſecundùm Azo. in glo. & Bar. & Bal.
ibid. & Sali. & Ang. in l. Iulianus. ff. de actio. emp. & vend. &
Io. de Ana. in c. conqueſtus. de vſur. dũmodò ſecundum ra-
tam pretij ſoluti emptor partẽ accipiat fructuũ, vt medie-
tatem, ſi ſoluitur medietas, & ſic de aliis: quia non eſt æquũ
vt emptor habeat fructus, & venditor pecunia vti nõ poſ-
ſit. Quam quidẽ opinionem Sum. Ang. dicit verã etiam de
iure canonico, per gloſ. in c. conqueſtus. Non obſt. ꝙ lo-
quatur de exiſtente in mora: quia ſic in mora cõſtitui põt
à principio. Et licet, inquit, aliqui Theologi & Legiſtæ, vt
Butr.

Bart.in d.l.curabit. dicant verũ eſſe,quando vẽditor fuiſſet de pecunia lucratus,tamẽ mihi,inquit, videtur ſimpliciter vera,etiam ſi pretium ſeruare volebat in arca.Sed dico,ꝙ nec ſimpliciter nec cũ dicta limitatione eſt vera:quia de re aliena,cuiuſmodi eſt poſſeſſio vendita, non licet accipere fructũ, ſimiliter nec de pecunia licet accipere intereſſe lucri ceſſantis,niſi poſt morã, vel quando conceditur amico ad eius vtilitatem cũ proprio intereſſe,vt patet ex dictis tit. priore,quorũ neutrũ eſt hîc, ſed accipitur lucrũ ſolùm ratione expectationis,ſm opinio.huius Sum.quod eſt vſurarium.Vnde contra Ang. tenet Franc.de Mayro.in iiij.diſt. xv.& S.Bern.& Roſ.Vſura.j.§.xlvij.& Arch. dicens Theologos nõ approbare iſtum contractũ : quia illi fructus videntur haberi ratione dilationis temporis,quod ſapere vr̃ vſuram, per dictum c.in ciuitate. Ego autem dico, ꝙ venditor poteſt percipere fructus ſolùm quando poſſeſſio eſt ſua:& non aliàs ante morã, id eſt,terminũ ſolutionis, niſi fortè ratione intereſſe eo caſu quo vendidiſſet principaliter ad ſeruiendũ amico:quod non eſt in caſu.Igitur ſi venditio fiat à me nunc abſolute, & nunc detur mihi medietas pretij : ſi percipio fructus reliquæ medietatis percipio fructus rei non meæ. Et ſic intellige Theologos. Si verò fiat venditio conditionata,id eſt, vt ſtatuatur quidem pretium,quo ego ſpondeo me prædiũ venditurũ, quando exhibebit pecuniã:ſed tñ non intelligitur facta actualis venditio,niſi actu exhibeas pecuniam:& interim pretium ſtat periculo meo,ſic ꝙ ſi raperetur à flumine,vel deterioraretur,damnũ eſſet meũ:ſic verum eſt dictum Legiſtarũ:& ſic videtur tenere Bal. in d.l.curabit. & videtur probari per l. in initio.C.de pac.int.emp. & vend.& ſic debet intelligi d. l curabit. Aliud enim eſt vendere nunc, atque aliud nunc ſpondere,& obligare me venditurũ tali pretio intra annũ: quia in primo caſu apud me non ſtat dominiũ, ſicut in ſecundo. Nec eſt verum, ꝙ hoc caſu poſſit quis à principio cõſtitui in mora ſalua iuſtitia,ſi poſſeſſio abſolutè vendatur : ſed ſolùm ſi vendatur conditionatè:quod tñ quidam dicũt fieri eo ipſo, quo fit pactũ de affictu:quod nõ eſt ve-
12 rum,niſi ſtet periculo venditoris. ¶ Duodecimò * quæritur, vtrum licitũ ſit emere annuũ reditũ,maximè nouiter inſtitutum?Et dico multa. ¶ Primum.Exemplum huius quæſtionis eſt:Si Titius indigens pecunia,Mæuio vẽdat quinquaginta florenos auri annui reditus ſuper fundo B. vel ſuper omnibus bonis ſuis,obligans omnia bona ſua,& fiat contractus pretio cõpetenti arbitrio boni viri,cõſiderata qualitate regionis,quantum ad id quod reddere ſolent pecuniæ inueſtitæ, vt in pluribꝰ:puta florenorũ mille auri,cũ pacto ꝙ eodẽ pretio poſſit in totũ vel in partẽ redimere. ¶ Secundùm Inno.in c.in ciuitate.de vſu.pertractat iſtã quæſtionẽ quò ad emptionẽ nihil dicẽs de facultate redimendi,& diſtinguit. Nam ſi talis reditus iam ſit inſtitutus ſuper rebus mobilibus vel immobilibus ante contractũ aut venditam actionem:ſecundùm eum,& Io.And.& Hoſt.& oẽs Canoniſtas,contractus eſt licitus:& hoc, vt dicit Laur.de Rido. ſiue fuerit conſtitutus in re, puta in vino,& poſſeſſione, & huiuſmodi:ſiue in pſona, puta ſerui, liberti, vel ruſtici,vel actione,vel nomine,ſiue ſit reditus certus:puta,qa reddun tur quinquaginta : ſiue incertus,puta quia redditus quarta pars fructuũ de aliqua domo vel operibus alicuius pſonæ, ſiue cõtractus ſit perpetuus:puta quia extẽditur ad hæredes contrahentiũ, ſiue ſit ad vitã hominis, ſiue ac certũ tẽpus, puta ad quinque annos:quia eſt vera venditio,cũ ibi ſit pretium & merces,id eſt,annuus reditus.C.de ſacro.eccl.l.iubemus. ¶ Tertium.Si verò reditus non eſt adhuc conſtitutus,ſed cõſtituitur de nouo in rebus vel perſonis dicit ſecundũ aliquos,cõtractum eſſe illicitũ, quia ibi nõ videtur eſſe vera vẽditio,cũ merces non ſit in rerũ natura,emptio aũt & vẽditio ſine re,quæ væneat, intelligi nõ poteſt.ff.de cõtrahen.empt.l. nec emptio.ideo conſulit abſtinendũ. Et cõſentit Io.And.addens contractũ eſſe illicitũ,& vix ſe videre quomodo ſine fraude fieri poſſit.Sed Verucc.non gl. Ray.ſed alius, & Alex.Lon.dicit contractum eſſe licitum, nec eſſe aliquã cauſam dubitãdi & eſſe purã venditionem, quia cũ habeamꝰ tria bona,ſcilicet mobilia & immobilia, & ius in vtriſq;, hoc tertiũ eſt quod hic vẽditur.Vnde falſum aſſumit Inn.in ſua ratione,ꝙ ibi nõ ſit res vẽdita,quæ eſt vtriq;.ſ.certus reditus, ſiue ius exigendi certũ reditum, imò dato,ꝙ hæc nõ eſſent, & emptio ſine re nõ fiat,tñ dico,ꝙ ſit ſine re præſenti, mõ ſit res futura & ſperata, ſicut emũtur fructus prouẽturi ex agro,& partus ancillæ vl̃ pecudis.ff.de cõtrah.em.l.nec emptio. & ſimiliter iactus retis.l.ſi iactũ.ff.eo.& ſi captura duplo valeret,quã pretiũ, nihilominus tenet contractus,qa ſpei emptio eſt.Circa hoc multa alia pſequitur idẽ Verucc.ſoluẽs oĩa obiecta,vt diffuſa reciter Arc.ij.parte,tit.j.c.viij.Et vr̃ mihi, qđ iſti bene dicãt,nec ſit ratio dubitandi,modo ceſſet fraus.licet Arch. dicat,ꝙ non videatur clarũ.Et hoc tenet ẽt Rich & cõiter Doctores Pariſini,& Canoniſtę in d.c.in ciuitate.Et ita videtur mihi res clara,quia nõ video differentiã inter affictũ antiquũ & nouũ,quo ad hoc,tũ qa nõ directè & immediatè emit̃ affictus ſiue reditus, ſed ius exigẽdi & percipiendi illum,tum quia ſi affictus antiquus,quẽ, ſm omnes, emere licet,fuit licitè inſtitutus,quare non põt etiã nunc aliud inſtitui & vendi?Si verò fuit inſtitutus illicitè,quaſi res de ſe iniuſta,licitè emi nõ poſſet,per regulã,nõ firmat.de regul.iur.lib.6.vbi nõ firmatur tractu temporis,qđ ab initio iure nõ ſubſiſtit. ¶ Quartũ.Pet.tñ de Anch.dicit,ꝙ ſi reditus nouiter inſtitutus ſit pecunialis,quia habet magnã viciniratẽ cum mutuo, potius talis emptio dicitur cõtractus vſurarius,& verũ eſt quo ad pręſumptionẽ aliquãdo:ſecus vbi in veritate ceſſaret fraus. Et eſt differentia inter iſtam ſolutionẽ & mutuũ : quia mutuũ neceſſariò eſt reſtituendum, non aũt pretiũ hic acceptũ:licet aliquando poſſit reſtitui,vt ſi fiat pactũ, ꝙ affictus redimi poſſit,quo caſu nihilominus venditor nõ eſt obligatus redimere ſi nõ vult: alioquin ſi eſſet obligatus, vſura eſſet.Io.etiã de Lig.dicit ꝙ qñ cenſus conſtituitur non habita relatione ad rem, vt quia obligo me tibi ad vnũ florenũ, quia das decẽ,& vendo tibi hoc ius percipiẽdi nõ relatũ ad rẽ,tũc licita eſt venditio,qa nõ vendit̃ ius.imò de nouo orit̃ cõtractus foeneratorius,14.q.iij.plerique.& ita tenet Sũ.Ro cõtra An.quæ tenet iuxta prædicta. Sed ego dico per rationẽ Verucc. & Alex.ꝙ hic eſt vera vẽditio, nec obligatio eſt pſonalis,ſed realis,cũ obligentur oĩa bona venditoris.& qđ Io.de Lig. dicit,habet locũ vbi cenſus cõſtituit̃ ſuper re certa,& conſequenter taxatur ſm quantitatem pecuniæ, licèt ipſam reddere non poſſit:vt ſi centũ aureis ematur affictus quinque aureorũ ſup domo,quæ nõ locat̃ niſi p quatuor,eſſet enim tunc vſura.Sed Sum.Ang.qđ nõ eſt pprie verũ,ſuppoſita veritate vẽditionis,quia ceſſat mutuũ,eſſet tamẽ iniuſtitia,& illud plus eſſet obnoxium reſtitutioni.Vnde dicit idẽ Io.de Lig.ꝙ vbi cenſus cõſtituitur tpe venditionis, & nõ põt haberi de re,vt quia cõſtituitur cenſus,vt decem in domo,quæ locari nõ põt niſi pro quinq;,& eſt fraudoloſus contractus. ¶ Quintum.Secundùm Roden.tamen quãdo emitur reditus ad vitã emptoris, non eſt tutum ꝙ vendens deſideret mortẽ emptoris, & placet,quia pactum quod inducit votum captãdæ mortis, nõ valet.C.de pact. l.ſi.& ff.de ver.obl.l.ſtipulatio hoc modo. Vnde prohibetur promiſſio præbendæ nõ vacãtis. de con præb.c.ij. lib. vj.& hoc,quia eſt contra bonos : vnde nec debet admitti. C.de pact.l.pacta.Quod tamen ſi fiat, non dico eſſe mortale.ſ.emere vel vendere ad vitam,ſecundùm:ſe quia non inuenitur prohibitum, ſi circunſtantiæ debitæ ſeruentur: aliter vſusfructus nunquam poſſet conſtitui, qui finitur morte.Inſt.de vſufru.§.finitur. Vnde ſi quis conſtituat alicui certam penſionem ad vitam pro certo pretio, non videtur illicitum.Emere autem vel vendere ad vitam venditoris, magis licet:quia tale votum interuenire non põt. ¶ Sextum.Cõtractus, quo quis emit reditus poſſeſſionum aut domorum, communiter fit ſub contractu emphyteutico ſiue liuellario, & cum pacto redimendi ſeu affiãcandi.Vnde vult Sum.Ang.quod non poſſit inſtitui penſio ita
13 magna,ſicut in locatione:ſed de hoc j.§.vlt. ¶ * Decimotertiò quæritur,quid de his, qui dãt monaſterio vel eccleſiæ certam quantitatẽ pecuniæ, vt ab eis recipiant certas poſſeſſiones tenẽdas toto tempore vitæ ipſorũ:ita ꝙ poſt mortem eorum redeant ab eccleſias? Et dico Ray.& Gof. iudicaſſe contractum vſurarium, eo quòd homines multum ſperarent viuere, & ſic amplius percipere de prouentibus,quàm eſſet pecunia data: & ſola ſpe cõtrahitur vſura.Si tamen quis daret vnam poſſeſſionem,& reciperet æquiualentẽ,aut duplo plus valentem,vſufruiturus vtraque in vita ſua, & vtraque poſt mortem ad eccleſiã pleno dominio regreſſura, eſſet licitũ.Sed Ric.in ij.quolib.q.ij. quẽ refert & ſequitur Sum.Ang.dicit licitum eſſe contractum, etiam qñ datur pecunia, modo ſeruetur æqualitas iuris naturalis,quia nõ eſt cõtractus mutui veri vel apparentis: ſed cõtractus innominatus,qui magis aſſimilatur emptioni & venditioni.Hoſt.verò, quem refert ac ſequitur Sum. Roſ.dicit ꝙ eſt cõtractus emptionis & vẽditionis licitus, & excuſatus rõne incertitudinis.C.eod.l.ij.Laur.autem de Ridol.ponit ſimilẽ caſum ſub aliqua forma.ſ.ꝙ tales dent cẽtũ monaſterio,recepturi in vita ſua annuatim ſexdecim hoc pacto,ꝙ monaſteriũ ad libitũ poſſet reddere centum, & liberari ab annua ſolutione,& ad hoc monaſteriũ obligat bona ſua:ꝙ dicit reditũ non cõſtitui in re,nec ad rem haberi relationẽ,ſed ad perſonã,licet bona obligentur.Et ſic ibi nõ eſt venditio iuris,ſed pecuniæ inuendibilis.Imò, inquit,verius eſt contractus innominatus.ſ.do vt faciat:in quo videtur interuenire fraus, maximè attẽta maximi lucri quantitate, & pacto de reſtituẽdo cũ voluerit.ſ.monaſteriũ, ex quibus videtur in effectu idẽ ac ſi mutuũ cõtraxiſſent. Ego verò dico ſibi nõ poſſe eſſe mutuũ:quia dans pecuniã nõ poteſt eã quouis tẽpore repetere,& cõſequenter nec vſuram, ſed tñ eſt ibi iniuſtitia, & eſt emptio iuris exigẽdi ſingulis annis ſexdecim, celebrata pretio iniuſto, & cõſequenter decidẽdus eſt iſte caſus ſm regulas datas
14 s̃.Emptio,per totum. ¶ Decimoquartò * quæritur,quid ſi quis emat actionẽ alicuius, vel ſummã certã minori pretio, quia ſoluit ante tp̃s,ſicut ſi qs emat creditũ Petri qđ ei ſoluendũ eſt ad tres annos aut pagas,ſeu reditus montium immaturos,aut ſcriptas bãchi,vel actiones,& hmõi?Et dico multa. ¶ Primũ.Quãdo litigiũ imminet, an poſſit actio emi pretio minore quàm ſint ipſa iura? Bar.in l.per diuerſas.C.mandati.dicit competens pretiũ eſſe, quod remanet deductis expenſis & labore, pro recuperanda re factis.& idẽ Bal.in l.ij.C.ne li.pen. & cõſequenter vidẽtur iſti ſentire ꝙ non poteſt quis actionem emere pro minori pretio quàm ſint iura,niſi habito reſpectu ad prędicta.ſ.laborẽ & expenſas faciendas. Quod Panor.in c.ex parte.de alie.iud. mu.cau.fa. dicit ex toto non approbari : quia minus valet actio quam res ad quã datur,tum propter dubiũ euentũ litis, cùm poſſit quis perdere cãm etiã iuſtã propter iudicis defectũ, tum quia debitor poſſet interim effici inops.Vnde dicit tex.no.in l.minus.ff.de reg.iur ꝙ minus eſt habere actionem quam rem:vnde cùm nihil aliud emãt quàm ſpem in euẽtu iudicij futuri:ridiculũ eſt dicere ꝙ pretium de neceſſitate debeat eſſe tantum,quantum eſt in actione. Pro quo eſt Inn.in c.in ciuitate.eo.tit.vbi cõcludit, ꝙ põt quis cõſcientia bona emere actionem iam ortam tempore contractus, etiam pretio minore, quia exponit ſe periculo. Et idem dicendum in tranſactione. & eſt text.notabilis ad hoc in l.Lucius.ad Trebel.Vnde concluderem, ꝙ modicitas pretij dicitur habito reſpectu ad valorẽ : actionis:qui valor debet cõſiderari habito reſpectu ad dubium euentũ litis,ſm quod cã eſt clara vel dubia.Aduertendum eſt tamen, ꝙ debitum litigioſum aliquando emere nõ licet.de quo dic vt s̃.Lis.§.viij. ¶ Secundum.Si quis emat à Ioanne centum, quæ debet habere à Petro ex legato vel affictu quocunq; modo pro xcv.diſtinguendũ eſt. Nam ſi hoc facit ad inſtantiam ipſius Petri,hoc eſt licitum.ſi emit minoris quã æſtimat ſuũ intereſſe, etiã lucri ceſſantis probabilis deductis laboribus, &c.Et ſimiliter ſi quantũ æſtimat laborem & pericula rehabẽdi:quia noſtra intereſt litibus & ſumptibus nõ vexari:vt in l. minoribus.ff.de min. Si verò ſpõte facit propter lucrum,aut minuitur pretiũ ſolùm ratione ſumptuũ, laborum, & periculorum.ſ.quia eſt emptio iuſto pretio facta, cùm res in periculo cæteris paribus minus valeat quàm extra periculum. Aut minuitur pretium ſolùm ratione anticipatæ ſolutionis : & tunc eſt vſura, vt in c.ſi.eo.tit.& conſentit Io.And.in addit.ad Speculum.& S.Th.ij.ij.q.lxxviij.Nec obſtat illud,Plus ſoluit, qui ante tempus ſoluit. Inſtitutio.de act. §.plus. & de plus petitioni.c. j. quia illud eſt verum in eo qui obligatus ſoluere, ante tempus ſoluendo patitur intereſſe, ideóque cogens eum plus petit. Iſta autem plus petitio ſiue ſit reſpectu temporis,vt cùm obligatus ſolùm ad annum nunc cogitur, ſiue reſpectu rei, vt cùm res debita tempore meſſis petitur tempore anteriori,in quo plus valet, ſiue reſpectu cauſæ, vt cùm debitum alternatiuè petitur determinatè, poteſt diminuere ſolùm tantum, quantùm quis æſtimat intereſſe ſuum veriſimiliter,& ſiue damni emergentis,ſiue lucri ceſſantis. Non autem hoc habet locum in ſolutione anticipata pretij rei venditæ.Similiter ſi eſſet mutuum vel commodatum factum alicui vſque ad tres annos, & ſuperueniente caſu mutuans vel commodans indigeret, & vellet ſibi reſtitui,non liceret commodatario,vel mutuum recipienti minuere pro intereſſe ſuo, quando ſimile intereſſe incurrit mutuans & commodans, nec aliunde prouidiſſet vt ipſum euaderet,ſi talis commodator vel mutuans nõ ſubueniſſet. Et ſic intellige & limita.l.in rebus.ff.commodati. ¶ Tertium. Si debitor centum aureorum ad inſtantiam creditoris ſoluit ante tempus minus quàm debeat, puta xc.Ioan.de Ripo.or.mi.dicit indiſtinctè eſſe licitum,aſſerens quòd poteſt vendi tempus proprium, licet non commune.de quo per Arch.ij.part.tit.j.c.viij.ſed S.T. ad lectorem Florentinum,dicit hoc eſſe vſuram.Quod limita etiam,ſecundum eum,niſi debitor antè ſoluat vt ſeruiat creditori, & patiatur intereſſe quia tunc licet:& habetur ratio etiã eo caſu intereſſe lucri ceſſantis, puta quia volebat de illa ſumma mercari,ſecundũ Hoſ & Io.de Lig licet Inn.& Io.An.ſint in cõtrarium. de quo dic vt s̃.Vſura.j.

ra.j.§.xxiij. ¶ Quartum. Circa emptionẽ pagarũ eſt controuerſia, quibuſdã dicentibus, ꝙ licitè emũtur pretio minore. quos ſequitur Sũ.Roſ. adducẽs multa valde confusè & præter propoſitum, nõ diſtinguens inter emere loca & affictus, quorum fructus eſt incertus, & emere pagas, quarũ ſumma eſt certa. Sũ. verò Ang. dicit ꝙ nõ licet. Ego verò dico ſic Emere pagas dupliciter cõtingit: primò quãdo non ſunt certæ quantum ad ſuã quantitatẽ: vt ſi quis emat reditus decem locorũ ad decẽ vel quinq; annos quicquid reddiderint: ſic licet. & ſic procedũt penè oĩa quæ adducit Sum.Roſ. Secũdò qñ ſcitur certa ſumma, puta ꝙ loca tali anno reddent tm̃, puta xl. ſolidos: & iſti xl. ſolidi, qui exigi non poſſunt vſq; ad tres annos, emũtur pro xxx. ad rõnem xv. ſolidorũ pro libra: & idem eſt ac ſi tota ſumma neſciatur, & tñ certa ſumma ematur, puta libræ centũ ad rõnem xv. ſolidorũ pro libra. Et ſic eſt in vſu Genuę emere pagas. Igitur emere pagas Genuæ. i. prouẽtus ex locis certos, qui nondũ ſunt maturi pro minori pretio quàm ipſæ ſint: puta ad xv. ſolidos pro libra, vel hmõi, eſt emere creditũ alicuius. Vnde diſtinguendũ eſt ſm aliquos, vt ſ̃. §. eo. part. ij. Si enim emat quis ad inſtantiã amici, malens ſuis pecuniis negotiari, vel aliud licitũ quærere lucrum, poterit minori emere pretio, ſm ꝙ veriſimiliter æſtimat ſuũ intereſſe etiã lucri ceſſantis. Si verò hoc facit volẽs per hãc viã lucrari, vſurarius eſt nõ formaliter, ſed æquiualenter: quia ſolutio anticipata habet rationem mutui. Sicut in ſimili dr̃ in c. in ciuitate eo. tit. ita ꝙ in emptione & venditione eſt mutuũ, qñ ſoluitur ante vel poſt dationem rei. Si tñ in exigendo eſſent pericula & labores notabiles & expenſæ, & hac ratione pretiũ minueretur, nõ eſſet illicitũ, vt ſ̃. particula ſecunda, ſed non eſt ita ſemper in propoſito, & multò minus in ſcriptis banchi, quæ dãtur & accipiũtur in ſolutum. Nec obſtat ſi dicatur ineſſe periculum aut labor in rehabendo, quia aliqñ nõ eſt veriſimile quin habebit tẽpore ſuo totũ, & ſine labore vel periculo notabili. Vnde minutio pretij fit ſolùm ratione temporis, quod etiã patet: quia qñ pagæ lõgius diſtant, tantò magis de pretio minuitur. Nõ obſtat etiam, ꝙ cõis æſtimatio plus eas non æſtimat valere, quia cõmunis ęſtimatio nõ facit iuſtũ pretiũ niſi ad numeratũ, qñ eodẽ tempore, & loco exhibetur pretium & recipitur merces, aliàs eſt corruptela. Nõ obſtat etiã ꝙ fructus agreſtis minoris ſit pretij quàm maturus: quia hoc verum eſt rõne qualitatis quã habet fructus in ſe, nõ rõne dilationis temporis. Et ita in propoſito, ſi ſumma immatura habeat in ſe pericula & labores, quæ non habeat matura, minus valet: aliter non, ſed eſt vſura, per textũ apertũ a contrario in c. nauiganti. eo. ti. Non obſtat etiã, ꝙ ſi radix bona eſt. i. loca & fructus: quia fructus locorũ ſunt quidẽ pagæ, quæ ſunt bonę, non autẽ iniuſta emptio pagarum, quæ eſt mala. Non obſtat etiã, ꝙ emere pagas ſit emere iura quæ minus valent, ſi magis diſtant, quaſi minus vtilia quia ius ad certam ſummam non valet ea minus, niſi ratione periculi vel laboris, & hmõi: ſicut etiã nec ius exigendi certã rem certo tempore valet minus quàm pretiũ rei tẽpore redditionis, quæ ſi emeretur minoris, rõne anticipatæ ſolutionis, eſſet vſura, vt per c. in ciuitate. de vſur. Non obſtat etiã ꝙ melior ſit res quàm ſpes, quia verum eſt qñ ſpes nõ eſt probabiliter certa, quo caſu dico licitè pagas emi pretio minore. Non obſtat etiam, ſi dicatur ꝙ Calixtus tertius & Xyſtus quartus cõceſſerunt eas emi poſſe ſine ſcrupulo, ille quidem ſemel tantum, iſte verò toties, quoties, quia, vt in eorũ literis patet, hoc conceſſerunt ſolùm quando protectores comperarum S. Gregorij hoc æſtimant cedere in vtilitatem dictarum comperarum, vel communis Genuæ, quo caſu papa tanquam princeps liberè remittere intelligitur emptoribus, qui ab ipſis protectoribus emunt. Vnde in eis locum habet conceſſio papæ, nõ autẽ in aliis ementibus à priuatis. Magiſter autẽ Raph. de Parn. in hoc caſu conſuluit pagas emi poſſe pretio minore. Et ſic tenuit veram concluſionẽ, ſed ex rationibus falſis: quæ ſi valerent, probarẽt vniuerſaliter ac ſemper licere talẽ emptionẽ, qđ papa nõ dicit. Et ſic ſtãdo principiis moralis philoſophiæ, iſta emptio indubitãter eſſet vſuraria. Quæ tñ eſt licita ex licentiante ſtatuto, qđ ſic declaro: Genua enĩ ex tãto tempore, cuius initij memoria non extat in contrariũ, non recognouit ſuperiorẽ, & cõdidit ſtatuta & leges de facto, non obſtante ꝙ habuerit aliquos dominos, quia fuit ſub certis regibus, quibus ſemper ſibi ſeruatũ eſt ius cõdendi leges, & ſuperioritatis conuenientis ciuitati nõ recognoſcẽti ſuperiorẽ. Ciuitas autẽ & dñs ſuperiorẽ in tẽporalibus non recognoſcens habet in ſuo territorio iuriſdictionẽ, quam in toto orbe de iure habet Imperator, ſm Bal in c j. de pa. te. Doct. in l imperiũ. ff. de iur. om. iud. Igitur ſicut Imperator ex caſu poteſt de iuribus & rebus vnius auferre & dare alteri ſine dubio, vt l. Lucius ff. de euict. Alex. in j. co. C. in ij. col. in add. ad Bar. & Abb. in c quæ in eccleſiarũ de conſtit. ita & hæc ciuitas hoc facere poteſt ex cã iuſta, quæ eſt fauor publicus, vt tenent Do. in d. c. quæ in eccleſiarũ, & probatur in l. itẽ ſi verberatũ. ff de rei ven. Bar. in proœ. ff. per tex. in l venditio. § ſi conſtat. ff. cõia prædio. Hęc autem ciuitas virtualiter fecit legem, ꝙ pagæ iſto modo vendantur, quia de hoc eſt conſuetudo obtenta in iudicio. Et hoc fecit ex cauſa iuſta, quæ eſt fauor publicus, quia expedit toti ciuitati iſta venditio, vt patet omnibus expertis circa hoc: imò expedit illis qui vendunt libram pro xv. ſolidis: quia ſi non venderentur pagæ niſi ad numerum, gabellæ ciuitatis minus valerẽt, adeo ꝙ vbi habẽtur xv. ſolidi, non haberẽtur xij. nec fortè x. vt patet expertis. Et iſta opinio eſt verior & tenẽda, maximè poſt factũ. Et ſic papa intelligitur non quidem donaſſe emptoribus reſiduũ iuſti pretij in dicta bulla, ſed declaraſſe veritatem. Quod etiã hinc colligitur: quia Xyſtus hoc cõceſſurus dixit, Nos de hmõi plenam notitiam habentes concedimus, &c ¶ Quintum. Si quis ſcripturã banchi, ſeu creditũ qđ quis habet in bancho accipiendi in futurũ aliquã ſummã, puta centũ, emat pretio minore, ſm Alex. de Ales, eſt illicitum. Sed intellige quãdo minuitur ſolùm ratione temporis: vnde dicendum eſt vt in caſu priore: quia non eſſet illicitũ, ſi minueretur ratione laborum & periculorũ & ſumptuum veriſimilium: quæ tamen rarò inſunt talibus ſcriptis, quæ, vt dictum eſt, dantur, & accipiuntur in ſolutum.

15 ¶ * Decimoquintò quæritur, quid iuris de emptione & venditione cum pacto retrouendendi? Et dico multa. ¶ Primũ. In hac quæſtione frequẽter ſum pro veritate fatigatus, ꝓpter quoſdam confeſſores tenentes contra ſuos & aliorum doctores, qui fine autem, ipſi viderint, & tamen veritas eſt clara ex ratione & authoritate, intelligendo tamẽ ſemper quod emptio fiat iuſto pretio, & cũ aliis requiſitis, & ſimiliter locatio, ſeu etiã datio ad liuellũ. Quòd enim licitè quis emat, & faciat fructus ſuos cũ pacto reaffrancãdi ſiue redimendi intra tot annos, vel perpetuò, quando pretiũ eſt iuſtum, & intentio ſiue fides bona, ita ꝙ in veritate vult emere, mallet emere abſolutè quàm cũ tali pacto, patet ratione quia hoc fit ad commoditatem venditoris. Patet etiam authoritate. nam ita explicitè & formaliter tenuit ex ordine minorũ Alex. de Ales, iij. parte Sum. & Mo. in Sum. & Sũ.

Bernar.

Bern. in ſuis contractibus. & frater Ber. de Buſt. & Sũ. Ang. ac Roſel. & ex ordine Præd. Ray. Piſa. Archid. & omnes, & Hug. vt refert ac ſequitur Arch. 14. q. 3. plerique. & Aſten. & Inn. & Hoſt. & Io. And. & communiter Canoniſtæ in c. ad noſtram. de emptio. & vend. & in cap. conqueſtus. de vſur. ſicut & Theologi in iiij. diſt. xv. & Legiſtæ in l. ſi fundum. & l. ſi à te. C. de pactis inter emp. & vend. & ſpecialiter Batt. Cepolla Veronenſis ſuper hoc vltimate cõficiens penè volumen, & tandem in meam ſententiã & concluſionem ſe reſoluens, vt patet ij. caſu ſuo. col. j. Hæc ẽt concluſio eſt formaliter & explicitè tradita per iura ciuilia, vt d. l. fundũ. & l. ſi per te. & per Canones intellectos ad ſenſum gl & Doct. vt patet per gl. in c. conqueſtus. de vſuris. & in d. c. ad noſtram. vbi nec tex. obſtat, quia ibi reprobatur cõtractus ratione doli, non ratione pacti de retrouendendo, vt patet intuenti, & ſimiliter per ſacram ſcripturam, dicẽte dño Leu. xxv. ꝙ omnis terra Iſraëlitici populi ſub redemptionis conditione venderetur. ¶ Secundùm. Emere etiam cum pacto de retrouẽdendo, & locare vẽditori pro certo affictu, nõ eſt vſura, ſi fiat ſine fraude, qa rem ſuã põt quiſque ſicut illi, ita & iſti, puta venditori locare, & cuilibet alij, talis his quæ ſ̃. loco ſuo dicta ſunt. Eſſet tñ illicitum, ſi ex pacto commodũ & incommodũ pertineret ad venditorem, excepto conſtituto affictu, qa eſt contra naturam emptionis, cùm rei emptæ cõmodũ vel incõmodum pertineat ad emptorem. l. illud. ff. de peri. & com. rei vend. niſi affictus eſſet ita modicus, ꝙ vẽditor releuaret̃ in eo, in quo grauat̃ cõtra naturam contractus Eſſet ẽt illicitũ, qñ vẽditor non ſe poſſet qñ vellet ab hmõi conductione liberare, quia cum talis obligatio vendicet partem pretij. d. l. fundi partem. & emptor ſolum iuſtũ pretium rei ſoluat, ſic ſ̃. iuſtum pretium habebit iſtam obligationẽ? Et idẽ eſt ſi vellet emptor ꝙ venditor obligaret ſe ad conducendũ, niſi in aliquo alleuiaret̃ conductor. Præſumitur aũt vſura ex dicendis part. ſequent. & iterum qñ emptor venderet proprios fundos ad hmõi contractus faciendos, quia nõ pręſumitur incontinenti velle contraria agere. l. non ad ea. ff. de cond. & demonſt. ¶ Tertiũ. Si aũt qs emeret in fraudẽ, puta qa intendit mutuare, non emere, nec vellet rem ſibi remanere, ſed redimi, & ſi crederet venditorem non redẽpturum, non emeret, vſura eſſet venditione palliata. Hoc aũt ſm Doct. in d. c. ad noſtram. in foro contentioſo præſumitur ex tribus. Primò qñ pretium eſt modicum reſpectu rei, intellige vltra dimidium. & facit l. quamuis. §. ſi cũ eſſem. ff. ad Velle. & hoc maximè qñ poſuit pactum ꝙ niſi redimatur intra certum tempus, poſtea redimi non poſſit, qa vt pactum legis commiſſoriæ. ſ. mutuaſſe, puta cẽtum, & recepiſſe pignus de cxxv. ita ꝙ niſi redimatur intra tale tempus, ſit amiſſum, verum eſt tamen ꝙ res non tm̃ valet vendita ſub tali conditione, ꝙ ſemper poſſit redimi, quantum ſi venderetur ſimpliciter, ar. l fundi partem. ff. de contrah. emp. Secũdò qñ fit pactum vt reſtituatur aliquid plus quàm fuerit pretium, vt no. in c. illo vos. de pig. & do. Anto. in c. cum in diœceſi. de vſur. Tertiò ſi emptor cõſueuit exercere vſuras l. quod ſi nolit. §. qui aſſidua. ff. de ædil. edic. Quarto ſm Io. An. in d. c. ad noſtra. in nouel. & Hoſt. ſi apponatur clauſula ꝙ redimi non poſſit ante quinquennium vel decennium, ſed tamen in rei veritate non eſſet illicitum ſi fieret bona fide, vt quia vult facere aliqua temporalia melioramenta, puta impinguãdo, quorum effectu ipſe vult frui. Non aũt faciunt pręſumptionẽ de vſura iſta tria ſimul. ſ. pactum de retrouendendo, modicitas pretij. ſ. quòd nõ ſit vltra vel prope dimidiam, & datio in emphyteuſim, quia iſta iure permiſſa ſunt, nec reperitur contrariũ eſſe cautum. & tex. in d. c. illo vos, de pignoribus, & in c. ad noſtram. de empt. & vend. loquunt̃, vel qñ aderat alia coniectura vltra iſta, videlicet qa emptor erat ſolitus fœnerari, vel fiebat aliquod pactum contra naturã cõtractus. ¶ Quartum. Ad pleniorem aũt prædictorum notitiam colligendo ex quodam meo conſilio regiſtrato in Aur. roſ. caſu xxxj. dico ꝙ iſte contractus fit primò ſic: Petrus emit ab Henrico fundum B. pretio iuſto. i. mille aureis: & ſpondet ſe ei reuenditurũ intra certum tempus, puta x. annos, vel quoties ſumma fuerit oblata, interim aũt Petrus pcipit fructus ex fundo, vel dat Henrico fundum ad affictũ penſione iuſta & æqua, iuxta dicenda. §. ſequenti verbi gratia, ad ſex vel quinq; pro centum. Et dico ꝙ licet, iuxta dicta in hoc §. Scdò fit ſic. Petrus enim emit cũ prædicto pacto dimidiũ ipſius B. fundi pro indiuiſo florenis quingentis, & dat Henrico ad affictum ſm rationem prædictã. Et dico, ꝙ licet, vt prius, cum ſit eadem rõ, vt patet. Si tñ in vtroq; caſu pretium non eſſet æquum, teneret̃ emptor pretiũ augere, aut venditor minuere: ſed tñ contractus teneret, niſi eſſet error vltra dimidiam: teneret̃ ẽt emptor, ſm aliquos, reſtituere fructus perceptos pro rata diminutionis pretij. Quod tñ non eſt verũ: quia ſi contractus tenet, res eſt Petri, & conſequenter omnes fructus: vñ tenet̃ ſolùm de reſiduo pretij, & de intereſſe, ſi quod paſſus eſt venditor ratione illius reſidui. Tertiò fit ſic: Petrus emit cum prędicto pacto retrouendendi totum B. quingentis florenis, & dat Henrico ad affictum ſm rationem prædictam, ita tñ ꝙ in tali affictu non conſiderat̃ valor fundi. i. mille, ſed quantitas pretij, id eſt, ccccc. ita ꝙ ccccc. reddunt ei. xxx. vel xxv. præcisè: ac ſi emeret directum dominiũ fundi valẽs quinquaginta, non empto vtili, ꝙ tantundem valet. Et dico ꝙ tũc eſt difficultas magna: & facio vnum fundamentum. ſ. ꝙ fundum B. diuidat̃ in duas medietates, quæ ſint. C. & deinde dico ꝙ pars C. tripliciter vendi põt: primò. ſ. abſolutè, ſiue per diuiſum, ſiue per indiuiſum. & ſecundò cum obligatione retrouenditionis: & ſic minus valet quàm abſolutè ſumpta. & tertiò cum hypothecatione reliquæ partis. ſ. D. ita ꝙ D. vendi non poteſt ſine conſenſu eius qui emit C. vel ita ꝙ ſi emphyteuta ſeu liuellarius cadat à C. cadat etiam à D. vel huiuſmodi: & ſic valet plus quam abſolutè ſumpta tantum, quantum æſtimatur illa obligatio. Ad caſum dico, ꝙ ſi emptor intendit emere abſolutè totũ B. quingentis aureis, eſt iniuſtitia, & ſm iura reſcinderetur contractus, ſi iniquitas ſit vltra dimidiam, iuxta dicta ſ̃. in verbo Emptio. nec ſi detur poſtea ad affictum ſm rationẽ dati pretij & non valoris, iuſtificatur contractus, quia poſterius non iuſtificat prius. Si verò intendit emere totum B. non abſolutè, ſed cum obligatione reuendendi & reaffictandi ſm rationem pretij dati, & non valoris, vr̃ velle Sum. Roſ. quòd ſit licitum: quia cum tali obligatione non valet niſi quingentos aureos: quod verum credere fortè quis poſſet, ſi conſideratis dicendis ſeq. § & cõditionibus regionis arbitrio boni viri, neutra pars nimis grauaret̃: qa perinde eſt ac ſi ematur dominium & ius directum valens quinquaginta, & reddens penſionem regularem. i. quinq; pro centum, relicto tantundẽ de vtili apud venditorem. Si verò intendit emere vnam medietatem B. abſolutè. i. ſine hypothecatione alterius partis, & eam ad affictũ ſm proportionẽ totius B. nulla eſt iniuſtitia. Si verò intẽdit emere vnam partem cum hypothecatione reliquæ & locare pro rata, quod eſt quaſi emere directum dominium ſine vtili, eſt licitum. ſed tamen oportet ꝙ illa hypothecatio ſoluat,

niſi recompenſetur per obligationem retrouendendi, quę & ipſa aliqd valet. & in his bonus vir arbitrabiť. Quartò fit ſic: Henricus enim egens pecunia vendit affictũ nouum vel antiquũ Petro ſuper omnibus bonis ſuis in genere, vel ſuper aliquibus in ſpecie: de quo dic, vt ſ̃. §. xij. & adde ꝙ ſi ille contractus eſt licitus, & eſt ibi vera venditio, poterit deinde fieri pactum de retrouēdendo, & locare etiam ipſi venditori, ſm quendam Veru. & vr̃ expreſſum ſm eum ff. de in diem addict. in l. 2. & in l. vbi autem. Quintò etiã fit apparenter iſte contractus aliqñ vbi eſt vera impignoratio. de quo j̃. Vſura. 3. per totum. ¶ Quintũ. Sed contra prædicta arguitur primò. quia Dominus Leuit. 25. in hoc caſu retrouenditionis iubet fructus computari in ſortem, & cõſequenter emens cum tali pacto non facit eos ſuos: Solutio. Dico primò ꝙ illa iuſſio eſt iudicialis, ſeu pertinet ad præcepta iudicialia, & conſequenter non obligat niſi denuò ſtatuať, vt patet per S. T. j. ij. q. ciij. Dico ſcd̃ò, ꝙ hoc fuit ſpeciale in terra promiſſionis, q̃ Dñs noluit poſſe vēdi, niſi ſub conditione vel pacto de redimendo, ꝙ fructus computarentur in ſortem, non abſolutè, ſed proportionaliter. Voluit enim ꝙ omnis poſſeſſio vendita in anno 50. libera ſine pretio rediret ad venditorem. Et interim poſſet redimi. Sed quantò pluribus annis emptor perceperat fructus, tantò minus pretium reſtituebať proportionaliter, ſicut, verbi gratia, Poſſeſſio vendita aureis 50. in anno primo, in ſcd̃o valebat ſolũ 49. in tertio 48. & ſic de aliis: ita ꝙ quanto minus reſtabat tp̃s vſq; ad quinquageſimũ annum, tantò minus valebat. Et ꝙ iſte ſit ſenſus, patet: quia ſi abſolutè fructus in ſortem debebant computari, & nõ ſm proportionem, ēt ante annum xxx. vel xl. quælibet poſſeſſio maximè bene fructifera, fuiſſet libera, & non ſolum in anno 50. ¶ Secũdò arguiť. Nam in hoc contractu venditor non hẽt intentionem vendendi, ſed pignorãdi multoties. Sed dico, ꝙ ſimpliciter vult vendere, licet ſm quid. i ſi aliter facere poſſet, nollet vendere. Et qcquid ſit de ſua intentione, ſufficit ꝙ dicat ſe velle vendere, & emptori non conſtet de oppoſito probabiliter: quia ad contractum eſſe ſimulatum oportet concurrere animũ vtriuſque. ſ. ementis & vendentis. l. emptione. C. plus vale. quod agi. imò ſm Bar. Cepo. de iure hoc ſufficit, ēt ſi emptor ſciret venditorem fingere, licet non in conſcientia. Imò ſm aliquos ſufficit in conſcientia: ſi tamen emptor intenderet mutuare ſuper pignore, indubitatè eſſet vſura. ¶ Decimoſextò quę-
16 ritur, *quomodo cognoſcetur iuſtitia penſionis? Et dico, ꝙ ad cognoſcendum qñ penſio in hoc cõtractu & in aliis ſit iuſta, ſciendum eſt ſm quoſdam, quos ſequitur Sum. Ang. ꝙ licèt locatio fieri poſſit pro pretio totius reditus, quem domus aut poſſeſſio reddit: non tamen ſic fieri põt in iſto contractu liuellario: quia talis tenetur manu tenere ſuis expenſis. l. ij. C. de iur. emph. & ſoluere penſionem, licet pars rei pereat caſu fortuito. Secus in conductore: quia non tenetur ſuis ſumptibus manutenere: vt l. colonus. ff. loca. nec tenetur caſu re pereunte ſine ſui culpa. de loca. propter. Vnde ſi emptor tñ vult de cenſu, quantum ſolueret ſimplex conductor, contractus eſt iniuſtus, & in fraudem vſurarũ, intellige præſumptiuè: Et propterea debet haberi reſpectus non ad fructus ſi excedũt: ſed ad quantitatem pecuniæ ſolutæ pro pretio: ita ꝙ talis pēſio multiplicata per xx. annos aſcendat ad totalem æſtimationē rei ſic locatæ, & ſic erunt v. pro centenario, vt eſt. in auth. de non alie. § quia verò col. ij. & in auth. ꝑpetua. C. de ſacroſ. eccl. & ibi no. gl. Vñ ſi locaretur ſimpl'r ꝓ ſex, nõ põt dari ad liuellum, niſi pro quinque. Et qa cõiter grauať talis in cenſu, ideo talis contractus vr̃ illicitus, & in fraudem vſurarum, intellige præſumptiuè, ſed dē hoc ſ̃ §. priore. ¶ Alij verò, quos ſequiť Sum. Roſ. dicũt, & verius, ꝙ licet plus accipiat dando in emphyteuſim, q̃ ſimpliciter locãdo, ꝑ hoc non cenſeť contractus vſurarius, nec illicitus. ꝙ probatur per d. auth. perpetua. iũcta gl. de qua x. q. ij. perpetua. qa rei dandæ in emphyteuſim, ēt ſi locando ſit parũ aut nullꝰ reditus, penſio iuſta eſt, quæ in xx. annis adunata rei æſtimationem continet, vt habetur in §. ſi verò alicuius. in d. auth. de non ali. & ideo plus ſoluiť, qa in locatione habet reſpectus ad fructus: in emphyteuſi non, ſed ad rei valorē, nec id quod ſoluitur propter fructus, intellige præciſè ſemper, ſed in recognitionem directi dominij: intellige aliqñ, vt voluit Bartol. in l. j. C. de iur. emphyteu. ¶ Et pro maiori declaratione nota, ꝙ in hoc caſu ſi fundus emphy. locať, penſio iuſta eſt, habito reſpectu ad fructus & reditꝰ ex eo perceptibilem. Si verò liuellať ſeu datur in emphyteuſim, quæ duo, ſm Bar. & Sali. in l. j. C. de iur. emph. ſunt eiuſdem naturæ ſolo nomine diſcrepantia, tũc aut fundus reddit fructus cões, puta v. pro centenario, aut multo plus puta x. vel xij. vt cõiter in molēdino publici fluminis, aut multo minus, puta duo vel tria pro cētenario, vt in domibus maximè pretioſis, quæ multũ valēt, & parũt reddũt, pro ꝙ modica penſione loceņť, habito reſpectu valoris, vt eſt tex. in l. ſi. §. ſin aũt. C. de bo. quæ libe. vbi dicit Bal. ꝙ domꝰ pretioſæ ſunt quodammodo ſteriles. Et ſi quidem reddit cões, iuſta penſio eſt habito reſpectu ad valorem rei, q eſt ſm pecuniam ſolutam ad rationem v. pro 100. Si verò nõ reddit cões, tũc in locatione eſſet iuſta habito reſpectu ad fructus vel reditus, ſed in liuellatione, in molendino q dẽ iſta penſio videbiť qnque pro centum, vt habeť in d. §. ſi verò, quia in rei veritate etiam ipſe dñs deducta æſtimatione magni periculi & magnis expenſis conſeruandi non perciperet niſi hoc vel circa: & conſequenter cũ in liuellatione omne periculũ & omnis impenſa trãſeat in accipientem, vt l. j. cũ ibi no. C. de iure emphy. vr̃ ꝙ modica pēſione debeat locari: ſicut etiam propter prædicta venderetur pretio modico reſpectu fructuũ. In domo aũt credo penſionem eſſe iuſtam, ſi ſit ea quæ liuellareť alteri q eam ſi vendidiſſet, & alicubi eſt de more quinq; pro centenario vel quatuor cum dimidio, & ſi ſit pretioſa, erit poſſibiliter pēſio maior q̃ in ſimplici locatione. qa in liuellatione nõ datur penſio principaliter per reſpectum ad fructus, ſed in recognitionē dominij, vt not. Bar. in l. j. C. de iure emphy. Et ſic patet, ꝙ dando in emphyteuſim iuſta pēſio aliqñ eſt maior quàm locando, cũ illa ſit iuſta, quæ in xx. annis collecta reddit æſtimationē, vt d. §. quia verò. Nec obſtat ꝙ emphyteuta ſentit incommodum reparationis. d. l. j. & cõſequenter vr̃ ꝙ debeat ſentire commodũ minoris ſolutionis, qa habet commodũ iuris maioris q̃ habeat cõductor, qa habet vtile dominiũ, nec põt expelli per dominũ, etiã vellet rem in proprios vſus habere ꝙ ſecus eſt in colono. C. loca. l. ædē. & ſi temporis curſu res melioratur, ſibi meliorať. Non obſtat ēt ꝙ ſi res eccleſiaſtica dať in emphyteuſim, ſit diminutio ſextæ partis, vt in d. auth. perpetua. magiſtrata. x. q. ij. c. ꝑpetua. qa verũ eſt in re eccleſiaſtica non pretioſa, nec dr ꝙ ſine illa diminutione dari non poſſ. quinimo ſm gloſſ. ibi in verbo, ſextam, põt dari ſine diminutione, imò plus accipi põt in liuellatione quàm in ſimplici locatione, vt per eandem auth. probatũ eſt. Non obſtat etiam ꝙ colono ſit remiſſio propter ſterilitatem, non aũt emphyteutæ. C. loca. l. licet. Nec ex hoc ſeqr, q debeat in emphyteuta neceſſariò penſio eſſe minor, quia habeat

plura commoda q̃ colonus, vt dictũ eſt: imò quando emphyteuta ſoluit magnam penſionem, quod. ſ. aliqñ eſt poſſibile, licet dicat Bart. ꝙ communiter eſt modica: tunc vr̃ ſentire idem Bart. in d. l. j. quod remiſſio fiat emphyteutæ, ſicut & colono. de quo vide ſ̃. Emphyteuſis. §. j. vbi diſtinguitur de emphyteuſi propria, & impropria. Non obſt. etiã ſi dicat, ꝙ ſi emphyteuta plus ſolueret quam perciperet, non eſſet pœna cadere per triennium non ſoluenti: quia hoc eſt ei pœna qñ eſt vtile domino ꝙ cadat: quando aũt non eſt vtile domino, poteſt inuitꝰ retinere in emphyteuſi. vt probatur. in l. ij. C. de iu. emphy. in verbo, ſi voluerit. Non obſtat etiam ſi dicatur, ꝙ iam pauper non poſſet accipere in emphyteuſim ſi plus ſolueret quàm perciperet, quia obligatio perſonalis, cuiuſmodi eſt emphyteuta, ita ſequitur pauperem, ſicut diuitem, quia ſequitur perſonam quocunque vadat, ſiue ſit in emphyteuſi, ſiue in ſimplici locatione. l quis ergo caſus. ff. de pecul.

RVRSVS DE VSVRA TERTIO VBI ſit, quantùm ad pignorationes.

1 *Pignus ea lege datum, vt ſolutione in termino non facta ſit venditum, an ſit licitum.*
2 *Poſſeſſio an computetur in ſortem in marito.*
3 *Maritus accipiens ſex pro centum de dote non ſoluta, an ſit vſurarius.*
4 *Gener lucrifaciens fructus, ſi accipiat pecuniam dotis ab alio, an ille quoque lucretur fructus. & num. 5.*
6 *Hæredes mariti an lucrentur fructus, ſicut maritus ipſe, & quid ſi poſſeſſio redeat ad vxorem. & nu. 7. 8. & 9.*
10 *Fructus pignoris eccleſiæ, an computet clericus in ſortem.*

VSVRA tertiò conſiderari poteſt ſpecialiter quomodo inueniať in pignorationibus, in quibus vſura eſt vti pignore obligato, & non cõputare fructus in ſortem:
1 iuxta dicta ſ̃. Pignus §. j. ꝑ totum. ¶ Primò verò *quæritur, quid ſi Petrus de Henrico in pignus pro centũ mutuatis domũ valentem centũ & decem, hoc pacto ꝙ ſi in termino ſtatuto non ſoluerit, impignoratio fiat venditio? Et dico ꝙ Arch. diſtinguit. Nam ſi Petrus eo anno non computauit fructũ domus in ſortem, elapſo termino teneť de domo & de vſufructu: qa contractus non tenuit, ſed fuit vſurarius. Si verò computauit, tenet contractus, licet domus plus valebat: qa pœna conuentionalis appoſita eſt, non obſtante pacto legis commiſſoriæ: de quo ſ̃. Pactũ. §. 4. & hoc niſi feciſſet in fraudem vſurarũ: puta qa mutuans exiſtimabat in termino nõ poſſe fieri reſtitutionē, & inde ſe lucraturũ illa decem, quæ domus plus valebat: ſecus ſi ad coërcendã
2 moram debitoris. ¶ Secũdò quæriť, * vtrũ maritus recipiēs poſſeſſionem computare debeat in ſortem? Et dicit c. ſalubriter. eod. tit. ꝙ non, ſi ſuſtinet onera matrimonij: puta qa vxorem nutrit, & idem l. pater. ff. de doli exc. Pro quo aduertē, ꝙ ad iuſtitiam huius contractus multa requirũtur. Primò, vt dictũ eſt, ꝙ maritus ſiue gener ſuſtineat onera matrimonij. Secũdò, ꝙ dos ſit promiſſa ſimpliciter: qa ſi terminum ad ſoluendum eam dediſſet, nihil poſſet percipere: qa ante moram nihil ei debetur: cum etiam potuerit vxorem accipere ſine dote, vt §. ſeq. quod Sum. Ang. tenet indiſtincte. Sed tu limita, niſi interueniſſet conuentio de aliquo interim dando, ſm Panorm. poſt Cal. Quod autem dicit Panor in d. c. ſalubriter, quod ſi gener accipit pignꝰ, & poſtea terminum dedit ſocero de dote ſoluenda, nihilominus poterit bona conſcientia tenere fructus pignoris. Verum putat Sum. Ang. ſi dedit terminum ad redimendũ pignꝰ, non aũt aliter ſi dedit ad ſoluendam dotem. Sed non oportet limitare: quia eo caſu maritus eſt in vero intereſſe, & ratione eius poteſt aliqd accipere, etiã ante terminũ luendi pignoris, etiam ſine pacto, qñ mallet ſibi ſolui, iuxta dicta ſ̃. Vſura j. §. xix. vbi de intereſſe agebatur. Tertiò requiriť, ꝙ fructus onera non excedant: vel ſi excedant, habeanť de illo pluri, ſicut de obnoxio reſtitutioni: qa cã ceſſante ceſſat effectus. de appel. cũ ceſſante, quæ tamen onera communiter æſtimanť ſecũdùm quantitatē dotis: quia ſecũdùm dotis quantitatem mulier alimentanda eſt. l. ſi cùm dotem. §. ſin autem. ff. ſolu. matr. & de dona. inter virum & vxo. per veſtras. Quartò reqritur ſm Ioan. And. & do. Anto. & Io. de Lig. in d. c. ſalubriter. & Lauren. de Ridol. in ſuis contract. quod illi fructus ſubiicianť fortunæ, id eſt, ſint fructus poſſeſſionis, qui ſunt incerti: non aũt certa quantitas pecuniæ. Sed de hoc dic vt in §. ſeq.
3 ¶ Tertiò * quæritur, quid ſi gener non recipiat pignus, ſed cautionem de dote numeranda, & interim à ſocero percipiat aliquos certos denarios ex pacto: puta ſex pro centũ? Et dico de hoc Doctor. ſcripſiſſe contraria. Nam Ioan. An. in d. c. ſalubriter: cum aliquibus aliis dicit, quod non licet, tum qa Papa conſultus ſuper hoc reſpondit de poſſeſſione, non de pecunia, tũ quia pecunia de ſe non fructificat. Et cum eo ſentit Anto. de Butrio. Io. de Lig. & Laurent. de Ridol. Sed Pau. de Elea. Io. Cal. Petr. de Anch. & Panor. in d. c. ſalubriter. contrarium tenent, & dicit Panor. ꝙ Papa idem reſpondiſſet de pecunia ſi fuiſſet interrogatus. Dicit etiam ꝙ pecunia fructificat hominis induſtria, ſicut, & terra: imò dici poteſt, ꝙ eſto quod pecunia non fructificet, ꝙ nihilominus vxor manducat: & veſtiť: & conſequenter neceſſe eſt ex pecunia emere poſſeſſionem, vel ex ea negotiari, vt habeat vnde viuat, aut ſubleuare damnum. Et hęc opinio eſt verior: cùm vtrobique ſit eadem ratio, id eſt, onera, ſiue intereſſe, & ſic idem eſt de pignore & cautione cum pacto. Concludit autem Panorm. bene iſtam materiã dicens, ꝙ ſi à principio datus eſt terminus ad ſoluendam dotem ſine pacto interuentionis pignoris, licet ex poſtfacto pignus traditum fuerit, nihil poteſt conſequi gener: qa ſicut poteſt vxorem ducere ſine dote, & de proprio alere tenetur, vt in d. cap. per veſtras, ita & traducere potuit dato termino ad dotem ſoluēdam. Si verò à principio interuenit datio pignoris, non procedit opinio domi. Antonij. ſed ꝙ nihil poſſit accipere, qa gener recipiendo pignꝰ, vr̃ confiſus authoritate dicti c. ſalubriter. & recepiſſe pignus vt lucraretur fructus in compenſationem dilatæ dotis. Quod intellige præſumptiuè, & in foro contentioſo, & in conſcientia, etiam poſt aliqd̃ tp̃s arbitrio boni viri deſignandũ, ad ſoluendam dotem ſine termino promiſſam, qa ſocer tũc eſt in mora. Poteſt etiam, ſecundùm Pan. à principio gener conuenire cũ ſocero de aliquo ſoluendo, annuatim vſq; ad ſolutionem dotis: dũmodo ſit homo ſolitus mercari vel deponere pecuniã apud mercatorem. Sed omnia prædicta intellige, ſi gener ex dote ſoluta fuerat fructũ reportaturus probabiliter aliàs non, cũ nullũ patiať intereſſe. Et ex dictis patet, ꝙ ſi gener antequam ſuſtineat onera matrimonij percipiat fructus rei dotalis, qa non cedunt lucro mariti, ſed accreſcũt doti vel dotanti. ff. de vſur. l. videamꝰ. la ij. ſm gl. in d. c. ſalubriter. debent reſtitui mu-
4 lieri. ¶ Quartò * quæritur, vtrũ ſi quis mutuet genero ſummam debitam pro dote, & accipiat ab eodem genero poſſeſſionem quam habeat in pignus, poſſit talis mutuans lucrifacere fructꝰ poſſeſſionis vt gener faciebat: Et dicit Bal. in rub. C. de vſur. ꝙ nõ: qa mutata pſona mutať priuilegiũ quoties pſona eſt immediata cauſa priuilegij. l. prima. C. de impo. lucra. deſari. & l. locatio. aliàs incipit, licitatio. §.

fina.ff.de publi. ſed quia hoc non eſt priuilegium propter
dotem,ſed ius cõmune propter intereſſe, ideo ratio eſt:qa
cùm iſte mutuans non propter intereſſe,ſed propter lucrũ
mutuet, & accipiat, vſurarius eſt. Dicit tamen Rod.quod ſi
liberaliter mutuaſſet , & gener liberaliter in eum tranſtu-
liſſet omne ſuũ ius in dicta poſſeſſione , licitè acciperet il-
los fructus,nõ ratione mutui,ſed donationis Concor.Mo.
5 ¶ Quintò * quæritur,,quid ſi quis emat à genero ius præfa
tæ poſſeſſionis?Et dico,ꝙ talis licitè faciet fructus ſuos:nec
poteſt ibi eſſe vſura, niſi cõtrahat fraudulenter,& fingat ſe
6 emere, cùm intendat mutuare. ¶ Sextò * quæritur, vtrum
hæredes mariti poſſint ſimiliter facere ſuos fructus dictæ
poſſeſſionis,alimẽtãdo vxorẽ eo anno quo dotẽ reſtituere
non tenentur,ſi ſit in rebus mobilibus, per l.vnicam.C.de
rei vxoriæ actione. Et dicit Pan.poſt Ioan.And.& Hoſt.in
d.c.ſalubriter , ꝙ non : quia ſtatim poſſent ſe expedire de
muliere,reddendo ei pignus vel rem obligatam pro dote:
quod non poterat maritus.de iureiuran.tua nos.el ij. imò
etiam non lucrãtur fructus dictarũ rerum mobiliũ, ſi quid
acceperunt : quia licet quò ad illas res mobiles non ſint in
mora niſi poſt annũ , tamen earũ fructus quos habuerunt
intra annũ, poſt annũ cum ipſis rebus reſtituere tenentur,
ſecundũ Sali.& Ang.in d.l.vnica.§.exactio. Et intellige pri
mò ſi non alunt relictã,non aliter, vt ſ.Dos.§ vlti.ſecundò
de prouenientibus ex illis,nõ ex induſtria:quia ſi cum pe-
cunia ſunt lucrati,nõ tenentur de lucro. ¶ Septimò * quæ-
7 ritur,quid ſi hæredes vxori relictę aſſignent poſſeſſionem
in pignus?Et dicit Io.de Ligna poſt Io.And.Hoſt.& Inno.
in d.c.ſalubriter,quod nõ lucratur fructus,ſed tenetᷣ com
putare in ſortem. Vnde ſit cauſa,inquiunt,ne recipiat rem
obligatam pignore , ſed eã vendi faciat vel recipiat in ſo-
lutum ff.de re iudic.l.à diuo Pio.aliàs fructus cõputabun-
tur in ſortem, & dotem extenuabunt , vt in c.illo vos. de
pignor. Sum.aũt Ange.dicit ſe tenere contrarium,& quòd
facit fructus ſuos,ſi aliunde non habet vnde viuat. Quod
non bene indiſtinctè dicitur,niſi intra annũ non reſtituen-
dæ dotis,vbi alimenta debentur relictæ. Alioquin extra il-
lum annũ, ſiue habeat vnde viuat, ſiue non, vſuraria eſt, ſi
ſponte ita facit , malens ſic lucrari quàm habere dotem:
quia cum dilatio ſolutionis ſit mutuum implicitè , ſecun-
dùm omnes, ibi eſt mutuum cum lucro. Si autem dotem
habere nõ poteſt, ſed violenter ei detinetur, nec poſſet iu-
uare,eo quòd non fieret ei iuſtitia propter potentiã hære-
dum,ſecundùm Archiepiſc.licitè recipit dictos fructus,vel
pecuniã, ſine dotis extenuatione. Et idem ſecundùm eun-
dem eſt , quando illi ſine magno detrimento dotem reſti-
tuere non poſſunt, & illa compatiens eam dimittit penes
eos ad tempus, interim, cùm non habeat vnde viuat,reci-
piens aliquid ratione intereſſe.ſecus autem, inquit, ſi fieret
propter vtilitatem vtriuſque,vt ſcilicet illi magis lucrẽtur,
& illa ex integro capitali lucrũ habeat. Intellige autem ꝙ
ſi aliunde haberet victum , hoc fieri non poſſet : quia illi
non tenerentur nec ad dotem nec ad intereſſe.ſiue alimen
ta intra annum, quo iure tenent dotem, vt ſ.Dos. §. xxj.
poſt annum verò, ſecus. Vnde ſi ad eorũ vtilitatem ſolùm
eam illi dimitteret,veniret etiam intereſſe lucri ceſſantis,
8 iuxta dicta ſ.Vſura.j.§.xix.xxv xxvj.¶ Octauò * queritur,
vtrum valeat ſtatutum ꝙ ſoluto matrimonio quandiu hæ-
redes mariti perſtiterint in dote ſoluenda , teneantur cer-
tum quid dare vxori relictæ, vnde ſe inde poſſit alere ? Et
dicit Sum.Angel.in verbo,Dos.§.vlti.quod Panor. in c. de
prudentia, extrà de dot.poſt diuort.reſtitut.refert Ioan. de
Lign.in cle.ex grauí.de vſur.tenere quòd valet, ſed limitat
ipſe Pan.in ea quæ non habet vnde viuat aliunde. Sed iſtã
limitationem dicit ſibi non placere. Ego autem dico pri-
mò,quòd Panor.ibi non refert illud,ſed oppoſitum, ſcili-
cet quòd ſecundùm Ioan.de Ligna. ſtatutum non valet, &
ita tenet ipſe Io.& Imo.in d.clem.& multi alij. & Matt.ibi
dicens ꝙ taliter ſtatuentes incidunt in pœnam d cle.& ſe-
cundò quod Panor.illud dictũ Io.de Lign.non limitat, ſed
in c.ſalubriter,de vſur.limitat dictum contrarię opinionis
tenentis,ꝙ tale ſtatutum valet,vt patebit.Et tertiò dico,ꝙ
dicta limitatio licet non conuenienter limitet iſtud dictũ,
quòd relicta facit fructus pignoris ſuos & § priore.conue-
nientiſſimè tamen limitat valorem dicti ſtatuti facti in pœ-
nam moroſi,vel ratione intereſſe ante moram, vt patet in
ſua doctrina,quæ vbi vt ſuprà,eſt virtualiter hæc Pro de-
ciſione,inquit,huius quæſtionis,an valeat tale ſtatutũ,exa-
minanda eſt alia , ſcilicet an teneantur hæredes alere reli-
ctam donec perſoluerint dotem,& placet inquit,plus mihi
illa opinio,quæ dicit ꝙ ſic, ſi illa non habet alia bona,cũ
intra annum datum hæredi ad dotem perſoluendã , vt te-
net gloſ.& Bar.in §.exactio.l.vnica.C.de rei vxor.actione.
& Specul.in tit. qui filij ſint legi. Quo præſuppoſito dicit
ad præmiſſam quæſtionem : ꝙ ſtatutum valet in caſu quo
hæres tenetur alere relictã,loco alimentorũ decernens cer
tam quantitatem:cùm honeſtius ſit hoc recipere,quam ali-
menta minutatim. Et Card.in d.cle. tenet ꝙ tale ſtatutum
vel conſuetudo poteſt tolerari,dicens ſe ita conſuluiſſe, &
referens hoc ſtatutũ eſſe Paduæ. hæc ex illo. Et ita patent
omnia prædicta, quia quæ ſponte mulier accipiebat ex pi-
gnore, erant lucrum ex mutuo:quæ verò accipit ex ſtatuto
ſunt pœna legalis,vel intereſſe lege determinatũ. Adde ta-
men ex Archi.quòd etiã poſtquam hæres eſt in mora ſol-
uendæ dotis:idem eſt ſecundùm Card. quod Archid limi-
tat licere relictæ, quando mallet dotem : aut ſi poteſt,non
9 vult mora pietate hæredum,vt §.priore. ¶ Nono * quæri-
tur,quid ſi lucretur relicta aliquos fructus ex pacto do[...]
Et dicit Archid. poſt Laur.de Ridol. quòd licitè eos perci-
pit ex eo quòd ratione intereſſe cõuenti proueniat ex mo-
ra debitoris dotem non reſtituentis,vel ratione pœnæ con
uentionalis,quod tamen limitat , niſi perciperet fructus ex
poſſeſſione longè plus dote valente:maximè ſi debitor im
10 potens ſit ad reſtituendam dotem. ¶ Decimò * quæritur,
quid ſi clericus accipiat in pignus rem , ſiue poſſeſſionem
eccleſiæ ? Et dico,quòd fructus non tenebitur computare
in ſortem:quia eos percipit quaſi de ſuo,extrà eod.c.j.& c.
conqueſtus.& idem in decimis iniuſtè detentis. de deci.c.
fin.& ſecundùm Rayn. idem eſſet de omni alia poſſeſſione
iniuſtè detenta,ſiue ſit eccleſiæ ſiue laici,ſecundùm gloſ.&
doctor in d.c.j. & idem ſecundùm Rayn. de omni poſſeſ-
ſione empta ex fructibus iniuſtè perceptis.

RVRSVS DE VSVRA QVARTO, quò ad cambia.

1 *Cambium aut ars campſoria quid ſit.*
2 *Pecunia an poſſit cum pecunia permutari aut vendi , & qualiter.num.4.& 5.*
3 *Numiſma an & qualiter vendi poſſit.*
6 *Cambiorum quot ſint genera,& quibus modis exerceantur.*
7 *Cambium ad minutum an ſit licitum.*
8 *Cambium reale per literas an ſit licitum.*
9 *Cambium ſiccum an ſit licitum, ſecundùm varios eius modos & num.ſeq.*

VSVRA quartò conſiderari põt , vt ſciatur quando ſit
in cambiis & quando non. Eſt autem in iſta materia
difficultas magna intelligẽtibus veritatem illam explica-
taliter,vt intelligatur ab aliis maximè rudiorib⁹ , ꝓpter
intricationẽ cõtractuũ:eſſet etiã difficultas maior intelli
gere quomodo cãbia celebrẽtur, ꝓpter ſubtilitates mer
catorum tẽporis noſtri:eſt verò maxima in his determi-
nare veritatẽ, quod opinionũ varietas atteſtatur. Igitur
operis ordine neceſſitatis, diuino auxilio inuocato ag-
1 gredior in re tã ardua determinare veritatẽ. ¶ Primò * au
tem quærit,quid ſit ars cãpſoria & cãbiũ? Et dico multa
pro reſpõſione. ¶ Primũ. Sicut dictũ eſt ſ. in verbo,Nego
tium duplex eſt cõmutatio,diſtinguẽdo ex parte finis, vt
etiã dicit Philoſophus j.Polit.vna.ſ.quaſi naturalis & ne
ceſſaria.ſ.rerum ad res vel pecunias , propter neceſſitatẽ
vitæ,quæ ꝓpriè nõ ad mercatores , ſed ad œconomos &
politicos pertinet,qui habent prouidere familię aut ciui
tati de neceſſariis:alia denariorum ad denarios,adde vel
ad res,non ad neceſſitatem vitæ,ſed ad lucrũ conſequen
dum:quæ propriè dicitur negotiatio,& ex bono fine ho-
neſtari poteſt. ¶ Secundùm. Pecunia cõſiderari põt dupli-
citer.primò materialiter vt res quędã,puta aurũ,argen-
tum,& ęs:& ſecundo formaliter,vt pecunia.i.inquãtum
monetata.& primo modo ſicut locari põt, vt ſecundum
Doc.ad oſtẽtationẽ,ita etiã põt vẽdi:ſed ſcdo modo nec
locari nec vẽdi poteſt,cũ nõ habeat vſũ à ꝓprietate di-
ſtinctũ,ſed ſuo vſu diſtrahatur. Et ſic ĩtelligo opi.S.T.&
Arch.& aliorum dicentium,quòd non eſt vendibilis,ſed
regula & menſura vẽaliũ.ſ.formaliter ſumpta. ¶ Tertiũ.
Pecunię formaliter ſumptę duplex eſt vſus,ſecũdũ Phi-
loſophum ibi. Duplex eſt enim aliarum rerum vſus per
ſe.ſ.proprius ac principalis , qui tã in naturalibus quàm
in artificialib⁹ eſt ille , ad quẽ rei natura primo ordinatᷣ,
vt panis ad eſum,& veſtimẽtũ ad veſtiẽdũ,& ſic de aliis:
& cõis ac ſecundarius.ſ.alius à primo, cui tamen res, in-
quantum talis applicatur:ſicut reſpectu veſtimenti com
mutatio,quia veſtis applicatur venditioni & cõmutatio
ni,inquantũ veſtis:nec venditur vel cõmutatur ꝓ ſimpli
ci pãno. Et ſic pecunię ſcdm Philoſophũ primarius vſus
eſt cõmutatio pro venalibus neceſſariis ad vitã:puta ci-
bo,potu, veſtitu.& hmõi:propter quę habẽda inuẽtũ eſt
numiſma,vt quę vni patrię vel perſonæ deſunt , aliunde
habeãtur dato numiſmate. Secũdari⁹ verò eſt cõmutatio
pro alio numiſmate , & aurei ꝓ carlenis:quæ cõmutatio
orta eſt ex inæqualitate numiſmatũ,dũ habenti numiſ-
ma magnum cõmodius erat paruũ , non inquantum ta-
lis materia,ſed inquãtũ talis valoris erat:& ſic ẽ hîc mo
neta formaliter ſumitur. ¶ Quartũ. Lucrũ aũt ex cõmuta
tione numiſmatũ,ſecũdũ Philoſophũ vbi ſ. ortũ habuit
primo quidẽ à caſu,dum accidit aliquod numiſma,puta
aureũ alicubi plus æſtimari,ſicq́;ibi plura ærea ꝓ eo da-
ri q̃ alicubi:ſed deinde humana ĩduſtria adinuenit artifi-
cioſè vias lucrãdi circa huiuſmodi numiſmatũ cõmuta-
tiones. ¶ Quintum. Igitur ars campſoria eſt negotiatio
in cõmutatione numiſmatũ, cambiũ verò ſecũdũ vſum
loquẽtium eſt actus huius artis,id eſt,cõmutatio numiſ-
matum ſecundùm vocabulum autem eſt omnis cõmuta
tio ſiue rerũ ad res,ſiue rerum ad pecunias,ſiue pecunia-
rũ ad pecunias,quæ vulgo dicitur baracto. Sciẽdũ tamẽ
ꝙ cõmutatio ſumitur largè, vt etiã conuenit venditioni,
& ſtrictè vt ab ea diſtinguatur:& ſic eſt cãbiũ ꝓpriè:non
aũt primo modo.ſed large eſt cambium differens à ven-
2 ditione ſola materia:qa nõ eſt niſi circa pecunias. ¶ *Se
cũdò queritur,vtrũ ſalua ęqualitate iuſtitię pecuniã poſ-
ſit cũ pecunia permutari ſolũ ſalua ęqualitate pretij lega
lis hincinde:ita ſcilicet quòd vna tãto pretio diſtrahatur

quãto diſtrahitur alia:aut certè data inæqualitate huius
pretij poſſit aliter ſeruari æqualitas? Et dico quòd ſolu-
tio huius q̃ſtionis pendet ex alia, an pecunia vendi poſ-
ſit. Ad qđ dico , ꝙ ſi pecunia conſideretur formaliter &
abſolutè,id eſt,ſi cõſideretur ipſe valor pecuniæ ſecũdũ
ſe,quẽ habet ex ſtatuto legis,eſt inuẽdibilis:qa ſicut al-
bedo nõ põt eſſe alba,ſed eſt illud quo qđ formaliter eſt
albũ : ita valor ſeu pretiũ non poteſt appretiari , ſed eſt
illud quo alia appretiãtur ſeu regula appretiandi. Si ve-
rò cõſideretur ipſe valor vt eſt in tali materia,puta auro,
vel argẽto, vẽdi põt & appretiari ꝑ accidẽs gratia mate-
rię. Qđ patet primò,quia locari põt ſecũdũ Doc. Secũdò,
qa ſecũdũ S.T.& Philoſophũ.j.Poli.ſuppoſita honeſtate
finis licitũ eſt lucrari permutãdo pecuniã cũ pecunia:ꝙ
ſub eodẽ principe eſſe nõ poſſet,ſi ſemper daretur & ac-
ciperetur ſecũdũ valorẽ legalẽ:& ſic oportet ꝙ ex altera
parte habeat rationẽ venalis,ex altera pretij.qa expreſſe
S.Tho.ij.de reg.princ.vult.ꝙ poſſit q̃s vti numiſmate a-
liter quàm vt pretio rerũ venaliũ,& per conſequens q̃s
eo vtitur vt re venali:qa omnis res corporalis vtilis ho-
mini eſt aut pretiũ,aut qđ appretiabile:& tamẽ iſte vſus
eſt vſus pecuniæ inquãtũ pecunia,ſed nõ principalis. Ver
ba aũt S.T.ij.de regi.prin.c.xiiij.vbi probato per vnam
rationem , ꝙ pondus & menſura ſunt magis neceſſaria
quàm numiſma,ſubiungit aliã,ſunt iſta: Amplius aũt põ-
dus & menſura,inquãtũ talia,ſemper ordinãtur ad men-
ſuranda & põderanda:aliter per ſe nihil ſunt:ſed numiſ-
ma quamuis ſit menſura & inſtrumẽtũ, ĩ permutationi-
bus tamen per ſe aliquid eſſe poteſt,puta ſi cõfletur, erit
al.qđ,videlicet aurũ vel argẽtũ,ergo nõ ſemper ordina-
tur ad permutationes.& hoc etiã habet veritatẽ in aliis
ſpeciebus pecuniarũ,imò ampli⁹,vt in cãpſoria, quæ nõ
propriè ordinatur vt ſit mẽſura rerũ venaliũ , ſed magis
ad permutationes numiſmatis.hæc ille. Ex quibus patet
ꝙ pecunia vti poſſumus tripliciter. Primò, vt mẽſura ve-
naliũ,q̃ eſt ꝑ ſe & principalis vſus eius. Secundò,vt eſt pe
cunia ꝑmutãdo eã cum alia pecunia,vt ĩ cãbiis , q̃ eſt vs⁹
eius ꝑ ſe,ſed nõ principalis:quo caſu eſt venalis per acci
dẽs,id eſt,gratia materiæ. Tertio,vt re quadã , quo caſu
eſt venalis per ſe eo modo quo venditur ꝓ argẽto facto
3 ſeu monetato ad põd⁹. ¶ *Tertiò q̃ritur, vtrum numiſma
poſſit materialiter vẽdi vel emi p̃tio maiore vel minore
q̃ ſit legale , id eſt illud qđ habet ex ſtatuto cõmunitatis
aut principis ratione ſuæ qualitatis?Et dico ꝙ ſic dupli-
citer. Primò ꝓpter qualitatem numiſmatis faciẽtem illud
eſſe cari⁹ poſſeſſori:quia ſicut habẽs equum valẽtẽ x.cõ-
muni ęſtimatione põt illum vendere xij.ſecundum S.T.
& alios Doct.ita habẽs monetã ex ſtatuto valẽtẽ lx.pu-
ta aureum bonum , poſſet illã vẽdere lxij.ſi ſibi ſic valet,
aut eſt cara. Secundò ꝓpter qualitatẽ numiſmatis faciẽ-
tẽ illud plus aut min⁹ valere ĩ ſe q̃ valeat aliud numiſma
eiuſdẽ pretij legalis. Mille enim librę in auro materiali-
ter valẽt aut valere poſſunt plus quàm mille in pecunia
ærea vel argẽtea:& in vna argẽtea vel ærea q̃ in alia.aut
ratione põderis,qa illa eſt cõpleta , iſta defectiua ex ſua
origine vel attrõſione:aut ratiõe deportationis, quia illa
eſt cõmodior ad portãdum q̃ iſta, aut ratione vniuerſa-
lis diſtractionis,quia illa ĩ pluribus locis diſtrahitur ſub
legali pretio,nõ iſta:aut ratione piculi exbãnitionis, cui
plus ſubiacet ærea,vel argẽtea moneta quã aurea,& vna
argẽtea quã alia,aut ratione cõmoditatis, quia illa ẽ ap-
tior alicui vſui quã alia:vt aurea ad ponẽdũ ĩ medicina q̃
autẽ argẽtea:& aurei Genuẽſes ad deaurãdum magis q̃

Veneti:aut ratione inexpēdibilitatis,puta qa aliqua pe
cunia alicubi vēditur vbi nō expēditur , cuius ꝑtium in
quātum eſt res,minus eſt pretio legali quo alibi diſtrahi
tur.Nec obſtat ſi habebat valorē d̄terminatū à lege:quia
verum eſt in ordine ad cōmutationes rerum,nō autē pe
4 cuniarum:ſed tunctaxatur arbitrio bonorum. ¶*Quar-
tò quęritur , vtrū pecunia vēdi vł emi poſſit alio pretio
q̄ legali rōne diſtātiæ localis?Et dico,ꝙ emptio& vēditio
& alij cōtractus permutationis qui fiunt de re aut circa
rem,variātur tripliciter.Nā aliquando fiunt in vno loco
pro eodē loco totaliter , vt quia res permutatę ambę ibi
ſunt;& ibi ſunt aſſignādæ,ſicut ſi quis manualiter tradat
vinum accipiēs oleum, aut aurum accipiēs argētum vel
ęs,&ecōuerſo,& tunc res ꝑmutātur ſcd̄m ꝑtium ibi cum
reb⁹.Aliquādo verò fiunt in vno loco ꝓ alio totaliter,vt
quia ambę res permutādæ ſunt in alio loco, ſicut ſi duo
exiſtentes Mediolani permutēt res quas vterq; hēt Ve-
netiis aſſignāte quolibet eorū rē ſuā Venetiis:& tunc ꝑ-
mutantur res ſcd̄m pretium quod habent Venetiis,quia
perinde eſt ac ſi Venetiis fieret permutatio.Aliquādo ve
rò fiunt in vno loco,partim pro illo,& partim ꝓ alio,vt
qa altera rerū permutādarū eſt in vno loco,& reliqua in
alio:ſicut ſi duo Mediolanēſes cōtrahāt ſuꝑ aromatib⁹,
quæ alter habet Genuę , & alter exhibet Mediolani ꝑtiū
vel aliā rē,puta frumētū,& tunc oportet fieri æqualitatē
penſatis pretiis vtriuſq; loci,& periculorū ac expēſarum
quæ ex altera parte.ſ.aromatum accidunt. Vn̄ illa aroma
ta non æſtimabuntur pretio quo vēderentur Mediolani,
vt patet,nec quo vēderētur Genuæ,qa licet quæ ſunt Ge
nuæ vēdātur pretio ibi currēte, eodē tamē non vendun-
tur Mediolani,licet plus ibi valerent ſi ibi eſſent,ſed exi
ſtētia Genuę vēduntur Mediolani pretio quod de exiſtē
tibus Genuæ inuenitur Mediolani: quia res iuſtè emun-
tur &vēdūtur pretio currēte tūc in loco vbi fit cōtract⁹,
etiā ſi ibi vēderētur minori pretio quàm in loco , vnde
cū expēſis& periculis ſunt allatæ.Res itaque diſtans con
ſiderata ſub tali diſtantia minus valet quā præſens Et ꝙ
de alijs dixi,dico etiā idē de pecunia inquantū eſt vēdibi
5 lis,quia non eſt differētiæ ratio.¶ Quintò quæritur,*vtrū
numiſma vēdi vł emi poſſit pretio maiore vł minore q̄
ſit legale rōne diſtantiæ temporis? Et dico ꝙ quādo res
permutatæ non aſſignantur vel traduntur eodem tempo
re,non poteſt eſſe niſi duobus modis,ſcilicet vel qa iſta
exhibeatur ante illā, vel illa ante iſtā. Et qdem ſi pretiū
exhibeatur ante rem vēditā:ratiōe anticipatę ſolutiōis,
nō licet emere rem minus pretio iuſto , ſecūdùm omnes
Doc. præcipuè.S.Th.ſimiliť nec vendere plus quādo res
ante traditur,niſi in quaſib de quibus ſ̄.Vſura.ij §.ij.ſci-
licet quādo vēditor erat rē ſeruaturus in tēpus aliud,vel
ſi emptor non ſit recepturus rē,niſi in tempore,d̄ quo eſt
veriſimiliter dubium de rei valore.vt ibi ſ̄ dictum eſt.Et
idem dico de emptione & venditione pecuniarum.
¶*Sextò quæritur,quot ſunt genera cambiorū, & quib⁹
6 modis exerceantur.Et dico ꝙ omnia reducuntur ad tria.
¶Primum dicitur reale tantùm , quod etiā dicitur cam-
bium ad minutū:vt cùm Petro habēti aurū campſor dat
argentū,vel ecōtrario,aut habenti vnius generis mone
tā,puta carlenos,dat monetā generis alterius, puta qua-
trinos,accipiens tn̄ pretiū certū ꝓ ſuo labore, puta qua-
trinū pro libra ¶ Secūdū dicitur reale per literas , quod
fit duobus modis.Primò,quando cāpſor,Petro danti ſibi
Mediolani certā ſummam puta centū,dat literas,quibus
certa ſūma,de qua cōueniūt, redditur illi Romæ aut Ve
netiis,puta xcv.& reliquū cāpſor lucratur pro ſuo labo-
re.Secūdò cū Petrus Mediolani habet certam ſummam
alibi pl⁹ valērē,& quā vellet illuc deferre,puta Venetias,
vt illud plus lucretur,vel ecōtrario habet Venetiis,& vel
let habere Mediolani,& dat eam campſori,qui dat ei lite
ras,ꝑ quas dicta pecunia reſtituitur ei vbi vult,& ille ali
quid ſoluit campſori pro ſuo labore. Et ſic in hoc genere
ſemꝑ cāpſor prius accipit quàm det.¶ Tertiū dicitur ſic-
cū ad inſtar arboris carētis humore vitali, & cō equēter
habētis apparētiā arboris,ſed non exiſtentiā, qa.ſ. hoc
cambij genus ſecūdum communem opinionē & ſecun-
dùm quòd cōmuniter eſt in vſu,nō habet ꝓpriè naturā
cambij,ſed mutui & vſurę:licèt etiā aliquando ab aliqui
bus licitè celebretur,quo caſu iā nō eſt ſiccū,ſed reale &
verū cābium,differens à priori genere,quia in hoc ſemper
cāpſor primò dat,& deinde accipit.Habet autem hoc ge
nus multas ſpecies diuerſis nominibus nominatas,ſcili-
cet ꝑ Venetias ad libras groſſorum,ꝑ Lugdunum,ꝑ Lō-
dres,per Brugas,& huiuſmodi, & fiunt ēt multis modis.
¶Primò fit ſic,Nā Petr⁹ recipit Mediolani vel Florētię à
cāpſore decē libras groſſorum tunc valētes cētum flore-
nos ſeu cētum aureos ex pacto, ꝙ in capite vnius mēſis
tenetur tātum cāpſori Mediolani reſtituere quantum
poſt decē dies à celebratiōe cōtractus valebunt Venetiis
decē libræ groſſorum q̄ aliqn̄ Venetiis valēt plus, aliqn̄
minus,& ſic cāpſor aliqn̄ ꝑdit, aliqn̄ lucratur,licet ſemper
ſperet lucrari,& lucretur vt plurimum. Et ſi Petrus plus
vult pecuniā tenere,de menſe in mēſem reuocatur cōtra
ctus,modo ꝑdicto.Et in hoc cambio lucrum expectatur
in excremento ꝓbabili alicuius monetæ. ¶ Secundò fit
ſic,Petro indigenti Mediolani Marcha auri,quę valet lx.
ſcuta, dat cāpſor nō quidē lx. ſcuta ī propria forma ſcu-
torum,ſed valorē lx.ſcutorum, nō ſecundùm valorē ſcu
ti in Lugduno,vbi cōiter valet xxx.groſſos,ſed ſecundū
valorē ſcuti ī Mediolani vbi cōmuniter valet xxviij.hoc
pacto ꝙ Petr⁹ tēpore feriarū Lugdunēſiū reddat cāpſori
Lugduni lx.ſcuta,& ſic ſperat lucrari duos groſſos ꝑ ſcu
to.Et ita cōmuniter fit,licet aliqn̄ perdat,aliqn̄ ſic in ca-
pitali.Et iſto modo lucrū expectatur ex hoc,ꝙ cāpſor il-
lud,cui⁹ valorē dat,minus æſtimat,vbi illud dat,q̄ vbi il-
lud reciperet.¶ Tertiò fit ſic,Petro dat campſor Medio-
lani centū aureos , vt in fine triū menſiū reſpōderi faciat
in ciuitate Londrēſi aut Brugenſi alterius generis mone
tā,puta tot libras brelingorū, quā monetā credit eo tē-
pore aſcēdere ad ſummā maiorem data.Et in hoc modo
ſtat lucrū in hoc ꝙ illa pecunia aut plus valet de ꝑſenti,
aut plus creditur valitura in poſterū ¶Quartò fit ſic:Pe-
tro dat campſor Mediolani centū aureos ſecūdū valorē
aurei ī Mediolano,vbi,verbi grā,valet groſſos xxxij.hoc
pacto vt tempore feriarū reddat ſibi centum aureos ſecū
dùm valorē auri in Londres aut Bruges, vbi valet groſ-
ſos xxx. & ſic lucratur groſſos duos pro ducato in eo ꝙ
plus æſtimat ducatū quando eum dat, quàm quando illū
accipit:vł etiā hoc pacto vt in tali termino reſtituat ſibi
ſecūdū rationē cābiorū de Lōdres aut Bruges,licèt neu-
ter habeat banchū in Bruges,nec ſit illic pecuniā allatu
rus aut recepturus , & in hoc conſiſtit lucrū vt in mō ſu-
periori ¶ Quintò fit ſic. Petro dat cāpſor Mediolani cen
tū aureos hoc pacto, ꝙ in fine vnius menſis reſpōderi fa
ciat totidē Romę,vbi ſcilicet credit eos verſimiliter plus
valituros. Et in hoc lucrū cōſiſtit,quia plus valet aureus
vbi accipitur,quàm vbi datur. ¶ Sextò fit peſſimè , & di-
citur cambium recambium ſic, Petro enim Mediolani
dat

dat campſor cētū aureos mutuo ad rationē cambiorum
de Londres,cum pacto ꝙ ſcribat literas:licèt eas nō mit
tat, & ſecundum quod lucrāť cambia in eundo & redeū
do,ita accipit vltra ſortem.¶ Septimò fit ſpecialiter ī Ro
mana curia ſic:Clericus cōſequutus bn̄ficiū,& habēs ſol
uere annatā,id eſt primos fructus beneficij,vt dicitur,ꝓ
medietate cameræ apoſtolicæ,accipit cētū à cāpſore, o-
bligās ſe illa reſtituere in partibus vbi eſt beneficiat⁹ d̄
moneta ibi currēte, & vltra lucrū cōſequens varietatē
monetarū datur⁹ quinque ꝓ cētenario vel ſex , aut ſ̄m
quod cōueniūt plus aut minus, aut iuxta prolixitatem
& breuitatē moræ in reſtituēda pecunia : & fit inſtrumē
tū de mutuo d̄ vſura tāquā totū ſit d̄ capitali,ita ꝙ ſi mu
tuū eſt cētū , & vſura quinq;,inſtrumētū cōtinet cētum
& quinque mutuata tali tēpore reſtituenda ¶Pro noti-
tia autē dictorū modorū aduerte primò,quòd ſi Medio-
lani plus valet aureus vel ſcutum quàm Brugis,aut Ludu
ni:quia ſcilicet Mediolani groſſos.xxxij.ibi V̄ò xxx. va
let:campſor dando facit computum ſuꝑ valore , & obli-
gat Petrū ad reddendū ſibi tot groſſos in auro:quo fit vt
campſor dās aureum pro groſſis xxxij. recipiat eum pro
groſſis xxx.& lucrať aureos aliquos,ſi aūt valet Medio-
lani minus fundat cōputū ſuū ſuper ducatos, & obligat
Petrum ad reddendū ſibi tot ducatos ſ̄m valorē quem
habent alibi.¶ Aduerte ſecundò quòd mercatores ī cur
ſu & vſu cambiorū nō ſemper vtuntur moneta ſecundū
valores quib⁹ vtūť alij homines negotiantes , ſed inſti-
tuūt aliū,imò aliquādo cōmutāt verā monetā in fictā,ſi-
cut ſi cāpſor dando aureos Mediolani, emat à Petro flo
renos Valētiæ pretio decē ſol.dorū ꝓ ſingulis,qui flore
ni valēt in curſu cābiorū Valentiæ ſolidos xij. & tn̄ ibi
nulla eſt moneta talis,quo caſu ſumma quædam eſt quę
emitur pretio minore.¶ *Septimò quæritur vtrū licitū
ſit cābiū ad minutū cū aliquali lucro retinēdo , ſcilicet
aliquid d̄ verò pecuniarū valore,puta quatrinū ꝓ libra?
Et dico multa.¶ Primū. Hoc cambiū eſt verè cābiū,& ī
eo eſt poſſibiliter cōtractus permutationis verus:vn̄ datť
aurū ꝓ argēto,vel ecōtrario:aut vna moneta ꝓ alia diſſi-
mili in ſubſtātia,puta argentea pro ærea:aut diſſimili in
quātitate,puta attonſa ꝓ completa aut in qualitate,pu-
ta quatrini veteres pro nouis.Pōt etiā ibi eſſe emptio &
venditio,vna pecunia tenēte locū rei venalis alia ꝑtij,ꝙ
tunc accidere pōt,qn̄ valor vnius pecuniæ eſt maior vel
minor quàm valor legalis ratione ſuæ bonitatis aut ma
litiæ,iuxta dicta ſ̄ §.ij ¶Secūdū. Quātū ad cāpſorem in
hoc cābio dicit Io.de Lig.in c.ſi.de vſur.poſt multa,ꝙ nō
videtur bn̄ excuſabilis,niſi attento intereſſe,quia attēto
ſubiecto pecunia eſt inuēdibilis, cū omniū rerū ęſtima-
tio ſit.ff.de fideiuſ.l.ſi ita.Vn̄ vbi pl⁹ recipit,nō eſt bn̄ tu-
tus.Laur.aūt de Ridol.dicit hoc eſſe licitū fraude ceſſā-
te.nec ibi eſſe vſurā,ſicut nec mutuū. nec venditionē pe
cunię,quæ eſt inuēdibilis,ſecūdū Arch.xiij.q.iiij.c.j nec
ad pecuniā haberi reſpectū,ſed ad intereſſe laboris,ope-
rarū,penſionū,ſalariorū,periculorū,& huiuſmodi.Et idē
in veritate ſenſit Ioan.de Lig.ſi verba eius conſiderētur,
ſcilicet quod ſit licitū moderatè lucrari rōne ītereſſe. &
idē Bal dicēs talē cōtractū licitū eſſe iure gētiū & neceſ
ſarió,ac naturali ratione munitum propter pericula &
dāna cāpſoris,vt ff de nautico fœn.l.periculi.ff.de actio.
& obli.l.traiectitiæ.§.de illo.& idē Alexāder de Al.& eſt
opinio cōis.Cui addo,ꝙ in omni arte licita commutādo
habetur ratio ꝓprij intereſſe,& qd̄ pōt lucrari etiā rōne
venditionis pecuniæ aliquādo,ſcilicet qn̄ dat bonam ꝓ
mala,quia pecunia eſt vēdibilis gratia materiæ,vt dictū
eſt Summa aūt Ang.& Roſe. adducit pro rōne ꝙ ſit lici
tū:quia minuere ſortē non pōt eſſe vſura,ſed bene ſortē
augere.ff.ſi cer.pe.l.rogaſti.§.ſi tibi dedero.Sed iſta ratio
locum habet in Petro dante campſori,non aūt in cāpſo-
re,qa & ſi minuat ſortē ſocij,ſuā tamē ſemper auget,cū
lucreť.Et ſi det aureū pro pecunia,vult valorē aurei& ali
quid vltra.Si verò dat pecuniā pro auro , vult valorē pe
cuniæ,id eſt aureū,& aliquid vltra ꝙ ſibi retinet d̄ pecu
nia valēte aureū Et iō cōcludit ibi n̄ eſſe vſurā,ſicut nec
mutuū:ſed licitū lucrū eſt duplici rōne,ſcilicet intereſſe
& vēditionis, licet poſſit ibi eſſe iniuſtitia īmoderate ac
cipiendo,in quo bonus vir arbitrabiť.¶ Tertiū. Quantū
verò ad eum qui nō eſt campſor, nec artem iſtam exer-
cet,vtrum ex huiuſmodi cābio poſſit aliquid lucrari, ſūt
opiniones quibuſdam dicentibus ꝙ non indiſtinctè , ēt
rōne laboris in numerando:quia iſte actus non eſt pro-
priè mercenarius,ſed ſolitus gratis concedi , quibuſdam
etiā dicentibus ꝙ ſic.Sed innixus rationibus iā dictis di
ſtinguit,qa ſi nullū patitur intereſſe vel periculū notabi
le,nec dat monetā meliorē quàm accipiat , nihil lucrari
poteſt cum ſolū his rationibus dictum ſit hoc licere cā-
pſori:Si verò aliquod patitur intereſſe notabile puta ma
gnā iacturā tēporis numerādo,vel aliqd ſi huiuſmodi,ꝙ
non ſoleat gratis concedi,vel ſi det pecuniam bonam ꝓ
mala,licitè aliquid lucrabitur arbitrio boni viri. ¶Quar
tū.Quantum etiā ad ipſum campſorē, & non campſorē,
licitum eſt aliquādo vēdere monetā , vt dictū eſt,& ali
quādo accipere ad pondus,& aliā dare ad numerū,& vl-
tra hoc aliquid lucrari ratione intereſſe. dicente Alex.d̄
Ales,ꝙ pecunia duplicē habet cōmutationem,vna ex na
tura rei ſiue ex pōdere & materia, alia ex determinatiōe
legis poſitiuæ , qua ſtatutum eſt vt talis moneta tantùm
valeat,&ꝙ licitū eſt cāpſori vnā monetā accipere ad pō
dus,&aliā dare ſecūdū legis inſtitutionē,ꝙ intellige qn̄
ſuſcepta & ad pondus ibi exponi non pōt vbi ſuſcipitur
rōne exbannitionis aut attonſuræ,vel huiuſmodi , aliàs
eſt iniuſtitia,quia non ſuſciperetur ſecundum quod va-
let.Et ſi deinde campſor eam transferat ad locū vbi expē
ditur,& ibi plus valet quàm ad pondus, hoc lucratur ex
loci mutatione,cū nulli faciat iniuſtitiā. ¶ Quintū.Quā-
tū ēt ad cāpſorē,& nō ad campſorem,in hac manuali ꝑ-
mutatiōe monetarū multiplex pōt interuenire peccatū
iniuſtitiæ,etſi nō vſuræ,videtur monetę falſę,vel miſtę,
vel attonſæ,vel ꝑtio maiore quàm currāt & huiuſmodi:
aut ēt ſi exceſſiuū pretiū ꝓprij intereſſe accipiatur:circa
quod generalis regula dari non pōt,ſed arbitrio bonorū
iudicabitur,¶ *Octauo quæritur vtrū licitū ſit cāpſori a-
liqd lucrari ex cābio reali ꝑ literas?Et dico multa.¶ Pri-
mū.In iſto cābio nō eſt cōtract⁹ mutui ex parte cāpſoris,
qa nō dat primò,& poſtea recipit,vt fit ī mutuo,ſed ecō
trario,qa primo recipit, & poſtea dat. ſimiliter etiā non
eſt mutuū ex parte Petri primò dātis,poſtea recipientis,
qa in mutuo ſecūda acceptio fit poſt primā rationē tem
poris,in quo accipiens mutuū indiget illo,hîc fit rōne di
ſtātiæ locorum,& non tēporis,qa niſi talis diſtātia impe
diret:cāpſor redderet ſtatim.i.ſtatim inciperet de reddi-
tiōe tractare,nec differret,niſi pauco tēpore arbitrio bo
ni viri ad talē actum exercēdum neceſſariò reqſito:ſi-
cut &in cābio manuali ad minutū q̄ recipit aureum non
dat ī eodē inſtāti monetā,ſed mittit manū ad capſā , &
numerat,& hmōi facit quę tēpꝰ requirunt,ſed modicum.
Vtrum autē ſit ibi vēditio:qdā dicunt, ꝙ nō:qa neceſſa-

rið alia res eſſet quæ daretur, & q̃ acciperet, ſcilicet res
& pretiũ, ꝙ nõ eſt cùm aliquãdo eadẽ ſpecie moneta de
tur & recipiatur. Vtrũ ẽt ſit ibi locatio operarũ vł pecu-
niæ ad aliũ locũ ducẽdæ, ꝗdã ẽt dicunt quod nõ, quia eſ-
ſet res eadẽ numero quę daretur & redderet quod nõ eſt.
Sed ego dico, quòd ibi põt eſſe emptio & vẽditio eo mo
do quo pecunia vẽdi poteſt, nõ obſtãte, quòd ſit eadẽ mo
neta, ꝗa eadẽ poteſt eſſe pretium ſui ipſius quando eſt in
diuerſis locis, ꝗa. Mediolani minus valet, quãdo ab eo di
ſtat, quàm quãdo eſt præſens. Poteſt etiã ibi eſſe permu-
tatio aliqñ in genere: vt quãdo dat tantũ, puta cẽtũ librę
vt accipiatur tantum de quacũq; moneta. Aliquando in
ſpecie vt cùm datur tantum de iſta moneta ſpeciali, vt tã
tum de illa alia accipiatur: puta quia dat Petrus aureos
Mediolanẽſes Mediolani, vt Venetos accipiat Venetijs.
Eſt etiam ibi locatio operarũ ad cõducẽdũ iſta numero
pecuniã formaliter vł æquiualenter. Eſt eñ ꝓpriũ mo-
netæ, ꝙ quãtũ ad valorẽ legalẽ iſta nõ differt ab illa eiuſ
dem valoris, ſed ſola materia. Eſt, inquã, locatio ſaltẽ re-
ductiuè quod volunt dicere qui dicũt ibi eſſe cõtractum
innominatũ, ſcilicet do vt des vel vt facias. ¶ Secũdum.
Cũ hoc cãbiũ vt dictũ eſt, fiat dupliciter: ſi ſit primò mo
do, puta quia Petrus dat Mediolani centũ, recepturus Ve
netijs ſolum xcv. ſi ibi eſſet venditio vel permutatio, nõ
eſſet differentia in licere, & nõ licere, ꝗa in vtroq; cõtra
ctu oportet eſſe æqualitatẽ dati, & accepti, & eſſet illicitũ
cãpſori lucrari illa quinque: ꝗa q̃d ipſe dat Venetijs mi-
nus valet Mediolani, quàm quod ibi accipit: vnde potius
deberet lucrari Petrꝰ. Si verò ſit ibi locatio operarum, vt
cõmuniter eſt, licitè illa quinque lucratur, ẜm omnes. ꝙ
ꝑcipuè Bal. intendit in c. j. de plus pe. vbi dicit contractũ
eſſe licitum & neceſſarium, & iuregentium ac naturali
rõne munitũ, quia cãpſor ſubiit pericula viarũ, & nuntio
rum damna, penſiones operarũ, & ſalaria factorũ, vt no.
in l. periculi. ff. de nau. fęno. & l. traiectitiæ. ff. d̃ act. & obl.
& l. qui Romę. § j. ff. de verb. ob. Vnde ſi quid lucratur, iu
ſtum eſt, cum induſtria accedat rei licitè. l. ſi hæres. ff. ad
l. Falcid. Sed intellige quòd cãpſor hic ex duplici ratione
lucrari poteſt. Primò ratione ſui intereſſe accipiẽdo cer-
tũ quid, & ſic loquitur Bal. Secũdò ratione valoris mone
tarum: quia ſcilicet per iſtũ modum aliquando pecunias
ſuas reportat ad locũ vbi erũt ei cõmodiores, aut plꝰ va-
lent vł valebũt, quod licitũ eſt, vt patebit: nec oportet, ſi
ſecundo modo lucratur, ꝙ minuat de lucro rõne ſui ĩter-
eſſe quia ſuũ intereſſe meretur primũ lucrũ, quod aũt ac
cedat ẜm, nõ eſt ex cõditiõe Petri, cui nulla fit iniuſtitia,
ſed ex cõditione campſoris. Et ſi obiiciatur cõtra prædi-
cta, ꝙ intereſſe campſoris aliquãdo nullũ eſt: quia cam-
pſor habet illic amicos aut factores ex alia cã, & mone-
tas: & ſic nõ oportet ꝙ monetã illud deducat. Et dico ꝙ
iſta ꝑ accidẽs ſe habẽt ad caſum, & ſunt cõmoditates ve-
nientes ex cõditione cãpſoris, & nõ ex natura cõtractus,
quas cãpſor gratis exhibere nõ tenetur. ¶ Tertiũ. Si autẽ
hoc cambiũ per literas fiat ſecũdo modo, ita ſcilicet, ꝙ
Petrus dat Mediolani aureos Venetos, vt eos vel eorum
pretiũ ad rõnẽ cambij Venetiarũ habeat in Venetiis vbi
plus valent: vterque lucratur, ſcilicet cãpſor & Petrus: cã
pſor quidẽ, quia accepit pretiũ ſui intereſſe, cũ teneat lo
cũ tranſlatoris pecuniarũ, vt priori modo dicebatur, & ſi
militer Petrus ꝓpter maiorẽ valorẽ ſuæ monetæ in Ve-
netiis: quod licet ſecundũ Lauren. de Ridol. & Archi. &
omnes Sũmiſtas. Et intellige ꝙ põt eſſe licitũ ex dupli-
ci capite. Primò, ſi hic ſit *locatio operarũ, vt in priori mo*
do: quia campſor lucratur rõe ſui intereſſe, & Petrus ex
mutatione locali ſuæ rei, quæ plus valet ibi quã hic. Se-
cũdò ſi ſit ꝑmutatio aut vẽditio: quia poterit eſſe æqua-
litas iuſtitiæ arbitrio boni viri: quia licet illud quod cã
pſor dat, plus valeat Venetiis quàm Mediolani quod ac-
cipit: tamẽ quod dat Venetiis, Mediolani, vbi fit ꝑmuta
tio, non plus valet. Hoc tamẽ caſu nihil amplꝰ poſſet ac
cipere, ꝗa ſi permutat aut vendit, nõ põt habere rationẽ
de ſuo intereſſe locationis operarũ. Si tamẽ Petrꝰ ex hoc
vellet lucrari, quòd priꝰ dat, deinde accipit, id eſt, rõne
tẽporis interiacẽtis, eſſet ibi mutuũ & vſura formaliter.
¶ Quartũ. Si autẽ iſtud cãbiũ per literas dicatur fieri etiã
alio modo tertiò, vt ꝗa Petrus Mediolani dat teſtonos,
vbi plus valẽt, vt eos recipiat Venetiis, vbi minus valẽt:
quidẽ interueniat venditio aut permutatio, cãpſor ſim-
plicẽ iuſtitiã facere poſſet, ꝗa nõ licet ei aliq̃d accipere
rõne ſui intereſſe, quod nullũ eſt, cum nõ teneat locum
tranſlatoris ſeu locatoris operarũ: nec licet ei ſimpliciter
iſta permutatio vel vẽditio: ꝗa habet inęqualitatẽ, cũ te-
ſtoni, quos reddit, minꝰ valeãt Mediolani, vbi cõtrahi-
tur, q̃ accepti rõne diſtãtiæ localis. Si verò ĩteruenia loc-
catio, licitè cãpſor percipit totũ ſuũ intereſſe, ſi paciſci
tur ꝙ reddantur teſtoni in ſpecie, vt patet ꝗa vtrobiq; dã
tur ſecũdũ ꝙ valent, nec in aliquo dãnificatur Petrꝰ plus
quàm ſi nihil cum campſore contraxiſſet, licet ipſe ſuos
teſtonos Venetias detuliſſet, & ſi cãpſor inde ex teſtoni-
bus lucretur, eſt ex conditione ſua, quia eos habet expo-
nere Mediolani, & proficiat ſibi. Si verò non paciſcatur
ꝙ reddantur teſtoni, ſed ſumma accepta, nõ põt campſor
capere totũ ſuũ intereſſe niſi ſummã integrã reddat Ve-
netiis, ſed tenetur de illo minuere quãtũ ex alia parte lu
cratur, ꝗa hoc caſu ſumma eſt quæ ſuſcipitur deferenda
Venetiis, ideo debet integra reddi. Vnde iniuſtum eſſet ſi
acceptis duobus teſtonibꝰ Mediolani, vbi valẽt xlviij ſo
lidos, vellet reddere Venetiis ſolũ xlv. quos ibi valẽt, &
cũ hoc ſibi ſuũ intereſſe totũ ꝑſolui, ꝗa duplici fauce mã
9 ducaret. ¶ *Nonò quæritur quid ſentiendũ ſit in genere
de cambiis ſiccis ex parte campſoris, qui ſemper dat pri-
mò, deinde recipit? Et dico multa. ¶ Primũ. Loquendo ex
parte capſoris in huiuſmodi cambiis non poteſt eſſe con
tractus locatiõis operarũ, quia nõ ſuſcipit aliquã ſummã
trãſuehẽdã, ſed potius trãſuehit Petrus, q accipit Medio
lani, & reddit Lugduni, ideóq; lucrari non põt ratione in
tereſſe. Nec ſimiliter contractus permutationis propriè,
niſi quando vtraq; pecunia, danda ſcilicet & reddenda,
iã eſt in eſſe, quia præſentis ad futurũ, ſicut, & certi ad in
certũ nõ eſt ꝑmutatio ꝓpriè. C. de rerũ permu. l. j. in glo.
quæ allegat. l. quoniã. eo. ti. vbi hoc ſẽtiũt Bar. & Bal. põt
aũt ibi eſſe mutuũ & emptio & vẽditio: vt patet ex dictis
& ſic poſſunt ibi eſſe tres cõtractus, ſcilicet mutui, vendi
tionis, & permutationis aliquãdo, verũ quia raro eſt ibi
permutatio, ſicut & præſentia vtriuſq; pecuniæ, & quan-
do ibi eſt, eodẽ mõ eſt licita vel illicita, ſicut & vẽditio,
ꝗa vtrobiq; oportet æqualitatẽ extremorũ ſeruare, ideo
dicamus ꝙ ibi ſũt ſolũ duo cõtractus, nec apparent alii,
ſcilicet mutui & emptionis ſeu vẽditionis. ¶ Secũdũ. Pau
cis verbis poſſet viris doctis materia iſta tota decidi vni
ca breuiſſima regula, hac ſcilicet, Quoties arbitrio bono
rũ & peritorũ in arte cãpſoria ꝑ capiẽs cãbiũ nõ grauat
& diſtãtia tpis nihil lucri affert, nũq̃ eſt ibi peccatũ, ſi
verò ps nimis grauetur, vł diſtãtia tẽporis lucrũ affert,
ſẽp eſt ibi peccatũ, id eſt, iniuſtitia, vel vſura. Nã cũ ſit ibi
mutuũ vel emptio ĩ mutuo, ſi ratio temporis nihil lucri
affert, nõ eſt peccatum, ſi q̃d verò affert, eſt vſura. In em
ptione vẽrò ſi interuenit ꝑtiũ iuſtũ, nõ eſt peccatũ, ſi vẽrò ſit
iniuſtũ, ſi q̃dẽ ſit ad numeratũ, eſt iniuſtitia, ſi ad tẽpus,
eſt vſura, quia & mutuũ cũ lucro, vt patet ex dictis ſ. Vſu
ra. ij. Si aũt lucrũ veniret partim ex tpe, ꝑtim ex alio, pu
ta diſtantia locali, eſt iniuſtum, & reſtitutioni obnoxiũ
ſolum ex ea parte qua venit ex tẽpore, qua eſſet iniuſtã
venditio, quæ tamẽ tenet, niſi eſſet iniuſta vltra dimidiã,
& cõſequenter ſufficit ꝑtiũ reducere ad æqualitatẽ, reſti
tuto eo quo pecunia diſtãs minus iuſto emitur, ꝗa ſolui-
tur ante tps. Sed aduerte ꝙ lucrum non venit hĩc ex tẽ-
pore eo ipſo ꝙ cõſideratur tẽpus, ſed ex eo ꝙ cãpſor plꝰ
vult lucrari cũ eo, quia accepta non reſtituit, niſi poſt tẽ
pus, q̃ cũ eo qui reſtituit ſtatim in tenpore cõſueto pro
cãbijs dari ad arbitriũ boni viri, vt poſſint cõmodè literę
mitti, & pecuniæ coadunari & reddi. ¶ Tertiũ. Cũ hmõi
cambia ſemper ſint cũ lucro vel ſpe lucri, nunquã licitè
fiunt per cõtractum mutui: quia eſſet ibi vſura formali-
ter ex vſurę diffinitione: & cõſequẽter ſunt licita ſolum
ꝑ cõtractum ꝑmutatiõis aut emptiõis, cum hi ſoli cõtra
ctus hĩc accidant, & cõſequenter oportet ſeruare ibi le-
ges permutationis & emptionis, & cõſequẽter q̃d numiſ
ma datũ, & acceptũ iuſtè appretiet, & hinc inde ſit ęqua-
litas, quã contractꝰ iſti reꝗrunt, cum ſpectẽt ad iuſtitiã
cõmutatiuã: & ſi pecunia quæ emitur à cãpſore, ematur
minus eo quod nunc æſtimatur ratione ĩcerti valoris fu
turi, oportet ꝙ ſit ꝓbabiliter dubium an tẽpore redditio
nis vel ſolutionis plꝰ aut minus ſit valitura. extrà eo. c. ſi.
iuxta dicta etiã vt ſ. Vſura. iij. §. ij. ¶ Quartũ. Ad iuſtè ap-
pretiandum pecuniam venalẽ cùm hac arte diffiniri non
poſſit, oportet vt arbitrio boni viri, id eſt, iuſti & ſapiẽtis,
penſatis conditionibus ex qualitate numiſmatũ & diſtã
tia locali, & aliis ad rẽ facientibus. de quo ſ. § iij. ¶ Quin
tũ. Quoties cãbia ſic canõ fiũt verè ſed fictè, vt ꝗa ĩ eodẽ
loco, puta Mediolani, pecunia datur à cãpſore, & recipit,
licet contractus fiat ad rationẽ cambij per Venetias aut
Lugdunum, ſemꝑ præſumitur vſura, & ſemper eſt vſura,
ꝗa eſt mutuum cum lucro nomine cãbij palliatum. Poſ-
ſet tñ ibi eſſe cõtractus emptionis pecuniæ futuræ licitꝰ
eo modo quo dictum eſt ſ. part. iij. ſed hoc in practica nõ
ſeruatur. ¶ Sextum. Quãdo etiã fiunt verè, vt ꝗa pecunia
datur Mediolani recipienda Lugduni, ſi hoc fiat nõ ꝗa
Petrꝰ habeat, aut habiturum ſe ſperet ſine ſimili intereſſe
tẽpore reſtitutiõis pecuniã Lugduni, quã vult ꝑ cãbium
habere Mediolani: ſed ideo fiat, quia Petrꝰ ĩdiget Medio
lani pecunia, q̃ gratis habere ñ põt, ſed ſolũ ſub ſpe lucri
ꝑ cambia: ſecundùm aliquos, ſi hoc cõſtat campſori, aut
credit probabiliter, vel eſt paratꝰ facere, etiã ſi ſciret, eſt
vſura nomine cãbij palliata, quia fit in fraudẽ vſurarum:
ſicut cum à pauperibus emuntur boues quos nõ hñt; de
quo ſ. Vſura. ij. §. vlt. nec eſt ibi vẽditio, aut ꝑmutatio, cũ
non ſit venalis aut permutabilis nec in ſe nec in ſua cã:
ſed eſt ibi mutuum cum lucro ex intẽtiõe. Si vẽrò ꝓbabili
ter dubitat, tenet̃ ceſſare à cõtractu, donec certificetur:
alioquĩ exponeret ſe diſcrimini, cõtra c. iuuenis. de ſpõ.
Nõ ãter dicitur ſine cõſimili intereſſe: quia ſi Petrꝰ habe
ret Lugduni aliquẽ mutuãtem pecuniã gratis: licet opor
teret eum ſoluere aliq̃d ei qui laborem ſumeret accipiẽ-
di pecuniam, & reddẽdi cãpſori eo mõ, quo aliis factoribꝰ
ſoluitur certũ q̃d ꝓ centenario, nõ eſſet illicitũ: quia illa
pecunia reſtituẽda habetur in fide amici. Sed iſta opinio
nõ videt̃ vera: ꝗa emptori & permutanti ſufficit emere vł
permutare iuſte, id eſt, ſecundum ęqualitatẽ abſolutã iu
ſtitiæ, ab eo vel cũ eo qui poterat licitè vendere aut ꝑmu
tare: nec tenet̃ quærere vtrũ habeat rẽ venditã vł ꝑmu-
tatam ſine ĩtereſſe, modò licitè habeat. Nec eſt ſimile de
emẽte boues à paupere: ꝗa ille nec habet nec eſt habitu
rus boues, iſte aũt eſt habiturꝰ pecunias quas vẽdit aut ꝑ
10 mutat. ¶ *Decimò quærit̃, quid dicẽdũ ſit in ſpecie d̃ ſin
gulis modis cãbiorũ ſiccorũ ex parte cãpſoris, & primò
quãtum ad cambiũ ꝑ Venetias? Et dico multa. ¶ Primũ.
Cambiũ factũ primo modo, id eſt, ad libras groſſorum,
ſiue ꝑ Venetias: nõ poteſt eſſe locatio operarũ, ſicut nec
generaliter in cambiis ſiccis, vt dictũ eſt, nec ꝑmutatio,
quæ ſemper eſt certæ ſpeciei ad certam ſpeciẽ, quia licèt
hĩc ſit certa ſumma quę dat̃, quæ tamẽ reddẽda eſt, incer
ta eſt: põt hic eſſe mutuũ formaliter, põt etiã eſſe vẽditio
pecuniæ futuræ ĩ tali valore: ſed erit vẽditio formaliter,
id eſt ſecũdũ formã exteriorẽ, & mutuũ virtualiter: quia
ẜm mentẽ S. Tho. quoties prius tpe traditur res vẽdita
quàm pretium, vt venditione ad tempus, vel ecõtrario,
vt in anticipata ſolutione, eſt virtualiter mutuũ: vẽditio
autẽ puta ſine mutuo nõ eſt, niſi vbi res & pretium eodẽ
tẽpore exhibẽtur. Cognoſcetur autẽ ibi eſſe mutuũ for-
maliter, aut venditio, ex verbis quibus vtuntur cõtrahẽ
tes, vt ſi dicit cãpſor, Mutuo tibi hoc pacto, vel emo à te
tale quid, vel dicat idẽ aliis verbis æquipollẽtibus. Et ſi d̃
intẽtione nõ conſtat, & verba ſunt cõia ad licitũ & illici
tum contractũ, vt da mihi ſic, dabo tibi ſic: debet ĩterpre
tari iuxta licitũ, quia cæteris paribꝰ potius voluerũt lici
tè cõtrahere. Vnde ſecũdũ aliquos iuriſtas ſi natura vẽbo
rũ nõ habet repugnãtiã ad naturã cõtractus, ſupple, etiã
virtualiter intenti, debẽt ei adaptari. ff. de dã. ĩfect. l. dãni
infect. ff. de vſur. l. ſi ſtipulatus. §. verũ no. C. de loca. l. loca
tiones &. ff. de condit. ob cau. l. fin. Facit etiã quia omnis
contractus pręſumitur licitus, niſi ꝓbetur illicitus. C. de
vſur. l. ſi ea. & l. oleo. ff. de probat. l. ab ea parte. & in dubio
præſumitur abeſſe dolus & culpa, niſi probetur. ff. de ꝓb.
l. quæſtione. §. qui dolo. Vtrum autem liceat hoc cãbiũ,
quod nõ eſt cãbiũ ĩ veritate Laur. de Rido. vt recitat Arc.
laborat in ſaluando: & poſt multa tadem potius cõſul-
nit abſtinendum quàm ſoluat. Sed ex dictis patet reſpõ-
ſio certa, quia ſi contractus fiat ſub forma mutui, eſt for-
maliter vſura, quia & mutuum eſt cum ſpe prĩcipaliter lu
cri, etſi non ſemper cũ lucro, excuſari tamẽ poſſet cãpſor
ratione intereſſe eo modo quo & lucrũ in mutuo, vt quia
aliter volebat cãpſor de ſuis pecuniis lucrari, vel hmõi.
Si verò fiat ſub forma vẽditionis, eſt licitum, ſi dubiũ ꝓ
babile ſit vtrũ tẽpore reſtitutionis decẽ librę groſſorum
plus aut minus ſint valituræ, quã ſit id, ꝙ nunc ꝓ eis ſol-
uitur: vt patet in c. ſi. eo. tit. & intellige ſeruatis omnibus
quę ſunt de rõne iuſtæ vẽditiõis. ¶ Secundum. Nõ obſtat
autem ei q dictum eſt hic eſſe mutuum, ſi arguat̃ primò,
quia in mutuo eſt obligatio ad reſtitutionẽ eiuſdem in
eodem genere, puta ducatorum ꝓ ducatis, & monetæ ꝓ
moneta. ff. de ſol. l. Paulus. quod non eſt hic. Vñ ſi cõuen-
tio ſit vt reſtitutio fiat ĩ alio genere, puta reſtituẽdo vi-
num ꝓ tritico, aut carlenos ꝓ ducatis, nõ eſt mutuum,
ſed cõtractus ĩnominatꝰ. ff. ſi cer. pe. l. v. in prĩ. Dico enim
ꝙ ſi hic ñ ſit vẽditio, & cõſequẽter ſit mutuum obligatio
ad reſtitutionẽ tanti in eodẽ genere, quãtum ad mẽſurã
pecuniæ, quæ eſt valor eius legalis, vt ſi datæ ſunt decẽ li
bræ reſtituantur decẽ, licèt non quantum ad pecunię ma
teriã, quia ſi data eſt moneta, põt reddi aurum, mõ ęqui-
polleat, & ecõtrario, quia aurum & argẽtum monetarum
quantum ad valorẽ legalẽ ſunt eiuſdẽ generis, quia decẽ

librę in auro,& decem in argento ſunt idẽ pretiũ ſpecie.
Et ſi fiat pactũ de reſtituẽda certa moneta, aut erit em-
ptio, aut aliàs erit rõne mutationis ei⁹ ĩ valore legali, &
ſic ſtabit rõ mutui. Et ſi q̃d iſta argumẽtatio valeret, cõ-
cluderet ꝙ Iudæi publicè fœnerantes nõ mutuẽt:q̃a nõ
exigũt aurũ ꝓ auro,ſed ſolũ æquiualẽtẽ ſummã:& cõſe
quẽter nõ eſſent vſurarij.¶ Tertiũ. Nõ obſt etiã ſi argua
tur ſecũdò ꝙ mutuũ ſit ad preces rogãtis.ff.ſi cer.pet.l.
rogaſti & cõſequẽter nõ ĩ cõtẽplatione accipiẽtis, vt in
§.creditor.Inſti.quib.mo re cõtrahi.obli.& l.ſi vt certo.
§.commodatum.ff commo.hic aũt & in aliis cãbiis ſic-
cis nõ eſt ſic,cũ aliqñ pecunia det̃ ad bñficiũ vtriuſq;, vt
cũ vn⁹ eget pecunia Mediolani,alius Lugduni. Dico.n.ꝙ
dictæ leges & ſimiles loquunt̃ qñ mutuũ datur eo modo
quo dari debet:nõ aũt qñ dat̃ ad vſurã:alioquin nõ mu-
tuarent publici fœneratores:quia ꝙ dat, eſt ad vtilitatẽ
eorũ cum inde lucrẽtur:& ſimiliter accipiẽtis aliquãdo,
cum inde rẽ ſuam ꝓcuret & augeat plus quàm vſura ſit
ſolita.¶ Quartũ. Nõ obſtat ſi arguat̃ tertiò:q̃a nõ eſt mu-
tuũ vbi is qui dat,ſubſtat periculo dati vt hic:q̃a ſi libræ
groſſorum minus valebunt,perdet cãpſor. Dico eñ eſſe
mutuũ vbi dãs ſubſtat periculo dati ex hoc ꝙ nõ trãſ-
fert eius ꝓprietatẽ in accipiẽtẽ,ſecus vbi ſubſtat periculo
lo lucri ſolũ,aut lucri cũ parte modica capitalis, ꝙ caſu
fortuito incũberet accipienti,nõ dãti,vt hic:vbi ſaltẽ ſal
ua eſt pars capitalis,quã valet moneta reſtituẽda,ſaltẽ vt
11 eſt talis ac tãta materia.¶* Vndecimò quærit̃,quid ſpeci
cialiter de cãbio ſecundò modo,ſcilicet,per Lugdunũ,
in quo cãpſor dat Mediolani ſexaginta ſcuta valẽtia 28
groſſos,pro ſingulis.recepturus ſexaginta Lugduni, vbi
valẽt triginta?Et dico multa.¶ Primum. In hoc cãbio nõ
põt eſſe locatio operarũ ex parte cãpſoris vt loquimur,
ſicut nec in aliquo cambio ſicco:põt aũt ibi eſſe mutuũ,
vt patet,& ſimiliter venditio ſiue pecunia reſtituẽda ſit
tpe & loco diſtans,ſiue ſit diſtans loco & tpe,id eſt,futu-
ra,vt patet ex dictis. Põt etiã ibi eſſe ꝑmutatio,ſi vtraq;
pecunia ſit pręſẽs tpe, etiã ſi eſſet omnino eiuſdẽ bonis,
q̃ dat̃ & redditur,puta ſcuta:mò ſi eſſet eadẽ numero q̃a
ea quę reddit̃, eſt affecta qualitate diſtantię localis,& ſic
eſt aliquo mõ alia.vnde & minus valet ſeipſa non diſtan
te,nõ aũt põt eſſe ꝑmutatio ſi pecunia reddẽda ſit futura:
q̃a valor erit ĩcertus.¶ Secũdũ. Si in cãbio iſto ſit mutuũ,
erit ibi formaliter vſura:q̃a mutuũ eſt cũ ſpe principali
lucri,licet nõ ſemp cũ lucro. Si verò ſit ibi vẽditio mar-
chæ pręſentis tpe aut futuræ,erit licitus cõtractus ſi ſer-
uentur ea quæ ꝑtinent ad iuſtã vẽditionẽ, puta æquali-
tas iuſti pretij arbitrio bonorũ virorũ,cõſideratis q̃ habẽt
rẽ facere maioris vel minoris pretij & hmõi. Etidẽ ſuo
modo dic ſi ſit ibi permutatio.¶ Tertiũ. Tempus aũt me-
diũ inter dationẽ & receptionẽ in hoc contractu triplici
ter ſe põt habere. Primò vt neceſſariò cõſequitur diſtan
tiã localẽ,ſcd̃m quã nihil,niſi,in tpe moueri põt. Secũdò
vt in eo ſit rerũ varietas,ita ꝙ in principio alicuius tpis
res vna venalis põt habere vnũ pretiũ,& in medio aliud,
& in fine aliud, ꝓpter rerũ mutationes & euẽtus. Tertiò
vt ĩ eo pecunia cãpſoris manet otioſa ipſi cãpſori, licet
alteri fortè fructuoſa. Igitur ſi cãpſor vult dare minorẽ
ſummã ꝓ recipienda,aut ꝓ data recipere maiorẽ ratiõe
maioris tpis,primo modo cõſiderati nõ eſt illicitũ:q̃a
hoc nõ eſt gratia tẽpis,ſed gratia diſtãtię localis,ẽt ſi tps
ſit aliquãtulũ mai⁹ quàm hęc diſtãtia requirit:quia datur
ad debitã & honeſtã cõmoditatẽ reſtituẽtis ſcd̃m arbi-
triũ bonorũ:quia nõ põt habitis literis ſẽp ſtatim redde-
re ſummã. Si vult dare minus,aut recipere pl⁹ rõne tpis
cõſiderati ſecũdo modo, etiã eſt licitũ, aliqñ q̃a hoc non
eſt gratia tpis,ſed rei in tẽpore,q̃ aliqñ plus, aliqñ minus
valet:ſicut marcha venalis Lugduni valet aliqñ plus, ali-
qñ minus,ſcd̃m penuriã & abũdãtiã vẽditorũ vel empto
rum. Sed in hoc aduerte,ꝙ nõ ſit variatio iuſti pretij ſo-
lũ ex hoc ꝙ mercatores plus aut minus exiſtimẽt aliquid
valere,ex eo ꝙ citius aut tardius tardetur,quaſi ſit vtilius
vel min⁹ vtile,vt videt̃ exiſtimaſſe domi. Pau.de Mo. in
ſuo tractat de cau.& magiſter Raph.de Ponar.ĩ tractatu
pagis.tñ quia ſic nũquã eſſet iniuſtũ ſoluere min⁹ rõne
anticipatæ ſolutionis ꝙ reprobatur ab omnibus,maxi-
mè S.T.tum etiam quia hoc eſſet conſiderare otioſitatem
ſuæ pecuniæ,quã vterq; illorũ dãnat. Et ſi obiiciatur q̃
res loco diſtãs minus valet,ergo & diſtãs tpe:dico q̃ res
diſtãs loco minus valet,quia nõ reducitur ad pſentẽ lo-
cũ ſine labore & expẽſis & periculis:ad pręſens aũt tps
reducitur ſine duobus primis,nõ ſine tertiò,ideſt pericu-
lo,& hac rõne minus valet:nõ aũt ex eo ꝙ pecunia cãpſo
tis ſit otioſa. Si aũt vult minus dare, aut plus accipere
rõne tẽporis tertio mõ,ſcd̃m oẽs,eſt vſura:ſicut ſi cãpſor
emit ad primas nundinas,& eis aduenientibus prolon-
gat terminum ad ſecundas,accepto alio lucro: ſecus ſi
cõi exiſtimatiõe ĩ ſecũdis nũdinis marcha eſſet pl⁹ valitu
ra.¶ Quartũ. Si gratia tpis tertio modo cõſiderati cãpſor
aliq̃d accipit,ſicut ferè ſemper cõtingit, vẽditio erit in-
iuſta,ſed nõ reſcindẽda,niſi iniuſtitia eſſet vltra dimidiã
partẽ iuſti pretij. Vñ nõ oportet cãpſorẽ lucrũ totũ reſti
12 tuere,ſed ꝓ ea parte,quã tẽpus ſibi attulit.¶* Duodeci-
mo quæritur,quid de aliis cãbiis tertio & quarto modo,
id eſt,per Londres & Burges:aut etiã quinto mõ,qñ ſci-
licet dãtur aurei Mediolani,vt reſtituãtur Romę vbi pl⁹
valẽt. Et dico multa.¶ Primũ. Omnes iſti modi cõueniũt
in vna rõne:quia in omnibus ſperat̃ lucrũ ex vario pecu
niarũ valore,vt dictũ eſt.¶ Secundũ. In his cãbiis nõ po-
teſt eſſe locatio, vt patet ex dictis:põt aũt ibi eſſe mutuũ
& ꝑmutatio,ſi pecuniæ ſunt tpe præſentes,vt tunc valor
certus ſit & vẽditio ſiue vtraq; ſit pſentia,ſiue data futura,
vt patet ex dictis.¶ Tertiũ. Erit aũt vſura ſi ſit mutuũ &
ꝑmutatio iuſta:& ſimiliter vẽditio ſi ſeruẽt̃ requiſita ad
hos contractus,id eſt,æqualitas pretij ad rẽ arbitrio bo-
norũ,&c. De ſexto autẽ mõ iã patet ex dictis,hoc notan-
to,ꝙ nõ dicit̃ recãbiũ,niſi eadẽ ſit pſona,cui primò datũ
eſt cãbiũ:q̃a qua rõne dicit̃ cãbiũ qñ Mediolani dat̃ pe-
cunia pro Lugduno, dicitur etiam cãbium quã do datur
13 Lugduni ꝓ Mediolano.¶* Decimotertio quæritur,quid
de illo cõtractu,q̃ fit in curia Romana?Et dico ꝙ Arch.
illud damnat tãquam magnam & manifeſtã vſurã:ſi ta-
men reduceretur ille contractus ad iuſtũ cõtractũ, puta
emptionis & vẽditiõis,poſſet licitè fieri:ſed ita de facto
14 nõ fit.¶* Decimoquartò quæritur,quid dicẽdũ ſit de cã-
biis ex parte Petri cãbium accipiẽtis? Et dico reducẽdo
omnes cõcluſiones in ſuũ principium, ꝙ ſicut qñ Petrus
primò accipit à cãpſore,& ſecũdò dat, cãbiũ eſt ſiccum
ex parte cãpſoris,ita & qñ ipſe Petrus primò dat, & ſecũ
dò accipit,eſt ſiccũ ex parte Petri & de eo,vt de cãpſore,
iudicãdũ eſt ex dictis. Circa cãbia multa dici poſſent ꝓ-
pter mercatorem varios modos & ſubtilitates,ſed ex di-
ctis poſſunt omnia decidi,& reſpõderi ad varia argumen
ta quæ fiunt,& ad varios caſus circa iſtã materiã accidẽ
tes,qui omnes per ꝓdicta decidi poſſunt. Ex quibus etiã
dictis patet,ꝙ malè Sum.Ang.omnia cãbia ſicca indi-
ſtinctè damnat,& peius Sum Roſ.indiſtinctè cõprobat.

RVRSVS DE VSVRA QVIN-
tò,vbi ſit,quò ad montes, ſeu impræſtita,
vel loca communitatum.

1 *Ciuitas an compellere poßit ciues ad ſibi mutuandum.*
2 *Ciuitati quando detur ſub fœnore,& an talis prouẽtus vẽdatur.*
num. ſequent.

Vſvra quintò cõſiderati põt quãtũ ad mõtes,im-
præſtita,& loca. Pro quo aduerte, ꝙ cõitas habens
reditus prędiorum, vel gabellarum. põt vendere eorum
ꝓprietatẽ cũ pacto reaffiãcãdi, interim accipiẽdo hmõi
ad affictum:põt etiam vendere ius exigendi prouẽtus in-
certos:poteſt etiam aliquando conſtituere nouas gabel-
las,& vendere:& in hoc conſiſtit cõſtitutio & venditio
locorum Genuæ,& impræſtitarum & mõtium. Speciali-
ter aũt loquẽdo de locis Genuæ,vt refert do Bar.de Bo-
ſco,Doctor clariſſimus & cõſcientiatus,factum eſt tale:
Cõitas eñ indigẽs cẽtũ milibus aureorũ, cogit aliquos
ciues ad eos exhibẽdũ,diuiſa tota ſumma p cẽtenariũ li-
brarũ q̃ appellat loca,& pro ſatisfactione aſſignauit ga-
bellã nouã vel antiquã annuatim vẽdẽdã. Ex cuius rediti
bus reſpondeatur dictis ciuibus ad rationẽ vij. vel viij. ꝓ
ſingulo cẽtenario librarũ:cũ hoc,ꝙ ipſi aliud petere ne-
queant,& cõitas poſſit reddere pecunias & rehabere ga-
bellam,& ſi dictis prouẽtus non aſcẽderint ad dicta vij.
vel viij.dãnum ſit ciuium:ſi verò trãſcenderint, vtilitas
ſit cõitatis,ita ꝙ dicti ciues ſubſtẽt periculo capi alis,vt
ſi ciuitas deſtrueretur,& prouẽtuũ inquãtũ gabella malè
fructificat. Deinde ꝓbat dictus Doctor, ꝙ iſte cõtract⁹
eſt emptionis & venditionis aut dationis ĩ ſolutum,q̃ ei
ſimilis eſt,eiúſq; vicẽ obtinet. C.de euict.l.ſi prædium,&
l.ob cãm ff.de pig.actio.l.elegã ter.ĩ prin & ff de euict.l.
ſi plus ita q̃d de vno dicitur,itelligitur de alio. Et intelli
ge q̃ interuenit etiã cõditio de reaffrancãdo,ita volente
1 cõitate.¶ Primò ergo quęritur,* vtrum cõitas poſſit cõ-
pellere ciues ad ſibi mutuandum? Et dico,quòd ſic:quia
cõpellere põt ad dãdum, ꝙ eſt fortius.de quo.dic vt s̃.
Gabella.iij.per totum & cõſequenter poteſt cõpellere
ſubditos ad emẽdũ poſſeſſionẽ & reditũ ab ipſa cõitate
à fortiori:ſiue ematur ꝓprietas,& detur cõitati ad affi-
ctũ:ſiue ematur ius exigẽdi redit⁹ incertos quo ad ſum-
mã quod etiã colligitur ex dictis s̃ Emptio.§.v.¶ Secũ-
dò quæritur,vtrum ciuis coactus exhibere pecuniã cõ-
tra licitè poſſit percipere certũ quid puta quinque pro cẽ-
tenario ſibi à cõitate taxata annuatim?Et dico circa hoc
& circa totam materiã huius tituli multos multa & cõ-
traria ſcripſiſſe:de quibus diffuſiſſimè & ad ſaturitatẽ vel
nauſeam vide Arch.in ij parte.tit.j.c.xj. Ego autẽ ſeq̃us
Doct.famoſiores,& ratiões meliores,& ea quæ ſuperius
in multis locis determinata ſunt,ſic diſtinguo. Nam aut
cõitas habet redit⁹,puta gabellarum vel poſſeſſionũ,aut
non. Et quidem ſi habet,poteſt ꝓ cõi bono cogere ciues
ad emendum proprietatem,vt dictum eſt,& dare eis ta
les reditus in totum,vel ſcd̃m aliquam partem pro indi-
uiſo cũ pacto reaffiãcãdi ſiue redimendi proprietatem,
interim certum affictum reddendo ſcd̃m quãtitatẽ datæ
pecuniæ & redditionem ſeu fructificationem gabellarũ
vel poſſeſſionũ datarum in ſolutũ,vel ẽt ad emẽdum ius
exigẽdi redit⁹. Sic.n.eſt emptio & venditio,nõ obſtãte ꝙ
ſubditi nõ intẽdant fortè emere,q̃a cõitas ſic potuit eos
ad hoc cogere,vel eſt datio in ſolutum,quod idẽ eſt. Et
ſic iſto modo intellige Io.de Saxo.Io.And.do Ant.&
alios modernos ĩ d.c.ĩ ciuitate.volẽtes, ꝙ tales ſubditi
licitè tale lucrũ percipiũt,& ſcd̃m hoc licita ſũt loca Ge
nuæ.ĩpræſtitæ Venetiarũ,& mõs Florẽtiæ. Et vltra cõem
doctrinam addo,ꝙ ſi intentio ſit recta, & cõſciẽtia non
vacillet,poſſent ciues etiam ſpõte emere tales redit⁹,q̃a
ſicut priuat⁹,ita & cõitas poteſt vẽdere ſua iura,& ab ea
emi poteſt.& ſic verè licitè emerẽt,ſubditi, qui vellẽt,ꝙ
dicta iura ſibi perpetuò manerent. Si verò cõitas non ha
bet reditus, vel ſi habet, iã exhauſit. Sum.Ang.dicit duo.
Primum,ꝙ talis ciuis nihil poteſt accipere vltra ſortem
ſine vſura. Scd̃m,ꝙ ratione veri intereſſe põt aliquid ac-
cipere,ſecundum S.T.ij ij.q lxij.ar.iiij. Sed ego cõtra pri
mum dico,ꝙ imò poteſt,ſi intentio ſit recta,& cõſciẽtia
ſana,etiã ſcd̃m fundamẽtum d.Summæ, quando cõitas
põt nouã gabellã ponere:quia vendi & emi põt affictus
nouiter inſtitutus,vt s̃.Vſura.ij §.xij. Et cõtra ſecũdũ di
co, ꝙ eſt verũ ſolùm,qñ cõitas hmõi onera aliquib.par-
ticulariter imponit,ſiue habeat reditus, ſiue nõ habeat:
nõ autem quando omnibus proportionaliter, eo modo
quo licitè põt:quia tũc nullum eſt intereſſe,nec hoc ca-
2 ſu loquitur S.T.¶ Secũdo quæritur,* vtrum aliquid poſ-
ſint ſponte dare cõitati,vt tale quid annuatim habeãt?Et
dicit Laur.de Rido.ꝙ ſic,ſi quinq; concurrant. Primò ꝙ
reditus non ſit exceſſiuus,ſed conueniens. Secundò,ꝙ re
ditus fiat de & ſuper bonis cõitatis:quia ſi fieret relatio
tãtùm ad cõitatis perſonã, eſſet illicitum. Tertio,quòd
nulla detur facultas reſoluendi cõtractum ꝓ maiori vel
minori pretio. Quartò,quòd tẽpus ſit incertum,puta ad
vitã emẽtis,vel alterius,vel ad aliud tẽp⁹ incertũ. Quin
tò,ꝙ tales emẽtes nõ cõſueuerint fœnerari. Vel põt bre
uius dici,ꝙ hoc licet ſi ĩteruenia t ẽptio & vẽditio:ſi ſer
uẽtur cõditiones iuſtę emptionis & vẽditionis. Et ſimili
ter licet,ſi hoc ſit p viã mutui,& dãs mouet̃ pietate & ne
ceſſitate cõitatis,aliquid accipiens ſolùm ratiõe ſuæ in-
dẽnitatis vel ſui intereſſe.ar dictorũ s̃.Vſura.j.§.xxij.ſi
verò hoc facit,vt ſic mutuando lucretur,vſura eſt.¶ Ter
3 tiò q̃ritur,* vtrũ poſſit q̃s licitè emere iura eorũ q̃ licitè
à cõitate ꝑcipiũt aliquid annuatim?Et dicit Io.de Saxo.
in ſua Sum.& do.Anto.ꝙ ſic:quia emit redditum iã ĩ pe-
cunia conſtitutum, & ſtat periculo emptoris, & propter
multa alia,de quibus Pet de Anch.in c.vſurarum.eo.tit.
lib.vj. Quod limita:niſi aliquid fiat in fraudẽ:puta quia
nõ intẽdit q̃s emere,ſed interim ex ſua pecunia lucrari.
Limitanda ſunt etiam omnia ꝓdicta eſſe vera,niſi cõitas
ipſa notabiliter læderetur:q̃a cùm pupillo cõparetur, vt
l.rẽ publicã.C.de iure reip.adminiſtratores eius poſſent
eã dãnificare,nec valeret factũ in dãnum eius:vt l.ordi-
nis.C.de decre.decu.& l.pſẽs.C.de trãſac.& l.ambitioſa.
C.de decr.ab or.fa. De pagis & ſcriptis bãchorũ,vide s̃.
4 Vſura.ij §.xiiij part.vlt & pen.¶ Quartò quæritur,quid
de mõte pietatis?Et dico,ꝙ res ĩ ſe eſt dubia,quod ꝓbat
varietas opinionum,& cõſequẽter papa eſſet cõſulẽd⁹.&
interim eſſet abſtinẽdũ,ne quis exponat ſe diſcrimini:&
ad hoc rogatus aliàs feci cõſiliũ ꝙ non liceat. Dico ẽt ꝙ
valde bene facerẽt cõitates ſoluere officialibus ex publi-
co & valde malè faciũt.qui cõitates volẽtes hoc facere
peruertunt:& multò nequius qui eas auertũt malo fine,
puta propter ſuperbiam,vt videãtur viciſſe pugnam,aut
propter cupiditatem,vt de excreſcentiis participent.

RVRSVS DE VSVRA SEXTO
quantum ad reſtitutionem eius in genere.

1 *Vſura ſolutio an transferat dominium.*
2 *Vſurarius an teneatur reſtituere,quomodo,& cui.& num.3.&*
4.6.7.& 8.
3 *Vſurarij bona an ſint tacitè obligata pro reſtitutione.*

9 *Iuratus ſoluere vſuras qualiter relaxetur.*
10 *Vſurarij hæredum, ſi alter ſit nõ ſoluẽdo, an alter reſtituat totũ.*

VSVRA ſexto cõſiderari põt quãtũ ad obligationẽ
1 reſtituendi in genere. ¶ Primò * ergo quęritur, ꝓ
fundamento multorum dicendorum, vtrum ĩ vſura ſo-
luta dominium trãsferatur? Et dicit S. Th. ij. ij. q. lxxviij.
ar. iij. in fi. cor. ꝙ nõ ſi id quod per vſurarium extortũ eſt,
ſit res, cuius vſus non ſit cõſumptio. & idem videtur ſen
tire ibi ad tertiũ, etiã ſi eius vſus ſit cõſumptio. quod in-
tellige niſi ęſſet aliis ſui generis cõmiſſa. vnde male Sũ.
Ro. adſcribit S. T. quòd teneat vſura dominiũ trãsferri,
Quod autem idẽ dicit in iiij. diſt. xv. q. ij. arti. iiij. q. ij. ꝙ
transfertur, loquitur ſecundũ opinionẽ aliorum, vt ibi
patet. Et eſt verũ, ſi res ſubrepta ſit ſuo vſu cõſumptibi-
lis, & aliis cõmiſta. Ad quorum notitiã ſic diſtinguo. Nã
aut res per vſurã ſubrepta eſt ſuo vſu cõſumptibilis, cõ-
ſiſtẽs. ſ. ĩ numero, põdere, & mẽſura: vt pecunia, granum,
vinum, & hmõi, & ſic cũ iſta recipiant functionem in ge
nere ſuo. l. ij. §. j ff. ſi cer. peta abſq; dubio in iſtis domi-
niũ trãsfertur, ſi permiſta ſunt vel conſumpta l ſi alieni
numi. ff. de ſol. & l. nã & ſi furt. ff. ſi cer. peta. & l. ſi frumẽ
tum. ff. de rei vẽ. Aut tale ſolutum ſunt res mobiles, quæ
ſeruãdo ſeruari poſſunt. ſ. ipſo vſu non cõſumptibiles, vł
res immobiles: & in his an trãſeat dominiũ nécne, ſunt
opiniones. Nam gl. & Inn. in c. Michael. de vſur. tenet v-
ſurarium teneri ad reſtitutionẽ ex quaſi cõtractu per cõ-
dictionẽ indebiti, vel ſine cauſa, quaſi non debitum ac-
ceperit: & cõſequẽter dominium eſſe trãſlatum: cùm om
nis cõditio ſit ꝑſonalis actio, & nõ detur ꝓ re ꝓpria, ni-
ſi cõtra furẽ: ſed tãtum ꝓ re nõ ſua, ſed ſibi debita. l. fi. ĩ fi.
ff. vſusfr. quẽad caue. & Inſt de act. §. ſic itaq; Et idẽ vi-
detur tenere gl. ĩ. c ſi qs vſurã. xiiij. q. iij. & ĩ c. ſi epm. xvj.
q. vj. & in c. ex transmiſſa. de deci. & in c. debitores de iu-
reiu. Et põt eſſe ratio: quia quando traditio habet cõſen-
ſum domini tradentis, trãsfert dominium. l. contractus.
& ibi ꝑ gl. C. de fid. inſtru. & in l. multum. C. ſi quis al. vel
ſib. & no. in l. traditionibus. C de pact Et licet tradat vo-
luntate coacta, tamen voluntas eſt ſufficiens ad tranſla-
tionem dominij. l. ſi mulier. ff. quod me. cau. xv. q. j. meri-
to. Et hãc opi. ſequitur Sum. Roſ. contra Ang. & eam fal-
sò abſcribit S. T. Sed prędictis non obſtãtibus dico cum
S. T. vbi s̃. ꝙ nullo modo transfertur dominium. Nã ex
nuda traditione dominium nõ trãsfertur. l. nunquã nu-
da. & ibi ꝑ gl ff. de acquir. re. domi. & d. l. traditionib. So-
lutum autẽ pro vſura nudè traditur: vt patet ſi inſpician-
tur oẽs tituli, ex quibus res acquiritur quo ad dominiũ:
de quib9 s̃. aliqualiter dictũ eſt ĩ verbo, Vſucapio. § iij.
quorum nulla veſtitur, niſi dicatur ꝙ veſtitur titulo ꝓ ſo
luto ratione pacti ſeu promiſſionis. Sed dico ꝙ tale pa-
ctum ſeu promiſſio eſt nulla, nec inde oritur aliqua obli
gatio naturalis vel ciuilis: vt patet in c. debitores. de iu-
reiur. vbi hoc tenet primũ gl. & Io. de imo. & Pan. Et ra-
tio: qa cum lex reſiſtit, nõ oritur obligatio, ẽt naturalis,
ẽt ſi alteri cõtrahentium tm̃ reſiſtat. l. cùm lex & ibi Bar.
ff. de fideiuſ. Vſura autem prohibetur pagina vtriuſq; Te
ſtamenti, de vſur. ſuper eo. & eſt cõtra naturã, vt probat
Ariſt. in li. Poli. Vñ pactum vel promiſſio ſoluẽdi vſuras
nõ ĩducit obligationẽ, & cõſeqnter dici nõ põt ꝙ veſtia-
tur ꝓ ſoluto Si dicatur ꝙ ſoluit, ſalſẽ credẽs ſe debere, &
ſic ꝑ errorẽ, quod ſufficit ad tranſlationem dominij, vt
no. in c. ſi. de ſol. hoc negatur, qa cõiter tales ſciunt ſe nõ
obligatos: maximè quia eſſet ignorãtia dãnabilis. Si ve-
rò recapituletur, ꝙ ex cõſequẽti ſoluũt ſciẽter indebitũ,
& ſic trãsfertur dominium, cùm donare præſumãtur. l.
cui9 ꝑ errorẽ. ff. de re. iu. reſpõdet Hoſt. verũ eſſe, ſi ſolu-
tio nõ ſit improbata à iure: ſecus ſi ſit ĩprobata: vt ĩ caſu
noſtro. Sequitur ergo ꝙ nõ eſt donatio vera: quia nemo
ſic intẽdit, nec præſumpta, qa ĩprobatur à iure: nec ſolu-
tio debiti veri vel putatiuè veri: & cõſeqnter eſt traditio
nuda, & ſic dominium non transfertur. Hoc idẽ probat
per gl. ĩ d. l. traditionibus, quę vult ꝙ ad hoc vt traditio
trãsferat dominiũ, requiritur ꝙ ſit facta cũ cã. vt d. l. nun-
quam, & ꝙ cauſa ſit idonea. §. per traditionẽ. Inſt. de re.
diui. & à domino. l. traditio. ff. de acq. re. dom. qđ nõ eſt
in ſoluto pro vſuris: quia etſi ſit cauſa, nõ tamen idonea.
Probatᷓ etiã idẽ hac rõne: Ex cõtractu nullo, & cui lex
reſiſtit, nunquã dominiũ trãsfertur l. nõ dubiũ. C. de leg.
& tenet Bar. & cõiter Doct. l. j. §. ſi vir vxori. ff. de acqui.
poſ. cõtractus autẽ vſurarius eſt huiuſmodi: vt patet in c.
ij. & iij. & in c. cõſuluit. eo. ti. vñ ꝑ eum dominium non
trãsfertur. Et hãc opin. tenent cõiter Doc. in c. in literis.
& ibi Io. And. & do. Ant. in c. quanquam de vſur. lib. vj. &
ibi Io. An. Ge. & Fed. in ſuo conſi. xxj. & Ang. in ſua diſ-
putatione quæ incipit, Aſtenſis miles. circa fin. q dicunt
ꝙ vſurari9 ad reſtitutionẽ tenetur ex delicto dãnato ac
reprobato pagina vtriuſq; Teſtamẽti. e. ti. tua nos, ibi, in
crimine: & cõſequẽter nõ acqritur dominium: qa obli-
gar9 ex delicto ad rẽ aliquã reſtituendã, nõ eſt dominus.
vt patet ĩ fure l. in re furtiua & l. ſi nõ manifeſt9 ff. de cõ-
dict. fur. Hãc etiã tenet S. T. vt patuit. & ſequũtur cõiter
Theologi: & tenẽda eſt ꝑſertim ĩ foro cõſciẽtię: qa ſicut
dicit Arc. in c. ſi q̃s vſurã xiiij. q. iiij ſicut vi cõpulſiua
alienã rapiẽs fictione iuris ciuilis efficitur dñs rei, tamen
iure ꝑtorio penes priorẽ dñm manet rei dominiũ l. me-
tũ autẽ præſentẽ. §. Iulianus. ff. quod met. cau. ſic ſaltẽ di-
cẽdũ eſt in ſoluto pro vſuris. Nec obſtat gl. in cõtrarium
adductæ, cùm poſſit dici ꝙ ibi nõ figunt pedes, qđ patet
qa voluerunt etiã inducere hypothecã ſuper omnib9 bo-
nis ꝓ vſuris reſtituendis. vel dicẽdũ, ꝙ verè ſunt in rebus
vſu cõſumptibilibus cõmiſtis. Non obſt. etiã ratio addu-
cta in cõtrariũ, quia nõ ſolùm requiritur traditio & cõ-
ſenſus tradẽtis, ſed etiã titulus verus, aut putatiuè verus,
vt probatũ eſt. Et ſi q̃s velit cõcẽdere ꝙ fictione iuris ci-
uilis efficitur dominus: tñ iure diuino & canonico opor-
tet dicere ꝙ rei dominiũ remaneat apud ſoluẽtẽ, niſi a-
liud ex eius volũtate diſponatur, & ſic perĩde eſt ĩ cõſciẽ-
tia quo ad omnẽ effectum, ac ſi nõ eſſet dominium trãſla-
tũ. Quod etiã patet: qa ſi res extat, ſemper vſurari9 tene-
tur eam reſtituere cum fructibus, vt dicetur. Nec ꝑ tan-
tãdẽ ſine æſtimatione cõtra voluntatẽ domini cõmuni
adſtringãt eum ad reſtituẽdum ꝙ tam prauè accepit de
vſur. c. cũ tu. & facit l. ij in prin. ff ſi cer. pet. & eſt tex-
rus in c. ſi res. xiiii. q. vj. Si verò alienauerit, tũc de iu-
re canonica tertius poſſidẽs cõueniri põt, & ab eo dictæ
res iudicis officio euocari: vt notabiliter tenet Bald. in l.
quã. C. de iure dot. nulla habita ratione an poſſideat titu-
lo oneroſo vel lucratiuo. Licet hęc diſtinctio fiat ĩ re em-
pta ex pecunia vſuraria, ꝑ gl. in d. c. cũ tu in fi. In re aũt
ipſa formaliter data pro vſuris dicta diſtinctio nõ cadit,
ſed peti põt à poſſidẽte, etiã titulo oneroſo, ex quo eſt
affecta eſt illo vitio. Ad qđ facit l. ſi cũ exceptiõe. §. aliq.
& l. metũ §. Iulianus. ff. qđ me. cau iuncta æquiparatione
Arch in d. c. ſi quis vſurã. Quidam tamẽ, vt Supp. di-
guũt ꝑdicta eſſe vera in re, quã vſurarius lucratus eſt ex
pacto legis cõmiſſoriæ, de quo s̃. Pactum. §. xij. nõ la-
Sed iuxta prædicta dico verum eſſe indiſtinctè. Nec vo-
luntas

luntas coacta eſt volũtas ſufficiẽs ad tranſlationẽ dominij:
nec iura ad hoc allegata hoc probant, ſed potius oppoſitũ,
vt patet in d. l. ſi mulier. ſufficit tñ ad peccatũ, vt probat d. c.
merito. vnde nec vſurarius tenetur per condictionem in-
2 debiti. ¶ Secundò * quæritur, vtrum vſurarius teneatur re-
ſtituere, & quid? Et dico multa. ¶ Primum. Vſurarius tenetᷓ
reſtituere vſuras: quia cõtra iuſtitiã ſubtrahũtur, vt probat
Philoſophus j. Politi. & ſimiliter fructus rei per vſurã ſub-
reptæ, ſi erat lucroſa, de quo dic vt s̃. Reſtitutio. iij. §. ix.
¶ Secundum. Secundùm aliquos etiã tenetur reſtituere lu-
crum factũ ex pecunia vſuraria. Sed verius dic, ſm Rayn.
ꝙ ſi ex pecunia vſuraria negotiãdo lucratus eſt, vł emens
prædiũ fructus percepit, hoc reſtituere non tenetur. Et con
cord. Vld. & S. Tho. ij. ij. q. lxxviij. quia tale lucrũ nõ eſt fru-
ctus pecuniæ, ſed humanæ induſtriæ, & poſſeſſio empta ex
tali pecunia eſt res ementis. ¶ Tertium. Tenetur etiam, ſm
Rayn. & Alex. Lom. ad omnia dãna, quę alius propter ſolu-
tionem vſuræ paſſus eſt, vt ſi propter hoc domũ ſuam ven
didit vilius, & ſi aliam conduxit, aut ab alio ſibi ſub vſura
quæſiuit. ¶ Quartum. Non autẽ tenetur ad intereſſe lucri
ceſſantis, quod Alex. Lom. extendere videtur, vt imponit ei
Sum. Roſ. quòd non ſolũ ad lucrum ſperabile ex pecunia,
ſed etiam ex re lucroſa, dicens ꝙ vſurarius iniuriam paſſo
dat damnũ dupliciter, ſcilicet per ſe & directè, vt cùm inde
patitur damnum, & per accidens, ac indirectè, ſcilicet quia
non cõſequitur lucrũ intentũ ex pecunia, & tale damnum
reſtituere non tenetur. Et hæc etiam diſtinctio fieri poteſt
in omnibus habitis per vſurã, ſiue ſint res ex ſe fructifican-
tes, ſiue non. Sanctus autem Bernar. vt eadem Summa eidẽ
imponit, videtur tenere ꝙ etiam non teneatur de damno
ratione voluntariè ſolutionis & tranſlationis dominij. Sed
quia iſta non cogunt, vt patuit s̃. eo. §. j. in fin. ideo dico de
mente S. Tho & Rayn. & cõiter Doct. ꝙ tenetur de damno
emergente & lucro ceſſante rei lucroſæ, quæ non tranſit
in eius dominium, de quo dic vt s̃. Reſtitutio. iij. §. ix. & s̃.
§. priore. non autẽ rei non lucroſæ, quæ tranſit in eius do-
minium aliis cõmiſta: & conſequenter eſt in eius libertate
3 ꝙ tranſeat, quia poteſt eam commiſcere. ¶ Tertiò * quæ-
ritur vtrum vſurarius mẽtaliter, id eſt, ſine pacto, ſed ex ſo
la intentione, reſtituere teneatur, & cui? Et dico, ꝙ ſunt opi
niones circa hoc, nam Richar. in iiij. diſt. xv. & Scot. ibi, &
Alexan. Lom. & Card. in c. conſuluit. & in clem. ex graui. de
vſur. tenent ꝙ non tenetur reſtituere: ſed Inn. Hoſt. & Pan.
in c. conſuluit. eo. tit. & Io. And. in reg. peccatum. dicunt ꝙ
tenetur: quod etiam videtur velle dictum c. conſuluit. Ego
autem de mente Archi. noſtri in ij. parte. tit. ij. c v. §. pen. ſic
diſtinguo. Nam ſi dans dat liberaliter per modum doni,
credens mutuantem hoc nolle exigere, nõ tenetur neceſ-
ſariò reſtituere qui accipit: nec tunc propriè quod accipi-
tur eſt vſura: quia nec datur gratia mutui: ſicut etiam, ſm
Ægidium, nõ tenetur reſtituere is qui non erat paratus re-
ſtituere, cum ſit remiſſio liberalis ſine vi & fraude: & ſic pro
cedit prima opinio. & facit text. in l. inter omnes. §. recte. ff.
de fur. vbi cõtrectans rem credendo inuito domino, com-
mittit furtum: ſed furti non eſt obligatus ſi dominus erat
volens. Et ad idẽ Inſtit de oblig. quæ quaſi ex delict. naſc.
§. placet. in fin. Pan. tamen in d. c. voluit ꝙ etiam iſto caſu
teneatur in foro animæ: ſed primum eſt verius ſecundum
diffinitionem vſuræ, s̃. Pontam. Nec obſt l. ſi ego. la j. ff. ſi
cer. pe. vbi dicitur ꝙ ſi volui tibi rem donare, & tu crede-
bas eam tibi mutuo dari, non efficitur tua ante conſum-
ptionem: quia hoc caſu intentio concedentis & recipientis
diſcordant: in noſtro verò concordant, quia ille liberaliter
dat, & iſte credit liberaliter datũ recipere. Non obſt. etiam
ratio Io. And. in merc. in d. reg. peccatum: quia ſcilicet con-
tractus à principio fuit vitioſus, & conſequenter effectus
procederet à dicto contractu, quod nõ eſt verũ, cùm pro-
cedat ab alio, id eſt, libera donatione, qua ille donat, & ille
donatum liberaliter recipit. Si verò dans non dat liberali-
ter, ſed gratia mutui: quia ꝑ ſigna videt mutuantẽ ſic vel-
le: aut ne reputetᷓ ingratus, & alia vice mutuum non inue-
niat: tunc reſtituere tenetᷓ neceſſariò, & ſic ꝓcedit & limita
tur ſecunda opinio & d. c. conſuluit. quod vult ꝙ talis iudi
candus eſt malè agere, & ad ſic accepta reſtituẽda in foro
animæ efficaciter inducendus. ¶ Cui aũt talis reſtituere te-
neatur: quidã dicunt ꝙ pauperibus, & nõ ei qui dedit: quia
à ſe voluntariè abdicauit, ſed quia eo caſu quo tenetur re-
ſtituere nõ abdicauit dans à ſe voluntariè volũtate libera,
ideo dic ꝙ tenetᷓ eidẽ: quia regulariter vſura reſtituitᷓ ſpo-
4 liato, vide etiam §. ſeq. in fin. ¶ Quartò * quæritur, vtrum
reſtituere teneatur is qui liberaliter ſine intentione lucri
mutuauit, ſi debitor ei aliquid det gratia mutui: vt quia cre
debat creditorẽ ſic velle, vel mutuũ plus teneret, aut aliàs
libentiùs mutuaret, & huiuſmodi? Et dicit Veruec. quòd
non tenetur, ſi probabiliter credit datum ſola dilectione:
quod intellige primò etiam ſi gratis illa nõ dedit: quia, vt
dicitur j. q. ij. nulla obligatio ſuſcipienti culpæ maculã in-
gerit, quæ nõ ex ambientis petitione ꝓcedat: & obligatio
antidotorum iuſtã parit receptionẽ per errorem ſoluti. l. ſi
teſtis. § j. ff. de fideiuſ. niſi eſſet error facti alieni: puta puta-
bat per ſuũ procuratorem eſſe promiſſum, cum tñ non eſ-
ſet, quia ſic teneretur. Et ſecundò intellige, ſm Roſel. &
Aſtenſ. eum non teneri quandiu bona fides durat, nec de
conſumptis in ea. ff. de pet. hære. l. vtrum. Si verò probabili-
ter credit datũ propter mutuũ, tenetur, ſecundùm Veruec.
ſcilicet inquantũ factus eſt locupletior, vel de extantibus.
quod Lau. de Ridol. limitat, niſi præſcriptione ſua facta eſ-
ſent, dicẽs ſibi ſemp placuiſſe gl. in c. vigilanti. & in c. fi. de
præſcript. ſcilicet ꝙ mala fides ſuperueniens præſcriptioni
completæ nõ facit aliquem obnoxiũ reſtitutioni. Et idem
intellige de vſucapione. Non eſt autem, ſm Verue. in bona
fide, qui credit vel dubitat probabiliter, nõ propter meram
dilectionem, ſed propter dictas cauſas aliquid eſſe datum.
Circa hoc aũt talis rł'a ſeruatur. Niſi aliud appareat ex ma-
nifeſtis cõiecturis, pręſumitur mutuũ accipiẽs ea intẽtione
dare qua mutuans mutuauit: vnde ſi mutuauit ex charita-
te. præſumitur alius ex charitate dare: quia quiſque præſu-
mitur aliquid dare eo modo quò accipit. ff. mand. l. ſi verò
5 non remunerãdi. §. inde Papinianus. ¶ Quintò * quæritur,
vtrum bona vſurarij ſint tacitè obligata ꝓ vſuris reſtituen
dis? Et videtur velle gl in c. tua. eo. tit. ꝙ ſic: & ibi dicit Pan.
ꝙ fuit cõis opinio antiquorũ: ſed moderniores cõmuniter
tenent oppoſitũ: quia Ioan. And. in c. ij eo. tit lib 6. & Hoſt.
in d. c. tua. dicunt hoc nullo iure probari. & idem Fede. nec
in aliquo facit tex. in c. cum tu. eod. tit. ſuper quo illi ſe fun-
dauerunt: quia ibi non dicitur ꝙ agatur hypothecaria ſeu
reali actione ſuper illis poſſeſſionibus, ſed ꝙ debent vẽdi.
Vnde ibi dicit Pan. ꝙ vbi bona vſurariorum peruenerunt
ad aliquẽ ex titulo oneroſo, nõ poſſunt vendicari per de-
bentem recipere vſuras: ſed ſi poſſeſſiones emptæ ex pecu-
nia fœnebri peruenerunt ad tertiũ ex cauſa lucratiua, tunc
per officiũ iudicis poterunt vendi: non autem eo reſpectu
ꝙ poſſeſſiones ſint obligatæ, ſed ex quadam æquitate: quia
ex quo res mea vel mihi debita peruenit ad te ex cã lucra-
tiua, tu teneris reſtituere. l. ſi & me & Titium. ff. ſi cer. per.
Et ſic poteſt ſaluari gl. in d. c. cum tu. & inquantũ diſtin guit
inter

inter cauſam lucratiuam & oneroſam. Et ideo concludit
Hoſt.in d c.tua.quòd is, ad quem bona vſurariorũ perue-
nerunt titulo ſingulari.ſiue ex cauſa lucratiua,ſiue onero-
ſa,nõ poteſt moleſtari ſuper illis bonis, etiã pro vſuris re-
ſtituendis:aliàs multis illaquearentur:ſed in bonis emptis
ex pecunia vſuraria procedere poteſt illa diſtinctio,an ex
cauſa lucratiua,vel ne.Et hæc opinio, vt refert do.Anton.
aliàs in facto fuit ſeruata.Ex quo no.etiam Pan.licitè iudi-
cari poſſe contra opinionẽ communem Doct.& etiam gl.
6 quãdo iure nõ probatur.¶ * Sextò quærit̃,qualiter vſura-
rius cogitur reſtituere?Et dicit Rayn.ꝙ ſi eſt publicus,co-
gitur per diuerſas pœnas, quas habes ȷ̃.Vſura vlt.ferè per
totũ.& omnis vſurarius ad reſtitutionem cogi poteſt per
excõmunicationem,extrà eo.c.quoniam.& tertiò cogitur:
quia ſi vſurarius repetat ab aliquo vſuras,repellitur per ex-
ceptionẽ, donec & ipſe eas reſtituat, vel fecerit poſſe ſuũ,
extrà eo.quia fruſtra. Et eiſdem modis compelluntur hæ-
7 redes:extrà eod.tua.& c.Michaël.vide etiam.§.ſeq.¶ * Se-
ptimo quęritur ſi quis repetat vſuras,& excipiatur contra
eum ꝙ ipſe nõ ſoluit eas quas extorſit: & ille reſpondeat
ſeparatũ reſtituere, ſi ſit qui petat, quomodo debeat pro-
cedere iudex eccleſiaſticus? Et dicit Gofr.ꝙ faciet præco-
nizari vt,quicũq; ſoluit vſuras tali,veniat,& ei ſatisfiet:&
ſi nõ venerit aliquis, procedit prior petitio:ſi aũt veniat &
probet, fiet ei reſtitutio: nec ſufficiunt hoc caſu pignora
vel cautiones.de ſen. & re iud.ca cum aliquibus.ff.de pig.
act.l.quod ſi non ſoluere.quod intellige niſi magna forſan
cauſa interueniat: vt dicit Hoſt.& Inno.in c.quia fruſtra.
eo.tit.Quòd ſi is,à quo acceperat vſuras,non ſit ſuperſtes,
nec eius hęres, mandabit iudex pauperibus erogari.extrà
eod.c.cum tu.& poſtquam hoc factũ fuerit, petitio proce-
det:aliàs nõ.Et idẽ ſi viuit quidem, ſed neſcitur vbi ſit:aut
ſi ſcitur,ad eum mitti nõ poteſt.de Iudæ c.cùm ſit.niſi ſpe-
retur eius aduentus:qa tũc pecunia cõſignabitur, & depo-
8 netur.Et hæc ſecundùm Hoſt.intellige de vſurario noto-
rio.¶ * Octauò quæritur,quomodò cogitur reſtituere cle
ricus, ſi fortè fuerit vſurarius vel hæres vſurarij? Et dicit
Ray.quòd ſi reſtituere nõ vult, ſuſpẽdi debet ab officio &
beneficio:extrà eo.præterea.& ſi nõ emendetur,debet de-
poni.d.c.præterea.& diſt.xlvij.epiſcop⁹.& poſteà ſi eſt in-
corrigibilis, cogendus eſt per potentiam laicalẽ de iud.c.
cùm nõ ab homĩe.diſt.xvij.nõ licuit.Nec debet reſtitue-
re de rebus eccleſiæ,niſi quaten⁹ de pecunia illa expẽderit
in vtilitatem eccleſiæ,ſecundùm eundem Ray.ſed de ſuis,
9 ſi habet:& ſi nõ habet,reſtituere poteſt de fructibus,quos
legitimè percipit.facit.c.ij.de fideiuſ. ¶ * Nonò quæritur,
quid ſi debitor iurauit ſoluere vſuras?Et dicit Rayn.ꝙ de-
nũtiare poteſt eccleſiæ monitione præmiſſa,vt cõpellat il-
lum ad relaxãdum iuramentũ:vel ſi vult,ſoluat vt ſatisfa-
ciat Deo de iuramento,& poſteà poterit repetere.de iure-
iuran.ex adminiſtrationis. & c.debitores. & ſi iurauit non
repetere,nõ repetet directè propter iuramentum,ſed indi-
rectè denuntiando eccleſię crimen illius,vt ſic eũ ad ſatis-
faciendũ compellat:& ſi iurauit nõ denuntiare, non tenet
iuramentũ cũ ſit illicitum, vtpote cõtra proximi ſalutem:
vnde hoc nõ obſtante poterit denuntiare. extrà eod.tuas.
& de iureiuran. quemadmodum. Et idem Hoſt.addens ꝙ
etiam ſi iurauit debito nõ repetere & non recipere vſuras,
nihilominus debet cogi ad reſtitutionem, & pecunia erit
10 pauperibus erogãda.¶ *Decimò quæritur,quid ſi ex duo-
bus hæredibus vſurarij alter fiat impotens,aut hæreditas
tota non ſufficiat?Et dico multa.¶ Primũ.Si hęreditas nõ
ſufficit ad omnes vſuras, dubium eſt an ſatisfieri debeat
per hæredes primò venientibus, vel certè cuilibet pro ſua
rata eum tãgente.Et tenuit Gul. ꝙ pro rata. gloſ.verò in c.
ij.cod.tit.lib.6.dicit ꝙ habenda eſt tẽporis conſideratio,vt
ſcilicet qui prius ſoluit vſuras,recipiat quod ſuum eſt inte-
graliter: & ſic de ſingulis ſucceſſiuè ſecundũ regulam,qui
prior.Sed Lau.de Ridol.dicit totam vim huius quæſtionis
pendere ex illa, an bona vſurariorũ ſint tacitè obligata:qa
tenendo ꝙ ſic,vt voluit illa glo.habenda eſt temporis con
ſideratio,vt ſic priori prius ſatisfiat.Si verò non ſunt tacitè
obligata,tunc fiet ſatisfactio pro rata.De hoc autem ȷ̃.§.v.
¶ Secundũ. Ex his patet ꝙ hæredes vſurarij tenẽtur ad re-
ſtitutionem vſurarũ non in ſolidum, ſed ſm hæreditarias
portiones:vt ſi vnus habet duas partes hæreditatis, teneat
ad duas partes vſurarum:& tertius ad tertiam,quod tamen
non eſt ſpeciale in hæredibus vſurarij, ſed idem eſt regu-
lariter de quibuſcunq; hæredibus: quia actiones cõpeten-
tes cõtra defunctũ diuiſæ ſunt in hæredes pro portionibus
hæreditariis.l.j.& ij.C.de acqui.hære. ¶ Tertiũ.Si alter hæ-
redum efficiat̃ nõ ſoluendo,dicit Pet.de Anch.in reg.pec-
cati venia.de reg.iur.lib.6.ꝙ licèt diuiſa hæreditate obliga
tio hæreditaria diuidatur ipſo iure.l.j.C.ſi cert.pet.& l.pro
hæreditariis.C.de hære.vel act.ven.& ſic ſi vnus efficiatur
non ſoluendo in foro ciuili,alter non teneatur.l.legatorũ.
ff.de lega.ij. tamen in foro canonico tenentur hæredes in
ſolidum,per d.c.tua. Vnde ſecundùm gloſ.in d.c.tua.alter
conueniri poteſt in totum.Et cõiter ita tenetur,& ſecundũ
dom.Ant.ita practicandũ eſt in fauorem animæ defuncti,
vt citiùs liberetur ex integra ſatisfactione.Sed Panor.dicit
iſtam opinionẽ eſſe falſam, & fundatã ſuper alia opinione
damnata,ſcilicet ꝙ bona vſurarij ſint obligata.Et conſen-
tit do.Ant.Quod limita,niſi quo ad hæredẽ & omnẽ alium
reſpectu rerũ ex vſura acquiſitarũ, aut ex pecunia fœnebri
titulo lucratiuo:quia tenẽtur,ſiue vſurarius,ſiue eius hære-
ditas efficiatur nõ ſoluendo, ſm Io.in Sum.vt patet ex di-
ctis:ſed in aliis rebus ſecus,cum bona vſurariorũ non ſint
hypothecata,vt dictũ eſt. ¶ Quartum. Si bona defuncti nõ
ſufficiunt ad reſtituendas vſurás,licèt hæres in foro cõten-
tioſo teneatur de ſuo,ſi non fecit inuentariũ, ſm Pan.in d.
c.tua.de mente Hoſt.in foro tamen animæ nõ tenetur vl-
tra vires hæreditatis: quia talis lex eſt fundata ſuper præ-
ſumptione, in foro autẽ animæ de omnibus creditur con-
fitenti.Nec obſtat ꝙ leges humanæ ſeruandæ ſunt in foro
animæ:quia verũ eſt, ſi in eo nõ ceſſat ratio legis.¶ Quin-
tum.Si quis autẽ ſponte ſe obligauit ad reſtitutionem vſu-
rarum, credens bona vſurarij ad iſta ſufficere, cùm nõ ſuf-
ficiunt,ſecũdùm S.Bern.tenetur ad omnia:quia fortè alius
ſe obligaſſet pro toto, niſi ipſe fuiſſet:& ſic dedit damnum
creditoribus,quod non incurriſſent ſine ſuo facto.Sed La-
pus & quidã alij,vt refert Laur de Ridol.dicunt fideiuſſo-
rem vltra vires hæreditarias nõ teneri, etiã ſi ſe principalẽ
conſtituiſſet: & hoc habita rõne à tẽpore præſtitæ cautio-
nis:quia ſi tũc principalis erat ſoluẽdo, etiam ſi poſteà eius
facultates ſint exhauſtæ aliter q̃ per reſtitutionẽ vſurarum,
nihilominus remanebit fideiuſſor obligatus ad omnia.Sed
Laur.de Ridol.& Pau.de Elea.diſtinguũt.Nã ſi fideiuſſit p
ſe obligante ad reſtitutionẽ vſurarũ ſecundùm formam
c.quanquam.de vſur.lib.6 vt euadat canonicas pœnas, nõ
tenetur vltra vires:quia nec vltra vires reſtituere aut caue-
re tenebat̃ principalis,vt in d c.quanquam: ſed ſi fideiuſſit
pro ſe obligãte ad reſtitutionẽ vſurarũ ex alia cauſa:ſecus,
quia principalis obligatus eſt in ſolidum, licet habeat ex-
ceptionem inopiæ vel ſimilem,quæ quidẽ exceptio, vtpo-
te perſonalis, non porrigitur ad fideiuſſorem. Et hæc eſt
optima diſtinctio. Qui etiã ſe obligaſſet ad reſtitutionem
vſurarũ,teneretur quantũ portãt ſuæ facultates, licet vſu-
rarius ſit non ſoluendo: ſecus ſi fideiuſſit pro obligante.
11 ¶ Vndecimò quęrit̃,* ſi vſurari⁹ ex pecunia fœnebri emit
equũ vel prædiũ,& donauit, & deinde factus eſt non ſol-
uendo:vtrum is,qui ſoluit vſuras,petere poſſit rem illam?
Et dicit Ray.ꝙ ſic, & ille reddere tenetur.ext.eo.cũ tu.qa
ſuccedit hîc res loco pretij, ſicut ecõuerſo pretiũ loco rei.
ff.de pe.hær.l.ſi rem.quod Veru.limitat quando talem rem
ille habuit ex cauſa lucratiua: ſecus ſi emiſſet, vel ex alia
cauſa nõ lucratiua bona fide habuiſſet.Et concor.Hoſt.&
Gofr.addens ꝙ ſi res illa ex cauſa lucratiua proueniat̃, &
poſtea ad alium ex ſimili cauſa,& iſte vltimus fuit ille qui
potuit petere vſuras,liberatus eſt is,cui primò data erat,vt
cõtra eũ agi non poſſit.ff.de act.& obl.l.omnes debitores.
12 & idẽ Hoſt. ¶ Duodecimò quæritur, * cui reſtituenda ſit
vſura? Et dico ſm Hoſt.ꝙ generaliter ei, à quo quis ex-
torſit,vel eius hæredibus,& ſi nõ inueniantur,pauperibus
eroganda eſt.ext.eo.cum tu.Et ſi is, cui reſtitui debet, di-
ſtat,cuius expenſis ei mittatur, vide ȷ̃.Reſtitutio.iiij.§.iiij.

RVRSVS DE VSVRA SEPTIMO quantùm ad reſtitutionem ſpecialiter quò ad cooperantes & participantes in ea.

1 *Vſuram patiens an peccet.*
2 *Vſuram conſulens an teneatur reſtituere.*
3 *Vſurariorum proxenetæ an teneantur ad reſtitutionem.*
4 *Vſuras accipiẽs nõĩe alieno,vt tutor, vel procurator,an teneatur.*
5 *Pupillus an teneatur reſtituere vſuras à tutore quæſitas.*
6 *Fideiuſſor in vſuris an teneatur.*
7 *Notarius conſiciens inſtrumentum ſuper vſuris an teneatur.*
8 *Prælatus ſigillans literas vſurarias,an teneatur.*
9 *Vſurariorum teſtes, aduocati, & alij patrocinatores, an teneantur,& num.ſeq.*

VSVRA ſeptimò conſiderari poteſt quantũ ad hoc vt
ſciatur quomodo peccent vel teneãtur reſtituere co-
operantes in eo. Pro fundamento autem huius ſumenda
eſt regula iuris, quæ etiam habetur in c.ſi culpa.de iniur.
& dam.dato.vbi dicitur quòd qui occaſionem damni dat,
damnum quoque dediſſe videtur.Vbi ſciẽdum eſt, ꝙ pro-
priè occaſio eſt cauſa inefficax effectus: ſicut occaſio ſub-
merſionis nauis eſt natura,ducens eam ad locum vbi ſub-
mergitur tempeſtate,quæ probabiliter præuideri non po-
tuit:& ſic dans occaſionem, videtur dare dãnum,ſed rea-
liter non dat:ſed ſolùm ſi dat occaſionẽ impropriè.i.cau-
ſam ſufficientem:ſicut occaſio ſubmerſionis nauis eſt qui
ad hoc facit in ea foramẽ.Et dicitur occaſio directa,quã-
do hoc intenditur:indirecta verò ſi non intẽdatur: ſed ta-
men non impeditur ab eo qui poteſt & debet. Et ſic dans
occaſionem damni in furto, rapina, vſura, & huiuſmodi,
tenetur in ſolidum. Quod tamen Veruec. dicit verum in
vſurpationibus violentis,non in vſura, quæ nõ eſt omni-
no inuolũtaria,tñ alij verius dicũt hoc verũ, etiã in vſura
quantũ ad dãna,licèt non quantũ ad intereſſe lucri ceſſan-
1 tis in nõ lucroſis.¶ Primò * verò quæritur,vtrũ peccet qui
mutuũ accipit ſub vſura?Et dicit S.T.ij.ij.q.lxxviij.ꝙ non
licet inducere aliquẽ ad mutuandũ ſub vſura. quod intel-
lige,niſi ad hoc vt ille deſineret à maiori pctõ, ſm Ian li-
cet tamen,inquit,ab eo qui paratus eſt facere,vt qui exer-
cet vſuras,mutuo accipere propter aliquod bonum,vt eſt
ſubuentio ſuæ neceſſitatis vel alterius: ſicut etiam licet ei
qui incidit in latrones manifeſtare bona quæ habet, ad
hoc vt nõ occidatur, qui tñ latrones diripiendo peccant.
Hæc ex illo.qui per bonũ intelligit etiam commoditatem
tẽporalẽ,vt patet ibi in ſolutione,ſecũdi argumenti.Super
his autẽ licet multi multa dicant, tamen quantũ colligitur
ex Rich.in iiij.diſt.xv.& S.Th.vbi ſ̃,& Inn.ac Io.An.in c.
dilectus.de ſimo.& Pan.poſt Hoſt.in c.ſuper eo. de vſur.
Hug.& Arch.in c.mouet.xxiij.q.j. iſta eſt veritas. Si enim
hoc ſiat pro opere illicito,puta luxuria,ludo,vel huiuſmo-
di, ſemper eſt mortale.Similiter ſi fiat pro licito, ſed non
neceſſario, ſicut ſm Per.de Pal.ſi hoc fiat ad negotiãdũ ex
cupiditate lucri & augendæ pecuniæ,cum tamen negotia-
tor habet vnde viuat decẽter:quia pctm̃ eſt abſq; neceſ-
ſitate nõ ſolũ inducere ad peccandũ,ſed etiam proponere
alicui materiã peccandi:ſicut ſi mulier ſine neceſſitate ex-
hibeat ſe aſpectibus eius quem ſcit malè affectum.Si verò
fiat pro licito neceſſario,licet nõ abſolutè vel extremè, pu-
ta vt decẽter negotiãdo quis viuat:ſic licet,ſm mentẽ S.T.
vt dixi:& ſic eũ intellexit Veru.& Per.de Pal. quos ſequũ-
tur Arc.& Sũmiſtæ. & idem ſi fiat pro tali neceſſitate alte-
rius,ſm S.Th.Sed ſi fiat pro licito & neceſſario abſolutè,
puta quia aliter non poſſet quis viuere, non ſolũ eſt licitũ
ſic accipere, ſed etiam licet inducere ad mutuandum ſub
vſuris eum,cui ſuaderi non poteſt mutuatio gratuita, ſm
Inno.in d.c.ſuper eo.ſ.vt maius pctm̃ vitet. Quod intelli-
ge,quia ille vult eſſe homicida meus negando ſubſidium,
& ego ſuadeo vt ſit vſurarius,quod eſt leuius.Volenti eñ
peccare licet ſuadere vt ſaltem minus peccet.diſt.xiij.duo.
2 ¶ Secundò quæritur, * vtrum reſtituere teneatur qui in-
ducit ad fœnerandum, vel impedit volentem gratis mu-
tuare?Et dico ꝙ inducens conſulendo,vel pecuniam mu-
tuãdo,vel cõtrahendo ſocietatem ad fœnerãdum,ſm ali-
quos tenetur in ſolidum,ſi aliàs nõ erant fœneraturi:aliàs
quantũ ad eum peruenit.Sed verius Alex.Lomb.& Mo.te-
nent indiſtinctè ꝙ non tenetur, niſi inquantũ ad eũ per-
uenit, quia in dando mutuum ſub vſuris, non damnifica-
tur proximus, ſed in exigendo vſuras.Et idem Verue.di-
cens ſe credere,ꝙ in neutro caſu.i.ſiue erant aliàs fœnera-
turi.ſiue non,eũ non teneri,niſi in quantũ ad eũ peruenit:
& ſic quantũ ad hoc melior eſt eius cõditio,quàm præſtã-
tis fauorẽ in rapina vel furto, quia tenetur,etiã ſi nihil ad
eum peruenit:quia furtum & rapina ſunt ſimpliciter con-
tra volũtatem domini:ſed vſura venit ad creditorẽ de do-
mini voluntate.Nec inuenio,inquit,iura dicere actionem
dari contra hmõi inductores vel fautores ad repetendas
vſuras,ſicut dant cõtra illos, quorum ope vel conſilio fiũt
rapinæ vel furta, licet nihil ad eos peruenerit.Prima tñ opi-
nio videtur tutior, & eam ſequitur Pet.de Pal.ſed ſecunda
verior, imò vera,maximè vbi accipitur mutuũ ad vtilita-
tem potius quàm ad arduã neceſſitatem.Et hanc vr̃ S.Th.
tenere.ij.ij.vbi ſ̃.art.vlt.ad vltimum. vbi eum qui dat pe-
cuniam vſurario non habenti aliàs vnde vſuras exerceat,
vel hac intẽtione vt per vſuras lucretur,dicit participẽ cul-
pæ,& de reſtitutione tacet.Qui verò impediuit volentem
gratis mutuare,ſm Veru.tenetur,quia indebitè vtilitatem
proximi impediuit,& ei damnum adduxit.Et idẽ intellige
de impediente contractum licitũ,reducendo illũ ad vſura-
riũ.Concor.Mo.Et idẽ dic de cõfeſſoribus, qui abſoluunt
vſurarios, aut recipiũt ad ſacramẽta vel ſepultura:quia te-
nẽtur reſtituere, ſi ex denegatione taliũ fuiſſet facta reſti-
3 tutio.¶ Tertiò quæritur, * vtrũ proxenetæ ſiue mediato-
res in fœnore peccẽt,& reſtituere teneãtur? Et dicit Arch.
poſt Girar. Odo. ꝙ conſiderando opus iſtorum ex parte
accipientium mutuum, dupliciter peccare poſſunt.ſ.quæ-
rendo pro his qui nõ indigent:& eſt mortale:quia coope-
rantur peccantibus mortaliter.xj. quæſt iij. qui conſentit.

iuxta dicta ſ.§ j.& ij.etiã in neceſſitate inducendo ad mu-
tuandũ ſub vſura renitentem.arg de homic.ſicut dignũ.Et
lucrum inde perceptum pauperibus erogãdum eſt,ſecũdũ
eos. quod intellige de cõſilio:quia eſt turpiter datũ & ac-
ceptum,iuxta dicta ſ.Reſtitutio.iiij.§.j.Cõſiderando verò
ex parte mutuãtiũ,ſi quidẽ mediant pro vtilitate accipien-
tium mutuũ,nõ peccant:& multò minus reſtituere tenen
tur:quia vtũtur malo vſurarij ad bonũ indigentis,& lucrũ
ſuũ licitè retinent,ſicut etiã & mercatores ſe exercẽtes pro
aliis, aliquid ſm morem mercatorũ retinent licitè pro la-
bore, niſi oſtenderent ſe gratis velle ſeruire:quia tunc eſ-
ſet fraus aliquid retinere.Si verò hoc faciunt pro vtilitate
vſurarij,peccant mortaliter cooperando ad vſurã:& ſi ali-
ter non fuiſſet vſura ſequuta, ſunt opiniones.Nã tenentur
in ſolidum , ſm dictum Girar.& glo.in l.ſi ſciente.ff.ad l.
Pomp de parri. & Bar.& Ang.ibidẽ. & facit.l.is cuius ope.
in prin.ff.de adul.Bald.autem in ti.de controu.feu.ter.§.ſi-
militer,dicit ꝙ non:& idem Veruec.& gl.in c.Michaël.de
vſur.& eſt verius,loquendo de proxenetis ſolũ cooperan-
tibus ad mutui dationem , iuxta dicta §.priore.Si autẽ co
operãtur in exigẽdo vſuras vt factores, vera ẽ prima opi-
nio,diſtinguendo vt § ſeq.Et idẽ ſi inueniũt cautas fictio-
nes,quibus vſuræ ſoluãtur, quia dant cãm dãni efficacem.
4 ¶ Quarto quæri , * vtrũ teneatur is q vſuras accipit noĩe
alieno,vt tutor,curator,vel procurator? Et dico ꝙ exigens
nomine alieno eſt duplex. quidam ſ.apud quem reſidet
quaſi principalis authoritas domini,vt quia cũ eo contra-
hitur,& ipſe taxat pretium, & cogit ſoluere, quidam verò
eſt miniſter tm̃, ſiue merus exequutor, puta quia non ta-
xat pretium, nec cũ eo cõtrahitur, ſed ſolùm pecuniã ma-
nualiter tradit , & recipit pignus ac pecuniã.Primus mor-
taliter peccat , & reſtituere tenet̃ in ſubſidiũ.i.ſi principa-
lis,in cuius vtilitatem verſum eſt, nõ ſoluit,quia non põt,
aut quia non vult:quia iſte dat cãm efficacem damni, quæ
eſt in exactione vſurarũ , & non in mutuatione.de iniu c.
ſi.Secundus mortaliter peccat, ſed reſtituere non tenetur,
Quod intelligendũ eſt niſi aliquid ad eum peruenerit,vel
cooperatus ſit ad exactionẽ : qa teneretur propter cauſam
dãni datã.de iniur.c.fin.ita tenet Ray.Gira.Odo.Veru.Pet.
de Pal.Bar.Brixi.in c.ſicut nõ ſuo.diſt.xlvj. vt illi imponit
Sum.Confeſ.&, vt videtur, bene per verbũ quod addit in
Sum.ſua,dicẽs,ꝙ ille, in cuius vtilitatẽ verſum eſt,tenetur
principaliter , alter verò in ſubſidiũ.l. ex hoc edicto.§.j.ff.
de eo per quẽ fac.erit.& l.eleganter.§.pen.ff.de dolo.Pa.aũt
in c.Michaël.eod tit.poſt Gof.& aliquos alios tenet ꝙ etiã
in primo caſu teneatur quis,ſi principalis nõ ſit ſoluendo:
quaſi velit dicere , ꝙ nõ tenet̃ ſi principalis poſſit ſoluere,
etiam ſi nõ velit.Si autem ſoluit is, cuius nomine acceptæ
ſunt vſuræ,cęteri liberant̃,niſi qd peruenerit ad eos:quia de
eo tenebũtur principali.Et idẽ dicendũ eſt de extorquente
nomine alieno & partiario in quota:quia tenet̃, ſm Io.de
Lign.& intellige in ſolidũ,ſed tñ in ſubſidiũ reſpectu par-
tis eum non contingentis. Et idem de conſulibus alicuius
artis exercentibus vſuras noĩe artis.Et idẽ qñ tutor vel cu-
rator exigit vſuras pro pupillis ex cõtractib⁹ vſurariis fa-
ctis à patre pupilli,& ſic de ſimilibus.Adde tñ prędictis,qđ
ſingulariter not. Monal.in Sum.ſ.ꝙ dantes pecuniam dñi
ſui ad vſuram de eius mandato generali, tenẽtur reſtitue-
re,domino nõ reſtituente,tanquã principales in hoc:quia
in eorũ optione erat mutuare & nõ mutuare.Adde itẽ , qa
cooperãtur in exactione vſurarum Sed ſi tales de ſpeciali
mãdato dñi dicentis,mutuare Petro decẽ libras ad vſuram
noĩe meo,mutuent,licet peccent, tñ reſtituere nõ tenẽtur.

& hoc ſequitur Io.de Lig. & Lap. Pœnæ tñ negligentium
in reſtitutione vſurarum non ligant iſtos , puta ꝙ eorum
confeſſiones non audiantur,& ꝙ nõ valeant eorum teſta-
menta,nec ſepeliãtur, ſm Gem.Adde etiã ſm Veru.quod
is qui gerendo negotium alterius ſine eius mãdato fœne-
ratur ad opus eius, reſtituere tenetur, licet nihil peruene-
rit ad eũ:quia fuit author & miniſter contractus vſurarij.
5 ¶ Quintò quæritur,* vtrum pupillus,pro quo tutor mul-
tos contractus vſurarios fecit,teneatur reſtituere? Et dico
ꝙ ſi pupillus dicat tutori, Tanto tẽpore habuiſti pecuniã
meã , & propterea iſta retineo pro lucro quod ex ipſa de-
beo habere:nõ tenetur reſtituere,licet ſit verſum in ſuam
vtilitatem, ſed ſolũ tutor, niſi vſuræ excederent modera-
tũ lucrũ,ſi in poſſeſſiones, vel aliã iuſtã negotiationem
debebat,ipſam expoſuiſſet,quod limita, vt ſ.Tutela.§.[illegible]
6 vide etiã ſ.Vſura.j.§.xxix.¶ Sextò quærit̃, * quid de fide-
iuſſore?Et dico duo.¶ Primũ.Si qs fideiuſſit pro aliquo,&
ex defectu debitoris compulſus eſt ſoluere capitale & vſu-
ras,vide ſ.Vſura.j.§.xxxix.¶ Secũdum.An verò poſſit ali-
quid recipere pro fideiuſſione , Arc.diſtinguit.Si enim eſt
fideiuſſor fictus,ſed in veritate ipſe eſt mutuator, fingens
mutuũ dari ab alio : ſi quid pro fideiuſſione accipit,vſura
eſt.xiiij.q.iij.per totum Si autem eſt verè fideiuſſor, reci-
tat Laur.arguentẽ pro & cõtra, & concludentẽ tutius fore
abſtinere.Sãct.aũt Ber dicit cõtractũ omnino illicitũ:quia
ibi eſt mutuũ indirectè , cũ fideiuſſor ſtet loco mutuantis.
Alij verò dicũt,ꝙ eſt illicitũ,quia vendit creditũ ſuũ,quod
Sum.Roſ.dicit tolerabile poſt factũ.Ego verò dico,quod
ſi ſubeſt periculũ deperditionis ſortis aut laboris vel ex-
pẽſarũ in exigẽdo,licitè aliquid percipit rõne ſuæ indemni-
7 tatis:aliter nõ.¶ Septimò quęritur,* quid de notariis cõ-
ficientibus inſtrumenta ſuper debito vſurarũ?Et dico ꝙ
tenẽtur reſtituere pecuniam quam pro opere ſuo etiã
ciro recipiũt, licet videatur erogãda pauperibus.arg xiiij.
q.v.non ſanè.Et hoc de conſilio,iuxta dicta ſ.Reſtitutio.
iiij.§.j.Quantum verò ad reſtitutionem vſurarum, diſtin-
guit Girar.Odo.Nã ſi palliant vſuras, ponendo in inſtru-
mẽto cõtractũ vſurariũ ſub forma liciti cõtractus, vt quia
ſcitur eſſe pignoratio,& dr̃ eſſe venditio,vel quia ſcitur ꝙ
ſunt centũ, & dr̃ ꝙ ſunt xc.ita ꝙ iuſtificat̃ cõtractus iniu-
ſtus,tenẽtur in ſolidũ:quia efficaciter cooperãtur ad dam-
num.Sed intellige in ſubſidium , ſi nolit aut nequeat, in
cuius vtilitatem vſuræ venerũt.Quod limita,niſi facerent
in fauorem accipientis mutuum:puta quia indiget & alius
aliter non vult mutuare : quia licèt peccarent mortaliter,
tñ reſtituere non tenentur.Si verò non palliant vſuras,ſed
apertè paręt per inſtrumentũ, nõ tenẽtur,quia coopera-
tur efficaciter ad damnũ,cũ ille poſſit in iudicio ſe iuuare.
Quod limita,niſi in loco eſſet iniqua conſuetudo,vel ſta-
tutum iniuſtum, quibus per talia inſtrumenta cogerentur
8 debitores,quia tũc tenentur,ſm Arch.¶ Octauò * quæri-
tur , quid de prælatis qui ſubſcribunt & ſigillant ſchedu-
las vſurarias?Et dicit Hoſt.ꝙ ſi pręlatus non legit tenet̃,
vel legit quidẽ,ſed vſura non apparebat,quia fortè maior
quãtitas ibi poſita eſt quàm fuerit mutuata, & ipſe præla-
tus non diligenter conſiderat, licèt negat fatuè, tamen ſm
veritatem non conſentit.Si verò legit,& veritatem perce-
pit,particeps eſt peccati, etſi non cõmodi vſurarum, quia
ſubſcriptio in multis approbationẽ inducit. de ſent. & re
iud.cum inter vos.& idem Gofr.Sed addo quòd reſtituere
tenentur,ſi efficaciter cooperati ſunt,vt quia ex hoc ſolu-
tæ ſunt vſuræ , quæ aliàs non fuiſſent ſolutæ , non aliter.
Vnde idem videtur de eis dicendum , quod de notariis.
¶ * Nonò

9 ¶ Nonò*quæritur, *quid de teſtibus talium inſtrumento-
rum?Et dico ꝙ tenentur,ſicut & notarij,ſm dictam diſtin
ctionem:quia inſtrumenta ſine teſtibus non valent.¶ De-
10 cimò*quæritur , vtrum aduocati, procuratores , iudices,
ſtatuarij , & alij , quorum fauore & patrocinio vſuræ in
iudicio vel extra ſciẽter exiguntur,vel nõ reſtituuntur cũ
repetũtur,teneãtur reſtituere?Et dico ꝙ ſic in ſolidum:nec
excuſantur,ſi fortè ſcripturæ eis porrectæ apparẽbant iu-
ſtæ,ſi cõſcientia eis dictabat ꝙ erant de contractibus vſu-
rarũ,ſm Hoſt.& Inno.in c Michaël.eo.tit.& Arch. in c. ſi
quis oblitus.xiiij.q.iiij.Sed intellige ꝙ tenẽtur in ſolidum ſi
principalis nolit,aut nequeat ſoluere. Et idem Scot. addẽs
ꝙ ſcienter defendens cauſam iniuſtam,nõ ſolùm tenetur
parti læſæ de intereſſe,ſed ẽt alteri de ſalario,quod verum
eſt,ſi partem nõ monuit: vt ſ.Aduocatus.§.x.Si autẽ mo-
nuit,tenetur illud dare pauperibus,licet de conſilio : vt ſ.
11 Reſtitutio.4.§.1.¶ Vndecimò*quæritur,quid de dominis,
qui in ſuis terris permittũt vſurarios morari,nec cogũt re-
ſtituere?Et dicit Ro.ꝙ tenentur in ſolidum ſi pñt , & non
faciunt,etiam ſi nihil peruenit ad eos. Sed Ale. Lom. dicit
ꝙ peccãt qdem mortaliter,tñ reſtituere non tenẽtur, niſi
in quantum peruenerit ad eos de vſuris. Cui opinioni vr̃
adhærere Aſten.& Ber.dicens de mente dicti Alex.nõ eſſe
ſimile de authoribus malis , qui ſunt cauſa per ſe eiuſdem
mali: & de iſtis quis ſunt magis cauſa per accidens mali:
puta ꝙ tale malum conſeruetur in prima,vel liberè fiat, &
ita tenet Sum.Roſ. Ego autem dico ꝙ ceſſante iure politi-
co pñt ſine pctõ tolerare vſurarios moderatè exigentes,
qa põt expedire bono cõi,nec tenẽtur reſtituere ipſi , niſi
repetantur vſuræ,& iuſtitiam negent, ſed quia c. poſt mi-
ſerabilem, præcipit eis vt Iudæos cogant reſtituere : ideo
peccant eos tolerãdo,& tenẽtur in ſolidũ reſtituere, ſecus
ꝙ ad Chriſtianos,de quibus non præcipitur, & ita melius
12 tenet Sum.Ang.¶ Duodecimò*quæritur, vtrum ciuitate,
vel cõitate,aut collegio recipiente vſurarium commodũ,
ſinguli reſtituere teneantur in ſolidum?Et dico, ſm Ray.
& Hoſt. ꝙ omnes conſentientes reſtituere tenentur ſin-
gulariter,non tanquam vniuerſitas , ſed tanquam ſinguli.
7 q.j.ſicut ar.xxiii .q.iij ſi habes. Io. aũt de Lig. dicit hoc
nõ eſſe dubiũ de regẽtibus prohibere valentibus , ſecus de
aliis nõ principalibus gubernatoribus, vel aliàs ignoran-
tibus,nec inhibere volentibus.Quod limita,niſi & iſti cõ-
modũ participauerint burſale,vel ex hoc fuerint ab aliqui
bus expẽſis releuati Et ita limitat Mo. & concor. Aſten.&
Pet.de Pal.in 4.diſt.15.& Io.And.in c. conqueſtus.de vſur.
& id eſſe Veruec.adhuc limitans, dicens eos teneri in ſoli-
dũ,q præceptũ,vel autoritatẽ præſtiterũt ſuper hoc , ita ꝙ
ſine hoc alij ciues nõ feciſſent:alij verò cõſentiẽtes peccãt
mortaliter,tñ non tenentur,niſi vt dictum eſt.¶ Decimo-
13 tertiò*quæritur, vtrum lucrum factum ex pecunia,quã fa-
mulus accepit mutuò nomine domini ſui , ſit famuli aut
domini ? Et dico ſm Scot. ꝙ eſt domini.ſ. ſi famulus eſt
adeo pauper,ꝙ reſtituere non potuiſſet pecuniam , ſi per-
dita fuiſſet:teneret̃ tñ ei dñs prouidere de competenti ſa-
lario pro induſtria. Secus ſi eſſet diues , & non intendiſſet
dominum ſuum damnificare ex amiſſione pecuniæ , quia
14 hoc caſu pecunia ſtat periculo ſuo. ¶ Decimoquartò*quę-
ritur,vtrũ ſocij vſurariorũ,famuli,ſerui,ſeruitores,filij, &
hmõi , q alieno nomine exercuerunt vſuras, poſſunt illis
inuitis ad quantitatem acquiſitæ vſuræ pecuniam ſurripe-
re,& reſtituere?Et dicit S.Ber.ꝙ ſic, ſm quoſdam , quia vr̃
iuſtum , vt quæ illorum cauſa iniuſtè ablata ſunt de lege
naturæ,poſſint illa ſatisfacere, ne ipſi de proprio ſatisface-

re teneantur. Quod intellige in foro conſcientiæ , modò
nullũ ſequat̃ de illis inconuenientibus , de qbus ſ. Furtũ.
§.xij.Et facit ꝙ not.Bald.in l.etiam C.de fideicõ.vbi tenet
ꝙ tutor,& executor teſtamẽti poſſent reſtituere vſurã, vel
ália malè ablata ſine ſpeciali mandato, quia dicunt̃ facere
ex neceſſitate.& alleg.glo.quam dicit ſingularẽ,in l. præ-
ſes.C.de trãſac.qa intereſt pupilli talẽ pecuniã nõ habere.

RVRSVS DE VSVRA. VIII. QVANtùm ad participantes aliquid de ea.

1 *Vſurarij bona aliqua an liceat dona accipere.*
2 *Vſurarij vxor an teneatur,& filij.& num.5.*
3 *Filij & familia vſurarij,an ad vſurarum reſtitutionẽ teneantur.*
4 *Filia vſurarij dotata,an ad vſurarum reſtitutionem obligetur.*
6 *Vſurarij ſeruus,an licitè accipiat ab eo ſalarium.*
7 *Vſurarij creditor,an iuſtè recipiat ab eo pecuniam mutuatam,& quid de alijs miniſtris.& num.ſeq.*

VSVRA octauò conſiderari põt,quantũ ad participã-
tes de ea. ſ. comedendo , veſtiendo , imburſando vel
1 aliter accipiendo.¶ Primò*autem quæritur , vtrum liceat
accipere , ſeu acceptare aliquid de bonis vſurarij per do-
nũ,vel comedendo,aut emẽdo, vel hmõi?Et diſtinguo.Nã
ſi accipitur in ſpecie res data p vſuris, quæ nõ tranſiuit in
dominium vſurarij:iuxta dicta ſ.Vſura.6. §. 1. indiſtinctè
reſtituere tenetur qui accipit,ſi extat, vt not.Bart.in l rem
quã.in ſi.C.de iur. dot. nec põt æſtimationem dare contra
voluntatem domini.l.2.in pr.ff.ſi cer.pet.& tex.eſt clarus.
14.q 6.ſi res.& in c.cũ tu. de vſur. Si verò non accipit talẽ
rem,ſed aliam:diſtinguo.Nam ſi vſurarius,cùm talia quis
accipit,eſt nõ ſoluẽdo,ſi hoc ſcit, reſtituere tenetur : quia
dat dãni cãm efficacem. Si verò dubitat an ſit non ſoluen-
do:ſi res adhuc extat, tenet̃, ne pro re temporali animam
ponat in diſcrimine,ſm Alex.4. parte. Si verò ignorat &
probabiliter credit eum de bonis ſuis dare,non tenetur de
conſumptis bona fide durante, ſed ſolùm de extantibus ea
recedente , niſi inquantum factus eſt fortè locupletior. Si
verò cũ talia accipit, vſurarius erat ſoluendo, non tenet̃ ẽt
ſi poſtea ex alia cã factus eſt non ſoluẽdo:niſi eſſet res ha-
bita,vel empta ex pecunia vſuraria:quã ſi habuit titulo lu-
cratiuo,põt ille, ex cuius pecuniis empta eſt, de æquitate
canonica ab eo auocare officio iudicis, vt patet per glo. &
doct.in d.c.cum tu.in ſi.addito tñ ꝙ dicit Hoſt. & Gof. ꝙ
ſi talis res,etiam ex cauſa lucratiua,peruenit ad illum,quia
ſoluerat vſuras, liberatus eſt is , cui prius fuerat donata. l.
oẽs debitores.ff.de act.& oblig & ẽt vſurarius.Si verò ha-
buit titulo oneroſo,non tenet̃ reſtituere, quãuis poſteà ef-
ficiat̃ non ſoluẽdo, ex his patet reſponſio ad multas quæ-
2 ſtiones ſequẽtes.¶ Secũdò*quęritur,quid de vxore vſura-
rij vel raptoris,quę comedit de vſuris vel rapinis, vł malè
acquiſitis,aut reſtitutioni obnoxiis , quæ omnia quantum
ad hoc,quo ad Deũ æquipollẽt?Et dico ſm Arc.poſt Ray.
in Sum. ꝙ tenetur de omnibus quæ ſic conſumit. Quod
limita primò, niſi vtiliter gerat negotium ſpoliatorũ mo-
nendo vſurariũ ad reſtitutionem , qa quandiu huic corre-
ctioni inſiſtit cõtinuè opportunis horis , licitè recipit ex-
penſas, ſm Rod.ff.de neg geſt.l.2.& l.Pomponius. Quod
vr̃ verum,ſi ſit aliqua ſpes emẽdationis,imò ſecũdùm ali-
quos,licèt videatur deſperatus, nũquam eſt deſperandum
de correctione:non tamen poſſet pro vna correctione, vł
duabus toto anno de talibus viuere,ſecũdùm eũ. Et cõcor.
Vide Veruec.& Hoſt.Secundò limita Rayn.niſi ibi eſſent
aliqua de iuſto ex quibus viueret,etiam ſi talia diſcerni nõ
poſſent : vel ſi poſſent, maritus non permittit, ſecundùm
Archid. Limita tertiò , niſi quandiu maritus eſt ſoluendo,

ſm Alex.Lom.&Rod.iuxta dicta in §.priore.Si aũt ceſſent omnia prædicta,habet remedia multa.¶Primum, vt victũ ſibi aliundè quærat. ¶ Secundum, vt interpellet epiſcopũ cogere maritum ad ſe paſcendum de iuſto,aut de licentia eius viuere de incertis,ſi qua ſunt.diſt.lxxxviij. epiſcopus. quod intellige ſi maritus eſt ſoluendo certa. ¶ Tertium eſt,vt ſi aliter facere nõ poteſt, viuat de rapto:quia neceſſitas non habet legem.de conſec.diſt.v.diſcipulos. ſed tamen tenetur parcè viuere,& animo reſtituendi cùm poterit.¶Quartum, vt rehabeat dotem, & paraphernalia: & dando honeſtæ perſonæ inde ex iuſto lucro viuat, de do. inter vir.& vxo.per veſtras. In omnibus tamen prædictis tenetur debitũ reddere viro, niſi aliud ſubſit impedimen-
3 tum:arg.33.q.5.ſi dicat.¶Tertiò*quæritur,* qd de filiis,& familia vſurarij? Et dico, ꝙ Arch.poſt Gerar.Odo. diſtinguit.Nã ſi vſurari⁹ eſt ſoluẽdo,& aliqua habet vltra obligata ad reſtitutionem,de illis viuere pñt:ſed ſi nõ eſt ſoluendo,qcqd pro victu,vel aliter accipiũt, reſtituere obligantur: quia efficaciter faciunt eum impotentẽ reſtituere.¶Excuſari tñ tales, & conſimiles pñt propter quinque. ¶Primò, propter procurationem.ſ. ſi cauſam ſpoliatorum agunt:vt §.priore.¶Secundò, pp recompenſationem.ſ. qa tantum ei reſtituunt,quantum accipiunt,vt emptor,& cõmutator,& ſeruiens in mercantiis,& huiuſmodi licitis augendo ſubſtantiam eius.¶Tertiò,propter reſtitutionem.i. ſi ſe reſtituturos proponant, & ad hoc ſe habituros facultatem probabiliter ſperant.¶Quartò, propter ignorantiã, ſcilicet,neſciendo rem eſſe vſurariam, nec habendo cauſam hoc ſciendi.¶Quintò propter neceſſitatem,vt, qa filij, & filiæ in tali ſunt ætate, ꝙ aliter viuere non poſſent.
4 ¶Quartò*quæritur, quid de filia vſurarij dotata? Et dico iuxta prædicta, maximè.§.j. ꝙ ſi rem habuit datam in ſpecie pro vſuris, tenet̃ indiſtinctè reſtituere ſecundùm modificationem dandam.j.§.vlt.de pignorib.emptis. Si verò habuit alia,non tenetur, niſi per hoc pater ſit factus non ſoluẽdo,& hoc ſm Rod. ſi gener ſciebat: quia ſi ignorabat,nihilominus,ſm eum,& Veru. poterit dotem promiſſam accipere, & retinere, etiam ſi poſtea ſciat, ꝙ ſit non ſoluendo.Quod ſequitur Suppl.& Sum.Cõfeſſ. ac Piſ. ſed verius Sum.Ang.dicit ſibi non placere, qa nullo iure probatur,niſi.ſ.in bona fide dotem conſumpſiſſet, & non eſt factus locupletior. Si verò per hoc non eſt factus non ſoluendo,ſed poſtea ex alia cã, non tenetur gener:qa dotem habet ex titulo oneroſo:nec ſoluto matrimonio tenebitur filia,ſecũdùm Federi.conſil.xlj.quia licet tunc habeat dotem ex cauſa lucratiua, quia tñ illa non eſt pecunia, quæ tranſiuit in bonis mariti,ideo non tenet̃, & ita tenet Sum. Ang.Et licèt do.Anto.& Pan.& Pet.de Anch.videat̃ tenere,ꝙ imò tenet̃:quia licèt non ſit illa pecunia data, tamen ſuccedit loco eius:qa dos eſt quid vniuerſale,vt not.Barr. in l.j ff.ſol. matr. & in vniuerſali vna res ſuccedit loco alterius.lege Imperator. ff. de leg.ij. Item quia mulier non hẽt quartam ſuam.i.legitimam,niſi deducto ære alieno.l. Papinianus.§.iiij.de inoffi.teſta.tamen opinio iſta procedit de æquitate.Sed opi.Fede. quæ loquitur, quando filia non eſt hæres, vr̃ vera de rigore iuris. Et ita ſentit Sum. Roſ. niſi eſſet poſſeſſio empta ex pecunia vſuraria & data pro dote, per d.c. cum tu. quam qui vult ſuſtinere, faciat tria præſuppoſita,quæ & ipſe Fede.facit.Primum,ꝙ iſta filia non erat hæres. Secundùm, ꝙ pater eis dotem nõ dedit in fraudem creditorum. Tertium, ꝙ hæc filia non recipit pecuniam vſurariam ab hæredibus mariti, ſed maritus eã accepit,ideoque ſibi imputet, ſi pecuniam aliis debitã ipſe accepit,de ſua propria fuit dos mulieri reſtituta, maximè cùm pecuniæ vſurariæ dominium tranſeat in accipientem, licet competat repetitio,maximè ſi eſt permiſta alteri, qa miſtione dicitur conſumi.ff.de ſolu.l ſi alieni. ideoq; mulier nõ tenetur.Nec obſtat c.tua.de vſur.nec c.ſi. de ſepul. quia ibi intelligitur de filiis & extraneis,qui ſunt hęredes. Non obſtat,ẽt ſi dicatur, ꝙ mulier recipit pecuniam cum onere ſuo,quia pecunia,quam recipit ab hæredibus mariti,non eſt onerata,nec debita his, qui patri eius ſoluerunt vſuras,licèt perſona patris eſſet obligata.Et poſito, ꝙ bona vſurarij eſſent tacitè obligata,non tñ bona generi, maximè poſt miſtionem pecuniæ,qa ex hoc facta eſt ſua, poſito ꝙ eſſet perſonaliter obligatus creditorib⁹ ſoceri. Nec obſt.d.c.cum tu.de vſur. quod loquitur de poſſeſſionibus emptis ex pecunia vſuraria, quia iſta non recipit pecuniam vſurariam,nec rem emptam ex illa: & præterea illa decretalis non dicit bona vſurarij eſſe tacitè obligata,ſed ꝙ ſi nõ habet vnde reſtituat, vẽdant̃ poſſeſſiones emptæ ex pecunia vſuraria,vt de pretio ſatisfiat,quod certè idem eſſet, ac ſi fuiſſent aliàs ex licita pecunia emptæ.Hæc ex Feder.qui etiam vr̃ tenere, ꝙ licèt gener fuerit in fraude, tamen ſe-
5 cus eſt in eo qui ab ipſo bona fide accepit.¶Quintò*quæritur,quid faciat gener aut filia,qui dotem habuerunt, aut de rebus in ſpem datis pro vſuris, aut cum ſocer eſſet non ſoluendo?Et dicit Gerar. Odo. ꝙ ille, per quem non ſtat quin reſtituatur, excuſatur in conſcientia: quia vnus ſine altero reſtituere non põt durante matrimonio,& ſi mulier præmoriatur,proteſtetur viro,& filiis de reſtitutione. Remedium tamẽ eſſet,vt ẽt patet ex dictis, ſi pater eſt ſoluendo pro certis,& habet multa alia incerta, ꝙ epiſcopus dotem tanquam pauperi concedat, ſi non eſt in rebus in ſpecie habitis pro vſuris: aut cõponat cum creditoribus.
6 ¶Sextò*quærit̃,qd de famulis vſurarij,an.ſ. licitè viuant de bonis eius,& ſalarium recipiãt?Et dico,ꝙ ſi pp hęc non fit impotens ad ſoluendum, nihil eſt dubij quod poſſunt: ſed ſi ille non ſit ſoluendo,diſtinguit. Nam ſi ſeruiũt ei ad menſam,vel ad aſſociãdum,aut generaliter ad aliquid, ex quo vſurario lucrum non reſultat,idem eſt iudicium ſicut de vxore:nec pñt talia percipere, ſed reſtituere tenentur. Quod limita,niſi ſalariũ præfuiſſet vſuris, & multo magis ſi ſeruiunt inutiliter,ſicut circa canes & accipit res, & idem eſt de vendentibus eis res ad guloſitatem,vel põpã ſpectantes,qa dãt cãm efficacẽ non reſtituendi,& facit l. ait prætor.ff de his quæ in fraudẽ credi.& l.ſi.ff. de eo ꝑ quẽ factum erit.Si verò ſeruiunt ei vtiliter,puta colẽdo agrũ,ędificando domũ,habẽdo rerũ curã:& gñaliter in eo, ex quo vtilitas reſultat vſurario:tũc ſi talis vtilitas eſt æqualis prædictis quæ ꝑcipiũt,licitè ꝑcipiũt: qa ꝑ hoc non fit impotens ad ſoluendum, ſi tñ acciperent rem in ſpecie habitam pro
7 vſuris,tenent̃.¶Septimò*quæritur, vtrum liceat creditori recipere ab vſurario pecuniam,quam illi mutuauit?Et dicit Ver.ꝙ ſic,ſi bona fide mutuauit, vt ex illa cõmodũ ſibi faceret, & lucrando fortè ſe liberaret, ẽt ſi aliàs nõ ſit ſoluendo,& ſimiliter ſi ignorabat ꝓbabiliter,ꝙ vellet eã inutiliter cõſumere,ſm Pet.de Pal.& Aſten.& Roſ.ſed ſi alia cauſa ſcienter credidit,puta ad ludum in alea, vel ad dandũ meretrici,nõ põt eã recipere, & ſi recipit reſtituere te-
8 net̃.¶Octauò*quęrit̃,vtrum creditor vſurarij ex cõtractu vel quaſi,aut ex maleficio vel quaſi, poſſit ab eo accipere quod ei debetur?Et dicit Veru.& Alex.Lom.quod ſic, dum tñ rem vſurariam, furtiuã aut raptã non recipiat in propria ſpecie. Intellige ẽt ſi vſurarius non ſit ſoluendo, qa loquuntur indiſtinctè,& ſi eſſet ſoluendo,non eſſet dubium.

Nonò

9 Nonò*quærit̃, vtrum miniſtrantes vſurario neceſſaria ad vitam poſſint recipere mercedem,ſi ille non ſit ſoluendo? Et dico ꝙ quicquid ſit quantum ad forum contentioſum, de quo gl.in c.qa in omnibus.de vſur.tamẽ in conſcientia pñt,niſi ſint tales,qui ex præcepto tũc eleemoſynam facere teneantur, qa & ipſe vſurarius ex vſuris poteſt neceſſaria percipere,licet parcè,& cum timore, ſi aliter viuere nõ
10 poteſt.¶Decimò*quęrit̃,vtrum locantes domos vſurario ad fœnus exercẽdum,poſſint recipere penſionẽ?Et dico ꝙ licet ſint participes omnium peccatorũ, quæ in eis ex fœnore ꝑpetrantur, nihilominus rõne contractus locationis in quo lucrum transfertur in locationẽ, poſſent tale lucrũ retinere.Quod Sum.Roſ.limitat,niſi ſit non ſoluẽdo. Sed verius de mẽte Veru.& Alexand.Lom.ẽt ſi non ſit ſoluen-
11 do.vt ſ.§.viij.¶Vndecimò*quæritur,vtrum prædicatores euntes ad raptores, vt eos ad pœnitentiam & reſtitutionẽ inducant,poſſint comedere de rapina? Et dicit Ray. ꝙ ſic, ſiue inducant prędicatione generali,ſiue ſuaſione ſpeciali, maximè ſi commodè inuenire non poſſunt apud alios. de ſen.excom.cum voluntate. Quod intellige cum moderamine,& ſi correctio probabiliter ſperetur, & ſi ꝓpter hoc non ſubtrahatur facultas reſtituendi in totum vel ꝓ parte
12 magna.¶Duodecimò*quæritur, quid de dominis ſcientibus Iudæos nihil habere præter vſuras, & ad reſtitutionẽ eorũ bona nõ ſufficere, q accipiunt multa ab eis? Et dico ſm eũdem,ꝙ tenẽtur ad reſtitutionẽ ſi ex cã lucratiua percipiũt,pñt tñ accipere ab eis quod ſibi dñt,ſicut & alij cre-
13 ditores.¶Decimotertiò*quæritur,vtrum reſtituere teneãtur q eleemoſynas ſuſcipiunt ab vſurariis? Et dico, quod nõ,ſi ſunt ſoluẽdo quo ad certa, niſi accepiſſent rẽ datã in ſpecie pro vſuris,aliàs tenẽtur,niſi eſſent in caſu quo creditores eis dare tenerẽtur:quia quæ accipiunt, ſunt creditorũ.Et idẽ dic de tyrannis,q hñt multa reſtituere.¶Deci-
14 moquartò*quæritur,vtrũ liceat emere pignora ꝑdita apud vſurarium?Et dico de hoc me diffusè recitaſſe in Au.roſa. caſu xix.nihil concludẽdo,niſi ꝙ rõne dubietatis omnib⁹ talis emptio diſſuadenda eſt: ſed tñ nolenti deſiſtere non eſſe denegandã abſolutionẽ, nec poſt factũ reſtitutionem imponẽdam.Nunc aũt dico, ꝙ opinio quæ ibi adſcribitur S.T.ſm aliquos,ꝙ in vſura dominium transfertur, nõ eſt S Tho.vt ſ.Vſura.6.§.1.nec eſt vera, vt ibi patuit, maximè quo ad pignora:qa hoc caſu vr̃ perdi ex pacto legis commiſſoriæ,ꝙ pactum reprobatur in pignore.C.de pact.pig. l ſi.Nunc igitur determinans dico, ꝙ ea emere non licet, ſed tenẽtur ementes,ſicut & emẽs rem furtiuam aut raptã & ſm eandem diſtinctionem,de qua ſ.Emptio.§. 4. excepto ꝙ retinere poterunt id ꝙ veriſimiliter vſurarius ſuper illo pignore mutuauit, & ſi dominus pignoris non extat, vel non poteſt inueniri, non eſt neceſſe dare pauperibus, niſi illud plus quod valet vltra pretiũ quo ab vſurario empta eſt, ſm Sum. Ang. aut verius illud plus qđ valet vltra mutuum ſuper eo datũ.Ad motiua autem quæ in Au.roſa. vbi ſ.tanguntur,vt patet ex dictis ſ.Vſura.6.§.j.

RVRSVS DE VSVRA NONO, QVANtùm ad manifeſtos vſurarios,& pœnas eorum.

1 *Vſurarius manifeſtus quis dicatur.*
2 *Vſurarius an ſit qui velit plus ad credentiã quàm pro numerato.*
3 *Vſurarius an poſſit quis publicari poſt mortem.*
4 *Vſurariorum manifeſtorum quæ ſint pœnæ.*
6 *Vſurarij teſtamentum quando valeat. & num.ſeq.*
15 *Vſurarius an exhumari debeat.*
18 *Vſurarium abſoluens in confeſſione an teneatur.*
22 *Vſuras Iudæorum permittentes domini terrarum an teneantur.*

VSVRA nonò conſiderari põt quantum ad vſurarios manifeſtos,& eorũ pœnas,ad quas infligendas qs ſit iudex,ſunt opiniones.Nam Arch.in c.quid dicam.14.q.4. ponit diuerſas opiniones,& approbat eam quæ eſt Lau. Hug.& Gof.ſ.ꝙ contra laicum laicus iudex, & cõtra clericum eccleſiaſticus,quod etiam tenet Io.Cal. pro quo vide Panor.in c.poſt miſerabilem.eo.tit. vbi not. iudicẽ laicum aliquando ſe intromittere de vſuris.Gl.verò in c. diſpendioſam.de iud. vr̃ ſentire ꝙ ſolus iudex eccleſiaſticus habet iudicare.Pan.aũt in clem. vnic. de vſur. diſtinguit, dicens primam opinionem procedere, vbi non refertur quæſtio,an id,ꝙ petitur,ſit vſura, ſed eſt quæſtio de ſoluto vel non ſoluto,ſecunda verò,vbi eſt quæſtio, an quod petit̃,ſit vſura vel nõ:& idem Ioã.de Lig. & Fede. & vt vr̃
1 Bald.vt refert Arch.¶ Primò aũt quæritur,* quis ſit manifeſtus vſurarius?Et dico quantum colligit̃ ex Ioan.And.& Pan.in c.quia in omnibus.eo.tit.& Io.And. & Arch. in c.j. de vſu.lib.6.ꝙ eſt primò is, qui eſt vſurarius notorius de iure:puta quia conuictus vel condemnatus de vſuris, ſeu coram iudice ſponte cõfeſſus.c.cùm olim. & c. ſuper quibuſdam.de verb.ſignif. ¶ Secundo qui eſt notorius de facto notorietate facti,puta quia tenet altare paratũ, vel mutuat in camera omnibus volẽtibus,ſicut meretrix in proſtibulo patebit cuilibet.ar.de cohab.cle.& mulie.tua. & c. ſi.& ita dicit Bar.in l.2.ff.de furt.& Bald.in l.hæredes palã. ff.de teſta.¶ Tertio,ſm gl.in c.2.de vſur lib.6.qñ quis coram ſacerdote & teſtibus confeſſus eſt in articulo mortis ſe eſſe vſurarium,& mandauit reſtitui vſuras, & libros reſignauit, quam gloſ.Feder.conſ.viij. dicit veram qñ ſimul concurrunt omnia contenta in ea:aliàs ſola confeſſio extraiudicialis non facit aliquem eſſe manifeſtũ vſurarium. de ſenten.excom.c.venerabilibus.§.ſecus.lib. 6. nec ſolum mandatum de vſuris reſtituẽdis in genere, vel de illis perſonis quæ probauerint ſe illas ſoluiſſe, qa tũc non ſimpliciter fatet̃ ſe vſurarium,ſed mandat vſuras reſtitui,ſi apparuerint.Et ita tenet Ang.de Peru.in conſilio quod incipit, Aſtenſis miles.imò plus dicit. ſ. ꝙ ſi quis confeſſus fuerit publicè eſſe vſurarium manifeſtum in teſtamento,tamen illa confeſſio non inducit notorium iuris aut facti:nec põt dici,quod ille tunc cùm teſtatur aut ſepelitur,fuerit vſurarius manifeſtus ex illa confeſſione,vnde oportet,quod cõcurrant omnia contenta in illa gl.Alias aũt manifeſti, ſed non aliquo illorum trium modorum, ſed aut per famam tñ,aut alio modo à prædictis,nõ incurrunt ipſo iure pœnas infrà poſitas, ſecundùm communiter doct. niſi publicentur per ordinarium loci,ad quam publicationẽ faciendam ſufficiunt certa argumenta cum fama dicto c.tua, & licet nullus appareat accuſator, nihilominus ordinarius
2 procedere poteſt ex officio.¶ Secundò*quęritur,vtrum ſit publicus vſurarius q publicè vendit rẽ ad tps plus, quàm ad numeratũ vẽdi poſſit pretio rigido,& ſummo? Et dico ꝙ ſic:qa dicit Pan.in c.ad noſtrã.de emp.& vend ꝙ ſi eſt publicũ & indubitatum,ꝙ plus qs vendit ad credentiam q̃ pro pretio ſtatim ſoluẽdo, teſtamentũ eius nullũ eſt ipſo iure,pp diſpoſitionem c.quanquam.de vſu.lib. 6. qa tales ſunt vſurarij,vt patet in ſimili in c.nauigãti.eod.tit.& ſunt publici,ex quo publicè hoc exercẽt,vt patet in libris eorũ. Nec obſtat,quod ſunt ficti,qa in d.c. ad noſtrã pœna contra vſurarios ſtatuta exercet̃ etiã contra fictos vſurarios, quoniam in veritate ſunt vſurarij.& facit l.non dubium.C.
3 de legi.¶ Tertiò*quæritur, vtrum poſſit aliquis publicari vſurarius poſt mortem? Et dico quod ſic Nam Fed. in conſ.8.& ſequitur Panorm.in cap.cum in diœceſi.de vſur

 dicit,

dicit, ꝙ licet quis in vita nõ fuerit declaratus vſurarius, & fecerit teſtamentũ:nihilominus poſt mortẽ potuerũt fieri probationes ad declarandum ꝙ erat manifeſtus. Et ita tenet Io.And.in c.j.de vſur.lib.6.in nouel.& Gemin.ibidem, & omnes iſtæ erunt bonæ probationes, puta ſi differebat ſolutionẽ vt plus venderet, vt in c.in ciuitate.de vſur.item ſi emit poſſeſſiones cum pacto retrouendendi maiori pretio, vel ſecundùm Bald.in c.j. de feu. da.in vi.leg.com.rep. qñ emit cum pacto de retrouendendo poſt quinquenniũ, & nõ ante, ſi eſt cõſuetus ſimiles cõtractus facere, præſumitur vſurarius.arg.c.illi vos.de pig.Item qñ facit cõfeſſionẽ corã epiſcopo, ꝙ inſtrumentũ eſt de verò & puro capitali: quia cenſetur colluſio in fraudem vſurarũ, præſumptione præfati c.illo vos, ſecundũ Bal.in l.j.C.de collu.dete. quod cap.in hoc articulo præualet cõfeſſioni: & ſic fuit obtentum coram epiſcopo Tudertino, contra vnum qui multas tales cõfeſſiones fecerat fieri. Item qñ pars dicit in inſtrumento, ꝙ non per ſimulationem, ſed per veram veritatem talem contractũ facit, oritur præſumptio vehementiſſima, ſecundùm Bald.in l.iij.C.plus vale.quod agi. & facit gloſ. in l.ſi quis ſub conditione.ff.de condi.inſti.& quod no.glo. in l.cum allegas.C.de vſur.& dictum Angel.in l.ſicut.§.ſuperuacuum.ff.quibus modis pig.vel hypo.ſol.Item probat̃ vſurarius ex libris ſuis, vel per inſtrumenta, ſm Arch.in c. qui ſyncera.diſt.xlv. & probat per arg.d.c.item dicit Bald. in d.l.donatio.C.de donat.ꝙ manifeſtus vſurarius probat̃ eſſe per priuatã ſcripturam.Item qñ eſt cõmunis opinio ꝙ ſit vſurarius, vt dicit Bal in l.j.C.de ſacroſan.eccl. Item qñ tot & toties fœneratus fuit, ꝙ nõ poſſit niſi eſſe liquidum in populo, vt dicit Bald.in d.l.j.C.de fal.cau.adie.leg. Item quando ex cõiecturis apparet vſurarius & indiciis, vt dicit Bald.in l.cum proponebatur.ff.de leg.ij. & in l.ciues. C. de appella. Et breuiter dic, ꝙ iudex habet arbitrari ex additis cohærentiis ꝙ ſit manifeſtus, de quo vide per Bal.in additio.ad Spec.in tit.de appel.in verſi.an autẽ ſit manifeſtus.
4 ¶ Quartò *quæritur, quę ſit prima pœna vſurariorum manifeſtorum? Et dico, ꝙ prima eſt, quod ſunt infames infamia iuris.C.ex quibus cauſis irrog.infa.l.improbum.quod verũ eſt etiã de iure ciuili, vt dicit do.Anton.in c.Raynutius.de teſta.& ita dicit not.Bar.in d.l.improbum.& per hoc fuiſſe determinatum, quod ſi frater meus conſtituit vſurarium hæredem, poſſum rumpere teſtamentũ per querelã inofficioſi.C de inoffic.teſt.l.fratres:& ſic de facto obtinuit, ſed multo magis ſunt infames de iure canonico, vt in c infames.iij.q.vij.& vj.q.j.infames. ¶ Secunda eſt, quod ad communionem altaris nõ ſunt admittendi.de vſu. quia in omnibus: & intelligit Abbas & ſequitur Pan.ibid. quòd non debent admitti ad cõmunionem, id eſt eccl. quãdo diuina celebrãtur:quia aſſiſtẽtes tunc in eccleſia dicuntur admitti ad communionẽ altaris, & placet Sum.Ang. vt confuſi reſipiſcant, ſicut dicimus de excõicatis.c.pia. de excep. lib.6. Sed quia ſtatutum eſt pœnale, nõ puto verum. Vnde dico cum Inno.ad communionẽ, id eſt, ſuſceptionem corporis Chriſti, vt quo ad hoc nõ ſit æquè malæ cõditionis vt excommunicatus. ¶ Tertia, quia non admittũtur ad oblationem offerendã.de vſu.quia in omnibus:& qui eam receperit, ſuſpenſus ab officio manere debet, donec ad arbitrium epiſcopi ſatisfaciat. d.c.quia in omnibus:vbi tamen ſecundùm Hoſt.& Ber.& Io.And.Inn.eſt canon ferendæ, & nõ latæ ſñiæ, de quo ĵ.§.eod.& cõpellitur ſacerdos reſtituere. d.c. quia in omnibus. Et licet ſint opiniones cui reſtituere debeat, tamen placet diſtinctio Ioan.And. quia reſtituetur vſurario, ſi iam reſtituere inchoauit, vel eſt paratus vt reddat ſpoliatis. Alioquin ſecundùm Gofr.& Inno.& Hoſt.reſtituet epiſcopo, vt reddat ſpoliatis. Quod intellige, quãdo talis eſt eṗs ꝙ hoc faciet:poteſt tñ ab eis recipi eleemoſyna, ſi aliàs ſunt ſoluendo. Hug.autem vr̃ velle idem eſſe de quolibet manifeſto peccatore, ſed glo.in c.oblationes.diſt. xl.concludere videtur ꝙ non, niſi in caſibus expreſſis:quod Pan.vbi ŝ.dicit æquius. ¶ Quarta eſt, ꝙ niſi ſatisfecerint, vt infrà, non ſepeliantur in eccleſiaſtica ſepultura.d.c.quia in omnibus, & additur quod clericus cõtraueniens, ſcilicet in hac pœna, & priori, eſt ſuſpenſus iſto facto ab executione ſui officij, ſm Panor.in d.c.quia in omnibus: & verius, vt ibi patet, licet aliter ſenſerint Hoſt.& Bern.& Ioan.And. Et ſimiliter ipſo iure prædictas pœnas incurrunt vſurarij, nec requiritur hominis ſententia, ſecundùm eundem Pan.ibid. Imò hodie ſepelientes tales ſunt excõmunicati ipſo facto, vt in cler.eos, de ſepult.niſi ipſi cauerint, vt ĵ. dicam:vel ſi non potuerunt, & ſigna contritionis oſtenderint hæredes eorum inquantũ hæreditas ſufficit, vt not.in c.quanquam, de vſu.lib.6. ¶ Quinta eſt, quod recipi non poſſunt ad confeſſionem ſuorum peccatorũ, donec de vſuris fuerit ſecundùm facultatem eorũ plenius ſatisfactum, vel idoneè cautum his, quibus reſtituendum eſt, ſi ſunt præſentes, vel alij qui poſſent eis acquirere, vel eis abſentib⁹, loci ordinario, vel eius vicario, vel preſbytero parochiæ, in qua habitat, præſentibus aliquibus fide dignis, vel tabellioni de mandato ordinarij, ita quod certa quantitas exprimatur in cautione, ſi eſt manifeſta, & apparet, vel ſi non apparet manifeſta, exprimatur ad arbitrium recipientis cautionẽ, qui ſi receperit ſcienter minorem, de ſuo ipſe tenebitur, multo magis ſi nullã, aliàs nullus debet eſſe teſtis in eorum teſtamentis, nec recipere confeſſionem, vel impendere abſolutionem, vel ad ſepulturã recipere: & teſtamenta eorũ ſunt irrita ipſo facto. Hæc omnia in c.quanquam, de vſur.lib.6. Si tamen quis in præſentia cõfeſſus eſt ſacerdoti ſe vſuras extorſiſſe, ſed eſt occultũ:hæredibus ad dictũ eius nolentibus ſatisfacere, non debet tñ ſacerdos negare ſepulturam, ſecundùm Gemin.& Gul.quia non debet illum publicare. Adde ꝙ nec etiã debet reuelare confeſſionẽ:debuit tamen ſacerdos illũ inducere vt coram teſtibus cõfiteretur, & caueret. Et habet locum hoc c.ſecundùm Gemi.etiam in vſurario, qui non eſt ciuis vel incola, per verbũ, habitat, ita ꝙ tex. ponderat ſolam habitationẽ. Sed de hac pœna vide & ĵ.§.v. ¶ Sexta eſt quòd nullus debet intereſſe eorum teſtamentis, niſi ſatiſfaciãt, vt §.priore.d.c.quanquam. ¶ Septima, quia teſtamenta eorũ ſunt nulla ipſo iure ſi non ſatiſfecerint, vt ibidẽ: & idem eſt de codicillis, ſecundum Bar. & Io.And.ibidem: ſed vide de hac pœna etiã ĵ.§.vj & vij. ¶ Octaua pœna eſt, ꝙ nulla vniuerſitas vel collegiũ vel ſingularis perſona vſurarios non oriundos de terris ipſorum exercentes vel exercere volentes pecuniã fœnebrem permittant habitare in terris ipſorũ, ſed eos expellant, nunquã de cætero eos admiſſuri, vt in c.vſurarũ.de vſur.lib.6.& incurrunt pœnam interdicti vniuerſitas vel collegiũ, epi verò & ſuperiores ſuſpenſionis, inferiores verò eccleſiaſticæ ſententiam excõmunicationis ipſo facto, ſi non expulerint de terris ſuis intra tres mẽſes:vel ſi eis domos ad exercendum fœnus locauerint, aut ſub quocunque alio titulo conceſſerint, etiã venditionis, ſecundùm Ioã.And. ꝙ ã pœnam ſi per menſem ſuſtinuerint indurato animo, terræ eorum, quandiu in ipſis morantur, ſunt ipſo facto interdictæ. Alij laici debent per excommunicationem ad hoc idẽ cõpelli, non obſtante quocunq; eorũ priuilegio. Et de hoc vide ſ. Excommunicatio.ix.§.xxvj. & ĵ.§.vlti. ¶ Nona pœna eſt, quia ſi vſurarius ſoluit alteri vſuras, repetere non poteſt, niſi prius ipſe reſtituat, quas extorſit, vel ille, cuius hæres eſt, vt in c.Michaël.eo.tit ꝙ tñ fallit in clerico, vel procuratore, qui noĩe eccleſiæ repetunt vſuras, quas ſoluerunt: nec eis poteſt opponi, quamuis ipſi ſint vſurarij, ſm Pan. ibi. ¶ Decima eſt, quia quãuis vſurarius cedat bonis, non habetur ei reſpectus ne egeat, vt habetur in aliis debitoribus.de ſol.Odoardus.& de pig.c.ij.& ita not.gl.in d. c. qa in omnibus. ¶ Vndecima eſt, quia ad modum raptorum, & furum tenentur reſtituere non ſolùm rem acceptam pro vſuris:in c cum tu.de vſur.ſed & fructus perceptos, & qui percipi potuerunt à vero domino, ſm omnes doct. qui eſt malę fidei poſſeſſor ſine titulo, vt patet ex dictis. ¶ Quintò
5 quæritur, *de intellectu verborum poſitorum ŝ.§. priore. in quinta pœna. Et dico, ꝙ nomine idoneæ cautionis intelliguntur pignora, vel fideiuſſores.l. ſi mandato Titij. §. ſi.ff.man. quam ſi dare nequeunt, ſm Bar.& Io.And. iurabunt ſe hanc dare non poſſe, & facturos, quod promittũt. de ſen.exc.c.fin.§ illis.lib.6. Illi ẽt qui poſſunt nobis acquirere, ſunt filij quos habemus in noſtra poteſtate, & ſerui proprij.item ſerui, in quibus habemus vſumfructũ: item ſerui alieni, quos bona fide poſſidemus tanquã ſeruos, vt Inſt. ꝑ quas perſo.nob.acq.§.j. Procurator autem domino abſenti hanc perſonalem obligationem non acqret, per l. quemadmodũ.ff.de acqui.poſ.& l.generaliter.& l.ꝙ meo. eo.t.ſm Bar.& Io And.in d.c.quanquam. Per ordinarium aũt ſm Io. And. vbi ŝ.intelligitur eṗs de iure. & idem de decano, archipreſbytero, vel abbate, qui aliàs de conſuetudine iuriſdictionem haberet in ſpũalib⁹ in loco, in quo vſurarius degit, ꝑ ẽt dr̃ de rectore parochiæ, in qua vſurarius habitat, multo fortius intellige de rectore parochiæ debitoris læſi, cum ſit quaſi iudex eius, ſm Bar.& Io. And. & facit l.eum pro quo.ff.de in ius vo. ¶ Vtrum aũt ſufficiat quicũque alius ſacerdos. Io.Cal. dicit ꝙ ſic: & ex hoc roborabitur teſtamentum, quod Lap. concedit de ſacerdote ordinis mendicantium audiente confeſſionem taliũ: non de alio non parochiali:quia ille de ordine mendicantium expoſitus ad confeſſiones, eſt iudex ſibi confitentis per priuilegium clauſum in corpore iuris, in cle. dudum. de ſepul.Lau.aũt ante factum conſulit cum Lapo: poſt factũ non audet condemnare Cald. cum ex hoc nihil depereat ſpoliatis. Per hoc etiam ꝙ dr̃ de mandato ordinarij:arguit Ioan.Andr. ꝙ tabellio in hoc caſu non acquirit actionem extraneo ex ſua ſtipulatione, niſi hoc faciat de mandato
6 ordinarij. ¶ Sextò*quæritur, ſi vſurarius prius facit teſtamentum, poſtea cauet idoneè, vtrũ valebit? Et tenuit Bar. & Io.Mon.ꝙ non, per regulam, non firmatur. de reg iur. lib.6.qa ab initio nullum fuit. Sed melius Ioan.And. tenet ſufficere, quod ante mortem idoneè cauerit. Et ratio eſt, qa teſtamentum confirmatur morte. Item quia omnia iura fauent teſtamentis.l.j.C.de ſacroſan.eccle.& facit in arg.l.j. §.ij.ff.de leg.iij. vbi legata ad pias cauſas relicta facta à filiofamiliàs, & à ſeruo, licet tempore teſtamenti inſpecto non valeant, ſi tñ emancipatus, vel manumiſſus perſeuerat in eadem volũtate, valebũt. Præfata aũt regula, nõ firmat̃. de ſolo tractu temporis loquit̃. vide ĵ §.x.& xj. ¶ Septimò
7 quærit̃, *vtrũ non valente teſtamẽto vſurarij, valeat codicillus, aut donatio cã mortis, aut teſtamentũ, quò ad legata ad pias cauſas? Et dicit gl.in d. c. quanquam. ꝙ licet teſtamentum & codicillus videant̃ diuerſa, & conſtitutio ſit pœnalis, tñ ſm Gul. & Gar. etiam codicillus forma prædicta non ſeruata non tenet, per text. in prin. qui dicit in vltima voluntate:& quia largè codicillus eſt teſtamentũ, qa mentis teſtatio: aliàs facilè eſſet illam conſtitutionem in hoc eludere. Et idem Bart.& Ioã.And.in d.c.ca.quãquam. & idem dicit gloſſ.in qualibet vltima voluntate. ¶ Quantum verò ad legata ad pias cauſas, ſecũdùm Gem.in d.cap. quãquam, & do. Anto. & Pet.de Anch.& Lap. ſi vſurarius manifeſtus deceſſit pœnitens, qa in eo apparuerunt ſigna contritionis, licèt non cauerit, nec cõſequẽter valuerit teſtamentũ, valebũt tñ relicta ad pias cauſas. Et ita intellige & limita Bar.in l.j.C.de ſacroſan.eccl.dicentem nõ valere etiam ad pias cãs. ſ. ſi deceſſit impœnitens, & idem dicit Bar.de quocũq;, quem conſtaret in mortali deceſſiſſe. 23. q.5.placuit. Quantũ aũt ad donationem cauſa mortis, dicit Lap.Paulum hîc tenere, ꝙ non valet, ſi fiat in teſtamento, vel codicillo, quæ.ſ.ſunt vltimæ voluntates. Si verò fieret in actu ſeparato ab ipſo teſtamento, ita ꝙ tranſiſſet in ſpeciem contractus, forſitan valeret, non ſeruata forma d. ca. quanquam.ꝙ loquit̃ de vltima voluntate, nam & donatio cã mortis in multis accedit contractui, vt l.ij.ff.de leg.j.in quo tñ eſſet aduertendũ, an eſſet facta de omnibus bonis, vel maiori parte: qa præſumeret̃ facta in fraudem dictæ
8 conſtitutionis. ¶ Octauò*quærit̃, an teſtamentum Iudæi vſurarij manifeſti ſit nullũ ipſo iure ex diſpoſitione d.cap. quanquam? Et dicit Franc.de Are.in conſ.clviij.ꝙ non:qa canon generàliter loquens, non vr̃ cõprehendere Iudęos: licet poſſet Papa pro crimine eccleſiaſtico, vel miſto pœnam ſpiritualem, vel temporalem imponere infideli.ꝙ tñ facere non vr̃ in dubio faciendo conſtitutionem generalem:qa de his, qui ſunt foris, nihil ad nos, ſm Apoſtolum.
9 ¶ Nonò*quærit̃, an in eo, q mutuauit ad vſuras, & tñ vſuras non recepit, habeat locũ pœna d.c.quanquam? Et dicit Gemi.ibi ꝙ non, per tex.ibi dicentem de vſuris, quas re-
10 ceperant. ¶ Decimò*quærit̃, qd ſi vſurarius iuſſit ſatisfieri, non tñ cauit, ſed poſt mortem cauet̃? Et dicit gloſ.in.cl. eos.de ſepult.ſufficere quo ad ſepulturam, ſed non quo ad
11 validandum teſtamentum. Vide in §.ſe. ¶ Vndecimò*quęrit̃, quid ſi vſurarius dedit procuratorem ſpecialem ad cauendũ duraturũ poſt mortem, q mortuo vſurario cauit? Et dico diſputando, determinatũ ex hoc valere teſtamentũ ꝑ gl.in d.c.quanquam.tenentem, ꝙ validet̃ teſtamentum ex cautione poſtea præſtita per vſurariũ, per hoc, qa ibi dr̃, ꝙ teſtamenta vſurariorum aliter facta, id eſt, cautione non præſtita, non valeant, & idem Ant. de But. Sed opponitur primò de dicta glo.qa vr̃, ꝙ oporteat cautionem præſtari ante conditũ teſtamentum. Sed poteſt dici hoc procedere in eo, qui non ſpecificè caueri mandarit:quia quando ſpecialiter mandat̃, qñ cauetur retro, fingitur vſurarium cauiſſe tempore quo mandauit:& mandatũ durat poſt mortem, quia confertur poſt mortem.ff.man.l.ſi verò. Secũdò opponitur, quia videtur teſtamentum eſſe irritũ ipſo iure cautione non præſtita.d.c.quanquam. Vnde cùm tempore obitus teſtamentum fuerit inualidũ, non conualeſcit:aliàs poſſet diu pendere, an teſtamentum valeat, ſi diu ſtaretur ad cauendum. Sed tenendo gloſſ.in d.c.quanquam, dicendum eſt teſtamentum valere, vt ſit æquitas:quia dici poſſet, ꝙ vſurarius volens cauere in forma d.c.quanquam, nõ potuit, quia non habuit cui. & abſonum eſſet non eſſe remediũ. Et hoc vr̃ verum, quia ſatisfit menti illius c.quę eſt vt reſtituantur vſuræ. ¶ Sed pro notitia dictorum in his duobus.§ & ŝ.§.vj.ſciendum eſt, ꝙ Bart. in l. filio præterito.ff.de iniuſt.rup.& irri.teſt.dicit, ꝙ Ioan.An d.cum gloſſaret ſextum, dixit, quod per cautionem poſtea præſtitam teſtamentum conualeſcit, poſtea videns ſuam opinionem reprobari à multis per l.j.§.ſi filius.de lega.iij.& pe. t.l.ſi fi-

lius.ff.de teſta.vbi non conualeſcit teſtamentum impube-
ris adueniente pubertate,vel ſi erat ſeruus, & efficit liber:
vel ſi erat captus ab hoſtibus & reuertit,q̃ñ gloſſauit Cle-
mentinas in clem.j.de ſepul.dicit. ꝙ teſtamentum conua-
leſcit,quo ad ſepulturam,& ita intellexit dictum ſuũ in d.
c.quanquam Dominus aũt Nic.de Mata. antequam fierẽt
iſtæ gl.diſputauit hanc quæſtionem,& determinauit ꝙ te-
ſtamentum conualeſcit.Et vt contraria tollentur,dixit ſic:
Quandoque ab initio non valet teſtamentum,qa teſtator
eſt inteſtabilis:& tunc ex poſt facto non conualeſcit,vt d.
§.ſi filius. Quandoq; verò non valet pp defectum hære-
dis,& tunc idem.Quandoq; rõne ſolennitatis , & tunc ſi-
militer idẽ: qa vno contextu debent adhiberi ſolẽnitates.
C.de teſta l.cũ antiquitas.Quandoq, verò deficit, non pp
prædicta,ſed pp creditores , qui fraudantur.Ad propoſitũ.
d.c.quanquam,non facit vſurarium inteſtabilem,ſed pro-
hibet perſonas intereſſe tali teſtamento, dum dicit,nullus
teſtis vſurariorum,&c. Proteſtatio etiam cautionis nõ eſt
de ſolẽnitate teſtamenti, quod patet , quia præſtari poteſt
ante teſtamentum per plures dies,vt d.c.quanquam. Igiť
confirmatur teſtamentum cautione poſtea præſtita:quod
poſtea Ioã.And.reperitur poſuiſſe in nouel.in d.c.quãquã.
hæc Bar.Veruntamen ego dico,ꝙ Ioã.And.in d.cle.j. non
limitauit prius dictum ſuum , quia in c. quanquam. dicit
conualeſcere teſtamentum ex cautione præſtita poſteà,
ſed tñ ante mortem:ita quòd in eadem voluntate eſſe po-
terat vſurarius,in cl. verò dixit non conualeſcere ex præ-
ſtita poſt mortem ſine procuratione , dato ſpecialiter hoc
ante mortem:in nouel.verò dixit conualeſcere,ſi datus ſit
procurator. & iſta tria tene. Vñ ſi poſt teſtamentum vſu-
rarius ſolùm iuſſit hæredes reſtituere , & illi poſt mortem
eius cauent,nihil valet,niſi ad ſepulturam,ſecundùm Arc.
& idem ſentit Io.And.in nouel. ¶ Duodecimò quæritur,
12 quid*ſi primò fecit teſtamentum, poſteà fit publicus vſu-
rarius?Et dicit Paul.ꝙ infirmatur teſtamentum ex ſequẽti
delicto.alleg.Inſtitut.quibus mod. teſta. infirm. in princi-
pio.& §.hoc autem.& l.furioſum.C.qui teſta.fac.non poſ.
& Inſt.eod.tit.§.item furioſi. qui loquitur in furioſo , qui
fingitur mortuus,& in eadem voluntate manere, ad quod
13 de bap.maiores. ¶ Decimotertiò*quæritur, quid ſi vſu-
rarius manifeſtus præſtita ſolenniter cautione condidit
teſtamentum:poſteà verò continuauit vitium vſurarum,
ſed non manifeſtè: & ſic deceſſit nulla alia facta cautio-
ne?Et dico,ꝙ Fede. determinauit non valere teſtamẽtum.
Sed do Io.de Fan. aliàs diſputans contrarium determina-
uit, & Lau. dicit ſe vidiſſe conſilia plurima concludentia
cum Pau.& credit hoc verius.imò dico , ꝙ in foro cõten-
14 tioſo res non eſt dubia.¶ Decimoquartò*quæritur , q̃d de
eo,q cauere voluit, ſed morte præuentus ante horam ſpe-
ratã nõ potuit?Et dico, ꝙ Bal.de æquitate Canonica putat
teſtamentum valere.& idem Ang. de Per.Sed contrarium
videtur tenere gloſſ.in d.c.quanquam, qui etiam vult , ꝙ
priuetur ſepultura in pœnã , & eſt verum de rigore iuris.
15 ¶ Decimo*quintò quæritur , quid ſi fœnerator occultus
non eſt confeſſus,nec cauit, & ſepultus eſt in cœmeterio,
& poſtea apparet,ꝙ erat vſurarius?Et dicit Gem.ꝙ ſi nõ fuit
confeſſus,& non apparuerunt alia ſigna cõtritionis,exhu-
mari dẽt,ſi diſcerni pñt oſſa eius , ſi verò eſt confeſſus &
ſigna contritionis in eo apparuerunt,nõ exhumabitur, per
c.à nobis.el ij de ſent.excom.& hæredes ſatisfacere com-
pellentur.Et ſi in terminis huius quæſtionis creditores ve-
niant ante ſepulturam , ſed hæredes vſurarij negent eum
debere,ſ̃m Gemi.& Gulicl.niſi probatio ſit prompta , ni-
hilominus ſepelietur,& lis poſt ſepulturam procedet,aliàs
facilè eſſet cuilibet impedire alicuius ſepulturam , & eum
16 vituperare.¶Decimoſextò*quæritur,vtrum audiri debeat
is, cui reſtituendæ ſunt vſuræ , ſi compareat poſt terminũ
edicti?Et dicit Gemi.ſecundùm Lap.ꝙ non,ſi ſciuit,& non
comparuit in termino,ſecus ſi ignorauit, & idem puto , ſi
17 fuit legitimè impeditus.¶Decimoſeptimò*quæriť , an te-
neatur reſtituere ſacerdos,vel alius,qui accepit talem cau-
tionem ab vſurario manifeſto,&eam poſtea prece vł pre-
tio relaxauit?Et dico ꝙ ſic,ſi erat eius ſuperior,ita.ſ. ꝙ ſup
eum , vel hæredes habebat poteſtatem coactionis , quia
præſtat cauſam efficacem ad non reſtituendum,& ex offi-
cio tenebatur cogere,aliàs non tenetur,quia par in parem
non habet imperium.de elect. innotuit. ¶ Decimoocta-
18 uò*quæritur, vtrum confeſſor recipiens vſurarium publi-
cum,& confeſſionem eius , & eum abſoluens contra for-
mam d.c.quanquam. teneatur ad reſtitutionem ? Et dico
ꝙ ſic,ſi vſurarius aliter cauiſſet, aut ſatisfeciſſet ad confu-
ſionem euitandam,& huiuſmodi:quia præſtat cauſam ef-
ficacem non reſtituendi. Secus ſi nullo modo feciſſet. Et
idem dico de ſepelientibus contra formam d.c.quãquam,
quia tenentur,ſi hæredes ſatisfeciſſent, aut cauiſſent ſi nõ
fuiſſet ſepultus,aliàs non.Et dicit Gem. quòd etiam ſi non
ſepeliunt,ſed fingunt, tamen incurrunt dictas pœnas,quia
hæc ſimulatio eſt in deluſum illius conſtitutionis.In arti-
culo tamen extremæ neceſſitatis,ſi cautionem facere non
poſſet,abſolui poſſet.de pœnitentia.diſt.vij.cap.ſi quis.&
idem ſi vſurarius non eſſet ſoluendo , nec inueniret cau-
tionem,tamẽ cum iuramento,de quo ſ.§.v. & ad euitan-
dum ſcandalum , bonũ eſſet hoc fieri de licentia epiſcopi.
19 Decimononò*quæritur, q̃d ſi vſurarius manifeſtus impe-
tret à Papa,ꝙ poſſit liberè teſtari, facta mentione quòd ſit
vſurarius manifeſtus?Et dicit Bal.in l.ſi q̃ñ.C.de inoff.te-
ſta.ꝙ teſtari non poterit non ſeruata forma,d.c.quãquam.
per illum text.quia nõ eſt veriſimile,ꝙ Papa voluerit tol-
lere totalem diſpoſitionem iuris communis.& idem Lau.
Sed nihil vr̃ contrarium,quia aliàs ille nihil petiuiſſet, &
20 Papa nihil conceſſiſſet.¶ Viceſimò*quæritur, quid de no-
tariis, qui conficiunt teſtamenta vſurariorum manifeſto-
rum contra formam prædictam? Et dico , ꝙ non tenentur
ad reſtitutionem , licèt peccent mortaliter , ſ̃m Lau. quia
non præſtant cauſam efficacem ad non reſtituendum cum
illa teſtamenta ſint ipſo iure nulla. Et idem de teſtibus.
21 ¶ Viceſimoprimò*quæritur, an vſurarius manifeſtus poſ-
ſit eſſe teſtis in teſtamento?Et dicit Bald.in l.j. C. de teſta.
ꝙ non ſecus ſi eſt occultus,qa vitium teſtis occultum non
22 vitiat teſtamentum. ¶ Viceſimoſecundò*quæritur q̃d de
dominis & communitatibus concedentibus Iudæis,vt fœ-
nerentur,& locantibus eis domos,& facientibus conuen-
tiones ſuper vſuris exercẽdis,& ſoluẽdis,per mutuum ca-
piẽtes?Et dico,ꝙ Barba.& Paul.de Caſtr.conſ. ccclxvj.&
Pet.de Anc.conſ.ccxxx.& do.Alex.de Imo. & quidam alij
conati ſunt tenere , ꝙ licitè hoc pñt cum licẽtia ordinarij,
tum quia cedit ad bonum commune:tum quia eſt conſue-
tudo,de cuius initio memoria non extat,tolerata per ſum-
mum pontificem etiam in terris eccleſiæ:tum qa hoc non
eſt nutritiuum peccatorũ ex parte Chriſtianorum.de vſur.
ſ.eo.Ex parte verò Iudæorum nihil nobis de his,qui foris
ſunt. Vñ ſuperuacuæ rei vr̃ dare operam , qui arcere vult
Iudæos à peccato.diſt. xlv.qui ſyncera. Hæc ſunt eorum
motiua.Sed dico,ꝙ malè conſuluerunt,& ꝙ peccant mor-
taliter iſti,& ſunt excommunicati , & tenentur ad reſtitu-
tionem omnium vſurarum ex tali conuentione ſolutarum
in

in ſubſidium,ſi Iudæi non ſoluerint. & arguo ſic. Nã ſta-
tuentes vel præſumentes iudicare ꝙ vſuræ ſoluantur,ſunt
excõicati.cl.j.de vſur.& conſequenter peccant mortaliter,
& conſequenter tenentur reſtituere, quia dant cauſam ef-
ficacem non reſtituendi.Sed iſti ſtatuunt vſuras ſolui, qa
talia pacta vel decreta facta ab his,qui hñt poteſtatem cõ-
dendi leges vel ſtatuta,dicũtur leges vel ſtatuta,vt in l.pe
nul.§.ille.ff.de donat.inter virum & vxorem.& in l.Cæſar,
ff.de publica.& vtrobique per Bar.per eundem Bar.in l.4.
§.actor.ff.de re iud.Et rõ, qa facientes talia pacta , nedum
intendunt ſe obligare , imò principaliter volunt obligare
omnes de ciuitate & diſtrictu, etiam eos qui non aſſenſe-
runt,& conſequenter ſunt ſtatuta,cùm ex pactis meris nõ
obligentur niſi conſentientes,vt in l.j.ff.de pact. Vnde &
ſecũdùm Lauren.& Ioan.de Imol & Card.& glo.in d.cl.j.
ipſa clem. habet locum etiam in decretis factis cũ Iudæis.
Ergo vera eſt noſtra concluſio , & ſic conſuluit dominus
Alex.de Neuo. Vicentinus , & mult. doct.clariores prædi-
ctis in ſcientia & conſcientia.¶ Adde quod in ca. poſt mi-
ſerabilem.de vſur. præcipitur dominis vt compellant Iu-
dæos vſuras reſtituere,& conſequenter à fortiori vt com-
pellant eos non exigere. ¶ Adde ſecundò ſecundùm Ge-
mina.in c.j.de vſur. lib 6.pœnæ eiuſdem c.contra locãtes
domos vſurarij alienigenis,ligant locantes domos Iudæis.
¶Adde tertio,quod ſecundùm Lauren.& Panorm.in dicta
clem. j. ſi prædictis prohiberent ne maiores vſuras Iudæi
exigerent , dum tamen non conſentiant de minoribus,
non incurrerent ſententiam excommunicationis.¶ Moti-
ua autem prædictorum ſunt nulla Nam epiſcopus diſpẽ-
ſare nõ poteſt contra ius commune editum per conciliũ,
niſi ex cauſa neceſſaria , & veriſimiliter non præcogitata,
per illud quod no.Bal.in l.omnes populi. ff. de iuſt. & iur.
vt ſ.Diſpenſatio.§. ix. Nec illa conſuetudo eſt conſuetu-
do,ſed corruptela continens in ſe peccatum. xxxij. q. vij.
flagitia. Nec tolerantia Papæ facit quòd liceat quod in ſe
malum eſt,puta fœnerari, aut vſuras exigere ,quia agẽtes
& conſentientes digni ſunt morte. Roma. j. Nihil etiam
ad nos de his qui foris ſunt , niſi ſi lædunt Chriſtianos,
vel eis iniuriantur , quia ſic pertinet ad eccleſiam, vt not.
Innoc.& doct.in c.ſuper his.de voto.& Hoſtien. & Ioan.
Andre.& communiter alij in c.gaudemus de diuor. dicũt,
quòd infideles delinquentes contra legem naturæ vel ius
diuinum,puniri poſſunt à iudice eccleſiaſtico,& ita in pro-
poſito eſt,vñ eccleſia ſe impedit in c.poſt miſerabilem. Il-
lud igitur verbum , nihil ad nos , ſecundùm gloſſ.in c.Iu-
dæi.de Iudæ.intelligitur propriè,vt.ſ.eis pœnam ſpiritua-
lem infligamus,vel vt faciamus eis canones,aut Chriſtia-
nam conuerſationem imponamus inuitis.diſtinct. xlv. ca.
de Iudæis.Nec valet quòd Chriſtiani efficientur vſurarij,
quod erit maius malum,quia licet cæteris paribus grauius
peccent Chriſtiani eodem genere peccati quàm Iudæi,
tamen aliquo reſpectu hìc grauius peccant Iudæi , & ſunt
in maius nocumẽtum Chriſtianitatis, tum quia Chriſtia-
nos ſpoliant non ſolùm ex auaritia, ſed etiam ex odio , &
lucrum ſæpe deferunt ad partes infidelium , & nunquam
reſtituunt. Quædam etiam de materia dicti c.quanquam,
ſpectantia mere ad forum cauſarum,recitat Archid.ij.par-
te tit.j.in capit.x.in fine. ¶ Ex his etiam & multis dictis ſu-
pra el.ce quod non licet locare domum alicui principali-
ter ad hoc conducenti,vt ibi exerceat vſuras, ſicut nec lo-
care gladium furioſo,qa niſi eſſet de ſe mortale, iura non
apponeiſſent excommunicationem quo ad vſurarios pu-
blicos aduenas.

¶ VSVS clauium declaratur ſuprà in verbo , Claues,
per totum.

¶ VSVS rationis,ſ. Baptiſmus.4.§.8.

DE VSV, ET VSVFRVCTV.

1 *Vſus quod ſit ius.*
2 *Vſusfructus quomodo conſtituatur, & in quibus rebus.*
3 *Vſufructuarius quam cautionem præſtare teneatur.*
4 *Vſufructuarius quam cautionem præſtet.*
5 *Cautio an ſit de ſubſtantia vſusfructus.*
6 *Vſufructuarius non præſtita cautione recipiens fructus,an tenea-
tur eos reſtituere.*
7 *Vſufructuarius ſi non poteſt præſtare cautionem,quid iuris.*
8 *Teſtator an remittere poſſit ne cautio præſtetur ab vſufructua-
rio.*
9 *Vſufructuarius ad quas impenſas teneatur.*
10 *Laudare ſeu recipere laudemium,an ſit proprietarij, vel vſufru-
ctuarij.*
11 *Vſusfructus quomodò amittatur.*
12 *Vſufructu legato an grauetur hæres in legitima.*
13 *Vſufructuaria ſi teſtator ita relinquat vxorẽ,ne ab hærede mole-
ſtetur,ſub pœna perdendi hæreditatem, qualiter hoc intelligatur.*
14 *Vſusfructus an intelligatur,ſi teſtator dicat, relinquo Titio fun-
dum ad vſufructuandum.*
15 *Legato habitationis vel vſusfructus non derogatur per legatum
proprietatis.*

1 VSVS*eſt ius vtendi rebus alienis ſalua rerũ ſubſtãtia,
ſ̃m Azo.in Summa,& gloſ.in l.j.ff de vſu.& hab.Ex
qua diffinitione infert gloſſ.ibi , ꝙ vſus propriè conſiſtere
non põt in rebus quæ ſolo vſu conſumuntur. ¶ Vſurarius
aũt eſt,cui rerũ ad vſum quotidianum vti licet.Inſtit. de
vſu & habi.§.j. Vñ vſurarius poteſt ſumere non ſolũ quã-
tum ſibi expedit,ſed etiam ſibi & familiæ ſuæ.l.plenum.in
fi.ff.de vſu & habi.¶ Vſusfructus autem eſt ius alienis reb⁹
vtendi & fruendi ſalua rerum ſubſtantia , quia eſt ius in
corpore,quo ſublato , & ipſum tolli neceſſe eſt.ff. de vſu-
fructu.l.j.& Inſtit.eo.tit.in princip. & eſt ſolum propriè in
rebus quæ vſu non conſumuntur.ff.eodem l.omnium.¶ A
quo vſufructu dr̃ vſufructuarius , qui ab emphyteuta dif-
fert, quia ille habet vtile dominium, iſte autem ſolum ius
vtendi,& fruendi.Ab vſurario vero differt,quia is , cui dat
nudus fundi vſus,nihil habet vlterius in eo , niſi vt oleri-
bus,fœno,pomis, & hmõi,vtatur ad vſum quotidianũ,ni-
hil alij vẽditurus aut daturus , & in eo moretur, ſic tamen
vt domino fundi moleſt⁹ non ſit,neque his per quos ope-
ra ruſtica fiunt,nec poteſt ius,ꝙ habet alij vendere aut lo-
care,aut gratis concedere , ſed vſufructuarius ſic Inſtit.de
2 vſu & habit.§.j.¶ Primò*aũt quæritur , quid iura tradide-
rint,de vſu & vſuario?Et dico multa.¶ Primum.Si marito
relictus ſit vſus domus,habitare poterit in ea etiam vxor,
parentes,filij,ſerui, & liberi , & hoſpites , recipi , etiam ſi
penſionem habeat vna cũ hoſpite,& non ſeparatim domũ
inhabitet.Et idem dic de muliere,etiã ſi vidua erat , & po-
ſteà nupſit.ff.de vſu & habi.l.cui vſus.& l.cæterũ,& l. non
ſolũ.¶ Secũdùm.Si habitatio dom⁹ cõceſſa eſt,non ſolùm
ipſe poteſt habitare cũ prædictis , ſed etiam poteſt alteri
locare,etiam ſeparatim à ſe , & ſic habitatio eſt ius diſtin-
ctũ ab vſu & vſufructu,& q habet habitationem, non ha-
bet vſumfructũ nec vſum. Inſt.de vſu & habitatio. §. & ſi
cui.¶ Tertiũ.Si pecoris vſus ſit relict⁹ alicui,neq; lana,neq;
lacte,neq; agnis vti poterit,ſed ad ſtercorizandũ,& modi-
co lacte vti poterit.ff.de vſu & hab.l.plenũ.§. ſed et ſi peco-
[illegible]arũ.Is cui legat vſus ſyluæ,põt incidere,& vẽde-
[illegible]ctuarius : qa aliàs nihil habiturus eſſet ex

legato.ff.de vſu & habitatione.l.diuus,& ibi gl.& Inſtit.de
vſu & hab.in princ.& ita indiſtinctè tenet Sum.Angel.Sed
melius Sum.Roſ.cum Ang.de Aret.limitat hoc verum,qñ
ſylua diſtaret, & vectura lignorũ plus valeret q̃ ſibi ligna
neceſſaria:qa tunc in recompenſationẽ vecturæ de lignis
poſſet vẽdere quantũ attingit vectura lignorũ ſibi neceſſa
riorum,& nõ plus: qa vſurarius tñ debet habere,quãtum
ſua neceſſitas expoſcit,& nõ plus. Et hac rõne idẽ dici põt
de frumẽto & vino qñ diſtarent, arg.l.adigere.§.quãuis.ff.
de iur.patro. Hæc ex Ang. & rõnabiliter. Ex quibus dic ẽt
vt partic.ſeq.¶ Quintũ.Si mihi legat⁹ eſt vſus vnius bouis,
ſi aliũ cõmodè non habeo,iungere poſſum cũ boue vicini
mei,vt alternis diebus vtamur: aliter nullã cõmoditatem
vſurarius haberet.arg.gl.allegatæ.Inſtit.de vſu & hab.& ĩ
d.l.diuus.Vide etiã ĩ.§.viij.partic.iij.¶ Sextum.Si aũt lega-
tus eſt mihi vſus magni palatij, & elegi ꝓ meo vſu certã
partẽ eius,non poſſum de cætero variare, & aliã habere.l.
2 diuus.§.licet.ff.de vſu & hab.hæc Ludo.¶ Secundò * quæ-
ritur,circa vſumfructũ qũo conſtituatur?Et dico,ꝙ pactio
nibus, ſtipulationibus, & familiæ erciſcundæ cõpoſitione
& cõſenſu,itẽ in teſtamẽto legãdo, vt ff.de vſufr.l.omniũ.
& l.vſusfructus pluribus.Item ſi qui legat habitationem in
domo ſua, perinde eſt ac ſi legaret vſumfructũ habitatio-
nis,vt eſt caſus in l.cùm antiquitas.C.de vſufruct.& ideo
põt locare vt ibi,& commodare.l.j.§.inter cõmodatum.ff.
3 commodati. ¶ Tertiò * quæritur, in quibus rebus conſti-
tuatur vſusfructus?Et dico,ꝙ in oĩbus quę vſu nõ eo cõſu-
muntur propriè, vt d.l.omniũ.ff.eo.in rebus verò, quæ vſu
conſumũtur,non conſtituitur ꝓpriè,ſed vtilitatis cauſa re-
ceptum eſt,vt etiã in his conſtituatur.Ergo conſtituitur in
pecunia,vino, grano, & hmõi.Inſtit.eo.§.conſtituitur. Eſt
autem not. ꝙ illud quod nõ renaſcitur, nõ dicitur in vſu-
fructu.l.diuortium.§.ſi fundum, & §.ſi vir in fundo.ff.ſol.
mat. Vnde lapis, qui non renaſcitur,nõ eſt in vſufructu, &
creata,& huiuſmodi, vnde talia vſufructu legato non ve-
niunt. Arbores autẽ cæduæ,vt ſalices,& huiuſmodi,ſunt in
vſufructu, ſed fructiferæ pro vſufructu cædi non poſſunt.
4 ¶ Quartò * quęritur,ad quid teneatur vſufructuarius quan
tum ad cautionem? Et dico,ꝙ tenetur pręſtare cautionem,
ꝙ rebus,quæ vſu nõ conſumuntur,arbitrio boni viri vtet̃,
ſalua eorũ ſubſtãtia, ſicut quilibet vir bonus vtitur & frui-
tur re propria:in rebus verò quæ vſu conſumuntur, debet
præſtare cautionẽ de his exhibendis in ea æqualitate,vel ſi
vult cõſumere, ꝙ præſtabit æſtimationẽ illorũ bonorum.
de pig.c.vlt. in gl. & ff.de vſufruct.ea.re.quæ vſu conſu.l.j.
ij.& iij.& d.§ conſtituitur.& debent æſtimari,cùm ſibi tra
duntur,vt l.j.C.de vſu & habit. Addit tamen Pan.in c.cum
conſtet.de pignor.quod in rebus,quæ vſu nõ conſumunt̃,
ſed minuuntur,vt ſunt veſtes,cauebit de reſtituendo quod
ſupererit finito vſufructu.ff.vſufru.quemadmo.caue.l.j.vbi
eſt caſus & facit l.j.ff.de vſufruct. ea.re.vbi illa duo ponun
tur,vt diuerſa,ſcilicet quæ vſu cõſumuntur,& conſequen-
ter iura quæ volunt æſtimationẽ præſtari,loquuntur in his
quæ vſu cõſumuntur,vt in l.ſi tibi vini & olei.ff.de vſufru.
ea.re. Vnde nõ debent extendi ad ea quæ vſu minuuntur:
quia eſſet preiudiciũ vſufructuario. Et facit pro hoc exem
plum de re cõmodata quæ vſu minuitur,vbi damnũ perti-
net ad dominũ, non ad cõmodatarium.l.cum qui.ff.com-
5 modati. ¶ Quintò * quæritur, vtrũ cautio ſit de ſubſtantia
vſusfructus? Et dicit Gul. de Cug.vt refert Bald. in l.j.C.
eod.& Iac.Butr.vt refert ibi Bart.& Sal.quod non,reſpectu
rerum,quę vſu cõſumuntur:quia in multis caſibus conſiſtit
vſusfructus ſine cautione, vt not.in d.l.j. ſed reſpectu rerũ
quæ vſu cõſumuntur,eſt de ſubſtantia,vt l.hoc ſenatus.§.j.
ff.de vſufruct.ear.re. Ex quo infert Angel.de Aret. ꝙ licet
vſufructuarius vtatur vel fruatur fundo vel domo teſtato-
ris,nondũ præſtita cautione, ꝙ propter hoc nõ deſinit fru
ctus facere ſuos,ſecus in pecunia,& veſtibus & aliis mobi-
6 libus. Vide §.ſeq. ¶ Sextò * quæritur, vtrũ vſufructuarius
non præſtans cautionẽ à principio,& recipiens fructus,te-
neatur eos reſtituere? Et dicit Pan.in c.cùm conſtet.de pi-
gno.doct. cõmuniter diſtinguere.cõcordando gl. iuris ci-
uilis ſic. Nam ſi bona fide recipit:puta, quia nõ fuit exacta
cautio,nec malitioſè dilata,habet locũ glo.in l.vxori.la j.
ff.de vſufr.leg.quæ tenet,quod reſtituere nõ tenetur.Si ve-
rò exactus nõ præſtitit cautionẽ,vel fuit in mala fide,ma-
litioſè nõ præſtans, cum ſciret ſe obligatũ, tenetur eos re-
ſtituere tanquã indebitè perceptos: quia non facit ſuos,&
ſic intelligitur gloſ.in l.ſi cuius.ff.de vſufruct. Et facit l.ſed
& ſi.§.ſcire.ff.de peti.hæred.vbi errans in iure facit fructus
ſuos,non autem malæ fidei poſſeſſor. Latius autem diſtin-
guit Sali.poſt Old.Cyn. & Bald.in l.j.C.eod. Nam ſi quæ-
ritur de fructibus perceptis ab alio, tunc eos nõ facit ſuos,
ſed præſtita cautione vel oblata,licet nõ recepta abſque ei
legitima,debet ei dari licẽtia vt eis fruatur.d.l.vxori.Si ve-
rò quæritur de perceptis à ſe,ſi cautio erat petita, non fa-
cit eos ſuos, vt eius mora nõ ſit ſine pœna, facit l.hac edi-
ctali.§.his illud.C.de ſecund. nupt. Si verò non fuit cautio
petita, tũc ſi percepit ſcientẽ & patiente proprietario, facit
eos ſuos, & ille ſibi imputet quod cautionẽ non petiit, vt
d.§.his illud.qui loquitur in ſciente ſe teneri ad cautionem
præſtandã per verbũ,diſſimulauerat: & ibi eſt caſus,quod
poſſidens nõ teneatur cautionẽ offerre. Si verò eos perce-
pit proprietario ignorante, tũc ſi poſſeſſionẽ habebat ſine
vitio,eos facit ſuos propter bonã fidem, arg.ff.quib.mod.
vſusfruc.amit.l.ſi vſufructuarius.Si verò erat apud eũ cum
vitio:quia ſua authoritate iuit ad apprehendendũ, non fa-
cit ſuos:quia licet titulũ habuerit,tñ non habuit bonam fi-
dem,nec iuſtam poſſeſſionẽ.Diſtinctio tamen Pan.eſt ſuf-
7 ficiens in conſcientia. ¶ Septimò * quæritur, quid ſi non
poteſt vſufr.præſtare cautionem?Et dico,ꝙ Bal.in l.iiij.C.
eod.concordando opiniones concludit, ꝙ ſi eſt clarũ eum
præſtare nõ poſſe fideiuſſorẽ: & tunc ſi eſt perſona ſuſpe-
cta,res debet ſequeſtrari,ſm formam.l.poſtquam.§.Impe-
rator.ff.vt leg.no.caue.coniuncta l.ſi fideiuſſor.§.fin.ff.qui
ſatiſd.cog.Sed in hoc credo aduertendũ an eſſet res mobi-
lis,& quæ poſſet deuaſtari:& procedet iſta opinio:alias ſe-
cus.Si verò perſona non eſt ſuſpecta,ſed fidelis, licet pau-
per,ſtabitur cautioni. Concordat Pan.in c.cum conſtet.de
8 pigno. ¶ Octauò * quæritur,vtrũ teſtator remittere poſſit
ne cautio præſtetur? Et dicit Petr.in l.j.C.eod.& in l.fin.
C.vt in po.lega.quòd ſic in rebus quæ vſu cõſumuntur,&
aliis non:quia daretur materia delinquẽdi, nec vti curaret
ſicut vir bonus.Quæ ratio ceſſat in aliis,cum ſolum tenea-
tur ad æſtimationẽ.Sed limita niſi proprietas fuiſſet eidem
vſufructuario legata vſque ad certam diem,& vſusfructus
purè:quia hoc caſu cautio nõ eſt præſtanda, vt in l.ſi vſuſ-
9 fructus.§.planè.ff.vſufruct.quemadmo.c.u.¶ Nonò * quę-
ritur ad quid teneatur vſufructuarius quantũ ad ſolutionẽ
ſiue exburſationem?Et dico multa. ¶ Primum. An vſufru-
ctuarius teneatur ad impẽſas in re vſufructuaria reficien-
da,dicit Lud.de Roma.in ſing & Angel.de Aret. Inſtit.de
vſufr.§.finitur:ꝙ ſic,ſi impenſa eſt parua:non aũt ſi eſt ma-
gna,ſed pertinet ad proprietarium,vt l.hactenus.ff.eo.& l.
eũ ad quẽ cum ibi not. per Bal.& Sal.C.eo nec debet vſu-
fructuarius primò expẽdere magnam impenſam,& deinde
repetere

repetere à proprietario: quia vſufructuarius habet curam
& ſolicitudinẽ rei ſolũ, vt procurator in rem domini,iuxta
l.j.in ſi.ff.vſufr.quemad.ca. qui procurator ad opus facien-
dum agere põt, vt detur ſibi pecunia ante opus factum.ff.
man.l.ſi verò nõ remunerãdi.§.ſi.cum l.ſeq.Sed limita, niſi
eſſet legatus vſusfructus omniũ bonorũ:quia teneretur ad
oẽs expenſas, vel renũciare. d.l.hactenus.de fide inſtr.c.G.
perpetuus, in gloſ. Quæ aũt impenſa dicatur magna,eſt in
iudicis arbitrio. ¶ Secundũ. Tenetur etiã vſufructuarius ad
collectas,ſm Lud.de Rom.vt l.quæro.ff.de vſufru.leg.& l.
apud Iulianum.§.hæres.ff.de leg.j.& l.hactenus.ff.de vſufr.
Quod limita,niſi collecta tãta eſſet, ꝙ ęquiualeret fructuũ
perceptioni:quia ſolũ teneret̃ dominus, glo.eſt in l.ꝗ con
cubinam.§.qui hortos.ff.de leg.iij:quã ſequitur Dy.& Bar.
in l.his verbis.§.item teſtator. ff.de leg.iij.niſi eſſet legatus
vſusfructus oĩm bonorũ, vt de expenſis dictũ eſt. Vide tñ
Bart.in l.quæro.ff.de vſufr.leg.quo ad collectas & alias p̃-
ſtationes,volentẽ, ꝙ onera quæ debentur ꝓ habendo iure
fructuũ percipiendorũ,nõ pertinẽt ad fructuariũ, illa verò
quæ habito iure imponũtur ꝓ fructibus vl̃ prædio,vl̃ per-
ſonæ ꝓ prædio, pertinent ad fructuariũ, vt in d.l.quæro. &
eſt iſta veriſſima Col.hæc ex illo. ¶ Tertium. Vtrum autem
idem ſit de vſuario,dicit Lud.vbi ſ.ꝙ aut dominus partici
pat in rei cõmodo, cuius legatus eſt vſus:puta,quia domus
eſt ampla,& tunc tenetur dominus tantũ, aut non partici-
pat,ſed ſolus vſuarius,& ſic tenetur ad expenſas.l.ſi dom⁹.
ff.de vſu.& habi. ¶ Quartum. Vſ.fructuarius omniũ bono-
rum,ſm Dir.de mente Hoſt. tenetur ſoluere æs alienũ de
ipſis bonis, ſecus ſi certarũ rerũ ſit ei relictus vſusfructus.
ff.de vſufr.leg.l.ſi.& ibi Bart. Sed Paul.de Caſt.conſil.365.
dicit proprietariũ teneri principaliter ad vendendũ de bo-
nis pro dicta ſolutione, & ſic vſufructuarius ſecũdariò par
ticipabit in ſolutione, & percipiet minorem vſumfructũ,
ſed nõ habebit totũ onus, vt Bart.putauit. & hoc eſt text.
expreſſus in l.ſi.§.ſi aũt æs alienũ. C.de bonis quæ libe. &
eſt verius, & ſic etiam tenet Matheſila. in ſuis ſing. & dicit
fuiſſe obſeruatũ Bononiæ. ¶ Quintum. Onus aũt legatorũ
an ſequatur vſufructuariũ oĩm bonorũ. Bart.in d.l.fin.dicit
ꝙ non,& cõſequenter ſequit̃ proprietariũ, quod intellige
eo modo quo dictũ eſt de ære alieno. ¶ Sextum. Si autẽ eſt
legatus vniuerſaliter vſusfructus gregis vel armenti,ſi mo-
riatur,tenetur vſufructuarius reficere ex agnis gregũ, ſub-
mittendo alia loco mortuorũ capitũ. Secus ſi tantũ in ani-
malibus leget̃ vſusfructus:quia ſi moriãtur ſine ſua culpa,
reficere non tenetur.ff.eod.l vetus.Inſtit.de re.diui.§.ſed &
ſi gregis. Et ſimiliter dic, ꝙ debet in vinearũ mortuarũ &
arborũ locum alias inſtituere, & colere: quia quaſi bonus
paterfamil debet vti,vt in d.§.ſed & ſi gregis.Sed tñ not.ꝙ
non extinguitur vſusfructus ꝑ mortẽ ciuilẽ,id eſt, religio-
nis ingreſſum,ſm Cyn.in l.pen.C.eod.per authen.ingreſ-
10 ſi.C.de ſacroſ.eccle. ¶ Decimò * quæritur,cuius ſit laudare
vel accipere laudemium? Et dico,ſm Petr.Heliam,ꝙ pro-
prietarius laudat,& nõ vſufructuari⁹,ſicut dicimus, ꝙ licet
pater habeat vſumfructũ in bonis aduentitiis, tñ filius qui
hãc proprietatẽ habet laudare,debet laudare:& ita hic. Vi-
11 de ſuprà Emphyteuſis.§.xxxj. ¶ Vndecimò * quærit̃,quo-
modo amittitur vſusfructus?Et dico,quòd quatuor modis.
¶ Primò per mortẽ vſufructuarij.de pig.c.ſi.in gl. Et ſi ꝑ lu
res ſint vſufructuarij, & moriatur vnus, non tñ reuertitur
vſusfructus ad proprietariũ,ſed tranſit alteri vſufructuario.
ff.de vſufru.accre.per totum.ff.quib.mo.vſusfru.ami.l.ex-
cepta. & ſolum redit ad proprietarium ſi oẽs moriantur,
Inſtit.eo.§.j. Quòd ſi relinquatur alicui donec filius pupil-

lus ad pubertatem venerit,& ille ante pubertatem moria-
tur,vſusfructus durabit vſq; ad ætatem compleтã.Sed ſi ſit
relictus ſub certo tpe, puta donec talis furioſus reſipuerit,
& antequã reſipiſcat, moriatur, durabit toto tpe vitæ vſu-
fructuarij: quia potuit toto tpe vitæ eius in furia perſeue-
rare,vt l.ambiguitatem. C.eod. Si autem relinquatur filio
exiſtenti in patris poteſtate, non extinguitur per mortem
eius,ſm Bart.in l.ex literis.C.de vſu & habi.quia pręſumit̃
legatus contemplatione patris, vnde remanebit patri, qui
pater,ſi præmoriatur, pręſumetur cõtemplatione filij lega-
tus,& nõ extinguetur,ſed erit filij aduentitiũ. Et ſi legatus
fuerit vniuerſitati vel ciuitati, durabit ſpatio centũ anno-
rum.ff.eo.l.an vſusfructus: niſi in ciuitate aratrũ inducat̃,
ita ꝙ deſinat eſſe ciuitas vel vniuerſitas.ff.quib.mod.vſuſ-
fruct.ami.l.fin. ¶ Secundò, per maximam & mediã capitis
diminutionem,non autẽ per minimam.Et quãdo perditur
iſto modo,ſi vſufructuarius erat filius, reuertitur ad patrẽ,
ſi ſeruus,ad dominũ,ſi pater vel alius, tranſibit ad filiũ aut
hęredem eius,non ad proprietariũ,vt in l.fin.C.eo.intelli-
ge quandiu viuet ille, cui fuerat legatus.arg.d.l.ambiguita
tem.Eſt autẽ diminutio capitis maxima,cùm quis ſimul &
libertatem & ciuitatem amittit, quod accidit his qui ꝓpter
delictum ſuũ efficiuntur ſerui pœnæ,vel qui propter ingra
titudinem in ſeruiturẽ rediguntur. Media eſt, cum ciuitas
amittitur,& libertas retinet̃, quod accidit cũ aqua & ignis
interdicitur,vel quis in inſulã deportatur. Minima eſt, cũ
ciuitas & libertas retinetur,ſed ſtatus mutatur, quod acci-
dit his qui ſui iuris erãt,& facti ſunt iuris alieni, vl̃ econ-
trario.Inſtit.de capi.diminu. Primæ duæ ſunt mortes ciui-
les.ff.pro ſocio.l.ſi ſocietatẽ.tertia verò non:quia oĩa iura
tranſeunt ad patrem,cui arrogatus ſe donat.Inſtit.de ado.
§.ſed hodie.C.de ſacroſan.eccleſ.auth. ingreſſi. de teſtam.
quia ingredientibus. ¶ Tertiò amittit̃,ſi res perierit in qua
erat vſusfructus. Inſtit.eo.§.finit̃.ff.quib.mod.vſusfr. amit.
l.j.& per totũ. & hoc ſi erat conſtitutus:quia quod nõ eſt,
amitti non poteſt,vt in glo.ibid. Imò Ang.ex §.finitur.In-
ſtit.eo.infert, ꝙ habens vſumfructũ vnam domunculã,mu
tare non põt & facere domũ amplam:quia ſi mutat in no-
uam formam etiã melius,perdit vſumfructũ:& eſt caſus in
l.qui vſumfructum areæ,vt in l.vſufructuarius.ff.eo.imò ſi
ædificiũ eſſet inchoatũ ꝑ defectũ, non põt vſufructuarius,
etiam ſi eo indigeret, perficere, alias perficiẽdo cadit à iu-
re ſuo,vt eſt caſus in d.l.vſufructuarius. ¶ Quartò amittit̃
per nõ vſum,non ſimpliciter,ſed eo modo quo etiã domi-
nium rei perditur, vt ꝑ præſcriptionẽ,vt ſ.Præſcriptio, di-
ctum eſt,& not.in l.pen.C.eod.Vnde ſecundùm Dir.amit
titur ſpatio decem annorũ inter præſentes,& viginti inter
abſentes.C.eo.l.pen. ſufficit tamen, ꝙ per alium vtatur.ff.
12 eo.l.arboribus.§.vſusfructuarius.¶ Duodecimò * quæritur,
vtrũ ex vſufructu legato grauari debeat hæres in legitima?
Et dico, ꝙ nec quo ad proprietatẽ,nec quo ad vſumfructũ.
C.de inoffi.teſt.l.quoniam. & auth.nouiſſima, & l.ſcimus.
§.cum aũt. Idẽ dic in Trebellianica quò ad aliũ hæredem
vel alios quibus legitima debet̃:quia detrahẽt hæredes de
tali vſufructu legato,niſi ſit ipſe hæres,cui vſusfructus eſt
legatus,vt l.vxori.la j.ff.eod.l.omnium,& l.ſi mihi & tibi.
13 ¶ Decimotertiò * quæritur, quid ſi teſtator reliquit vxorẽ
ſuã vſufructuariã, & vetuit eam moleſtari per hæredẽ ſub
pœna perdendi hæreditatẽ,& non dixit cui applicetur? Et
dico multa. ¶ Primũ.Si relicta ſit vſufructuaria oĩm bono-
rum teſtatoris,debetur ei frumentũ quod erat teſtatoris, &
alia vſu cõſumptibilia,cũ ſatiſdatione de reddẽda æſtima-
tione eorũ.ff.de æſti.ea.re.l.ſi tibi vini.& ſimiliter vti pote-

rit atcenſibus & aliis mobilibus, quæ vſu nõ cõſumũtur,
cum ſatiſdatione, de qua ſuprà, §.8. ¶ Secundum. Intelligi-
tur autem moleſtari ab hærede, ſm Bal. in l. j. C. de his quę
pœ. no. quãdo aliquid facit malo animo: quia quod malo
animo nõ fit, nullã pœnã meretur. Si autem iuris diſpoſi-
tione eam moleſtaret, puta quia petit cautionẽ iure debi-
tã, nõ dicitur eã moleſtare. arg. l. quęro. §. inter locatorem.
ff. locat. Secus ſi malo animo eam turbat coram iudice vel
quomodocunque, vt l. vim facit. & ibi Bar. ff. de vi. & vi ar.
¶ Tertiũ. Si aũt malo animo eã moleſtat, ſm Bar. in §. hæ-
res. l. vxorem, de leg. 3. applicatur hæreditas ſubſtituto vel
cohęredi, nõ aũt ipſi vxori. quod etiã ſequitur Bal. in l. j. C.
de leg. & Bart. in l. paterfa. teſtamento. ff. de hæred. inſti. &
ibi Ang. Raph. & Imo. & ſi ſubſtitutũ vel cohęredẽ nõ ha-
bet, applicat̃ veniẽtibus ab inteſtato. vt no. Bar. in d. l. pater
fa. alle. aut. cui relictũ. C. de indicta vi. tol. ¶ Quartũ. An au-
tẽ hoc caſu, quo hęres priuat̃ hæreditate iã quęſita, priuet̃
ipſo iure. Bar. in d. l. paterfamilias. dicit, ꝙ nõ: quia ex quo
ſemel fuit hęres, nõ põt deſinere: vt l. & ſi ſine. §. ſed q̃d Pa
pinianus. ff. de mino. & ſic valet in hoc, vt teneatur dictam
hęreditatẽ reſtituere ꝑ fideicõmiſſum, vt d. §. hęres. Quod
no. eſt: quia ſm Doct. detrahet quartã Trebellianicam, vt
l. j. §. j. ff. ad Trebelli. Et hoc ſequitur Inno. in d. l. paterf. &
eſt verius. licèt Bal. in d. l. j. C. de leg. teneat, ꝙ ſit priuatus
ipſo iure. Hæc ex Ang. ¶ Quintũ. Si aũt reliquit eã domi-
nã & vſufructuariã omnium bonorum ſuorum, quandiu
vitam vidualem duxerit, vide ſ. Legatum. j. §. v. Poterit ta-
men talis vxor laudare, vel laudemiũ recipere, nec ꝑ hoc
videtur cõditio hæredis fieri deterior, ſicut nec eccleſiæ, ſi
prælatus beneficia vacãtia cõferat, vel electos cõfirmet, cũ
talia retinere nõ poſſit ad manus ſuas. de inſti c. fi. de offi.
archipre. c. fi. & feuda antiqua concedat. de feu. c. ij. ¶ Sex-
tũ. Sed tñ no. eſt ſecundũ Bar. in l. Titia. §. Titia. ff. de leg. ij.
ꝙ cùm dicitur, relinquo vxorem meã dominã & vſufru-
ctuariam, vidẽtur cõtinere repugnantiam, cùm non poſſit
q̃s eſſe dominus & vſufructuarius: vt l. vti frui. ff. ſi vſusf.
pet. tamen dicit, ꝙ illud verbum, domina, nõ importat do-
minium bonorum, ſed præeminẽtiã quãdam in domo, ſi-
cut erat præeminens ante mortẽ viri, vt l. j. ff. rerũ amo. &
in l. j. §. ſi vir ff. ad Sillan. & hoc tenet Spec. in tit. qui fil. ſint
leg. & colligit̃ ex cõmuni vſu loquẽdi, quia vxores dicun-
tur dominæ domus. l. Titia. ff. de annuis leg. & d. l. j. & d. §.
ſi vir. Quod etiã patet, qa teſtator aliũ hæredẽ facit. Et ſic
tene, ſiue inſtituti ſint filij, ſiue extranei. Dicit tamen idem
Bar. ꝙ illud verbum, vſufructuaria, fauore filiorũ interpre-
tatum eſt conſuetudine, ꝙ ad ſola alimenta porrigatur, vt
not. glo. in l. j. C. ſi ſecun. nup. mu. aliàs aũt in extraneo de
iure debet habere vſumfructum omnium bonorũ deducta
Falcidia, vt l. vxori meæ. ff. de vſufruct. leg. & ff. de vſufr. l.
omniũ. Et ſimiliter ſi relinquatur vſufructuaria vnius fun-
di, quia ceſſat dicta conſuetudo, & debet habere vſumfru-
ctũ. Et ita ſentit Odofre. Si verò teſtator inſtituit ſimul fi-
liũ & extraneũ, ſecundũ Bar. in d. §. Titia. quantũ ad filium
illud verbũ, vſufructuaria, importat alimẽta tantũ, ſed pro
parte extranei habebit vſumfructum. ¶ Septimum. Si autẽ
filius ſit inſtitutus & extraneus ſubſtitutus, & vxor relicta
domina & vſufructuaria, & hæreditas deueniat ad ſubſti-
tutũ, ſecundũ Bart. vbi ſuprà, ſi loquamur in ſubſtitutione
vulgari, mulier debet habere vſumfructũ, cũ à ſubſtituto
cœperit habere vires, vt l. qui fundum. §. qui fili⁹ ff. ad leg.
Falcid. & in perſona ſubſtituti, qui eſt extraneus, ceſſat in-
terpretatio cõſuetudinis, & videtur caſus in l. ſi cõtra. ff. de
vulg. & pup. Sed in ſubſtituto pupillariter, ad quem hære-
ditas deuenit, dubium eſt quid debeat vxor iſta habere, tñ
videtur, ꝙ alimenta: quia filius fuit hæres patris: & ſic iam
legatũ ex perſona filij cœpit vires habere, & conſequenter
ſubſtitutus nõ põt teneri in plus quàm pupillus. d. §. qui fi-
lium. Et idẽ videtur tenere Imo. in d. l. & ſi contra. ¶ Octa-
uum. Si autem maritus in teſtamẽto omnino exprimeret
ſe velle eã habere vſumfructũ, vt dicẽdo: Et quia illud ver-
bum, vſufructuaria, habet dubitationẽ, declaro meæ volun
tatis eſſe, vt habeat nõ ſolùm alimẽta etiã extãtibus filiis,
ſed etiã vſumfructũ omniũ bonorũ meorũ: tunc deducto
vſufructu legitimæ filiorũ habebit vſumfructũ aliorũ bo-
norũ: pro quo videtur tex. in auth. de trien. & ſemiſ. §. pro-
hibemus, coll. iij. & in l. vxori meæ. ff. de vſufru. leg. & idem
ſi dicat, relinquo vxori meæ verũ & plenũ vſumfructũ, ſi-
cut hodie cauti notarij ſtipulantur. ¶ Nonum. Si aũt dica-
tur, relinquo vxorẽ meã vſufructuariã omniũ bonorũ ex-
tantibus filiis, ſi filij præmoriantur, habebit vſumfructum
oĩm bonorũ, imò ſm Bar. Cepo. eſt proprietaria. Ad quod
14 allegat in l. ſicut in annos ff. qb. mo. vſusf. amit. ¶ Decimo-
quartò * quærit̃, quid ſi dicat teſtator, relinquo Titio feu-
dum ad vſumfructuandum? Et dicit Barth. Cepo. in tract.
de ſeruit. ꝙ relicta eſt ꝓprietas. Similiter qñ dicitur, relin-
quo fundum ad gaudimentum, per l. Proculus. ff. eo. & ibi
do. Flor. qui hoc dicit verum, ſi extranei ſunt inſtituti, non
aũt ſi filij, & placet, licet alij illud velint indiſtinctè. ¶ De-
15 cimoquintò * quærit̃, vtrũ legãs habitationẽ ſeu vſumfru-
ctũ habitationis domus ſuæ vxori, quod idẽ eſt. l. cũ anti-
quitas C. de vſu & hab. & in eod. teſtamento legãs dictam
domũ alteri, ademerit vxori dictũ legatũ? Et dicit Bar. in l.
Sempronio. ff. de vſufr. leg. quòd nõ, per tex. illũ, vbi habe-
tur, ꝙ legato generali habitationis vel vſusfructus nõ de-
rogatur per legatũ proprietatis. Et addit, ꝙ in legato habi-
tationis cõcurrant ambo, vt l. ſi alij. ff. eo. quod notandum
eſt: quia quotidie relinquunt̃ prædia plurib⁹, & poſteà dicit
teſtator vxori ſe legare vſumfructũ: quia in vſufructu oẽs
concurrũt. Hæc ex illo. & idẽ Lud. de Rom. dicens, ꝑ d. l. ſi
alij: ꝙ ſi teſtator legauit vni fundum, & alteri vſumfructũ
fundi, intelligitur legaſſe vnicuiq; ipſorũ dimidiũ vſusfr.
dicti fundi: ſecus tñ dicit in iudicis ſententia, vt l. puto. ff.
famil. ercif. quod verum eſt, ſi aliud de mente nõ conſtet.

DE VXORE.

1 Vxor an ſit in poteſtate mariti.
2 Vxor an cedat lucro viri.
3 Maritus an habeat in vxorem poteſtatem ordinariam eam puniendi, verberandi, aut vinculandi.
4 Adulteram vxorem an poſſit vir occidere.
5 Vxor an agere poſſit ad reſtitutionem dotis viuente viro.
6 Vxor habens virum prodigum, an poſſit aliqua bona eo inuito abſcondere.
7 Vxor an poſſit de rebus viri prouidere filiis primi matrimonij.
8 Vxor an teneatur virum ſequi quocunque ierit.

VXOR in fauorabilibus dicitur ea mulier, quæ cõtra-
xit per verba de præſenti, licet nondũ cõſummatũ ſit
matrimoniũ: in odioſis verò eſt illa ſola quæ illud cõſum-
mauit, vt in l. non ſine. C. de bonis quę lib. & not. Pan. in c.
1 tertio loco. de præſumpt. vide ſ. Sponſalia. ¶ Primò * verò
quæritur, vtrum vxor ſit in poteſtate mariti? Et dicit Bald.
de conſue. feu. tit. an maritus ſuc. vxo. in bonis, ꝙ non iure
Romano, niſi quò ad debitũ carnis, & operandũ, vt not. gl.
C. de condi. inſert. l. vxore. & not. Inſtit. ad Tertullia. §. in
fi. C. de ſer fug. l. fi. & adde quod not. Inſti. de pa. pote. ſ gl.
or. & eſt tex. in l. j. §. fi. ff. de iniu. & ibi gl. & ĩ l. is cuius ope.
§. fi. ff. de adul. vnde erit ſub poteſtate patris. d. l. ſi vxorem.
& l. ſicut. ff. de oper. lib. Sed iure Lõbardo, erit ſub poteſta-
te viri, ſed apud nos vacat. Aliqui tamẽ tenẽt ꝙ de iure ca-
nonico eſt ſub ptãte viri, arg. c. mulieres. de ſent. exc. Sed
de his vide Pan. in c. literas. de reſt. ſpo. ¶ Secundò quæri-
2 tur, * vtrum vxor cedat lucro viri? Et dicit Pan. vbi ſ. ꝙ ſic
quantũ ad operãdũ. allegat. l. ſicut patronus. ff. de oper. lib.
& facit. l. ſed ſi vir. in prin. ff. de do. inter vir. & vxo. Sed qa
hoc videt̃ cõtra ea quæ dicta ſunt ſ. Eleemoſyna. §. v. ideo
melius alij diſtinguunt. Nam ſi operatur in bonis viri pro
ſuo vſu, puta in lana, vt ſibi faciat veſtimentũ, vel in lino
vt ſibi faciat linteamina pro vſu, cedit lucro viri, quia non
minus tale veſtimẽtũ erit viri, quã ſi nihil operis in eo fe-
ciſſet, nec pretiũ laboris poterit in hoc caſu petere à viro:
& ſic loqtur d. l. ſed ſi vir. & idẽ dic de re hęredis viri, apud
quẽ alimentatur. Si verò operatur in rebus viri vt inde lu-
cretur, vel in aliis locis quibuſcunq;: puta quia eſt textrix,
vel filat, aut negotiat̃, & hmõi: non cedit lucro viri, ſed ac-
quirit ſibi, niſi in caſu qñ nõ habet dotẽ ſufficiẽtẽ ad alen-
dũ ſe & cões liberos cũ marito, vbi maritus nõ habet alia
bona ſufficiẽtia: ſed ſi habet dotẽ ſufficientẽ ad alendũ ſe
& cões liberos, vel ſaltẽ ſe, & maritus, habet alia bona ſuf-
ficiẽtia, non tenetur cedere lucro mariti, ſed poteſt in eius
bonis vel alis laborare, vt lucretur, & hoc videtur ſequi
Bar. & ſic limitare glo. in d. l. ſicut patronus. in l. Caio. ff. de
alimẽ. leg. & facit. l. & ſi de pecunia tua C. de don. inter vir.
& vxo. Et probatur etiã, qa vxor non tenetur laborare pro
viro, ſi habet ſufficientẽ dotẽ pro parte onerũ ſupportãda:
vt patet. arg. c. ꝑ veſtras. de do. inter vi. & vxo. & ĩ l. ſi cũ do-
tẽ. ff. ſol. mat. & no. idẽ Pan. in c. literas. de reſt. ſpo. vbi de-
terminat, ꝙ nec etiam cauſatiuè põt vir eã compellere ad
laborandũ. ſ. ſubtrahẽdo alimẽta, vnde cõſequẽter ſibi po-
terit laborare deductis tñ obſequiis cõibus pertinentibus
ad gubernationem domus. Vnde ſm Io. Andr. tenetur ad
omnia obſequia mariti: puta cuſtodiendo res eius, paran-
do comeſtionem, lauando pedes & caput, & ſimilia. Quod
intellige niſi mulieris cõditioni & nobilitati repugnẽt. Si
tñ dotẽ ſic ſufficientẽ nõ habet, laborare debet pro oneri-
bus ſupportãdis: & ſi non vult, poteſt ille vir denegare ali-
mẽta. & ſic tene. Nec obſtãt iura, q̃ vidẽtur dicere, ꝙ ſim-
pliciter cedat lucro viri: quia d. l. ſicut. q̃ dicit, ꝙ debet eſſe
in officio viri: debet intelligi ad debitũ reddẽdũ, & operã-
dum pro gubernatione domus. & gl. ibidẽ intelligenda eſt
dum laborat in re viri ꝓ ſuo vſu, ſiue domus gubernatio-
ne: aliàs nõ habet veritatẽ, nec iure probatur. Et ſimiliter c.
hęc imago. & c. mulierem: in quibus dr̃, ꝙ eſt penè famula
viri, & de eius dominio: intelligitur non ſimpliciter, ſed
ſm quid, inquantum eſt ſub eius cura & regimine, & quò
ad debitũ coniugale, & cõia obſequia: aliàs non: quia non
trãſit in viri poteſtatem, vt dictum eſt. ¶ Tertiò quæritur,
3 * vtrũ maritus habeat in vxorẽ poteſtatẽ ordinariã, eã pu-
niendi: verberãdi, aut vinculandi? Et dico multa. ¶ Primũ.
Secundũ Pan. in c. cũ contingat de for. comp. maritus non
habet in vxorẽ poteſtatẽ ordinariã. ſ. puniendi: nec habet
eam in poteſtate, ſicut pater filiũ: vt in l. ſi vxor. C. de cõd.
inter. ¶ Secundum. Poteſt tamen eam caſtigare & verbe-
rare moderatè, ſecundũ eum, & Doct in c. quemadmodũ.
de iureiur. quod Hoſt. & Gof. ibi limitant ex magna cau-
ſa, & verberatione leui. ar. in l præceptoris. ff. ad l. Aqui. de
hom. ad audientiam. Sine cauſa autem vel grauiter verbe-
rans vir punitur ad dãdum ei tertiam partem donationis
propter nuptias, vt in auth. vt liceat ma. & aui. §. ſi quis au-
tem propriam. col. viij. & C. de repud. auth. ſed nouo iure.
Nec obſt. l. cõſenſu. C. de repu. verbera ingenuis aliena eſ-
ſe: qa debet intelligi ſine cauſa, vel enormiter facta. ¶ Ter-
tiũ. Sicut aũt patet ex text. cũ gl. in c. placuit. xxxiij. q. ij. lai-
cus vxorem ſuam ligare nõ poteſt, ſecus de vxore clerici,
quam ipſe cuſtodire & ligare poteſt in domo ſua, præter
necem, ad ieiunia ſalutifera, nõ mortifera eã cogẽs. Et idẽ
dico in patre reſpectu filij. ſ. ꝙ nõ habet in eo poteſtatem
ordinariã, licèt poſſit leuiter corrigere eius delicta, & etiã
tradere iudici. l. iii. C. de pat. pot. & in dño reſpectu merce-
nariorum, licèt poſſit eos leuiter caſtigare. vij. q. j. ſicut al-
terius. in glo. Et idẽ in dño reſpectu ſerui, quẽ caſtigare, &
vinculare poteſt, nõ tñ in eum ſæuire, aut iudicialiter co-
4 gnoſcere. C. de cri. ſer. l. vnica. ¶ Quarto quæritur, * vtrũ
vir occidere poſſit vxorem adulterantem? Et dico, ꝙ lex
ciuilis pœnã non imponit, ſi eam inuenit in actu adulterij.
l. Gracchus. C. de adult. xxxiij. q. ij. inter hæc. ſed lex diuina
dicit, Non occides. vide ſ. Lex. §. x. ¶ Quintò quæritur,
5 * vtrũ vxor poſſit agere ad reſtitutionem dotis viuẽte vi-
ro? Et dico ſm Pan. in c. ex literis. de pig. ꝙ ſic, ſi vir exulat
propter maleficium ſuum, maximè cum peruenitur ad di-
ſtractionem bonorũ, & vbi matrimonium venit ſeparan-
dum quò ad thorũ: vt in c. j. de dote poſt diuor. re. vide ſ.
6 Dos. §. xvj. ¶ Sextò quæritur, * vtrũ vxor habens virum
prodigum, licitè poſſit aliqua bona eius eo inuito abſcon-
dere? Et dico ꝙ ſic, bona fide faciendo, nec tenetur obedi-
re viro præcipienti in contrariũ, de quo ſ. Furtũ. §. x. ¶ Se-
7 ptimò quæritur, * vtrũ vxor poſſit de rebus viri prouidere
filiis primi matrimonij? Et dico ꝙ non, niſi eo modo quo
poteſt eleemoſynam facere. de quo ſ. Eleemoſyna. §. v. De
rebus verò cõibus dicit Gul. ſimiliter, ꝙ cõtra prohibitio-
nem mariti nihil poteſt eis dare, ſi illi nõ habent aliquam
actionẽ contra matrẽ. Si verò habent actionẽ contra ma-
trem, vt quia obligata erat eos alere cùm ſint impuberes,
vel ambo coniuges poſſident bona eorũ, vel ex alia iuſta
cauſa: maritus quidẽ tenetur eos alere: quia mater cũ ſuis
oneribus ad maritũ trãſiuit, ſm aliquorũ conſuetudinem,
quia tñ maritus habet adminiſtrationem, vxor contra il-
lius prohibitionẽ, non debet eos alere, niſi in extrema ne-
ceſſitate, licet poſſit procurare ꝙ ab hoc maritus per iudi-
cem cõpellatur. Hæc ex illo. Vbi tñ nõ eſſet cõſuetudo, ꝙ
maritus habeat communiũ rerũ adminiſtrationem, poſſet
dare vxor ſicut maritus: cùm in re cõmuni quilibet habeat
8 ius æquale. ff. pro ſoc. per totũ. ¶ Octauò quęritur, * vtrum
vxor teneatur virũ ſequi quocunq; ierit? Et dico quantum
colligitur ex no. in c. ſi quis neceſſitate. xxxiij. q. ij. ꝙ ſi vir
transfert domiciliũ, tenetur eum ſequi, niſi fuiſſet pactũ ꝙ
non transferret, quia ſic nõ tenetur, niſi poſt pactũ aliqua
neceſſitas aduenerit, quæ impediret maritum ibi manere,
puta infirmitas, vel capitalis inimicitia: quo caſu ſequi te-
netur pacto non obſtante, ar. c. vnaquaq;. xiij. q. ij. Si verò
non transfertur domicilium ſic eum ſequi non tenetur,
ſm Hoſt. Similiter non tenetur ſi eſt vagabundus, ſm gl.
in c. vnaquaq;, niſi ſciens eum vagabundum cum eo con-
traxerit, quia ſic tenetur. Hoc tamen totum limitandũ eſt,
qñ ex cauſa honeſta transfert domicilium, vel eſt vaga-
bũdus. Secus ſi ex cã inhoneſta, vel ſi vellet eã trahere ad
peccatũ, vel immineret ſibi periculũ vitæ, quia ſic eum ſe-
qui non teneretur, vt ſentit gl. in d. c. ſi quis. & facit. l. quod
niſi. ff. de oper. lib. quia cùm vagans ſic peccet, non eſt illi
conſentiendum in peccato. Vide in c. de illis. de ſpon.

ZELVS dupliciter ſumitur. Primò pro intentione
amoris, & ſic eſt amor intenſus non patiens conſor-
tiũ in re amata. j. ij. q. xxviij. art. j. iiij. & iij diſt. xxvj. quæſt.
j. art. j. & ſic in ſe non ſonat peccatum mortale. Eſt tamen
cauſa

cauſa frequenter mortaliũ peccatorum.Secundò pro quadam paſſione pertinente ad genus inuidiæ, ſecundum.ſ. quod quis de bono alterius triſtitiã ſumit:nõ quia diſpliceat ei bonum proximi,ſed quia dolet ſe nõ habere quod ꝓximus habet.de quo vide ſ.in verbo Inuidia.circa prin.

XYSTVS epiſcopus,&c.Ad futuram rei memoriam. Et infrà. Ex præmiſſis & aliis rationabilibus cauſis animum noſtrum mouentibus motu proprio,non ad alicuius nobis ſuper hoc oblatę petitionis inſtantiam,ſed de noſtra mera voluntate & deliberatione, authoritate apoſtolica tenore præſentium ſtatuimus & ordinamus, quòd de cætero prætextu facultatum huiuſmodi conceſſarum à nobis vel authoritate noſtra, & quas cõcedi quomodolibet contingit in poſterum verbo, literis:aut quauis alia ſcriptura,etiam cum clauſula,quòd ſola ſignatura ſufficiat, etiam in fauorem fidei & cruciatæ, nullius confeſſorum eorundem quempiam cuiuſuis ſtatus,gradus, ordinis, vel conditionis exiſtat, & quacunque eccleſiaſtica etiam epiſcopali vel maiori,aut mundana, etiam regali & maiori dignitate præfulgeat, qui offenſæ eccleſiaſticæ libertatis, violationis,interdicti ab eadem ſede impoſiti,ſeu hæreſis, poſtquam fuerint de ea ſententialiter condemnati,de lati, ſeu publicè diffamati,cõſpirationis in perſonã aut ſtatum Romani Põ.ſeu cuiuſuis offenſæ, inobedientiæ aut rebellionis eiuſdẽ Põ.vel dictæ ſedis, mutilationis mẽbrorũ,vł occiſionis cuiuſcunq; in ſacris ordinibus cõſtituti,offenſę perſonalis in epm ſeu alium prælatum,inuaſionis,deprædationis,occupationis, aut deuaſtationis terrarũ Ro.eccl. mediatè vel immediatè ſubiectarũ, ac etiã inuaſionis Romipetarũ, ſeu quorũcunq; ad Romanã curiam venientiũ, prohibitionẽ deuolutionũ cauſarũ ad dictã curiam, delationis armorũ & aliorũ prohibitorũ ad partes infidelium, impoſitionis nouorũ onerũ realiũ vel perſonalium eccleſiis vel eccleſiaſticis perſonis,ſimonię ſuper ordinibus vel beneficiis cõſequẽdis in dicta curia vel extra eã cõtractæ criminũ quomodolibet reus foret. Et generaliter in caſib9 cõtẽtis in literis, quæ cõſueuerũt in die cœnæ domini publicari, prætextu huiuſmodi facultatum abſoluere, & per eos emiſſa peregrinationis vltra marinæ, & viſitationis liminũ apoſtolorũ Petri,Pauli, & Iacobi in Compoſtella,& caſtitatis ac religionis vota, niſi ſpeciali licentia,& certa, ſnĩa noſtra,de qua demũ cõſtare cenſeatur,cũ in ſignatura noſtra deſuper manu noſtra ſcriptũ, aut in literis noſtris expreſſum fuerit,nos ex certa ſcientia & de ſpeciali gratia id cõcedere cũ derogatione præſentis cõſtitutionis, illius de verbo ad verbũ inſerto tenore,non aũt ꝑ clauſulas importãtes,vel in articulo mortis cõſtitutũ,& tũc in caſibus, in quibus ſatisfactio fuerit impẽdenda,facta ſatisfactione, vel idonea præſtita cautione commutare præſumant.Et ſi aliqui cõfeſſorũ prædictorũ contra præſentẽ cõſtitutionẽ quenquã abſoluere,aut excepta vota prędicta commutare attentauerint, abſolutio & cõmutatio hmõi nullius ſit roboris vel momenti.Et cõtra facientes eo ipſo excõicationis ſnĩam incurrãt, à qua niſi in mortis articulo conſtituti ab aliquo quàm à Romano pontifice abſolui non poſſint. Non obſtantibus literis & conſtitutionibus hmõi ac ordinationibus, &c.Et ne aliquis de præſentibus ignorantiã valeat allegare, mandamus eas in cãcellaria apoſtolica & audiẽtialiter literarũ cõtradictarũ legi & publicari, ac inter extrauagantes alias apoſtolicas cõſtitutiones in quaterno dictæ cãcellariæ deſcribi &c.Nulli ergo,&c.Datũ Romæ apud S.Petrum, anno incarnationis dñicæ Milleſimo cccclxxix.tertio Calẽ.Ianuarij,Põtificatus noſtri anno ix.

PAVLVS epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam. Ambitioſæ cupiditati illorum præcipuè, qui diuinis & humanis affectati damnatione poſtpoſita, immobilia & pretioſa mobilia Deo dicata,ex quibus eccleſiæ,monaſteria,& pia loca teguntur illuſtrantúrque,&eorum miniſtri ſibi alimoniam vendicant, profanis vſibus applicare, aut cum maximo illorum ac diuini cultus detrimento exquiſitis mediis vſurpare præſumunt,occurrere cupientes, omnium rerum & bonorum eccleſiaſticorum alienationem,omnéque pactum,per quod ipſorum dominium,cõceſſionem,hypothecam,locationem, & cõductionem vltra triennium, nécnon infeudationem vel cõtractum emphyteuticum, præterquàm in caſibus à iure permiſſis, ac de rebus & bonis in emphyteuſim ab antiquo conceſſi ſolitis,& tunc eccleſiarum euidenti vtilitate, ac de fructibus & bonis,quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, pro inſtantia temporis exigentia, hac perpetuò valitura conſtitutione fieri de præſenti prohibemus: prædeceſſorum noſtrorum conſtitutionibus, prohibitionibus, & decretis aliis ſuper hoc editis,quæ tenore præſentium innouamus,in ſuo nihilominus robore permanſuris. Si quis autem contra huius noſtræ prohibitionis ſeriem de bonis & rebus eiuſdẽ quicquã alienare præſumpſerit,alienatio,hypotheca,conceſſio,locatio,conductio,& infeudatio huiuſmodi nullius omnino ſint roboris vel momẽti, & tam qui aliena,quàm is,qui alienatas res & bona prædicta receperit,ſententiam excommunicationis incurrat. Alienanti verò bona eccleſiarum,monaſteriorum, locorúmque piorum quorũlibet inconſulto Romano pontifice, aut contra præſentis conſtitutionis tenorem, ſi pontificali vel abbatiali præfulgeat dignitate, ingreſſus eccleſiæ ſit penitus interdictus. Et ſi per ſex mẽſes immediatè ſequentes ſub interdicto huiuſmodi animo, quod abſit, perſeuerauerit indurato, lapſis menſibus eiſdem,regimine & adminiſtratione ſuæ eccleſiæ vel monaſterij,cui pręſidet in ſpiritualibus,& temporalibus,ſit eo ipſo ſuſpenſus.Inferiores verò prælati,commendatarij,& aliarum eccleſiarum rectores,beneficia,vel adminiſtrationem quomodolibet obtinentes,prioratibus, præpoſituris, adminiſtrationibus, officiis, canonicatibus, præbendis aliiſq; eccleſiaſticis, cum cura, & ſine cura, & ſecularibus,& regularibus beneficiis,quorum res & bona alienantur dũtaxat, ipſo facto priuati exiſtant,illáq; abſq; declaratione aliqua vacare cenſeantur: poſſintq; per locorum ordinarios,vel alios,ad quos eorum collatio pertinet,perſonis idoneis,illis exceptis,quæ propterea priuati fuerint,liberè de iure conferri, niſi aliàs diſpoſitioni apoſtolicæ ſedis ſint ſpecialiter aut generaliter reſeruata, nihilominus alienatæ res & bona huiuſmodi ad eccleſias, monaſteria, & loca pia, ad quæ ante alienationem hmõi pertinebant, liberè reuertantur.Nulli ergo hominũ liceat hanc paginam noſtræ prohibitionis, & innouationis infringere, vel ei auſu temerario contraire.Si quis autẽ hoc attentare præſumpſerit, indignationẽ omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apoſtolorũ eius ſe nouerit incurſurũ.Datum Romæ apud S.Marcum. Anno dominicæ incarnationis Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo octauo,Calen.Martij,Pontificatus noſtri anno quarto.

¶ EXPLICIT Summa Sylueſtrina,cui titulus eſt Summa Summarum de caſibus conſcientiæ,à proprio originali excerpta.

ADDITIONES AD PRIMAM ET SECVNDAM PARTEM SVMMÆ SYLVESTRINÆ,

Ex ſacro Concilio Tridentino, & Catechiſmo Pij V. Pont.Max. iuſſu edito, diligenter collectæ,

Numeris margini præpoſitis, loca quibus ipſa applicantur inſinuantibus, non minus Parochis, quàm in foro verſantibus vtiles ac neceſſariæ.

PETRO VENDRAMÆNO, ECCLESIASTICI Venetiarum fori aduocato, Authore.

2 ABBAS quis eligi poſſit, & quomodo, adde Conc.Trid.ſeſſ.25. c. in electione 6. & cap.cum pleraque.21.de reg.ſeſſ.14.cap. regularia.10.de reform.

An duobus queat monaſteriis, præeſſe, ſeſſ.25.cap.cum pleraque 21.

5 An ordines & quos conferre, catechiſ.de ſacram.ordin. cap.iam verò.

Poteſt monachis vſum mobilium permittere, & quomodo, Trident.Conc.ſeſſ.25.c.nemini.2.de regula.

6 Nemo regularis cuiuſcunque facultatis vigore transferatur ad laxiorem religionem, ait S.Synod.Trident.c.quicunque.19.de regula.ſeſſ.25.

Addas ex eodem de abbatis officio in lectore eligendo, ſeſſ.5.cap.1. in aſſiſtendo degradationi loco epiſcoporum. 13.c.4.de reform. in exequendo decreta Concilij.25.cap. hæc omnia.22.de regul.

Abbatum monaſteria ab epiſcoporum iuriſdictione exempta.25.c.in monaſteriis.11.& cap.abbates.20.

Eorum priuilegia quando ceſſent.23.c.abbatibus.10.24. cap expedit.18. de refor.negligentia quando ſuppleatur.5. cap.1.& cap.quia.2.§. regulares.

4. 5. *Abbatiſſa.* Abbatiſſæ creatio qualis eſſe debeat, habes ex Syno.Trid.ſeſſ.25.in c.in electio.6.& cap.abbatiſſa.7.de reg.quæ & vnde eligenda,ibid.Eius officium quod in profeſſione monialium.25.c.libertati.17.eod.tit. nulla duabus monaſteriis præficienda,ibid.c.abbatiſſa.7.

9 Nemini ſanctimonialium licet poſt profeſſionem exire à monaſterio etiam ad breue tempus quocunque prætextu niſi ex aliqua legitima cauſa ab epiſcopo approbanda, indultis quibuſcunque,& priuilegiis non obſtantibus.cap. Bonifacij.c.de regula.ſeſſ.25.

Aborſus. De aborſus pœna,catechiſ.in præcep.Decalog. Non occides.

Abeſſe. Abeſſe epiſcopo & ſuperioribus à ſuis eccleſiis, niſi in quibuſdam caſibus non licet:nec aliis curatis clericis, & canonicis & ſimilibus, aliquando tamen ſecus, & qua de cauſa, ac quandiu,Trid.Concil. ſeſſ.6.c.1.23.c.1. de reform.& in bulla Pij iiij.ſuper reſiden.

Abſentia epiſcoporum denuncianda Romano Pontifici.ſeſſ.6.c.1.quæ ſit legitima,& à quibus probanda.23.c.1.

Abeſſe non videtur,qui aliquantiſper abeſt,ibid.

Abeſſe non dicitur,qui animarum curæ incumbit.22.c. 1.de refor.cætera,vide ĩ.clericus,reſidentia.

Abſolutio primò. Abſolutionem nullius momenti eam eſſe debere, quam ſacerdos in eum profert,in quem ordinariam aut ſubdelegatam non habet iuriſdictionem, Synodus Trid.confirmat,ſeſſ.14.c.7. de caſuum reſeruatione, quæ liceat epiſcopis abſolutio etiam ab excommunicationis cenſura,ibid cano.11.ead. ſeſſ. c. non liceat.6.ſeſſ.24.de reformatio.

8 In articulo mortis omnes ſacerdotes quoſlibet pœnitẽtes à quibuſuis peccatis & cenſuris abſoluere poſſunt. Extra quem articulum ſacerdotes cum nihil poſſint in caſibus reſeruatis,id vnum pœnitentibus perſuadere nitantur, vt ad ſuperiores & legitimos iudices pro beneficio abſolutionis accedant,ead.ſeſſ.& cap.7.adde cap.liceat.24.ſeſſ.de reformatio.

Abſolutio quintò. In quibus irregularitatibus liceat epiſcopis diſpenſare,vide cap.liceat.6.ſeſſ.24.

Abſolutio ſextò. Repete quæ ex Concil.Trid.diximus ſ. abſolutio, primo.

2. 3. 4. *Acceptio.* Quæ ſtatuta ſint à S.Synodo de diſtributione beneficiorũ,& quibus cõferenda ſint,videbis ĩ.benefic.

5 Item de diſpenſatione matrimonij in gradibus prohibitis, ĩ.ſuo loco.

1 *Accidia.* De ea catechiſ. in explicatione præcepti: Memento vt diem ſabbati ſanctifices, & in primum:Non habebis Deos.

Adiuratio. Vide indicem libro.prohibitorum,regul.9.

1 *Adminiſtratio.* Adminiſtratores tam eccleſiaſtici quàm laici, fabricæ cuiuſuis eccleſiæ etiam cathedralis eccleſiæ, hoſpitalis,confraternitatis,eleemoſynæ, Montis pietatis,& quarumcunque piorum locorum, ſingulis annis tenentur reddere rationem adminiſtrationis, & quibus Syno.Trid. 22.ſeſſ.cap.9.ſeptima,c.vlt. Quibus adminiſtratores bonorum epiſcopatus,ſeſſ.24.cap.capitulum 16.

Adminiſtratorum hoſpitalium officium, & obligatio. 25.ſeſſ.cap.8.de reform.

Adminiſtratio bonorum monaſteriorum, ſeu conuentuum ad ſolos officiales eorundem ad motum ſuperiorum amouibiles pertinet,ſeſſ.25.cap.nemini.2.de regula.

Adulatio. De hac catechiſ.in præcept.Non loquer.con. prox.cap.prohibetur.

8 *Adulterium.* Adulterij pœna quæ à S. Synodo ſtatuta & contra adulteros, adulteráſve quis procedendi modus, & regula,ſeſſ.24.c.graue.8.de reform.

Adulterium præterea non dirimit matrimonium, &

ſecus

iecus ſenrietites aut dicentes anathematizantur canon. ſi quis dixeiit.8.24.ſeſſ.

Adulterium quid.adulterij interdicto quæ peccata prohibeantur,eius deteſtatio, & cur prohibeantur,catechiſ.in præcep.Nō mœchab.eius inſignis nota turpitudinis adulterorum ſupplicium:& damna.ibid.c.ſequitur.

Aduocatus. De aduocati, ſeu patroni cauſarum officio ſic catechiſ.breuiter perſtringit.Illi igitur opera ac patrocinio ſuo non deerunt neceſſariis hominum temporibus, & egentibus benigne ſubuenient, tum iniuſtas cauſas defendendas non ſuſcipient, neque calumnia lites protrahent,nec alent auaritia.Quod ad mercedem attinet laboris & operæ ſuæ,illa iure & æquo metiantur, in præcep. Non loqueris.c.nunc expli.

Ætas.Ad dignitates quaſcunque,quibus animarum cura ſubeſt, nemo promoueatur niſi qui ſaltem 25. ſuæ ætatis annum attigerit,adiectis etiam aliis requiſitis Ad cęteras autem dignitates,vel perſonatus, quibus animarum cura nulla ſubeſt, clerici alioquin idonei & viginti duobus annis non minores aſciſcantur, S. Synodus 24. ſeſſ. capitulo cum dignitates.12.de refor. de ætate etiam canonicorum & aliorum clericorum ibi ſtatuitur.§ neminem vigeſimaſecunda, capitu.quicunque.ſeptimo, in vltimis verbis.

Ætas ad beneficia quæ exigatur.ſeſſ.23.capit.nullius.6. & de ordinandorum etiam ætate inquirenda,ead.c.ad minores.quinta. & c.ſancta.7. & quanta eſſe debeat.c.minores ordines.11.& ſeq.trib.ead.ſeſſ.

Profeſſio regularis tam virorum quàm mulierū in quacunque religione non fiat ante decimum ſextum annum expletum,&c.ſeſſ.25.c.in quacunque.15.de regul.

Adoleſcentium ætas niſi recte inſtituatur, prona ſit ad mundi voluptates ſequendas. vigeſimatertia. capitu.cum adoleſcen.18.

Alienatio Clerici patrimonium quo caſu nō liceat alienare, capitulo cum non doceat.ſecundo, vigeſimaprima ſeſſ.

Altare pro menſa intelligitur apud D. Paulum. vigeſimaſecunda ſeſſ.c.quoniam, 1.verſic.& hæc quidem,de reformatio.

Appellatio ad innocentiæ præſidium inſtituta.14.ſeſſ.c.
2 j.verſ.cum igitur.

Quando non impediat, vel ſuſpendat, ibidem, & ſeſſ. vigeſimaſecunda, capitu.cum ex x.vigeſimatertia.c.j.circa fin.& capitu.adoleſcentium,vlt.§.deinde,ca.epiſcopi.x. ſeſſ.vigeſimaquarta,capitu.cauſæ,penul.ead.ſeſſ.c.controuerſias.decimotertio,ſeſſ.vigeſimaquinta.& capitul.quàm turpe.14.

14 Quomodo admittenda,c.legati.7.ſeſſ.22.

Cui committenda in criminalibus.c. à ſententia.2. ſeſſ. 13. & quibus alia cauſarum genera, capitulo quoniam.x. ſeſſ.vigeſimaquinta.

6.& 7. Appellare à quibus liceat,c.eadem,1.ſeſſ.13.& cap. cauſæ.vigeſimo, ſeſſ.vigeſimaquarta. quibus in locis illa appellandi libertas antiqua coarctatur, vt in ciuilibus amplius niſi à definitiua, vel à definitiuæ vim habente,& cuius grauamen per appellationem à diffinitiua reparari nequeat:in cauſis autem viſitationis, correctionis, habilitatis & inhabilitatis, nécnon in criminalibus ante definitiuam ſententiam ab interlocutoria vel alio quocunq; grauamine, niſi grauamē huiuſmodi per definitiuam ſententiam reparari, vel ab ipſa definitiua appellari non poſſit, non liceat appellare, adeo vt æquo fere iure canonico & ciuili in his vtamur hoc tempore.

13 Partes iudicis à quo appellatur,quænam ſint,capit.reus, tertio, decimatertia,& capit. cauſæ, vigeſimo. §. præterea. vigeſimaquinta ſeſſione.

Appellans. Adde,quid agere debeat,cap.reus,tertio.ſeſſ. 13.& cap. cauſæ.20.§.præterea.25.ſeſſ.

Appellans quid & quando ſoluat pro actis,eod.c.cauſæ, §.præterea.

9.& 10. *Apoſtaſia*. Tanquàm apoſtata quis regularis puniatur & ad monaſterium redire cogatur,habes S.Synodi decretum,vigeſimaquinta ſeſſione, capitu.quicunque. 19. de regul.extat etiam conſtitutio Pij quarti de recedentibus à monaſteriis.

11 Apoſtata nullo priuilegio ſuæ religionis iuuetur, capit. eodem.

Aqua. Adde, aqua naturalis de neceſſitate baptiſmi, cano.2.ſeſſ.7.

Aquarum ſignificatio, & aqua in calice cur vino miſceatur,cap.monet,7.ſeſſ.22.de aquæ virtute, catechiſm.de baptiſm.cap.tractemus.

1 *Archidiaconus*. Archidiaconi oculi epiſcoporum, & qui eligi debent,cap.cum dignitates,12.ſeſſio.vigeſimaquarta, de eo catechiſm.de ordin.ſacram.capitulo iam verò. §.ſecundum autem.

Archidiaconi cauſas matrimonij, & criminū non iudicant,cap.cauſæ,vigeſimo,ſeſſio.25.nec concubinatus,cap. quam turpe.14.§.nec quæuis,ead.ſeſſ.

3 *Archiepiſcopus*. Adde ex ſacro Concil.Trident.metropolitani officium quid ſit in eligendo lectore, capitu.ead. 1.ſeſſio.5.

In denunciando Romano Pontifici epiſcopos abſentes, cap.1.ſeſſ.6.

In iudicando & probando legitimas epiſcoporum abſentia,cap.1.23.ſeſſ.

In corrigendo epiſcopos negligentes, cap.cum adoleſcentium,18.§.quod ſi.ſeſſ.23.

In ſupplendo negligentiam regularium, capitu.quia verò,ſecundo.§.ſi quæ, ſeſſione quinta,& capitu.monaſteria, octauo,ſeſſione vigeſimaquinta. Et capituli,ſeſſione vigeſimaquarta,cap.capitulum 16.

In viſitando diœceſim propriam & prouinciam, capit. patriarchæ,3.ſeſſ.24.

In cogendo Synodum prouincialem, cap.prouincialia, eadem ſeſſione.

In erigendo collegia ob eccleſiarum paupertatem, cap. cum adoleſcentium, vlti.§.ſi verò,23.ſeſſ.

In iudicando aliqua cum concilio prouinciali,cap.cum præcepto, primo,ſeſſione vigeſimatertia, & cap.cum adoleſcentium.vlti.ead.ſeſſ. & cap.mandat,de inuoca.vener.& reliq.ſanct.& circa fin.

Aliqua alia de eius officio & obligatione reſidentia & punitione,ſtatuuntur ſeſſ.25. cap.monaſteria,ſeſſ.23. capit. cum præcepto, 1.ſeſſ.6.c.1.ſeſſ.23. cap.cum adoleſcentium, præcita.& cap.patriarchæ.ſeſſ.24.

De eo etiam videas catech.de ord.ſacram.c.iam verò.

Archipreſbyter. De eo vide quæ à Concil.Trident.conſtituta ſunt, infrà parochus, in matrimonio contrahendo parochum interuenire debere, ſtatuit S.Synod. 24.ſeſſ.c.1. emanauit deinde Cardin.interpres Concil.Triden.eſſe debere proprium cuiuſque parochiæ,non archipreſbyterum, præterquam in ſua.

Auaritia. Idolorum ſeruitus, capitu.quanta, in decreto de obſeru.& euit.in celebr.miſſ.22.ſeſſ. omnium malorum radix, c.ſi quem, 11.ead.ſeſſ.ab eccleſiaſtico ordine omnis auaritiæ ſuſpicio abeſſe debet, c.quoniam,1.ſeſſ.21.Catechiſ.in præcep.Non concupiſces, & illud, Non fur.faci.c. 1 & 2. D.Ambro.de offi.lib.1.c.30. & 2.c.15.& 20.lib.3.c.5. vſque ad 11.item catech.in verſi.ora.do.Pan.nos.

BAPTISMVS, De inſtitutione baptiſmi tradit catechiſmus, de ſacra.baptiſ.c.hactenus.quo etiam tit.explicat baptiſmi vocem,eiúſque alia nomina.1.& 2.c.tertio vero.quæ ſit eius diffinitio.ad verſ.vnde in hoc baptiſmo, adde catech.eod.tit.c.3.quod attinet ad verba baptiſmi, S. Synod.Trid.ſeſſ.7.cano.4.ita.ſi quis dixerit baptiſmū, qui etiam datur ab hæreticis in nomine patris,& filij & ſpiritus ſancti, cum intentione faciendi, quod facit eccleſia, non eſſe verum baptiſmum,anathema ſit.

3.& 7. Quæ forma baptiſmi ſit.catech.eod.tit.c.ſed duarum, docet.videlicet, Ego te baptizo in nomine patris,& filij & ſpiritus ſancti. ita enim à domino & Saluatore noſtro traditum eſt, &c. addit & formæ huius explicationem, quæ fidelis vehementer ex myniſterij notitia delectare poteſt.

Græci verò in baptiſmo hac forma paſſim vtuntur,Baptizetur ſeruus Chriſti in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti.à quibus tamen perfecte ſacramentum miniſtrari ex concil.Floren.ſententia & definitione apparet,cum iis verbis ſatis explicetur id, quod ad baptiſmi veritatem attinet,nimirum ablutio, quæ tunc re ipſa peragitur. catechiſ.ibid.

4 De baptiſmo ab apoſtolis collato ita catechiſm. ibid. Quod etiam aliquando tempus fuiſſe dicendum eſt, cum apoſtoli in nomine tantum domini Ieſu Chriſti baptizarent, id quidem ſpiritus ſancti afflatu eos feciſſe nobis exploratum eſſe debet,vt initio naſcentis eccleſiæ,Ieſu Chriſti nomine prædicatio illuſtrior fieret, diuináque & immenſa eius poteſtas magis celebrantur. deinde vero rem penitus introſpicientes, facile intelligemus nulla earum partium in ea forma deſiderari, quæ ab ipſo Saluatore præſcriptæ ſunt, qui enim Ieſum Chriſtum dicit, ſimul etiam patris perſonam, à quo vnctus, & ſpiritum ſanctum, quo vnctus eſt. Quanquam dubium fortaſſe videri poterit.an huiuſmodi forma apoſtoli aliquem baptizauerint, &c.quæ per te legas in cap.ſed duarum, de ſacra. baptiſ.

6 Si quid de forma omittatur, & catechiſm.non omittit, eo.c.ſed duarum.

Baptiſmus.2. De materia baptiſmi petas ex catechiſm. eod.tit.cap.quid autem, vbi ſic ait. Materiam igitur ſiue elementū huius ſacramenti eſſe omne naturalis aquæ genus,ſiue ea maris ſit,ſiue fluuij,ſiue paludis, ſiue putei, aut fontis,quæ ſine vlla adiunctione aqua dici ſolet,&c.conc. quoque Trid.ſeſſ.ſeptima, canon.ſecundo, ſi quis dixerit aquam veram & naturalem non eſſe de neceſſitate baptiſmi, atque ideo verba illa domini noſtri Ieſu Chriſti, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto,ad metaphoram aliquam detorſerit,anathema ſit.

Baptiſmus.3.A quibus miniſtris hoc ſacramentum conficiatur, catechiſmus compendioſè ac mirificè tradit eodem tit.cap.iam vero. & c.ſeq.eorum ordinem eſſe triplicem oſtendit Synod.Triden.ſeſſ.7.cano.10.& 12.de ſacra. & de baptiſ.cano.4.

5 Vtrum malus miniſter conferre poſſit baptiſmum, & confirmatur id à Synod.Trident.ſeſſ.ſeptima, canon. decimo, de ſacramen. & qui ſecus dixerit, anathematizatur.

12 De intentione miniſtri in ſacramentis conficiendis & conferendis eſt canon decimus, ſeſſ.7. de ſacra. poſt eam catechiſ.de ſacr.bapt.c.iam verò.

1 *Baptiſmus*.4. Si quis dixerit baptiſmum liberum eſſe, hoc eſt non neceſſarium ad ſalutem, anathema ſit. hæc Syno.Trid.ſeſſ.7.de baptiſ.cano.5. & ſeſs.6.c.4.à catechiſmo quoque id nobis hauriendum fonte ſuauiſſimo, eod. tit.c.ſed cum cæterarum.De Baptizandis paruulis Syn.ſeſ. 5.c.j. de pec.ori.§.ſi quis. & cano.14.7.ſeſs.catechiſ.ibi. de tempore baptiſmi,vide Syn.Trid.ſeſ.6.c.4.catech.de ſacr. bapt.c.hactenus.

De quæſtione 2.catech.eo.c.§.docendum.

De quæſtione duodecima,num.10.& quæſtio.18.num. 12.vide quid in catechiſ.traditur, c.ſed cum cæterarum, §. docendum.

Ad quæſtionem,11.nu.9.lege catechi.de ſacr.bapt.c.ſed cum cæterarum.

Baptiſmus.5. De obſeruandis eccleſiæ catholicæ tribus receptis & approbatis in ſolenni ſacramentorum adminiſtratione adhiberi conſuetis extat cano.13.Syn. Trid.ſeſſ. 7.de ſacramen.

De ritibus baptiſmi præclare ſcribitur à catechiſmo, c. hactenus,& capitulo reſtat, eodem titulo,vbi legas oportet de his, quæ hic numero primo, ſecundo & tertio ſcribuntur, baptiſmus rite collatus non iteratur.Synod.Trid. de ſacrament.canon.9.& de baptiſm.canon.11.ſeſs.7.& de diff.ſacramen.pœni. capitulo ſecundo.ſeſs.14. diuinè ſicut omnia, catechiſ.eod.tit.c.ſed quoniam,& quando iteratio permittatur,ibid.

Quod attinet ad vltimam quæſtio. lege catechiſm. de ſacram.baptiſm.capitulo accedit autem, ab vno vel duobus ſuſcipiendi de baptiſmo, Synod.capitulo 2. de matri. ſeſſ 24.

Baptiſmus.6. Baptiſmi virtus, efficacia, fructus eximij, vide Syn.ſeſs 5.capitulo primo.§. ſi quis. & ſeſs.7.canon.9. non minus abunde, quàm doctè à catech.eod.tit.c.ſed vt ad baptiſmi,traduntur.

Ex eodem addas quæ nomina baptizatus imponenda ſint, eodem titulo, capitulo vltimo, quo in loco ſalutaris explicatio præcationum,rituum & cæremoniarum baptiſmi, lege quæ in toto eo tractatu continentur, vbi & alia ſcitu neceſſaria & ſuauioria melle & verba vitæ, ſicut in toto eo opere comperies,ac deguſtabis.

2 *Bellum*.1. Quæ cædis genera permittantur, catechiſ.in præcep.Non occidas,fol.mihi 2.

Addas ex eodem alia genera belli duo. alterum inteſtinum hominis,quid, inquit, domeſtica, inteſtináque prælia, quæ inter ſe corpus & anima, caro & ſpiritus aſſiduè gerunt? quibus perpetuo timendum eſt, ne concidamus. Timendum autem, imò ſtatim conciderēmus, niſi propugnaculo diuinæ dexteræ defenderemur. Bellum alterum eſt ſceleratis cum Deo, quorum ſceleribus incredibiliter offenditur.Inquit enim apoſtolus, Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, nam & ſi tranſierit actio peccati,tamen peccatum macula & reatu permanet, cui ſemper imminens ira Dei illud inſequitur tanquàm vmbra corpus, &c. Hæc catechiſm.In oratione Dominica,verſicul.Adueniat regnum tuum.fol.2.& in ver.Dimitte nobis,fol.3.quæ pie lector,attendenda nobis ſunt diligenter, & obliuioni minimè tradenda.

Bellum.2.3. adde S.Syno.c.7.ſeſſ.14.quo in loco ſic ait. Si verò homicidium nō ex propoſito,ſed caſu, vel vim vi-

repul

repellendo, vt quis ſe à morte defenderet, fuiſſe commiſſum narretur,&c.hoc idem in catechiſ.in pręcep.Non occides,vbi quæ homicidij ſpecies impunes.

Benedictio. Addas ex catechiſmo in oratio.domi.in ver. Panem noſtrum,benedictionibus Dei, opera noſtra proſpere cedere.

De benedictione coniugum quæ ſunt à Synod.ſtatuta, & in catechiſmo ſcripta, videas ỹ.nuptiæ,matrimonium, loco ſuo.

1.2. *Beneficium eccleſiaſticum ſecundo, quo ad conferentem.* Quibus hodie beneficia eccleſiaſtica ſint conferenda, vel qui ad ea promouendi & recipiēdi, & quomodo,decreuit S.Syno.24.ſeſſ.c.cum dignitates,12.& c.expedit,18.ſeſſ.25. c.ratio, 5.ſeſſ.6.c.j.ſeſſ.7.c.ad cathedraliū:c nemo, & c.inferiora,ſeſſ.14.c.cū etiam,ſeſſ.22.c.quicunque,4.Quæ ętate,c.nullus,6.ſeſ.27.& c.cum dignitates.& aliis præcita.

Quomodo verò de beneficiis iuris patronatus & quibus ſit prouidendum,& à quibus præſentandi vel eligendi, cautum eſt ab eadem Syno.14.ſeſſ.c.nemo, 12.& c.non liceat.13.ſeſ.14.c.expedit, §.ſi verò iuris patronatus, & 25. ſeſ.c.ſicuti.9.

3 *Secundo quid ſi epiſcopus.* An conferri beneficium poſſit abſenti hoc tempore,conſulas conci.Triden.in alleg.c.expedit.

5 *Quinto vtrum.* Nec hanc rem videtur Syn.præteriiſſe,c.cum non dec.ſeſſ.21.

6 *Sexto quæritur.* Huic quæſtioni videtur reſpondere & conci.Trid.in c.expedit,18.ſeſſ.24.

1.& 2. *Beneficium acquiſiturus.* Quid ſit hodie prouiſum à concil. Trid.quibus videlicet beneficia ſint eccleſiaſtica conferenda ex ſuperiori annotatione repetendum eſt.hęc de beneficiis ſecularibus.

Regularia verò quibus conferenda,ſtatutum ęſt à concil.c.regularia,10.ſeſſ.14.& cap.cum pleraque,21.de regu. ſeſſ.25.

5.& 7. *Secundo quæritur.* De hoc etiam non tacuit S.Synodus.c quicunque,4 ſeſ.22 vbi innouat conſtitutionem concilij Viennenſis,quæ incipit,vt ij.qui.de æta.& qual.in Clemen.& c.cum dignitates,24.

9 *Quinto quæritur.* Conſtitutum à Syno.Trid.non poſſe quem paſſim vt olim, renunciare, niſi habeat vnde viuat. c.cum non deceat,21.ſeſſ.

10 *Sexto vtrum filijs ſacerdotis.* Aliter ſtatuitur à Syno.ſeſ.25. c.vt paternæ,quo iure non licet filiis clericorum,qui non legitimo nati ſunt matrimonio quodcunque etiam diſſimile beneficium obtinere,nec in eiſdem eccleſiis quoquo modo miniſtrare,nec per penſiones ſuper fructibus beneficiorum,quæ parentes eorum obtinent,vel alias obtinuerunt,habere,&c.vide alia quæ ſequuntur.

1.2.& 3. *Beneficium quarto.* Beneficiorum pluralitatem reprobat ratione reddita ſa.conci.c nemo,2.& c.quicunque, 4.ſeſſ.7.& c cum eccleſiaſticus,17 ſeſſ.24.vbi ſic ſtatuit,vt in poſterum vnum tantum beneficium eccleſiaſticum ſingulis conferatur.Quod quidem ſi ad vitam eius, cui conferatur,honeſte ſuſtentandam non ſufficiat, liceat nihilominus aliud ſimplex ſufficiens,dummodo vtrumque perſonalem reſidentiam non requirat,eidem conferri,hæcq́; non modo cathedralis eccleſias, ſed etiam ad alia omnia beneficia tam ſecularia quàm regularia quęcunque etiam commendata,pertineant, cuiuſcunque tituli, ac qualitatis exiſtant.Illi verò qui in præſenti plures parochiales, &c. vide conſtitutionem.

Tertio vtrum diſpenſatio. Diſpenſationes huiuſmodi à Syn.T.ſublatæ ſeſſ.7. c.quicunque, 4.item ſeſſ.24.c.cum eccleſiaſticus.17.

Beneficium quinto. De fructibus beneficij vacantis aliqua tangit Syno.Trid.c.expedit,18.ſeſſ.24.

Primo vero quæritur. A quibus tuta conſcientia percipi non poſſint beneficiorum fructus, à S.Syno.decernitur 23. ſeſſ.c.cum præcepto. conſtituit etiam Pius 4. Pontif.max. in decreto de reſidentia.

Primo vero quæritur. Non habent hodie locum diſpenſationes de percipiendis fructibus in abſentia,cum omnino reſidere teneatur, ex decretis concil.Trid.c.epiſcopi,1. ſeſſ.6. &c.item ſeſſ.23.c.cum præcepto,§.ſi quis autem, & §. ſeq. nec ratione ſtudij gratias eiuſmodi valere ſine conſenſu ordinarij,Pius 4.declarauit.

Secundo vtrum. Locationes ſi anticipatis ſolutionibus fiant, nullatenus in præiudicium ſucceſſorum validas intelligi ſancit Syn. Tri.infirmat etiam nonnullas rerum eccleſiaſticarum ad lōgum tempus factas locationes,& quo caſu vide c.magnam,xj.ſeſſ,25.

3 *Tertio vtrum canonici.* Recipi non poſſe expeditum eſt à conci.iuxta Bonifacij 8 decretum, quod incipit,conſuetudinem.quod S.Syn.in vſum reuocat ſeſ.24.c.cum dignitates,12.§.diſtributiones.

4 *Quarto vtrum clericus.* Num poſſit idem elici in argumentū ex c.cum non deceat, verſ.patrimonium verò,ſeſſ. 21.id quibus licet,iudicandum relinquo.

Bigamia. Si quis dixerit licere Chriſtianis plures ſimul habere vxores, & hoc nulla lege diuina eſſe prohibitum, anathema ſit, concil.Trident.canon.2. de ſacra. matrim. 24.ſeſs.

Blaſphemia. catech in præcep.Non aſſumes nomen Dei in Va.c.j.& vlt.

Calix. Adde an calicis vſus cuiquam ſit concedendus, conci.Trid.ſeſs.21.c.vlt. de com. ſub vtraque ſpe. & ſeſſ. 22.c.inſuper,tit.Decretum ſuper petitio.&c.

Canonica portio. S.Syno.quid decreuerit de quarta,quæ funeralium dicitur,cathedrali aut parochiali eccleſiæ ſolita perſolui,vide c.decernit,13.ſeſs 25.

Canonicus. Complura de canonicis ſyno.Trident conſtituit.

Primo dicuntur eccleſiæ ſenatus,cap cum dignitates,§. omnes verò,ſeſs.24.

Quales eligendi & quos ordines habere debeant, eodem cap.

Qui vocem in capitulo non habeant,cap.quicunque,4. ſeſs.22.

Eorum tenues reditus quomodo augendi,c.in eccleſiis, 15.ſeſſ.24.

Eorum vita & honeſtas qualis, officium in choro, reſidentia,præcita.c.cum dignitates, c.cum beneficia,3.ſeſ.11. c.epiſcopi,3.ſeſs.22.vbi ſtatuitur an reſidere poſſint in eccleſia curata.

Canonici duo adhiberi debent in publicatione indulgentiarum,c.cum multa,vlt.ſeſs.21.

Ad rationem redituum ſeminarij exigendam,23 ſeſſ.c. cum adoleſcentium,18.verſ.rationes, & ad conſtituenda, quæ ad ſeminarium ſpectant,eo.cap.

Ad procedendum in quibuſdam cauſis, capit.ſtatuit,6. ſeſs.25

Ad conuertenda quædam in pios vſus,c.admonet,8.ea. ſeſs.cætera quęre in d cap.

Canonici epiſcopo deſeruire debent, ſeſſ.24.c cum dignitates,12.ab eo corrigi poſſunt,& quando ac quomodo, ſeſſ.6.c.capitulum.4.& ſeſſ.25.c.ſtatuit.6.

Profeſſionem fidei facere tenentur,& coram quibus,eo. c.cum dignitates.

Canonizatio. In hanc quoque rem ſtatuit conc. Trid.ſeſ. 25.c.de inuo.reu.&c.

Capitulum. Capituli officium ſede vacante.c.ſi quibuſlibet,1.ſeſſ.24.& c.capitulum,16.ſeſſ.24.

Capituli iuriſdictio,poteſtas, & bonorum adminiſtratio intacta relinquitur..c.ſtatuit.6. ſeſſ.25.

Eius priuilegia in quibus non valeant,ſeſſ.24.ca.expedit.18.

Capituli conſilium in multis adhibere debet epiſcopus.

Item capitula cathedralium à ſuis epiſcopis viſitari, & corrigi poſſunt, quæ recenſere longum eſſet, ſufficiat te monuiſſe, lege tabulam concil. quæ hæc & alia de capitulis & ſecularibus, & regularibus à Synodo ſtatuta ſuggeret.

Character. Quid ſit, conſule Syn.Trid.ſeſſ.7. cano. 9. de ſacra.catechiſ.de ſacra.effectibus.

Ver.imprimitur autem. Idem à Conc. Trident. ſeſſ. 7. eo.cano.9.& ſeſſ.23.capit.quoniam.4. idem catechiſ. in d. loco,& de confir.ſacra c.itaque paſtores.& de ord.ſacr.c. his igitur.

Carcer. Adde quòd à Synod.Trident. cautum eſt de perſonali detentione, & in quibus caſibus,& quo in loco cuſtodiendi detēti,ſeſſ.25.c.ſtatuit,6.ver.in criminibus tamen.

Cardinalis. Addas in hoc propoſito decre.S. Syno qui ſint eligendi Cardinales,c.ſi in quibuſlibet,1.§.poſtremo, ſeſſ.24

Eorum conſilio vniuerſalis eccleſiæ adminiſtratio nititur,c.optandum,1.§.quæ vero,25.ſeſſ.

Cardinalium indulta quando valeant, capit.expedit.18. ſeſſ.24.

Acceſſus & regreſſus tolluntur,ſeſ.25.capit.cum in beneficiis.

Frugalitas & continentia,eo.c.optandum.

Obligantur ad perſonalem in ſua eccleſia vel diœceſi reſidentiam,c.cum præcepto,1.23.ſeſſ.

De eorum quoque familiaribus loco ſuo dicetur.

Cardinales quatuor affirmare debent ad cathedrales promouendos qualitatibus à iure, & ab ipſa ſancta Synodo requiſitis, præditos, cap. ſi in quibuſlibet,§. omnes vero,24.ſeſſ.

Cardinales epiſcopi munus conſecrationis intra tres menſes ſuſcipere tenentur, & qua pœna, niſi id fecerint, afficiantur.ſeſſ.23.cap.eccleſiis,2.

Charitas, eſt vinculum perfectionis,ea ſeſ.18.cap. vni.§. quoniam verò.

2 *Secundo quæritur.* Quicquid in ſacris literis diuina lege iubetur, aut vetatur duorum generum oritur ex altero,aut enim erga Deum, aut erga homines charitas in omni officio ſpectatur.Charitas autem proximi à charitate Dei ortum habet,atque ad eam tanquam ad certam regulam dirigenda eſt.catechiſ in præcep. Honora patrem, vbi copioſè de charitate ſcribitur,eo recurras.

5 *Septimo vtrum teneamur,* Catechiſm.ibi. id confirmat, cum ita ſcribat, Præterea charitas Dei ex ipſo pendet. Deus enim per ſe,non alterius rei cauſa, ſummè diligendus eſt.

Octauo vtrum. Adde Conc.ſeſſ.can.11.de charitate in hominis iuſtificatione,requiſita.

Caſus. De caſuum reſeruatione conſtituit S. Syn.c. quā 7.de caſuum reſeruatione,& cano.11.ſeſſ.24.

Catechiſmus. Commiſſio. San. Synod. de catechiſmi confectione, ſeſſ. 23. de indi. lib. & catechiſm. &c. Qui poſtea ſumma facundia & eloquio diuino conſcriptus eſt ad parochos, cuius neceſſitatem, & vtilitatem ad æternam ſalutem conſequendam in operis initio demonſtrat.

2 *Primo verò quæritur.* De hoc agitur in exordio catechiſmi.

3 *Tertio quis poſſit.* De hac re traditur in catechiſ. de baptiſ. ſacra. cap. accedit, vbi quare ſint adiuncti patrini. Item de tempore catechiſmi tractatur, capit. vltim. eod.tit.

5 *Septimo quando ſit.* Ad quæſtionem hanc ſpectantia,lege catechiſ.eo.c.vlt.

Cauſa. Addi poſſunt Conc.Trid. conſtitutiones ad hūc titulum pertinen.

Primò deciſum matrimoniales cauſas ad eccleſiaſticos attinere,cano. 12.de ſacra.matri.ſeſſ. 24. ſed non ad decanos vel alios inferiores,& vbi cognoſcendæ ob paupertatem litigantis,c.cauſæ omnes,ea.ſeſſ.

Cauſæ cito expediendæ, vel terminandæ,eod.c. cauſæ, c.quoniam,10.ſeſſ.25.

Cauſæ omnes ad forum eccleſiaſticum quomodolibet pertinentes, etiam ſi beneficiales ſint in prima inſtantia coram ordinariis locorum duntaxat cognoſcendæ,particulis exceptis,eo.c.cauſæ,& quibus delegandæ, alleg.ca. quoniam.

Cauſæ mercedum & miſerabilium perſonarum, ac exemptorum, quomodo tractandæ, ſeſſ. 7. capit. in exemptorum. pen. vbi innouatur, & ſeruari mandatur conſtitutio Innoc. iiij. quæ incipit, volentes. capit. 1. de priuileg.

Ciuilibus in cauſis quomodo procedendum, & quomodo exequendum, eod. capit. ſeſſ. 7. & c. quamuis. 3. ſeſſ.25.

Criminales cauſæ à quibus cognoſcantur,c. cauſæ omnes,alleg.& c quam turpe,4.ſeſſ.25.

In eis quando & ad quem appelletur.cap.eodem.1. ſeſſ. 13.§.cum igitur.quomodo in appellatione procedatur, c. à ſententia.& c.ſeq. ead. ſeſſ. item quomodo executio facienda,c.quamuis,3.ſeſſ.25.& c.ſtatuit,6. § in criminibus tamen,ead.ſeſſ.

Cautio. Adde cautionem adhibendam in peccatorum occaſionibus vitandis, catech.

Cenſura. Cenſuræ & interdicta nedum à ſede apoſtolica emanata,ſed etiam ab ordinariis promulgata, mandante epiſcopo,à regularibus in eorum eccleſiis publicandæ,atque ſeruandæ,c.cenſuræ,12.ſeſſ.25.

2 *Circunſtantia.* De circunſtantiis in confeſſione explicandis, quæ ſpeciem peccati mutant,ſeſſ. 24. capitu. ex inſtitutione, ver. itaque de confeſſio. idem catechiſm. eod.tit.c.ſed quoniam, vbi etiam quæ ſint huiuſmodi circunſtantiæ.

Clauis. De clauium poteſtate quæ definierit, aut declararit, S.Synodus, vide c.1.de neceſſ.& inſti.ſacra.pœni.&c. demum,de ſatisfact.neceſſ.&fru.item can.3.10.& 15.ſeſ.14. & c.ſacrificium.1.de ſacr.ord.

23 Adde catechiſm. de ordin.ſacra & in expoſitione ſymboli, ad art.Remiſſionem peccatorum, de earum etiam neceſſitate in eccleſia, necnon amplitudine & dignitatę, capit.cum igitur. item in capit. hactenus, de pœni.

ſacr. ad epiſcopos & ſacerdotes pertinet, ſeſſ. 14. de min. conſ.

Clericus. Clerici nomen vnde deductum ſit, pulcherrimè catechiſmus explicat, de ſacram. ordin. capit. iam verò.

Clericos etiam in ſortem domini vocatos, ait S. Syno. c. nihil, 1. ſeſſ. 22.

5 *Quinto quæritur.* Qui fori priuilegio gaudeant, c. nullus, 6. ſeſſ. 23. eorum immunitates & priuilegia renouantur. ca. cupiens, 20. ver. decernit. 25. ſeſ.

Clericus ſecundo. Clericorum vita & exemplum quanti momenti, capit. nihil, 1. ſeſſ. 22. capit. qui piè. 14. ſeſſ. 23 capit. optandum, 1. ſeſſ. 25. &c. quam turpe, 14. ead. ſeſſ.

Continentia, eo. c quàm turpe.

Veſtitus & habitus quales eſſe debeant, c. nihil, alleg. ca. quia verò, 6. ſeſſ. 14.

Geſtus, inceſſus & ſermones, eo. c nihil.

Vita qualis, c. cum propriè, quod eſt ſeſ. 14. procœmium, & cita. c. nihil.

Vitæ merita ex quibus deprehendantur, capit. minores, 23. ſeſſ.

1.2.3.4 5. *Clericus tertio.* Quæ vitare debent. eo. c. cum propriè, &c. nihil, item. c. cum deceat. 2 ſeſ. 21.

Mendicare non debent, & quomodo eis prouidendum. c. cum non deceat, cita.

Clerici etiam exempti ab epiſcopo corrigi poſſunt, cap. eccleſiarum. 3. ſeſſ. 6. c. omnes. 4 ſeſſ. 14.

Delinquentes in loco decenti cuſtodiendi, c. ſtatuit, 6. ſeſſ. 25.

Turpiter & ſcandaloſè viuentes, quomodo puniantur. 21, ſeſ. c. quia, 6. & 25. c. quàm turpe.

Vſurpantes bona eccleſiaſtica, cui pœnæ ſubiiciantur, c. ſi quem. 11. ſeſſ. 22.

7 *Vndecimo vtrum.* Matrimonium contrahere prohibētur, ſeſſ. 24. cano. nono, de matri.

Adde, clerici homicidæ pœna quę, & diſpenſatio, c. cum etiam, 7. ſeſ. 14.

Degradatio & depoſitio, c. cum verò, 4. ſeſ. 13 c. ſtatuit, 6. § in criminibus. 25. ſeſ.

Clerico vago & ignoto ac peregrino miſſas celebrare non licet. c. quanta. §. deinde, in decr. de obſer. & euitan. in celeb. miſ. 22. ſeſ. c. cum nullus. 16. 23.

Clerici coniugati quæ miniſteria exercere poſſint. c. vt ſanctorum, 17. ſeſſ. 23 & quando foro priuilegio gaudeāt, c. nullus. 6. 23.

Clerici concubinarij, vide cōcubinarij. cætera quęre in dictio. ſacerdos, & in dict. presbyter.

1.13. *Clericus quarto.* Clericis an liceat habere bona ſecularia, vide, capit. cum non deceat. 2. §. patrimonium, ſeſſ 21.

1 *Secundo quæritur.* Extat Iulij Papæ 3. extrauagans, ad hoc faciens.

9 *Decimotertio vtrum.* Eſt in hanc rem San. Synodi decretum. c. cum non deceat. alleg.

10 *Decimo quarto quæritur.* Lege decretum concilij, ſeſ. 25. c. nemini. 2 de regal

15 *Vigeſimo vtrum.* Fructus beneficiorum eccleſiaſticorum qui non tuta conſcientia percipiunt, faciunt ſuos. c. cū præcepto. 1. §. ſi quis autē, & in bulla Pij 4. ſuper reſidentia, item ſeſſ. 24. c. cum eccleſiaſticus. 17.

2 *Coadiutor.* Coadiutores quando dandi ſint. c. quia. 6. ſeſ. 21. & quomodo, & coadiutoriæ quomodo permittantur, cap. cum in beneficio. 7. ſeſſ. 25. de ref.

Cognatio. Cognatio ſpiritualis qua ratione & inter quæ contrahatur, ſeſ. 24. c. docet. 2.

Collegium. A. S. Synodo de collegiis hæc ſtatuta, collegiorum generaliū priuilegia, c. præſentati. 13. ſeſ. ſepti. & c. inſuper. 5. 14.

Collegia viſitandi ius habent epiſcopi, ſeſ. 22. cap. epiſcopi. 8.

Puerorum collegium inſtituendum, & qua ratione, ſtatuit, ſeſſ. 23. c. cum adoleſcentium, 18.

Commenda. De his commendis & commendatis beneficiis decreta concilij, vide ſeſ. 7. c. quicunque 4. & 24. c. cum eccleſiaſticus. 17.

Commendata monaſteria viſitanda decreuit ab ordinatio. c. quæcunque. 8. ſeſ. 21.

Vndecimo vtrum. Hæc quæſtio expedita eſt ſeſ. 24. c. cum eccleſiaſticus, vbi pluralitas beneficiorum reſidētiam exigentium reprobatur, ibi legas.

Commiſſio. Adde ſtatutum quibus cauſarum eccleſiaſticarum, & ad forum eccleſiaſticum pertinentium delegatio fieri debeat, c. quoniam. x. ſeſ. 25.

Compoſitio. Cōpoſitio pro fructibus malè perceptis prohibita, c. cum præcepto. 1. §. ſi quis. 23. ſeſſ.

Communicare. Vide ĩ. Euchariſtia cæterum ſcias & in catechiſmo dici communionem eſſe vnum de nominibus euchariſtiæ, c. de eucha. ſacr.

Commutare. Cōmutationes vltimarum voluntatum qui & quomodo faciendæ, c. in cōmutationibus, 6. ſeſ. 22. & c. contingit. 4. 25.

Concilium. Synodus frequenter accipitur pro generali concilio, in eodem Tridentino concilio.

3 *Secundo vtrum concilium.* Pontificis autoritas in omnibus ſalua intelligitur, ſeſſ. 7. in procœmio decreti de refor. c. in quibuſlibet. 1. § quoniam verò, ſeſ. 24. & c. poſtremò, ſeſſ 25.

Concilium indicere ad Romanum pontificem ſpectat, in bulla reſumptionis concilij Tridētini ſub Iulio 3. pontifice Maxi. & xxv. ſeſ. circa finem, de recip. & obſeru. decr. conci. in bulla Pij. 4. ſuper declaratione temporis ad obſeruanda decreta conc. Trid.

Eius decreta ab eodem Pontifice confirmantur eadem ſeſſ. de fine concilij & confir. peten. à Sanctiſſ. Do. noſtro.

Dubia quoque declarantur, eodem tit. de recip. & obſer. de.

9 *Sexto quæritur.* Concilio generali intereſſe qui debeant, lege bullam reſumptionis concilij Tridentini ſub Iulio iij. pontif. Max. item bullam celebrationis eiuſdem concil. ſub Pio iiij. prouinciali. cap. prouincialia ij ſeſſ. 24. diœceſano. quod ſynodi nomine vocatur, ibid. ad illud conuenire negligentes quo modo puniantur, in ead. bulla, ſub Pio 4.

Ex eiſdem quoque locis intelligas quæ expediantur in eis & vtilitas eorum quæ.

Concilia potiſſimum prouincialia quibus de cauſis renouanda, & quo tempore, & item diœceſana, c. prouincialia præcit.

De quibus iudicent, capitulo cum precepto. 1. ſeſ. xxiij. capitu. cum adoleſcentium, §. quod ſi cathedralium, & §. poſtremo, eadem ſeſſ. capit. ſi in quibuſlibet 1. ſeſſ. xxiiij. cap. prouincialia, c. Patriarchæ, circa ſi cap. prædicationis. cap. cauſæ, c. quæ alias, cap. cum dignitates, c. quoniam, c. expedit, ead. ſeſſ. c. mandat, circa n. de ſacro. vene & reli. ſanct. c. hæc omnia, c. magnam, cap. quam turpe, ſeſſ. 25.

Quid in eis agi debeat, c. cogit. 2. ſeſſ. 25. c. quoniam, 10. c. cum poteſtas, in decr. de indul. ea. ſeſſ.

Concilium celebrantium officium, in decr. de modo viuendi & aliis in concilio ſeruandis, ſeſſ. 2.

Concubinarius. Concubinatus peccatum grauiſſimum, & quæ concubinariorum & concubinarum pœnæ, c. graue, 24. ſeſſ.

Concubinas, aut alias mulieres, de quibus poſſit haberi ſuſpicio, in domo vel extra, detinere clerici prohibētur, & in detinentes, quomodo procedendum, & quæ ſtatutæ pœnæ, cap. quam turpe, 14. ſeſſ. 25. catech. in præcept. Non mœchaberis.

Concubinarij quando diſpenſari poſſint, eod. c. quam turpe.

8 *Conditio.* Conditiones in prouiſione eccleſię reiiciendę, c. in pluribus, 14. ſeſſ. 24.

Confeſſio ſacramentalis. Ea ſic finitur in catechiſmo. Eam igitur definiunt eſſe peccatorum accuſationem, quæ ad ſacramenti genus pertinet, eo ſuſceptam, vt veniā virtute clauium impetremus. Eius definitionis poſtea ſingula verba explicantur, c ſed iam, de ſacra. pœni.

Eſt pars pœnitentiæ, c. docet. 3. de par. & fruc. hui. ſacra. & canon. 4. ſeſſ. 14. catechiſm. de pœnit. ſacr. capit. ſed quoniam.

1.10.11.22.24. *Primo vero.* Quomodo & quorū peccatorum facienda, Synodus nos inſtruit, c ex inſtitutione. 5. de cōfeſ. & cano. 6. & 7. ſeſ. 14. & ſecreta eſſe debet, ibid. de conditionibus & circunſtantiis ad cōfeſſionem requiſitis, accuratè catech. in c. ſed quoniam, & c. ſed iam cōfeſſ. & c. ſed iam ordo, de pœni. ſacr. ſcribit. in eodem quoque agitur de ritibus & cęremoniis ad confeſſionē adhibendis, c. quemadmodum, eo. tit. & quando facienda. eo. c. ex inſtitutione. & c. cano. 8. ſeſ. 14. ad euchariſtiam percipiendam neceſſaria & quando, c. ſi non decet, 7. de prępa. quę adhib. & c. docte & ſingulariter et vt omnia: catech. de pœn. ſacr. c. ſed quemadmodum.

3 *Secundo quæritur.*) Ad hæc legas catech.

16 *Decimo quinto.*) in c. ſed quoniam, de pœni.

19 *Decimo octauo.*) ſacr. & c. ſed iam ordo.

Confeſſio ſecundo. Catechiſ. c. ſed quemadmodum, eod. titul.

Quarto vtrum. Diuino iure tenemur, Syn. ſeſ. 14. c. ex inſtitutione, de confeſ. & can. 6.

Hoc ſacramentum à Chriſto domino qui bene omnia, & vnius ſalutis noſtræ cauſa fecit, ob eius ſummam bonitatem & miſericordiam inſtitutum eſſe. Veniæ impetrandæ cauſa peccata cōfitemur, hæc catech. c. ſed iam confeſ. eo. vbi de hoc abundè ſcribitur, & in ſacro conc. cita. locis. & qui confiteri teneantur, idem catech. in c. ſed quemadmodum, eo. tit. tradit.

Septimo quæro. Hac de re, videlicet de effectibus & vtilitate ac neceſſitate confeſſionis lectita Synod. ſeſ decima quarta. c. docet, de parti. & fruct. pœni. & c. ex inſtitutione, de confeſ. & illum catechiſm. de pœni. ſacram. cap. hactenus.

Confeſſio tertio. De hoc videnda nobis eſt Synod. in c. ex inſtitutione, cita & cano. 6. ſeſ. 14. catech. de pœn. ſacram. c. ſed iam de miniſtro.

Adde, confeſſionum libros à pueris diſcendos eſſe, ſtatuit S. Synod. c. adoleſcentium, decimooctauo, ſeſſ. vigeſimatertia.

Confeſſor. Confiteri cui debemus, & quis confeſſionis legitimus miniſter, legito Syno. ſeſ. 14. c. circa miniſtrum, 6. de miniſtro hui. ſacr. & abſo. & cano. 26. item 23. ſeſſ. quamuis, catechiſm. quoque, de pœni. ſacram. c. ſed iam de miniſtro.

Illud etiam non prætermittendum, ſi rectè memini, Reuerendiſſimos interpretes concilij Tridentini declaraſſe archipreſbyterum ciuitatis in ſua tantum parochia confeſſiones audire poſſe.

De confeſſionibus menſtruis, & confeſſionibus monialium, quid decreuit S. Syn. videas c. attendant, 10. de regul. ſeſſ. 25.

Confeſſor tertio. In hoc repete quæ de confeſſore proximè relata fuerunt.

Confeſſor quarto. De confeſſorum munere in ſatisfactionibus iniungendis, vide ſeſ. 14. c. demum, de ſatiſfa. neceſ. & fruct. catech. c. vlt. de pœni. ſacr.

Confirmatio diuina. Hoc ſacramentum ab eccleſia cur cōfirmatio vocetur, eſt ſacramentum, catech. de confir. ſacr. c. 1. conci. de confir. can. 1. ſeſ. 7. eius origo, catech. eo. c. qm̄. confirmationis vocabulum vnde deductum, c. itaque paſtores, eo.

In ea character imprimitur in anima, de ſacr. canon. 9. ead. ſeſ cap. quoniam. 4 ſeſ. 24 nouam gratiam tribuit, & alij eius ſunt effectus, de quibus in catech. c. itaque paſtores, eodem, per egregiè docetur. Quare chriſma confirmationis ſacramentum appellatur, catechiſ. cap. quoniam, eodem.

2 *Primo vero.* Confirmationis huius materia & formaquę, & tria in ea ſunt obſeruanda, & quæ, catech eo. tit. c. quoniam vero.

Huius miniſter ſacramenti epiſcopus eſt, Syno. cano. 1. de confir. ſeſſ. 7. cap. quoniam, 4. & cano. 7. ſeſſ. 23. catech. de confirm. ſacram. c. docere, vbi etiam quare patrini ad huiuſmodi ſacramenti adminiſtrationem aduocentur.

Secundo quæritur. Confirmationis ſacramentum quomodo ſit neceſſarium, catechiſm. cap. docere, verſ. atque illud.

De eius effectibus, iam prædixi. & canon. ſecundò, ſeſſ. ſeptima.

4 *Quarto quæritur.* Quibus, quomodo, & quo tempore conferendum catech. præcita. c. docere, tradit, & c. itaque, eod. non poteſt iterari, catech. eo. c. itaque.

Adde, eam ſuſcepiſſe debet qui prima tonſura eſt initiandus, c prima, 22. ſeſſ.

Inter quos cognatio ſpiritualis ex confirmatione contrahatur, c. docet, 2. de ſacra. matri. ſeſſ. 24. catechiſ. de ſacr. confir. c. docere.

Confirmationis ſacramenti cæremoniæ & ritus qui, cum eorum explanatione, catechim. eo. c. itaque. §. reſtat nunc.

Confraternitas. Confraternitates viſitandi ius epiſcopis etiam tanquam ſedis apoſtolicæ delegatis tribuit S. Syno. c. epiſcopi. 8. ſeſſ. 22.

Conſecratio prælat. Prælatorum conſecratio vbi, & quando celebranda & ſuſcipienda, c. eccleſiis. 2. ſeſſ. 23.

Adde, Conſecrationis panis & vini efficacia, c. quoniā, 4. de excell. ſanctiſ. euch.

Conſenſus. De eo nihil quod ſciam in concil. præterquam quod conſenſus contrahentium in matrimonio neceſſarius, non parentum, capit. tametſi, 1. de reform. matri. ſeſſ. 24.

Conſeruator. De conſeruatore & eius poteſtate, & quibus de rebus conſeruatoriæ literæ concedantur, aut negentur, & quandiu durent, ſtatuit S. Synod. cap.inſuper, 5 ſeſſ.14.

Conſtitutio. Hæc habes in vniuerſum ex concil. Conſtitutiones eccleſiarum quædam approbantur, cap. epiſcopi, 3.ſeſſ.22.cap.ratio.5.ſeſ.25. Regularium etiam, cap.nemini. 2.c.abbatiſſa.7.c libertati.17. c.anathemati.18. & cap. abbates.20 de regul.25.ſeſs.

Quæ reijciantur, cap.in pluribus.14.ſeſs.24.

Conſuetudo. Hæc addas ex concilio, in quibus locis conſuetudo cuſtodienda ſit, eius authoritate, cap.quia verò. 2. §.ſi verò.5.ſeſs c.epiſcopis.2.ſeſſio.6.cap.cauſæ omnes. 20. ſeſſio.24.& cap.ſtatuit.6.25.ſeſs.

Pro lege habetur, capit.prætereà. 2. de communione, ſeſſio.21.

Iuriſdictionem tribuit officium, cap.epiſcopi.3.ſeſſio.22. poteſtatem, vt quis concilio interſit, in bulla reſumpt.concilio Trident.ſub Iul.iij.& in bulla Pij iiij.de celebr.eiuſd. conci.capit.prouincialia.2.ſeſſio.vigeſimaquarta, & capit. cogit.2.25.

Contemptus. Aliqud de eo ſcribitur in catechiſ.in expo. Dom.orat.tit.de præpar.

Contritio. Pars eſt pœnitentiæ, cap.docet.3. de perti. & fruct.pœn.

Eam ſic definit Syno. cap.contritio, de contrit.14.ſeſs. animi dolor ac deteſtatio eſt de peccato commiſſo cum propoſito non peccandi de cætero: quam etiam ponit & explicat, catechiſm. de pœnit.ſacra.c.ſed quoniam, & cap. quod autem: quo in loco aliis eam vocabulis declarari, & quænam ea ſint, optime docet, neceſſaria, libera, voluntaria, cap.contritio, cita.& cano.quarta.& 5.ſeſs.14.catech.in eiſdem locis.

2 *Primò verò 4. Secundò quæritur 5. Tertiò quæritur.* catechiſ. in c.ſed quoniam, & cap.quid autem.

Ad contritionem veram quæ ſint neceſſaria, deſcripta tibi ſunt in catechiſ.c.quod autem, alleg.

Attritio dicitur imperfecta eſſe contritio, eod. cap.contritio, ſeſs.14.

3 *Quartò quæritur.* Qua ratione paretur, & fructus eius, concil.eod.cap.docet, & cano.5.ſeſs.14 catech.c. ſed quoniam non ſatis, de pœnit.ſacr. & cap.quod autem, eod.vbi de vi eius & efficacia.

Contritus ſine confeſſione ad euchariſtiam accedere non debet, ſeſs.13.cap.ſi non decet, de præpar.& canon.11. ſuprà confeſſio.

Contumacia. Creſcente contumacia, ſeueriori canonum cenſuræ ſubijciendam ſtatuit S.Synod. c.1.de refor.ſeſs.6. c.cum beneficia.3.21.c.epiſcopi. 3.22.c. cum præcepto.1.§. ead.23.c.cum dignitates.12.§.prætereà.24.& cap.quamuis. 3.§.in cauſis.25.ſeſs.

Conuentus. Vide monaſterium.

Chorea. Choreæ prohibentur clericis cap.nihil.1.ſeſ.22. & cap.cum dignitates.§.omnes verò.24.

Correctio. De hac in concilio hæc ſtatuta, quomodo ea facienda ſit à prælatis, cap.eccleſiarum.3.ſeſs.6. c.1. de reform.13 cap.omnes 4.14.& capit.prætereà, eadem ſeſs.cap. quia 6.& cap.quæcunque 8.ſeſs.vigeſimaprima, cap.regularis.14.ſeſs.25.

Crapula. Repete cap.citata, ſ.Chorea.

Crimen. De criminalibus cauſis quære, ſ.Cauſæ.

Culpa. Hæc ex concil.adnectas. Culpa quomodo remittatur, canon.trigeſimo.ſeſſio.ſexta, an ſine pœna, cap. demum.de ſatisfact.neceſ.& canon.duodecimo, ſeſſione decimaquarta, catechiſ.cap.ſed nihil, verſ.ſed vt ad, & cap. nunc ad tertiam, de pœnit.ſacram.ſalubriter & eloquenter tradit, & exponit.

Cupidus. Cupiditas malorum omnium radix, capitu. ſi quem.1.ſeſs.22.

Cupiditas vitioſa cur prohibeatur, catechiſ. in præcept. Non concupiſces, fol.3.

Cupiditates propriè etiam iuſtis aduerſantur, idem in verſ.orat.Dom.fiat vol.tua, fol.2.

Cura animarum. Non negligendam eſſe præcipit S.Synod, c.1.& cap.epiſcopi.2.ſeſs.6.c.inferiora, & c.ordinarij. 7.c.beneficia, vbi laudabiliter exerceri mandat, ſeſs.7.eccleſias cura animarum minime defraudari, c. locorum.1. ead.ſeſs.rectè exerceri eam, c.quæcunque.8.ſeſs.21.& cap. cum præcepto.1.ſeſs.23.

Curioſitas. Quæ ad curioſitatem quandam aut ſuperſtitionem ſpectant, vel turpe lucrum ſapiant, tanquam ſcandala & fidelium offendicula prohibentur, cap.1.21.ſeſs. in decret.de purga.

DECANVS. Decanorum viſitatio aliàs conſueta de conſenſu epiſcopi facienda, cap.patriarchæ.3.ſeſs.24. cauſarum matrimonialium, & criminalium, cognitio eis interdicitur, cap.cauſæ omnes.20. §. ad hæc, ead.ſeſs.vide archipreſbyter.

9. 10. 12. *Decima.* ¶ *Tertio quantum.* Decimarum ſolutio debita Deo, non impedienda, ſed integrè perſoluenda decima & quibus & largius tenuioribus eccleſiis, cap.non ſunt ferendi.12.ſeſs.25.

Decimò quæritur. De decimis ad laicos pertinētibus pars aliqua detrahenda pro ſeminarij inſtitutione, c.cum adoleſcentium.18.§.& quia 23.ſeſs.

Degradatio. Duplex verbalis & actualis, & quorum clericorum, & quibus præſentibus, cap.cum verò. 4. ſeſſione decimatertia.

Delegatus. Quæ ſupra addidi in dictio. cauſæ, de cauſarum delegationibus, inde ſumas.

Dæmoniacus. Nolo prætermittas quod catechiſmus nos admonet magnas eſſe hoſtium dæmonum vires, inuictum animum immane in nos & infinitum odium, bellum etiam perpetuum eos gerere nobiſcum, vt nulla pax eſſe cum illis, nullæ induciæ fieri poſſint eorum, extremi ſunt etiam impetus & impreſſiones ad intimas pugnas, qui & apertè nos petunt, & per curriculos influunt in animas noſtras, vix vt ab illis cauere poſſimus: & quare principes & rectores tenebrarum harum appellentur ab Apoſtolo, videas in expoſit.verſi. oratio.Domin. & ne nos inducas, fol.2.& 3. Quos non oppugnent, ibid.idem quibus modis vtatur ad tentandum, pro qui.ora.

Diaboli imperium, de pec.orig.ſeſs.5.aſtutia ad nos perdendum, de ſacra.extrema vnct.ſeſs.14. Calcaneo inſidiatur, de effec.hui.ſacr.ead.ſeſs.

Denunciatio. Denunciationes in eccleſiis ante matrimonium, cur, quomodo, & quo tempore faciendæ, cap.1.de reform.matrimon.24.ſeſs.

Depoſitum. De verbali depoſitione quare, ſuprà degradatio.

De Speratio. Habendam eſſe ſpem, catechiſ.docet multis in locis, potiſſimum in expoſit.orat.Domi.in verſ.fiat vol. tua. de præpar.hab.& in verſ. Ne nos inducas, ad fin. item de ſatisfact.circa fin.

Diaconus. Diaconorum inſtitutio, & mentio in ſacris literis, capitu. cum autem.2.ſeſſio.vigeſimatertia, capit. ſi ſanctorum, 17.ead.ſeſſ. ætas & continentia, & quales ad diaconatus ordinem aſſumendi, cap.nullus, & c.ſubdiaconi, 13.diſt.de eorum functionibus, & munere, copioſè catechiſ.de ſacr.ord.c.iam verò vt continentia, & conſecratione, ibid.

Feſtis ſaltem ſolennibus communionem percipere debent, c.ſubdiaconi.13.ſeſſ.23.

Dies. Adde, feſti dies ſanctorum quomodo celebrādi, capit. mandat, de inuoc. bene.& rel.ſan.& ſac.ima. §. illud verò, capit. inſuper.de delec.cibo. &c. ſeſſ. xxv. de his, & quibus tunc abſtinendum, & quibus incumbendum, catechiſmus affatim in præcept. memen. vt diem, &c.

A regularibus ſeruandi quos epiſcopus præcepit, capit. cenſura, 12.ſeſſ.25 feſtis diebus ad ſuas parochias frequenter populus accedere debet, c.quanta.§.moneant, in dec.de obſer.& eui.in cele.miſ.22.ſeſ.paſtores reſidere, c.cum præcepto.1.ſeſſ.23.

Feſtum corporis Chriſti mirum in modum à Synod. commendatur & approbatur, & ratio inductionis eius diei, capitulo nullus, de cul. & vene. huic ſanct. ſacroſ.adhi. & cano. 6. ſeſſ. 13. & capitulo cum præcept.inter præcipuos reſidendi dies annumeratur, ſeſſ. xxiij.

Dignitas. Adde, dignitates cur inſtitutæ, quibus conferendæ, cap.cum dignitates, 12.ſeſ. 24. non ſeruientes quid amittant.ſeſ.23.c.epiſcopi.3.

Diæceſis. Diœceſes quare diſtinctæ, capit. & quia. 9. ſeſſ.14.

Diſcordia. Catechiſ.in præcep.Non loq.fal.teſ. cap. prohibetur.

Diſpenſatio. Diſpenſatio ad contrahendum matrimonium quando, quibus & quomodo detur, cap.ſi quis, 5. de reform.matr.24.ſeſ.Item de homicidio, c.cum etiam, 7.14. ſeſſ..c.liceat.24.

De promouendo à quocūque cui & quando ſuffragentur. De non promouendo ad annum, c.facultates, 11.&ſeq. ſeſſ.7.

De non reſidendo, c.epiſcopis.2.ſeſſ.6.

In irregularitatibus ab epiſcopis quando fiant, c. liceat, 24.ſeſ.

Gratioſæ quando ſortiātur effectum, c. diſpenſationes, 22.ſeſſ.& c.ſicuti, 18.ſeſſ.25.

Extra curiam ordinariis committendæ, eod. c. diſpenſatio.

Quomodo & quando concedendæ, c.ſi quis, 24. ſeſ. de refor.mat.cap.cum etiam, 14.ſeſ.diſpenſationes, cap.liceat, alle.cap.quam turpe.25.ſeſ.& c.ſicuti, præcit.

Diſputare. Obſtinatis diſceptationibus non contendendum, & verborum prolationem mitiſſima temperandam voce S.Syno.docet, in dec.de modo viuen. &c. 2. ſeſ. vide in Reperto.inq.in hac dict.cum Mandoſianis ac meis annotatio.

Diuinatio. Lege Reperto.inquiſi.cum meis ad ipſum annotatio.

Diuortio. Ob multas cauſas fit inter coniuges quo ad totum, ſeu quo ad cohabitationem ſeparatio.cano.8. de matri.refor.ſeſ.24.

Doctor. Addas ex conci. doctores cathedralibus præficiendi.c. quicunque, 2.ſeſ.22.ac examini, cap. expedit, 18. ſeſſ 24.

Illis ſcholaſteriæ conferendæ, c.cum adoleſcentium, 17. §. deinde, 23.ſeſ.

Pœnitentiariæ cum præbendis, c.apoſtolus, 8.24.

Archidiaconatus & dignitates, c.cum dignitates, 11.ead. ſeſſ.

Item vicarij creari debent epiſcopi, qui ſint doctores.c. capitulum.16.24.

Doctoris legitimi opera neceſſaria, catechiſ.in prœmio.

Doctrina fidei catholicæ quib⁹ contineatur rebus, idem in prin.oper.c.ergo.

Doctrinæ Chriſtianæ, capita quatuor, c. omnis autem doctrina.fol.12.

Dominica. Diei Dominico quid agere, & quibus abſtinere fideles oporteat, catechiſ. in præcept. memento vt diem ſabb.& quare ſabbatum in diem Dominicum tranſlatum, aliaque de eo aliiſque feſtis diebus, lege catech. in illum locum, vide ſ.dies.

5 *Dominium.* Domini temporales vel principes à Deo conſtituti ſunt fidei & eccleſiæ protectores, c. cupien. 20. ſeſſ.

Cogentes ſubditos matrimonium contrahere excommunicantur, c.ita.9.de reform.ma.24.

Locum ad monomachiam concedentes puniuntur, ca. deteſtabilis, 19.ſeſſ.25.

Epiſcopos paterno honore proſequi debent, c. non poteſt.17.ead.ſeſ.

Libertatem eccleſiaſticam conſeruare, capit. cupiens, cita.

Decreta concilij Tridentini obſeruare, c.tanta, ſeſ.25.de recip.& obſer.decr.conci.

Dos. Dotari debent raptæ à raptoribus, c.decernit, 6. de refor.matr.24.ſeſſ.

Dubium. Dubitare de quibus non debeamus, c. Quāuis. 9.de inan. hære.fid.ſeſſ.6.

In oratione dubitare non debemus, catechiſ. de præp. adhib.in orati.Domini.

Duellum. Duellorum vſus prohibitus, ca. deteſtabilis. 9. ſeſſ.25.

1 *Eccleſia.* Eccleſiæ nomine quid ſit intelligendū propriè: eccleſiæ & ſynagogæ differentia.

Multis nominibus vocatur.

Eccleſia militans & triumphans quare dicatur, & earum differentia.

Eccleſiæ figuræ & ſimilitudines, catechiſ. in arti.Symb. Credo S.eccleſiam, c.1.2.& 3.

Eccleſia columna veritatis.cap.principio.1.de rea.præſentia domino noſtro.I.C.&c.ſeſſ.13.Pia mater, capit.cunque, 5.22.

Edocta à Chriſto, & ab apoſtolis, can.29.ſeſ.6.& in decr. ſanctiſſ.eucha.ſacram.13.à ſpiritu ſancto, cap. Itaque.1.laicos & cleri.&c.21.c.cum catholica, de purgato.25. & c. ſacroſancta, de ſacrif.miſ.22.

Communis mater, cap. ſacroſancta, de libr.delec. &c §. quoniam, 18. Dei ſanguine acquiſita, c.eadem, 1. de refor. ſeſſ.6.

Chriſti ſponſa dilecta, c.quoniam.1.de ſacri.miſ.22.

2 *Primo verò.* Vnus eſt eius rector ac gubernator, inuiſibilis quidem Chriſtus, quem æternus pater dedit caput ſuper omnem eccleſiam, viſibilis autem Petri apoſtolorum principis legitimus ſucceſſor, &c. eccleſiæ auctor Deus. Eccleſiæ falſæ à vera dignoſcendæ certiſſima regula quæ, catechiſ.in artic.ſ.cita.ſymb.c. aperiendæ, &c. hæc igitur.

3 *Secundo quæritur.* Eccleſia catholica & apoſtolica er-

care nō poteſt in fidei ac morū diſciplina tradēda, cum à ſpiritu ſancto gubernetur, iſta cæteras omnes, quæ ſibi eccleſiæ nomen arrogant, vt quæ diaboli ſpiritu ducantur, in doctrinæ & morum perniciosiſſimis erroribus verſari neceſſe eſt. catechiſ. in cita art. cap. hoc igitur.

5 *Quarto quæritur.* Eccleſia Romana omnium eccleſiarum mater & magiſtra, cano. 3. de baptiſ. ſeſ. 7. c. iam vero, de min. ſacr. ex. vn. c. & ſi miſſa. 8. de ref. 22. & c. inſuper, de del. ci. 25.

Adde. Eccleſia non iudicat de occultis, cap. tam etſi. 1. de matri. refor. 24. ſeſſ.

In quos iudicium exerceat, capit. cæterum, 2. de diff. ſacr. pœn. & baptiſ. 14. ſeſſ. Hæreticos inuitat ad concilium, in ſaluo cond-confidit S. matris eccleſiæ decreti, ac diſciplinę ad extremū eſſe acquieturos, in dec. proro. ſeſ. 15.

Grauibus ac iuſtis de cauſis adducta, conſuetudinē ſub altera ſpecie communicandi approbauit, &c. c. præterea, 2. de ecc. po. ſeſſ. 21. de vero ſenſu ſcripturarum iudicat. de edi & vſ. fac. lib 4. ſeſſ.

In matrimonij impedimentis diſpēſat cano. 3. de ſacra. matri. 24. ſeſſ.

Eius benignitatem experiri non debet, qui eius ſalubria præcepta temere cōtēpſit. c. ſi quis. 5. de matri. ref. 24.

De eccleſiæ poteſtate, c. præterea. 2. ſeſſ. 21. c. 1. de refor. ſeſ 6. ad fi. in procem. dec. de ref. ſeſſ. 7. & c. vniones. 6. ead. ſeſ. in decr. Tranſla. cōc. ad fi. & in decr. prorog. ſeſ. 9. c. quoniam. de caſ. reſer. 7. 14. c. ſi in quibuſlibet, 1. de refor. 24. in decr. ſuſpenſ. conc. ad fi. 16. ſeſ. c. & poſtremo, 21. & in decr. de indulg. 25. ſeſſ.

Eccleſiæ catholicæ ritus obſeruandi, c. 13. de ſacra. ſeſſ. ſeptima.

Extra eccleſiam verus cultus non reperitur. catechiſ. cap. hæc igitur. & cap. aperiendæ, cir. fin. in artic. Sanctam eccleſi.

Eccleſiæ catholicæ proprietates & prærogatiuæ quæ, eod. c. aperiendæ, catechiſ.

Eccleſia materialis. Eccleſia domus Dei & orationis, capitulo quanta. de obſer. & eui. in cel. miſ. §. neminem. 22. ſeſſ.

Eccleſiarum regimen onus angelicis humeris formidandum, capit. 1 de ref. ſeſſ. 6. quibus committendum, ibid. & c ad cathedraliū, c. inferiora ſeſſ. 7. c. quicunque, 2. 22. c. cum etiam, 7. 24. c. quoniam verò, 23. c. ſi in quibuſlibet, 1. 24. ſeſſ.

Eccleſiis cathedralibus qui perficiendi, d. c. j. ſeſ. 6. & c. j. ſeſſ. 7. c. quicunque. 22. & c. 1. 24. ſeſſ.

Quomodo prouidendum, quando ſunt exigui fructus, c. quoniam, 13. 24. & quæ penſionibus aut reſeruationibus fructuum grauari poſſint, quæ non. ibid.

Cathedrali eccleſia vacante ſupplicationes ac preces publicè priuatimque habendæ, capit. ſi in quibuſlibet, 1. ſeſſ. 24.

In Eccleſiis cathedralibus pœnitentiarius, & qualis ab epiſcopo inſtituendus, c. apoſtolus, 8. 23.

Earum pluralitas prohibetur, c. nemo. 2. ſeſſ. ſepti. & c. cum eccleſiaſticus, 17. 24.

Eccleſiis parochialibus tenuium redituum eſt prouidendum. Quæ penſionibus aut reſeruationibus fructuū non grauandæ. c, quoniam, 13. 24.

Eccleſiarum pluralitas reprobatur, vide ſuprà, beneficium.

Eccleſiarum duarum diuerſarum diœceſium vnio damnoſa, c. & cum, 9. ſeſſ. 14.

Eccleſiarum etiam patrimonialium & receptiuarum contingente vacatione, quid agendum, capit. expedit, 18. 24.

Eccleſiæ nullius diœceſis à quo viſitandæ, ca. quę alias, 9. ead.. ſeſſ.

6 *Quarto quæritur.* Eccleſiæ collapſæ reparandæ, capit. locorum. 8. ſepti. cap. cum illud, 7. 21. vel transferendæ, eo. c. illud.

8 *Sexto quo ad eccleſiam.* vide ſ̃. beneficium.

Eccleſia tertio. Eccleſiarum bona, iura, fructus, & alia occupantium pœnæ & obligatio. capitul. ſi quem, 11. 22.

In miniſtrorum & pauperum vſus conuerti debent, ibid.

Adde eccleſiaſtica hierarchia quomodo ordinata, cap. quoniam, 4. 23. & cano. 6. ibid.

Eccleſiaſticam libertatem & immunitatem violari non permittendum, omniaque iura contra violatores ibi edita innouat, & obſeruari præcipit, capit. cupiens, 10. ſeſſ. 25.

Electio. Electio in beneficiis quomodo fieri debeat, ſeſſ. 24. cap. cum dignitates, xij. & c, expedit, 18. item. 25. cap. ratio. 7.

Quomodo in beneficiis iuris patronatus, c. nemo. 11. ſeſ. 14. & d. c. expedit.

Electio ſuperiorum regularium qualiter habenda, c. in electione, 6. & c. abbatiſſa. 7. de regul. ſeſſ. 25.

Decimo quæritur. Electio indignorum irritanda, c. inferiora. 3. ſeſſ. 7.

Decimo quæritur. Quorum fieri debeat electio, decreuit. ſeſſ. 6. capit. 1. de ref. ſeſſ. 7. capitu. ad cathedralium, 1. cap. nemo, 2. capit. inferiora, & c. quicunque, 4. ſeſſ. 14. cap. cum etiam, 7. ſeſſ. 22. c. quicunque, 2. ſeſſ. 24. cap. cū dignitates, 12. & cap. expedit, 18. qua ætate. c. nullus, 6. ſeſſ. 14. non ſine examine, capit. præſentati, 13. ſeſſ. 7. & c. expedit, 18. 24.

Adde. Electi ad eccleſiarum regimen profeſſionem fidei facere tenentur, item ad canonicatus & dignitates in cathedralibus eccleſiis. xxiiij. ſeſſ. capitu. cum dignitates.

Electio 3. Circa Papæ electionem emanauit vltimò conſtitutio Pij Papæ 4. Circa verò moniales, ſ̃. moniales aliqua dicentur, de ſuperioribus autem regularium vide ſ̃. electio 1.

Eleemoſyna. Eleemoſynæ pro defunctis quomodo faciēdæ, c. j. de purgato 25. ſeſſ.

Pro miſſis importunè non exigendæ, in decr. de obſer. & euitan. in cele. miſ. §. atque.

Adde. Eleemoſynarij quæſtores prædicare prohibētur. c. quia. 2. §. quæſtores. 5. ſeſ. eorum nomen penitus ſtatuit aboleri, c. cum multa, 9. 22.

Eleemoſynas montis pietatis viſitandi ius habent epiſcopi. c. epiſc. 8. 22. ſeſſ.

Eleemoſynarum adminiſtratores rationem epiſcopo reddere tenentur, eod. c. epiſcopi. Addas ex catechiſ. de neceſſitate & vtilitate eleemoſynæ. in præcep. Non fur. fa. c. iam verò huic.

Medicina eſt accommodata ſanandis animæ vulneribus in ora. do. in ver. Sicut & nos.

Addenda orationi, tit. quæ ratio in oran. requi. ſub finem.

Emphyteuſis In emphyteuſeos eccleſiæ vſurpatores decretum ſyno. ſeſſ. 22. c. ſi quem clericorum. 11.

Emptio & venditio. Repete quæ ſ̃. ad dictio. alienatio, ſunt tradita.

Epiſcopus. Epiſcopi & paſtores ouium ſæpè appellantur & pontifices dicuntur accepto ab ethnicis nomine, qui Principes ſacerdotum Pontifices appellare conſueuerunt, eſt ſeruandus gradus ordinis ſacerdotalis, catechiſ. de ord. ſacr. cap. iam verò, ſunt epiſcopi & ſacerdotes tanquam Dei interpretes & internuncij quidam, qui eius nomine diuinam legem, & vitæ præcepta homines edocent, & ipſius Dei perſonam in terris gerunt. idem, ibid. in prin. tituli, eorum functiones & munera. eiſdem in locis deſcribuntur.

Epiſcopi à ſpiritu ſancto poſiti regere eccleſiam Dei, S. Synod. c. 1. ſeſſ. 6. c. quoniam, 4. 23. ſeſſ. in locum apoſtolorum ſucceſſerunt, & ad hierarchicum ordinem præcipuè pertinent, eod. capit. quoniam, preſbyteris ſuperiores ſunt, eod. c. can. 7. 23. c. ſtatuit, 6. § epiſcopis, 25. patres & paſtores, capitu. non poteſt, decimoſeptimo, ſeſſione vigeſimaquinta.

Miniſtri ſacramenti confirmationis, cap. 3. de confir. ſeptima, ſeſſ. cap. quoniam verò, 4. 23. cano. ſeptimo, 23. ordinandi miniſtros eccleſiæ, eod. ca quoniam, & canon. ſeptimo. ſuprà omnes gradus conſtituti. capit. ſi in quibuſlibet, 1. 24.

A principibus & cæteris honorandi, cap. cum non poteſt, 17. 25.

A dignitatem obtinentibus iuuandi, c. cum dignitates, 12 ſeſſ. 24.

Eorum eſt prima ſedes & locus, c. & ſtatuit, 6. §. epiſcopis, 25. & c. non poteſt, ead.

Ac præcipua omnium rerum agēdarum auctoritas, eo. c. ſtatuit.

Epiſcopi qui ſint eligendi, c. j. de refor. ſeſſ. 6. cap. ad cathedraliū, 1. 7. c. quicunque, 2. 22. c. ſi in quibuſlibet, 1. 24. intra quantum tempus conſecrationis munus ſuſcipere teneantur, c. ad maiores, 9. ſeſſ. 7. & c eccleſiis. 2. 23. aſſumpti à Romano Pontifice, ſunt legitimi & veri epiſcopi. cano. 8. 23.

Eorum examen & teſtimonium quomodo faciendū. c. in quibuſlibet, 1. de refor. 24

Epiſcopi quales eſſe debeant, c. 1. de modo viuen, & c. ſeſ. 2. & c 1. de refor. 13. ſeſſ. c. optandum, 1. 25.

Eorum familiares quales, eo. c. 1. ſeſſ. 2.

Supellex & menſa qualis, c optandum. cita.

Verùm cùm alia quam plura de epiſcoporum onere, munere, iuriſdictione & poteſtate conſtituta & definita ſint à Syno. Tri. & in quibus etiam cauſis vt apoſtolicę ſedis delegati procedere poſſint, item quando citandi vt perſonaliter compareant, eorum cauſæ etiam à Romano Pōtifice terminandæ? negligentia ſupplenda à metropolitano, & aliquando à concilio prouinciali, & quando eis coadiutor dandus quando pœnas incurrant, & quæ ſint eis denegata & interdicta, breuitatem compendij ſuperaret, ſi omnia recenſerentur, ſufficiat hoc monuiſſe lectorem, Synodum lecturus qui ſingula ſcire deſiderat.

Epiſcoporum titularium licentia correcta. c. & quoniā, 2. ſeſ. 14.

Epiſcopalis dignitas & grauitas conſeruanda, cap. non poteſt. 17. 25. ſeſſ.

Euangelium. Euangelium fons omnis & ſalutaris veritatis ac morum diſciplinæ. in ſcripturis ſanctis per prophetas ante promiſſum, à domino noſtro Ieſu Chriſto primum promulgatum, deinde per eius apoſtolos prædicari iuſſum, c. 1. de cano. ſcrip. ſeſſ. 4.

Euchariſtia. Symbolum vnitatis & charitatis, cap. 1. de Sanctiſſ. eucha. ſacra. ſymbolum vnius illius corporis, c. ius ipſe ſaluator noſter caput exiſtit, c. ergo, de rat. inſtit. ſanctiſ. hu. ſacra. ſeſſ. 13.

Pignus futuræ gloriæ noſtræ, & perpetuæ fœlicitatis, eo. c. ergo. Spiritualis animarum cibus, ibid.

Antidotum liberans à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præſeruans, eo. c ergo.

Symbolum rei ſacræ, inuiſibilis gratiæ forma viſibilis, cap. commune, de exceſ. ſanct. euch. ſuper reli. ſacr. 13. ſeſſ. Verè animæ vita, & perpetua ſanitas mentis, de vſ. admi. hui. ſac. c. quo ad vſum. ea ſeſſ. Panis angelorum, ibid. magnum myſterium.

Euchariſtiæ ſanct. ſacra. inſtitutio, capit. ergo. de ratio. inſti. ſanctiſſ. hu. ſacra. ſeſſ. decimatertia. Excellentia ſuper reliqua ſacramenta, c. commune, de excel. ſan. euch. ſup. reli. ſa. ead. ſeſſ.

Cultus eius ac veneratio. ead. ſeſ. de cult. & venera. &c. De eius item inſtitutione, & cauſa eius, de dignitate quoque & excellentia, & quibus nominibus aliis appelletur, & quid euchariſtiæ nomine ſignificetur, diuinæ catechiſ. de eucha. ſacram c. 1. duabus de cauſis à Chriſto inſtitura, ca. nunc quod reſtat. eod. tit. Eſt vnum è ſeptem ſacramentis. ibi. Eius materia quæ, eo. c. j §. ſed in primis, mirificè tradit, ſicut & de eius forma. c. ſequitur nunc. eo tit.

Euchariſtia ſecundo. De miniſtro huius ſanctiſſimi Sacramenti, cap. quo ad vſum. 8. de vſu admira. huius ſacramen. ſeſ 13. catech. de euchar. ſacr. cap quod verò. §. iam de miniſtro.

1. 2. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 15. 16. *Euchariſtia tertio.* De præparatione quæ adhibenda eſt, vt dignè quis ſacram euchariſtiā percipiat. capit. ſi non decet. ſeptimo, de præparat. &c. item de vſu admirabilis huius ſacramenti. capitu. quo ad vſum. 8. de vſu admi. huius ſacram. & canon. 11. ſeſſion. 13. catechiſm.

De his ibidem mirabiliter docet catechiſm. cap. verum docendum. eod. tit.

Sanctæ eccleſiæ lege interdictum eſt ne quis ſine ipſius eccleſiæ auctoritate præter ſacerdotes corpus domini in ſacrificio conficientes, ſub vtraque ſpecie ſacram euchariſtiam ſumat. Synod. Trident. ſeſſio. 21. capitu. itaque ſancta. 1. & cano. 2. catechiſm. cap. quod verò de euchariſt. Sacram.

7 *Quinto quæritur.* Euchariſtiæ ſacramentum quando, quoties & à quibus ſumendum: catechiſm. c. ſed ne forte, eod. tit.

Euchariſtia quarto. De huius admirabilis ſacramenti virtute, & fructibus & effectibus, primo. S. Syno. Trid. de rati. inſt. ſan. hu. ſacr. c. ergo, & can. 5 ſeſſ. 13. catech. deinde c verùm quæ, & c. verum hoc, ſeq. de eucha. ſacra. & c hęc igitur, ſub. fin. § ſed nihil, eo. item in expoſitiora. domi. in ver. Panem no. de de pane ſpirituali.

In ea Chriſtus continetus, Synod. de re. præſ Domini noſtri &c. c. principio, ſeſſ. 13. & quomodo, ibid. c. commune, 3 de excel. ſan. euch & can. 2. ead. ſeſſ. catech. copioſe, c. ſed iam ad earum. c. hæc igitur, & c. iam verò. de euch. ſac. vbi de trib. admirandis, atque ſuſcipiendis in hoc ſan. Sacra.

De tranſubſtantiatione verò ſiue cōuerſione, vide qd S. Syn. declarauit. c. qm̄. de trāſub. [illegible] ſed ill. [illegible]

Euchariſtia ſanctiſſima eſt, vt ſacramentum, & vt ſacrificium. differunt aūt plurimum [illegible]

quare,catech.c.quod verò,in poſtremis verbis,& in c.nunc quod reſtat,de euchar.ſacram.

Quantum à reliquis differat ſacramentis, catech.nobis tradit.eo.tit.c.j.§.ſed quantum,S.Syno.de excel.ſan.eucha. c.commune.13.ſeſſ.

Euchariſtiæ aſſeruandæ, & ad infirmos deferendæ conſuetudinem ſeu morem omnino ſalutarem & neceſſarium ſtatuit retinendum,cap.conſuetudo,de aſſ.ſacr.eucha.ſacr. & canon.7.ſeſſ.13.

Excommunicatio 1. Excommunicationis gladius neruus eſt eccleſiaſticæ diſciplinæ,cap.quamuis.3.ſeſſ.25. Quando ferenda,c.cum præcepto.j.§.ead.23.& d.c.quamuis.

Excommunicatus ad ſacramenta, & fidelium familiaritatem non recipiendus,ſi monitus non reſipuerit, & ſi cenſuris annexus obdurato animo in illis per annum inſorduerit, etiam contra eum tanquam de hæreſi ſuſpectum procedi poteſt,eo.cap.quamuis.§.excommunicatus.21.ſeſ. Nefas ſeculari cuilibet magiſtratui prohibere eccleſiaſtico iudici,ne quem excommunicet,&c.ibid.

Executio. Ad hoc propoſitum hæc à Syno.decreta. Executio quibus modis facienda,cap.quamuis.3.ſeſſ.25.Epiſcopi,etiam tanquam ſedis Apoſtolicæ delegati, in caſibus à iure conceſſis omnium piarum diſpoſitionum tam in vlt. voluntate, quàm inter viuos, ſunt executores, cap.epiſcopi.8.ſeſſ.22.

Exemptio. Exemptiones à Synodo reſtrictæ, & quorum, cap.quoniam.11.24.ſeſſ.

10 *Nonò vtrum*. In exemptorum cauſis conſtitutio Innoc. iiij.quæ incipit,volentes,de priuil.cap.j.hic alleg. ſeruanda ſtatuitur & innouatur,& inſuper alia adduntur,ſeſſ.7.cap. in exemptorum.14.

Exorciſta. Exorciſtæ quo tempore, & qua de cauſa inſtituti,cap.cum autem.2.ſeſſ.23. Eſt tertius de ſeptem ordinibus clericorum, & quæ poteſtas exorciſtæ, catech.in c. iam verò,de ordi.ſacram.& in c.reſtat nunc.§.ſequitur,de bapt.ſacram.& quomodo ab epiſcopo inſtituatur, eo.cap. iam verò.

FABVLÆ. Secularia negotia fugere clerici debent ex conſtitutio.etiam concil.Trident.cap.nihil.1.22.ſeſſ.

Falſarius. Aliqua de his in catechiſ.in præcept.Non loqueris cont.

Familiaris. Familiares epiſcopi qualiter inſtruendi, & erudiendi,cap.j.de mo.vi.ſeſſ.2.

Quando ab epiſcopis,quibus ſeruiunt,ordinari poſſint, cap.epiſcopus.9.ſeſſ.23.

Reditibus eccleſiarum ne eos augere ſtudeant, interdicit epiſcopis, concil.cap.optandum.j.§.omnino.25.ſeſſ.

Familiaritas Cardinalium quos non eximat ab ordinarij iuriſdictione, & qui familiarium priuilegium gaudeāt, cap.quoniam.11.24.

De familiaribus conſeruatorias obtinentium, cap.inſuper.5.ſeſſ.14.

Feudum. Feudalia directis dominis ſtatim acquiri Syno. decreuit, ſi locum in terris ſuis feudatarius ad monomachiam inter Chriſtianos conceſſerint, cap. deteſtabilis. 19. ſeſſio.24.

In feudorum eccleſiæ occupatores ſtatutæ pœnæ, ſeſſ. 22.cap.ſi quem clericorum.11.

1 *Fides*. In diuinis multiplex eſt fidei ſignificatio, hoc in loco de ea loquitur, cuius vi omnino aſſentimur iis, quæ tradita ſunt diuinitus,catechiſ.in operis initio,cap.docendi autem, hæc ad ſalutem conſequendam neceſſaria, idem ibidem ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis,cap.cum verò.8. quomo. intelli.impi. per fid. gra.iuſtific.concil.ſeſſ.6.ſine operibus mortua & otioſa. c. hanc diſpoſitionem.7. quid ſit iuſtific. imp. c.nemo.11. de obſer.mand.ead.ſeſſ.cano.4.de ſacra.7.

Sine pœnitentia remiſſionem non præſtat, c. circa miniſt.6.de miniſt.ſacr.conf.& abſo.ad fid.ſeſſ.14.

Cur ſine operibus mortua, cap. hanc diſpoſitionem, & cap.nemo, præcita.

Fidei vis & virtus, Syno.de Symb.fid.ſeſſ.3. & cap. hanc diſpoſitionem.7.quid ſit iuſtific.ſeſſ.6.comites,cap.nemo, de obſer.mand.

Primò quæritur. De his quæ in hac & 2. & 3. quæſtione tractantur,videas catechiſ.in operis exordio, cap.docendi autem,& Symb.fidei artic.1.atque cæteros.

8 *Quintò quæritur*. Ad hoc pertinens, in catech.in artic.1. Sym.cap.igitur credendi.

9 *Sextò quæritur*. De hoc catechiſmus in artic.Symbo. Et ſanct.eccleſiam,cap.hæc igitur:quem legas & circa alia ad hunc titulum ſpectantia.

Adde. Fidei rudimenta & obedientiam erga Deum & parentes in ſingulis parochiis pueros doceri S.Syno.mandat,cap.prædicationis.4.ſeſſ.24.

Forus. Fori priuilegio qui gaudeant, c.nullus. 6.ſeſſ.23.

Fratres. De fratribus S.Ioannis Hieroſolymitani à contributione ſeminarij,cap.cum adoleſcentium.18.§.& quia 23.ſeſſ.de reliquis fratribus,vide regulares.

Fructus.Fructuum ſequeſtratio quādo vtenda,cap.quæcunque.8.ſeſſ.21. cap. cum præcepto.1.§.eadem.23.quando ſubtractio,eod.§.j.

De occupatoribus eccleſiaſticorum fructuum, & quomodo conſumendi,ſeſſ.22.c.ſi quem clericorum.11.

A quibus tuta conſcientia percipi non poſſint, nec ſuos fieri,eod.capit.cum præcepto.§.ſi quis autem. item ad eorum reſtitutionem quis teneatur, cap.admonet.8.§.& prædicti.25.

Fugere. Fuga vbi timetur,quid agendum,ſeſſ.25.cap.ſtatuit.6.§.in criminalibus.

Funus. Funeralium quartam perſolui Syno. decernit, & quibus,cap.decernit.13.ſeſſ.25.

Furtum. Furti nomine quid intelligatur, & quid ſit, quàm ſit graue ſcelus, & immanitas: quot etiam genera furtorum, & alia ad hunc titulum reſpicientia, catechiſmus eleganter docet in expoſitione præcepti, Non furtum facies.

GRATIA. Gratia quid ſit,apud Theologos,catechiſ. ex ſacro concil.Trident. ſeſſ.6.canon.11. definit, cap. ſed vt ad baptiſmi,de baptiſm.ſacram.

De gratia præueniente S.Synod. c.declarat.5. de neceſſ. præpar.ad iuſtific. & cano.3.ſeſſ.6.non ex operibus, c.cum verò.8.quomodo intellig.imp.&c.

An peccatis amittatur iuſtificationis gratia, cap. aduerſus.15.& in titu.ſeſſ.6.

Per ſacramenta confertur,canon.6.ſeſſ.7.catech.

Eam conſecutum ſe eſſe an quis ſcire valeat, cap.quamuis,contra inan.hæret.fid.

Gratiæ ad vacatura nemini concedi S. Synod. decernit, cap.decernit.19.24.ſeſſ.

2 Gratiæ quando ſuum ſortiantur effectum, cap. maiores 9.& c.facultates. 11.ſeſſ.7. c.quoniam. 6.13. & quoniam.2. 14.c.diſpenſationes.5.22.c.ordinationes.8.23.c.cum in beneficiis.7.c.ſtatuit.16.& c.ſicuti.18.ſeſſ.25.

Adde, quæ ſint ex ſacro concil.præſtanda gratis.

Gula. Ad hoc pertinet ſtatutum S.Synod.c.nihil.1.22.ſeſſ.

1 HABITVS. Habitus clericalis à quibus deferendus. c.nullus.6.23.& c.vt ſanctorum.17.ead.ſeſſ.

Habitus clericorum qualis.c.quia verò.6.14.ſeſſ.

Et ſi habitus non facit monachum,non tamen excuſantur clerici veſtes proprio congruentes ordini non deferre, ibidem.

5 Habitus religionis occultè non ferendus, poſt quinquennium non deponendus. cap.quicunque.19.de reg.25. ſeſſio.

Hæreditas.Hæreditariæ ſucceſſiones beneficiorum prohibitæ.c.cum in beneficiis.7.24.ſeſſ.

Hæreſis. Hæreticus, qui dicatur, deſcribit vel definit catechiſ.in artic.Symb.Credo ſanc.eccl.catho.non enim,inquit,vt quiſque primum in fide peccarit,hæreticus dicendus eſt, ſed qui eccleſiæ authoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur.

De hæreſi ſuſpectus qui obdurato animo cenſuris annexus, illis per annum inſorduerit. cap.quamuis. 3. in fin. ſeſſ.25.

De hæreſum nocumentis, in prooemio ſeſſio. 7.cap.cogit.2.25.

Nouatores appellantur hæretici.c.demum. 8.de ſatisfac. neceſ. ſeſſ.14. ſub prætextu euangelij libertatem carnis introducunt.c.j. de ſacr.matri.24.ſeſſ.

Omnes anathematizantur in vltim.acclama. patr.in fin. concil.

Hæretici contentioſi, praui homines. c.principio. 1. de rea.præſ.do. no.&c. 14.ſeſſ.ſimulatores. cap.demum.8. de ſatiſf.nec.14. eorum inueterata malitia.25. de recep. & ob. dec.conci.

Eorum vana & ab omni pietate remota fiducia.c.quamuis. 9.de ina.hær.fid. ſeſſ.6.

Hæreſes omnes anathematizari præcipit S. Synod. cap. cogit.2.25.

Hæreſis non diſſoluit matrimonij vinculum. cano.5.de ſacr.matrimo.24. ſeſſ.

In hæreſis crimine in foro conſcientiæ licet epiſcopis tantum abſoluere,ead.ſeſſ.c.liceat. 6.de refor.

De hæreticorum artibus, quibus ſint vſi ad impia dogmata infundenda.

Eorum item peſtis quò irrepſerit, catechiſ.in operis ex ord.c.nam vt omittamus.

Homicidium 1. Homicidium prohibens, præceptum auditu iucundum.

Homicidium 2.3. Quod etiam homicidium hoc præcepto non vetetur, catechiſmus in præcep.non occides, ample tradit Synod.quoque Trident. lege quod damnetur, & impediat ad ſacros quem ordines promoueri, cuique diſpenſatio denegetur,lege cap.cum etiam.7.ſeſſ.24.

Homo. De homine multa ſcitu digna & neceſſaria ſaluti quæ non pertinēt ad hic ab authore propoſita, legas apud catechiſmus in Symb.artic.j.cap. at verò, & ſeq. & aliis in locis.

Honor. Quid ſit honor, & honorare quàm vim habeat, & quibus tribuendus,& à quibus lege catech.affluenter in præcep. Honora patr.& cap.ne tibi ſim longus, cum mihi tempus à typographo feſtinante non concedatur.

Hoſpitale. Hoſpitalia vt diligenter gubernentur, ordinarios curare decernit, ſeſſ.7.c.curent,vltim.

16 Ea viſitandi ius habent epiſcopi.c.epiſcopi.8.22.ſeſſ.

14 Ea obtinentes hoſpitalitatem exercere debent.c.admonet.8.§.quod ſi.25.ſeſſ.

Hoſpitalium priuilegiis quæ gaudeant. cap. inſuper. 5. 14.ſeſſio.

Eorum adminiſtratio vni vltra triennium non committenda,niſi aliter in fundatione cautum reperiatur,eod. cap.admonet.§.fin.

7 Hoſpitalia quæ dantur in titulum, vel adminiſtrationem, ſeſſ.23.cap. cum adoleſcentium. 18. & ſeſſ.25.cap. admonet, cita.

Quæ quidem capitula, ſiue conſtitutiones alia continent ad hunc titulum pertinentia, quæ per te legere poteſtas erit.

ADDITIONES AD SECVNDAM PARTEM
SVMMÆ SYLVESTRINÆ.

I*Actantia.* De exemplo imitandæ humilitatis D.N. Ieſu Chriſti, Catech. in art. Sym. Paſſus ſub P.Pi.c.poſtremo, D.etiam Amb. de off.lib.1.c.18.ſcribit.

Ieiunium. Ieiunij virtus quæ, Conc.ſeſſ.12. in decr.prorog.ad fi. & ſeſſ.25. de delec.cib. & ieiu. Adde quæ dicta ſunt in dict.Gula, maximè quoque conferunt expoſitiones cathechiſ.in verſi.ora. Do.Panem noſtrum, item ea quæ ſcribit in c. quæ ratio in or. req.circa fin. vbi dicit ieiunium maxime eſſe cum oratione ſociatum.

Ignorantia. Adde ex catech.in oratio.Do.verſi.Et ne nos indu.Inſcius eſt homo, & ſic indiget adiumento diuino.

Illegitimus. Vide ꝟ.filius, & ꝟ.Ordo.

Imagines. Imagines Chriſti, & Deiparę virginis, & aliorum ſanctorum in templis pręſertim habendas & retinendas, & qualis honor & reuerentia ſit eis impertienda, ſancit etiam Triden.S.Synod.25.ſeſſ.tit. de inuo.vener. & reli. ſanct.& ſac.ima.& quæ ſit fidelibus vtilitas ex eis, ibid.

Licere quoque eas in eccleſia habere, & maximo fidelium bono factum eſſe, & vt eas oporteat venerari, catechiſ.nō ineleganter docet in explicati.præcepti, Non hab. De.al.&c.c.verum.& in ora.do.tit.quis ſit oran.

Immunitas. Decreuit Synod.& præcepit ſacros canones & cōcilia generalia omnia, nécnon alias apoſtolicas ſanctiones in fauorem eccleſiaſticarum perſonarum, libertatis eccleſiaſticæ, & contra eius violatores editas, quæ omnia ſpeciali decreto innouat, exactè ab omnibus obſeruari debere, aliáque immunitate eccleſiaſtica reſtituenda & conſeruanda ſtatuit, quæ leguntur vigeſimaquinta ſeſſ.c. 20.de refor.

5 *Ex quib.concludi poteſt.* Ad hæc reſpicientia decreta conci.vide ſeſſ.22.c.quanta, in dec.de obſeruan.& cui.in cele. miſ.& ꝟ.Eccleſia.

Imperium Huc adiici poteſt quod de imperatoris officio S.Syno.eum cenſuerit admonendum, c.20.de refor.25.ſeſſ. bona, cenſus ac iura eccleſiæ vel beneficij, Montium pietatis, aliorúmque piorum locorum occupans excommunicationi ſubiicitur, c.ſi quem, 11.ſeſſ. vigeſimaſecunda, ſimiliter ſi locum ad monomachiam concedit, c.deteſtabilis, 19.ſeſſ.25.

Iura imperij in dominiis ſuis habent alij præter imperatorem, & qui.c.ſicuti, 9.25.ſeſſ.

Quid honoris, & obſeruantiæ genus quod ſit ei tribuendum, videas catech.in præcep.Hono.pat.c.quibus, §.poſtremo.

Impoſſibile. Impoſſibilia non ſunt Dei præcepta ad obſeruandum, c.nemo 11.de obſer.man.ſeſ.6.& qui aliter dixerit, anathemati ſubditur, cano.18.ead.ſeſſ.vide præceptum.

Indignatio. Indignari non debemus, quod noſtras preces non audiat Deus, catech.in vlti.petitio.ora.Domi.§.illud denique.

4.5.6.7.8.9. *Indulgentia.* In hanc quoque rem S.Synod. proſpexit. Indulgentiarum enim vſum Chriſtiano populo maximè ſalutarem, & ſacrorum canonum authoritate probatum in eccleſia retinendum eſſe docet & præcipit, eóſque anathemate damnat, qui aut inutiles eſſe aſſerunt, vel eas concedendi in eccleſia poteſtatem eſſe negant.

Poteſtas eas conferendi à Chriſto eccleſiæ conceſſa, atque huiuſmodi poteſtate diuinitus ſibi tradita antiquiſſimis temporibus illa vſa fuit.

In his concedendis tamen quæ moderationem iuxta veterem & probatam in eccleſia conſuetudinem adhiberi cupit.

Abuſus earum emendari cupit, & qua ratione.

Prauos quæſtus omnes pro his conſequendis abolendos omnino eſſe ſtatuit, quæ latius in decreto de indulg. ſeſſio.25.continentur.

Cæleſtes eæ ſunt eccleſiæ theſauri non ad quæſtum, ſed ad pietatem exercendæ, cap.cum multa, vlti. vigeſimaſecunda ſeſſio.

Infamia Infamiæ pœnam etiam incurrunt, qui pugnam in duello commiſerint, eorúmque patrini, ſeſſio. 25. cap. deteſtabilis.19.

Infidelitas. Incredulitate fides amittitur, cap.aduerſus.15. ti.quo.mor.perc.&c. ſeſſio.6.

Ingratitudo. Ingrati in Deum homines, qui præbitam ſibi ab eo diuinitus vberem materiam rectè factorum, ad vitia illo permittente conuertant, catechiſ. in petitio.orat. Domi.& ne nos induc.pen.char.

Iniuria. Iniurias naſci, à quibus iura expectantur, nefarium eſt, cap.ita 9.de refor.matr.24.ſeſſ.

Videndum eſt, ne nos implacabiles cuiquam præbeamus vt Deus nobis ignoſcat, catechiſm.in orat. Domin.de præcept.adhib.

In quæ incommoda nos incidamus, cum iniurias, quæ nobis illatæ ſunt, condonare nolumus.

Remedia quæ ſint iniuriis deponendis adhibenda, catechiſ.in præcep.Non occides, fol.pen.

Parati & prompti eſſe debemus ad ignoſcendum, obliuiſci omnino nō valentibus iniurias quid ſufficiat, catech. in orat.Domin.petitio.ſicut & nos.

Iniuſtitia. De iniuſtitia vnicuique inuiolabiter miniſtranda, catechiſm.in præcept. Non loq.cont.prox.c.nunc explicemus.

Inobedientia. Vide obedientia.

Inquietudo. Repete quæ addita ſunt ad nomen auaritiæ.

Inquiſitio. Ad hunc pertinent titulum, eiúſque materiam, quæ infrà de viſitatione dicentur, ac de correctione ſunt dicta.

Inſtitutio. Inſtitutio in beneficiis iuris patronatus epiſcopo reſeruatur, c.nemo.12.ſeſſ.14. & cap.expedit.18.24. & ad alios aliquando ſpectat, eod.cap. expedit, & quando faciendo, ibidem.

De inſtitutione ſanctorum eccleſiæ ſacramentorum, videas ſuis locis.

Interdictum. Interdicta ordinariorum à regularibus ſeruanda & publicanda in ſuis eccleſiis, capit. cenſuræ.12. ſeſſio.25.

Interpre-

Interpretatio. Sanctæ matris eccleſiæ eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſcripturarum ſanctarum contra ſenſum, quem ea tenuit aut tenet.aut cōtra vnanimem conſenſum patrum ipſam ſcripturam ſacram interpretari nemini licet, ſeſſ.4.de editi.& vſ.lib.

Inuidia. Vide de hac catechiſ.in præcep.

Non occid.circa fin.maxime, & in præcep.

Non loqueris, &c.c.prohibetur.

Ira. Catechi.ibid.

15 *Irregularitas.* Licet epiſcopis in irregularitatibus omnibus & ſuſpenſionibus ex delicto occulto prouenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad fòrum contentioſum, diſpenſare, &c.ſeſſ.24.c.licet, 6.

Iudæi. De Iudæis hoc tantum in Syno.Trid ar.videtur actum, an per ipſam etiam literam legis Moyſi liberarétur à poteſtate diaboli, & mortis.cap.j.ſeſſ.6.

De his etiam catech.aliqua ſcribit, ſed ad hæc, de quibus hic quæritur, non pertinentia.

¶ Iudices delegati qui, & quomodo eligendi, c.quoniam, 10.ſeſſ.25.

1.2.3.5.9. ¶ *Iudex.* Iudices laici eccleſiaſticos impedire non poſſunt, c.quamuis.3.ſeſſ.25.

Iudices eccleſiaſtici de matrimoniis cognoſcunt, cano. vlt.de ſacra.matr.

4 *Iudex ſecundo.* Iudices eccleſiaſtici à cenſuris eccleſiaſticis abſtinere debent:& deinceps.cap.quamuis, 3.25.ſeſſ. breui cauſas finire, ac litigatorum artib.ſeu in litis conteſtatione, ſeu alia parte iudicij differenda, modis omnibus, aut termini præfixione, aut competenti alia ratione occurrere c.quoniam, 10.ſeſ.25.

Quomodo ſuas exequantur ſententias, capit.quamuis, præcit.

Iudicis impedientis acta appellanti pœna quæ, c.cauſæ omnes, 20 24.ſeſſ.

Iuſte & ex legibus forenſia iudicia exercenda, catech. in præcep.Non lo.con.P.T.c.nunc explicemus.

Iurare. Iurare quid, quibus modis iuretur, quotuplex item iuramentum, eius cauſa & origo, quando liceat homines eſſe procliues ad peierandum, quot modis homines peierent, propter periurium diuerſis ſuppliciis affligimur, & alia ad iuriſiurandi legem, vim & religionem (ne te longa teneam oratione Typographus enim opus accelerat) videas in illo perexcellenti ac ſalutifero catechiſ. in præce.Non aſſu.no.Domini Dei tui in vanum.

Iuriſdictio. Adde, iuriſdictio ordinariorum nullis priuilegiis aut exemptionibus impedienda, cap.cauſæ omnes, 20.ſeſſ 25.

Iuriſdictio capituli ſi qua eis competit, ſalua & intacta omnino relinquitur, capitu.ſtatuit, 25. ſeſſ. de refor.

Iuriſdictiones eccleſiaſticas locare non licet. cap. magnam, 11.ead.ſeſſ.

Ius patronatus. Ius patronatus ex fundatione & conſtitutione, vel ex dotatione eſſe debet, c.nemo, 12.ſeſſ.14. & c.ſicuti, 9.25.

Quomodo probetur, eo.c.ſicuti.& in alios non transferendum ibid.

Quod abrogatum eſſe cenſeatur eo.c.ſicuti.

7 Præſentatio & inſtitutio qualiter & à quibus fieri debeat, eod.capit.nemo, & c.expedit, 18.§.ſi verò iuris patro. 24.ſeſſ.

15 Præſentandi qui ſint, eod.c.expedit.

Iuſtitia. Aliqua de iuſtitia traduntur & à S.Syno. Trid. & in catechiſ. ſed ad præſentem materiam pertinere non videntur.

LAICVS. Laici effici non poſſunt rite ordinati, cap. quoniam.4 de ſacra. ordi.xxiij.ſeſ. & alia de his ſtatuit, quæ huic loco ſunt aliena.

Latria. Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Chriſti fideles pro more in catholica eccleſia ſemper recepto, latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic ſanctiſſimo ſacramento in veneratione exhibeant, &c. hæc Synod.xiij.ſeſſ.capitu.nullus, 5.de cul. & ven. &c.vide ſuprà Euchariſtia.catechiſmus in 1.decalogi præce.

Legatum. 4. Legata ad pios vſus quomodo exequenda, c.contingit, 4.xxv.ſeſſ.

Legatus. Legati de latere quæ impedire non poſſint ordinariis locorum, c.cauſæ omnes, xx.ſeſſ.xxiiij.

Quomodo procedere debeant in appellationibus ad eos interpoſitis admittendis, & in concedendis inhibitionib.c.legati, 7.xxij.ſeſ.

Lex. Lex naturæ à lege ſcripta non diuerſa.nemo enim eſt, quin ſibi à Deo legem in animo inſitam eſſe ſentiat, qua bonum à malo, honeſtum à turpi, iuſtum ab iniuſto poſſit ſecernere.cuius vis & ratio legis, cum ab ea, quæ ſcripta eſt, diuerſa non ſit, quis eſt qui vt intimæ, ſic ſcriptæ legis auctorem Deum negare audeat? catech.de Dei præcep.in decal.cont.in prin.

Lex in decalogo contenta non eſt noua lex, ſed naturæ lex illuſtrata, ibid.

Legis iuſta difficultatem non habent, capitul.j.eodem titulo.

Legi obtemperandum, & legis obſeruantiæ fructus, ibidem.

Hocque inter diuinas & humanas leges intereſt, quod hæ rebus tantū externis contentæ ſunt:illę verò, quoniam animum Deus intuetur, ipſius animi puram, ſinceramque caſtitatem atque integritate requirunt, catech.in præcept. Non concupiſ.

Alia de lege quoque vtrobique ſcribit catechiſmus, quæ mihi breuitati ac velut ſcholiis incumbenti prætermittenda ſunt, ac oſtenſo loco per te poteris inuenire.

Vide etiam ꝟ.conſtitutio ꝟ.ſtatutum.

Liber. Quia de libertate eccleſiaſtica, & libertate virginum Deo dicandarum, libero arbitrio, de libris, de rebus ſacris edendis, ac de vulgata librorum ſacrorum editione, de libris prohibitis nihil attingit auctor, ideo & ipſe non tangam. de his enim in concilio, & aliquid etiam in catechiſmus tractatur. id tibi ſignificaſſe ſufficiat.

Literæ. Ex concil. potes hæc addere in hoc propoſito literarum.

De literis conſeruatoriis cautum in eo eſt ſeſſ. 14.c.inſuper, 5.

De commendatitiis, ead.ſeſſ.& c.quoniam.ij.& xxiij.c. ordinationes, 8.

De teſtimonialibus, c.quoniam, 5.xxj & c.ad minores. 5.xxiij.& c.ſubdiaconi, ead.ſeſſ.

De dimiſſoriis, c.non liceat, 10.ſeſ.c.abbatib.10.xxiij.& à quibus concedendæ, ibid.

Litigator. Litigatorum paupertati ſuccurritur à Synodo, ſeſſ.xxv.c.cauſæ omnes, 20.& occurritur artibus, cap. quoniam, 10.ead.ſeſſ.

Locatio.

Locatio. Locationes ſi anticipatis ſolutionibus fient, nullatenus in præiudicium ſucceſſorum validæ intelliguntur.

Locationes rerum eccleſiaſticarum etiam auctoritate apoſtolica confirmatas, S.Syno.irritas decernit, & quas, exprimitur in c.magnam.11.xxv.ſeſſ.

Ludus. Ludus & luxus clericis prohibetur.c.nihil.1.ſeſ. xxij.& c.cum dignitates,xij.§.veſtitu.xxiiij.

Luxuria. De tractatis in hoc capite, catechiſ. agit in præcep.Non mœchaberis, abunde. de in victu luxuria in oratio.Do.petitio Panem noſ.q.

MAGISTER. Addas ex concilio, magiſtros grammaticæ quæ eccleſiæ habere debeant, & vnde merces illis perſoluenda redigi, cap.j.de refor.ſeſſ.5.de eorum officio,& obſtrictione,cap.cogit,ij.xxv.

Magiſtri in ſacra theologia, vel iure canonico ad cathedrales aſſumendi,c.quicunque,ij.ſeſ.xxij.

Ad dignitates quæ ſcholaſteriæ dicuntur, ſeſſ. xxiij. c. cum adoleſcentium,vlt.§.deinde.

Ad dignitates quaſcunque,quibus animarum cura ſubeſt.c.cum dignitates.xij.xxiiij.

Eligi debent pœnitentiarij,c.apoſtolus,8.xxiiij.

Examinatores,c.expedit,18.ea.ſeſ.

Eorum priuilegium quod,c.j.§.vlt.ſeſ.5.

Vide s̃.Doctor.

Maieſtas. Quibus Dei maieſtas modis imminuatur, & lædatur,legas etiam cathechiſmus in præcep.Non aſſum. no.De.tu.

Honorandi etiam epiſcopi, reges & principes, nedum lædendi,in præcep.Honora patrem,&c.c.quib.reb.

Maledictio. De hac catech.in præcep.Non aſſ.no.&c.& in præcep.Non loqueris,&c.

Maleficium. Catechiſmus in præcep.Non habebis Deos alien.

Mandatum. Mandata Dei obſeruanda, non grauia nec impoſſibilia, c.nemo, 11.de obſer.mand.& cano.18.& xx. ſeſ.6.item eccleſiæ,c.vigeſi.cita.

Mandata de prouidendo tolluntur, cap.decernit, xix. xxiiij.

Martyrium. Martyrum reliquiæ venerandæ:ſecus affirmantes damnauit & damnat eccleſia, c.mandat, de inuo. vene.& reli.ſan.ſeſ.xxv.catech.in præcep.non habe. Deos alie.c.verum.

1.2.3. *Matrimonium.* Matrimonium ſacramentum magnum & vnum ex ſeptem eccleſię ſacramentis perpetuum & indiſſolubile veteribus connubiis gratiam præſtat. à Chriſto inſtitutum,& gratiam confert, c.j.de ſacra.matri. & cano.1.eod.tit.ſeſſ.xxiiij.

Sancta res eſt,& ſancte tractanda, c.ab aduentu,vlti.de refor.matri.

Fieri debet libero conſenſu, parentum voluntas non neceſſaria, capitu. tametſi, 1.& cap.ita.9.de refor. matri. ead.ſeſſ.

Cum denunciationibus pręcedentibus in eccleſiis,quas remittere poteſt ordinarius.

In facie eccleſiæ celebrandum, parocho & duobus vel ... teſtibus præſentibus, quæ ſit forma coniugendi, ... qui aliter quàm præſente parocho, vel alio ſa... ... parochi ſeu ordinarij licentia,& duobus ... matrimonium contrahere attentabunt, ... ſic contrahendum omnino inhabi... contractus irritos & nullos eſſe ... decreto irritos facit & annullat, cap.tametſi.j.de ref.matr.ſeſſ.xxiiij.

De non cohabitando ante benedictionem ſuſceptam, & à quo,& in eccleſia.

De confitendis peccatis, & euchariſtiæ acceptione,antequam contrahatur, vel ſaltem triduo ante matrimonij conſummationem.

De retinendis etiam laudabilibus conſuetudinibus, & cæremoniis prouinciæ eadem hortatur & optat,ibid.

Statuit etiam vt habeat librum parochus, in quo coniugum, & teſtium nomina, diémque, & locum contracti matrimonij deſcribat, quem diligenter apud ſe cuſtodiat,ibid.

Aliáque quoque ibidem circa pœnas tranſgredientium legem huiuſmodi decernit in alienos parochos & teſtes,& ipſos contrahentes,non ſeruato ordine & forma concilij.

Matrimonia clandeſtina eccleſia ſemper deteſtata eſt, atque prohibuit.

Ad catechiſmum vertitur oratio.

Matrimonium magnis & diuinis bonis ornatum eſt, ita,vt inter alia catholicæ eccleſię ſacramenta vere & propriè numeretur,de ſacra.matri.in prin.

Matrimonium vnde dictum,variis nominibus appellatum,eius definitio,& definitionis declaratio,apud catech. eo.tit.c.matrimonium.

Inter quos eſſe poteſt, & quib.verbis contrahatur,non concubitu,ſed conſenſu exiſtit,eo.c.

Duplex matrimonij ratio,nam vel vt naturalis coniunctio (coniugium.n.non ab hominib.inuentum, ſed à natura) vel vt ſacramentum, cuius vis naturalium rerum conditionem ſuperat,conſiderandum eſt.

Vt natura conſtat & ad officium naturæ pertinet.

A Deo inſtitutum eſſe, vt ſcriptum eſt in Geneſi, maſculum & fœminam creauit eos, &c.c.iam verò,co.tit.indiſſolubile.ibid.

Matrimonij natura vt ſacramentum eſt, & inſtitutio, ſignificatio. eodem titul. capitu.ſed quibus, circ.fin. & c. iam verò.

Quibus de cauſis inſtitutum,cap.ſed quibus,præci.

Durior matrimonij lex alicui non videnda, ꝙ nulla vnquam ratione diſſolui poſſit,& ratio.

Item de bonis & incommodis eius,& de vxorum adulterij cauſa dimiſſarum in gratiam virorum reductione,ſi eas delicti pœniteat,c.ne forte,eod.tit.

Polygamia à matrimonij natura aliena,cur antiqui patres, plures ſimul vxores ducerent, & libellus repudij in lege Moſis conceſſus,quorum vtrunque,ab euangelica lege ſublatum eſt, & in priſtinum ſtatum reſtitutum eſt,c. iam vero.cita.

Fidelium coniugia perfectione & notabilitate Gentilium & Iudæorum matrimoniis longe præſtat, cap.ac ne for.eod.

Matrimonij bona tria, & quæ,ibidem vſus quis,c.inter cætera.eod.tit.

Matrimonium ſecundo. Aliqua de ſupra annotatis huc pertinentia repetere non grauabit.

Matrimonium 5. Inter quos matrimonium poſſit contrahi,traditur in catechiſ.eod.tit.c.matrimonium.

Matrimonium 6. Impedimenta matrimonium impedientia, & dirimentia contractum, cognatio ſpiritualis, ex cauſa baptiſmi, vel ex cauſa confirmationis contracta impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis, vel ex fornicatione contractum, & ad quos gradus ſint hodie reſtricta, videas concil.Trid.ſtatuta 24.ſeſſ.de refor.matri. cap.docet.2.c.iuſtitiæ.3.& c.prætereà.4.& c.ſeq.5. & can.3. & 4.ead.ſeſſ.de ſacr.matri.

Item non conſummatum, per ſolennem religionis profeſſionem alterius coniugum dirimitur, cano.6.ead.ſeſſio. de ſacram matrim.eſt & aliud quod oritur ex raptu,quandiu rapta in poteſtate raptoris, manſerit, capit.decernit.6. ibidem.

De his etiam tractatur in catechiſ. de ſacram.matri.cap. ergo.§.ſed quæ matrimonium.

7 *Septimò quæritur.* De his quoque cautum,ſicut s̃.Matrimonium primò,meminimus, in c.tametſi, de refor.matri. & cap.multi,ſeſſ.24.

Decimò quæritur. Id etiam à ſynodo non relinquitur intactum,eod.c.tametſi.§.inſuper.

1.2. *Matrimonium rurſus ſeptimò.* Interdictum matrimonium clandeſtinum eſſe, prædiximus,matrimoniũ primò.

Cauſæ matrimoniales hoc tempore ſynodi ſacroſanctæ decreto, epiſcopi tantùm examini relinquuntur, cap. cauſæ omnes.20.ſeſſ.24.

Anathemate verò percutitur ſi quis dixerit cauſas matrimoniales non ſpectare ad iudices eccleſiaſticos, canon. vlti.ead.ſeſſ.de ſacram.matri.

2 Antiquas ſolennium nuptiarũ prohibitiones certis anni temporibus obſeruari ſancta ſynodus præcepit.In aliis verò temporibus nuptias ſolenniter celebrari permittit, & tempora declarat obſeruanda,c.ab aduentu, vlti. de refor. matrimo.ead.ſeſſ.

Illud adnectam, ſanctam ſynodum hortari, ne genus hominum vagantium ad matrimonium facilè recipiatur, & quid in his ſeruandum ſit à magiſtratibus & parochis, hortatu cauit & præcepto,cap.multi, de reforma. matrim. ſeſſio.24.

Matrimonium 8. Supra matrimonium ſecundò, de impedimentis matrimonij contractum impedientibus, atque dirimentibus, de quibus concilium conſtituit, & in catechiſmus ſcribitur, locuti, nihil repetemus: nulli etiam cogendi, quo minus liberè matrimonia contrahant, cum maximè nefarium ſit matrimonij libertatem violare: ne quis autem à temporalibus Dominis & magiſtratibus matrimonium inuitus adigatur contrahere, præcepit ſub anathematis pœna ipſo facto incurrenda concilium, ead.ſeſſ. cap.ita plerunque.

Mendacium. In hanc ſententiam concilium ſentit ferendum non eſſe,vt mendacium, quod tantopere Deo diſplicet,non modò ipſum impunitum ſit, verum etiam alterius delicti veniam impetret mentienti: vnde ſtatuit & decreuit, vt epiſcopus apud eccleſiam ſuam reſidens de ſurreptione & obreptione gratiæ ſedis Apoſtolicæ, quæ ſuper abſolutione alicuius publici criminis, &c. falſis precibus impetratur, per ſeipſum tanquam ſedis Apoſtolicæ delegatus,etiam ſummariè cognoſcat,ipſámque gratiam poſtquam per falſi narrationem, aut veri taciturnitatem, obtentam eſſe, legitime conſtiterit,non admittat,cap.& quoniam.5.13.ſeſſ.

Hoc linguę vitium latiſſimè patet,& in multas abit ſpecies, multis enim modis tum in iudicio, tum extra iudiciũ committitur mendacium: quos potes & ex catechiſmi in præceptum: Non loqueris cont.prox.tuum falſ.teſtimon. explicatione,nullo ferè labore colligere.

Monet in principio hinc proficiſci mala innumerabilia, cum ſæpe maledici hominis culpa,facultates,fama,vitam, animæ ſalus amittatur, vel eius qui læditur, quòd contumelias patienter ferre non poſſit,ſed eas impotenti animo proſequatur,vel eius qui lædit,quòd prauo pudore,& falſa cuiuſdam exiſtimationis opinione deterritus, adduci non poſſit,vt illi,qui offenſus ſit, ſatisfaciat.

Mendacium conſequuntur innumerabilia mala,& quæ maximum verò etiam illud in mendacio incommodum eſt, quod ferè eſt inſanabilis is animi morbus, cap. nunc explicemus.§.adiunget,eod.tit.

Mendicantes. Mendicare clericos non decet. capit. cum non deceat.2. ſeſſ.21.

Menſa. Sancta ſynodus admonet, vt epiſcopi modeſta ſupellectili,& menſa, ac frugali victu contenti ſint, c. optandum. 1.25. de frugalitate & parſimonia in vniuerſum, catechiſ.in orat.Domin.petitio. Panem noſtrum q.

Meritum. Merita hominum, dona Dei, cap. hac igitur. 16.de fruct. iuſtificat. ſeſſio.6. alia de meritis bonorũ operum, & paſſionis Chriſti in ipſa ſynodo, & catechiſmo tractantur, quæ vt aliena huic authoris propoſito prætterimus.

Miſſa. Miſſæ verum ſacrificium, verè propitiatorium, cap.quoniam.1.& cap.& quoniam.2.& canon.1.& 3. de ſacrific.miſſ.22.

Miſſa vulgari paſſim lingua non celebranda,cap.& ſi.8. de ſacrific.miſſ.22.ſeſſ.

Piè & purè peragendum, cap. quanta cura,de obſeru. & euid.in celeb.miſſ.22.ſeſſ.

6 Horis debitis celebrandæ, & non in domibus priuatis, eod.c.quanta.c.& quibus diebus.13.c.qui piè.14.

Miſſarum celebratio quibus præſentibus, & vbi, & à quo non facienda, eodem cap.quanta, & cap. vt ſanctorum.17.23.ſeſſ.

Pro viuis & defunctis, quando in Chriſto mortui ſunt: & nondum ad plenum purgati,offertur,& cano. tertio, vigeſimaſecunda ſeſſio & cap.cum catholica, de purg.vigeſimaquinta,catechiſ.euchariſt.ſacram.cap. quòd ſi. In memoriam & honorem ſanctorum interdum miſſas eccleſia celebrare conſueuit, capit. & quamuis, tertio, vigeſimaſecunda.

Generaliter quæ obſeruanda, & euitanda in celebratione miſſæ, etiam nouæ ſint, videas in præcita, capitu. quanta.

De miſſæ ſacrificio catechiſ.etiam tractat,de euchariſt. ſacram.cap.nunc quod reſtat,& cap.quod ſi.

Mors. Mortuorum ſiue defunctorum commemoratio facienda,cap.contingit.4.25.ſeſſ.

Mulier. Mulierum concubinarum pœna,capitu.graue, octauo, vigeſimaquarta.

Munus. Munus non accipiendum à viſitatoribus, c. patriarchæ.3.q.25.

NECESSITAS. Vrgens neceſſitas abſentiæ excuſationem præſtat,capit.cum præcepto primo,vigeſimatertia ſeſſione.

Cognita rerum neceſſitate, naturæque imbecillitate, patrem adire cogimur, & quæ neceſſitati noſtræ ſuperſunt, cum aliis communicanda, catechiſmi in oratione Dominic. pet. Panem noſtrum quotidianum, ad verba: Da nobis.

Negotium. Negotia ſecularia fugere debent clerici, ſeſſ. 22.cap.nihil.1.

Nominatio. Nominati ad beneficia non admittuntur ſine examine, cap.præſentati.13.ſeſſ.7.

Nomina

Nomina quæ ſint imponenda baptizatis, docet catechiſ.c.vlti.de baptiſ.ſacra.

Nouitij. Nouitij & nouitiæ quando ad profeſſionem ſunt admittendæ.c.nulla.16.de regula.25.ſeſſ.

Nuptiæ. Vide ſuprà, matrimonium. Quod attineat ad hoc argumentum, non video quicquam à ſynodo tactum.

5.10. OBEDIENTIA. In Romanæ eccleſiæ obedientia ſe permanſuros ſpondere, ac iurare prouiſi etiam de beneficiis quibuſcunque curam animarum habentibus debent ex ſynodi decreto, c.cum dignitates,12.§. prouiſi.24.ſeſ. in bulla Pij iiij. ſuper for. iura. & alij commemorati in c. cogit.2.25.

Debita præpoſitis obedientia impendenda, c.cum honeſtius,1.14.c.inſuper.de delec.cib.25.

Obedientia debita eſt de legitimis abſentiæ cauſis.cap. cum præcepto,1.23.

Obedientiæ votum fideliter obſeruandum à regularibus,c.quoniam.1.de reg.25.

Odium. Odiſſe correpti ſolent corripientes, vt ſubditi epiſcopos.c.quoniam.6.ſeſſ.13.

Odium dæmonum in nos infinitum, & immane, catechiſ.in ora.Do.in petitio.Et ne nos ind.

Oeconomus. Oeconomi inſtitutio ſede epiſcopali vacante ad quem pertineat, & eius officium quod.c.capitulum. 16.24.

Oratio. Lectita de his catechiſ. & magnam ſenties animi iocunditatem, & fructus capies vberrimos ex lectione. Scribit enim de oratione. De neceſſitate orationis. De vtilitate orationis. De partibus & gradibus orationis. De iis quæ petenda ſunt. Pro quibus orandum ſit, & quis orandus ſit. De præparatione adhibenda. Quæ ratio in orando requiritur. Deinde ſequitur orationis dominicæ, ſuauis explicatio. Ieiuniis & orationibus vacandum pro Deo placando, ſyno.in decre.proro.duodecima ſeſſ.& cap. 1.de mod.vi.

Oratorium. Ad diuinum cultum dedicata oratoria, ab ordinariis deſignanda & viſitanda.cap.quanta, de obſer. & eui.in cel.miſ.22.ſeſſ.

Ordinarius. Vide epiſcopus.

Ordo. Dubitare nemo debet, ait ſancta Synodus ordinem eſſe verè & propriè vnum ex ſeptem ſanctæ eccleſiæ ſacramentis,c.cum ſcripturæ.3.& can.3.23.ſeſſ. per ſacram ordinationem datur ſpiritus Sanctus, & imprimitur character,c.quoniam.4.& cano.quarto,ea,ſeſſ.& ſeſſ.7.cano. nono gratia confertur, canon.ſeptimo, & octauo,ſeſſ.7.c. cum ſcripturæ.3.23.catechiſm.de ordi.ſacra.c.his igitur,& cap.vlti.& abſoluendi poteſtas accipitur.c.quamuis.15.23. catech.eod.cap.

A Chriſto inſtitutus.cano.3.23.ſeſſ.catechiſ.de ord.ſacr. cap.his igitur.

Ordines quidam maiores,quidam minores,& qui ſint, cap.cum autem.2.& cano.ſecundo,vigeſimatertia ſeſs.capitul.minores vndecimo.capit.nullus duodecimo, & cap. ſubdiaconi, decimotertio.ead.ſeſs.catechiſ.c.iam verò,de ord.ſacra.

Diuerſorum ordinum rationes quæ, dict.cap.cum autem,&c.vt ſanctorum.17.13.catechiſ.cap.his igitur,de ord. ſacra.

Ordo ſic in catechiſmo. de ordinis ſacramen. capit. his igitur, definitur, Eſt ordo, ſi propriam eius vim & notionem accipiamus, diſpoſitio ſuperiorum & inferiorum rerum,quæ inter ſe ita aptatæ ſunt,vt vna ad alteram referatur.paucis autem interpoſitis verbis concluditur ordinem verè ac propriè ſacramentum dicendum eſſe.

Ordinis ſacramentum, conſecratio, vel ſacra ordinatio vocatur, & quare inter eccleſiæ ſacramenta numerandus, ibidem.

Ordo ſecundò. Ad ordines nō niſi antea probati & examinati promouendi,cap. epiſcopi.3.c.ad minores, cap.nullus, 6.c.ſancta, & cap. ordinationes. 8. c. facultates.11. ſeſſ.7.c. minores.11.c.nullus.12 & cap.ſubdiaconi.13.ſeſſ.23.catech. cap.ſequitur,de ord.ſacr.

3 *Tertiò quæritur.* De ſingulorum ordinum munere & officio catech.cap.iam verò.

5 *Quintò quæritur.* Cæremoniis & ritibus fiat ordinatio, cano.5.23.catech.eo.tit.c.ſequitur.

7 *Sextò quæritur.* De hoc cauetur à ſynod.c.ordinationes. 8.cap. ſubdiaconi. 14.23. de temporibus videlicet ordinationum,& cap.minores,ead.ſeſſ.catechiſm.cap ſequitur,de ordin.ſacram.

7 Quo ſint ordine conferendi, capit. minores.11. ſeſſione vigeſimatertia,canon.ſecundo, & capit.ad minores. v.eadem ſeſſione.

8 *Octauò quæritur.* Ordinationes ſacrorum ordinum vbi celebrentur,cap. ordinationes,cita.

9 Quomodo celebrandæ, eadem capitu. & capit.ſancta, anteceden.

Item qua ætate,cap.nullus.12.23. catechiſ. cap.ſequitur, de ordin.ſacram.

1. 2. 4. 5. *Ordo rurſus 2.* Ordinare miniſtros eccleſiæ debet epiſcopus, cap.quoniam.4.23. non ordinantur niſi ab epiſcopo in ſua diœceſi reſidente, aut pro eo pontificalia exercente,capt.nulli. 5. ſeſſio.6.cap.facultates.11.7.capit.& quoniam.2.14.à proprio.capitu.ordinationes octauo, cap. epiſcopus nono, & capit.abbatibus 10.vigeſimatertia,ſeſſ. per ſemetipſos, niſi ægritudine fuerint impediti. cap. epiſcopi.3.23.ſeſſio.

8 Epiſcopi ordinantis, & ordinatorum ab epiſcopo contra ſacri concilij decreta, pœnæ quæ, capitulis proxime præcita. & capit.non liceat.10.ſeſſio.7.cap.epiſcopus.3.14 ſeſſione.

Item eorum quæ ordinantur de licentia capituli ſede vacante,cap.non liceat,alleg.

Item eorum, qui tantummodo à populo, aut ſeculari poteſtate, ac magiſtratu vocati & inſtituti, ad ordinum miniſteria exercenda aſcendunt,&c. cap.quoniam quarto, vigeſimatertia ſeſſione.

1 *Ordo conſiderari poteſt.* Ordinandus non eſt homicida voluntarius,cap.cum etiam 7.14. nec qui beneficium non habet vel aliud,vnde viuere poſſit,cap.cum non deceat.2. 21.ſeſſio.prima tonſura nō initientur qui confirmationem non ſuſceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere & ſcribere neſciant,&c. cap.prima tonſura, cap.nullus.23.ſeſſio. ad minores ordines qui promouendi, cap. ad minores quinto,ead.ſeſſio. & qui ſubdiaconi, aut diaconi ordinari poſſint, ac debeant, c.ſubdiaconi 13 ead. ſeſſ. ad preſbyteratus ordinem qui aſſumendi, cap. qui pie 74.ead.ſeſſio.nullus etiam debet ordinari, qui iudicio epiſcopi non ſit vtilis aut neceſſarius ſuis eccleſiis.&c.cap. cum nullus 16.23.ſeſſ.catechiſ.cap.ſequitur nunc,de ordin. ſacram.purgata prius ſacramento pœnitentiæ conſcientia. catechiſm.ibi.ordinationis inhabilium effectus, c.& quoniam,ij.ſeſs.14.

Ordo.3. Repete quæ prædiximus titul.3.nume.8.& tit.4. de catechiſ.

PAPA. Papa ſiue Pontifex max.vicarius. Dei in terris, c.1.de refor.ſeſ.6. in bulla reſumptionis concilij Trid. ſub Iulio 3.pont.max.

Pontifex Romanus catholicæ eccleſiæ pontifex.

Pontifex Romanus moderator vniuerſalis eccleſiæ, Petri ſucceſſor, & Chriſti verus & legitimus ſucceſſor.

Summus in eo dignitatis gradus, & iuriſdictionis amplitudo diuinitus data. catechiſ.capit.iam verò, de ordin.ſacr.

Eius auctoritas poteſtáſve ſuprema,eod.cap.1.6.ſeſs.de transla.conci.ſeſs.8.& ſeſs.9.c.quoniam,7.de caſ.reſer.14. & cap.1.xvj.ſeſs.

In omnib.ſalua intelligitur, ſeſs.8.in proœmio,c.vniones,ead.ſeſ.cap.ſi in quibuſlibet,j.de refor.xxiiij.c.poſtremo.xxj.xxv.

Pontificis Romani eſt eccleſiis de paſtoribus prouidere,c.1.de refor.ſeſ.6.c.ſi in quibuſlibet,alleg.

Circa matrimonij impedimenta conſtituere & diſpenſare,cano.3.& 4.xxiiij.

Concilium generale indicere, in tabul.reſumptio.concil.Triden. ſub Iulio iij. Pont.Ma.& xxv.ſeſs.capit.de recip.& obſ.decr. concil. eiuſque decreta confirmare, xxv. ſeſs.de ſid. concil. & in confir. concil. eorum dubia declarare, de reci. & ob. decre. concil. formam examinis epiſcoporum approbare, cap.ſi in quibuſlibet, 1.de refor.xxiiij.

Prouinciarum neceſſitatibus pro Dei gloria & eccleſiæ tranquillitate conſulere, c.tanta,de recip.& obſ.dec.conc. ſeſs.xxv.

Solicitudinem vniuerſæ eccleſiæ ex numeris ſui officio debet potiſſimum vt lectiſſimos tantum ſibi cardinales aſciſcat. & bonos maxime atque idoneos paſtores ſingulis eccleſiis præficiat,cap.ſi in quibuſlibet.1.de ref.xxiiij.

Epiſcopi auctoritate Romani pontificis aſſumpti, ſunt legitimi & veri epiſcopi xxiij.cano.8.

Summus Romanus pontifex neceſſitatib.reſignantium prouidet c.cum eccleſiarum.xvij.xxiiij.

Eccleſ. ex [illegible]iorum redituum, & qua ratione, c.quoniam,xiij.ead.

Curat quæ ad vniuerſitatum ſtudiorum, quæ eius immediate protectioni & viſitationi ſunt ſubiectæ,reformationem pertinent,c.cogit.5.xxv.

[illegible] prælato coadiutorem cum futura ſucceſſione, [illegible] in beneficiis, c.xxv.

De indulgentiarum abuſibus quid vniuerſali eccleſiæ expediat, [illegible],ea.ſeſ.de indul.

Item de indice librorum, vel ſuſpectorum, vel perniciosorum, de catechiſmo, breuiario & miſſali.cap.de ind. [illegible]

Item prouidet quando quis ad ſynodum prouincialem non accedere c.cogit.2.xxv.

De [illegible] conceſſione, ſeſs.22.c.inſuper, ſuper petitio. [illegible]

[illegible] in epiſcopos non reſidentes, cap.j.de refor [illegible] 4.

Cauſæ criminales grauiores contra epiſcopos, etiam hæreſis, quæ depoſitione, aut priuatione dignæ ſunt ab ipſo tantum ſummo Romano Pontifice cognoſcendæ & terminandæ,capit.cauſæ,8.13.& c.cauſæ,5.xxiiij.ſeſs.item quando cauſa concubinatus,capi,quàm turpe, 13.§ epiſcopi, xxv. & quæ iuxta canonicas ſanctiones apud ſedem apoſtolicam ſunt tractandæ, capitul. cauſæ omnes, 20. ſeſ.xxiiij.

Cauſæ abſentiæ epiſcoporum legitimæ ab eo, aut à metropolitano, &c.approbandæ, c.cum præcepto.1.xxiij.

Cardinalium conſilio vtitur in vniuerſalis eccleſiæ adminiſtratione, capitul.optandum, 1.§.quæ vero, xxv.ſeſs.

Cauſas aliquas criminum grauiores ſuo potuit peculiari iudicio reſeruare,c.quoniam,7.de caſ reſer.14.

Imperatores,Reges,vel alios bona eccleſiaſtica,vel locorum piorum occupantes ab anathemate abſoluere.c.ſi quem,11.22.

Cauſas extra curiam quibus contra epiſcopos committat c.cauſæ, 5.xxiiij.& quibus alias, c.quoniam.10.xxv.& quomodo quæ ſunt inſtantiæ primæ, c.cauſæ omnes, 20. ead.ſeſs.

Nihil inconſulto Pontifice Romano nouum,aut in eccleſia hactenus inuſitatum decernendum, ſeſ.xxv c.mandat,de inuo.vene.& reli.ſanct.

Et obedientia ſpondenda,c.cogit,2.ead.ſeſs.

Parentes. Obedientiam erga parentes pueri docendi, c. prædicationis.4.24.catechiſ.in præcep.Hon.pa.

Parochia. Parochiæ quare diſtinctæ, capitul.& quia, 9.ſeſs.14.

Quando ſunt nouæ inſtituendæ, c.epiſcopi.4.21.& c. quoniam,§.idémque,xxiiij.

Vel diſtinguendæ,ſeſ.14 c.quoniam,13.

Et collapſæ reficiendæ,vel transferendæ, capit.cum illud.7.21.

Tenetur vnuſquiſque parochiæ ſuæ intereſſe,vbi commode id fieri poteſt,ad audiendum verbum Dei, cap.prædicationis, 4.ſeſs.xxiiij.item ſacramenta ſuſcipere, c.quoniam,cita.§.in iis

Adde parochialis eccleſiæ reditus tenuis quomodo augeantur, quibus non vniantur, quæ penſionibus, aut reſeruationibus non grauentur, capitul.quoniam.13. ſeſſ.xxiiij.

Illis vacantibus quid agendum c.expedit,18.ead.ſeſ.

De parochi officio,quia neceſſarium eſt,& auctoris argumento non diſſentaneum,non grauabor quæ S.Synod. conſtituit & præcepit,adiungere.

Parochi itaque officium eſt plebem ſibi commiſſam paſcere ſalutarium verbis, & quæ docere & annunciare debeant, c.quia, 2.ſeſ.5.c.qui pie.14.23.& c prædicationis, 4. ſeſs. 24. ſi vero fuerint impediti, per alios ab epiſcopo impenſis eorum deputandos, & quibus temporibus, ibid. c.& ſi.8.de ſacri.miſ.22.

Oues ſuas agnoſcere, pro his ſacrificium offerre, ſacramentorum adminiſtratione, ac bonorum omnium operum exemplo paſcere pauperum, aliorumque miſerabilium perſonarum curam paternam gerere, & in cætera munia paſtoralia incumbere, capitul.cum præcepto, 1.xxiij. miſſam frequenter celebrare, & quibus maxime diebus,cap.qui pie,14.ſeſs.23.In ſuis eccleſiis reſidere,cap. epiſcopis, 2.ſeſs.6.capit.cum præcepto, 1.23.Decreta matrimonij obſeruare,publicare, & explicare,nuptiarum benedictionem facere, librum matrimoniorum, ac baptizatorum habere, capit.tametſi, 1.& c.docet, 2.de refor.mat. xxiiij.ad Synodum diœceſanam accedere,cap.prouinciali[illegible]

lia.1.ead.ſeſſ.cap.cogit, 2.25. baptizando quædam obſeruare. cap. docet, alle. omnem humanum carnis affectum erga propinquos deponere, alia multa obſeruare, capit. optandum, 1.25.decreta concilij recipere, obedientiam ſpondere, ac hæreſes publicè deteſtari, & anathematizare, cap.cogit, 2.ead.ſeſſ.hoſpitalitatem ſeruare, cap. admonet, 8.25.Exponere ea, quæ in miſſa leguntur, cap. & ſi. 8. de ſacri.miſ.22. cap.quanta.§. quarundam, de obſer. & eui.in cereb.miſſ.ead.ſeſſ. Pueros fidei rudimenta, & obedientiam erga Deum, & parentes docere: vim & vſum ſacramentorum explicare lingua vernacula, & iuxta formam à S. Synod. in catecheſi ſingulis ſacramentis præſcribēdam.ſacra eloquia & ſalutis monita explanare, cap.prædicationis.4. & cap.vt fidelis.7. ſeſſ. 24. & quibus diebus,ibid.

Illa omnia quæ S. Romana eccleſia omnium eccleſiarum mater & magiſtra ſtatuit, nécnon ea quæ tam in concilio Trid. quàm in aliis œcumenicis ſtatuta ſunt, quibuſcunque fidelibus commendare, omniq́ue diligentia vti, vt illis omnibus, & iis præcipuè ſint obſequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ciborum delectus & ieiunia, vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum feſtorum deuota & religioſa celebratio,monere populos crebro, obedire præpoſitis ſuis.&c.c. inſuper.de delect.cib.25.catechiſm. de parochi officio, in prin.c.ergo,& in opere toto.

Parochi paupertati ſuccurritur, & qua ratione, c.epiſcopi, 4.25 c.quoniam.13 24. imperitiæ & malæ vitæ occurritur,c.quia.6.21.

Alia legito in dictio.ſacerdos,& in dicti.clericus.

Pater. Patris nomine qui vocentur, catechiſ.in præcep. Hon.patr.capit. quibus. & de filiorum erga patres officio, & inuicem parentum erga filios,ibi.

Patientia. Patientiam, animiq́ue conſtantiam in perferendis propter iuſtitiam doloribus, ſed etiam in morte oppetenda,catech.in arti.ſymbo.Paſſ eſt,&c.c.vlt.

Patriarcha. Olim in vniuerſa eccleſia præter ſummum Romanum pontificem quatuor tantum Patriarchæ numerabantur, neque dignitate pares. Conſtantinopolitanus ob imperij maieſtatem altiorem locum obtinuit.proximus eſt Alexandrinus.Tertius Antiochenus, vbi Petrus primo ſedem locauit.Extremum gradum habet Hieroſolymitanus, &c.vbi ſequitur de Pontifi.Roma.catechiſ.de ord.ſacra.c.iam verò, circa fin.in quarto gradu collocantur,id eſt primi ſupremiq́ue patres,vide ſuprà,metropolitanus,reliqua.

Peccatum. Peccata omnia mortalia in confeſſione recenſenda ac eorum circunſtantiæ explicandæ quæ ſpeciem peccati mutant.c.ex inſtitutione, 5.de confeſſ. catechiſ.c.ſed quoniam de pœnit.ſacra.

Peccatorum remiſſio quomodo fiat.cap.quamuis, 9.de ina.hære.fid.ſeſſ.6 per quem.cap.ſi ea de nece. & inſt.ſac. pœn.14.cap.circa.6. de miniſt.ſacra.conf. & abſo. cap.demum.8. de ſatisfac.nec.cano.3.6.9.10.11. & 13.ſeſſ.14.c.ſacrificium, 1.23.& cano.1.de ſacr.ordin.23.catechiſ. de pœni.ſacra.cap.ſed iam de miniſtro.& cap.hactenus, eodem titulo.

Peccatum originale quomodo tollatur,déque eius materia,de pecca.ori. c.vt fides.ſeſſ.5.De eo cathechiſ.in præcep.Non concupiſ.§.itaq; hoc interdicto,& in orati.dom. petitio.Fiat vo. §.itaque in ea.

In peccatum veniale etiam iuſti quandoque cadunt, c. nemo autem, de obſer. man. & cano.23.ſeſſ.6.cate.in ora. do.petitio.Et dimitte nobis.

5.7. In ea frequenter labimur.in confeſſione taceri c... culpam, multiq́ue aliis remediis expiari poſſunt, c.ex in ſtitutione, de confeſſio.14.catech.c.ſed quoniam.de pœniten.ſacra.

Alia de peccatis in catechiſ. traduntur. veluti qualis peccatorum recognitio eſſe debeat, eorum turpitudo, peſtis, macula & reatus. peccatum ſemper inſequitur Deus peccata pœnitentibus condonare ſemper promptus eſt & paratus Deus: peccatis Deus offenditur. peccatum ſemper inſequitur ira Dei, peccata ſine Dei auxilio vitare non poſſumus, catechi.in orati.Do.in petitio.Fiat volun.tu.§.quo circa.& alia tractantur,ibidem, & in petitio. Et dimitte.nobis.

Peccatum inſequuntur duo, macula, & pœna.cap.ſed iam ordo, de pœni.ſacra.Triden.ſyno.ſeſſ.14.c.demum 8.14.ſeſſ.

Peccatorum noſtrorum immanitate auerſus à nobis Deus noſtris non benedicit operibus, catechiſm.in orat. Do.in petitio.Pan.noſt.q.

Peccatum natura quando exiſtat,catechiſm in præcep. Non concupi.§.ob eam præterea.

Penſio. Penſiones extinguere quando non liceat.c.cum non deceat,2.21.Quando minuantur,c.cum adoleſcen... 18.§.ad hanc autem.23.quib.eccleſiis imponi non poſſint, c.quoniam.13.§.ad hæc,24.& quibus habere non permittatur,c.vt paternæ.15.25.

Pœna. Pœnarum genera in clericos pro varietate delicti conſtituta.c.quæcunque.8.ſeſſ.14.c.quam turpe,14. c.ſtatuit,6.ea.ſeſſ.25.

Pœna violantium ſaluos conductos,15.ſeſſ.in ſal.cond. §.inſuper.

Pœnitentia. Pœnitentia quid,c.cæterum,de differ.ſacr. pœni.& bap.

Dicitur ſecunda poſt naufragium deperditæ gratiæ tabula, c.qui verò, 14 de lap.ſeſſ.6.& cano.2.de ſanc.pœni. ſa.14.catechi.de pœ.ſacr.in prin.& c.1.

Varia eius notio,& poteſtas,catechi.c.j.eod.tit.

Variæ eius ſignificationes, & quomodo differant,catechiſ.ibid.

4 Quid cōtineat.c.qui verò cita.c.docet.3.de par.& fru. hui.ſacr.& cano.3.ſeſſ.14.catechi.c.vt autem, 1.circ.fi. tit.Cur.& quando,& à quo inſtituta,c.ſi ea,de nec & inſt. ſacra.pœn. & cano.1.de ſanct.pœni.ſacr.14. & eſt verè propriè ſacramentum,ac neceſſaria ibid.catech.c.ſed docendum.eo.tit & in prin.titu.ante aduentum Chriſti non erat ſacramentum.eo.cap.ſi ea & catechiſ.ibid.Iteratur, c. cæterum,2.de diff.ſacr.pœn & bap.catechiſ.eo.tit.in prin. & c.quod verò.

Quid differat à baptiſ.eo,c.cæterum.& cano.j.& 2.ſeſſ. 14.catech de pœni.ſacr.in prin.

Pœnitentiæ partes integrales & quaſi materia contritio, confeſſio & ſatisfactio,cap.docet, 3.de parti.& fruct. pœni.& cano.4.ſeſſ.14.catechiſ. cap. ſed quoniam, & c. quod verò.

9 Eius forma,Ego te abſoluo, &c.eod.c.docet,& catechiſ. eo.c.quod verò.

2.3. Pœnitentia publica quando imponenda, & in de... pœnitentiæ genus ſecretum poteſt epiſcopus commutare, c.apoſtolus.8.ſeſſ 24.& catechiſ.de ſatisfact.c.num... tertiam,eo.tit.de pœni.ſacr.

Pœnitentiæ fructus, & vtilitas, cap.docet 3.de par... fruct. hui. ſacr. cap.ſi ea. 1. de nec. & inſtit. ſacr. pœni. cano.5.ſeſſ.14.& de ſatisfa.nece.& fruct. c.8.ead.ſeſſ. catechiſ.c.ſed nihil,eod.tit.

Ritus etiam,qui ad hoc ſacramentum adhibentur, qui, catech.c.quod verò.§.diligenter,eo.tit.

Quibus gradibus ad pœnitentiā licet aſcendere,catech. c.ſed docendum,de pœni.ſacra.

Pœnitentiarius in omnibus cathedralibus eccleſiis, vbi id commodè fieri poteſt, cum vnione præbendæ ab epō inſtituendus,c.apoſtolus.8.ſeſſ.xxiiij.

Percuſſio. Facit ad hoc,c.cum etiam,7.ſeſ.14. catechi. in præc.Non occid.

4 *Peregrinus.* Peregrino ſacerdoti miſſam celebrare non licet.§.deinde,de obſer.&eui.in cele.miſ.xxij.ſeſſ.& c.cum nullus,xvj.xxiij.nec ordinandus,vide ſuprà ordo.

Periurium. De periurio catech.in præcep. Non loqueris con.pro.

Permiſſio. Permiſſio in Deo quomodo intelligatur, catechiſ. in ora. do. peti. Et ne nos ind.§.ducimur autem.

Petitorium. Hoc in loco poſſumus illud appingere, quō petitores,& accuſatores monendi ſint, catech. in præcep. Non loque.c.nunc explicemus.

Petere à Deo quid debeamus,catechiſ.in ora.do.petiti. Sanct.no.tu.Aduen.re.tu.fiat vol.tua.Pan.noſt.

Populus. Populo numeroſo quomodo prouideatur, c. epiſcopi, 4.ſeſſ.21.

Populus in ſua parochia tenetur audire verbum Dei, c. prædicationis,4.24.

Quando cōpellatur ſubminiſtrare neceſſaria parochis, eo.c.epiſcopi,& c.quoniam..3.ſeſſ.24.

Portio. Vide præbenda.

Poſſeſſio. Poſſeſſio triennalis quibus non ſuffragetur, c. cum pleraque,21.de regul.25.

Poſtulatio. Repete quæ antea addidimus dictioni, Petitorium

Præbenda. Præbendæ quibus conferendæ, capit. cum dignitates,12.§. neminem. 24. quomodo, capit. ratio, 5. ſeſſ.xxv.

Tenues vt augendæ,ſeſ.24.cap.in eccleſiis,15.

Præbendas obtinentes reſidere tenentur, & quando eis abeſſe liceat,c.cum dignitates,all.§.præterea.

Præcedentia. Præcedentiæ controuerſię epiſcopi compoſitioni demandantur, c.controuerſ.13.25.

Non generatur præiudicium,ſi ita decernatur,cum non in ſuo quis ſedet loco,ſeſ.2.de mo.viu.§. vlt. & ſeſſ. 25. de loco orato.

Præceptum. De Dei præceptis in decalogo contentis, & ſingulorum expoſitionem luculentam, videas in catechiſmo tit.ſpeciali.

Præcepta Dei ſunt poſſibilia,& obſeruanda,ſeſſ.6.c.nemo.11.de obſer mand.déque illi.nec.& poſſib.

Preces. De precibus aſſiduè Deo faciendis,& earum efficacia, quod ad argumentum non pertinet auctoris, catech.lege.

1.2.3.4. *Prædicatio.* Prædicationis munus prę́cipuum epiſcopi,archipreſbyteri quoque, plebani, & quicunque parochiales, vel aliàs curam animarum habentes eccleſias quocunque modo obtinent, & qui parochi aliàs appellantur, ac regulares approbati, & de quorum licentia, & qui alij epiſcopis, ac parochis impeditis, capitu. quia ij. ſeſſ v. & capitu. prædicationis, iiij. ſeſſ. xx iiij. de quibus rebus,& quo tempore præſtandum,ibidem,& cap. cum catholica, de purg. xxv. catechiſ. in operis exordio. attente audienda,catech.in præc.Memēto vt diem,& c. ad veſi.ſex dies.

Eius vtilitas,eod.c.quia,& catech.ibid.

Prædicatores qua de re &quomodo corrigendi,c.quia, cita.§.ſi verò,ſeſſ.5.

Prælatus. Vide s̄.Epš. Integritas Præſidentium ſalus eſt ſubditorum,c.j.de refor.ſeſſ.6.

Princeps. Principes à Deo conſtituti ſunt fidei & eccleſię protectores,& quod eius in eccleſiam officium,c.cupiens, 20.ſeſſ.25.& quod aliud,catechiſ.in Symb.art.Et in Ieſum, c. Ieſus.

Vſurpatores bonorum & fructuum eccleſiaſticorum, piorumq́ue locorum,vel impeditores, ne ab iis, ad quos iure pertinent,percipiantur, anathemati ſubiiciuntur, c. ſi quem,11.ſeſſ.22.

Item cogentes ſubditos matrimonium contrahere,c.ita, 9 24.

Locum ad monomachiam concedentes pœnis quibuſdam ſubduntur,c.deteſtabilis,19.ſeſſ.25.

Epiſcopos paterno amore, ac debita reuerentia proſequi debent,c.non poteſt.17.ſeſſ.25.

Libertatem eccleſiaſticam conſeruare,cap. cupiens. 20. ead.ſeſſ.

Decreta concilij Triden.ne deprauari, aut violari permittant,ſed ab omnibus deuotè recipi, & fideliter obſeruari,operam præſtent.cap.tanta,de recip.&obſ de.cō.ead. ſeſſ. auxilium ſuum præbere, & auctoritatem interponere requiſiti epiſcopis, abbatibus, &c.c.Bonifacij.5.& c. hæc omnia,21.eo.tit.& ſeſ.

Priuilegium. Priuilegia perturbationem in epiſcoporum iuriſdictione excitare,& exemptis occaſionem laxioris vitæ præbere dignoſcuntur,capit.quoniam, 11. ſeſſ. 14. & ad leges tranſgrediēndas aditum aperire,cap.ſicuti. 18. ſeſſ.xxv.

Scholarium priuilegia quæ,c.j.de refor.§. vlti. ſeſſ. 5. c. præſentati.13.ſeſſ.7.c.inſuper,5.14.c.nullus,6.23. c. ſtatuit, 6.§.qui vero.25.

Priuilegia de non reſidendo tolluntur,cap.epiſcopis,2. ſeſſ.6.& alia,c.quoniam, 11.ſeſſ.xxiiij.

Procurationes. Procuratio non exigenda à viſitatoribus, c.patriarchæ,3.§.viſitationum autem,24 ſeſſ.

Proditio. Catechiſ.in præcep.Non fur.fa.

Profeſſio. Profeſſionem intra quantum tempus,regulares faciant,& quomodo emittenda,c.in quacunque,15 c. nullus,16.& c.libertati, 17.de regul.ſeſſ.25.

Profeſſionem fidei facere tenentur prouiſi de beneficiis quibuſcunque curam animarum habentibus, item de canonicatibus,& dignitatibus in eccleſiis cathedralibus, & coram quo, & quando, capitul. cum dignitates. 12.ſeſſ.24.

Prouincia. De prouinciali concilio vide ſuprà Concilium.

Prouinciales ad effectum electionis faciendæ non licet amplius conſtituere, capitul. in electione. vj. de regul.25.

Purgatorium. Confirmat eſſe purgatorium ſancti Synod.can.xxx.ſeſſ.vj.capitul.& quoniam,2.ſeſſ.xxij. & cap. cum catholica,de purgatorio,xxv. & animas ibi detentas fidelium ſuffragiis, potiſſimum verò acceptabili altaris ſacrificio iuuari, & ita à Chriſti fidelibus credi, teneri, doceri,& vbique prædicari præcipit,& quædam à concionibus ſecludi,& ab epiſcopis prohiberi præcipit,ibi legas, igne purgatorij qui expiētur.cathecis.in Symb art.Deſce-

dit ad infe.c.his expoſitis.conc.in cita.loc.qui in purgatorio detineantur,docet.

QVARTA. Quarta funeralium perſoluenda ſolita perſolui iam ante annos quadraginta,& cui, c. decernit,13.ſeſſ.25.

Quæſtuarij. Quæſtores eleemoſynarij prędicare prohibentur,cap.quia verò,2.§.quæſtores.ſeſſ.5.eorum nomẽ atque vſus penitus aboleri ſtatuit.&c. capitu. cum multa, 9.ſeſſ.21.

RAPINA. Decernit Sanc. Syn. inter raptorem & raptam, quandiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit nullum poſſe conſiſtere matrimonium. Quòd ſi rapta à raptore ſeparata, & in loco tuto & libero conſtituta,illum in virum habere conſenſerit, eam raptor in vxorem habeat, & nihilominus raptor ipſe,ac omnes illi conſilium,auxilium & fauorem præbentes, ſint ipſo iure excommunicati, ac perpetuo infames, &c. raptor etiam mulierem omni caſu tenetur decenter arbitrio iudicis dotare, capitul. decernit, 6. de reform. matr. 24. ſeſſ.

Raptores bonorum eccleſiaſticorum, piorumq́ue locorum anathemari ſubiiciuntur ad vſque reſtitutionem, obtentamq́ue à Rom.Ponti.abſolutionem, cap. ſi quem, 11.ſeſſ.22.

Rapinæ prohibentur,& maius ſunt ſcelus, quàm furtũ, & quot earum genera,catechiſ.in præcep.Non fur.fa. c. j. & ij.& liberalitas exercenda,ibid.

*Rector.*Vide ꝟ.Parochus.

Regulares. Multa circa regulares ſtatuit, ac reformauit S.Syno.Tri.potiſſimum,ſeſſ.25.tit.de regula.

Regulares igitur non poſſunt ſine licentia ſuorum ſuperiorum in eccleſiis ſuorum ordinum, & ſine benedictione epiſcopi, in non ſuorum vero ordinum eccleſiis etiam ſine licentia epiſcopi, ac niſi examinati & approbati fuerint, prædicare, capitul.quia verò.2.§.regulares, 5. ſeſſ. contradicente verò epiſcopo nec in eccleſiis ſuorum ordinum, capit. prædicationis, §. nullus.24. nec confeſſiones ſecularium etiam ſacerdotum, audire, nec ad id idoneos reputari, niſi aut parochiale beneficium, aut ab epiſcopis per examen, aut alias idoneis iudicentur, & approbationem obtineant, capit. quamuis, 15.ſeſſ.23.

Bona ſtabilia poſſidere non poſſunt, mobilium verò vſus quatenus ſit illis permittendus à ſuperioribus, capit. nemini.2.de regul. 25. immobilia tamen aliquibus, non omnibus, poſſidere non licet, capit. concedit, 3.eodem tit. ſine ſuperioris ſui licentia quouis prætextu ſubiicere ſe obſequio alicuius, nec à ſuis conuentibus recedere licet etiam prætextu ad ſuperiores ſuos accedendi, niſi ab eiſdem miſſi, aut vocati fuerint, cap.prohibet,4.eo.ti. & ſeſſ.

Nec habitum ſponte dimittere,nec ad laxiorem religionem ſe transferre,nec habitum occultè ferre, ibid. c. quicunque.19.

Regulares primam tonſuram & minores ordines non niſi ſubditis regularibus conferre poſſunt,c.abbatibus,10. de regu.25.

Qua ratione vitam inſtituere debeant, c. quoniam.1 & ſeq.eo.ti.quæ ad ſubſtantiam regularis vitæ pertinent, ab eis non poſſunt relaxari,ibid.

Qui ſtudiorum cauſa ad vniuerſitates mittuntur, in conuentibus tantum habitare licet, &c.capitul. prohibet. 4.eod.tit.

Cenſuras & interdicta etiam ab ordinariis promulgata, mandante epiſcopo, regulares in ſuis eccleſiis publicare, & ſeruare debent.& ad publicas proceſſiones vocati accedere,cap.cenſuræ,12.& c.controuerſias.13.eo.tit.

Intra quantum tempus profeſſionem facere debeant,c. in quacunque.15.ibid.

Regulares viuentes extra clauſtra, qui prædicare permittendi,c.quia,2.§.caueant.ſeſſ.5.

Ab ordinario quibus caſibus corrigantur,eod. cap. §. ſi vero.cap.eccleſiarum,3.ſeſſ.6.capitu.in exemptorum, 14. ſeſſ.7.cap.quicunque,8.ſeſſ.21.& c.regularis,14. de regul. 25.ſeſſ.

Regularium ſuperiores qui & quomodo creandi,c. abbatiſſa,7.eod.tit.

Regularium beneficia quibus conferenda,ſeſſ.14. capitu. regularia, 10. item monaſteria, abbatiæ, prioratus & præpoſituræ quibus, capitu. cum pleraque, 21. de regul.25.

1.2. *Religio* 1. Religionis ingreſſus deliberationem requirere non modicam videtur ex ſtatutis in concilio, ſeſſ. 25. capitu. in quacunque, 15. & capitu. libertati. 17. de regul.

Metu ad ingreſſum religionis non compellendæ virgines aut aliæ mulieres, præterquam in caſibus in iure expreſſis, vel ad ſuſcipiendum habitum, vel ad emittendam profeſſionem, nec impediendæ quoquo modo ſine iuſta cauſa, pœnis conſtitutis in cogentes, conſilium, auxilium vel fauorem dantes, exceptis ab his mulieribus, quæ conuertitæ ſeu pœnitentes appellantur, in quibus conſtitutiones earum ſeruandæ ſunt, c.anathemati,18. eod.tit.

Quicunque regularis prætendat ſe per vim & metum ingreſſum eſſe religionem, aut ante debitam ætatem profeſſum fuiſſe,aut quid ſimile, &c. niſi intra quinquennium tantum à die profeſſionis,audiendus, &c.c. quicunque.19.eo.tit.

2.3. *Religio* 3. Profeſſio non facienda ante 16. annum expletum,nec qui minore tempore quàm per annum poſt ſuſceptum habitum in probatione ſteterit, ad profeſſionẽ admittendus,vel admittenda,c.in quacunque, 15. de regu. nec niſi habiles inueniantur à ſuperioribus ad profitendum admitti debent,c.nulla,16.eod.tit.ac in virgine poſtquàm epiſcop⁹, vel eo abſente,vel impedito eius vicarius, aut aliquis eorum ſumptibus deputatus eius voluntatem diligenter, an coacta,an ſeducta ſit cognoſcat.&c.c.libertati,17.eo.tit.

4.21. Profeſſio antea facta eſt nulla, nullamq́ue inducit obligationem. Quid autem de ingreſſis per vim aut metu dictum fuit.

24. Abeuntibus è monaſterio ante profeſſionem,omnia reſtituuntur quę ſua erant.

Religio,rurſus 4.Nemo regularis cuiuſcunque facultatis vigore transferatur ad laxiorem religionem,c. quicunq., 19.eod.tit.

Tranſlatus autem in ordine ipſo, ad quem transfertur, in clauſtro perpetuo manere debet,& ad beneficia ſecularia omnino incapax exiſtit,cap.quia verò,11.ſeſſ.14.

Religio 5. Finito tempore nouitiatus ſuperiores, nouitios, quos habiles inuenerint ad profitendum admittant, aut è monaſterio eos eiiciant, ait S.Syno.capitu.nulla, 16. de regul. 25.

Ex verò citatis ex concilio ꝟ.Religio, 2. & 3. an aliquæ de reliquis auctoris quæſtionibus reſolui poſſint, tu ipſe colligas.

5 *Religio* 6. Religioſos ſeu regulares præcipit S.Syno.fideliter obſeruare,præcipuè obedientiæ,paupertatis, & caſtitatis, ac ſi qua alia ſunt alicuius regulæ & ordinis peculiaria vota & præcepta ad eorum reſpectiuè eſſentiam, necnon ad communem vitam, victum & veſtitum conſeruanda pertinentia,c.quoniam,1.de regu.eo.tit.& ꝟ.regularis,dictum fuit.

9 Epiſcopis in aliquibus obedire debent, vt ꝟ. regularis, diximus.

Religio rurſus 7. Congruam monaſticæ vitæ diſciplinam in vſum reuocare cupit. S. Syno. & huic rei operam dedit,c.cum pleraque,21.& c.quoniam.5.& aliis cap.eo.ti. de reg.

Duobus monaſteriis nulla præficienda,cap.abbatiſſa.7. eo.tit.

5 Beneficia regularia in titulum regularib⁹ profeſſis prouideri conſueta religioſis tantum illius ordinis, vel iis qui habitum omnino ſuſcipere, & profeſſionem remittere teneantur,& non aliis conferenda,c.regularia,10. ſeſ. 14. c. cum pleraque.21.de reg.25.

Ad ſecularia verò etiam curata de vno ad alium ordinem tranſlatus omnino incapax exiſtit, cap.quia verò, 11. ſeſſ.14.

Decimoquinto quæritur. Ad hanc ſanè quęſtionem multa quæ adnotata ſunt ad vocem Regularis,huc pertinere videntur,ac inde transferri queunt,alia quæ ad viſitationem reſpiciunt.ꝟ.Viſitatio,dicentur.

Capitulorum verò generalium vel prouincialium officium eſt in magiſtris eligendis.ca.1.de refor.ſeſſ.5.in prioribus,abbatibus,& abbatiſſis,& officiis eligendis, c.in electione,6 de regul.ſeſſ.25.in conſeruanda regulari diſciplina,c.quoniam.eo.tit.in exequendis piis relictis, c. contingit,4.de refor.25.

Eorum negligentia à concilio prouinciali aliquando ſuppletur,c.hæc omnia,22.de regul.ead.ſeſſ.

Decimoſexto quæritur. Moniales ſæpe confiteri & euchariſtiam ſuſcipere debent. Præter ordinarium confeſſorem alius extraordinarius ab epiſcopo, & aliis ſuperiorib⁹ bis aut ter in anno offerendus, qui omnium confeſſiones audire debeat,c.attendant, 10.eo.tit.

Vbi ſanctiſſimum Chriſti corpus conſeruare debeant, ibidem.

Bona mobilia & immobilia vt propria habere non pñt, & quibus ſtabilia permiſſa, & mobilium vſus quomodo permittatur,& à quibus capitu.nemini,2. & c. concedit. 3. eodem tit.nec licet eis exire à monaſterio,etiam ad breue tempus quocunque prætextu, niſi ex aliqua legitima cauſa ab epiſcopo approbanda,capitu.Bonifacij, 5. eodem,tit. ingredi autem intra ſepta monaſterij nemini licet, cuiuſcunque generis &c. ſine epiſcopi, vel ſuperioris licentia in ſcriptis obtenta, ſub excommunicationis pœna ipſo facto incurrenda, ibid. alia verò colligas ex ſuperioribus additis.

Quæ de regularibus à S. Synodo decreta ſunt, obſeruari præcipit in omnibus cænobiis ac monaſteriis, collegiis,ac domibus quorumcunque monachorum, ac regularium,necnon quarumcunque ſanctimonialiũ virginum, ac viduarum, &c.c. hæc omnia, 22.eo.tit. alia de monialibus ꝟ.Religio.8.videas.

Religio,rurſus 8. Quia mentio fit hic monaſteriorum, addam ea quę S.Syno.de monaſteriis virorũ,& mulierum præter ea quæ adiecimus, decreuit.

Monaſteria non erigenda de cætero ſine epiſcopi licẽtia prius obtenta,non augenda inſolito numero,c.cõcedit, 3.eod.tit.de regul.

Seſe in congregationes redigere quæ & quomodo teneantur,& intra quantum tempus,ca. monaſteria, eod. & quibus ſubdita eſſe redacta debeant,ibid.

Monaſteria ſanctimonialium extra mænia vrbis, vel oppidi conſtituta,intra vrbes,vel oppida reducenda,c.Bonifacij.5.§.& quia,eo.tit.

Etiam epiſcopo & ſuperiori clauſtra monaſterij monialium ingredi non licet,c.abbatiſſa. 7.eod.

Quæ regantur ab epiſcopis,c. monaſteria. 9. & c. anathemati,18.eod.

Monaſteria viſitanda etiam ſedi apoſtolicæ ſubiecta:& à quibus,c. quæcunquee.8.ſeſſ.21.capitu.monaſteria, 8. & c.abbates,20. de regu. 25. illiſq́ue quomodo de abbatibus & prioribus,& præpoſitis prouidendum, c.cum pleraque, 21.eod.

Monaſteria curam animarum habẽtia quibus ſubſint, c. in monaſteriis,11.& c.monaſteria. 8.eod.

Lectorem ſacræ ſcripturę habere debent,cap.j.de refor. ſeſſ.5.

Reliquiæ. Sanctorum Martyrum, & aliorum cum Chriſto viuentium ſancta corpora à fidelibus veneranda, cap. mandat,de inuo.vene.& reliq.ſanct.25.ſeſſ. catech.in præcep. Non hab.Deos al.c.verum.

Renunciatio. Renunciatio ante profeſſionem nulla, cap. nulla, 16.de reg.25.

Reſignare beneficium quando non liceat, c. cum non deceat,2.ſeſſ.21.quando non proſit,c.cum adoleſcentium, 18.§.& quia,23.c.vt paternæ,15.§.ad hæc,ead.ſeſſ.& quando quis cogatur,eodem capit.& c. cum eccleſiaſticus, 17. ſeſſ.24.

Reſignantium neceſſitatibus commoda aliqua ratione prouidendum,ibid.

6 *Reſcriptum.* Reſcripta quæ ſortiantur effectum, vt de promouendo à quocunque, capit. facultates, 11. ſeſſ. ſeptima, ſuper abſolutione alicuius criminis, vel delicti impetrata, capit. & quoniam, 5. 13. iterum de promouendo epiſcopis titularibus conceſſa, capit.& quoniam, 2. 14. ſuper diſpenſationibus, capit.diſpenſationes,5. 22. rurſus de promouendo ab alieno epiſcopo, capit. ordinationes,8.23.de quo adiutore,capit. cum in beneficiis, 7. de beneficiis curatis in ſimplex beneficium conuertendis, capitul.ſtatuit, 16. iterum de diſpenſatione, & legis vinculo relaxando, capit. ſicuti, 18.ſeſſ.25.vide Gratia & literæ.

1.2. *Reſidentia.* Reſidere perſonaliter tenentur hodie primates patriarchæ,metropolitani, & epiſcopi.c.j. de refor. ſeſſ.6.c.cum præcepto,1.23.

Cardinales. ibid. omnes obtinentes beneficia quæ requirunt reſidentiam de iure ſeu conſuetudine,c.epiſcopis, 2.ſeſſ.6.& eod.c.1.23.

Obtinentes dignitates, perſonatus & officia, cap. cum beneficia.3.21.& c.epiſcopi.:.ſeſſ. 22. & c. cum dignitates. 12.§.præterea,24.obtinentes canonicatus, præbendas, aut portiones,eo.§.24.ſeſſ.

Reſidere negligentium pctm̃ & pœna quæ,c citatis. 3.5.7. Abeſſe aliquo tempore poſſunt ex cauſa approbanda,à quo,& priuari non reſidentes poſſunt, & quibus ſeruatis,eiſd.cap.

Reſidentiæ decreta publicanda, cap. cum præcepto. 1. §.vltim.23.

Reſtitutio Reſtitutio ad priores ordines,& gradus contra ſui prælati voluntatem conceſſa non ſuffragatur, cap. cum honeſtius. 1.ſeſſ.14.

Vide ſatisfactio.

S*Acerdos*.Sacerdotes ſunt vicarij Chriſti, præſides & iudices,cap.ex inſtitutione, 5.de confeſſ.& cap.circa 6.de min.&c.ſeſſ.14.

Tanquam Dei interpretes & internuncij , ſunt Angeli & dij appellantur, catechiſ. de ordin.ſacram. in princ. ſiue cap.j. Sacramentorum miniſtri.cano.10.ſeſſ.7.cap.circa 6. de miniſt.&c.capit. inſtituta, 1.de inſtit. ſacram.extr.vnct. cap.iam verò 3.de miniſ.hu.ſacr.& cano.10.ſeſſ.14.

Clauium miniſterium habent, cap.ſi ea.de nec.& inſpi. ſa.pœnit.& c.circa.præci.& cano.3.& 10.ſeſ.14.cap.ſacrificium.1.& cano.1.23.

Verbi Dei miniſterium exercent,cap.quoniam,4.& canon.1.23. ſeſſ. à Chriſto inſtituti , cano.2. de ſacrific. miſ. 22. & cap.ſacrificium, 1.23.& cap. ex inſtitutione , præcit. catechiſm.cap.his igitur, de ordin.ſacram.cap.quod ſi, de euchariſt.ſacram.ſe ipſi communicant, capit.quo ad 8. de vſu adminiſt.euchariſt.ſacram. & canon.10.ſeſſ.13.catech. de ordin.ſacra.capit.iam verò.§.præterea,capit.ſequitur.§. præterea, vbi de muneribus agitur eorum, de ordin. ſacra. & in ſymb.artic.& in Ieſum,&c. cap. Ieſus, ſine confeſſione quando celebrare poſſint, capit. ſi non decet.7.de præpar.&c.ſeſſ.13.

Laici effici nequeunt,cap.quoniam.4.23.& cano.4.ibid. ſacerdotis mali qualis poteſtas, cap. circa. 6.de miniſt.&c. & cano.10.ſeſſ.14.cano.12.de ſacra.ſeſſ.7.catechiſ.de ſacra. cap.illud vero.§.ſed quamuis.

Sacerdotij ſancti miniſterium diuina res eſt, cap. cum autem.2.& cano.1.23.

Sacerdotum, & ſacrificium Dei ordinatione coniuncta, cap.ſacrificium, alleg.

Sacerdotum dignitas, & poteſtas , capit. ex inſtitutione, 5.de confeſſ.capit.circa,de miniſt.&c. cap.dæmum,de ſatisfact.neceſ.& cap.iam verò,de miniſt.&c.ſeſſ.14.can.2. de ſacrific.miſ.22. & capit.ſacrificium , alleg. catechiſmus de euchariſt.ſacram.capit. quòd verò , ordin.ſacra.capit.1. duplex poteſtas, & quæ, capit.his igitur, de ordin.ſacram. ſacerdotalis ordo tametſi vnus eſt , varios tamen & dignitatis,& poteſtatis gradus habet,eodem capit. iam verò. §. præterea, de ordin.ſacram. Sacerdotij euangelici poteſtas plurimum præſtat ſacerdoti legis naturæ ſcriptæ , cap. his igitur,eod.titu.Sacerdotium duplex,interius,& externum, & quod vtrunque, cap.iam verò.§.ſed quoniam,eod.tit.

Exemplum quanti momenti, cap.nihil.1.22.cap.qui piè. 14.23.cap.optandum.1.25.& cap.cupiens.20.ead.

De reliquis quæ attinentia ad id argumentum , vide ſ. ordo,& catech.de ord.ſacr.& in aliis locis præcita.

Sacramentum. Sacramenti definitio apud ſanctam Synod.ſeſſ.13.cap.commune. 3.de excell. ſanctiſ. euchar. ſup. re. ſacr.ſic ſe habet.

Commune hoc quidem eſt ſanctiſſimæ euchariſtiæ cũ cæteris ſacramentis ſymbolum eſſe rei ſacræ, & inuiſibilis gratiæ formam viſibilem.

Sacramenti nomen pluribus modis accipitur , & quod ad rem propoſitam attinet, quid ſit, copioſe tradit catech. de ſacramentis,cap.1.2.& 3.

Sacramenta nouæ legis ſunt numero ſeptem , videlicet baptiſmus, confirmatio, euchariſtia, pœnitentia, extrema vnctio, ordo, & matrimonium, ſeſſ.7.canon.1.de ſacram. catechiſ.eod.tit.c.ſequitur.

De præſtantia & differentia eorum inter ſe, canon.3. ead. ſeſſ.7.catechiſm.eod.titu.c. illud verò. A ſacramentis antiquæ legis differunt,ead.ſeſſ.cano.2.catechiſ.cap.ex his igitur,eod.titu.

Eorum auctor & inſtitutor Chriſtus, cano.1.de ſacram. ſeſſ.7.catechiſ.c.illud verò,eod.tit.

Plures autem numerantur cauſæ , cur ſint inſtituta , & quæ ſint,catechiſ.docere.eod.tit.c.verum.

Iuſtitiæ adipiſcendæ mirifica ſunt inſtrumenta, catech. eod.cap.illud.

Gratiam continent,ſeſſ.7.cano.6.& 7.de ſacram.catech. c.ſed iam his,eod.tit.

In miniſtris , dum ſacramenta conficiunt & conferunt, requiritur intentio ſaltem faciendi quod facit eccleſia, ſeſſ. ead.cano.11.catech.c.illud verò,eod.tit.

Duo ſunt ex quibus quodlibet ſacramentum conficitur , quorum alterum materiæ rationem habet atque elementum dicitur:alterum formæ vim, & verbum communi vocabulo appellatur,&c. catech. cap.primum igitur, & cap.ſeq.eod.tit.

In tribus ſacramentis,baptiſmo ſcilicet, confirmatione, & ordine imprimitur character in anima, hoc eſt ſignum quoddam ſpirituale & indelebile , vnde ea reiterari non poſſunt , ſeſſio.7.canon.9.catechiſmus, eodem titul.capit. ex iis igitur.

Vtilia & neceſſaria ſunt,ead.ſeſſ.in prooemio,& cano.4. catechiſ.c. ſequitur,eod.tit.de ſacram.

Effectus,qui,catechiſ.cap.ſed iam,eod.tit.

Miniſtri qui,ead.ſeſſ.cano.10. & 12.capit.circa.6.de miniſt.confeſ.ſeſſ.14.cap.iam verò. 3.de miniſt.ſacram.extrema vnctio ſacramentum euchariſtiæ ſoli ſacerdotes conficiunt,catechiſmus de euhariſt.ſacram.cap.quod verò:ordinis autem vide ſ.Ordo baptiſmi ſ. baptiſmus , & ita de ſingulis.

Ea non per Angelos, ſed per homines miniſtrari in eccleſia Deus voluit : non minus enim miniſtrorum officio, quàm materia , & forma ad ſacramenta conficienda opus eſſe perpetua ſanctorum Patrum traditione confirmandum, catechiſmus,eodem titu. de ſacram.cap.illud verò.§. ſed quamuis.

Siue boni, ſiue mali ſint modò ea forma, & materia vtantur, quam ex Chriſti inſtituto ſemper eccleſia catholica ſeruauit: idque facere proponant , quod eccleſia in ea adminiſtratione facit,verè ſacramenta conficiunt,& conferunt,&c. catechiſ.eod.titu. cap. illud verò, eod.§.ſynod. cano.12.ſeſſ.7.de ſacram.

Impunè verò ea miniſtrantibus æternam perniciem , & mortem afferunt , catechiſmus hoc ipſo titu.capitu.neque verò.

Vt ſacramenta ſolennibus quibuſdam cæremoniis miniſtrarentur , à primis vſque eccleſiæ temporibus illud ſemper ſeruatum, & an omitti poſſint, catechiſmus de ſacrament capit.in hoc autem, ſynod.eadem ſeſſio.canon.13. de ſacrament.

Sacrilegium. Aliqua de hoc in catechiſ. in præcept. Non facies fur.

Sanctorum corpora. De ſanctorum reliquiis , vide Reliquiæ, ſuprà.

In memoriam ſanctorum nonnullas interdum miſſas eccleſia celebrare conſueuit , non tamen illis ſacrificium offerri docet , ſed ſoli Deo , &c. ſed eorum patrocinia implorat &c.capitu.quoniam.3.ſeſſ.xxij.eí orationes ſuas,pro hominibus offerunt bonum atque vtile eſſe ſuppliciter eos inuocare, & ob beneficia impetranda à Deo per filium eius Ieſum Chriſtum dominum noſtrum,&c.ad eorum orationes opem,auxiliúmque confugere capitu.mãdat,de inuo.ven.ſang.xxv.ſeſſ.de his etiam catechiſ.in præcep.Non hab.Deos ali.co.me.capit. verum.

Sanctorum communio quam ſit vtilis,& quid ſignificet,idem in ſymbo.arti.San.commu.

Vt omnis porrò ſuperſtitio in Sanctorum inuocatione,reliquiarum veneratione,& imaginum ſacro vſu tollatur,&c.quæ diligentia & cura ab epiſcopis adhibenda ac de imagine inſolita non ponenda,niſi ab epiſcopo approbata,nullis etiam nouis admittendis miraculis, nec nouis reliquiis recipiendis, niſi eodem recognoſcente & approbante epiſcopo , & quod ſit eius tunc officium, ſtatuit Sanct.ſynod.eodem capitulo mandat.§.omnis. porro.

Satisfactio.Satisfactio eſt pars pœnitentiæ,c.docet iij. de perti.& fru.pœni.ſeſſ.xiiij.

Satisfactionis nomen vnde , varie accipitur , quæ nobis Deũ placatũ reddit,quæ ſit Satisfactio canonica quę: item ſatisfactio à nobis sũpta.ſatisfactio quæ eſt ſacramentis pars,catechiſ.de pœni.ſacr.c.nunc.ad tertiã,eius definitio,eo.c.

Quomodo fiat,per ieiunia,ſ.eleemoſynas, eſt orationes,& alia piæ vitæ ſpiritualis exercitia.&c.ſeſ.vj.ca.qui vero.xiiij.de lap.& eo.repa.& cano.xiij.de ſanctiſ.pœni. ſacr.xiiij.catech.de pœni.ſacra.c.ſed duo.

Per Chriſtũ eſt,c.demũ,viij.de ſatisfa.nec.& fru.14 tota à Chriſti domini paſſionis merito pendet.catechiſ. eo.c.nunc ad tertiam,cir.fin.

3· 4.5. Satisfacere poteſt vnus pro alio , catech.c.ſed duo. pen.de pœni.ſacr.

8 Duo præcipuæ in ſatisfactione requiruntur, vt is qui ſatisfacit , iuſtus ſit,& Dei amicus,alterum,vt eiuſmodi opera ſuſcipiantur.quæ natura ſua dolorem, & moleſtiã afferant,c.ſed duo.cita.

9 Qui patienti animo quidquid laborioſi,& incommodi Deus immiſerit,ferant,amplam ſatisfaciendi , & merẽdi materiã nactos eſſe,catech.docet eo.c.ſed duo ſyn. ſeſ.14.c.docet,9.de ope.ſatiſ.

10 Pœnitentes cogendi, vt reſtituant , catechiſ.capitulo vlt.eo.tit.

Qualis imponẽda pœnitenti,ſyno.de ſatisf.nec.& fru c.demum , præci.§.habeant autem catechiſ.capitu.vlt. de pœni.ſacra.

Eius,fructus & neceſſitas,eo.c.demum , ſeſ.14.cateh. c.nunc ad tertiam,ſæpe cita.

Scientia.Scientia quæ requiratur in eo , qui ad eccleſias cathedrales ſit aſſumendus,c.quicunque,ij.ſeſſ.xxij. & quæ in promouendis ad ordines, & in inſtituendis in beneficijs,vide ſuis locis,ordo, beneficium,eccleſia,clericus.

Schiſma. Schiſmatici,qui neglectis ijs , qui legitimè eis præſunt,catholicis, & epiſcopis , & ſacerdotibus , & à Sancta Romana eccleſia deſciſcentes , corruptoribus Dei verbi hæreticis ſe in diſciplinam tradiderunt, catechiſ. in ora. do. peti. Panem noſtr.q. ad dictio Hodie.

Schiſmaticorum fiducia inanis,&qua in re,ca.quãuis, 9.cont.ina.hęre.fidu.ſeſſ.6

Sententia. Sententia in ſubditos ferenda , c.quoniam, 7.de caſ.reſer.ſeſſ.14.

Seruitus.Seruitium in eccleſia iuxta formam ab epiſcopo præſcribendam qui non impleuerit,quid amittat , c. epiſcopi 3. 22.

Simonia. Simoniaca labes prohibetur,c.quoniam, ſeſ. 21 pœnis contra ſimoniacos editis quos teneri,S.ſynodus decreuerit,c.in plurib.14.ſeſſ.24.& c.expedit.18.§. caueant quæ ead.ſeſſ.

Simulatio.de hac aliquid in catechiſ.in pręcep.Non loque.con.pro.

Hypocritarum mos in orando fugiendus catech.quę rati.in oran.requi.

Societas.3. Societas Ieſu religio iuxta pium eorum inſtitutum à Sãcta ſede apoſtolica approbatum,Domino, & eius eccleſiæ inſeruire poſſunt,ca.nulla , 16.de regula 25.ſeſſ.

Sodomia.De hoc nefario ſcelere in catechiſ.in præcept. Non męchabe.

Solutio.Solutiones quædam in electione præſentatiõe nominatione,in admiſſione ad poſſeſſionem,& c.prohibitæ,c.in plurib.xiiij.ſeſſ.24.

Sors. Aliquid de ſorte prohibita tangitur in catech.in præcep.Non habe.Deos ali.vide Reper.Inquiſi.cũ annotatio.ad ipſum.

Superſtitio,veræ pietatis falſa imitatrix,c.quanta.de obſ.& euit in cel.miſ.22.ea prohibetur,c.cum catholica. de purgat.xxv.

Spectaculum.Vide ſimiliter de ſpectaculis Repertor.inquiſi,cum annotatio.

Sponſalia. Vide ſupra matrimonium.ſolennitates inductas à concilio Tridenti.in matrimonio contrahendo puto ab interpretibus eiuſdem concilij reſponſum , habere quoque locum in ſponſalibus contrahendis.

Statutum.Statuta quædam eccleſiarum approbantur in nullorum fructuum, vel minus tertia parte perceptione. c.cum beneficia.3.xxj.

Item vt dignitates in eccleſiis,vt collegiatis non ſeruientes aliquid admittant,&c.capitulo epiſcopi, tertio, xxij.

Item circa abſentiam dignitatum & canonicorum à dictis eccleſiis , capitulo cum dignitates,xij.§.præterea, xxiiij.

In qualitatibus requiſitis , ſeu certis oneribus iniunctis beneficijs,c.ratio.v.ſeſſ.xxv.

Et contrario quædam reiici & aboleri mandant,de interponendis videlicet conditionib.ſeu deductionibus, ex fructib.& c.c.in ſtatione,præſentatiõe,&c.in plurib. 14.ſeſſ.24.

Studium.Studia publica lectorem ſacræ ſcripturæ habere debent,necnõ monaſteria,& cõuētus.c.1.de ref.ſeſ. 5.ſtudiorum generalium priuilegia,c.præſentati,13.ſeſ. 7.c.ſtatuit,6.§ epiſcopis,& c.ſicuti,9.ſeſſ.xxv.

Commune eccleſiæ bonum , c.cum adoleſcentium, 18.§.& quia,ſeſ.xxiij.

Studentes,ſiue ſcolares pauperes, gratis docendi , c.j. §.eccleſiæ,de refor.ſeſſ.v.

Subſtitutum magiſtrum eligunt,eod.c.§.deinde.

Scolarium priuilegia,cita.c.j.de refor.ſeſſ.v.præſentati.xxiij.ſeſ.7.c.inſuper.5.ſeſ.14.c.nullus.6.24. &.d.c.ſtatuit.6.25.

Studiorum reformatores quid agere debeant,c.cog. 2.ſeſ.xxv.

Subditus. Subditi quomodo tractandi capitu.primo,de refor.xiij.

Correcti epiſcopum odiſſe ſolent,ſeſſ.ea.c.quoniã,6.

Subditorum ſalus,eſt integritas præſidentium , capit. 1.de ref.ſeſſ.vj.

Succeßio. Succeſſionis hæreditariæ imago in beneficiis prohibita,c.cum in 7.ſeſ.xxv.

Succeſſor. Succeſſoris in præiudiciũ locationes anticipatis ſolutionibus factæ validæ nullatenus intelliguntur, c.magnam,11.ſeſ.xxv.

Suffragium. Animas in purgatorio detentas fidelium ſuffragiis,potiſſimum verò acceptabili altaris ſacrificio iuuari docet ſancta ſinod.Tridẽ.& eccleſia catholica ſpiritu ſancto edocta ex ſacris literis,& antiqua patrum tradi ione in ſacris cõſiliis docuit,capitulo cum catholica, de purgator.vigeſimooctauo.capitu.& quoniam.2.de ſacrif.miſ.& can.3.ſeſ.xxij.cætera vide ſ̃.purgatorium.Satisfacere vnus pro alio poteſt,ſupra ſatisfactio.

2 *Secundo quæritur.* Ad hanc quæſtionem repete quæ adiecta ſunt ad vocẽ Sacerdos,ver.Sacerdotis mali, & ſ̃.ſacramẽtũ,verſ.Siue boni.

Superbia. De animorum noſtrorum ſuberbia & elatione comprimenda,& humilitate ei oppoſita amplectenda tum aliis in locis,cum in Symbo.Art. Et in Ieſum Chriſtum,c.cum igitur,&in ar.Paſſus , capitu.vlt.traditur in catec.

Superſtitio. De ſuperſtitione & ſorte ſ̃.ſors.de diuinatione videas Reperror.inquiſi.cum annotationibus.

Suſpenſio. Suſpenſo ab ordinibus,& gradibus an ſuffragetur reſtitutio cõcil.ſeſſ.xiiij.c.cũ honeſtius, 1.& ſupra Reſtitutio.

Suſurratio. Suſurratio reprobatur etiam in catechiſ.in p̃cep.Non loque.con.

1 TABELLIO. Ex notariorum imperitia plurima dãna,& multarum occaſio litium oritur.

7 Epiſcopus quorumcunque notariorum ét ſi apoſtolica imperiali,aut regia authoritate creati fuerint, ét tanquam delegatus ſedis apoſtolicæ examinatione adhibita,ſufficientiam ſcrutari poteſt,illiſque nõ idoneis repertis aut quãdocũq; in officio delinquẽtibus quę ſit illis pęna,ſeſſ.xxij.c.cum ex nota.10.

Intra quantum tempus actorum copiam exhibere te-
8 neantur,& quæ non exhibentibus pœna.ſeſ.24.ca cauſæ omnes,20 §.porrò.

Tentare. Tentari non patitur Deus nos.ſ̃.id quod poſſumus,cano.9.de ſacr.matr.ceſſ.24.

Tentatio quid.tentandi genera multa.

Tentator diabolus quare dicatur.

In tentationem quando inducimur. Tentatio eſt vita hominis ſuper terram,& alia de tentatione catechiſ.in oratio.Dom.petitio.Et ne nos indu.

Tempus. De tempora nuptiarum , vide ſup. Matrimonium.

Teſtamentum,rurſus.2. Teſtamentorum executores epi-
18 ſcopi ſunt in caſibus à iure conceſſis , capitulo epiſcopi, 8.ſeſſ.2.

Teſtatorum relicta pia perſoluenda, ſeſſ.25.c.cum catholica,de purgato.

Teſtatorum voluntas conſeruanda pro miſſis celebrãdis,& qua ratione, vbi tenuis eleemoſyna relicta, c. contingit 4.

Commutatione vltimarum voluntatum niſi ex iuſta & neceſſaria cauſa fieri debẽt, & epiſcopi cognitioni demandatur, an conceſſæ tacita veritate , vel ſuggeſta falſitate,& non ante executioni demandandæ,c.in commutatio.6.xxij.

Teſtis. Teſtes cõtra epiſcopum qui eſſe poſſint, c.teſtes 7.ſeſſ.14. catech.in præc.Non loque.con.

Teſtium numerus in matrimonio binarius aut ternarius,c.tametſi,1.de refor.matrimo.vigeſimoquarto,& eorum pœna,qui contractui huic interſunt abſque parocho.ibidem.

Teſtimonij falſi non dicendi præceptum Dei.

10. Teſtimonium falſum quid & teſtimonij falſi dam-
9. na.

Teſtimonium falſum non ſolum in iudicio; ſed extra iudicium vetatur.

Quibus modis falſa dicendo exiſtimatio hominis offenditur.

Teſtimonij veri in rebus humanis maximus vſus.

Alia quoque in hãc ſententiã catechiſ.tractat in præcep.Non loquer.con.pro.

Traditio. Traditionum apoſtolicarum in ſyno.ſępe fit mentio.ſeſſ.4.capitu.de cano.ſcriptu.ſunt ſine ſcripto traditiones,quæ ipſius Chriſti ore ab apoſtolis acceptę, aut ad ipſis apoſtolis, ſpiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ,ad nos vſque peruenerunt,ibidem ſyno. capitulo hanc diſpoſitio.ſeptima,quę ſit iuſtif.cir.fi.ſeſſ. 6.capitu.quo ad,8.vſu.admit euch,ſacr.capitu.inſtitura, 1.de inſt.ſacr.ext.vnct.capitu.& quoniam 2.& capitu. quia.9.de ſacrif.miſ.xxij.c.ſacrificium.1. xxiij.c.matrimonij.1.§.cum igitur,de ſacr.matr.xxiiij.capitu.cum catholica.de purgato.xxv.catech.in art.ſymbo. Deſcendit ad infe.capitu.his expoſitis.de ext.vnct.ſacr.c.primo,de ſacr.ordi.cap.iam vero,trib.in locis,& c.ſequitur, de ſacra.

Turpe lucrum. Synod.in c.nihil,1.ſeſſ.xxij. De hoc etiã ſynodus aliquid.c.in pluribus,xiiij.ſeſſ.xxiiij.iuſto labore,& honeſto lucro victus nobis quærendus , catechi.in orat. domi.petitio.Pan.noſtr.q.item in pręc.Non loque. c.nunc explicemus.

VERITAS. Verum confiteri debent rei, cum ex iudicij formula interrogantur, catechiſ.capitulo nũc explicemus , in præcepto , Non loquer. Verum tacere interdum licet , ſed extra iudicium. ibidem.

Nihil tam neceſſarium eſt,quàm teſtimoniorum veritas in ijs rebus,quas nec ipſi ſcimus, neque tamen licet ignorare. Qui veritatem occultat,& qui prodit mendacium,vterq; reus eſt ille,quia prodeſſe non vult:hic,quia nocere deſiderat. ibique alia in hoc propoſito ſcribuntur.

Venatio. Ab illicitis venationib.& aucupijs abſtinẽdum obtinentibus dignitates, canonicatus,& præbendas,aut portiones in eccleſiis cathedralibus aut collegiatis, capitulo cum dignitates.xij.§.præterea.ſeſſ. vigeſima quarta.

Venditio. Alienari non poteſt à clericis patrimonium obligatum victui ſuo , niſi cõſecutis beneficium eccleſiaſticum ſufficiens,capitulo cum non deceat,2.ſeſſ.vigeſimaprima.

Vicarius. Vicarij in beneficiis idonei,& quanta cũ portione fructuũ,& quibus caſibus, deputari poſſint.epiſcopis.ij.ij.ſeſ.6.ordinarij.5.& c.bñficia.7.ſeſ.7.c.qa illiterati.6.ſeſ.21.c.expedit.18.24.qñ ceſſẽt,c.ſtatuit.16.ſeſ.xxv

3 Vicarius

3 Vicarius capituli,ſede vacante,Doctor , vel licentiatus eligi debet,vel alias quãtũ fieri poteſt,idoneus:aliàs ad metropolitanum deuoluitur electio.c.capitulum,16. ſeſſ.24.

Vicarij officium in collatione beneficiorum.c. expedit.18.ca.ſeſſ.

Virginitas. Virginitas beatior ſtatui cõiugali. cano.10. de ſacr.matr.ſeſſ.24,

1.8. *Viſitatio.* Viſitari debent annis ſingulis ab ordinarijs beneficia curata , c.beneficia.7.ſeſſ. 7.eccleſiæ quæcunque quomodolibet exemptæ apoſtolica auctoritate.c. locorum,ead.ſeſ.& c.quæ alias.9.24. quæ in nullius diœceſi dicuntur,ibi commendata omnia beneficia,& monaſteria etiam exempta,c.quęcũque,8.21.monaſteria,quę ſũt ordinũ capita quæ.c.abbates,20.ſeſſ.25. Hoſpitalia, confraternitates,eleemoſynæ Montis pietatis,& pia loca omnia,c.epiſcopi,8.22.propria diœceſis,c.Patriarchę, 3.ſeſſ.24.

Viſitatores regularium qui,c.monaſteria,8.& c.abbates,alleg.de regu.

Viſitatio quomodo fieri debeat ſcopus , & quid in ea
4 tractandum,eo. c.Patriarchę,§.viſitationem.c.beneficia, & c. locorum præci,ſeſ.7.dic.c. quęcunque , 23.ſeſ.& ꝙ attinet ad regulares,dic.c.monaſteria,& c.abbates.

In ea magna eſt epiſcoporum poteſtas,ca.epiſcopi,10. ſeſſ.24.& c.ſtatuit.6.25.

Quando in viſitationis cauſis appelletur,c.1 §. cum igitur,de refor.ſeſſ.13.

Viſitator quid à viſitatis recipere poſſit,c. Patriarchæ
5 3 § quæ vt facilius.24.

Vnctio. Vnctio extrema quid.c.viſũ.de ſacr.extr vnc. 14.ſeſ.cur inſtituta,c.inſtituta,1.ď inſti.ſac.ex.vn.ea ſeſ. à Chriſto domino noſtro,ibi. & cano.1.eo.tit.& ſeſ.catechiſ.eo tit.c.verum.

Eſt vere & proprie ſacramentum noui teſtamenti.eo. c.inſtituta,& cano.1.cita.catechiſ.eo.tit.c.1.

Vnctionis extremæ ſacramẽtum cur ita dictum, catechiſ.de vnc.ex.ſa.c.j.

Materia eius eſt oleum,ab epiſcopo benedictum,eod. c.inſtituta.

2 Forma,illa verba,per iſtam vnctionem &c. ibid.catechiſ.eo.ipſo tit.c.1.vbi etiam de eius ritibus.

3 Effectus,c.res porro,2. de eff.hui.ſacra.

4 Miniſter,epiſcopus, aut ſacerdos ab eo ordinatus, c.iã verò.3.de miniſ.hui.ſacr.

Quibus ſit dandum, eo.c.iam verò.catechiſ.c.verum,
5 eo.ti.vbi & de partibus corporis vngendis.

8 Iterari põt.ibid.& cano.eo. tit. ſacramentũ exeuntiũ nuncupãtur,ibid.catechiſ.eo.cap.verum.

Quomodo ab hæreticis impugnatur, eo.c. iam verò, & cano.1.2.3.& 4.eod.tit.

Votum. Vota regularia fideliter obſeruãda,c.quoniam, 1.de regu.ſeſſ.25.

Vota facta poſt baptiſmum,non ſunt irrita.cano.9.de baptiſ.ſeſſ.7.

Vxor. Vxores plures ſimul habere non licet,cano.2.de ſacra.matri.

Ab vxoratis concubinas haberi grauiſſimum peccatum,eas eiicere , ſeque ab earum conſuetudine ſeiungere tenentur : aliter ſi ter moniti id facere neglexerint excommunicatione feriendos eſſe ſtatuit S. Syno. quod ſi in concubinatu per annum , cenſuris neglectis, permanſerint, contra eos ab ordinario ſeuerè pro qualitate criminis procedatur.mulieres quoque coniugatas ab adulteris ſi ſe non ſeparauerint,pœnis affici ſtatuit expreſſis.ibid.

FINIS ADDITIONVM.

INDEX OMNIVM DICTIONUM, ſeu Titulorum qui in hac ſecunda Summæ SYLVESTRINÆ parte tractantur.

IActantia. Pag. 3
Ieiunium & abſtinẽtia. 3
Ignorantia. 6
Illegitimus filius præcipuè quantum ad promotionem. 13
Imagines ſanctorum. 14
Immunitas ſeu libertas eccleſię primò in ſe, & quo ad loca, res & perſonas. 15
Immunitas eccleſiæ ſecundò quãtum ad eius violationem. 20
Immunitas eccleſiæ tertio ſpecialiter quantum ad confugientes ad eccleſiam. 23
Impenſæ. 25
Impedimẽtum quo ad matrimonium, vide in verbo, Matrimonium vj. vij. viij 25
Imperator, vide Papa. §. x. itẽ Electio. iii. §. iiij. & v. ibi.
Imperium. 25
Impoſſibile. 25
Impubes ibid.
Inanis gloria, vbi Vana gloria. 25
Incãtatio, vbi ſortilegium ſecũdo. 25
Incarceratus, vbi Carcer. 25
Incendiarius & Incendium. ibi.
Incertorũ reſtitutio declaratur infrà Reſtitutio viij. per totum. 26
Inceſtus, vbi Luxuria. ibi.
Incorrigibilis, ibid.
Indefinita propoſitio. ibi.
Indicium. 26
Indignatio. 27
Induciæ. ibi.
Indulgentia. 28
Ineptа lætitia. 34
Infamia. ibi.
Infidelitas & infidelis. 36
Infirmus. 37
Infrà. ibi.
Ingenuus. ibi
Ingratitudo. ibi
In integrum reſtitutio. 37
Iniuria. 39
Iniuſtitia. 39.
Inobedientia. ibid.
Inofficioſum. 40
Inquilinus. ibi.
Inquietudo mentis. ibid.
Inquiſitio primò. 40
Inquiſitio ſecũdò quo ad religioſos. 45
Inſcriptio ſeu ſcribere. 46
Inſignis. ibi.
In ſtirpes ſuccedere. 47
Inſtitor. ibid
Inſtitutio ſeu Inſtituere. 47
Inſtrumentum, infrà Tabellio. 47
Intentio. ibi.
Interdictũ primò quid & quotuplex ſit. 47
Interdictũ ſecundo quando & quos liget. 49
Interdictum tertiò à quo ponatᷣ aut ſuſpendatur vel relaxetur. 51
Interdictum quartò quãdo à iure ponatur. 54
Interdictum quintò quãtum ad effectum q̃d ſcilicet eo tẽpore liceat, & quid non liceat. 55
Interdictum ſextò, quantum ad pœnas violantium illud. 60
Intereſſe. 62
Interlocutoria ſententia. 62
Interpretatio. 62
Inteſtatus. 63
Intruſus. ibi.
Inuentum. 64
Inuentarium. 65
Inueſtitura. 65
Inuidia. 66
Ira. 67
Ironia. 67
Irregularitas. 67
Irriſio, vbi Deriſio. 72
Iudęi. ibi.
Iudex primò in ſe. 76
Iudex ſecundò quo ad eius officiũ, id eſt iudicare. 83
Iudicium. 86
Iuratio, & Iuramẽtũ primò in ſe quid & quotuplex ſit. 87
Iuramẽtum ſecundò an & quando ſit licitum vel illicitum. 89
Iuramentũ tertiò quomodo ſit intelligendum tertiò & interpretãdũ. 91
Iuramẽtum quartò quãtum ad obligationem. 94
Iuramẽtum quinto quo ad relaxationem. 102
Iuriſdictio. 105
Ius dictum. ibi.
Iuſiurandum. ibi.
Iuſpatronus & patronus. 106
Iuſtitia. 111
LAicus. 111
Latria, & omnis adoratio. 111
Latro publicus. 111
Laudemium. ibid.
Legatum primò in genere. ibi.
Legatum ſecũdò à quo fieri poſſit aut factum eſſe intelligatur. 115
Legatum tertiò quantum ad rem legatam quid ſcilicet poſſit, aut quid intelligatur legari. 118
Legatum quarto ad pias cauſas. 120
Legatus. 122
Legitimus & Legitimatio. 123
Legitima portio. 127
Leno. 131
Lepra, & Leproſus. 131
Lex. 133
Libellus. 147
Liber, Libera, & Liberè. 148
Libertus. ibi.
Lis. ibi.
Literæ. 151
Litigator. ibid.
Liuellarius. ibi.
Loca. 152
Locatio. ibid.
Ludus. 157
Luxuria in genere & in ſpecie. 161
MAgiſter. 165
Maieſtas. ibi.
Maior. 165
Maioritas. ibi.
Maior. pars. 166
Maledictio. ibi.
Malefactor. ibi.
Maleficium. ibi.
Malitia. 170
Mandatum. ibi.
Manifeſtum. 172
Manumiſſio. 172
Martyrium. 173
Maſculinum. ibi.
Mathematici. 147
Matrimonium primò in ſe. ibid.
Matrimoniũ ſecũdo quomodò cõtrahatur quãtũ ad verba abſolutè. 176
Matrimonium tertiò quomodo cõtrahatur quantum ad verba ſub conditione vel modo, & huiuſmodi. 183
Matrimonium quartò quomodo contrahatur quãtum ad intentionem abſolutè vel conditionaliter. 186
Matrimoniũ quintò à quo & per quẽ contrahi poteſt. 186
Matrimonium ſextò quantum ad eiꝰ impedimenta in genere. 191
Matrimoniũ ſeptimò quo ad impedimenta quæ impediunt tantùm, & nõ dirimunt. 194
Matrimoniũ octauò quo ad impedimenta quæ & impediunt & dirimunt. 198
Matrimonium nonò quo ad accuſationem ad diuortium ordinatam. 212
Matrimonium decimò quãdo aliquis vel aliqua petitur aut repetitur tanquam coniunx. 213
Maximè. 214
Mendicus & infirmus. 214
Membrum. 217
Mendacium. 218
Mendicantes religioſi. 230
Menſa clericorum. 230
Menſis. 230
Menſura. 230
Mercator. 230
Meretrix. 230
Meritum. 230

Metus

Metus. 230
Miles. 232
Minor. ibid.
Miſerabiles perſonæ. 233
Miſſa j. quantum ad celebrationẽ. ibid.
Miſſa ij. quo ad auditionem. 240
Miſericordia. 241
Modica. ibid.
Mollities. ibid.
Monachus. ibid.
Monaſterium. ibid.
Monacha. ibid.
Moneta. ibid.
Monitio. 242
Monopolium. ibid.
Mora. ibid.
Mors. 242
Mortis articulus. 243
Mulier. ibid.
Multitudo. ibid.
Munus. ibid.
Murmuratio. ibid.
Mutilare. 244
Mutus. ibid.
Mutuum. ibid.
NAufragium. ibid.
Nauta. 245
Neceſſitas. 246
Negligentia. ibid.
Negotium, Negotiator, & Negotiatio. ibidem.
Neophytus. 248
Necromantia. ibid.
Nominatio. ibid.
Nominatim. ibid.
Notarius. ibid.
Notorium. ibid.
Nouale. 250
Nouitius. ibid.
Noui operis nuntiatio. ibid.
Nubere. ibid.
Nuptiæ. ibid.
OBedientia. 25
Oblatio. 253
Oblatus. ibid.
Obligatio. 254
Obſes. 255
Occaſio. ibid.
Occultum. 256
Odium. 256
Odioſum. ibid.
Oeconomus. ibid.
Officium. ibid.
Oleum ſanctum. ibid.
Omiſſio. ibid.
Opinio. ibid.
Oratio. 258
Oratorium. 260
Ordinarius. 261
Ordo eccleſiaſticꝰ ij. in ſe abſolutè. 261
Ordo ſecundò quo ad collationem vel ſuſceptionem. 262
Ordo tertiò quo ad ordinatorem. 265
Ordo quartò quo ad ordinandos. 267
Ordo quintò quo ad iam ordinatum fictè ſeu verè. 268
Ornatus virorum vel mulierum. 269
Otioſitas, vide Acedia. 271
PActum. 271
Palla. 271
Pallium. 274
Papa. ibid.
Palmarium. ibid.
Parapheruum. 279
Parentes. 280
Parricida. 280
Parochia. ibid.
Participatio. ibid.
Partis appellatione. ibid.
Pater. ibid.
Patientia. ibid.
Patria poteſtas. 281
Patriarcha. ibid.
Patronus, vbi ius patronatus. 281
Peccatum. 281
Peculium primò in ſe. 282
Peculium ſecundò quantum ad diuiſionem fratrum & ſociorum. 286
Pecunia. 291
Penſio, s̃. Gabella. j. § j. ibid.
Pedaneus iudex. ibid
Pœna. ibid.
Pœnitentia. 297
Percuſſio. 298
Peregrinus. 298
Periurium. 299
Permiſſio. 300
Permutatio primò in genere. 301
Permutatio ſecundò quo ad beneficia & res eccleſiaſticas. ibid.
Perplexitas, vbi dubium. 303
Perſonatus, vbi dignitas, in princ. 303
Perſona miſerabilis, vbi miſerabiles. ib.
Pertinax. ibid.
Petitorium & poſſeſſorium. ibid.
Pignus. ibid.
Pirata. 305
Piſcari. 305
Placere. 306
Pollicitatio. ibid.
Pollutio nocturna. ibid.
Populus. ibid.
Portio canonica. ibid.
Poſſeſſio. ibid.
Poſſeſſor. 307
Poſſibile. ibid.
Poſtliminium. ibid.
Poſtulatio. ibid.
Poſthumus. 309
Potentia. 309
Præbenda. 309
Precarium. 309
Præcedentia. 310
Præceptum. ibid.
Preces. 311
Prædia quando dicãtur ruſtica, & quando vrbana, vide ꝭ. Seruitus. §. j. ibid.
Prædicatio & prædicator. ibid.
Prædo. 313
Præfatio. ibid.
Præiudicium. ibid.
Prælatus. ibid.
Præmium. 314
Præſcriptio primò in ſe. ibid.
Præſcriptio ſecundò quo ad præſcriptibilia & præſcripta. 321
Præſumptio. 323
Præuentio. 324
Primas. ibid.
Primitiæ. ibid.
Princeps. 324
Priuilegium. ibid.
Probabile. 327
Probatio. 328
Procurationes, vide ꝭ. Viſitatio. ibid.
Procurator. ibid.
Proditio. 329
Profeſſio. ibid.
Promiſſio. ibid.
Proprietas. ibid.
Proteſtatio. ibid.
Prouincia. ibid.
Proxeneta. ibid.
Pubes. ibid.
Publicum. ibid.
Punitio. ibid.
Pupillus. ibid.
Purgatio. ibid.
Purgatorium. 330
Purificatio poſt partum. ibid.
Puſillanimitas. ibid.
QVaſi ſententia. ibid.
Quarta funeralis. ibid.
Quæſtuarij. ibid.
Quæſtus. 331
RAtiocinium. ibid.
Rapina, Raptor. ibid.
Ratihabitio. 332
Receptator. ibid.
Recompenſatio. ibid.
Reconciliatio eccleſiæ. ibid.
Recuſare. ibid.
Rectè. ibid.
Rector. ibid.
Regularis. ibid.
Religio primò in ſe. ibid.
Religio ij. quo ad ingreſſum primũ. 336
Religio iij. quo ad profeſſionem. 339
Religio iiij. quo ad tranſitum. 345
Religio v. quo ad nouitios. 348
Religio vj. quo ad ꝓfeſſos ĩ genere. 351
Religio vij. quo ad monachos profeſſos & monachas. 355
Religio viij. quantum ad monaſterium ſeu conuentum. 357
Religioſa loca. 358
Reliquiæ. ibid.
Renunciatio. 359
Repræſaliæ. 361

Reſcri-

INDEX TITVLORVM.

Reſcriptum. 362
Reſidentia. ibid.
Res. 366
Reſtitutio primò quid ſit, & quo ordine ſit procedendum vt quiſque facile poſſit inuenire quod quæritur. 366
Reſtitutio ſecundò, quomodo quis ſit obligatus reſtituere in genere. 366
Reſtitutio tertiò, qualiter quis ad eam teneatur. 370
Reſtitutio quartò, cui quis teneatur reſtituere. 380
Reſtitutio v. quando fieri debet. 382
Reſtitutio ſextò quo ad modum & ordinem reſtituendi. 383
Reſtitutio ſeptimò quãtum ad modos quibus tollitur obligatio reſarciendæ rei vel iniuriæ. 386
Reſtitutio octauò quo ad incerta. 388
Reſuſcitatus. 390
Reuelatio. ibid.
Rigor iuris. ibid.
Rixa. ibid.
Rumor, vide vbi fama, 391

SAcerdos. ibid.
Sacramentale. ibid.
Sacramentum in genere. ibid.
Sacrilegium in genere. 392
Sacriſta. 393
Sagittarius. ibid.
Salarium. ibid.
Sanctorum corpora. ibid.
Sanctus. ibid.
Saraceni. ibid.
Satisfactio. ibid.
Scandalum. 395
Scientia. 396
Schiſma. 397
Scrupulus. 399
Scurrilitas. 400
Secretum. ibid.
Seditio. ibid.
Sententia. 401
Sepultura. 403
Seruitus & Seruus. 408
Si quando faciat. 410
Sigillum. ibid.
Simonia. ibid.
Simplicitas. 424
Simulatio, Hypocriſis. ibid.
Societas primò in mercantiis. 426
Societas ſecundò in pecudibus. 429
Societas iij. quo ad lucrũ ſpirituale. 431
Sodomia, vide vbi Luxuria. §. vij. 432
Solicitudo. ibid.
Solidum. ibid.
Solutio. ibid.
Sors, Sortilegium. 434
Spectaculum. ibid.
Sponſalia. ibid.
Statutum. 440
Stellio. 443
Stipulatio. ibid.
Stola. ibid.
Studium clericorum. ibid.
Stultitia. ibid.
Stuprum. ibid.
Subdelegare. ibid.
Subditus. ibid.
Subornatio. ibid.
Subſannatio. ibid.
Subſtitutio. ibid.
Succeſſio. ibid.
Succeſſor. ibid.
Suffragium. 444
Superbia. 445
Superſtitio. 445
Surdus. 450
Suſpenſio. ibid.
Suſpicio, ſuprà vbi iudicium & Præſumptio. 456
Suſurratio. ibid.

TAbellio. ibid.
Tacere. 459
Tallia. ibid.
Temere. 460
Temeritas. ibid.
Tempus. ibid.
Tentare. ibid.
Tergiuerſator. ibid.
Teſtamentum j. in ſe. ibid.
Teſtamentũ ij. quo ad executionẽ. 467
Teſtes. 471
Timor. 476
Tyranus. ibid.
Titulus. ibid.
Torneamentum. ibid.
Tortura. ibid.
Traditio. ibid.
Tranſactio. ibid.
Treuga. 477
Tributum. ibid.
Turpe. ibid.
Tutela, Tutor, & Curator. ibid.

VAna gloria. 478
Vaſa ſacra. 479
Vaſallus. ibid.
Veritas. ibid.
Vectigal. ibid.
Velatio virginum. ibid.
Venatio. ibid.
Venditio. 480
Veneficium. ibid.
Veniale peccatum. ibid.
Verberatio. ibid.
Veſtis. ibid.
Vicarius. ibid.
Vidua. 483
Vindicta. ibid.
Violentia. ibid.
Virginitas. ibid.
Virginum conſecratio. 484
Vis. ibid.
Viſitatio. 485
Vitiatus corpore. 486
Vitium. ibid.
Vnanimiter. ibid.
Vniuerſitas. ibid.
Vnciæ. ibid.
Vnctio extrema. ibid.
Voluntarium. 487
Voluntas. ibid.
Votum primò in ſe quid ſit. ibid.
Votum ſecundò quo ad obligationem & interpretationem eius. 489
Votum tertiò quis poſſit vouere. 495
Votum quartò quantum ad irritationem, diſpenſationem, commutationem, & redemptionem. 495
Votum quintò quo ad coniuges. 500
Vſucapio. 501
Vſura primò quid ſit & vbi ſit in genere. ibid.
Vſura ſecundò vbi ſit quantum ad emptiones & venditiones. 509
Vſura tertiò vbi ſit quantum ad pignorationes. 517
Vſura quartò quo ad cambia. 518
Vſura quintò vbi ſit quo ad montes, ſeu impræſtita, vel loca communitatum. 525
Vſura ſextò quantum ad reſtitutionem eius in genere. 526
Vſura ſeptimò quo ad reſtitutionẽ ſpecialiter quo ad cooperantes & participantes in ea. 529
Vſura octauò quo ad participantes aliquid de ea. 531
Vſura nonò quo ad manifeſtos vſurarios, & pœnas eorum. 533
Vſus clauium. 537
Vſus rationis. ibid.
Vſus & vſusfructus. ibid.
Vxor. 540
Zelus. 541

F I N I S.

SEQVITVR TABVLA DOCTORVM SACRÆ THEOLOGIÆ, ET VTRIVSQVE IVRIS IN hanc ſummam allegatorum, nomina continens.

In ſacra ſcriptura ſeu Theologia.

ALbertus Magnus, ordinis prædica.
Alexander de Ales: ordinis mino.
Alexander Lombardus Alexandria: ordinis minorum.
Ambroſius doctor eccle. ſanctus.
Anſelmus Cantuarienſis Arch. ſanctus.
Auguſtinus doctor ecc. ſanctus.
Aureolus. ſ. Petrus de Aureola: ordinis minorum.

In iure Canonico vel Ciuili.

Abbas.
Alanus.
Albericus de Roſate.
Albertus Papienſis.
Alexander de Imola.
Alexander Neno Vincentinus.
Andreas Barbarius Siculus.
Angelus Aretinus de Aretio.
Antonius de Butrio.
Archidiaconus.
Azo.

Summiſtæ.

Aluarus ordinis minorum.
Archiepiſc. Florentinus, ordi. mi.
Aſtenſis: ordinis minorum.
Auguſtinus de Anchona.

In Theologia.

Beda.
Bernardus ſanctus.
Bonauentura ordinis mi. ſanctus.

In vtroque iure.

Baldus de Peruſio.
Bartolus de Saxo Ferrato.
Bernardus gloſſator decretalium.
Bartholomæus Brixienſis.
Bartholomæus Cepola Veronenſis.
Bona gratia.
Butrigarius. ſ. Iacobo Butrigarij.

Summiſtæ.

Bernardinus de Senis, or. mi. ſanctus.
Bertrandus cardinalis: ord. mi.
Bulgarus Doctor.

In Theologia.

Caſſianus.
Cyprianus martyr.

In vtroque iure.

Calderinus. ſ. Ioan. Calderici.
Cardinalis. ſ. Franciſcus de Zabarellis.
Cynus.
Collectarius.
Compoſtellanus cui nomen Bernar.
Clarus ordinis minor. ſummiſta.

In Theologia.

Damaſcenus.
Dionyſius de Peruſio.
Dynus Doctor vtriuſque iuris.
Dominicus de ſ. Geor. Canoniſta.

Summiſta.

Directorium iuris. ſ. Petrus de Caſucle, ordinis minorum.

In Theologia.

Egidius Bononiens ordinis Here.
Franciſcus de Mayronis ord. mi.
Franciſcus de Ampulis ordi. mi.

In vtroque iure.

Federicus de Senis.
Florianus de ſ. Petro de Bononia.
Franciſcus de Zabarellis qui allegatur Cardinalis.
Franciſcus Vercellenſis.
Franciſcus de Ramponib.
Franciſcus de Albertariis.
Franciſcus Tigni de Piſis.
Franciſcus de Aretio ſeu Aretinus.
Fulgoſus ſ. Raphael Fulgoſius.

In Theologia.

Gilbertus.
Gregorius doctor eccle. ſanctus.
Gulielmus de Mara ordinis mi.

In vtroque iure.

Gabriel de Oſſeletis Mutinenſis.
Garſias.
Goffredus.
Gaſpar de Calderinis.
Geminianus. i. Dominicus de ſancto Geminiano.
Gerardus de Senis.
Gratianus compilator decreti.
Guido de Suzaria.
Guido epiſcopus Concordienſis.
Gulielmus de Cuneo.
Gulielmus Naaſon.
Gulielmus de monte Lauduno qui allegatur, Laudunus.
Gulielmus Durandi, qui fecit Speculũ, & allegatur Speculator.

Summiſtæ.

Gerardus Obdonis ordi. minorum.
Gregorius de Arimino.
Gualdenſis.
Gualterius epiſcopus Pictauienſis, ordinis minorum.

In Theologia.

Henricus de Gandauo.
Hieronymus doctor eccl. ſanctus.
Hugo de ſancto Victore.

In vtroque iure.

Henricus Boych.
Hermanus magnus Legiſta.
Hoſtienſis Lumen iuris canonici.
Hugo gloſſator decreti.
Hugo Vercellenſis.
Hugolinus de la fontana, gloſſator iuris ciuilis.

In Theologia.

Ioannes Scoti ordinis minorum, qui legatur, Scotus.
Iſidorus ſanctus.
Ioannes Siculus ordinis minorum.
Ioannes de Neapoli ordinis prędicato.
Ioannes de Ripolis.

In vtroque iure.

Iacobus Butrigarij: qui allegatur Butrigarius.
Iacobus Lotharius.
Iacobus de Beluiſio.
Iacobus de Rauenna.
Iacobus de Arena.
Innocentius Papa ſplendor canoniſtarum.
Ioannes Theutonicus gloſſator decreti.
Ioannes Fauentinus.
Ioannes de Fauçona.
Ioannes de deo Hiſpanus.
Ioannis monachi Cardinalis gloſſator Sexti.
Ioannes Andreæ irradiator iuris canonici.
Ioannes de Anania.
Ioannes Plagiarius de Senis.
Ioannes de monte Merlo.
Ioannes de ſancto Georgio Bononienſis.
Ioannes Calderini, qui allegatur, Caldericus.
Ioannes de Imola qui allegatur, Imola,
Ioannes de Lignano.
Ioannes de Platea Bononienſis.
Ioannes Antonij de ſancto Georgio, nunc epiſcopus Alexandrinus Mediolanenſis.

Summiſtæ.

Iacobus de Laude ordi. minorum.
Ioannes de Saxonia ord. minorum.
Ioannes de Anchona.
Ioannes ordinis prædicatorum author Summo confeſſorum.

In Theologia.

Landulphus ordinis minorum.

In vtroque iure.

Lapus de Caſtilione abbas.
Laudunus. ſ. Gulielmus de monte Lauduno.
Laurentius de Pinu.
Laurentius de Rudolphis Florentinus.
Ludouicus de Roma doctor.
Lucas de Graſiis.

In Theo-

In Theologia.

Magiſter ſententiarum.ſ.Petrus Lombardus princeps Theologorum.

In vtroque iure.

Martinus Silmani.

Marſilius Mantigellis de Bononia.

Matthæus Romanus.

Matthæus de Matheſoliis.

In Theologia.

Nicolaus de Lyra ordi.mi.totius Biblię ſubtiliſſimus expoſitor.

In vtroque iure.

Nicolaus Siculus abbas, qui allegatur Panormitanus vel Pan.

Nicolaus de Neapoli.

Nicolaus de Matharellis.

In vtroque iure.

Odoardus.

Odofredus.

Oldradus de Ponte legiſta.

Oldradus de laude canoniſta qui multa fecit conſilia.

In Theologia.

Petrus de Tharanthaſio ord.præ.

Petrus Aureolus ordinis mino.

Petrus de Palude ord.prædicato.

In vtroque iure.

Paulus de Caſtro.

Paulus de Leazaris.

Petrus de Bella pertica.

Petrus Helie.

Petrus de Stagno.

Petrus de Ancharano.

Pileïus.

Philippus de Peruſio.

Placentinus.

Petrus Caſuel qui allegatur, Directorium vt ſuprà.

In Theologia.

Rabanus.

Richardus de Mediauilla or.mi.

Richardus angelicus ordi.mino.

Richardus de ſancto Victore.

In vtroquo iure.

Raynerius de Forliuio.

Raphael Fulgoſius.

Richardus de Malumbra.

Rofredus Beneuentanus.

Summiſtæ.

Raymundus ordinis prædicatorũ Pœnitentiarius Gregorij noni.

Rodoneuſis nomine Gulielmus gloſſator Raymundi ordinis prędicatorum.

Rogerius doctor iuris ciuilis.

In Theologia.

Scotus.S.Ioannes Scoti ordi.mi.

In vtroque iure.

Salicetus doctor nomine Richardus.

Stephanus Prouincialis.

Signorolus de Homodeis.

Summiſtæ.

Speculator.ſ.Gulielmus Durandi.

Summa confeſſorum ordin prædicatorum.

In Theologia.

Thomas de Aquino ordinis prædicat. ſanctus.

Tancredus doctor iuris canonici.

In Theologia.

Vgo de Caſtro nouo ordi.mino.

Vbaldus de Peruſio.

Vbertus de Bobio.

Vincẽtius ordinis prædicatorũ doctor.

Vldericus.

Zenzelinus doctor iuris canonici.

Zabarella.ſ. Franciſcus de Zabarellis.

F I N I S.

E X C V D E B A T,
Ioannem Tholozanum.